ШАХОВИЙ ЕНЦИКЛОПЕДИЧНИЙ СЛОВНИК

ТОМ II
О-Я

ШАХОВИЙ ЕНЦИКЛОПЕДИЧНИЙ СЛОВНИК

ТОМ II
О-Я

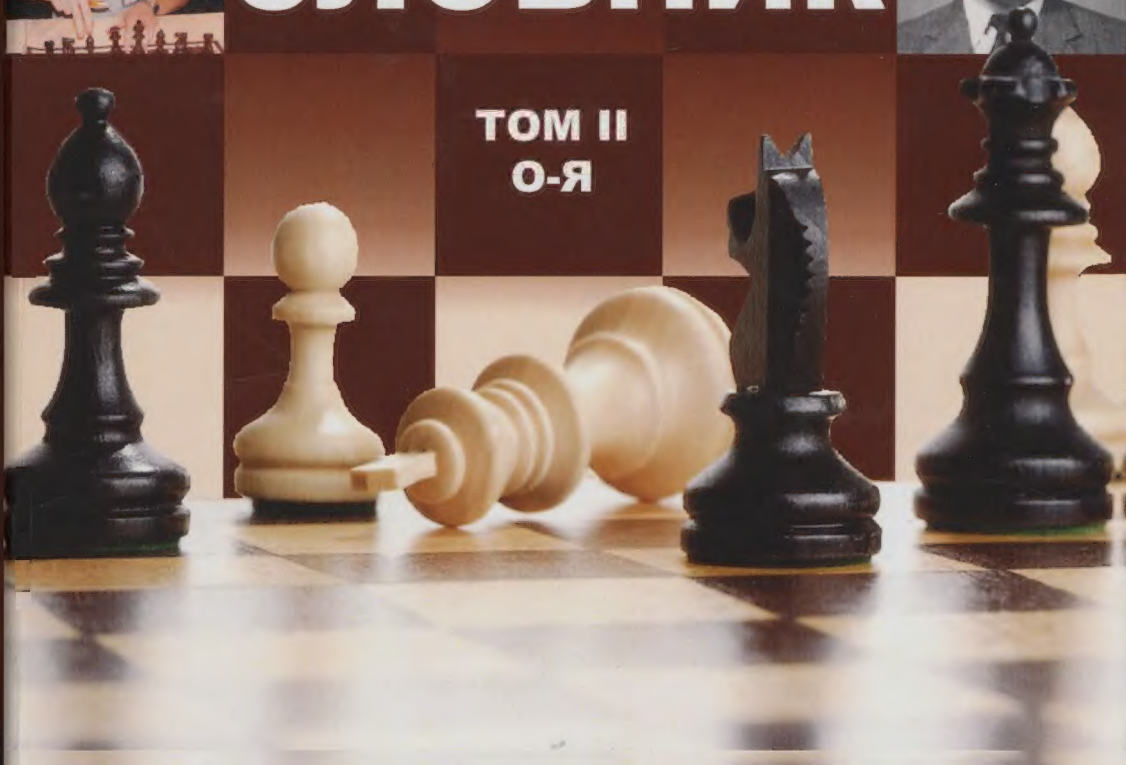

Шаховий енциклопедичний словник

у 2-х томах

Том II

О–Я

Редактор-упорядник Володимир Батура

Луцьк
Вежа-Друк
2016

УДК 794.1(030)
ББК 75.581я2
Ш 32

«Шаховий енциклопедичний словник», упорядкований шанувальником цієї давньої та мудрої гри Володимиром Григоровичем Батурою, містить, здається, абсолютно все, що стосується шахів: від прізвищ і коротких біографій шахових майстрів усього світу до цікавих комбінацій, котрі траплялися в найрізноманітніших турнірах різних часів. Подано опис історії походження, сутності та сучасного значення шахових термінів.

Цікавими для читачів будуть авторські екскурси в історію шахів, пов'язані з історією України. Вони зможуть дізнатися про те, коли та де у нас на Батьківщині виготовлялися шахи, якої вони були форми, чим відрізнялися від сучасних... Не менш цікавою є саме шахова історія усіх областей України, Автономної Республіки Крим і значних міст країни.

Сподіваємося, що це видання буде не лише корисним для усіх, хто займається шахами чи просто цікавиться ними, а й спонукатиме до нових пошуків і відкриттів, які дозволять розфарбувати «білі плями» шахової історії України.

У цій праці використано світлини з книг
Є. Гіжицького «З шахами через століття й країни» (М., 1958); О. Поповича «Партії та розповіді шахіста з Америки» (Львів, 2006); Я. Нейштадта «Некоронованні чемпіони» (М., 1975); П. Безпалька «Шахісти української діаспори» (К., 1998); Ю. Семенка «Шахи в Україні» (Львів, 1993); Р. Колесникова «Заочні шахи в Україні» (Львів, 1996); В. Вдовенка, М. Козака «Шахові новели Василя Іванчука» (Луцьк, 2005); «25 чемпіонатів України з розв'язування шахових композицій (1986–2011)» / під ред. В. Копила (Полтава, 2012), журналів «Проблеміст України» (2012–2013 рр.); «64 – Шахматное обозрение» (1995–2013 рр.), газет «Ладья» (Донецьк); «Радянська Волинь»; «Радянська Україна»; «Спортивна газета», мережі Інтернет (офіційний сайт ФШУ)

ISBN 978-966-361-748-0

© Батура В. Г., 2016
© Вежа-Друк, 2016

Передмова

До другої книги в алфавітному порядку увійшли матеріали від літери «О» по літеру «Я», а також доповнення у главі «Додаток». Подано понад 2100 імен, термінів, назв. Вміщено 480 діаграм, понад 400 партій і фрагментів з них, 250 світлин. При написанні порядкових числівників упорядник опирався на працю І. П. Ющука, Українська мова, К., «Либідь», 2004.

До двох книг увійшло більше 5000 назв та гніздових слів, 900 діаграм, понад 1000 партій, 500 фотографій. У праці поряд зі статистичними вміщено біографічні дані видатних гравців України (в тому числі шахової діаспори), світу. В ній розглядаються усі шахові дебюти (є й такі, які ще не висвітлювалися в інших довідкових виданнях) з оглядом на те, що читачі можуть поглибити свої знання за допомогою спеціальної літератури і бази даних в Інтернеті та шахових програм. Вміщено правила гри в активні шахи, бліц, з гри наосліп, в шахи Фішера та інші, кваліфікаційні нормативи (для гравців у звичайні шахи, заочників, шахових композиторів і розв'язувачів шахових композицій), індекси дебютів, статистичні матеріали про заочні шахи, теоретичні новинки, характеристики найсильніших комп'ютерних шахових програм, список шахової літератури тощо. Вділено багато уваги неортодоксальним жанрам шахової композиції (кооперативні, зворотні мати, ретрокомпозиція, казкові шахи). Зроблена спроба внормувати шахову термінологію так, як того вимагають правила українського правопису. В словнику читач може відшукати інформацію про розвиток шахого мистецтва в багатьох країних світу, про захоплення шахами визначними державними, громадськими, релігіними діячами, діячами науки, культури як українськими, так і з інших країн. У «Додатку» наведені статистичні дані з найбільших змагань кінця першого і початку другого десятиріч 21-го століття, новітні терміни з шахової композиції. Червоною ниткою книга пронизана історичними екскурсами в глибину століть з метою дослідження українського шахового мистецтва на тлі світового розвою. У статтях «Україна», «Чатранг», «Шатрандж», «Шахи» та інших, оперуючи історіографічними джерелами та археологічними даними, упорядник намагався пролити світло на шляхи проникнення шахів в Україну. Через нестачу статистичних даних йому все ж таки не вдалося надати повну інформацію із чемпіонатів України з класичних шахів (в тому числі й жіночих) та проблемістики, більше розповісти про визначних українських гравців, особливо майстерського рівня. Але й з того, що вдалося зібрати, можна почерпнути багато знань тим, хто цікавиться цією галуззю людської діяльності: шахістам-практикам, тренерам, арбітрам, усьому загалу.

Ми вдячні колишньому голові Волинської обласної державної адміністрації

Б. П. Климчуку за спонсорську допомогу. Дякуємо також багаторазовому чемпіонові України зі складання та розв'язування шахових композицій полтавчанину Валерію Копилу за книги, багаторазовому чемпіону України зі складання шахових творів, одеситу Ю. М. Гордіану за матеріали з домашнього архіву (особисті і командні ч-ти України з шахової композиції), бібліотекареві читального залу Волинської обласної наукової бібліотеки ім. Олени Пчілки Н. В. Яцюк. Значну допомогу в підготовці праці до друку надали працівники Волинської обласної друкарні, а також асистент кафедри англійської філології Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки Л. М. Угонь. Багато кваліфікованих підказок висловив чемпіон Волинської області 2010 лучанин Віталій Мельник.

О

Обези – давня назва грузинів. Існує версія, що Грузія були тим містком, по якому шахи з Персії могли потрапити до Київської Русі в 9-12 століттях (див. ст. «Грузія»).

Обенберзький жіночий міжнародний турнір – змагання, яке проводилося у квітні 1990 в австрійському місті Обенберг. Брали участь шахістки Австрії, Італії, Німеччини, Фінляндії, Швейцарії. Перемогла німкеня Ізабель Гунд з рез-том у 7,5 очок з 9. Другою була її співвітчизниця Гельда Люфт – 6,5 очок.

Оберварτські міжнародні турніри – відкриті масові змагання. Проводяться в німецькому місті Оберварт з 1978. Після 1992 в них беруть участь й українські гравці. Так, 1995 на 17-му опен-турнірі грало 236 учасників, в тому числі 17 міжнар. ґросмайстрів, 22 міжнар. майстри. Найкращі рез-ти: 1. К. Лернер – 7,5 очок з 9; 2-8. В. Логінов, М. Бродський, К. Ланда, В. Бурмакин, Г. Тимошенко, В. Ейнгорн, М. Улибин – по 7.

Об'єктивні шахи (лат. objektivus – предметний; той, що існує поза свідомістю) — термін, який означає гру, позбавлену випадковостей. Ґросмайстер Віктор Корчной, часто вживаючи цей вислів, мав на увазі перш за все творчий аспект. О. ш. Передбачають повернення прогавленої фігури тощо. Використовуються для встановлення об'єктивного розвитку подій на шахівниці під час аналізу партії. У легких партіях шахісти часто послуговуються такими правилами заради істини.

Примітка: Трактування терміну наше.

Об'ємні шахи – тобто просторові шахи. В них грають на тримірній шахівниці, яка має вигляд паралепіпеда величиною m* n* k (зокрема куб n* n* n), одиничні кубики якого утворюють поля.

Обмеження – тактичний спосіб: ходом фігури (пішака) звуження сфери активності фігур суперника на шахівниці.

Обмін місцями – тема в чотириходовій та багатоходовій задачах: дві фігури одного кольору взаємообмінюються місцями.

Обмінне цірце (див. ст. «Цірце»).

Обопільнй кооперативний пат в n ходів (абревіатура **h = =**) – в шаховій композиції з таким завданням чорні починають і допомагають білим запатувати водночас обидві сторони за вказану кількість ходів.

Обопільний мат (абревіатура **n ##, h ##, S ##, ...**) – у шаховій композиції до завершального ходу гра відбувається згідно з правилами (в залежності від завдання) прямого, кооперативного, зворотного матів і т. п., а в завершальній стадії мат дається обом сторонам. Перед завершальним ходом жоден з королів не повинен перебувати під шахом тієї фігури, від якої має бути мат. Після ходу з матом жодна зі сторін, незалежно від черги ходу, не може оборонити свого короля від мату (при цьому забирання короля суперника недопустиме).

Література: Словник шахових термінів (упорядник М. Б. Басистий), К., 2004 (російською).

Обструкція (від лат. obstructio – перешкода) – тема в триходовій та багатоходовій задачах: взаємне блокування одного поля двома чи більше фігурами (обороняючись, чорна фігура блокує поле задля позбавлення змоги зайняти його другою фігурою).

Н. Петрович. Конкурс, присвячений пам'яті Перліса, 1961. 1-3-й призи.

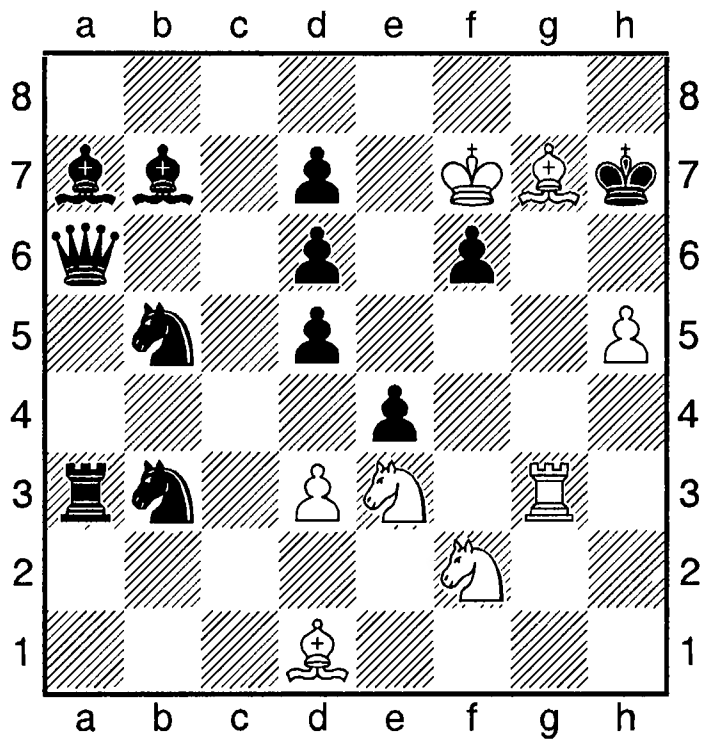

Розв'язок: 1.d4 загроза **2.Tg6** і **3.Th6++, 1. ...K3xd4 2.Kfg4 і 3.Kxf6++, 1. ... K5xd4 2.Keg4 і 3.Kxf6++. 1. ... Cxd4 2.Cg4 і 3.Cf5++.**

Обхідний маневр – пересування фігури не прямим шляхом, а обхідним. В багатьох позиціях є єдиною можливістю досягнути мети. В задачній композиції означає такий маневр, який є синонімічним до критичного ходу, але відрізняється від нього тим, що далекобійна фігура не проходить через критичне поле, а обходить його (див. ст. «Обхідний маневр Верлена»).

Обхідний маневр Верлена – шахова ідея в задачній композиції: біла далекобійна фігура маневрує з переходом за критичне поле, але не по критичній лінії, а паралельній до неї з обходом критичного поля.

Т. Верлен. «Паламед», 1845.

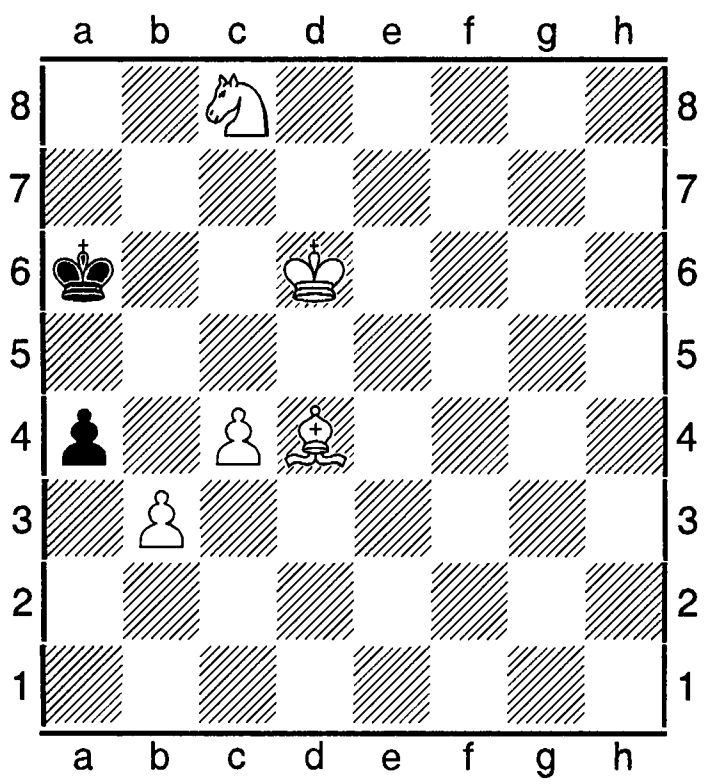

Розв'язок: **1.Крc7 Крa5 2.Cf6 Крa6 3.Cd8 Крa5 4.Крb7++.** Задача опублікована під псевдонімом Анонім із Лілля.

Овечкин (Ovechkin) Роман (нар. 16.01.1973) – російський шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2002=2557.

Ов'єдо-турнір міжнародний 1993 – масове змагання. Проводилося в іспанському місті Ов'єдо. 500 учасників, в тому числі 70 міжнар. ґросмайстрів. 11 турів. Найкращі рез-ти: 1. В. Гаврилов (Литва) – 9 очок; 2-6. С. Рублевський (Росія), В. Топалов (Болгарія), О. Олександров (Росія), Ю. Полгар (Угорщина), Д. Кампора (Аргентина) – теж по 9; 7-14. Є. Бареєв (Росія), Д. Дамлянович (Югославія), В. Тукмаков (Україна), М. Садлер (Англія), В. Корчной (Швейцарія), Л. Олль (Естонія), Д. Нанн (Англія), Е. Убілава (Грузія) – по 8,5.

Овод (Ovod) Євгенія (нар. 10.11.1982, Сланці) – російська шахістка, міжнар. ґросмайстриня. Ело 2001=2383. 6-а в списку 100 найкращих юних шахісток світу. Володарка Кубка Європи в складі команди «Спартак» (Відний) в Охриді 2009, бронзова призерка ч-ту Росії серед жінок в Москві 2008. На ч-ті Росії в Самарі 1999 була 12-13-ю.

Овсієвич Сергій (нар.04.05.1974, Херсон) – український шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2007=2581. 19-й у списку 100 найсильніших гравців країни. Чемпіон України серед юнаків 1993 (Львів); інші юнацькі ч-ти: Євпаторія 1996 (5), Сімферополь 1997 (4), Київ 1996 (5), ч-т світу в Братиславі 1993 (8). Бронзовий призер ч-ту України серед чоловіків в Донецьку 1993, на ч-ті України в Сімферополі 1992 мав 6-е місце. Учасник зон. т-рів ФІДЕ: Миколаїв 1993 (25), Донецьк 1998 (22), Орджонікідзе 2000 (6). Інші змагання: т-р майстрів у Павлограді 1996 (1-2), Сімферополь 1997 (8), Алушта 1999 (2-4), 2001 (5), Дортмунд 2001 (1).

Овчаров Тарас (нар.19.01.1990) – український шахіст, національний майстер.

Огдестейн (Agdesteyn) Сімен (нар. 15.05. 1967) – норвезький шахіст, перший міжнар. ґросмайстер у Норвегії (з 1985). Ело 2014 = 2630, АШ – 2598, бліц – 2577. На ч-ті Європи серед юнаків 1983-1984 посів 2-е місце, світу серед юніорів 1986 (1-2, за дод. коеф. – 2-е). Грав за команду Норвегії на олімпіаді 1984 (8,5 очок з 11 за 1-ю шахівницею); на зон. т-рі ФІДЕ в Гаусдалі 1985 (1-2, виграв дод. матч в М. Петурссона з рах. 2,5 на 0,5); переможець ч-ту північних країн 1985; учасник міжзон. т-ру в Таско 1985 (6-7). Найкращі рез-ти в міжнар. т-рах: Гаусдал 1983 (2-3); Йовік 1985 (1-3); Лондон 1986 (1); Єрусалим 1986 (1-2); Марсель 1987 (2-4).

Одеська область – адміністративно-

територіальна одиниця України, розташована в її південно-західній частині. Центр: Одеса. Обласна Шахова федерація створена 1958. Президент М. І. Блюмберг.

Перші задокументовані згадки про шахи в регіоні відносяться до початку 19 сторіччя. 1847 в Одесі було видано поему на шахову тему Я. Ейхенбаумана «Гакраб» («Битва»), перекладену з івриту російською мовою. Є здогадки, що цей твір потрапив до України з Сирії. В ньому використано матеріали з шахової творчості Ф. Філідора. Перевидавалася поема теж в Одесі 1874, а 1904 – у Варшаві. «Італієць за національною приналежністю, комерсант за родом діяльності Вітторіо де Барбіїрі народився в Одесі 1860 і прожив там майже 60 років. Протягом свого життя створив понад тисячу задач та 50 етюдів. На переломі 19-20 сторіч був найпомітнішим репрезентантом шахової композиції в Південній Україні. 1917 емігрував на батьківщину своїх предків. Помер в Італії 1943» (Г. Рудницький, «Шанувальники шахів і шашок», газ. «Кримська світлиця» за 25.10.2002).

«В Одесі провів юнацькі роки М. С. Безкровний (1840-1897), який ще в роки навчання у гімназії виділявся серед місцевих шахістів. З 1957 навчався на природничому факультеті Петербурзького університетету і був шаховим діячем – брав активну участь у заснуванні петербурзького шахового клубу 1869. Переїхавши до Парижа, грав у кафе «Режанс», в т-рах якого постійно ставав переможцем... Внаслідок хвороби серця участі в міжнар. т-рах не брав» (Ю. Семенко, «Шахи в Україні», вид. 2-е, доп., Львів, 1993, стор.130-131).

В Одесі у різний час проживали Мазейліс, Синицин, Шифман, Владимиров. Останній доклав зусиль для проведення першого загального збору шахового товариства, котре в той час нараховувало понад 40 членів.

Перший чемпіонат Одеси відбувся 1909, головний приз у якому виграв Павло Лист з Вільни (Вільнюса), котрий навчався в університеті міста (справжнє прізвище Одес). Одними з найсильніших шахістів Одеси на початку 1900-х були М. Лоран, В. Владимиров, Г. Інге. Згодом до них приєднався Б. Верлінський (чемпіон СРСР 1929 і перший ґросмайстер СРСР). 1910 тут було проведено т-р всеукраїнського значення (по суті перший ч-т України), в якому взяли участь кияни Ю. Боголюбов, С. Ізбинський, харків'янин І. Селиванов, ростовчанин Б. Янкович, одести Б. Верлінський, В. Владимиров, С. Кир'яков, П. Лист, М. Лоран. Перше місце виграв Верлінський, другим був Боголюбов, третє-четверте місця посіли Лист та Ізбинський.

Після жовтневого перевороту 1917 та громадянської війни шахове життя на Одещині знов набуло звичайного ритму. 1923 одестити взяли участь в організації першого офіційного ч-ту України, який відбувся 1924. Першим чемпіоном України став одесит Я. Вільнер. Вільнер був одним з ініціаторів створення української шахової організації, а також одним з перших українських гравців-майстрів.

1926 в Одесі відбувся третій ч-т України, одним з переможців якого був Б. Верлінський (1-2-е місце з М. Марським). 1928 Одеса знов стала містом-організатором уже 5-го ч-ту України, в якому одесит Я. Вільнер повторив свій успіх, вдруге вигравши звання чемпіона республіки, третім призером теж став одесит М. Г. Гордіан, син якого Юрій Гордіан став майстром спорту СРСР і України з шахової композиції.

1929 Одеса приймала учасників 6-го ч-ту СРСР. Перемогу в ньому здобув тепер уже колишній уродженець міста Верлінський. Гідною заміною якого став 20-річний дебютант 8-го ч-ту України С. Жуховицький, вигравши почесне 5-е місце. У числі найкращих шахістів області був С. Котлерман, учасник 11-го ч-ту України 1939.

Після вигнання фашистів 1945 шахове життя на Одещині швидко відновилося. Уже 1946 шахісти області заявили про себе на всеукраїнській арені, а згодом і на

всесоюзній. Молодий одесит Ю. Геллер на ч-ті України 1946 виборов 4-6-е місце. А на ч-тах 1947 і 1948 мав відповідно 6-е і 5-8-е місця. У півфіналі ч-ту СРСР 1949 здобув перше місце і звання майстра спорту СРСР. У фінальному ж т-рі виграв бронзову медаль (чемпіонами СРСР стали Д. Бронштейн і В. Смислов). Згодом Ю. Геллер 20 років представляв Україну на всесоюзних і міжнар. змаганнях.

1958 створюється Федерація шахів України і Одеська область стала її повноправним членом. Відкриваються шахові гуртки, клуби у всіх 17 містах області. Проводяться ч-ти районів, міст, регіону, готується здібна шахова зміна. Сама ж Одеса стає справжньою кузнею шахових майстрів, тренерів, суддів. 1968 тут було проведено міжнар. зустріч шахістів України з командою Болгарії. 1972 організовано ч-т України серед чоловіків. 1962 16-річний В. Тукмаков став наймолодшим на весь СРСР майстром з шахів, а згодом і міжнар. ґросмайстром. Він багато років був тренером чоловічої збірної команди України, нині тренує національну команду Азербайджану. У цей час вдало зявив про себе Лев Альбурт. До когорти найсильніших шахістів СРСР влилася уродженка Ізмаїла, міжнар. майстриня Тетяна Лемачко. Престиж області продовжили піднімати і міжнар. ґросмайстер з 1980 В'ячеслав Ейнгорн, міжнар. ґросмайстер Костянтин Лернер, міжнар. ґросмайстер Семен Палатник, міжнар. ґросмайстер, директор профспілкової шахової школи Ігор Платонов.

Про Одеську область тепло відгукнувся шаховий журналіст, історик Юхим Лазарєв в книзі «Творчість шахістів України», К., 1982. У ній зазначалося, що пожвавлення шахового життя в Україні у 1970-х роках пов'язане з активною діяльністю шахових клубів у Києві, Одесі, Львові, Дніпропетровську, Харкові (стор 39).

Для підвищення своєї кваліфікації в цей час до Одеси приїжджали шахісти з Волині, Рівненщини, Тернополя, Житомирщини та інших областей.

Значного поширення в області набули заочні шахи, організатором яких став П. А. Гризо. Автор книги «Заочні шахи в Україні» Р. Колесников пише: «Естафету керівництва заочним шаховим життям України підхопив і розвинув П. Гризо. Важко переоцінити внесок цієї чудової людини і трудівника, яка віддала все своє життя до останку заочним шахам» (стор. 9). Багато зробила для заочних шахів області О. Сальникова, яка керувала об'єднанням шахово-шашкових клубів профспілок Одеської області. Цим об'єднанням з 1969 по 1991 було проведено 13 ч-тів ОШШК. Одещина була багаторазовим призером ч-тів України із заочних шахів, її гравці брали активну участь у змаганнях СРСР та міжнар. першостях як особистих, так і командних: Ю. Смоленський двічі виборював срібну медаль у фінальних першостях України 1974-1976 і 1976-1978 років, в 10-й першості 1978-1980 він посів 3-є місце, в 13-й 1985-1986 одесит В. Сибіряков був четвертим, у 16-й 1991-1992 4-е місце виграв А. Ставнійчук. Престиж жіночих заочних шахів з успіхом підтримували Д. Садова, М. Краснопер, С. Ісаєва, С. Гончар, які виборювали призові місця в ч-тах України 1970-х і 1980-х. Команда одеських шахістів-заочників 1966-1968 була 6-ю на всеукраїнських змаганнях, 1971-1973, 1975-1976, 1989-1991, 1991-1993 - другою, 1976-1978, 1981-1983, 1987-1989 – першою, 1983-1985 - третьою, 1985-1987 – четвертою. У європейських змаганнях команду України представляли О. Мілютін, А. Ставнійчук. Міжнар. майстрами стали одесити О. Мілютін (1980), Ю. Садовий (1993). Ізмаїлець П. Дармограй представляє Україну як арбітр ІКЧФ. На 1996 Одеська область мала в своїх рядах 64 активних шахістів-заочників з рейтингом від 2020 до 2545 (А. Орлянський). Рейтинги міжнар. майстрів ІКЧФ мали О. Бродський (2330), П. Дармограй (2335), В. Майстренко (2380), О. Мілютін (2490), Л. Ройзін (2440), Е. Рябоконь (2353), В. Сибіряков (2305), Ю. Смоленський

(2425), А. Ставнійчук (2395), Г. Топчій (2430), В. Шабанов (2380), Б. Шапіро (2515).

Регіон славиться й шаховими композиторами. В Ізмаїлі перед світовою війною 1939-1945 деякий час проживав відомий проблеміст К. Г. Гаврилов, в с. Ананіїв на Одещині провів дитячі роки шаховий композитор Ю. Рухліс. Крім названого вище Ю. Гордіана на міжнар. арені виступають Володимир Чорноус (кооперативні мати), етюдист, національний майстер Микола Резвов, майстер ФІДЕ з 2001 Андрій Фролкін (у 5-му ч-ті світу зі складання в складі команди України 1997 виграв перше місце з роділу казкових шахів), міжнар. майстер В. Мельниченко (разом з Ю. Гордіаном відкривач одеської теми в двоходовій задачі). Завдяки старанням проблемістів Одещини 1995 було створено Асоціацію шахових композиторів Причорномор'я, котра в жовтні 1996 видала журнал «Проблеміст Юга» (російською мовою) за ред. майстра спорту України С. Ткаченка, 1997 організувала фестиваль з шахової композиції за участю проблемістів Білорусі, Вірменії, Молдови, Росії, Словаччини, України.

Одеська обласна Шахова федедерація при підтримці спонсорів 1990-х 2010-х провела низку великих міжнар. змагань, в тому числі турніри, присвячені пам'яті Ю. Геллера, М. Підгайця та інші.

Станом на 2009 Шахова федерація Одеської області мала в своїх рядах 288 шахістів із всеукраїнським і міжнар. рейтингом, в тому числі 10 міжнар. ґросмайстрів, серед них член Ради гравців України В. Ейнгорн, багаторічний тренер чоловічої збірної України В. Тукмаков, член Колегії суддів України М. Голубєв, Ю. Дроздовський, С. Савченко, А. Сумець. Тут проживають член Колегії суддів України В. Довженко, суддя національної категорії В. Богданов, през. обласної Шахової федерації М. Блюмберг. На Одещині в той час було 17 міжнар. майстрів-чоловіків, 1 міжнар. майстриня, 4 майстри ФІДЕ, 6 національних майстрів-чоловіків і 2 майстрині, 104 кандидати в майстри і 11 кандидаток у майстрині спорту.

Одеська тема – у двоходовій задачі в ілюзорному розв'язку відбувається чергування двох загроз і двох матів. Вперше опрацьована одеськими проблемістами В. Мельниченком і Ю. Гордіаном 1967.

Ю. Гордіан, В. Мельниченко, «Стелла полярис», 1968. 1-й почесний відгук.

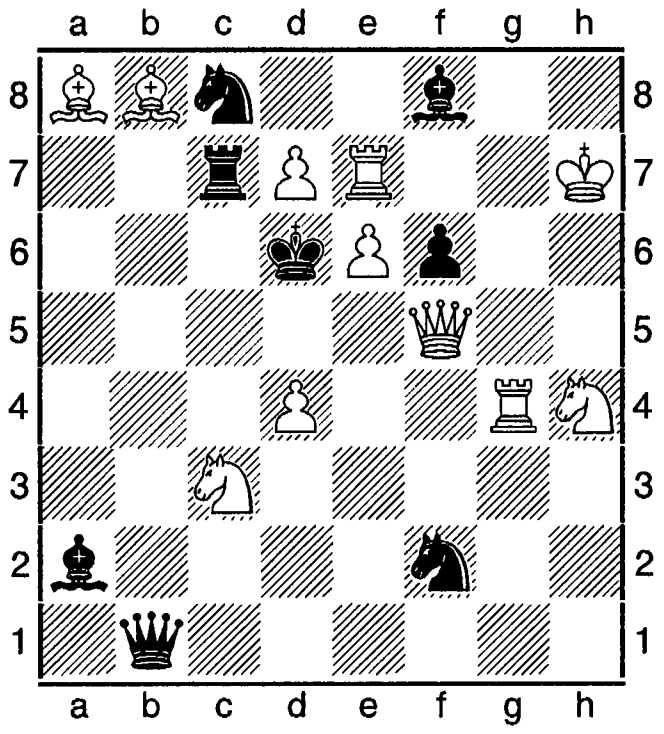

 # 2 11+8

Фіктивна гра: **1.Tg7?** загроза **2.d8Д (dck)++, 1. ... Дb7 2.Дc5++, 1. ... Дxb8 2.Дf4++,** але **1. ...Kb6!** Розв'язок: **1.Tg6** загроза **Дc5 (Дf4)++, 1. ...Ke7 2.d8Д++, 1. ... Ce7 2.dcK++.**

Одеський міжнародний фестиваль з шахової композиції проводився 16-23.07.1997. 50 учасників з Білорусі, Вірменії, Молдови, Росії, Словаччини, України. През. Постійної комісії з ШК при ФІДЕ доктор Б. Форманек (Словаччина) вручив збірній команді України Кубок. Підбито підсумки конкурсів зі складання ШК «Гордіану-60», «Рєзвову-75». Відбулися конкурси з компонування двоходових задач, задач на кооперативний мат, етюдів. У конкурсі розв'язувачів ШК переміг В. Копил з Полтави, другим був М. Кондратюк, третім – през. Шахової федерації Росії А. Селіванов.

На Ф. відбулося вручення нагород найкращим проблемістам, а на засіданні Комісії з ШК України присвоєно спортивні та почесні спортивні звання проблемістам України: Є. Богданову (Львів) – ґросмайстра України;

М. Нагнибіді (Чернівці), М. Рєзвову (Одеса), братам В. і О. Семененкам (Дніпропетровськ) – майстер спорту України. Озвучено клопотання про присвоєння звань «Заслужений майстер спорту України» переможцям 5-ї командної першості світу В. Руденку, В. Мельниченку, Ю. Гордіану, М. Марандюку, І. Сороці, Р. Залокоцькому; майстрів спорту України - В. Горбунову, Л. Любашівському, А. Саркицю, С. Ткаченку, В. Василенку, А. Фролкіну.

Одеської теми реверсивна форма – у шаховій композиції одеська тема: при одних і тих же оборонах чорних за умови, що жоден з тематичних варіантів у початковій позиції не є готовим.

В. Мельниченко (з В. Сизоненком), «Шахи», 1980. Спеціальний почесний відгук.

Білі: Крf1, Дf6, Тb3, Сd3, Сh8, Кc3, Кd2, пп g2, h3 (9); **чорні:** Крf4, Та4, Та7, Са3, Сс8, Кf5, Кh6, пп f7, h4 (9).

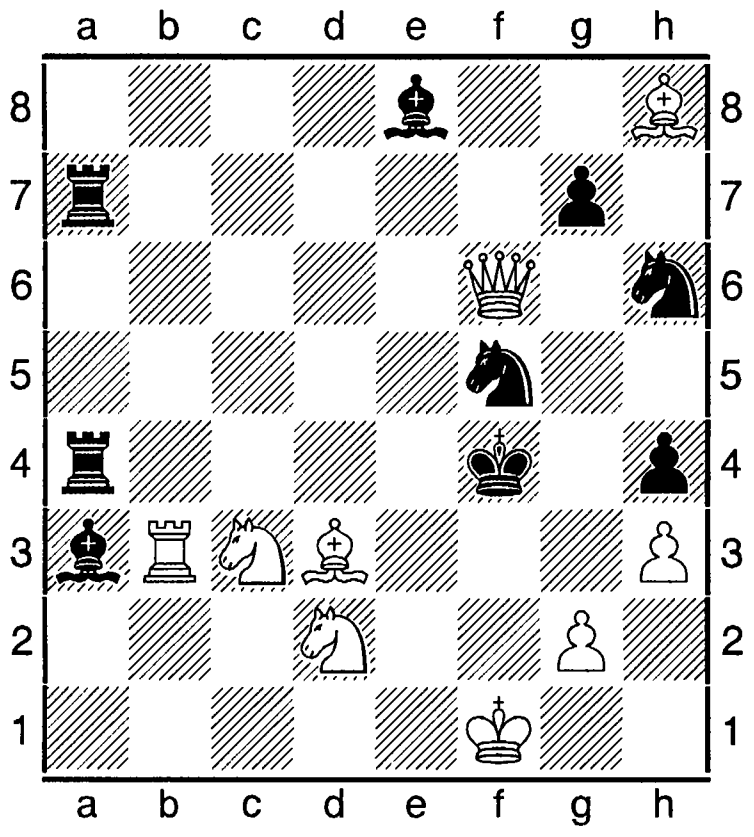

Мат за 2 ходи:1.Кf3? ~ 2.Де5, Дg5 #, 1. ...Крe3 2.Кd5 #, 1.Крg3 2.Кe2 #, 1. ...Кg4! **1.Сс4! ~ 2.Кd5, Кe2 #, 1. ...Крe3 2.Дg5 #, 1. ...Крg3 2.Де5 #.**

Одеської теми циклічна форма – у задачній композиції циклічне чергування двох загроз і двох матів на оборони від них у трьох і більше фазах.

О. Домбровскіс, Вечірня Одеса, 1974. Спец. приз.

Білі: Крb2, Дg8, Та6, Td4, Сс7, Cf7, Ка3, Кe5, п с3, (9); **чорні:** Крс5, Дh3, Та4, Тb5, Сb7, Се7, пп b3, d3, d7, e2, e4, (11).

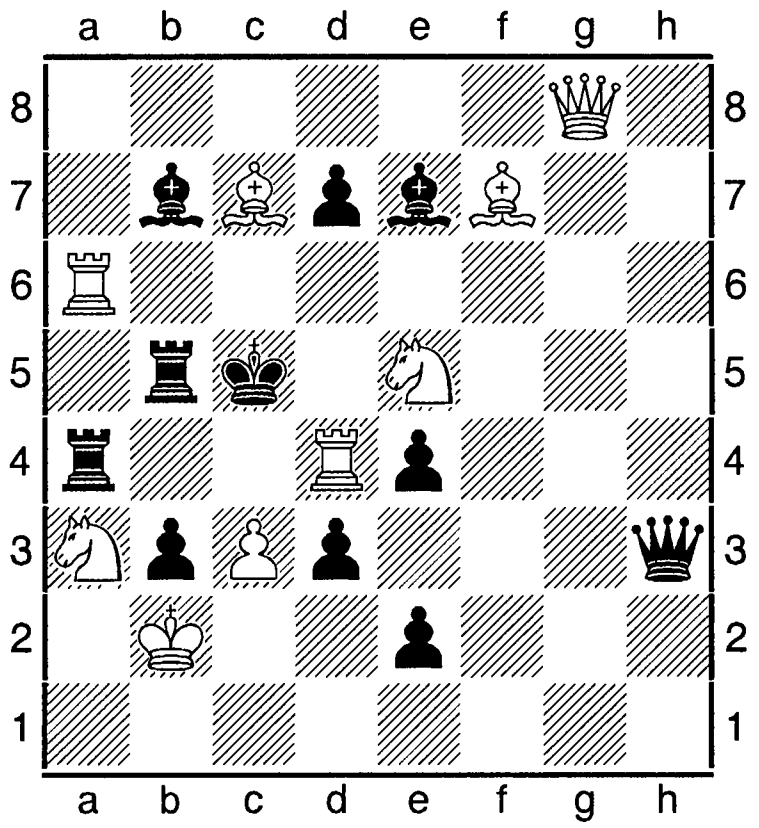

Мат за 2 ходи: 1.Дg5! ~ 2.Кd3, Кd7 #, 1. ...Тb6 2.Сb6#, 1. ...Сg5 2.Сd6 #.

Одного кольору стрільці – такі фігури, які пересуваються на полях одного й того ж кольору {згідно з кольором полів – білопольні (білопільні) чи чорнопольні (чорнопільні) стрільці}. Найважливішим принципом гри при однопольних (одно-пільних) стрільцях – уникати розташування власних пішаків на білих полях при білопольних стрільцях і на чорних – при чорнопольних. За таких умов відповідного стрільця називають «поганим». Обмін на «хорошого» стрільця суперника – важливий стратегічний принцип гри у позиціях з О к. с.

Однозначна ретрогра - у ретроградній композиції серія однозначних ретроходів, які йдуть поряд. Рекордно найдовша ретросерія складається з 55 однозначних напівходів (див. ст. «Ретротемпохід»). Попередній рекорд тривав майже 50 років і був перевершений на 1 напівхід!

Однозначне ретрозабирання – ретрозабирання, у якому чітко визначені відроджена фігура, відроджувальна фігура (чи ретроперетворення), а також початкове і кінцеве поле відповідного ретроходу.

О. Фролкін, «Die Schwalbe», 1989.

Білі: Крh3, Фf3, Те1, Тg1, Сb4, пп e2, e3, f2, g2, h2, h7 (11); **чорні:** Крh1, Тc5, Тd6, пп a3, a7, b7, c7, d7 (8).

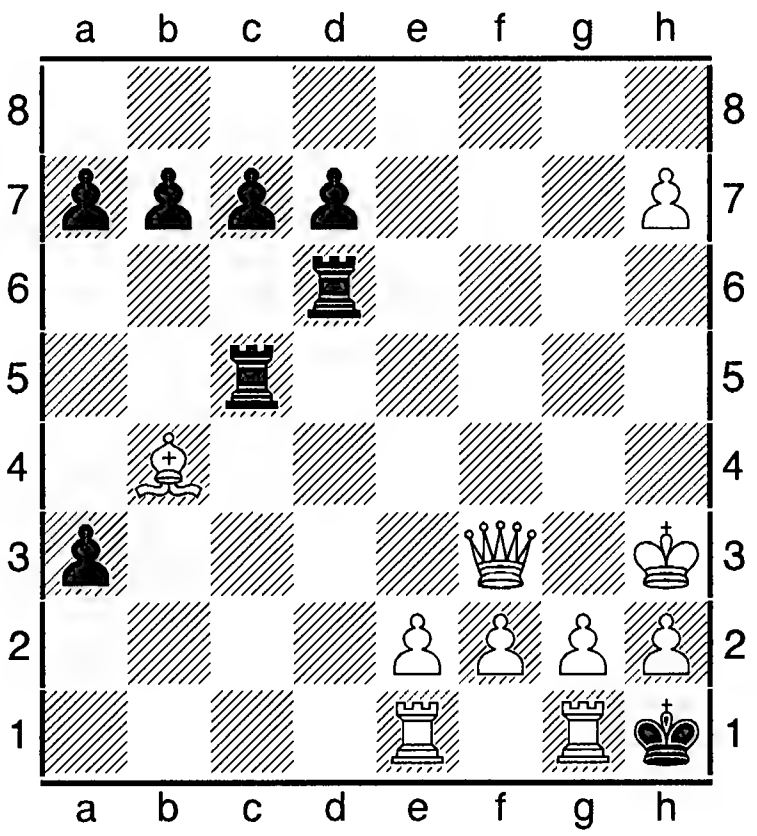

Для кількох фігур однозначно визначене поле забирання? 11 однозначних ретрозабирань: пс2 х Кd3 х Ке4 х пf5 х пg6 х пh7 х пе7 х Кd6 х Кс5 х пb4 х па3 х пd2 х Се3, Тf1х Фg1; ще для двох фігур однозначно визначено поля забирань (але не ходи, в результаті яких вони були забрані) – чорний стрілець загинув на с8, білий – на f1.

Однорідність варіантів – тотожність гри білих і чорних фігур у двох чи більше варіантах.

Однороженко Євген (нар.11.05.1980, Харків) – український шахіст, міжнар. майстер. Ело 2009 = 2298 (Україна), 2370 (ФІДЕ).

Озолс (Ozols) Карліс (09.08.1912, Рига,- 23.03.2001, Мельбурн) - латвійський і австралійський шахіст, міжнар. майстер з 1972. Учасник Всесвітніх шахових олімпіад в складі команди Латвії в Мюнхені 1936 (3-є місце за своєю шахівницею з рез-том + 7, - 1, = 7), в Сокгольмі 1937. Чемпіон Риги 1944. З 1945 по 1949 перебував у Німеччині, 1949 – в Австралії, прийнявши громадянство 1956. У ч-ті Австралії 1956 мав 1-2-е місце, 9 разів вигравав звання чемпіона штату Вікторія.

О'Келлі, де Гальвей (O'Kelli de Galway) Альберик (17.05.1911, Брю-ссель,- 03.10.1980, там же) – бельгійський шахіст, міжнар. гросмайстер з 1956, ґросмайстер ІКЧФ з 1962, міжнар. арбітр з 1962. Граф. Головний суддя матчів на першість світу 1966 і 1969, фінального матчу претендентів 1974, командного ч-ту Європи 1977. Шаховий теоретик і літератор, 7-разовий чемпіон Бельгії 1937 -1968. Переможець зон. т-ру ФІДЕ в Хілверсюмі 1947 (від участі в міжзон. т-рі відмовився). Учасник близько 100 т-рів, в тому числі переможець змагань в Бевервейці 1946, Лейдені 1946, Саарбрюккені 1950, Дорт-мунді 1951, Дубліні 1954, Богнор-Риджисі 1955, 1956, 1961, 1965, Корку 1955, Остенде 1956, Таррагоні 1957, Цюриху, Тартусі 1960, Утрехті 1961, Істборні 1962, Торремоліносі 1963, Парижі 1965, 1966, Малазі 1966, 1967. В Теплиці і Хілверсюмі 1947, Богнор-Риджисі 1954 і 1960 ділив 1-2-е місця. В Пальмі на о. Мальорка 1965 мав 1-3-є місце. Вдало грав у змаганнях за листуванням: м-ли Е. Дікгофа (1954 – 1956) – 2-е місце, В. Рагозіна (1963-1966) – 2-3-є; переможець 3-го ч-ту світу в грі за листуванням 1959-1962. У сицилійській обороні відома його система: **1.e4 c5 2.Kf3 a6**.

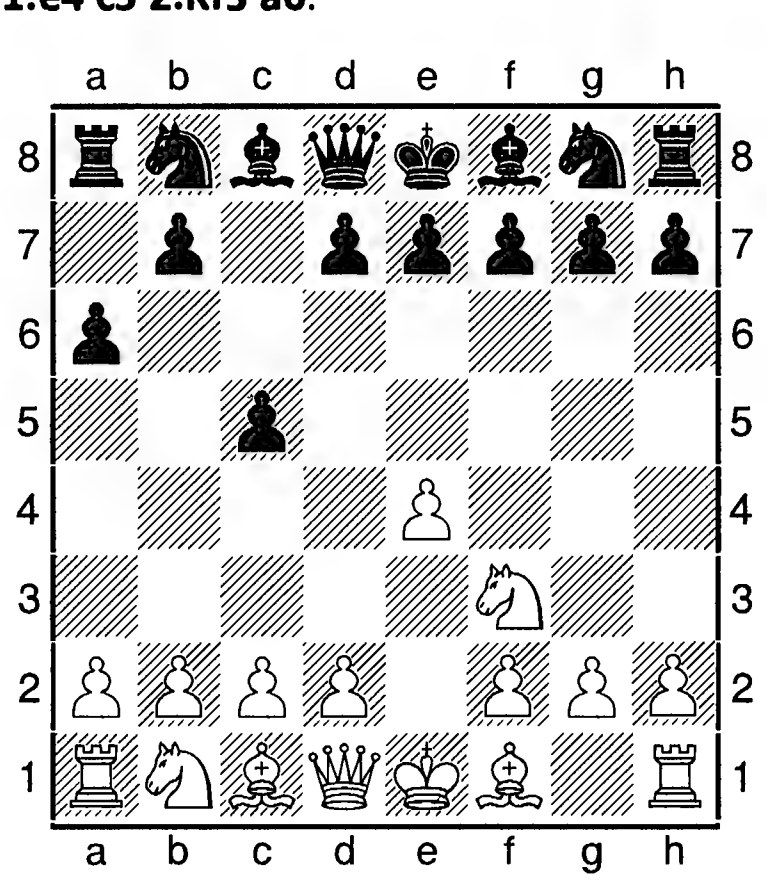

Література: O'Kelly, 34 Mal Schach logik. B., 1964; його ж, The Sicilian flank game. L., 1969.

Окемські міжнародні молодіжні турніри проводяться в англійському місті Окем в парні роки.

1988. 50 учасників з 18 країн, в тому числі 6 міжнар. ґросмайстрів, 16 міжнар. майстрів. Найкращі рез-ти: 1. Д. Гауелл – 7,5 очок з 9; 2-5. М. Адамс, Л. Брюннер, Б. Гельфанд, Л. Джанжгава – по 6,5; 6-8. П. Блатни, С. Конкуест, Д. Пласкетт – по 6; 9-16. Й. Арнасон, Т. Фогареші, К. Навротеску, Д. Норвуд, М. Садлер, Г. Серпер, І. Соколов – по 5,5. Того ж року відбулося змагання за участю 54 гравців з 22 країн. Переміг М. Седлер з рез-том у 5,5 очок з 9.

1990. Червень. Змагання проводилося Джервудським фондом. У т-рі взяли участь юнаки і дівчата з 19 країн. Найкращі рез-ти: 1. І. Манор – 7 очок з 9; 2-5. Й. Блатни, Д. Норвуд, С. Тив'яков, З. Храчек – по 6; 6-9. М. Адамс, В. Акопян, В. Ананд, Б. Бадеа – по 6... А. Галлямова -5.

Оланештинський міжнародний турнір – масове змагання, котре відбу-лося 1996 в місті Оланешти (Румунія) за фінансової підтримки компанії «Кока-кола». 78 учасників. Найкращі рез-ти: 1. Б. Іткіс- 9 очок з 11; 2-5. О. Березін, А. Істра-кеску, В. Неведничий, А. Нагулеску – по 8.

Олафссон (Olafsson) Гельчі (нар.15.08.1956, Рейк'явік) – ісландський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 1985. Чемпіон Ісландії 1978 і 1981. У складі команди Ісландії учасник олімпіад 1980-1986, в тому числі на олімпіадах 1984 і 1986 грав за 1-ю шахівницею. Найкращі рез-ти в інших змаганнях: Рейк'явік 1984 (1-3); Нескейпстадюр 1984 (1); Гаусдал 1985, зон. т-р ФІДЕ (5-7); Копенгаген 1985 (2-4); Вінніпег 1986 (3-4); Торсгавні 1987 (2-4); на ч-ті Нью-Йорка 1990 посів 2-5-е місце, Рейк'явік 2000 (6-7).

Олафссон (Olafsson) Фрідріх (нар. 26.01. 1935, Рейк'явік) – ісландський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 1958. Ело 1973 = 2570. Четвертий президент в історії ФІДЕ 1978-1982. Юрист. Чемпіон Ісландії 1952-1953, 1957 та північних країн 1953, 1971. 1955 мав 1-2-е місце на т-рі в Гастингсі, виграв т-р у Рейк'явіку 1956. Переміг у матчі Г. Пільника з рахунком 5 на 1 1957. Брав участь в розіграші першості світу 1957-1960: зон. т-р ФІДЕ у Вагенінгені 1957 (2), міжзон. т-р в Порторожі 1958 (5-6). На т-рі претендентів у Югославії 1959 посів 7-е місце. Інші змагання: Лос-Анджелес 1963, Кубок П'ятигорського (3-4); Рейк'явік 1966, 1972, 1976 (1, 1-3, 1-2); Вейк-ан-Зее 1976 (1-2). З 1952 очолював команду Ісландії на всесвітніх олімпіадах; 1962 мав найкращий рез-т за 1-ю шахівницею: 14 очок з 18.

Ело 2014 = 2406 з КШ, 2382 з блискавичної гри. Співавтор книги «Skakbok ab Fischer gegu Spasski», Reykyavik, 1973.

М. Таль – Ф. Олафссон. Лас-Пальмас, 1975.
1.e4 d6 2.d4 g6 3.Cc4 Kf6 4.Де2 Кс6 5.Kf3 nCg4 6.c3 e5 7.Cb5 ed 8.cd Kd7 9.Ce3 Cg7 10.Cxc6 bc 11.Kbd2 0-0 12.Tc1 c5 13.dc Cxb2 14.Tc2 Cg7 15.0-0 Te8 16.Td1 Kxc5 17.Cxc5 dc 18.Txc5 Дd6 19.Tdc1 Ch6!

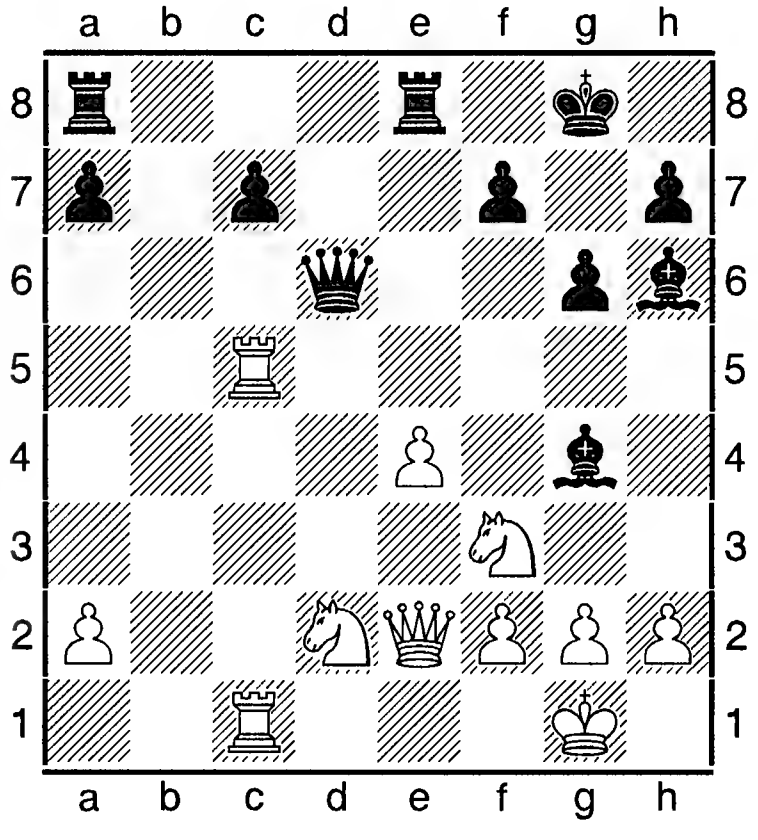

20.Тхс7 Tad8 21.Т1с2 Сxd2 22.Дxd2 22.Дf4!! 23.Те7 Tf8! 24.Да5 Td1+ 25.Ке1 Дg5!, (0-1).

Олександрія (Aleksandriya) Нона (див. ст. «Александрія») – учасниця ч-ту Європи серед жінок в Батумі 2000, ч-ту світу серед шахісток-ветеранів в Галле 2004 (4), матчу Китай - решта світу в Шанхаї 2006 (5,5 очок з 12).

Олександров (Aleksandrov) Олексій (нар. 11.05.1973) - білоруський шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2002=2621. 70-й у списку 100 найсильніших гравців світу. Чемпіон СРСР серед юнаків до 18 років в Алма-Аті 1991, багаторазовий чемпіон Білорусі. В національному ч-ті 1995 (2). Чемпіон Європи з АШ у Варшаві 2001, срібний призер ч-ту континенту у Сент-Вінсенті 2000. Переможець зон. т-ру ФІДЕ в Миколаєві 1993. Учасник ч-ту світу ФІДЕ в Гронінгені 1997 (вибув після 3-го раунду), в Делі 2000. Грав за збірну Білорусі на 33-й Всесвітній олімпіаді в Елісті 1998 (1-е командне і 3-є в особистому заліку за 2-ю шахівницею). Програв матч Т. Оралу в Празі 2001 з рахунком 2 на 4. Інші змагання: Мінськ 1996 (1); С. –Петербург 1996, м-л Чигорина (4); Поляниця-Здруй 1997, м-л А. Рубінштейна (4); Бад-Віссе 1999, 379 учасників (7-16); Краматорськ 2001 (2); Дубай 2001 (1-8); Баку 2008 (2-9).

Олександрова Ольга (нар.28.01.1978, Харків) – українська шахістка, міжнар. ґросмайстриня. Ело 2004 = 2442. 29-а в списку 100 найсильніших шахісток світу. Чемпіонка України в Харкові 2004. Інші ч-ти України: Мелітополь 1993 (5), Ялта 1996 (5-7), Алушта 1998 (4), Краматорськ 2001 (5), Алушта 2002 (6); серед дівчат: Сімферополь 1997 (6), Київ 1996 (6); серед чоловіків: Харків 2004 (17-32). Учасниця зон. т-ру ФІДЕ в Алушті 1999 (12), ч-ту Європи серед жінок 2004 (21); учасниця ч-ту світу серед жінок в Батумі 2000 (програла Н. Олександрії), в Елісті 2001 (поступилася К. Ковалевській в 1/8 фіналу), виступала за збірну України на 36-й Всесвітній олімпіаді в Кальвії 2004 (18). На чоловічих т-рах в Глогуві 1996 (19), Алушті 2002 (7-8). Інші змагання: Алушта 1999 (1), 2004 (4).

Олексикв Олександр (нар.1963) – український шахіт, міжнар. майстер. Ело 2014 = 2380, АШ – 2270, бліц – 2295. Учасник багатьох змагань, в тому числі Миколаїв 2001 (13), Луганськ 2001 (8-10).

Олексієнко Михайло (нар. 30.09. 1986, Львів) – український шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2008 = 2591, АШ – 2578, бліц – 2563. Учасник особистого ч-ту України в Харкові 2004 (5-8). Чемпіон України в складі клубної команди Львова в Алушті 2006. Інші змагання: Львів 2005 (4-8), 2006 (1), 2006 (2-3), 2006 (4-6); Родатичі 2006 (1); Каппель-ля-Гранд 2006, 624 учасники (51); Львів 2009 (3-4).

М. Олексієнко – А. Музичук, 2003.

1.e4 c5 2.Кf3 e6 3.d4 cd 4.Кd4 a6 5.Кc3 b5 6.Cd3 Cb7 7.0-0 d6 8.Те1 Кf6 9.a4 ba 10.Кd5! Кbd7 11.Cg5!? Кc5?! 12.Cf6 gf 13.Дh5 Ce7 14.Кc3 Дd7 15.Cc4 cd8 16.Ка4 Ке4 17.Ce6 Дc7 18.Та4 Tf8 19.Cd5 Дd7 20.Tb4 Та7 21.Tb7, (1-0).

Олімпіада (від грец. олімпіас, олімпіадос; змагання з чого-небудь, конкурс, огляд) – командні змагання шахістів та шахісток країн і територій – членів ФІДЕ. Відбуваються також олімпіади серед інвалідів. Наприклад, 04-12.06.1996 в Острраві (Чехія) відбувся подібний захід за участю 25 команд. Перше місце виграла команда Чехії, 2-е Словаччини і третє в складі Галини Лоїк, Валерія Юр'єва, Василя Мазурика виборола команда України. Г. Лоїк (Львів) була першою серед інвалідів-візочників. У місті Грабина (Чехія) в березні 2000 теж проведено вже третій подібний захід. За підсумками цих змагань формувалася

збірна на Всесвітній форум ФІДЕ в Стамбулі 2000. До стамбульської делегації увійшли мм Б. Бельчук (Польща), кмс В. Вовк, В. Малахов з України, К. Виноградов, С. Михєєв з Росії, А. Вочеле з Литви. На цьому заході українка Г. Шляхтич виграла 3-є місце серед жінок.

З 1995 організовуються оліміади інтелектуальних ігор. В програмі яких є також шахові дисципліни. Далі див. ст. «Олімпіади» шахові дитячі», «Олімпіади сліпих шахістів», «Олімпіади шахові жіночі», «Олімпіади шахові чоловічі».

Олімпіада комп'ютерних ігор – перше в шаховій історії змагання відбулося в Лондоні 1989. Взяло участь 85 програм з усього світу (16 країн, в тому числі з США, Японії, СРСР). У програмі О. к. і. було 15 різних інтелектуальних ігор. Головний організатор – Д. Леві.

У шахових змаганнях взяло участь багато найсильніших мікрокомп'ютерів, в тому числі чемпіони світу «Фіделіті», «Мефісто». Найкращі рез-ти: 1. «Ребел» – 7,5 очок з 8; 2. «Мефісто» – 6,5; 3. «Фіделіті» - 6.

Олімпіади сліпих шахістів відбуваються з 1961 за сприяння Міжнародної асоціації сліпих шахістів (ІВСА). На олімпіадах 1961, 1964 перемагала команда з Югославії; 1968, 1972, 1976, 1980, 1985 – команда СРСР.

1996. 11.05-11.06. Десята. Лагуна (штат Санта-Катарина, що в Бразилії). 30 команд. Склад команди: 4 основних гравці 1 запасний. Підсумки: 1. Росія – 28 очок; 2. Україна (нм С. Васін – 6,5 очок з 9; 2. ґросмайстер України Л. Жильцова-Лисенко – 6 з 9; П. Шинковський – 1 з 3; В. Конєв – 5,5 з 7; запасний – І. Яцишин – 5,5 з 8) – 22,5 очок; 3. Білорусь, 4. Польща - по 22,5; 5. Югославія – 21; 6. Іспанія – 20,5; 7. Німеччина – 20,8; 9. Англія, 10. Естонія, 11. Македонія, 12. Болгарія – по 19,5.

Олімпіади студентські (див. ст. «Чемпіонати світу командні молодіжні»).

Олімпіади шахові дитячі проводяться з 1993. Президент оргкомітету змагань екс-чемпіон світу А. Карпов. Склад команди: 4 учасники. Подібні змагання відбулися 1993 – в Лінаресі, 1994 – на Мальті, 1995 – в Лас-Пальмасі (1. Ісландія – 19 очок з 28; 2. Угорщина -17,5 3. Грузія – 17; 4-5. Югославія, Англія – по 16,5; 6. Москва – 16... 9. Україна – 15 ... 15. Росія - 13,5), 1996 – Бад-Сутаморе (18 команд. Найкращі резти: 1. Румунія, 2. Росія-1, 3. Угорщина, 4. Україна в складі О. Мойсеєнка – 4,5 очок, Є Кобилкина – 5,5, С. Хмельницького – 6,5, О. Ковчана – 6).

1999. Вересень. Артек (Україна). 30 команд з 26 країн. Найкращі рез-ти: 1. «Україна-1» (Р. Пономарьов – 6,5 очок 7; О. Зубов – 6 з 8; З. Єфименко – 4,5 з 6; А. Волокитин – 2,5 з 6; П. Ельянов – 4,5 з 8; тренер – Борис Пономарьов) – 24 очок з 36; 2. Грузія – 23; 3. Китай – по 22,5; 4. Білорусь – 22; 5-7. «Україна-2», Румунія, Вірменія – по 21,5; 8-9. «Росія-1», Іран – по 20; 10-11. Азербайджан, Болгарія – по 19.

2000. Вересень. Артек (Україна). 28 команд з 26 країн Азії, Африки, Європи. Склад команди: 4 основних гравці 1 запасний. Швейцарська система в 9 турів. Найкращі рез-ти: 1. «Росія -1» – 27,5 очок; 2. «Україна-1» (А. Волокитин – 6 очок з 9; 2. З. Єфименко – 4,5 з 8; 3. О. Арещенко – 4 з 6; 4. А. Коробов – 6,5 з 8; Г. Малахатько – 4 з 5) – 25 очок; 3. Азербайджан – 24; 4. Вірменія – 22,5; 5. Білорусь – 21; 6. Польща – 20,5; 7. Ізраїль -20; 8. Румунія – 19,5; 9. Китай 18,5; 10. Узбекистан - 18; 11. Молдова – 18,5; 12. Франція – 18,5 13. «Україна-2» (С. Карякин – 5,5 очок з 9; К. Лагно – 2 з 8; А. Тухаєв – 5,5 з 9; Ю. Айрапетян – 4 з 7; П. Лічман – 1 з 3) – 18.

2003. Туреччина. Юнаки до 16 років. 10 турів. 24 команди, в тому числі 8 під прапорами Туреччини. Найкращі рез-ти: 1. Угорщина (Ело сер. = 2395) – 29,5 очок; 2. Україна (2405 - мс Д. Кононеко з Дніпропетрвоська – 7 очок з 10; 2. мм Ігор Смирнов із Севастополя – 7; мс Я. Зінченко з Дніпропетровської області – 6,5; 4. кмс Ю. Кузубов

з Донецької області); 3. Індія (2337) – 27,5; 4. Росія (2362) – 27; 5. Грузія (2231) – 25.

2006. 06-12.08. Агра (Туреччина). 24 команди. 10 турів. Склад команди: 4 основні гравці 1 запасний. Найкращі рез-ти: 1. Україна (М. Кравців, В. Онищук, Н. Яремко, Я. Жеребух; керівник команди – Іван Захарчук) – 31 очко з 40; 2. Грузія – 29; 3. Китай – 26.

Олімпіади шахові жіночі – проводяться з 1957. Розігруються призи: Віри Менчик Кубок, за підсумками найкращих сумарних виступів жіночої і чоловічої команд Кубок Нонни Гаприндашвілі (див. ст.). Спочатку матчі проводилися за двома шахівницями, з 1976 - за трьома. Склад команди: 2 основні учасниці і 1 запасна, з 1976 – 3 основні шахістки і 1 запасна. 1963-1972 О. ш. проводилися один раз на кожних 3 роки, з 1972 - один раз на 2 роки. 1972 і з 1976 жін. олімпіади відбуваються водночас з чоловічими, в одному місці. До 1976 проводилися відбіркові змагання в підгрупах, а потім у фінальних групах; з 1978 за швейцарською системою. Після 1993 за підсумками попередніх змагань формується група з 10 найсильніших команд по континентах, які в свою чергу визначають найсильніших за коловою системою. До 1992 українські шахістки виступали в складі команди СРСР, після 1992 в складі національної команди України. Ґросмайстрині України 2006 були переможцями олімпіади, 2008 виграли срібну нагороду, 2012, 2014 – бронзові .

1957.02-21. Перша. Еммен (Нідерланди). 21 команда. 2 етапи: 3 півфінали і фінал, до якого входило по 3 команди-призери з кожного півфіналу; інші команди склали класифікаційні т-ри «А» і «Б».

Підсумки: 1-й п/ф – СРСР (представниці Росії О. Рубцова, К. Зворикина) – 11 очок, Нідерланди – 7,5, Румунія – 7; 2-й п/ф – НДР – 10, Болгарія – 9, Угорщина – 8; 3-й п/ф – Югославія, ФРН – по 8,5, Англія – 8.

Найкращі рез-ти фіналу – 1. СРСР (індивідульні сумарні рез-ти: О. Рубцова – 9,5 очок; К. Зворикина – 12 (нагороджена пам'ятною медаллю королеви Юліани за найкращий рез-т фіналу серед усіх учасниць – 6 очок); 2. Румунія (М. Албулець – 8,5 очок; М. Теодореску – 9) – 10,5 очок; 3. НДР (Е. Келлер-Герман – 10,5; М. Альтріхтер – 9,5).

Переможницею т-ру «А» стала команда США, т-ру «Б» - Франції.

1966.03.05-15. Третя. Обергаузен (Німеччина). 14 команд-учасниць. Система кола. Команду СРСР представляли: Н. Гаприндашвілі (Грузія), В. Козловська (Росія), Т. Затуловська (уродженка Баку Азербайджанської РСР). Найкращі рез-ти: 1. СРСР (Гаприндашвілі – 9 очок з 11 - найкращий рез-т за 1-ю шахівницею); В. Козловська – 4,5 з 6; Т. Затуловська – 8,5 з 9 - найкращий рез-т серед запасних) – 22 очок; 2. Румунія (А. Ніколау – 8 очок з 10; Е. Поліхроніаде – 7,5 з 9 – найкращий рез-т за 2-ю шахівницею; М. Перевозник -5 з 7) – 20,5; 3. НДР - (Е. Келлер-Герман – 7 очок з 11; В. Наварра – 2 з 6; Г. Юст – 8 з 9).

1969.07-23.09. Четверта. Люблін (Польща). 15 команд. Система кола. Найкращі рез-ти: 1.СРСР (Н. Гаприндашвілі – 9,5 очок з 10; А. Кушнір, уродженка Москви – 8,5 очок з 9; грузинка Н. Олександрія - 8 з 9; найкращі рез-ти за шахівницями в усіх трьох шахісток) – 26 очок; 2. Угорщина (М. Іванка – 8 очок з 12; Ж. Верьоці-Петронич – 10 з 12; Е. Крижан – 2,5 з 4); 3. ЧССР (Ш. Вокржалова і К. Еретова – по 6 з 10; Я. Маліпетрова (Майлс) – 6 з 10) – 19 очок.

1972.26.09-13.10. П'ята. Скоп'є (Македонія). 23 команди, в тому числі дебютанти з Австралії, Бразилії, Ізраїлю, Сінгапуру, Фінляндії, Швейцарії, Швеції, Японії. 2 етапи: 4 півфінали і фінали- «А» (перше-восьме місце), «В» (9-16) і «С» (17-23). Підсумки п/ф для команд, котрі увійшли до фіналу «А»: перший – СРСР (7,5 очок), НДР (5); 2-й – Англія (8,5), ЧССР (8); 3-й – Румунія і Болгарія (по 8); 4-й – Угорщина (8), ФРН (7,5).

Найкращі рез-ти: 1. СРСР (Н. Гаприндашвілі

– 6,5 очок з 8 - найкращий показник за 1-ю шахівницею; А. Кушнір – 7 з 8 - найкращий рез-т за 2-ю шахівницею; І. Левитина з Росії – 5,5 очок з 6) – 11,5 очок; 2-3. Румунія (Е. Поліхроніаде – 6 очок з 10; А. Ван дер Мійє – 7 з 8; Г. Баумштарк – 3 з 5), Угорщина (М. Іванка – 7,5 очок з 10; Ж. Верьоці - 6 з 9; Е. Крижан – 2,5 з 5).

Серед запасних учасниць найкращий рез-т мала Х. Конаровська-Соколова (Югославія) – 6,5 очок з 9.

У фіналі «В» перше місце посіла команда з Польщі, у фіналі «С» - Швейцарія.

1974.15.09-07.10. Шоста. Медельїн (Колумбія). 26 команд (2 - від Колумбії). Дебютанти – шахістки Іраку, Іспанії, Канади, Мексики, Панами, Пуерто-Рико. 5 півфіналів і фінали «А», «В», «С». Найкращі рез-ти півфіналів (команди, що увійшли до фіналу «А»): 1-й - СРСР – 8 очок з 8, Канада – 5; 2-й – Румунія – 7 з 8, Нідерланди – 5,5; 3-й – Угорщина – 7 з 8, Англія – 5; 4-й – Югославія – 6,5, Болгарія – 5,5; 5-й – ЧССР – 7,5 з 8;, ФРН – 6.

У фіналі 1-2-е місце поділили команди СРСР і Румунії, які набрали по 13,5 очок, 3-4-е мали команди Болгарії та Угорщини – по 13. Додатковий матч у 2 кола за перше місце радянські шахістки виграли в румунок з рахунком 3 на 1 і вшосте підряд стали переможцями олімпіади та володарками Кубка Віри Менчик.

Індивідуальні рез-ти: СРСР – Н. Гаприндашвілі – 10 очок з 12 (найкращий рез-т за 1-ю шахівницею), Н. Олександрія – 7 з 9, І. Левитина – 7,5 з 9 (найліпший показник серед запасних); Румунія – Е. Поліхроніаде – 10,5 очок з 14, Г. Баумштарк – 8,5 з 13, М. Тедореску – 2,5 з 3; Румунія – Т. Лемачко – 9 очок з 11, А. Георгієва – 6,5 з 10; В. Аксенова – 3,5 з 5. За 2-ю шахівницею найкращий рез-т показала угорка Ж. Верьоці.

Фінал «В» виграла Іспанія, фінал«С» - Мексика.

1976.24.10-10.11. Сьома. Хайфа (Ізраїль). 23 команди. 2 етапи: 4 півфінали і фінали «А» (1-8-е місця), «В» (9-16) і «С» (17-23). Переможницею фіналу «А» стала команда Ізраїлю (А. Кушнір – 7,5 очок з 10; О. Подражанська – 4,5 з 8; Л. Нудельман – 6,5 з 7) – 17 очок; 2. Англія (Я. Майлс (Гартсон) – 9 очок з 11; Ш. Джексон – 6 з 9; Е. Прічард – 5 з 8; С. Колдуелл – 4 з 8) - 11,5 очок; 3. Іспанія (П. Феррер – 5,5 очок з 11; Н. Гарсія – 9,5 з 11; М. Гарсія – 9,5 з10; Т. Канела – 2 з 4) – теж 11,5.

Фінал «В» виграла команда Канади, «С» - Австрії.

1980.20.11-08.121.1980. Дев'ята. Валетта (Мальта). 42 команди. Дебютанти змагань: Вірджінські о-ви (США), Греція, Домініканська Республіка, Єгипет, Китай, Мальта, Нігерія, Об'єднані Арабські Емірати (ОАЕ). Вперше в історії цих змагань була застосована швейцарська система в 14 турів (див. ст. «Система змагань»). Підсумки: 1.СРСР (М. Чибурданідзе – 11,5 очок з 13 – найкращий рез-т за 1-ю шахівницею; Н. Гаприндашвілі – 9,5 з 12 – найліпший показник за 2-ю шахівницею; Н. Олександрія – 4 з 8; Н. Йоселіані – 7,5 очок з 9 – найкращий рез-т за шахівницею запасних; всі учасниці з Грузії) – 32,5 очок; 2. Угорщина (Ж. Верьовці – 10 з 13; М. Іванка – 11 з 14; М. Порубські – 8 з 11; Т. Чонкич – 3 з 4) – 32 очок; 3. Польща (Х. Еренська-Радзєвська – 9 з 13; Г. Шмацинська – 3 з 7; М. Візе – 6,5 з 11; А. Брустман – 8 з 11) – 26,5 очок. Румунська шахістка Д. Нуцу була найкращою в змаганнях за 3-ю шахівницею.

До десятка найсильніших дружин увійшли команди: 4. Румунія – 26 очок; 5-6. Китай, ФРН – по 24; 7-8. Ізраїль, Югославія – по 23,5; 9-10. Болгарія, Бразилія – по 23.

1982.30.10-16.11. Десята. Люцерн (Швейцарія). 45 команд. Дебютанти: дружини з Замбії, Індонезії, Тринідаду і Тобаго, Туреччини. Швейцарія представлялася двома командами «А» і «В». Швейцарська система в 14 турів. Найкращі рез-ти: 1. СРСР (М. Чибурданідзе – 9 очок з 12; Н. Олександрія – 7,5 з 9 – найкращий рез-т за 2-ю шахівницею; Н. Гаприндашвілі -11,5 з 13; Н. Йоселіані – 5 з 8) – 33 очок; 2. Румунія

(М. Мурешан – 4,5 з 10; М. Погоревич – 7,5 з 11; Д. Нуцу – 11 з 12 – найкращий показник за 3-ю шахівницею; Е. Поліхроніаде – 7 з 9 – найліпший рез-т серед запасних) – 30 очок; 3. Угорщина (Ж. Верьовці – 10,5 з14; М. Іванка – 5,5 з 12; М. Порубські – 9 з 12; Т. Чонкич – 1 з 4) – 26; 4. Польща – 24,5; 5-6. Китай, ФРН – по 24,5; 7. Швеція – 24; 8-9. Індія, Нідерланди – по 23,5; 10-13. Англія, Іспанія, Франція, Югославія – по 23.

Шахістка з Італії Б. Пернічі досягла найкращого рез-ту за 1-ю шахівницею: 9,5 очок з 12.

1984.18.11-15.12. Одинадцята. Салоніки (Геція). 51 команда. Дебютанти: шахістки з Гватемали, Сянгану (Гонконгу), Зімбабве, Іраку, Малайзії, Ямайки. Швейцарська система в 14 турів. Найкращі рез-ти: 1. СРСР (М. Чибурданідзе – 7,5 очок з 11; І. Левитина – 6,5 очок з 11; Н. Гаприндашвілі – 8,5 з 10; Л. Семенова з України – 9,5 з 10 – абсолютно найкращий рез-т) – 32 очок; 2. Болгарія (М. Войська – 8,5 з12; Р. Бояджієва-Гочева – 5 з 9; П. Ангелова – 8,5 з 12; С. Савова – 5,5 з 9) – 27,5; 3. Румунія (М. Мурешан – 7,5 очок з 13; Е. Поліхроніаде – 9 з 13 – найкращий рез-т за 2-ю шахівницею; Д. Нуцу – 9,5 з 14; Г. Станчу – 1 з 2) – 27; 4-5. ФРН, КНР – по 26; 6. Угорщина – 15; 7-8. Польща, Англія – по 24,5; 9-10. Югославія, Іспанія – по 24.

Пія Крамлінг (Швеція) показала найкращий рез-т за 1-ю шахівницею: 10, 5 очок з 13; за 3-ю – Жоара Чавес (Бразилія): 9 з 10.

1986.14.11-01.12. Дванадцята. Дубай (Об'єднані Арабські Емірати). 49 команд. Швейцарська система в 14 турів. Найкращі рез-ти: 1. СРСР (М. Чибурданідзе – 8 очок з 10; Г. Ахмиловська з Росії – 8,5 з 12; Н. Гаприндашвілі – 10 з 10 – найкращий показник; Н. Олександрія – 7 з 10) – 33,5 очок з 42; 2. Угорщина (Ж. Верьоці-Петронич – 9 очок з 13; І. Мадл – 10,5 з 14; М. Іванка – 7 з 10; М. Грош – 2,5 з 5) – 29 очок; 3. Румунія (М. Мурешан – 5 з 9; Д. Нуцу – 9,5 з 14; Е. Поліхроніаде – 6,5 з 10; Г. Станчу – 7 з 9 – найліпший рез-т серед запасних) – 28 очок; 4. Китай – 28 (за коеф. Бухгольця); 5. Югославія – 25,5; 6. ФРН – 25; 7. Польща – 24,5; 8. Англія – 24,5; 9. Болгарія – 23,5 10. Куба -23.

Т. Лемачко (Швейцарія) за 1-ю шахівницею досягла найкращого рез-ту: 9,5 очок з 11, а Ф. Карим (ОАЄ) була найвдалішою за 2-ю шахівницею: 7 очок з 8.

1988. Тринадцята. Салоніки (Греція). 56 команд з 55 країн світу. Швейцарська система в 14 турів. Найкращі рез-ти: 1. Угорщина (Ж. Полгар – 10,5 очок з 14; Ю. Полгар – 12,5 з 13 – найкращий рез-т олімпіади) – 33 очок; 2. СРСР (М. Чибурданідзе – 7 очок з 10; Г. Ахмиловська – 8,5 з 9; І. Левитина – 7,5 з 11; М. Літинська – 9,5 з 12) – 32,5; 3. Югославія – 28; 4. Китай – 27; 5. Болгарія – 25; Греція «А», 7.Румунія, 8. Куба – по 24; 9. США, 10. Нідерланди – по 23,5.

Призери за шахівницями: перша – П. Крамлінг (Швеція) – 12,5 з 14; Т. Лемачко (Швейцарія) – 9,5 з 12; Ж. Полгар (Угорщина) – 10,5 з 14; друга – 1. Ю. Полгар (Угорщина) – 12,5 з 13; Г. Ахмиловська (СРСР) – 8,5 з 9; М. О'Смочру (Ірландія) – 8,5 з 11; третя – Пенг (Китай) – 10,5 з 14; М. Хорват (Австрія) – 9 з 12; І. Етоково (Нігерія) – 9,5 з 13; запасна – І. Бегум (Бангладеш) – 6,5 очок з 8; М. Літинська (СРСР) – 9,5 з 12; В. Бошагич (Югославія) – 7 з 9.

1990. Листопад-грудень. Чотирнадцята. Нові-Сад (Сербія). 65 команд (по 4 шахістки в кожній). Найкращі рез-ти: 1. Угорщина, 2. СРСР (М. Чибурданідзе – 6 очок з 9; Н. Гаприндашвілі – 7,5 з 10; А. Галлямова (Росія) – 9,5 з 10; К. Арахамія (Грузія) – 12 з 12) – по 35 очок з 42; 3. Китай – 29; 4. Болгарія – 26; 5. Югославія – 25; 6. США – 24,5; 7. Англія, 8. Греція, 9. Румунія – по 24.

Найліпші показники за шахівницями: перша – Ж. Полгар (Угорщина) – 11,5 очок з 14; К. Амура (Аргентина)- 8 з 10; Се Чжун (Китай) – 11 з 14... М. Чибурданідзе (СРСР) – 6 з 9; друга – Ю. Полгар (Угорщина) – 10 з 13; В. Юханссон (Швеція) – 9 з 12; Н. Гаприндашвілі (СРСР) – 7,5 з 10; третя – С. Полгар

(Угорщина) – 11,5 з 13; А. Галлямова (СРСР) - 9,5 з 11; Е. Коулл (Шотландія) – 9 з 12; запасна – К. Арахамія (СРСР) – 12 з 12; К. Беннетт (Ямайка) – 6 з 7; Е. Гінді (Данія) – 7,5 з 10.

1992. Маніла. 62 команди. Призери: 1. Грузія; **2. Україна**; 3. Китай.

1994. Москва. 81 команда. Призери: 1. Грузія; 2. Угорщина; 3. Китай.

1996. Єреван. 74 команди. Призери: 1. Грузія; 2. Китай; 3. Росія.

1998. Жовтень. Вісімнадцята. Еліста (АРК Російської Федерації). 72 команди. Склад команди: 3 основні учасниці і 1 запасна. Швейцарська система в 13 турів. Найкращі рез-ти: 1. Китай - 29 очок; 2. Росія -1 - 27; 3. Грузія – 27; 4. Нідерланди – 23,5; 5. Болгарія – 23,5; 6. Румунія – 23; 7. Югославія – 23; 8. Угорщина – 23; 9. Росія-3 - 23; 10. США – 23; 11. Польща – 22,5; 12. Україна (Н. Жукова – 4,5 очок, О. Седіна – 5,5, Т. Василевич – 5,5, Г. Гапоненко - 7) – 22,5; 13. Латвія – 22,5; 14. В'єтнам – 22,5; 15. Індія – 22,5.

2000. Жовтень-листопад. Дев'ятнадцята. Стамбул (Туреччина). 87 команд (432 учасниці). Склад команди: 3 основні і 1 запасна шахістки. Швейцарська система в 14 турів.

Найкращі рез-ти: 1. Китай -32 очок; 2. Грузія – 31; 3. Росія – 28,5; 4. Україна (Н. Жукова – 6,5 з 11; Г. Затонських – 7 з 11; Т. Василевич – 7 з 10; О. Седіна – 6,5 з 10) – 27; 5. Югославія – 26; 6. Нідерланди – 25,5; 7. Угорщина – 25; 8. Німеччина – 25; 9. Англія – 25.

Показники за шахівницями: перша – В. Чміліте (Литва) – 9,5 очок; С. Віялакшмі (Індія) – 11 з 14; Се Цзюнь (Китай) – 8,5 з 11; друга шахівниця – Жу Чень (Китай) – 9 очок з 11; Еман Аль-Руфей (Ірак) – 8 з10; Н. Йоселіані (Грузія) – 9 з 12; третя – Н. Хурцідзе (Грузія) – 11 очок з 13; Ван Лі (Макао) – 7,5 з 9; Р. Васкес (Еквадор) – 10 з 13; резерв – Ель Габі Заїра (Марокко) – 6,5 з очок з 7; Л. Мойлан (Австралія) – 8; З. Мамед'ярова (Азербайджан) – 7 з 8.

2002. Жовтень. Двадцята. Блед (Словенія). 89 команд. Склад команди: 4 основні 2 запасні шахістки. 14 турів. Переможці: 1. Китай; 2. Росія; 3. Польща.

2004. Жовтень-листопад. Двадцять перша. Кальвія на острові Мальорка (Іспанія). 87 команд. Склад команди: 3 основні шахістки, 1 запасна. 14 турів.

Найкращі рез-ти: 1. Китай – 31 очоко; 2. США – 28; 3. Росія – 27,5; 4. Грузія – 27,5; 5. Франція – 25; 6. Угорщина – 25; 7. Словаччина – 25; 8. Англія – 25; 9. Індія – 24,5; 10. Польща – 24,5; 11. Вірменія – 24,5; 12. Нідерланди – 24,5 ... 18. Україна (Н. Жукова – 5 очок з 12; І. Гапоненко – 7 з 11; К. Лагно – 8,5 з 12; О. Олександрова – 3 з 7) – 23,5.

2006. Двадцять друга. Турін (Італія). 108 команд. Склад команди: 3 учасниці 1 запасна. 13 турів. Вперше в історії олімпіад збірна України здобула золоті нагороди. Призери змагань: **1. Україна (Наталія Жукова – 7,5 очок з 10; Катерина Лагно – 8 з 10; Інна Гапоненко – 7 з 9; Ганна Ушеніна – 7 з 9) – 29,5 очок**; 2. Росія – 28,5; 3. Китай – 27,5.

2008.12-25.11. Двадцять третя. Дрезден (Німеччина). 112 команд. Склад команди: 4 основні учасниці, 1 запасна. Швейцарська система в 11 турів.

Українки змагалися без командних програшів, але цього не вистачило для завоювання першого місця. У підсумку вони набрали 18 очок з 22 і за додатковими показниками пропустили вперед грузинок. Якби українки переграли команду Польщі з більшим рахунком, ніж 2,5 на 1,5, то мали б золоті нагороди. Найкращі рез-ти: 1. Грузія – 18 очок; **2. Україна (К. Лагно з Донецька, Ело = 2488 – 5 очок з 9; Н. Жукова з Одеси, Ело = 2488 – 7 з 10; Г. Ушеніна з Харкова, Ело = 2496 – 6 з 9; І. Гапоненко з Херсона, Ело = 2473 – 5 з 8; Н. Здебська з Краматорська, Ело = 2419 – 7 з 9; тренер – В. Ейнгорн) – 18**; 3. США, 4. Росія, 5. Польща – по 17; 6. Вірменія, 7. Сербія – по 16; 8. Китай, 9. Ізраїль, 10. Білорусь, 11. Румунія, 12. Італія – по 15; 13. Франція, 14.

Угорщина, 15. Індія, 16. Словаччина, 17. Монголія, 18. Нідерланди, 19. Болгарія, 20. Хорватія, 21. «Німеччина-1», 22. Узбекистан, 23. Іспанія – по 14.

Найкращі індивідуальні рез-ти. Перша шахівниця – М. Чибурданідзе – 7,5 очок з 9; М .Ферро – 7,5 з 8; Х. Іфань – 7,5 з 11; Є. Мозер – 8,5 з 10; П. Крамлінг – 8 з 9; Е. Дембо – 8 з 11; А. Музичук, Х. Т. Чанг – 7 з 11; М. Себаг, О Седіна – по 6,5 з 9; М. Сочко, П. Чжаоцінь, І. Круш, О. Репкова – по 6,5 з 10. Друга шахівниця – Г. Затонських – 8 очок з 11; **Н. Жукова – 7 з 10;** Л. Мкртчан – 8 з 11; В. Гансвід – 8 з 11; Д. Чюкміте – 7,5 з 10; Я. Крівець – 7,5 з 11; Н. Дзагнідзе, М. Сергеєва – по 7 з 10; Н. Пойковіч – 7 з 11; Е. Скрипченко – 6,5 з 9. Третя шахівниця – Н. Косинцева – 8,5 очок з 10; Р. Голетіані – 9 з 11; І. Мадл – 8 з 11; К. Озтюрк – 9,5 з 11; Б. Ігла, М. Войська – по 8 з 10; М. Мадер – 7,5 з 10; А. Стоянович – 7,5 з 11; Н. Азарова – 7 з 9. Четверта шахівниця – І. Майдан – 9,5 очок з 11; О. Лінарес – 9 з 10; М. Ломінейшвілі – 6 з 9; О. Васильєва – 7 з 9; Й. Паулем – 6,5 з 9. Запасні гравці – **Н. Здебська – 7 очок з 8;** М. Е. Гомес – 6 з 8; А. Моток – 8 з 11; С. Хугашвілі, Н. Погоніна – 6 з 7.

Команда України одержала перехідний Кубок Нонни Гаприндашвілі за найкращий сумарний виступ з національною чоловічою збірною (див. ст. «Олімпіади шахові чоловічі»).

2010.21.09-04.10. Двадцять четверта. Ханти-Мансійськ (Російська Федерація). 115 команд. Склад команди: 4 основні шахістки 1 запасна. 11 турів.

Дружина України в складі К. Лагно, Н. Жукової, І. Гапоненко, М. Музичук зі Стрия на чолі з тренером В. Ейнгорном посіла скромне 9-е місце, хоча розпочала боротьбу з 5 перемог підряд і зберігала надію на медалі аж до останнього туру, коли програла китайкам. Найкращі рез-ти: 1. Росія – 22 очок; Китай – 18; 3. Грузія (за сист. коефіцієнтів Бухгольця) – 16; 4. Куба – 16; 5. США – 16; 6. Польща -16; 7. Азербайджан – 16; 8. Болгарія – 16; 9. Україна – 15.

2012. Стамбул. Переможці: 1. Росія; 2. Китай; **3. Україна.**

2014.01-15.08. Тромс (Норвегія). 136 команд. 11 турів. Переможці 1. Росія – 20 очок; 2. Китай; **3. Україна (А. Музичук, М. Музичук, Г. Ушеніна, Н. Жукова, І. Гапоненко, тренер – М. Бродський) – по 18**; 4. Грузія, 5. Вірменія, 6. Казахстан – по 17.

Олімпіади шахові чоловічі – командні змагання шахістів країн і територій – членів ФІДЕ. Проводяться з 1924. До 1940 називалися турнірами націй. Розігрується головний приз: Гамільтона-Рассела Кубок, а також Кубок Нонни Гаприндашвілі (див. ст. «Олімпіади шахові жіночі»). Кожен матч проводиться за 4 шахівницями. Склад команди: 4 основні гравці 2 запасних, до 1950 – 1 запасний. Регламент перших О. ш. часто був довільним – 3 тури на 2 дні чи 2 тури кожного 3 дня, скорочений контроль часу, пересування учасників команди за шахівницями в будь-якому порядку й т. п. З 1931 О. ш. проводяться регулярно (1 раз кожних 2 роки), впорядкований їх регламент. До 1939 в О. ш. брали участь шахісти переважно європейських країн, з інших континентів грали лише шахісти Аргентини, США, Палестини.

З 1974 О. ш. почали проводитися за швейцарською системою (див. ст. «Система змагань»). В О. ш брали участь майже всі чемпіони світу, а також більшість провідних ґросмайстрів світу.

Українські шахісти були переможцями олімпіад 2004, 2010, срібну нагороду здобули 1996, бронзові - 2000, 2002, 2012.

1927.18-29.07. Перша. Лондон. 16 команд. Серед учасників – Е. Грюнфельд, Б. Костич, Г. Мароці, Ж. Мізес, Р. Реті, З. Тарраш та інші. Система кола. Регламент: 3 тури кожних 2 дні з першим контролем часу 1,5 години на 30 ходів з наступними 30 хвилинами на 10 ходів; догравання відкладених партій відбувалося за призначенням колегії

суддів. Призери змагань: 1. Угорщина (Мароці – 9 очок з 12; Г. Надь – 9,5 з 14; А. Вайда – 7,5 з 13; Е. Штейнер – 8,5 з 13; К. Гаваші – 5,5 з 8) – 40 очок; 2. Данія (О. Краузе – 7 очок з 15; Г. Норман-Гансен – 12 з 15; Е. Андерсен – 10 з 15; К. Рубен – 9,5 з 15) – 38,5; 3. Англія (Г. Аткінс – 7 очок з 12; Ф. Ейтс – 8 з 14; Дж. Тамас – 12 з 15; Е. Спенсер – 3,5 з 6; Р. Мітчелл – 6 з 13) – 36,5.
Найкращі рез-ти серед всіх учасників: Норман-Гансен і Томас – по 12 очок з 15; Реті (Чехословаччина) – 11,5 з 15; Мароці (Угорщина) – 9 з 12.
Водночас відбулося кілька особистих т-рів. В т-рі майстрів 1-2-ге місця поділили У. Уїнтер, Дж. Друїтт – по 8,5 очок з 11. У жіночому перемогла В. Менчик (див. ст. «Турніри на першість світу жіночі»).
1930.13-27.07. Третя. Гамбург (у зв'язку зі 100-річчям гамбурзького шахового клубу). 18 команд. Дебютанти: Ісландія, Литва, Норвегія, Фінляндія. 17 турів протягом 13 днів (щодня по 2 тури). Найкращі рез-ти: 1. Польща (А. Рубінштейн – 15 очок з 17; С. Тартаковер – 12 з 16; Д. Пшепюрка – 9 з 13; К. Макарчик – 7,5 з 13; П. Фрідман – 5 з 9) – 48,5 очок; 2. Угорщина (Г. Мароці- 8 очок з 12; Ш. Такач – 8,5 з 14; А. Вайда – 9 з 14; Е. Штейнер – 9,5 з 14; К. Гаваші – 12 з 14) – 47; 3. Німеччина (К. Ауес – 7,5 очок з 14; Ф. Земіш – 9,5 з 14; К. Карльс – 9,5 з 14; К. Ріхтер – 7,5 з 12; Г. Вагнер – 10,5 з 14) – 44,5 очок.
Найкращі індивідуальні рез-ти: О. Альохин (Франція) – 9 очок з 9; Рубінштейн – 15 з 17; Гаваші – 12 з 14; С. Флор (Чехословаччина) – 14,5 з 17; І. Кежден (США) – 14 з 17.
1931.11-26.07. Четверта. Прага (Чехія). 19 команд. Всі команди, крім Італії, Швеції, мали по 1 запасному гравцеві. Вперше за кожним учасником, опріч запасного, були закріплені порядкові номери, які відповідповідали номерам шахівниць. Замінити такого гравця мав право тільки запасний шахіст. Такий порядок дав можливість визначити учасників, котрі добилися найкращих рез-тів за кожною шахівницею.
Призери змагань: 1. США (І. Кежден – 12 очок з 17; Ф. Маршалл – 10 з 16; А. Дейк – 8,5 з 14; І. Горовиць – 9 з 13; Г. Сейнер – 8,5 з 12) – 48 очок; 2.Польща (А. Рубінштейн – 9,5 очок з 16; С. Тартаковер – 13,5 з 18; Д. Пшепюрка – 10 з 17; К. Макарчик – 8 з 12; П. Фрідман – 6 з 9) – 47 очок; 3. Чехословаччина (С. Флор – 11 очок з 18; К. Гільг – 5 з 11; Й. Рейфірж – 11 з 16; К. Ополченський – 9 з 13; К. Скалічка – 10,5 з 14) – 46,5 очок.
Найкращі рез-ти за шахівницями: перша – О. Альохин (Франція) – 13,5 очок з 18; друга – Тартаковер і Г. Штольц (Швеція) – по 13,5 з 18; третя – В. Петров (Латвія) – 11 з 16; четверта - А. Беккер (Австрія) – 10,5 з 14; запасні – Скалічка – 10,5 з 14.
1933.12-23.06. П'ята. Фолкстон (Великобританія). 15 команд. Вперше взяла участь команда Шотландії. Найкращі ре-ти: 1. США (І. Кежден – 10 очок з 14; Ф. Маршалл – 7 з 10; Р. Файн – 9 з 13; А. Дейк – 10 з 13; А. Саймонсон – 3 з 6) – 39 очок; 2. Чехословаччина (С. Флор – 9 очок з 14; К. Трейбал – 6,5 з 12; Й. Рейфірж – 7,5 з 12; К. Ополченський – 11,5 з 13; К. Скалічка – 3 з 5) – 37,5 очок; 3. Швеція (Г. Штольберг – 7,5 очок з 14; Г. Штольц – 8 з 14; Е. Лундин – 10 з 14; К. Берндтссон – 8,5 з 14) – 34 очок.
Найкращі рез-ти за шахівницями: перша – О. Альохин (Франція) – 9,5 очок з 12; друга – Маршалл; третя – Лундин; четверта – Ополченський (абсолютно найкращий рез-т); запасний – А. Лілієнталь (Угорщина) – по 10 очок з 13.
1935.16-31.08. Шоста. Варшава (Польща). 20 команд. Дебютанти: команди Естонії, Ірландії, Палестини. Регламент: 3 тури кожних 2 дні; 2 год. на 36 ходів і на кожні 18 ходів по 1 год. Призери змагань: 1. США (Р. Файн – 9 очок з 17; Ф. Маршалл – 7,5 з 12; А. Купчик – 10 з 14; А. Дейк – 15,5 з 18; запасний І. Горовиць – 12 з 15) – 54 очки; 2. Швеція (Г. Штальберг – 12,5 очок з 18; Г. Штольц – 11 з 18; Е. Лундин – 13,5 з 19; Й. Даніельссон – 15 з 19; запасний Б. Ларссон – 0,5 з 2) – 52,5 очок; 3. Польща (С. Тартаковер – 11,5 очок з 17; П. Фрідман – 11,5 з

16; М. Найдорф – 12 з 17; Х. Фрідман – 7,5 з 12; запасний К. Макарчик – 9,5 очок з 14) – 52 очки.

Найліпші рез-ти за шахівницями: перша – С. Флор (Чехословаччина) – 13 очок з 17; друга – А. Лілієнталь (Угорщина) – 15 з 19; третя – Е. Елісказес (Австрія) – 15 з 19; четверта – Дейк (найкращий рез-т на олімпіаді); запасний – Горовиць.

1937.31.07- 14.08. Сьома. Стокгольм (Швеція). 19 команд. Система кола.

Впевнено грала команда США, яка не зазнала жодної поразки, і вчетверте підряд стала переможницею олімпіад.

Найкращі рез-ти: 1. США (С. Решевський – 9,5 очок з 16; Р. Файн – 11,5 з 15; І. Кежден – 14 з 16; Ф. Маршалл – 6,5 з 10; запасний І. Горовиць – 13 з 15) – 54,5 очок; 2. Угорщина (А. Лілієнталь – 12 очок з 17; Л. Сабо – 12,5 з 18; Е. Штейнер – 14,5 з 18; К. Гаваші – 8,5 з 15; запасний А. Вайда – 1 з 4) – 48,5 очок; 3. Польща (С. Тартаковер – 6 очок з 13; М. Найдорф – 8,5 з 15; П. Фрідман -12,5 з 17; І. Аппель – 9 з 14; запасний Т. Регедзинський – 11 з 13) - 47 очок (за більшу кількість перемог); 4. Аргентина - 47.

Найліпші рез-ти за шахівницями: перша – С. Флор (Чехословаччина) – 12,5 очок з 16; друга – Файн; третя – Кежден (найкращий рез-т на олімпіаді); четверта – Й. Даніельссон (Швеція) – 14 з 18; запасний - Горовиць.

1950. 20.08 – 11.09. Дев'ята. Дубровник (Боснія і Герцеговина). Перша олімпіада після 2-ї світової війни 1939-1945. 16 команд. Дебютанти: команди Греції та ФРН. Система кола. Призери: 1. Югославія (вперше; С. Глігорич – 11 очок з 15; В. Пірц – 9,5 з 14; П. Трифунович – 10 з 13; Б. Рабар – 9 з 10; запасні – М. Відмар – 5 з 6 і С. Пуц – 1 з 2) – 45,5 очок; 2. Аргентина (М. Найдорф – 11 з 14; Х. Болбочан – 11,5 з 14; К. Гімар – 6 з 10; Е. Роззетто – 7,5 з 12; запасний – Г. Пильник – 7,5 з 10) – 43,5 очок; 3. ФРН (В. Унцікер – 11 очок з 14; Л. Шмідт – 9 з 12; Г. Пфайфер – 7 з 11; Л. Рельштаб – 6 з 11; запасний - Г. Штаудте – 7,5 з 12) – 40,5 очок.

Найкращі рез-ти за шахівницями: перша – Найдорф і Унцікер – по 11 з 14; друга – Болбочан – 11,5 з 14; третя – Трифунович – 10 з 13; четверта – Рабар – 9 з 10; запасні – Пильник – 7,5 з 10 і Л. Еванс (США) – 9 з 10.

1952.10-31.08. Десята. Гельсинки (Фінляндія). 25 команд. Дебютанти: команди НДР, Ізраїля, Люксембурга, Саара, СРСР. Порядок змагань: 3 півфінали (9 + 8 + 8 команд) і 3 фінали – «А», В», «С». До фіналу «А» допускалися 1-3-є місця і «В» (4-6-е місця): 1-й п/ф – Аргентина – 25,5 очок з 32, ФРН – 23, ЧССР – 22,5, Англія – 18; Данія – 15,5; Куба – 14; 2-й п/ф – Швеція – 21 з 28; Угорщина – 20,5; Югославія – 18,5; НДР – 13,5, Австрія – 11,5, Італія – 11; 3-й п/Ф – СРСР – 23,5 з 28; США – 18; Фінляндія – 17; Ізраїль – 16; Нідерланди – 13,5, Польща – 12,5.

Призери змагань: 1. СРСР (вперше; П. Керес з Естонії – 6,5 очок з 12; В. Смислов (Росія) – 10,5 з 13; Д. Бронштейн (Україна) - 8 з 10; Ю. Геллер (Україна) – 10,5; запасні – І. Болеславський (Україна) – 7 з 8; А. Котов (Росія) -2 з 3) – 21 очко; 2. Аргентина (М. Найдорф – 12,5 очок з 16; Х. Болбочан – 9 з 14; Е. Елісказес – 6 з 10; Г. Пильник – 9,5 з 14; запасний – Е. Роззетто – 9 з 10) – 19,5 очок; 3. Югославія (С. Глігорич – 9,5 з 15; Б. Рабар – 8 з 12; П. Трифунович – 7 з 13; В. Пірц – 5,5 з 10; запасні – А. Фудерер – 3,5 з 5 і Б. Милич – 4 з 5) – 19 очок.

Фінал «В» виграла команда Нідерландів – 21 очко, «С» - Бразилії (18,5).

Найкращі рез-ти за шахівницями: перша – Найдор – 12,5 очок з 16; друга – Смислов – 10,5 з 13; третя – Бронштейн – 8 з 10; четверта – Ч. Коттнауер – 8 з 10; запасні – Роззетто – 8 з 10 і Л. Рельштаб (ФРН) – 6,5 з 9.

1954.04-25.09. Одинадцята. Амстердам (Нідерланди). 26 команд. Вперше взяла участь команда з Колумбії. Порядок змагань: 4 півфінали (2 по 6 команд і 2 - по 7) та 2 фінали.

Підсумки півфіналів (вказані команди, допущені до фіналу «А»): перший – СРСР – 16,5 очок з 20, Нідерланди – 13; Ісландія –

11; другий – Аргентина – 14 очок з 20, Болгарія і ЧССР – по 13,5; третій – Ізраїль – 16 очок з 24, Швеція і Югославія – по 14; четвертий – Угорщина – 17 очок з з 24, ФРН – 16,5, Англія та Швейцарія – по 13,5 (до фіналу «А» пройшла Англія, котра виграла матч в Швейцарії з рах. 2,5 на 1,5).

Призери фіналу «А»: 1. СРСР (М. Ботвинник (Росія) – 8,5 очок з 11; В. Смислов – 9 з 12; Д. Бронштейн - 10,5 з 14; П. Керес – 13,5 з 14 (найкращий показник на олімпіаді); запасні – Ю. Геллер – 5 з 7; А. Котов (4 з 6) – 34 очок; 2. Аргентина (М. Найдорф – 10,5 очок з 15; Х. Болбочан – 11,5 з 15; О. Панно – 6,5 з 13; К. Гімар – 4 з 6; запасні – Е. Роззетто – 4,5 з 8 і Г. Пильник – 4 з 7) – 27 очок; 3. Югославія (В. Пірц – 7,5 очок з 13; С. Глігорич – 8 з 14; П. Трифунович – 7 з 12; Б. Рабар – 3 з 8; запасні – А. Фудерер – 8,5 з 12; А. Матанович – 6,5 з 9) – 26,5 очок. Фінал «В» виграла команда Швейцарії – 37 очок з 52; Австрія і Канада – по 36.

Найкращі рез-ти за шахівницями: перша – Ботвинник, друга – Ф. Андерсен (Канада) – 14 очок з 17; третя – Г. Барца (Угорщина) – 12,5 з 16; четверта – Керес; запасні – Геллер,

Бюрнстейн (Франція) – по 8,5 з 11.

1956.31.08-24.09. Дванадцята. Москва (Росія). 34 команди. Дебютанти: команди Індії, Ірану, Монголії, Пуерто-Рико, Філіппін. Порядк змагань: 4 півфінали (2 п/ф по 9 команд і 2 п/ф – по 8 команд) та 3 фінали: «А» складали команди, котрі посіли в п/ф 1-3-є місця,

«В» - 4-6-е місця, «С» - усі інші. Підсумки півфіналів (вказані команди, котрі увійшли до фіналів «А» і «В»): перший півфінал – СРСР – 23,5 очок з 28, Болгарія – 19,5, Швейцарія – 18, Польща – 15, Швеція – 14,5, Норвегія – 9; 2-й півфінал – Югославія – 23,5 з 28, Ізраїль – 18, Данія – 16,5, Нідерланди – 16, Австрія – 13, Франція – 12,5; 3-й півфінал – Аргентина – 24 з 32, ФРН – 23, Англія – 22,5, Ісландія – 20,5, Чилі – 17,5, Фінляндія – 14,5; 4 –й півфінал – Угорщина 23 з 32, Румунія і ЧССР – по 21,5, НДР – 18,5, Колумбія – 18, Бельгія – 14,5.

Найкращі рез-ти фіналу «А»:1. СРСР (М. Ботвинник – 9,5 очок з 13; В. Смислов – 8,5 з 13; П. Керес – 9,5 з 12; Д. Бронштейн – 11 з 13; запасні – М. Тайманов (Росія) – 8,5 з 11; Ю. Геллер – 7,5 з 10) – 31 очко; 2. Югославія (С. Глігорич – 9,5 очок з 16; А. Матанович – 11,5 з 16; Б. Івков – 12 з 16; Н. Караклаїч – 6 з 9; запасні – Б. Милич – 6 з 9; Б. Джурашевич – 5 з 6) – 26,5; 3. Угорщина (Л. Сабо – 11 очок з 17; Г. Барца – 11,5 з 16; П. Бенко – 10 з 15; Д. Силадьї – 4 з 9; запасні – М. Бей – 6,5 з 11; Л. Портиш – 6 з 8) – 26,5. Фінал «В» виграла команда Австрії – 28 очок з 44; «С» - Філіппін – 24 з 36.

Найкращі рез-ти за шахівницями: перша – Б. Ларсен (Данія) – 14 очок з 18; друга – А. Дюкштейн (Австрія) – 13 з 18; третя – Керес – 9,5 з 12; четверта – Бронштейн – 11 з 13; запасні – Р. Сангінетті (Аргентина) – 9 з 11; Джурашевич – 5 з 6.

1958.30.09-23.10. Тринадцята. Мюнхен (ФРН). 36 команд. Вперше взяли участь команди Лівану, Тунісу, Португалії, ПАР. На відкритті олімпіади вперше виконано гімн ФІДЕ (автор – тодішній президент Італійської шахової федерації граф Дж. даль Верме) і прозвучала олімпійська клятва. Порядок проведення: 4 півфінали (по 3 команди-переможниці з кожного півфіналу склали фінал «А», по 3 наступні команди – фінал «В», інші – фінал «С». Підсумки півфіналів (вказані команди, котрі увійшли до фіналу «А» і «В»): перший півфінал – СРСР – 27 очок з 32, Болгарія – 21,5, Австрія – 21, Нідерланди – 20,5, Данія – 16,5, Франція – 14,5; 2-й півфінал – Іспанія – 23,5, США – 23, ФРН – 22; Ісландія та Фінляндія – по 15,5, Ізраїль – 15; третій півфінал – Аргентина – 23; НДР -21, Англія – 20, Угорщина – 19,5, Польща – 19; Колумбія – 16,5; 4-й півфінал – ЧССР -25, Югославія – 24; Швейцарія -20; Канада – 19; Швеція – 18,5, Бельгія – 10,5.

Призери фіналу «А»: 1. СРСР (Ботвинник – 9 очок з 12; Смислов – 9,5 з 12; Керес – 9,5 з 12; Бронштейн – 9,5 з 12; запасні – М. Таль

(Латвія) – 13,5 з 15; Т. Петросян (Вірменія) – 10,5 з 13) – 34,5 очок; 2. Югославія (С. Глігорич – 12 очок з 15; А. Матанович – 9,5 з 13; Б. Івков – 9,5 з 15; П. Трифунович – 7 з 11; запасні – Б. Джурашевич – 6,5 з 11, А. Фудерер – 8,5 з 11; 3. Аргентина – Г. Пильник – 9 очок з 15; О. Панно – 12 з 16; Е. Елісказес – 10,5 з 17; А. Рудольфі – 5 з 9; запасні – Р. Сангінетті – 9,5 з 15; Х. Емма – 2,5 з 4) – 25,5.

Фінал «В» (13-24-те місця) виграла команда Угорщини – 31 очко з 44; фінал «С» (25-36-те місця) – Норвегії – 30 очок з 44.

Найкращі індивідуальні рез-ти за шахівницями: перша – Глігорич; друга – Ф. Андерсон (Канада) - 10,5 очок з 13; третя – Керес; четверта – Бронштейн; перша запасна - Таль; друга – Петросян і Д. Форінтош (Угорщина) – по 10,5 з 13.

1960.16.10-09.11.1960. Чотирнадцята. Лейпціг (Німеччина). 40 команд. Дебютанти: Албанія, Індонезія, Мальта, Монако. Порядок змагань: 4 півфінали; по 3 команди-переможниці з кожного півфіналу склали фінал»А», по 3 наступні – фінал «В», інші – фінал «С». Підсуми півфіналів (вказано команди, котрі увійшли до фіналів «А», «В»): перший – Болгарія – 27 очок з 36, Югославія - 26, НДР – 25, Норвегія – 20,5, Фінляндія – 19,5, Ізраїль – 19; другий – СРСР – 32 з 36, Аргентина – 25, Нідерланди – 23,5, Польща – 21,5, Австрія – 19, Індія – 15,5; третій – Англія і ЧССР – по 28 з 36; Угорщина – 27; Швеція – 23; Данія – 16,5, Ісландія – 16; четвертий – США – 29 з 36; ФРН – 25,5, Румунія – 24, Іспанія – 23,5, Чилі – 22, Куба – 19.

Переможці фіналу «А»: 1. СРСР (Таль – 11 очок з 15; Ботвинник, Керес, В. Корчной (Росія) – по 10,5 з 13; запасні – Смислов – 11,5 з 13; Петросян – 12 з 13) - 34 очок; 2. США (Р. Фішер – 13 очок з 18; У. Ломбарді – 11,5 з 17; Р. Бирн – 12 з 15; А. Бісгайєр – 11,5 з 16; запасні – Н. Россолімо – 3,5 з 6, Р. Уайнстайн – 6,5 з 8) – 29 очок; 3. Югославія (С. Глігорич – 12 очок з 17; А. Матанович – 10,5 з 17; Б. Івков – 12 з 16; М. Берток – 7,5 з 13; запасні – М. Дамлянович – 7 з 10, Б. Вукчевич – 4 з 7) – 27 очок.

Фінал «В» виграла команда зі Швеції – 27,5 очок з 44; фінал «С» в 11 турів за швейцарською системою виграла команда з Філіппін – 28,5 очок з 44.

Найкращі рез-ти за шахівницями: перша – К. Робач (Австрія) – 13,5 очок з 16; друга – Ботвинник; третя - Керес; четверта – Х. Л. Тан (Індонезія), Л. Мягмарсурен (Монголія) – по 16,5 з 20; перший запасний – Смислов; другий запасний – Петросян (найкращий рез-т на олімпіаді).

Під час змагань діяла виставка «Шахи крізь сторіччя». Демонструвалися експонати з Британського національного музею, Бруклінського музею (Нью-Йорк), Державного музею з Амстердама, Державного берлінського музею, Ермітажу (С. – Петербург) та інших.

1962.16-31.10. П'ятнадцята. Золоті Піски (біля Варни), Болгарія. 37 команд. Вперше взяли участь шахісти Кіпру, Туреччини. Складалася з 4 півфіналів (9, 8 і 2 півфінали по 10 команд) і 3 фіналів. До фіналів «А» і «В» входило по 3 команди-переможниці півфіналів, інші – склали фінал «С», у якому поза конкурсом виступала 2-га команда Болгарії.

Підсумки півфіналів (показані команди, котрі увійшли до фіналів «А» і «В»): перший півфінал – СРСР – 27,5 очок з 32, НДР – 21,5, ФРН – 21, Швеція – 17, Бельгія – 16, Іспанія – 16; другий – США – 24 очок з 28; Болгарія, Румунія – по 20, Ізраїль -13, Монголія – 11, Швейцарія – 10; третій – Югославія – 27 з 36, Нідерланди, ЧССР, Польща – по 25 (Польща, програвши командам ЧССР і Югославії, увійшла до фіналу «В»), Ісландія -21, Фінляндія – 19,5; четвертий – Аргентина – 29,5 з 36; Угорщина – 28; Австрія – 21, Данія – 19,5, Англія і Куба – по 19.

Призери фіналу «А»: 1. СРСР (Ботвинник – 8 очок з 12; Петросян – 10 з 12; Б. Спаський (Росія) – 11 з 14; Керес – 9,5 з 13; запасні – Геллер – 10,5 з 12; Таль – 10 з 13) – 31, 5 очок; 2. Югославія (С. Глігорич – 12 з 17; П.

Трифунович – 9 з 15; А. Матулович – 8,5 з 15; Б. Івков – 13,5 з 16; запасні – Б. Парма – 6 з 9, Д. Минич – 6,5 з 8) – 28 очок; 3. Аргентина (М. Найдорф- 12,5 очок з 17; Х. Болбочан – 10 з 17; О. Панно – 9,5 з 14; Р. Сангінетті – 13,5 з 16; запасні – Е. Россолімо – 5 з 10, А. Фогельман – 5 з 6) – 26 очок.

У фіналі «В» Англія та Іспанія набрали по 26,5 очок з 44; фінал «С» виграла Норвегія – 32,5 очок з 44.

Найкращі рез-ти за шахівницями: перша – Ф. Олафссон (Ісландія) – 14 очок з 18; друга – Петросян; третя – Спаський; четверта – Івков і Сангінетті; запасні – Геллер і Таль.

1964.02-25.11. Шістнадцята. Тель-Авів (Ізраїль). 50 команд. Вперше взяли участь команди Австралії, Венесуели, Домініканської Республіки, Мексики. Порядок змагань: 7 півфіналів (6 півфіналів – по 7 команд і 1 - 8 команд) і 4 фінали. По 2 найсильніші команди склали фінал «А», «В», «С», інші- відійшли до фіналу «D».

Підсумки півфіналів (названі команди, котрі увійшли до фіналів «А» і «В»): перший – СРСР – 23,5 очок з 24, Іспанія – 14, Філіппіни – 11, Чилі і Швейцарія – по 10,5 (за дод. показниками допущено команду Чилі); другий – Югославія – 19,5 з 24, Нідерланди- 19, Монголія – 14,5, Австрія – 12,5; третій – Угорщина – 20 з 24, Ізраїль – 16, Швеція – 15, Шотландія – 11,5; четвертий – США – 21 з 24, Польща – 14,5, Англія – 13, Норвегія – 11; п'ятий – Румунія і ЧССР – по 18 з 24, Куба – 12,5, Парагвай – 11; шостий – Аргентина – 18,5 з 24, Канада – 17,5 , НДР – 17, Еквадор – 11,5; сьомий - Болгарія і ФРН – по 22,5 з 28, Перу- 17.

Призери фіналу «А»: 1. СРСР (Петросян – 9,5 очок з 13; Ботвинник – 9 з 12; Смислов – 11 з13; Керес – 10 з 12; Запасні – Л. Штейн (Україна) – 10 з 13, Спаський – 10,5 з 13) – 36,5 очок; 2. Югославія (С. Глігорич – 9,5 очок з 16; Б. Івков – 11,5 з 16; А. Матанович – 9,5 з 15; Б. Парма – 5 з 9; запасні – М. Удовчич – б,5 з 7, М. Матулович – 11 з 13) – 32 очок; 3. ФРН (В. Унцікер – 13 очок з 18; К Дарга – 9 з 15; Л. Шмід – 9,5 з 14; Х. Пфлегер – 12,5 з 15; запасні – Д. Морлок – 4,5 з 9, В. Біалас – 4,5 з 9) – 30,5 очок.

Фінал «В» виграла команда НДР – 38,5 очок з 52; «С» - Ісландія – 37,5 очок з 52; «D» - Австралія – 22,5 очок з 24.

Найкращі рез-ти за шахівницями: перша – В. Ульман (НДР) – 15 очок з 18; друга – Т. Уйтумен (Монголія) – 13,5 з 17; третя – Смислов; четверта – Пфлегер; запасні – Штейн і Матулович.

1966.25.10-20.11. Сімнадцята. Гавана (Куба). 52 команди. Дебютанти: гравці з Сянгану (Гонконга), Марокко, Нікарагуа, Панами. Порядок змагань: 7 півфіналів (1-й і 7-й – по 8 команд, 2-6-й – по 7) і фінали «А», «В», «С». До фіналів допускалося по 2 команди з кожного півфіналу. Інші – склали фінал «D».

Підсумки півфіналів (названі команди, котрі увійшли до фіналів «А» і «В»): перший – СРСР – 24,5 очок з 28, Іспанія – 20,5, Швейцарія – 18,5, Швеція – 15,5; другий – Югославія – 21 з 24, Ісландія – 13,5, Індонезія – 12,5, Австрія – 12; третій – США – 17,5 з 24, Норвегія – 16,5, Польща – 16,5 (гірший коефіцієнт), Ізраїль – 15,5; четвертий – Аргентина – 20,5 з 24, Данія – 18, Англія – 15, Франція – 9,5; п'ятий – ЧССР – 21 з 24, НДР – 19, Канада – 18, Шотландія – 9,5; шостий – Угорщина – 23,5 з 28, Куба – 21, Нідерланди – 20,5, Бельгія – 14,5; сьомий – Румунія – 22,5 з 28, Болгарія - 21,5, Колумбія – і Фінляндія – по 18.

Призери фіналу «А»: 1. СРСР (Петросян – 11,5 очок з 13; Спаський – 10 з 15; Таль – 12 з 13, Штейн – 9 з 12; запасні – В. Корчной – 10,5 з 13, Л. Полугаєвський – 11 з 14) – 39,5 очок; 2. США (Фішер – 15 очок з 17; Р. Бирн – 6,5 з 13; П. Бенко – 8 з 12; Л. Еванс – 10,5 з 15; запасні – У. Аддісон – 5 з 9, Н. Россолімо – 7 з 10) – 34,5 очок; 3. Угорщина (Л. Портиш – 11,5 очок з 16; Л. Сабо – 11 з 15; І. Білек – 11,5 з 15; Л. Лендьєл – 4 з 10; запасні – Д. Форинтош – 8 з 12, Л. Барцаї – 11 з 12) – 33,5 очок; 4. Югославія (за гіршим коефіцієнтом) – 33,5.

Фінал «В» виграли шахісти Нідерландів – 37 очок з 52; «С» - Італії – 38 очок з 52; «D» -

ЮАР – 28 очок з 36.
Найкращі рез-ти за шахівницями: перша – Петросян; друга – О. Панно (Аргентина) – 14 очок з 18; третя – Таль (найкращий рез-т олімпіади); четверта – К. Лангевег (Нідерланди) – 12 з 15; запасні – Барцаї 11 з 12.
1970.05-27.09. Дев'ятнадцята. Зіген (Німеччина). 60 команд. Вперше взяли участь команди о. Гернсі (Британія), Нової Зеландії, Родезії, Ферарських о-вів, Японії. Поря-док змагань: 6 півфіналів. По 2 команди з кожного півфіналу увійшло до фіналів «А» (1-2-е місця), «В», (3-4-е), «С» (5-6-е), «D» і «Е».
Підсумки півфіналів (названі команди, допущені до фіналів «А», «В», «С»): перший – СРСР – 31 очко з 36, Іспанія – 28,5, Польща – 24, Австралія – 23, Туніс – 18, Греція – 17,5; другий – Югославія – 31,5 з 36, Канада – 23, Індонезія – 22,5, Монголія – 22, Англія – 21,5, Іран – 19,5; третій – НДР – 30,5 з 36, США – 28,5, Нідерланди – 28, Фінляндія – 22,5, Бельгія – 19, Бразилія – 17; четвертий - Румунія – 26,5 з 36, Угорщина – 26, Данія – 25,5, Швеція – 22, Італія та Філіппіни – по 21,5; п'ятий – Аргентина – 26 з 36, ЧССР – 25,5, Ізраїль - 24,5, Куба – 22,5, Норвегія – 22, Шотландія – 18,5; шосий – ФРН – 29,5 з 36, Болгарія – 28, Австрія – 21,5, Колумбія - 20,5, Ісландія – 19, Пуерто-Рико – 16.
Призери фіналу «А»: 1. СРСР (Спаський – 9,5 очок з 12; Петросян – 10 з 14; Корчной – 11 з 15; Полугаєвський – 9 з 12; запасні – Смислов – 8 з 11, Геллер – 8 з 12) – 27,5 очок; 2. Угорщина (Л. Портиш – 11 очок з 16; Л. Лендьєл – 5,5 з 12; І. Білек – 7 з 11;Д. Форинтош – 11,5 з 16; запасні – І. Чом – 10,5 з 14, З. Ріблі – 4,5 з 7) – 36,5 очок; 3. Югославія (С. Глігорич – 7,5 з 13; Б. Івков – 10 з 13; М. Матанович – 13 з 17; А. Матанович – 10 з 12; запасні – Б. Парма – 7 з 12, Д. Минич – 7,5 з 9) – 26 очок.
Фінал «В» виграла команда Ізраїлю – 27 очок з 44; «С» - Англії – 30 з 44; «D» - Швейцарія – 29,5 очок з 44; «Е» - Нової Зеландії – 36 з 44.
Найкращі рез-ти за шахівницями: перша – Спаський – 9,5 очок зь 12; друга – Івков – 10 з 13; третя – У. Гартстон (Англія) – 12,5 з 16; четверта – Матанович – 10 з 12; запасні – Г. Баумайстер (Нідерланди) – 6 з 7 (найкращий рез-т олімпіади) і Минич – 7,5 з 9.
1972. Двадцята. Дебютанти: команди Іраку, Малайзії, Сирії, Уельсу. Сценарій змагань: 8 півфіналів (1-й п/ф – 7 команд, 2-й – 8-й – по 8 команд) і фінали «А», «В», «С», «D». До фіналу «А» увійшли команди, котрі посіли у півфіналі 1-2-е місця, до фіналу «В» - 3-4-е місця, до фіналу «С» - 5-6 – е місця, інші – до фіналу «D».
Підсумки півфіналів (названі команди, котрі увійшли до фіналів «А» і «В»): перший – СРСР – 22 очки з 24, Данія – 15, Бельгія – 14, Куба – 13; другий – Югославія – 22,5 очок з 28, Швейцарія – 19, Перу -19, Англія – 18,5; третій – Угорщина – 23,5 з 28, Польща – 22, Норвегія – 20, Нідерланди – 15,5; четвертий – ФРН – 25 з 28, Аргентина – 18,5, Ісландія – 17,5, Греція – 14; п'ятий – ЧССР – 23,5 з 28, Іспанія – 19,5, Монголія – 17,5, Ізраїль – 17; шостий – НДР – 23,5 з 28, Швеція – 20, Канада – 18, Італія – 17; сьомий – Болгарія – 20,5 з 28, Нідерланди – 20, Албанія – 19,5, Колумбія – 16; восьмий – США – 21,5 з 28, Румунія – 20,5, Філіппіни – 19,5, Австрія – 16,5.
Призери фналу «А» 1. СРСР (Петросян – 10,5 очок з 16; Корчной – 11 з 15; Смислов – 11 з 14; Таль – 14 з 16; А. Карпов (Росія) – 13 з 15; В. Савон (Україна) - 4,5 з 8) – 42 очок; 2. Угорщина (Портиш – 12 очок з 17; Б. Білек – 11,5 з 16; Д. Форинтош – 7,5 очок з 13; З. Ріблі – 13 з 17; І. Чом – 11,5 з 15; Д. Сакс – 8,5 з 10) – 40,5 очок; 3. Югославія – (С. Глігорич – 9,5 очок з 15; Б. Івков – 12 з 18; Л. Любоєвич – 15,5 з 19; А. Матанович – 7 з 12; М. Матулович – 13,5 з 18; Й. Рукавина – 3 з 6) – 38 очок.
Фінал «В» виграла Англія – 37 очок з 56, «С» - Австралія – 45 очок з 60; «D» - Франція – 46,5 очок з 56.
Найкращі рез-ти за шахівницями: перша – Р. Гюбнер (ФРН) – 15 очок з 18; друга – Корчной – 11 з 15; третя – Любоєвич – 15,5 з 19; четверта – Таль – 14 з 16 (найкращий рез-т олімпіади); запасні – Карпов – 13 з 15,

А. Шоу (Австралія) – 11 з 15.

1974.06-30.06. Двадцять перша. Присвячена 50-річчю ФІДЕ. Ніцца (Франція).74 команди. Вперше взяли участь команди Алжиру, Антильських островів (Нідерланди), Багамських островів, Йорданії, Пакистану, Тринідаду і Тобаго. Порядок змагань: 8 півфіналів (1-й, 6-й, 8-й – по 9 команд, 7-й – 10). По 2 команди увійшло до фіналу «А» (1-2-е місця), «В» (3-4-е), «С» (5-6-е), «D» (7-8-е), інші команди склали фінал «Е».

Підсумки півфіналів (названі команди фіналів «А», «В», «С»): перший – СРСР -29 очок з 32, Уельс – 21, Шотландія – 21 (програла команді Уельсу), Польща – 20, Бразилія – 19, Монголія – 17; другий – США – 26,5 з 32, Англія – 24,5, Данія і Канада – по 20,5, Австралія – 19,5, Еквадор – 11; третій – Югославія – 25,5 з 32, Фінляндія – 23, Куба – 22,5, Італія – 19, Іран – 16, Венесуела – 12,5; четвертий – Угорщина – 28,5 з 38, Іспанія – 22,5, Бельгія – 19, Туніс – 17,5, Чилі – 17, Сирія – 13,5 (команда з Нікарагуа вибула зі змагань); п'ятий – ФРН – 27 з 32, Швеція – 24, Ісландія – 21, Португалія – 20, ПАР – 19, Ірландія – 15; шостий – ЧССР – 28,5 з 32, Румунія – 25, Норвегія – 22,5, Колумбія – 19,5, Нова Зеландія – 13,5, Сінгапур – 11,5; сьомий – Болгарія – 27 з 36, Філіппіни – 26,5, Ізраїль – 24,5, Франція – 24, Індонезія – 22, Туреччина – 17; восьмий – Аргентина та Нідерланди – по 26 з 32, Австрія – 23,5, Швейцарія – 20, Греція – 16,5, Мексика – 15,5. Вперше в історії олімпіад командам, котрі попали з півфіналу до одного й того ж фіналу, зараховувався рез-т матчів між ними у півфіналі.

Переможці фіналу «А»: 1. СРСР (А. Карпов - 12 очок з 14; В. Корчной – 11,5 з 15; Б. Спаський – 11 з 15, Т. Петросян – 13,5 з 15; запасні – М. Таль – 10,5 з 14, Г. Кузмин з України -12,5 з 15) – 46 очок; 2. Югославія (С. Глігорич – 10 очок з 17; Л. Любоєвич – 9,5 з 15; Б. Івков – 12 з 17, А. Планінц – 11,5 з 15, запасні – Д. Велимирович – 9 з 12, Б. Парма – 9 з 12) – 37,5 очок; 3. США (Л. Кавалек – 8,5 очок з 15; Р. Бирн – 12 з 16, У. Браун – 10,5 з 17; С. Решевський – 7 з 11; запасні – У. Ломбарді – 11 з 13) – 36,5 очок.

Фінал «В» виграла команда Ізраїлю – 40,5 очок з 60; «С» - Австралія – 39 очок з 60; «D» - Пакистан – 49,5 очок з 60; «Е» - Родезія – 28,5 очок.

Найкращі рез-ти за шахівницями: перша – Карпов – 12 очок з 14; друга – З. Фаруки (Пакистан) – 16,5 з 21; третя – Ван Лун (Антильські о-ви) – 7,5 з 9; четверта – Петросян – 13,5 з 15 (найкращий показник олімпіади); запасні – Таль – 10,5 з 14, Велимирович і Б. де Дрейф з Колумбії – по 9 з 12; Тарджан і Ф. Кейперс (Нідерланди) – по 11 з 13.

1976.24.10-10.11. Двадцять друга. Хайфа (Ізраїль). 48 команд. Вперше взяли участь команди Бермудських островів, Гондурасу, Папуа- Нової Гвінеї, Таїланду. 13 турів.

Призери змагань: 1. США (Р. Бирн – 7 очок з 11; Л. Кавалек – 4,5 з 7; Л. Еванс – 7 з 9; Дж. Тарджан – 4 з 7; У. Ломбарді – 7 з 9, К. Коммонс – 7,5 з 9) – 37 очок; 2. Нідерланди (Я. Тімман – 8,5 очок з 11; Сосонко – 6 з 8; І. Доннер – 6 з 9; Г. Реє – 4,5 з 8; Г. Лігтерник – 6,5 з 9; Ф. Кейперс – 5 з 7) – 36,5 очок; 3. Англія (А. Майлс - 9 очок з 12; Р. Кін – 7 з 10; У. Гарстон – 6,5 з 8; М. Стін – 5,5 з 8; Дж. Местел – 3 з 6) – 35,5 очок. До десятка найкращих увійшли також: 4. Аргентина – 33 очок; 5. ФРН – 31; 6. Ізраїль – 29,5; 7. Швейцарія – 29; 8. Канада – 28,5; 10. Колумбія – 28.

Найліпші рез-ти за шахівницями: перша – Тімман – 8,5 очок з 11; друга – Сосонко – 6 з 8; третя – М. Карріон (Домініканська Республіка) – 9 з 11; четверта – Стін – 5,5 з 8; запасні – Б. де Дрейф (Колумбія) – 5,5 з 7, Коммонс – 7,5 з 9.

1978.25.10-12.11. Двадцять третя. Буенос-Айрес (Аргентина). 66 команд (задля парної цифри країн та для полегшення жеребкування поза конкурсом взяла участь 2-а команда Аргентини). Дебютанти: команди Гайяни, Заїру, Китаю, Лівії, Мавританії, Об'єднаних Арабських Еміратів, Шрі-Ланки, Ямайки. Швейцарська система в 14 турів.

Найкращі рез-ти: 1. Угорщина (Л. Портиш – 10 очок з 14; З. Ріблі – 9 з 13; Д. Сакс – 8,5 з 12; А. Адор'ян – 2 з 4; запасні – Й. Чом – 6 з 10; Л. Вадас – 1,5 з 3) – 37 очок з 14; 2. СРСР (Б. Спаський – 7 очок з 11; Т. Петросян – 6 з 9; Л. Полугаєвський – 8 з 11; Б. Гулько (Білорусь) – 2 з 5; запасні- О. Романишин (Україна) – 6,5 з 10; Р. Ваганян (Вірменія) – 6,5 з 10) – 36 очок; 3. США (Л. Кавалек – 7 очок з 11; У. Браун – 4,5 з 9; А. Лейн – 5 з 9; Р. Бирн – 5 з 9; запасні – Дж. Тарджан – 9,5 з 11, У. Ломбарді – 4 з 7) – 35 очок; 4. ФРН – 33; 5. Ізраїль – 32,5; 6. Румунія – 32,5; 7. Данія – 32; 8. Польща – 32; 9. Іспанія – 32; 10. Швейцарія – 32; 11. Канада – 32; 12. Англія – 31,5.

Найкращі рез-ти за шахівницями: перша – В. Корчной (Швейцарія) – 9 очок з 11; друга – А. Кулиговський (Польща) – 10 з 13; третя – Г. Трингов (Болгарія) – 8,5 з 11; четверта – Г. Бордонада (Філіппіни) – 7 з 9; запасні – Тернер (Вірджінські о-ви, Британія) – 6,5 з 7.

1980.20.11-08.12. Двадцять четверта. Валетта (Мальта). 82 команди (для парної кількості команд та задля жеребкування поза конкурсом грала 2-а команда Мальти). Дебютанти: команди Анголи, Зімбабве, Кенії, Нігерії, Уганди. Швейцарська система в 14 турів. Вперше в історії олімпіад переможець визначався за додатковими показниками – коеф. Бухгольця (див. ст. «Система коефіцієнтів»).

Найкращі рез-ти: 1. СРСР (Карпов – 9 очок з 12; Л. Полугаєвський – 3 з 7; М. Таль – 3,5 з 6; Ю. Геллер – 6,5 з 9; запасні – Ю. Балашов (Росія), Г. Каспаров (Азербайджан) – 9,5 з 12) – 39 очок; 2. Угорщина (Л. Портиш – 9,5 очок з 13; Д. Сакс - 5 з 12; І. Чом – 7 з 9; І. Фараго – 2 з 4; Й. Пінтер – 4,5 з 5) – 39 очок; 3. Югославія (Л. Любоєвич – 7,5 очок з 13; Б. Івков – 5,5 з 8; Б. Парма – 4,5 з 8; Б. Кураїца – 3,5 з 7; П. Ніколич – 6,5 з 12; С. Мар'янович – 7,5 з 12) – 35 очок; 4. США – 34; 5. ЧССР – 33; 6. Англія – 32,5; 7. Польща – 32,5; 8. Ізраїль – 32; 9. Канада – 32; 10. Нідерланди – 31,5; 11. Румунія – 31,5; 12. Швеція – 31,5; 13 Куба – 31,5.

Найкращі рез-ти за шахівницями: перша – Б. Гук (Вірджінські о-ви, Британія) – 11,5 очок з 14; друга – І. Рантанен (Фінляндія) – 9,5 з 13; третя – Х. Ф. Вільяреаль (Мексика) – 9 з 11; четверта – Чом – 7 з 9; запасні – Балашов – 7,5 з 10, Ніколич – 6,5 з 8.

1982.30.10-16.11. Двадцять п'ята. Люцерн (Швейцарія). 91 команда. До них було додано поза конкурсом 2-у команду Швейцарії. Швейцарська система в 14 турів.

Найкращі рез-ти: 1. СРСР (А. Карпов – 6,5 очок з 8; Г. Каспаров – 8,5 з 11; Л. Полугаєвський – 6 з 9; О. Білявський (Україна) – 7 з 10; запасні – М. Таль – 6,5 очок з 8, А. Юсупов (Росія) – 8 з 10) – 42,5 очок; 2. ЧССР (В. Горт – 7 очок з 13; Я. Смейкал – 10 з 14; Л. Фтачник – 9,5 з 14; В. Янса – 3 з 6; Я. Плахетка – 6 з 8; Я. Амброж – 0,5 з 1) – 36 очок; 3. США (У. Браун – 5,5 очок з 10; Я. Сейраван – 8 з 12; Л. Альбурт – 3,5 з 7; Л. Кавалек – 4,5 з 8; Дж. Тарджан – 7 з 9; Л. Християнсен – 7 з 13) – 35,5 очок; 5. Угорщина – 33,5; 6. Болгарія – 33,5; 7. Польща – 33; 8. Данія – 32,5; Куба – 32,5; 10. Англія – 32; 11. Аргентина – 32; 12. Румунія – 32; 13. Ізраїль – 32; 14. Австрія – 32.

Найкращі рез-ти за шахівницями: перша – С. Франко (Парагвай) – 11 очок з 13; друга – Р. Маскарінас (Філіппіни) – 7,5 з 9; третя – К. Матаморос (Еквадор) – 7 з 9; четверта – С. Огдестейн (Норвегія) – 9 з 12; запасні – Д. Роос (Франція) – 9 з 11, С.Франсі (Папуа-Нова Гвінея) – 8 з 9.

1984.18.11-05.12. Двадцять шоста. Салоніки (Греція). 88 команд. Дебютанти: Бангладеш, Малі, Сан-Маріно. Швейцарська система в 14 турів.

Найкращі рез-ти: 1. СРСР (О. Білявський – 8 очок з 10; Л. Полугаєвський – 7 з 10; Р. Ваганян (Вірменія) – 8,5 з 10; В. Тукмаков (Україна) – 7 з 10; запасні – А. Юсупов -5 з 8, О. Соколов (Росія) – 5,5 з 8) – 41 очко з 56; 2. Англія (А. Майлс – 6 очок з 12; Дж. Нанн – 10 з 11; Дж. Спілмен – 5,5 з 9; М. Чандлер – 5,5 з 9; запасні – Дж. Местел – 7 з 9; Н. Шорт – 3 з 6) – 37 очок; 3. США (Р. Джинджихашвілі – 8 очок з 11; Л. Кавалек – 4,5 з 8; Л. Християнсен – 6,5 з 10; У. Браун – 3,4 з 9; запасні – Л. Альбурт – 5 з 8, Н. де Фірміан – 7,5 з 10) – 35 очок; 4. Угорщина –

34,5; 5. Румунія – 33; 6. ФРН – 32,5; 7. Франція – 32,5; 8. Югославія – 32; 9. Нідерланди – 32; 10. Куба – 32; 11. Болгарія – 32; 12. Ізраїль – 32; 13. Китай – 32; 14. Аргентина – 32.
Найкращі рез-ти за шахівницями: перша – К. ван Тілбурн (Віррджінські о-ви, США) – 9,5 очок з 11; друга – Дж. Нанн – 10 з 11; третя – Ваганян – 8,5 з 10; четверта – П. Симпраюн (Таїланд) – 8 з 10; запасні – Й. Пінтер (Угорщина) – 7 з 9, М. Схиніс (Кіпр) – 7,5 з 10.
1986.14.11-01.12. Двадцять сьома. Дубай (Об'єднані Арабські Емірати). 108 команд. Поза конкурсом грала 2-а команда ОАЄ. Дебютанти: команди Антигуа, Барбадосу, Брунею, Гаїті, Гамбії, Гани, Єменської Арабської Республіки, Катару, Маврикию, НДРЄ (Народної Демократичної Республіки Ємен), Сальвадору, Судану, Фіджі. Швейцарська система в 14 турів. Найкращі рез-ти: 1 .СРСР (Г. Каспаров – 8,5 очок з 11; А. Карпов – 6 з 9; А. Соколов – 6 з 9; А. Юсупов – 10 з 12; Р. Ваганян – 7 з10; В. Цешковський (Росія) – 2,5 з 5) – 40 очок з 56; 2. Англія (А. Майлс – 4,5 очок з 9; Дж. Нанн – 7 з 11; Н. Шорт – 10 з 13; М. Чандлер – 9 з 11; Дж. Спілмен – 7 з 9; Г. Флір – 2 з 3) – 39,5; 3. США (Я. Сейраван – 8 очок з 12; Л. Християнсен – 6,5 з 10; Л. Кавалек – 4 з 8; Дж. Федорович – 8 з 10; Н. де Фірміан – 6,5 з 9; М. Длуги – 5,5 з 7) – 38,5 очок; 4. Угорщина – 34,5; 5. Ісландія – 34; 6. Болгарія – 34; 7. Китай – 34; 8. ЧССР – 33; 9. Куба – 33; 10. Франція – 33; 11. Аргентина – 33; 12. Перу – 33.
Найкращі рез-ти за шахівницями: перша – Каспаров – 8,5 очок з 11; друга – А. Абд аль-Набі (Єгипет) – 11 з 14; третя – Шорт – 10 з 13; четверта – Юсупов – 10 з 12; запасні – Л. Муніс (Пуерто-Рико) – 6 з 7, Е. Нг (Малайзія) – 6 з 7.
1988.12-30.11. Двадцять восьма. Салоніки (Греція). 107 команд. Дебютанти: команда Ліхтенштейну. Греція представила команди «А» і «В». Швейцарська система в 14 турів.
Найкращі рез-ти: 1. СРСР (Г. Каспаров – 8,5 очок з 10; А. Карпов – 8 з 10; А. Юсупов – 6 з 10; О. Білявський – 7 з 10; Я. Ельвест (Естонія) – 4,5 з 7; В. Іванчук (Україна) – 6,5 з 9) – 40,5 очок з 56; 2. Англія (Н. Шорт – 7 з 12; Дж. Спілмен – 8 з 12; Дж. Нанн – 8,5 з 12; М. Чандлер – 5 з11; Дж. Местел – 1,5 з 4; У. Уотсон – 4 з 5) – 34,5 очок; 3. Нідерланди (Дж. Ван дер Віль – 6,5 з 12; Г. Сосонко – 5 з 10; П. Ван дер Стеррен – 6,5 з 12; Є. Пікет – 8 з 11; М. Койф – 5 з 6; Р. Даувен – 3,5 з 5) – 34,5 очок; 4. США – 34; 5. Угорщина – 34; 6. Югославія – 33,5; 7. Філіппіни – 33; 8. КНР – 33; 9. Куба – 33; 10. Аргентина – 33; 11. Ізраїль – 33. Найкращі рез-ти за шахівницями: перша – Каспаров, друга – Карпов, третя – К. Рейєс (Гватемала) – 7,5 з 10; четверта – С. Чайвігіт (Таїланд) – 8 з 9; п'ята – Е. Васкес (Сальвадор) і Е. Арланді (Італія) – по 5,5 з 7; шоста – Х. Гомес (Аргентина) і Т. Рахман (Бангладеш) – по 6 з 7.
1990. Листопад-грудень. Двадцять дев'ята. Нові-Сад (Сербія). 108 команд. 14 турів за швейцарською системою.
Найкращі рез-ти: 1. СРСР (В. Іванчук – 7 очок з 10; Б. Гельфанд (Білорусь) – 6 з 9; О. Білявський – 7 з 10; А. Юсупов – 5,5 з 9; Л. Юдасин (Росія) – 7 з 9; Є. Бареєв (Росія) – 6,5 з 9) – 39 очок з 56; 2. США, 3. Англія – по 35,5; 4. Чехословаччина – 34,5; 5. Югославія, 6. Китай, 7. Куба – по 33; 8. Ісландія, 9. ФРН, 10. Індія, 11. Швеція, 12. Нідерланди, 13. Югославія – «В» - по 32,5; 14. Болгарія, 15. Франція, 16. Ізраїль, 17. Угорщина, 18. Польща, 19. Мексика – по 32.
Найкращі рез-ти за шахівницями: перша – З. Франко (Португалія) – 9 очок з 12; Р. Гарсія (Андорра) – 10,5 з 14; Х. Хамдучі (Марокко) – 8 з 11... В. Іванчук (СРСР) – 7 з 10; друга – Д. Баруа (Індія) – 8,5 з 11; Б. Пінега (Сальвадор) – 7,5 з 10; Л. Б. Гансен (Данія) – 8 з 11... Б. Гельфанд (СРСР) – 6 з 9; третя – Е. Брештіан (Австрія) – 9,5 з 12; Е. Альмада (Уругвай) – 7 з 9; Е. Касерес (Перу) – 10,5 з 14... О. Білявський (СРСР) – 7 з 10; четверта – Р. Мартин дель Кампо (Мексика) – 7,5 з 10; С. Соїлу (Туречина) – 8,5 з 12; Є. Єрменков (Болгарія) – 7 з 10... А. Юсупов (СРСР) – 5,5 з 9; перший запасний – С. Хусані (Сирія) – 6 з 7; М. Чандлер (Англія) – 9 з 11; Д. Герготт (Канада), Л. Юдасин

(СРСР) – по 7 з 9; другий запасний – К. Джонс (Уельс) – 6 з 7; І. Касашвілі (Ізраїль) – 7,5 з 9; Ф. Манга (Італія) – 8 з 10 ... Є. Бареєв (СРСР) – 6,5, з 9.

1992. Маніла. 1. Росія (Каспаров, О. Халіфман, С. Долматов, О. Дреєв, В. Крамник, О. Вижманавин); 2. Узбекистан (В. Логінов, Г. Серепер, С. Загребельний, М. Салтаєв, С. Юлдашев); 3. Вірменія (Р. Ваганян, А. Акопян, А. Мінасян, А. Петросян, А. Анастасян).

1994. Москва. 1. Росія (Каспаров, Крамник, Є. Бареєв, О. Дреєв, С. Тив'яков, П. Свідлер); 2. Боснія і Герцеговина (П. Ніколич, І. Соколов, Б. Кураїца, Е. Діздаревич, Н. Ніколич, Р. Милованоич); 3. Росія «Б» (О. Морозевич, В. Зв'ягінцев, М. Улибин, С. Врублевський, К. Сакаєв, В. Ємелін).

1996. Єреван (Каспаров, Крамник, Дреєв, Свідлер, Бареєв, С. Врублевський); **2. Україна (В. Іванчук, В. Маланюк, О. Романишин, І. Новиков, О. Онищук, С. Савченко);** 3. США (Б. Гулько, А. Єрмолинський, Н. де Фірміан, Г. Кайданов, Д. Бенджамін, Л. Христиансен).

1998. Жовтень. Тридцять третя. Еліста (Калмицька АР, Росія). 110 команд. Швейцарська система в 13 турів. Перші 2 тури для українських шахістів були обнадійливими: з сухим рахунком здолали команду Таджикистану і з сильною командою Китаю розійшлися мирно – 2 на 2 (Іванчук і Маланюк свої партії завершили внічию, Онищук програв, а Пономарьов виграв). Перед десятим туром вони були четвертими, але, зазнавши поразки від росіян з рахунком 3 на 1 (Іванчук – Свідлер, Маланюк - Сакаєв зіграли внічию, а О. Романишин і О. Онищук відповідно поступилися Морозевичу і Бареєву), значно опустилися в турнірній таблиці. Проте впевнена перемога в 11-му турі над срібним призером 1994 командою Боснії та Герцеговини з рахунком 3 на 1 підняла українців на 4-у сходинку. Вперта боротьба точилася в матчі шахістів України з другою командою Росії і завершилася з рахунком 2 на 2 (усі партії матчу закінчилися внічию). В останньому турі українці переграли сильну команду Вірменії з рахунком 3 на 1 (Іванчук виграв у Лпутяна, Онищук – в Акопяна, Р. Пономарьов – в Анастасяна і лише Савченко зазнав поразки від Мінасяна). Завершальний тур приніс четверту олімпійську перемогу росіянам (35,5 очок), американці стали другими (34,5 очок). На 2 очок відстали українці та ізраїльтяни. Коефіцієнт Бухгольця вивів команду України на 3-є місце.

Найкращі рез-ти змагань: 1. Росія-1 – 35,5 очок; 2. США – 34,5; **3. Україна (В. Іванчук – 7 очок з 11; О. Онищук – 8 з 12; О. Романишин – 3,5 з 6; В. Маланюк – 5 з 8; С. Савченко – 2 з 5; Р. Пономарьов – 7 з 9) - 32,5**; 4. Ізраїль – 32,5; 5. Китай – 31,5; 6. Німеччина – 31,5; 8. Росія-2 – 31; 9. Румунія – 30,5; 11. Англія – 30,5; 12. Нідерланди – 30,5; 13. Білорусь – 30,5; 14. Латвія – 30,5; 15. Польща – 30,5.

Найкращі рез-ти за шахівницями: перша - Аль-Модьяхі (Катар) – 7,5 очок з 8; друга - Айхоє (Нігерія) – 6,5 з 8; третя – Вера (Куба) – 7 з 9; четверта – Гадхі (Ємен) – 6,5 з 8; перша запасна – Муїр (Шотландія) – 6 з 7; друга запасна – Аврух (Ізраїль) – 8 з 10.

2000. Жовтень-листопад. Тридцять четверта. Стамбул (Туреччина). 128 команд, 882 учасники. Склад команди: 4 основні гравці 2 запасні.. Швейцарська система в 14 турів.

Найкращі рез-ти: 1. Росія – 38 очок; 2. Німечина – 27; **3. Україна (В. Іванчук – 9 очок з 14; Р. Пономарьов – 8,5 з 11; В. Баклан – 8,5 з 9; В. Ейнгорн – 5 з 7; О. Романишин – 4 з 8; В. Малахатько – 3,5 з 7) - 35,5 очок;** 4. Угорщина – 35,5; 5. Ізраїль – 34,5; 6. Грузія – 34; 7. Словенія – 33; 8. Англія – 33; 9. Боснія і Герцеговина – 32,5.

Найкращі рез-ти за шахівницями: перша – Утут Адіанто (Індонезія) –7,5 очок з 9; друга – Р. Пономарьов (Україна) – 8,5 з 11; третя – Д. Якимович (Македонія) – 7 з 9; четверта – А. Анастасян (Вірменія) – 9 з 12; перший резерв – Т. Муса (ОАЄ) – 6 з 7; другий резерв – О. Барсов (Узбекистан)- 5,5 з 7.

2002. Жовтень. Тридцять п'ята. Блед (Словенія). 134. команди. Склад команди: 6

основних гравців і 2 запасні.
Спочатку виявило бажання взяти участь 144 команди, 135 прибуло до Блєда. Одна з них появилася аж на 5-й тур. Контроль часу: 90 хв до кінця партії плюс 30 сек на кожен хід. Запис партій був обов'язковим. Призери: 1. Росія (Каспаров, О.Грищук, Халіфман, Морозевич, Свідлер, Врублевський); 2. Угорщина (П. Леко, Ю. Полгар, З. Алмаші, З.Дьюмесі, Р. Рух, П. Ач); 3. Вірменія (Акопян, С. Лпутян, К. Асрян, Г. Саргіссян, А. Мінасян, А. Анастасян).
2004. Жовтень-листопад. Тридцять шоста. Кальвія на о. Мальорка (Іспанія). 130 команд. Склад команди: 4 основні гравці, 2 запасних. Швейцарська система в 14 турів.
У трьох стартових турах українці виграли всі матчі з рах. 4 на 0 (в Індонезії, другої команди Іспанії, Чехії). У четвертому турі зустрілися з фаворитами змагань росіянами: В. Іванчук виграв у Морозевича, а Пономарьов, Волокитин, Мойсеєнко зіграли внічию відповідно з Грищуком, Халіфманом, Зв'ягінцевим. З ізраїльтянами у 5-му раунді розійшлися з миром – 2 на 2 (всі партії завершилися внічию). Напруженим виявився матч з азербайджанцями: С. Карякин виграв у Мамедова, Мойсеєнко програв В. Гашимову, А. Волокитин зіграв унічию з Мамед'яровим. Та перемога В. Іва-нчука над Т. Раджабовим підбила загаль-ний підсумок матчу на користь української команди.
Продовжуючи вперту гонитву за лідерство, Україна зуміла взяти верх на індійцями: В. Іванчук –Ананд – нічия, Пономарьов – Сашикіран, Ельнов-Харикришна – теж нічия, а С. Карякин здолав Кунте, і 8-й тур завершився впевненою премогою українців над болгарами з рахунком 3,5 на 0,5. Лише В. Іванчук зіграв внічию з Георгієвим, усі ж інші свої партії виграли. В 9-му раунді українська дружина свою зустріч з вірме-нами завершила нічиєю і за 5 турів до закінчення змагань була лідером з відри-вом у 2,5 очок: Україна – 27 очок, Росія – 24,5, США – 24, Вірменія – 23.
Вдалими виявилися також 11-й і 12-й тури, в яких перемогли кубинців з рахунком 3 на 1 і поляків – 2,5 на 1,5.
В передостанньому турі В. Іванчук відпочивав. Його замінив Р. Пономарьов. З командою США українці зіграли внічию і збільшили відрив од Росії та Вірманії до 3,5 очок. В останньому раунді для загальної перемоги іх влаштовувала нічия з Францією, але й тут прийшла впевнена перемога з рахунком 3 на 1!. Таким чином збірна України стала переможницею олімпіади.
Найкращі рез-ти: 1. **Україна (Іванчук – 9,5 очок з 13; Р. Пономарьов – 4 з 8; А. Волокитин – 8,5 з 12; О. Мойсеєнко – 5 з 8; П. Ельянов – 6 з 8; С. Карякин – 6,5 з 7) – 39,5 очок**; 2. Росія – 36,5; 3. Вірменія – 36,5; 4. США – 35; 5. Ізраїль- 34,5; 7. Куба – 33,5; 8. Нідерланди – 33; 9. Болгарія – 32,5; 10. Іспанія – 32,5 11. Греція – 32,5.
Кубок Нонни Гаприндашвілі за сумарний рез-т чоловічої і жіночої збірних команд одержали росіяни.
2006. Тридцять сьома. Турін (Італія). 146 команд. 13 турів. Найкращі рез-ти: 1. Вірменія – 36 очок; 2. Китай – 34; 3. США – 33; 4. Ізраїль – 33; 5. Угорщина – 32,5; 6. Росія – 32; 7. Франція – 32; 8. Україна (В. Іванчук, А. Волокитин, С. Карякин, П. Ельянов, О. Мойсеєнко, З. Єфименко) – 32. Найкращими гравцями серед українців були С. Карякин – 8,5 очок з 11, В. Іванчук – 8.
2008.12-25.11. Тридцять восьма. Дрезден (Німеччина). 146 команд. Швейцарська система в 11 турів. Запроваджені були деякі зміни до регламенту змагань. У складах чоловічих і жіночих команд однакова кількість гравців (по 4 осовних та по 1 запасному); сума очок Зоннеборна-Бергера вираховувалася так: командні очки кожного суперника (за винятком гіршого) множилися на кількість індивідуальних очок, набраних у матчах проти цього суперника: сума матчевих очок усіх суперників за винятком гіршого (так званий «вкорочений Бухгольц»); сума індивідуальних очок, набраних учасниками команди. Запрова-джено заборону на нічию до 30-го ходу, за запізнення на гру зараховувалася поразка. Дещо

зміненою була система жеребку-вання: команди розбивалися на групи - перша грала з другою, третя- з четвертою і таким чином на старті розбіжність у май-стерності між суперниками дещо нівелю-валася.

Перед завершальним раундом команда України з 17 очками з 20 ділила 1-2-е місце з командою Вірменії. Потім вірмени свій матч виграли в китайців з рахунком 2,5 на 1,5, зате українці програли американцям – 3,5 на 0,5. Перша поразка в змаганнях вия-вилася фатальною: за додатковими показ-никами збірна України пропустила вперед команду США і посіла 4-е місце, другими вперше в історії були ізраїльтяни, а золоті нагороди вдруге підряд виграла команда Вірменії.

Найкращі рез-ти олімпіади: 1. Вірменія – 19 очок; 2. Ізраїль – 18; 3. США, 4. Україна (В. Іванчук – 6 очок з 11; 2. С. Карякин – 5 з 9; П. Ельянов – 4 з 8; 3. Єфименко – 4,5 з 7; тренер - В. Тукмаков) – по 17; 5. Росія, 6. Азербай-джан, 7. Китай, 8. Угорщина, 9. В'єтнам, 10. Іспанія, 11. Грузія – по 16; 12. Нідерланди, 13. Німеччина – 1; 14. Болгарія, 15. Англія, 16. Індія, 17. Словенія – по 15; 18. Білорусь, 19. Румунія, 20. Сербія, 21. Норвегія, 22. Франція, 23. Куба, 24. Греція, 25. Швеція, 26. Чорногорія, 27. Хорватія, 28. Канада – по 14.

Найкращі рез-ти за шахівницями: перша – П. Леко, Б. Гельфанд – по 7,5 очок 10; друга – Ф. Вальєхо – 9 з 11; третя – Г. Саргіссян – 9 з 11; четверта – Д. Благоєвич, А. Делчев – по 8 з 9; запасні – Д. Яковенко, М. Род-штейн – по 7 з 9.

2010.21.09-04.10. Тридцять дев'ята. Ханти-Мансійськ (Росія). 147 команд. Від Росії взяло участь 5 команд. Склад команди: 4 основних гравці і 1 запасний. Швейцарська система в 11 турів.

Українська шахова дружина виступала на олімпіаді найоптимальнішим складом. Тому в двох стартових турах з рахунком 4 на 0 зуміла обіграти своїх суперників. Зате третього ігрового дня зіграла внічию з командою Хорватії. В наступних чотирьох турах розігрався лідер збірної України В. Іванчук, який переміг усіх своїх суперників. Його почин підтримали й інші українські шахісти, чітко завершивши свої партії перемогами. На долю золотих медалей багато в чому вплинув восьмий тур, в якому лідери українці зустрічалися з фаворитами змагань «Росією-1» (В. Крамник, О. Грищук, П. Свідлер, С. Карякин, В. Малахов). Господарі олімпіади відставали од команди України на 1 очко через програш у зустрічі з угорцями. За 1-ю і 2-ю шахівницями ігри звелися до нічиїх, а за 3-ю С. Карякин піймав на домашній заготовці П. Ельянова і впевнено виграв у нього. Проте З. Єфи-менко зумів реалізувати незначну перевагу в партії із спеціалістом у закінченнях В. Малаховим і таким чином відновив статус-кво. У матчі з Азербайджаном несподівано програв В. Іванчук Ш. Мамед'ярову. Проте свої поєдинки виграли П. Ельянов і З. Єфименко, а Р. Пономарьов зіграв внічию з Т. Раджабовим. Після цього команда Украї-ни без особливих зусиль переграла коман-ду Франції з рахунком 4 на 0. В останньому турі збірна «Росії-1» зіграла внічию з іспан-цями, а команда України з таким же рахун-ком завершила свій поєдинок з позиції сили з командою Ізраїлю і вдруге в шаховій історії стала володаркою золотих медалей, не програвши при цьому жодного матчу!

Найкращі рез-ти олімпіади: **1. Україна – 19 очок;** 2. Росія – 18; 3. Ізраїль – 17; 4. Угорщина – 17; 5. Китай – 16; 6. «Росія-2» – 16; 7. Вірменія – 16; 8. Іспанія – 16; 9. США – 16; 10. Франція – 16.

2012. Стамбул. Переможці: 1. Вірменія; 2. Росія; **3. Україна.**

2014.01-15.08. Тромс (Норвегія). 177 ко-манд.11 турів. За перемогу у матчі нарахо-вувалося 2 очок, за нічию – 1. Контроль часу: 90 хв на 40 ходів і 30 хв до кінця партії з додаванням 30 сек за кожен виконаний хід, починаючи з першого. Підсумки: 1. Китай (Ванг Юе – 4 очок з 9; Дінг Лірен – 7,5 з 10; Ні Хуа – 6,5 з 9; Ю. Янгуй – 9,5 очок з 11; Вей І – 4,5 з 5) – 19 очок з 22; 2. Угорщина, 3. Індія, 4. Росія, 5. Азербайджан – по 17; 6. Україна (В. Іванчук – 4 очок з 9; Р. Пономарьов – 6,5 з

10; П. Ельянов – 7 з 9; А. Коробов – 4,5 з 7; О. Мойсеєнко – 7 з 9), Куба, 8. Вірменія, 9. Ізраїль, 10. Іспанія, 11. Білорусь – по 16.

Олімпійська система (див. ст. «Система змагань»).

Олланд (Olland) Адольф Георг (13.04. 1867, Утрехт, - 22.01.1933, Гаага) – нідерландський шахіст. Учасник т-рів в Карлсбаді 1907 (19), Утрехті. Грав у матчах з М. Ейве (1920), Г. Мароці (1922), Е. Колле (1928). Автор книги «Theorie en RractiJk», 1950.

Олль (Oll) Лембіт Антсович (23.04.1966, Таллінн,- 17.05.1999, там же) – естонський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 1990. Вихованець Талліннської спортивної школи-інтернату. Чемпіон Естонії 1982. На ч-ті СРСР серед молодих майстрів 1987 посів 2-3-є місце. Учасник міжнар. т-рів: Таллінн 1983, м-л Кереса (7); Тбілісі 1983, м-л В. Гоглідзе (2-4); Кальяо 1984, першість світу серед юнаків (5); Гронінген 1985, ч-т Європи серед юнаків (3). На ч-ті СРСР молодих майстрів 1989 посів 7-е місце; С.-Петербург 1996, м-л Чигорина (2), 35-й м-л Рубінштейна 1998 (9); Таллінн 1998, м-л Кереса (1-2); Нова Гориця 1999, 90 учасників (2-8).

Манерою гри нагадував В. Ананда, змагаючись особливо не напружуючись, легко й невимушено. З 1990 коефіцієнт Ело становив 2620, 1997 – 2645. Олль багато років разом з Я. Ельвестом очолював збірну Естонії на визначних міжнар. змаганнях. Він – учасник ч-ту світу за версією ФІДЕ 1997.

Оломоуцький міжнародний фестиваль 2006 проводився в серпні у місті Оломоуць (Чехія). Головний т-р 9-ї категорії ФІДЕ. 11 турів. Найкращі рез-ти: 1. Ю. Криворучко – 8 очок з 11 (виконав норму міжнар. ґросмайстра); 2. К. Маслак (Росія) – 8 очок; 3. Д. Арутюнян – 7,5.

Маслак – Криворучко. Сицилійська оборона (B 33).

1.e4 c5 2.Kf3 Kc6 3.d4 cd 4.Kxd4 Kf6 5.Kc3 e5 6.Kdb5 d6 7.Cg5 a6 8.Ka3 b5 9.Cxf6 gf 10.Kd5 f5 11.c3 Cg7 12.ef Cxf5 13.Kc2 0-0 14.Kce3 Ce6 15.Cd3 f5 16.Cc2 Ch6 17.Дh5 Cxe3 18.Kxe3 Де8 19.Дh3 Дf7 20.Дg3+ Kph8 21.f4 d5 22.Kd1 Tg8 23.Дf2 Дg7 24.Ke3 ef 25.Дxf4 d4 26.cd Kxd4 27.Cd3 Tae8 28.Kpf2 Cc4 29.Cxc4 bc 30.g3 Te4 31.Дd6 f4 32.gf Txe3 33.Tag1 Te2+ 34.Kpf1 Tg2, (0-1).

Ольшевський (Olshevskyi) Міхал (нпр. 1989) – польський шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2014 = 2554. 15-а позиція в списку 100 найкращих шахістів країни. Бронзовий призер ч-ту світу серед юнаків в Пуерто-Рико 2009. На т-рі в Капелле ля Гранд 2010, 653 учасники (11-33).

Омельченко Лев Євгенович (06.06.1922, м. Жашків Черкаської області, - ?) – український шахіст, міжнар. ґросмайстер ІКЧФ з 1986. Юрист. Найкращі рез-ти в іграх за листуванням: 2-й ч-т РСФСР (1968-1970), 9-й (1969-1970) і 10-й (1971-1972) ч-ти СРСР (1), міжнар. т-р, присвячений пам'яті К. Клара 1982-1986 (1). Переможець 7-ї (1972-1976) і 8-ї (1977-1982) заочних олімпіад в складі команди СРСР.

Омелянський Василь Леонідович (26.02. 1867, Полтава,-21.07.1928, Гагра) – український шахіст, один з найсильніших в царській Росії на початку 1900-х. Мікробіолог, академік АН СРСР. Навчаючись в Петербурзькому університеті з 1886, брав участь в змаганнях, гандикап-турнірах: 1894 – 1-е місце (попереду М. Чигорина, Е. Шифферса та інших). На т-рі в Петербурзі 1904 мав 4-е місце (виграв у Чигорина). Учасник 4-го всеросійського т-ру 1905 (13-14). Автор кількох шахових композицій.

Омеля Артем (нар. 18.10.1991, Київська область) – український шахіст, національний майстер. Ело 2014 = 2350 (АШ). Учасник шахового фестивалю 2014 в місті Луцьку, присвяченого Героям Небесної Сотні, т-р з АШ при 80 учасниках (2).

Омс (Oms) Пальїссе Жозеп (нар. 20.07. 1975, Льєйда) – іспанський шахіст, міжнар. майстер з 1997, ґросмайстер з 2007. Ело 2014 = 2446. У складі команди Андорри учасник всесвітніх шахових олімпіад 2004, 2006. На 37-й 2006 досяг найкращого рез-ту

за свою шахівницею.

Омутних Наталія (нар. 1975) – українська шахістка, майстриня ФІДЕ. Ело 2014 = 2110. Бронзова призерка ч-ту України серед жінок в Мелітополі 1993.

Онисимов (Onisimov) Павло (нар. 19.04. 1986, С.-Петербург) – російський шахіст. Учасник дитячої Всесвітньої олімпіади в Артеку 1999 (1-е місце за 3-ю шахівницею). Ело 2002 = 2434.

Онищук Володимир (нар. 21.07.1991, Івано-Франківськ) – український шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2014 = 2583, АШ – 2675, бліц – 2565. В 2009 була 49-а позиція в списку 100 найсильніших гравців України. Чемпіон Європи серед хлопчиків до 10 років 2001, на юніорському ч-ті Європи в Шибеніку 2002 був 4-м; переможець Всесвітньої шахової олімпіади серед юнаків до 16 років в Агрі 2006; учасник ч-ту світу серед шахістів до 10 років в Оропесі-дель-Мар 2001 (7). Срібний призер ч-ту України серед юнаків до 18 років у Вінниці 2007. Бронзовий призер ч-ту України в складі клубної команди «Юракадемія» з Харкова в Алушті 2010. Інші змагання: Родатичі 2006 (3-9); Харків 2008 (1), 2009 (1); Львів 2009 (1-3).

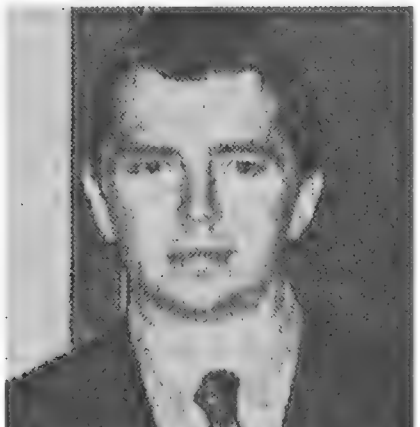

Онищук (Onishchuk) Олександр Васильович (нар. 1976, Кача АРК) – американський шахіст українського походження, міжнар. майстер з 1994, міжнар. ґросмайстер (1994). Ело 2006 = 2668. 38-а позиція в списку 100 найсильніших гравців світу. Абсолютний чемпіон України 2000; чемпіон України в складі клубних команд 2008 і 2009. Срібний і бронзовий призер Всесвітніх олімпіад в складі команди України в Єревані 1996, Елісті 1998; бронзовий призер Всесвітньої олімпіади в складі команди США в Дрездені 2008; віце-чемпіон світу у складі команди США в Бурсі 2001 (1-е місце за 2-ю шахівницею); чемпіон США в Сан-Дієго 2006, срібний призер ч-ту цієї країни 2008; володар клубного Кубка Європи в Казані 1997 в складі команди «Ладья» з Азова (Росія). Інші ч-ти: зон. т-р ч-ту світу ФІДЕ в Донецьку 1998 (5); ч-т світу в складі команди України в Люцерні 1997 (5); ч-т Європи в Батумі 1999 в складі команди України (6); клубний Кубок Європи в Неумі 2000 в складі команди «Данко-Донбас» (5); в складі команди «PVK-KIEVCHESS» (6) в Охриді 2009; ч-т клубних команд Європи в складі дружини «Keystone» з Києва в Туреччині 2007 (8); учасник ч-ту світу в Делі 2000.

У шахи навчив грати батько Василь Ілліч, коли Олександр був ще дошкільням. Удосконалював свою майстерність в шаховому гуртку севастопольського Палацу піонерів. В шахи грають старша сестра Ольга (кмс), Ганна (чемпіонка Криму), Анастасія (кмс), Яна (1-й розряд).

Перші значні успіхи прийшли на юніорських змаганнях: ч-т СРСР серед юнаків до 16 і 18 років в Алма-Аті 1991 (3-6, 2); ч-т світу серед юнаків до 16 років в Бразилії 1993 (2), на т-рі в Дортмунді 1993 (1), ч-ті Європи серед юнаків 1993 (2), ч-ті світу серед юнаків до 20 років в Індії 1994 (2-4), 1995 посів 1-2-е місце з Романом Слободяном з Коломиї; на всесоюзній командній спартакіаді школярів в складі команди України у Ленінграді 1990 був другим, на юнацькому ч-ті України 1992 (1); ч-т України серед збірних команд ДЮСШ в Києві 1996 (1).

Інші змагання: Вейк-ан-Зее 1996, т-р «Б» (1), 1997 (2), 2000 (2-е в т-рі «Б»); Гронінген 1996 (8-12); Тілбург 1997 (10); Біль 1996 (10), т-р «Б» 1997 (1), 1999 (3), 2007 (1-2), 2008 (5); Поляниця-Здруй 1999 (3); Пекін 1998 (1), 2000 (4); Пойковський 2000 (6); Лас-Вегас 2001 (1); Філадельфія 2001 (2-7); Москва 2002 (25), Москва 2002, Гран-прі (13); Пойковський 2001 (6-7), 2005 (6-8), 2006 (9),

2007 (2-4), 2008 (2-10), 2009 (3-7); Монреаль 2006 (6); Форос 2007 (3-6); Форос 2008 (12).

Онлайн, он-лайн (англ. online, on-line – те, що відбувається в реальному часі, в діалоговому режимі) – наприклад, грати в шахи у режимі онлайн в Інтернеті означає змагатися з реальним партнером на віддалі.

Онопрієнко Володимир (Харків) – український шахіст, міжнар. майстер, шаховий тренер вищої категорії.

Опозиція (від. лат. oppositio – протиставлення) – як шаховий термін, означає протистояння королів. Є близька опозиція, коли віддаль між королями становить в одне поле, і далека, коли віддаль між ними дорівнює 3, 5, 7 полям. О. виникають на вертикалях, горизонталях і діагоналях. О. – частковий випадок полів відповідності. Є типовим способом боротьби за 3 ключові поля, розташованих поряд на вертикалі чи горизонталі. Володіння О. дає змогу виконати обхідний маневр королем. Наприклад:

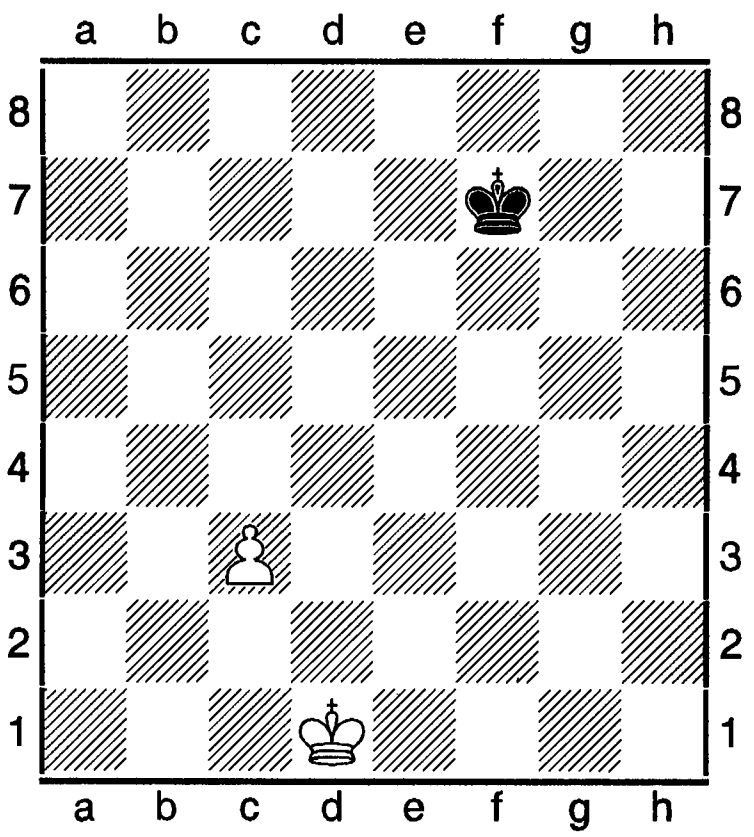

Білі виграють, якщо зможуть захопити своїм королем одне з ключових полів пішака **b5** чи **c5**, або **d5**. Тому потрібно ходити **1.Крс2 Крe6 2.Крb3 Крd6 3.Крb4 Крс6 4.Крс4!** і, оволодівши опозицією, білі наступним ходом проникають на одне з ключових полів пішака, забезпечуючи тим самим його перетворення в даму: **4. ... Крd6 5.Крb5 Крс7 6.Крс5** й так далі.

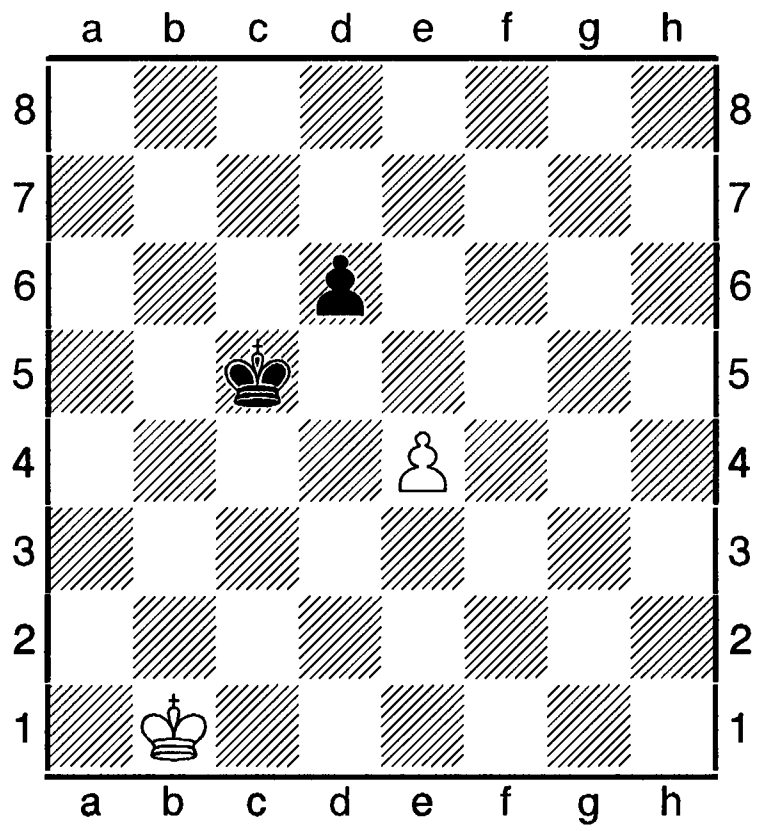

1.e5! de 2.Крс1! (2.Крс2? Крс4!) **Крd5 3.Крd1 Крe4 4.Крe2, нічия.**

Література: А. Є. Карпов, Є. Я. Гік, Невичерпні шахи, М., 1991 (російською мовою).

Опоченський (Opochenskyi) Карел (07.02. 1892, Мост,-16.11.1975, Прага) – чеський шахіст, діяч національного і міжнар. шахового руху; міжнар. майстер з 1950 і міжнар. арбітр з 1951. Шаховий літератор, заступник редактора ж. «ФІДЕ» 1953-1954. Головний арбітр матчів на першість світу 1951, 1954, т-ру претендентів 1950, 10-ї Всесвітньої шахової олімпіади 1952 та інших змагань.

Національний майстер з 1913; 4-разовий чемпіон Чехословаччини (1927, 1929, 1938, 1944). Найкращі рез-ти в інших змаганнях: Брно 1928 (4-5); Штубен 1930 (3-4); Прага 1938 (1-2); Лондон 1946, перша група (3); Арбон 1946 (1-3); Відень 1947 (4); Карлові-Вари - Маріанське-Лазнє 1948 (6-8). Грав за команду Чехословаччини на 4-й (1931-1935) і 8-й (1939) олімпіадах; на олімпіаді 1933 за 4-ю шахівницею мав найкращий рез-т: 11,5 очок з 13. Учасник матчу Москва - Прага 1946. Автор книг і статей про шахи.

«Оптичний обман» – вираз в шаховій композиції, котрий вживається з приводу зайвих фігур у задачах, створених для втілення ідеї, але вони грають лише ілюзорно, а в дійсному розв'язкові участі не беруть.

«Орангутанга дебют» – жартівлива

назва дебюту, котрий починається ходом **1.b2-b4**. Запропонований С. Тартаковером після відвідання учасниками Нью-Йоркського т-ру 1924 місцевого зоопарку (див. також ст. «Сокольського дебют»).

Оратовський (Oratovskyi) Михайло (нар. 1974) – ізраїльський шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2014 = 2499. Чемпіон Ізраїлю 1999 з бліцу; Лісабон 2001, Гран-прі т-р (2-3).

«Орган» – термін у шаховій композиції; позначає механізм задачі, в якому відбувається чотириразове перекриття двох різних фігур (див. ст. «Гра на органі»).

Ордас (Ordas) Тереза (нар. 1988) – кубинська шахістка, міжнар. майстриня. Ело 2014 = 2362, АШ - 2330. Учасниця Всесвітньої олімпіади в Ханти-Мансійську 2010 в складі команди Куби (1-а шахівниця) – 4-е командне місце.

Орен (Oren) Менахем (Мечислав) (нар. 1901 чи 1902, Ружани, - 01.12.1961, Тель-Авів) – польський та ізраїльський шахіст. Математик. 1920-х найсильніший гравець Кракова. Чемпіон міста 1919, 1925, 1926. 1926 виграв т-р у Кракові. Брав участь в ч-тах Польщі 1926 (8-9, Варшава), 1927 (5-7, Лодзь). Учасник Всесвітньої шахової олім-піади в Гаазі у складі польської команди (3-є командне місце). З 1930 проживав у Рівному (Україна), в якому 1938 став перемож-цем першості з шахів. Війну перебув у СРСР. 1945-1946 повернувся до Польщі (Нижня Сілезія). 1949 переїхав до Чехо-Словаччини, потім – до Австрії. Згодом переїхав до Ізраїлю, де змінив своє ім'я На Манехем Орен. 1951 став чемпіоном Ізраїлю й Тель-Авіва. Учасник Всесвітніх шахових олімпіад в Гельсинках 1952, Амстердамі 1954, Москві 1956.

Оригінальна задача (етюд) (від лат. originalis – справжній, первісний) – шахова композиція, у якій демонструється нова тема або вже відома тема з новим матеріалом та в іншій формі.

Орлов Євген (Кіровоградська область) – український проблеміст, національний майстер. Учасник 12-ї особистої першості України з ШК 1992 (15-е місце з жанру 3-х задач, 10-е з жанру багатоходових).

Орлянська Дарина (нар. 1989, Дніпропетровська область) – українська шахістка, національна майстриня, майстриня ФІДЕ. На т-рі в Лубнах 2010 мала 2-е місце.

Ортогональ (від грец. ortogonios – прямокутний) – у шахах тільки по ортогоналях пересуваються коні. По ортогоналях здійснюється контроль над полями турами, по ортогоналях і діагоналях - дамами, королями. Ортогональ набуває важливого значення у неортодоксальній шаховій композиції.

Ортодоксальна композиція (від грец. ортодоксія - мислю правильно) – рід шахової композиції, котрий додержується звичайних шахових правил, в якому мета (мат, пат), матеріал (шахівниця, фігури) і засоби (правила гри) – шахи. Має в собі: а) етюди із завданням для білих виграти чи зробити нічию, при цьому кількість ходів не обмежується (допустимим є також завдання: хід чорних; виграш або нічия); б) задачі із завданням дати мат за певну кількість ходів – білі починають і дають мат не пізніше названого ходу.

«Оскар» – шаховий приз, який 1968 Міжнародна асоціація шахової преси (АІПЕ) запровадила для вшанування найкращого шахіста року за високі спортивні і творчі досягнення. За аналогією з кінематографістами його назвали шаховим «Оскаром». «О.» змінював своє обличчя, але загальний вигляд залишився незмінним – у вигляді срібної статуетки. Спочатку мав подобу вершника на невеликому коні, якого сприймали хто за Дон-Кіхота, а хто – за Санчо-Панса. 1973 статуетка набула вигляду герба Мадрида - медведика, що залазить на дерево. 14 років приз мав форму статуетки з гербом Барселони: дівчини із

парасолею. Нагорода набула величезної популярності. Інколи її володаря пошановували більше, ніж чемпіона світу. Шахова історія має випадки, коли чемпіони світу не удостоювалися її. Спочатку приз вручався тільки чоловікам, а з 1982 така нагорода появилася і для пошанування жінок. Присуджувався приз шляхом опитування шахістів, редакторів шахових відділів газет і журналів та інших засобів масової інформації.

На початку 1990-х АІПЕ потерпала від фінансової скрути. Престиж «О.» підупав. 1994 функції АІПЕ намагалася перебрати редакція загребського «Вієсника» за ініціативою журналіста Димитрія Бєлиці начебто від імені Міжнародної асоціації шахових письменників і видавців. І премії за 1994 було присуджено одразу трьом сестрам Полгар, 1995- В. Іванчуку. За ініціативою редактора ж. «64-шо» О. Рошаля (Росія) з 1995 нагорода відновила своє значення.

Володарі приза «Оскар» (вручення до 1988 див. ст. «Міжнародна асоціація шахової преси»).

1988 – А. Карпов, **1989** – Карпов і Г. Каспаров, **1990** – Каспаров; **1991** – В. Іванчук (Україна), **1992** – М. Таль (посмертно), **1993** – Карпов, **1994** – Каспаров; **1995** – Іванчук, Каспаров, **1996** – Каспаров, **1997** - В. Ананд (Індія), **1998** – Ананд, **1999** – Каспаров, **2000** - В. Крамник (Росія), **2001** – Каспаров, **2002** – Каспаров, **2003** – Ананд, 2004 – Ананд, **2005** – В. Топалов (Болгарія), **2006** – Крамник, **2007** – Крамник, **2008** – Ананд.

Осинцев (Osintsev) Йосип – російський шаховий композитр, національний майстер. Учасник 15-го ч-ту Росії 1995-1997 зі складання ШК (5-е місце з розділу етюдів).

Основні принципи шахової композиції – головні формальні й художні вимоги.

Оснос (Osnos) В'ячеслав Вольфович (нар. 24.07.1935, Луга біля С.-Птербурга,- 2009) – російський шахіст, міжнар. майстер з 1965, засл. тренер Росії з 1974. Учасник ч-тів СРСР 1963-1968, спартакіад народів СРСР 1963, 1967, 1979 в складі команди С.-Петербурга. Чемпіон С.-Петербурга 1971, 1980. Міжнар. т-ри: Будапешт 1965 (8); Ленінград 1967 (6-8); Дебрецен 1969 (1); Цинновиць 1971 (5-7); Пловдив 1982 (6-10). Автор книги «Дебют Реті».

Особливі композиції – а) композиції на ретроградний аналіз; б) образотворчі (скахографічні) і символічні твори.

Остенде-турніри міжнародні – проводилися адміністрацією бельгійського курорту Остенде 1905-1956. З 1983 організовуються відкриті О.-т. за швейцарською системою в 9 турів.

1905.12.06-18.07. 2 кола. 14 учасників. Найкращі рез-ти: 1. Г. Мароці – 19,5 очок; 2-3. З. Тарраш, Д. Яновський – по 18.

1906.05.06-12.07. 36 учасників. Змагання відбувалося в 5 етапів. Найкращі рез-ти: 1. К. Шлехтер 6 очок з 8 (всього 21); 2. Мароці – 4,5 (20); 3. А. Рубінштейн – 5 (19). Бічний т-р «А» за участю 19 шахістів виграв Г. Шорис, т-р «Б» - М. Ельяшов.

1907. 2-е змагання: т-р чемпіонів і т-р майстрів (16.05-13.06) і 16.05-25.06). Підсумки т-ру майстрів при 6 учасниках, 4 кола: 1. Тарраш – 12,5 очок; 2. Шлехтер -12; 3. Ф. Маршалл, Яновський – по 11,5. Майстерський т-р, 30 учасників. Після 6 турів вибув П. Йонер. 1-2. О. Бернштейн, А. Рубінштейн – по 19,5 очок з 28; 3-4. Ж. Мізес, А. Німцович – по 19; 5. Л. Форгач – 18,5; 6. Р. Тейхман – 18; 7. О. Дурас - 17,5; 8. Г. Сальве – 17; 9. Г. Марко – 16,5; 10-11. В. Йон, С. Тартаковер – по 16; 12-14. Е. Кон, Е. Зноско-Боровський, Р. Шпільман – по 15; 15. Дж. Блекберн – 14,5.

1936. 10 учасників. 1. Е. Лундин – 7,5 очок; 2. Г. Гроб – 6; 3-4. Г. Штальберг, С. Ландау – по 5.

1937. 10 учасників. 1-3. Гроб, П. Керес, Р. Файн – по 6 очок.

1956. 8 учасників. 1. А. О'Келлі – 6 очок; 2. І. Доннер – 5,5; 3-4. Г. Голобек, Г. Леман – по 4,5.

1983. 1. Дж. Ван дер Віль – 7,5 очок.

1984. 1. Я. Мурей – 7,5 очок.

1985. 1-2. А. Майлс, Г. Реє – по 7 очок.

1986. 1. Майлс – 7,5 очок.

1987. 1-3. К. Леман, К. Аркелл, С. Конкуест – по 7,5 очок.

1988. 147 учасників з 15 країн, в тому числі 6 міжнар. ґросмайстрів, 23 міжнар. майстри. Найкращі рез-ти 1. О. Рене – 7,5 очок з 9; 2-5. Майлс, Ф. Георгіу, Л. Юдасин, Н. Ван Есте – по 7; 6-11. А. Петросян, Г. Флір, Р. Майнка, Л. Вінантс, М. Анікелла, Р. Шабтаї – по 6,5.

Того ж року відбувся інший фестивальний т-р за участю 180 шахістів. Найкращі рез-ти: 1-3. Г. Леман, К. Аркелл, С. Конквест – по 7,5 очок з 9.

1991. 217 учасників. 1. Майлс – 8 очок з 9; 2. М. Адамс – 7,5; 3-7. О. Кузьмин, О. Вижманавин, М. Гуревич, Е. Шмітділь, Г. Тимошенко – по 7.

Остенстад (Ostenstad) Берг (нар. 1964) – норвезький шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2014 = 2485, АШ – 2430. Чемпіон Норвегії 1999, ч-т 1995 (2-3). Учасник т-ру в Гаусдалі 1990 (2).

Остеркаро-турнір – міжнародне шахове змагання, яке відбулося 1995 в місті Остеркаро, що біля Стокгольма («Skandinavion Chess Tournament»). 72 учасники, в тому числі 19 міжнар. ґросмайстрів. Найкращі рез-ти: 1-9. Г. Беллон, Т. Ведберг, М. Іванов, А. Квейніс, П. Крамлінг, Дж. Тісдал, І. Фараго, І. Генкин, О. Чернин – по 6,5 очок з 9. Ульф Андерссон зіграв 2 міні-матчі: з КШ переміг Гельфанда з рах. 1,5 на 0,5, в АШ зіграв внічию з А. Карповим – 1 на 1.

Остером (Osterom) Йоп Ван (нар. 12.12. 1937, Гілверсюм) – голландський шахіст і шаховий організатор, меценат-мільярдер. Ело ІКЧФ = 2779 (другий коефіцієнт у світі, вищим було Ело в Андерсена – 2824). Переніс інсульт, але зумів стати 18-м чемпіоном світу ІКЧФ. Повторив свій успіх 2005. Бронзовий призер ч-ту світу з шахів за листуванням. Чемпіон Нідерландів 1955 серед юнаків. Змагався в студентському ч-ті світу в складі команди Нідерландів 1960 (7 очок з 13). 1966 заснував комп'ютерну фірму Voltac та захопився бізнесом. 1988 продав компанію і увійшов до 10-ти найбагатших голландців. За його ініціативи проводилися т-ри «Леді-сеньйори», т. зв. «Бурштинові т-ри» та інші.

Остоїч (Ostoyich) Предраг (нар. 22.03.1938, Кралеве,- 1996) – сербський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 1975. Журналіст. Найкращі рез-т в ч-тах Югославії: 1968 і 1971 (1-2), 2001 (3). Переможець і призер багатьох міжнар. т-рів: Бевервейк 1967 (1-3); Париж 1968, 1969, 1970 (1); Зволле 1968 (2); Сан-Хуан 1971, Пришгина 1972, Сан-Паулу 1973 (1); Олот 1974 (2-3); Капабланка 1974 (1-4); Гасселт 1974 (1); Врнячка-Баня 1975 (1-3); Клівленд 1975 (2); Сандерфорд 1976 і Вісбаден 1987 (1).

Острава-фестиваль – шаховий захід, який складався з кількох турнірів. Проводився в грудні 1991 в чеському місті Острава. Головний т-р. 10 учасників. Підсумки: 1. Г. Рехліс – 6 очок з 9; 2-3. П. Габа, Я. Плахетка – по 5,5; 4-5. І. Гіжик, М. Вокач – по 5; 6-7. М. Цейтлін, І. Нун – по 4,5; 8. В. Машков- 3,5; 9. М. Мікац – 3; 10. Л. Лагнер – 2,5. В опен-турнірі 1-2-е місця посіли С. Вруб-левський, О. Корнєв по 9 очок з 11; 3. В. Желкин – 8,5; 4-5. В. Жидков, В. Карман – по 7,5.

Островський Андрій (нар. 1989, Донецьк) – український шахіст, майстер ФІДЕ, національний майстер з 2006. Ело 2014 = 2400. Учасник т-рів: Луганськ 2006 (3-4); ч-т Донецька 2006 (1), ч-т Донецька 2009 (3).

Островський Лев Аронович (нар. 20.05. 1931, Київ,- 2007, там же) – президент ФШУ з початку 1960-х по 1973, голова Колегії суддів ФШУ, міжнар. арбітр. Інженер-конструктор інституту зварювального виробництва. 3-разовий чемпіон України з шахів в складі команди інституту зварювання. Тренер-психолог чоловічої та жіночої комад України 1988.

Острог (Остріг) – місто в Рівненській області. Відоме з 1100. В ньому виявлено шахові фігури, які датуються 12-13 сторіч-чями (знахідки археологів О. Бондарчука, О. Позіховського). В О. деякий час на початку 1600-х, кінця 1500-х перебував автор українського словника П. Беринда, який згадує у своїй праці й шахи. У 14-18 століттях місто було резиденцією нащадків київських князів – князів Острозьких. Тут була Острозька академія –

визначний освітній заклад у Східній Європі кінця 1500-х початку 1600-х.

З відновленням функціонування Острозької академії на початку 1990-х у місті пожвавилося й шахове життя.

Осьмак Юлія (нар. 1998) – українська шахістка, майстриня ФІДЕ. Ело 2014 = 2209, АШ – 2132, бліц – 2113.

Осьмак Юрій – український шахіст. Учасник ч-ту Європи серед хлопчиків до 10 років в Герцег-Нові 2008 (2).

Охотник Володимир Ілліч (нар. 28.02.1950, Київ) – український і французький шахіст, міжнар. майстер з 1987, ґросмайстер з 2011. Ело 2001 = 2478. Чемпіон світу серед ветеранів 2011. Чемпіон України 1979. Найкращі рез-ти в міжнар. т-рах: Мезьохедьйош 1984 (2-6); Сатту-Маре 1986 і 1987 (4-6, 1); Галле 1987, бічний т-р (2-3); Сомеш 1987 (1).

«Охра-фестивалі» - міжнародні шахові заходи, які проводяться з 1982 страхувальною фірмою «Охра» в Амстердамі. Продовжують традиції ІБМ-турнірів. З 1985 О.-ф. складаються з кількох змагань: головний т-р (Кінг-турнір), двоколовий при 6 учасниках, т-р за швейцарською системою в 9 турів; масовий т-р за швейцарською системою за участю близько 200 шахістів.

1982. 32 учасники, 9 турів. 1-2. Горт, Шорт – по 7 очок; 3. Г. Сосонко – 6,5.

1983. 12 учасників. 1-2. Сакс, Чандлер – по 8 очок; 3-4. Тімман, Горт – по 7,5.

1984. 2 т-ри за швейцарською системою в 9 турів. «А», 23 учасники 1. Тімман – 7 очок; 2. Л. Портиш – 6,5; 3. Чандлер -6. «В», 24 учасники. 1. Ж. Суніє Нету – 6,5 очок; 2-4. Б. Енклар, С. Мартинович, Л. Сабо – по 6.

1985. Підсумки Кінг-турніру: 1. А. Карпов – 7 очок з 10; 2. Тімман – 6,5; 3. Дж. Нанн – 5,5; 4. А. Майлс – 4,5; 5. Мартинович – 3,5; 2-й т-р: 1. Ф. Гелларс – 7 очок з 9; 2-5. І. Фараго, Б. Кураїца, С. Кудрин, Д. Кампора – по 6.

1986. Підсумки Кінг-турніру: 1. Любоєвич – 6,5 очок з 10; 2. Ван дер Віль – 6; 3. Ріблі – 5; 4-5. Р. Ваганян, Тімман – по 4,5; 2-й т-р: 1. А. Сапата – 7 очок з 9; 2-4. Я. Смейкал, Ю. Геллер, Я. Мурей - по 6; 5-6. С. Долматов, Г. Реє – 5,5.

1987. Підсумки Кінг-турніру: 1. Ван дер Віль – 6,5 очок з 10; 2-4. Чандлер, Тімман, Б. Гулько – по 6; 5. О. Чернин– 4,5 очок з 9; 2. В. Гавриков – 6,5; 3-4. Кампора, М. Длуги, Мурей – по 6.

Оцінювання позиції – всесторонне вивчення особливостей і можливостей позиції, яка виникає на шахівниці під час гри, для планування подальшого розвитку подій; основний фактор під час вибору ходу. Охоплює вирахунок варіантів і визначення кінцевого становища, до якого прагне гравець.

Ошар (Oshar) Арно (нар. 15.11.1971, Руан) – французький шахіст, міжнар. майстер з 1988, ґросмайстер з 2005. Ело 2014 = 2400. Учасник всесвітніх шахових олімпіад 1998-2000 і командних ч-тів Європи 1992, 1997. Учасник конфлікту з підказуванням на 39-й Всесвітній шаховій олімпіаді в Ханти-Мансійську.

Оянена тема у задачній композиції: після вступного ходу загрожує кілька матів, котрі в ідейних варіантах не можуть реалізуватися, а на оборону, яка парирує усі загрози, дають мат інші ходи білих. Автор – фінський проблеміст Анти Оянен (помер 2009).

А. Оянен, «Suomen shakki», 1944.

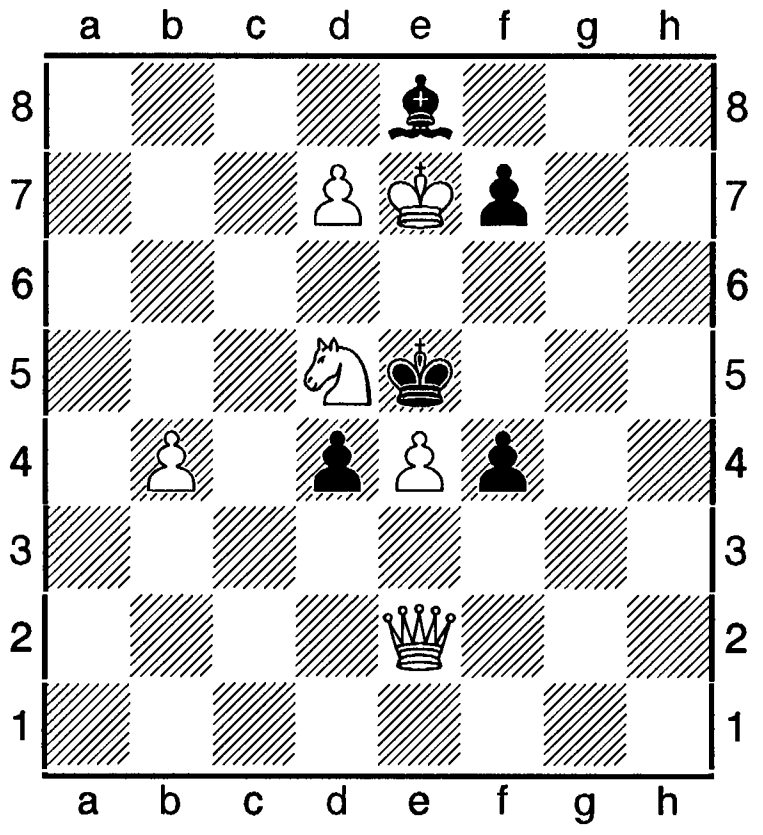

 # 2 **6+5**

Розв'язок: **1.Kf6** загроза **2.Дb5, Дh5, Kg4++, 1. ... Cxd7 2.Kxd7++, 1. ...d3 2.Дb2++, 1. ... Дh2++.**

П

Паавілайнен (Paavilainen) Йорма (нар. 1960) – фінський проблеміст і розв'язувач шахових композицій, міжнар. ґросмайстер, майстер ФІДЕ з шахів. Ело 2014 = 2305. Бронзовий призер ч-ту світу з розв'язування в Натаньї 1999. На 30-му командному ч-ті світу з розв'язування ШК у Вагенінгені 2006 мав 2-е місце в особистому заліку.

Паасіканґас (Paasikanhas) Йоганна (нар. 1974) – фінська шахістка, майстриня ФІДЕ. Ело 2012 = 2238. Найсильніша шахістка країни. Переможниця зон. т-ру 1995 в Лінчепінзі (Швеція).

Й. Паасінканґас – В. Йоганссон, 1995. Дебют Тромповського (А 45).

1.d4 Kf6 2.Cg5 d5 3.Cxf6 gf 4.Kf3 Cg4 5.e3 c6 6.c4 dc 7.Cxc4 e6 8.h3 Ch5 9.Kbd2 Kd7 10.a3 Kb6 11.Ca2 f5 12.Дc2 Kd5 13.g4 fg 14.hg Cg6 15.Дb3 Дb6 16.Ke5 Cg7 17.Kxg6 hg 18.Txh8+ Cxh8 19.Дc2 Tc8 20.Cxd5 ed 21.b4 Дd8 22.Kpe2 Дh4 23.Tg1 Де7 24.Kf3 a5 25.Tb1 ab 26.Txb4 Cg7 27.Дb3 Tc7 28.Tb6 Дd7 29.g5 f6 30.gf Cxf6 31.a4 g5 32.Дc2 Дg7 33.Дf5 g4 34.Kh2 g3 35.fg Cxd4 36.Txb7 Ce5 37.Де6+ Де7 38.Tb8+, (1-0).

Павасович (Pavasovich) Душко (нар. 1976) – словенський шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2010 = 2658. Володар Кубка Метропи в складі команди Словенії в Німеччині 2002, учасник ч-ту Європи з КШ в Дрездені 2007 (4), у Пловдиві 2008 (виграв перепустку на Кубок світу), Всесвітньої олімпіади в складі команди Словенії в Ханти-Мансійську 2010 за 3-ю шахівницею. Інші змагання: Блед 1996 при 62 учасниках (4-11), 2000 (3); Порторож 1999 (6), 2001 (5-7), 2005 (4); Нова Гориця 1999, 90 учасників (2-8); Пула 1999, 90 учасників (2); Вейк-ан-Зее 2004, т-р «С» (8); Валево 2007 (9).

Павленко Юрій (АРК) – український шахіст, національний майстер, міжнар. майстер із заочних шахів. Ело 2011 = 2489. 17-й у списку 50 найсильніших шахістів-заочників країни. Учасник 5-го ч-ту Європи в складі команди України (півфінал і фінал).

Павлович (Pavlovich) Мілош (нар. 1964) – сербський шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2014 = 2506. 19-а позиція в списку 100 найсильніших гравців країни. Бронзовий призер ч-ту Югославії в Баня Ковіляка 2002, на т-рі «С» у Вейк-ан-Зее 2004 мав 4-е місце.

Павлов (Pavlov) Мірке (нар. 1972) – румунський шахіст, міжнар. майстер. На т-рі в Гармаш-Партенкірхен 1990 посів 2-е місце серед 72 учасників.

Павлов Олександр Миколайович (нар. 21.06.1940, Дніпропетровськ) – український шахіст, арбітр ФІДЕ з 2007.

Павлов Сергій (нар.26.09.1987, Київ) – український шахіст, міжнар. майстер. Ело = 2464 (Україна), 2443 (ФІДЕ). Чемпіон України з КШ в Алушті 2010, віце-чемпіон України 2010 в складі клубної команди «Лісові зубри» з Рівного. Інші змагання: ч-т Києва 2007 (2); Київ 2008, т-р «Б» (1), 2009 (2); Москва 2010 (1-5); Київ 2010 (4-5).

Павлоградські турніри проводяться в місті Павлоград Дніпропетровської області. Інколи мають статус міжнародних.

1995. Квітень. 12 учасників. Підсумки: 1. Анапольський – 8 очок; 2. Шишкин – 7; 3-5. Барич, Роговський, Лойфендфельд – по 7; 6. Боровиков – 6; 7-8. С. Люкин, Ю. Ніколаєвський – по 5,5; 9. В. Грохотов – 5; 10-12. Устинов, Стукалов, Амірханов – по 2,5.

1996. Серпень. Санаторій Самара. 14 учасників. Ело сер.= 2480, 10-а КФ. Норма ґросмайстра – 9 очок з 13. Найкращі рез-ти: 1. С. Дячков, О. Безгодов (обидва – Росія) – по 8,5 очок; 3-4. В. Невєров (Харків), В. Баклан (Київ) – по 8; 5. В. Яндемиров (Росія) – 7,5. Норму міжнар. майстра виконав В. Стукалов з Павлограда – 6,5 очок.

У т-рі майстрів 1-2-е місця поділили С. Овсієвич з Херсона, О. Іллюшин (Росія) – по 9 очок; 3-4. В. Малахатько з Києва, С. Поташников (Павлоград) – по 8,5. Усі виконали норму міжнар. майстра.

2000. Жовтень. «Тітле-турнір» з нормою ґросмайстра. 10 учасників. 1. М. Козаков – 6 очок; 2-5. Н. Фірман, В. Боровиков, В. Яндемиров, С. Височин – по 5; 6. О. Зубов – 4,5; 7. С. Каспаров – 4; 8-10. В. Малахатько, В. Купрейчик, І. Ягупов – по 3,5.

Падевський (Padevskiy) Микола Ботев (нар. 29.05.1933, Пловдив) – болгарський шахіст, міжнар. майстер з 1957, ґросмайстер з 1964. Ело 2014 = 2400. Шаховий теоретик і журналіст. 1980-х державний тренер Болгарії з шахів. Економіст. Учасник багатьох ч-тів Болгарії, в тому числі 1954, 1955, 1962, 1964 (1). В складі команди Болгарії учасник багатьох міжнар. змагань, в тому числі 11 олімпіад протягом 1956-1978 років. Найкращі рез-ти в міжнар. змаганнях: Варна 1960, 1975 (1-2,1-3); Поляниця-Здруй 1963, 1968 (1-3,3-5); Чачак 1969 (2-4); Барі 1972 (2); Врнячка-Баня 1973, Пловдив 1973, 1974, 1980 (4-5); Пула 1975, зон. т-р ФІДЕ і Тимішоара 1977 (2-3); Крагуеваць 1984 (1-2); Мальме 1987 (4-7). Автор книг «Іспанська партія», Софія, 1965; «Над шахматната дъска», Софія, 1968.

Паїкідзе (Paikidze) Назі Надарівна (нар. 27.10.1993, Іркутськ) – грузинська шахістка, міжнар. майстриня з 2009, ґросмайстриня з 2010. Ело 2012 = 2416. 36-а позиція в рейтиноговому списку країни. Фіналістка 1-го особистого жіночого ч-ту світу з блискавичної гри в Москві 2010 (12). Чемпіонка Європи серед дівчаток до 12 років в Герцег-Нові 2005, срібна призерка ч-ту світу серед дівчаток до 12 років в Белфорті 2005. Батьки – вчителі. Коли їй було 4 роки, переїхали до Грузії, 2006 – до Москви. 2011 запрошена до збірної команди Грузії, в складі якої стала призеркою командного ч-ту Єврпи.

Пак Володимир Миколайович (10.10.1946, Донецьк, - 2008, там же) – український шахіст, кмс СРСР (України), журналіст, головний редактор газети «Вечірній Донбас», автор багатьох шахових книг, статей. Це «100 коротких шахових партій», «Майбутні королі», «Історія матчів за звання чемпіона світу з шахів», «Шахи в шахтарському краї», «Шахові королеви і їх суперниці» спільно з А. Баранком (усі - російською). Проводяться м-ли В. Пака.

Пака меморіали – шахові заходи, присвячені памя'ті В. М. Пака. Проводяться в Донецьку.

2008. 10-12.10. 52 учасники. Активні шахи. Найкращі рез-ти: 1. А. Демкович – 7,5 очок з 9; 2. О. Поліщук – 7; 3. О. Юлін – 7; 4-5. В. Аридов, А. Махно – по 6,5.

2009. 09-11.10. 50 учасників. Активні шахи. найкращі рез-ти: 1. А. Поліванов – 8,5 очок з 9; 2. Т. Ільїн, 3. А. Каменець – по 7 очок; 4. О. Матюшина – 6,5; 5. Д. Шилін, 6. А. Куций, 7. І. Максименко, 8. Е. Панасенко, 9.А. Ковальчук, 10. В. Ватіс – по 6.

Паксійський міжнародний турнір 2006 проводився Шаховою федерацією Угорщини і адміністрацією міста Пакс 27.07-07.08. 6 учасників. Ело сер.= 2662, 15-а КФ. 2 кола. 1. П. Харикрішна – 6,5 очок; 2. З. Єфименко – 5,5; 3-4. Ван Ю, З. Алмаші – по 5; 5. Ф. Беркеш – 4,5; 6. П. Ач – 3,5.

Палагіцький Василь (Івано-Франківськ) – український шахіст, національний майс-тер з 2002. Учасник ч-ту УАЗШ 1999-2002 (1).

«Паламед» («Le Palamede») – французький шаховий журнал. Випускався в Парижі під. ред. Л. Лабурдонне і А. Мері 1836-1839, П. Сент-Амана 1842-1847, П. Жуну і Л. Мачуського 1864-1865. Перше у світі шахове видання. Назване на честь імені міфічного героя, учасника Троянської війни, який

начебто винайшов багато ігор (шашки, кості), в тому числі й шахи. На титульному листі «П.» розміщені слова М. Сервантеса «Життя подібне до шахової партії».

Висвітлював шахове життя Франції, Великобританії, Німеччини, Італії та інших країн. Друкував партії, задачі, теоретичні статті, критико-бібліографічні й історичні матеріали, в тому числі аналізи, листи Ф. А. Філідора, Лабурдонне та інших шахістів. Інтерес викликають публікації партій матчів Сент-Амана - Стаунтона (1843), матеріали про кав'ярню «Режанс» та інші.

Палатник Семен Олександрович (нар. 26.03. 1950, Одеса) – український шахіст, міжнар. гросмайстер з 1977. Ело 1991 = 2450. Закінчив Одеський політехнічний інститут. Інженер. Вдало грав у багатьох всесоюзних т-рах молодих майстрів: 1974 (1-2), 1975 і 1976 (2). Переможець світової студентської першості 1974 і 1976 в складі команди СРСР, Кубка європейських клубних команд 1976 в складі команди «Буревісник», спартакіади народів СРСР 1979 в складі команди України. Призер ч-ту України 1977 (2-3).

Найкращі рез-ти в міжнар. змаганнях: Римавська-Собота 1977 (1); Пловдив 1978 (3); Київ 1978 (2-4); Поляниця-Здруй 1977 (3); Градець-Кралове 1980 (3); Гавана 1985, 1-й т-р (6); Бхілвара 1986 (4); Таллінн 1986 (3); Трнава 1987 (2-3); Воронеж 1987 (5-6); Баку 1988 (4-5); Калькутта 1988 (1-3); Київ 1989 (3-4); Філадельфія 1991 (1-4); Вашингтон 1997 (3-4).

С. Палатник – Д. Бенджамін. Філадельфія, 1991. Англійський початок.

1.c4 e5 2.Кc3 Кc6 3.Кf3 f5 4.d4 e4 5.Сg5 Сe7 6.Сxe7 Ксxe7 7.Кd2 e3!? 8.fe Кf6 9.Дb3 Кg4 10.g3 Кxe3 11.Кd1 Кxf1 12.Тxf1 0-0 13.Кe3 d6 14.0-0-0 c6 15.Кf3 Крh8 16.Кg2 Кg8 17.Кf4 Де7! 18.d5 c5 19.Кh4! Де8

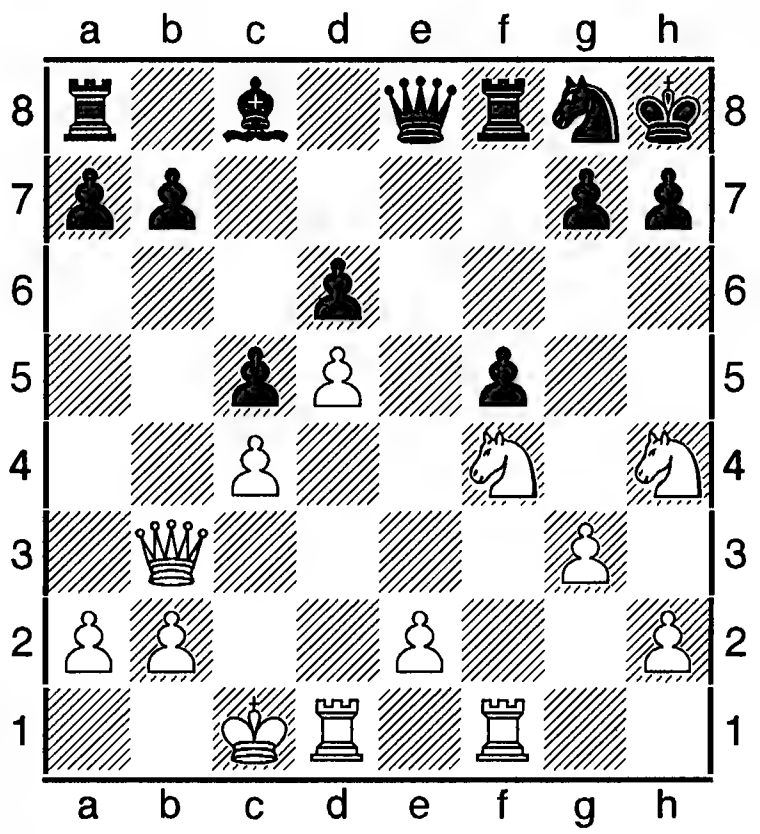

Після 19. ...Де8

20.e4! g5 21.Дc3+Кf6 22.Кxf5 gf 23.Кxd6 Де7 24.e5 Кh5 25.e6+ Кg7 26.Кf7+ Тxf7 27.ef Сg4 28.Тde1 Дxf7 29.Тxf4 Дg6 30.Те7 Тg8 31.Тxb7 h5 32.Тff7 a5 33.b3 a4 34.ba Дh6+ 35.Крb2 Сc8 36.Тbc7 Са6 37.a5 Сxc4 38.Тxg7! Тxg7 39.d6 Сb5 40.a6!, (1-0).

Нині проживає В США (штат Теннасі), грає за збірну Американської ШФ.

Палац (Palats) Младен (нар.18.02.1971) – хорватський шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2001 = 2605. Учасник ч-тів Парижа 1996 (2-4), 2000 (6), Всесвітньої шахової олімпіади в складі команди Хорватії у Ханти-Мансійську 2010 за 4-ю шахівницею.

Палермо (Palermo) Гарсія, Карлос (нар. 1953) – італійський шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2014 = 2455. 14-а позиція в списку 100 найсильніших гравців країни. На т-рі в Буенос-Айресі 1996 при 235 учасниках мав 2-8-е місце.

Палеха Олексій (нар. 29.05.1985, Донецьк) – український шахіст, міжнар. майстер. Ело 2009 = 2324 (Україна), 2356 (ФІДЕ). Учасник ч-ту світу серед шахістів до 18 років в Оропесі-дель-Мар 2001 (41).

Палітця тема – у задачній композиції тема, зміст якої полягає у заволіканні чорної фігури на поле, з якого вона буде забраною білими під час ходу з матом після замурування.

Ф. Палітць, «Вінер шахцайтунг», 1930.
Білі: Крd6, Дh5, Кc5 (3); **чорні:** Крd4, Тg2, Тg4, Ке2, пп b7, c2, c3, c4, d7, e3, e5, g5 (12).

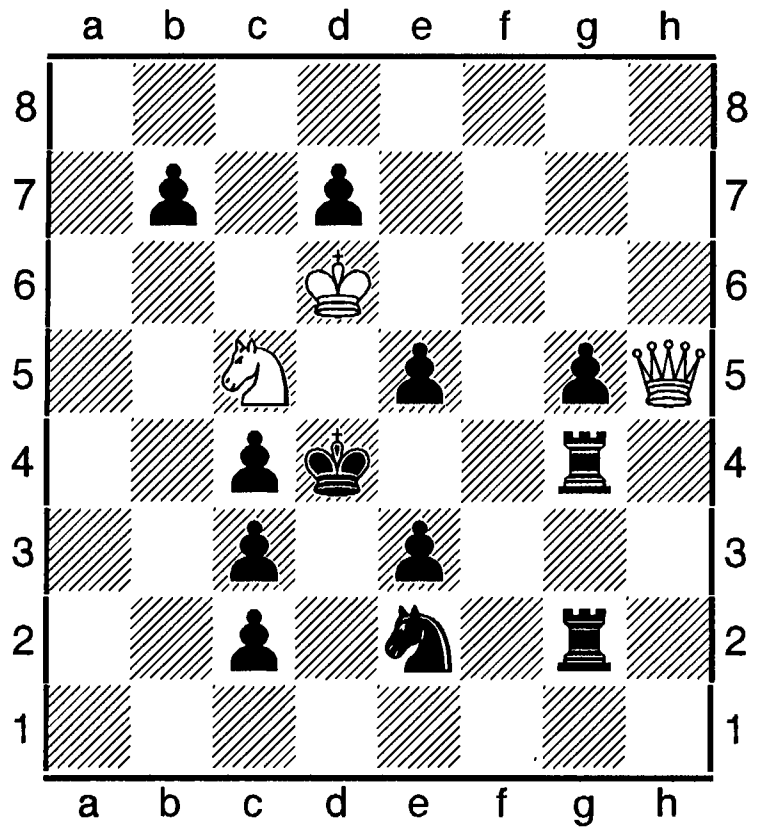

Мат за 4 ходи.
Розв'язок: **1.Де8! ~ 2.Де5 #, 1. ...Те4 2.Дf7 ~ 3.Дd5 #, 2. ...Кf4 3.Дf5 ~ 4.Де4 #.**

Палузи тема – тема в задачній композиції: у двох фазах (в загрозі та варіанті) триходівки білі створюють різні ба-тареї, котрі загрожують подвійними шахами.
Я. Палузи, «Magyar Sakkvilag», 1928. 1-й приз.
Білі: Крh1, Де2, Тg5, Cd8, Cg8, Кb6, Кd3, пп b3, h4, h6 (10); **чорні:** Крf6, Та5, Та7, Сc3, Са6, Кd2, Кh2, пп a4, c4, e4, e5, e7, g6, h7 (14).

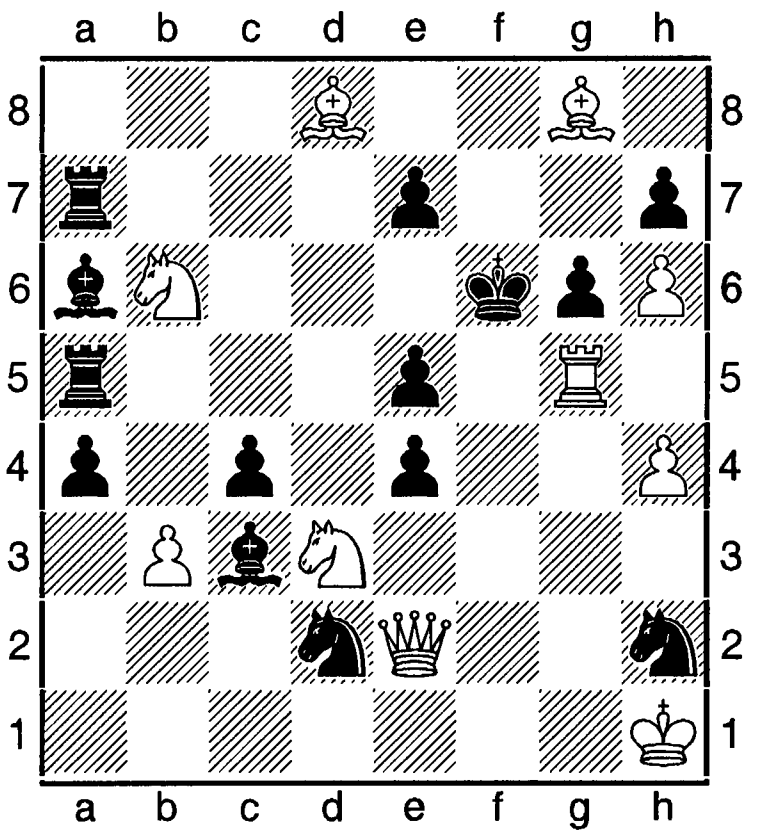

Мат за 3 ходи. Розв'язок: **1.Кf2! ab 2.Дf1! ~ 3.Ке4, Кg4 #; 1. ...cb 2.Да6! ~ 3.Кd5, Кd7 #.**

Палькоска, Палкоска (Palkoska) Еміл (11.05.1871, Прилепи,- 14.05.1955, Прага) – чеський проблеміст, редактор шахових відділів гезет «Народні політика» (1907-1945), «Людова демократіє» (1946-1955). Автор книг, статей з питань задачкової композиції. Доктор юридичних наук.
З 1888 опублікував понад 1 тисячу задач. Удостоївся на конкурсах понад 100 призів. Визнаючи обов'язковість правильних матів (патів) у задачі, вимагав також насичення варіантів ідеями логічного чи стратегічного характеру, допускаючи при цьому, що тематичні варіанти (як правило, на більше трьох) не обов'язково повині завершуватися правильними матами.
Близько 50 років очолював гурток шахової композиції під назвою «Факультетет», який відвідували Е. Плєснивий, О. Вотруба, Я. Вашта, Я. Венда, Я. Шульц та інші.

Пальма-де-Мальорка-турніри міжнародні проводилися Шаховою федерацією Іспанії на о. Мальорка (Балеарські о-ви) 1965-1972 щороку. Опріч 1970, коли на острові відбувся 8-й міжзон. т-р. Переможці змагань: 1965 – К. Дарга, А. О' Келлі, А. Помар; 1966 – М. Таль; 1967 – Б. Ларсен; 1968 –В. Корчной; 1969 – Ларсен; 1971 – Л. Любоєвич, О. Панно; 1972 – Корчной, Панно, Я. Смейкал ... 5-7. Ю. Авербах, Ф. Георгіу, Л. Полугаєвський.
1989. Масовий. Швейцарська система в 9 турів. Найкращі рез-ти: 1. Б. Гельфанд – 7,5 очок; 2-3. Г. Камський, Е. Майлс – по 7; 4-8. С. Макаричев, Д. Кінг, М. Гуревич, Й. Арнасон, В. Маланюк – по 6,5 (одержали право на участь у відбірному змаганні за Кубок світу 1991-1992); 9-15. Ю. Балашов, О. Дреєв, В. Ананд, А. Гольдин, Г. Мілош, К. Гансен, Д. Велимирович – по 6,5; 16-26... С. Палатник, О. Романишин... В. Тукмаков... В. Ейнгорн... Г. Тимощенко...- по 5,5; ... 48-73. О. Чернин... 74-106. К. Лернер, Л. Полугаєвський, Е. Гуфельд, Г. Кузьмин, І. Дорфман; 107-131. ... Ю. Геллер, А. Михальчишин, В.

Савон – по 4; ... 132-156. ... Є. Васюков.
1991. Червень. 87 учасників. 9 турів. Найкращі рез-ти: 1. М. Ільєскас – 7 очок; 2-11. Ю. Разуваєв – 6,5.

Пальчяускас, Пальцяускас (Palchiauskas) Віктор (нар.03.10. 1941, Каунас) – американський шахіст латвійського походження, міжнар. гросмайстер ІКЧФ з 1983. Фізик, доктор наук. У 2-му ч-ті Північної Америки 1975-1977 за листуванням мав 1-2-е місце. Переможець 10-го ч-ту світу за листуванням 1978-1984.

Памплона-турніри міжнародні проводяться в іпанському місті Памплона.
1991. 10 учасників. 12-а КФ. Підсумки: 1. Л. Юдасин – 6,5 очок; 2. В. Корчной – 6; 3. Ж. Полгар – 5,5; 4-7. Ю. Полгар, М. Ільєскас, І. Новиков, А. Ромеро – по 4,5; 8-10. І. О. де ла Вілла, М. Тодорович, М. Гомес – по 3. Масовий т-р, 68 учасників, в тому числі 7 міжнар. ґросмайстрів, 8 міжнар. майстрів. 1-2. Ю. Фернандес, В. Ейнгорн – по 7 очок з 9; 3-8. Ж. Франко, В. Аренсібія, Ю. Дохоян, Е. Убілава, Л. Ціснерос – по 6,5.
1994-1995. 5-й т-р. 10 учасників. Ело сер. = 2557, 13-а КФ. 1. О. Морозевич – 7 очок; 2. В. Зв'ягінцев – 6,5; 3-4. Х. Магем, В. Топалов – по 5,5; 5-6. Х. де Вілья, Л. Юдасин – по 4,5; 7. Л. Комас – 3,5; 8-9. В. Корчной, З. Фараго – по 3; 10. М. Рівас – 2.
1996. 10 учасників. 12-а КФ. 1-2. Х. Гранда Зуніга, Х. Магем – по 5,5 очок; 3. М. Ільєскас – 5; 4-5. В. Зв'ягінцев, Л. Любоєвич, П. Сан Сегундо – по 4,5; 7-9. Х. де ла Вілья, Ф. Ізета, Л. Слободян – по 4; 10. Ю. Шульман – 3,5.
1998. 10 учасників. 13-а КФ. 1-2. М. Ільєскас, У. Андерсен – по 6,5 очок; 3-4. Х. Гранда Зуніга, К. Лутц – по 5; 5-7. Х. Магем, Е. Бакро, Х. де ла Вілья – по 4,5; 8. П. Сан Сегундо – 4; 9. А. Стрикович – 3,5; 10. К. Арізменді – 1.
1999. Лютий. 9-й. 13-а КФ. 1. О. Морозевич – 8 очок; 2. М. Красенков – 6; 3. Л. Ван Велі – 5; 4-5. М. Ільєскас, Е. Сутовський – по 4,5; 6-7. І. де ла Вілья, Се Цзюнь – по 4; 8-10. Ф. Вальєхо, Л. Комас, О. де ла Віва – по 3.
1999. Грудень. 10-й. 10 учасників. 1. Н. Шорт – 7 очок; 2-3. Б. Гельфанд, З. Алмаші – по 6; 4-5. Ф. Вальєхо, Ж. Лотьє – по 5,5; 6-7. Ю. Полгар, Я. Тімман – по 4; 8. М. Ільєскас – 3; 9. Г. де ла Вілья – 2,5; 10. Х. Магем - 1,5.
2006. Грудень. 8 учасників, 16-а КФ. 1 коло.1. Р. Пономарьов – 5 очок; 2-3. П. Харикрішна, І. Чепарінов – по 4.

Пономарьов – Ізорія. Оборона Каро-Канн (В 19).

1.e4 c6 2.d4 d5 3.Кc3 de 4.Кxe4 Cf5 5.Кg3 Cg6 6.h4 h6 7.Кf3 Кd7 8.h5 Ch7 9.Cd3 Cxd3 10.Дxd3 e6 11.Cf4 Да5+ 12.Cd2 Cb4 13.c3 Ce7 14.c4 Да4 15.d5 cd 16.cd Кc5 17.Де2 ed 18.0-0 Кe6 19.Кf5 Да6 20.Дxа6 ba 21.Tac1 Cf6 22.Cb4 Кe7 23.Кd6+ Крf8 24.Кf5 a5 25.Ca3 g6 26.hg fg 27.Cxe7+ Cxe7 28.Tfe1 gf 29.Txe6 Cd8 30.Tc5 Крf7 31.Tec6 Cb6 32.Txd5 Thc8 33.Кe5+ Крe8 34.Te6+ Крf8 35.Txh6, (1-0).

2007. 8 учасників, 1 коло. Ело сер. = 2653, 17-а КФ. 1. О. Морозевич – 6 очок; 2. Д. Яковенко – 5; 3. О. Широв – 4,5; 4. Х. Бауер – 4; 5. Р. Войташек – 3; 6. М. Ільєскас – 2,5; 7. В. Лазнічка – 2; 8. О. Корнеєв – 1.

Панама (Республіка Панама) – держава в Центральній Америці. Столиця: Панама. Член ФІДЕ. Станом на 2012 в П. нараховувалося 23 шахісти з міжнар. рейтингом, в тому чмислі 1 міжнар. майстер Дж. Байлес з Ело 2380 одиниць, 2 майстри ФІДЕ з рейтингом нижче 2200; дві шахістки з міжнар. рейтингом.

Панамериканські командні шахові ігри 1996 – четверті змагання проводилися в Каскавелі (Бразилія). 7 команд. Склад команди: 4 основвні гравці і 2 запасні. Підсумки: 1. Куба (Ело сер.= 2515) – 19,5 очок з 24; 2. Аргентина (2534) – 17; 3. Бразилія (2501) – 17; 4. Чилі – 11; 5. Парагвай – 9,5; 6. Уругвай – 7; 7. Болівія – 3.

Панарін (Panarin) Михайло (нар. 04.08.

1983, Новоросійськ) – Ело 2002 = 2445. На т-рі «А-2» в Москві 2010 посів 1-5-е місце.

Панно (Panno) Оскар Роберто (нар.17.03. 1935, Буенос-Айрес) – аргентинський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 1955. Ело 1973 = 2585. Інженер-будівельник. Почав грати в 6 років. Чемпіон світу серед юнаків 1953. чемпіон Аргентини 1953 і 1975. На ч-ті країни в Сан-Луїсі 1990 (3), 1999 в Буенос-Айресі (5-7). У складі команди Аргентини з 1954 учасник багатьох олімпіад, а також командного ч-ту світу 1985 за першою шахівницею. Переможець зон. т-рів ФІДЕ в Мар-дель-Платі 1954 і Ріо-де- Жанейро 1957. Брав участь в 5-х міжзон. т-рах 1955-1976: Ґетеборг 1955 (3); Порторож 1958 (12-13); Пальма (о. Мальорка) 1970 (11-12 з Е. Мекінгом); Петрополіс 1973 (12-13 з П. Кересом); Маніла 1976 (7-9 з Ю. Балашовим і Л. Кавалеком). На т-рі претендентів в Амстердамі 1956 (8).

Найкращі рез-ти в міжнар. т-рах: Мар-дель-Плата 1954 (1), 1957 (3-4), 1958 (3-5), 1968 (1-2); 1969 (1-2) 1971 (2-3); 1985 (2-4); Буенос-Айрес 1963 (2), 1968 (2), 1970 (3), 1975 (1), 1978 (2-4), 1980 (1-4), 1983 (2), 1984 (1); Богота 1958, Панамериканський ч-т (1); Каракас 1970 (2-3); Пальма на о. Мальорка 1971 (1-2); , 1972 (1-3); Сан-Паулу 1972 (2-3), 1973 (2-4); Лас-Пальмас 1973 (3-6); Розаріо 1975 (1); Кито 1976 (1); Лон-Пайн 1976 (2-10), 1977 (1-4); Біль 1977 (2-4); Сант-Яго 1987, зон. т-р ФІДЕ (3); Термас-дель-Ріо-Ондо 1987 (3-5); Буенос-Айрес 1988(7), 1995 (3). Учасник матчу збірної Аргентини з Г. Каспаровим в Буенос –Айресі 1997 (0,5 очок на 1,5).

О. Панно-Ф. Бертона. Сан-Луїс, 1990.
Дамин гамбіт (D32).

1.d4 d5 2.c4 e6 3.Кc3 c5 4.cd cd 5.Да4+ Cd7 6.Дxd4 ed 7.Дxd5 Кc6 8.e3 Кf6 9.Дd1 Cc5 10.Кf3 Де7 11.a3 0-0-0 12.Дc2 Крb8 13.Ce2 g5 14.b4 g4 15.Кd2 Cd6 16.Кc4 Cc7 17.Cb2 Ке5 18.Td1 Cc6 19.Кxe5 Cxe5 20.0-0 Дc7 21.g3 Tc8 22.Дf5 The8 23.Tc1 Де7 24.Ка4 Cxb2 25.Кxb2 h5 26.Кc4 b6 27.Tfd1 Ке4 28.b5 Cb7 29.Td7 Де6 30.Txb7 Крxb7 31.Дxe4+ Дxe4 32.Кd6+ Крb8 33.Txc8+ Txc8 34.Кxe4 Tc1+ 35.Крg5 Tac1 36.Кf6 Txa3 37.К[h5 Ta2 38.Cf1 a5 39.ba b5 40.Cxb5 Ta5 41.Ce8 Txh5 42.Cxf7 Ta5 43.Cc4 Кc7 44.h3 gh+ 45.Крxh3, (1-0).

Панов (Panov) Василь Миколайович (01.11.1906, Козельськ,-18.01. 1973, Москва) – російський шахіст, міжнар. майстер з 1950. Шаховий теоретик і літератор, оглядач газети «Ізвєстія» 1942-1965, ред. шахового відділу газ. «Піонерская правда» 1953-1967. Чемпіон ЦС ДСТ «Медик» 1939 і ЦС ДСТ «Динамо» 1947. Чемпіон Москви 1929, 1930 (3-4), 1935 (2), 1939-1940 (2-3), 1941, 1941-1942 (3), 1947 (3). Учасник 5-х ч-тів СРСР 1934-1948. Найкращий рез-т 1939 (11-12). Найліпші рез-ти в інших змаганнях: відбірні т-ри майстрів 1934, 1936 (1), 1937 (3), 1942 (1-2). Зробив внесок у шахову теорію. Його іменем названі системи в обороні Каро-Канн та інших дебютах. Автор понад 400 статей, 800 репортажів і кореспонденцій про змагання. Книги «Атака», М.-Л., 1931; «Початковий підручник гри в шахи, М. 1937; «Атака в шаховій партії і практика шахового спорту», М., 1953; «300 вибраних партій Альохина з його власними примітками», М., 1954; «Основи дебюту», М., 1971; «Курс дебютів», М., 1980 (6-е вид.) та інші викликають зацікавленість і в сучасних шахістів.

Література про нього: В. Панов. Упорядник Я. Б. Естрін, М., 1986.

Панова атака в обороні Каро-Канн – варіант, опрацьований і запроваджений в шахову практику на початку 1930-х В. Пановим (див. ст. «Каро-Канн оборона»).

Панорама (від пан ... і грец. horama – вид, видовище) – як термін шахової компо-

зиції, означає розташування всіх фігур у задачі (етюді).

Панцулая (Pantsulaya) Леван (нар. 26.02, 1986, Тбілісі) – грузинський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 2005, міжнар. майстер (2002). Чемпіон Європи серед юнаків до 16 років на Криті 2002, на ч-ті Європи серед юнаків до 20 років у Єревані 2006 мав 2-4-е місце. Учасник Всесвітньої олімпіади за 4-ю шахівницею у складі команди Грузії в Хани-Мансійську 2010. Грав також на олімпіадах 2006 і 2008. Ело 2014 = 2606, АШ – 2644, бліц – 2643.

Панчанатан (Panchanatan) Магеш Чандран (нар. 10.08.1983, Мадурай) – індійський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 2006, міжнар. майстер з 2002. Ело 2014 = 2558. На т-рі в Мумбаї 2009 був 3-м.

Панченко (Panchenko) Олександр Миколайович (нар. 05.10.1953, Челябінськ,- 19.05. 2009, Казань) – російський шахіст, міжнар. майстер з 1977, ґросмайстер з 1980. Тренер. Інженер. Переможець юнацького міжнар. т-ру в Нордгорні 1977, всесоюзного т-ру молодих майстрів 1978 і ч-ту РСФСР 1979. Учасник студентської першості світу 1978 в складі команди СРСР (2). Найкращі рез-ти в інших міжнар. змаганнях: Сухумі 1970 (4-5); Братислава 1971-1972 (1); Одеса 1973 (1-2); Люблін 1975 (3-6), 1977 (1-2); Сочі 1980 (1), 1982 (6-7); Градець-Кралове і Прага 1982 (1); Пловдив 1982 (2); Львів 1983 (3-4); Таллінн 1986 (5-6). Автор книг «Теорія і практика шахових закінчень», «Теорія і практика міттельшпіля» (російською).

Панченко Олександр (08.04.1961,Київ) – міжнар. майстер. Ело 1998 = 2445. Учасник багатьох київських змагань, в тому числі: 1998 (3-4), 1998 (4-7), 1998 (3), 1999 (5), 2000 (11), 2001 (18); 1999, ч-т міста (10). На м-лі Добровольського в Рівному 1997 мав 5-е місце.

Паолі (Paoli) Енріко (13.01.1908, Трієст,- 15.12. 2005, Реджо - Емілія) – італійський шахіст і шаховий композитор, міжнар. майстер з КШ (1951), міжнар. арбітр з 1964. Організатор міжнар. т-рів в Реджо-нель-Емілії з 1958. Шаховий літератор. Учитель. Чемпіон Італії 1951, 1957, 1968. У ч-ті країни 1960 (1-4). В складі команди Італії учасник олімпіад 1954, 1970, 1972, 1976. Переможець міжнар. т-рів у Відні 1950-1951, Імперії (Італія) 1959, Реджо-нель-Емілії 1968-1969. Автор книг: Strategia e tattica sulla scacchiera, Mil., 1953; Strategia e tattica nei gioco degli scacchi. Nuova edizione, Mil., 1967; L'arte dellacombinzione scacchistica, Mil., 1976; Giocare bene per giocare meglio, lezioni di practica scacchistica, Mil., 1982; 96 studi scacchistico, Reggio Emilia, 1983.

Паолі (Paoli) – фігура в «казкових» шахах. На письмі позначається літерою П, графічно – символ тури. Ходить по вертикалях та горизонталях. Збиває фігури по діагоналі, як звичайний пішак.

Папайоанну (Papaioannu) Яніс (нар. 1976) – грецький шахіст, міжнар. ґросмайстер з 1998. Чемпіон Греції в Атенах 1999. На ч-ті Європи з КШ в Пловдиві 2008 виграв перепустку на змагання за Кубок світу, т-р в Каппель-ля-Гранд 1998 (2-8). Ело 2014 = 2642. 2-а позиція в списку 100 найсильніших гравців країни.

Папаставропулос (Papastavropulos) Андреас (нар. 1958) – грецький шахіст, майстер ФІДЕ. Бронзовий призер ч-ту Греції в Атенах 2009.

Папенін Микола (АРК) – український шахіст, міжнар. ґросмайстер ІКЧФ. Ело 2011 = 2693. Перший у списку 50 найсильніших шахістів-заочників.

Парагвай (Республіка Парагвай) – держава в Південній Америці. Столиця: Асунсьйон. Член ФІДЕ. У країні станом на 2012 було 5 шахістів з Ело від 2291 до 2550 (мг А. Бачманн), 2508 (мм Ж. Ф. Кубас), 2502 (мг Ф. З. Франко). Поряд з ними в країні було ще 4 міжнар. майстри, 5 майстрів ФІДЕ з рейтингом нижче 2290. На той час П. мав 6 шахісток з рейтингом від 1502 до 2086 (мф Г. Варгас).

Парагуа (Parahua) Марко (нар.1984) – філіппінський шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2012 = 2545. 3-й у рейтиноговому

списку країни. Бронзовий призер ч-ту Філіппін в Манілі 2002.

Парада (Parada) Роберто Сіфуентес – іспанський шахіст, міжнар. ґросмайстер. На т-рі в Роттердамі 1999 мав 9-е місце; Малага 2001, 152 учасники (1-5).

Парадзинський Олег (Херсонська область) – український шаховий композитор, національний майстер. Учасник особистих і командних ч-тів України зі складання ШК у складі зб. Херсонської області, в тому числі 12-ї (13-е командне місце). На фестивалі проблемістів у Полтаві 2006 виграв 6-е місце серед розв'язувачів опен-турніру, на 4-му т-рі розв'язувачів в Інтернеті у Дніпропетровську 2008 був 4-м.

О. Парадзинський, «Проблеміст України», 2013

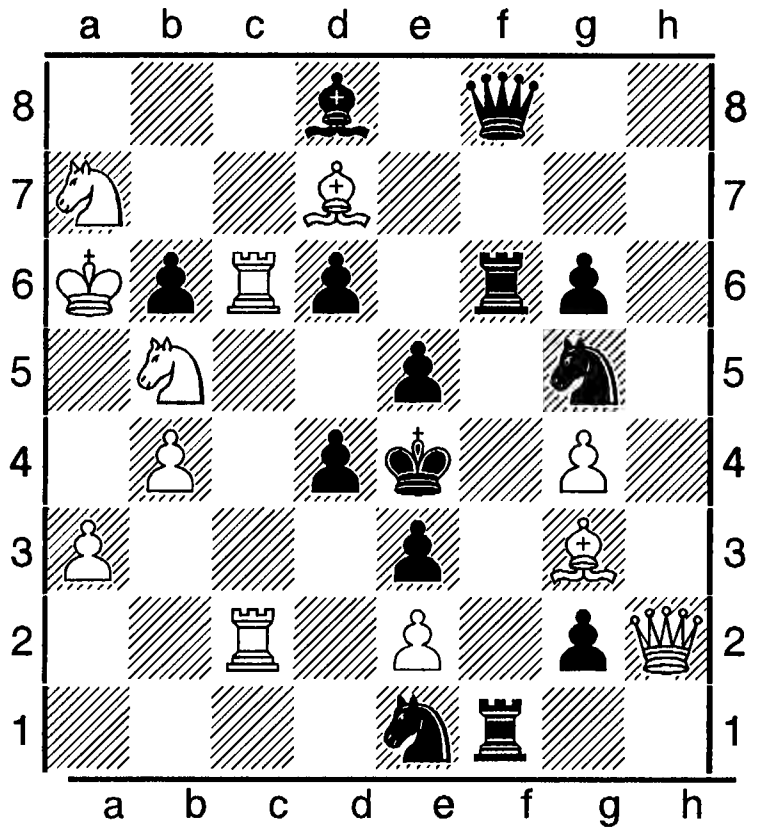

 # 10 **12+14у**

1.Т2с4! [2.Кс3 #] **Крd5 2.Кс3+ dc 3.Кb5** [4.Кхс3 #] **Ке4 4.Тхе4** [5.Кхс3 #] **Крхе4 5.Тс4+ Крd5 6.Те4** [7.Кхс3 #] **Крхе4 7.Сс6+ d5 8.Кхс3+ cd4 9.Схе5+ Крс4 10.Схd5 #.**

Парадоксальний хід (від грец. paradoxos – неочікуваний, чудний) – хід, який суперечить стереотипному способу мислення. У цій ситуації, на перший погляд здається невигідним. У шаховій композиції такими ходами можуть бути: перетворення в слабку фігуру, хід білих, який надає вільне поле чорному королю чи є таким, що дає чорним шахувати білого короля, хід з жертвою фігури чи з віддаленням її від короля суперника, хід з розв'язуванням фігури суперника й т. п. П. х. збагачує зміст композиції і робить її складною для розв'язку.

Паракритичний маневр (від грец. para – біля, мимо, поза) – маневр фігури через яке-небудь поле (часто критичне), в результаті якого після попадання на це ж поле іншої фігури того ж кольору перша фігура збивається ударами фігур суперника.

Паралельний синтез (паралельний і від грец. synthesis – з'єднання, складання) – тема в еюдній композиції: гра відбувається у двох чи більше самостійних варіантах, починаючи з першого ходу. Тобто синтезується два чи кілька етюдів.

В. Брон. Конкурс, присвячений па'мяті Л. І. Куббеля 1953-1954, 3-й приз.

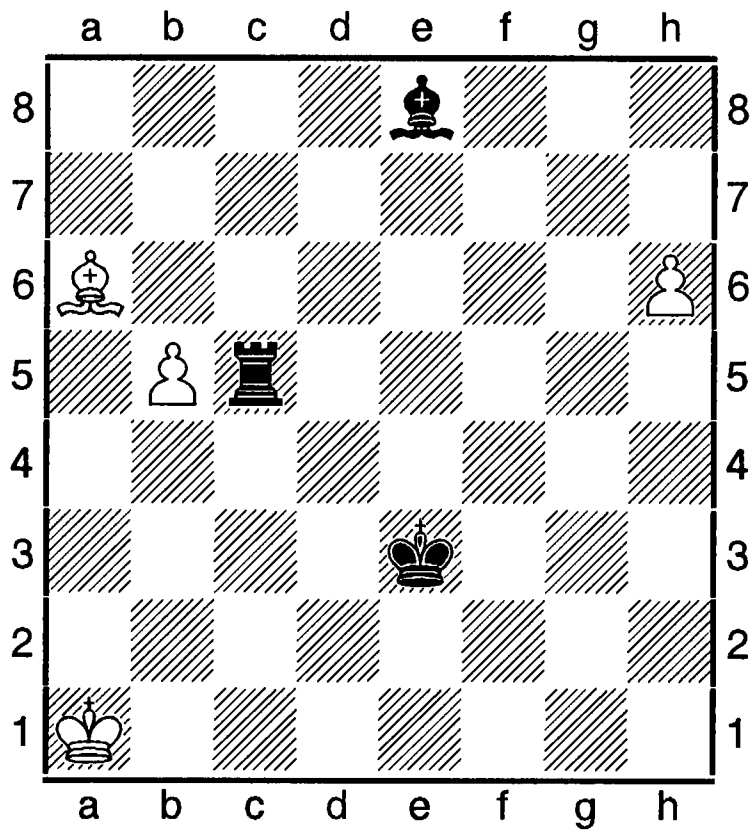

= **4+3**

Розв'язок: **1.h7 Тс1+** - перший варіант: **2.Крра2 Тh1 3.b6 Тхh7 4.b7 Сf4+ 5.Крра3 Тh8** (якщо 5. ... Th2, то 6.Крb4 Тb2+ 7.Крс5 - нічия) **6.Крb4 Крd4 7.Крb5 Крd5 8.Крb6 Крd6 9.Сс4 Схс4 10.Крра7 Крс7** (коли ж **10. ...Th7 11.Крb6 Th8 12.Крра7** – позиційна нічия)**11.b8Д+ Тхb8** – пат; **1. ... Th5** – другий варіант: **2.b6 Тхh7 3.b7 Th1+ 4.Крb2 Сg6 5.Сd3! Схd3 6.b8Д Тb1+ 7.Крс3 Тхb8** – пат.

Пара-цірце (див. ст. «Цірце»).

Пардубицькі фестивалі міжнародні проводяться влітку у чеському місті Пардубице, в прогамі яких командні, масові, колові турніри, змагання шахових композиторів і розв'язувачів шахових композицій. **1993.** Турнір з КШ. 10 учасників. 1. О. Грінфельд – 6 очок; 2-3. Б. Альтерман, О. Вижманавін – по 5,5; 4. О. Чернин – 5; 5-7. В. Маланюк, Д. Нанн, С. Долматов – по 4,5; 8. Д. Доусон – 4; 9. І. Шпол – 3; 10. П. Блатни – 2,5. **1995.** «Trimex Festival». 835 учасників з 27 країн, в тому числі 18 міжнар. ґросмайстрів, 57 міжнар. майстрів. Найкращі рез-ти: 1. С. Мовсесян – 8 очок з 9; 2-6. О. Мороз, З. Храчек, М. Фейгін, М. Тесинг, В. Бутурин – по 7; 7-22. Ю. Сточек, Я. Вотава, Г. Кузьмин, Я. Клованс, В. Бабула, Д. Загорскіс, О. Ваулін, В. Штиренков, А. Гіпсліс, І. Дмитрієв, В. Невєров, І. Штол, А. Зонтах, О. Ніколенко, Г. Тунік, А. Стрипунський – по 6,5.

1999. У головних т-рах, яких було 4, взяло участь 1042 шахісти з 34 країн. В усіх змаганнях було 1509 учасників. Масовий т-р: 260 учасників, в тому числі 23 міжнар. ґросмайстри, 58 міжнар. майстрів (Ело сер = 2542). Найкращі рез-ти: 1. В. Невєров, 2. К. Чернишов, 3. В. Попов, 4. Р. Щербаков, 5. М. Жировськи, 6. В. Димитров, 7. З. Храчек – по 7 очок з 9... 19. Є. Мірошниченко ... – по 6,5. У т-рі «Б» (Ело сер. = 2357) 1-2-е місця посіли Г. Копенкин, Д. Щербин по 7,5 очок з 9. У командних змаганнях перше місце виграли чехи, в бліц-марафоні при 74 учасниках переміг Є. Мірошниченко – 70, 5 очок (без поразок); в т-рі з актиних шахів першим був С. Мовсесян (8 очок з 9).

2009. Масовий т-р при 295 учасниках в 9 турів, в тому числі 18 представників України. Найкращі рез-ти: 1. А. Коробов (Харків) – 8 очок; 2. М. Кравців (Львів) – 7,5; 3-6. В. Лазнічка, П. Габа, В. Расик (усі-Чехія), Д. Лінчевський (Росія) – по 7; 7. Д. Максимов (Дніпропетровськ) Новотний – 6,5.

Новотний - Коробов. Сицилійська оборона (B 50).

1.e4 c5 2.Kf3 d6 3.c3 Kf6 4.Ce2 Kbd7 5.d3 b6 6.0-0 Cb7 7.Te1 e6 8.Kbd2 Ce7 9.Cf1 0-0 10.d4 cd 11.cd Tc8 18.e5 de 13.de Kd5 14.Ke4 Kb4 15.Kc3 Cxf3 16.gf Kc5 17.Де2 Дd3 18.Td1 Дf5 19.f4 Kc2 20.Tb1 Tfd8 21.Ce3 g5 22.Дh5 Kxe3 23.fe Kd3 24.Ch3 Дg6 25.Дxg6+ hg 26.Cf1 Kxb2 27.Txd8 Cxd8 28.Kb5 Ka4 29.Tb4 Kc3 30.Kxa7 Tc5 31.Td4 Ce7 32.a4 Kd5 33.Cb5 Tc1+, (0-1).

18-19.07 відбувся також фестиваль шахових композиторів «Chekh - open-2009», у програмі якого пройшов конкурс із розв'язування шахових композицій. 21 учасник з 6 країн (Чехія – 9, Словаччина – 5, Польща – 4, по одному з Голландії, Словенії, України). 6 раундів у 2 етапи, кожен по 180 хв. Завдання оцінювалося за п'ятибальною системою. Найкращі рез-ти: 1. П. Мурдзя – 80,75 очок з 90 (324 хв); 2. М. Драгоун – 74,25 (318 хв); 3. Д. Віссман -69, 75 (359 хв); 4. П. Гирський – 63, 75 (357 хв); 5. К. Шивич – 54,25 (342 хв); 6. В. Копил – 53,5 (360 хв).

2010. Масовий т-р. 300 учасників, в тому числі 50 міжнар. ґросмайстрів. Швейцарська система в 9 турів. Найкращі рез-ти: 1. А. Коробов – 8 очок (без поразок); 2-5. М. Кравців.

Агарагімов – Коробов. Слов'янська оборона (D 30).

1.d4 d5 2.c4 e6 3.Kf3 c6 4.Дc2 dc 5.Дxc4 b5 6.Дc2 Cb7 7.Kbd2 Kd7 8.e3 Kgf6 9.Ce2 Tc8 10.0-0 c5 11.Cxb5 cd 12.Дb3 Cd5 13.Да4 de 14.fe a6 15.Cxa6 Ta8 16.Дb5 Cc5 17.Kb3 0-0 18.Kxc5 Kxc5 19.Дxc5 Txa6 20.a4 Tc6 21.Да3 Kg4 22.Дb4 Tc4 23.Де1 Tc2 24.a5 f5 25.Дg3 h5 26.h3 h4 27.Дf4 g5 28.Да4 Txg2 29.Крxg2 Дc7 30.hg Дg3 31.Kph1 Cxf3 32.Txf3 Дxf3 33.Kpg1 fg 34.Cd2 h3, (0-1).

Паризькі турніри міжнародні проводилися оргкомітетами міжнар. промислових виставок в Парижі 1867, 1878, 1900 і місцевими шаховими організаціями з 1924. В П. т. грали В. Стейниць, Е. Ласкер, Х. Р. Капабланка, О. Альохин, М. Ейве, В. Корчной, Б. Спаський, Г. Каспаров, В. Іванчук, Ж. Лотьє, О. Морозевич, Широв, Н. Шорт. Після 1991 активну участь в них беруть й українські шахісти. З 2000 організовуються так звані виставкові т-ри («Grand prix du

Senat»). Поряд з найсильнішими французькими шахістами обов'язково запрошуються чемпіони світу. У двох перших (2000, 2001) взяв участь 10-й чемпіон планети Б. Спаський. Ідея цього міні-турніру належала компанії Canal Web. Потім за організацію брався паризький клуб NAO у співробітництві з Сенатом. Змагання проходили за олімпійською системою з 2-х партій і тайбрейку.

1867. 01.06-26.07. 13 учасників. 2 кола. Гралося по 2 партії; нічиї обом суперникам зараховувалися програшними. Використовувалися піщані годинники. Контроль часу: 10 ходів на годину. За кожні 15 просторчених хвилин накладався штраф. При цьому гравець, котрий вкладався у ліміт часу, мав право на таке ж прострочення, але вже без штрафу. Найкращі рез-ти: 1. І. Коліш – 20 очок; 2. Ш. Вінавер – 19; 3. Стейниць – 18.

1878. 8.06-31.07. 2 кола. 12 учасників. Контроль часу: 15 ходів на 1 годину. При поділі призових місць гралися матчі до 2-х перемог. 1. І. Цукерторт – 16,5 очок; 2. Вінавер – 16,5; 3. Дж. Блекберн – 14,5. У матчі за 1-е місце Цукерторт виграв у Вінвера з рах. 3 на 1; в матчі за 4-е місце Дж. Макензі переграв Г. Берда з рахунком 2 на 1.

1900.17.05-24.06. 17 учасників. 1 коло. Перша нічия перегравалася. За однакової кількості очок перевага надавалася тому, хто мав менше нічиїх. 1. Ласкер – 14,5 очок; 2. Г. Пільсбері – 12,5; 3-4. Г. Мароці, Ф. Маршалл – по 12.

1924. 12-20.07. 54 учасники з 18 країн. Мав статус ч-ту світу серед шахістів-аматорів. 2 етапи: спочатку ігри тривали в 9 попередніх групах; на 2-му етапі переможці групових змагань грали в т-рі переможців; інші учасники – в т-рі за швейцарською системою. Підсумки т-ру переможців: 1. Г. Матісон – 5,5 очок з 8; 2. Ф. Апшенієк – 5; 3. Е. Колле – 4,5; 4-6. М. Ейве, А. Вайда, О. Чепурнов – по 4; 7. Л. Палау – 3,5; 8. М. Гольмайо – 3; 9. К. Гаваші – 2,5. Т-р за швейцарською системою виграв К. Громадка – 6,5 очок з 8; 2-3. К. Бетіньш, Дж. Ченні – по 6.

1925. 2 кола. 5 учасників. 1. О. Альохин – 6,5 очок; 2. С. Тартаковер – 4,5; 3-4. Е. Зноско-Боровський, К. Ополченський – по 4; 5. Колле – 1.

1929. 12 учасників. 1 коло. 1. Тартаковер – 8 очок; 2-4. А. Барац, Зноско-Боровський, Колле – по 7.

1930. 8 учасників. 1 коло. 1. Зноско-Боровський – 5 очок; 2-3. А. Громер, Тараковер – по 4,5.

1933. 10 учасників. 1 коло. 1. Альохин – 8 очок; 2. Тартаковер – 6; 3-4. Барац, А. Лілієнталь – по 5,5.

1938. 6 учасників. 2 кола. 1. Х. Р. Капабланка – 8 очок; 2. Н. Россолімо – 7,5; 3. І. Цукерман – 5,5.

1964. 10 учасників. 1 коло. 1. Л. Сабо – 8,5 очок; 2. В. Унцікер – 8; 3-4.

1967-1968. 13 учасників. 1 коло. 1-2. М. Тодорчевич, М. Дамлянович – по 9 очок; 3-4. А. О' Келлі, О. Котов – по 8,5.

1983. 26 учасників. 9 турів. 1. Дж. Пласкетт – 8 очок; 2. Є. Лоброн – 7; 3-4. Дж. Нанн, Е. Пріє – по 5,5.

1984. 60 учасників. 9 турів. 1. В. Корчной – 7,5 очок; 2. К. Гарсія – 7; 3-7. А. Сапата, Лоброн, Д. Кінг, А. Мартин, М. Гебден – по 6,5.

1988. 164 учасники. 7 турів. Найкращі резти: 1-4. Д. Сельйо, Н. Жиффар, Риемерсму, Б. Шнейдер – по 6 очок.

1989. 24 шахісти з 10 країн, в тому числі 13 міжнар. ґросмайстрів. 1. К. Спраггет – 6,5 очок з 9; 2-4. Я. Мурей, Д. Федорович, В. Янса – по 6; 5-7. Ж. Лотьє, О. Чернин – по 5,5; 8-11. Ж. Будра, М. Міраль, М. Тайманов, Ю. Разуваєв – по 5; 12-14. Д. Бенджамін, К. Бернар, Л. Псахіс – по 4,5.

1990. Активні шахи. 8 учасників. Олімпійська система. Чвертьфінали – Б. Спаський – Лотьє – 1 на 2, Шорт-Гулько – 2-0, Корчной - О. Рене – 2-0, Д. Спілмен Г. Каспаров – 0,5 на 1,5; півфінали: Лотьє-Шорт – 0,5 на 1,5, Корчной – Каспаров – у бліці сильнішим був Каспаров (1,5 на 0,5); фінал виграв Каспаров у Шорта за рахунок бліцу – 1 на 0.

1991. Масовий. 9 турів. Найкращі рез-ти: 1-6. О. Соколов, Л. Олль, С. Тив'яков, Г. Сеуль – по 7 очок; 7-9. А. Мак-Дональд, А. Апіцелла, А. Шпачек – по 6,5. Комп'ютер «Мефі-

стофель» з 6-ма очками посів 10-24-е місце.
1991. Відкритий ч-т міста. 66 учасників. 9 турів. Найкращі рез-ти: 1-3. І. Генкин, К. Спраггет, О. Харлов – по 7 очок; 4-9. І. Смірин, С. Тив'яков, Ельбілья – по 6,5; 7-11. Апіцелла, Я. Мурей, С. Торстенс, Ш. Піра, О. Харитон – по 6.
1995. 10 учасників. Ело сер. = 2476. Норма ґросмайстра – 6,5 очок, міжнар. майстра – 5,5. 1. А. Мінасян – 6,5 очок; 2. О. Рене – 6; 3-5. Н. Калантарян, Е. Реланж, Е. Прієе – по 5; 6. Е. Брікар – 4,5; 7. Я. Мурей – 4; 8-10. Д. Еммс, М. Санто - Роман, Ф. Варей – по 3.
1995. Гран-прі з АШ, 2-й т-р. Олімпійська система. У змаганні взяли участь: Іванчук, Вайсер, Бакро, Крамник, Арбатов, Корчной, Лотьє, Адамс, Ананд, Ніколич, Чернин, Спілмен, Георгієв, Асєєв, Морозевич, Каспаров.
На шляху до фіналу Каспаров переміг Морозевича (2 на 0), Георгієва (2-0), Ананда (1,5 на 0,5). Крамник виграв у Бакро (1,5 на 0,5), Іванчука (1,5 - 0,5), Лотьє (1,5 - 0,5). Фінальний поєдинок завершився перемогою Каспарова з рахунком 2,5 на 1,5.
1996. Передмістя Парижа Версаль. Меморіал Філідора (200 років від дня смерті). 6 учасників. 2 кола 11-а КФ. Організатор: асоціація «Діагональ» (журналіст Гено Христофор). Підсумки: 1. О. Корнєв – 6,5 очок; 2. Е. Брікар – 5,5; 3. Д. Марціано – 5; 4-5. Я. Мурей, І. Раузіс – по 4,5; 6. Е. Реланж – 4.
1996. Відкрита першість міста. 5 т-рів при 980 учасниках, в тому числі 26 міжнар. ґросмайстрів, 34 міжнар. майстри. 1. А. Щекачов – 7 очок 9; 2-4. В. Іконников, М. Палац, Д. Комаров – по 6,5. 2-й т-р, 180 учасників. Пермогла М. Непеїна-Леконт – 7,5 очок з 9; 2. Д. Піра, 3. М. Іванов, 4. В. Мейєрс – по 7,5. На т-рі ветеранів 1-3-є місця посіли Ю. Ротштейн зі Львова, Г. Бородін, М. Клейман (обидва - Росія).
1997. Січень. 10 учасників. 1 коло. 1. Е. Бакро – 6,5 очок з 9; 2. В. Корчной – 6,5; 3. Й. Дорфман – 5,5; 4-6. І. Раузіс, К. Спраггет, І. Натаф – по 5; 7-8. М. Іванов, Ж.- Люк Шабонон – по 3,5; 9. Р. Фонтен – 2,5; 10. Д. Аніч -2.
2000. Відкритий ч-т міста. Згідно з рейтингом учасників поділено на 4 відкритих т-ри. Залік відбувся окремо серед чоловіків, жінок, юнаків, дівчат, ветеранів.
Офіційним чемпіоном став Ж. Лотьє з резтом у 7 очок з 9. А верхня частина турнірної таблиці виглядала так: 1. С. Савченко (Україна) – 7 очок, 2. В. Димитров (Болгарія) – 7, 3. І. Глек (Німеччина) – 7, 4. З. Ланка (Латвія), Ж. Лотьє (Франція), М. Палац (Хорватія), Г. Тимошенко (Україна), 8. О. Шнейдер (Україна), 9. А. Щекачов (Росія) – по 7... 11. М. Легкий (Україна) – 6,5.
Чемпіонкою Парижа серед жінок стала колишня луганчанка М. Непеїна –Леконт. У минулому триразова чемпіонка України.

С. Савченко – Н. Нікчевич. Париж. 2000.
1.d4 d5 2.c4 c6 3.Kf3 Kf6 4.Kc3 e6 5.Cg5 h6 6.Ch4 dc 7.e4 g5 8.Cg3 b5 9.Ce2 Kbd7! 10. d5! b4 11.dc bc 12.cd Дd7 13.Дc2! cb 14.Дb2 Дc6! 15.Kd4! Дe4 16.0-0 c3 17.Дc3 Cd7 18.Cf3 Kd5 19.Дd2 Cb4 20.Дb4 Дf3 21.Tfe1, (1-0).

2000. Липень. Сенат. 4 учасники: О. Широв, Б. Спаський, Лошар, Ж. Лотьє. Змагання виграв Ж. Лотьє.
2001. Липень. Сенат. 4 учасники: Л. Фресіне, Спаський, Багер, Лотьє. Перміг Фресіне.
2002. Липень. Сенат. 4 учасники: Е. Бакро, Фрессіне, Лотьє, В. Крамник. Турнір виграв Крамник.

Парліграс (Parligras) Мірче-Еміліан (нар. 28.12.1980) – румунський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 2002. Ело 2014 = 2574. Учасник Всесвітніх шахових олімпіад 2002-2008.

Парма (Parma) Бруно (нар.30.12.1941, Любляна) – словенський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 1963. Шаховий теоретик. Журналіст. Чемпіон світу серед юнаків 1961, Югославії 1958, 1959,1960. У складі команди Югославії учасник багатьох міжнар. змагань 1961-1984. Найкращі рез-ти в міжнар. т-рах: Бевервейк 1962, 2-й т-р(1), 1963 (3-5); Торремолінос 1962 (1-3); Малага 1963 (1); Поляниця-Здруй 1964 (1-2); Загреб 1965 (4-5); Реджо-нель-Емілія 1965-1966 (1), 1971 (1); Бухарест 1968 (1); Золінген 1968 (2); Сараєво 1970, Натанья 1971, Вршац 1973

(1); Рейк'явік 1975, зон. т-р (2-3); Баня-Лука 1976 (3-5); Марібор 1977 (1-3); Рим 1980 (2), 1981 (3-4); Сент-Максим 1982 (2-3). І в поважному віці продовжує грати в шахи. Ело 2014 = 2480.

«Парне – непарне» - тема в ретроаналізі (шахова композиція), яка полягає у визначенні черги ходу складанням парних ходів, виконаних кожною стороною, починаючи з початкової позиції. При однаковій парності обидві сторони зробили однакову кількість ходів і черга ходити за білими; за різної парності білі виконали на хід більше, і черга ходити за чорними.

Троїцький, «Трудова правда», 1928.

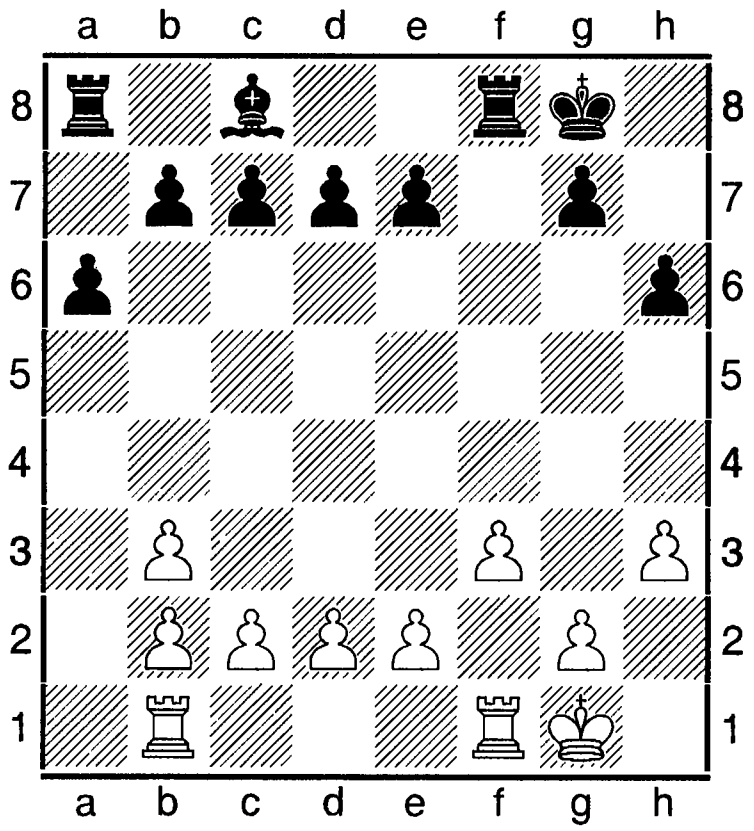

Чий хід?

Розв'язок: за підрахунками білі зробили напарну кількість ходів, а чорні – парну. Отже, хід за чорними.

Парош (Parosh) Дьйордь (28.04.1910, Тамаші,- 17.12.1975, Будапешт) – угорський шаховий композитор, міжнар. ґросмайстер з 1975 і міжнар. арбітр (1976) з шахової композиції. Автор низки популярних книг. Юрист. Представник Угорщини в постійній комісії ФІДЕ з шахової композиції 1957-1975. З 1931 опублікував понад 800 задач на кооперативний мат. 10-разовий чемпіон Угорщини зі складання задач на кооперативні мати. Угорський конкурс 1956. 1-й приз.

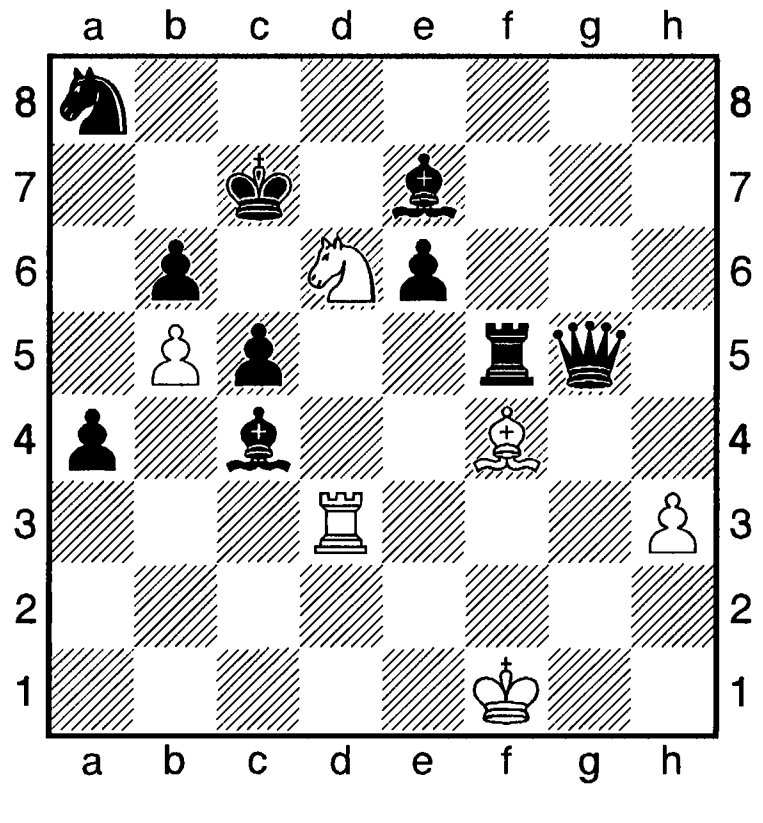

H # 3 6+10

Розв'язок: **1.Cd5 Td1 2.Cf3 Cd2 3.Kpxf4++** і другий розв'язок: **1.Te5 Ch2 2.Te2 Tg3 3.Kpxd6 Td3++.**

Пархоменко Олександр (Вінниця) – український шаховий композитор, національний майстер. Учасник 9-ї командної першості України з ШК 1989-1990 (9-е місце з розділу кооперативних матів), 23-го командно-особистого ч-ту України з розв'язування ШК в Полтаві 2009 (10), міжнар. зустрічі проблемістів України і Словаччини в Мукачеве 2000.

О. Пархоменко.

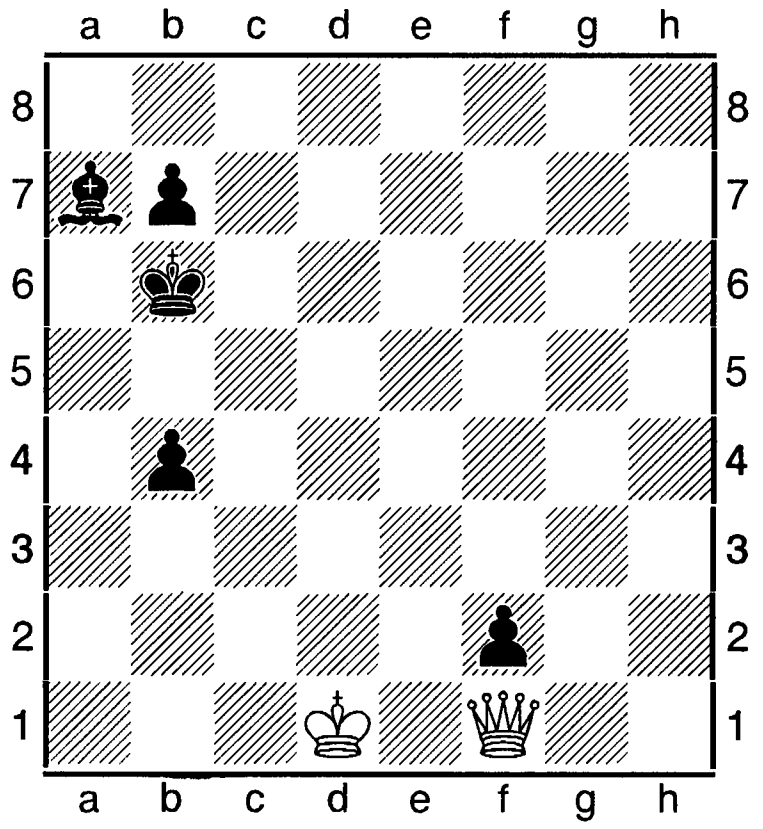

H # 2 3 Soi 2+5

а) **1.Kpa5 Дxf2 2.b5 Дxa7++;** б) **1.Kpc7 Дd3 2.Kpb8 Дd8++;** в) **1.Cb8 Дb5+ 2.Kpa7 Да5++.**

Парціальний ретроаналіз – (від пізньолат. partialis - частковий) – у шаховій композ. логіка, котра передбачає попередній власний хід для вияснення легальності деяких ходів у процесі розв'язку ретрокомпозиції з прямим завданням. Має в собі логіки адлібітумну (перебір ретроваріантів білих) і апріорну (вибір ретроваріанта чорних).

Пасивна аннігіляція (лат. passivus – бездіяльний, пізньолат. annihilatio – знищення, зникнення, щезання; самознищення) – жертва фігури задля звільнення лінії чи поля після забирання цієї фігури і відходу фігури, яка робила забирання. Якщо пожертвувана фігура спочатку вже перебуває на тематичному полі – це пасивна аннігіляція (див. ст. «Аннігіляція»).

Пасивна фігура – фігура в шаховій партії, яка не впливає на хід гри: а) є замурованою; б) розташована далеко від основних подій; в) відсталою у розвитку тощо. У шаховій композиції П. ф. та, котра не бере безпосередньої участі в боротьбі за поля шахової зони (чи грає тільки в одному варіанті), але дає змогу тематичним фігурам дати мат. П. ф. є антиподом активної фігури.

Пасивна домінація (лат. dominantus – панування та passivus – недіяльний) – тема в етюді: слабша сторона обмежує рух суперника на певній частині шахівниці без безпосереднього нападу. В результаті виникає нічийна ситуація.

Г. Каспарян, О. Долуханов. «Шахи в СРСР» («Шахмати в СССР»), 1938. 1-й приз.

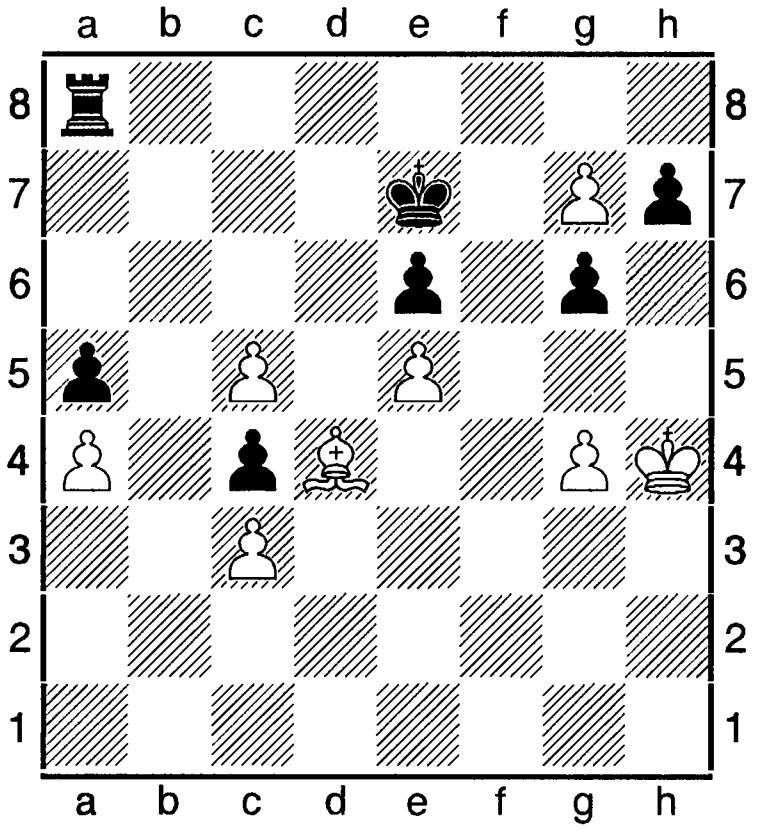

Розв'язок: **1.Крg5 Крf7 2.Крh6 Крg8 3.c6! Тс8 4.Сb6! Тхс6 5.g5 Тс8 6.Сс7 Та8 7.Сb8 Та6 8.Са7! Тс6 9.Сb6! Тс8 10.Сс7** – нічия.

Пастівнична Зоряна (нар.03.03.1962, Львів) – українська шахістка, майстриня ФІДЕ. Ело 1998 = 2110.

Пассі (Passi) – французький шахіст, майстер ФІДЕ. Учасник міжнар. т-ру в Жовкві 2010 (1).

Пастка – свідома спроба допомогти суперникові помилитися, коли один з гравців намагається звабити його обрати оманливе чи природнє продовження, передбачивши перед тим неочевидне спростування. Мистецтво створювати пастки та їх уникання є ознакою високої кваліфікації шахіста.

Рубцов – Дворецький. Москва, 1963.

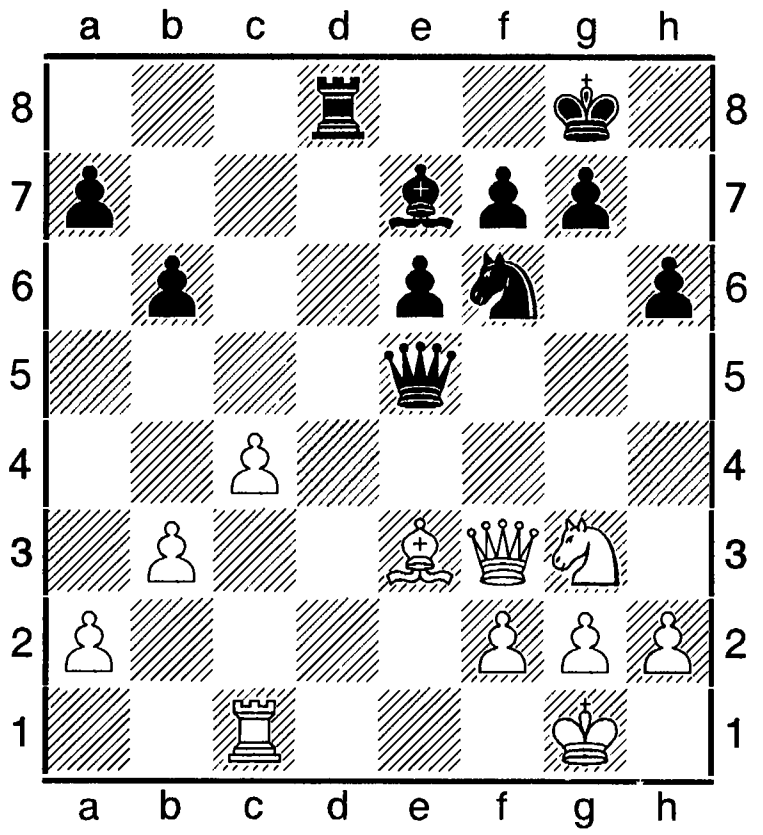

Хід чорних.

Фігури чорних розташовані активніше, проте невідомо, як використати цю обставину. Небагато, наприклад, дає перехід до ендшпілю після **22. ... Дb2!? 23.Де2 Дхе2 24.Кхе2 Кg4 25.Cd4.** Увагу Дворецького привернула хитра ідея звабити суперника виграшем пішака **а7. 22. ... Td3!? 23.Да8+? (23.Td1) 23. ... Крh7.** Але не **23. ... Cf8,** щоб не злякати партнера. Стрілець повинен залишитися під ударом. **24.Дха7?** Пастка спрацювала! **24. ...Тхе3! 25.Дхе7 Те1+ 26.Тхе1 Дхе1+ 27.Kf1 Ке4 28.Дхf7 Kd2.** Білі

втрачають фігуру. **29.h4 Kxf1 30.h5 Ke3+ 31.Kph2 Kg4+ 32.Kpg3 Kf6.** Кінь встиг убезпечити короля від вічного шаху й чорні легко реалізували свою перевагу.

Література: М. Дворецький, «Пастки» в газ. «Ладья», № 24 (279), 22.12.2012.

Пастораль (франц., італ. pastorale, від. лат. pastoralis – пастуший) – за анаогією до невеликого мистецького твору (або його частини) в країнах Західної Європи назва шахової композиції (див. ст. «Композиція шахова», «Проблема»).

Пасько Олександр (нар.21.10.1988, Полтава) - український шахіст, міжнар. майстер. Ело 2009 = 2331 (Україна), 2310 (ФІДЕ).

Пат (франц. pat, від лат. pactum – умова, договір) – нічийна шахова позиція, коли шаху королю не дано, але й черговий хід гравець не може зробити, не поставивши короля під удар. Перший приклад пату зустрічається в рукопису П. Гуариніуса 1512.

П., як засіб прихованої оборони чорних, може бути темою етюду. П. класифікують: а) за ступенем складності конструкції (від простого до складного П.); б) розташуванням на шахівниці запатованого корля (у центрі, скраю, в кутку); в) за різним матеріалом, який бере участь у патовій картинці; г) за кількістю патів в одній композиції.

Пат за n ходів – у шаховій композиції з таким завданням білі починають і запатовують чорних за вказану кількість ходів, незалежно від того, як грають чорні.

Патова комбінація – це такий розвиток гри, щоб поставити свого короля у становище пату і завершти партію внічию. Зазвичай пов'язана із самознищенням фігур (див. ст. «Скажена фігура») і є останньою можливістю врятувати програну позицію. Часто виникає через недооцінку можливостей суперника.

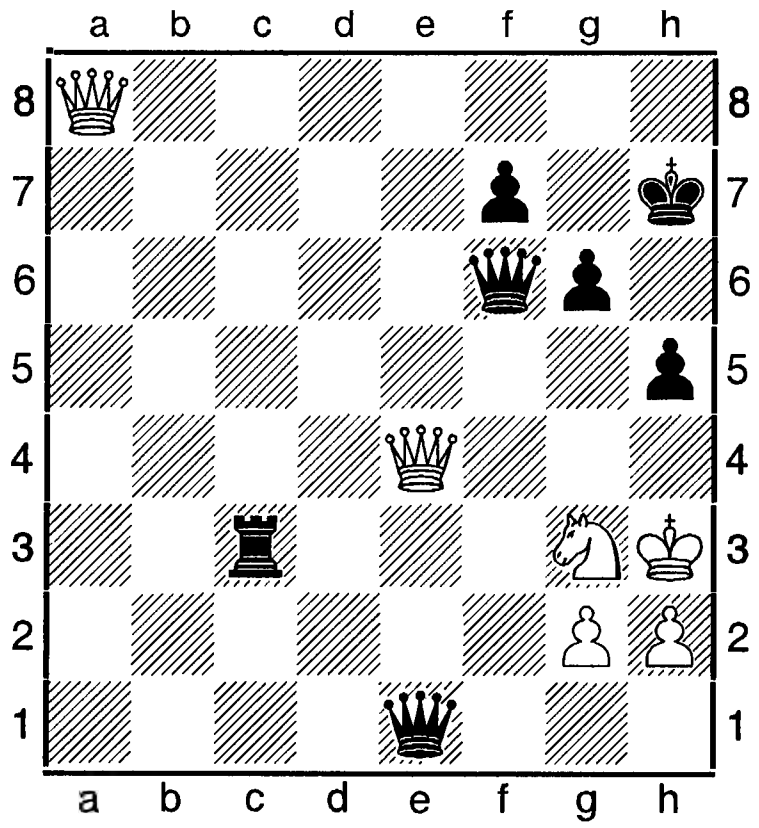

У позиції на діаграмі було: **1.Дg8+! Крxg8 2.Де8+ Крh7 3.Дg8+ Крh6 4.Дh7+ Крg5 5.Дh6+ Крxh6 – пат.**

Література: ШЕС, за ред. А. Карпова, М., 1990.

Патрульні шахи – у композиціях на «казкові теми» щоб зробити забирання чи дати шах, фігура повинна підтримуватися на тому полі, де вона перебуває, іншою своєю фігурою.

Паулет (Paulet) Жозефіна – румунська шахістка, міжнар. майстриня. Срібна призерка ч-ту Європи серед дівчат до 18 років в Герцег Нові 2006, чемпіонка Європи 2001 серед дівчат до 12 років.

Паулі (Pauly) Вольфанг (15.08.1876, Дона,- 03.03.1934, Бухарест) – видатний румунський проблеміст. Компонував задачі всіх жанрів і стилів. Усього створив близько 5 тисяч композицій. Улюбленими темами були різноманітні парадоксальні ситуації, асиметрія, близнюки, ехо-мати, таски маневрів і позицій. Спільно з Т. Доусоном 1927 видав книгу «Асиметрія». 170 задач П. зібрано в книзі М. Німейра «Так казав В. Паулі» 1948. У задачній композиції є тема його імені: задачі-блоки з подовженим (вічним) рухом.

В. Паулі, «Гемнітцер тагеблатт», 1927.

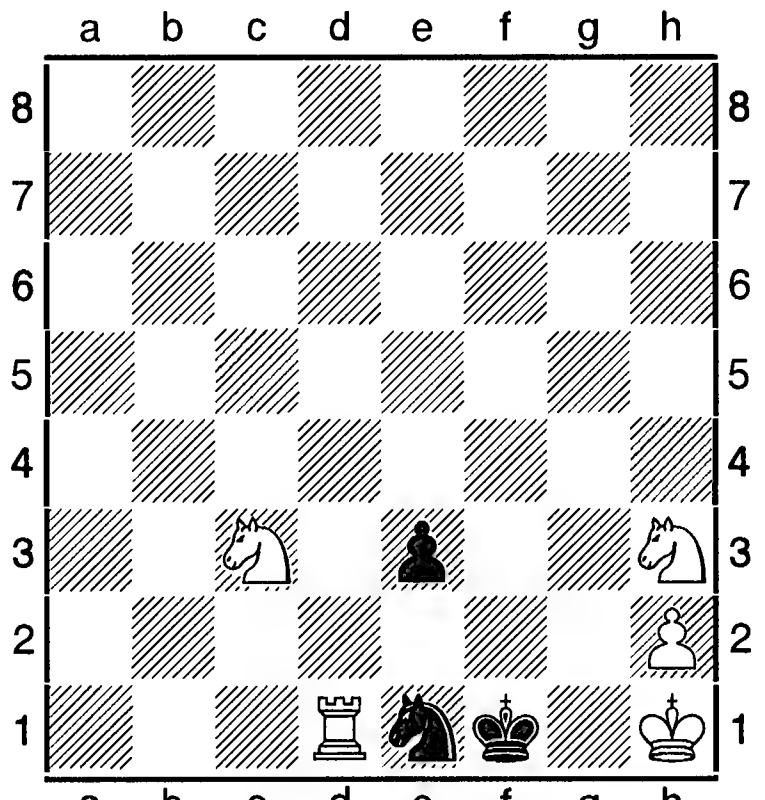

3 5+3

Розв'язок: **1. ... e2 2.Ke4 I 3.Kg3++; 1.Ta1 (1. ... e2 2.Kb1 K~ 3.Kd2++);** після цього ходу знову мат за 3 ходи: **1.Td1 e2 2.Ke4 edД 3.Kg3++,** вічний рух.

Паульсен (Paulsen) Луї (Людвіг) (15.01.1833, Нассенгрунд, що біля Бломберга,- 18.08.1891, там же) – німецький шахіст, один з найсильніших у світі в 2-й половині 19-го сторіччя. Шаховий теоретик. У сім'ї П. грали в шахи батько, 3 сини і дочка (див. ст. «Лельман»). 1854-1860 П. проживав у США. Учасник 1-го шахового конгресу США 1857 (2, за П. Морфі). Набув визнання сеансами одночасної гри наосліп. 1859 встановив світовий рекорд – зіграв одразу 15 партій. Рез-ти у європейських змаганнях: Брістоль 1861 (1); Лондон 1862 (2); Гамбург 1869 (2); Баден-Баден 1870 (5); Крефельд 1871 (1); Відень 1873 (5-6); Лейпціг 1877 (1); Франкфурт-на-Майні 1878 (1); Лейпціг 1879 (2); Брауншвейг 1880 (1). Зіграв у матчах з І. Колішем 1861 (16 на 15, + 7,- 6, = 18, визнаний нічийним), з А. Андерсеном 1862 (4 на 4) і перерваний без поновлення гри, з М. Ланге 1863 (5 на 2), С. Нейманом 1864 (5,5 на 3,5), з Андерсеном 1876 (5,5 на 4,5) і 1877 (5,5 на 3,5), з А. Шварцем (5 на 2). Останній відносний успіх був на т-рі в Бреслау 1889 (4-7).

П. висунув низку ідей в королівському гамбіті, гамбіті Еванса, шотландській партії, обороні Філідора та інших. Багато дебютних ідей мало новаторський характер: система П. в сицилійській обороні, система з ходом 3.e5 у французькій обороні. Надавав значної ваги вивченю напівзакритих та закритих початків, позиційним факторам і пішаковим структурам. Мав сильний вплив на В. Стейниця, який назвав П. піонером нового (позиційного) стилю.

Л. Паульсен - П. Морфі. Нью-Йорк, 1857.
Дебют трьох коней (С64).
1.e4 e5 2.Kf3 Kc6 3.Kc3 Cc5 4.Cb5 d6 5.d4 ed 6.Kxd4 Cd7 7.Kxc6 bc 8.Ca4 Дh4 9.0-0 Kf6 10.Дf3 Kg4 11.Cf4 Ke5 12.Дg3 Дf6 13.Tad1 h6 14.Kph1 g5 15.Cxe5 de 16.b4 Cd6 17.Td3 h5 18.Tfd1 a6 19.Ke2 Td8 20.a3 g4 21.c4 Дh6 22.c5 h4 23.Де3 Ce7 24.f4 ef 25.Дxf4 Дxf4 26.Kxf4 Th6 27.Ke2 f5 28.e5 Te6 29.Kf4 Txe5 30.Txd7 Txd7 31.Cxc6 Cd6 32.cd cd 33.Kpg1 Kpd8 34.Cxd7, (1-0).

Література: Rellstab L., Paul Morhy. Louis Paulsen, Hamb.-W. Berlin, 1967; Paulsen H., Louis Paulsen, Detmold, 1982; Ю. Святослав, «Людвіг (Луї) Паульсен», в газ. «Ладья» за 07.02.2008.

Паульсена система (див. ст. «Сицилійська оборона»).

Пахман (Pakhman) Володимир (16.04.1918, Бела,- 08.08.1984, Прага) – чеський шаховий композитор, міжнар. ґросмайстер (1975) і міжнар. арбітр (1956) з шахової композиції. Редактор задачного відділу ж. «Ческословенски шах» 1952-1953 і 1958-1965. Голова Комісії ЧССР з шахової композиції 1950-1952 і 1958-1964 і представник ЧССР в Постійній комісії ФІДЕ з шахової композиції 1956-1963. Автор книг і статей з питань проблемістики. Викладач філософії. З 1934 опублікував понад 1 тис. 500 композицій різних жанрів. Удостоєний на конкурсах 200 призів, в тому числі 80 перших. 8-разовий чемпіон ЧССР з триходових і багатоходових задач й етюдів.

В. Пахман, 1977.

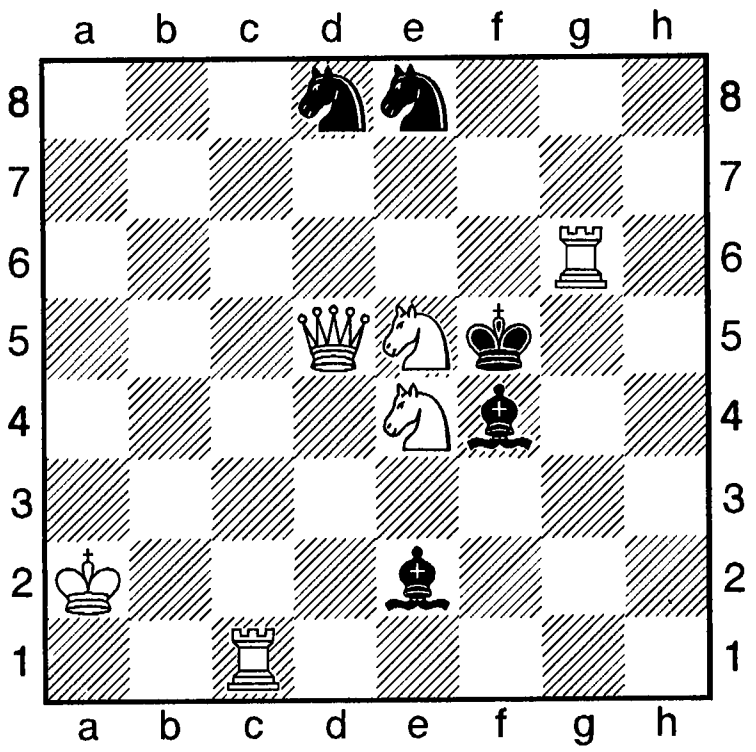

 # 4 6+5

Мередит-аристократ без білих пішаків! **1.Те1!** (цугцванг) **Схе5 2.Tg5+ Крf4 3.Дхе5+ Крe3 4.Tg3++** і **1. ...Kd ~ 2.Де6+ Крхе4 3.Тхе2+ Се3 4.Tg4++.**

Література: В. М. Арчаков, Гросмейстерскіе композіції: шахматниє задачі і етюди, К., 1985.

Пашикян (Pashikyan) Армен Володимирович (нар. 28.07.1987, Іркутськ) – вірменський шахіст, міжнар. майстер з 2004, міжнар. ґросмайстер. Ело 2010 = 2647. Переможець юацького ч-ту Європи з АШ 2005. Володар Кубка Європи в складі команди «Міка» з Єревана в Охриді 2009, учасник особистого ч-ту Європи в Рієці 2010 (4-10), світу в складі команди Вірменії в Бурсі 2010 (5), Всесвітньої олімпіади в Ханти-Мансійську 2010 (один з найкращих рез-тів за 4-ю шахівницею: 5,5 очок з 8 і 7-е командне місце). Міжнар. т-ри: Тюмрі 2005 (1), Мартусі 2005 (1). На ч-тах Вірменії 2006, 2009 (2).

Педерсена тема в задачній композиції – у механізмі з білою корекцією чорні перекривають лінії дії своїх фігур, що призводить до не менше двох різних матів. Спроба зі вступним будь-яким ходом білої фігури спростовується ходом тематичної чорної фігури.

Е. Педерсен, Skakbladet. 1947.

Білі: Крg7, Дh6, Те1, Cb7, Се7, Kf6, пп g6, h3, h5 (9); **чорні:** Крf5, Дh1, Td3, Tf1, Cd1, Kh2 пп d6, e6, g4 (9).

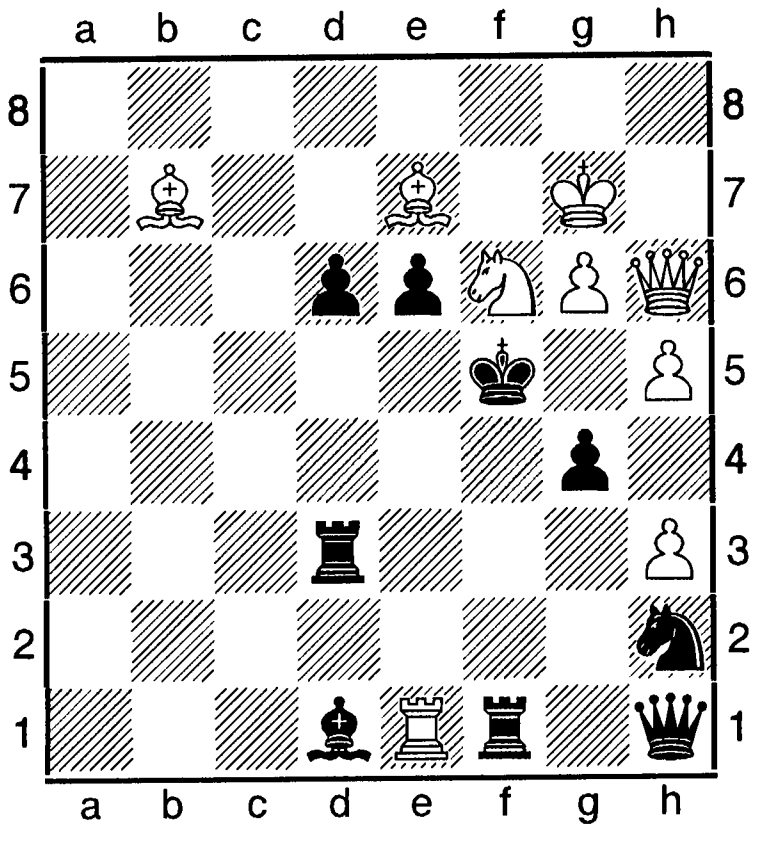

Мат за 2 ходи: 1.Кg4! 1. ...Kf3 2.Се4 #.

Пей Лю (Pey Lu) (нар. 26.08.1988) – китайська шахістка, міжнар. ґросмайстриня. Ело 2001 = 2378. 50-а позиція в списку 100 найсильніших шахісток світу.

Пекінські міжнародні турніри – змагання за участю найсильніших шахістів світу. Проводяться як самостійні шахові заходи, так і в рамках інтелектуальних ігор з класичних, активних шахів, бліцу тощо. В них беруть участь й українські провідні гравці.

1988. 50 учасників, Найкращі рез-ти: 1. Е. Лоброн – 7 очок з 9; 2-4. С. Макаричев, Ванг Жілі, З. Азмайпарашвілі – по 6,5; 5-9. Сю Жун, Л. Джингронг, К. Жіньчуань, В. Шаобін, В. Ціахуа – по 6.

1991. 66 учасників, в тому числі 12 гросмайстрів, 16 міжнар. майстрів. 10 турів. 1-2. Е. Майлс, Будников – по 7,5; 3-4. Янг Хуан, Л. Вейк – по 7; 5-10. Ейнгорн, Смірин, Новиков, Москаленко, Маланюк, П. Хіомін – по 6,5.

1998. 12 учасників, в тому числі 7 китайських шахістів і шахісток, 5 міжнар. ґросмайстрів з інших країн. 1. О. Онищук (Україна) – 7,5 очок; 2-6. С. Тив'яков, Чанг Чонг, Я. Ельвест, Х. Мегем, Се Цзюнь - по 6,5; 7. Цзе Цзянчун – 6; 8. С. Кудрин – 5; 9. Л. Вейго – 4,5; 10-11. Т. Цзюан Мін, Жу Чен – по 3,5; 12. Л. Чонг – 2,5. Фрагмент партії Онищука (чорні) з С. Тив'яковим

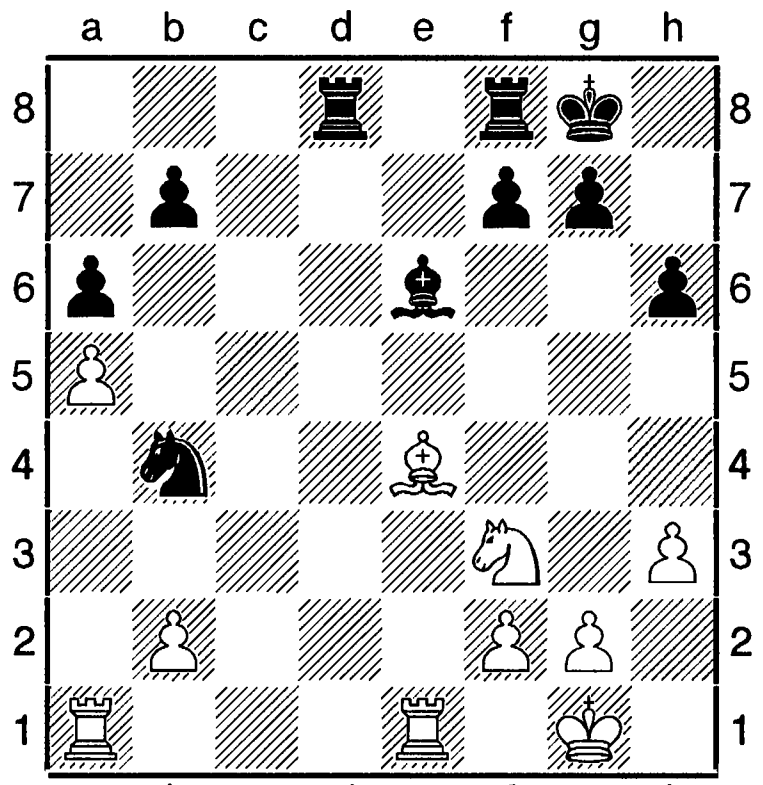

26.Ted1 Cd5 27.Cd5 Td5 28.Td5 Kd5 29.Td1 Td8 30.Ke5 Kpf8 31.Td3 f6 32.Kc4 Kpe7 33.Tb3 Td7 34.Kb6 Kb6 35.Tb6 Kpd8 36.b4 Kpc7 37.b5 Td6 38.ba ba 39.Tb1 Td5 40.Ta1 Kpc6 41.Kph2 Kpb5 42.Tb1 Kpa5 43.Tb7 g5 44.Th7 Tf5 45.Th6 Tf2 46.Kpg1 Tf5 47.g4 Tf4 48.Kpg2 Kpb4 49.Kpg3 a5 50.h4 a4 51.hg fg 52.Tb6 Kpc3 53.Tb5 a3 54.Tg5 Ta4 55.Tc5 Kpb3 56.Tb5 Tb4 57.Tf5 a2 58.Tf1 Ta4 59.g5 Kpb2 60.Tf2 Kpc3, (0-1).

2012. 14-19.12. Інтелектуальн ігри: активні шахи, бліц, гра наосліп. Склад чоловічих т-рів: Л. Аронян, Т. Раджабов, С. Карякин, Х. Накамура, О. Морозевич, В. Іванчук, О. Грищук, В. Топалов, Г. Камський, В. Бологан, Б. Джобава, Ш. Мамед'яров, Ванг Гао, А. Гірі, Д. Лірен. З АШ переміг Л. Фрессіне, другим був Х. Накамура – по 5,5 очок; 3. О. Грищук – 4,5. Бліц виграв С. Карякин – 12,5 очок з 15; 2. Х. Накамура, 3. Ш. Мамед'яров – по 9.

Склад жіночих т-рів: Ху Іфань, Г. Музичук, Х. Конеру, Ж. Ксю, К. Лагно, В. Чміліте, Г. Затонських, А. Стефанова, Б. Хотенашвілі, Х. Дронавалі, Е. Петц, Ж у Чень, П. Крамлінг, М. Сочко, Е. Даниелян, О. Костенюк. Активні шахи: 1. К. Лагно, Х. Іфань, Х. Конеру, Г. Музичук – по 5 очок з 7. Бліц: 1. О. Костенюк – 11,5 очок; 2. Г. Музичук – 11,5; 3-4. Е. Петц, Х. Конеру – по 9,5.

Пеллетьє (Pelletye) Яннік (нар. 22.09. 1976, Біль) – швейцарський шахіст, міжнар. майстер з 1995, перший в історії Швейцарії ґросмайстер (2000). Ело 2003 = 2624. Чемпіон країни 1995. Інші змагання: Бад - Віссе 1997, 274 учасники (6), Біль 1997 (6),1999 (5), 2001 (4-6), 2002 (5), 2004 (3-5), 2005 (4-5), 2007 (3-6), 2008 (6); Лозанна 1997, 274 учасники (у півфіналі програв Е. Бакро); Харків 2001 (3-4); Цуг 2001 (3-5). У складі збірної Швейцарії грав проти В. Крамника в Цюриху 1999 (0,5 на 0,5).

Пелле тема – в шахових творах на кооперативні мати в процесі розв'язку білі або чорні фігури пересуваються по лінії зв'язування.

Т. Гараї, «Die Schwalbe». 1991.

Білі: Крa5, Та3, Сb6, Сh5, Кh3, пп b3, c5 (7); чорні: Крe3, Дd8, Та1, Тb1, Сe7, Кd3 Кd4, п e4 (8).

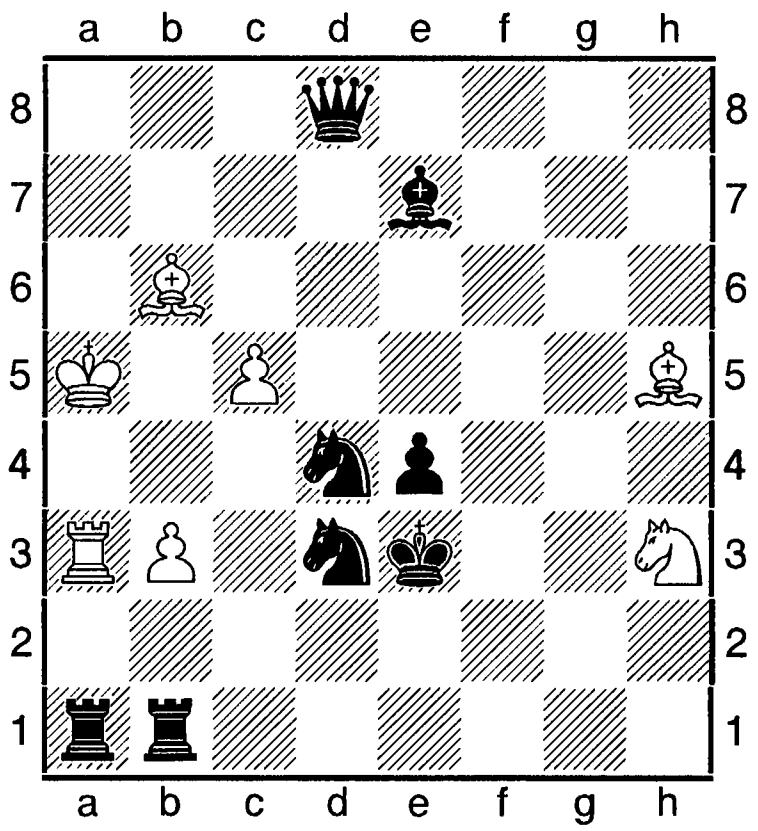

Кооперативний мат за 2 ходи: 2. 1. 1. 1. 1.Tb3 Cc7 2.Tb6 Cf4 #, 1.Cc5 Ta2 2.Ca3 Te2 #.

Література: Словник шахових термінів (упорядник М. Б. Басистий), К., 2004.

Пенг Сяомінь (Penh Seomin) (нар. 08. 05.1968) – нідерландська шахістка китайського походження, міжнар. майстриня. Ело 2002 = 2443. 19-а позиція в списку 100 найсильніших шахісток світу.

Пен Чжаоцінь (Pen Chzhaotsin) (нар. 08.05.1968. Гуанчжоу) – голандська шахістка китайського походження, міжнар. ґрос-

майстриня з 1992, міжнар. майстриня з 1989. Звання міжнар. майстра одержала 1995, ґросмайстра – 2004. Ело 2000 = 2403. Триразова чемпіонка Китаю серед жінок (1987, 1990, 1993). Чемпіонка Нідерландів в Амстердамі 2006. Фіналістка ч-ту Європи серед жінок 2004 (програла О. Костенюк з рах. 0,5 на 1,5). Учасниця ч-ту світу серед жінок в Делі 2000. 10 разів брала участь у Всесвітніх шахових олімпіадах (1988-1994 – за Китай, 1998 – 2008 – за Нідерланди). Інші т-ри: Гронінген 1998, 6 учасниць (3); Роттердам 1999 (10).

Пенроуз (Penrose) Джонатан (нар. 07. 10.1933, Колчестер) – англійський шахіст, міжнар. майстер з 1961, міжнар. ґросмайстер ІКЧФ з 1983. Ело 2014 = 2405. Брат Роджера Пенроуза. Викладач психології. В шахи почав грати з 4-х років. 14-річним виграв першість Англії серед юніорів. Учасник ч-ту світу серед юнаків 1953 (5-8). Переможець 10 ч-тів Англії 1958-1963, 1966-1969. У складі національної команди Англії грав за 1-ю шахівницею на 9-и олімпіадах 1952-1974. Найкращі рез-ти в інших змаганнях: Гастингс 1952-1953, бічний т-р (1-4); Гастингс 1961-1962 (4-5); Енсгеде 1963, зон. т-р ФІДЕ (4). Наприкінці 1970-х перестав грати в очних т-рах, захопившись змаганнями за листуванням. Учасник 8-ї (1977-1982) і 9-ї (1983-1987) заочних олімпіад в складі команди Великобританії. На 9-й став володарем золотої медалі за першою шахівницею.

Пенсьянг Жан (PensJsianh Zhan) (нар. 1980) – китайський шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2006 = 2622. 93-я позиція в списку 100 найсильніших гравців світу. Ело 2012 = 2577. Чемпіон Азії в складі команди Китаю в Шизячуані 1998, в складі команди Гандану учасник ч-ту міст в Манзі 1997 (2); учасник ч-ту світу ФІДЕ в Москві 2001 (у першому раунді виграв в А. Карпова, але потім вибув зі змагань), матчу Китай-решта світу в Пойковському 2006 (7 очок з 12). На т-рі в Пойковському 2007 мав 9-10-е місце.

Пептан (Peptan) Каріна (нар. 17.03.1978) – румунська шахістка, міжнар. ґросмайстриня. Ело 2002 = 2479. 11-а позиція в списку 100 найсильніших шахісток світу. Срібна призерка ч-ту світу серед дівчат до 20 років в Медельїні 1996, ч-т Європи у Варшаві 2001 (10); клубний Кубок Європи в Охриді 2009 (2-й рез-т за 4-ю шахівницею). Учасниця ч-ту світу ФІДЕ 2000 (програла Цінь Каньїн). На т-рі в Кишиневі 1998 (1).

Перваков (Pervakov) Олег (нар. 08.04.1960) – російський проблеміст, міжнар. ґросмайстер з шахової композиції з 2005. Чемпіон світу з ШК 2004-2006 у розділі етюдів, 2-разовий чемпіон Росії, шаховий журналіст, відповідальний секретар ж. «64-шо». Дебют з шахової композиції відбувся 1977 на сторінкаж ж. «Шахи в СРСР» («Шахмати в СССР»). Будучи студентом МВТУ ім. Баумана, грав за команду в студентських змаганнях і особистих - рах «Буревісника». Лише 1983 відбувся 2-й його вихід у шахову композицію і відразу вдалий: поділив 1-2-й приз з Г. М. Каспаряном.

Після навчання в університеті 1984 влився в когорту провідних етюдистів СРСР. А згодом став одним з найсильніших шахових композиторів світу. П. є частим гостем змагань проблемістів України. Деякі інші віхи шахової творчості: 15-й ч-т Росії зі складання ШК 1995-1997 (1), відкритий ч-т

України в Полтаві 1997 (4); 14-й ч-т України з розв'язування шахових композицій в Полтаві 2000 (5); особистий ч-т світу зі складання етюдів 1998-2000 (4); московський опен-турнір 2009 з розв'язування ШК (5-6).

О. Перваков, 4-й командний ч-т світу 1989-1991. 3-є місце.

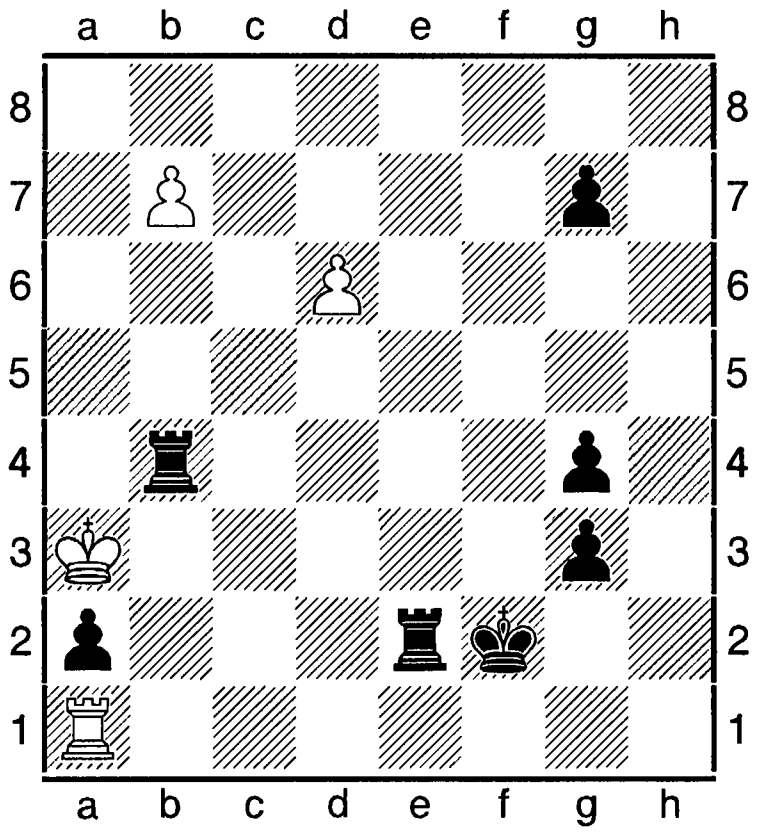

= 4+7

«Пергамон чесс» - сучасний англійський шаховий журнал.

Пергеріхт (Perherikht) Даніель – бельгійський шахіст, міжнар. майстер. Шаховий оглядач брюссельської газети «Суар».

Перевага – як шаховий термін означає або більшу кількість грального матеріалу (фігур), або краще розміщення фігур на шахівниці, яке може зіграти вирішальний вплив на результат партії.

Перевага в просторі – означає таке розміщення фігур на шахівниці, яке дає кращу можливість маневрувати ними, швидше пересувати їх з одного флангу на інший. Має особливе значення в закритих позиціях: забезпечує ліпшу маневреність. Найчастіший спосіб реалізації П. в п. – подальше стискання позиції суперника, насуваючи пішаки, та розкриваючи лінії і вторгаючи фігури в табір партнера. Захоплення більшого простору передбачає дії для його зміцнення, бо за наявності відкритих ліній є небезпека вторгнення в нього фігур супротивної сторони. В затиснених позиціях можливості для маневрів зменшуються, тому при обороні потрібно прагнути до обміну фігурами, щоб зменшити їх кількість на шахівниці.

Перевага в розвитку – шаховий термін, який характеризух перевагу в кількості фігур, висунутих на активні позиції. Виникає зазвичай в дебюті із-за відсталості розвитку фігур в партнера. Для одержання переваги в багатьох дебютах, особливо в гамбітних, навіть жертвують фігурами чи пішаками. За наявності такої переваги слід прагнути до атаки, бо в противному разі ця перевага може бути втраченою. У відкритих позиціях П. в р. може мати вирішальне значення, якщо вдається перетворити її в перевагу у засобах на якій-небудь ділянці шахівниці і якщо в таборі суперника є об'єкти для атаки. У позиціях закритого типу великої ваги не набуває, бо тому, хто атакує, важко проникнути в табір суперника.

Перевага двох стрільців – позиціна перевага, яка проявляється як в середині гри, так і в ендшпілі за наявності в одного з партнерів двох стрільців, а в іншого- стрільця й коня чи двох коней. При цьому дії стрільців повинні бути скоординованими, а це мож-ливе лише у відкритих позиціях, коли на основних діагоналях немає пішаків. Особливо відчутна при грі на обох флангах. У позиціях закритого типу два стрільці можуть бути слабшими від двох коней чи коня й стрільця. На міць двох стрільців, розташованих на суміжних діагоналях, звертав увагу ще Б. Горвиць («стрільці Горвиця»), згодом скоординовані дії обох стрільців були названі Стейницем «П. д. с.».

Перевтілень шахи – у казкових композиціях фігура (крім короля), походивши на поле, на якому в початковому розташуванні пербуває фігура іншого типу чи кольору (1-а, 2-а, 7-а чи 8-а горизонталі), негайно пертворюється у неї. Можливі перетворення в королі; при цьому починають діяти правила рекс мультиплекс (див. ст.). Звичайним чином пішаки перетворюватися не можуть.

Передавання (передача) **ходу** – тактичний засіб у боротьбі за виграш, який призводить до цугцвангу.

В етюдній композиції за допомогою маневрів одна зі сторін передає іншій хід без змін позиції на шахівниці з користю для себе.

Перекриття – тактичний спосіб перекриття лінії дії лінійної фігури однієї зі сторін в результаті ставання на її іншої фігури того ж чи протилежного кольору.

У шаховій композиції П. використовується для посилення чи послаблення моменту. П. білих фігур популярні в темах логічного напрямку (напр., індійська тема) та лінійних. Найпопулярніші ідеї, пов'язані із взаємним перекриттям чорних фігур. У темах простого чи подвійного клапанів чорна фігура розкриває лінію дії своєї лінійної фігури і водночас перекриває її (чи інші свої лінійні фігури) на інших лініях. У Гольцгаузена темі лінійна фігура перкривається на тематичній лінії іншою лінійноїю фігурою чорних після її ходу на цій же лінії. П. тематичних фігур чорних можливе й за рахунок ходу білої фігури на місце перетину ліній їх дії – теми Новотного і Плахутти. В обороннних діях чорних можливі плани, пов'язані з П. білих фігур.

Л. Лошинський, всесоюзний конкурс, 1948. 1-й приз.

Білі: Крb7, Дf3, Тb2, Сb8, Кb5, Кg5, пп c3, c6, d3 (9); **чорні:** Крc5, Дh6, Тa1, Th4, Сb1, Cd4, Кh5, пп a7, e7, g7 (10).

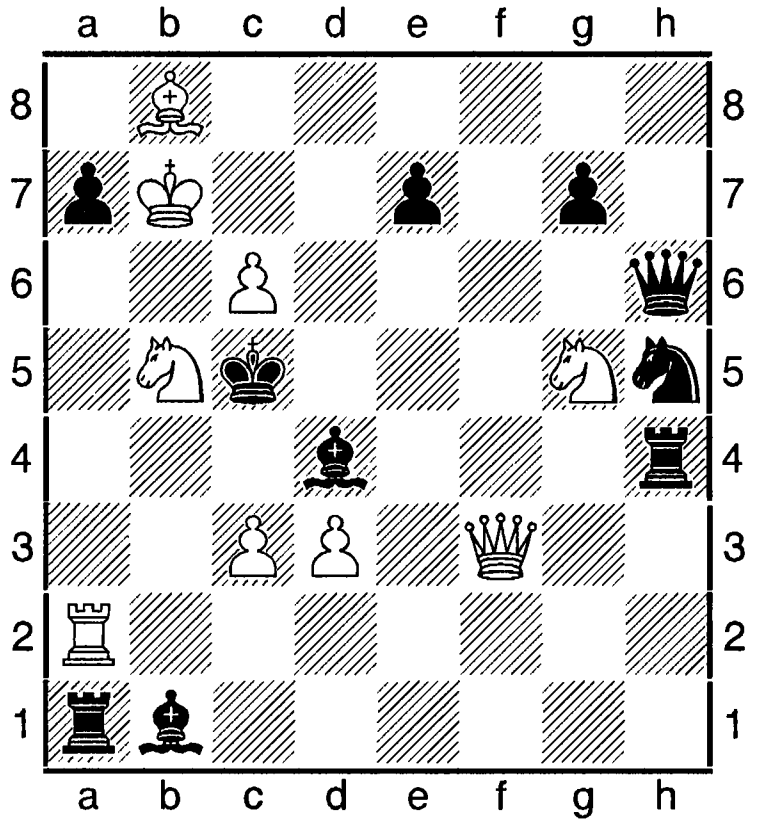

Мат за 2 ходи. 1.Кc7! ~ 2.Дd5 #, 1. ...Сa2 2.Кa6 #, 1. ...Cf4 2.Кe4 #, 1. ...Кf6 2. Кce6 #, 1. ...e6 Дf8 #.

Переміна вільних полів – механізм у композиції: в початковій позиції чорних король має два вільних поля, які в розв'язку замінюються іншими полями.

М. Барулін, «Шахи в СРСР» («Шахматы в СССР»), 1940. 1-2-й приз.

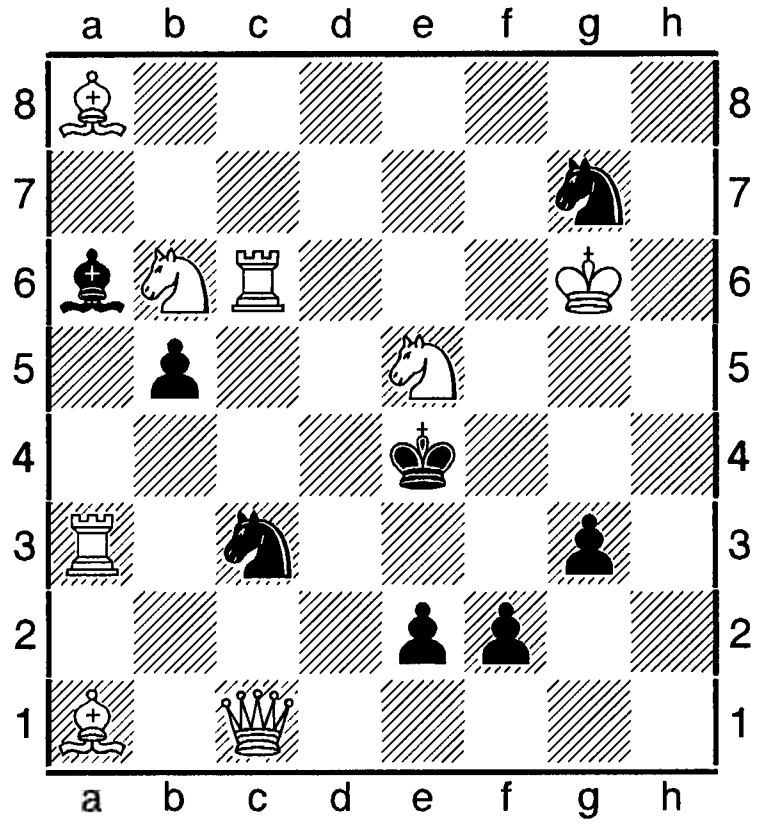

 # 2 **8+8**

Ррозв'язок: **1.Кf3** загроза **2.Тсхc3++, 1. ...Крxf3 2.Тc4++, 1. ... Крd3 2.Td6++.**

Переміна (заміна) **вибору** – у шаховій композиції форма вираження переміни гри, коли ілюзорна гра проявляється тільки після вступного ходу хибного сліду, а в початковій позиції вона відсутня.

Переміна гри (тема заміни) – у шаховій композиції можливість виконати переміну з хибною грою в початковій позиції чи після вдаваного сліду. Три типи П. г.: проста, довільна, переміна за Рухлісом (див. ст.).

Переміна (заміна) **завдання** – технічний спосіб праці шахового композитора над етюдним спадком. Наприклад, ідею етюду на нічию використовують як спростування хибного сліду в етюді на виграш; матові загрози в етюді на виграш можуть бути засобом контргри на нічию і т. д.

Переміна (заміна) за Рухлісом – у шаховій композиції механізм: у хибному розв'язку оборона чорних одна, в дійсному – інша, проте відповіді білих є незмінними (див. ст. «Рухліс»).

Переміна (заміна) матових ходів – механізм у композиції: в ілюзорному чи вдаваному розв'язку на один і той же захист мати одні, у дійсному – інші.

Переміна (заміна) оборонних мотивів – тема втілюється у хибному сліду із загрозою, коли відбувається один захисний мотив, котрий змінюється в дійсному розв'язкові. Винятком є захист чорних – шах, на який у білих має бути заготовлена відповідь. Тема суміжна з переміною (заміною) теми.

С. Пугачов. Латвійський конкурс, 1950. 2-й приз.

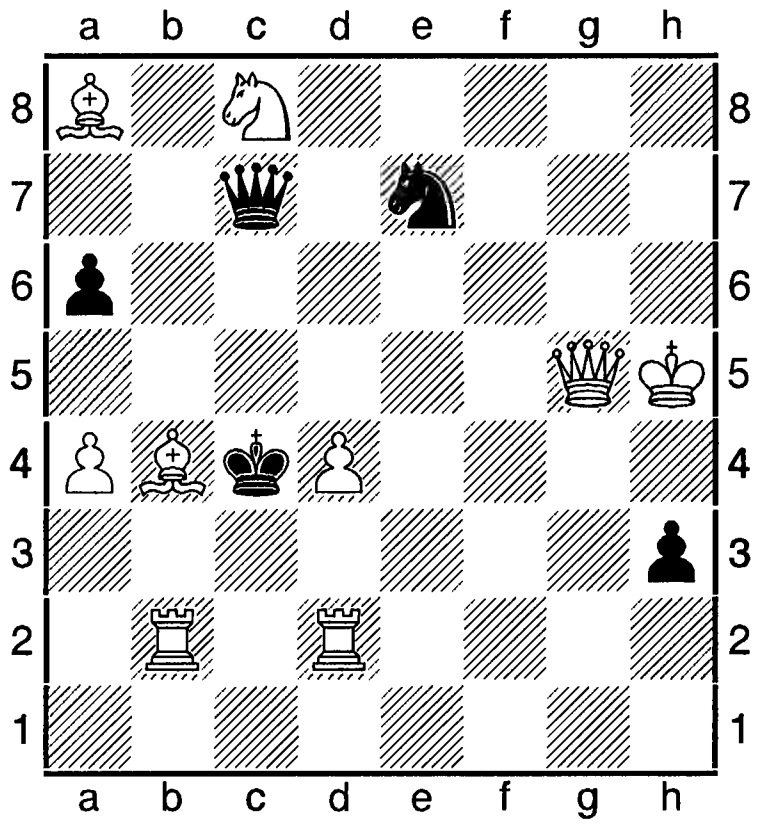

 # 2 9+5

1.Td1? загроза **2.Дс1++;** захист: зв'язування – 1. ... **Да5 2.Kd6++, 1. ...Дс5 2.Дхс5++, 1. ...Де5 2.Kb6++** - хибні сліди. Розв'язок: **1.Дg4** загроза **2.Де2++**. Оборона: шахи – **1.... Да5+ 2.d5++, 1. ... Дс5+ 2.dc++, 1. ... Де5+ 2.de++.**

Переміна (заміна) теми – механізм простої переміни в шаховій композиції: в хибній грі виражена одна тактична ідея, в дійсній – інша. Тема має ще й таку назву: «Переміна тактичного змісту». Співпадє з переміною оборонних мотивів (див. ст.).

С. Левман. Турнір проблемістів, 1939.

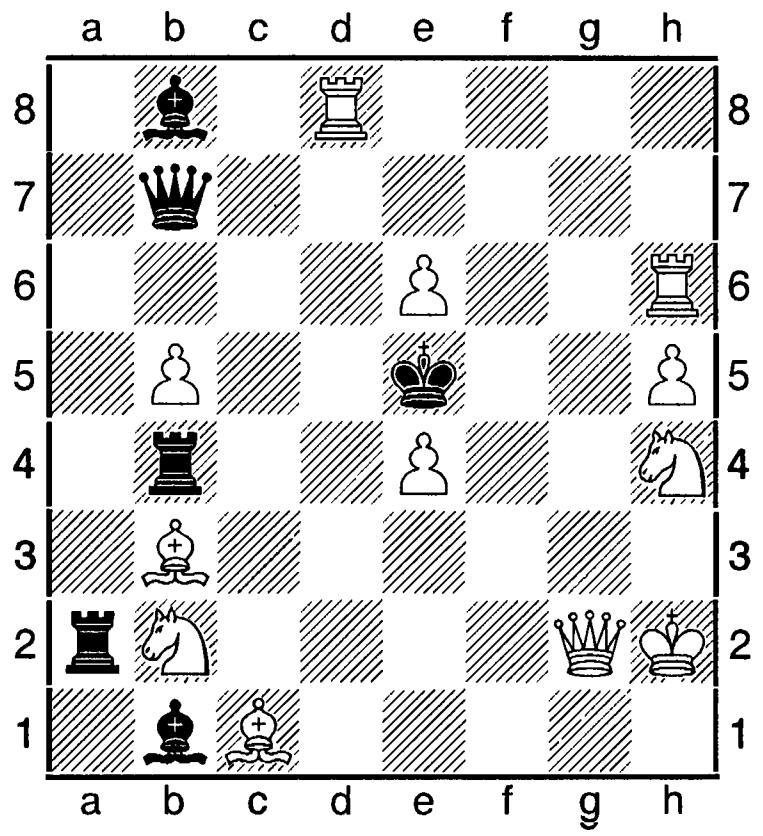

 # 2 12+6

Ілюзорна гра – тема блокування **1. ...Дхе4 2.Дg7++, 1. ...Тхе4 2.Дg5++, 1. ... Схе4 2.Дg3++.** У розв'язку – тема самозв'язування **1.Де2** загроза **2.Kf3++. 1. ...Дхе4 2.Td5++, 1. ... Тхе4 2.Кс4++, 1. ... Схе4 2.Kd3++.**

Переміна кольору ходів тема в шаховій композиції – не менше двох неконтактних (без забору тематичними фігурами з обох боків) ходів у кожної зі сторін однотипними фігурами на одне і те ж поле в одній чи різних фазах. Напр., Грімшоу тема, Сушкова тема.

Переміна місць – у ретроградній композиції ретротема, яка найчастіше зустрічається в КДП: дві далекобійні фігури (може бути й більше) в процесі гри міняються місцями.

У. Гейнонен, The Prjblemist. 1996.

Білі: Крe2, Дh3, Тc6, Сc5, Cf5, Ce3, Kd4, Ke7, Kh2, пп c2, d3, f2, f3, g2 (14); **чорні:** Крf6, Та1, Та8, Th1, Th8. Сc1, Cg4 Ka6, Kh6, пп c7, d6, e6, f7 (13). **КДП у 28,0 ходів.**

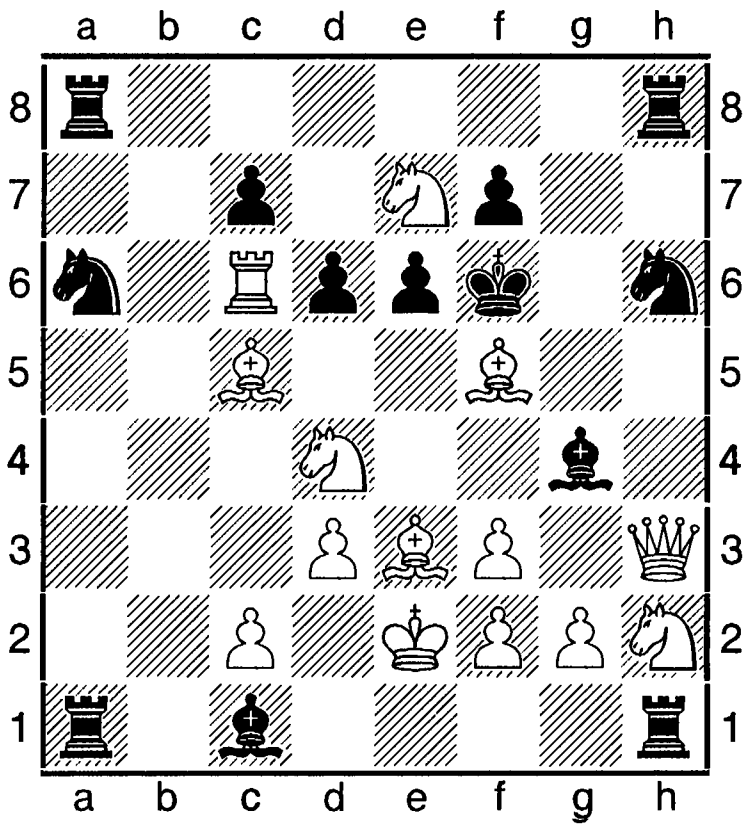

1.h4 a5 2.h5 a4 3.h6 a3 4.hg ab 5.Th6 baT 6.Tc6 d6 7.a4 Cg4 8.a5 e6 9.a6 Дf6 10.ab Дf3 11.ef h5 12.Cd3 h4 13.Cf5 h3 14.d3 h2 15.Ce3 h1T 16.Kd2 T1h7 17.Ke2 Kh6 18.g8K Cg7 19.Ke7 Cd2 20.Kd4 Kpf8 21.Kpe2 Kpg7 22.Дh1 Дf6 23.Дh3 Th1 24.Kf1 Ta1 25.Kh2 Ka6 26.b8 C Cc1 27.Ca7 Ta8 28.Cc5 Th8. У позиції тільки двоє королів.

Переміна ходів (оборон) чорних – у шаховій композиції ходи (оборони) чорних у різних фазах- різні при однакових ходах білих (Рухліса тема).

Перені (Perenji) Бела – угорський шахіст, міжнар. майстер. Учасник т-ру в Цюриху 1988 (4-6 -е місце серед 364 гравців).

Переробка – поліпшення форми чи збагачення змісту опублікованої задачі (етюду). Інша назва – вдосконалення.

Пересада Анатолій (нар.29.07.1930, Київ) – український шахіст, міжнар. майстер. Ело 2009 = 2121 (Україна), 2391 (ФІДЕ).

Пересипкин Володимир (Київ) – український шахіст, міжнар. майстер з 1978. Учасник ч-ту СРСР 1976 і 1977 (перша ліга), міжнар. т-ру в Києві 1978, призер змагання за Кубок «Високі Татри» у чеському місті Штрське Плесо 1978 (3).

В. Пересипкин – С. Джурич (Югославія).
1.c4 c5 2.Kf3 Kf6 3.Kc3 Kc6 4.g3 d5 5.cd Kxd5 6.Cg2 g6 7.Дb3 Kb6 8.Ke4 e5 9.d3 Ce6 10.Дc2 c4 11.0-0 cd 12.ed Kb4? 13.Дc3 f6 14.Cg5! K6d5 15.Kxf6+! Kxf6 16.Дxe5 Kpf7 17.Cxf6 Дxf6 18.Kg5+ Kpe7 19.Дc7!, (1-0).

Переслідування – у шаховій композиції механізм задачі, за допомогою якого ідейні варіанти втілюються однаковими фігурами різного кольору. Їх рух відбувається в одному напрямку. При чому біла фігура розташовується поряд з чорною.

Переслідування ідеї (теми) – у шаховій композиції означає систематичне опрацювання якої-небудь улюбленої тематики. Термін на початку 20 сторіччя запровадив російський проблеміст О. Троїцький.

Пересопниця – одне з найдревніших містечок Київської Русі. Відоме не тільки «Пересопницьким Євангелієм» (сер. 15 ст.), але й тим, що тут археологами віднайдено шахові фігури та кілька шашок у пластах 12-13 століть. Нині селище міського типу Рівненської області.

Перес (Peres) Панса Федерико (нар. 22. 10.1993) – аргентинський шахіст, міжнар. майстер з 2009, ґросмайстер з 2012. Ело 2014 = 2521. Учасник міжнар. т-рів: Росаріо 2012 (5 очок з 7); Ла-Плата 2012 (8 з 11); Буенос-Айрес 2012 (5 з 9); Мар-де-Плата 2012 (5,5 з 10); Мар-Дель-Плата 2013 (7 з 9); Морон 2013 (6,5 з 9); Казань 2013, 27-а літня універсіада (5,5 з 9).

Переставлення (перестановка) **фігур** – технічний спосіб творчості шахового композитора під час опрацювання схеми, коли одні фігури замінюються іншими або змінюється їх розташування.

Пересування (зсування) позиції – технічний засіб у творчості шахового композитора: позиції зсувають вправо, вліво, вниз, уверх до тих пір, поки не відшукається належне розташування фігур, яке реалізує задум.

Перетворення (перевтілення) – шахове правило: пішак, який досягає останньої горизонталі (білий- восьмої, чорний - першої), може превтілитися в будь-яку фігу-

ру свого кольору, крім короля. Чинність такої фігури починається відразу ж після перетворення. У шаховій композиції відшукати оригінальну схему з повним комп-лексом перетворень (в даму, туру, стрільця, коня) є мрією будь-якого проблеміста.

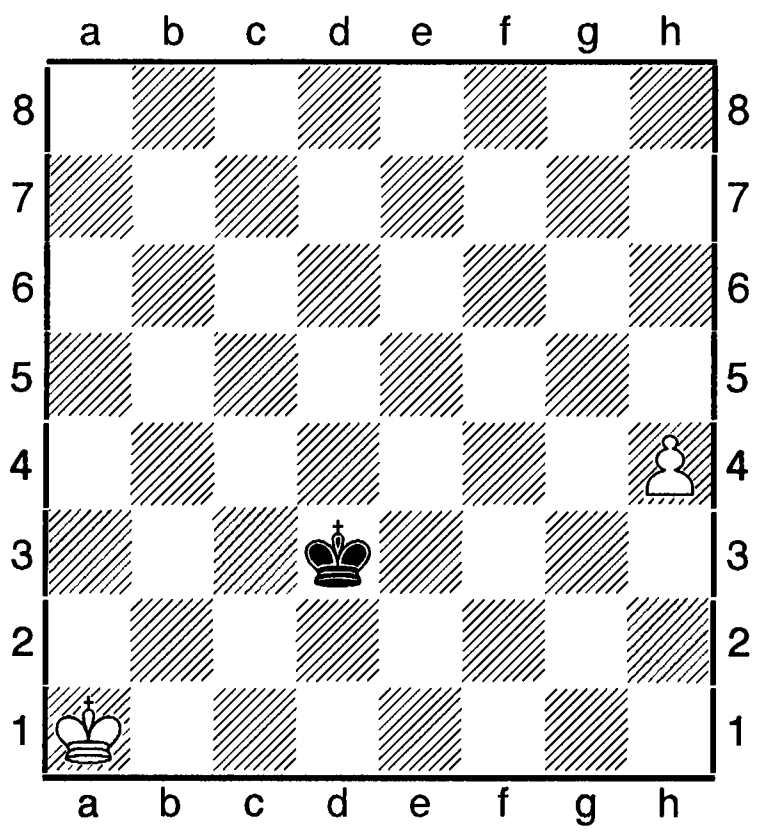

Перетину (перетинання, зупинка руху) **тема** – тема комбінацій у задачі чи етюді, побудованих на використанні перетину у певному місці (на кртичних полях) різних та однакових за ознаками руху фігур. Як термін шахової композиції, позначає теми Новотного, Грімшоу, Плахутти, Гольцгаузена-Плахутти, В'юрцбурга-Плахутти, Бруннера-Плахутти, Бруннера-Новотного.

Перехресне (хрестоподібне) **зв'язування** - термін у шаховій композиції, який позначає: а) зв'язування двома фігурами одного кольору; одна з них робить пряме зв'язування фігури суперника, котра перебуває на лінії короля, а другою зв'язу-ють цю ж фігуру по іншій лінії, на якій за нею розташована сильна фігура суперника; б) процес боротьби в етюді, в триходовій і багатоходовій задачах, у якому відбувається зв'язування і білих, і чорних фігур.

Перехресний бій – у ретрокомпозиції обмін вертикалями двох пішаків одного кольору при виконанні забирання обома в ретрогрі.

У. Гейнонен, «Springen», 1995.

Білі: Крe1, Дd1, Та1, Th1, Сc1, Cf1, Кb1, Кh1 (8); **чорні:** Крa1, Дc1, Tb4, Tg5, Cb7, Cf4, Кf8, Кg7, пп a6, b6,c6,d6, e6, f6, g6, h6 (16). **КДП в 25,0 ходів.**

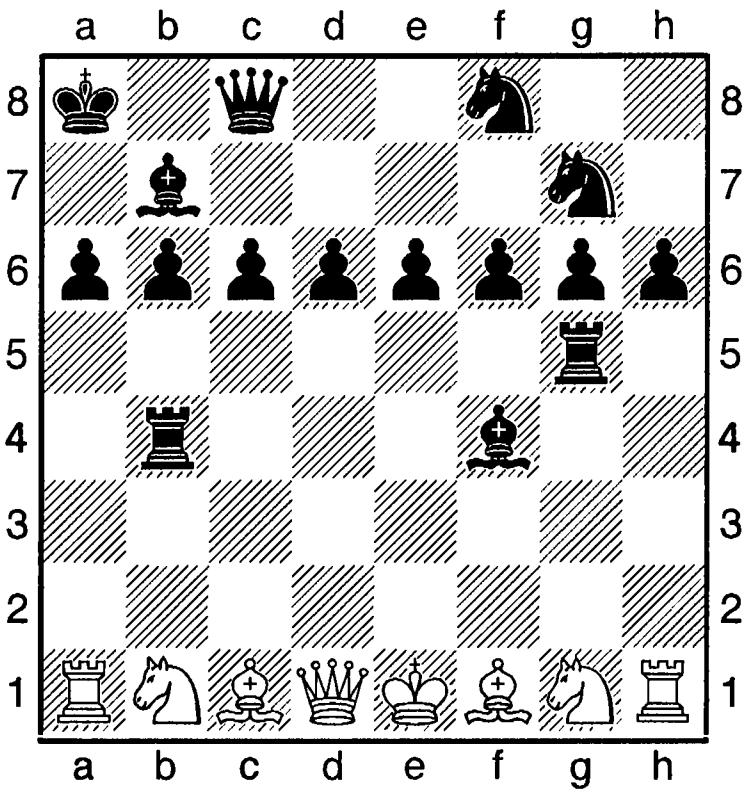

1.b4 Kh6, 2.b5 Kf5 3.b6 ab 4.g4 Ta4 5.g5 Tb4 6.g6 Hg 7.a4 Th5 8.a5 Tg5 9.a6 ba 10.h4 Cb7 11.h5 Дc8 12.h6 gh 13.f4 Kg7 14.f5 Крd8 15.f6 ef 16.c4 Cd6 17.c5 Cf4 18.c6 dc 19.d4 Kd7 20.d5 Kf8 21.d6 cd 22.e3 Крc7 23.e4 Крb8 24.e5 Крa8 25.e6 fe.

Перехресний шах - у позиції на шах однієї сторони дається шах у відповідь другою стороною.

Р. Бюхнер, «Проблема», 1932. 1-й приз.

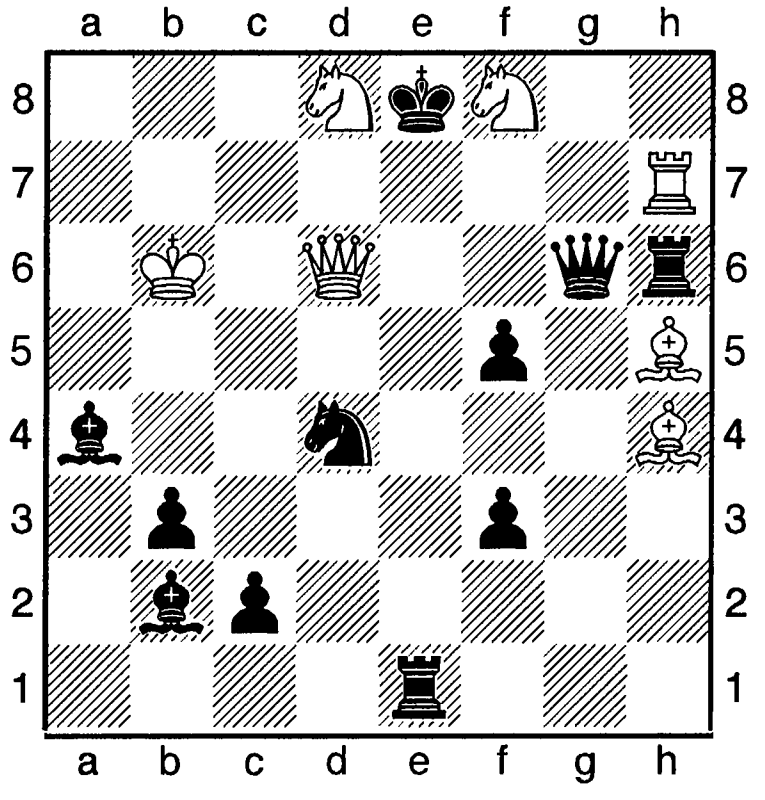

 # 2 **7+11**

Розв'язок: 1.**Th8 загроза 2.Kh7++** - чотири варіанти з перекриттям чорних фігур. 1. **...Kb5, Кc6, Ke2, Ke6 2.Дc6, Дd7, Дe6, Дe7++.**

Перехресні ретрошахи – у ретроградній композиції тема: виконання кількох ретрошахів підряд у процесі ретрогри.

Лебедєв Ю., Фролкін О., «The Problemist», 1992. **Білі:** Крd4, Да2, Дb3, Та6, Th6, Сg4, Кb4, Kf2, пп a3, b2, e5, f3, h2 (13); чорні: Крe6, Да4, Да5, Дd8, Дh7, Td7, Cf6, Cg2, Cg1, Кc4, Kd6, пп a7, b5, g5, h5 (15).

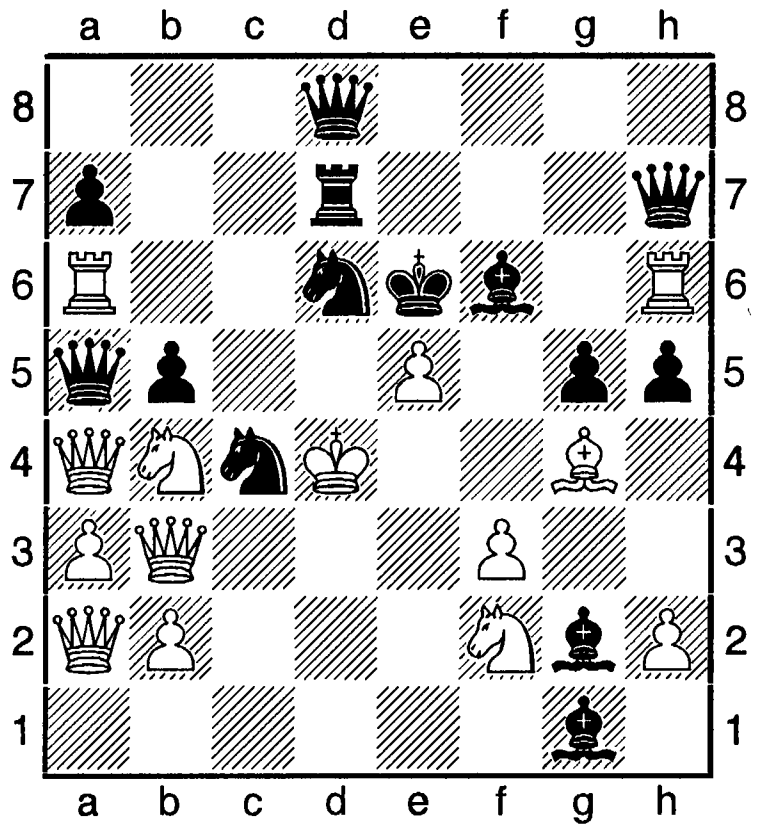

11 останніх напівходів? Ретрогра: **1. ...Ch3: Tg4+ 2.Tg3-g4+ Kg4-f2+ 3.Ke3-c4+ Kd5-b4+ 4.Kc4-d6+ Kb6-d5+ 5.Kpd6-e6+ e4-e5+ 6.Ce7-f6+ Kf6-g4+.**

Перикритичний маневр (від грец. peri – біля, коло, поблизу) – маневр лінійної фігури, в результаті якого вона попадає в засаду за іншою своєю фігурою, яка перебуває на критичному полі чи впливає на нього. Напр., обхідний маневр Ерлена.

В. Гольцгаузен, «Armeezeitung», 1904. **Білі:** Крe1, Дd5, Tb3,Ch2, Kf1, пп d3, d4, f6, g2, g3, g5 (11); **чорні:** Крh1, пп g4, g6, h7 (4).

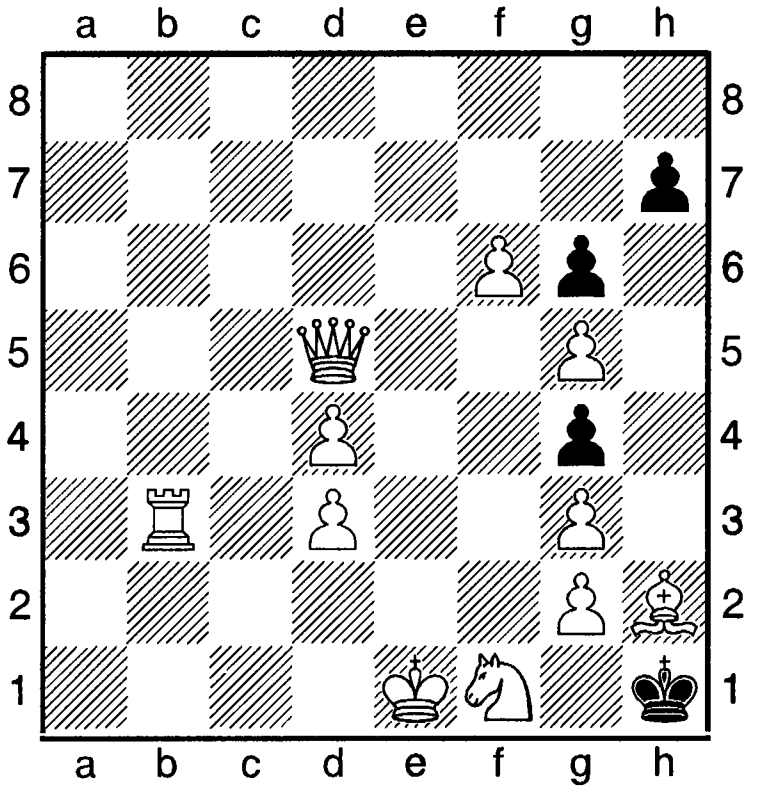

Мат за 4 ходи. 1.Tb7! h6 2.Да2 hg 3.Да8! Крg2 4.Th7 #. Література: Словник шахових термінів (упорядник М. Б. Басистий), К., 2004.

Пермутаційні задачі (від. лат. per – префікс,що означає посилення, надлишок чого-небудь і mutatio – зміна) – у шаховій композиції особливий вид задач на перестановку фігур. Завдання і форма шахівниці незвичайні. Інша назва – перміщувальні задачі. В СРСР не мали популярності. Нині в Україні набули певного поширення.

«Перпетум мобіле» (від лат. perpetum mobile – вічний рух) – термін у шаховій композиції для позначення вічного руху фігур в етюді і в подовжених задачах-близнюках.

А. Уайт, «Good Gompanion», 1918. 1-й приз.

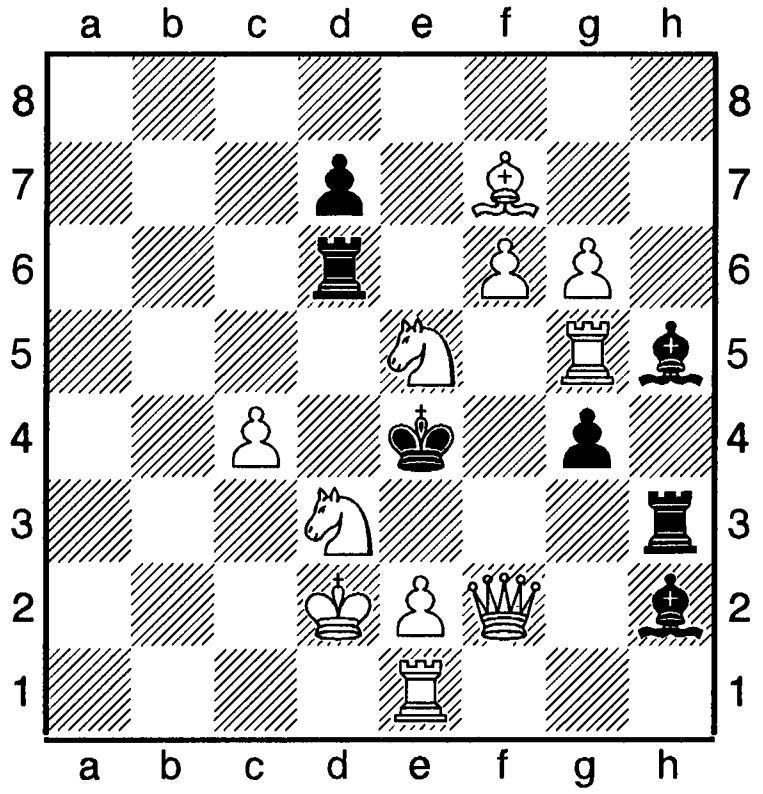

 # 2 **11+7**

Задача-блок. У початковій позиції: 1. ... Td4 2.Дf5++. 1. ... 1.Te6 2.Кc5++, 1. ... Cg3 (Te3), 2.Д (x) e3++ і т.д. Після **1.Крc3!** (цугцванг) мати змінюються: **1. ... Td4 (Te6) 2.Д (x)d4++, 1. ...Cg3 2.Кc5++, 1. ...Te3 2.Дf5++.** У позиції після першого ходу виникає нова задача з розв'язком: **1.Крd2!** - «вічний рух» («perpetum mobile»).

Перу (Республіка Перу) – держава в Південній Америці. Столиця: Ліма. Член ФІДЕ.

2012 в країні було 100 шахістів з рейтингом від 2054 одиниць Ело до 2616 у міжнар. ґросмайстра Дж. Гранди Зуніги), 2567 (в

міжнар. ґросмайстра Е. Кордови), 2514 (в міжнар. ґросмайстра Дж. Корі), в тому числі 3 міжнар. ґросмайстри, 5 міжнар. майстрів, 14 майстрів ФІДЕ; 54 шахістки з міжнар. рейтингом, в тому числі з Ело від 2015 одиниць до 2376 (у Т. Корі), 2213 (в А. Чупітаз). Це 2 ґросмайстрині, 1 міжнар. майстриня, 6 майстринь ФІДЕ з Ело нижче рейтингу 2100.

Перун Сергій (нар. 04.04.1965, Київ) – український шахіст, національний майстер з 1997. Ело 1999 = 2401. Чемпіон Києва 1996, 1997 (АШ), 2000. Інші київські т-ри: 1995, м-л Степичева (3-15); 1995 (3-5), 1996 (1), 1996 (1), 1996 (1), 1997 (4-8), 1998 (4), 1999 (7), 2000 (3-4), 2001 (9-12), 2005 (2, в т-рі «Б»), 2007 (5-10); Полтава 1997 (1); Павлоград 1998 (7); Біла Церква 2000 (6); Алушта, особистий ч-т України 1997 (7-14), 1998 (35).

«Перша субота» - шахові турніри, які проводяться в Будапешті (Угорщина) з 1992. Організатори: Ласло та Іцца Наді. Проводяться на повній самоокупності. До 2002 відбулося 10 змагань.

2002. Головний т-р. переможець Херкі Калліо – 8,5 очок з 19. 15-річний угорець Саба Балог виконав норму ґросмайстра. Т-р з нормою міжнар. майстра: 1. В. Володин – 8,5 очок; 2. С. Бершич – 8,5; 3. Бу Він – 8.

Перший командний турнір шахістів-інвалідів усіх нозологій. Львів. Грудень 2009. Присвячений Міжнародному дню інвалідів. 4 команди Львівської області. Склад команди: 5 чоловіків і 1 жінка. За 1-ю шахівницею грали екс-чемпіон світу серед інвалідів-опорників В. Бондарець, В. Семчишин, І. Яцишин, М. Мацейко. 1-е місце виграла команда сліпих шахістів у складі І. Яцишина, В. Дурнєва, Є Лисенка, М. Петрова, О. Хропунова, І. Кунти з рештом у 14 очок з 18.

Перший розряд - другий за кваліфікаційною системою ШФУ ступінь майстерності шахіста після кандидата в майстри спорту України.

Перший юнацький розряд – первинний ступінь майстерності шахіста за кваліфікаційною ситемою ШФУ. Тотожний 4-му розряду за кваліфікаційною системою СРСР.

Перший спільний чемпіонат Німеччини після падіння Берлінської стіни проводився у вересні 1991 в Бад-Наугаймі. 16 учасників. Підсумки: 1. В. Горт – 12 очок; 2. Й. Гікль – 10,5; 3. В. Ульман – 10; 4. М. Мюзе – 9,5; 5-7. І. Бйонш, К. Фольке, З Шмідтіль – по 9; 8. К. Мютц – 8,5; 9. Р. Лау – 7,5; 10-11. Ш. Бюкер, Г. Шуг – по 6,5; 12. М. Шефер – 6; 13. К. Шоне – 5,5; 14. Д. Польдауф – 4,5; 15. М. Кунце- 4; 16. К. Зререр – 2.

Перший хід – будь-який хід, виконаний партнером, котрий грає білими фігурами. У сучасній шаховій практиці має велику вагу в боротьбі за ініціативу. У більшості випадків на т-рах шахістів високої кваліфікації забезпечує виграш за умови безпомилкової гри. Тому в дебюті чорні змушені боротися за рівновагу з подальшим перехопленням ініціативи. Чим нижча кваліфікація шахіста, тим більше паревага першого ходу нівелюється.
У шаховій композиції – хід у початковій позиції задачі, з якого починається розв'язок. Вважається гарним, якщо в чорних появляється змога дати шах, розв'язується чорна фігура, зв'язується біла, біла фігура віддаляється од короля чи робить засідку за своїми або чорними фігурами, чорному королеві надається одне чи кілька вільних полів й т. п. Обов'язкових формальних вимог до П. х. немає, але художня цінність твору знижується, якщо на П. х. білий пішак перетворюється в даму, коли забирається чорна фігура, захоплюється вільне поле у

чорнго короля, дається чорним шах тощо.

Перші всесвітні спортивні інтелектуальні ігри відбулися 03-18.10. 2008 в Пекіні Китай). У їх програмі: індивідуальні змагання з блискавичної гри, з АШ (чоловіки й жінки), парний виступ з бліцу, АШ; командні змагання з гри в бліц, АШ. Спочатку заходи проходили за швейцарською системою в 11 турів, а потім четвірка переможців розіграла 1-4-е місця у півфінальних і фінальних матчах. 32 учасники, з них 28 міжнар. ґросмайстрів.

Першим чемпіоном з гри в бліц став М. Кравців (Львів), другим був Ю. Дроздовський з Одеси. Серед жінок перемогла О. Костенюк (Росія). В особистих змаганняз з АШ срібну медаль виграв А. Коробов з Харкова. В парному т-рі з гри в бліц Т. Василевич (АРК) і В. Авескулов (Харків) здобули бронзову медаль. Бронзову нагороду виграла чоловіча команда України в складі М. Кравціва, Ю. Дроздовського, Ю. Криворучка, А. Коробова. Із АШ чоловіки й жінки (Т. Василевич, Н. Здебська, Н. Григоренко, Д. Арутюнова) вибороли срібні нагороди. За підсумками всіх змагань перше місце посіли китайські гравці (здобули 9 медалей), друге – українські.

Першості ВЦРПС командні – всесоюзні змагання за участю найсильніших шахових команд профспілок. Проводилися періодично з 1927 по 1992. До 1953 в складі кожної команди були шахісти і шашкісти. Це були за своєю сутністю міжнародні заходи, адже в них брали участь гравці з 15 країн – колишніх республік СРСР.

Першості ВЦРПС особисті – всесоюзні змагання за участю найсильніших шахістів профспілок. Проводилися з 1925 по 1992 (періодично з 1925, з 1971- 1 раз на 2 роки) і жіночі (з 1928, з 1971- 1 раз на 2 роки) турніри (див. також «Першості ВЦРПС командні»). В них брали участь й українські шахісти та шахістки: 1925 – П. Тесленко (2-3); 1936 – О. Константинопольський (3-4), О. Сокольський (6-7); 1964 – Л. Полугаєвський (2), І. Болеславський, І. Платонов (3-4); 1987 – О. Мороз (2-6) Жінки: 1977 – Р. Полівода (2); 1984 – З. Лельчук (2-3); 1984 – Лельчук (1); 1985 - Острій (1).

Першості СРСР командні серед юнаків і дівчат проводилися з 1934 по 1992. До 1949 особисто-командні, а з 1949 – як змагання зібірних команд союзних республік, Москви, Ленінграда (С.-Петербурга) (див. також «Першості ВЦРПС командні»). Підсумки змагань шахістів України: 1938 – Одеська область (1-2), Київська область (4); 1938 – Київ (2-3), Харків (4); 1949 – Україна (2), 1950 (2), 1951 (2), 1952 (4), 1953 (Харків) – Україна (4), 1954 (4-5), 1955 (5), 1956 (3), 1957 (4), 1958 (Ленінград - Харків) – Україна (1), 1959 (5), 1960 (Орел-Дніпропетровськ) – Україна (1), 1961 (5), 1962 (Запоріжжя) – Україна (1), 1963 (1), 1964 (2), 1965 (Харків) – Україна (2), 1966 (1), 1967 (2-3), 1968 (Дніпропетровськ) – Україна (2), 1969 (1), 1970 (Харків) – Україна (3), 1971 (1), 1972 (Київ) – Україна (1), 1973 (4), 1974 (2, в другому фіналі), 1976 (Львів) – Україна (4), 1977 (2), 1978 (2), 1981 (1), 1982 (1), 1984 (3), 1985 (1), 1986-1987 (не проводилися).

Першості СРСР особисті серед юнаків і дівчат проводилися: для юнаків з 1934, для дівчат – з 1936 по 1992 (див. також «Першості ВЦРПС командні»).

Юнацькі змагання: 1936 – Лівшиць з Харкова (2), І. Болеславський з Дніпропетровська (3); 1938 – М. Зандзора з Києва (2); 1947 – В. Шияновський з Києва (2); 1948 – В. Зурахов (Київ) – 3-4; 1960 – В. Зальцман (Дніпропетровськ) -2-4; 1964 – В. Тукмаков з Одеси (3-4); 1966 – Д. Кудишевич з Чернівців (3-4); 1968 - О. Романишин зі Львова (1); 1973 – О. Мачульський (Харків) – 1; 1974 – Л. Зайд (Київ) -1; 1975 – В. Соколов (Київ) – 2-3; 1977 – О. Чернин з Харкова (2-4); 1979 – О. Гузман з Житомира (2); 1984 – О. Носенко з Чернігова (2-4); 1989 – В. Іванчук з Бережан (2); 1987 – Б. Альтерман (Харків) – 2. **Першості серед**

дівчат: 1936 – Бабушкина (Чернігів) – 1; 1938 – Ц. Фрід (Одеса) -1, І. Геніна (Харків) - 2, Криштол (Дніпропетровськ) – 3; 1954 – Р. Антонова (Луганськ) – 5; 1963 – І. Бенько (Івано-Франківськ) – переможниця змагань студентської і робітничої молоді; 1965 – Н. Титоренко (Житомир) – 2-3; 1966 – Титоренко (2-5); 1967 – Н. Гордон з Одеси (1-2), Титоренко (3-4); 1968 – С. Куперман (Київ) – 3-5, Л. Семенова (Хмельницька область, с. Трительники) – 3-5; 1969 – Р. Ягнятинська (Одеса) – 2-3; 1972 (Чернігів) – Н. Гасюнас з Житомира (1); 1973 – Гасюнас (2); 1977 – В. Артамонова з Києва (2-4); 1980 – І. Березіна з Києва (2-7); 1983 – Г. Седіна з Києва (2); 1984 (Чернігів) – Седіна (1-2); 1985 – Седіна (2-3).

Першості (чемпіонати) СРСР між командами союзних республік проводилися з 1948 по 1992. Від РСФСР грали команди Москви, Ленінграда та збірна команда областей і автономних республік. Вносилися до прграм 2-ї, 6-ї, 9-ї літніх спартакіад народів СРСР. Склади команд часто змінювалися.

1948 – Україна (2),1951 (3),1953 (5), 1955 (3), 1958 (5), 1959 (3), 1960 (5), 1962 (5-6), 1963 (5, за 1-ю шахівницею серед чоловіків найкраще зіграв Ю. Геллер),1967 (3), 1969 (3), 1972 (3), 1975 (2), 1979 (1, О. Романишин, О. Білявський, Г. Кузьмин, В. Тукмаков, І. Дорфман, А. Михальчишин, С. Палатник, В. Савон, М. Літинська, Л. Семенова; Літинська мала найкращий індивідуальний рез-т серед жінок), 1981 (1, Білявський, Романишин, Кузьмин, Дорфман, Тукмаков, К. Лернер, Савон, Літинська, Семенова; за 1-ю шахівницею Літинська мала найкращий рез-т серед жінок: 6,5 очок), 1983 (4), 1985 (4), 1986 (1, В. Іванчук, І. Новиков, О. Шнейдер, О. Гузман, Ю. Круппа; жінки – 2).

Песоцький Віталій (нар.29.11.1963, Київ) – український шахіст, національний майстер. Ело 2009 = 2364 (Україна), 2343 (ФІДЕ). На ч-ті Києва 1997 посів 14-е місце.

Петкевич (Petkevich) Юзеф Ісидорович (нар.19.12.1940, Рига) – латвійський шахіст, міжнар. майстер з 1980. Тренер. Учасник спартакіад народів СРСР 1967, 1975, 1979 в складі команди Латвії. Чемпіон країни 1974. Срібний призер ч-ту країни 1995 з блискавичної гри. На ч-ті Латвії з КШ 1995 мав 10-е місце. Учасник міжнар. т-рів: Лодзь 1979 (1-2); Вроцлав, Слупськ 1979 (2-3,2).

Петков (Petkov) Петко Андонів (нар. 27. 02.1942, м. Добрич) – болгарський проблеміст, міжнар. ґросмайстер (1984) і міжнар. арбітр з 1972 з шахової композиції. Головний ред. ж. «Шахматна місил» з 1982. Журналіст. З 1956 опублікував понад 4 тисячі задач (дво- і триходових), в тому числі задачі на зворотний і кооперативний мати. На конкурсах удостоєний понад 600 відзнак, в тому числі 300 призів, понад 230 – перших. Чемпіон світу зі складання шахових композицій 1998-2000 з жанрів зворотного мату та казкових шахів. Він - лідер за кількістю задач, відібраних до альбому ФІДЕ. П. – активний пропагандист шахової композиції, директор кубків світу і олімпійських конкурсів складання, автор цікавих статей у жанрі казкової композиції та зворотних матів.

П. Петков, «The Problemist», 1994. 1 st Prize.

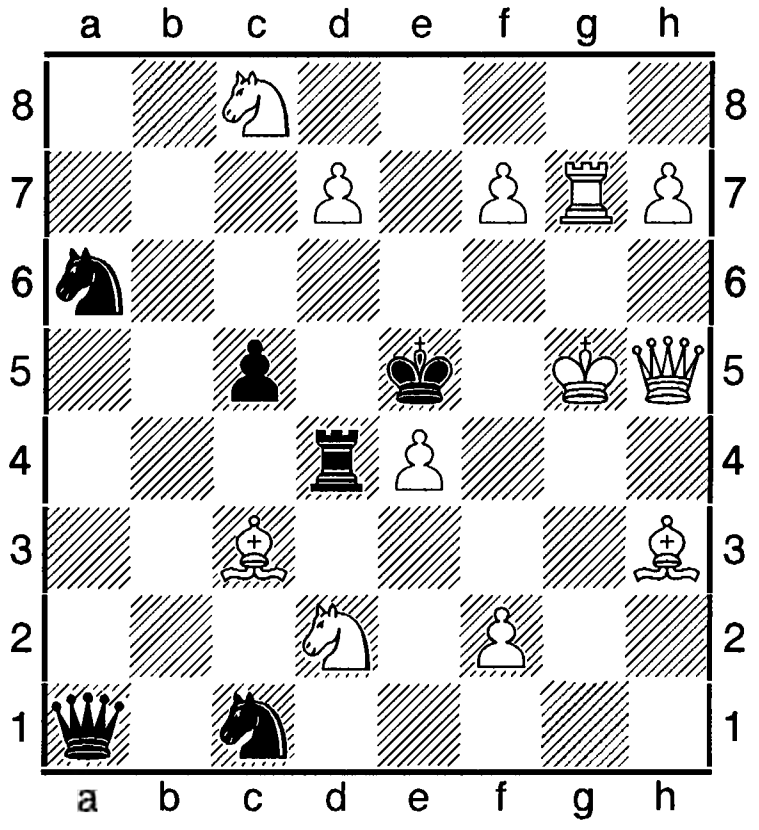

S # 6 12+6

1.d8C! {2.Kph4+ Kpf4 3.Cg5+ Kpe5 4.Ce7+ Kpf4 5.Cd6+ Txd6 6.Дh6 Txh6++}, 1. ...Дхc3

2.Крg6+ Крf4 3.Сg5+ Крe5 4.Сh4+ Крf4 5.Сg3+ Дхg3+ 6.Дg5+ Дхg5++, 1. ...Кd3 2.Крh6+ Крf4 3.Сg5+ Крe5 4.Сe3+ Крf6 5.e5+ Кхe5 6.Дh4+ Тхh4++.

Трансформація білої батареї **Кр Д** в нову батарею **С Д** вперше зреалізована в трьох варіантах у задачах на зворотний мат!

Література: П. Петков, Ізбрані шахматні задачі, Софія, 1982; Ю. Гордіан, «Ювілей нашого друга», ж. «Проблеміст України», №2 (32), 2012.

Петренко (Petrenko) Світлана (нар. 1974) – молдовська шахістка, міжнар. ґросмайстриня з 2009, міжнар. майстриня серед чоловіків. Учасниця ч-ту світу з шахів серед жінок в Москві 2001 (у 2-му раунді програла майбутній чемпіонці світу Жу Чен), зонального т-ру ФІДЕ в Мінську 1993 (23), міжнар. т-ру у Львові 2009 (4).

Петрик (Petrik) Томаш (нар. 31.10.1980, Модра) – словацький шахіст, міжнар. ґросмайстер з 2008. Міжнар. майстром став 2004. Ело 2014 = 2467. Учасник 4-х Всесвітніх шахових олімпіад (2006-2012). Найкращий рез-т показав у Ханти-Мансійку 2010: 6 очок з 9.

Петрик Федір (нар.22.01.1987, Київ) – український шахіст, майстер ФІДЕ. Ело 2009 = 2181 (Україна), 2312 (ФІДЕ).

Петров (Petrov) Андрій – російський проблеміст і розв'язувач шахових композицій, міжнар. майстер, срібний призер ч-ту Європи серед юнаків з розв'язування у Суботиці 2009. Учасник опен-турніру з розв'язування в Твері 2009 (1) та московського опен-турніру 2009 (4).

Петрова Ірина (нар.14.11.1994, Київ) – українська шахістка, майстриня ФІДЕ. Ело 2009 = 2089 (Україна), 1985 (ФІДЕ).

Петрова оборона – дебют, який починається ходами: **1.e4 e5 2.Kf3 Kf6 3.Kxe5 d6** і приписується першому російському майстрові О. В. Петрову (01.02.1794-0.04. 1867). Проте сучасні дослідники шахів, в тому числі й російські, дивуються, як Петров міг стати розробником цього дебюту, коли він вважав хід **2. ... Kf6** некоректним?! (див. ст. «Мацукевич», «Російська партія», «Семенко»). Наприклад, Г. Левенфіш 1940 у «Сучасному шаховому дебюті» писав: «Что касается русской партии, то одно время она называлась защитой Петрова, на наш взгляд, неправильно». Сумнів висловив також історик шахів М. Греков, який у ж. «Шахмати в СССР», №1 за 1947 зауважує про К. Яніша: «Особенно тщательно разработанное им начало 1.e4 e5 2.Kf3 Kf6 Яніш назвал в честь русского мастера и своего друга «Защита Петрова или русская партия». Иными словами, Яниш от себя сделал Петрову нечто вроде подарка» {Матеріали взяті зі ст. Ю. Ремізова «У защиту русской партии» (против дебютных легенд о Петрове)», ж. «64-шо», №4, 1997}. Автор даної статті теж схильний вважати творцем цього початку К. Яніша.

Петров Віктор Миколайович (нар. 1946, Лубни Полтавської обл.) – віце-президент ФШУ (до 2001), през. ФШУ з 2002, кандидат у майстри спорту України, чемпіон Полтавської області 1972, неодноразовий переможець т-ру «Парламентська партія», депутат Верховної Ради України 1-го скликання.

Петров (Petrov) Володимир Михайлович (27.09.1907, Рига,-15.03.1945, Смоленськ; за іншими джерелами – 1943, у Воркуті) – латвійський майстер російського походження. Юрист. Помер у застінках смоленської тюрми. Основні рез-ти змагань: Перший конгрес Латвії, бічний т-р 1927 (1); Другий конгрес Латвії 1926 (2-3), ч-т Риги 1928 (1); Всесвітня олімпіада в Гаазі 1928 (8,5 очок з 16 за 2-ю шахівницею); Третій конгрес Латвії 1930 (1); матч з М. Фейгіним 1930 (5,5 на 2,5); Всесвітня олімпіада в Гамбурзі в складі команди Латвії 1930 (11 очок за 2-ю шахівницею); Клайпеда 1931 (2-5), Всесвітня олімпіада в Празі (11,5 очок з 16 за 3-ю шахівницею), матч з А. Махтом (2 на 0); 1932 – ч-т Риги (1), матч з В. Мікенасом (1,5 на 2,5), 2-й матч з Мікенасом (1,5 на 0,5);

1933 – ч-т Риги (2), Острава (8-9), олімпіада в Фолькстоні (7,5 очок з 14 за 2-ю шахівницею); 1934 – П'ятий конгрес Латвії (1-2), матч з Р. Шпільманом (3,5 на 4,5); 1935 – ч-т Латвії (1), олімпіада у Варшаві (10,5 очок з 19 за 1-ю шахівницею); 1936 – ч-т Риги (1), Подебради (10-11), Гельсинки (1), олімпіада в Мюнхені (13,5 очок з 20 за 1-ю шахівницею); 1937 – ч-т Латвії (1), Кемери (1-3), Земмерінг-Баден (8), олімпіада в Стокгольмі (10 очок за 1-ю шахівницею); 1938 – Маргіт (3), Лодзь (3-5), Гарцбург (6-7); 1959 – Кемери (8), Розаріо (1), олімпіада в Буенос-Айресі (9,5 очок з 13 за 1-ю шахівницею); 1940 – 12-й ч-т СРСР (10); 1941 – Перший ч-т Латвії (3-4), півфінал 13-го ч-ту СРСР (4), ч-т Москви (2), 1942 - т-р Москва-Свердловськ 1942 (2).

В. Петров – М. Стольберг. Москва, 1940.
Оборона Грюнфельда (D 48).

1.d4 Kf6 2.c4 g6 3.g3 d5 4.Cg2 Cg7 5.Kc3! e6 6.Kf3 0-0 7.0-0 b6 8.Ke5 Cb7 9.Да4 c6 10.Td1 Ke8! 11.b4 Kd6 12.c5 Cxc5 13.de Kc4 14.Ch6 Kb2 15.Дb3 Kxd1 16.Kxd1! Te8 17.Кc3 f5 18.ef Дxf6 19.Td1! Kd7 20.Kg4 Де7 21.h4 Ca6 22.Дb2! Cc4 23.Cg5 Дg7 24.Kh6+ Kph8 25. Kf7+ Kpg8 26.Kh6+ Kpf8 27.Td4!! e5 28.Дd2! Ted8 29.Txc4 dc 30.Дd6+ Kpe8 31.Де6+ Kpf8 32.Ce7+, (1-0).

Автор книг: Шахи в Латвії до 1940, Рига, 1940 (упорядник, латвійською мовою); Das grosse internationale Schachmeisterturnner zu Kemers sn Lettland 1937, Riga, 1938 (упорядник).

Література: С. Гродзенський, «Життя і доля ґросмайстра Петрова», ж. «64-шо», №7 за 1989.

Петрович (Petrovich) Ненад (07.09.1907, Загреб,- 1989) – хорватський шаховий композитор, міжнар. ґросмайстер з 1975 і міжнар. арбітр (1956) з шахової композиції. Президент Постійної комісії ФІДЕ з шахової композиції 1958-1966. Головний редактор ж. «Проблем» 1951-1981 і альбомів ФІДЕ. Інженер-будівельник. З 1924 опублікував понад тисячу кмпозицій різних жанрів, 250 з яких відзначено, в тому числі понад 150 - першими призами. Був визнаним авторитетом в жанрі задач-тасків (див. «Таск»), стратегічних три- і багатоходових задач, задач на ретроаналіз, а також шахово-математичних композицій.

Н. Петрович, 1954.

У задачах максимуммерах (див. «Максимуммер») чорні повинні робити геометрично найдовші ходи. Якби у цій позиції черга ходу була за чорними, то вони повинні були грати тільки 1. ... **Дd1++!** У справжньому розв'язкові білий король є дуже активним: **1.Kpd2! Дd1+ 2.Kpe3! Дd6 3.Kpe4Дd1 4.Kpe5 Дd6+ 5.Kpxd6 Kpf2 6.Kpe5! d5 7.Kpd4 Kpe1 8.Kpd3 Kpf2 9.Kpd2 Kpg1 d4** (іншого, крім мату, немає) **11.Kpd2 Kpf2 12.Kpd3 Kpe1 13.Kpc2 Kpf2** (білі зіграли по трикутнику) **14.Kpd2 Kpg1 15.Kpe1 d3 16.Kpd2 Kpf2 17.Kpxd3 Kpe1 18.Kpc2 Kpf2 19.Kpd2 Kpg1 20.Kpe1 b3++.**

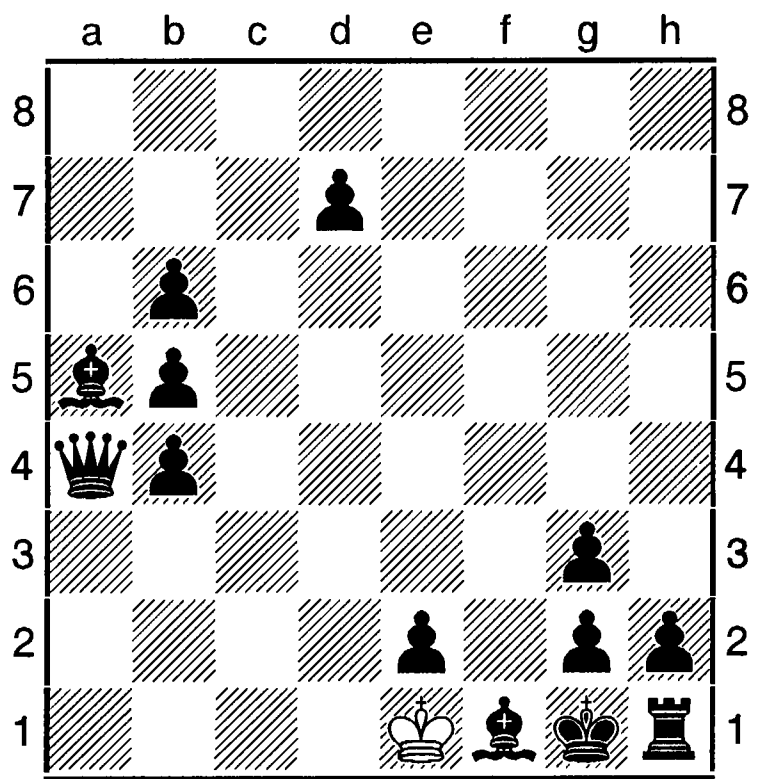

S # 20 1+13

П. - автор книг: Шаховські проблем, Загреб, 1949; Problemi Sama Loyda. Zagreb, 1985; «Альбом ФІДЕ (1914-1944)», 1-3 томи; «Альбом ФІДЕ (1945-1955»); «Альбом ФІДЕ (1956-1958»); «Альбом ФІДЕ (1968-1970»); «Альбом ФІДЕ (1971-1973)»; «Альбом ФІДЕ (1974-1976)»; «Альбом ФІДЕ (1977-1979)»; «Альбом ФІДЕ (1980-1982)».

Література: М. І. Нагнибіда, Парадокси в шахових задачах, К., 1991.

Петров Іван (Кам'янець-Подільський) – український шахіст, національний майстер,

ґросмайстер ІКЧФ. Ело 2011 = 2538. 5-й у списку 50 найсильніших гравців-заочників країни. Бронзовий призер ч-ту України 2009 із заочних шахів.

Петросян (Petrosian) Аршак Багратович (нар.16.12.1953, Єреван) – вірменський шахіст, майстер спорту СРСР (1964), міжнар. майстер з 1978, ґросмайстер з 1984. За освітою філософ. Переможець юнацького т-ру в Плоєшті 1973. Учасник ч-ту СРСР 1985, спартакіад народів СРСР з 1975 у складі команди Вірменії. Володар бронзової медалі 1992 на олімпіаді в Манілі у складі команди Вірменії. Найкращі рез-ти в інших міжнар. змаганнях: Єреван 1980 (1-2), 1984 (1), 1986 (7-9); Албена 1980 (1); Львів 1981 (3); Тунха 1987 (1-2); Будапешт 1987, 379 учасників (2-6); Нові-Сад 1988 (3-10); Дортмунд 1990. масовий т-р (1); Екло 1991 (2-4); Валторенс 1992 (1-5); Птуй 1993 (1); Ліппштадт 1993 (3-7); Дортмунд 1999, бічний т-р (3-4), 2000, т-р «В» (2-4). Найбільших успіхів досяг на посаді тренера. Він був секундантом О. Романишина, Р. Ваганяна, В. Акопяна, П. Леко. Під його керівництвом збірна команда Вірменії стала чемпіоном Європи, бронзовим призером ч-ту світу, вигравала перемоги на Всесвітніх олімпіадах 1996, 1998, 2008. Дочка Софія одружена з угорським ґросмайстром П. Леко.

Петросян (Petrosian) Тигран Вартанович (нар. 17.06.1929, Тбілісі,- 13.08. 1984, Москва) – вірменський шахіст, 9-й в історії шахів чемпіон світу 1963-1969, міжнар. ґросмайстер з 1952. Ело 1973 = 2640. 7-а позиція в рейтинг-списку ФІДЕ. Шаховий теоретик і журналіст. Редактор щомісячника «Шахова Москва» («Шахматная Москва») 1963-1966, головний редактор тижневика «64» 1968-1977. Кандидат філософських наук.

У шахи почав грати на початку 1940-х у тбіліському Палаці піонерів, де навчався під керівництвом А. Ебралідзе. Його батько працював двірником у Будинку офіцерів. Він рано пішов з життя і 15-річному Тиграну нічого не залишалося, як узяти самому мітлу в руки, щоб сім'я не позбулася службової квартири. На той час у хлопця проявився талант до шахів і він зрозумів, що вони можуть стати тим чарівним ключиком, який докорінно змінить його життя. Значний вплив на формування шахових поглядів мала книга А. Німцовича «Моя система на практиці». Перших успіхів досяг на всесоюзних юнацьких т-рах 1945 (1-3), 1946 (1); чемпіон Грузії 1945 і Вірменії 1946, 1947-1948 разом з Г. Каспаряном. Майстром спорту став на півфіналі ч-ту СРСР 1947. У фіналі ч-ту СРСР 1949 (16). Після переїзду до Росії 1945 досяг відмінних рез-тів у ч-тах Москви: 1950 (3), 1951, 1956 (1). На ч-ті СРСР 1951 (2-3) і виграв право на участь в міжзон. т-рі 1952, де також був 3-м. З тих пір незамінний учасник змагань на пер-шість світу. На т-рі претендентів 1953 мав 5-е місце. На міжзон. т-рах 1955 (4), 1958 (3-4), 1962 (2-3); на т-рах претендентів 1956 (3-7), 1959 (3).

Вигравши т-р претендентів 1962, домігся права на матч з М. Ботвинником, якого переміг 1963 з рах. 12,5 на 9,5 очок (див. «Петросян-Ботвинник матч») і виборов звання чемпіона світу. 1966 зберіг звання чемпіона, вигравши матч на першість світу в Б. Спаського з рах. 12,5 на 11,5 (див. «Петросян-Спаський матч»).

1969 програв матч на першість світу Спаському з рах. 10,5 на 12,5 (див. «Спаський – Петросян матч»). Боротьбу за звання чемпіона світу продовжив у матчах претендентів 1971-1980: 1971 виграв у Гюбнера з рах 4 на 3 (Гюбнер здався достроково), у В. Корчного – з рах. 5,5 на 4,5; програв фінал Р. Фішеру – 2,5 на 6,5; 1974 виграв чвертьфінал у Л. Портиша (7 на 6), півфінал програв В. Корчному – 1,5 на

3,5; 1977 зіграв чвертьфінальний поєдинок з тим же Корчним 5,5 на 6,5, а 1980 знов зустрічався з Корчним у чвертьфіналі (3,5 на 5,5). Міжзон. т-ри: Біль 1976 (2-4), Ріо-де-Жанейро 1979 (1-3).

У складі збірної команди СРСР 9 разів виграв шахові олімпіади 1958-1974, змагаючись за першою шахівницею 1964-1968. З 38 партій виходив переможцем у 25, 13 звів унічию, не програвши в жодній. П. – 8-разовий переможець командних ч-тів Європи 1957-1983. Учасник 14 ч-тів СРСР; найкращі рез-ти: 1959, 1961, 1975 (1), 1969 (1-2, виграв ддатковий поєдинок в Л. Полугаєвського), 1951 (2-3), 1954 (4-5), 1955 (3-6), 1958 (2), 1960 (2-3), 1973 (2-6), 1976 (3-4), 1977 (4).

Переможець командних ч-тів СРСР: 1954 (в складі команди ЦС ДСТ «Спартак»; 1959, 1967, 1972 – в складі команди Москви). Чемпіон Москви 1951, 1956. Учасник багатьох великих міжнар. т-рів: Бевервейк 1960 (1-2); Копенгаген 1960 (1); Цюрих 1961 (2); Лос-Анджелес 1963 і Буенос-Айрес 1964 (1-2); Загреб 1965 (3); Єреван 1965 і Венеція 1967 (2-3); Пальма на о. Мальорка 1969 (2); Вейк-ан-Зее 1971 (2-5); Сараєво 1972 (2), Сан-Антоніо 1972 (1-3); Лас-Пальмас і Амстердам 1973 (1-2); Маніла 1974 (2); Мілан 1975 (3-4); Лон-Пайн 1976 (1); Гастингс 1977-1978 (2-3); Вільнюс 1979 (2); Таллінн 1979 (1); Лас-Пальмас 1980 (1-3); Бар 1980 (1); Тілбург 1981 (2). Змагався в команді СРСР у матчах з шахістами Англії, Аргентини, Угорщини, США, ФРН, Швеції, Югославії та інших країн; учасник «матчу століття» 1970. «Я глибоко переконаний, що в шахах, хоча вони є лише грою, немає нічого випадкового. І це моє кредо. Я люблю тільки такі партії, де я грав у відповідності з вимогами позиції... Я вірю тільки в логічну, правильну гру» (Петросян). П. зробив вагомий внесок у теорію дебютів: французька оборона, оборона Каро-Канн, до низки закритих початків.

Б. Гургенідзе – Т. Петросян. Москва, 1961.
1.e4 c6 2.Kc3 d5 3.Kf3 Cg4 4.h3 Cxf3 5.Дxf3 Kf6 6.d3 e6 7.Ce2 Kbd7 8.Дg3 g6 9.h4 h5 10.0-0 Дb6 11.Tb1 Ch6 12.Cg5 Cxg5 13.hg Kh7 14.ed ed 15.Kph1 0-0-0 16.Tde8 17.Дf2 Дxf2 18.Txf2 Khf8 19.Cf3 Ke6 20.Ke2 f6 21.gf Kxf6 22.b4 Kg4 23.T2f1 Ke3 24.Tfc1 g5 25.fg Kxg5 26.Kd4 h4 27.Kf5 Kxf3 28.Kd6+ Kpb8 29.Kxe8 Kd2 30.Te1 Кхс2 31.Kd6 Kxb1 32.Txb1 Tf8 33.b5 Kpc7, (0-1).

Є партії Тиграна Вартановича, які мають етюдний характер. Наприклад, цей етюд народився в результаті аналізу однієї з відкладених партій. Фігури білих дуже активні, але в чорних по-явилася неочікувана можливість врятува-тися.

Т. Петросян і Ю. Авербах, 1971.

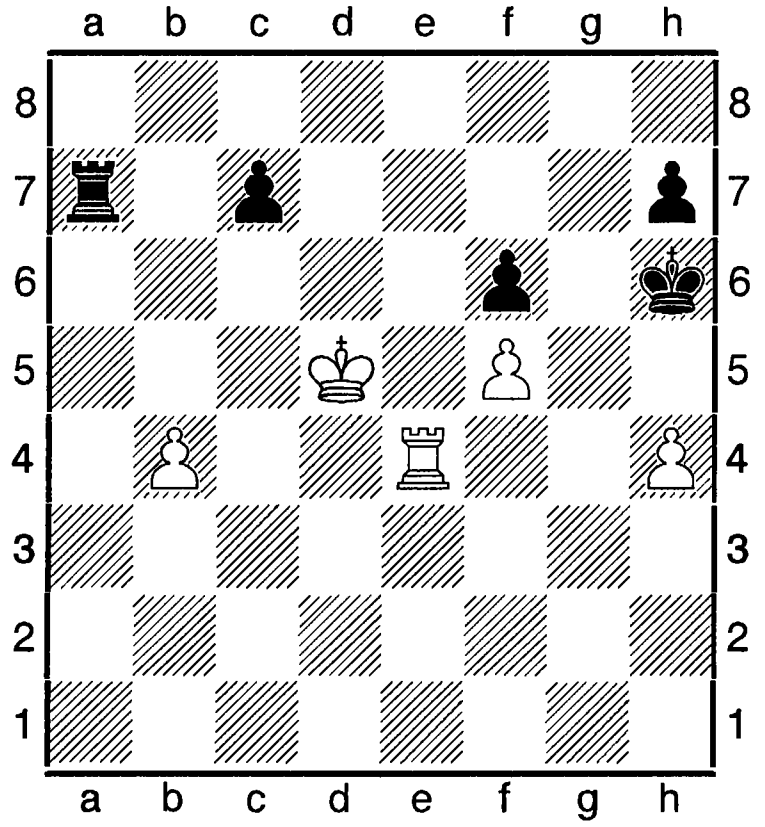

= 5+5

1. ... Та4! Крс6 (якщо 2.Кре6, то 2. ... с5) **Kph5 3.Крхс7 h6!!**, і все стало зрозумілим: від **4. ...Txb4!** з патом захисту немає. Нічия. Захоплююча короткометражка!

З 1984 проводяться меморіали Т. В. Петросяна (див. «Петросяна маморіали»). 1987 запроваджена мадаль на честь пам'яті П., 07.07.2006 в Єревані відкрито пам'ятник славетному вірменському шахістові.

Література: Т. В. Петросян, Шахи і філософія, Єреван, 1968; його ж, Стратегія надійності, М., 1985; його ж, Шахові лекції, М., 1989; спільно з А. Матановичем «СРСР - збірна світу» (усі - російською мовою); В. Васильєв, Життя шахіста.- О. Суетин, Вибрані партії Т. Петросяна, Єреван, 1969; В. Васильєв, Загадка Таля.- Друге «я» Петро-

сяна, М., 1973 (усі- російською); T. Petrosjan 350 Partien, Hamburg. 1963; Petrosian's best games of chess, 1946-1963, ed. by P.H. Clarke, L., 1964; В. М. Арчаков, Ґросмайстерські композиції: шахові задачі й етюди, К., 1985 (російською); П. Марусенко, «Надійність – його ремесло», в «Спортивна гезета», 26-27 червня, 1999.

Петросяна меморіали – міжнародні змагання, які проводяться в Єревані з 1984 на честь пам'яті про Т. В. Петросяна. До 1992 організовувалися Шаховою федерацією Вірменії та Шаховою федерацією СРСР. З 1992 Шаховою федерацією Вірменії. На пропозицію 5-разової чемпіонки світу з шахів Н. Гаприндашвілі з 1989 проводяться також три серед жінок. У Москві серед юних шахістів організовуться фестивалі Т. Петросяна.

1984. Жовтень. Єреван. 1-й меморіал. 16 учасників з 7 країн. 1. А. Петросян – 10,5 очок; 2. В. Цешковський – 9; 3-6. Л. Еолян, С. Лпутян, П. Секей, Н. Шорт – по 8.

1986. Травень-червень. Єреван. 15 учасників з 6 країн. 1-2. Л. Псахіс, О. Романишин – по 9,5 очок; 3. М. Таль – 9; 4. Дж. Годжсон – 8; 5-6. Лпутян, Л. Ортега – по 7,5; 7-9. Ю. Балашов, Д. Дончев, А. Петросян – по 7; 10-11. М. Тайманов, І. Чом – 6,5; 12-13. А. Анастасян, К. Григорян – по 6; 14. Е. Мнацакян – 5; 15. М. Конопка – 3.

1989. Турнір присвячений 60-річчю від дня народження Т. Петросяна. 12 учасників.1. В. Іванчук, 2. С. Лпутян. Під час змагань було відкрито меморіальну плиту для спорудження пам'ятника Т. В. Петросяну, проведено сеанс одночасної гри за 6 600 шахівницями.

1990. 12 учасниць. 1. Чін Каньїн – 8,5 очок; 2. І. Юдасина – 7,5; 3-5. Л. Асланян, Н. Уманська – по 6; 7-9. Н. Каракашян, Е. Халафян, Р. Ейдеьсон – по 5; 10. Лю Шилан – 3,5; 11. Ш. Айрапетян – 3; 12. А. Патія – 0.

1991. 14 учасниць. 1-4. Н. Каракашян, Л. Жисман, І. Уманська, Т. Хаміадашвілі – по 9 очок; 5. Л. Сауніна – 8,5; 6. Л. Аслан – 8; 7-8. Н. Ручйова, А. Шафранська – по 5; 11-12. М. Гюрова, Г. Дерліх – по 4,5; 13. Л. Несторова – 4; 14. Фам Хіонг – 1,5.

2004. Присвячений 75-річчю Т. Петросяна. Масовий. 128 учасників. 9 турів. 1. П. Смірин – 7,5 очок; 2. В. Іванчук – 7; 3-12. ... О. Арещенко – 6,5 очок. Тоді ж 28-29.11 відбувся ч-т Європи з АШ. Змагання виграв В. Іванчук.

Петросян – Ботвинник матч на першість світу. 23.03-20.05.1963. Москва. Про умови матчу див. ст. «Чемпіонат світу чоловічий особистий». Головний арбітр – Г. Штальберг (Швеція), суддя – Г. Голомбек (Англія). Секундант – І. Болеславський (у Т. Петросяна); Ботвинник від допомоги секундан- та відмовився.

Вигравши першу партію, лідером став Ботвинник. Після 3-х нічиїх Петросян переміг у 5-й та 7-й партіях. Потім настала серія нічиїх з 6-и партій, після яких Ботвинник зрівняв рахунок в матчі. Але виграш у 15-й партії дав можливість знов лідирувати вірменину. Вирішальною виявилася гра у 18-й партії, котра була відкладена приблизно з однаковими шансами: під час доігравання Петросян переміг вчетверте у матчі. Наступні ігри також вібулися з перевагою претендента – 1 перемога і 2 нічиї. Матч завершився з користю для Петросяна - 12,5 на 9,5 (+ 5,- 2, = 15). Вірменський шахіст став 9-м чемпіоном світу в шаховій історії.

Т. Петросян – М. Ботвинник. 18-а партія матчу.

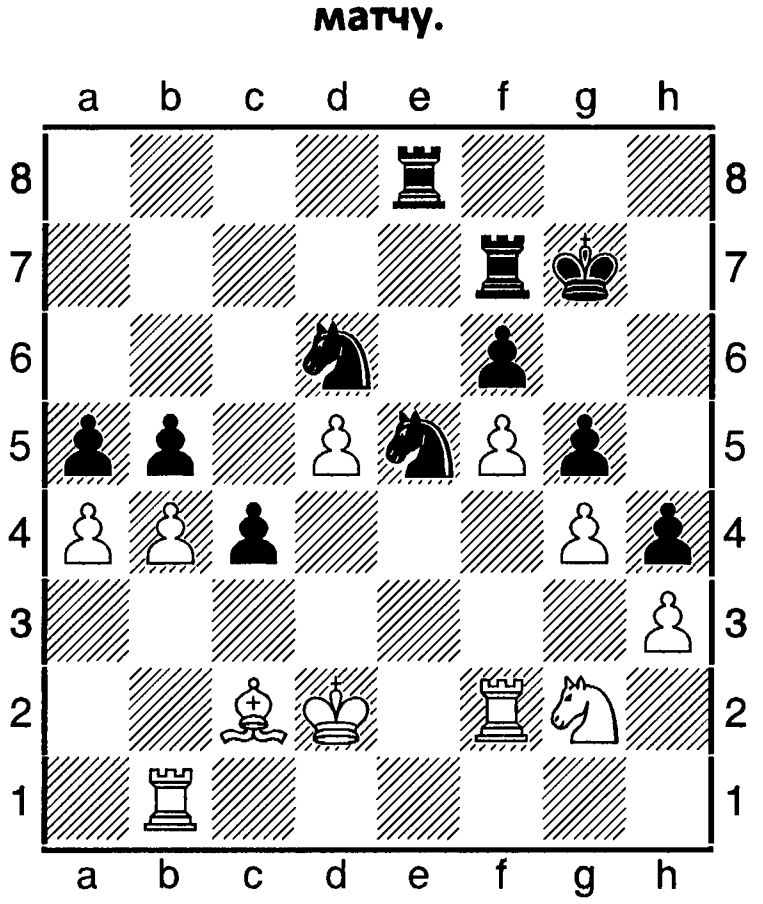

«Чорні витонченно реалізували свою перевагу: **51. ... c3+! 52.Крхс3 Тс7+ 53.Крd2 Кес4+ 54.Крd1 Ка3! 55.Td2 Kdc4 56.Ta2 ab 57.ab Kxb5 58.Ta6 Кс3+ 59.Крс1 Kxd5 60.Ca4 Тес8 61.Ке1 Kf4,** білі здалися» (А. Карпов).

Петросян - Спаський матч на першість світу. 11.04-09.06.1966. Москва. Про умови матчу див. ст. «Чемпіонат світу чоловічий особистий». Головний арбітр – А. О'Келлі (Бельгія), арбітр – М. Пилип (ЧССР). Секунданти – І. Болеславський (у Т. Петросяна), І. Бондаревський (у Б. Спаського). Після 6-ти нічийних перших партій 7-у і 10-у виграв чинний чемпіон. До 20-ї партії претендент зрівняв рахунок. Вирішальнми виявилися 20-а і 22-а партії, в яких переміг Петросян. 24-а партія при дограванні завершилася миром на пропозицію претендента. Загальний підсумок ігор 12,5 на 11,5 (+ 4,- 3, = 17) з користю для Петросяна. Він і зберіг звання чемпіона світу ще на один строк. Після 1934 чемпіон світу вперше виграв матч у претендента.

Б. Спаський – Т. Петросян.

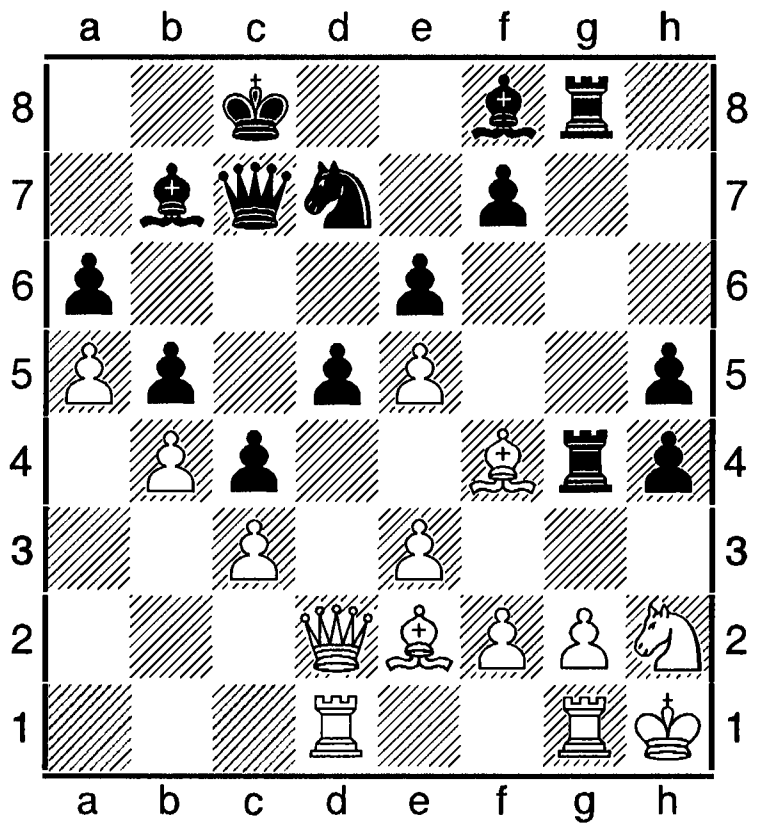

24. ... Kxe5! 25.Kxg4 hg 26.e4 Cd6 27.Де3 Kd7 28.Cxd6 Дxd6 29.Td4 e5 30.Td2 f5! 31.ed f4 32.Де4 Kf6 33.Дf5+ Крb8 34.f3 Cc8 35.Дb1 g3 36.Te1 h3 37.Cf1 Th8 38.gh Cxh3 39.Крg1 Cxf1 40.Крxf1 e4 41.Дd1 Kg4! 42.fg f3 43.Tg2 fg+, білі визнали себе переможеними.

Петросян (Petrosian) Тигран (нар. 1984, Єреван) – вірменський шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2012 = 2636. 5-й у списку 100 найсильніших шахістів країни. Переможець 38-ї Всесвітньої олімпіади в складі команди Вірменії в Дрездені 2008, володар Кубка Європи в складі клубної команди «Міка» з Єревана в Охриді 2009, срібний призер ч-ту світу серед юнаків в Індії 2004; учасник командного ч-ту світу в Бурсі 2010 (5, в складі команди Вірменії), матчу збірної Вірменії проти збірної Франції в Парижі 2009. Інші змагання: Тайюань 2005 (7-8); Дубай 2006, 142 учасники (3); Москва 2006 (5-11).

Петурссон, П'єтурссон (Petursson) Маргейр (нар.15.02.1960, Рейк'явік) – ісландський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 1986. Учасник міжзон. т-ру в Білі 1985 (14) та олімпіад 1982-1986 в складі команди Ісландії. Чемпіон Ісландії 1986, 1989 і переможець ч-ту північних країн в Торсхвані 1987. Учасник змагань за Кубок світу в Рейк'явіку 1988 (18). Найкращі рез-ти в міжнар. т-рах: Гамар 1979 і 1983-1984 (1), 1983 (2-3); Прага 1979-1980 (3-4); Монте-Карло 1980 (2-3); Суботиця і Любляна 1981 (2); Бела-Црква 1982 (1-6); Гаусдал 1983 і 1984 (1-3), 1983 (3);1985, зон. т-р ФІДЕ (1-2), 1987 (1); Рейк'явік 1984 (2), 1985 (2-3), 2000 (3-4); Смедеревська Паланка 1984 (1-2); Гастингс 1985-1986 (1); Аоста 1991, 180 учасників (1).

Петурссон - М. Седлер. Аоста, 1991.
Англійський початок (А 25).

1.c4 e5 2.Кс3 Кс6 3.g3 g6 4.Cg2 Cg7 5.e3 d6 6.Kge2 Kge7 7.0-0 0-0 8.Tb1 Cf5 9.d3 Дd7 10.b4 Ch3 11.b5 Cxg2 12.Крxg2 Kd8 13.d4 ed 14.Kxd4 Ke6 15.Kce2 d5 16.Ca3 Tfd8 17.Kxe6 Дxe6 18.Kf4 Де5 19.Cxe7 Дxe7 20.cd g5 21.Kh5 Де4+ 22.Дf3 Дxf3+ 23.Крxf3 Txd5 24.Tfc1 a6 25.Txc7 ab 26.g4 b6 27.Tb7 Td2 28.Txb5 h6 29.Tf5 Tf8 30.a4 Ta2 31.Ta7 Cc3 32.Kg3 Ca5 33.Ke4 Txa4 34.Kf6+ Крg7 35.Kd7 Te8 36.Te5 Крg8 37.Kxf7 Te6 38.Ke5 Te8 39.Kd7 Te6 40.Kf6+ Крf8 41.Kh5+!, (1-0).

Петц (Petts) Елізабет (нар.08.01.1985) – німецька шахістка, міжнар. ґросмайстриня.

Звання міжнар. майстра серед чоловіків здобула 2004. Ело 2010 = 2467. Чемпіонка Німеччини 1999. Виграла дві показові партії в Г. Каспарова в Ганновері 1999. Після цього Каспаров допоміг відшукати спонсорів для подальших занять з удосконалення шахової майстерності. Чемпіонка світу серед дівчат до 18 років на Криті 2002, чемпіонка світу серед шахісток до 20 років в Стамбулі 2005, срібна призерка змагань за Кубок світу в Дрездені 2006. На особистому ч-ті Європи серед жінок у Варшаві 2001 була 9-ю, на ч-ті Європи в Нові-Сад у складі команди Німеччини мала 12-е місце і 6-й рез-т за 1-ю шахівницею. У складі національної команди на олімпіаді в Ханти-Мансійську 2010 показала один з найкращих рез-тів за 1-ю шахівницею: 6,5 очок з 9. Брала участь у змаганнях на першість світу з шахів Фішера в Майнці 2006 (програла О. Костенюк з рах 2,5 на 3,5). 2008 на ч-ті світу серед жінок в Нальчику програла Г. Ушеніній в 1-му раунді. Інші змагання: Біль 2004 (3-5), Лозанна 2005, чоловічий т-р (8); Володимир (Росія) 2006 (2), Краснотур'їнськ 2007 (10).

Петц (Petts) Томас (нар. 04.09.1956, Ерфурт) – німецький шахіст, міжнар. майстер з 1984, ґросмайстер (1990). Ело 2014 = 2400. На т-рі в Штральзунді 1988 мав 1-2-е місце, 3-й призер міжнар. т-ру в Санкт-Августині 1990.

Т. Петц – Т. Каспер. Штральзунд, 1988.
Індійська оборона.

1.d4 Kf6 2.c4 d6 3.Kc3 Kbd7 4.e4 e5 5.Kge2!? c6 6.d5 Ce7 7.Kg3 g6? 8.Ch6 cd 9.cd Cf8 10.Ce3 h5?!11.Ce2 a6 12.a4 Ce7 13.Kf1 0-0 14.Kd2 Tb8 15.0-0 Ke8 16.Kc4 Cg5 17.Дd2 Cxe3 18.Дxe3 b6 19.Ta3! a5 20.Kb5 Kc5 21.f4 ef 22.Дxf4 Ca6 23.Tg3 Cxb6 24.ab Де7 25.e5 de 26.Kxe5 Tb7 27.Cxh5 Kd7 28.Kg4 Дc5+ 29.Kph1 Дd6 30.Дg5, (1-0).

Печонкин Олег Володимирович (нар. 07. 12.1950, Київ) - український шахіст, міжнар. арбітр з 2007.

Пешина (Peshyna) Гінтаунс Альбертас (нар. 04.08.1952, Шауляй) – литовський шахіст, міжнар. майстер з 1988. Ч-т ВЦРПС 1979 (4-7); ч-т ЦТ «Локомотив» 1981 (2-3). Переможець ч-ту прибалтійських країн і Білорусі 1988. Багаторазовий учасник спартакіад народів СРСР і ч-тів СРСР серед команд союних республік. Найкращі рез-ти в міжнар. змаганнях: Каунас 1986 (2-5); Егер 1987 (3).

Пєсков Олексій (нар.18.03.1982, Миколаїв) – український шахіст, міжнар. майстер. Ело 2009 = 2385 (Україна), 2375 (ФІДЕ).

П'єштяни-турніри – міжнародні шахові змагання. Проводилися на курорті П'єштяни (Чехословаччина).

1912. Травень-червень. 1. А. Рубінштейн – 14 очок з 17; 2 .Р. Шпільман – 11,5; 3. Ф. Маршалл 10,5; 4-6. О. Дурас, Р. Тейхман, К. Шлехтер – по 10; 7-8. З. Балла, Д. Брейєр – по 9,5; 9-11. С. Алапін, Г. Сальве, К. Штерк – по 9; 12. М. Ловцький – 8; 13-14. Ж. Барас, Ф. Гейтс – по 6; 15-17. К. Громадка, Е. Кон, П. Леонгард – по 5,5; 18. П. Йонер – 4,5.

1922. Квітень. 19 учасників. Переможець визначився тільки в останньому турі. Ю. Боголюбов, набравши 15 очок, на пів-очка випередив О. Альохина і Шпільмана. 4. Є. Грюнфельд – 11; 5. Р. Реті – 10,5; 6-7. Г. Вольф, Ф. Земіш – по 9,5; 8. С. Тартаковер – 9; 9-11. Йонер, З. Тарраш, М. Ейве – по 8,5; 12-13. Громадка, О. Селезнів – по 7; 16-17. Л. Прокеш, Д. Пшепюрка – по 6; 18. Г. Марко – 5,5; 19. К. Ополченський – 4,5.

Пилип, Філліп (Phillipp) Кшиштоф (нар. 1974) – французький шахіст, міжнар. майстер. Ело 2012 = 2404. 81-й у списку 100 найсильніших шахістів країни. Переможець фестивального т-ру в Клерман-Ферране 1991.

Пилисевський (Pilisevskyi) Богуш – польський шахіст і шаховий композитор та розв'язувач шахових композицій. Срібний призер ч-ту світу з розв'язування у Вагенінгені 2006, а також срібний призер ч-ту Європи з розв'язування в складі національної команди Польщі в Лондоні 2010.

Пипа Володимир Йосипович (нар. 1939, Черкаси,- жовтень 2001, там же) – україн-

ський шаховий композитор, національний майстер. Опублікував 614 композицій різних ортодоксальних жанрів, серед них 378 мініатюр. Багаторазовий переможець черкаських обласних першостей, а також численних конкурсів, які проводилися в Україні та багатьох країнах світу, в тому числі на конкурсі складачів ШК Спорткомітету України 1979 з розділу етюдів мав похвальний відгук та 2-й приз з розділу багатоходових задач. Одержав 40 відзнак, з них 10 перших призів.

П.- автор 3-х книг, а також багатьох статей з шахової композиції. О. М. Дашківський присвятив свою працю В. Й. Пипі «Українська тематика в шахових задачах», де знайомить читачів з темами, котрі запропоновані українськими митцями, в т. ч. з черкаською темою. П. спільно з Дашківським 2001 організував міжнар. конкурс на Черкащині зі складання двоходових задач на черкаську тему.

Horst Bottger (Німеччина), «Черкаський край» - МК «В. Пипа-2001». 1-2-й призи на рівних.

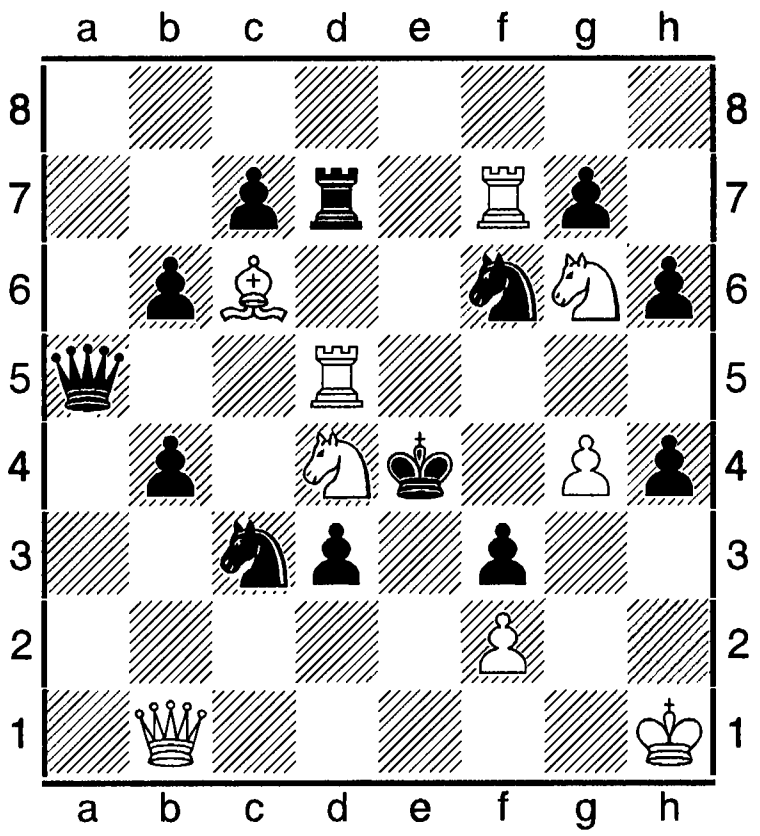

 # 2 9+13

1.Кс2! (2.Td4, Te5++) 1. ...Дd5, Td5, Kfd5, Kcd5 2.Дb4, Te7, Tf4, Де1++, 1. ... de 2.Дс2++.

М. Великий, Є. Самотугов. «Черкаський край» - МК «В. Пипа-2001». 1-2-й призи на рівних.

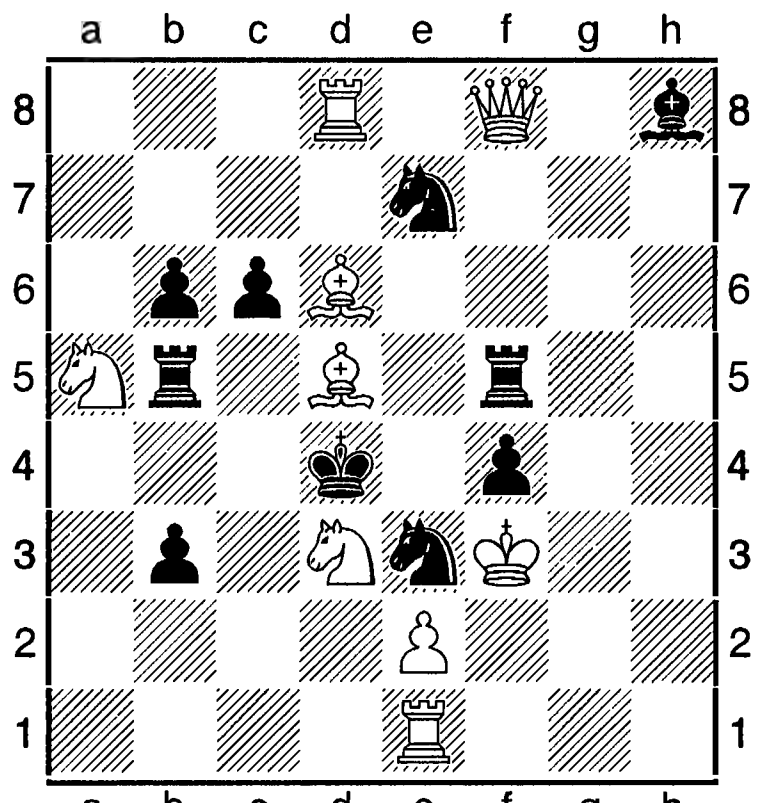

 # 2 9+10

1.Се6! (2.Сс5, Се5++) 1. ... Tbd5, K3d5, K7d5, Tfd5, Tc4, Кс6, Дf4++.

Пипа Олександр (нар. 23.03.1968, Київ) – український шахіст, міжнар. майстер. Ело 2009 = 2349 (Україна), 2443 (ФІДЕ). Виграв 1-е місце в Зюбокрицького меморіалі у Києві 1997.

Південнно-Африканська-Республіка (ПАР) – держава в південній Африці. Офіційна столиця: Чване (Преторія), фактично- Кейптаун. ПАР повторно стала членом ФІДЕ 1991. 1996 відбулося святкування 100-річчя шахового клубу в Кейптауні. 1996 проведено перший відкритий ч-т країни при 20 учасниках в 11 турів. Найкращі рез-ти: 1. мм Д. Глюкман; 2. мм Дж. Мікелакіс; 3. мм М. Левітт.

ШФ ПАР об'єднує близько 6000 гравців, які входять до 300 клубів і об'єднаних в 32 асоціації. Президент ШФ і південно-африканської зони ФІДЕ Артур Кобесе. На вершині піраміди перебуває 19 шахістів, які входять до ретинг-листа ФІДЕ (номер один – Георг Мікелакіс з Ело 2405), в тому числі 3 міжнар. майстри і 2 майстри ФІДЕ. Лідером серед жінок є міжнар. майстриня Мероні Мейє (2101).

Південної Америки чемпіонат командний 1988 проводився в Хуніне (Аргентина). 6 команд по 6 шахістів у кожній. Підсумки: Куба (Х. Ногейрас, А. Родрігес, Г.

Гарсія, Р. Вера, Х. Діас, В. Аренсібія) – 30 очок з 40; 2. Чилі – 24; 3. Аргентина – 23; 4. Перу – 21; 5. Парагвай – 15,5; 6. Уругвай – 6,5. Команда-переможець виграла право на участь у 2-й командній першості світу 1989.

Півень Ігор (нар.06.11.1967, Донецьк) – український шахіст, майстер ФІДЕ. Ело 2009 = 2383 (Україна), 2337 (ФІДЕ).

Північний гамбіт: 1.e2-e4 e7-e5 2.d2-d4 e5xd4 3.c2-c3

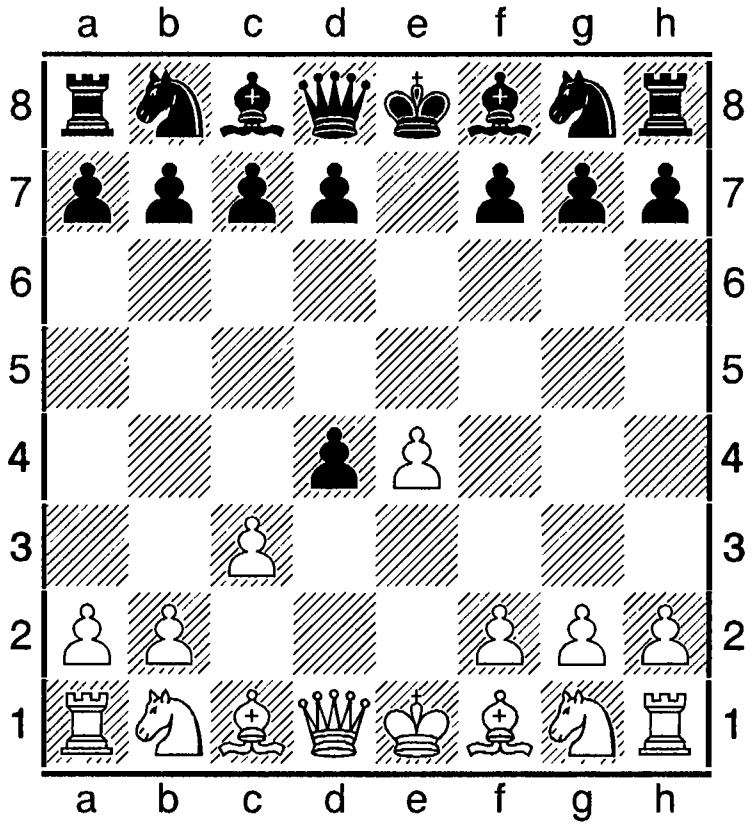

Належить до відкритих початків. Винайдений данськими теоретиками у другій половині 19 століття і мав назву данського. Деякі джерела називають його центральним гамбітом.

При цьому початку білі прагнуть випередити суперника в розвитку фігур. Чорні ж можуть відхилити або забрати жертву: **3. ...dc 4.Cc4 cb 5.Cxb2 d6.** Далі може бути 6.Ke2 Kc6 7.0-0 Ce6. Після 8.Cd5 Kf6 9.Дb3 Дc8 10.Kf4 Cxd511.ed Ke5! 12.Te1 Ce7 13.Cxe5 de 14.Txe5 Дd7 15.Дg3 0-0-0! з виграшем (Мароці) чи 5. ...d5 6.Cxd5 Kf6 7.Cxf7+ Kpxf7 8.Дxd8 Cb4 9.Дd2 Cxd2 10.Kxd2+. У відповідь на 6.Cxd5 можна грати 6. ... Cb4+ 7.Kpf1 Kf6. Сильніше 7.Kc3 Cxc3+ 8.Cxc3 Kf6 9.Kf3 Kxd5 10.ed Де7+ 11.Kpf1 0-0 12.Дd4! Дf6 13.Дxf6 gf 14.Cxf6 Kd7! І чорні, повертаючи пішака, уникають напружень. При 4.Kxc3 Kc6 5.Cc4 d6 6.Kf3 Kf6 або 5. ...Cb4 6.Kf3 Kf6 7.0-0 Cxc3 8.bc d6 (див. це продовження в ст. «Шотландська партія»).

Північний чех (див. ст. «Шель»).

Північних країн чемпіонати - традиційні регіональні змагання, котрі проводяться з 1899 Шаховою спілкою північних країн. Інколи ч-ти розігруються як відкриті міжнар. змагання за участю шахістів з різних країн. З 1953 відбуваються 1 раз на два роки. Переможці змагань: 1899. Копенгаген - Й. Меллер (Данія); 1901. Ґетеборг - Меллер; 1903. Християнія (з 1924 Осло) - Й. Гірзінг (Данія); 1905. Стокгольм - А. Петурссон (Швеція); 1907. Копенгаген - П. Леонгардт; 1909. Ґетеборг - М. Відмар; 1912. Стокгольм - О. Альохин; 1916. Копенгаген - П. Йонер; 1917. Християнія - Г. Нюгольм (Швеція); 1919. Ґетеборг - А. Ольсон (Швеція), Р. Шпільман; 1924. Копенгаген - А. Німцович; 1928. Осло - К. Берндссон (Швеція);1929. Ґетеборг - Г. Штальберг (Швеція); 1930. Стокгольм - Е. Андерсен (Данія); 1934. Копенгаген - Німцович; 1936. Гельсинки - Е. Лундин (Швеція); 1938. Еребру - Штальберг; 1939. Осло - Лундин, Штальберг; 1946. Копенгаген - О. Кайла (Фінляндія);1947. Гельсинки - Е. Бйок (Фінляндія), Г. Штольц (Швеція); 1948. Еребру - Б. Меллер (Ісландія); 1950. Рейк'явік - Меллер; 1953. Есб'єрг - Ф. Олафссон (Ісландія); 1955. Осло - Б. Ларсен (Данія), Олафссон (дод. матч виграв Ларсен з рах 4,5 на 3,5); 1953. Гельсинки - О. Сернер (Швеція); 1959. Еребру - С. Йоганссен (Норвегія); 1961.Рейк'явік - І. Йоганссон (Ісландія); 1963. Оденсе - Б. Брінк-Клауссен (Данія); 1965. Осло - Ф. Торбергссон (Ісландія); 1967. Ганьйо - Р. Ген (Норвегія);1969. Лінчепінг - О. Якобсон (Данія);1971. Рейк'явік - Олафссон; 1973. Грена - Ларсен; 1975. Сандерфьорд - С. Гольм (Данія); 1977. Раямяки - Л. Петерссон (Швеція); 1979. Сундсвалль - К. Ніклассон (Швеція); 1981. Рейк'явік - К. Гельмерс (Норвегія); 1983. Есб'єрг - К. Гансен (Данія); 1985. Йовік - С. Огдестейн (Норвегія); 1987. Торсгавн - М. Петурссон (Ісландія). Див. також «Північного моря Кубок».

Північного моря Кубок – шахові турніри, у яких беруть участь гравці країн північних морів. Станом на 2001 відбулося 16 заходів. На т-рі 2001 в Есб'єрзі (Данія) відбув-

ся т-р 14-ї КФ за швейцарською системою в 9 турів. 1-2. П. Г. Нільсен, Е. Сутовський – по 6,5 очок; 3-4. Люк Мак-Шейн, Розенталіс – по 6.

Північного Уралу Кубок – міжнародні жіночі турніри. Проводяться в Красноотур'їнську Російської Федерації. В липні-серпні 2004 відбувся 2-й ґросмайстринський т-р за участю 10 шахісток. 1. Е. Скрапченко (Франція) – 6 очок; 2. М. Чибурданідзе (Грузія) – 5,5; 3. К. Ковалевська (Росія) – 5,5; 4. Н. Жукова (Україна) -5; 5. А. Стефанова (Болгарія) – 5; 6. Ірина Круш (США) – 4,5; 7. А. Галлямова (Росія) – 4,5; 8. В. Половникова (Росія) – 4; 9. С. Матвеєва (Росія) – 3,5; 10. М. Курасова (Росія) – 1,5.

Пів-Прока-ретрактор – у ретроградній композиції різновид Прока-ретрактора, у якому право виконання «прямого» завдання належить тільки білим.

Півхід – у ретроаналізі ретрохід однієї зі сторін. У шахах взагалі і зокрема в ретроаналізі термін «хід» застосовується у двох аспектах: як хід однієї зі сторін (тобто П.) і як повний хід (білими і чорними). У ретроаналітичних публікаціях чітко розрізняють поняття повного ходу і напівходу.

Пігусов (Pigusov) Євген (нар. 31.03.1961, Кемерове) – російський шахіст, майстер спорту СРСР з 1978, міжнар. майстер (1983), міжнар. грос-майстер з 1987. Ело 2002 = 2622. 68-й у списку 100 найсильніших гравців світу. Учасник ч-ту Європи серед юнаків 1981 (2-5) і т-рів молодих майстрів. Найкращий рез-т 1986 (2-5). У складі команди міста Кемерово Російської Федерації виграв ч-т світу міст в Леонзі 1997. Учасник ч-тів Росії, в тому числі в Іркутську 1986 у першій лізі (7-8), 51-й ч-т в С.-Петербурзі (9), на 45-му в Елісті 2001 був 4-20-м. Інші змагання: Залаегерсег 1978, юнацький т-р (1); Ясси 1981 (1); Гавана 1985, 1986 (3-4, 1-2); Копенгаген 1986 (1-4); Москва 1987, 2-й т-р (2-3); Сочі 1987 (1-3).

Підгаєць Михайло Яковович (23.07.1947, Одеса, - 14.05.2009, там же) – український шахіст, міжнар. майстер з 1972. Ело 1999 = 2490. П'ятиразовий чемпіон світу серед студентів у складі збірної команди СРСР (1967, 1968, 1969, 1971, 1972). Призер міжнар. т-рів у Сомборі (6), Варні 1972 (2-4), С.-Петербурзі 1974 (4-5). Фіналіст ч-тів СРСР 1968 (6-10), 1970 (8-9). Учасник т-рів першої ліги 1973, 1974, 1975. Чемпіон України 1976, призер ч-тів 1968 (2-5), 1970 (2-3), 1980 (2). У складі збірної України призер ч-ту СРСР 1969 (3), всесоюзної олімпіади 1972 (3), 6-ї спартакіади народів СРСР 1975 (2). У складі збірної ДСТ «Спартак» призер командного ч-ту СРСР 1996 (3). У складі збірної Збройних Сил СРСР призер розіграшу Кубка СРСР 1974 (2). Учасник матчу збірних команд України і Західного Берліна 1970. Переможець першості СРСР серед молодих майстрів 1972 (1-2), призер 1973 (2). На ч-ті України серед ветеранів у Києві 2008 виграв 2-е місце, в особистому ч-ті України в Алушті 2001 був 3-9-м.

П. – Заслужений тренер СРСР, Росії, ФІДЕ з 2005, шаховий теоретик. Один з найавторитетніших спеціалістів в обороні Каро-Канн. Співавтор книги «Оборона Каро-Канн. Атака Панова» (разом з А. Карповим). П., як тренер, співпрацював з чемпіоном світу ФІДЕ 2001 Р. Пономарьовим.

Медер – Підгаєць. 16-а Всесвітня студентська олімпіада. Дрезден, 1969.
Оборона Каро-Канн.
1.e4 c6 2.d4 d5 3.Kc3 de 4.Kxe4 Cf5 5.Kg3 Cg6

6.h4 h6 7.Kf3 Kd7 8.h5 Ch7 9.Cd3 Cxd3 10.Дxd3 Дc7 11.Cd2 e6 12.Де2 Kgf6 13.0-0-0 0-0-0 14.Ke5 Kb6 15.Ca5 Td5 16.Cxb6 ab 17.c4 Ta5?! 18.Kpb1 Cd6 19.f4 Td8 20.Ke4? Kxe4 21.Дxe4 Kpb8! 22.g3 b5 23.c5 Cxe5 24.de? Ta4 25.Де3 Td5 26.b3 Дd7!! 27.Де2 Tad4! 28.Txd4 Txd4 29.Tc1 Дd5 30.Tc2 Td1+ 31.Kpb2 Дd4+ 32.Kpa3 Td3! 33.g4 b4+ 34.Kpa4 Tc3! 35.Дf2 Дd3! Білі визнали свою поразку.

Підгайця меморіал – шаховий захід, присвячений пам'яті міжнар. майстра М. Я. Підгайця, проводився в листопаді 2009 в Одесі. Бліц-турнір. Взяли участь: Н. Здебська, Ю. Дроздовський, В. Тукмаков, В. Ейнгорн, М. Легкий, А. Сумець, Д. Фінгеров, О. Пічугин, С. Богданович, В. Галахов. Найкращі рез-ти: 1. Д. Фінгеров; 2. С. Богданович – по 8,5 очок; 3. А. Сумець – 8.

Підготовчо-вичікувальний хід – у шаховій композиції такий хід білими у процесі рзвя'зування задачі (етюду), який створює для чорних позицію повного цугцвангу. У звичайних шахах подібний до передачі ходу теж задля створення повного цугцвангу.

Піддавки - комплект і правила класичних шахів з таким винятком: щоб перемогти, потрібно позбутися уіх фігур раніше від суперника. Збивати обов'язково, в тому числі й короля.

Піддавки Сергія Іващенка - гра подібна до піддавків, але відрізняється тим, що перемагає той, хто позбиває усі фігури. С. Іващенко - український шахіст, тренер, автор книги «Збірник шахових комбінацій».

Підтримка - оборона фігури, котрою зробили певний цілеспрямований хід.

Пікеніні (в перекладі з анлійської – негреня) – тема в шаховій композиції, названа так 1914 американським проблемістом Франком Дженнетом. Зміст: чорний пішак, перебуваючи на 7-й горизонталі, своїми чотирма рухами створює чотири варіанти; у двоходовій задачі – чотири різних мати.

Ф. Дженнет, «Гуд компаніон», 1914. 1-й приз.

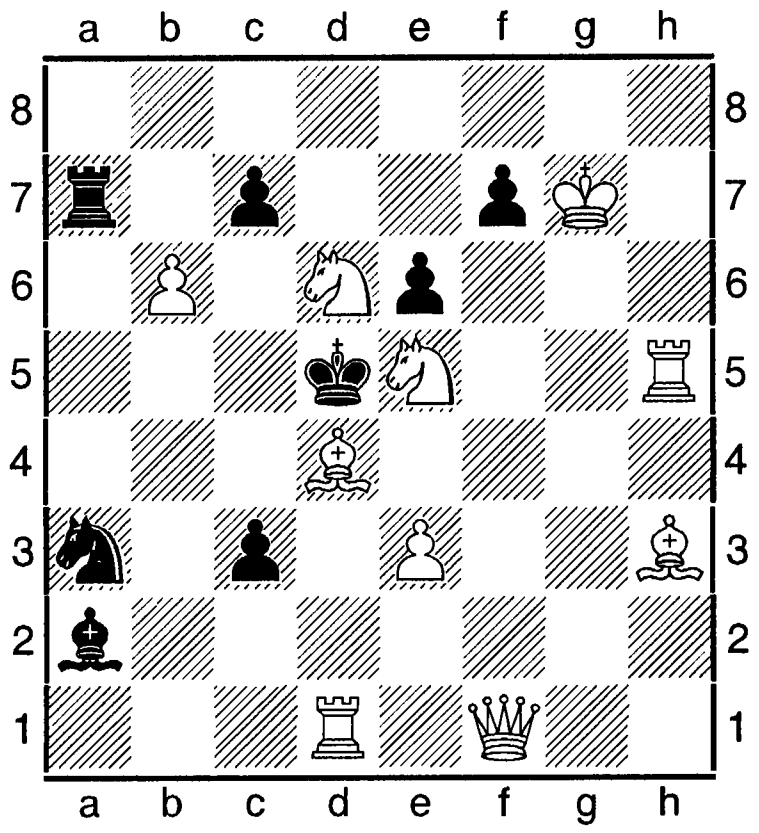

 # 2 10+8

1.Дxf7 загроза **2.Дxe6++, 1. ...cb 2.Cxb6++, 1. ... c6 2.Kc4++, 1. ... c5 2.Cxc3++, 1. ...cd 2.Cg2++.**

Пікет (Piket) Єрун (нар. 22.01.1969, Єроєн) – нідерландський шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2002 = 2646. 44-й у списку 100 найсильніших гравців світу. Учасник ч-тів світу і Європи серед юнаків і кадетів, в тому числі в Шампаньї 1984 (2-4), Гронінгені 1985-1986 (3-7). Срібний і бронзовий призер ч-ту Голландії 1995, 2001. Переможець Гран-прі т-ру в Лісабоні 2001, європейського клубного т-ру в Бугойно 1999 в складі команди «Босна». Учасник ч-ту світу в Делі 2000, 33-ї Всесвітньої олімпіади в складі команди Нідерландів в Елісті 1998 (12, 10-е за 3-ю шахівницею). Учасник багатьох міжнар. т-рів, в тому числі: Вейк-ан-Зее 1986, бічний (2), 1989 (5-6); Лугано 1987 (2-5), 1989 (3-15); Брюссель 1987 (1-3); Львів 1988 (7-9); Мюнхен 1989 (1-2); Амстердам 1996, Доннера м-л (3-5), 1996 (9), 2005 (2-5); Монте-Карло 1996, АШ, гра наосліп (8-9), 1997 (9-10), 1998 (10), 1999 (10-12), 2002 (10); Вейк-ан-Зее 1988 (5),1996 (8-10), 1997 (3), 1998 (9), 1999 (5), 2000 (7-8), 2001 (12-13), 2002 (7-11); Тілбург 1996 (1-2), 1997 (11), 1998 (6-7); Мервілл 1997 (5); Мадрид 1997 (9); Лінарес 1997 (11); Гронінген 1998 (4);

Біль 1999 (1); Монтекатіні-Термо 2000 (6); інтернетний т-р 2000 (виграв матч у Г. Каспарова з рах. 1,5 на 0,5); Дортмунд 2000 (9); Фліссінген 2001 (1); Цюрих 2001 (3-4); Прага 2008 (програв матч Свідлеру в 1/16 фіналу); зіграв унічию 4 на 4 в матчі з А. Карповим в Монако 1999; програв матч з 8 партій Ю. Полгар з рах. 6 на 2 в Арубі 1995; виграв матч в Лейдені 1996 в Ж. Лотьє з рах. 4 на 2.

Ж. Лотьє – Є. Пікет. Лейден, 1996.
Слов'янська оборона (D 47).
1.d4 Kf6 2.c4 c6 3.Kc3 d5 4.Kf3 e6 5.e3 Kbd7 6.Cd3 dc 7.Cxc4 b5 8.Cd3 b4 9.Ke4 Ce7 10.Kxf6+ Kxf6 11.e4 Cb7 12.Де2 Kd7 13.e5 c5 14.dc 0-0 15.0-0 Kxc5 16.Cc4 Tc8 17.Cf4 Ka4 18.Tfd1 Да5 19.Td2 Tfd8 20.Txd8+ Txd8 21.Tc1 h6 22.h3 Kb6 23.Cb3 Kd5 24.Cd2 Дb6 25.Tc2 a5 26.Дc4 Cf8 27.Дg4 Ke7 28.Ce3 Дb5 29.Tc5 Де2 30.Txa5 kf5 31.Cb6 Tc8 32. Kph2 Tc1 33.Ce3 Ta1 34.Kd4 Дf1 35.Kxf5 ef 36.Cxf7+ Kph8, (0-1).

Пілавов Георгій Шалікович (нар. 13.12. 1974, Луганська область) – український шахіст, міжнар. майстер з 2001, міжнар. ґросмайстер з 2005. Ело 2007 = 2618. 12-й у списку 100 найсильніих шахістів країни. Учасник змагань в Луганську 2001 (8-10), 2006 (2), 2007 (2-4); Сіверодонецьк 2010 (1-ше місце в бліц-турнірі і 2-е в т-рі з АШ).

Пільник (Pilnyk) Герман (08.01.1914, Штутгарт,- 11.11.1981, Каракас) – аргентинський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 1952. 1929 чемпіон Штутгарта. Після переїзду з Німеччини до Аргентини 1930 виступав за національні кольори Аргентини. Чемпіон країни 1942, 1945, 1958. У складі команди Аргентини учасник 5-и олімпіад 1950-1958, в тому числі 1950 на 9-й показав найкращий рез-т за 5-ю шахівницею: 7,5 очок з 10. Грав у матчі з шахістами СРСР 1952. Учасник міжзон. т-рів в Стокгольмі 1952 (11-13), Ґетеборзі 1955 (7-9) і т-ру претендентів в Амстердамі 1956 (10). Найліпші рез-ти в інших міжнар. т-рах: Буенос-Айрес 1955 (3); Мардель-Плата 1942 (2-3), 1944 (1-2), 1954 (3-4); Голлівуд 1945 (3); Нью-Йорк 1947 (3-4), 1948 (3-4), 1949 (3); Блед 1950 (2); Люцерн 1950-1951 (1-2); Мадрид 1951 (2-4); Бевервейк 1951 (1), Відень 1951-1952 (1), Белград 1952 (1); Сант-Яго 1953 (2), 1959 (3); Штутгарт 1954 (1); Париж 1954 (2-3); Рейк'явік 1955 (1), 1957 (1); Бевервейк 1956 (2); Ліма 1959 (3-5); Кордова 1972 (2-3); Мар-дель-Плата 1972 (2-3); Буенос-Айрес 1972 (1); Норрістаун 1973 (1-4), Каракас 1976 (2-4).

Пільсбері (Pillsburi) Гаррі Нельсон (05.12. 1872, Сомервілл, що біля Бостона,- 17.06. 1906, Філадельфія) – шахіст США, один з найсильніших у світі наприкінці 19 століття та на початку 20-го. Шаховий теоретик. У шахи почав грати з 16 років. Згодом став шаховим професіоналом. Вів шахові рубрики в газетах. Зіграв кілька матчів з майстрами-гастролерами Європи. Переміг у ч-ті Манхаттанського шахового клубу, а на Гастингському т-рі 1895 був першим з 16,5 очками з 21. «Пільсбері геніальний шахіст, його гра наповнена глибокими ідеями...він посяде, якщо не перше, то обов'язково почесне місце серед ґросмайстрів нашої прекрасної гри»,- відгукувався про П. З. Тарраш.

Пільсбері - І. Гунсберг. Гастингс, 1895.

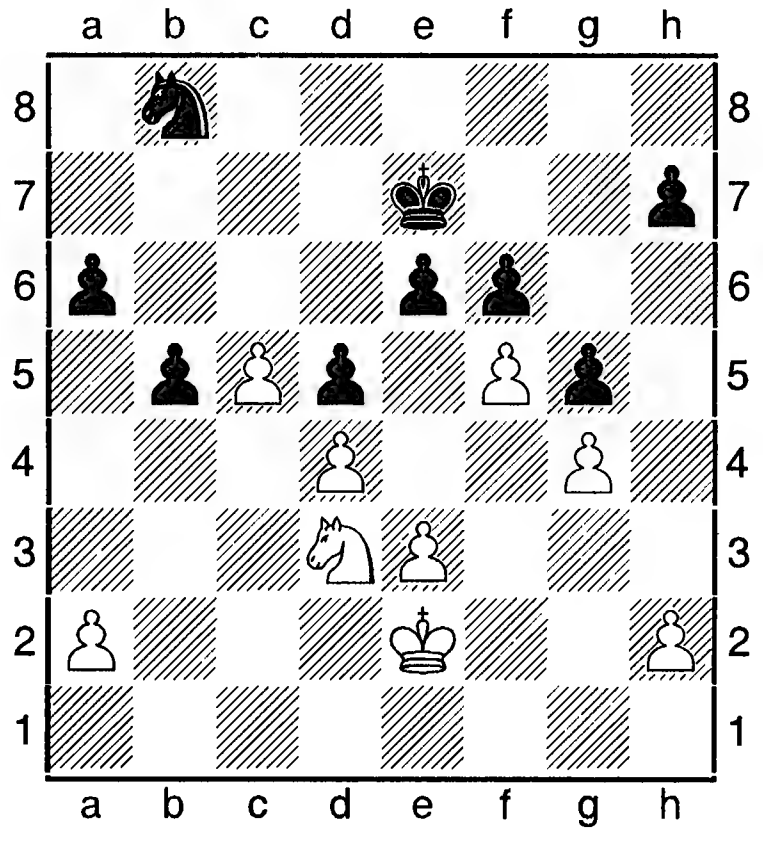

28.Kb4 a5 29.c6 Kpd6 30.fe Kxc6 31.Kxc6 Крхс6 32.44 de 33.d5+ Kpd6 34.Kpe3 b4 35.Крхе4 a4 36.Kpd4 h5 37.gh a3 38.Kpc4 f5 39.h6 f4 40.h7, (1-0).

Пільсбері - Г. Марко. Париж, 1900.

1.d4 d5 2.c4 e6 3.Kc3 Kf6 4.Cg5 Ce7 5.e3 0-0 6.Kf3 b6 7.cd Cb7 8.Cd3 ed 9.Ke5 Kbd7 10.f4 c5 11.0-0 c4 12.Cc2 a6 13.Дf3 b5 14.Дh3 g6 15.f5! b4 16.fg hg 17.Дh4! bc 18.Kxd7 Дxd7 19.Дh4! bc 18.Kxd7 Дxd7 19.Txf6! a5 20.Taf1 Ta6 21.Cxg6! fg 22.Txh7+, чорні здалися.

П. постійно вигравав на т-рах високі місця, але повторити рез-т Гастингса не зміг. Інші змагання: Нюрнберг 1896 (3-4); Будапешт 1896 (3); Відень 1898 (1-2, програв матч за перше місце Таррашу 1,5 на 2,5); Лондон 1899 (2-4); Париж 1900 (2); Мюнхен 1900 (1-3, матч з К. Шлехтером за 1-2-е місце зіграв внічию); Монте-Карло 1902 (2), 1903 (3); Ганновер 1902 (2); Відень 1903 (4); Кембридж-Спрінгс 1904 (посів місце в середині турнірної таблиці). Силу гри П. (білі) характеризує партія з Ф. Маршаллом у Буфало 1901.

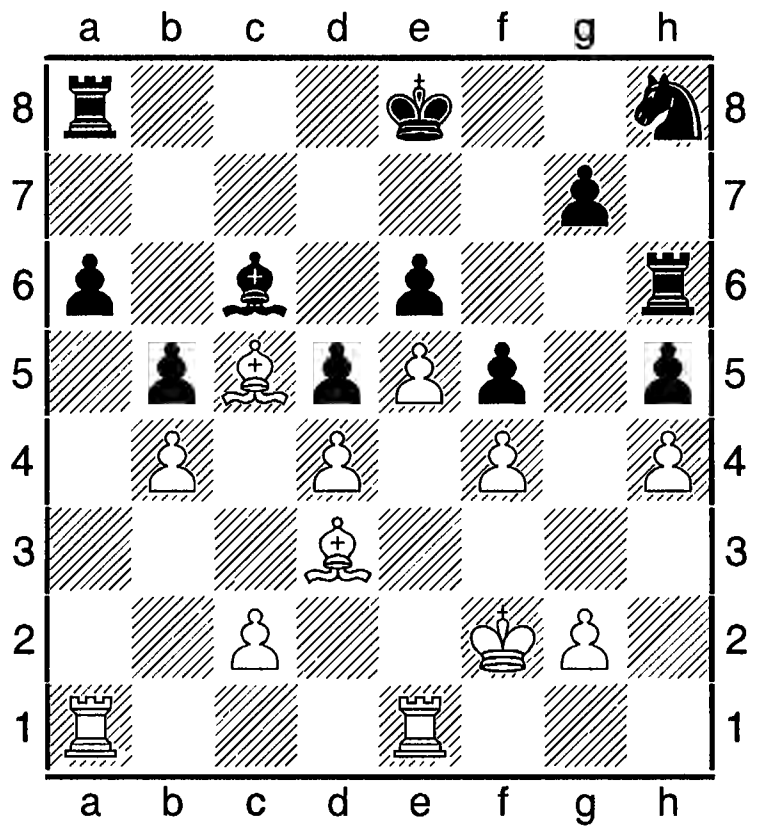

24.Ta5 Cb7 25.Tea1 Tc8 (загрожувало 25. ... Cxb5+) **26.Txa6! Cxa6 27.Txa6** (якщо 27. ...Tb8, то 28.Ta5) **28. Cxb5+ Kpf7 29.Ta8 Kpg6 30.Ce8+ Kph7 31.b5 Kg6 32.b6 Tb7 33.g3, (1-0).**

Вигравши два мтчі у Дж. Шовальтера 1897 (+10,-8,=3) і 1898 (+7,-3, =2), а також національний т-р майстрів у Буффало 1901, до самої смерті залишався чемпіоном США. За роки шахової кар'єри зіграв у 4-х національних і 13-и міжнар. т-рах (1894-1906), зіграв 1016 партій наосліп. З яких у 719 переміг, 190 звів унічию і 107 програв. Рекордний сеанс за 22 шахівницями проти московських шахістів завершився з рахунком + 17,-1,= 4 з користю для нього. Із 6 матчів програв лише один З. Таррашу. Загальний рахунок матчевих партій становить + 31, -19,= 14.

Література: Bachman L., Schachmeister H. N. Pillsburs, Ansbach, 1908; Sergeant P.h. W., Watts W. H. Pillsburs's chess career, N. Y., 1922; Petrovich Dr. S. Pillsburi, Zagreb, 1971; В. І. Мурахвері «Пільсбері» в кн. ШЕС за ред. А. Карпова, М., 1990.

Пінтер (Pinter) Йозеф (нар. 09.09. 1953, Будапешт) – угорський шахіст, міжнар. майстер з 1976, міжнар. ґросмайстер з 1982. Ело 2014 = 2555. Тренер. Вдало зіграв у юнацькому ч-ті Європи 1973-1974 (1-2). Чемпіон Угорщини 1978 і 1979; на ч-ті Угорщини 1981 в Будапешті мав 4-5-е місце, 1997 (4-5), 1999 в Ліма-Фуред (9-10). У складі команди «Спартакус» в Будапешті переможець Кубка європейських чемпіонів 1982. Учасник 4 олімпіад з 1980, командного ч-ту світу 1985 і в ч-тах Європи в складі команди Угорщини. З 1982 брав участь в змаганнях на першість світу: Лас-Пальмас 1982, між зон. т-р (8-10); Прага 1985, зон. т-р ФІДЕ (1-3); Таско 1985, міжзон. т-р (9-13). Найкращі рез-ти в інших міжнар. т-рах: Перник 1978 (2); Албена 1979 (2-4); Рим 1979 (1), 1983 (1), 1982 (1-2), 1985 (3-5); Пловдив 1979 (1); Сочі 1981 (4-5); Балатонберень 1984, 94 учасники (2-3); Копенгаген 1985 (1); Сірак 1985 (1-2), 1986 (2).

Пінь Ван (Pin' Van) (нар. 11.12.1974) – китайська шахістка, міжнар. ґросмайстриня. Ело 2000 = 2506. 6-а позиція в списку 100 найсильніших шахісток світу.

Пінья (Pinjia) Суленніс (нар. 1981) – кубинська шахістка, міжнар. ґросмайстриня. Ело 2010 = 2322. Учасниця Всесвітньої

олімпіади в складі команди Куби в Ханти-Мансійську 2010 (4-е командне місце, один з найкращих рез-тів за 4-ю шахівницею: 7 очок з 9).

Піорун (Piorum) Каспер (нар. 24.11.1991, Левич) – польський шахіст і розв'язувач ШК, міжнар. ґросмайстер з 2011 (розв'язування шахових композицій), міжнар. ґросмайстер з шахів з 2002. Звання міжнар. майстра удостоївся 2008. Ело 2012 = 2514. 25-й у списку 100 найсильніших шахістів країни. Рейтинг 2014 = 2577. 2006 виграв національний т-р «Молоді таланти» і був 5-м на м-лі А. Рубінштейна. Чемпіон Польщі серед юнаків до 16 років 2007, 2008 – до 18 років. Чемпіон Європи в командному змаганні до 18 років з найкращим індивідуальним результатом: 6,5 очок з 7. Бронзовий призер ч-ту світу серед юнаків, чемпіон країни з гри в бліц 2009. На міжнар. т-рі у Варшаві 2009 мав 1-е місце.

Чемпіон Європи з розв'язування ШК серед юніорів в Суботиці 2009, срібний призер ч-ту Європи з розв'язування у складі національної команди Польщі в Лондоні 2010 з 4-м місцем в особистому заліку (виконав норму міжнар. ґросмайстра). На 34-му відкритому ч-ті Польщі з розв'язування в Левичі 2010 мав 4-е місце в опен-турнірі.

Пірса гамбіт: 1.e2-e4 e7-e5 2.Kb1-c3 Kb8-c6 3.f2-f4 e5xf4 4.Kg1-f3 g7-g5

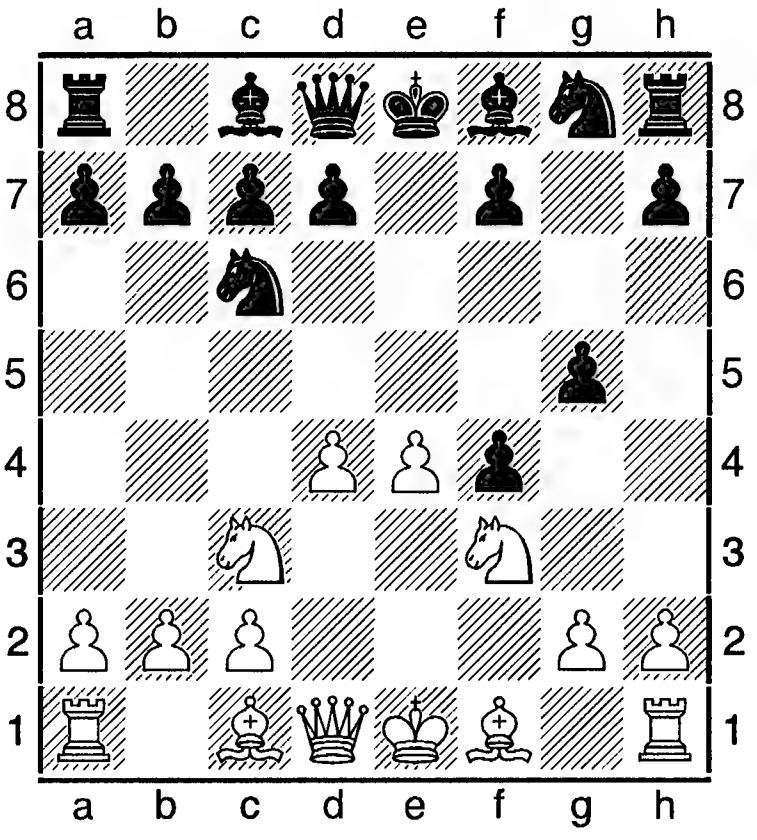

Зараховують до відкритих початків. Хід 5.d4 зустрічався ще в гравців 18 століття. Детально проаналізував цей дебют англійський майстер Дж. Пірс (1833-1892) зі своїм братом Уїльямом. **5. ... g4 6.Cc4** (мотиви гамбіту Муціо, але тут чорним легше оборонятися) **gf 7.0-0** (7.Дxf3 d5 8.Cxd5 Дh4 з наступним Дg4) **d5 8.ed Cg4! 9.Дd2** (9.dc f2+ 10.Txf2 Cxd1 11.cb Cg4) **Кce7 10.Дxf4 Kh6** з вигодою (П. Керес). У сучасній шаховій практиці зустрічається нечасто.

Література: ШЕС, під ред. А. Карпова, М., 1990.

Пірц (Pirts) Вася (19.12.1907, Ідрія, - 02.06.1980, Любляна) – словенський шахіст, міжнар. гросмайстер з 1953. Шаховий теоретик і літератор. Редактор ж. «Шаховий вісник» 1934-1941 і «Шах» 1939-1950. У 20 років на т-рі любителів в Карловаці 1927 вперше став переможцем. З 1929 розпочав виступи на міжнар. змаганнях в Рогашці-Слатиній (3-5). 1930-1950-х був одним з найсильніших шахістів Югославії. Найкращі рез-ти в ч-тах Югославії: 1935 (1-2), 1936 (1), 1937 (1), 1945 (3), 1948 (1-2), 1949 (2), 1953 (1). У складі югославської команди учасник олімпіад 1931-1954 та матчів Югославія-СРСР. Грав на 1-му міжзон. т-рі в Сальтшобадені 1948 (11-13) та в двох зон. т-рах ФІДЕ. Найкращі рез-ти в інших міжнар. змаганнях: Сльяч 1932 (3), Гастингс 1932-1933 (2), Будапешт-Уйпешт 1934 (2); Марібор 1936 (1-2); Подебради 1936 (4-5); Лодзь 1938 (1); Бад-Гарцбург 1938 (1); Теплице 1947 (1-2); Карлові-Вари 1948 (4-5); Мар-дель-Плата 1950 (4), м-л Стаунтона 1951 (2-4); Опатія 1953 (4-5); Бевервейк 1954 (1-2); Гамбург 1955 (3); Відень 1956-1957 (2); Мадрид 1961 (4); Грац 1961 (3). Зіграв матч з екс-чемпіоном світу М. Ейве в Бледі 1949 з рахунком 5 на 5.

П. зробив вагомий внесок у розвиток теорії дебютів (див. ст. «Пірца-Уфимцева оборона»).

Література: Пірц В., Sahovski turnir osvoboditve v Ljubljani 1945-1946., Ljubljana, 1946; Stauntonov spominski turnir 1951, Ljubljana, 1953; Svjetski sahovski turnir Amsterdam 1950, Zagreb, 1954; Sto izbranih partij 1927-1967, Ljubljana, 1967.

Пірца – Уфімцева оборона (B06 – B09): 1.e2-e4 d7-d6

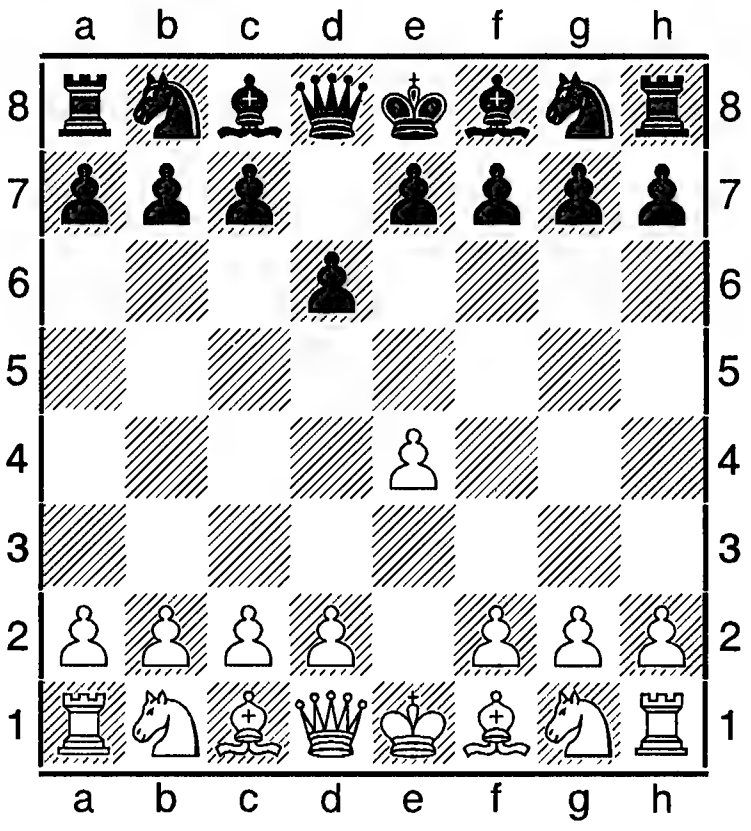

Належить до напіввідкритих початків. У 19 сторіччі цей дебют використовував Л. Паульсен. Вважався важким початком для чорних, тому в повноправну дебютну систему перетворився значно пізніше: наприкінці 1930-х завдяки майстрам В. Пірцу й А. Уфімцеву. Нині він є популярним. Оборону Пірца-Уфімцева застосовували М. Ботвинник, Т. Петросян, Р. Фішер й використовують нині Б. Спаський, В. Корчной, Л. Любоєвич, В. Горт, Я. Тімман, Н. Шорт, Я. Сйеравен, М. Гуревич, З. Азмайпарашвілі та інші. Дебют характерний багатоплановістю. Білі прагнуть захопити простір, розвивати ініціативу в центрі та на королівському фланзі, а чорні – до атаки в центрі. Гра має обопільно гострий характер із взаємними можливостями: **2.d2-d4 g7-g6 3.Kb1-c3 Kg8-f6**

А. 4.Cg5 Cg7 5.Дd2 h6 6.Ce3 Kg4 7.Cf4 Kd7 8.Ce2 e5 9.de Kxe5 =.

Б. 4.f4 Cg7 5.Kf3 0-0 6.e5 Kfd7 7.h4 c5 8.h5 cd 9.Дxd4 de 10.Дf2 e4 11.Kxe4 Kf6 12.Kxf6 ef 13.hg Te8+ 14.Ce3 hg 15.Cd3 Да5+ 16.c3 Cg4 17.0-0 з кращими шансами в білих (Баняс - Кіндерман, 1987).

В. 4.Kf3 Cg7 5.Ce2 0-0 6.0-0 c6 7.a4 a5 8.h3 Ka6 9.Ce3 Kb4 10.Kd2 d5 11.e5 Ke8 12.Ka2 Kxa2 13.Txa2 f6 14.f4 fe 15.fe Txf1+ 16.Cxf1 у білих ліпше (Спілмен - Мокри, 1986).

Г. 1.e4 g6 2.d4 Cg7 3.Kf3 d6 4.Kc3 c6 5.Cc4 b5 6.Cb3 b4 Kd5 a5 8.Ke3 з кращими шансами (Пршибил - Кошанський, 1980); **2.h4!? d5 3.ed Дxd5 4.Kc3 Да5 5.h5 Cg7 6.Cc4 Kc6 =** (Девіс - Ціск, 1987); **3.f4** d6 4.Kf3 c5 d5 (тут виникають позиції притаманні індійській обороні); **3.c4** d6 4.Kc3 Kf6 (призводить до староіндійської оборони); **3.Kc3** d6 4.Ce3 (продовження 4.f4 a6 5.Kf3 b5 6.Cd3 Kd7 7.e5 c5!? ~ - Шлоссер - Чернин, 1996) **4. ... a6 5.Дd2 b5 6.f3 Kd7 7.Kh3 c5 8.a4 b4 9.Kd1 Kgf6 10.Khf2 0-0** (Рашковський - Халіфман, 1995).

Д. 3. ... Cg7 4.Ce3 Kd7 5.Дd2 c6 6.f3 Да5 7.Kge2 b5 8.Kc1! (Суетин - Полугаєвський, 1966). У партії Корчной-Спілмен, 1988 було **4. ...a6** 5.a4 Kf6 6.h3 0-0 7.Kf3 d5 8.e5 Ke4 9.Kxe4 de 10.Kg5 c5! 11.dc Дc7 12.Дd5 h6 13.Kxe4 Td8 14.Да2 Cf5 15.Kg3 Cxc2 16.Cc4 Да5+ 17.Kpe2 Kc6 18.Cxf7 Kph7 19.f4 Kb4 з виграшем.

Е. 4.f3 c6 5.Ce3 Kbd7 6.Дd2 Cg7 7.Kh3 Да5 8.Kf2 a6 9.Ce2 b5 10.0-0 з ліпшими шансами.

Є. 4.Ce2 Cg7 5.h4 h5 6.Kf3 c6 7.Kg5 Дc7 8.a4 e5 9.d5 a5 10.f3 0-0 11.0-0 Ka6 = (Папп - Ласло, 1981).

Ж. 4.g3 Cg7 5.Cg2 0-0 6.Kge2 e5 7.0-0 Ka6 8.Te1 c6 9.h3 Te8 10.Cg5 з ініціативою (Карпов - Тімман, 1979). Краще 7. ... Kc6 8.de de 9.Cg5 Cg4 10.h3 Ce6 11.Kd5 Cxd5 12.ed Ke7 13.c4 h6 14.Cd2 Kf5 = (Макаричев - Кузьмин, 1980-1981).

Оборона Пірца - Уфімцева в фрагментах партій сучасних майстрів.

Соломаха – Онищук. Харків,2005.

1.g3 Kf6 2.Cg2 g6 3.e4 d6 4.d4 Cg7 5.Kc3 0-0 6.Kge2 e5 7.h3 c6 8.a4 Дc7 9.0-0 a5 10.Ce3 Ka6 11.Дd2 Te8 12.g4 Kb4 13.Kg3 Kd7 (сильніше 13. ...Kxg4! 14.hg cd 15.Cxd4 Cxd4 16.Дxd4 Kxc2 17.Дd2 Kxa1 18.Txa1 Cxg4 з перевагою в чорних) **14.Kce2 Kb6 15.b3 d5** (B07).

Р. Пономарьов - Фелгайєр. Мехіко, 2006.

1.e4 d6 2.d4 Kf6 3.f3 c5 4.d5 e6 5.c4 b5 6.Cxb5

ed 7.ed Ce7 8.Cc4 Kbd7 9.Ke2 Kb6 10.b3 Kfd7 11.a4 Cf6 12.Ta2 Ke5 13.Ka3 a6 14.0-0 Kxc4 15.bc ab 16.Kxb5 Kxc4 17.Дc2 Ke5 18.f4 (B07).

Юсупов – Морозевич. Турін, 2006.

1.d4 g6 2.Kf3 Cg7 3.g3 c5 4.Cg2 cd 5.Kxd4 Kc6 6.Kxc6 bc 7.0-0 Tb8 8.Kd2 Kf6 9.Kb3 Дc7 10.Cd2 d6 11.c4 0-0 12.Дc2 c5 13.Tab1 Cf5 14.e4 Cd7 15.Ka5 Tb6 16.a3 Tfb8 = (A04).

Мойсеєнко – Ландерберг. Дрезден, 2007.

1.d4 d6 2.e4 Kf6 3.Kc3 Kbd7 4.g4 h6 5.h3 e5 6.Kge2 b5 7.Cg2 c6 8.Keg3 Ce7 9.0-0 0-0 10.Ce3 b4 11.Kce2 d5 12.de Kxe5 13.Cd4 Дc714.f4 Kg6 15.e5 Kh7 16.Дd3 Kh4 17.Ch1 з перевагою (B07).

Карлсен – Раджабов. Біль, 2007.

1.e4 d6 2.d4 Kf6 3.Kc3 e5 4.Kge2 Kbd7 5.g3 c6 6.Cg2 b5 7.a3 Ce7 8.0-0 0-0 9.h3 a5 19.g4 Ca6 11.Kg3 b4 12.Kce2 ba 13.Txa3 d5 14.Te3 de 15.Te1 з кращими шансами (B07).

Свешников – Мойсеєнко. Сочі, 2008.

1.e4 g6 2.d4 Cg7 3.Kc3 d6 4.f4 Kf6 5.Kf3 0-0 6.Cd3 Kc6 7.e5 de 8.fe Kh5 9.Ce3 Cg4 10.Ce4 f6 11.ef Kxf6 12.h3 Kxe4 13.hg Kxc3 14.bc Дd5 15.Дd3 e5 в чорних ліпше (B09).

Мотильов - Касимжанов. Вейк-ан-Зее, 2009.

1.e4 d6 2.d4 Kf6 3.Kc3 g6 4.Cg5 Cg7 5.Дd2 h6 6.Ch4 g5 7.Cg3 Kh5 8.0-0-0 c6 9.Kce2 Дb6 10.e5 de 11.Cxe5 Kf6 12.h4 Kbd7 13.hg Ke4 14.Cxg7 Kxd2 15.Txd2 Tg8 16.gh з шансами в білих (B07).

Література: Фрідштейн Г., Оборона Уфімцева, М., 1970; його ж, Оборона Пірца – Уфімцева, М., 1980 (російською мовою); Pirc V., Novejsa teorija sahovskih otvoretev, d1-5, Ljubljana, 1959-1960; Botterill G., Keene R., The Pirc defence, L., 1973; Nunn J., The Pirc for the tournament player, L., 1980; Sahovski informator, 38-43, Beograd; Я. Б. Естрін і М. М. Калініченко, Шахові дебюти: повний курс, М., 2008 (російською); «Ладья», 2005-2009.

«Пістоль» - перестановочна задача англійського проблеміста Т. Доусона. У позиції фігури ходять за звичайними правилами. Білі починають і дають мат за 21 хід. Ця образотворча задача належить до особливих видів шахової композиції.

Т. Доусон, «Болтон футбол фільд», 1991.

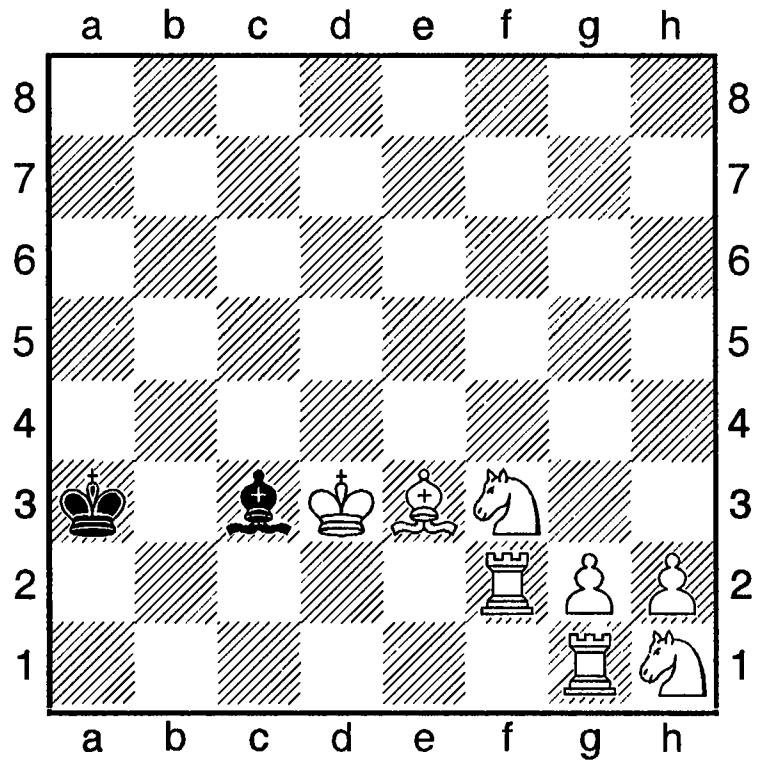

 # 21 8+2

Розв'язок: **К, Т, К, Т, С, Т, К, Т, К, С, К, Т, К,Т, Кр, К, Кр, Т, Кр, К, Тх С++.**

Пітам (Pitam) Ела (нар.1977) – ізраїльська шахістка, міжнар. ґросмайстриня. Ело 2000 = 2323. Срібна призерка ч-ту Ізраїлю серед жінок в Рамат-Авіві 1999, учасниця ч-ту світу серед жінок в Делі 2000.

Пітука тема – у трьох варіантах двоходової задачі, за наявності трьох вільних полів у чорного короля, відбувається циклічне чергування блокування чорними одного з вільних полів, вмикання білої фігури на інше поле та атака білих ходом, що матує, третього поля.

А. Пітук, «Nepsava», 1941. 4-й приз.

Білі: Kpb7, Дf7, Ta5, Tc3, Cd1, Cb8, Kb5, Ke3, пп e5, f2, g3 (11); **чорні:** Kpe4, Te7, Tf1, Ca2, Cf6, Kg8, пп c4, d2, d6, d7, e6, g5, h7 (13).

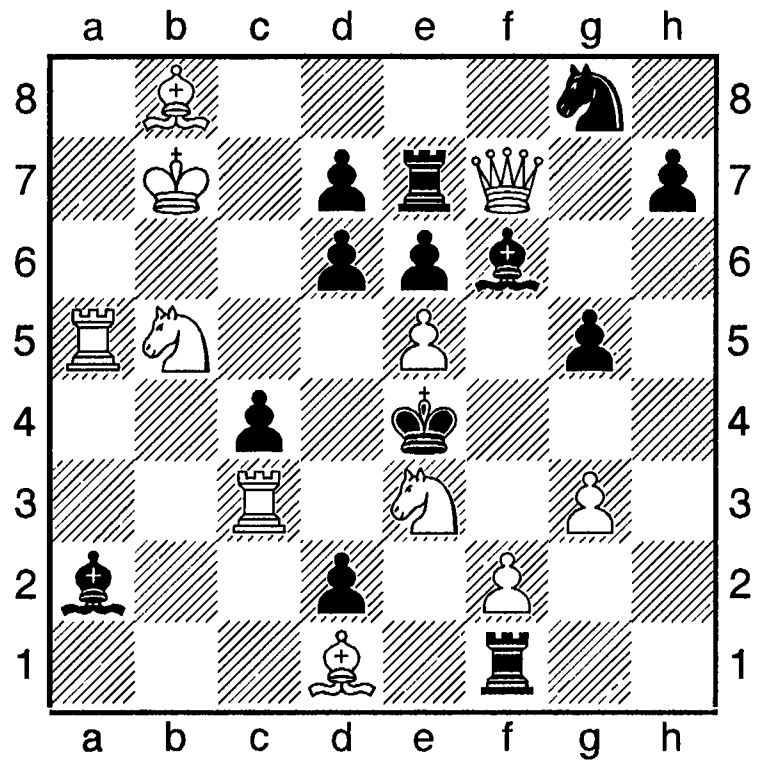

Мат за 2 ходи. 1.Kf5! ~ 2.Kbd6 #, 1. ... d5 2.Cc2 #, 1. ...Ce5 2.cf3 #, 1. ...ef5 2.Te3 #.

Пітч (Pitch) Вольфанг Вальтер (нар.21.12. 1930, Вітгендорф,- 22.12.1996, Лейпціг) – німецький шахіст, міжнар. майстер з 1961, міжнар. ґросмайстер з 1965. Учитель математики і фізики. Чемпіон НДР 1949, 1959-1960, 1962, 1967. У складі команди НДР учасник олімпіад з 1952, 1960, 1962, 1966, 1968. На зон. т-рі ФІДЕ в Мадриді 1960 був 8-м. Найкращі рез-ти в міжнар. змаганнях: Кечкемет 1962 (7-8); Лейпціг 1965 (1); Сараєво 1966 (5-6).

Піхлер (Pikhler) Юрген (нар. 1961) – німецький шахіст, міжнар. майстер з 1991. Ело 2014 = 2388. Учасник т-ру в Гельзенкірхені 1991 (4).

Пічугин Олександр (нар.16.10.1956, Одеса) – український шахіст, міжнар. майстер. Ело 2009 = 2379 (Україна), 2374 (ФІДЕ).

Пішак (в українській мові розмовні назви: піший, піхотинець, дружинник, воїн, хлопець, козак) – найнижча за рангом шахова фігура. Скорочено на письмі позначається малою літерою «п» або «пп» (як певну кількість) і таким символом:Pp. У шаховій нотації кожен пішак позначаєься літерою латинського алфавіту: a,b,c,d,e,f,g,h. В залежності від розташування важких і легких фігур та пішаків є пішаки даминого флангу і є пішаки королівського флангу (див.), а також їх називають королівським, дамиким, туровим, стрільцевим, коньовим. Пішаки «e» і «d» мають також назви центральних, «a» і «h» - крайніх. Пішаками ходять тільки вперед по вертикалі на одне поле. Виняток становить початкова позиція, з якої його можна переставити на одне чи два поля за вибором гравця. При ході П. на два поля одразу суперник має право забрати його на проході, якщо така можливість трапляється. На початку гри кожен з партнерів має по 8 пішаків, котрі розташовуються на другій горизонталі (білі) і сьомій (чорні). Пішаком збивають фігури по діагоналі на одне поле вперед. Довівши пішака до останньої горизонталі (восьмої для білих, першої для чорних), гравець повинен замінити його дамою, турою, стрільцем, конем того ж кольору за власним вибором незалежно від кількості фігур на шахівниці. П. можуть бути прохідними (див. «Прохідний пішак»), ізольованими (див. «Ізольований пішак»), зв'язаними, здвоєними, висячими (див. «Висячі пішаки»).

Пішак даминого флангу – пішак, який міститься на одній з вертикалей: a, b. c.

Пішаки недоторканні - пішаки, напад на яких призводить до позиції цугцвангу того, хто атакує.

Пішаків інверсія (лат. inversio – перестановка) у ретроградній композиції забирання одним і тим же пішаком, в результаті якого він спочатку покидає вертикаль, на якій перебував на початку партії, а потім повертається до неї, минаючи при цьому пішака іншого кольору, для якого ця вертикаль також є першою.

Пішаків фаланга – ланцюг, стрій пішаків: розташування двох чи більше пішаків по діагоналі, коли кожен з них захищається іншим.

Пішак королівського флангу – пішак, котрий розміщений на одній з вертикалей: f, g, h.

Пішакова перевага – більша кількість пішаків на шахівниці чи на певній її ділянці: у центрі, чи на фланзі. Набирає значної ваги в ендшпілі.

Пішаковий штурм – атака за допомогою пішаків. Використовується для зруйнування позиції короля суперника та задля створення загроз матом. Успіх П. ш. Залежить від розташування фігур, наявності напіввідкритих ліній, ступеня просування власних пішаків, розташування пішаків суперника на ділянці атаки й т. п.

Пішакові закінчення – позиції, коли на шахівниці поряд з королями наявні тільки пішаки. П. з. вимагають глибокого розуміння позиції, чіткого розрахунку. Зазвичай зайвий пішак у пішаковому ендшпілі вирішує долю партії. Головний план реалізації переваги – створення прохідного пішака і просування

його в дами. Якщо гравцеві за допомогою короля вдається заблокувати прохідного пішака, то, використовуючи його відволікання, сильніший партнер прориває́ться королем до основного строю пішаків суперника і досягає таким чином вирішальної матеріальної переваги. Вершиною активного плану гри є створення для партнера позиції з цугцвангом.

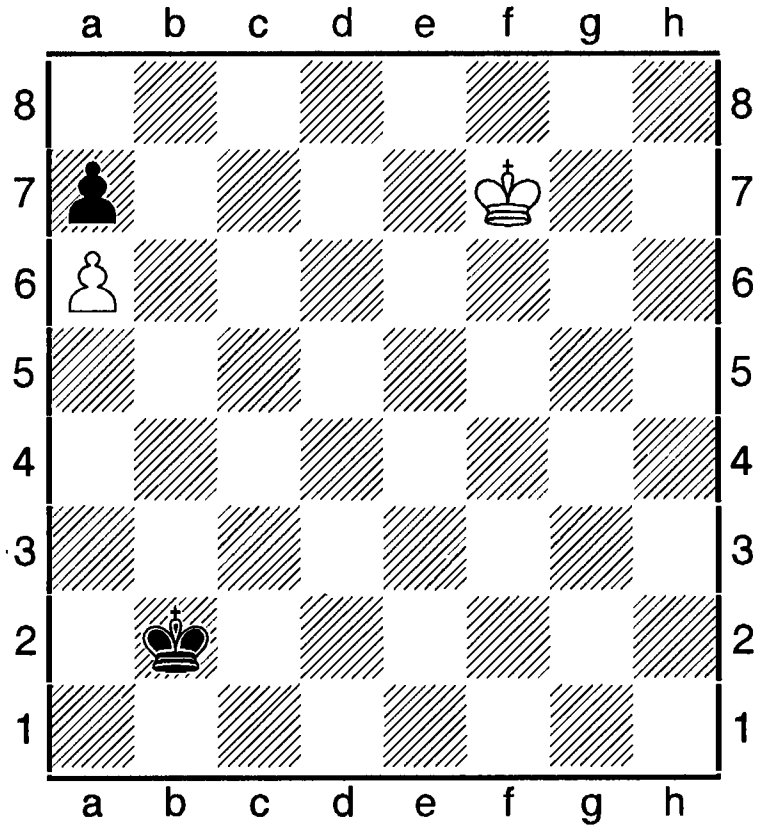

Тут білі продовжували: 1.Крe6 Крe3 2.Крd6 Крd4 3.Крc6 Крe5 4.Крb7 Крd6 5.Крa7 Крc7 з нічиєю. Коли б зіграли сильніше, то було б: **1.Крe6 Крc3 2.Крd5! Крd3 3.Крc6 Крd4 4.Крb7.** Білий король потрапив на це поле, як і в першому випадку за 4 кроки, але по дорозі він потіснив свого суперника з вигодою: **4. ...Крd5 5. Крa7 Крc6 6.Крb8 з виграшем.**

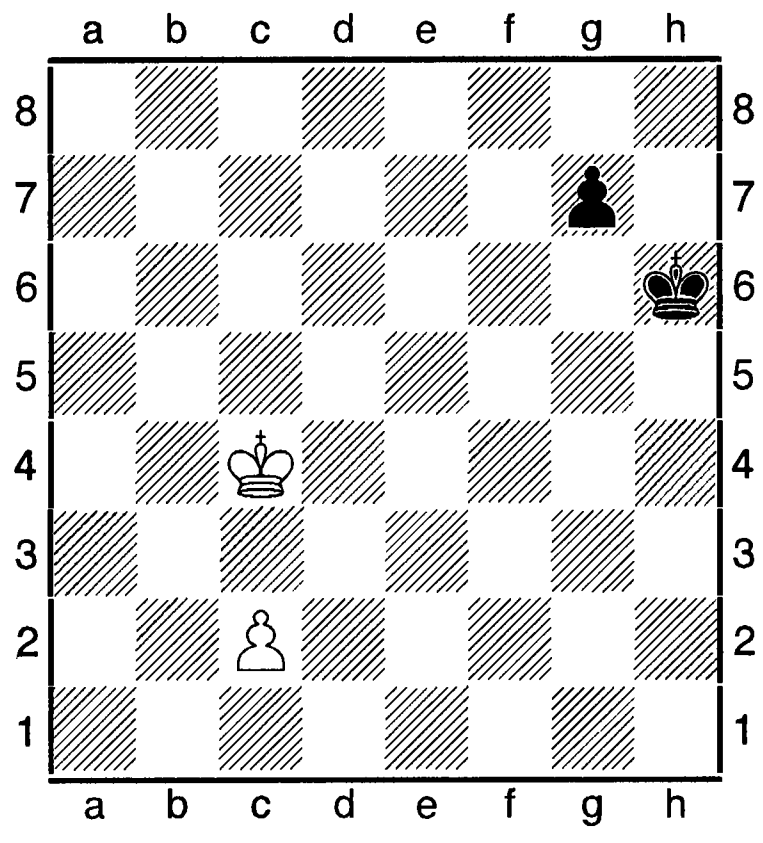

Приклад з партії ґросмайстра О. Дураса: **1.Крc5 g5 2.b4 g4 3.Крd4 Крg5 4.b5 Крf4 5.Крa3 Крg4 6.b6 Крh3 7.b7 g2 8.Крf2 Крh2 9.b8Д+**. Якби першим ходом чорні спробували одразу вступити в квадрат, то гра проходила б так: **1. ...Крg6 2.h4 Крf7** (погано й 2. ...Крf6 3.Крd6 g5 4.b5 g4 5.b6 g3 6.b7 g2 7.b8Д g1Д 8.Дf8+) **3.b5 Крe7 4.Крc6 Крd8 5.Крb7 g5 6.b6 g4 7.Крa7** з виграшем.

Пішак-таксі - за аналогією назви до легкового пасажирського транспорту: фігура в казкових шахах, яка пересувається вперед і назад.

Пішак-хамелеон – фігура в казкових шахах, яка під час забирання партнером перетворюється в таку ж, але свого кольору.

«Пішов-прийшов-повернувся» - у задачній композиції триходова тема: у відповідь на перший хід чорних білі стають на поле, з якого походили чорною фігурою, з наступним же ходом чорна фігура повертається назад уже із забиранням білої фігури. Автор теми російський проблеміст М. Іванов.

М. Іванов, «Шахи в СРСР» («Шахматы в СССР»), 1979.

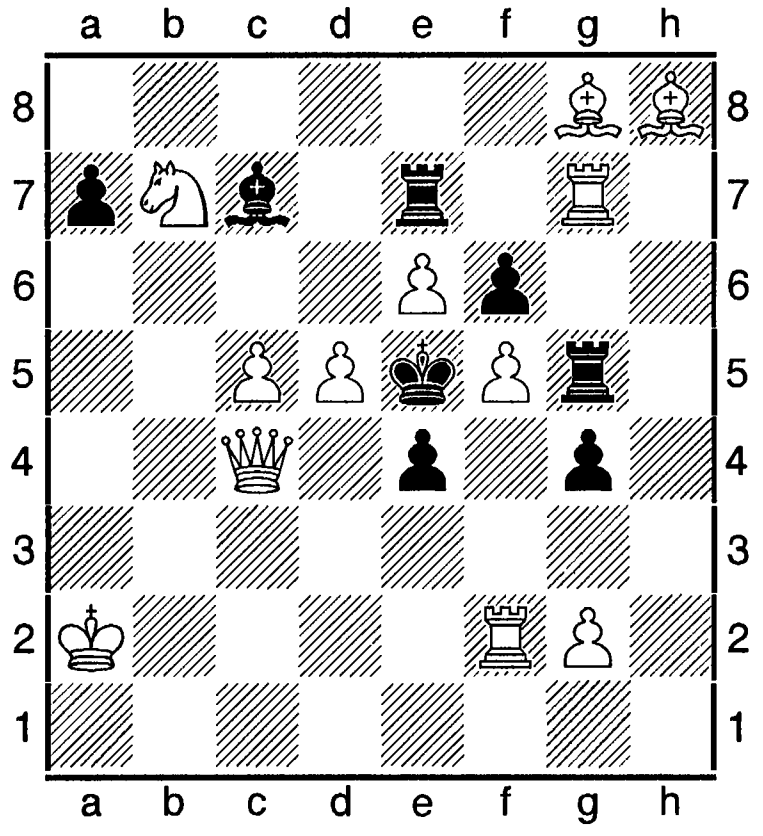

 # 3 12+8

1.g3 загроза **2.Тf4** і **3.Дхe4++, 1. ... Тхe6 2.Тe7 Тхe7 3.Дc3++, 1. ...Тхf5 2.Тg5 2.Тхg5 3.Схf6++.**

«Пішов-прийшов» - тема в двоходовій задачі: ходом, що дає мат, білі стають на поле, з якого походили чорною фігурою.
М. П. Зелепукин, «Мадяр шаккелет», 1959.

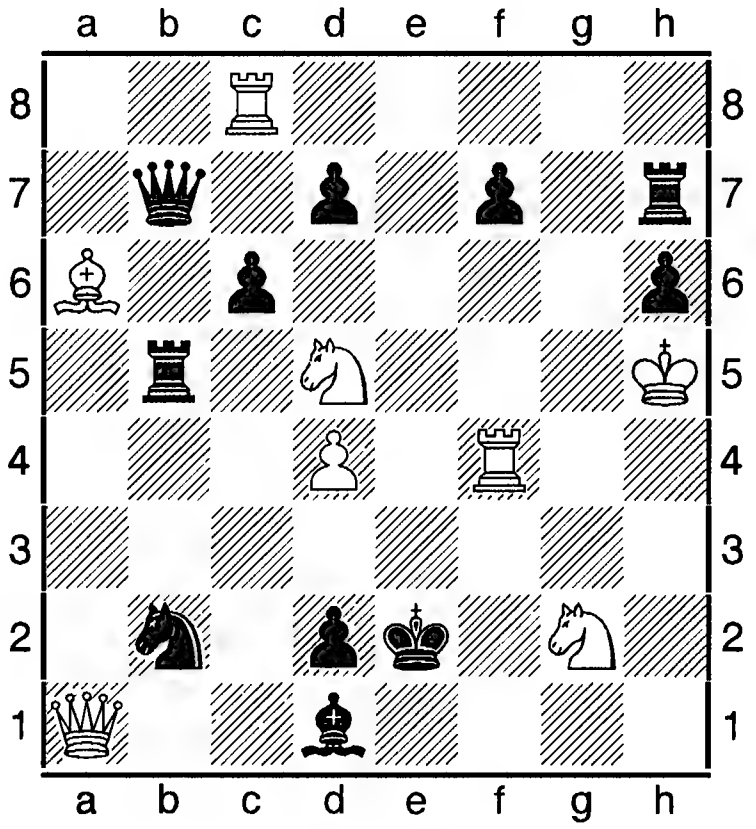

 # 2 **8+11**

1.Дb1 загроза **Де4++.**

Плаксин (Plaksin) Микита Михайлович (нар. 09.07.1931, Москва) – російський проблеміст, національний майстер. Автор багатьох статей, присвячених ретроаналізу. Інженер-гідротехнік. З 1964 опублікував понад 700 композицій. Відзначений багатьма призами, в тому числі понад 20 – першими. П. – переможець 15-го ч-ту Росії 1995-1997 зі складання задач на ретроаналіз.

Література: Плаксин М. М., «МастіРА і МИНІритми»; його ж, Мистецтво шахової композиції, Киш., 1987 (співавтор, російською мовою).

План гри – передбачування та моделювання в результаті мислительної діяльності послідовності розвитку подій на шахівниці. Єдиний план розвику фігур повинен бути вже в дебютній стадії. У середині гри планування зазвичай пов'язане з пошуками об'єктів атаки і організацією нападу на них. В ендшпілі – з реалізіцією переваги чи її нейтралізацією. Планують гру на тривалий термін і на короткий час. Наприклад, атака на короля партнера, будучи основною метою всієї партії, може складатися з кількох етапів: створення плацдарму, перекидання фігур на королівський фланг, штурму позиції пішаками тощо. При плануванні на довгий період гри інколи потрібно змінювати мету атаки. Наприклад, атака на дамину фланзі може призвести до розчищення ліній, по яких фігури можна перевести на королівський напрямок і таке інше.

Планінц (Planints), Планінець (Planinets) Альбін (нар. 18.04.1944, Брише) – словенський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 1972. Чемпіон Словенії серед юнаків 1962. На м-лі М. Відмара в Любляні посів 1-е місце (попереду С. Глігорича, В. Унцікера, Р. Бірна, А. Матановича, Ф. Георгіу та інших). Найкращі рез-ти в інших міжнар. змаганнях: Чачак і Варна 1970 (1); Скоп'є 1970-1971 (2-3); Нові-Сад 1972 (3-5); Амстердам 1973, ІБМ т-р (1-2); Сомбор 1970 (4); Вршац 1975 (6); Суботиця 1975 (4-5); Штип 1979 (2-3). І974 вдало зіграв на Всесвітній олімпіаді в складі команди Югославії: + 9, -1 = 5.

Пласкетт (Plaskett) Джеймс (Джім) (нар. 18.03.1960, Дкелиха, Кіпр) – англійський шахіст, міжнар. майстер з 1981, міжнар. ґросмайстер з 1985. Ело 2014 = 2495. Перших успіхів сягнув на ч-ті Європи серед юнаків 1979 (3-6). На ч-ті Великобританії 1984 мав 2-4-е місце, 1989 (7). Найкращі рез-ти в міжнар. змаганнях: Рамсгіт 1979 (1); Гастингс 1981-1982, бічний т-р (1); Есб'єрг 1982, бічний т-р (1), Луїшем 1982 (1); Париж 1983 (1); Манчестер і Лондон 1983 (1); Гаусдал 1983 (2-3); Пловдив 1984 (1); Гастингс 1985-1985 (1-3); Лугано 1986 (1-4); Люксембург 1990 (3-10); Лондон 1991 (9); Гастингс 1998 (5), 1999 (8), 1999 (7-9).

Платонов Ігор Володимирович (19.01.1934, Одеса,- 13.11.1994, Київ) – український шахіст, ґросмайстер СРСР з 1969, ґросмайстер України з 1992. Найвищі його досягнення при-

падають на 1960 -1970-і роки. Тоді він виграв 5 разів місце у фіналі ч-тів СРСР (1967-1977). Найбільш вдало виступив 1967, коли поділив 3-4-е місця, і 1969 - 7-9-е місце. За що присвоєно звання ґросмайстра СРСР. Багаторазовий учасник ч-тів України. Найкращі рез-ти: 1968 (2-5), 1970 (2-3). На міжнар. арені найкращим досягненням був другий приз на м-лі Капабланки в Сьєнфуегосі 1972. Двічі у складі збірної України ставав бронзовим призером (спартакіада народів СРСР 1964, командний ч-т СРСР 1969). 1970-1974 П. був головою Федерації шахв України, потім директором всеукраїнських шахово-шашкових клубів ДСТ «Спартак», «Локомотив». Згодом виступив ініціатором створення Центру методико-спортивної підготовки найсильніших юних шахістів України. Довгий час аж до виходу на пенсію працював його директором. Писав дослідницьку працю з питань стратегії і тактики, мав розпочати написання шахової історії України. Але був підступно вбитий у власній квартирі. Своєрідною візитною карткою П. була партія, яка стала об'єктом багатьох видань, де екс-чемпіон світу М. Таль потерпів поразку від своєї власної зброї.

М. Таль – І. Платонов. Чемпіонат СРСР в Алма-Аті 1968. Сицилійська оборона (B 95).
1.e4 c5 2.Kf3 d6 3.d4 cd 4.Kxd4 Kf6 5.Kc3 a6 6.Cg5 e6 7.Дf3 h6 8.Ch4 Kbd7 9.0-0-0 Дc7 10. Ce2 Ce7! 11.The1 g5! 12.Cg3 Ke5 13.Де3 b5 14.a3 Tb8 15.f3 Kfd7! 16.f4 gf 17.Cxf4 b4 18.ab Txb4 19.Tf1 Дb6 20.b3 Kg6 21.Ch5! Txd4! 22.Txd4 Kxf4 23.Txf4 Cg5! 24.Cxf7+ Kpd8 25.e5 Tf8 26.Ke2 Txf7 27.h4 Cxf4 28.Kxf4 d5 29.g4 Tg7 30.g5 hg 31.hg Kpe8 32.Kh5 Th7! 33. Kf6+ Kxf6 34.ef Th1+ 35.Kpb2 Th4! 36.c3 Th2+ 37.Kpa3 Tc2 38.Дh3 Дa5+ 39. Ta4 Дc5+ 40.Tb4 a5 41.Дh8+ Kpd7 42.Дh7+ Kpc6 43.Дxc2 ab+ 44.Kpa2 bc 45.g6 e5 46.f7 Ce6 47.Дd3! Дf2+ 48.Kpa3 Дa7+ 49.Kpb4 Дc5+ 50.Kpa4 c2! 51.f8Д! Дa7+! 52.Kpb4 Дb7+ 53.Kpa4 c1Д 54.Дff1 Дxf1 55.Дxf1 Дa7+ 56.Kpb4 Дc5+ 57.Kpa4 Kpb6, (0-1).

Платонова меморіали – міжнародні турніри, присвячені пам'яті видатного українського шахіста, шахового тренера і діяча, ґросмайстра України І. В. Платонова. Провдяться в Києві з 1995. По 2007-й відбулося 5 заходів.

2007. 03-10.02. 10 учасників. 1. С. Височин – 6,5 очок з 9; 2-3. В. Шишкин, Ю. Круппа – по 6; 4-6. С. Павлов, О. Кислинський, Х. Симонян – по 5; 7. І. Люцко – 4,5; 8. В. Сергєєв – 3,5; 9. С. Ведмедюк – 2,5; 10. Є .Маторин -1.

Плахетка (Plakhetka) Ян (нар. 18.02.1945, Тренчин) – словацький шахіст, міжнар. майстер з 1973, ґросмайстер з 1978. Тренер. Шаховий журналіст. Інженер. У складі збірної команди ЧССР учасник студентських ч-тів світу 1965, 1966, 1968, 1969; ч-тів Європи з 1965, Всесвітніх олімпіад 1974, 1980-1986. Переможець і призер багатьох міжнар. змагань: Лугачевице 1973 (4-5); Римавська-Собота 1975 (1); Поляниця-Здруй 1975 (1-2); Марібор 1977 (1-3); Вінковці 1977, 1986 (1, 4-5); Тбілісі-Сухумі 1977 (4-6); Віроватиця 1978 (3-5); Опатія і Оджаці 1978 (2); Залаегерсег 1981 (3-4); Старі-Смоковець 1983 (4-5); Шампаньоль 1984, 260 учасників (1-8); Прага 1984 (1-3); Страсбург 1985 (1-5); Мальме 1985-1986, 48 учасників (4-7); Трнава 1986 (3); Мец 1986, 129 учасників (1). Учасник відкритого ч-ту Словаччини в Братиславі 2002. Ело 2014 = 2400.

Я. Плахетка – Л. Рюкшлосс. Французька оборона (C06)

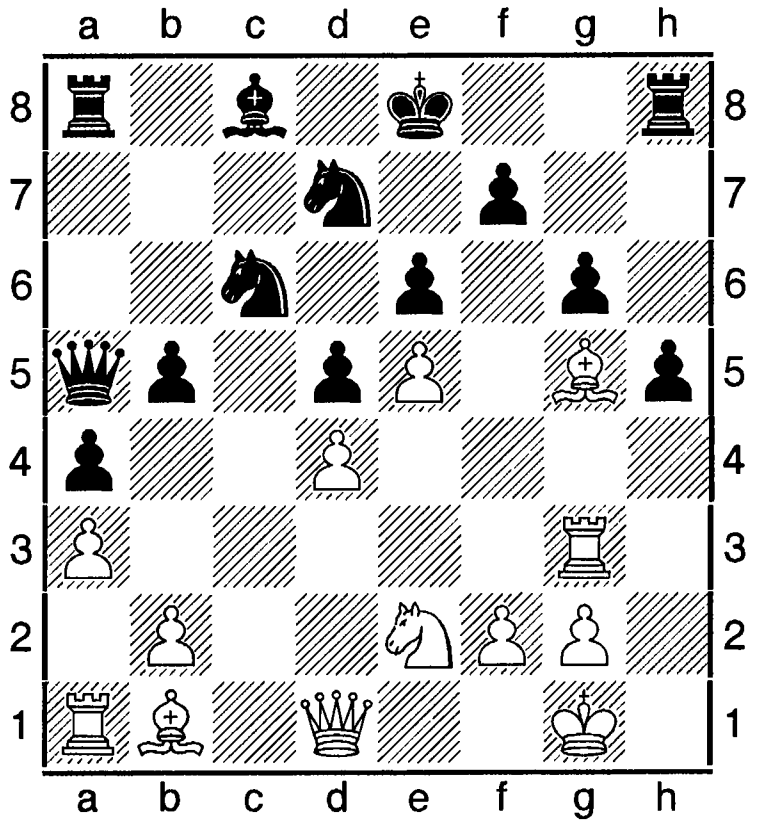

21.Сxg6 fg 22.Дc2 Ке7 23.Сxе7 Крxе7 24.Дxg6 Tf8 25.Kf4 Дd2 26.Дg5+ Крe8 27.Дxh5+ Tf7 28.Tf3 Kf8 29.Kh3, чорні визнали себе переможеними.

Література: Ян Календовський, «Крони не корони», ж. «64-шо», 1990.

Плахутта (Plakhutta) Йосип (1827-1883) – сербський проблеміст. Проживав у Австро-Угорщині. Почав складати задачі 1856. Останнім його успіхом був 1-3-й приз на одному з австрійських конгресів 1880. В шаховій композиції відома його тема (тема Плахутти), відрита 1858: взаємне перекриття фігур, які однаково ходять, з жертвою білої фігури на полі перетину їх дій. Пізніше було встановлено, що роком раніше на цю тему опублікована задача С. Лойда («Чесс манем», 1857. 1-й приз). Пізніше появилися теми Плахутта латвійський, Плахутта румунський, Плахутта фінський (див. кн. «Словник термінів шахової композиції» упорядника М. Б. Басистого, М., 2004).

І. Плахутта, «Лейпцігер ілюстрірте цаітунг», 1858.

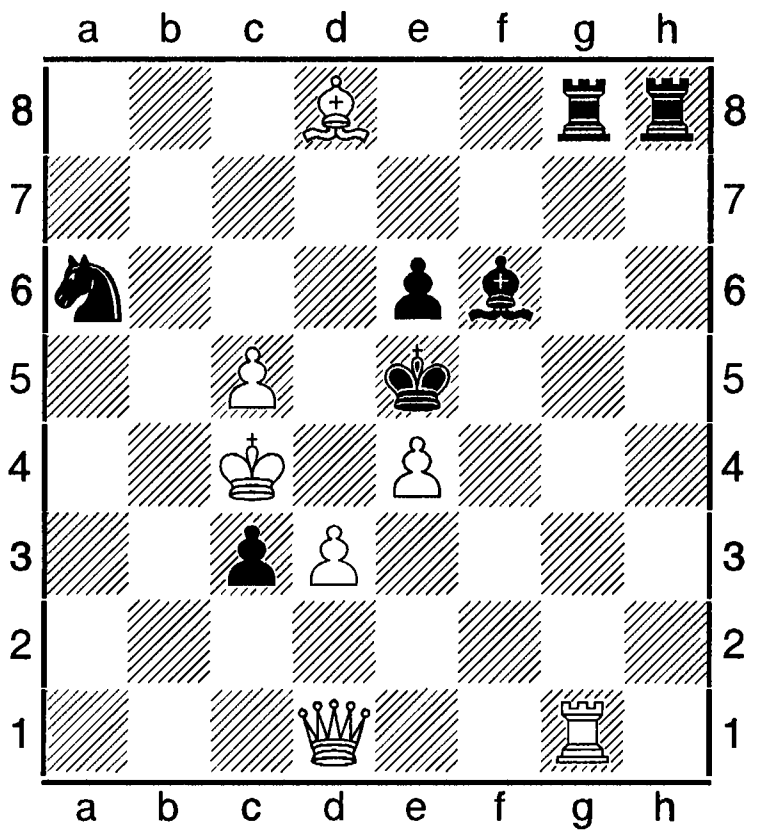

 # 4 7+7

1.Дf3 Кхc5 2.Tg7 Тxg7 3.Сc7+ і 2. ...Thxg7 3.Дg3+

Пленкович Чурило – герой билини «Смерть Чурили». Походив з Поділля. За текстом старини тричі грав з киянкою Катериною Микуличною в шахи і виграв усі три партії та заставу у 300 карбованців. Сучасник М. Потока і київського князя Володимира Великого. М. Грушевський у своїй праці наводить кілька подільських і галицьких народних пісень про билинного джигуна-баламута Чурила.

Література: М. Грушевський, Історія української літератури, Нью-Йорк, 1959, т. 4; Д. Чижевський, Історія української літератури; Ю. Семенко, Шахи в Україні, Львів, 1993.

Пленум організаційний шахових проблемістів і розв'язувачів шахових композицій України відбувся 22.09.2001 у Києві. Взяло участь 25 осіб. Не послали своїх представників Хмельницька, І.-Франківська, Чернігівська, Тернопільська, Волинська, Сумська, Черкаська, Херсонська області. Композиторську Україну було поділено на 7 зон, щоб для кожної із зон обрати відповідального за розвиток шахової композиції. Ними стали: 1. В. Метлицький - Північна зона (Київ, Чернігів, Житомир), 2. В. Саміло – Східна зона (Харків, Полтава, Суми), 3. Л. Волков – Південно-Східна зона (Донецьк, Луганськ, Запоріжжя), 4. В. Семененко – Центральна зона (Дніпропетровськ, Черкаси, Кіровоград, Херсон), 5. Ю. Гордіан – Південно-Західна зона (Одеса, Чернівці, Миколаїв, Крим), 6. М. Пархоменко - перша Західна зона (Вінниця, Хмельницький, Рівне), 7. М. Чернявський – друга Західна зона (Львів, Ужгород, Луцьк, Тернопіль, І.-Франківськ).

Обрано президентську раду з шахової композиції: Євген Рейцен (Київ) – президент, Юрій Гордіан (Одеса) – перший віце-президент, Валентин Руденко (Дніпропетровськ) – віце-президент, Віктор Мельниченко (Котовськ) – віце-президент, Андрій Фролкін – генеральний секретар. Було створено такі підкомісії: з розв'язування – В. Мельниченко (голова), Є. Рейцен, В. Копил, О. Дмитренко, В. Погорєлов; зі спортивної кваліфікації – Є. Рейцен (голова), Ю. Гордіан, В. Мельниченко, О. Дмитренко; з видавничої діяльності – Є. Рейцен, С. Кириченко, А. Мойсеєнко, В. Капуста, В. Мельниченко, Ю. Гордіан, В. Арчаков, М. Басистий, Л. Волков, А. Фролкін, В. Горбу-

нов, В. Копил. Обрано раду суддів в складі: В. Руденка (голова), Ю. Гордіана, В. Мельниченка, М. Марандюка, Р. Заполоцького, С. М. Ткаченка; тренерську раду: В. Руденко (головний тренер), Ю. Гордіан, В. Мельниченко, М. Марандюк, В. Капуста, В. Семененко, А. Фролкін, А. Василенко, С. М. Ткаченко, Є. Рейцен.

Плетньов (Pletnjov) Дмитро – російський проблеміст, національний майстер, міжнар. майстер з розв'язування шахових композицій. Учасник багатьох ч-тів Росії з компонування і розв'язування шахових композицій, в тому числі: ч-т Росії зі складання ШК на зворотний мат 1995-1997 (5), ч-ти Росії з розв'язування в Москві 1999 (9), в Твері 2009 (7). Учасник особистого ч-ту Польщі розв'язування в Левичі 2010 (5), Гран-прі з розв'язування у Варшаві 2009 (4). Програв чвертьфінальний матч зі швидкісного розв'язування ШК П. Мурдзі з рах. 3 на 0.

Пліхта (Plikhta) Коміл (нар. 1991) – польський шаховий композитор, націонал-ний майстер з розв'язування ШК. Учасник конкурсів розв'язувачів у Ревелі 2008 (1), 2009 (1).

Пловдивські міжнародні турніри – проводяться Шаховою федерацією Болгарії в місті Пловдив з 1973 і з 1976 - жіночі. Переможці чоловічих змагань: 1973 – Л. Попов, Є. Свешинков; 1974 – С. Бохосян, К. Лангевег; 1975 – Г. Гарсія; 1976 – К. Коммонс; 1977 – Г. Трингов; 1978 – Є. Єрменков, Г. Сурадираджа; 1979 – Й. Пінтер; 1980- В. Купрейчик; 1981 – Трингов; 1982 – А. Гроспетер; 1984 – С. Мар'янович; 1984 – Дж. Пласкетт; 1986 – Й. Арнасон; 1987 – А. Анастасян; 1988 – Ю. Дохоян. Переможці жіночих т-рів: 1976 – Б. Борисова, А. Піхайлич; 1977 – М. Гайнце; 1978 – Р. Бояджієва-Гочева, Піхайлич; 1979 – Д. Нуцу; 1980 – Зайцева; 1981 – Т. Лемачко, 1983 – Ц. Касошвілі, С. Савова; 1984 – Піхайлич, Савова, Г. Струтинська, К. Еретова, 1985 – М. Войська, Савова; 1986 – П. Ангелова, Н. Гурієлі.

Плятер (Plater) Казимир 03.03.1915, Вільнюс,- 2004) – польський шахіст, міжнар. майстер з 1950. Учасник 12-и ч-тів країни 1946-1964, в тому числі 1946 (3-5), 1950 і 1963 (2), 1949, 1956, 1957 (1). У складі польської збірної команди учасник всесвітніх шахових олімпіад 1952, 1956, 1960. Найкращі рез-ти в міжнар. т-рах: Щавно-Здруй 1957 (4-6); Амстердам 1965 (5-6).

Повне вдосконалення етюда – суттєвий якісний стрибок у розвитку ідеї, яка сприяє вдосконаленню етюда, котрий вносить щось нове в етюдне мистецтво. Термін запроваджений вірменським шаховим композитором Г. Каспраяном.

Повний попередник – композиція, котра повністю співпадає за задумом, схемою і оформлення зі щойно опублікованою. Твір, який має в собі П. п., втрачає право на існування. Тобто є нелегітимним, плагіатом.

Повторення позиції – виникнення становища на шахівниці, яке вже було до цього із збереженням попередніх можливостей гри (право на рокіровку чи забирання на проході, черга ходу). При триразовому повторенні однієї ж і тієї позиції партнер, за яким зберігається черга ходу, має право вимагати завершення гри і визнання партії нічийною. Цей випадок фіксується арбітром змагань.

Повторення ходів – тема в етюдній композиції, різновид нічиєї. Слабша сторона, рятуючись від програшу, повторює ходи, позбавляючи тим самим партнера можливості використати матеріальну чи позиційну перевагу. Мотивами для нічиєї можуть бути безперервна загроза мату чи пату, розкритого нападу, відігравання матеріалу, перетворення пішака тощо.

Повторна загроза (повторення загрози) – тема в задачній композиції, віднайдена 1929 Л. Гугелем (див. ст. «Гугель»), котрий розшукав шлях для реалізації поєднання в одному варіанті двох оборонних тактичних ідей з використанням тільки однієї загрози. Суть теми: обороняючись від

загрози, чорні повинні відвести куди-небудь певну фігуру, але по тому білі висувають іншу – повтрну загрозу; чорні можуть цілеспрямовано походити так, щоб спростувати (знешкодити) повторну загрозу. Цей механізм робить задачу складнішою. Попередня назва теми: «Подовжена оборона».

Л. Гугель, «Задачі й етюди», 1929. 1-й приз.

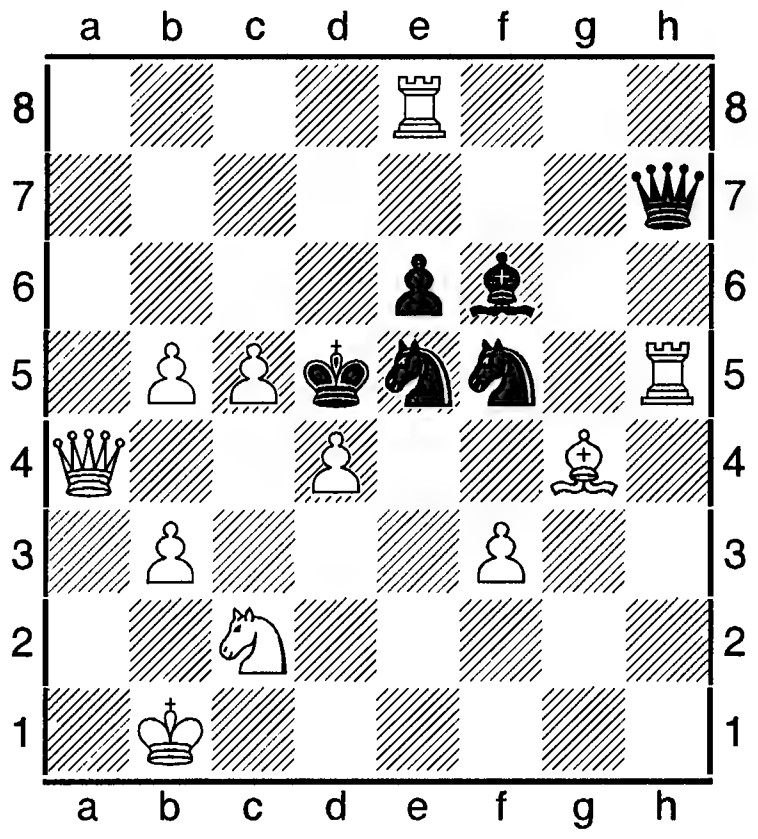

 # 2 **11+6**

1.Да1 загроза **2.Kb4++, 1. ...Kf5 ~ 2.Сxe6++, 1. ...К7 2.Да8++, 1. ... Ке7 2.Td8++, 1. ... Kxd4 2.Дxd4++.**

Повторна ідея (повторення ідеї) – засіб художньої виразності в задачі (етюді) для підсилення естетичного сприйняття.

Погана фігура – в звичайних шахах фігура, яка не бере безпосередньої участі в грі. У шаховій композиції така фігура, котра має слабкий вплив на втілення авторського задуму в задачі.

Поглиблення змісту – у шаховій композиції технічний спосіб, який застосовується в задачі та етюді. У творі робиться певне навантаження на перший хід; оборонні мотиви, шахові ситуації, композиція ускладнюється додаванням хибних кроків (слідів) ілюзорною грою (див. ст. «Поглиблення ідеї»).

Поглиблення ідеї – у шаховій творчості всестороннє опрацювання певного варіанту на максимально можливу глибину з її розгалуженнями.

У композиції засіб поліпшення якості твору. В сучасній задачі П. і. за рахунок подовження розв'язку майже не використовується.

Погоніна (Pogonina) Наталія (нар.09.03. 1985, Владивосток) – російська шахістка, міжнар. ґросмайстриня з 2004. Ело 2002 = 2397, 2014 - 2501. Чемпіонка Росії серед дівчат до 18 років в Орлі 2001, серед жінок – 2012, бронзова призерка ч-ту Європи з КШ у С.-Петербурзі 2009; на ч-ті Європи в Пловдиві 2008 виграла перепустку на ч-т світу. Учасниця ч-ту світу серед студентів у Новокузнецовську 2008 (1-2-е в особистому заліку і 1-2-е в командному), Всесвітньої олімпіади в складі команди Росії в Дрездені 2008 (4), Всесвітньої шахової олімпіади 2012 (1-е командне), ч-ту світу 2011 (2-е команд-не). На командному Кубку Росії в Дагомисі 2009 мала один з найкращих рез-тів за 2-ю шахівницею. Інші змагання: Краснотур'їнськ 2001 (3), 2008 (8); Москва 2009 (1).

Погоревич (Pogorevich); за чоловіком Макропулос) Марина (нар.03.12.1960, Плоєшти) – румунська шахістка, перша міжнар. ґросмайстриня в Румунії (1982). Математик. У шахи грає з 10 років. Вдосконалювала свою майстерність під орудою матері – відомої шахістки М. Албулець. Чемпіонка Румунії серед дівчат 1976, 1979 і переможниця національної універсіади 1982. Учасниця майже півсотні міжнар. змагань. В тому числі: Сентеш, Ченстохов 1978, Келіменешті і Арад 1980, Атени 1982, 1987 (1); Пйорткув-Трибунальськи 1981, 1987 (3-4); Бидгощ, зон. т-р ФІДЕ 1981 (1); Белград 1983 (2-3-е з М. Чибурданідзе). На Всесвітній олімпіаді 1982 посіла 2-е місце в командному заліку.

Погорєлов Володимир (Луганськ) – український шаховий композитор, міжнар. ґросмайтер зі складання ШК, майстер ФІДЕ з

розв'язування. Дворазовий чемпіон України з компонування шахових творів у складі команди Полтавської області (2011, 2013). Учасник ч-тів України з розв'язування ШК: Полтава 1996 (2), 1997 (2); 13-й 1999 (3); 14-й в Полтаві 2000 (1); Одеса 2006 (1); Київ 2007 (2); Полтава 2009 (3); Полтава 2010, в складі команди Полтави (1); ч-ти Європи: Пардубице 2007 (6), командно-особистий в Суботиці 2009 (5-е командне, 29-е в особистому заліку), Лондон 2010 (4-е командне і 10-е в особистому заліку); ч-ти світу: 22-й командний в С.-Петербурзі 1998 (3); 24-а командна першість світу (2-й приз за складання двоходових задач на «Полтавську тему»); Пула 2000 (9-е командне місце); Юрмала 2008 (9-е командне і 17-е в особистому заліку). Інші змагання: відкритий ч-т Дніпродзержинська 2010 з розв'язування (3); інтернет-змагання розв'язувачів в Дніпропетровську 2010 (2); фестиваль шахових композиторів в Полтаві 2006 (1-е місце серед розв'язувачів України; 1-е місце в опен-турнірі); 9-й відкритий ч-т Росії з розв'язування ШК в Москві 2002 (3).

В. Погорєлов, В. Копил. «Проблеміст України», 2012. 1-й почесний відгук.

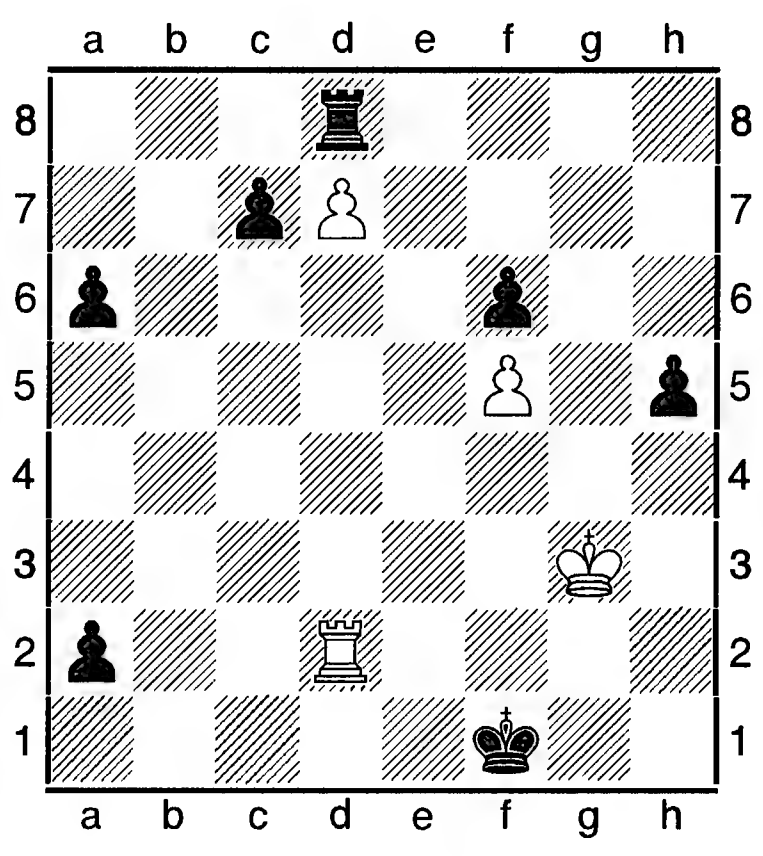

= 4+7

1.Tf2+! Kpe1 2.Txa2 Txd7 3.Txa6 Td6 4.Txd6 cd 5.Kph4 d5 6.Kpxh5 d4 7.Kpg6 d3 8.Kpxf6 d2 9.Kpe7 d1Д 10.f6 Де2+ 11.Kpf8 Де6 12.f7 - нічия.

Погорєлов Руслан (нар.07.06.1959, Київ) – український шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 1999 = 2512. Учасник т-рів: Сан-Себастяно 1996, 100 учасників (2-5); Київ 1997 (1), Лінарес 1998, 186 учасників (9-18).

М. Шуба – Р. Погорєлов. Колладо Вялалба, 1998. Англійський початок.

1.c4 Kf6 2.Kc3 e6 3.Kf3 Cb4 4.Дc2 0-0 5.a3 Cc3 6.Дc3 b6 7.e3 Cb7 8.Ce2 d6 9.0-0 Kbd7 10.b4 Ke4 11.Дc2 f5 12.Cb2 Де7 13.Ke1 e5!? 14.Cd3!? Tf6! 15.f3 Taf8! 16.c5? bc 17.fe fe 18.Ce2 Дf7? 19.Tf6 Дf6 20.Cc4 d5 21.h3 dc 22.Dc4 Kph8 23.Cc3 Df2 24.Kph2 Kf6 25.Ce5 Cd5! 26.Дc5 Kg4! 27.hg Дh4 28.Kpg1 Дf2 29.Kph1 Дh4 30.Kpg1, нічия.

Погосянц (Pogosiants) Ернест Леонович (нар. 04.06.1935, Чугуїв на Харківщині,- 1990) – російський проблеміст, міжнар. ґросмайстер з шахової композиції з 1988, арбітр. Автор статей з питань етюдної композиції. Викладач математики. З 1959 опублікував понад 4 тисячі етюдів і 800 задач різних жанрів. 8-разовий чемпіон СРСР 1962-1981. Бронзовий призер 1969, 1971, 1976, 1981 ч-тів СРСР. Учасник багатьох конкурсів. Удостоївся майже 600 відзнак, в тому числі близько 250 призів. 6-разовий чемпіон Москви 1961-1985.

Е. Погосянц, «Шахова Москва» («Шахматная Москва»), 1961. 1-й приз.

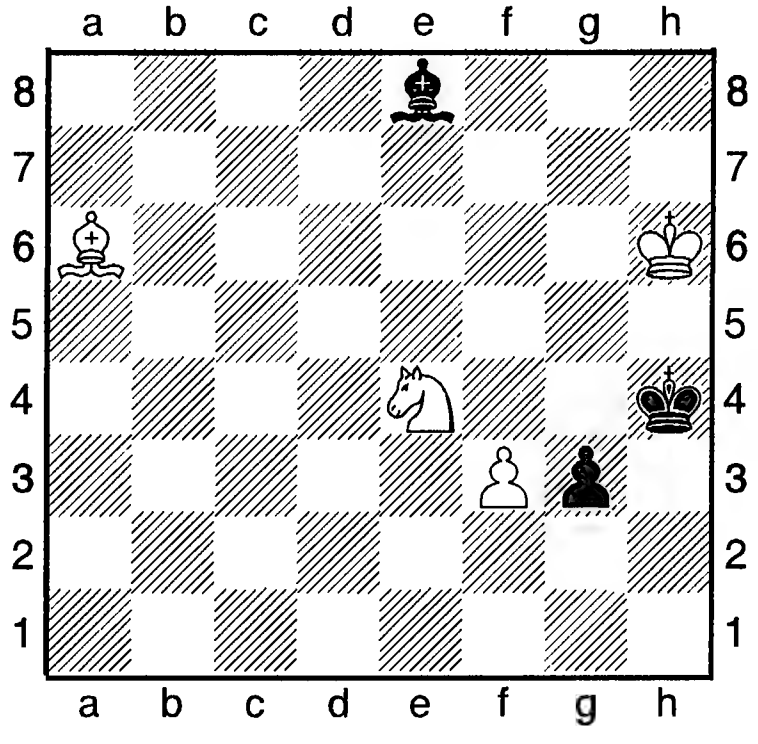

+ 4+3

1.Cf1 Cb5! 2.Cg2 Cf1! 3.Cxf1 g2 4.Kg3!! g1Д 5.Kf5++. «Дуже вишуканий і тонкий етюд» (Ю. Разуваєв).

Література: Г. А. Надареїшвілі, Етюд очима ґросмайстрів, М., 1981.

Погребиський Йосип Бенедиктович (нар. 23.02.1906, Умань,- 20.05.1971, Москва) – український шахіст, майстер спорту СРСР з 1937. Кандидат фізико-математичних наук. Маючи 12 років, він став чемпіоном Умані. Чемпіон Києва 1925. Учасник 13 ч-тів України. В тому числі 1936 (1-2), 1937 (2), 1949 (2-3). Учасник 11-го ч-ту СРСР 1939 (15-16). 1937 виграв кваліфікаційний матч за звання майстра спорту в М. Юдовича з рах. 9 на 7 (+ 5,- 3,= 8).

Після 11-го ч-ту СРСР (Ленінград, 1959) він надалі присвячує себе математиці, видає праці з історії цієї науки, стає доктором математичних наук. Знаючи 10 мов, переклав українською багато зарубіжних видань. Перемога молодого майстра над ґросмайстром і чемпіоном СРСР Г. Левефішем, який у попередній першості відстояв титул чемпіона у матчі з М. Ботвинником (5 на 5) – найвище його творче досягнення.

1.e4 e5 2.Kf3 Kc6 3.Cb5 a6 4.Ca4 Kf6 5.0-0 Ce7 6.Te1 b5 7.Cb3 d6 8.c3 0-0 9.d3 Ka5 10.Cc2 c5 11.Kbd2 Kc6 12.Kf1 Kh5 13.d4! g6 14.Ch6 Te8 15.dc dc 16.Ke3! Cf8 17.Cxf8 Txf8 18.Дd5 Дxd5 19.ed Ke7 20.d6! Kc6 21.Ce4 Cb7 22.Cxc6 Cxc6 23.Kxe5 Tac8 24.d7 Tc7 25.Kxc6 Txc6 26.Kd5! Kpg7 27.g4 Td6 28.Tad1 Td8 29.gh, чорні визнали себе переможеними.

Література: А. Хавін, «Відомий вчений, талановитий шахіст», ст. в «Спортивній газеті» за 1976.

Подать Володимир (12.04.1958,Херсон) – український шахіст, національний майстер. Ело 2009 = 2392 (Україна), 2376 (ФІДЕ). Бронзовий призер ч-ту України в Сімферополі 1991, ч-т України в Сімферополі 1992 (14). Учасник т-ру в Алушті 1999 (2-4).

Подебрадський міжнародний турнір 1936 (04-26.07) проводився адміністрацією чехословацького курорту Подебради за участю 18 шахістів. Переміг С. Флор – 13 очок; 2. О. Альохин – 12,5; 3. Я. Фолтис – 11.

Подинич (Podinich) Володимир (нар.1980) – сербський проблеміст, і розв'язувач шахових композицій, міжнар. ґросмайстер, майстер ФІДЕ з класичних шахів. Ело 2012 = 2415. 65-й у рейтинговому списку країни. Бронзовий призер ч-ту Європи з розв'язування ШК у складі команди Сербії в Лондоні 2010.

«Подільська зима» - міжобласні фестивалі. Організовуються Шаховою федерацією Хмельницької області та адміністрацією міста Дунаєвці з 1995. Наприклад, 1996 взяли участь шахісти з Одещини, Вінничини, Тернополя. У голоному т-рі переміг В. Козяк з Тернополя – 7,5 очок з 9; 2. І. Пастухов з Хмельницька, 3. А. Нечаєв з Шепетівки – по 7; 4-6. О. Мілютин (Одеса), С. Галахов (Вінниця), М. Ганін (Хмельницький) – по 6,5.

Подовжена (продовжена) **задача** - у шаховій композиції задача, в якій після першого ходу білими виникає нова задача з новим вступним ходом і з таким же завданням. П. з. поділяються на блоки малятковогo типу і на задачі з незворотним розв'язком (не обов'язково блок). П. з. є двох видів: а) з неможливим поверненням до висхідної позиції після першого ходу білими, що досягається ходом, пов'язаним з рокіровкою, просуванням білого пішака, із самозв'язуванням білої фігури, котра робить перший хід та із забиранням чорної фігури; б) з можливим поверненням після першого ходу до початкової позиції (див. ст. «Вічний рух»).

Подовжена комплексна задача – подовжена задача з хибним розв'язком у початковій позиції.

Подовжена оборона (див. «Повторна загроза»).

Подовжений блок (див. «Подовжена задача»).

Подовжений (продовжений) **на-**

пад – у задачній композиції тема, в якій перший хід білі роблять із врахуванням якоїсь основної оборони чорних. П. н. подібний до білих комбінацій (див. «Білі комбінації).

О. Стокки. Італійський конкурс, 1962.

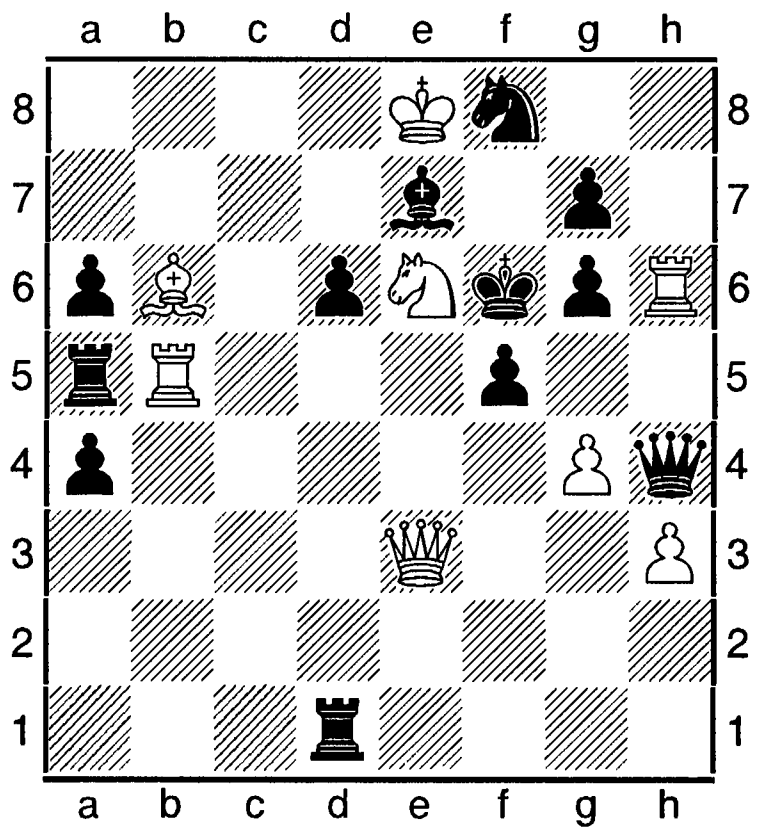

 # 2 **8+12**

Загрожуючи, білі мають на увазі оборону **1. ... Ке6!** Не можна 1.Kg5? Де1! і Кс5? Те1! Розв'язок: **1.Kf4** загроза **2.Дхе7++.** У початковій позиції **1. ... Те1 2.Cd4++, 1. ...Де1 2.g5++.**

Подольський Антон (нар. 1994, Тернопіль) – український шахіст, національний майстер з 2010. На т-рі в Тернополі 2010 виграв перше місце і виконав норму міжнар. майстра.

Подольський міжнародний турнір 1991 відбувся в листопаді у Подольську Російської Федерації. 12 учасників. 1. Мурей – 9 очок; 2. Л Юдасин – 8,5; 3. І. Зайцев – 7,5; 4-5. С. Кисельов, В. Савон – по 7; 6. І. Білов – 6,5; 7. К. Фольке -5; 8. М. Кнежевич – 4,5; 9-10. Д. Пальдауф, В. Тертерянц – по 4; 11. С. Ніколаєв – 2,5; 12. О. Тузон - 0,5.

Поєднання – у шаховій композиції суміщення у взаємній відповідності низки ідей, тем у єдиному цілому – задачі або етюда.

Пожертва (жертва) – у практичній грі, в шаховій композиції стратегічний або тактичний засіб, пов'язаний з жертвою фігури (фігур) суперникові задля певних цілей.

Позиційна гра – планомірне маневрування фігурами і пішаками для покращання своєї позиції і задля погіршення позиції партнера. Маневри в шахах передбачають активізацію своїх фігур, зміцнення пішакової структури, внесення безладу у взаємодію фігур суперника, створення слабких місць в його позиції й т. п. Але не завжди можна досягти виграшу засобами П. г. під час переваги в розвитку фігур чи в матеріальних засобах на якійсь ділянці шахівниці; за умови послаблення позиції суперника треба переходити до атакуючих дій та до комбінаційної гри, бо зволікання з цим перевага може вичерпатися. Основи П. г. сформульовані Ф. Філідором ще в середині 18 сторіччя. Його теорію доопрацював і запровадив у практику В. Стейниць уже в 2-й половині 19 століття. Далі вона вдосконалювалася Е. Ласкером, З. Таррашем та іншими провідними шахістами світу.

Позиційна жертва – осмислений хід чи кілька ходів, пов'язаних з віддачею пішака, фігури (пішаків, фігур) для захоплення ініціативи чи задля позиційних переваг (оволодінням ключовими полями, більшим простором, розкриттям важливих вертикалей тощо). Є жертви коректні, які приносять певну користь, і некоректні, коли вони в перспективі чи одразу погіршують ситуацію на шахівниці в стані жертводавця.

Позиційна нічия – 1) термін, котрий позначає позицію, у якій неможливо реалізувати матеріальну перевагу через певні особливості; 2) етюдна тема, в якій нічия досягається повторенням ходів або побудовою позиції, в котрій сильніша сторона не має змоги використати свою перевагу через причини позиційного характеру, як-от: а) фортеця; б) блокада; в) прив'язування; г) вічний напад (особливо

на якусь фігуру; д) «скаженність» фігур; е) поперемінний (позмінний) напад.

Позиційна перевага – краще розташування фігур однієї зі сторін при однакових матеріальних засобах. Термін має значення для традиційних шахів і для шахової композиції.

Позиційний стиль – манера гри, в якій гравець не прагне до невідкладних загострень гри, а маневруючи засобами, намагається поліпшити свою позицію, досягти певних позиційних переваг: оволодіння центром шахівниці, випередження в розвику фігур чи в просторі, створення слабких місць в позиції суперника тощо. Маючи ту чи іншу перевагу та захопивши ініціативу, гравець переходить до більш рішучих дій, намагаючись вітілити свою перевагу в атаку чи перейти до вигідного ендшпілю. Багато сучасних шахістів є представниками універсального стилю гри і в залежності від характеру позиції грають в позиційній чи комбінаційній манері.

Позиційний натиск – методичне посилення позиції своїх фігур водночас з обмеженням дій суперника у відповідь. Один із способів позиційної гри. Для тиску використовуються такі фактори: недосконала пішакова структура в таборі партнера, оволодіння відкритими вертикалями і діагоналями, сильними укріпленнями, перевага в просторі й таке інше.

Позиція (від. лат. positio – становище) – як термін, означає розташування фігур на шахівниці. Під час гри позиція може змінюватися до кращого чи до гіршого стану. У шаховій композиції П. називають легальною, якщо вона виникає з початкової в результаті гри. Нелегальні позиції притаманні «казковим» шахам.

Позиція визначена – та, яка може оцінюватися без додаткового розбору варіантів чи за допомогою мінімальних розрахунків. П. в. відзначається наявністю очевидного стратегічного плану гри.

Позиція невизначена – та позиція, котру можна оцінити лише завдяки аналізу можливих продовжень. До таких позицій належить переважна більшість, з якими гравець має справу за шахівницею. Щоб правильно оцінити таку позицію, треба доскіпливо її проаналізувати. У П. н. іноді дуже важко скласти план гри. Більшість складних дебютних утворень вважається П. н.

Позиція типова – становище на шахівниці, притаманне для певного дебюту. Наприклад, для слов'янської оборони, королівського гамбіту відхиленого, дебюту даминого пішака тощо.

Пойковський міжнародний турнір 2010 проводився 01-13.06 в селищі Пойковський Нафтоюганського р-ну (Росія). 12 учасників. Підсумки: 1. С. Карякин (Ело = 2739) – 7 очок з 11; 2. В. Бологан (2668) – 7; 3. Д. Яковенко (2725) – 6,5; 4. О. Онищук (2699) – 6; 7. Е. Сутовський (2661) – 5; 8. Б. Джобава (2715) – 5; 9. І. Соколов (2654) – 5; 10. А. Найдич (2686) – 4,5; 11. С. Рублевський (2704) – 4; 12. О. Мотильов (2704) – 4 (див. також ст. «Карпова іменні турніри»).

Покорна (Pokorna) Реґіна (нар. 18.01. 1982) – словацька шахістка, міжнар. ґросмайстриня. Ело 2000 = 2366. 10-а в списку ФІДЕ серед юних шахістів світу. Чемпіонка світу серед шахісток до 14 років у Франції 1996, чемпіонка Європи в складі команди Словаччини в Батумі 1999. На ч-ті світу серед дівчат до 14 років на Менорці 1996 (3). Учасниця ч-ту світу серед жінок в Батумі 2000 (програла в ч/ф Н. Жуковій). Турнір у Джакарті 2007 (1).

Полгар, Польгар (Polgar) Жужа (нар. 19.04. 1969, Будапешт) – угорська шахістка, міжнар. ґросмайстриня з 1987 і міжнар. майстер серед чоловіків з 1984, ґросмайстер з 1991. Ело максимальне =

2577 (2008). Найстарша серед сестер Полгар. Володіє 7-а мовами, в тому числі есперанто. 1996 виграла матч на першість світу в китайки Се Цзюнь з рах. 8,5 на 4,5 і стала чемпіонкою світу серед жінок. Володарка Кубка світу в Дрездені 2006. Чемпіонка світу серед дівчат до 16 років 1981. Редактор шахового відділу в дитячому ж. «Депеш ньєлвместер». У шахи грає з 4 років. Одним із тренерів її був Л. Сабо. В 10 років стала національним майстром з шахів серед жінок. У жіночому ч-ті Угорщини 1979 була 6-ю. Переможниця міжнар. т-рів у Варні 1981 (жіночий) і 1984 (чоловічий). Постійно бере участь в чоловічих змаганнях: ч-т Угорщини 1986 (2-3); міжнар. т-ри: Тренчанське - Теплице 1985 (4-5); Копенгаген 1986, 46 учасників (5-9); Більбао 1987 (5-6); Старі-Смоковець 1987 (2-3); Сан-Бернандино 1987, 71 учасник (5-7); Відень 1996 (4-6); програла матч франц. шахісту О. Рене 1987 з рах. 2,5 на 3,5. Переможниця міжнар. марафонів з бліцу в Дрездені 1985 і 1986. 1996 Президент Угорської Республіки Арпад Генц вручив Жужі Полгар «Хрест Почесті Ордена Угорської Республіки» за видатні досягнення на шаховій ниві. Нині проживає в США. Ело 2014 = 2557. 13-а позиція в списку 100 найкращих шахістів країни. Про неї знято документальний фільм «Мій видатний мозок: зробіть з мене генія».

Ж. Полгар – Л. Любоєвич. Більбао, 1987.

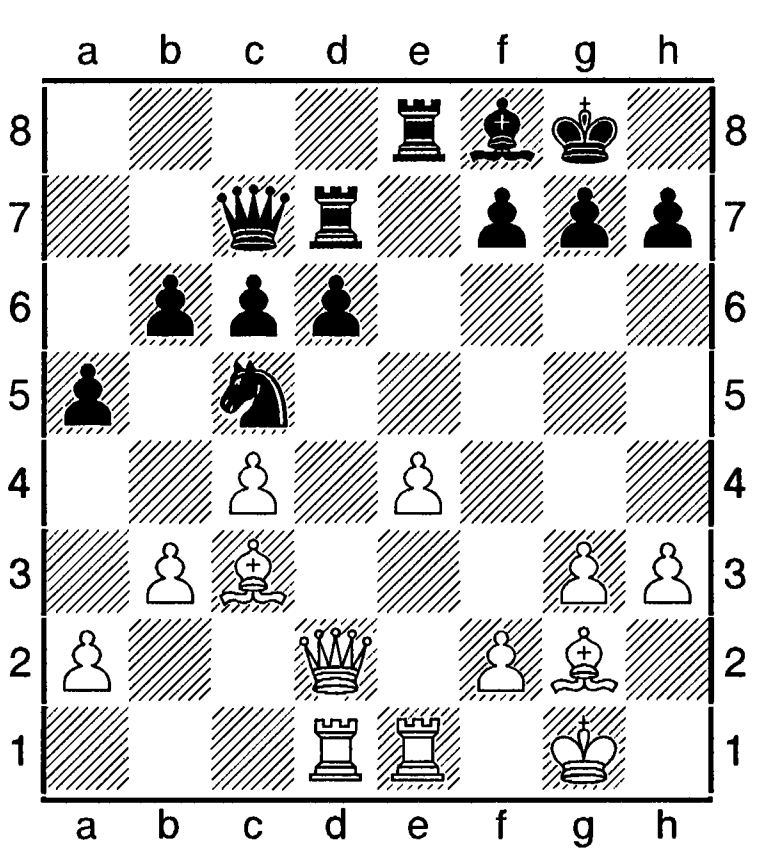

21.Крh2 Дс8 22.Те3 Тde7 23.Тde1 Дс7 24.f4 f6 25.Дf2 Те6 26.Дf3 Крh8 27.Крh1 Крg6 28.h4 Крh8 29.Сh3Т6e7 30.h5 Тf7 31.Сf5 Td8 32.Td1 Ce7 33.Te2 Tff8 34.Th2 Tfe8 35.Thd2 Kd7 36.Cb2 Kf8 37.h6 g6 38.Ch3 Крg8 39.g4 Ke6 40.g5 Кс5 41.gf Cf8 42.f7+ Крxf7 43.f5 Крg8 44.fg hg 45.Дf6 Дh7 46.Th2, (1-0).

Співторка книг «Чемпіонка світу навчає шахам», «Шахова тактика для майбутніх чемпіонів», «Шахи за 24 години» (пер. російською).

Полгар – Се Цзюнь матч на першість світу відбувся в лютому 1996 в місті Хаен (Іспанія) між угорською шахісткою Жужою Полгар і чемпіонкою світу китайкою Се Цзюнь. 16 партій. За нічийного рахунку чинна чемпіонка зберігала своє звання. Першу партію виграла Се Цзюнь і повела в рахунку до 4-ї партії. У 4-й угорка зрівняла рахунок, а після 5-ї вже вона повела в рахунку. Після нічиєї у 6-й переграла китайку в 7-й та 8-й партіях. Після цього стало відомо, що китайська шахістка матч не виграє. 9-а і 10-а партії завершилися мирним рез-том, в 11-й знов перемогла претендентка. І всеж таки у Се Цзюнь після виграшу в 12-му раунді появилася надія зберегти шахову корону ще на одмин строк. Одначе програш у 13-й партії позбавив її цього звання достроково. Наступні партії не гралися. Загальний рахунок матчу 8,5 на 4,5 (+ 6, - 2, = 5) з користю для претендентки. Новою чемпіонкою світу з шахів серед жінок стала 26-річна угорська ґросмайстриня Жужа Полгар.

Полгар (Polgar) Софія (нар.02.11.1974, Будапешт) – угорська шахістка, міжнар. майстриня з 1988, міжнар. ґросмайстриня. Званя міжнар. майстра удостоєна 1990. Ело 1991 = 2500. Середня за віком із сестер Полгар. Учасниця ч-ту світу серед юніорів до 14 років в Пуерто-Рико 1986 (2-3); ч-т світу серед кадетів в Ріо-Гальєгос 1986 (6-11). Учасниця великих чоловічих міжнар. змагань, в тому числі шахового фестивалю в Нью-Йорку 1985 (2-3); міжнар. т-р в Сан-Бернардино 1987, 71 учасник (12-21); Амстердам 2001 (5). Учасниця матчу «Леді-сеньйори» в Мюнхені 2000 (5). Одружена з ґросмайстром Йоною Косашвілі й проживає в Ізраїлі.

Полгар (Polgar) Юдіт (нар. 23.07.1976, Будапешт) – міжнар. ґросмайстриня серед жінок з 1988 і міжнар. ґросмайстер серед чоловіків з 1991. Ело 2005 = 2735. Найвищий коефіцієнт сили гри серед жінок за всю шахову історію. Наймолодша серед сестер Полгар. Чемпіонка Угорщини 1991.

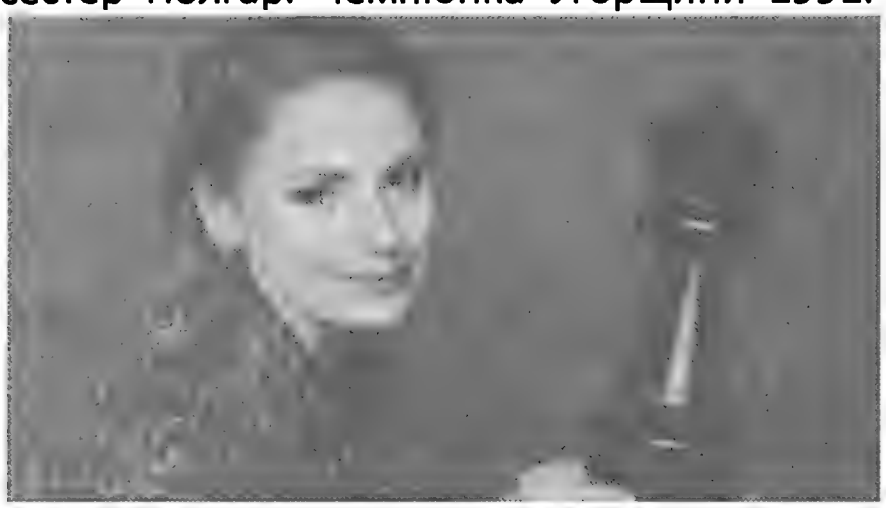

Володарка призу «Оскар» 1988, 1994. Учасниця ч-тів світу серед юніорів до 14 років у Пуерто-Рико 1986 (2-3); серед дівчат до 16 років в Ріо-Гальєгос 1986 (3).

Потім Юдіт зосередилася на іграх тільки в чоловічих змаганнях і досягла видатних результатів. Вона без сумніву найвизначніша шахістка в світовій шаховій історії. Юдіт – учасниця найпрестижніших чоловічих т-рів, в яких перемагала найвидатніших шахістів планети кінця 20-го початку 21-го сторіч, в тому числі В. Топалова, Г. Каспарова, В. Іванчука, А. Карпова й багатьох інших.

Ю. Полгар – Г. Каспаров. Москва, 2002. «Матч сторіччя».

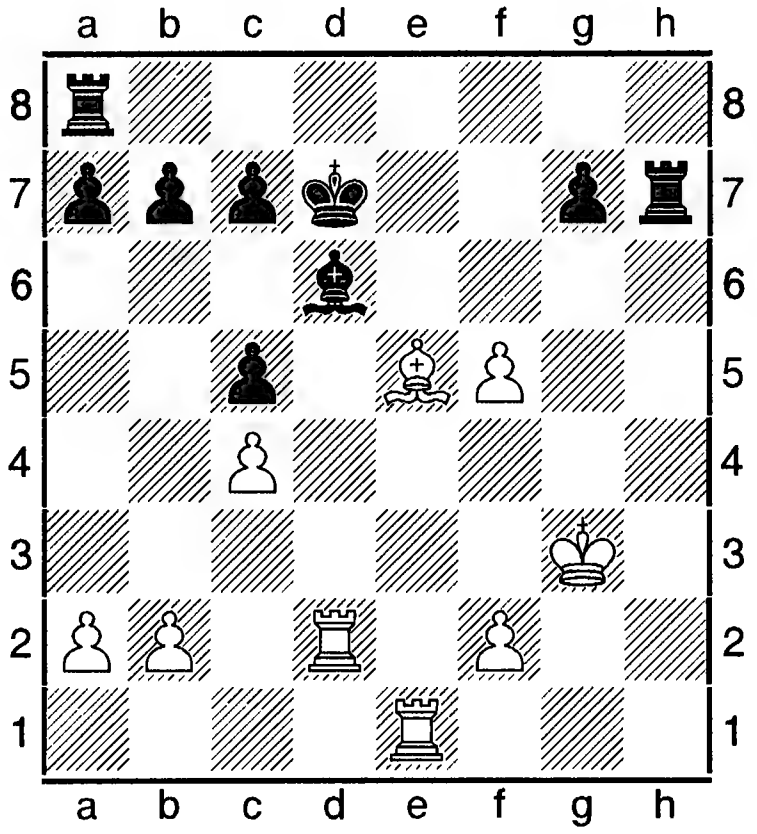

29. Cxd6 cd 30.Te6+ Tah8 31.Texd6+ Крс8 32.T2d5! Th3+ 33.Крg2 Th2+ 34.Крf3 T2h3+ 35.Крe4 b6 36.Tc6+ Крb8 37.Td7 Th2 38.Крe3 Tf8 39.Tcc7 Txf5 40.Tb7+ Крc8 41.Tdc7+ Крd8 42.Txg7, і екс-чемпіон світу зупинив годинник.

Перелік міжнар. змагань суперґросмайстрині: Гастингс 1992 (1); Біль 1993, міжзон. т-р (16-20); Мадрид 1994 (1); матч з Є. Піке-том в Арубі 1995 (6 на 2); Монте-Карло 1996, АШ, гра наосліп (8-9); Тілбург 1996 (12), 1997 (6); Дос-Ерманас 1996 (9-10), 1997 (7), 1999 (10); Дормунд 1997 (5); Мадрид 1997 (5-7); Москва 1997, АШ (вибула в півфіналі); Лінарес 1997 (5), 2006 (2-6); Будапешт 1998, матч з АШ з А. Карповим (5 на 3); Вейк-ан-Зее 1998 (7), 2000 (11-12), 2008 (9-11); Гооговен 1998 (1); Дос-Ерманас 1999 (8-10); Франкфурт 1999, т-р майстрів (6); Гооговен 1999 (1-2); Памплона 1999 (6-7); Будапешт 1999 (програла матч з АШ «Фрітцу-5» з рах.5 на 3); Прага 1999 (програла матч з рах. 2 на 4 Широву); Лас-Вегас 1999, ч-т світу ФІДЕ серед чоловіків (програла матч О. Халіфману в 4-му колі змагань); Джакарта 2000 (1); Балі 2000 (1); Пекін 2001 (3-5); Гооговен 2001 (1-2), 2003 (1); Гооговен 2006 при 4 учасниках, т-р 20-ї КФ (2); Буенос-Айрес 2001 (5-6); Канни 2001, чоловічий Кубок світу (програла Є. Бареєву з рах 2 на 1); Бенідорм 2002 (12); Прага 2002, 32 учасники (виграла в Цзянь-Чуаня в 1/16 фіналу, програла Г. Каспарову в 1/8); Москва 2002, Гран-прі (12); Москва 2002 (учасниця матчу збірної світу проти збірної Росії); Халкідіка 2002, клубний ч-т Європи (3-є місце в складі команди «Полонія»); Вейк-ан-Зее 2003 (2, після В. Ананда); Цюрих 2006 (3); особистий ч-т світу ФІДЕ 2005 (8); Більбао 2006 (програла матч з АШ В. Топалову з рах. 2,5 на 3,5); Біль 2007 (3-6); Більбао 2007, Кубок світу з гри наосліп (4); Майнц 2008, АШ (4); ч-т світу з гри в бліц 2008 (16); Натанья 2009, АШ, бліц (3); Цюрих 2009 (7, з АШ); Москва 2009, ч-т світу з гри в бліц (18); Гооговен 2009 (4); Хілтон Хед 2010 (виграла матч у Г. Кайданова); Христиансанд 2010 (4). Учасниця Всесвітньої чоловічої олімпіади в складі команди Угорщини за 3-ю шахівницею (4).

Полгар – Кайданов тематичний матч з активних шахів проводився в Хілтон Хед 22-25.02.2010 між угорською шахісткою Юдіт Полгар і одним з найсильніших шахістів США Григорієм Кайдановим. У всіх 4-х партіях використовувалася сицілійська оборона. Основні партії завершилися внічию. І лише в додатковій партії з бліцу «армагеддон» (6 хв білим і 5 хв чорним, але нічия - на користь чорних) амбітна ґросмайстриня з Угорщини переграла суперника.

Полгар – Карпов матч з активних шахів відбувся в Будапешті у червні 1998 між найсильнішою шахісткою світу серед жінок, угоркою Ю. Полгар і 12-м чемпіоном світу з класичних шахів росіянином А. Карповим. Контроль часу: 30 хв на партію кожному з гравців. Після перших 6 партій перед вела Полгар з рах. 4 на 2. Загальний підсумок гри з 8 партій 5 на 3 (+ 2, - 0, = 5) з користю для Юдіт Полгар.

Ю. Полгар – А. Карпов, 2-а партія матчу.
Оборона Каро-Канн.

1.e4 c6 2.d4 d5 3.Kd2 de 4.Ke4 Kd7 5.Kg5 Kgf6 6.Cd3 e6 7.K1f3 Cd6 8.Дe2 h6 9.Ke4 Ke4 10.Дe4 Дc7 11.Дg4 0-0 12.Ce3 c5 13.dc Cc5 14.0-0-0 Kf6 15.Дh4 Ce3 16.fe Cd7 17.Thf1 Tc8 18.Kpb1 Cc6 19.e4 Kpg8 20.c3 Kd7 21.Cc2 Ke5 22.Ke5 Дe5 23.Дf2 f6 24.Дa7 Дh2 25.e5 Дe5 26.Tfe1 Дc7 27.Te6 Kpf7 28.Cb3 Kpg6 29.Дd4 Thd8 30.Дg4 Kph7 31.Cc2 Kpg8 32.Td8 Td8 33.Te1 Kpf8 34.Cg6 Дd6 35.Дc4 Дd5 36.Дe2 Дd7 37.c4 Дd6 38.a3 Дd7 39.g4 Kpg8 40.Cf6 Дd6 41.Дc2 Te8 42.Td1 Дc5 43.Cg6 Ta8 44.Дd3 Дe7 45.Дd4 Ce8 46.Ce4 Cf7 47.c5 Tc8 48.Cf5 Tc5 49.Дd8 Дf8 50.Ch7, (1-0).

Полгар – Спаський матч – шахове змагання, яке відбулося між екс-чемпіоном світу серед чоловіків Б. Спаським і угорською ґросмайстринею Ю. Полгар у Будапешті 1993. 10 партій. Десятий чемпіон світу з шахів поступився з рахунком 4,5 на 5,5 (+ 2, - 3, = 5). Ось одна з переможних партій Юдіт Полгар (білі), восьма. Іспанський поча-ток (C95).

1e4 e5 2.Kf3 Kc6 3.Cb5 a6 4.Ca4 Kf6 5.0-0 Ce7 6.Te1 b5 7.Cb3 d6 8.c3 0-0 9.h3 Kb8 10.d4 Kbd7 11.Kbd2 Cb7 12.Cc2 Te8 13.Kf1 Cf8 14.Kg3 g6 15.b3 d5 16.Cg5 h6 17.Ch4 de 18.Kxe4 g5 19.de Kxe4 20.Cxe4 Cxe4 21.Txe4 gh 22.Td4 Te7 23.e6 fe 24.Ke5 Tg7 25.Txd7 Дg5 26.Дf3 Td8 27.Txg7 Дxg7 28.Te1 Cc5 29.Kg4 Дg6 30.Дf4 Cb6 31.Kxh6+ Kpg7 32.Дxh4 Дf6 33.Дxf6+ Kpxf6 34.Te2 Td1+ 35.Kph2 Tc1 36.g4 Txc3 37.h3 Td3 38.g5 Kpe7 39.Kpf8 40.Txe6 Tf3 41.Kg4 Tf5 42.Kpg3, (1-0).

Поле вторгнення – у пішаковому розташуванні поле, з якого фігури партнера, який атакує, зможуть проникнути в табір суперника. Важливої ваги набуває в ендшпілі. Боротьба за П. в. є основою стратегії багатьох типів пішакових закінчень.

Полеріо (Polerio) Джуліо Чезаре (кінець 16-го – початок 17-го ст.) – італійський шахіст, один з найсильніших у Римі. Супроводжував Дж. Леонардо під час його поїздки до Мадрида 1574-1575. Записував партії сучасників, котрі склали основу його рукопису 1594 (опублікованого в 19 сторіччі). Шаховий теоретик. Аналізи П. ілюструють помітний прогрес у розитку дебютної теорії в порівнянні з книгою Р. Лопеса. Автор гамбіту (див. ст. «Королівський гамбіт невідхилений»). Опрацював кілька закінчень, що мають значення для теорії ендшпілю.

Полеріо позиція – позиція шахіста і дослідника Д. Ч. Полеріо, 1590.

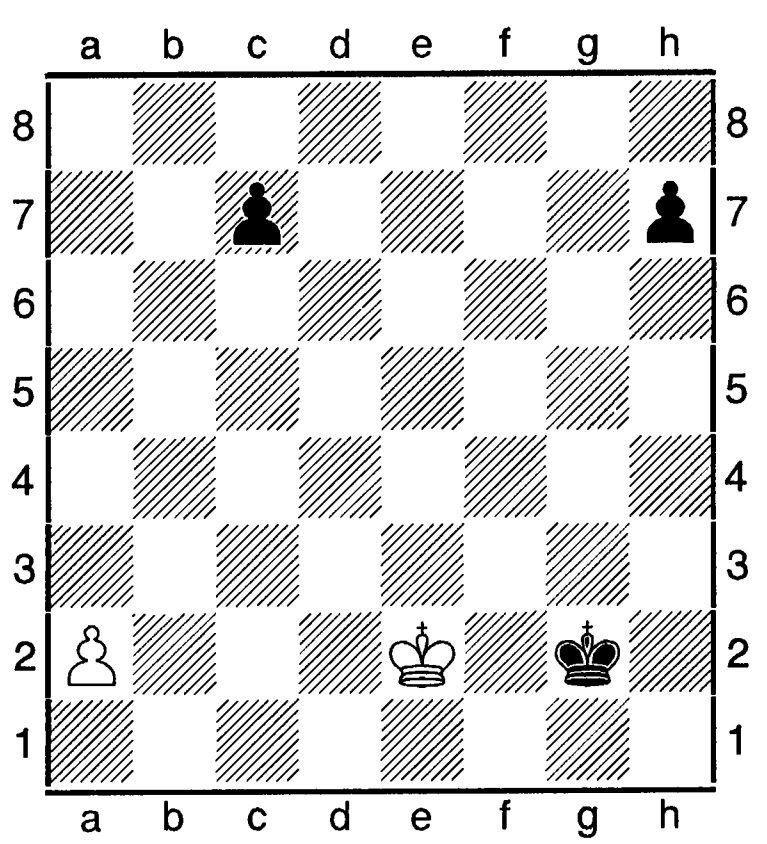

+ 2+3

Хід чорних: **1. ...1.h5 2.a4 h4 3.a5 h3 4.a6 h2 5.a7 h1Д 6.a8Д+ Крg1 7.Да1+ Крg2 8.Дg7+ Крh2 9.Дh6+ Крg2 10.Дg5+ 11.Дh5+ Крg2 12.Дg4+ Дh2 13.Крf2!**, і чорні програли.

Поле ретроперетину – в ортодоксальній композиції еквівалент критичного поля: поле, через яке повинна перейти у ретрогрі певна фігура (найчастіше пішак), перш ніж на нього може ретропоходити інша фігура, здебільшого пішак протилежної сторони.

Поле сильне – таке, на якому фігура має має хороший захист та можливості атакувати чи підтримати атакуючі фігури, або ж мати надійні способи оборони своєї позиції. Сильне поле для одного партнера є водночас слабким для іншого. Боротьба за сильні поля є важливою ланкою будь-якого плану гри.

Поле слабке – поле, котре неможливо захистити пішаками. Наявність слабких піль у позиції – значна вада, бо вони можуть оволодіватися фігурами суперника. За В. Стейницем створення в таборі партнера слабких піль та оволодівання ними є одним з основних способів позиційної гри.

Поле співпадання (співпадіння) (див. «Прицільний пункт»).

Поле шахове – одна із 64 білих чи чорних клітин. Сума цих полів утворює шахівницю.

Полич Сергій (нар. 04.07.1996, Дніпропетровськ) – український шахіст, національний майстер. Ело 2009 = 2220 (Україна).

Поліванов Анатолій (нар. 12.09.1986, Донецьк) – український шахіст, міжнар. майстер. Ело 2009 = 2392 (Україна), 2382 (ФІДЕ). Чемпіон України в складі команди Донецької області в Алушті 2000, бронзовий призер ч-ту України в Алушті 2010 і ч-ту Донецька 2006. Юнацький ч-т України в Києві 1996 (8-10); турніри: Львів 2005 (9-18); Донецьк 2007 (3-7), 2008 (3-4), 2009 з АШ (1).

Поліпшена оборона Тарраша (D40): 1.d4 d5 2.c4 e6 3.Кc3 Кf6 4.Кf3
На противагу основному варіанту оборони Тарраша хід **4. ... c5** не призводить до ізоляції пішака **d5.** Звідси й назва. Позиції, які виникають, з ідеями Тарраша мало що мають спільного. Належить до закритих початків.

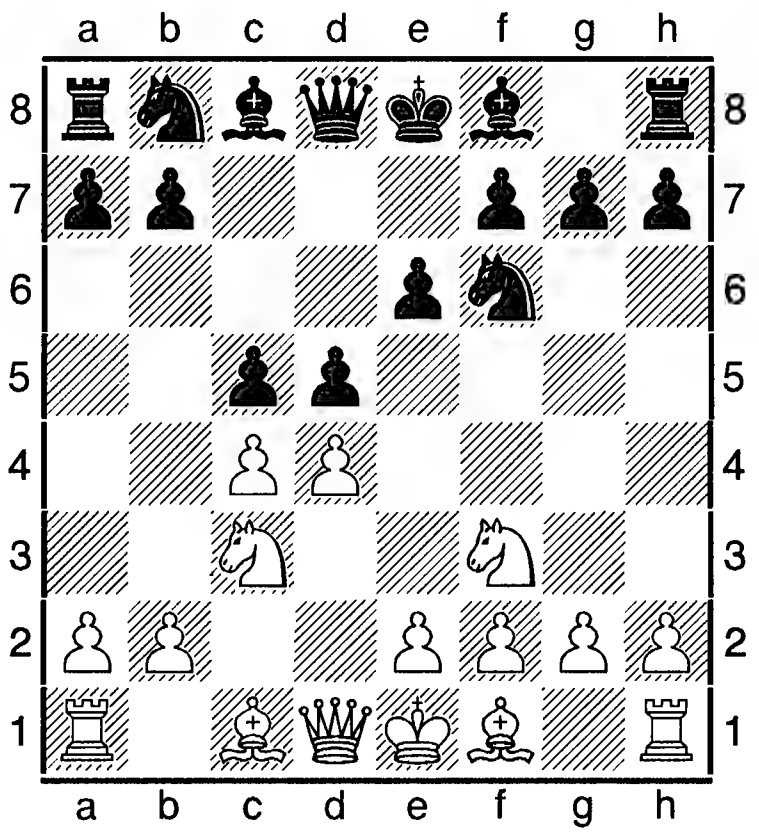

А. 5.e3 Кc6 6.a3 cd 7.ed Се7 8.c5 Кe4 9.Дc2 Кхc3 10.Дхc3 a5 з прийнятною грою для чорних.
Б. 5.Сg5 cd 6.Кxd4 (якщо 6.Дxd4, то 6. ... Се6 7.cd ed 8.e3 Кc6 9.Сb5 0-0 чи 6. ...Кc6 7.Сxf6 gf! 8.Дh4 cd 9.e3 f5! 10.Дxd8+ Крxd8 =) **6. ... e5 7.Кf3 d4 8.Кd5 Се7 =** (прийнятне і 6. ... Се7 7.cd Кxd5).
В. 5.cd Кxd5 6.e3 Кc6 7.Сd3 (заслуговує уваги й 7.Сc4 cd 8.ed Се7 9.0-0 0-0 10.Те1 з перспективою) **7. ...cd 8.ed Се7 9.0-0 0-0 10.Те1 Сf6 11.Се4 Кde7 12.Се3 b6** у білих ліпше (11. ... Кce7 12.Дc2 g6 13.Сh6 Сg7 14.Сg5 f6 15.Сd2 Сd7 16.Дb3 Сc6 17.Сxd5 ed 18.Ке4 Тf7! =)

Література: Я. Б. Естрін, М. М. Калініченко, Шахові дебюти. Повний курс, М., 2008 (російською мовою).

Поліський (Полесський) Сергій Олександрович (нар.29.05.1951, Суми) – український шахіст, міжнар. арбітр з 2002.

Поліхроніаде (Polikhroniade; дівоче – Йонесу) Елізабет (нар.24.04.1935, Бухарест) – румунська шахістка, міжнар. ґросмайстриня з 1982. Шаховий літератор. Викладач філософії.

В шахи почала грати з 9 років. З 1955 змагалася в ч-тах країни: 1966, 1970-1972, 1975-1977 (була першою). Учасниця понад 100 великих міжнар. змагань 1955-1987. Найкращі рез-ти: Пйорткув-Трибунальський 1967 (1); Брашів 1967 (1-2); Будапешт і Еммен 1968 (1); Варна 1969 (1-2); Мілераваць 1970 і Оксфорд 1971 (1); Врнячка-Баня 1971 (1-3); Хієрес 1980 і 1982 (1-2 і 1); Смедеревська – Паланка 1981 (1); Камагуей 1987 (2); Біль 1987 (2-3). Грала в міжзон. т-рах: Охрид 1971 (7-8); Менорка 1973 (10-11); Ріо-де-Жанейро 1979 (4-5). Учасниця всесвітніх олімпіад 1966-1974, 1978 -1986). На ч-ті світу за листуванням 1972-1977 була 4-ю. Авторка книг на шахову тематику.

Поліч Сергій Володимирович (нар. 04.07. 1966, Дніпропетровськ) – український шахіст, арбітр національної категорії з 2007.

Поліщук Олег (НАР. 06.01.1987, Житомир) – український шахіст, національний майстер з 2011. Ело 2014 = 2246 (АШ). Учасник багатьох змагань, в тому числі міжнар. т-рів: Стара Вижва 2010(2), Луцьк 2014, фестиваль, присвячений Героям Небесної Сотні, АШ, 80 учасників (10), Червоноград 2014, т-р «Б» (2), бліц-марафон при 26 учасниках (7).

Полнарьова (Polnariova) Лариса Анатоліївна (нар. 05.04.1958, Вінниця) – починала свій шаховий шлях українською шахісткою, міжнар. майстриня з 1986. Шахова журналістка. Чемпіонка Російської Федерації 1984. Учасниця ч-тів СРСР: 1984 (12-13), 1987 (18). Найкращі рез-ти в міжнар. змаганнях: Владимир 1979 (2-5); Сочі 1985 (4), 1987 (3-4). Ело 2014 = 2400.

Половникова–Аталик (Polovnikova – Atalik) Катерина (нар. 14.11.1982, Кіров Російської Федерації) – туре-цька шахістка, міжнар. майстриня. Ело 2012 = 2436. Найсильніша шахістка країни. Чемпіонка Росії 2001 серед дівчат до 20 років, чемпіонка Європи з КШ серед жінок у Кушадасі 2006. Інші юнацькі змагання: ч-т світу серед дівчат до 14 років на Менорці 1996 (2), серед дівчат до 16 років у Єревані 1997 (3); ч-т Європи серед дівчат до 16 років у Таллінні 1977 (1). Учасниця жіночих ч-тів Росії: Самара 1999 (14-21), Еліста 2001 (4-9), Еліста 2002 (2-4). Учасниця ігор за Кубок Північного Уралу в Краснотур'їнську 2004 (8).

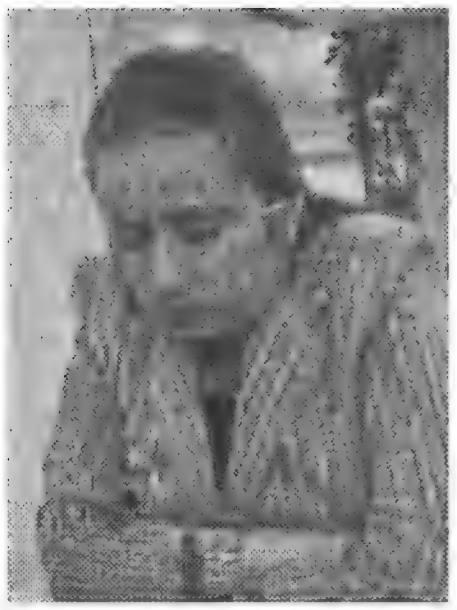

Положення про змагання – документ, що регламентує проведення шахового заходу, в якому повинно вказуватися: а) організація, котра провродить турнір; б) види шахів (класичні, активні, бліц, гра наосліп тощо). В шаховій композиції – а) розділи, з яких проводиться захід; в) характер змагань; г) кількість, величина призів, інші відзнаки; д) склад суддів; е) адреса і сторк присилання творів; є) максимальний допуск кількості композицій від одного автора, кількість екземплярів кожного твору і т. д. У заочних шахах вказується тривалість змагань, час на обдумування ходів і таке інше; строк публікації попередніх підсумків; строк, коли підсумки змагань набирають чинності; вкзається вид заходів: особисті, командні тощо.

Положення про чемпіонати світу з активних шахів – в квітні 1988 конгрес ФІДЕ схвалив правила проведення змагань з цього виду шахів. Згідно з ними ч-ти проводяться за 30-хвилинним лімітом часу на партію кожному учасникові. Ч-т проводиться протягом 12 місяців. Перший етап – континентальні турніри (швейцарсь-

ка система в 13 турів), другий етап- міжконтинентальний т-р за швейцарською системою в 13 турів. Кількість гравців з кожного т-ру: Європа – 45 (зони 1, 2, 3, 4, 5, 14), Америка – 30 (зони 6, 7, 8, 9), Азія – 15 (зони 10,11), Африка – 10 (зони 12,13). Перша вісімка з міжконтинентального т-ру виходить до чвертьфіналу (матчі), чотири переможці – до півфіналу, двоє – до фіналу за звання чемпіона світу. Конгрес затвердив рейтинги для одержання звань для чоловіків і жінок з активних шахів: ґросмайстер – 2500 одиниць Ело, міжнар. майстер – 2400, майстер ФІДЕ – 2300; жіночий ґросмайстер – 2300, жіночий майстер – 2200, жіночий майстер ФІДЕ- 2100.

Полтавська область – адміністративно-територіальна одиниця України, міститься у її лівобережній частині. Центр: Полтава. Президент ПОШФ Г. А. Щербов.

Шахи на території сучасної Полтавщини появилися, мабуть, тоді, як і на Київщині. Бо ж сучасне місто Кременчук розміщене там, де проходив за часів Київської Русі шлях «Із варяг у греки», а відомо ж бо, що саме цим шляхом, як і Залозним, рухалися купецькі валки. Полтава під назвою Лтава згадується в старовинних рукописах ще 1174. З шахами знайомий був і великий польський магнат українського походження Ярема Вишневецький, родині котрого належало багато сіл і містечок у цьому краї за часів панської Польщі з 1569.

У шахи вмів грати й Г. С. Сковорода, родом з села Чорнухи Лубенського полку (1772-1794). Шахи знали й українські письменники І. П. Котляревський, Л. Глібов, М. Гоголь, а також інші освічені люди краю. У шахи грали в основному в таких містах, як Миргород, Лубни, Полтава, де діяли навчальні заклади (гімназії) і групувалася інтелігенція, купецтво й царські служилі люди. Наприклад, викладач давніх мов та історії Полтавської гімназії Л. М. Омелянський сам любив шахи і навчив цієї мудрої гри своїх синів Павла (1865-1913), Олександра, Василя (1867-1928). Шахова Полтавщина періду 17-19-го і перших десятиріч 20-го сторіч ще чекає своїх дослідників, бо ж шахова тема ще й сьогодні є білою плямою на тільки в історії Полтавської області, але й всієї України.

Ще до значних воєнних лихоліть 1914-1922 років у Полтаві діяли невеличкі групки, які 1918 створили шаховий гурток. З 1922 тут почали проводитися турніри. Призові місця в них посідали Г. Ластовець, С. Чернетко, Г. Шабельницький. У першому ч-ті України 1924, який проходив у Києві, брав участь полтавчанин Г. Ластовець. А вже 4-й ч-т України відбувся в Полтаві 1927, де значного успіху добився московський майстер О. Селезнів (родом з України), також В. Раузер, Й. Погребиський, які виграли відповідно 1-3-є місця.

У цей час формувався і набирав сили шаховий талант Л. В. Руденко, яку 1914 познайомив з цією грою її батько, вчитель Лубенської гімназії. Л. В. Руденко 1925 переїхала після закінчення Одеського інституту народного господарства до Москви (див. ст. «Руденко»). Ця майстриня згодом стала першою чемпіонкою світу з шахів не тільки в Україні, а й в усьому колишньому СРСР.

Шахами захоплювався полтавчанин А. С. Макаренко, відомий педагог-новатор, який у трудовій колонії використовував їх, як засіб виховання колоністів.

Після війни 1941-1945 шахове життя на Полтавщині відновилося. Тут уже діяло 5 вищих навчальних закладів, 2 театри, у яких студенти, викладачі й артисти теж віддавали данину шаховій грі. Шахові гуртки, а то й клуби появилися в Мирогороді, Лубнах, Кобеляках, Кременчуці, Гадячі, Пирятині та інших містах і містечках.

М. Знайденко з Кременчука 1972 грав у ч-ті ЦР ДСТ «Авангард». Майстер спорту СРСР Г. Скоторенко (Кременчук) наприкінці 1940-х був переможцем багатьох великих змагань, в тому числі багаторазовим чемпіоном Дніпропетровська, грав у півфіналі 27-го ч-ту СРСР. Особливої ваги на теренах регіону набрала шахова композиція. Світо-

ве визнання здобули такі проблемісти, як В. Копил з Полтави, учасник багатьох всеукраїнських і міжнар. конкурсів складачів і розв'язувачів шахових композицій, національні майстри з проблемістики О. Соловчук, М. Юрчишин та інші.

Шахові композитори наприкінці 1990-х і на початку 2000-х провели низку змагань на першість України, області з проблемістики за участю гостей з близького і далекого зарубіжжя. Команда Полтави в складі В. Копила, О. Соловчука, В. Погорєлова, Р. Євсигнеєва у ріднму шахово-шашковому клубі 2010 стала чемпіоном України з розв'язування ШК, впевнено випередивши найближчого переслідувача збірну Білорусі (143, 5 очок), набравши 190, 75 балів, а також команди з Харкова, Херсонської області, Донецька.

До скарбниці знахідок з цього виду шахового мистецтва увійшла «Полтавська тема» (див. ст.). Тут за спонсорської допомоги та енергійної організаторської діяльності В. В. Копила, сина відомого українського проблеміста А. Зінчука Євгена та інших видається з 2010 журнал «Проблеміст України». На почаку 2012 тираж його становив 250 примірників, а вже на кінець року №4 (34) вже видано тиражем у 500 екземплярів (див. ст. «Проблеміст України»).

Захоплюються полтавчани й заочною шаховою грою. Так, переможцями фіналів першості України ставали В. Бондар 1974-1976, Л. Рубінчик з Кременчука 1976-1978. Команда області в 10-му КПОУ 1987-1978 виграла 6-е місце на ч-ті України. В. Бондар з Комсомольська був членом команди України на ч-ті Європи. У жіночій першості України за листуванням 1988-1980 Н. Бондар з Полтави посіла 2-е місце. Коефіцієнтів ґросмайстерського рівня добилися В. Бондар (2420), М. Знайдено (2435), Л. Рубінчик (2560), міжнар. майстерського рівня – В. Соболєв (2390), Г. Кальченко (2296). Мають високі рейтинги М. Бегейма (2100), І. Гордієнко (2171), С. Грицуняк (2125), А. Михайлець (2146), Л. Соболева (2004), Г. Щебров (2100).

Після визнання суверенітету України 1991 полтавські шахісти вийшли на міжнародний рівень в організації змагань. Популярність мають меморіали В. Руденко, які проводяться в Лубнах. Була навіть спроба 1997 провести в Полтаві змагання за участю Г. Каспарова, А. Карпова, В. Іванчука, Ю. Полгар, В. Салова. Лише 2008 Шаховою федерацією області організовано 6 визначних т-рів у Полтаві: 7-й ч-т України серед чоловіків (фінал), вища ліга ч-ту міста серед чоловіків і жінок, ч-т міста серед жінок, т-р до Дня Незалежності України й інші та 11 турнірів у різних містах краю. Полтавці взяли участь в юнацьких півфіналах першості України в Євпаторії, Херсоні, Миколаєві, Харкові.

Станом на 2009 Шахова федерація Полтавської області мала в своїх рядах 221 шахіста і шахісток з міжнар. і всеукраїнським рейтингом, в тому числі міжнар. майстра Олександра Паська, майстра ФІДЕ Артема Тютюнника, міжнар. майстра з шахової композиції Валерія Копила, майстрів спорту України Наталію Мироненко, Жанну Рудакову, Олексія Соловчука, Віктора Твердохлібова, Сергія Шабалу, Дмитра Штанька, Володимира Грохотова, 73 кандидати в майстри спорту України.

Література: Ю. М. Лазарєв, Творчість шахістів України, К., 1982; Ю. Семенко, Шахи в Україні, Львів, 1993; Р. М. Колесников, Заочні шахи в Україні, Львів 1996; матеріали сайту Шахової федерації України за 2009; Ладья за 2008, 2010.

Полтавська тема в двоходовій задачі – у хибному сліду і дійсному розв'язкові загроза робиться на одному й тому ж полі, а вступний хід справжнього розв'язку - на полі спростування хибного сліду.

О. Слісаренко, ТК Конгрес у Хорватії, 2000.
1-й приз.

Білі: Kph2, Дg3, Tf6, Tc3, Ca1, Cb7, Kg6, пп c2, f2, g2, (10); **чорні:** Kpd4, Дd8, Te1, Te3, Cg5, Kg8, Kh1, п c7 (8).

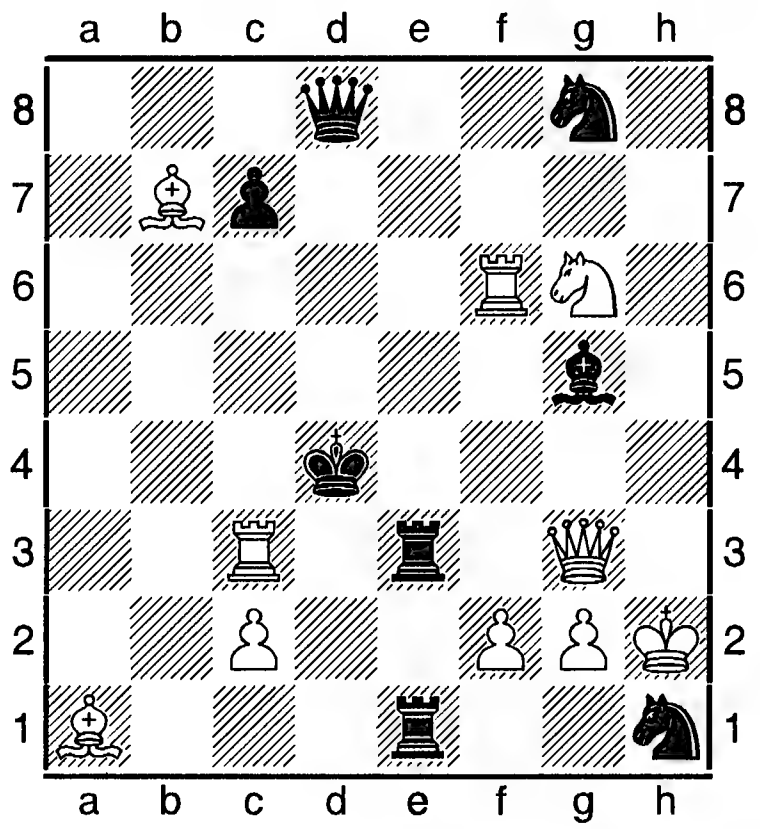

Мат за 2 ходи. 1.Ке5? ~ 2.Тс4 # /А/ (1. ...Тс3 2.Дс3 #), 1. ...с6! /В/ 1.Тfс6! /В/ 2.Т6с4 # /А/. **1.Тfс6! /В/ ~ 2.Т6с4 # /А/ (1. ...Дd5 2.Т3с4 #, 1. ...Тс3 2.Дd3 #, 1. ...Крd5 2.Тd6 #, 1. ...Кре4 2.Де5 #).**

Полугаєвський (Polugayevskyi) Лев Абрамович (20.11.1934, Могилів,- 30.08.1995, Париж) – білоруський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 1962, один з найсильніших у світі 1960-1970-х. Ело 1973 = 2625. 8-а позиція в списку 100 найсильніших гравців світу. Тренер-консультант А. Карпова під час матчів на першість світу 1978, 1981. Переможець студентських чемпіонатів світу 1956, 1957 в складі команди СРСР. Чемпіон Російської Федерації 1961. Учасник 20-и чемпіонатів СРСР 1956-1983. Найкращі рез-ти: 1967 (1-2, з Талем); 1968 (1-2, виграв додатковий матч в А. Зайцева з рах. 3,5 на 2,5); 1969 (1-2, програв додатковий матч Т. Петросяну з рах.1,5 на 3,5) ; 1961 (2), 1965 (2); 1973 (2-6), 1978 (3), 1974 (3-4), 1977 (3-4), 1983 (3-4). У складі збірної команди СРСР учасник 7 олімпіад 1966, 1978-1984, чемпіонату світу 1985, чемпіонатів Європи 1961, 1970, 1977-1983, «матчу сторіччя» 1970 за 4-ю шахівницею і з командою вибраних шахістів світу 1984 за 3-ю шахівницею.

З кінця 1960-х П. був учасником змагань на першість світу. Міжзональні турніри: Пальма на о. Мальорка 1970 (9-10); Петрополіс 1973 (2-4, в додатковому матчі виграв 2-е); Маніла 1976 (2-3); Рига 1979 (2); Толука 1982 (4-7); Загреб 1987 (8-11). Матчі претендентів: чвертьфінал 1974 з А. Карповим – 2,5 на 5,5; чвертьфінал 1977 з Е. Мекінгом – 6,5 на 5,5; півфінал 1977 з Корчним – 4,5 на 8,5; чвертьфінал 1980 з Талем – 5,5 на 2,5; півфінал 1980 з Корчним – 6,5 на 7,5. Найкращі рез-ти в інших міжнародних змаганнях: Маріанське-Лазнє 1959 (1); Мар-дель-Плата 1962 і 1971 (1), 1982 (3-5); Бад-Лібенштайн 1963 (1-2); Сочі 1963 (1), 1966 (2), 1974 (1), 1976 (1-2); Сараєво 1964 (1-3); Бевервейк 1966 (1); Скоп'є 1968 (3), 1971 (1); Бюзум 1969 (2); Белград 1969 (1-4); Амстердам 1970 (1-2), 1972 (1); Кисловодськ 1972 (1); Золінген 1974 (1-2); Будапешт і Монтилья 1975 (1-2); Вейк-ан-Зее 1979 (1); Москва 1981 (2-4); Бугойно 1982 (2-3); Маніла 1982 (1-2); Лондон 1984 (2-3); Біль 1986 (1-2); Сараєво 1987 (2-3); Термас-дель-Ріо-Ондо 1987 (3-5).

Р. Нежметдинов – Л. Полугаєвський. Баку, 1961. Сицилійська оборона (В 96).

1.e4 c5 2.Кf3 d6 3.d4 cd 4.Кxd4 Кf6 5.Кc3 a6 6.Cg5 e6 7.f4 b5 (табія Полугаєвського) **8.e5 dc 9.fe Дc7 10.ef Де5+ 11.Ке4 Дхе4 12.Ке2 Кс6 13.Дd2 h6! 14.Се3 Cb7 15.Кg3 Де5 16.fg Cxg7 17.Cd3 Кb4! 18.0-0 Кxd3 19.Дxd3 Td8 20.Де2 h5! 21.Tae1? h4 22.Дf2 Td7 23.Ке2 h3 24.gh Txh3 25.Кg3 Дd5 26.Cb6 Ce5 27.Txe5 Дхе5 28.Te1 Дg5 29.Се3 Дg4 30.Tf1 f5 31.Cf4 Td1 32.c3 Th4 33.Cc7 f4 34.Дxf4 Дxf4, (0-1).**

Л. Полугаєвський, 1972. Виграш.

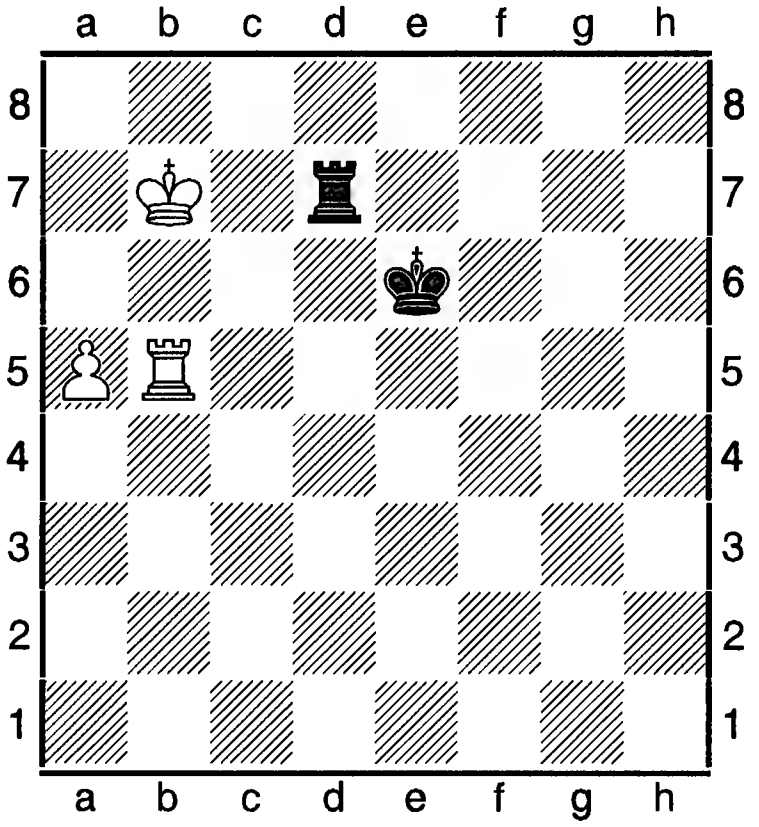

1.Крс8! Тh7 2.Тb7! Тh8+ 3.Крс7 Тh7+ 4.Крс6 Тh1 5.Тb4! Тс1+ 6.Крb7 Крd7 7.Тd4+ Крe6 8.a6 Тb1+ 9.Крс6 Тс1+ 10.Крb5 Тb1+ 11.Крa5 Тa1+ 12.Тa4, і білі виграють.

Література: Полугаєвський Л., Народження варіанта, М., 1977; його ж, «В сицилійських лабіринтах»; В. Д. Батуринський, Ґросмайстер Полугаєвський, М., 1982; він же, «Полугаєвський», в ШЕС під ред. А. Карпова, М., 1990 (усі російською мовою).

Полуектов Юрій (нар. 13.05.1984, Харків) – український шахст, майстер ФІДЕ. Ело 2009 = 2398 (Україна), 2397 (ФІДЕ). Учасник турнірів: Березівське 2009 (1); Червоноград 2008 (1); Харків 2009 (2-8); Харків 2010, АШ (3).

Полуляхов (Poluliakhov) Олександр Олександрович (нар. 06.06.1965) – російський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 1993. Володар Кубка Росії в складі команди «Хімік» з Білореченська в С.- Петербурзі 1999. Учасник відкритого ч-ту Нью-Йорка 1996. Інші змагання: Еліста 1994, 47-й ч-т Росії (32-45), С.-Петербург 1998, 51-й ч-т Росії (17-26); Москва 1999, 52-й ч-т Росії, Самара 2000, 53-й ч-т Росії (8-12); Краснодар 2002, 55-й ч-т Росії (15-20); Краснодар 1999 (7-9); Москва 2002 (18).

Полушкина Світлана – українська шахістка. На ч-ті світу серед дівчат до 14 років на Менорці 1996 була 11-ю.

Польська тема – тема в етюдній композиції, в котрій відбувається поєдинок білої і чорної дам. Вперше була втілена в етюді польського проблеміста Д. Йожефа (Йзефа) з Лодзі 1922. Звідси й назва. 1964 польський журнал «Шахи» організував конкурс на цю тему.

В. Проскуровський, «Шахи», 1964. 1-2-й приз.

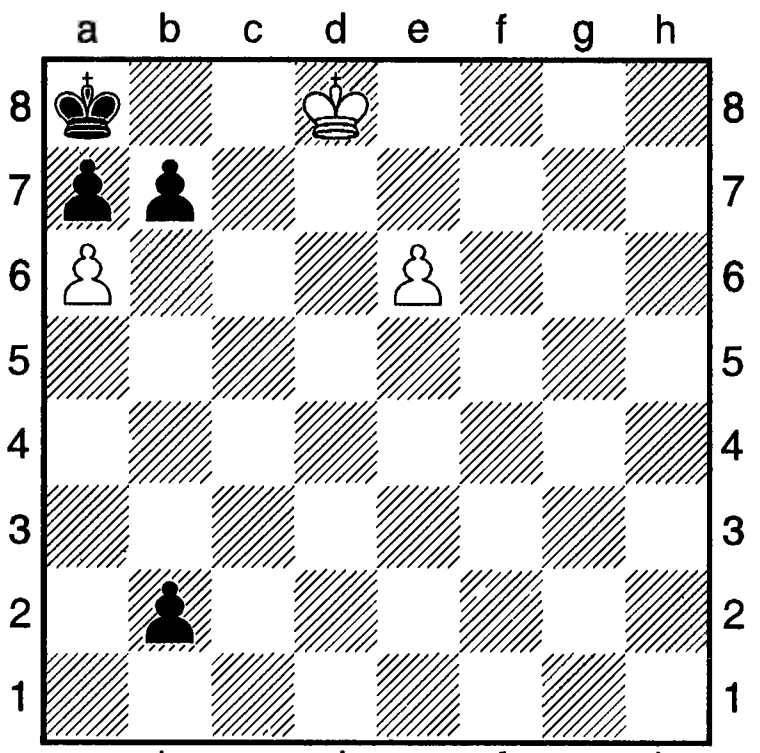

+ 3+2

1.e7 b1Д 2.e8Д Дh7 3.Крс8 Дg7 4.Дd8 Дf7 5.Дh8 Де7 6.Дg8! з виграшем.

Польський гамбіт: 1.d2-d4 d7-d5 2.e2-e4 d5xe4 3.Kb1-c3 Kg8-f6 4.Cc1-g5

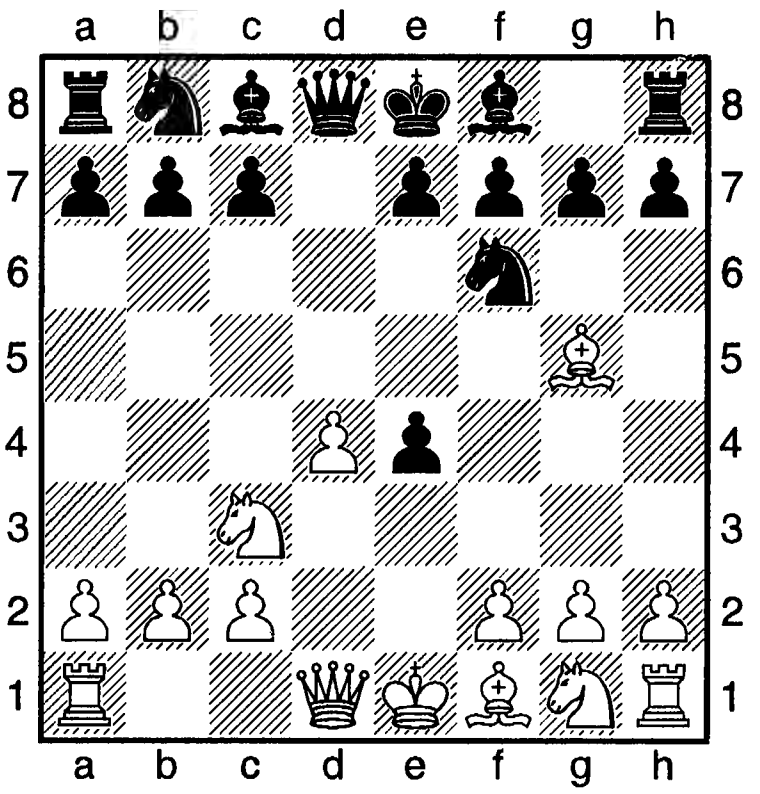

Зараховують до напіввідкритих початків. Запроваджений у практику австрійським шахістом І. Попілем 1893, який опрацював його для посилення гамбіту Блекмара-Диммера. Мав популярність серед польських шахістів. У сучасній шаховій практиці майже не застосовується.

Польські шахи – вид шахів, викладених у брошурі «Пояснення гри польських шахів». Поряд з правилами ця брошура мала топографічну карту Остроленцького поля, поділеного на квадрати. На цій ділян-

ці, яка славна історичною битвою, б'ються 2 партнери «польських шахів».

Польща (Республіка Польща) – держава в Центральній Європі. Столиця: Варшава. Член ФІДЕ з 1924.

З шахами у Польщі зналися ще з часів короля Б. Хороброго (967-1025), як засвідчує про це польський шаховий історик Є. Гіжицький в книзі «З шахами через віки й країни», Варшава, 1958. А найдавніші шахові фігури археологи відшукали в Сандомирі 1962 періоду 11 сторіччя. Фігури виготовлені (всього 29) з оленячого рогу, мають жовтувате забарв-лення, величина кожної з них не перевищує 25 міліметрів. У середньовіччі Ш. стали улюбленою грою різних прошарків польсь-кого суспільства. Ними захоплювалися й жінки. Зокрема незаперечні історичні дані засвідчують, що з шахами зналася польська королева Бона Сфорца (1494-1557). Підтверджують це і книги «Скаккіа людус» М. Віди (1544), «Польський придворний», прозаїка Л. Гірницького (1566) і поема «Шахи» Я. Кохановського (1564). 1610-1618 Я. Осторог написав перший польський підручник, рукопис якого згорів під час пожежі у Варшаві 1944. З шахами не розлучався видатний польський письмен-ник Адам Міцкевич, національний герой Польщі Тадеуш Костюшко. Поєдинками сильних шахістів захоплювалися при дворі короля Станіслава Августа. Є. Гіжицький у своїй вище названій книзі згадує дужє сильного гравця Трембіцкого, який закінчив своє життя в Тульчині Вінницької області. В той час набільш відомим шахістом був Шарль Вінавер. Першим чемпіоном Львова, наприклад, теж був поляк Попель (див. ст. «Львівська область»).

Польська шахова спілка створена 1926. Лідерами польських шахістів до 20-ї світової війни були А. Рубінштейн, Г. Сальве, С. Тартаковер, М. Найдорф, Д. Пшепюрка – переможці і призери багатьох міжнар. змагань. Вдало грали польські шахісти на Всесвітніх олімпіадах: 1930 (1), 1931, 1939 (2), 1928, 1935, 1937 (3). До числа провідних шахісток у світі входили і польські шахістки: на жіночому ч-ті світу 1935 Р. Герлецька посіла 2-е місце слідом за В. Менчик.

До 2-ї Світової війни проведено 4 національних ч-ти серед чоловіків і 2 – серед жінок. Серед чоловіків переможцями були Пшепюрка (1926), Рубінштейн (1927), Тартаковер (1935, 1937). Серед жінок – Герлецька (1936 і 1937). 1950-1980-х рез-ти польських шахістів на міжнар. змаганнях дещо понизилися. Найліпші показники на всесвітніх олімпіадах: 1964 (10), 1980 і 1982 (7). На командному ч-ті Європи в Баті 1973 (4). Вдаліше грали польські шахістки: учасницями т-рів претенденток ставали К. Радзиковська 1955 і Х. Конаровська 1964. Лідером жіночих шахів у цей час була А. Брустман – чемпіонка Європи 1980 і світу 1982 серед дівчат, а також учасниця т-ру претенденток 1986 і 1988. Найкращі показники польських шахісток на всесвітніх олімпіадах: 1978 (5), 1980 (3), 1982 (4).

У чоловіків найчастіше чемпіонами країни ставали 1940-1980-х: Б. Слива (1946, 1951-1954 і 1960), В. Шмідт (1971, 1974-1975 і 1981), К. Плятер (1949, 1956-1957), А. Шнапик (1976, 1980, 1984); у жінок – Радзиковська (1951-1953, 1955-1957, 1959, 1966, 1969), А. Юрчинська (1962, 1965, 1973-1974, 1978), Х. Еренська-Радзевська (1971-1972, 1977,1979-1980), Г. Шмацинська (1975-1976, 1981, 1983).

Відбулася низка міжнар. змагань: Всесвітня чоловіча (1935) і Всесвітня жіноча (1969) шахові олімпіади, міжнар. т-ри у Варшаві, Лодзі, Пйорткув-Трибунальський, шахові фестивалі в Наленчуві, меморіали Рубінштейна, Макарчика.

Національні командні змагання проходять в різних лігах; найбільше перемагали варшавські команди «Легіон» і «Маратон». Серед масових змагань найбільш популярним є т-р «Золота тура» (розігрується з 1958). З 1935 розігруються національні ч-ти за листуванням, з 1948 – постійно. Найбільших рез-тів з цього виду шахів досяг Е. Кжистонь- учасник 7-го (1872-1975) і 12-го (з 1984) ч-тів світу.

Шахова композиція в країні має давні традиції; перше керівництво з проблеміс-тики упорядковане Й. Жабинським 1890. Серед шахових композиторів – Пшепюрка, Ш. Козловський, М. Врубель, Г. Гжебан, В. Проскуровський, Я. Русинек – переможці багатьох міжнар. конкурсів. Першим періо-дичним виданням був «Шаховий тижневик», який випускався 1898-1899. З 1947 видається щомісячник «Шахи». Публікується шахова лі-тература; серед найвизначніших авторів є С. Гавліковський, Є. Гіжицький, В. Літманович, Т. Чернецький, Р. Бонк, З. Кашинський та інші. На кінець 1980-х у Польській шаховій федерації було 3 міжнар. ґросмайстри (А. Кулиговський, Слива, Шмідт) і 40 міжнар. майстрів серед чоловіків, 3 міжнар. ґрос-майстрині (Брустман, Радзиковська, Еренсь-ка-Радзєвська) і 6 міжнар. майстринь.

З падінням Берлінської стіни 1989 шахова громадськість Польщі значно активізувала свою присутність на найбільших міжнар. змаганнях, а також провела цілу низку значних шахових заходів у себе в країні. З того часу значно зріс кваліфікаційний рі-вень шахістів в усіх сферах шахів. Проб-леміст, міжнар. ґросмайстер з шахової композиції, міжнар. ґросмайстер з класич-них шахів, міжнар. ґросмайстер з розв'язу-вання шахових композицій Петер Мурдзя тричі виграв звання чемпіона світу серед розв'язувачів шахових композицій, багато разів очолював список ФІДЕ серед найсиль-ніших проблемістів світу. Польські ґросмай-стри були шаховими радниками чемпіона світу індійця В. Анада. У Варшаві, Лодзі, Любліні, Кракові, Пйорткув-Трибунальсь-кий, Левичі та інших містах проведено знач-ні т-ри міжнародного рівня: ч-ти Європи з активних шахів, бліцу, класичних шахів тощо. Наприклад, у Левичі 2010 відбувся 34-й відкритий ч-т Польщі з розв'язування ШК, в якому взяло участь 25 учасників з Польщі, Білорусі, України, Росії, Чехії, Сло-ваччини. Змагання впевнено виграв уже вп'ятнадцяте Петер Мурдзя. У місті Реваль у червні 1996 пройшов 6-й шаховий фестиваль«Морський коник Реваля» з такою прогамою: т-ри з КШ, рапід, бліц-турнір, т-р з шахів Фішера, конкурси шахових композито-рів. У Любліні 1995 відбувся 1-й меморіал Цу-керторта. 2001 у Варшаві проведено командний чоловічий матч між командами «Поло-нія» і «ПТС». За команду «Полонія» грав про-відний український ґросмайстер В. Іванчук.

Виросла ціла плеяда молодих сильних, ам-бітних шахістів і шахісток. На 1989 ґрос-майстер В. Шмідт 5 разів ставав чемпіоном країни з КШ; 1990 чемпіоном Польщі був З. Ясинковський; 1998 на ч-ті країни 1-2-е місця поділили Т. Ясинковський і Б. Мачейя; 2002 ч-т виграв М. Красенков. Цим май-страм успішно також намагаються опону-вати Б. Сочко (Ело 2002 = 2624), бронзовий призер ч-ту світу серед юнаків у Ксарні 2009 Д. Сверч. Молода поросль не оминула й шахісток. Так, Івета Радзієвич є чемпіонкою світу серед дівчат до 20 років у Патрасі 2001, а міжнар. ґросмайстриня Моніка Соч-ко є переможницею ч-ту Європи в складі команди Польщі в Ґетеборзі 2005 та при-зеркою багатьох інших континен-тальних й світових змагань. Станом на 2012 Польська шахова спілка об'єднувала 100 шахісток з Ело від 1939 до 2490 (М. Сочко), 2436 (в І. Райліх), 2405 (у Ж. Завадської), в тому числі 9 міжнар. ґросмайстринь, 13 міжнар. майст-ринь, 18 майстринь ФІДЕ з 8-ю сходинкою в списку ФІДЕ. Чоловіки ж мали в своїх рядах понад 100 шахістів з Ело від 2359 до 2683 (в Р. Войташека), 2635 (у К. Мітоня), 2631 (в Б. Сочко), 2612 (у Б. Мачейії), 2611 (у Б. Матеуша, Т. Марковського), 2607 (в М. Кра-сенкова і Г. Гаєвського), 2600 (у Р. Кемпінсь-кого), в тому числі 30 міжнар. ґросмайстрів, 51 міжнар. майстер, 9 майстрів ФІДЕ.

Література: Є. Гіжицький, З шахами через віки й країни, Варшава, 1957; С. Вітовський, «Польща», в кн. «ШЕС» під ред. А. Карпова, М., 1990; Матеріали сайту ФІДЕ за 2012; газ. «Ладья» за 2012 (усі - російською мовою).

Поля відповідності (поля протистоян-ня) – такі поля на шахівниці, маневри фігура-ми на котрих мають особливо важливе зна-чення у боротьбі за ключові поля. Появля-

ються зазвичай в ендшпілі, коли ходи одного гравця спростовуються єдино задовільними ходами іншого. Особливо важливе значення П. в. відіграють у закінченнях з фіксованою конфігурацією, де гра зводиться до чіткого маневруванням на них королями. В таких закінченнях створюються цілі зони П. в., на яких пересуваються королі в боротьбі за ключові поля. Зруйнувати відповідність з користю для себе означає проникнути королем на полях відповідності до ключових полів. Зберегти відповідність означає не допустити корля суперника до ключових полів.

Для визначення П. в. спочатку виявляють такі позиції короля сильнішої сторони, за допомогою яких вдається виграти, потім аналізуються поля, які перебувають поряд з тими, що виграють, та відшукують для них (якщо вони є) відповідні вигідні поля, оволодівши якими, слабша сторона досягає нічийної позиції. П. в. відшукують за допомогою складного аналізу. Вони можуть бути пунктами для різних фігур. Опозиція є частиною П. відповідності. П. в. є також самостійною темою в етюді.

Теорію полів відповідності почали опрацьовувати у 20-му столітті (М. Григор'єв, Р. Б'янкетті, К. Еберс, В. Гальберштадт, В. Бер, І. Мазейліс, М. Зінар). Запропоновано низку типових систем П. в.: три-, чотири-, восьми, - дванадцята, Т-подібна й т.д.

В. Гальберштадт, «Мадяр шакквілаг», 1935.

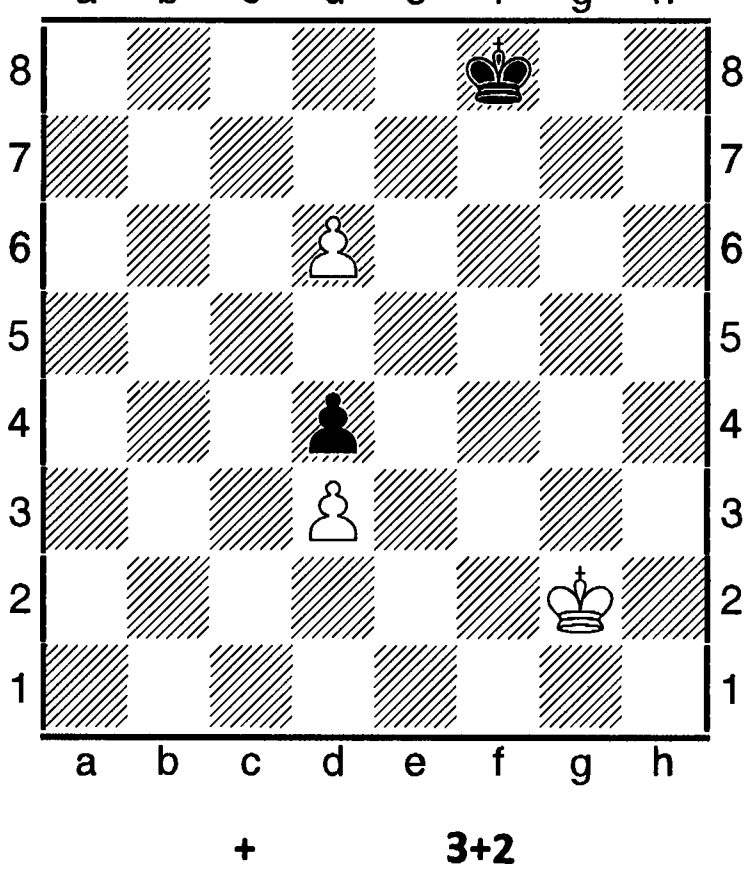

+ 3+2

1.Крg3 (але не 1.Крf3? Крf7! або 1.Крf2? Крe8!, і поля відповідності захоплені чорними), **1. ... Крf7 2.Крf3! Крf6 3.Крf4 Крe6 4.Крe4 Крxd6 5.Крxd4** з виграшем.

Р. Біянкетті, 1925.

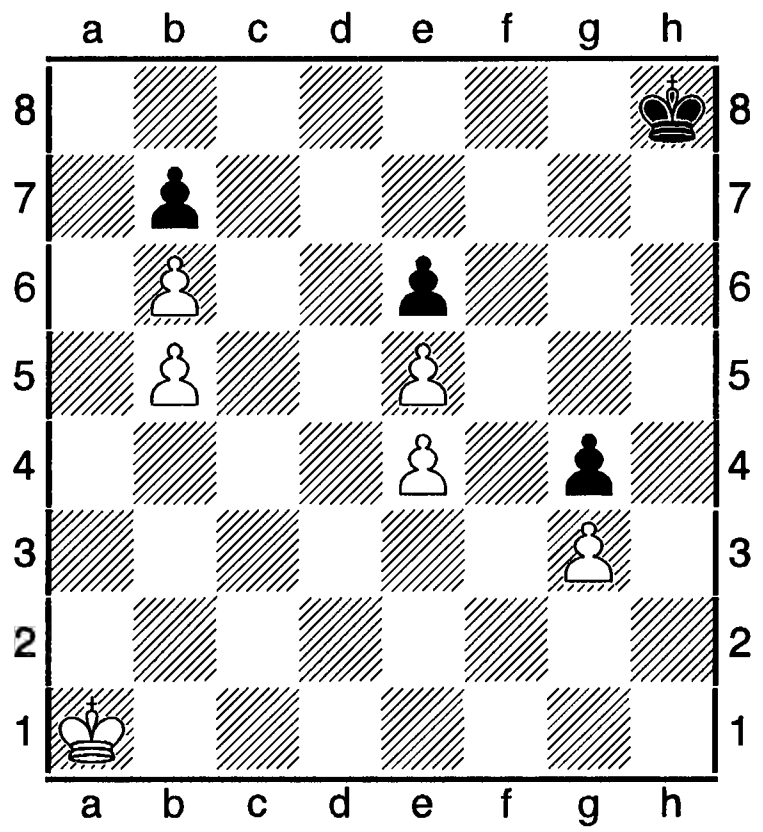

+ 6+4

Білі прагнуть увірватися до табору суперника або через поле d6, або через поле f4. Чорний же король повинен завадити цьому. Якщо білий король стане на поле c5, то чорний повинен зустріти його на полі e7 (при королеві на d7 чорні не встигають оборонити пішака g4 після Крc5-d4-e3-f4), тобто полю c5 відповідає e7. При розташуванні білого короля на f4 чорний король повинен встигнути на поле h5, тобто полю f4 протстоїть h5.

Якщо білий король попав на d4, чорний у цей момент повинен захопити поле f7, щоб на Крc5 піти Крe7, а на Крe3-Крg6. З поля c4 білі можуть піти на Крc5 чи Крd4, і король чорних повинен бути на f8, щоб постати відповідно на e7 чи f7. З d3 можливі ходи Крc4,Крd4, Крe3, тому полю d3 відповідає поле g7. Після цього аналізу розв'язок напрошується такий: білим потрібно ставити свого короля на поле, якому відповідає поле з чорним королем, чи на поле, відповідно якому недоступне для чорного короля за один хід. Тому що полю b1 протистоїть g7, полю b2-h7, а полю - a2-b8. Розв'язує

тільки **1.Kpa1-a2!!** Після 1.Kpb1? Kpg7 чи 1.Kpb2? Kph7! Чорні роблять нічию.

Література: А. Є. Карпов, Є. Я. Гік, Невичерпні шахи, М. 1991 (російською).

Поляк Абрам Борисович (14.06.1902, м. Проскурів, нині Хмельницький,- 1996) – український шахіст, майстер спорту СРСР з 1945. Тренер і чоловік О. Рубцової. Батько Г. Фаталібекової. Інженер. Учасник ч-тів Москви. Найкращі рез-ти: 1927 (5-6), 1951 (6). Учасник ч-ту СРСР 1929. Чемпіон Тули 1942. 1933 зіграв внічию матч з М. Зубаревим з рах 9 на 9 (+5, -5, = 8).

Поляков Максим (Токмак, Запорізької області) (нар. 26.01.1989) – український шахіст, майстер ФІДЕ. Ело 2009 = 2278 (Україна), 2281 (ФІДЕ). Срібний призер ч-ту України серед юнаків в Донецьку 2007. Переможець т-ру з АШ в Сіверодонецьку 2010, на т-рі 2009 у Шепетівці мав 4-5-е місце.

Поляниця-Здруй-турніри міжнародні (див. «Рубінштейна меморіали»).

Полянцев Сергій Миколайович (1954, Краматорськ, - 15.08. 2010, там же) - український шахіст, майстер спорту СРСР, майстер спорту України. Ело 2009 = 2350 (Україна). 2-разовий чемпіон Донецької області, багаторазовий переможець першостей Горлівки й Краматорська. Ело 1998 = 2355.

Полянцев – А. Капенгут. Орел, 1974. Сицилійська оборона (В 54).

28.Де4 Kpg8 29.Дха8 Kph7 30.Де4 Kpg8 31.c4 Th7 32.c5 Дd7 33.Дd5 Tf7 34.g3 Дxd5 Kpf8 36.c6 Kpe8 37.Kpg2 Tg7 38.Kpf3 Tg6 39.c7 Tc6 40.b4 Tc2 41.a4 Kpd7 42.Kpe4 Kpd6 43.Kpd4 Tc1 44.b5 ab Td1 45.ab Td1 46.Kpe4 Kpd7 47.b6 Tb1 48.g4 Tb2 49.h4 Tb1 50.Kpd3 Td1 51.Дс4 Tb1 52.Ke7, (1-0).

Поля перетворення (перевтілення) – поля восьмої горизонталі для білих пішаків і першої для чорних, досягаючи яких пішаки перетворюються за вибором того, хто ходить, у даму, туру, стрільця, коня того ж кольору незалежно від наявності на шахівниці цих фігур.

Помар, Помар Саламанка (Pomar Salamanka) Артуро (нар. 01.09.1931, Пальма) – іспанський шахіст, міжнар. майстер з 1950, міжнар. ґросмайстер з 1962. Ело 2014 = 2400. Почав грати в т-рах з 10 років. У 13 років в Гіхоні зіграв унічию з О. Альохиним. Чемпіон Іспанії 1946, 1950, 1957, 1962, 1966. Очолював іспанську команду на 10-и олімпіадах 1958-1976. Учасник міжзон. т-ру в Стокгольмі 1962 (11-12). Найкращі рез-ти в інших міжнар. змаганнях: Париж 1949 (1-2); Голлівуд 1952 (2); Гіхон 1950, 1955 (2,1); Мадрид 1957 (2-3), 1959 (1-2); Торремолінос 1961 (1-2); Малага 1964 і 1967 (2), 1968 і 1969 (3-5), 1970 (5), 1971 (1); Пальма 1965 (1-3), 1965 (2); Бюзум 1968 (3-7); Олот 1971 (2-4); Вейк-ан-Зее 1972 (2-3); Сан-Феліу 1973 (3-4), 1974 (3); Монтилья 1973 (1-2); Аліканте 1975 (1); Калеля 1980 (2-3); Алес 1981 (1-3), 1982 (4-7).

Пономарьов Борис (нар. 30.04.1969, Краматорськ) – український шахіст, кандидат у майстри спорту України. Ело 2001 = 2472. 57- й у списку 100 найсильніших шахістів країни.

Пономарьов Михайло Микитович (1942, Краматорськ,- 28.09.2002, там же) – український шахіст, кандидат у майстри спорту, шаховий тренер чемпіона світу ФІДЕ 2002 Р. Пономарьова.

Пономарьов Руслан (нар. 11.10.1983, Краматорськ) – український шахіст, міжнар. ґросмайстер з 1998 (наймолодший у світовій шаховій історії). Юрист. Найвищий коефіцієнт Ело був 2011 – 2768 одиниць. Чемпіон світу з шахів за версією ФІДЕ в Москві 2002 (наймолодший у світовій шаховій історії, перший в історії України). Чемпіон світу в складі команди України в Єревані 2006 з першим місцем за 2-ю шахівницею. Переможець Всесвітньої олімпіади в складі команди України в Кальвії 2004, а також олімпіади в Ханти-Мансійську 2010 за 3-ю шахівницею, бронзовий призер в Елісті 1998, в Стамбулі 2000. Переможець зон. т-ру ФІДЕ в Донецьку 1998, командного ч-ту України 2000 в Алушті, клубного ч-ту України 2009. Срібний призер ч-ту Європи в Охриді 2001. Володар Кубка Європи 2000 (у фіналі виграв в чемпіона світу ФІДЕ О. Халіфмана). Фіналіст Кубка світу в Ханти-Мансійську 2009 (за перше місце поступився Б. Гельфанду). На ч-ті Європи в Батумі 1999 мав 6-е загальнокомандне місце. Володар головного призу «Шаховий Гетьман України- 2005, 2009». Учасник ч-ту світу в Лас-Вегасі 1999 (у 2-му раунді програв В. Топалову).

Починав свій спортивний шлях з 7 років у дитячих та юнацьких змаганнях: чемпіон Горлівки та Донецької області 1992 серед підлітків до 10 років, чемпіон Донецької області 1993 серед хлопчиків до 12 років; чемпіон України 1994, чемпіон Європи 1995 серед юнаків до 12 років; Алушта 1996, ч-т України юнацький (2); Київ 1996 (2); ч-т України серед юнаків 1980-1981 в Києві (1); ч-т Європи серед юнаків до 14 років у Римавській Соботі 1996 (1), серед юнаків до 20 років в Шофосі 1996 (7), у Жагані 1997 (25), ч-т світу серед юнаків до 18 років у Єревані 1997 (1); Всесвітня дитяча олімпіада в Артеку 1999 (1, і найкращий рез-т за 1-ю шахівницею). Чемпіон Іспанії 2006 в складі команди «Лінекс-магіс». Срібний призер Кубка світу з КШ в Ханти-Мансійську 2005. Інші змагання: Томськ 1996 (5-6); Алушта 1996, клубний ч-т України (2); Севастополь 1997 (1-2); Луганськ 1997 (1); Донецьк 1998 (1); Лозанна 1998, т-р молодих майстрів (2); Свидниця 1998, т-р «А» (11); Гастингс 1999 (2-6); Бад-Віссе 1999, 379 учасників (7-16); Бельфор 1999 (2); Анжьєн-ле- Бене 1999 (3-5); Канни 1998, т-р між юнаками і ветеранами (2, серед юнаків); Делі 2000 (учасник ч-ту світу); Неум 2000 (5, у складі команди «Данко-Донбас»); Лозанна 2000 (програв у фіналі О. Грищуку з рах. 0,5 на 1,5 і посів 2-е місце); Краматорськ 2001 (1); Харків 2001 (1); Біль 2000 (2-3), 2004 (3-5); Бенідорм 2002, АШ (1-2); Лінарес 2002 (2); Москва 2002, Гран-прі (11); Москва 2002 (учасник матчу зб. світу проти зб. Росії); Одеса 2005, АШ (1); Москва 2005 (1); Донецьк 2001 (зіграв унічию матч з В. Корчним: 4 на 4); Більбао 2004 (учасник матчу «Ґросмайстри-люди проти ґросмайстрів-комп'ютерів»); Майнц 2004, 542 учасники (31); Мехіко 2006 (1-2); Пойковський 2006 (2-5); Памплона 2006 (1); Софія 2006 (5-6); Форос 2006 (9-10); Москва 2007 (1-3); Зафра 2007 (2-3); Вейк-ан-Зее 2007 (9); Гооговен 2007 (3); Карлові Вари 2007 (1-2); Стамбул 2007, ч-т Європи (8, в складі команди «Київстоне»); Москва 2008, Кубок Таля (2-5); Москва 2009, АШ (9); Вільяробледо 2009, АШ, 130 учасників (11); Сан-Себастяно 2009 (2); Мукачеве 2009 (сеанс за 27 шахівницями. Рахунок 27 на 0 з користю для сеансера); Цюрих 2009 (3-4); Ніцца 2010, аш, гра наосліп (10); Астрахань 2010, Гран-прі 6-го етапу ФІДЕ (2-6); Медіаш 2010, супертурнір (4); Дортмунд 2010, головний т-р (1); Москва 2010, відбірковий т-р ч-ту світу з бліцу (15-25). Приз «Шаховий Гетьман України – 2005» (1); приз «Шаховий Гетьман України – 2006» (4). У Барселоні 2009 виграв 8 з 8 партій в сеансі одночасної гри наосліп.

Пономарьов - Домінгес. Ташкент, 2012.

Сицилійська оборона (B23).
1.e4 c5 2.Кc3 d6 3.Кge2 Кf6 4.g3 Кc6 5.Сg2 g6 6.d3 Сg7 7.h3 0-0 8.0-0 Тb8 9.f4 Кd7 10.a4 a6 11.f5 b5 12.ab ab 13.g4 b4 14.Кd5 e6 15.Кe3 Кd4 16.Кf4 Кb6 17.Сd2 Кb5 18.Та2 Те8 19.Дf3 d5 20.ed ef 21.gf Кd4 22.Дf2 Кxf5 23.Кxf5 Сxf5 24.c3 bc 25.bc Кd7 26.Кh5 Се5 27.d4 cd 28.cd Сd6 29.Та7 Кb6 30.Сh6 Сf8 31.Сf4 Тc8 32.Дg3 Се7 33.Тxe7 Дxe7 34.Сg5 Де2 35.Кf6 Крg7 36.Кxe8 Тxe8 37.Тxf5, (1-0).
2012 виграв звання чемпіона України, на ч-ті України 2013 був другим.
За досягнення видатних успіхів на шаховій ниві 2002 нагороджений орденом князя Ярослава Мудрого 5-го ступеня, орденом «За заслуги» 3-го ступеня 2004.

Література: П. Марусенко, «Диво-хлопчик з Краматорська», «Спортивна газета», №68, 1996; №26, №27, №30 за 2002; «Ладья», №8 за 2012.

Пономарьов – Іванчук фінальний матч на першість світу за версією ФІДЕ проводився у січні 2002. Москва. 8 партій. Секунданти П. – С. Данаїлов, В. Топалов, С. Карякин; секундант В. Іванчука – О. Грицак. Перша партія завер-шилася перемогою П., який грав білими. 2-а, 3-я, 4-а були нічийними. У 5-й партії Іванчук, маючи виграну позицію, теж програв. 6-а і 7-а партії закінчилися внічию. Загальний підсумок матчу став 4,5 на 2,5 з користю для Р. Пономарьова. Його було проголошено чемпіоном світу 2002 за версією ФІДЕ (див. також «Чемпіонати світу»).

Пономарьов – Іванчук. Іспанська пратія (C88), 5-а в матчі.
1.e4 e5 2.Кf3 Кc6 3.Сb5 a6 4.Са4 Кf6 5.0-0 Се7 6.Те1 b5 7.Сb3 0-0 8.h3 Сb7 9.d3 d6 10.a3 Кb8 11.Кbd2 Кbd7 12.Кf1 Те8 13.Кg3 c6! 14.Кh2 (новинка) **14. ...d5 15.Дf3 g6 16.Са2 Сf8 17.Сg5 h6 18.Сd2 Сg7 19.Кg4 Кxg4 20.hg Кc5 21.Tad1 Тc8 22.Кf1 Ке6 23.Дg3 Крh7 24.Кh2 f6! 25.Кf3 c5 26.Дh2 Кd4! 27.Кxd4 cd 28.c3 dc 29.bc?! de 30.de Де7 31.a4 ba 32.Дh3 Ted8 33.Дf3 Тc7 34.Сc1 Тcd7 35.Сb1 Де6 36.Тxd7 37.Сc2 Сc6 38.Td1 Да2 39.Тxd7 Сxd7 40.Дd1 Сb5 41.Се3 Дc4 42.Крh2 Сc6 43.Да1 Сf8 44.Сb1 a3**?! (з цього моменту Іванчук почав грати невпевнено) **45.f3 Дb3 46.Да2 Са4 47.Крg3 Крg7?** (помилка) **48.Дd2! g5 49.Са2 Дb7 50.Дd3 Се8 51.Дd5 Дxd5 52.ed a5 53.c4 Сb4 54.c5 Крf8 55.Крf2 Сb5 56.c6 Де7 57.Са7 Крd8 58.Сb6+ Крc8 59.Крe3 a4?** (вирішальна помилка) **60.Крe4 Се2 61.Крf5 e4 62.Крe6 ef 63.d6 Сxd6 64.Крxd6, (1-0).**

Пономарьов – Каспаров матч на першість світу – планувався на червнь 2003 у Буенос-Айресі в рамках об'єднаних матчів 2003-2005. У них мали грати Г. Каспаров, Р. Пономарьов, В. Крамник, П. Леко. Проте зустріч за шахівницею між Пономарьовим і Каспаровим не сталася через відмову Р. Пономарьова. Г. Каспаров був незадоволений вчинком Пономарьова.

Понціані дебют: 1.e2-e4 e7-e5 2.Kg1-f3 Kb8-c6 3.c2-c3

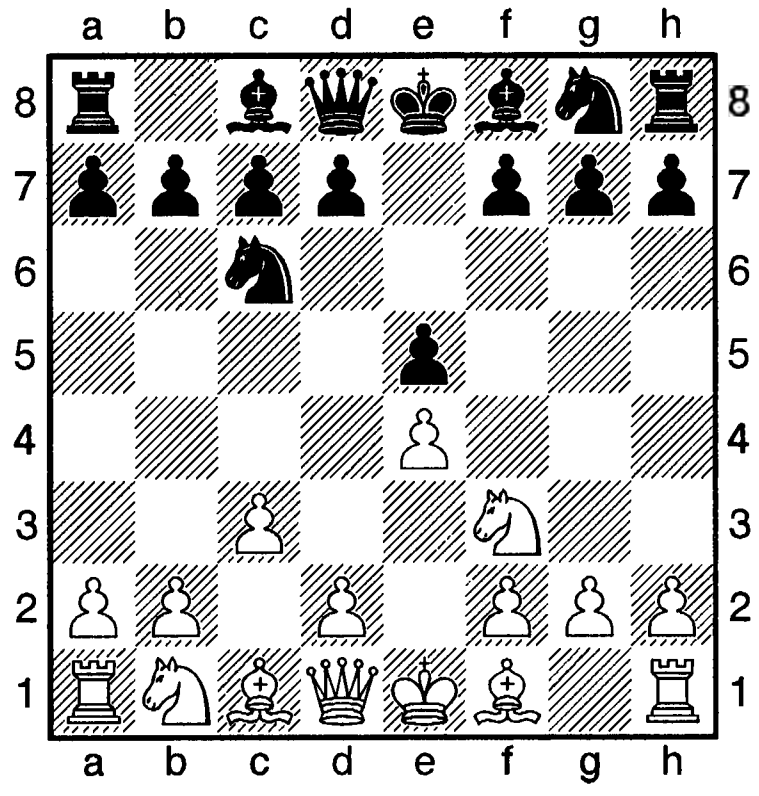

Належить до відкритих початків. Вперше досліджений італійським теоретиком 18 сторіччя Д. Понціані. Звідси й назва. Основна ідея - створення сильного пішакового центру, однак третій хід гальмує розвиток фігур і дає можливість чорним вирівняти гру, а то й перехопити ініціативу. У чорних є вибір між обопільно гострим продовженням **3. ... d5** і спокійним **3. ... Кf6**, після чого гра набуває маневреного характеру. Менш вигідне продовження для чорних **3. ... f5** (хід Понціані) **4.d4 fe 5.Кxe5 Дf6 6.Кg4! Дg6 7.Cf4 d6 8.Ке3 Се7 9.Кd2 Кf6 10.Сc4** (Макаров-Димов, 1959) чи **7.d5 h5** з перевагою в білих.
A. 3. ... d5 4.Да4 Кf6 5.Кxe5 Cd6! 6.Кxc6 bc 7.d3! 0-0 8.Ce2 Te8 9.Cg5 h6 10.Cxf6 Дxf6 11.Kd2 у чорних краще.

Б. 3. ... Kf6 4.d4 Kxe4 5.d5 Kb8 6.Kxe5 Cc5 7.Дg4 0-0 8.Дxe4 d6 9.Cd3 f5 10.Дc4 b5! 11.Дxb5 Де7 12.0-0 Дxe5!? з перспективою.

Понціані (Pontsiani) Доменіко Лоренцо (1719-1796) – італійський шахіст, шаховий теоретик. Опублікував трактат «Ні з чим не порівнянна гра в шахи» (1769) під анонімним авторством («Автор з Модени»). В ньому піддав критиці кілька шахових праць, в тому числі книги Р. Лопеса, Ф. Філідора. Проаналізував декілька дебютів. Серед них італійську та англійську партії. Останню інколи називав дебютом Понціані. Навів кілька десятків прикладів з ендшпілю і задач. Трактат багато разів видавася в Італії і справив вплив на розвиток шахової теорії.

Попандопуло (Popandopulo) Авенір Миколайович (01.05.1920, Холм, нині Калінінської області Російської Федерації,- 24.05.1988, Ленінград) – російський шаховий композитор, міжнар. майстер з 1984 і міжнар. арбітр з 1965 з шахової композиції. Доктор технічних наук, професор. З 1937 опублікував 280 задач. Фіналіст 11 особистих ч-тів СРСР 1955-1987. Чемпіон СРСР з розділу багатоходових задач 1959, бронзовий призер 1965, 1967 1971 ч-тів. Переможець ч-тів РСФСР 1967 і 6 разів Ленінграда. На конкурсах відзначений 160 відзнаками, в тому числі 80 призами (28 перших).

А. Попандопуло, «Юрмала-1978». 2-й приз.

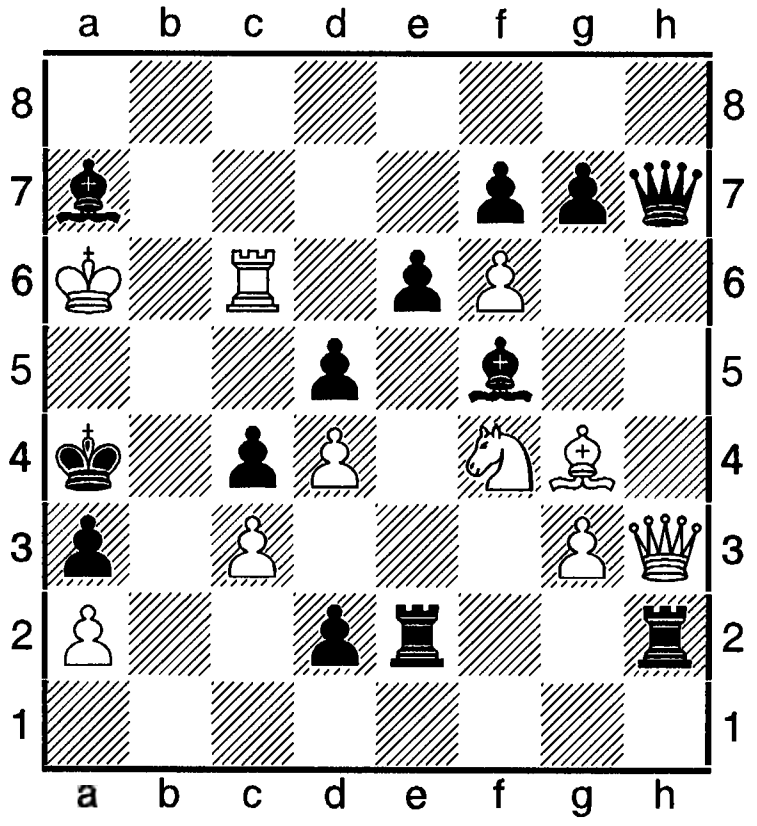

 # 5 **10+13**

1.Cf3 Ce4 2.Tc5 Cxc5 3.Ke6 Cxd4 4.Kc5+ Cxc5 5.Дd7++ і **1. ... Cd3 2.Tb6 Cxb6 3.Kxd5 Cxd4 4.Kb6+ Cxb6 5.Cc6++.**

Попандопула механізм (батарея) – послідовна дворазова гра батареї в одному і тому ж варіанті багатоходової задачі з однією чи двома однотипними фігурами, що відкриваються, котрі грають на одних і тих же полях. Є часковим випадком Рема механізму.

А. Попандопуло, конкурс Німецької шахової спілки, 1965. 1-й приз.

Білі: Kpe2, Ca1, Cg8, Ka2, Kc3, пп a5, b4, b5, g3, g4, h3 (11); **чорні:** Kpd4, Дb7, Td7, Th6, Cb6, Ka6, пп c6, e3, e5, g7 (10).

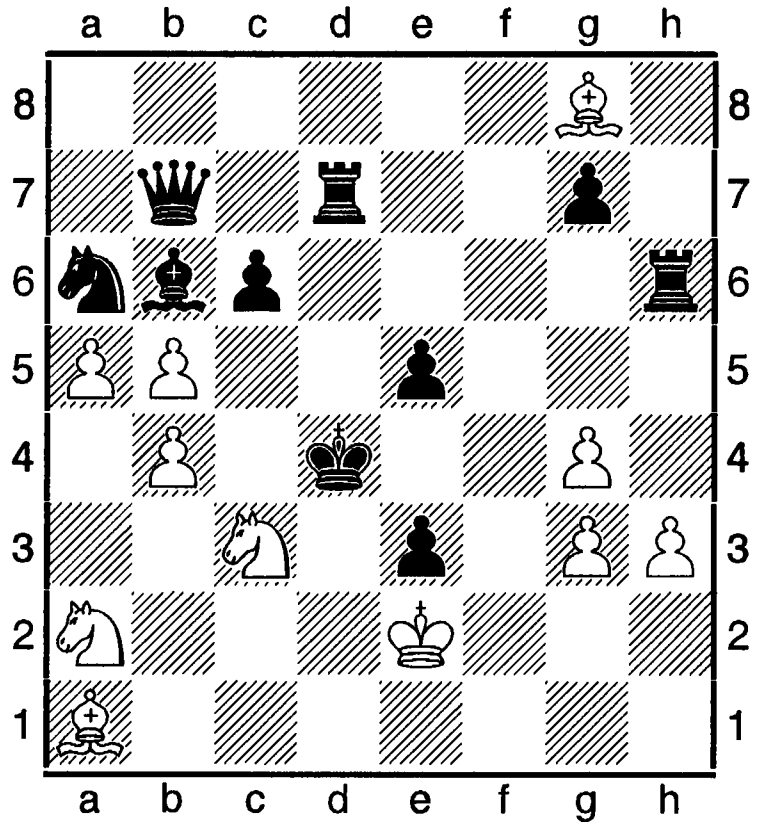

Мат за 6 ходів: 1.Cb3! ~ 2.ba ~ 3.Kb5 Kpe4 4.Kac3 #, 1. ...c5 2.Kd1 Kpe4 3.Kf2 ef 4.Kc3 Kpd4 5.Kd1 Kpe4 6.Kf2 #, 1. ...Tf7 2.Kb1 Kpe4 3.Kd2 ed 4.Kc3 Kpd4 5.Kb1 Kpe4 6.Kd2 #, 1. ...Th3 2.Kd5 Kpe4 3.Kf6 gf 4.Kc3 Kpd4 5.Kd5 Kpe4 6.Kf6 #, 1. ... Kb4 2.Ka4 Kpe4 3.Kc5 Cc5 4.Kc3 Kpd4 5.Ka4 Kpe4 6.Kc5 #.

Попель (Popel) Степан Андрійович (15. 08.1907, с. Комарники на Бойківщині,- грудень 1987, Фараго в Північній Дакоті, що в США) – український шахіст, організатор шахового руху в західних областях України 1920-х – 1940-х, міжнар. майстер. Філолог (володів українською, англійською, грецькою, латинською, німецькою, польською,

російською, французькою мовами). Засновник товариства українських шахістів у Львові 1924. Особистий секретар митрополита Андрея Шептицького по 1944. Чемпіон Львівського університету 1924, Львова, чемпіон Західної України 1928, 1943, 1944. Переможець т-рів: в Самборі 1943, Сяноці 1944, на які запрошувалися Ю. Боголюбов, Ф. Богатирчук. Після цих перемог чемпіон України 1937 Ф. Богатирчук погодився з ним зіграти матч з 6 партій. Цей поєдинок за бажанням Богатирчука був засекречеником і відбувся в липні 1944 в Кракові. Арбітром у ньому був К. Тучапський, секунданти – Є. Чучман, А. Валюх і Я. Шевчик. П'ята партія матчу при рахунку 2 на 2 з огляду на «поліційну годину» перервалася. Дограваннія, як і гра останньої (шостої) партії, не відбулося.

Після світової війни 1939-1945 С. Попель успішно грав в кількох міжнар. т-рах. Зокрема в квітні 1947, коли паризький музей Лувр влаштував міжнар. змагання. У ньому взяли участь такі відомі гравці, як С. Тартаковер, Н. Россолімо, Зноско-Боровський, Барца, екс-чемпіон Франції Даніель, чемпіон Бутвілль, чемпіон Швейцарії Губер, Бельгії – Шеренецький, Угорщини – Мольнар. Професор С. Попель на змаганні представляв бездержавну Україну. На цьому т-рі український майстер здобув 4-е місце. Партія Попеля, виграна в Шеренецького, була роздрукована французькми та іншими газетами закордоння. Вдалою була його уасть в т-рах Гастингса (Англія), Заарбрюккена (Німеччина), Таррагони (Іспанія) та інших.

С. Попель - Шеренецький. Париж, 1947.
1.Kf3 Kf6 2.c4 g6 3.d4 Cg7 4.Kc3 d5 5.e3 0-0 6.cd Kxd5 7.Дb3 Kb6 8.Ce2 Ce6 9.Дc2 Kc6 10.0-0 Tc8 11.Td1 Kb4 12.Дb1 c6 13.a3 Ka6 14.Дc2 Cc4 15. Cxc4 Kxc4 16.Ke4 Kd6 17.Kc5 Kb8 18.b4 e6 19.Cb2 Де7 20.Tac1 Td8 21.Ke5 b6 22.Kcd3 Tc7 23.f4 Tde8 24.Де2! Kb7 25.Cc3 c5 26.dc bc 27.bc Kxc5 28.Cb4 Cxe5 (28. ... Kba6 29.Kxc5 Kxc5 30.Kd3!) **29.Kxe5 Kba6** (29. ...Де8 30.Ca5 Tb7 31.Txc5! TXc5 32.Td8) **30.Ca5 Tb7 31.Дxa6! Лxa6 32.Txc8+ Kpg7 33.Kg4 ДxaЗ** (33. ...g5 34.Cc3+ Kpg6 35.Tg8+ Kpf5 36.Kf2! e6 37.g4+ Kpe6 38.f5+ Kpf6 39.Ke4++) **34.Cc3+ f6 35.Cxf6 Kpf7 36.Th8!, (1-0).**

1951, 1953, 1954 С. Попель вигравав першість з шахів у Парижі. Там же став чемпіоном Франції. В Гастинсі 1951-1952 мав 4-6-е місце. Переїхавши 1956 до США, український шахіст здобув перші місця в ч-тах кількох штатів: Мічіган, Міннесота, Іллінойс, Небраска. Зокрема він був багато років поза конкуренцією у шахових змаганнях па першість штату Північна Дакота. Виконував обов'язки голови Шахової асоціації Північної Дакоти. Він – автор книги «Початки шахіста», видавн. Краків-Львів, 1943. Найвищий рейтинг С. Попеля, як члена Американської шахової федерації, становив 1960-х 2378 одиниць Ело.

Література: С. А. Попель, Початки шахіста, Краків-Львів, 1943; Ю. Семенко, Шахи в Україні, вид. 2-е, доповнене, Львів, 1993; О. Попович, Партії та розповіді шахіста з Америки, Львів, 1996; І. Яремко, «Секретар митрополита», «Спортивна газета», №39, 1993.

Попеля меморіал - шаховий т-р, присвячений пам'яті визначного шахіста української діаспори в США професора С. Попеля. Відбувся у Львові 22.09 – 07.10.1999. 12 учасників. Ело сер. = 2476,5. 1. О. Мотильов – 6,5 очок з 9; 2. А. Максименко – 6; 3. А. Михальчишин – 5,5; 4-5. С. Аталик, В. Бутурин – по 5; 6-8. В. Желяндинов, В. Козяк, О. Сулипа – по 4,5; 9. О. Попович- 2,5; 10. Д. Полайжер – 1.

Попередник – у шаховій композиції опублікований твір, задум (ідея), схема і оформлення якого в тій чи іншій мірі співпадають із задумом, схемою і оформленням зі щойно опублікованою композицією. Наявність П. визначається шляхом співставлення дат виходу у світ друкованих засобів масової інформації, у яких обидві композиції вперше опубліковані. При цьому ніякого

значення не має те, чи знав автор нової композиції попередню чи ні. При повному попереднику (див. ст. «Повний попередник») нова композиція вважається недійсною (нелегітимною).

Поперемінний (перемінний) напад – тема в етюді, котра є різовидом позиційної нічиєї. Особливість полягає в тому, що білі переслідують чорну фігуру, яка повинна відступати або оборонятися, іншою фігурою. Тоді білі спрямовують удари на іншу. Чорні ж змушені захищати затаковану фігуру, даючи змогу білим знов поновити переслідування першої фігури і т. д. Подібні випадки трапляються і в звичайних шахових іграх.

О. Троїцький, «Шахи» («Шахмати»), 1926.

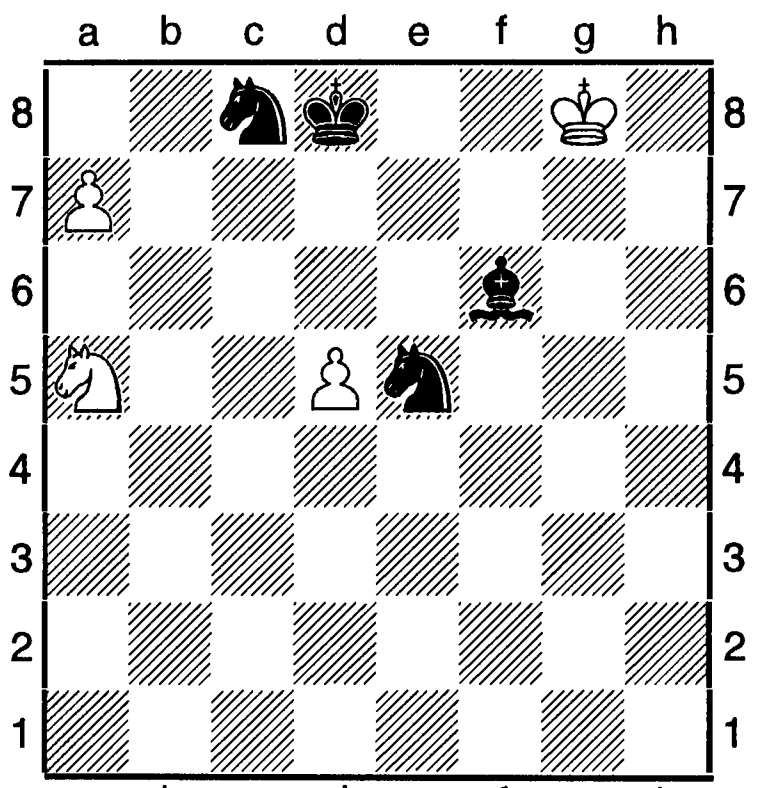

a b c d e f g h

= 4+4

1.Kb7+ Kpd7 2.Kc5+ Kpc8 3.Ke4 – кінь нападає на стрільця. **3. ... Cd8 4.Kd6+ Kpd7 5.Kb7 Cf6 6.Kc5+ і т. д.** Поперемінний напад на короля і стрільця.

Попова (Popova) Наталія (нар.1976) – білоруська шахістка, міжнар. майстриня. Ело 2012 = 2317. 2-а в списку 100 найсильніших шахісток країни. Чемпіонка Білорусі в Мінську 2000.

Попов (Popov) Валерій Семенович (нар.10.09.1974, С.-Петербург) – російський шахіст, міжнар. майстер (1989), міжнар. ґросмайстер з 1994. Ело 2002 = 2579. Чемпіон С.-Петербурга 2001, 2006, чемпіон Швеції в складі клубу «Sollentuna SK», срібний призер ч-ту Європи 2008 з АШ, Фіналіст Кубка Росії в Нафтоюганську 2002 (4-5). Інші змагання: 51-й особистий ч-т Росії в С.-Петербурзі (11); С.-Петербург 1997 (3, з бліцу), Бидгощ 2001 (1); С.-Петербург 2001, 2008 (1); 2005 (2, в ч-ті міста).

Попов Віктор (нар.20.04.1941, Харків) – український шахіст, національний майстер. Ело 2009 = 2192 (Україна).

Попович (Popovich) Орест (18.01.1933, Львів) – український шахіст-емігрант, майстер ФІДЕ, сеньйор-иайстер з 1971. Ело = 2442. Проживає в США. Американська шахова федерація присвоїла титул шахового майстра 1957. Професор хімії з 1971. Активний популяризатор шахів, шаховий журналіст, музикант. У змаганнях почав грати з 16 років. Учасник відкритих ч-тів США, чемпіон Нової Англії (регіон з 6 штатів разом з Масачусестом) 1957, 1958. Чемпіон Нью-Йорка 1965, 1971 (2), чемпіон США – Схід 1969 у складі команди клубу імені Маршалла, ч-т нью-йоркського клубу «Манхеттен» 1971 (2), відкриті т-ри «Атлантик-опен» (Нью-Йорк) та «Національний шаховий конгрес» 1971 (1); учасник міжнар. т-рів в США, Англії, Норвегії, Німеччини, Швейцарії, Ісландії, Італії 1970-х і 1980-х. 1966-1995 брав участь в ч-тах УСЦАК 18 разів і вигравав у них 8 разів. Інші змагання: Вашингтон 1997 (10); Нью-Брансвік 1997 (1-4); Нью -Джерсі 1997 (1-4); український ч-т 1994 (1),1997 (1); Нью -Джерсі 2000, ч-т штату (1, вчетверте).

О. Попович – М. Матулович. Гамбург, 1977. Сицилійська оборона.

1.e4 c5 2.Kf3 Kc6 3.d4 cd 4.Kxd4 Дc7 5.Kc3 e6 6.g3 a6 7.Cg2 Kf6 8.0-0 Ce7 9.Te1 Kxd4 10.Дxd4 Cc5 11. Cf4 d6 12.Дd2 Kg4 13.Te2 Cd7 14.b4!

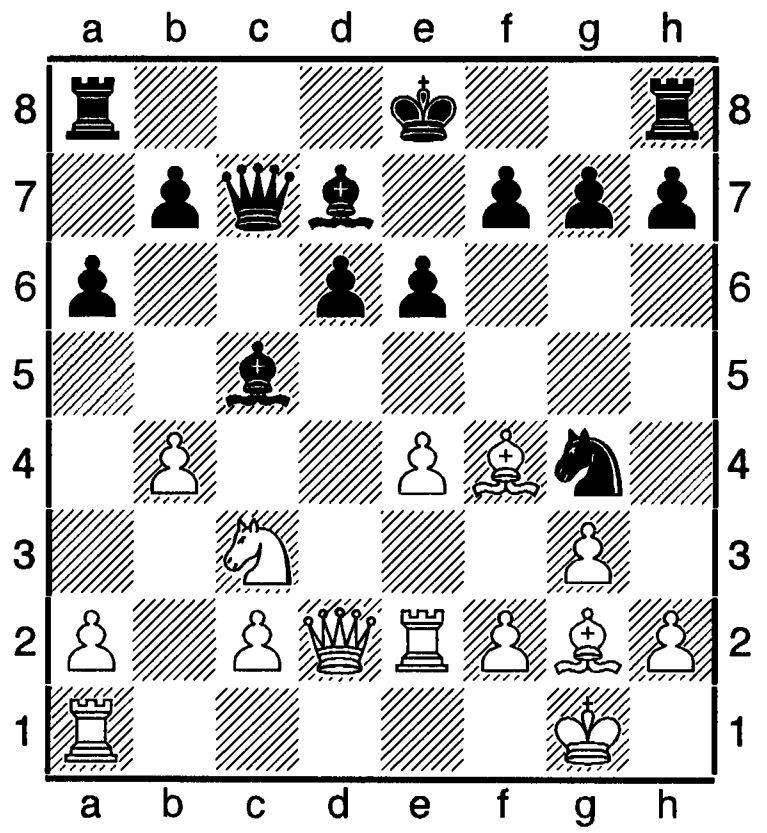

Cxf2+ 15.Txf2 Дb6 16.Cxd6 Дxf2+ 17.Дxf2 Kxf2 18.Kpxf2 Tc8 19.Ke2 Txc2 20.Tc1 Txc1 21.Kxc1 Cc6 22.Kd3 f6 23.Kc5 Kpf7 24.Ch3 Te8 25.Kpe3 h5 26.Cf1 Td8 27.Cc7 Tc8 28.Cb6 Cb5 29.Kxb7 Tc3+ 30.Kpd4 Ta3 31.Kd6+ Kpe7 32.Kxb5 ab 33.Cxb5 Txa2 34.Cc5+ Kpd8 35.Cc4 Txh2 36.Cxe6 Tg2 37.Cd6 Td2+ 38.Kpc5 Tc2+ 39.Kpd5 g5 40.b5 Td2+ 41.Kpc6 Tc2+ 42.Cc5 h4 43.gh gh 44.b6 Tc3 45.b7 Txc5+ 46.Kpxc5 Kpc7 47.b8Д+ Kpxb8 48.Kpb6 Kpa8 49.Ch3 Kpb8 50.Kpc6 Kpa7, (1-0).

Література: О. Попович, Партії та розповіді шахіста з Америки (партії прокоментував міжнар. ґросмайстер А. Михальчишин), 1996.

Попович (Popvich) Петар (нар. 14.02. 1959, Орловат, що біля Зренянина) – сербський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 1981. Чемпіон Югославії серед юнаків 1975, 1976. Учасник ч-ту світу серед юнаків 1977 (3-6). Найкращий рез-т в ч-тах Югославії 1986 - (2-3). У складі команди Югославії учасник олімпіади 1986. Зон. т-р ФІДЕ в Пукареві 1987 (1-2); міжзон. т-р в Суботиці 1987 (10). Зіграв внічию матч з М. Чибурданідзе з рах. 4 на 4. Найкращі рез-ти в інших змаганнях: Нові-Сад 1977 (1), 1981 (1-2), 1982 (2-3), 1984 (2-4); Кікінда 1978 (3-5); Вроцлав і Цюрих 1979 (1-2); Баймок 1980 (1-2); Печ 1980 (1-3); Поляниця-Здруй 1983 (1-2); Сараєво 1984 (7); Наленчув 1984 (2-3); Загреб-Рієка 1985 (5-6); Порторож-Любляна 1985 (6); Бор 1985 (1-2); Канн 1986 (2-6); Джакарта 1986 (1-2); Вршац 1987 (3); Белград 1987 (4-6); Белград, ч-т Югославії 1998 (14).

Попович Святослав (нар. 05.11.1967, Львів) – український шахіст, національний майстер. Ело 1998 =2325. Учасник змагань: Калуш 1996, м-л С. Бандери (14-22); Турка 2007 (1); Львів 2010 (6).

Попов (Popov) Іван Володимирович(нар. 20.03.1990, Ростов-на Дону) – російський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 2007. Ело 2014 = 2650, АШ – 2643, бліц – 2611. Чемпіон москви 2012, Росії 2007 серед юнаків до 20 років, срібний призер ч-ту Європи серед юнаків до 20 років у Єревані 2007. Учасник 55-го ч-ту Росії в Москві 2002 (6-14). Інші т-ри: Львів 2006 (3); Кіріші 2006, т-р «Юні зірки світу» (1); Каппель-ля-Гранд 2000, 643 учасники (11).

Попов (Popov) Любен Стоянов (нар. 28. 01.1936, Пазарджик) – болгарський шахіст, міжнар. майстер з 1965. Ело 2014 = 2400. Тренер. Переможець Всесвітньої студентської олімпіади 1959. Чемпіон Болгарії 1970. Постійний тенер шахового клубу «Локомотив» (Пловдив). Учасник Всесвітніх шахових олімпіад 1962-1966, 1970, 1974, 1980, 1982.

Попов (Popov) Микола Сергійович (нар. 11.07.1950, Кишинів) – молдовський шахіст, міжнар. майстер з 1978. Тренер. Шаховий журналіст, радіо-телекоментатор. Чемпіон Молдавії 1972, 1974, 1975, 1976. Учасник спартакіад народів СРСР 1975, 1979, 1983. Найкращі рез-ти в міжнар. т-рах: Ясси 1977 (1); Албена 1978 (1-2).

«Попюлер чесс» («Популярні шахи») – щоквартальний журнал, який випускається в Англії з 1990. Видавець-ентузіаст шахів Віктор Матіас.

Порат (Porath) Йосип (07.06.1909, Бреслау, нині Вроцлав, - 18.05.1996, Ізраїль) – ізраїльський шахіст, міжнар. майстер з 1952. У складі команди Ізраїлю учасник Всесвітньої олімпіади 1928. 1934 емігрува до Пале-

стини. Чемпіон Палестини 1937, 1940. У складі команди Палестини учасник олімпіад 1935, 1939. На олімпіаді 1939 в Буерос-Айресі поділив 1-2-е місце за 2-ю шахівницею. 6-разовий чемпіон Ізраїлю, в тому числі 1953, 1957, 1959, 1963. У складі ізраїльської команди учасник олімпіад 1952-1968. Переможець зон. т-ру ФІДЕ в Улан-Баторі 1964. Учасник міжнар. т-ру в Амстердамі 1964.

Поррека (Porreka) Джорджіо (30.08.1927, Неаполь,- 05.01.1988, там же) – італійський шахіст, міжнар. майстер з 1957. Шаховий літератор. Один із укладачів італійської шахової енциклопедії 1971. Чемпіон Італії 1950, 1956. У складі команди Італії учасник олімпіад 1950-1954.

Портал (італ. portal, від. лат. porta – вхід, ворота) – персональне місце зберігання інформації в Інтернеті.

Портиш (Portish) Лайош (нар. 04.04.1937, Залаерсегерсег) – угорський шахіст, міжнар. майстер (1958), міжнар. ґросмайстер з 1971. Ело 1973 = 2650. 5-6-а позиція в списку 100 найсильніших гравців світу. Претендент на світову першість 1960-1980-х. Тренер. Шаховий журналіст. У шахи почав грати з раннього дитинства. У 12 років учасник півфіналу ч-ту країни. 1955 був 4-м на юнацькому ч-ті світу і виконав норму національного майстра у півфіналі ч-ту Угорщини. 1956 переміг (1-2, з П. Бенко) на міжнар. т-рі в Будапешті, присвяченому пам'яті О. Альохина. Чемпіон Угорщини 1957-1958, 1961-1962, 1964-1965, 1971, 1981. З 1956 учасник усіх олімпіад і командного ч-ту світу 1985. З 1962 грав за команду Угорщини за 1-ю шахівницею. З 1956 по 1975 виграв 24 міжнар. т-ри і посів 2-3-є місця в 9. Найкращі рез-ти: Мадрид 1960, Сараєво 1962, 1963, Сан-Антоніо і Бевервейк 1965, Амстердам 1963, 1967, 1969, Скоп'є, Охрид 1968, Монте-Карло 1969 (1); Гастингс 1969-1970, 1970-1971, Вейк-ан-Зее 1965, 1972, 1975, 1978, Лас-Пальмас 1972, Сан-Антоніо 1972 (1-2); Мілан 1975, Тілбург 1978, Толука 1982 (1-3); Сараєво 1986 (1-3); Тілбург 1983 (3-3); Монреаль 1979 (3); Нікшич 1983 (3-4); Лондон 1982 (4); Реджо-нель-Емілія 1985-1986 (4); Рейк'явік 1987 (4-5). З 1962 П. – учасник міжзон. т-рів, а з 1965 - один з претендентів на світову першість. У змаганнях претендентів 1965-1983 зіграв 8 матчів: ч/ф з М. Талем 1965 (+ 1, - 3, = 3); двічі з Б. Ларсеном 1968 (+ 2,- 3 = 5) і 1977 (+ 5,- 2,= 3); Петросяном 1974 (+ 2,- 3, = 8); Б. Спаським 1980 (+ 1, - 1, = 12); В. Корчним 1983 (+ 1,- 1, = 4); п/ф зі Спаським 1977 (+ 2, - 4, = 3) і Р. Гюбнером 1980 (+ 0, - 2, = 9). Учасник т-ру претендентів в Монпельє 1985 (1-12). На міжзон. т-рі в Сіраку 1987 поділив 3-4-е місця; виграв додатковий матч у Дж. Нанна з рах. 4 на 2 і здобув право участі в т-рі претендентів 1988. У «матчі сторіччя» грав за першою шахівницею і набрав 2,5 очок з 4.

Про дуже високий рівень гри П. свідчить партія з Гюбнером (чорні), зіграна в Монреалі 1979.

1.c4 Kf6 2.Kc3 c5 3.Kf3 d5 4.cd Kxd5 5.d4 cd 6.Дxd4 Kxc3 7.Дxc3 Kc6 8.e4 Cg4 9.Cb5 Tc8 10.Ce3 Cxf3 11.gf a6 12.Td1 Дc7 13.Cxc6+ Дxc6 14.Дd4 f6 15.0-0 e5 16.Да7 Ce7 17.Tc1 Дd7 18.Txc8+ Дxc8 19.Tc1 Дd7 20.Да8+Cd8 21.Tc8 Kpf7 22.Cb6 Cxb6 23.Txh8 Kpg6 24.Де8+ Дxe8 25.Txe8 Cd4 26.b4 Cc3 27.a3 Cb2 28.a4 Ca3 29.Tb8 Cxb4 30.Txb7 Cc3 31.Kpf1 h5 32.Kpe2 a5 33.f4 ef 34.Kpf3 f5 35.Tb6+ Kpg5 36.Tb5 g6 37.e5 Cd2 38.h4 Kph6 39.Tb7, (1-0).

Незважаючи на похилий вік, П. продовжує брати участь в змаганнях: Біль 1996 (8); Франкфурт 1998, т-р майстрів (8); Мюнхен 1999, матч «Леді-сеньйори» (2-3, серед чоловіків); Амстердам 2001, матч «Леді-сеньйори» (1, серед чоловіків); Рокбрюн 2004, матч «Леді-сеньйори» (4, серед

чоловіків); Майнц 2006, матч за звання чемпіона світу з ШФ серед ветеранів (програв В. Горту); Гаусдал 2007 (2-4); Хевіз 2007 (зіграв матч унічию з Б. Спаським: + 1,- 1,= 4). 2004 визниний спортсменом нації. Ело 2014 = 2464.

Література: Портиш Л., 600 закінчень, М., 1979 (пер. російською, співавтор); Гайтун Й., Ґросмайтер Портиш (пер. з угорської російською), М., 1977.

Порторозькі турніри – міжнародні змагання. Проводяться в словенському місті Порторож. В них борють участь й українські шахісти.

1995. Масовий. Швейцарська система в 9 турів. Найкращі рез-ти: 1. В. Тукмаков – 7,5 очок; 2-3. Л. Псахіс, З. Кожул – по 7.

І. Голен – В. Тукмаков. Дебют даминого пішака (А43).

1.d4 c5 2.d5 f5!? 3.Кc3 Кf6 4.Cg5 Дb6 5.Tb1 h6 6.Cxf6 Дxf6 7.Кf3 g5! 8.e4 g4 9.Кd2 d6 10.Cb5+ Дd8 11.ef Cxf5 12.0-0 Cg7 13.Cd3 Кd7 14.Кc4 h5 15.Te1 Tf8 16.Дd2 Cxd3 17.cd Дf4! 18.Дc2 Лe5 19.Te4 Дf5 20.Кe3 Дg6 21.b4 cb 22.Tbxb4 b6 23.Кb5 Tc8 24.Дb1 a5 25.Tb3 Ch6! 26.Кf1 Tc1 27.Дxc1 Cxc1 28.Кd4 Крe8 29.Txb6 Дf6 30.Tb8+ Крd7 31.Txf8 Дxf8 32.Кe6 Да8, (1-0).

1996. 80 учасників, в тому числі 12 міжнар. ґросмайстрів, 14 міжнар. майстрів. 9 турів. Найкращі рез-ти: 1-2. З. Кожул, С. Савченко – по 7 очок; 3-9. В. Тукмаков, О. Білявський, М. Безольд, І. Новиков, І. Ібрагімов, М. Палац, Г. Мохр – по 6,5.

2001. Тренувальний т-р до ч-ту Європи в листопаді 2001. 5 словенських гравців змагалося проти 5 іноземних шахістів. 14-а КФ. 1. О. Білявський – 6,5 очок з 9; 2. Б. Гельфанд – 6; 3. А. Волокитин – 5; 4. З. Кожул – 5; 5-7. А. Михальчишин, Г. Мор, Д. Панасович – по 4,5; 8-9. Б. Мачейя, Д. Сермек – по 4; 10. А. Крісан – 0,5.

Португалія (Португальська Республіка) – розташована в Південно-Західній Європі. Столиця: Лісабон. Член ФІДЕ.

Шахи в П. появилися, мабуть тоді ж, що й в Іспанії. Проте нині ця гра в країні ще не стала масовою. Перевага надається рухливим іграм, як-от футбол. Станом на 2012 Шахова федерація П. нараховувала 47 шахісток з міжнар. рейтингом, в тому числі 1 міжнар. майстриню (К. Лейте з Ело 2165 одиниць), 3 майстрині ФІДЕ: А. Філіпа Батіста (2117), М. Коїмбра (2113), А. Пінтор (2095); 100 шахістів мало рейтинг від 1983 одиниць Ело до 2474 (Л. Галедо), 2467 (Д. Фернандо), 2436 (Р. Перйра), 2434 (П. Діас), 2417) (А. Фернандес), 2412 (С. Роха), в тому числі 2 міжнар. ґросмайстри, 10 міжнар. майстрів, 10 майстрів ФІДЕ.

Португальський початок: 1.e2-e4 e7-e5 2.Cb5

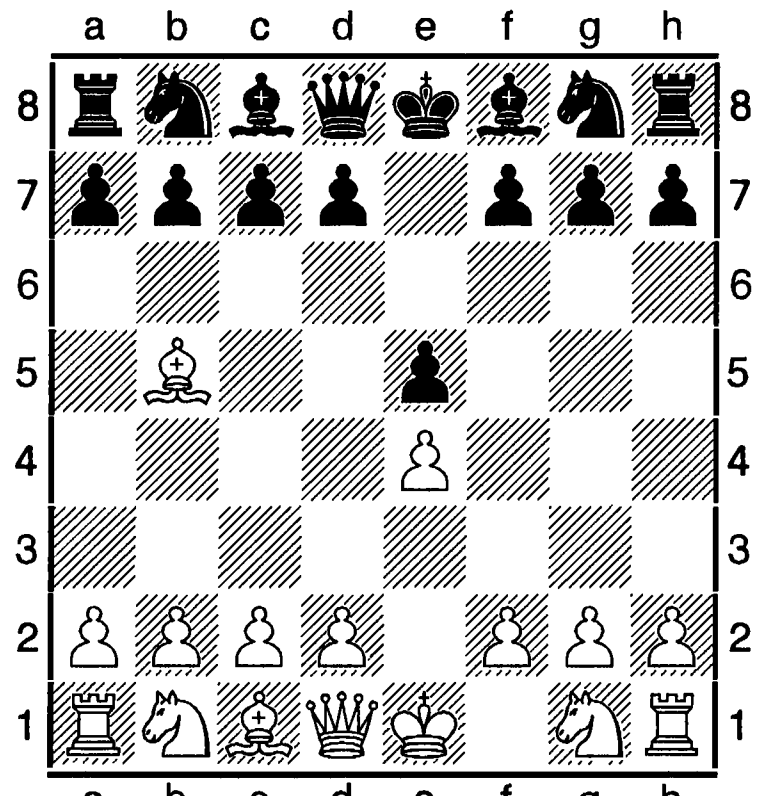

Належить до відкритих дебютів. Запроваджений у практику наприкінці 1930-х тодішнім чемпіоном Португалії професором математики Лісабонського університету Антоніо Пірешем. На практиці застосовується нечасто задля несподіваності. Як-от у партії бразильського майстра Рюї Дамасо з міжнар. майстром Германом Клаудісом (чорні) на т-рі в Сан-Паулу 1989: **1.e4 e5 2.Cb5 a6 3.Ca4 Кc6** (після цього ходу у білих появляється можливість ускладнити гру, тоді як у випадку 3. ...Kf6 4.Кc3 Cb4 особливих перспектив не було) **4.f4! d5** (тепер виникає начебто контргамбіт Фалькбеєра з

перспективою у білих).

Посилене перетворення – тема в неортодоксальній композиції й означає перетворення із забиранням фігури та перевтілення в ту ж фігуру.

Послідовний синтез – один з різновидів синтезу ідей (часто буває темою в етюді), послідовне втілення двох ідей. Під час першої гри (комбінації) білі готують грунт для наступної. Встановлюється органічний зв'язок між першою і другою іграми (комбінаціями). У прикладі дві ідеї - тема Новотного і Шашкова тема в поєднанні з перетворенням у слабку фігуру.

В. Брон. Конкурс, присвячений пам'яті Л. І. Куббеля, 1946. 2-й почесний відгук.

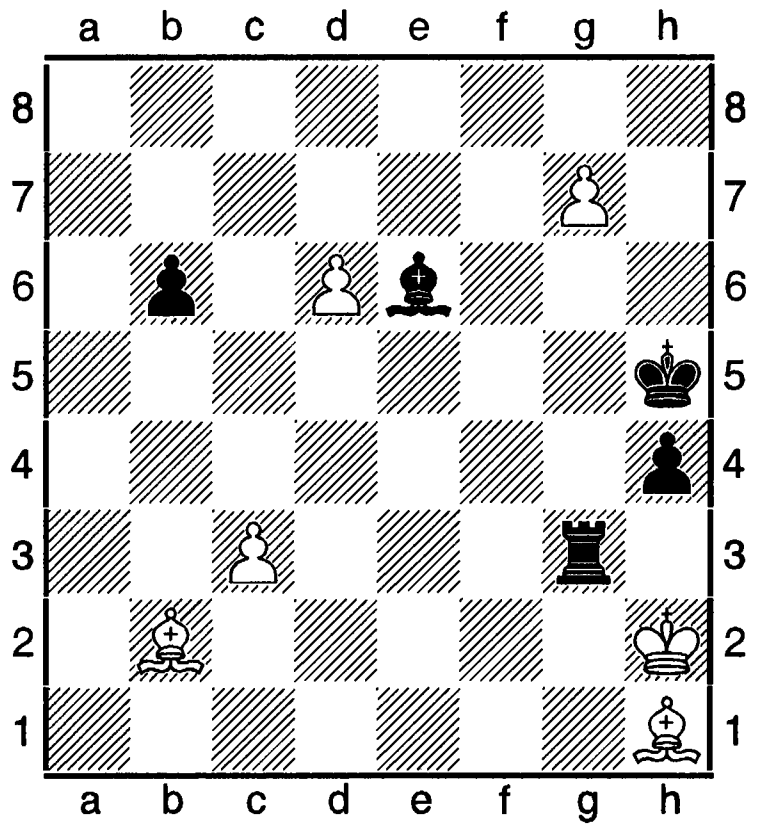

\+ 6+7

1.c4 Cxc4 2.d7 Td3 3.Cf3+ Kph6 4.Cd5! Td2+ 5.Kpg1 Txd5 6.g8K+ Kpg5 7.Cc1+ Kpf5 8.Ke7+ Kpe6 9.Kxd5 Kpxd7 10.Kxb6+ Kpc6 11.Kxc4 з виграшем.

Послідовні шахи – цю гру придумав А. Ратушний. В ній за один раз можна послідовно виконати не тільки 2, а й 16 ходів. Тобто, кожна фігура, яка пербуває на шахівниці, може виконати один рух (а може й залишитися на місці). Якщо кілька фігур намагається дати мат королеві, то своєю фігурою суперник відповідно може знищити усі напади на свого короля. Ця гра динамічна. Основне достоїнство полягає в тому, що на шахівниці можуть появлятися найнепередбачуваніші казкові позиції, які ніколи не зможуть постати у звичайних шахах.

Поспішил (Pospishyl) Йозеф (01.11.1861, Бетсвина,- 30.12.1916, Прага) – чеський проблеміст і літертор. Викладач хімії. З 1880 опублікував майже 300 задач. Вперше виклав систематизовану програму чеських проблемістів до першого збірника задач чеських авторів 1887. Багато постулатів програми має значення й для сучасної шахової композиції.

Й. Поспішил, 1887.

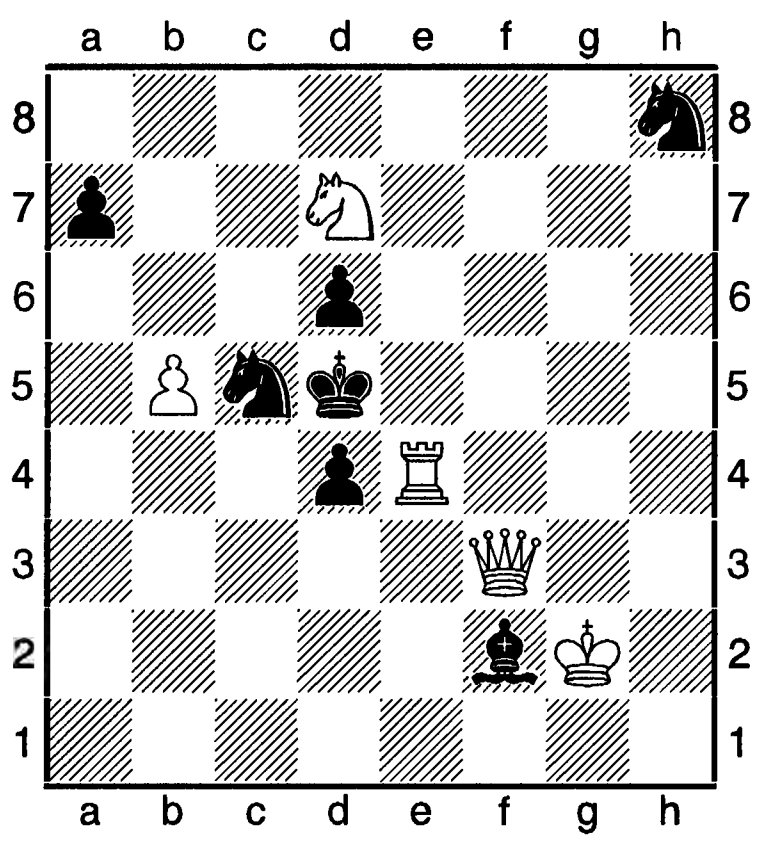

 # 2 5+7

1.Дc3! dc 2.Kf6++, 1. ... Крхе4 2.Дf3++, 1. ...Кхе4 2.Дb3++.

Постанова президентської ради ФІДЕ про чемпіонат світу 2005-2007 (Сан-Луїс, 2005).

1.Відбір до претендентських матчів.

У претендетських матчах візьме участь 16 шахістів: 10 найкращих за підсумками Кубка світу; 5 – згідно з рейтинг-листом (підбиваються показники на 01.07.2004 і 01.01.2005. Одержана кількість ділиться на 2). Попередній чемпіон світу Р. Касимжанов.

2. Претендентські матчі.

Переможець Кубка світу одержує перший номер. Інші шахісти одержують номери

згідно з останнім рейтинг-листом. Склад пар: 1-16 (матч 1), 2-15 (матч 2) і т. д. Переможці першого раунду зіустрічаються в 2-му за схемою: переможець матчу 1 – переможець матчу 8, 2-7 і т. д.

3. Матч-турнір.

4 переможці 2-го етапу відбирається до матч-турніру на першість світу, куди без відбору допущені: нинішній чемпіон світу В. Топалов і шахісти, які посіли в Сан-Луїсі 2-4-е місця – В. Ананд, П. Свідлер, О. Морозевич. Переможець матч-турніру оголошується чемпіоном світу.

4. контроль часу.

Для зон. т-рів, континентальних ч-тів, Кубка світу контроль часу - 120 хв на перших 40 ходів, 60 хв на наступні 20 ходів і 15 хв до кінця партії з дод. 30 сек, починаючи з 61-го ходу.

5. Календарний план.

Кубок світу (Ханти-Мансійськ, Росія): 26.11-17.12.2005. Претендентські матчі: вересень-жовтень 2006. Матч-турнір на першість світу: вересень-жовтень 2007. Кубок світу – 2007 (цикл ч-ту світу 2007-2009); початок-останній тиждень листопада 2007.

6.Матч за звання чемпіона світу.

А. Будь-який шахіст з рейтингом 2700 і вище може викликати на матч чинного чемпіона світу. Якщо чемпіон погодиться, матч повинна затвердити ФІДЕ.

Б. Організаційні витрати, призовий фонд і відрахування до ФІДЕ повинної гарантувати спонсори матчу.

В. Чемпіон світу не вправі приймати виклик, якщо не гарантується мінімальний призовий фонд, затверджений ФІДЕ.

Г. Контроль часу матчу: 120 хв на перших 40 ходів і 60 хв на наступні 20 ходів і 15 хв до кінця партії з додаванням 30 сек, починаючи з 61-го ходу. При взаємній згоді обох гравців можливий контроль – 90 хв на перші 40 ходів і 15 хв до кінця партії з додаванням 30 сек за кожен виконаний хід, починаючи з першого.

Постійна комісія ФІДЕ з шахової композиції – громадський орган при Міжнародній шаховій федерації. Спрямовує діяльність складачів і розв'язувачів задач і етюдів країн- членів ФІДЕ. Комісія, статус якої затверджений 27-м конгресом ФІДЕ в Москві 1956, опрацювала міжнар. кодекс шахової композиції (затверджений 29-м конгресом ФІДЕ в Парані 1958). Проводить міжнар. змагання – конкурси, командний матч-турніри зі складання і розв'язування задач і етюдів, видає Альбом ФІДЕ, виробила правила присвоєння міжнар. звань (майстра і ґросмайстра ФІДЕ з ШК, а також міжнар. арбітра) і надає їх найсильнішим проблемістам та найкращим суддям, опрацювала положення про попередники і перероблені шахові твори в Москві 1961, проводить пленарні засідання. Друкований орган – ж. «Проблем» (1958-1981).

Склад Постійної комісї ФІДЕ обирається на 4 роки. До нього входять през., 3 віце-през., секр. президії і представники країн. Для вирішення нагальних питань і підготовки до пленарних засідань президія П. к. ФІДЕ проводить спеціальні засідання. Низка конгресів, у яких брали участь шахові композитори багатьох країн, відбулася водночас із засіданнями П. к. ФІДЕ. Там же проводилися особисті і командні першості світу з розв'язування задач і етюдів (див. «Змагання з розв'язування»). 2010 у Греції комісія створила Федерацію шахових композиторів з наміром вийти з-під юрисдикції ФІДЕ.

Постний (Posnyj) Євген – польський шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2010 = 2648. Нині грає під національними кольорами Ізраїлю. Срібний призер ч-ту Європи серед шахістів до 20 років у Патрасі 2001, учасник клубного ч-ту Європи в Охриді 2009 (3-є місце за 3-ю шахівницею), клубний ч-т Європи в Нові-Сад 2009 (11). Учасник ч-ту світу в Бурсі 2010 в складі команди Ізраїлю (7-е комадне).

Постников Олександр (Харків) – український шаховий композитор, майстер ФІДЕ з

шахової композиції з 2001. Учасник багатьох особистих і командних ч-тів України в складі збірної Харківської області, в тому числі: 9-го 1989-1990 (4-е місце з розділу 3-х задач, 2-е – з кооперативних матів); 10-го 1998 (11-е командне місце) 11-го 2001 (7), 12-го (13), 13-го 2004-2006 (2); особисті: 12-й 1992 (7-е місце з 2-х задач, 14-е з триходових); 15-й 1995-1997 (10-е місце з триходових задач), 18-й 2004-2006 (22-23-є з двоходових задач, 8-е – з багатоходовх, 35-е – з кооперативних матів; 2-е – з казкових шахів), 16-й 1998-2000 (3-є місце з багатоходових задач; 4-е з казкових шахів). Брав участь в ч-ті світу зі складання ШК у складі команди України 2001-2004 (2-е командне місце).

О. Постніков, Problemblad, 1998.

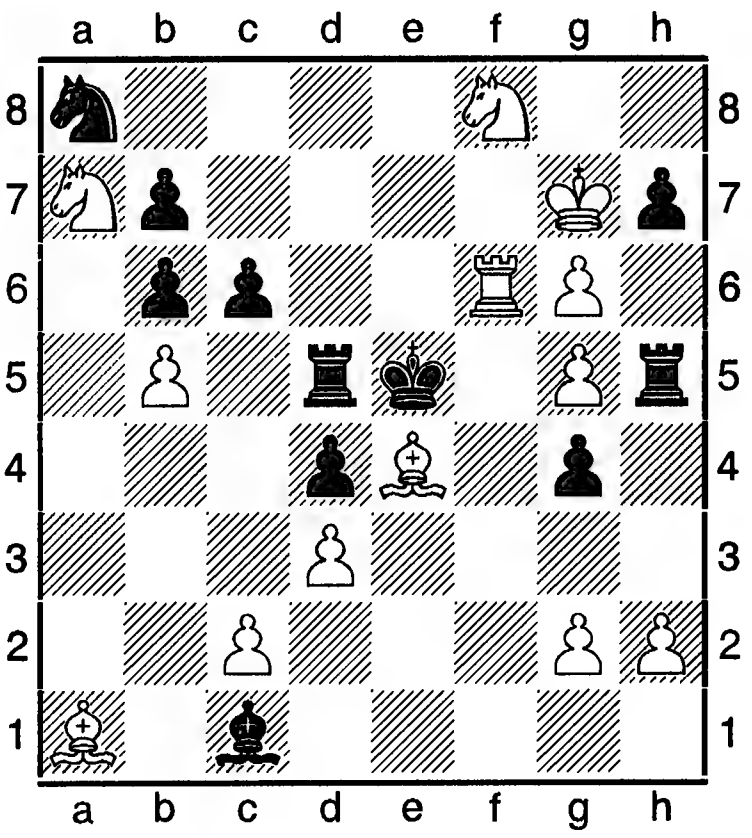

 # 4 **13+11**

Постол Іван Зіновійович (нар. 21.04.1939, Одеса,- 2009, там же) – український шахіст, арбітр національної категорії з 1989.

Постоловський Володимир Володимирович – віце-президент Шахової федерації України, кмс з шахів, голова Орджонікідзенської міської шахової федерації Дніпропетровської області, організатор зон. т-ру ч-ту світу з шахів 2000 (чоловіки), голова правління ВАТ «Орджонікідзенський ГЗК».

Постфактумна логіка (лат. posfactum – після зробленого і грец. logos – слово) – у ретроградній композиції логіка, згідно якої в певних ситуаціях можлива легалізація деяких особливих ходів із-за факту виконання такого ходу. Зокрема, у не казковій композиції ця логіка застосовується до позицій, у яких, як показує ретроаналіз, кожна зі сторін у відповідності до конвенції про рокіровку має право рокіруватися, але тільки тоді, коли супротивна сторона втратила право на рокіровку. Згідно з П. л. сторона, котра перша здійснює в такій позиції рокіровку, тим самим легалізує своє «залежне» право на рокіровку і позбавляє такого права другу сторону. Ретрокомпозиції, розв'язок котрих побудований на П. л., називаються композиціями типу Адамсона. Згідно з чинним кодексом шахові композиції немає необхідності спеціально подавати в завданні чинність П. л., на відміну від чинності адлібітумної, апостеріорної логік.

Поташников Семен (нар. 20.07.1951, Павлоград) – український шахіст, міжнар. майстер. Ело 1998 = 2460. На т-рі майстрів у Павлограді 1996 посів 3-4-е місце і виконав норму міжнар. майстра; Павлоград 1998 (8).

Поткин (Potkin) Володимир (нар. 28.06.1982, Рибинськ) – російський шахіст, міжнар. майстер з 1999, міжнар. ґросмайстер з 2001. Ело 2014 = 2621. Чемпіон Європи 2011. Учасник вищої ліги ч-ту Росії в Іркутську 2010 (2-10), особистого ч-ту Європи в Рієці 2010 (10). Один з тренерів зб. команди Росії.

Б. Джобава – В. Поткин. Екс-ле-Бен, 2011.
Слов'янська оборона (D 11).
1.c4 c6 2.d4 d5 3.Kf3 Kf6 4.Дb3 e6 5.Cg5 h6 6.Ch4 dc 7.Дxc4 b5 8.Дc2 Cb7 9.Kc3 Kbd7 10.e4 Дb6 11.Ce2 Kh5 12.d5 Kf4 13.de Kxe6

14.0-0-0 Cb4 15.Kpb1 Kdc5 16.Td6 0-0 17.Kd5 cd 18.Txb6 ab 19.a3 de 20.ab ef 21.dc fe 22.c6 Kd4 23.Дd3 Kxc6 24.f3 Ta4 25.Дd7 Txh4 26.Дxb7 Td4, (0-1).

Поток (Потік) Михайло – герой однойменної билини, дружинник князя Володимира Великого, родом з Галичини. В билині мовиться, що він був найсильнішим шахістом тогочасної Русі. За словами старини грав у шахи з правителем Бухари, польським королем, турецьким султаном.

Потрійна загроза - у шаховій композиції поєднання в одному ході трьох оборонних комбінацій (від основної загрози, повторної загрози і знов від повторної загрози). На потрійну загрозу компонували задачі в 1970-х.

Потрійна зв'язка - у шаховій композиції позиція, коли на одній прямій між чорним королем і далекобійною білою фігурою пербуває три фігури чорних. Процес боротьби пов'язаний з грою усіх трьох чорних фігур.

Я. Владимиров, «Проблемблад», 1966. 1-й приз.

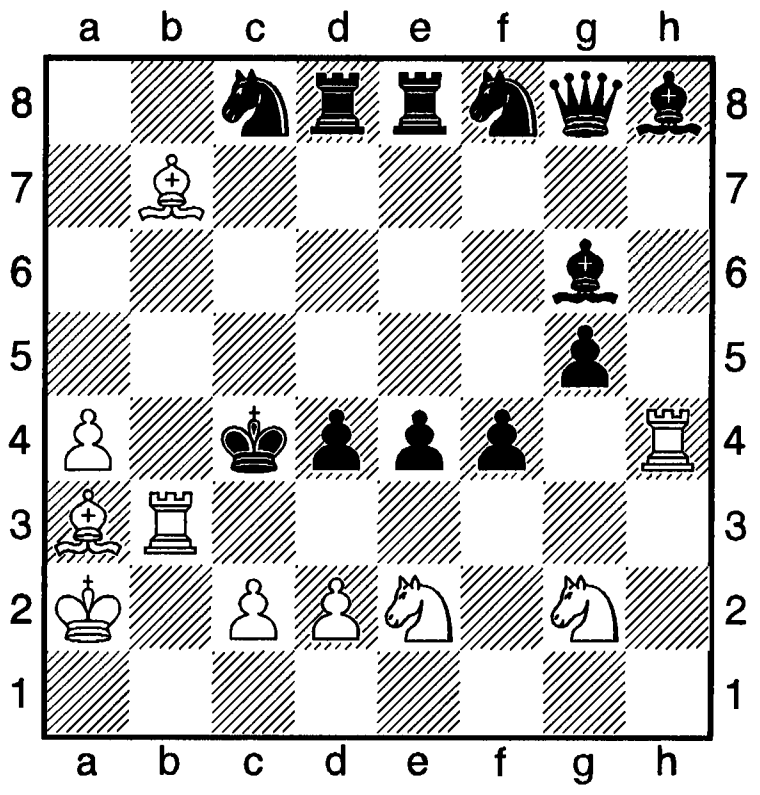

 # 4 10+12

1.Kpb1 Kd7 2.Tc3+ dc 3.Ke3+ fe 4.d3++. 1. ... Te5 2.Ke3+ fe 3.d3+ ed 4.Tc3++, 1. ... Ke6 2.d3+ ed 3.Tc3+ dc 4.Ke3++.

Потужність фігур (від слова потуга – міць, сила) – визначається такими параметрами: дальністю дії, характером руху {по діагоналі, горизонталі, по горизонталі і вертикалі водночас (кінь)}, можливістю збивати на їх шляху фігури партнера (пішак) під час ходу. П. ф.визначає їх цінність. Проте не завжди цінність фігур є абсолютною. У практичному застосуванні П. ф. залежить від конкретної позиції: часто в залежності від позиції відносна цінність фігур значно відрізняється від абсолютної. Іноді легка фігура перемагає сильнішу, хоча під час гри наявні всі фігури супротивної сторони.

Похвальний відгук – у шаховій композиції різновид відзнаки за задачу (етюд) на конкурсі складання, який є наступним за рангом після призу (див. ст. «Приз»).

Початкова гра – сукупність варіантів у вихідній позиції задачі, які завершуються матом чорному королеві.

Початкова позиція – розташування фігур на шахівниці перед початком партії, у задачі (етюді) до першого ходу.

Почесний відгук – у шаховій композиції вид відзнаки за задачу (етюд) в конкурсі складання, є наступним за значенням за призом (див. ст. «Приз»).

Правила гри в шахи (див.ст. «Шахи», «Правила гри ІКЧФ», «Правила гри ФІДЕ», «Правила шахів»).

Правила гри ІКЧФ - правила гри за листуванням в міжнародних змаганнях, які організовуються в рамках чи під патронажем Міжнародної федерації гри в шахи за листуванням ІКЧФ. Затверджені конгресом ІКЧФ в Дубровнику 1963. Відтоді до них вносилися зміни, пов'язані з їх вдосконаленням, а також у зв'язку з появою електронної пошти. В основному вони збігалися з правилами гри в шахи за листуванням в СРСР, на основі яких Шахова федерація України 1993 випрацювала і затвердила свої правила.

1. Партії повинні гратися за листуванням, тобто за допомогою пересилання ходів на

спеціальних листівках гри в шахи за листуванням, на поштових листівках чи в листах. В них повинен вказуватися час, витрачений на обдумування ходу (див. пункт 14) та підпис гравця. Пересилання ходів телеграфом вимагає дозволу турнірного секретаря. Регламент т-ру може передбачати обов'язковість пересилання ходів на інші континенти авіапоштою. Якщо гравець не дотримається цього правила, то до його часу для обдумування додається 5 днів. При повторному порушенні - 10 днів.

2. Ходи записуються чіткою і повною нотацією. Необхідно повторити останній хід партнера. Правильне повторення цього ходу є умовою визнання дійсності свого ходу. У міжнар. шахових т-рах за листуванням застосовується цифрова нотація, якщо обидва партнери на початку партії не домовилися використовувати іншу нотацію.

3. Ходи номеруються.

4. Надісланий хід (див. пункт 2) назад не забирається, в тому числі по телеграфу. Випадкові описки виправляються і хід вважається виконаним.

5. Дозволяється партнерові пропонувати варіант в один або кілька ходів. Той, хто запропонував його, зобов'язаний ним до одержання відповіді од партнера.

6. При згоді взяти до уваги запропонований хід його слід повторити у відповіді. Якщо ж приймається частина варіанту, повторюються прийняті ходи у правильній цифровій послідовності.

7. Якщо одержано неможливий, недійсний або нерозбірливий хід, слід надіслати запит партнерові. Винуватцеві нараховується 5 днів додаткового часу на обдумування. При повторенні порушення винуватцеві нараховується 10 днів додаткового часу.

8. Неможливий або нерозбірливий хід не зобов'язує ходити відповідною фігурою.

9. Порушення або додавання шахових позначок, таких, як «шах», «забирання», «мат», «будь-який хід», «забирання на проході» не беруться до уваги. У цьому випадку хід вважається можливим.

10. Записування партії, часу на обдумування є обов'язковим. Бажано використовувати для цього спеціальні бланки для запису партій за листуванням. Все листування з партнерами зберігається до завершення т-ру.

11. Правила ФІДЕ чинні для гри за листуванням, якщо вони не відрізняються від правил, викладених в пунктах 1-10 (наприклад, вочевидь не застосовується правило «доторкнувся – ходи»).

Час на обдумування. Прострочення часу.

12. Ліміт часу на обдумування складає 30 днів на 10 ходів з накопиченням часу; час пересилання поштою не враховується. Відлік часу на обдумування починається від дня початку т-ру, зазначеного в стартовому листі. Учасники, які одержали стартового листа раніше, можуть починати гру до визначеного строку. При цьому час на обдумування ходів до офіційного початку т-ру не враховується.

13. Якщо учасник бажає затратити більше 12 днів на обдумування одного ходу, то він повинен попередити свого партнера на пізніше 12 дня рекомендованою кореспонденцією. У протилежному випадку час на обдумування, починаючи з 13 днів подвоюється.

14. Всі учасники зобов'язані разом з ходом повідомити своєму партнерові такі дані:

а) дати підтвердження відправки останнього ходу партнера за поштовим штемпелем;

б) дату одержання останнього ходу партнера;

в) дату відправки власного ходу (передбачувану дату, дійсна тільки фактична дата за поштовим штемпелем);

г) час на обдумування цього ходу.

Без цих даних повідомлення є неповним. Той, хто одержав хід, вправі в цьому випадку визначити час на обдумування за власним вибором, відштовхуючись від середнього часу поштового пересилання. Одначе про це потрібно повідомити партнерові з ходом у відповідь. Рекомендується, крім визначення часу на обдумування

кожного ходу, повідомляти про сумарний час обох партнерів на обдумування.

15. Учасник, котрий не одержав відповіді від партнера через 14 днів плюс час на пресилання ходу, або на початку т-ру – першого ходу, зобов'язаний надіслати нагадування рекомендованим листом. У цьому випадку він має повторити свій останій хід або ж запросити перший хід. Коли ж протягом 14 днів та плюс час на пересилання ходу не надійшло відповіді, то про це слід інформувати турнірного секретаря. Відповідь на нагадування звичайним пересиланням дійсна в тому випадку, якщо партнер підтверджує її одержання.

16. Час обдумування вважається простроченим, коли на 10 чи менше ходів витрачено понад 30 днів, на 20 чи менше – понад 60, на 30 чи менше- понад 90 і т. д.

17. Заява про прострочення часу робиться пе пізніше одержання від партнера 10, 20, 30 і т. д. ходів, або 10, 20, 30 ходів з моменту всановлення нового контролю при першому простроченні часу. Заява надсилається турнірному секретареві із зазначенням часу, затраченого на обдумування; одночано про це слід повідомити партнера рекомендованою кореспонденцією. Квитанція прикладається до заяви про прострочення. Турнірний секретар про прострочення інформує обох учасників.

18. Якщо гравець не скористався своїм правом згідно з пунктом 17, він має право зробити запит про прострочення часу тільки під час наступного контролю.

19. При заяві про перше прострочення часу гра продовжується. Після першого прострочення встановлюється новий 10-ходовий цикл (пунти 12 і 16), облікуючи з дати повідомлення надісланого партнерові замовною кореспонденцією. Новий облік часу встановлюється для того, хто прострочив час.

20. Після заяви про друге прострочення часу гра припиняється до рішення турнірного секретаря. Вердикт повинен бути винесений протягом 2 тижнів після одержання протесту на таку заяву.

21. Фіксація друго прострочення часу гравця турнірним секретарем означає програш партії.

22. Опротестування заяви про прострочення часу має надсилатися турнірному секретареві рекомендованим листом протягом 2 тижнів з дня одержання повідомлення від партнера. Без опротестування прострочення часу в строк є фактом його визнання, а при другому простроченні призводить до програшу партії.

23. Коли учасник не відповідає на запити турнірного секретаря, той може вважати його таким, що вибув (пунти 33 і 35).

24. Турнірний секретар вправі вимагати, щоб наступні 5 ходів партнери надсилали рекомендованими листами. Той, хто не виконує вимоги, втрачає право на заяву про прострочення часу.

25. Усі гравці повинні зазделегідь повідомляти турнірного секретаря та своїх партнерів про зміну адреси. За невиконання цього правила згаяння часу накладається на винуватця.

26. При повторному порушення цього правила турнірний секретар має право додати 5 днів чи 10 до часу на обдумування чи зафіксувати перше чи друге прострочення часу. За певних обставин турнірний секретар в особистих т-рах вправі скасувати право на участь гравця в змаганнях , а в командних – вимагати його заміни.

Перерва. Вибуття.

27. Протягом року учасник має право на перерву в іграх до 30 днів. В особливих випадках турнірний секретар може надати додаткову перерву, але не більше 4 тижнів.

28. Учасник, який одержав право на переву, повинен до її початку повідомити про це турнірного секретаря та своїх партнерів. В протилежному випадку йому зараховується час на обдумування до тих пір, поки він не надішле повідомлення. Якщо на початку перерви черга ходу за партнером, час на обдумання зараховується останньому до відправлення ним ходу. Пропонується з

повідомленням про перерву надсилати хід чи просто надсилати повідомлення рекомендованим листом.

29. Коли гравець відповідає під час перерви, то втрачає право на продовження перерви у цій партії з дня надсилання ходу. Його ж партнер зобовязаний дати відповідь, зважаючи на нормальний облік часу на обдумування.

30. При вибутті учасника змагань турнірний секретар вирішує: вважати всі його партії програними, скасованими або такими, що підлягають обліку.

Основні настанови для присудження незавершених партій.

31. Турнірний секретар повідомляє учасникам (особистий т-р) або капітанам команд (ком. змагання) рекомендованим листом дату припинення гри і встановлює тритижневий термін (не враховуючи часу на пересилання) для представлення записів партій, завершальних позицій та аналізів.

32. Матеріали, які висилаються турнірному секретареві з кожної партії, повинні містити: а) запис партії; б) позицію, в якій перервана партія; в) пропозиції з результату партії (виграш, нічия, програш); г) докладний аналіз для підтвердження передбачування, зробленого згідно пункту «в».

Якщо матеріал з пунктів «в» і «г» не представлений разом із записом партії і позиції, або не представлений в строк, втрачається право на опротестування результату присудження.

33. Коли ж обидва учасники не висилають запису партії чи позиції, у якій вона перервана, то в т-рах, за рез-тами яких надаються міжнар. звання, кваліфікаційна комісія вправі изнати її нічийною. В інших випадках обом учасникам зараховується поразка з гідно з п. 42.

34. Арбітр для присудження незакінчених партій повинен бути з нейтральної країни. Як правило, т-рний секретар обирає арбітра в своїй країні для присудження незавершених партій у своїй країні, які мають звання майстра. Для арбітражу турнірних партій за рез-тами яких присвоюються міжнар. звання, бажаним є суддя зі званням міжнар. майстра з класичних шахів чи за листуванням.

35. Арбітраж відбувається протягом місяця після одержання даних, зазначених в п. 32. Якщо пропозиції партнерів або капітанів команд зроблені за пунтом 32 і співпадають, необхідність у вердикті відпадає. Рез-т партії сівпадає з цими пропозиціями.

36. Арбітр перевіряє аналізи учасників і робить остаточні висновки. У випадку не одержання аналізів (п. 32), він вправі робити висновки на власний розсуд. У цьому випадку він може визнавати партію на основі загальних міркувань (матеріальна перевага, теоретична нічия, виграшна позиція). Суддя може так поступити, якщо представлені аналізи помилкові або неповні.

37. Турнірний секретар протягом 10 днів оповіщає учасників або капітанів команд про результат з обґрунтуванням причин. Зазначення варантів тут не потрібне.

38. Протест учасника повинен бути представленим турнірному секретареві протягом 8 днів після одержання присудження.

39. Протест розглядається іншим арбітром на протязі 15 днів.

40. Вердикт другого арбітра є остаточним і оскарженню не підлягає.

Інше.

41. Турнірний секретар відповідальний за хід змагання. Для ведення їх вправі застосувати заходи, які вважає за необхідні. Проте вони не повинні суперечити правилам гри і турнірним вимогам.

42. Одразу ж після завершення партії обидва учасники мать надіслати її турнірному секретареві в чіткому запису. Бажано на спеціальному бланку. Результат фіксується тільки після одержання записів партії. Якщо жоден з учасників не прислав таких записів, то їм. обом зараховується поразка. Рекомендується після завершення останньої партії надати турнірному секретареві звіт з резтами усіх партій.

43. Будь-яка партія може публікуватися ті-

льки з точним і повним позначенням змагання.

44. Висновки турнірного секретаря можуть бути опротестовані перед керівником відповідного турнірного бюро. Протест надсилається на протязі двох тижнів з додачею усіх необхідних матеріалів. Висновок другої істнстанції є остаточним. У випадку опротестування результату присудження незакінчених партій застосовується п. 38.

Доповнення до правил гри в турнірах.

До п.1. Спеціальне рішення: шахісти Куби в т-рах на одержання звання (ч-т світу, олімпіада) можуть надсилати ходи телеграфом. При цьму їх суперники не зобов'язані відповідати за допомогою телеграфу.

До п.4. Як виняток, надісланий поштою хід може бути забраним назад, якщо партнер погоджується грати після іншого ходу. Таке погодження є джентльменським. І цей новий хід є легітимним у даній партії.

До п.7. Пояснення: чисті картки (які не мають в собі запису ходу) вважаються такими, що надіслані з неможливим ходом.

До п. 14 а. Якщо поштовий штемпель нечіткий, зараховується дата відправника.

До п. 16. Якщо партія переривається на 6 місяців і жоден з партнерів не може довести, що він докладав зусилля для продовження гри згідно п.15, і не повідомляв турнірного секретаря про припинення гри, то турнірний секретар вправі зарахувати поразку обом партнерам. Коли така ситуація виникає в командних змаганнях, то турнірний секретар може вимагати, щоб обидві команди замінили гравців і зарахувати перше прострочення обом командам.

До п. 22. Якщо турнірний секретар відхиляє заяву про друге прострочення і вважає, що воно було необґрунтованим, то може накласти на заявника 5-денний штраф. При протесті проти відхилення другого прострочення часу партія не переривається, а продовжується.

До п. 26. Міжнародні шахові т-ри за листуванням ставлять за мету одержати задоволення любителями гри за листуванням і розвивати дружні відносини між ними. Якщо учасник змагань не дотримується цих принципів і ображає своїх партнерів чи турнірне керівництво, то турнірний секретар вправі разом директором т-ру припинити його його участь у змаганнях.

До п. 30. «Мовчазному» виходу учасника з особистого т-ру передбачається зарахування поразки у всіх партіях, але в командних змаганнях це призводить лише до першого прострочення часу. У цьому випадку запасний учасник може продовжити партію, якщо капітан команди рекомендує його протягом часу, дозволеним турнірним секретарем.

У порядку настанови: мовчазні вибуваючи або вибуваючі без поважної причини одержують поразки в незавершених партіях. Стан здоров'я або ділові причини чи смерть є основою для вибуття з гри з поважних причин. У зв'язку з вибуттям з поважної причини, якщо шахіст завершив менше 50 відсотків партій, то рез-ти скасовуються. Якщо закінчено 5- відсотків або й більше, тоді незавершені партії фіксуються згідно правил арбітражу.

До п 31. Поясненя: турнірний секретар на основі досвіду попереднього листування вирішує, кому інформацію слід надсилати рекомендованим листом.

До п. 37. Турнірний секретар інформує обох учасників змагань не тільки про рез-т присудження, але й повідомляє також прізвище арбітра. Він слідкує, щоб кваліфікація судді була належною.

До п. 38. У випадку опротестування результату арбітражу турнірний секретар вправі створити комісію з двох або трьох майстрів.

Доповнення до інших правил.

Учасники мають право на обмін інформацією про становище в інших партіях, але запитувати та радити права не мають. Учасник, який одержав таку пропозицію чи пораду, повинен негайно дати знати про це турнірному секретареві. Останій повинен зробити зауваження чи оголосити догану порушникові. Кожен учасник сам праві

відмовитись відповідати на запитання щодо його партій з іншими партнерами.

До п.48. Вказівки, що зобовязують: допускається в повідомленні про т-ри нижчих рангів, а також попередніх і проміжних раундів кубкових т-рів внесення і інструкції про те, що після закінчення партії достатньо послати останню картку або фотокопію цієї картки, з котрої є зрозумілим рез-т партії.

До п. 44. Протест може подаватися як самим учасником, так і національною федерацією, до якої він належить.

Література: Р. М. Колесников, Заочні шахи в Україні, Львів, 1996.

«Правила гри ФІДЕ» – міжнародні правила шахової гри, які чинні на всіх міжнародних і офіційних змаганнях ФІДЕ. Вперше опрацьовані членами спеціальної комісії ФІДЕ – В. Рагозіним (кол. СРСР, Росія) і Й. Лоумою (ЧССР, Чехія) і затверджені 23-м конгресом ФІДЕ 1952. Здійснено 4 видання правил: 1956 і 1966 (Стокгольм), 1974 (Нью-Йорк), 1986 (Маніла). Конгреси ФІДЕ вносять до «Правил шахів» зміни й доповнення, затверджують тлумачення окремих правил, запропонованих комісією ФІДЕ з правил гри. Значна кількість змін і доповнень змусила конгрес ФІДЕ 1980 створити новий текст «Правил гри», який затвердив конгрес ФІДЕ 1984. Основні «Правила гри ФІДЕ» співпадали з правилами, затвердженими в колишньому СРСР. Їх відмінність від правил Федерації шахів СРСР вказана була в трактуваннях до «Шахового кодексу СРСР».

У зв'язку з комп'ютеризацією шахів і появою нових засобів зв'язку 67-й конгрес ФІДЕ, що відбувся у Єревані 1996, затвердив нові «Правила шахової гри ФІДЕ», котрі були чинними до 30 червня 2001. А 71-м конгресом ФІДЕ у Стамбулі в листопаді 2000 запроваджено нові «Правила шахової гри ФІДЕ» і набули чинності з 1 липня 2001. З 1 липня 2005 набрала чинності інша редакція «Правил шахової гри ФІДЕ».

«Правила шахів» - перше в Україні національне видання зводу шахових законів і правил українською мовою. До цього в Україні були видані тільки «Правила шахової гри ФІДЕ», затверджені 67-м конгресом ФІДЕ в Єревані 1996. Даний збірник складається з трьох частин і додатків. Перша – нові «Правила шахової гри ФІДЕ», які були затверджені 71-м конгресом ФІДЕ в Стамбулі у листопаді 2000 і стали чинними з 1 липня 2001. У порівнянні з попередніми нові правла зазнали незначних змін, а порядок їх викладу залишився той же. Додано розділ правил для гравців з вадами зору. Беручи до уваги участь українських шахістів у багатьох особистих і командних змаганнях за кордоном та кількість міжнар. змагань, котра зростає в Україні, до другої частини внесено «Турнірні правила ФІДЕ», у яких викладено права та обов'язки учасників, організаторв, арбітрів на цих змаганнях. Поряд з цим, як доповнення до турнірних правил ФІДЕ, наведені правила обліку незіграних партій і правила визначення додаткових показників у випадку поділу місць на т-рах. Перші дві частини є перекладом з англійської на українську мову відповідних документів ФІДЕ, обов'язкових для всіх офіційних т-рів, що проводяться національними шаховими федераціями – членами ФІДЕ. Третя частина – перша спроба створення Правил проведення шахових змагань в Україні. У зв'язку з відсутністю якихось офіційних українських документів з цієї проблеми укладачем були використані певні статті правил змагань з останнього «Шахового кодексу СРСР», 12-го видання 1990, котрі не втратили актуальності. У цій частині старі правила проведення т-рів за швейцарською системою замінено на нові правила ФІДЕ з використанням комп'ютерних програм. Як додатки, до збірника внесені таблиці черговості гри в т-рах за системою кола і шевенінгенською системою та зразок картки учасника т-ру за швейцарською системою. Постановою Президентської ради Федерації шахів України з

1 липня 2001 усі змагання з шахів на території України повинні відбуватися згідно з «Правилами шахів». Додаткові умови можуть вноситися до положень чи регламенту змагань, якщо вони не суперечать цим правилам.

«Правила шахів» - друге видання збірника для шахових суддів, тренерів, організаторів змагань, загалу шахістів. Наведені у збірнику, виданому 2007, «Правила шахової гри ФІДЕ», що набрали чинності з 1 липня 2005 зазнали певних змін. Зокрема пункти статті 3. «Ходи фігур», статті 4. «Виконання ходів», статті 8. «Запис ходів», статті 10. «Швидкий фініш», статті 12.2. «Поведінка гравців», у якій до пункту 12.2 тепер уже офіційно додано покарання гравців за використання мобільних телефонів, статті 13. «Роль арбітра» і таке інше. Незначної зміни зазнали турнірні правила ФІДЕ та правила змагань. До збірника внесено новий розділ «Суддівські нормативи» з перліком документів і вимог для присвоєння національних та міжнародних суддійських звань та категорій.

Як і в попередньому виданні, до збірника, як додаток, занесено таблиці черговості гри у т-рах за системою кола та шевенінгенською системою та зразок картки учасника т-ру за швейцарською системою.

Переклад розділу «Правил шахової гри ФІДЕ» з доповненнями та «Швейцарська система» з анлійської на українську мову та впорядкування збірника виконано міжнар. арбітром Л. М. Боданкиним, редагування українського тексту «Правил шахів» здійснено міжнар. арбітрами М. Я. Селезньовим та О. Г. Товчигою.

До чинних «Правил шахів» 01.07.2014 було внесено зміни, а саме: пункт 7.5 b – покарання за неможливий хід двома хвилинами штрафу скасовано, а натомість запроваджено правило гри в бліц (неможливий хід негайно призводить до програшу партії), неможливий хід вважається завершним, якщо запущено годинник партнера і якщо суддя це помітив – зараховує поразку за умови, що гравець не зробив свій наступний хід; пункт А 4а – після того, як гравець зробив 10 ходів, ніякі претензії не правочинні, якщо це може вплинути на хід змагання; додаток А1 - АШ починаються з контролю часу більшого від 10 хв, але меншого від 60 (раніше – від 15 до 60 хв). Інше: пункт 9.6 - партія вважається нічийною після послідовних 75 ходів без забирання будь-якої фігури, за винятком останнього можливого ходу, який призводить до мату; пункт 4.6 - пішак не обов'язково повинен торкатися поля перетворення, а зняття пішака з шахівниці та заміна його на фігуру може відбуватися в будь-якій послідовності; пункт 6.2 а - хід вважається завершеним, коли зроблений хід завершує партію, або якщо гравець виконав наступний хід (у випадку попереднього незавршеного ходу); у КШ (п. 7.5.в) після 2-х неможливих ходів зараховується поразка; пункт 6.6 – дозволений час запізнення визначається регламентом змагань; пункт 9.5 – якщо гравець вимагає нічию за ст. 9.2 або 9.3, він чи арбітр має зупинити годинник; пункт 11.3b – за виявлення мобільного телефона під час змагань зараховується поразка, хоча й регламент може передбачити менш суворе покарання; додаток Bb – блискавична гра є такою, коли вона триває менше 10-и хв.; додаток G 4 – якщо у гравця меше 2-х хв до закінчення партії, він вправі вимагати встановлення режиму обом гравцям з дод. 5 сек (або відсточки на 5 сек) на кожен виконаний хід, якщо таке є можливим. Подібна заява призводить до нічиєї. Поряд з цими внесено зміни щодо оскарження суддівського вердикту, передбачені перевірка наявності в гравців мобільних засобів зв'язку, умови для шахістів-інвалідів, вимагання нічиєї, коли суперник просто хоче виграти час при нічиній позиції.

Література: ФШУ, Правила шахів, К.,2001; ФШУ, Правила шахів, вид. 2-е, К., 2007.

Правила шахової композиції – звід спеціальних настанов, обов'язкових для складачів, розв'язувачів, організаторів і

суддів змагань з шахової композиції. Правила визначають предмет композиції, її види (ортодоксальна, неортодоксальна, «казкова» та інші), формальні (легальність початкової позиції, розв'язуваність і єдиність розв'язку) і художні (виразність задуму, економічність форми, краса роз'язку, вимоги, питання публікації і пріоритету (авторське право, попередники і переробки), системи змагань із складання і розв'язування задач і етюдів (конкурси, т-ри, матчі, особисті і командні ч-ти, суддівство (права і обов'язки суддів, колегія суддів). П.ш. к. входили до «Шахового кодексу СРСР». У зв'язку з тим, що «Правила шахової композиції» не увійшли до збірника «Правил шахів», виданого 2007, то в Україні є чинними «Правила шахової композиції», які увійшли до «Шахового кодексу СРСР» 12-го видання 1990, котрі були чинними в Україні до розпаду СРСР 1 грудня 1991.

Література: Шаховий кодекс СРСР, 12-е видання, М., 1990.

Правило «доторкнувся – ходи» (див. «Правила шахів») – правило практичної гри, згідно з яким гравець при своєму ході, доторкнувшись до своєї фігури, зобов'язаний ходити нею, а доторкнувшись до фігури партнера, при наявності такої можливості забирати її. У ретроаналізі П. д. х. використовується в деяких композиціях з ретрогрою, при чому під доторкненням у такому випадку повинно вказуватися таке застосування (зазвичай це абревіатура «BG»).

Правило квадрата – спосіб спрощеного розрахунку в пішаковому ендшпілі, коли прохідний пішак під час пересування позбавлений підкріплення своїм королем. Якщо король, який обороняється, своїм ходом входить у квадрат, двома кутами якого є поле, на котрому стоїть пішак, і кінечне поле на його вертикалі, то він збиває пішака, коли ж не входить – пішак перевтілюється в королеву чи іншу фігуру.

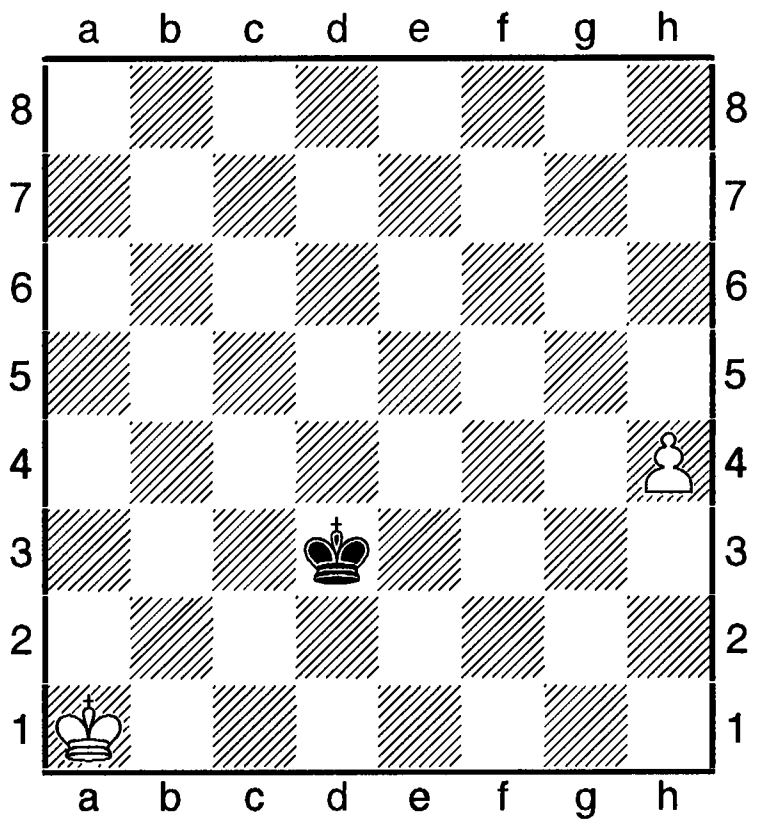

За умови розташування короля в уявному квадраті (див. діаграму) чи входженню в квадрат під час свого ходу король зможе знищити пішака. Під час розташування пішака в початковій позиції, коли він може персунутися на 2 поля, П. к. діє з наступного.

Правило пересувного квадрата – засіб, за допомогою якого можна визначити чи зможе король знищити двох ізольованих прохідних пішаків на шляхах їх пересування. Пішаки, котрі пребувають на одній горизонталі, утворюють спільний квадрат зі стороною, рівною відстані між ними, котрий під час просування пішаків пересувається на шахівниці (звідси й назва). За умови співпадіння сторони квадрата з 8-ю (1-ю) горизонталлю король суперника не може знищити їх.

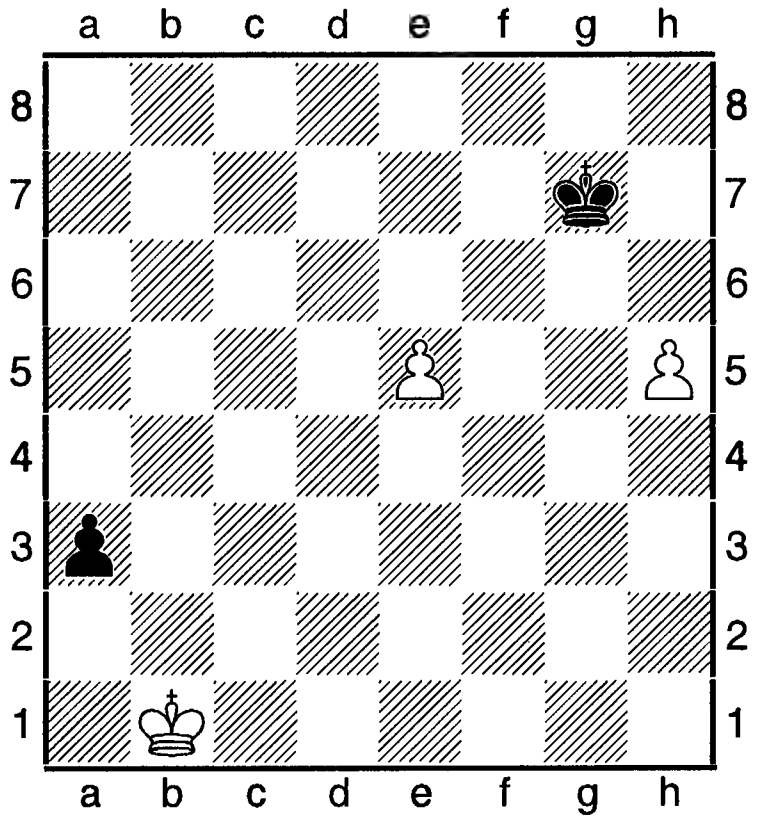

Наприклад, при розташуванні короля чорних на **g7** буде **1.e6 Kpf6 2.h6** чи при ході чорних **1. ... Kph6 2.e6 Kpg7 3.h6+** і т. д. Правило запропоноване О. Студенецьким 1939.

Правило 50 ходів – партія вважається нічийною на вимогу одного з суперників, якщо встановлено, що за останніі 50 чи більше ходів на шахівниці не зроблено жодного ходу пішаками і не збита жодна з фігур. Вперше запроваджено в Анлії у 18 сторіччі, щоб уникати нічиїх за рахунок втрати терпіння у заранні відомих нічийних позиціях. У сучасній шаховій практиці виявлені позиції, де для виграшу вимагається більше, ніж 50 ходів (напр., 2 коней проти пішака, дама і пішак проти тури, тура і стрілець проти тури), тому «Правила шахів ФІДЕ» мають пояснення: «В закінченнях король і двоє коней проти короля правило 50 ходів повинне бути розширеним до 100 ходів, якщо є такі умови: пішак надійно заблокований конем; пішак не просунутий далі, ніж- для білих: a4, b6, c5, d43, e4, f5, g6, h4; для чорних: a5, b3, c4, d5, e5, f3, g3, h5.

Правило триразового повторення позиції (див. «Правила шахів) – правило практичної гри, згідно з яким партія визнається нічийною на вимогу однієї зі сторін, якщо при її ходах одна і та ж позиція тричі повторилася. У ретроаналізі П. т. п. п. вважається чинним автоматично, що призводить до визнання нелегальних варіантів, у яких одна і та ж позиція при ході одної тої ж сторони тричі повторилася.

Правило трикутника – тактичний засіб (див ст. «Метод трикутника»).

Правильний мат – у шаховій композиції матова позиція, в створенні якої беруть участь всі білі фігури, які є на шахівниці, крім короля й пішаків (принцип економності), при чому кожне поле є недоступним для чорного короля лише через одну причину: або воно вже один раз атакувалося білими, або ж зайняте чорною фігурою (принцип чистоти задуму).

Першим звернув увагу на красу П. м. німецький шахіст Юліус Мандгейм, який 1814 у Берліні видав збірник своїх задач (більшість з них – має правильні мати) під назвою «Кишенькова книжка для любителів шахів» (там же 1882 вийшло 2-е, вже доповнене видання – «Задачі для шахістів»). Другим після нього складав задачі з П. м. французькмй шахіст Огюст Д' Орвіль, котрий 1842 у Німеччині видав збірник 250 власних задач на П. м. За іншими джерелами П. м. зустрічається в середньовічних мансубах (8-9 ст.), в задачах на заклад (14 ст.), в шахових збірниках Ф. Стамми, Ерколе-дель-Ріо (18 ст.).

Література: В. Зелепукин, Словник шахової композиції, К., 1982; ШЕС під ред. А. Карпова, М., 1990 (обидві російською мовою).

Правильний пат – пат у шаховій композиції за аналогією з правильним матом, в якому додержані принципи чистоти й економічності.

Правильний розв'язок – термін шахової композиції, який означає виконання завдання у всіх варіантах лише одним способом, без бічних розв'язків і дуалей в тематичних варіантах.

Празькі міжнародні турніри – раніше проводилися Федерацією чеських шахістів і комітетом торгово-промислової виставки в Празі 1908, Головним об'єднанням чехословацьких шахістів і організаційним комітетом Всесвітньої шахової олімпіади 1931, Міністерством освіти 1946 і Шаховою федерацією Чехословаччини з 1956. Згодом Шаховою федерацією Чехії. У змаганнях брали участь українські шахісти й гравці, вихідці з України. 1908 – Ф. Дуз-Хотимирський (11); 1931 – С. Флор (3), 1966 – Ю. Геллер (3), 1982 – О. Панченко (1), 1989 – К. Лернер (5), 2002 – М. Гуревич (програв мікроматч О. Широву з рах. 3 на 1), В. Іванчук (в 1/16 фіналу виграв у Л. Ван Велі з рах.1,5 на 0,5; в 1/8 фіналу переграв

Б. Гельфанда з рах. 1,5 на 0,5; в 1/8 фіналу виграв у Г. Каспарова з рах. 3 на 2; в 1/2 фіналу програв В. Ананду – 1,5 на 2,5), 2009 (матч між молодими шахістками і командою досвідчених шахістів) – Г. Музичук (4,5 очок), К. Лагно (4).

Переможці турнірів: 1908 – 1-2. О. Дурас, К. Шлехтер; 1931 – Г. Штольц; 1937 – 1. П. Керес; 1938 – 1-2. Й. Герман, К. Ополченський; 1942 – 1-2. О. Альохин, К. Юнге; 1943 – О. Альохин; 1946 – М. Найдорф; 1956 – (див. «Стейниця пам'яті т-р»); 1956 – В. Горт, В. Желяндинв; 1979 – 1980 (грудень-січень) – 1-2. З. Ілич, Є. Васюков; 1980 – 1. К. Гой; 1981 – 1-2. Я. Амбродж, Брандштеттер; 1982 – О. Панченко; 1982 – І. Гауснер; 1983 - Мих. Цейтлін; 1984 – 1-5. Амбродж, Я. Баняс, Е. Медуна, Г. Трингов, П. Шпачек; 1984 – 1-3. М. Драшко, Я. Плахетка, М. Можний; 1985 – М. Цейтлін; 1985 (зон. т-р ФІДЕ) – 1-3. Й. Пінтер, В. Янса, М. Шуба; 1985 – Є. Єрменков; 1986 – А. Гроспетер; 1987 – О. Цвітан; 1987 – Д. Дончев; 1988 – 1. М. Легкий; 1989 – Е. Медуна; 1990 – Я. Тімман; 1995 (чоловічо-жіночий т-р) – П. Крамлінг, Ж. Полар, чоловіки - В. Корчной; 1999 – С. Мовсесян; 2002 – В. Ананд; 2009 (матч-турнір між шахістами-ветеранами і молодими шахістками) – Х. Конеру; Я. Тімман.

Предоєвич (Predoyevich) Борки (нвр.06.04.1987) – шахіст Боснії і Герцеговини, міжнар. ґросмайстер з 2004. Ело 2008 = 2651. Найсильніший гравець країни. Навчився грати у 8 років. Чемпіон європи 2012. Чемпіон Європи серед гравців до 14 років 2001, чемпіон світу серед юнаків до 16 років 2003. Учасник відбірного т-ру ч-ту світу з гри в бліц у Москві 2010 (15-25), Всесвітньої олімпіади в складі команди Боснії і Герцеговини за 2-ю шахівницею в Ханти-Мансійську 2010, Всесвітньої олімпіади в Дрездені 2008. Інші змагання: Порторож 2005 (5-6); Сараєво 2006 (4), 2007 (2), 2008 (5), 2009 (2); Софія 2006 (3); Москва 2008 (9-14).

Президента Кубок – міжнародні змагання на честь Президента Азербай-джану Гейдара Алієва. Проводилися в Баку Шаховою федерацією Азербайджану.

2006. 04-12.05. 82 учасники, 9 турів. 1.Ш. Мамед'яров – 7,5 очок; 2-6. В. Малахатько, Н. Мамедов, М. Мчедлішвілі, Е. Гасанов, Д. Садвакасов – по 7; 7. Є. Мірошниченко – 6.

2008. 20.04-06.05. турнір із серії Гран-прі 2008-2009. 14 учасників, 1 коло. Ело сер. = 2717, 19-а КФ. 1-3. М. Карлсен, В. Гашимов, Ванг Ю – по 8; 4-5. Ш. Мамед'яров, О. Грищук – по 7,5; 6-7. М. Адамс, П. Свідлер – по 6,5; 8-10. Т. Раджабов, С. Карякин – по 6; 11-12. І. Чепарінов, Д. Навара – по 5,5; 13-14. Е. Інаркієв, Е. Бакро – по 5.

2008. 11-25.05. 179 учасників, 9 турів. 1. Є. Наєр – 7,5 очок; 2-9. Ф. Аббасов, Г. Гусейнов, А. Ластин, В. Мілов, О. Олександров, Н. Шорт, Т. Гелашвілі, Б. Джобава – по 7.

Прес часу – обмеження можливості виконувати безликі ретроходи у процесі розв'язування позиції. Як правило, при ретрогрі під П. ч. одна зі сторін робить активні ходи (найчастіше за наявності пасивних альтернатив, які призводять до нелегальності), а друга витрачає свій запас ретротемпоходів.

Претендентів турніри – один з етапів циклу змагань на першість світу з шахів, де визначався суперник чемпіона світу на матч за світову першість. Проводилися 1950-1962 (1963-1983 були замінені матчами претендентів) і 1985 (1986 були знов скасовані ФІДЕ). 2013-2014 знов понвилися. До цих змагань допускалися переможці відповідних міжзон. т-рів і учасник, котрий програв матч на першість світу. З 1959 в них брали також участь шахісти, котрі посідали 2-е місце в попередньому П. т. Т-ри 1950-1956 відбувалися в 2 кола, 1959-1962 – в 4, 1985 – в одне коло. У цих змаганнях брали участь й українські шахісти або шахісти, вихідці з України: 1950 – Д. Бронштейн (1); 1953 – Д. Бронштейн (2-4), Ю. Геллер; 1956 – Бронштейн, Геллер (3-7); 1962 – Ю. Геллер (2-3); 1985 – О.

Білявський (4-5); 2013 – М. Карлсен.; 2014 – В. Ананд.

Претенденток турніри – етап змагань на першість світу серед жінок, де визначаються претендентки на матч з чемпіонкою світу. Запроваджені конгресом ФІДЕ в Копенгагені 1950. Проводяться з 1952 (крім 1968-1985). 1952 - 1967 в змаганнях брали переможниці попереднього т-ру претенденток (крім 1952). На конгресі ФІДЕ в Лугано 1968 система проведення ч-тів світу серед жінок зазнавала змін. Після зональних почали організовуватися міжзон. т-ри. Переможниці яких допускалися до матчів претенденток разом учасницями матчу на першість світу попереднього циклу. П. т. за постановою конгресу ФІДЕ в Манілі 1983 знов внесені до системи розіграшу ч-ту світу серед жінок. Вони проходили услід за міжзон. т-рами, щоб визначити претендентку на матч з чемпіонкою світу. Після 1992 П. т. зазнали трансформації і проводяться нерегулярно. У турнірах претенденток брали участь й українські шахістки: 1986 – Л. Семенова, М. Літинська (3); 1988 – Літинська (3-4). Переможниці т-ру претенденток: 1952 - Г. Бикова, 1955 – О. Рубцова, 1959- К. Зворикина, 1961 – Н. Гаприндашвілі, 1964 – Т. Затуловська, А. Кушнір, М. Лазаревич; 1967 – Кушнір, 1986 – Г. Ахмиловська; 1988 – Йоселіані, Ахмиловська (дод. матч виграла Йоселіані).

1990. Жовтень. Боржомі (Грузія). 8 учасниць. Підсумки: 1-2. Сюе Жун (Китай), А. Марич (Югославія) - по 4,5; 3-4. А. Галлямова (Росія), Н. Йоселіані (Грузія) - по 4; 5. Н. Гаприндашвілі (Грузія) - 3,5; 6. Г. Ахмиловська (США) - 3; 7. К. Кахіані (Грузія) - 2,5; 8. Е. Рихтрова (ЧФСР) - 2.

1997. Гронінген. Історія турніру: міжзональні змагання 1995 у Кишеневі визначили 7 претенденток. Вони та ще екс-чемпіонка світу Се Цзюнь, фіналістка попереднього претендетського циклу М. Чибурданідзе, володарка найвищого рейтингу ФІДЕ Пія Крамлінг повинні були визначити головного претендента на матч з чемпіонкою світу. Весна Місанович (Боснія і Герцеговина) від участі відмовилася. Замість неї грала грузинська шахістка Ніно Гурієлі. Це був найсильніший за складом учасниць турнір за всю історію змагань: 9-та чоловіча КФ з сер. рейтингом у 2458 одиниць Ело. Гра тривала в 2 кола. Підсумки: 1. А. Галлямова – 13,5 очок; 2. Се Цзюнь – 12,5; 3-4. Н. Йоселіані, М. Чибурданідзе – по 11; 5-7. Пен Чжаоцінь, А. Марич, К. Арахамія-Грант – по 8; 8. Пія Крамлінг – 8,5; 9. Н. Гурієлі – 5; 10. К. Кахіані-Гершинська – 1,5 (вибула після 10 туру через хворобу).

А. Галлямова – Пен Чжаоцінь. Гронінген, 1997.

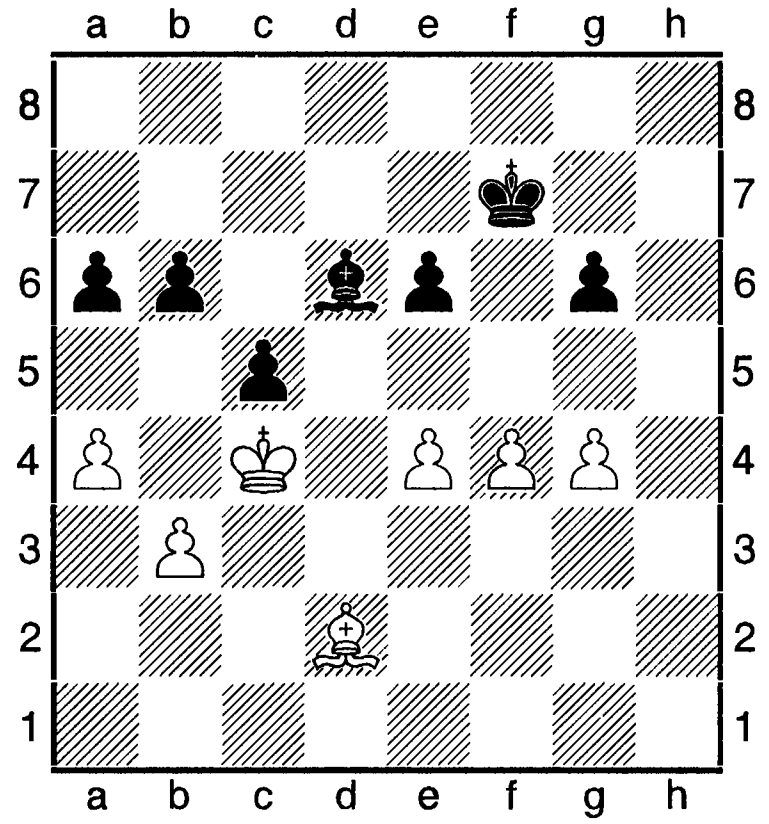

30. ... Kpe8 31.f5 Kpf7 32.Cg5! g7 33.ef ef 34.gf Kpe8 35.Kpd5 Kpd7 36.Cd8!? b5 37.Cb6 c4 38.bc bc 39.Kpxc4 Kpc6 40.Cd8 Ce5 41.Ca5 Cf6 42.Cc3 Ch4 43.Kpd4 Cf6+ 44.Kpd3 Ch4 45.Kpe4 Cd8 46.Kpe5 Ch4? 47. Kpe6 Cg5 48.Cf6 Ce3 49.Ch4 Cd4 50.Cg3! Cg7 51.Ce5 Cf8 52.f6 Ch6 53.f7, (1-0).

Прибалтійська шахова спілка – регіональна шахова організація, до котрої входили Естонія, Латвія, Литва за часів Царської Росії в кінці 19-го на початку 20-го сторіч. Першим секретарем спілки був Ф. Амелунг (1898-1901), потім Е. Генне (1901-1913) і А. Лют (1913-1914). Всього під патронатом спілки відбулося 6 шахових конгресів. Переможці змагань: 1899 – Р. Бетіньш, 1901 – К. Кетіньш, В. Штамм, В.

Зон, К. Розенкранц; 1904 – Б. Грегорі, В. Островський; 1907 - Розенкранц; 1911 – А. Куббель; 1913 – А. Гартманіс; 1916 – не відбулося змагань.

Привалов Юрій (15.11.1958, Львів,- 2008, там же) – український шахіст, міжнар. майстер. Ело 1998 = 2355. Учасник змагань, присвячених українському національному героєві С. Бандері: Калуш 1995 (1), 1998 (14-22); Львів 2000 (2).

Ю. Привалов – Н. Фірман, 1997.
1.d4 e6 2.c4 f5 3.Kf3 Kf6 4.h3 Cb4 5.Cd2 Ce7 6.Kc3 0-0 7.g4 d6 8.Дc2 Kc6 9.0-0-0 Де8 10.gf ef 11.d5 Ke5 12.Kb5 Cd8 13.Ke5 Де5 14.Cc3 Де4 15.Tg1 Дc4 16.Tg7! Kph8 17.e3 Да2 18.Tg3 Tb8 19.Cc4 Да1 20.Kpd2 Да6 21.Tdg1 Дb6 22.Дd1 Дc5 23.b3 f4 24.Дf3 fg 25.Дg3, (1-0).

Привалова меморіал 2009. Липень. Львів. 1. Д. Шкуран – 8 очок з 9; 2-4. Д. Заторський, В. Бутурин, В. Мелашко – по 7,5; 5-6. Б. Мазурчак, А. Зозуляк – по 6; 7-9.Ю. Борейко, І. Яцишин, Р. Корман – по 5,5.

Прив'язування – термін на позначення моменту, коли фігура не може залишити поле чи лінію у зв'язку з потребою обороняти інше, важливіше поле чи більш значущу фігуру (прив'язується до них). В шаховій композиції є темою (етюд).

Приз (від. франц. prise – захоплення, здобич; prix – ціна, нагорода) – нагорда переможцеві змагання, одна з найвищих відзнак, якої удостоюється переможець чи призер шахових змагань.

Приз Гарлі – найвища відзнака Британської спілки проблемістів, котра присуджується з 1950 за найкращу компо-зицію серед опублікованих проблемістами Британської співдружності націй.

Призові шахові за чоловічу світову першість – матеріальне відзначення успіху гравця. У матчі 1886 Стейниць-Цукерторт П. ш. становили 2000 американських доларів. Кожен із шахістів вносив заставу у 250 доларів. Переможець одержував весь приз. На проживання йому видавалося також 500 доларів. Той, хто програв, одержував 750. Незначні призові існували понад 90 років. Аж поки Роберт Фішер опротестував жебрацькі московські правила у матчах 1951-1969 і в Рейк'явіку з Б. Спаським підвищив нагорду до 100 000 доларів. На конгресі 1983 у Манілі ФІДЕ встановила мінімальну суму призових у матчах на першість світу в 1000 000 швейцарських франків (700 000 амер. доларів). З тих пір сума їх ще більше зросла.

1980. Багіо. Корчной-Карпов – 1 млн 054 350 швейцарських франків; 1984. Мерано. Карпов-Корчной – 800 000; 1985. Москва. Карпов-Каспаров – 1 600 000; 1986. Лондон-Ленінград (С.–Петербург). Каспаров-Карпов – 1 800 000; 1987. Севілья. Каспаров-Карпов – 2 854 000; 1990. Нью-Йорк. Каспаров-Карпов – 4 100 000; 1992 сербський банкір Василевич за повернення Р. Фішера заплатив 5. 500 000 американ-ських доларів. І надалі призовий фонд у матчах за світову шахову корону не опускався нижче 2-х мільйонів амер. Доларів. Призові в жіночих першостях світу значно нижчі. Так, на першості світу ФІДЕ 2012 чинна чемпіонка, українка Г. Ушеніна одержала в нагороду 30 000 американських доларів (див. також ст. «Комерціалізація шахів»).

Прийомов Сергій (нар.08.11.1937, Київ) – український шахіст,міжнар. майстер. Ело 2009 = 2156 (Україна), 2330 (ФІДЕ).

Прикриття – у шаховій композиції тактичний засіб: під час першого ходу білі ховають свого короля від потенційних шахів. У кінці 19 століття П. було темою в задачі.

Принцип повторення – у шаховій композиції один із засобів більшої виразності: основний задум у задачі (етюді) повторюється в кількох варіантах.

Принцип чистоти задуму (мети) – у шаховій композиції одна з основних вимог до логічної задачі: підготовчий план повинен тільки знешкоджувати перепони, що проявляються в пробній грі, і не може

мати інших цілей. П. ч. з. пов'язаний з економічністю мети ходу. За наявності в ході кількох цілей кожна з них повинна оправдовуватися своєю пробною грою. На П. ч. з. вперше звернули увагу в 20 столітті німецькі проблемісти І. Котц й К. Кокелькорн у праці «Шахова задача» 1903.

Припис Фелікс (1964, Дніпропетровськ, - 1995, Росія) – російський шахіст українського походження, майстер спорту СРСР. Закінчив Московський інститут фізичної культури (шаховий відділ). Працював тренером в обласному шаховому клубі у Москві. Його вихованці- М. Зайцева (чемпіонка Москви), Ганна Ахшарумова, Максим Сорокин, Ігор Генкин та інші.

Приписа меморіал – міжнародний турнір, проводився в Москві 1995. 12 учасників. 1. В. Малахов – 9 очок; 2. М. Кобалія – 8; 3. Г. Кастаньєда – 7,5; 4. В. Биков – 7; 5. А. Матрос – 6,5; 8-10. Б. Аннаков, В. Петієвич, О. Ричагов – по 4; 11. А. Гельман - 3,5; 12. В. Козлов – 2,5.

Присудження (присуд) – визначення переможця змагань і його нагородження; надання шахових кваліфікаційних звань й таке інше. У шаховій композиції визначення у змаганні найкращих задач (етюдів) чи переможців конкурсів, ч-тів і т. п. В заочних шахах присудження незавершених партій.

Прихована напівбатарея – у шаховій композиції механізм задачі: на лінії дії півбатареї перебуває фігура чи пішак суперника.

Прихована форма вираження ідеї – у шаховій композиції один з художніх засобів задачі: ідея, яка полягає в ході чорних, проявляється не відразу, а після наступного ходу білих. Опрацьо-вується в двоходових і триходових задачах.

Прихована форма розв'язування чорних (див. ст. «Розв'язування незв'язаної фігури»).

Приходько Олександр (нар. 16.09. 1975, Донецьк) – український шахіст, національний майстер, арбітр національної категорії з 2004. Ело 2009 = 2340 (Україна), 2319 (ФІДЕ). Учасник т-рів: Київ 2004 (3); Донецька ч-т 2009 (5); Маріуполь 2009 (1); Донецьк 2009 (6-7), 2010 (3-5), 2010 в т-рі «А» (1).

Прицільний пункт (цементуюче поле; від слів цілити, прицілити, прицілюватися) – в звичайних шахах основний пункт, яким треба заволодіти. У задачній композиції тема, відкрита 1919 А. Клінке. У позиції певне поле охороняється двома далекобійними фігурами чорних. Маневруванням білі оволодівають ним – вони спочаку заволікають на це поле чорну фігуру, а по тому відволікають іншу і реалізують таким чином свій задум. Цю тему іноді називають темою співпадіння, цементуючим полем (полем, що цементує).

Пріє (Priye) Ерік (нар. 14.03.1962) – французький шахіст, міжнар. майстер з 1989, міжнар. ґросмайстер з 1995. Ело 2012 = 2490. 35-й у списку 100 найсильніших шахістів країни. Учасник матчу Болгарія-Франція в Софії 1990 (набрав 6 очок з 12). Чемпіон Франції 1995 (Тулуза), Парижа 1982, 1983, 1992, 1996. Учасник Всесвітніх шахових олімпіад 1990, 1994, 1996. Інші змагання: Оранж-опен 1990 (2); Сан-Себастян-опен 2006 (1-4); Кап-д'Аге 2007 (2-8). Винахідник варіанту в дебюті даминих пішаків.

Пріоритет (від. лат. prior – перший, старший) – у пролемістиці авторське право на композицію, яке підтверджується датою її першої публікації.

Пріоритет ідеї – авторське право на відкриття, винахід нових ідей у шахах і в шаховій композиції (ідей, тем). При цьому визначальними є такі умови для проблеміста: нова тема повинна відповідати напрямкові, у якому в даний період розвивається шахова композиція. Перший твір з новою ідеєю повинен бути високої якості з рельєфно вираженим ідейним змістом. Повинне появитися теоретичне дослідження з дета-

льним аналізом нові теми тощо.

Проблема (від грец. problema – задача, утруднення) – назва появилася спочатку в романо-германських мовах,- задача, зокрема з шахової композиції. У звичайних шахах- мета, ціль або погіршення позиції на шахівниці.

«Проблемблад» («Probleemblad») – журнал шахової композиції; орган Нідерландської спілки друзів шахової задачі («Nederlandse Bond van Problemvrienden»). Випускається з 1944 один раз на 2 місяці.

«Проблем» («Problem») – журнал шахової композиції. Видається в Загребі (Хорватія). Спочатку був органом Спілки шахових композиторів Югославії, з 1952 – Міжнародної спілки проблемістів, з 1958 – Постійної комісії ФІДЕ з шахової композиції.

Проблеміст – у шаховій композиції людина, яка складає задачі (складач шахових задач).

«Проблеміст» («The Problemist») – журнал шахової композиції. Орган Британського товариства любителів шахових задач («The British Chess Problem Society»). Видається з 1926 у Лондоні один раз на 2 місяці.

«Проблеміст Півдня» («Проблєміст Юга») - журнал шахової композиції. Друкований орган «Асоціації шахових композиторів Причорномор'я». Засновник і редактор – шаховий композитор С. Ткаченко. Прем'єрний номер вийшов 1996 на 32 сторінках. Це перший в Україні такого типу щоквартальник. Мета: висвітлення історії розвитку шахової композиції в Україні, одеських фестивалів ШК, публікація творчих «розборок» (статей, диспутів тощо), досягнень українських композиторів у найрізноманітніших змаганнях, оглядати зарубіжні конкурси, різноманітну інформацію; організація конкурсів складання і розв'язування шахових композицій і тому подібне.

«Проблеміст України» - український журнал з шахової композиції. Випускається в Полтаві з березня 2004 один раз на квартал за фінансової підримки ґросмайстра України з шахової композиції Валерія Копила. Головний редактор Юрій Гордіан, члени реколегії: Василь Дячук, Анатолій Караманиць, Михайло Марандюк, Едуард Ейлазян, Іван Со-рока, Юрій Білокінь, Анатолій Василенко. Наклад: 500 екземплярів. Часопис публікує матеріали з історії шахової композиції, розповіді про відомих проблемістів України, інших країн, теоретичні матеріали з питань проблемістики, а також композиції українських та зарубіжних авторів. Організовує різноманітні конурси шахових композиторів тощо.

Пробна гра – термін у звичайних шахах, який означає перегляд (аналіз і синтез) варіантів у пам'яті гравцем перед тим, як зробити хід на шахівниці. Інша назва – профілактичне мислення. У шаховй композиції, зокрема в задачах логічного стилю термін, котрий визначає існування головного плану в початковому становищі і за допомогою якого виявляється перешкода, що долається в підготовчій грі. Детально про П. г. див у книзі В. Гольцгаузена «Логіка і чистота мети в новонімецькій шаховій задачі» (1928).

Провокаційний (провокативний) шах (від лат. provocatio – виклик) – тактичний спосіб, за допомогою якого одна сторона змушує іншу шахувати, щоб, відволікти увагу суперника від оборони якого-небудь пункту, лінії. Як тактиний засіб використовується і в шаховій композиції, коли білі використовують його проти табору чорних.

Г. Лепушютц, конкурс, присвячений пам'яті Котца, 1943. 1-й приз.

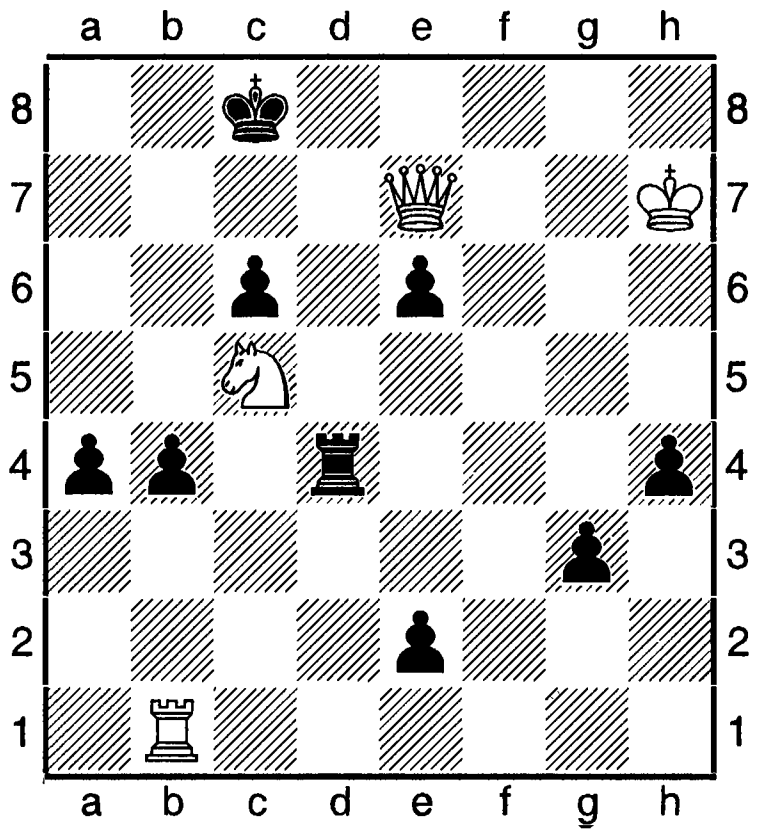

 # 5 **4+9**

Білі провокують шах турою, щоб вітілити головний план **Ка6** і **Дс7**: **1.Крg7 Тg4+ 2.Крh6 Td4 3.Txb4 Txb4 4.Ka6 Tb7 5.Де8++.**

Програма шахова – програмний продукт, який дає можливість грати в шахи з персональним комп'ютером. П. ш бувають: а) гральними шаховими; б) інформаційно-пошуковими; в) навчальними; д) для проведення жеребкування перед змаганнями; е) електронні шахові книги.

Прогресивні шахи - комплект звичайних шахів: білі починають, виконавши один хід, далі чорні роблять одразу два ходи підряд, потім білі ходять три рази підряд, чорні - чотири і т.д.

Проективні шахи – жанр казкової композиції, для якого характерна нескінченна шахівниця, яка ґрунтується на проективній геометрії. Звідси й наза. Зазвичай початкова позиція шахово-проективної задачі виникає на шахівниці 8 х 8, яка не має кінців, як фрагмент нескінченної шахівниці. П. ш. популярні в країнах клишньої Югославії.

Прока-ретрактор – у ретроградній композиції різновид некооперативного ретрактора, в якому сторона, яка бере назад хід, сама визначає (не порушуючи принципів легальності), чи було забирання, і якщо так, то якої саме фігури.

Прокладання шляху (стежки) – тема в задачній композиції: дві далекобійні фігури пересуваються одна за одною по одній і тій же лінії. Аналогічна брістольській темі (див. ст. «Брістольська тема»). Теми відрізняються лише тим, що в бристольській фігура, яка протоптує шлях, не бере участі в боротьбі, а тут вона відіграє активну роль.

Л. Куббель, «Ригаше рундшау», 1934. 1-й приз.

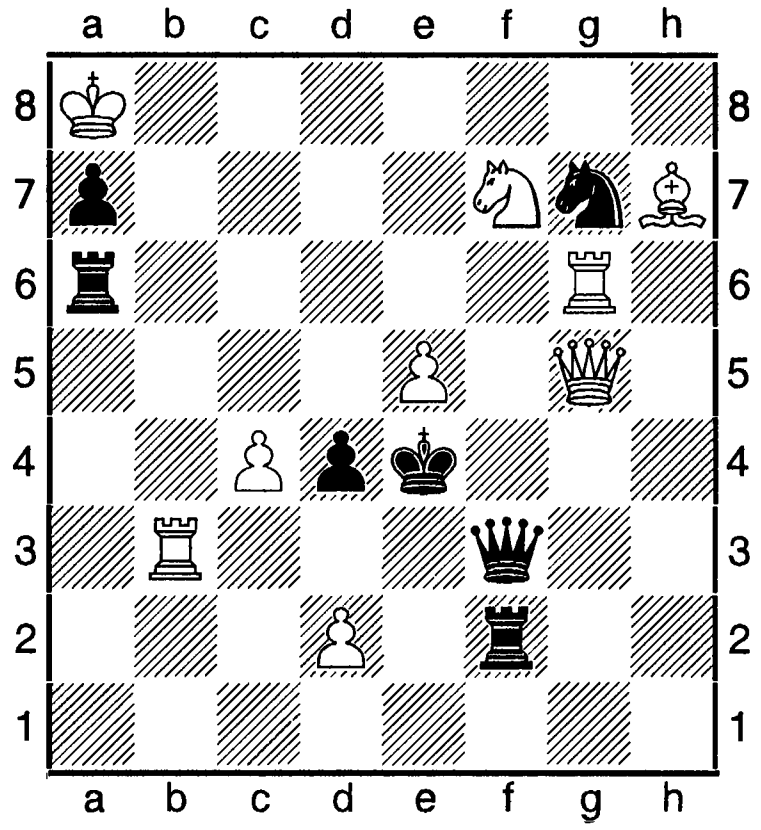

 # 2 **9+7**

1.Дg3 загроза 2.**Tg4++ 1. ...Дf5 2.d3++, 1. ...Дf4 2.Дd3++, 1. ... Kf5 2.Kg5++.**

Прокопишин Василь (нар.01.01.1959, Ужгород) – український шахіст, майстер ФІДЕ. Ело 2009 = 2336 (Україна), 2329 (ФДЕ).

Проміжний шах – проміжний хід з шахом.

Пронкина тема – тема в КДП: перетворена фігура стає на полі, на якому на початку партії пербувала забрана згодом де - небудь фігура того ж кольору. Частковий випадок для всіх жанрів шахової композиції теми фенікса. Можлива і «нефеніксна» реалізація П. т., коли під час КДП пертворена фігура стає на тематичне початкове поле до того, як була забрана відповідна початкова фігура.

У. Гейнонен, «Die Schwalbe», 1994.

Білі: Крa4, Дd1, Ta1, Tc1, Cb5, Ce1, Kd2, Kf4,

пп b2, b4, c2, c4, f2, g2 (14); чорні: Крa8, Дd8, Te8, Th8, Ca5, Cg4, Ka6, Kg8, пп b7, c6, f6, f7, g3, g7 (14).

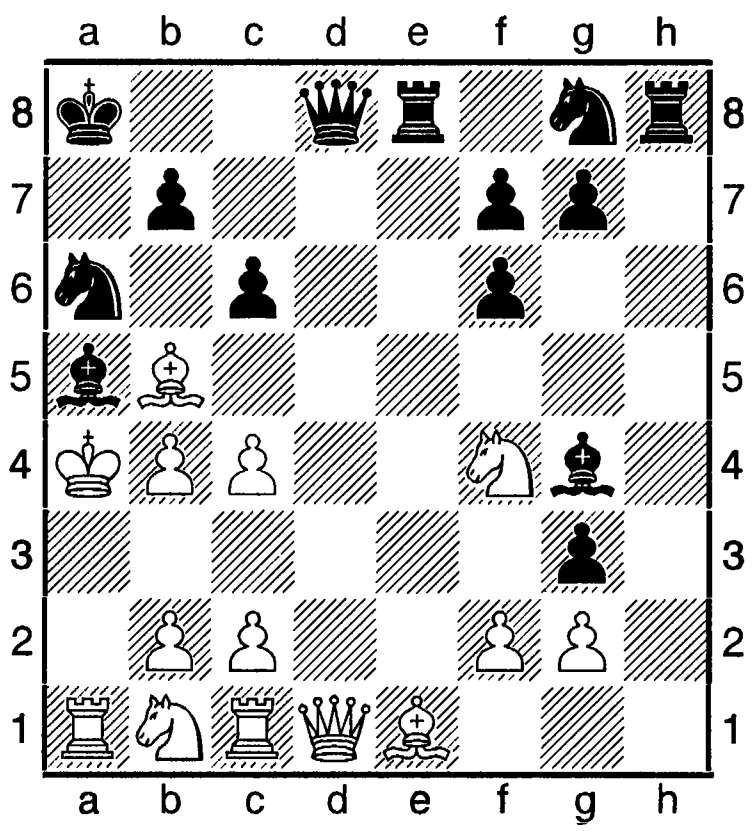

КДП в 31,5 ходу.

1.e4 h5 2.Дg4 hg 3.Ke2 Th3 4.Kf4 Tb3 5.ab d5 6.Ta6 d4 7.Tf6 a5 8.h4 a4 9.h5 a3 10.h6 a2 11.h7 a1T 12.h8T T1a5 13.T8h3 Th5 14.Cb5+ c6 15.d3 Дd5 16.Крd2 Дc4 17dc d3 18.Крc3 Th8 19.Крb4 Ka6+ 20.Крa4 ef 21.Cd2 Cb4 22.Tc1 Ca5 23.Ce1 d2 24.b4 d1Д 25.Ta3 g3 26.e5 Cg4 27.e6 0-0-0 28.e7 Крb8 29.e8Д Крa8 30.Дe2 Te8 31.Ta1 Дd8 32.Дd1.

Прорив – тактичний засіб для зруйнування оборони суперника в шаховій партії, в етюдній композиції. Часто пов'язаний з жертвами фігур.

Просторова перебудова – у шаховій композиції технічний спосіб компонування задачі чи етюда, коли фігури чи пішаки пересуваються на шахівниці задля кращої виразності в реалізації авторського задуму. Як маневр, використовується у звичайних шахах.

Просторові шахи – вид шахів, для яких шахівниця може мати форму кулі (гра відбувається як на глобусі), куба чи циліндра. Фігури вставляються у дірки на клітинах.

Прострочення часу – перевищення ліміту часу на обдумування певної кількості ходів. Фіксується арбітром після падіння прапорця на шаховому годиннику і призводить до програшу партії учасником, котрий прострочив час.

Просунуті шахи («Advanced Chess») – партія з використанням шахового комп'ютера. Така назва увійшла в ужиток з легкої руки 13-го чемпіона світу Г. Каспарова під час т-ру в іспанському місті Леоні 1998.

Просунутих шахів турнір – змагання, яке вперше відбулося в іспанському місті Леон у липні 1998 між 13-м чемпіоном світу Г. Каспаровим і болгарським ґросмайстром В. Топаловим. У ньому дозволялося під час партії використовувати комп'ютери. Ідея матчу полягала в тому, щоб на офіційному рівні дозволялося робити те, що що за версією Каспарова, таємно робили його суперники в Нью-Йоркському матчі з комп'ютером «Дееп Блю» 1997. Зіграно 6 партій з класичним контролем часу. Рахунок ігор 3 на 3. У додаткових 4-х 5-хвилинках (бліц) уже без комп'ютера переміг Каспаров з рах. 2,5 на 1,5. Рез-т матчу міг бути іншим, якби в 4-й партії Топалов з двома зайвими пішаками не погодився на нічию, у якій «Фрітц-5» рекомендував вигравати.

Протест гравця – письмове подання про незгоду з рішенням судді чи з умовами змагань. Учасник т-ру зобов'язаний виконати вердикт судді, але має право його опротестувати (П. г. може взятися до уваги чи відхилитися) перед головним суддею, апеляційним журі чи організацією, котра проводить змагання. У міжнар. змаганнях (напр., ч-ти світу чи олімпіади) П. приймається до відома водночас з із закладом. При відхиленні протесту закладена сума поступає до фонду організаторів змагання. При задоволенні протесту заклад повертається заявнику, що дає змогу уникнути необґрунтованих П. (див. також «Заочні змагання»). Протести визначаються регламентом змагань.

Прохазка (Prokhazka) Петер (нар. 13.01. 1992, Вац) – угорський шахіст, міжнар. майстер з 2004, міжнар. ґросмайстер з 2010. Ело 2012 = 2547. 16-а позиція в рейтинго-

вому списку країни. чемпіон Європи серед школярів до 14 років в Герцег-Нові. Ело 2014 = 2575.

Прохідний пішак – пішак, перед яким відсутні пішакові перешкоди на вертикалі, на якій він міститься, а також на суміжних вертикалях.

Процик (Protsik) Мар'ян (нар. 18.07.1952) – голова українського шахового клубу імені С. Попеля (США), організатор шахових змагань серед української діаспори в США. У 1-му т-рі в Філадельфії на честь патріота України Йосипа Сліпого грав поряд з С. Стойком, С. Попелем, О. Поповичем та іншими. На т-рах 1986, 1988 мав 2-і місця. На 32-му ч-ті українців США 1998 (2). Видавець шахових книг. Парох греко-католицької церкви святого Миколая (Баффало).

М. Процик – Е. Маршанд. Рочестер, 1996.
Слов'янська оборона.

1.d4 d5 2.c4 c6 3.Кc3 e6 4.Кf3 dc 5.e4 b5 6.a4 Cb4 7.Cg5 f6 8.Cd2 a5 9.ab Cc3 10.Cc3 cb 11.b3 Cb7 12.bc b4 13.Cb2 Ce4 14.Кd2 Cc6 15.Дg4 Крf7 16.Cd3 g6 17.h4 Кh6 18.Дf4 Кf5 19.Cf5 gf 20.Дh6 Дf8 21.Дh5 Кре7 22.d5 Ce8 23.Де2 Та6 24.Та5 Ch5 25.f3 Дc8 26.Tb5 Кd7 27.Кb3 Крf7 28.0-0 e5 29.c5 Та2 30.c6 Кb8 31.Tb7 Крg6 32.g4 fg 33.Де4 Дf5 34.Tg7 Крg7 35.Дf5 Cg6 36.Дg4 Tb2 37.Дb4 Cc2 38.Де7 Крg6 39.Tf2 Tb1 40.Крh2 Cf5 41.Tg2 Крh5 42.Дf6, (1-0).

Прудникова (Prudnikova) Світлана (нар. 18.03.1967, Балаково) – російська шахістка, міжнар. майстриня з 1987, міжнар. ґросмайстриня з 1992. Ело 2001 = 2419. 35-а позиція в рейтинговому списку ФІДЕ. Чемпіонка Росії серед жінок з КШ в Елісті 1998, срібна призерка ч-ту Югославії в Герцег-Нові 2001, володарка Кубка Європи в складі команди «Універсал» (Белград) у Галле 2000. На т-рі в Белграді 1998 (9-10). Учасниця олімпіад (1992, 1996 – за Росію, 2000-2004 – за Югославію).

Прусикин (Prusikin) Михайло (нар. 19. 01.1971, Харків) – німецький й український шахіст, міжнар. майстер з 1998, ґросмайстер з 2004. Шаховий тренер.

Пряма батарея – далекобійна фігура, дія якої поширюється на поле, де перебуває король партнера.

Пряма гра – гра в ортодоксальній чи казковій композиції, логіка котрої відповідає логіці звичайної гри в шахи: білі прагнуть дати мат чорному королю, а чорні перешкоджають цьому. До П. г. зараховують також казкові композиції, в яких білі прагнуть запатувати чорного короля. У ретроаналізі термін П. г. може застосовуватися також для позначення послідовності ходів, зворотної ретрогри, тобто від критичної позиції чи початкового розташування фігур до позиції на діаграмі.

Пряма (безпосередня) оборона – тактичний засіб у шаховій композиції: хід чорних, який спростовує загрозу білих найпростішим способом: прямолінійно, безпосередньо. Використовується і в звичайних шахах та позначає позицію, коли фігури беруть безпосередню участь в її обороні, окремого пункту тощо.

Пряме розв'язування (застаріла назва розв'язування Еллермана) – тема в задачній композиції: фігура, яка зв'язує, покидає лінію зв'язування і загроза мату виникає як наслідок розв'язування, так і додатковим послабленням позиції чорних.

П. р. здавна відоме, але тільки 1925 А. Еллерман висунув цю ідею на перший план. Тема вкладається в 6 груп: 1) розв'язування з блокуванням; 2) розв'язування з перекриттям; 3) розв'язування із самозв'язуванням; 4) Розв'язування з напівз'вязуванням; 5) розв'язування білої фігури водночас з розв'язуванням чорної; 6) Гертгартове перекриття.

Прямий маневр – термін у задачній композиції для творів логічного типу: підготовчий маневр білих, який полягає у зміні розташування тільких білих фігур і призводить до поліпшення їх позиції (наприклад, тема здвоєння, індійська тема).

Прямий мат (пат) – мета прямої гри.

Псахіс (Psa-khis) Лев Борисович (нар. 29. 11.1958, Калі-нін) - починав як російський

шахіст, нині громадянин Ізраїлю, міжнар. гросмайстер з 1952. Ело 2000 = 2624. 58-й у списку 100 найсильніших шахістів світу. Переможець всесоюзного т-ру молодих майстрів 1979. Чемпіон СРСР 1980, 1981 і РСФСР 1977. У складі команди СРСР переможець молодіжних ч-тів світу 1981 і 1983 та ч-ту Європи 1983. Учасник змагань на першість світу: зон. т-р ФІДЕ в Єревані 1982 (2-3); міжзон. т-р в Лас-Пальмасі 1982 (8-10). Учасник відбіркового т-ру ч-ту світу в Дрез-дені 1998 (3-6), зон. т-ру ФІДЕ в Пуле 2000 (2-4), ч-ту світу в Делі 2000, 3-ї олімпіади інтелектуальних ігор в Лондоні 1999 (2).

Найкращі рез-ти в міжнар. змаганнях: Сочі 1979 (3-4), 1984 (3), 1985 (2-4); Наленчув 1980 (1-2); Сараєво 1981 (1), 1986 (1-3); Дортмунд 1982 (3); Сьєнфуегос 1983 і Труун 1984 (1); Львів 1984 (3-4), Баня-Лука 1985 (3-4); Москва 1986 (3-6); Єреван 1986 (1-2); Сірак 1986 (1); Мінськ 1986 (4); Таллінн 1987 (2-3); Бела-Црква 1986, 286 учасників (2-5); Юрмала 1987 (1-4); Гастингс 1987-1988 (4-5), 1988 (4-5); Поляниця-Здруй 1997, м-л Рубінштейна (5); Тель-Авів 1999, ч-т Ізраїлю (3); Москва 2002 (20); Бад-Віссе 1999, 379 учасників (7-16); Бенідорм 2002, АШ (6).

Л. Псахіс – Д. Спілмен. Гастингс, 1988.

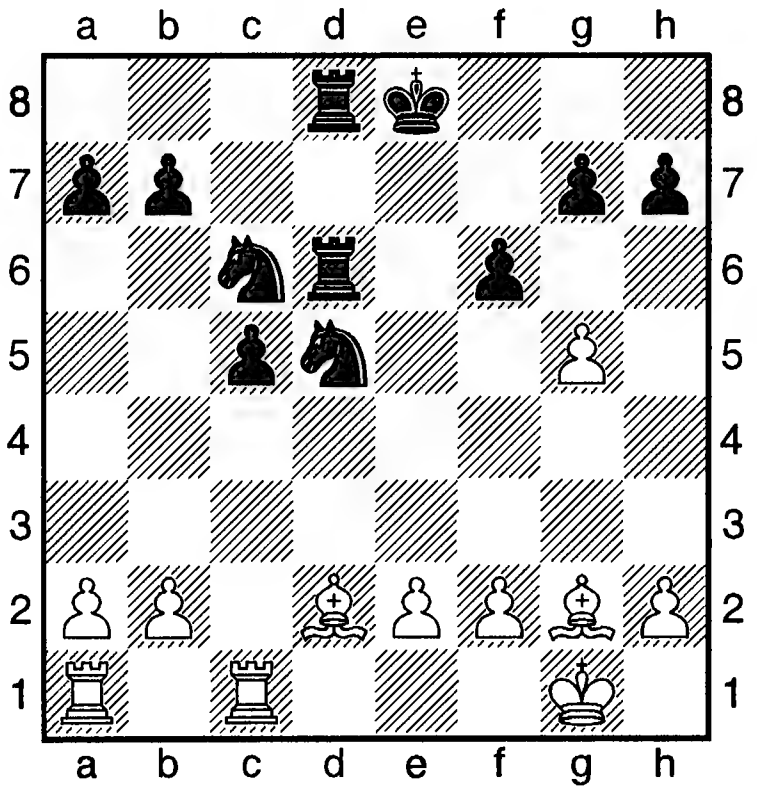

17. ... b6 18.Kpf1 a5 19.Ce1 g6 20.Tab1 Kdb4 21.a3 Ka2 22.Tc4 Kd4! 23.b3! Kb5 24.Tb2 Kac3! 25.a4 Kd1! 26.Tb1 Ka3 27.Tcc1! Kxb1 28.Txb1 f5 29.Cb7 g5! 30.Ca6 f4! 31.Cd3 Txd3 32.ed Txd3 33.Kpe2 Td5 34.fg fg 35.Tc1? Kb2 36.Cc3 Kd3 37.Tg1 Kb4 38.Tg7+? Kpf8 39.Cb2 Td3, (0-1).

Псевдодвоходова (несправжня) **задача** (від грец.psevdos – обман, вигадка) – у шаховій композиції задача на виграш темпу: в багатоходівках під час ходу чорних вона розв'язувалася б за 2 ходи, тому білі різними шляхами виграють темп із поверненням до початкової позиції. Термін запровадив голландський проблеміст Г. Венінк.

Г. Ротцолл, «Winer Schachzeitung», 1927.

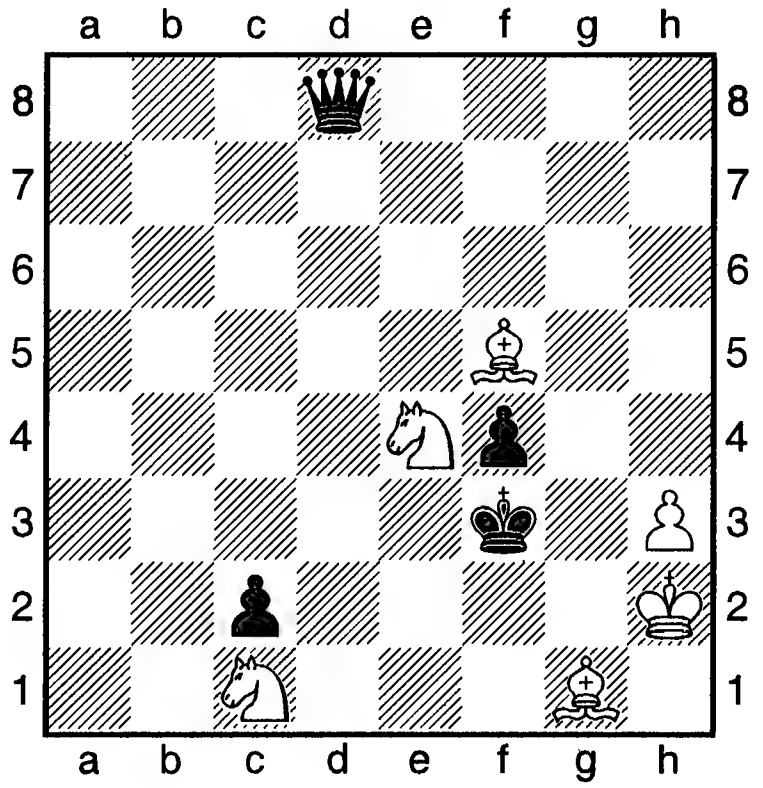

 # 4 6+4

1.Ca7! Дd5 2.Cg6 Дd8 3.Cf5! і черга для ходу віддана чорним: **3. ... Да5 4.Kg5++** чи 2. ...Дh4 4.Kd2++ **1.Cg6? Дd5 2.Ch7 Дхe4!**

Псевдо-Дюрашевича тема – у шаховій композиції механізм циклічної переміни функцій ходів білих у двох чи більше фазах, в яких залучені вступ, загроза і мат у відповідь на різні оборони чорних.

Г. Малейка, «Main-Post», 1971.

Білі: Kph5, Дb1, Ta5, Cg8, Kc5, пп a6, c6, e6, f5, h6 (10); **чорні:** Kpf6, Ch7, Kb8, пп c7, d7, e7, e5, g5 (8).

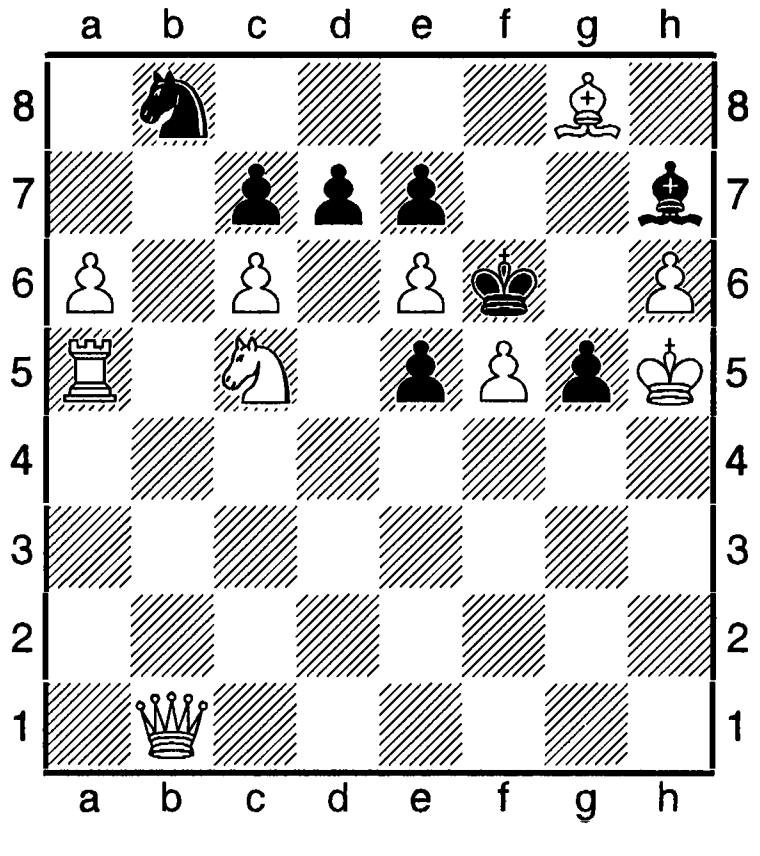

Мат за 2 ходи. 1.Дf1? ~ Ке4 #, 1. ...Cg6 2.fg #, 1. ...d5! **1. fg! (е. р.) ~ Дf1 #, 1. ...e4 2.Ке4 # (1. ...Cg6 2.Дg6 #).**

Псевдо-Єрохина тема – у задачній композиції двофазний механізм переміни функцій ходів білих, у якому всупний хід і мат у варіанті однієї фази стають відповідно матом у варіанті і матом загрози в другій фазі при різних ходах чорних.

Д. Банний, матч міст-героїв, 1985.
1-е місце.

Білі: Крa3, Дh2, Тc1, Тc6, Сc5, Кc4, Кe7, п d3 (8); **чорні:** Крb5, Тa8, Тe1, Кe8, Кg2, пп a4, d5, g7 (8).

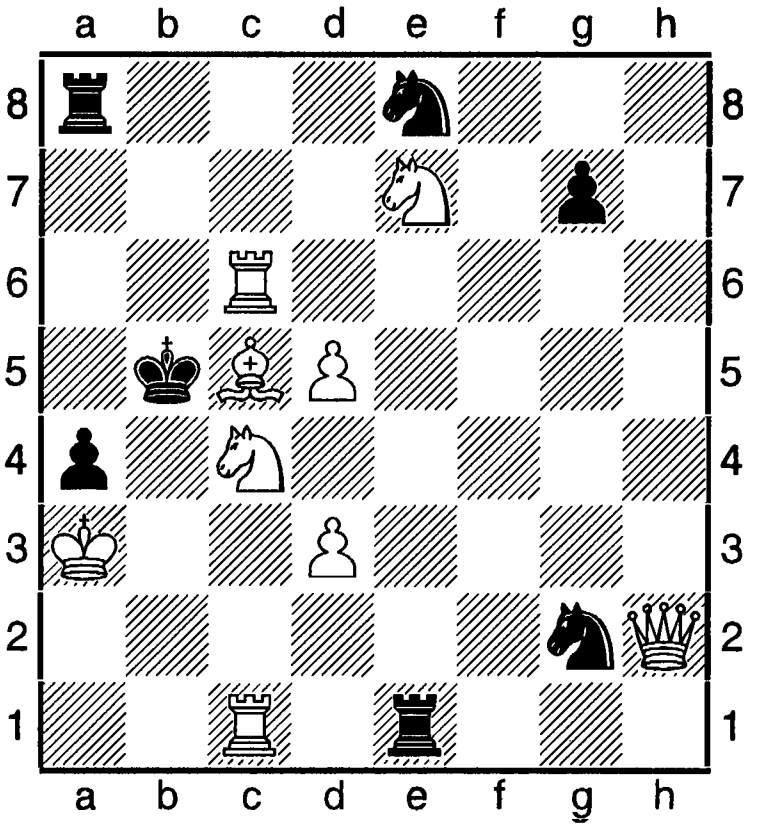

Мат за 2 ходи. 1.Тe3? ~ 2.Кf3 #, 1. ...Крd4 2.Дb2 #, 1. ...Cd4 2.Тe6 #, 1. ...fe! **1.Дb2! ~ 2.Тe6 #, 1. ...Крe4 2.Тe3 #, 1. ...Ce4 2.Кf3 # (1. ...fe 2.Th5 #).**

Література: Словник шахових термінів (упорядник М. Б. Басистий), К., 2004.

Псевдоключова фігура – у ретроаналізі фігура (не пішак), яка на перший погляд за деякми ознаками претендує на головну ланку в розв'язку ретровузла, але насправді в силу певних обставин не виконує такої ролі.

Псевдо-Рухліс – у шаховій композиції форма механізму задачі, у якій на ходи чорних в ілюзорній грі у розв'язку відбуваються

Мат за 2 ходи. 1.Дe5? ~ 2.Дb2 #, 1. ...d4 2.Tb6 #, 1. ...dc 2.Ce3 #, 1. ...Te2! **1.Ce3! ~ 2.Tb6 #, 1. ...d4 2.Де5 #, 1. ...Ке3 2.Дb2 #.**

Псевдо - Кіша (псевдо - Кісса) тема – у шаховій композиції механізм циклічної переміни функцій ходів білих у двох чи більше фазах, до якого залучені вступ і мати варіантів з різними ходами чорних.

Псевдо-ле-Гранд тема – у задачній композиції механізм чергування загрози і мату варіанту з різними ходами чорних.

В. Кривенко, ТК «Вечірній Київ».
1-2-й приз.

Білі: Крg7, Дg2, Тc6, Th3, Cg8, Кd4, Кd5, п e4 (8); **чорні:** Крe5, Cb1, Ca7, п a5 (4).

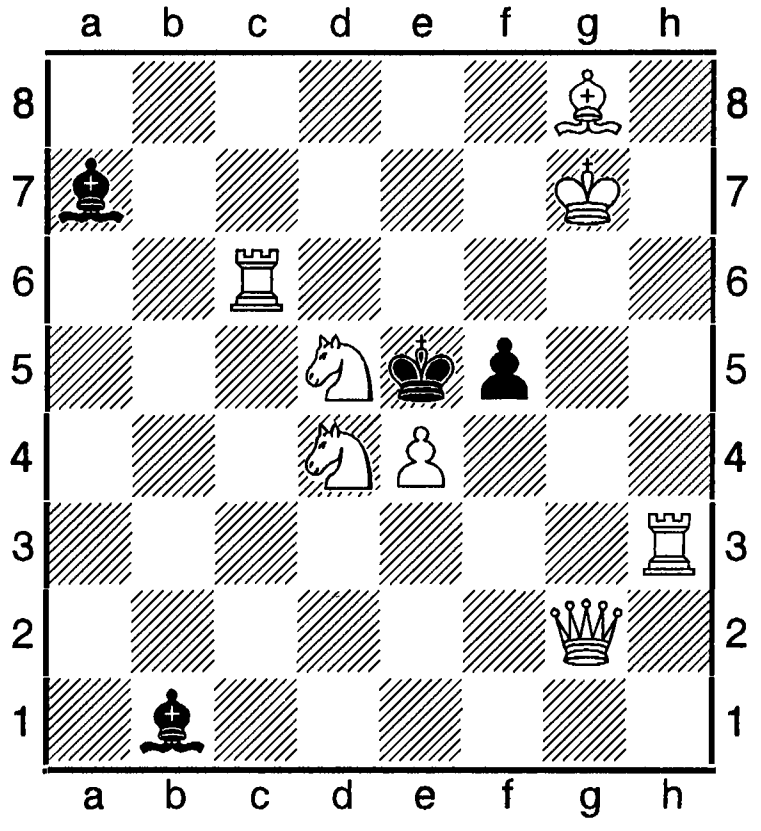

ті ж матові загрози, котрі були в мнимій грі. В. Урсегов, «Шахи», 1970. 1-й приз.

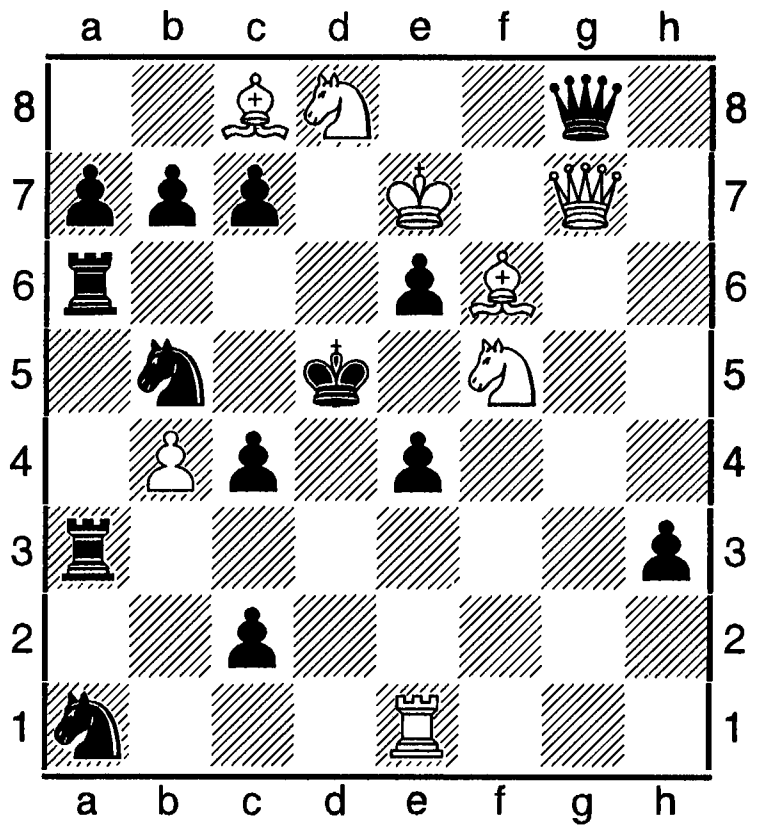

 # 2 **8+14**

У початковій позиції: 1. ... Kb3 чи c4-c3 2.Ke3++, 1. ... b6 чи c6 2.Cxe6++. Хибні сліди: 1.Дg1? загроза 2.Дc5++, 1. ...Kb3 2.Ke3++, 1. ... b6 2.Cxe6++. Спростування: 1. ... Tc6! 1.Cd4? загроза 2.Де5++, 1. ...c3 Ke3++, 1. ... c6 2.Cxe6++. Спростування: 1. ... c5! **Розв'язок: 1.Дg4** загроза **2.Дxe4++, 1. ... Kc3 2.Ke3++, 1. ... Kd6 2.Cxe6++.**

Псевдо-Салазара тема – у задачній композиції механізм двофазного або циклічного чергування вступів і матів у двох чи більше фазах при різних ходах чорних. Двофазна форма теми. (див. приклад «Псевдо-ле-Гранд тема»).

Література: Словник шахових термінів (упорядник М. Б. Басистий), К., 2004.

Псевдоформа – термін шахової композиції, який застосовується переважно в темах на переміну функцій ходів у тих випадках, коли ідейна гра відбувається при різних ходах чорних. Пф. багатьох тем (крім квазіформ) мають самостійний статус тем і вираження деяких з них. Напр., псевдо-Салазара теми, складнішої в технічному відношенні від початкових форм (Салазара теми).

Психологічна підготовка шахіста – поряд з фаховою значна роль у підготовці до змагань належить і психологічним якостям шахіста. Перш за все він повинен підійти до змагань у відмінній фізичній формі, адже від його самопочування залежать і психологічні фактори, серед яких є: об'єктивність (адекватність, реалізм мислення), здатність рівномірно розподіляти увагу, до самооцінки, до саморегуляції. Основні напрямки психологічної підготовки: концентрація і стійкість уваги. При втраті їх виникають проблеми із «забутим полем», «фігурою», «природний хід» і т. п.; пам'ять - одна з найголовніших психічних якостей; внутрішня і зовнішня стійкість перед різноманітними перешкодами; само-регуляція; врахування психологічних особливостей суперника; вольові якості; мотивація.

Усі ці та інші психологічні особливості і якості шахіста-спортсмена можуть набуватися, зміцнюватися в результаті спеціальних тренувань (автотренінгів).

Література: В. Бологан, «Про психологічну підготовку шахістів», в ж. «64-шо», №2, 1996.

Пуанта комбінації (від франц.pointe – вершина) – термін шахової композиції для назви найважчого, тонкого чи прихованого маневреного ходу або комбінації. Термін запроваджений Л. Куббелем. Інші назви- сіль, родзинка комбінації.

Публікація задачі чи етюда – повідомлення про композицію в друкованих засобах масової інформації. Вважається, що композиція починає своє існування з часу першої публікації в газеті чи журналі тиражем не менше 100 екземплярів.

Пуерто-Рико (Співдружність Пуерто-Рико; США) – міститься у Вест-Індії. Адмінцентр: Сан-Хуан.

У країні 2012 нараховувалося 6 шахісток з Ело від 1774 до 1986, в тому числі 3 майстрині ФІДЕ; 55 шахістів з Ело від 1511 до 2291 (в С.Веласко), 2248 (в міжнар. майстра А. Росаріо Монтелво), в тому

числі 5 майстрів ФІДЕ.

Пулавські турніри – міжнародні змагання. Відбуваються в хорватському місті Пула.

1988. 442 учасники, в тому числі 18 міжнар. ґросмайстрів (4 жінки), 34 міжнар. майстри, 36 майстрів ФІДЕ, 26 національних майстрів. 1-3. А. Вайсер, Ю. Разуваєв, О. Цвітан – по 9 очок з 11; 4-10. Є. Бареєв,С. Кишньов, А. Кочієв, Г. Тимошенко – по 8,5; 11-22. І. Білов, О. Донченко, М. Зільберман, С. Савченко, Д. Дамлянович, Б. Іванович, І. Маринкович, Б. Станоєвич, Д. Якимович, М. Тодер-чевич, Л.-Б. Гансен, М. Гольцгауер – по 8.

1991. Шаховий фестиваль. 144 команди-учасниці. 1-2-е місця виграли «Раднічки» з Белграда і Сараєво – по 12,5 очок з 13; 3. «Молодість Новограда» з Сараєво, за яку грав О. Романишин. Серед жіночих команд стала переможцем «Молодість».

1999. 90 учасників, 9 турів. 1. В. Тукмаков, 2. Д. Панасович, 3. В. Маланюк – по 7 очок.

В. Райзнар – В. Тукмаков.

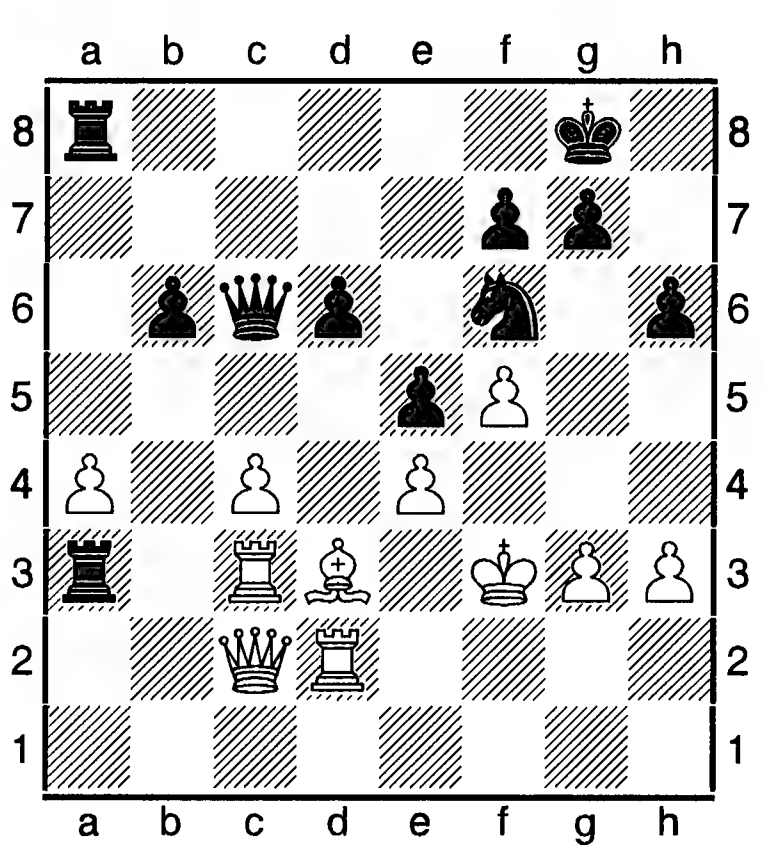

25. ... d5! 26.ed e4+ 27.Сxe4 Дxc4 28.Тxa3 Тxa3+ 29.Крf4 Дxb4, (1-0).

Пулек-Салаї (Pulek-Salayi) Зориця (нар. 1965) – хорватська шахістка, міжнар. майстриня. Ело 2014 = 2250. Чемпіонка Хорватії в Пулі 1998.

Пурді (Purdi) Сесіл Джон Седдон (23.03.1906, Порт-Саїд,- 06.11.1979, Сідней) – австралійський шахіст і діяч міжнар. шахового руху, майстер ФІДЕ з 1951, ґросмайстер ІКЧФ з 1953. Перший чемпіон світу в іграх за листуванням 1953-1958, віце-през. ІКЧФ 1951-1956, през. Австралійської федерації в грі за листуванням. Шаховий літератор, національний майстер з 1930, 4-разовий чемпіон Австралії 1935, 1937, 1949, 1951, 2-разовий чемпіон Нової Зеландії 1925, 1936. 1952 зіграв унічию матч за звання чемпіона Австралії з О. Сарапу (чемпіонами оголошено обох). 1960 посів перше місце в т-рі Східної Азії, 1961 програв матч переможцеві 2-ї підзони М. Аарону. Переможець ч-тів Австралії 1947 за листуванням. Грав за команду Австралії на олімпіадах в Зігені 1970 і Ніцці 1974. Пропагандист шахів в Австралії, Пурді був засновником і видавцем та редакторм першого в країні шахового ж. «Остралейжен чесс ревью» («Australasian Ches Review») 1929-1967, переіменованого 1946 в «Chess World». Автор книг, численних статей про шахи.

Вирішальна партія Пурді (білі) з М. Наполітано 1952-1953 у боротьбі за звання 1-го чемпіона світу з шахів у грі за листуванням:**1.d4 Кf6 2.c4 e6 3.Кc3 Сb4 4.a3 Сxc3+ 5.bc c5 6.e3 Кc6 7.Сd3 e5 8.Кe2 d6 9.e4 Кh5 10.0-0 g5 11.Сc2 Кf4 12.Са4 Сd7 13.Кg3 cd 14.Сxc6 bc 15.cd Дf6 16.Се3 h5 17.de de 18.Тb1 Тd8 19.Дc2 h4 20.Кf5 Сxf5 21.ef 0-0 22.Тfd1 Кh5 23.Сxa7 Кg7 24.a4 Кxf5 25.a5 h3 26.a6 Та8 27.Сc5 Тfe8 28.a7 e4 29.Тb7 Кh4 30.Дb3 Дf5 31.Тdd7 Кf3+ 32.gf ef 33.Крf1 Дxc5 34.Дc3 Тf8 35.Дd3 Де5 36.Дxf3 Таe8 37.Тb1 Дxh2 38.Тb3 Де5 39.Дxh3 Дf4 40.c5 Дc4+ 41.Крg2 Те4 42.Дf5 Дxb3 43.Дxе4 Крg7 44.Дf5 g4 45.Дxg4+, (1-0).**

Пуц (Puts) Стоян (09.04.1921, Ново-Место,-

2004) – шахіст Боснії і Герцоговини, міжнар. ґросмайстер з 1984. Учасник 17 ч-тів Югославії. Найкращі рез-ти 1947 і 1951 (3), 1961 (2-4). Найкращі рез-ти в міжнар. т-рах: Рогашка-Слатина 1948 (2); Відень 1949 (1-2); Дортмунд 1951 (5-6); Криниця 1956 (2-4); Порторож 1957 (2-5); Сараєво 1957 (1), 1960 (1-2); Нові-Сад 1962 (3).

Пучка меморіал – міжнародний шаховий турнір, присвячений пам'яті директора Алуштинського шахового клубу, проводився у квітні 2002. 14 учасників, 9-та КФ. Найкращі рез-ти: 1. В. Гашимов – 11 очок з 13; 2. О. Арещенко – 10; 3. З. Єфименко – 9,5; 4. А. Зонтах – 8; 5-6. Н. де Фірміан, Є. Мірошниченко – по 7,5.

Пушков (Pushkov) Микола Вікторович (нар. 26.11.1946, Тамбов) – російський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 1994. Ело 2002 = 2554. Переможець т-ру в Шипилівці 2009.

Пфанкухе (Pfankukhe) Михаель – німецький проблеміст і розв'язувач шахових композицій, міжнар. ґросмайстер з розв'язування. Срібний призер ч-ту світу в складі команди Німеччини і бронзовий в особистому заліку з розв'язування ШК у Юрмалі 2008. Інші змагання: Гранвезель 2009, відкритий чт Бельгії (2); Німеччина 2010, інтернет-змагання (1); Любек 2010, ч-т Німеччини (3); Брюссель 2010, відкритий ч-т Бельгії (1); Амстердам 2010, відкритий ч-т Нідерландів (5-6).

Пфлегер (Pfleger) Гельмут (нар. 06.08. 1943, Теплиць-Шанув, нині Теплице) – німецький шахіст, міжнар. ґросмайстер з 1975. Учасник ч-тів світу серед юнаків 1961 (4-5). У ч-ті ФРН 1965 (1-2, програв матч В. Унцікеру з рах. 1,5 на 2,5). У складі команди ФРН учасник 7-и олімпіад 1964-1982. Найкращий рез-т 1964 (1-2-е місце за 4-ю шахівницею). Інші змагання: Поляниця-Здруй 1971 (1-2); Мантилья 1973 (1-2); Лоренсу-Маркіш, нині Мапуту 1973 (1); Монтилья 1974 (2-3); Маніла 1975 (2-5); Гавана 1982 (2-3). Ело 2014 = 2477.

ПША відбірковий турнір на першість світу проводився у грудні 1993 в Гронінгені (Голландія). 54 учасники. Швейцарська система в 11 турів. Розігрувалося 7 перепусток до претендентських матчів. Підсумки: 1. М. Адамс – 7,5 очок; 2. В. Ананд – 7,5; 3. Г. Камський – 7; 4. В. Крамник, 5. Тив'яков – по 7; 6. Б. Гулько – 7; 7. О. Романишин – 7; 8. О. Широв – 6,5; 9. С. Долматов – 6,5; 10. Лоброн – 6,5. Перша сімка плюс Н. Норт стали учасниками претендентських матчів.

Пшепюрка (Pshepiurka) Давид (22.12. 1880, Варшава,- червень 1940, Лінц; загинув від рук нацистів біля с. Пальміри) – польський шахіст і шаховий композитор. Ред. шахового відділу газ. «Тшигоднік ілюстроване» (з 1920). Головний ред. ж. «Свят шахові» (1926-1933). Віце-през. Польської шахової спілки з 1926. Почесний член ФІДЕ. Навчався в університететах Варшави, Мюнхена, Геттинша. Математик.

Переможець бічного т-ру в Кобурзі на 14-му конгресі Німецької шахової спілки, за що одержав звання майстра. 1900-1930 взяв участь у понад 20 великих міжнар. т-рах. Найкращі рез-ти: Сан-Ремо 1911 (4-5); Мерано 1924 (4-5), 1926 (2-4); Дьєр 1924 (2); Мюнхен 1926 (1, попереду Ю. Боголюбова, Р. Шпільмана, Ф. Земіша та інших); Гаага 1928 (2); Будапешт 1929 (9); Рогашка-Слатина 1929 (6); Льєж 1930 (6-7); Франкфурт-на-Майні 1930 (6). Переможець першого ч-ту Польщі у Варшаві 1926. У складі польської команди учасник всесвітніх олімпіад 1930, 1931. На 3-й олімпіаді в Гамбурзі 1930 одержав золоту медаль в складі команди Польщі. Організатор олімпіади у Варшаві 1935. П. опублікував з 1896 близько 160 задач. Захоплювався трьі багатоходівками логічного стилю.

Д. Пшепюрка, «Pchweizerische Schachzeitung», 1915.

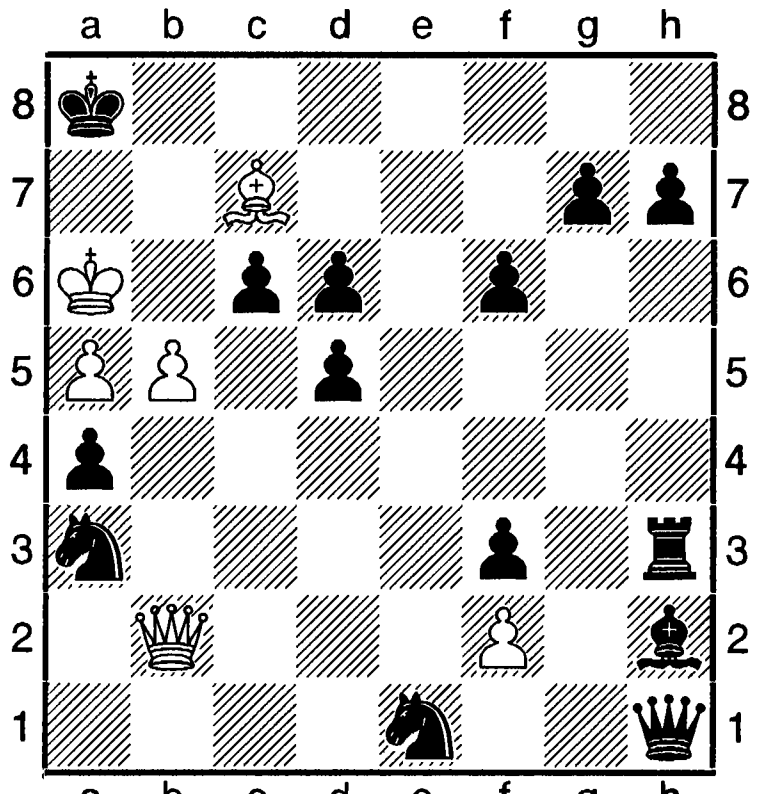

 # 7 6+14

1Дс3! с5 2.Де3 Се5 3.Дd2 Cd4 4.Да2 Th5 5.Де2! fe 6.b6! і **7.b7++.** Тематично хибні сліди: **1.b6? Дf1+!; 1.Де2? fe 2.b6 Tb3; 1.Дс3 с5 2.Дd2? Th5 3.Де2 fe 4.b6 d4!**

Література: Weenink H. (упорядник), David Przepiorka, a master pf straegi, Amst., 1932.

Пшепюрки меморіали – міжнародні т-ри. Проводилися Шаховою спілкою Польщі на курорті Щавно-Здруй 1950 і 1957 і Варшавською шаховою секцією 1983. З шахістів, вихідців з України, брав участь Ю. Геллер 1950 (5-6), 1957 (1). Переможці змагань: 1950 – П. Керес; 1957 – Геллер; 1983 – І. Дорфман.

П'янков Євген (26.02.1941, Севастополь) – український шахіст, міжнар. майстер. Ело 1998 = 2385. Президенгт ШФ Севастополя.

Пярну-турніри – міжнародні змагання. Проводилися в місті Пярну шаховими організаціями 1937, Спорткомітетом Естонії 1947, Шаховою федерацією Естонії 1971, 1977, 1996.

1937. 1. П. Шмідт – 5,5 очок; 2-4. С. Флор, П. Керес, Г. Штальберг – по 4,5; 5. С. Тартаковер – 4; 6. К. Ополченський – 3,5; 7. І. Рауд – 1,5; 8. Ф. Віллард – 0.

1947. 14 учасників. 1. Керес – 9,5 очок; 2. О. Котов – 9; 3. А. Лілієнталь – 8,5; 4-6. І. Болеславський, Д. Бронштейн, В. Смислов – по 8; 7. Г. Каспарян – 7,5; 8. Флор -7; 9. І. Бондаревський – 6; 10. О. Толуш – 5,5; 11. В. Макогонов – 5; 12. В. Симагин – 4; 13. Р. Рейтнер – 3; 14. Ю. Рандвійр – 2.

1947. Присвячений 75-річчю місцевого шахового клубу. 1. Л. Штейн – 10 очок з 13; 2-3. Керес, М. Таль – по 9,5; 4. Бронштейн – 8,5; 5. Г. Кярнер – 8.

1977. 1. Б. Гулько – 12,5 очок з 15; 2. В. Тукмаков – 10,5; 3-5. І. Ней, С. Соколов, А. Гермлін – по 9,5.

1996. Шаховий фестиваль, присвячений 80-річчю від дня народження П. Кереса. Головний т-р. 6 учасників, 17-а КФ. 2 кола. 1. Н. Шорт – 6,5 очок; 2. О. Халіфман – 5,5; 3-4. З. Храчек, Я. Ельвест – по 5; 5-6. Л. Олль, І. Соколов – по 4.

П'ятигорськи (Piatigorsky) Жаклін, дівоче - Жаклін Ребекка Луїза де Ротшільд (06.11.1911, Париж, - 15.07.2012) - американська шахістка. Меценат. Друга дочка банкіра Едуарда Готшільда і Жермени де Ротшільд. Провідна шахістка США, чемпіонка країни з тенісу. На першій Всесвітній шаховій олімпіаді серед жінок в Еммені 1957 набрала 7,5 очок з 11 і здобула бронзову медаль. Згодом створила фонд, організатор т-ру в США «Кубок П'ятигорського», перший розіграш якого відбувся в Лос-Анджелесі 1963 (переможці – П. Керес і Т. Петросян), другий відбувся в Санта-Моніка 1966 (1-е місце виграв Б. Спаський, 2-м був Р. Фішер, відставши від переможця на 0,5 очка). 1985 П. спільно з консерваторією Нової Англії запровадила премію-стипендію для виконавців академічної музики. 1988 видала книгу спогадів «Стрибай у хвилі» (Jump in the Waves»). З 1970-х захоплювалася скульптурою. Відбулося кілька персональних виставок.

Література: Вікіпедія – вільна енциклопедія.

Р

Рабар (Rabar) Браслав (29.09.1919, Загреб,- 06.12.1973, там же) – хорватський шахіст, міжнар. майстер з 1950. Журналіст, ред. ж. «Шахматний весник» 1948-1952. Автор книг на шахову тематику. Чемпіон Югославії 1951. Учасник зон. т-ру ФІДЕ в Мюнхені 1954 (2-3) і міжзон. т-ру в Ґетеборзі 1955 (14-15). У складі команди Югославії учасник 3-х олімпіад 1959-1954, в тому числі 1950 (1-е за 4-ю шахівницею з найкращим рез-том олімпіади: + 8, - 0, = 2). Найліпші рез-ти в інших міжнар. змаганнях: Рогашка-Слатина 1948 (1); Відень 1949 (3-6); Люцерн 1949-1950 (2-3); Ріо-де-Жанейро 1952 (4-5); Сан-Паулу 1952 (1-2); Опатія 1953 (3).

Рабинович (Rabinovich) Абрам Ісаакович (20.12.1878, Вільнюс,- 07.11.1943, Москва) – починав як литовський шаховий майстер з 1909. Ред. шахового відділу газ. «Вечірня Москва» 1930-х. Бухгалтер. Учасник всерос. т-ру 1903 (11-12), міжнар. т-рів у Празі 1908 і Карлсбаді 1911. Учасник всеросійської олімпіади 1920 (5-7), ч-тів СРСР 1924 (12), 1925 (9-10), ч-тів Москви: 1925 (4), 1926 (1). На т-рі московських майстрів 1930 був першим. Автор варіанту в іспанській партії: **1.e4 e5 2.Kf3 Kc6 3.Cb5 a6 4.Ca4 Kf6 5.0-0 b5 6.Cb3 d6 7.Kg5 d5**

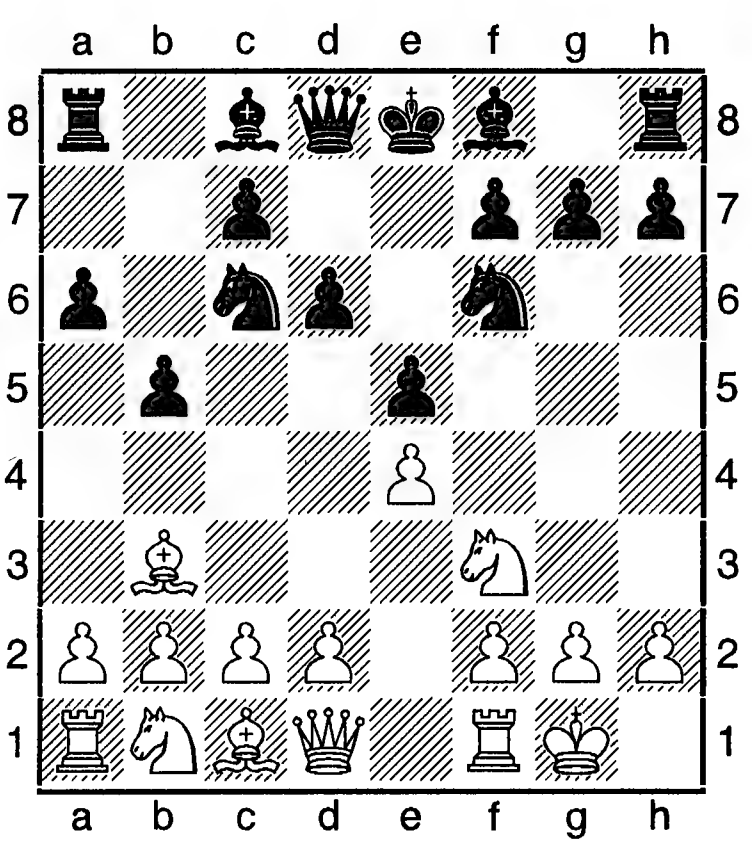

Рабинович

(Rabinovich) Ілля Леонтійович (11.05.1891, Петербург,- 23.04. 1942, Кіров) – російський шаховий майстер з 1914. Шаховий теоретик і журналіст. Викладач. Учасник бічних змагань всерос. т-рів: Петербург 1911 (1-2); Вільнюс 1912 (4-5). 1914 посів перше місце в головному т-рі «А» конгресу Німецької шахової спілки в Мангеймі. Учасник т-рів військовополонених в Триберзі 1914 -1917. Р. був одним із засновників шахової організації СРСР. Учасник 9-и ч-тів Росії, СРСР. Найкращі рез-ти: 1920 (4), 1924 (5), 1925 (3), 1933 (3-5), 1935 (1-2). Першим з радянськх майстрів брав участь в міжнар. змаганнях у Баден-Бадені 1925 (7). Учасник міжнар. т-рів: Москва 1925 (16), Ленінград 1934 (4); Москва 1935 (11-14); Ленінград 1937 (7-8), Москва-Ленінград 1939 (7-8). Чемпіон Ленінграда 1920, 1928, 1940; 1925 (1-4). Помер від дистрофії під час облоги Ленінграда.

Література: Рабинович І. Л., Дебют, М.-Л., 1931; 8-а всесоюзна шахова першість, Л.-М., 1935 (ред.); Ендшпіль, 2-е вид., М.-Л., 1938.

Равікумар (Ravikumar) Вайд'янатхан (нар. 1969) – індійський шаховий майстер. Ело 2014 = 2347. Переможець т-ру молодих майстрів у Лондоні 1991.

Раггер (Ragger) Маркус (05.02.1988, Клагенфурт) – австрійський шахіст, міжнар. майстер (2005), ґросмайтер з 2008. Ело 2014 = 2632. Учасник Всесвітніх шахових олімпіад 2008, 2010.

Рагозін (Ragozin) В'ячеслав Васильович (08.10.1908, Петербург,- 11.03.1962, Москва) – російський шаховий діяч,

міжнар. ґросмайстер з 1950, ґросмайстер ІКЧФ з 1959, міжнар. арбітр (1951), шаховий теоретик. Переможець 2-го ч-ту світу в іграх за листуванням 1956-1959. Віце-през. ФІДЕ 1960-1961. Тренер і секундант М. Ботвинника в змаганнях на першість світу 1948, 1951. Ред. ж. «Шахи в СРСР» («Шахмати в СССР») з 1946 і «Шаховий бюлетень» («Шахматний бюлєтєнь») з 1955. Інженер-будівельник. 1930 виграв матч за звання майстра в О. Ільїна-Женевського з рах. 6 на 4. Учасник 10 ч-тів СРСР. Найкращі рез-ти: 1934-1935 (5-8); 1937 (2-3). Чемпіон Ленінграда 1936 і 1945, на ч-тах Москви 1944 (2), 1955 (3-5). У складі команди СРСР учасник матчів з шахістами США, Великобританії 1945-1947. Виграв матч за звання ґросмайстра в І. Бондаревського з рах. 8 на 4 1946. Учасник міжзон т-ру в Сальтшобадені 1948 (14-15). Найкращі рез-ти в інших міжнар. змаганнях: Москва 1935 (8-10), 1936 (5), 1947 (2); Прага - Маріанське-Лазнє 1956 (2); Ґетеборг 1958 (2-3); Єнчепінг 1958-1959 (3). Спеціального призу удостоєна перемога чорними Рагозіна над А. Лілієнталем у Москві 1935.

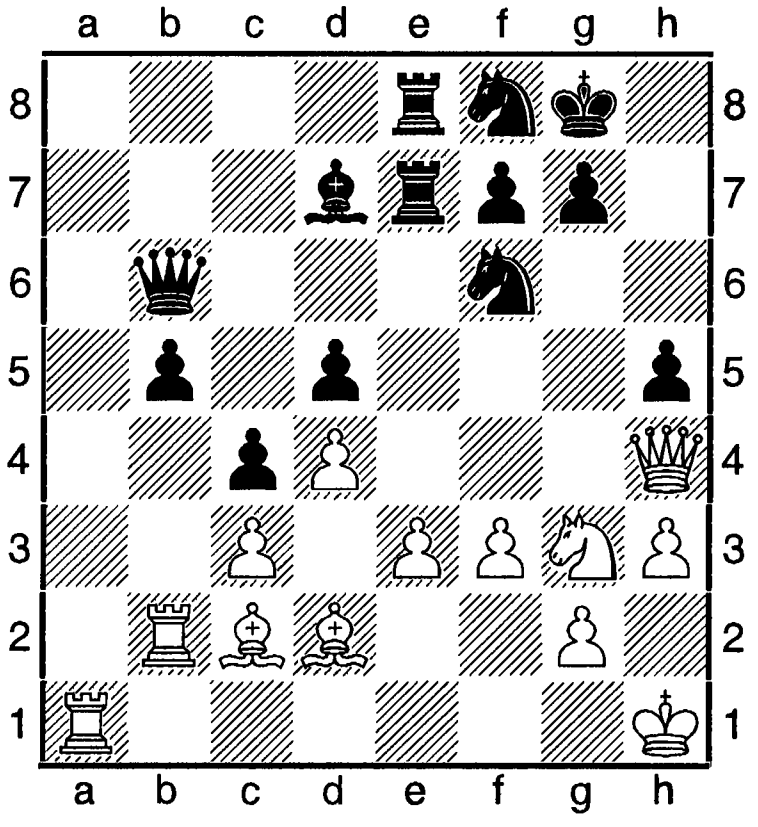

27. ...Тхе3 28.Схе3 Тхе3 29.Кхh5 Кхh5 30.Дхh5 Сс6 31.Дg5 Тхс3 32.Дd2 Тхс2 33.Тхс2 Тс6 34.Td1 b4 35.Tb2 b3 36.Дс3 Кс7 37.Те2 Да7 38.Дb4 Kb5 39.Те7 Да3 40.Де1 с3 41.Те8+ Схе8 42.Дхе8+ Крh7 43.Дхf7 Да8 44. Те1 Kd6 45.Дс7 с2 46.Дхd6 b2 47.Дf4 Дс6, (0-1).

В. Рагозін, 1937. Виграш.

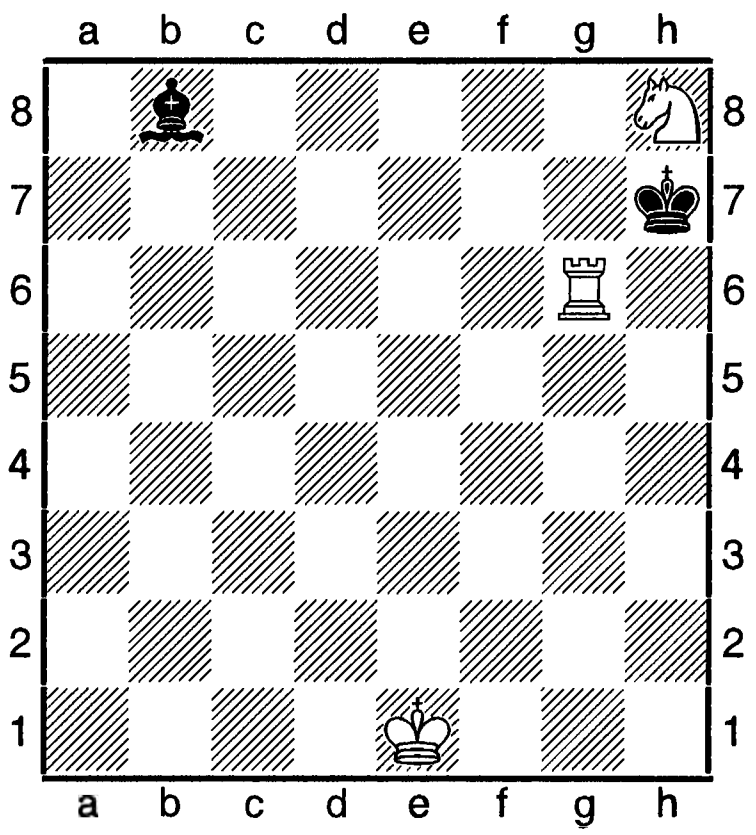

1.Те6 Сg3+ 2.Крe2 Крxh8 3.Крf3 Сс7 4.Те8+ Кр ~ 5.Те7+ з виграшем.

Р. зробив значний внесок у розвиток теорії дебютів, в тому числі даминого гамбіту, оборони двох коней, іспанської партії, сицилійської, слов'янської, Грюнфельда і голландської оборон. 1963-1966 проведено міжнар. т-р за листуванням, присвячений пам'яті Р.

Література: Рагозін В. В., Вибрані партії, М., 1964; Kandidatenturnier fur Schachweltmeisterschaft, Bled-Zagreb-Beograd, 1959, Beograd, 1960 (співавтор); Рагозін В. В., Матч Ботвинник-Таль», «Шахи за 1947-1949 рр.», «Шахи за 1950 рік» (російською); Васильєв В., Двічі ґросмайстер, в його кн.: Шахові силуети, М., 1961; В. Рагозін, автор-упорядник М. Юдович, М., 1984 (російською мовою).

Рагозіна меморіал – міжнародний шаховий турнір за листуванням. Відбувся 1963-1966. Серед учасників було 9 ґросмайстрів ІКЧФ і ФІДЕ, в тому числі 3 чемпіони світу. Підсумки:1. Г. Риттнер – 8 очок з 10; 2-3. О'Келлі, Я. Естрін – по 6; 4. В. Симагін – 5,5; 5-7. М. Йович, О. Константинопольський, М. Юдович – по 5; 8. Г. Барца, Г. Борисенко, П. Дубинін – по 3,5.

Рагозіна оборона (D38): 1.d2-d4 d7-d5 2.c2-c4 e7-e6 3.Kb1-c3 Kg8-f6 4.Kg1-f3 Cf8-b4

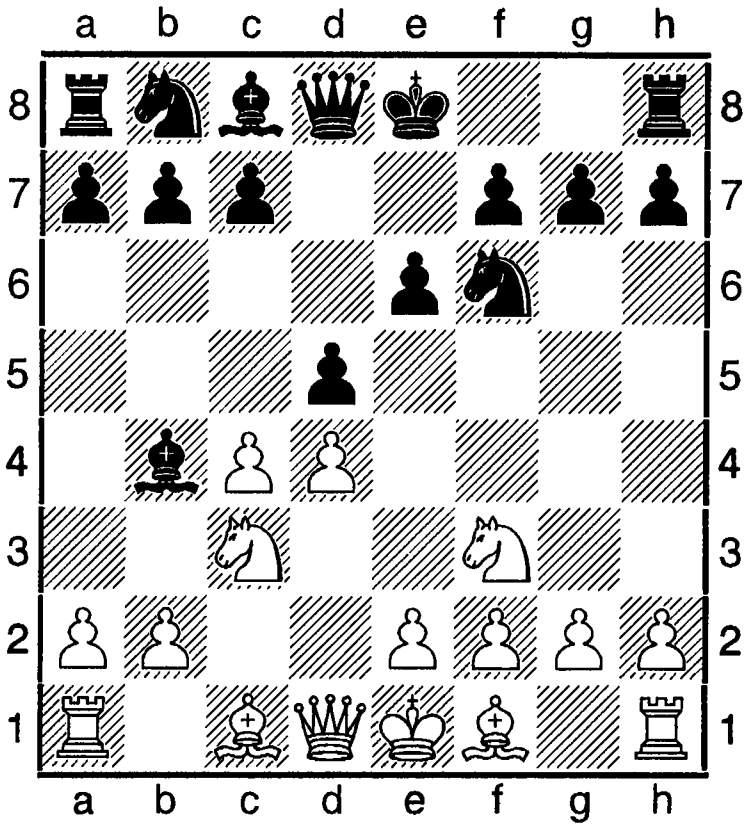

Вважається закритим початком. Опрацьований ґросмайстором В. Рагозіним. Виокремився з даминого гамбіту відхиленого як самостійний початок. Ідея полягає в підготовці та в просуванні e6-e5 і в створенні фігурної гри у центрі шахівниці та на королівському фланзі.

А. 5.e3 0-0 6.Cd3 Kc6 7.0-0 dc 8.Cxc4 cd6 9.Cb5 e5!? 10.Cxc6 ed 11.Kxd4 bc 12.Kxc6.

Б. 5.Дc2 dc 6.e3 b5 7.a4 c6 8.ab cb 9.Cd2 Cxc3 10.Cxc3 Kc6 11.Ke5 Kxe5 12.de Kd5 13.b3 Kxc3 14.Дxc3 0-0 і в чорних краще. Тому теоретики білим рекомендують переходити до позиції Р. о. за таким порядком ходів:**1.d4 Kf6 2.c4 e6 3.Kc3 Cb4 4.Дc2 Kc6 5.Kf3 d5** після чого продовжувати **6.e3 0-0 7.a3** чи 7.**Cd2 Cd7 8.Ce2 dc 9.Cxc4 Cd6** і потім **e6-e5.**

В. 5.a3 Cxc3+ 6.bc dc 7.Да4+ Cd7 8.Дxc4 Cc6 =.

Г. 5.Cg5 dc 6.e4 c5 з переходом до віденського варіанту даминого відхиленого гамбіту чи продовжувати **5. ... h6 6.Cxf6 7.e3 0-0 8.Ce2 c5 9.cd ed 10.0-0 Cxc3 11.bc** з незначною перевагою. Заслуговує уваги **10. ...Td8!?**

Д. 5.Дb3 Kc6 (див. ст. «Німцовича оборона»).

Е. 5.Да4+ Kc6: 1) 6.e3 0-0 7.Cd2! Te8 8.Td1 Cd7 9.Дc2 Cd6 10.Cc1 з перевагою в білих. Краще 7. ...a6! 8.Дc2 dc! 9.Cxc4 Cd6 10.a3 e5! 11.d5 Ke7 12.h3 b5! Ліпше для білих 10.Kg5. Однак 10. ... b5! Продовження 6.Ke5 Cd7 7.Kxd7 Дxd7 8.a3 менш вигідне для білих.

Є. 5.cd ed 6.Cg6 h6: 1)7.Ch4 g5 8.Cg3 Ke4 9.Kd2! Kxc3 10.bc Cxc3 11.Tc1 Ca5 12.e3 з атакою; **2)** 7.Cxf6 Дxf6 8.Да4+ Kc6 9.e3 0-0 10.Ce2 Ce6 11.0-0 a6! 12.Tac1 Cd6 13.Дc2 Tfe8 14.Ka4 Cg4 з хорошою грою (К. Гансен - Андерссон, 1986). На 6.Cg5 якщо 6. ...Дd6, то за Ботвинником слід 7.Kd2! В Одесі 2008 у партії Трегубов - Пономарьов було:**1.d4 Kf6 2.c4 e6 3.Kf3 d5 4.Kc3 Cb4 5.cxd5 ed 6.Cg5 h6 7.Ch4 c6 8.Дc2 g5 9.Cg3 Ke4 10.Kd2 Kxg3 11.hg Kd7 12.e3 Kf6 13.Cd3 Де7 14.a3 Cd6 15.0-0-0 Ce6 16.e4** з ліпшою перспективою.

Агдестейн – Топалов. Більбао, 2014.
1.d4 Kf6 2.c4 e6 3.Kf3 d5 4.Kc3 Ch4 5.cd ed 6.Cg5 h6 7.Ch4 Kbd7 8.Да4 c5 9.dc a5 10.a3 Cxc3+ 11.bc 0-0 12.Дd4 Te8 13.Kd2 Дc7 14.e3 Ke4 15.Cb5 Te6 16.c4 Дxc5 17.Kb3 Дxd4 18.Kxd4 Te5 19.f3 Kec5 20.Tab1 Ke6 21.0-0 Txd5 22.Tab1 Ke6 23.Kxe6 Cxe6 24.e4 Th5 25.Cf2 Kc4 26.g4... На 61-му ході чорні визнали свою поразку.

Аронян – Ананд. Більбао, 2014.
1.d4 Kf6 2.c4 e6 3.Kf3 d5 4.Kc3 Cb4 5.Cg5 h6 6.Cxf6 Дxf6 7.e3 0-0 8.Tc1 dc 9.Cxc4 c5 10.0-0 cd 11.Ke4 Де7 12.Kxd4 Cd7 13.Дh5 Kc6 14.Kb3 f5 15.a3 fe 16.ab Kxb4 17.Kc5 Kd3 18.Kxd3 ed 19.Cxd3 Cc6 20.Tc4 Tf6 21.Ce4 Cxe4 22.Txe4 Td8 23.Де2 з перевагою.

Вальєхо – Ананд. Більбао, 2014.
1.d4 Kf6 2.c4 e6 3.Kf3 d5 4.Kc3 Cb4 5.cd ed 6.Cg5 h6 7.Ch4 c5 8.dc Kbd7 9.e3 Да5 10.Tc1 Ke4 11.Ce2 0-0 12.0-0 Cxc3 13.bc Kxc3 14.Дd2 Kxe2+ 15.Дxe2 b6 16.c6 Ca6 17.Дd1 Kc5 18.Дxd5 Cxf1 19.Kpxf1 Tac8 20.Kd4 Дd2, і в чорних хороша гра.

Література: Я. Б. Естрін, М. М. Калініченко, Шахові дебюти: повний курс, М., 2008; «Індекси шахових дебютів» в газ. «Ладья» за 19 вересня 2009; «Ладья», №18-19, 2014.

Раде (Rade) Мирослав (нар.1958) – хорватський шахіст, міжнар. майстер. Ело 2012 = 2438. 36-а позиція в списку 100

шахістів країни.

Раджабов (Radzhabov) Теймур Борисович (нар. 12.03.1987, Баку) – азербайджанський шахіст, міжнар. майстер з 1999, міжнар. ґросмайстер з 2001. Ело 2009 = 2761. 6-й у списку 100 найсильніших шахістів світу. Батько Борис Шейнін. Обрав прізвище матері, вчительки англійської мови. Навчився грати в шахи 4-річним хлопчиком. У 12 років здобув звання чемпіона Європи серед шахістів до 18 років. Став ґросмайстром у віці 14 років і 14 днів. З 2001 змагається з найсильнішими шахістами світу. Перших успіхів на найвищому рівні досяг 2003, коли на т-рі в Лінаресі виграв у Г. Каспарова і в Дортмунді у В. Ананда. В нокаут-чемпіонаті ФІДЕ з шахів 2004 дійшов до півфіналу, де програв М. Адамсу. 2005 Р. Виграв сильний т-р у Дос-Ерманасі (Іспанія) і посів 2-е місце на ч-ті Європи у Варшаві. В лютому 2006 він переміг на супертурнірі в Лінаресі. Під час цих змагань переграв чемпіона світу В. Топалова. Фестивальний т-р у Вейк-ан-Зее 2001 (3), 2012 (2-4), м-л М. Таля в Москві 2012 (2-3). На т-рі в Бухаресті 2013 посів 4-е місце, Шамкір 2014, м-л Рашидова (2).

Як громадський діяч, Р. обраний навесні 2006 послом доброї волі дитячого фонду ООН в Азербайджані. Фонд діє у 156 країнах світу, втілюючи програми у сфері освіти, медицини, водопостачання і санітарії, захисту дітей. Грав у матчі претендентів в Лондоні 2013 (8).

Т. Раджабов – А. Карпов. Москва, 2002.
Новоіндійська оборона (E12).

1.d4 Кf6 2.c4 e6 3.Кf3 b6 4.a3 Сb7 5.Кc3 d5 6.cd Кxd5 7.e3 g6 8.Сb5+ c6 9.Са4 Сg7 10.0-0 0-0 11.e4 Кxc3 12.bc c5 13.Сg5 Дd6 14.Те1 Кc6 15.e5 Дc7 16.Дd2 Ка5 17.Тас1 Сd5 18.Дf4 Тfc8 19.h4 Дb7 20.Сf6 Сf8 21.Кh2!? cd 22.cd Тxc1 23.Тxc1 Сxg2 24.Кg4 h5 25.Кe3 Се4 26.Сd1 b5 27.d5 Сxd5 28.Кxd5 ed 29.e6 Кc4 30.Дg5 Крh7? і незабаром білі виграли.

Радзієвич (Radziyevych) Івета (нар. 16.03.1981) – польська шахістка, міжнар. ґросмайстиня. Ело 2002 = 2421. 29-а позиція в рейтинговому списку ФІДЕ. Віце-чемпіонка Європи серед дівчат до 16 років в Таллінні 1997, чемпіонка Європи серед дівчат до 20 років у Патрасі 2001, у командному ч-ті Європи в складі збірної Польщі в Ґетеборзі 2005 виграла 1-е місце.

Радзіковська (Radzikovska) Христина (Крістіна), уроджена Голуй (05.02.1931, Львів, - 29.11.2006) – польська шахістка, ґросмайстриня з 1984. Багаторазова чемпіонка Польщі, учасниця Всесвітніх шахових олімпіад (найкращий рез-т за 1-ю шахівницею 1957: 9 очок з 11), зональних т-рів ФІДЕ в Лейпцігу 1954, Кракові 1957 (3-4); т-рів претенденток: Москва 1955 (15-16), Блед 1957 (2), Бевервейк 1966 (3-4); Пйорткув-Трибунальськи і Софія 1967 (2-3); Люблін 1969 (1-2); Белград 1974 (5-7); Будапешт 1977 (5-8); Йєр 1979 (3-4).

Радикальна перміна гри – в задачній композиції вид довільної переміни гри з обов'язковою зміною однорідного тактичного змісту та ідейних варіантів однієї фази стосовною до інших.

В. Руденко, «Mat», 1978. 5-й приз.

Білі: Крa1, Дd6, Тf8, Тg3, Сg5, Кc6, Кc7, пп c2, e5 (9); **чорні:** Крe4, Тa5, Th4, Сa7, Сf5, пп a3, c4, d4, h3 (9).

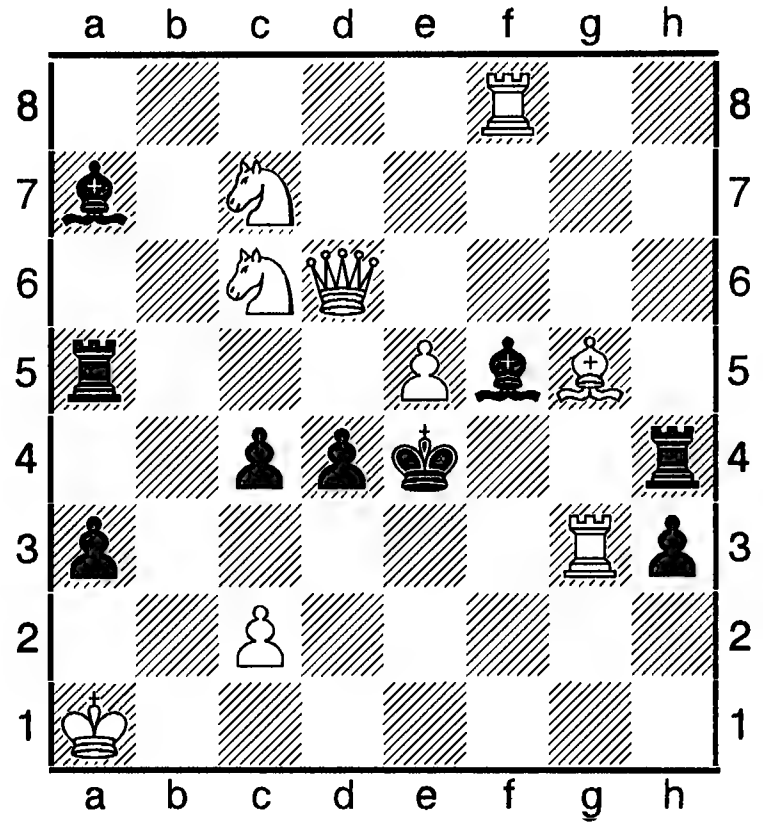

Мат за 2 ходи. Розв'язок: **1.Дb4! ~ 2.Де1 #, 1. ...с3 2.Те3 #, 1. ...d3 2.cd #.**

Радник (візир) – фігура в «казових» шахах: ходить на одне поле в будь-якому напрямку, збиває по вертикалі. Зображається на письмі як стрілець, повернутий на 90 градусів за годинниковою стрілкою.

Радомський (Radomskyi) Петро (нар. 1953) – шаховий майстер США українського походження. Батько родом з Київщини, мати – з Одеси. Геолог. Журналіст. Співробітник ж. «Атлантик Чесс Ньюз» в шаховій галузі. Чемпіон УСЦАК 1991 (разом з С. Стойком).

Література: О. Попович, Партії та розповіді шахіста з Америкм, 1996.

Радулов (Radulov) Іван Георгієв (нар. 07.01.1939, Софія) – болгарський шахіст, міжнар. майстер з 1968, ґросмайстер з 1972. Інженер. 5-разовий чемпіон Болгарії (1971-1981). Учасник 8-и Всесвітніх шахових олімпіад (1968-1986). 1986 мав 2-е місце за 5-ю шахівницею: 10,5 очок з 14. Учасник міжзон. т-ру в Ленінграді 1973. Інші змагання: Дебрецен, Варна 1968 (2-3); Чачак 1969 (2-4); Кечкемет 1972 (3); Форсса-Гельсинки 1972, зон. т-р ФІДЕ (1); Монтилья, Гамбург 1974 (1); Монтилья 1975 (1-2); Баймок 1975 (1-3); Врбас 1976 (2), 1979-1980 (1); Кікінда 1976 (1); Пловдив 1977 (3), 1979 (2-3); Осло 1974 (1); Стара-Загора 1977 (1-3); Софія 1979 (3); Салоніки 1979 (2); Оберварт 1981 (2-6); Поляниця-Здруй 1981 (3-4); Сільке-борг 1983 (2); Асеновград 1985 (5-6); Будапешт 1985, 214 учасників (2-6); Варна 1986 (3-6); Стокгольм 1986-1987 (1-4). Ело 2014 = 2400.

Радульський (Radulskyi) Джуліан (нар. 24.05.1972, Пловдив, - 16.02.2013, там же) – болгарський шахіст, міжнар. майстер з 2004, міжнар. ґросмайстер. Ело 2012 = 2584. 10-й у списку 100 найсильніших шахістів країни. На т-рі в Капелле-ля-Гранде 2010 виграв 2-10-е місце серед 653 учасників. Учасник всесвітніх олімпіад 2002, 2004.

Разін Вадим (нар. 29.10.1990, Хмельницька область) – український шахіст, національний майстер. Ело 2014 = 2364 (АШ). Переможець головного фестивального т-ру з АШ за участю 80 гравців, присвяченого Героям Небесної сотні в місті Луцьку 2014.

Размислов Олександр (нар.04.03.1967, Київ) – український шахіст, майстер ФІДЕ. Ело 2009 = 2264 (Україна), 2404 (ФІДЕ).

Разуваєв (Razuvayev) Юрій Сергійович (нар.10.10.1945, Москва, - 21.03, 2012, там же) – російський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 1976. Тренер збірної команди РСФСР 1976. Тренер збірної команди СРСР з шахів на ч-тах Європи 1977, 1980, Всесвітньої олімпіади 1980. Шаховий журналіст. Історик. Переможець Кубка клубних команд 1976, 1979 в складі коман-ди «Буревісник» і ч-ту світу в складі команди СРСР. Чемпіон спартакіади народів РСФСР 1973-1985. У складі команди СРСР учасник матчу з командою обраних шахістів світу в Лондоні 1984 за 8-ю шахівницею. Найкращі рез-ти в інших міжнар. змаганнях: Вільнюс 1969 (3); Москва 1968 (5), 1970, 1982, 1985 (5-6),1986 (3-6); Поляниця-Здруй 1972 (3-4), 1979 (1); Сьєнфуегос 1975 (4), 1976 (2-3), 1980 (2); Сан-Паулу 1977 (3-5); Люблін 1978 (4-6); Дубна 1979 (1-4); Залаегерсег 1981 (1-2); Дубна 1979 (1-4); Лондон 1983 (1); Гельсинки 1984 (2-3); Дортмунд 1985 (1-3); Сочі 1986 (4-5); Калькутта 1986 (5-6); Каппель-ля-Гранд 1987 (4-7); Юрмала 1987 (1-4); Сан-Себастяно, 100 учасників 1996 (1); Реджіо-нель-Емілія 1997 (6); Сан-Вінсан 2000 (2); Еліста 2002 (3-5).

Ф. Ізета - Ю. Разуваєв. Сан-Себастяно, 1996. Новоіндійська оборона (Е15).

1.d4 Кf6 2.Кf3 e6 3.c4 b6 4.g3 Са6 5.b3 Сb4+ 6.Сd2 Се7 7.Сg2 c6 8.Сc3 d5 9.Ке5 Ке4 10.0-0 Кхс3 11.Кхс3 0-0 12.e4 dc 13.Кхс4 b5 14.Ке3

Kd7 15.f4?! b4! 16.Ke2 c5 17.Tf2 Cxe2 18.Txe2 cd 19.Дxd4 Cc5 20.Дd2 Kf6 21.Дxd8 Txd8 22.Kpf1 Cxe3 23.Txe3 Kg4 24.Te2 Kxh2+ 25.Kpe1 Td3 26.Td1 Txg3 27.Td7 h5 28.Txa7 h4 29.e5 h3 30.Ce4 Kg4 31.Tb7 Td8 32.Td2 Tg1+ 33.Kpe2 Tg2+, (0-1).

Автор книг «Акіба Рубінштейн», «Перехід до ендшпілю» (співавтор, обидві - російською).

Райкович (Rayjkovich) Душан (нар.17.06. 1942, Крушевац) – сербський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 1977. Тренер. Чемпіон Сербії серед юнаків 1960. Найкращі рез-ти в ч-тах Югославії: 1976 (5-7); 1981 (3-4); 1983 (1-2). Вдало грав у багатьох міжнар. т-рах: Врнячка-Баня 1976 (1-2); Белград 1975 (1-4); Майданек 1975 (3); Смедеревська-Паланка 1977 (1-2), 1979 (1), 1981 (2-4), 1982 (2); Вршац 1979 (2); Боровo 1980 (4-6); Салоніки 1982 (1); Каорле 1982 (1-2); Гамар 1983-1984 (2-3); Блед 1986 (3-5); Вольфсберг 1986 (1-4); Нові-Сад 1986 (2-3); Біль 1987 (2-4); Люксембург 1990 (3-10). І нині продовжує змагатися в т-рах. Ело 2014 = 2369, АШ-2426, бліц – 2398.

«Райліх» («Raylikh») – німецька комп'ютерна шахова програма. 14-й ч-т світу серед КП в Туріні 2006 (2-3).

Райліх (Railkh) Васік (19.03.1971, Клівленд) – шахіст США, міжнар. майстер. Ело 2014 = 2400. Програміст. Автор шахової програми «Rubka». Чесько-американський громадянин, який народився в США у сім'ї колишніх аспірантів. Виріс у Празі. Потім провів роки студентом МІТ у США. Одружився з Іветою Радзієвич 19.08.2006, міжнар. майстринею з шахів. Нині пара проживає у Варшаві. Р. винахідник комп'ютерної шахової програми «Рибка», яка кілька років вважалася найсильнішою у світі серед КП. 28.07.2011 Міжнар. асоціація комп'ютерних ігор (International Computer Games Assotciation, ICGA) встановила, що «Рибка» є в основному плагіатом на основі двох програм «Crafti» та «Fruit», за що цей винахід позбавили титулів, а самому Райліху пожиттєво заборонтли брати участь у змаганнях.

Література: Вікіпедія – вільна енциклопедія; (див. також ст. «Рибка»).

Райліх (Raylikh) Івета, дівоче - Радзієвич (нар. 1981) – польська шахістка, міжнар. майстриня. Ело 2002 = 2436. 2-а в списку 100 найсильніших шахісток країни. Учасниця ч-ту Європи в складі команди Польщі в Нові-Сад 2009 (8-е командне місце, 7-й рез-т за 2-ю шахівницею), в особистому ч-ті Європи з КШ в Рієці 2010 (12). Дружина В. Райліха. Допомагала своєму чоловікові В. Райліху в створення комп'ютерної шахової програми «Рибка» як тестер.

Райса тема в задачній композиції – у двох чи більше фазах білі вступними ходами зв'язують різні власні фігури, які грають (дають мат) в тематичних варіантах після їх розв'язування чорними. Автор теми англійський шаховий композитор Д. Райс, президент Постійної комісії ФІДЕ з ШК 2002-2006.

Д. Райс, «Correspondente chess», 1958.

Білі: Kph5, Да6, Tc1, Te8, Ce6, Ke7, Kf1, пп c2, d4, g2 (10); **чорні:** Kpe2 Tb8, Tb5, Ka4, Kh3, пп c3, d5, d6, f2, f3, f4 (11).

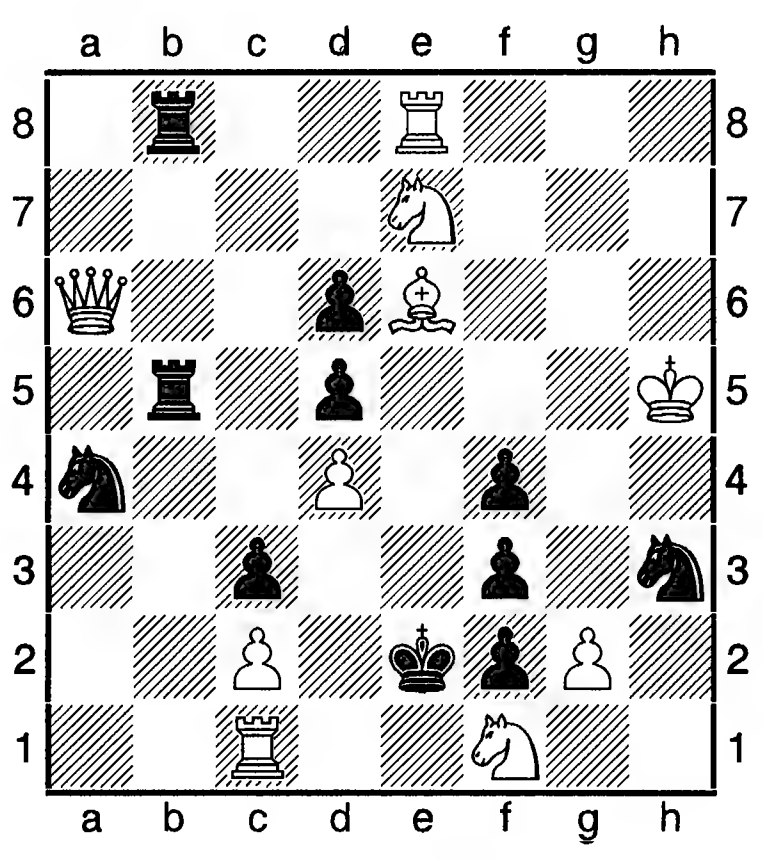

Мат за 2 ходи. Розв'язок: **1.Kd5! ~2.Cc8 #, 1. ...Kc5 2.Kc3 #, 1. ...Kg5 2.Kf4 #.**

Райшер (Reisher) Соломея (19.02.1899-1980) – австрійська шахістка, міжнар. ґросмайстриня з 1952. 3-разова чемпіонка Австрії (1950, 1952, 1954). Учасниця 2-х т-рів за звання чемпіонки світу: Стокгольм 1937 (17-20), Буенос-Айрес 1939 (14-15), т-ру претенденток 1952, зон. т-ру ФІДЕ 1954 в Герцег-Нові.

Ракич (Rakich) Марія (нар. 1990) – сербська шахістка, міжнар. майстриня. Ело 2012 = 2283. 8-а позиція в списку 100 найсильніших шахісток країни. На ч-ті Європи серед шахісток до 16 років в Герцег-Нові 2006 виграла 2-е місце.

Рамірез (Ravmirez) Александро (нар. 21.07.1988, Сан-Хосе) – шахіст США, міжнар. ґросмайстер з 2004. Ело 2012 = 2502. У складі збірної команди Коста-Рики учасник олімпіад 2002, 2004, 2008.

Рамсгіт-турнір 1929 – міжнародне змагання, яке відбулося в анлійському місті Рамсгіт. 14 учасників (7 іноземних гравців змагалося з 7 англійськими шахістами за шевенінгенською системою). Водночас т-р мав статус 22-го конгресу Британської шахової спілки. 1. Х. Р. Капабланка – 5,5 очок з 7; 2-3. В. Менчик, А. Рубінштейн – по 5; 4-5. Дж. Колтановський, Г. Мароці – по 4,5; 6. В. Султанбеєв – 4; 7. Дж. Томас – 3,5; 8-9. Е. Зноско-Боровський, Ф. Гейтс – по 3; 10-12. Р. Мітчелл, Тейлор, У. Уїнтер – по 2,5; 13. Ф. Сарджент – 2; 14. Г. Прайс – 1,5.

Ранкінг-лист – список шахістів за порядком зниження їх рейтингів. Запроваджений 1994 Професійною шаховою асоціацією для ліквідації недоліків системи Ело (неоднакова ціна рез-ту в залежності од кольору фігур, її врахування; запроваджувалися нові параметри, які характеризують дисперсію результатів). Творці цієї системи доктор Кен Томпсон - автор операційної системи ЮНІКС, Марко Глікман – розробник рейтингової системи для Американської шахової федерації, Астріг Монтаг, Аксель Шеффнер – німецькі статисти і програмісти. З 1994 по 1996 випущено близько десятка ранкінг-листів. Листи публікувалися для тих шахістів, хто мав рейтинг не менше 2500. На відміну від рейтинг-листа ФІДЕ у новій системі враховуються турніри тільки з певного ступеня (починаючи з 10-ї категорії ФІДЕ), а масові обраховуються вибірково, хто майє рейтинг у межах цих категорій. На кінець 1966 шахова база перестала випускати ранкінг-листи із-за великого об'єму робіт. З 1996 це робиться в Москві, але з допомогою усіх програмних засобів, створеними їх авторами.

Ранніку (Ranniku) Маая Вікторівна (нар.01.03.1941, Аб'я,-2004) – естонська шахістка, міжнар. майстриня з 1964. 8-разова чемпіонка Естонії 1961-1987 і 6-разова чемпіонка сільського спортивного т-ва 1965-1976. Чемпіонка ДСО профспілок 1965. Учасниця 13 ч-тів СРСР: 1963 і 1967 (1). Найкращі рез-ти в інших ч-тах: 1964 (2-4), 1965 і 1967 (1-2), 1971 (3-4), 1974 (4). Учасниця змагань на першість світу, в тому числі т-ру претенденток в Сухумі 1964 (6), міжзон. т-ру в Аліканте 1979 (8). Найкращі рез-ти в інших міжнар. змаганнях: Сухумі 1964 (3); Брянськ 1965 (2); Владимир 1968 (2-3); Балатонфюред 1969 (1); Брашів 1971 (1); Воронеж 1973 (5); Врнячка-Баня 1973 (2-3); Дечин 1975 (5-6); Таллінн 1986 (4-5).

Н. Конопльова - М. Ранніку. Сочі, 1971.
1.c4 e5 2.Kc3 Kc6 3.g3 g6 4.Cg2 Cg7 5.d3 d6 6.e3 f5 7.Kge2 Kf6 8.Tb1 0-0 9.0-0 Ke7 10.f4 h6 11.b4 c6 12.b5 Ce6 13.bc bc 14.Да4 Дd7 15.h3 g5 16.fe de 17.Ca3 Tae8 18.Tbd1 f4 19.ef ef 20.Kph2 Kh5 21.gf Kxf4 22.Kxf4 gf 23.Ke4 f3 24.Txf3 Txf3 25.Cxf3 Tf8 26.Ce2 Дd4 27.Cxe7 Де3 28.Cg4 Cxg4 29.hg Ce5+ 30.Kpg2 Дf3+, (0-1).

Рантанен (Rantanen) Ір'є Августі (нар. 23.04.1950, Тампере) – фінський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 1981. Чемпіон Фінляндії 1978. У складі команди Фінляндії учасник багатьох олімпіад. 1980 мав найкращий рез-т за 2-ю шахівницею: 9,5 очок з 13. Найкращі рез-ти в міжнар. т-рах: Стокгольм 1873 (3); Гаусдал 1973 (1), 1974 (2-4), 1977 (1-3); Екшє 1974 (1-4); Вроцлав 1977 (1-2); Берген 1978 (2-3); Лондон 1978 (1-3); Гельсинки 1979 (4), 1981 (3); Осло 1980 (2-3); Ярвенпя 1982 (1).

Рапопорт Ігор (нар.01.01.1974, Харків) – український шахіст, майстер ФІДЕ. Ело 2009 = 2301 (Україна), 2305 (ФІДЕ).

Расулов (Rasulov) Вугар Урал огли (нар. 05.06.1991, Гянджа) – азербайджанський шахіст, міжнар. майстер з 2009, міжнар. ґросмайстер з 2011. Ело 2012 = 2537. 12-й в списку 100 найсильніших шахістів країни. Бронзовий призер ч-ту Європи серед шахістів до 16 років в Герцег-Нові 2006.

Раузер (Rauzer) Всеволод Альфредович (03.10.1908 – 1941, Ленінград) – починав як український шахіст, майстер з 1929. 1927 посів 2-е місце на ч-ті України, 1931 (2), 1933 (1-2). Вдало грав у ч-тах Києва, в тому числі 1930 (1). Виграв т-р майстрів Закавказзя, України й Узбекистану в Тбілісі 1930. На т-рі майстрів союзних республік у Тбілісі 1935 за участю Г. Кмоха поділив 3-5-е місця. На ч-ті Ленінграда 1936 (2). Учасник 6 ч-тів СРСР 1927-1937, в тому числі 1929 (3), 1933 (6), 1931 (8-9), 1937 (8). На т-рі молодих майстрів у Ленінграді 1936 (1-2). Зробив вагомий внесок у розвиток дебютної теорії. Його іменем названо варіант у сицилійській обороні. Теоретичні напрацювання Р. Відомі також в іспанській партії, французькій обороні.

В. Раузер – М. Рюмин. Ленінград, 1936.
1.e4 e5 2.Kf3 Kc6 3.Cb5 a6 4.Ca4 Kf6 5.0-0 Ce7 6.Te1 b5 7.Cb3 d6 8.c3 Ka5 9.Cc2 c5 10.d4 Дc7 11.Kbd2 Kc6 12.a4 Tb8 13.ab ab 14.de de 15.Kf1 Ce6 16.Ke3 0-0 17.Kg5 Tfd8 18.Дf3 Td6 19.Kf5 Cxf5 20.ef h6 21.Ke4 Kxe4 22.Cxe4 Cf6 23.Ce3 Ke7 24.b4 c4 25.g3 Td7 26.Ta7 Дd8 27.Txd7 Дxd7 28.h4 Kph8 29.g4 Kg8 30.g5 Ce7 31.Td1 Дc7 32.f6 Cxf6 33.gf Kxf6 34.Cc2 Td8 35.Cxh6 Txd1+ 36.Cxd1 e4 37.Cf4 Дd8 38.Дe2 Kd5, (1-0).

Раузера атака в сицилійській обороні – опрацьована 1930-х В. Раузером (див. ст. «Сицилійська оборона»).

Раусіс (Rausis) Ігор (нар. 07.04.1961, Рига) – починав як латвійський шахіст, майстер спорту СРСР з 1988, міжнар. майстер (1990), міжнар. ґросмайстер з 1992. Ело 2014 = 2581. Нині проживає в Чехії. У шахи навчився грати в Україні. Ело 2012 = 2510. 11-й у списку 100 найсильніших шахістів країни. Чемпіон Латвії 1995, чемпіон Риги 1985. Латвію представляв на всесвітніх шахових олімпіадах 1996, 1998, 2002, на командному ч-ті світу 1993 (1-а, 2-а, 3-я шахівниці). Дані з інших змагань: Гастингс 1998 (8); Париж 1997 (4-6); Анжьєн-ле-Бене 1999 (7-9); Таллінн 2000 (3-5). З 2002 по 2007 представляв Бангладеш. 2008 тренував збірну команду Бангладеш на Всесвітній шаховій олімпіаді. З 2007 представляєх Чехію.

Ю. Петкевич - І. Раусіс. Рига, 1995.
Сицилійська оборона (B79).
1.e4 c5 2.Kf3 d6 3.d4 cd 4.Kxd4 Kf6 5.Kc3 g6 6.Ce3 Cg7 7.f3 0-0 8.Дd2 Kc6 9.Cc4 Cd7 10.0-0-0 Да5 11.Cb3 Tfc8 12.h4 Ke5 13.g4 Tc4 14.Cxc4 Kxc4 15.Дd3 Дb4! 16.Kb3 Kxe4!! 17.Kxe4 Kxb2 18.Дd2 Да3 19.Kpb1 Kc4 20.Дc1 Cb2 21.Cc5 dc 22.Дg5 Cg7 23.Дc1 Да4! 24.Dg5 Cg7 25.Dc1 Da4! 26.c3 b6! 27.Дg5 Te8 28.h5 h6 29.Дf4 g5 30.Дc1 Ce6 і через 12 ходів білі визнали свою поразку.

Рахмангулова Анастасія (Миколаїв) – українська шахістка, національна майстриня. Чемпіонка України серед дівчат до 14 років в Дніпропетровську 2008, срібна при-

зерка ч-ту України серед юнок до 20 років у Харкові 2010.

Рахмангулов Андрій (нар. 20.09.1960, Миколаїв) – український шахіст, міжнар. майстер. Ело 1998 = 2410. Учасник ч-тів України: Сімферополь 1991 (13), Алушта 1999 (5). Інші змагання: Київ 1998 (1); Алушта 1999 (7); Донецьк 2009 (1); Миколаїв 2005 (2), 2009 (5), Червоноград 2014, т-р «А» (2), бліц-марафон (1-е, 24,5 очок, без програшу).

Рашковський (Rashkovskyi) Наум (Нухим) Миколайович (нар. 18.04.1946, Свердловськ) – російський шахіст, міжнар. гросмайстер з 1980. Викладач. Чемпіон РСФСР 1974 і 1976. Переможець відкритого ч-ту Москви 1982 (1-2 з Д. Бронштейном). Учасник ч-тів СРСР, в тому числі 1979 (10-13), 1986 (8). На т-рі 1-ї ліги ч-ту СРСР у Куйбишеві 1986 (3-4). Найкращі рез-ти в міжнар. т-рах: Дубна 1976 (8-9), 1979 (7-8); Сочі 1977 (5-9);, 1979 (1); Львів 1981 (4-5); Егер 1987, 170 учасників відкритого ч-ту Угорщини (3-10); Болашадьярмат 1988, 36 учасників (1); 7-й ч-т Європи серед ветеранів в Гогенгаймі 2001 (1); 3-й фінал Кубка Росії в Катеринобурзі 1999 (4-5). Ело 2014 = 2515, АШ – 2525.

Н. Рашковський – Л. Барцаї, 1988.

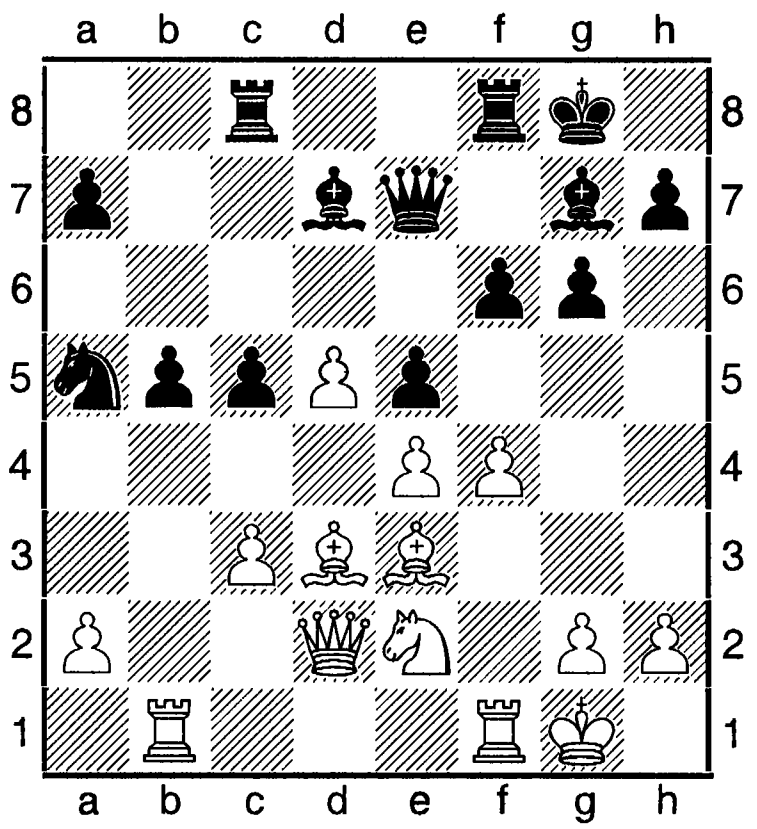

Чорні зіграли **19. ...Kb7 20.fe fe 21.Txf8+ Cxf8 22.Cxb5! Cxb5 23.Txb5 Kd6 24.Txc5 Kxe4 25.Txc8! Kxd2 26.Ch6 Дc5+ 27.Txc5 Cxc5+ 28.Kph1 Ke4 29.g3 g5 30.Kpg2 g4 31.h3 gh+ 32.Kpxh3 Kpf7 33.g4 Kpg6 34.Cc1 Kf6 35.c4 Ke4 36.Cb2 Kd6 37.Cxe5 Kxc4 38.Kf4+ Kpf7 39.Kd3 Cb6 40.Cg3 Kpf7 41.Kph4 Cd4 42.Kph5 Ce3! 43.Cb8 Kb6!? 44.Cxa7 Kpd6 45.Kb4! Kxd5 46.Kxd5 Cxa7 47.Kf6 Kpc5 48.Kxh7 Kpb4 49.Kf6 Kpa3 50.g5 Cd4 51.Kpg4 Kpxa2 52.Kpf5 Ce3 53.g6 Ch6 54.Kpe6 Cg7 55.Kpf7 Ch8 56.Kh5, (1-0).**

Реал де Азура (Real de Azura) Ернесто (нар.1985) – аргентинський шахіст, міжнар. майстер. Ело 2012 = 2438. 28-й у списку 100 найкращих шахістів країни.

Реалізація матеріальної переваги – використання матеріальної переваги для виграшу партії. Зазвичай досягається завдяки спрощенню позиції, переведенням гри в ендшпіль, де навіть один зайвий пішак здатен вплинути на кінцевий рез-т партії. Р. м. п.- важливий показник майстерності шахіста.

Реалізація позиційної переваги – використання кращих можливостей позиції для виграшу шахової партії. Характер позиційної переваги може мати різні властивості: позиційна перевага в центрі шахівниці, володіння розкритою лінією, сильним пунктом, фіксація слабких полів у позиції партнера. Способи реалізації позиційної переваги: атака стану короля, перетворення пішака в даму та інші. Класичним способом Р. п. п. є зміцнення позиції власних фігур, накопичення позиційних переваг, руйнування взаємодії фігур суперника. Оволодіння технікою реалізації позиційної переваги – важливий напрям в удосконаленні майстерності шахіста (див. ст. «Рашковський»).

«Ребел» («Rebel») – голландський шаховий комп'ютер та комп'ютерна програма. Переможець олімпіади в Лондоні 1989 серед комп'ютерних програм, учасниця ч-тів світу серед КП в Падеборні 1999 (5-9), в Маастріхті 2001 (5-11). «Rebel Centuru 3.0» цього сімейства виграв матч у ґросмайстра

Дж. ван дер Віля з рах 3,5 на 2,5 (+ 2, - 1, = 3).

Ревальські міжнародні фестивалі – система шахових заходів, в програмі якої т-ри з КШ, масові змагання, змагання з ШФ, конкурси розв'язувачів шахових задач і етюдів. Проводяться в польському місті Реваль, яке ще називають літньою «шаховою Меккою». Станом на 2009 відбулося 14 фестивалів.

Реверсивні теми (англ. reverse, від. лат.revertor – повертаю назад, повертаюсь) – теми в задачній композиції зі зміною функцій оборон, загрози і ходу, який призводить до мату. Теми Банного, Владимирова, Домбровскіса, Ганнеліуса (див. ст. про них).

«Ревіста інтернасьональ де ахедрес» («Revista internasional de achedres» - «Міжнародний шаховий огляд») – шаховий журнал, який видається у Мадриді з 1988 на 52 сторінках за ред. майстра Антоніо Гуде. Поряд з поточною інформацією, звітів про змагання, інтерв'ю з ґросмайстрами ведуться рубрики «Тактика», «Заочні шахи», «Шахові комп'ютери», «Композиція» «Історія шахів» та інші.

Ревуцький Володимир (нар.10.12.1952, Житомир) – український шахіст, міжнар. майстер. Ело 2009 = 2273 (Україна), 2401 (ФІДЕ).

Регламент (від. франц. reglement, regle – правило) – розділ у положенні про змагання, який визначає деталі, технічні умови його проведення.

Редбас-нокаут-турнір 2001– чоловічі змагання Саутендського шахового конгресу (Англія). Проводився у квітні. 16 учасників грало за нокаут-ситемою по 2 партії з АШ. За нічийного рахунку матч перегравався. У фіналі зустрілися М. Адамс та Дж. Годжсон. З рахунком 2 на 0 матч виграв Адамс.

Реджо-нель-Емілія-турніри міжнародні – традиційні змагання, які проводяться Шаховою федерацією Італії у місті Реджо-нель-Емілія з 1958 за ініціативою Е. Паолі. З 1983 відбуваються у двох т-рах водночас: ґросмайстрів і бічному. У них беруть участь й українські шахісти: 1976-1977 – Г. Кузьмин (1), 1985-1986 – О. Романишин (1-3); 1986-1987 – О. Білявський (6-9); 1987-1988 – В. Тукмаков (1), О. Білявський (2-3); 1989 – М. Гуревич (1), В. Іванчук (4-5); 1990 – Іванчук (2), Гуревич (6), Білявський (11); 1991 – М. Гуревич (4-е в т-рі «А»); Романишин, Білявський (4-5 в т-рі «Б»); 1995 – Романишин, О. Чернин (3-4); 1997 – Д. Комаров, Романишин (3-5); 1999 – Комаров (2-3); 2001 – Романишин (1).

Переможці турнірів: 1958-1959 – О. Марталер; 1959-1960 – Ц. Трампуж; 1960-1961 – П. Дей; 1961-1962 – А. Джустолізі; 1962-1963 – Д. Форинтош; 1963-1964 – Р. Тешнер, Е. Гербен, Г. Барца, Я. Флеш; 1964-1965 – М. Берток, І. Білек, Д. Минич, Тешнер; 1965-1966 – Б. Парма; 1966-1967 – В. Чокилтя, Д. Чирич; 1967-1968 – М. Матулович; 1968-1969 – Мишта, І. Радулов, Паолі, Чокилтя; 1969-1970 – С. Маріотті; 1970-1971 – Парма; 1971- 1972 – Е. Солтис; 1972-1973 – Л. Лендьєл, Л. Попов, Е. Торре; 1973-1974 – Попов, Ю. Дюбаль, Д. Сакс; 1974-1975 – О. Родрігес, А. Зікікі; 1975-1976 – Л. Пахман; 1976- 1977 – Г. Кузьмин; 1977-1978 – Л. Ковач; 1978-1979 – Р. Гесс; 1979-1980 – Кочієв; 1980-1981 – Н. Ренман; 1981-1982 – А. Дюр; 1982-1983 – Гаприндашвілі; 1983-1984 – Мокрий (головний т-р), А. Марторелли (бічний); 1984 – 1985 – Л. Портиш (головний т-р), В. Букал (бічний); 1985-1986 – У. Андерссон, Л. Любоєвич, О. Романишин (головний т-р), А. Антуниш (бічний); 1986-1987 – Ріблі; 1987-1988 – В. Тукмаков; 1988-1989 – М. Гуревич; 1989 – 1990 – Я. Ельвест; 1990 -1991 – А. Карпов (т-р «А»), Л. Любоєвич (т-р «Б»); 1994 – 1995 – Р. Ваганян; 1995-1996 – Ю. Разуваєв, В. Єпишин, О. Дреєв; 1996 – 1997 – М. Красенков; 1998-1999 – Є. Соложенкин; 2000-2001 – Романишин; 2008-2009 – Ні Хуа (51-й т-р).

Рее (Ree) Ганс (нар.15.11.1944, Амстер-

дам) – нідерландський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 1980. Перших успіхів досяг на юнацьких змаганнях: ч-ти Амстердама 1961 і 1962 (1); міжнар. т-р у Гронінгені 1965-1966 (1-2). Чемпіон Голландії 1967,1969, 1971, 1982. У складі команди Нідерландів учасник олімпіад з 1965. Найкращі рез-ти в міжнар. змаганнях: Тер-Апел 1966 (1), 1987 (1-3); Амстердам 1967 (3-7), 1974 (5), 1980 (1-2), 1982 (4); Ванкувер 1971, відкритий ч-т Канади (1-2-е з Б. Спаським); Туніс 1973 (1); Будапешт 1977 (4-5); Карловац 1977 (1-3); Вейк-ан-Зее 1978 (4-5), 1985 (6-9); Грац 1979 (1); Марібор 1980 (3-4); Остенде 1985 (1-2); Джакарта 1986 (5).

«Режанс» («Rejhance») – шахова кав'ярня у центрі Парижа, відкрита 1718 під час регентства герцога Пилипа Орлеанського при малолітньому Людовику 15-му (звідси й назва). Улюблене місце для зустрічей літераторів, політичних діячів, шахістів. Популярності кав'ярні серед любителів шахів сприяли Ф. А. Філідор, Легаль та інші провідні шахісти. У кав'ярні засиджувалися за шахівницею Вольтер, Ж. Руссо, Д. Дідро, Б. Франклін, М. Робесп'єр, Наполеон Бонапарт та інші. «. ... кав'ярня «Режанс» - це місце в Парижі, де найкраще понад усе грають в шахи» (Дідро).

У 19-му столітті кав'ярня втратила значеня своєрідного громадського клубу, але зберегла шахові традиції, які продовжили А. Дешапель, Л. Лабурдонне, Л. Кізерицький, Ж. А. де Рів'єр та інші. 1843 у кав'ярні відбувся матч Г. Стаунтон-П. Ш. Сент-Аман (див. «Стаунтон-Сент-Аман матч»), 1958 провів сеанси одночасної гри П. Морфі. Постійним відвідувачем кав'ярні був Д. Гарвиць, а також 1870-х - український шахіст, одесит М. С. Безкровний.

Резан (Rezan) Саша (нар. 1978) – хорватський шахіст, міжнар. майстер. Ело 2012 = 2429. 35-й за силою гри шахіст країни.

Резвов Микола (Одеса) – український шаховий композитор, національний майстер. Учасник конкурсу Спорткомітету України зі складання ШК 1979 (2-е місце з розділу етюдів), 11-ї командної (6) і 10-ї 1983-1984 (9-е місце з триходових задач) та 12-ї особистої першості України з ШК 1992 (19-е місце з розділу 3-х задач, 5-е з розділу етюдів), 15-ї (триходівки – 13, багатоходові задачі і етюди – 6-е) і 16-ї особистої 1998-2000 (11-е місце з розділу триходових задач, 8-е з багатоходових, 2-е з етюдів), 18-ї 2004-2006 (етюди – 4-е місце), ч-ту світу 2001 зі складання ШК у складі команди України (2-е командне місце і 3-є місце в особистому заліку з розділу етюдів). Плідно співпрацює з національним майстром ШК теж одеситом С. М. Ткаченком.

М. Резвов, С. М. Ткаченко. «Проблеміст України», 2012. 1-й приз.

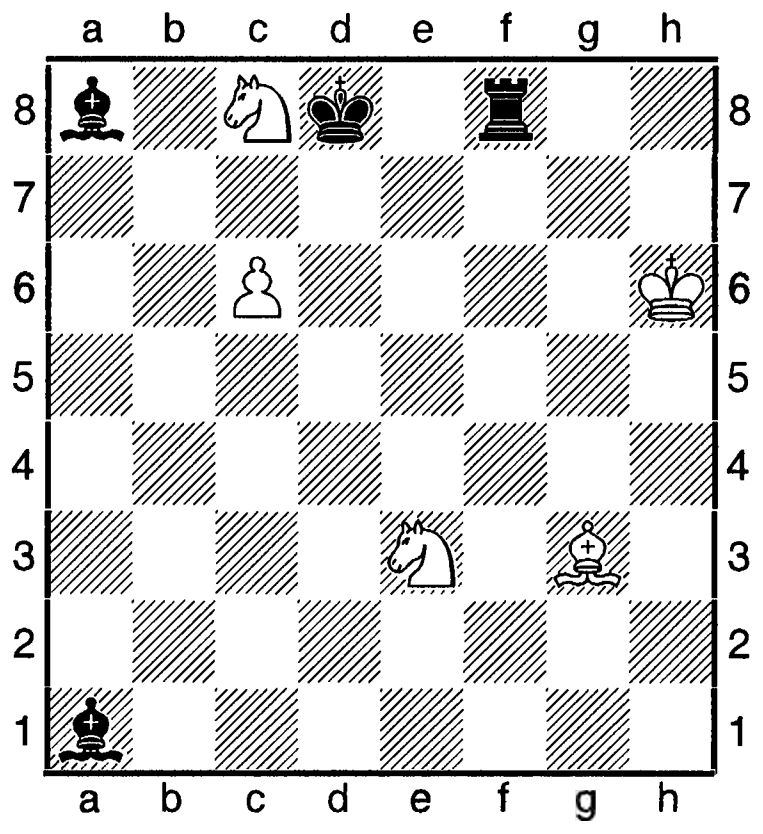

\+ 5+4

1.Ка7! Th8+! 2.Крg5 Tg8+ 3.Крh4 Ce7+ 4.Крh3 Th8+ 5.Крg4! Tg8+ 6.Крh3 Txg3+ 7.Крxg3 Cc5! 8.c7+! Крxc7 9.Кb5+ Крb6 10.Ка3! Сха3 (e3) 11.Кc4+ з подвійним ударом. А після **9. ...Крc6 10.Kd5! Крxb5 (d5) 11.Кc7+** з ехо-вилкою. «Філігранна вступна гра призводить до... фінальної знахідки-домінації (2К-2С) з двома ехо-жертвами білими конями. Ювелірна праця дуету одеситів» (Ед. Ейлазян).

Рейган (Rejhan) Канеп (нар. 1959) – шахіст США, міжнар. майстер. Ело 2012 = 2409. 73-й у списку 100 найсильніших гравців країни.

Рейзніче (Rejzniche) Дана (нар. 1988) – латвійська шахістка, міжнар. ґросмайстриня. Ело 2012 = 2281. 3-я в списку найсильніших шахісток країни. На ч-ті світу серед дівчат в Жагані 1997 була 13-ю. Учасниця ч-ту світу серед жінок в Делі 2000.

Рейк'явік-турніри міжнародні – проводяться Шаховою федерацією Ісландії у Рейк'явіку з 1956 (з 1964 1 раз кожних 2 роки, з 1984 - щороку). 1956-1980 змагання відбувалися за коловою системою за участю 12-16 шахістів, з 1982 проводяться так звані відкриті т-ри за швейцарською системою (1985 т-р відбувся за системою кола, присвячений 60-річчю Ісландської шахової федерації). 1987 організований американською фірмою ІБМ. Після 1990 організовуються як масові змагання, так і колові т-ри за участю10-12 шахістів.

Переможці змагань: 1956 – Ф. Олафссон; 1964 – М. Таль; 1968 – Васюков, Тайманов; 1970 – Г. Сигурьонссон; 1972 – Ф. Гергіу, В. Горт, Ф. Олафссон; 1974 – В. Смислов; 1976 – Ф. Олафссон; 1978 – У. Браун; 1980 – В. Купрейчик; 1982 – Л. Альбурт; 1984 – Г. Олафссон. С. Решевський, І. Гяртарссон; 1985 – Б. Ларсен; 1986 – П. Ніколич; 1987 – Н. Шорт; 1988 – Й. Арансон; 1995 (присвячений 60-річчю міжнар. ґросмайстра, през. ФІДЕ Ф. Олафссона) – Х. Стефанссон; 1995 (зональний т-р і ч-т північних країн) – К. Гансен; 1998 (етап Гран-прі північних країн) – П. Христиансен; 2000 (80 учасників, 9 турів) – Х. Стефанссон; 2004 (масовий з напівкласичним контролем часу) – О. Дреєв.

Рейнальдо (Rejnaldo) Кастінера, Рой (нар. 1982) – іспанський шахіст, міжнар. майстер. Ело 2012 = 2492. 8-й у списку 100 найсильніших шахістів країни.

Рейндерман (Reyndermann) Димитрій – нідерландський шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2014 = 2610. Учасник змагань: Лауварден 1997 (7-13); Роттердам 1999 (3-5); Вейк-ан-Зее 1999 (14), 2002 (т-р «Б»- 6-те), 2009 (т-р «Б» - 13-14 -е); Калькутта 2001 (12-21); Гронінген 2009 (3); Вейк-ан-Зее 2010 (т-р «Б» - 12-13-е).

Рейтинг- лист (від англ.rating клас, розряд і list – список) – списки найсильніших шахістів світу, які публікуються ФІДЕ двічі кожного року. На основі рейтингів шахістам присвоюються спортивні звання, формуються списки учасників турнірів тощо. Перші спроби побудувати математичну систему оцінок потужності гри шахістів відносяться до початку 20-го сторіччя. Наприкінці 1950-х розпочалося регулярне дослідження систем, заснованих на індивідуальному коефіцієнті, котрий змінюється від турніру до турніру і залежить від досягнутих рез-тів. 1970 ФІДЕ запровадила систему коефіцієнтів, опрацьовану американським професором Арпадом Ело́. Як відбувається обрахунок рейтингів за системою Ело?

Нехай **К ст** – колишній рейтинг, тобто рейтинг до початку певного змагання. Тоді новий ретинг **К нов** після його закінчення визначається за формулою: **К нов = К ст + 10 (N-N оч).** Де **Nоч** – це очікувана кількість очок, а **N** – кількість набраних. Якщо рез-т співпав з очікуваним, то рейтинг не змінюється, коли ж набрано більше чи менше очок, ніж належить, то відповідно рейтинг зростає чи падає. Як бачимо, на **1** очко припадає **10** одиниць (пунктів) рейтингу.

Для знаходження **Nоч** у матчі слід мати на увазі таке: наприклад, рейтинг шахіста співпадає з рейтингом другого партнера. Тоді ймовірно матч повинен завершитися нічиєю і він набере **50%** очок, а якщо перший гравець має вищий чи нижчий рейтинг, ніж другий, то він може набрати більше чи менше половини очок, при чому різниця в рейтингах впливає на відсотки. Наведені висновки становлять основу таблиці **1**, складеної Арпадом Ело. У ній **дельта К** становить різницю між вищими і нижчими рейтингами партнерів, **Нб** – процент для шахіста з вищим рейтингом, **Нм** – з нижчим **(Нб + Нм = 100%).**

Для турніру зручно рахувати, що з кожним суперником перший шахіст начебто грає матч з однієї партії. Тоді **N оч** випливає з

суми очок, які йому потрібно набрати в цих мікроматчах згідно з таблицею **1.** Якщо рейтинг першого шахіста становить **2250,** а рейтинги його суперників – **2200, 2250, 228**0 і т. д., то з першим з них він повинен набрати **0,57** очок (**57% за таблицею 1**), з другим – **0,5** очок, з третім – **0,46** очок і т. д. При цьому **N оч = 0,57 + 05 + 0,46 + ...** Звичайно, умовний розгляд кількох матчів з однієї партії послуговує для підрахунку **N оч**. Реально цю суму можна набирати як завгодно.

Таблиця 1.

Нб	Нм	Дельта К	Нб	Нм	Дельта К	Нб	Нм	Дельта К
89	11	92-98	63	37	198-206	76	24	345-357
90	10	96-106	64	36	207-215	77	93	358-374
91	9	107-113	65	35	216-225	78	22	375-391
92	8	114-121	66	34	226-235	79	21	392-411
93	7	122-129	67	33	236-245	80	20	412-432
94	6	130-137	68	32	246-256	81	19	433-456
95	5	138-145	69	31	257-267	82	18	457-484
96	4	146-153	70	30	268-278	83	17	485-517
97	3	154-162	71	29	279-290	84	16	518-559
98	2	163-170	72	28	291-302	85	15	560-919
99	1	171-179	73	27	303-315	86	14	620-735
100	0	180-188	74	26	316-328	87	13	> 735
Нб	Дельта К	189-197	75	25	329-344	88	12	
50	0-3							
51	4-10							
52	11-17							
53	18-25							
54	26-32							
55	33-39							
56	40-46							
57	47-53							
58	54-61							
59	62-68							
60	69-76							
61	77-83							
62	84-91							

Відсоток **Н** змінюється від рядка до рядка на одиницю до тих пір, поки не попадає до зони насичення. Обґрунтування таблиці має математичний характер, однак її побудова зрозуміла без усяких формул. Для системи Ело цифри **N очікуване,** як для матчу, так і для т-ру, заокруглюються до півочка і тому коефіцієнти завжди виражаються цілим цифрами і закінчуються на **0** чи **5.**

Наближений вирахунок рейтингів для т-ру з **n** учасниками можна спростити, коли уявити, що гравець грає не **(n-1)** матчів з однієї партії, а один матч з **(n-1)** партій з псевдопартнером, рейтинг якого дорівнює середньому арифметичному рейтингів суперників. На практиці спрощують і цей обрахунок. Для цього запроваджується коефіцієнт т-ру **К т** рівний середньому арифметичному **К ст** усіх його учасників (він також заокруглюється до **0** чи **5**). Тепер **N очікуване** легко визначити за таблицею 1, якщо за **дельту К** взяти різницю між **К ст і К турніру** (вираховувати слід з більшої суми меншу). Тепер уже не потрібно вираховувати рейтинги псевдопартнерів, а достатньо відшукати **К т.**

Нині система Ело покладена в основу вищої кваліфікації шахістів. Усі т-ри в залежності від коефіцієнта **К**, поділяються на **16** категорій з відповідними процентними нормами майстра чи ґросмайстра. За правилами ФІДЕ для одержання звання міжнар. майстра норму в 2400 одиниць Ело треба виконати двічі на офіційних змаганнях ФІДЕ і двічі у 2500 одиниць Ело - для міжнар. ґросмайстра. Цей принцип присвоєння спортивних розрядів Федерація шахів України запровадила 1993 й для українських шахістів: для кандидата у майстри – 2100 одиниць Ело, для національного майстра – 2325. У зв'язку з появою дуже сильних шахових комп'ютерних програм рівень підготовки шахістів найвищої кваліфікації значно зріс. Тому планка сумарної сили учасників турнірів зросла до 22 категорії ФІДЕ вже наприкінці 2010-х.

К-горія т-ру	К-цієнт т-ру мм мг	% норми
1	2251-2275	76
2	2276-2300	73
3	2301-2325	70
4	2326-2350	67
5	2351-2375	64
6	2376-2400	60
7	2401-2425	57 76
8	2426-2450	53 73
9	2451-2475	50 70

К-горія т-ру	К-цієнт т-ру мм	мг	% норми
10	2676-2500		47 67
11	2501-2525		43 64
12	2526-2550		40 60
13	2551-2575		36 57
14	2576 -2600		33 53
15	2601-2625		30 50
16	2926-2650		47
17	2651-2675		
18	2676-2700		
19	2701-2725		
20	2726-2750		

На початку 1960 А. Ело, використовуючи свою систему, вирахував коефіцієнти усіх великих гравців, починаючи від П. Морфі: Ем. Ласкер, Х. Р. Капабланка, М. Ботвинник – 2720; М. Таль – 2700; П. Морфі (за 3 роки виступів) – 2690; О. Альохин, В. Смислов – 2680; Д. Бронштейн, П. Керес – 2680; С. Решевський, Р. Файн – 2670; В. Стейниць, І. Болеславський, М. Найдорф – 2650; А. Рубінштейн, М. Ейве, С. Глігорич – 2640; С. Флор, О. Котов – 2620; З. Тарраш, Г. Мароці, А. Німцович, Ю. Боголюбов – 2610; А. Андерсен, Г. Пільсбері, М. Відмар, Г.Штальберг, Л. Сабо – 2600. Рейтинговий рекорд 13-го чемпіона світу Г. Каспарова, встановлений 1999 на позначці 2851 одиницю Ело протримався 13 років, а перевершив його норвезький ґросмайстер М. Карлсен 2012 аж на 10 поділок – 2861. У березні 2014 рейтинг М. Карлсена становив 2882 одиниці Ело.

Кваліфікаційна комісія ФІДЕ з шахової композиції (РССС) з початку 2010-х теж двічі на рік друкує списки розв'язувачів шахових композицій. Тут рейтинг-рекордсменом є польський проблеміст і розв'язувач ШК П. Мурдзя – 2860 одиниць Ело. Подаємо списки найсильніших станом на 01.10.2010. До основного списку ФІДЕ занесено 542 прізвища. Перший десяток виглядав так: Г. Євсеєв (Росія) - 2809; П. Мурдзя (Польща) – 2796, Дж. Нанн (Англія) – 2747, А. Зюде (Німеччина) – 2692, Р. Зоффер (Ізраїль) – 2692, Б. Туммес (Німеччина) – 2685, П. Перконоя (Фінляндія) – 2682, Е. Ван Бернс (Бельгія) – 2671, Н. Елькієс (Ізраїль)-2663, О. Коман (Ізраїль) – 2621.

Найсильніші розв'язувачки ШК: Агнека Рубак-Мурдзя (Польща) – 1877, М. Безкоровайна (Україна) -1839, А. Колба (Україна) – 1814, К. Юркевич (Польща) – 1805, Л.Зух (Польща) – 1732, М. Попович (Сербія) – 1673, Г. Вараковська (Польща) – 1671, М. Делія (Румунія) – 1668, Т. Фоміна (Естонія) – 1648, Г. Часовщикова (Росія) – 1601, І. Шиманськи (Польща) – 1660, А. Вартека (Польща) 1588.

Найсильніші розв'зувачі ШК в Україні: В. Копил – 2503; В. Погорєлов – 2474, О. Соловчук – 2428, В. Дячук – 2385, Р. Євстигнєєв (усі – Полтава) – 2351, С. Бородавкин (Дніпропетровськ) – 2313, В. Марковцький (Ільниця) – 2277, В. Кривенко (Зміїїв) – 2268, О. Парадзинський (Херсон) – 2256, В. Семененко (Дніпропетровськ) – 2238, А. Хандурин (Харків) – 2236.

Література: А. Є. Карпов, Е. Я. Гік, Невичерпні шахи, М., 1991 (російською мовою); ж. «64-шо», №3, 1996; газ.«Ладья», за 06.11. 2010 і № 24 (279), 2012.

Рейцен Євген (Київ) - український шаховий композитор, національний майстер, майстер ФІДЕ. Організатор композиторського шахового руху в Україні. Президент Федерації шахових композиторів України. Учасник багагатьох всеукраїнських і міжнар. змагань проблемістів, в т. ч. срібний призер ч-ту світу зі складання ШК 2001-2004. На 51-му конгресі з ШК у конкурсі проблемістів з розділу зворотних матів у Юрмалі 2008 виграв 3-й приз. Ч-ти України: 10-й і 12-й командні (3, 6); особисті: 16-й 1998-2000 (зворотні мати – 4-е місце, ретрокомпозиції – 9-е), 17-й 2001-2003 (зворотні мати – 11-е місце), 18-й 2004-2006 (зворотні мати – 18).

Є. Рейцен. С.-Петербург, 1998. 2-й почесний приз.

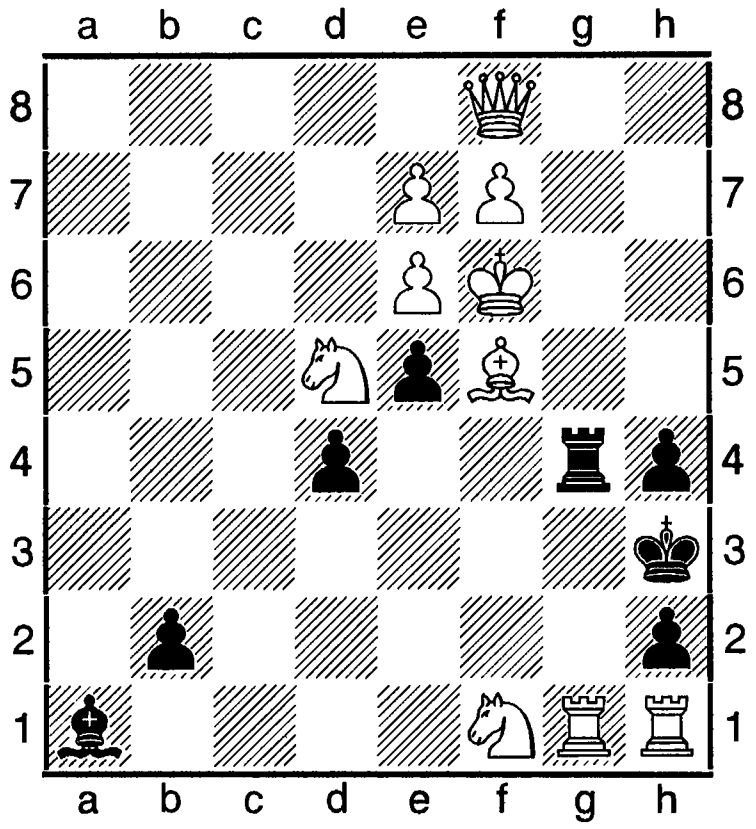

S 4 b-d 11+8

a) 1.a8D a2 2.Da8 a3 3.Dd4 a4 4.Dd4 #; b) c7-b6: a8S a2 2.Sb6 a3 3.Sc4 a4 4.Sb2 ab #; c) f7-f7: f8L a2 2.Ld6 a3 3.Le5 a4 4.Kb2 ab #; d) f7-g7: g8T a2 2.Tg3 a3 3.Tb3 a4 4.Tb2 ad #.

Рекленгаузенський турнір 1999 проводився в рамках вересневого міжнар. шахового фестивалю у місті Рекленгаузен (Німеччина). Масовий, 9 турів. Найкращі рез-ти: 1. К. Бішофф, 2.К. Лернер (Україна) – по 7,5 очок; 3-8. Ф. Левін, Р. Майнка, Л. Гутман, Е. Гаузел, І. Віссер, М. Мусе – по 7.

Рекордна задача (таск) – у задачній композиції вираження ідеї (теми) за максимальну кількість варіантів (від англ. rekord – записувати) (див. також «Таск»).

Рекордний етюд (від англ. Record - записувати) - в етюдній композиції максимальне вираження ідеї (теми).

Реконструкція задачі (від лат. re – префікс, який вказує на протилежну дію і construktio – побудова) – у шаховій композиції відновлення задачі за варіантом розв'зку.

Рекс мультиплекс (від лат. rex – володар, король і multiplex – складний, численний) – форма казкових шахів, котра допускає наявність двох чи більше королів з обох сторін. Матом вважається тільки таке становище, в якому всі королі однієї зі сторін є заматованими. Не допускається хід, котрий дає мат тільки одному королеві з кількох одного забарвлення. Пішак теж може перетворитися в короля.

Реланж (Relanj) Елуа (нар. 01.07.1976) – французький шахіст, міжнар. майстер з 1994, міжнар. ґросмайстер з 1998. Ело 2014 = 2446. Чемпіон країни 1995 серед юних шахістів; на т-рі, присвяченому пам'яті Ф. Філідора у Версалі 1996 посів 6-е місце. Учасник 32-ї Всесвітньої шахової олімпіади 1996 в Єревані, 11-го командного ч-ту Європи в Пулі 1999.

Рельштаб (Relshtab) Людвіг (23.11.1904, Берлін, - 14.02.1983, Ведель, що біля Гамбурга) – німецький шахіст, міжнар. майстер з 1950, міжнар. арбітр з 1951. Автор шахових книг та підручників. Національний майстер з 1929. На ч-ті Німеччини 1937 (3), 1942 (1). Учасник багатьох змагань. Найкращі рез-ти: Свинемюнде, нині Свиноуйсьце 1930 (3); Саарів 1935 (2-3); Бад-Наугайм 1936 (4-5); Сопот 1936 (1); Ельстер 1937 (1-2); Берлін 1937 (1-2); Штутгарт 1947 (1); Бад-Наугайм 1948 (2); Куксгафен 1950 (1-3); Бевервейк 1952 (3-4); Виборг 1957 (1); Мадрид 1959 (3-4). У складі команди ФРН грав на Всесвітніх шахових олімпіадах 1950-1954.

Рем (Rem) Ганс Петер (нар. 28.11.1942, Гайслінген) – німецький шаховий композитор, міжнар. ґросмайстер з 1984 і міжнар. арбітр з 1968 з шахової композиції. Теоретик. Ред. відділу три- і багатоходових задач ж. «Швальбе» з 1978. Автор статей на теми естетики в задачі. Математик, викладач університету. З 1955 опублікував понад 800 задач (переважно багатоходових логічного напряму); третина з них – на «казкові» теми. На конкурсах здобув понад 360 відзнак, в т. ч. майже 110 перших призів.

Г. Рем, 1968.

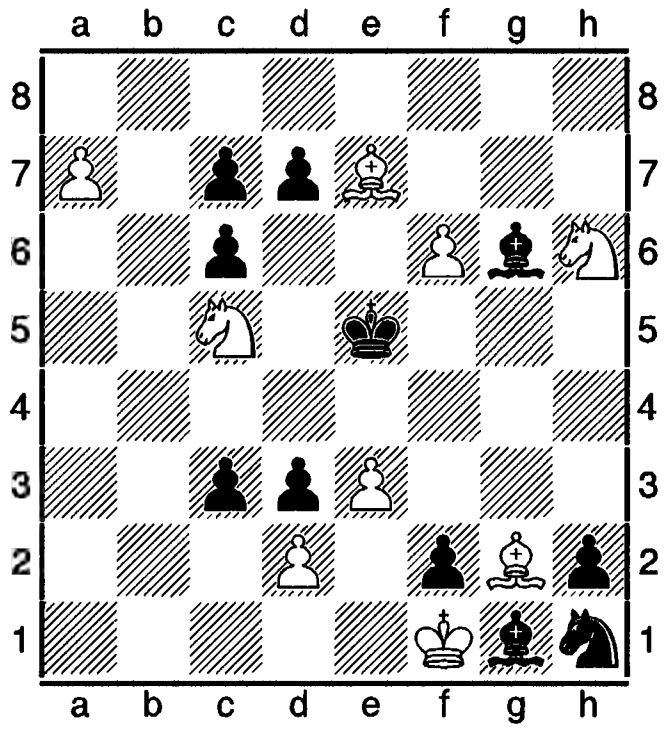

 # 7; б) S # 7 9+11

А) 1.Кxd7+ Крe6 2.Кf8+ Крe5 3.Кxg6+ Крe6 4.Кf4+ Крe5 (4. ... Крd7 5.Сh3+) **5.Кxd3+ Крe6 6.Кe5+! Крe5 7.d4++; б) Кxd3+ Крe6** (1. ...Сxd3++!) **2.Кf4+ Крe5 3.Кxg6+ Крe6 4.Кf8+ Крe5 5.Кxd7+ Крe6 6.Кc5+ Крe5 7.dc! Кc3++.** «Унікальним є кружляння білого коня за і проти годинникової стрілки в близнюках. Дивує й те, як автору задачі вдалося знайти такі прості й оригінальні мотивування маршрутів коня. Проте, виявляється, такі кружляння можна здійснити і в задачах на прямий мат» (М. І. Нагнибіда).

Рене (Rene) Олівер (нар. 21.12.1964) – французький шахіст, міжнар. майстер з 1985, міжнар. ґросмайстер з 1990. Ело 2014 = 2480. Учасник 6-и всесвітніх шахових олімпіад 1989-1997. У матчі «Спартакус» (Будапешт) – «Кліші» (Франція) 1988 двічі переміг міжнар. ґросмайстра І. Фараго.

О. Рене – І. Фараго.

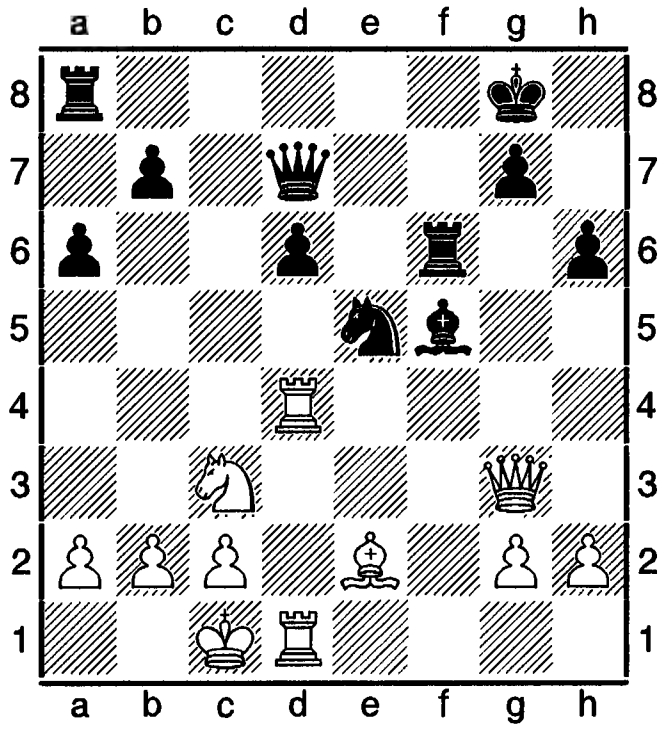

21.Сc4+! Кxc4 22.Kd5 Дc5 23.Кxf6+ Крh8 24.Ке4 Дc6 25.Дc3 Ке5 26.Кxd6, (1-0).

Рентген {від прізвища нім. фізика Вільгельма Конрада (1845-1923) Rontgen}- у звичайних шахах перебування сильної фігури на одній лінії з менш сильною далекобійною фігурою супротивної сторони, між якими перебувають інші фігури, після відведення котрих сильніша фігура може бути знищена.

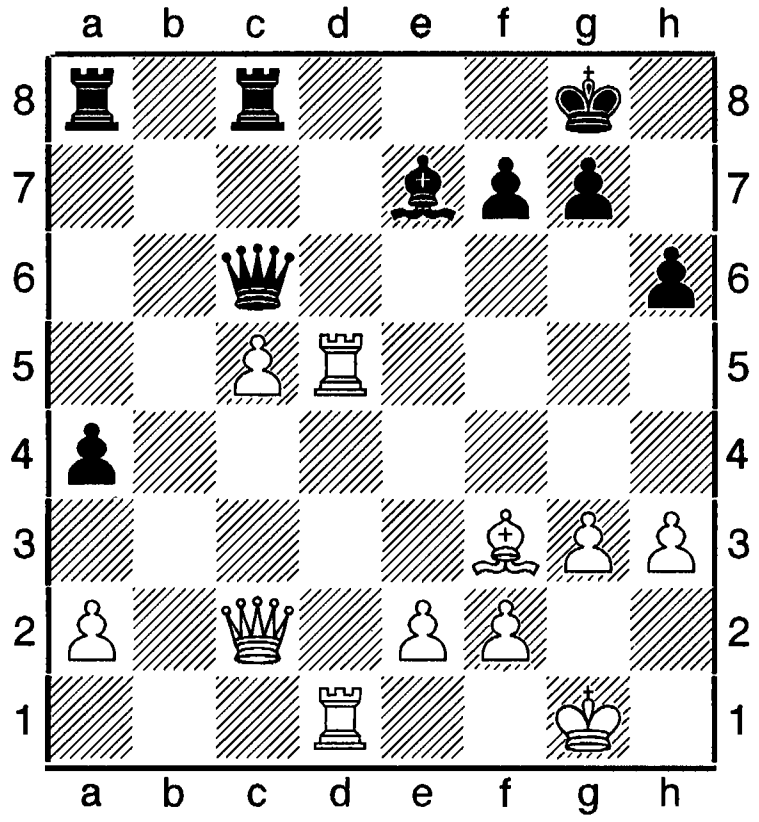

Білі починають

Під рентгеном може перебувати й незахищена однакова за потужністю фігура. Див. діаграму нижче.

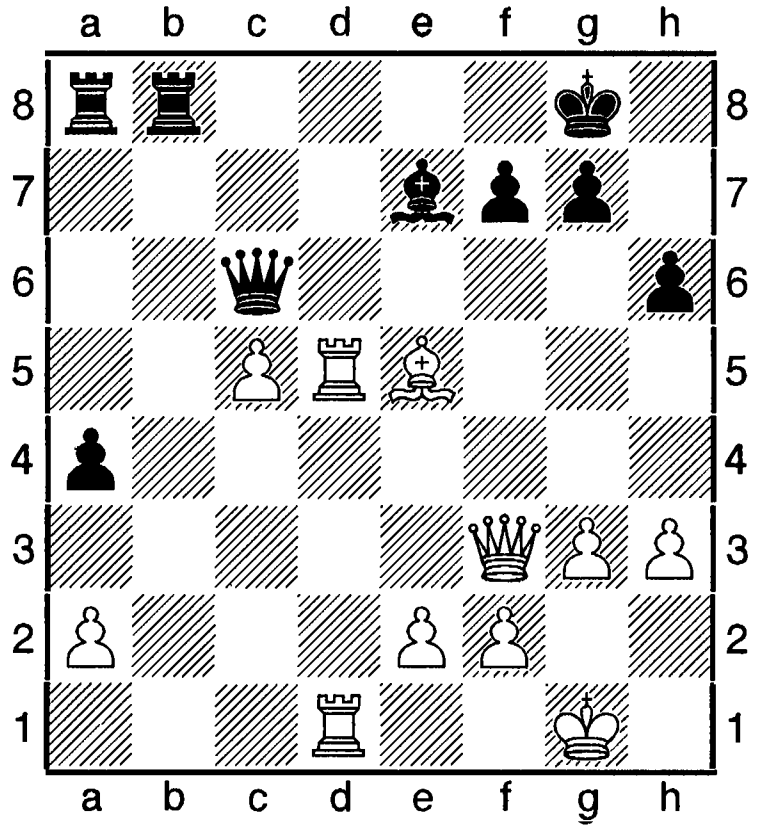

Хід білих

Р. у шаховій композиції - дія фігури на поля матової зони через фігури супротивної сторони.

Ренч (Rensch) Даніель (нар. 1985) – шахіст США, міжнар. майстер. Ело 2012 = 2410. 76-й у списку 100 найсильніших гравців країни.

Репкова (Repkova) Єва (нар. 1975) – словацька шахістка, міжнар. майстриня. Ело 2012 = 2423. Найсильніша шахіска в країні. На т-рі в Білі 2004 посіла 3-5-е місце.

Репринцев Олександр Васильович (нар. 08.12.1958, Дніпропетровськ) – український шахіст, міжнар. майстер. Ело 2009 = 2428 (Україна), 2400 (ФІДЕ). Бронзовий призер ч-ту України в Алушті 1997, переможець відкритого Кубка США з гри в бліц 1996, 1997. На ч-ті України 1991 (14), в ч-ті України серед ветеранів у Миколаєві 2005 (9).

Ретинський Володимир Миколайович (нар. 26.02.1965, АРК) – український шахіст, міжнар. майстер, міжнар. арбітр з 2004. Ело 1998 = 2395.

Реті (Reti) Ріхард (26.05.1889, Пезинок, що біля Братислави, - 06.06.1929, Прага) – словацький і чеський шахіст, ґросмайстер, шаховий теоретик і композитор. Шаховий літератор. Розпочав грати у Відні. Найкращі рез-ти в міжнар. змаганнях: Відень 1909 (1), 1909-1910 (1), 1912 (2), 1913 (3); Аббація, нині Опатія 1912, гамбітний т-р (3-4); Мангейм 1914 (4-6); Кашау, нині Кошице 1918 (1); Ґетеборг, Відень, Амстердам 1920 (1); П'єштяни 1922 (5); Теплице 1922 (1-2); Карлові-Вари 1923 (4-5); Шевенінген 1923 (3-5); Острава і Відень 1923 (2); Нью-Йорк 1924 (5); Маріанське-Лазнє 1925 (5-6); Бад-Гамбург 1927 (2); Відень, Гісен, Стокгольм 1928 (1); Дортмунд 1928 (2); Брно 1928 (1-2); Бад-Кіссінген 1928 (6).

Очолював команду Чехословаччини на 1-й олімпіаді 1927 (11, 5 очок з 15). Зіграв у 9-х матчах, з них виграв 3, 1 звів унічию: з Д. Брейєром – 5,5 на 1,5; А. Олландом – 6 на 4; М. Ейве – 3 на 1 (1920), С. Тартаковером – 3 на 3 (1919). Часто змагався в сеансах. У сеансі одночасної гри наосліп у Сан-Паулу встановив світовий рекорд, зігравши за 29-а шахівницями з рах. + 20, - 2,= 7.

Шаховий художник і новатор, Р. був одним з найяскравіших представників гіпермодернізму в Ш. (див.ст. «Гіпермодернізм»). Зробив вагомий внесок у напрацювання теорії напіввідкритих початків. Теоретично обґрунтував нову дебютну систему, яка названа його іменем (див. ст. «Реті дебют»). «Реті – яскравий тип художника, який боровся не стільки зі своїми суперниками, скільки із самим собою, з власними ідеями і сумнівами (С. Тартаковер).

Реті - Х. Р. Капабланка. Нью-Йорк, 1924.
1.Kf3 Kf6 2.c4 g6 3.b4 Cg7 4.Cb2 0-0 5.g3 b6 6.Cg2 Cb7 7.0-0 d6 8.d3 Kbd7 9.Kbd2 e5 10.Дc2 Te8 11.Tfd1 a5 12.a3 h6 13.Kf1 c5 14.b5 Kf8 15.e3 Дc7 16.d4 Ce4 17.Дc3 ed 18.ed K6d7 19.Дd2 cd 20.Cxd4 Дxc4 21.Cxg7 Крxg7 22.Дb2+ Крg8 23.Txd6 Дc5 24.Tad1 Ta7 25.Ke3 Дh5 26.Kd4 Cxg2 27.Крxg2 Де5 28.Кc4 Дc5 29.Кc6 Tc7 30.Ke3 Ke5 31.Td5, (1-0).

Етюдні композиції Р. відзначаються глибиною задуму і парадоксальністю розв'язку. Етюд у «Каганс нойєсте шахнахріхтен» 1921 – взірець такого розв'язку.

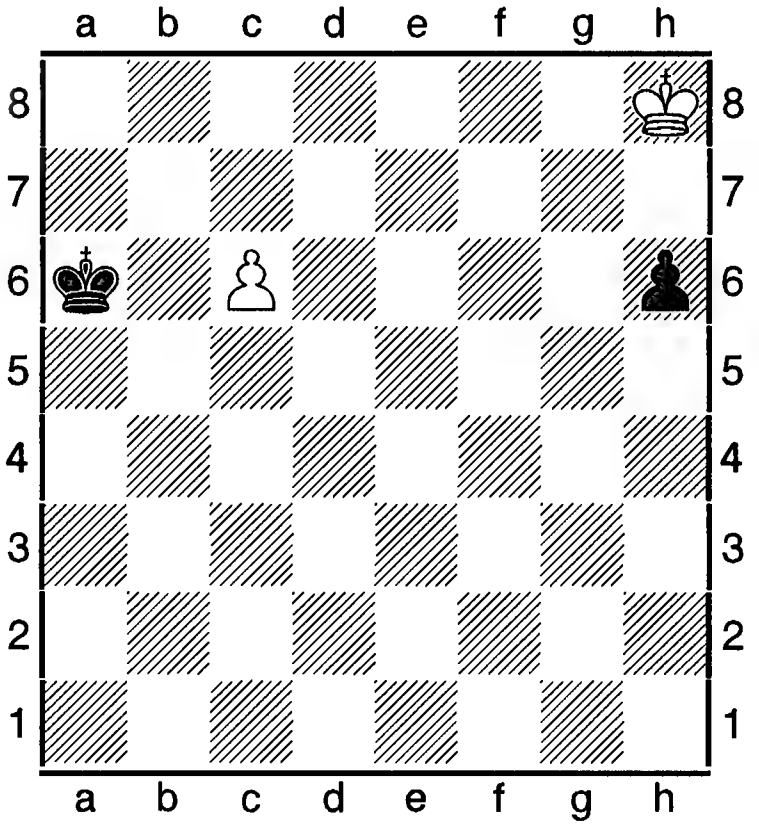

Хід чорних. Нічия.

1. ... h5 Крg7 h4 3.Крf6 h3 4.Крe6 h2 5.c7; 3. ... Крb6 4.Крe5 h3 5.Крd6 h2 6.c7.

Р. Реті, 1928

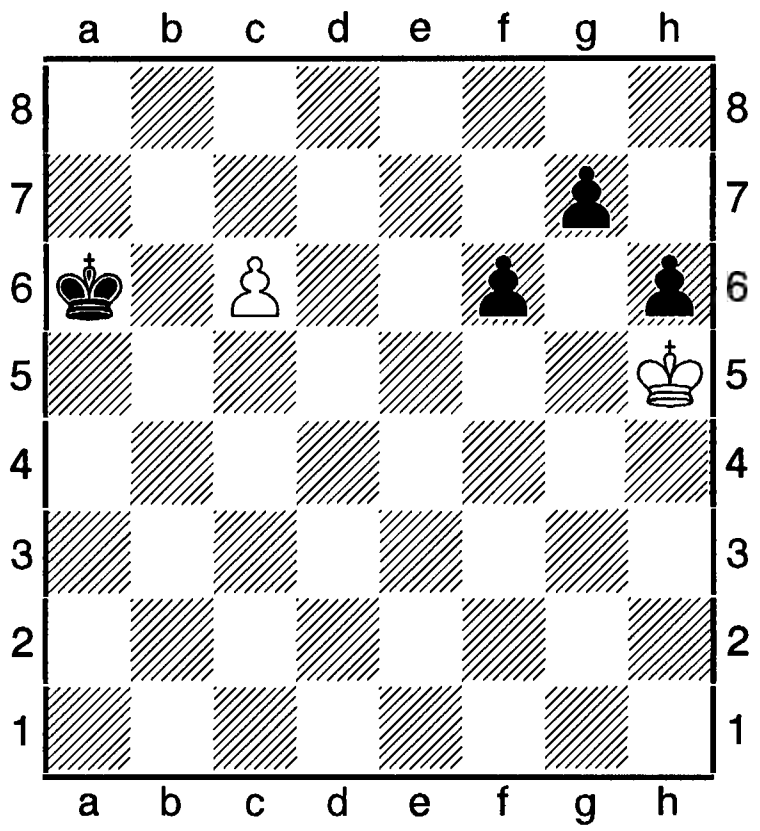

= 2+4

Єдиний пішак білих досягає нічиєї проти трьох зв'язаних прохідних пішаків суперника: **1.Крg6! Крb6 2.Крxg7 h5 3.Крxf6** і т.д., **1. ... f5 2.Крxg7 f4 3.Крf6 f3 4.Крe6 (e7),** нічия.

З 1949 у Чехословаччині проводилися меморіали Реті.

Література: Р. Реті, Нові ідеї в шаховій грі, 2-ге вид., М., 1924; його ж, Сучасний підручник шахової гри, 3-є вид., М., 1981 (усі в перекладі російською мовою); Мандлер А., Етюди Р. Реті, М.-Л., 1931 (російською); Golombek H., Reti's best games of chess, L., 1954; В. М. Арчаков, Ґросмайстерські композиції (шахові задачі й етюди), К., 1985 (російською мовою); Я. Шайтар, «Реті», в кн. ШЕС під ред. А. Карпова, М., 1990 (російською мовою); «Індекси шахових дебютів» в газ.«Ладья» від 19 вересня 2009 з посиланням на джерело: www. gambiter. ru.

Реті дебют (A04-A09): 1.Кg1-f3 d7-d5 2.c2-c4

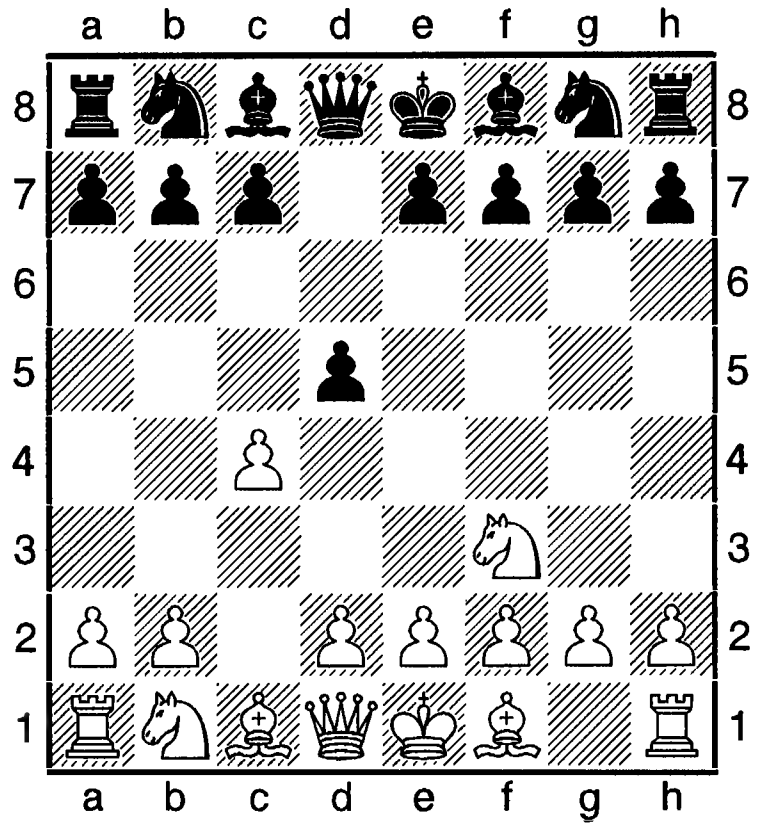

Р. д. у деяких старовинних джерелах називається дебютом Наполеона. Наполеон на острові Святої Гелени 1815 **1.Кf3** зіграв проти генерала Бертрана. Далі було: **1. ...Кc6 2.e4 e5 3.d4 Кxd4 4.Кxd4 ed 5.Сc4 Сc5 6.c3 Де7 7.0-0 Де5** (7. ...d3) **8.f4!dc+ 9.Крh1 cb 10.Сxf7+ Крd8 11.fe baД 12.Сxg8 Се7 13.Дb3 a5 14.Tf8+! Сxf8 15.Сg5+ Се7 16.Сxe7+ Крxe7 17.Дf7+ Крd8 18.Дf8++.** Потім його називали початком Цукерторта (Ем. Ласкер). Деякий час хід коня був вступним до маловідомого «шосейного гамбіту: **1.Кf3 d5 2.c4» .** Система зустрічалася 1923 у змаганні клубів Landstrasse – Wien West {«Ландштрассе»-шосе (назва однієї з головних вулиць у Відні)}.

Цей дебют належить до закритих початків. Вперше глибоко дослідив і проаналізував та часто застосовував у офіційних змаганнях словацький майстер Ріхард Реті (звідси й назва).

За задумом білі атакують не слабкий пункт **e5,** а сильний – **d5** шляхом **c2-c4** з наступним **g2-g3** і **Cf1-g2.** У деяких варіантах виникають позиції, притаманні обороні Грюнфельда (з переміною кольору), англійському початкові й т. д. У сучасній шаховій практиці є популярним.

А. Класична система:

1). 2. ... dc 3.Ка3 { а) 3.Да4 Кc6 4.Ке5 Cd7 5.Kd7 Дd7 6.Дc4 e5 =; **б)** 3.e3 Се6! 4.Кg5 Cd5

5.e4 Cc6 6.Cc4 e6=} **3. ...c5** (3. ...Kf6!? 4.Kc4 e6 5.g3 b6 6.Cg2 Cb7 7.0-0 Ce7 8.d3 0-0 9.a3 c5 10.Cd2 Kc6 11.Tb1 b5 12.Ke3 Дb6 13.b4! з незначною перевагою (Андерссон - Разуваєв, 1974) **4.Kxc4 Kc6 5.b3 f6 6.Cb2 e5 7.g3 Kge7 8.Cg2 Kd5 9.0-0 Ce7 10.Kh4!**

{Гра може перейти до невідхиленого даминого гамбіту: **2. ... dc 3.e3 c5** чи 3. ... Kc6 4.Cxc4 e5 5.d4 e4! Kfd2 Дg5 ~ (Мадерна - Штальберг, 1942) **4. Cxc4 Kf6 5.0-0 e6 6.d4}.**

2). 2. ...c6 3.b3 Cf5 4.g3 Kf6 5.Cg2 e6 6.Cb2 Kd7 7.0-0 h6 8.d3 Cc5 9.Kd2 0-0 10.a3 a5 11.Cc3 Де7 12.Дc1! з ліпшими шансами в білих.

3). 2. ...e6 3.b3 Kf6 4.g3 Ce7 5.Cg2 0-0 6.0-0 c5 7.cd Kxd5 8.Cb2 b6 9.Kc3 Cb7=.

4). 2. ... d4 3.e3 Kc6 4.ed Kxd4 5.Kxd4 Дxd4 6.Kc3 e5! 7.d3 Cc5 8.Ce3 Дd6 9.Kb5 Де7 10.Cxc5 Дxc5 11.d4 ed 12.Дxd4 13.Kxd4 Cg4 14.f3 0-0-0 = (Катетов - Альохин, 1943).

Б. Модерн-Реті (раннє фіанкетування королівського стрільця):

1). 1.Kf3 d5 2.g3 c5 3.Cg2 Kc6 4.0-0 e6 5.d3 Kf6 (5. ... Cd6 6.e4 Kge7 7.Kbd2 0-0 8.Kh4!? f5 ~ з незначною перевагою) **6.Kbd2 Ce7 7.e4 0-0 8.Te1 b5** (8. ... Дc7 9.e5 Kd7 10.Де2 b5 11.Kf1a5 12.h4 b4 13.K1h2, в перспективі чорні можуть зрівняти шанси) **9.e5 Kd7 10.Kf1 a5 11.h4 b4 12.K1h2 Ca6 13.Cf4 a4! 14.a3! ba 15.baTb8! ~.**

2). 7. ... b6!? 8.Te1 Cb7 9.c3 Дc7 10.Де2 (10.e5 Kd7 11.d4 cd 12.cd Kb4! 13.Te3 Дc2!, чорні вирівняли гру) **10. ... h6! { а)**11.e5 Kd7 12.a3 g5 13.h3 0-0-0 14.b4!?~ **б)** 11.a3!?}.

3). 2. ...Kf6 3.Cg2 Cf5 4.d3 e6 5.0-0 Ce7 6.Kbd2 h6 7.b3 0-0 (7.Де1 Ch7 8.e4 0-0 9.Де2 c6 10.h3 Kbd7=) **8.Cb2 c6 9.Де1 Kbd7 10.e4 Ch7 11.Де2 a5! 12.a4** (12.a3 c5! з неясною позицією) **12. ... Kc5!? =.**

В. Інші продовження:

1). 1.Kf3 f5 2.e4 (гамбіт Лисицина) **2. ...fe 3.Kg5 e5** (3. ...Kf6 4.d3 e5 5.de Cc5 6.Cc4 Де7 7.Cf7+ Kpf8 8.Cb3!) **4.d3 e3 5.Cxe3 Kc6 6.c4!** і в білих краще (Ботвинник).

2). 1.Kf3 d5 2.b3 c5 3.e3 (А. Німцович).

3). Варіанти 1.**Kf3 d5 2.d3** чи **2.g3** часто переходять до староіндійського чи каталонського початків, але інколи мають за ціль уникати класичних продовжень Р. д. У випадку **2.g3 Kf6 3.Cg2 g6 4.b4** чорним теоретики рекомендують **4. ...Дd6 5.b5 a6!**

Реті дебют у партіях сучасних майстрів.

Л. Аронян - В. Крамник. Ніцца, 2009 (А13).
1.c4 e6 2.Kf3 d5 3.cd ed 4.g3 Kf6 5.Cg2 Cd6 6.0-0 0-0 7.Kc3 Te8 8.d3 h6 9.Дc2 c5 10.e4 Kc6 11.Kxd5 Kxd5 12.cd Kb4 13.Дb3 Cf5 14.Ke1 Дc7 15.Дc4 Tab8, у чорних ліпше.

Мірошниченко - Майоров. Франція, 2009 (А11).
1.g3 Kf6 2.Cg2 d5 3.Kf3 c6 4.c4 dc 5.0-0 Kbd7 6.Дc2 Kb6 7.a4 a5 8.Ka3 Дd5 9.Ke1 Дf5 10.e4 Дh5 11.d3 e5 12.dc Kbd7 13.f3 Kc5 14.Ce3 Ce7 15.Kd3, у білих сильніше.

Раджабов - Алексеєв. Еліста, 2009 (А13).
1.c4 e6 2.Kf3 Kf6 3.g3 b6 4.Cg2 Cb7 5.0-0 Ce7 6.b3 0-0 7.Cb2 d5 8.e3 Kbd7 9.Kc3 a6 10.Де2 Cd6 11.d3 Де7 12.Kh4 g6 13.f4 c6 14.e4 de 15.Kxe4 Kxe4 16.Cxe4 Kf6 17.Cg2 з перспективою.

Ельвест - «Рибка». Таллінн, 2007 (А09).
1.Kf3 d5 2.c4 dc 3.e3 Ce6 4.Kg5 Cd5 5.e4 e6 6.ed Дxg5 7.de fe 8.d4 Дg6 9.Ce2 Kf6 10.0-0 Kc6 11.Cxc4 0-0-0 12.Cxe6+ Kpb8 13.d5 Cc5 14.Ce3 Cxe3 15.fe Дg5 16.Kc3 Дxe3+ 17.Kph1 Kb4 з кращим продовженням.

Левенко - Маторин. Київ, 2005 (А06).
1.Kf3 Kf6 2.b3 d5 3.Cb2 Cf5 4.e3 h6 5.Ce2 e6 6.0-0 Cd6 7.c4 c6 8.Kc3 0-0 9.Tc1 Kbd7 10.Kd4 Ch7 11.f4 dc 12.bc e5 13.fe Cxe5 14.Kf5 Te8 15.Де1 Да5 16.Дf2 Cc7 17.Kd5, з ліпшими можливостями.

Панцулая - Бареєв. Беер-Шева, 2005 (А13).
1.Kf3 d5 2.c4 c6 3.g3 dc 4.Cg2 e6 5.0-0 b5 6.d3 cd 7.Ke5 Cb7 8.a4 b4 9.a5 Ke7 10.Kxd3 Ka6 11.Да4 Kd5 12.Td1 Дc8 13.e4 Kf6 14.Cd2 Ce7 15.Cxb4 Kxb4 16.Kxb4 0-0 17.Tc1 Tb8, у чорних краще.

Л. Аронян – В. Ананд. Ханти-Мансійськ, 2014. Реті дебют (А 11).
1.c4 c6 2.Kf3 d5 3.Дb3 (не дуже популярний хід у цій позиції) **3...d4 (N) 4.e3 c5!? 5.Дb5+ Kc6 6.Дчc5 e5 7.Дb5 a6 8.Дb3** (з 8 перших ходів білі виконали 5 ходів дамою – у чорних відмінна компенсація за пішака!) **8.**

...Ce5 (8. ...Kf6!?) **9.d3 Kf6 10.e4 0-0 11.Ce2 Cb4+ 12.Kbd2 a5 13.0-0 Kd7 14.Дd1 Cd6 15.Ke1** (комп'ютер пропонує 15.Kb1!? зе переведенням коня на b5. Але 15. ...Kc5 16.Ka3 f5 17.ef Cxf5 18.Kb5 Cb8 19.b3 Kb4 20.Ca3 Ta6 активність чорних набирає загрозливого характеру) **15. ...Kc5 16.Kb3 Ka6 17.Kd2 Kc5 18.Kb3 Ka6 19.Kd2 =** (фрагменти з коментаря С. Квасова).

Література: Я. Б. Естрін, М. М. Калініченко, Шахові дебюти. Повний курс, М., 2008 (російською мовою); «Індекси шахових дебютів» в газеті «Ладья» за 19 вересня 2009 з посиланням на сайт www. hambiter. ru.; Ю. Гуфельд, Коротка енциклопедія шахових дебютів, К., 1982; А. Мацукевич, «Дебют орангутанга» в ж. «64-шо», № 22, 23, 1988; «Ладья» за 2005-2009.

Ретрактор {від ретроактивність (лат. retro – назад і activus – діяльний, дійовий)} – у шаховій композиції задача з жанру ретроаналізу (див. «Ретроаналіз»): на шахівниці штучно створюють позицію із завданням забрати назад один чи декілька ходів з боку білих і чорних, щоб одна зі сторін могла дати мат другій за певну кількість ходів. Винайдення ретракторів належить англійській проблемістці Е. Берд (див. ст. «Берд»).

Ретроальбом {від лат. retro – назад і франц. album, від лат.album (aibus – білий) – біла таблиця (книга або зошит)} – видання «Альблма ФІДЕ» з найкращими творами попередніх років (див ст. «Альбом ФІДЕ»). Перший Р. виданий за 1945-1955.

Ретроаналіз (ретроградний аналіз) (від лат.retrohradus – той, хто задкує) – як термін означає таке розташування на шахівниці фігур, яке було попередником даного, давню гру чи які-небудь її елемени. За допомогою Р. визначають легальність позиції, можливості рокірування чи забирання на проході, чергу ходу, наявність тієї чи іншої фігури в початковій позиції чи появу її в результаті перетворення пішака тощо. Ретрозадачі появилися в середині 19 сторіччя. Напрацювання у цій галузі шахової композиції пов'язані перш за все з іменем С. Лойда (див. «Лойд»). 1925 Т. Доусон видав книгу «Ретроградний аналіз» (див. також «Ретрактор», «Кисляк»).

Ретроградний аналіз в Україні – як вид шахової творчості все більше набуває популярності. Шахові композитори України є переможцями зарубіжних конкурсів і пропагують цей жанр проблемістики серед українських любителів шахів. У конкурсі на приз газети «Вечірній Донецьк» 1979-1980 переміг М. Тачинський. У заході, проведеному газетою «Черкаська правда» 1980-1981 взяв участь 101 автор із 203 композиціями. У цьому тематичному конкурсі (задачі-мередити з ретроаналітично обґрунтованим першим ходом чорних) переміг В. Затульний. У конкурсі газети «Черкаська правда» брали участь й композитори Росії, Азербайджану, Молдови, Казахстану та інших країн. Найкращим серед них був москвич А. Корнилов, а спеціальний приз одержав кишинівець М. Молдавяну за вдалу мініатюру.

У конкурсі «Запорізької правди» 1981-1982 брало участь 55 міст колишнього СРСР. Тут найсильнішими були українські проблемісти Л. Любашівський і С. Сидельников.

В. Затульський, 1981.

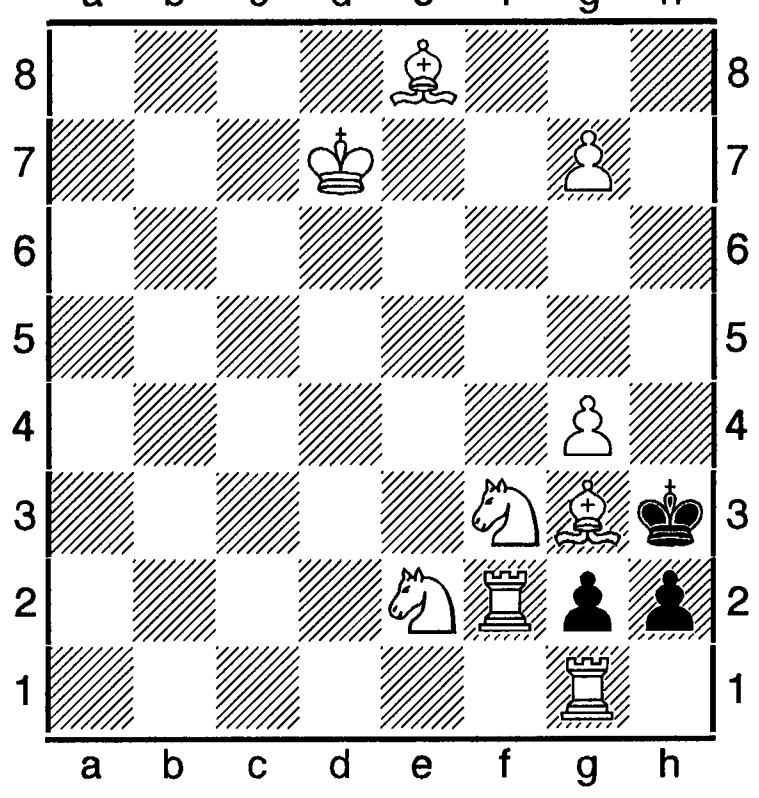

 # 2 **9+3**

0 ... h1С! 1.g8С! (1.g8Д? – пат) **Крxg4 2.Се6++, 0. ... h1Д 1.Ch5 і 2.Kg5++, 0. ... Крxg4 1.g8Д+ Крf5 2.Дg6++, 1. ... Кfxg1+ Крxg4 2.g8Д** (Т)**++, 0. ... h1К 1.Ch5 Кxg3 2.Kf4++.**

А. Корнілов, 1981.

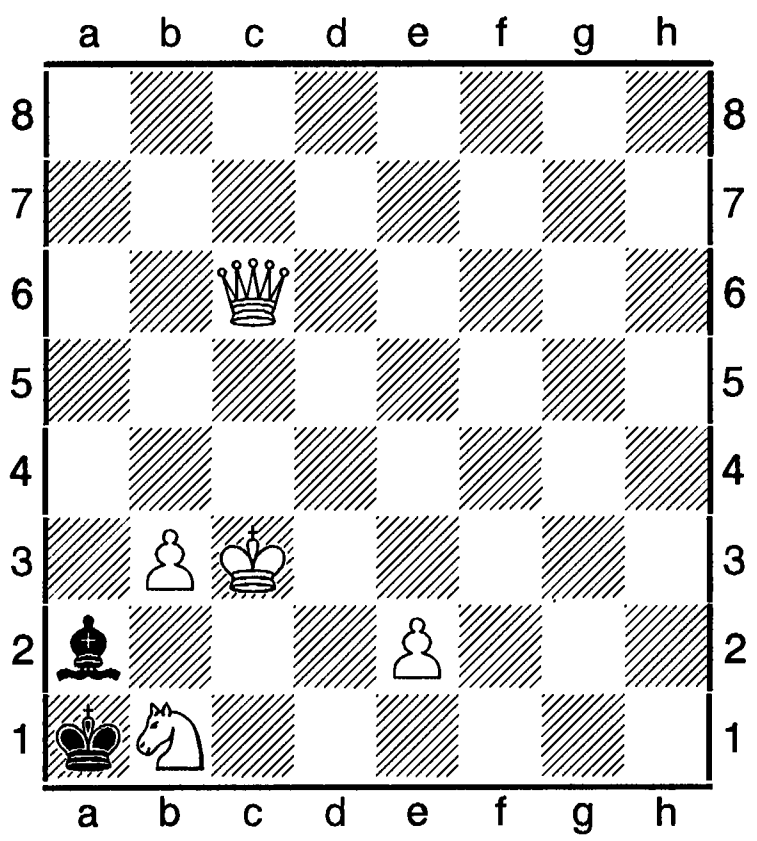

 # 2 **5+2**

0. ...Cxb1 1.Дh1 Кра2 2.Да8++ і **0. ... Cxb3 Крxb1 2.Дh1++.**

Л. Любашівський, С. Сидельников, 198

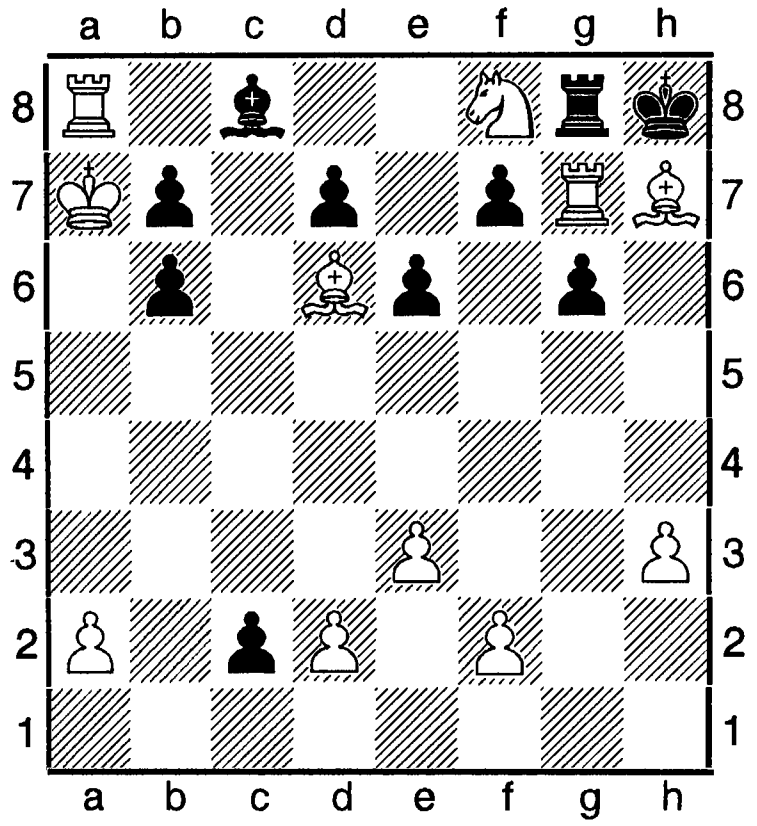

 # 1 **12+11**

Баланс чоних: 11 фігур на шахівниці, 4 знято білим пішаком «с» (c x d x e x f x g – g8 С) + a7; b8 С = 16. Баланс білих: 12 (на шахівниці) +3 (h7xg6, g7xh6, a7xb6) +1 (Cc1) = 16. Ретрогра: **1.c3-c2 Крb8-a7 2.c4-c3 Крc7-b8 3.c5-c4 Крd8-c7 4.c6-c5 Cb8-d6 5.c7-c6 a7 x b8С.** Отже, чорні могли зробити останній хід, тому **1.Тxg8++.** Прихований ретробаланс чорних фігур з неочікуваною темпогрою і двома перетвореннями білих фігур у стрільців.

На міжнародний рівень вийшли такі майстри ретроаналізу, як: М. Ташинський, Ю. Гордіан, В. Столяров, В. Мельниченко, Л. Любашівський, С. Сидельников та інші.

Учитель музичної школи із Сімферополя Леонід Бородатов в цей час почав складати ортодоксальні задачі й на ретораналіз, та перевагу надав другим. Його твори відзначалися нескладними позиціями, але з родзинкою.

Л. Бородатов, 1977.

Критична позиція. Гра: **1.Те2! Ка3 2.Ch3! Кс2 3.Ке1! Kb4 4.Kg2 К4d3! 5.Ке2 Kd1!** (будь-який інший білій фігурі е1 недосяжне) **feС+ 7.Kf2 Кfxf2 8.Kd1 Крf1! 9.Kxf2 Кxf2 10.Тxf2+ Крg1,** і перед нами початкова позиція – **1.Тxe1++.** Четверо коней забрано на одному полі! Бородатов надавав великого значення ретротемі «останній хід», а також темі ретропату в ретроматі. Опрацюванню цієї теми присвячена стаття, опублікована 1982 у журналі «Тем-64» (Франція). Він скомпонував на цю тему багато творів. Друга стаття, опублікована в тому ж виданні, ілюструє нові відкриття у найдавнішій ретротемі – доведення нелегальності забирання на проході. До нього дана тема розроблялася понад 100 років.

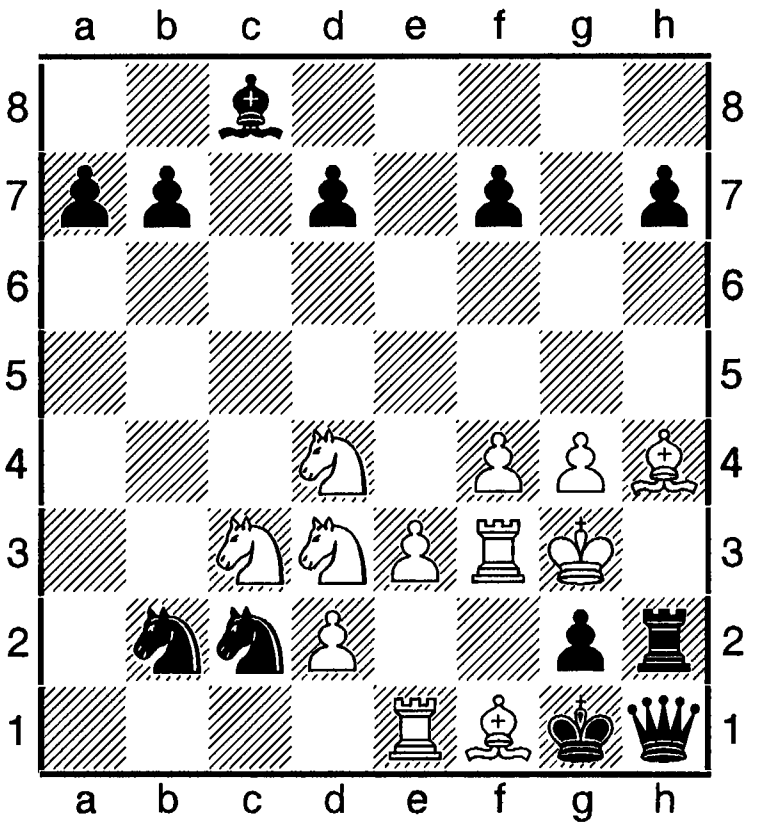

Л. Бородатов, 1982.

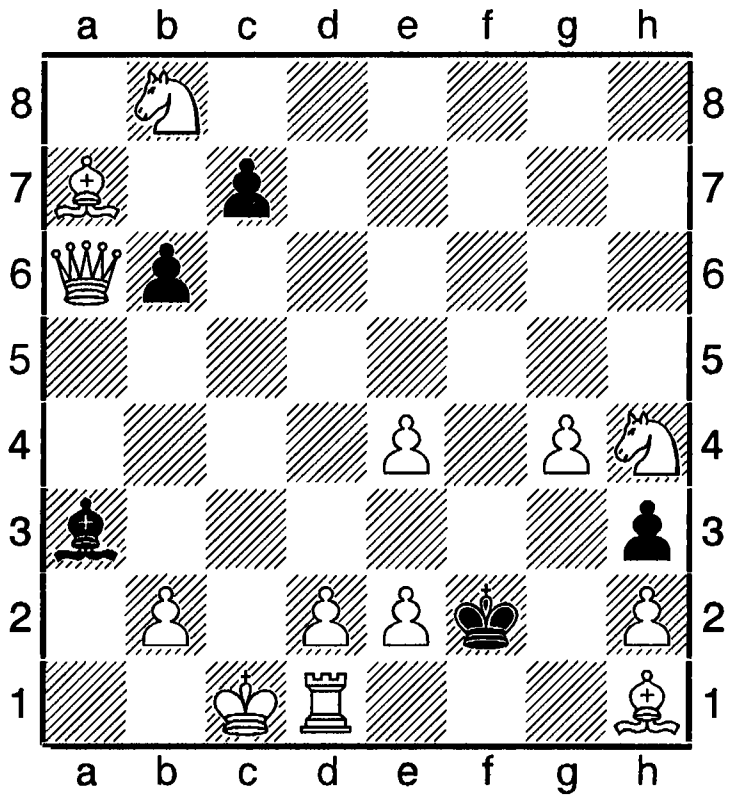

Чорні і білі забирають назад хід, і білі дають мат за 2 ходи

1.Крg1xTf2 0-0-0+ і 1.Кf3+ Крxh1 2.0-0-0+, а до того було **2.b7-b6** і т. д. Хибний слід **1.b7-b6 e3-e4+ і 1.Дf6+ Крхe2 2.Дf1++,** але після 2.Крg1xTf2 3.0-0-0? – ретропат.

Одним з найсильніших в Україні зі складачів задач на ретроаналіз був луганчанин Олександр Кисляк (див ст. «Кисляк). Його задачі мають вищу складність і здобули високі місця на змаганнях будь-яких категорій. Значне місце в творчості цього майстра посідають задачі на тему забирання перетворених фігур, де композиторові вдалося відшукати нові механізми забира-ня. Особливо йому вдавалися задачі-таски на пресі найкоротшої доказової партії.

А. Кисляк, 1982.

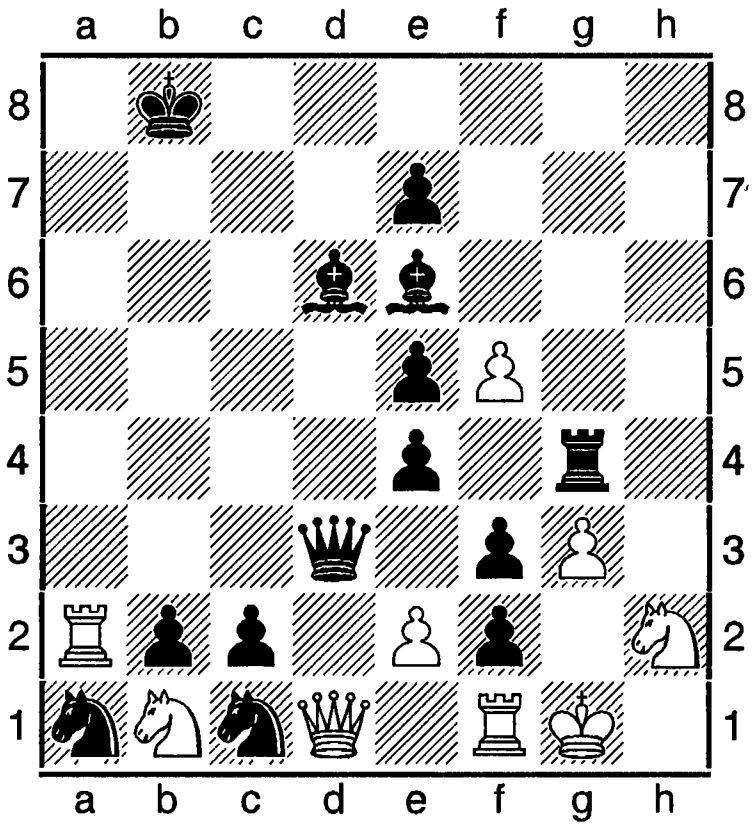

Позиція після 41-го ходу чорних. Як проходила гра?

1.f4 d6 2.g3 g5 3.b4 Се6 4.b5 Кс6 5.b6 Дb8 6.ba b5 7.Сh3 b4 8.a4 b3 9.a5 Дb5 10.a6 0-0-0 11.a8С Сg7 12.a7 Кb4 13.Сf3 Ка2 14.a8С Крb8 15.Сae4 d5 16.Сhg4 de 17.c4 Td7 18.c5 Кh6 19.cb b2 20.cd c5 21.d8С Кf5 22.d4 h5 23.d5 Кd4 24.Сb6 Кb3 25.d6 c4 26.Сf2 Се5 27.f5 hg 28.Сf4 Кас1 29.d7 Th4 30.d8С gf 31.Сdb6 gf 32.Сbe3 ge3 33.Ta2 Tf4 34.h4 c3 35.hg c2 36.h6 Сd6 37.h7 Дd3 38.h8С Ка1 39.Се5 f6 40.Кh3 fe5 41.0-0 ef+. Забрано 5 пертворених білих стрільців!

Андрій Фролкін (Київ) опублікував свою першу задачу 1973, котра відразу ж здобула 1-й приз у тематичному конкурсі ж. «Шахи в СРСР» («Шахмати в СССР»). На базі напрацьованого матеріалу опублікував дві статті, присвячені темі відродження в ретрогрі не менше трьох перетворених фігур. Ця тема так і називається – тема Фролкіна. У середині 1980-х було надруковано 60 композицій, серед яких відому зацікавленість представляють задачі-рекорди. Прихильник колективної творчості: в активі є спільні праці із вітчизняними і зарубіжними авторами. Так, разом з В. Кеймом (Німеччина) вдалося на 2 фігури перевершити рекорд Л. Бородатова.

А. Фролкін, В. Кейм, 1980.

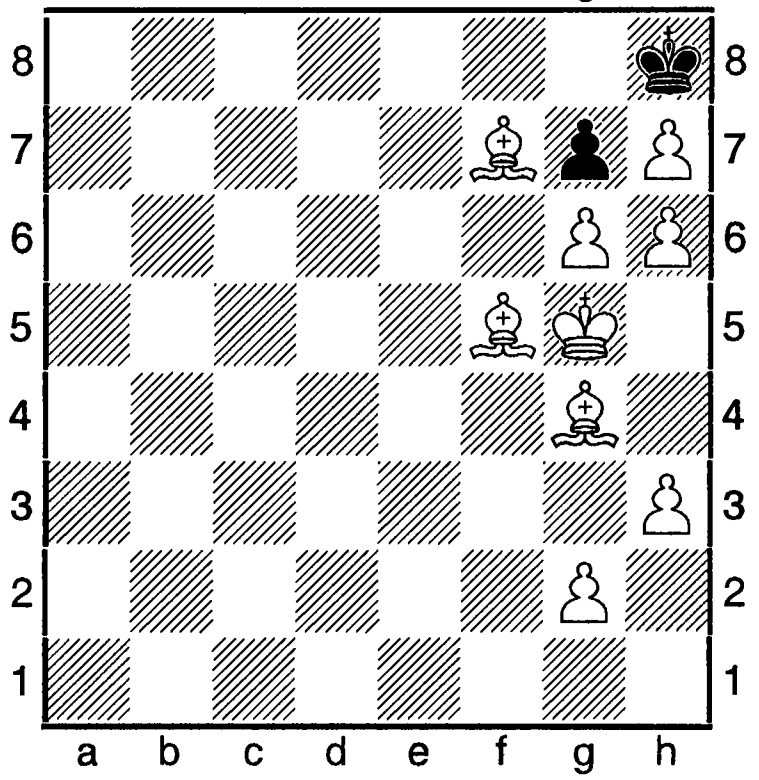

Останній хід? 10+2

Білі пішаки збили всі фігури чорних, яких не

вистачає на шахівниці і котрих можна розпатувати тільки так: **1. ... g3х п. h4 2.h5-h4 fxg3** і т. д. А. Фролкін, М. Кайо, 1982.

Білі: Крe2, Де6, Та4, Td7, Cb4, Kd1, Ke1, пп. a2, b2, c2, c4, f7, g2, g3, g6 (15); чорні: Крc6. Дd8, Та8, Kb8, Ke7, Cc8, Cf8, пп. a7, b7, c7, g7 (11).

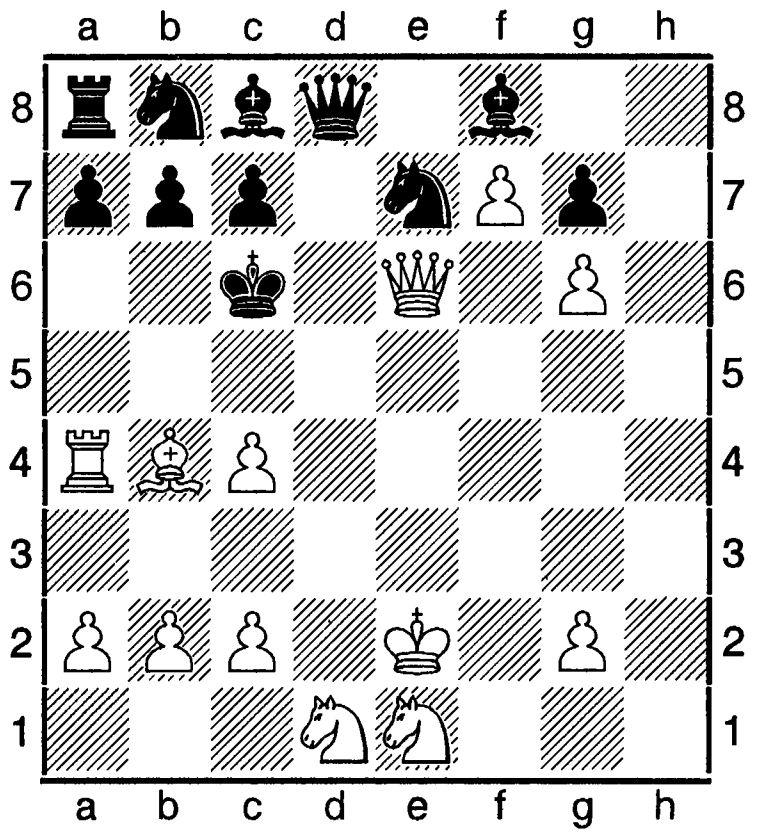

Найкоротша доказова партія у 45 напівходів. Єдиний порядок ходів: **1.e4 d5 2.e5 Крd7 3.c6+ Крc6 4.ef e5 5.h4 e4 6.h5 e3 7.Th4 e2 8.Та4 efC 9.Дg4 Cc4 10.d3 c4 11.dc d3 12.Kf3 d2+ 13.Крe2 d1T 14.Ke1 Td6 15.Cd2 Tg6 16.hg h5 17.Ca5 h4 18.Kc3 h3 19.Td1 h2 20.Td7 h1K 21.Kd1 Kg3+ 22.fg Ke7 23.Де6 ++.** Чорні пішаки спочатку були пертворені в туру, стрільця і коня, а після цього були збиті білими пішаками.

Задачі на ретроградний аналіз в Україні публікують газета «Ладья» (Донецьк), журнал «Проблеміст України».

Ретробаланс (ретро і баланс від франц. balance, буквально – вага, рівновага) – у ретроградному аналізі сума фігур на шахівниці одного кольору і «очевидних» невідворотних забирань фігур того ж кольору в ретрогрі. Визначення Р. білих і чорних є одним з головних моментів розвязування більшості ретрокомпозицій.

Ретробатарея – у ретроградній композиції конструкція (зазвичай внутрі вузла), яка складається з далекобійної фігури одного кольору, короля протилежного кольору, на якого ця фігура націлена, та фігури («зв'язаної»), яка перебуває між ними однакового з королем забарвлення. Гра Р. полягає в ретроході «зв'язаної» фігури з лінії зв'язування та ставання на цю лінію фігури протилежного кольору в результаті ретрошаху.

Ретробухгалтерія – підрахунок ретробалансів у ретроградній композиції.

Ретроваріант – а) одинь з кількох варантів ретрогри у розв'язкові ретрокомпозиції; б) альтернативність у ретрогрі, пов'язана з особливим ходами і така, що впливає на виконання прямого завдання ретрокомпозиції з парціальним аналізом.

Ретровизволення фігури – в ретроградній композиції надання під час гри фігурі з нульовою чи обмеженою мобільністю необмеженої чи суттєвої свободи. Типовими прикладами Р. ф. є ретророзмурування і ретророзв'язування.

Ретровідродження (ретровідновлення) – а) ретрохід з поверненням на шахівницю збитої фігури; б) факт поверненя на шахівницю збитої фігури в процесі ретрогри.

Ретровічність – не обмежена у часі нічим опріч правила 50 ходів і правила триразового повторення позиції зворотновступна серія ретроходів, яка не може призвести до розв'язання позиції через неможливість передачі черги ходу (див. також ст. «Ретроопозиція»). У вужчому трактуванні Р. – серія ретрошахів і самошахів (так виглядають оборони від шахів у ретрогрі).

Ретровмотивування – мотивування в ретрогрі.

Ретровузол – фігурно-пішакова конструкція, розв'язок якої є важливим визначальним етапом для відновлення початкового розташування фігур у процесі розв'язування позиції, а також відповідна ділянка шахівниці (маються на увазі порожні, але суттєві для виконання завдання поля). Р. – стійка

конфігурація з трьох чи більше елементів (за наявності хоча б одного пішака та однієї фігури) з нульовим чи обмеженим ступенем свободи. У деяких Р. можливе вкраплення в їх середину чи виведення за його межі однієї чи кількох фігур, в тому числі й заміна фігури одного забарвлення фігурою іншого кольору на лінії зв'язування (гра ретробатареї). З точки зору класифікації Р. можна поділити на статичні (позбавлених елементів мобільності), мобільні, для яких притаманна участь в перестанолювальному рухові в середині вузла багатьох (біля половини) фігур, що створюють цей вузол (див. ст. «Ретрокарусель»), а також статичні з елементами мобільності. Визначальною ознакою Р. є наявність одного чи кількох критчних ретроходів (однозначних, дуальних чи альтернативних), без виконання яких розв'язок є неможливим незалежно від пресу часу. Якщо умова не виконується, тобто конфігурація цементується тільки пресом часу, то вона не є істинно класичним Р. Прикладом неістинного Р. є конструкція, що залишається на полях **a6, a7, a8, b6, b7, b8, c6, c7, d7, d8, e8, f7, f8, h8** після 22-го ходу білих у композиції Д. Петровича (див. ст. «Ретродрабинка»).

Література: Словник термінів шахової композиції (укладач М. Б. Басистий), К., 2004 (російською).

Ретрогармонія – у ретроградній композиції тема: чергування тематичних фігур в ретрогрі у висхідній (в напрямку пішак – кінь-стрілець-тура-дама-король) чи по низхідній (король-дама-тура-стрілець-кінь-пішак) послідовності. Під час прямування, протилежному ретрогрі (тобто від критчної позиції до діаграми), низхідний порядок подій змінюється на висхідний і навпаки.

В. Корольков, М. Плаксин, В. Левшинський. «Шахи в СРСР», 1981.

Білі: Kph5, Дh8, Te8, Tg5, Cc5, Cc8, Ka8, Kd6, пп a7, d4, g6, h7 (12); **чорні:** Kpc7, Tc6, Tf8, Cb8, Cg8, Kd8, Ke6, пп d7, f7 (9).

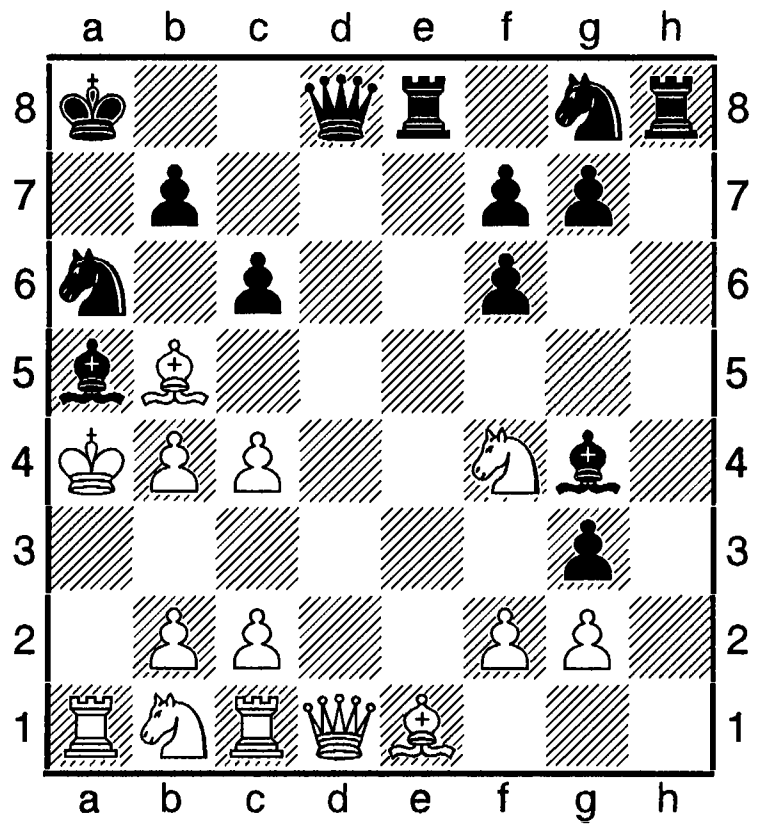

Розв'язати позицію.

Ретрогра: 1. ...b7xa8K # 2.Kpd7-c7 c7-c8C+ 3.Kpe7-d7 d7xe8T+ 4.Kpf6-e7 g7xh8Д – ретроперетворення чотирьох фігур (див. у додатку ст. «Альумвандлунг тема») у гармонійно висхідній послідовності (К, С, Т, Д).

Ретрогенезис (ретро і грец. henesis походження, поява) – послідовне розв'язування ретровузла.

Ретрогра – повернення назад ходів у процесі розв'язування ретрокомпозиції. Оскільки гра відбувається у зворотному напрямку до гри в шаховій партії, то в Р. візуально не буває шахів, перетворення пішака в фігури, забирань фігур, рокіровок. Замість них робляться ходи навпаки (ретроходи) - ретрошах, ретроперетворення, ретрозбивання (ретровідродження), ретророкіровка.

Ретродрабинка – в ретроаналізі тема, подібна за формою розв'язування до драбинки в ортодоксальній композиції: ретромарш зигзагами дами чи тури, що складається з ретроходу на одне поле з чергуванням ходів по вертикалях і горизонталях.

Д. Петрович, «Problem», 1981. МТ Б. Павловича. 1-й приз.

Білі: Kpf8, Дg7, Ta7, Cb1, Ch8, Ka8, Ka5, пп a2, b3, c4, d2, e2, f2, g3, h5 (15); **чорні:** Kph7, Дd8, Tc8, Tc7, Cb7, Ch4, Kb8, Ke8, пп a6, b6, c6, d7, e7, g6, g5, h6 (16).

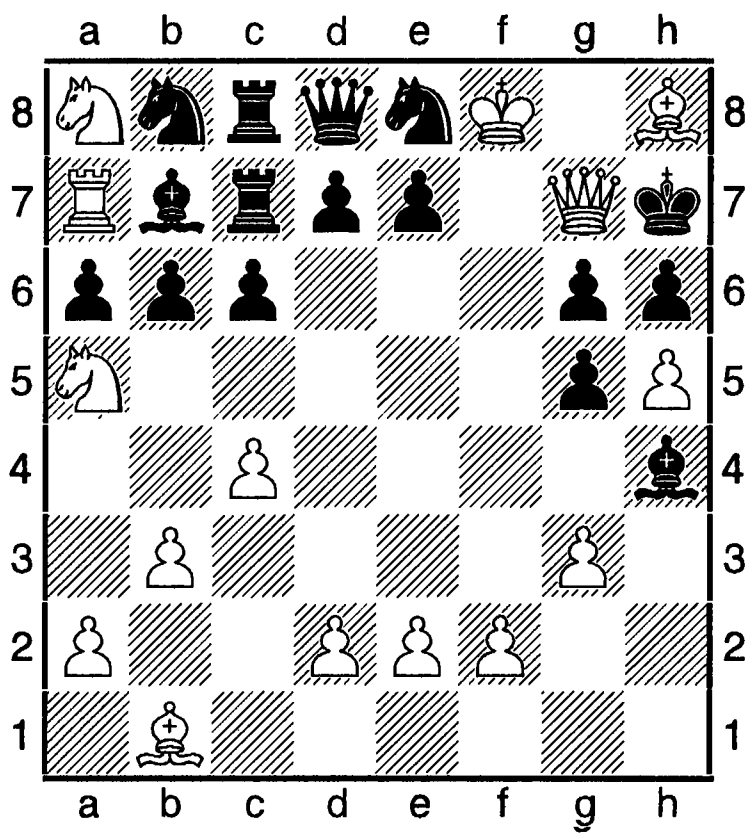

Виявити останній хід. Останній хід тільки 1. **...Да1-g7+!** Щоб зрозуміти, чому дама відступає саме на **a1**, потрібно продовжити ретрогру: **2.f7xTg6 Cb2-h8!** (два останніх ретроходи білих демонструють ретро-аналітичну версію ортодоксально-гетеробристольської теми) **3.Kph8-h7 Tf6-g6+ 4.Kph8-h7 Td4-e4+ 8.Kph7-h8 Td3-d4+ 9.Kph8-h7 Tc3-d3+ 10.Kph7-h8 Tc2-c3+ 11.Kph8-h7 Tc3-d3+ 10.Kph7-h8 Tc2-c3+ 11.Kph8-h7.** Ретродрабинка закінчилася – тура увійшла в корбку і тепер ретрохід пішака **c4** стає турою: **11. ...c3-c4+.** Далі **12.Kph7-h8 Kc4-a5 13.Kph8-h7 Kd6-c4 14.Kph7-h8 Ke4-d6 15.Kph8 – h7 Tc1-c2 ... 20.Kph7-h8 cf1-h3 21.Kph8-h7 g2-g3** (ось чому тура повинна йти саме в коробку) **22.Cg3-h4 h4-h5 23.Kph7-h8, 24.Kpg6-h7** і так далі.

Ретроекранування – захист короля від нелегального шаху в ретрогрі. Щоб запобігти нелегальному шахові від далекобійної фігури, між цією фігурою і королем ставиться фігура, яка екранує.

Ретроетюд – в ретроградній композиції твір, який має в собі хоча б один елемент ретроаналізу, суттєвий для авторського задуму. Формально до Р. можна віднести будь-яку композицію із завданням «Виграш», «Нічия», а також «Хто виграє?», якщо ретроаналіз доводить факт нічиєї за правилом 50 ходів.

Ретроехо – тема в ретроаналізі: ехо-мотиви (статичні – напр., зв'язані з полями ретровідродження фігур чи динамічні, як-от: пов'язані з рисунком ретроходів) у ретрогрі (див. також «Казкові ретрокомпозиції»).

Ретрожанр (ретро + жанр) – жанр (вид, різновид) ретроградного аналізу. До основних ретрожанрів належать: ретрокомпозиції класичного стилю, найкоротші доказові партії, ретрактори, композиції з ретрологікою, нелегальні кластери, задачі на розфарбування, ребуси, а також задачі без шахівниці і задачі без фігур. Ретрокомпозиції поділяються на 2 типи (види): ортодоксальні (не казкові) і казкові. Одна і та ж композиція водночас може належати до двох і більше Р.

Ретрожарт – у ретроградній композиції завдання, яке є невиконанним без жартівливого порушення правил шахової гри чи конвенцій композиції (приклади подібних порушень – виконання в позиції на діаграмі другої частини рокіровки чи забирання на проході, перотворення пішака в фігуру протилежного забарвлення, забирання власної фігури й тому подібне). Найчастіше публікація Р. супроводжується натяком чи конкретною вказівкою на жартівливий характер завдання.

Ретрозабирання – у ретроградній композиції те ж саме, що і ретровідродження в значенні а).

Ретрозадача – шахова задача, котра має в собі хоча б один елемент ретрогри, суттєвий для авторського задуму.

Ретрозадачі з добалянням фігур – ретрокомпозиції із завданням, частиною якого є вимога добавити одну чи кілька фігур до позиції, поданої на діаграмі. Існує багато варіантів подібних формулювань з одним чи кількома невідомими параметрами. Невідомими параметрами можуть бути: поле, на яке ставиться додана фігура, тип доданої фігури, колір добавленої фігури, кількість доданих фігур.

Ретрозамурування – повне позбавлення мобільності фігури (не пішака) в процесі ретрогри.

Ретрозв'язування – повне або майже повне обмеження мобільності фігури під час ретрогри, в результаті чого така фігура стає серцевиною ретробатареї.

Ретроказка – те ж, що і казкова ретрокомпозиція.

Ретрокарусель – ретрокомпозиції з послідовними ретроходами не менше трьох фігур обох забарвлень внутрі ретровузла. У такому ретровузлі в кожен момент карусельної гри наявне одне порожнє поле, на яке наступним напівходом відступає фігура, вивільняючи інше поле. Таким чином появляється в карусельних ретровузлах мобільно порожнє поле. Неправильне визначення черги ходу в позиції задачі з Р. Призводить до неможливості розв'язати ретровузол через ретроопозиції або через чинність правила 50 ходів.

Ретроколивання – маятниковий рух фігури в ретрогрі.

Ретрокомпозиція класичного стилю – ретрожанр, до якого належать ретрокомпозиції без ретроумов. У розв'язкові Р. к. с. головна роль відводиться ретрогрі. Р. к. с. мають або неконкретне зав-дання (розв'язати композицію, як виникла позиція?) або конкретне завдання типу: де було забрано даму? чи мат за 1 хід, чий хід?, хто виграє?, мат в n ходів й тому подібне.

Ретрокомпозиція з правила «наглої смерті» - ретрокомпозиція, у розв'язку якої використовується правило практичної шахової гри, згідно з яким при виникненні на шахівниці позиції, де мат є неможливим навіть за умови кооперативної гри, нічия настає негайно ж. Робити подальші ходи заборонено не тільки тоді, коли мат неможливий, але й тоді, коле таке співвідношення сил невідворотно виникає після низки форсованих ходів (інша назва – мартова гра).

Ретрокомпозиція (ретроградна композиція) – витвір шахової композиції (задача чи етюд), котрий має в собі хоча б один елемент ретроградного аналізу, суттєвий для авторського задуму.

Ретрокоридорів тема – у ретроградному аналізі тема: в ретрогрі як мінімум дві далекобійні фігури різного забарвлення повинні помінятися місцями у коридорі для одного, для цього одна з фігур тимчасово відходить на так званий запасний пункт для одного. У наведеному нижче прикладі в ретрокоридорі, який проходить по полях g3-h5-g7-e8,-c7-a6-b8,-d7-f8-h7, чорний кінь розминувся з двома кіньми завдяки резервному пункту a8.

О. Корнилов, «Die Schwalbe», 1997.

Білі: Крh4, Фd5, Тc5, Сa5, Ch3, Кd7, Ке8, пп b6, c6, d6, e6, f6, g6, d2, g2 (15); **чорні:** Крf4, Тf5, Тg5, Кh7, пп b4, b5, c4, d3, e5, g4 (10).

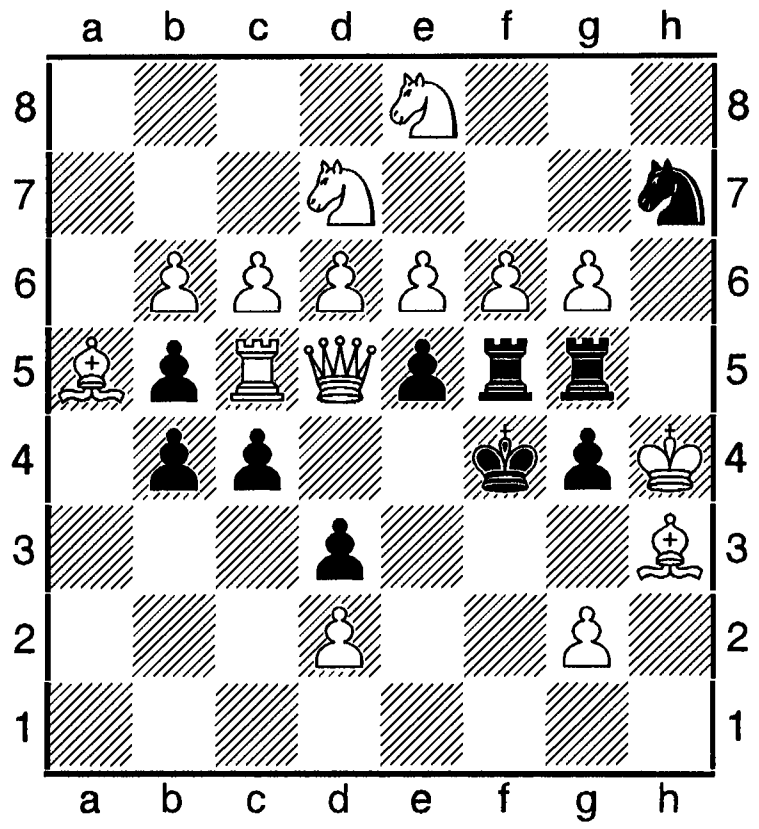

Мат за 1 хід.

Ретрогра: 1. ...Кg7-e8 2.Kf8-h7 Kb8-d7 3.Kd7-f8 Ka6-b8 4.Kb8-d7 Kc7-a6 5.Ka6-b8 Ka8-c7 6.Kc7-a6 Ke8-g7 7.a6 x Tb5 Kg7-e8 8.Ke8-c7 Kc7-a8 9.a7-a6 Ka6-c7 10.Kc7-e8 Kb8-a6 11.Ka6-c7 Kd7-b8 12.Kb8-a6 Kf8-d7 13.Ka6-b8 Ke8-g7 14.Kb8-a6 Kc7-e8 15.Ka6-b8 Ka8-c7 16.Kc7-a6 К ~-f8...21.Ke4-g3 Фd4-d5 і т. д. Розв'язує **1. ...Th5 #!** (а не 1.g3+?).

Ретроманевр (ретро + маневр, франц. maneuvre – персування військових підрозділів) – маневр, здійснений у ретрогрі однією чи кількома фігурами та призначений для розв'язання позиції.

Ретромаршрут (ретро + і нім. Marschrute – шлях персування) – маршрут фігури в ретрогрі.

Ретромат (від лат. retro – назад і мат) – У шаховій композиції тема ретроаналізу: в позиції є можливість згідно з правилами відшукати останній хід і визначити, кому належить хід. Наприклад: Р. Дарвал («Фейрі чесс ревю», 1949).

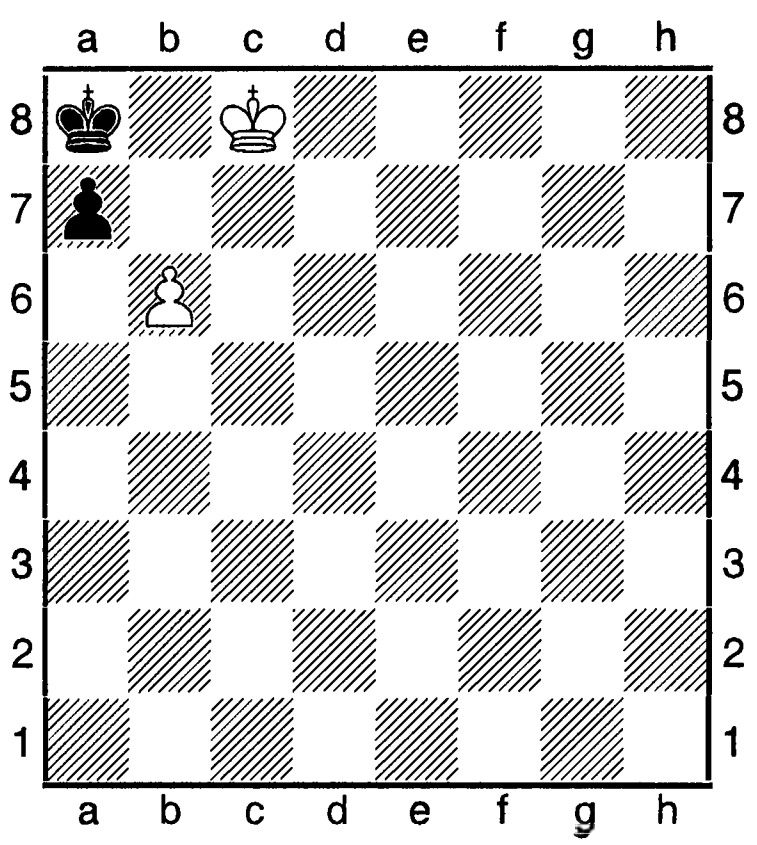

\+ 2+2

Перед цим не було ходу чорних. Отже, **1. ... ab!** І виграш у чорних.

Ретромонотонність (ретро + грец. mono – один і tonos – напруга, підвищення голосу, наголос) – в ретроспективному аналізі тема: багаторазове повторення в ретрогрі одних і тих же елементів (ретроходів, ретровідроджень, ретроманеврів тощо). Прикладом Р. є багаторазове ретроколивання фігури.

Ретронотація (від лат. retro – назад і notation – позначка) – рахування ходів у позиції, котре відбувається в зворотному напрямку. У випадку забирання вказується перед тим знищена фігура.

Ретрооднохідова задача (ретрооднохідівка) – ретрокомпозиція класичного стилю із завданням дати мат за 1 хід. До Ро. з.відносяться: а) задачі, в позиції яких є мат за 1 хід за білих і за чорних, а хто саме дає мат, визначається за допомогою ретроаналізу; б) задачі, у позиції яких є мат за один хід за білих, але ретроаналіз доводить, що ходять чорні, після чого білі всеодно дають мат за 1 хід, але іншим способом; в) задачі, в позиції яких мат за 1 хід відсутній ні за білих, ні за чорних; черга ходити визначається за допомогою ретроаналізу, після чого сторона, яка ходить в другу чергу, має дати мат за 1 хід; г) задача, в якій потрібно довести можливість дати мат за 1 хід шляхом рокірування чи забирання на проході; д) задачі, в яких черга ходу визначається наявністю шаху в позиції на діаграмі чи постулюється, а головне завдання - в розв'язанні композиції, тобто довести її легальність,-тільки мається на увазі.

Ретроопозиція (ретро + лат. oppositio – протиставлення, протистояння) – у ретроградній композиції тема: неможливість передачі черги на хід у хибному сліду ретрокомпозиції, в результаті чого немає змоги розв'язати позицію. Визначення Р., подане в Альбомі ФІДЕ 1992-1994: «В певній фазі ретрогри можна довести, кому належить хід, незважаючи на те, що в обох сторін є мобільні фігури». За елементарної форми реалізації теми Р. одна із сторін має пасивну фігуру, друга ж – активну. Пасивна виконує ретроколивання, один раз на 2 ходи появляючись на тематичному полі, через яке повинна перейти активна фігура. Якщо неправильно визнаити чергу ходу, то всякий раз, коли активна фігура на наступному ретроході може постати на тематичному полі, пасивна сторона вимушена або ставити там свою тематичну фігуру, або зробити ретротемпохід, що в кінцевому підсумку призведе до ретропату. Р. є частковим випадком ретровічності за розширеного трактування останньої. У свою чергу

частковим випадком теми Р. є більшість ретрокаруселей.

Ретропазл – те ж саме, що і ретрокарусель.

Ретропат (від лат. retro – назад і пат) – у шаховій композиції тема з ретроаналізу: в позиції неможливо згідно з правилами відшукати останній хід чорних.

Ретроперетворення – в ретроградному аналізі є два види перетворень: а) ретрохід з перетворенням фігури в пішака; б) факт пертворення фігури в пішака під час гри.

Ретроперетин – те ж саме, що й поле ретроперетину.

Ретропослідовність – у ретроаналізі послідовність суттєвих для розв'язку композиції подій ретрогри: ретрозабирань, ретроперетворень, пішакових ретроходів із запиранням фігур тощо. Зазвичай Р. відіграє допоміжну роль, але може бути й головною темою ретрокомпозиції.

Ретророзв'язування – в ретрокомпозиції надання повних можливостей фігурі в результаті гри ретробатареї.

Ретроребус (ретро + лат. rebus – за допомогою чогось) – ретроградна загадка, у якій всі фігури на шахівниці закодовані буквами, цифрами чи іншими символами. Для розв'язання Р. вимагається на основі логіки і ретроаналізу розшифрувати позицію. Фігури всіх типів зашифровуються різними символами. Фігури ж одного і того ж типу, але різного забарвлення, можуть кодуватися: а) різними символами однакового розміру (напр., білий кінь літерою «А», чорний – буквою «В»); б) однаковими символами одного розміру (чорний і білий коні – літерою «А»; колір визначається за допомогою ретроаналізу); в) однаковими символами різних розмірів (білий кінь – «А», чорний – «а»); д) різними символами різних розмірів (білий кінь – «А», чорний – «b»); при цьому набори символів у білих і в чорних можуть співпадати, не співпадати чи співпадати частково.

Ретрорекорди (ретро + англ. record – записувати; найвище досягнення) – ретрокомпозиції з рекордним вираженням тих чи інших тем максимальною кількістю тематичних моментів, максимальною тривалістю тематичної гри, мінімальною кількістю фігур у втіленні ідеї й таке інше. За кількістю різновидів рекордів ретроаналіз переважає будь-який інший жанр шахової композиції.

Д. Пронкин О. Фролкін, «Die Schwalbe», 1989. 1-й приз.

Білі: Kpf1,Дb8, Ta4, Ta3, Tc5, Tc4, Tc3, Td3, Tf2, Th6, Cc2, Cf8, Ka2, Kd6 (14); **чорні:** Kpa8, Да5, Te2, Te3, Te4, Te6, Tf7, Tg7, Tg8, Th5, Cb7, Cd4, Kb2, Kb6 (14).

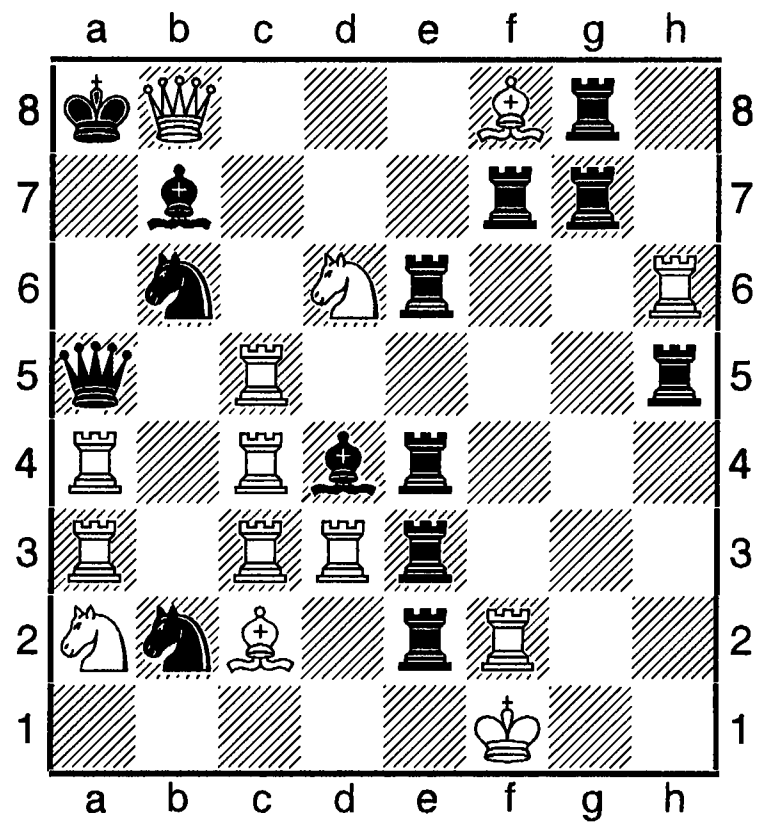

КДП за 57,5 ходів. 1.a4 h5 2.a5 h4 3.a6 h3 4.ab hg 5.h4 d5 6.h5 d4 7.h6 d3 8.h7 dc 9.d4 a5 10.Ch6 c1T 11.e4 Tc5 12.Ke2 Th5 13.e5 c5 14.e6 Kc6 15.b8 Ta4 16.Tb4 a3 17.Ta4 c4 18.b4 c3 19.b5 c2 20.b6 c1T 21.b7 Tc4 22.b8T Да5+ 23.Tbb4 Cb7 24.Kbc3 0-0-0 25.ef e5 26.Tc1 Cc5 27.f8T a2 28.Tff3 a1T 29.Ka2 g1T 30.Tfa3 Tg6 31.f4 Te6 32.f5 g5 33.f6 g4 34.f7 g3 35.f8T g2 36.Tf5 g1T 37.Cf8 Tg7 38.Kg3 e4 39.Cd3 e3 40.0-0 e2 41.Tcc3 e1T 42.Cc2 T1e3 43.d5 Tdd7 44.d6 Tdf7 45.d7+ Kpb8 46.Дd6+ Kpa8 47.Дc7 Kge7 48.d8T+Kc8 49.Tdd3 Thg8 50.h8T Tae1 51.Th6 T1e2 52.T1f2 Tce4 53.Kpf1 Cd4 54.Tfc5 Ke5 55.Kf5 Kc4 56.Kd6 Kb2 57.Tbc4 kb6 58.Дb8+.

Ретророкіровка - в процесі ретрогри повернення короля і тури на ті поля, які вони займали до рокіровки.

Ретросинтз – (ретро + синтез, від грец. synthesis – з'єднання) – мислительний процес, спрямований на легалізацію особливих ходів під час розв'язку ретрокомпозиції з «прямим» завданням. Поєднує в собі логіку посфактумну (легалізація рокіровки) і апріорну (легалізація забирання на проході).

Ретроскахографія – узагальнена назва скахографічних ретрокомпозицій як окремого жанру (див. також ст. «Скахографія»).

Ретроскринінг – те ж саме, що й ретроекранування.

Ретроспективний аналіз (від лат. retro – назад і spekto – дивлюсь) – як шаховий термін, означає вияснення об'єктивної оцінки позиції на основі оцінок усіх завершальних позицій, котрі виникають з даної. Рухаючись у зворотному напрямку, переходять до позицій, котрі переводяться до завершальних через 1 хід, потім – до позицій, які переводяться до завершальних за 2 ходи й т. д. до тих пір, поки не буде визначена висхідна позиція. Р. а. став досяжним лише з появою ЕОМ та застосуванням їх у шаховій теорії, тому що навіть під час аналізу позицій з незначною кількістю фігур доводиться розглядати величезну кількість варіантів. Можливості Р. а. за допомогою сучасної техніки обмежуються закінченнями не більше 6-и фігур. Однак, Р. а. доведено, що 2 стрільці завжди виграють проти коня та багато чого іншого.

Ретростратегія – те ж, що й ретросинтез (див. також ст. «Стратегія»).

Ретротаск Валлодао – ретроградна композиція, у розв'язкові якої - але тільки в ретрогрі і тільки в прямій грі чи часково в тій та іншій – зустрічається комбінація всіх трьох типів особливих ходів (при більш ширшому понятті «особливий хід»): забирання на проході, рокіровки і пертворення пішака у фігури.

Л. Бородатов, «Dse Schwalbe», 1974.
Білі: Крc3, Дh3,Td1, Тg6, Са7, Са8, Кb8, Кf4, пп a6, b4, c4, c6, d2, e2, g3 (15); **чорні:** Крh1, Кg1, пп b5, b7, f3, h2 (6).

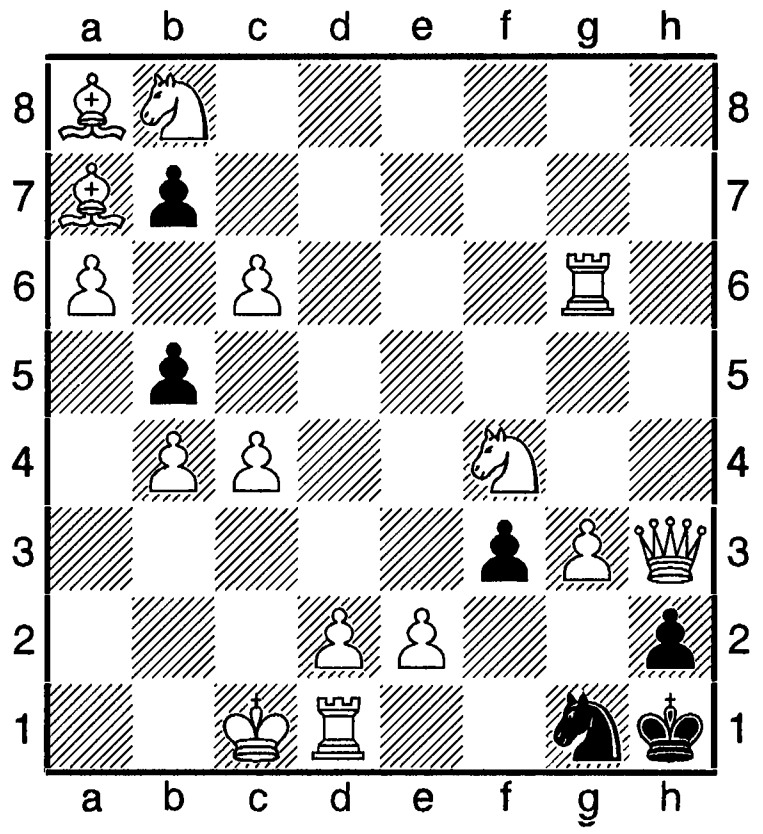

Мат за 1 хід. 7 останніх напівходів? 1.Тхg1 # Ретрогра: **1.g2-g1К! 0-0-0+! 2.Крg1-h1 d5-х п с5+ е. р.! 3.с7-с5 Тb6-g6+ 4.Крh1-g1.**

Література: Словарь шахматных терминов (составитель М. Б. Басистый), К., 2004.

Ретротаски – те ж, що і рекорди (див. ст. «Таск»).

Ретротема – тема ретроградної шахової композиції.

Ретротемпогра – у ретроградній шаховій композиції виконання однією зі сторін не менше двох ретротемпоходів у процесі розв'язку. Супротивна сторона при цьому провадить активну ретрогру задля запобігання ретропату.

Ретротемпохід – а) будь-який вичікувальний чи нейтральний хід у ретрогрі; б) вичікувальний ретрохід, який робиться під пресом часу. Визначальною особливістю чистих за ціллю Р. є вичерпність їх запасу. У цьому випадку нейтральні ретроколивання не належать до Р. через те, що їх запас є невичерпним, тому прес часу на них не тисне. Як правило, Р. виконуються пішаками, але є ретроходи фігурами із забиранням на лінії зв'язування чи з ретрошахом в

результаті ретровідродження.

Ретротеорія – теоретична галузь ретроградного аналізу.

Ретротермін – поняття (слово чи словосполучення), притаманне жанру ретроградної композиції.

Ретрохід – хід назад у ретрогрі.

Ретрочистота ходу – таке поняття в ретроградній композиції, котре передбачає тільки одиничне (неповторне), відсутність дуалей у ретроході.

Ретрошах – під час ретрогри хід з шахом назад.

Реутов Андрій (нар.17.02.1973, Харків) – український шахіст, національний майстер. Ело 2009 = 2219 (Україна), 2239 (ФІДЕ).

Рефлексний мат (від. reflexus – згин, вигин, звертання назад, відображений) – у шаховій композиції вид задач на зворотний (обернений мат) з умовою: обидві сторони повинні давати мати в один хід, якщо трапляється така можливість. Цей вид задач винайшов проблеміст Б. Лоус.

Рехліс (Rekhlis) Гед – ізраїльський шахіст, міжнар. майстер. Переможець зон. т-ру ФІДЕ 1990 в Берні, учасник міжзон. т-ру.

М. Вальс - Г. Рехліс. Сицилійська оборона (Б 57).

1.e4 c5 2.Kf3 Kc6 3.d4 cd 4.Kxd4 Kf6 5.Kc3 d6 6.Cc4 e6 7.Ce3 a6 8.Де2 Се7 9.0-0-0 Дс7 10.Cb3 Ka5 11.g4 b5 12.g5 Kxb3+ 13.ab Kd7 14.Kf5 b4 15.Kxg7+ Kpf8 16.Дh5 Kpxg7 17.Cd4+ Kpg8 18.Thg1 Ke5 19.f4 Kg6 20.Cxh8 Kpxh8 21.Ke2 Cb7 22.Td4 Tc8 23.Tc4 Дb6 24.f5 Txc4 25.bc Де3+ 26.Kpb1 Cxe4! 27.fg Cxg6 28.Дg4 e5 29.Kc1 b3! 30.Tg2 bc+ 31.Txc2 Дd2, (0-1).

Реег (Reeh) Олівер (нар.1964) – німецький шахіст, міжнар. майстер. Переможець т-ру в Гаусдалі 1990. Ело 2014 = 2446.

О. Реег - Х. Вестерінен. Новоіндійська оборона (Е11).

1.d4 Kf6 2.c4 e6 3.Kf3 Cb4+ 4.Kbd2 b6 5.e3 Cb7 6.Cd3 Ke4 7.a3 Cxd2+ 8.Kxd2 Kxd2 9.Cxd2 Дg5?! 10.Tg1 f5 11.Дc2 Дh5 12.h3 0-0 13.Cc3 d6 14.d5! e5 15.g4 dg 16.hg Дh4 17.0-0-0! Txf2 18.Cxh7+ Kph8 19.Де4 Дxh7 20.Th1 Th2 21.Txh2 Дxh2 22.Th1 Дxh1+ 23.Дxh1+ Kpg8 24.Дh4 Kpf7 25.Дh5+ Kpf8 26.Дf5+ Kpg8 27.g5 Ka6 28.g6, (1-0).

Рехуеро (Rekhuero, Guerra) Давид (нар. 1991) – іспанський шахіст, міжнар. майстер. Ело 2012 = 2441. 58-й у списку 100 найсильніших шахістів країни. Срібний призер ч-ту Європи серед шахістів до 14 років в Герцег-Нові 2005.

Рецензія (від лат. recensio – розгляд) – у шаховій композиції відгук, критична оцінка творів проблемістів, конкурсів складання, книг з шахової кмпозиції. У звичайних шахах оцінка друкованих творів тощо.

Решевський (Reshevskyi) Семюель (Шмуль) Герман (Семі) (26.11. 1911, Озоркув, Польща,- 05.04.1992, Нью-Йорк) – шахіст США, міжнар. ґросмайстер. Ело 1972 = 2565. Один з претендентів на першість у світі 1930-х початку 1950-х. Шаховий літератор. Бухгалтер. З шахами познайомився 5-річним хлопчиком. Вже у 8 років гастролював у Берліні, Відні, Лондоні, Парижі та в інших містах з сеансами одночасної гри. З 1920 проживав у США. 1922 на т-рі майстрів у Нью-Йорку посів 3-6-е місце. З середини 1920-х початку 1930-х вдало грав у ч-тах США та міжнар. змаганнях: так звані західні ч-ти США 1924 (5), 1927 (3-5), 1934 (1), 1932 (2), 1933 (3); Маргіт 1935 (1); ч-т США 1936 (1); Ноттінгем 1936 (3-5). Учасник змагань на першість світу: м-т в Гаазі-Москві 1948 (3-4); т-р претендентів 1953 (2-4-е з Д. Бронштейном і П. Кересом); програв ч/ф матч претендентів 1968 В. Корчному з рах. 2,5 на 5,5; міжзон. т-ри: Амстердам 1964 (8-9); 1967 (6-8); Пальма на о. Мальорка 1970 (17); Петрополіс 1973 (11). «Мене в шахах

захоплює боротьба та суперництво», - часто повторював він. Р. – багаторічнимй лідер в шаховому світі США. Він 8-разовий чемпіон США 1936-1969. У складі команди США учасник 7 олімпіад 1937-1974, 4 матчів СРСР-США 1945-1955. У складі команди обраних шахістів світу змагався в «матчі сторіччя» з командою провідних шахістів СРСР. Найкращі рез-ти в інших міжнар. змаганнях: Ярмут, нині Грей-Ярмут 1935 (1); Кемери 1937 (1-3); Земмерінг-Баден 1937 (3-4); Гастингс 1937-1938 (1), АВРО-турнір 1938 (4-6); Даллас 1957 (1-2); Буенос-Айрес 1960 (1-2); , 1970 (4-6); Марібор 1967 (2); Натанья 1969 (1); Пальма на о. Мальорка 1971 (3-4); Лондон 1973 (3-4); ч-т США 1982 (3-5); Беер-Шева 1984 (4-6); Рейк'явік 1984 (1-3); Лугано 1985 (2-15). З успіхом зіграв матчі: проти І. Горовиця 1941 (9,5 на 6,5), С. Глігорича 1952 (5,5 на 4,5), М. Найдорфа 1952 (11 на 7) і 1953 (9,5 на 8,5), У. Ломбарді 1956 (6,5 на 2,5); А. Бісгайєра 1957 (6 на 4); Д. Бирна 1957 (7 на 3); П. Бенко 1960 (5,5 на 2,5). 1961 матч з Р. Фішером за рахунку + 2, - 2,= 7 через відмову Р. Фішера грати далі теж завершився на користь Решевського.

О. Альохин - С. Решевський. Ноттінгем, 1936.

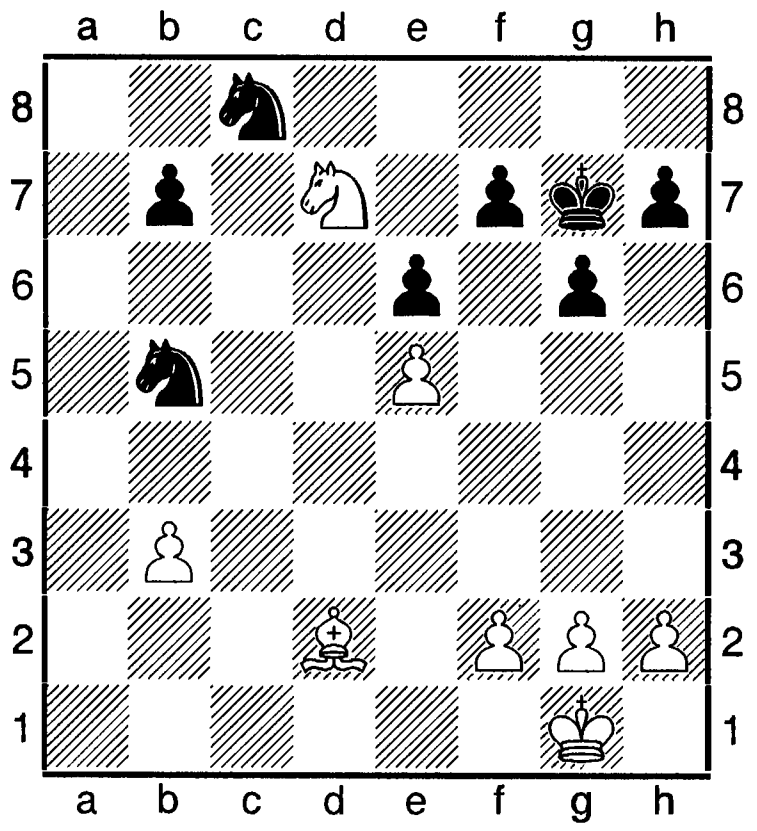

31. ...Ke7 32.Kpf1 Kd4 33.b4 Kd5 34.Kc5 b5 35.Kd3 f6 36.Cc1 fe 37.Kxe5 Kc2 38.Cb2 Kcxb4 39.Kpe2 Kpg8 40.g3 Ke7 41.Kf3 Ked5 42.Kg5 Kc7 43.Kpe3 Kc6 44.f4 h6 45.Kf3 Kpf7 46.Kpd3 Kd5 47.Cc1 Kf6 48.Cb2 Kd7 49.Ca3 e5 50.Kpe3 Kpe6 51.Cb2 Kpd5 52.Kh4 Kb6 53.Cc1 Kc4+ 54.Kpf2 Kb4 55.Kpe2 Ka2 56.Cd2 b4 57.fe b3 58.Kpd1 Kxe5 59.Kg2 Kpe4 60.h4 Kd3 61.Ca5 Kb2+, (0-1).

Література: Reshevsky on chess, N. Y., 1948; Zo schaakt Reshevsky, Lochem, 1950, Meine Schfchkarrie, B., 1957; How chess games are won, N. Y., 1962; Great chess upsest, N. Y., 1976; Kagan B., Samuel Rzeschewski das Schachwunderkind, D., 1920; його ж, Der Sachwunderknabe Samuel Rzeschewski in Amerika, B., 1921; De Amerikaansche Schack meeste Reshevsky to Rotterdam, Haag, 1937.

За В. Д. Батуринським.

«Рибка» («Rybka») – комп'ютерна шахова програма. 2 грудня 2005 була випущена бета-версія «Рибка-1».Творці: Васік Райліх - головний автор програми, міжнар. майстер; Ларрі Кафман – міжнар. ґросмайстер, чемпіон світу серед ветеранів 2008, починаючи з версії 2.3 відповідальний за функцію оцінки; Івета Райліх – ґросмайстриня, і міжнар. майстер серед чоловіків, головний тестер та ідейний натхненник програми; Єрун Номен - використовував у праці програму «Rebel» і спільно з Дагом Нільсеном є автором дебютних книг, обидва сильні гравці в удосконалені шахи. «Рибка» виграла багато офіційних комп'ютерних шахових т-рів, в тому числі ч-т світу серед КП 2007, 2008, 2009, 2010. 26.09. 2008 вийшов рейтинг-лист з «Дееп Рибка – 3» на першому місці з рейтингом у 3 238 одиниць Ело.

Програла матч КП «Заппа» в Мехіко 2007 з рах. 4,5 на 5,5; виграла гандикап-матчі у Я. Ельвеста з рах. 5,5 на 2,5 (2007) і 4,5 на 1,5 (2008); у березні 2007 зіграла внічию (4 на 4) матч без пішака і ходу з ґросмайстром Р. Джинджихашвілі. 2008 «Рибка» змагалася з ґросмайстром В. Міловим (Ело = 2705, 28-й у світі) теж у гандикап-матчі без пішака і ходу і програла з рах.1,5 на 0,5, Мілов також переміг, граючи без коня, а «Рибка» без тури, з рахунком 2,5 на 1,5.

«Pandix» – «Rybka». Памплона, 2009.

Сицилійська оборона (D 15).

1.d4 d5 2.c4 c6 3.Kf3 Kf6 4.Kc3 a6 5.e3 b5 6.c5 g6 7.Cd3 Cg7 8.e4 de 9.Kxe4 Cg4 10.Kxf6+ Cxf6 11.a4 Cxf3 12.Дxf3 Дxd4 13.ad 0-014.Cc2 Дb4+ 15.Kpf1 Kd7 16.ba Kpc5 17.Да3 Tfb8 18.Дxb4 Txb4 19.Ta2 Cd4 20.h4 Ke4 21.Th3 Cxf2 22.Cd3 Ca7 23.b3 Kc3 24.Tc2 Cd4 25.Kpe1 Cg7 26.Cc4 Kd5 27.Ce3 e6 28.g4 Tbb8 29.Ta2 f5 30.gf gf 31.Kpf1 Kpf7 32.Cf2 Ce5 33.Td3 Cd6 34.a7 Tc8 35.b4 Cxb4 36.Ta4 Ce7 37.Tb3 Kc7 38.Tb7 Kd5 39.Kpg2 Kc3 40.Ta5 Kb5 41.Cxb5 cb 42.Txb5 Tc2 43.Tc5 Ta2 44.Tcc7 Te8 45.Tb8 e5 46.Txe8 Kpxe8 47.Tc8+ Kpf7 48.a8Д Txa8 49.Txa8, (1-0). Див. також ст. «Райліх Васік».

Рибенко (Ribenko) Ксенія (нар.20.07.1984, Новокузнецьк) – російська шахістка, міжнар. майстриня. Ело 2002 = 2295.

Рижов Володимир (нар.08.06.1985, Київ) – український шахіст, міжнар. майстер. Ело 2009 = 2264 (Україна), 2378 (ФІДЕ).

Ризька тема – у триходовій задачі при тематичній обороні чорних за першого ходу виникає послаблення, яке використовується білими тільки за третім ходом, тому що спроба скористатися послабленням під час другого ходу в свою чергу розбалансовує позицію білих. Тема вперше опрацьована ризькими проблемістами. Звідси й наза.

Я. Владимиров, «Шахи в СРСР», 1960. 2-й приз.

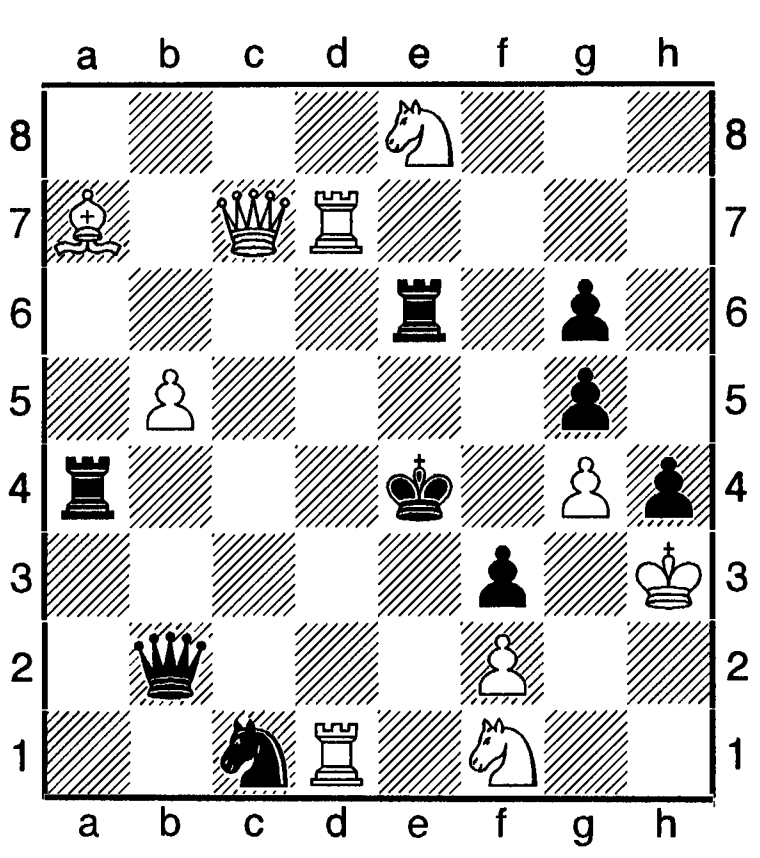

 # 3 **10+9**

1.Cb8 загроза **2.Дb7+, 1. ...Te5 2.Kd2+ Kpf4 3.Дf7++, 1. ... Де5 2.Kf6+ Kpf4 3.Дxc1++.**

Ризький міжнародний турнір 2014 – масове змагання «Кубок латвійської залізниці», яке відбулося 28-30.03 за участю 67 гравців (в тому числі 34-х ґросмайстрів). 14 турів. Найкращі рез-ти:1. В. Іванчук – 13 очок (без програшів); 2. В. Малахов – 10; 3. Д. Фрід-ман – 95; 4. В. Бологан – 9; 5-18. О. Широв, І. Коваленко Л. ван Велі, О. Федоров, В. Кова-льов, С. Жигалко, С. Азаров, О. Александров, Д. Навара, М. Аль-Модіахі, Є. Алексеєв, О. Шиманов, Є. Глейзеров, В. Федосеєв – по 8,5.

Римська тема – у задачній композиції одна з головних логічних комбінацій: далекобійна чорна фігура у початковій позиції заважає білим виконати загрозу, тому вона відволікається, щоб потім скористатися за допомогою тої ж загрози на певному полі, котре послаблює позицію чорних. Названа за задачею, яку автори присвятили своєму другові римському шаховому композиторові А. Гульметті. Р. т. зводиться до складного подвійного відволікання (чи заволікання) однієї чорної фігури. Якщо обидва ходи виконують дві чорні фігури, то це буде інший різновид цієї групи тем. Тему винайшов 1858 англійський проблеміст Г. Кідсон. В етюді Р. т. вперше використана Г. Маттісоном.

І. Котц, К. Кокелькорн, 1905.

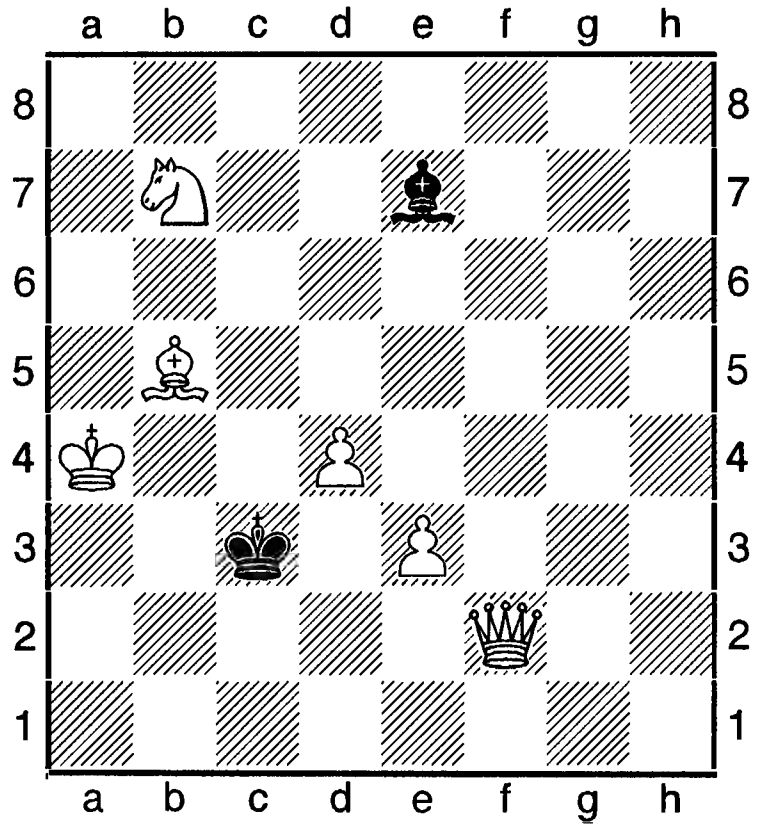

 # 4 **6+2**

1.Kd6 Cxd6 2.Де2 Cf4 3.ef Крxd4 4.Де5++.

Римавська Собота-турнір 1991 – міжнародне змагагання. Проводилося в липні при 14 учасниках. 1. С. Лпутян – 9,5 очок з 13; 2. І. Штоль – 9; 3-4. В. Янса, К. Лутц – по 8,5; 5. Я. Плахетка – 8; 6. О. Фоміних – 7; 7-9. М. Цейтлін, С. Полгар, М. Храчек – по 6,5.

Римаренко Петро Олександрович (1938-січень 2000, Київ) – український шаховий літератор і спортивний оглядач, журналіст. Любитель шахів, учасник багатьох змагань. Разом з майстром О. Костюченком видав дві популярні книги про шахи.

Рираховський (Ryrakhovskyi) Абрам Якович (08.08.1913, Черкаси,- лютий 2001, біля Бостона США) – український шахіст і проблеміст, майстер спорту СРСР. У шахи почав грати з 8 років. Наприкінці 1920-х захопився шаховою композицією. На все-союзному конкурсі ж. «Зміна» («Смєна») 1927 Р. одержав почесний відгук. 1930 поділив 2-3-й призи з видатним композитором О. Гуляєвим (Гріном). 1925-1940 опублікував кілька десятків задач, 5 з них відзначено призами на всесоюзних і міжнар. конкурсах. 1958 виконав норму кандидата в майстри спорту. 1992 проживав у США. Портрет А. Рираховського прикрашає стенд у Бостонському шаховому клубі серед інших «сеньйорів» США.

А. Я. Рираховський, 1930.

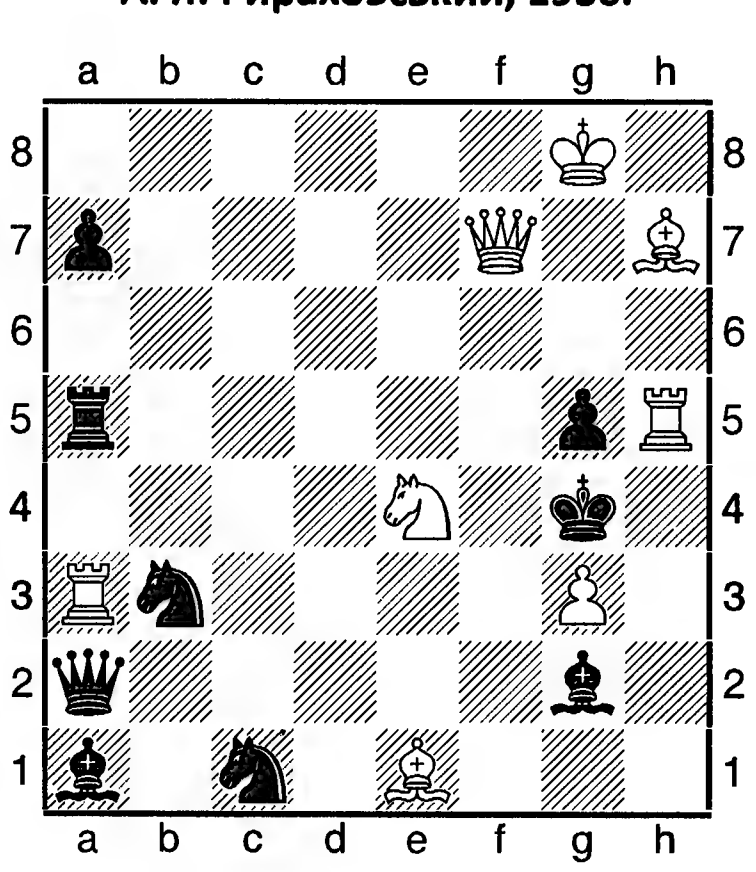

 # 2 **8+9**

1.Th6! загроза **2.Дh5++, 1. ...Kc5 2.Cf5++, 1. ... Kd4 2.Kf6++, 1. ... Kd2 2.Kf2++.у**

Ритова (Ritova) Меріме Оскарівна (нар. 19.08.1936, Таллінн) – естонська шахістка, міжнар. майстриня ІКЧФ серед жінок з 1976. Виграла 3-є місце на жіночому ч-ті світу за листуванням 1972-1977, друге – у третьому ч-ті 1978-1984. Найкращі рез-ти в очних змаганнях: 1-2-е місце на жін. ч-ті Естонії 1975, 1-е на меморіальному фестивалі, присвяченому пам'яті П. Кереса 1976. Авторка книг: Шахи в Естонії, 1965-1983, (кн.1-3), Таллінн, 1972-1986; Таллінн-1973. Турнірний збірник., Таллінн, 1974 (естонською мовою, співавтор).

Ріблі (Ribli) Золтан (нар. 06.09.1951, Мохач) – угорський шахіст, міжнар. майстер з 1970, міжнар. ґросмайстер з 1973. Тренер. Технік-машинобудівник. Перших значних успіхів досяг на юнацьких ч-тах Європи: 1969 (1-3), 1971 (1). Багаторазовий чемпіон Угорщини, в т.ч. 1973, 1974, 1977. У складі національної команди учасник олімпіад з 1970 і командних ч-тів Європи з 1973. З середини 1970-х учасник змагань на першість світу, в т. ч. міжзон. т-ри: Маніла 1976 (5-6), Рига 1979 (3-4), Лас-Пальмас 1982 (1), Суботиця 1987 (4-5); матчі претендентів: ч/ф 1983 з Е. Торре – 6 на 4, п/ф 1983 з В. Смисловим – 4,5 на 6,5; т-р претендентів в Монпельє 1985 (13-14). У складі команди обраних шахістів світу учасник матчу з командою СРСР 1984 (за 5-ю шахівницею виграв у Р. Ваганяна з рах. 2,5 на 1,5). Найкращі рез-ти в інших міжнар. змаганнях: Залаегерсег 1969 (2-4); Дебрецен 1970 (3-4); Кечкемет 1972 (1-2); Сьєнфуегос 1972 (3); Лас-Пальмас 1973 (3-6); Амстердам 1974 (4), 1978 (2), 1986 (3); Будапешт 1975 (1-2); Порторож 1975 (3-5), 1979 (2-3), 1985 (1-3); Ленінград 1977 (6-9); Лінарес 1981 (4);

Баден-Баден 1981 (1); Вейк-ан-Зее 1983 (2); Тілбург 1984 (2-5); Лондон 1984 (5-6), Загреб 1985 (5-6); Сараєво 1985 (3); Лондон 1986 (4-5); Дортмунд 1986 (1), Реджо-нель-Емілія 1986-1987 (1); Бозна 2007 (4-7). Ело 2014 = 2564. 14-а позиція в списку 100 найкращих гравців країни. Ело 2014 = 2560.

З. Ріблі – В. Смислов. Лондон, 1983. 2-а партія матчу.

1.d4 Kf6 2.c4 e6 3.Kf3 Cd4 4.Cd2 a5 5.g3 d5 6.Дc2 Kc6 7.a3 Ce7 8.Cg2 dc 9.Дxc4 Дd5 10.Дd3 0-0 11.Kc3 Дh5 12.0-0 Td8 13.Дc4 Cd7 14.Tfe1 Kd5 15.e4 Kb6 16.Дd3 a4 17.h3 f6 18.d5 Ka5 19.Tad1 Khc4 20.Cc1 e5 21.Kh4 b5 22.Kf5 Cf8 23.Дc2 Kd6 24.g4 Дf7 25.f4

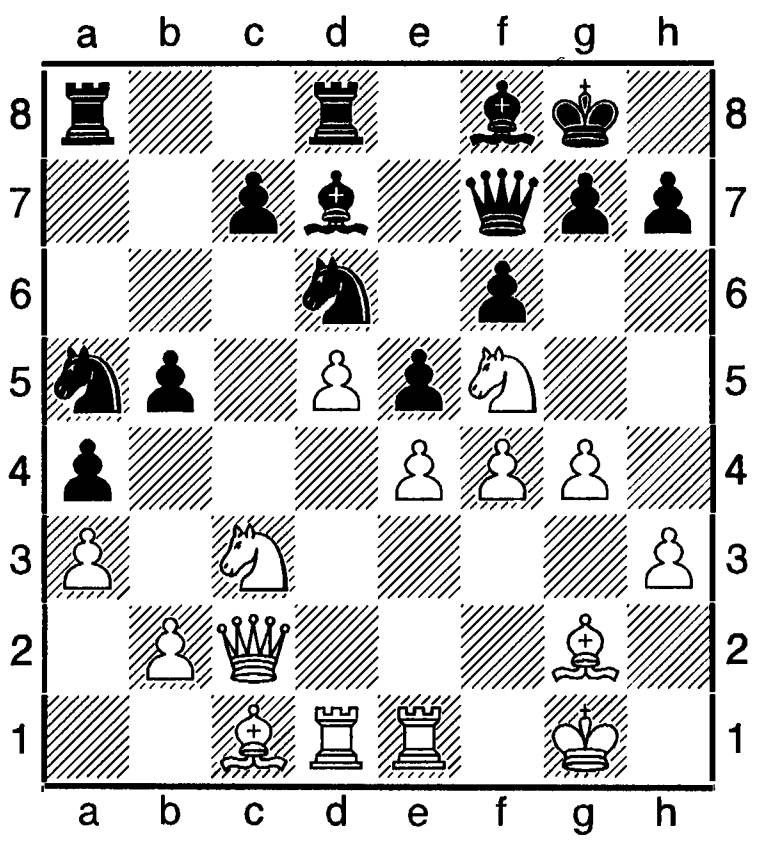

Kxf5 26.ef ef 27.d6! c6 28.Kxb5 Дc4 29.Kc3? Cxd6! 30.Дxa4 Ce5 31.Te4 Дxa4 32.Txa4 Ce8 33.Txd8 Txd8 34.Cxf4 Cxf4 35.Txf4 Kb3 36.Tb4 Kd4 37.a4 Kc2 38.Tb6 Ke3 39.a5 Kc4 40.Ta6 Tb8 41.Cf1 Ke5 42.Tb6, (1-0).

Рівас, Рівас Пастор (Rivas Pastor) Мануель (нар.13.07.1960, Хаен) – іспанський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 1987. Багаторазовий чемпіон Іспанії. У складі команди Іспанії учасник олімпіади 1984 за першою шахівницею (4 очок з 7), багатьох великих юнацьких змагань. Найкращий рез-т на ч-ті Європи 1979-1980 (4-5). Переможець і призер міжнар. т-рів: Лінарес 1979 (2-4); Мадрид 1981 (2-4); Капелла 1981 (1); Марбелья 1982, зон. т-р ФІДЕ (3-6); Торремолінос 1983 і 1985 (1 і 1-3); Гавана 1983, 2-й т-р (1); Сьєнфуегос 1983, 1-й т-р (3-4); Туніс 1984 (2-3); Ленінград 1984 (4-7); Бенаске 1985 (3-5), 1986 (1-4); Саламанка 1987 (1); Лас-Пальмас 1987 (1-2); Самарі 1988 (1); Саламанка 1989 (1-3). Ело 2014 = 2541. 13-а сходинка в списку 100 найсильніших гравців країни.

Х. Гіл Регуера – М. Рівас, 1989. Англійський початок.

1.e4 e5 2.g3 Kc6 3.Cg2 g6 4.Kc3 Cg7 5.e3 d6 8.Kge2 Ce6 7.d4 ed 8.ed? (правильно 8.Kxd4) **8. ... Cxc4 9.d5 Ke5 10.0-0 Ke7 11.Да4+?! Дd7 12.Дb4? a5! 13.Да3 b5 14.b4 Cxe2 15.Kxe2 Kc4!, (0-1).**

Рівненська область – адміністративно-територіальна одиниця України. Міститься у північно-західній частині країни. Адмінцентр: Рівне. Перші джерела, які засвідчують появу шахів на Рівненщини, є археологічні знахідки шахових фігур в містах Корець, Острог і датуються кінцем 12 початку 13 сторіч. В Острозі діяла духовна академія, заснована князями острозькими. Тут наприкінці 16 початку 17 століть перебував український культурний діяч Памво Беринда, котрий у своїй мовознавчій праці згадує шахи (див. «Беринда»). Тут наприкінці 19 сторіччя перебував любитель шахової гри, уродженець Полтавщини П. М. Омелянський, який псля закінчення Петербурзької військово-медичної академії служив лікарем в Радзивіловому, що неподалік міста Рівного. 1930-х відбувалися ч-ти обласного сучасного обласного центру. Про що засвідчує переїзд до Рівного польсько-ізраїльського шахіста Менахема Орена 1930, який 1938 став чемпіоном міста. Оце й усе, що нам відомо про шахи цього краю на перехрестях бурхливої історії Рівненщини. У праці київського майстра і шахового історика Ю. Лазарєва «Творчість шахістів України», К., 1982 на 188 сторінці згадується лише один представник обласного центру Ю. Кошалик, котрий 1975 брав участь в 44-му ч-ті України в Дніпропетровську. Не мав ніяких даних під рукою й автор книги

«Шахи в Україні», Львів, 1993 Юрій Семенко. У праці М. І. Нагнибіди «Парадокси в шахових задачах», К., 1991 на стор. 103 пишеться: «У триходовому жанрі є й така тема: в процесі розв'язання місцями міняються біла й однойменна чорні фігури. Це рівненська тема, опрацювання якої розпочалося не так уже й давно...». А на стор. 139 робиться посилання на цю тему (див. ст. «Рівненська тема»). «Р. т.» згадується в «ШЕС» за ред. А. Карпова, М., 1990, а також – і її авторка Н. Леонтьєва (див. ст. «Леонтьєва»). Триходова задача Н. Леонтьєвої і Р. Кофмана на ювілейному конкурсі О. Козлова 1978 була відзначена першим призом. Вона увійшла до книги «Шахова композиція 1977-1982» упорядника В. І. Чепіжного. У книзі «Заочні шахи в Україні», Львів 1996 автора Р. М. Колесникова серед статистичних даних подибуємо імена рівненських любителів заочних шахів (див. нижче). Деякі матеріали можна відшукати в інтернеті на сайтах ШФР і ШФУ. Звичайно, провідна обласна газета не могла оминути інформацій про шахове життя краю, але їх ще потрібно зібрати до купи. Відомо ж бо, що в цьому краї «королівську» гру поважають. Шахами захоплюється й уродженець Рівненщини, перший Президент України Л. М. Кравчук, який навіть зіграв унічию партію з 13-м чемпіоном світу Г. Каспаровим у сеансі одночасної гри. Команда шахістів області «Рівненські зубри» в складі якої був і волинянин В. Неділько, 2010 виборола 2-е місце в Україні і брала участь в змаганнях клубних команд Європи. У Рівному діє обласний шахово-шаховий клуб, в Клевані проживає також багаторічний чемпіон Волинської області кінця 1950-х початку 1960-х М. Шапірко.

Шахісти Рівненщини є постійними уасниками ч-тів України, тут регулярно розігрується обласний Кубок, популярність має т-р в Костополі «Над Замчиським». Шахісти з Рівного є частими гостями Львівської, Волинської, Житомирської областей. Так, у відкритих кубкових змаганнях міста Луцька, області часто грає кмс Ілля Пугачов, а також першорозрядники з Рівного, Дубна ті інших міст.

Популярними серед рівненців є заочні шахи. У 4-й КПОУ 1975-1976 команда шахістів-заочників посіла 6-е місце, в 13-му ч-ті ОШШК 1989-1991 А. Кирилюк з Рівного виграв 2-3-є місце разом з білоруським гравцем А. Солотинським (Вітебськ), в 11-й КПОУ 1989-1991 команда області була четвертою. В ч-тах Львівського шахового клубу за листуванням П. Токмина 1990-1991 виборола срібну нагороду, а шахіст-заочник з Костополя А. Козак був першим за підсумками змагань 1992-1993 років. У КЧО-4 Львівського шахового клубу 1988-1990 рівненчани стали бронзовими призерами. У Рівнеській області 1996 перебувало на обліку 11 шахістів-заочників з рейтингом від 2085 до 2240. Це В. Будаговський (2127), Ю. Грищук (2148), М. Забужко (2183), А. Козак (2274), В. Коханов (2200), О. Саєнко (2100), І. Суятинов (2216), П. Токмина (2240), М. Хоменко (2210), С. Шрамко (2085), Ю. Щупак (2206).

На 2009 ШФ Рівненщини мала в своїх рядах 112 гравців з українським і міжнар. рейтингом. В тому числі міжнар. майстра І. Лабенського (2388, 2304), майстра спорту України С. Малахова, майстра спорту України Олега Саєнка (2122, 2279); 45 кандидатів у майстри спорту України (серед них 1 кандидатка в майстрині спорту). Президент Шахової федерації Рівненської області О. А. Саєнко.

Література: ШЕС, за ред. А. Карпова, М., 1990 (російською мовою); Ю. М. Лазарєв, «Творчість шахістів України», К., 1982; Р. Колесников, «Заочні шахи в Україні», Львів, 1996; М. І. Нагнибіда, Парадокси в шахових задачах, К., 1991; газ. «Ладья» за 2010; матеріали сайту ШФУ за 2009; Шахова композиція 1977-1982 (упорядник ґросмайстер з ШК В. І. Чепіжний), М., 1983 (російською мовою).

Рівненська тема – тема в триходовій задачі: під час розв'язку біла фігура та однойменна чорна фігура міняються місцями. Над темою активно працювала 1968 Н. Леонтьєва з Рівного. Звідси й назва (див.

також ст. «Леонтьєва»). 1977 і 1978 в Україні проведено 2 тематичні конкурси на Р. т.

В. Руденко, 2-й тематичний конкурс «Зміни», 1978. 1-й приз.

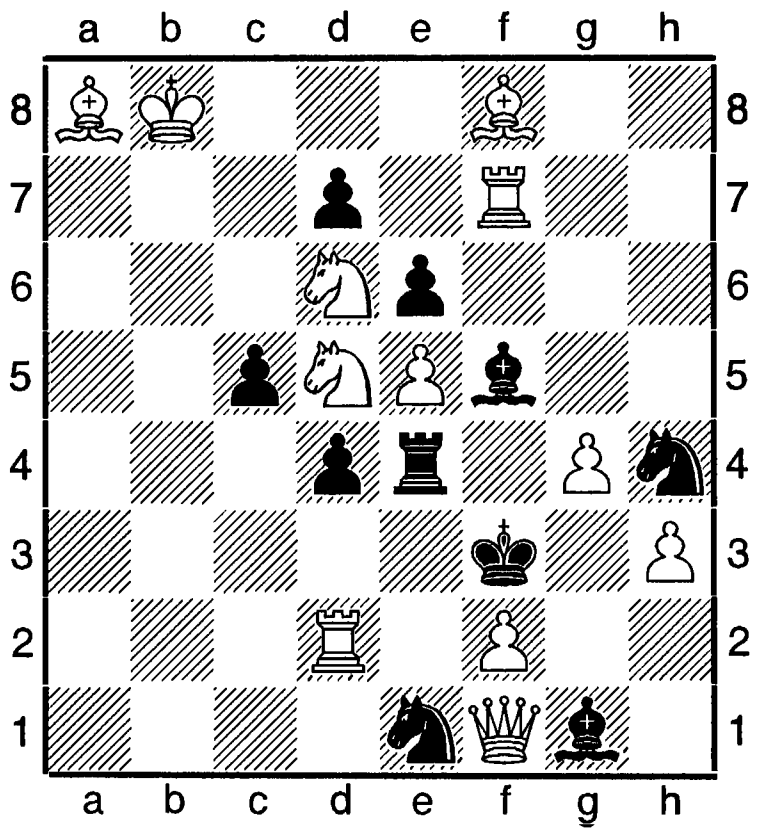

#3 12+10

1.Kf4 загроза 2.Kh5 3.Cxe4++, 1. ... Ch2 2.Ke2! Cf4 3.Kg1++, 1. ... Keg2 2.Kd3 Kf4 3.Ke1++, 1. ... Kh2 2.Kg6! Kf4 3.Kh4++.

Ріггер (Rigger) Маркус (нар. 05.02.1988, Клагенфурт) – австрійський шахіст, міжнар. майстер з 2005, ґросмайстер з 2008. Ело 2014 = 2632. Учасник Всесвітніх шахових олімпіад 2008, 2010.

«Різдвяна серія» - книги з шахової композиції, які видавав проблеміст США А. Уайт (див. ст. «Уайт») з 1905 по 1936, присвячуючи їх випуск різдвяним святам. Усього випущено 44 книги – збірники задач С. Лойда, В. Шинкмана, Д. Денсмора, М. Авеля та інших, а також монографії з певних тем у задачі.

Різдвяні зустрічі українських шахових перлин - шоу на честь українських шахісток. Організатор - директор інституту трансформації суспільства О. І. Соскин. Проводилися в середині 1990-х у столиці України Києві. Оголошувалися підсумки опитування журналістів та шахових фахівців з визначення найкращих шахісток за підсумками року, які нагороджуваися статуеткою-призом «Ніка», запровад-женим фірмою «Жако». Організовувалися шахові турніри, конкурси тощо.

1996. Володаркою призу за підсумками 1996 стала міжнар. ґросмайстриня з Херсона Інна Гапоненко. Переможницею основного т-ру при 18 учасницях стала Н. Жукова. бліц-турнір виграла І. Гапоненко; 2. І. Чолушкина - по 12 очок; 3. Г. Затонських, 4. М. Літинська, 5. В. Артамонова, 6. Н. Жукова - по 11.

1998. Статуетку «Ніка-1997» одержала Наталія Жукова. 2-3-і призи - Л. Семенова, О. Сарана. Конкурс «Міс різдвяна зустріч» виграла О. Сарана, яка набрала 214 балів; 2. Н. Жукова - 76; 3. Т. Клюєва - 61. У т-рі з блискавичних шахів при 21 учасниці пермогла Г. Затонських - 18 очок; 2. Г. Зозуля - 16,5; 3. Н. Жукова - 15,5. Змагання з АШ виграла Г. Затонських, другою була Н. Жукова, третьою - М. Літинська.

Рікарді (Rikardi) Пабло (нар. 25.02.1962) – аргентинський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 1997. Ело 1997 = 2575. Чемпіон Аргентини 1995, 1999 в Буенос-Айресі, переможець Пан-Американських ігор 1987. На ч-ті в Сан-Луїсі 1990 (3-5). Учасник останніх 11-и олімпіад (1984-1998, 2002-2006). Інші змагання: Буенос-Айрес 1995 (1); там же 1996, головний т-р (10); Вілла-Гаселл 1996 (1); Ла Шарлотта 1996 (1); Буенос-Айрес 2001 (8-9). Учасник матчу збірна команда Аргентини проти Г. Каспарова в Буенос-Айресі 1997 (0,5 на 1,5).

П. Рікарді – А. Касафус, 1995.
Новоіндійська оборона (A54).

1.d4 Kf6 2.c4 d6 3.Kc3 e5 4.Kf3 Kbd7 5.g3 g6 6.Cg2 Cg7 7.0-0 0-0 8.h3 c6 9.e4 ed 10.Kxd4 Te8 11.b3 Kc5 12.Te1 a5 13.Tb1 d5?! 14.cd Kxd5 15.ed Txe1+ 16.Дxe1 Cxd4 17.Ce3! Kd3 18.Дd2 Cxe3 19.Дxe3 Kb4 20.dc Kxc6 21.Td1 Дf8 22.Дb6 Дb4 23.Kd5 Дd6 24.Дc7, (1-0).

Рілтона кубок (див. «Стокгольмські турніри»).

Ріндер (Rinder) Фрідль, Ельфріде (20.11. 1905, Шробенгаузен,- 03.03.2001, Мюнхен)

– німецька шахістка, міжнар. майстриня з 1957. Багаторазова чемпіонка ФРН. Учасниця багатьох міжнар. змагань: ч-т світу 1939 (4); зон. т-ри ФІДЕ: Герецег-Нові 1954 (5); Венеція 1957 (4); Врнячка-Баня 1960 (1-3); т-ри претенденток: 1959 (12-13), 1961 (15-16).

Рінк (Rink) Анрі, Генрі (10.01.1870, Ліон,- 26.02.1952, Барселона) – французький шаховий композитор. Другу половину свого життя провів в Іспанії (Барселона).

Перші спроби компонування відносяться до 1893, коли він складав задачі. Згодом захопився етюдами. Усього створив близько тисячі етюдів. Мав багато відзнак. В етюдній композиції набув ринківського почерку – позиційна боротьба з тематично чіткою і яскравою грою. Мав високу техніку складання. На його творах навчалися володінню матеріалом. Р. і Троїцький вважаються корифеями сучасного етюда. Збірники Р. видавалися 5 разів: «150 етюдів» - 1909 і 1913, «300 етюдів» - 1919, «700 етюдів» - 1927, «1414 етюдів» - 1950.

А. Рінк, «Богемія», 1906. 1-й приз.

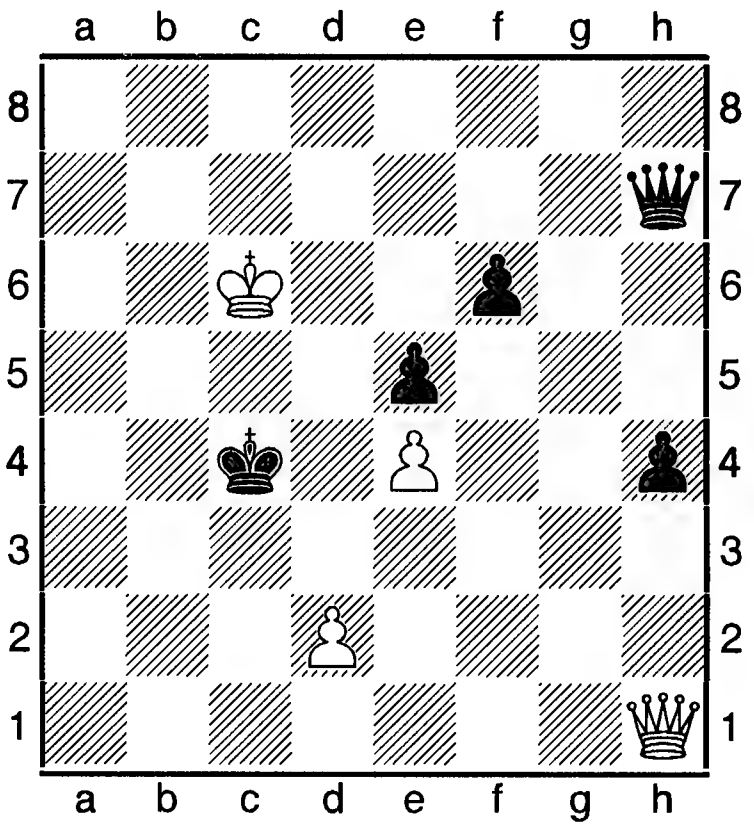

\+ 4 + 5

1.Дb1 Крd4 2.Дb3 Дхe4+ 3.Крd6 Да8 4.Дс3+ Крс4 5.Дс3+ Крb5 6.Дb3+ Кра6 7.Да4+ Крb7 8.Дb5+ Крс8 (чи 8. ... Кра7 9.Крс7) **9.Дd7+ Крb8 10.Дс7++.**

А. Рінк, «Ле темп», 1933. 1-й приз.

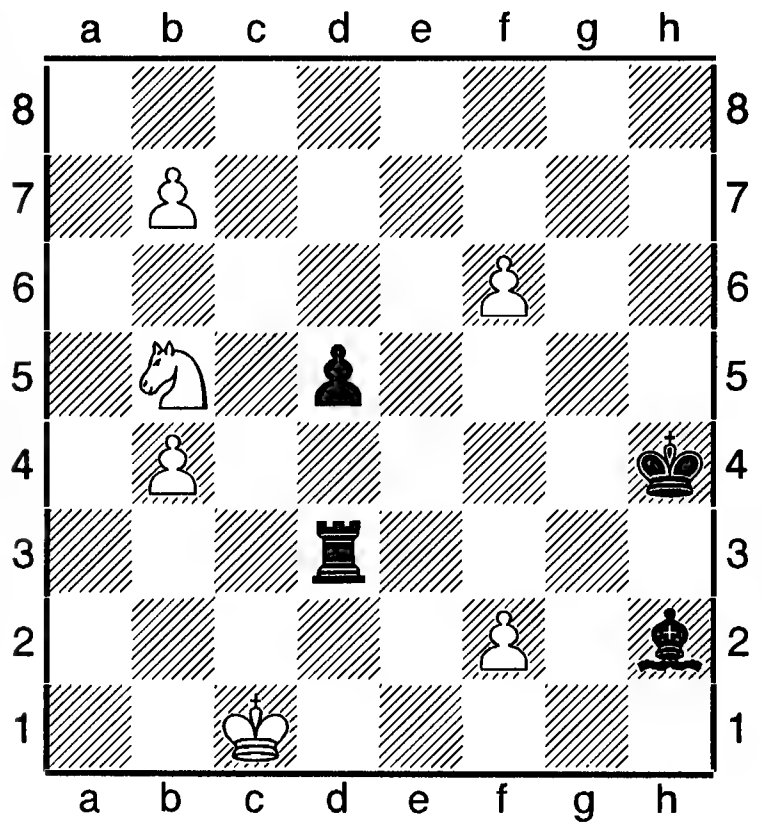

\+ 6 + 4

1.Кd4! Тхb4 2.f7 1) 2. ...Тс4+ 3.Крd1 Тd4+ 4.Крe2 (e1) Тe4+ 5.Крe2 (e1) Тf4 6.b8Д з виграшем; **2) 2. ...Сf4+ 3.Крс2 Тd2+ 4.Крb3 Тd3+ 5.Кра4 Тf3 6.f8Д** з виграшем; **3) 1. ...Сf4+ 2.Крс2 Тd2+ 3.Крb3 Тхf2 4.Кf5+ Крg5 5.f7** і виграють.

Ріно-турнір 1998 – міжнародне змагання за участю 625 шахістів відбулося в березні у місті Ріно, штат Невада (США). Група «А», у якій було 11 міжнар. ґросмайстрів, 13 міжнар. майстрів. Призовий фонд головного т-ру становив 15 000 доларів. 1-3 .О. Гольдин, Е. Гуфельд, О. Бабурин – по 5 очок з 6; 4-10. О. Шабалов, С. Кудрин, Г. Серпер, Дж. Федорович, А. Стрипунський, Л. Гофман, Є. Мартиновський – по 4.

Ріттнер (Rittner) Горст (нар. 16.07.1930, Бреслау, нині Вроцлав) – німецький шахіст, ґросмайстер ІКЧФ з 1961. Чемпіон світу в грі за листуван-

ням 1971-1975, віце-през. ІКЧФ з 1960, голова кваліфікаційної комісії ІКЧФ з 1962, головний ред. ж. «Шах» з 1966. Найкращі рез-ти в іграх за листуванням: матч-чемпіонат шахістів НДР і ФРН 1953 – 1956 (1); міжнар. т-р, присвячений пам'яті В. Рагозіна 1963-1966 (1), 6-й ч-т світу 1968-1971 (1); міжнар. т-р Спілки шахістів ФРН 1970-1973 (3). За першою шахівницею переможець 3-ї олімпіади ІКЧФ 1958-1961.

С. Нюман - Г. Ріттнер. 6-й ч-т світу за листуванням.

1.e4 e6 2.d4 d5 3.Кc3 Cb4 4.e5 c5 5.a3 Cxc3+ 6.bc Ke7 7.Дg4 Дc7 8.Дxg7 Tg8 9.Дxh7 cd 10.Ke2 Kbc6 11.f4 Cd7 12.Дd3 dc 13.Tb1 0-0-0 14.Ce3 Kf5 15.Cf2 d4 16.h3 f6 17.ef e5 18.g4 e4 19.Дxe4 Tge8 20.Дd3 Дxf4 21.Cg2 Txe2+ 22.Крxe2 Te8+ 23.Крf1 Te3 24.Дc4 Kd6 25.Да4 Te2 26.Крxe2 d3+ 27.cd Дxa4 28.Thc1 Kd4+ 29.Крf1 c2 30.Cxd4 Дxd4 31.Txc2 Крd8 32.Крe2 Cb5 33.Td2 Ke4 34.Cxe4 Дxe4+ 35.Крf2 Дf4+ 36.Крe2 Дe5+ 37.Крf2 Дxf6+ 38.Крg1 Дd4+ 39.Tf2 Дxd3 40.Tbb2 Дg3+ 41.Tg2 Дe3+ 42.Крh2 Дe5+ 43.Крg1 Cc6 44.Tbd2+ Крc7 45.Tc2 b5 46.g5 Крb6 47.g6 Cxg2 48.Txg2 Дd4+ 49.Крh2 Дg7 50.h4 a5 51.h5 b4 52.ab ab 53.Крg1 b3, (0-1).

«Ріфей» - за аналогією шахового до «Оскара», щоб зрівняти шахових гравців і композиторів, російський міжрегіональний некомерційний фонд «Нові регіональні ініціативи» запровадив 2007 приз за найкращу шахову композицію року з назвою «Ріфей». Присуджується за підсумками конкурсу з умовою: на конкурс представляються композиції за попередній рік з таких розділів: 1)двоходові задачі; 2) триходові; 3) багатоходові; 4) етюди; 5) задачі на кооперативний мат; 6) задачі на зворотний мат; 7) «казкові» задачі; 8) задачі на ретроаналіз. Кожен учасник конкурсу присилає десяток найкращих творів з усіх розділів, розставивши їх з 1-го по 10-е місце. Володарями «Ріфея» стають ті твори, які одержують найбільшу кількість балів за шкалою: 1-ше місце – 13 очок; 2 - 11, 3 – 9, 4 – 7, 5 – 6, 6 – 5, 7 – 4, 8 – 3, 9 – 2, 10 – 1 очко. У кожному розділі визначається 10 найкращих композицій. За перше місце вручається приз «Ріфей». Інших 9 композицій відзначаються дипломами. До участі в присудженні запрошуються редактори журналів з шахової композиції, редактори відділів з проблемістики та інших видань, редактори окремих розділів, провідні спеціалісти з ШК. Голова журі – міжнар. ґросмайстер з проблемістики Я. Г. Владимиров (Росія).

2007. Лауреати по розділах: Василь Дячук (Мукачеве, Україна), багатоходові – Михайло Марандюк (Чернівецька область, Україна), зворотні мати – Валерій Копил (Полтава, Україна), триходові задачі – Ігор Агапов, Олександр Бахірєв (обидва – Росія), етюди – Микола Кралін (Росія), кооперативні мати – Віктор Чепіжний (Росія), «казкові шахи» - Михаль Драгоун (Чехія), ретроаналіз - Мішель Кайо (Франція).

Ріхтера-Вересова дебют – варіант, який часто використовував К. Ріхтер. Згодом опрацьований Г. Вересовим (див. ст. «Даминих пішаків дебют»).

Ріхтер (Rikhter) Курт (24.11.1900, Берлін,- 29.12.1969, там же) – німецький шахіст, міжнар. майстер з 1950, шаховий композитор. З 1929 учасник ч-тів Німеччини. Найкращий рез-т: 1937 (2). З 1922 багаторазовий чемпіон Берліна. У складі команди Німеччини учасник олімпіад 1930, 1931. Найкращі рез-ти в міжнар. т-рах: Ніндорф 1934 (2); Подебради 1936 (8-9); Штутгарт 1939 (2). Автор посібників, укладач збірників партій і комбінацій.

Література: Richter K., Die Hohe Schule der Schach taktik, B., 1952; Brinckmann A., Kurt Rschter beste Partien, B., 1961.

Ріхтер (Rikhter) Михаль (нар. 1978) – німецький шахіст, міжнар. майстер. Ело 2012 = 2488. 56-й у списку 100 найсильніших шахістів країни.

Рішон-ле-Ціон – турнір 1996 – міжнародне змагання 13-ї КФ. 10 учасників. 1-2. Б. Альтерман, В. Котроніяс – по 6 очок; 3. Л. Юдасин – 5,5; 4. І. Манор – 5; 5-7. О. Го-

льдин, Е. Лісс, Л. Шмутер – по 4,5; 8-9. О. Грінфельд, І. Касошвілі – по 4; 10. С. Полгар – 1.

Робач (Robach) Карло (нар.14.10.1928, Клагенфурт,- 19.09.2000, там же) – австрійський шахіст, міжнар. майстер з 1957, міжнар. ґросмайстер з 1961. Ботанік. Чемпіон країни 1960. У складі команди Австрії учасник олімпіад з 1954. На 14-й 1960 досяг найкращих рез-тів за першою шахівницею: 13,5 очок з 16. Найліпші рез-ти в інших міжнар. змаганнях: Капфенберг 1955 (2); Варна 1957 (2-3); Мадрид 1961 (1-2); Утрехт 1961 (2); Бевервейк 1962 (2-3); Галле 1963, зон. т-р ФІДЕ (3-4); Марібор 1967 (6); Венеція 1969 (3-7); Грац 1971 (3); Олот 972 (3); Туніс 1973 (2-3); Торремолінос 1977 (6); Мюнхен 1979 (5-7); Гамар 1982 (2-5); Тузла 1983 (3-6). Близько 30 років, починаючи з 1940-х, працював над дебютним варіантом **1.e4 d6** і **1.d4 g6,** який подібний до Пірца-Уфімцева оборони.

Робсон (Robson) Джонатан (нар. 1977) – шотландський шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2012 = 2581. 1-й у списку 100 найсильніших гравців країни. Срібний призер ч-ту Європи в Таллінні 1997 серед шахістів до 20 років.

Робсон (Robson) Рей (нар. 25.10.1994, Гуам) – шахіст США, міжнар. майстер з 2008, ґросмайстер з 2010. Ело 2010 = 2570. 15-й у списку 100 найсильніших шахістів країни. Віце-чемпіон світу в складі команди США в Бурсі 2010. Учасник 40-ї Всесвітньої шахової олімпіади 2012. Ело 2014 = 2628. 7-а позиція в списку 100 найсильніших гравців країни.

Ровнер (Rovner) Дмитро Йосипович (08. 01.1908, Вінниця,- 19.04, 1986, Ленінград, нині С.-Птербург) – починав як український шахіст, майстер спорту СРСР з 1938. Інженер-будівельник. Учасник ч-тів Ленінграда з 1933. Найкращі рез-ти: 1937 (1-3), 1956 (2-3), 1955 (5). На ч-ті РСФСР 1938 (4-5). У півфіналі ч-ту СРСР 1952 (5-7).

Рогард (Rohard) Фольке (нар.06.07.1899, Стокгольм,- 11.06.1973, там же) – діяч шведського і міжнар. шахового руху, віце-президент 1947-1949 і президент 1949-1970 ФІДЕ, міжнар. арбітр з 1951. Один з керівників Шахової спілки Швеції. Адвокат.

Рогашка-Слатина-турнір 1929 відбувся 16.09-07.10 за організації адміністрацією курорту Рогашка-Слатина. 16 учасників. Підсумки: 1. А. Рубнштейн – 11,5 очок; 2. С. Флор – 10,5; 3-5. Г. Мароці, В. Пірц, Ш. Такач – по 10; 6. Д. Пшепюрка – 9,5; 7-8. Е. Грюнфельд, Е. Каналь – по 9; 9. А. Брінкман – 8; 10. Ф. Земіш – 7,5; 11. Б. Генлінгер – 6,5; 12. І. Кенінг – 6; 13. Г. Гайєр – 5,5; 14. Л. Зінгер – 3; 15-16. Йованович, К. Рожич – по 2.

Рогашка-Слатина турнір 1991 - міжнародне змагання, присвячене пам'яті Відмара (8-е). 14 учасників, 12-а КФ. 1. П. Ніколич – 9,5 очок; 2. Є. Бареєв-9; 3-4. І. Соколов, О. Халіфман – по 8,5; 5. Л.-Б. Гансен – 8; 6. К. Гулак – 7,5; 7. Р. Ваганян – 7; 8-9. С. Джурич, Б. Дамлянович – по 6; 10 .З. Кожул – 5,5; 11. Л. Гостиця – 4,5; 12-13. Г. Мор, В. Котроніяс – по 4; 14. А. Гросар -3.

Рогич (Rogich) Давор (нар. 1971) – хорватський шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2012 = 2580. 6-й у списку 100 найкращих шахістів країни.

Роговський Володимир Анатолійович (нар. 07.02.1965, Запоріжжя) – український шахіст, міжнар. майстер, арбітр національної категорії з шахів (2005). Ело 2009 = 2454 (Україна), 2461 (ФІДЕ). Чемпіон України 2000 (Севастополь). Інші ч-ти України: Орджонікідзе 2001 (30), Харків 2004 (17-32). Учасник зон. т-ру ФІДЕ в Орджонікідзе 2000 (30). Учасник багатьох т-рів, в тому числі: Рівне 1997, м-л Добровольського (2); Алушта 1999 (4-7), 1999 (2), 1999 (6); Мелітополь 1998 (3-4); Енергодар 2001 (1).

Рогозенко (Rogozenko) Доріан (нар. 18. 08.1973, Кишинів) – молдовський і румунський шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2014 = 2508. У складі збірних команд Молдови і

Румунії учасник всесвітніх шахових олімпіад 1994-1998 і 2000.

Рогонян Катерина (нар. 25.04.1984, Миколаїв) – українська шахістка, міжнар. майстриня. Ело 2004 = 2357. 9-а у списку 100 найсильніших шахісток країни. Переможниця особистго ч-ту України серед жінок в Севастополі 2000. Інші ч-ти України: Краматорськ 2001 (12), Алушта 2002 (3). Учасниця молодіжного ч-ту Європи в Балатонлелле 2000 в складі команди України (1). Починала своє сходження з юніорських змагань: Київ 2996 (1), 2001 (5); Краматорськ 1999 (2). На ч-ті Європи серед дівчат до 14 років в Таллінні 1997 була 2-ю. Нині проживає в США. У складі команди США учасниця 38-ї Всесвітньої шахової олімпіади в Дрездені. Ело 2014 = 2400.

Рогофф (Rogoff) Кеннет Сол (нар. 22.03. 1953, Рочестер, штат Нью-Йорк) – шахіст США, міжнар. ґросмайстер з 1977. Триразовий чемпіон США серед юнаків 1969-1971. Учасник юнацького ч-ту світу 1971 (3). На ч-ті США 1975 (2). Учасник міжзон. т-ру в Білі 1976 (13-15). Найкращі рез-ти в міжнар. т-рах: Оренсе 1976 (1-3); Лон-Пайн 1976 (2-10). Ело 2014 = 2505. Американський економіст. Закінчив Єльський та Массачусетський університети. Автор книг з проблем економіки.

Рогуле (Rogule) Лаура (нар.1988) – латвійська шахістка, міжнар. ґросмайстриня. Ело 2012 = 2304. 2-а в списку 100 найсильніших шахісток країни. Чемпіонка світу серед дівчат до 14 років на Криті 2002, срібна призерка ч-ту Європи серед дівчаток до 10 років в Мурекy 1998.

Рогулж (Rogulzh) Бранко (нар.1951) – хорватський щахіст, міжнар. майстер. Ело 2012 = 2400. 47-й у списку 100 найсильніших шахістів країни. На собистому ч-ті Хорватії в Пулі 1988 мав 3-4-е місце.

Роде (Rohde) Майкл Артур (нар. 26.08. 1959, Нью-Йорк) – шахіст США, міжнар. майстер з 1977, ґросмайстер з 1988. Ело 2014 = 2443. Учасник багатьох міжнар. змагань, в тому числі: Нью-Йорк 1976 (5-7), 1979 (1-4); Сомерсет 1986 (2-7); С.-Франциско 1987 (1-2); Сент-Джон 1988, січень-лютий (2-3).

Роджерс (Rodzhers) Ян (нар. 24.06.1960, Гобарт, Тасманія) – австралійський шахіст, міжнар. майстер з 1980, ґросмайстер з 1985. У складі команди Австралії учасник 11-и Всесвітніх шахових олімпіад (1978-1996, 2000-2006). Найкращі рез-ти в міжнар. змаганнях: Брісбен 1979 (3); Сідней 1979 (1-2); Мельбурн 1983 (1-2); Сінгапур 1983 (1); Біль 1983, бічний т-р (1); Кралево 1984 (1-4); Валево 1984 (3-4); Белград 1984 (1); Нуаро 1984 (1-2); Вейк-ан-Зее 1985, бічний т-р (1-2); Біль 1985 (1-3); Крагуевац 1985 (1); Мендризіо 1985 (1-4); Сірак 1986 (3-4); Белград 1986 (3-4); Лондон 1987 (3-6); Гронінген 1989 (1); Канберра 1995 (1); Кап Д'Аге 1998, АШ (досяг чвертьфіналу); Герцогенбош 1999 (2-3); матч Європа-Азія в Батумі 2001 (2 очок з 10 в складі команди Азії); Амстердам 2005, 100 учасників (2-8). Ело 2014 = 2545.

Ж. Лотьє - Я. Роджерс. Гронінген, 1989. Індійська оборона (А41).

1.d4 d6 2.c4 e5 3.Kf3 e4 4.Kfd2 f5 5.e3 Kf6 6.Kc3 c5 7.d5 g6 8.b3 Cg7 9.Cb2 Kbd7 10.Дc2 a6 11.Ce2 Де7! 12.h3 Ke5 13.0-0-0 0-0 14.a4 Cd7 15.Tde1 Tae8 16.Kpb1 Kd3!? 17.Cxd3 ed 18.Дxd3 Ke4 19.Thf1?(слід було 19.Kdxe4 fe 20.Дc2) **19. ... b5! 20.cb ab 21.ab Cxc3 22.Cxc3 Cxb5! 23.Kc4 Tb8 24.Крc2 Kxc3 25.Дxc3 Де4+ 26.Крc1 Cxc4 27.Дxc4 Дxg2 28.Крd2 Tb4 29.Дd3 Tfb8 30.Tb1 Дxh3, (0-1).**

Родрігез (Rodriguez) Амадор (нар.18.10. 1957, Сан-Герман) – кубинський шахіст, міжнар. майстер з 1972, ґросмайстер з 1977. Ело 2014 = 2400. У складі команди Куби учасник олімпіад 1978-1986. Чемпіон Південної Америки в складі збірної Куби в Хуніне 1988. Переможець т-ру серед шахістів країн Карибського басейну в Пінар-дель-Ріо 1990. Брав участь в міжзон. т-рах: Толука 1982 (12-13); Біль 1985 (10-11); Суботиця 1987 (6). Найкращі рез-ти в інших міжнар. змаганнях:

Врнячка-Баня 1977 (1); Сьєнфуегос 1975 (1-3), 1977 (4), 1982 (2-3), 1984 (2-5), 1985 (2-5); Прага 1980 (2); Белград 1980 (2-4); Баямо 1981 (1); Мансаніль0 1981 (1); Пінар-дель-Ріо 1982 (3); Баямо 1982 (1), 1987 (1); Атени 1984 (2-4); Каракас 1985, зон. т-р ФІДЕ (1-2); Панчево 1985 (3-5), 1987 (1); Бадалона 1985 (1); Медина-дель-Кампо 1986 (1); Мартигні 1989, 104 учасники (1); Торре-дель-Мар 1991 (1).

Родрігез – Рівас, 1991. Оборона Пірца - Уфимцева (B07).

1.e4 d6 2.d4 Kf6 3.Kc3 c6 4.Kf3 Cg4 5.Ce3 Да5 6.h3 Ch5 7.Cd3 e5 8.g4 Cg6 9.Kd2 Kbd7 10.f4 ef 11.Cxf4 0-0-0 12.0-0! h5 13.g5 Ke8 14.Tb1 Дc7 15.b4 Kb6 16.a4 Дd7 17.Kph2 Ke7 18.a5 Kba8 19.b5 d5 20.bc Дxc6 21.Kb5 Kxb5 22.Cxb5 Дc3 23.Tf3 Дxd4 24.Kb3! Дb4 25.Kd4 Дxa5 26.Ta1 Дb4 27.Txa7 Кc7 28.Cc6! Cd6 29.Cxb7+ Kpd7 30.Cc6+ Kpe7 31.e5 Cc5 32.Txc7+ Kpf8 33.Ke6! Kpg8 34.Tb7 fe 35.Txb4 Cxb4 36.Cb5 Kph7 37.Cd3 Thf8 38.Cxg6+ Kpxg6 39.Дd3+ Tf5 40.Cd2, (1-0).

Родрігез (Rodriguez) Віла Андрес (нар. 1973) – уругвайський шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2012 = 2507. Найсильніший гравець країни. Учасник т-ру в Ла-Карлотті 1996 (2-3)

Родрігез, Родрігез Варгас (Rodriguez Vargas) Оресте (нар. 04.07.1943) – перуанський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 1978. Проживає в Іспанії. У складі команди Перу учасник олімпіад. Найкращі рез-ти в міжнар. т-рах: Сан-Паулу 1972 (4-6); Аліканте 1974 (1), 1975 (2-4), 1975 (1), 1977 (2-4), 1981 (2-4); Реджо-нель-Емілія 1974-1975 (1-2); Оренсе, Арресифе (Канарські о-ви) і Лансароте 1977 (1); Лас-Пальмас 1978 (1-2); Барселона 1977 (1), 1978 (1-3), 1980 (4-5), 1985 (2-3); Торремолінос 1980 (2), 1984 (4); Рим 1980 (4-5); Мадрид 1981 (1); Медина-дель-Кампо 1981 (3), 1983 (1-2); Саламанка 1987 (2-3).

Родштейн (Rodshtein) Максим (нар.1989) – ізраїльський шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2012 = 2637. Один з найсильніших гравців Ізраїлю. Срібний призер 38-ї Всесвітньої олімпіади у Дрездені 2008 в складі команди Ізраїлю, бронзовий призер Всесвітньої олімпіади в Ханти-Мансійську 2010 (3-я шахівниця). На ч-ті Європи серед юних шахістів до 14 років в Пеньїсколі 2002 був другим. На відбірковому т-рі ч-ту світу з бліцу в Москві 2010 (4-10). Учасник особистого ч-ту Європи в Рієці 2010 (4-10); командний ч-т світу в Бурсі 2010 (7), клубний ч-т Європи в Охриді 2009 (10-е місце за 2-ю шахівницею). Інші змагання: Москва 2008 (4-8); Натанья 2009 (7-8-е з АШ і 5-6-е з бліцу).

Розблокування – як термін означає: а) тактичну ідею в шаховій композиції, котра полягає у звільненні поля чи кількох піль задля уникнення матової ситуації в зоні короля, на якому перебуває своя ж фігура; б) у звичайних шахах позначає розблокування фігури, поля, лінії, діагоналі.

Розв'язування (відв'язування) **незв'язаної фігури** – а) в задачній композиції прихована форма розв'язування чорних фігур. Як тема, активно опрацьовувалася в кінці 1920-х на початку 1930-х: чорна фігура після першого ходу білих ще не звільнена, а є прив'язаною під час реалізації білими загрози, проти чого чорні змушені шукати заходів у відповідь; б) у звичайних шахах прихована форма розв'язування може здійснюватися як з боку білих, так і з боку чорних.

Розв'язування шахових задач і етюдів – процес знаходження справжньої гри, тобто послідовності ходів білих і чорних фігур, котрі призводять у всіх варіантах до виконання завдань авторів.

На конкурсах розв'язок вважається повним, якщо учасник для двоходової задачі вказує тільки перший хід; для триходової поряд з першим ходом вказує на загрозу, оборону чорних і називає відповіді на кожну оборонну дію; для чотириходових задач називає три перших ходи, для етюда – основні варіанти розв'язку.

Розв'язувач шахових композицій – особа, яка відшукує справжні ходи в

задачах та етюдах, котрі призводяь до виконання їх умов.

Розеллі (Rozelli) Бернардо (нар. 1965) – уругвайський шахіст, міжнар. майстер. Ело 2012 = 2400.

Розенкранц (Rozenkrants) Карло Вільямович (01.06.1876, Лібава, нині Ліепая,- 1942) – латвійський шахіст. Грав у прибалтійських т-рах:1899 (2), 1901 (1-4), 1907 (1); всеросійських: 1900-1901 (11), 1905-1906 (8-10). Переможець петербурзького шахового збору 1908; поступився правом на участь у міжнар. т-рі, присвяченому пам'яті М. Чигорина австрійському шахістові Ю. Перлісу. На всерос. т-рі любителів у Саратові 1912 мав 1-2-е місце. Після 1917 проживав у Москві. Учасник ч-тів Москви, найкращий рез-т 1921-1922 (5).

Розенталіс (Rozentalis) Едвардас Леович (нар.27.05.1963, Вільнюс) – литовський шахіст, міжнар. майстер з 1987, міжнар. ґросмайстер. Чемпіон Литви 1981 і ДСТ профспілок 1983. Переможець всесоюзних т-рів 1984, 1985, 1987. У складі команди СРСР переможець молодіжного ч-ту світу 1985. Найкращі рез-ти в міжнар. змаганнях: Білосток 1985 (1), Телч 1986 (1); Женева 1987 (1); Воронеж 1987 (1-2); Шаан 1996 (1); С.-Петербург 1996, м-л Чигорина (3); Гастнгс 1998 (2-3); Гамбург 1999, 300 учасників (2-11); Бельфор 1999 (5); Есб'єрг 2001 (3-4); Гаусдал 2007 (2-4); Монреаль 2008 (1-3). Учасник відкритого ч-ту Ізраїлю в складі команди «Селіком» з Кфар-Себи в Беер-Шеві 2002 (1).

Розенталь (Rosental) Самуель (07.09. 1837, Сувалкі, Польща,- 12.09.1902, Нейї-сюр-Сен) – французький шахіст польського походження, один з найсильніших у Франції в 2-й половині 19 сторіччя. Шаховий теоретик і викладач. Ред. шахового відділу ж. «Монд ілюстре» 1885-1902.

Після придушення повстання в Польщі 1863 переїхав до Франції 1864. Вдало грав у кав'ярні «Режанс» 1865-1867. Учасник 5 міжнар. т-рів: Париж 1867 і 1878 (9,7); Баден-Баден 1870 (8-9); Відень 1873 (4); Лондон 1883 (8). Програв матчі І. Колішу 1864, Г. Нейману 1869, І. Цукерторту 1880. Виграв матч в англійського шахіста Дж. Уїскера 1871 з рах 5 на 4. У дебюті трьох коней відоме продовження Р.: **1.e4 e5 2.Kf3 Kc6 3.Kc3 g6 4.d4 ed 5.Kd5,** яке вперше застсував проти В. Стейниця в Лондоні 1883.

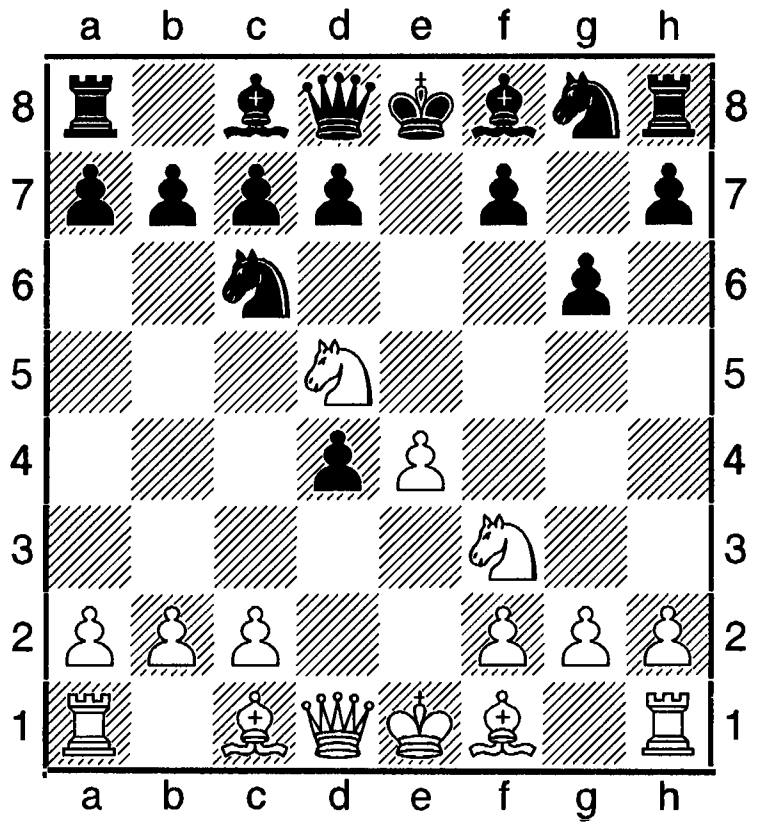

Розенталь (Rosental) Соломон Конрадович (29.07.1890, Вільнюс,- 18.11.1955, Мінськ) – починав як литовський шахіст, майстер з 1933. Доктор медичних наук, професор. З 1931 проживав у С.-Петербурзі. Перших успіхів досяг 1910-х: Гамбург 1910, бічний т-р (6-7), Бреслау 1912, бічний т-р (2-3). Учасник всеросійського т-ру любителів у С.-Петербурзі 1911 (4-5). Чемпіон Білорусі 1924, 1925. учасник 3-го ч-ту СРСР.

Розетка (від франц.rosette, буквально – трояндочка) – в шаховій композиці гра короля на всі вісім суміжних з ним полів, тобто хрест (див. «Хрест») плюс зірка (див. «Зірочка»).

Розіч (Rozich) Весна (нар.1987) – словенська шахістка, міжнар. майстриня. Ело 2012 = 2310. 2-а в списку 100 найсильніших шахісток країни. Учасниця ч-ту Європи в складі команди Словенії в Нові-Сад 2009 (9-е командне місце з 3-м рез-том за 4-ю шахівницею).

Розпатування – тактичний спосіб у шаховій композиції: передача ходу супернику-ві, котрий перебуває в патовому становищі. Застосовується в етюді та в багатоходовій задачі.

Розряд - ступінь майстерності шахіста за кваліфікаційною системою ШФУ. Розряди поділяються на перший юнацький (4-й за кваліфікаційною системою СРСР), третій, другий, перший, кандидат у майстри спорту України (найвищий).

Розумовські (Розуми) - брати Олексій і Кирило. Сини реєстрового козака Григорія Розума з села Лемешів Козелецького повіту на Чернігівщині. **Олексій Григорович (1709-1791)** – граф, генерал-фельдмаршал з 1756, фаворит і таємний чоловік російської цариці Єлизавети Петрівни.

Кирило Григорович (1824-1803) – граф, гетьман України 1750-1764, президент Петербурзької АН 1746-1798. Після скасування гетьманства – генерал-фельдмаршал. За свідченням істориків обидва брати знались на шахах. Син Олексія Кириловича **Олексій (1748-1822)** – граф, російський державний діяч, 1810-1816 міністр освіти. Був знайомий з німецьким композитором Л. Ван Бетховеном. Непрями дані дані свідчать, що теж розумів шахи.

Розширений центр – поля шахівниці, які створюють квадрат **c3-c6-f6-f3.**

Розширення ідеї – у шаховій композиції термін, який означає збільшення кількості варіантів у задачі з метою збагачення її змісту.

Розщеплення подвійної загрози на вступний хід і мат у варіанті – трансформація подвійної загрози, при якій мати загроз однієї з фаз (спроб) стають вступом і матом у варіанті другої фази (інших фазах, спробах). Приклад дво- і трифазного розщеплення.

О. Журавльов, USPB, 1995.

Білі: Крh2, Фе5, Та3, Т**g**4, Сd3, Кf4, пп b2, c4, (8); **чорні:** Крb4, Тс8, Т**g**8, Сd7, Сf8, пп b6, e2, h7 (8).

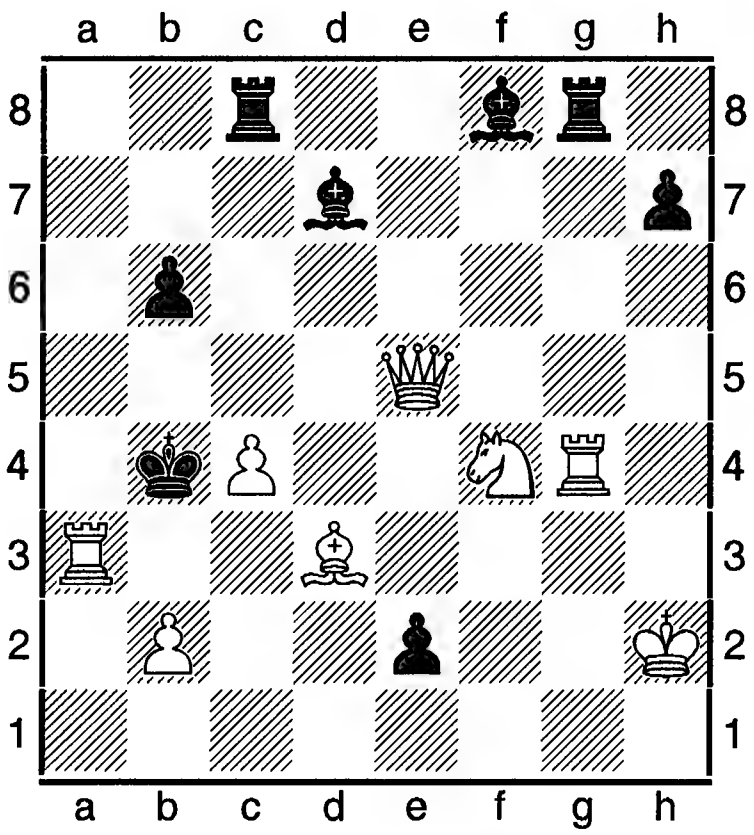

Мат за 2 ходи. 1.Фd4? ~ 2.c5, Крd5 #;1. ... Тс5 2.Фс3 #, 1. ... Са4!; 1.Ке6? ~ 2.Фс3 #, 1. ...Сg7 2.c5 #, 1. ...Сd6! **1.c5! ~ 2.Фd4, Фс3 #, 1. ...Тс5 2.Крd5 #, 1. ...Сg7 2.Ке6 #.**

Ройз (Roiz) Михайло (нар. 1983) – ізраїльський шахіст, міжнар. гросмайстер. Ело 2012 = 2669. 4-й за силою гри шахіст країни. Срібний призер ч-ту Європи серед юнаків до 14 років в Таллінні 1997; срібний призер 38-ї Всесвітньої олімпіади, граючи за 2-ю шахівницею в складі команди Ізраїлю в Дрездені 2008. Володар кубка Європи в складі команди «Економіст-СДСЕУ-1» з Саратова (Росія) в Охриді 2009. На особистому ч-ті Європи з КШ в Дрездені 2007 виграв перепустку на Кубок світу. Командні ч-ти в складі збірної Ізраїлю: Європи в Нові-Сад 2009 (11), світу в Бурсі 2010 (7). Міжнар. т-ри: Вальєво 2007 (1), Натанья 2009 (9-10).

Ройшер (Roisher) Саломея (19.02.1899-1980) – австрійська шахістка, міжнар. майстриня з 1952. Чемпіонка Австрії 1950, 1952, 1954. Учасниця змагань за звання чемпіонки світу: Стокгольм 1937 (17-20), Буенос-Айрес 1939 (14-15), т-ру претенденток 1952,

зон т-ру Фіде в Герцег-Нові 1954.

Рокада (див. «Рокіровка»).

Рокіровка, рокірування (франц. roque, від перс. рох - тура) – одночасно спільний хід королем і турою, який робиться один раз обома партнерами протягом партії і в розв'язкові задачі чи етюда. Р. називається короткою, коли король переставляється на поле g1 чи g8, тура з поля h1 (h8) на поле f1 (f8). Рокіровка довга – король пересталяється на поле c1 (c8), тура – з поля a1 (a8) на поле d1 (d8). Робити рокіровку не дозволяється: а) коли король чи тура під час гри вже пересувалися; б) коли король пербуває під шахом; в) коли поле, через яке повинен перейти король, атакується фігурами суперника; г) коли король під час рокіровки попадає під шах; д) коли на горизонталі між королем і турою (в бік якої пересувається корль) є інші фігури. У задачах і етюдах Р. можна робити завжди, коли ретроаналізом неможливо довести, що король чи тура раніше пересувалися. Р. в задачах і етюдах використовується як ускладнюючий маневр. На письмі коротка рокіровка позначається так: 0-0, довга – 0-0-0. В шаховій літературі української західної діаспори цей термін передається словом «рокада» (від франц. rocade – залізниця, автострада).

В Італії довгий час побутувала так звана вільна Р., при якій король і тура могли за вибором гравця мати різні позиції і лише наприкінці 19 сторіччя набула сучасної форми. В середині 19 ст. вільна рокіровка поступилася місцем сучасній Р.

Р. відіграє важливу роль в шаховій стратегії і тактиці. Вона робить безпечнішою позицію короля, є засобом мобілізації фігур. Гравці здебільшого прагнуть позбавити один одного Р., щоб потім атакувати короля, котрий залишився у центрі.

Роланд (Roland) Маркос (Ріо-де-Жанейро) – бразильський проблеміст і розв'язувач шахових композицій, міжнар. майстер. Чемпіон Бразилії з розв'язування ШК у Ріо-де-Жанейро 2009.

Романенко (Romanenko) Володимир (нар. 06.04.1985) – білоруський шахіст, міжнар. майстер з 2007, ґросмайстер з 2011. Ело 2014 = 2498. 14-й у списку 100 найсильніших гравців країни.

Романишин Олег Михайлович (нар.10.02. 1952, Львів) – український шахіст, міжнар. ґросмайстер з 1976. Ело 1993 = 2515, 2002 = 2576. Син відомого львівського шахіста. Філолог. Чемпіон Європи серед юнаків 1972-1973. Учасник ч-тів СРСР. Найкращі рез-ти: 1974 (5-7), 1975 (2-5), 1978 (5-8), 1980 (3-5), 1981 (3), 1983 (6-9). Володар Кубка СРСР 1973, переможець спартакіади народів СРСР 1979 в складі команди України, командних ч-тів світу серед молоді 1974-1977 і ч-тів Європи 1977-1983 в складі збірних команд СРСР.

О. Романишин – Т. Петросян, 1975.

1.c4 Kf6 2.Kc3 e6 3.Kf3 b6 4.e4 Cb7 5.Cd3 d6 6.Cc2 c5 7.d4 cd 8.Kd4 ce7 9.0-0 0-0 10.b3 Kc6 11.Cb2 a6 12.Kph1 Дc7 13.f4 Tad8 14.Tc1! Дb8 15.Tf3! g6 16.Kd5!! ed 17.ed Kd4 18.Дd4 Tde8! 19.f5 Cd8 20.Дh4 Te5! 21.Дh6 Дc7? 22.Tg3 Cc3 23.Ce5 de 24.fg fg 25.Cg6! Kg4 26.Ch5 Tf6 27.Дd2 Tf4 28.d6 Дg7 29.d7! cb7 30.Дf4! (1-0).

Учасник змагань на першість світу, в тому числі зон. т-ри ФІДЕ: 1975 (15), 1978 (3-5), 1982 (5-6); міжзон. т-р у Ризі 1979 (5-6). У складі збірної команди СРСР учасник матчу з командою обраних шахістів світу 1984 (2-є очок з 3). Найкращі рез-ти в інших міжнар. змаганнях: Сухумі 1970, юнацький т-р (4-5); Ґетеборг 1971 (5); Нові-Сад 1975 (1); Олот 1975 (3-4); Єреван 1976 (1), 1980 (3), 1986 (1-2); Дортмунд 1976 (1), 1982 (2); Гастингс 1976-1977 (1); Таллінн 1977 (1-2), Сьєнфуегос 1977 (1-2); Ленінград 1977 (1-2); Коста-Брава 1977 (1); Гаусдал 1979 (1); Тілбург 1979 (2); Мехіко 1980 (3-4); Поляниця-Здруй

1980 (1); Львів 1981 (1-2); Рига 1981 (3); Сочі 1982 (3-5), 1984 (2); Юрмала 1983 (1); Москва 1985 (1); Фрунзе, нині Бішкек 1985 (3-4); Реджо-нель-Емілія 1985-1986 (1-3); Сірак 1986 (5-6); Тбілісі 1986 (3-4); Москва 1987 (2); Біль 1987 (2); Дрезден 1988 (2); Єреван 1989 (3-5); Дебрецен 1990 (1); Берлін 1990 (1-2); Дьєр 1990 (1); Шибеник 1990 (1); Пула 1990 (1-3); Поляниця-Здруй 1991 (2-3); Бад-Лаутенберг 1991 (2-3).

Шахіст з нешаблонним мисленням, завжди прагнув до оригінальних задумів. Як це прослідковується в його партії (білі) з Ю. Геллером 1975.

1.e4 e5 2.Kf3 Kc6 3.Cb5 a6 4.Ca4 Kf6 5.0-0 Ce7 6.Te1 b5 7.Cb3 0-0 8.d4 d6 9.c3 Cg4 10.d5 Ka5 11.Cc2 c6 12.h3 Cf3 13.Дf3 cd 14.ed Kc4 15.Kd2!? Kb6 16.Kf1! Kbd5 17.Kg3 Kc7 18.a4! ba 19.Ca4 Tb8 20.b4 Kfe8 21.Ce3 Kb5 22.Cc2 Tc8 23.Ta6 Tc3 24.Ta8 Дc7 25.Дd5 Kf6 26.Tf8 Cf8 27.Ch7 Kph7 28.Дb5 Kpg8 29.Ta1 d5 30.Ta7! Дc4 31.Дb8 d4 32.Cg5 Kh7 33.Ce7 d3 34.Cf8 Kf8 35.Ta8 d2 36.Дf8 Kph7 37.Дh8 Kpg6 38.Дh5 Kpf6 39.Дf5, (1-0).

Після здобуття незалежності 1991 Р. бере активну участь в ч-тах України: в Орджонікідзе 2001 (10), Харків 2004 (5-8), командний клубний в Алушті 2002 (2), у зон. т-рах ФІДЕ у Донецьку 1998 (8), Орджонікідзе 2000 (4), ч-т Європи в Сент-Вінсенті 2000 (21). Виступає за збірну України на ч-тах Європи: Дебрецен 1992 (2), Батумі 1999 (6); на всесвітніх олімпіадах: Єреван 1996 (2), Еліста 1998 (3), Стамбул 2000 (3); ч-тах світу: Люцерн 1993 (2), 1997 (5), а на ч-ті світу в Єревані 2001 стає володарем золотої медалі в командному заліку і здобуває 2-е місце за шахівницею перших запасних гравців. На відбірковому т-рі ПША на першість світу в Гронінгені 1993 серед 54 учасників посів 7-е місце, у відкритому ч-ті Словаччини в Братиславі 2002 мав 3-є місце.

Інші змагання: Барселона 1992 (3); Альтенштайг 1992 (1); Поляниця-Здруй 1992 (1); Біль 1996 (10-11); Реджо-нель-Емілія 1997 (3-5), 2001 (1); Кошалик 1999, 74 учасники (4-11); Нова-Гориця 1999, 90 учасників (9-15); Львів 2000 (6), 2001 (4), 2002 (4, у Кубку Галичини), 2006 (6-7); Блед 2000 (4); Сан-Вінсан 2000 (8-20); Белград 2001 (7-9).

Яскравість гри львівського маестро з роками потемніла, але тих, хто пам'ятає її в молодих роках, завжди захоплює глибина його творчих задумів.

О. Романаишин – М. Таль, 1976.

1.Kf3 Kf6 2.c4 c5 3.g3 d5 4.cd Kd5 5.Kc3 Kc6 6.Cg2 Kc7 7.Да4!? Cd7 8.Де4 Ke6 9.e3 g6 10.d4 cd 11.ed Cg7 12.Ce3 f5?! 13.Дd5 Kc7 14.Дb3 Ka5 15.Дb4 Kc6 16.Дb3 Ka5 17.Дd1 Kc4 18.0-0 Cc6? 19.Cg5! Ke6 20.Де2 Дd7 21.d5! Cd5 22.Kd5 Дd5 23.Tfe1 Де4 24.Дf1 Kd6 25.Te4 fe 26.Ch3 Kc5 27. Ce3 Kd3 28.Kg5, (1-0).

Р. відомий як теоретик шахів, автор книги «Іспанська партія. С 92-93» (російською; див. також «Література шахова»). В обороні Грюнфельда добре зарекомендував себе варіант Романишина: **1.d4 Kf6 2.c4 g6 3.g3 d5**

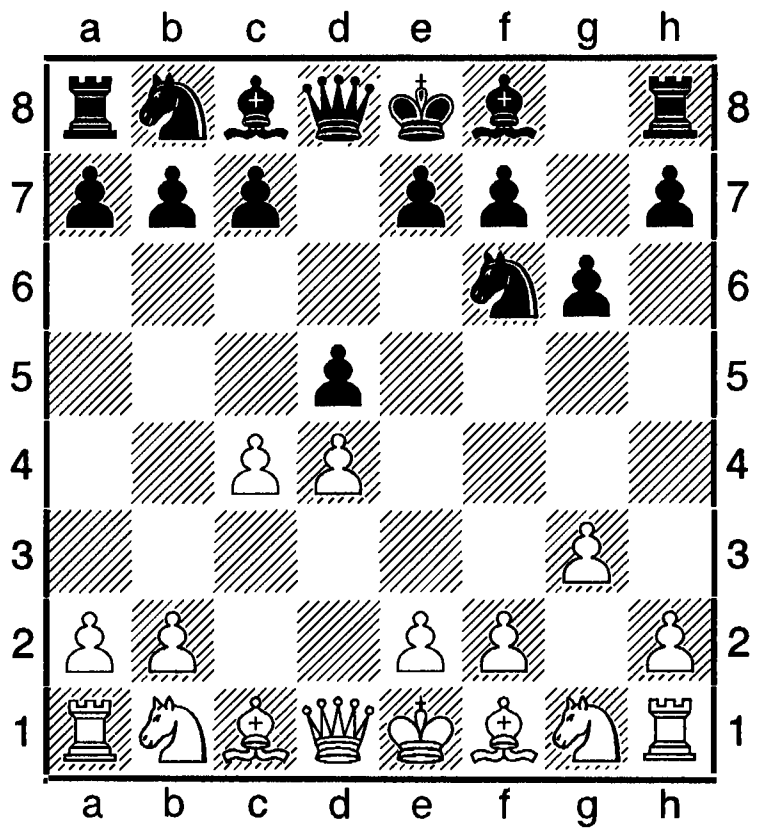

Література: Використано запис партій з архіву майстра ІКЧФ, Заслуженого тренера України Р. М. Колесникова; «Ладья» за 19 серпня 2009, стор. 18-19.

Романко (Romanko) Марина (нар.1986) – російська шахістка, міжнар. майстриня. Ело 2012 = 2402. 12-а сходинка у списку 100 найсильніших шахістів країни. Чемпіонка Європи у складі збірної команди Росії в Нові-Сад 2009.

Романова Катерина (нар.18.08.1982, Дні-

пропетровськ) – українська шахістка, національна майстриня. Ело 2009 = 2195 (Україна), 2117 (ФІДЕ). Срібна призерка ч-ту України в Києві 1996 серед дівчат 1982-1983 років народження, ч-ту України 1997 у Києві серед дівчат до 16 років. В особистому ч-ті України серед жінок в Алушті 1997 (7-11). На ч-ті Європи серед шахісток до 16 років у Таллінні 1997 (18).

Романов (Romanov) Євген (нар. 02.11. 1988, Калінінград) – російський шахіст, міжнар. майстер з 2005, міжнар. ґросмайстер з 2007. Ело 2012 = 2624. 35-й у списку 100 найсильніших шахістів країни. 1998 був переможцем російських і світових ч-тів серед шахістів до 10 років. Чемпіон світу 2000 (Халкідіка) серед шахістів до 12 років і до 14 років в Пеньїсколі 2002. Чемпіон Європи серед юнаків до 14 років в Пеньїсколі 2001. На відбірковому т-рі ч-ту світу з гри в бліц у Москві 2010 мав 15-25-е місце. Інші змагання: командний ч-т Росії серед студентів 2005 (переміг в особистому заліку); кубок Росії в Ханти-Мансійську 2012 (3); Ніке 2008 (1); Ліепая 2008 (1); Харкань 2009 (1); фестиваль інтелектуальних ігор 2012 (1); Нюрнберг 2012 (1); Легніце 2013, особистий ч-т Європи (3). Учасник Кубка світу в Ханти-Мансійську 2011. Чемпіон Норвегії 2011. Визнаний найкращим гравцем німе-цької вищої шахової ліги 2012-2013. Закінчив середню школу із золотою медаллю, юридичний факультет РГУ імені І. Канта.

Романовський (Romanovskyi) Петро Арсенійович (17.07. 1892, Петербург, нині С.-Петербург,- 01.03. 1964, Москва) – російський шахіст, один з найсильніших в колишньому СРСР 1920-х,

перший серед радянських шахістів заслужений майстер спорту СРСР 1934, заслужений тренер СРСР 1957. Міжнар. майстер з 1950, міжнар. арбітр (1951). Шаховий теоретик і літера-тор. Фінансовий працівник. Першого успіху сягнув 1908, зігравши внічию матч з братом Олександром (5 на5), учасником 4-го всеросійського т-ру. На всерос. т-рі любите-лів 1909 мав 10-11-е місце. Учасник бічного міжнар. т-ру в Мангеймі 1914 (2-4-е в групі переможців). На всерос. олімпіаді 1929 мав 2-е місце (після О. Альохина). Чемпіон СРСР 1923, 1927. Інші ч-ти СРСР: 1924 (2), 1925 (6-8), 1933 (10-11). На так званому «т-рі 10» у С.-Петербурзі 1925 посів 2-е місце; Москва 1925 (7-8), 1935 (8-10), С.-Петербург 1929 (1-2), 1934 (2-3). Ч-ти С.-Петрбурга: 1924 (3), 1925 (1-4), 1928 (3-4), 1929 (2-3), 1931 (2), 1933 (1-2). На т-рі московських майстрів, присвяченому пам'яті М. Рюмина 1948 був 3-м. 40 років займався педагогічною діяльністю. 1947-1957 викладав шахи в Московському держ-університеті ім. Ломоносова.

П. Романовський - Дуз-Хотимирський.
Петроград (С.-Петребург), 1923.

1.e4 c5 2.Kf3 e6 3.d4 cd 4.Kxd4 Kf6 5.Kc3 d6 6.Cb5+ Kbd7 7.0-0 Ce7 8.Дf3 0-0 9.Ce3 a6 10.Ce2Дc7 11.Дg3 Td8 12.Tad1 b5 13.a3 Cb7 14.f3 Ke5 15.Kph1 Kc4 16.Cc1 Kxa3 17.Kd5 ed 18.Kf5 Cf8 19.ba g6 20.Дg5 Ke8 21.ed f6 22.Дg3 Дxc2 23.Cd3 Дc7 24.Cb1 Дf7 25.Kh4 Cg7 26.Kxg6 hg 27.Cxg6 Дd7 28.Tfe1 Kc7 29.Дh4 Cxd5 30.Дh7+ Kpf8 31.Txd5, (1-0).

Література: Романовський П., Матч Альохин – Капабланка на першість світу, Л., 1928 (співавтор); його ж, Мітельшпіль. Комбінація і план в шаховій партії,Л., 1929; його ж, Що повинен кожен знати про дебют, Л., 1929; його ж, Вибрані партії, М., 1954; його ж, «Романтизм у шаховому мистецтві», «Турнір майстрів за участі М. Ейве і Г. Кмоха»; Романов І. З., Петро Романовський, М., 1984 (усі - російською мовою).

Ромеро (Romero) Гольмес Альфонсо (нар. 28.05.1965, Барселона) – іспанський шахіст, міжнар. майстер з 1985, ґросмайстер з 1995. Учасник 5-и Всесвітніх шахових олімпіад (1986, 1990, 1992, 2002, 2004) і 14-го командного ч-ту Європи 2003.

Роотаре (Rootare) Сальме Яакобівна (26.

03.1913, Ревель, нині Таллінн, - 21.10.1987, там же) – естонська шахістка, міжнар. майстриня з 1957. Суддя національної категорії. Бухгалтер. 15-разова чемпіонка Естонії 1945-1972 і 4-разова ДСТ «Спартак»: 1947, 1949, 1952, 1955. Учасниця 13-и ч-тів СРСР. Найкращі рез-ти: 1948 (6-7), 1952 (4-5), 1955 (2-4), 1957 (3), 1959 (2-3), 1962 (6). Учасниця т-ру претенденток: Пловдив 1959 (4-5).

Російська партія (оборона Петрова) (С42-С43): 1.e2-e4 e7-e5 2.Kf3 Kf6

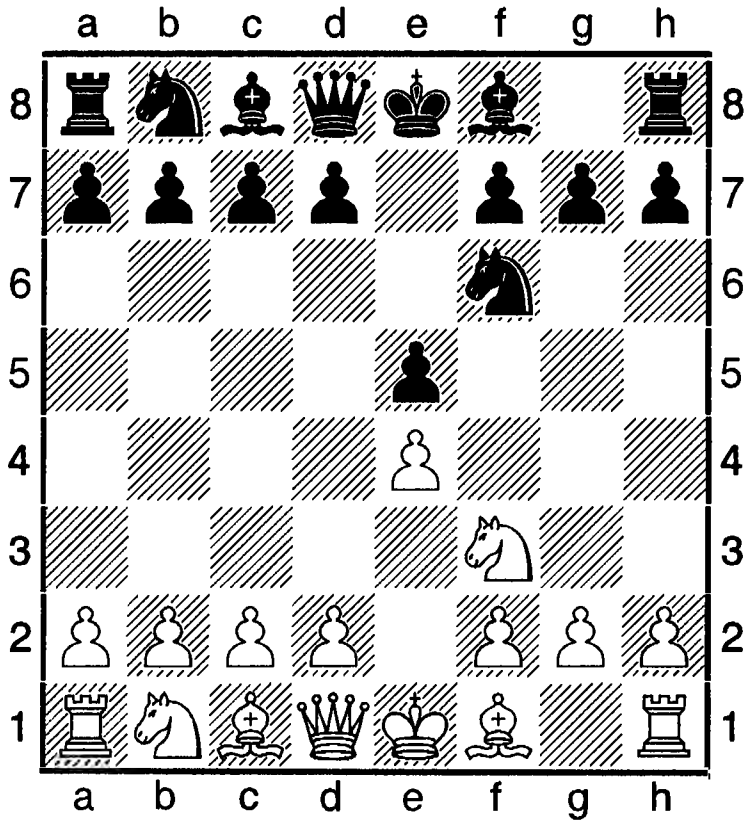

Дебют відносится до відкритих початків. Хід **2....Kf6** зустрічається ще в старовинних рукописах. Але перші дослідження приписуються російським шахістам 19 сторіччя О. Петрову і К. Янішу. Багато шахових істориків сумнівається, що опрацювання цього початку належить саме Петрову. Про хід **2. ...Kf6** у книзі О. Петрова «Шахова гра, приведена до систематичного порядку...» (С.-Петербург, 1824) сказано: «Этот ход не хорош». І більше ніяких аргументів. Тому російський шахіст і шаховий дослідник А. Мацукевич дивується, як так вийшло, що авторство віддається саме О. Петрову (А. Мацукевич, «Дебют орангутанга, або 20 способів увійти в лабіринт» (ж.64-шо», №22, 1988). Український шаховий дослідник Ю. Семенко взагалі обґрунтовано спростовує тезу про авторство О. Петрова. Він скоріше схильний вважати, що дослідником цього початку міг бути К. Яніш (Ю. Семенко, «Шахи в Україні», Львів, 1993).

Цим початком часто послуговувалися А. Карпов, В. Смислов, Б. Ларсен, А. Юсупов, Г. Каспаров, В. Іванчук. Дуже багато уваги приділив опрацюванню дебюта за чорних 14-й чемпіон світу В. Крамник.

Стратегічний задум початку полягає в контратаці пішака **e4** і в перехопленні ініціативи. За чіткої гри білим зазвичай вдається зберегти дебютну перевагу, тому що в симетричних позиціях, які виникають на шахівниці, вони мають право першого ходу. Проте за чорних в останній час віднайдено багато цікавих ідей, які ускладнюють гру і дають можливість висунути контрзаходи. Через це Р. п. й нині є популярною серед провідних шахістів світу.

А. Система Стейниця: 3.d4 ed 4.e5 Ke4 5.Дxd4 d5 6.ed Kxd6. При ході 3.Кс3 чорні ходом 3. ... Кс6 можуть перйти до дебюту чотирьох коней (див ст. «Чотирьох коней дебют»). На хід 3.Сс4 чорні можуть продовжувати 3. ... Кхе4 і якщо 4.Кс3, то в них буде вибір між 4. ...Kf6 5.Kxe5 d5 = і 4. ...Кхс3 5.dc f6 6.0-0 Кс6 7.Kh4 g6 8.f4 f5 9.Kf3 (якщо 9.Kxf5, то 9. ...d5) 9. ...e4 10.Kg5 Cc5+ 11.Kph1 Де7 12.Cf7+!? ~. Ходом 3. ... Кс6 чорні можуть обрати оборону двох коней (див ст. «Двох коней оборона»). **Сучасний варіант системи Спейниця: 3.d4 Kxe4 4.Cd3 Кс6 5.Cxe4 d5.**

Б. 3.Kxe5 d6 4.Kf3 Kxe4: а) 5d4 d5 6.Cd3 ce7 7.0-0 Кс6 8.Te1 Cg4 9.c4! Kf6 10.Cd Cxf3 11.Дxf3 Дxd5. Далі можна 12.Дh32 (Каспаров - Карпов матч, 1984-1985); **б)** 5.Де2 (варант Ласкера) Де7 6.d3 Kf6 7.Cg5 Дхе2+ 8.Схе2 Се7 9.Кс3 с6 10.0-0 Ка6 з незначною перевагою в білих.

В. Гамбіт Кохрена: 3.Kxe5 d6 4.Kxf7?! Має велику історію та ще й насьогодні не знайшов остаточної оцінки за висловом Я. Б. Естріна і М. М. Калініченка (див. кн. «Теорія дебютів. Повний курс», М., 2008), у книзі «ШЕС» за ред. А. Карпова, М., 1990 це розгалуження визнається некоректним. Після **4. ... Kpxf7 5.d4** чорним теоретики не

рекомендують чіплятися за матеріальну перевагу. Найенергійніше **5. ... c5 6.dc Kc6** {слабше 6. ... d5 7.e5 Де8 8.f4 Cg4 9.Ce2 Cxe2 10.Дxe2 Cxc5 11.ef Дc6 12.Kpd1 g6 (Вітоліньш - Халіфман,1984); тепер 13.Kc3 Kd7 14.Дf3 Tad8 15.Te1 Kf6 16.f5 Ke4 17.fg Kpxg6 18.Tf1 і білі близькі до переваги}7.**Cc4+ Ce6 8.Cxe6+ Kpxe6 9.0-0- d5 10.e5 Ke4 11.Дg4+ Kpf7 12.Дf5+ Kpe8 13.Kc3 Kd4!? 14.Дh3 Дd7** і активність білих попадає під сумнів.

Фрагменти з партій сучасних провідних майстрів світу.

Ананд - Пономарьов. Софія, 2005 (C42).
1.e4 e5 2.Kf3 Kf6 3.Kxe5 d6 4.Kf3 Kxe4 5.d4 d5 6.Cd3 Kc6 7.0-0 Ce7 8.c4 Kb4 9.Ce2 0-0 10.Kc3 Ce6 11.Ke5 Cd6!? 12.a3 Cxe5 13.ab Cf6 14.Kxe4 de 15.Ce3 c6 16.Дd2 Дd6 17.Tfd1 Tfd8 =

Адамс - Ананд. Софія, 2005 (C42).
1.e4 e5 2.Kf3 Kf6 3.Kxe5 d6 4.Kf3 Kxe4 5.d4 d5 6.Cd3 Kc6 7.0-0 Ce7 8.c4 Kb4 9.Ce2 0-0 10.Kc3 Cf5 11.a3 Kxc3 12.bc Kc6 13.Te1 Te8 14.cd Дxd5 15.Cf4 Tac8 16.Cg3 Cd6 17.Kd2 Cxg3 18.hg Ka5 у чорних ліпше.

Рублевський - Мотильов. Москва, 2006 (C43).
1.e4 e5 2.Kf3 Kf6 3.d4 Kxe4 4.Cd3d5 5.Kxe5 Kd7 6.Kxd7 Cxd7 7.0-0 Cd6 8. c4 c6 9.cd cd 10.Kc3 Kxc3 11.bc 0-0 12.Дh5 g6 13.Дxd5 Дc7 14.Ch6 Tfe8 15.h4 Ce6 у білих краще.

Онищенко - Волокитин. Сочі, 2006 (C01).
1.e4 e5 2.Kf3 Kf6 3.Kxe5 d6 4.Kf3 Kxe4 5.d3 Kf6 6.d4 d5 7.Cd3 Ce7 8.h3 0-0 9.Kc3 b6 10.0-0 Ca6 11.Cxa6 Kxa6 12.Ke5 h6 13.Cf4 Te8 14.Дf3 Kb4 15.Tac1 c5 16.a3 = .

«Рибка» - «Sjeng». Німеччина, 2006.
1.e4 e5 2.Kf3 Kf6 3.Kxe5 d6 4.Kf3 Kxe4 5.d4 d5 6.Cd3 Cd6 7.0-0 0-0 8.c4 c6 9.Te1 Cf5 10.Дc2 Cg6 11.c5 Cc7 12.Kc3 Kxc3 13.Cxg6 hg 14.bc Kd7 15.Cg5 Kf6 16.Ke5 Te8 17.Kg4 в «Рибки» перспектива.

Брузон - Іванчук. Чичен-Іца. 2008 (C43).
1.e4 e5 2.Kf3 Kf6 3.d4 Kxe4 4.de Cc5 5.Дd5 Cxf2+ 6.Kpd1 f5 7.Cc4 Де7 8.Kc3 c6 9.Дd3 b5 10.Cb3 a5 11.a4 b4 12.Kxe4 fe 13.Де2 d5 14.ed Дxd6+ 15.Cd2 e3 16.Tf1 Ca6 17.Cc4 Cxc4 18.Дxc4 Ta7 19.Kpe2 Te7 у чорних ліпше.

Література: Поряд з названою вище, Е. Ю. Гуфельд, Коротка енциклопедія шахових дебютів, К., 1986; Я. Б. Естрін, М. М. Калініченко, Енциклопедія шахових дебютів. Повний курс, М., 2008; «Ладья» за 2005, 2006, 2008 (усі – російською мовою).

Росія (Російська Федерація) – держава у Східній Європі та Північній Азії. Столиця: Москва. Член ФІДЕ в складі СРСР з 1949, як самостійна держава – з 1992.

Шахи на території сучасної Москви, яку заснував за свідченнями літописців, київський князь-ізгой Юрій Долгорукий, могли появитися у 13-му сторіччі. У столиці Новгородської республіки (приєднана до складу Московського князівства 1478 Іваном третім Васильвичем), згідно археологічних знахідок шахи появилися ще в епоху Київської Русі, за окремими джерелами на межі 10-11 сторіч. Найбільш ймовірно їх занесли зі Сходу (Персії) – це торговельні комунікації по Каспійському, Чорному й Азовському морях, Залозним та Варязьким шляхами, далі по Дніпру через Київ. Цим же шляхом занесені шахи й на Смоленщину (Смоленська земля приєднана до складу Московської держави в результаті Андрусівського перемиря'я 1667). У пониззі Дону в районі сучасного Цимлянського водосховища було місто Хозарської держави Саркел, відоме з часів 9 століття й завойоване київським князем Святославом 965 та перейменоване на Білу Вежу і на території Краснодарського краю (нині станиця Таманська) теж було хозарське місто Таматарха на місті античної Гермонасси (після 965 разом з прилеглими землями як тмутараканське князівство увійшло до складу Київської держави). Ці землі 1774 інкорпоровані до складу царської Росії в результаті переможної війни з Туреччиною. На старих городищах археологами відшукано шахові фігури періоду 10-11 століть. Незважаючи на те, що церква до середини 17 століття жорстоко переслідувала шахи як «бісівські ігрища», вони були популярними серед багатих ремісників, купців, бояр. Шахами захоплювалися перший російський

цар Іван Лютий. Вмілими гравцями називав московитів німецький учений А. Олеарій, котрий багато разів відвідував Москву 1730-х: «Ці московити сильно грають в шахи; наші найкращі гравці перед ними є школярами» (франц. хроніка, 1885). На початку 18 століття на Московщині значним популяризатором шахової гри був Петро 1-й. Правда, царські сановники О. Меншиков, Г. Потьомкин, О. Суворов перевагу надавали шашкам та картам. У шахи грала цариця Катерина 2-а.

У перший половині 19 сторіччя появилися справжні шахові умільці О. Петров і К. Яніш, на початку 1850-х – І. Шумов, брати Урусови, В. Михайлов. 1852 Яніш і Кушельов-Безбородько виклопотали у властей дозвіл для сворення «Товариства любителів шахової гри». 1860 це товариство розпалося. Новий шаховий клуб відкрився 1862. Правда, через півроку був закритий царською владою. Недовговічним був і клуб, створений 1869.

Перші свідчення про т-ри у Росії появилися 1850-х. Перші шахові книги побачили світ 1821 (І. Бутримов, «Про гру в шахи»),1824 (О. Петров, «Шахова гра, приведена до систематичного порядку...»), 1842-1843 (К. Яніш, «Новий аналіз початків шахової гри»). 1859-1863 видавався ж. «Шаховий лист» («Шахматний лісток»). 1862 до Петербурга завітав іноземний майстер І. Коліш, котрий зіграв унічию матч з С. Урусовим, а Шумову програв. Останньої четвертини 19-го початку 20-го століть центром шахового життя залишався Петербург, де шахісти грали в ресторанах «Домінік», Прадера, Мільберта та інших. Зусиллями Чигорина, Е. Шиферса та інших поновило свою діяльність «Товариство любителів шахової гри» (1879). Водночас функціонував гурток любителів, з якого виник «Петербурзький шаховий збір» 1904, котрий зорганізував 4-й всерос. т-р 1905-1906, всерос. конгреси 1911, 1913-1914 і міжнар. петербурзькі т-ри 1909 та 1914. 1870-х виник московський шаховий гурток. Зростання шахового руху вплинуло на появу молодих талановитих гравців: Шиферса, О. Ашарина, С. Алапина, О. Соловйова та інших. Видатну роль у шаховому русі Росії відіграв М. Чигорин. Саме за його ініціативи вібдувся перший т-р всерос. значення у Петербурзі 1878-1879. З 1899 почали проводитися всеросійські шахові змагання. Початок міжнар. змаганням Росії зробив петербурзький матч-турнір найсильніших шахістів світу 1895-1896. 1907 московський шаховий гурток влаштував двоколовий т-р за участю Г. Марко, 1909 відбувся петербурзький міжнар. т-р. 1914 у Росії нараховувалося 25 майстрів, найбільше у світі. Правда, до цього списку зараховувалися найсильніші шахісти прибалтійських країн, Білорусі. Польщі. України та інших.

1920 проведено перший чемпіонат Росії, в якому взяли майже усі провідні майстри. Першим чемпіоном Росії після жовтневого перевороту став О. Альохин. Скажемо, забігаючи напред, що потім це звання вигравали П. Ізмайлов, С. Білавенець, О. Толуш, І. Болеславський, М. Новотельнов, Іливицький (2), Нежметдинов (4), Аронін, Шамкович (2), О. Лютиков (2), М. Тайманов, Л. Полугаєвський, О. Лейн, Крогіус, В. Сергієвський, О. Зайцев, А. Карпов, В. Зільберштейн, В. Цешковський, В. Коренський, Рашковський (2), В. Журавльов, О. Панченко, Петрушин, П. Зарубин, В. Чехов, Тунік, В. Штиренков, О. Харитонов, П. Свідлер (2), К. Сакаєв, О. Мотильов, О. Ластін, Г. Каспаров (супертурнір), С. Рублевський, Є. Алексєєв, О. Морозевич, Є. Томашевський, Я. Непомнящий. Набільшими центрами шахового життя й надалі залишалися Москва й Ленінград (С.-Петребург). 1924 у Москві відбувся всеросійський шаховий з'їзд. У першому московському міжнар. т-рі 1925 взяли участь провідні шахісти світу, в тому числі Х. Р. Капабланка, Ем. Ласкер. Там же пройшов 1927 перший ч-т СРСР серед жінок, в якому перемогла О. Рубцова. З 1934 регулярно проводяться жіночі першості Росії. Чемпіонками ставали В. Чудова, Н. Голубєва, О. Стрєлова, А. Дайбо (Вахоніна), Тихомирова (4), Філановська (2), Поліщук, Борисенко (4), Скегина (2), Н. Конопльова, Білунова, В.

Ушакова (Тимощенко), Л. Любарська, Сауніна (3), Л. Веричева, Кислова, Козловська (2), Є. Ахмиловська, Н. Тутешина, Альохина, Полнарьова, Грінфельд, Г. Степова, Ю. Дьомина (2), Л. Зайцева, С. Прудникова (2), О. Зимина, К. Корбут, Т. Косинцева. 1930-х появилася плеяда молодих талановитих майстрів на чолі з М. Ботвинником: В. Алаторцев, С. Білавенець, І. Кан, В. Макогонов, В. Раузер, В. Рагозін, М. Рюмін, В. Чеховер, М. Юдович та інші. Проте в міжнар. змаганнях російські шахісти майже не брали участі.

Після війни СРСР з фашисткою Німеччиною 1941-1945 була створена Всеросійська шахова секція, яка 1959 перетворилася в Шахову Федерацію РСФСР. Збільшилася кількість змагань. Всеросійські першості почали проводитися щороку. З 1948 організовуються командні ч-ти Росії, з 1967 – спартакіади народів РСФСР. 1951 розіграний Кубок Чигорина. На початку 1950-х відбулися всеросійські т-ри сільських шахістів, у яких взяло участь майже 100 тисяч осіб. Чемпіонами спартакіад народів РСФСР ставали С. Жуховицький і В. Козловська (1967), В. Цешковський і А. Кислова (1975), В. Зільберштейн і Г. Ахмиловська (1978), Ю. Разуваєв і Ахмиловська (1983), Є. Рагозін і С. Прудникова (1986). З 1948 збірна команда РСФСР брала уасть в командних ч-тах СРСР, де поруч з нею змагалися ще й шахісти Ленінграда та Москви. Наприкінці 1950-х почаку 1960-х збірна РСФСР зіграла матчі з шахістами Болгарії та Угорщини. З 1965 проводяться жіночі міжнар. т-ри Росії, а з 1971- міжнар. т-ри московського шахового клубу. Значного поширення набули змагання за листуванням. З 1960-х проводяться особисті і командні ч-ти країни.

З 1960-х по 1987 проведено 9 особистих ч-тів РСФСР з шахової композиції. Провідними композиторами країни на той час були С. Шедей, Л. Лозинський, В. Тимохін, А. Попандопуло, В. Корольков, А. Кузнецов, О. Ярославцев, С. Пугачов, О. Феоктистов, Л. Кацнельсон, Ю. Вахлаков, В. Карпов, О. Копнін та інші. З молодшого покоління: В. Пильченко, Я. Владимиров, О. Перваков, А. Стьопочкин, М. Плаксин, С. Рум'янцев, А. Селіванов, Г. Євсеєв та інші.

Найбільшими шаховими центрами до 1992 не тільки в Росії, а й в усьому СРСР були Москва й Ленінград. Усі фінали чемпіонатів світу серед чоловіків пройшли за незначними винятками у Москві. Наприклад, з 34 фіналів СРСР, взятих навпопад, 14 проведено в Москві, 6 у Ленінграді, з 15 командних першостей (1927-1987) ВЦРПС у Москві відбулося 6, у Леніграді – 2, 1 – в Ростові-на-Дону, особистих – з 18 тринадцять проведено в Росії. Усі фінанси, які з різних джерел надходили з колишніх республік, акумулювалися в Москві і контролювалися нею. Уся вища шахова адміністрація теж перебувала у столиці СРСР. Усі чемпіони світу з колишнього СРСР проживали у Москві. Провідні шахісти колишніх республік СРСР шукали дороги до «білокам'яної» столиці, бо через русифікаторську великодержавницьку політику КПРС у своїх республіках було небагатов в них шансів на повне розкриття творчих здібностей. До них можна віднести Д. Бронштейна, М. Таля, Т. Петросяна, Н. Гаприндашвілі, Л. Руденко, І. Болеславського, О. Константинопольського та ще десятки а то й сотні імен. Уся шахова філателія була тільки російськомовною. Шахова література видавалася одноразовим тиражем у кілька сотнень тисяч, але тільки російською мовою, як, наприклад книга Е. Ю. Гуфельда «Краткая енціклопєдія шахматних дєбютов» у Києві 1986 (120 000). Монопольне право на шахову пресу мали тільки московські й ленінградські видавці. У Москві друкувалися журнали «64-шо, «Шахмати в СРСР», «Шахматний бюлетень ЦШК СССР» мільйонними тиражами. В Україні, наприклад, жодного. Там же, та ще в Ленінграді були відкриті вищі навчальні заклади з підготовки кваліфікованих шахових спеціалістів. 1980 у Москві створений шаховий музей при Центральному шаховому клубі СРСР. Нині видається ж. «Уральський проблеміст», «Шахматная композіція», «Шахмат-

ная поезія», збірник «Задачі й етюди», «Альбом Росії» для шахових композиторів і ще багато інших названь.

Після розпаду СРСР Росія одержала найкращі стартові можливості для подальшого розвитку шахового спорту. З обранням Президентом ФІДЕ енергійного і розумного шахового менеджера Кірсана Ілюмжинова авторитет російських шахів на світовому просторі ще більше зріс. Він розширив географію великих шахових змагань. Тепер олімпіади, ч-ти світу та інші заходи під егідою ФІДЕ проводяться і в Москві, і в Елісті, і в Ханти-Мансійську та на інших континентах планети. До розширення ареалу визначних змагань у своїй країни почала прагнути й Федерація шахів Росії: міжнар. т-ри А. Карпова в Пойковському, змагання в Краснотур'їнську, С.-Петербурзі, Желєзноводську, Казані, Свердловську, Ростові-на-Дону та багатьох інших містах. Відбулася серія змагань між командами шахістів чоловіків і жінок Російської Федерації й Китаю протягом 1994-2009 років. У Москві та інших містах країни налагоджено випуск електронної шахової літератури. Значна частина шахістів грає зі своїми партнераим в Інтернеті. Провідні ґросмайстри відкрили шахові школи для юних гравців (А. Карпов, Г. Каспаров, Є. Бараєєв та інші). За ініціативою ред. ж. «64-шо» О. Рошаля з 1995 відновлено вручення щорічних премій АІПЕ «Оскар». Російські проблемісти стали ініціаторами запровадження щорічної премії за найкращу шахову композицію року (2007). Це безумовно сприяє популяризації шахів у країні. Тому й не дивно, що за кількістю висококласних гравців Шахова федерація Росії посідає перше місце у світі. Так, станом на кінець 1999 тут нараховувалося 2 964 шахісти і шахісток з рейтингом від рівня кандидата у майстри спорту до ґросмайстра найвищої кваліфікації, в тому числі 116 міжнар. ґросмайстрів, 304 міжнар. майстри, 188 майстрів ФІДЕ. Команда Росії після 1991 багато разів ставла переможницею чоловічих олімпіад, жіночих, командних ч-тів світу серед чоловіків і серед жінок, молодіжних ч-тів. Чемпіонами світу в різний час ставали росіяни й вихідці з Росії О. Альохин, М. Ботвинник, В. Смислов, Б. Спаський, А. Карпов, Г. Каспаров, В. Крамник, О. Халіфман. Найсильнішим розв'язувачем шахових композицій у світі 2008 і 2010 визнано Георгія Євсеєва (Ело 2010 = 2809, 2009 = 2819 одиниць). На передових позиціях у світі були й перебувають жінки. Так, О. Рубцова, Г. Бикова, О. Костенюк у різний час теж вигравали особисту першість у світі серед жінок.

Література: ШЕС за ред. А Карпова, М., 1990; ШЕС, М., 1964; Є. Гіжицький, З шахами через століття й країни», пер. Російською, Варшава, 1958; «64-шо», №12, 1999; Совєтскій еціклопєдіческій словарь, під ред. О. Прохорова, М., 1982; І. Ліндер, Шахи на Русі, М., 1975; його ж, Біля джерел шахової культури, М.,1967; Ю. Лазарєв, Творчість шахістів України, К., 1982.

Росселлі (Rosselli), маркіз дель Тюрко (del Turko) Стефано (27.07.1877, Флоренція,- 18.08.1947, там же) – італійський шахіст, один з найсильніших в країні 1900-1930-х. Шаховий журналіст, співвидавець ж. «Італія Скаккістика» 1911-1943. Змагався переважно в національних т-рах: Венеція 1901 (3); Флоренція 1905 (3); Мілан 1906 (2), Рим 1911 (2), Болонья 1913 (2). Чемпіон Італії 1923 (виграв матч за перше місце у Д. Маріотті з рах . 8,5 на 4,5). Зіграв матч з Е. Каналем в Туріні 1924 з рах 2 на 2 . Переможець т-рів: Генуя 1920, Мілан 1922, Ліворно 1926, Неаполь 1927, Перуджа 1928. Учасник міжнар. т-рів: Баден-Баден 1925, Земмерінг 1926, Цюрих 1934.

Россетто (Rossetto) Гектор (08.09.1922, Баня-Бланка,- 22.01.2009, Буенос-Айрес) – аргентинський шахіст, міжнар. майстер з 1950, міжнар. ґросмайстер з 1960. 5-разовий чемпіон країни: 1942, 1944, 1947, 1960, 1972. У складі команди Аргентини учасник олімпіад з 1950, в тому числі на 10-й 1952 показав найкращий рез-т: 8 очок з 10 за 5-ю шахівницею. Учасник міжзон. т-рів: Порто-

рож 1958 (18), Амстердам 1964 (17-19). Найкращі рез-ти в інших міжнар. змаганнях: Мардель-Плата 1943 (4), 1949 (1), 1950 (2-3), 1952 (1-2), 1961 (2-5), 1964 (1), 1968 (4); Ріо-де-Жанейро 1952 (1); Барселона 1952 (1); Таррагона 1952 (1-2); Сант-Яго 1953 (3-5); Порту-Алегрі 1954 (2); Сан-Паулу 1957 (2-3); Порторож 1958 (1-2); Буенос-Айрес 1960 (4-7); Асунсьон 1960 (3); Санта-Фе 1961 (2-4); Монтевідео 1961 (1), 1976 (3); Трелью 1972 (1-2).

Россолімо (Rossolimo) Ніколас (28.02.1910, Київ,- 24.07.1975, Нью-Йорк) – російський, французький, американський гравець. Як шахіст почав формуватися в Україні. Батько, грек за національністю, художник. Племінник відомого невролога і психіатра Григорія Россолімо. Шахова юність пройшла в Москві. З 1929 проживав у Парижі, з 1953 – У США. 1948 став чемпіоном Франції, 1955 переміг у відкритому ч-ті США. У складі команди Франції учасник Всесвітньої олімпіади 1950, а в складі команди США – олімпіад 1958, 1960, 1966. 1948-1953 переможець і призер 20-и міжнар. т-рів: Бевервейк 1948 (3-4, 1950 (2-3), 1953 (1); Бадгастайн 1948 (2-3); Гастингс 1948-1950 (1), 1950-1951 (2); Венеція і Гейдельберг 1949 (2); Гібон 1950 (1); Венеція 1950 (3); Саутсі 1949 (1), 1951 (1-2); Рейк'явік 1951 (1); Саар 1953 (1). Зіграв унічию 2 матчі з С. Тартаковером: 1948 (+ 1, - 1, = 10), 1949 (+ 5, - 5, = 0).

Н. Россолімо, 1928. Виграш.

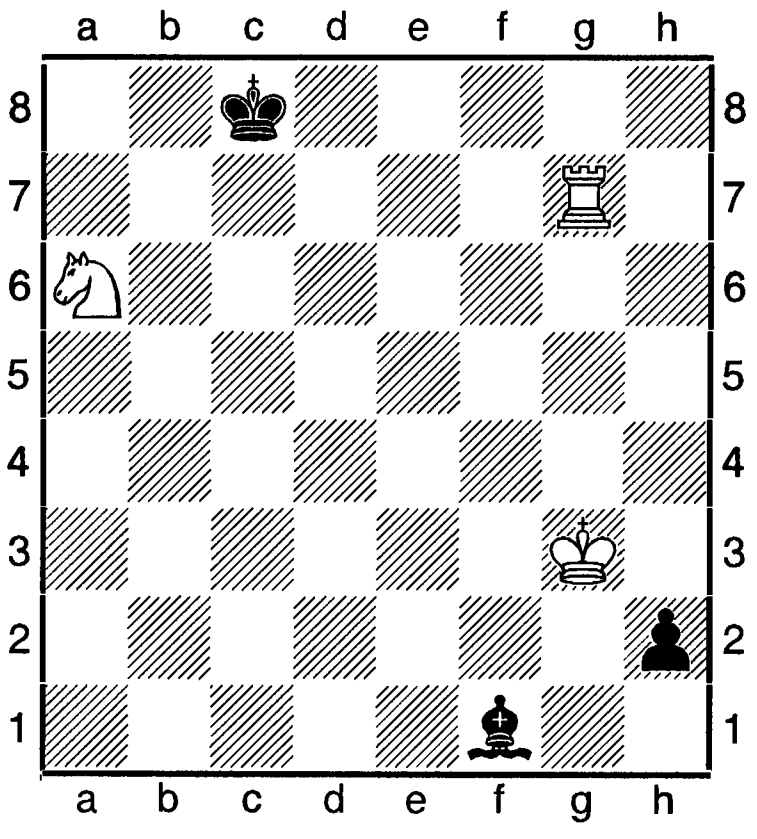

1.Tg8+ Kpb7 2.Kc5+ Kpb6 3.Ka4+ Kpb5 4.Kc3+ Kpb4 5.Kpa2+ Kpb3 6.Kc1+ Kpb2 7.Kpxh2 Kpxc1 8.Tg1. Ця знахідка викликала відгуки в багатьох етюдистів.

У сицилійській обороні відомий варіант Россолімо: **1.e4 c5 2.Kf3 Kc6 3.Cg5.**

Ростов-на-Дону - фестиваль – міжнародний шаховий захід, який відбувся у липні 1993 в Ростові-на-Дону (Росія). У головному т-рі взяло участь 12 шахістів. 1. В. Тив'яков – 7,5 очок; 2-3. Єпишин, Л. Псахіс – по 7; 4-5. С. Долматов, І. Смірин – по 6,5; 6-8. Р. Ваганян, Ю. Разуваєв, В. Тукмаков – по 5,5; 9. Л. Олль-5; 10. В. Смислов – 4; 11-12. С. Лпутян, М. Пушков – по 3.

У масовому т-рі було 50 учасників, в тому числі 25 міжнар. ґросмайстрів. 9 турів. Найкращі рез-ти: 1. С. Савченко – 7 очок; 2-5. О. Дреєв, С. Іонов, М. Красенков, В. Цешковський – по 6,5; 6-9. В. Акопян, А. Анастасян, С. Матваєва, В. Москаленко – по 6;... 10-13. К. Лернер -5,5;... 19-29. І. Бродський, А. Галлямова-Іванчук, І. Співак, А. Стрипунський – по 4,5 ... 30-35. Г. Кузьмин – 4.

С. Савченко - О. Трегубов. Дамин гамбіт (A84).

1.d4 d5 2.c4 c6 3.Kf3 e6 4.e3 Cd6 5.Kc3 f5 6.Ke5 Kf6 7.f4 0-0 8.Ce2 b6 9.0-0 Cb7 10.cd ed 11.Cd2 c5 12.Да4 a6 13.Дc2 Ke4 14.Kxe4 fe 15.Cg4 Kph8 16.dc bc 17.Дb3 Ta7 18.Cc3 Ca8 19.Tad1 Kc6 20.Ce6 Cxe3 21.fe Txf1+ 22.Txf1 d4 23.Дb6 Де7 24.ed cd 25.Cb4 Дxe6 26.Tf8+ Дg8 27.Txg8+ Kpxg8 28.e6 a5 29.Cc5 d3 30.Дb3, (1-0).

Ростов-на-Дону – турнір 1995 – міжнародний жіночий захід. 11 учасниць. 1-2. Галлямова, Т. Степова – по 6,5 очок; 3. Л. Зайцева – 6; 4-8. Н. Бойкович, Ф. Велінханли, Є. Ковалевська, С. Матвеєва, Т. Шумякина – по 5,5; 9. С. Прудникова – 3,5; 10-11. Н. Олександрія, І. Куліш – по 2,5.

Ротаційні шахи (лат. rotatio, від. roto – оберненість; обертання) – винайдені в Анлії 1913. Початок гри до 10 ходів, як у звичайних шахах. Потім, коли чорні роблять 10-й хід, шахівниця повертається і гравець, який

грав чорними, грає білими. Після 20-го ходу шахівниця повертається вдруге і шахісти знов грають тим самим забарвленням фігур. Обертання шахівниці продовжується після кожних 10-и ходів.

Ротлеві (Rotlevi) Герш (1889-1920) – польський шахіст. Перших успіхів досяг 1907 на т-рі в Лодзі (3) і на 5-му всерос. т-рі у Лодзі (6). На всерос. т-рі любителів у С.-Петрбурзі 1909 (2). 1910 виграв міжнар. бічний т-р у Гамбурзі та матч у Г. Сальве з рах. 6 на 4. Т-ри в Келні, бічний (2-4), Карлсбаді (4).

Роттердамський турнір 1990 – міжнародний захід, який проводився влітку при 4 учасниках. 2 кола. Ело сер. = 2645. Вважався фантастичним і присвячений пам'яті М. Ейве. 1. В. Кочной – 4 очок з 6; 2. М. Гуревич – 3,5; 3. Я. Тімман – 3; 4. Н. Шорт – 1,5.

Ротштейн (Rotshtein) Аркадій (нар. 1961, Львів) – колишній український гравець, міжнар. ґросмайстер. Тепер грає за Німеччину. Ело 2012 = 2529. 28-й у списку 100 найсильніших країни. На т-рі у Львові 1999 посів 5-10-е місце.

А. Ротштейн – А. Михальчишин, 1996.
Англійський початок.

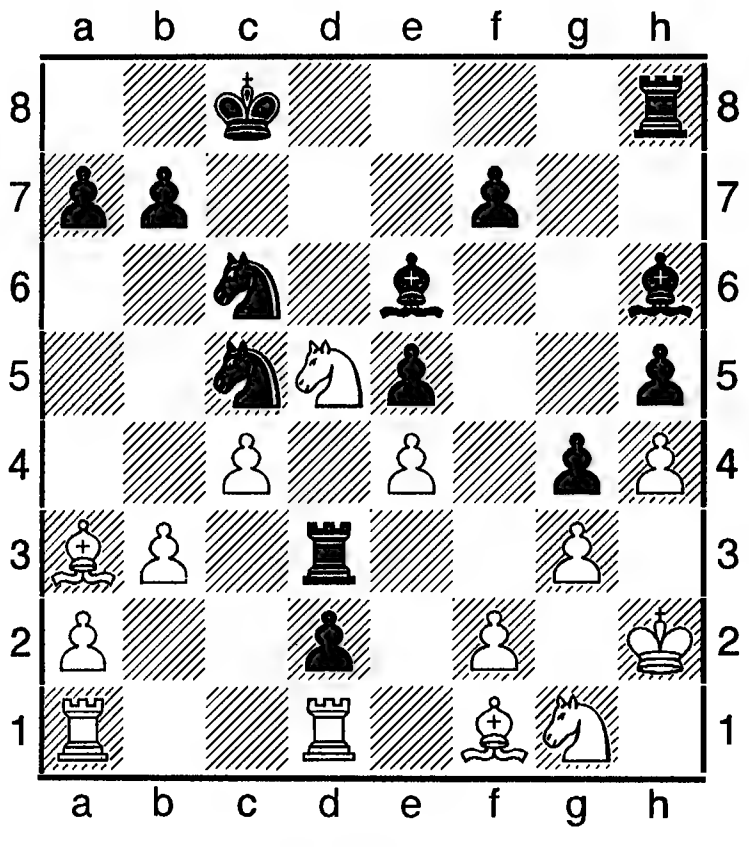

26. ...Kxe4 27.Cxd3 Kxf2 28.Cf1 Kxd1 29.Txd1 Td8 30.Cg2 Cf5 31.Cb4 Kxb4 32.Ke7+ Kpc7 33.Kxf5 Kc2 34.Cd5 Ke3 35.Kxe3 Cxe3 36.Cxf7 Tf8 37.Cxh5 Tf2+ 38.Kph1 e4 39.Cg6 Cd4 40.Cxe4 Ce5 41.Cd3 Cxg3 42.Ke2 cd6 43.Kc3 g3 44. Kh5+ Kpd7 45.Cf5+ Kpe7 46.Kxd6 g2+ 47.Kpg1 Tf1+ 48.Kpxg2 Txd1 49.Cg4 Te1 50.Kxb7 Te4 51. Cf3 Te3 52.Cd1 Te1 53.Cf3 Te3 54.Ch5 Te5 55.Cf3, нічия.

Ротштейн (Rotshtein) Юхим – український шахіст, національний майстер. Ело 1998 = 2335. У паризькому т-рі ветеранв 1996 посів 1-е місце.

Роусон (Rowson) Джонатан (нар. 18.04. 1977, Абердин) – шотландський шахіст, міжнар. майстер з 1995, ґросмайстер з 1999. Учасник ч-ту Англії в Скарборо 1999 (4-12). На т-рі в Оксфорді 1999 мав 8-9-е місце. Програв матч М. Адамсу з рах. 1 на 5 у Лондоні 1998. Ело 2014 = 2569, АШ – 2565.

Рохлін (Rokhlin) Яків Герасимович (27.01.1905, С.-Петребург,- липень 1995) – російський шахіст і шаховий діяч, майстер спорту СРСР з 1929, майстер сорту СРСР з 1967 , міжнар. майстер ІКЧФ (1967) і міжнар. арбітр з 1956. Держтренер Спорткомітету РСФСР 1946-1958, голова Всесоюзної шахової федерації профспілок (1964). Кандидат педагогічних наук, доцент. Шаховий літератор. Брав активну участь в організації перших шахових клубів у С.-Петербурзі, Москві. Один з організаторів першої кафедри з шахів у Ленінградському інституті фізкультури.

Література: Рохлін Я. Г., Словник шахіста, Л., 1929 (співавтор); його ж, Шахова творчість, Єреван, 1931 (вірм. мовою); його ж, «Книга про шахи», «Думати й перемагати», «На шаховому олімпі», «Вдосконалення шахіста», «Теорія і практика шахового мистецтва», «Шахи», «Шахи. Програма занять», «Юний шахіст. Методичний посібник», «Пам'ять і увага шахіста», «Шахи. Програма для спортивних секцій» (усі - російською).

Руан Люфей (Ruan Liufej) (нар. 1987) – китайська шахістка, міжнар. ґросмайстриня. Ело 2012 = 2515. 2-а позиція в рейтинговому

листі країни. Чемпіонка Азії в Шеньяні 2001. Учасниця змагань за Кубок світу серед жінок в Гайдарабаді 2002 (програла Х. Конеру і вибула з подальших змагань).

І. Гапоненко – Руан Луфей. Катеринобург, 2007. Іспанська партія (С 67).

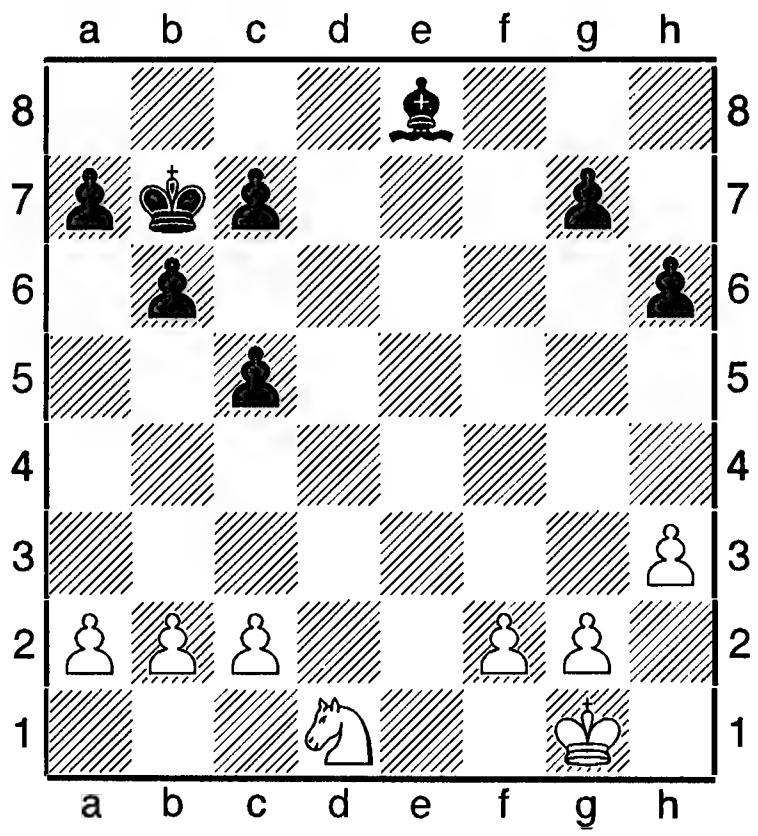

28.f4 b5 29.Крf2 Крc6 30.Ке3 Сg6 31.Крf3 Крd6 32.g4 Сh7 33.a3 c6 34.h4 Крe6 35.h5 Крf6 36.f5 Крe5 37.Кg2 Сg8 38.Крe3 Сf7 39.Кh4 Крf6 40.Крf4 a5 41.Кf3 c4 42.c3 a4 43.Кd2 Сd5 44.Кf1 Сf7 45.Ке3 Сd5 46.Кd1 Сh1 47.Ке3 Сd5 48.Кc2 Сh1 49.Кb4 Сg2 50.Кa6 Сh1 51.Кc5 Сd5 52.g5+ hg 53.Крg4 Сg2 54.Кd7+ Крe7 55.Ке5 Крf6 56.Кd7+ Крe7 57.Кc5 Крf6 58.Кd7+, нічия.

Руанський турнір – міжнародний захід. Проводився 1988 у французькому місті Руані. 10 учасників. 10-а КФ. 1. В. Корчной – 7 очок; 2-3. Я. Мурей, Ж. Полгар – по 6; 4-5. Г. Пфлегер, О. Рене – по 5,5; 6-7. Б. Куатлі, Ж. Мірель – по 4; 8. О. Харитонов – 3,5; 9. М. Санто-Роман – 2; 10. Ж. Анруе – 1,5.

Рубене (Rubene) Ільза – латвійська шахістка, міжнар. майстриня. Чемпіонка країни 1995.

Рубінетті (Rubinetti) Хорхе (нар. 31.03. 1945, Буенос-Айрес) – аргентинський і канадський шахіст, міжнар. майстер з 1969. Учасник 8-и Всесвітніх шахових олімпіад у складі збірної команди Канади, міжнар. т-рів: Пальма-де-Мальорка 1970 (2-3); Толука 1982 (12-13). Ело 2014 = 2400.

Рубінштейн (Rubinshtein) Акіба Ківелевич (12.10.1882, Стависьки,- 14.03.1961, Брюссель) – шахіст польського походження, один з найсильніших у світі на початку 20 століття, претендент на світову першість, міжнар. ґросмайстер з 1950. У шахи почав грати з 14 років. Перші офіційні партії зіграв у Лодзі, в тому числі 2 матчі з Г. Сальве 1903: 7 на 7 (+ 5, - 5,= 4) і 6 на 3 (+ 5, - 2, = 2). На всеросійському т-рі 1903 посів 5-е місце. На бічному т-рі в Бармені 1905 поділив 1-2-е місце з О. Дурасом. Після додаткового матчу, який завершився нічиєю, звання майстра було надане обом шахістам. На інших міжнар. т-рах досяг високих рез-тів: Остенде 1906 (3), 1907 (1-2); Карлсбад 1907 (1); Петербург 1909 (1-2-е з Ем. Ласкером). Вигравши всерос. т-р 1907, став найсильнішим гравцем не тільки в Польщі, а й в усій російській імперії. 1908 виграв матч в Р. Тейхмана з рах. 3,5 на 2,5, Ф. Маршалла – 4,5 на 3,5, Ж. Мізеса – 6 на 4. 1911 поділив 2-3-є місця на великих міжнар. т-рах у Сан-Себастяні і Карлсбаді.

Рубінштейн – С. Тейхман. Відень, 1908. Дамин гамбіт (D61).

1.d4 d5 2.c4 e6 3.Кc3 Кf6 4.Сg5 Кbd7 5.e3 Се7 6.Кf3 0-0 7.Дc2 b6 8.Сd3 Сb7 9.Сd3 Сb7 10.0-0-0 c5 11.h4 e5 12.Сf5 Тe8 13.Сxf6 Кxf6 14.g4 Сd6 15.g5 Кe4 16.h5 Де7 17.Tdg1 a6 18.Сxh7+!! Крxh7 19.g6+ Крg8 20.Кxe4 de 21.h6!! f6 22.hg! ef 23.Th8+ Крxg7 24.Th7+ Крg8 25.Дf5! c3 26.Тxe7, чорні здалися.

Найбільших рез-тів досяг 1912: Сан-Себастян, Варшава, П'єштяни, Вільнюс (т-р всерос. майстрів)-1-і місця; Бреслау (Вроцлав)

– 1-2-е. Ці успіхи стали підгрунтям на зустріч у матчі на першість світу з Ем. Ласкером, який не відбувся через нестачу засобів, а по тому із-за 1-ї світової війни 1914-1918.

Рубінштейн – Г. Сальве. Лодзь, 1908.
Оборона Тарраша (D 33).

1.d4 d5 2.c4 e6 3.Кc3 c5 4.cd ed 5.Кf3 Кc6 6.g3 Кf6 7.Сg2 cd?! (7. ... Се7) **8.Кxd4 Дb6 9.Кxc6! bc 10.0-0 Се7 11.Ка4 Дb5 12.Се3 0-0 13.Тc1 Сg4 14.f3 Се6 15.Сc5 Тfe8 16.Тf2! Кd7 17.Сxe7 Тxe7 18.Дd4 Тee8 19.Сf1! Тec8 20.e3 Дb7 21.Кc5 Кxc5 22.Тxc5 Тc7?!** (22. ... a5) **23.Тfc2 Дb6?** (23. ...a5) **24.b4 a6 25.Та5 Тb8 26.a3 Та7 27.Тxc6! Дxc6 28.Дxa7 Та8 29.Дc5 Дb7 30.Крf2 h5 32.Се2 g6 32.Дd6 Дc8 33.Тc5 Дb7 34.h4 a5 35.Тc7 Дb8 36.b5 a4 37.b6 Та5 38.b7,** і чорні здалися.

А. Рубінштейн – Р. Реті. Відень, 1908.
Дебют даминих пішаків (D02).

1.d4 d5 2.e3 Кf6 3.Сd3 Кc6 4.f4 Кb4 5.Кf3 Кxd3+ 6.cd e6 7.Кc3 Се7 8.0-0 0-0 9.Сd2 b6 10.Ке5 Сb7 11.Тf3 Сd6 12.Тh3 Те8 13.Се1 Сxe5 14.fe Кd7 15.Сh4 Дc8 16.Дg8. Чорні здалися. Після вимушеного послаблення королівського флангу вони зазнають невідпорної атаки. Наприклад: 16. ...c5 17.Cf6 Kxf6 18.ef g6 19.Txh7 Крxh7 20.Дh4+ Крg8 21. Дh6 або 16. ...Kf8 17.Cf6 Kg6 18.Дh5 Kf8 19.Tf1 Дd7 20.Tf4 h6 21. Tg4 Kg6 22.Дxh6! gh 23.Txh6 Крf8 24.Tgh4 Ke7 25.Th8+ Kg8 26.Txg8+ Крxg8 27. Th8 #.

Після закінчення війни Р. залишався одним з найсильніших шахістів світу, проте значних рез-тів, як у попередні роки, не зміг сягнути. Найкращі рез-ти 1918-1930-х: Берлін 1918, т-р чотирьох майстрів (2); Гетеборг 1920 (2); Відень 1922 (1); Мерано 1924 (3); Баден-Баден 1925 (2); Маріанське-Лазнє 1925 (1-2); Бад-Киссінген 1928 (3-4); Карлові-Вари 1929 (4); Будапешт 1929 (2); Рогашка-Слатина 1929 (1); Сан-Ремо 1939 (3). У матчах переміг К. Шлехтера 1918 (+ 2, - 1, = 3), Ю. Боголюбова 1920 (+ 5, - 4, = 3). На олімпіаді 1930, граючи за 1-ю шахівницею, зробив вагомий внесок у загальну перемогу команди Польщі: + 13, - 0, = 4.

Рубінштейн – Р. Мічелл. Скарборо, 1930.

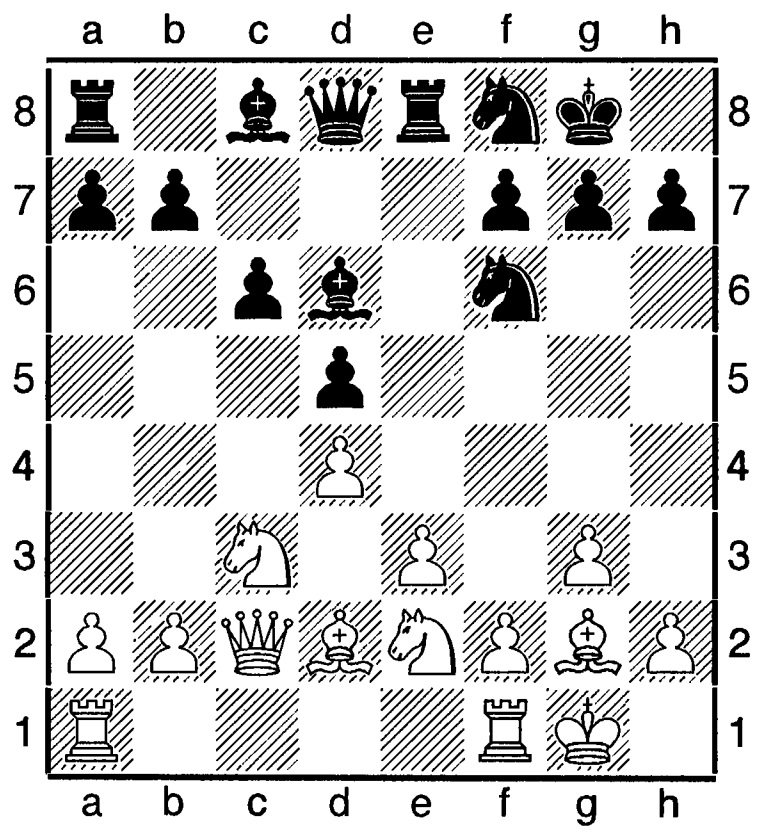

13.1.f3! Сc7 14.Tad1 Ке6 15.Сc1 Де7 16.e4! de 17.fe Cb6 18.Крh1 Td8 19.e5 з великою перевагою в білих.

Завершив шахову кар'єру 1932. З 1963 у Польщі проводяться меморіали Рубінштейна. «Рубінштейн створив найдосконаліші шахові партії за весь період після Стейниця... він був центральною фігурою свого покоління, і його партії є бездоганним втіленням учення Стейниця» (Р. Реті). «Стиль гри Рубінштейна здається нам неповторним... Характерною рисою ми вважаємо ту колосальну глибину плану, яка послуговує у ньому логічним містком, що пролягає між дебютом і ендшпілем» (А. Німцович). Теоретичні ідеї Р. в розвитку шахових дебютів (Німцовича оборона, дамин гамбіт, чотирьох коней дебют та інші) є актуальними і для сучасних шахових практиків.

Література: Разуваєв Ю. С., Мурахвері В. І., А. Рубінштейн, М., 1980; Kmoch H., Rubinstein gewinnt. 100 Glanzpartien der Schachkunstlers, W., 1933; Petrovic S., Rubinstein, Zagreb, 1974; Rytel K., A. Rubinstein czyli. O sztuce rogrywania koncowek, Warsz., 1987; «Первый психологический тип шахмати ста», ст. в газ. «Ладья» за 29.08.2009.

Рубінштейна меморіали – міжнародні заходи, які проводяться Шаховою спілкою Польщі і дирекцією курорту Поляни-

ця-Здруй з 1963. Після 1989 організовуються фестивалі, в програмі яких: головний т-р, масовий, т-ри з АШ, бліцу тощо.

З українських шахістів та вихідців з України брали участь: **1967** – С. Фурман (1); **1976** - Г. Тимошенко (1); **1977** – Г. Кузьмин (2); **1978** – І. Дорфман (2-4); **1980** – О. Романаишин (1); **1984** – Г. Кузьмин (2); **1985** – К. Лернер; **1986** – Лернер (1-2); **1988** – О. Чернин (1-2), Д. Бронштейн (13-15); **1991** – О. Романишин (1-2); **1993** – О. Романишин (3-5), І. Дорфман (6-7); **1996** – С. Височин (1-2), О. Стрипунський (6), В. Шишкин (8); О. Грицак (11), Р. Козел (13), І. Рапопорт (24), А. Каменець (26); **1997** – В. Малананюк (6, в т-рі майстрів), т-р «А» масовий - О. Грицак (10), О. Мойсеєнко (16), П. Ельянов (21), С. Височин (25), С. Какорин (28), В. Єщенко (29), Г. Рум'янцев (36), М. Некрасов (42), С. Ільїн (43), А. Тобак (45), В. Ельянов (51), С. Шевченко (67), М. Федоров (76), т-р «Б» масовий - А. Степанець (4), з жінок -Л. Мучник (1), у бліц-т-рі В. Маланюк (3); **1998** – В. Іванчук (4, в головному т-рі), АШ – А. Максименко (1), В. Козяк (2), В. Маланюк (3), бліц-т-р – В. Малахатько (2), В. Бутурин (3), В. Маланюк (10); **1999** (головний т-р) - М. Гуревич (2), О. Онищук (3); **2001** (основний т-р) – В. Баклан (1-3), О. Грицак (1-3), О. Зубарєв (4), АШ – В. Баклан (1-2), В. Малахатько (3-6), С. Височин (3-6), з блискавичної гри – В. Баклан (1), В. Мала хатько (2) і С. Височин, Є. Мірошниченко, В. Козяк (призери); **2006** (головний т-р, 10 учасників) – грали Ю. Криворучко, О. Зубарєв (по 6 очок).

Переможці головних змагань: 1963 – Н. Падевський; 1964 – Б. Парма, А. Фалипович; 1965 – Є. Васюков, П. Дей; 1966 – В. Смислов; 1967 – С. Фурман; 1968 – Смислов; 1969 – Л. Барцаї; 1970 – Я. Смей кал; 1971 – Г. Пфлегер, М. Спиридонов; 1972 – Смейкал; 1973 – Шмідт, М. Дворецький; 1974 – В. Карасьов; 1975- Ю. Авербах, Я. Плахетка; 1976 – Г. Тимошенко; 1977 – Г. Кузьмин; 1978 – М. Цейтлін; 1979 – Разуваєв; 1980 – О. Романишин; 1981 - Шмідт; 1982 – П. Попович, Л. Фогт; 1983 – В. Дидишко; 1984 – Г. Зайчик; 1985 – К. Лернер; 1986 - П. Лукач, К. Лернер; 1987 – У. Бенш; 1988 – О. Чернин, О. Гольдин; 1991 – Ж. Лотьє; 1993 – Г. Сосонко, Й. Гікль;1995 – В. Топалов;1996 – Р. Щербаков, С. Височин; 1997 – С. Рублевський; 1998 – Б. Гельфанд; 1999 – Л. ван Велі; 2000 – Б. Гельфанд; 2001 – В. Баклан; 2006 – Р. Кемпінський.

Рубінштейна системи – опрацьовані А. Рубінштейном дебютні варіанти в обороні Німцовича: **1.d4 Kf6 2.c4 e6 3.Kc3 Cb4 4.e3**; сицилійській обороні: **1.e4 c5 2.Kf3;** французькій обороні: **1.e4 e6 2.d4 d5 3.Kc3 de** (див.).

Рубцова (Rubtsova) Ольга Миколаївна (20.08.1909, Москва,- 1999, там же) – російська шахістка, міжнар. ґросмайстриня з 1976. Четверта в історії шахів чемпіонка світу 1956-1958, міжнар. майстер ІКЧФ серед чоловіків з 1973 і жінок (1975), міжнар. арбітр з 1964. Інженер-ливарник. В шахи навчив грати батько, відомий московський шахіст. 17-річною перемогла в масовому т-рі т-рі серед дівчат 1926. 1927 виграла 1-й ч-т СРСР серед жінок. На протязі 1927-1967-х брала участь в ч-тах СРСР: 1931, 1937, 1949 (1); 1936, 1948, 1952, 1954 (3); 1945 (3-4). 1935 перемогла в матчі за звання чемпіонки СРСР О. Семенову-Тянь-Шанську з рах 7 на 2. 1965 грала на ч-ті СРСР поряд з дочкою Г. Рубцовою. Триразова чемпіонка Москви. Учасниця ч-ту світу 1949-1950 (2) і т-ру претенденток 1952, 1955, 1959. Найкращий рез-т був у Москві 1955 (1). 1956 у матчі трьох випередила Г. Бикову і Л. Руденко й стала чемпіонкою світу. 1957 очолювала команду СРСР на 1-й жіночій олімпіаді й набрала 9,5 очок з 14. 1958 поступилася в матчі за звання чемпіонки світу Г. Биковій з

рах. 5,5 на 8,5 (+ 4, - 7, = 3). З 1960-х грала за листуванням і 1968-1972 стала 1-ю чемпіонкою світу. В другому ч-ті 1972-1977 посіла 1-2-е місце та поступилася званням завдяки гіршому коефіцієнту Л. Яковлевій. У складі команди СРСР перемогла в жіночому ч-ті світу 1969-1979. Співавторка книги «Творчість радянських шахісток», М., 1963.

Рубцової меморіал – шаховий т-р, присвячений 4-й чемпіонці світу О. М. Рубцовій, відбувся в жовтні 1999 у Москві в рамках Кубка Росії. 56 учасниць. 9 турів за швейцарською системою. Найкращі рез-ти: 1. Т. Степова – 7 очок; 2-4. Т. Шадрина, Є. Заєць, М. Звєрєва – по 6,5; 5-9. Є. Половникова, Г. Струтинська, Є. Лопатська, Є. Корбут.

Рубцова (Rubtsova) Тетяна Олексіївна (нар. 08.05.1962, Всеволжськ Ленінградської обл.) – російська шахістка, міжнар. ґросмайстриня з 1986. Ело 2014 = 2400. З успіхом грала на змаганнях за Кубок світу серед дівчат у Сенті 1982 (2, з А. Брусман) та в інших міжнар. змаганнях: Сочі 1983 (5), 1984 (1), 1985 (1), 1986 (2-3); Курган 1993 (1). Учасниця ч-ту РСФСР серед чоловіків 1991 (1).

Рублевський (Rublevskyi) Сергій (нар. 15.10.1974) – російський шахіст, міжнар. ґросмайс-тер. Ело 2006 = 2684. 15-й у спис-ку 100 найсильні-ших шахістів світу. Ело 2013 = 2695. Переможець суперфіналу ч-ту Росії в Москві 2006, 32-ї Всесвітньої олімпіади в Єревані у складі команди Росії 1996, командного ч-ту світу в Беер-Шеві 2005, ч-ту Європи у складі команди «Лінекс меджик» з Іспанії у Туреччині 2007, ч-ту Росії (фінал «А») у складі команди «Ладья» з Казані, чемпіон Москви 2001 з гри в бліц. Інші командні змагання: ч-т світу у Єревані 2001 (2-е командне в складі збірної Росії з найкращим рез-том за 4-ю шахівницею), Кубок Європи в сладі команди «Урал» в Охриді 2009 (3-є командне і 2-е за 4-ю шахівницею), Всесвітня олімпіада в складі команди «Росія-3» у Ханти-Мансійську 2010 (3-й рез-т за 3-ю шахівницею), Кубок Росії в Дагомисі 2009 (2-е місце за 4-ю шахівни-цею). Особисті ч-ти Росії: 51-й, С-Петербург (12), суперфінал у Москві 2007 (5-7). Інші особисті змагання : Кубок світу в Гайдараба-ді 2002 (вибув в ¼ фіналу), в Ханти-Мансій-ську 2005 (7); ч-ти світу з гри в бліц: Москва 2007 (7), 2008 (11-12), учасник ч-ту світу ФІДЕ в Делі 2000, програв пртендентський матч на ч-т світу в Мехіко у Елісті 2007. Грав за команду Татарстану проти команди Європи у Казані 2001, за збірну Росії проти збірної світу в Москві 2002. Інші міжнар. змагання: Томськ 1996 (2); Поляниця-Здруй 1997, м-л Рубінштейна (1), 1998 (6); Монтекатіні-Термо 2000 (5); Пойковський 2001 (2-3), 2005 (9), 2006 (8), 2007 (5-6), 2008 (1-4), 2009 (5-7), 2010 (11); Москва 2002 (12), 2004 (1-3, т-р «А» при 203 уасниках), 2006 (4, інтернет-змагання); Майнц 2004, 542 учасники (2-8), там же, шахи Фішера (2-8-е серед 208 учасників); Форос 2006 (1), 2007 (8).

Автор книги «64 уроки майстерності».

Рублевський – Бологан. Ханти-Мансійськ, 2013. Шотландська партія (С 45).

1.e4 e5 2.Kf3 Kc6 3.d4 ed 4.Kxd4 Cc5 5.Kxc6 Дf6 6.Дf3 bc 7.Kd2 d6 8.Kb3 Cb6 9.Cd2 Дxf3 10.gf Ke7 11.a4 a5 12.Tg1 0-0 13.Ce3 Cxe3 14.fe g6 15.0-0-0 Kpg7 16.g4 Tb8 17.Kd4 Tb4 18.b3 d5 19.ed Kxd5 20.Kxc6 Kxe3 21.Te1 Tb6 22.Txe3 Txc6 23.Te5 Tf6 24.Txa5 Taf4 25.Tc5 Cf5 26.Txc7 Tf2 27.h4 Te8 28.Cb5 Te4 29.h5 Th4 30.hg hg 31.Kpb2 Thg2 32.Tc1 g5 33.a5 Ce4 34.a6 Tf5 35.Tg1 Tg5 38.Tc8, (1-0).

Рудакова Жанна (Полтавська область) – українська шахістка, національна майстриня з 2010. На т-рі в Лубнах 2010 була 3-ю.

Руденко Валентин Федорович (нар. 19.02. 1938, Єнакієве Донецької області) – український проблеміст, міжнар. ґросмайстер з 1980 і міжнар. арбітр (1960) з шахової композиції. Інженер-механік.

З 1952 по 1987 опублікував понад 700 композицій усіж жанрів, в тому числі 270 двоходівок, 270 триходових задач, 1860 багатоходових, а також етюди, задачі на зворотний і кооперативний мати. На змаганнях здобув понад 450 відзнак, з них 380 призів, в тому числі 225 перших. На 3-му конкурсі ФІДЕ 1962 двоходова задача і задача на «казкову тематику», на 4-му конкурсі ФІДЕ 1965 багатоходова задача і задача на зворотний мат та на олімпійських конкурсах 1960, 1964 задачі на кооперативний мат удостоєні золотих медалей. На особистих ч-тах 1959-1987 перемагав 10 разів: в 11-му (1973), 12-му (1976), 13-му (1981), 15-му (1984) з розділу двоходових задач; на 11-13 – му і 17-му (1987) – з триходових задач; на 12-му і 14-му (1983) – з розділу багатоходівок; 6 разів був другим. В Альбомах ФІДЕ за 1956-1979 опубліковано 143 задачі Руденка. Найбільшого визнання мав в Альбомі ФІДЕ за 1974-1976 – 53 твори. Р. прихильник також колективної творчості. Понад 200 задач складено ним при співпраці з 27 проблемістами, понад 100 – у співавторстві з В. Чепіжним. Значні напрацювання має як у класичній, так і в сучасній тематиці. У двоходовій задачі – теми переміни гри у різноманітних варіантах (див. «Руденка тема»); у три- і багатоходовій задачах – ефектні твори чеського стилю. Основну увагу Р. Концентрує на стратегічному напрямку, який дає змогу створювати складні і глибокі комбінації.

В. Руденко, 1959.

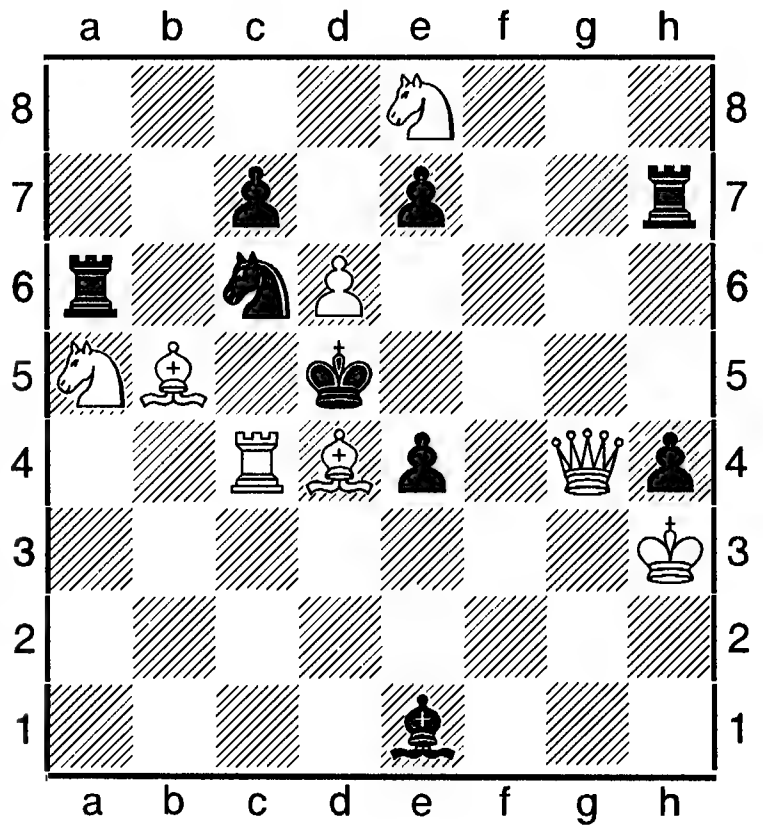

 # 2 **8+9**

Розв'язок: **1.Cb6!**

Р. багато зробив для розвитку шахової композиції в Україні, за що удостоєний звання заслуженого майстра спорту: у 9-й командній першості країни 1989-1990 в жанрі двоходових задач посів 1-2-е місце, а на 13-му ч-ті України 2004-2006 у складі команди Дніпропетровської області теж здобув 1-е місце; 1997 на 5-му ч-ті світу в складі команди України зі складання шахових композицій Р. мав перше місце, на командному ч-ті світу 2001-2004 здобув срібну нагороду і золоту в особистому заліку.

В. Руденко, «Проблеміст України», 2012.

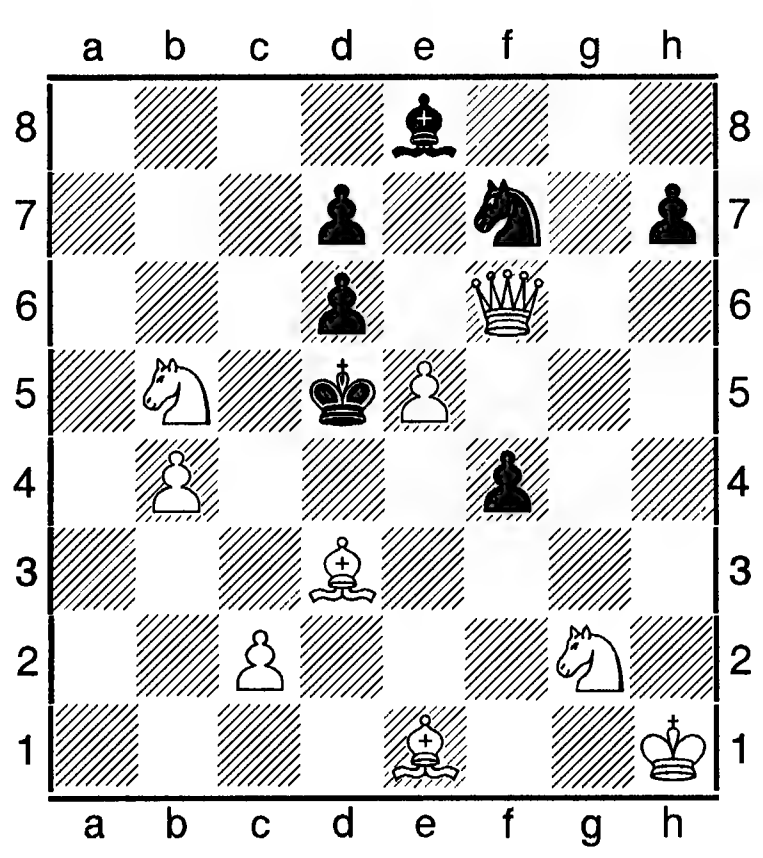

 # 3 **9+7**

1.Ka7! {2.Cf2 ~ 3.c4++, 3.Kxf4++}, 1. ...Kxe5 2.c4+ Kpd4 3.Дxd6++, 2. ... Kxc4 3.Kxf4++, 1. ...de 2.Kxf4++ Kpd4 3.Дb6++, 2. ...ef 3.c4++ (1. ... Kpd4 2.Дxf4+ Kpd5 3.Cc4++, 1. ... f3 2.Ke3+ Kpd4 3.Дf4++). Парадокс Руденка.

За ініціативи Р. у Дніпропетровську діє шаховий клуб проблемістів, перший заклад такого типу в Східній Європі. На його клопотання 2003 комісія ФІДЕ (PCCC) на 50-му Конгресі 2007 встановила щорічне свято 4 січня – День шахової композиції. Саме в цей день у чеській газеті «Светозор» 1869 була опублікована задача Кеніга, і вперше композиція визнана мистецтвом.

Література: ж «Проблеміст України», № 4 (34), 2012; газ. «Ладья» за 26.10. 2007; «ШЕС» за ред. А. Карпова, М., 1990.

Руденка тема - тема в задачній композиції на переміну гри: дві фази пов'язані так, що ходи ідейних варіантів, які призводять до мату, однієї фази стають множинною ідейною загрозою в другій. Тема органічно поєднує в собі фазу з довільною переміною. Названа на честь В. Руденка, котрий втілив тему у двоходовій задачі.

В. Руденко, «Чехословенькі шах», 1956. Приз.

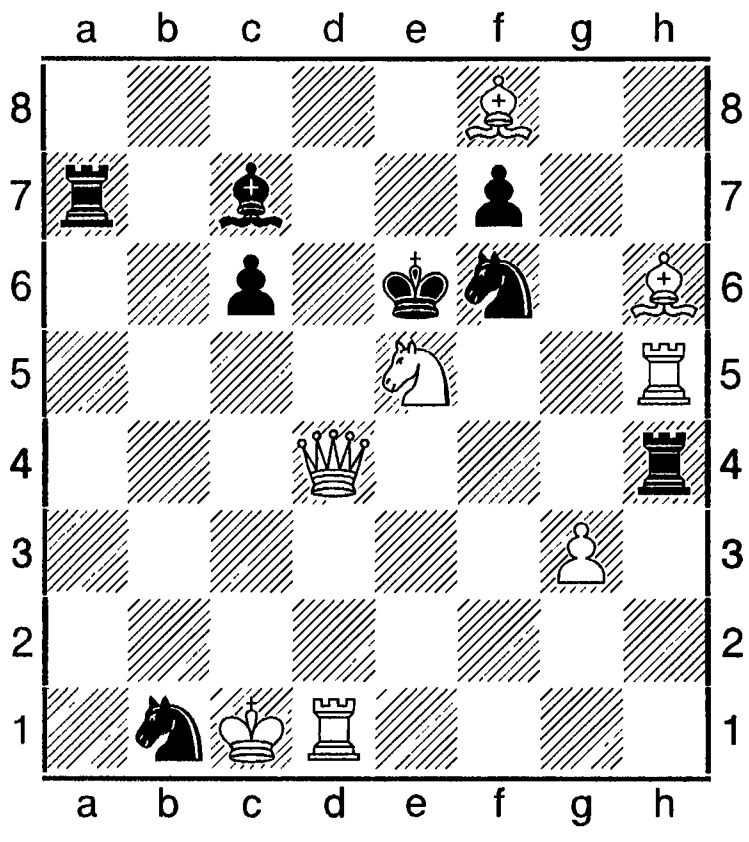

 # 2 8+8

Перша фаза з ідейними матами: 1.Cg8? (~ 2.Cxf7++) 1. ... Txe5 2.Дd7++, 1. ... Cxe5 2.Дc4++, але 1. ...Cb8! Друга фаза: 1.Kd3? (~ 2.Txf6++) 1. ... Te5 2.Kf4++, 1. ... Cc5 2.Kc5++. Але 1. ...Td5! У розв'язку **1.Te1!** загрожують обидва ідейні мати з 1-ї фази: **2.Дd7++ і 2.Дc4++б 1... Txe5 2.Cf5++, 1. ...Cxe5 2.Дd6++.** Переміна гри в трьох фазах у формі Р. т.

Руденку – 60 – конкурс проблемістів, присвячений ювілею міжнар. ґросмайстра з ШК В. Руденка. Проводився «Спортивною газетою» з вересня 1997 по червень 1998 з розділів дво-триходових задач, етюдів, в тому числі на теми: Руденка, чорної корекції і парадоксу Руденка. 125 учасників з 25 країн, котрі надіслали 232 задачі й етюди.

Підсумки з розділу двоходових задач: надійшло 95 творів. Перший приз виграли В. Мельниченко і В. Лук'янов. Почесні відгуки одержали: перший – С. Шедей, другий – В. Пільченко (Росія), третій – В. Єрохин (Росія), четвертий – А. Василенко, В. Шаньшин (Росія), п'ятий – В. Дячук; похвальні відгуки – П. Моутецідіс, Д. Стойнич, А. Василенко, Є. Богданов, А. Панкратьєв (Росія), В. Шаньшин.

В. Мельниченко і В. Лук'янов.

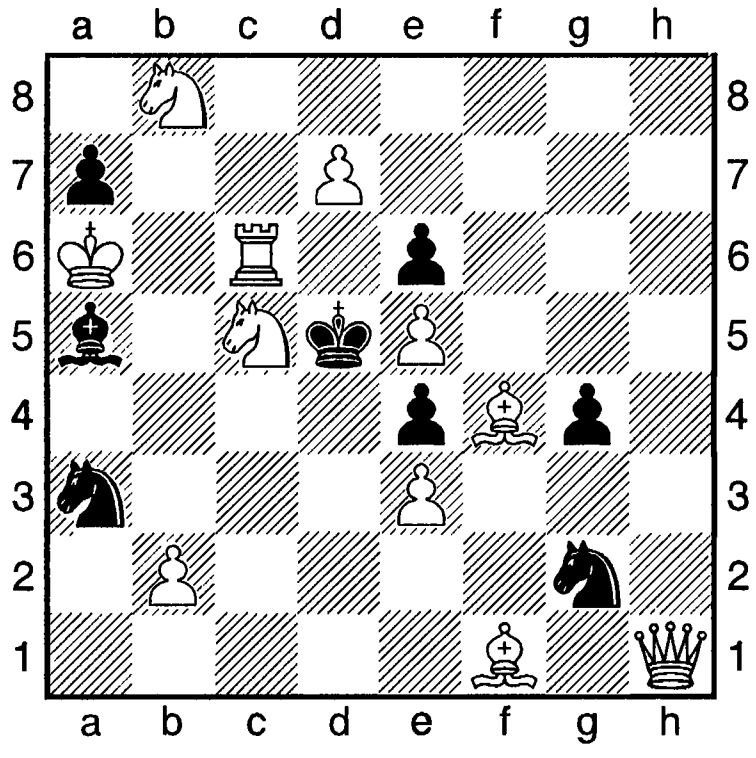

 # 2 11+8

Триходові задачі: надійшло 78 творів; перший приз присуджено І. Агапову та А. Бахарєву (Росія), другий – М. Марандюку; почесні відгуки: перший – М. Кузнецову (Росія), другий – С. Савику (Словаччина), тре-тій – четвертий – В. Мельниченку, С.

Ткаченку, п'ятий – К. Бюргену (США), К. Метьюзу (Англія); похвальні відгуки: Ю. Горбатенку (Росія), А. Панкратьєву (Росія), В. Рослочку (Польща), М. Смирнову (Росія), В. Сичову (Білорусь); спеціальний приз поділений між задачею М. Марандюка та задачею М. Келлера і Т. Цирквіца (Німеччина); в темі «Зміна при чорній корекції у формі мередиту» перший приз одержав М. Марандюк, другий – В. Мельниченко, третій – Є. Рейцен. Перші 2 завдання судив сам ювіляр – В. Руденко.

М. Марандюк.

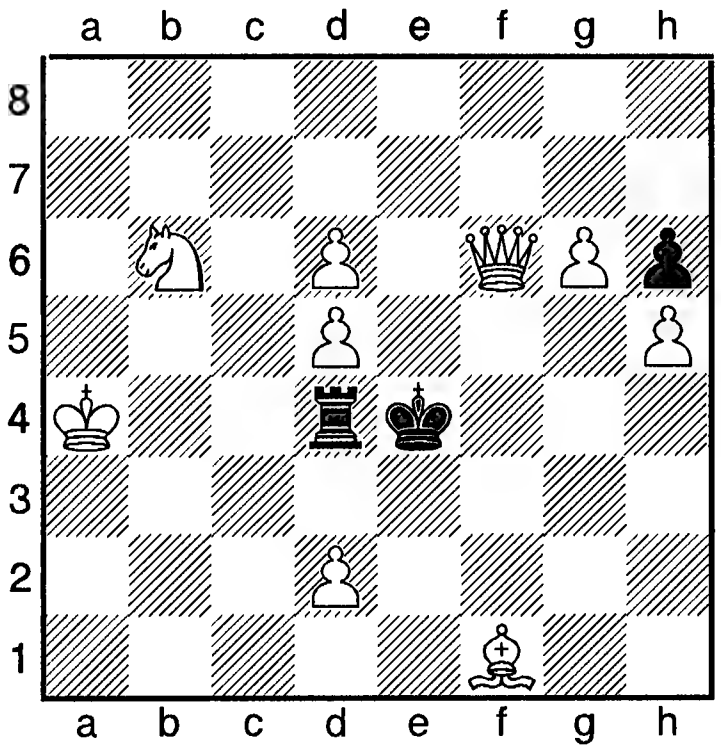

Етюди: надійшло 62 композиції від 42 авторів. Суддя – С. Ткаченко (Одеса). Перший приз одержали М. Громов, А. Кузнецов (Росія), другий – А. Манвелян (Вірменія), третій – М. Кралін, О. Перваков, А. Селіванов (Росія); почесні відгуки: перший – Г. Амірян (Вірменія), другий-третій – Л. Кацнельсон, В. Кацнельсон (Росія), М. Кралін та О. Перваков (Росія), четвертий – М. Резвов, другий – І. Ярмонов, третій – Б. Сидоров (Росія), четвертий – В. Калягин, Б. Олімпієв (Росія); спецпризи: перший – М. Матоуш (Словаччина), другий – В. Калягин; спеціальний почесний відгук: А. Курятников, Є. Марков (Росія); спеціальний похвальний відгук: В. Шаторин (Росія).

М. Громов, Ан. Кузнецов.

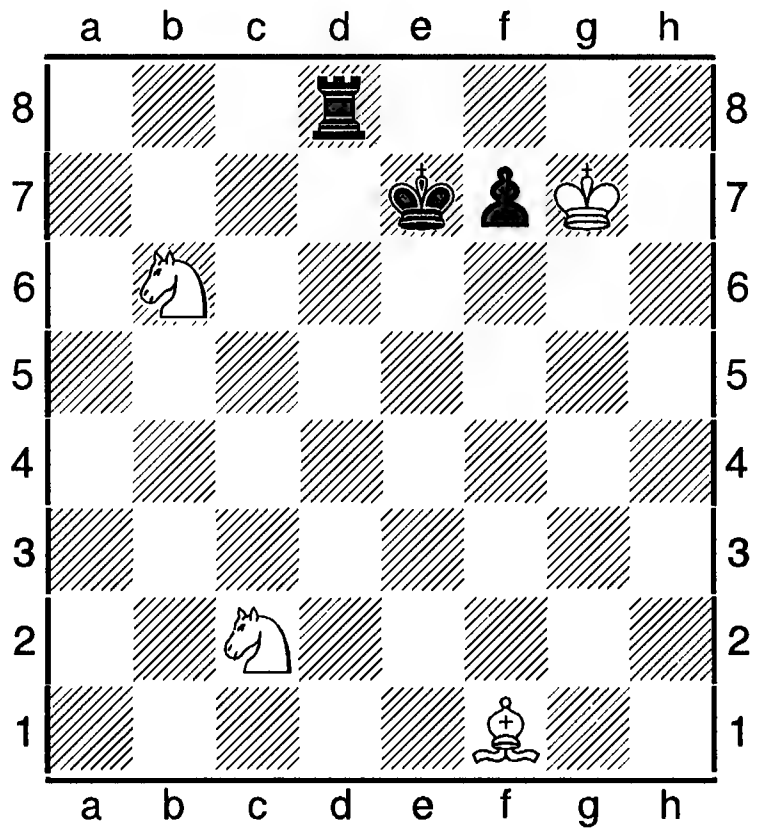

\+ 4+3

Основний варіант розв'язку: **1.Cc5! Kpe8 2.Kd4! Tb8 3.Kb5! Tb7 4.Kpf8! Tb7 5.Kd6!! Tb8 6.Ke8 Tb7 7.Cb4!! f6! 8.Cc3! Te7! 9.Kc7!! Te3 10.Cf6 Kpc7 11.Kd5!** Матеріали конкурсу видані окремою книгою.

Руденко Людмила Володимирівна (27.07. 1904, Лубни Полтавської області,- 26.02.1986, С.-Петербург) – українська шахістка, друга в шаховій історії чемпіонка світу 1950-1953, чемпіонка СРСР 1952, міжнар. ґросмайстриня з 1976, міжнар. майстер серед чоловіків з 1950. Економіст-плановик. Чемпіонка Одеси, срібна призерка ч-ту України з плавання. Навчилася грати в шахи від батька, викладача Полтавської гімназії.

Брала участь у змаганнях з 1926. Вдосконалювала свою майстерність під керівництвом П. Романовського і Г. Левенфіша. Учасниця 1-го і 16-и інших ч-тів СРСР, в тому числі 1952 (1), 1936, 1945, 1947-1948, 1953 (2). Учасниця відкритого ч-ту України 1956 (1-2, з Бертою Вайсберг), чемпіонка Москви 1928 і Ленінграда 1932, 1936, 1947, 1957, 1958, 1962, 1963, спортивного товариства «Спартак»

1937 і «Зеніт» 1954, відкритої першості Узбецької СРСР 1955. Виграла звання чемпіонки світу в т-рі на першість світу 1949-1950. 1953 програла матч на першість світу Г. Биковій з рахунком 6 на 8. Учасниця міжнар. матчів, в тому числі радіоматчу СРСР – Великобританія 1946, матчів СРСР – ЧССР 1954, Ленінград - Будапешт 1957. Влітку 1954 була головним суддею пер-шого ч-ту СРСР серед дівчат (Ленінград).

«Руденко добре розуміється на грі. Швидко орієнтується в складних позиціях і розгадує задуми суперника. У партіях з Грессер і Гемскерк показала, що вміє вперто і чіпко оборонятися. У партіях з Беніні та Биковою вона показала, що вміє й добре атакувати» (Сало Флор). Ось одна з цих партій.

Л. Руденко (СРСР) – К. Беніні (Італія). Москва, 1949 (турнір ч-ту світу).

1.d4 d5 2.Kf3 Kf6 3.c4 dc 4.Kc3 a6 5.a4 Cf5 6.e3 e6 7.Cc4 Cb4 8.0-0 0-0 9.Де2 Cg4 10.Td1 Kbd7 11.e4 Kb6 12.Cb3 h6 13.h3 Ch5 14.g4 Cg6 15.Ke5 Ch7 16.f3 Де7 17.Ce3 Tfd8 18.Kd3 Ca5 19.Tac1 Kbd7 20.Дg2 Kph8 21.Ke2 Cb6 22.Дf2 Tac8 23.Kc5 Cc5 24.dc Ke5 25.Kd4 c6 26.Cf4 Kfd7 27.Дg3 Дf6 28.h4 g5 29.hg hg 30.Ce3 Kf8 31.Td2 Kfg6 32.Cd1 Td7 33.Ce2 Tcd8 34.Tcd1 Де7 35.b4 a5 36.ba Дc5 37.Kpf2 Kf4 38.Ke6 Td2 39.Td2 Td2 40.Cc5 fe 41.Kpf1!! Kpg7 42.Ce3 Te2 43.Cf4 gf 44.Дf4 Te1 45.Kpg2 Kf7 46.Дd2! Tb1 47.Дc2 Ta1 48.Дb2 e5 49.Да1 Kpf6 50.Дb2 Kd6 51.Дb4, (1-0).

«Руденко – типовий імпровізатор. Не втрачає комбінаційних можливостей і сміливо йде на загострення. Добре вираховує варіанти, а її готовність до атаки за будь-яких обставин бентежила багатьох суперниць. Саме тому була особливо сильною в т-рах зі змішаним складом» (Н. Гаприндашвілі в кн. «Шахи в моєму житті»).

Л. Руденко - Р. Брюс. Радіоматч СРСР - Великобританія, 1946.

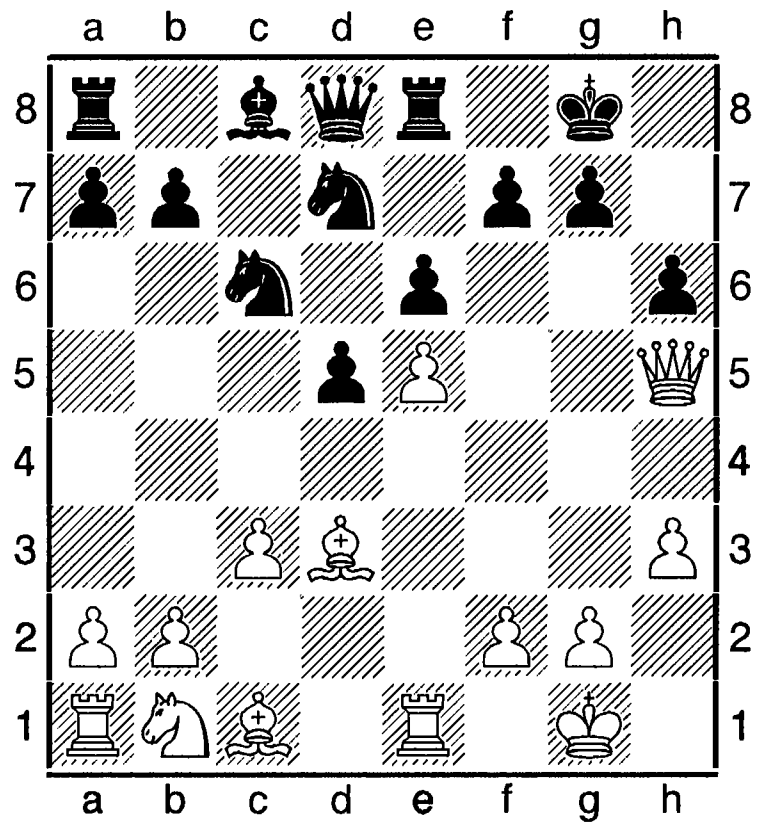

13.Ch6! gh 14.Дh6 Kf8 15.Te3 Ke7 16.Tg3 Kfg6 17.h4! Kf5 18.Cf5 ef 19.h5 Дh4 20.Kd2! Te6 21. Kf3 Де7 22.hg Tg6 23.Tg6 fg 24.Дg6 Kpf8 25.Kg5 Дd7 26.Kh7 Kpe7 27.Дf6. (1-0).

На честь 100-річчя від дня народження підприємством «Марки України» (художник Марія Лашкевич) запроваджено в обіг 16 липня 2004 конверт з оригінальною маркою («Людмила Руденко. 1904-1986). З 1987 проводяться меморіали Руденко (див. «Руденко меморіали»).

Література: Редакційний матеріал «Спортивної газети» в номарах 53,54 за 2004 «Єдина, перша, неповторна».

Руденко меморіали – міжнародні шахові змагання, присвячені пам'яті другій чемпіонці світу з шахів серед жінок українці Л. В. Руденко. Проводяться у С.-Петрбурзі (Росія) з 1987 і в Лубнах Полтавської області (Україна)

1987. Серпень-вересень. С.-Петербург. 14 учасниць. 1. М. Ранніку – 10 очок; 2. Т. Шумякина – 8,5; 3. Є. Бистрякова – 7,5; 4-6. Л. Пярнпуу, І. Уманська, М. Ярмолинська – по 7.

2004. Серпень. С.-Петербург. Перемогу здобула 19-річна харківчанка Г. Ушеніна – 7,5 очок з 11, випередивши знаних ґросмайстринь і міжнар. майстринь з інших країн. Одержала приз у 30 тис. рублів.

2005. Лубни. Серпень. 48 учасниць. 9 турів за швейцарською системою. Найкращі резти: 1. Н. Здебська – 7,5 очок; 2-4. Т. Шумя-

кина, М. Комягина, І. Судакова – по 6,5.

Дерябина – Здебська. Оборона Німцовича (Е34).

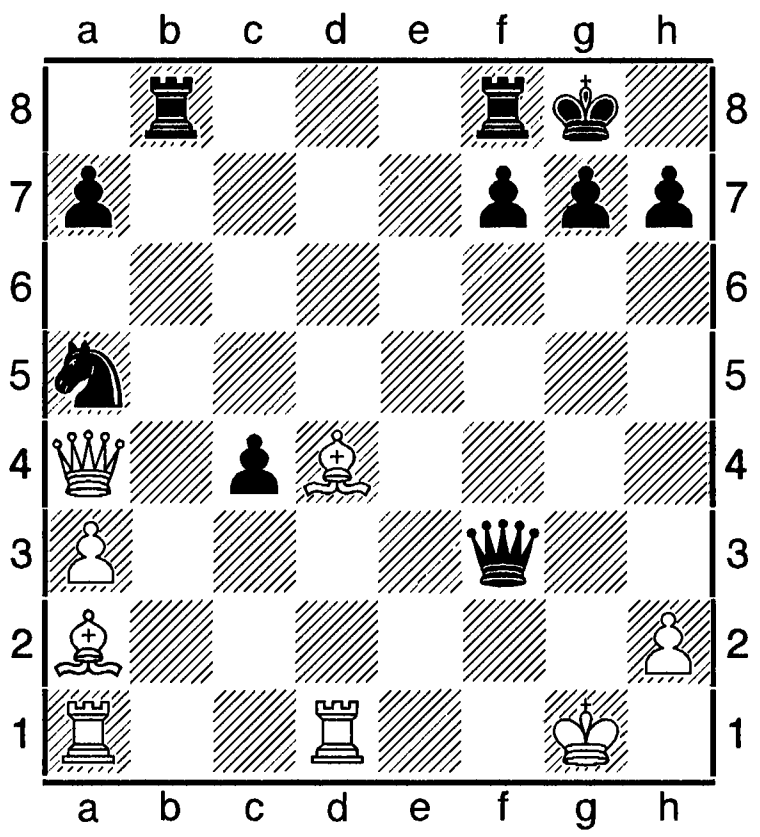

28. ...Kb3 29.Cxb3 cb 30.Cf2 Tbe8 31.Tab1 Te2 32.Дxa7 Дg4+ 33.Kpf1 Tfe8 34.Дd4 Дf3 35.Kpg1 T2e4 36.Дd3 Дg4+ 37.Cg3 h5 38.Txb3 h4 39.Дf3 hg 40.hg Дh3 41.Дf2 Te2 42.Tbd3 Txf2 43.Kpxf2 Дh2+ 44.Kpf3 Дe2+ 45.Kpf4 Te4+, (0-1).

2010. Серпень. Лубни. Турнір з нормою майстрині спорту України. Найкращі рез-ти:1. Ан. Зінгайло; 2. Д. Орлянська; 3. Ж. Рудакова (виконала норму майстрині спорту); 4. С. Малимоненко (виконала норму майстрині спорту).

Руденський {Rudenskyj) Микола Степанович (нар. 22.09.1935, Новосибірськ) – російський шахіст, міжнар. майстер з 1986. Чемпіон світу 1975 серед сліпих шахістів. Переможець 5-и олімпіад у складі команди СРСР серед сліпих шахістів; ч-ти світу 1978, 1982 (2); 8-разовий чемпіон СРСР; переможець міжнар. т-ру в Румі 1981.

Руднів Микола Миколайович (1895-1944) – український шахіст. Музикант. Багаторазовий чемпіон Харкова з 1911. За успіх в головному т-рі шахового конгресу в Мангаймі 1914 удостоївся звання майстра. З 1920-х проживав у Самарканді, нечасто грав у т-рах. Найкращі рез-ти: 1-й середньоазіатський т-р 1927 (1, виграв додатковий матч в С. Фреймана); ч-ти Узбекистану 1932 і 1938 (2,1).

Руї Ванг (Ruui Vanh) (нар. 1978) – китайський шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2012 = 2436. 32-й у списку 100 найсильніших гравців країни. У складі команди Гандану учасник світового ч-ту міст в Манзі 1997 (2), у складі команди Китаю учасник ч-ту Азії в Шизя-Чуані 1998 (1).

Рукавина (Rukavina) Йосип (нар. 29.11. 1942, Славонськи – Брод) – хорватський шахіст, міжнар. майстер з 1972. Ело 2012 = 2430. 34-й гравець у списку 100 найсильніших країни. Чемпіон Хорватії 1970. Найкращі рез-ти в ч-тах Югославії: 1972 (2-3-є місце з Л. Любоєвичем), 1974 (2), 1985 (5). Учасник міжзон. т-ру в Ленінграді 1973 (15). У складі команди Югославії учасник олімпіади 1972. Найкращі рез-ти в інших міжнар. т-рах: Віроватиця 1975 (1-2), 1979 (3); Опатія 1984 (2-3); Скоп'є 1984 (3-6); Нікея 1985 (2-4); Вршац 1985 (5-6); Врнячка-Баня 1986 (3-4); Пукачево 1987, зон. т-р ФІДЕ 6-8); Кастава 2001 (2-3).

Рук (Ruck) Роберт (нар. 10.12.1977) – угорський шахіст, міжнар. майстер з 1994, міжнар. ґросмайстер з 2000. Ело 2014 = 2572. 11-й за силою гри шахіст країни. Чемпіон Угорщини з КШ в Балатонлелле 2002. Учасник 4-х олімпіад (2000-2006).

Румунія – держава в Південно-Східній Європі. Столиця: Бухарест. Член ФІДЕ з 1924. Гра в шатрандж у Р. появилася з другої половини 14 сторіччя зі Сходу. Сучасні шахи витіснили шатрандж у 18 столітті. 1838 у Яссах дирижер військового оркестру Ф. Рушицький написав перший у країні шаховий підручник (рукописний екземпляр). 1872 у Бухаресті була видана перша книга про шахи – А. Альбін, «Друг теоретичних і практичних шахів». Перше шахове об'єднання було створене 1875 при кав'ярні «Конкордія» за ініціативи проф. бухарестської консерваторії Л. Віста (1819-1899). 1890 К. Мареш у Бухаресті заснував шаховий клуб. Шахова федерація Р. створена у січні 1925. Першим прези-

дентом був фармацевт А. Генцієску.

1906 у Бухаресті в рамках Національної виставки відбувся перший в Румунії т-р, переможцем якого став З. Герланд. Чоловічі ч-ти проводяться з 1926. Першим чемпіоном став А.Тіролер, потім найбільш вдало грали В. Чокилтя і Ф. Георгіу (8-разовий чемпіон), О. Троянеску (5 разів), М. Шуба (4), І. Баланел, М. Гінда, Ш. Ерделькі (по 3). Чемпіонами останніх років ставали Георгіу (1988), М. Марин (1995), Ю. Софроніє (2001). Жіночі ч-ти організовуються з 1936. Перша чемпіонка – Р. Манолеску-Луча. По кілька разів перемагали Е. Поліхроніаде (7 разів), А. Ніколау (6), Л. Джурою, М. Теодореску, М. Погоревич (по 4), М. Мурешан (3).

На міжнар. змаганнях за рубежем румунські шахісти грають з другої половини 19 століття. 1989 Е. Епуряну (1824-1880) грав з Цукертортом у Бреслау (нині Вроцлав). 1886 Альбін взяв участь в так званому конкурсі майстрів у Відні. На шахових олімпіадах румунські шахісти беруть участь з 1928. Найкращі рез-ти; 1978 (6), 1984 (5). Жіноча команда була одним з лідерів жіночих шахів у світі. На олімпіадах 1957, 1966, 1972, 1974, 1982 ставала 2-ю. З 1946 румунські гравці брали участь в балканіадах: чоловіки вигравали 1-2-ге місця 1971 і 1977, жінки – 1-е місце 1985 і 1-2-е 1986; юнаки – 1-е місце 1976 і 1984.

Перший у Румунії міжнар. т-р відбувся 1949. З тих пір міжнар. змагання проводяться регулярно (див. «Бухарестські турніри»). Подібні заходи відбуваються в Тимішоарі (чоловічі) і Беїле-Еркулане (жіночі). 1960 у місті Сіная пройшли зон. змагання ФІДЕ серед жінок, 1981 в Беїле-Еркулане серед чоловіків. Популярним є меморіал Чокилті. Станом на 1995 відбулося 11 заходів, присвячених пам'яті цього шахіста. Найуспішніші ними гравцями в міжнар. т-рах були Георгіу, Шуба, Погоревич, Мурешан, Поліхроніаде, Д. Нуцу, Теодореску, М. Албулец – переможці і призери великих змагань.

1972 чоловіча команда посіла 4-е місце на 6-й олімпіаді за листуванням, 1974 виграла Латинський Кубок. А. Антон здобув 1976 звання чемпіона Європи із заочної гри.

Значних успіхів досягли румунські шахові композитори: 1948 чоловіча команда стала чемпіоном світу з розв'язування шахових задач. 1952 П. Фараго виграв бронзову медаль (етюди) на олімпіаді в Гельсинках. Румунські проблемісти на початку 1960-х опрацювали тему Новотного. На її базі створили оригінальну тему, так звану «Румунський Новотний» (див. ст.).

1990-х -2010-х у країні появилася нова хвиля сильних шахістів і шахісток: Коріна Пептан, Гелена Косма, Аліна Л'Амі та інші. Наприклад, В. Йану виграла срібну медаль на ч-ті Європи серед дівчат до 16 років в Рімавській Соботі 1996, К. Колотеску стала бронзовою призеркою ч-ту світу серед дівчат до 14 років у Франції 1996, А. Мотос стала чемпіонкою Європи серед шахісток до 18 років у Пеньїсколі 2002, А. Юта була брозовою призеркою ч-ту Європи серед шахісток до 14 років у Герцег-Нові 2005. Молоді шахісти К. Лупулеску, Л.-Д. Нісіпяну, М. Паліграс, Д. Рогозенко, Г. Сабо, М. Марін вже набули ґросмайстерських звань й успішно конкурують з найсильнішими шахістами континенту. А поряд з ними до лав найсильніших пробиваються зовсім юні гравці: В. Йанну виграв срібну медаль на ч-ті Європи серед хлопчиків до 12 років у Рімавській Соботі 1996, переможцем за 4-ю шахівницею у Всесвітній дитячій олімпіаді в складі команди Румунії в Артеку є В. Шебе, А. Мураріу виграв 3-є місце на ч-ті континенту серед хлопчиків до 12 років у Мурека 1998, серед юнаків до 16 років у Пеньїсколі 2002 теж мав 3-6-е місце.

Перший у Р. шаховий ж. «Румунський шахіст» («Siachistul Roman») появився 1881 (видавався лише 4 місяці). З 1915 видається заснований А. Яновчиком «Шаховий журнал» («Revista Romana de Sah»), котрий з 1927 став офіційним органом Шахової федерації Румунії.

Станом на 2012 Шахова федерація Румунії мала в своїх рядах 100 шахісток з міжнар.

рейтингом (11-а позиція у світі), в т. ч. 6 міжнар. ґросмайстринь, 6 міжнар. майстринь, 9 майстринь ФІДЕ; 76 гравців з Ело від 2300 до 2650, в тому числі 18 міжнар. ґросмайстрів, 35 міжнар майстрів, 24 майстри ФІДЕ.

Література: К. Штефаніу, «Румунія» в книзі «ШЕС» за ред. А. Карпова, М., 1990; матеріали сайту ФІДЕ за 2012; матеріали «Спортивної газети» (1988-2003), ж. «64-шо» (2003-2010), газ. «Ладья» (2005-2012).

Румунський Новотний – у шаховій композиції різновид загальної теми Новотного. Вперше представлений у працях румунських проблемістів на початку 1960-х. Зміст: на місці перетину жертвують білою фігурою і створюють таким чином дві загрози матом, але в ідейних варіантах відбуваються інші мати (а не мати від загрози) з використанням перекриття чорних фігур у всіх випадках.

Г. Леу, «Флакера Сибіулуй», 1966. 2-й приз.

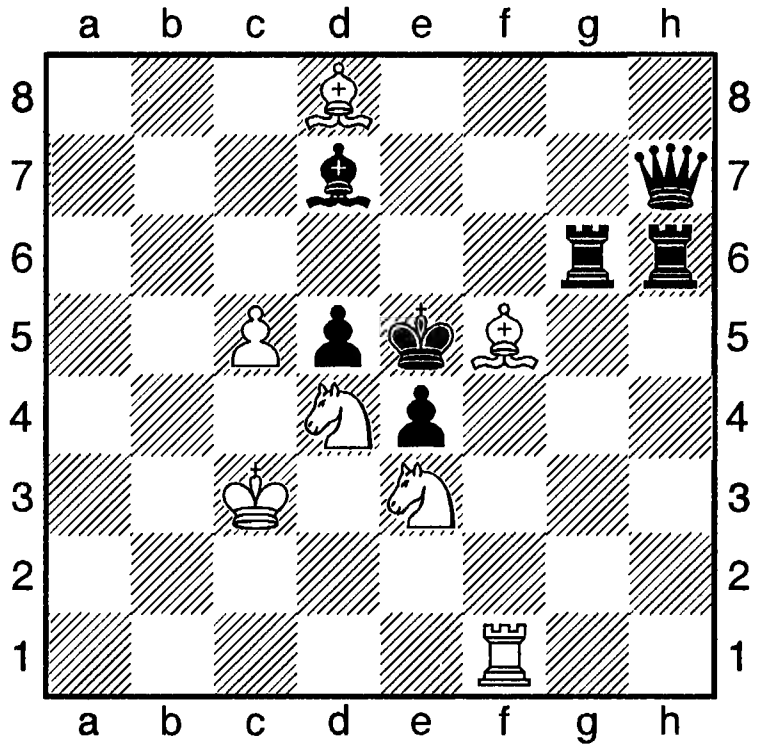

 # 2 8+8

1.Се6 загроза **2.Сс7 і Tf5++, 1. ... Тхе6 2.Kg4++, 1. ... Схе6 2.Кс6++.**

Рум'янцев (Rumiantsev) Сергій (Омськ) – російський проблеміст, міжнар. ґросмайстер з розв'язування шахових композицій. Срібний призер ч-ту світу з розв'язування в Натаньї 1999, чемпіон Росії з розв'язування в Москві 1999. На ч-ті Росії 2002 у Москві (5-10).

Руппа тема – у задачній композиції двоходова тема, в якій першим ходом зв'язується дві фігури (біла і чорна); у тематичних слідах вони водночас розв'язуються. Автор теми угорський проблеміст Роберт Руп.

І. Флюс, «Шахи в СРСР» («Шахмати в СССР»), 1935.

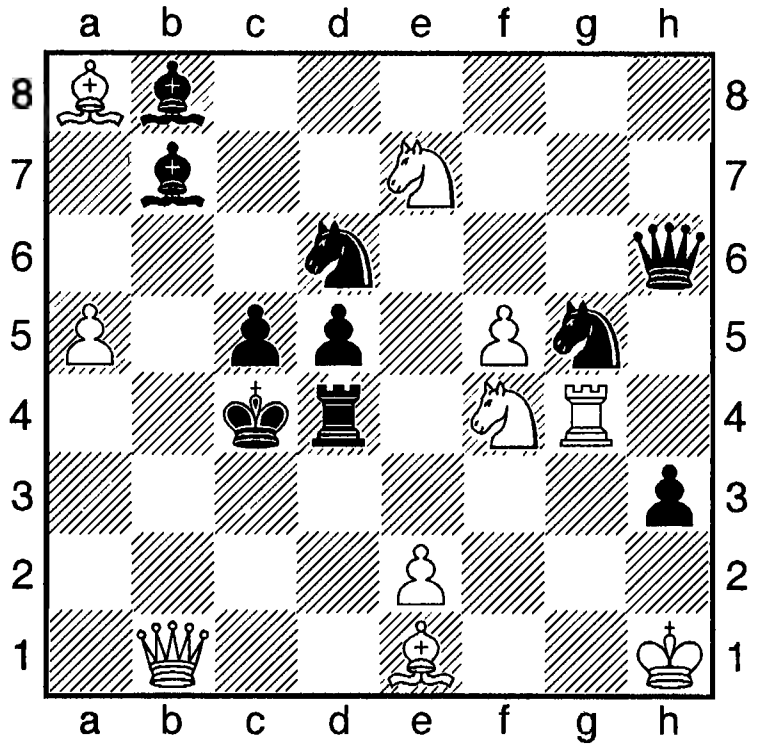

 # 2 10+10

1.Kfxd5 загроза **2.Дd3++, 1. ...Kde4 2.Ке3++, 1. ... Kge4 2.Kb6++.**

Русинек (Rusinek) Ян (нар. 02.12.1950, Краків) – польський проблеміст, міжнар. майстер з шахової композиції з 1980, ґросмайстер з 1992. Ред. розділу етюдів ж. «Шахи» з 1979. Математик. З 1969 опублікував понад 150 етюдів. На конкусах удостоєний багатьох нагород.

Я. Русинек, «Італія скаккістика», 1971. 1-й приз.

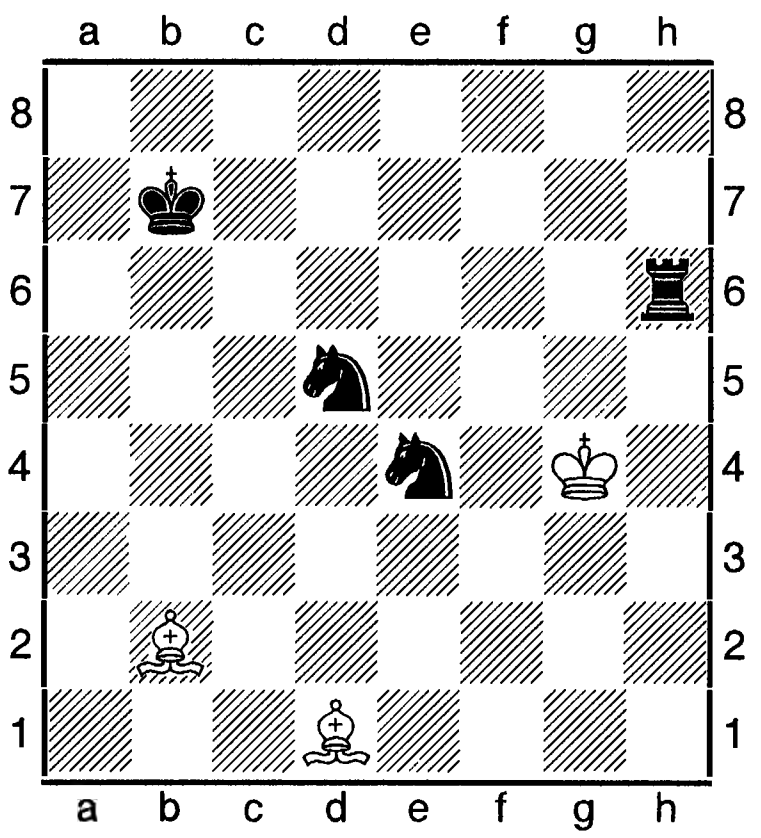

– 3+4

1.Cf3 Kf2+ 2.Kg3! Kh1+ 3.Kpg2 Kpc6 4.Ca3! Th8 5.Cb2! Tb8 6.Ca3 Tb1 7.Cf8 Ta1 8.Cg7! Ta7 9.Cf8 Th7 10.Ca3 Th8 11.Cb2 Tb8 12.Ca3 Tb1 13.Cf8, позиційна нічия.

Русинкевич Ніна Іванівна (Донецьк) – українська шахістка, майстриня спорту. Чемпіонка України 1958 і 1968. Грала у фіналі першості СРСР 1968. У її активі медаль командного ч-ту СРСР 1954 у складі збірної ДСТ «Спартак». Ця партія зіграна між переможцями турніру.

Н. Войцик (Москва) – Н. Русинкевич (Донецьк). Ч-т ЦР ДСТ «Спартак». Пярну, 1954.

1.e4 c5 2.Kf3 d6 3.d4 Kf6 4.Kc3 cd 5.Kxd4 g6 6.f3 Cg7 7.Ce3 0-0 8.Дd2 Kc6 9.0-0-0 d5 10.Kxc6 bc 11.ed Да5?! 12.dc Ce6 13.a3 Tfd8 14.Де2 Txd1+ 15.Дxd1 Td8 16.Де2? Kd5 17.Kxd5 Дxd5 18.c7 Cxb2+! Білі здалися.

Рустемов (Rustemov) Олександр (нар. 06.07.1973) – російський шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2001 = 2625. 61-й у списку ФІДЕ. Срібний призер ч-ту Росії в Москві 2002 (2-5); Мінськ 1996 (2); Свидниця 1997 (1); Москва 1999, ч-т (2-7); Поляниця-Здруй 1999 (8); Таллінн 2001 (3-5); учасник ч-ту світу ФІДЕ в Делі 2000.

Рухліс Юхим Наумович (09.04.1925, М. Ананіїв Одеської області,- 2006) – український проблеміст, майстер спорту СРСР з шахової композиції (1961) і міжнар. арбітр з 1956. Автор двоходової теми, яка названа його іменем. Інженер.

З 1937 опублікував понад 170 задач. Фіналіст 10-и особистих ч-тів СРСР 1947-1984. На першому ч-ті СРСР 1947 (2, з розділу двоходових задач). На конкурсах здобув понад 130 відзнак, в тому числі майже 70 призів (понад 30 перших).

Ю. Рухліс, «Шахи в СРСР» («Шахмати в СССР»), 1969. 1-й приз.

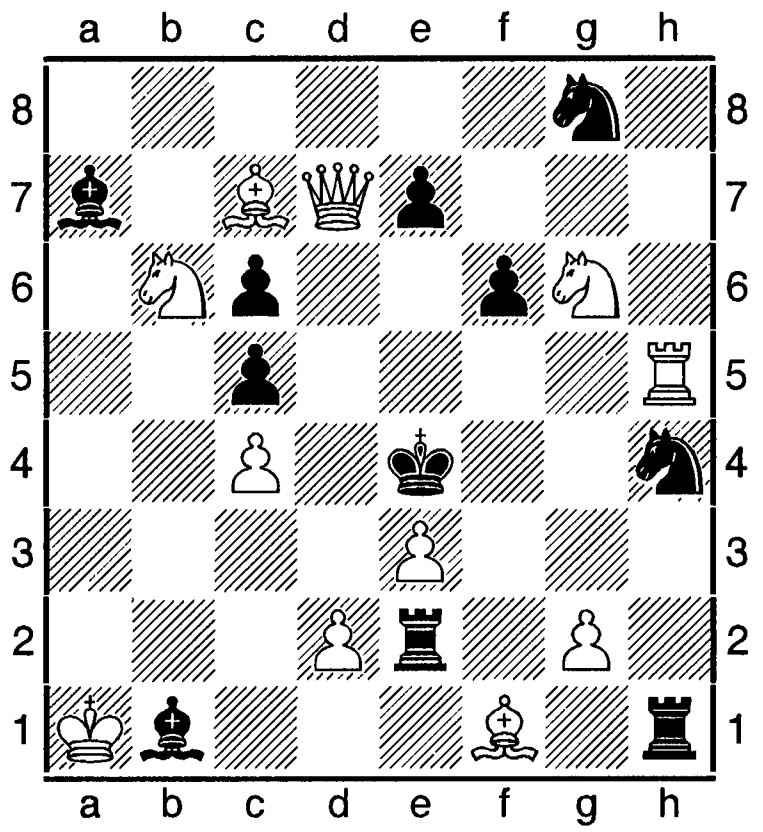

 # 2 **11+11**

Спочатку мати 2.Дxc6, Де6, Дg4++ неможливі через відхід короля на поле d3. Прямолінійна атака цього поля теж є невдалою: 1.Td5? Txg2 (немає 2. Дxc6++), 1.Ke5? Txd2! (немає 2.Де6++) і 1.Kf4? Txe3! (немає 2.Дg4++). У розв'язку після **1.Ка4!** на ті ж ходи чорних появляються мати, що загрожували в спробах: **1. ...Txg2, Txd2, Txe3 2.Дxc6, Де6, Дg4++.**

Рухліса тема – у двоходовій задачі тема на переміну гри, у якій органічно синтезована переміна оборон і звичайна переміна не менше ніж у двох парах тематичних варіантів справжньої гри. Вперше втілена у повній формі Ю. Рухлісом 1946.

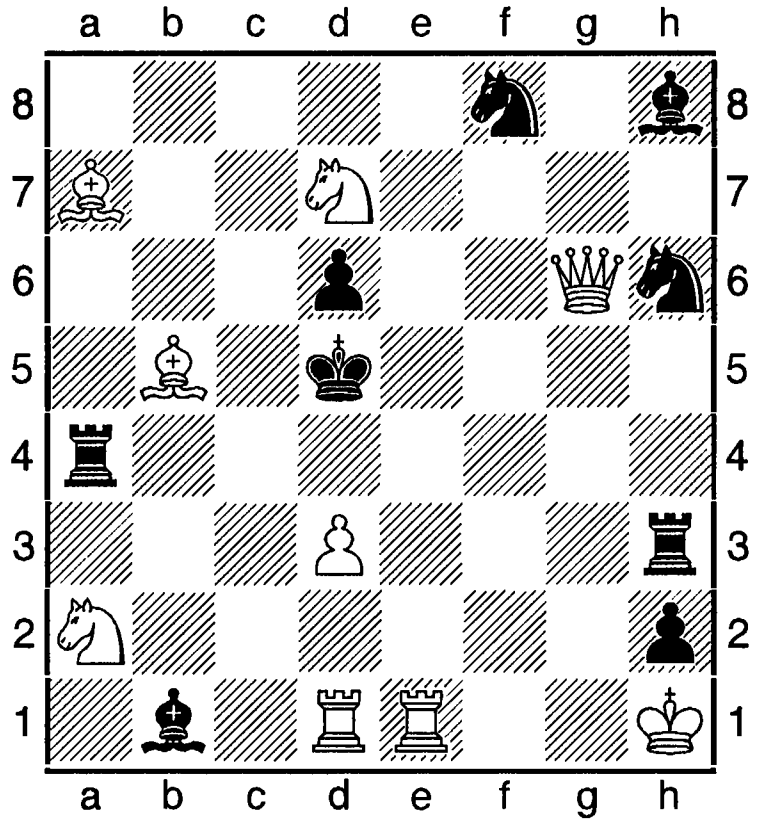

 # 2 **9+9**

«У початковій позиції після перекриття Грімшоу на полі d4 є мати: 1. ... Td4, Cd4 2.Kc3, De4++. Є також хибна спроба 1.Cf2? (загроза 2.Kb6++) Te3!, яка приводить цей механізм у дію. Вступ **1.d4!** створює ту ж загрозу 2.Kb6++. Тепер матуючі ходи 2.Кс3++ і 2.Де4++ проходять уже після нових захистів (відповідно 1. ...Cd3 і 1. ... Td3!). Отже, «старі» мати проходять після «нових» оборон – у цьому й суть теми Рухліса» (М. І. Нагнибіда).

Ручйова (Ruchjova) Наталія Михайлівна (нар. 12.03.1960, Єльня Смоленської області) – російська шахістка, міжнар. ґросмайстриня. Ело 1998 = 2295. Проживає в Севастополі (Україна). Чемпіонка СРСР серед дівчат 1975. Чемпіонка ЗС СРСР 1983, 1984 і України 1984. Чемпіонка СРСР у складі жіночої команди України в Москві 1991, срібна призерка ч-ту України в Києві 1993. Учасниця трьох особистих ч-тів СРСР серед жінок 1983, 1985, 1986. Найкращий рез-т 1986 (9-11). Учасниця зон. т-ру ФДЕ в Мінську 1993 (11-16). Міжнар. т-ри: Львів 1985 (2-4); Сімферополь 1991 (2).

Рюеб (Rueb) Олександр (27.12.1882, Гаага, - 02.02.1959, там же) – діяч нідерландського і міжнар. шахового руху, проблеміст, міжнар. арбітр з 1951.

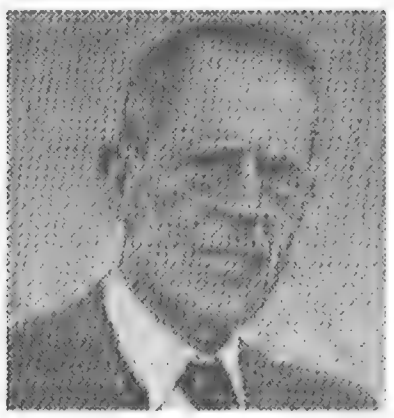

Один із засновників і перший президент ФІДЕ 1924-1949. З 1949 був почесним президентом ФІДЕ. Автор антології шахово-го етюда в 5-и тт. Шаховий бібліофіл. Власні книги заповів бібліотеці Амстердамського університету, в якому створений спеціаль-ний фонд Р.

Література: Rueb A., De Schaakstudie, v. 1-5, Gouda-'s-Gravenhage, 1949-1955; Bronnen van de schaakstudie, v. 1-5, Gouda-'s- Gravenhage, 1949-1955.

Рябцев Володимир (нар. 1963, Єнакієве) – український проблеміст. Учасник багатьох змагань на першість України зі складання шахових композицій, в тому числі командних в складі збірної Донецької області: 11-а першість (4), 12-а (8); особисті ч-ти: 15-й 1995-1997 (двоходові задачі – 19-е місце, триходові – 20-е, багатоходові – 15-е, етюди – 11-е, кооперативні мати – 15-е, зворотні мати – 7-е), 16-й 1998-2000 (двоходові й триходові задачі – 18-е місце, етюди – 6-е, зворотні мати – 13-е), 17-й 2001-2003 (двоходівки – 16-е місце, триходівки – 13-е, етюди і кооперативні мати – 12-е), 18-й 2004-2006 (двоходові задачі – 18-е місце, триходові – 14-е, багатоходові задачі й етюди – 11-е, кооперативні мати – 19-е).

Рязанцев (Riazantsev) Олександр (нар. 12.04.1982, Москва) – російський шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2006 = 2622. 91-а позиція в рейтинговому листі ФІДЕ. Чемпіон світу серед хлопчиків до 12 років у Каннах 1997, на ч-ті Європи серед хлопчиків до 12 років у Таллінні 1997 був 2-м, ч-т Європи серед шахістів до 20 років у Баку 2001 (4-6). Учасник ч-тів Росії серед чоловіків: Улан-Уде 2009, вища ліга (2-4); Іркутськ 2010, вища ліга (2-10). Відбірковий т-р ч-ту світу з гри в бліц у Москві 2010 (26-34). Учасник клубного ч-ту Європи в Охриді 2009 (4-е місце за 4-ю шахівницею). Турніри: Гооговен 2001, 46 учасників (4-9); Москва 2002 (24); Пойковський 2010 (5).

С

Сааведра (Saavedra) Фернандо (10.10. 1847, Севілья, - 01.05.1922, Дублін) – іспанський шахіст, шаховий композитор і католицький священик. Римо-католицькою церквою посланий проповідником до Англії. Проживав у Дубліні, потім – у Глазго (1892-1898). Всесвітню славу приніс йому один хід, виконаний в Шотландії – перетворення пішака в туру.

Ф. Сааведра, 1895.

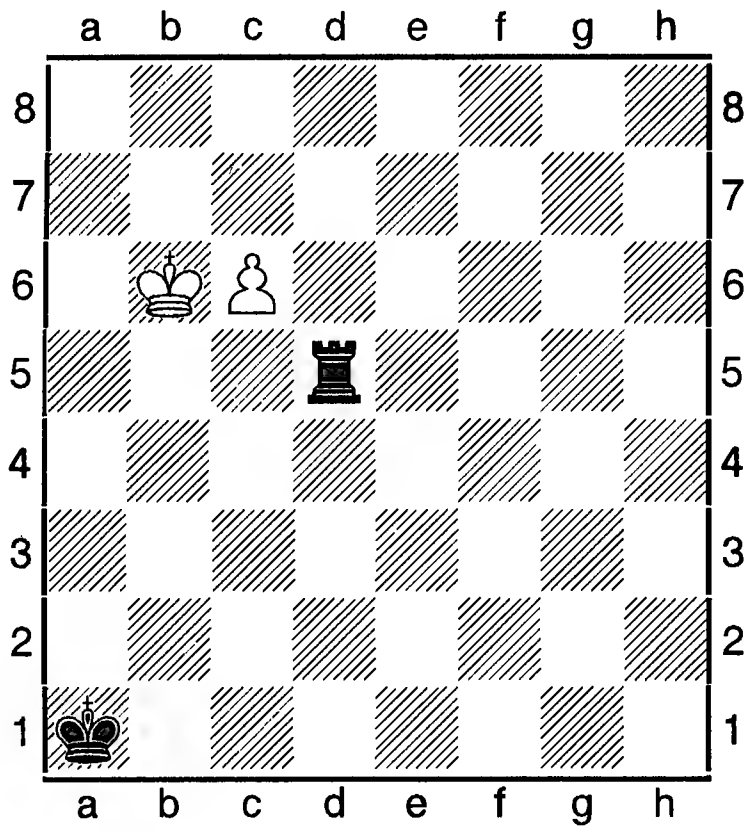

\+ 2+2

1.c7 Td6+ 2.Крb5 Td5+ 3.Крb4 Td4+ 4.Крb3 Td3+ 5.Крc2 Td4 6.c8Т Та4 7.Крb3.

Література: Миронов Г. А., Размышления любителя шахматных этюдов, М., 1975.

Сабо (Sabo) Гергей-Андраш-Дьюла (нар. 13.04.1983, Бухарест) – румунський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 2010, міжнар. майстер з 2001. У складі команди Румунії учасник ч-тів Європи 2009 -2011.

Сабо (Sabo) Ласло (19.03.1917, Будапешт,- 08.08.1998, там же) – угорський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 1950. Ело 1973 = 2565. Міжнар. арбітр з 1954. Шаховий літератор.

У шахи почав грати з 6 років. 14-річним вже брав участь у турнірах, в 17 років став національним майстром, у 18 був чемпіоном Угорщини. З 1935 провідний шахіст країни. На міжнар. т-рах у Татавароші 1935, Гастингсі 1938-1939 та ч-тах Угорщини 1937, 1939 посів перші місця. 1935 вперше взяв участь у Всесвітній олімпіаді, а на 7-й у Сток-гольмі 1937 набрав 12,5 очок при двох програшах. Потім були вдалі ігри у ч-тах країни: 1946, 1950, 1952, 1954, 1967 (1), 1958, 1959, 1961 (1-2). Протягом 1946-1979 зіграв у 88 міжнар. т-рах, на яких 21 раз був першим і 30 разів мав 2-3-є місце. 1947-1964 грав у зональних і міжзон. змаганнях: Сальтшоба-ден 1948, Маріанське-Лазнє 1951, Прага – Маріанське-Лазнє 1954 (2); Вагенінген 1957 (1). Брав участь у т-рах претендернтів: Будапешт 1950 (8-10); Нойгаузен - Цюрих 1953 (12); Амстердам 1956 (3-7). 1952-1968 зіграв в 11-и олімпіа-дах. З них у Гельсисинках 1952 (+ 8, - 1, = 5), Москві 1956 (+ 6, - 1, = 10), Гавані 1966 (+ 7, - 0,= 8). Виступив у 7-и командних ч-тах Європи.

Протягом 1934-1979-х зіграв в офіційних т-рах 2707 партій. З них 1191 виграв, 373 програв, 1141 звів унічию. Набрав при цьому 65% очок. Динамічний стиль гри з постійним прагненням до ініціативи ілюструє його партія (білі) з Штолбергом, зіграна в Лейпцігу 1960.

1.d4 Кf6 2.c4 g6 3.Кc3 Сg7 4.e4 d6 5.Сg5 h6 6.Сh4 c6 7.f4 Дb6 8.Дd2 Кa6 9.Се2 Кc7 10.e5 de 11.fe Кd7 12.Кf3 c5 13.Сf2! 0-0 14.dc Да5 15.0-0 Ке6 16.Tab1! Кхe5 17.Кхe5 Схe5 18.Дхh6 Кf4 19.Сf3 Дc7 20.Tbe1 Сg7 21.Дh4 Сf6 22.Дg3 Схc3 23.bc e5 24.Cd5! Td8 25.Cd4! Кхd5 26.Тхe5! Кхc3 27.Схc3, (1-0).

Партія Сабо з Ч. Коттнауером (чорні) у Щавно-Здруй 1950 – теж один з його творчих доробків.

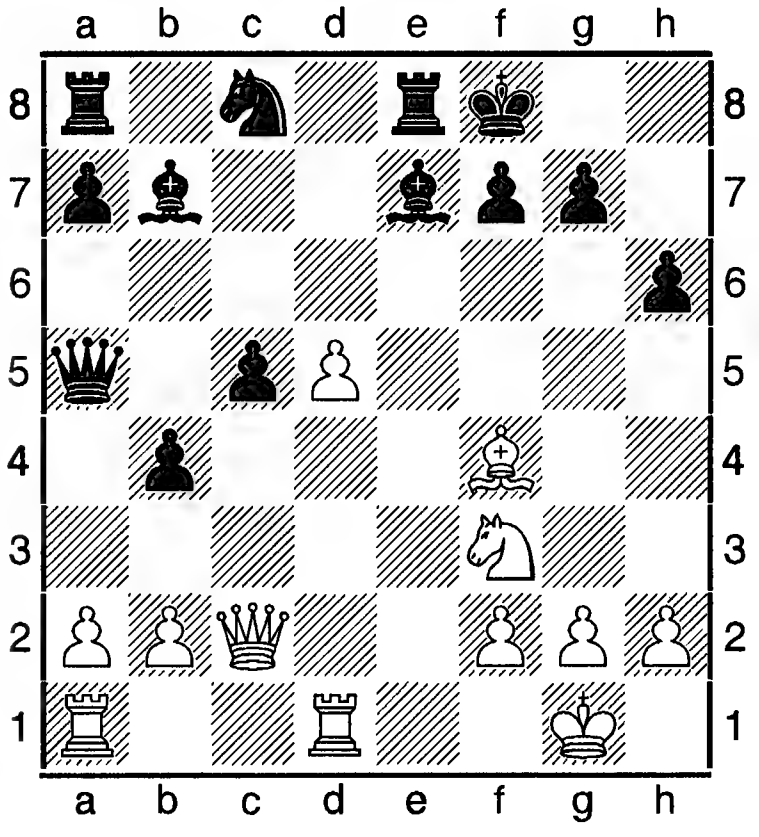

22.Дh7 f6 23.Сxh6 gh 24.Kh4 Ted8 25.Te1 Крe8 26.Kf5 Крd7 27.Кхe7 Крc7 28.Кc6+ Td7 29.Дхd7+! Крхd7 30.Кха5 Схd5 31.Tac1 Кb6

32.Тхс5, (1-0).

Література: L. Sabo, 50 ev – 100 000 lepes, Bdpst, 1981; його ж, Orszagos magyar sakkajnosag, Kecskemet, 1946, Bdpst, 1947; Bflkan sakkolimpiasz, 1947, Bdpst, 1948 (співавтор); Nagymesterverseny, Maroczy Gesa, Bdpst, 1963.

Савенков (Savenrov) Іван Тимофійович (1846, Маріуполь (Україна),- 01.09.1914, Красноярськ Російської Федерації) – російський шахіст та історик. Директор учительської семінарії в Красноярську. Археолог, етнограф. Будучи студентом, захоплювався шахами. Виграв один з матчів в Е. Шифферса (1870-1871). Заснував шаховий гурток у Красноярську і був керівником місцевих гравців під час телеграфного матчу (2 партії) з Петербургом, який завершився з рах. 1,5 на 0,5 на користь красноярців. С. зробив оригінальне дослідження шахів у Київській Русі в праці «До питання про еволюцію гри в шахи», М.,1905. Висунув гіпотезу про проникнення шахів на територію Русі зі Сходу в 8-9-му століттях Каспійсько-Волзьким торгівельним шляхом за посередництвом хозарів. Вперше в дослідженнях історії використав етнографічні матеріали про поширення шахів у Бурятії, в евенків, якутів та інших народів Сибіру й Центральної Азії.

Література: Штернберг Л. Я., І. Т. Савенков, в кн. «Збірник Музею антропології й етнографії», т. 3., П., 1916.

Савинов Віктор (нар. 04.02.1966, Київ) - український шахіст, міжнар. майстер. Ело 2009 = 2472 (Україна), 2507 (ФІДЕ).

Савинов Володимир (нар. 30.04. 1988, Миколаїв) - український шахіст, міжнар. майстер. Ело 2009 = 2274 (Україна).

Савон Володимир Андрійович (26.05.1940, Лебедин Сумської обл., - 30.05. 2005, Харків) – український шахіст, міжнар. ґросмайстер з 1973. Ело 1973 = 2575. 12-річним грав за Сумську область на спартакіаді школярів України. З 1957 проживав у Харкові. 1960 став майстром спорту СРСР, 1967 - міжнар. майстром. Чемпіон України 1969 (поділив 1-2-е місце з Г. Кузьміним), багаторазовий переможець молодіжних ч-тів світу у складі збірної команди СРСР (1962, 1964 -1967). З 1961 грав у фіналах ч-тів СРСР: 1961 (18), 1962 (29), 1966 (10-12), 1967 (21), 1969 (10-11), 1970 (5-7).

1971 увійшов до десятка найкращих спортсменів України за блискучу перемогу в 39-му ч-ті СРСР. На 1,5 очка від С. відстали В. Смислов, М. Таль, на 2 - майбутній чемпіон світу А. Карпов. Позаду залишилися такі відомі ґросмайстри, як: Д. Бронштейн, Ю. Геллер, Л. Полугаєвський, М. Тайманов, Л. Штейн. Це був тріумф майстра над ґросмайстрами. Повторити цей подвиг (красноярський майстер Л. Псахіс 1980 став чемпіоном СРСР) уже не зможе ніхто і ніколи. Далі почалися спади і підйоми в шаховій кар'єрі С. На т-рі, присвяченому пам'яті О. Альохина 1971, ділить 13-14-е місця серед 18-и ґросмайстрів. 1972 очолював за 1-ю шахівницею збірну команду України на всесоюзній олімпіаді. У 40-му ч-ті СРСР в Баку 1972, який водночас був зон. т-ром ФІДЕ, поділив 3-5-е місце. 1972 С. стає олімпійським чемпіоном у складі збірної команди СРСР у Скопле (Югославія). Учасник і переможець багатьох великих міжнар. т-рів 1960-1980-х. Найкращі рез-ти: Москва 1964 (1-2); Будапешт 1965 (1); Сараєво 1967 (6-7); Дебрецен 1970 (1-2); Мар-дель-Плата 1971 (2-3); Сант-Яго 1972 (1); Сухумі 1972 (2); Вейк-ан-Зее 1972 (5-6); Сьєнфуегос 1973 (6-7); Галле 1974 (4); Дортмунд 1975 (3); Дубна 1976 (3-6); Одеса 1976 (2-3); Єреван 1976 (2-3); Любляна-Порторож 1977 (3-4); Київ 1978 (2-4); Есб'єрг 1980 (3); Львів 1981 (6-8); Варна 1982 (4-6); Перник 1982 (1-2); Будапешт 1990 (2-4); Подольськ 1990 (4-5).

Учасник міжзон. т-ру 1973 у Петрополісі (Бразилія). На ч-ті СРСР 1973 (вища ліга) Савон ділить скромні 9-12-і місця серед 16 учасників (з П. Кересом, М. Таймановим, М. Талем), але виграє в Б. Спаського -

переможця суперчемпіонату. На 42-му ч-ті СРСР в Ленінграді 1972 знов посідає 12-е місце серед 16 учасників. С. – один з переможців зон. тру ФІДЕ в СРСР (Вільнюс, 1975) – 1-4-е місце і вибув з подальших змагань після додаткового матч-турніру із-за гіршого коефіцієнту. У зон т-рі 1978 був 11-13-м. Потім колові фінали ч-тів СРСР відбуваються уже без Савона. І тільки в останньому ч-ті у Москві 1991 він знов узяв участь, але виступив невдало – 58-е місце серед 61 учасника. Шахове життя С. Підтвердило правило зростання шахових майстрів: починаючи з 20 років, є можливість до 30 років зійти на найвищі вершини своїх досягнень, а потім починається неминучий спад до 40 років.

Після 1991 грав у ч-тах України: Орджонікідзе 2001 (26); клубні змагання: Харків 1997 (2); Алушта 1999 (2), 2002 (1); командне змагання в Алушті 2000 (1). Учасник зон. т-ру в Миколаєві 1993 (3). Інші змагання: Харків 1997 (1-4), 1999 (7-10); Алушта 1999 (3), 2000 (3); Харків 2000 (4); Миколаїв 2001 (12); Еліста 2002, т-р «Б», Сатка 2004, м-л Ботвинника (1); Еліста 2002, т-р «Б» (1-2).

У різний час С. був тренером майже усіх членів збірної команди України, переможцем Всесвітньої олімпіади 2004, тренером у шаховому клубі «Юракадемія» з 1996 по 2001, а потім у шаховому клубі Краматорська. З 2003 – у шаховому клубі «Баварія». В останні роки С. допомагав чемпіонові світу Р. Пономарьову і С. Карякину та іншим молодим шахістам. При цьому він продовжував грати й екзаменував молодих шахістів у Серпухові, Харкові, Краматорську, Донецьку та інших містах. Останній його успіх – перемога на т-рі ветеранів у м. Сатка Челябінської області (Росія). Помер від сердечного приступу.

В. Савон – М. Таль. Москва, 1969 (Е14).
1.d4 Кf6 2.c4 e6 3.Кf3 c5 4.e3 cd 5.ed b6 6.Cd3 Cb7 7.0-0 Ce7 8.Кc3 d5 9.Cg5 dc 10.Cxc4 0-0 11.Де2 Кc6 13.Tad1 Кb4 13.Ке5 Кbd5 14.Td3 Кxc3 15.bc Ке4 16.Cc1 Кd6 17.Cb3 Тc8 18.Th3 Ce4 19.Ca3 Cg6 20.g4 Тc7 21.f4 Дc8 22.Кg6 hg 23.cd Cxd6 24.Де1 Те8 25.Дh4 Крf8 26.f5 gf 27.gf f6 28.Cxe6 Тxe6 29.fe Дxe6 30.Те1 Дd7 31.Дh8+ Крf7 32.Дh5+ Крf8 33.Дg6 (1-0).

Література: І. Максименко, «Per astra ad astra», «Ладья», 06.03.2010.

Савона меморіали – шахові змагання з АШ (по 25 хв на партію кожному учаснику), присвячені пам'яті видатного українського гравця В. А. Савона. Проводяться з 2006 ШШК «Шахрад» Харківського Національного університету.

2006. Вересень. 1-й. Взяло участь 9 мг, 15 мм, 5 нм. Найкращі рез-ти: 1-2. А. Коробов, В. Авескулов – по 7,5 очок з 9; 3-5. Я. Зінченко, Г. Матюшин, А. Іванов – по 7. Серед жінок: 1. В. Возовик – 5,5 очок; 2. О. Гостроверхова – 5; 3.Є. Долуханова – 5.

2007. Вересень. 2-й.

2008. Вересень-жовтень. 3-й міжнародний. 131 гравець (15 жінок), в тому числі 8 мг, 6 мм, 5 мф. АШ, 9 турів. 1-2. А. Ковчан і М. Гурський – по 7,5 очок; 3. А. Коробов – 7.

2009. Жовтень. 4-й. 138 учасників (21 жінка), в тому числі 6 мг, 12 ммм, 3 нм. 9 турів. Найкращі рез-ти: 1. В. Онищук – 7,5 очок (без програшу); 2. М. Симанцев, 3. Ю. Полуектов – по 7; 4-8. І. Коваленко, Є. Шарапов, В. Шалімов, М. Лавров, Ю. Шкуро – по 7. Т-р проведено за підтримки ректора ХНУРЕ М. Ф. Бондаренка, през. ШШК «Шахрад» Д. О. Манича, голови профкому ХНУРЕ І. І. Ключника, мг О. Мойсеєнка, ветеранів шахів А. М. Квітка, Г. С. Кіктєва.

2010. Жовтень. 5-й. 115 учасників, в тому числі 6 мг чоловіків, 2 мг жінок, 11 мм, 7 мф, 2 нм, 42 кмс з України, Росії, Іраку. Найкращі рез-ти: 1. В. Онищук – 7,5 очок; 2. А. Коробов – 7,5; 3. О. Ковчан – 7. Серед жінок: 1.О. Шаровська – 6 очок з 9; 2. Є. Долуханова, 3. Т. Костюк – по 5,5.

Савчак Олег Іванович (нар.17.11.1957, С. Рудка Борщагівського р-ну Тернопільської області) - український шахіст, ґросмайстер ІКЧФ з 2000. Ело 2003 = 2560, 2008 - 2434. Срібний призер ч-ту України 1995 за листуванням, чемпіон України 1999 (1-2-е з Дорофеєвим). Учасник півфіналу і фіналу ч-ту Європи в складі команди України (1994 – 1998). Ось одна з його перемог (білі) над Й. Боолiном (Швеція) 2001 в 5-му ч-ті континену:

1.e4 c5 2.Kf3 e6 3.d4 cd 4.Kd4 Kc6 5.Kc3 Дc7 6.Ce2 a6 7.Ce3 Kf6 8.0-0 Ce7 9.f4 d6 10.Де1 0-0 11.Дg3 Kd4 12.Cd4 b5 13.a3 Cb7 14.Tae1 Cc6 15.Kph1 Дb7 16.Cd3 g6 17.Te3 Kd7 18.Ke2 Cf6 19.e5 de 20.fe Cg7 21.h4 Tac8 22.h5 Kb6 23.Kf4 Kd5 24.Tae1 Ke7 25.hg hg 26.Дh4 Kf5 27.Cf5 ef 28.Te3, (1-0).

На т-рі «Ласкуріана-меморіал», організованим шахістами Аргентини 2003-2004, за участю 11 міжнар. ґросмайстрів і 4 міжнар. майстрів набрав 9 очок з 14 і посів 3-є місце. Норму міжнар. майстра виконав, граючи в українському міжнар. т-рі 1996-1999 за участю гравців Болгарії, Росії, України, Фінляндії, присвяченому пам'яті Чепурного. В шахи навився грати самостійно. Навчаючись у Чернівецькому університеті, за порадою міжнар. майстра ІКЧФ А. О. Гурвіца, захопився іграми за листуванням. За освітою педагог-математик. Працює викладачем ма-тематики Нововолинського філіалу Тернопіль-ської економічної академії. Наприкінці 2010-х перестав брати активну участь в змаганнях.

М. І. Уманський – О. І. Савчак, 2004.
Слов'янська оборона (D 43).

1.d4 d5 2.c4 c6 3.Kf3 Kf6 4.Kc3 e6 5.g3 Kbd7 6.Cg2 dc 7.0-0 Cb4 8.Дc2 0-0 9.a4 a5 10.Td1 Де7 11.Ke5

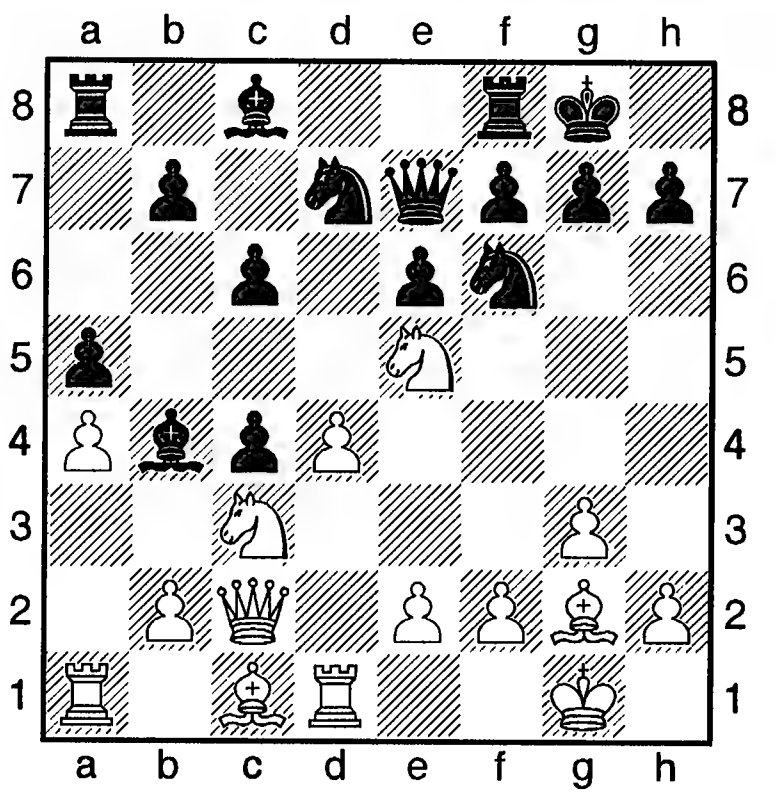

Kxe5 12.de Kd7 13.Cf4 f5 14.ef Kxf6 15.Ke4 e5 16.Ce3 Ce6 17.Kg5 Cd5 18.Txd5 cd 19.Cxd5+ Kph8 20.Cxc4 h6 21.Ke4 Kg4 22.Cb6 Tac8 23.f3 Дf7 24.b3 Дg6 25.Cf2 Kf6 26.Td1 Tc6 27.Kpg2 Kxe4 28.Дxe4 Дxe4 29.fe Tcf6 30.Ce3 Td6 31.Cd5 Tc8 32.Tf1 b6 33.Tf7 Cc3 34.Kpf3 Kph7 35.Kpg4 Tg6+ 36.Kpf5 Cb2 37.h4 Txg3 38.Cxb6 Tc1 39.h5 Cc3 40.Kpe6 Th1 41.Ta7 Txh5 42.Cxa5 Cxa5 43.Txa5 Thg5 44.Ta8 h5 45.a5 h4 46.a6 h3 47.Kpe7 Tg1 48.Cg8+ Kpg6 49.Cf7+ Kph7, нічия.

Література: Р. Колесников, «Україна в 5-му ч-ті Європи», ст. в «Спортивній газеті» за 26.09.2001; дані з архіву ґросмайстра.

Савченко (Savchenko) Борис Володимирович (нар. 10.07. 1986, Краснодар) – російський шахіст, міжнар. майстер з 2003, ґросмайстер з 2007. Ело 2014 = 2655. 37-й у рейтинговому списку Шахової федерації країни. Учасник ч-ту Росії в Краснодарі 2002 (21-31). На відбірковому т-рі ч-ту світу з гри в бліц у Москві 2010 мав 2-8-е місце, у фіналі Кубка Росії в Серпухові 2009 (2); т-ри: С.-Петербург 2006 (2-5); Копенгаген 2008 (5).

Савченко (Savchenko) Володимир Григорович (19.01.1942, Ткибулі,- 14.04.1983, Ростов-на-Дону) – російський проблеміст. Творив у жанрах чотири- і багатоходових задач. Фіналіст 3-х особистих ч-тів СРСР: 11-й 1973 (1), 9-й 1969 (4), 10-й 1971 (5).

В. Савченко, 1970.

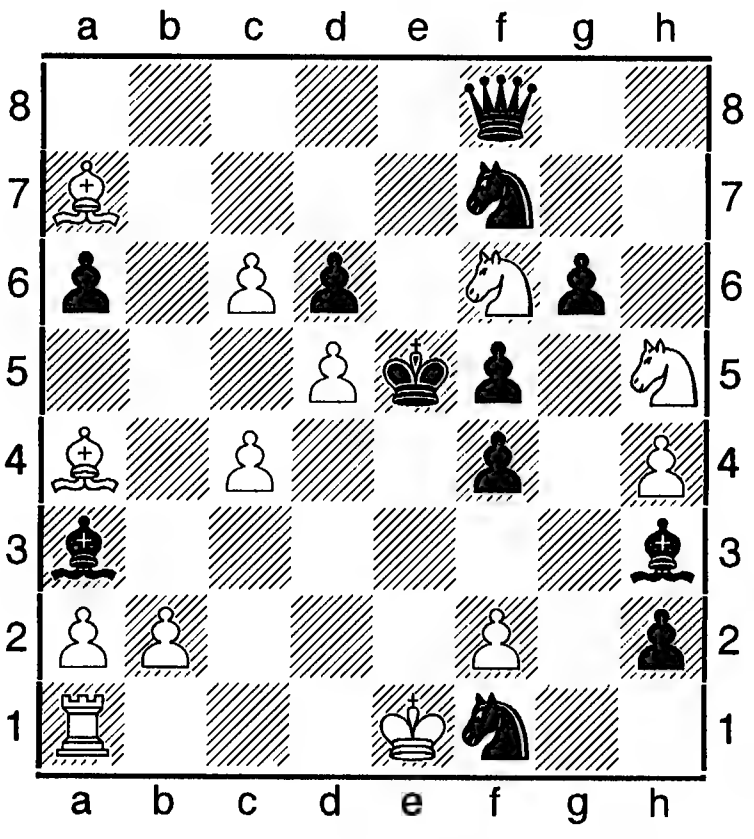

 # 8 13+13

1.0-0-0! ab+ 2.Крс2! b1Д+ 3.Крс3! Дh2+ 4.Крd3! Де2+ 5.Крхе2 f3+ 6.Крe1!! Kd2 7.Kd7+ Крe4 8.Сс2++.

Савченко В'ячеслав (нар. 230.08.1967, Харсон) - український шахіст, міжнар. майстер. Ело 2009 = 2317 (Україна), 2407 (ФІДЕ).

Савченко Станіслав (нар. 21.01. 1967, Одеса) – український шахіст, міжнар. гросмайстер. Ело 1998 = 2595. Бронзовий призер ч-ту України в Алушті 1999. Учасник ч-ту України в складі клубної команди Одеси: Алушта 1996 (1), 1999 (1), Харків 1997 (4), в складі клубної команди «Юракадемія» з Харкова в Алушті 2010 (3), зон. т-ру ФІДЕ в Миколаєві 1993 (4), зон.-т-ру ФІДЕ в Донецьку 1998 (10), зон. т-ру ФІДЕ 2000 в Орджонікідзе (29). Грав за збірну команду України на 32-й Всесвітній олімпіаді в Єревані 1996 (2), на 33-й Всесвітній шаховій олімпіаді в Елісті 1998 (3). Переможець ч-ту світу серед міських команд в Джакарті 1997 в складі дружини з Донецька. У командному ч-ті світу в Люцерні 1997 посів 5-е місце в складі команди України. Учасник ч-ту світу з гри в бліц в Москві 2007 (16). Інші змагання: Порторож 1996, 80 учасників (1-2); Блед 1996, 62 учасники (4-11); Мінськ 1996 (3); Блед 1996 (4-9); Донецьк 1997, м-л Момота (1-3); Берлін 1997 (2); Лінарес 1998, 186 учасників (2-8); Парижа відкритий ч-т 2001, неофіційний залік (1); Дармштадт 2001 (3-5); Каппель-ля-Гранд 2008, 612 учасників (9-31).

С. Савченко – К. Гулак. Порторож, 1996.
Новоіндійська оборона (Е16).

1.d4 Kf6 2.c4 e6 3.Kf3 b6 4.g3 Cb7 5.Cg2 Cb4+ 6.Cd2 Ce7 7.Kc3 c6 8.e4 d5 9.cd cd 10.e5 Ke4 11.0-0 0-0 12.Te1 Kxd2 13.Дxd2 Kc6 14.Cf1! Tc8 15.Tac1 Ka5 16.Cd3 Kc4 17.Де2 Cb4 18.h4! g6 19.h5 f5 20.hg hg 21.Крg2 Tf7 22.Th1 Cf8 23.Kb5 a6 24.Kd6 Kxd6 25.ed Txc1 26.Txc1 Дxd6 27.Cxd6 Cxa6 28.Дxa6 g5 29.Дc8 Де7 30.Ke5 Tf6 31.Tc7 Дb4 32.Kd7, (1-0).

Савчур Федір (Закарпатська область) - український шахіст, міжнар. майстер ІКЧФ. Ело 2010 = 2510.

Садвакасов (Sadvakasov) Дармен (нар. 1979) – казахський шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2012 = 2629. 1-й у списку 100 найсильніших шахістів країни. Бронзовий призер ч-ту Азії в Гайдарабаді 2005; Лозанна 1999, т-р молодих майстрів (у півфіналі поступився Р. Пономарьову з рах. 1,5 на 0,5); Гооговен 1999 (4); Майнц 2004, т-р з ШФ (2-8); Пойковський 2005 (10); Баку 2006 (2-6).

Садвакасов – Лютер. Москва, 2007.
Французька оборона (С 11).

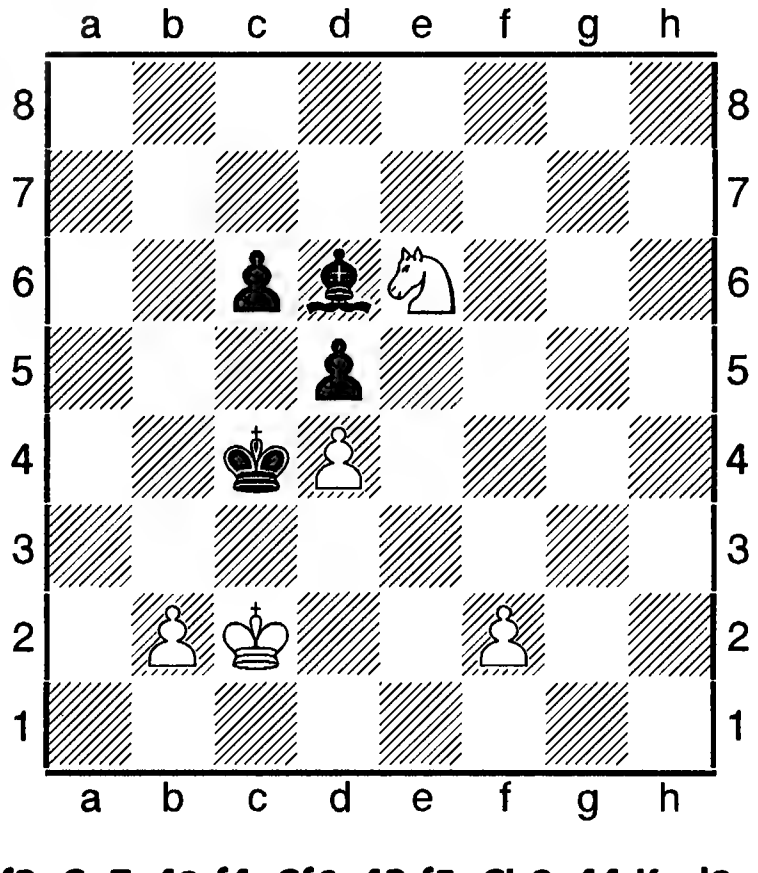

41.f3 Ce7 42.f4 Cf6 43.f5 Ch8 44.Крd2 Cf6 45.Крe3 Ce7 46.Крf4 Cd6+ 47.Крg5 Крb3 48.f6 Крxb2 49.Крg6 Крc3 50.Крf7 Крc4 51.Крe8 Крb5 52.f7 Ca3 53.Kc5, (1-0).

Садко – герой однойменної старини (билини), новгородський купець, сучасник київського князя Володимира Великого (кінець 10-го початок 11-го сторіч), за легендою любитель гри в шахи.

Саєнко Олег (нар.16.01.1941, Рівне) - український шахіст, національний майстер. Ело 2009 = 2279 (ФІДЕ); міжнар. майстер ІКЧФ (Ело 2010 = 2551).

Сайти шахових федерацій – офіційний сайт ФІДЕ: www.fide.com; Європейсь-

ка шахова спілка: www.eurochess.org; Федерація шахів України: www.ukrchess.org.ua; Федерація шахів Росії: www.russiachess.ru; Федерація шахів Білорусі: www.chess.by; Федерація шахів США: www.uschess.org; Федерація шахів Туреччини: www.tsf.org.tr; Херсонська обласна шахова федерація: www.chess.kherson.ua.

Сайти періодичних видань – газета «Ладья»: www.ladja.com.ua; журнал «Проблеміст України»: hroblemist-ukr@mail.ru; журнал «64»: www.64.ru; «Шаховий інформатор»: www.sahovski.com; «New in Chess»: www.newinchess.com; British Chess Magazine: www.bcmchess.co.uk; The First Da-ily Chess Newspaper on Net: www.chesstoday.net; польський шаховий журнал «Szachista»; книги, періодика, філателія, шахові комп'ютери, програми, інвентар: www.chess-bar.babyhost.ru; шахова он-лайн енциклпедія «MECCA»: www.maskert.com.

Сайти новин, оглядів – «The Week In Chess» by London Chess Center: www.chesscenter.com; сайт київського журналаста Анатолія Яворського «Шахова Україна»: www.chesspage.kiev.ua.

Сайти шахових шкіл, клубів – Миколаївський обласний шаховий клуб: www.chessclub.mksat.net; шаховий клуб імені Момота: www.chess.krm.dn.ua; Львівський шаховий клуб: www.chessclub.lviv.ua: шаховий клуб Національної юридичної академії: chesslaw.kharkov.ua; Міжнародна асоціація шш клубів, приватний пансіонат «Каїса»: www.kaisa.com.ua; Шахова школа ChessZone: www.chesszone.net.ru; шахова школа в Інтернеті: www.chessebook.com

Сайт шаховий (англ.. site) – персональне місце в Інтернеті для збереження інформації того, хто цікавиться шахами; своєрідна закодована адреса використувача Інтернету (див., наприклад, «Сайти шахових федерацій»).

Сакаєв (Sakayev) Костянтин Руфович (нар. 13.04.1974, С. -Петербург) – російський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 1993. Ело 2005 = 2677. 42-а позиція в рейтинговому списку ФІДЕ. Чемпіон СРСР серед юнаків до 18 років 1990. Чемпіон світу 1990 серед юнаків до 16 років, серед юнаків до 18 років 1992. Чемпіон Росії з КШ в Елісті 1999, володар Кубка Росії (Москва, 2006), срібний призер ч-ту світу в Єревані 2001 у складі команди Росії (1-е місце серед 1-х запасних гравців), чемпіон С.-Петербурга 1997 з блискавичної гри, переможець 33-ї Всесвітньої олімпіади в Елісті 1998 у складі команди Росія-1 та олімпіади 2000. На ч-ті світу ФІДЕ 2001-2002 дійшов до 3-го етапу, де програв Є. Бареєву. Інші змагання: 51-й особистий ч-т Росії з КШ у С.-Петербурзі (3), фінал ч-ту Росії з КШ у Москві 2008 (4-8); ч-т Європи з КШ у Дрездені 2007 (6); ч-т Європи з АШ і гри в бліц на Криті 2002 (5-7 з АШ, 4-5 з гри в бліц); учасник змагань за кубки світу з КШ у Ханти-Мансійську 2005 (16), 2009, ч-ту світу в Делі 2000; ч-т С-.Петербурга 1997 (6-7); турніри: Дортмунд 1991 (1), Доха 1993, Таллінн 2001, Копенгаген 2005 (1); Убеда 2001, 40 учасників (2-5). Автор книг, в тому числі «Граємо оборону Грюнфельда».

Сакалаускас (Sakalauskas) Вядас (нар. 1971) – литовський шахіст, міжнар. майстер. Ело 2012 = 2404. 9-й у списку 100 найсильніших шахістів країни. Учасник ч-ту Литви у Вільнюсі 2000 (5).

Сакс (Saks) Дьюла (нар. 18.06.1951, Будапешт, - 25.01.2014, там же) - угорський шахіст, міжнар. майстер з 1972, міжнар. ґросмайстер з 1974. Тренер. Чемпіон Угорщини 1970 і Європи 1972 серед юнаків. Найкращі рез-ти у ч-тах країни: 1974 (2), 1976 (1), 1977 (1-2), 1997 (4-5), 1999 (2-3). У складі команди Угорщини учасник олімпіад з 1972 і ч-тів Європи з 1977. З кінця 1970-х учасник змагань на першість світу, міжзон. т-ри: Ріо-де-Жанейро 1979 (7-9);

Москва 1982 (8-9); Біль 1985 (10-11); Суботиця 1987 (1-3); учасник матчу претендентів у Вейк-ан-Зее 1991 (програв В. Корчному з рах. 4,5 на 5,5). Переможець і призер багатьох міжнар. змагань, в тому числі: Амстердам 1972, бічний т-р (1), 1976 (3), 1979 (1-2), 1984 (4-8-е серед 23 учасників); Реджо-нель-Емілія 1973-1974 (1-3); Мадонна-ді-Кампо (1), Врнячка-Баня 1974 (1), Вінковці 1976 (1); Будапешт 1976 (3-4), 1977 (2-3); Гастингс 1977-1978 (2-3); Лас-Пальмас 1978 (1-2); Тілбург 1979 (4); Баня-Лука 1981 (2-4); Вршац 1981 (1), Смедеревська-Паланка 1982 (1); Сараєво1982 (4-6); Мец 1983 (1-5); Лінарес 1983 (1), Лугано 1984 (1); Рим 1984 (1-2), 1985 (2-3), 1986 (1-2); Гаусдал 1984 (3-7); Балатонберень 1984 (1), 1985 (1-2); Сірак 1985 (3-4); Загреб-Рієка 1985 (3); Брюссель 1985 (4); Берлін 1985 (3-11); Нью-Йорк 1986 (1-2); Аделаїда 1986-1987 (1); Севілья 1987 (2-5); Будапешт 1996 (6-9); Сараєво 1998 (1-2). Виступав за армійський клуб «Спартакус».

Автор книги «Англійський початок. А33» (пер. російською).

Д. Сакс – Свешников. Сицилійська оборона (В 30).

1.e4 c5 2.Kf3 Kc6 3.Cb5 Kf6 4.Kc3 Kd4 5.e5 Kxd5 6.Kxb5 Kd5 7.0-0 a6 8.c4 Kb6 9.Kc3 d5 10.d4 e6 11.Cg5 Дd7 12.cd Kxd5 13.Kxd5 Дxd5 14.dc Cxc5 15.Дc2 0-0 16.Tfd1 Дc6 17.Tac1 Ca7 18.Дd2 Дb6

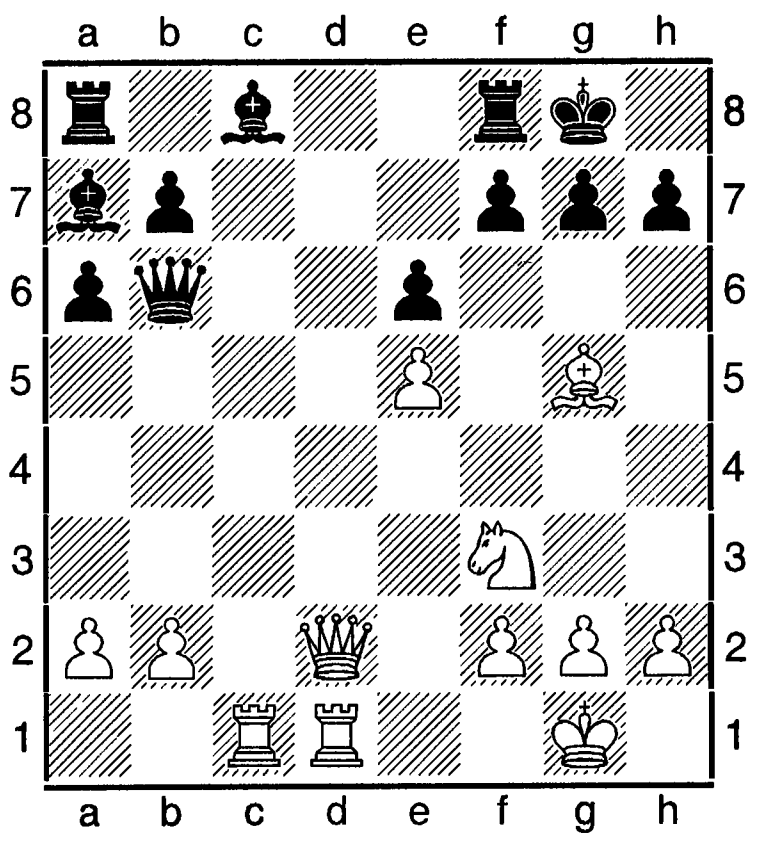

Після 18. ...Дb6

19.Cf6 h6 20.Дf4 Дxb2 21.Дg4 Дxf2+ 22.Kph1 g6 23.Дb4 Cb6 24.Td2 Дe3 25.Tc3 a5 26.Дxf8+ Крxf8 27.Txe3, (1-0).

Салазара тема – у задачній композиції комбінація на переміну функції ходу у 2-х фазах, у яких чергуються ідейні вступні ходи, що дають мат, при одному й тому ж ідейному оборонному ході чорних. Названа на честь іспанського проблеміста Ф. Салазара, який запропонував її 1967.

Салазар, 1972-1975.

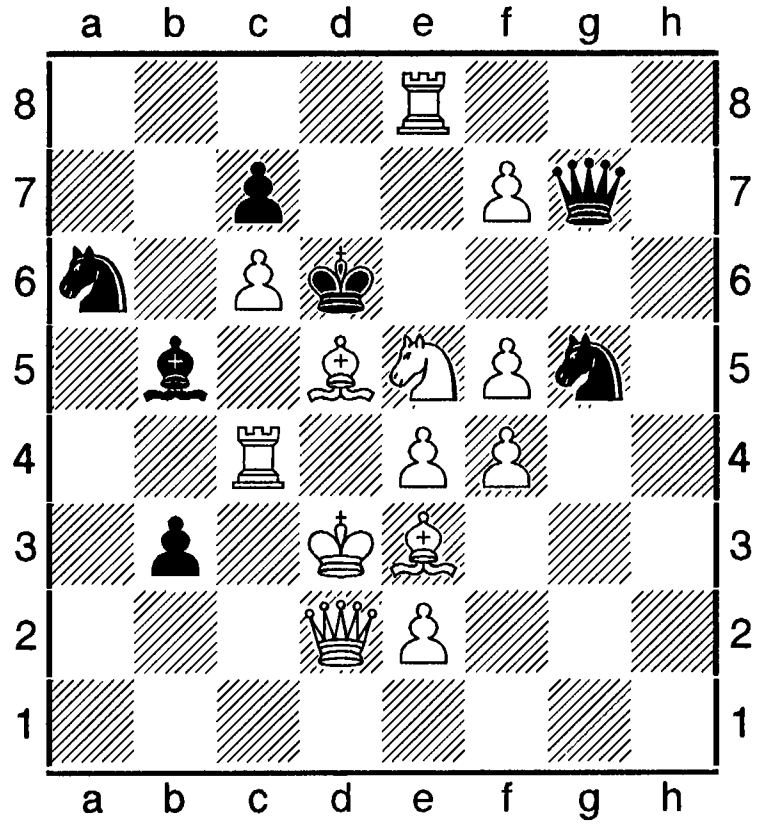

 # 2 13+7

1.Крc3! із загрозою 2.Се6++ - тільки така перестановка загрози і вступу з хибної спроби призводить до мети.

Салаї (молодший, Salaji) Ладислав (нар. 1961) – словацький шахіст і проблеміст, міжнар. майстер. Ело 2012 = 2355. Учасник 2-ї зустрічі шахових композиторів України і Словаччини в Мукачеве 1997 (3-й приз у конкурсі складання «казкових» двоходівок).

Саламанки тема – у задачній композиції двоходова тема: спочатку дві фігури чорних напівзв'язані, а на чорного короля націлені дві білі батареї. В обороні одна з чорних фігур вивільняється з напівзв'язки і самозв'язується. Білі дають мат з використанням цієї обставини. Автор теми іспанський шаховий композитор Т. Саламанка.

А. Еллерман і Т. Саламанка, «Enrogue», 1947.

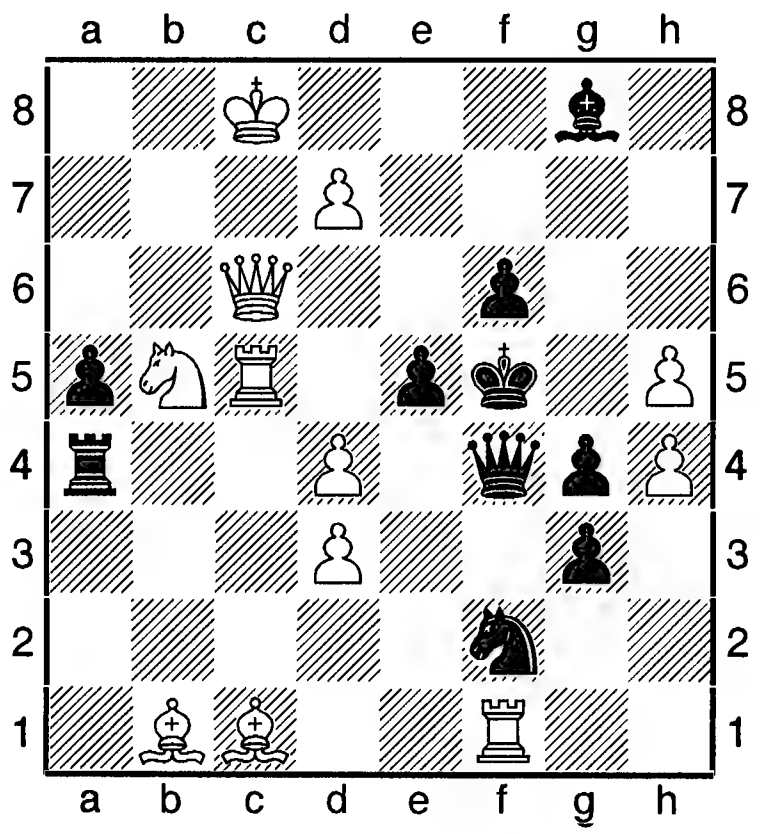

 # 2 **12+10**

1.de загроза **2.Дxf6++, 1. ...Дxe5 2.d4++, 1. ... Kxd3 2.e6++.**

Саламанка – турніри – міжнародні шахові змагання, проведені у червні 1989 і 1991 в іспанському місті Саламанка.

1989. 12 учасників. Найкращі рез-ти: 1. Г. Гарсія – 8,5 очок; 2. О. Штапик – 7,5. Далі були: М. Рівас, Х. Гранда-Зуніга, Ж. Суніє-Нетто.

1991. 12 учасників. 1. Є. Владимиров – 8,5 очок; 2. Б. Спаський – 7,5; 3-4. В. Корчной, О. Гофман – по 7; 5. Д. Гомеш – 6,5; 6. О. Родрігес – 6; 7. М. Рівас-Пастор – 5; 8-9. Р. Ольтра, Ф. Сакс – по 4,5; 10. Сан-Сегундо – 3,5; 11-12. А. Мартин, А. Запата – по 3.

Салем (Salem) Салех (нар. 1993) – шахіст Об'єднаних Арабських Еміратів, міжнар. ґросмайстер. Ело 2012 = 2493. Найсильніший гравець країни. Учасник відбіркового т-ру ч-ту світу з блискавичної гри у Москві 2010 (35-39).

Салов (Salov) Валерій Борисович (нар. 26.05.1964, Вро-цлав) – російський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 1986. Починав сходження з молодіжних змагань: ч-т СРСР в Даугавпілсі 1979 (1-3), ч-т світу серед юнаків до 17 років у Гаврі 1980 (1), до 20 років у Бельфорі 1983 (2); ч-т Європи в Гронінгені 1981-1982 (4). Чемпіон Європи 1983-1984. На міжнар. т-рі у С.-Петербурзі 1984 (1), всеросійському т-рі молодих майстрів 1983 (2-5), т-р 1-ї ліги ч-ту СРСР в Іркутську 1986 (2). На ч-ті СРСР 1987 посів 1-2-е місце (програв додатковий матч О. Білявському з рах. 1 на 3). Учасник міжзон т-рів у Сіраку 1987 (1-2), Білі 1993 (7).

Найкращі рез-ти в інших міжнар. змаганнях: С.-Петербург 1982 (2), 1987 (3-6), 1997 (3-є, ч-т міста); Нікея 1985 (1); Рейк'явік 1986, 74 учасники (2-8); Москва 1986 (3-6), 1992 (4-6); Лінарес 1991 (6), 1993 (6-7); Мадрид 1996, т-р ґросмайстрів (3-4), 1997 (5-7); Нью-Йорк 1996 (3-6); Амстердам 1996, м-л Доннера (6); Дос-Ерманас 1997 (4); Вейк-ан-Зее 1997 (1), 1998 (11); Анжьєн-ле-Бене 1999 (6).

В. Салов – В. Топалов. Мадрид, 1996. Атака Торре (A46).

1.d4 Kf6 2.Cg5 e6 3.Kf3 h6 4.Ch4 g5 5.Cg3 Ke4 6.Kbd2 Kxg3 7.hg Cg7 8.c3 d6 9.e4! a6 10.Cd3 Kd7 11.Де2 Де7 12.Кc4 b6 13.Ke3 Cb7 14.a4 Kpf8 15.Kd2 c5!? 16.d5 Ke5 17.Cc2 a5 18.Cb3 Ca6 19.Kdc4 f5 20.Kxe5! Cxe5 21.Cc4 f4 22.gf! gf 23.Kg4! Cxc4 24.Дxc4 Cg7 25.de h5 26.Дd5 Te8 27.Дf5+ Kpg8 28.Txh5 Txh5 29.Дxh5 Дxe6 30.0-0-0 Дxe4 31.Kh6+ Cxh6 32.Дxh6 Te6 33.Дg5+ Kpf7 34.Th1 Tf6 35.Дg4 Дf5 36.Дf3 d5 37.Th5 Де4 38.Txd5 Дxa4?! 39.Дh5+ Kpe6 40.Де5+ Kpf7 41.Дc7+ Kpg6 42.Дc8 Да1+ 43.Крc2 Да4+ 44.Крc1 Да1+ 45.Крc2 Да4+ 46.Крd2 Дc6 47.Дg8+ Kph6 48.Дh8+ Kpg6 49.Дg8+ Kph6 50.c4 Де6 51.Дh8+ Kpg6 52.Th5 Дd7+ 53.Крc1 Де7 54.Крb1 Де4+ 55.Да1 Te6 56.f3, (1-0).

Салтаєв (Saltaiev) Михайло (нар. 1962) – узбецький шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2012 = 2473. 11-й у списку 100 найсильніших шахістів країни. Бронзовий призер ч-ту Азії в складі команди Узбекистану в Сінгапурі 1995. На т-рі в Гастингсі 1999 мав 10-е місце.

М. Салтаєв - Н. Гінтінг. Сінгапур, 1995. Сицилійська оборона (B57).
1.e4 c5 2.Kf3 d6 3.d4 cd 4.Kxd4 Kf6 5.Kc3 Kc6 6.Cc4 Дb6 7.Kde2 e6 8.0-0 a6 9.a3 Ce7 10.Kph1 Дc7 11.f4 0-0 12.Ca2 b5 13.f5 Cd7 14.Kf4 Дc8 15.Де1!ef 16.Kfd5 Cd8 17.Дg3 Ke5 18.Cg5 Kxe4 19.Kxe4 fe 20.Ce7 Дxc2 21.Cxd6 Крxf8 22.Cxf8 Крxf8 23.Cxc4 bc 24.Дd6+ Крe8 25.Txf7 Крxf7 26.Дxd7+ Крf8 27.Tf1+ Cf6 28.Txf6+, (1-0).

Сальве (Salwe) Георг Генрик (12.12.1862, Варшава,- 15.12.1920, Лодзь) – польський шахіст, один з найсильніших у країні на початку 1900-х. Фабрикант. Почав грати в шахи з 20 років і лише у 40 досяг значного успіху на 3-му всеросійському т-рі в Києві 1903 (4). 1903-1916 багаторазовий переможець і призер т-рів у Лодзі. 1905-1906 на 4-му всеросійському т-рі у Петербурзі став чемпіоном царської Росії. 1906 поступився званням М. Чигорину (матч завершився з рах 6,5 на 8,5 з користю для росіянина). 1906-1912 учасник 10 великих міжнар. змагань, в тому числі: Нюрнберг 1906 (6-7); Остенде 1907 (8); Карлсбад 1907 (9); Прага 1908 (7-9); Дюссельдорф 1908 (2-е, найкращий показник на міжнар. т-рах); Петербург 1909 (8-10). Зіграв серію гастрольних партій з Чигориним 1904 (+1, -1) і Ж. Мізесом 1905 (+ 2, - 1). Змагався у 3-х матчах з А. Рубінштейном: 1903 (7 на 7), 1904 (4 на 6), 1907 (3 на 5). 1909 виграв матч у Г. Ротлеві з рах. 9,5 на 6,5. 1913 програв матчі Дурасу 1 на 3 і Ю. Боголюбову – 4 на 6.

Сальвіо (Salvio Alessandro) Олександро (близько 1570-1640) – італійський шахіст, шаховий теоретик і літератор. Родом з Неаполя. Перміг П. Бої 1595. Автор відомого трактату про шахи 1604, п'єси у віршах на шахову тему «Скакайда» 1612 і повісті «Путтіно або мандрівний рицар» про життя Дж. Леонардо, занесеної до 2-го доповненого видання трактату 1634. Аналізи С. Стосуються тогочасних популярних дебютів: королівського гамбіту та італійської партії. Наприкінці 19 століття стало відомим, що багато аналізів С. запозичив у Дж. Полеріо. Детально проаналізував гамбіт, який згодом був названий на честь його імені (див. ст. «Королівський гамбіт невідхилений») та низку старовинних ендшпільних позицій.

Література: Salvio A., Trattato dell' inventione et arte liberale del gioco di scacchs, Napoli, 1604.

Сальвіолі (Salvioli) Карло (02.11.1849, - 29.01.1930) – італійський шахіст і шаховий теоретик. Адвокат. Досліджував ендшпіль. Автор книги «Теорія і практика шахової гри», Венеція 1885-1888. Переможець 3-го ч-ту Італії в Мілані 1881.

Сальгадо (Salgado) Лопес Іван (нар. 25.05.1990, Оренсе) – іспанський шахіст, міжнар. майстер з 2007, міжнар. ґросмайстер з 2008. Ело 2012 = 2626. 3-й у списку 100 найсильніших шахістів країни. Учасник особистого ч-ту Європи в Рієці 2010 (4 -10), ч-ту Європи в складі національної команди Іспанії в Нові-Сад 2009 (6-е командне місце з 6-м рез-том за шахівницею запасних), Всесвітніх олімпіад в Ханти-Мансійську 2010 (8), в Стамбулі 2012.

Сальтшобаден-турнір 1987-1988. Кубок Рілтона. Найкращі рез-ти: 1-2. М. Гуревич (СРСР, Україна), І. Соколов (Югославія) – по 7 очок з 9; 3-4. Є. Бареєв (СРСР, Росія), Н. Рістич (Югославія) – 6,5; 5-13. Р. Віснес, Р. Окессон, Л. О. Шнейдер (усі-Швеція), В. Інков, І. Радулов (обидва-Болгарія) – по 6.

Самбірська тема – тема в двоходовій задачі: у хибній спробі виникає три і більше загроз, які у розв'язку появляються на оборони чорних. У початковій позиції ці мати відсутні. Тему відкрили 1978 шахові композитори м. Самбора Львівської області Р. Федорович, О. Матюшин, Є. Гаврилов, І. Сорока. Звідси й назва.

Р. Федорович, «Червоний гірник», 1980. 2-й приз.

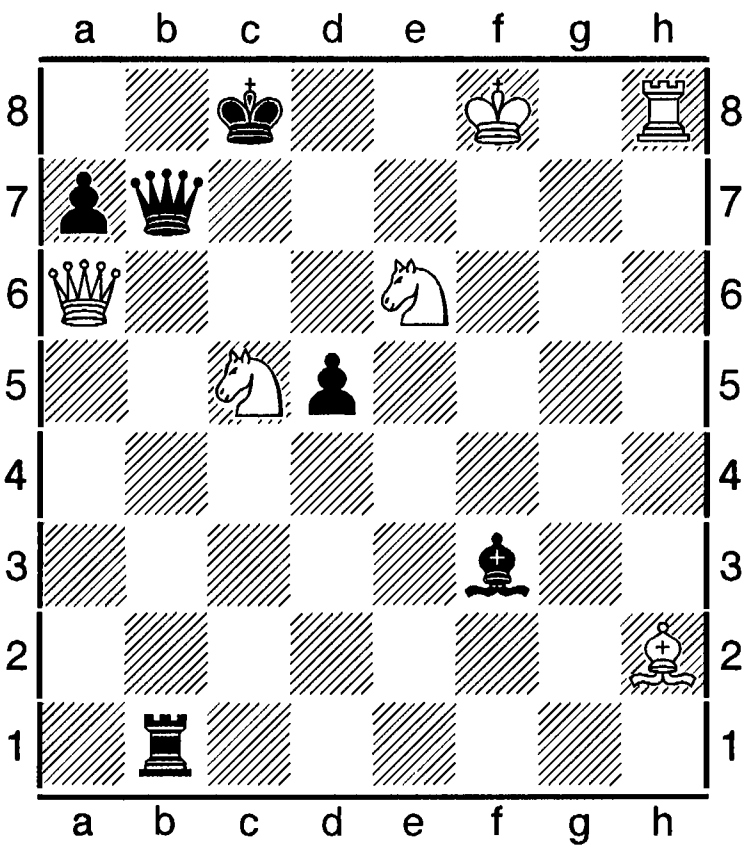

 # 2 **6+6**

Хибний слід: 1.Сс7? загроза 2.Кре7++, Кр f7++, Крg7++, але 1. ...Сh5! Розв'язок: **1.Дd6** загроза **2.Дd8++, 1. ...Де7+ 2.Крхе7++, 1. ...Дf7+ 2.Крхf7++, 1. ... Дg7+ 2.Крхg7++.**

Самбуєв (Sambuiev) Батор (нар. 1980) – канадський шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2012 = 2528. 3-й у рейтинговому списку країни. У відкритому ч-ті Канади в Оттаві 2007 посів 2-6-е місце.

Саміло Володимир (Харків) – український шаховий композитор, національний майстер з шахові композиції. Учасник багатьох міжнар. і всеукраїнських конкурсів зі складання ШК, в тому числі ч-тів України в складі команди Харківської області: 11-й (7), 12-й (13); особистих: 11-й 1985-1986 (5-е місце з розділу багатоходових задач, 9-е – з триходових), 15-й 1995-1997 (двоходівки – 22, триходові – 15-16, багатоходові – 11, етюди – 7), 16-й (триходівки – 19-20, багатоходівки – 15, етюди – 7), 18-й 2004-2006 (триходові задачі – 15, багатоходові – 15, етюди – 6). Суддя-організатор меморіальних конкурсів 2013, присвячених пам'яті С. Шедея і О. Постникова.

В. Саміло, «Проблеміст України», 2013.

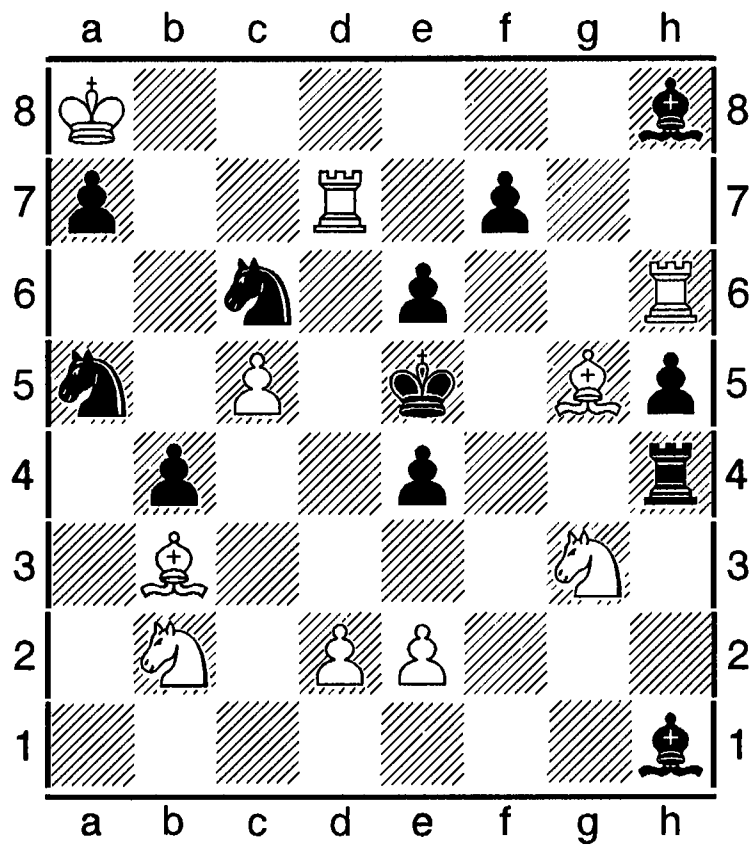

1.e3! [2.d4+ Kxd4 3.ed #, 2. ...ed e. p. 3.Kxd3 #], **1. ...Kb8 2.Ce7** (2.Cd8 ? Ka6!) **~ 3.Cd6 #, 2. ...Kd7 3.Kc4 #, 1. ...Kd8 2.Cxd8** (2.Ce7 ? Kdb7!) **~ 3.Cc7 #, 2. ...Kb7 3.Kc4 #.**

Самозапатування – технічний спосіб сторони, яка обороняється: повне знищення мобільності своїх фігур задля пату.

В. Корольков, «Молот», 1928. 2-й -3-й приз.

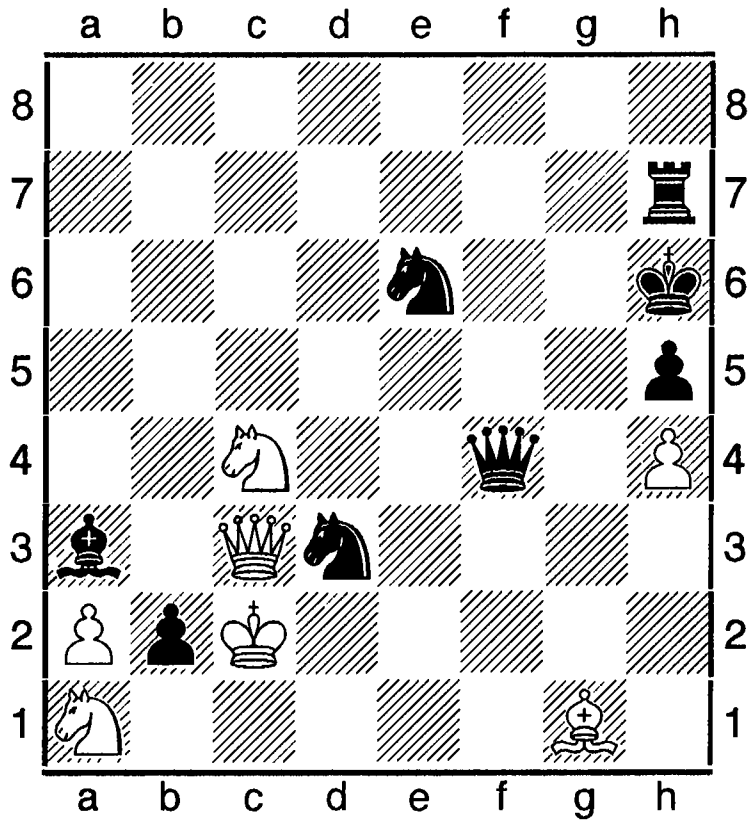

= **7+8**

1.Се3 Kd4+! 2.Дxd4 Ke1+ 3.Kpb1 baД+ 4.Дxa1 Tb7+ 5.Kb2 Дxe3 – пат, або **5. ... Txb2+ 6.Дxb2 Дxe3 7.Дf6+ Kph7 8.Дf5 Kpg8 9.Дg6+ Kpf8 10.Дf6 (f5)+ Kpe8 11.Дxc5+! Дxe5** – пат.

Самозв'язування – тактична ідея: чор-

на або біла фігура з певною метою сама попадає під зв'язування.

Самознищення – опосередковане вивільнення лінії чи поля, жертвуючи фігурою, після чого наступним ходом білі стають позаду фігури чорних, котра знищувала, і вже після її відходу стає можливим дати мат. Тема відкрита Т. Ерленом (див. «Ерлен) 1860. В іншій схемі повторена С. Лойдом 1868 (див. «Лойд»).

Самомат (див. ст. «Зворотний мат»).

Саморозв'язування – тактичний спосіб. Полягає в тому, що чорні чи білі фігури розв'язують свою фігуру, відводячи короля з лінії зв'язування чи обриваючи лінію звя'зування іншою своєю ж фігурою.

Самошах – у казкових шахах нелегальний хід, в результаті якого раніше не атакований король сторони, яка походила, опиняється під шахом.

Санакоєв (Sanakoiev) Григорій Костянтинович (нар. 17.04.1935, Воронеж) – російський шахіст, майстер спорту СРСР з 1965, ґросмайстер ІКЧФ з 1984. Інженер-хімік. Чемпіон світу з ігор за листуванням 1990. Основні рез-ти в заочних змаганнях: п/ф 6-ї першості СРСР 1960-1962 (1-2), фінал 6-ї першості СРСР 1963-1965 (2); п/ф 6-ї першості світу 1965-1966 (1-2), фінал 6-ї першості світу (5-7); п/ф 8-ї першості світу 1972-1975 (2-3); ювілейний т-р Румунської шахової федерації 1975-1976 (1); ювілейний т-р «Сербія-30» 1983-1985 (2-4); фінал 12-ї першості світу 1985-1990 (1).

Г. Санакоєв - Р. Кауранен (1985-1987).
Сицилійська оборона (B97).

1.e4 c5 2.Kf3 d6 3.d4 cd 4.Kxd4 Kf6 5.Kc3 a6 6.Cg5 c6 7.f4 Дb6 8.Дd2 Дxb2 9.Tb1 Да3 10.Ce2 Kbd7 11.0-0 Дc5 12.Kph1 ce7 13.f5!? e5 14.Ke6 fe 15.fe Kf8 16.Cxf6 gf 17.Kd5! Cxe6 18.Kxe7 Крxe7 19.Дh6 Kg6! 20.Дg7+ Крd8 21.Дxf6+ Крd7 22.Дg7+ Крd8 23.Txb7 Te8! 24.Дf6+ Крc8 25.Txh7 Kf4! 26.Дxc2! 27.Дg7 Kxe2 28.Дb7+ Крd8 29.Дb6+ «Після **29.Дxa8 Дc8!** (не 29. ...Cc8? через 30.Дd5 Дc5 31.Дf7 Ce6 32.Дf6+ Крc8 33.Дxe6! з перевагою в білих) **30.Да7 Дc6 31.Де3 Кc3.** Шанси на перемогу тільки в чорних. Тому - нічия. Коротка і змістовна партія, яка має певне теоретичне значення» (коментар Санакоєва).

Сан-Антоніо-турнір 1972. Листопад-грудень. Проводився в місті Сан-Антоніо (США) на засоби Г. Чорча. Один з найбільших т-рів початку 1970-х. 16 учасників, в тому числі 11 міжнар. ґросмайстрів. Перемогу здобули А. Карпов, Т. Петросян, Л. Портиш – по 10,5 очок з 15.

Сан-Бернардино-турнір 1991. 74 учасники. 9 турів. Найкращі рез-ти:1. О. Чернин – 7 очок; 2-6. В. Гаврилов, В. Горт, М. Петурссон, Д. Кінг, О. Клінкер – по 6,5; 7-12. Д. Кампора, В. Гуг, Е. Бенд, Г. Флір, Г. Сосонко, А. Вайндль - по 5,5.

Сангінетті (Sanguinetti) Рауль (нар.03.02. 1933, Парана, - 06.08.2000, Буенос-Айрес) – аргентинський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 1982. Багаторазовий чемпіон країни 1956-1974. У складі команди Аргентини учасник олімпіад з 1956, в тому числі на 12-й 1956 набрав 9 очок з 11 (найкращий показник за 5-ю шахівницею), 15-й 1962 (13,5 очок з 16, найліпший рез-т за 4-ю шахівницею з Б. Івковим). Учасник зон. т-рів ФІДЕ у Ріо-де-Жанейро 1957 (2-3) і Форталезе (Бразилія) 1975 (1); міжзон. т-ру в Порторожі 1958 (14) і Білі 1976 (16). Найкращі рез-ти в інших змаганнях: Мар-дель-Плата 1956 (3-4), 1958 (3-5), 1968 (3), 1976 (1-2); Сан-Паулу 1957 (1); Ліма 1959 (3-5); Буенос-Айрес 1963 (1), 1977 (1); Вінніпег 1974 (2); Сантос-Лугарес 1978 (1).

Сандіпан (Sandipan) Чанда (нар. 13.08. 1983, Калькутта) – індійський шахіст, міжнар. майстер з 2000, міжнар. ґросмайстер з 2003. Ело 2012 = 2656. 4-й у списку 100 найсильніших гравців країни. Учасник відкритого ч-ту Канади в Оттаві 2007 (2-6), Всесвітніх шахових олімпіад 2004-2008. На т-рі в Капелле-ля-Гранд 2010, 653 учасники (11-33).

Сандіпан – Наєр. Москва, 2013.
Каталонський початок (D 30).

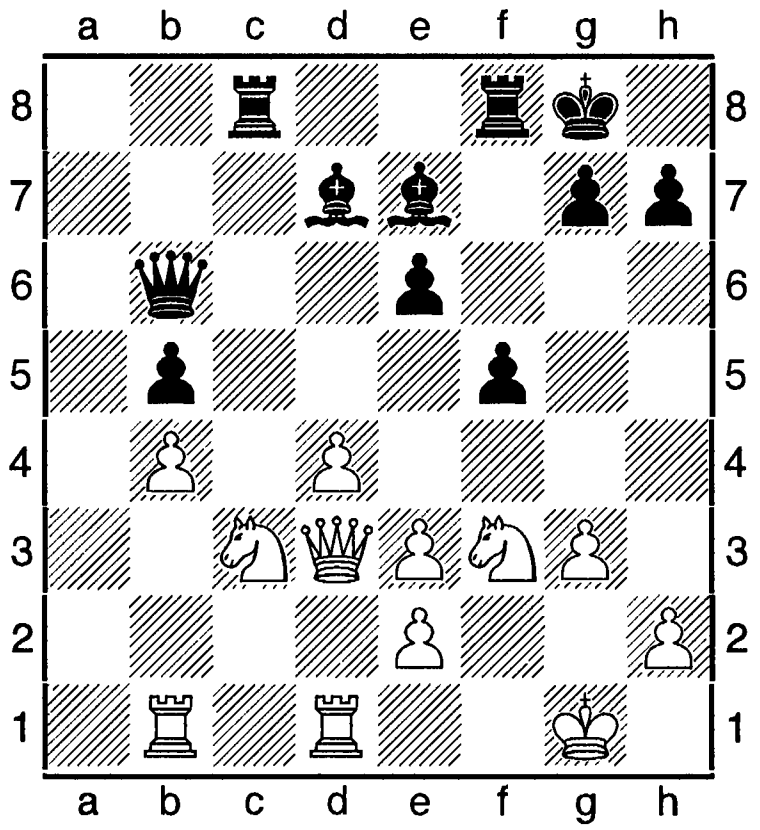

21.d5 Tfd8 22.Kd4 e5 23.d6 Дxd6 24.Kxf5 Cxf5 25.Дxf5 Дc6 26.Kd5 Cf1 27.e4 Дg6 28.Дxg6 hg 29.Tbc1 Ta8 30.Td3 Tdc1 31.Tdc3 Txc3 32.Txc3 Ta2 33.Kpf1 Tb2 34.Tc1 Kpf7 35.Tb8 Cxb4 36.Tb7 Kpg8 37.Txb5 Ca3 38.Txb2 Cxb2 39.Kpe1 Cd4 40.Kpd2 Cg1 41.Ke3 Kpf7 42.Kg4 Cd4 43.e3 Ca7 44.Kxc5 Kpf6 45.Kf3 Kpe6 46.Kd4, (1-0).

Санікідзе (Sanikidze) Торніке (нар. 01.01. 1989) – грузинський шахіст, міжнар. майстер з 2005, ґросмайстер з 2008. Ело 2014 = 2514.

Саннекс (Sunnucks) Патриція Енні (нар. 21.02.1927, Лондон) – англійська шахістка, міжнар. майстриня з 1954. Шахова журналістка, автор-упорядник «Енциклопедії шахів» 1970. Чемпіонка Англії 1957, 1958, 1964. Учасниця олімпіад 1966, 1972, 1974. Грала в зон. т-рі ФІДЕ у Герцеговині 1954 (2). Одначе в т-рі претенденток 1955 участі не брала.

Література: Sunnucks P., The encyclopaeda of chess, 2 ed., L., 1976.

Санкт-петербурзькі турніри – міжнародні змагання, які відбуваються в російському місті С.-Петербург (див. також «Ленінградські турніри міжнародні»).

1990. Жовтень. Головний т-р у рамках шахового фестивалю при 14 учасниках. Підсумки: 1. К.Сакаєв – 9,5 очок; 2. О. Черпаков – 9,5; 3. Амінасян – 9; 4-5. Є. Агрест, С. Іванов – по 8; 6-7. Г. Мухин, Д. Польдауф – 7,5; 8. В. Карасьов – 7; 9. О. Юнеєв – 6,5; 10. А. Анастасян, 11. Д. Еммс – по 5; 12. П. Соболевський – 3; 13. В. Здроєвський – 2,5; 14. Ш. Шмідт – 2.

1995. 66 учасників, в тому числі 27 мг. Найкращі рез-ти: 1. О. Халіфман – 7 очок з 9; 2. І. Ібрагімов – 6,5; 3-9. С. Рублевський, Ю. Якович, Г. Кузьмин, В. Цешковський, Р. Щербаков, В. Ємелин, Є. Рощин – по 6.

1995. 35 учасників, в тому числі 12 мг, 19 мм, 4 мф. Найкращі рез-ти: 1.В. Бурмакин – 7 очок з 9; 2-3. Сакаєв, О. Черняєв – по 6,5; 4-10. О. Безгодов, П. Трегубов, О. Харитонов, В. Іванов, О. Лукин, О. Юнеєв, О. Лоскутов – по 6.

1996. Присвячений 200-річчю від дня народження О. Д. Петрова. 82 учасники з 9 країн, в тому числі 27 міжнар. ґросмайстрів. Найкращі рез-ти: 1-2. О. Корнєв, С. Рублевський – по 7 очок з 9; 3. Г. Тимошенко – 6,5; 4-12. Ю. Балашов, В. Бурмакин, Е. Мухаметов, М. Непомнящий, Г. Тунік, О. Олександров, Г. Гіоргадзе, С. Савченко, Ш. Шульскіс – по 6.

1999. Чигорина меморіал. Масовий, 9 турів. Найкращі рез-ти: 1. О. Грищук, 2. С. Волков – по 7; 3-11. Є. Воробйов, С. Двойріс, С. Іонов, А. Ластін, В. Малахатько, А. Могильов, Є. Наєр, В. Плпов, М. Сорокин – по 6,5; 12-19. А. Берелович, А. Ваулін, В. Ємелин, Ю. Круппа, А. Логовой, А. Лукин, М. Макаров, І. Ягупов – по 6.

Санкт-Петербург-Париж матч 1996. Відбувся за 9-ма шахівницями. Шевенінгенська система. Ело сер. Парижа = 2469, С.-Петрбурга – 2475. З рахунком 46 на 35 перемогли росіяни. Індивідуальні рез-ти: Є. Соложенкин – 7 очок; К. Асєєв, К. Сакаєв, М. Апіцелла, О. Луговий – по 6,5; 4. М. Тайманов – 5,5; М. Непомнящий, Ж.-М. Дегрев – по 5; Е. Прієе, М. Шариф – по 4,5.

Сан-себастянські турніри – міжнародні змагання, які проводилися адміністрацією курорту Сан-Себастян 1911 і 1912. З 1980-х відбуваються відкриті змагання за швейцарською системою раз на 2 роки і переважно у березні-квітні.

Переможці змагань: **1911**- Х. Р. Капабланка – 9,5 очок х 14, 2-3. М. Відмар, А. Рубінштейн-

по 9; **1912** - 1. Рубінштейн- 12,5 очок, 2-3. А. Німцович, Р. Шпільман – по 12; **1982** – Я. Еслон, Хосе Фернандес – по 6,5 очок з 8; **1984** – Фернандес, О. Кастро – по 7,5 очок з 9; **1986** - Ж. Суніє Нету, Х. Рейєс – по 7 очок з 9; **1990** (126 учасників) – Хав'єр Санц – 7,5 очок з 9, 2. Ф. Ізета, 3-5. Л. Комас, Г. Зоннтаг, Х. Кальо – по 7; **1991** – 1-7. З. Азмайпарашвілі, Ж. Полгар, Г. Георгадзе, Г. Зайчик, Е. Убілава, Дамлянович, Гектор – по 7 очок з 9; **1996** (100 ґросмайстрів і майстрів) – Ю. Разуваєв – 7,5 очок з 9; 2-5. Б. Гулько, Х. Ірусубієта, Х. де ла Вілья, Р. Погорєлов – по 7; **2009** (головний т-р, 10 учасників, 18-а КФ) – 1. Х. Накамура – 6,5 очок з 9, 2. Р. Пономарьов – 6,5, 3. П. Свідлер – 5,5, 4. Р. Касимжанов – 5; 5. Ф. Вальєхо – 5, 6. С. Мовсесян – 4,5, 7. М. Вашьє-Легрев – 4,5, 8. Х. Г. Зуніга – 3,5, 9. П. Карільо – 2,5, 10. А. Карпов – 1,5.

Сан-Сегундо (Сагундо, San-Segundo) Карільйо Пабло (нар. 09.02.1970, Мадрид) – іспанський шахіст, міжнар. майстер з 1990, міжнар. ґросмайстер з 1995. Ело 2012 = 2509. Учасник 7-и Всесвітніх шахових олімпіад (1994-1998, 2002-2008) і 4-х командних ч-тів Європи (1997, 2001-2005). На т-рі ґросмайстрів у Мадриді 1996 посів 10-е місце, 1997 (10), 1998 (3-4); Буенос-Айрес 1995 (1); Памплона 1996 (4-6); Бенідорм 2002, АШ (9).

У. Спангерберг - П. Сан-Сегундо, 1995. Дамин гамбіт (D53).

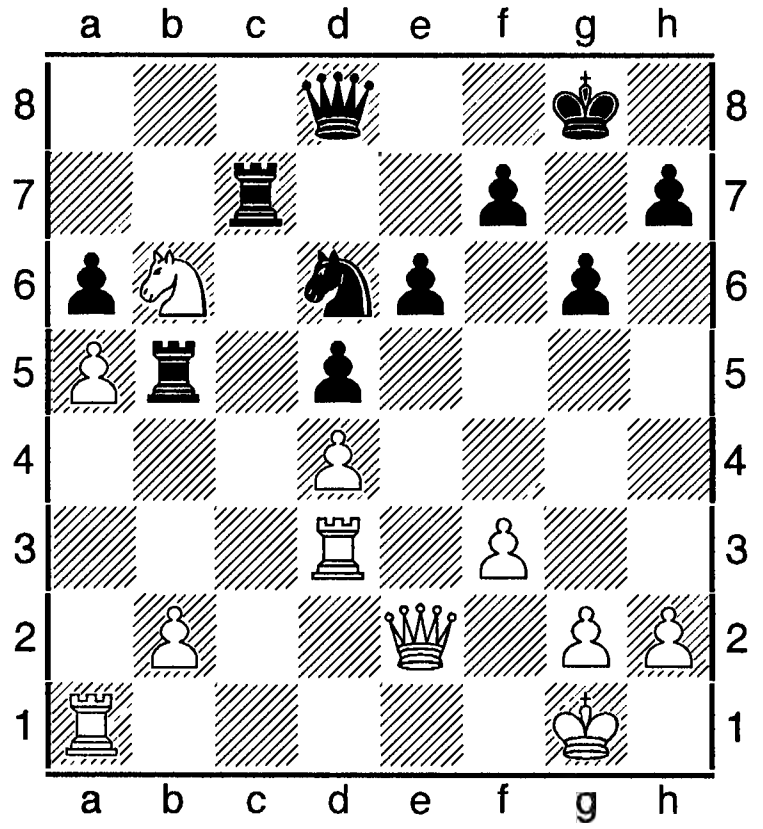

31.Тс3 Тхс3 32.bc Кb7 33.Дхb5! ab 34.a6 Дхb6 35.a7 b4 36.a8Д+ Крg7 37.Тb1 b3 38.Да3 Ка5 39.Дb4 Да6 40.Те1 h5 41.h4 Крh7 42.Крh2 Да7 43.Крh3 Дс7 44.Та1? (44.g3) **44. ... Дf4 45.Тха5 g5 46.g3 g4+ 47.fg hg+ 48.Крh2 Дf2+ 49.Крh1 Дf1+ 50.Крh2 Дh3+ 51.Крg1 Дхg3+ 52.Крf1 Дf3+ 53.Крe1 g3, (0-1).**

Санто-Роман (Santo-Roman) Марк (нар. 13.09.1960, Тулуза) – французький шахіст, міжнар. майстер з 1984, ґросмайстер з 2007. Ело 2014 = 2400. Чемпіон Франції 1990, 1991, 1994. Учасник Всесвітніх шахових олімпіад 1990-1994.

Сапата, Сапата Рамірес (Zapata Ramirez) Алонсо (нар. 22.08.1958) – колумбійський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 1984. На ч-ті світу серед юнаків 1997 посів 2-е місце. На олімпіадах 1984 і 1986 очолював команду Колумбії. У зон. т-рах ФІДЕ в Каракасі 1984 (1-2), Баямо 1987 (2), на міжзон. т-рі у Тунісі 1985 (14-15), в Сусі 1987 (11). Найкращі рез-ти в інших міжнар. змаганнях: Каракас 1977 (1-2), 1982 (5); Гавана 1980 (2-3), 1983 (2-3); Сьєнфуегос 1980 (1-2), 1983 (3-4); Баямо 1981 (2-3), 1983 (1), 1984 (1); Тунха 1983 (1), 1984 (2); Богота 1984 (1-2); Дортмунд 1984 (2-3); Амстердам 1986, 2-й т-р (1); Вейк-ан-Зее 1987 (5-6); Камагуей 1987, 1-й т-р (3); Дірен 1987 (2).

Сапіра (Sapira) Еммануель (1900-1945) – бельгійський шахіст, учасник антигітлерівського руху Опору. Загинув 1945. Ем. Ласкер про нього жартома відгукувався так: «Талант цього шахіста обернено пропорціональний його зросту» (Сапіра був малого зросту і горбатим).

Г. Прайс - Е. Сапіра. Гастингс, 1929.

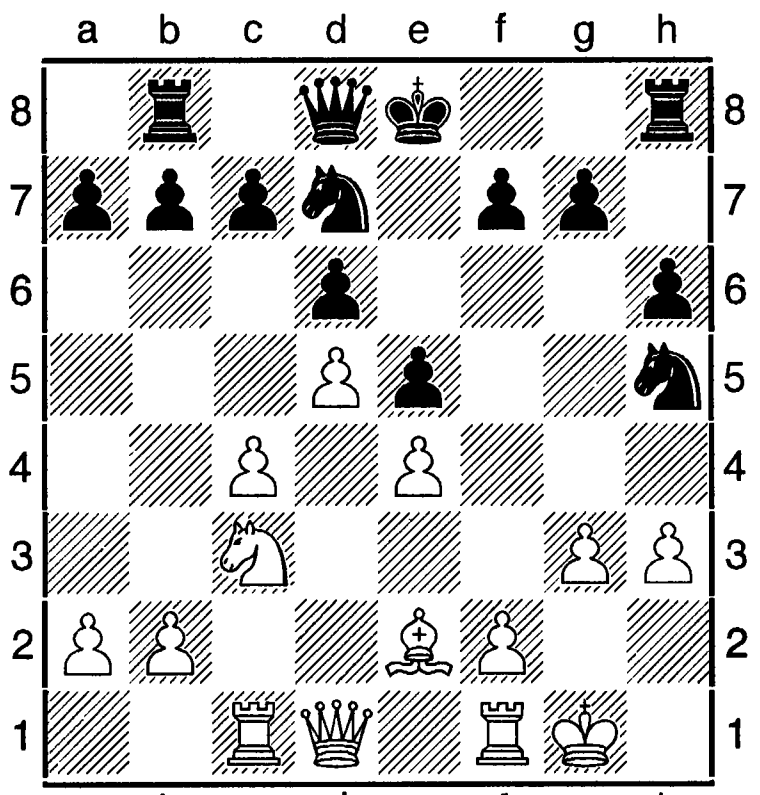

12. ... Kf4! 13.Cg4 Дg5 14.h4 Txh4! 15.gh Дxh4 16.Дf3 Kf6 17.Дg3 Дxg4 18.Дxg4 Kxg4 19.Tc2 Kpd7 20.Ke2 Kf3+ 21.Kpg2 Th8 22.Kg3 f5 23.Kg1 Kf4 24.Tfc1 Th2! 25.b4 Kh5+ 26.Kpf3 Khf6 27.ef gf 28.Tf1 g5 29.Kpe2 e4 30.Kpe1 f4 31.Te2 f3 32.Td2 Ke5 33.c5 g4 34.a3 Tg2 35.Td4 Kd3+ 36.Txd3 ed 37.Kpd2 Txf2+ 38.Txf2 Ke4+, (0-1).

Сарагоса-турнір 1991 – міжнар. шахове змагання, присвячене пам'яті Рея Ардіда. 131 учасник, 9 турів. Найкращі резти: 1-7. К. Гарсія Палермо, Б. Дамлянович, М. Марин, Р. Васкес, Я. Еслон, А. Вейнгольд – по 7 очок.

Сарагоський початок6 1.c2-c3

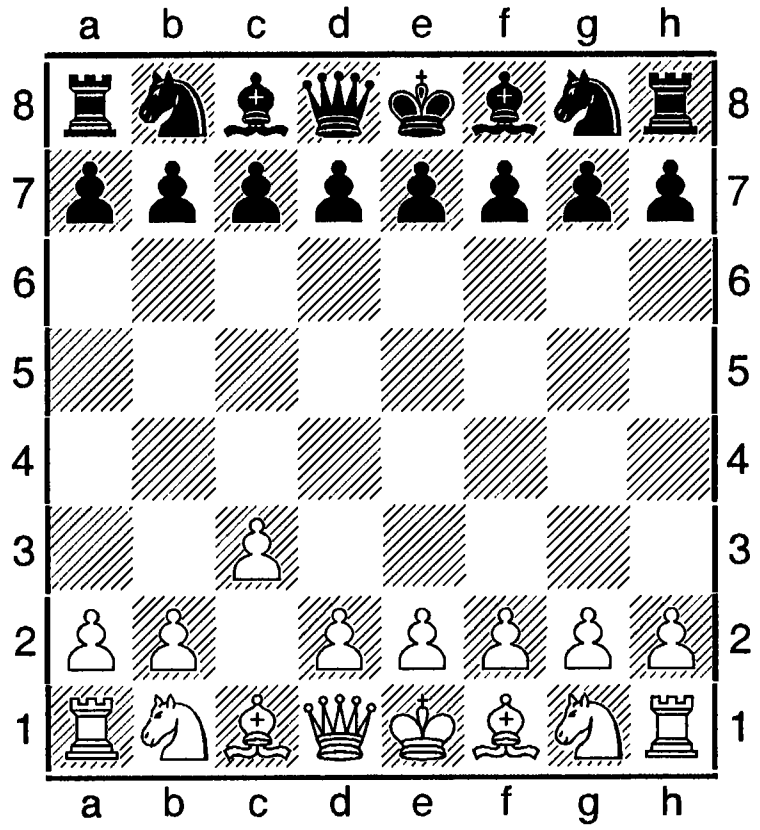

1917 вперше так зіграв сарагоський майстер Хункоза. Через 4 роки в Срагосі на честь великого відкриття був проведений спеціальний т-р, в якому всі партії починалися ходом **1.c2-c3.**

Література: А. Мацукевич, Дебют орангутанга, або 20 способів увійти в лабіринт (ст. в ж. «64-шо» за 1988).

Сараєвські турніри – міжнародні шахові змагання. Проводилися Шаховою федерацією Югославії з 1957. Нині організовуються Шаховою федерацією Боснії і Герцеговини. З 1960 організатор змагань клуб «Босна». Звідси й назва «Босна-турніри». У змаганнях беруть і українські шахісти чи вихідці з України: 1967 - Л. Штейн (1-2); 1971- Д. Бронштейн (1-3); 1982 (О. Білявський (1); 1988 – І. Дорфман (1-3), О. Романишин (4); 2009 – П. Ельянов (1).

Переможці змагань: 1957 – Пуц; 1959 - Пахман, Пуц; 1961 – Глігорич, Пахман; 1962 – Портиш; 1963 – Портиш; 1964 – Л. Полугаєвський, Ульман; 1965 – О. Суетин; 1966 – М. Таль, Чирич; 1967 – Івков, Л. Штейн; 1968 – А. Лейн, Чирич; 1969 – В. Корчной; 1970 – Л. Любоєвич, Б. Парма; 1971 – Бобоцов, Д. Бронштейн; 1972 – Л. Сабо; 1976 – У. Гартсон; 1978 – В. Раїчевич; 1979 – М. Кнежевич, Б. Кураїца, І. Фараго; 1980 – В. Горт; 1981 – Л. Псахіс; 1983 - П. Ніколич; 1984 – Корчной, Я. Тімман; 1985 – С. Лпутян; 1986 – Псахіс, Георгієв, Портиш; 1987 – Ніколич; 1988 – Е. Діздар, І. Дорфман, Д. Галич; 1998 – З. Кожул, Д. Сакс; **1999** (т-р 18-ї КФ) – 1. Каспаров – 7 очок з 9; 2-3. Є. Бареєв, Широв – по 6; 4. Морозевич – 5,5; 5. М. Адамс – 5; 6. П. Леко – 4,5; 7. В. Топалов – 4; 8. Н. Шорт – 3; 9. І. Соколов – 2,5; 10. Я. Тімман – 1,5; **2002** (16-а КФ) – 1. С. Мовсесян – 6 очок з 9; 2. І. Соколов – 5,5; 3-6. О. Широв, О. Дреєв, І. Смірин , Т. Раджабов – по 5; 7. Кир. Георгієв – 4,5; 8-9. С. Діздаревич, Б. Кураїца – 3,5; 10. З. Кожул – 2; **2009** (6 учасників, 18-а КФ) – 1. П. Ельянов – 7 очок з 10, 2. Предоєвич – 5,5, 3. Ванг Гао – 5,5, 4. Мовсесян – 5, 5. П. Харикрішна – 4, 6. Соколов – 3.

І. Соколов – П. Ельянов. Новоіндійська оборона (E12).

1.d4 Kf6 2.c4 e6 3.Kf3 b6 4.Kc3 Cb4 5.Дb3 c5 6.e3 0-0 7.Cd3 Cb7 8.0-0 Kc6 9.a3 Ka5 10.Дc2 Cxc3 11.Дxc3 cd 12.ed Cxf3 13.gf Tc8 14.b3 Kh5 15.Ce2 Дh4 16.Td1 f5 17.Tb1 Tf6 18.Де1 Kc6 19.d5 Kd4 20.Kph1 e5 21.Txd4 ed 22.Cf1 Tg6 23.Cd2 Kf4 24.Td1 Kd3, (0-1).

Саракаускас (Sarakauskas) Гедиміна (нар. 1977) – литовська шахістка, міжнар. майстриня. Ело 2012 = 2402. 10-а в чоловічому списку 100 найсильніших шахістів країни.

Сарана Оксана (Київ) – українська шахістка, міжнар. ґросмайстриня з 1999. Ело 1999 = 2342. Переможниця ч-ту України у складі команди Києва серед збірних команд ДЮСШ 1996; ч-т України серед дівчат 1979-1980 років народження в Харкові 1997 (2), ч-т України серед дівчат до 20 років у Харкові 1998 (7). На ч-ті світу серед дівчат до 18 років у Єревані 1997 мала 22-е місце серед 41 учасниці.

Саранча – у казкових шахах еквівалент дамки в шашках: цвіркун перестрибує через фігуру, але тільки протилежної сторони, яка при цьому знімається з шахівниці. С. може стати на будь-яке незайняте поле за забраною фігурою, але перескакування двох фігур відразу не допускається. На діаграмі позначається дамою, повернутою на 90 градусів. Є дві модифікації С.: тура-саранча, яка не ходить по діагоналі, і стрілець-саранча, котрий не ходить по ортогоналях.

Сарапу (Sarapu) Ортвин (20.01.1925, Естонія,- 13.04.1999, Окленд) – новозеландський шахіст, міжнар. майстер з 1966. Чемпіон Австралії 1957-1959 і багаторазовий чемпіон Нової Зеландії. Вдало грав у зон. т-рі ФІДЕ в Окленді 1996 (1-2). Учасник міжзон. т-ру в Сусі 1967. У складі команди Нової Зеландії учасник олімпіад.

Саргін (Sargin) Давид Іванович (15.02. 1859, Москва, - березень 1921, там же) – російський шаховий і шашковий історик, шаховий громадський діяч, журналіст. Автор статей з історії Ш.: «До історії шахів у Росії» (1886, ж. «Райдуга», спільно з М. Гоняєвим російською мовою), «М. К. Гоняєв» (1892, «Шахматное обозрєніє»), «Нємци о шахматах в Россії» (1916, «Шахматний вєстнік») та інші. Історичне дослідження в галузі шахів і шашок узагальнив в капітальній праці «Древность ігр в шашкі і шахмати» (1915), де висунув гіпотезу про проникнення шахів на територію Київської Русі з Ірану ще до завоювання його арабами, котра не підтвердилася сучасними археологічними та етимологічними дослідженнями.

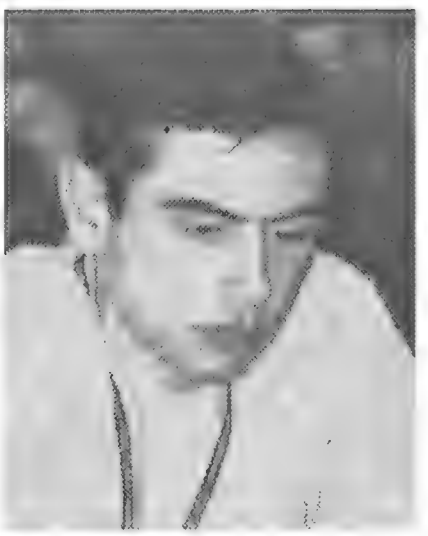

Саргіссян (Sargissian) Габріель (нар. 03.02.1983) – вірменський шахіст, міжнар. майстер з 1999, міжнар. ґросмайстер. Ело 2010 = 2684. 41-а позиція в рейтинговому списку ФІДЕ. Чемпіон світу серед юнаків до 14 років на Менорці 1996, Європи в складі іспанської команди «Лінекс Меджик» у Стамбулі 2007. Переможець Всесвітніх олімпіад в складі команди Вірменії 2006, 2008, 2012. За що нагороджений медалями Мовсеса Хоренаці, «За заслуги перед Вітчизною», орденом Почесті. Володар Кубка Європи у складі клубної команди «Міка» з Єревана в Охриді 2009. В особистому ч-ті Європи з КШ у Пловдиві 2008 виграв перепустку на Кубок світу. У складі національної команди Вірменії учасник ч-ту Європи в Нові-Сад 2009 (4-е командне місце і 2-3-й рез-т за 3-ю шахівницею), на командному ч-ті світу в Бурсі 2010 посів 5-е місце. Бере участь в ч-тах Вірменії. В тому числі: Єреван 1999 (5), 2001 (7-8). Учасник матчу збірної Вірменії проти збірної Франції у Парижі 2009. Інші міжнар. змагання: Убеда 2001, 40 учасників (6-9); Москва 2002 (22); Майнц 2005 (2-7); Дубай 2006, 142 учасники (2); Вейк-ан-Зее 2007, т-р «Б» (2-5); Зафра 2007 (1); Єреван 2008 (6).

Найкращий спортсмен Вірменії 2008.

Бологан – Саргіссян. Київ, 2007. Іспанська партія (С 89).

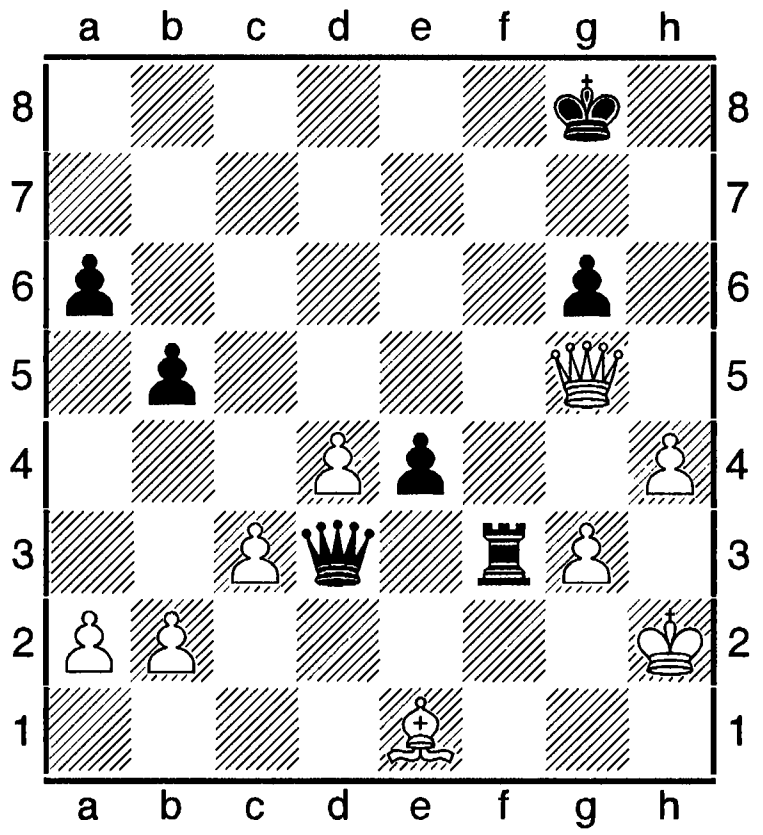

42. ...e3 43.h5 Де4 44.hg Tf1 45.Дd8+ Крg7 46.Дd7+ Крxg6 47.Дd6+ Крg5 48,Дd8+ Крg4 49.Дh4+ Крf3 50.Дh3 Дc2+, (0-1).

Сарджент (Sergeant) Пилип Уолсінгем (27.01.1872, Лондон,- 20.10.1952, Гілфорд) – англійський шаховий літератор. Його книги охоплюють широке коло тем: теорія дебютів і еншпіля, турнірні збірники, історія шахів. Найвизначнішою його книгою є «Сторіччя англійських шахів» 1934, а також біографії-збірники вибраних партій П. Морфі, Г. Пільсбері, Р. Гарузека.

Література: Sergeant F., Morph'y games of chess, L., 1916; його ж, Charousek's games of chess, L., 1919; Morphy's gleanings, L., 1932; A century of British chess,L., 1934; Pillsbury's chess career, {2 ed.}, N. Y., 1996 (співавтор).

Саррат, Сарратт (Sarratt) Джейкоб Генрі (1772 - 06.11.1819) – один з найсильніших гравців Англії наприкінці 18 сторіччя початку 19. За відгуками сучасників «шаховий професор». Шкільний учитель. Перекладач. Написав «Трактат про гру в шахи» 1808. Праця була перевидана під назвою «Новий трактат про шахову гру». Переклав анлійською твори Даміано, Р. Лопеса, А. Сальвіо 1813. Сприяв зближенню правил шахової гри в Англії з європейськими (зокрема пат став вважатися нічиєю, а не програшем сильнішого партнера).

Література: Sarratt D., A treatise on the game of chess, L., 1808; A New Treatise on the Game of Chess, L. 1828, в 2-х тт.

Саричев (Sarichev) Олександр Васильович (02.08.1909, Царське Село, нині Пушкіне Ленінградської області,- 07.12.1986, Баку) – азербайджанський проблеміст російського походження, міжнар. майстер з шахової композиції (1979). Голова комісії Шахової федерації Азербайджану з шахової композиції. Ред. шахового відділу газети «Баку». Педагог. З 1926 опублікував понад 100 етюдів і 20 задач, 50 його творів відзначено, в тому числі 9 – першими призами. Фіналіст 5-и особистих ч-тів СРСР 1959-1976, в тому числі на 5-му ч-ті 1959 (3), 6-му 1962 (4).

О. Саричев, «Нью Стейтсмен», 1961. 1-й приз.

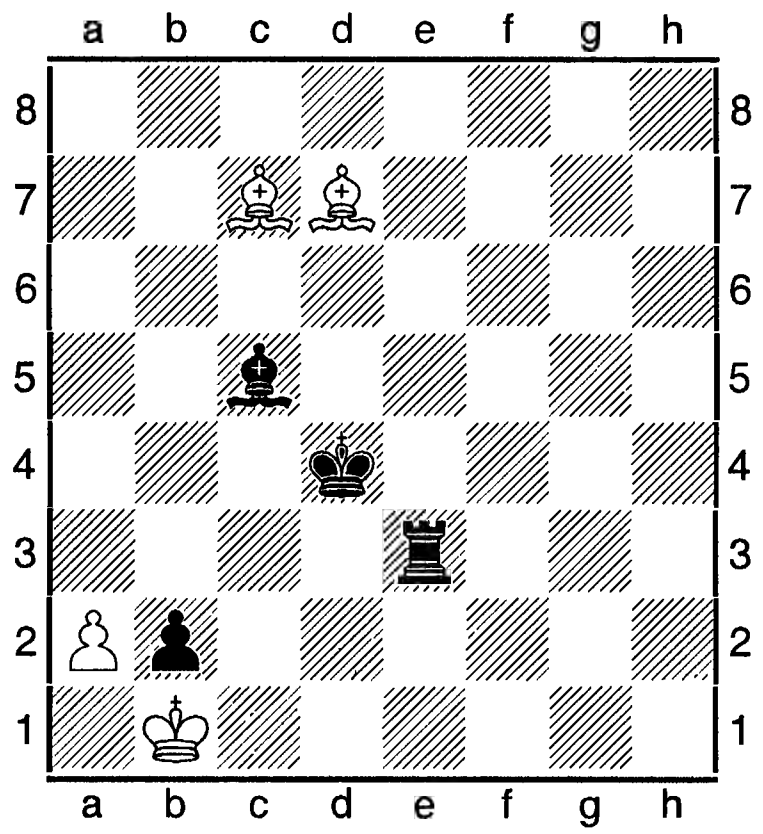

= 4+4

1.Cd8! Крc4 2.Крxb2 Ca3+ 3.Крb1 Te1+ 4.Крc2 Te2+ 5.Крd1! Te3 6.Cf5 Te5 7.Cb1 Td5+ 8.Крc2! Txd8, пат.

Література: Саричев О. В., Шахова композиція в Азербайджані, Баку, 1985 (азербайджанською мовою).

Сарич (Sarich) Іван (нар. 1990) – хорватський шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2012 = 2639. Перший у списку 100 найсильніших

гравців країни. Учасник Всесвітньої олімпіади в Ханти-Мансійську 2010 (3-я шахівниця).

Саркел – хозарське місто раннього середньовіччя (9-12 ст.) в пониззі річки Дон на місці сучасного Цимлянського моря. 965 було завойоване київським князем Святославом та іменоване Білою Вежею. Тут у пласті 10 століття археологом М. Артамоновим 1949-1951 віднайдено 18 шахових фігур величиною від 2 до 3,5 сантиметра. Деякі з них орнаментовані.

Саркіц Анатолій (1927 – 2011, Донецьк) – український шаховий композитор, національний майстер з 1997. Учасник першості України 2004-2006 з шахової композиції в складі команди Донецька (3), чемпіон світу 1997 зі складання шахових композицій в складі команди України (задача С., Мельниченка, Марандюка удостоєна 2-го місця). Інші ч-ти України: 10-й, 11-й, 12-й командні (5, 4, 8); особисті: 15-й 1995-1997 (двоходові задачі – 11-е місце), 16-й 1998-2000 (двоходівки – 12-е місце), 18-й 2004-2006 (10-е з розділу двоходових задач).

Сарнавський Микола (нар. 18.05.1994, Київ) - український шахіст, майстер ФІДЕ. Ело 2009 = 2306 (ФІДЕ).

Сарники (Zarnscki) Пабло (нар. 12.11.1972) – аргентинський шахіст, міжнар. майстер з 1990, ґросмайстер з 1994. Ело 2014 = 2520. Учасник 5-и всесвітніх шахових олімпіад (1992, 1994, 1996, 2002, 2006). У Москві 2002 за своєю шахівницею мав 2-й рез-т.

Саткус (Satkus) Відмантас – литовський проблеміст і розв'язувач шахових композицій. Переможець інтернет-змагання з розв'язування шахових композицій у Вільнюсі 2010, в масовому т-рі з розв'язування шахових композицій в Левичі 2010 був 2-м.

Саттлз (Suttles) Дункан (нар. 21.12.1945, Сан-Франциско) – канадський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 1973. Математик. Чемпіон Канади 1961. Переможець відкритого ч-ту США 1973. У складі команди Канади учасник олімпіад. Найвагомішого успіху досяг на великому міжнар. т-рі в Сан-Антоніо 1972 (6-7-е місце з В. Гортом, попереду Б. Ларсена, Е. Мекінга, Д. Бірна та інших).

Сауніна (Saunina) Людмила Федорівна (нар. 09.07.1952, Свердловськ) – російська шахістка, міжнар. майстриня з 1973, міжнар. ґросмайтриня. Ело 2002 = 2292. 40-а позиція в списку 100 найсильніших шахісток країни. Інженер. Чемпіонка Росії 1972, 1979, 1985, 1986. Учасниця 5-и ч-тів СРСР 1970-1985. Найкращий рез-т 1970 (4-6). Вдало грала на міжнар. т-рах: Воронеж 1973 (2); Пйорткув-Трибульськи 1974 (2), 1977 (1); Новоросійськ 1977 (3); Галле 1979 (1-2); Сочі 1980 (6-7), 1984 (7-8); Плевен 1987 (1). Учасниця змагань за Кубк Росії серед жінок в Челябінську 2002 (12).

Сафарлі (Safarli) Елтадж (нар. 18.05. 1992, Баку) – азербайджанський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 2008. Ело 2012 = 2622. 6-а позиція в списку 100 найсильніших гравців країни. Ело 2014 = 2660. Учасник ч-ту Європи серед хлопчиків до 10 років у Пеньїсколі 2002 (2), ч-ту світу на Криті 2002 (1), відбіркового т-ру ч-ту світу світу з блискавичної гри у Москві 2010 (40-57), Всесвітньої оліміади в складі національної команди за 4-ю шахівницею у Ханти-Мансійську 2010. Срібний призер ч-ту Азії 2007 серед чоловіків, бронзовий призер ч-ту світу серед юнаів до 20 років (Газіантеп, 2008). Переможець командного ч-ту Європи 2013. Інші змагання: Дубай 2006 (1); Абу-Дабі 2008 (1); Мальорка 2008 (3); С.-Петербург 2010, м-л Чигорина (1).

Сафін (Safin) Шухрат – узбецький шахіст, міжнар. ґросмайстер з 1998. Бронзовий призер ч-ту Узбекистану в Ташкенті 2002, т-ри: Капелле-ля-Гранд 1998 (2-8), Абу-Дабі 2002 (1-3).

Саханович Юрій Вікторович (нар. 11.04. 1935, Харків) - український шахіст, суддя національної категорії з 2001.

Сахаров Юрій Миколайович (18.09.1922,

Донецьк,- 26.09.1981, Київ) – український шахіст, майстер спорту СРСР з 1956, міжнар. майстер ІКЧФ з 1971. Тренер. Шаховий журналіст. Учасник ч-тів України: 1966 (1), 1968 (1), 1960 (1-2-е місце з Л. Штейном). Чемпіон Києва 1948, 1949, 1961, ДСТ «Авангард» 1962. Учасник 5-и особистих ч-тів СРСР. Найкращий рез-ти: 1965 (7), 1967 (6). Загинув по дорозі з Києва до Бучі.

Ю. Сахаров – Ю. Авербах. Алма-Ата, 1969.
1.c4 c5 2.Kc3 g6 3.g3 Cg7 4.Cg2 Kc6 5.Kh3! h5?! 6.Kf4 h4 7.a3 d6 8.Tb1 a5 9.b3 Cf5?! 10.e4 Cd7 11.Kb5! Ke5 12.d3 Kf6 13.h3 hg 14.fg g5 15.Ke2 g4 16.h4 Cxb5 17.cb d5 18.ed Kf3+? 19.Cxf3 gf 20.Kf4 f2+ 21.Kpxf2 Kxd5 22.Kxd5 Дxd5 23.Дf3 Дd7 24.Te1 Cd4+ 25.Ce3 e6 26.a4 Td8 27.Tbc1 b6 28.Tc4 Cxe3+ 29.Txe3 Дd5 30.f6 Tg8 31.Tf3 Td7 32.Kpg2 Tg6 33.Дh8+ Kpe7 34.Tcf4 f5 35.h5! Tf6 36.Дg7+ Tf7 37.Дg5+ Kpd6 38.h6 Де5 39.Tb4 Де2+ 40.Tf2, (1-0).

Сахарова меморіали – шахові змагання, присвячені пам'яті знаного українського шахіста, тренера Ю. М. Сахарова. Проводяться в Києві у липні-серпні.

2001. 10 учасників. 1. С. Височин – 6,5 очок з 9; 2. В. Волковинський – 6; 3-5. В. Савинов, Л. Семенова, О. Должикова – по 5,5; 6-8. В. Єщенко, Т. Галинський, В. Чичкин – по 3,5; 9. С. Левицький – 3; 10. О. Мазурок – 2,5.

2004. Головний т-р фестивалю, 12 учасників: 1. Л. Ніколаєв – 7,5 очок; 2-3. О. Косиков, В. Кириченко (виконав норму національного майстра); масовий: 107 учасників, переміг С. Іванець – 7 очок з 9.

2005. 12 учасників. Норма нм = 7,5 очок. Підсумки: 1. В. Стопкин, 2. Т. Галинський – по 7,5 очок; 3. П. Кругляков – 7; 4-6. М. Євчин, О. Косиков, А. Соломаха – 6; 7. Л. Ніколаєв – 5; 8-9.С. Іванець, В. Молибога – 4,5; 10-12. А. Баришполець, В. Гриньов, А. Косиков – по 4.

Сахатова (Sakhatova) Гульнара Баяхметова (нар. 24.04.1963, Алма-Ата, нині Алмати) – казахська шахістка, міжнар. майстриня з 1985. Учасниця всесоюзного т-ру у Таллінні 1984 (3) і ч-тів СРСР. Найкращий рез-т 1985 (5). Переможниця ЗС СРСР 1986. Зон. т-р ФІДЕ у Чернігові 1985 (5-7). Міжзон. т-р у Гавані 1985 (6-7), в Тузлі 1987 (5). Найкращі рез-ти в інших міжнар. змаганнях: Таллінн 1986 (1); Пловдив 1986 (3); Алма-Ата 1987 (5-6). Чемпіонка Казахстану 1990.

Сашикіран, Сасікіран (Sashikiran) Кришнан (нар. 07.01.1981, Мадрас) – індійський шахіст, міжнар. майстер з 1999, міжнар. ґросмайстер з 2000. Ело 2006 = 2675. Входив до 3-го десятка найсильніших шахістів світу. Найвищий рейтинг 2011 – 2711. Чемпіон Індії 1999, 2002, 2003, Азії 2003. Срібний призер ч-ту Індії в Нью-Делі 2001. Учасник ч-ту світу в Делі 2000, Азії в Удайпурі 2000 (5), Всесвітньої олімпіади у складі команди Індії в Кальвії 2006 (6-е командне місце; 7 разів грав за зб. Індії на Всесвітніх олімпіадах 1998-2010), ч-ту світу з гри в бліц у Москві 2008 (15), 2010 (26-34); відкритого ч-ту Англії в Скарборо 1999 (4-12). Інші міжнар. змагання: Гастингс 2001 (2); Лозанна 2001 (у матчі за 3-є місце преміг А. Волокитна з рах. 1,5 на 0,5); Пардубице 2001, головний т-р при 303 учасниках (7-22); Калькутта 2002 (2); Біль 2004 (2); Фліссінген 2004 (1); Москва 2006 (1-4); Софія 2006 (5); Аерофлот-опен 2006 (1-4); Каппель-ля-Гранд 2006, 624 учасники (3-9); Сараєво 2006 (5); Форос 2007 (11-12); Зафра 2007 (6-7); Вейк-ан-Зее 2009, т-р «Б» (13-14).

Сашикіран – Бойдман. Родос, 2013.
Слов'янська оборона (D 61).

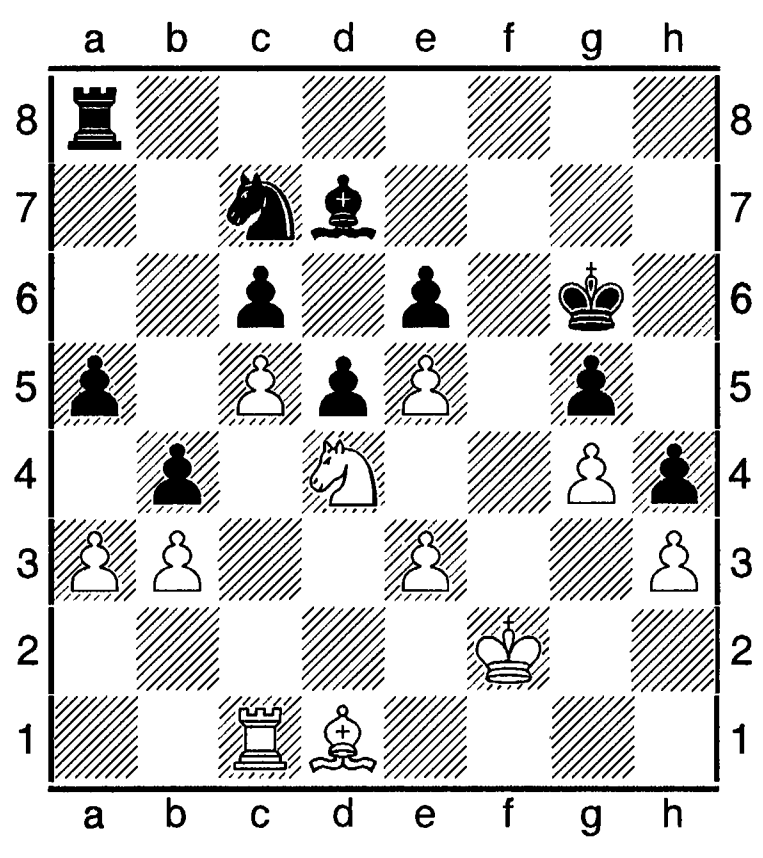

47.Ce2 ba 48.Ta1 Kb5 49.Cxb5 cb 50.Txa3 b4 51.Ta1 Kpf7 52.Kpc1 a4 53.c6 Cc8 54.Txa4 Txa4 55.ba Ca6 56.Kb5, (1-0).

Сверч (Sverch) Діаріуш (нар. 30.05.1994, Тарновське-Гури) – польський шахіст, міжнар. майстер з 2008, міжнар. ґросмайстер з 2009. Ело 2012 = 2553. 15-й у списку 100 найсильніших гравців країни. Ело 2014 = 2608. Бронзовий призер ч-ту світу серед юнаків до 20 років у Ксарні 2009.

Свешников (Sveshnikov) Євген Елінович (нар. 11.02.1950, Челябінськ) – російський шахіст і шаховий теоретик, міжнар. ґросмайстер з 1977. Тренер. Інженер-механік. Переможець всесоюзних т-рів молодих майстрів 1973, 1976 і всесоюзного т-ру 1975. На ч-ті Москви 1983 (1-2). Учасник ч-тів СРСР. Найкращі рез-ти: 1976 (8-10), 1978 (5-8). У складі збірних команд СРСР переможець молодіжного ч-ту світу 1976 і ч-ту Європи 1977. Найкращі рез-ти в міжнар. т-рах: Пловдив 1973 (1-2); Дечин 1974 (1-2); Сочі 1976 (1-2); Гавр 1977 (1); Марина-Ромеро 1977 (1); Нові-Сад 1979 (2-3); Сьєнфуегос 1979 (1); Смедеревська-Паланка 1980 (4); Вейк-ан-Зее 1981 (3-4); Сараєво 1983 (5-6); Львів 1983 (5-6); Ленінград 1984 (3); Копенгаген 1984 (2); Гастингс 1984-1985 (1); Сочі 1985 (1); Москва 1985 (4); Сочі 1987 (4-7); Белград 1996 (2-3); Блед 1996, 62 учасники (2-3); Ліепая 2002, масовий (1), АШ (1).

Опрацював і запровадив у практику кілька варіантів сицилійської оборони. Шахіст активного позиційного стилю.

Література: Свешников Є. Е., Сицилійська оборона, М., 1988; його ж, «Вигравайте проти французької оборони : 1.e4 e6 2.d4 d5 3.e5!», «Сицилійська для любителів. Т.1 (1.e4 c5 2.c3 - усі, крім 2. ...Kf6»,3 «Сицилійська для любителів. Т. 2 (1.e4 c5 2.c3 Kf6)», «Сицилійська оборона. Система 5. ... e7-e5» (російською мовою).

Свєтушкин (Svietushkin) Дмитро (нар. 1980) – молдовський шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2012 = 2576. 3-й у списку 100 найсильніших гравців Молдови. Учасник відкритого ч-ту України в Алушті 1999 (18), ч-ту світу серед юніорів у Єревані 1999 (5-8), т-рів: Київ 2000 (9), 2001 (8-9); Москва 2007 (3-8).

Свидницькі фестивалі – серії міжнар. заходів з КШ, АШ, БГ з різним контролем часу. Проводяться літом у місті Свидниця під патронатом польського телебачення. Популярні й серед українських шахістів.

1997. Т-р «А». 177 учасників з 16 країн, в тому числі 32 з України. Швейцарська система в 10 турів. Найкращі рез-ти: 1. В. Маланюк – 8 очок; 2. З. Стуруа, 3. В. Ейнгорн, 4. О. Голощапов ... 6. К. Лернер, 7. В. Невєров – по 7,5. **Т-р «В».** 179 учасників з 12 країн, в тому числі 18 з України. 1. Я. Скару- 8,5 очок з 10; 2. Ю. Дроздовський, 3. А. Ляховський, 4. М. Казали – по 8. **Т-р «Д»** (до 16 років), 131 учасник з 11 країн, 9 турів. 1. Н. Мамедов, 2. Г. Матюшин – по 8; 3. А. Голуб – 7.

В. Маланюк – Ю. Зезюлькин. Оборона Грюнфельда.

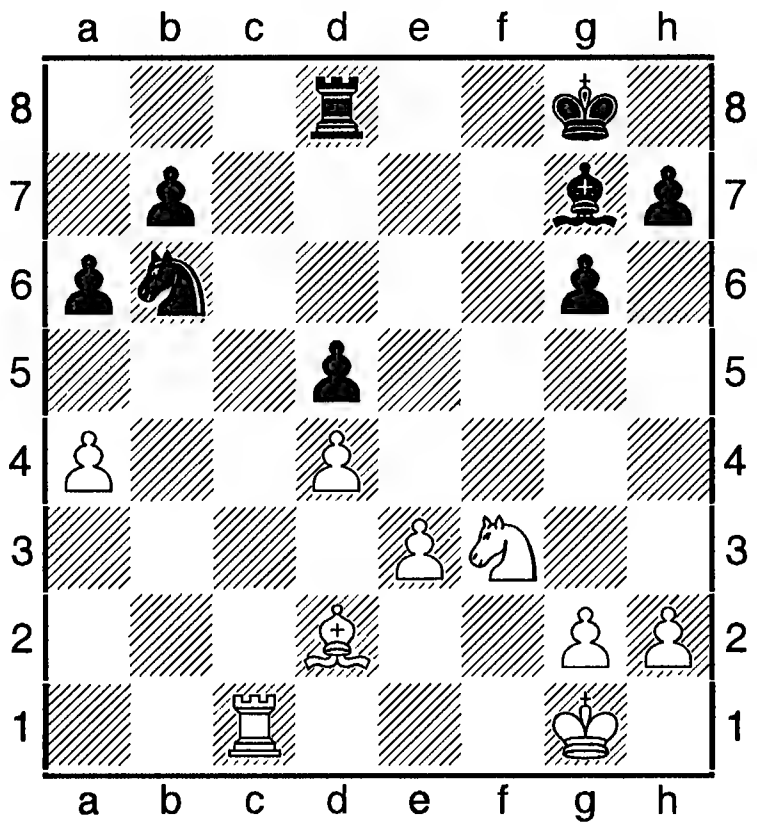

25.Kpf2 Cf6 26.Kpe2 Kpf7 27.Kpd3 Kpe6 28.Ce1 Td7 29.Tb1 Cd8 30.e4 de 31.Kpe4 h5 32.Cd2 Cf6 33.Ce3 Cd8 34.h3 Cf6 35.g4 hg 36.hg Ke7 37.g5 Kd5 38.gf Kc3 39.Kpd3 Kb1

40.Ke5 Th7 41.f7 Kpe7 42.d5 Tf7 43.Kf7 Kpf7 44.Kpc2 Ka3 45.Kpb3 Kb1 46.Kpb2 Kpf6 47.Cd4 Kpe7 48.Cc5 Kpf6 49.Kpb1 b6 50.Cd4, (1-0).

1998. Т-р «А». 91 учасник з 7 країн, в тому числі 14 мг, 17 мм, 5 мф. 9 турів. Найкращі рез-ти: 1. В. Дидишко, 2. В. Невєров – по 7,5 очок; 3. С. Височин – 7 (виконав ґросмайстерський норматив) Далі називаємо тільки шахістів з України: ... 8. Г. Кузьмин – 7 ... 10. В. Маланюк, 11. Р. Пономарьов, 12. В. Бутурин – по 6,5 ... 13. В. Малахатько, 14. М. Копилов ... 18. О. Калінін, 19. О. Березін, 20. В. Єщенко ... 22. Б. Пономарьов, 23. М. Сімантеєв ... 26. Т. Галинський, 27. О. Берелович – по 6. **Т-р «В».** 102 учасники, 10 турів: 1. Б. Карась, 2. А. Коломієць, 3. О. Прохоров – по 8 очок. Відбулися також бліц-турнір, т-ри з АШ (5 заходів, у яких взяло участь понад 300 гравців).

1999. Травень. 10 учасників. 1. О. Рустемов – 7 очок; 2-3. О. Грицак, П. Ярач – по 6; 4. Ю. Якович – 5; 5. Б. Мачейя – 4,5; 6. Г. Кузьмин – 4; 7. Ю. Зезюлькин – 3,5; 8-10. П. Мурдзя, М. Сосницький, Д. Педжих – по 3.

Свідерський (Swiderskyi) Рудольф (28. 07.1878, Лейпциг, - 12.08.1909, там же) – німецький шаховий майстер. Найкращі резти в міжнар. т-рах: Монте-Карло 1904 (1-2-е місце з Ф. Маршаллом); Кобург 1904 (1-3-є з К. Барделебеном, К. Шлехтером); Бармен 1905, т-р майстрів «Б» (2). Учасник міжнар. т-рів у Нюрнберзі 1906, Остенде 1907, Відні 1908, Дюссельдорфі 1908.

Свідлер (Svidler) Петро Веніамінович (нар.17.06.1976, Ленінград, нині С.-Петербург) – російський шахіст, міжнар. майстер (1991), міжнар. ґросмайстер з 1994. Найвищий рейтинг ФІДЕ 2006 = 2765. 4-а позиція у рейтинг-листі ФІДЕ.

Захопився шахами 1983. Серед значних успіхів перших років було 1-2-е місце в ч-ті СРСР 1991 серед юнаків і 1-3-є місце у змаганні на першість світу серед юнаків до 16 років. 1994 виграв звання чемпіона світу серед шахістів до 18 років. Чемпіоном Росії став 1994, маючи 18 років. Потім вигравав перші місця 1995, 1997, 2003, 2008. Чемпіон С.-Петербурга 1995. Переможець і призер багатьох міжнар. т-рів, в тому числі: Лінарес 1994 (1); С.-Петербург 1994, м-л Чигорина (1-5); Новосибірськ 1995 (1-4); Торсхавн 1997 (1), Тілбург 1997 (1-3); Дортмунд 1998 (1-3); Есб'єрг 2000 (1-2); Біль 2000 (1); Москва 2003, «Аерофлот-опен» (1-4); Пойковський 2003 (1-2); Дортмунд 2006 (1-2); Сан-Себастян 2009 (3); Гібралтар 2009 (1) та інші. Брав участь в ч-тах світу за різними формулами. У ч-ті світу 2001 дійшов до півфіналу, де поступився майбутньому чемпіонові Р. Пономарьову. 2005 на ч-ті світу ФІДЕ в Сан-Луїсі поділив 2-е місце з В. Анандом (переміг В. Топалов). У наступному ч-ті світу ФІДЕ в Мехіко 2007 посів 5-е місце. У Кубку світу ФІДЕ 2009 дійшов до чвертьфіналу, де програв В. Малахову. У складі збірної команди Росії С. переможець олімпіад 1994, 1996, 1998, 2000, 2002, також ч-ту світу 1997. 2004 і 2010 був срібним призером всесвітньої олімпіади в складі збірної команди Росії. Отже, станом на 2010 він володар 5-и золотих і 2-х срібних командних медалей олімпіад. Поряд з класичними С. захоплюється й іншими шаховими жанрами. Так, 2006 він був срібним призером ч-ту світу з блискавичної гри в Рішон-ле-Ціоні (Ізраїль), віддав перемогу О. Грищуку на тай-брейці. 2003 виграв звання чемпіона світу з ШФ, переграв у матчі П. Леко. 2004 і 2005 відбулися успішні оборони титула з Л. Ароняном, З. Алмаші. Брав участь в матчі претендентів у Лондоні 2013 (3).

П. Свідлер – В. Акопян. Єреван, 1996.
Російська партія (С42).

1.e4 e5 2.Kf3 Kf6 3.Kxe5 d6 4.Kf3 Kxe4 5.d4 d5 6.Cd3 Cd6 7.0-0 0-0 8.c4 c6 9.cd cd 10.Kc3 Kxc3 11.bc Cg4 12.Tb1 Kd7 13.h3 Ch5 14.Tb5

Kb6 15.c4 Cxf3 16.Дxf3 dc 17.Cc2 Дd7 18.a4 g6 19.Ch6 Tfe8 20.Tfb1 Tad8 21.Cg5 Ce7 22.a5 Kd5?! 23.Txb7 Дe6 24.Cd2 Cf6 25.Te1 Дc6 26.Txe8+ Дxe8? (краще 28.Tb7) **27.Ce4 Дe6 28.Txa7 c3 29.Ch6! Ke7 30.d5 Дd6 31.g3! Tc8 32.Tb7** (сильніше 32.Td7!) **32. ... Cd4 33.Cf4 Ce5 34.Tb6 Cxf4 35.Txd6 Cxd6 36.Дf6! Kf5 37.g4 Ce7 38.Да6 Kd6 39.Cc2 Tb8 40.Дc6 Tc8 41.Дd7 Cf8 42.a6 Tc5 43.a7 Ta5 44.Да4!, (1-0).**

Світильський Анатолій (Кривий Ріг) – український шаховий композитор. Учасник багатьох командних і особистих ч-тів України зі складання ШК, в тому числі: 10-го, 12-го в складі команди «Мистецькі шахи» (2, 12); 9-го с особистого 1981-1982 (багатоходові задачі – 4-е місце, двоходові – 6), 10-го 1983-1984 (двоходові задачі – 9-10, триходові – 10, багатоходові – 6), 11-го 1985-1986 (триходові задачі – 13-15, двоходівки – 7), 15-го 1995-1997 (триходові задачі – 9, багатоходівки – 3), 16-й 1998-2000 (триходові задачі – 5-е місце, багатоходові – 9), 17-й 2001-2003 (триходові задачі – 5, багатоходівки – 10-11).

А. Світильський, «The Problemist», 1997.

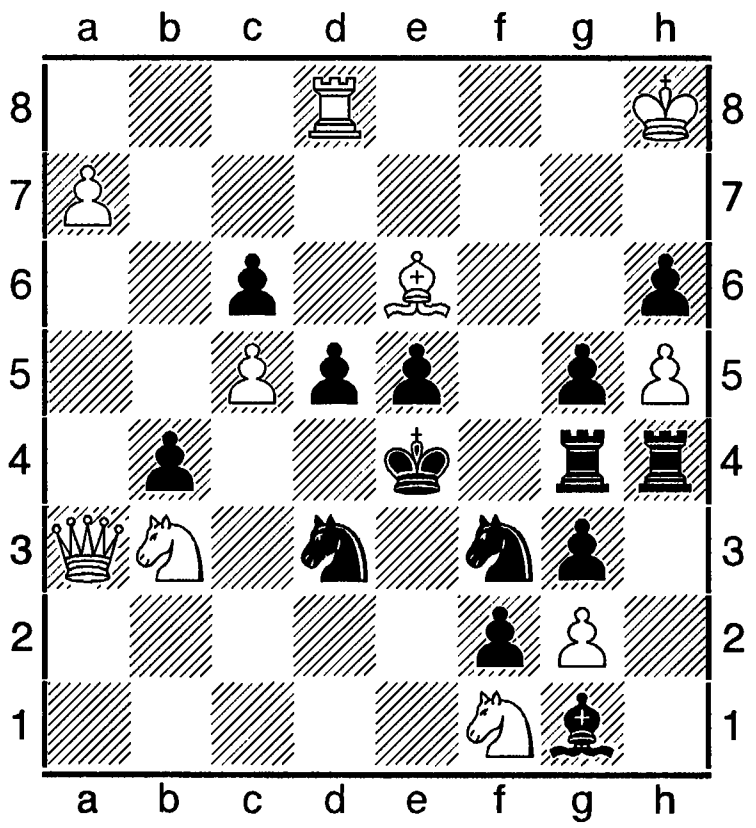

 # 4 10+14

1.Da6! ~ 2.Ld5+ cd5 3.Dg6+ Kf4 4.Tf8 #, 1. ...Tf4 2.Dc6 Tf8+ (2. ...Sf4??) 3.Txf8 Sf4 4.Lf5 #, 1. ...Sf4 2.Tf8 Sg6+ (2. ...Tf4??) 3.hg6 Sd4 4.Sbd2 #, 1. ...Sd4 2.Sbd2+ Kf4 3.Tf8+ Sf5 4.Txf5 # (нотація за оригіналом).

Сеанс одночасної гри (від франц. séance, буквально – засідання – 1) безперервна демонстрація видовища; 2) виконання якоїсь роботи одним заходом) – вид масових шахових турнірів, де гравець-сеансер водночас грає з кількома суперниками, як правило білими фігурами. Сеанси як для кваліфікованого шахіста, так і для аматорів мають певне значення: майстер випробовує свої напрацювання з шахістами різної кваліфікації, а любителі просто набувають досвіду гри. Є такі С. о. г.: сеансер, виконавши хід, переходить від однієї шахівниці до іншої до тих пір, поки не завершить усі партії; 2) після закінчення однієї партії на тій же шахівниці грається інша (напр., 400 партій за 20 шахівницями); 3) сеанс з годинниками відбувається, як правило, з незначною кількістю гравців (3-6-10 осіб), котрі грають з певним контролем часу (напр., 1 год на 40 ходів), у сеансера той же контроль часу, але на всі партії; 4) сеанс наосліп – сеансер грає, не дивлячись на шахівницю (див. «Гра наосліп»); 5) альтернативний сеанс – два чи кілька сеансерів роблять ходи по черзі.

Сеанси одночасної гри мають давню історію. Їх полюбляли Ф. Філідор, П. Морфі й багато інших корифеїв шахів. Одним з найбільш талановитих сеансерів 20 сторіччя вважався Х. Р. Капабланка, який протягом 40 років (з 26.10.1901 в Гавані по 06.11.1941 у Нью-Йорку) дав 491 сеанс, зігравши в них 13 545 партій з рез-том + 11912, - 570, = 1063 (92% очок). В тому числі 1922 у Клівленді зіграв в сеансі за 102 шахівницями з рез-том + 102,- 0, = 1. Ф. Маршалл в Монреалі 1922 зустрічався з любителями за 155 шахівницями (+ 126, - 8, = 21). А. Лілієнталь у Москві 1935 теж водночас зіграв 155 партій, М. Найдорф у Сан-Паулу 1950 довів цей показник до 250 шахівниць (+ 226, -10, = 14), Дж. Колтановський в Сан-Франциско 1949 зіграв за 271 шахівницею з рез-том + 251, - 3, = 7.

Результати безперервних С. о. г. (той, хто програв поступається місцем іншому): Г.

Штолберг – 400 партій (+ 364, 22 = 14) в Буенос-Айресі 1941; В. Горт – 550 партій (+ 477, -10, = 63) у Рейк'явіку 1977; В. Гуг – 560 партій (+ 385, - 49, = 126) у Люцерні 1979.

Відомі й незвичайні сеанси: Альохин у Нью-Йорку 1932 змагався за 50 шахівницями, за кожною з яких було по 4 шахісти-консультанти (+ 30, - 6, = 14); Капабланка - за 66 шахівницями у Гавані 1932, при яких було по 5 консультантів (+ 46, - 4, = 16). М. Таль дав сеанс по телетайпу найсильнішим шахістам Австралії за 8 шахівницями з рез-том + 4, -1, = 3. Нову форму сеансів запропонував Д. Бронштейн, котрий зіграв в матчах-сеансах з Р. Ваганяном і М. Талем, у яких ґросмайстри водночас грали за 4 і 8 шахівницями. Рез-ти сеансів: Єреван 1978, Бронштейн - Ваганян (2 на 2); Бронштейн - Таль у Тбілісі 1982 – 3 на 5.

1981 А. Карпов, Б. Спаський, Р. Гюбнер дали сеанс кожен за 25 шахівницями шаховим комп'ютерам з рез-том (тоді комп'ютери були ще недосконалими) 100 на 0 з користю для ґросмайстрів. Про незвичайні сеанси одночасної гри Г. Каспарова, А. Карпова, В. Крамника див. у ст. «Каспаров», «Карпов», «Крамник»). Сеансами одночасної гри захоплюються й українські шахісти, такі, як Р. Пономарьов, А. Волокитин (див. ст.) та інші.

З появою інтернету стали можливими сеанси одночасної гри з аудиторією в кілька тисяч а то й більше гравців. Про рекорди в сеансах з гри наосліп та інші. Див. ст. «Гіннеса рекорди», «Гра наосліп».

Себаг (Sebag) Марі (нар. 15.10.1986, Париж) – французька шахістка, міжнар. ґросмайстриня, ґросмайстер з 2008. Ело 2014 = 2533. 2010 мала 10-у позицію в рейтинг-списку ФІДЕ. Найсильніша шахістка Франції. Чемпіонка країни 2000, 2002. Починала спортивний шлях на міжнар. арені у змаганнях серед юніорок: ч-т Європи серед дівчаток до 12 років в Мурекy 1998 (1), 1999 (1), до 16 років у Пеньїсколі 2002 (1); ч-т світу серед юніорок до 18 років на Криті 2002 (3); змагання за Кубок світу серед жінок у Дрездені 2006 (3). Чемпіонка Франції 2006 серед жінок, срібна призерка ч-ту Франції у Марселі 2001. На ч-ті світу серед жінок 2006 дійшла до чвертьфіналу, де програла С. Матвеєвій. Учасниця 38-ї Всесвітньої шахової олімпіади в складі національної команди Франції в Дрездені 2008 (13-е командне місце), фіналістка особистого ч-ту світу з гри в бліц у Москві 2010 (9); у Каннах 2001 зустрічалася в матчі з К. Костенюк, який завершився з рахунком 3 на 3 і поступилася лише в бліці – 1 на 5. Учасниця Гран-прі ФІДЕ, 5 етапів 2012 (3).

Жу Чень – Себаг. Гран-прі ФІДЕ, 2012. Слов'янська оборона (D 10).

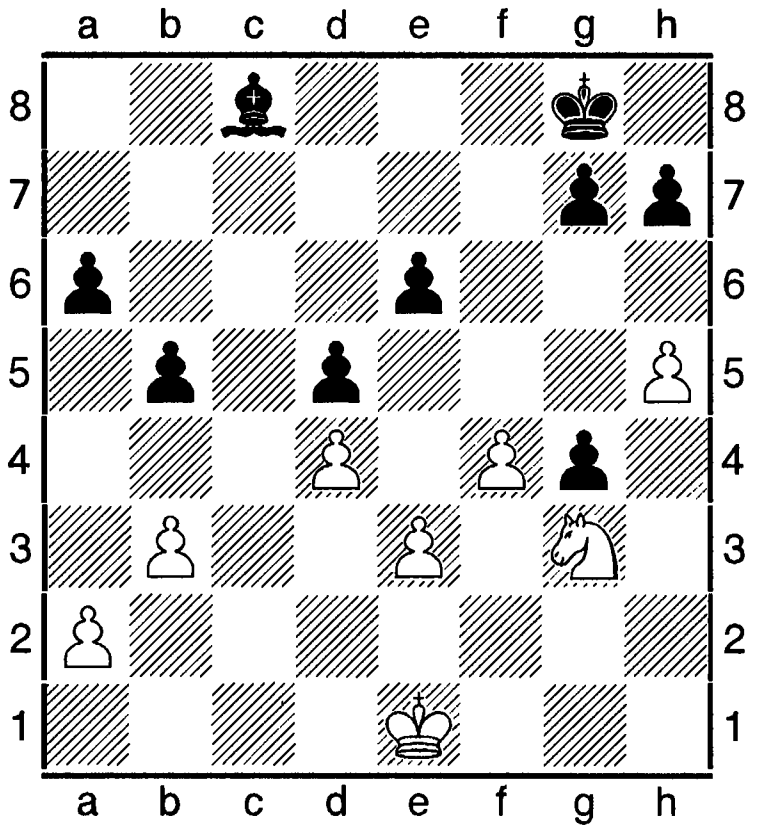

32. ...b4 33.Крf2 Крf7 34.Кh1 a5 35.Крg3 Сa6 36.Кf2 Се2 37.Крh4 Крf6 38.Кхg4 Схg4 39.Крхg4 h6 40.Крg3 g6 41.Крg4 gh 42.Крхh5 Крf5 43.Крхh6 Крe4 44.Крg6 Крхe3 45.Крg5 Крe4 46.Крf6 Крхf4, (0-1).

Севастянов Павло (19.09.1967, Євпаторія) – український шахіст, міжнар. майстер. Ело 1998 = 2398. Рахується за Росією. Учасник т-рів в Хмельницьку 1997 (7-8), Червонограді 2009 (3-5).

Северинов Володимир Михайлович (нар. 19.03.1937, Харків) – український шахіст, національний майстер з 1997, міжнар. майстер ІКЧФ з 2005. Чемпіон України, срібний призер

ч-ту України 2009 із заочних шахів. Учасник 5-го ч-ту Європи в складі команди України (півфінал і фінал). За професією – лікар. Пізнав шахові премудрості самотужки, вивчаючи шахову літературу. Після школи виконав норму 1-го спортивного розряду, граючи у дніпропетровських, запо-різьких та луганських міських т-рах; виконав норму кандидата в майстри спорту України, чемпіон міста Запоріжжя та області. За листування грає з 1961. Зіграв у низці міжнар. т-рів. В одному з них (півфінал ч-ту Європи) виконав норму міжнар. майстра ІКЧФ.

Сегі тема – у задачній композиції двохода тема: першим ходом відкривається лінія для шахів білому королю і розв'язується фігура, що шахує. В одному варіанті шах білому королю ускладнюється розв'язуванням білої фігури і використовується момент вмикання.

Тему запропонував угорський проблеміст Йожеф Сегі 1933.

Г. Тот, тематичний конкурс «Мюнкас шак», 1934. 1-й приз.

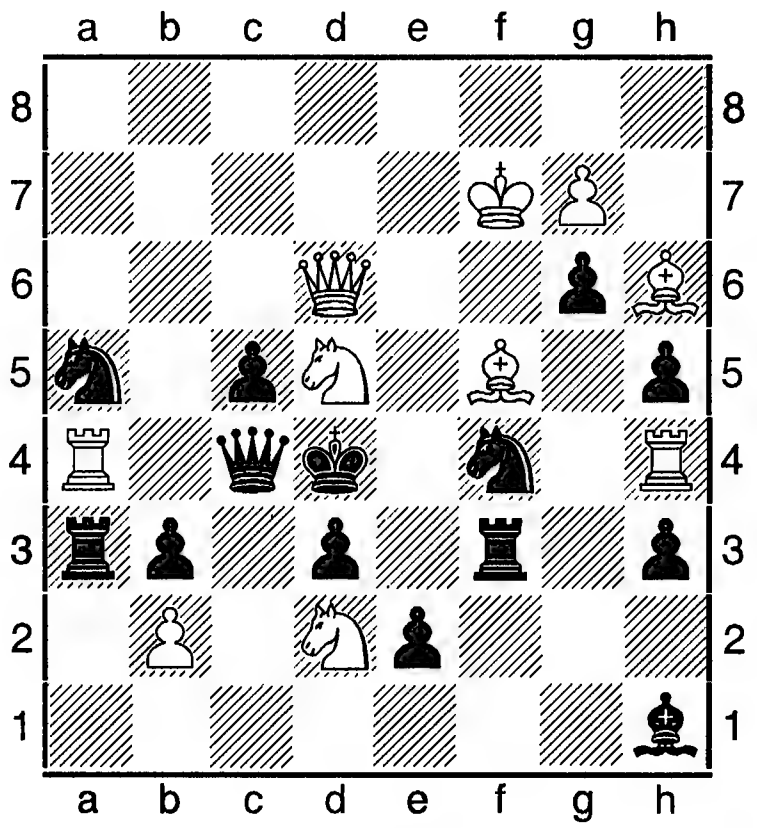

 # 2 **10+14**

1.Се4 загроза **2.Дf6++, 1. ...Ке6+ 2.Kf6++, 1. ... Kxd5+ 2.Cxf3++, 1. ... Kg2+ 2.Kxf3++.**

Седіна Гелена (Єлєна) Олексіївна (нар. 01.06.1968, Київ) – українська шахістка, міжнар. майстриня з 1990, міжнар. ґросмайстриня з 1996, міжнар. майстер з 1999. Ело 2002 = 2428. Чемпіонка України 1988, 1990 серед жінок. Учасниця зональних т-рів ФІДЕ: Мінськ 1993 (8), Алушта 1999 (5), Алушта 1999 (4-7), всесвітніх олімпіад в складі команди України: Єреван 1996 (4-е командне місце), Еліста 1998 (12), Стамбул 2000 (4). Будучи громадянкою Італії, учасниця особистого ч-ту Європи в Кушадасі 2006 (11), а також Всесвітніх шахових олімпіад 2004-2012, 4-х командних ч-тів Європи (2001-2003, 2009-2011).

Седіна (Київ) – Хведелідзе (Крим), 1989.

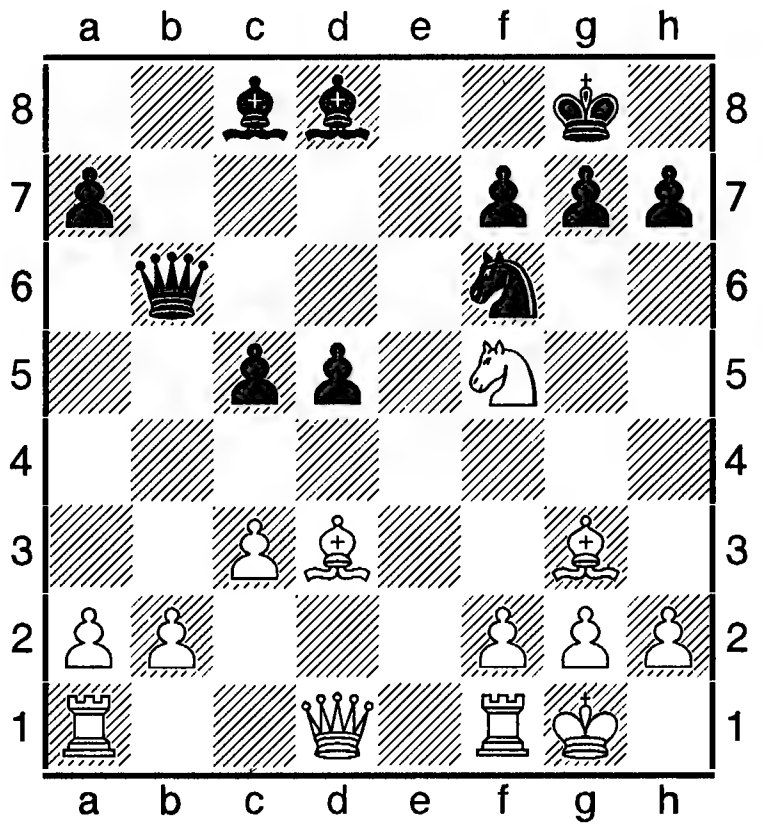

16.c3 Дxb2? 17.Cd6 Te8 18.Cxc5 Дxc3 19.Tc1 Де5 20.Kd6 Cg4 21.Дd2! Te6 22.h3 Cb6 23.Tfe1 Дh5 24.Cxb6 Txd6 25.Cc7 Te6 26.hg, (1-0).

Седін Олексій Федорович (нар. 06.03. 1939, Київ) - український шахіст, суддя національної категорії з 1996, батько Г. Седіної.

Седлер (Sadler) Метью (нар. 15.05.1974, Рочестер) – англійський шахіст, міжнар. ґросмайстер. Найвищий рейтинг 2001 = 2633. 51-а позиція у рейтинг-списку ФІДЕ, 4-й у списку 100 найсильніших шахістів Англії. Став відомим після т-ру в О'Кемі 1988, коли виконав норму міжнар. майстра. Срібний

призер особистого ч-ту Англії в Лондоні 1998, учасник ч-ту світу в Гронінгені 1997 (вибув після 3-го раунду). Інші змагання: Тілбург 1998 (3-5); Монте-Карло 1998 (11); Гастингс 1998 (1), 1999 (3), 1999 (2-6); Анжьєн-ле-Бене 1999 (7-9).

Седляр Юрій Павлович (нар. 21.04.1938, Київ) – шаховий громадський діяч, арбітр національної категорії з 1991, міжнар. арбітр з 2002. Радіоінженер.

Седляра турнір – захід всеукраїнського значення, присвячений 60-річчю Ю. П. Седляра. Проводився 24.25.04 1998 у Києві, «Авангард». 62 учасники, втому числі 5 мм, 5 нм, 25 кмс. Активні шахи. Найкращі рез-ти: 1. С. Височин – 7, 5 очок з 9; 2-4. Т. Галинський, О. Косиков, С. Перун – по 7; 5-6. О. Панченко, С. Куцин – по 6,5.

Сейраван (Seirawan) Яссер (нар. 24.03.1960, Дамаск) – шахіст США, міжнар. майстер з 1979, міжнар. ґросмайстер з 1980. Ело 1999 = 2653. Чемпіон світу серед юнаків 1979. 1967 сім'я С. Емігрувала з Сирії до США. 1979 він здобув звання чемпіона світу серед юнаків. Брав участь в Всесвітніх олімпіадах 1980, 1982, 1986 в складі команди США. Найкращі рез-ти в ч-тах США: 1981, водночас зон. т-р ФІДЕ (1-2, з У. Брауном); 1986 (1), 1987 (1), 1999 (3-4). Срібний призер Всесвітньої шахової олімпіади у складі команди США в Елісті 1998, учасник олімпіад 1980, 1982, 1986. З 1980-х брав участь в змаганнях на першість світу, міжзон. т-ри: Толука 1982 (4-7); Біль 1985 (2); Загреб 1987 (2-3); Монпельє 1985, т-р претендентів (10-12). У складі обраних шахістів світу грав у матчі з командою СРСР в Лондоні 1984 за 6-ю шахівницею. Рез-ти міжнар. т-рів: Ніш 1979 (1-2); Мальме 1979 (2-5); Вейк-ан-Зее 1980 (1-2); Торремолінос 1980 (1); Буенос-Айрес 1981 (2-3); Лондон 1981 (1-3), 1982 (3), 1984 (5-6); Мар-дель-Плата 1982 (3-5); Лугано 1983 (1), 1984 (2-5); Голлівуд 1985, 498 учасників (1-3); Нью-Йорк 1985 (1-6); Брюссель 1986 (7); Філадельфія 1986 (2-7); Лугано і Нью-Йорк 1987 (1-2); Амстердам 1996 (7); Мерлвілл 1997 (4); , Балі 2000 (5); Джакарта 2000 (5); Прага 2002, 32 учасники (програв Б. Гельфанду в 1/16 фіналу); Майнц 2004, 542 учасники (2-8). Зіграв унічию матч з М. Адамсом на Бермудських островах 1999 з рах. 5 на 5, у Янані 2002 зіграв внічию матч 2 на 2 з Се Цзюнь і виграв у Жу Чен з рах. 3,5 на 0,5.

Я. Сейраван - Е. Торре. Загреб, 1987.
Індійська оборона.

1.d4 d6 2.c4 e5 3.Kf3 e4 4.Kg5 f5 5.Kc3 c6 6.Kh3 Kf6 7.Cg5 h6 8.Cxf6 Дxf6 9.e3 g5 10.Kg1 Kd7 11.h4 Tg6 12.hg hg 13.Kge2 Kb6 14.Дb3 Дf7 15.d5 Cd7 16.a4 Cc8 17.a5 Kd7 18.Kd4 Kc5 19.Да3 Дc7 20.Td1 Cd7 21.b4 Ka6 22.b5 Cb 23.Kcxb5 Cxb5? 24.cb! Kc5 25.Kxf5 0-0-0 26.Ce2 Cg7 27.b6! ab 28.ab Дxb6 29.Th7 Дb2 30.Ke7+ Kpb8 31.Дxb2 Cxb2 32.Kxg8 Txg8 33.Tb1 Cc3+ 34.Kpf1 Kpa7 35.g3 Ce5 36.Kpg2 Tb8 37.Tf7 Ka4 38.Cb5 Kc3 39.Tb3 Kxb5 40.Txb5 Kpa6 41.Tb4 b5 42.Tc7 Kpa5 43.Tcc4 Ta8 44.Txe4 Tc8 45.Tb1 Tc5 46.Td1 Tc8 47.Txe5 de 48.Kf3 Tc4 49.d6 g4+ 50.Kpe2 Tc8 51.Kpd3 Kpb6 52.Kpe4 Kpc6 53.Tc1+ Kpd7 54.Txc8 Крхс8 55.Крхе5 Kpd7 56.Kpd5, (1-0).

С. відомий також як шаховий теоретик напрацюваннями в обороні Грюнфельда, Каро-Канн, французькій обороні.

Автор книг «Шаховий підручник. Як грати дебют», «Шаховий підручник. Партії - перли», «Шаховий підручник стратегії», «Шаховий підручник тактики», «Шаховий підручник безпрограшної гри» (пер. російською).

Сейравана атака: 1.d2-d4 Kg8-f6 2.c2-c4 e7-46 3.Cc1-g5.

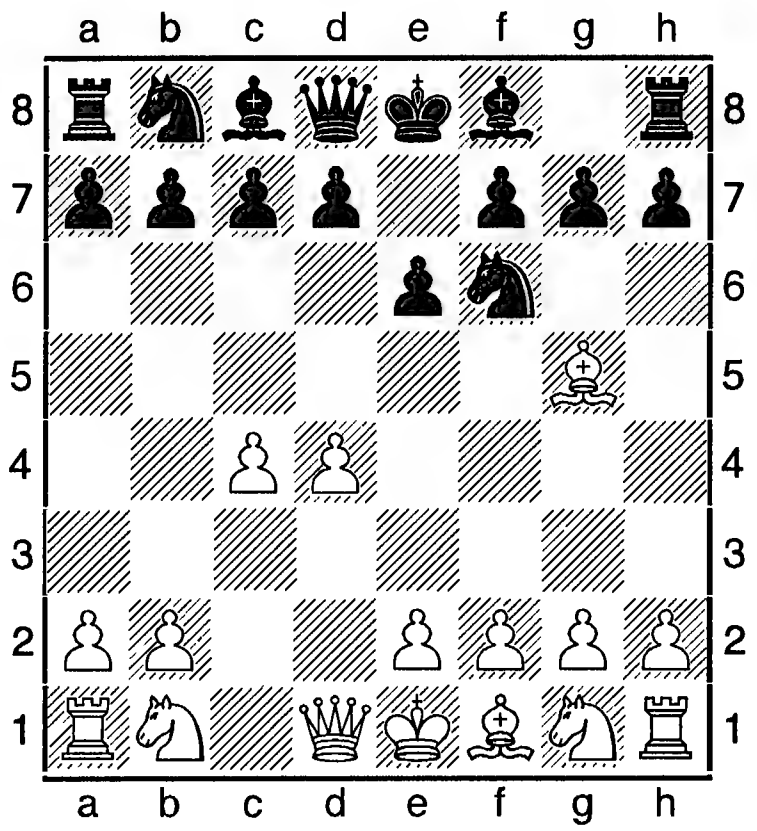

Секундант {від. лат. secundas (secundantis) – той, що допомагає) – помічник учасника шахових змагань. В обов'язки секунданта входить допомага в підготовці до шахової партії та в аналізі відкладених, бути посередником тощо. Обов'язки С. зазвичай виконує тренер учасника.

Селезнів (Селезньов) Олексій Сергійович (1888, Тамбов,- 1967, Бордо) – український шахіст і шаховий композитор. В «ШЕС» під ред. А. Карпова, М., 1990 ідентифікується як російський громадянин. Згідно зі спогадами сучасників С. вважав себе українцем і вимовляв своє прізвище «Селезнів» (див. кн. Ю. Семенко, «Шахи в Україні», Львів, 1993 (2-ге вид.). Поряд з цим Ем. Ласкер у кн. «35 Endspielstudien von Schach meister A. Selesnieff», B., 1919 згадує прізвище С. за українською вимовою.

Розпочав свої виступи в московських змаганнях: ч-т Москви 1910 (2), т-р 1913 (1-2). Учасник бічного т-ру міжнар. шахового конгресу у Мангеймі 1914. Разом з іншими шахістами царської Росії був інтернований у Німеччині. Грав у всіх т-рах військовополоненних. Найкращий рез-т 1915 (2). Зіграв унічию матч з Х. Фарні з рах. 3 на 3 1916 і виграв матч у К. Барделебена (4 на 2) 1920, посів 2-е і 1-е місця у «Четвертних т-рах» в Берліні 1919. За що удостоївся звання маестро. Учасник міжнар. т-рів у Моравській-Остраві 1923 (4), Мерано 1924 (4 -5), 1924-1942 проживав в Україні. Вдало зіграв на 3-му ч-ті СРСР 1924 (6-8) і в першості України 1927 (1). Відома його книга «100 шахових етюдів», М.-Л., 1940.

Селезнів – Тейхман. Берлін, 1921. Дебют даминих пішаків (D02).

1.d4 d5 2.Kf3 Kf6 3.Cf4 c5 4.e3 Kc6 5.c3 Дb6 6.Дc1 Cf5 7.Ce2 e6 8.0-0 Ce7 9.Kbd2 0-0 10.Kb3 Ke4 11.Kfd2 Tac8 12.Kxe4 Cxe4 13.dc Cxc5 14.Kxc5 Дxc5 15.Дd2 Tcd8 16.Cg3 e5 17.f3 Cg6 18.Cf2 Дe7 19.Tfd1 f6 20.b3 Cf7 21.Дb2 Td7 22.Td2 Tfd8 23.Tad1 Ce6 24.Cd3 e4 25.fe Cg4 26.ed Cxd1 27.Txd1 Ke5 28.c4 b5 29.Ce2 bc 30.bc Tb7 31.Дd4 Дa3 32.d6 Tb2 33.Cf1 Tc2 34.Cg3 Дa5 35.Дe4 Txa2 36.c5 Ta1 37.Дd5+ Kpf8 38.Txa1 Дxa1 39.c6, (1-0).

Селезньов Михайло (нар.04.04.1958) – український шахіст, міжнар. майстер. Ело 1998 = 2450, 2001 = 2478; міжнар. арбітр з 2002.

Селекція (від. лат. selectio – вибір, відбір) – у шаховій композиції відбір творів в особистих першостях міст, районів, областей, країни для «Альбому України», «Альбому ФІДЕ» та інших подібних цілей.

Селіванов (Selivanov) Андрій Володимирович (нар. 09. 07.1967, Карпінське Свердловської області) – російський проблеміст і розв'язувач шахових композицій, міжнар. майстер з 2004, міжнар. ґросмайстер (2007) з розв'язування шахових композицій, національний майстер, міжнар. ґросмайстер (2009) з компонування шахових творів. 12-разовий чемпіон світу з ШК, з розв'язування – 4 рази (тричі – в командних ч-тах, один раз – в особистому), дворазовий чемпіон Росії, чемпіон України і Словаччини, дворазовий призер ч-тів Польщі і двічі бронзовий призер ч-тів Німеччини з розв'язування. 4 рази був чемпіоном світу в командному заліку і 4 – в особистому, тричі чемпіон Росії. В тому числі срібний призер ч-ту світу зі складання

шахових композицій 1998-2000; у бліц-конкурсі зі складання етюдів у С.-Петербурзі 1998 посів 1-2-е місце разом з М. Краліним; учасник 15-го 1995-1997 ч-ту Росії із компонування задач на зворотний мат (4). Брав участь в особисто-командних ч-тах Європи з розв'язування шахових композицій у складі команди Росії, в тому числі в Пардубице 2007 (2-е місце в командному заліку і 2-е в особистому). Учасник багатьох ч-тів Росії, України, Польщі з розв'язування: Москва 1999, 6-й ч-т Росії (3); Москва 2002, 9-й відкритий ч-т Росії (1); Полтава 1998, 12-а першість України (1-е, поза конкурсом); Київ 2007, 21-й ч-т України (3); Левич 2010, 34-й особистий ч-т Польщі (4-е місце і 6-е в опен-турнірі розв'язувачів; програв матч зі швидкісного розв'язування шахових композицій за 3-є місце Піоруну з рах. 4 на 0). Учасник фестивалів композиторів у Полтаві 2006 (5-е місце серед розв'язувачів України і 2-е в опен-турнірі); Одеса 1997 (3-є місце у конкурсі розв'язувачів). Здобув 4 золоті медалі та 1 срібну на останніх ч-тах світу з ШК. На 51-му конгресі шахових композиторів у Юрмалі 2008 виконував функції арбітра. Віце-президент РШФ (з 1994), президент РШФ (з 1997), віце-през. ФІДЕ. Його ім'я занесено до Золотої книги ФІДЕ. Автор понад 850 задач та етюдів. Ред. ж. «Уральський проблеміст».

А. Селіванов, МК Х. Фреберга, 2002. 1-й приз.

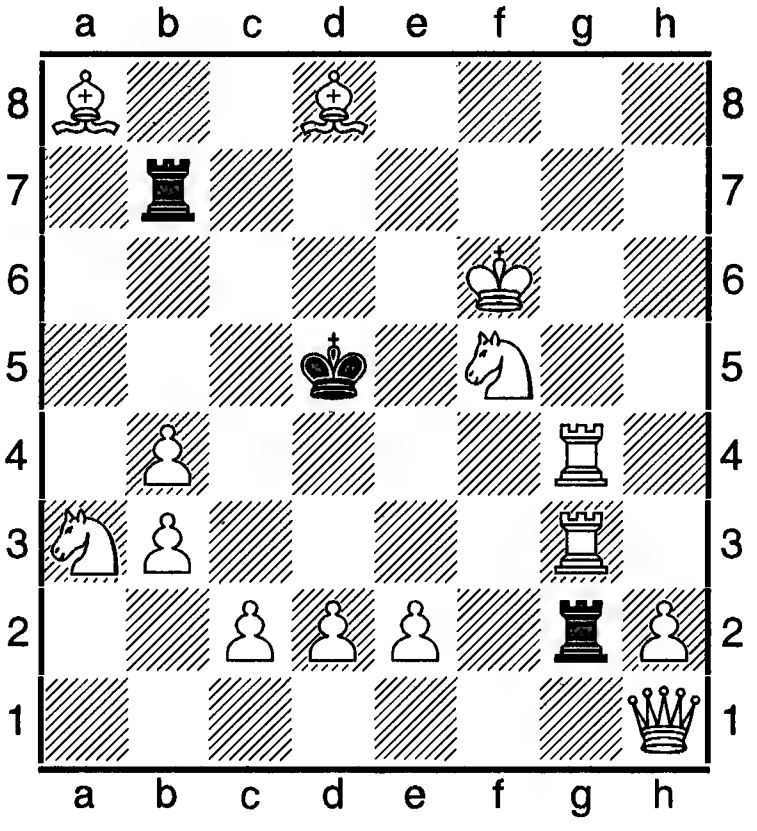

S # 9 **14+3**

1.Tg7, 1. ... Kpc6 2.Kpg5 Kpd5 3.Kpf4 Kpe6 4.Kd4+ Kpd6 5.Kc4+ Kpd5 6.T3g6 Kpxd4 7.Td7+ Txd7 8.Td6+ Txd6 9.Cf6+ Txf6++, 1. ... Kpe4 2.Kpe6 Kpf4 3.Cg5+ Kpe4 4.Kpd6 Kpxf5 5.e4+ Kpxe4 6.Tf7 Kpd4 7.Tg4+ Txg4 8.Tf4+ Txf4 9.Cf6+ Txf6++. «Чудова задача з ехо-грою і дзеркальними ідеальними ехо-хамелеонними матами, де трохи спостерігається симетрія. Але через значну кількість ходів вона нівелюється» (Г. Козюра, «Динамічне ехо в чеських самоматах» в ж. «Проблеміст України», №4 (34), 2012).

Автор праць: «Мої вибрані задачі», «Мої шахові задачі», «Мої мініатюри»; спільно з А. Туревським, Шумариним В., «Ретроальбом мініатюри Росії 1992-2000»; спільно з Я. Владимировим «Золота книга шахової композиції 1850-1913-х»; спільно з А. Ажусиним, Я. Владимировим «Антологія шахової композиції Росії 19 і 20 століть, ч.1. Задачі на зворотний мат» (усі – російською мовою).

Селянчин Микола (Закарпатська область) - український шахіст, міжнар. майстер ІКЧФ. Ело 2009 = 2475.

Семененко Валерій (Дніпропетровськ) – український проблеміст, національний майстер, майстер ФІДЕ з розв'язування шахових композицій з 2000. Учасник багатьох ч-тів України із компонування шахових композицій: 9-а командна першість України 1989-1990 (5-е місце з розділу кооперативних матів); 10-а (1-е командне), 11-та (1-е командне), 12-а (1-е командне), 11-а особиста першість 1985-1986 (3-є місце з розділу триходових задач, 22-е з двоходових задач), 12-а особиста першість України 1992 (8-е місце з жанру 3-х задач, 10-е з 2-х задач), 15-а 1995-1997 (11-е місце з жанру коопматів), 16-а 1998-2000 (7-е з жанру

коопматів), 17-а 2001-2003 (4-е місце з розділу коопматів, 5-е з казкових шахів), 18-а 2004-2006 (2-е місце з кооперативних матів); 13-й ч-т України 2004-2006 (1-е місце в складі команди Дніпропетровська); розв'язування шахових композицій: Полтава 1998 (3), 2000 (4), 2007 (8); Київ 2007 (8); Полтава 2009 (8). Брав участь в змаганнях на конгресах проблемістів світу з компонування і розв'язування у складі команди України: Пула 2000 (15-17-е місце у відкритому т-рі розв'язувачів, 4-е в т-рі складачів, 9-те у ч-ті світу серед розв'язувачів у складі команди України і 36-те в особистому заліку); Вагенінген 2001 (9-е командне місце і 1-е в бліц-конкурсі зі складання задач на Полтавську тему); 6-й ч-т світу зі складання шахових композицій 2001-2004 (2); Вагенінген 2006 (12); Юрмала 2008 (9-е командне і 74-е в особистому заліку та 2-й приз за створення задач-близнюків спільно з О. Семененком). У т-рі розв'язувачів шахових композицій в Інтернеті у Дніпропетровську 2008 мав 6-е місце.

В. Семененко, «Super Problem» ТТ-10, 2012. 1-е місце.

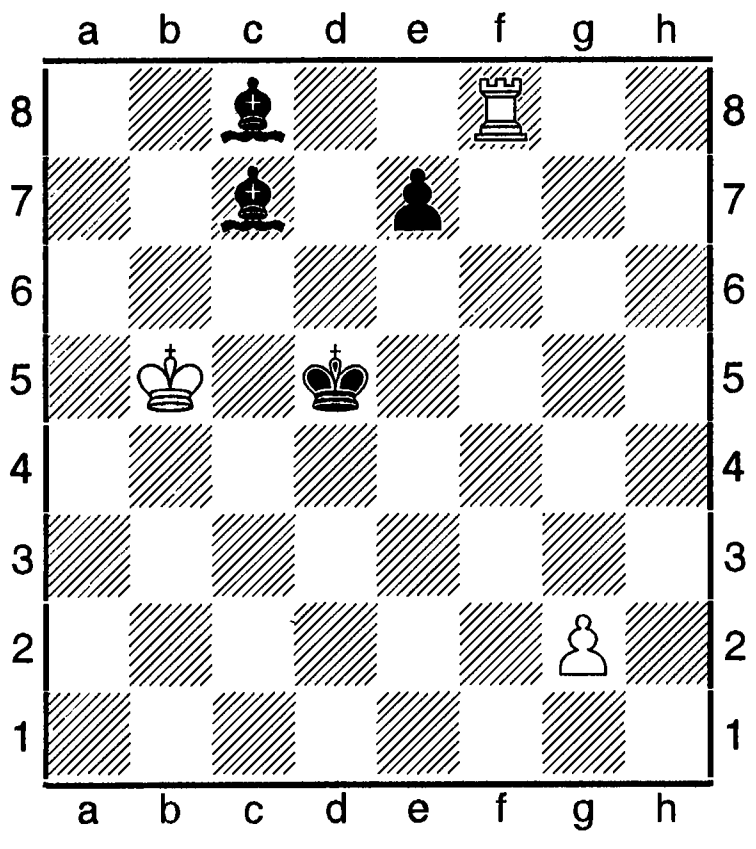

h # 4 b) e7 на **e4 3+4**

Тема: У всіх фазах (розв'язках) H#3 відбувається активна жертва чорним стрільцем: **a) 1.Cf5!** (1.Крe6?, 1.Ce5?) **g4 2.Крe6 Крc6 3.Ce5 gf++; b) 1.Cf4!** (1.Крe5?, 1.Ce6?) **g3 2.Крe5 Крc5 3.Ce6 gf++.** Ідеальні ехо-хамелеонні мати.

Семененко Олександр (Дніпропетровськ) – український проблеміст і розв'язувач шахових композицій, національний майстер з 1977, ґросмайстер України. Брат Валерія Семененка. Чемпіон світу зі складання шахових композицій 2011 (Йези, Італія). Срібний призер ч-ту світу 2001-2004 зі складання шахових композицій у складі команди України, переможець 12-ї першості України з розв'язування у Полтаві 1998, 9-ї командної першості України 1989-1990, а також 10-ї, 11-ї, 12-ї зі складання шахових композицій, 13-го ч-ту України 2004-2006 у складі команди Дніпропетровська. На 12-й особистій першості України з шахової композиції 1992 виграв 3-є місце в жанрі 3-х задач, 10-е з розділів 2-х і багатоходівок. Інші особисті ч-ти України зі складання ШК: 9-й 1981-1982 (триходові задачі – 13-14 разом з В. Семененком), 11-й 1985-1986 (триходові задачі – 6, двоходівки – 21), 15-й 1995-1997 (кооперативні мати – 7), 16-й 1998-2000 (двоходові задачі – 7, казкові шахи – 7), 17-й 2001-2003 (кооперативні мати – 6, казкові шахи – 4), 18-й 2004-2006 (кооперативні мати – 1-е місце, казкові шахи – 3-є). В 11-у відкритому ч-ті України з розв'язування в Полтаві 1997 був 6-м. Змагання на конгресах з ШК: Пула 2000 (9-е командне місце в світі серед розв'язувачів, 4 -е у відкритому т-рі розв'язувачів); Вагенінген 2001, командний ч-т світу з розв'язування (9-е командне і 1-е в бліц-конкурсі складання задач на Полтавську тему); Юрмала 2008 (2-й приз спільно з В. Семененком у конкурсі складання задач-близнюків на кооперативні мати). Активно співробітничає в галузі шахової композиції з газ. «Ладья», ж. «Проблеміст України» особливо в жанрі кооперативних матів. За підсумками аналізу 2012 М. Гершинського рез-тів українських проблемістів й етюдистів у всіх Альбомах України О. Семененко посів 3-є місце, а його брат Валерій-6-е.

О. Семененко, «Проблеміст України», 2012.

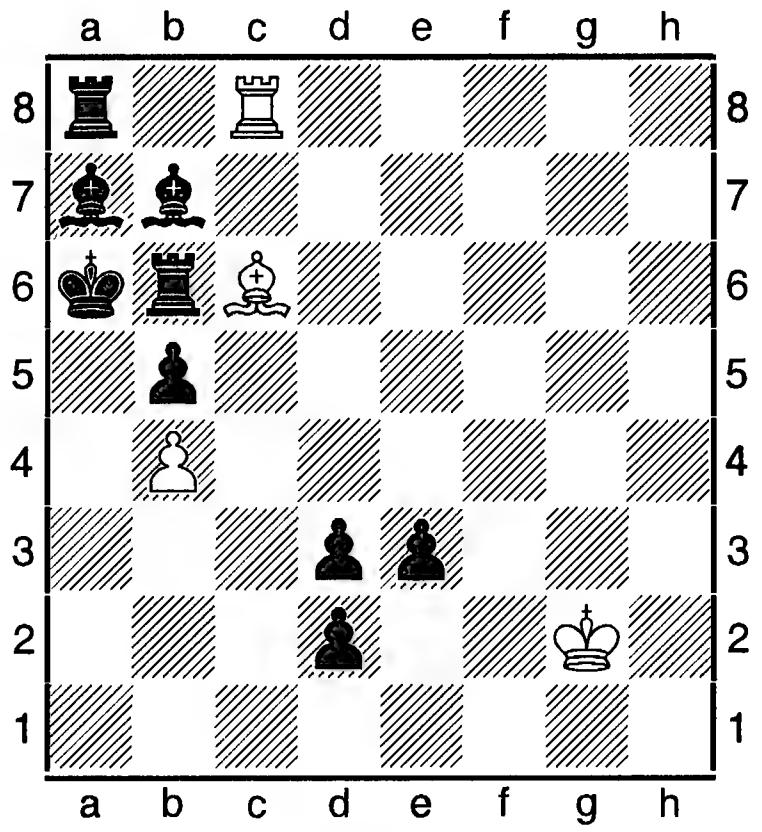

H=6 4+9

1.d3 cd3 2.a3 de4 3.Qf5+ ef5 4.Bg5+ Kxg5 5.Rg6+ fg6 6.Sf5 Kxf5 7.Be4+ Kxe4 8.Rd3 Kxd3 9.a2 Kc2=. «Під час розв'зку білі фігури чотири (!) рази міняються місцями» (автор; нотація за оригіналом).

Семенко Юрій Сергійович (30.04.1920, с. Михайлівське Апостолівського району Криворізької округи,- 2005, Мюнхен) – український шахіст і шаховий діяч, журналіст. З 1944 в еміграції. 1950-1954 – співробітник газети «Українські вісті» (Новий Ульм), 1957-1966 редактор «Українського селянина». Був вивезений з родиною у приполярну частину Росії. За німецької окупації працював у системі народної освіти і як голова «Просвіти» округи Апостолове – Кривий Ріг. Автор 4-х книг: «Голод 1933 в Україні» (Мюнхен, 1963), «Народна слава» - збірник сучасного українського фольклору (Нью-Йорк, 1964), «Пам'яті В. А. Доленка» (Мюнхен, 1975) і «Шахи в Україні – нариси з історії шахової гри на українській землі від Київської Русі до найновіших часів, включно з діяспорою», Мюнхен, 1980. 1990 вийшла його книга спогадів «Тички» (Мюнхен). С. був керівником представництва УНР в Німеччині. Перед війною мав 2-у категорію з шахів. З 1956 член мюнхенського клубу «Швабінг». Двічі був його чемпіоном, один раз – чемпіоном з блискавичної гри і раз володарем перехідного кубка «Альберт» ім. черкеса Хедарцева. Переможець 1987, 1988, 1990 ч-тів старших шахістів Мюнхена, призер 2-ї першості шахістів-ветеранів Баварії 1991 (3-4-е місце). Збирав матеріали для написання шахового енциклопедичного словника. Та смерть не дала здійснитися задуманому.

Семенова Лідія Костянтинівна (нар. 22.01. 1951, с. Трительники Кам'янець-Подільської, нині Хмельницької області) – українська шахістка, міжнар. гросмайстриня з 1982. Ело 1991 = 2305. Тренер. Закінчила філологічний факультет Київського державного педагогічного інституту. Чемпіонка України 1971,1977, 1997. Інші ч-ти України: 1984 (3-5), 1988 (2-3); Херсон 1992 (2); Алушта 1998 (19). З 1969 учасниця ч-тів СРСР. Найкращі рез-ти: 1971 (3-4), 1972 (5-8), 1976 і 1979 (5-6), 1978 (1-2, з І. Левитиною), 1980-1981 (6-7). У складі команди СРСР учасниця Всесвітньої олімпіади 1984 (найкращий рез-т змагань: 9,5 очок з 10), володарка срібної медалі на олімпіаді 1992 у складі команди України. Чемпіонка СРСР у складі команди України в Москві 1991. Чемпіонка Києва 2000. Інші ч-ти Києва: 1996 (3), 1997 (2), 1999 (6), 2001 (2), 2002 (2). Бронзова призерка Кубка Європи в Рієці 1997 у складі команди «Школа ґросмайстрів». Учасниця зон. т-рів ФІДЕ 1981 (1-4), Мінськ 1993 (1), Алушта 1999 (15); міжзон. т-ру в Бад-Кіссінгені 1982 (2) і Тузлі 1987 (3-4, програла додатковий матч за вхід до т-ру претенденток А. Брустман з рах 1 на 4), Джакарта 1993 (12-18); матчів претенденток: ч/ф 1983 з М. Мурешан – 5,5 на 4,5 (+ 4,- 3, = 3), п/ф 1983 з Н. Йоселіані – 5,5 на 4,5 (+ 5, - 4,= 1), фінал 1984 з І. Левитиною – 5 на 7 (+ 2,- 4, = 6); т-ру претенденток – Мальме 1986 (4-5).

Найкращі рез-ти в інших міжнар. змаганнях: Пйорткув-Трибунальськи 1971 (1), 1976 (1), 1979 (2-3), 1984 (1-2), 1987 (1); Сіная 1977 (1-2), Будапешт 1980 (1-2); Батонья 1984 (1); Белград 1985 (3-5); Львів 1985 (2-4), 1989 (4); Беїле-Еркулане 1986 (1-3); Київ 1997, Степичева м-л (4); Мінськ 1989 (3-5); Сімферополь 1991 (1); Київ 2000 (7-14), 2001 (3-5), 2004 (1), 2005 (2-3).

Л. Семенова – А. Зозуля. Алушта, 1997.
1.e4 c5 2.f4 Кc6 3.Кf3 e6 4.d3 d5 5.Се2 g6 6.0-0 Сg7 7.c3 Кge7 8.Де1 b6 9.Ка3 Са6 10.Кс2 de 11.de Сd3 12.Сd3 Дd3 13.Tf2 0-0-0 14.Кg5 Tdf8 15.e5 h6 16.Ке4 Крс7 17.Td2 Да6 18.b4 Кd5 19.a4 cb 20.cb Дс4 21.Кd6 Дb3 22.b5 Кcb4 23.Кd4 Де3 24.Де3 Ке3 25.a5 ba 26.Ta5 Крb6 27.Ta4 Tc8 28.Кс8 Tc8 29.Са3 a5 30.ba Кbd5 31.a7 Ta8 32.Tb2 Крс7 33.Cd6, (1-0).

Семенова-Тянь-Шанська (Semenova-Tyan-Shanska) Ольга Ізмайлівна (09.09.1911 Петербург,-04.11.1970, Ленінград, нині С.-Петербург) – російська шахістка, майстриня спорту СРСР з 1960. Внучка відомого географа П. П. Семенова-Тянь-Шанського.

У шахи навчилася грати 18-річною дівчиною. Вперше взяла участь у жіночих ч-тах Ленінграда 1933. Учасниця 9-и ч-тів СРСР. Дворазова чемпіонка СРСР 1934, 1936. 1935 програла матч за звання чемпіонки СРСР О. Рубцовій з рах 2 на 7. Найкращі рез-ти в інших ч-тах:1937 (2-3), 1945 (5-6), 1948 (6-7), 1950 (6-7); 1953 (3-5).

Семенов Валерій (нар.20.09.1956, Миколаїв) – український шахіст, національний майстер. Ело 1998 = 2325.

Семенов Дмитро (17.06.1983, Київ) – український шахіст, міжнар. майстер з 2009. Ело 2009 = 2423 (Україна), 2358 (ФІДЕ). Учасник ч-ту України серед юнаків 1984 - 1985 років народження в Києві 1996 (4). На т-рах в Києві 2000 (7-16), Шипилівка 2009 (4-5).

Семенюк Володимир Володимирович (нар. 24.11.1935, Бердичів) – український шахіст, майстер спорту СРСР з 1977 за рез-тами заочних т-рів. Інженер-зв'язківець. Найкращі показники в змаганнях:11-й ч-т СРСР 1973-1975 (2-4), 12-й 1975-1977 (1). Чемпіон РСФСР 1970-1971. У складі команди РСФСР переможець 4-го 1973-1975 і 6-го 1978-1981 ч-тів СРСР.

Семерій Юрій В'ячеславович (25.11. 1975, Харків) - український шахіст, суддя національної категорії з 2008.

Семков (Semkov) Семко – болгарський шахіст, міжнар. майстер. Бронзовий призер ч-ту Болгарії 1989, учасник матчу Болгарія-Франція в Софії 1990 (набрав 8,5 очок з 12).

Семчишин Володимир (нар. 17.12.1942, Дрогобич) – український шахіст, національний ґросмайстер. Учасник 1-го командного т-ру серед шахістів-інвалідів усіх нозологій у Львові 2009 (1-е місце у складі команди сліпих шахістів), чемпіон Львівської області в Родатичах 2009, чемпіон Львівської області 2009 серед інвалідів.

Семчишин (Semcesen) Даніель (нар. 1986) – шведський шахіст, міжнар. майстер. Ело 2012 = 2480. 15-й у рейтинг-списку країни. Учасник т-ру в Жовкві 2010, де посів 4-е місце.

Сен-Вінсан – турнір 2000 – міжнародне відкрите шахове змагання за участю 100 гравців, в тому числі 25 ґросмайстрів і 5 ґросмайстринь, відбулося в італійському містечку Сен-Вінсан. Найкращі рез-ти: 1. І. Новиков, 2. Ю. Разуваєв, 3. Д. Комаров, 4. Х. Хамдучі, 5. С. Тив'яков, 6. Й. Дорфман, 7. В. Неведничий – по 6,5 очок з 9; 8-20. О. Романишин, Ю. Якович, З. Франко, Б. Чаталбашев, Г. Тимощенко, А. Бабурин, С. Скембрис, Р. Вера, Д. Борго, Л. Ортега, А. Чолович, М. Цибало, Н. Девіс – по 6.

І. Новиков – С. Скембрис. Оборона Чигорина (D07).

1.d4 d5 2.c4 Кc6 3.Кf3 Сg4 4.Да4 Сf3 5.gf e6 6.e3 Сb7 7.Кc3 Кge7 8.Сd2 0-0 9.0-0-0 a6 10.Дc2 Са5 11.Крb1! Крh8 12.f4 Тb8 13.Тg1 b5 14.ed ed 15.Ке2! Сd2 16.Дd2 Кc8 17.Кc1 Кd6 18.Кd3 Кc4 19.Де2 Ке4 20.Дg4 g6 21.h4 Тg8 22.Ке5 Ке5 23.fe Кf5 24.Сd3 Кg7 25.f4 Тb6 26.h5 gh 27.Дh3 f6 28.Тg2 c5 29.dc Тc6 30.ef Дf6 31.Тdg1 Дf7 32.Тg5 Тc5 33.Дg2 b4 34.e4! de 35.Де4 Тf5 36.Дf5 Кf5 37.Тg8 Дg8 38.Тg8 Крg8 39.Сf5 h4 40.Крc2, (1-0).

Сенеки (Госмана) **тема** в задачній композиції – у двох чи більше спробах одної і тої ж білої фігури надаються вільні поля чорному королеві в результаті перекриття дії на ті поля своїх же фігур. У розв'язку грає батарея, і тематичні ходи білої фігури стають матовими у відповідь на блокування чорними тематичних полів.

Ж. Левре, матч Франція - Румунія,1953. 1-е місце.

Білі: Крb2, Да7, Тb3, Тf8, Сb8, Сc6, Кc2, Кd5, пп d4, e6, f5 (11); **чорні:** Крe4, Дf1, Тc8, Тe1, Сd1(5).

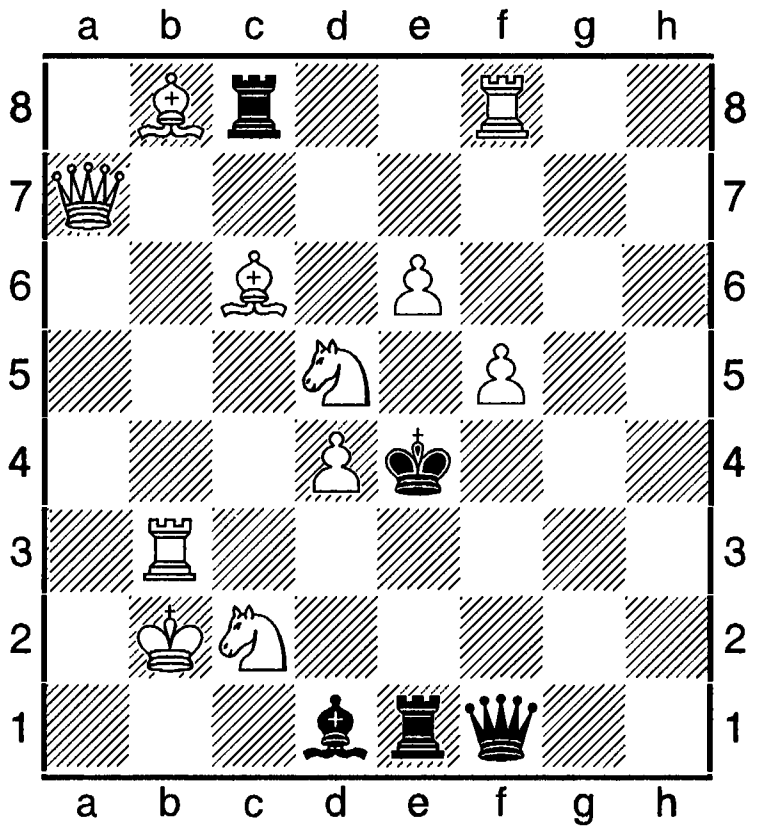

Мат за 2 ходи. 1.Кc7? Крf4!, 1.Кc3? Дd3! 1.Кf6? Крf5. **1.Дg7! ~ 2.Де5 #, 1. ...Дf4 2.Кc7 #, 1. ...Дd3 2.Кc3 #, 1. ...Дf5 2.Кf6 #.**

Сен (Sen) Йожеф (близько 1800, Пешт, нині в складі Будапешта, - 13.01.1857, там же) – угорський шахіст, один з найсильніших у Європі в середині 19 сторіччя. 1836 у Парижі виграв матч, одержуючи фору (пішака і хід), в Л. Лабурдонне з рах 13 на 12 (нічиї не бралися до уваги). Зіграв 1839 9 партій проти німецьких майстрів Т. Лази, Л. Бледова, К. Майєта, П. Більгера із загальним рез-том + 3, - 5, = 1. Очолював команду клубу «Вурм» в грі за листуванням з паризьким клубом-кав'ярнею «Режанс» 1842-1845. Обидві партії виграли угорські шахісти. 1851 в першому міжнар. т-рі у Лондоні виграв в С. Ньюхема (+ 2), В. Горвиця (+ 4), Г. А. Кеннеді (4,5 на 0,5) і програв Андерсену (+ 2,- 4,= 0), у підсумку посів 2-е місце. Згодом зіграв унічию матч з Е. Фалькбеєром у Відні 1852 (+ 9 - 9,= 2) і програв Д. Гарвіцу у Лондоні 1853 (+ 1, - 3,= 1). Зробив внесок у теорію ендшпілю (тура і стрілець проти тури й інші).

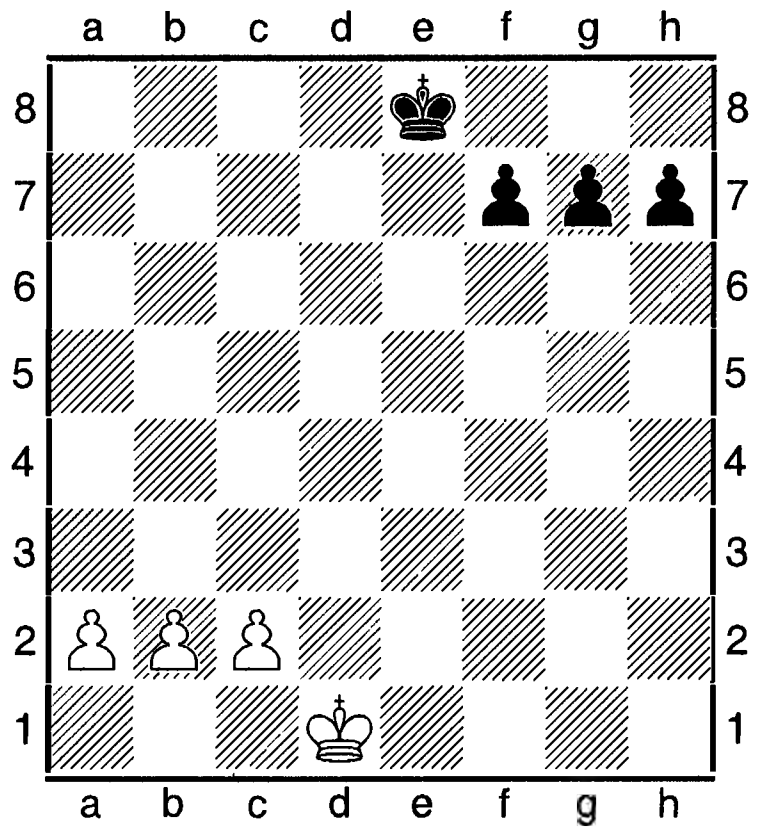

1.Крe2! (1.a4? h5 2.Крe2 f5 3.c4 Крd7 4.a5 Крc6 5.Крf3 h4 6.Крf4! Крc5 і нічия) **1. ... Крd7 2.Крf3 Крe6 3.a4 h5 4.c4 f5 5.Крg3! g5 6.a5 Крc5 7.b4+ Крc6 8.b5 Крb7 9.c5 h4+ 10.Крh3 f4 11.a6 Крb8 12.c6** і білі виграють.

Література: Szen Jozsef, «Magyar Sakkortennet», I, Bdpst, 1975.

Сен-мартенський турнір 1989 – проводився в рамках фестивалю на французькому острові Сен-Мартен. 100 учасників, в тому числі 6 міжнар. ґросмайстрів. Найкращі рез-ти: 1-3. Д. Федорович, М. Гуревич, М. Длуги – по 7 очок з 9; 4-7.Р. Джинджинхашвілі, С. Кедрин, Х. Шлоссер, М. Герцог – по 6,5.

Сент-Аман (Sent-Aman) П'єр Шарль Фурньє де (12.09.1800, замок Латур поблизу Монфланкена, - 29.10.1873, замок Гідра в Алжирі) – французький шахіст, один з найсильніших в Європі у середині 19 століття. Комерсант. На початку 1820-х вважався одним з найсильніших гравців у кав'ярні «Режанс». 1836 у Лондоні виграв матч в Дж. Уокера (+ 5, - 3, = 1) і Фрезера (+ 3, - 2, = 1). 1842 там програв матч Дж. Кохрану (+ 4 ,- 6, = 6), у Парижі переграв шахіста з США Дж. Шультена (+ 11, - 1). 1843 у Лондоні переміг Г. Стаунтона з рах. + 3, - 2, = 1, а в кінці 1943 поступився йому з рез-том + 6, - 11, = 4. Матч-реванш, який мав пройти 1844, не відбувся у зв'язку з хворобою Стаунтона. Зіграв унічию матч з Ч. Стенлі + 4, - 4 у Нью-Йорку 1852. С.-А. учасник міжнар. т-ру в Бірменгемі 1858, де посів 5-е місце, був секундантом П. Морфі під час матчу Морфі-Андерсен 1858. Шахіст позиційного стилю гри. 1842 поновив видавництво ж. «Паламед».

П. Ш. Сент-Аман - Г. Стаунтон. Лондон, 1843.

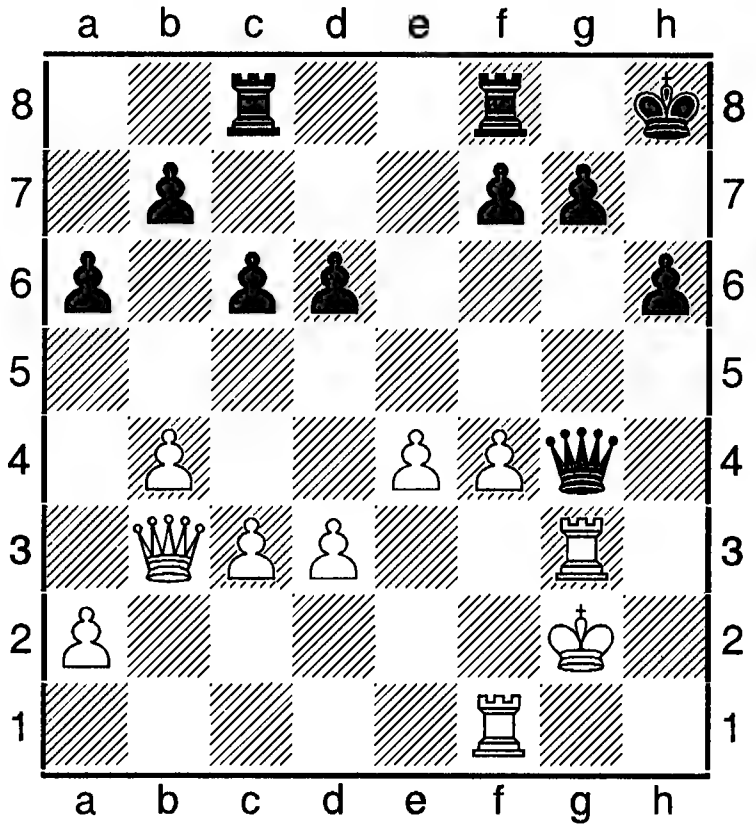

24. ...Де2+? (напрошувалося 24. ... Де6) **25.Tf2 Дh5 26.f5 b5** (можна було 26. ...Tfe8) **27.Дb2 c5** (краще 27. ... d5!) **28.Tf1 Дh4 29.f6 g6 30.Дd2 Крg8 31.Дf2 Дh5 32.Th1 Де5 33.Txh6 cb 34.Th3 Дg5+ 35.Крh2, (1-0).**

Сент-Джорджа оборона: 1.e2-e4 a7-a6

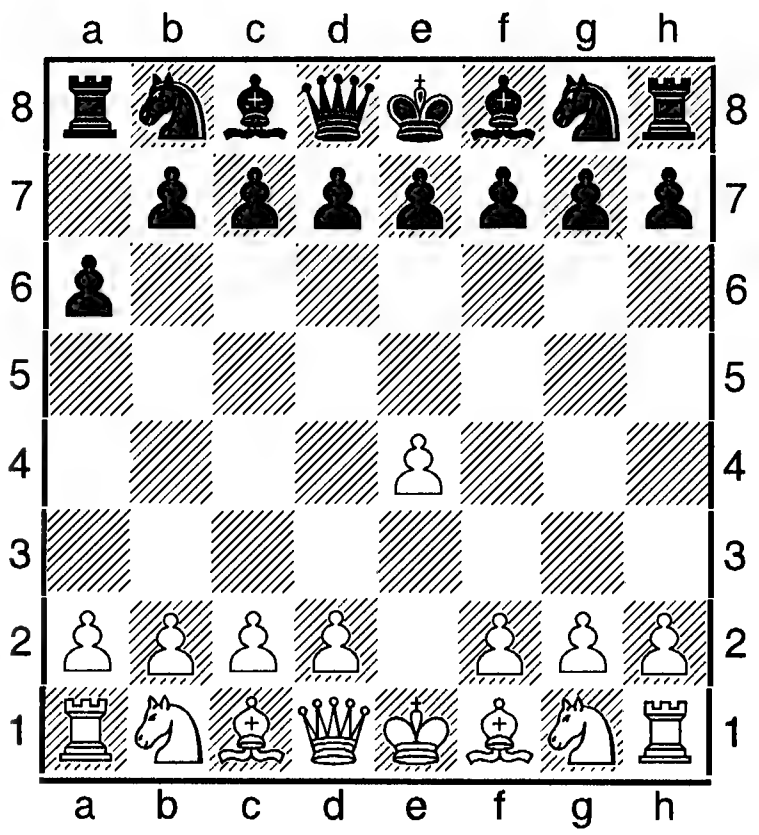

Належить до флангових дебютів. Назву запропонував шаховий теоретик, міжнар. майстер М. Калініченко за місцем т-ру, в якому вперше застосував цей варіант англійський ґросмайстер Е. Майлс 1980. Ю. Ремізов (Росія) висунув свою назву: радянський чи російський дебют або просто розширене фіанкетто з таким продовженням: **2.d2-d4 b7-b5.**

Сенчишин Ярина (нар. 03.01.1969, Львів) – українська шахістка, майстриня ФІДЕ. Ело 1998 = 2125.

Сепп (Sepp) Олав (нар. 1969) – естонський шахіст, міжнар. майстер. Ело 2012 = 2485. 4-й у списку 100 найсильніших гравців країни.

Сепс (Seps) Моніка (нар. 1986) – швейцарська шахістка, міжнар. майстриня. Ело 2012 = 2195. 3-я позиція в рейтинг-списку країни. Учасниця Всесвітньої олімпіади в складі команди Швейцарії у Ханти-Мансійську 2010, на т-рі в Білі 2004 була 6-ю.

Сербія (Республіка Сербія) – держава в Південній Європі. Столиця: Белград. До роз-

паду держави Югославія в березні 2002 входила в її склад на правах федеральної республіки. Член ФІДЕ як республіканська Шахова спілка Югославії з 1924, СФРЮ після 1948. Нині входить до складу ФІДЕ як Шахова спілка Республіки Сербія.

Шахи на територію сучасної Сербії були завезені у середньовіччі з Близького Сходу через Візантію. Про це опосередковано свідчить рукопис «Кормчої книги» - звід церковних канонів і правил, впорядкований сербським архієпископом Савою і відправлений ним київському митрополитові Кирилові другому (збірник має в собі зауваження монаха Зонари про заборону шахів).

З кінця 18-го століття шахи почали проникати до Сербії з півночі. Перша друкована праця про шахи сербсько-хорватською мовою - «Повчання про шахи» Б. Франкліна – опублікована Стефаном Живковичем-Телемахом у книзі «Благотворна муза» (Відень, 1815). Перший шаховий журнал «Каїса» появився 1896-1897 у Великому Бечкереку (сучасние Зренянин).

У другій половині 19-го сторіччя в С. виникли шахові клуби, а на початку 20-го появилися шахісти високого класу.

Після створення Королівства сербів, хорватів і словенців 1918 у Загребі був заснований ініціативний комітет, котрий очолював об'єднання місцевих шахових організацій 1920. Установчий конгрес у словенському місті Цель заснував Югославську шахову спілку 1921, президентом якої став М. Відмар. 1921-1940-х відбулося 17 югославських т-рів, переможцям яких надавалося звання майстра. Цього звання удостоїлися також сербські гравці О. Недількович 1930, П. Трифунович 1931 та інші. 1935 Б. Костич поділив 1-2-е місце з В. Пірцем на ч-ті Югославії в Белграді і здобув звання майстра країни, 1938 став чемпіоном Югославії та переможцем міжнар. т-ру в Любляні. 1936 ч-т відбувсі в Нові-Сад, де переміг В. Пірц. Сербські гравці брали участь у Всесвітніх олімпіадах в складі команди Югославії 1927 (9), 1937 (9), 1931 (4), 1935 (6). На неофіційній олімпіаді 1936 (4).

Під час національно-визвольної війни проти німецьких загарбників 1941-1945 сербські любителі шахів змагалися у підрозділах національно-визвольної армії.

У Белграді 1945 відбулася перша шахова конференція представників федеральних республік, котра затвердила прогаму розвитку шахів у федеральних республіках. 1948 були створені шахові спілки і Шахова спілка Югославії – обєднання шахових спілок республік і країв. З 1961 ШСЮ входила до Югославського союзу спортивних організацій. Основні цілі ШСЮ – організація союзних змагань (ч-тів) і участь югославських шахістів в особистих і командних т-рах ФІДЕ. Інші завдання виконувалися республіканськими і краєвими спілками.

Під патронатом ШСЮ проводився Кубок маршала Тіто, в якому часто брало участь понад 60 000 представників клубів, шкіл, заводів, профспілок. Найчастіше Кубок вигравала команда клубу з Белграда «Црвена звезда» (1966, 1969-1970, 1972-1973, 1975-1976). Серед багаторазових переможців ч-тів Югославії були сербські гравці П. Трифунович (1945, 1946, 1947, 1952, 1961), С. Гліґорич (1947, 1948, 1958, 1949, 1951, 1956-1957, 1959-1960, 1962, 1965), М. Матулович, Д. Велимирович, А. Матнович, Л. Любоєвич й інші. Із шахісток М. Лазаревич була однією з найсильніших у світі 1960-х. Вона ставала чемпіонкою Югославії 1954, 1956-1957, 1960, 1962-1963, 1975-1976, 1979, 1982). Чемпіонами і призерами Югославії були також Б. Дамянович, З. Кожул, Д. Барлов (1989; М. Марович , С. Глігорич, Д. Велимирович (1998); О. Ковачевич, М. Стоїч (2001); Д. Благоєвич, Д. Пікула, М. Павлович (2002); Ірина Чолушкина, М. Манакова, С. Максимович (1999), С. Прудникова (2001).

Популярними були жіночі змагання на честь 8 березня, котрі мали статус міжнародних і проводилися в Белграді. Шаховими містами Сербії поряд з Белградом є також Нові-Сад (організовуються міжнар. т-ри з 1972), Суботиця, Сента, Титово-Ужиця (проводяться зма-

гання з 1996). Оскільки сербський Белград був резиденцією ШСЮ, то під рубрикою «Сербія» ми розповідаємо й про діяльність цієї організації: «ШСЮ зуміла представити країну на всіх чоловічих і жіночих олімпіадах (крім 22-ї чоловічої і 7-ї жіночої). Чоловіча команда посіла 1-е місце 1950, 2-е – 1956, 1958, 1962, 1964, 1968, 1974, 3-є – 1952, 1954, 1960, 1970, 1972, 1980; жіноча: 1963 (2), 1966 (4), 1969 і 1978 (4,4). Шахісти країн Югославії вигравали високі місця на студентських олімпіадах: 1955, 1962, 1963, 1969 (2), 1956, 1960 (3). Чоловіча команда змагалася у фіналах всіх командних ч-тів Європи: 1957, 1961, 1965, 1973, 1983 (2), 1977 (3).

Проводилися змагання за листуванням. Станом на 1990 в країнах Югославії було 7 міжнар. ґросмайстрів із заочних шахів. Це М. Берта, П. Кеглевич, Ф. Брглез, Б. Вукчевич, Р. Томашевич, М. Йовчич, Й. Кондалі. Поряд з ними у змаганнях виступало 14 міжнар. майстрів. Серед переможців чоловічих ч-тів Югославії знаходимо імена Кажича (1955-1956), Йовича (1956-1957, 1959-1961, 1964-1965), 1966-1967, 1970-1971, 1974 -1975), Н. Томшича (1958-1959), Б. Ніколича (1962-1963), Кондалі (1968-1969), Кеглевича (1972-1973), Івегеша (1978-1979), І. Капича (1976-1977), 1980-1981), С. Чубрака (1982-1983).

У 19-му столітті відомими шаховими композиторами були Д. Ристич, І. Кос, Дж. Сабо та інші; на початку 20-го сторіччя – А. Уршич, І. Гросс, д-р С. Вольф, Н. Весин, Р. Браун, Йокич, 1980-х - Н. Петрович, Х. Бартолович. Команда Югославії була першою у розв'язуванні шахових композицій на ч-ті світу 1982. Із довоєнних шахових видань найбільш відоме було «Шаховски гласник» (див. «Югословенски шаховки гласник»). 1929 побачив світ підручник О. Недільковича. Після 1945 публікувалися різноманітні шахові книги, випускалися ж. «Шах» (Белград), «Шах» (Любляна) та інші. ШС Сербії видавала ж. «Мат». Відомим був Альбом ФІДЕ. Світове визнання набуло видання «Шаховски информатор», редакція якого випустила «Енциклопедію шахових дебютів» у 5-и томах та «Енциклопедію шахових закінчень» (матеріали Б. Кажича).

Після трагічних подій кінця 1990-х початку 2010-х на національному грунті багатонаціональне державне утворення Й. Б. Тіто по закінченні 2-ї Світової війни 1939-1945 під назвою «Югославія» розпалося і перестала існувати ЮШС. На її місті постали незалежні національні шахові організації у Сербії, Боснії і Герцеговині, Македонії, Словенії, Хорватії, Чорногорії, Косовому, котрі на правах суверенів влилися в міжнародну шахову організацію (ФІДЕ).

Станом на 2012 Сербська шахова спілка за кількістю висококласних шахістів посідала 16-у сходинку серед 144 національних шахових організацій світу. У країні було 100 шахістів з Ело від 2379 до 2652 (Роберт Маркус), 2633 (Іван Іванішевич), 2623 (Боян Вукович, 2611 (Бранко Дамлянович), в тому числі 44 міжнар. ґросмайстри, 44 міжнар. майстри, 6 майстрів ФІДЕ. Сильну позицію в світовому шаховому русі посідають жінки – 13-е місце. Вони мали у своїх рядах 38 шахісток з Ело від 2007 до 2573 (Олекса Стрікович), 2378 (Наташа Бойкович), 2314 (Марія Манакова), 2311 (Ана Бендерас). Нині проживає у США сербська міжнар. ґросмайстриня з 1988, яка 1991 входила до першого десятка найкращих шахісток світу, володарка Кубка Європи 2000 в складі команди «Універсал» з Белграда.

Сергєєв Володимир (нар. 01.05.1964, Київ) – український шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2009 = 2482 (Україна), 2513 (ФІДЕ). 37-а позиція в списку 100 найсильніших шахістів країни. Учасник багатьох змагань міста Києва, в тому числі: ч-т 1990 (5), 1995, 1996, 1999, 2000 (майстрів пера т-р), 2000, 2001 (1), 2001 (3-4), 2006 (2), 2007 (8). Учасник особистих ч -тів України: Алушта 1999 (17), Орджонікідзе 2001 (23). Міжнар. т-ри: Берлін 1996, 488 учасників (98); Татранські матліяри т-р, бліц (4); Татранські Зруби 2001 (2-7); Пардубирце 2001, головний т-р при 303 учасниках (7-22).

Серебряника меморіали – змагання, присвячені пам'яті кандидата в майстри спорту, судді національної категорії, заступника голови ШФ Маріуполя, який трагічно загинув 18.08.1999. Проводяться з 1999. Переможцями т-рів були: 1999, 2000 – міжнар. ґросмайстер Г. Гутман (Дніпропетровськ), 2002, 2003 – міжнар. ґросмайстер Є. Мірошниченко (Харків), 2004 – міжнар. майстер Г. Матюшин (Макіївка), 2005, 2007 – кандидат у майстри Т. Ільїн (Донецьк), 2006 – кандидат у майстри А. Головань (Маріуполь), 2008 – міжнар. ґросмайстриня Г. Затонських , 2009 – кандидат у майстри А. Приходько; 2010 – Є. Мірошниченко.

Середина гри (мітельшпіль) – наступна за дебютом стадія шахової партії, у якій зазвичай відбуваються головні події. С. г. настає тоді, коли партнери завершують розиток (мобілізацію) своїх фігур і починають активні дії. Ця складова шахової партії настає приблизно через 12-15 ходів після її початку. Розташування пішаків, розвиток фігур у дебюті підпорядковують загальному плану гри саме в С. г. Нагальна атака на короля суперника можлива лише у виняткових випадках, коли партнер ще не встиг розвинути свої сили, чи допустив помилки, які дозволяють атакувати його стан. У середині гри часто приступають до маневрів, щоб поліпшити розташування своїх фігур та пішаків, захопити простір, підготувати хороший грунт для пішакового прориву тощо. В обопільно гострих позиціях виграє той з партнерів, хто зуміє швидше зруйнувати оборонні редути короля суперника та швидше створить йому загрози. При вираші матеріалу сильніша сторона намагається спростити позицію обміном фігурами, щоб потім реалізувати матеріальну перевагу. Протилежна сторона навпаки намагається ускладнити гру, щоб за допомогою тактичних прийомів відіграти втрачене чи організувати атаку на тій ділянці шахівниці, де перебуває король і тому подібне. Щоб захопити чи перехопити ініціативу чи здійснити прорив на певній ділянці шахівниці, шахісти часто жертвують матеріалом: пішаками, й інколи фігурами. Ефективними тактичними прийомами є подвійний удар чи комбінований напад. Один з типових способів створення слабких місць в розташуванні суперника – це атака пішакової меншості.

Найповільніше розвивається теорія середини гри і то в основному з класифікації різноманітних позицій, аналізу типових комбінацій і прийомів комбінаційної чи позиційної гри. Це пояснюється тим, що в середні гри появляється назчисленна лавина різноманітних продовжень і варіантів, які не піддаються охопленню їх розумом через обмежені людські можливості. Тому в таких випадках шахісти діють інтуїтивно, але на основі накопиченого досвіду. Нині майстри і шахісти-аматори при підготовці до відповідальних змагань використовують сильні комп'ютерні програми для намічення стратегічних планів з певних дебютних побудов.

У минулому розвитку розуміння С. г. сприяли Даміано, Дж. Греко. Ф. Філідор на початку 19 століття запропонував новий підхід до вивчення С. г, який наприкінці 19 соліття був перетворений Стейницем і його послідовниками Е. Ласкером і З. Таррашем в струнку теорію позиційної гри. У 20 столітті А. Німцович працював над удосконаленням прийомів позиційної гри, Р. Шпільман – над теорією жертви, М. Ейве – опрацьовував проблеми С. г. Розвиток прийомів ведення С. г., поглибленню їх розуміння сприяють усі провідні шахісти світу. На основі цих надбань сконструйовані суперкомп'ютери, шахові програми, які полегшують працю шахістів, тренерів.

Література: Ласкер Е., Шахова стратегія. Досвід вивчення середини гри, пер. з нім., М., 1924; Зноско-Боровський Є. А., Теорія середини гри, М., 1925; Романовський П. О., Мітельшпіль. Комбінація і план шахової партії. Практичне керівництво, Л., 1929; його ж , Мітельшпіль. План., М., 1960, його ж , Мітельшпіль. Комбінація, М., 1963; Тарраш

З., Що повинен знати кожен про мітельшпіль. (Типові комбінації та атаки) в пер. з нім., Л.-М., 1932; Ейве М., Уроки шахової гри, пер. з голл. російською, Л.-М., 1935; його ж, Стратегія і тактика (в шаховій грі), пер. з голл. російською, М.-Л., 1937; Шпільман Р., Теорія жертви. Передумови, цілі і способи жертв, пер. з нім. рос., М.-Л., 1936;Лисицин Г. М., Стратегія і тактика шахів, (2-е вид.), М., 1958; Суетин О. С., Середина гри в шаховій партії, Мінськ, 1961; його ж, Динаміка мітельшпілю, Красноярськ, 1979; його ж, Дебют і мітельшпіль, Мінськ, 1980; Сокольський О. П., Шахова партія в її розвитку, Мінськ, 1966; Юдович М. М., План в шаховій пратії, М., 1982; Бондаревський І. З., Комбінації в мітельшпілі, 2-е вид., М. 1982 (усі-російською). Для практичного застосування можна використовувати бази даних комп'ютерних програм «Рибка», «Джуніор», «Гудіні», різні версії програми «Фрітц», зокрема «Фрітц-11» та інші.

Сереш (Seresh) Лайош (нар.1973) – угорський шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2012 = 2471. 43-я позиція в національному ретинг-списку. На т-рі в Єгерське 1996 виграв 2-е місце.

Серійна задача Молдона-Кайо – твір кооперативного ретроградного аналізу, у якому позиція, котра виникає після кожного серійного ходу, розглядається без зіграних ходів розв'язку. Кожна позиція, яка виникає на шахівниці, повинна мати свою так звану несерійну легальність (начебто з самого початку партії білі і чорні ходили почергово). Така передісторія впливає на можливість появи особливих ходів. Забороненно робити хід, котрий призводить до нелегальної позиції чи такої, у якій за протилежну сторону неможливо виявити останній хід.

О. Фролкін, С. Комаров, Die Schwalbe, 1992.
Білі: Крe1, Кc4, пп c2, g2 (4); **чорні:** Крe8, Дh7, Та8, Th8, Cf4, Cf5, Кc3, Кe6, пп b2, e3, e4, f6, g3, g4, g6, g7 (16).

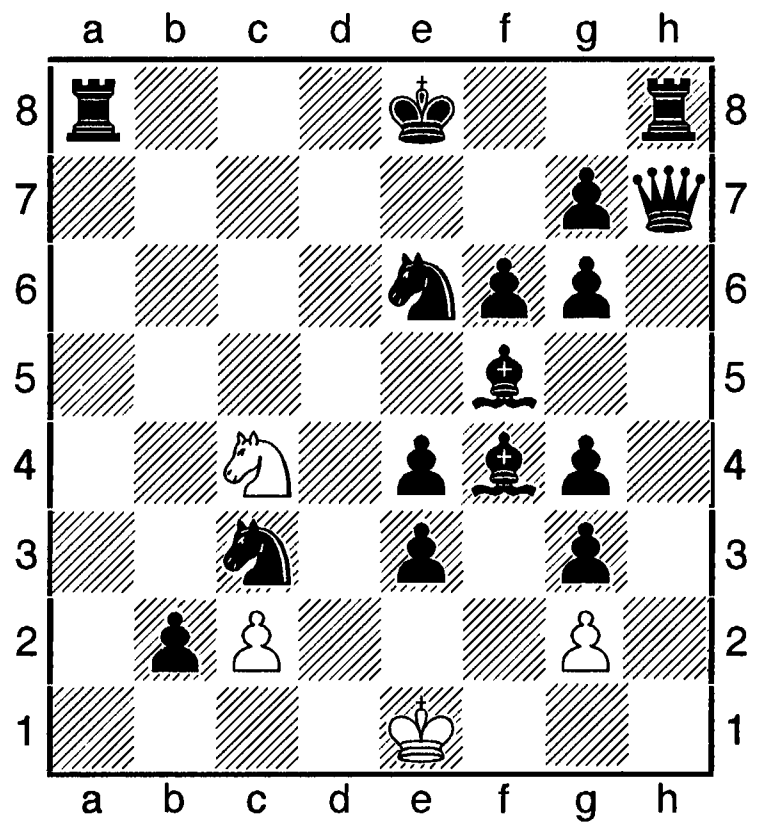

Кооперативний мат за 5 ходів.
b) Кc4 – g5; а) чорні пішаки збивали 12 разів, ретробаланс білих закритий. Білий пішак «а» пертворювався на а8, а білий пішак «h» - на h8. Отже, в позиції на діаграмі обидві рокіровки нелегальні. В а) розв'язує **1.b1К!** (своєрідна легалізація довгої рокіровки, тому що тепер чорні пішаки «а» і «b» могли перетворюватися на а1 (білий пішак «b» - на b8), а Та8 на пересувалася. Далі: 2. 0-0-0-0! 3.Cb8 4.Кc7 5.Cd7 Кd6 **#. b) розв'язує 1.b1С! 2.Сxc2!** (саме після цього ходу одна з чорних рокіровок легалізується, хоча невідомо яка ж саме) **3.0-0!** (згідно з приписами постфактумної логіки легалізація саме короткої рокіровки) **4.Крh8 5.Тg8 Кf7 #.**
Література: Словарь терминов шахматной композиции (составитель М. Б. Басистый), К., 2004.

Серійний кооперативний ретропат – в неортодоксальній композиції ретрозадача з завданням, яке передбачає виконання однією зі сторін серії ходів, котрі для неї ж завершуються ретропатом.

Серійні композиції – задачі, у яких всі ходи розв'язку, без винятку чи за винятком останнього ходу, виконує тільки одна сторона; друга ж може робити лише останній, який завершує гру, хід. Під час серії ходів, за винятком останнього, шахи обом королям

не допускаються. Умовне позначення таких композицій – **Ser.** І далі подається завдання.

Види серійних композицій.

1). Серійниі мати (пати) – такі, в яких ходять тільки білі, котрі дають мат чи роблять пат (Ser. # n; Ser. = n).

2). Серійні кооперативні мати (пати) – ті, у яких починають і весь час ходять чорні, білі ж роблять останній хід, котрим дають мат чи патують (Ser.H # n; Ser H = n).

3). Серійні зворотні мати (пати) – ті, в яких починають і весь час ходять білі, чорні ж роблять останній хід, котрим дають мат (пат) (Ser. S # n; Ser. S = n).

4). Серійні рефлексні мати – ті, в яких починають і весь час ходять білі, змушуючи чорних рефлекторно дати мат білим своїм останнім ходом (Ser. R # n).

5). Серійні кооперативно - зворотні мати (пати) – такі, в яких весь час кооперативно ходять чорні, а останнім ходом білі спонукають чорних дати їм мат (пат) (Ser. HS # / =).

Серпер (Serper) Григорій Юрійович (нар. 14.09.1969, Ташкент) – шахіст США, майстер спорту СРСР, з 1986, міжнар. майстер (1988), ґросмайтер з 1992. Ело 2014 = 2522. У шахи грає з 6 років. Грати навчив дідусь. З 1985 продовжив навчання у Московській шаховій школі Ботвинника-Каспарова. 1992 брав участь у Всесвітній шаховій олімпіаді в складі команди Узбекистану. З 1996 – у США. 1999 був першим на Всесвітньому відкритому ч-ті, 1996 став фіналістом ч-ту США (переміг у півфіналі А. Єрмолинського, програв Б. Гулько у фіналі).

Сетураман (Seturaman) Шаямалі (нар. 1993) – індійський шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2012 = 2529. 13-й у рейтинговому списку країни. Учасник міжнар. т-ру «Юні зірки світу» в Кіріші 2010 (2).

Се Цзюнь (Se Tziun) (нар. 30.10.1970, Пекін) – китайська шахістка, міжнар. ґросмайстриня, ґросмайстер серед чоловіків з 1993. Максимальне Ело 2574 (січень 2008). 7-а в шаховій історії чемпіонка світу серед жінок з 1991 по 1996 і 1999-2001. Заслужений тренер і міжнар. арбітр ФІДЕ з 2004. Тільки їй та ще Є. Биковій вдавалося після перерви повертати собі світову шахову корону.

Навчилася грати до 6 років, а в 6 брала участь в змаганнях. 10-річною стала чемпіонкою Китаю серед дівчаток. Згідно з постановою уряду розпочала змагання в міжнар. т-рах. 1991 Се Цзюнь вперше виграла жіночий ч-т світу, перемігши Майю Чибурданідзе з рах. 8,5 на 6,5. 1993 з успіхом захистила титул в іграх з Наною Йоселіані з рахунком 8,5 на 2,5. Тоді ж стала ґросмайстринею. Втратила звання чемпіонки світу 1996, програвши Ж. Полгар з рах. 8,5 на 4,5 (див. «Полгар Жужа – Се Цзюнь матч на першість світу»). 1999 повернула звання, обігравши Алісу Галлямову з рах. 8,5 на 6,5, після того, як ФІДЕ позбавила Ж. Полгар цього титулу. 2000 ФІДЕ поміняла формат ч-ту світу на систему змагань з вибуттям, і Се Цзюнь виграла завершальну зустріч з китайською шахісткою Цінь-Каньїн з рез-том 2,5 на 1,5, ставши таким чином першою шахісткою, ктора виграла звання чемпіонки світу за нокаут-системою.

Грає в офіційних змаганнях лише зрідка. Останні 4 партії після довготривалої перерви зіграла на початку 2008, щоб зберегти рейтинг (див. також ст. «Цзюнь Се»).

Сигурьонссон (Sigurionsson) Гудмундур (нар. 25.09. 1947, Рейк'явік) – ісландський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 1975. Юрист. Чемпіон країни 1965, 1968, 1972. Учасник багатьох олімпіад в складі команди Ісландії з 1966. Найкращі рез-ти в міжнар. т-рах: Рейк'явік 1970 (1), 1984 (3-4); Чикаго 1973 (2); Осло 1974 (4);

Гаусдал 1974 (1); Сан-Феліу 1974 (1-2); Гастингс 1974-1975 (2-3); Сьєнфуегос 1976 (2-3); Оренсе 1976 (1-3); Нью-Йорк 1977 (3-4); Есб'єрг 1978 (2); Шієн 1978 (1); Брайтон 1982 (1-3); Раннерс 1982, зон. т-р ФІДЕ (3); Порц 1983-1984 (2-4); Гаусдал 1984, 54 учасники (3-7); Боргарнес 1985 (4 -5).

Сизоненко Віктор (Кривий Ріг) – український проблеміст, майстер ФІДЕ з 2001. Срібний призер ч-ту світу із складання шахових композицій 2001-2004 в складі команди України. Учасник ч-тів України зі складання ШК в складі команди Кривого Рога: 10-й (2-е командне місце), 12-й (6); особисті: 9-й 1981-1982 (8-е місце з розділу етюдів, триходові задачі – 8, двоходові – 7), 10-й 1983-1984 (9-10-е – етюди), 11-й 1985-1986 (багатоходові задачі – 6).

В. Сизоненко, «Проблеміст України», 2012. 4-й похвальний відгук.

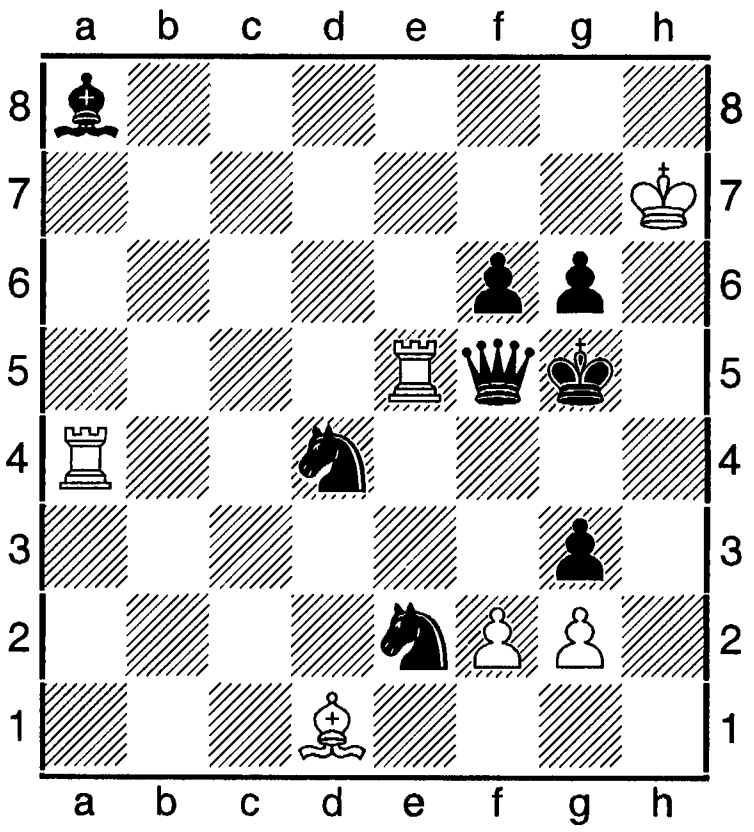

H # 2 4 Sol 6+8

1) 1.Kpf4 Txf5+ 2.Kpe4 Cc2++, **2)** 1.Kpg4 Td5 2.Дc8 Taxd4++, **3)** 1.Kf4 Txd4 2.Kh5 Tg4++, **4)** 1.Kf3 Cxe2 2.Kh4 f4++.

Силові шахи – у відповідь на хід чорних робиться серія ходів білих, кількість яких дорівнює довжині ходу чорних. Довжина пересування на одне поле, як по ортоналі, так і по вертикалі, дорівнює одиниці; довжина ходу коня також рівна одиниці.

Сильний пункт – поле, яке перебуває під постійним контролем однієї зі сторін і може використовуватися для створення стратегіч-них чи тактичних загроз позиції суперника. Сильний пункт для одного партнера вод-ночас є слабким для другого, як це було в партії А. Рубінштейна з Г. Сальве (чорні), зіграної 1908 у Лодзі.

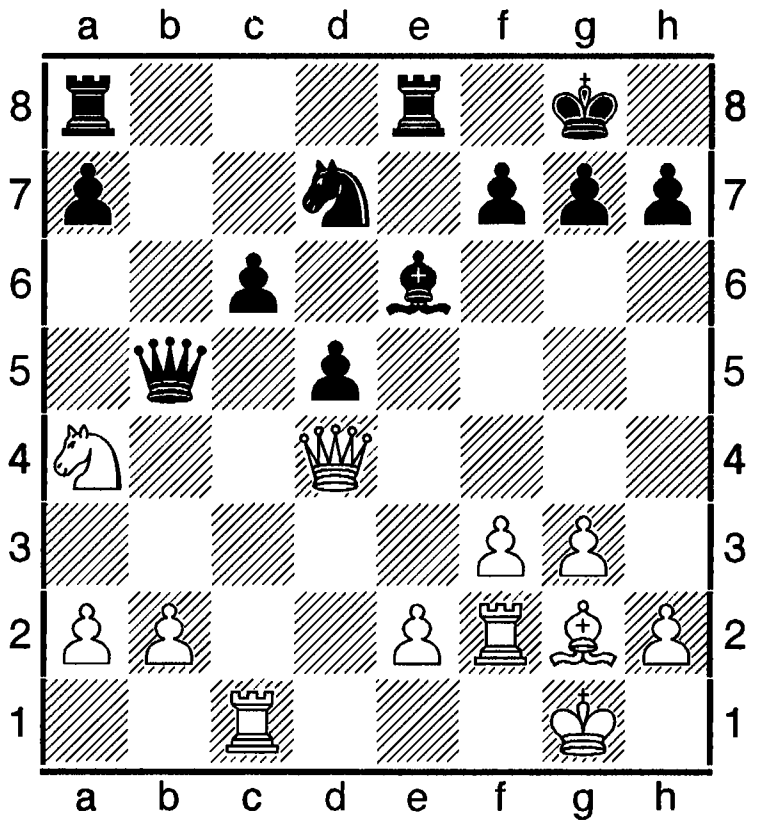

У позиції чорних слабким є пішак **c6** через те, що його неможливо оборонити за допомогою інших пішаків. Тому білі перш за все повинні позбавити цього пішака можливості пересуватися, заблокувавши його та, перетворивши поле c5 в сильний пункт, спробувати виграти за допомогою своїх фігур: **1.Cf1! Tec8 2.e3 Дb7 3.Kc5 Kxc5 4.Txc5** (білі здійснили задум) **Tc7 5.Tfc2 Дb6 6.b4 a6 7.Ta5 Tb8 8.11.Дc5** з виграшем.

Симагин (Simagin) Володимир Павлович (21.06.1919, Москва, - 25.09.1968, Кисловодськ) – російський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 1962. Тренер А. Котова (1950) і В. Смислова (1953). Шаховий теоретик і журналіст. Перших успіхів досяг на всесоюзному т-рі кандидатів у майстри 1940 (3). Накращі рез-ти в ч-тах Москви: 1946 (2), 1947 (1-3), 1951 (3), 1952 (2-4), 1953 (2-3), 1956 (1-2), 1958 92), 1959 (1). Чемпіон ДСТ «Спартак» 1946 і 1947. Всеросійський т-р, присвячений пам'яті М. Чигорина 1951 (4). Учасник 7 ч-тів СРСР, Найкращий рез-т 1961 (9-10). Переможець командних ч-тів СРСР

1948 (у складі команди Москви), 1954 (в складі команди ДСТ «Спартак»). Чемпіонати ЦШК СРСР: 1959 (1), 1962 (1-2). Найкращі рез-ти в міжнар. т-рах: Мароці м-л 1961 (4-7); Сараєво 1963 (2-5); Цінновиць 1965 (1-2); Кечкемет 1966 (6); Варна 1966 (1); Сочі 1967 (1-5); Поляниця-Здруй 1968 (3-5).

В. Симагин – Т. Петросян. Москва, 1956.

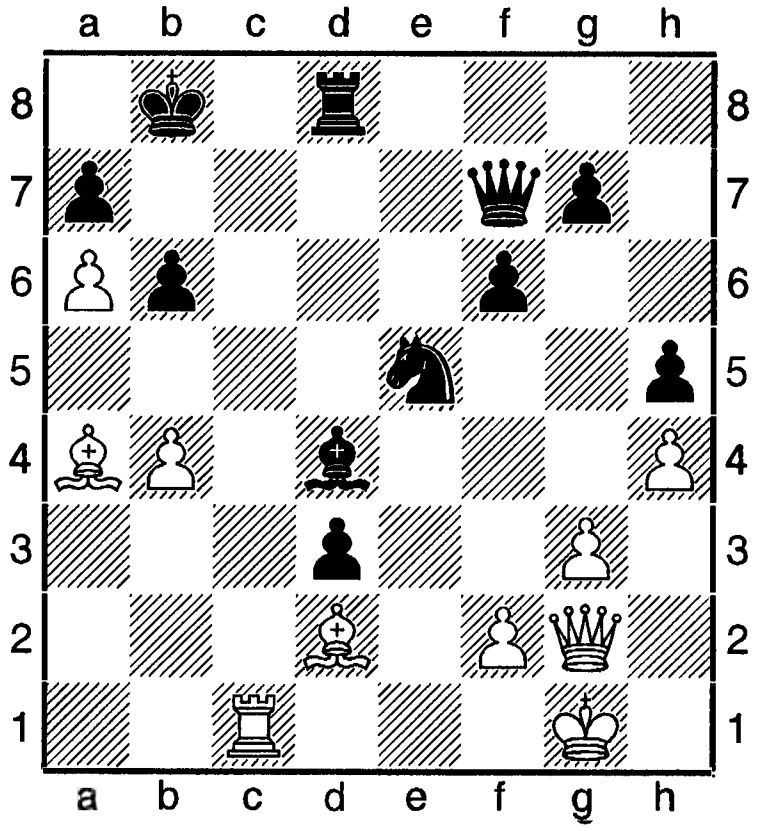

34.Сb3 Де7 35.Сf4 b5 36.Дс6 Дd7 37.Де4 Сb6 38.Td1 Te8 39.Txd3 Дс8 40.Сf7 Te7 41.Сxh5 Дс4 42.Дh7 Крс7 43.Td2 Дxb4 44.Дg8 Td7 45.Tc2+ Сс5 46.Да8 Крd6 47.Td2+ Сd4 48.Се3 Крe6 49.Де8+ Крf5 50.g4+ Крe4 51.Да8+ Td5 52.Txd4+, (1-0).

Грав у ч-тах СРСР за листуванням: 1948-1951 (2-4), 1963-1964 (1), 1965-1966 (2).

Література: В. Симагин, Найкращі партії, М., 1963; його ж, «2-а першість СРСР з шахів»; С. Воронков (упорядник), В. Симагин, М., 1981 (російською).

Симанцев Михайло (нар. 01.11.1978, Харків) – український шахіст, міжнар. ґросмайстер з 2010. Ело 2007 = 2518. 44-а позиція в рейтинг - списку Шахової федерації України. Учасник багатьох змагань, в тому числі: Родатичі 2006 (3-9); Харків 2009, АШ (2); Харків 2010, АШ (4).

Символічна задача (етюд) – особливий жанр шахової композиції, в якій позиція чи своєрідність руху фігур у процесі розв'язку відображає яку-небудь подію чи іншу оказію. Походить від грецького «simbolon» - знак, пізнавальна прикмета.

Симетричний розвиток фігур – тотожний розвиток фігур на початку гри в обох суперників. Бездумне копіювання ходів однією зі сторін призводить до негативних наслідків.

Симетрії тема – у ретрокомпозиції тема з КДП: діаграмна позиція задачі симетрична відносно центра шахівниці чи горизонтальної осі симетрії шахівниці (тобто лінії, котра проходить між 4-ю і 5-ю горизонталями); зазвичай сукупність ходів чорних і білих в такій КДП можна розчленувати на симетричні пари опріч довгої і кортокої рокіровок.

Симетрія (від грец. symmetria – сумірність) – термін шахової композиції для позначення розташування фігур по обидва боки якої-небудь уявної осі, так що одна сторона тотожна другій за рисунком, грою, матовими ситуаціями.

Симонян (Simonyan) Грайр Рубенович (нар. 08.01.1991) – вірменський шахіст, міжнар. майстер з 2007, ґросмайстер з 2009. Ело 2014 = 2454. Учасник змагань: Абу-дабі 2009 (1); Дагомис 2009 (6,5 очок з 8); Алушта 2011, клубний ч-т України (4,5 очок з 9); Джермук 2011, м-л К. Асряна (5,5 очок з 9); Варшавва 2011 (6 з 9); Будапешт 2011 (4,5 з 9); Каджаран, ч-т Вірменії, 1-а ліга (8,5 очок з 9); Будапешт 2011 (5, з 9); Єреван 2012, 73-й ч-т Вірменії, вища ліга (3,5 з 9); Будапешт 2012 (6,5 з 9); Золоті піски 2012 (5,5 з 9); Джермук 2012, м-л Асряна (5,5 з 9); Горіс 2012, 73-й ч-т Вірменії, вища ліга (6,5 очок з 9).

Синицина меморіали – міжнародні командно-особисті шахові змагання серед юнаків і дівчат до 14 років, присвячені пам'яті директора дитячо-юнацької спортивної школи №9 міста Дніпропетровська О. В. Синицина (жовтень, 2001). Проводяться з 2002. Це найбільші юніорські зма-

гання Дніпропетровської області. Є кузнею шахових талантів краю. Так, переможець 2-х попередніх т-рів до 2005, 2-разовий чемпіон області Д. Кононенко став міжнар. майстром. С. Москалець теж двічі була переможницею т-ру і тричі вигравала звання чемпіонки Дніпропетров-щини. Заходи є традиційними і організо-вуються щороку.

2005. Грудень. Масовий т-р за швейцарською системою. 1. Мариця Цирульник - 8,5 очок з 9; 2. А. Філоненко, 3. Анастасія Полівода – по 7.

2006. Квітень. Кваліфікаційний т-р з нормою міжнар. майстра.11 учасників з 4 країн. 1-2. Д. Максимов, С. Ведмедюк (Молдова) – по 7,5 очок; 3. М. Оленін (Росія) – 6,5; 4. Є. Платонов (Росія) – 6; 5. Є. Шарапов – 5,5; 6. С. Москалець – 4,5; 7-8. К. Філоненко, М. Алявдин (Білорусь) по 4; 9-10. А. Князев, К. Ступак (Білорусь) – по 3,5; 11. Д. Орлянська – 2,5.

2006. Грудень. 76 юнаків і дівчат. 9 турів. 1. Марко Цирульник – 9 очок; 2-4. О. Євстифеєв, М. Борисенко – по 7. У коловому т-рі при 12 учасниках була встановлена норма майстра спорту України. Найкращі рез-ти: 1. Д. Максимов – 8,5 очок; 2. К. Філоненко – 8 (виконав норму нм); 3. І. Коваленко – 7,5. У командному т-рі (склад: 3 шахісти і 1 шахістка) при 14 команд 1-е місце виграла СДЮШОР №9 «Дніпро» з Дніпропетровська.

2007. Квітень. Міжнар. т-р. 12 учасників. Норма міжнар. майстра – 8 очок з 11. Підсумки: 1-2. Д. Максимов, І. Коваленко – по 8,5 очок; 3. С. Ведмедюк (Молдова) – 7,5; 4. Р. Хаєцький – 7,5; 5-8. О. Володин (Естонія), М. Оленін (Росія), Світлана Москалець, О. Кравченко – по 5; 9. С. Хачатарян – 4,5; 10-11. Ю. Каюмов (Росія), Вікторія Ні (Латвія) – по 3,5; 12. О. Коваленко – 2. У командному т-рі (18 дружин з 5 країн) 1-е місце здобула РЦОП з Мінська - 28 очок; 2.СДЮШОР №9 – 26,5; 3. СДЮШОР №9 (друга)- 22.

2010. Травень. Командний т-р юнаків до 14 років. 1. ДЮСШ №1 з Донецька; 2. СДЮШОР №1 (Мінськ»; 3. ДЮСШ №9 (Дніпропетровськ); СДЮШОР №4 (Луганськ); 5. ДЮСШ №9-2» (Дніпропетровськ); 5. Команда з м. Орла (Росія).

Синтез (від грец.syntesis – з'єднання) – у задачній шаховій композиції поєднання ідей, тем (див. «Тріада», «Синтетичний стиль» «Синтез ідей, тем»).

Синтез ідей, тем – поєднання двох чи кількох тематичних ідей, тем для створення композиції зі складнішим змістом. Є чотири основні типи С. і.: це синтез засобом хибного сліду, чорно-білий, паралельний і послідовний.

В. Чепіжний, «Шахи в СРСР» («Шахмати в СССР»), 1978.

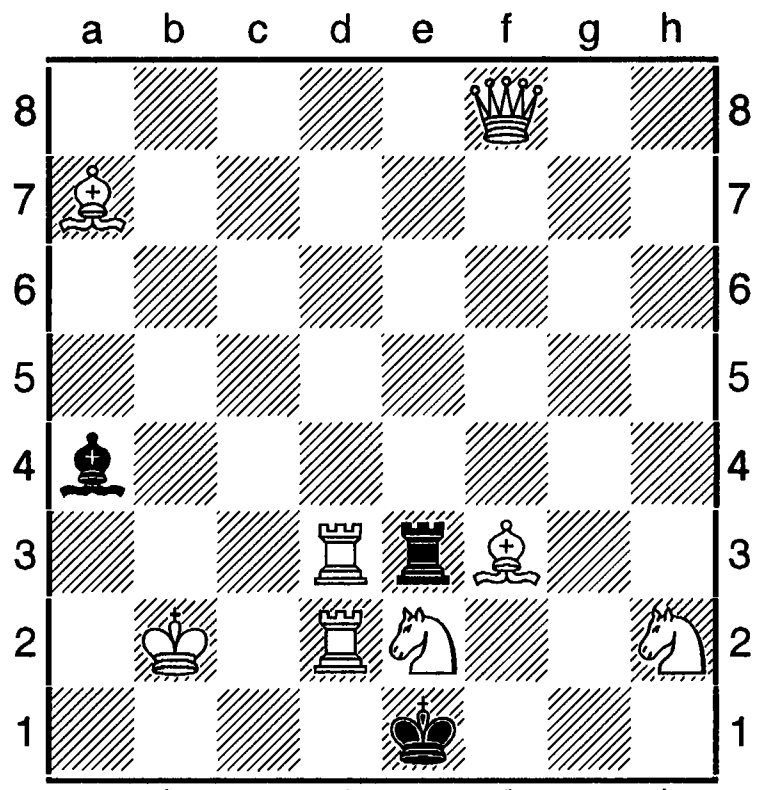

 # 2 **8+3**

1.Дb4 загроза **2.Дh4++, 1. ... Te4 2.Td1++, 1. ... Txf3 2.Tc2++, 1. ... TXd3 2.Txd3++, 1. ... Txe2 2.Txe2++** - синтез чорно-білий.

Синтез хибного сліду – в шаховій композиції один з різновидів синтезу ідей: запровадження в механізмі задачі одного чи кількох хибних слідів з різними тактичними ідеями.

Синтетичний стиль – шахове завдання, яке передбачає відновлення позиції на основі її розв'язку. В деяких випадках у розв'язуванні С. з. появляються елементи

ретроаналізу.

Синтетичний стиль (стратегічне комбінування) – у триходовій задачі певний спосіб комбінування, заснований на поєднанні різних ідей, напрямків, стилів і жанрів в єдине ціле, що виражається авторським задумом. Термін вперше висвітлений Ігорем Агаповим у ст. «Синтетичний стиль» в ж. «Проблеміст України», №1(35), 2013. У ній він розгядає такі види синтезу: 1) тактичних ідей; 2) ідей і тем; 3) напрямків; 4) стилів; 5) жанрів.

Сирия (Сирійська Арабська Республіка) – держава в Південно-Західній Азії. Столиця-Дамаск. Член ФІДЕ. Шахи в С. були популярними здавна. Вочевидь ця країна була однією з тих, через які вони проникали до Європи. Перший відомий сирійський майстер шахів і проблеміст з міста Халеб (Алеппо) Пилип Стамма (початок і сер. 18 ст.) відіграв значну роль у розвитку європейських шахів (див. ст. «Стамма»). Відомий твір на шахову тематику «Гакраб» («Війна») Я. Ейхенбаума, виданий 1847 в Одесі, теж походить з Сирії (див. ст. «Одеська область»).

Станом на 2012 Сирійська шахова федерація мала в своїх рядах 9 жінок-шахісток з рейтингом від 1600 одиниць Ело до 1993 та 85 гравців з рейтингом від 1992 одиниць Ело до 2362 (в Імада Гаккі), 2349 (в Саміра Мугаммада), 2322 (в Джвара Бакра), 2306 (в Саті Гусарі), у тому числі 2 міжнар. майстри (Гусарі, Гаккі), 9 майстрів ФІДЕ.

Сирота Анатолій Вікторович (нар. 22.07.1956, Кривий Ріг Дніпропетровської області) – український шахіст, двічі бронзовий призер ч-тів України 1985, 1998, чемпіон України із заочних шахів 1986, член збірної команди України 1988-1992. За листуванням почав грати з 1974. З 1992 проживає в Мельбурні (Австралія).

Сирота – фігура в казкових шахах. До атаки її супротивною фігурою є нерухомою, а при нападі фігури супротивної сторони набирає її якостей (на час атаки), діючи на супротивні фігури і передаючи набуті якості сироті протилежного кольору. Контак короля й С. є неможливим.

Система (від грец. systema – утворення, складення) – одне з головних відгалужень в дебюті. Наприклад, система Болеславського у сицилійській обороні (див. ст. «Сицилійська оборона»).

Система змагань (від систематизувати; франц. – systematiser, від грец. systema – розподіляти у визначеному порядку і зв'язку частин чого-небудь; діяти в певній послідов-ності) – порядок проведення шахового змагання (турніру, матчу, матч-турніру) осо-бистого чи командного. Вибір С. з. Залежить від кількості учасників, строків проведення, мети і завдань. Найвідоміші з них:

1). Колова – всі учасники (команди) грають одні з одними почергово у порядку, визначеним за таблицями. У порівнянні з іншими системами відзначаються мінімальним впливом випадковостей на рез-т змагання.

2). Швейцарська, або система за жеребкуванням. Відбувається за будь-якої кількості гравців (команд) в обмежений строк. Опра-цьована для змагань Швейцарської шахової спілки (звідси й назва). Шаховий кодекс України пропонує організацію змагань в 5-9 турів при 18-30 учасниках, 9-12 – при 30-50, 11-15 – за кількості учасників понад 50. Для компонування пар перед початком кожного туру робиться жеребкування. У кожному турі грають учасники з однаковою чи майже однаковою кількістю очок, повторні ігри не проводяться та гра одним і тим же кольором понад два рази підряд забороняється. Під час підбиття підсумків при однаковій кількості очок в двох чи більше учасників для визначення місць найчастіше використовується система коефіцієнтів Бухгольця (див. ст. «Система

коефіцієнтів»).

3). Олімпійська – вибуття учасника чи команди з подальших змагань після програшу партії (матчу) чи після втрати певної кількості очок в особистих змаганнях. За нічийного рез-ту партія (матч) переграється чи той, хто грав білими вибуває (можливе також жеребкування); особиста зустріч зазвичай грається до кінця, підсумок командного матчу вирішують коефіцієнти, за використання яких перевага надається очкам, набраним за більш високими шахівницями. Колір фігур спочатку визначається жеребкуванням, потім чергується.

4). Шевенінгенська (Схевенінгенська) – половина учасників однієї команди чи групи грає почергово з іншими. Вперше застосо-вана у Шевенінгені (Схевенінгені) 1923. Звідси й назва. За нявності двох команд рез-т командного матчу визначається сумою очок, набраних учасниками кожної команди. Застосовується для тренувальних змагань між молодими і досвідченими шахістами, а також під час міжнар. командних ігор.

5). Система Сіллі – розташування учасників змагань в турнірній таблиці перед змаганням згідно жеребкування чи у відповідності з їх кваліфікацією. Запропонована італійським шахістом А. Сіллі . Звідси й назва. Всі учасники грають однакову кількість партій. Застосовується під час масових змагань за листуванням.

6). Матчів – ігри між двома шахістами чи командами. Наприклад, матчі па першість світу серед чоловіків і жінок та інші.

7). Матч-турніри – змагання, в яких обмежена кількість учасників чи команд змагається між собою за системою кола в кілька турів. Наприклад, матч-турнір на першість світу 1948.

8). Змішана – коли в одному змаганні застосовується кілька систем. Наприклад, перший етап відбувається за олімпійською чи швейцарською системою, а завершальний - за системою кола.

Система коефіцієнтів (система і коефіцієнт; див.) – метод порівняння результатів двох чи кількох учасників змагання, котрі набрали однакову кількість очок. Якщо регламент т-ру не передбачає додаткового змагання чи іншого методу визначення місць (рез-т особистої зустрічі, більшої кількості виграшів тощо), то може застосовуватися С. к. Найбільш поширеним методом визначення рез-тів у змаганнях за коловою системю є методики англійського шахіста У. Зонненберга та І. Бергера (1866) з їх різновидами, а для змагань за швейцарською системою – С. к. німецького шахіста Б. Бухгольця (1932). При використанні системи Зонненборга-Бергера порівнюють коефіцієнти учасників, які визначаються сумою очок партнерів, в яких вони виграли, і половиною очок суперників, з якими зіграли внічию. За системою Бухгольця коефіцієнт учасників вираховується за тою ж методикою, що і за системою Зоннен-борна-Бергера, враховуючи рез-ти тих гравців, з якими грав той чи інший шахіст.

Простішим і зручнішим є метод вирахунку коефіцієнтів В. Дворковича і Т. Шмульяна (1960). Він робиться із вичленень з суми очок партнерів, у яких даний учасник виграв, суми очок тих, котрим програв. Наприклад, на т-рі претендентів в Монпельє 1985 1-3-є місця поділили А. Юсупов, Р. Ваганян, О. Соколов – по 9 очок з 15. Вирахунок коефіцієнтів показав: Юсупов + 9 (від Соколова), + 8,5 (від Б. Спаського), + 6,5 (від З. Ріблі), + 6 (від Х. Ногейраса) – 9 (від Ваганяна) = 21; Ваганян + 9 (від Юсупова), + 7 (від Л. Портиша), + 6,5 (від В. Корчного), + 6 (від Ногейраса), + 5 (від К. Спраггетта), - 8,5 (від Я. Тіммана),- 8 (від Спаського) = 17; Соколов + 7, 5 (від В. Смислова), + 7 (від Портиша) + 6, 5 (від Корчного), + 6,5 (від Ріблі), + 5 (від Спраггетта) – 9 (від Юсупова), - 8 (від Спаського) – 15,5. За вирахунком коефіцієнтів методом Зоннен-борга-Бергера довелося б додавати 14 цифр у Юсупова і по 13 – у Ваганяна і Соколова. Ще й при цьому треба було б ділити

на половини (у випадку нічиїх з відповідними партнерами).

Література: ШЕС за ред. А. Карпова, М., 1990.

Систематична жертва (від систематичний; грец. sistematicos – 1) той, що утворює певну систему; побудований за певним планом; спирається на певну систему; строго послідовний, планомірний; 2) постійний, регулярний) – у позиції багаторазова жертва фігурою чи фігурами задля досягнення певної мети.

Систематичний рух (від систематичний) – у шаховій композиції гра різних фігур (багатоходова задача чи етюд) з періодичним повтореннями графіки рисунка розташування і однорідними вмотивуваннями їх взаємодії.

К. Пельц, «Тигоднік ілюстровіни», 1922.

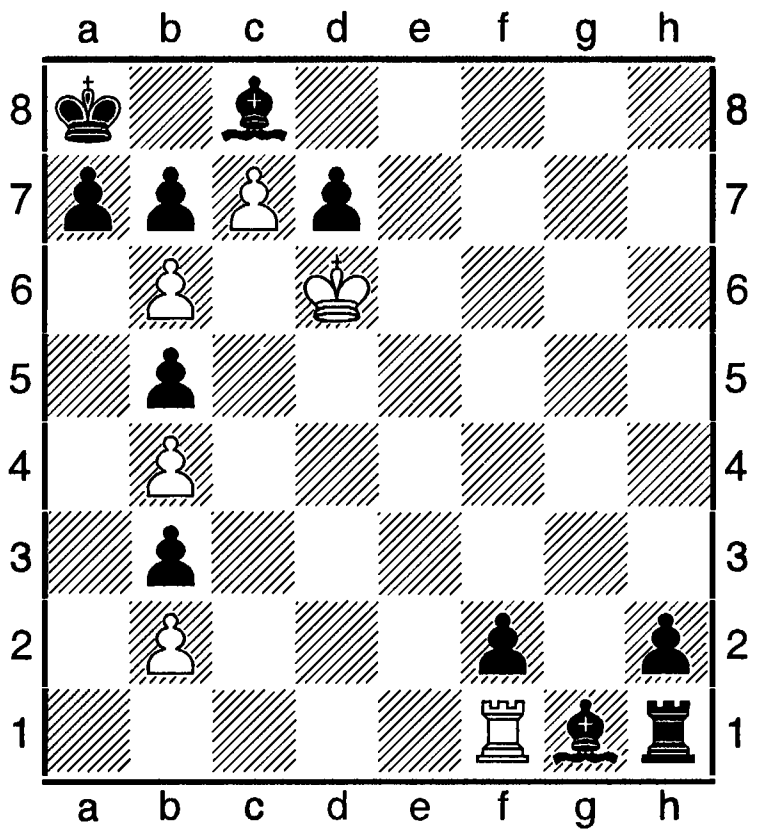

 # 7 **6+11**

1.Ta1 a6 2.Tf1 a5 3.Ta1 a4 4.Tf1 a3 5.Ta1 a2 6.Tf1 a1 7.TXa1++.

Систематичні ідеї (від система та ідея – форма відображення шляхом мислительної діяльності явищ об'єктивної реальності) – у шаховій композиції (задачі, етюді) повторення ідеї, ходу, манвру чи позиції, які не посилюють їх виразність, а є самоціллю, основою авторського задуму. С. і. зазвичай втілюються в етюді, у 4-ходових і багатоходових задачах (зрідка в триходових). Якщо під час розв'язку те чи інше повторення проявляється в одному варіанті, воно називається послідовною, систематичною ідеєю; якщо в низці варіан-тів – паралельною систематичною ідеєю.

Ситникова (Sitnikova) Ніна – російська шахістка, міжнар. майстриня. Учасниця жіночого меморіалу Т. Петросяна в Єревані 1990 (6), т-ру в Москі 1990 (5-9).

Ситников Антон (нар. 30.10. 1985, Донецьк) – український шахіст, міжнар. майстер. Ело 2009 = 2417 (Україна), 2490 (ФІДЕ). Учасник ч-ту світу серед шахістів до 18 років в Оропесі-дель-Мар 2001 (18); чемпіон Донецької області у складі команди Дон НУ в Донецьку 2009. Інші змагання: Шипилівка 2009 (3); Кіровське 2010, АШ (1); Тернопіль 2010, 70 учасників (1-2).

Сифуентес (Sifuentes) Роберто (нар. 21.12.1957, Сант-Яго) – чилійський, голландський, іспанський шахіст, міжнар. майстер з 1984, міжнар. ґросмайстер з 1991.Ело 2014 = 2461. У складі команди Чилі учасник 7-и олімпіад 1978-1990 та Іспанії 2004. Переможець т-ру в Мар-дель-Платі 1990 при 148 учасниках. На т-рі в Буенос-Айресі 1988 (5-6).

С. Сифуентес – А. Гофман, 1990.

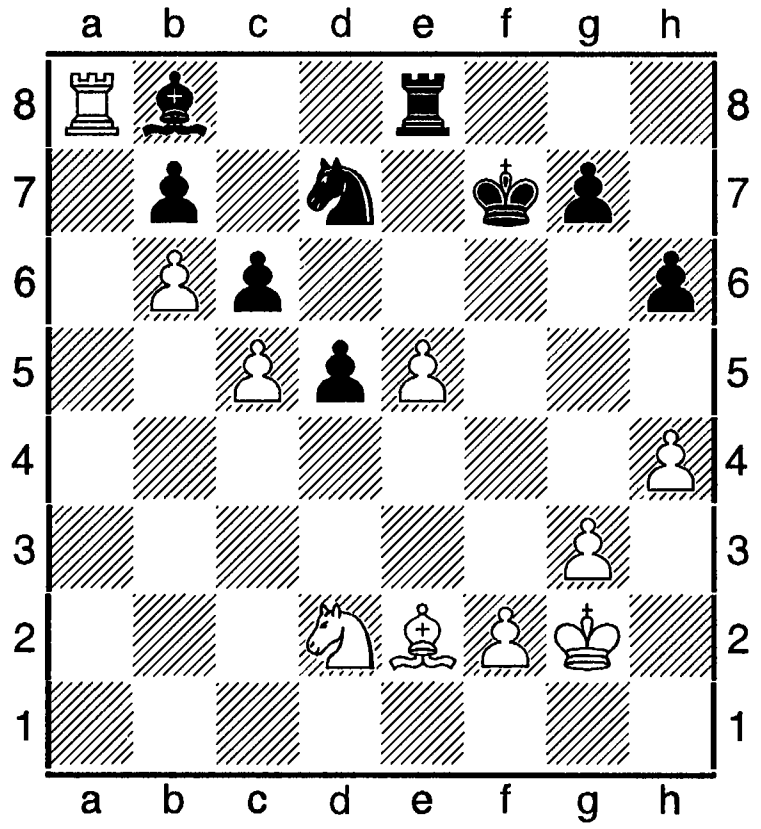

37.e6+! Крхе6 38.Cg4+ Кре7 39.Cxd7 Крхd7

40.f4 Крс8 41.Крf2 h5 42.Кf3 Крd7 43.Крf1 g6 44.Та1 Те3 45.Крf2 Те4 46.Та2 Тс4 47.Та8 Крс8 48.Ке5 Тс3 49.Крe2 d4 50.Крd2 Тхg3 51.Кf7 Тс3 52.Кd6+ Крd7 53.Тхb8 Тхс5 54.Ке4 Тb5 55.Тхb7+ Крe6 56.Крd3, (1-0).

Сихуневич (Sikhunevich) Микола – білоруський проблеміст і розв'язувач шахових композицій, національний майстер з розв'язування. Учасник міжнар. конкурсу розв'язувачів у Варшаві 2009 (9) та в Твері 2009 (8).

Сицилійська оборона (B20-B99): 1.e2-e4 c7-c5

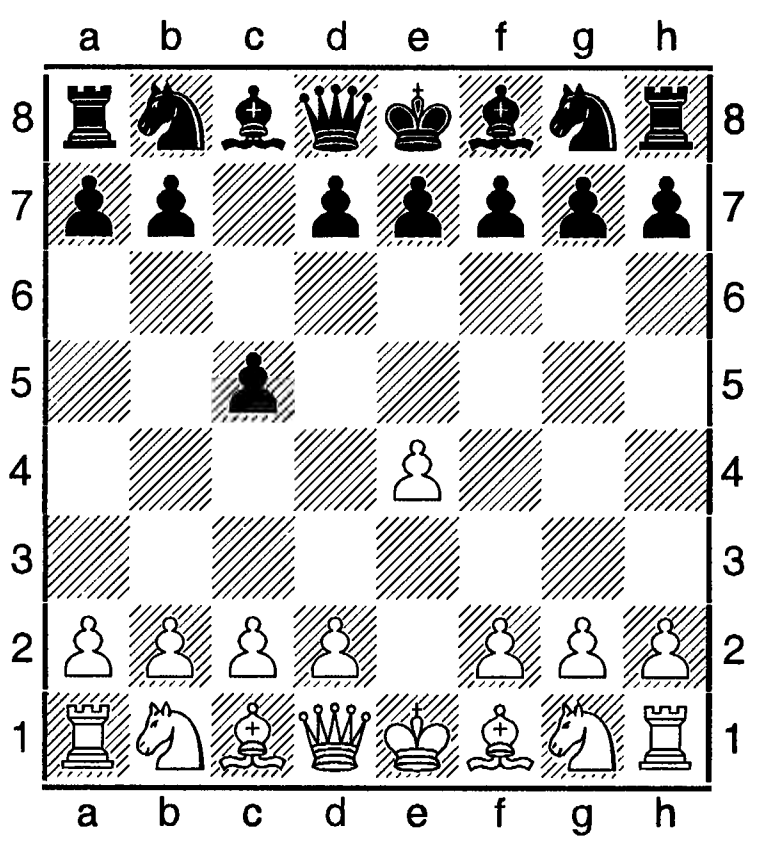

Один з найпопулярніших дебютів. Належить до напіввідкритих початків. Перші начерки містяться в шаховому керівництві Л. Лусени (15 сторіччя) і трактаті Дж. Греко (1615-1625). Останній називав дебют «ie giuco siciliano» («сицилійська партія»). 1842 у Росії аналіз цього початку опублікував К. Яніш. С. о. з успіхом застосовував Л. Паульсен. Значний внесок у теорію С. о. Зробили А. Рубінштейн, А. Німцович, М. Ейве, Р. Фішер, М. Найдорф, П. Керес, Л. Полугаєвський, І. Болеславський, Т. Петросян, М. Таль, О. Суетин, В. Раузер, Е. Гуфельд. Цей початок використовували всі чемпіони світу (крім В. Стейниця). Він є надбанням репертуару найсильніших шахістів сучасності комп'ютерних програм, таких, як: В. Іванчук, В. Ананд, В. Топалов, П. Свідлер, В. Крамник, М. Карлсен, «Рибка», «Заппа», «Гудіні», «Фрітц», «Джуніор» та інших. Найвизначнішими знавцями дебюту за білих є англійські ґросмайстри Дж. Нанн, Н. Шорт. Важко переоцінити внесок у С. о. 13-го чемпіона світу Г. Каспарова, який зумів вивести цей початок на якісно новий рівень знань. Проте в 19-му столітті С. о. мала репутацію важкого та невигідного для чорних початку й не була поширеною.

Основна ідея С. о. полягає в оволодінні центром, у прагненні атакувати королівський фланг; чорні ж намагаються у випадку **d2-d4** обміняти флангового пішака **c5** на центрального **d5,** затим одержати напіввідкриту лінію **«c»** та розпочати активні дії на даминому фланзі. Стратегія чорних базується на організації «малого центру» із пішаків **d6** і **e6**, завершенні за його прикриттям мобілізації фігур, підготовці контрударів **d5** чи **e5;** виведенні стрільця на **g7**, поєднуючи в подальшому дії по вертикалі **«c»** з тиском по діагоналі **a1-h8**; фіанкетуванні даминого стрільця і облозі пішака **e4.** Гра в С. о. передбачає гостру боротьбу і вимагає від партнерів чітких та активних дій.

А. Закритий варіант (B23-B26): 2.Кc3 Кc6 (це розгалуження деякі теоретики відносять до так званої «Чигоринської системи») **3.g3 g6 4.Сg2 Сg7 5.d3 d6 6.Ке2 e5! 7.Кd5 Ке7 8.c3 Кxd5 9.ed Ке7 10.0-0 0-0 11.f4 Сd7 12.h3 Дc7 13.Се3 Тае8 =.** Грають і **6. ... e6 7.Се3 Кd4 8.0-0 Ке7 9.f4 Тb8 10.Тb1 Кес6** або **6. ... Тb8 7.0-0 b5 8.f4 b4 9.Кd5 kd4 10.Кxd4 Сxd4+ 11.Крh1 e6 12.Ке3** з незначною перевагою.

Б. Система Німцовича - Рубінштейна (B29): 1.e4 c5 2.Кf3 Кf6 3.e5 Кd5 4.Кc3 e6 5.Кxd5 ed 6.d4 Кc6 7.dc Сxc5 8.Дxd5 Дb6 9.Сc4 Сxf2+ 10.Крe2 0-0 11.Тf1 Сc5 12.Кg5 Кd4+ 13.Крd1! Ке6 14.Ке4! d6 15.ed Tfd8 16.Cd3 Сxd6 17.Дh5 f5 18.Кxd6 Дxd6 19.Дxf5 Дxh2, у білих ліпше.

Інші продовження:

1). 2.b4 (сицилійський гамбіт, котрий ліпше застосовувати на 3-у ході після **2.Кf3 e6** чи **2.Кf3 d6) 2. ... cb 3.a3 d5!** (при 3. ... ba 4.Кxa3 з

подальшим Cb2 і білі за пішака мають хорошу гру) **4.ed Дxd5 5.Kf3 e5 6.ab Cxb4 7.Ca3 Cxa3 8.Kxa3** і в чорних перспективніше;
2). 2.g3 d5 3.ed Дxd5 4.Kf3 Cg4 5.Cg2 Дc6+! 6.Kpf1 Ch3 7.d4! cd 8.Kxd4 Дd7! 9.Kc3 Kc6 =;
3). 2.d4 cd 3.Kf3 d6 і т.д.;
4). 2.d4 cd 3.c3 dc (Гамбіт Мора) **4.Kxc3 Kc6 5.Kf3 d6 6.Cc4 e6 7.0-0 Kf6 8.Де2 Ce7 9.Td1 e5 10.h3 0-0 11.Ce3 Ce6 12.Cxe6 fe 13.Tac1** з перевагою (Покоєвчик - Глігорич, 1971);
5). 2.c3 (Алапин) **2. ... d5 3.ed Дxd5 4.d4 Kc6 5.Kf3Cg4 6.Ce2 cd 7.cd e6 8.Kc3 Да5 9.0-0 Kf6 10.h3 Ch5 11.a3 Ce7 12.Ce3,** у білих краще (Істракеску - В. Георгієв, 1995);
6). 2.Ke2 (за П. Кересом) **2. ... Kf6 3.Kbc3 d5 4.ed Kxd5 5.Kxd5 Дxd5 6.d4! e5 7.de Дxe5 8.Cd2 Ce7 9.Cc3 Дg5 10.Kg3 0-0 11.Cd3 Td8 =;**
7). 2.f4 d5 3.ed Kf6 4.Cb5+ Cd7 5.Cxd7+ Дxd7 6.c4 e6 7.Де2 Cd6 8.d3 0-0 9.de fe 10.Kf3 Kc6 11.0-0 Tae8 = (Шорт - Каспаров, 1990).
В. Варіант дракона (B70-B79): 1.e4 c5 2.Kf3 d6 3.d4 cd 4.Kxd4 Kf6 5.Kc3 g6 6.Ce3 { 1) 6.f4 Kc6 7.Kxc6 bc 8.e5 Kd7 9.Cc4 Kb6 10.ed Дxd6 11.Дxd6 ed =; **2)** 6.g3 Kc6 7.Cg2 Kxd4 8.Дxd4 Cg7 9.0-0 0-0 10.Дd3 Ce6 11.Cd2 Tc8! 12.b3 a6 13.Tac1 b5 14.Kd5 Kxd5 15.ed Cf5 = ; **3)** 6.Kd5!? Cg7 7.Cb5+ Cd7 8.0-0 0-0 9.Te1 Kc6 = ; **4)** 6.Ce2 Cg7 7.Ce3 Kc6 (8.0-0 0-0 9.Kb3 Ce6 10.f4 Ka5 11.f5 – атака Мільнер - Беррі – 11. ... Cc4 12.Kxa5 Cxe2 13.Дxe2 Дxa5 14.g4 Tac8 15.Cd4 Txc3!), або ж 8.Kb3 0-0 9.f4 a5! 10.a4 Ce6 11.Cf3 Kb4 12.0-0 Kd7 13.Kd4 Cc4 14.Tf2 e5! Чи 8.Дd2 (система Григор'єва) 0-0 9.0-0**} 6. ... Cg7 7.f3 0-0 8.Cc4 Kc6 9.Cb3 Да5 10.Дd2 Cd7 11.0-0-0 Tc8** з кращими шансами в білих (система Вересова-Дубиніна).

Інші продовження:

1). 3.b4 cb 4.d4 Kf6 5.Cd3 d5 6.Kbd2 e6 7.Де2 Kc6 8.e5 Kd7 9.Cb2 Ce7 10.0-0 і в чорних міцна позиція;
2). 3.c3 Kf6 4.e5 de 5.Kxe5 Kc6 6.Kxe6 bc 7.Cc4 Cf5 =;
3). 3.Cb5+ Kc6 4.0-0 Cg4 5.h3 h5 6.c3 a6 7.Cxc6 bc 8.d4 cd 9.cd e6 10.Ce3 Kf6 11.Kbd2 Ce7 12.Да4 0-0 13.Дxc6 Дb8 14.Tfc1 Дxb2 15.Tab1 Да3 = (Хазаї - Міннев, 1979).
Г. Варіант Найдорфа (B90-B99) 1.e4 c5 2.Kf3 d6 3.d4 cd 4.Kxd4 Kf6 5.Kc3 a6:
Атака **6.Cg5 e6** (раніше грали 6. ... Kbd7 7.Cc4 Да5 8.Дd2 e6 9.0-0-0 b5 10.Cb3 Cb711.The1 0-0-0 12.a3 Ce7 13.Kpb1 Дb6 14.f3 Kpb8 15.Ce3 Kc5 16.Ca2 з певною перевагою) **7.f4** (на 7.Дf3 h6!) **Ce7 8.Дf3 Дc7 9.0-0-0 Kd7 10.Cd3 h6 11.Ch4 g5 12.fg Ke5 13.Дf1 Kg4 14.Kf3 hg 15.Cg3 Cd7 16.h3 Kxf3 17.hg Kh4 18.Th3! 0-0-0 19.e5 Cc6 20.Cxa6!** з перевагою в білих.

Інші продовження:

1).7. ... Дb6 8.Дd2 Дxb2 9.Tb1 Да3 10.f5 Kc6 11.fe fe 12.Kxc6 b3 13.e5 {заслуговує уваги ідея А. Вітоліньша: 13.Ce2 Ce7 14.0-0 0-0 15.Tb3 Дc5+ 16.Ce3 Дe5 17.Cf4 Дc5+ 18.Kph1 d5 19.e5 Kd7 20.Ka4 Да7 21.Дc3! Kc5 22.Kxc5 Cxc5 23.Дh3 g6 (А. Родрігес - Ернест, 1987)};
2). 7. ... h6 8.Ch4 Дb6 9.a3 Cd7 10.Cf2 Kg4 11.Cg1 Дxb2 12.Kpd2! {можна і 9.Дd3 Дxb2 10.Tb1 Да3 11.e5 Kd5 12.Kxd5 Дxd3 13.Cxd3 ed 14.e6! з атакою (Мікенас - Таль, 1958)};
3). 7. ... b5 (варант Л. Полугаєвського) **8.e5 de 9.fe Дc7** з продовженнями: **10.ef** і **10.Де2**;
4). 7. ... Kbd7 8.Дf3 Дc7 9.0-0-0 b5 10.a3 Tb8 11.g4 b4 12.ab Txb4 13.Cxf6 Kxf6 14.g5 Kd7 15.f5 Ke5 16.Дh3 Дb6 17.Kb3 Ce7 18.fe Txb3! З перевагою в чорних. Тому логічно **8.Дf3 Дc7 9.0-0-0 b5 10.Cd3** (добре для білих 10.e5!?) **=;**
5). 7. ... Дc7 8.Cd3 Kbd7 9.Де2 b5 10.0-0-0 Cb7 11.The1 Ce7 12.e5! de 13.fe Kd514.Kxe6! fe 15.Дh5+ g6 16.Cxg6 hg 17.Дxh8+ Kf8 18.Cxe7 Де7 19.Ke4 з перевагою (Б. Спаський);
6). Атака Созіна - Фішера (запропонував чеський майстер К. Ополченський, а спопуляризував М. Найдорф, детально опрацювали Созін і Р. Фішер): **6.Cc4 e6 7.0-0 b5 8.Cb3 Ce7 9.f4 0-0 10.e5 de 11.fe Kd7 12.Дh5 Kc6 13.Kc6 Дb6+ 14.Ce3 Дc6 15.Kph1 Cb7** з хорошою грою.
Д. Сучасне продовження: 2.Kf3 Kc6 3.d4 {варіант 3.Cb5 Kf6 4.Де2 e5 5.c3 Дc7 6.0-0 з перевагою в білих. Ліпше для чорних 3. ...g6 4.0-0 Cg7 5.Te1 Kf6 6.Kc3 0-0 7.e5 Ke8 8.Cxc6 dc 9.Ke4 b6 (Кастро - Ернандес, 1997) чи 5.c3 Kf6 6.Te1 0-0 7.d4 cd 8.cd d5 9.e5 Ke4 =} **3. ...cd 4.Kxd4 Kf6** { 4. ... g6, який призводить до варіанту Симагина. Можна 4. ... e5 5.Kb5 a6

6.Kd6+ Cxd6 7.Дxd6 Дf6 8.Дxf6 Kxf6 9.Kc3 Kb4 10.Kpd2 d5 11.a3 d4 12.ab dc+ 13.Kpe3 Kg4+ 14.Kpe2 з трохи кращими можливостями. Добре для білих і 8.Да3 Дg6 9.Ce3! Дxe4 10.Кc3 Дb4 11.Дxb4 Kxb4 12.0-0-0 Ke7 13.Cc5 Kbc6 14.f4 d5 15.fe Ce6 16.Cd6 з очевидною перевагою (Спаський - Утяцький, 1960). Популярне продовження 5. ... d6!? 6.c4 Ce7 7.K1c3 a6 8.Ka3 Ce6 9.Kc2 Tc8 і так далі = (Тив'яков - Свешников, 1993). Поширена й система Мароці: 1.e4 c5 2.Kf3 Kc6 3.d4 cd 4.Kxd4 g6 5.c4 з такими продовженнями: **1).** 5. ... Kf6 6.Kc3 Kxd4 7.Дxd4 d6 8.c5 Cg7 9.Cb5+ Cd7 10.cd Cxb5 11.Kxb5 0-0 12.0-0 ed у білих краще. Замість 10. ... Cxb5 ліпше 10. ... 0-0, де після 11.0-0 Cxb5 12.Kxb5 a6 13.Kc3 Kc6 11.de Дxe7 12.Cd3 Kxe4!?; **2).** 5. ... Cg7 6.Ce3 Kf6 7.Kc3 Kg4 8.Дxg4 Kxd4 9.Дd1 Ke6 10.Tc1 b6 11.b4 0-0 12.Cd3 Cb7 13.cb1 a5 14.a3 з трохи кращими шансами} **5.Kc3 d6:**

а). Система Болеславського: 6.Ce2 e5 7.Kb3 Ce7 8.0-0 0-0 9.f4 a5 10.a4 Kb4 11.Kph1! Ce6 12.f5 Cd7 13.Cg5 Cc6;

б). Атака Раузера: 6.Cg5 e6 7.Дd2 з такими продовженнями: 1) 7. ... Ce7 8.0-0-0 0-0 9.f4 h6 10.Ch4 Cd7 11.Kf3 Да5!? 12.Cc4 b5! 13.Cxb5 Tc8!; 2) 7. ...a6 8.0-0-0 Cd7 9.f4 Ce7 10.Kf3 b5 11.Cxf6 gf 12.Kpb1 у білих краще;

в). Атака Созіна: 6.Cc4 e6 7.0-0 Ce7 8.Cb3 0-0 9.Ce3 Ka5 10.f4 b6 11.e5 Ke8 12.f5 de 13.fe Kxb3 14.Kc6 Дd6 15.Дxd6 Cxd6 16.ab Cxe6.

Е. Класичний варіант (B60-B69): 1.e4 c5 2.Kf3 e6 3.d4 cd 4.Kxd4 Kf6 5.Kc3 Kc6 6.Kb5 Cb4 7.a3 Cxc3+ 8.Kxc3 d5 9.ed ed 10.Cd3 0-0 11.0-0 h6 12.Tfe1 d4. Після 13.Ke4 Kxe4 14.Cxe4 Дf6 чорні вирівнюють гру.

Є. Шевенінгенський варіант (B80-B89): 1.e4 c5 2.Kf3 d6 3.d4 cd 4.Kxd4 Kf6 5.Kc3 e6 {виникає і при такому порядку ходів: 1.e4 c5 2.Kf3 e6 3.d4 cd 4.Kxd4 Kf6 5.Kc3 d6 6.Ce2 (атака Кереса: 6.g4 Kc6!? 7.g5 Kd7 8.Ce3 Kb6 9.Дd2 d5 10.ed ed 11.0-0-0 Ce7 12.Cb5 Cd7 13.Kb3 Ce6, як у партії Кременецький-Андріанов, 1980)} **6.Ce2 a6 7.0-0 Ce7 8.f4 0-0 9.Ce3 Kc6 10.Де1 Дc7 11.Дg3.** Далі можливе 11. ... Kxd4 12.Cxd4 b5 13.a3 Cb7 14.Tae1 d5 15.ed Cc5!? 16.Cxc5 Дxc5+ 17.Дf2 =.

Ж. Челябінський варіант: 1.e4 c5 2.Kf3 Kc6 3.d4 cd 4.Kxd4 Kf6 5.Kc3 e5 (Має давню історію. Почав часто вживатися 1970-х завдяки зусиллям челябинських шахістів Є. Свешникова і Г. Тимощенка. Звідси й назва) **6.Kb5** (6.Kf5!! за Бронштейном, щоб уникнути Ч. в.) **6. ... d6 7.Cg5 a6 8.Ka3 b5:**

а). 9.Cxf6 g6 10.Kd5 f5 11.Cd3 Ce6 12.Дh5 Cg7 13.0-0 f4 14.c4 bc 15.Cxc4 0-0 16.Tac1 Tb8 17.b3 Дd7 18.Tfd1 Kph8 19.Дh4 Cxd5 з незначною перевагою;

б). 9.Kd5 Ce7 10.Cxf6 Cxf6 11.c3 0-0 12.Kc2 Tb8 13.Ce2 Cg5 14.0-0 a5 15.Дd3 Ke7 16.Ke3 Cxe3 17.Kxe3 Дb6 = з подальшим перехопленням ініціативи чорними.

З. Система Паульсена: 1.e4 c5 2.Kf3 e6 {іноді грають 2. ... a6 3.d4 cd 4.Kxd4 Kf6 5.Kc3 e5 6.Kf3 Cb4 7.Cc4 (7.Cd3 d5!) Дc7 8.Cb3 0-0 9.0-0 Cxc3 10.bc d6! 11.Te1 Kbd7 з перевагою в чорних, тому білим слід 3.c4 (за Мароці) Kc6 4.d4 cd 5.Kxd4 Kf6 6.Kc3 e5 7.Kf5 d5 8.cd Cxf5 9.ef Kd4 10.Cd3 Kxd5 11.0-0 Cb4 12.Ce4 Kxc3 13.bc Cxc3 14.Tb1 з перевагою} **3.d4 cd 4.Kxd4 a6 5.Kc3 Дc7 6.Ce2 Kc6 7.Ce3 Kf6 8.0-0 Cb4 9.Ka4! 0-0 10.Kxc6 bc 11.Kb6 Tab8 12.Kxc8 Tfxc8!? 13.Cxa6 Tcd8 14.Cd3 Cd6 15.Kph1 Ce5 16.c3 Txb2 17.Дc1 Kg4! = .**

И. Атака Grand Prix (B21): 1.e2-e4 c7-c5 2.f2-f4

І. Варіант Алапина (B22): 1.e2-e4 ьc7-c5 2.c2-c3

Й. (B27-B28): 1.e2-e4 c7-c5 2.Kg1-f3, без продовжень **2. ... d6, 2. ... e6, 2. ... Kc6, 2. ... Kf6**

Ї. (B30-B39): 1.e2-e4 c7-c5 2.Kg1-f3 Kb8-c6

К. (B40-B49): 1.e2-e4 c7-c5 2.Kgs-f3 e7-e6

Л. (B50-B99): 1.e2-e4 c7-c5 2.Kg1-f3 d7-d6

М. (B51): 1.e2-e4 c7-c5 2.Kg1-f3 d7-d6

Н. (B52): 1.e2-e4 c7-c5 2.Kg1-f3 d7-d6 3.Cf1-c5+

О. (B53): 1.e2-e4 c7-c5 2.Kg1-f3 d7-d6 3.d2-d4 c5xd4 4.Дd1xd4

П. (B54-B55): 1.e4 c5 2.Kf3 d6 3.d4 cd 4.Kxd4 Kf6 5.f3

Р. (B56-B59): 1.e4 c5 2.Kf3 d6 3.d4 cd 4.Kxd4 Kf6 5.Kc3.

В. Ананд – В. Топалов. Ханти-Мансійськ, 2014.

1.e4 c5 2.Kf3 d6 3.d4 cd 4.Kxd4 Kf6 5.Kc3 a6 6.h3 e6 7.g4 Kfd7 8.Cg2 Ce7 9.Ce3 Kc6 10.h4!? (цей хід на такому рівні виконуваввся лише тричі) **10. ...Kde5 11.g5 Cd7 (N) 12.Kxc6 Cxc6 13.b3 f5 14.f4 Kg4 15.Де2 Кхе3 16.Дхе3 fe?!** (16. ...0-0), **у білих ліпше.**

Примітка: З огляду на те, що сучасні комп'ютерні програми мають сильні шахові бази даних, ми дали тільки начерки деяких продовжень, щоб читачі за бажанням могли поглибити свої знання за допомогою додаткової літератури чи бази даних.

Література: Е. Гуфельд, Сицилійська оборона, К., 1989; Е. Гуфельд, Ю. Лазарєв, Сицилійська оборона (варіант дракона), М., 1970; Беккер А., Сицилійська партія, пер.з нім., Л., 1929; Кобленц А. Н., Сицилійська оборона, М., 1955; Г. Каспаров, О. С. Нікитин, Сицилійська оборона: схевенінген, М., 1984; В. Ф. Лепьошкин, Сицилійська оборона: варіант Найдорфа, М., 1985; Мацукевич А. А., Сицилійська оборона, М., 1970; Е. Гуфельд, Коротка енциклопедія шахових дебютів, К., 1986; Є. Свешников, Сицилійська оборона: система 5. ...e5, М., 1988; Я. Б. Естрін, М. М. Калініченко, Шахові дебюти. Повний курс, М., 2008; А. Каманін, Сицилійська оборона, М., 2003; Свешников Є. Е., Сицилійська оборона, М., 1988 (усі- російською); Boleslawski I., Skandinavisch bis Sizilianisch, 4 Aufl., B., 1878; Polugajewski L., Sizilianisch, Aufl., B., 1987; Енциклопедія шахових дебютів в 5 кн., серб. вид-во «Chess informant».

Сіамська фігура – у казкових шахах одна фігура, котра складається з двох однотипних компонентів та одного забарвлення, які розташовуються на різних полях. Усі компоненти роблять хід одночасно, пересуваючись на однакову віддаль в одному напрямку. При цьому один чи більше компонентів можуть збивати фігури. Якщо не всі компоненти можуть виконувати хід, то він вважається нелегальним. Збивання одного з компонентів С. ф. Призводить до зникнення з шахівниці всіх її компонентів.

Сіваєв Андрій (нар. 05.04.1987, Вінниця) - український шахіст, майстер ФІДЕ. Ело 2009 = 2315 (Україна), 2266 (ФІДЕ).

Сій (Sij) Йозеф (02.10.1913, Будапешт, - 16.04.1976, там же) – угорський шахіст, міжнар. майстер з 1950. Юрист. Брав активну участь в ч-тах Угорщини, в тому числі 1947 (2-3), 1948 (4), 1951 (4 -5). В складі команди Угорщини учасник Всесвітньої олімпіади 1952 і командного ч-ту Європи 1961, в складі команди Будапешта матчу Москва-Будапешт 1949. Найкращі рез-ти в міжнар. т-рах: Будапешт 1948 (6-8); Медзи-Здруй 1952 (3-4). Був тренером багатьох відомих шахістів, таких, як: А. Адор'ян, Л. Барцаї, Д. Сакс, Ж. Верьоці. Автор книг про Г. Мароці і про т-р 1952, присвячений пам'яті Мароці.

Сіладьї (Siladji) Дьйордь (04.07.1921, Будапешт, - ?) – угорський шахіст, міжнар. майстер з 1956. Перших успіхів досяг у складі команди МТК в командному ч-ті Угорщини 1937. Учасник багатьох ч-тів Угорщини, в тому числі 1950 і 1955 (3-4). У складі команди Угорщини бронзовий призер Всесвітньої олімпіади в Москві 1956. У ч-тах Будапешта мав такі місця: 1961 (1-2), 1972 (3), 1973 (2-3). Найкращі рез-ти в міжнар. т-рах: Сопот 1951 (3); Амстердам 1965, група «Б» ІБМ т-ру (1); Реджо-нель-Емілія 1965 -1966 (3-4); Люблін 1968)2-4); Париж-Баньо 1969 (1); Старі-Смоковець 1969 (2-3); Вроцлав 1974 (2); Приморсько 1975 (1); Пампорово-Смолян 1976 (2-4); Кросно 1978 (2).

Сілва (Silva) Фернандо (нар. 1950) – португальський шахіст, міжнар. майстер. 9-й у списку 100 найсильніших шахістів країни. Учасник 33-ї Всесвітньої шахової олімпіади в Елісті 1998 в складі національної команди Португалії (67-е командне місце і 9-е серед перших запасних гравців).

Сімич (Simich) Радослав (нар. 09.01.1948, Мали-Пожаревац) – хорватський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 1983. На ч-ті Югославії 1984 мав 3-5-е місце. Найкращі рез-ти в міжнар. т-рах: Белград 1976 (1), 1977 (1), 1980 (2-4), 1982 (2-4); Кікінда 1978

(1); Вінковці 1978 (2); Цюрих 1980, 317 учасників (1-7); Нові-Сад 1981 (4); Перник 1981 (1-4), 1983 (1-2); Стара-Пазова 1983 (1-2); Врнячка-Баня 1984 (3-4); Бела-Црква 1985 (3), 1987 (2-5); Ліль 1986 (2-3); Лугано 1987 (2-5).

Сімкин Юрій Юхимович (1932, Київ, - 19.08.2014, там же) – український шахіст, національний майстер. Ело 1998 = 2262. Кандидат технічних наук, доцент. Шаховий тренер, педагог, засновник і керівник шахової спеціалізації у Київському і Львівському інститутах фізичної культури, вихователь багатьох ґросмайстрів і майстрів, автор книг і публікацій з підготовки шахістів, володар почесного тренерського диплому ФІДЕ «Зал слави» за 2013. Учасник багатьох змагань міста Києва, в тому числі: ч-т серед ветеранів 1996 (3), 1996 (5), 1997 (12), 1997 (2, на м-лі Зюбрицького), 1998 (4), 1998 (10), 1998 (11), ч-т 1998 (12), ч-т 1999 (12).

Є. Маторін – Ю. Сімкин, 1998. Англійський початок.

1.Kf3 d5 2.c4 c6 3.b3 Cg4 4.Cb2 e6 5.d3 Kf6 6.Kbd2 a5 7.a3 Kbd7 8.g3 Cd6 9.Cg2 h6 10. 0-0 Де7 11.e4 de 12.de e5 13. b4 c5 14.ba Kb8 15.h3 Cc8 16.Kh4 g6 17.Kh3 Kc6 18.Дd2 Ce6 19.Tac1 Kh6 20.Kph2 Td8 21.Де3 Дg5 22.Дc3 Kd4 23.Kd4 ed 24.Де1f4 25.Ka3 Дh5 26.e5 Kg2 27.Kpg2 Ch3 28.Kpg1 Дf3 29.de Kpf8 30.Де7 Kpg8!! Kpg7? 31.Де5, (0-1).

Сінгапур (Республіка Сінгапур) – держава в Південно-Східній Азії. Столиця: Сінгапур. Член ФІДЕ. Шахова федерація Сінгапуру об'єднувала в своїх рядах станом на 2012 17 шахісток з міжнар. рейтингом від 1439 одиниць Ело до 2419 (у Лі Руфан), в тому числі 1 міжнар. майстриню (Руфан), 6 майстринь ФІДЕ, 77 гравців-чоловіків з міжнар. рейтингом, з них 10 шахістів з Ело від 2300 до 2594 (в Жанг Жонга), 2450 (у Ву Шаобіна), 2449 (у В. Кевіна), 2410 (у Лі Руфана), 2402 (в Енріке Пацієнціа), серед них 3 міжнар. ґросмайстри, 4 міжнар. майстри, 6 майстрів ФІДЕ.

Сінкай Ченг (Cheng Sinkaj) (нар. 1985) – китайський шахіст, національний майстер. 49-й у списку 100 найсильніших гравців країни. Бронзовий призер Всесвітньої дитячої олімпіади в складі команди Китаю в Артеку 1999.

Сірак-турніри міжнародні – проводяться Шаховою федерацією Угорщини з 1985.

В них беруть участь й українські шахісти: 1985 – В. Тукмаков (1-2), 1986 (О. Романишин (5-6).

1985. 14 учасників. 1-2. В. Тукмаков, І. Пінтер – по 8,5 очок; 3-4. Д. Сакс, А. Адор'ян – по 7,5; 5-7. Кир. Георгієв, А. Яп, А. Вайсер – по 7; 8-10. В. Ульман, Й. Клінкер, Р. Кнаак – 6,5;11. Й. Хорват – 6; 12. Т. Уташі – 5; 13. П. Петран – 4,5; 14. С. Джурич – 3.

1986. 14 учасників, в тому числі 12 міжнар. ґросмайстрів. 1. Л. Псахіс – 9 очок; 2. Пінтер – 8; 3-4. Х. Ногейрас, Я. Роджерс – по 7,5; 5-6. Адор'ян, О. Романишин – по 7; 7-9. К. Гарсія, К. Спраггетт, Л. Фтачник – по 6,5; 10-12. Л. Хазаї, І. Чом, М. Шуба – по 5,5; 13-14. Г. Флір, Я. Смейкал – по 4,5.

1987. (див. «Міжзональні змагання»).

Сірик Максим (нар. 07.03.1988, Донецьк) – український шахіст, національний майстер. Чемпіон Донецької області 2009, т-ри в Донецьку: ч-т 2009 (3), 2009 (6-7).

Сіробаба Федір (нар.12.01.1946, Харків) - український шахіст, національний майстер. Ело 2009 = 2162 (Україна); національний майстер із заочної гри (Ело 2010 = 2392).

Сісса бен Дахір, Сасса бен Дахір (Sissa ben Dakhir) – міфічний індійський мудрець, який начебто винайшов шахи. Згадується в багатьох творах (спершу в трактаті Адлі) арабською, перською, тюркською мовах, в яких викладено легенди про походження шахів (див. ст. «Шахи у фольклорі»). Спроби ототожнити С. б. Д. з історичними особами науково не підтвердилися.

Скажена тура (див. «Скажені фігури»).

Скажені фігури – фігури, які безперевно жертвуються заради нічиєї (пату). Скаженою фігурою найчастіше буває тура.

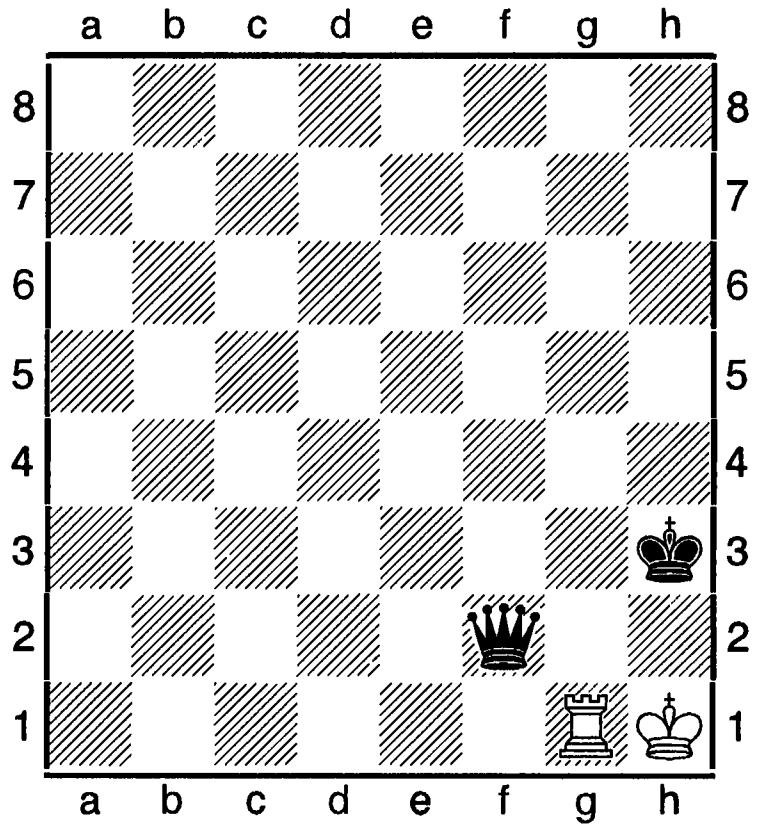

1.Tg3+! Kph4 (1. ...Дxg3 чи **1. ... Kpxg3** призводить до пату) **2.Tg4+! Kph5 3.Tg5+! (3.Th4+??) 3. ... Kph6 4.Tg6+! Kph7 5.Tg7+! Kph8 6.Tg8+!** і чорний король змушений продовжувати зворотний шлях. Білі тура постійно переслідує його. Тому – нічия.

Скакун (див. «Вершник»).

Скалкова бомба (оскілкова, осколкова) – назва етюду Л. Митрофанова на конкурсі, присвяченому пам'яті Шота Руставелі 1966-1967. Ідейні варіанти етюду стали основою для інших етюдів, в тому числі О. П. Кузнецова – «Шахи в СРСР» («Шахматы в СССР»), 1967.

Л. Митрофанов. М-л Ш. Руставелі, 1966-1967. 1-й приз.

\+ 7+5

1.b6+ Kpa8 2.Te1 Kxe1 3.g7 h1Д 4.g 8Д+ Cb8 5.a7 Kc6 6.dc Дxh5! 7.Дg5!! Дxg5+ 8.Kpa6 Cxa7 9.c7!

Скандинавська оборона (B01): **1. e2-e4 d7-d5**

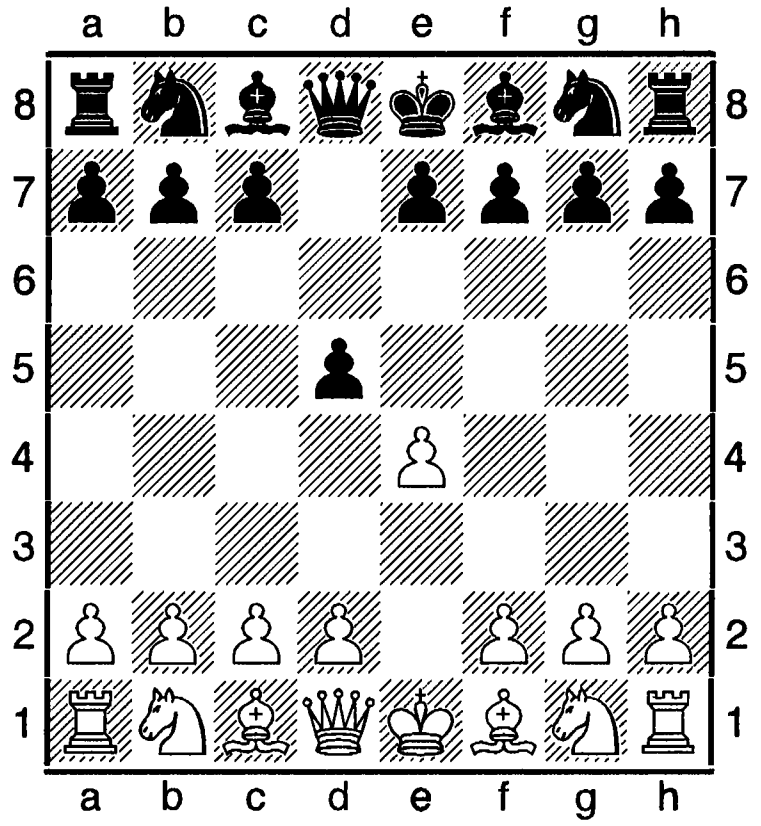

Вважається відкритим початком. Вперше згадується в книзі Л. Лусени (кінець 15 ст.). Спочатку мала назву «Центральний контргамбіт». Сучасна назва С. о. пов'язана з дослідженнями скандинавських (в основному шведських) гравців. Автором першої монографії про цей дебют є Ж. Мізес (1918).

Нині С. о. значно змінилася, винайдені нові схеми. Але теоретична оцінка дебюту на користь білих, котрі мають більші можливості активізувати гру. Передчасне виведення дами чорних до центру дає змогу білим з темпом розвинути коня. Через це втрата темпу, відсутність у чорних опорних пунктів у центрі дає білим довготривалу ініціативу за кращої позиції.

Основні продовження:

1). 2.ed Дxd5 3.Kc3 Да5 4.d4 Kf6 5.Kf3 Cg4 6.h3 Ch5 7.g4 Ch6 8.Ke5 c6 9.h4! З явною перевагою, як і при 9. ... Kbd7 10.Kc4 Дc7 11.h5 Ce4 12.Kxe4 Kxe4 13.Дf3, так і при 9. ... Ke4 10.Cd2.

2). На **2. ... Kf6** добре **3.d4 Kxd5 4.c4** з активною позицією в білих. Наприклад, 4. ... Kf6 5.Kf3 Cg4 6.Ce2 (непогано і 6.Дb3) e6 7.Ce3

Ce7 8.Kc3 чи 4. ... Kb4 5.Да4+ K8c6 6.a3! (6.d5?) 6. ... Ka6 7.Ce3 (4. ... Kb6 5.Kf3 Cg4 6.c5 Cxf3. Після 6. ... Kd5 7.Дb3 Cxf3 8.Дxb7! з перевагою, а на 6. ... K6d7 7.Дb3 Kc6 8.d5!) 7.Дxf3 Kd5 8.Дb3 b6 9.Cg5 Дd7 10.Kc3 e6 11.Kxd5 Дxd5 12.Дxd5 ed 13.c6! Продовження з 2. ... Kf6 вперше розглядалося К. Янішем 1842; 3.d4 вперше зустрічалося в партії Паульсен - Монтгомері у США 1857. Його застосував П. Морфі в матчі з А. Андерсеном. Не вигідне для білих продовження **3.c4 c6 4.dc** {після 4.d4 cd гра зводиться до атаки Панова в обороні Каро-Канн (див. ст. «Каро-Канн оборона»)} **4. ... Kxc6 5.d3 e5 6.Ce2 Cc5 7.Kf3 Kg4 8.0-0 Дb6 9.Де1 Kb4** з компенсацією за пішака (Бахчеванський – Гік, 1962).

Фрагменти з партій сучасних провідних шахістів України, світу.

Савченко - Ільїн. Донецьк, 2009 (B01).
1.e4 d5 2.ed Kf6 3.Kf3 Дxd5 4.Kf3 Да5 5.g3 c6 6.Cg2 Cf5 7.b4 Дc7 8.0-0 e6 9.Tb1 Ce7 10.d3 Kbd7 11.b5 Kd5 12.Cd2 0-0 13.Kd4 Cg6 14.bc bc 15.h4 K7f6 16.Ke4 Tad8 =.

Ельвест - «Рибка». Таллінн, 2007 (B01).
1.e4 d5 2.ed Дxd5 3.Kc3 Дd6 4.d4 Kf6 5.Cg5 h6 6.Ch4 Дb6 7.Tb1 Ka6 8.Cc4 Cf5 9.Kf3 Kb4 10.Cb3 0-0-0 11.0-0 e6 12.Де2 g5 13.Cg3 Kc6 14.Kb5 a6 15.Cxc7 Дxb5 16.c4 Дb4 17.Cxd8 Kxd8 18.Tbc1 Cg7 з перевагою в в чорних.

Широв - Нісіпяну. Форос, 2007 (B01).
1.e4 d5 2.ed Дxd5 3.Kc3 Дd6 4.d4 Kf6 5.Kf3 c6 6.Ke5 Kbd7 7.f4 Kb6 8.g4 g6 9.g5 Kfd5 10.Ke4 Дd8 11.c4 Kc7 12.Де2 Cg7 13.c5 Ke6 14.cb Kxd4 15.Дf2

Література: Е. Ю. Гуфельд, Коротка енциклопедія шахових дебютів, К., 1986; Я. Б. Естрін, М. М. Калініченко, Шахові дебюти. Повний курс, М., 2008 (обидві – російською); I. Boleslawski, Skandinavisch bis Sizilianisch, Sportverlang Berlin, 1973.

«Скандинавський чех» (див. ст. «Шель»).

Скарборо-турніри – міжнародні заходи. Періодично проводилися Шаховою федерацією Англії в місті Скарборо.

1909. 1-2. Г. Аткінс, Дж. Блейк – по 8,5 очок з 11; 3. У. Уорд – 7,5; 4-5. Дж. Блекберн, Ф. Гейтс – по 7.

1926. 14 учасників. 2 етапи: по 7 учасників грало в колових змаганнях. На 2-му етапі гралися матчі за перше місце. Підсумки: 1. О. Альохин, 2. Е. Колле, 3. Дж. Томас, 4 Г. Сондерс.

1930. Одне з найвизначніших змагань року. 1. Е. Колле- 8,5 очок; 2. Г. Мароці – 7,5; 3. А. Рубінштейн – 7; 4 -5. К. Ауес, М. Султан-Хан – по 6,5; 6. Е. Грюнфельд- 6; 7. Дж.Томас – 5,5; 8-9. Р. Мітчелл, Ф.Гейтс – по 4,5; 10. В. Менчик – 4; 11. У. Уїнтер – 3; 12. Ф. Сарджент – 2,5.

Скафареллі (Skafarelli) Франческо (23. 10.1933, Флоренція, - 03.12.2007, Матена) – італійський шахіст, міжнар. майстер з 1957. Учасник Всесвітніх шахових олімпіад 1952, 1954. На 11-й (1954) олімпіаді в Амстердамі показав 3-й рез-т за своєю шахівницею.

Скахографічні (образотворчі) композиції (від скахографія; лат. scacho – шахи + грец. grapho - пишу) – задачі чи етюди, у яких розташування фігур на шахівниці в початковій позиції або в фіналі розв'язку (іноді в обох позиціях одразу) зображують літери, цифри, рисунки, різного роду предмети і т.п. У східнослов'янських мовах прижилася також назва І. Шумова «образотворчі композиції» («ізобразітельниє композіції»). Видатні представники цього жанру С. Лойд, Е. Берд, І. Шумов, Т. Горгієв, Е. Погосянц (див. також ст. «Скахографічна ретрокомпозиція»).

Серед українських проблемістів найбільше полюбляє цей вид творчості Борис Гладкий з Маріуполя, Анатолій Ляхович (с. Орепи Житомирської області), Олег Козуб (сел. Миронівське Донецької області), Олександр Цаплин (Новоград-Волинський), Олександр Спіцин (Луганська область). З метрів української шахової композиції знаходимо твори Валерія Копила з Полтави, Анатолія Саркіца (Донецьк) та інших.

Б. Гладкий, газ. «Ладья», 2005.

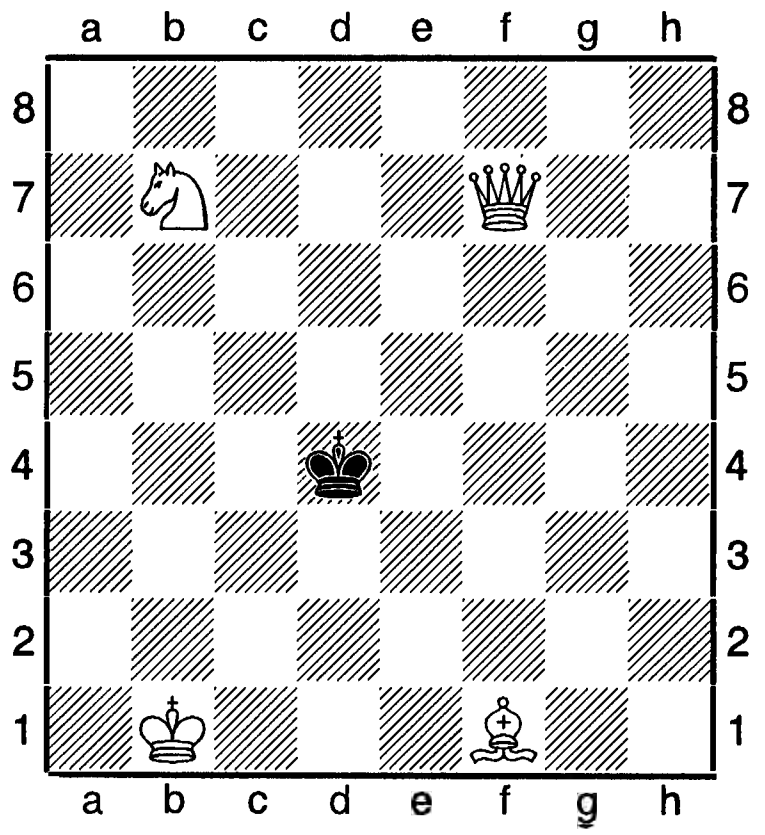

#3 **4+1**

Композиція присвячена будівництву стадіону футбольного клубу «Шахтар» міста Донецька (задачу супроводжує рисунок футбольного поля).

Скахографічні ретрокомпозиції – композиції ретроградного аналізу з образотворчими чи символічними елементами. Образотворчий (символічний) елемент (цифра, рисунок тощо) зазвичай вмонтовується в діаграму позиції С. р. чи формується ретроходами в ретрогрі.

Скегина (Skegina) Клара Матвіївна (нар. 02.08.1937, Тула) – російська шахістка, міжнар. майстриня з 1971. Чемпіонка Росії 1959, 1961, 1963. Учасниця ч-тів СРСР 1963-1971. Найкращий рез-т: 1967 (2-4). Найліпші рез-ти в міжнар. т-рах: Петрозаводськ 1966 (4); Тбілісі 1967 (4-5), 1968 (4-5); Ленінград, нині С.-Петербург 1972 (7); Сочі 1982 (5-7).

Скембріс (Skembris) Спиридон (нар. 1958) – грецький шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2012 = 2475. 11-а позиція в національному рейтинг-списку. Учасник масового т-ру в Сан-Вінсан 2000 (8-20).

Складне блокування – тема в задачній композиції: у двоходовій задачі, обороняючись, чорні стають на поле біля свого короля, тому білі дають мат вимкненням своєї фігури з цього поля; у триходовій задачі, обороняючись, чорні забирають два поля біля свого короля, тому білі дають мат з вимкненням своєї фігури.

В. Павук, командна першість України. 1 приз.

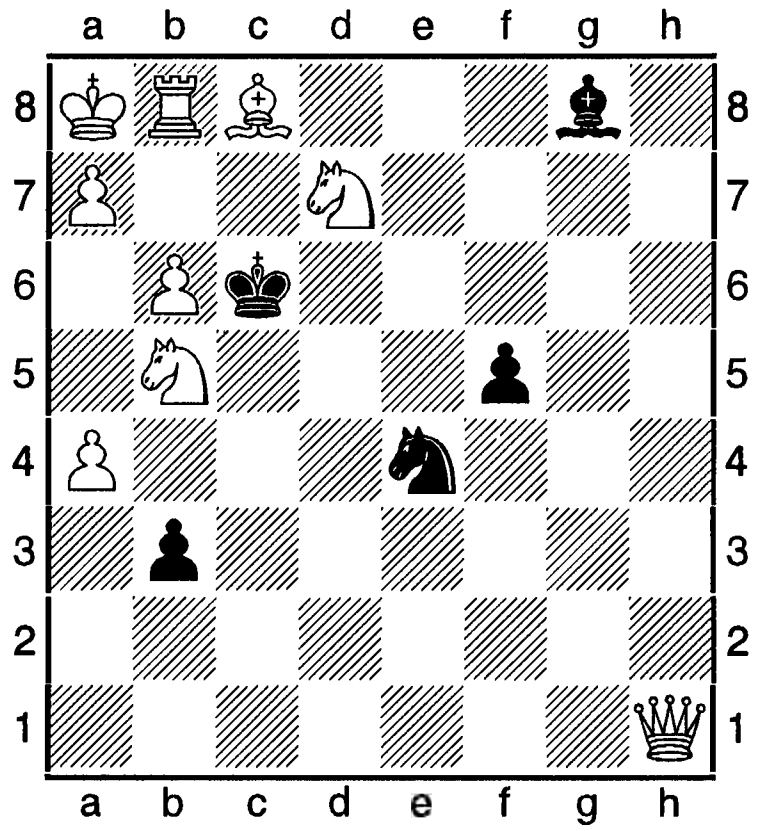

#3 **9+5**

1.Дh5 загроза **2.Сb7+ Крxd7 3.Де8++, 1. ...Кc5 2.Дxf5 Сd5 3.Ке5++, 1. ... Кd6 2.Дd1 Сd5 3.Кd4++.**

Складне перекриття – в задачній композиції двоходова тема: чорні в обороні від загрози розв'язують свою далекобійну фігуру (даму, туру), але разом з тим її перекривають. Під час ходу, який дає мат, білі використовують момент перекриття. С. п. опрацювали угорські проблемісти.

Складне розблокування – в задачній шаховій композиції звільнення поля фігурою з метою відходу на нього власого короля після вимкнення з цього поля лінійної фігури супротивної сторони.

Складні закінчення – закінчення, при яких на шахівниці в кожного з партнерів поряд з королями є ще не менше двох фігур.

Складність розв'язку – у шаховій композиції сутність однієї з художніх вимог до задачі чи етюду; краси розв'язку. Досягається прихованими і важкими для знаходження ходами чи маневрами з обох боків. Визначається наявністю у задачі

хибного сліду, неочікуваністю, парадоксальністю першого ходу, тихою грою, наявністю цугцвангу, несподіваністю фінального ходу чи матових ситуацій.

Сковорода Григорій Савович (03.12. 1722, с. Чорнухи Лубенського полку на Полтавщині, - 09.11.1794, С. Іванівна, нині Сковородинівка Золочівського району Харківської області) – український філософ, поет, педагог. Був мандрівним філософом. За свідченням багатьох джерел грав у шахи.

Скопле-турніри – міжнародні змагання, які проводяться в місті Скопле Шаховою спілкою Македонії з 1967, а з 1984 – так звані відкриті т-ри за швейцарською системою.

В них беруть участь і українські шахісти та гравці – вихідці з України: 1967, 1968 – Ю. Геллер (2-3), (2); 1971 - Е. Гуфельд (4).

Переможці змагань: 1967 – Р. Фішер, 1968 – Л. Портиш, 1969 - В. Горт, М. Матулович; 1970 – М. Тайманов, Є. Васюков; 1976 – А. Карпов.

Скорченко (Skorchenko) Дмитро Васильович (нар. 17.10.1983, П'ятигорськ) – російський шахіст, міжнар. майстер з 2001, ґросмайстер з 2007. Ело 2014 = 2493. На міжнар. т-рі в Луганську 2007 мав 2 – 4-е місце.

Скоторенко Василь Григорович (20. 03.1927, Кременчук Полтавської області, - 22.06.2001, Горлівка Донецької області) – український шахіст, національний майстер з 1993. Інженер-гірник. Юнацькі роки провів у Росії, 1951 закінчив Дніпропетровський гірничий інститут. Багато років працював за межами України. З 1971 проживав у Горлівці Донецької області. Шахам навчався з 1941 в Іркутському Будинку піонерів під керівництвом М. М. Чайковського, провідного першорозрядника міста. Першорозрядником став 1944, кандидатом у майстри спорту 1949. Звання майстра спорту СРСР здобув у півфіналі ч-ту СРСР 1954 у Ленінграді (С.-Петербурзі). Чемпіон Іркутська серед школярів 1943, Дніпропетровська – 1946, 1948, 1950, Дніпропетровської області – 1947, 1948, міста Прокопівська 1952, Кузбасу – 1952-1954, 1956-1958, 1960, 1961, 1963; Кемерово – 1954, 1957, 1958, 1960, 1961, 1963-1966; чемпіон ЦС всесоюзного ДСТ «Шахтар» 1953, 1955; чемпіон Сибіру і Далекого Сходу 1954; чемпіон Південного Казахстану в м. Чимкент 1970; чемпіон Донецької області 1973, 1974. Учасник фіналу ч-ту РСФСР в Саратові 1953; 14-разовий чемпіон міста Горлівка. Грав у багатьох змаганнях за листуванням: командний ч-т СРСР 1966-1968 (1); ч-т Європи в складі команди СРСР 1978-1982 (1) і 1971-1973 (1); учасник європейських т-рів класу майстрів 1961-1963, 1970-1975, 1977 -1980, 1979-1983. Тричі грав в особистих ч-тах Європи: 1968 -1972 (8), 1976-1980 (8-9), 1982 – 1989 (5). Учасник багатьох матчів за листуванням у складі збірних команд СРСР, України і Донецької області.

Автор багатьох публікацій в шаховій періодиці: «Шахи в СРСР» («Шахмати в СССР»), «Шахи» («Шахмати» (Рига), «Вертикаль» (Київ) та інших.

Соловйов - Скоторенко. Гамбіт Еванса (С61).

1.e4 e5 2.Kf3 Kc6 3.Cb5 Kd4 4.Kxd4 ed 5.0-0 Cc5 6.b4 Cxb4 7.Cb2 Kf6 8.e5 Kd5 9.Дg4 0-0 10.Дxd4 c6 11.Cc4 Дb6 12.Cxd5 Cc5 13.Cxf7 Txf7 14.Дc3 Cxf2 15.Kph1 d5 16.ed Ce6 17.Ka3 Taf8 18.Tfb1 Cd5 19.Kc4 Дb5 20.Ke3 Cxe3 21.Дxe3 Tf1 22.Txf1 Txf1 23.Txf1 Дxf1 24.Дg1 Cxg2++ (0-1).

Література: «Скоторенко Василь Григорович (1927-2011)», ред. стаття-некролог в газ. «Ладья» за 09.07.2001.

Скрипченко-Лотьє (Skripchenko-Lotie) Альміра (нар. 17.02.1976, Кишинів) – молдовська шахістка, міжнар. ґросмайстриня з 1995, міжнар. майстер з 1998. Ело 1991 = 2456. 13-а позиція в рейтинг-списку ФІДЕ.

Чемпіонка світу серед дівчат до 16 років 1992. Чемпіонка Європи серед жінок у Варшаві 2001, на ч-ті в Пловдиві 2008 була 6-ю, чемпіонка континенту в складі клубної команди «Монте-Карло» у Стамбулі 2007, володарка срібної нагороди в грі за Кубок Європи в складі команди «Сераклю» з Монте-Карло в Охриді 2009 (найкращий рез-т серед запасних шахісток), володарка Кубка Північного Уралу в Краснотур'їнську 2004. Учасниця ч-тів світу: зон. т-р ФІДЕ у Мінську 1993 (18-21), ч-т світу ФІДЕ в Делі 2000 (1-2), Москва 2001 (програла Костенюк в 4-му раунді). Виступала за збірну команду Молдови на 38-й Всесвітній олімпіаді в Дрездені 2008. Багаторазова чемпіонка Молдови і Франції. З 2002 грає за Францію. Міжнар. т-ри: Біль 1995 (1); Белград 1996 (9); Кишинів 1998 (5); Краснотур"їнськ 2004 (1); Москва 2005 (2). Нині проживає у Франції.

Слабке перетворення – претворення пішака в стрільця чи коня.

Слабкий пункт – поле на шахівниці, яке перебуває під контролем фігур партнера, котрі звідти можуть загрожувати як стратегічно, так і в тактичному плані. Появляється зазвичай в розташуванні пішаків під час їх просування. С. п. може виникнути вже у дебюті. Захоплення С. п. призводить до позиційної переваги.

Слабкими можуть бути не тільки окремі пункти, але й цілі скупчення полів одного кольору, вразливість яких визначається характером гри пішаками і розташуванням фігур. Особливу роль за наявності слабких полів відіграють стрільці, зокрема одного кольору з полями, і дами: під час атаки через С. п. їх активність значно зростає, а під час оборони – основні фактори нейтралізації дій фігур, що атакують.

Славина (Slavina) Ірина (нар. 10.08.1979) – російська шахістка, міжнар. ґросмайстриня. Ело 2002 = 2387. Срібна призерка ч-ту Європи серед шахісток до 20 років у Пеньїсколі 2002, серед шахісток до 18 років у Таллінні 1997. Учасниця ч-ту Європи серед жінок 2004 (6), ч-тів Росії в Елісті 2001 (4-9), там же 2002 (5-9).

Слапікус (Slapikus) Вятаустас (нар. 1973) – литовський шахіст, міжнар. майстер. Ело 2012 = 2353. 17-й в національному рейтинг-списку. Учасник відкритого ч-ту Литви у Вільнюсі 2000 (6).

Слива (Sliva) Богдан (нар. 04.02.1922, Краків, - 16.05.2003, там же) – польський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 1987, міжнар. майстер з 1953. Чемпіон Польщі 1946, 1951-1954, 1960), в ч-тах країни 1957, 1961, 1967 (2). У складі команди Польщі учасник 7-и олімпіад 1952, 1956-1966, в тому числі на 16-й 1964 за 3-ю шахівницею набрав 9 очок з 13. Учасник зон. т-рів ФІДЕ 1954 -1961, в тому числі в Маріанське-Лазнє 1954 мав 3-є місце, Софія 1957 (2-4); грав у міжзон. т-рі в Ґетеборзі 1955. Найкращі рез-ти в інших міжнар. змаганнях: Катовіце 1949 (1-2); Рига 1959 (5-7); Варшава 1978 (4-5).

Сліпак (Slipak) Серджіо – аргентинський шахіст, міжнар. майстер з 1990, ґросмайстер з 2001. Ело 2014 = 2447. Бронзовий призер т-ру в Мар-дель-Платі 1990 при 148 учасниках; Ла-Карлотта 1996 (4-7); Аоста 1996 (5-8); Вілла-Гаселл 1996 (4), Буенос-Айрес 1996, головний т-р (9). Учасник 35-ї Всесвітньої шахової олімпіади в Бледі 2002.

Слісаренко (Slisarenko) Анатолій – російський проблеміст, міжнар. ґросмайстер з 2007. Учасник особистого ч-ту світу 1998-2000 зі складання шахових композицій (2, з жанру двоходових задач), срібний призер ч-т у Росії 1995-1997 у жанрі 2-х задач. На 43-му конгресі проблемістів в Пулі 2000 виграв 1-й приз за складання 2-ходової задачі на «Полтавську тему».

Слободян (Slobodian) Роман (нар. 01.01. 1975, Потсдам) – німецький шахіст, міжнар. майстер з 1993, ґросмайстер з 1996. Ело 2012 = 2534. 25-а позиція в національному рейтинг-списку. Чемпіон Європи 1995 серед шахістів до 20 років. Учасник ч-тів Німеччи-

ни: 1996 (4-5), Альтеркірхен 1999 (3-7); міжнар. т-рів: Памплона 1996 (7-9); Калькутта 1996 (4-8); Каппель-ля-Гранд 1998 (2-8); Гавана 1999, м-л Капабланки (7-8).

«Слобожанщина» - назва міжнар. командних т-рів серед ветеранів. Проводяться в Харкові з активних шахів. На 2010 відбулося 5 заходів.

2010. Підсумки: 1. «Полтава-1» (В. Бондар, В. Гнитько, В. Цушко, М. Олійник) – 14 очок; 2. Запорізька область (В. Северинов, С. Обухов, Ф. Шульга, В. Мельников) – 11; 3. «Харків-1» (Г. Марченко, І. Шипов, В. Чукіль, Г. Кіктєв) – 8.

Словацька тема - в двоходовій задачі переміна тактичних мотивів у різних фазах. Активно опрацьовувалася словацькими проблемістами з другої половини 20-го сторіччя.

Словаччина (Словацька Республіка) – держава в Центральній Європі. Столиця: Братислава. З 1924 Шахова федерація С. входила до ФІДЕ у складі Шахової федерації Чехо-Словацької Республіки. Після відокремлення стала особистим членом ФІДЕ.

Шахи в Словаччині відомі здавна. Винахідник шахового автомата В. Кемпелен родом з Братислави (див. ст. «Автомат шаховий»). Шахові публікації вперше появилися в словацьких друкованих засобах: перша діаграма надрукована в календарі «Домашня шкатулка» 1847. В середині 19 століття появилися шахові клуби. Великий міжнар. т-р проведено в П'єштянах 1912. 1919 створене Головне об'єднання чехословацьких шахістів. 29 червня 1924 появилося його Словацьке відділення в Тренчанське-Теплице. Разом з Чехією Словаччина стала членом ФІДЕ 1924. Знов у П'єштянах 1922 було організовано великий міжнар. т-р.

На міжнар. змаганнях значних успіхів досягли Р. Реті, С. Флор (згодом переїхав до Москви). Р. Реті відомий як етюдист зі світовим іменем. Його творчість добре знають і шанують в Україні. Словацькі шахісти брали активну участь в ч-тах Чехословаччини, які почали проводитися з 1921 (чоловічі, жіночі - з 1932). Про інші спільні змагання Словаччини й Чехії див. ст. «Чехія».

Після світової війни 1939-1945 увага до шахів у країні значно посилилася. Міжнар. змагання проведені в Братиславі, Трнаві та інших містах. Словацькі шахісти беруть участь у різних шахових заходах ФІДЕ. Після 1989 Шахова спілка Словаччини проводить ч-ти країни. Так, 2002 в Братиславі відбувся відкритий ч-т Словаччини серед чоловіків з метою визначення складу національної збірної до змагань на Всесвітній олімпіаді в Бледі 2002, переможцями якого стали Л. Фтачник і С. Мовсесян. Команда шахісток стала переможницею ч-ту Європи в Батумі 1999. Лідерами словацьких шахів у цей час були ґросмайстри Л. Фтачник, І. Штол, Я. Плахетка, С. Мовсесян, міжнар. майстри Я. Маркош, Р. Тібетський, М. Лерва, В. Прихода, ветеран шахів В. Цибулка, міжнар. майстриня С. Хачарова та інші.

Визначних успіхів досягли проблемісти країни, національна команда яких 1997 виграла срібну нагороду на ч-ті світу з компонування шахових творів. Газета «Праця» на своїх сторінках провела до 1996 40 конкурсів шахових композиторів. Проводить такі ж заходи й газета «Глас люду». У 39 конкурсі «Праці» і в конкурсі «Глас люду» 1995 брали участь й українські проблемісти. 1990-х шахові композитори Словаччини і України провели 2 великих міжнародні фестивалі у Братиславі й Одесі. Словацькі проблемісти часто друкують свої твори в українському журналі «Проблеміст України». Відома читачам України «Словацька тема» (загальна назва всіх видів чергування оборонних мотивів; напр., теми Млинки, Брабеця).

На 2012 Словацька шахова федерація об'єднувала в своїх рядах 62 шахістки з міжнар. рейтингом від 1493 до 2423 (в міжнар. майстра, міжнар. ґросмайстрині Єви Репкової), 2374 (в міжнар. майстра, міжнар. ґросмайстрині Сузани Сточкової),

2359 (в міжнар. ґросмайстрині Регіни Покорної), 2319 (в міжнар. ґросмайстрині Юлії Кочеткової), 2310 (в міжнар. майстрині Сузани Боросової) і посідала 14 -у сходинку серед 144 шахових федерацій світу. Чоловіки ж мали 100 гравців з рейтингом від 2240 (від 2300 – понад 60) до 2585 (у ґросмайстра Яна Маркуса), 2556 (у ґросмайстра Любомира Фтачника), 2524 (в ґросмайстра Ігоря Штола), по 2505 (в Томаса Петріка і Петера Міхалика), 2502 (в ґросмайстра Гени Тимощенка), в тому числі 10 міжнар. ґросмайстрів, 24 міжнар. майстри, 25 майстрів ФІДЕ.

Словенія (Республіка Словенія) – держава в Центральній Європі. Столиця: Любляна. У складі Югославії член ФІДЕ з 1924. Після розпаду держави Югославія Шахова спілка Словенії (з 25.11.1991 є самостійною) на правах суверена стала членом ФІДЕ.

Шахи на територію С. завезені, мабуть, тоді, коли вони появилися в Італії, Сербії та інших державах Балканського півострова. Могли потрапити як зі Сходу, так і з Заходу.

Перший шаховий відділ появився в газеті «Словенський гласник». Після створення Королівства сербів, хорватів і словенців 1918 словенія приєдналася до Югославської шахової спілки 1921, першим президентом якої був словенець М. Відмар. У тих 17-и т-рах, які відбулися з 1921 по 1940, і на основі них присвоювалися звання шахового майстра, брали участь й словенські гравці, в тому числі й син М. Відмара. Один з 4-х міжнар. т-рів 1938 було проведено в столиці Словенії Любляна. Словенці також брали участь у шахових олімпіадах 1927, 1931, 1936, 1937. Про подальші шахові події див. ст. «Сербія».

Значної шкоди розвитку шахів у країни завдали братовбивчі події в Югославії наприкінці 1990-х та початку 2010-х. Проте після завершення воєнних зіткнень шахове життя відроджується. Проводяться чемпіонати Словенії як чоловічі, так і жіночі. Набули поширення Словенські шахові фестивалі. Лідером словенських шахістів є українка міжнар. чоловічий майстер, міжнар. ґросмайстриня Анничка Музичук, яка посідає 6-е місце в чоловічому рейтинг-списку країни та 1-е – в жіночому. Конкурувати з нею намагаються міжнар. ґросмайстрині Весна Розіч (Ело = 2310), Жанна Крівець (2304). У чоловічих шахах національний рейтинг-список очолює міжнар. ґросмайстер Лука Леніч з Ело у 2634 одиниці, на 2-й позиції перебуває ветеран українського шахового спорту львів'янин Олександр Білявський (2613), міжнар. ґросмайстер Юра Скоберне - на 3-й позиції (2561), далі йдуть міжнар. ґросмайстер Душко Павасович (2543), міжнар. майстер Матей Борисек (2525), український ґросмайстер, теж львів'янин Андріян Михальчишин перебуває на 8-й позиції з 2513 одиниць Ело. Станом на 2012 Шахова спілка Словенії нараховувала 62 шахістки з міжнар. рейтингом, в тому числі 4 міжнар. ґросмайстрині, 3 міжнар. майстрині, 8 майстринь ФІДЕ. У чоловічому загоні шахістів було 50 гравців з Ело від 2300 до 2634, в тому числі 8 міжнар. ґросмайстрів, 19 міжнар. майстрів, 31 майстер ФІДЕ.

Слов'янська (чеська) оборона (D10-D19): 1.d2-d4 2.c2-c4 c7-c6

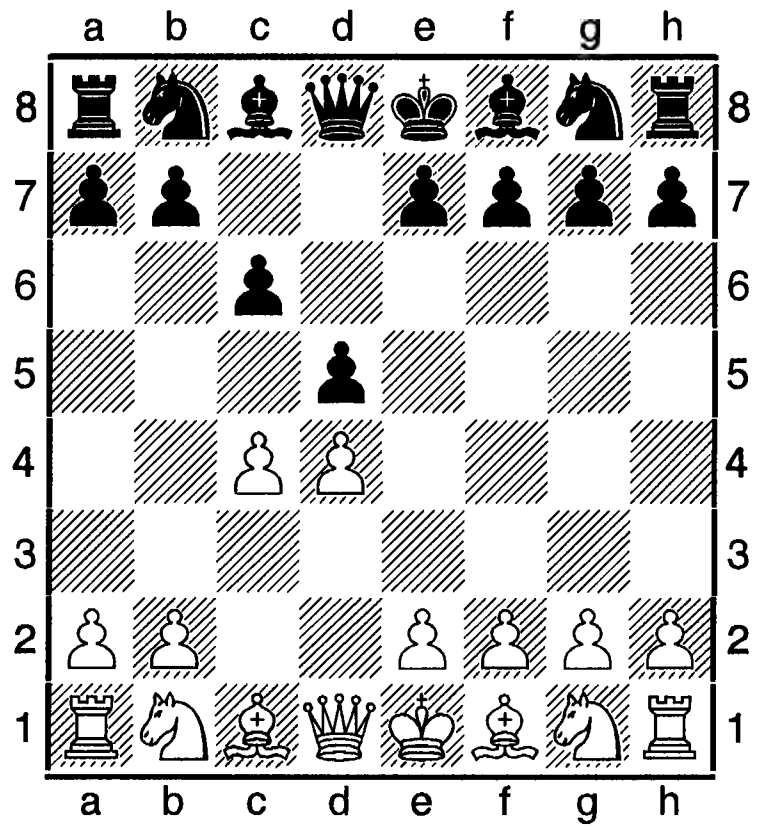

Належить закритим початкам. Раніше була

в складі даминого гамбіту відхиленого як купа варіантів. Перші спроби теоретичного викладу Д. г. були ще в епоху середньовіччя, але цей початок тоді нечасто застосовувався. Одним з перших на цей дебют звернув увагу англійський гравець Г. Стаунтон 1841. Масово почали захоплюватися наприкінці 19 сторіччя. За твердженнями російських шахових істориків основи теорії С. о. заклав 1840 К. Яніш. У шахових джерелах західних країн робиться наголос на назві «Чеська оборона». Значний внесок у теорію дебюту зробили Ш. Вінавер, М. Чигорин, А.Рубінштейн, Е. Грюнфельд, О. Альохин, М. Ботвинник й інші.

С. о. вважається одним з найнадійніших дебютів і входить до репертуару більшості сучасних провідних шахістів, таких, як: Г. Каспаров, В. Ананд, В. Іванчук, В. Крамник, В. Топалов та інших.

Ідея початку полягає в обороні чорними стратегічно важливого пункту **d5**, не загороджуючи при цьому дорогу стрільцеві **c8**. Одначе підрив центру білих ходом **c6-c5** пов'язаний з втратою темпу, тому вони шукають контргри на даминому фланзі, забираючи пішака **c4**.

А. Обмінний варіант: 3.cd cd 4.Kf3 Kf6 5.Kc3 Kc6 6.Cf4 e6 {прийнятне 6. ...Cf5 7.e3 (якщо 7.Дb3, то 7. ... Ka5) 7. ... e6}**7.e3 Ce7 8.Cd3 0-0 9.h3 Cd7 10.0-0 Дb6 11.a3 Ka5 12.b4 Kc4 13.Ke5! Tc8 14.Cxc4 dc 15.Cg5 Дd8 16.Дf3** з кращими можливостями (Портиш - Петросян, 1974).

Б. Слов'янський гамбіт: а) 3.Kc3 e6 4.e4 {4.Kf3 за Нотебоомом 4. ... dc 5.e3 (чи 5.a4 Cb4!) 5. ... b5. Далі 6.a4 Cb4 7.Cd2 a5 8.ab Cxc3 9.Cxc3 cb 10.b3 Cb7 11.bc b4 12.Cb2 Kf6 і після 13.Cd3 у білих краще. Але ще ліпше 11.d5 ! Kf6 12.bc b4 13.Cxf6 Дxf6 14.Да4+! Kd7 15.Kd4 з атакою (Спаньярд - Кортлевер, 1950)} **4. ...de 5.Kxe4 cb4+ 6.Cd2** (після 6.Kc3 e5!=) **6. ... Дd4 7.Cb4 Дxe4+ 8.Ce2 Ka6 9.Cc3** (можна і 9. Ca5, 9.Cd6, 9.Cf8. Останній призводить до переваги в чорних) **9. ... Ke7 10.Cxg7 Tg8 11.Cf6!?** з ліпшими шансами; **б) 3.Kc3 Kf6 4.Kf3** (третій і четвертий ходи можна міняти місцями) **4. ...dc 5.e4!? b5 6.e5** (за О.Толушем і Ю. Геллером) **6. ...Kd5 7.a4 e6** (заслуговує уваги 7. ... h6!?) **8.ab Kxc3 9.bc cb 10.Kg5 Cb7 11.Дh5 g6 12.Дg4 Ce7 13.Ce2 Kd7 14.Cf3!** з перевагою; **в) варіант Вінавера: 3. ... c5!? 4.cd cd 5.Kf3 e4 6.Ke5 Kc6** ?) **7.Да4 Cd7 8.Kxd7 Дxd7 9.Cf4 Kf6 10.e3 Ce7 11.Cb5 0-0 12.0-0** з кращими шансами.

В. Система Чигорина: 3.Kf3 Kf6 4.Kc3 e6 5.e3 Kbd7 6.Cd3 Cd6 7.e4! de 8.Kxe4 Kxe4 9.Cxe4 і в білих ліпше.

Г. Основна система: 3.Kf3 Kf6 4.Kc3 dc 5.a4 Cf5 6.e3 e6 7.Cxc4 Cb4 8.0-0 0-0 9.Де2 Kbd7 (Смислов) **10.e4 Cg6 11.Cd3 Ch5 12.Cf4!** з кращою перспективою.

Д. Система Ботвинника: 3.Kf3 Kf6 4.Kc3 e6 5.Cg5 dc 6.e4 b5 7.e5 h6 8.Ch4 g5 9.Kxg5 hg 10.hg Kd7 11.g3 Cb7 12.Cg2 Дb6 13.ef 0-0-0 14.0-0 з обопільними можливостями.

Е. Меранський варіант (див. ст.,а також «Додаток»).

Є. Система Шлехтера-Рубінштейна: 3.Kf3 Kf6 4.Kc3 g6 (аналогічна обороні Грюнфельда) **5.cd** (5.Cf4 dc!?) **5. ... cd 6.Cf4 Cg7 7.e3 0-0 8.Ce2 Kc6 9.h3 Ke4 10.Tc1 Ce6** (10. ... Kxc3 11.Txc3 f6) **11.0-0 Tc8 12.Kd2 Kxd2 13.Дxd2** з шансами в чорних вирівняти гру.

Ж. Варіант В. Чебаненка (появився 1975-1976 за опрацюванням молдовського майстра і шахового тренера В'ячеслава Чебаненка). Подаємо за партією В. Зв'ягінцев - В. Бологан, 1997 **(D15): 1.d4 d5 2.c4 c6 3.Kc3 Kf6 4.Kf3 a6** (у Чебаненка) **5.h3!? b5!?** (раніше грали 5. ... dc, заслуговує уваги 5. ... e6!?) **6. ... cd cd 7.Cf4 e6 8.e3 Cb7 9.Cd3 Ce7 10.0-0 0-0 11.a4 b4 12.Kb1 Kc6! 13.Kbd2 Ka5 14.Де2 Дb6 15.Cg5 h6?!** (краще 15. ... Tfc8) **16.Ch4 Tfc8 17.Ke5 Дd8** (репліки з коментаря В. Бологана).

З. Московський варіант (за партією А. Карпов - В. Ананд. Вейк-ан-Зее, 1998) **(D43): 1.d4 d5 2.c4 c6 3.Kc3 Kf6 4.Kf3** (4.e3 хід Карпова) **4. ... e6 5.Cg5 h6 6.Cxf6 Дxf6 7.e3 Kd7 8.Tc1** (цей хід зробив Капабланка проти Левенфіша в Москві 1936) **8. ... Дd8**

9.Cd3 Ce7 10.0-0 0-0 11.Де2 a6 12.Cb1 f5... Інше продовження: **7.de Kd7 8.e4! de 9.Kxe4 Дxe4 10Cd3 Ce7 11.0-0 0-0 12.Tfe1 Td8 13.Tad1 Дc7 14.Cb1**! (14. ...c5 15.dc Kxc5 16.Txd8 Cxd8 17.Kxc5 Дxc5 18.Дd3 cf6 19.Дh7 Kpf8 20.Td1 Дc7 21.Kd4 a6 22.Kxe6 fe 23.Cg6 ! + -) **15.c5! b5 16.Kg3 Cd7 17.Де3 Ce8 18.Cc2 a5 19.a3 Ta7 20.h4 Дb8** (і білі партію виграли через кільканадцять ходів); краще в Є. Свешникова: **8. ...Дd8 9.0-0 Ce7 10.e4 dc! 11.Cxc4 b5 12.Cd3 b4 13.Ke2 0-0 14.Tc1 (14.e5!? Дb6 15.Ce4** з незначною перевагою та можливістю вирівнення гри в чорних) **14. ...Cb7 15.Cb1 Дb6** з непоганою грою в чорних (за К. Сакаєвим).

И. Сучасна табія антимосковського гамбіту: 1.d4 d5 2.c4 c6 3.Kf3 Kf6 4.Kc3 e6 5.Cg5 h6 6.Ch4 dc 7.e4 g5 8.Cg3 b5 9.Ce2 Cb7 10.0-0 Kbd7 11.Ke5 Cg7 12.Kxd7 Kxd7 13.a6.

Фрагменти з партій провідних шахістів світу.

Ш. Мамед'яров – Д. Андрейкин. Ханти-Мансійск, 2014.

1.d4 d5 2.c4 c6 3.Kc3 Kf6 4.e3 a6 5.Kf3 e6 6.a3 Kbd7 7.Дc2 Дc7 (N) 8.e4!? de 9.Kxe4 c5 10.Kxf6+ Kxf6 11.dc a5!? 12.g3 cxc5 13.Cg2 0-0 14.0-0 e5 15.Cg5 Ta6 16.Tae1 Te8 17.Дc3 h6 8Cxf6 gf?! (18. ...Txf6, і коли 19.Txe5 Txe5 20.Kxe5 Дb6 з однаковими можливостями – з коментаря С. Квасова в газ. «Ладья» за 5 квітня 2014).

В. Крамник – Д. Андрейкин. Ханти-Мансійськ, 2014.

1.d4 d5 2.c4 c6 3.Kf3 Kf6 4.Kc3 a6 5.b3 Cf5 7.Cg2 Ke4 (нечастий хід, популярніший 7. ...e6) **8.Kxe4 (N) Cxe4 9.0-0 Kd7 10.Cf3!? g6 11.cd cd 12.Дd2 Cg7 13.Tac1 0-0 14.Ch3!? Cxf3 15.ef Te8 16.Tc6 e6 17.Tfc1!? Дf6 18.Tc7 Kf8?!** (чіткіше 18. ...Tad8) **19.Cc5 Дxf3 20.Tc3 Дh5 21.g4 Дh4 22.Дf4 f6 =.**

Література: З. Тарраш, Оборона даминого гамбіту. Критичне дослідження, (пер. з нім. рос.), Л., 1925; Taimanov M., Slawisch bis Reti-Eroffnung, 4 Aufl., B., 1979; Suetin A., Lehrbuch der Schachtheorie, 4 Aufl., Bd 1-2, B., 1981; Ю. Гуфельд, Коротка енциклопедія шахових дебютів, К., 1986; Я. Б. Естрін, М. М. Калініченко, Шахові дебюти. Повний курс, М., 2008; В. Бологан, «Природний відбір у кам'яних джунглях», ж. «64-шо», №4, 1997; Ю. Ремізов, «Повторення любові та мистецтво гри», ж. «64-шо», №11, 1998; К. Сакаєв, Слов'янська оборона, ч. 2, 2014; О. Дреєв, «Меранський і антимеранський варіанти», 2013; його ж, Московський варіант. Антимосковський гамбіт, М., 2010 (усі – російською); Вікіпедія – вільна енциклопедія (інтернет-видання); M. Taimanow, Slawisch bis Reti – Eroffnung, Berlin, 1974.

Слот (Slot) Йорн (нар. 05.09.1944, Шертинг) – данський шахіст, ґросмайстер ІКЧФ з 1978. Викладач. Пе-реможець ч-ту Європи 1971-1975 і ч-ту світу 1975-1980 у грі за листуванням. Учасник багатьох змагань із звичайних шахів.

Службина Анастасія (нар.04.09.1987, Донецьк) - українська шахістка, міжнар. майстриня. Ело 2009 = 2213 (ФІДЕ).

Сльяч-турнір 1932 – міжнародне змагання, яке організувала влітку адміністрація курорту Сльяч. Водночас т-р був 5-м зібранням Словацької шахової секції. Підсумки: 1-2. М. Відмар, С. Флор – по 9,5 очок з 13; 4-6. В. Пірц – 8,5; 4-6. Е. Каналь, Г. Мароці, Р. Шпільман – по 8; 7. К. Трейбал – 7; 8. Ю. Боголюбов – 6,5; 9. А. Покорний – 5,5; 10-11. М. Вальтер, К. Ополченський – по 5; 12. І. В. Рогачек – 4; 13. Д. Май – 3,5; 14. Й. Енгель – 3.

Смагин (Smagin) Сергій Борисович (нар. 08.09.1958, Норильськ) – російський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 1987. Ело 2001 = 2613. 69-а позиція в рейтинг-списку ФІДЕ. Математик. Учасник ч-тів СРСР 1985, 1986. Найкращий рез-т 1985, зон. т-р ФІДЕ (4-6). Найліпші рез-ти в міжнар т-рах: Наленчув

1985 (1); Дрезден 1985 (1-2); Каппель-ля-Гранд 1986, 104 учасники (1-3); Таллінн 1986 (2); Нові-Сад 1986 (1); Белград 1986 (5-8); Трнава, Зениця, Карвина 1987 (1); Воронеж 1987 (4); Сочі 1987 (1-3); Бад-Віссе 1999, 379 учасників (7-16).

С. Смагин - І. Іванов. Філадельфія, 1989. Сицилійська оборона (B58).

1.e4 c5 2.Kf3 d6 3.d4 cd 4.Kxd4 Kf6 5.Kc3 Kc6 6.Ce2e5 7.Kf3 Ce7 8.0-0 0-0 9.Te1 a6 10.h3 Ce6 11.Cf1 Kb8 12.Kg5 Cd7 13.Cc4 Kc6 14.a3 (точніше 14.Cb3) **14. ... Tc8 15. Cd2 Kd4 16.Kf3 Kxf3+ 17.Дxf3 Дb6! 18.Де3 Дxe3 19.Cxe3 h6 20.Tac1 Txc3?! 21.bc Kxe4 22.Cd5 Kxc3 23.Cxb7 Cb5 24.a4! Cc4 25.Ta1 Tb8 26.Cf3 Tb2 27.Cd2 Txc2 28.Cxc3 Txc3 29.Tac1 Txc1 30.Txc1 d5 31.Tc2 Cb4 32.Ce2 Cxe2 33.Txe2 Cc3? 34.Te3! d4 35.Txe5 d3 36.Te8+ Kph7 37.Kpf1 Kpg6 38.Td8d2 39.Kpe2 Kpf5 40.Td3 Cb4 41.Td4 a5 42.Txb4 ab 43.a5, (1-0).**

Смедеревська-Паланка-турніри

– міжнародні змагання. Проводяться на сербському курорті Шаховою спілкою Сербії з 1971. Інша назва – «Гоша-турніри» (за спонсорською фірмою «Гоша»). Тут також відбуваються й жіночі міжнар. змагання. 1987 проведено жіночий міжзон. т-р. Переможці чоловічих змагань: 1971 – Я. Смейкал; 1977 – Д. Райкович, С. Мартинович; 1978 – С. Ніколич; 1980 – М. Стін; 1981 – Мартинович; 1982 – Д. Сакс; 1984 – М. Петурссон, Ж. Ніколич.

Смейкал (Smejkal) Ян (нар. 221.03.1946, Ланшкроун) – словацький шахіст. міжнар. ґросмайстер з 1972. Ело 1973 = 2595. Математик. Чемпіон Чехословаччини серед юнаків 1961 і серед чоловіків 1973, 1979, 1986. У складі збірної країни учасник олімпіад з 1968 і ч-тів Європи з 1970. Грав на змаганнях за першість у світі: зон. т-ри ФІДЕ в Раасі 1969 (2-5), Врнячці-Бані 1972 (1-2), Аранжеловаці 1976 (1-3), Варшаві 1973 (2-5), міжзон. т-ри в Ленінграді (С.-Петербурзі) 1973 (4), Білі 1976 (9-11), Ріо-де-Жанейро 1979 (10-11). Найкращі рез-ти в інших міжнар. змаганнях: Поляниця-Здруй 1970 (1), 1972 (1); Смедеревська Паланка 1971 (1), 1982 (3-5); Варна 1971 (3); Лугачовице 1971 (3-4); Пальма, що на о. Мальорка 1972 (1-3); Любляна-Порторож 1973 (2-4); Сочі 1973 (3-4); Галле 1974 (3); Амстердам 1975 (2-5), 1979 (3-4), 1986 (2-4); Нові-Сад 1976 (1), 1984 (4-7); Лейпціг 1977 (1-3); Дортмунд 1977 (1-2); Віроватиця 1978 (2); Штип 1978 (1); Баня-Лука 1979 (2-3); Трнава 1980 (3); Маніла 1981 (2-3); Сараєво 1983 (2-3); Баден-Баден 1985 (1); Марсель 1986 (2-5); Нью-Йорк 1986 (1-2); Лінц 1986, 172 учасники (2-3).

Я. Смейкал-Ф. Геогіу. Нові-Сад, 1982.

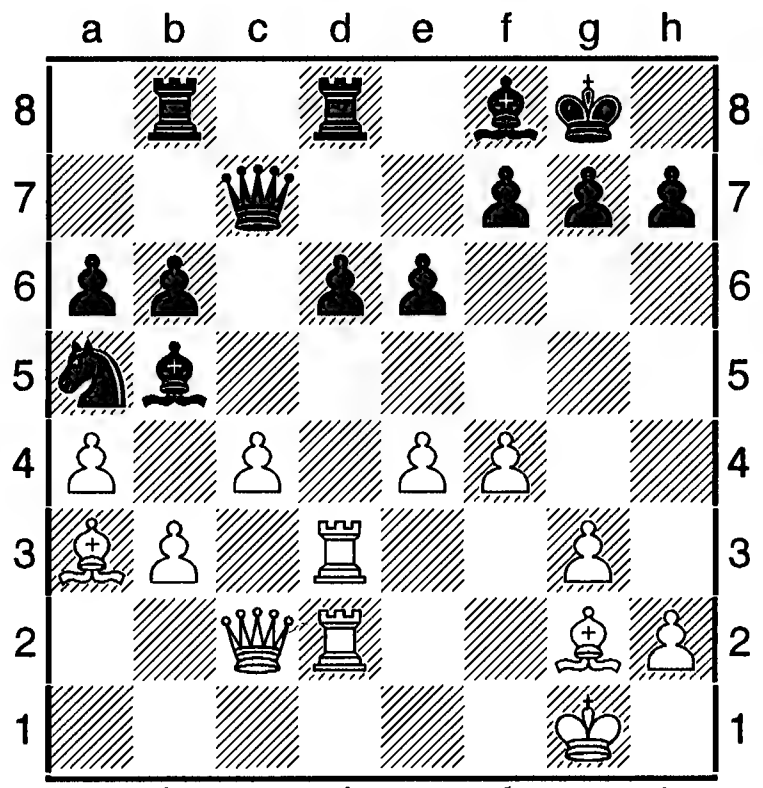

26.cb Дxc2 27.Txc2 ab 28.ab Kb7 29.b4 Tdc8 30. Tdc3 Txc3 31.Txc3 g6 32.Tc7 Cg7 33.e5 d5 34.Cc1 Cf8 35.Cd2 Kd8 36.Kpf1 Tb7 37.Tc8 Ce7 38.g4 f5 39.ef Cxf6 40.Ce3 Kpf7 41.Ta8 Kpe7 42.f5 Kf7 43.Ta6 gf 44.gf Kd6 45.Cxb6 Kxf5 46.Cc5+ Kpf7 47.b6 Tb8 48.Ta7+ Kpg6 49.Ch3 Cd8 50.Cxf5+ ef 51.Td7 Cg5 52.b7 Cf4 53.Ca7 Te8 54.b5 Cxh2 55.b6 Kpf6 56.Txh7 Cb8 57.Tc7, (1-0).

Смердон (Smerdon) Девід (нар. 17.09. 1984, Брісбен) – австралійський шахіст, ґросмайстер з 2009. Ело 2014 = 2513. Учасник

Всесвітніх шахових олімпіад 2004, 2006, 2008, 2010.

Смирнов Ігор (нар. 28.10.1987) – український шахіст, міжнар ґросмайстер. Ело 2001 = 2441; 2009 = 2447 (Україна), 2505 (ФІДЕ). 81-а позиція в рейтинг-списку ФШУ.

Смирнов (Smirnov) Павло (нар. 27.04. 1982, Мєждуреченськ) – російський шахіст, міжнар. майстер з 1999, міжнар. ґросмайстер з 2003. Ело 2002 = 2539. 6-а позиція в рейтинг-списку Федерації шахів країни. Срібний призер ч-ту Росії 2001 серед юнаків до 20 років, ч-ти країни серед чоловіків 2001 в Елісті (4-20), 2002 в Москві (2-5). Володар кубка Росії в Нафтоюганську 2002. На міжнар. т-рі у Єревані 2004 мав 1-ше місце, в Москві 2007 (3-8). Ело 2014 = 2626.

Смирнов (Smirnov) Сергій – російський шахіст, міжнар. майстер. Чемпіон світу серед сліпих шахістів в Брно 1998, на ч-ті світу в Новокузнецьку 2008 був 3-м. Учасник міжнар. т-ру серед сліпих шахістів у Лінересі 2001 (посів 2-3-є місце серед 10-х учасників).

Смислов (Smislov) Василь Васильо-вич (24.03.1921, Москва, 2010, там же) – російський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 1950. Ело 1973 = 2610. 10-а позиція в рейтинг-списку ФІДЕ. 7-й в історії шахів чемпіон світу 1957-1958, міжнар. арбітр з шахової композиції з 1957. Шаховий теоретик. Коли йому було 6 років, вивчився грати в шахи від батька, шахста першої категорії. Потім продовжив навчання в московському Будинку піонерів (школярів). 1938 поділив 1-3-є місце на всесоюзному т-рі гравців 1-ї категорії і 1-2-е з С. Білавенцем в ч-ті Москви. Чемпіон Москви 1942 і 1943-1944 (2-е місце після М. Ботвинника, котрий грав поза конкурсом). Змагався в т-рах майстрів у Куйбишеві 1942 (2), Свердловську 1943 (3-4). Учасник 18-и ч-тів СРСР з 1940. Найкращі рез-ти: 1940 (3), 1941 (3, у матчі за звання абсолютного чемпіона СРСР), 1944 (2), 1947 (3-4), 1949 (1-2, разом з Д. Бронштейном), 1955 (1-2, програв додатковий матч Ю. Геллеру з рах. 3 на 4), 1969 (3-5), 1971 (2-3).

Посівши 3-є місце в гронінгенському т-рі 1946, був зарахований до учасників на матч-турнір за світову першість 1948, де був 2-м після М. Ботвинника.

В середині 1950-х досяг найбільших рез-тів: виграв т-ри претендентів 1953, 1956, взяв участь в матчах на першість світу: 1954 була нічия + 7, -7, =10, 1957 мав виграш з рах + 6, -3, = 13 і став чемпіоном світу, а 1958 програв матч-реванш (= 5, -7, = 11).

Рез-ти інших змагань на першість світу. Т-ри претендентів: 1950 (3), 1959 (4), 1985 (8-9); міжзон. т-ри: 1964 (1-4), 1970 (7-8), 1973 (5), 1982 (2); 1965 програв ч/ф матч Ю. Геллеру (2,5 на 5,5), 1983 зіграв унічию з Р. Гюбнером (визнаний переможцем за жеребкуванням), 1983 виграв п/ф матч у З . Ріблі (6,5 на 4,5), 1984 програв фінальний матч претендентів Г. Каспарову з рах. 4,5 на 8,5.

У складі збірної команди СРСР переможець 10-и Всесвітніх шахових олімпіад 1952-1964 і 1968 -1972, 5-и командних ч-тів Європи 1957-1973, командного ч-ту світу 1985. Грав у матчах у складі команди СРСР з командами шахістів США (1945, 1946, 1954, 1955), Великобританії 1947, 1954, Югославії 1956, обраними шахістами світу 1970 і 1980.

У складі збірної команди Москви переможець ч-ту СРСР 1948, спартакіад народів СРСР 1959, 1967, всесоюзної шахової олімпіади 1972; посів 2-е місце 1963, 1979 на спартакіадах народів СРСР. У складі команди ДСТ «Буревісник» здобув перемоги на ч-тах СРСР 1961 і 1968 та в іграх за Кубок європейських клубних команд 1976, 1979.

В. Ульман – В. Смислов. Москва, 1971. Новоіндійська оборона.
1.c4 Kf6 2.Kc3 e6 3.Kf3 b6 4.g3 Cb7 5.Cg2 Ce7 6.0-0 0-0 7.d4 Ke4 8.Cd2 d5 9.cd ed 10.Tc1 Kd7 11.Cf4 c5 12.dc Kxc3 13.bc Kxc5 14.Ce5 Te8 15.Te1 Ke4 16.Да4 a6 17.c4 Cc5 18.e3 dc 19.Дxc4 Tc8 20.Де2 Kxf2! 21.Дxf2 Cxf3 22.Ch3 Txe5! 23.Cxc8 Cc6! 24.Ch3 Де8 25.Cg2 Txe3! 26.Kph1 Cxg2+ 27.Крxg2 Де4+ 28.Kph3 Де6 29.Крg2 Дd5+ 30.Kph3 Te6! і білі здалися.

С. учасник понад 90-а міжнар. змагань. Найкращі рез-ти: Москва 1947, м-л Чигорина (3-4); Варшава 1947 (2-5); Венеція 1950 (2); Будапешт 1952 (3-5); Бухарест 1952 (3); Гастингс 1954-1955 (1-2); Загреб 1955 (1); Москва 1956, м-л Альохина (1-2); Москва 1959 (1-3), 1960 (1-2); Дортмунд 1961 (2-3); Москва 1961 (1-2); Мар-дель-Плата 1962 (2-3); Гастингс 1962 -1963 (3); Сочі 1963 (2); Москва 1963 (1-2); Стокгольм 1963-1964 (1-2); Гавана 1965 (1), Сант-Яго 1965 (1); Мар-дель-Плата 1966 (1); Поляниця-Здруй 1966 (1); Москва 1967 (2-5); Монте-Карло 1967 (2); Гавана 1967 (3); Пальма на о. Мальорка 1967 (2-3); Поляниця-Здруй 1968 (1); Гастингс 1968-1969 (1); Монте-Карло 1969 (1-2); Скопле 1969 (3-5); Ровинь-Загреб 1969 (2-5); Москва 1971, м-л Альохина (3); Амстердам 1971 (1); Лас-Пальмас 1972 (2-3); Сьєнфуегос 1973 (1), Рейк'явік 1974 (1); Венеція 1974 (2), Тиссайд 1975 (2); Сольнок 1975 (2); Ленінград (С.-Петербург) 1977 (3); Буенос-Айрес 1978 (2-4); Берлін 1979 (1-2); Буенос-Айрес 1980 (1-4); Копенгаген 1980 (1-2); Багіо 1980 (2), Бар 1980 (2); Москва 1981 (2-4); Гастингс 1981-1982 (2-3); Грац 1984 (1);Копенгаген 1986 (1-4); Реджонель-Емілія 1986-1987 (2-5); Нью-Йорк 1989 (6-15); Ганінге 1989 (8-9); Гронінген 1989 (3-6); Пальма-де-Мальорка 1989, міжзон. т-р (27); Беер-Шева 1990 (2-3); Буенос-Айрес 1990 (1-2); Маніла 1990 (48-53); Рим 1990 (2-7); Барселона 1990 (5-6); Гельзенкірхен 1991 (3); Москва, т-р 70-річчя Смслова (3-5); Бад-Верисгофен, ч-т світу серед ветеранів (1-2); Аруба, м-т «Сеньйори-леді» (6 очок з 12); Тілбург 1992 (7 очок); Москва 1993, м-л Альохина (25-37); Буенос-Айрес 1993 (2-4); Ростов-на-Дону,м-л Бондаревського (10); Відень, м-т «Сеньйори-леді» (6,5 з 12); Біль 1993, міжзон. т-р (35); Мюнхен 1993 (4-6); Монако, м-т збірних команд «Сеньйори-леді» (8 з 12); Амстердам 1994, м-л Доннера (1-3); Таллінн 1996, м-л Кереса (2-3); Альбер 1996 (програв матч 13-річному Е. Бакро); Мюнхен 1999 (5); Тілбург 1994 (-); Прага, м-т «Сеньйори-леді» (5 з 10); такий же в Лондоні 1996 (6,5 з 10); такий же в Копенгагені 1997 (6,5 з 10); такий же в Рокбрюні 1998 (5 з 12); такий же в Марбельї 1999 (4,5 з 10); такий же в Мюнхені 2000 (5 з 10); такий же в Амстердамі 2001 (4-е місце серед чоловіків); такий же в Рокбрюні 2004 (5-е місце серед сеньйорів).

З класичним підходом до шахів органічно пов'язана зацікавленість С. етюдною композицією.

В. Смислов.

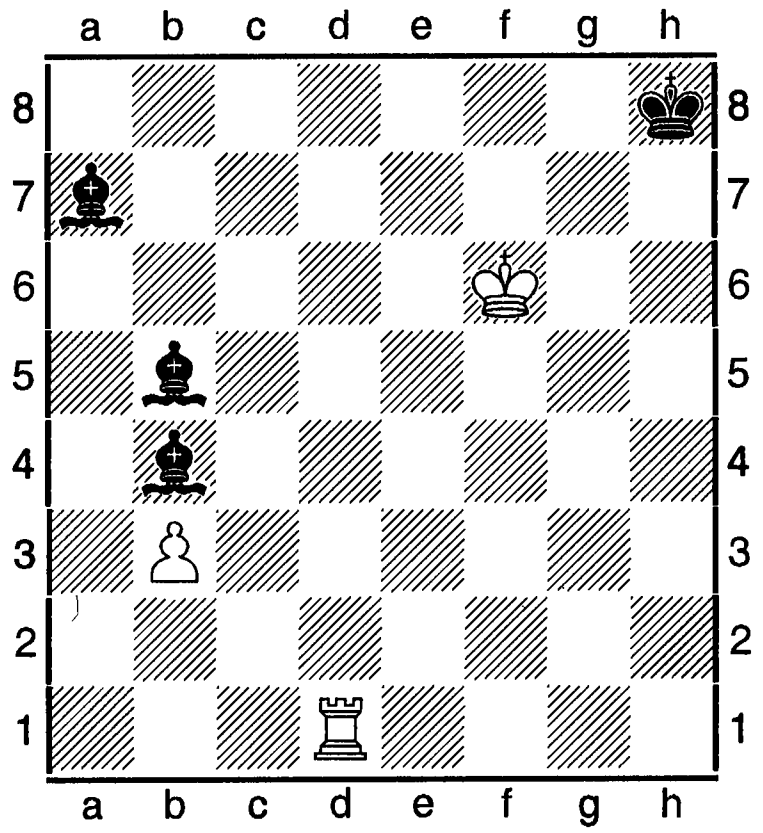

+ 3+4

1988 Шаховою федерацією Італії нагороджений почесною міжнар. премією «Джоакіно Греко».

С. – автор книг і статей з різних питань шахового мистецтва. Зробив значний вне-

сок у теорію іспанської партії, слов'янської оборони, даминого гамбіту; опрацював систему в обороні Грюнфельда, названої його іменем.

Література: В. В. Смислов, Керівництво для початківців, 2-е вид., Калуга, 1951 (співавтор); його ж, Вибрані партії, М., 1952; його ж, Міжнар. шаховий т-р у Швейцарії. Враження учасника, М., 1954; його ж, У пошуках гармонії, М., 1979; його ж, Теорія турових закінчень, 3-є вид., М., 1986 (співавтор); його ж, Літопис шахової творчості, М., 1995; його ж, «Мої етюди» (48 шахових композицій), М., 2000; його ж, «Вибрані партії ґросмайстрів РСФСР», «Мистецтво ендшпілю», «Літопис шахової творчості», «Наука перемагати», «Таємниці турового ендшпілю»; В. Ліндер, І. Ліндер, Королі шахового світу (життя та гра крізь призму енциклопедії), М., 2001(усі-російською).

Смислова система - варіанти в обороні Грюнфельда. Запроваджена в практику В. Смисловим 1940-х (див. «Грюнфельда оборона»).

Смислов-Ботвинник матч – змагання на першість світу. Відбулося 05.03-27.04.1957 у Москві. Про умови матчу див. ст. «Чемпіонат світу чоловічий». Головний арбітр – Г. Штольберг (Швеція), арбітр – Г. Голомбек (Великобританія). Секундант Ботвинника – Г. Гольдберг, В. Смислова – І. Бондаревський.

До 8-ї партії гра тривала з перемінним успіхом: кожен з суперників виграв по 2 рази. А вже у 8-й Смислов зумів вийти в лідери. Вигравши 17-у партію, він зміцнив свої позиції. Після 20-ї Смислов довів відрив у рахунку до 3-х очок. Зігравши унічию в 22-й, достроково виграв матч із загальним рахунком 12,5 на 9,5 (+ 6, - 3, = 13) і став 7-м чемпіоном світу в історії шахів.

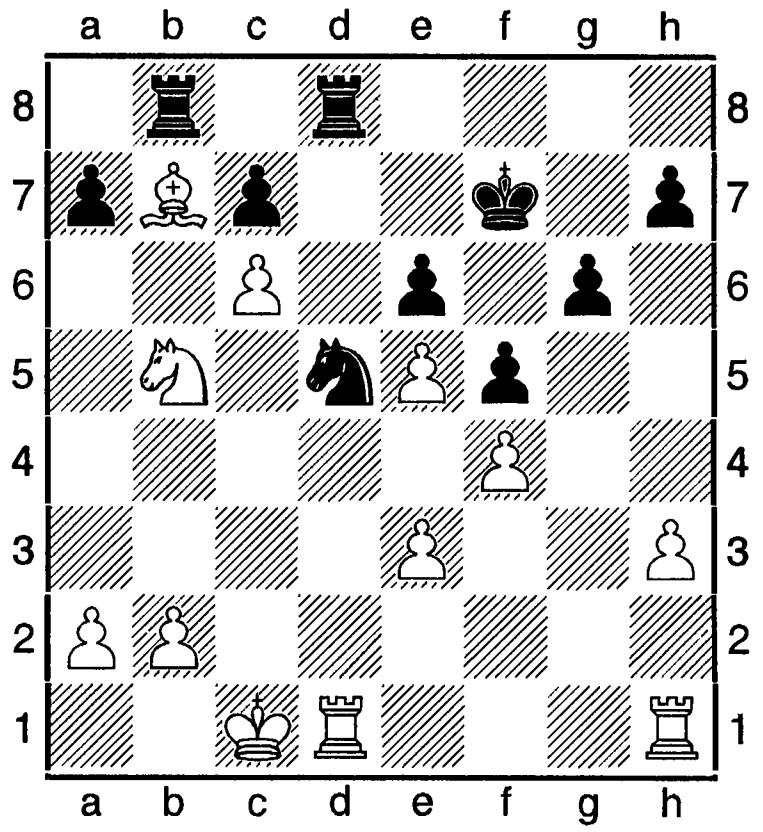

В. Смислов – М. Ботвинник. Фінал 6-ї партії матчу.

«23.Txd5! (ефектне продовження, котре відразу вирішує долю партії) **23. ... ed 24.Kxc7 Tdc8 25.Cxc8 Txc8 26.Kxd5 Txc6+ 27.Kpd2 Kpe6 28.Kc3** і чорні визнали себе переможеними» (А. Карпов).

Смірин (Smirin) Ілля Юльйович (нар. 21. 01.1968, Вітебськ) – ізраїльський шахіст, міжнар. майстер з 1989, ґросмайстер з 1990. Ело 2001 = 2691, 2014 = 2702. Входив до другого десятка найсильніших шахістів світу під номером 15. З 1992 проживає в Ізраїлі. Чемпіон Ізраїлю 1999 (1-2). Учасник ч-тів Європи: клубний в Охриді 2009 (2-3-є командне місце, грав за 5-ю шахівницею), особистий в Сент-Вінсенті 2000 (6), у Пловдиві 2008 (виграв перепустку на ч-т світу), ч-тів світу: відбірковий т-р у Дрездені 1998 (7), зон. т-р ФІДЕ в Пулі 2000 (2-4); командний у Бурсі 2010 (7-е місце в складі команди Ізраїлю). Змагався у складі національної команди Ізраїлю на Всесвітній олімпіаді в Елісті 1998 (4-е командне місце і 7-е в особистому заліку за 2-ю шахівницею). На 3-й олімпіаді інтелектуальних ігор в Лондоні 1999 виграв 4 -7-е місце. Учасник матчу збірної світу проти збірної Росії в Москві 2002. Змагався у матчі з Г. Каспаровим в Тель-Авіві 1998 у складі команди Ізраїлю. Інші змагання: Корсіка 1997 (2-8); Рішон-ле-Ціон 1998 (4-6); Філадельфія 2001 (2-7); Дос-Ерманас 2001 (2); Москва 2002, Гран-

прі (7); Фоксвуд 2002 (3-6); Сараєво 2002 (3-6); Натанья 2009 (4-6 з АШ, 7-8 з бліцу).

Сміт, Сметс (Smits) Ян (нар. 1985) – нідерландський шахіст, міжнар. майстер з 2002, ґросмайстер з 2004. Ело 2012 = 2672. 3-я позиція в рейтинговому списку Шахової федерації Голландії. Учасник матчу юних зірок проти досвідчених гравців в Амстердамі 2006 (4 -5-е місце серед юнаків), матчу Голландії з командою Англії в Лондоні 2009 (набрав 6 очок, 2-й рез-т серед гравців). Грав у багатьох міжнар. т-рах, в тому числі: Вейк-ан-Зее 2004, т-р «Ц» (3), 2006 (12-те в т-рі «Б»); 2009 (8-10), 2010 (13-14); Амстердам 2009 (1-4), 2009 (2); Ніцца 2010, АШ, гра наосліп (11); Вейк-ан-Зее 2011 (11-13).

Смотров (Smotrov) Сергій – казахський шаховий композитор, міжнар. майстер з 2004.

«Снігові Карпати 1998» - перший всеукраїнський шаховий фестиваль для дітей 1987 року народження, який відбувся в селі Майдан Міжгірського району Закарпатської області за ініціативою екс-чемпіона України з шахів за листуванням І. М. Терелі при підтримці Міжгірської районної держадміністрації. Переможці особистих змагань: 1-3. Б. Шабля, Г. Старостин (обидва - Одеса), Г. Музичук (Стрий Львівської області).

Соболевський Леонід (нар. 28.03.1945) – український шахіст, міжнар. майстер. Ело 2001 = 2447. 75-а позиція в національному рейтинг-листі.

Совик (Sovik) Штефан – словацький шаховий композитор. Учасник 2-ї міжнар. зустрічі проблемістів України і Словаччини в Мукачеве 2000 (виграв 3-й приз у конкурсі складання 2-х задач).

Созін (Sozin) Веніамін Інокентійович (1896-1956) – російський шахіст, майстер 1924 -1935. Шаховий теоретик і журналіст. Ред. теоретичного відділу ж. «Шаховий лист» («Шахматний лісток»). Бухгалтер. Учасник т-рів: Новгород 1923-1924 (3), Ленінград (С.-Петрбург) 1935 (2). Грав у 4-х ч-тах СРСР. Найкращий рез-т 1924 (9). Зробив вагомий внесок у розвиток дебютної теорії, зокрема його іменем названа система в сицилійській обороні.

Література: В. І.Созін, Комбінації і пастки, 2-е вид., М.-Л., 1931; його ж, Що повинен знати кожен про ендшпіль, 2-е вид., М.-Л., 1935; ШЕС за ред. А. Карпова, М., 1990; ШЕС під ред. О. Константинопольського та інших, М., 1964 (усі - російською).

Сокальська Гелена (нар. 07.12.1957, Харків) - українська шахістка, майстриня ФІДЕ. Ело 2009 = 2095 (Україна).

Соколов (Sokolov) Андрій Юрійович (нар. 20.03. 1963, Воркута) – російський шахіст, майстер спорту СРСР з 1980, міжнар. майстер (1982), ґросмайстер з 1984. Ело 1991 = 2581.Чемпіон світу серед юнаків 1982, чемпіон Москви 1981. На юнацькому ч-ті Європи 1981-1982 мав 3-є місце. Чемпіон СРСР 1984, 1985 (4-6). У складі команди СРСР переможець олімпіад 1984, 1986, 1-го командного ч-ту світу 1985, першості світу 1985 серед юнаків. З 1985 розпочав змагання на першість світу, посівши 3-є місце у міжзон. т-рі в Білі. На т-рі претендентів у Монпельє 1985 посів 1-3-є місце. В півфінальному матчі претендентів у Мінську 1986 переміг Р. Ваганяна з рах 6 на 2, у фіналі - А. Юсупова в Ризі 1986 (7,5 на 6,5). Програв матч А. Карпову в Лінаресі 1987 з рах. 3,5 на 7,5. Учасник багатьох міжнар. т-рів, в тому числі: Бугойно 1986 (2-3); Більбао 1987 (5-6). З 2000 перебуває у Франції. Ело 2014 = 2645.

Соколов Віктор (Дніпропетровська обла-

сть) - український шахіст, національний майстер із заочних шахів. Ело 2010 = 2464.

Соколов (Sokolov) Іван (нар. 13.06.1968, Яйце) – міжнар. майстер з 1986, міжнар. ґросмайстер з 1987. Змагався за Боснію і Герцеговину. З 2002 представляє Голландію. Ело 2002 = 2647. 19-а позиція в рейтинг-списку ФІДЕ. Ело 2012 = 2672, 2014 - 2706. 3-й за силою гри шахіст країни. Учасник ч-ту Європи серед юнаків 1986-1987 (3-5). Чемпіон Югославії 1988. У складі команди Югославії брав участь в олімпіадах 1988, 1990. Потім представляв Боснію і Герцоговину. З 1994 проживає в Нідерландах. Чемпіон Голландії 1995 в особистому заліку, чемпіон Нідерландів у складі клубної команди «Панфокс» в Амстердамі 1998, срібний (Амстердам 2006) і бронзовий (Амстердам 2002) призер особистих ч-тів Голландії. Володар Кубків Європи в складі команди «Босна» в Бугойно 1999, у Неумі 2000, чемпіон Європи 2005 в Ґетеборзі у складі команди Нідерландів. На відбірковому т-рі ч-ту світу в Дрездені 1998 мав 1-2-е місце, у змаганнях за Кубок світу в Ханти-Мансійську 2009 програв С. Федорчуку в першому раунді. У складі команди Боснії і Герцеговини змагався на Всесвітній олімпіаді в Ханти – Мансійську 2010 за 1-ю шахівницею. Учасник багатьох інших міжнар. змагань, в тому числі: Вольфсберг 1985 (2-5); Ліхтенштейн 1986 (3-5); Нові-Сад 1986 (4-5); Лугано 1987 (2-6); Порторож-Любляна 1987 (1-2); Белград 1987 (1-5); Севілья 1987 (2-5); Белград 1988 (1-2); Сальтшобаден 1988 (1-2); Біль 1993, міжзон. т-р (15); Гронінген 1996 (8-12); Нью-Йорк 1996 (2); Вейк-ан-Зее 1997 (4), 1999 (4), 2004 (13), 2006 (14); Лауварден 1997 (1-2); Роттердам 1999 (6); Гастингс 1999 (1), 2000 (7-9); Дортмунд 1999 (6); Амстердам 2001 (2-5), 2002 (2-4); Шанхай 2001 (4-7); Сараєво 1999 (9), 2000 (7), 2002 (2), 2009 (6); Рейк'явік 2000 (5); Мальме 2001 (3-7); Дос-Ерманас 2001 (8-9); Прага 2002 (в 1/16 фіналу виграв у П. Леко, в 1/8 переміг М. Адамса, в ¼ фіналу програв В. Ананду); Степанакерт 2005 (4); Майнц 2005, ШФ (2-3); Пойковський 2006 (6-7); Гооговен 2006, т-р 20-ї КФ (4); Зафра 2007(4); Сараєво 2007 (3-4); Стюард Реал 2007, 242 учасники (2-4); Сараєво 2008 (6); Лондон 2009, матч з командою Анлії у складі команди Нідерландів (набравши 5,5 очок, був 3-м серед усіх гравців); Пойковський 2010 (9).

І. Соколов – Й. Бреннінкмайєр, 1995.
Невідхилений дамин гамбіт (D26).
1.d4 d5 2.c4 dc 3.e3 e6 4.Сxc4 Kf6 5.Kf3 c5 6.Де2 a6 7.dc Сxc5 8.0-0 Дc7 9.e4 Kg4 10.e5 Kxf2 11.Kc3 Ke4+ 12.Kph1 Kxc3 13.bc Ce7 14.Kg5 Cxg5 15.Cxg5 Kc6 16.Дh5 h6 17.Tad1 Tf8 18.Ch4 Cd7 19.Td6 Kxe5 20.Дxe5 Дxc4 21.Tfd1 Дxh4 22.Txd7 Tc8 23.Txb7, (1-0).
Автор книги «Оборона Німцовича: Е 32-39».

Соколов (Sokolov) Сергій Миронович (нар. 17.02.1937, Москва,- 1992) – російський шахіст, майстер спорту СРСР з класичних шахів з 1963, міжнар. майстер ІКЧФ з 1982. Ело 1991 = 2321 з КШ. Чемпіон СРСР в іграх за листуванням 1967-1968. Тренер-викладач. Найкращі рез-ти в змаганнях з КШ: Оломоуц 1974 (1), ч-т Москви 1974 (3).

Сокольський (Sokolskyi) Олексій Павлович (нар. 03.11.1908, селище Кангуш Пензенської області, - 27.12.1969, Мінськ) – майстер спорту СРСР з 1938. Тренер. Шаховий теоретик і літератор. Педагог. Перший період життя провів у Росії. На ч-ті РСФСР 1935 посів 2-е місце. Учасник ч-тів СРСР, в тому числі 1944 (8-10), 1949 (12). Учасник ч-тів України: 1944 (3-6), 1947 (1), 1948 (1-2), 1949 (4-5).

В. Чеховер – О. Сокольський, 1947.
1.d4 Kf6 2.c4 e6 3.Kc3 Cb4 4.Дc2 d6 5.Kf3 Kbd7 6.a3 Cc3 7.Дc3 a5 8.b3 b6 9.g3 Cb7 10.Cg2 0-0 11.0-0 Де7 12.Cb2 Ke4 13.Дc2 f5 14.Tfe1 Tae8 15.Kd1 Дf7 16.b4 e5 17.d5 Kd2 18.Дd2 f4 19.e4 f3 20.Ch1 Дh5 21.Cc1 h6 22.Дh1 Te7 23.Ce3 Cc8 24.Tc1 Tef7 25.c5 Kf6!

26.cd Kg4 27.h4 g5 28.Tc8 Tc7 29.gh gh 30.Cf3 hg 31.Де2 Дh2 32.Крf1 gf 33.Cf2 Ca6! (0-1).

Деякий час проживав у Львові (1944-1958). З 1955 – в Білорусі (Мінськ). Змагався в ч-тах Білорусі, в тому числі 1955 і 1959 був 3-4-м, 1958 (2), 1960 (4). На першостях ЦС ДСТ «Буревісник» 1944 і 1946 мав 1-2-е місце. Зіграв унічию матч з О. Ільїним-Женевським 1937 з рах. 8,5 на 8,5. Учасник змагань у складі команди Білорусі з шахістами Угорщини і Польщі. Опрацював дебют **1.b2-b4** (див. ст. «Сокольського дебют») та варіанти інших початків. З 1970 у Білорусі відбуваються меморіали Сокольського.

Література: О. П. Сокольський, Сучасний шаховий дебют. Основні принципи., К.,-Львів, 1949; його ж, Шахова гра. Короткий посібник., Мінськ, 1959; його ж, Шаховий дебют. Теорія і практика, вид. 2-е, Мінськ, 1960; його ж, Пішаки в русі, М., 1962; його ж, Дебют 1.b2-b4 (Дебют Сокольського), Мінськ, 1966; його ж, Увага, пастка!, М., 1970; його ж, Ваш перший хід, М., 1977» «Шахова партія в її розвитку» (усі-російською).

Сокольського дебют (A00): 1.b2-b4

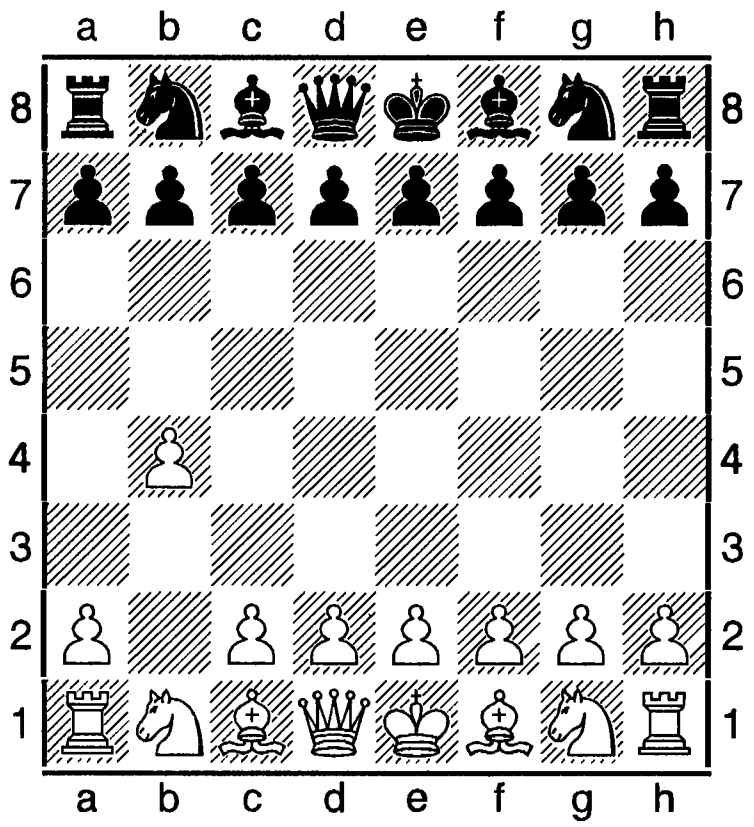

Належить до флангових дебютів. Спочатку застосовувався в кінці 19 сторіччя російським шахістом М. Бугаєвим, пізніше К. Шлехтером та С. Тартаковером. Останній жартома назвав його «дебютом орангутанга» після відвідин зоопарку під час т-ру в Нью-Йорку. В сучасну шахову практику, обґрунтувавши його теоретично та апробувавши у т-рах, впровадив український майстер О. Сокольський. Звідси назва.

Основна ідея: боротьба за просторову перевагу на даминому фланзі. Чорні ж протиставляють білим активну систему контргри.

А. Основне продовження: 1. ... e5 2.Cb2 f6 (Цікаве і 2. ... Cxb4!? 3.Cxe5 Kf6 4.c4 0-0 5.e3 d5 6.cd Kbd7! 7.Cb2 Kc5 8.Kf3 Cf5 9.Ce2 Kxd5 10.0-0 Te8 11.d3, чи 11.d4; або ж 5.Kf3 d5 6.cd Kxd5 7.g3) **3.b5** { 3.e4!? d5 4.f4 (якщо 4.ed, то 4. ...Cxb4) 4. ... ef 5.Дh5+ g6 6.Дxd5 Дxd5 7.ed Cxb4 8.Cc4 Cf5 з перспективою у чорних} **3. ... d5 4.e3 Ce6 5.d4 e4 6.Kd2 c6 7.a4 Cd6 8.c4** з неясною рівною грою (О. Сокольський).

Б. 1. ... d5 2.Cb2 Kf6 3.e3 Cf5 4.Kf3 e6 5.c4 Kc6 6.a3 dc 7.Cxc4 Cd3 (Сокольський - Борисенко, 1951). Можна **2. ... e6 3.e3 Kf6 4.b5 Cd6 5.Kf3 c5 6.c4 0-0** (Сокольський - Єфремов, 1952).

В. 1. ... c6 2.c4 (a4!?) **d5** (2. ... e5 3.Cb2 f6 4.a3 d5 =) **3.cd cd 4.Kf3 Kf6 5.e3 e6 6.Ce2 Ce7 7.0-0 =.**

Г. 1. ... a5!? (1. ... b5?, 2.a4!) **2.b5 Kf6 3.Cb2 g6 4.c4 Cg7 5.Kf3 d6 6.e3 0-0 7.Ce2 e5 8.d4 Kbd7 9.0-0 Де7 10.Kc3 c6 =.**

С. д. в фрагментах партій сучасних шахістів.

Осьмак - Дроговоз. Герцег-Нові. 2008 (A00). **1.b4 a5 2.b5 c6 3.c4 Kf6 4.Cb2 cb 5.cb d5 6.e3 Cf5 7.Kf3 g6 8.Ce2 Cg7 9.0-0 0-0 10.a4 Kbd7 11.d4 Kb6 12.Kc3 Tc8 13.Дb3 Kc4 14.Cxc4 Txc4 15.Ke5 Tb4 16.Да3 Kd7 17.Kxd5 Kxe5 18.Kxb4 ab 19.Дxb4 Kd3 20.Дb3** з перевагою.

Ломако - Палеха. Серпухов, 2005 (A00). **1.b4 c6 2.c4 d5 3.e3 Kf6 4.Kf3 g6 5.Cb2 Cg7 6.Ce2 0-0 7.0-0 dc! 8.Cxc4 Kbd7 9.d4 a5 10.ba Дxa5 11.Cb3 b6!? 12.Kbd2 Ca6 13.Te1 c5 14.e4 e6 15.d5 ed 16.e5 Kg4?! 17.Cxd5 Tad8 18.Kb3 Дb5 19.Cxf7!? Крh8??** І білі виграли.

Література: О. П. Сокольський, Дебют **1.b2-b4** (Дебют Сокольського), Мінськ, 1963; А. Мацукевич, «Дебют орангутанга або 20 способів увійти в лабіринт» в ж. «64-шо», №2, 1988; «Ладья» за 2005, 2008 (усі - російською).

Сокольського меморіали – проводилися Шаховою федерацією Білорусі з

1970. Серед призерів змагань були й українські шахісти: 1970-1971 – І. Болеславський (5-6); 1972 – М. Підгаєць (1-2); 1975-1976 - В. Савон (1), 1976-1977 (1); 1985 – В. Маланюк (1-2).

Переможці т-рів: 1970-1971 – А. Капенут; 1971 – О. Ройзман, Капенут, В. Купрейчик; 1972 – О. Лютиков, М. Підгаєць; 1973 – Капенгут; 1974 – Є. Мочалов; 1975-1976 – Савон; 1976-1977 – Савон; 1978 – Г. Каспаров; 1979 – Купрейчик; 1980 – В. Дидишко, М. Шерешевський; 1981 – В. Чехов; 1982 – Мочалов, О. Черепков; 1983 – Б. Гельфанд; 1985 – В. Маланюк, Т. Хасанов; 1987 – Дидишко.

Соли-Шифмана тема – тема в триходовій задачі, котра базується на аннігіляції білих фігур. Лінія чину білої фігури замаскована іншою білою фігурою. При загрозі білі ще раз перекривають цю лінію, не маючи наміру відкривати її знов при наступних ходах. Тому чорні своїм першим ходом знищують фігуру, яка камуфлює, маючи за намір відкрити для себе лінію наступним ходом. Тоді білі другим ходом та іншим способом змушують чорних зійти з цієї лінії.

Г. Гурме, MT Salonen. 1993. 1-й приз.
Білі: Крb7, Тd5, Тf1, Сg7, Сd1, Кd8, Кf7, пп c6, d6, f3 (10); **чорні:** Крe8, Дb3, Сg2, пп a4, b4, c4, d4, e7, g5 (9).

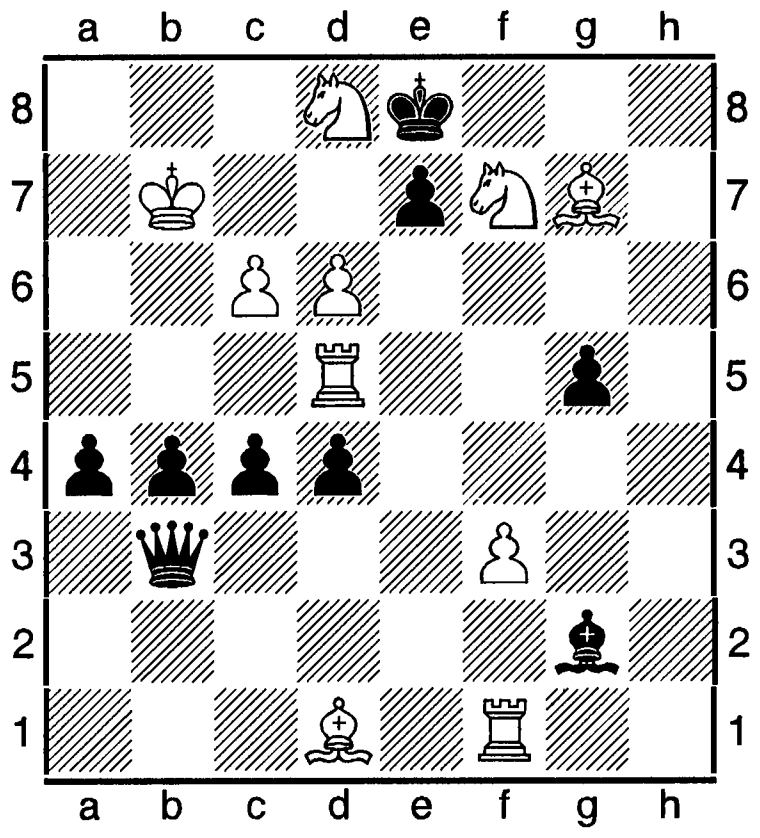

Мат за 3 ходи.
1.Kg5! ~ 2.Kdf7! ~ 3.Td8 #, 1. ...Дf3 2.Ca4! ~ 3.c7#, 2. ...Д ~ 3.Tf8 #, 1. ...Cf3 2.Th1! ~ 3.Th8 #, 2. ...Ch1 3.Ch5 # (1. ...c3 2.Tf5).

Література: Словарь терминов шахматной композиции (составитель М. Б. Басистый), К., 2004.

Солінський турнір 1999 – міжнар. змагання. Проводилося у грудні в Соліні (Хорватія). 10 учасників. 13-а КФ. 1-3. З. Кожул – 6,5 очок з 9; 2. В. Ткачов – 6; 3-4. В. Ковачевич, М. Цибало – по 5,5; 5. Е. Діздаревич – 5; 6. В. Тукмаков – 4,5; 7. Б. Кураїця – 4; 8. І. Смірин – 3,5; 9. І. Морович – 3; 10. Ю. Ніколас – 1,5.

Соліч (Solich) Христина - сербська шахістка, міжнар. майстриня. Ело 2010 = 2225. Учасниця Всесвітньої олімпіади в складі команди Сербії в Ханти-Мансійську 2010.

Соловйова Єлизавета (нар. 13.03.1993, Львів) – українська шахістка, міжнар. майстриня. Ело 2009 = 2193 (Україна), 2239 (ФІДЕ). Срібна призерка ч-ту Європи в Шибенику 2002 і ч-ту України серед шахісток до 18 років у Львові 2009. На ч-ті світу серед шахісток до 12 років у Белфорі 2005 була 6-ю, на т-рі у Львові 2009 (5).

Соловчук Олег (23.03.1981, Полтавська область) – український шахіст, національний майстер (Ело 2009 = 2351), проблеміст і розв'язувач шахових композицій, національний майстер з ШК та розв'зування задач і етюдів. Чемпіон України 2010 з розв'язування в складі команди Полтавської області. Інші змагання на першість України серед розв'язувачів ШК: Одеса 2006 (3); Київ 2007 (5); Полтава 2009 (7). Учасник ч-тів Європи серед розв'язувачів ШК у складі команди України: Пардубице 2007 (6); Суботиця 2009 (5-е командне, 17-е в особистому заліку, 2-е у «Квік-шоу» розв'язувачів), ч-ту світу в Юрмалі 2008 (9-е командне і 44 -е в особистому заліку). Інтернет-змагання з розв'язування в Дніпропетровську 2010 (3), у відкритому ч-ті Дніпродзержинська 2010 (2), масовий т-р з розв'язування в Полтаві 2010 (2). С. компонує шахові твори різних жанрів, в тому числі задачі на кооперативний мат.

О. Соловчук, «Проблеміст України», 2012.

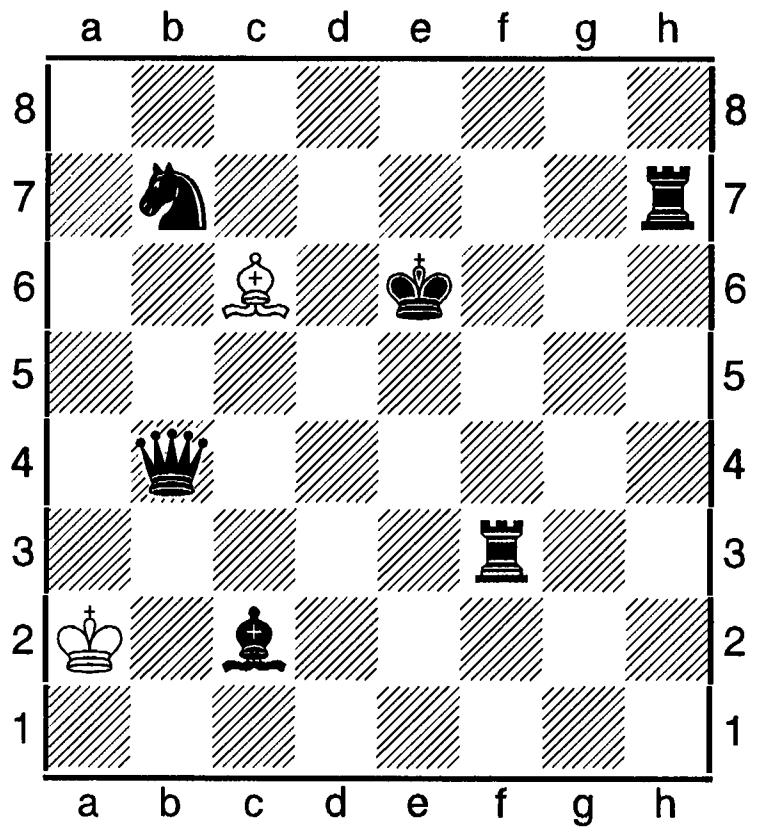

H # 5 2+6

1.Td7 Kpa1! 2.Де7 Kpb2 3.Tf6 Kpc3 4.Kd6 Kpd4 5.Cf5 Cd5 ++.

Солодовниченко Юрій (нар. 08.02. 1978, Херсонська область) – український шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2007 = 2582. 16-а позиція в рейтинг-списку ШФУ. Учасник юнацького ч-ту України в Євпаторії 1996 (6). Інші змагання: Родатичі 2006 (2); Баня-Лука 2007 (5-6); Гургаоне 2009, 300 учасників (18). Приз «Шаховий Гетьман України 2009» (17-21).

Соломаха Андрій (нар. 23.03.1986, Київ) - український шахіст, національний майстер. Ело 2009 = 2296 (Україна), 2286 (ФІДЕ).

Соломон (Solomon) Стефан (нар. 1963) – австралійський шахіст, міжнар. майстер. Ело 2012 = 2384. 9-а позиція в рейтинг-списку Шахової федерації країни. У ч-ті Австралії 1988 мав 4-е місце.

Солтис (Soltis) Ендрю Іден (нар. 28.05. 1947, Хейалтон, штат Пенсільванія) – шахіст США, міжнар. ґросмайстер з 1980. Шаховий літератор. Чемпіон Нью-Йорка 1964 серед юнаків. Найкращі рез-ти в міжнар. т-рах: Реджо-нель-Емілія 1970 -1971 (3-4), 1971-1972 (1); Нью-йорк 1974 (1), 1975 (3), 1977 (1-2) 1979 (2-4), 1980 (1). Ело 2014 = 2407. Автор книг про шахи і шахістів, в тому числі: The chess-games of Boris Spasky, N. Y., 1973; Morphi chess masterpieces, N. Y., 1973 (співавтор); American chess masters from Morphy to Fischer, N. Y., 1974 (співавтор); The great chess tournaments and Their stories, N. Y., 1975; The art of defence in chess, N. Y., 1975; Pawn structure in chess, N. Y., 1976; Chess to enjoгy, N. Y., 1979.

«Сольвінг-контекст» - міжнар. змагання з розв'язування шахових композицій в Інтернеті. Завдання із штаб-квартири Міжнар. комісії з ШК одночасно передаються через Інтернет у всі країни, котрі беруть участь в конкурсі. Відповідей ніхто з гравців не знає, бо їх передають через 2 години по завершенні чергового раунду розв'язування. Умови конкурсу суворі, але всі учасники перебувають в однакових умовах. На 2010 відбулося 6 заходів. 6-й «Сольвінг-контекст» відбувся 24.01.2010. Україна (Дніпропетровськ). Гол. суддя – Микола Грива. Змагання пройшло з 2-х категорій: перша – для кваліфікованих розв'язувачів, друга – для початківців: 2 раунди з блоком композицій різних жанрів, 2 год. на виконання завдань у кожному. Перше місце виграв Валерій Копил (52 очок), 2. Володимир Погорєлов, 3. Олексй Соловчук; Росія: 1. Олександр Ажусин (52 очки з 60); Білорусь: 1.Олександр Булавка (42); Словенія: 1. К. Сивич (45,5); Литва: 1. Відманатас Солтис (48,5); Румунія: 1. Діну Нікула (51); Чехія: 1. М. Ворачек (55); Німеччина: 1. Михаль Пфан-кухе (55); Сербія: 1. М. Маденович (57, 25).

«Соляний шлях» - торговельний шлях від Карпат до Києва, по якому доставлялася кам'яна сіль у Київ, Чернігів та до інших міст Київської Русі. Відомий за часів князів Святослава, Володимира (друга половина 10-го початок 11-го сторіч). Ймовірно, що цим шляхом шахи могли завезтися і в Україну з Персії через Візантію.

Сомбор-турніри – міжнар. змагання. Проводилися у місті Сомбор Шаховою федерацією Сербії з 1966 один раз на 2 роки. З українських шахістів переможцем т-

ру 1972 був О. Білявський.
Переможці змагань: 1966 – Л. Машин, Н. Мінев; 1968 – В. Горт, Б. Івков, Б. Кураїца; 1970 – Р. Гюбнер; 1974 – Б. Гулько, Я. Тімман; 1976 – П. Бенко, В. Ковачевич, В. Янса; 1978 – Д. Шахович; 1980 – О. Кочів, К. Гулак.

Сон Ірина (нар. 05.09.1962, Ужгород) – українська шахістка, майстриня ФІДЕ. Ело 1998 = 2225. Учасниця багатьох особистих ч-тів України, в тому числі: Київ 1990 (5); Херсон 1992 (11-12); Алушта 1997 (7-11), 1998 (15).

«Сонячний пішак» - міжнародний дитячий шаховий фестиваль. Проводиться з 1998 у місті Іллічівськ Одеської області. На 2005 відбулося 7 заходів.

Соппе (Soppe) Гільєрмо (нар. 1960) – аргентинський шахіст, міжнар. майстер. Ело 2012 = 2424. Найкращі рез-ти в ч-ті Аргентини: Сан-Луїс 1990 (1-2-е з М. Темпоне), Буенос-Айрес 2001 (3-4). Турніри: в Аості 1996 (2-4), Вілла-Гассел 1996 (5-7).

Соринг (Soring) Арчел; Аріел Гуго Сорін (нар. 26.04.1967) – аргентинський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 1995. Ело 2012 = 2465. Чемпіон Аргентини 2001 (Буенос-Айрес); інші ч-ти країни: 1995 (2, програв матч за 1-е місце Рікарді), Буенос-Айрес 1988 (3), там же 1999 (5-7). Учасник матчу збірної Аргентини з Г. Каспаровим в Буенос-Айресі 1997 (програв зустріч з рах. 2 на 0). Інші змагання: Аоста 1996 (2-4); Вілла-Гаселл 1996 (8-10); Буенос-Айрес 1996 (8). Учасник 3-х Всесвітніх шахових олімпіад (1994, 1996, 2004).

Сорока Іван (Львівськав область) – український проблеміст, ґросмайстер України з 1997, міжнар. майстер з ШК. Переможець ч-ту світу 1997 зі складання шахових композицій в складі команди України (2 задачі на кооперативний мат І. Сороки й Р. Федоровича оцінено в 23, 5 очок), на конгресі з ШК у Юрмалі 2008 виграв 2-й приз в конкурсі складання задач на зворотний мат. Учасник 9-ї особистої першості України зі складання шахових композицій (13-е місце з розділу багатоходових задач), 10-ї 1983-1984 (5-е місце з розділу двоходових задач), 11-ї 1985-1986 (3-є місце з багатоходівок, 4-е з триходових задач), 12-ї особистої першості України з ШК 1992 (2-е місце з жанру 3-х задач і 5-6-е з багатоходівок), 15-ї 1995-1997 (5-е місце з багатоходових задач, 1-е – з кооперативних матів, 2-е зі зворотних матів), 16-ї 1998-2000 (5-е місце з кооперативних матів), 18-ї 2004-2006 (11-е з розділу триходових задач, 6-е – з багатоходових, 6-е – кооперативні мати, 2-е – зворотні мати, 11-е з казкових шахів).

І. Сорока, «Проблеміст України», №1(31), 2012.

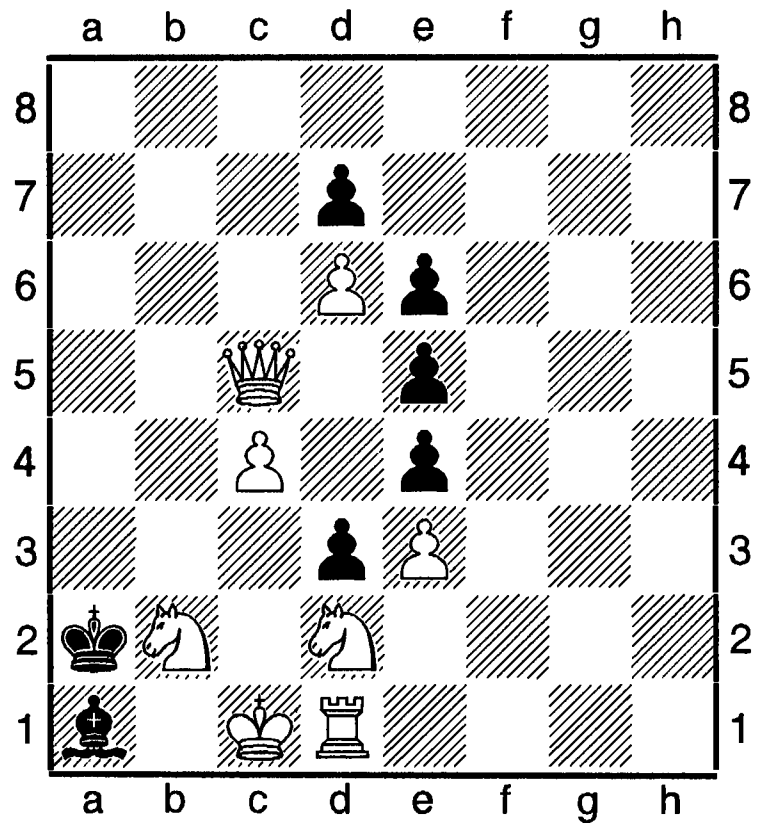

S # 11 **8+7**

1. ... Сxb2++. 1.Дc7! Крa3 2.Дb6!! Сxb2 3.Дxb2+ Крa4 4.Дb5+ Крa3 5.c5 Крa2 6.Дb3+ Крa1 7.c6 dc6 8.d7 c5 9.d8К! c4 10.Кc6! cb3 (10. ... c3 11.Дb2+ Cb2++) 11.Кb4! b2++. Блок із забиранням у розв'язку фігури, яка дає мат в ілюзорній грі. Fata Morgana (автор).

Сорокин (Sorokin) Максим Ілліч (22.01. 1968, - 30.06.2007, біля Елісти) – російський шахіст, майстер спорту СРСР з 1985, міжнар. ґросмайстер з 1992. Ело 2005 = 2599. У 15 років переміг у всеросійській математичній олімпіаді. Тоді ж закінчив школу. Навчався у Московському держуніверситеті на фізи-

ко-математичному ф-ті. Переможець молодіжного ч-т світу 1991 у складі команди СРСР. З 1998 по 2002 грав за збірну команду Аргентини. З 1999 шаховий тренер. 1989-1998 – тенер ґросмайстра О. Панченка; 1993-1998 тренував юнацьку збірну команду Аргентини. 1999-2007 секундант переможця всеросійської шахової олімпіади і дворазового чемпіона Росії, учасника матчів претендентів С. Рублевського. 2000-2007 в Індії тренував чемпіона світу серед юнаків Сахаджема Гравера Паріаряна Негі, Шріната Наяранана та гравців чоловічої і жіночої збірних команд країни. Вів курси тренерів. 2004-2006 – тренер жіночої збірної команди Росії, викладач ґросмайстерських шкіл Є, Бареєва 2005-2006 і Ю. Яковича 2006-2007, Б. Спаського 2007. Автор методичних публікацій в шахових виданнях Росії, Аргентини, Індії російською, іспанською, англійською мовами.

Соррі (Sorri) Фхансон – фінський шахіст, міжнар. ґросмайстер ІКЧФ. Чемпіон Фінської шахової спілки 1991 (7 очок з 10) і перевиконав норму міжнар. майстра з КШ.

Сосонко (Sosonko) Геннадій Борисович (нар.18.05.1943, м. Троїцьк Челябінської області) – міжнар. ґросмайстер з 1976. Економікогеограф. З 1972 проживає в Нідерландах. Чемпіон Нідерландів 1973, 1978. Переможець зон. т-ру ФІДЕ в Барселоні1975. Учасник міжзон. т-рів: Біль 1976 (12); Туніс 1985 (6-8). Найкращі рез-ти в інших міжнар. змаганнях: Вейк-ан-Зее 1975 (5-7), 1977 (1-2), 1979 (2-4), 1981 (1-2), 1987 (7-9); Лугано 1976 (1); Бад-Лаутерберг 1977 (4); Сан-Паулу 1978 (5); Тілбург 1979 (5-8); Рейк'явік 1980 (3-4); Лондон 1980 (4-5); Тілбург 1980 (4-5), Лас-Пальмас 1980 (4-5); Суракарта-Денпасар 1982 (3-7); Амстердам 1982 (3); Тілбург 1982 (3-4); Нью-Йорк 1984 (2-6); С.-Петербург 1997, чемпіонат міста (10-12). 1984 зіграв унічию матч з Я. Тімманом з рах. 1 на 1 (+1,-1,= 0).

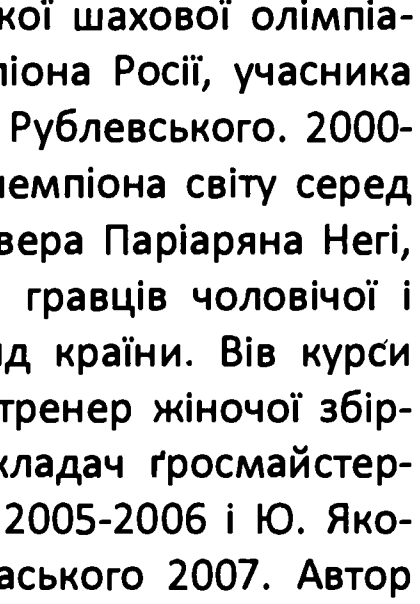

Автор книг «Діалоги з шаховим Нострадамусом», «Мої свідчення», «Я знав Капабланку».

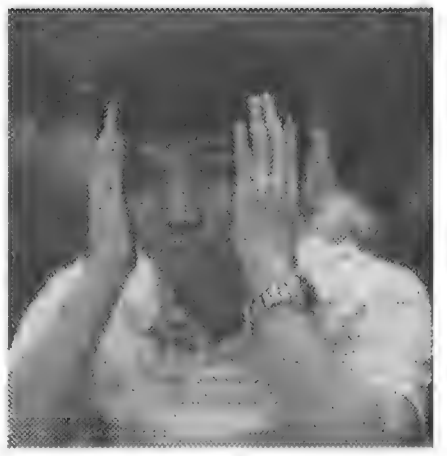

Со Уеслі (So Yesli) (нар. 1993) – філіппінський шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2014 = 2715. Найсильніший гравець країни. Учасник змагань за Кубок світу в Ханти-Мансійську 2009 (виграв у 2-му раунді в І. Іванчука, у 3-му – в Г. Камського, програв у 4-му В. Малахову). Учасник Всесвітньої літньої універсіади в Казані 2013 (1). На т-рах в Амстердамі і Вейк-ан-Зее 2010 посів відповідно 9-е і 4-5-е місця (т-р «Б»).

Со – Маргерашвілі. Казань, 2013 Оборона каро-Канн (В 12).

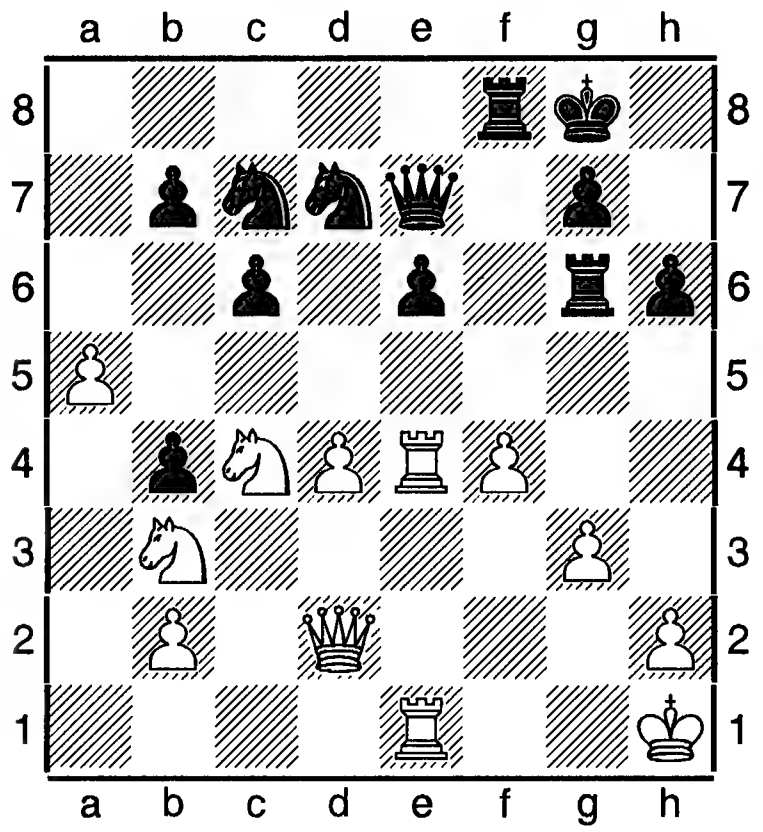

30.Кс5 Кхс5 31.dc Кd5 32.Кd6 Дс7 33.Кс4 Де7 34.Де2 Tg6 35.Ке5 Та8 36.Кg4 Tf7 37.Тхе6 Дхс5 38.Де4 Таf8 39.Дg6 Крh8 40.Ке5 Tf6 41.Тхf6 Кхf6 42.Кf7 Тхf7 43.Дхf7 Дf2 44.Дf8 Крh7 45.Дхb4 с5 46.Де5 Кg4 48.Дf5, (1-0).

Софер (Soffer) Рам (нар. 1965) – ізраїльський шахіст, розв'язувач шахових компо-

зицій. Міжнар. майстер з КШ та розв'язування ШК. Учасник командного ч-ту світу з розв'язування ШК у складі збірної Ізраїлю у Вагенігені 2006 (3), чемпіон країни з КШ у складі команди «Селіком» з Кфар-Себи в Беер-Шеві 2002.

Софієва (Sofiyeva) Айнур Мамед-кизи (нар. 19.07.1970, Гах) - азербайджанська шахістка, міжнар. майстриня з 1988. Ело 2014 = 2400. Закінчила школу із золотою медаллю. 1991 одержала диплом журналіста з відзнакою та закінчила юридичний факультет Бакинського держуніверситету. У шахи грає з 2-го класу. Президент Федерації шахів Азербайджану 2002-2007, депутат 2-го скликання, заступник голови Держкому з проблем сім'ї, жінок і дітей. Чемпіонка СРСР серед дівчат 1986. Чемпіонка Азербайджану серед дівчат 1984, 1985 – серед жінок, 1986 – серед дівчат. Учасниця ч-тів СРСР серед жінок. Найкращі рез-ти: 1987 (7-8), 1989 (2). У складі команди Азербайджану переможець 9-ї літньої спартакіади народів СРСР, 1988 була 2-ю в ч-ті СРСР серед жінок. На ч-ті світу серед юнок до 20 років 1990 здобула 2-е місце. Того ж року стала чемпіонкою світу серед студентів в складі команди СРСР і одержала звання міжнар. ґросмайстрині (вперше серед жінок-мусульманок). У складі команди Азербайджану учасниця Всесвітньої шахової олімпади в Манілі за 1-ю шахівницею. 1993 виграла срібну медаль на ч-ті світу серед шахісток до 26 років, виступаючи за Азербайджан. Найкращі рез-ти в міжнар. т-рах: Мадрас 1987 (1-2); Сочі 1987 (5); Варшава 1988 (4-5); Баку 1988 (5-6). 1988 у Баку відкрила заочну школу для дівчат.

1990 нагороджена медаллю «Прогрес» Президента Республіки Азербайджан за заслуги в розвитку шахового спорту.

Софійські правила (інша назва: Корсіканські правила) – приписи, згідно з якими гравці не мають права погоджуватися на нічию без дозволу арбітра; очка нараховуються за футбольною системою: програш – 0 очок, нічия – 1, виграш – 3. Вперше у великих змаганнях використані на супертурнірі в столиці Болгарії Софії.

Софійські турніри – міжнародні змагання. Проводяться Шаховою федерацією Болгарії в столиці країни Софії з КШ як масові, так і супертурніри з обмеженою кількістю учасників.

1990. Грудень. 133 учасники. Швейцарська система, 11 турів. Перше місце виграв болгарський майстер Євген Єрменков.

2006.09-21.05. 2-й супертурнір, 6 учасників. 2 кола. Підсумки: 1. В. Топалов – 6,5 очок; 2. Г. Камський – 6; 3. В. Ананд – 5,5; 4. П. Свідлер – 5; 5-6. Р. Пономарьов, Е. Бакро – по 3,5.

2007.09-20.05. 6 учасників. 2 кола. Ело сер. = 2725 одиниць. 19-а КФ. Софійські правила. 1. В. Топалов – 5,5 очок з 10; 2. К. Сашикіран – 5; 3 . Ш. Мамед'яров – 5; 4. Г. Камський – 5; 5. Л.-Д. Нісіпяну – 5; 6. М. Адамс – 4,5.

2008.07-18.05. 6 учасників. 2 кола. Ело сер. = 2737 одиниць. 20-а КФ. Блискуче зіграв В. Іванчук, який з 10 очок набрав 8, не програвши жодної партії, і впевнено посів 1-е місце; 2. В. Топалов – 6,5; 3. Т. Раджабов – 5,5; 4. І. Чепарінов – 4; 5. Б. Сянчжі – 3; 6. Л. Аронян – 3.

І. Чепарінов - В. Іванчук. Сицилійська оборона (В 48).

1.e4 c5 2.Kf3 Kc6 3.d4 cd 4.Kxd4 e6 5.Kc3 Дc7 6.Ce3 a6 7.Дd2 Kf6 8.0-0-0 Cb4 9.f3 Ke5 10.Kb3 b5 11.Cd4 Ce7 12.Дf2 d6 13.g4 0-0 14.g5 Kfd7 15.Tg1 Cb7 16.Kpb1 Tfc8 17.Tg3 b4 18.Ka4 Cd8 19.Kc1 Cc6 20.b3 Cxa4 21.ba Kc6 22.Ce3 Дb8 13.Th3 Kb6 24.Дh4 h6 25.Дg3 Kxa4 26.Txd6 hg 27.Cd3 Cf6 28.e5 Cxe5 29.Th8+ Kpxh8 30.Дh3+ Kpg8 31.Дh7+ Kpf8 32.Td7 Kc3+ 33.Kpa1 Kb5+, (0-1).

2009. 6 учасників, 2 кола. Ело 2012 = 2721. 19-а КФ. Софійські правила. Призовий фонд: 300 000 євро. 1. О. Широв – 6,5 очок з 10; 2-3. М. Карлсен, В. Топалов – по 6; 4. Ван Юе – 4,5; 5. Л. Домінгес – 4; 6. В. Іванчук – 3.

Сочі-турніри – міжнар. змагання. Проводяться в місті Сочі (Росія), в тому числі й серед жінок (див. також ст. «Чигорина меморіали»).

1988. 14 учасників. 12-а КФ. 1. С. Долматов – 9 очок з 13; 2. Л. Псахіс – 8; 3. Ю. Дохоян – 7,5; 4 -7. Й. Арнасон, Є. Бареєв, Х. Олафссон, Р. Холмов – по 7; 8. С. Смагин – 6,5; 9-10. Л. Полугаєвський, У. Уотсон – по 6; 11-12. А. Вайсер, Б. Дамлянович – по 5,5; 13. М. Драшко – 5; 14. А. Родрігес – 4. Жіночий т-р 6-ї КФ при 14 учасницях виграла І. Левитина – 10 очок; 2. Т. Степова – 9; 3-4. Т. Рубцова, Т. Шумякина – по 8; 5-7. В. Козловська, І. Куліш, Т. Хугашвілі – по 7,5; 8. А. Рідель – 6; 9. Б. Сікора – 5,5; 10-11. Ю. Овчинникова, Е. Сосновська – по 5; 12. С. Мичич – 4,5; 13. Л. Любарська – 4; 14. Х. Хмельова – 3,5.

1989. Т-р в рамках фестивалю «Росія». 15 учасників. 1. Вижманавін – 10 очок; 2-4. Гольдин, Лотьє, Халіфман – по 8; 5-7. Ю. Геллер, Пігусов, Ю. Разуваєв – по 7,5; 8-9. Котроніяс, Холмов – по 7; 10-11. В. Рубан, М. Улибин – 6,5; 12-13. І. Нун, М. Попчев – по 6; 14. М. Чибурданідзе – 5,5; 15. М. Шлоссер – 4.

Сочко (Соцко, Sochko) Бартош (нар. 10.11.1978, П`ясечно) – польський шахіст, міжнар. майстер з 1995, ґросмайстер з 1999. Ело 2012 = 2631. 3-й у рейтинг-списку Шахової федерації Польщі. 2002 входив до 100 найсильніших шахістів світу. Учасник 7-и всесвітніх шахових олімпіад (2000-2012), в тому числі в Стамбулі 2000 (3-є місце за 4-ю шахівницею), на особистому ч-ті Європи з КШ у Дрездені 2007 здобув перепустку на Кубок світу; ч-т Європи в Рієці 2010 (23). Учасник змагань у міжнар. т-рах, в тому числі: Пардубице 2001, 303 учасники (2-6); Барлінек 2002 (1-2); Поляниця-Здруй 2006 (2).

Сочко – Смірин. С.-Петербург, 2013. Голландська оборона (А 81).

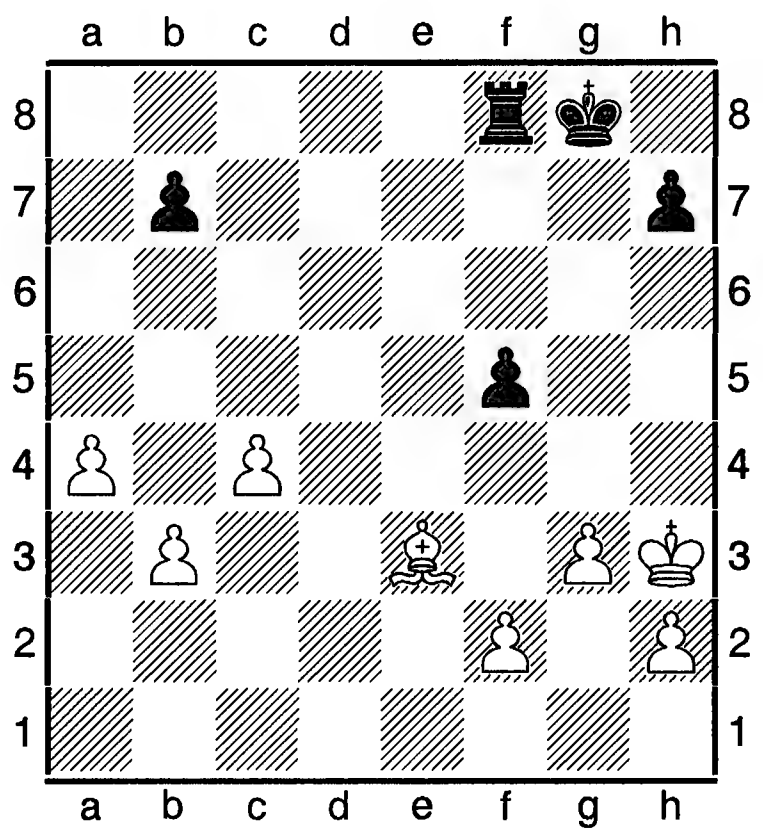

33.a5 Kpf7 34.b4 Tc8 35.c5 Kpc6 36.Kph4 Kpd5 37.Kpg5 Kpc4 38.Kpxf5 Kpxb4 39.g4 Kpxa5 40.h4 Kpb5 41.g5 Kpc6 42.Kpf6 kpd5 43.h5 Tc6 44.Kpf5 Tc8 45.g6 hg 46.hg Tf8 47.Kpg5 Tg8 48.Kpf6, (1-0).

Сочко (Sochko) Моніка (нар. 34.03.1978, Варшава) – польська шахістка, міжнар. ґросмайстриня з 2008. Ело 2014 = 2460. Переможниця командного ч-ту Європи в Ґетеборзі 2005 у складі команди Польщі. Бронзова призерка особистого ч-ту Європи з КШ серед жінок в Рієці 2010, на ч-ті Європи в Дрездені 2007 виграла перепустку на Кубок світу, чемпіонка Європи у складі клубної команди «Монте-Карло» в Стамбулі 2007, володарка Кубка Європи в складі команди «Серклю» з Монте-Карло в Охриді 2009. Учасниця Всесвітньої олімпіади в складі команди Польщі у Дрездені 2008 (5-е командне місце), на олімпіаді в Ханти-Мансійську 2010 мала 6-е командне місце з найкращим рез-том за 1-ю шахівницею: 7 очок з 11. З 1994 по 2012 грала за збірну команду Польщі на 9-и Всесвітніх шахових олімпіадах.

Союз Радянських Соціалістичних Республік (СРСР) – державне

утворення на теренах приєднаних до Московської держави царським урядом нових національних територій в результаті завоювань (15-го початку 20-го сторіч) після жовтневого перевороту 1917. Столиця: Москва. У грудні 1991 розпалося на 15 самостійних держав. Правонаступницею СРСР після його розпаду проголосила себе Російська Федерація (див. ст.). Шахова федерація СРСР, штаб-квартира якої містилася в Москві, була членом ФІДЕ з 1947 по 1992. У свою чергу вона об'єднувала на правах автономії 15 шахових федерацій союзних республік: Азербайджану, Білорусі, Вірманії, Грузії, Естонії, Казахстану, Киргизстану, Латвії, Литви, Молдови, Росії, Таджикистану, Туркменістану, Узбекистану, України. 1987 Шахова федерація СРСР мала в своїй компетенції 100 міжнар. ґросмайстрів (жінок і чоловіків), понад 170 міжнар. майстрів (жінок і чоловіків), майже 1000 майстрів спорту СРСР, тисячі кандидатів у майстри спорту СРСР і першорозрядників. Про історію шахів на території країн СРСР див., наприклад, ст. «Естонія». Шаховий феномен у середині та в кінці 20-го сторіччя пояснюється державною підтримкою кваліфікованих шахістів (перш за все фінансовою: оклад міжнар. ґросмайтра, приміром, прирівнювався до окладу доктора наук, оклад шахового тренера – до окладу вчителя, лікаря, інженера), добові і т. п. під час перебування спортсменів на змаганнях, забезпечення заходів приміщеннями і шаховим інвентарем тощо брали на себе профспілкові й державні організації (див. також ст. «Росія»). Шахова федерація СРСР орудувала підготовкою команд, спортсменів до ч-тів світу, континенту, всесвітніх олімпіад, великих міжнар. т-рів, матчів, ч-тів СРСР і тому подібним. При цьому преференції надавалися перш за все всесоюзним і міжнародним заходам та містам Москві, Ленінграду (С. -Петербургу) й іншим великим населеним пунктам на території держави. Організацією шахового життя в межах республік відали республіканські шахові федерації та державні органи управління.

Сошников Михайло (Луганськ) – український шахіст, міжнар. майстер з 2007. На турнірі в Луганську 2007 мав 2-4-е місце.

Спангерберг (Spangerber) Уго (нар. 22.11.1975) – аргентинський шахіст, міжнар. майстер з 1993, ґросмайстер з 1996. Ело 1997 = 2565. Учасник ч-тів країни, в тому числі 1995 (4 - 5). Грав у матчі збірної Аргентини з Г. Каспаровим в Буенос-Айресі 1997 (1на1). Учасник 3-х Всесвітніх шахових олімпіад (1994, 1996, 1998). Інші змагання: Ломас-де-Замора 1995 (2-3); Ла-Карлота 1996 (4-7); Вілла-Гасел 1996 (2); Буенос-Айрес 1996, головний т-р (3-5).

Спасов (Spasov) Васіл (нар. 17.02.1971) – болгарський шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2012 = 2591. 6-й у списку 100 найсильніших гравців країни. Міжнар. майстром став 1989. Чемпіон світу серед юнаків 1989. Переможець юнацького м-лу Т. Петросяна 1987. Чемпіон Балканіад 1987, 1988 в складі збірної команди Болгарії. Учасник матчу Болгарія-Франція в Софії 1990, в якому набрав 8,5 очок з 12. На т-рі в Стамбулі 2002 (2-7). Чемпіон Болгарії 1990, 1997, 2000, 2003, 2008. Учасник 8-и Всесвітніх шахових олімпіад (1990, 1992, 1994. 1996, 1998, 2002, 2004, 2006).

Спасов (Spasov) Любен (нар. 23.03.1943, Софія) – болгарський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 1976. Інженер. Чемпіон Болгарії серед юнаків 1959, 1960. Найкращі рез-ти в ч-тах Болгарії: 1965 (3), 1973 (3). У складі національної збірної країни учасник олімпіад 1974, 1978, 1980. На ч-ті світу серед ветеранів в Лігнаре 2005 виграв перше місце, на такому ж змаганні в Аості 2006 мав 3-є місце.

Найкращі ре-ти в інших змаганнях: Приморсько 1972 (1); Албена 1975 (1-2); Приштина 1975 (1-2); Перник 1976 (1); Гамбург 1977 (1); Стара-Загора 1977 (1-3); Кікінда 1978 (1); Поляниця-Здруй 1980 (2-4); Мампорово 1981 (1-3); Врнячка-Баня 1984 (3-5); Нікея 1985 (3-5). Ело 2014 = 2400.

Спаський (Spasskyj) Борис Васильович (нар. 30.01. 1937, Ленінград, нині Санкт-Петербург) – за національністю росіянин, 10-й в шаховій історії чемпіон світу 1969-1972, міжнар. ґросмайстер з 1955. Ело 1973 = 2655. 4-а позиція в списку 100 найсильніших гравців світу. Чемпіон світу серед юнаків 1955. До 1975 змагався під прапорами СРСР. Після одруження з француженкою російського походження Мариною Щербачовою з 1976 проживає у Франції.

У шахи почав грати в 5 років. Вдосконалював свою майстерність у шаховій секції ленінградського Будинку піонерів. На ч-ті Ленінграда 1952 виграв 2-е місце. 1953 вперше зіграв на міжнар. т-рі в Бухаресті, де був 4-6-м разом з І. Болеславським і Л. Сабо й виконав норму міжнар. майстра. Переможець т-ру молодих майстрів у Ленінграді 1954. 1955 вперше взяв участь у фіналі ч-ту СРСР й здобув 3-6-е місце поряд М. Ботвинником, Т. Петросяном, Г. Іливицьким. Учасник міжзон. т-ру в Ґетеборзі 1955 (7-9). 18-річним виграв перепустку на участь в т-рі претендентів в Амстердамі 1956, де мав 3-7-е місце разом з Ю. Геллером, Петро-сяном, Сабо. На ч-ті СРСР 1956 здобув 1-3-є місце з М. Таймановим, Ю. Авербахом (у додатковому матч-турнірі став 3-м). Найкра-щі рез-ти в інших ч-тах СРСР: 1959 (2-3), 1961 (1), 1963 (1-3, за дод. матчем 2-е), 1973 (1).

Починаючи з 1960-х, закінчуючи 1980-и змагався в т-рах за першість у світі: зональний ФІДЕ 1964 (1), міжзон. в Амстердамі 1964 (1-4); 1965 виграв ч/ф матч претендентів у П. Кереса з рах. 6 на 4, п/ф у Ю. Геллера – 5,5 на 2,5, фінальний матч в М. Таля – 6,5 на 3,5; програв матч на першість світу Т. Петросяну 1966 з рах. 11,5 на 12,5 (див. ст. «Петросян-Спаський матч»). Проте Спаський після програшу не зламався, а розпочав нове сходження на вершину шахового Олімпу: вигравши зустрічі в матчах претендентів (ч/ф у Геллера: 5,5 на 2,5; п/ф – у Б. Ларсена: 5,5 на 2,5; фінал – у В. Корчного: 6,5 на 3,5), 1969 зумів таки переграти «залізного» Петросяна у матчі за світову корону з рах. 12,5 на 19,5 (+ 6, - 4, =13) і стати 10-м чемпіоном світу з шахів (див. ст. «Спаський –Петросян матч»). Це був пік форми Спаського. Про що розповідає зустріч С. (білі) з Р. Фішером на 19-й Всесвітній олімпіаді в Зігені 1970, яка за свідченням очевидців викликала велику зацікавленість у світової преси.

1.d4 Kf6 2.c4 g6 3.Kc3 d5 4.cd Kxd5 5.e4 Kxc3 6.bc Cg7 7.Cc4 c5 8.Ke2 Kc6 9.Ce3 0-0 10.0-0 Дc7 11.Tc1 Tfd8 12.h3 b6 13.f4 e6 14.Де1 Ka5 15.Cd3 f5 16.g4!? fe 17.Cxe4 Cb7 18.Kg3 Kc4 19.Cxb7 Дxb7 20.Cf2 Дc6 21.Де2 cd 22.cd b5 23.Ke4 Cxd4 24.Kg5 Cxf2+ 25.Txf2 Td6 26.Te1 Дb6 27.Ke4 Td4 28.Kf6+ Kph8 29.Дxe6 Td6 30.Де4 Tf8 31.g5 Td2 32.Tf1 Дc7? (вирішальна помилка краще 32. ...Kpg7, хоча й псля 34.h5 Дxe4 35.h6 у білих ліпше) **33.Txd2! Kxd2 34.Дd4 Td8 35.Kd5+ Kpg8 36.Tf2 Kc4 37.Te2 Td6 38.Txe8+ Kpf7 39.Tf8+,** і чорні здалися.

1972 відбулося історичне змагання за шахову корону в Ісландії між С. і Р. Фішером. Вперше у змаганні двох великих шахістів брали участь дипломати, юристи, психологи... Війна нервів, стратегій, розумних голів... Спаський програв з рах. 8,5 на 12,5. Але перемога на головному т-рі міжнар. фестивалю в Дотмунді 1973 показала, що «рана» від поразки у Рейк'явіку зарубцювалася. 1973 С. бискуче виграв 31-й ч-т СРСР, випередивши на очко А. Карпова, В. Корчного, Г. Кузьмина, Т. Петросяна, Л. Полугаєвського. 1974 була ще одна претендентська спроба: в ч/ф матчі здолав Р. Бірна, але у п/ф поступився А. Карпову. 1975 на меморіалі Альохина в Москві показав відмінну спортивну форму, посівши 2-е місце і лише на півочка відставши від переможця змагань Ю. Геллера. Після переїзду до Франції 1976 С. знов узяв участь в матчах претендентів: переміг В. Горта, Л. Портиша і тільки у фіналі поступився В.

Корчному . 1978 на супертурнірі в Бугойно поділив 1-2-е місце з чемпіоном світу А. Карповим. Потім переміг на т-рі в Монпельє та востаннє зіграв на Всесвітній олімпіаді за збірну СРСР. 1980 у Мехіко відбувся його останній матч претендентів С. За рахунку 7 на 7 поступився Л. Портишу за додатковими показниками. Того ж року зіграв у міжнар. т-рі в Бадені, де поділив 1-2-е місце з О. Білявським. 12 років (1980-1991) грав у змаганнях німецької бундесліги за клуб «Золінген – 1868», який тоді був одним з лідерів серед європейських шахових клубів. На міжзон. т-рі 1982 у Толуці С. не вистачило тільки півочка, щоб зіргати в матчах претен-дентів. Остання велика перемога відбулася на супертурнірі в Лінаресі 1983, де випере-дивши 10 ґросмайстрів, поділив 1-2-е місце з 12-м чемпіоном світу А. Карповим. Тоді ж він відмовився од громадянства СРСР. З 12 квітня по 3 листопада 1985 пройшла завершальна спроба претендентських змагань. У Монпельє С. боровся до останнього, але поразка від К. Спраггета перекреслила усі його сподівання виграти призове місце. 1985-1986 С. очолював збірну Франції на командному ч-ті світу в Люцерні та на Всесвітній олімпіаді в Дубаї 1986. 1988-1989 грав у змаганнях за Кубок світу. Серед 3-х спроб найкращою була в Бельфорі 1988 (4 - 7). У складі клубу «Золінген-1868» 1989-1991 виграв Кубок європейських клубів. 1990-1991 брав участь в 2-х ч-тах Франції. На острові Светі-Стефан в Белграді 1992 відбу-вся сенсаційний «матч-реванш» Спаський – Фішер, на якому С. знов поступився з рах. 5 на 10. Обидва гравці одержали величезні гонорари. У Будапешті мав місце ще один сенсаційний поєдинок, у якому 16-річна Юдіт Полгар перемогла 56-річного Б. Спаського з рахунком 5,5 на 4,5. 1994-1997 С. Зіграв у кількох матчах «Сеньйори-леді», а 1999 у С.-Петербурзі відбулася товариська зустріч двох знаменитих випускників університету міста з нагоди його 275-річчя – Спаського і В. Корчного. У ній переміг давній суперник 10-го чемпіона світу В. Корчной. 2007 у Хевізі С. зіграв з Л. Портишем з рахунком 2 на 2 (+ 1, - 1, = 4), того ж року переміг у мікрозустрічі А. Карпова 1,5 на 0,5.

З 1973 по 1997 Спаський зіграв більш, ніж у 55 міжнар. змаганнях. З них у 5 переміг, в 15-ти посідав призові місця. С. дуже добре володіє стратегічним баченням, а також вміє зіграти й тонко, якщо вимагає цього позиція. Приблизно так відгукнувся про партію, фрагмент якої наведено нижче, А. Каропов.

Т. Петросян – Б. Спаський. Матч на першість світу. Москва, 1969. 14-а партія.

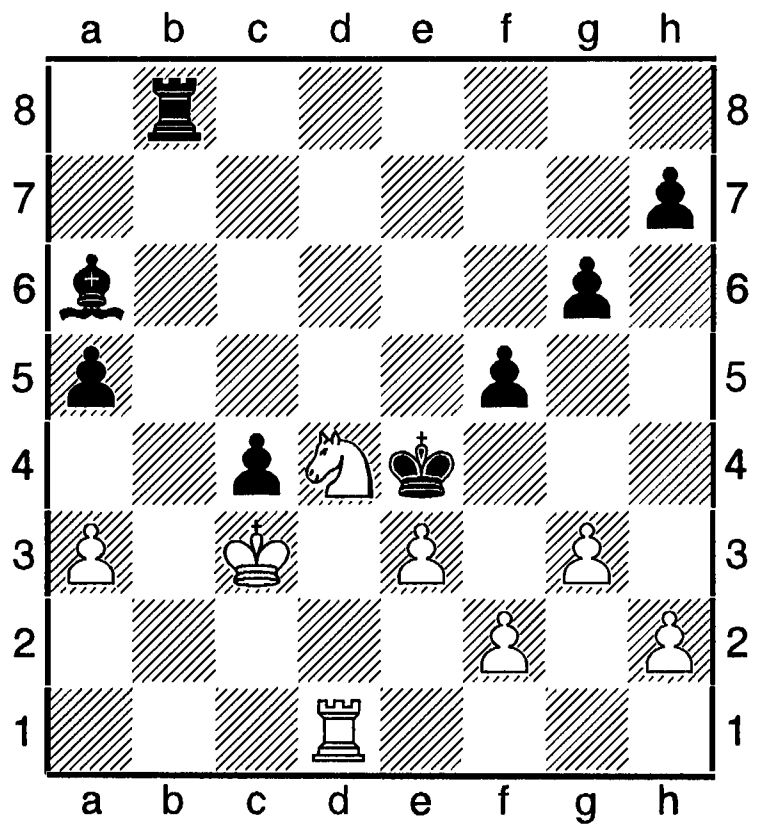

44.f3+! Крхе3 45.Td2! Tb3+ 46.Kxb3 cb 47.Td7 h5 48.Ta7 Cf1! 49.f4 h4 ! 50.gh Крхf4 51.Тха5 Кпе4 52.Крхb3 f4 53.Tg5 f3 54.Txg6 Ch3! 55.Tg1 f2 56.Tc1, нічия.

Література: Spassky B., Weltgeschichte des Schach, Lfg. 27 – Spassky, Hamb., 1972 (співавтор); Бондаревський І., Б. Спаський штурмує Олімп, Калуга, 1966; Болеславський І., Бондаревський І., Петросян-Спаський, 1969, М., 1970; Alexander C. H. O'D., Spassky-Fischer, Munch., 1972; Evans L., Smith K., Fischer-Spassky move by move, L., 1973; В. Ліндер, І. Ліндер, Королі шахового світу. Життя та гра крізь призму енциклопедії, М. 2001; А. Карпов, Є. Гік, Невичерпні шахи, 2-е вид., М., 1991.

Спаський-Петросян матч – змагання

на першість світу, яке відбулося в Москві 14.04-17.06, 1969. Про умови матчу див. ст. «Чемпіонат світу чоловічий». Головний арбітр – А. О'Келлі (Бельгія), суддя – М. Пилип (ЧССР). І. Бондаревський – секундант Б. Спаського, І. Болеславський – Т. Петросяна. Першу партію претендент програв, одначе зібравшись, вже після 9-ї випереджав суперника на 2 очок. Петросяну до 17-ї партії вдалося зрівняти рахунок. Вирішальними у матчі виявилися 17-21-а партії. Набравши 3,5 очок з 5, Спаський знов вийшов уперед із запасом в 2 очок. 23 партія за пропозицією Спаського після відкладення визнана нічийною без поновлення гри. Рахунок поєдинку став 12,5 на 10,5 (+ 6, - 4, = 13) з користю для претендента і С. став 10-м чемпіоном світу в шаховій історії.

Б. Спаський – Т. Петросян, 19-а партія матчу.

1.e4 c5 2.Kf3 d6 3.d4 cd 4.Kxd4 Kf6 5.Kc3 a6 6.Cg5 Kbd7 7.Cc4 Да5 8.Дd2 h6 9.Cxf6 Kxf6 10.0-0-

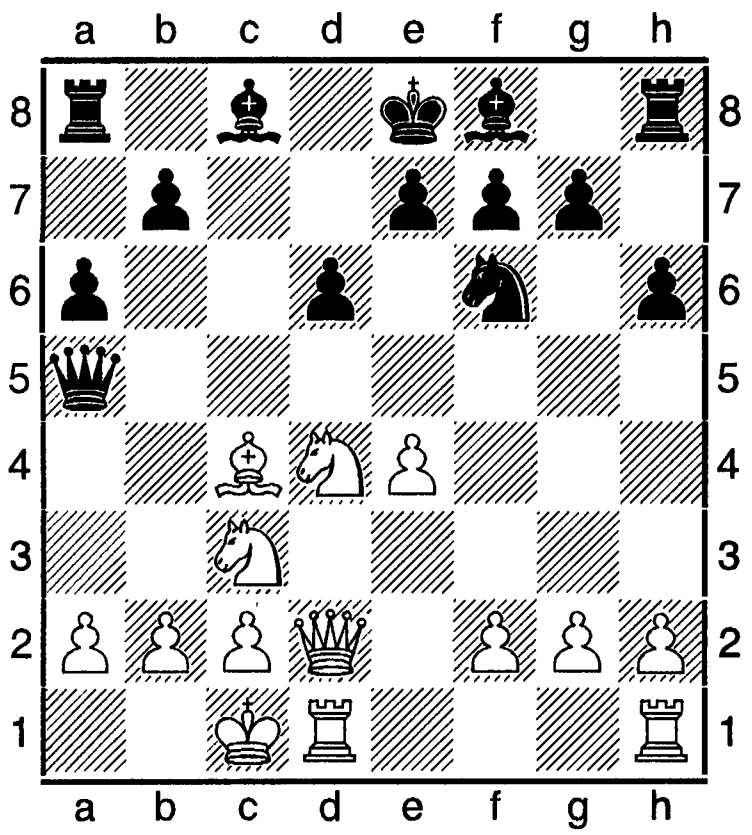

e6 11.The1 Ce7 12.f4 0-0 13.Cb3 Te8 14.Kpb1 Cf8 15.g4 Kxg4 16.Дg2 Kf6 17.Tg1 Cd7 18.f5 Kph8 19.Tdf1 Дd8 20.fe fe 21.e5 de 22.Ke4 Kh5 23.Дg6 e4 24.Kg5, (1-0).

Спертий мат – мат, при якому власні фігури забирають у короля всі поля для відступу. У свій час він називався «Мат Лусени» (див. ст. «Лусена»).

Ф. Стамма, 1737.

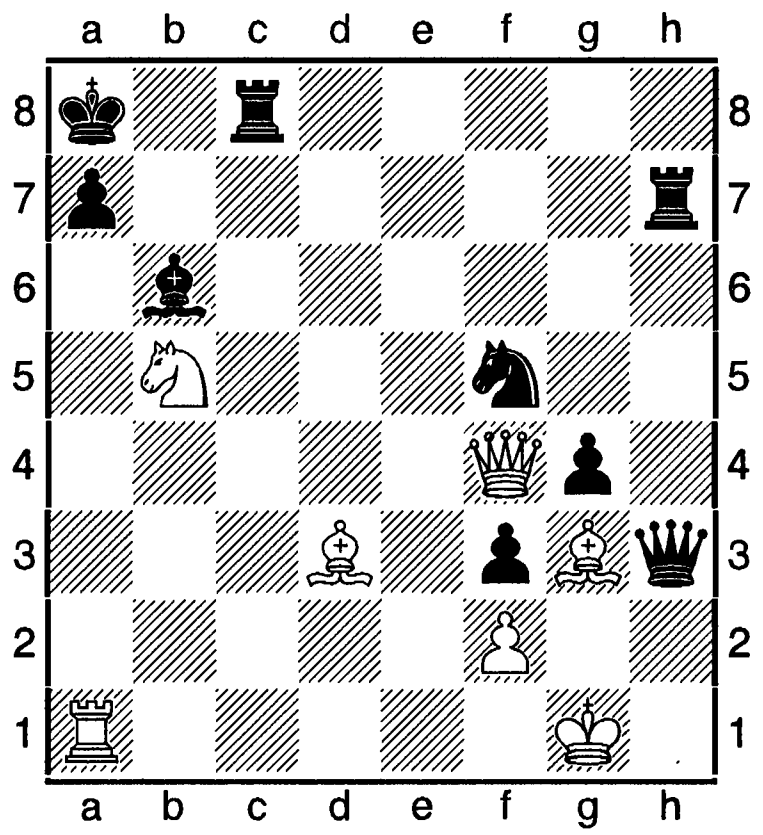

 # 4 7+9

1.Ce4+ Tb7 2.Дb8+! Txb8 3.Txa7+! Cxa7 4.Кc7++.

«Спина до спини» - позиція, яку на практиці нечасто можна побачити: розташування на одній вертикалі білого і чорного пішаків позаду один до одного. Напр., білий пішак перебває на полі **c5**, а чорний – на **c4**.

Спиридонов (Spiridonov) Микола, Ніколай (нар. 28.02.1938, Плевен) – болгарський шахіст, міжнар. майстер з 1970, ґросмайстер з 1979. Інженер. Чемпіон Болгарії 1969. Найкращі рез-ти в інших ч-тах країни: 1964 (3), 1971 (4), 1975 (1-3), 1982 (5), 1986 (4-6). В складі команди Болгарії грав у багатьох міжнар. змаганнях, в тому числі й на олімпіаді 1964. Найкращі рез-ти в міжнар. т-рах: Дебрецен 1969 (2-3); Поляниця-Здруй 1971 (1-2); Варна 1974 (1-3), 1977 (1-2); Кікінда 1975 (2); Перник 1975 (1-3), 1979 (2-3); Вроцлав 1980 (1); Варна 1984 (1-4); Русе 1984 (2); Скопле 1984 (1-2); Опатія 1985, 210 учасників (2-6). Ело 2014 = 2400.

Співпадання полів – тема в задачній композиції: поле, з якого білі можуть дати мат, перебуває під контролем не менше двох чорних фігур; білі змушують одну з них стати на це ж поле, а другу відволікають і дають мат, забираючи чорну фігуру на полі

співпадання.

К. Гардер, конкурс Міжнар. шахової спілки 1925-1926. 1-й приз.

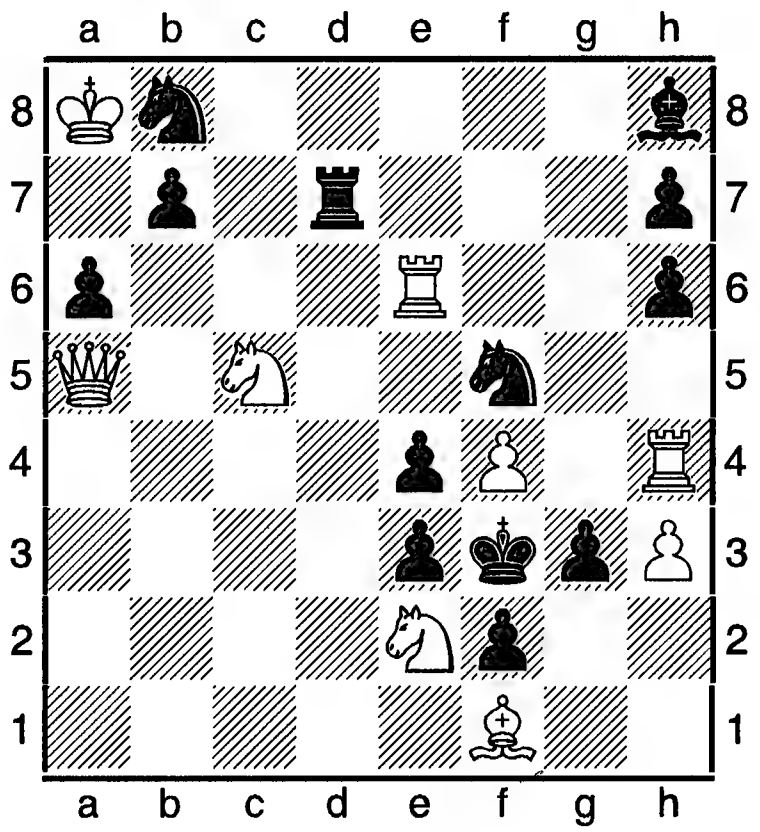

 # 3 9+13

1.Да4 загроза **2.Дхе4++, 1. ... Td4 2.Де8 Кg7 3.Кxd4++, 1. ... Cd4 2.Дс2 Кd6 3.Кxd4++, 1. ... Кd4 2.Tg4 Tg7 3.Кxd4++.**

«Spike 1. 3» – шахова комп'ютерна програма. Учасниця ч-ту світу серед КП у Тюрінгені 2010 (15-16).

Спілмен (Speelman) Джонатан Саймон (нар. 02. 10.1956, Лондон) – англійський шахіст, міжнар. майстер з 1978, ґросмайстер з 1980. Ело 2000 = 2612. Входив до 100 найсильніших гравців світу. Шаховий теоретик і літератор. Автор книг з теорії дебюту й ендшпілю.

У складі команди Анлії переможець 1-го командного ч-ту світу 1978. Чемпіон Англії 1978, 1985, 1986. Найкращі рез-ти в інших ч-тах: 1981 (2), 1982 (2), 1984 (2-4), 1986 (1-3), 1998 (4). У складі англійської команди учасник олімпіад 1980-1986 та інших командних змагань, в тому числі 1-ї командної першості в Люцерні 1985. Грав на 3-й олімпіаді інтелектуальних ігор в Лондоні 1999, де здобув бронзову нагороду з КШ. Змагався у зон. т-рах ФІДЕ 1978, 1984. Найкращий рез-т у Брайтоні 1984 (1-2). На міжзон. т-рі в Таско 1985 був 5-м, в Суботиці 1987 (1-3). Виграв претендентськи матч у Лондоні 1988 в Н. Шорта з рах. 3,5 на 1,5, програв матч претендентів Н. Шорту в Лондні 1991 з рах. 4,5 на 5,5. Грав за роттердамську клубну команду «Фольмак» 1988, яка дійшла до фіналу європейських клубів 1988.

Переможець і призер майже 30 міжнар. змагань: Гастингс 1978-1979 (2-5), 1981-1982 (2-3), 1983-1984 (1-2), 1986-1987 (1-4), 1999 (2-6), 2000 (2-3); Фрунзе 1979 (3-5); Брайтон 1979 (1), 1980 (1-2), 1981 (2-3); Марібор 1980 (2); Дортмунд 1981 (1-3); Баня-Лука 1983 (1-3); Сянган (Гонконг) 1984 (3-4); Лондон 1985 (1); Беер-Шева 1987 (1-2) за що одержав перепустку на матч претендентів 1988; Гастингс 1988 (2); Лінарес 1991 (4-5); Калькутта 1996 (2-3); Лауварден 1997 (3-6); Бордо 1998 (2).

Дж Спілмен – Дж. Гауелл. Калькутта,1996. Атака Торре (А 48).

1.d4 Кf6 2.Кf3 g6 3.Сg5 Сg7 4.Кbd2 0-0 5.c3 d6 6.e4 c5 7.dc dc 8.Сc4 Кc6 9.Де2 Дс7 10. 0-0 h6 11.Сh4 Кh5 12.Де3 b6 13.Tfe1 g5? 14.Сxg5! hg 15.Дxg5 Кf6 16.e5 Кg4 17.Cd5 Tb8 18.e6 f5 19.Кf1 Кf6 20.Кg3 Кh7 21.Дg6 Крh8 22.Кxf5 Tg8 23.Кg5, (1-0).

Література: Speelmen J., Best chess games 1970-1980, L., 1982.

Сполучені Штати Америки (United States America), **США** – держава в Північній Америці. Столиця: Вашингтон. Член ФІДЕ з 1927.

Шахи на території США появилися в 16-17-го сторіччях завдяки емігрантам з Європи. До 19-го століття в країні не було організованого шахового руху, хоча й виникали гуртки гравців, як, наприклад, у Філадельфії гурток Б. Франкліна, котрий був автором нарису «Моральні цінності шахів» 1786.

Перший шаховий клуб появився у Нью-Йорку 1801. Перша шахова книга видана 1802 у Філадельфії, шаховий підручник «Елемент оф чесс» випущений 1805. На початку 19-го сторіччя найсильнішим гравцем країни вважався Ч. Вензин.

Гастролі по США шахового автомата В. Кемпелена 1826 сприяли зростанню зацікавленості грою американцями. У середині 19-го століття шаховими центрами країни були Нью-Йорк, Бостон, Новий Орлеан. Гравці змагалися між собою за листуванням. Англієць Ч. Стенлі, котрий прибув до США з Лондона 1840, став неофіційним чемпіоном США.

1857 у Нью-Йорку відбувся перший шаховий конгрес, переможцем якого став 20-річний П. Морфі. Наступні досягнення Морфі справили помітний вплив на розвиток цієї гри в США. Появилися нові шахові клуби, вдвічі зросла чисельність гравців, почали видаватися спеціалізовані журнали й газети, як, наприклад, ж. «Чесс манслі» 1857. Однак громадянська війна 1861-1865, відхід Морфі од ігор 1862 та інші чинники викликали спад у шаховому житті країни.

1870-1880-х змагання з шахів поновилися. З появою трансатлантичного кабеля зв'язку 1896-1911 відбулося 13 матчів по телеграфу між гравцями США й Англії. Проведенню багатьох змагань допомагав «Манхатан чесс клаб», створений 1877, котрий згодом відіграв видатну роль у шаховому житті США. Появилася група сильних майстрів, таких, як: Дж Макензі, Дж. Шовальтер, Дж. Мезон, С. Ліпшюц, А. Годжес, Ю. Делмар. Наступником Морфі став Макензі, котрий виграв змагання на 3-х шахових конгресах 1871, 1874, 1880. До 1890-х Макензі був єдиним американським шахістом, який вдало грав у Європі.

Важливу роль у популяризації шахів зіграло перебування в США наприкінці 19 століття чемпіонів світу В. Стейниця та Ем. Ласкера (гастрольні поїздки, матч на першість світу 1894, видання книг і журналів й таке інше).

Успіх Г. Пільсбері в Гастингському т-рі 1985 показав, що у світі появився ще один талант значної величини. Він був першим після Морфі американцем, котрий одержав таке високе визнання. 1897-1906 Пільсбері був найсильнішим гравцем у США. Згодом основним суперником Пільсбері за звання найсильнішого гравця країни став Ф. Маршалл – переможець великого т-ру в Кембридж-Спрінгсі 1904, чемпіон США 1909-1936.

1920-х у країні розпочався новий підйом у шаховому житті і багато в чому за рахунок появі емігрантів О. Гейтса, А. Купчика, Г. Сейнера, Ч. Яффе, Ед. Ласкера, потім С. Решевського та інших. 1924 у Нью-Йорку відбулося найбільше за всю історію існування країни змагання (див. «Нью-Йоркський турнір 1924»). Шаховий підйом ознаменувався появою 1933 нового ж. «Чесс ревю», організацією з 1936 офіційних ч-тів країни, іграми на міжнар. змаганнях. Появилися нові сильні гравці, зокрема С. Решевський, Р. Файн, І. Горовиць, І. Кежден, А. Зенкер, А. Дейк. Збірна команда США підряд виграла 4 олімпіади 1931-1937. Решевський, Файн стали претендентами на звання чемпіона світу. У національних ч-тах найчастіше перемагав Решевський (1936, 1938, 1940).

Утворення єдиної шахової федерації США в рез-ті злиття Американської і Національної федерацій 1939 поклало початок співробітництву між регіональними групами. На час створення федерації нараховувалося 1 тис. членів, 1987 – 50 тисяч. 1940-х і 1950-х ряди американських шахістів поповнилися новими талановитими майстрами – Л. Еванс, А. Бісгайєр, Р. і Д. Бірн, Дж. Шервін, У. Ломбарді (чемпіон світу серед юнаків 1957), Е. Медніс. Після Ш. Файна 1951 лідером американських шахістів знов став Решевський, котрий поділив 3-4-е місце на матч-турнірі за світову першість 1948 і 2-4-е – на т-рі претендентів 1953.

Початок 1960-х ознаменувався зростанням масовості, запровадженням швейцарської системи змагань (див. ст. «Система змагань»), збільшенням кількості рейтингових

т-рів (див. ст. «Індивідуальний коефіцієнт»), значною появою шахової літератури. 1970-х була епоха Р. Фішера, котрий 8 разів вигравав звання чемпіона США 1957-1968, досяг великих рез-тів на міжнар. змаганнях і першим серед американців став чемпіоном світу, перегравши 1972 у матчі Б. Спаського. Перемога Фішера сприяла подальшій популяризації шахів у країні. Значна увага приділялася розвитку шахового руху серед школярів і студентів: масові і командні змагання, «турніри надій» й тому подібне. Молоді американські шахісти стали переможцями студентських олімпіад 1960, 1970. Для фінансування шахового руху створювалися спеціальні організації («Америка чесс фаундейшен», «Ю. С. чесс траст»), залучалися приватні капітали («Фонд П'ятигорського», засоби Л. Стетема – шахового мецената з Лон-Пайна).

З відходом од шахів Фішера лідерами американських гравців стали Р. Бирн, Л. Кавалек, У. Браун. Поряд з Нью-Йорком провідними шаховими центрами зарекомендувалися Лос-Анджелес, Сан-Франциско, Чикаго. Збільшилася кількість міст-організаторів різноманітних змагань. Великі міжнар. т-ри відбулися в Лос-Анджелесі 1963, Санта-Моніці 1966, Сан-Антоніо 1972. З 1973 у Нью-Йорку, а з 1975 в Лон-Пайні почали проводитися змагання за швейцарською системою. 1974 відбувся ч/ф матч претендентів на світову першість між В. Корчним та Е. Мекінгом. 1980-х помітних успіхів в міжнар. змаганнях досягли М. Дізен, Л. Християнсен, Я. Сейраван, Р. Генлі, М. Длуги, Н. де Фірміан, Дж. Бенджамін, Дж. Федорович, С. Кедрин та інші. Чемпіонами світу серед юнаків стали Дізен 1976, Сейраван 1979, Длуги 1985. У командному ч-ті світу 1985 серед юнаків американські шахісти посіли 2-е місце. На міжзон. т-рі в Загребі 1987 Сейраван був претендентом на світову першість. На Всесвітніх олімпіадах 1982 – 1986 команда США мала 3-є місце.

Серед шахісток найбільш відомі Г. Грессер (8-разова чемпіонка США), С. Граф-Стівенсон, М. Карфф, М. Бейн, Л. Лейн (Гікі). Граф-Стівенсон зустрічалася в матчі на першість світу 1937 з В. Менчик (див. «Менчик-Граф матчі»). Американські шахістки постійно беруть участь у Всесвітніх олімпіадах. З 1975 в ч-тах США найбільш вдало грала Д. Сейверейд, яка була 6-разовою чемпіонкою країни.

Популярною є заочна гра. Очолювала її Американська ліга шахової гри за листуванням ще з 1911, з 1946 представ-лена в ІКЧФ. Офіційним друкованим органом ліги є «Чесс кореспондент». У ж. «Чесс лайф» (з 1946 офіційний орган Шахової федерації США) ведеться спеціальний розділ «Постал чесс». Кількість шахістів в іграх за листуванням 1987 перевищувала 10 тисяч. З 1976 постійно проводяться ч-ти країни, популярні т-ри «Голден найтс» («Золоті коні»). Чемпіонами світу із заочної гри ставали Г. Берлінер (1965-1968), В. Пальчяускас (1978-1984). З розвитком Інтернету заочна гра набула ще більшого поширення.

Шахова композиція бере свій початок з середини 19 сторіччя. У ж. «Чесс манслі» присвячувався спеціальний розділ, який вели Ю. Кук (1830-1915) і С. Лойд. 1850-1860-х шахові твори постійно друкувалися в американських газетах, в тому числі у газетах Нью-Йорка. 1913 було створене товариство «Гуд компаньйон», яке організовувало змагання шахових композиторів. Серед проблемістів найбільш відомі М. Вукчевич, О. Вюрцбург, Ф. Гемедж, А. Фінк, Е. Голладей, У. Шинкман.

1960-х американські спеціалісти виготовили шахові програми для комп'ютерів (ЕОМ). З 1970 проводяться ч-ти країни. У країні видається спеціалізований ж. «Комп'ютер чесс ньюс-леттер». Американські шахові комп'ютери беруть участь в міжнар. змаганнях (див. ст. «Чемпіонати світу серед комп'ютерів»). Шаховий комп'ютер «Дип Блю» (програміст Монті Ньюборн корпорації «Ай-Бі-Ей») дав справжній бій тоді чинному чемпіонові світу з шахів Г. Гаспарову у Філадельфії 1996. І хоча матч програв, але з почесним

рахунком – 4 на 2. Наступного року у Нью-Йорку вперше в історії шахів машина здолала найсильнішого шахіста планети з рахунком 3,5 на 2,5 і поклала початок переваги машинного розуму над людським. Деякий час найсильнішою у світі була комп'ютерна програма «Рибка» (див. ст. «Рибка»). На сьогоднішній день США є однією з наймогутніших держав у виробництві комп'ютерних шахових програм.

З 1990-х шахи в США набули найбільшої популярності. У школах організовуться навчання шахам дітей, поширені приватні уроки. Наприклад, у Нью-Йорку шаховий тренер за 1 годину занять одержує платню у 100 американських доларів. 1998 юнацькі ч-ти країни зібрали понад 10 тисяч учасників. Серед школярів проводяться й такі змагання, як Гран-прі.

Серед дорослого населення набули популярності командні змагання між штатами, клубами у дивізіонах Захід, Середній Захід, Південь, Схід. Піонерами тут виступили шахісти зі Сходу. Наприклад, 1988 у першості Сходу взяло участь 268 команд (по 4 гравці у кожній). У подібних заходах активну участь бере також українська діас-пора (див. ст. Діаспора шахова українська»).

Значного поширення набули відкриті ч-ти штатів, міст, країни, міжнар. т-ри. Так, 1988 у відкритому ч-ті США в Лос-Анджелесі взяло участь 700 гравців. Призовий фонд заходу становив 100 000 доларів (перше місце виграв Я. Сейраван). Пройшла серія відкритих т-рів, в тому числі в Сент-Джорджі 1988 (75 учасників), Нью-Йорку 1990, Сан-Франциско 1991, 1995 та інших містах.

Щоб підняти престиж шахів американські менеджери провели в своїй країні чверть-фінальний матч між росіянином А. Карповим і ісландцем Гяртарсоном в Сіетлі 1989. У Нью-Йоку 1990 відбулася перша половина матчу за світову шахову корону між Г. Каспаровим і А. Карповим. Там же 1995 відбувся матч за версією ПША між Г. Каспаровим і В. Анандом. Шоу-матч у цьому місті відбувся між А. Карповим і Г Каспаровим, організований корпорацією 3хД World у грудні 2002. У Філадельфії 2002 проведено 10-й конгрес шахових колекціонерів, істориків, у якому взяли участь передставники багатьох шахових держав світу. 1990-х 2010-х у цій країні мали за честь побувати всі провідні шахісти світу. З падінням 1989 Берлінської стіни та з розпадом СРСР 1991 у заходах Американської шахової федерації беруть участь й українські шахісти. Деякі з них залишилися там проживати. Так, чемпіоном цієї країни був ґросмайстер М. Гуревич, українська шахістка Г. Затонських тричі вигравала звання чемпіонки США. 2012 вона очолювала рейтинг-список найсильніших шахісток Шахової федерації США. У складі команди США українець О. Онищук став володарем срібної медалі на Всесвітній шаховій олімпіаді. І сьогодні він є одним з найсильніших гравців країни.

Станом на 2012 Шахова федерація США мала в своїх рядах 27 шахісток з рейтингом від 2007 одиниць Ело до 2522 (в міжнар. майстрині серед чоловіків, ґросмайстрині Г. Затонських), 2486 (в міжнар. майстрині серед чоловіків, ґросмайстрині І. Круш), 2363 (у ґросмайстрині С. Фойшор), 2358 (в ґросмайстрині К. Багніскайте), 2356 (в міжнар. майстрині серед чоловіків, ґросмайстрині Р. Голетіані), 2343 (в ґросмайстрині Т. Абрагамян), 2309 (в ґросмайстрині К. Рогонян); 100 шахістів-чоловіків з рейтингом від 2371 одиниці Ело до 2770 (в Х. Накамури), 2741 (в Г. Камського), 2675 (в О. Онищука), 2635 (в Я. Сейравана), 2617 (в Ю. Шульмана), 2609 (в Р. Гесса), в тому числі 42 міжнар. ґросмайстри, 40 міжнар. майстрів, 18 майстрів ФІДЕ.

Примітка. При написанні нарису використані матеріали ст. М. О. Фокина (ШЕС за ред. А. Карпова, М., 1990), ж. «64-шо», газет «Ладья», «Спортивна газета», сайти ФІДЕ й інших джерел (крім «С. г.» усі - рос. мовою).

«Спортивна газета» - з 1934 по 1992 орган Комітету з фізичної культури і спорту при Раді міністрів УРСР і Української республіканської ради профспілок. З 1992 – орган Міністерства молоді, сім'ї і спорту

України. Головними редакторами газети були В. Дмитрук (середина 1960-х кінець 1980-х), Ю. Пересунько (1990-ті), Д. Олександренко (початок 2010-х). Шаховий відділ цього видання замінив по суті газету «Шахіст», репресовану 1939. На її сторінках подавалися матеріали з шахового життя світу, СРСР, України. Правда, в рамках цензури. Друкувалися матеріали видатних ґросмайстрів, таких, як: Д. Бронштейн, Ю. Геллер, Штейн, І. Платонов, В. Тукмаков. З нею співробітничали Ю. Лазарєв, Е. Карт, В. Марусенко, Т. Крюкова, О. Поляк, М. Усачий, А. Банник, В. Жидков, А. Хавін, А. Ольшанський, В. Теплицький та багато інших шахістів, журналістів, тренерів. Подавалися розлогі звіти про чемпіонати України з класични шахів як серед чоловіків, так і серед жінок та юнаків, а також матеріали з першостей України з шахової композиції та розв'язування шахових композицій. На її сторінках оголошувалися та проводилися конкурси шахових композиторів та розв'язувачів. Друкувалися розповіді про видатних шахістів України, світу. Особливо зросла роль газети після здобуття Незалежності 1991 українським народом. За її допомогою повернуто добрі імена шахових ґросмайстрів та майстрів Ю. Боголюбова, Ф. Федорчука, С. Попеля, В. Сахарова, О. Селезнева й сотні інших імен. З 1993 на її сторінках появився додаток «Шахіст України». Особливу популярність мав відділ «Шахівниця». Проте через органі-заційні та фінансові труднощі в середині 2010-х газета припинила своє існування.

Спосіб – цілеспрямований хід у позиції, який має самостійне значення або є частиною певного маневру.

Способи вдарити – нагальне зміцнення позиції: а) шах; б) поліпшення співвідношення матеріалу – забирання фігури, пішака, а також перетворення пішака. Притаманні як для практичних ігор, так і для шахової композиції.

Способи оборони – цілеспрямовані дії для нейтралізації загрози. Можливі такі способи оборони: а) відхід фігури із зони обстрілу; б) оборона атакованої фігури іншою, яка перекидається до місця подій; в) перекриття лінії дії фігури, котра нападає; г) зустрічний напад; д) забирання фігури, яка нападає.

Способи компонування – методи праці проблеміста для втілення творчого задуму на шахівниці. Використовують зокрема для відшліфування схеми: а) обертання шахівниці на 90 градусів, на 180, 270; б) пересування (зсування) усіх фігур на шахівниці у будь-якому напрямку: вліво, вправо, уверх, вниз; в) заміна одних фігур іншими; г) відшукування сильнішої загрози тощо.

Спраггетт (Spraggett) Кевін (нар. 10.11. 1954, Монреаль) – канадський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 1985. Переможець відкритого ч-ту Канади 1995. На ч-ті країни 1999 (1-2). Учасник першості країн Співдружності в Лондоні 1985 (1-2). Змагався на Всесвітніх олімпіадах в складі команди Канади: 1986 (7 очок з 13), Стамбул 2000 (2-е місце за 2-ю шахівницею). Учасник міжзон. т-ру в Таско 1985 (4) і т-ру претендентів в Монпельє 1985 (16). Найкращі рез-ти в інших міжнар. змаганнях: Нью-Йорк 1983 (1-5), 1987 (3-8); Монреаль 1983 (1); Сянган (Гонконг) 1984 (1-2); Торонто 1983 (1-2), 1984 (2-3), 1985 (3-5); Дортмунд 1984 (4-5); Лугано 1985, 168 учасників (2-15); Гавана 1986 (3); Монреаль 1986 (1); Сан-Бернардино 1986 (2-3); Відень 1986 (2); Париж 1997 (4-6); Сант-Антоніо 2001 (3-4). Зіграв матч з І. Івановим 1987 з рах. 3 на 3 (+ 1, - 1, = 4). Учасник матчів претендентів 1988. 2012 С. мав 2-у позицію в національному рейтинг-листі з Ело у 2573 одиниць.

Спроба – у шаховій композиції нереальний, мнимий розв'язок. До С. входять: хибний вступний хід, загроза і спростування. Окремі елементи С. може мати тематичне навантаження в задумі, хоча й без доповнення варіантами.

Спровокований шах – тактичний спосіб у логічних задачах: першим ходом білі провокують шах своєму королю, щоб виграти темп для переведення його на

вигідну позицію, а по тому втілити головний задум (див. ст. «Провокативний шах»).

Е. Цеплер. Конкурс, присвячений пам'яті Бергера, 1936. 1-й приз.

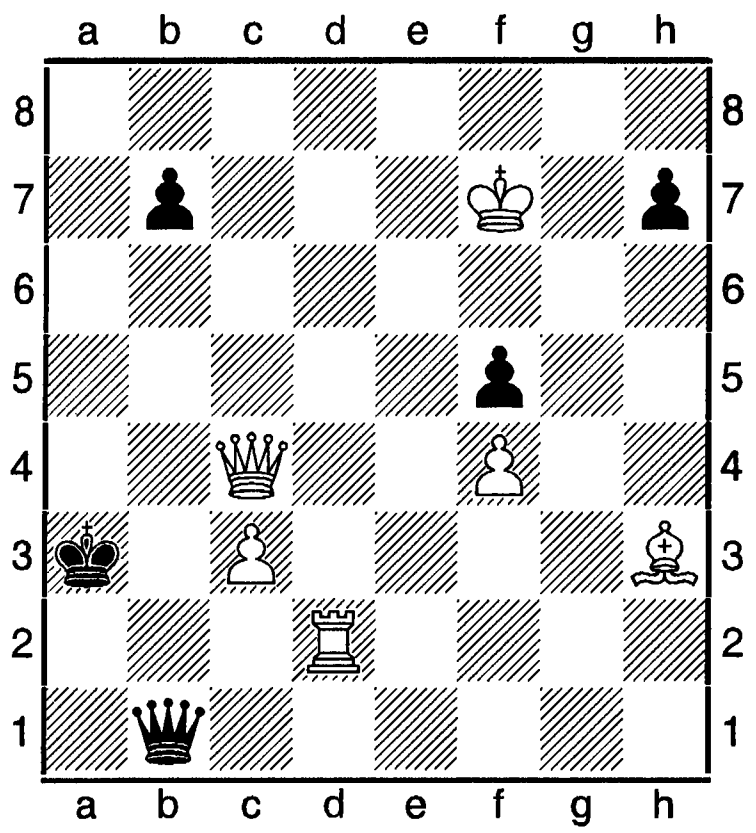

 # 4 **6+5**

Не можна одразу 1.Та2+ Дха2 2.Дb4++? Розв'язок: **1.Сxf5 Дxf5+ 2.Крe7 Дb1 3.Та2+ Дха2 4.Дb4++.**

Спростування – у шаховій композиції хід чорних, після якого не виконується авторське завдання чи не виходить хибний слід.

Спряжені форми – у шаховій композиції взаємопов'язані тактичні (стратегічні) моменти в творенні задачі чи етюді, котрі зустрічаються у ходах чорних один раз як оборона (напр., розблокування), а другий – як послаблення (заблокування). Ці моменти можуть використовуватися в одному варіанті на першому й другому ходах чорних чи в двох-трьох, як цикл. Приклади спряжених форм: 1). Моменти обороннного характеру: (А) вмикання чорної фігури на поле (лінію) із загрозою; (Б) розблокування поля біля чорного короля; (В) пряма оборона поля (лінії), які перебувають під загрозою; (Г) перекриття лінії (вимкнення) білої фігури; (Д) відхід фігури з-під удару; (Е) розв'язування чорної фігури; (Є) зв'язування білої фігури і тому подібне; 2). Моменти, що послаблюють: (а) перекриття (вимкнення) чорної фігури; (б) заблокування поля біля чорного короля; (в) відволікання (зняття удару) від оборони поля (лінії); (г) розкриття лінії (вмикання) білої фігури; (д) заволікання фігури під удар; (е) зв'язування чорної фігури; (є) розв'язування білої фігури і тому подібне.

Р. Кофман і В. Руденко. Матч СРСР - Югославія 1976-1977. 1-е місце.

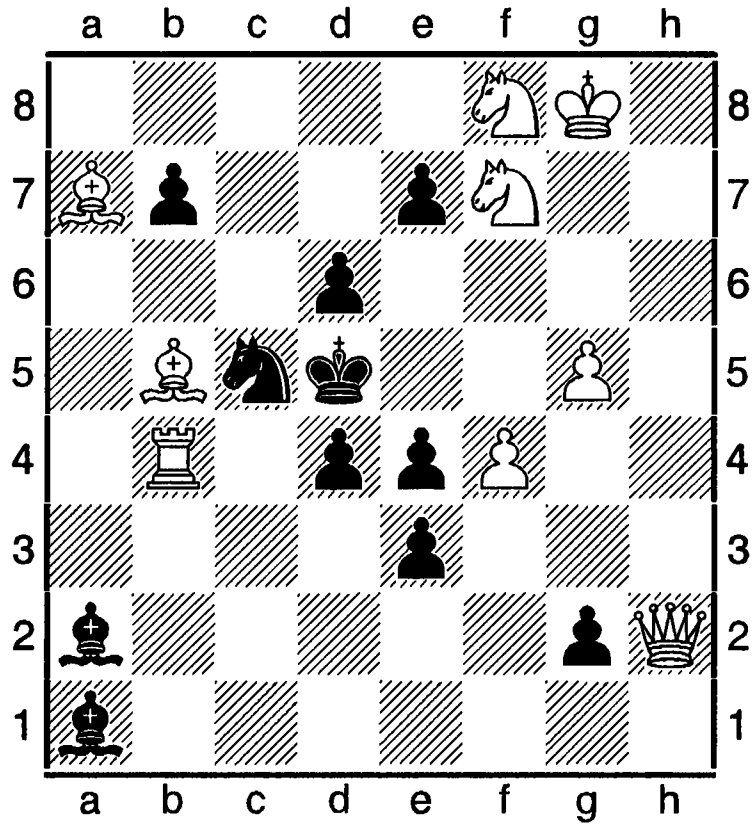

 # 3 **9+11**

1.Kd7 загроза **2.Kb6+ Крe6 3.Дh3++** (від загрози охороняє хід чорного коня, який розблоковує поле с5, але вмикає стрільця а7), **1. ... К~ 2.Тxd4+ Крe6 3.Дh3++. 1. ... Kb3** (пряма оборона, але перекриття чорної фігури) **2.Kd8** (загроза 3.Сс4++), чорні грають **2. ... К ~** (вмикання чорної фігури, але виникає відволікання) **3.Тxd4 ++, 2. ... Кс5** (вимкнення білої фігури, але виникає заблокування) **3.Kb6++, 1. ... Ке6 2.Дh3! 2. ... К ~ 3.Тxd4 ++, 2. ... Кс5 3.Kb5++.**

Спулман (Spulman) Ваутер (нар. 05.06. 1990, Зволле) – нідерландський шахіст, міжнар. майстер з 2008, ґросмайстер з 2009. Ело 2014 = 2574. Учасник національних, європейських, світових юнацьких і молодіжних першостей. Чемпіон Нідерландів серед шахістів до 9-и років 1999 і серед молоді до 20 років 2007. Змагався у маастрихтському т-рі 2009 (1-4).

Сроковський Ярослав (нар. 11.08.1961, Львів) – український шахіст, міжнар. майстер. Ело 2001 = 2450.

«Стара фортеця» - назва шахових фестивалів. Проводяться осінню щороку в Кам'янці-Подільському з 1993 Шаховою федерацією Хмельницької області та адміністрацією міста. У програмах заходів головні т-ри з КШ, змагання з АШ, бліцу, як командні, так і особисті, сеанси одночасної гри. **2000.** Вперше проголошений відкритим змаганням західного регіону. 136 учасників з Києва, 14 областей України, Молдови. Головний т-р. Масовий. 136 учасників, в тому числі 1 міжнар. ґросмайстер, 3 національні майстри, 49 кандидатів у майстри спорту. 9 турів за швейцарською системою. Найкращі рез-ти: 1. Д. Ковальов (Одеська обл.), 2. Л. Жильцова, 3. С. Тихомиров (черкаська область) – по 7,5 очок; 4-7. Ю. Жизмер (Київ), С. Васін (Київ), Я. Думанський (Житомир) – по 7; 8. А. Сачук (Житомирська область). Бліц-турнір за участю 57 гравців (11 турів) виграв І. Ковальчук, другим був С. Галахов, які набрали по 10 очок.

2005. 75 учасників. Швейцарська система, 9 турів. 1. мм В. Янов – 7 очок; 2. мг Л. Михалець – 7; 3. Л. Кравченко – 7. Найкращими в номінаціях юнаків і дівчат до 17 років були Б. Веремій (Житомир), Я. Чумагина (К.-Подільський).

Ставр Гординович – герой однойменної старини (билини), чернігівський боярин і гусляр. Сучасник князя Володимира Великого (кінець 10-го початок 11-го століть), котрий часто вигравав у шахи. За билиною дружина Ставра теж уміла грати в шахи, як про це розповідає давня легенда.

Література: Ю. Семенко, Шахи в Україні, Львів, 1993;

Ставридиніса тема (див. ст. «Львівська тема»).

Стамбульський турнір 2002 – вересневе масове міжнар. змагання «Saraybahche Grand Prix 2002», в якому було 25 міжнар. ґросмайстрів. Найкращі рез-ти: 1. М. Гуревич - 7,5 очок з 9; 2-7. Антуанетта Стефанова, Ш. Мамед'яров, Б. Джобава, М. Гачунашвілі, В. Гаприндашвілі (виконав норму ґросмайстра), В. Спасов - по 7; 8. Я. Ельвест - 6,5.

Стамма (Stamma) Пилип (18 ст., походив з м. Халеб (Алеппо), Сирия) – арабський шахіст і проблеміст. У творі «Досвід шахової гри, що має правила, як сильно грати і досягагати вигоди тонкими ходами, які можна назвати секретами цієї гри» (Париж, 1737) навів 100 позицій задачного й етюдного типів, у яких виграш досягається ефектними комбінаціями з жертвами чи тонкими етюдними маневрами. Переїхавши до Лондона, працював перекладачем східних мов при англійському уряді. Здійснив 1745 англійською мовою 2-е доповнене видання своєї книги, надавши їй нової назви: «Благородна гра в шахи». У цій книзі переінакшив і замінив низку задач та ще додав 74 дебютних варіанти, в тому числі оборону від популярного у той час в Англії гамбіту Каннінгема (див. ст. «Королівський гамбіт»). Праця С. багаторазово перевидавалася і була перекладеною німецькою й голландською мовами. С. сприяв зацікавленості європейцями задачами й етюдами. Шахові композиції складав під впливом канонів шатранджу, що було своєрідним поєднанням древніх і нових шахів. Як і в мансубах, позиції С. нагадують становища з практичних партій, при чому король білих, яким потрібно дати мат чорному королю чи виграти партію, сам перебуває в безнадійному становищі. 1747 у Лондоні зіграв матч з 10-и партій з юним Ф. Філідором, котрий грав усі партії чорними і зараховував нічийну партію собі за програш. Рахунок зустрічей + 2 – 8. З іменем С. пов'язане винайдення алгебраїчної нотації (див. ст. «Нотація шахова»), яку 1784 вдосконалив шахіст М. Гіршель.

Література: Стамма П., Essai sur jeu des echecs, P., 1737; Murray H. J. R., A history of chess, Oxf., 1913; Нейштадт Я. І., Шахи до Стейниця, М., 1961 (російською).

Старовижівський турнір 2012 – одне з традиційних змагань «Старовижів-

ська весна», яке вібулося в березні у Старій Вижві (Волинська область) за участю шахістів Білорусі й України. 26 учасників, в тому числі чемпіон України, міжнар. ґросмайстер Л. Михалець, міжнар. майстер П. Голубка (Івано-Франківськ). Швейцарська система в 9 турів. Найкращі рез-ти: 1. П. Голубка – 8 очок (без жодного програшу); 2. О. Поліщук – 7,5 очок; 3. А. Зазуляк – 7,5; 4-5. Л. Михалець, О. Терлецький – по 5,5; 6. А. Іванов – 5; 6. Є. Яковенко, 7. В. Самосюк , С. Попов, І. Сікірин, О. Іванов – по 5.

Староіндійська оборона (E60-E99): 1.d2-d4 Kg8-f6 2.c2-c4 g7-g6 3.Kb1-c3 Cg8-g7 (з наступним d6).

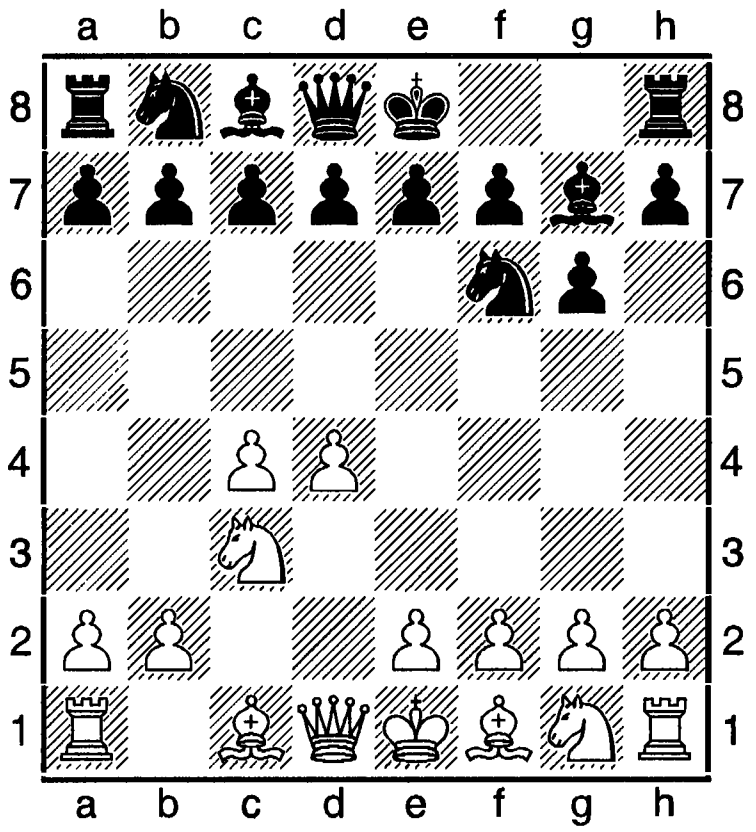

Належить до закритих початків. Багаті атакуючі можливості С. о. з успіхом використовувалися ще шахістами 19 сторіччя. Але до 1930-х вона мала репутацію важкого початку для чорних. Новаторські аналізи і творче застосування С. о. міжнар. ґросмайстрами Д. Бронштейном, І. Болеславським, Ю. Геллером по-справжньому проявили її стратегічні і тактичні можливості. 1950-х 1960-х ця оборона стала найуживанішою відповіддю на перший хід даминого пішака. Потім увага до цього дебюту дещо зменшилася через те, що перевага в центрі переходить до білих. Одначе під кінець 20-го століття і на початку 21-го С. о. прикувала увагу любителів гострої боротьби, насиченої тактичними нюансами. Цьому сприяло, зокрема, занесення її до репертуару екс-чемпіона світу Г. Каспарова та інших провідних гравців світу.

Ідея початку полягає в тому, що чорні поступаються центром заради організації на нього фігурно-пішакового натиску. На відміну від від багатьох інших дебютів, чорні прагнуть не до вирівняння можливостей, а до пошуків хорошої контргри.

А. Чорні тут можуть і не фіанкетувати королівського стрільця, а продовжувати **2....d6 3.Kc3 Kd7 4.Kf3 e5 5.e4 Ce7** (так грав М. Чигорин) **6.Ce2 c6 7.0-0 0-0 8.Tb1 Te8 9.Дc2 a6 10.b4! Дc7 11.h3** з ліпшими шансами (Глігорич - Ваганян, 1986). Сильно за В. Рагозіним: **5.Cg5! Ce7 6.e3 0-0 7.Дc2 c6 8.Cd3.**

Б. Український варіант: 2. ... d6 3.Kc3 e5. Далі 4.de de 5.Дxd8+ Крxd8 6.Kf3 (6.Cg5 Kbd7 7.0-0-0 c6 8.Kf3 Крc7=) 6. ... Kfd7 7.Ce3 f6 8.0-0-0 c6 і 9. ...Крc7, чорні створюють обороноздатну позицію. Дещо точніше 7.Cd2! c6 8.f4! a5 9.g5! Ka6 10.h4 з трохи кращими можливостями (Спаський - Георгіу, 1970).

В. Варіант чотирьох пішаків: 4.e4 d6 5.f4 c5 6.d5 0-0 7.Kf3 e6 8.Ce2 ed 9.cd:

1) 9. ...Te8 10.e5 de 11.fe Kg4 12.Cg5 Дb6 13.0-0 Kxe5 cxe5 15.Cc4 Cf5 16.Kb5 Kd7 17.a4 f6 18.a5! Дd8 19.Ch6 з трохи кращими можливостями (Вайсер - Акопян, 1988);

2) 9. ... Ka6 10.e5 de 11.fe Kg4 12.Cg5 Дb6 13.0-0 Kxe5 14.Ce7 Kxf3+ 15.Cxf3 Дxb2 16.Ke4 ~ (Макаров - Болеславський, 1964);

3) 9. ... b5 (10.Cxb5 Kxe4 11. Kxe4 Да5+ 12.Крf2 Дxb5 13.Kxd6 Дb6 ! 14.Kc4 Да6! 15.Де2 Cd7 16.Ce3 Cb5 і чорні перехоплюють ініціативу, як у партії О. Зайцев - Богданович, 1967) **10.e5! de 11.fe Kg4 12.Cg5 f6 13.ef Cxf6 14.Дd2! Cf5 15.Kxb5 Kd7 16.0-0 Дb6 17.Cc4 Kde5 18.Kxe5 Kxe5 19.d6+**, з перевагою в білих (Сосонко - Решевський, 1977);

4) 9. ... Cg4 10.e5 Cxf3 11.Cxf3 de 12.fe Kfd7 13.e6 Ke5 = (або 10.0-0 Kbd7 11.h3 Cxf3 12.Cxf3 Te8 13.Te1 Tc8 14.Ce3 b5! =, як у грі

Ногейраса з Каспаровим, 1980).

Г. Система Земіша: 4.e4 d6 5.f3 0-0 6.Ce3 e5 { 1) 6 . ...Kbd7 7.Дd2 c5 8.d5 Ke5!; 2) 6. ... b6 7.Cd3 a6 8.Kge2 c5 9.e5 Kfd7 10.ed cd 11.Kxd4 Kc5 12.de Дxe7 13.Kd5 Дe5 14.a4 Дd6 з активною грою за пішака; 3) 6. ... c6 7.Дd2 a6 8.0-0-0 b5 9.h4 bc 10.Cxc4 з перспективою атаки; 4) 6. ...a6 7.Дd2 b6 чи 7.Kd7; 5) 6. ... Kc6 7.Kge2 Tb8 8.Дd2 з такими розгалуженнями: а) 9.a3 Cd7 10.b4 b5! 11.c5 e6 ~ (Лев –Гельфанд, 1987-1988); б) 9.h4 h5! 10.0-0-0 (10.Kd5!?) 10. ... b5 11.Ch6 e5! з контргрою (Местел - Гуфельд, 1986-1987); в) 9.Kc1 e5 10.d5 Kd4 11.K1e2 c5 12.dc Kxc6 13.Td1 Ce6 14.Kd5 b5 теж з хорошою грою (Ж. Полгар - Гуфельд, 1988) **7.d5 ~.** Далі можна продовжувати: **7. ... Kh5, 7. ...c5, 7. ... c6** з рівними шансами.

Д. Система фіанкетто: 4.g3 0-0 5.Cg2 d6 6.Kf3 Kd7 7.0-0 e5 8.e4 ed 9.Kxd4 Kc5 10.h3 Te8 11.Te1 a5 12.Дc2 a4 13.Ce3 c6 14.Tab1 Kd7 у білих краще.

Е. Класична система: 4.e4 d6 5.Kf3 0-0 6.Ce2 e5 7.0-0 з такими продовженнями:

1) 7. ... Kd7 8.d5 Kc5 9.Дc2 a5 10.Cg5 h6 11.Ce3. Далі 11. ...Kg4, 11. ...Kfd7, 1. ...b6 з обопільними можливостями;

2)7. ... Kc6 8.d5 Ke7 9.Ke1 Kd7. Далі 10.Ce3 f5 11.f3 f4 12.Cf2 g5 13.Kb5!? (за М. Таймановим) або 10.Kd3 f5 11.Cd2! Kf6 12.f3 f4 13.c5 g5 14.Tc1 Kg6 15.cd cd 16.Kb5 Tf7 17.Дc2 Ke8 18.a4 h5 з шансами.

Є. Система Авербаха: 4.e4 d6 5.Ce2 0-0 6.Cg5 c5 (інші шляхи: а) 6. ... h6 7.Ce3 c5 8.e5! (М. Шершеневський) de 9.de Дxd1+ 10.Txd1 Kg4 11.Cxc5 Kxe5 12.Kd5 Ka6 13.Cxe7 Te8 14.Ca3! (Петурссон - Нанн, 1988); б) 6. ... Kbd7 7.Дd2 a6!? 8.Kf3 Tb8 9.0-0 b5 10.cb ab 11.b4 = (Тукмаков - Тимощенко, 1987) **7.d5 h6 8.Cf4 e6 9.de Cxe6 10.Cxd6 Te8 11.Kf3 Дb6 12.Cxb8 Txb8 13.Дc2 Kh5 14.g3 Cxc3+!? 15.Дxc3 Ch3 16.e5 Cg2 17.Tg1 Cxf3 =** (Тукмаков - Гуфельд, 1983).

Ж. Система Петросяна: 4.e4 d6 5.Ce2 0-0 6.Kf3 e5 7.d5 Ka6 8.Cg5 h6 9.Ch4 g5 10.Cg3 Kh5 11.0-0 Kf4 12.Kd2 Kc5 =.

3. Сучасна оборона: 1.d4 g6 2.c4 Cg7 3.e4 d6 4.Kc3 e5 5.Kf3 ed 6.Kxd4 Kc6 7.Ce3 Ke7 8.h4! h6 9.Ce2 f5 10.ef Kxf5 11.Kxf5 Cxf5 12.Дd2 Дd7 13.0-0 0-0-0 14.b4! з атакою (Каспаров - Спілмен, 1989). Можливий і такий розвиток: **3.Kf3 d6 4.Kc3 Kd7** чи **4. ... Kf6** з переходом власне до староіндійської оборони.

І. Закрита система: 1.d4 Kf6 2.Kf3 g6 3.Cg5 Cg7 4.Kd2 0-0 5.c3 d6 6.e4 Kbd7 7.Ce2 h6 8.Ch4 e5 9.de de 10.0-0. Далі чорні повинні грати дуже чітко, щоб вирівняти шанси.

Ї. Система Дуз-Хотимирського: 1.d4 Kf6 2.c4 d6 3.Kc3 Kbd7 4.e3 e5 5.Cd3 (Замість 4.e4 білі зміцнюють пішака d4, передбачаючи можливість фігурного натиску на поле e4, який поєднується з енергійним продовженням f2-f4. Ця система використана в партії Дуз-Хотиимррського з Чигориним 1907) **5. ... Ce7 6.Kge2 0-0 7.Kg3 Te8 8.0-0 Kf8 9.f4** або **5. ...Ce7 6.f4 0-0 7.Kf3 ed 8.ed d5 9.c5 c6 10.0-0** з перевагою в білих. У партії Бронштейн - Болеславський, 1950 було: **5. ... g6 6.Kge2 Cg7 7.0-0 0-0 8.f4 Te8 9.Kg3 c6** і в чорних непогана гра.

Й. Югославська система: 1.d4 Kf6 2.c4 g6 3.g3 Cg7 4.Cg2 d6 5.Kf3 0-0 6.0-0 c5 (можлива перестановка ходів). Притаманні такі розгалуження:

1) 7.Kc3 Kc6 8.d5 Ka5 9.Дd3 (9.Kd2 e5 10.a3 b6 11.b4 Kb7) **e5 10.de Cxe6 11.Kd2 Kc6,** у білих ліпше;

2) 7.Kc3 Kc6 8.dc dc 9.Ce3 (9.Cf4 Kd4!) **Ce6 10.Cxc5** (на 10.Да4 сильно 10. ... Kd4 11.Cxd4 cd 12.Kb5 Cd7!, як у партії Антошин-Рагозин, 1955) **Да5 11.Ca3 Tfd8! 12.Дc1 Cxc4 =;**

3) 7.d5 Ka6 8.Kc3 Kc7 9.a4 Tb8 10.Ke1 e6 11.de Cxe6 12.Cf4! Kfe8 13.Дb3 (краще 9.a4 b6 10.Cf4 a6).

Фрагменти з партій сучасних провідних шахістів.

Малахатько - Байрамов. Баку, 2006 (E85)
1.d4 Kf6 2.c4 d6 3.Kc3 Kbd7 4.e4 e5 5.Kge2 g6 6.f3 ed 7.Kxd4 Cg7 8.Ce3 0-0 9.Дd2 Kc5 10.Ce2 Ke6 11.Kxe6 fe 12.0-0-0 Дe8 13.Ch6 Cxh6 14.Дxh6 e5 15.Дe3 з перевагою.

Лаліт - Арещенко. Гургаоне, 2009 (A10).
1.Kf3 g6 2.c4 Cg7 3.e4 e5 4.d4 ed 5.Kxd4 Kc6 6.Kxc6 bc 7.Ce2 d6 8.0-0 Ke7 9.Kc3 0-0 10.Ce3

c5 11.Дd2 Tb8 12.b3 Кc6 13.Tad1 Кd4 14.Сxd4 Сxd4 15.Кb5 Сg7 16.Кxa7 Сb7 і в чорних ліпше.

Граф - Вовк. Париж, 2009 (A65).
1.d4 Кf6 2.c4 g6 3.Кc3 Сg7 4.e4 d6 5.f3 0-0 6.Се3 c5 7.Кge2 Кc6 8.d5 Кe5 9.Кg3 e6 10.Се2 ed 11.cd a6 12.Дd2 h5 13.0-0 b5 14.Сh6 Te8 15.Сxg7 Крxg7 16.Кh1 Кh7 з хорощою грою в чорних.

Затонських - Краш. Тулса, 2008 (E69).
1.d4 Кf6 2.c4 g6 3.Кf3 Сg7 4.g3 0-0 5.Сg2 d6 6.0-0 c6 7.Кc3 Да5 8.e4 e5 9.h3 Кbd7 10.Te1 Te8 11.a3 Дc7 12.Се3 ed 13.Кxd4 Кc5 14.Дc2 a5 15.b3 h5 =.

Бу Сянчжі - Найбур. Вейк-ан-Зее, 2007 (E62).
1.d4 Кf6 2.c4 g6 3.g3 Сg7 4.Сg2 0-0 5.Кc3 d6 6.Кf3 Кc6 7.0-0 Tb8 8.Дd3 e5 9.d5 Кe7 10.e4 Кe8 11.Се3 a6 12.Кd2 f5 13.f4 ef 14.Сxf4 Кf6 15.Tae1, у білих краще.

Література: Ю. Геллер, Староіндійська оборона, М., 1980; М. Юдович, Староіндійська оборона: минуле і сучасне. М., 1967; О. Константинопольський, «Староіндійська оборона», в кн. ШЕС під ред. А. Карпова., М., 1990; Я. Б. Естрін і М. М. Калініченко, Шахові дебюти. Повний курс, М., 2008; А. Калінін, Староіндійська оборона, М., 1999; Дебютна енциклопедія. Chess onenings 2001; газ. «Ладья» за 2007-2009 (усі - російською).

Староіндійський початок: 1.g2-g3

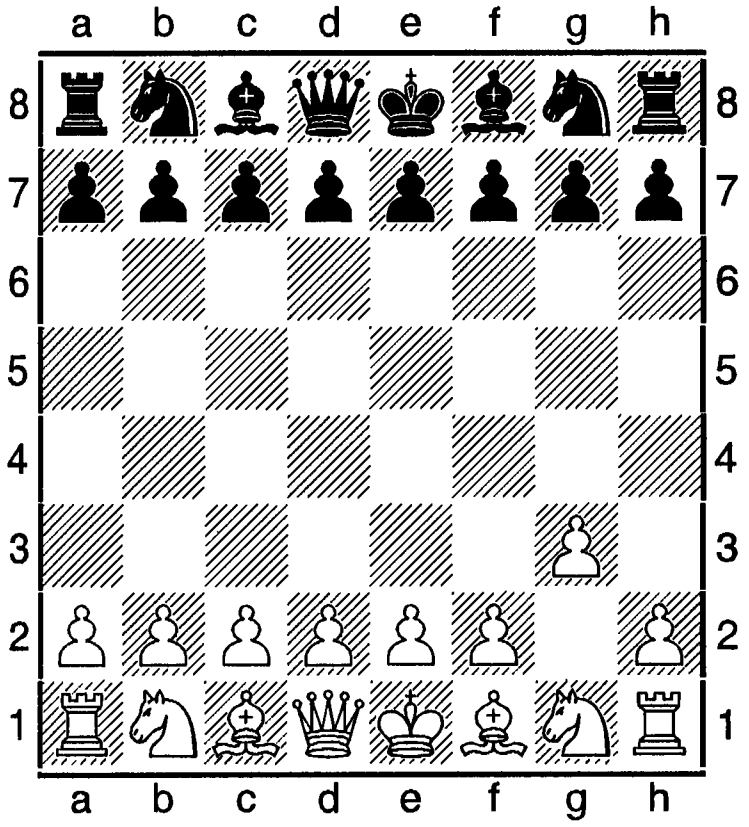

Належить до закритих дебютів. Походження назви «С. п.» див. «Староіндійська оборона». У шаховій практиці застосовується з 19 століття. «Гандбух» наводить приклад партії Р. Делож - Л. Кізерицький 1841, яка починалася ходами 1.**g2-g3 e7-e5 2.Cf1-g2 d7-d5 3.c2-c4.** Теоретично обґрунтував С. п. Р. Реті, який вважав, що найсильніший пункт чорних у центрі шахівниці **d5** потрібно негайно атакувати фіанкетуванням королівського стрільця білих. Найвагоміший внесок в теорію дебюту після Р. Реті зробив данський ґросмайстер Б. Ларсен. Я. Естрін і М. Калініченко С. п. розглядають у такому порядку: **1.Kg1-f3 d7-d5 2.g2-g3.** Іноді С. п. розігрується й за такого порядку ходів: 1.**e4 c6 2.d3 d5 3.Kd2 g6 4.Kgf3** чи **4.f4**, а потім **5.g3** і далі **6.Cg2** або **5.Ce2** і **6. 0-0**. Можлива трансформація з французької оборони: **1.e4 e6 2.d3 d5 3.Kd2 c5 4.Kgf3 Kf6 5.g3.** Ще й так: **1. Kf3 c5 2.g3 Kc6 3.Cg2 g6 4.0-0 Cg7 5.d3 d6 6.e4 e5 7.c3 Kge7 8.a3 0-0 9.b4 h6** (Спаський - Гюбнер, 1980). Цей порядок ходів О. Константинопольський називав «зіткненням дебютів». Аналогічні позиції можна одержати з сицилійської оборони: **1.e4 c5 2.Kf3 d6 3.g3 Kc6 4.Cg2 g6 5.0-0 Cg7 6.c3 e5 7.Ka3 Kge7 8.Kc2 0-0 9.d4 cd! 10.cd Cg4** (Керес-Спаський, 1959) та з французької оборони: **1.e4 e6 2.d3 Kc6 3.g3 g6 4.Cg2 Cg7 5.Kf3 Kge7 6.0-0 d6 7.Kbd2 e5** з непоганою грою.

Ідея використання такої побудови позицій полягає в маскуванні своїх задумів партнером, котрий грає білими фігурами, щоб потім перейти ло однієї з опрацьованих систем з переміною кольору та із зайвим темпом. Тому, хто грає чорними фігурами, потрібно уважно слідкувати за планами білих і своєчасно знаходити необхідні контрзаходи. Наприкінці 20-го та початку 21-го століть цей початок став одним з найуживанішим у шаховій практиці.

Отже, **1.Kf3 d5 2.g3 Kf6 3.Cg2:**

А. 3. ... e6 4.0-0 Ce7 5.d3 0-0 6.Kbd2 c5 7.e4 Kc6.

Б. 3. ... Cf5 4.0-0 c6 5.d3 Kbd7 6.Kbd2 e6 7.Де1 Ce7 8.e4 de 9.de Cg6.

B. 3. ... g6 4.0-0 Cg7 5.d3 0-0 6.Kbd2 c5 7.e4 Кc6 8.Te1 Cg4 9.h3 de 10.hg ef 11.Cxf3 Дd7 =.

С. п. у партіях сучасних майстрів.

Харикрішна - Смітс. Вейк-ан-Зее, 2008 (A07).

1.Kf3 d5 2.g3 c6 3.Cg2 Cg4 4.0-0 Kd7 5.d3 Kgf6 6.Kbd2 e6 7.h3 Ch5 8.b3 Cd6 9.Cb2 0-0 10.Де1 Te8 11.e4 e5 12.Kh4 Дc7 13.Kf5 Cf8 14.a3 Tad8 15.b4 a5, чорні потім виграли.

Нараніч - Корчной. Баня-Лука, 2007.

1.Kf3 d5 2.g3 g6 3.Cg2 Cg7 4.c3 e5 5.d3 a5 6.a4 Ke7 7.0-0 Kbc6 8.Kbd2 d4 9.Дb3 0-0 10.Te1 h6 11.Kc4 Ce6 12.Cd2 b6 13.Tad1 Tb8 14.e3 dc 15.Cxc3 Дc8, у білих краще.

Ніколич - Хазнедароглу. Кушадасі, 2006 (A11).

1.Kf3 d5 2.g3 c6 3.Cg2 Kf6 4.0-0 Cg4 5.d3 Kbd7 6.c4 e6 7.cd cd 8.Kc3 Ce7 9.h3 Ch5 10.e4 d4 11.Ke2 e5 12.Kh4 0-0 13.Kf5 Ke8 14.g4 Cg6 15.f4 Cc5 з перспективою в чорних.

Карлсен - Долматов (A04).

1.Kf3 f5 2.d3!? d6 3.e4 e5 4.Kc3 Kc6 5.ef Cxf5 6.d4 Kxd4 7.Kxd4 ed 8.Дxd4 Kf6 (правильно 8. ... c6!) **9.Cc4 c6 10.Cg5! b5 11.Cb3 Ce7 12.0-0-0 Дd7 13.The1 Kpd8 14.Txe7!! Дxe7 15.Дf4 Cd7 16.Ke4 d5 17.Kxf6 h6 18.Ch4 g5 19.Дd4, (1-0).**

Стопкин - Перун, 2005 (A08).

1.Kf3 Kf6 2.g3 c5 3.Cg2 Kc6 4.0-0 e5 5.d3 d5 6.e4 Ce7 7.Kbd2 0-0 8.c3 Te8 d4 10.Kc4 Cf8 11.cd cd 12.a4 Kd7 13.a5 Tb8 14.Cg5?! f6 15.Cd2 Kc5 16.Дc2, у чорних ліпше.

Пономарьов - «Джуніор». Більбао, 2005 (B10).

1.Kf3 d5 2.d3 Kf6 3.g3 c6 4.Kbd2 Kbd7 5.Cg2 e5 6.0-0 Cd6 7.e4 0-0 8.Kph1 Te8 9.Де1 a5 10.a4 b6 11.Kh4 Kc5 12.f3 g6 13.Tf2 Ta7 14.Te2 Tae7 15.Дf1 Ta7, у чорних краще.

«Старт» - комплексна ДЮСШ в селищі Лісовичі Стрийського району Львівської області. Директор – І. Молчанов. Тут поряд з навчально-виховною роботою проводяться міжнар. змагання з шахів. В грудні 1992 відбувся міжнар. командний т-р за участю гравців Латвії, Росії, України. Підсумки інші: 1. Львівська ДЮСШ «Дебют», 2. Команда з Риги, 3. команда із С.-Птербурга.

Стаунтона гамбіт: 1.d2-d4 f7-f5 2.e2-e4

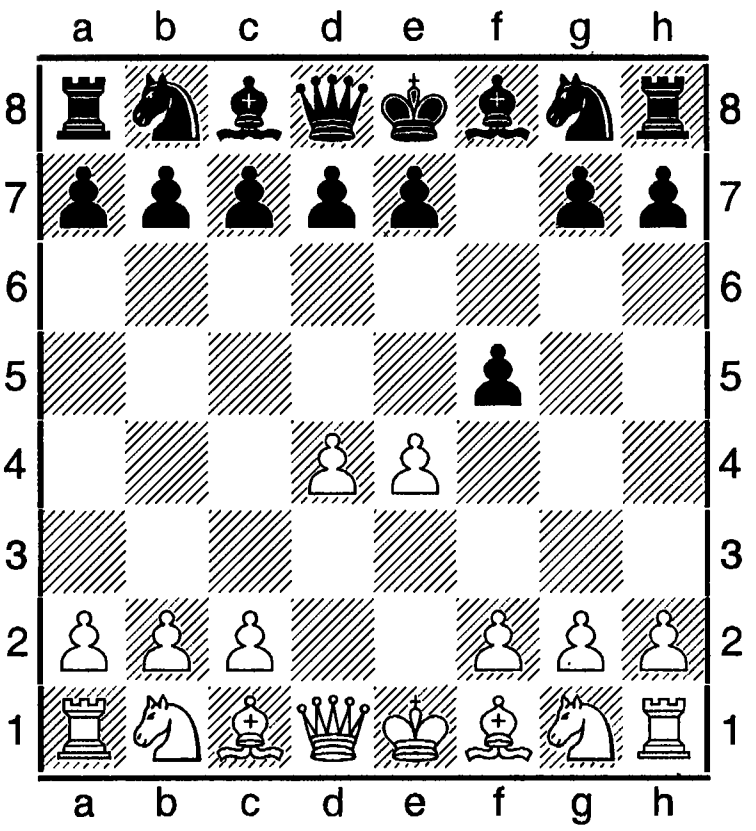

Дебют з відкритих початків. Запропонований у середині 19 століття англійським гравцем Г. Стаунтоном, гамбіт є гострою відповіддю на голландську оборону. Цей зв'язок С. г. з Г. о. деякі теоретики розглядають як складову Г. о. Спершу за задумом автора гамбіту передбачалося після **2. .. fe 3.Kc3 Kf6 4.Cg**5 виграти пішака. Проте такий план виявився недостанім. Тому виникла ідея пожертви пішаком заради атаки – **4.f3.** Внесок у теорію С. г. зробили Ем. Ласкер, О. Альохин, С. Фурман, В. Симагин, Є. Кузьмин та інші. Іноді зустрічається в сучасній шаховій практиці.

Ідея початку полягає в одержанні білими можливостей атакувати. Проте чорні можуть активно оборонятися. Голландська оборона іноді починається таким порядком ходів: **1.d4 e6 2.c4 (чи 2.Kf3) 2. ... f5**, що не дає білим можливості грати гамбіт. Але тоді чорні повинні бути готовими до переходу в лабіринти французької оборони після - **2.e4.** Грають **2. ... fe** (продовження 2. ... d6 3.ef Cxf5 4.Cd3 призводить до послаблення позиціх чорних без будь-якої компенсації) **3.Kc3 Kf6 4.f3** (рівнозначний позиційний хід 4.Cg5 Kc6! 5.d5 Ke5 6.Дd4 Kf7 7.Cxf6 ef

8.Кхе4 Се7 9.0-0-0 0-0 10.g4 d6 11.h3 c5!, як упартії Трегер - Таль, 1960. На 4.g4 потрібно грати 4. ... h6 5.g5 gh 6.Сxg5 d5 7.f3 Cf5 8.Cg2 ef 9.Дxf3 e6 чи 5.h4 d5 6.Ch3 Кc6 7.Cf4 g5 і чорні створюють сильну контргру – Е. Кузьминих) **4. ... d5** (4. ... ef призводить до важкого становища для чорних. Напр.., 5.Кxf3 d5 6.Ke5! Cf5 7.g4! Ce6 8.g5 Ke4 9.Ch3! чи 8. ... Kfd7 9.Дh5+ g6 10.Кxg6 Kf6 11.gf з перевагою; краще 4. ... ef 5.Кxf3 g6, але й тут після 6.Cg5 Cg7 7.Дd2 0-0 8.0-0-0 з пасивною обороною; недостатньо і 4. ... Кc6 5.fe e5 6.de! Кxe5 7.Kf3 d6 8.Cf4 Kg6 9.Cg3 Kg4 10.Cc4 K4e5 11.Cb3 Cg4 12.0-0 Кxf3+ 13.gf Ch3 14.Дd5!, як у Фурмана з Симагиним 1948) **5.fe de 6.Cg5 Cf5 7.Ke2 e6 8.Kg3 Ce7! 9.Дd2 h6! 10.Ce3 Kbd7 11.Ce2 Kb6**, у чорних хороша гра (Гулько - М. Гуревич, 1985).

Література: Я. Б. Естрін, М. М. Калініченко, Шахові дебюти. Повний курс, М., 2008 (російською).

Стаунтон (Staunton) Говард (1810, Уесморленд, - 22. 06.1874, Лондон) – англійський шахіст, один з найсильніших у Європі 1840-х - 1850-х. Шаховий теоретик і літератор. Засновник ж. «Чесс плейєрс кронікл» 1841, ред. шахового відділу ж. «Ілюстрейтед Лондон ньюс» 1845-1874. Автор шахових підручників 1847 і 1849. Шекспірознавець. У шахи почав грати 19-річним юнаком, в 30 виграв матч в У. Поперта з рах. + 10, - 5, = 6. 1841-1842 зіграв близько 600 партій з Дж. Кохраном, з яких у 400 переміг. 1843 у Лондоні програв матч Сент-Аману з рах. + 2, - 3, = 1, в Парижі того ж року реваншувався - + 11, - 6, = 4 (див. ст. «Стаунтон-Сент-Аман матч) і був визнаний найсильнішим шахістом континенту. 3-й матч не відбувся із-за хвороби Стаунтона. 1846 виграв матч у Б. Горвиця (+14, - 7, = 3) і Д. Гарвиця (+ 12, - 9, = 1; 7 партій відбулося на однакових умовах з рах. + 7, - 0, = 0, у 8-и віддавав наперед пішака f7 - + 1, - 6, =1; у 7 – пішака й хід - + 4, -3, = 0). 1851 за його ініціативою організований перший в історії міжнар. шаховий т-р (див. «Лондонські т-ри»). Викликав на матч переможця т-ру А. Андерсена, але матч не відбувся через хворобу С. Виграв матч у К. Яніша 1851 з рах. + 7, - 2, = 1. 1853 в Брюсселі програв матч Т. Лазі (+ 4, - 5, = 3). 1850-1860-х у змагання брав участь лише зрідка через літературну діяльність. 1965 Р. Фішер зарахував С. до найвизначніших шахістів світу: «Право Стаунтона бути в списку 10-и найсильніших шахістів усіх часів значно базується на широті його поглядів, особли-во в початках, і на найвеличніших цінностях його творчих пізнань». Зробив значний внесок у теорію дебютів. Одним з доробків є гамбіт його імені (див. «Стаунтона гамбіт»). Він також запровадив у практику англійський початок. 1951 в Англії відбувся т-р, присвячений пам'яті С.

Стаунтон - Сент-Аман. Лондон, 1843. 4-а партія матчу.

1.e4 e5 2.Kf3 Кc6 3.Cc4 Cc5 4.c3 Де7 5.d4 ed 6.0-0! Ke5 7.Кxe5 Дxe5 8.f4! dc+ 9.Крh1 Де4 10.Дb3 Kh6 11.Кxc3 0-0 12.h3 c6 13.f5 Дf6 14.e5! Дh4 15.Cxh6 Дxh6 16.Ke4Cd4 17.Kd6 Дh5 18.Cxf7+ Txf7 19.g4 з виграшем.

Стаунтон - Поперт. Лондон, 1840.

1.e4 e5 2.Kf3 Кc6 3.d4 ed 4.Cc4 Cb4+ 5.c3 dc 6.bc Ca5 7.e5 d6? 8.Дb3 Де7 9.0-0 de 10.Ca3 Дf6 11.Kd2 Cf5 12.Cxf7+! Дxf7 13.Дxb7 Td8 14.Дxc6+ Cd7 15.Дc5 Cb6 16.Дxe5+ Ke7 17.Te1 c5 18.Ke4 Cc6 19.Kg5, чорні здалися.

Література: G.Staunton, The chess player's handbook, L., 1847; його ж, The chess player's compannion, L., 1849; Я. І. Нейштадт, Некоронові чемпіони, М., 1975 (російською).

Стаунтона меморіали – міжнар. змагання, присвячені пам'яті видатного англійського майстра Г. Стаунтона. Проводяться в Лондоні та інших містах країни з 1951. По 2009 відбулося 7 заходів.

1951. 25.05-23.06. Присвячений Г. Стаунтону і 100-річчю міжнар. шахового т-ру в Лондоні 1851. Підсумки: 1. С. Глігорич – 10

очок з 15; 2-4. В. Пірц, П. Трифунович, Г. Штальберг – по 9,5; 5-8. К. Олександер, А. Матанович, Н. Россолімо, В. Унцікер – по 8,5; 9-10. І. Доннер, П. Клейн – по 7; 11. Ю. Боголюбов – 6,5; 12. Г. Голомбек – 6; 13-14. Р. Бродбент, С. Тартаковер – по 5,5; 15-16. Т. ван Схелтинга, Р. Вейд – по 5.

2009. 07-17.08. Лондон. 10 учасників. Підсумки: 1. Я. Тімман – 7 очок; 2. А. Черняєв – 6,5; 3. В. Корчной – 6; 4. Н. Девіс – 5; 5-7. В. Гендрікс, Е. Вірсма, С. Уїльямс – по 4,5; 8. П. Уельс – 4; 9. Л. Трент – 2; 10. Т. Чепмен – 1. Відбувся також 2-коловий командний матч між збірними Великобританії і Нідерландів. Перемогли англійські шахісти з рах. 26, 5 на 23,5.

Стаунтон-Горвиць матч відбувся в Лондоні 12.02-30.04.1846. Змагалися на більшість перемог з 21 партії без врахування нічиїх і контролю часу. Після великої переваги Г. Стаунтона (9 на 2) пройшла серія з 3-х нічиїх. Потім Горвиць змагався вже впертіше – партнери виграли по 5 партій. У підсумку матч був за Стаунтоном (+14, - 7, = 3). Тут Стаунтон вперше використав гамбіт, названий згодом його іменем (див. «Стаунтона гамбіт»).

Стаунтон – Сент-Аман матч відбувся в Парижі 14.11-20.12.1843. Одне з перших змагань між шахістами різних країн, яке викликало значний інтерес, адже зустрічалися найсильніші шахісти Англії і Франції. Змагання тривало до 11-и перемог і без контролю часу по 4 партії щотижня. Перші 8 партій пройшли з величезною перевагою Г. Стаунтона з рах. 7,5 на 0,5. Потім П. Ш. Сент-Аман почав грати впевненіше: в 9-14-й партіях набрав 3,5 очок. Настпні 6 ігор знов об'явилися за Сент-Аманом (4 на 2), але це вже був його останній успіх. Вигравши 21-у партію, Стаунтон став переможцем матчу з загальним рахунком + 11, - 6, = 3.

Г. Стаунтон – П. Ш. Сент-Аман. Париж, 1843. 4-а партія матчу.

1.d4 c5 2.d5 f5 3.Кc3 d6 4.e4 fe 5.Кxe4 e5 6.Cg5 Да5+ 7.c3 Cf5 8.Kg3 Cg6 9.Cd3 Cxd3 10.Дxd3 g6 11.K1e2 Ce7 12.Ke4 Дb6 13.0-0 Kd7 14.Cxe7 Кxe7 15.Kg5 h6 16.Ke6 Kf8 17.Kxf8 Txf8 18.b4 cb 19.cb Kpf7 20.Kph1 Kpg7 21.f4 Tad8 22.Tad1 h5 23.Дc3 Дb5 24.Дd2 Tf5 25.Kg3 Tf6 26.fe Txf1+ 27.Txf1 de 28.Дg5 Td7 29.Дxe5+ Kph6, (1-0).

Стевіч (Stevich) Хвоє (нар. 1980) – хорватський шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2012 = 2619. Один з найсильніших шахістів країни. Учасник Всесвітньої шахової олімпіади в Ханти-Мансійську 2010 (1-а шахівниця).

Стейн (Stejn) Еліяс (05.02.1748, Форбак, - 12.09.1812, Гаага) – нідерландський шахіст. Був учителем багатьох гравців кінця 18-го початку 19-го сторіч. Опублікував підручник французькою мовою, де запропонував аналіз дебюту **1.d4 f5**, названого голландською обороною.

Література: Steyn E., Nouvel essai sur Le jeu des echesc, La Haye, 1789.

Стейнер, Штейнер (Stejner) Герман (15. 04.1905, Дунасердахей, - 26.11.1955, Лос-Анджелес) – американський шахіст, міжнар. майстер з 1950. Журналіст. Родом з Угорщини. З 1921 проживав у США. Вдало грав у ч-тах США: 1946 (відкритий), 1948 (національний) – 1-е місце, відкритий 1942 (1-2). У складі команди США учасник олімпіад 1928-1931, 1950 і матчів з командою СРСР 1945, 1946, 1955. Грав у міжзон.т-рі в Сальтшобадені 1952 (11-13). Переможець і призер інших міжнар. змагань: Сьєр 1930 (2), Брно 1931 (2); Пасадена 1932 (3-5); Гастингс 1945-1946 (3-5); Лондон 1946, перша група (1); Голлівуд 1952 (3), 1954 (3-4).

Стейниць, Штайніц (Stejnits) Вільгельм (14.05, за іншими даними 18. 05.1836, Прага, - 12 .08.1900, НьюЙорк) – австрійський шахіст, перший у шаховій історії чемпіон світу 1886-1894, зачинатель так званого

нового чи позиційного напрямку гри. Дитячі та юнацькі роки пройшли в єврейському гетто, у бідній багатодітній сімї батька, кравця Йозефа-Соломона Стейниця (1789-1848) і матері- Ганни, дівоче Торшева (1804-1845). У шахи почав грати з 12 років. Поряд з шахами захоплювався математикою. 1858 приїхав до Відня, де поступив до політехнічного інституту. Однак через рік залишив навчання заради кар'єри на професійній шаховій ниві. Грав у кав'ярні «Куріпка» Віденського шахового клубу. 1859-1860 у головних т-рах Віденського клубу здобував усе більш високі місця: 1859 (3), 1860 (2), 1861 (1), перемігши в 30 партіях з 34. За гамбітну гру та атакуючий стиль його називали австрійським Морфі.

1862 у червні-липні перебував у Лондоні, брав активну участь у 2-му в історії шахів міжнар. т-рі. У цьому змаганні серед 14 майстрів виграв 6-й приз. А виграш в Монгредієна визнананий найкрасивішою партією турніру. При закритті змагання лорд Равенсдорт назвав його «перлиною австрійських шахів». Перед ним, за висловом А. Андерсена, відкрилося велике майбутнє. 1862-1864 проживав у Англії. Там переміг у зустрічах С. Дюбуа, Дж. Блекберна, С. Дикона, Монгредієна, В. Гріна. В грудні 1865 програв матч з віддачею наперед пішака і ходу Сесілю де Веру з рах. + 3, - 7, = 2. У липні-серпні 1866 в Лондоні виграв матч у чемпіона Німеччини А. Андерсена (+ 8, - 6, = 0). В серпні 1866 переміг англійського майстра Г. Берда (+ 7, - 5, = 5). 1867 на паризькому міжнар. т-рі посів 3-є місце після І. Коліша і Ш. Вінавера. У цей час проводив велику діяльність в Англії з пропаганди шахової гри: давав сеанси, грав наосліп, змагався в т-рах-гандикапах, давав уроки майстерності. Серед його учнів і друзів був молодий організатор шахового клубу в Оксфорді Рандольф Черчілль (батько Уїнстона Черчілля), член парламенту Чарлз Бредлаф, майстер Джордж Фрезер. У липні 1870 зіграв в першому Німецькому міжнар. т-рі і здобув 2-е місце вслід за Андерсеном. Виграв міні-матчі в Г. Ноймана, Л. Паульсе-на, С. де Вера, Ш. Вінавера. В серпні-вересні 1872 виборов перший приз на конгресі Британської шахової асоціації. Того ж року виграв матч у Цукерторта (+ 7, - 1, = 4).

Стейниць - Паульсен. Баден-Баден, 1870.
1.e4 e5 2.Кc3 Кc6 3.f4 ef 4.d4 Дh4+ 5.Крe2 d6 6.Kf3 Cg4 7.Cxf4 0-0-0 8.Крe3 Дh5 9.Ce2 Да5 10.a3 Cxf3 11.Крxf3! Дh5+ 12.Крe3 Дh4 13.b4 g5 14.Cg3 Дh6 15.b5 Ke7 16.Tf1 Kf6 17.Крf2 Kg6 18.Крg1! Дg7 19.Дd2 h6 20.a4 Tg8 21.b6! ab 22.Txf6! Дxf6 23.Cg4+ Крb8 24.Kd5 Дg7 25.a5 f5 26.ab cb 27.Kxb6 Ke7 28.ef Дf7 29.f6 Кc6 30.c4 Ка7 31.Да2 Kb5 32.Kd5 Дxd5 33.cd Kxd4 34.Да7+ Крc7 35.Тc1+ Кc6 36.Дxc6++ (1-0).

1873: в липні-серпні виграв дуже сильний за складом т-р у Відні, в додатковому матчі перемігши Блекберна; узяв реванш в Андерсена за програш в Баден-Бадені, перемігши його в 2-х партіях; розпочав вести шахову рубрику в англійській спортивній газеті «Філд» («The Tield»). Потім 10 років не змагався - вивчав секрети шахової гри. Був присутнім у якості кореспондента на т-рах в Парижі 1878, Вісбадені 1880, Берліні 1881. В травні-червні 1882 у Відні серед 18 найсильніших гравців поділив 1-2-е місце з Вінавером. 1882 по 1883 перебував в Америції на запрошення шахового клубу Філадельфії. Зустрічався у невеликих матчах з Д. Мартинесом, Дж. Макензі, У. Семаном, С. Гольмайо в клубах Філадельфії, Балтимора, Нью-Орлеана, Гавани, Нью-Йорка. По поверненні до Англії 1883 посів 2-е місце в лондонському міжнар. т-рі, відставши на 3-є очок від Цукерторта. Того ж року емігрував до США. В січні 1885 вийшов перший номер журналу «Інтернешнл чесс мегезин» за його ж редакцією.

У січні-березні 1886 в містах Нью-Йорк, Сент-Луїс, Новий Орлеан проводився історичний матч за звання найсильнішого шахіста в світі з Цукертортом, який завершився переконливою перемогою Стейниця (+ 10, - 5, =). Шаховий світ привітав першого чемпіо-

на планти, відзначивши, що цим титулом фактично він володів 20 років. 1889 в Гавані Стейниць вперше відстоював титул чемпіона світу в іграх з росіянином М. Чигориним. 1889 опубліковано перший том великої праці Стейниця «Сучасне шахове керівництво» («Modern chess Instructor»). 3 жовтня 1890 по квітень 1891 тривав матч по телеграфу з М. Чигориним, який С. програв з рахунком 0 на 2. Тоді ж в Нью-Йорку Стейниць виграв матч на першість світу в угорського майстра І. Гунсберга з рах. + 6, - 4, = 9. 1892 у Гавані відбувся 2-й матч на першість світу з М. Чигориним. Чемпіон знов переміг (+ 9, - 8, = 5). У березні - травні в Філадельфії, Монреалі проходив матч за світову першість з Ем. Ласкером, в якому С. поступився з рах. + 5, - 10, = 4. В найбільшому змаганні 19 століття в Гастингсі 1895 (брали участь чемпіон і екс-чемпіон світу, претенденти – М. Чигорин, Блекберн, Берн, Тарраш та інші) Стейниць набрав 13 очок з 21. У партії проти Курта Берделебена (чорні) він продемонстрував надзвичайно красиву гру, яка була відзначена спеціальним призом.

1.e4 e5 2.Kf3 Kc6 3.Cc4 Cc5 4.c3 Kf6 5.d4 ed 6.cd Cb4+ 7.Kc3 d5 8.ed Kxd5 9.0-0 Ce6 10.Cg5 Ce7 11.Cxd5 Cxd5 12.Kxd5 Дxd5 13.Cxe7 Kxe7 14.Te1 f6 15.Де2 Дd7 16.Tac1 c6 17.d5 cd 18.Kd4 Kpf7 19.Ke6 Thc8 20.Дg4 g6 21.Kg5+ Kpe8 22.Txe7+ Kpf8 23.Tf7+ Kpg8 24.Tg7+ Kph8 25.Txh7+, (1-0).

В листопаді-січні 1895-1896 посів 2-е у С.-Петербурзькому т-рі. Протягом 1896 гастролював в Ризі, Москві, Ростові-на-Дону (Росія), Німеччині, Голландії. В цей час у Нюрнберзі посів скромне 6-е місце, але вигравши партії В. Мароці, Шлехтера, Чигорина, Блекберна, Гарузека, Марко та інших. В Москві у жовтні-грудні того ж року зіграв матч-реванш на першість світу з Ем. Ласкером, який завершився перемогою останнього з рах. + 10, - 2, = 5.

Повернувшись до США 1897, знову поринув у шахове життя країни. 1898 у Відні виграв 4-те місце на міжнар. т-рі, здолавши при цьому багатьох видатних шахістів світу і лише на півочка відстав од переможців – Тарраша, Пільсбері попереду Шлехтера, Чигорина, Берна, Мароці, Блекберна та інших. 1899 у Лондоні взяв участь в останньому великому т-рі століття і вперше в своєму житті на потрапив до числа призерів.

Помер після важкої хвороби у Нью-Йорку. Похований на Бруклінському кладовищі 14 серпня 1900. У той же день в газеті «Нью-Йорк таймс» відзначалося, що С. був чемпіоном світу понад 20 років і що в період з 1863 по 1896 у зустрічах з корифеями шахів він виграв 240 партій, програв 71, 74 завершив унічию.

Важке життя шахового професіонала завершилося для С. трагічно. Протягом останніх років він був важко хворим і помер у нужді.

С. увійшов до історії шахів не тільки як перший шахіст свого часу, але й як засновник учення, яке зробило революційні зміни в розвитку цієї гри. Він виклав свою концепцію позиційного напрямку гри в працях «Сучасна школа і її тенденції», «Морфі і шахи його часу», котрі опублікував в ж. «Інтернешонал чесс мегезин» 1885. С. зробив висновок, що багато в чому комбінаційні атаки вдавалися із-за недосконалої оборони. Він виявив, що реаль-на цінність фігур, їх маневреність залежить від скелету пішакової позиції, сильних і слабких полів. Надаючи перевагу напіввідкритим і особливо закритим позиціям, С. створював становища, де комбінаційний талант партнера часто давав збої. У шахах все збалансовано і за правильної гри одна рівновага змінюється іншою, але в результаті помилок ця рівновага порушується, що дає змогу одному з гравців захопити ініціативу. Хто має ініціативу, повинен її розвивати. Якщо баланс порушений з користю для суперника, тоді потрібно чіпко оборонятися і, обороняючись, йти лише на необхідні поступки, уникаючи пішакових послаблень.

Про внесок С. у теорію дебютів засвідчують такі назви: оборона С. в іспанській партії, варіанти С. у французькій обороні та даминому гамбіті, у віденській партії. Ним також опрацьовані продовження в італійській, шот-

ландській, російській партіях, в королівському і Еванса гамбітах, обороні двох коней. С. – автор гамбіту свого імені (див. «Стейниця гамбіт»).

Учення С. ознаменувало новий підхід до шахової гри і мало свої витоки: для теорії сильних і слабких полів – пішакову гру Ф. Філідора, для ідей фігурного форпосту перед ізольованим пішаком (використання сильного поля) – погляди Л. Лабурдонне. Щоб закласти основи стратегії закритих позицій, потрібно було засвоїти метод гри П. Морфі у відкритих позиціях. Із сучасників мав вплив на нього Л. Паульсен, один з піонерів сучасного напрямку в грі.

Шахова практика багато його поглядів спростувала, але основні постулати вчення С., які пройшли перевірку часом, взято на озброєння його наступниками.

С. цікавився також шаховою композицією. Він про неї відгукувався так: «Вивчення цієї прекрасної галузі нашого мистецтва є дуже корисним для розвитку практичної гри».

В. Стейниць, 1862. Виграш.

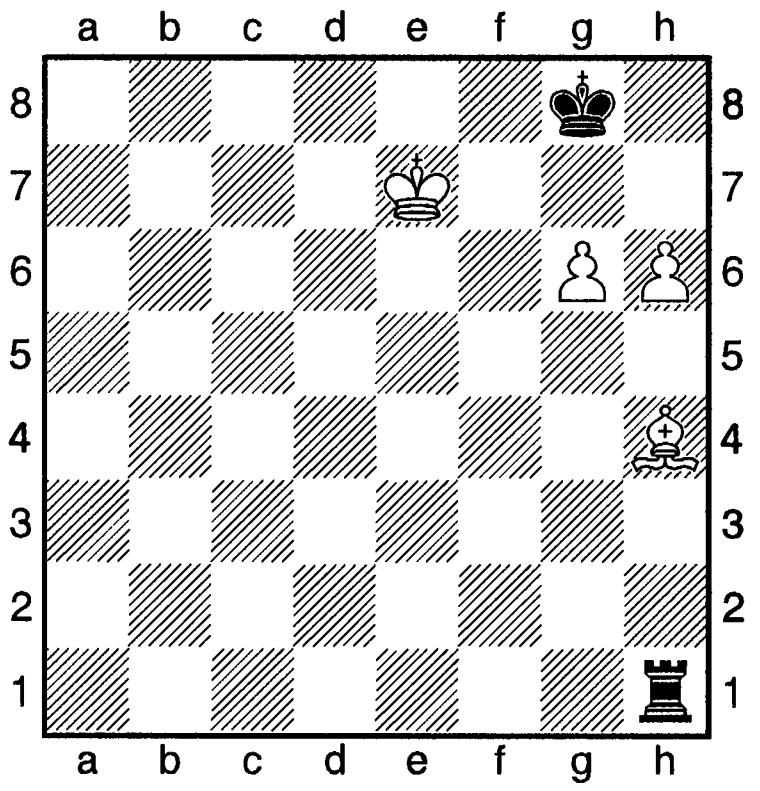

1.h7+ Крg7 2.h8Д+! Крxh8 3. Крf7! Тf1+ 4.Сf6+ Тxf6+ 5.Крxf6 Крg8 6.g7 і єдиний пішак стає дамою.

Література: V. Steynitz, The modern chess instructor, pt 1-2, N. Y., 1889-1895; його ж, The book of the sixth American chess congress, N. Y., 1891; М. Ю. Левідов, Стейниць, Ласкер, М., 1936; Я. І. Нейштадт, Перший чемпіон світу, М., 1971; L. Bachmann, Cshach meister Stenitz, Dd 1-4, Ansbach. 1910-1921; J. Hannak, Der Michel Angelo des Schach spels, W., 1936; В. І. Ліндер, І. М. Ліндер, Королі шахового світу. Життя та гра крізь призму енциклопедії, М., 2001; В. Пованов, «Загадки Стейниця», ж. «64-шо», №1, 1989 (російською).

Стейниця гамбіт: 1.e2-e4 e7-e5 2.Кb1-c3 Кb8-c6 3.f2-f4 e5xf4 4.d2-d4

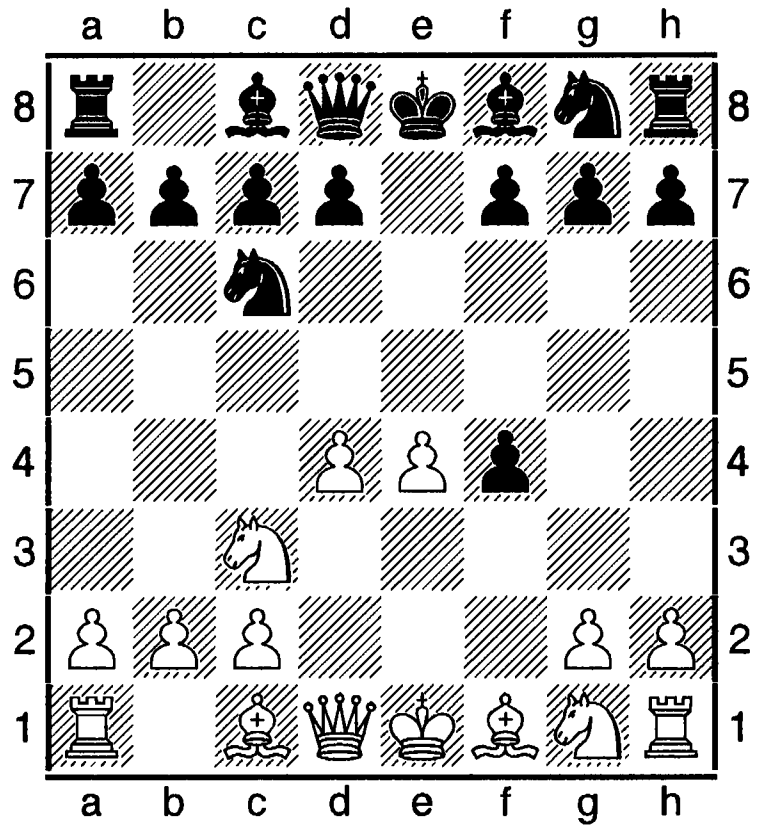

Належить до відкритих початків. Вперше застосований В. Стейницем 1867. Основне трактування: білі прагнуть захопити центр пішаками, втрачаючи рокіровку; чорні одержують небезпечну атаку, не даючи білим реалізувати позиційну перевагу в центрі.

4. ... Дh4+ (основна відповідь чорних) **5.Крe2 d6** (5. ... d5 за Цукертортом) 6.ed Сg4+ {спроба зіграти внічию шляхом 6. ... Де7+ 7.Крf2 Дh4+ спростована в партії Стейниць - Енглиш у Лондоні 1883: 8.g3!, і небезпечно 8. ... fg + 9.hg Дxh1 10.Сg2) 7.Кf3 0-0-0 8.dc Сc5 з сильною атакою} **6.Кf3 Сg4 7.Сxf4 f5** (Е. Шмідт; 7. ... Сxf3+ 8.Крxf3 Кf6 9.Сb5 0-0-0 10.Крe3 Дh5 11.Се2 з мінімальною перевагою, Стейниць - Паульсен, Баден-Баден, 1870) **8.Дd2 Кf6 9.ef 0-0-0 10.g3 Дh5 11.Сg2 d5** і чорні вирівнюють гру з подальшим перехопленням ініціативи. У сучасній шаховій

практиці майже не використовується.

Література: ШЕС за ред. А. Карпова, М., 1990.

Стейниця оборона (див. ст. «Іспанська партія»).

Стейниць-Андерсен матч 1866 (18. 07-10.08, Лондон). Змагання тривало до 8-и перемог одного з учасників. Контроль часу: 2 год на 20 ходів. Вигравши першу партію, Андерсен заявив, що суперник взагалі не виграє в нього жодної партії. Проте в чотирьох наступних поєдинках німецький шахіст змушений був визнати свою поразку. Зібравшись, Андерсен у свою чергу виграв 4 партії. Тут виявилося, що і в «австрійського Морфі» теж сталеві нерви. У наступних п'яти партіях 4 рази виграв С. і став у підсумку переможцем з рахунком 8 на 6.

Стейниць - Андерсен. Лондон, 1866. 2-а партія матчу.

1.e4 e5 2.f4 ef 3.Kf3 g5 4.Cc4 g4 5.Ke5 Дh4+ 6.Kpf1 Kh6 7.d4 d6 8.Kd3 f3 9.g3 Дh3+ 10.Kpe1 Дh5 11.Kc3 c6 12.Cd2 Дg6 13.Kf4 Дf6 14.Ce3 Kd7 15.Kpf2 Kg8 16.e5! Де7 17.e6!

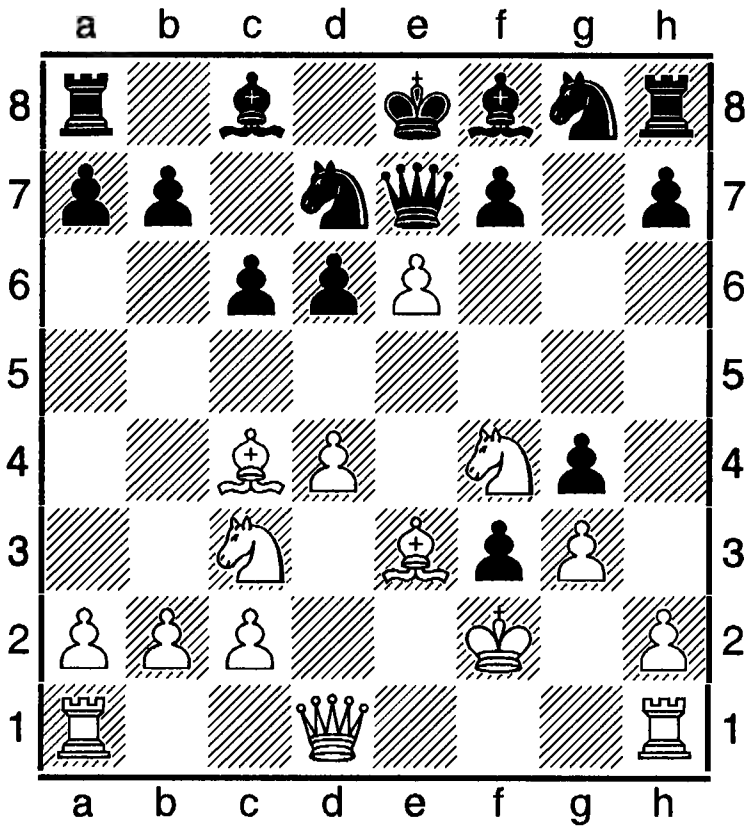

17. ... fe 18.Kxe6 Kdf6 19.Cf4! Cxe6 20.Cxe6 Kpd8 21.Te1 Дg7 22.d5 c5 23.Kb5 Ke8 24.Дd2 Kf6 25.Да5+ b6 26.Да4! Дb7! 27.Cg5 Ce7 28.Cf7 Дd7 29.Cxe8 Txe8 30.Te6 a6 31.Tae1! Дxb5 32.Дxb5 ab 33.Cxf6 Ta7 34.Txd6+ Tad7 35.Te6 Cxf6 36.Txe8+ Kpc7 37.Te6 Cxb2 38.Te7 Cd4+ 39.Kpf1 Txe7 40.Txe7+ Kpd6 41.Txh7 Kxd5 42.Th4 Kpc4 43.Txg4 Kpc3 44.h4 Kpxc2 45.h5 Ce3 46.Tf4! c4 47.h6 Cxf4 48.gf c3 49.h7 Kpb1 50.h8Д c2 51.Дh7 Kpb2 52.Дg7+ Kpxa2 53.Дc3, (1-0).

Саме після цього поєдинку Стейниць став часто називатися у пресі чемпіоном світу. Проте офіційний матч на першість світу Стейниць- Цукерторт відбувся тільки 20 років по тому!

Стейниць-Гундсберг матч на першість світу відбувся 09.121890-22.01.1891, Нью-Йорк. Організований Манхаттанським шаховим клубом. Змагання тривало на більшість перемог з 20 партій. Матч проходив в упертій боротьбі. Спочатку В. Стейниць лідирував, вигравши 1-у партію, надалі ж суперники грали з перемінним успіхом, але Стейницю вдалося зберегти лідируючі позиції і достроково виграти матч з рахунком 10,5 на 8,5 (+ 6, - 4, = 9). Остання партія не була зіграною. «Гундсберг не переміг Стейниця, але довів, що Стейниць може бути переможеним» (З. Тарраш).

В. Стейниць - І. Гундсберг. 7-а партія матч у.

1.d4 d5 2.c4 dc 3.Kf3 Kf6 4.e3 e6 5.Cxc4 Cb4+ 6.Kc3 0-0 7.0-0 b6 8.Ke5 Cb7 9.Дb3 Cxc3 10.bc Cd5 11.Cxd5 ed 12.Ca3 Te8 13.c4 c5 14.Tac1 Ke4 15.Tfd1 cd 16.ed f6 17.cd fe 18.d6+ Kph8 19.Дd5 Kxf2 20.Td2 Kd7 21.Txf2 Kf6 22.Txf6 gf 23.d7 Tg8 24.de Tg5 25.Дxa8 Дxa8 26.Tc8+ Tg8 27.Txa8 Txa8 28.e6, (1-0).

Стейниць-Цукерторт матч 1872 відбувся у серпні-вересні в Лондоні услід за Лондонським т-ром 1872 та є невеликим гандикап-т-ром, в якому І. Цукерторт виграв партію у В. Стейниця. Тривав до 7-и перемог за величезної переваги Стейниця і завершився його перемогою з рах. 9 на 2 (+ 7, -1, = 4).

Стейниць - Цукерторт матч на першість світу відбувався з 11.01 по 29.03 1886 у Нью-Йорку – Новому Орлеані США. Це перший офіційний матч за звання чемпіона світу. Проведений за пропозицією

Стейниця. Посівши 2-е місце після Цукерторта на міжнар. т-рі у Лондоні, Стейниць викликав на матч Цукерторта та запропонував назвати його переможця чемпіоном світу. Перемовини про матч велися протягом 2 років і завершилися 1886. Захід проводився спеціальним комітетом, котрий напрацював правила і склав програму матчу. Ігри тривали до 10 перемог без врахування нічиїх. Контроль часу: 2 год. на перших 30 ходів та 1 год. на наступні 15 ходів. Вперше на змаганнях використовувалася демонстраційна шахівниця.

Гра розпочалася за великої переваги Цукерторта: 4 перемоги при 1 поразці. Засвоївши манеру гри претендента, Стейниць почав вигравати одну за одною партії завдяки мистецтву позиційної гри та впертій обороні. Наприкінці матчу Цукерторт програв 3 партії підряд. Таким чином, вигравши матч з рахунком + 10, - 5, = 5, Вільгельм Стейниць став першим офіційним чемпіоном світу.

І. Цукерторт - В. Стейниць.

1.d4 d5 2.c4 e6 3.Kc3 Kf6 4.Kf3 dc 5.e3 c5 6.Cxc4 cd 7.ed Ce7 8.0-0 0-0 9.Дc2 Kbd7 10.Cb3 Kb6 11.Cf4 Kbd5 12.Cg3 Да5 13. Tac1 Cd7 14.Ke5 Tfd8 15.Дf3 Ce8 16.Ch4 Kxc3 17.bc Дc7 18.Tfe1 Tac8 19.Дd3 Kd5 20.Cxe7 Дxe7 21.Cxd5 Txd5 22.c4 T5d8 23.Te3 Дd6 24.Td1 f6 25.Th3 h6 26.Td2 Cc6 27.Ke3 Ca4 28.Tf3 Дd6 29.Td2 Cc6 30.Tg3 f5 31.Tg6 Ce4 32.Дb3 Kph7 33.c5 Txc5 34.Txe6 Tc1+ 35.Kd1 Дf4 36.Дb2 Tb1 37.Дc3 Tc8 38.Txe4 Дxe4, (0-1).

Стейниць-Чигорин матч на першість світу 1889 організований 20.01-24.02 Гаванським шаховим клубом за пропозицією В. Стейниця, який назвав М. Чигорина найдостойнішим претендентом на світову першість. До матчу суперники зіграли на змаганнях 4 партії, 3 з яких виграв Чигорин, 1 – Стейниць. Змагання тривало на більшість перемог з 20 партій. Контроль часу: 1 год на 15 ходів. Матч виявився безкомпромісним: усього одна нічия в останній партії. Зустріч завершилася достроково після 17 партій з рахунком 10,5 на 6,5 (+ 10, - 6, =1) з користю для чемпіона, який відстояв свій титул.

В. Стейниць - М. Чигорин. 4-а партія матчу.

1.Kf3 d5 2.d4 Cg4 3.c4 Cxf3 4.gf e6 5.cd Дxd5 6.e4 Cb4+ 7.Kc3 Да5 8.Cd2 Kc6 9.d5 ed 10.a3 Kd4 11.Cd3 0-0-0 12.ab Kxf3+ 13.Дxf3 Дxa1+ 14.Kpe2 Дxb2 15.Tb1 Да3 16.Kb5 Да6 17.Дxf7 Дb6 18.Tc1 Kh6 19.Дxg7 de 20.Дxc7+ Дxc7 21.Txc7+ Kpb8 22.Cxe4, (1-0).

Стейниць-Чигорин матч на першість світу 1892 теж відбувся у січні-лютому в Гавані. Передумовою матчу стала перемога Чигорина нд Стейницем у грі по телеграфу з рахунком 2 на 0. Тривав до 10 виграшів. За рахунку 9 на 9 пердбачалася додаткова зустріч з 3 виграшів. Перших 5 нічиїх не облікувалися, наступні - по 0,5 очка кожному. Контроль часу: 2 год на перших 30 ходів і по 1 год на наступних 15 ходів.

Вигравши першу партію, Чигорин став лідирувати. Після 10-ї його перевага зросла до 2 очок. Після 21 партії рахунок був нічийним – 8 на 8. Останні партії Чигорин грав невдало: у 22-й вже на 13-му ході втратив фігуру, у 23-й, маючи зайву фігуру, прогавив мат у 2 ходи. У підсумку переможцем знову став Стейниць. Рахунок змагань: + 10, - 8, = 5. «Чигорин переможений... він програв лише тому, що зустрівся з такою гранітною скелею, як Стейниць»-, писалося у французькому журналі «Стратежі».

Стеллваген (Stellvagen) Даніель (нар. 1987) – нідерландський шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2012 = 2625. 5-а позиція в списку 100 найсильніших гравців країни. Учасник матчу юних зірок з досвідченими шахістами в Амстердамі 2006 (4-5-е місце серед юнаків). Інші змагання: Амстердам 2005, 100 учасників (2-8), 2009 (7), 2009 (8); Вейк-ан-Зее 2006, т-р «Б» (13), 2009 (11-14).

Стеллваген – Вашьє-Легрев, 2007.

Сицилійська оборона (В 92).

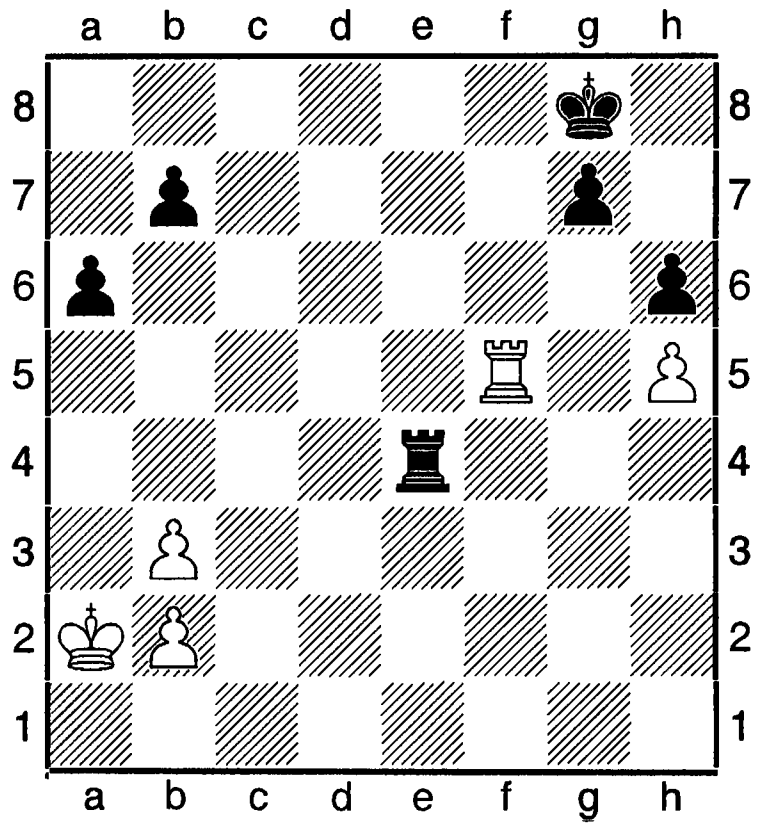

34. ...Tg4 35.Tf2 Tg5 36.Th2 Kpf7 37.b4 g6 38.hg+ Kpxg6 39.Td2 Tb5 40.Tg2+ Kpf5 41.Kpb3 h5 42.Kpa4 h4 43.Tg7 Kpf4 44.Th7 Kpg4 45.Tg7+ Tg5 46.Txb7 h3 47.Tc7 h2 48.Tc4+ Kph3 49.Tc3+ Tg3 50.Tc1 Tg1 51.Tc8 Ta1+, (0-1).

Стемпін (Stempin) Павло – польський шахіст, міжнар. майстер. Учасник ч-тів Польщі, в тому числі: Варшава 1988 (5), там же 1990 (1-3-є місце з В. Шмідтом і З. Ясинковським).

Стенлі (Stanley) Чарлз Генрі (1819, Брайтон, - 16.10.1901, Нью-Йорк) - шахіст і літератор, один з організаторів шахового руху в США. Дитячі і юнацькі роки провів в Англії. 1841 виграв матч у Г. Стаунтона (3,5 на 2,5), одержуючи наперед пішака й хід. З 1840 проживав у США. Там вважався одним з найсильніших шахістів. Виграв матчі в Дж. Шультена з рах. 11 на 5 і 11 на 9 1844 та 15 на 13 1845 і в Е. Руссо - 19 на 12 1845; звів унічию зустрічі з І. Левенталем (3 на 3) 1850 і П. Ш. Сент-Аманом (4 на 4) 1852. Вперше у США заснував шахові відділи в газетах «Спірит оф зе таймс» 1845, «Альбіон» 1848 і ж. «Американ чесс мегезин» 1846. Випустив перший у США збірник партій (31 партія матчу з Руссо). Один з організаторів 1-го американського шахового конгресу 1857. 1859 видав збірник матчевих партій П. Морфі. 1868 програв невеликий матч Дж. Макензі (1-2).

Література: Ch. Stanley, Thirty-one games of chess, N. Y., 1859; його ж, The chess player's, 3 ed., N. Y., 1865; його ж, De Witt's American chess manual, N. Y., 1880.

Степанюк Олександр (нар. 05.10.1984, Маневичі Волинської обл.) – український шахіст. Виконав норму національного майстра, але посвідчення не одержав. Учасник ч-ту Львівської області 2006 (1), на т-рах в Чернівцях 2004 (4), Червонограді 2008 (1).

Степичева меморіали – шахові заходи, присвячені пам'яті київського шахіста І. Й. Степичева. Проводяться з 1993 за ініціативою шахового організатора В. Фінкельберга та за спонсорської допомоги СК «Сокіл» виробничого об'єднання ім. Артема та інших.

1995. Грудень. 3-й. Масовий т-р, 100 учасників. Швейцарська система, 9 турів. Найкращі рез-ти: 1-2. мм М. Борич, кмс О. Герасимчук - по 7,5 очок; 3-5. кмс С. Перун, О. Мазурок, О. Ільєнко – по 7; 6-9. А. Захарченко, А. Яворський, Т. Меламед, О. Руденко – по 6,5.

1997. Січень. 4-й. 95 учасників. 9 турів. Учасники змагань вшанували пам'ять І. В. Платонова, О. І. Поляка, Ю. М. Сахарова, І. Капустина, А. М. Айзена, В. М. Ждановича й інших. Найкращі рез-ти: 1. В. Малахатько - 7,5 очок; 2-5.Л. Кернажицький, Б. Таборов, О. Мазурок, А. Жестєров - по 7.

2000. грудень. 100 учасників. 9 турів. Перше місце виграв С. Перун - 8 очок.

Степова (Stepova) Тетяна (нар. 23.09. 1965, Краснодар) - російська шахістка, міжнар. майстриня з 1988, міжнар. ґросмайстриня. Ело 2002 = 2398. 20-а позиція в списку 100 найсильніших шахісток країни. Учасниця багатьох особистих ч-тів Росії, в тому числі: чемпіонка країни 1987, 1988, 1989; Самара 1999 (14 -21), Еліста 2002 (10 - 14). На ч-ті СРСР 1985 мала 8-10-е місце. Найкращі рез-ти в міжнар. т-рах: Сочі 1988 (2); Варна 1988 (4 - 9).

Стеррен (Sterren) Пауль Ван дер – нідер-

ландський шахіст, міжнар. ґросмайс-тер. Учасник зон. т-рів у Білі 1993 (2), в Лінаресі 1996 (2-8), один з переможців т-ру в Аості 1991 (1-2 з Петурсоном); Вейк-ан-Зее 1998 (14); Герцогенбош 1999 (2-3); Роттердам 1999 (7-8); на ч-ті Голландії у Лаувардені 2001 (10).

Стефанова (Stefanova) Антоанетта (нар. 19.04.1979) – болгарська шахістка, ґросмайстриня, ґросмайстер серед чоловіків з 2002. Ело 2003 = 2560. Найсильніша шахістка країни. Чемпіонка світу серед жінок в Елісті 2004, чемпіонка світу з АШ 2012, чемпіонка Європи у Варні 2002. Інші ч-ти Європи: 2004 (3); Кушадасі 2006 (5); Дрезден 2007 (2-4); Пловдив 2008 (виграла перепустку на ч-т світу); Рієка 2010 (8); ч-т Європи в складі збірної команди Болгарії в Нові-Сад 2009 (4-й рез-т за 1-ю шахівницею). Учасниця Всесвітніх шахових олімпіад: Дрезден 2008 (19); Ханти-Мансійськ 2010 (8-е командне і один з найкращих рез-тів за 1-ю шахівницею: 5,5 очок з 9). Володарка Кубка Європи 2009 в складі команди «Спартак» з Відного (Росія) з найкращим рез-том за 2-ю шахівницею. Фіналістка ч-ту світу ФІДЕ 2012 в Елісті (програла Г. Ушеніній), учасниця першого особистого ч-ту світу з блискавичної гри в Москві 2010 (4), Кубка Північного Уралу в Краснотур'їнську 2004 (5). Інші змагання: Белград 1998, жін. т-р (3-4); Гронінген 1998, жін. т-р (2), 2000 (1); Стамбул 2002 (2-7); Краснотур'їнськ 2005 (10), 2007 (8); 2008 (1); Зафра 2007 (6-7); Тбілісі 2012, Кубок АШП з АШ (8).

Жу Чень - Стефанова. Еліста 2012. Півфінал ч-ту світу. Слов'янська оборона (D11).

1.d4 d5 2.c4 c6 3.Kf3 Kf6 4.Дb3 e6 5.Cg5 Kbd7 6.Kbd2 Да5 7.Td1 Ke4 8.Ce3 Kb6 9.c5 Kc4 10.a3 b6 11.cb ab 12.Ke5 Kxe5 13.de Cc5 14.f3 Ca6 15.Cxc5 Kxd2 16.Txd2 bc 17.e3 0-0 18.Дc2 Tfb8 19.Kpf2 c4 20.Ce2 Tb3 21.Te1 Tab8 22.Cd1 Дb6 23.Tee2 c3 24.bc Дc5 25.c4 Cxc4 26.a4 Дb4 27.Td4 Tc3 28.Дd2 Да3 29.Txc4 Txc4 30.f4 Дc1 31.Де1 Да1 32.Td2 Tc1 33.Де2 c5 34.Cc2 g6 35.e4 d4 36.f5Дc3 37.Cd1 c4 38.a5 d3 39.Де3 Дxe5 40.Txd3 cd, і білі здалися **(0-1).**

Стефанссон (Stefansson) Ганнесі Гліфар (нар. 1972) - ісландський шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2000 = 2557. Один з найсильніших гравців країни. Чемпіон Ісландії 2002, бронзовий призер ч-ту країни 1989. Виконвав норму міжнар. ґросмайстра на міжнар. т-рі в Гаусдалі 1990, де посів 1-е місце; на відкритому ч-ті Нью-Йорка 1996 (5); Рейк'явік 2000 (8); Бермудські о-ви 2001 (3-4).

Стефанссон - Інков. Гаусдал, 1990. Дамин гамбіт (D31).

1.d4 Kf6 2.c4 e6 3.Kf3 d5 4.Kc3 c6 5.Cg5 dc 6.e4 b5 7.e5 h6 8.Ch4 g5 9.Kxg5 Kd5 10.Kxf7 Дxh4 11.Kxh8 Cb4 12.a3 Kxc3 13.Дf3! Дxd4 14.Дh5+! Kpd8 15.ab Де4+ 16.Ce2 Kxe2 17.Дxe2 Дh7 18.Дd2+ Kpc7 19.Дd6+ Kpb7 20.Td1 Дxh8 21.Де7+ Cd7 22.f4 Де8 23.Дg7 Kpc7 24.0-0 a5 25.f5! ab 26.fe Дxe6 27.Td6! Де8 28.Txh6 29.bc b3 30.e6 b2 31.c4 Ta2 32.cb cb 33.Де5+, (1-0).

Стець Василь (нар.16.06.1961, Миколаїв) - український шахіст, міжнар. майстер. Ело 2009 = 2239 (ФІДЕ).

Стець Дмитро (нар. 24.03.1971, Херсон) - український шахіст, міжнар. майстер. Ело 2009 = 2366 (Україна), 2421 (ФІДЕ),

Стиль (лат. stylus від грец. stylos – паличка) - сукупність характерних особли-востей творчого ігрового почерку шахістів-практиків, теоретиків, шахових дослідників, шахових композиторів і розвя'зувачів шахових композицій. Іншими словами - манера гри шахіста, творчості проблеміста.

Стін (Stean) Майкл Френсіс (нар. 04.09. 1953, Лондон) - англійський шахіст, міжнар. майстер з 1975, ґросмайстер з 1977. Шаховий теоретик і літератор. Перших вагомих

успіхів досяг у 14 років, коли виграв ч-т Лондона серед юнаків. 1969 вже був переможцем ч-ту країни серед юніорів. Учасник ч-ту світу серед юнаків 1973 (3-5). На ч-ті Англії 1974 поділив 1-7-е місце (у додатковому змаганні був 4-м). В складі команди Англії учасник олімпіад 1972-1984. Найкраще зіграв 1976 (1-е за 4-ю шахівницею). Учасник зон. т-рів ФІДЕ в Амстердамі 1978 (3), Марбельє 1982 (1-4, за дод. Показниками - 4-е). Найкращі рез-ти в інших міжнар. т-рах: Кейптаун 1976 (1-2); Монтилья 1976 (2-4), 1977 (3); Бор 1977 (2-3); Беер-Шева 1978 (3); Лас-Пальмас 1978 (4-5); Вршац 1979 (1); Смедеревська-Паланка 1980 (1); Бергшьо 1981 (1); Осло 1985 (4-5). Ело 2014 = 2500.

Література: M. Stean, Sicilian Najdorf, L., 1976; його ж, Simple chess, L., (a. o.), 1978.

Стодоларова тема – в жанрі задач на кооперативний мат чорно-білий ексцельсіор з матом у 5 ходів на перетворення однієї й тієї ж фігури (в коня). Задум ще нереалізований (див. також ст. «Ексцельсіор»).

Стойко (Stoijko) Степан - шаховий майстер США, сеньйор-майстер, майстер ФІДЕ українського походження, так званої старої (довоєнної) еміграції. Ело ФІДЕ - понад 2400 одиниць. Математик-педагог, комп'ютерний програміст. Призер і чемпіон штату Нью-Джерсі 1972, 1973, 1983. Чемпіон США у командному заліку, чемпіон УСЦАК 1970, 1987, 1989, 1991 (разом з П. Радомським).

Стокгольмські турніри - міжнародні змагання, які проводяться періодично шаховим клубом Стокгольма з 1897. З 1971-1972 організовуються новорічні щорічники (Кубок Рілтона) за швейцарською системою в 9 турів. У цих змаганнях беруть участь й українські шахісти та гравці, вихідці з України: 1906 - О. Бернштейн (1-2); 1919 (листопад)- Ю. Боголюбов (1); 1919 (грудень) - Ю. Боголюбов (3); 1920 - Ю. Боголюбов (1); 1930 - Ю. Боголюбов (2-3); 1962 - С. Флор (2-3); 1963-1964 - І. Болеславський (2); 1987-1988 - М. Гуревич (1-2); 1990 - В. Ейнгорн (5,5 очок з 9).

Переможці змагань: 1897 - Свенсон; 1905, 1946 (див. «Північних країн чемпіонати»); 1906 - О. Бернштейн, К. Шлехтер; 1909 - Р. Шпільман; 1912 - О. Альохин; 1919 - Ю. Боголюбов; 1919 - Шпільман; 1920- Боголюбов; 1930 - І. Кежден; 1937 - Р. Файн; 1947 - Е. Лундин, Ф. Екстрем; 1948 - Г. Штольц; 1952 (див. «Другий міжзон. т-р чоловічий); 1954 - С. Глігорич; 1955-1956 - М. Юханссон; 1959-1960 - О. Котов, С. Йоганссон; 1960-1961 - М. Таль; 1962 - М. Ботвинник; 1963-1964 - В. Смислов; 1966-1967 - П. Керес; 1971 - Б. Івков; 1971-1972 - Я. Тімман; 1972-1973 - П. Стоїч, Тімман; 1973-1974 - Білек, Янссон, Г. Вестерінен, О. Якобсон, С. Гаман; 1974-1975 - Вестерінен, А. Орнстейн; 1975-1976 - Янссон, К. Кайшаурі; 1976-1977 - С. Маріотті; 1977-1978 - Янссон, Л. Снайдер, Л. Карлссон; 1978- 1979 - Г. Шлоссер; 1979-1980 - Кайшаурі; 1980-1981 - Орнстейн, Снайдер; 1981-1982 - Снайдер; 1982-1983 - Р. Акессон; 1983-1984 - Орнстен, Кир. Георгієв; 1984-1985 - К. Карлссен, Велін, Снайдер; 1985-1986 - М. Віденкеллер; 1986-1987 - Г. Беллон, Снайдер, Радулов, Віденкеллер; 1987-1988 - І. Соколов; 1989 - І. Смірин; 1990 - Т. Ведберг; 1995; 1998 - І. Генкин; 2000 - М. Улибин.

Стоккі (Stokki) Оттавіо (18.09.1906, Лангірано, - 04.03.1964, Модена) – італійський проблеміст, національний і міжнар. майстер, міжнар. арбітр з шахової композиції (1956). З 1929 опублікував понад 900 творів різних жанрів. На конкурсах відзначений 500 відзнаками, в тому числі 108 першими, 78 другими призами. Автор теми, названої його іменем.

Стоккі тема - тема в двоходовій задачі. Має два різновиди. У темі Стоккі першій: триваріантний вибір, який дає мат в темі комбінації і спробах.

Р. Кофман, «64-шо», 1934. 1-й приз.

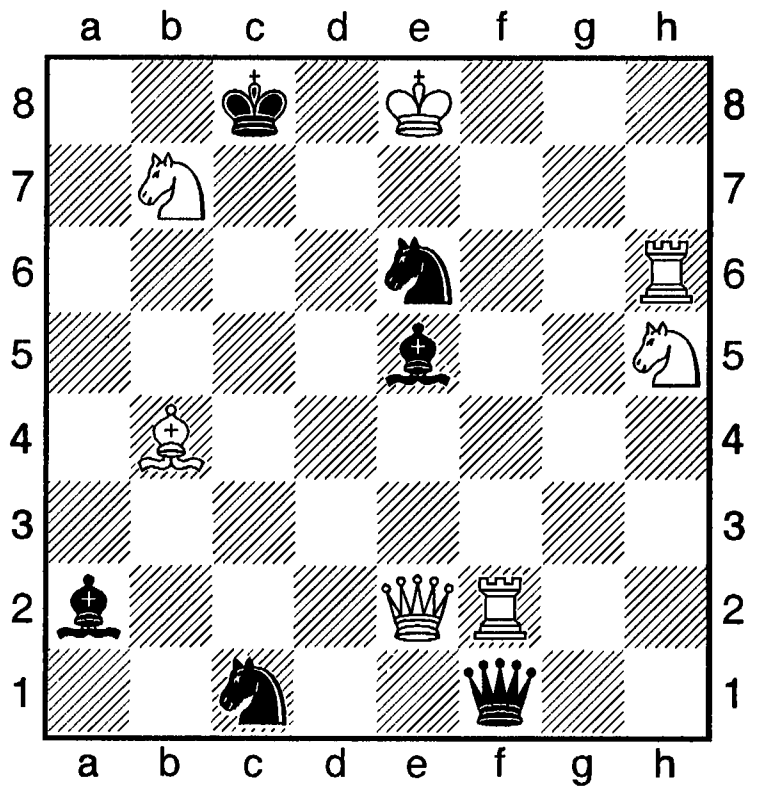

 # 2 **7+6**

1.Th7 загроза **2.Te7++, 1. ... Кc5 2.Kd6++** (2.Kf6? і 2.Kg7?) **1. ... Kg7 2.Kxg7 ++** (2.Kd6? і 2.Kf6?), **1. ... Kf4 2.Kf6++** (2.Kd6? і 2.Kf7?).

У темі Стоккі другій: в обороні чорні стають на вільне поле, заблоковують його, що призводить до появи матів, які розігруються наявністю в грі чорних фігур додаткових оборонних моментів.

О. Стоккі, італійський конкурс 1937. 1-й приз.

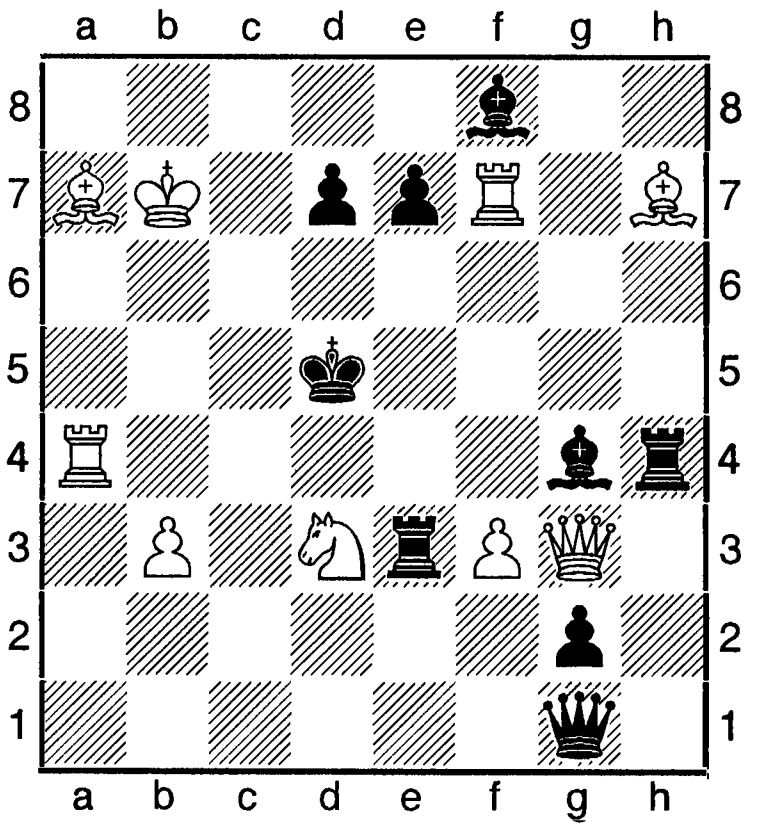

 # 2 **9+9**

1.Cg8 загроза **Tf5++, 1. ... e6 2.Td4++, 1. ... Ce6 2.Ta5++, 1. ... Te6 2.Kb4++.** Додаткова оборона чорних фігур Cf8, Th4, Дg1.

Стокліткові шахи - гра на 100-клітковій шахівниці. До звичайних шахів додано по 2 ракети для білих і чорних та по 2 пішаки. Гра відбувається за тими правилами, що й у звичайних, опріч права першого ходу, яке надається чорним. За бажанням гравця ракета пересувається по шахівниці, як кінь чи стрілець. Пішак на першому ході може пересуватися на 3, 2, 1 клітину, а потім - лише на одну. Кількість ліній «битих полів» збільшується: для білих – 7-а і 8-а , для чорнх – 3-я, 4-а вертикалі. Нова фігура позначається літерою «Р». Рокіровка виконується так, як і на 64-пільній шахівниці. Появу подібної гри передбачив ще Х. Р. Капабланка, який 1929 пропонував запровадити для кожної сторони по 2 пішаки і по 2 фігури (одна з них ходила б як тура і кінь, друга - як стрілець і кінь). Такі шахи вперше появилися в Молдові, де відбуваються ч-ти країни. Першим чемпіоном із 100-кліткових шахів став міжнар. майстер. Вадим Чернов, а першим чемпіоном з цієї гри в бліц - міжнар. майстер. Дмитро Свєтушкин. Чемпіонами були також Василь Сандуляк (1998), Анатолій Бец (1999).

Література: ж. «64-шо», №7, 1999.

Стокліткові шахи з бочками - винахід зроблено 2010 луцьким шахістом В. Тарасенком. Особливість їх полягає в тому, що до звичайного комплекту додано для кожної сторони по 2 фігури - бочки. Бочка з шахівниці не знімається і ходить, як дама, а збиває фігури, як звичайний шаховий король. Шаховий тренер, лучанин В. І. Васін запропонував Тарасенку збільшити радіус дії коня настільки, щоб він міг один раз походити на 2 клітини, як пішак і на 3-4 клітини власне, як ходить ця фігура в звичайних шахах, але з більшим діапазоном на 1 клітину по прямій і на одну - вбік, або як звичайний шаховий кінь. До звичайних пішаків додається ще по 2 пішаки для кожної сторони. Таким чином комплект шахових фігур складається з 40 одиниць.

«Стокфіш - 3» - одна з найсильніших шахових програм з відкритим кодом. Рейтинг CCRL для версії 2.3.1 = 3125 одиниць.

2-а позиція у світовому рейтинг-списку серед КП. Автори - Tord Romstad (Тод Ромстад, Joona Kiiski (Джуна Кийські), Marco Costalba (Марко Костальба) та інші. Програла в упертій боротьбі експериментальний матч чемпіонці світу серед КП 2012 і 2013 програмі «Гудіні» 2013. 2014 (потужність моторчика становила 3311 пунктів Ело) «Стокфіш» виграла звання чемпіонки світу у програми «Комодо» з рах. 13 на 6 при 45 нічиїх.

«Стокфіш» - «Гудіні», 2013. 8-а партія матчу.

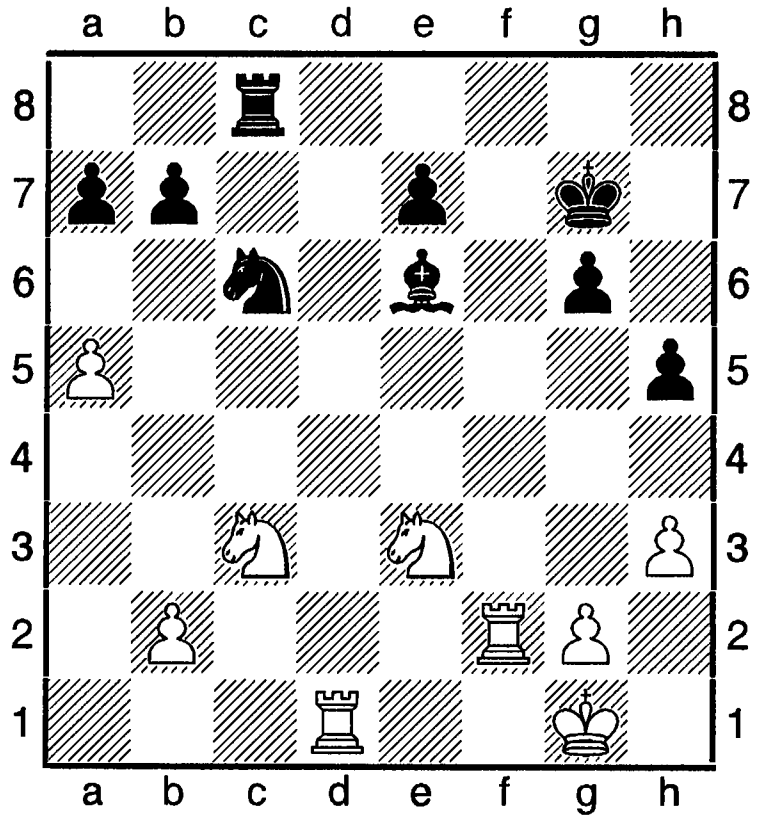

Хід білих.

26.a6 ba 27.Ke4 Tb8 28.Kg5 Cg8 29.Kf3 Kba5 30.Td7 Tb6 31.Tc7 Ce6 32.Tc2 Cf7 33.Tc5 Kpf8 34.b4?! Txb4 35.T5xc6 Kxc6 36.Txc6 Tb2 37.Kpf1 Kpg7 38.Tc7 Kpf6 39.Txa7 Ta2 40.g4? Ta1+ 41.Kpf2 Ta2+ 42.Kpg3 g5 43.gh Cxh5. І після 54 ходу чорних була нічия за таблицею Налімова.

Столяров Володимир (Запоріжжя) – український проблеміст. Учасник змагань на першість України зі складання шахових композицій, в тому числі командні: 12-й ч-т (5-е в складі команди Запорізької області); особисті: 10-й 1983-1984 (6-е з багатоходових задач), 11-й 1985-1986 (триходові задачі – 9-е, багатоходові – 11-е).

«Стоневаль», правильно - стоунуолл (від англ. stone wall - кам'яна стіна) - назва одного з варіантів голландської оборони, котрому притаманна така побудова чорних: **c6-d5-e6-f5**.

Стопкин Володимир Іванович (1949, Миколаїв, червень 2009, там же) - український шахіст, національний майстер, майстер ФІДЕ. Ело 2009 = 2269 (Україна), 2248 (ФІДЕ). Багаторазовий чемпіон м. Миколаєва і Миколаївської області, призер багатьох міжнар. т-рів, шаховий тренер. Його вихованцями були Катерина Рогонян, Олександр, Зубов, Ольга Іваненко й інші.

Сторма тема – у двоходовій задачі антидуальний поділ матів у варіантах з перекриттям однієї й тієї ж фігури.

Я. Періс, «Xaque». 1948. 1-й приз.

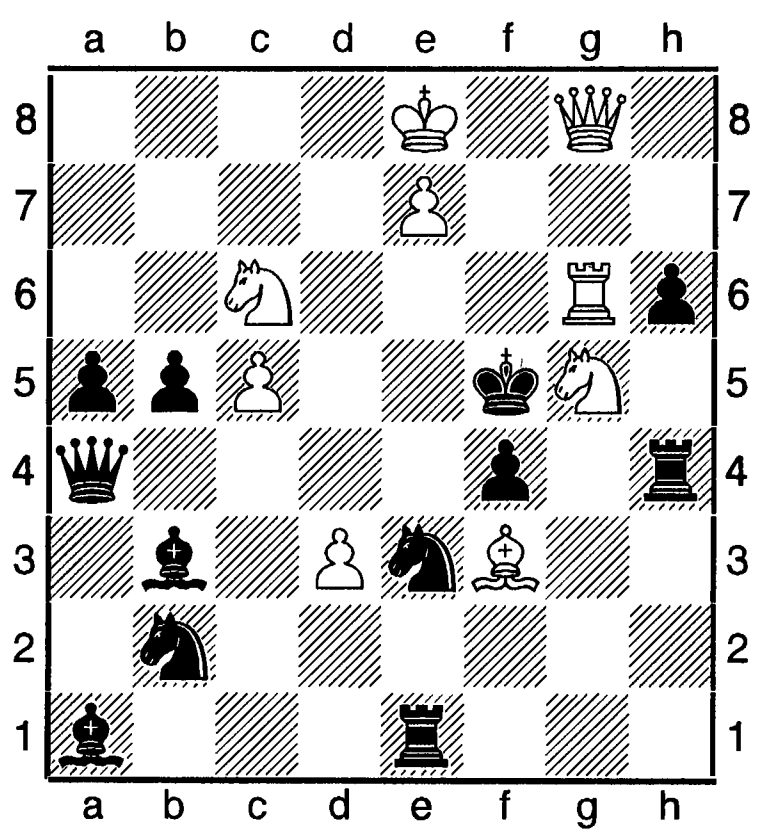

Білі: Крe8, Дg8, Тg6, Сf3, Кc6, Кg5, пп c5, d3, e7, (9); **чорні:** Крf5, Да4, Тe1, Тh4, Са1, Сb3, Кb2, Кe3, пп a5, b5, f4, h6 (12). **Мат за 2 ходи. 1.Kf7! ~ 2.Kd6 #, 1. ...Kbc4 2.Ce4 #, 1. ...Kec4 2.Kd4 #.**

Стоянович (Stojanovich) Далібор (нар. 1983) - шахіст Боснії і Герцеговини, міжнар. майстер. Ело 2012 = 2496. 7-а позиція в рейтинг-списку країни. Учасник Всесвітньої шахової олімпіади в Ханти-Мансійську 2010 (4-а шахівниця).

Стоянович (Stojanovich) Михайло (нар. 1977) - сербський шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2012 = 2591. 6-а позиція у рейтинговому списку країни. Учасник т-рів в Баня-Лука 2007 (4), Вальєво 2007 (8).

Стратагеми - загальна назва задач і

етюдів, яка існувала в шаховій літературі до першої чверті 19 століття. Походить від лат. stratum - прошарок і грец. hemi - пів.

Стратегема (від грец. stratehemos - командую, орудую) - шахова хитрість, дія, яка вводить в оману суперника. Термін аналогічний військовому.

Стратегія (грец. strategiya) - мистецтво ведення гри; вміння ставити, розраховані на перспективу, реальні цілі і досягати їх через тактичні чинники.

Стратегічна комбінація (від. strategos - стратег і пізньолат. combinatio - з'єднання, поєднання) - сукупність ходів білих або чорних фігур (чи обох сторін разом), пов'язаних між собою загальною ідеєю. Нині в літературі складова «стратегічна» замінюється на «тактична».

Стратегічна ідея (див. ст. «Тактична ідея»).

«Стратежі» («La Strategie») – французький щомісячник. Заснований в Парижі 1867. Редактор - Ж. Преті (1867-1875), його син Н. Преті (1875 -1907), А. Делер (1908 - 1940). Один з найпопулярніших свого часу. Видавництво перервалося у зв'язку з окупацією Франції нацистською Німеччиною 1940.

Стрипунський (Stripunskyi) Олександр Євгенович (нар. 18.08.1970) – шахіст США, міжнар. майстер з 1993, ґросмайстер з 1998. Як шахіст сформувався в Україні. Ело 2014 = 2550.

Стрікович (Strikovich) Олекса (нар. 1961) - сербський шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2012 = 2573. 8-й у рейтинг-списку країни. Учасник багатьох змагань, в тому числі: Чачак 1996 (4-7); Памплона 1998 (9).

Стрілець (офіцер; російською - слон, офицер) - легка шахова фігура; ходить і збиває фігури супротивної сторони по діагоналі, на якій перебуває, на будь-яку кількість полів. У шаховій нотації позначає-ться літерою **С**, англійською - **B**. Символ - . За потужністю еквівалентний 3-м пішакам. У початковій позиції кожен з партнерів має по 2 С.- білопільного і чорнопільного (тобто таких, які ходять відповідно по білих і чорних клітинах), розташованих на на полях **c1** і **f1** у білих, **c8** і **f8** в чорних. Гра двох стрільців відзначається деякими особливостями (див. «Перевага двох стрільців», «Різнопільні стрільці»).

Стрілецький (стрільцевий) пішак - пішак, розташований на вертикалі **c** чи **f**.

Стрілецькі закінчення - позиції на шахівниці, в яких поряд з королями наявні тільки стрільці й пішаки. Теорія ендшпілю в основному вивчає 3 прості типи С. з., котрі мають практичне застосування: 1) стрілець тільки в одного партнера (стрілець проти пішаків); 2) по 1 стрільцеві в обох партнерів (одного кольору); 3) по 1 стрільцеві різного кольору в кожного гравця.

У закінченнях першого типу 3 пішаки, як мінімум, дорівнюють стрільцю. У боротьбі з ними великого значення набирає гармонійна взаємодія короля й стрільця. В закінченнях другого типу зайвий пішак є достатньою умовою виграшу. Основний метод реалізації переваги - створення прохідного пішака та просування його в дами. Часто цей пішак використовується для відведення короля партнера з метою одержання більшої матеріальної переваги. Основні позиційні критерії в оцінці закінчень з стрільцями одного кольору: наявність чи можливість створення прохідного пішака, особливо віддаленого, активність фігур, недоліки в пішаковій побудові супротивної сторони. За розташування пішаків на полях кольору стрільця, що є значним недоліком, пішаки обмежують дії стрільця, а він в свою чергу, не має змоги боронити поля між пішаками. За різнокольорових стрільців переваги в 1-2 пішаки може бути замало для виграшу, якщо партнерові вдається побудувати фортецю чи заблокувати їх (див. ст. «Позиційна нічия») стрільцем або ж королем.

Стрілець проти коня - закінчення, в якому з обох боків є по одній легкій фігурі різних найменувань (стрілець чи кінь). Основними критеріями в оцінці таких закінчень є: наявність чи можливість утворення

віддаленого прохідного пішака, недоліків у пішаковому розташуванні, рівень активності фігур. За наявності прохідних пішаків з обох боків (коли пішаки розташовані на різних флангах, у відкритих, динамічних позиціях) стрілець зазвичай є сильнішим від коня. Як це було в партії за листуванням Ліверпуль-Глазго 1843. Тут білі легко досягають переваги стрільця над конем:

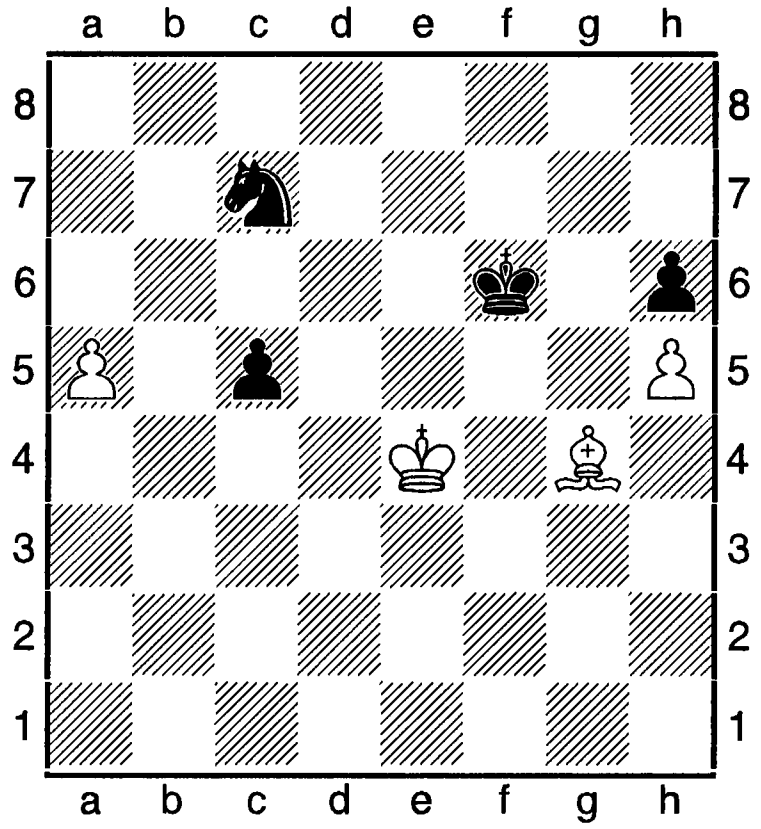

1.Ce2 Kpe6 2.Cc4+ Kpd6 3.Kpf5 Kd5 4.Kpg6 Ke3 5.Ce2 c4 6.Kpxh6 c3 7.Cd3 Kg4+ (якщо 7. ... c2, то 8.Cxc2 9.Kpg6 Kd4 10.Kpf6! Ke6 11.a6 з виграшем) **8.Kpg5 Ke5 9.Cc2 Kc4 10.a6, (1-0).**

У позиціях з фіксованою пішаковою побудовою, особливо з пішаками на полях кольору стрільця, кінь часто є сильнішим од стрільця. Що засвідчує партія Смислов-Деркач (Київ, 1937).

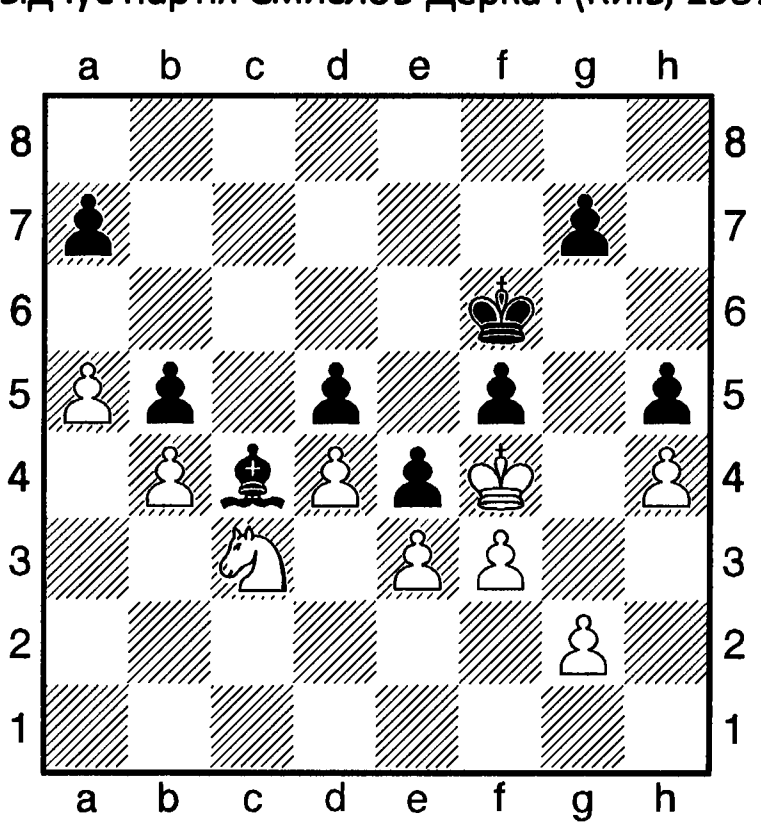

1.a6 g6 2.fe fe 3.g3 Kpe6 4.Kpg5 Kpf7 5.Kd1 Cf1 6.Kf2 Kpg7 7.g4 hg 8.Kxg4 Ch3 9.Kf6 Ce6 10.Ke8+, (1-0).

Зайвий пішак в таких закінченнях є достатньою перевагою для виграшу. При чому зі стрільцем цю перевагу реалізувати легше, ніж з конем, особливо під час гри на флангах. Перевага реалізується через створення прохідного пішака та просування його у дами. Такий пішак часто використовується для відволікання короля партнера, що робить можливим збільшувати матеріальну перевагу.

Стрілець проти тури (див. «Тура проти легкої фігури»).

Стрільця дебют (C23-C24): 1.e2-e4 e7-e5 2.Cf1-c4

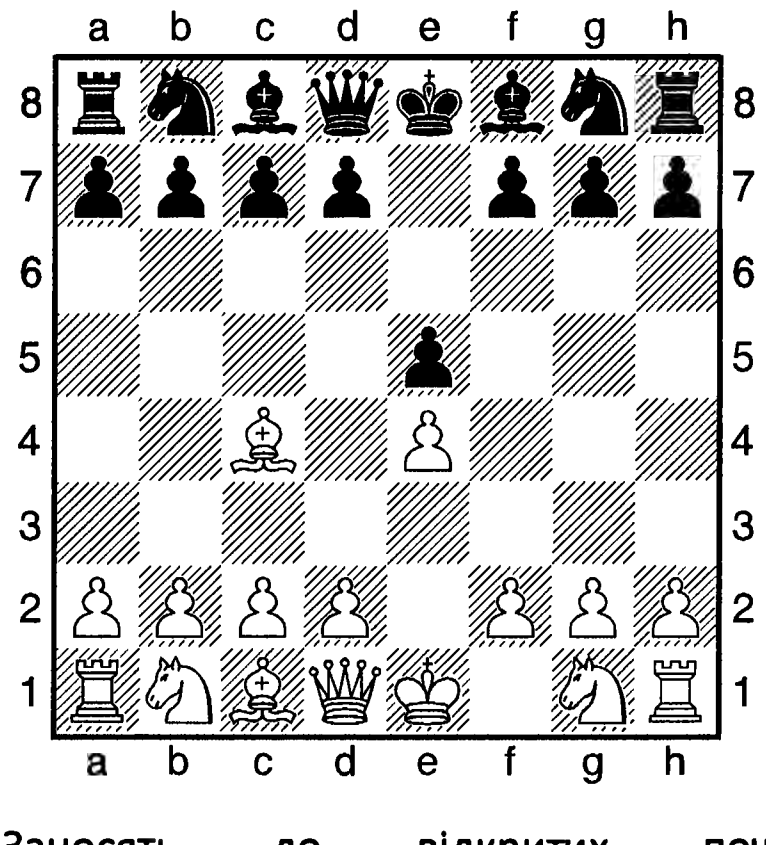

Заносять до відкритих початків. Зустрічається в трактаті Лусени (15 ст.). Досліджувався Ф. Філідором. В сучасній шаховій практиці використовується зрідка, бо чорні легко вирівнюють гру. Основний задум початку полягає в підриві пункту **e5.**

2. ... Kf6 3.d4 ed 4.Kf3 d5 5.ed Cb4+ 6.c3 De7+! Далі можливо 7.Ce2 dc 8.Kxc3 0-0 або 7.Kpf1 dc 8.Kxc3 0-0 9.Cg5 h6 10.Ch4 Cf5 і тепер 11.Дd4! Kbd7 = (Естрін - Ватников, 1961). На 3.d3 можна 3. ... c6 4.De2 (якщо 4.f4, то ef 5.Cf4 d5 =) 4. ... Ce7 5.f4 d5 6.ed ef 7.Cxf4 0-0!? 8.Kd2 cd 9.Cb3 a5 і в чорних ліпше (Генсіровський - Альохин, 1918). Можна грати 2. ... Kc6 чи 2.Cc5 3.b4 cb 4.f4

(гамбіт Мак-Доннела) 4. ... d5 5.ed ef.

С. д. в партіях сучасних майстрів.

Тивя'ков - Придорожний. Москва, 2009 (С24).

1.e4 e5 2.Сc4 Кf6 3.d3 c6 4.Кf3 d5 5.Сb3 Сb4+ 6.c3 Сd6 7.0-0 0-0 8.Те1 de 9.de Ка6 10.Сg5 Кс5 11.Сс2 h6 12.Сh4 a5 13.Кbd2 b5 14.Кf1 g5 15. Сg3, у білих ліпше.

Мовсесян - Бу. Нанкін, 2008 (С24).

1.e4 e5 2.Сc4 Кf6 3.d3 c6 4.Кf3 d5 5.Сb3 Сd6 6.Кc3 de 7.Кg5 0-0 8.Ксхe4 Кхe4 9.Кхe4 Сf5 10.Дf3 Схe4 11.de Кd7 12.c3 a5 13.0-0 a4 14.Сс2 Де7 15.Td1 Tfd8 16.h4 h6 17.g3 b5 18.Cd2 Kf8, у чорних краще.

Брузон - Волокитин. Біль, 2006 (С24).

1.e4 e5 2.Сc4 Кf6 3.d3 c6 4.Кf3 Се7 5.0-0 d6 6.a3 0-0 7.Са2 Кbd7 8.Те1 b5 9.Кbd2 Кс5 10.h3 a5 11.Кf1 Се6 12.Сb1 h6 13.Кg3 Дс7 14.d4 Ка4 15.c3 Кb6 16.Сс2 Tfe8 17.Кh4 Cf8 18.Khf5 Kph8 19.Дf3 Кg8 20.Ке3 g6 21.Сg7 d5 =.

«Schredder» - «Rajlich». Турін, 2006 (С55).

1.e4 e5 2.Сc4 Кf6 3.d4 ed 4.Кf3 Кс6 5.e5 d5 6.Сb5 Ке4 7.Кxd4 Cd7 8.Схс6 bc 9.0-0 Сс5 10.f3 Кg5 11.f4 Ке4 12.Се3 Сb6 13.Кd2 c5 14.К4f3 Кxd2 15.Дxd2 c6 16.c3 Tb8 17.Дс2 0-0 18.f5 Tb7 з кращими можливостями в білих.

Сюй Юхуа - Тан К'єт. Катеринобург, 2006 (С28).

1.e4 e5 2.Кc3 Кf6 3.Сc4 Кс6 4.d3 Се7 5.Кge2 0-0 6.0-0 d67.f4 ef 8.Кxf4 Ке5 9.Сb3 c6 10.Kph1 b5 11.d4 Кс4 12.a4 b4 13.Схс4 bc 14. Cd3, у білих перспектива.

Література: Е. Гуфельд, Коротка енциклопедія шахових дебютів, К., 1986; Я. Б. Естрін, М. М. Калініченко, Шахові дебюти. Повний курс, М., 2008; газ. «Ладья», 2006, 2008, 2009 (усі - російською).

Струна - довгий марш короля по вертикалі, горизонталі чи діагоналі.

Струтинська (Strutinskaya) Галина (нар. 01.07.1957) - російська шахістка, міжнар. ґросмайстриня. Ело 2002 = 2308. Учасниця особистих жіночих ч-тів Росії, в тому числі: Самара 1999 (6-11); Еліста 2001 (4-9). В іграх за кубок Росії серед жінок в Елісті 2001 (4 - 9).

Стручкова Світлана (Ялта) - міжнар. ґросмайстриня. Ело 2001 = 2321. Вважається російською шахісткою. Учасниця особистих ч-тів України серед жінок: Київ 1990 (6); Херсон 1992 (9-10).

Стукалов Володимир (нар. 21.01.1958, Павлоград) - український шахіст, міжнар. майстер з 1996. Ело 1999 = 2437.

Ступак (Stupak) Кирило (нар. 16.03.1990, Мінськ) - білоруський шахіст, міжнар. майстер з 2007, ґросмайстер з 2011. Ело 2012 = 2530. 8-а позиція в рейтинг-списку країни. Учасник Всесвітньої шахової олімпіади в складі команди Білорусі у Ханти-Мансійську 2010 (один з найкращих рез-тів серед запасних: 7 очок з 10).

Стуруа (Sturua) Зураб Гівійович (нар. 08.06.1959, Тбілісі) - грузинський шахіст, майсер спорту СРСР (1976), міжнар. майстер з 1982, міжнар. ґросмайстер з 1991. Ело 2001 = 2600. Входив до 100 найсильніших гравців світу. Учасник спартакіади народів СРСР 1979 у складі команди Грузії. Чемпіон Грузії 1975, 1977, 1981, 1984. Грав за збірну команду Грузії на Всесвітній шаховій олімпіаді в Елісті 1998 (7-е командне місце і 2-й рез-т за 3-ю шахівницею). З 1992 по 2002 зірав на 6-и Всесвітніх шахових олімпіадах. Учасник міжнар. т-рів: Трнава 1980 (1); Єреван 1982 (6-7); Кисловодськ 1982 (3-5); Єреван 1996, 104 учасники (1-2); Берлін 1996 (3); Свидниця 1997, 177 учасників в т-рі «А» (2); Лінарес 2001, масовий т-р (1); Баку 2006, бліц (3). З 2007 головний тренер жіночої збірної команди Грузії.

3. Стуруа - А. Вайсер. Єреван, 1996. Голландська оборона (А90).

1.d4 e6 2.c4 f5 3.g3 Кf6 4.Cg2 d5 5.Кf3 c6 6.0-0 Cd6 7.b3 Де7 8.Сb2 b6 9.Ке5 Cb7 10.Кd2 0-0 11.Тс1 a5 12.e3 Ка6 13.Де2 a4 14.ba Схе5 15.de Kd7 16.a5! Кас5 17.Кb3 Са6 18.Tfd1 Схс4 19.Тхс4 dc 20.Дхс4 Кхb3 21.ab Тха5 22.Дхс6 Кb8 23.Дхb6 Та6 24.Дb5 Дс7 25.Тс1 Tb6 26.Да4 Дd7 27.Cd4 Дха4 28.ba Та6

29.Tc4 Tf7 30.Kpf1 g5 31.Kpe2 Kpg7 32.Kpd3 Kd7 33.Cb7 Ta5 34.Cc6 Kpg6 35.Cb5 Ta8 36.Крс3 і чорні на 61 ході визнали себе переможеними.

Стьопочкин (Stopochkyn) Анатолій - російський шаховий композитор, міжнар. майстер з 2004. Переможець 15-го особистого ч-ту Росії з компонування задач на кооперативний мат 1995-1997. Творить в різних жанрах проблемістики, в тому числі в «казковому» та зі склададання ортодоксальних багатоходових задач. Активно співробітничає з ж. «Проблеміст України».

А. Стьопочкин, «Проблеміст України», 2012.

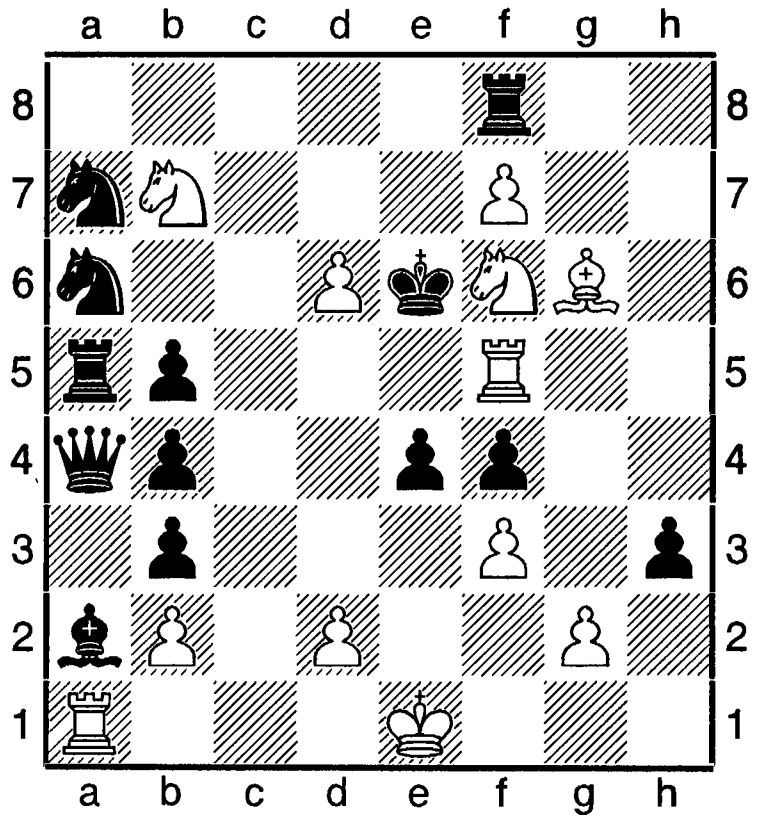

#8 **12+13**

1.d4! ed 2.0-0-0! Tc8+ 3.Kpd2 Tc2+ 4.Kpe1 Tc8 5.Kpf2! Tc2+ 6.Kpf1 hg+ 7.Kpg1 ~ 8.f8K++, 7. ... Tc8 8.Te1++. Theme Valladao (автор).

Стяжкина (Styajkina) Ольга (нар. 07.06. 1960) - російська шахістка, міжнар. майстриня. Ело 2000 = 2337. Учасниця ч-тів Росії в Самарі 1999 (4-5), Еліста 2002 (10-14), ч-ту світу ФІДЕ серед жінок в Делі 2000.

Суарес Луїс Рентеро (Suares Lujis Rentero) - іспанський шахіст, національний майстер, шаховий організатор, меценат, голова Всесвітньої шахової ради (World chess cousil), директор Лінареського т-ру, власник готелів у Лінаресі й Убеді.

Судакова (Sudakova) Ірина (нар. 05.09. 1982, С.-Петербург) - російська шахістка, міжнар. ґросмайстриня. Ело 2002 = 2346. Учасниця багатьох міжнар. змагань, в тому числі С.-Петербург 2005 (2-4).

Суддівство шахових змагань – керівництво організацією і проведенням шахових змагань, яке передбачає приготування місця змагання, забезпечення сприятливих умов учасникам, проведення жеребкування, складання розкладів зустрічей в турах, контроль за дотримання регламенту, попередження і владнання конфліктів під час змагання, забезпечення інформацією глядачів (демонстрація партій, виготовлення таблиць тощо), вирішення питання про вибуття чи звільнення учасників із змагання, керівництво технічним персоналом, складання звітів і тому подібне.

Відповідає за змагання колегія суддів, чисельний склад якої і кваліфікація залежить від виду змагання (матч, т-р, командне змагання) і кількості учасників. Діяльність колегії очолює головний суддя, в якого можуть бути заступники і кілька помічників (один з них - суддя-секретар). За наявності кількох суддів-секретарів у командних змаганнях призначається головний секретар. На великих міжнар. змаганнях обирається апеляційне журі.

Суддівська документація – матеріали, які відображають шахове змагання та його рез-ти. Є три види матеріалів С. д.: інформаційні (для глядачів) - регламент змагання, розклад зустрічей в турах, турнірна таблиця, діаграми відкладених партій і т. п.; робочі (для суддів) - протоколи турів і догравання, бланки записів шахових партій, конверти для відкладених партій, повідомлення суддівської колегії і т. п.; підсумкові - робочі й інформаційні матеріали з додатком анкет учасників і суддів, повідомлення прес-центру про хід турніру, експрес-бюлетні й таке і нше.

Суддя (арбітр від лат. arbiter – посередник, член третейського суду, арбітражу) - особа індивідуально чи в складі судової

колегії обслуговує (судить) змагання згідно з правилами, затвердженими ФІДЕ чи національними федерерацiями. В Україні встановлено третю, другу, першу і національну категорії суддів. ФІДЕ 1950 запровадила звання міжнар. арбітра з шахів, 1956 міжнар. арбітра з шахової композиції, а також звання міжнар. арбітра із заочних шахів. (ІКЧФ). Національна та інші судові категорії в Україні затверджені 1993. 2012 Шахова федерація України мала 21 арбітра міжнар. категорії (в тому числі львів'янин Р. М. Колесников - міжнар. арбітр з КШ і заочних шахів; див. «Колесников Р. М.»), 7 арбітрів ФІДЕ, 56 суддів національної категорії.

Суетин (Suetin) Олексій Степанович (нар. 16.11.1926, Кіровоград,- 2001) - російський шахіст і шаховий теоретик, міжнар. ґросмайстер з 1965. Заслужений тренер Російської Федерації. Тренер Т. Петросяна в змаганнях на першість світу 1963-1971, 1979-1980, державний тренер з шахів спорткомітету РСФСР 1972-1980 і Москви з 1981. Шаховий літератор, оглядач газ. «Правда» (1965). Коментатор центрального телебачення з 1969. Інженер-механік.

Переможець молодіжного ч-ту світу 1955 у складі команди СРСР. Багаторазовий чемпіон Білорусі, чемпіон ЦС ДСТ «Труд» 1949 і «Спартак» 1957, 1965, 1967. Переможець командної першості СРСР 1951 і спартакіад народів СРСР 1972 та 1975. Учасник 10-и ч-тів СРСР. Найкращі рез-ти: 1954 (7-9), 1963 (4-6), 1965 (4 -5). У складі збірної команди СРСР учасник матчів з командами Уругваю, Польщі, Югославії, Угорщини, Тунісу. Учасник зон. т-ру ФІДЕ 1964 (5-6). Переможець і призер понад 20-х міжнар. змагань: Дебрецен 1961 (3), Сараєво 1965 (1); Копенгаген 1965 (1-3); Тітово-Ужице 1996 (1-2); Гастингс 1967-1968 (1-4); Гавана 1968 (2-3), 1969 (1-2); Берлін 1968 (3); Тбілісі 1969 (4-6); Будапешт 1970 (3-4); Албена 1970 (1); Кечкемет 1972 (1-2); Поляниця-Здруй 1974 (3-4); Сочі 1974 (2-3); 1977 (2-3); Брно 1975 (1-2); Оломоуц 1975 (2); Лісабон 1976 (1); Люблін 1976 (1); Дубна 1976 (3-6), 1979 (1-4) Галле 1981 (4-6); Росток 1983 (2-4); Нікея 1984 (3). 1996 в Бад-Лібенцелі став чемпіоном світу серед ветеранів.

О. Суетин - Г. Вересов. Мінськ, 1955.
Оборона Каро-Канн (B11).

1.e4 c6 2.Кc3 d5 3.Kf3 Cg4 4.h3 Ch5 5.ed cd 6.Cb5+ Кc6 7.g4 Cg6 8.Ke5 Дc7?! 9.d4 e6 10.Де2! Kf6 11.h4 Cb4 12.h5 Ce4 13.f3 0-0 14.Cxc6 bc 15.g5 c5?! 16.Ce3! Cxf3 17.Kxf3 Ke4 18.0-0 Кxc3 19.bc Cxc3 20.Tad1 Tab8 21.Tf2 Tb2 22.h6 і позиція в чорних безнадійна.

С.- автор системи з ходом **9.a3** в закритому варіанті іспанської партії, багатьох книг з дебютної теорії й мітельшпілю, в тому числі: Середина гри в шаховій партії, Мінськ, 1961; Основи теорії шахового дебюту, 2-е вид., Мінськ, 1962; Вибрані партії 1947-1966, Мінськ, 1969; Лабораторія шахіста, вид. 2-е, М., 1978; Динаміка мітельшпілю, Красноярськ, 1979; Дорога майстерності, М., 1980; Дебют і мітельшпіль, Мінськ, 1980; Як грати дебют, вид. 3-є, М., 1981; Ґросмайстер Болеславський, М., 1981; Іспанська партія, М., 1982; Французька оборона, М., 1983; Видатні радянські шахісти, Мінськ, 1984 (усі - російською); його ж, «Олексій Суетин», «Таке довге єдиноборство», «Шахи. Мистецтво середини гри», «Пам'ятні сторінки історії шахів» (усі – російською); Schachlehrbuch fur Fortgeschrittene. B., 1971; Lehrbuch der schachtheorie, B., 1973; Schachstrategie fur Fortgeschrittene, Bd., 1-2,B., 1976; Typische Fehler, B., 1980; Strategie Weltmeister, B., 1983; Schachtraining, B., 1985; Erfolreich Eroffnungen, B., 1986; Schachgenie P. Keres, B., 1987.

Сукандар (Sukandar) Ірене Харизма (нар. 1992) - індонезійська шахістка, міжнар. ґросмайстриня. Ело 2012 = 2366. Найсильніша в Індонезії. На жіночому т-рі в Харкові 2008 виграла перше місце.

Сулейманова Ава (нар. 23.06.1982, Миколаїв) - українська шахістка, міжнар. майстриня. Ело 2009 = 2242 (Україна).

Сулипа Олександр (нар. 03.06.1972,

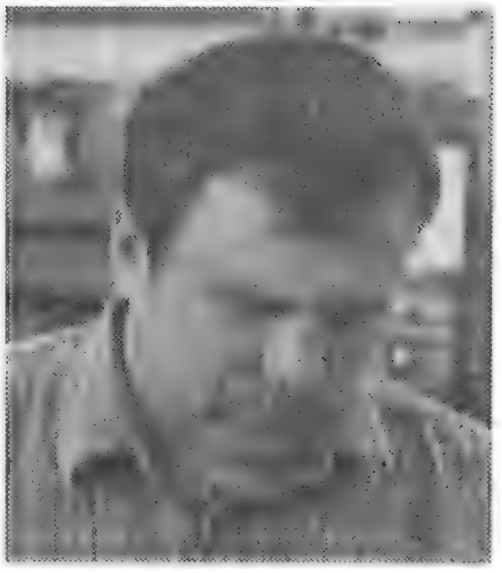

Львів) – український шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2000 = 2513. 30-а позиція в списку 100 найсильніших шахістів країни. Шаховий тренер-помічник В. Іванчука. Керівник чоловічої олімпійської збірної команди України після В. Тукмакова. Учасник зон. т-ру ФІДЕ в Донецьку 1998 (15), в Орджонікідзе 2000 (23). Срібний призер ч-ту України 2002 в складі клубної команди Львова. Інші змагання: Львів 1997 (5), 1999 (6-8), 2000 (3-4), 2001 (10), 2002 (10), 2005 (9-18), 2009 (4).

Сулік (Sulik) Францішек (1908, Львів, - 2000, Аделаїда) – українсько-польський і австралійський шахіст. У складі збірної команди Польщі срібний призер 8-ї Всесвітньої шахової олімпіади 1939 в Буенос-Айресі. На 3-му ч-ті Польщі у Варшаві 1935 набрав 8 очок з 16.

Сулі, ас-Сулі, Абу Бакр Мухаммед Бен Яхья (as-Suli, Abu Bakr Mukhammed ben Yakhya) (кінець 9 ст.- 946, Басра) - вчений, історик, філолог. Уродженець Середньої Азії. Першим з гравців спробував сформулювати основні принципи гри в шахи. Прославився грою в шатрандж у Багдаді при дворі халіфів аль-Муктафі (902-908), аль-Муктадира (908-932), ар-Раді (934-940), де не мав рівних собі. Його шахова слава в Сирії і Єгипті була добре відомою кілька сторіч: найвищою відзнакою вважалося порівняння гри шахістів з грою ас-Сулі. Автор 2 шахових трактатів, які не збереглися. У них піддав критиці праці своїх попередників. У рукописах дяких авторів, в тому числі його учня аль-Ладжладжа, наводиться багато закінчень його партій, аналізів, цитуються його висловлювання.

Ас-Сулі. Гра в шатрандж.

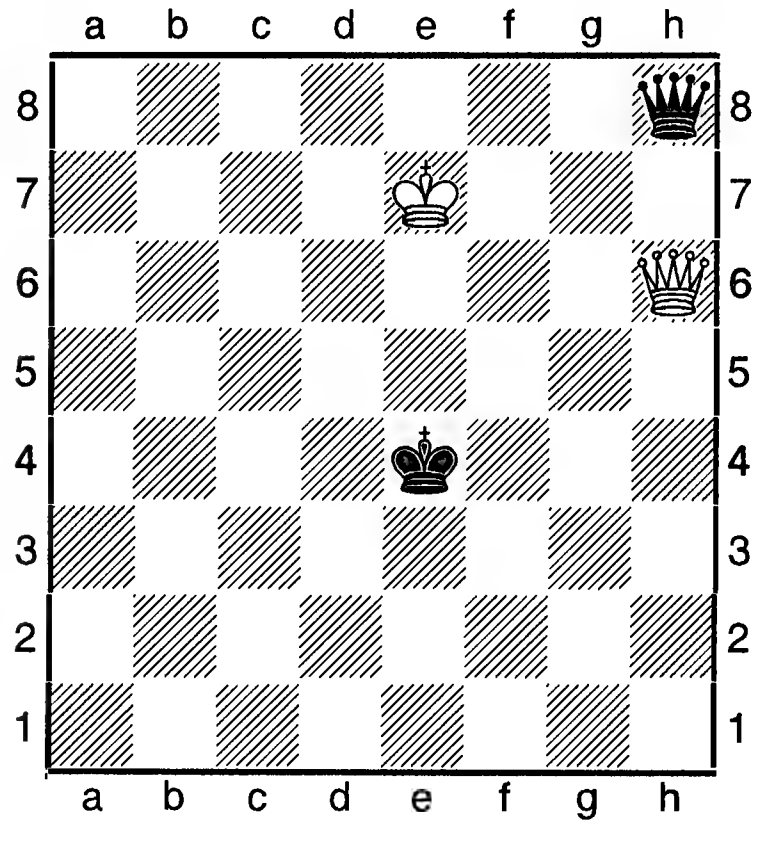

\+ 2+2

1.Крf8 Крf5 2.Крf7! Крg4 3.Крg8 Крh5 4.Крh7! і білі виграють.

Султан-Хан (Sultan Khan) Мир (1905, Саргодга,- 25.04.1966, там же) - індійський шахіст, найсильніший в Індії та Англії наприкінці 1920-х початку 1930-х. Чемпіон Індії 1928 й Англії 1929, 1932, 1933. На ч-ті Англії 1931 був 2-3-м. У складі команди Англії учасник олімпіад 1930-1933 за першою шахівницею. Вдало зіграв у низці міжнар. змагань: Скарборо 1930 (4-5); Льєж 1930 (2); Гастингс 1930-1931 (3), 1931-1932 (4), 1932-1933 (3-4); Лондон 1932 (3-4); Берн 1932 (4); Кембридж 1932 (1). Змагався в матчах: виграв у Тартаковера 1931 з рах. 6,5 на 5,5 і в Кадилкара 1935 - 9,5 на 0,5. Програв 1932 С. Флору з рах. 2,5 на 3,5. З 1936 перестав брати участь в змаганнях.

С. Тартаковер - М. Султан-Хан. Земмеринг, 1931.

1.e4 c6 2.d4 d5 3.f3 e6 4.Ce3 Kf6 5.Cd3 c5 6.c3 cd 7.cd de 8.fe Kxe4 9.Kf3 Cb4+ 10.Kbd2 Kxd2 11.Kxd2 Cxd2+ 12.Дxd2 Kc6 13.0-0 0-0 14.Tf3 f5 15.Cc4 Cd7 16.Taf1 Ka5 17.Ce2 Tc8 18.d5 Kc4 19.Cxc4 Txc4 20.b3 Tg4 21.Td1 e5 22.Cxa7 Tf6 23.Tg3 f4 24.Txg4 Cxg4 25.Te1 b6 26.Txe5 Дd7 27.h3 Cxh3 28.gh Дxh3 29.Дg2 Tg6 30.Дxg6 hg 31.Cxb6 Дg3+ 32.Крf1 Дc3 33.Te2 Дd3 34.Крf2 Дxd5 35.b4 g5 36.a4 g4 37.a5 g3+ 38.Крe1 f3 39.Td2 Дe4+ 40.Крf1

Дb1+, (0-1).

Сумець Андрій (нар. 15.04.1980, Одеська область) - український шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2007 = 2519 (Україна), 2546 (ФІДЕ). 36-а позиція в списку 100 найсильніших гравців країни. Срібний призер особистого ч-ту України серед чоловіків в Алушті 2007. Учасник багатьох інших змагань, в тому числі: Львів 2000 (6); Одеса 2007 (1-3), 2009 (3). Приз «Шаховий Гетьман України 2009» (12).

Сумська область - адміністаривно-територіальна одиниця України. Адмін-центр: Суми. Обласна шахова федерація створена 1958. Президент - В. В. Федченко.

Непрямі свідчення доводять, що шахи в Сумській області відомі ще з часів Київської Русі.

За козацької доби місто Глухів було деякий час резиденцією українських гетьманів, відоме також іншими пам'ятними історичними датами. Міста Охтирка, Суми, Путивль були полковими центрами Лівобережної України. Тут спорадично перебували й царські фаворити Кирило та Олексій Розумовські, прихильники гри в шахи. Це стверджує історик М. Коган в «Очерках по істрії шахмат в СССР».

1737 в Глухові було відкрите музичне училище, тому його викладачі та учні могли у вільний час віддаватися захопленню шахами. Не міг не знати цієї гри, наприклад, цукрозаводчик, людина передових поглядів Харитоненко. Шахова царина Сумщини ще чекає своїх дослідників. У книзі Ю. М. Лазарєва «Творчість шахістів України», К., 1982 згадується лише про уродженця Лебедина Володимира Савона, який у 19 років став майстром спорту СРСР з шахів та ще про кандидата в майстри спорту Віталія Денисенка, котрий очолював збірну команду області на спартакіаді України 1967 та 1979 і здобув перемоги над В. Савоном, О. Романишиним.

У книзі Р. Колесникова «Заочні шахи в Україні», Львів, 1996 наводяться дані про те, що М. Ковальов із Сум двічі ставав призером фінальних першостей України за листуванням: 1959-1961 і 1961-1963, а 1963-1965 був четвертим. Збірна команда Сумщини теж вигравала третє місце у КПОУ 1976-1977, а в 10-й КПОУ 1987-1989 була 5-ю. На 1996 шахісти-заочники мали в своїх рядах 11 гравців з рейтингом від 2010 одиниць Ело до 2399. Це В. Боровський (2047), Л. Воробйов (2152), Л. Герасин (2352), В. Дука (2019), А. Запальський (2300), М. Ковальов (2150), Б.Поль (2385), Л. Ситайло (2010), В. Тимко (2304), П. Черняхівський (2399), А. Шинкаренко (2152).

На Сумщині чільне місце серед проблемістів країни посідає В. Рибалко, який в командній першості України з шахової композиції виграв 6-е місце з розділу триходових задач, а в жанрі етюдів був першим.

В області також готуються кадри суддів під керівництвом голови суддів України, міжнар. арбітра з шахів С. О. Полєського.

Станом на 2009 Шахова федерація Сумської області налічувала в своїх рядах 112 активних шахістів з українським та міжнар. рейтингом, в тому числі міжнар. майстра В. Янова, 36 кандидатів у майстри спорту України, 75 гравців першого розряду. У 2008 сумчани грали в фіналі ч-ту міста Харкова, півфіналах ч-тів України серед юнаків у Євпаторії, Львові, а також в т-рі «Осінь на Оболоні-2008» в Києві, та в змаганнях районів, особистих першостях області.

Суніє Нету (Suniye Neto) Жаймі (нар. 02. 05.1957, Куритаїба) - бразильський шахіст, міжнар. майстер з 1980, ґросмайстер з 1986. Ело 2014 = 2486. Переможець Панамериканського юніорського т-ру 1975. Учасник міжзон. т-рів в Ріо-де-Жанейро 1979 (5-6) і в Лас-Пальмасі 1982 (11-13), олімпіад 1984, 1986 і 1998 (48-е командне і 6-е за 2-ю шахівницею) в складі команди Бразилії. Найкращі рез-ти в міжнар. змаганнях: Луанда 1981 (1); Морон 1982 (2); Сан-Паулу

1983 (1); Куритіба 1983 (1-3); Цюрих 1983-1984 (1-4); Алес 1984 (1-2); Барселона 1984 (4-5); Амстердам 1984, бічний т-р (1); Ріо-де-Жанейро 1985 (3); Клермон-Ферран 1986 (1-4); Сан-Себастян 1986 (1-2); Зениця 1986 (1); Португалете 1986 (3-5); Брюссель 1986 (3-6); Сант-Яго 1987, зон. т-р ФІДЕ (7-8); Саламанка 1987 (2-3); Лас-Пальмас 1987 (3); Нью-Йорк 1996 (9-10).

Суперберолина (зверхберолина, надберолина) – у казкових шахах беролина, котра має властивість подовжувати хід на будь-яку віддаль: ходить по діагоналі на будь-яке поле (як стрілець), а збиває теж на будь-якому полі тільки по вертикалі, як тура.

Суперблiц (зверхблiц, надблiц) (лат. super...-префікс, що означає зверхність, найвищу силу, посилену дію + блiц) - шахові змагання з контолем часу 2 хв й менше на партію кожному учаснику. Гра відбувається за правилами гри в блiц. Ідея назви такого контролю часу в шаховій літературі належить російському ґросмайстрові В. Ткачову. За його ініціативи в Алма-Аті 1995 проведено перший офіційний т-р із суперблiцу з призовим фондом у 30 тис. доларів. Підсумки: 1-2. А. Карпов, Ю. Полгар - по 15,5 очок з 24; 3. В. Ткачов - 10,5; 4. В. Салов - 6,5.

Суперелітний клуб (супер – над + елітний від франц. elite – краще, добірне, від лат. eligo – вибираю) – клуб найсильніших гравців у шахи та розвя'зувачів шахо-вих композицій, які досягли рейтингу в 2800 одиниць Ело. У шаховій пресі цей вираз появився після першого в історії шахового т-ру в Лондоні 2013, коли в ньому взяли участь найсильніші гравці світу, сумарний рейтинг яких перевищував 2800 одиниць Ело. До цього клубу увійшли Г. Каспаров, В. Ананад, В. Крамник, Л. Аронян, М. Карлсен; шахові композитори П. Мурдзя, А. Селіванов (див. ст. «Каспаров», «Ананд», «Крамник», «Аронян», «Карлсен», «Мурдзя», «Селіванов»).

Суперкапризні (зверкапризні, наддкапризні) **фігури** – в казкових шахах такі фігури, котрі змінюють забарвлення з кожним ходом; тільки королі не можуть бути суперкапризними фігурами.

Суперпішак (зверхпішак, надпішак) – у казкових шахах пішак, який має властивість подовжувати свій хід на будь-яку віддаль (але не може забирати на проході). Ходить по вертикалі на будь-яке поле, як тура, а збиває лише по діагоналі теж на будь-якому полі (властивість стрільця).

Суперстрілець - назва шахової гри з таким винятком: стрілець може пересуватися не тільки по діагоналі, але на самому початку рушає вбік по діагоналі, перпендикулярно подальшому напрямку на одну клітину і таким чином може виконувати ролі чорнопільного й білопільного стрільців.

Сурадіраджа (Suradiradzha) Герман (нар. 14.10.1947, Сукабумі) - індонезійський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 1978. Найкращі рез-ти в міжнар. змаганнях: Сінгапур 1975 (1-2); Люблін 1976 (1-2); Приморсько 1977 (1); Пловдив 1978 (1-2).

Сургунд Анатолій Станіславович (22.02. 1936, Хмельницьк, - 09.12.1998, там же) - визначний шаховий діяч Хмельницької області, кандидат у майстри спорту з шахів та велоспорту, голова Хмельницького міськвиконкому 1973-1980, кандидат економічних наук. Вдосконалював свою майстерність у Центральній шаховій школі СРСР та в Центральному шаховому клубі міста Москви. У товариських зустрічах грав з чемпіонами світу М. Ботвинником, М. Талем. Зробив вагомий внесок у розвиток шахового руху в Хмельницькій області.

Сургунда меморіали - особисті, командні змагання, присвячені пам'яті голови Хмельницької міської Ради, першого заступника голови Хмельницького облвиконкому А. С. Сургунда. Проводяться з 2000 Хмельницьким міським спорткомітетом спільно з ФСТ «Україна» з метою розвитку і підвищення спортивної майстерності учасників змагань та широкої популяризації гри серед

молоді.

Переможці особистих змагань: 2000 – Михайло Григорів; 2001 - Максим Ганін; 2002 - Любомир Михалець; 2003 - Михалець; 2004 - Андрій Нечаєв; 2005 - Андрій Сіваєв; 2006 - Максим Ганін; 2007 - Нечаєв; 2008 - Андрій Климчик; 2009 - А. Волокитин; 2010 - Нечаєв.

Сурядний Олексій (нар. 07.06.1976, Харків) - український шахіст, міжнар. майстер. Ело 2001 = 2431. Входить до 100 найсильніших шахістів України. Бронзовий призер ч-ту Харківської області 1997; учасник багатьох юнацьки ч-тів України, в тому числі у Євпаторії 1996 (12).

Сутовський (Sutovskyi) Еміль (нар. 19.09.1977, Баку) - ізраїльський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 1996. Ело 2012 = 2708. Входив до 100 найсильніших гравців світу. Міжнар майстром став 1993. Починав як російський спортсмен азербайджансько-єврейського походження. Володар найкращого рез-ту в командній першості європи 2003, переможець найсильнішого масового т-ру у шаховій історії, занесеного до книги рекордів Гіннеса («Аерофлот – 2005»), володар найкращого рез-ту на Всесвітній шаховій олімпіаді 2010. Учасник трьох чемпіонатів світу за нокаут-системою (1997, 2000, 2001), Кубків світу ФІДЕ (2005, 2007, 2009, 2011). Грав за команду Ізраїлю на семи Всесвітніх олімпіадах з 1996 по 2010. На олімпіаді 2010 здобув золоту медаль, досягши найкращого рез-ту за всю історію шахових олімпіад (TPR – 2895). Чемпіон світу серед шахістів до 20 років у Медельїні 1996, чемпіон Європи в Охриді 2000 серед чоловіків, срібний призер ч-ту Європи в Дрездені 2007, фіналіст ч-ту Європи 2006 з бліцу в іграх у Інтернеті. Інші ч-ти Європи: Пловдив 2008 (виграв перепуску на Кубок світу), клубний в Охриді 2010 (7-10-е місце за 3-ю шахівницею), командний в Нові-Сад 2009 (11-е в складі команди Ізраїля). Учасник ч-ту світу в Москві 2001 (у 3-му раунді програв В. Іванчуку); відбірковий т-р ФІДЕ у Дрездені 1998 (8-12), зон. т-р ФІДЕ в Пулі 2000 (3-4); командний ч-т світу в Бурсі 2010 (7-е командне і 2-й рез-т за 4-ю шахівницею). Переможець відкритого ч-ту Словаччини в Братиславі 2002, чемпіон Ізраїлю в складі команди «Селіком» з Кфар-Себи в Беер-Шеві 2002. Бронзовий призер Всесвітньої олімпіади в складі команди Ізраїлю у Ханти-Мансійську 2010 з найкращим рез-том за 2-ю шахівницею: 6,5 очок з 8. Учасник матчу з Г. Каспаровим у складі збірної команди Ізраїлю в Тель-Авіві 1998. У складі команди Європи грав у матчі з командою Азії в Батумі 2001, де набрав 6,5 очок з 12. Зіграв унічию матч з Е. Бакро в Альбері 2001 (+ 1, - 1, = 4).

Учасник, переможець та призер понад 100 міжнар. змагань, в тому числі: Тілбург 1996 (8); Поляниця-Здруй 1999 (6-7); Ессен 1999 (1-4); Памплона 1999 (4-5); Тель-Авів, ч-т країни (9); Гастингс 2000 (1); Есб'єрг 2001 (1-2); Амстердам 2001 (2-5); Москва 2002, Гран-прі (14); Рейк'явік 2004 (1-9); Москва 2005 (1); Дортмунд 2005 (9); Монреаль 2006 (4); Гібралтар 2006, 126 учасників (2-3); Пойковський 2007 (7-8); Монреаль 2007 (6); Гібралтар 2007, 176 учасників (2-4); Пойковський 2008 (7-10), 2009 (3-4); Москва 2008 (9-14); Натанья 2009 (13-е з АШ, 9-10- е з бліцу); Вейк-ан-Зее 2010, т-р «Б» (8-10); Пойковський 2010 (1).

Е. Сутовський - А. Фінкель. Тель-Авів, 1995.
Оборона Уфімцева (B06).

1.e4 g6 2.d4 Cg7 3.Kc3 d6 4.Cg5 a6 5.f4 b5 6.Kf3 Cb7 7.Cd3 b4 8.Ke2 Kf6 9.Kg3 d5 10.e5 Ke4 11.Де2 Kxg5 12.Kxg5 e6 13.h4 c5 14.h5 Kc6 15.hg hg 16.Txh8+ Cxh8 17.Дg4 Kxd4 18.0-0-0 Да5 19.Kxf7 Дxa2 20.Kd6+ Kpd7 21.Дxg6 Kpc6 22.Дf7 Tb8 23.Ke8 Cxe5 24.Ke4 Cxe5 25.fe Да1+ 26.Kpd2 Дxb2 27.K4d6 Дc+ 28.Kpe3 Ke1+ 29.Kpf3 Ke1+ 30.Txe1 Дxd3+ 31.Kpg4 , (1-0).

Після перемоги в ч-ті Європи 2001 С. Тим-

часово покинув академічне вивчення економіки і менеджменту, сконцентрувавшись на шаховій кар'єрі. 2007 він стає менеджером Кубка світу Гати Камського і учасником світового шахового руху. З 2009 є член комісії ФІДЕ з проведення ч-тів світу та олімпіад. Автор понад 100 публікацій на шахову тематику. Володіє 5 мовами.

Література: Поряд з інформаціями, взятих з газ. «Ладья» за різні роки, використано також матеріали «Вікіпедії – вільної енциклопедії».

Суходольський Олександр (Дніпропетровська область) - український шахіст, міжнар. майстер ІКЧФ. Ело 2010 = 2436.

Сучко Василь Костянтинович (нар. 05.07. 1938, Донецьк) - український шахіст, кандидат у майстри спорту України. Тренер. Геолог. 11-разовий чемпіон Донецька, чемпіон Донецької області 1984, володар Кубка Донецька, чемпіон Донецької області за листуванням 1983-1984.

Ю. Коц - В. Сучко, 1984. Сицилійська оборона (B67).

1.e4 c5 2.Kf3 d6 3.d4 cd 4.Kxd4 Kf6 5.Kc3 Kc6 6.Cg5 e6 7.Дd2 a6 8.0-0-0 Cd7 9.f4 b5 10.Cxf6 gf 11.f5 Kxd4 12.Дxd4 Ch6+ 13.Kpb1 Cf4 14.fe fe15.Ke2 Ce5 16.Де3 Де7 17.Kd4 0-0 18.Ce2 Tac8 19.Td2 Kph8!? 20.g3 f5 21.Kf3?! Cg7 22.e5 de 23.Да7 Tf7 24.Thd1 Cc6 25.Дха6? Tff8 26.Kh4 e4 27.Td6 Cd5! 28.Kxf5 Дс7 29.Ке3 Дс5 30.Да3 b4 31.T6xd5 ed 32.Дd3 d4 33.Kc4 Tf2 34.Te1 Дf8!, (0-1).

Схема (від грец. shcema - зовнішній вигляд, форма) - у шаховій композиції абстрактний начерк (малювання) ідеї, теми, спрощене зображення майбутньої задачі (етюда) за її характерними рисами. У С. не вистачає ще багатьох фігур, які потім будуть затребувані для остаточного шліфування твору.

Схемами мислення (мислення схемами) - прогнозування подальшого розвитку подій на шахівниці в процесі мислительної діяльності гравця за допомогою найбільш характерних ознак позиції, що виникла. Застосовується з метою економії фізичних можливостей та часу на обдумування. Такий спосіб мислення притаманний сильним шахістам здавна. Цей термін присутній у працях А. І. Німцовича «Моя система» (1925), «Шахова блокада» (1925), «Моя система на практиці» (1929). Однак у шаховій літературі вперше детально обгрунтований міжнар. ґросмайстром Є. Свешниковим (його ст. «Мислення схемами»). «І М. с., і загальний план гри випливають з конкретної позиції. Вони подібні одне до одного, але не тотожні. М. с. досвідченому шахістові надає перевагу, особливо в ендшпілі.

Боголюбов – Ласкер. Москва, 1932.

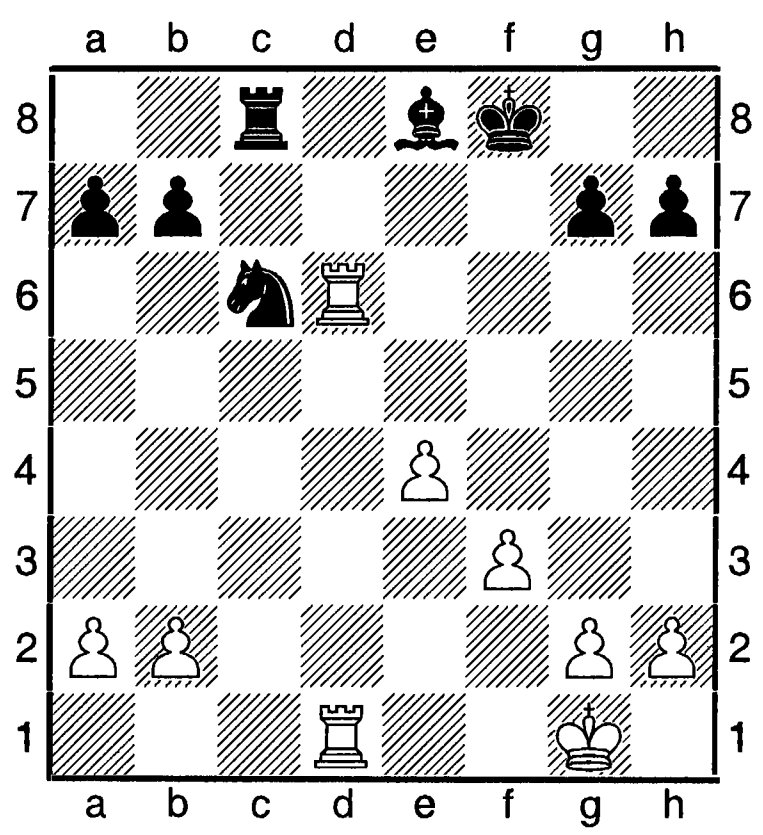

У білих перевага – тура і два зв'язані пішаки проти коня і стрільця. Та чорні зуміли врятувати партію. Недаремно ФІДЕ запровадила медаль Ем. Ласкера за найкращу партію року, в якій торжествує оборона: **1. ...Ke5 2.Td8 Tc2 3.Td8d2 Tc7 4.Kpf2? Kpe7 5.h3 Tc6! 6.f4 Kf7 7.Td5? Ta6! 8.a3 Cc6 9.Td4 Tb6! 10.b4 a5! 11.ba Ta6 12.Td3 Ta6xa5 13.Kpf3 Tc5 14.h4 h5! 15.g4 hg+! 16.Kpxg4 Kh6+! 17.Kpf3 Tc1 `18.a4 Tc1-g1+ 19.Kpf3 Ta1 20.Td1 Ta3+ 21.Td3 Txd3+! 22.Txd3 Kf5 23.h5 Kpe6! 24.Tc3! Kd6 25.Tc3xc6! bc 26.a5 c5! 27.a6 Kb5 28.Kpe3 Kpe6 =»** (фрагменти з коментаря М. Шерешевського).

Література: І. В. Михайлова, Стратегія чемпіонів. Мислення схемами, М., 2008; М. І. Шерешевський, Стратегія ендшпіля, М., 1988.

Схут (Skhut) Ліза (нар. 1967) - голландська шахістка, міжнар. ґросмайстриня. Ело 2012 = 2304. 4-а позиція в списку найсильніших шахісток країни. Учасниця Всесвітньої олімпіади в складі команди Нідерландів у Ханти-Мансійську 2010 (один з найкращих рез-тів за 4-ю шахівницею: 8 очок з 10).

Сьогі (шогі) - японські шахи. Походять від чатуранги. Один вид чатуранги поширився в Персії, потім - у Європі, де перетворився у сучасні шахи. Інший знайшов своє поширення в Китаї, Кореї, Японії. В останній трансформувався під назвою «сьогі» («шогі»). Правила гри подібні до європейських шахів, але забрана фігура може й надалі використовуватися партнером, котрий її виграв. Ця гра складніша від КШ. У Японії сьогі та го найпопулярніші настольні ігри. Там нараховується близько 120 професійних гравцяв у сьогі. Відбувається багато змагань як серед професіоналів, так і серед любителів. 13-й чемпіон світу з шахів Г. Каспаров спробував позмагатися у цій грі з одним з японських журналістів, але зазнав поразки.

В Україні перший турнір з сьогі відбувся 1998 у Київському Палаці дітей та юнацтва. 5 турів. Призери змагань: 1. С. Мостовий - 5 очок; 2-3. О. Щербина, К. Новофастовський.

Література: газ. «Ладья», 2010; «Спортивна газета», 1998.

Сюгіров (Siugirov) Санан (нар. .1993) - російський шахіст калмицького походження, міжнар. ґросмайстер. Ело 2012 = 2629. 30-й у списку 100 найсильніших гравців країни. Найвищих успіхів досяг в юнацьких змаганнях: ч-т Європи серед хлопчиків до 10-и років у Пеньїсколі 2002 (2), до 12 років в Белфорі 2005 (2), в Герцег Нові 2006 (1); ч-т світу серед хлопчиків до 10 років на Криті 2002 (3); віце-чемпіон світу серед шахістів до 20 років у Ксарні 2010. Учасник багатьох змагань на першість Росії, в тому числі: Липецьк 2008, вища ліга (5-9); Іркутськ 2010, вища ліга (13-18).

Сюгіров – Курносов, 2009. Іспанська партія (С 78).

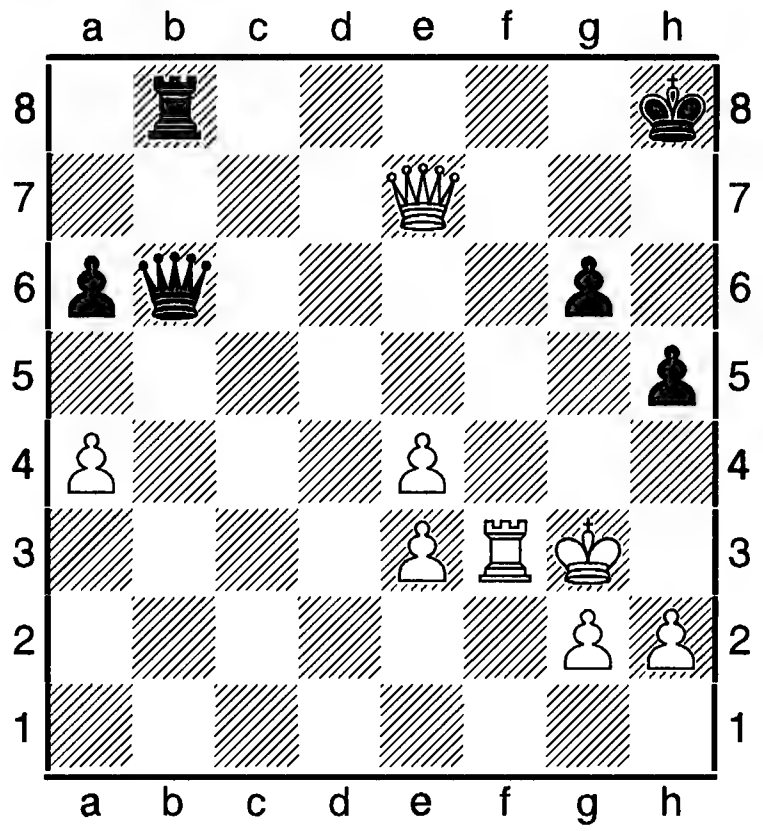

47.e5 a5 48.h3 Дb4 49.Дf6+ Крh7 50.Дf7+ Крh6 51.Дf4+ Крh7 52.e6 Тb7 53.Де5 Крg8 54.Tf6 Tg7 55.Tf4 Да3 56.Крh2 g5 57.Td4 Крh7 58.Td7, (1-0).

Сю Дешунь (Su Deshun) (нар. 01.02. 1989, Ціндао) – китайський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 2011. Ело 2014 = 2550.

Сюй Юйхуа (Siuj Yikhua) (нар. 29.10.1976) – китайська шахістка, міжнар. ґросмайстриня з 2001, ґросмайстер з 2007. Ело 2006= 2517. 6-а позиція в списку 100 найсильніших гравчинь світу. Чемпіонка світу серед жінок 2006. Учасниця ч-ту світу серед жінок в Делі 2000, в Москві 2001 (дійшла до 5-го раунду, де програла С. Костенюк), в Елісті 2004. Володарка Кубка світу серед жінок в Шеньяні 2000, в Гайдарарабаді 2002. Чемпіонка

Азії в складі команди Китаю з найкращим рез-том за шахівницю запасних: 5,5 очок з 6 (Сінгапур, 1995). Срібна призерка жіночого Кубка Росії (Дагомис, 2009). У складі команди Китаю змагалася на Всесвітніх шахових олімпіадах 2000, 2002, 2004 (1-е командне місце). Учасниця матчу Китай – решта світу серед жінок: 7 очок з 12 (Шанхай, 2006), матчу Європа – Азія в складі команди Азії (Батумі, 2001), міжнар. т-ру в Красотур'їнську 2005: 6,5 очок з 8 (2-3), 2008 (5). Змагалася за Гран-прі ФІДЕ серед жінок 2009-2010 (1-е місце в 2-му етапі).

Сюй Цзюнь (Syui Tzun) (нар. 17.09.1962, Сучжоу) – китайський шахіст, міжнар. майстер з 1987, ґросмайстер з 1994. Ело 2014 = 2523. Учасник 10-и Всесвітніх шахових олімпіад (1984-1996, 2000-2004).

Сю Чжао (Siu Chzhao) (нар. 06.04.1985) - китайська шахістка, міжнар. ґросмайстриня, Ело 2010 = 2469. Входила до списку найсильніших шахісток ФІДЕ серед юнок. Чемпіонка світу серед дівчаток до 12 років у Каннах 1997, срібна призерка ч-ту світу серед дівчат до 20 років в Атенах 2001; срібна призерка ч-ту Китаю серед жінок в Пекіні 2008; срібна призерка Всесвітньої оліимпіади у Ханти-Мансійську 2010 в складі команди Китаю (один з найкращих рез-тів за 3-ю шахівницею: 7 очок з 10). У командному змаганні за Кубок Росії серед жінок в Дагомисі 2009 показала найкращий рез-т за 1-ю шахівницею; у змаганні в Краснотурї'нську 2007 була 2-ю.

Сю Чжун (Siu Chzhun) – китайський шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2000 = 2668. На міжнар. т-рі в Пекіні 2000 посів 8-е місце.

Сян Хуанг (Khuang Sen) (нар. 1986) – китайська шахістка, міжнар. ґросмайстриня. Ело 2012 = 2404. 7-а в національному рейтинг-списку. Учасниця особистого жіночого

ч-ту Азії в Шеннаї 2001 (3-8).

Сянці - китайські шахи (див. ст. «Китай»).

Сянчжі Бу (Bu Senchzi) (нар. 10. 12.1985) – китайський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 1999. Ело 2008 = 2714. 2-й за силою гри у рейтинг-списку країни і 26-й у світі. 1998 виграв ч-т світу серед юнаків до 14 років. Чемпіон Всесвітніх інтелектуальних ігор з АШ. Володар Кубка світу з гри наосліп в Більбао 2007, Кубка Європи у складі команди «Економіст - СГСЕУ-1» (Саратов, Росія) в Охриді 2009; переможець відкритого ч-ту Канади в Оттаві 2007; бронзовий призер ч-ту Китаю в Пекіні 2009. Учасник відбіркового т-ру ч-ту світу з бліцу в Москві 2010 (7-8), матчу Китай - США в Шанхаї 2002, матчу Китай - решта світу в Тюйюані 2006 (7 очок з 12). Інші змагання: Пакш 1999 (1), Будапешт і Ціндао 1999 (1); Йончуань 2003 (1); Москва 2002 (14); Тюйюань 2005 (3-4); Оттава, Шаньдон 2007 (1); Біль 2007 (7-10); Вейк-ан-Зее 2007, т-р «Б» (2-5); Антверпен 2008 (1); Гібралтар 2008, 203 учасники (2, програв за 1-е місце матч Х. Накамурі з рах. 0 на 2); Єреван 2008 (5). На ч-ті Китаю 2014 мав 6-е місце.

Сяомінь Пенг (Peng Siaomin) (нар. 08. 04.1973) - китайський шахіст, міжнар. ґрос-

майстер. Ело 2000 = 2657. Один з найсильніших гравців Китаю, входив до 100 найкращих шахістів світу за рейтинг-списком ФІДЕ. Призер особистого чоловічого ч-ту Азії в Удайпурі 2000 (2-3); володар срібної нагороди ч-ту світу міст в складі команди Хандану в Леонзі 1997. На т-рах в Пекіні 2000 (6), у Шанхаї 2001 (8).

Т

Таале тема - тема в задачній композиції: першим ходом розв'язується біла і чорна фігури. В обороні грає розв'язана чорна фігура, котра перекривається білими на певних лініях.

К. Таале, N. S. B., 1926. 1-й приз.

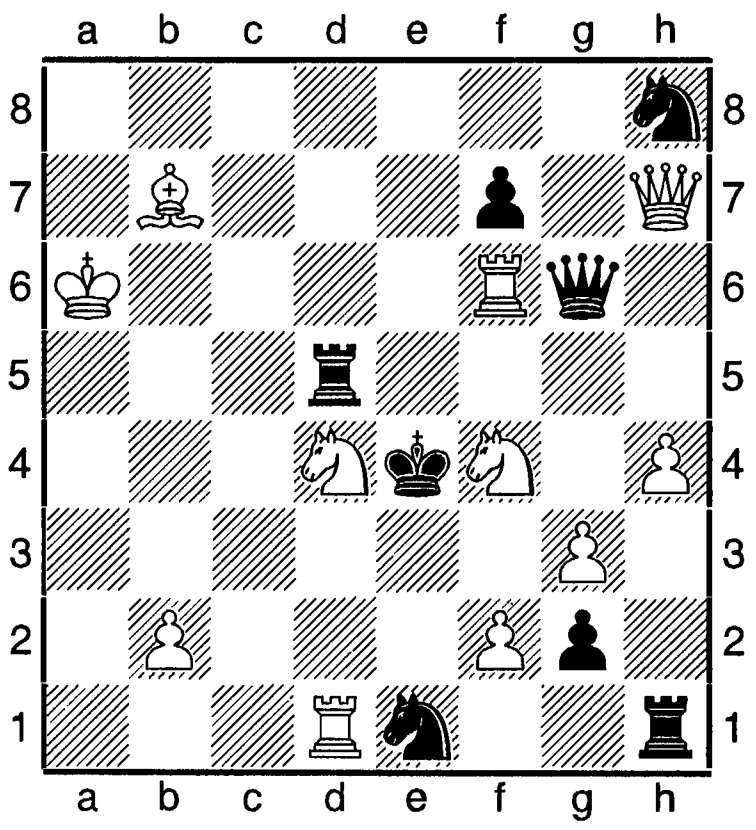

 # 2 **11+8**

1.Кс6 загроза **2.Tf4++, 1. ... Tf5 2.Ke5++, 1. ... Txd1 2.Кс4++, 1. ... Та5 2.Тха5++.**

Табарістан - давньоукраїнська назва південного побережжя Каспійського моря. З народами Т. за часів перших київських князів були торгівельні зв'язки України-Русі. Історичні праці багатьох вчених – сходознавців доводять, що саме з Табарістану до Києва були занесені шахи.

Література: М. Грушевський, Історія України-Руси в 11-и тт., тт. 1-3, К., 1998; Ю. Семенко, Шахи в Україні, вид. 2-е, Львів, 1993; І. Ліндер, Шахи на Русі, М., 1975; його ж, Біля джерел шахової культури, М., 1967 (обидві-російською).

Табія - розташування фігур і пішаків у шатранджі, з якого починалася гра. Зіткнення фігур у цій грі починалося не відразу, адже партнери мали змогу розставити фігури й пішаки на своїй половині шахівниці за своїм бажанням, тобто побудувати табію. Порядок ходів при побудові табії не мав особливого значення, адже на шикування фігур відводилося 12-20 ходів. Старовинні східні рукописи наводять низку Т. шатранджу. Аль-Адлі зафіксував 14 прикладів табій, ас-Сулі - 10, частину з яких запозичив в аль-Адлі. Найповніше теорія шатранджу виражена аль-Ладжладжем, котрий зробив порівняльний аналіз Т., вичленив найкращі «саял» («потік») і «муджаннах» («фланговий дебют»). Сучасні гравці Т. називають типові позиції дебютів, в яких завершена мобілізація сил і ропочинається мітельшпіль. Табії зазвичай вивчають для винайдення найкращих продовжень гри. За принципом Т. деякі сучасні теоретики в своїх працях виокремили певні дебюти в окрему флангову групу.

Література: ШЕС за ред. А. Карпова, М., 1990; Я. Б. Естрін, М. М. Калініченко, Шахові дебюти: повний курс, М., 2008 (російською).

Таборов Борис (нар. 05.06.1960, Київ) - український шахіст, майстер спорту СРСР, національний майстер з 1993. Ело 2001 = 2457 (Україна). Двічі призер міжнар. юнацьких т-рів, володар Кубка СРСР 1978 у складі команди «Авангард» (Київ). Чемпіон Києва 1990, 1999, 2000; інші ч-ти Києва: 1997 (4-8), 1998 (7). Учасник багатьох інших київських змагань: 1995 (10-19 -е на м-лі Степичева), 1997 (3), 1997 (2-5-е на м-лі Степичева), 1999 (3), 2001 (4), 2004 (2).

Б. Таборов - О. Косиков. Київ, 1999.
Англійський початок.

1.Kf3 Kf6 2.c4 c5 3.Кс3 Кс6 4.e3 d6 5.d4 Cg4 6.Ce2 e6 7.0-0 Ce7 8.d5 ed 9.cd Cf3 10.Cf3

Ke5 11.Ce2 0-0 12.Дc2 a6 13.f4 Kg6 14.g4! b5 15.g5 Kd7 16.Ke4 Te8 17.Kg3 f6 18.gf Cf6? 19.Ch5! c4 20.Cg6 hg 21.Дg6 Kc5?! 22.Kf5 Дc7 23.Tf3 Дb7? 24.Th4 Дd5 25.Th8! (1-0).

Тагільська тема - у задачній композиції переміна повторних загроз з преміною матів у відповідь на оборони повторних загроз. Над темою працювали 1948-1950 юні шахові композитори Нижнього Тагіла (Росія) Яків і Фелікс Россомахи, Борис Назаров, Валерій Малий.

У триходовій формі тему вперше втілив свердловський композитор В. Ударцев.

Я. Россомахо. Конкурс, присвячений пам'яті **М. Чигорина 1949-1950. Почесний відгук.**

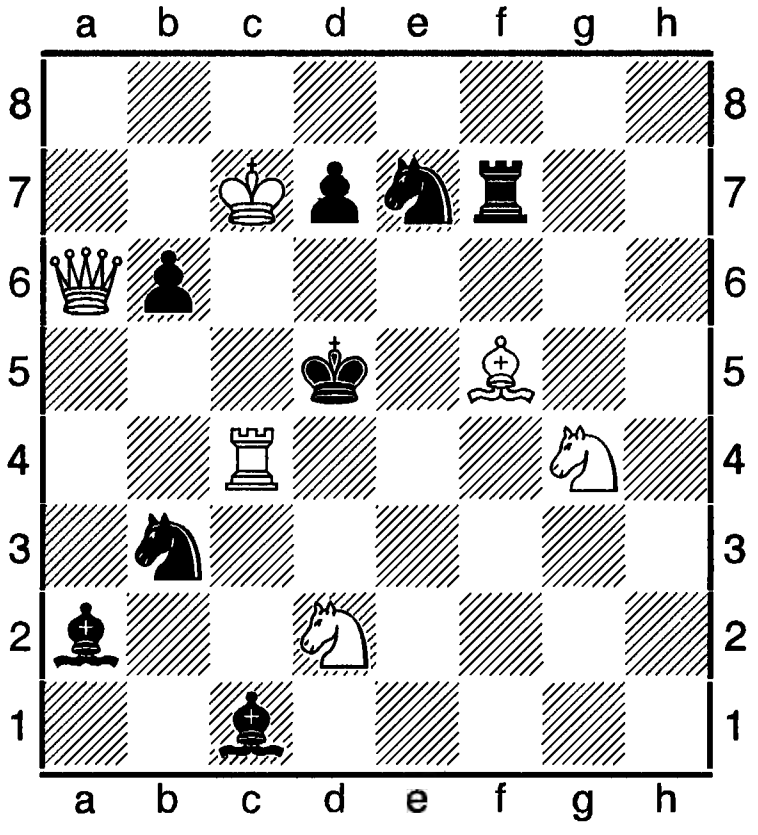

 # 2 **6+8**

1.Tc6? загроза 2.Дc4++, 1. ... Kb3 ~ 2.Дd3++, 1. ... Kc5 2.Td6++, 1. ...Kd4 2.Ce4 ++ спростовується 1. ... b5. **1.Te4** загроза **2.Дc4++, 1. ... Kb3 ~ 2.Дb5++, 1. ... Kc5 2.Ke3++, 1. ... Kd4 2.Te5++.**

Таджикистан (Республіка Таджикистан) - держава в Центральній Азії. Столиця: Душанбе, нині - Бішкек. До 1991 ШФТ підпорядковувалася ШФ СРСР. З 1992 на правах суверена стала членом ФІДЕ.

Шахи згадуються в поемі А. Фірдоусі «Шахнаме» (10-11 ст.). Одним з найсильніших гравців у шатрандж був Абу-ль-Фатх (11-12ст.). З 1929 у країні розвиток шахового руху став масовим. 1932 відбувся перший турнір за звання чемпіона Т. Перемогу здобув Р. Родіонов. Появилися шахові публікації в газ. «Комуніст Таджикистану», відкрилися шахові павільйони в парках Душанбе. Популяризації гри сприяли ч-ти країни 1933 і 1934, переможцями яких стали З. Ісаєв, С. Шамсутдинов. Усього 1932-1987 відбулося 49 чоловічих ч-тів. Чемпіонські звання вигравали Б. Анетбаєв, В. Бояринов, М. Говбіндер, М. Гусєв, В. Данов, Н. Джалолов, Г. Єрушев, С. Катаєв, Р. Левіт, М. Магомедов, Г. Пресс, Г. Рахімов, Л. Слуцький, Р. Гусейнов, А. Шахрай.

Першості серед жінок проводяться з 1951. Найвдаліше грали І. Бергер, Є. Гусєва, Т. Зіцерман, Є. Медведєва, Г. Моркович, Л. Нагель, Г. Самадова.

Збірна команда Т. з 1958 була учасницею ч-тів СРСР {в тому числі 1962 (15), 1958, 1981 (16), 1960, 1969, 1972 (17)}, з 1959 – спартакіад народів СРСР (1959-15-е місце, 1963, 1967, 1975, 1979, 1983 - 17-е). Активізації шахового життя 1960-х сприяли 1-й міжнар. т-р в Т. за участю гравців Індії й Монголії (1962), виступ поза конкурсом екс-чемпіонки світу Г. Бикової в ч-ті серед жінок 1966, проведення навчально-тренувальних занять Л. Полугаєвського 1968 з сильними шахістами республіки.

1975 в Душанбе відкрилася дитячо-юнацька школа олімпійського резерву. Учні школи увійшли до складу молодіжної команди Т. 1978 на всесоюзному шаховому фестивалі в місті Йонава (Литва) молодіжна команда республіки в складі Гусейнова, С. Асабії, А. Мінгарева виграла 1-е місце. На всесоюзних юнацьких змаганнях 1980 у Бельцях (Молдова) була 6-ю. 1980 в Душанбе проведені перші ч-ти СРСР серед юнаків і дівчат. Міжнар. майстер з Бішкека був чемпіоном СРСР серед сліпих шахістів, а 1990 став чемпіоносм світу у Франкфурті-на-Майі.

1987 у країні було 867 кандидатів у майстри спорту і першорозрядників, 2 міжнар. майстри (Говбіндер, В. Сергієвський), 3 майстри спорту СРСР (Данов, Слуцький, О.

Собітов). Шахова література видавалася російською мовою. М. А. Сабуров у ст. «Таджицька РСР» (див. ШЕС за ред. А. Карпова, М., 1990) згадує лише дві свої книги: «Теорія шахових дебютів» (1984) і «Таджикистан - шахматний» (1987).

Станом на 2012 ШФТ мала в своїх рядах 6 шахісток з міжнар. рейтингом і 27 гравців, в тому числі 6 з рейтингом від 2300 до 2602 (в міжнар. ґросмайстра Ф. Амонатова), 2385 (в міжнар. майстра Ж. Ісаєва), 2381 (в майстра ФІДЕ Ш. Джураєва), 2371 (в М. Гусейнгоджаєва), 2329 (в міжнар. майстра А. Назарова).

Таємне розташування - такий вид шахової гри, коли можна розставляти фігури на своїй половині шахівниці (найліпше записувати позицію). Після чого дві половини шахівниці «зсуваються».

Таємний кінь - обидва гравці знімають з шахівниці по 1 коневі і в будь-який момент гри виставляють їх замість ходу. В іншій варіації гри шахісти таємно один від одного записують, на якому полі стоять їхні коні, і в певний моменти гри ці «бомби вибухають!»

Таїрова (Tayirova) Гелена Кайратівна (28.08.1991, Мінськ, - 16.03.2010, Москва) – білоруська і російська шахістка, міжнар. майстния з 2007, ґросмайстриня, міжнар. майстер з 15 років. Найвищий рейтинг = 2455 (2009). 6-а позиція в ретинг-списку ФІДЕ серед шахісток до 20 років. В шахи грала з 5 років. Чемпіонка світу серед дівчаток до 10 років 2001 і до 14 років – 2005. 2006 стала чемпіонкою Росії серед шахісток до 20 років. Дворазова призерка суперфіналу ч-тів Росії серед жінок (2006, 2007), переможниця вищої ліги ч-ту Росії серед жінок 2009. Членкиня збірної Росії з шахів, у складі якої стала призеркою ч-ту світу 2007.

Тайманов (Tajmanov) Марко Євгенович (нар. 07.02.1926, Харків) - шаховий теоретик, міжнар. ґросмайстер з 1952. Ело 1973 = 2585. Шаховий оглядач ж. «Огоньок» з

1983. Музикант-піаніст. 5-разовий чемпіон Ленінграда (С.-Петербурга). У складі команди С. – Петербурга учасник спартакіад народів СРСР 1959-1983, 23 ч-тів СРСР. Найкращі рез-ти: 1949 (3-4), 1951 (6-8), 1952 (1-2, програв матч за звання чемпіона М. Ботвиннику з рах. 2,5 на 3,5), 1954 (2-3), 1956 (1-3; в дод. м.-т. за звання чемпіона з Ю. Авербахом і Б. Спаським посів 1-е місце), 1961 (6-7), 1962 (2-3), 1965 (3), 1967 (3-5) , 1968 (4), 1969 (3-5). Переможець молодіжного ч-ту світу 1955, олімпіади 1956 і 4-х ч-тів Європи 1957-1970 в складі збірних команд СРСР. Володар Кубка європейських клубів 1976 в складі команди «Буревісник». Учасник змагань на першість світу, в тому числі міжзон. т-рів в Стокгольмі 1952 (2-3), Пальма, що на о. Мальорка 1970 (5-6); С. -Петребург 1973 (8-10); т-р пртендентів в Цюриху 1953 (8-9); програв матч претендентів 1971 Р. Фішеру з рах. 0 на 6.

Понад 60 років з успіхом грав у різних міжнар. змаганнях. Переможець і призер понад 50 великих міжнар. т-рів. Серед них: Щавно-Здруй 1950 (2-4); Ліверпуль 1952 (1-2); Рейк'явік 1956 (2-3), 1968 (1-2); Москва 1956 (3); Дрезден 1959 (1-2); Санта-Фе 1960 (1-2); С.-Петербург 1960, Дортмунд 1961, Ростов-на-Дону 1961, Маріаське-Лазнє 1962, Люксембург 1963 (1); Гавана 1964 (3), 1967 (2); Будапешт 1965 (1-3); Копенгаген 1965 (1-3); Гельсинки 1966 (1); Гаррахів 1966 (3-4); С.-Петребург 1967 (3-4); Венеція 1969 (2-7); Залаегерсег 1969 (1); Вейк-ан-Зее 1970 (1); Скопле 1970 (1-2); Сухумі 1972 (3); Бухарест 1973 (1); Врнячка-Баня 1974 (2), 1977 (2-3); Албена 1974, Дечин 1975, Бухарест 1979 (1); Вроцлав 1979 (1-2); Вейк-ан-Зее 1981 (3-4); Будапешт 1982 (2-3); Баку 1983 (4-6); С. -Петербург 1984 (4-7); Лісабон

1985 (1); Сезимбра 1987 (2-3); Еліста 2002 (3-5) Учасник матчів «Леді-сеньйори»: Мюнхен 2000 (4-е місце серед чоловіків), Амстердам 2001 (5-е місце серед чоловіків), Рокбрюн 2004 (6). Чемпіон світу серед ветеранів 1933, 1994; 1997 - (4), 1999 - (2-4), 2000 - (3). Грав у т-рі поколінь в Каннах 1998 (4-е місце серед літніх шахістів).

Зробив вагомий внесок у розвиток теорії дебютів, в тому числі в оборону Німцовича, іспанську партію, сицилійську оборону.

М. Тайманов - У. Браун. Вейк-ан-Зее, 1981.

1.d4 Kf6 2.c4 e6 3.Kc3 Cb4 4.e3 c5 5.Kf3 0-0 6.Cd3 d5 7.0-0 cd 8.ed dc 9.Cxc4 b6 10.Cg5 Cb7 11.Tc1 Kbd7 12.Де2 Tc8 13.Ke5 h6 14.Kxd7 Дxd7 15.Cxf6 gf 16.Tfd1 Дc6 17.Дg4+ Kph7 18.Kd5 f5 19.Kf6+ Kph8 20.Дh3 Kpg7 21.Kh5+ Kph8 22.Дg3 Tg8 23.Де5+ f6 24.Дxf6+ Kph7 25.d5 Де8 26.Kf4 Cd6 27.de Tf8 28.Дh4 Дc6 29.Cf1 Дxc1 30.Txd6, (1-0).

Література: М. Тайманов, Зарубіжні зустрічі, Л., 1958; його ж, Оборона Німцовича, 3-є вид., 1985; Матч на першість світу Карпов-Каспаров, М., 1986 (співавтор; усі – російською); його ж, «Спогади самих-самих...», «Шахова школа Марка Тайманова», «Я був жертвою Фішера» (російською); його ж, Die Nimzowinsh-Indische Verteidigung, B., 1961; Nimzowicsh-Indicsh bis Katalanisch, 4 Aufl., B., 1979; Sawisch bis Reti-Eroffnungen, 4 Aufl., B., 1979; О. Константинопольський та інші, ШЕС, М., 1964; ШЕС під ред. А. Карпова, М., 1990; Матеріали Вікіпедії.

Тайюанський турнір 2005 - відбувся 08-20.07 у місті Тайюань (Китай). 12 учасників. Ело сер. = 2661, 15-а КФ. Найкращі рез-ти: 1. П. Харикрішна - 8,5 очок; 2. О. Мотильов - 7,5; 3-4. С. Карякин, Т. Петросян - по 5,5.

Тактика (від. грец. tactica - мистецтво шикування до бою військ) - у шаховій грі засіб реалізації стратегічних цілей, певних планів. До тактичних засобів належать набір способів, за допомогою яких створюється і реалізується перевага під час гри. До них належать: зв'язування, рентген, захоплення ліній, полів, простору, різного роду шахи, створення матових (патових) ситуацій, заволікання, запирання фігур, вимкнення, вмикання фігур тощо. Основним елементом тактики є вміння комбінувати, створювати пастки і таке інше.

Попов – Рюмін. Москва, 1929.

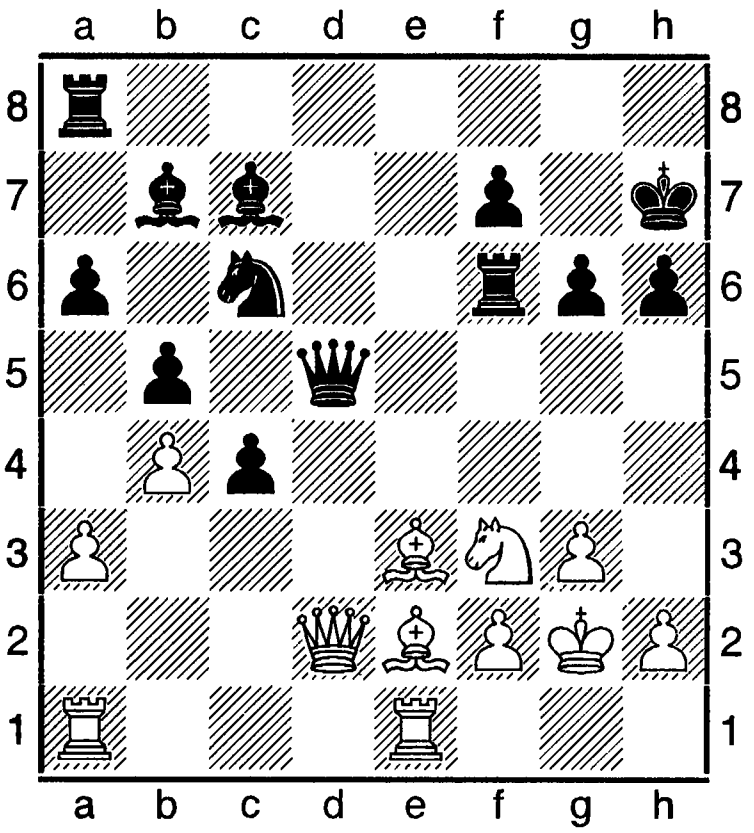

1. ...Txf3! 2.Cxf3 Дxf3+!! 3.Kpxf3 Kd4 + Пожертвувавши дамою, чорні виманюють короля з його схованки. Ще було: **4.Kpg4 Cc8+ 5.Kph4 Kf3 #.** Ефектне використання послабленої позиції рокіровки білих.

Тактична ідея - у шаховій композиції пересування фігури, яке послаблює чи посилює позицію.

Тактичні ідеї притаманні самій природі шахової гри незалежно від того, чи будуть вони втілюватися ходами чорних чи білих фігур. До основних тактичних ідей належать: відволікання, блокування, перекриття, вимкнення, зв'язування, розв'язування. Антиформи основних ідей: відволіканю відповідає заволікання, заблокуванню -розблокування, перекриттю - розкриття, вмиканню – вимкнення, зв'язуванню - розв'язування, шахові - уникнення, оборона.

Ефект втілення якої-небудь Т. і. у двоходовій задачі використовується білими під час ходу, який дає мат; у триходовій - на другому і третьому ходах, у чотириходовій - під час другого, третього, четвертого ходів. Т. і.

можливі як з боку чорних, так і з боку білих. Раніше у шаховій композиції вони називалися стратегічними (див.також ст. «Тактика»).

Тактичний зміст - у шаховій композиції наявність елементів тактичних ідей і елементів тактики у їх поєднанні.

Тактична комбінація – у класичних шахах спосіб виграшу фігури, певного пункту, темпу тощо; у шаховій композиції сукупність кількох тактичних ідей у грі білих і чорних фігур.

Тактичний спосіб - елемент тактики, спосіб боротьби, який найбільш відповідає конкретним обставинам у певний момент, що призводить до виконання задуму.

У шаховій композиції це можуть бути тактичні ідеї, пов'язані з особливостями руху фігур, ознаками позицій, які виникають на шахівниці.

Талліннські міжнародні турніри - змагання, які проводилися за ініціативою Шахової федерації Естонії й Талліннського міськвиконкому з 1965 по 1989 у лютому-березні. З 1977 Кереса меморіали. В них брали участь й шахісти з України. 1969 - Л. Штейн (1), Е. Гуфельд (4); Д. Бронштейн -1971 (3), 1973 (3-6), 1975 (4-5); 1988 - В. Тукмаков (7), В. Маланюк (8), О. Романишин (10-15), А. Михальчишин (18-23), К. Лернер (28-33); 1989 - Г. Тимошенко (1-3), В. Ейнгорн (4-5).

Переможці змагань: 1969 - Л. Штейн; 1971 - П. Керес, М. Таль; 1973 - М. Таль; 1975 - П. Керес; 1988 - Л. Юдасин, М. Красенков; 1989 - Я. Ельвест, Л. Олль, Г. Тимошенко (див. також «Кереса меморіали»).

Таль (Tal') Михайло Нехемйович (09.11.1936, Рига,- 28.06. 1992, Москва) – восьмий в шаховій історії чемпіон світу 1960-1961, міжнар. гросмайстер з 1957. Ело 1973 = 2660. Другатретя позиція в рейтинг-списку ФІДЕ. Журналіст, головний ред. ж. «Шахс» 1960-1970.

У шахи навчився грати 10-річним хлопчиком. Вдосконалював свою майстрерність у гуртку ризького Палацу піонерів. 13-річним став учасником збірної команди Латвії, у 17 років вже був чемпіоном країни. В командному ч-ті СРСР 1953 поділив 1-2-е місце за 2-ю шахівницею й одержав перепустку на матч за звання майстра спорту СРСР і виграв його в багаторазового чемпіона Білорусі В. Сайгина з рах. 8 на 6. 1955 посів 1-е місце в півфіналі 23-го ч-ту СРСР і вперше взяв участь у фіналі ч-ту СРСР 1956 (5-6), а 1957 здобув звання чемпіона СРСР. У цей час його гра відзначалася надзвичайно агресивним стилем гри, швидкістю і чіткістю вирахунку варіантів, ризиком, який став одним з основних принципів у змаганнях. Ці якості зумовили його швидке подальше зростання як шахового професіонала. 1958 Т. знов здобув звання чемпіона СРСР, що дало змогу взяти участь в міжзон. т-рі ФІДЕ в Порторожі 1958, де також був першим. Право на участь в змаганні за чеміпіонське звання Т. Підтвердив на олімпіаді в Мюнхені 1958 результатом у 13,5 очок з 15, найкращим серед усіх учасників. На ч-ті СРСР 1959 мав 2-3-є місце, а на міжнар. т-рі в Цюриху 1959 (1). На т-рі претендентів 1959 Т. виборов перше місце, набравши 20 очок з 28 і одержав право зіграти в матчі з М. Ботвинником за першість у світі. Матч закінчився перемогою М. Таля з рах. 12,5 на 8,5. Він і став наймолодшим на той час чемпіоном світу за всю шахову історію. 1960 у Лейпцігу грав на 14-й олімпіаді в складі команди СРСР за першою шахівницею та здобув 11 очок з 15. 1961 переміг на Стокгольмському міжнар. т-рі. Тоді ж програв матч-реванш М. Ботвиннику з рах. 8 на 13 (див. ст. «Ботвинник - Таль матч-реванш»).

Т-р претендентів (о. Кюрасао) 1962 змушений був покинути через хворобу. Потім зіграв на т-рі претендентів в Монпельє 1985, де мав 4-5-е місце. Змагався в міжзон. т-рах: Амстердам 1964 (1-4); Рига 1979 (1), Москва 1982 (3-4), Таско 1985 (3), Суботиця 1987 (4-5).

Ось як грав М. Таль у партії з Лутиковим (чорні) в Таллінні 1964.

1.e4 e5 2.Кf3 d5 3.ed e4 4.Де2 f5 5.d3 Кf6 6.de fe 7.Кc3 Сb4 8.Дb5+ c6 9.Дxb4 ef 10.Cg5!

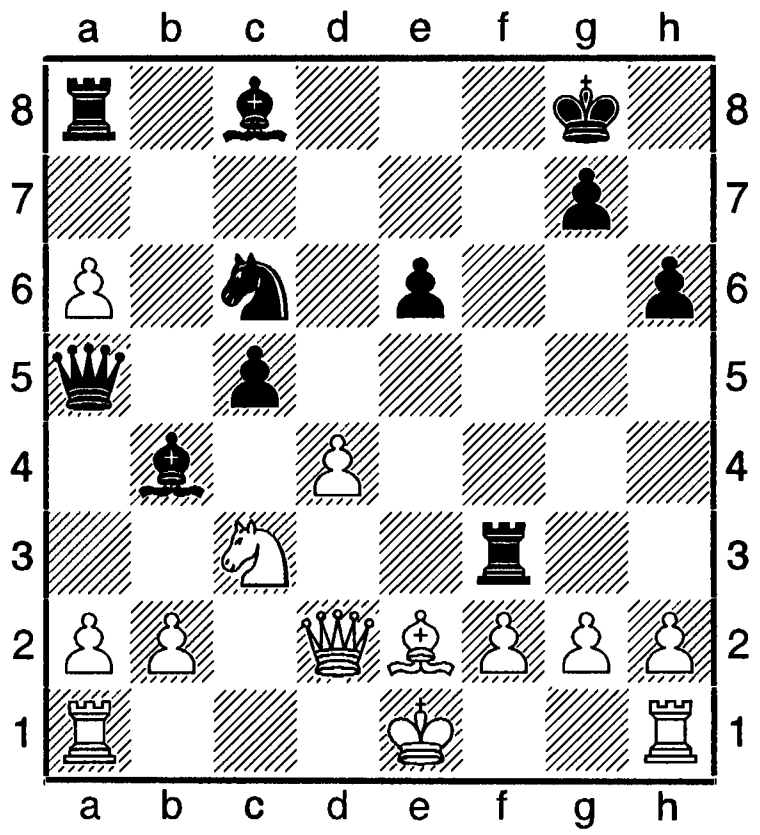

cd 11.0-0-0 Кc6 12.Дa3 Се6 13.Сc4 Де7 14.Кxd5 Дxa3 15.Кc7+ Крe7 16.Тe1! Дc5 17.Тxe6+ Крf8 18.Тxf6+! gf 19.Кe6+Крe7 20.Кxc5 fg 21.Td7+ Крf6 22.Td6+ Крe7 23.Te6+ Крd8 24.Кxb7+ Крc7 25.Cd5 Кb4 26.Cxf3 Te8 27.Кc5 Кxa2+ 28.Крb1 Тxe6 29.Кxe6+ Крd7 30.Кc5! Крd6 31.Кd3, чорні здалися.

Були виграші 1965 - в Л. Портиша з рах. 5,5 на 2,5 і Б. Ларсена - 5,5 на 4,5. І вже у листопаді 1965 його чекав поєдинок з Б. Спаським. Таль таки матч програв з рахунком 4 на 7. Але 1966 дві його перемоги в Сараєво і Пальма-де-Мальорці та виступ на олімпіаді в Гавані засвідчили, що він оговтався від невдачі в матчі з Б. Спаським. 1967 Т. разом з М. Полугаєвським святкував третю перемогу в ч-ті СРСР, який проводився за швейцарськрою системою при 126 учасниках. 1970 він уже виграв відкритий ч-т Грузії, того ж року виступив у змаганнях в складі збірної команди СРСР зі збірною світу, де зіграв за 9-ю шахівницею з М. Найдорфом унічию 2 на 2 свої зустрічі. 1971 змагався на міжнар. т-рі в Таллінні і поділив разом з П. Кересом 1-2-е місце (всього він зіграв у Таллінні 7 разів і в 5-и т-рах мав перше місце). 1972 Т. вчетверте виграв ч-т СРСР, який проходив у Баку.

Інші змагання: Сочі 1973, м-л Чигорина (1); Люблін, Галле, Нові-Сад 1974 (1); Таллінн і Сочі 1977, Малага 1979, Кельн-Порц, Єреван і Сочі 1982 (1); Сараєво 1966, Тбілісі 1969, 1986; Таллінн 1971, Дубна 1973, Ленінград (С.-Петрербург) 1977, Монреаль 1979, Львів 1981, Москва 1982, Таллінн 1983, Албена 1984, Юрмала 1985 (1-2); Нествед 1985 (4-6); Монпельє 1985, т-р претендентів (4-5); Рейк'явік 1986 (2-8); Єреван 1986 (3); Берлін 1986 (1-3); Сочі 1986 (4-5); Тбілісі 1986, м-л Гоглідзе (1-2); Рейк'явік 1987 (2-3); Брюссель 1987 (6); Суботиця 1987 (4-5); Юрмала 1987 (1-4); Термас-де-Ріо-Хондо 1987 (1); Вейк-ан-Зее 1988 (5-7); Сент-Джон 1988 (4-15); Брюссель 1988 (10-13); Тбілісі 1988 (7); Рейк'явік 1988, Кубок світу (3); Марсель 1989 (4-5); Шелефто 1989, Кубок світу (10-12); Німеччина 1989-1990, бундесліга (учасник); Сан-Франциско 1991 (3-4); Буенос-Айрес 1991 (1-2); Москва 1991 (39-49); Севілья 1992 (4-14); Барселона 1992 (8-9).

У складі збірної команди СРСР Т. 8 разів ставав переможцем Всесвітніх олімпіад, посідаючи в більшості випадків перше місце за своєю шахівницею, тричі досягав найкращого рез-ту серед учасників. Він - шестиразовий чемпіон Європи і 3-разовий чемпіон світу серед студентів у командному заліку, виграв перший неофіційний ч-т світу з гри в бліц 1988.

Після важкої довготривалої хвороби перестало битися шахового романтика середини і кінця 20 сторіччя у Москві 1992, 28 червня. Похований у Ризі. Таля вже немає в живих уже понад 20 років, але партії, зіграні сучасними шахістами з творчою видумкою, фантасичними жертвами, з ризиком продовжують називатися Талевськими. Слава генія буде сяяти, поки житимуть шахи.

Шахова творчість Таля еволюціонувала від гострокомбінаційного стилю до універсального разом з набуттям вікової зрілості. Досвідчений Таль однаково умів і комбінувати, і грати в стратегічному стилі. Про що свідчить партія Б. Спаський - М. Таль, зіграна в Таллінні 1973. Оборона Німцовича.

«В першій половині 1960-х багато партій М. Таля могло претендувати на звання «Найкращої». Але конкурси «Інформатора» почали проводитися пізніше...

1.d4 Kf6 2.c4 e6 3.Kc3 Cb4 4.Cg5 h6 5.Ch4 c5 6.d5 b5 7.de fe 8.cb d5! 9.e3 0-0 10.Kf3 Да5 11.Cxf6 Txf6 12.Дd2 f6 13.ba Kc6! 14.Ce2 d4! 15.ed Txf3!

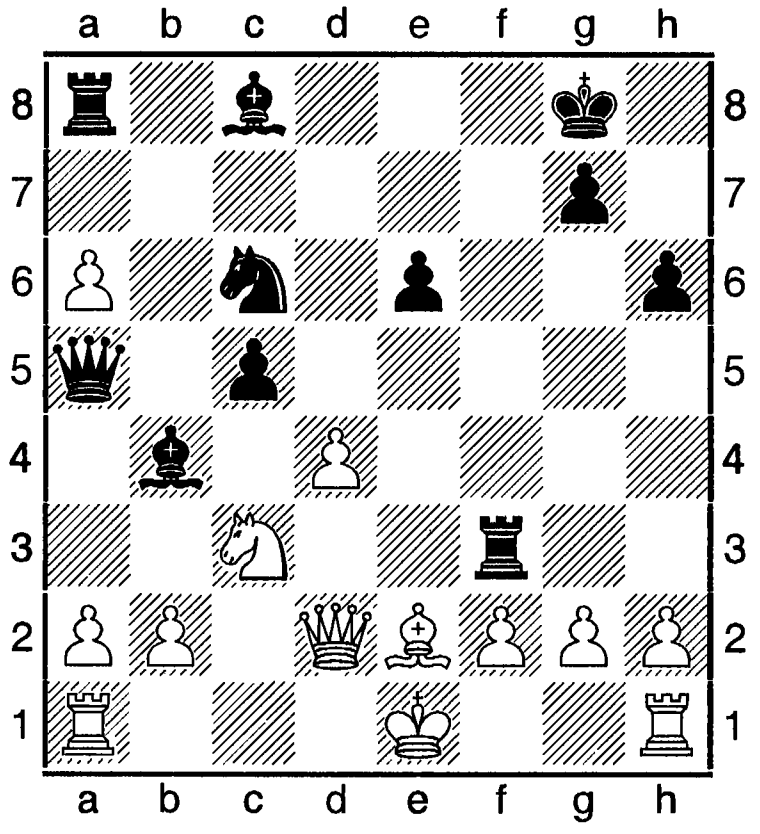

Завершальний удар. Тепер перевага чорних беззаперечна.

16.Cxf3 cd 17.0-0 dc 18.bc Cxc3 19.Дb6 Txa6 20.Cxc6 Cb4! 21.Дb8 Txc6 22.Tac1 Cc5 23.Tc2 Да4 24.Дb3 Дf4 25.Дg3 Дf5 26.Tfc1 Cb7! 27.Дf3 Дg5 28.Дb3 Tc7 29.g3 Cxf2+! 30.Крxf2 Дb6+ 31.Крe1 Дe5+ 32.Крf1 Ca6+! 33.Крg1 Дd4+ 34.Крg2 Дe4+ 35.Крg1 Cb7 36.h4 Дh1+ 37.Крf2 Tf7+ 38.Крe2 Дe4+, білі здалися» (А. Карпов).

Література: М. Таль, Матч Ботвинник - Таль, Рига, 1961; У вогонь атаки, М., 1978 (співавтор); його ж, Коли оживають фігури, М., 1983; його ж, «Компоненти успіху» (усі-російською); його ж, Schach training mit Txweltmeister Tal, Dusseldorf, 1978 (співавтор); Tal's winning chess combinations..., N., Y., 1979 (співавтор); Raport iz Bagija, Beograd, 1979 (співавтор); Rapporto da Bagijo, Abano Terme, 1980 (співавтор); Studi chess with Tal, L., 1981(співавтор); В. Ліндер, І. Ліндер, Королі шахового світу. Життя й гра крізь призму енциклопедії, М., 2001; ШЕС під ред Константинопольського й інших, М., 1964; ШЕС під ред А. Карпова, М, 1990 (російською); П. В. Марусенко, Т. Ф. Лазарєва, Чемпіони світу з шахів, К., 1984; О. Є. Карпов, Є. Я. Гік, невичерпні шахи, М., 1991 (російською).

Таль - Ботвинник матч на першість світу - відбувся 15.03-07.05.1960 в Москві. Про умови матчу див. ст. «Чемпіонат світу чоловічий особистий». Головний арбітр - Г. Штальберг (Швеція), помічник головного арбітра - Г. Голомбек (Англія). Секундант в М. Таля А. Кобленц, в М. Ботвинника - Г. Гольдберг.

Першу партію виграв претендент і повів у рахунку. Після 4-х нічиїх зумів для себе зарезервувати ще 2 очок в 6-й і 7-й партіях. 8-а і 9-а партії були вже за Ботвинником, 10-а виявилася нічийною, 11-у знов виграв претендент. Аж до 17-ї зустрічі за шахівницею пройшла серія нічиїх, коли у ній Ботвинник прогавив виграш і втратив ще одне очко. 19-у партію знов виграв Таль і після нічиїх у 20-й та 21-й партіях довів переможний рахунок до 12,5 на 8,5 (+ 6, - 2, = 13) та став 8-м чемпіоном світу в шаховій історії.

Ось вона, найкраща партія М. Таля, 19-а.

Претендент грав білими.

1.c4 f5 2.Kf3 Kf6 3.g3 g6 4.Cg2 Cg7 5.d4 d6 6.Kc3 e6 7.0-0 0-0 8.Дc2 Kc6 9.Td1 Дe7 10.Tb1 a5 11.a3 Kd8 12.e4 fe 13.Kxe4 Kxe4 14.Дxe4 Kf7 15.Ch3 Дf6 16.Cd2 d5 17.Дe2 dc 18.Cf4 Kd6 19.Kg5 Te8 20.Cg2 Ta6 21.Ke4 Kxe4 22.Cxe4 b5 23.b3 cb 24.Дxb5 Tf8 25.Дxb3 Tb6 26.Дe3 Txb1 27.Cxb1 Cb7 28.Ca2 Cd5 29.Cxd5 ed 30.Cxc7 a4 31.Td3 Дf5 32.Ce5 Ch6 33.Дe2 Tc8 34.Tf3 Дh3 35.Cc7 Cf8 36.Дb5 Дe6 37.Ce5 Дc6 38.Да5 Ta8 39.Дd2 Tc8 40.Крg2 Дd7 41.h4 Дg4, (1-0).

Таля меморіали - міжнародні змагання з класичних шахів та гри в бліц. Проводяться з 1996 в Москві.

1996. Листопад. Блискавична гра. 10 учасників, 2 кола. Перемогу здобув В. Іванчук, випередивши О. Морозевича, Є.

Васюкова, Є. Свешникова, В. Смислова, П. Свідлера та інших..

2007. Листопад. Т-р з класичних шахів, 10 учасників. 20-а КФ. 1-3. П. Леко, Р. Пономарьов, Л. Аронян - по 5,5 очок 9. Приз «За найкрасивішу гру» виграв Л. Аронян.

Бліц-турнір. 18 учасників, 2 кола. Перше місце і Кубок М. Таля здобув В. Ананд - 23 очок з 34; 2. Л. Аронян - 21; 3-4. Т. Раджабов, П. Свідлер - по 20,5; 5. Р. Пономарьов - 19,5 ... 11-12. С. Карякин - 17.

2008. Серпень. Т-р 20-ї КФ, 10 учасників. Підсумки: 1. В. Іванчук - 6 очок; 2-5. В. Крамник, О. Морозевич, Р. Пономарьов, Б. Гельфанд - по 5; 6. П. Леко - 4,5; 7-8. Г. Камський, Є. Алексеєв - по 4; 9. Ш. Мамед'яров - 3,5; 10. О. Широв - 3.

Бліц-турнір. 18 учасників, 2 кола. 1. В. Іванчук, 2. В. Крамник, 3. М. Карлсен, 4. П. Свідлер, 5. Ш. Мамед'яров, 6. П. Леко, 7. О. Грищук, 8. С. Карякин, 9. Г. Камський, 10. Б. Гельфанд, 11. Р. Пономарьов, 12. Б. Грачов, 13. Є. Алексеєв, 14. А. Карпов, 15. О. Морозевич, 16. С. Мовсесян, 17. П. Ельянов, 18. В. Ткачов.

2009. Листопад. Т-р з КШ. 10 учасників. Ело сер. = 2763, 21-а КФ. Підсумки: 1. В. Крамник - 6 очок; 2-3. М. Карлсен, В. Іванчук - по 5,5; 4-5. В. Ананд, Л. Аронян - по 5; 6. Б. Гельфанд - 4,5; 7. Р. Пономарьов - 4; 8. П. Свідлер - 3,5; 9-10. О. Морозевич, П. Леко - по 3.

Тан Дато (Tan Dato) (нар. в квітні 1926. Куала-Лумпур) - президент Шахової федерації Малайзії, почесний діяч ФІДЕ і шаховий меценат.

Таниеляна тема - триходова в задачній композиції: після першого ходу білими виникає дві загрози. Чорні спростовують їх. Тоді другим ходом білі знов створюють дві загрози. Позбавляючись їх, чорні послаблюють свою позицію, і тоді білі дають мат лише єдиним способом. Запропонував тему болгарський проблеміст Аргавійо Таниелян.

А. Таниелян. Болгарська першість 1952. 1-е місце.

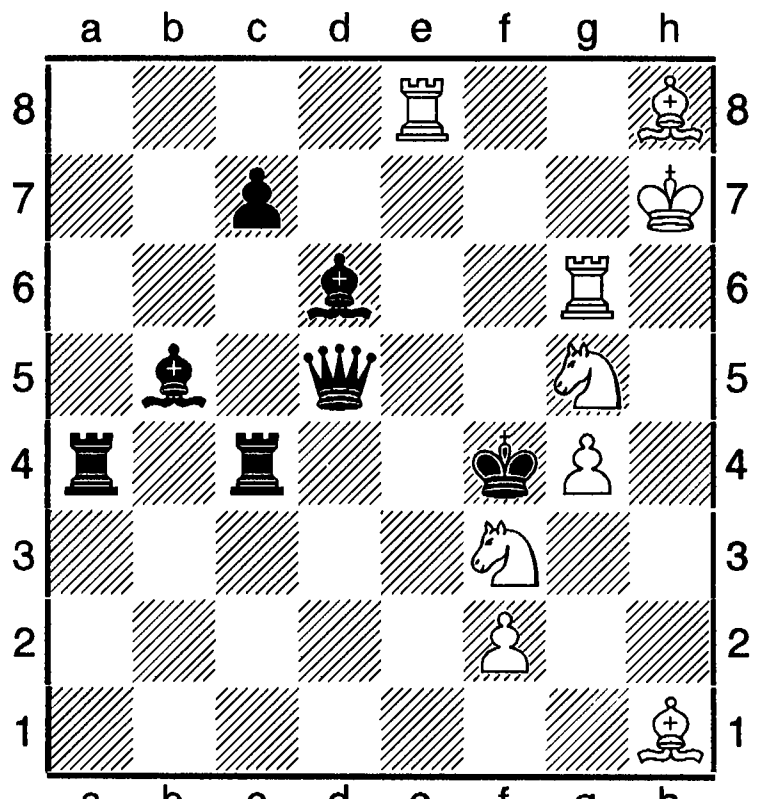

 # 3 9+7

1.Kg1 (загроза 2.Ke2++ і 2.Kh3++, 1. ... Tc3) **2.Kg7** (загроза 3.Ke6++ і 3.Kh5++) **2. ... Cc4** **3.Te4++**

Тан Чін Нама Кубок - міжнародні шахові змагання на честь китайського шахового мецената Тан Чін Нама. Проводяться ШФ Китаю. На 2001 відбулося 7 заходів.

2001. Серпень. Відбулося спільне змагання й на 1-й Кубок Меррі Отеля. 10 учасників. Новий контроль ФІДЕ: 75 хв на 40 ходів + 15 хв до кінця партії з додаванням 30 сек за кожен виконаний хід. Використане правило 30 ходів Луїса Рентеро. Підсумки: 1-3. М. Красенков, В. Бологан, Е. Цзяньчуань - по 5,5 очок; 4-7. І. Соколов, Жан Жонг, Сю Жун, О. Дреєв - по 4,5; 8. Пенг Сяомінь - 4; 9. В. Ткачов - 3,5; 10. Ні Хуа - 3.

Тань Трам Хоанг (Hoang, Thi Bao Tram) (нар. 1987) - в'єтнамська шахістка, міжнар. ґросмайстриня. Ело 2012 = 2324. 4-а позиція в списку 100 найсильніших шахісток країни. Бронзова призерка ч-ту світу серед шахісток до 18 років у Єревані 1997.

Татранські Зруби - міжнародний масовий турнір, проведений у лютому 2001 в словацькому місті Татранські Зруби. 186 учасників з 9 країн. 9 турів. Найкращі рез-ти: Карел Мотуз (Словенія) - 8 очок; 2-7. Раміль

Хасангатин (Росія), Павло Вавра (Чехія), Сергій Каспаров (Білорусь), Ладислав Ленгер (Чехія), Володимир Сергеєв (Україна) , Ладислав Салаї (Словаччина) - по 7.

Таран - хід у партії, який розкриває позицію партнера, в етюді - позицію чорних фігур. Часто пов'язаний з жертвою пішаків, фігур.

Тарджан, Тар'ян (Tarjan) Джеймс Едуард (нар. 22.02.1952, Порома) - шахіст США, міжнар. майстер з 1974, ґросмайстер з 1976. Ело 2014 = 2525. Срібний призер ч-ту США 1978, 1984 (3-6). У складі команди США учасник олімпіад з 1974. На 21-й Всесвітній шаховій олімпіаді 1974 набрав за 2-ю запасною шахівницею 11 очок з 13 (1-2). Учасник міжзон. т-ру в Ризі 1979 (11). Найкращі показники в інших міжнар. змаганнях: Норуїч 1972 (2); Лон-Пайн 1972 (2-5); Чикаго 1973 (3-4); Нові-Сад 1975 (2-4); Суботиця 1975 (1); Лос-Анджелес 1975 (1); Ванкувер 1976 (1); Кито 1976 (2); 1977 (3-4); Скопле 1976 (4-5); Гастингс 1976-1977 (3); Саратога 1977 (1-4); Маніла 1977 (2); Марібор 1978 (2); Богота 1979 (2); Вршац 1983 (1-3); Манчестер 1983 (2-5). Згодом перестав брати участь в офіційних змаганнях.

Тарлев Костянтин (нар. 09.02.1982, Харків) - український шахіст, міжнар. майстер. Ело 2009 = 2433 (Україна), 2482 (ФІДЕ). Учасник т-ру з АШ в Харкові 2010 (2, і 2-е з гри в бліц).

Тарнавський (Tarnavskyi) Альфред (03. 03.1917, Львів, - 24.11.2003, Краків) – український і польський шахіст. Чемпіон Польщі 1961.

Тарраш (Tarrash) Зігберт (05. 03.1862, Бреслау, нині Вроцлав, - 17.02.1934, Мюнхен) – німецький шахіст, ґросмайстер, претендент на світову першість наприкінці 19-го початку 20-го сторіч. Шаховий теоретик і літератор, редактор-видавець ж. «Таррашс шахцайтунг» («Tarracsh Schachzeitung») з 1932. Доктор медицини. Шахами захопився в гімназії. Став майстром 1883, вигравши в Нюрнберзі бічний т-р 3-го конгресу Німець-кої шахової спілки. Вдало грав і в головних т-рах конгресу: Гамбург 1885 (2-6); Франкфурт-на-Майні 1887 (5-6). Вигравши турнір в Нюрнберзі 1883, Т. став одним з провідних німецьких шахістів. Серія ж перших місць на представницьких змаганнях в Бреслау 1889, Манчестері 1890 , Дрездені 1892, Лейпцигу 1894 дала з повним правом називати його найсильнішим німецьким шахістом, претендентом на світову першість. «Тарраш,- відгукувався про нього Стейниць,- мабуть найвизначніший шаховий геній». Проте Т. відхилив пропозицію Гаванського шахового клубу провести матч зі Стейницем. Відмовимвся він і від виклику на матч з боку Ем. Ласкера. Т. зіграв матч з М. Чигориним у Петербурзі 1893, який після впертої бороть-би завершився внічию (9, - 9, = 4). Потім він виграв матч у К. Вальдбродта 1894 з рах. 7,5 на 0,5. На гастингському т-рі 1895 за участю найсильніших шахістів світу був четвертим. У наступних змаганнях Т. знов був серед переможців: Відень 1898 (1-2, виграв додатковий поєдинок в Г. Пільсбері з рах + 2, - 1, = 1); Нюрнберг 1896 (3-4); Монте-Карло 1903 (1); Остенде 1905 (2-3), 1907 (1; 11-й і останній перший приз у шаховій кар'єрі).

1905 з великим відривом у рахунку виграв матч у Ф. Маршалла (+ 8, - 1, = 8). Потім спробував організувати матч на першість світу з Ем. Ласкером. Гра відбулася 1908, яка завершилася поразкою для претендента з рах. - 3, + 8, = 5 (див. «Ласкер-Тарраш матч»). Хоча Т. поєдинок програв, але в окремих партіях продемонстрував високий клас гри.

Ласкер - Тарраш. Дюссельдорф, 1908. 3-я пар. **1.e4 e5 2.Kf3 Kc6 3.Cb5 a6 4.Ca4 Kf6 5.0-0 Ce7 6.Te1 b5 7.Cb3 d6 8.c3 Ka5 9.Cc2 c5 10.d4 Дc7 11.Kbd2 Kc6 12.h3 0-0 13.Kf1 cd 14.cd Kxd4 15.Kxd4 ed 16.Kg3 Kd7 17.Cb3 Дb6 18.Kf5 Cf6 19.Cf4 Ke5 20.Cd5 Ta7 21.Дb3 Tc7 22.g4 g6 23.Kh6+ Kpg7 24.g5 Cd8 25.Дg3 f6 26.Kf5+**

Крh8 27.Кh4 fg 28.Сxg5 Сxg5 29.Дxg5 d3 30.Крh1 Тc2 31.Тe3 Тfxf2 32.Кg2 d2 33.Тg1 Тc1 34.Де7 Тxg1+ 35.Крxg1 d1Д+ 36.Крxf2 Дf3+ 37.Крe1 Да5+ 38.Тc3 Сxh3 39.Дxd6 Дaxc3+ 40.bc Дxc3+ 41. Крe2 Дc2+ 42.Крe3 Дd3+ 43.Крf4 g5+, (1-0).

1914 Т. перебрався до Мюнхена, де і пробув до кінця свого життя. 1910-1928 він зіграв у 21 турнірі, очолював команду Німеччини на 1-й Всесвітній олімпіаді 1927. Він зіграв унічию матч з К. Шлехтером 1891 (+ 3, - 3, = 10), переміг Ж. Мізеса 1916 (+ 7, - 2, = 4), програв серію партій Ем. Ласкеру 1918 (+ 0, - 5, = 1). Найкращі рез-ти в т-рах 1910-1920-х: Сан-Себастян 1912 (4); Бреслау 1912 (4-5); С.-Петербург 1914 (4); Відень 1922 (4-6); Земмерінг 1926 (6-7).

До навчальних посібників увійшла партія Тарраша з А. Німцовичем (білі) в Петербурзі 1914: **1.d4 d5 2.Кf3 c5 3. c4 e6 4.e3 Кf6 5.Cd3 Кc6 6.0-0 Cd6 7.b3 0-0 8.Cb2 b6 9.Кbd2 Cb7 10.Тc1 Де7 11.cd ed 12.Кh4 g6 13.Кhf3 Tad8 14.dc bc 15.Cb5 Кe4 16.Сxc6 Сxc6 17.Дc2 Кxd2 18.Кxd2 d4 19.ed Сxh2+ 20.Крxh2 Дh4+ 21. Крg1 Сxg2 22.f3 Тfe8 23.Кe4 Дh1+ 24.Крf2 Сxf1 25.d5 f5 26.Дc3 Дg2+ 27.Крe3 Тxe4+ 28.fe f4+ 29.Крxf4 Тf8+ 30.Крe5 Дh2+ 31.Крe6 Тe8+ 32.Крd7 Cb5++**

Видатний стратег і теоретик, Т. вважається послідовником В. Стейниця. Він – противник гіпермодернізму. Т. був наставником кількох поколінь гравців. Свої поради викладав у коментарях до партій, часто послуговуючись афоризмами. Відома оборона Тарраша у даминому гамбіті, яка нині виокремилася в самостійний дебют (див. ст. «Тарраша оборона»).

Література: S. Tarrasch. Dreihundert Schachpartsen, Aufl., Lpz., 1909; його ж, Der gegenwartige Stand der wichtigsten Errofnungen..., B., 1919; Das Schachspiel, B., 1947; його ж, «300 шаховий партій», «Турніри чемпіонів», «Підручник стратегії», тт.1,2; «Що повинен знати кожен про мітельшпіль» (пер. російською); Я. І. Нейштадт, З. Тарраш, М., 1983.

Тарраша оборона (D32): 1.d2-d4 d7-d5 2.c2-c4 e7-e6 3.Kb1-c3 c7-c5

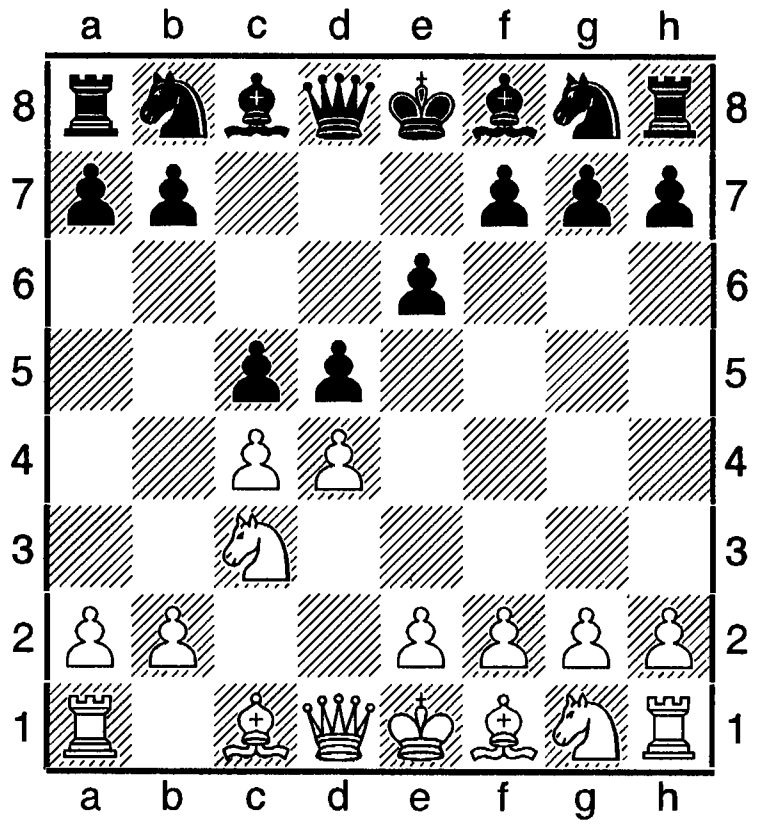

Належить до закритих початків. Спочатку існувала в даминому гамбіті як варіант, згодом виокремилася в самостійний початок (див. «Дамин гамбіт відхилений»). Наприклад, сербська «Енциклопедія шахових дебютів» подає її як самостійний дебют.

Ніколич - Манор. Порторож, 1993 (D32). **1.d4 d5 2.c4 e6 3.Кc3 c5 4.cd ed 5.Кf3 Кc6 6.Cg5 Ce7 7.Cxe7 Кgxe7 8.dc Да5 9.g3 0-0 10.Cg2 Дxc5 11.0-0 Cg4 12.Тc1 Tad8 14.Кe4 Дh5 15.Тc5** з перевагою.

Бродський - Хакімов. Харків, 2008 (D34). **1.d4 d5 2.c4 e6 3.Кc3 c5 4.cd ed 5.Кf3 Кc6 6.g3 Кf6 7.Cg2 Ce7 8.0-0 0-0 9.Cg5 cd 10.Кxd4 h6 11.Ce3 Тe8 12.Дb3 Кa5 13.Дc2 Cg4 14.Кf5 Тc8 15.Cd4 Cc5 16.Сxc5 Тxc5 17.Кe3**, у білих ліпше.

Гранда Зуніга - Іванчук. Барселона, 2006 (D41). **1.d4 Кf6 2.c4 e6 3.Кf3 d5 4.Кc3 c5 5.cd Кxd5 6.e4 Кxc3 7.bc cd 8.cd cb4 9.Cd2 Сxd2+ 10.Дxd2 0-0 11.Cc4 Kd7 12.0-0 b6 13.e5 Cb7 14.Де3 Тc8 15.Cd3 Тe8 16.Kd2 Кf8 17.Ke4 Сxe4 18.Сxe4 Кg6 19.Tfd1 Ke7 20.Дh3 g6 21.Td3 kd5 22.Дh6 Тe7 23.g4 Тc3** з перспективою в чорних.

Вдовиченко - Височин. Київ, 2006 (D34). **1.d4 d5 2.c4 e6 3.Кc3 c5 4.cd ed 5.Кf3 Кc6 6.g3 Кf6 7.Cg2 Ce7 8.0-0 0-0 9.b3 Cg4 10.dc**

Cxc5 11.Cb2 a6 12.Tc1 Ca7 13.h3 Ch5 14.e3 Te8 15.Ke2 Cg6 16.Kf4 Ce4 17.Cxf6 Дxf6 18.Kxd5 Дb2 і в чорних ліпше.

Тартаковер (Tartakover) Савелій (Ксав'є) Григорович (09.02.1887, Ростов-на-Дону, - 05.02.1956, Париж) - міжнар. ґросмайстер з 1950. Шаховий теоретик і літератор. Доктор права. У шахи почав грати з 10 років. Як професійний гравець сформувався у Відні, де навчався в університеті. Звання майстра одержав 1906, вигравши турнір конгресу Німецької шахової спілки в Нюрнберзі. Потім були вдалі змагання у Відні й Парижі 1907 (3), Відень 1910 (3-4); Відень і Будапешт 1913 (3), Відень 1917-1918 (2).

Після 1-ї Світової війни проживав у Парижі, але на 2-8-й олімпіадах 1929-1939 грав за команду Польщі. Учасник понад 100 міжнар. т-рів і національних змагань (грав у 3-х ч-тах Польщі). Найкращі рез-ти: Відень 1920 (1-2), 1922 (2), 1923 (1); Гаага 1921 (2); Гастингс 1924-1925 (1-3), 1926-1927, 1927-1928 (1); Париж 1925 (2), 1929 (1); 1933 (2); Москва 1925 (5-6); Бардіїв 1926 (1-2); Гент 1926 (1); Лондон 1927 (1-2); Гісен 1928 (2); Барселона 1929 (2), 1934 (1-3); Ніцца 1930 (1), Льєж 193091); Лодзь 1935 (1), 1938 (2). За 50 років Т. зіграв 17-и матчів. З них 9 виграв, в тому числі в Р. Реті (3,5 на 2,5) 1914 та 1919 (5,5 на 4,5) і 1920 (4,5 на 1,5); в Р. Шпільмана 1913 (7,5 на 4,5), в А. Лілієнталя 1933 - два матчі (3,5 на 3,5 і 4 на 2), два матчі звів унічию.

Під час другої світової війни 1939 - 1945 Т. під псевдонімом лейтенанта Картьє брав участь у русі «Вільна Франція».

Після війни виграв т-ри в Гастингсі 1945-1946, Венеції 1947, Бевервейці 1949, Парижі 1955, виступав на Всесвітній олімпіаді 1950 за команду Франції, грав у зон. т-рі в Сальтшобадені 1948 (16).

У часи найвищого спортивного злету був активним літератором і шаховим теоретиком. Разом з Д. Брейєром, Р. Реті, А. Німцовичем Т. сформулював основні принципи гіпермодернізму. За капітальну працю «Ультра-сучасна шахова партія» Ем. Ласкер назвав його «Гомером шахової гри». В період розквіту творчості був безкомпромісним тактиком, багато експериментував з дебютами, відмінно грав у ендшпілі. «Цей майстер має чудові здібності, глибокі знання, врівноважений і надзвичайно трудолюбивий», - так про нього відгукувався Р. Шпільман.

Прикладом гостроатакуючої гри Т. може слугувати партія з Г. Мароці (білі), зіграна у Відні 1919.

1.e4 e5 2.Kf3 Kc6 3.d4 ed 4.Kxd4 Kf6 5.Kxc6 bc 6.Kd2 Cc5 7.Cd3 0-0 8.0-0 d5 9.Дf3 Kg4 10.h3 Ke5 11.Де2 Te8 12.ed cd 13.Kb3 Cd6 14.f4 Kxd3 15.Дxd3 a5 16.Дxd5 Ca6 17.c4 a4 18.Kc5 c6 19.Дxc6 Tc8 20.Дxa6 Cxc5+ 21.Kph2 Дd3 22.Tf3 Дd1 23. Да5 Tc6 24.Дd2 Дg1+, (0-1).

Капабланка – Тартаковер. Лондон, 1922.

1.d4 Kf6 2.Kf3 d5 3.c4 e6 4.Kc3 Ce7 5.Cg5 0-0 6.e3 h6 7.Ch4 b6 8.cd ed 9.Дb3 Ce6 10.Td1 c6 11.Дc2 Ke4 12.Cxe7 Дxe7 13.Kxe4 de 14.Дxe4 Дb4+ 15.Kd2! Дxb2 16.Cd3 g6 17.Дf4 Kpg7 18.h4 Kd7 19.Ke4 Дxa2 20.h5 g5 21.Дg3 Да5+ 22.Kpe2 f5 23.Kxg5 hg 24.Дxg5+ Kpf7 25.h6 Tg8 26.Дh5+ Kpe7 27.h7 Txg2 28.Kpf1! Дd5 29.h8Д Txh8 30.Дxh8 Дf3 31.Td2 Cd5 32.Kpe1 Tg8 33.Дh7+ Kpd6 34.Tf1! Ce6 35.Tc2 a5 36.Дh2+ Kpe7 37.Ce2 Де4 38.Kpd2 c5! 39.Cd3 Дg2 40.Дh4+ Дg5 41.Дxg5+ Txg5 42.Tb1 f4!, нічия.

Протягом багатьх десятиліть Т. був активним журналістом в понад 30-и шахових журналах. Значного поширення набули «тартаковеризми», тобто афоризми С. Тартаковера.

Книги С. Тартаковера: Дебют майбутнього, Л., 1925; Індійська оборона, М., 1925; Визволені шахи, Л., 1926; Біля дерева шахового пізнання, М., 1926; Шахова правда, Л., 1926; Нью-Йоркський матч-турнір 1927,

Л., 1927; Уроки шахової стратегії, Л., 1927; Сучасні дебюти. Оцінка неоромантичних дебютів у світлі новітнього аналізу, Л., 1928; Великий міжнар. т-р в Киссінгені 1928, Л., 1929 (співавтор); «Ультра-сучасна партія», ч. 4 (усі в перекладі російською).

Література: М. А. Кронгауз, «Тартаковер», в кн. ШЕС під ред. А. Карпова, М., 1990; Шаховий енциклопедичний словник під ред. О. Константинопольського й інших, М., 1964.

Тартаковера оборона (D58): 1.d2-d4 d7-d5 2.c2-c4 e7-e6 3.Kb1-c3 Kg8-f6 4.Cc1-g5 Cf8-e7 5.e2-e3 0-0 6.Kg1-f3 h7-h6 7.Cg5-h4 b7-b6

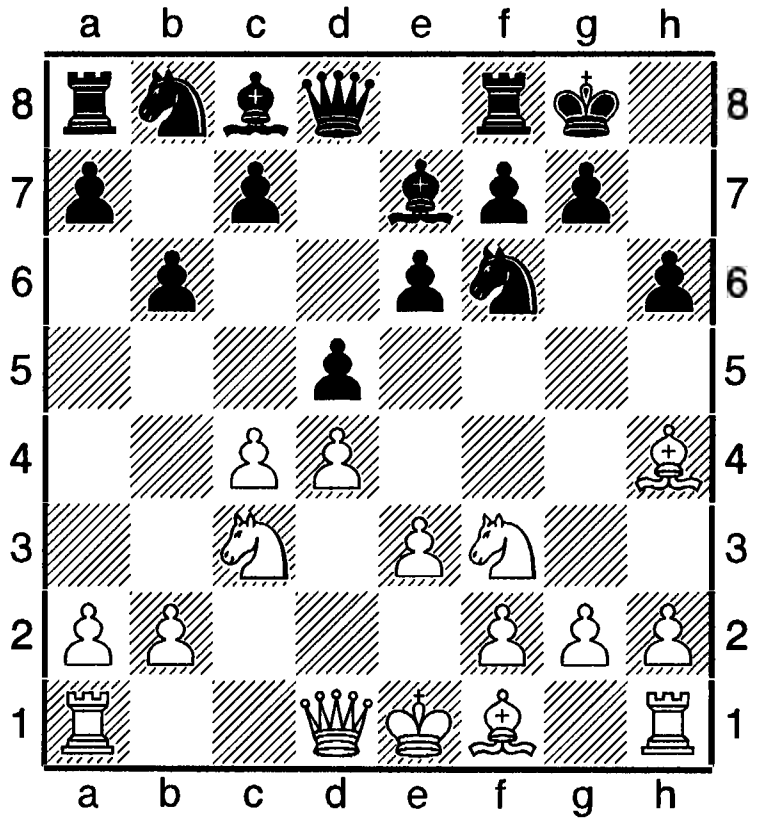

Дебют виокремлений з даминого гамбіту відхиленого. Належить до закритих початків. Продовження **8. cd Kxd5 (D59).** Див. ст. «Дамин гамбіт відхилений».

Література: Енциклопедія шахових дебютів, сербське видавництво «Шаховий інформатор» («Chess informant»).

Таск-монстр (від таск і франц. monstr - чудовисько) - рекордна задача на мат за максимальну кількість ходів. Видатним майстром цього жанру був О. Блати. У сучасній композиції рекорд встановили англійські проблемісти К.Морс і Д. Гетерінгтон, котрі додали до 200-ходової задачі В. Йоргенсена, опублікованої 1976 в ж. «Ді Швальбе», ще 26 ходів. При збільшенні кількості фігур на 3 білі стрільці рекорд встановлений Н. Петровичем в задачі 1969, обнародованої в ж. «Проблем». У ній мат дається за 270 ходів. К. Морс і Д. Гетерінгтон. «The Promlemist», 1981 (за Йоргенсеном, 1976).

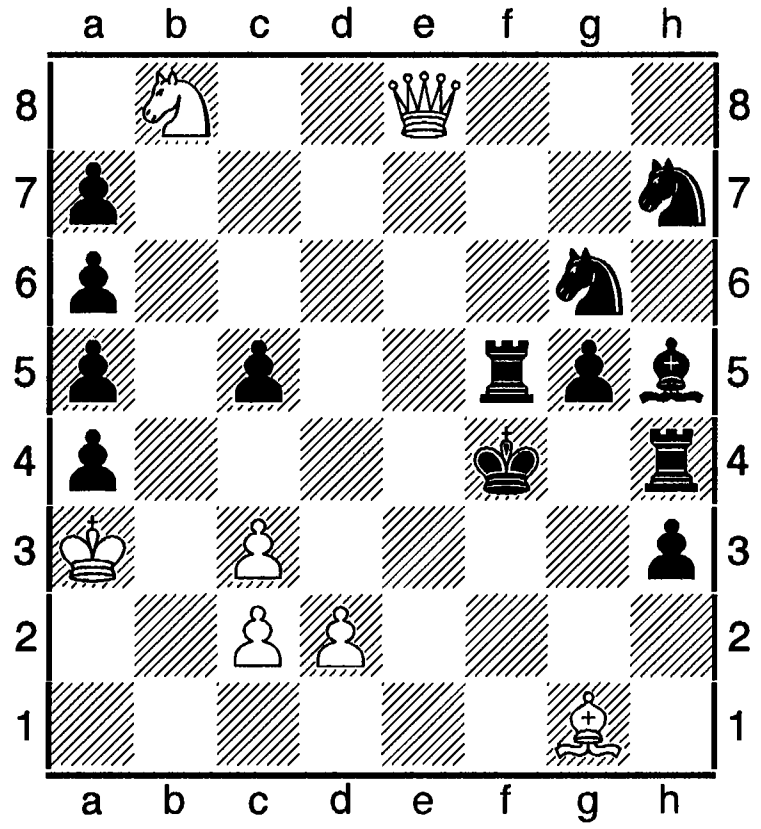

 # 226 7+13

Під час розв'язування задачі слід відшукати логічний маневр, котрий багато разів повторюється, в результаті чого білі кожен раз виграють темп задля цугцвангу для чорних, за допомогою якого білі спонукають чорних просувати свої пішаки до повного вичерпання ходів. Після невеликого вступу **1.Ch2+ Kpf3 2.Де3+ Kpg2 3.Дg1+ Kpf3 4.Дf1+ Kpg4 5.Де2+ Tf3 6.Де6+ Tf5 7.Kd7!** випливає ключова позиція задачі. План білих нескладний - стати королем на поле **d1**, щоб потім на хід **Kpf3** дати мат дамою. Для виконання цього задуму вимагається зробити ще 217 ходів.**7. ... Kpf3** - хід супроводжується вже відомим 5-ходовим маневром дамою з виграшем темпу, який повторюється під час розв'язку 35 разів, тому далі будуть показані тільки ходи білого корля.

8.Де3+ Kpg2 9.Дg1+ Kpf3 10.Дf1+ Kpg4 11.Де2+ Tf3 12.Де6+ Tf5 13.Kpb2! 19.Kpc1 25.Kpd1 a3 26.Kpc1, 32.Kpb1, 38.Kpa2, 44.Kpxa3, 50.Kpb2, 56.Kpc1. 62.Kpd1 a4, 63.Kpc1, 69.Kpd1 a5 70.Kpc1, 76.Kpd1 a6,

77.Крd1 а3 84.Крс1, 90.Крb1, 96.Крa2, 102. Крхa3, 108.Крb2, 114.Крс1, 120.Крd1 a4 121.Крс1, 127.Крd1 a5 128.Крс1, 134.Крd1 a3 135.Крс1, 141.Крb1, 147.Крa2, 153.Крхa3, 159.Крb2, 165.Крс1, 171.Крd1 a4 172.Крс1, 178.Крd1 c4!179.Крс1 Крf3 180.Де3+ Крg2 181.Дg1+ Крf3 182.Дf1+ Крe4! 183.Дхс4+ Крf3 184.Дf1+ Крg4 185.Де2+ Тf3 186.Де6+ Тf5 187.Крd1 а3 188.Крс1, 194.Крb1, 200.Крa2, 2006.Крхa3, 212.Крb2, 218.Крс1, 224.Крd1, 1 фінал - **224. ... К8~ 225.Кf6+ Крf3 226.Де2++**

Поставивши білу даму на поле **b6**, а чорного короля на поле **e5**, додавши білого коня на полі **f4** і чорну даму на полі **e6**, англійські проблеміст подовжили задачу ще на 1 хід: **1.Дхе6+ Крxf4 2.Ch2+** і т. д.

Позицію задачі можна одержати з початкового розташування фігур в умовній партії за 36 ходів. Таким чином видумана рекордна партія на 1987 може продовжуватися 262 ходи.

Література: ШЕС під ред. А. Карпова, М., 1990.

Татаї (Tatayi) Стефано (нар. 23.03. 1938, Рим) - італійський шахіст, міжнар. майстер з 1966. Ело 2014 = 2400. 12-разовий чемпіон Італії. Срібний призер ч-ту Європи серед ветеранів у Сент-Вінсенті 2001. На т-рі в Реджіо-Емілії 1997 мав 8-9-е місце. Учасник 9-и всесвітніх шахових олімпіад (1966, 1970-1976, 1984-1988, 1992).

С. Татаї - А. Марторелллі, 1990. Сицилійська оборона (B47).

1.e4 c5 2.Kf3 e6 3.d4 cd 4.Kxd4 a6 5.Kc3 Дc7 6.g3 Kf6 7.Cg2 Ce7 8.0-0 0-0 9.Ce3 Kc6 10.Kxc6 bc 11.Ka4 d5 12.e5 Kd7 13.f4 Tb8 14.c4! Td8 15.Дc2 Kf8 16.Tfd1 Дb7 17.Tac1 Cd7 18.Дf2 Ce8 19.Ca7 Ta8 20.Cb6 Tdb8 21.cd ed 22.Ce3 Td8 23.Kc5 Дb8 24.Td3 Ke6 25.Tb3 Дc8 26.Kb7 Td7 27.Ka5 d4 28.Cd2 c5 29.f5 Kc7? 30.Cb7! Дама в сітці. На **30. ...Дd8** чи **30. ...Дb8** буде **31.Кс6, (1-0).**

Татарстан - Європа матч - шахове змагання, яке відбулося 29 серпня 2001 у Казані (Росія), присвячене 1000-річчю міста. 2 кола. Контроль часу - 1 год на перші 40 ходів та по 25 хв до кінця партії кожному учаснику. Головний арбітр - Ю. Авербах. За Європу грали А. Карпов, О. Халіфман (обидва - Росія), В. Корчной (Щвейцарія), М. Чибурданідзе (Грузія), В. Акопян (Вірменія), В. Бологан (Молдова). За Татарстан - О. Дреєв, С. Рублевський, А. Харлов, А. Галлямова, І. Ібрагімов (усі - Росія). Рахунок матчу 6 на 6 (Карпов - Дреєв, Харлов - Корчной, Галлямова - Чибурданідзе свої партії завершили внічию, Рублевський - Халіфман, Ібрагімов - Акопян, Тихомиров - Бологан почергово обмінялися виграшами і нічиїми).

Татранський Кубок - традиційні шахові змагання, які відбуваються у Словаччині з 1955. Під назвою «Татранські матліяри» 06-14.10 1996 організатором 41-го заходу виступив братиславський шаховий клуб «Славон» Основний захід мав 7-у КФ і відбувався за швейцарською системою у 9 турів. Встанвлена норма міжнар. ґросмайстра у 7 очок. Без поразок подолав дистанцію т-ру київський міжнар. ґросмайстер С. Тимошенко з рез-том у 6,5 очок з 9. Він же був першим у бліц-турнірі, набравши 9 очок з 11. Інші українські майстри виграли наступні місця: 4. В. Сергеєв - 8 очок;... 9. О. Кернажицький - 6,5. Усього в т-рі змагалося 38 учасників.

2001. Жовтень. У масовому т-рі взяв участь 231 учасник з 9 країн. Швейцарська система в 9 турів. Перше-друге місця посіли відповідно Т. Лікавськи, М. Манік зі Словаччини, які набрали по 7,5 очок.

Ташкентський міжнародний турнір 1988 відбувся при 18 учасниках за системою кола. Підсумки: 1. Г. Кузьмин - 12 очок з 17; 2. В. Маланюк - 11,5; 3. Г. Тимощенко - 11,5 (усі - Україна); 4. О. Халіфман - 11; 5-8. В. Єпишин, О. Кузьмин, М. Рашковський, В. Цешковський - по 10; 9. Є. Владимиров - 9; 10. В. Логінов - 8,5; 11. Г. Серпер - 8; 12. М. Салтаєв - 7; 13-15. Загребельний, І. Наумкин, О. Ненашев - по

6,5; 16. О. Єрмолинський - 5,5; 17. Т. Вахідов - 5; 18. Р. Зіятдинов - 4,5.

Тбіліські турніри міжнародні жіночі (див. «Грузії турніри міжнародні»).

Тбіліські турніри міжнародні чоловічі проводяться Шаховою федерацією Грузії (див. також «Грузії турніри міжнародні»).

1987. 15 учасників. Підсумки: 1-2. З. Азмайпарашвілі, М. Таль - по 10 очок з 14; 3-4. Б. Канцлер, О. Романишин - по 9,5; 5. Е. Убілава - 8,5; 6-7. В. Маланюк, О. Цвітан - по 8; 8-9. Г. Зайчик, Г. Кайданов - по 7,5; 10. С. Архипов - 6,5; 11. О. Фойшор - 6; 12. Т. Каралі - 5,5; 13. Н. Макдональд - 4; 14. Б. Гургенідзе - 3; 15. А. Пекарек - 1,5.

1988. 11 учасників. 11-а КФ. Підсумки: 1-2. В. Луков, Е. Убілава - по 6,5 очок; 3. А. Штапик - 6; 4-6. Г. Зайчик, С. Конкуест, О. Романишин - по 5,5; 7. М. Таль - 5; 8-9. І. Новиков, Е. Прадштеттер - по 4,5; 10. Е. Гуфельд - 3; 11. З. Кожул - 2,5.

1991. 11 учасників. підсумки: 1-2. Г. Георгадзе, З. Стуруа - по 6,5 очок з 10; 3-4. М. Чибурданідзе, Л. Джанджгава - по 6; 5-6. К. Арахамія, І. Єфимов - по 5; 7-8. К. Кахіані, Г. Зайчик - по 4; 9. Б. Гургенідзе - 4; 10-11. Н. Гаприндашвілі, Н. Йоселіані - по 3,5.

Твердохлєбов Віктор (нар. 31.08.1951, Полтава) - український шахіст, національний майстер. Ело 1998 = 2394. Чемпіон Полтавської області 1998. Учасник ч-тів України, в тому числі: Донецьк 1993 (4), Алушта 1998 (37).

Тегеранський турнір 1998 – міжнародний захід, який проводився в рамках шахового фестивалю. Організатор - голова ШФТ Камбозія. 12 учасників. 1. А. Анастасян - 8 очок; 2. П. Багатуров - 7,5; 3-4. І. Зайцев, М. Холбані - по 7; 5-7. А. Кузьмин, Є. Хаєм Могамі, Г. Качешвілі - по 6; 8. М. Хачіян - 5; 9-10. А. Багері, А. Маллахі - 4; 12. А. Бахарі Салех - 0,5. Переможцем відкритого масового т-ру став Марат Джумаєв (Узбекистан).

Тегеранський турнір 2009 – масовий міжнар. захід. Проводився Шаховою федерацією Ірану. 191 учасник. 9 турів. Найкращі рез-ти: 1. В. Малахатько (Бельгія); 2. Х. Туфіш, 3. З. Мусаван (обидва- Іран) - по 7,5 очок.

Малахатько - Рой. Англійський початок (А 35).

1.c4 c5 2.Kf3 Kc6 3.Kc3 g6 4.e3 Kf6 5.d4 cd 6.ed d6 7.d5 Kb8 8.h3 Cg7 9.Ce2 0-0 10.0-0 a5 11.Ce3 Ka6 12.Kd4 Kc5 13.Дc2 Cd7 14.Tfe1 Ke8 15.Tad1 f5 16.Cf3 f4 17.Cc1 Kc7 18.Ke4 Kfa6 19.Де2 Kxe4 20.Дxe4 Ce5 21.Cg4 Kc5 22.Де2 Cxg4 23.fg g5 24.b3 Tf7 25.Cb2 Cxd4 26.Cxd4 Kd7 27.Де6 Kf6 28.Дf5 Дd7 29.Te6 Taf8 30.Дxg5+ Tg7 31.Дxf4 Txg4 32.Дf5 Tg6 33.Tde1 Tf7 34.Cxf6. (1-0).

Тейхман (Tejkhman) Ріхард (24.12. 1868, Леніч, що в Саксонії,- 12.06.1925, Берлін) – німецький шахіст і проблеміст, шаховий журналіст. Після навчання в Берлінському університеті проживав у Лондоні. Почав змагатися в міжнар. т-рах з середини 1890-х: Лейпціг 1894, т-р Німецької шахової спілки (3); Гастингс 1895 (7-8). Тоді ж виграв матч у Ж. Мізеса з рах. 6 на 4 (+ 4, - 1, = 4). Потім 6 років у змаганнях грав нечасто: заважала хвороба очей. Найкращі рез-ти в наступних т-рах: Монте-Карло 1902 (4), 1903 (5); Остенде 1905 (5-6), 1906 в групі переможців (4-7), 1907 в т-рі майстрів (6); Карлсбад 1907 (7-8); Відень 1908 (5); Прага 1908 (5); Петербург 1909, т-р на пошанування пам'яті М. Чигорина (6); Гамбург 1910 (5-6); Карлсбад 1911 (1, найбільший спортивний успіх); П'єштяни 1922 (4-6); Бреслау 1922 (3); Теплице-Шанув 1922 (7); Карлові-Вари 1923 (9). Виграв матчі: в К. Барделебена 1909 з рах. 4 на 2 і 1910 - 5 на 1, в Мізеса 1920 з рах. 6 на 1, у Ф. Маршалла 1914 - 1,5 на 0,5, в Р. Шпільмана 1914 - 5 на 1. Зіграв унічию матч з О.

Альохиним 1921 з рах. 3 на 3 (+ 2, - 2, = 2).

Т. автор кількох книг про шахи, в тому числі збірника партій в Остенде 1907.

З. Тарраш - Р. Тейхман. Монте-Карло, 1903.
1.e4 c6 2.c4 e6 3.d4 d5 4.Kc3 Cb4 5.ed ed 6.f3 Kf6 7.Cd3 0-0 8.0-0 Cg4 9.Cg5 dc 10.Cxc4 Cxf3 11.gf Cxc3 12.bc Дd6 13.Kph1 Kbd7 14.Tg1 Kb6 15.Cd3 Tfe8 16.c4 Kbd7 17.Tb1 b6 18.Дd2 Kh5 19.Tg4 Kdf6 20.Tg2 Tad8 21.Ce3 g6 22.a4 Kg7 23.Td1 Ke6 24.Cf5 Kh5 25.T2g1 Keg7 26.Cb1 Дf6 27.f4 Kf5 28.d5 cd 29.cd Td7 30.Ca2 Kd6 31.Tge1 Tde7 32.Tf1 Дf5 33.Cb1 Дh3 34.Дb4 Дf3+ 35.Kpg1 Kf5 36.Cxf5 gf 37.Td4 f6 38.Tc1 Дh3, (1-0).

Т. відомий як шаховий композитор. Його твори відзначалися призами на міжнар. конкурсах проблемістів.

Р. Тейхман, 1899. Виграш.

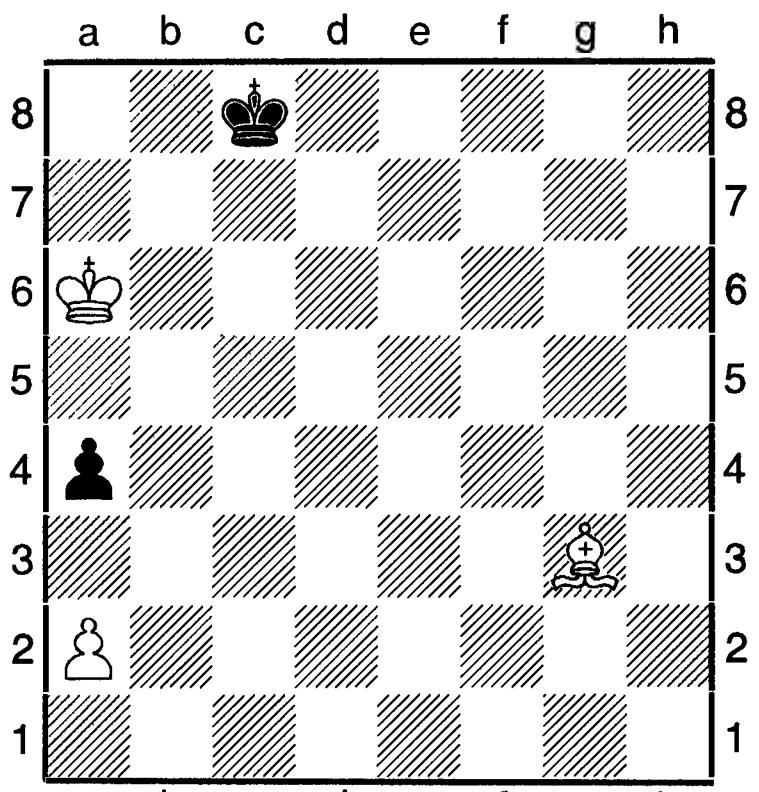

1.Kpb6 Kpd7! 2.Kpb7 Kpd8 3.Kpc6 Kpe7 4.Cc7! Kpe6 5.Cd6 Kpf5 6.Kpd7 Kpf6 7.Ca3 Kpe5 8.Ce7 Kpf5 9.Kpd6 Kpg6 10.Kpe6 Kpg7 11.Cd8 Kpg6 12.Cf6 Kph6 13.Kpf7 Kph5 14.Ce7 Kpg4 15.Kpe6 Kpf4 16.Cf6 Kpe4 17.Ce5 Kpf3 18.a3! Kpg4 19.Kpf6 Kpf3 20.Kpf5 Kpe3 21.Cb2! Kpd3 22.Kpe5 Kpe3 23.Cc1+ Kpf3 24.Kpf5 Kpg3 25.Cg5! Kpf3 26.Cf4 Kpg2 27.Kpg4! Kpf2 28.Cc1! Kpe2 29.Kpf4 Kpd3 30.Ce3 Kpc4 31.Kpe5 Kpb3 32.Cc5 Kpc4 33.Kpd6 Kpd3 34.Kpd5 Kpc3 35.Cd6 Kpd3 36.Kpc5 Kpe4 37.Kpb5 Kpd5 38.Ch2 Kpe6 39.Kpxa4 Kpd7 40.Kpb5 Kpc8 41.Kpc6, і виграють. В. Раузер довів коректність етюда та назвав цей ендшпіль найважчим у шаховій грі.

Література: В. М. Арчаков, Композиції ґросмайстрів. Шахові задачі та етюди., К., 1985; В. І. Ліндер, І. М. Ліндер, Королі шахового світу. Життя й гра крізь призму енциклопедії, М., 2001 (російською).

Телебачення і шахи - з появою масового телебачення спортивні т-ва, менеджери за допомогою нього почали пропагувати й гру в шахи. До 1991 телебачення з українським мовним супроводом було відсутнім, опріч лише деяких випадкічв в новинах на українському каналі. Проте й нині увага до шахів в телекомпаній незначна. Лише на початку літа 2013 на УТ-1 відбулося кілька гарних показів реклами шахів у зв'язку з перемогою на ч-ті світу української жіночої збірної 2013. 2014 на телеканалі «ТВІ-news» після передачі «Сьогодні про головне» в рекламі використана шахівниця з фігурами. Була спроба започаткувати шоу-турнір з першорозрядниками міста Луцька 2007 на Волинському державному обласному телебаченні. Але без спонсорської допомоги задум на тривалу перспективу було перервано. Активна пропаганда шахової гри відбуваться в Інтернеті. У телевізійних матч-турнірах на каналах ЦТ СРСР брали участь й українські ґросмайстри та ґросмайстри, вихідці з України О. Чернин, В. Іванчук, М. Гуревич, О. Романишин, В. Тукмаков, Ю. Геллер, Д. Бронштейн, М. Літинська. У першій телешахолімпіаді за допомогою міжнар. мережі абонентного телегроафування в складі команди СРСР 1971 грали Е. Гуфельд, С. Палатник.

Тель-авівські турніри міжнародні проводяться в ізраїльській місті Тель-Авів. Іноді в рамках міжнар. шахових фестивалів.

1989. 12 учасників. 9-а КФ. Підсумки: 1. М. Гуревич - 10,5 очок; 2. Й. Гікль - 7,5; 3. І. Манор - 7; 4. Л. Лев - 6; 5-7. Ю О. Брук, Н. Девіс, Д. Левітт - по 5,5; 8-9. Е. Швідлер, Л.

Вінантс - по 4,5; 10. Г. Рехліс - 3,5; 11-12. Р. Шастай, Г. Флієр - по 3.

У масовому змаганні грало 60 учасників. Найкращі рез-ти: 1. І. Манор - 7,5 очок з 11; 2-3. Р. Лев, С.Маркелюк - по 6,5; 4-11. Й. Афек, Х. Болбочан, І. Зак, А. Коган, Е. Лісс, Е. Розенталіс, П. Секелі, П. Стісіс - по 6.

1990. В головному т-рі переміг Єгуда Грюнфельд.

1991. 12 учасників. Призери т-ру: 1. Л. Псахіс - 8 очок (без поразок); 2-4. М. Таль, П. Крамлінг, Р. Лев - по 7,5.

1998. Ч-т Ізраїлю з АШ в рамках шахового фестивалю. 12 учасників. 1-3. Б. Гельфанд, І. Смірин, Л. Псахіс - по 6,5 очок; 4. Є. Лісс - 5; 5-7. Б. Аврух, А. Гузман, М. Цейтлін - по 4; 8. Б. Альтерман - 3,5; 9. Е. Сутовський - 3; 10. Я. Зільберман - 2. В ч-ті країни з блискавичної гри взяло участь 100 учасників, в тому числі 23 мг, 25 мм. 11 турів за швейцарською системою. Переміг М. Оратовський. Проведено також сеанс одночасної гри за 300 шахівницями.

2000. 10 учасників. 9-а КФ. 1. А. Гершон - 7 очок; 2. Л. Гофштейн - 6; 3-4. М. Марин, А. Михайловський - по 5,5; 5. Х. Йонкман - 5; 6. І. Ботвинник - 4,5; 7-9. А. Биховський, Д. де Врег, Є. Посний - по 3; 10. М. Ботвинник - 2,5.

2001. Шаховий фестиваль, який складався з одного жіночого змагання та колового і масового чоловічого т-рів. Чоловіки: 10 учасників. 1. І. Мадл - 7 очок; 2. Н. Лакош - 6; 3. Дьюмеші - 6; 4. А. Ковальов - 5,5 (в обох т-рах серед чоловіків і жінок угорські шахісти виграли 2 перших місця і одне 2-е (І. Мадл- 8 очок, Н. Лакош - 6). Масовий. 9 турів. Найкращі рез-ти: 1. Є. Алексеєв, К. Лернер - по 6,5 очок.

Теза (від грец.- thesis - положення, утвердження, твердження) (див. ст. «Тріада»).

Тельман Валерій (нар. 02.07, 1945, Херсон) - український шахіст, національний майстер. Ело 2009 = 2307 (Україна), 2235 (ФІДЕ).

Тема {від грец. thema - дослівно те, що покладено (взято) в основу} - у шаховій композиції основа авторського задуму. Може проявитися в ідеях і механізмах, у боротьбі за різного співвідношення матеріальних засобів, в окремих ходах, позиціях і т. п.

Тематичний варіант – ідейний варіант, котрий становить частину авторського задуму.

Тематична оборона - у шаховій композиції ходи чорних фігур, які розкривають авторський задум при спростуванні загрози білих.

Тематична спроба - хибний слід у шаховій композиції з певною загрозою, який спростовується єдиним способом. Т. с. можлива і під час ходу, який дає мат.

Тематична фігура - у прблемістиці біла або чорна фігура, котра бере активну участь в ідейних іграх.

Тематичне змагання - у звичайних шахах захід з обов'язковим використанням певного початку чи його елементів. Різновидом такого змагання є гамбітні т-ри (див.). В проблемістиці змагання із складання задач і етюдів, учасникам якого заранні задані теми. Це можуть бути конкурси, командні змагання, турніри для присвоєння розряду кандидата в майстри спорту України і т. п.

Тематичний - у шаховій композиції термін, який позначає органічний зв'язок змісту твору з авторським задумом.

Тематичний варіант - термін проблемістики, який позначає гру білих і чорних фігур, котрі розкривають задум задачі.

Темірбаєв (Themirbayev) Серікабай (нар. 1961) - казахський шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2013 = 2441. 12-й у списку 100 найсильніших гравців країни. Бронзовий призер командного ч-ту міст у складі дружини Астани в Леонзі 1997.

Темп (італ. tempo, від лат. tempus - час) - одиниця часу, яка дорівнює одному ходові однієї зі сторін. Виграти темп - це значить

зробити за умов однакової кількості ходів одним корисним ходом більше, ніж зроблено суперником. Втратитити темп - це означає виконати на один корисний хід менше від партнера.

Темпо-дуель (від слів темп і дуель; франц. duel, похідне від duellum - війна, поєдинок) - тема в задачній композиції, коли для розв'язку вимагається робити розрахунок (вирахування) полів відповідності.

Темпо-задача - у проблемістиці клас завдань, основа яких - виграш темпу. Один з різновидів таких задач - псевдоходова (не справжня) задача.

Темпоманевр – маневр однієї зі сторін з метою виграшу чи віддавання темпу.

Темпоне (Tempone) Марчело (нар. 1962) - аргентинський шахіст, міжнар. майстер. Ело 2013 = 2441. 36-а позиція в списку 100 найсильніших гравців країни. Срібний призер т-ру в Мар-дель-Платі 1990 за участю 148 шахістів, переможець цього змагання 1991. Чемпіон Аргенитни 1988, 1990, бронзовий призер ч-ту 1995. Інші змагання: Ла-Карлотта 1996 (4-7); Вілла-Гаселл 1996 (11); Буенос-Айрес 1996, 235 учасників (2-8); там же 1988 (7).

Г. Соппе - М. Темпоне. Буенос-Айрес, 1988.

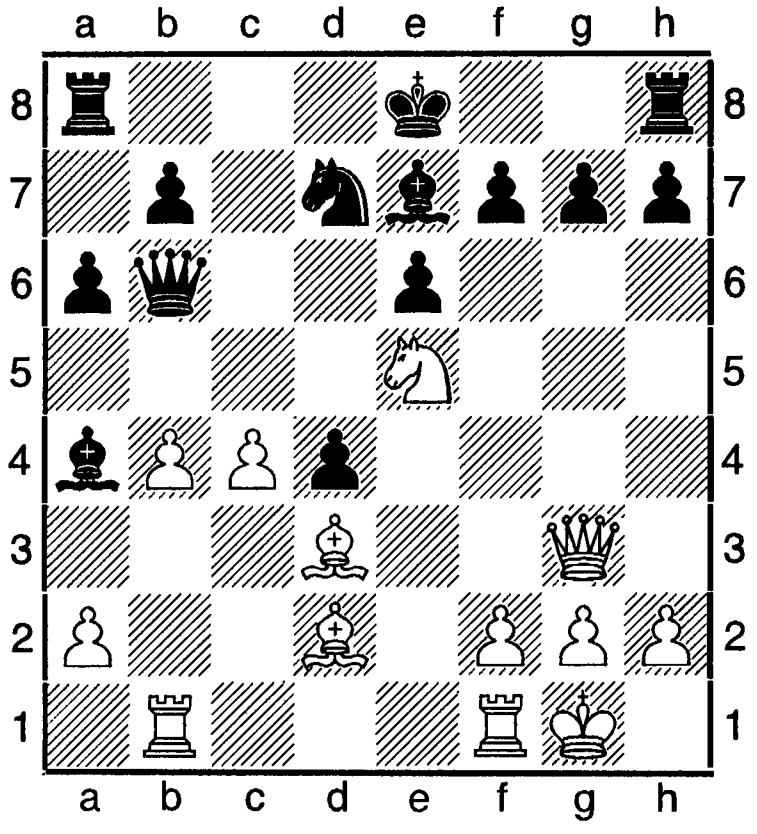

18. ...Кхе5 19. Дхg7 Кхd3 20.Дхh8+ Сf8 21.Ch6 0-0-0! 22.Схf8 Сс2 23.с5 Дс6 24.Дg7 Схb1 25.Тхb1 Де4 26.Cd6 Kf4 27.Tf1 d3 28.f3 Де3+ 29.Крh1 Де2 30.Tg1 d2, (0-1).

Темпоперетворення – у жанрі кооперативних матів претворення, котре водночас є темпоходом.

Ж. Яневськи, Kotelec, 1988.

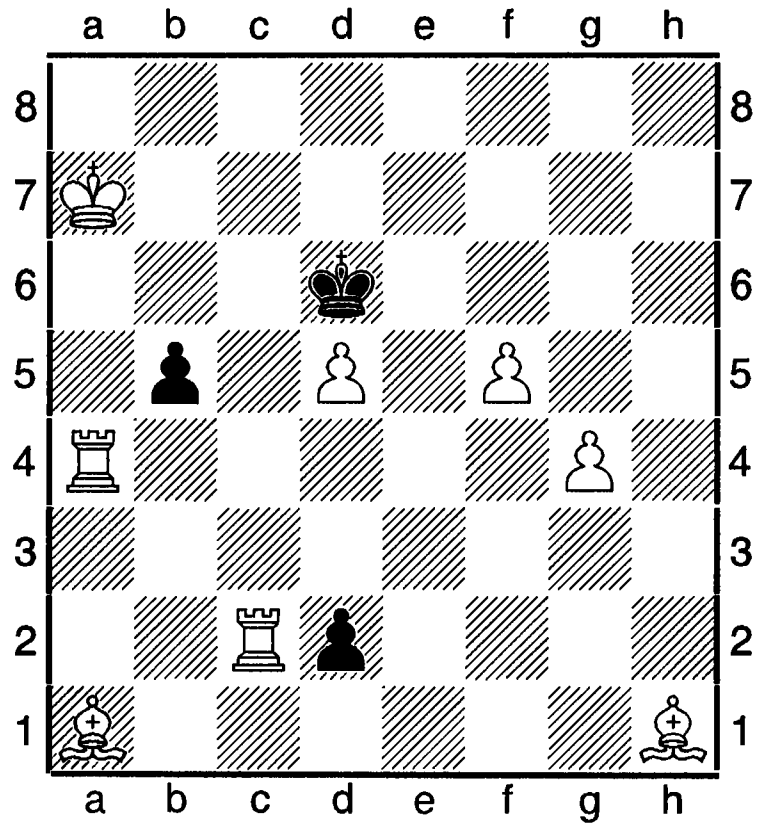

Білі: Крa7, Та4, Тс2, Са1, Ch1, пп d5, f5, g4 (8); **чорні:** Крd6, п b5, d2 (3). **Кооперативний мат за 2 ходи.: 3. 1. 1. 1.** Розв'язок: **1.d1К Те4 /Тс3? Сс3?/ 2.Крd5 Те6 #; 1.d1С Тс3 /Сс3? Те4?/2.Крe5 Тс6 #; d1Т Сс3 /Те4? Тс3?/ 2.Крс5 Се5 #.**

Темпостратегія – в жанрі кооперативних матів напрям 1960-х, 1970-х, пов'язаний з опрацюванням темпоходів і темпоманеврів. Особливо Т. уваги багато вділяв грузинський проблеміст І. Кріхелі, тому іноді цю тему називають також його іменем (див. ст. «Кріхелі»).

Темпохід – вичікувальний хід. У жанрах кооперативних матів та ретроаналізі прижилася саме ця назва.

«Тем-64» («Themes-64») – щоквартальний журнал шахової композиції. Орган асоціації «Друзів шахової задачі» («Les amis du probleme d'echecs»). Видавався у Парижі 1956-1986. Гол. ред. - К. Сенека (1956- червень 1977), Ф. Фаржетт (липень 1977 - 1982), Б. Фаржетт (1983-1986). Друкував статті з теорії та історії проблемістики, організову-

вав річні й тематичні конкурси компонування задач та етюдів, розповідав про творчість шахових композиторів різних країн, оприлюднював рецензії на книги, інформації про змагання.

Теніс, театр, технологія - за таким принципом французький любитель шахів Антуан Бланк Шахір в листопаді 1992 у театрі Єлисейських полів (Париж) зорганізував міжнародне змагання. Формула гри - як у тенісних т-рах: дві партії по 25 хв кожному учасникові з вибуттям. При нічийному рахунку призначався тай-брейк у формі блискавичної гри, де нове жеребкування надавало білим 6 хв на партію, а чорним - 5. При цьому білі повинні обов'язково виграти, щоб пройти до наступного раунду змагань, а чорним достатньо зробити нічию. У дійстві взяло участь 16 найсильніших гравців світу. На шляху до фіналу росіянин Г. Каспаров переміг В. Крамника (1,5 на 0,5), Л. Полугаєвського (1,5 на 0,5), Г. Камського (2-0). Індійський ґросмайстер В. Ананд же в свою чергу переграв М. Адамса (1-1 і 1-0), О. Широва (2-0), Є. Бареєва (1,5 - 0,5). У фіналі перший раунд завершився нічийним підсумком, а в додатковому змаганні удача посміхнулася Каспарову (2 на 0), який і став переможцем змагань.

Теодореску (Theodoresku, дівоче - Андреску) Маргарета (нар. 13.04.1932, Бухарест) - румунська шахістка, міжнар. ґросмайстриня з 1985. Бухгалтер. З 14 років грала в чоловічих змаганнях. Чемпіонка Румунії 1959, 1968, 1969, 1974. З успіхом змагалася на всесвітніх олімпіадах 1957, 1963, 1974 у складі команди Румунії, де в загальному підсумку набрала 18,5 очок з 28. Учасниця 4-х зон. т-рів ФІДЕ, в тому числі у Лодзі 1963 мала 1-е місце. На т-рі претенденток у Сухумі 1964 була 13-15-ю. Найкращі рез-ти в інших міжнар. змаганнях: Брашів 1967 і Врнячка-Баня 1974 (1).

Теодорович (Theodorovich) Іван – визначний канадський майстер українського походження. Брав активну участь у загальних т-рах Канади, США 1950-х-1960-х. Чемпіон провінції Онтаріо і бронзовий призер ч-ту Канади 1955.

Теоретична позиція - розташування фігур на шахівниці, вивчене і узагальнене шаховою теорією, у якому відомий кінечний рез-т, а також найоптимальніші плани гри обох сторін, втілені в конкретних варіантах. Елементарні Т. п. ще іменують технічними закінченнями.

Теорія відповідності (протистояння) **полів** (див. ст. «Поля відповідності»).

Теорія шахів (від грец. theoriya - розгляд, дослідження) - сукупність знань про гру в шахи або наука про шахи. Складається з теорії дебютів, яка розглядає найоптимальніші плани розвитку фігур на шахівниці в початковій стадії гри вкупі з планомірним переходом до середини гри; теорія мітельшпілю (середини гри), котра розглядає планування операцій, типові позиції, взаємодію фігур, типові тактичні способи і комбінації; теорія ендшпілю, де аналізуються типові способи використання матеріальної і позиційної переваг, систематизуються теоретичні позиції ендшпілю. Т. ш. виникла у 8-9-му ст. в епоху шатранджу, коли були опрацьовані табії, мансуби, ендшпільні позиції. При невпинному зростанні майстерності шахістів та з появою сильних комп'ютерних програм значення теорії значно зросло.

Теплице-турніри - міжнародні змагання з шахів. Проводилися адміністрацією курорту Теплице (Чехія). Попередня назва Теплице-Шанув, нім. Теплице-Шенау.

1922. 30.09-16.10. Один з найбільших т-рів року. 14 учасників. Найкращі рез-ти: 1-2. Р. Реті, Р. Шпільман - по 9 очок; 3-4. Е. Грюнфельд, С. Тартаковер - по 8,5.

1947. 12 учасників. 1-2. А. О'Келлі, В. Пірц - по 8 очок; 3. М. Уйтелки - 7,5; 4.Я. Шайтар - 7; 5. А. Питляковський - 6,5.

Тереля Іван Михайлович (нар. 1962, С. Майдан Міжгірського району Закарпатської області) - український шахіст, міжнар. майстер ІКЧФ з 2004. Ело ІКЧФ 2005 = 2482 одиниці. Чемпіон України із заочних шахів 1990. Навчився грати в дитячому віці. Брав участь у багатох вітчизняних і міжнар. змаганнях за листуванням. Посів перші місця у 2-х т-рах ІКЧФ класу майстрів, за рез-тами яких здобув право на персональну участь у півфіналі ч-ту світу. Член збірної команди України у півфінальних іграх 13-ї (за 6-ю шахівницею 1998-2004 років; поділив 2-е місце й виконав норму міжнар. майстра ІКЧФ з рез-том 8,5 очок з 12) і 16-ї (4-а шахівниця) заочних олімпіад ІКЧФ.

Тернер (Turner Matthew) (нар. 11.12.1975) - шотландський шахіст, міжнар. майстер з 1994, ґросмайстер з 2002. Ело 2013 = 2516. 15-а позиція в списку 100 найсильніших гравців країни. Учасник 86-го ч-ту Англії в Скарборо 1999 (4-12). Інші змагання: Оксфорд 1999 (6-7), Гастингс 2001 (3-4).

Тернопільська область – адміністративно-територіальна частина України. Адмінцентр - місто Тернопіль.

Можна гадати, що шахи на Тернопільщину завезені ще в сиву давнину. Адже на кордоні Рівненської і Тернопільської областей у містах Корець та Острог археологи відшукали давні шахові фігури. Галицький князь Володарко та його брат Василько, який княжив в Теребовлі, деякий час перебували у Тмутаракані на місці античної Германаси, хозарської Таматархи (сучасна станиця Таманська), вотчині свого батька Ростислава Володимировича у другій половині 11-го сторіччя. Є значна вірогідність, що від тамтешньої людності вони могли познайомитися з грою в шатрандж і привести її на давню Тернопільщину.Тим більше, що Василько, наприклад, тяжів до знань. Відомо також, що в пластах 10-11-го сторіч у Тмутаракані теж знайдено докази існування шахової гри; значного розвитку набуло мистецтво виготовлення ювелірних виробів і, очевидно, шахового інвентаря в ремісничих центрах Кременця, Збаража, Теребовля саме за володарювання цих князів.

На початку 16-го сторіччя у Кременці мала свої володіння королева Бонна, яка сама розумілася на шахах, а в її маєтностях забавлялася ними численна челядь, значна частина якої мала італійське походження.

На превеликий жаль, подальший розвиток шахової гри у Тернопільській області залишився поза увагою істориків. Скажемо лишень, що цією грою певна, хоч і незначна, частина населення цього краю все ж таки захоплювалася.

Провідним шахістом Тернопільщини у новітній час був майстер спорту Леонід Каплун. У складі збірної команди «Авангард» він у розіграшах кубка СРСР 1978 і 1980 здобув золоту і срібну нагороди. Світове визнання приніс на Тернопілля уродженець села Копичинці Бережанського району міжнар. ґросмайстер Василь Іванчук (див. ст. «Іванчук Василь Михайлович»). Нині у Тернополі діє школа майстрів В. Іванчука. 2010 з нагоди відкриття школи в обласному центрі відбувся шаховий фестиваль (див. ст.), який складався з трьох великих турнірів. Того ж року міжнар. майстром став юний тернополянин Антон Подольський.

Поряд з місцевими змаганнями 2008 тернополяни брали участь у юнацьких півфіналах ч-тів України від 10 до 20 років включно: у Херсоні (2), Миколаєві (2), Львові (2), Харкові (1), у ч-ті України службовців ОДА в Євпаторії, у т-рі Д. Вишневецького (2 в Тернополі), в 6-му етапі Кубка Рівненської області, у відкритому ч-ті ФШ Вінниці, в т-рі «Козятин-2008» та в 4-му розіграші кубка «Червоноград - 2008».

Має Тернопільщина певні здобутки і в заоч-

них шахах. Так, тернопільчанин М. Дем'як виграв 4-5-е місце в 10-й першості Львівської області 1983-1984. Він же був 5-м у 16-й першості 1992-1994. На 4-му жіночому ч-ті України 1974-1976 тернополянка Н. Щебенюк здобула срібну нагороду. Станом на 1996 в області нараховувалося 12 шахістів-заочників з міжнар. рейтингом. Це І. Гаврилюк (2156), М. Дем'як (2188), О. Калінін (2300), В. Козар (2144), М. Коцюбинський (2002), О. Осада (2298), С. Остап'юк (2130), В. Панін (2140), А. Тригуба (2055), Р. Чемерис (2151), В. Шевчук (2162), Е. Ямашев (2190). У с. Рудка Борщагівського району формувався талант шахового самородка, чемпіона України 1999 із заочних шахів , міжнар. майстра ІКЧФ О. І. Савчака.

Серед українських шахових авторів значиться ім'я уродженця Тернопільської області, кандидата в майстри спорту України М. Козака, який спільно з волинянином В. Вдовенком при активному сприянні ґросмайстра В. Іванчука надрукував книгу «Шахові новели Василя Іванчука» в луцькому видавництві «Надстиря».

На 2009 у Шаховій федерації Тернопільської області (през. В. М. Олійник, віце-през. І. З. Подольський) нараховувалося 104 шахісти з українським рейтингом і 30 гравців з міжнародним, в тому числі майстер спорту України Микола Дем'як, міжнар. майстер Володимир Захаров, міжнар. майстри Олег, Лариса, Ольга Калініни, майстер ФІДЕ Ігор Чайка, 47 кандидатів у майстри спорту України та 49 першорозрядників.

Література: В. Вдовенко, М. Козак, «Шахові новели Василя Іванчука», Луцьк, 2005; Історія Української РСР, т.1, К., 1953; Р. Колесников, «Заочні шахи в Україні», Львів, 1996; шаховий сайт ФШУ за 2009; І. Ліндер, «Шахи на Русі», М., 1975 (російською мовою); М. Аркас, Історія України-Русі, К., «Вища школа», 1991; Совєтскій енціклопєдіческій словарь, М., «Совєтская енціклопєдія», 1982.

Тернопільський фестиваль шаховий - декілька змагань з міжнар. статусом з нагоди відкриття шахової школи Василя Іванчука. Проводився у жовтні 2010. Турнір майстрів. 10 учасників. 1. А. Подольський - 7 очок з 9; 2-4. Д. Шкуран, В. Молибога, Б. Мазурчак - по 5; 5-7. В. Каграманянц, І. Голіченко, І. Хабінець - по 4,5 8-9. О. Анюхін, О. Каланіна, М. Карлюїн -2,5.

Масовий т-р. 70 учасників. 9 турів. Найкращі рез-ти: 1-2. А. Ситников, К. Решетников - по 7,5 очок; 3-5. М. Шевцов, М. Калінін, О. Багратіоні - по 7; 6-8. О. Поліщук, і. Яцишин, В. Трегубов - по 6,5; 10-11. Д. Міщук, О. Терлецький, А. Бараєв - по 6; 12-17. М. Гуда, В. Бутурин, Я. Панчишин, В. Карпа, Р. Гунько, В. Юзюк - по 5,5.

У дитячому масовому змаганні взяло участь 36 шахістів. 1. В. Липницький (Вінниця) - 8,5 очок з 9; 2. С. Ковалик (Тернопіль)- 7,5; 3-4. Р. Білецький (Львів), О. Войтичук (Ів.-Франківськ) - по 6,5.

Тер-Саакян (Ter-Saakjan) Самвел Рубенович (нар. 19.09.1993) - вірменський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 2009. Ело 2013 = 2558. 11-й у списку 100 найсильніших шахістів країни. Багаторазовий чемпіон Євопи в різних вікових групах. Бронзовий призер ч-ту світу серед хлопчиків до 12 років в Белфорті 2005. Учасник т-ру «Юні зірки світу» в Кіріші 2010 (5). Ело 2010 = 2613.

Тертона тема (Тертонівське здвоєння) - тема в задачній композиції: далекобійна фігура першим ходом покидає діагональ для наступного маневру дамою, котра рухається по тій же діагоналі в протилежному напрямку, використовуючи підтримку фігури, яка звільнила їй шлях. Тема відкрита 1856 англійським проблемістом перехідного періоду Генрі Тертоном.

Г. Тертон, «Ілюстрей мейдж Лондон ньюс», 1856.

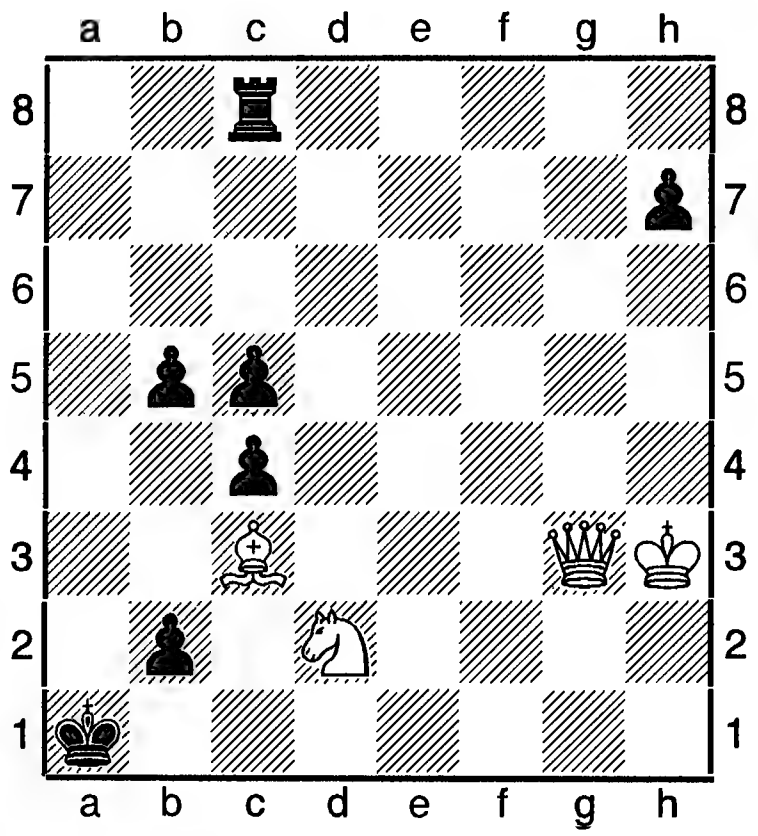

 # 3 4+7

1.Ch8 b4 2.Дg7 Ta8 3.Дxb2++.

Тетерев (Teterev) Віталій (нар.о7.01.1985) - білоруський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 2007. Ело 2013 = 2524. 9-а позиція в списку 100 найсильніших гравців країни. Учасник Всесвітньої шахової олімпіади в складі команди Білорусі в Ханти-Мансійську 2010 (найкращий рез-т за 3-ю шахівницею: 7 очок з 10).

Техніка аналізу варіантів (від грец. techne - мистецтво, майстерність) - уміння швидко й безпомилково розглядати та враховувати усі найкращі ходи-кандидати, вираховувати необхідну кількість варіантів, щоб одержати оптимальну позицію (див. також «Дерево розрахунку»)

Техніка гри в шахи - володіння способами правильної гри в типових позиціях, вміння чітко використовувати свою позиційну та матеріальну переваги (див. «Техніка реалізації переваги»). Значення Т. г. особливо відчутне в ендшпілі.

Техніка реалізації переваги - набір способів, які дають можливість довести матеріальну чи позиційну перевагу до виграшу партії. Найважливіші з них: консолідація і спрощення позиції, перехід до ендшпілю, заміна одного виду переваги іншим тощо. Володіння Т. р. п. - невід'ємна умова спортивної майстерності гравця.

Технічна фігура - у шаховій композиції фігура (пішак), котра потрібна не для вираження ідеї, а для ліквідації бічного розв'язку, нерозв'язуваності, дуалі. У позиції наявність технічного пішака є допустимимою, але технічної білої фігури не повинно бути.

Технічні закінчення - найпростіші шахові закінчення з мінімальною кількістю фігур (3-5), у яких одна зі сторін, маючи достатню матеріальну перевагу, взмозі дати мат королю партнера, або за чіткої оборони слабкіша сторона досягає нічиєї. До Т. з. належать в першу чергу ті, у яких дається мат одинокому королеві.

Тешнер (Teshner) Рудольф (16.02, 1922, Потсдам, - 23.07.2005, Берлін) - німецький шахіст, міжнар. майстер з 1957. Шаховий літератор, з 1950 видавець ж. «Дойче шахцайтунг». Переможець ч-ту Німеччини 1951. Учасник зон. т-рів у Вагенінгені 1957 (8) Бергендалі 1960 (2-3) і міжзон. змагання в Стокгольмі 1962 (21). За команду ФРН грав на всесвітніх шахових олімпіадах 1952, 1956, у командних ч-тах Європи та в матчі ФРН-СРСР 1960. Найкращі рез-ти в інших міжнар. т-рах: Целле 1948 (2-3); Травемюнде 1951 (4-5); Саутсі 1951 (3-6); Базель 1952 (4); Гастингс 1953-1954 (4-7); Гамбург 1955 (4-5); Рига 1959 (5-7); Реджо-нель-Емілія 1963-1964 (1), 1964-1965 (1); Монте-Карло 1967 (1-2); Бамберг 1968 (4-5).

Автор багатох книг, підручників, збірників партій, статей про шахи. Серед них: Schachmeisterpartien. 1960-1980, (Bd 1-4), Stutthart, 1956-1983; Schacheroffnungen. Der kleine Bilguer, 6 Auf., West B.,1981 (співавтор).

Тив'яков (Tivjiakov) Сергій Михайлович (нар. 14.02.1973, Краснодар) - голландський шахіст російського походження, майстер спорту СРСР з 1989, міжнар. майстер (1990), ґросмайстер з

1991. Ело 2006 = 2668. 39-а позиція в списку 100 найсильніших гравців світу. У складі збірної команди Росії переможець Всесвітньої шахової олімпіади 1994. Чемпіон Європи з КШ в Пловдиві 2008, переможець ч-ту континенту в складі команди Нідерландів в Ґетеборзі 2005. Чемпіон Нідерландів 2006 в Амстердамі. Срібний (Амстердам, 2002) і бронзовий (Лауверден, 2001) ч-тів Голландії.

Учасник багатьох інших змагань, в тому числі: відбірковий т-р ПША на першість світу в Гронінгені 1993, 54 учасники (5); Буенос-Айрес 1996 (1-2); Чачок 1996 (4-7); Вейк-ан-Зее 1996 (4-7); Корсіка 1997 (2-8); Джакарта 1997 (1); Гронінген 1998 (1-2); Пекін 1998 (2-3); Лінарес 1998, 186 учасників (1); Гаарммс 1999 (2-11); європейський клубний т-р в Бугойно 1999 (2-е місце в складі команди «Агроуніверзал»); Сен-Вінсент 2000 (5); Вейк-ан-Зее 2000, т-р «Б» (1); Гронінген 2000, 100 учасників (1); Вейк-ан-Зее 2001 (12-13); Гронінген 2001, тематичний т-р (1-2); Порт-Ерін 2001 (1-11); ч-т світу ФІДЕ в Москві 2001 (у 2-му раунді програв Р. Пономарьову); Вейк-ан-Зее 2006 (7-9), 2007 (10-12); Монреаль 2007 (2-3); особистий ч-т Європи з КШ в Дрездені 2007 (виграв перепустку на Кубок світу); Бенідорм 2008 (3); Копенгаген 2008 (1); Москва 2009 (2); Гооговен 2009 (1); Вейк-ан-Зее 2010 (13-14).

В. Мілов - С. Тив'яков. Буенос-Айрес, 1996. Оборона Німцовича (Е69).

1.d4 Kf6 2.c4 e6 3.Kc3 Cb4 4.e3 0-0 5.Cd3 d5 6.a3 Cxc3+ 7.bc dc 8.Cxc4 c5 9.Cb2 Да5 10.Дd2 Kbd7! 11.Tc1 b5 12.Cd3 Cb7 13.Kf3 c8! 14.c4 Дxd2+ 15.Крxd2 bc 16.Тxc4 Ке4+ 17.Cxe4 Cxe4 18.Thc1 Cd5 19.Ta4?! (19.Т4с3) 19. ... Kb6! 20.Тxa7 Кс4+ 21.Тxc4?! Cxc4 22.Ке5 cd! 23.Cxd4 Tfd8 24.Крс2 h6 25.Cb6 Та8! 26.Тxa8 Тxa8 27.Крс3 Cd5 28. Крb4 Cxg2 29.a4 f6 30.a5 Крf7 31.Cc5 Td8 32.Kb6 Td2 33.Кс4 Тxf2 34.a6 Та2 35.a7 Сс6 36.h4 Крg6 37.Cb6 Крh5 38.Крс5 Cd5 39.Kd6 Крxh4 40.Ке8 Тс2+ 41.Крd4 Тс4+ 42.Крd3 Тg4 43.Кс7 Та4, (0-1).

Тимофеєва Галина (нар. 01.12.1978, Запорізька обл.) - українська шахістка, міжнар. майстриня. Ело 2001 = 2216. 25-а позиція в списку 100 найсильніших шахісток країни.

Тимофєєв (Timofeiev) Артем Валерійович (нар. 06.01.1985, Казань) - російський шахіст, міжнар. ґросмайстер. Переможець 9-го командного ч-ту Росії 2002 (фінал «А», Катеринобург) в складі дружини «Ладья» з Казані, бронзовий призер особистого ч-ту Європи з КШ у Рієці 2010. Ело 2006 = 2657. 53-я позиція в списку 100 найсильніших гравців світу.

У шахи грати навчив батько, коли йому було 5 років. У 7 років почав відвідувати місцевий шаховий клуб. Вдосконалював свою майстерність під керівництвом тренерів К. І. Муравйова, О. М. Панченка. Багаторазовий призер першостей країни, Європи, світу серед юнаків. Чемпіон Європи 2000 серед гравців до 18 років. Майстром ФІДЕ і міжнар. майстром став 2001.

Учасник багатьох ч-тів Росії: Москва 2002, вища ліга (6-11); Москва 2004 (8-10); Красноярськ 2007, відбірний т-р (2-5); Новокузнецьк 2008, відбірний т-р вищої ліги (1); Москва 2008, фінал (12); Улан-Уде 2009, вища ліга (5-9); Іркутськ 2010, вища ліга (2-10).

Учасник матчів: Китай-решта світу в Тайюані 2006 (7 очок з 12), Татарстан-Європа в Казані 2001. Інші змагання: Москва 2002 (34); Монреаль 2006 (3); Амстердам 2005 (2-8); Сараєво 2007 (6), 2008 (4); Москва 2008 (1).

Тимошенко Анатолій Григорович (нр. 19.09.1939, Київ) - український шахіст, майстер ІКЧФ, арбітр ФІДЕ з 2002. На т-рі майстрів пера в Києві 1996 мав 2-е місце, 2001 (4-8).

Тимошенко Георгій Анатолійович (нар. 01.06.1966, Київ) – український шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 1998 = 2576. Чемпіон Москви 1988 (після дод. матчу з О. Кузьміним та С. Горєловим). Переможець клубних ч-тів України в Алушті 1996 і 2000, у Харкові 1997, ч-ту світу серед міст в Джакарті 1997 у складі команди «Донбас». Грав в зон. т-рах ФІДЕ в Миколаєві 1993 (22), в Орджонікідзе 2000 (19). Учасник багатьох інших змагань, в тому числі: Берлін 1986 (4-6); Шибенік 1987 (2-5); Манагуа 1999 (1); Пловдив 1988 (5-6); Пула 1988 (4-10); Белград 1988 (7-15); Таллінн 1989 (1-3); Москва 1989 (2-7); особистий ч-т України в Сімферополі 1992 (8); Києва ч-т 1996 з блискавичної гри (4); С.-Петербург 1996 (3); бліц-турнір «Татран-ські матліяри» 1996 (1); Берлін 1996 (4), 1997 (5-21); Каїр 1997 (1); Краматорськ 1997, м-л Момота (5-8); Убеда 1998, 147 учасників (1); Лінарес 1998, 186 учасників (2-8); Зеєфельд 1999 (1-4); Нова-Гориця 1999 (2-8-е серед 90 учасників); відкритий ч-т Парижа 2000 (7); Неум 2000, клубний Кубок Європи (5-е у складі команди «Дан-ко-Донбас»); Київ 2001 (7); Алушта, ч-т України клубних команд (3); Каппель-ля-Гранд 2000, 643 учасники (7), там же 2006 при 624 учасниках (112), там же 2008 при 612 учасниках (32-78); Мумбаї 2009, 415 гравців (7); Таллінн 2006 (1).

Тимошенко – Іванов. Таллінн, 2007.
Французька оборона (С 18).

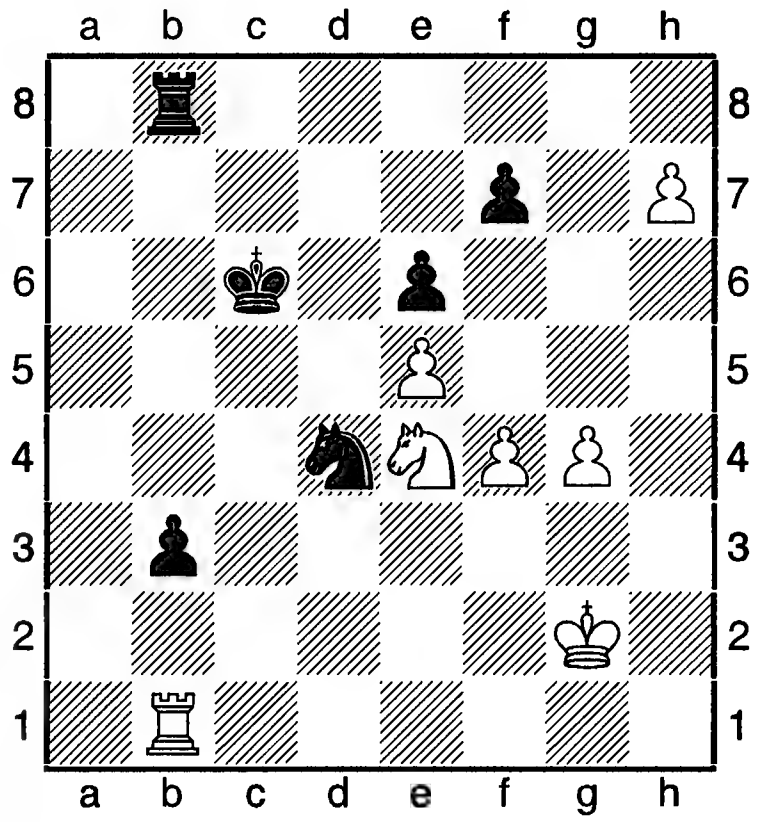

38.Kg5 Th8 39.Th1 Kb5 40.Kxf7 Txh7 41.Txh7 b2 42.Kd8+ Kpd5 43.Th1, (1-0).

Тимошенко Ірина Валеріївна (нар. 01.08.1966, Дніпропетровськ) - українська шахістка, кандидат у майстри спорту України, арбітр ФІДЕ з 2007.

Тимощенко (Timoshchenko) Геннадій Анатолійович (нар. 27.04.1949, Челябінськ) - російський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 1980. Ело 2014 = 2518. Тренер Г. Каспарова під час змагань на першість світу 1983-1986. Інженер. Чемпіон ЗС СРСР 1975, 1977. У ч-тах РСФСР 1972 і 1976 мав 2-е місце. У складі команди Росії учасник спартакіади народів СРСР 1979 (3). На т-рі в Москві 1975 був 1-3-м. Переможець і призер міжнар. змагань: Гастингс 1966-1967 (2); Римавська Собота 1974 (1); Поляниця-Здруй 1976 (1), 1978 (6-8); Варна 1977 (1); Дечин 1978 (3-4); Слупськ 1979 (1); Гавана 1981 (3); Баден-Баден 1985 (6-7); Гельсинки 1986 (1-2); Берлін 1986, 128 учасників (4-6); Фрунзе (Бішкек) 1987 (2); Сан-Вінсан 2000 (8-20). З 1993 проживає у Словаччині.

Тип зміни ортодоксальних правил у казковій композиції – є три типи казкових композицій за способом зміни ортодоксальних правил: 1-й – казкові шахи, основані на зміні правил гри

ФІДЕ в шахах і не пов'язані зі змінами характеристик шахівниці чи фігур. До них можна було б віднести і задачі на кооперативний та зворотний мати, якби вони не були виділені в окремий жанр шахової композиції; 2-й – казкові шахи, засновані на зміні величини, форми і властистей шахівниці; 3-й – казкові шахи, ґрунтовані на трансформації властивостей звичайних фігур чи нових фігур, що є у використанні.

У деяких казкових задачах зустрічаються зміни двох-трьох різних типів водночас. Достеменна кількість (тобто підтверджених складеними задачами) різних змін ортодоксальних правил у казковій композиції невідома: вона постійно зростає.

Титова-Борич Гелена (нар. 1963, Київ) - українська шахістка, міжнар. майстриня. Ело 1998 = 2210, 2013 = 2313. Рахується за Боснією і Герцеговиною. 3-я в списку 100 найсильніших шахісток країни.

Титоренко Наталія Іванівна (нар. 16.01. 1951, Бердичів) - українська шахістка, міжнар. майстриня з 1982. Інженер. Чемпіонка СРСР серед дівчат 1968. Чемпіонка Москви 1987. Учасниця 5-и ч-тів СРСР 1971-1982 . Найкращий рез-т 1981, який був зон. т-ром ФІДЕ (5). Учасниця міжзон. т-ру ФІДЕ в Тбілісі 1982 (7-8). Найкращі рез-ти в міжнар. змаганнях: Москва 1975 (2), 1985 (6-7); Галле 1983 (2).

Тиха загроза - у шаховій композиції загроза без шаху.

Тихий хід - хід без шаху та без забирання фігури партнера.

Тихонов (Tikhonov) **Юрій** Станіславович (нар. 03.07.1078, Мінськ) - білоруський шахіст, міжнар. майстер з 1999, ґросмайстер з 2006. Учасник ч-ту Білорусі в Мінську 2000 (7), т-рів: Мінськ 1996 (3), Львів 2006 (1), 37-ї Всесвітньої шахової олімпіади 2006. Ело 2014 = 2400.

Тібенський (Tibenskyi) Роберт (нар. 1960) - словацький шахіст, міжнар. майстер. Ело 2013 = 2410. 14-й у списку 100 найсильніших гравців країни. Чемпіон Словаччини 1995. Учасник багатьох інших ч-тів країни та значних міжнар. змагань.

Тібетські шахи – у жанрі казкових шахів чорна фігура (крім короля), забравши фігуру іншого типу, змінює забарвлення. При перетворенні чорного пішака із забиранням у фігуру того ж типу із забраною, пертворена фігура залишається чорною; при перетворенні чорного пішака із забиранням у фігуру іншого типу від збитої, пертворена фігура стає білою. Новонароджена біла тура, яка появилася на a1 чи h1, може брати участь в рокіровці на загальних підставах, як фігура, котра ще не ходила. Чорна фігура, збивши білу фігуру того ж типу, свого забарвлення не змінює.

Тіздейл, Тісдалл (Tizdejl) Джонатан (нар. 26.08.1958, Буффало) - норвезький шахіст, міжнар. майстер з 1981, ґросмайстер з 1993. Ело 2014 = 2418. 14-а позиція в списку 100 найсильніших гравців країни. Чемпіон країни 1995. У складі збірної команди Норвегії брав участь в 4-х Всесвітніх шахових олімпіадах (1988, 1992, 1994, 1996). Тренер жіночої команди Норвегії. Учасник т-рів: Гаусдал 1988 (5); Рейк'явік 1996 (1-3).

Тілбург-турніри - міжнародні змагання. Проводяться щороку страхувальною компанією «Інтерполіс», Нідерландською шаховою спілкою і шаховим клубом міста Тілбург. Переможцями змагань були й українські шахісти: 1979 - О. Романишин; 1981 і 1986 - О. Білявський; 1990 - В. Іванчук (1-2). Учасниками т-рів з українсь-ких шахістів були: 1984 - В. Тукмаков (2-5); 1989, 1992 - В. Іванчук (5-е, у другому змаганні з вибуванням дійшов до 5-го раунду).

Переможці т-рів: 1977- А. Карпов; 1978 - Л. Портиш; 1979 - Карпов; 1980- Карпов; 1981 - Білявський; 1982 - Карпов; 1983 - Карпов; 1984 - Е. Майлс; 1985 - Майлс, Р. Гюбнер, В. Корчной; 1986 - Білявський;

1987 - Я. Тімман; 1988 – А. Карпов; 1989 - Г. Каспаров; 1990- Г. Камський, В. Іванчук; 1992 - М. Адамс; 1996 - Б. Гельфанд, Є. Пікет; 1997 - П. Свідлер, В. Крамник, Г. Каспаров;1998 - В. Ананд; 1999 - А. Карпов.

Тімман (Timman) Ян Гендрік (нар. 14.12.1951, Амстердам) – нідерландський шахіст, міжнар. майстер з 1971, ґросмайстер з 1974. Шаховий літератор, з 1984 головний ред. ж. «Нью ін чесс». Володар клубного Кубка Європи в Белграді 1999 в складі команди «Панфок». Ело 2000 = 2639. 45-а позиція в списку 100 найсильніших шахістів світу.

У шахи грає з 7 років. 15-річним вдало змагався у юнацьких ч-тах світу (1967 став бронзовим призером). Багаторазовий чемпіон Голландії, учасник олімпіад. З середини 1970-х є одним з найсильніших шахістів світу. Учасник змагань на першість світу: міжзон. т-ри - Ріо-де-Жанейро 1979 (4), Лас-Пальмас 1982 (6-7); Таско 1985 (1); змагання претендентів: Монпельє 1985 (4-5); зіграв унічию матч з М. Талем за право грати у півфіналі (3 на 3), був допущений до півфіналу за додатковими показниками; програв півфінальний матч претендентів 1986 А. Юсупову з рах 3 на 6; виграв чвертьфінальний матч претендентів у Л. Портиша 1989 (3,5 на 2,5), півфінальний матч претендентів у Спілмена 1985 (4,5 на 3,5), фінальний матч претендентів у Р. Гюбнера в Сараєво 1991. У боротьбі за звання чемпіона світу за версією ФІДЕ зустрівся в матчі з А. Карповим в Амстердамі і Джакарті 1993 й поступився з рах 8,5 на 12,5.

У складі команди вибраних шахістів світу учасник матчів з командою СРСР 1984 - програв за 2-ю шахівницею Г. Каспарову з рах. 1,5 на 2,5 (+ 0, - 1, = 3). Програв також матчі Г. Каспарову 1985 (2 на 4) і в Празі 1998 з рах. 2 на 4 (-2, + 0, = 4). Зустрічався в матчах з іншими провідними шахістами світу: виграв у Л. Полугаєвмського (4,5 на 3,5) 1979 і в Л. Портиша (3,5 на 2,5) 1984; зіграв унічию з В. Корчним (3 на 3) 1982 і А. Юсуповим (3 на 3); програв матчі Я. Сейравану з рах. 0,5 на 1,5 1991, Люку ван Велі в Бреді 1998 з рах. 6,5 на 7,5.

Переможець і призер інших багатьох міжнар. змагань: Стокгольм 1971-1972 (1); Амстердам 1972 (2), 1978 (1), 1980 (2), 1981 (1), 1984 (1), 1985 (2), 1986 (4-5), 1987 (1-2), там же в «Охра» т-рі (2-4), 1996 (10), 2001 (2-5); Сомбор 1972 (2-3); Лондон 1973 (1), 1975 (2-3), 1984 (4); 2009 (1); Сочі 1973 (5-6); Гастингс 1973-1974 (1-4); Натанья 1975 (1); Рейк'явік 1976 (1-2), 1987 (2-3); Скопле 1976 (3); Вейк-ан-Зее 1977 (3), 1981 (1-2), 1985 (1); Лас-Пальмас 1977 (3), 1981 (1); Бад-Лаутенберг 1977 (2); Тілбург 1977 (3-6), 1978 (2), 1982 (2), 1981 (3-4), 1986 (4-6), 1987 (1); Нікшич 1978 (1-2); Бугойно 1978 (3), 1979 (3), 1984 (1); Блед 1979 (1); Порторож 1979 (1); Мар-дель-Плата 1982 (1); Індонезія 1983 (1); Лугано 1983 (2-5); Сараєво 1984 (1-2); Реджо-нель-Емілія 1984-1985 (2-3); Загреб-Рієка 1985 (1); Брюссель 1986 (3-5), 1987 (4-5); Белград 1987 (2); Лінарес 1991 (7-8); Москва 1992 (8); 1993 (11-12); Вейк-ан-Зее 1996 (14), 1997 (7), 1998 (4), 1999 (7), 2000 (7-8),2001 (14), 2004 (14), 2002 (7-11), 2004 (14); Гронінген 1996 (2-3); Мервілл 1997 (1-2); Убеда 1997 (11); Гооговен 1998 (2), Франкфурт 1998, т-р майстрів (1-2); 1999 (1-2); Дортмунд 1999 (7-8); Мальме 1999 (4-6); Памплона 1999 (6-7); Сараєво 1999 (10); Сент-Вінсент 2000, особистий ч-т Європи (15); Балі 2000 (6-7); Індонезія 2000 (6); Рейк'явік 2000 (6-7); Мальме 2001 (1-2); Таллінн 2001 (1); Прага 2002, 32 учасники (програв В. Ананду в 1/16 фіналу); Рейк'явік 2004 (1-9); Барселона 2006 (9); Карлові-Вари 2007 (6-7); Прага 2009, матч-турнір з молодими шахістами (1-е серед ветеранів).

Д. Спілмен - Я. Тімман. 2-а партія матчу

1989. Оборона Німцовича (Е 20).
1.Kf3 Kf6 2.c4 c5 3.d4 cd 4.Kxd4 e6 5.g3 Cb4+ 6.Kc3 0-0 7.Cg2 d5 8.0-0 (грали 8.Дb3 Cxc3+ 9.bc dc 10.Да3!) **8. ...dc 9.Cg5** (9.Да4! за Романишиним) **9. ...h6 10.Cxf6 Дxf6 11.Kdb5 Кc6 12.Да4 Де51 13.Tad1 a6 14.e3 Cd7! 15.Txd7 ab 16.Дxb5** (ліпше 16.Дc2) **16. ... Cxc3 17. Txb7 Дxb5 18.Txb5 Ka7 19.Tc5 Cb4 20.Txc4 Tab8 21.Td1 Кc8 22.a3 Ce7 24.b4 Kb6 24.Tc7 Tfd8 25.Txd8+ Cxd8 26.Ta7 Kpf8 27.Cc6 Кc4 28.Kpf1 Cb6 29.Ta6 Кре7 30.Cb5 Kd6 31.Cd3 Ke8, (0-1)**. Репліки з коментаря міжнар. ґросмайстра С. Макаричева.

Т. брав участь у показових партіях, організованих телевізійною компанією ВДР 1985 з Гюбнером, 1986 з Е. Майлсом, 1988 з Ж. Полгар. Він переміг німецького й англійського ґросмайстрів, а з Полгар зіграв унічию. Гра з Полгар відбулася в Кельні, за якою спостерігало 3 мільйони глядачів.

Я. Тімман - Ж. Полгар. Кельн, 1988.
Невідхилений дамин гамбіт

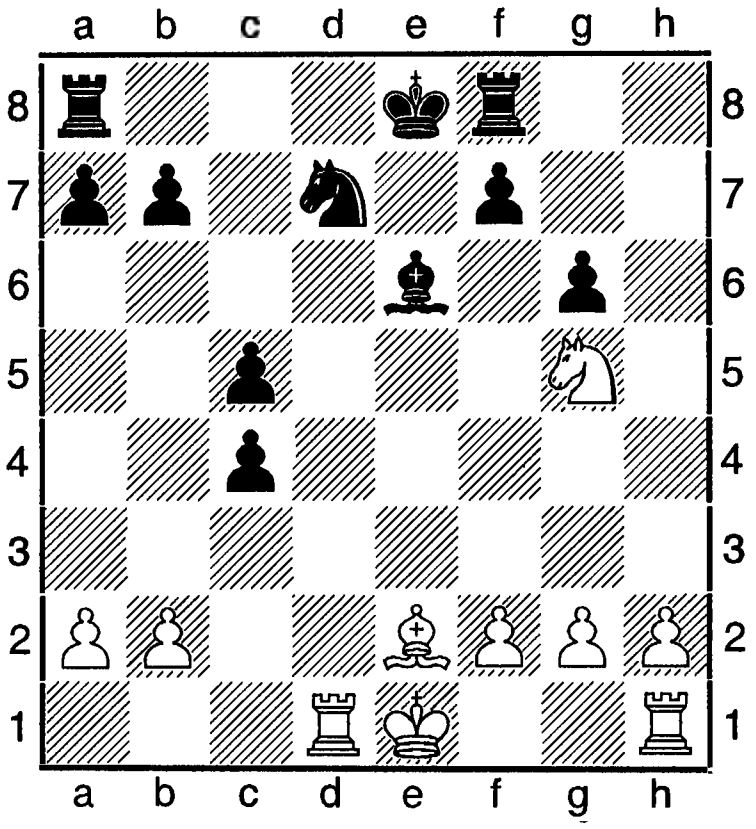

19.Kxe6 fe 20.Cxc4 Ke7 21.Cd3 Ke5 22.Ce4 Tad8 23.Kpe2 Txd1 24.g5 25.b3 b5 26.h3 e5 27.Kpe3 c4 28.bc Kxc4+ 29.Kpe2 Kd6 30.Cd3 Tc8 31.Kpd2 b4 32.a3 Кc4+ 33.Cxc4 Txc4 34.ab Txb4 35.Ta1 Tb2+ 36.Kpe3 Tb5 37.Ta4 Te5+ 38.Kpd3 Tf5 39.f3 Kpf6 40.Tc4 Tb5 41.f4 Tb2 42.fg+ Kpxg5 43.Tg4+ Kpf5 44.Kpc3 Ta2 45.Tg8 e5 і через 5 ходів послідувала нічия.

Т. захоплювався шаховою композицією. Він скомпонував понад півсотні етюдів. «Особливу зацікавленість я знаходжу в простих позиціях, ... у сфері композиції проявляється артистизм шахів, їх прозора краса» (Тімман).

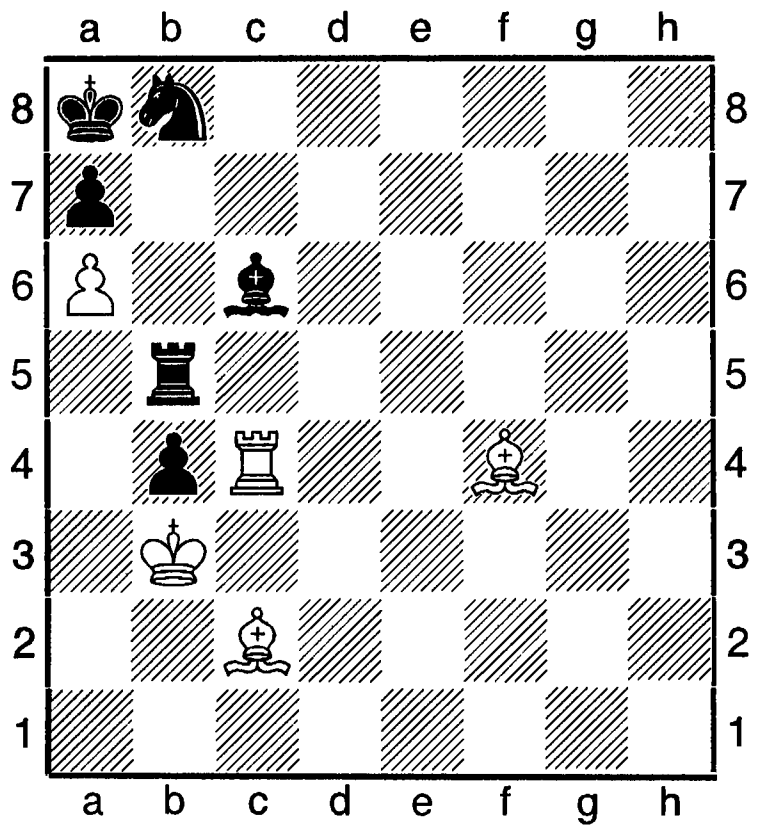

\+ 5+6

1.Cxb8 Cd5 2.Cc7 Tc5 3.Ce4 Tc6 4.Kpb2 Cxe4 5.Txe4 Txa6 6.Txb4 з виграшем.

Т. співавтор книги De tweekamp Spasski - Fisher 1972, Amst., 1972.

Тімур, Тамерлан (Timur, Tamerlan) (1336-1405) - середньоазіатський державний діяч, полководець, емір з 1370. Творець держави зі столицею в Самарканді (Узбекистан). А. Макаров у словнику Брокгауза і Єфрона, т. 3 М., 1895 на стор. 223 зауважує: «Тамерлан страстно любил шахматы; он даже ввел некотрыя изменения в этой игре, которыя были забыты после его смерти». За різновидом гри Т. шахівниця мала 110 клітин (полів). Фігури розташовувалися в 3 ряди. Серед фігур були пішаки, жирафи, візири, слони, лицарі, полководці.

Література: Совєтскій енціклопєдічєскій словарь (головоний ред. О. М. Прохоров), М., 1982; Є. Гіжицький, З шахами через віки й країни, Варшава, 1958 (пер. російською); М. Шафір «Шахові різновиди», газ. «Ладья», №7 (286), 2013.

Тінь Ван, Ван Тінь (Van Tin) - китайська

шахістка, міжнар. ґросмайстриня. Учасниця змагань за Кубок світу: Шеньян 2000 (програла Н. Жуковій з рах. 0,5 на 1,5), Гайдарабад 2002 (програла в чвертьфіналі А. Стефановій). На т-рі в Лінаресі 1998 серед 186 учасників посіла 9-18-е місце. Учасниця матчу Китай-решта світу в Шанхаї 2006 (набрала 8 очок з 12).

Тіпсай Багярші Сате (Tipsay Bahjarshi Sate) - індійська шахістка, міжнар. майстриня. Ело 2000 = 2237. Срібна призерка жіночого ч-ту Індії 1996, учасниця ч-ту світу в Делі 2000, чоловічого ч-ту Азії в Удайпурі 2000 (7-12).

Тіссайд-турніри - міжнародні змагання. Проводилися Шаховою федерацією Англії в місті Тіссайд, що біля Мідлсборо.

1972. Квітень-травень. 1. Б. Ларсен - 11 очок з 15; 2. Л. Любоєвич - 10; 3. Л. Портиш - 9,5; 4-5. С. Глігорич, Г. Трингов - по 9; 6-7. У. Андерссон, Б. Парма - по 8,5; 8. Ф. Георгіу - 7,5; 9-10. Р. Кін, Д. Сакс - по 7; 11-12. І. Білек, Г. Гехт - по 6,5 13-14. Р. Вейд, Г. Реє - по 6; 15-16. Р. Беллін, Б. Кафферті - по 4.

1975. Вересень. Присвячений пам'яті К. Александера. 1. Ю. Геллер - 9,5 очок з 14; 2. В. Смислов - 8,5; 3-5. Д. Бронштейн, В. Горт, Р. Гюбнер - по 8; 6-7. Сакс, Я. Тімман - по 7,5; 8-9. Л. Кавалек, Ф. Олафссон - по 7; 10. А. Майлс - 6,5; 11-13. Геогіу, У. Лмбарді, М. Стін - по 6; 14. Кін - 5,5; 15. У. Гартстон - 4.

Тітове-Ужице-турніри - міжнародні змагання, які проводилися в місті Тітове-Ужице Шаховою спілкою Сербії.

1966. Липень-серпень. 1-2. А. Матанович, А. Суетин - по 10,5 очок з 15; 3-4. С. Глігорич, Г. Трингов - по 9,5; 5-6. Ю. Авербах, Б. Парма - по 9; 7. Л. Пахман - 8; 8-9. Д. Чирич, Д. Форинтош - по 7; 10-11. Б. Шоош, М. Удович - по 6,5; 12. Р. Богданович - 6; 13-16. С. Ніколич, М. Йовчик, Г. Реє, Д. Яношевич - по 5,5.

1978. Червень-липень. 1. Л. Любоєвич - 10 очок з 13; 2. Я. Смейкал - 9; 3. Р. Раїчевич - 8; 4. Є. Єрменков - 7,5; 5-7. У. Андерссон, В. Багаров, Б. Кураїца - по 7; 8-10. В. Ковачевич, М. Матулович, Трингов - по 6,5; 11. В. Янса - 5,5; 12-14. Йовчич, С. Райдович, М. Тодорчевич - по 3,5.

Тітоград-турніри - проводилися в місті Тітограді Шаховою спілкою Чорногорії.

1982. Квітень- травень. 15 учасників. Найкращі рез-ти: 1-4. В. Тукмаков, Д. Форинтош, М. Матулович, Я. Плахетка - по 9,5 очок; 5-6. Г. Трингов, В. Янса - по 8,5.

1984. Грудень. 12 учасників, в тому числі 11 міжнар. ґросмайстрів. 12-а КФ. 1-2. Д. Велимирович, В. Корчной - по 7,5 очок; 3. М. Таль - 6,5; 4-5. П. Попович, Б. Іванович - по 6; 6-7. М. Тайманов, С. Мар'янович - по 5,5; 8-9. М. Цебало, А. Сапата - по 5; 10. С. Кедрин - 4,5; 11. С. Джурич - 4; 12. і. Чом - 3.

Тітусь Сергій (нар.09.02.1980, Донецька область) - український шахіст, національний майстер. Ело 2009 = 2287 (Україна), 2218 (ФІДЕ).

Тішбірек (Tishbirek) Рай (нар. 1963, Берлін) - німецький шахіст, міжнар. майстер з 1982, ґросмайстер з 1990. Ело 2014 = 2414. Учасник 29-ї Всесвітньої шахової олімпіади 1990. Переможець т-ру в Галле-Нойштатді 1988. На масовому фестивальному змаганні «Берлінське літо» 1991 посів 31-е місце. Шеф-редактор ж. «Шах» («Schach») з 1991.

Р. Тішбірек - І. Златилов. Сан-Августин, 1990. Сицилійська оборона (В 23).

1.e4 c5 2.Кc3 Кc6 3.Кge2 e5 4.Кd5 Кge7 5.Кec3 Кxd5 6.Кxd5 d6 7.Сc4 Се6 8.0-0 Се7 9.d3 0-0 10.f4 ef 11.Сxf4 Ке5 12.Сb3 Кg6 13.Се3 Cg5 14.Сxg5 Дxg5 15.Кc7 Cg4 16.Тxf7! Тxf7 17.Сxf7 Крxf7 18.Дf1+ Крf4?! 19.Кd5 Крg8 20.Дxf4 Дxf4 21.Кxf4 Те8 22.Кd5 b5 23.Крf2 Се6 24.Кc7 Тf8+ 25.Крe3 Cd7 26.Кd5 g5 27.a3 Се6 28.Кc7 Cd7 29.Th1 Крg7 30.h4 gh 31.Кd5 Крg6 32.Тxh4 Тf1 33.Тf4 Те1+ 34.Крf2 Тc1 35.Тf6+ Крg5 36.Тxd6 Тxc2+ 37.Крg3 Се8 38.Кc7 Cf7 39.e5 c4 40.e6 Cg6 41.e7. (1-0).

Тішин Дмитро (нар.24.06.1988, Одеса) -

український шахіст, міжнар. майстер. Ело 2009 = 2312 (Україна), 2229 (ФІДЕ). Чемпіон Європи серед хлопчиків до 10-и років в Мурекy 1998.

Ткаченко Георгій (Луганськ) – український шахіст, міжнар. майстер. Учасник бліц-турніру в Сіверодонецьку 2010 (2).

Ткаченко Сергій Іванович (Славутич, Київська область) – український шахіст і шаховий композитор, національний майстер з шахів і проблемістики . Ело 2009 = 2367 (Україна). Учасник т-ру «А» з КШ в Свидниці 1997, 177 гравців (88), багатьох ч-тів Україні з ШК, в тому числі командних: 10-й (6), 11-й (2), 12-й (3); особистих: 15-й 1995-1997 (6-е місце з розділу триходових задач, багатоходівки – 4-е, кооперативні мати – 5-е), 16-й 1998-2000 (триходові задачі – 10-е місце, багатоходівки – 5-е, кооперативні мати – 9-е, ретроаналіз – 6-е), 17-й 2001-2003 (двоходові задачі – 13-е місце, триходові – 10-е, багатоходові – 13-е, етюди – 9-е, кооперативні мати – 14-е; зворотні мати – 4-е), 18-й 2004-2006 (двоходові задачі – 12-е місце, триходові – 8-е, етюди – 7-е, кооперативні мати – 18-е, зворотні мати – 10-е, казкові шахи – 13-е).

С. І. Ткаченко, «Шахматная поезія», 2003.

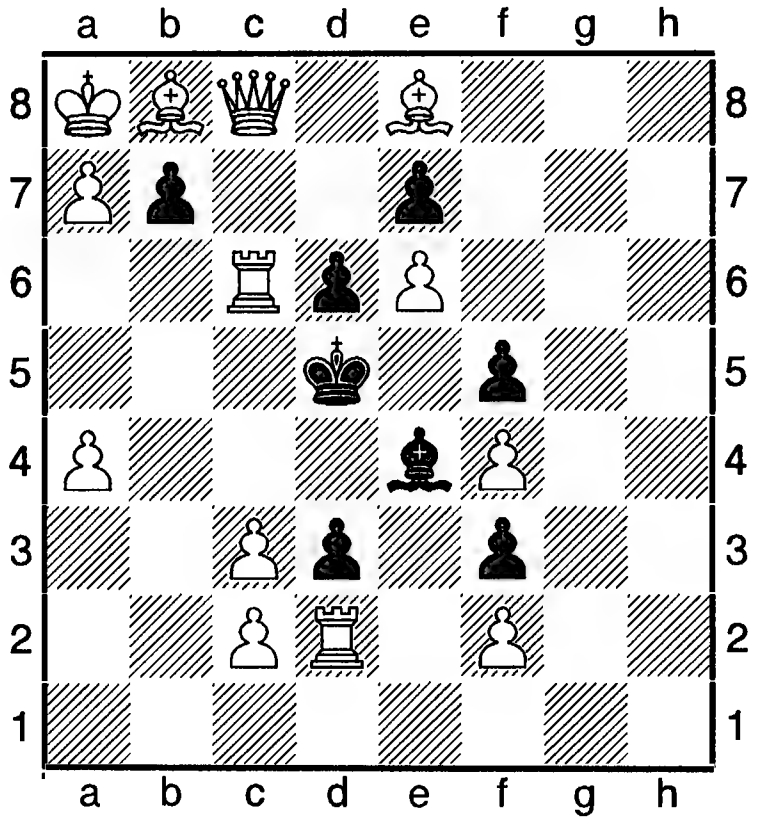

S #3 C+ 13+8

1.Lf7! Zz, b6 2.Txd6 ed 3.Dc4+ Kxc4 #, 1. ...b5 2.Tc5+ dc 3.Dxc5+ Kxc5 #, 1. ...bc 2.Db6 Kc5 3.Db5+ cb #< 2. ...Kc4 3.Dxc6+ Lxc6 #.

Ткаченко Сергій Миколайович (26.01.1963, Одеса) - український проблеміст, ґросмайстер України з шахової композиції. Ело 2009 = 2367 (Україна). Учасник т-ру «А» в Свидниці 1997, 177 гравців (78), багатьох змаганьі конкурсів з компонування задач і етюдів, в

тому числі: команд-на першість України 1989-1990 (4-е місце з розділу кооперативних матів), 10-й, 11-й, 12-й ч-ти України в складі команди Одесь-кої області (9-е, 6-е, 7-е місця); особиста першість України 1992 (10-е місце з розділу 3-х задач і 3-є місце з розділу етюдів), 15-а особиста першість України зі складання ШК 1995-1997 (1-е місце з розділу етюдів), 17-а особиста першість України 2001-2003 (1-е місце з розділу етюдів); 5-й ч-т світу 1997 зі складання шахових композицій (1-е командне, 1-е за задачу на мат за 4 ходи спільно з Любашівським і Руденком); 6-й командний ч-т світу 2001-2004 з компонування шахових творів (2-е і 3-є місце з розділу етюдів в особистому заліку). В міжнар. конкурсі «Зінчук-75», проведеним ж. «Проблемісту країни» 2011-2012, здобув 2-й приз у розділі етюдів.

Т. - ініціатор створення спілки проблемістів «Асоціація шахових композиторів Причорномор'я» і видавництва ж. «Проблєміст Юга» 1996, співробітник ж. «Проблеміст України» (ведучий рубрики «Шахматная планєта»). Автор багатьох статей про шахових композиторів і з теорії та історії проблемістики.

С. Ткаченко, «Проблеміст України», № 1 (35), 2013.

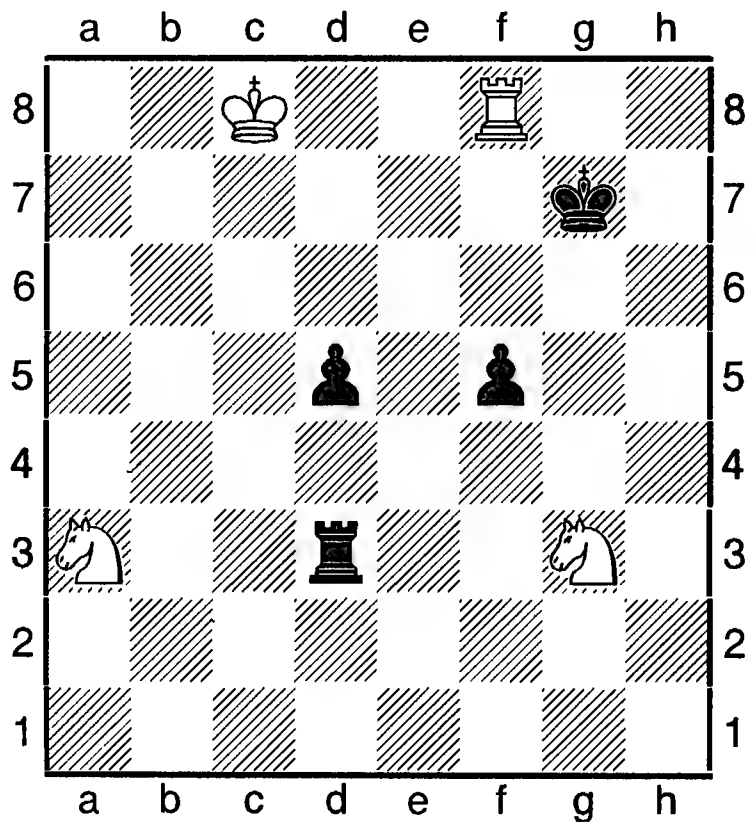

a b c d e f g h

\+ 4+4

1.Te8! Td3 2.Kf5+ Kpg6 3.Ke7+ Kpf7 4.Kb5!! Kpe8 5.Kg6!! Tc3++ 6.Лхc3 d4 7.Ke4! Kpf7 8.Ke5+ Kpe6 9.Kd3 з перемогою за Троїцьким. «Блискучий спектакль!» (Валерій Власенко).

Ткачов (Tkachov) Владислав (нар. 09. 11.1973, Москва) - французький шахіст російсько-казахського походження, міжнар. ґросмайстер з 1996. Ело 2001 = 2672. 24-а позиція в списку 100 найсильніших шахістів світу.

Чемпіон Європи з КШ і з гри в бліц у Дрездені 2007. Учасник ігор за світову першість: Гронінген 1997 (програв Б. Гельфанду в 4-му раунді з рах. 2,5 на 3,5); Москва 2001 (програв у 3-му раунді В. Анаду), грав у Делі 2000. Грав на першість світу з блискавичних шахів: Москва 2008 (11-12), 2009 (19); Москва 2010, відбірний турнір (10-14). Срібний призер командного Кубка Росії в Дагомисі 2009 (грав за 5-ю шахівницею), срібний призе ч-ту Франції в Акс-ле-Бені 2007. У змаганнях за Кубок світу в Каннах 2001 в чвертьфіналі поступився Г. Каспарову з рах. 2 на 1.

Змагався у матчах з провідними шахістамит світу, в тому числі: Канни 1999 (виграв у А. Давида з рах 6 на 2); там же 1999 переміг Д. Ван дер Віля з рах. 7 на 3; там же 2000 зіграв унічию з Є. Пікетом (4 на 4). Учасник Всесвітньої шахової олімпіади в Ханти-Мансійську 2010 в складі команди Франції (10-е командне місце).

Інші змагання: Гастингс 1998 (4); Анжьєн-ле-Бене 1999 (3-5), 2001 (8-9); Бордо 2000 (3); Шанхай 2001 (9); Прага 2002, 32 учасники (програв О. Грищуку в 1/16 фіналу); Москва 2002, масовий т-р (25); Біль 2002 (2-3); Пойковський 2007 (9-10).

Ткелашвілі (Tkelashvili) Саліо – грузинська шахістка, міжнар. майстриня. Ело 2000 = 2261. Учасниця ч-ту світу серед юніорок у Єревані 1999 (5-8), ч-ту світу в Делі 2000.

Тмуторокань (за М. Грушевським, див. «Ілюстрована історія України, К., 1992, стор. 71; за «Совєтскім енціклопєдічєскім словарьом, М., 1982 - Тмутаракань) - місто Київської Русі 10-12 ст. на Таманському півострові, сучасна станиця Таманська Краснодарського краю (Росія). Виникло на місті античної Германаси, хозарської Таматархи. Залишки оборонних стін, будинків. Археологами на місті давнього городища віднайдено шахові фігури в пласті 10-11 століть.

Література: І. Ліндер, Шахи на Русі, М., 1975 (російською).

Тобак Андрій (нар. 25.07.1976, Одеська область) - український шахіст, міжнар. майстер. Ело 2009 = 2362 (Україна), 2377 (ФІДЕ).

Товчига Олег Григорович (нар. 30.04. 1955, Запорізька область) - український шахіст, міжнар. арбітр з 2000. Головний суддя багатьох великих змагань, в тому числі ч-тів України з АШ, блискавичної гри у Львові 2014, а також півфіналу ч-ту України 2014 з КШ. Укладачеві «Шахового енциклопедичного словника» надав таблиці з ч-тів України, ч-тів Києва, Запорізької, Дніпропетровської областей. У його архіві зберігається понад 20 тисяч партій визначних шахістів України, в тому числі 3000 партій шахового

майстра Василя Скоторенка. Проживає в Києві. Співпрацював з автором книги «Творчість шахістів України» майстром спорту СРСР, України Юхимом Лазарєвим.

Тодорович (Todorovich) В. - сербська шахістка, міжнар. майстриня. Володарка жіночого клубного Кубка Європи в Галле 2000 у складі команди «Універсал» з Белграда.

Тодорчевич (Todorchevich) Міодраг (нар. 10.11.1940) – сербський, іспанський, французький шахіст, міжнар. майстер з 1977, ґросмайстер з 1989. Переможець зон. т-ру в Буделі 1987. На міжзон. т-рі в Сіраку 1987 (9-10). Найкращі рез-ти в міжнар. змаганнях: Монте-Крало, бічний т-р 1968 (5-7), 1969 (5-7-е в бічному т-рі); Страсбург 1972 (1-2); Трстеник 1978 (1-2); Сан-Себастян 1989 (1-2); Пріштіна 1977 (1); Марсель 1988 (1); Белград 1977 (1-2), 1982 (2-4); Суботиця 1978 (3); Монпельє 1986 (3); Вал-Торенс 1981 (1), 1982 (1-2); Баньо 1983 (1), 1984 (2-8-е в бічному т-рі); Женева 1985 (1-3); Клермон-Ферран 1986 (1-4); Андорра 1987 (1-3); Панчвео 1987 (2-4); Малага 1987 (2-3); Ліон 1988 (1-3); Женева 1988 (3). Ело 2014 = 2401.

Токмина Петро - український шахіст, міжнар. майстер. Ело 2001 = 2447. 76-а позиція в списку 100 найсильніших гравців країни.

Толнаї, Тольнаї (Tolnayi) Тібор (нар. 23. 09.1961) - угорський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 1990. Ело 2013 = 2476. 37-й у списку 100 найсильніших гравців країни. Учасник 29-ї Всесвітньої шахової олімпіади в Нові-Сад 1990. Фіналіст особистого ч-ту Угорщини з КШ в Ліма-Фуред 1999, призер головного т-ру шахового фестивалю «Будапештська весна» 1996 (2-3).

Толуш (Tolush) Олександр Казимирович (01. 05.1910, Петербург, 02. 03.1969, Ленінград) – російський шахіст, міжнар. громайстер з 1953, міжнар. майстер ІКЧФ з 1965. Заслужений тренер СРСР (1963), тренер П. Кереса 1947-1955, Л. Руденко 1949-1953, Б. Спаського 1952-1960. Шаховий журналіст і радіокоментатор. 1935 виграв першість РСФСР і півфінал першості ВЦРПС. Учасник 10 ч-тів СРСР: 1944 (7), 1947 (5), 1948 (5), 1950 (2-4), 1952 (4-5), 1957 (4-5). Зіграв у 10 ч-тах Ленінграда: 1938 і 1946 (1), 1947 (1-2), 1954 (1-3), 1940 (2-4), 1955 (2), 1959 (3-5). У складі команди СРСР переможець ч-тів Європи 1957, 1961. Найкращі рез-ти в інших змаганнях:Ленінград 1946, т-р за участю майстрів (1), Бухарест 1953 (1); Гастингс 1953-1954 (4-7); Балатонфюред 1958 (2); Рига 1959, т-р країн Балтійського моря (3); Варшава 1961 (1);. Учасник міжнар. матчів з шахістами Великобританії (1947), Австрії (1953), Будапешта (1957, 1959, 1962), Югославії (1957, 1965), Болгарії 1958, ФРН (1960).

Переможець півфіналу 4-го ч-ту світу за листуванням 1959-1962. У фіналі 1962-1965 виграв 6-7-е місце.

О. Толуш – М. Тайманов. Рига, 1958.
1.e4 c5 2.Kf3 Kc6 3.d4 cd 4.Kxd4 Kf6 5.Kc3 d6 6.Cg5 e6 7.Дd2 Ce7 8.0-0-0 Kxd4 9.Дxd4 0-0 10.f4 h6 11.Ch4 Да5 12.Дg1? Cd7 13.g4 Дc7 14.Ce1!? Дc7 15.Cd3 d5 16.e5 Ke4 17.Cxe4!? de 18.h4 b5 19.Cg3 b4 20.Ke2 Cd5 21.Txd5!? ed 22.Дd1 Tfd8?! 23.Kd4 Дc4 24.Kpb1 Cc5 25.Cf2 a5 26.g5 h5 27.e6! fe 28.g6! a4

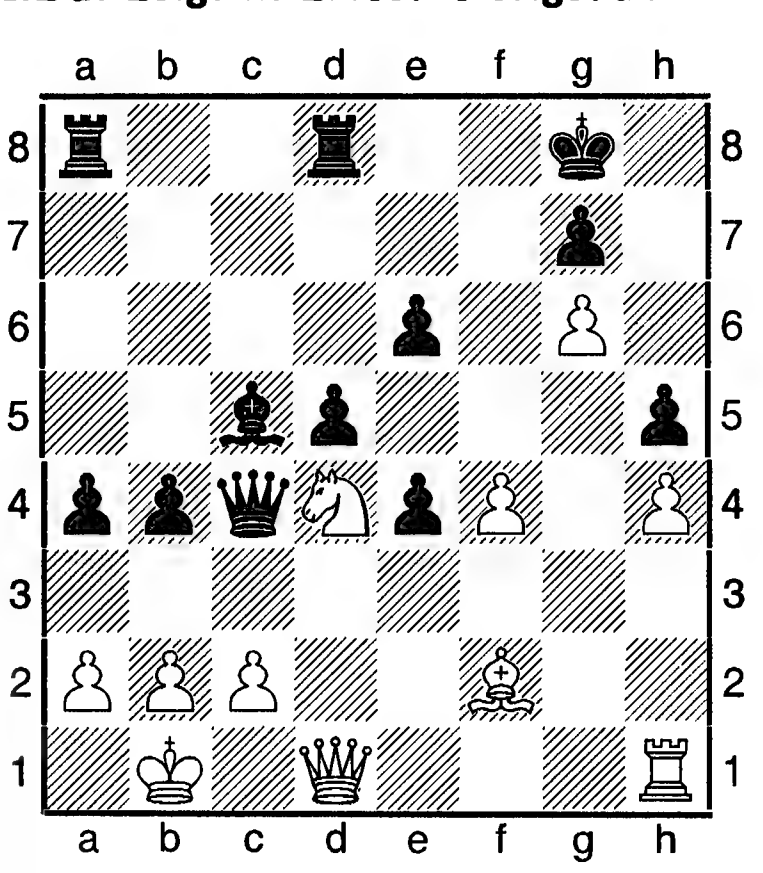

29.Кхе6! d4 30.f5! d3 31.Схс5 b3 32.cb? ab 33.ab Да6 34.Са3 d2!? 35.Кхd8 Дd3+ 36.Крa2e3 37.Th2 Дхd8 38.f6! gf 39.Дхh5 Та7 40.Th1 Дd3 41.Дс5!, і чорні визнали себе переможеними.

1978 в Ленінграді проведено меморіал Толуша.

Література: В. І. Толуш (упорядник), Олександр Толуш, М., 1983.

Толуша меморіал - турнір, який відбувся в селищі Кузьмоловський Ленінградської області. 14 учасників.1-2. Ю. Фролов, Б. Никитиних - по 9 очок; 3. О. Крутянський - 8; 4-5. В. Логінов, І. Половодин - по7,5.

Томас (Tomas) Джордж Алан (14.06.1881, Стамбул, - 23.07.1972, Лондон) – англійський шахіст, міжнар. майстер з 1950, міжнар. арбітр з 1952. В шахи навчився грати під орудою матері, переможниці першого в історії шахів жіночого т-ру в Гастингсі 1895. 1920-1940-х був одним з лідерів англійських гравців. Учасник понад 80-и національних і міжнар. змагань. Чемпіон країни 1923, 1934. Найкращі рез-ти в міжнар. т-рах: Спа, що в Бельгії 1926 (1-2); Танбрідж-Уельс 1927 (1-2); Будапешт 1929 (4-5); Ніцца 1930 (2), Сопрон 1934 (2-3); Гастингс 1934-1935 (1-3); Плімут 1938 (1-2). У складі команди Англії учасник 7-и олімпіад 1927-1939. Найкращий рез-т 1927: 1-е місце за 3-ю шахівницею. 1947 учасник матчу Великобританія - СРСР. Багаторазовий чемпіон Англії з бадмінтону (з 1948 під патронажем Міжнар. федерації бадмінтону розігрується кубок Томаса). 1920-х учасник Уїмблондонських тенісних т-рів.

Томашевський (Tomashevskyi) Євген (нар. 01.07.1987, Саратов) - російський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 2005. Ело 2011 = 2740. Міжнар. майстром став 2001. Чемпіон світу в складі команди Росії в Бурсі 2010, срібний призер ч-ту Європи в складі команди Росії в Нові-Сад 2009. Чемпіон Росії (вища ліга) 2009. Чемпіон Європи 2009 в особистому заліку. Володар Кубка Європи в складі команди «Економіст - СГСЕУ-1» в Охриді 2009. Учасник особистого ч-ту Європи з КШ в Дрездені 2007 (виграв перепустку на ігри за Кубок світу). На ч-ті Європи в Рієці 2010 був 4-10-м. Учасник відбірного т-ру ч-ту світу з блискавичної гри в Москві 2010 (35-39). Розпочинав свій спортивний шлях з юнацьких змагань: Таллінн 1997, ч-т Європи серед хлопчиків до 10-и років (3); Орел 2001, ч-т Росії серед юнаків до 18-и років (1). Учасник ч-тів Росії серед чоловіків: Томськ 2006, вища ліга (2-8); Москва 2006, суперфінал (11-12); Красноярськ 2007, вища ліга (2-5); Москва 2007, суперфінал (5-7); Москва 2008, фінал (3); Улан-Уде 2009, вища ліга (1); Іркутськ 2010, вища ліга (2-10). В командному Кубку Росії у Дагомисі 2009 показав найкращий рез-т за 3-ю шахівницею.

Томашевський – Мінасян. Староіндійська оборона (А 40).

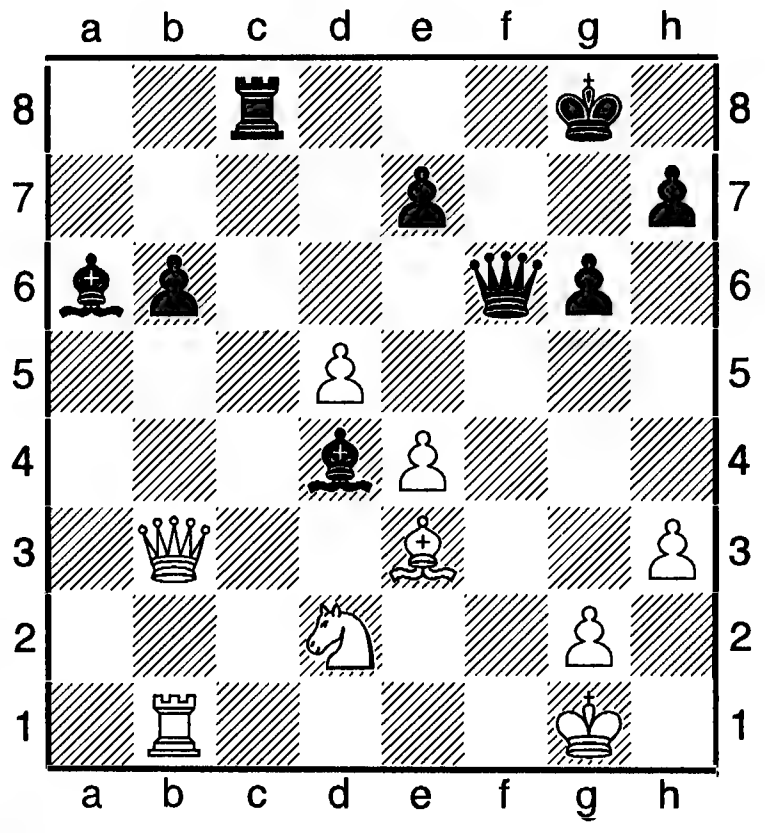

31.d6+ e6 32.Kf3 Tc3 33.Cxd4 Txb3 34.Txb3 Дf4 35.Txb6 Дс1+ 36.Крf2 Сс8 37.Tb8 Дс2+ 38.Крg3 Крf7 39.Ке5+ Крg7 , (1-0).

Томчак (Tomchak) Яцек (05.03.1990, Сьорем) - польський шахіст, міжнар. майстер з 2007, ґросмайстер з 2012. Ело 2014 = 2547.

Розпочав свій спортивний шлях з дитячих змагань: на т-рі серед шахістів до 7 років в Рибнику 1996 виграв перше місце. Чемпіон світу серед гравців до 16-и років в Батумі 2006. Учасник масового т-ру в Каппель-ля-Гранде 2010 при 653 гравцях (11-33-є місце).

Топалов (Topalov) Веселин (нар. 15.03. 1975, Руса) – болгарський шахіст, міжнар. ґросмайстер. Чемпіон світу з КШ за версією ФІДЕ 2005. Ело 2006 = 2813. 1-а позиція в списку 100 найсильніших гравців світу.

У шахи почав грати з 7 років і виявив надзвичайні здібності до цього виду спорту. У 12 років вже змагався на т-рі в Лінаресі. 1994 у Москві на Всесвітній олімпіаді виграв у Г. Каспарова, 13-го чемпіона світу з шахів. Через 2 роки в Амстердамі знов його переміг. Тоді ж переграв В. Ананда. 1989 став переможцем ч-ту світу серед юнаків до 14 років в Пуерто-Рико. 1990 виграв срібну нагороду ч-ту світу серед шахістів до 16 років у Сінгапурі. Ще через 2 роки виконав норми міжнар. ґросмайстра і незабаром став лідером національної збірної команди Болгарії. Завдяки Т. команда Болгарії виборола 4-е місце на шаховій олімпіаді в Москві 1994. На протязі наступних 10 років виграв багато міжнар. змагань і постійно поліпшував свій рейтинг. Великий вплив на Т. мала його спільна праця із чемпіоном світу ФІДЕ 2001 Р. Пономарьовим. «По суті співробітництво з Русланом вивело мене на якісно новий рівень гри... До того я грав на рівні елітних т-рів, а після - на рівні боротьби за титул чемпіона світу»,- говорив він. Наприкінці 2001 разом зі своїм наставником С. Данаїловим Т. був одним із секундантів українського ґросмайстра Р. Пономарьова у фінальному матчі на першість світу ФІДЕ з В. Іванчуком.

Поряд з цим він мав дружні зв'язки з керівництвом ФІДЕ й брав участь в нокаут-чемпіонатах світу.

1999 в нокаут-ч-ті Т. дійшов до 1/8 фіналу, у 2000 став чвертьфіналістом, 2001 знов дійшов до рубежу 1/8 фіналу, а 2004 увійшов до четвірки найсильніших гравців, але пробитися до фіналу все ж таки не зміг. 2002 Т. брав участь в іграх на дортмундському т-рі претендентів, але програв П. Леко за право на матч з чемпіоном світу В. Крамником.

Вперше Т. проявив себе шахістом екстракласу 2005, коли поділив перше місце на супертурнірі в Лінаресі з Г. Каспаровим, програвши 13-му чемпіонові світу за додатковими показниками. В останній партії турніру він завдав Каспаровову важкої поразки, вигравши в нього завдяки наполегливого та винахідливого стилю. Того ж року Т. впевнено виграв супертурнір M-Tel Masters у Софії, випередивши при цьому в очній зустрічі індійця В. Ананда, В. Крамника , Р. Пономарьова, М. Адамса, Ю. Погар.

Одним з кульмінаційних моментів творчого злету Т. став чемпіонський т-р ФІДЕ у вересні-жовтні 2005 в Сан-Луїсі (Аргентина). Брало участь в цьому змаганні 8 найсильніших ґросмайстрів світу, крім В. Крамника. У першому колі Т. набрав 6,5 очок з 7 можливих, а в другому усі партії зіграв унічию. Цього вистачило для впевненої перемоги на т-рі та здобути звання чемпіона світу ФІДЕ. Після цієї перемоги Т. на деякий час припинив активну участь в змаганнях і знов відновив їх тільки в травні 2006, коли повторив свій успіх на M-Tel Masters, вигравши 4 партії наприкінці змагань.

За місяць до старту цього т-ру Т. підписав контракт з В. Крамником на матч за звання абсолютного чемпіона світу з шахів. Поєдинок розпочався 23 вересня 2006. Проте матч мало на перервася через те, що команда Т. звинуватила Крамника у використанні комп'ютерних підказок.

Але матч було продовжено. Він закінчився

перемогою Крамника. Т., програючи після двох перших партій з рах. 0 на 2, зумів зрівняти рахунок, одержавши одне очко за неявку Крамника на п'яту партію. 12 регламентних партій з класичним контролем часу не виявили переможця. Рахунок був 6 на 6. На тай-брейці Т. поступився з рах. 1,5 на 2,5. Т. нарівні з В. Крамником одержав 500 000 доларів гонорару, але втратив право грати в чемпіонському циклі 2007.

Після цієї невдачі він знайшов у собі сили, щоб знов брати участь в престижних змаганнях. 2009 в Софії відбувся фінальний претендентсчький матч з ґросмайстром США Г. Камським, який завершився достроковою перемогою Т. з рах. 4,5 на 2,5 (+ 3, - 1, = 3). 2010 в столиці Болгарії Софії проведено фінальний матч за звання чемпіона світу між Т. та чинним на той час чемпіоном світу В. Анандом. В упертій безкомпромісній боротьбі болгарин поступився з рах. 5,5 на 6,5, а В. Ананд зберіг звання чемпіона світу ще на один строк.

Ця невдача позначилася на подальших виступах геніального болгарського шахіста: він перестав брати активну участь в т-рах. Лише 2013 в газеті «Ладья» появилася велика фотографія Т. з промовистим словесним супроводом «Топалов рветься в претенденти» та повідомленням про його блискучу перемогу в третьому етапі Гран-прі в швейцарському місті Цуг.

Перелік визначних змагань болгарського маестро: Мадрид 1994, 1996, 1997 (1); Дос-Ерманас 1996 (1); Амстердам (1); Варна 1995 (зіграв унічию матч з АШ із А. Карповим - 3 на 3); 1996 (1); Відень 1996 (1); Новгород 1996 (1); Відень 1996 (3); Лас-Пальмас 1996 (3-4); Вейк-ан-Зее 1996 (3); Дос-Ерманас 1996 (3), 1997 (5), 1999 (5); Антверпен 1997 (1); Новгород 1997 (6); Монте-Карло 1997, АШ, гра наосліп (3); Дортмунд 1997 (3-4), 2001, т-р 21-ї КФ (1-2); Мадрид 1997 (1); Гронінген 1997, ч-т світу ФІДЕ (вибув у 2-му раунді); Лінарес 1997 (4), 1998 (7), 1999 (5-6), 2004 (4-5), 2005 (1-2), 2006 (2-3); Монте-Карло 1998, АШ, гра наосліп (6); Тілбург 1998 (10-11); Софія 1998, матч з Г. Каспаровим з АШ (0 на 4); Еліста 1998, Всесвітня шахова олімпіада (17-е командне місце і 6-е за 1-ю шахівницею); Дос-Ерманас 1999 (3-4); Франкфурт 1999, т-р майстрів (3); Вейк-ан-Зее 1998 (10), 1999 (10), 2001 (9), 2004 (5), 2006 (1-2), 2007 (1-3), 2008 (9-11); Монако 1999, АШ, гра наосліп (2-3), 2000 (2-4), 2002 (6), 2004 (9), 2005 (6-8), 2006 (5-6); Сараєво 1999 (7); Бугойно 1999, європейський клубний т-р (1-е місце в складі команди «Босна»); Лас-Вегас 1999 (учасник ч-ту світу ФІДЕ); Сараєво 2000 (4); Москва 2000, ч-т світу ФІДЕ (програв М. Адамсу); Дортмунд 1999 (7-8); 2001 (1-2), 2005 (2); відбірний т-р на матч з чемпіоном світу В. Крамником за версією АШС 2001 (2); Мадрид 2001 (зіграв матч з Х. Лопесом з рах. 2 на 2); Прага 2002 (виграв у Мілова в 1/16 фіналу, у Свідлера в 1/8 фіналу, поступився Широву в 1/4); Більбао 2004 (учасник матчу «Ґросмайстри-люди проти комп'ютерів»); Тріполі 2004, ч-т світу ФІДЕ (у 5-му раунді програв Р. Касимжанову); Гооговен 2006, т-р 20-ї КФ, 4 учасники (3); Бухарест 2006 (виграв матч в Д. Нісіпяну з рах. 3 на 1); Більбао 2006 (виграв матч у Ю. Полгар з рах. 3,5 на 2,5); Еліста 2006 (програв об'єднавчий матч за звання абсолютного чемпіона світу з шахів В. Крамнику); Леон 2006 (програв фінальний матч В. Ананду 1,5 на 2,5); Леон 2007 (програв фінал В. Анаду з рах. 1 на 3); Софія 2006 (1); Більбао 2007, Кубок світу з гри наосліп (5); Морелія-Лінарес 2007 (7-8); Лінарес 2008 (3-4); Дос-Ерманас 2008, АШ (у фіналі виграв у Вальєхо з рах. 2,5 на 1,5); Дрезден 2008, Всесвітня шахова олімпіада (14-е командне місце і 3-є за 1-ю шахівницею); Софія 2009 (2-3); Цюрих 2009 (3-4); Софія 2009 (виграв матч претендентів в Г. Камського з рах. 4,5 на 2,5); Цюрих 2009, АШ (3-4); Нанкін 2009, т-р «Великий шолом» (2); Софія 2010 (програв фінальний матч В. Анаду з рах. 5,5 на 6,5). Після тривалої перерви Т. знов почав грати у великих міжнар. т-рах. 2013 в Цузі він

переміг у третьму етапі Гран-прі ФІДЕ, розпочавши таким чином черговий етап боротьби за звання чемпіона світу з шахів.

Ф. Каруана – В. Топалов. Цуг, 2013.

Сицилійська оборона (B90).

1.e4 c5 2.Kf3 d6 3.d4 cd 4.Kxd4 Kf6 5.Kc3 a6 6.Ce3 e5 7.Kb3 Ce6 8.f3 Ce7 9.Дd2 0-0 10.0-0-0 a5 11.a4 Ka6 12.Cb5 Kc7 13.Cb6 Дc8 14.Cxc7 Дxc7 15.g4 Tfd8 16.g5 Kh5 17.Kd5 Cxd5 18.ed g6 19.Kpb1 Tf8 20.Де3 Дd8 21.h4 Kf4 22.Дg1 h6 23.Kd2 Kpg7 24.gh Kpxh6 25.Kc4 Дc7 26.Де3 Kph7 27.h5

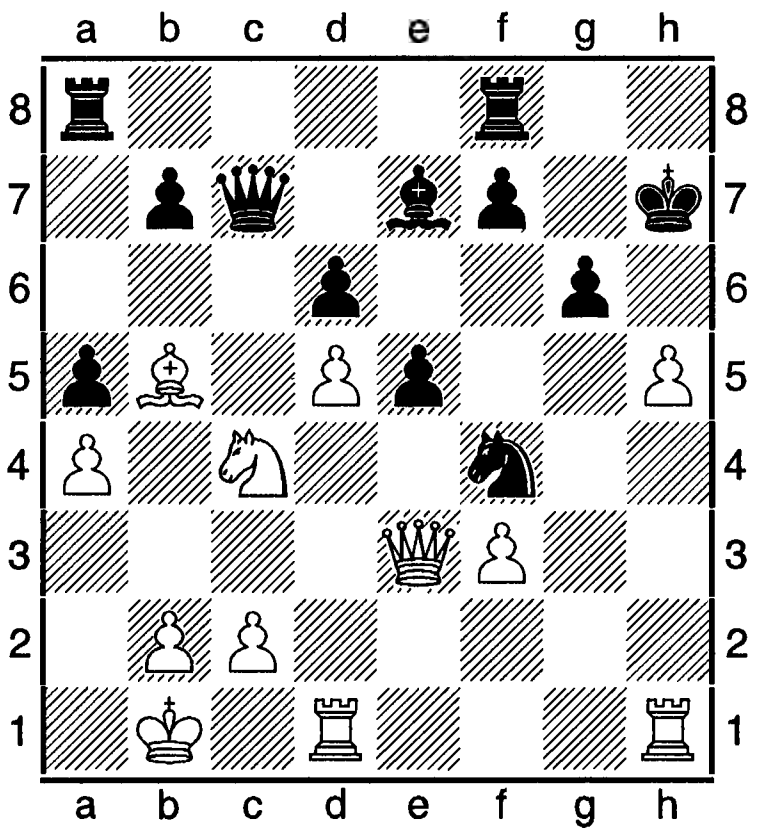

Після 27.h5

g5 28.h6 f5 29.Дd2 Tf6 30.Tdg1 Tg6 31.Ke3 Tf8 32.Kc4 Cd8 33.Td1 Tff6 34.Дf2 Txh6 35.Да7 Txh1 36.Txh1 Th6 37.Дg1 Th4 38.Ke3 Дf7 39.Kg2 Txh1 40.Дxh1 Дh5 41.Дxh5 Kxh5 42.Ke3 Kg3 43.Kpc1 Kpg6 44.Kpd1 g4 45.fg f4 46.Kc4 Cc7 47.Cd7 Kpg5 48.Kpe1 f3 49.Ke3 Cb6, (0-1).

Топалов - Камський фінальний матч претендентів проводився в лютому 2009 у Софії (Болгарія). Складався з 9-и партій. Контроль часу: 2 год на 40 ходів з додаванням 1 год на 20 ходів і 15 хв до кінця партії + 30 сек на кожен хід, починаючи з 61 . При нічиїй намічався тай-брейк (4 партії з контролем 25 хвилин кожному учаснику + 10 сек на хід і далі за необхідністю - 2 партії з контролем 5 хв + 10 сек на хід; та вирішальна гра - білим - 6 хв, чорним - 5. Нічия - на користь чорних). Матч завершився достроковою перемогою В. Топалова з рах. 4,5 на 2,5 (+ 3, - 1, = 3).

Камський - Топалов. Іспанська партія (C 65) - 2-а гра в матчі.

1.e4 e5 2.Kf3 Kc6 3.Cb5 Kf6 4.0-0 Cc5 5.Kxe5 Kxe4 6.Де2 Kxe5 7.d4 Де7 8.dc Kxc5 9.Kc3 Kg6 10.Дh5 c6 11.Cg5 f6 12.Tae1 Ke6 13.Cd3 0-0 14.Cd2 d5 15.f4 Дc5+ 16.Kph1 d4 17.Cf5?! Tf7 18.Ke4 Дd5 19.Cxg6 hg 20.Дxd5 cd 21.Kd6 Tc7 22.c4?! dc 23.Cxc3 d4 24.Cb4 Cd7 25.Tf2 a5 26.Ca3 b5 27.b3 b4 28.Cb2 Ta6 29.Ke4 Tac6 30.Kpg1 Tc2 31.g3 d3 32.Td1 f5, (0-1).

Топко Леонід (Кривий Ріг) - український шаховий композитор, національний майстер На 6-му ч-ті світу 2001-2004 зі складання шахових композицій посів 2-е місце. Переможець 9-ї особистої першості України 1981-1982 з розділу етюдів, на 10-й 1983-1984 був 5-м

Л. Топко, «Проблеміст України», № 4 (34), 2012.

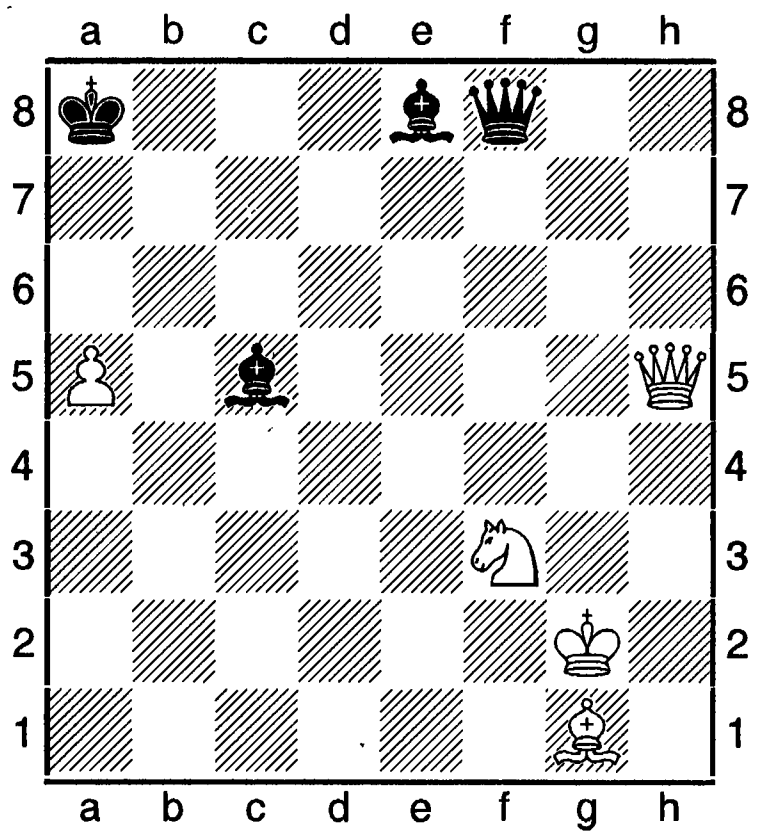

+ 5+4

1.Дd5+ Kpb8 2.Cxc5 Дxf3!! 3.Kpxf3! Cc6 4.Ca7+ Kpc7 5.Cb8+! Kpb7 6.a6+ Kpb6 7.Ca7+ Kpc7 8.Kpe4! Cxd5+ 9.Kpxd5 с виграшем.

Торан, Торан Альберто (Toran Alberto) Роман (нар. 08.10.1931, Гіхон, - 01.01.2005, Мадрид) - іспанський шахіст і міжнар. шаховий діяч, міжнар. майстер з 1954 і

міжнар. арбітр з 1957. Віце-президент ФІДЕ з 1982. Голова апеляційного журі (олімпіади 1984, матчів на першість світу Карпов - Каспаров 1984-1985, 1985). Шаховий літератор.

Чемпіон Іспанії 1951, 1953, 1954 (2). У складі команди Іспанії учасник олімпіад 1958-1974. Найкращі рез-ти в міжнар. змаганнях: Бевервейк 1953 (3-6), 1956 (3-4), 1959 (4-7); Гібон 1954 (1); Монтевідео 1954 (4); Торремолінос 1961 (4-7), 1962 (4);

Автор шахових книг, в тому числі присвяченої творчості Д. Бронштейна - «Геній сучасних шахів» 1953 (в рос. перекладі).

Тор - шахівниця, котра водночас згортається у вертикальний і горизонтальний циліндри чи в гармошку, створюючи Т. На діаграмі Т. зазвичай зображується у вигляді шахівниці без жодного шматочка.

Торре (Torre) Вітторіо (?, - 16.01.1921, Турін) – італійський шахіст і проблеміст. Працював учителем. 1885 Чемпіон Туріна. Вигравав у Б. Вергані. 1900 програв Ф. Аббарассі. 1909 грав сеансі одночасної гри ґросмайстра Ол. Дураса в Трієсті за 20-а шахівницями, а також брав участь у сеансі з К. Шлехтером за 19-а шахівницями 1910.

Торре (Torre) Еугеніо (нар. 04.11. 1951, Маніла) – філіппінський шахіст, один з перших азіатських міжнар. ґросмайтрів (1974). Навчився грати в 5 років. Багаторазовий чемпіон Філіппін. З успіхом грає за команду Філіппін на всесвітніх шахових олімпіадах з 1970: 1970 (11,5 очок з 16 за 2-ю шахівницею), 1974 (14 з 19 за 1-ю шахівницею), 1982 (7 з 10 за 1-ю шахівницею). Учасник міжзон. т-рів, в тому числі Ленінград 1973 (13-14), Маніла 1976 (16), Ріо-де-Жанейро 1979 (-7-9); Толука 1982 (1-2); Загреб 1987 (7). За підсумками міжзон. т-ру 1982 грав на змаганнях претендентів (1983 в Аліканте поступився в чвертьфіналі 3. Ріблі з рах. 4 на 6). 1981 став чемпіоном серед шахістів іспаномовних країн. 1984 грав у команді вибраних шахістів світу в матчі з командою СРСР (здобув 2 очок з 3 у грі з О. Соколовим). Найкращі рез-ти в інших міжнар. змаганнях: Торремолінос 1974 (1); Оренсе 1974 (3); Маніла 1976 (1), 1979 (1); Амстердам 1977 (5); Вршац 1977 (4-7); Джакарта 1978 (1-2), 1979 (1-3); Багіо 1980 (1); Сочі 1980 (3); Гастингс 1980-1981 (2), Бангалор 1981 (2); Маніла 1982 (3); Ганновер 1983 (4); Бугойно 1984 (3); Джакарта 1987, зон. т-р ФІДЕ (1-2). В ч-тах Філіппін в Манілі 2001 і 2002 (1).

Л. Портиш - Е. Торре. Ріо-де-Жанейро, 1979.
1.d4 Kf6 2.c4 g6 3.Kc3 Cg7 4.e4 d6 5.f3 c5 6.dc dc 7.Дxd8+ Kpxd8 8.Ce3 Kfd7 9.Kge2 Kc6 10.0-0-0 b6 11.f4 Cb7 12.g3 Ka5 13.b3 e6 14.Ch3 Kpe7 15.f5?! Ce5! 16.fe fe 17.Cf4 Kc6 18.Kh5 Kf6 19.Td6 Cxd6 20.Cxd6+ Kpf7 21.Tf1 e5 22.Cd7 Kh4 23.Kc7 Tad8 24.Ce6+ Kpg7 25.Ce7 Kxe4 26.Cd5 Cxd5 27.cd Txd5! 28.g4 Tc8 29.Kxd5 Kxd5 30.Ch4 c4 31.Kpb2 c3+ 32.Kpa3 Ke3 33.Tg1 Kc2+ 34.Kpa4 Kd4, (0-1).

Торре, Торре Репетто (Torre Repetto) Карлос (23.11. 1905, Мерида,- 19. 03.1978, там же) - мексиканський шахіст, міжнар. ґросмайтер з 1977. Почав грати з 6-и років. Першого успіху досяг 1923, вигравши двоколовий т-р за участю 7-и американських шахістів. В ч-ті Західних штатів 1924, що проходив у Нью-Йорку, посів 1-е місце. У лютому 1925 зіграв унічию матч з шахістом США А. Купчиком з рах. 3 на 3 (+ 1, - 1, = 4). 1925 здійснив вояж у Європу: Баден-Баден 1925 (10); Маріанське-Лазнє 1925 (3-4); Москва 1925 (5-6); Ленінград 1925-1926 (2-3). 1926 на т-рі в Чикаго посів 2-3-є місце. Потім через хворобу змушений був покинути змагання. Про талант мексиканського маестро схвально відгукувався 2-й чемпіон світу з шахів Ем. Ласкер, який бачив у ньому

потенціал великого майстра.

Т. запровадив у практику варіант, названий його іменем: **1.d4 Kf6 2.Kf3 e6 3.Cg5.**

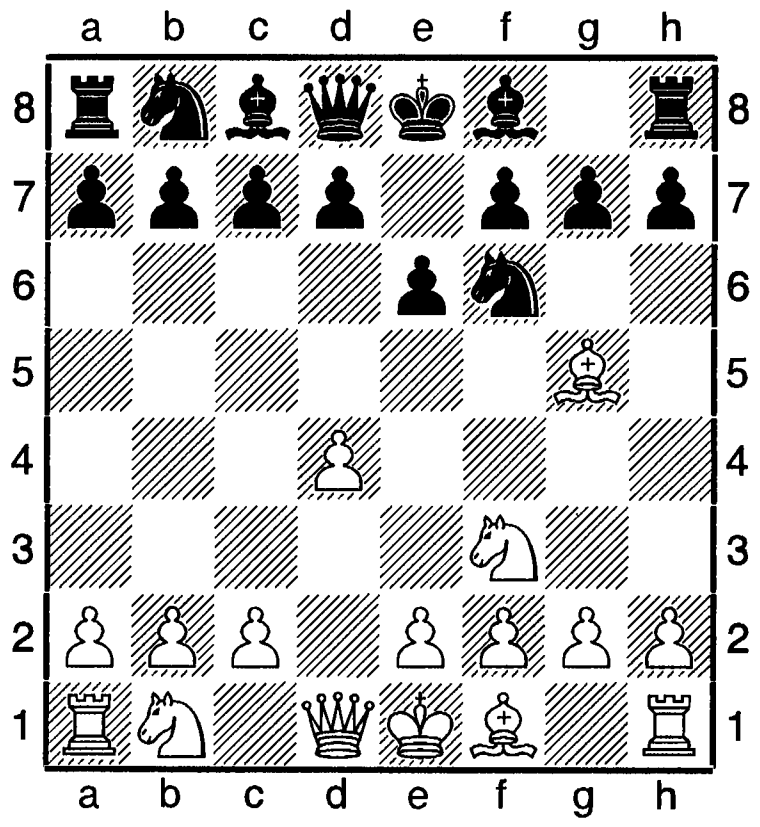

Він був гравцем позиційного напрямку, але відмінно володів засобами комбінаційного стилю гри.

В Мериді відбуваються меморіали Т.

Література: В. І. Ліндер, І. М. Ліндер, Королі шахового світу. Життя й гра крізь призму енциклопедії, М., 2001.

Торре меморіали - міжнар. змагання, присвячені пам'яті мексиканського шахіста Карлоса Торре. Проводяться в столиці півострова Юкатан Мериді (Мексика) та інших містах країни. З українських шахістів найкраще грав В. Іванчук, який був переможцем головних змагань 2004, 2007,2008.

2000. Лютий. Масовий. Підсумки 1. Е. Майлс; 2. Р. Вера, 4. Г. Ернандес - по 7 очок; 5. М. Красенков, 6. Д Комаров, 7. Х. Ногейрас, 8. Л. Крижан, 9.Л. Христиансен - по 6,5; 10. Б. Гулько, 11. Х.-К. Гонсалес 12. А. Вол - по 6.

2004. Грудень. 16 учасників. 13 визначалося у відбірковому змаганні. Три - за рейтингом. Далі т-р проходив за нокаут-системою. В. Іванчук спочатку переміг С. Тив'якова, Х. Ногейраса. У фіналі зустрівся з О. Графом (колишнім узбецьким ґросмайстром Ненашевим) і переміг з рах. 2 на 0 й здобув перший приз.

О. Граф - В. Іванчук.

1.d4 Kf6 2.c4 g6 3.f3 d5 4.cd Kd5 5.e4 Kb6 6.Kc3 Cg7 7.Ce3 0-0 8.f4 Kc6 9.Kf3 Cg4 10.e5 Cf3 11.Дf3 Kd4 12.Де4 c5 13.Td1 Дc7 14.g3 f5 15.Дg2 Tfd8 16.Дf2 e6 17.Cg2 Kc4 18.Cc1 Td7 19.0-0 Tad8 20.b3 Да5 21.Ка4 Cf8 22.Kph1 b5 23.bc Да4 24.cb c4 25.Ce3 c3 26.Td3 Дc4 27.Td4 Td4 28.Cd4 Td4 29.Tc1 Ca3 30.Cf1 Дd5 31.Cg2 Td1, (0-1).

2007. Грудень. Перший етап проходив за швейцарською системою. 13 переможців виходило до наступного етапу змагань за нокаут-системою. До них приєдналося троє запрошених. У фіналі В. Іванчук на тай-брейці переграв Л. Брузона із загальним рах. 2,5 на 1,5.

2008. Грудень. Чічен-Іца. Фінал за олімпійською системою виграв В. Іванчук, перемігши почергово Л. Брузона, О. Алмейду, О. Графа, П. Харикрішну.

Торремолінос-турніри (див. «Коста-дель-Соль-турніри»).

Торсі-турнір - міжнародне змагання, яке відбулося в липні 1991 в місті Торсі (поблизу Парижа). 300 учасників, в тому числі 12 міжнар. ґросмайстрів, 20 міжнар. майстрів. 9 турів. Найкращі рез-ти: 1-3. О. Шабалов, О. Харлов, Є. Свешников - по 7 очок; 4-10. К. Спраггетт, С. Тив'яков, О. Соколов, Г. Кайданов, Б. Комлянович, І. Корнеєв, Е. Костен - по 6,5.

Торфінссон (Torfinsson) Брагі (нар. 1988) - ісландський шахіст, міжнар. майстер. Ело 2013 = 2427. 12-й у списку 100 найсильніших гравців країни. Бронзовий призер ч-ту Ісландії 2002.

Тотальна оборона (франц. totalitaire, від лат. totus - весь, цілий; повний, загальний, всеосяжний) - як шаховий термін, вказує на такі оборонні дії в грі, котрі повинні знешкодити всі загрози. У шаховій композиції полягає в ліквідації загроз з боку білих.

Тотальна переміна – вид невимушеної переміни без зміни тактичного змісту

тематичних варіантів у кожній з фаз.

Тота меморіали - міжнародні змагання, присвячені пам'яті шахіста і шахового діяча Л. Тота. Проводяться Шаховою федерацією Угорщини в місті Кечкемет з 1966 (див. також «Кечкеметський міжнар. т-р»).

1966. 1-2. В. Горт, Л. Портиш - по 6,5 очок з 9; 3. І. Білек - 5,5; 4. Н. Падевський - 5; 5. Л. Сабо - 4,5.

1968. 1. Л. Штейн - 12 очок з 15; 2. Е. Гуфельд - 9,5; 3. І. Чом - 9; 49. Д. Форинтош, Л. Попов, Г. Барцаї, П. Дей, Л. Лендьєл - по 8.

1970. 1. К. Гонфі - 9 очок з 13; 2. А. Геннінгс - 8; 3-5. Г. Ліберті, Л. Навровський, Й. Табор - по 7.

1972. 1-2. З. Ріблі, О. Суетин - по 10,5 очок з 15; 3. І. Радулов - 10; 4. І. Чом - 9,5; 5-6. Білек, Б. Тот - по 9.

1975. 1. Гонфі - 9 очок з 13; 2. Р. Холмов - 8,5; 3. Р. Ернандес - 8; 4. Форинтош - 7,5; 5-6. Ф. Портиш, П. Секей.

1977. 1. Л. Фогт - 8 очок з 11; 2. Барцаї - 8; 3. І. Фараго - 7; 4. Л. Хазаї - 6,5; 5. Є. Єрменков - 6.

1979. 1.Фараго - 11 очок з 15; 2-4. Р. Ваганян, Х. Ногейрас, Чом - по 10,5; 5. М. Шуба - 9,5.

1983. Фестивальний т-р. 1. Г. Зайчик - 8,5 очок з 11; 2. Хазаї - 7; 3. А. Гроспетер - 6,5; 4-5. С. Гарсія, А. Михальчишин - по 6.

1987. 42 учасники. 9 турів. 1. Х. Барберо - 7,5 очок; 2. Т. Петц - 7; 3-5. Гроспетер, Р. Кнаак, Й. Гектор - по 6.

Тот (Toht) Ласло (17.05.1895, Кечкемет, - 09.03.1964, там же) - угорський шаховий діяч і літератор. Засновник і ред. ж. «Мадяр шакквілаг» 1921-1950. Організовував у Кечкеметі міжнар. т-ри 1927, 1962, 1964. Мав велику збірню шахової літератури: понад 4 тисячі книг (див. «Тота меморіали»).

Точка (місце) перетину - поле шахівниці, на якому перетинаються лінії дій фігур. У шаховій композиції: а) білих - обох фігур білого кольору; б) біло-чорних - критичний хід білої фігури, яка є запірною для чорної; г) чорно-білих - критичний хід чорною, яка запирає білу.

Точка (місце) співпадання - у шаховій композиції триходова тема: білі прагнуть дати мат з поля, захопленого двома чорними фігурами та змушують чорних стати на це поле. Після чого інша чорна фігура знешкоджується відволіканням, перегородженням, зв'язуванням, забиранням. Потім білі ходом, який дає мат, збивають чорну фігуру на Т. с. Автор теми (1919) німецький проблеміст А. Клінке (1887-1942).

А. Клінке, «Бреслауер фольквагт», 1920

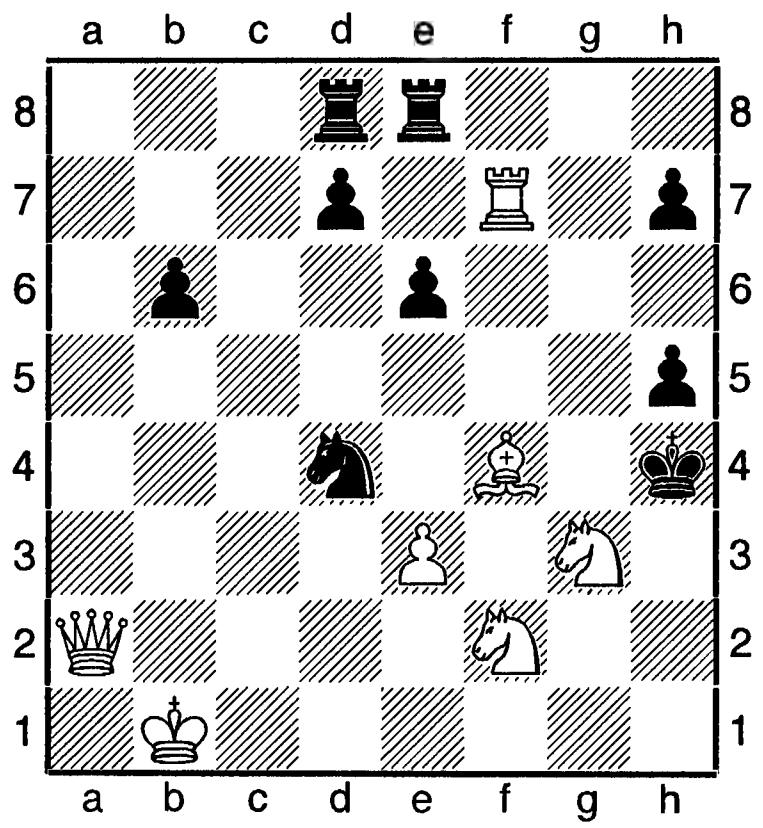

#3 7+9

1.Tf5 Kxf5 2.Дd5 ed 3.Kxf5++, 1. ... ef 2.Де2 Kxe2 3.Kxf5++.

Трансформація батареї (від. лат. tranformatio - зміна, перетворення; батарея - франц. batterie, від batre - бити) - тема в етюдній композиції: у боротьбі одна батарея перетворюється в іншу. На першому т-рі ФІДЕ 1972-1975 на одній з етюдних шахівниць Т. б. була темою завдання.

А. Корані. Перший т-р ФІДЕ 1972-1975. 2-е місце.

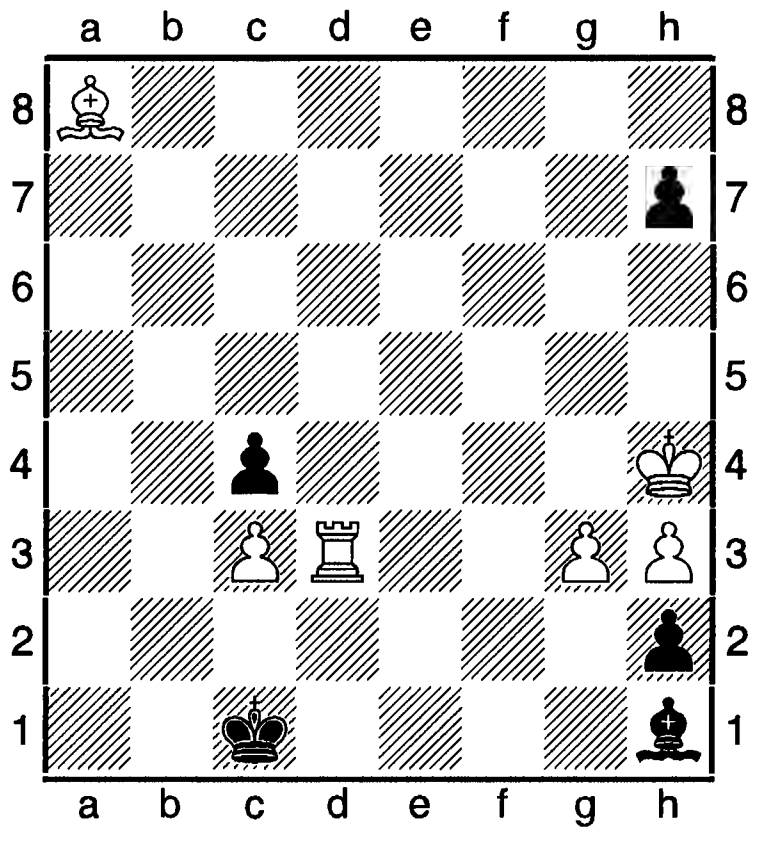

\+ 6+5

1.Tf3 Cg2 2.Tf2 h1Д 3.Cxg2 Дh2 (батарея створена) **4.Крg4 h5+ 5.Крh4 Крb1 6.Ce4+** (не можна 7.Txh2 - пат) **7.Tg2!** (трансформація батареї) **7. ...Дh1 8.Ta2+ Крxa2 9.Cxh1,** і білі виграють.

Трансцендентальні ідеї (від. лат. transcendo - виходжу за межі) - термін проблемістики, котрий позначає ідеї, які неможливо втілити на шахівниці за допомогою звичайних фігур.

Тран Хоан Тхан (Tran Khoan Tkhan) (нар. 25.04.1980) - в'єтнамська шахістка, міжнар. гросмайстриня. 2000 очолювала список 100 найсильніших юних шахісток світу з Ело 2493. Учасниця ч-ту світу ФІДЕ: в Делі 2000, у Москві 2001 (програла С. Костенюк в 2-му раунді); змагалася за Кубок світу в Шеньяні 2000 (програла у півфіналі Н. Жуковій). Учасниця матчу Європа-Азія в складі жіночої команди Азії в Батумі 2001 (набрала 5 очок з 8).

Требич-турніри - міжнародні змагання. Відбувалися у Відні 1907-1938 на засоби, які заповів місцевий шаховий меценат Л. Требич.

1907. 1. Ж. Мізес - 10 очок; 2. О. Дурас - 9; 3-5. Г. Мароці,С. Тартаковер, М. Відмар - по 8,5.

1909. 2 кола. 6 учасників. 1. Р. Реті - 7,5 очок; 2. А. Альбін - 6; 3. Л. Леві - 5,5.

1909-1910. 2 кола. 8 учасників. 1. Р. Реті - 12 очок; 2. Тартаковер - 10,5; 3. Ю. Перліс - 10.

1910-1911. 2 кола. 8 учасників. 1-2. Шлехтер, Р. Шпільман - по 10 очок; 3. Перліс - 8.

1912. 2 кола. 6 учасників. 1. Шлехтер - 7 очок; 2. Реті - 6; 3-4. Леві, Перліс - по 5,5.

1913. 2 кола. 10 учасників. 1. Шлехтер - 14 очок; 2. Шпільман - 13,5; 3. Тартаковер - 13.

1914. 2 кола. 8 учасників. 1. Шлехтер - 11,5 очок; 2. А. Кауфман - 11; 3-4. Реті, Шпільман - по 8,5.

1915-1916. 3 кола. 6 учасників, Шлехтер - 10 очок з 14 (один шахіст зіграв у 2 колах); 2. Р. Реті - 8; 3. Кауфман - 7.

1916-1917. 6 кіл. 3 учасники. 1. Шлехтер - 6,5 очок; 2. Відмар - 6; 3. Кауфман - 5,5.

1917-1918. 4 кола. 4 учасники. 1. Відмар - 8 очок; 2. Тартаковер - 7; 3. Шлехтер - 5,5; 4. Л. Асталош - 3,5.

1920. 10 учасників. 1-2. Е. Грюнфельд, Тартаковер - по 7,5 очок; 3. Штробль - 6.

1926. 12 учасників. 1. Шпільман - 8,5 очок; 2. Грюнфельд - 8; 3. Й. Локвенц - 7.

1927. 12 учасників. 1. Грюнфельд - 9 очок; 2. Беккер - 8,5; 3. Г. Мюллер - 7.

1928. 11 учасників. 1-2. Грюнфельд, П. Такач - по 6,5 очок; 3-6. Б. Генлінгер, Г. Кмох, Локвенц, Тартакове - по 6.

1930. 17 учасників. 1-2. Шпільман, Кмох - по 12 очок; 3. Мюллер - 11.

1931. 14 учасників. 1. Беккер - 11 очок; 2. Генлінгер - 10,5; 3. Грюнфельд - 10.

1932.12 учасників. 1. Беккер - 9 очок; 2. Грюнфельд - 7,5; 3-4. Е. Елісказес, Генлінгер - по 7.

1933. 16 учасників. 1-2. Грюнфельд, Мюллер - по 10,5 очок; 3. Шпільман - 10.

1934-1935. 16 учасників. 1. Беккер - 11,5 очок; 2-4. Г. Гласс, Грюнфельд, Мюллер - по 10.

1935. 12 учасників. 1-2. Елісказес, Л. Штейнер - по 8 очок; 3-5. Беккер, Мюллер, Шпільман - по 6,5.

1936. 16 учасників. 1. П. Фрідман - 11,5 очок; 2.К. Ополченський - 10,5; 3-5. Беккер,

П. Міхель, Шпільман - по 10.

1937-1938. 12 учасників. 1. Штейнер - 8,5 очок; 2. С. Рубінштейн - 7; 3-5. Беккер, Гласс, Мюллер - по 6,5.

Тренувальне змагання - шаховий матч, турнір, які проводяться для перевірки та вдосконалення дебютної підготовки чи задля спортивної форми гравців.

Тренувальний турнір 1939 відбувався в Ленінграді (С.-Петрбурзі) і Москві. 1. С. Флор 12 очок з 17; 2. С. Решевський - 10,5; 3-6. Г. Левенфіш, А. Лілієнталь, В. Макогонов, В. Рагозин - по 10; 7-8. С. Білавенець, І. Рабинович - по 9,5; 9-10. В. Алаторцев, І. Кан - по 9; 11. О. Константинопольський - 8,5; 12-13. П. Керес, В. Смислов - по 8; 14. В. Гоглідзе - 7,5; 15. О. Толуш - 7; 16. П. Романовський - 6; 17. І. Бондаревський - 5; 18. В. Панов - 3,5 (вибув зі змагань після 11-го туру).

Тренмер, Транмер (Tranmer) Еллін Бетсі (054.05.1910, Скарборо, - 26.09.1983, Тайсгерст) - англійська шахістка, міжнар. майстриня з 1950. Музикантша. Чемпіонка Англії 1947, 1949, 1953, 1961. Учасниця міжнар. змагань, в тому числі ч-ту світу 1949-1950 (5-7), т-ру претенденток 1952 і зон. т-ру ФІДЕ 1954 (7). У складі збірної команди Англії учасниця Всесвітньої шахової олімпіади 1957.

Трентос (Trentos) Костас - грецький шахіст, міжнар. майстер з шахів, проблеміст і розв'язувач шахових композицій. Чемпіон Греції з КШ в Атенах 2009, учасник 51-го конгресу з шахової композиції в Юрмалі 2008 (3-й приз в т-рі розв'язувачів).

Тренчанське-Теплице-турніри — міжнародні змагання, які проводилися адміністрацією чеського санаторію Тренчанське-Теплице з 1928.

1928. 12 учасників. 1. Б. Костич - 8 очок; 2. Е. Штейнер - 7,5; 3. Ф. Земіш - 7; 4. Р. Шпільман - 6,5 5-6. Е. Грюнфельд, Р. Реті - по 6.

1949 (див. Реті меморіали).

1979. Водночас відкритий ч-т Чехословачини. 15 учасників. 1. Я. Смейкал - 10 очок; 2. Л. Фтачник - 9,5; 3. В. Горт - 9; 4-5. Х. Добош, Р. Холмов - по 8.

1985. 15 учасників. 1. Е. Убілава - 10 очок; 2. Фтачник - 9,5; 3. К. Мокрий - 8; 4-5. Е. Медуна, Ж. Полгар - по 7,5.

Третьозв'язування (третьозв'язка) – термін шахової композиції: особливе розташування фігур у триходовій задачі, при якому між королем супротивної сторони і білою далекобійною фігурою перебуває 3 фігури чорних. Відведення двох з них з лінії створює можливість білим дати мат, використовуючи зв'язку третьої фігури. У випадку створення варіантів зі зв'язкою трьома тематичними фігурами чорних Т. Називається повним.

В. Марин, «Good Companion», 1924. 4-й приз

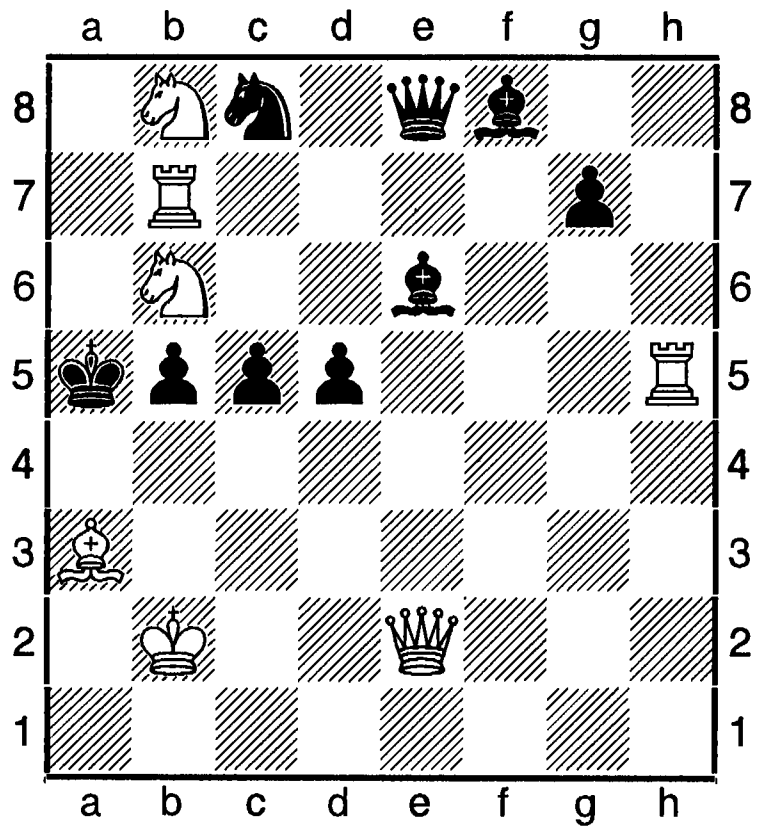

#3 **7+9**

1.Дd1! (загроза 2.Сb4+) **1. ... b4 2.Кc4+ dc 3.Сxb4++, 1. ... d4 2.Сb4+ cb 3. Дxa4++, 1. ...c4 2.Да4+ ba 3. Кxc4++**

Тригубов (Trigubov) Павло (нар. 21.12. 1971) - російський шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2001 = 2628. 57-а позиція в списку 100 найсильніших шахістів світу. Чемпіон Європи 2000 у Сент-Вінсенті. Учасник ч-ту Європи з КШ в Пловдиві 2008 (4), ч-ту світу ФІДЕ в Делі 2000. Володар Кубка Росії в складі команди «Хімік» з Білорєченська в

С.-Петрбурзі 1999. Інші змагання: Буенос-Айрес 1996, 235 учасників (2-8); Корсіка 1997 (1); Каппель-ла-Гранде 1999, 617 учасників (1-3); Мінськ 1999 (2-10); Бастія 2001, 252 учасники (2-4); Бельфор 2002 (2); Москва 2002 (10); Майнц, 2004, шахи Фішера (2-8).

Тризебра – фігура в казкових шахах, один хід якої складається з трьох ходів зебри, при цьому напрям третього ходу співпадає з напрямом першого, а в підсумку фігура начебто вимальовує на шахівниці літеру «N».

Трикутник - один із способів передачі черги ходу партнерові в закінченні партії чи етюді для того, щоб залишити його в становищі цугцвангу.

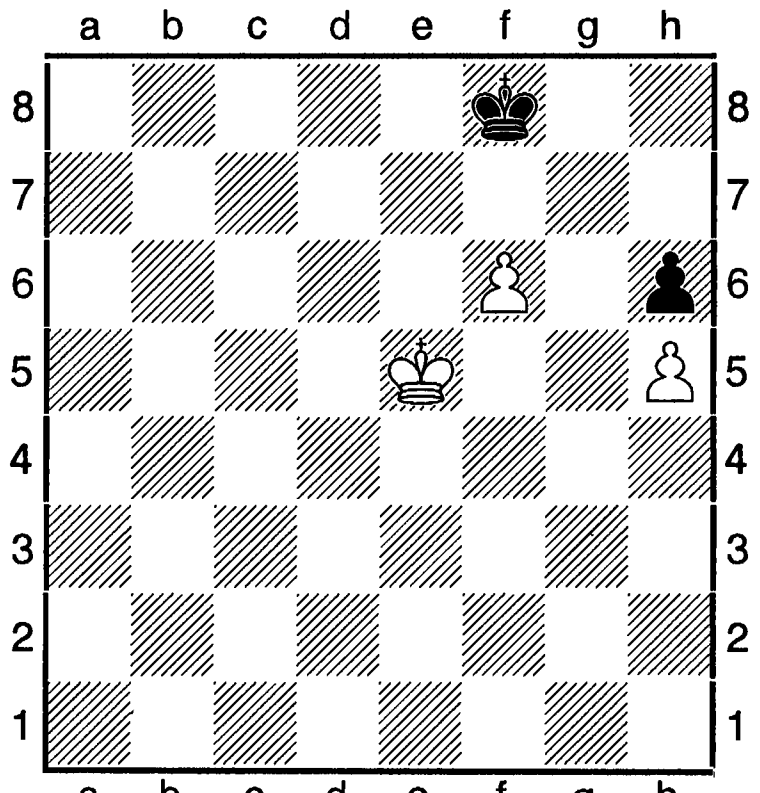

Хід чорних

У цій позиції чорні програють, тому що на **1. ... Крf7** білі відповідають **2.Крf5,** а на **1. ... Крe8 2.Крe6 Крf8 f7** і так далі. Передача черги ходу чорним досягається маневруванням білого короля. Це - один з найпростіших випадків полів відповідності.

Тримбашевський Ігор (нар.20.03.1964, Одеська область) - український шахіст, міжнар. майстер. Ело 2009 = 2376 (Україна), 2357 (ФІДЕ).

Трингов (Trinhov) Георгі Петров (нар. 07.03.1937, Пловдив) - болгарський шахіст, міжнар. майстер з 1962, ґросмайстер з 1963. Найкращі рез-ти в ч-тах Болгарії: 1953 і 1955 (3-4); 1962 (2), 1963 і 1981 (1). У складі команди Болгарії учасник багатьох олімпіад 1956-1982, в тому числі на 18-й 1968 мав 1-е місце за 2-ю шахівницею: 11 очок з 14; на 23-й 1978 (1-е за 3-ю шахівницею: 8,5 очок з 11). Переможець зон. т-ру ФІДЕ в Кечкеметі 1964. Найкращі рез-ти в інших міжнар. змаганнях: Маріанське-Лазнє 1962 (2-3); Бюзум 1968 (2); Сараєво 1970 (3-4); Варна 1970 (3); Гавана 1971 (3); Вршац 1973 (1-2); Бірмінгем 1974 (2); Крагуевац 1974 (2); Пловдив 1975 і Врбас 1976 (2); Пловдив , 1977, 1981 (1); Белград 1979 (3-4); Ніш 1979 (3); Сомбор 1980, Врнячка-Баня 1982 (3); Смедереве 1981 (1-2); Крагуевац 1983 і 1985 (3-4); Прага 1984 (1-5); Варна 1985 (5-6); Асеновград 1986 (1-3); Нові-Сад 1986 (4-5); Пула, 1987 470 учасників (3-5).

Трипольський Олег Леонідович (нар. 30.01.1962, Дніпропетровськ) - український шахіст, арбітр міжнар. категорії з 2001.

Триразове повторення позиції - поява на шахіниції одної й тої ж позиції три чи більше разів; при цьому черга ходити залишається за однією і тією ж стороною, а можливість гри не змінюється: право на рокіровку чи забирання на проході. Т. п. п. є причиною визнання партії нічийною на вимогу одного із гравців при його ході, якщо він заявить судді, що а) має намір зробити хід, який призводить до П. п. п; б) виконаний партнером хід уже призвів до П. п. п. Якщо при Т. п. п.шахіст вимагає визнати партію нічийною, то суддя зобов'язаний спочатку зупинити годинник і перевірити, чи вмотивована заява. Якщо заява невмотивована, суддя додає 2 хвилини до часу заявника. Коли ж при цьому виявиться, що ліміт часу вичерпаний, то заявнику зараховується поразка. Нічия при Т.п. п. фіксується арбітром, але якщо при перевірці Т. п. п. не було, партія повин-на продовжуватися. Якщо суддя відхилить вимогу про Т. п. п., то

заявяник вправі вимагати додаткової перевірки. Одначе в такому випадку, якщо вимога безпідставна, то заявникові зараховується поразка.

Три сестри Полгар і ґросмайтер, призер національного чемпіонату, міжнар. майстер матч відбувався в червні 1991у Порторожі. Софія, Жужа, Юдіт Полгар змагалися з російським міжнар. ґросмайстром О. Халіфманом, призером югославського чоловічого ч-ту А. Гроспетером, італійським майстром ФІДЕ Е. Арланді. 2 кола за шевенінгенською системою. Угорки впевнено виграли матч з рах. 12,5 на 5,5. Жужа набрала 4,5 очок, Со-фія і Юдіт - по 4, О. Халіфман - 3 (+ 2, - 2, = 2).

Три сестри Полгар і три найсильніші юні гравці Англії матч-турнір проводився в Лондоні 1990. За юніорів грали 17-річний М. Адамс, 22-річний Стюарт Конкуест, 20-річний Девід Норвуд. Софія, Жужа, Юдіт Полгар зуміли зіграти в непростому для них змаганні внічию з рах. 9 на 9. Фірма-спонсор «Бульонс інтернейшнл» нагородила угорок призом «Моральний переможець змагання». Найкращий індивідуальний рез-т показав М. Адамс - 4,5 очок з 6; 2. Жужа Полгар - 4; 3. Юдіт Полгар - 3; 4. Конкуест - 2,5; 5. Норвуд і Жофіка Полгар - по 2.

Три сестри Полгар і три найкращі юні шахісти Греції матч відбувся на о. Корфу за шевенінгенською системою в лютому 1991 між угорськими сестрами Жужою, Софією, Юдіт Полгар і молодими грецькими гравцями С. Кембрісом, В. Котроніясом, Є. Грівасом. Угорки перемогли з рах. 11,5 на 6,5. Приз за найкращий рез-т одержала 14-річна Юдіт (+ 3, = 3). Жужа і Софія набрали по 3,5 очок. Греки: С. Скембрис - 3,5 очок, Котроніяс і Грівас - по 1,5.

Трипольський Євген (нар. 30.01.1962, Дніпропетровська область) - український шахіст, міжнар. майстер. Ело 2001 = 2429. 98-а позиція в списку 100 найсильніших шахістів країни.

Трифунович (Trifunovich) Петер (31.08. 1910, Дубровнік, - 08.12.1980,-Белград) – хорватський і сербський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 1953. Шаховий літератор, ред. ж. «Шаховськи преглед» 1938-1940. Доктор права. У шахи навчився грати в 16 років. 1931 на т-рі в Баня-Лука виконав норму національного майстра, посівши 1-е місце. З успіхом грав у довоєн-них ч-тах Югославії: 1935 (3), 1936 (2). Після 2-ї світової війни 1939-1945 став одним з найсильніших гравців Югославії: чемпіон 1945, 1946, 1947 (з С. Глігоричем), 1952, 1961. У складі югославської команди учасник 7-и олімпіад 1935-1952. На 9-й 1950 мав 1-е місце за 3-ю шахівницею (+8, -1, = 4). Учас-ник зон. т-рів ФІДЕ В Хілверсюмі 1946 (2-3) і Вагенінгені 1957 (6-7), міжзон. т-ру в Сальт-шьобадені 1948 (10). 1949 зіграв внічию матч з М. Найдорфом (6 на 6). Найліпші показни-ки в міжнар. т-рах: Злин 1945; (1); Прага 1946 (2-3); Ліма 1950 (1); Великобританія 1951, м-л Стаунтона (2-4); Мар-дель-Плата 1952 (3-4), 1953 (4); Ріо-де-Жанейро 1952 (2-3); Монтевідео 1853 (2); Ріо-де-Жанейро 1953 (2); Белград 1954 (3); Сараєво 1959 (1-2), 1960 (4), 1962 (3-4); Натанья 1961 (1-3); Бевервейк 1962 (1); Амстердам 1965 (4); Нордвейк-ан-Зее 1965 (2).

Автор книг: Jugoslawisches Schachs 2482 Parten, Hamb., 1965 (Weltgeschichte des Schachs. Lfg 38); Grunfeldova indiska odbrana. Beograd, 1951 (співавтор); Sahovski bukvar. Beograd, 1959 (співавтор); Sahovska zacetnica. Ljubljana. 1962 (співавтор).

Триходова задача - жанр у задачній композиції: мат дається чорним за три ходи. Цей жанр дає змогу втілювати глибокі задуми і має найбільше визнання у видатних майстрів проблемістики. «Триходова задача є королевою в сучасній задачній композиції» (С. Лойд).

Триходова інтерпретація ревер-

сивних тем – у шаховій композиції перенесення реверсивних тем Банного, Владимирова, Домбровскіса, Ганнеліуса та інших в триходовий жанр. Деякі аналоги реверсивних тем в триходових задачах опрацьовувалися раніше, ніж у двоходових. Якщо тематичні ходи білих у спробах зустрічаються в завершальній фазі на третьому ході, то це є вже інтервальна форма тієї чи іншої теми. Аналоги реверсивних двоходових тем також бувають у варіантах одної й тої ж фази триходової задачі (див. ст. «Триходова інтерпретація тем чергування гри»).

С. Шедей, «Шахмати» («Шахи»), 1977. 2-й почесний відгук.

Білі: Крa6, Дh1, Та7, Td5, Cb4, Ce2, Кс8, Kf6, пп c4, f3 (10); **чорні:** Крc6, Те3, Tf5, Cb8, Са4, Ка3, Kh4, пп c7, g6 (9).

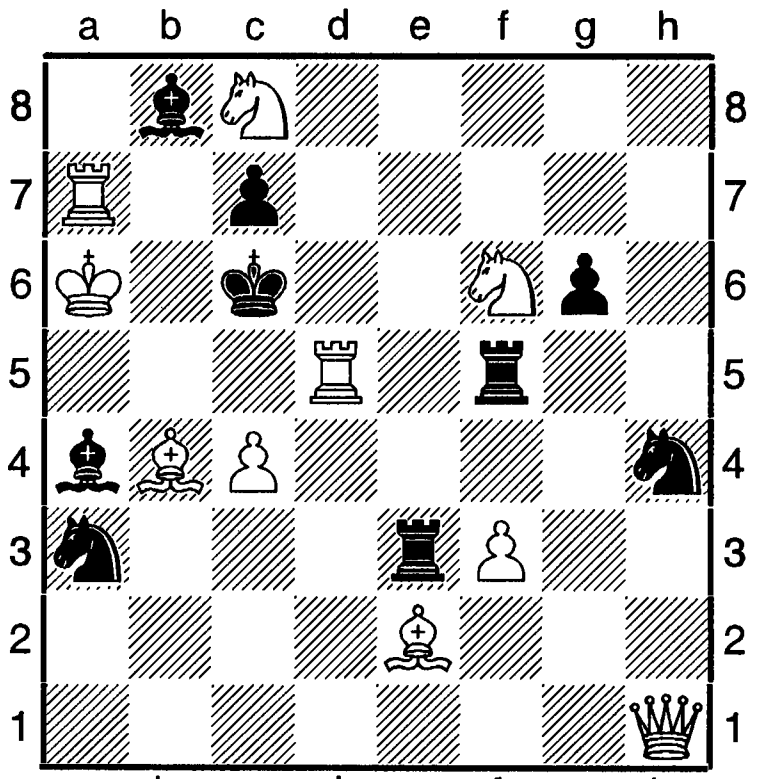

Мат за 3 ходи. 1.Дh3? ~ 2.Тс5, 1. ...Тее5!; 1.Дg1 ~ 2.Ке7, 1. ...Tfe5!; **1.Дh2! ~ 2.Тс7 Сс7 3.Ка7 #, 1. ...Тее5 2.Тс5! Тс5 3.Ке7 #, 1. ... Tfe5 2.Ке7! Те7 3.Тс5 #.** У задачі використана Домбровскіса тема на фоні перекриття В'юрцбурга - Плахутти.

Триходова інтерпретація тем чергування гри – у шаховій композиції перенесення двоходових тем чергування гри і функцій ходів до триходового жанру.

С. Младенович, «Ді Швальбе», 1989. 2-й приз.

Білі: Крс8, Да6, Th7, Th5, Ch6, Ке3, Kh4, пп c3, c5, d2 (10); **чорні:** Крe5, Cd8, Cg8, пп b5, b6, c6, e4, e6, e7, f5 (10).

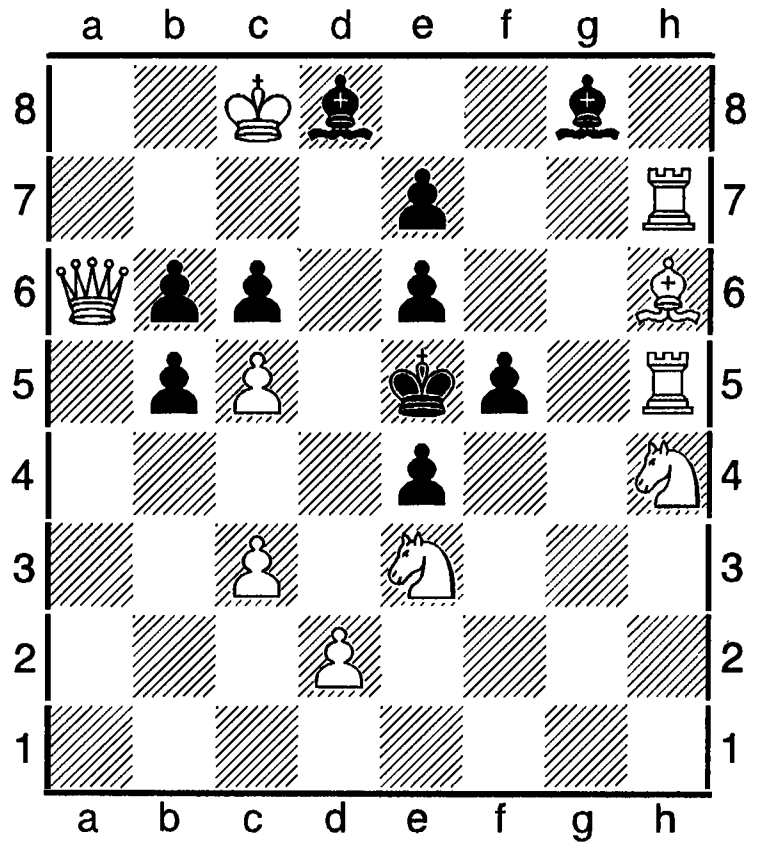

Мат за 3 ходи. 1.Крd7!- zz; 1. ...b4 2.Дf1! ~ 3.Cg7 # (A), 2. ...Крf6 (a) 3.Kg4 # (B); 1. ...bc 2.Дс6! ~ 3.Kg4 # (B), 2. ...Крf6 (a) 3.Tf5 #; 1. ...Cc72.Te7! ~ 3.Tf5 # (C), 2. ...Крf6 (a) 3.Cg7 # (A). В прикладі триходова інтерпретація української теми.

Тріада (від грец. trias, похідне triados - трійця) - у шаховій композиції термін, який позначає: а) троїстість форм розкриття змісту композиції за ступенями: теза - вступ (перший хід білих), висхідний пункт процесу розвитку розв'язку задачі (етюду), антитеза - оборона (перший хід чорних, який спростову висхідне становище в процесі розв'язку), синтез - хід, який дає мат (можливе становище); б) єдність трьох фаз у задачі: початкове становище, хибний слід і дійсний розв'язок.

Тріберзькі турніри - міжнародні змагання, які організовувалися за ініціативою шахового клубу німецького міста Тріберг 1914-1917 за участю шахістів царської Росії, в тому числі й українських гравців, інтернованих під час т-ру в

Мангеймі 1914 на початку 1-ї світової війни 1914-1918.

1914. 24.09-03.12. 2 кола. 6 учасників. 1. Ю. Боголюбов - 7,5 очок; 2. І. Рабинович - 6; 3. П. Романовський - 5,5; 4. А. Флямберг - 4,5; 5. О. Селезнів - 3,5: 6. С. Ванштейн - 3.

1915. 03-20.04. 1. Боголюбов - 4,5 очок; 2. Рабинович - 4; 3. Флямберг - 2,5; 4. Селезнів - 2; 5-6. Ванштейн, Романовський - по 1.

1915. 02-25.05. 2 кола. 6 учасників. 1. Боголюбов - 7,5 очок; 2. Селезнів - 7; 3. Рабинович - 6,5; 4. Флямберг - 5; 5. Б. Малютин - 3; 6. Ванштейн - 1.

1915. 03-26.07. 2 кола. 6 учасників. Усі партії зіграно з невідхиленим королівським гамбітом. 1. Боголюбов - 8 очок; 2-3. Селезнів, Рабинович - по 6; 4. Флямберг - 5,5; 5. Малютин - 3; 6. Ванштейн - 1,5.

1917. 05-25.03. 5 кіл. 4 учасники. 1-2. Рабінович, Селезнів - по 10 очок» 3. Боголюбов - 7; 4. Ванштейн - 3.

Після війни в Тріберзі відбулося 2 міжнар. т-ри.

1921. 02-20.97. 2 кола. 5 учасників. 1. О. Альохин - 7 очок; 2. Боголюбов - 5; 3-4. Ф. Земіш, Селезнів - по 3; 5. А. Брінкман - 2.

1921. 02-27.12. 4 кола. 4 учасники. 1. А. Рубінштейн - 8 очок; 2-3. Боголюбов, Р. Шпільман - по 6; 4. Селезнів - 4.

Трнава - фестиваль - шаховий захід, який складався з трьох т-рів. Проводився в словацькому місті Трнава **1988.** Т-р «А». 6 учасників. 2 кола. Ело сер. = 2538. 12-а КФ. Підсумки: 1. Л. Фтачник - 6,5 очок з 10; 2-3. Ю. Балашов, Л. Псахіс - по 6; 4. У. Бйонш - 4,5; 5-6. І. Лехтинський, Е. Медуна - по 3,5.

Т-р «Б». 14 учасників з 5 країн, в тому числі 4 мг і 6 мг. Ело сер. = 2436. 8-а КФ. 1. К. Мокри - 9,5 очок; 2. Е. Розенталіс - 9; 3. А. Михальчишин - 8,5; 4. М. Вокач -7; 5. Е. Брестіан - 7.

Т-р «В». 14 учасників, в тому числі 5 мм. Ело сер. = 2315. 1. З. Ланка - 11 очок; 2. О. Деєв - 9,5; 3. М. Раїчевич - 7,5 (див також «Реті меморіали»).

Троїцький

(Trojitskyi) Олексій Олексійович (14.03.1866, Петербург, серпень 1942, Ленінград , нині С.-Петрбург) - російський проблеміст, майстер спорту СРСР з шахової композиції (1934). Першу задачу опублікував 1893. 1-й етюд - 1895. За даними «ШЕС» під ред. А. Карпова, М., 1990 усього обнародував 800 композицій (750 етюдів, 50 задач-жартів та задач на ретроаналіз). За даними кн. В. М. Арчакова «Гросмейтерскіє композиції. Шахматниє задачі і етюди», К., 1985 «опублікував понад 1000 етюдів, з яких багато відзначено високими відзнаками» (стор. 43).

О. Троїцький, 1916.

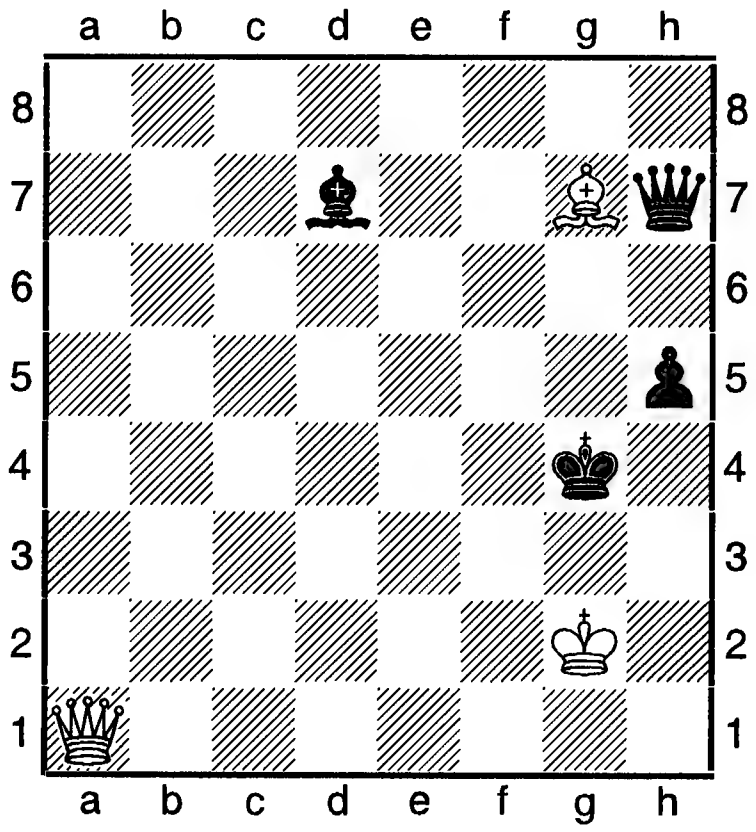

+ 3+4

1.Дd4+ Крg5 2.Дf6+ Крg4 3.Дf3+ Крg5 4.Дg3+ Сg4 5.Дh4+! Крf4 6.Дf2+ Сf3+ 7.Дxf3+ Крg5 8.Дg3+ Крf5 9.Дd3+ з виграшем.

Тромповський (Trompovskyi) Октавіо (30.11.1897, Ріо-де-Жанейро, - 26.03.1984, там же) - бразильський шаховий майстер. Чемпіон Бразилії 1939. Його іменем названо шаховий дебют: **`1.d4 Kf6 2.Cg5** (Атака Тромповського).

Тромповського дебют (атака Тромповського) **(А 45): 1.d2-d4 Kg8-f6 2.Cc1-g5**

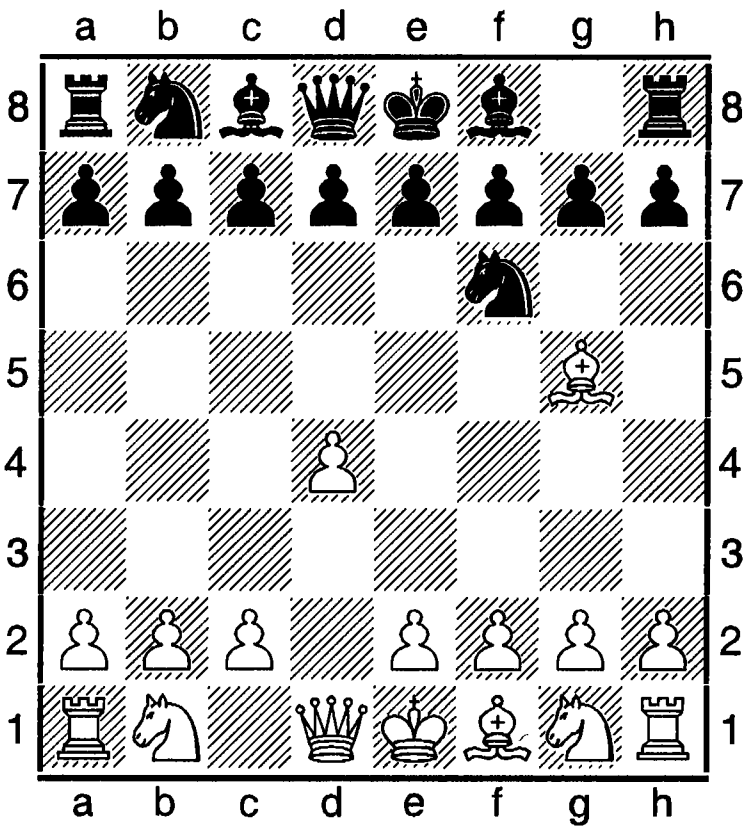

Належить до закритих початків.Одна з ідей полягає в перешкоджанні переходу чорних до староіндійської оборони чи до оборони Німцовича.

Першим відстоював ранній вихід стрільця в різних міжнар. змаганнях 1935-1940 бразильський майстер Октавіо Тромповський. У західних друкованих засобах масової інформації закріпилася назва «Дебют Тромповського».

У серйозній турнірній практиці з 1945 цей початок став відомішим завдяки зусиллям міжнар. майстра з Чехословаччини Карела Ополченського. Тому в радянській шаховій літературі він іменувався дебютом Ополченського. За висловом майстра Олега Стецька обидві назви мають право на існування, але «ми,- продовжував він,- додержуємося більш визнаної назви в світовій пресі» («64-шо», № № 1-2, 1995). В статті Е. Гуфельда «Тут пішаки їли королів» (ж. «64-шо», № 4, 1995, стор 24-26 партію А. Купер - Е. Гуфельд, розпочату **1.d4 Kf6 2.Cg5**, названо «дебютом Піонтковського». Очевидно, відбувся різнобій в перекладі прізвища бразильського майстра. Цей дебют полюбляв англійський гросмасйтер Джуліан Годгсон. У сучасній шаховій практиці він використовується й іншими визначними шахістами світу. Наприклад, міжнар. ґросмайстер М. Адамс під оплески глядачів виграв партію з блискавичної гри у 13-го чемпіона світу Г. Каспарова в Лондоні 1993: **1.d4 Kf6 2.Cg5 d6 3.Cxf6 ef 4.e3 f5 5.g3 g6 6.Cg2 Cg7 7.Ke2 Kd7 8.c4 Kf6 9.Kbc3 0-0 10.0-0 Te8 11.Дc2 c6 12.b4 Ce6 13.Дd3 Ke4 14.Kf4 d5 15.cd cd 16.Tfc1 Дd7 17.Tc2 Ch6 18.Kce2 Cf8 19.a3 a5 20.b5 a4 21.h4 Tec8 22.Tac1 Cd6 23.Kc3 Cxf4 24.ef Tc4 25.Cf1 Дd6 26.Дe3 Tcc8 27.Ka2 Txc2 28.Txc2 Tc8 29.Txc8+ Cxc8 30.Kpg2 Ce6 31.f3 Kf6 32.Дc3 Cd7 33.Kb4 Дe7 34.Дd2 Kpg7 35.Дe2 Дxe2+ 36.Cxe2 Kpf8** і на 53-му ході чорні визнали себе переможеними.

О. Рустемов - В. Байков. Москва, 1995.

1. d4 Kf6 2.Cg5 Ke4 3.Ch4 c5 4.f3 g5 5.fe gh 6.e3 Ch6 7.Kpf2 Kc6 (можна й 7. ...Дb6) **8.Дh5!** (було й 8.c3) **... Дb6 9.Дxc5 Дxb2 10.Дc3 Дxc3** (у випадку 10. ...Дb6 не можна 11.d5? Ke5, але продовжуючи 11. Kd2,білі одержують перевагу) **11.Kxc3 d6 12.Kf3** (передчасно 12.Kd5 0-0 13.Cb5 f5!) **12. ...h3 13.gh Cd7 14.Kd**5 (14.Tb1!?) **14. ... Tc8 15.Tb1 Ka5 16.Cd3 Cxh3 17.Tb5! b6 18.Kxe7** (можна 18.K[b6) **18. ... Kpxe7 19.Th5 cxe3+ 20.Kpxe3 Cg4 21.Tg5 Kc4+** (гірше 21. ... Ce6 22.d5 Cd7 23.Kpd4) 22.**Kpf1 Cxf3 23.Kpxf3 Ka3** =.

В. Ананд - А. Карпов, 6-а партія матчу на першість світу ФІДЕ 1998 (А 45).

1.d4 Kf6 2.Cg5 e6 3.e4 h6 4.Cxf6 Дxf6 5.Лc3 d6 6.Дd2 g5 7.Cc4 Kc6 8.Kge2 Cg7 9.Td1 Cd7 10.0-0 0-0 11.Kb5!? a6 12.Ka3 g4!? 13.f4! gf 14.Txf3 Дe7 15.c3 h5 16.Tdf1 Tdf8 17.b4 Ka7 18.Kc2 Ch6 19.Дe1 Kpb8 20.Cd3 Cc6 21.Kf4 Tfg8 22.d5 Ce8 23.Дf2 Cg7 24.Kd4 Cd7 25.de Cxd4! 26.cd fe 27.e5 Cc6 28.Kg6!? Дd8?, і в білих перевага.

Мак Шейн - Волокитин. Барселона, 2005 (А 45).

1.d4 Kf6 2.Cg5 Ke4 3.Cf4 c5 4.f3 Да5+ 5.c3 Kf6 6.Kd2 cxd4 7.Kb3 Дb6 8.Дxd4 Kc6 9.Дxb6 axb6 10.Kd4 e5 11.Kxc6 exf4 12.Kd4 Cc5 13.Kh3 Kd5 14.e4 fxe3 15.Cc4 Kb4 16.0-0-0 Cxd4 17.Txd4 d5 18.cxb4 dxc4 19.Te4+ Kpf8 = .

Нгуєн Нгок - Ле Кванг. Кап д'Аг, 2010 (А 45).

1.d4 Kf6 2.Cg5 e6 3.Kc3 h6 4.Ch4 c5 5.e3 Дb6

6.Cxf6 gf 7.a3 cd 8.ed f5 9.Kf3 Cg7 10.b4 Kc6 11.Ka4 Дc7 12.Ce2 d6 13.0-0 0-0 14.c4 e5 15.d5 Ke7 16.Tc1 Cd7 17.Kc3 b6 18.Дd2 Kg6 19.Tfe1 Tfc8 20.Cf1 a5 21.Kb5 Дb8 22.Kc3 Tc7 23.Kb5 (1-0).

Van Veli – Gelfand. Weik-an-Zee, 2014 (A 45.

1d4 Nf6 2.Bg5 d5 3.Nd2 c5 4.dc Qa5 5.c3 Qxc5 6.Ngf3 Nc6 7.Bxf6 gf 8.e4 Be6 9.Bd3 0-0-0 10.Qe2 Bh6 11.Nb3 Qd6 12.0-0 Ne5 13.Nxe5 Qxe5 14.Nd4 de 15.Bxe4 Nd5 16.Qg4+ e6 17.Bxd5 Qxd5 18.Rfd1 Rhg8 19.Qh3 Bf4 20.g3 h5 21.Ne2 Bd2 22.Qh4 Qe5 23.Nd4 Bh6 24.Qh3...,(0-1).

Харіка – Музичук. Ханти-Мансійськ, 2014 (A 46).

1.d4 Nf6 2.Nf3 e6 3.Bg5 c5 4.e3 h6 5.Nh4 d5 6.c3 Nc6 7.Nbd2 Be7 8.Bd3 b6 9.0-0 0-0 10.Qe2 Bb7 11.Rad1 Nh5 12.Bxe7 Qxe7 13.Ne5 Nf6 14.f4 Rac8 15.Rf3 Ne4 16.Bxe4 de 17.Rf2 Rfd8 18.Qe1 f6 19.Nxc6 Bxc6 20.Nb3 Bb5 21.dc bc 22.Rxd8+ Rxd8 23.Rd2 Bd3...,(0-1).

Шиманов – Панцулая. Нахічевані, 2014 (A 45).

1d4 Nf6 2.Bg5 e6 3.Nd2 h6 4.Bh4 c5 5.e4 d5 6.e5 g5 7.Ng3 Nfd7 8.h4 gh 9.Nxh4 Be7 10.Bxe7 Qxe7 11.c3 Nc6 12.Nb3 c4 13.Nd2 b5 14.f4 Nb6 15.g3 Bd7 16.Bh3 0-0-0 17.Ne2 f6 18.Nf3 Be8 19.ef Qxf6 20.Ne5 Kb7 21.Qc2 Rg8 22.b3 Bg6 23.Qb2 Bd3 24.Rg1...,(1-0).

Накамура – Карякин. Баку, 2014 (D 01).

1.d4 Nf6 2.Nc3 d5 3.Bg5 Nbd7 4.Qd3 c5 5.0-0-0 c4 6.Qg3 Qa5 7.e4 b5 8.Kb1 de 9.Bxf6 gf 10.Nxe4 Bb7 11.Nc5 Nxc5 12.dc Rc8 13.Be2 Qc7 14.Qh3 Bg7 15.Bf3 Bxf3 16.Nxf3 e6 17.Rhe1 0-0 18.Rd4 Qxc5 19.Rg4 Rfd8 20.Qh6 Q f8 21.Qxf6 Kh8 22.Qf4 Rd5 23.Ng5 Rf5 24.Qe3 Rd8 25.Rh4 Kg8 26.Rg4...,(0-1).

Коробов – Арещенко, 2014 (A 45).

1.d4 Nf6 2.Bg5 Ne4 3.h4 g6 4.Nd2 Nxg5 5.hg Bg7 6.c3 e5 7.Ngf3 ed 8.cd 0-0 9.e3 d5 10.Bd3 Nc6 11.Rc1 Nb4 12.Bb1 c6 13.Qe2 Bg4 14.Rh4 Bxf3 15.Nxf3 f6 16.gf Bxf6 17.Rh3 Qe7 18.Kf1 Rae8 19.g3 Rf7 20.Kg2 Ref8 21.Rf1 Na6 22.Bd3 Nb4 23.Bb1 Na6 24.Qd3..., (1-0).

Andreikin – Karjakin, 2014 (A 46).

1.d4 Nf6 2.Nf3 e6 3.Bg5 c5 4.Nc3 cd 5.Qxd4 Nc6 6.Qh4 Bb4 7.e4 Nxc3+ 8.bc h6 9.Bd3 d6 10.Rd1 Rg8 11.Be3 e5 12.Bb5 Qc7 13.Nd2 Be6 14.f3 Qa5 15.c4 Ke7 16.0-0 g5 17.Qf2 Rgd8 18.h4 Nh7 19.hg hg 20.g4 f6 21.Kg2 Nf8 22.Rh1 Bf7 23.Nf1 Bg6 24.Bd2 Qb6 25.Ne3 Kf7 26.Qe1..., (1-0).

Література: Інтернет-сторінка «Шахова планета» («Дебют Тромповського»); газ. «Ладья», 2010, 2011, 2014 років.

Троянеску (TroJanesku) Октав (нар. 04.02.1916, Чернівці, - 08.11.1980, Бухарест) – румунський шахіст, перший міжнар. майстер в країні (1950). За професією лікар. 5-разовий чемпіон Румунії (1946, 1954, 1956, 1957, 1968). Учасник Всесвітніх шахових олімпіад 1956, 1960. Найкращі рез-ти в міжнар. т-рах: Бухарест 1949 (4-5), 1951 (3-4); Ерфурт 1955 (3); Варна 1957 (5-7); Вагенінген 1957, зон. т-р ФІДЕ (10-11); Балатон Фюред 1958 (5-6).

Література: Вікіпедія - вільна енциклопедія.

Трускавецький Олександр (нар. 23. 02.1985, АРК) - український шахіст, міжнар. майстер. Ело 2009 = 2391 (Україна), 2406 (ФІДЕ).

Трьох коней дебют: 1.e2-e4 e7-e5 2.Kg1-f3 Kb8-c6 3.Kb1-c3 Cf8-b4

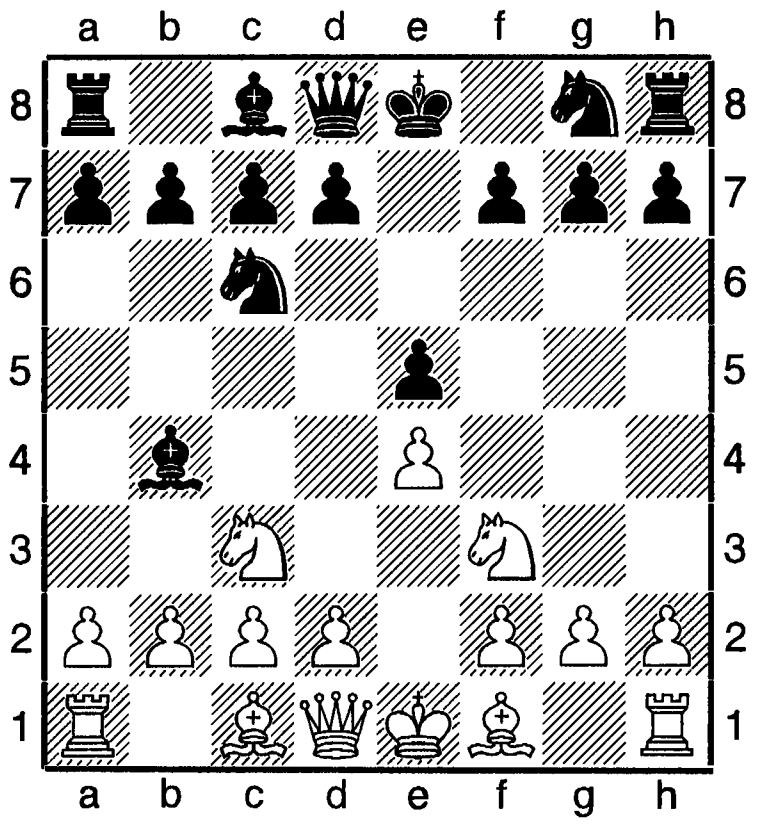

Належить до відкритих початків. Не ґрунтується на оригінальному стратегічному

задумі, а є рез-том бажання чорних відійти від дебюту чотирьох коней. У випадку **3. ... d6** білі ходом **4.Cb5** можуть перейти до іспанської партії чи продовжувати **4.d4 Cg4 5.Cb5 ed 6.Дxd4 Cxf4 7.gf** з ліпшими можливостями.

Прийнятне продовження В. Стейниця **3. ... g6**., де після **4.d4 ed 5.Kd5 Cg7 6.Cg5 Kce7 7.e5 h6! 8.Cxe7 Kxe7 9.Дxd4 Kxd5 d6 11.0-0-0 0-0!**, і в чорних непогана гра. **4. Kd5 Ca5 5.Cc4 Ke7 6.0-0 0-0 7.c3 d6 8.a4 a6**, у білих краще.

Література: P. Keres, Dreispringerspiel bis Konigsgambit, Berlin, 1974; Б. Я. Естрін, М. М. Калініченко, Шахові дебюти, Повний курс, М., 2008 (російською).

Троянеску (Trojanesku) Октав (04.02. 1916, Чернівці, - 08.10.1980, Бухарест) – румунський шахіст, перший міжнар. майстер у країні (1950). Лікар. Чемпіон Румунії 1946, 1954, 1956, 1957, 1968. Учасник олімпіад 1956, 1960. Найкращі рез-ти в міжнар. т-рах: Бухарест 1949 (4,5), 1951 3-4); Ерфурт 1955 (3); Варна 1957 (5-7); Вагенінген 1957, зон. т-р ФІДЕ (10-11); Балатонфюред 1958 (5-6).

Троянський кінь – казкова фігура, котра має двокомпонентний хід: перша частина – хід конем, друга – хід даббабивершника в бік більшої складової першої частини ходу.

Тудела (Tudela) Рафаель – венесуельський шаховий діяч. За його ініціативи 1970 шахи найбули офіційного статусу в країні, які до того вважалися азартною грою. Він організатор міжнар. т-ру в Каракасі 1970. 1977 за його сприяння відбувся конгрес ФІДЕ. Бізменсмен. Багато років був депутатом республіканського конгресу Венесуели. Виконував обов'язки президента Шахової федерації Америки - Півночі, Центу, Півдня. Кандидат на посаду президента ФІДЕ 1990. Його батько був чемпіоном Іспанії з шахів.

Тузон (Tuzon) Олів'є - французький шахіст, міжнар. майстер. Учасник ч-ту світу в Москві 2001 (програв В. Ананду в 1-му раунді).

Туйтебаєва (Tuitebayeva) Динара (нар. 16.05.1986) - казахська шахістка, міжнар. майстриня. Ело 2001 = 2355. 12-а позиція в списку 100 найсильніших юніорок світу.

Тука Олег (нар.27.07.1980, Чернівецька область) - український шахіст, міжнар. майстер. Ело 2009 = 2260 (Україна), 2429 (ФІДЕ).

Тукмаков Володимир Борисович (нар. 05.03. 1946, Одеса) – український шахіст, міжнар. ґросмайстер з 1972. Ело 1973 = 2545. Заслужений тренер ФІДЕ з 2004. Тренер чоловічої олімпійської збірної команди України з 2004 по 2011, з 2011 тренер чоловічої збірної команди Азербайджану. Володар тренерського шахового призу «Оскар» за 2010. Чемпіон України 1970. У складі команди України срібний призер ч-ту світу в Люцерні 1993. Учасник ч-ту світу серед юнаків 1965 (2-3). З успіхом грав у всесоюзних т-рах молодих майстрів: 1967 (1); 1968 і 1970 (1-3). Учасник 12-и ч-тів СРСР. Найкращі рез-ти: 1970, 1972, 1983 (2); 1981 (4-5); 1984 (5-8). Переможець т-ру 1-ї ліги ч-ту СРСР 1986. У складі різних збірних команд СРСР переможець молодіжних ч-тів світу 1966-1969, 1971, 1972, ч-тів Європи 1973, 1983, Всесвітньої олімпіади 1984, матчу з командою вибраних шахістів світу 1984.

З 1970-х учасник змагань на першість світу: зон. т-ри ФІДЕ 1975 (13-14), 1978 (6), 1982 (3-4); 1993 (11), 1998 (14); міжзон. т-ри: Ленінград 1973 (16), Лас-Пальмас 1982 (4-5). Переможець і призер багатьох міжнар. т-рів: Гастингс 1968-1969 (3-4), 1982-1983 (5); Буенос-Айрес 1970 (2); Загреб 1971 (4-5); Москва 1971 (4-5); Мадрид 1973 (2); Амстердам 1974 (1-3); Лейпціг 1975 (2);

Рейк'явік 1976 (3-4); Єреван 1976 (4-5); Дечин 1977 (1); Лас-Пальмас 1978 (1-2); Вільнюс 1978 (1); Врнячка-Баня 1980 (2); Валетта 1980 (1); Тітоград 1982 (1-4); Тілбург 1984 (2-5); Сірак 1985 (1-2); Лугано 1985 (1-е серед 168 учасників), 1986 (1-е серед 250 учасників) Бхілвара 1986 (1); Дортмунд 1987-1988 (1); Баден 1996 (1-2-е місце серед 88 учасників); Блед 1996 (13); Біль 1996 (9); Порторож 1996, 80 учасників (3-9); Блед 1996, 62 учасники (4-11); Пула 1999, 90 учасників (1); Одеса 2007 (9-10). Ело 1998 = 2610. Входив до 100 найсильніших шахістів світу.

В. Тукмаков - О. Панно. Буенос-Айрес, 1970.
1.e4 c5 2.Kf3 e6 3.d4 cd 4.Kxd4 Kf6 5.Kc3 d6 6.Ce2 Ce7 7.0-0 0-0 8.Ce3 Kc6 9.f4 Дc7 10.Kph1 a6 11.a4 Ka5 12.Дd3 Cd7 13.g4 Kph8 14.g5 Kg8 15.Tf3 Kc6 16.Td1 Kxd4 17.Cxd4 f5 18.Tb3 e5 19.Kd5 Дd8 20.fe fe 21.e6, (1-0). Шахіст активного позиційного стилю, має величезний запас знань з теорії дебютів.

Туксена тема – у задачній композиції поєднання в одному варіанті трьох тактичних ідей: розв'язування, напівзв'язування, шаху білому королеві.

Г. Туксен, «Good Companion», 1920.
Білі: Крc3, Дd2, Ta7, Th6, Cc4, Cd4, Ka5, Kc6, пп a2, b5, e4, e7, f3, f7 (14); **чорні:** Крd6, Дf6, Ta8, Tg7, Ce8, Ch2, Ke6, п d7 (8).

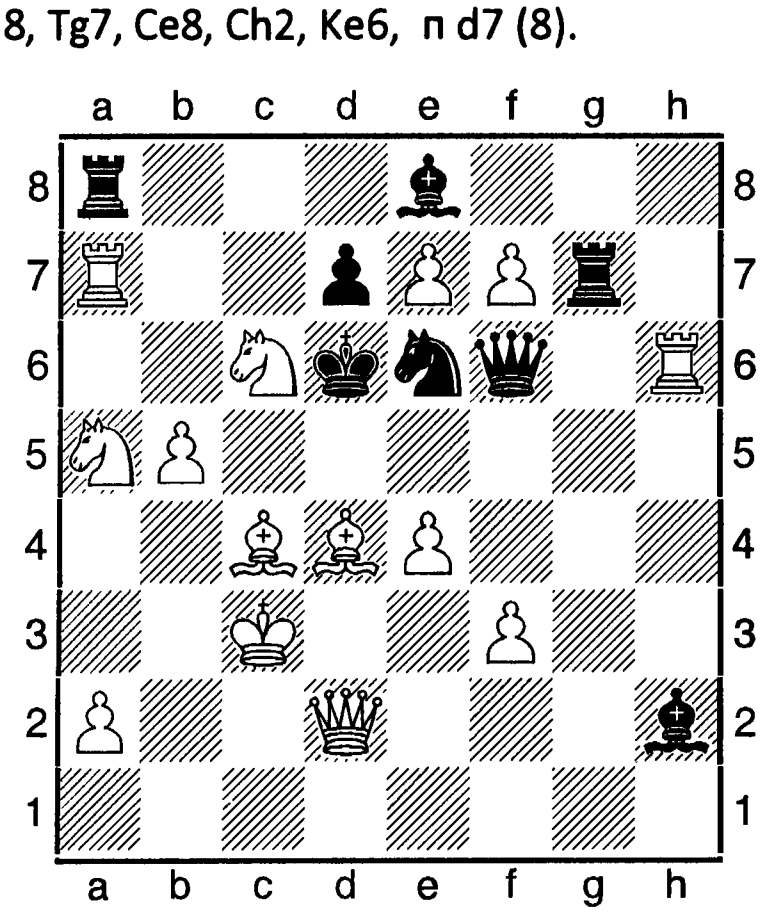

Мат за 2 ходи. 1.Cb3! ~ 2.Kc4 #, 1. ...Дf3 2.Ce3 # (1. ...Kd4 2.Дd4 #, 1. ...Kf8 2.e1Д #, 1. ...Kf4 2.e5 #, 1. ...Kg5 2.Дh2 #, 1. ...Kd8 2.fe К #, 1. ...Kc7 2.Kb7 #, 1. ...Kc5 2.Ce5 #).

Тумес (Tumes) Борис - німецький шаховий композитор, міжнар. ґросмайстер з розв'язування. Чемпіон Німеччини з розв'язування шахових композицій в Любеку 2010, там же посів 2-е місце в офіційному т-рі розв'язувачів. Переможець масового т-ру розв'язувачів на 51-му конгресі проблемістів у Юрмалі 2008. Учасник 44-го конгресу шахових композиторів і 25-го ч-ту світу з розв'язування (6-е командне і 1-е місце в масовому змаганні розв'язувачів).

Тунік (Tunik) Геннадій - російський шахіст, міжнар. майстер. Учасник відкритого ч-ту України в Ялті 1996 (4-12). На т-рі у Володимирі (Росія) 2005 (2-4).

Тур (франц. tour - коло, круг) - один з етапів шахових змагання, протягом якого відбувається якась частина заходу. Серія партій в т-рі між учасниками, яка позначається відповідною нумерацією (1-й тур, 2-й тур і т. д.).

Тура (франц. tour, від лат. turris - башта) - важка шахова фігура, яка має форму башти. Ходить і збиває фігури супротивної сторони на вертикалях і горизонталях. В шаховій нотації позначається великою літерою Т, російською буквою - Л, англійською - R. Піктографічне зображення – ♖♜. Друга за потужністю фігура після дами. Розміщується на шахівниці в початковій позиції на флангах f1, h1 (білі). a8, h8 (чорні). На початку гри в кожного з партнерів є в комплекті по 2 такі фігури.

Туреччина (Турецька Республіка) - держава на Південному узбережжі Чорного моря (в Азії та Європі). Столиця: Анкара. Член ФІДЕ.

Шахи в Туреччині появилися в епоху середновіччя, але вважалися тільки забавою: надавалася перевага нардам. У диванних залах, де султан приймав гостей, стояли шахові фігури. Султан, попиваючи каву,

часто пересував фігури із золота, платини, дорогоцінних каменів.

На початку 1970-х турецькі гравці на шахових олімпіадах посідали незначні місця. Справжній шаховий бум розпочався з 2000, коли президентом Шахової федерації Т. став 36-річний Алі Ахат Язичі. Він повернув на батьківщину міжнар. ґросмайстра Суата Аталика з дружиною російського походження Катериною Половниковою, запросив чемпіона СРСР українця Михайла Гуревича, які почали готувати кадри шахових тренерів, навчати цієї гри талановитих дітей. Тепер тут виплачуються значні гонорари висококваліфікованим гравцям і тренерам.

За його ініціативи було проведено молодіжний ч-т світу в Стамбулі, Всесвітню шахову олімпіаду і й інші міжнар. заходи. Наприклад, в командному ч-ті країни 2010 взяли участь Рустам Касимжанов, Майкл Адамс, Євген Мірошниченко, Олександр Ластін, Борис Савченко, Юрій Дроздовський та інші провідні ґросмайстри світу.

На 2009 у Шаховій федерації Туреччини нараховувалося майже 270 тисяч шахістів. Тепер там кожен школяр вміє грати в шахи, кожен 2-й непогано володіє теорією.

За останні кілька років у країні проведено більше міжнар. змагань, ніж у всіх європейських країнах.

Тури тема у шаховій задачі - чергування гри в тематично хибних слідах або в ілюзорній грі та в істинному розв'язкові у триходовій задачі чи чотириходівці. Спочатку у залежності від оборони чорних 2-і 3-і ходи білих взаємно чергуються; у розв'язкові ж на ті ж самі ходи чорних рух білих фігур здійснюється у зворотному порядку. Тема названа іменем польського проблеміста В. Тури, який опублікував першу задачу такого типу 1965. Т. т. була завданням на 1-му т-рі ФІДЕ зі складання задач.

Г. Марута. 1-й т-р ФІДЕ 1972-1975. 1-е місце.

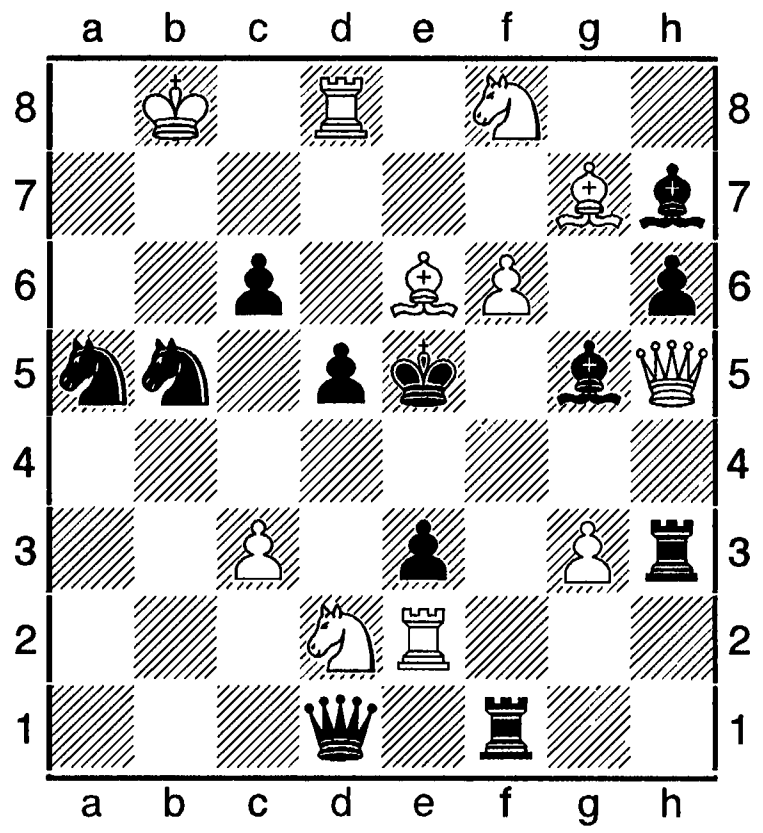

 # 3 **11+12**

Розв'язок: **1.Дg4!** (~ 2.Kd7+ Kpd6 3.Cf8++) **1. ...Tf5 2.f7+ Cf6 3.Txe3++** чи **2. ... Tf6 3.Kf3++** і **1. ... Cf5 2.Txe3+ Cxe3 3.f7++** чи **2. ... Ce4 3.Kpg6++** - взаємне перекриття чорних фігур (тема Грімшоу) тепер використовується на ході з матом, а зв'язки тури і стрільця по-іншому, ніж в ілюзорній грі.

Турів, Туров - місто древньої Київської Русі на річці Прип'ять у землі дреговичів. Нині селище міського типу в Житковичівському районі Гомельської області (Білорусь). Сусіднє з Житомирською областю (Україна). Перша згадка відноситься до 980. В 11-12-му ст. було центром Турово-Пінського князівства. Шаховим історикам відоме тим, що в ньому були майстерні, в яких разом з іншими виробами виготовлялися й шахи. Про що свідчать знахідки давніх шахових фігур.

Література: І. Ліндер. Шахи на Русі, М., 1975 (російською).

Турінський міжнародний турнір 1982 проводився Італійською Шаховою федерацією в місті Турін. Змагання 16-ї КФ. 2 кола. 7 ґросмайстрів. 1-2. А. Карпов, У. Андерссон - по 7 очок з 12 (перше місце присуджено Карпову); 3-4. Л. Любоєвич, Л. Портиш - по 6,5 очок. Водночас відбувася т-р за швейцарською системою у 8 турів при

22 учасниках. 1. Д. Шахович - 7 очок; 2. М. Мрдья; 3-4. М. Деспотович, М. Петурссон - по 5,5.

Туркменістан - держава в Центральній Азії. Столиця: Ашгабад. До 1991 на правах союзної республіки входила до складу СРСР. З 1991 самостійна держава. Шахова федерація країни стала членом ФІДЕ з 1992. Шахи на території Т. появилися в епоху середньовіччя. Ще в 9-му сторіччі неофіційним чемпіоном світу вважався туркменський гравець Абу Бакр Ас-Сулі, якому не було рівних на протязі 40 років. До початку 20 століття правила гри значно відрізнялися від сучасних (напр., перший хід, рокіровка). Давня туркменська гра кушт близька за своїми правилами до шатранджу. Про поширення кушту серед туркменів писав італійський етнограф Ломберто Лорія після експедиції до Центральної Азії 1883. Комплект фігур цієї гри зберігається в антропологo-етнографічному музеї Флоренції. Що шахи були популярними серед туркменів, засвідчує багато європейських мандрівників. Француз Гулібеф де Блоквіль відзначав 1860: «Поряд з музикою і піснями туркмени люблять також гру в шахи. Шахівниця виготовлена зі шматка полотна, на якому розграфлені клітини, фігурки вирізбленні з дерева. Вони до того люблять цю гру, що беруть її навіть в походи».

Масове поширення сучасних шахів розпочалося після 1924. У січні 1927 відбувся 1-й масовий т-р, у багатьох містах і аулах організовано шахові гуртки, в тому числі в Чарджуї (нині Чарджоу) 6 гуртків, у котрих нараховувалося майже 300 осіб, Красноводську, Мерві (нині Мари).

1927 відбувся 1-й всетуркменський чемпіонат, переможцем якого став Баба Алі. В інших ч-тах з успіхом грали А. Какагальдиєв (20 разів був переможцем), Б. Бурашников (7), О. Кудряшов (6), А. Гельдиєв (5), Г. Газан, К. Ханов, М. Нурмамедов (по 4), В. Ненароков (3), Ю. Гейлер (2). З середини 1930-х проводяться жіночі першості, у яких успішно грали А. Капелюшникова (Бодрова) - переможниця змагань до 1952., М. Доктор, М. Трубина, І. Гентова, Л. Проніна, Н. Гайдашенко, С. Ванчугова, Г. Розибаєва, О. Алланепесова, Л. Брусова (Осєєва), Г. Овлякулієва, Г. Ханмурадова. 1935 в Ашгабаді було відкрито спеціалізовану шахову школу. Там же 1939 відбувся масовий т-р за участю 300 шахістів.

1939 туркменський шахіст Т. Тайлієв став переможцем 1-го ч-ту СРСР серед сільських гравців. Переможцями цих змагань були також: Ханов 1961, М. Валієв 1964, Какагельдиєв 1974 і 1981. Команда Т. була учасницю першостей СРСР серед сільських шахістів, ч-тів і спартакіад народів СРСР.

Важливе значення для популяризації шахів мало відкриття в Ашгабаді шахового клубу 1958 та проведення міжнар. т-ру 1961, ч-ту СРСР серед жінок 1968, командної першості СРСР серед сільських шахістів 1968, 1-ї ліги ч-ту СРСР серед чоловіків 1978, першості СРСР серед дитячо-юнацьких спортивних шкіл 1983-1985 та інших заходів. 1987 в країні було кілька тисяч організованих шахістів, в тому числі 5 майстрів спорту СРСР, понад 300 кандидатів у майстри спорту та першорозрядників.

Перша книжка на шахову тематику туркменською мовою появилася 1954, 1983 вийшла книга з історії шахів автора А. Бекмурадова «Шахи», 1985 «25 уроків юному шахісту» А. Кудряшова.

2012 Шахова федерація Т. мала в своїх рядах 16 шахісток з міжнар. рейтингом, в тому числі 1 міжнар. ґросмайстриню М. Гельдиєву (з Ело у 2285), 4 майстрині ФІДЕ: Б. Галлаєва (2174), М. Авезова (2079), Г. Атабаєва (2076), Г. Джураєва (2039); 66 гравців, в тому числі 15 з рейтингом у 2300 одиниць Ело до 2517 (в М. Аманова), 2459 (в М. Анабердиєва), 2406 (в О. Анагельдиєва), 2405 (в Н. Осеєва), 2389 (в С. Симоненка), 2388 (в А. Какагельдиєва). Серед них 3 ґросмайстри, 5 міжнар. майстрів, 8 майстрів ФІДЕ.

Література: Ш. Мураткулієв, ст. «Туркменська РСР» в кн. «ШЕС» під ред. А. Карпова,

М., 1990; (російською); Ш. Мураткуліев, «Теркменська рокіровка», ж. «64- шахматноє обозрєніє».

Турнір (від нім. Turnier - змагання) - 1) форма змагання у шахах для визначення найсильніших гравців; 2) у шаховій композиції форма змагання зі складання задач і етюдів, а також із розв'язування шахових композицій (в Україні запроваджена з 1936).

Турнір жіночий на першість світу 1949-1950 проводився 19.12.1949-19.01.1950 у Москві під патронажем ФІДЕ для виявлення нової чемпіонки світу замість В. Менчик, котра загинула у Лондоні 1944 під час 2-ї Світової війни 1939-1945. 16 учасниць з 12 країн (склад учасниць визначала ФІДЕ). Т-р завершився переконливою перемогою української шахістки Л. Руденко в 11,5 очок з 15, яка на 1 очко випередила росіянку О. Рубцову (10,5 очок). 3-4-т місце поділили В. Борисенко, та Г. Бикова - по 10 очок.

М. Т. Мора - Л. Руденко.

1.e4 e5 2.Kf3 d6 3.d4 Kd7 4.Cc4 c6 5.de de 6.0-0 Ce7 7.Kc3 Kf6 8.Де2 0-0 9.Tfd1 Дc7 10.a3 Kc5 11.b4 Ke6 12.h3 b5 13.Cb3 a5 14.ba Дxa5 15.Cb2 Дc7 16.Kb1 Kf4 17.Де3 Kg6 18.Kc3 Kd7 19.Ke2 Kc5 20.Td2 Ka4 21.Cxa4 Txa4 22.Kc3 Ta8 23.Tad1 Ce6 24.Td3 Kf4 25.Td2 f6 26.Kph2 Ta7 27.Ke1 Tfa8 28.Kb1 Да5 29.Kd3 Kxd3 30.Txd3 Да4 31.T3d2 Дc4 32.f3 Cc5 33.Дd3 Да2 34.c3 Cc4 35.Дc2 Cb3 36.Td8+ Cf8, (0-1).

Турніри жіночі на першість світу проводилися ФІДЕ 1927-1929 для виявлення чемпіонок світу (див. також «Чемпіонат світу жіночий особистий»). Влаштовувалися водночас з «конгресами ФІДЕ і «Т-рами націй» (див. «Олімпіади шахові чоловічі»). Усього 1927-1939 відбулося 7 змагань. В усіх переможницею була В. Менчик (+ 78, - 1, = 4).

1927. Липень. Лондон. 12 учасниць з Австрії, Англії, Німеччини, Норвегії, Франції, Чехословаччини, Швеції й представниця Шотландії. Змагання завершилося переконливою перемогою В. Менчик, яка не зазнала жодної поразки і набрала 10, 5 очок з 11. Вона і стала першою чемпіонкою світу серед жінок. 2-е місце посіла К. Бесков - 9 очок; 3. П. Вольф - Кальмар - 7.

1930. Липень. Гамбург. 5 учасниць з Австрії, Англії, Німеччини, Чехословаччини, Швеції. 2 кола. Після першого кола перед вела Вольф - Кальмар - 3,5 очок з 4. Менчик програла В. Геншель. У 2-му колі Менчик виграла всі партії і з рез-том у 6,5 очок і зберегла звання чемпіонки світу. 2. Вольф - Кальмар - 5,5 очок; 3. Геншель - 4,5.

1931. Липень. Прага. 5 учасниць. 2 кола. Менчик виграла усі 8 партій. 2. Вольф - Кальмар - 4; 3. А. Стівенсон - 3,5.

1933. Червень. Фолкстон. 8 учасниць з Австрії, Англії, Італії, Франції, Чехословаччини й представниця Шотландії. 2 кола. Через хворобу Г. Гарум (Австрія) не грала і у всіх партіях їй зараховано поразки. Менчик знов перемогла усіх суперниць і з рез-том у 14 очок стала втретє переможницею ч-ту світу серед жінок. 2. Е. Прайс - 9 очок; 3. М. Гілкріст - 8,5.

1935. Серпень. Варшава. 10 учасниць з Австрії, Англії, Данії, Ірландії, Норвегії, Польщі, Чехословаччини. Вигравши в усіх 9 партіях, Менчик вп'яте здобула звання чемпіонки світу. 2. Р. Герлецька - 6,5 очок; 3. Гарум - 6.

1937. Серпень. Стокгольм. 26 учасниць з Австрії, Англії, Данії, Італії, Ірландії, Латвії, Нідерландів, Німеччини, Норвегії, Палестини, Польщі, США, Угорщини, Чехословаччини, Швеції й представниця Шотландії. 14 турів за швейцарською системою. Підсумки: 1. Менчик - 14 очок; 2. К.Беніні - 10; 3-4. С. Граф, М. Лауберте - по 9; 5. М. Бейн - 8,5; 6-7. М. Караф, Н. Фішерова - по 8; 8-9. І. Андерссон, Гілкріст - по 7,5; 10-16. А. Андерссон, Герлецька, Р. Германова, К. Родзант, Е. Сент - Джон, К. Фарадо, Е. Голлоуей - по 7; 17-20. Гарум, О. Менчик, С. Райшер, Б. Флеров - Булгак - по 6,5; 21-22. І. Ларсен, Ф. Томсон - по 6; 23. Бесков - 5,5; 24. А. Шеннон - 5; 25. Р. Наккеруд - 2; 26. Е. Мельбі - 1.

1939. Серпень-вересень. Буенос-Айрес. 20 учасниць з Австрії, Англії, Аргентини, Бельгії, Данії, Канади, Куби, Латвії, Литви, Нідерландів, Німеччини, Норвегії, США, Уругваю, Франції, Чилі, Швеції. Боротьба за звання чемпіонки світу в основному тривала між Мечик і Граф. В особистій зустрічі перемогла Менчик, яка знов посіла 1-ше місце з рез-том у 18 очок. 2. Граф - 16; 3. Б. Каррраско де Будинич (Чилі) - 15,5 очок.

Турніри націй (див. «Олімпіади шахові чоловічі»).

Турнір претендентів на першість світу – змагання для визначення претендента на матч з чемпіоном світу В. Анандом відбулося 15.03-01.04.2013 в Лондоні (Англія). 8 учасників . Ело сер. = 2786. 22-а КФ. 2 кола. Контроль часу: 2 год 40 хв на 40 ходів, 1 год на наступних 20 ходів, 15 хв до кінця партії і 30 сек на хід, починаючи з 61-го. Ігри виявилися безкомпромісними і цікавими. Інтрига зберігалася до кінця матчу. Український ґросмайстр В. Іванчук, який зіграв на т-рі нижче своїх можливостей, в кінці дійства підсипав перцю лідерам змагань спочатку норвежцеві М. Карлсену і якби звів хоча б до нічиєї партію з ґросмайстром В. Крамником, то росіянин став би претендентом №1 на матч з чемпіоном світу. Але Іванчук здолав у безкомпромісному поєдинку й Крамника. Набравши однакову кількість очок з Крамником (8,5), за додатковим показниками переше місце здобув норвежський суперґравець Карлесен. Підсумки: 1. М. Карлсен – 8,5 очок з 14; 2. В. Крамник – 8,5; 3. П. Свідлер – 8; 4. Л. Аронян – 8; 5. Б. Гельфанд – 6,5; 6. О. Грищук – 6,5; 7. В. Іванчук – 6; 8. Т. Раджабов – 4. «Грандіозно! Прекрасно! Всі ці епітети найкраще характеризують напругу боротьби ... Лондонське змагання з повним правом можна назвати найцікавішим змаганням за всю історію шахів», - так відгукнулася світова преса про це шахове дійство, зокрема газ. «Ладья» за 6 квітня 2013.

Турова (Turova) Ірина (нар. 1979) - російська шахістка, міжнар. майстер. Ело 2013 = 2413. 13-а позиція в списку 100 найсильніших шахісток країни. Чемпіонка Росії у складі команди «ФІНЕК» із С.-Петербурга в Сочі 2008.

Туров (Turov) Максим (нар. 1979) – російський шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2013 = 2630. 29-й у списку 100 найсильніших шахістів країни. Учасник особистого ч-ту Росії в Елісті 2001 (4-20).

Турянський Мирослав (10.10.1912, Львів,-28.11.1998) - шаховий майстер, один з найсильніших гравців Львова 1930-х.

Туфіш (Tufish) Гомайун (нар. 1990) - іранський шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2013 = 2439. Один з найсильніших гравців країни. На т-рі в Тегерані 2009 при 191 учаснику посів 2-е місце.

Тухаєв (Tukhayev) Адам (нар. 14.02.1988, Крим) - український шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2007 = 2524. 41-а позиція в списку 100 найсильніших шахістів країни. Учасник юнацьких ч-тів України: Дніпропетровськ 2006, до 18 років (3); Одеса 2008, до 20 років (2); серед чоловіків: Харків 2004 (17-32); 2009 (3); у складі команди «Лісові Зубри» з Рівного в Алушті 2010 (2). Учасник ч-тів Європи: серед шахістів до 10-и років в Мурекy 1998 (9); до 18-и років у Белфорті 2005 (26), в Герцег-Нові 2006 (3). Учасник ч-ту світу серед шахістів до 14-и років в Оропесі-дель-Мар 2001 (45).

Тютюнник Артем (нар. 25.09.1989, Полтава) - український шахіст, майстер ФІДЕ. Ело 2009 = 2215 (Україна), 2320 (ФІДЕ).

Тявловський (Tiavlovskyi) Віталій Іванович (нар. 04.05.1928, село К. Лужи, Польща) - шаховий композитор, міжнар. майстер з 1971. З 1956 опублікував майже 100 етюдів. Перевагу надавав мініатюрам. Фіналіст особистих ч-тів СРСР 1959-1965. На конкурсах удостєний майже півсотні відзнак.

В. Тявловський, «Чехословенськи шах», 1960. 1-й приз.

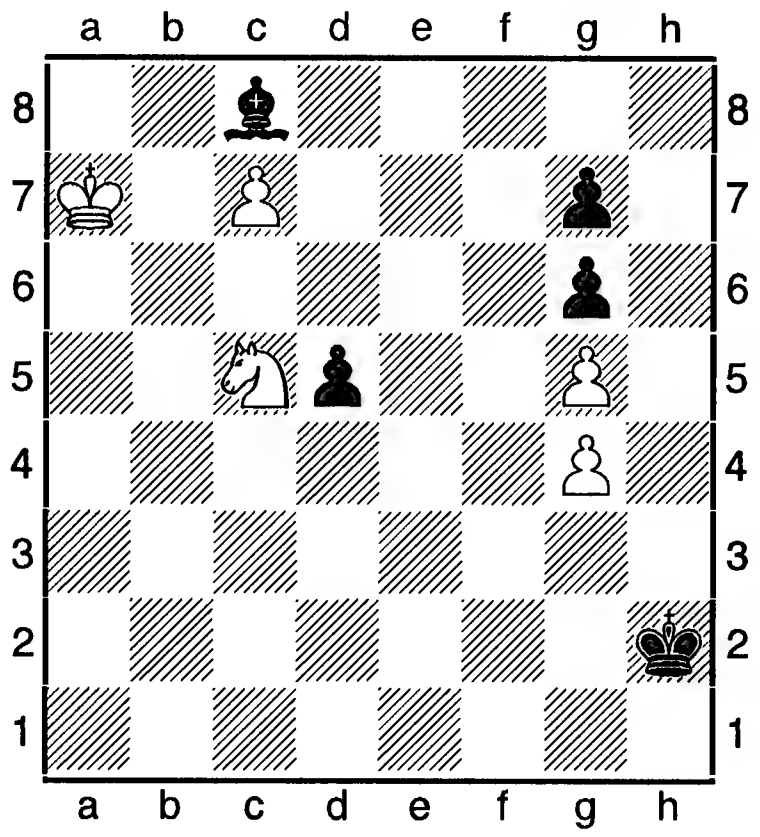

\+ 5+5

1.Крb8!! Сс8xg4 2.Крb7 d4 3.Крc6 Крg3 4.Крd6 Крh4 5.Крe7 Сс8! 7.Кd3 Сf5! 8.Кe5 Крh5 9.Крe7 Сс8 10.Крe8! Сf5 11.Крd8 Крxg5 12.Кf3+ Крf4 13.Кxd4 Сh3 14.Кс6, і виграш. Розв'язує 15.Кb8 і 16.Кd7.

У

Уайвілл (Wyvill) Мармад'юк (22.12.1815, Констебл-Бертон,- 25.06.1896, Борнмут) - англійський шахст. 1840-х вдало грав з Г. Боклем (Лондон), С. Дюбуа (Рим), Л. Кізерицьким (Париж). На першому міжнар. т-рі в Лондоні 1851 посів 2-е місце. Потім перестав грати в змаганнях. 1883 був членом Головного комітету Лондонського міжнар. т-ру.

Уайлдер (Wilder) Майкл Джозеф (нар. 17.08.1982, Філадельфія) – шахіст США, міжнар. майстер з 1988, ґросмайстер з 1988. Ело 2014 = 2540. Найкращі рез-ти в ч-тах США: 1987 (3-6), 1988 (1). Найліпші рез-ти в міжнар. змаганнях: Нью-Йорк 1977 (3-4), 1979 (2-3); 1982 (3-5); Торонто 1983 (3-4); Сомерсет 1986 (2-7); Лондон 1987 (1-2), 1988 (3-6); Белград 1988 (7-15).

Уайльд (Whyld) Кеннет (06.03.1926, Ноттінгем, - 2003) - англійський шаховий журналіст й історик. Спільно з Д. Гупером автор тритомного збірника партій Ем. Ласкера (1984), шахового випуску серії «Книги рекордів Гіннеса» та багатьох інших книг.

Уайнстайн (Weinstein) Реймонд (нар. 20.04.1941, Нью-Йорк) – американський міжнар. майстер з 1961. У складі команди США срібний призер 14-ї Всесвітньої шахової олімпіади в Лейпцігу 1960 (виграв 6 партій, програв 1 та 1 звів унічию). Чотириразовий учасник командної першості серед студентів: 1960 (1-е командне місце; + 1, -1, = 2) і 1961 (2-е командне місце; + 8, - 1, = 2 – найкращий рез-т в індивідуальному заліку). З 1964 перебуває у психіатричній лікарні.

Уайт (White) Ален Кембелл (03.03.1880, Канн, - 23.04.1951, Соммервілл) – проблеміст США, теоретик, літератор, громадський діяч. Разом з іншими шаховими композиторами на основі своєї колекції дво- і триходових задач (понад 250 тисяч) видав різдвяну серію з 44 книг 1905-1936. Це зібірники задач видатних проблемістів на певні теми чи із заданим матеріалом. Автор першого в історії шахової композиції праці з класифікації двоходової тематики 1911. Разом з проблемістами А. Буше, Р. Чіні 1943 опублікував працю про розвиток шахової задачі в СРСР. Брав активну участь в організації ж. «Гуд компаньйон», був суддею і багаторазовим переможцем його конкурсів. Видав разом з Дж. Юмом збірник відзначених на ньому задач 1922.

А. Уайт, 1920.

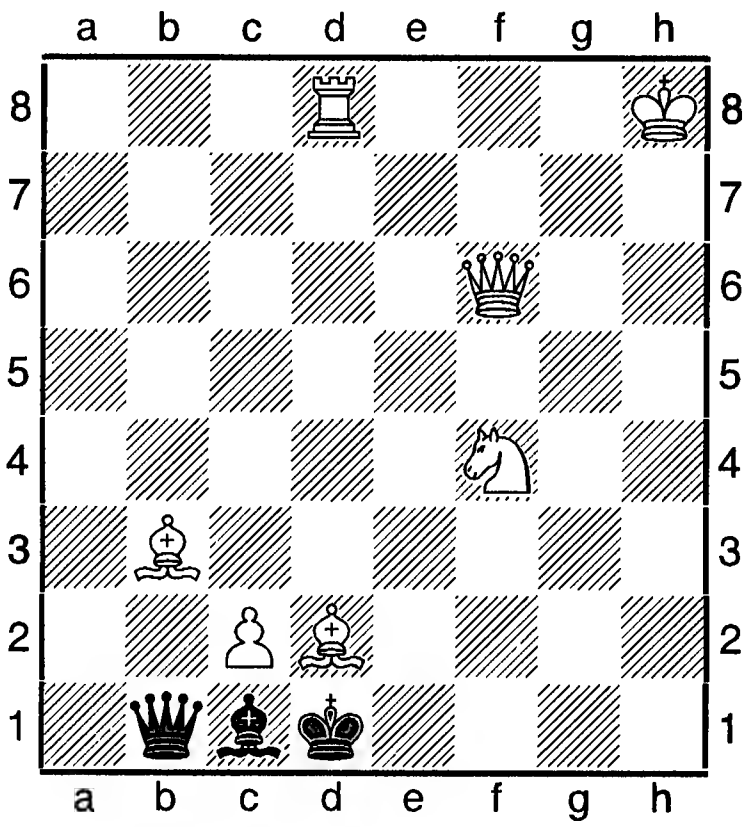

#2 **7+3**

1.Да1!! Дb2+ 2.Сc3++. 1. ...Cb2+ 2.c3++ (див. також «Перпетум мобіле»).

Література: А. Уайт, First steps in the classification of twomovers, Leeds, 1911; A century of two-movers, Stamford, 1951(співавтор); A sketchbook of American chess prolematists, v. 1-2, Stamford, 1942; The two-move chess problem in the Soviet Union 1923-1943, Stamford, 1943 (співавтор); Sam Loyd and his chess problems, (2 ed.), N. Y., 1962; Allen E., Hasberg E., To Alain White, Stamford, 1945.

Уайтгед (Whitehed) Джей - шахіст США, міжнар. майстер. Актор Голлівуду. Переможець відкритого т-ру в Саннівейлі 1988. Ело 1988 = 2440 одиниць.

Убеда-турніри - міжнародні змагання, які проводяться в місті Убеда (Іспанія) за ініціативою сеньйора Луїса Рентеро. У них беруть участь також й українські гравці.

1996. Понад 100 учасників. Найкращі резти: 1. С. Лпутян - 8 очок з 10; 2-4. А. Анастасян, Д. Баруа, Г. Гіоргадзе - по 7,5.

1997. 12 учасників. 16-а КФ. 1. Ж. Лотьє - 8 очок; 2. О. Білявський - 6,5; 3. Є. Бареєв - 6; 4. О. Халіфман - 6; 5. З. Алмаші - 5,5; 6. І. Андерссон - 5,5; 7. В. Корчной - 5,5; 8. А. Юсупов - 5,5; 9. П. Леко - 5; 10. В. Акопян - 4,5; 11. Я. Тімман - 4,5; 12. М. Ільєскас - 3,5.

1998. 147 учасників. 10 турів. Найкращі резти: 1. Г. Тимошенко - 7,5 очок; 2. В. Аренсібія, 3. Д. Баруа, 4. К. Мовсесян - по 7,5.

1999. Масовий, 10 турів. 1-2. К. Ланда, О. Дреєв - по 8,5 очок; 3. Акопян - 7,5; 4-6. О. Барсов, Г. Гіоргадзе, С. дель Ангеліс - по 7.

2001. Понад 40 учасників. 10 турів. 1 .В. Акопян - 8 очок; 2-5. А. Анастасян, Б. Джобава, Жанг Жонг, К. Сакаєв - по 7,5; 6-9. А. Мотильов, Г. Саргіссян, А. Фоміних, П. Ельянов - по 7.

Убієнних (Ubijennikh) Катерина (нар. 1983, Красноярськ) - російська шахістка, міжнар. майстриня. Ело 2013 = 2315. 28-а позиція в списку 100 найсильніших шахісток країни. Чемпіонка Росії 2001 серед шахісток до 20 років.

Убілава (Ubilava) Елізбар Елізбарович (нар. 10.04. 1950, Тбілісі) – грузинський шахіст, міжнар. майстер з 1978, ґросмайстер з 1988. Ело 2014 = 2496. Заслужений тренер Грузії з 1980. Один з тренерів А. Карпова на матчі за світову першість 1987. Журналіст. Учасник ч-ту СРСР 1967 і спартакіад народів СРСР 1975, 1979 в складі команди Грузії. Найкращі рез-ти в міжнар. т-рах: Тбілісі 1971 (4-6), 1974 (8), 1977 (4-6), 1980 (2-5), 1986 (5); Тренчанське-Теплице 1985 (1); Дос-Ерманас 1998, 146 учасників (2-5); Сант-Антоніо 2001 (3-4).

Угорська партія: e2-e4 e7-e5 2.Kg1-f3 Kb8-c6 3.Cf1-c4 Cf8-e7.

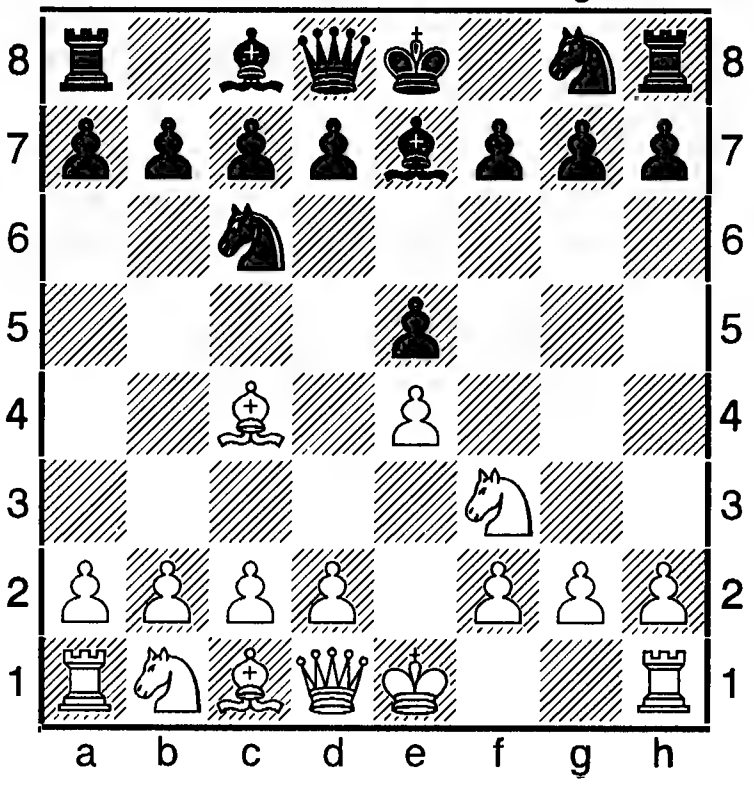

Належить до відкритих початків. Названа за партією (гравці змагалися за листуванням) Париж - Будапешт 1842-1845, у якій перемогла угорська столиця. Основна ідея – відкрити гострі форсовані варіанти, притаманні італійській партії чи дебюту 2-х коней. Чорні в цьому дебюті одержують тіснувату, зате без слабкостей позицію: **4.d4 d6 5.d5 Kb8 6.Cd3 Kf6 (**заслуговує уваги продовження О. Константинопольського: 6. ...Cg4 7.h3 Cxf3 8.Дxf3 Cg5) **7.c4 0-0 8.h3 Kd7 9.Kc3 Kc5 10.Cc2 a5 11.0-0 Cd7**, у білих мінімальна перевага.

Література: Я. Б. Естрін, М. М. Калініченко, Шахові дебюти. Повний курс, М., 2008.

Угорщина (Угорська Республіка)

- держава в Центральній Європі. Столиця: Будапешт. Член ФІДЕ з 1924.

Шахи в угорців появилися у середині 9 сторіччя в кочовий період у причорноморських степах. У середньовіччі в них була назва гри «шакк-матт», ймовірно запозичена в хозарів. Ця назва побутувала також на землях Київської Русі та серед болгарів. Серед шахових фігур 14-15-го століть, знайдених у Диошдьорі (нині частина Мишкольця) і в місті Надьважонь, що біля озера Балатон, стрілець подібний до знахідок Київської Русі та Литви (Тракай).

Перші писемні згадки про шахи появилися в 13-му сторіччі у зв'язку із захопленням ними внучкою короля Андраша другого. Термін «шакк-матт» згадується 1651 у творах поета й державного діяча та полководця Міклоша Зриньї. 1758 у Будапешті видано перший шаховий підручник невідомого автора. На початку 19-го століття появилося кілька талановитих гравців, з іменами яких пов'язане масове поширення цієї гри серед різних прошарків угорського населення. Це Й. Сен, І. Левенталь, В. Грімм та інші. 1842-1845 угорські шахісти виграли матч за листуванням з рахунком 2 на 0 в найсильнішого у Європі шахового клубу «Режанс» (Париж). В одній з партій було розіграно дебют, згодом названий угорським (див. ст. «Угорська партія»). 1836 і 1858 у Буді виникли перші в У. шахові клуби. В середині 19-го століття зростанню авторитету угорських шахів сприяв вдалий виступ Сена в Лондонському т-рі 1851 (див. ст. «Лондонські т-ри») та перемога І. Коліша на т-рі в Парижі 1867. Особливою активною була діяльність клубу в Пешті, яким орудував Ф. Еркелеш. Ця діяльність сприяла появі наприкінці 19-го сторіччя групи талановитих шахістів, таких як: Р. Гарузек, Д. Мановець, І. Гунсберг, М. Вейс, А. Шварц. 1989-1993 видавався ж. «Будапешти шаксемле» («Будапештський шаховий огляд»). 1896 у Будапешті відбувся 1-й міжнар. т-р.

На початку 20 століття першим угорським претендентом на світову шахову корону був Г. Мароці. Як талановитий практик і теоретик шахів виокремлювався Д. Брейєр, котрий спільно з І. Абоньї і Ж. Баррасом опрацював будапештський гамбіт.

Шахове життя в 1920-х-1930-х було пов'язане з появою нових імен: А. Вайди, Л. Асталоша, Е. Штейгера, К. Гаваші. 1930-х появилися А. Лілієнталь, Л. Сабо, Г. Барца. 1921 засновано Угорську шахову спілку; з 1921 випускався ж. «Мадяр шакквілаг» («Угорський шаховий світ»), головними редакторами якого були І. Абоньї та Л. Тот (1921). З 1921 відбуваються чоловічі першості країни, великі міжнар. т-ри (Дьйорський 1924, Дебреценський, Кечкемтський 1927, Будапештський 1921, 1926, 1928, 1929 за участю Х. Р. Капабланки, О. Альохина та інших провідних гравців світу). Команда У. посіла перші місця на 1-й і 2-й (1927, 1928) і другі на 3-й і 7-й (1930, 1937) олімпіадах.

1945 було створено Шахову спілку Угорщини (нині Шахова федерація Угощини), друкованим органом якої став ж. «Мадяр шакквілаг» (див. ст. «Шаккелет»). З 1945 по 2013 проведено 67 чоловічих ч-тів. У них найчастіше ставали переможцями Л. Портиш, Л. Сабо, Д. Сакс, Й. Пінтер, А. Шнейдер, З. Алмаші, Р. Рук, П. Леко, Ю. Полгар, О. Чернин. З 1983 проводяться відкриті першості із запрошенням іноземних гравців. Команда «Спартакус» 1982 була воло-

дарем Кубка європейських клубів. Найсильнішими клубними командами країни є також «Гонвенд», «МТК», «Кечкемет».

1950 відбувся т-р претендентів, потім - меморіали Мароці, Брейєра, Тота, Асталоша. Зачного розголосу у світовій пресі набули матчеві зустрічі 1990-х - 2000-х молодого ґросмайстра П. Леко з провідними шахістами світу. Угорська команда входить до провідних у світі. На олімпіадах виборює високі місця: 1978 (1); 1970, 1976, 1980 (2); 1956, 1966 (3); 1984, 1986 (4). На першому командному ч-ті світу 1985 була 2-ю. В ч-тах Європи угорські шахісти грають з 1961. найкращі рез-ти: 1970, 1977, 1980 (2); 1961, 1965, 1973, 1983 (3). Зросла кількість міжнар. ґросмайстрів: 1951 (2), 1971 (6), 1980-х (18), 2010-х (42). Претендентами на світову першість були Сабо, Портиш, Ріблі, Адор'ян, Сакс, О. Чернин. Найбільших успіхів у боротьбі за світову першість досяг П. Леко, котрий у швейцарському місті Бріссаго 2004 нарівних (7 на 7) зіграв у матчі на першість світу з російським чемпіоном світу, переможцем Г. Каспарова В. Крамником. Чемпіоном світу серед юніорів до 10-и років в Оропесі-дель-Мар 2001 був Тамаш Тодор.

1986 ШФУ мала в соїх рядах також 50 міжнар. майстрів і понад 60 майстрів ФІДЕ та понад 100 національних майстрів. Станом на 2013 шахісти країни посідали 5-у сходинку серед 165 країн ФІДЕ за кількістю висококласних гравців. Так, у національному списку 2013 у 100 найсильніших шахістів був рейтинг від 2372 одиниць Ело до 2726 в (З. Алмаші), 2717 (у П. Леко), 2699 (у міжнар. ґросмайстра - жінки Юдіт Полгар), 2696 (у Ф. Бекеша), 2646 (у З. Гіємеші), 2643 (в Г. Сабо), 2614 (в О. Чернина), 2613 (у В. Ердоса), 2607 (у П. Ача), в тому числі 42 міжнар. ґросмайстри, 34 міжнар. майстри, решта - майстри ФІДЕ.

З 1947 по 2013 відбулося 56 жіночих ч-тів країни. У перших шести перемагала Й. Лангош, перша угорська претендентка на звання чемпіонки світу. У наступних ч-тах 8 разів перемагала М. Іванка, тричі Д. Верьоці-Петронич, двічі Е. Каракаш. Потім - Ільдіко Мадл (чемпіонка світу 1984, Європи 1984 і 1986), сестри Сюзан, Жужа, Юдіт Полгар. До найсильніших у країні належать Т. Гора, С. Вайда, Г. Рудольф, М. Грабіч, Н. Медвед, В. Снайдер. Проте найбільших успіхів сягнули за всю світову шахову історію сестри Полгар, які 1990-х-2010-х нарівні змагалися в командних зустрічах з найсильнішими шахістами світу (див., наприклад, «Три сестри і три найсильніші гравці Англії матч-турнір»). Жужа Полгар 1990-х вигравала звання чемпіонки світу з шахів серед жінок. А найсильнішою шахісткою у світовій історії жіночих шахів є Юдіт Полгар, на рахунку якої - перемоги над чемпіонами світу Г. Каспаровим, А. Карповим, В. Анандом та іншими провідними гравцями планети. Рейтинг Юдіт на початку 2010-х сягав позначки понад 2715 одиниць Ело. Що непосильним є багатьом ґросмайстрам-чоловікам.

Визначною подією у шаховому житті країни було видання 5-томної «Історії шахів», «Угорської шахової історії» 1988 Габора Фальдека, Івана Баттліка та інших у 3-х тт., а також монографії про олімпади 1978, 1980.

Активними шаховими літераторами і пропагандистами наприкінці 20-го сторіччя були Д. Бакчі, Барца, Білек, Е. Геленцеї, А. Оживат, Сабо, П. Сіладьї, Й. Фелді, Т. Флоріан, А. Фольдеак, Й. Хайтунта й інші. Вагомий внесок у розвиток світової шахової науки та її ролі у вихованні дітей зробили Ласло і Клавдія Полгари.

Значні досягнення угорських шахістів у змаганнях за листуванням і шахової композиції, які набули розвитку ще у 19 столітті (А. Понгарц, М. Еренштейн, О. Блати). У 20-му сторіччі угорські проблемісти сприяли розвиткові стратегічного напрямку в композиції. Це в першу чергу Д. Парош, Бакчі, А. Бенедек, Л. Зольтан, Н. Ковач, Л. Ліндер, А. Мольнар, Д. Неуком, Ф. Флек, Флоріан та інші. Цікавими ідеями насичена творчість етюдистів А. Корані, А. Гаваші, К.

Еберса. Міжнар. ґросмайстрами ІКЧФ стали Барцаї, Ш. Брилла-Банфальт. У заочній грі команда У. була переможницею першої Європейської (1935-1939) і першої Всесвітньої (1949-1952) олімпіад. Друге місце мала на 3-й (1958-1961) і 8-й (1977-1982) олімпіадах.
Література: Т. Флоріан, І. М. Ліндер, «Угорщина» в кн. «ШЕС» під ред. А. Карпова, М., 1990; матеріали сайту ФІДЕ за 2013.

Удар (жертва) Митрофанова – в етюдній композиції поєднання жертви дами з римською ідеєю, вдало виражена в етюді Л. Митрофанова. Викликала численні творчі відгуки.

П. Жойця, «Revista Romana de Sah», 1984.
Білі : Крb5, Дf1, Сg1, п с7 (4); **чорні :** Крa8, Дh4, Сc8, п e6 (4).

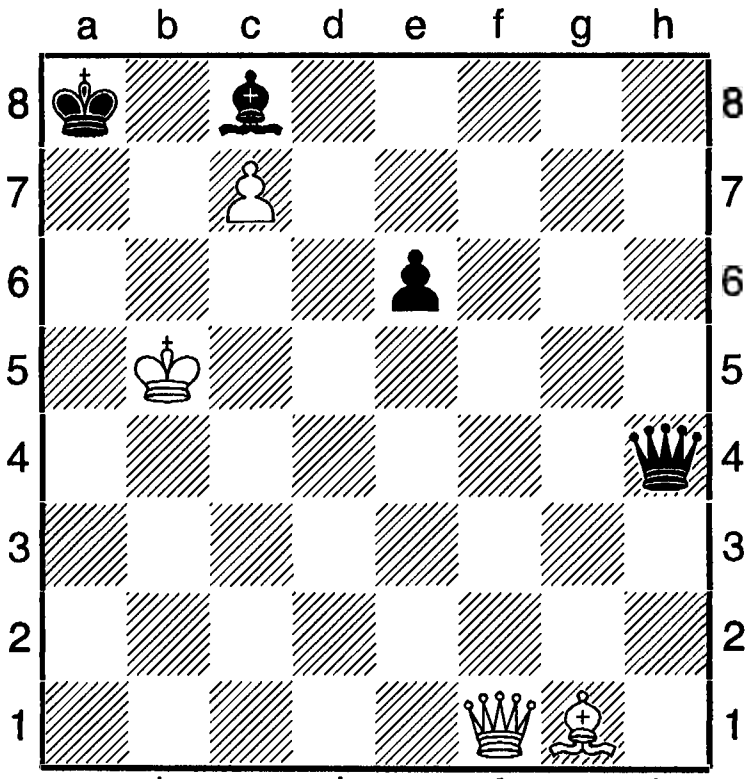

Виграш : 1.Дf3 Крa7 2.Де3 Крa8 3.Се6! Са6! 4.Крa5! Дh5 5.Дg5!! (удар Митрофанова) **5. ...Дg5 6.Крa6 Дg8! 7.Сd5 Дd5 8.с8Д (Т) #.**

Ударна потужність фігур – здатність фігур одночасно поширювати свої дії на певну кількість полів шахівниці. Ударна потуга пішака - це 2 поля, крайнього - одне; коня - 8 у центрі шахівниці, 4 скраю і 2 в кутку; Стрільця - в центрі шахівниці 13 і 7 скраю; тури - 14 незалежно від місця перебування; дами - 27 у центрі шахівниці і 21 скраю. Централізація фігур (крім тур) підвищує їх ударну потужність.

Удовчич (Udovchich) Мийо (11.09.1920, Стара-Йошава, - 08.04.1984, Загреб) – хорватський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 1962. Юрист. Учасник 14 ч-тів Югославії. Найкращі рез-ти: 1952 (3-5), 1956 (4-5), 1961 (2-4), 1963 (1-2, з Б. Івковим). У складі команди Югославії учасник 16-ї олімпіади 1964, 2-го командного ч-ту Європи 1961, матчів СРСР - Югославія. Найкращі рез-ти в міжнар. т-рах: Любляна 1955 (3); Дортмунд 1961 (2-3, разом з В. Смисловим); Берлін 1962 (2-3, разом зі Л. Штейном); Загреб 1969 (2-3, з В. Гортом).

Уеллс (Yells) Петер - англійський шахіст, міжнар. ґросмайстер. Учасник зон. т-ру ФІДЕ в Лінаресі 1996 (2-8), інших змагань: Верис - Гофен 1995 (3); Оксфорд 1999 (10); Лондон 2009 (8); Скарборо 1999, ч-т Англії (2-3); Лондон 2001, ч-т Англії (2-8).

П. Уеллс - Л. Ван Велі. Лінарес, 1996.
Сицилійська партія (В 97).
1.e4 c5 2.Kf3 d6 3.d4 cd 4.Kxd4 Kf6 5.Kc3 a6 6.Cg5 e6 7.f4 Дb6 8.Дd2 Дxb2 9.Tb1 Да3 10.Cxf6 gf 11.Ce2 Кc6 12.Кxc6 bc 13.0-0 Ce7 14.Крh1 0-0?! 15.f5 Крh8 16.e5! de 17.Tb3 Да5 18.Дh6 Tg8 19.Ke4 Дd8 20.Th3 Tg7 21.Td1 Cd7 22.Thd3 Ta7 23.Де3 Дb8 24.Txd7 Txd7 25.Txd7 ef 26.Дb3 Дg8 27.Тxe7 fe 28.g3 Дd8 29.Txf7 h5 30.Тxg7 Крxg7 31.Cxh5 Дd7 32.Де3 Дd5 33.a3 Дc4 34.Де2 Дd4 35.Дg4+ Крf8 36.Де6, (1-0).

Уест (Yest) Гой - австралійський шахіст, міжнар. майстер. Чемпіон Австралії 1996.

Ужгородський міжнародний турнір відбувся 1988. 12 учасників. 8-а КФ. Підсумки: 1. С. Лпутян (СРСР, Вірменія) - 9 очок; 2-3. Л. Басин, В. Ейнгорн - по 8; 4. В. Охотник - 7 (СРСР, Україна); 5-6. Ю. Балашов (СРСР, Росія), Л-Б. Гансен (Данія) - по 6,5; 7. Е. Магеррамов (СРСР, Азербайджан) - 5; 8 .П. Стемпин (Польща) - 4; 9-10. Б. Андонов (Болгарія), Л.Стратил (Чехословаччина)- по 3,5; 11. Т. Лютер (НДР)- 3; 12. Т. Тіртим'яки (Фінляндія) - 2.

Узбекистан (Республіка Узбекистан) -

держава в Центральній Азії. Столиця: Ташкент. До 1992 Шахова федерація У. на правах союзної організації входила до складу Шахової федерації СРСР. З 1992 член ФІДЕ.

Перші згадки про шахи на території сучасного У. пов'язані з археологічними розкопками 1977 городища Афрасіаб (древній Самарканд), в результаті яких віднайдено 7 фігур для гри в шатрандж (кінець 7-го ст.). Із середньовічних рукописів відомі імена найсильніших середньоазіатських гравців у шатрандж: Абу Наїма аль-Хадима, ас-Сулі, Джабіра, Зайраба, Катая. Першим гравцем імперії Тимура (Тамерлана) вважався Алі аш-Шатранджі (Самарканд, 14-е ст.). Сильним шахістом вважався творець держави із столицею в Самарканді й сам Тимур (див. ст. «Тамерлан»). Про шахи писав поет-мислитель Алішер Навої (1441-1501). Про шахову гру в Бухарі в межах кінця 10-го початку 11-го століть згадує навіть давньоукраїнська старина про Михайла Потока (див. «Шахи в літературі», «Поток Михайло»).

В У. після приєднання деяких його областей до Росії 1860-1870-х прибули перші царські шахісти-емісари, котрі й організували там кілька гуртків. За ініціативою П. Хомутова 1882 було створене «Ташкентське товариство любителів шахової гри», котре 1884 обрало своїм почесним членом російського гравця М. Чигорина. 1885 була видана «Пам'ятна книжка» товариства. Шахісти Ташкента 1892 зіграли внічию матч по телеграфу з командою міста Вєрний (з 1921 - Алма-Ата, після 1991 - Алмати). Перший шаховий відділ відкрито в газ. «Окраїна» у Самарканді 1892.

Масове поширення сучасних шахів розпочалося з 1918. За ініціативою М. Фрунзе в Ташкенті відбулися шахові змагання, в яких переможцем став Г. Гейлер. Ці змагання увійшли до програми 1-ї середньоазіатської олімпіади 1920. На початку 1920-х шахові гуртки виникли в Андижані, Бухарі, Коканді, Намангані. Важливе значення для розвитку шахів в У. і в переході від місцевих шахових канонів до міжнародних мало відкриття шахового відділу в «Туркестанській правді» 1925, організація в Ташкенті шахового університету 1925 з трьома відділеннями (для початківців, шахістів -любителів і розрядників).

У русифікації місцевого населення засобами поширення шахів відіграли також й українські гравці й шахісти, вихідці з України. Наприклад, виступи Ф. Дуз-Хотимирського, який провів 51 сеанс одночасної гри за участю 1,3 тисячі шахових любителів та зіграв унічию матч з С. Фрейманом з рах. 5 на 5 1926. «Шахова гра,-казав він,- здавна відома народам Сходу й має велику популярність в Узбекистані». Наприкінці 1920-х популяризації шахів сприяли відкриті шахові відділи в газ. «Правда Востока», «Кізіл Узбекістана», «Красная звєзда», «Комсомолєц Узбекістана».

1927 в Ташкенті відбувся 1-й середньоазіатський т-р, переможцем якого став українець М. Руднів. Ч-ти країни серед чоловіків проводяться з 1930. Першим чемпіоном став А. Ходжаєв. З 1930 по 1988 відбулося 52 заходи, в яких найбільш вдало грали О. Грушевський (перемагав 8 разів), Фрейман, М. Мухитдинов (по 4), Г. Борисенко, Л. Маслов, В. Логвинов (по 3). Жіночі ч-ти проводяться з 1935. 1-а чемпіонка - М. Кузнецова. Вдало також грали Л. Пінчук (виграла 8 ч-тів), В. Борисенко (7), Л. Дмитрук, Л. Проніна (по 5).

Перший ч-т серед сільських гравців відбувся 1936 (переможець Б. Ісакбеков). На першому всесоюзному т-рі сільських спортсменів 1939 К. Нажмитдинов з Андижана поділив 2-3-є місце.

Під час лихоліть 2-ї Світової війни (зокрема 1941-1945) в Ташкенті в евакуації перебували С. Флор, М. Тайманов, О. Константинопольський, В. Чеховер та інші відомі гравці, які брали участь у шахових змаганнях: у ч-тах Ташкента 1941 і 1942 1-2-е місця поділили Флор і Тайманов, 1943 переміг М. Копилов, 1944 -Чеховер.

1949 відбувся всеузбецький т-р сільських шахістів, в якому змагалося майже 14 тис. гравців (1-е місце виграла команда Андижанської області). 1949 відбувся т-р за участю найсильніших майстрів СРСР (1-2-е місце посіли Т. Петросян і О. Уфімцев, 3-є - Г. Іливицький). Першим узбецьким майстром спорту СРСР став Мухитдинов, який виграв кваліфікаційний матч у московського майстра В. Соловйова з рах. 7,5 на 5,5. З 1948 У. - постійний учасник ч-тів СРСР. Найліпших показників добився 1948 (7), 1951 (6). На спартакіадах народів СРСР команда У. найкраще зіграла 1975 (7), а жіноча команда - 1986 (5).

1960-х важливе значення для популяризації і розвитку шахів у країні мали командні ч-ти СРСР в Ташкенті 1960, виступи О. Котова, П. Кереса 1962, 1963; участь в 30-му ч-ті країни І. Болеславського 1965, вдкриття шахового відділу в Ташкентській юнацькій школі спортивної майстерності 1968. На всесоюзних іграх молоді в Дніпропетровську (Україна) 1968 шахісти У. посіли 6-е місце, А. Мкртчан - перше в змаганнях дівчат. На 9-й літній спартакіаді ВЦРПС у Ленінграді (С.-Петербурзі) 1979 шахісти У. виграли 5-е місце. З 1972 в країні відбуваються традиційні змагання, присвячені пам'ті А. Ходжаєва за участю міжнар. ґросмайстрів (див. ст. «Ходжаєва меморіали»).

У. шахісти за радянських часів вдало грали і на міжнар. змаганнях: команда У. виграла двоколовий матч в шахістів Індії з рах. 4,5 на 3,5 в Ташкенті 1956; Грушевський, Мухитдинов на 1-му міжнар. т-рі країн Азії посіли 1-2-е місця в Ташкенті 1959; Мкртчан виграла жіночий міжнар. т-р за участю 14 шахісток з 7 країн (Ташкент, 1974), Г. Агзамов - низку міжнар. змагань. Усі ці заходи відбувалися на теренах У.

В Ангрені, Андижані, Намангані, Самарканді, Термізі, Чирчику та в інших містах до 1987 працювало 25 шахових клубів. Найбільше досягнення спортсменів учнівського віку У. - перше місце на 17-й всесоюзній спартакіаді школярів. Відбувалися масові конкурси із розв'язування задач і етюдів на призи всеузбецьких газет і журналів. Серед найвідоміших шахових композиторів були І. Бірбрагер, Є. Рухліс, Н. Мансуров. Розвивалися й заочні шахи: проводилися першості республіки з листування, матчі з командами України, С.-Петербурга, Москви. Збірна команда У. постійно грала на ч-тах СРСР за листуванням.

Станом на 1987 ШФУ мала в своїх рядах 1 міжнар. ґросмайстра (В. Борисенка), 1 міжнар. ґросмайстра ІКЧФ (Г. Борисенко), 19 майстрів спорту СРСР, 2 майстрів спорту СРСР з шахової композиції.

Випуск шахової літератури в основному відбувався російською мовою. Інколи друкувалися книги й узбецькою мовою. Наприкінці 1930-х випущено перші книги «Підручник шахової гри» Х. Р. Капабланки, «Ендшпіль» І. Рабиновича, «Уроки шахової гри» М. Ейве. 1960-1987 узбецькою мовою випущено понад 30 шахових книг загальним тиражем 300 тисяч екземплярів. Це ж тільки краплина в морі для майже 20-мільйонного Узбекистану! (прим. наша).

За М. Мухитдиновим (ШЕС, під ред. А. Карпова, М., 1990).

Після розпаду СРСР 1991 Шахова федерація Узбекистану стала повноправним членом ФІДЕ. Узбецькі шахісти тепер мають змогу брати активну участь в престижних міжнар. змаганнях, в тому числі й ч-тах світу, Азії, великих т-рах в за участю видатних шахістів світу тощо. Так, наприклад, чоловіча команда Намангана на ч-ті міст Азії в Бейруті 2000 посіла 2-е місце, на командному ч-ті азіатських країн в Шеньяні 1999 узбецькі шахісти виграли 1-е місце, на командному ч-ті Азії в Сінгапурі 1995 чоловіки були третіми, а жінки - п'ятими, на особистому ч-ті Азії в Калькутті 2001 ґросмайстер, чемпіон Узбекистану 2002 Саїд-Алі Юлдашев був другим. Узбецька шахістка Йилдиз Хамракулова виграла бронзову нагороду на ч-ті світу серед дівчат до 16 років в Белфорті 2005, міжнар. ґросмайстер Антон Филипов на

міжнар. т-рі в Калькутті 2009 виборов 3-є місце. Вершиною шахової слави У. стала перемога Р. Касимжанова на особистому ч-ті світу ФІДЕ 2004, а також виграш кубка АШП в Ханти-Мансійську 2008. Популярність поряд з ч-тами у країні мають шахові фестивалі. Наприклад, у Термізі 1995 відбувся 4-й такого типу захід, у якому разом з господарями взяли участь представники Австрії, Азербайджану, В'єтнаму, Німеччини, Ізраїлю, Казахстану, Катару, Росії, Франції.

2013 ШФУ мала в своїх рядах 25 шахістів з рейтингом у 2300 одиниць Ело й вище, в тому числі 2669 (в Р. Касимжанова), 2613 (у Т. Гареєва), 2606 (в А. Филипова), з них 10 міжнар. ґросмайстрів, 4 міжнар. майстри, 4 майстри ФІДЕ. 32-а позиція серед 165 країн світу, членів ФІДЕ. У жіночих шахах є 20 спортсменок з міжнар. рейтингом, в тому числі міжнар. майстриня Н. Мумінова (2319), міжнар. майстриня О. Сабірова (2172), Н. Нодірджанова (2170), міжнар. майстриня Ю. Гамракулова (2168), С. Курбонбоєва (2168), майстриня ФІДЕ І. Геворгян (2122), Г. Тохірджанова (2119).

Література: ШС за ред. О. Константинопольського й інших, М., 1964; ШЕС під ред. А. Карпова, М., 1990; Ю. Семенко, Шахи в Україні, Львів, 1993; Словник Брокгауза і Єфрона, кн., 3, М., 1895; матеріали сайту ФІДЕ за 2013.

Уїнтер (Winter) Уїльям (11.09.1898, Местед, що біля Олтона, графство Гемпшир,- 19.12.1955, Лондон) - англійський шахіст, міжнар. майстер з 1950. Шаховий літератор, ред. шахових відділів газ. «Дейлі уоркер» і «Манчестер гардіан». Викладач.

1920-1930-х один з найсильніших гравців Англії. Переможець національних ч-тів 1935, 1936. У складі команди Англії учасник олімпіад 1930-1935. Найкращі рез-ти в міжнар. т-рах: Лондон 1927 (6-7); Лодзь 1935 (5-6).

Автор книг: Modern master-play, L., 1929 (співавтор); Chess for match players, L., 1936; Kings of chess, N., Y., 1966.

Уйтелки (Yjtelki) Максиміліан (20.04. 1915, Спішска-Нова-Вес,- 10.12.1979, Братислава) - словацький шахіст, міжнар. майстер з 1961. Голова Шахової федерації ЧССР 1973-1978. Юрист. Багаторазовий призер ч-тів ЧССР: 1948 (3), 1950 (5), 1954 (3-5), 1959 (2-4), 1960 (1-2, програв додатковий матч Й. Фіхтлу). Найліпші рез-ти в міжнар. змаганнях: Теплице 1947 (3); Маріанське-Лазнє 1959 (3-4); Балатонфюред 1959 (3-5); Будапешт 1960, зон. т-р ФІДЕ (9-11). Учасник командних ч-тів Європи і шахових олімпіад 1956, 1960. Шаховий теоретик. Його іменем названа оборона, де чорні в іншому порядку фіанкетують своїх стрільців, розташовують пішаки на полях a6, b6, e6, g6, h6, а коні - на полях d7, e7.

Спаський – Уйтелки, Сочі, 1964.

1.e4 g6 2.d4 Cg7 3.Kc3 a6 4.Kf3 d6 5.Cc4 e6 6.Cg5 Ke7 7.a4 h6 8.Ce3 b6 9.0-0 Kd7... Через так звану «ліниву гру», яка має неагресивний характер, цей початок називають ще «обороною гіпопотама».

Література: Вікіпедія – вільна енциклопедія за 2014.

Уйтенброєк (Yjtenbroyek) Ганс – нідерландський шахіст, майстер ФІДЕ з розв'язування шахових композицій. Бронзовий призер ч-ту Бельгії з розв'язування в Гравенвезелі-Шельді 2009. Інші ч-ти Бельгії з розв'язування: 2010 (4), відкритий в Амстердамі 2010 (5-6).

Уйтумен (Yjtumen) Тудєв (нар. 27.07. 1939, Алтай) - монгольський шахіст, перший міжнар. майстер країни з 1965. Багаторазовий чемпіон Монголії. Учасник міжзон. т-ру в Пальма на о. Мальорка 1970 (20-22). Досяг найкращого рез-ту за 2-ю шахівницею на Всесвітній шаховій олімпіаді 1964: 13,5 очок з 17. Учасник міжнар. т-рів: Улан-Батор 1965 (3-4), 1972 (3), 1983 (2).

Україна - держава у Центрально-Східній Європі. Столиця: Київ. Член ФІДЕ з 1992. До складу ФШУ входить 24 обласні шахові федерації, шахові федерації АРК, міст Києва і Севастополя. Штаб-квартира ФШУ містить-

ся у Києві.

Шахи, вочевидь, у вигляді шатранджу поширювалися в Україні ще до запровадження християнства 988 київським князем Володимиром. В одному анонімному інтернет-нарисі знаходимо без посилань на джерела навіть такий вислів: «Вважається, що на теренах України ця гра появилася приблизно у 820 році, прийшовши або безпосередньо з Персії через Кавказ і Хозарський каганат, або від середньоазійських народів через Хорезм».

Російський шаховий історик Д. І. Саргін у праці «Древность ігр в шашкі і шахмати», М., 1915 стверджував, що Русь ознайомлася з шахами безпосередньо з Персії у 5-6-му століттях (усе ж таки цікаве слово в тексті - «безпосередньо»). Інший російський історик І. Т. Савенков висловлював думку, що шахи занесені до Русі з Персії каспійським шляхом через хозарське ханство (див. кн. «К вопросу об еволюції шахматной ігри», М., 1905).

Англійський дослідник шахів Ш. Меррей під впливом російських авторів теж був переконаний, що шахи на Русі були поширеними ще за часів язичества (англієць мав на увазі саме Київську Русь).

Але в цих історичних розвідках замовчується, або говориться похапцем про шляхи можливого транзиту шахового мистецтва вздовж західного побережжя Каспійського моря, по східному та західному побережжях Чорного моря, які єднали Київську Русь з народами Кавказу, країнами середземного моря, Малої Азії, адже і через них з народами Середньої Азії, Індією у торгової людності Києва та інших міст Київської Русі теж були взаємини. З кінця 10-го сторіччя Тмутороканню правили київські князі. Себто там, де на місті древніх хозарських городищ в пластах 9-11 сторіч археологами віднайдені шахові фігури (Таматарха, Біла Вежа). У київських князів слугами, дружинниками були вірмени грузини та представники інших народів Кавказу, Південнного Сходу. А зв'язок з тою людністю здійснювався Залозним шляхом, який огинав побережжя Азовського моря. Він також проходив через Керченську протоку, суходолом (чи водою вздовж берегів) по Кримському півострові і далі по Дніпру. Важливим торговельним шляхом був «Із варяг у греки». Численні писемні згадки вказують на те, що древній Київ мав відносини з грецькими містами Криму та Константинополем. Тому шахи могли завезтися з арабського світу й через Константинополь до Молдови й до давніх міст Галицько-Волинського князівства. Це опосередковано засвідчують шахові історики Англії, Франції, літописці давньої Русі-України. І хто зна, можливо, оті арабські історіографи, що згадують у своїх писемних свідченнях східних слов'ян, і є тими шаховими місіонерами!? Чи, можливо, самі русичі завезли цю гру до себе в Київ, а звідти розповсюдили її до Чернігова, Смоленська, Мінська, Новгорода!? Правда, це - гіпотези, як і гіпотези названих вище авторів.

У праці російського шахового історика радянського періоду І. М. Ліндера «Шахмати на Русі» (стор. 62,64) подається опис 2 шахових фігур, знайдених на горі Киселівка міста Києва в пластах 10-12-го століть. Зокрема зауважує, що вони подібні до знахідок 12-13-го сторіч на Скандинавському півострові та наголошує, що інші шахові фігури того часу й того ж виду можна було б вважати за арабські, якби не слов'янський (київський - наше) знак тризубця, викарбуваний різцем збоку (там же). Шахові фігурки відкопано археологами й в інших містах Київської Русі. Зокрема у Вишгороді, Чернігові, Бересті, Волковийську, Полоцьку, Гродні, Луцьку, Острозі, Турові, Слонімі та інших. Усі вони розміщені на водних артеріях: Дніпро, Дон, Десна, Прип'ять, Стир, Горинь (Україна; пониззя Дону, землі Тамані, сучасного Таганрога здавна були заселені теж українською людністю, міста Брест, Туров, Кобрин ще 1921 були українськими). Отже, Київ був осередком, звідки шахи водними шляхами були завезе-

ні до Смоленська, Новгорода, Пскова, і далі до земель варягів; до Чернігова, до Рязані, а вже через кілька століть - і до Москви. Шахи могли прокладати шлях по Волзі з Ітиля в Казань (приєднана до Московії в результаті завойовницьких походів царя І. Грізного наприкінці 1552; кілька років тому святкувала своє перше 1000-ліття; за свідченням «СЕС», М., 1982 місто засноване в 13 сторіччі) аж до самого Новгорода. Але цей шлях був більш небезпечним і освоювася таки пізніше.

Перші писемні згадки про шахи з'явилися в середині 13-го століття. Так, сербський митрополит Сава у листі до київського митрополита Кирила 2-го 1254 писав, що шахи є азартною грою і тому їх слід заборонити. Врешті у «Кормчій книзі» (1262) шахи згадуються як заборонений вид діяльності під загрозою відлучення од церкви, бо вони, мовляв, походять від поган, що носять на собі знак диявола. Цей припис особливо ретельно виконувався у Московській державі.

Інших докумертів про шахи в князівську епоху не збереглося. Зате усна народна творчість дає багатий матеріал про їх поширення в Україні. Мова йде про старини, тобто билини, про Іллю Муромця, Чурила, Михайла Потока, Ставра Гординовича, Добриню, Василя Казимирова. Дослідник народної творчості Д. Чижевський стверджує, що старини про найпопулярнішого героя Іллю Муромця є чернігівського походження (див, Чижевський Д. І., Історія української літератури, стор. 126). Билини про Чурила, М. Потока належать галицько-волинському епосу!...

Билини свідчать, що шахами захоплювалися в Русі-Україні князі, бояри, дружинники. У шахи грали і князь Володимир Великий, і князь Володимир Мономах. Вони були популярними й серед жінок. Першим найсильнішим гравцем в Україні був Михайло Поток (за іншою версією - Потік), котрий змагався навіть у Бухарі з місцевим правителем й польським королем та турецьким султаном.

До заселення Криму татарами 1443 там значним був італійський вплив. Венеціанці, генуезці на місцях старих грецьких поселень заснували свої факторії. Їхні торгівельні пункти були в гирлі Дністра, Південного Бугу. А в цей час Італія й суміжна з нею Іспанія були шаховим флагманами Європи. Із середини 13-го століття у Галицько-Волинському князівстві теж значно посилився італійський вплив у зв'язку з посвяченням на короля Данила Галицького. У середині 15-го сторіччя мешканець Дрогобича Юрій Котермак (Дрогобич) навчався й був викладачем Болонського університету. Дружина польського короля Жигимонта першого, старого, міланська князівна Бона Сфорца (див. ст.) мала свої володіння на Ковельщині (Ковельський район Волинської області), в Кременеччині (Кременецький район Тернопільської області), на Самбірщині (Львівська область). За свідченням польського історика шахів Є. Гіжицького (народився і провів певний період свого життя в Мелітополі) зналася на шахах; її численна челядь, яка прибула з Італії, теж забавлялася ними. Сучасні шахи прийшли до нас з Європи безпосередньо або за посередництвом Польщі й інших суміжних з нами країн.

«Українська шляхта, яка навчалася в семінаріях та школах Західної Європи, служила при дворі у польських королів, у польських магнатів, а також усі, хто спілкувався з ними, віддавали не меншу данину захопленню шахами, ніж вельможі»,- зауважував у своїй книзі «Шахи в Україні», Львів, 1993 Юрій Семенко. Та шляхта і магнати були потомками київських, волинських, галицьких, чернігівських, переяславських князів та впливових бояр: Вишневецьких, Глинських, Корецьких, Острозьких, Чарторийських та багатьох інших родин, які згодом ополячилися. Чи не за допомогою представників цієї знаті до Києва занесено трактат Якоба Цессолеса (датований 1448 роком), який нині зберігається в Центральній бібліотеці

АН України!? Популярність цієї гри в тогочасному суспільстві знайшла свій відбиток у поемі польського поета Яна Кохановського «Шахи» 1564.

Одним з діячів православної церкви, який толерантно ставився до шахів, був ієромонах Київсько-Печерської лаври Памво Беринда (див. «Беринда Памво»). У мовознавчій праці «Лексикон словенороський і імен толкованіє» (1627) він доводив, що шахи потрібно тлумачити як «хитрість», тобто «кмітливість» (розум). І називав їх саме «хитрою грою». Ще раніше побутувала інша назва – «бісівська», «диявольська» гра. Термін «шахи» П. Беринді таки був відомим. Не могла ж всесторонньо освічена людина не знати однойменної поеми Я. Кохановського 1575! Якби шахові історики достеменно вияснили дату і шляхи появи у Києві твору Я. Цессолеса, то, можливо б пролили світло на купу значущих деталей, в тому числі й на саму назву. Ми схильні вважати, що назва «шахи» примандрувала до нас з Італії безпосередньо, чи за посередництвом Польщі. У билинах фігурує термін «шашки-шахмати», який трохи сплутує наші здогади. Мабуть, це – копії більш ранніх джерел, адже в них фігурують такі вислови: «300 рублів», «турецький султан» тощо.

Непрямі свідчення доводять, що в шахи умів грати й гетьман України Іван Мазепа (1643-1709) та його племінник Андрій Войнаровський (був схоплений опричниками московського царя Петра першого 1718 і засланий до Сибіру), поет і філософ Г. Сковорода (1722-1794), гетьман України з волі російської цариці Єлизавети К. Розумовський (1728-1803), царський сановник, син козацького старишини граф П. Безбородько та інші.

У шахи, незважаючи на суворі церковні заборони, грали й священики. Зберігся цікавий документ того часу, який повідомляє, що 1713 казанський митрополит Сильвестр Холмський доніс на митрополита Теодосія Яновського про те, що останній «перебуваючи в Москві, залишив церковну службу і чернецьке звичаєве правило, влаштовував у себе асамблеї і замість всенощного співу ставив собі в обов'язок і інших вимушував до того ... Той же Францишка на московському подвір'ї наказав послушникові своєму Тарасу з дзвіниці старовинні дзвони продати, щоб не заважали йому проводити цілісіньку ніч за шахами» (в кн. «Шахи в Україні» Ю. Семенка, стор. 19).

«Кидаючи загальний погляд на розвиток шахової гри у 18-му сторіччі, ми переконуємося, як далеко випередила нас тоді шахова Європа. Російське шахове мистецтво анічогісінько не могло протиставити багатій шаховій літературі, когорті блискучих представників шахової думки (Лопес, Сальвіо, Греко, Філідор). У зародковому стані перебувала й шахова література. Двома випадковими виданнями вичерпується увесь «книжковий фонд» російських шахістів, а в російській періодичній пресі 18-го століття не зя'вилося жодної навіть малозначної статті, присвяченої шаховому мистецтву», - з сумом констатував російський історик Коган М. С. в «Очерках по історії шахамат в СССР» (стор. 44). Ще в гіршому становищі перебувала шахова думка України: на її теренах українське друковане слово жорстоко переслідувалося. Українська шахова еліта поступово русифікувалася. І в Західній Україні, котра перебувала в складі Австро-Угорської імперії, становище теж було важким. Тому свідчення про розвиток української шахового мистецтва 18-19-го сторіч загубилися серед російських, польських, австрійських, угорських впливів.

1820-1850-х керівником шахового гуртка в Миколаєві був уродженець Дерпта, астроном К. Х. Кнорре. Його сини Віктор і Євген теж вважалися сильними шахістами й захоплювалися проблемістикою. Літератор і перекладач творів В. Шекспіра А. І. Кронберг у цей час був провідним гравцем у шахи в місті Харкові. Він - автор теоретичного дослідження гамбіту коня. В Одеесі 1847 видано поему про шахи Я. Ейхен-

баумана «Гакраб» («Битва») єврейською мовою, а згодом і в перекладі російською. Одесит М. С. Безкровний теж зажив слави сильного шахіста, і, навчаючись в університеті, 1869 став засновником шахового клубу в Петербурзі. Деякий час проживав у Парижі, багато разів виборював звання найсильнішого гравця шахового клубу «Режанс».

«Дивовижні люди - ці шахісти провінцій. Недавно нам повідомили з Парижа, а потім ми самі прочитали у французькому шаховому журналі, що Харків грає з Безансоном ... На початку серпня я дізнався про початок публічного шахового т-ру в Одесі. Чи відомо вам, як він завершився? «Шаховому листку» слід було б про це згадати. Невже нічого не писали з Одеси? Запитайте когось ... Хоча б свого передплатника. В Одесі був т-р і 1877 року, і раніше кілька разів»,- жалівся провідний шахіст Росії М. І. Чигорин, який 1876 почав видавати свій часопис і не мав жодних даних, щоб опублікувати хоч якесь повідомлення про шахові гуртки («Шахматний листок», № № 9-10 за 1879).

У житомирському шаховому гуртку теорію гри опановував В. Л. Омелянський (1867-1928), згодом вчений-мікробіолог, академік. Шахове життя в Єлисаветграді гуртувалося навколо М. К. Гоняєва (1849-1891), відомого юриста. Офіційний шаховий клуб 1882 появився в Харкові. Членами якого були Кузнецов, Морозов, Осипов, Беклемішев, Гальперін, М. О. Шабельський. Останній був учасником і переможцем першого всеросійського шахового т-ру за листуванням 1882-1885. Цей гурток проіснував до 1901. Харківське товариство любителів шахової гри (понад 80 членів) регулярно проводило першості міста, 1884 організувало кілька виступів М. Чигорина з сеансами одночасної гри впереміш з лекціями. У харківському гуртку шліфував свою майстерність шахіст Борис Янкович, який у т-рі за листуванням, організованому ж. «Шаховий вєстнік», 1886 виграв у своїй групі перше місце, двічі грав з Е. Шиферсом, був учасником трьох всеросійських ч-тів. Із закриттям клубу шаховий рух у Харкові не припинився. Прихильники гри збиралися переважно в кондитерській Дірберга. Вони брали участь у всеросійських шахових т-рах, організовували свої першості. 1909 на Сумській, 7 створили гурток любителів шахів з 40 членів. У міських змаганнях брали участь Микола Руднів, Зотиков, В. І. Рязанов та інші. 1914 М. Руднів з великою групою гравців дебютував на міжнар. арені в одному з т-рів німецького міста Манергейм. У головному т-рі любителів посів 1-2-е місце і став міжнар. майстром.

У цей час активізувалося шахове життя в Києві, де місцевий дворянський клуб відвів для шахістів окрему кімнату. Але подальший прогрес шахів у Києві пов'язаний з «Варшавською кав'ярнею» на Хрещатику, яка відкрилася на початку 1880-х. Тут проводилися ч-ти Києва. Серед відвідувачів кав'ярні був і український драматург М. П. Старицький. Найсильнішим шахістом Києва з 1900 був Дуз-Хотимирський (див. ст. «Дуз-Хотимирський»). 1900 створено офіційний шаховий клуб, урочисте відкриття якого відбулося 18 квітня 1901. У ньому нараховувалося 60 членів. Гостями клубу були М. Чигорин, Олексій і Олександр (майбутній чемпіон світу) Альохини. 1903 у Києві проведено 3-й всеросійський шаховий т-р. Чимало дебютантів т-ру згодом стали визначними шахістами: Акіба Рубінштейн з Лодзі, Осип Бернштейн з Житомирщини, Георг Сальве з Лодзі, Євген Зноско-Боровський з Петербурга. Серед киян найкраще грав Мусій Ловцький, який згодом став міжнар. майстром. Грав тут і С. К. Ізбинський (1884-1912). У цьому т-рі брав участь і студент Політехнічного інституту Ю. Д. Боголюбов, котрий згодом став професійним шахістом, майстром, потім і ґросмайстром. Особливо яскраво його талант розкрився на Московському міжнар. т-рі екстакласу 1925, де він здобув перший приз, випередивши екс-чемпіона світу Ем. Ласке-

ра і чемпіона світу Х. Р. Капабланку. Потім двічі грав матчі на першість світу з О. Альохиним 1929 і 1939. Перспективним гравцем вважався студент юридичного факультету Київського університету Олександр Евенсон, який виграв всеросійський т-р любителів і став майстром в змаганні ґросмайстрів з блискавичної гри. 1913 в Петербурзі він посів 2-е місце після Х. Р. Капабланки, вигравши в чемпіона світу Ем. Ласкера і майбутнього чемпіона світу О. Альохина. 1914 Київ відвідав Х. Р. Капабланка, а 1916 - О. Альохин. Капабланка дав сеанс одночасної гри за 30 шахівницями, Альохин зіграв 3 партії з Евенсоном (2 на 1).

Шахісти Одеси спочатку грали в кав'ярнях (Мазейліс, Синицин, Шифман й інші). 28 лютого 1900 розпочало діяльність Одеське товариство за ініціативи інженера В. М. Владимирова. Перші загальні збори цього т-ва нараховували 40 учасників. 1909 воно провело ч-т Одеси. 1-й приз здобув Павло Лист з Вільни (нині Вільнюс), який навчався там в університеті. 1909-1910-го тут пройшов 1-й неофіційний ч-т України. Змагання виграв Б. Верлінський.

1902 в Катеринославі (нині Дніпропетровськ) виник шаховий гурток при Англійському клубі. Першим чемпіоном міста став С. Аксьонов, 2-3-є місце поділили інженер А. Фоняков і лікар Л. Ребинін, 4-е посів годинникар А. Янцен. Потім найсильнішим гравцем став учитель гімназії Я. Загоровський, а з 1904 йому опонував 17-річний Кулябко з Петриківки. 1914 гурток при Англійському клубі нараховував понад 50 членів.

У Полтаві шахове життя нуртувало при гімназії. Грали викладачі цього навчального закладу. Інколи до них приєднувалися й учні. Одним з найсильніших шахістів 1880-1900-х був полтавчанин В. Л. Омелянський, згодом академік АН СРСР. Тут в домашніх умовах під керівництвом свого батька, викладача гімназії Володимира Руденка з дитячих років здобувала ази шахової майстерності чемпіонка світу серед жінок Людмила Руденко.

Певний шаховий розвій тривав й на землях Західної України. Перш за все у Львові, Тернополі, Станіславі (нині Івано-Франківськ), Ужгороді, Чернівцях та інших.

У Львові шаховий клуб був створений восени 1895-му. Переможцем першого ч-ту міста (1895) став польський майстер Ігнацій Попель. Клуб щороку проводив т-ри, його команда регулярно змагалася з гравцями Кракова. Провідні ролі поряд з Попелем у ті роки відігравали Тадеуш Буяк, Казіміж Вейдліх, Адольф Голдке, Еміль Гросс, Александер Осуховський, письменник і критик Кароль Іжиковський, Каліст Моравський, Оскар Піотровський.

Змагалися українські гравці й в іграх за листуванням. В середині та наприкінці 19-го сторіччя ці ігри набули значного поширення. Практично всі найсильніші шахісти України як на Заході, так і на Сході грали в різного роду т-рах за листуванням. 1882-1885 в заочному т-рі, організованому ж. «Шахмати», першим переможцем у царській Росії став харків'янин М. Шабельський, який випередив зірку російських шахів М. Чигорина (див. вище). 1879 відбулися матчі Харків - Безансон (Франція), Харків – Москва, Єлизаветград - Житомир. Переможцями змагань за листуванням були також харків'яни Б. Янкович («Шахматний вєстнік» 1886-1897) і А. Ромашкевич («Шахматний журнал» 1894-1895).

Шахова композиція в Україні бере початок в Миколаєві. Нею захоплювалася сім'я астронома Кнорре (див. ст. «Кнорре Карл»). Найвідомішими українськими проблемістами в дореволюційний період були Я. С. Вільнер, О. С. Селезнів. Твори останнього друкувалися в «Шахматному обозрєнії», «Утро Росії», «Шахматний вєстнік», «Раннєє утро», «Ніва», «Schweizerische Schachzeitung», «Deutsche Schachzeitung» та інших. Його композиціями захоплювалися чемпіони світу з шахів Ем. Ласкер й О. Альохин та інші провідні шахісти й проблемісти. Ласкер, наприклад писав: «Для мене є

честю, нагородою познайомити німецький шаховий світ із його етюдами» (див. кн. Ю. Семенка, Шахи в Україні», вид. 2-е й доп., Львів, 1993, стор 42).

Зазначимо одначе, що для розвитку саме української шахової думки умови в царській Росії були вкрай несприятливими у зв'язку із жорстокими заборонами на законодавчому рівні українського друкованого слова.

Під час Першої світової війни 1914-1918 фронтові дії на теренах України в основнму відбувалися на західному напрямку. Тому вся Україна стала прифронтовою смугою і була наповнена царськими військовими формуваннями. Шахи, шашаки, карти стали єдиною розвагою керівного складу армійських підрозділів. Навіть майбутній чемпіон світу О. Альохин у прифронтовому Тернополі давав сеанси односасної гри. Українські шахісти, які перед війною брали участь в міжнар. т-рі в Німеччині були інтерновані й не повернулися до рідних місць.

Громадянська війна, нав'язана після державного перевороту 1917 українському народові уже більшовицькою Росією та прихильниками царської влади, внесла ще більший хаос в країні. В результаті цих лихоліть Україна знов була розчленована: Тамань, Танагарог, частина української території біля меж Рязанщини, Білгродщини були приєднані до Російської РФСР. Польща, яка сама страждала під гнітом царської Росії, заволоділа Західною Україною аж по річку Збруч. Чернівецька область опинилася під владою Румунії, Закарпатська Україна попала під юрисдикцію Чехословаччини. З 1938 - Угорщини. Деякі території були втрачені назавше, в тому числі Холм, Грубешів, Перемишль, Брест, Кобрин, Тамань, Таганрог...1924 під час літніх олімпійських ігор, які відбувалися в Парижі, була створена Міжнародна шахова федерація (ФІДЕ). Одними з творців її були Польща, Румунія, Чехословаччина. Таким чином українські шахові гуртки Західної України, хоч і опосередковано, теж стали субе'ктом ФІДЕ. Оскільки СРСР до 1947 не була членом ФІДЕ, то й шахісти радянської України не мали ніяких зв'язків з цією організацією. На початку 2-ї Світової війни 1939-1945 землі Західної України були приєднані до СРСР у складі Української РСР і їх членство у ФІДЕ було припинене. Формальним членом ФІДЕ до 1945 залишалася Закарпатська Україна. Потім і вона перестала бути суб'єктом ФІДЕ. І лише 1947 у складі СРСР Західна Україна поновила членство в ФІДЕ, а Східна Україна стала її членом вперше. Таких поневірянь не зазнав, мабуть, жоден цивілізований народ у світі. Хіба що до нього можна прирівняти теж багатостраждальні Білорусь, західна частина якої з центром у Гродні двічі входила, то виходила з ФІДЕ в складі інших держав та ще Молдову (див. також «Діаспора шахова українська»). Після розпаду СРСР Українська шахова федерація на правах суверена увішла до ФІДЕ в лютому 1992.

Після першої світової війни та визвольних змагань аж до 1921 у Львові створюється десятки шахових клубів, які розігрували командну першість. Ряди західноукраїнських шахістів поповнилися інтернованими воїнами УНР. 1926 утворено Товариство українських шахістів (ТУШ). Членами ТУШ були проблеміст Теодор Лукич, В. Барусевич і його син Осип Барусевич, Р. Дуда, Є. Кордуба, Мих. Липовий, Володимир Прокопович, Орест Слободян - президент окружної Федерації шахів, Зіновій Туркевич. 1930-х найсильнішими гравцями були Генрік Фрідман, Ісаак Шлехтер, Францішек Сулік, Тадеуш Ільницький, Ергард Герсенфельд, Мар'ян Вуйцік. Найколоритнішою фігурою виявився особистий секретар митрополита Андрія Шептицького Степан Попель. 1929 він виграв першість міста і потім упродовж багатьох років вважався лідером. У цей час у Львові грали Лев Туркевич, Мирослав Турянський, Ярослав Шевчик, Михайло Романишин (батько Олега Романишина). Михайло Романишин був чемпіоном Львова передвоєнних років: 1937 разом з І.

Шлехтером (див. «Алоні»), а в наступні - з Л. Туркевичем. Кількаразовим чемпіоном Любліна був також місцевий учитель Михайло Вишиванок. У Коломиї шаховий клуб існував при місцевій гімназії. Незмінним його головою вважався Дмитро Кузик, чемпіоном - Ярослав Онищук. 1925-1937 Я. Онищук грав у відбірковому т-рі за листуванням до ч-ту Польщі і здобув перше місце, не програвши жодної партії з 21. до 1 вересня 1939 редагував шаховий відділ в «Українських вістях» Львова. Тогочасні львівські шахісти зробили певний внесок у розвиток шахової теорії (див. напр. «Львівський гамбіт»), шахові композитори друкували свої твори у польських засобах масової інформації. У Львові виходив журнал-щомісячник «Шахіст» польською мовою. Шахове життя тут не припинилося й в роки другої світової війни 1939-1945, хоча й значно підупало у зв'язку з репресіями інтелігенції органами НКВД СРСР 1939-1941, а згодом й гітлерівським режимом. Воно вирувало при спортивних товариствах «Україна» (Львів), «Лемко» (Сянок), «Підгір'я (Дрогобич), «Дністер» (Самбір). 1943 в т-рі найсильніших шахістів Галичини перші місця виграли С. Попель, М. Турянський, 3-4-е посіли М. Романишин, Л. Туркевич. У липні того ж року в Сяноці відбувся т-р на першість Лемківщини. Перемогу здобув С. Попель, другим став Е. Янів.

1920-ті були відносно сприятливими для розвитку шахів і в Східній Україні. Появилися спроби утвердити свою шахову термінологію. У Києві 1926 випущено перший підручник «Шахи» Федора Богатирчука українською мовою. Але після появи цієї книги того ж року в Харкові була надрукова, хоч і українською мовою, альтернативна книга А. Григоренка «Самонавчитель гри в шахи», яка утверджувала в Україні російські шахові терміни. Стало зрозумілим, що шахи в СРСР будуть могутнім засобом русифікації усіх народів держави. Там, де зупинилася царська Росія, справу продовжив СРСР. І доволі успішно. «Після проголошення Радянської влади і входження У. до складу СРСР 1922 розвиток шахів набув організованого і масового характеру: шахові змагання відбулися у Вінниці, Кам'янець-Подільську, Києві, Одесі, Полтаві, Харкові та інших містах; за рекомендацією 1-го шахового з'їзду У. (Київ, 1924) при радах фізичної культури підприємств і організацій появилися шахові секції. 1927 у Донецьку відбувся масовий т-р з а участю понад 200 шахістів. У середині 1930-х при республіканських будинках піонерів створилися шахові клуби, які проводили масові змагання. Наприклад, київський Палац піонерів організував 1935-1940-х низку змагань за участю майже 25 000 школярів. Відкрилися шахові клуби в Дніпропетровську, Києві, Одесі, Харкові.

Популяризації і розвитку Ш. сприяли гастролі Х. Р. Капабланки 1936, який виступив з сеансами одночасної гри в Києві, Дніпропетровську, Одесі (по 2 сеанси) і Харкові (3); зіграв у них 270 партій (+ 183, - 28, = 59).

Важливу роль в організації багатьох шахових змагань зіграла газета «Шахіст» (Київ, 1936-1939). Наприкінці 1920-х і в середині 1930-х одними з найсильніших радянських шахістів були українські представники І. Болеславський, Я. Вільнер, А. Замиховський, А. Константинопольський, В. Раузер (додамо: Ю. Боголюбов, Ф. Богатирчук, вихідці з України Верлінський - перший ґросмайстер СРСР, С. Флор, Дуз - Хотимирський. Додамо також, що усі ці заходи, як і видання газети, були організовані завдяки старанням голови республіканської шахової секції Ф. Богатирчука. Його зусиллями відкрито найкращий в СРСР шаховий клуб у столиці України Києві 1938. Поряд з цим шахова Україна поступово знекровлювалася. Болеславський, С. Флор, Верлінський, Вільнер, Константинопольський, Грушевський, Дуз-Хотимирський, Людмила Руденко покинули Україну, шукаючи кращих можливостей для здобуття визнання у Ленінграді, Москві, Середній Азії та інших республіках СРСР. Ю. Боголюбов, Ф. Богатирчук й багато інших емігувало до країн Західної Європи.

Відтік шахових талантів з України продовжився й після 2-ї світової війни. Покинули рідні стіни О. Сокольський, Д. Бронштейн, Л. Штейн. Ця тенденція спостерігається й на 2013, але з інших причин.

1945-1987 чисельність кваліфікованих шахістів у республіці зросла до 400 тисяч осіб (за іншими даними 1960-х в Україні було приблизно 800 000 офіційних шахістів). Відкрились десятки шахових клубів, в тому числі Києві, Донецьку, Луганську, Дніпропетровську, Запоріжжі, Івано-Франківську, Луцьку, Львові, Одесі, Ужгороді, Харкові, Херсоні, Чернівцях, Ялті та інших містах. Найліпше працюють шахові клуби Львова (виховано 6 міжнар. ґросмайстрів), Одеси (4), і Харкова (3).

Ч-ти У. провдяться з 1924, серед жінок - з 1935. Українські шахісти вдало грали на спартакіадах народів СРСР: 1979 і 1986 (1, чоловіки), жінки: 1975 і 1986 (2), 1959, 1997 (3), 1983 (4), 1963 (5); на командних ч-тах СРСР: 1981 (1), 1951, 1955, 1969, 1972 (3), 1948, 1985 (4), 1953, 1958, 1960 (5), 1962 (5-6). Юнацька збірна України переможець перших всесоюзних юнацьких спортивних ігор 1984. 1962-1968 команда України з успіхом зіграла в 7 матчах з командою Болгарії (див. «Україна-Болгарія матчі»).

Першим з українських шахістів звання міжнар. ґросмайстра 1952 удостоєний Ю. Геллер (заради істини зауважимо, що перши-ми серед шахістів, які народилися в Україні, міжнар. ґросмайстрами 1950 стали: Й. Бернштейн, І. Болеславський, Д. Бронштейн, С. Флор, 1951 - Ю. Боголюбов).

Найбільших спортивних успіхів серед українських шахістів (з 1945 по 1987 - наше) добилися Геллер - учасник змагань претендентів, переможець багатьох Всесвітніх олімпіад, 2-разовий чемпіон СРСР (євреї за походженням Й. Бернштейн, І. Болеславський, Д. Бронштейн, С. Флор українцями вже себе не вважали. Чому!? О. Альохина ШЕС під ред. А. Карпова називає російським шахістом, хоча насправді він був громадянином іншої країни!); О. Білявський - учасник претендентських матчів, Всесвітніх шахових олімпіад і командних ч-тів світу, чемпіон світу серед юнаків, 3-разовий чемпіон СРСР; Л. Штейн - учасник міжзон. т-рів, олімпіад, 3-разовий чемпіон СРСР; В. Тукмаков - учасник міжзон т-рів, олімпіад, призер ч-тів СРСР, О. Чернин - учасник т-ру претендентів і переможець командного ч-ту світу, чемпіон Європи серед юнаків; О. Романаишин - чемпіон Європи серед юнаків, учасник міжзон. т-рів, призер ч-тів СРСР; І. Дорфман, М. Гуревич, В. Савон - переможці ч-тів СРСР і учасники міжзон. т-рів; Г. Кузьмин - учасник Всесвітньої шахової олімпіади 1972 і міжзон. т-рів; К. Лернер, В. Ейнгорн, В. Маланюк - призери ч-тів СРСР; В. Іванчук - переможець всесоюзного т-ру молодих майстрів, переможець і призер юнацьких ч-тів світу і Європи; М. Літинська - учасниця змагань претенденток, переможниця ч-тів СРСР; Л. Семенова - учасниця змагань претенденток і олімпіади, чемпіонка СРСР; З. Лельчук - учасниця міжзон. т-ру; І. Чолушкина - призкра ч-тів СРСР (скажемо також, що у паспорті другої чемпіонки світу серед жінок полтачавчанки Людмили Володимирівни Руденко в графі «національність» значилося - Українка).

В Україні проводилися фінали 14 ч-тів СРСР (6 чоловічих і 8 жіночих); Змагання претендентів: Київ 1968, Одеса 1974 і претенденток: Одеса 1980, Львів 1983; міжнар. т-ри чоловічі: Одеса 1976, Київ 1978, Львів (див. «Львівські т-ри»); жіночі: Київ 1967, Одеса 1980, Львів 1985; юнацькі: Львів 1961, 1965, Одеса 1977.

1987 в Україні нараховувалося 407 000 шахістів, які відвідували секції і групи за затвердженими програмами. Серед них 13 міжнар. ґросмайстрів-чоловіків, 3 жінки (Лельчук, Літинська, Семенова); ґросмайстер СРСР І. Платонов; міжнар. ґросмайстер з шахової композиції В. Руденко; 5 міжнар. майстрів ФІДЕ: В. Іванчук, В. Невєров, І. Новиков, В. Охотник, М. Підгаєць; 5 міжнар. майстринь: О. Андреєва, Л. Муленко, Л. Мучник, Н. Ручйова, Чолушкина; 7 міжнар.

майстрів ІКЧФ: А. Вайсман, О. Милютин, С. Губницький, В. Калужин, О. Волчок, А. Іванов, Л. Рубінчик; 4 міжнар. майстрині ІКЧФ: Г. Квятковська, Літинська, С. Ігнатенко, К. Горшкова; 5 міжнар. майстрів з шахової композиції: Ф. Бондаренко, Т. Горгієв, Е. Лівшиць, А. Саричев, С. Шедей... Українські шахісти-заочники вдало грали у багатьох змаганнях за листуванням: М. Копаєв (Чернівці) і О. Сокольський (Львів) – призери 1-го ч-ту СРСР; Л. Масеєв (Одеса) – бронзовий призер 4-го і 5-го ч-тів СРСР; Квятковська (Харків) і Горшкова (Херсон) – дворазові переможниці ч-тів СРСР серед жінок. Чемпіонами Європи за листуванням ставали: Вайсман (Харків), А. Подольський (Київ), Калужин (Харків). У складі збірної команди СРСР Масеєв, Ю. Сахаров (Київ) і Літинська - переможці ч-ту світу, В. Скоторенко (Горлівка), Волчок (Миколаїв) і Рубінчик (Кременчук) - ч-тів Європи із заочних шахів. Команда Харкова 1974 виграла першість міст Європи за листуванням (див. ст. «Кубок Еврара-Деланнуа»).

1958 при Шаховій федерації України створена комісія заочних шахів, яка провела 1959-1986 13 особистих ч-тів СРСР серед чоловіків і 9 серед жінок, 9 командних першостей серед областей і 13 ч-тів республіки серед сільських шахістів. Збірна команда України виграла 3-є місце на 7-му ч-ті СРСР 1980-1982, вдалао грала в товариських матчах за листуванням з шахістами Австрії, Аргентини, Бельгії, Болгарії, НДР, Люксембурга, Польщі, Румунії, Фінляндії, Франції, ФРН, Чехословаччини (див. також ст. «Заочні шахи в Україні»).

Шахова композиція розпочала активно розвиватися на початку 1920-х. В. Брон (Харків), В. Калина (Київ) і Я. Вільнер (Одеса) добилися відзнак у всесоюзних і міжнар. конкурсах. Вільнер став переможцем всесоюзного ч-ту з триходових задач 1929. У Харкові, Києві, Одесі, Полтаві і Дніпропетровську були створені гуртки шахової композиції для школярів, якими орудували досвідчені проблемісти. 1930 при Всеукраїнській шаховій секції створена комісія з проблемістики. 1932 А. Біленко (Полтава) виграв всесоюзний т-р з композиції, організвоний ж. «64».

Наприкінці 1940-х початку 1950-х найуспішнішими шаховими композиторами були Б. Авшаров, М. Великий, М. Зелепукин, Г. Любченко, О. Дзекцер, О. Молдаванський, Є. Самотугов (усі - Київ), Д. Годен, В. Крамаренко, І. Хвальчев (усі - Харків), Ю. Павлов (Львів), Л. Капуста, М. Ковальов (обидва з Сум), О. Каковин (Бренка Ворошиловградської області), Копаєв (Чернівці) та інші.

1950-х провідне місце серед шахових композиторів посідали проблемісти Дніпропетровська: Бондаренко, Горгієв, Руденко, Чепіжний, С. Лейтес, Л. Ольмуцький, Лівшиць та інші. Команда УРСР на 1-му (1965-1957), 11-му (1981-1983) і 12-му (1984-1985) командних ч-тах СРСР посіла 2-е місце. 1960-х переможцями ч-тів СРСР ставали Чепіжний (тричі), В. Власенко, призерами – В. Руденко, Лівшиць. Руденко виграв 10 золотих медалей у ч-тах СРСР 1973-1987.

Ч-ти України з шахової композиції відбуваються з 1955. Усього 1955-1987 проведено 11 ч-тів. Найвдаліше змагалися в них Руденко, Горгієв, В. Мельниченко, М. Маранднюк. 1987 відбувся 1-й ч-т України серед розв'язувачів шахових композицій, який виграв М. Кондратюк (Житомирська область); того ж року він посів 2-е місце на всесоюзному ч-ті розв'язувачів» (ст. Ю. Лазарєва в ШЕС під ред. А. Карпова, М., 1990. Див. також ст. «Конкурси складання шахових композицій серед українських проблемістів»; «Чемпіонати України зі складання задач і етюдів та розв'язування шахових композицій», «Чемпіонати світу з компонування та розв'язування задач і етюдів).

Українські теоретики шахів зробили значний внесок у розвиток шахової теорії: українська система в староіндійській обороні, оборона Боголюбова, львівський гамбіт, варіант Романишина в обороні Грюнфельда

й інші. У шаховій композиції відомі Кримська, Львівська, Одеська, Рівненська, Українська, Самбірська, Руденка теми.

Під час перебування України спочатку в складі царської Росії, а до 1991 у складі СРСР українські шахісти були її донорами. З їхніх рядів формувалися загони для зросійщення неросійських республік і для знищення самого ж українського народу. За технічними показниками досягнень українських шахістів, викладених автором статті «Украïнская Советская Соціалістіческая Республіка» в «ШЕС» під ред. А. Карпова, М., 1990 приховано головне: знищення української шахової культури, українського спорту. Українські шахові спеціалісти брали активну участь в написанні «Шахматного словаря», виданого в Москві 1964; фундаментальної праці «ШЕС» під ред. А. Карпова теж виданої в Москві 1990 й величезної кількості інших довідкових, теоретичних, методичних, белетристичних праць про шахи. В той же час із-за боязні репресій та й з корисливих мотивів не спромоглися опублікувати жодної вартісної книги на шахову тематику українською мовою, яка б зацікавила цивілізований шаховий світ! У такому ж становищі перебували й інші народи СРСР (див. «Література шахова»). Українські шахісти на міжнародній арені могли змагатися тільки в складі команди СРСР, а в складі команди України тільки в першостях СРСР. Крім короткочасного існування газети «Шахіст» (1936-1939) Україна більше не мала шахового часопису чи газети. Свідчення про розвиток шахового життя на наших теренах розкидане по районних, обласних газетах в уривчастих інформативних матеріалах, а республіканські (в тому числі й «Спортивна газета» з місячним додатком «Шахівниця») рясніли в основному розлогими повідомленнями про шахові успіхи СРСР на міжнародній арені.

1992 Шахова федерація України стала субє'ктом міжнародного шахового руху. На чолі з її першим президентом І. С. Биком виконано величезний обсяг робіт для вироблення базових документів ФШУ. З 1 січня 1993 в Україні була запроваджена нова шахова спортивна кваліфікація, згідно з якою введено звання «Ґросмайстер України», «Майстер спорту України», «Кандидат у майстри спорту України» як для чоловіків, так і для жінок. Створено Федерацію шахових композиторів України на чолі з Євгеном Рейценом. В серпні 2001 у Львові відбувся установчий з'їзд 32 делегатів шахістів-заочників з 15 областей України, на якому сворено Федерацію заочних шахів України на чолі з Федором Савчуком (Закарпатська область), віце -президентами Оленою Сальниковою (Одеса) і Рудольфом Колосниковим (Львів). Появилися нові «Правила шахів» (К., 2001 і К., 2007), обнародувано національні кваліфікаційні нормативи з класичних, заочних шахів, шахової композиції і розв'язування шахових композицій. Тепер уже безпосередньо ФІДЕ ФШУ подаються матеріали для присвоєння міжнар. шахових звань українським гравцям. Поряд з юридичним впорядкуванням шахових інституцій потрібно було сформувати потужний загін шахових менеджерів, тренерів, суддів, налагоджувати міжнародні шахові зв'язки, створювати національні жіночі й чоловічі команди та забезпечувати їх тренерськими кадрами, матеріальним облаштуванням тощо. І все це в основному було зроблено. З 1992 по 2013 українські шахісти взяли участь майже у всіх командних, особистих ч-тах світу, всесвітніх олімпіадах, ч-тах Європи, великих міжнародних т-рах, світових, континентальних кубкових змаганнях.

За 21 рік українські шахісти ставли переможцями особистого ч-ту світу серед жінок (Г. Ушеніна 2013), ч-ту світу ФІДЕ (Р. Пономарьов 2002; вперше в шаховій історії українці Р. Пономарьов і В. Іванчук зустрілися в фіналі розіграшу ч-ту світу з шахів), ч-ту світу з гри в бліц та активних шахів (В. Іванчук); командного ч-ту світу серед жінок 2013, серед чоловіків 2001; всесвітніх шахових олімпіад - 2004, 2010 (чоловіки),

2006 (жінки). Крім того чоловіча збірна 1996 була другою, 1998, 2000, 2012 третьою, жіноча збірна 1992, 2008 мала 2-е місце. Чемпіонами Європи були збірна жіноча й чоловіча команди, в особистому заліку перемагали В. Іванчук, О. Мойсеєнко, П. Ельянов, М. Музичук, К. Лагно, Г. Ушеніна. Вигравали перші місця на ч-тах світу, континенту, юнацьких олімпіадах і молоді шахісти й шахістки України.

Вагомих здобутків на міжнар. арені добилися й українські проблемісти. Лише з 1996 по 2001 вони ставали чемпіонами світу в командному заліку, срібними призерами світу 1997-2000. Першим чемпіоном світу з ретроаналізу 1998 став ґросмайстер А. Кисляк, першим в особистому заліку в 5-му командному ч-ті світу й 3-м у й 6-му був міжнар. ґросмайстер В. Руденко. 1998 в особистому заліку на ч-ті світу з розв'язування срібну нагороду здобув полтавчанин В. Копил. За цей період ґросмайстрами України стали Ю. Гордіан, В. Мельниченко, М. Марандюк, І. Сорока, Р. Залокоцький, С. М. Ткаченко, а з розв'язування - М. Кондратюк, В. Копил; міжнар. майстрами - В. Сизоненко, В. Копил, майстрами ФІДЕ - О. Семененко, В. Семенко, А. Фролкин, А. Василенко, О. Постников, В. Погорєлов; національними майстрами - А. Василенко, В. Горбунов, М. Резвов, В. Капуста, М. Нагнибіда, А. Саркіц, А. Світильський, М. Мансарлійський, В. Марковцький, З. Тарасюк, І. Шинкаренко, Є. Рейцен. Звання чемпіона світу 2011 зі складання шахових композицій здобув дніпропетровець О. Семененко, який присвятив свій успіх 20-річчю Незалежності України. Нині в Україні діє понад 50 проблемістів зі званням кандидата в майстри спорту й вище.

Про розвиток заочних шахів в Україні див. ст. «Заочні шахи в Україні».

За 21 рік Незалежності шахісти України взяли участь у стількох міжнар. змаганнях, які набагато перевищують кількість т-рів, зіграних українцями за час перебування України під владою царської і більшовицької Росій.

Станом на 1 січня 2013 Шахова федерація України об'єднувала в своїх рядах понад 10 000 шахістів і шахісток вищої кваліфікації, в тому числі 93 ґросмайстри (серед них 21 жіночих і 2 чоловічих серед жінок), 47 міжнар. майстрів (серед них 9 жіночих і 6 чоловічих серед жінок), 19 майстринь ФІДЕ, майже 150 майстрів ФІДЕ і національних майстрів, понад 1000 кандидатів у майстри спорту України, решта - першорозрядники. За кількістю кваліфікованих шахістів Україна посідає 2-е місце в світі серед чоловіків і 4-е місце серед жінок (кілька разів жіночий шаховий загін посідав перші позиції). Значний і суддівський потенціал ФШУ: У ньому є 21 міжнар. арбітр, 7 арбітрів ФІДЕ, 56 національних суддів.

Українські проблемісти випускають зібрання шахових творів по роках «Альбоми України». Після 1991 появилося багато україномовних періодичних видань: у Львові, Хмельницькому, Києві, Донецьку та інших містах країни. Одначе вижили чомусь тільки російськомовна газета «Ладья» та напівукраїнський журнал «Проблеміст України».

Прилетіли перші книги-ластівки з історії, теорії шахів (Ю. Семенко, «Шахи в Україні», Львів, 1993» Р. Колесников, «Заочні шахи в Україні», Львів, 1996»; В. Вдовенко, Р. Козак, «Шахові новели Василя Іванчука», Луцьк, 2001; «Партії та розповіді шахіста Америки» Ореста Поповича, виданої у Львові; «Львівський гамбіт» О. Білявського, А. Михальчишина, О. Тютюнника та інші).

Постановою Верховної Ради України 20 липня (день заснування ФІДЕ) оголошено державним святом. На пропозицію українського шахового композитора Валентина Руденка Комісія з шахової композиції ФІДЕ на 50-му конгресі 2007 запровадила щорічне свято 4 січня - День шахової композиції.

Література: М. Грушевський, Історія України-Руси (в 11-и томах, 12-и книгах), т. 2, К., 1998; його ж, Історія української літератури, Нью-Йорк, 1959 у 8-и тт., т. 4; Д. Чижевський, Історія Української літератури; Ю. Семенко, Шахи в Україні, вид. 2-е, Львів, 1993; Совєтскій енціклопєдічєскій словарь, під ред. О. Прохорова, вид. 2-е, М., 1982; Є.

Гіжицький, З шахами через сторіччя й країни, Варшава, 1958 (пер. російською); І. Ліндер, Шахмати на Русі, М., 1975; його ж, У істоков шахматной культури, М., 1967; Шахматний словарь, під ред. Л. Абрамова, О. Константинопольського й інших, М., 1964; Р. Колесников, Заочні шахи в Україні, Львів, 1996; Ю. Лазарєв, «Украïнская Советская Соціалістіческая Рєспубліка» в кн. ШЕС, під ред. А. Карпова, М., 1990; його ж, «Творчість шахістів України», К., 1982; П. Безпалько, «Шахісти української діаспори», К., 1988; М. Мерліні, ст. «Франція» в кн. ШЕС під ред. А. Карпова, М., 1990; Г. М. Шовкопляс, «Спільний скарб народів-братів», ст. в «Спортивній газеті» за 1979; Х. Ходун, «Тризуб на стародавній фігурці», ст. в «Спортивній газеті» від 17.04.1993; матеріали газети «Ладья» за 2004, сайтів ФІДЕ, ФШУ.

Україна - Болгарія матчі збірних команд проводилися шаховими федераціями України і Болгарії 1962-1968. Відбулося 7 матчів: у Києві-3, в Одесі - 1, у Софії - 3. Кожен за 8 чоловічими шахівницями і 2 жіночими. 6 з них відбулося в 2 кола, 1 (1965) - за шевенінгенською системою (шахісти грали в 2 групах в одному колі, по 4 учасники в команді; шахістки - у 2 кола). Всі матчі виграли шахісти України із загальним рахунком 98,5 на 61,5 (чоловіки - 79,5 на 48,5; жінки - 19 на 13).

За команду України змагалися Ю. Ніколаєвський (7 разів), В. Шияновський (5), Л. Штейн, Е. Гуфельд, Ю. Сахаров, Л. Ідельчик - по (4), А. Банник, В. Жидков, О. Андреєва, І. Платонов, Ю. Коц, Ю. Лазарєв - по (3), М. Левін, Є. Малишева, І. Бенько -по (2); А. Макаров, А. Костюченко, Б. Коган, Л. Коган, В. Бережний, Розенцвейг, В. Савон, Р. Вапнична, А. Вайсман, Л. Альбурт, В. Тукмаков, Я. Юхтман - по 1. у команді Болгарії - Л. Попов (7 разів), Н. Падевський, В. Асенова - по (6), М. Бобоцов, І. Радулов (5), А. Коларов, Г. Трингов, Н. Мінєв, Н. Спиридонов - по (4), В. Прахов (3), П. Тодорова (3), А. Іванова (3), О. Нейкірх (2), І. Димтров, І. Стефанов, Р. Бобеков, Д. Пелітов, З. Мілєв, Е. Троянська, Г. Даскалов, В. Шикова - по (1).

Українська тема - в задачній композиції двоходова тема: чергування загроз і матів у двох фазах із замкнутим циклом. Опрацьовувалася українськими проблемістами С. Шедеєм і В. Мельниченком наприкінці 1960-х й початку 1970-х. Звідси й назва. З 1976 над цією темою працював французький шаховий композитор П. Шелон.

В. Мельниченко, «64», 1968. 3-й почесний відгук.

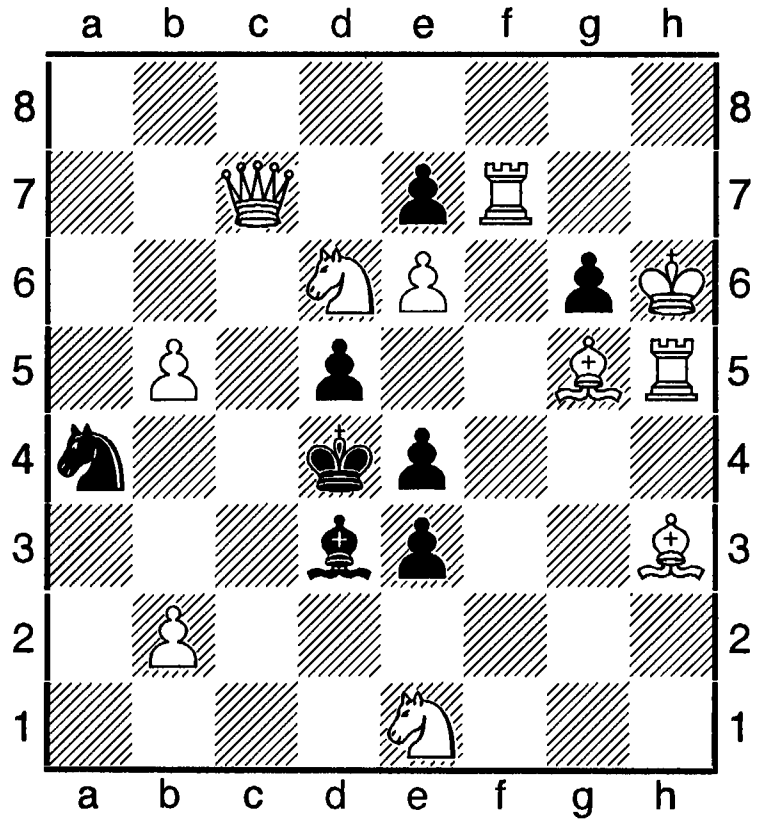

#2 **11+8**

Спроби: 1.Тхе7? загроза 2.Cf6++, 1. ... Крe5 2.Kf5++, але 1.e2!, 1.Крxg6? загроза 2.Kf5++, 1. ...Крe5 2.Се3++, але 1. ... Кс5. Розв'язок: **1. Tf3!** Загроза **2.Схе3++б 1. ... Крe5 2.Cf6++.**

Український варіант: 1.d4 Kf6 2.c4 d6

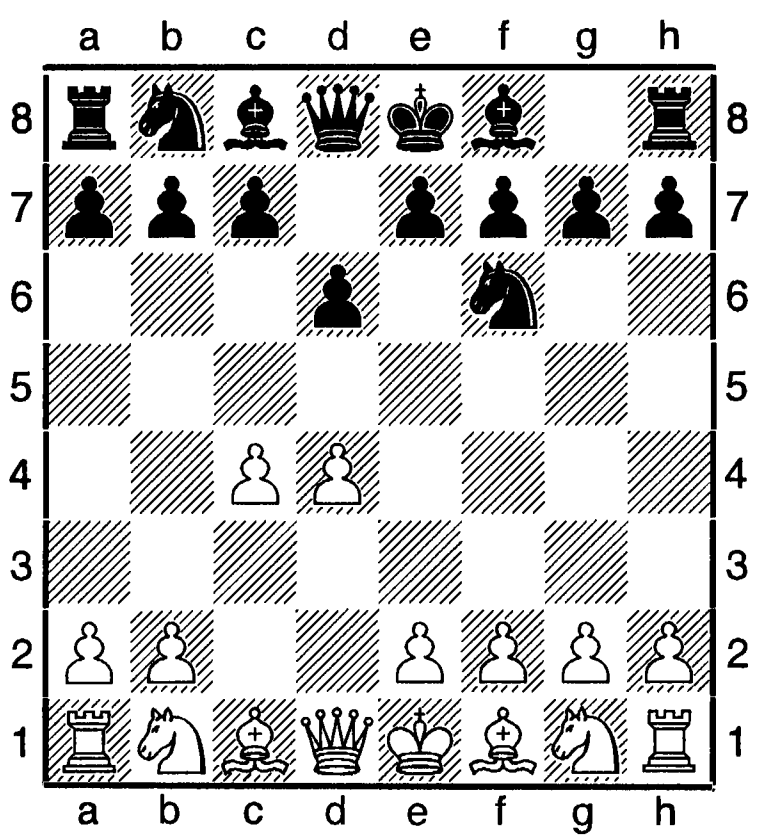

Цей початок ґросмайстер Е. Гуфельд виокремив від оборони Беноні (див. «Беноні оборона») в книзі «Краткая энциклопедия шахматных дебютов», К., 1986. Подаємо його за Е. Гуфельдом: **1) 3.Кc3 e5 4.Kf3 Kbd7 5.Cg5 c6 6.e3 Ce7 7.Дc2 0-0 8.Cd3 Te8 9.0-0 Дc7 10.h3** з перевагою; **5.e4 Ce7 6.Ce2 0-0 7.0-0 c6 8.Te1 Te8 9.Cf1 a6 10.h3; 5.g3 c6 6.Cg2 Ce7 7.0-0 0-0 8.e4 a6!? 9.Де2 Дc7 10.b3** (Полугаєвський – Еспіг, Сочі, 1981); **3. ...Cf5 4.f3 e5 5.e4 ed 6.Дd4 Кc6 7.Дd2 Ce6 8.b3 g6 9.Cb2 Cg7 10.Kge2** (Азмайпарашвілі – Васюков, 1981).

«Українські шахи» - вид гри, де фігури і шахівниця такі ж, як у звичайних шахах, але дами замінені кентаврами. Кентавр має в собі якості дами й коня (дама + кінь). Автори: професор КІІЦ Юрій Кулієв та військовослужбовець з Вишневого Володимир Дубинін. Гра оприлюднена 15.02.2002 у «Спортивній газеті» (стор. 7). Проте автори так званого винаходу не є новаторами. Подібні ідеї в середині 1930-х висував ще 3-й чемпіон світу Х. Р. Капабланка та інші шахові майстри. Невідомо, чим керувалися «творці нового» виду шахів ? Чи, може, - це звичайні невігласи!

Улан-Батор-турніри - міжнародні змагання. Проводяться Шаховою федерацією Монголії в місті Улан-Батор з 1956.

1956. 1. Г. Ліберт - 13 очок з 15; 2. А. Коларов - 12,5; 3. В. Антошин - 12.

1965. 1. Антошин - 14 очок з 17; 2. Л. Мягмарсурен - 13; 3-4. Т. Уйтумен, Л. Шамкович - по 12.

1968. Жіночий. 1-2. А. ван дер Мійє, Е. Каракаш - по 9 очок з 11; 3. Ф. Гемскерк - 8.

1972. 1. О. Чернишов - 9 очок з11; 2. Ю. Анікаєв - 8,5; 3. Уйтумен - 7.

1983. 1. С. Двойріс - 8,5 очок з 11; 2. Уйтумен - 7,5; 3. З. Ксенський - 7.

1984. 1-2. Г. Тунік, Є. Пігусов - по 9,5 очок з 13 (за кращим коефіцієнтом 1-е місце посів Тунік); 3. Г. Каллан - 9.

1987. 1. П. Жигджидсурен - 8,5 очок з 11; 2. Л. Стратил - 8; 3. Є. Бани - 6,5. Водночас відбувався жіночий т-р: 1. С. Бойку - 8,5 очок з 11; 2-4. В. Тимошенко, Г. Баярмаа, С. Тунгалаг - по 8.

1987. 14 учасників. 1. З. Стуруа - 10,5 очок; 2. П. Жигджисурен - 9,5; 3. Н. Тумурхуянг - 8,5; 4. З. Шимчак - 8; 5-7. К. Панчик, М, Ордо, Т. Уйтумен - по 7,5; 8. Г. Лгава - 7; 9. Е. Вег - 5,5; 10-11. А. Грінфельд, Т. Стангу - по 5; 12-13. А. Зундуй, К. Гурелбатор - по 3,5; 14. Х. Тумурбатор - 3.

Улибін (Улібін, Ulibin) Михайло (нар. 31.-5.1971) - російський шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2002 = 2589. Входить до 100 найсильніших шахістів Росії. Учасник турнірів: Лауварден 1987 (7-13); Калькутта 1999 (5-13); Абу-Дабі 2001 (4-15), 2002 (1-3).

Ульман (Ulman) Вольфганг (нар. 29. 03.1935, Дрезден) - німецький шахіст, міжнар. ґросмайстер з 1959. Ело 1973 = 2560. Першого успіху досяг 1951 на молодіжному ч-ті НДР (2). 10-разовий чемпіон НДР 1954-1985. З 1956 лідер команди НДР у різних змаганнях: на 16-й Всесвітній олімпіаді 1964 посів перше місце за 1-ю шахівницею: 15 очок з 18, на 17-й 1966 мав 3-й рез-т: 13 очок з 18 (після Т. Петросяна і Р. Фішера). Учасник багатьох зональних змагань ФІДЕ на першість світу з 1954 і міжзон. т-рів 1962, 1970, 1973, 1976. Найкращого рез-ту досяг 1970 в Пальма на о. Мальорка (5-6-е місце разом з М. Таймановим). 1971 програв чвертьфінальний матч претендентів Б. Ларсену з рах. 3,5 на 5,5 (+ 2, - 4, = 3). 1970 грав за команду вибраних шахістів світу за 7-ю шахівницею.

Переможець і призер понад 40 міжнар. т-рів 1955-1985, в тому числі: Кінбаум 1958 (1), Гастингс 1958-1959 (1); Стокгольм 1961 (2); Сараєво 1964 (1-2); Гавана 1964 (1-2); Загреб 1965 (1-2); Гастингс 1965-1966 (1-2);

Берлін 1968, м-л Ем. Ласкера (1-2); Гастингс 1972 - 1973 (2); Сьєнфуегос 1973 (2); Гастингс 1975-1976 (1-3); Скопле 1976 (2); Галле 1981 (1), 1982 (1);, 1984 (1-2); Потсдам 1985 (1); Таллінн 1987 (5-6).

В. Ульман - О. Гіпсліс. Берлін, 1988.
Англійський початок.

1.c4 e5 2.g3 Кc6 3.Cg2 g6 4.e3 Cg7 5.Ke2 h5 6.d4 h4 7.Kbc3 d6 8.d5 Kce7 9.e4 Cg4 10.Дd3 Kf6 11.Cg5 Kd7 12.h3 Kc5 13.Дc2 Cd7 14.b4 Ka6 15.a3 f6 16.Cd2 Ch6 17.0-0-0! Cxd2+ 18.Дxd2 g5 19.f4! Kg6 20.f5 Kf8 21.Де3 Де7 22.Крb2 Kb8 23.Кc1 Дh7 24.g4 Де7 25.Kb3 a6 26.Cf1 Крf7 27.Th2 Крg7 28.c5 Kh7 29.Tc2 Td8 30.Tdc1 Ce8 31.Ka5 dc 32.Kxb7 cb 33.Ka2! ba+ 34.Дxa3 Дxa3+ 35.Крxa3 Td7 36.Kc5 Te7 37.Ke6+ Крh6 38.Kxc7 Txc7 39.Txc7 Cd7 40.Tb1, (1-0).

Ультрамаксимуммер (франц. ultra від лат. ultra – зверх, понад і maximum – найбільше) – у казковій композиції чорні, як і в звичайному максимуммері, зобов'язані робити геометрично найдовший хід; але в У. білий король не вважається під шахом (заматованим), якщо у чорних при їх ході наявний довший хід, ніж той, котрим вони забирали б білого короля.

Ультрашахцванг – в казкових шахах під час гри чорні повинні давати шахи; якщо така можливість відсутня, то вони вважаються запатованими. Таким чином в композиції на прямий мат чи в етюдах на виграш стратегія білих базується на наданні чорним такої можливості.

Ульяновський Віктор (нар. 24.02.1970, Донецьк) – український шахіст, майстер ФІДЕ. Ело 2009 = 2117 (Україна), 2315 (ФІДЕ).

Уманська (Уманская, Umanskaya) Ірина (нар. 09.06.1963, Москва) - російська шахістка, міжнар. грос майстриня. Ело 2002 = 2301. Учасниця відкритого особистого ч-ту України в Алушті 1997 (3).

Уманський (Umanskyi) Михайло Маркович (нар. 21.01.1952, Ставрополь, - 17.12. 2010, Аусбург) - російський шахіст, майстер спорту СРСР з 1968, міжнар. майстер ІКЧФ з 1986, міжнар. майстер ФІДЕ з 1997. Тренер. Математик-програміст. На юнацькому ч-ті СРСР 1968 виграв 1-3-є місце. Переможець 13-го ч-ту СРСР 1977-1978 і 5-го ч-ту Росії 1974-1975 за листуванням.

У Мінцень, У Мільцянь (U Mintsen) (нар. 08.01.1961) - китайська шахістка, міжнар. ґросмайстриня з 1985. Ело 2014 = 2400. Грає з 12 років. У складі команди Китаю учасниця шахових олімпіад 1980-1986. 1985 на міжзон. т-рі ві Железноводську посіла 2-е місце, Смедеревська-Паланка 1987 (11-12); Мальме 1986, т-р претенденток (8).

Умнов (Umnov) Євген Іванович (11. 02.1913, Ростов-на-Дону,- 23.07.1989, Москва) – російський шаховий композитор і літератор, міжнар. майстер з 1975 і міжнар. арбітр (1956) з шахової композиції. Автор праць з теорії та історії шахової задачі, а також теми свого імені. Математик, кандидат технічних наук. З 1927 опублікував понад 200 задач переважно двоходових стратегічного стилю. Багато з них відзначено, в тому числі 16 першими призами. Чемпіон СРСР 1929 з розділу двоходових задач.

Є. Умнов, 1938.

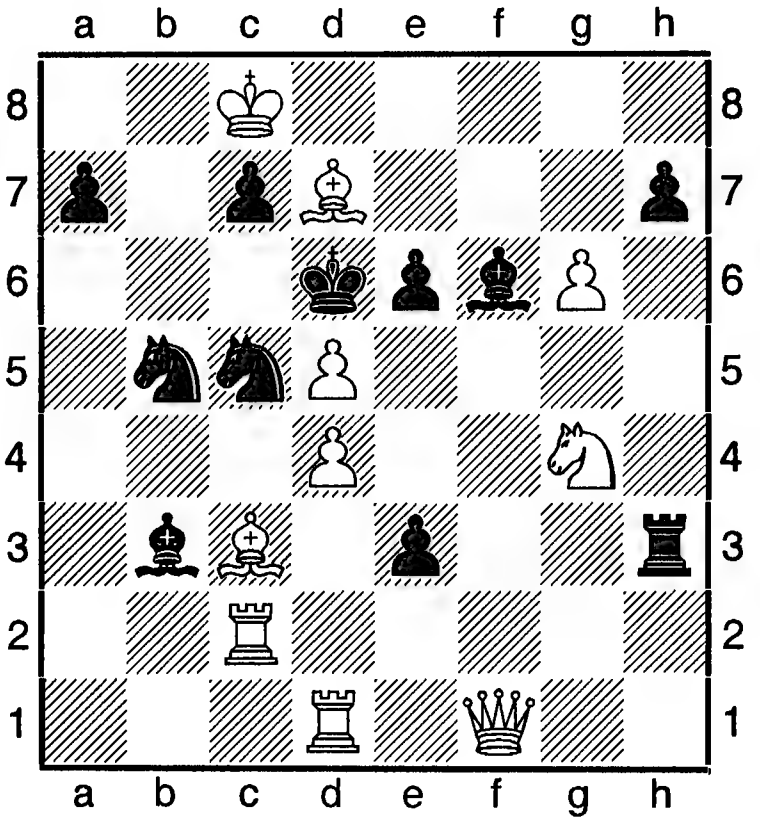

#3 **11+10**

1.Cb4! загрожує 2.Сxc5!, але не 2.Дxb5? Сxd4! І не 2. Дxf6? Кxd4! Тільки тоді, коли чорні забирають пішака ходами **1. ... Кxd4** і **1. ... Сxd4**, вибір зроблено і розв'язує відповідно **2.Дb5! Крxd5 3.Дc6++** та **2.Дf6! Крxd5 3.Дe5++** з використанням прихованого зв'язування по вертикалі «d». Отже, в цій триходівці на другому ході біла фігура йде на поле, з якого щойно пішла чорна. Це - тема Умнова.

Умнова тема - тема в задачній композиції: у процесі розв'язку біла фігура стає на полі, щойно покинутому чорною фігурою (див. вище). Парадоксальність У. т. полягає в тому, що спроба забрати одразу чорну фігуру спростовується. Вперше представлена у задачі Є. Умнова (конкурс шахового клубу ВЦРПС, 1938. 1-й приз.). Асоціюється з темою оборони на полі загрози і на полі заволікання.

Умовно початкове поле – в жанрі цірце поле, на якому повинна відроджуватися збита (чи та, яка збивала) фігура. У. п. п. вважається: для білого і чорного королів – **e1** і **e8**; для дам – **d1** і **d8**; у випадку з турами, стрільцями, кіньми колір умовно початкового поля співпадає з кольором поля, на якому відбулося забирання; для пішаків початковим полем вважається поле на перетині 2-ї і 7-ї горизонталі та вертикалі, на котрій відбулося забирання; для білих і чорних казкових фігур – поле на перетині 8-ї та 1-ї горизонталі й вертикалі, на якій відбулося забирання.

Умудова (Umudova) Наріз (нар. 1989, Баку) - азербайджанська шахстка, міжнар. майстриня. Ело 2014 = 2400. Одна з найсильніших шахісток країни. У складі національної команди Азербайджану учасниця Всесвітньої шахової олімпіади в Ханти-Мансійську 2010 (7-е командне місце).

Унцікер (Untsiker) Вольфанг (нар. 26.06. 1925, Пірмазенс, - 20.04.2006, Албуфейра) - німецький шахіст, міжнар. ґросмайстер з 1954. Ело 1973 = 2538. Чемпіон Німеччини 1948, НДР і ФРН 1953; 5-разовий чемпіон ФРН: 1950, 1952, 1959, 1963, 1965 (1-2). 1950-1970 очолював команду ФРН на Всесвітніх шахових олімпіадах, грав у командних ч-тах Європи. Учасник міжзон. т-рів 1952, 1955. Переможець міжнар. змагань: Аусбург 1946, Гейдельберг 1949, Травемюнде 1950, Гастингс 1950-1951, Люцерн 1951-1952, Кремс і Марібор 1967; Алмада 1989. Призер і інших міжнар. т-рів: Мадрид 1957 (2-3); С.-Петербург 1960, т-р прибалтійських країн (2); Сочі 1965 (1-2); Санта-Моніка 1966 (4-5); Любляна 1969 (3); Гастнигс 1969-1970 (2); Лугано 1970 (3-4); Кисловодськ 1972 і Берн 1987 (6).

Д. Годгсон - В. Унцікер. Алмада, 1989.

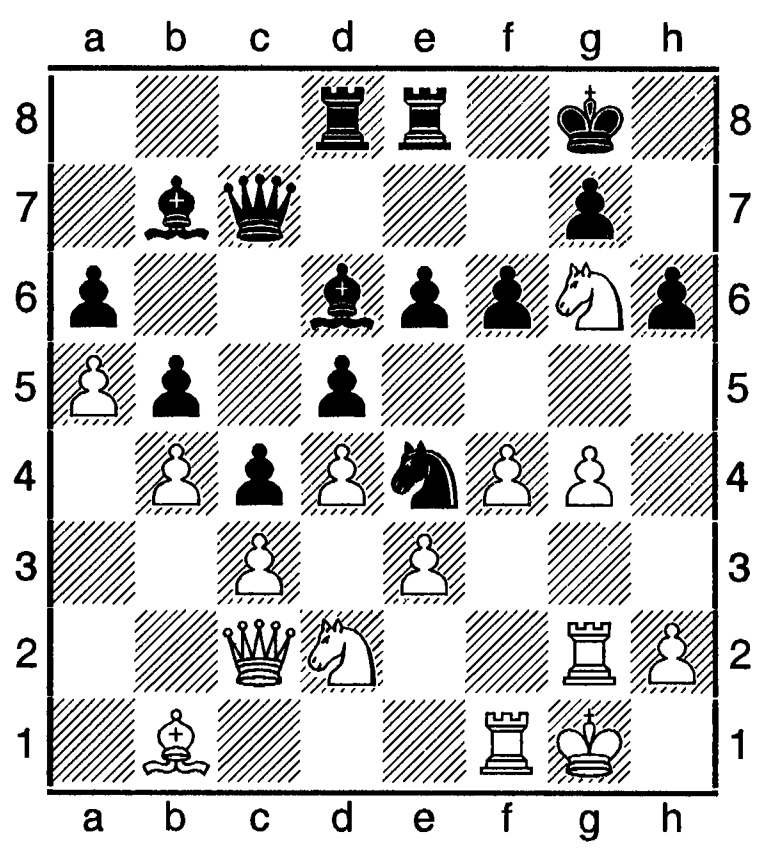

28. ... Крf7! 29.Кh4 Крe7 30.Кhf3 Кxd2 31.Кxd2 Крd7 32.Кf3 Крc8 33.Кh4 Крb8 34.Кg6 Тd7 35.h4 e5 36.Дf2 ed 37.ed Тdd8 38.h5 Сc8 39.Дf3 Сe6 40.Кh4 Тe7 41.Сg6Сd7 42.Крh2 f5! 43.Кxf5 Сxf5 44.Сxf5 Тde8 45.Сg6 Тe3! 46.Дxd5 Тd8 47.Дf5 Тf8 48.Дc2 Сxf4+ 49.Крg1 Тh3! 50.Сf5 Сe3+ 51.Тff2Дf4 52.Дe2 Сxf2+ 53.Тxf2 Дc1+ 54.Тf1 Дe3+ 55.Дxe3 Тxe3 56.d5 Крc7 57.Крf2 Тe5 58.Тd1 Крd6 59.Крg3 Тfe8 60.Сe6 Тe3+ 61.Крh4 Тf8 62.Сf5 Тxc3 63.Тe1 Крxd5 64.Тe7 Тc1 65.Крg3, (0-1).

Уогяле (Uohiale) Аніцетас Бенедиктович (нар. 12.04.1933, м. Жагаре) - литовський шахіст, майстер спорту СРСР з 1971, міжнар. майстер ІКЧФ з 1970, арбітр національної категорії з 1991. Технік-будівельник.

Чемпіон СРСР серед сільських шахістів 1965. Учасник 19-и ч-тів Литви. Найкращі рез-ти: 1962 (1-2-е місце з В. Мікенасом), 1980 (3). Учасник багатьох змагань за листуванням: 3-разовий чемпіон Ливи 1960-1966, переможець 7-го командного ч-ту СРСР 1984, командного Кубка Європи 1970 у складі команди СРСР, 14-го особистого ч-ту Європи 1981, 1-го командного ч-ту Європи 1983 у складі команди СРСР. Учасник 3/4 фіналів 12-го і 13-го ч-тів світу.

Уокер (Walker) Джордж (13.03.1803, Лондон,-23.04.1879, там же) - англійський шахіст, шаховий організатор, теоретик і літератор. Редактор першого постійного шахового відділу в ж. «Беллс лайф» 1832-1873 і першого англійського шахового ж. «Філідоріен» 1838. Заснував Вестмінстерський шаховий клуб 1831, у якому відбувся матч Лабурдонне-Мак-Доннелл 1834 (див. «Лабурдонне-Мак-Доннелл матчі»). Автор шахових книг «Новий трактат про гру в шахи» 1832; «Партії, які грав Філідор і його сучасники» 1835; «Шахи і шахісти» 1850 та інших.

Уральська тема - у задачній композиції двоходова (потім триходова) тема, яка полягає в органічному поєднанні повторних загроз з додатковими оборонами при вільному полі в чорного короля. Над темою працювали російські проблемісти 1947-х-1960-х.

О. Копнін, «Шахи в СРСР» («Шахматы в СССР»), 1947. 1-й приз.

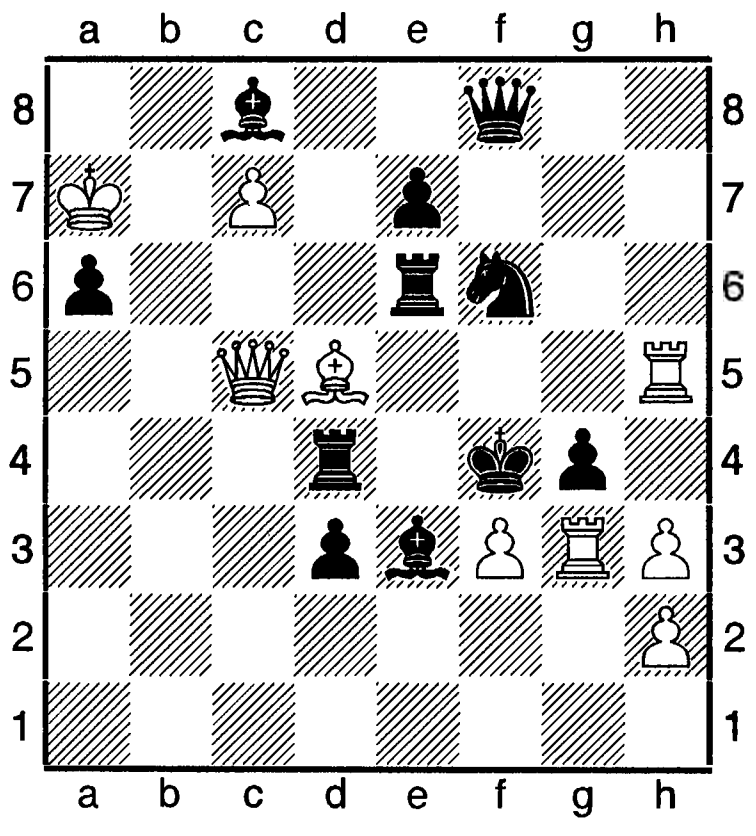

#2 9+11

1. ...Се4 загроза **2.Дf5++, 1. ... К ~ 2. Тхg4++, 1. ...Кхе4 2.fе++, 1. ... Те ~ 2.Де5++, 1. ... Тхе4 2.Дg5++, 1. ... Td ~2.Дхе3++, 1. ... Tdхe4 2.Tf5++.**

«Уральський проблеміст» - журнал шахової композиції проблемістів Уралу (Росія). Має всеросійське значення.

«Уральського проблеміста» Кубок - міжнародне змагання із розв'язування шахових композицій. Проводилося 08-09.07. 2006 (Москва). Присвячувалося 50-річчю Центального будинку шахістів. Судді - Я. Владимиров, В. Кумарин. 21 учасник з 7 країн. 1. Г. Євсеєв - 69, 5 очок; 2. А. Мукосеєв - 69; 3. П. Мурдзя - 66.

Уранія тема – у двоходовій задачній композиції в різних фазах на один і той же хід білих постає як вступний, загроза і хід, котрий дає мат, тобто з повною переміною функцій.

С. Діттріх, «Urania», 1980. 2-й приз.

Білі : Крс7, Де3, Tb2, Се8, пп с3, с5, d6, е6, е2 (9); **чорні :** Крd5, Td1, Cb7, пп с4, f3 (5).

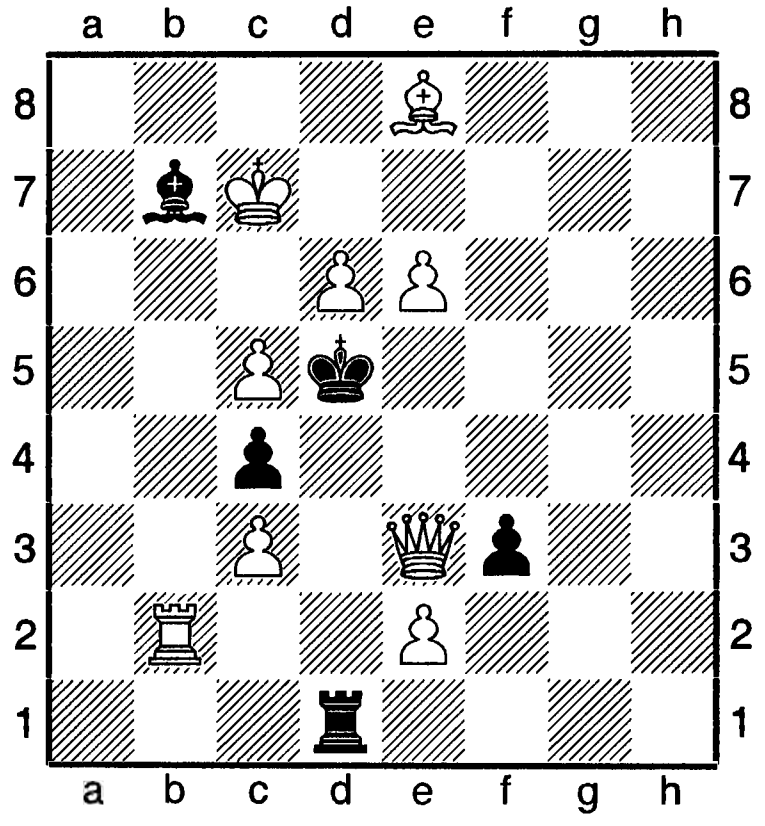

Мат за 2 ходи. 1.Tb5? Tb1!, 1.c6? ~ 2.Tb5 #, 1. ...Ca6!; 1.Cf7? Cc8!, 1.е7? ~ 2.Cf7 #, 1. ...Td4! **1.Дf4! ~ 2.Дf5 #, 1. ...Крс5 2.Tb5 #, 1. ...Крe6 2.Cf7 #.**

Уругвай (Східна Республіка Уругвай) - держава у Південній Америці. Столиця: Монтевідео. Член ФІДЕ.

Шахи на територію сучасного У. завезли

переселенці з Європи. 2013 в У. Нараховувалося 89 шахістів з міжнар. рейтингом, в тому числі 5 гравців з Ело від 2300 до 2507 (у міжнар. ґросмайстра В. Андреса Родріґеса), 2400 (в міжнар. майстра Розе М. Бернардо), 2354 (в міжнар. майстра Кроса Коль Мартіна), 2353 (у майстра ФІДЕ Мануеля Ларреа), 2327 (в міжнар. майстра Даніеля Ліври), 2228 (в майстра ФІДЕ Даніеля Ізквардо). Було 7 шахісток з міжнародним рейтингом, в тому числі майстриня ФІДЕ Каміла Коломбо (2117).

Усачий Марко Володимирович (06.02. 1921, Київ, - ?) - український шахіст, майстер спорту СРСР з 1955, національний майстер з 1992, міжнар. майстер, суддя міжнар. категорії з шахів з 1978. Півфіналіст першо-сті СРСР 1955. Учасник міжнар. т-рів за листуванням. Брав участь в ч-ті світу серед ветеранів в Бад-Вісбаді 1997 (41-66-е місце серед 226 гравців).

С. Усачий - Г. Шмідт (Австрія). Кубок ІКЧФ, 1977.

1.c4 Kf6 2.Kc3 g6 3.d4 Cg7 4.e4 d4 5.Ce2 0-0 6.Cg5 c5 7.d5 h6 8.Ce3 e6 9.Дd2 ed 10.ed Kph7 11.h3 Kg8 12.Kf3 Ka6 13.g4 Kc7 14.h4 b5 15.Kxb5 Kxb5 16.cb a6 17.h5 ab 18.g5 Да5! 19.gh Cxb2 20.Kg5+ Kph8 21.Дха5 Тха5 22.Tb1 Cc3+ 23.Kpf1 Cf5 24.Txb5 Тха2 25.Tb7! Kxh6? 26.Th4! Kpg7 27.hg Kpxg6 28.Txh6+ Kpxh6 29.Ke4+! Kpg6 30.Kxc3 Ta1+ 31.Kpg2 Kpf6 32.Ch5! Tg8+ 33.Kpf3 Tg7 34.Ch6 Th7 35.Kpf4! Tg1 36.Kb5! Cg6 37.Kxd6 Te1 38.Tb6! Kpe7 39.Cg5+ Kpd7 40.Cg4! Kpc7 41.Tc6+ Kpb8 42.Txc5 Tb1 43.Tc8+ Kpa7 44.Kpe5 Kpb6 45.Tc6+ Kpa5 46.Kc4+ Kpb4 47.Kpd4 f6 48.Tb+ Kpa4 49.Ta6+, (1-0).

Усик Микола Макарович (нар. 26.05.1949, Миколаїв) – український шахіст, кандидат у майстри спорту України, шаховий арбітр національної категорії з 2007.

Ускладнена форма теми (тема у формі оборон) – термін у реверсивних темах шахової композиції. Використовується тоді, коли замість тематичного спростування робиться тематичний хід чорних, який призводить до постороннього мату.

Ускова (Uskova) Флюра (Алмати) – казахська шахістка, міжнар. майстриня. Ело 2000 = 2285. Триразова чемпіонка Казахстану, срібна призерка країни 1990. Учасниця ч-ту світу в Делі 2000.

Устинович Назар (нар. 06.09.1983, Львів) - український шахіст, майстер ФІДЕ, національний майстер з 2006. Ело 2006 = 2339. Учасник багатьох змагань, в тому числі Львів 2006, ч-т міста (1-5), Львів 2009 (2).

Уфимцев (Уфімцев, Ufimtsev) Анатолій Гаврилович (11.05.1914, Омськ, - 2000-, там же) - російський шахіст, майстер спорту СРСР з 1946. Шаховий теретик. Економіст. 10-разовий чемпіон Казахстану 1947-1945, 1957. Вдало грав у всесоюзних т-рах ДСТ «Спартак»: 1949 (1-2), 1950 (3). Учасник ч-ту СРСР 1947 (13-15, виграв у В. Смислова, С. Флора). Зробив значний внесок у розвиток шахової теорії дебютів (див. «Пірца-Уфимцева оборона»).

Ушеніна (Usheninа) Ганна, Анна (нар. 30.08.1985, Харків) – українська шахістка, міжнар. ґросмайстриня, ґросмайстер серед чоловіків. Ело 2010 = 2466. Чемпіонка світу з класичних шахів 2012 серед жінок. У складі команди України переможниця Всесвітньої шахової олімпіади в Туріні 2006, ч-ту світу в Астані 2013. Чемпіонка України серед дівчат до 20 років. Володарка Кубка Нонни Гаприндашвілі за найкращий сумарний виступ жіночої і чоловічої збірних команд України на 38-й Всесвітній шаховій олімпіаді в Дрездені 2008. Учасниця багатьох інших визначних змагань: Мінськ 2001, ч-т Європи з АШ (3-6); 2002, клубний ч-т Європи (8, з гри в бліц, 4-е в складі команди «Момот» з Донецька, 7-е в особистому заліку); Індія 2004, ч-т світу серед дівчат до 20 років (8); Ґетеборг 2005, командний жіночий ч-т Європи (5-7); Кушадасі 2006, особистий ч-т Європи з КШ (12); Дрезден 2006, Кубок світу з АШ (в 1/14 фіналу

програла Ж. Полгар з рах. 0 на 2); Катеринобург 2006, ч-т світу з КШ (учасниця); Одеса 2006, особистий ч-т України серед жінок (2); Абу-Дабі 2006, міжнар. т-р при 64 учасниках (набрала 5,5 очок з 9); Катеринобург 2007, жіночий прем'єрний ч-т світу в складі команди України (3); Крит 2007, командний ч-т Європи в складі дружини України (4); Пловдив 2008, особистий ч-т Європи з КШ (3); Краснотур'їнськ 2007, міжнар. т-р (7), 2008 (2); Москва 2008 (2); Нінбо 2009, 2-й командний ч-т світу серед жінок (3-є місце в складі команди України); Нові-Сад 2009, ч-т Єропи в складі команди України (3); Ханти-Мансійськ 2010, Всесвітня шахова олімпіада (9-е в складі команди України); приз «Шаховий Гетьман України - 2009» (4). Тренується під орудою міжнар. ґросмайстра Антона Коробова.

Г. Ушеніна - Корі. Ч-т світу 2012 в Ханти-Мансійську. Оборона Німцовича (Е 47).

1.d4 Kf6 2.c4 e6 3.Kc3 Cb4 4.e3 0-0 5.Cd3 Де7 6.Kge2 e5 7.dе Дхе5 8.a3 Схс3 9.Кхс3 d6 10.f3 Kbd7 11.0-0 Kc5 12.Cc2 a5 13.f4 Дh5 14.e4 Ce6 15.f4 Дh5 16.Дd4 Cd7 17.f5 Tfe8 18.Cf4 Cc6 19.Tbe1 Te7 20.b4 ab 21.ab Ca4 22.Ta1 Tae8 23.Сха4 Кха4 24.Тха4 c5 25.Дхd6 Td7 26.Дхс5 Td3 27.Kd5 Кхе4 28.Дb5 f6 29.Taa1 Tf8 30.Tae1 Kg5 31.Схg5 fg 32.f6 Дg4 33.Ke7, (1-0).

Ф

Фадеєв Валерій (нар.01.01.1962, АРК) - український шахіст, національний майстер. Ело 1998 = 2380.

Фаза (від грец. phases - поява) - термін шахової композиції, котрий позначає сукупність ідейних варіантів у початковій позиції (ілюзорна гра) або в тематичних спробах (хибна гра) чи в справжній грі.

Фази трансформації (фаза і пізньолат. transformatio – перетворення) - у ретроаналізі є два види Ф. т.: а) фази ретрогенезису; б) попеременна ретрогра то білих, то чорних фігур при розв'язкові позиції. Трансформація (перемикання) фаз здійснюється через вимикання з ретрогри фігури одного кольору і вмикання в гру фігури іншого забарвлення. Кількість трансформацій завжди на одиницю менша від кількості фаз. У ретрогрі вмикання фігури відбувається за допомогою її ретровідродження, ретроозв'язування чи ретрозамурування, вимкнення з гри – за допомогою її ретрозв'язування, ретрозамурування, ретроперетворення в пішака.

О. Кисляк, «Feensschach», 1989. 2-3-й почесний відгук.

Білі : Kph3, Дh7, Tg1, Tg6, Cg8, Kg2, Kh8, пп b2, c7, e2, e3, f2, g5, h6 (14); **чорні :** Kph5, Te7, Th2, Cf1 пп a2, b6, d3, f6, f7, g7, h4 (11).

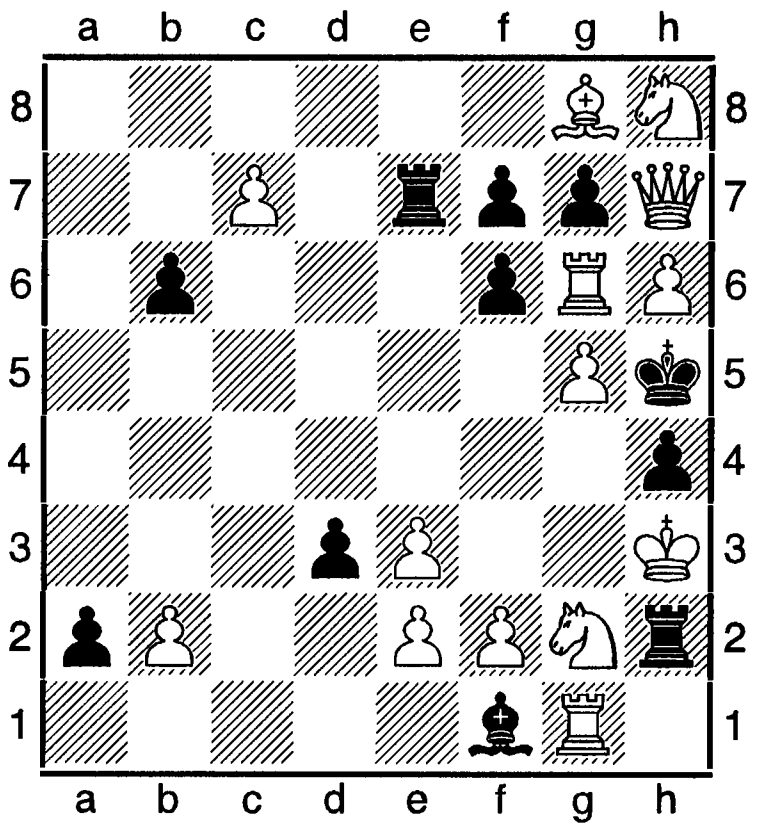

Розв'язати завдання.

Ретрогра: 1 фаза – **Th11: Ch2+ c6-c7 2.Te4-e7 c5-c6 3.Tg4-e4;** 1 трансформція – **3. ...Ke1-g2 4.Tg2-g4+;** 2 фаза – **4. ...Kc2-e1 5.a3-a2 Kd4-c2 6.a4-a3 Kc6-d4 7.a5-a4 Kb8-c6 8.a6-a5**; 2 трансформація – **8. ...b7-b8K 9.a7-a6 a6xKb7;** 3 фаза – **10.Kd8-b7 c4-c5 11.Kc6-d8 c3-c4 12.Ke5-c6 c2-c3 13.Kf3-e5;** 3 трансформація – **13. ...Ce5-h2 14.Kh2-f3+;** 4 фаза: **14. ...Cc3-e5 15.d4-d3 Cd2x пс3 16.d5-d4 Cc1-d217.c4-c3;** 4

трансформація – **17. ...d2xCe3;** 5 фаза – **18. Cc5-e3 a5-a6 19.Cf8-c5 a4-a5;** 5 трансформація – **20.e7xKf6; 6 фаза – 20. ...Ke4-f6+ 21.b7-d6 Tb6-g6 22.c5-c4 Kg6-h8 23.c6-c5 Ke5-g6 24.c7-c6 Дh8-h7**; на цьому тематична гра завершена. Далі **25.Крg6-h5 26.Кc6-e5++** і **т. д.**

Файн (Fine) Ройбен (11.10.1914, Нью-Йорк, 1993, там же) - гравець США, шаховий теоретик, міжнар. ґросмайстер з 1950. Претендент на світову першість в середині 1930-х і 1940-х. Шаховий літератор. Психолог.

У шахи навчився грати 8-річним хлопцем. Але серйозно захопився ними у 15 років. Незабаром юнак досяг помітних успіхів в американських т-рах і був запрошений до олімпійської збірної країни. У складі цієї команди став переможцем Всесвітніх шахових олімпіад 1933, 1935, 1937. В 1930-х Ф. вдало грав у багатьох міжнар. змаганнях. Особливе визнання мала його перемога (разом з П. Кересом) в т-рі восьми найсильніших шахістів світу (АВРО-турнір. Голландія, 1938). Шліфувати майстерність допомагало також компонування шахових творів.

Р. Файн, 1941. Виграш.

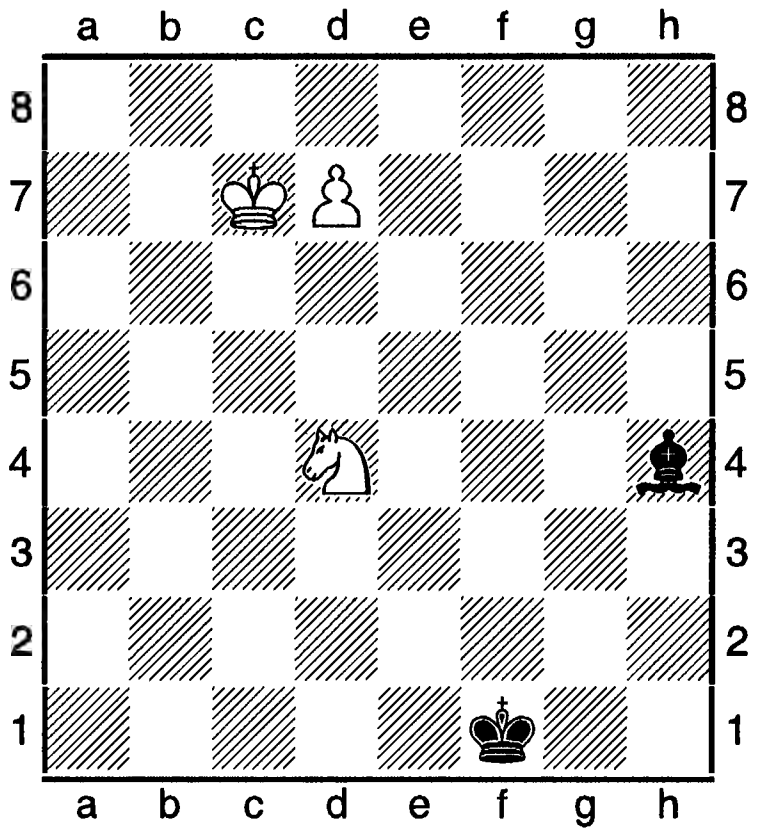

1.Кc6 Крf2 2.Крd6 Сg3+ 3.Крc5! Сc7 4.Крb5 Крe3 5.Крa6 Крe4 6.Крb7 і виграють.

Ф. справедливо вважався одним з головних претендентів на звання чемпіона світу. Але 1948 він відмовився од участі в матч-турнірі за світову першість. Потім лише епізодично брав участь в змаганнях (переміг у сильному за складом т-рі в Нью-Йорку 1948-1949), а згодом й зовсім перестав грати у великих турнірах. Відхід од шахів пов'язаний з професійною діяльністю психоаналітика. Перевагу також надавав письменницькому захопленню. 1941 вийшла друком його капітальна праця з ендшпілю, 1953- керівництво з дебютів. 1944 запропонував розіграти звання чемпіона світу щодвароки у матч-турнірах найсильніших гравців світу. Назвав склад наступного змагання: Альохин, Ейве, Керес, Ботвинник, Решевський, Флор, Смислов, Файн.

Його пропозиція була втілена в життя 1948, коли Ботвинник, Ейве, Керес, Смислов, Решевський, Файн мали в т-рі виявити чемпіона світу з шахів. Файн почав готуватися до змагань. Був зіграний тренувальний матч з Г. Сейнером. Але потім чомусь відмовився од участі. З О. Альохиним Ф. зіграв 9 партій. Три з них виграв, дві програв і 4 звів унічию. Найкращі резти в ч-тах США: 1936 (3-4), 1938, 1940, 1944, 1955 (2); 1948-1949 (1). У складі команди США на олімпіаді 1937 показав найліпший рез-т за 2-ю шахівницею: 11,5 очок з 15 (+ 9, - 1, = 5). Інші змагання: Милуоки 1935 (1), Гастингс 1935-1936 (1), Зандворте і Осло 1936 (1), Стокгольм, Москва, Ленінград (С.-Петербург) 1937 (1); Амстердам 1936 (1); Маргіт 1937 (1-2); АВРО-турнір 1938 (1-2); Остенде 1937 (1-3); Гастингс 1936-1937 (2); Земмерінг-Баден 1937 (2); Лодзі 1935 (2-3); Ноттінген 1936 (3-5, з С. Решевським і М. Ейве). У матчах переміг А. Дейка 1933 з рах. 5,5 на 3,5 (+ 4,- 2, = 3); І. Горовиця 1934 - 6,5 на 3,5 (+ 4, - 1, = 5); Г. Штальберга 1937 - 5 на 3 (+ 4, - 2, = 2). Зіграв унічию з К. Торре 1934 (1 на 1), М. Найдорфом 1949 - 4 на 4. Учасник радіоматчу 1945 і матчу 1946 США - СРСР.

Р. Файн - М. Ботвинник. АВРО-турнір, 1938. 1.e4 e6 2.d4 d5 3.Кc3 Сb4 4.e5 c5 5.dc Ке7 6.Кf3 Кbc6 7.Сd3 d4 8.a3 Сa5 9.b4 Кxb4 10.ab Сxb4 11.Сb5+ Кc6 12.Сxc6+ bc 13.Тa4 Сxc3+ 14.Сd2 f6 15.0-0 0-0 16.Сxc3 dc 17.Де1 a5 18. Дxc3 Сa6 19.Tfa1 Cb5 20.Td4 Де7 21.Td6 a4

22.Де3 Та7 23.Kd2 a3 24.c4 Са4 25.ef Дxf6 26.Тха3 Те8 27.b3 Таа8 28.Kf3 Дb2 29.Ke5 Дb1+ 30.Kph2 Дf5 31.Дg3, (1-0).

Р. Файн – О. Альохин. Маргіт, 1937.

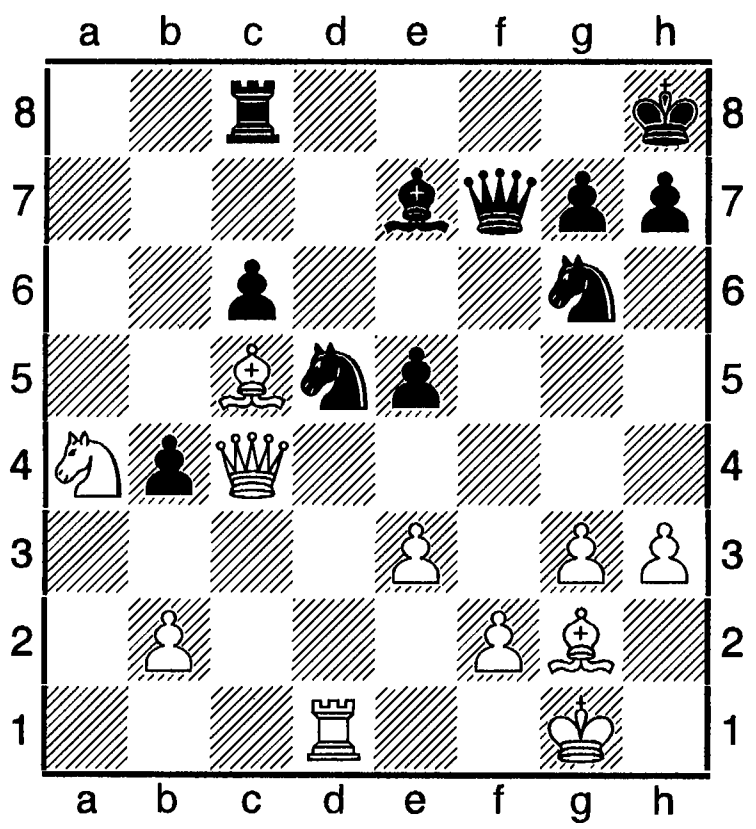

Після 29.Дc4!

29. ...Дf8 30.Сxe7 Kgxe7 31.e4! Kf6 32.Дxb4 Td8 33.Txd8 Дxd8 34.Kc5 Дd6 35.Дc3 h6 36.Kd3 Kd7 37.h4 Kg6 38.Ch3 Kgf8 39.b4 h5 40.Kc5 Kf6 41.Дc4 Де7 42.Kb4 Дd6 43.Ka5 Дd2 44.Kxc6 Де1+ 45.Cf1 Kxe3 46.Де2 Дxe2 47.Сxe2 g6 48.Kxe5 Kc3 49.Cd3 Kpg7 50.f4 Kd5 51.b5 Kpf6 52.Kpf2 Kb6 53.Kpe3 Ka4 54.Kpd4 Ke6+ 55.Kpd5 Kc7+ 56.Kpc6 Ke6 57.b6 Kpd8+ 58.Kpd7 Kc6 59.b7 Ka5+ 60.Kpc8, (1-0).

Твори Р. Файна: Basic chess endings, Phil., 1941; Chess - the easy way, N. Y., 1942; The ideas behing the chess openings, Phil., 1943; Chess marches onl., Phil., 1945; Schaak verovert de wereld!, Amst., 1946; The world' sachess board, Phil.,1948; The middle game in xgess, L., 1953; The psychology of chess player, N. Y., 1967; The final candidates match, B., Aires, 1971, Fischer - Petrosian, Jackson, 1971; Bobby Fischer's conguest of the world's chesschampionship, L., 1975.

Фаланга (грец. phalanx букв. - стовбур) - як шаховий термін, позначає горизонтальний ряд з двох чи більше пішаків. Напр.: a4, b4, c4, d4.

Фальк (Falk) Рафаїл Олександрович (липень 1856, Лібава, Ліепая, - 27.04. 1913, Тюбінген, що в Німеччині) - російський шахіст і шаховий журналіст латвійського походження; батько російського художника Роберта Рафаїловича Фалька. Редактор популярних відділів багатьох газет, в тому числі «Москауер дойче цайтунг» (1886-1903).

Фалькбеєр (Falkbeier) Ернст Карло (27. 06.1819, Брюн, нині Брно,- 14.12.1885, Відень) - австрійський шахіст, шаховий аналітик і журналіст, засновник першого австрійського журналу «Вінер шахцайтунг» 1855. Один з редакторів ж. «Чесс плейєрс мегезин». Проживав у Німеччині 1848-1852, де грав з А. Андерсеном, Ж. Дюфренем та іншими провідними майстрами. 1852 повернувся до Відня. 1855-1864 проживав у Лондоні. 1856 зіграв унічию матч з Г. Бердом. Рахунок 8,5 на 8,5 (+ 7, - 7, = 3). На міжнар. т-рі в Бірмінгемі 1858 поділив 1-2-е місце разом з І. Левенталем, якому програв додатковий матч з рах. 2,5 на 4,5 (+ 1,- 3, = 3). Опрацював контргамбіт свого імені в королівському гамбіті, який не втратив свого значення й понині.

Фалькбеєра контргамбіт у партії Н. Шорт - С. Карякин, зіграної в Києві 2008: **1.e4 e5 2.f4 d5 3.ed e4 4.d3 Kf6 5.de Kxe4 6.Ce3 Cd6 7.Kf3 0-0 8.Cd3 Kf6 9.0-0 Te8 10.Cd4 Cxf4 11.c4 Cg4 12.h3 Ch5 13.Kc3 Kbd7 14.Дc2 c5 15.dc bc 16.Tad1 Дc7 17.Ke4 + -** (див. ст. «Королівський контргамбіт»).

Фараго (Farago) Іван (нар. 01.04.1946, Будапешт) - угорський шахіст, міжнар. майстер з 1974, ґросмайстер з 1976. Ело 2014 = 2441. Чемпіон Угорщини 1981, 1986; 1984 (2-4). У складі національної команди учасник Всесвітньої олімпіади 1980, ч-ту Європи 1983, ч-ту світу 1985. Переможець і призер багатьох міжнар. змагань, в тому числі: Приштина 1973 (1-2), 1976 (1-2); Римавська Собота 1974 (3-4); Берн 1974 (1-4); Амстердам 1975, т-р майстрів (1-2); Вроцлав 1976 (2); Кечкемет 1977 (3), 1979 (1); Берген 1977 (1); Нові-Сад 1978 (3); Галле 1978 (3); Сараєво 1979 (1-3); Лодзь 1979 (1-2), 1980 (1); Поляниця-Здруй 1979 (3-5); Земун 1980 (3-4); Свенборг 1981 (1); Белград 1982 (1); Гамбург 1982 (1-2); Ярвенпя 1982

(2); Лугано 1983, 170 учасників (2-5), 1985 при 168 учасниках (2-15); Торонто 1984, 45 учасників (2-3); Албена 1984 (3-4); Балатонберень 1984, 94 учасники (2-3), 1985 при 96 учасниках (1-2); Відень 1984, 2006 учасників (2-4); Будапешт 1985, 214 учасників (1); Баня-Лука 1985 (2); Есб'єрг 1985 (2-3); Амстердам 1985, 2-й т-р (2-5); Рим 1986 (3-5); Остенде 1986, 140 учасників (2-8); Вуппераль 1986 (3); Брюссель 1986, 2-й т-р (3-6); Вейк-ан-Зее 1987, 2-й т-р (1-3); Аоста 1989 (4-10); Люксембург 1990 (3-10); Зеєфельд 1999 (5-10); Ліма - Фуред 1999, фінал особистого ч-ту Угорщини (5-8).

Фараго (Farago) Пауль (04.04.1886, Перег-Фельшесертивар,- 01.12.1970, Клуж, нині Клуж-Напока) - румунський шаховий композитор, міжнар. майстер з 1976 (посмертно) і міжнар. арбітр з 1956 з шахові композиції. Ред. відділу етюдів ж. «Ревіста ромине де шах» 1936-1948. Інженер-геодезист. З 1899 опублікував 260 етюдів. На конкурсах удостоєний 100 відзнак, в тому числі 28 перших призів. Велику увагу приділяв етюдам-близнюкам (див. «Задачі-Близнюки»).

П. Фараго, «Тідскріфт КНШБ», 1946. 1-2-й призи.

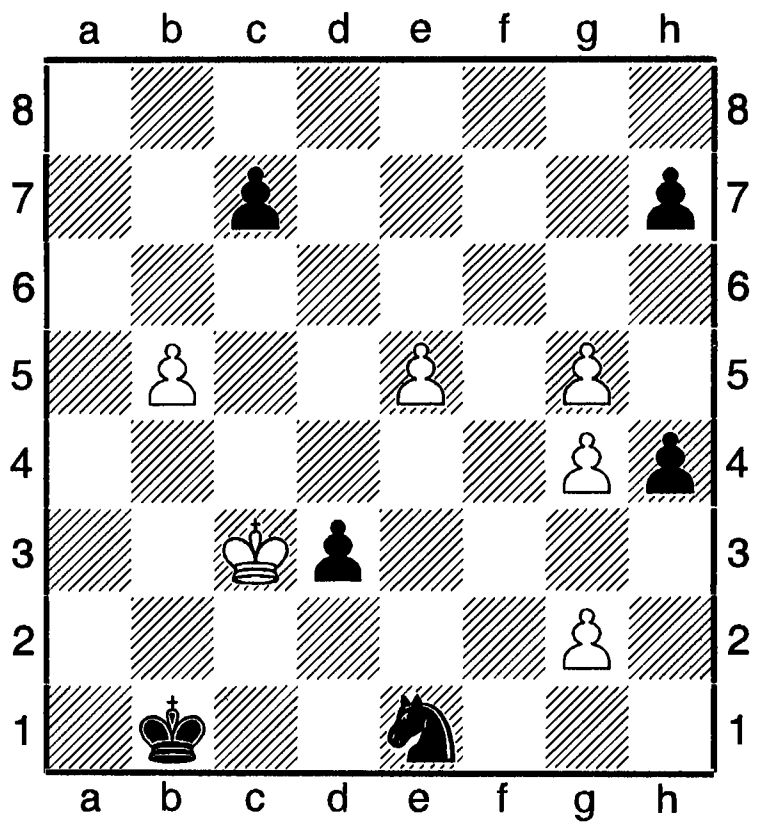

\+ 6+6

1.b6!! cb 2.g6!! hg 3.e6 Крс1 4.e7 d2 5.e8ДК c2 6.Дхg6 d1Д 7.Дh6+ Крb1 8.Дхb6+ Крс1 9.Дb2++.

Автор книги «Idei noi sahul artiatic», Buc., 1956.

Фарні (Farni) Ганс (01.10.1974, Прага,- 28.05.1939, Берн) - швейцарський шахіст і шаховий теоретик та літератор. Першого великого успіху добився на ч-ті Швейцарії 1892 (1-2). Найкращі рез-ти в міжнар. т-рах: Гамбург 1905 (2-3); Бармен 1905, т-р «Б» (4-6); Мюнхен 1909 (1); Сан-Ремо 1911 (1). Виграв матчі у Г. Сальве 1908 (3,5 на 1,5), в К. Барделебена 1912 (3,5 на 0,5). Зіграв унічию з П. Леонгардом (1,5 на 1,5) і О. Селезневим (3 на 3) 1916. Автор праць з теорії шахів, в тому числі: Das Enspiel im Schach. Lehrreiche Beispile, Lpz., 1917; Die Aljechin-Verteidigung, Bern, 1922.

Фастоски тема у шаховій композиції – в одній із фаз є варіанти із самозв'язуванням чорних фігур; вступним ходом в другій фазі зв'язується друга чорна фігура, що використовується у варіантах з простою переміною матів. Має антиформу: в одній із фаз наявні варіанти з використанням зв'язування чорної фігури; вступним ходом у другій фазі ця ж фігура розв'язується і у відповідь на ті ж ходи чорних фігур постають нові мати із самозв'язуванням цих же чорних фігур.

Г. Мора, П. Фастоски, «Echiguier de France», 2 приз 1958.

Білі : Крe7, Дe3, Тe8, Td8, Cd2, Ke1, п e4 (7);
чорні : Крe5, Tf5, Tc4, Cb1, пп b6, c6, h4 (7).

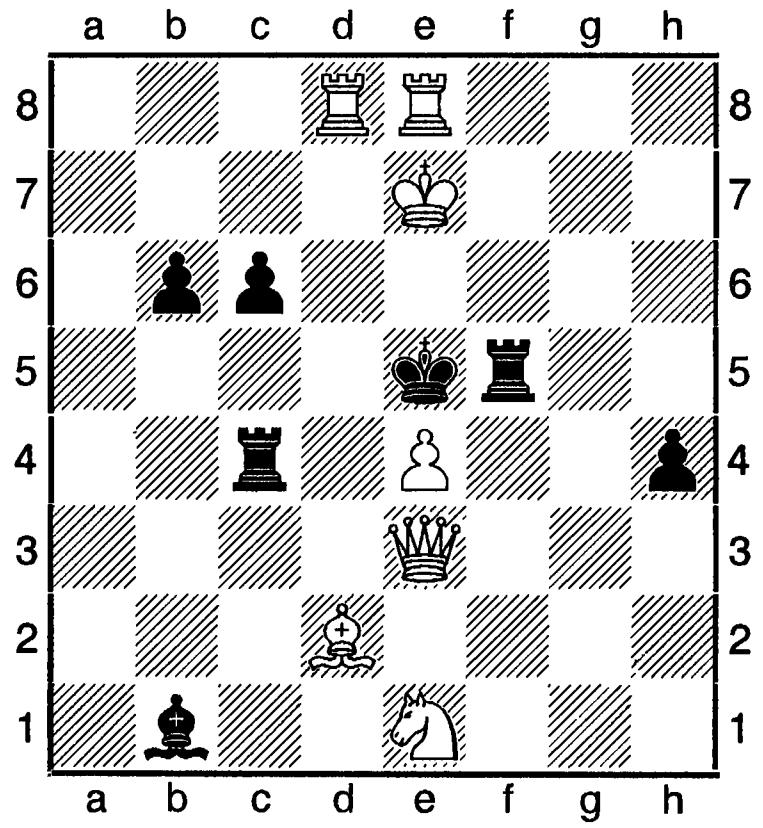

Мат за 2 ходи : Розв'язок: **1. ...Те4 2.Сс3 #, 1. ...Се4 2.Кd3 #, 1. ...Дg5! ~ 2.Дf5 #, 1. ...Те4 2.Кf3 #, 1. ... Се4 2.Сf4 #.**

Література: М. Б. Басистый (составитель), Словарь терминов шахматной композиции, Киев, 2004.

Фаталібекова (дівоче - Рубцова, Fatalibekova-Rubtsova) - Гелена Абрамівна (нар. 04.10.1947, Москва) - російська шахістка, міжнар. ґросмайстриня з 1977. Психолог. Дочка О. Рубцової і О. Поляка. Починала шлях у великі шахи з ч-ту СРСР серед дівчат 1963 (1-4). Чемпіонка СРСР 1974 і Москви 1964, 1974, 1985, 1986 та ДСТ «Буревісник» 1969. Найкращі рез-ти в інших ч-тах СРСР: 1964 (2-4), 1965 (5-7), 1966 (5), 1969 (3), 1975 (4-5), 1980-1981 (6-7). У складі команди СРСР учасниця матчу з командою Югославії 1967. З 1970-х учасниця змагань на першість світу: міжзон. т-ри: Охрид 1971 (10), Тбілісі 1976 (1), Аліканте 1979 (6); матчі претенденток: 1977 виграла чвертьфінал у В. Козловської з рах. 6 на 2 (+ 4, - 0, = 4), програла півфінал А. Кушнір з рах. 3,5 на 6,5 (+ 2, - 5, = 3). Найкращі рез-ти в інших міжнар. змаганнях: Тбілісі - Горі 1970 (2); Челябінськ 1970-1971 (1); Москва 1979 (4), 1984 (4-5); Єр 1980 (1-2); Дечин 1980 (1); Сочі 1980 (2); Будапешт 1981 (1), 1982 (1); Смедеревська-Паланка 1983 (4-5); Наленчув 1985 (2), 1986 (2); Москва 1990 (5-9); Ялта 1996, відкритий ч-т України (3-4); Самара 1999, ч-т Росії (12-13); ч-т Росії серед ветеранок 1999 (2); Челябінськ 2002, жіночий Кубок Росії (8-9).

Фата-моргана (лат. fata-morgana – марево) – в кооперативній композиції задача-блок з готовим спочатку одноходовим матом, котрий реалізується і в розв'язкові. Термін запропонований німецьким проблемістом Е. Біргфельдом, котрий 1922 видав збірник задач під такою назвою.

В. Вебер, «Schach», 1964.1-й приз.

Білі : Крg6, Дf3, Тh5, Кb5, Кс7, пп с6, f7 (7); **чорні :** Крe5, Сg8, Сh6, Кg5, пп f4, g7 (6).

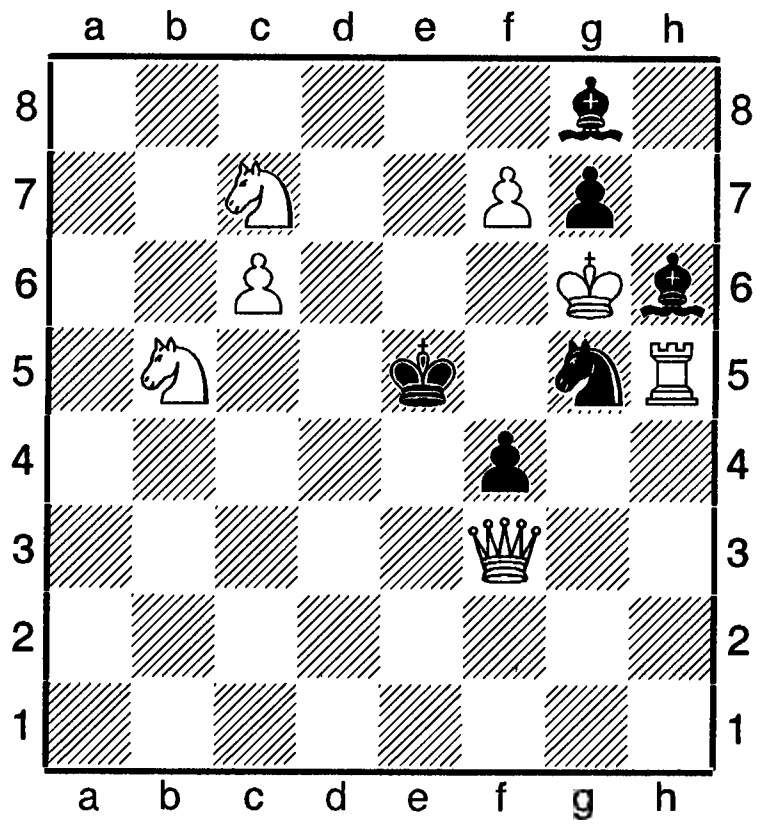

Кооперативний мат за 9 ходів : 1. ... С ~ #; 1.Кd5 Крe6 2.f8К Крe5 3.Кd7 Крe6 4.Кс5 Крe5 5.Кd3 Крe6 6.К3f4 Крe5 7.Кd3 Крe6 8.Кс5 Крe5 9.Дf7 С ~ #.

Література: Словарь тєрмінов шахматной композиції (упорядник М. Б. Басистий), К., 2004.

Фауд Ель-Тахер (El Takher Fouad) (нар. 1965) - єгипетський шахіст, міжнар. майстер. Ело 2013 = 2482. 4-а позиція в списку 100 найсильніших гравців країни. На т-рі з бліцу в Шарджжі 2001 мав 1-3-є місце серед 42 учасників.

Фауланд (Fauland) Олександр (нар. 1964) - австрійський шахіст, міжнар. майстер. Ело 2013 = 2474. 5-й у списку 100 найсильніших гравців країни. На ч-ті Австрії 1989 посів 1-2-е місце (разом з Е. Брештіаном).

Фахіріді (Fakhiridi) Катеріні (нар. 1964) - грецька шахістка, міжнар. майстриня. Ело 2013 = 2183. Учасниця ч-ту Європи в складі команди Греції в Нові-Сад 2009 (5-й рез-т за 4-ю шахівницею).

Федорович (Fedorovich) Джон Петер (нар. 27.09.1958, Нью-Йорк) - шахіст США, міжнар. ґросмайстер з 1986. Учасник двох олімпіад (1986 і 1990). Переможець головного т-ру в Каннах 1987, бронзовий призер ч-ту США 1986. У відкритому ч-ті Нью-Йорка посів 2-е місце. На т-рі в Лісабоні 1987 мав

перше місце. На олімпіаді 1986 у Дубаї був найрезультативнішим гравцем команди США. Секундант Бенджаміна на міжнар. т-рі в Сіраку. Співробітничав з Брауном, Тарджаном, Лемачко та іншими. На фестивальному т-рі в Каннах 1988 поділив 5-16-е місце, де за власним висловом зіграв найкращу партію проти міжнар. майстра Жиффара (Франція). Інші змагання: Нью-Йорк 1976 (2-3), 1978 (3-8), 1980 (2-3 і 1-2), 1981 (3-4), 1982 (3-5, при 46 учасниках), 1982 (1-2), 1986 (3-6), 1987 (3-8); Салоніки 1981 (1), Рамсгіт 1981 (1); Лондон 1982, бічний т-р (1-2), 1987 (3-6); Гавана 1984 (2-5), Гастингс 1984-1985 (2-5); Гавана 1985 (3-5); Дортмунд 1986 (2-4); Філадельфія 1986 (2-7); Кліші 1987 (4); Сезимбра 1987 (1).

Д. Федорович - Н. Жиффар. Канни, 1988. Індійська оборона.

1.d4 Kf6 2.c4 d6 3.Kf3 Kbd7 4.Kc3 c6 5.e4 e5 6.Ce2 Ce7 7.0-0 0-0 8.Te1 a6 9.a3 b5 10.b4 Cb7 11.Cb2 Дb8 12.Дb3 ed 13.Kxd4 Ke5 14.cb ab 15.Kf5 Cd8 16.Tad1 Cc7 17.h3 Te8 18.f4 Kg6 19.Tf1 Cc8 20.Kg3 Cb6+ 21.Kph1 Ta7 22.Cd3 Tae7 23.Kce2 Ta7 24.Kd4 Дa8 25.Kdf5 Cxf5 26.Kxf5 Te6 27.Kxg7! Kpxg7 28.f5 Te5 29.fg hg 30.Cb1 Дb8 31.Tf3 Cd8 32.Tdf1 Td7 33.Дc2 Дc7 34.Ca2 Дb7 35.Дf2 Cb6 36.Дh4, (1-0).

Ф. автор новинки в новоіндійській обороні, застосованої в партії з англійським ґросмайстром Д. Пласкеттом у Салоніках 1981: **1.d4 Kf6 2.c4 e6 3.Kf3 b6 4.g3 Ca6 5.b3 d5 6.Cg2 dc 7.Ke5 Cb4+ 8.Cd2 Дxd4 9.Cxb4 Дxa1 10.Cc3 Дxa2 11.bc!! (N) Cxc4 12.Kxc4! c6 13.Kd6+ Kpe7 14.e4 Kbd7 15.0-0 g6 16.Kb7! Ke8 17.Cxh8 Дa6 18.Cb2 Дxb7 19.Ca3+ Kpf6 20.Kd2 Kpg7 21.Kc4 Дc7 22.Cb2+ Kpg8 23.Дd4 Kdf6 24.Td1 b5 25.Ke5 c5 26.Дe3 Tc8 27.g4** і атака білих на королівському фланзі виявилася вирішальною.

Федорович Роман (Самбір) - український шаховий композитор, національний майстер, майстер ФІДЕ з шахової композиції. Переможець 5-го ч-ту світу 1997 зі складання шахових композицій у складі команди України (кооперативні мати - 2 задачі І. Сороки та Р. Федоровича - 3-4-е і 23-є місця). Учасник 9-ї особистої першості України 1981-1982 зі складання ШК (двоходові задачі – 12-е місце). 11-ї 1985-1986 (3-є місце з двоходівок), 12-ї 1992 (9-10-е місце з розділу двоходових задач).

Р. Федорович, 1980.

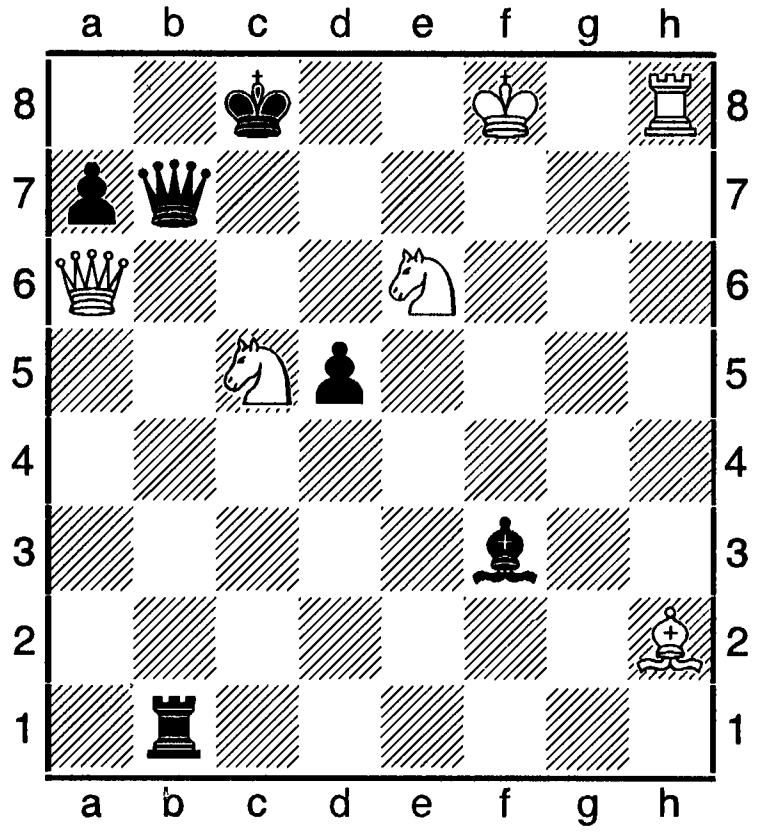

 # 2 **6+6**

«У хибному сліду 1.Cc7? білі створюють три загрози: 2.Kpe7++, Kpf7++ І Kpg7++, але ця спроба спростовується ходом 1. ... Ch5! У розв'язкові **1.Дd6!** (із загрозою 2.Дd8++) всі ці три загрози проходять у відповідь на оборони чорних: **1. ... Де7+, Дf7+, Дg7+ 2.Kpxe7, Kpxf7, Kpxg7++.** Самбірська тема (порівняйте з темою Флека)»,- коментував М. Нагнибіда.

Література: М. І. Нагнибіда, Парадокси в шахових задачах, К., 1991.

Федоров (Fedorov) Олексій Дмитрович (нар. 27.09.1972) - білоруський шахіст, міжнар.майстер з 1992, ґросмайстер з 1995. Ело 2000 = 2639. 44-а позиція в списку 100 найсильніших шахістів світу. Чемпіон Білорусі 1995. Фіналіст Кубка Росії з КШ у Москві 1998 (8), учасник особистого ч-ту Європи в Сент-Вінсенті 2000 (9). 7 разів представляв збірну команду Білорусі на всесвітніх шахових олімпіадах (1994, 1998-2008). Інші змагання: С.-Петербург 1996, м-л Чигорина (1); Бельфор 2000 (2-3); По-

ляниця-Здруй 2000 (10); Вейк-ан-Зее 2001 (10-11); Москва 2002 (15), 2003 (1-4); Мінськ 2006 (3).

О. Федоров - О. Ковальов. Мінськ, 1995.
Королівський гамбіт (С 34).
1.e4 e5 2.f4 ef 3.Kf3 d6 4.d4 g5 5.h4 g4 6.Kg1 f5 7.Kc3 Kf6 8.Cxf4 fe 9.d5 Kh5? (краще 9. ... Cg7 10.Дd2 з ком пенсацією) **10.Cg5 Ce7 11.Cb5+ c6 12.dc bc 13.Kd5! Cxg5 14.hg Kg3 15.Дd4! 0-0 16.Cc4! Ce6 17.Kf6+ Txf6 18.gf Cxc4 19.Th4! Да5+ 20.Kpf2 Kf5 21.Txg4+ Kpf7 22.Дxc4+ d5 23.Дc3 Дb6+ 24.Kpe2 h5 25.Tg5 Kd4+ 26.Kpd2 Ke6 27.Txh5 Дf2+ 28.Ke2 d4 29.Дh3 e3+ 30.Kpd3 Ka6 31.Th7+ Kpxf6 32.Th6+ Kpg7 33.Дg4+ Kpf8 34.Th8+ Kpe7 35.Txa8 Kb4+ 36.Kpc4 Kxc2 37.Th1 Дf7 38.Txa7+ Kc7+ 39.Kpc5, (1-0).**

Федорчук Сергій (нар. 14.03.1981, Вінниця) - український шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2007 = 2652. 6-а позиція в списку 100 найсильніших гравців країни. Чемпіон України серед юнаків 1990, 1992, 1995, 1999, Європи 1995. Інші юнацькі змагання: Харків 1997, ч-т України (8); Менорка 1996, ч-т світу (22); Рімавська Собота 1996, ч-т Європи (12); Сімферополь 1997, ч- України (7); Єреван 1997, ч-т світу серед юнаків до 16 років (25); Оропеса 1998, ч-т світу з АШ (1). Учасник багатьох ч-тів України серед чоловіків: Алушта 1998 (20); Орджонікідзе 2001 (19); Харків 2004 (9-16); Алушта 2001 (2), 2002 (3); Євпаторія 1996, клубний ч-т України (2). Учасник клубного ч-ту Європи в Охриді 2009, 2-а шахівниця (10), змагань за Кубок світу в Ханти-Мансійську 2009 (виграв у 1-му раунді в Соколова, програв у 2-му О. Широву). Міжнар. т-ри: Калуш 1995, м-л С. Бандери (2); Свидниця 1997, 177 учасників у т-рі «А» (63); Київ 2001 (10-12); Барселона 2005 (3-5); Дубай 2006, 142 учасники (1); Каппель-ла-Гранд 2008, 612 учасників (2-8); Цюрих 2009, 296 учасників (45).

Satiprahjan – Fedorchuk. Dubai, 2006.
1.e4 c5 2.Nf3 d6 3.d4 cd 4.Nxd4 Nf6 5.Kc3 a6 6.Be3 c6 7.Be2 Kbd7 8.f4 Qc7 9.Bf3 Rb8 10.g4 Kb6 11.g5 Kfd7 12.Qe2 Kc4 13.0-0-0 Kxe3 14.Qxe3 Kb6 15.Kf5 Bd7 16.Rhe1 Rc8 17.Qd4 ef 18.ef+ Kd8 19.f6 Rg8 20.Kb1 Nc4 21.Nd5 Qc5 22.Ne7 Bxe7 23.fe+ Ke8 24.Bd5 Qd4 25.Rxd4 Na5 26.h4 Nc6 27.Rd2 Rc7 28.Bb3 Nxe7 29.Rxd6 Rf8 30.Rd4 f6 31.Rde4 Bc6 32.R4e3 fg 33.fg, (0-1).

Федосенко Павло (нар. 11.08.1988, Харківська область) – український шахіст, міжнар. майстер. Ело 2009 = 2221 (Україна), 2411 (ФІДЕ).

Фезера маневр в неортодоксальній композиції (кооперативних задачах) – ходи чорної фігури через поле, котре в початковому становищі було під чорним королем

К. Фезер, «Moultings / 2». 1991.
Білі : Kpe1, Th6, Cg8, Kf6, Kf7, пп f4, h5 (7); **чорні :** Kpe6, Дe4,Ta6, Td8, Ca2, Ke3, Kf8, п d7 (8). **2. 1. 1. 1.**

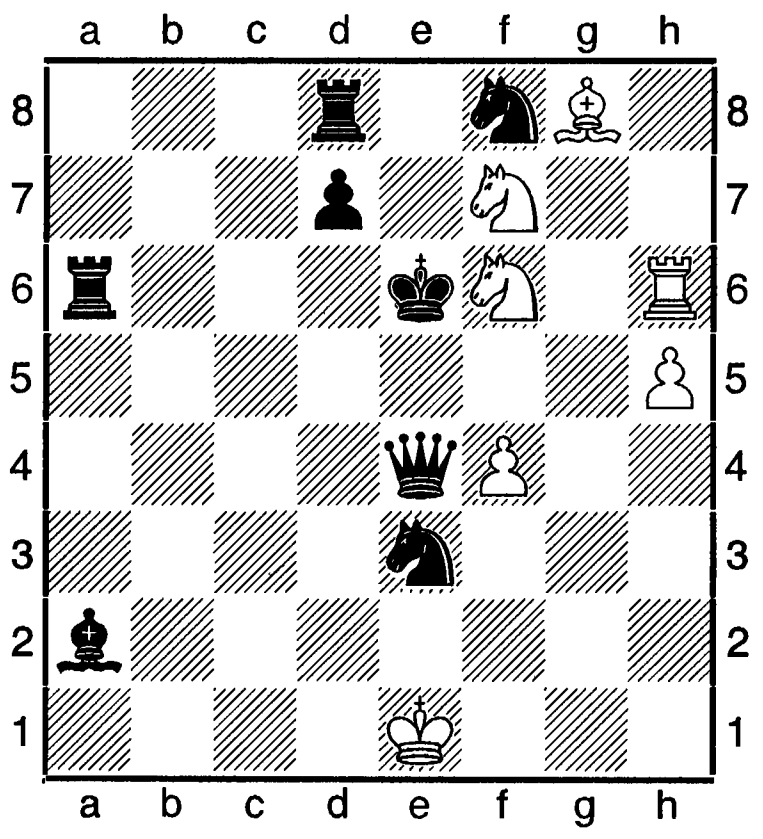

Кооперативний мат за 2 ходи : 1.Kpe7 Kd6 2.Cg8 Kg8 #, 1.Kpf5 Kd5 2.Th6 Kh6 #.

Фейгін Михайло (нар. 01.02.1975, Харків) - український шахіст, міжнар. майстер. Ело 1998 = 2515. В складі команди України срібний призер всесоюзної спартакіади школярів у Ленінграді (С. -Петербурзі) 1990, бронзовий призер особистого ч-ту України 1996. На т-рах 1997 у Сімферополі і Харкові посів відповідно 3-є і 5-6-е місця.

Фейгін Мовша (Movsas Feigsns) (28.02.

1908, Двінськ, - 11.08.1950, Буенос-Айрес) – латвійський і аргентинський шахіст. За національністю єврей. 1930 виграв т-р у Ризі і став чемпіоном Латвії. 1932 переміг у вирішальному матчі Теодора Берга з рах. 5,5 на 2,5. Тоді ж поділив 3-5-е місце на т-рі в Ризі. Інші змагання: Гастингс 1937 (3-4); Кемері 1937 (2); Брюссель 1937 (2); 1937 – 7-й ч-т Латвії (2); Кемері-Рига 1939 (6); за Латвію грав на 5-и Всесвітніх шахових олімпіадах (1930, 1931, 1933, 1935, 1939), а також у 3-й неофіційній олімпіаді(Мюнхен, 1936). Виграв медалі: бронзову 1933, срібну 1936. З 1939 перебував у Аргентині. Грав у т-рах: Мар-дель-Плата 1941 (6-8); Буенос-Айрес 1946 (3).

Фейнгольд (Fejnhold) Бенджамін – шахіст США, міжнар. майстер. Учасник особистого ч-ту США в групі «Б» у Солт-Лейк-Сіті 1999 (8), на т-рі в Лас-Вегасі 2001 був 6-м.

Феллер (Feller) Себастян (нар. 11.03. 1991, Тьонвіль) – французький шахіст, міжнар. ґросмайстер з 2007. Ело 2010 = 2649. Учасник ч-ту Європи в складі команди Франції в Нові-Сад 2009 (17-е командне місце і 2-й рез-т за шахівницею запасних), Всесвітньої шахової олімпіади в Ханти-Мансійську 2010 (10-е командне місце).

Фельгаєр (Felgaer) Рубен (нар. 04.04. 1981, Буенос-Айрес) - аргентинський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 2002. Ело 2013 = 2553. 6-й у списку 100 найсильніших гравців країни. Срібний призер ч-ту Аргентини в Буенос-Айресі 2001. На т-рах в Буенос-Айресі 2001, Барселоні 2005 мав відповідно 7-е і 6-е місця, у Мехіко 2006 (10). Учасник Всесвітніх шахових олімпіад 2002, 2004, 2008, 2010, 2012. На т-рі «Аерофлот-опен» у Москві 2011 був 33-35-м.

Фельдеак (Фьольдеак. Feldeak) Вальтер Арпад (08.07.1917, Соб, - ?) - угорський шаховий історик і журналіст, міжнар. арбітр з шахової композиції з 1964. Інженер- проектувальник. Автор першої книги з історії шахових олімпіад (1958). Книга видавалася англійською, німецькою мовами. Був автором «Шаккелета» та багатьох інших іноземних видавництв.

«Феміда» - міжнародні шахові фестивалі. Проводяться восени у Харкові шаховим клубом «Юракадемія» НАЮ ім. Ярослава Мудрого з 2004. У їх програмі чоловічі і жіночі колові т-ри, масові за швейцарською системою з КШ, АШ, з гри в бліц.

2005. 12 учасників. Ело сер. = 2434, 8-а КФ. 1. Г. Арзуманян - 7,5 очок; 2. А. Ситников - 7; 3. В. Шалімов - 6,5; 4-6. О. Ковчан, О. Зубов, В. Бурмакін - по 6. Жіночий т-р: 1-2. Є. Долуханова, О. Возовик - по 11 очок з 12; 3-4. С. Петренко, Ю. Кочеткова - по 7.

2006. Присвячений 10-річчю шахового клубу «Юракадемія». 12 учасників. 1. В. Авескулов - 8,5 очок; 2. О. Зубов - 7,5; 3. О. Ковчан - 7. Жінки: 1. Г. Буртасова - 9,5 очок з 11; 2-3. К. Мацейко, О. Возовик - по 9.

«Фенікс» - за мотивами однойменної грецької легенди тема в етюдній композиції та кооперативних матах задачної композиції: пішак перетворюється в процесі гри у ту ж фігуру, котра була забрана з шахівниці.

Г. Гуме, «Newcastle Week Chronicle», 1923.

Білі : Kpd5, Tc8, Kb6, Kh7, Cf6, пп b7, g5 (7);
чорні : Kpe8, Tb8, Kd8, п f7 (4).

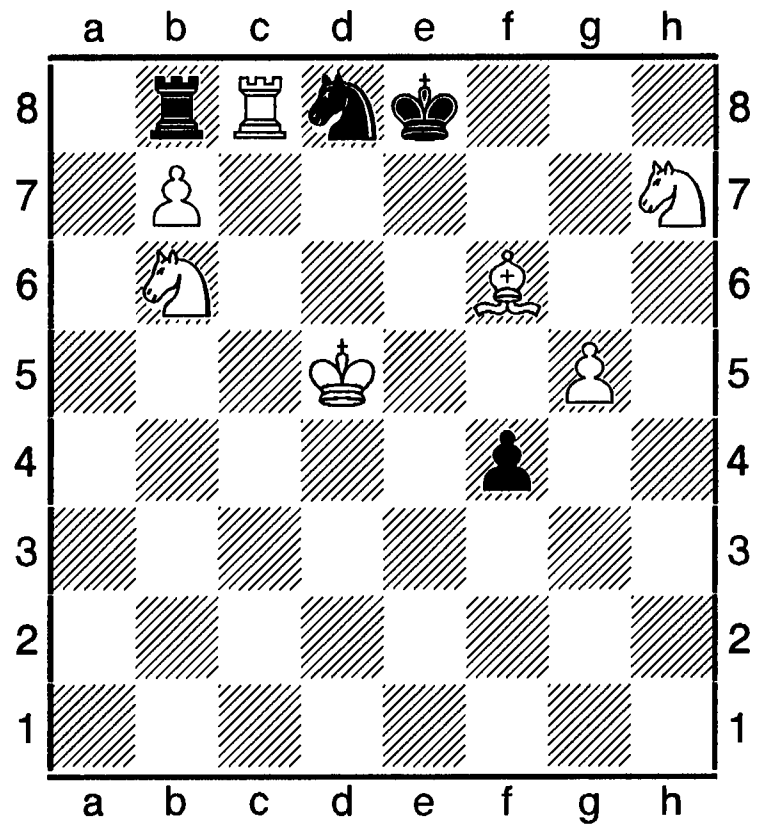

Мат за 3 ходи: **1. ...Ta8 2.Ka8 Kpd7 3.Td8 #, 1. ...Tc8 2.bcC! Kd ~ 3.Cd7 #, 1. ...Ka8! – zz, 1. ...Ta8 2.abK! Kpd7 3.Td8 #, 1. ...Tc8 2.bcT!**

Є кілька різновидів теми. Наприклад, **випе-**

реджувальний фенікс – забирається фігура після перетворення пішака у фігуру того ж типу, **почерговий фенікс** – чергування типів збитих і перетворених фігур у варіантах. Дуже популярна в неортодоксальних жанрах.

Феоктистов (Feoktistov) Олександр Федорович (нар. 28.02.1948, м. Кашира Московської області) - російський шаховий композитор, міжнар. майстер (1980), міжнар. ґросмайстер з шахової композиції з 2007. Голова Комісії з шахової композиції РСФСР 1976-1984. Інженер. Спеціалізується в різних жанрах, але перевагу надає дво- три- і багатоходовим задачам. Є активним розв'язувачем шахових творів. Фіналіст 5-и особистих ч-тів СРСР 1971-1983: 13-й 1981 (2, триходові задачі), 11-й 1973 і 14-й 1983 (3, багатоходові задачі). Бронзовий призер 15-го ч-ту Росії 1995-1997 з розділів кооперативних матів і багатоходових задач та з розв'язування в Твері 2009. Там же в масовому турнірі розв'язувачів був 2-м. На 6-му ч-ті Росії з розв'язування в Москві 1999 мав 8-е місце.

О. Феоктистов, «Шахи в СРСР» («Шахмати в СССР»), 1975 (переробка). 1-й приз.

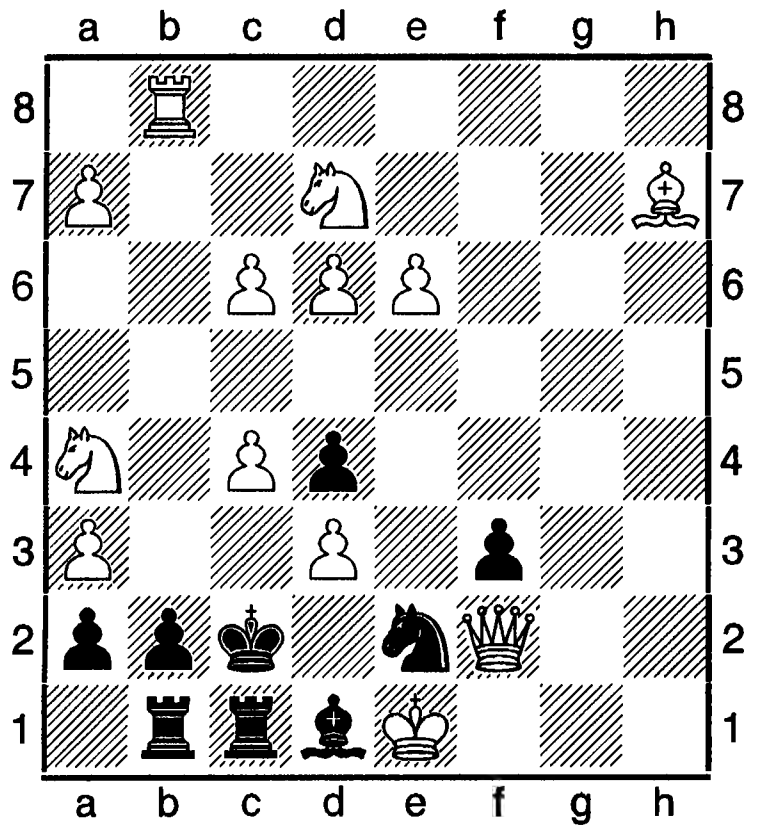

 # 3 **12+9**

Розв'язок: **1.Kdc5 a1C 2.Ke4 Kpxd3 3.Kd2++, 1. ... a1K 2.Ka6 Kb3 3.Kb4++, 1. ...a1Д2.Kb3 I 3.Kxd4++.**

Фергерст (Fairhurst) Уїльям Альберт (21. 08.1903, Олдерлі-Едж, - 13.03.1982, Гауїк) – шотландський і новозеландський шахіст, міжнар. майстер з 1951. 11-разовий чемпіон Шотландії 1932-1962. Чемпіон Великобританії 1937. На міжнар. т-рі в Скраборо 1927 мав 2-3-є місце. Зіграв унічию матч з Е. Елісказесом (Глазго, 1933) з рах. + 1, - 1, = 4. В складі команди Шотландії учасник олімпіад 1933, 1956, 1958, 1964-1968. Грав у матчах СРСР - Великобританія 1946, 1947, 1954. Протягом багатох років був президентом Шахової федерації Шотландії.

Фернандес, Фернандес Гарсія (Fernandez Garcia) Хосе Луїс (нар. 03.05.1954, Португалете) - іспанський шахіст, міжнар. майстер з 1980, ґросмайстер з 1986. Ело 2014 = 2425. У складі команди Іспанії учасник олімпіад 1982-1986. 1986 грав за першою шахівницею. Найкращі рез-ти в міжнар. т-рах: Санто-Домінго 1975 (2); Мехіко 1978 (2); Барселона 1979 (2-3), 1983 (3-4), 1985 (зон. т-р - 1-е місце); Аліканте 1981 (2-4); Вільягойса 1982 (1); Сан-Себастян 1982 (1-2), 1984 (1-2); Юрмала 1983 (4); Медина-дель-Кампо 1984 (3-4); Торремолінос 1985 (1-3); Гавана 1986 (1-2); Португалете 1986 (3-5); Лас-Пальмас 1987 (3); Саламанка 1987 (4); Лінарес 1987 (2-5).

Фернандеш (Fernandesh) Антоніо (нар. 1959, Лісабон) - португальський шахіст, міжнар. майстер. Чемпіон Португалії 1991.

А. Фернандеш - Ж. Сантос. Лісабон, 1991. Оборона двох коней (С 55).

1.e4 e5 2.Kf3 Kc6 3.Cc4 Kf6 4.d3 Ce7 5.Kc3 d6 6.a3 0-0 7.h3 Kd7 8.Ce3 Kb6 9.Ca2 Ce6 10.Kd5 Kb8 11.Дd2 Cxd5 12.ed f5 13.Kxe5! de 14.d6+ Kph8 15.de Дxe7 16.Дb4 Дe8 17.0-0-0 f4 18.Cxb6 ab 19.The1 Kc6 20.Дe4 b5 21.c3 Ta4 22.d4 b4 23.cb Ta8 24.de Дh5 25.e6 Tae8 26.Cb3 f3 27.g3 Дxh3 28.Th1 Дf5 29.Дxf5 Txf5 30.Cc2 Tf6 31.Txh7+ Kpg8 32.Th5 g6 33.Tc5 Kd8 34.Txc7 Kxe6 35.Cb3 Kpf8 36.Txb7 Kg5 37.Th1 Kf7 38.Txf7+ Txf7 39.Th8+, (1-0).

«Ферншах» (Fernschach») - щомісячний журнал ІКЧФ і Спілки шахістів Німеччини. Видавався в Гамбурзі з грудня 1928. Спочатку як додаток до ж. «Каганс нойєсте шахнахріхтен» («Kagans neuste Schachnachrichten») випускався в Дюссельдорфі. З 1930 самостійно. Під час 2-ї світової війни 1939-1945

видання було перерване. Поновилося 1951.

«Феррет» («Ferret») - шахова комп'ютерна програма. Вироблена в США. Срібна призерка ч-ту світу серед КП в Падеборне 1999, на ч-ті світу серед КП в Маастріхті 2001 була 5-11-ю. Програла вірменському ґросмайстру Р. Ваганяну мікроматч в Падеборне 1999 з рах 0 на 1.

Ферс (див. ст. «Скакуни»).

Фестиваль шаховий (франц. festival, від. лат. festivus – веселий – огляд мистецьких, спортивних досягнень) - вид масових змагань, у програмі яких проведення великих т-рів, масових заходів і матчів, різнонітних конкурсів, сеансів одночасної гри тощо. В Україні особливо набули популярності після розпаду СРСР 1991. Міжнар. шахові фестивалі організовуються і в інших країнах колишнього СРСР, а значного поширення набрали у Болгарії, Іспанії, Китаї, Німеччині, ОАР, Польщі, Франції, Швейцарії та в інших.

Феттер (Fetter) Ганс (27.06.1894, Дрезден,- 13.04.1973, там же) - німецький шаховий композитор, міжнар. майстер з 1960 і міжнар. арбітр (1956) з шахової композиції. Компонував переважно три- і багатоходові задачі. З 1912 опублікував понад 350 творів, 70 з яких відзначено на конкурсах.

Г. Феттер. Конкурс, присвячений пам'яті Ф. Паліцша. 1932. 1-й приз.

 # 5 **4+7**

Розв'язок: **1.Td3! Cf2 2.Td5! Cg3 3.Tdd7 Ch4 4.Tdf7 Ce7 5.Txe7++.**

Филип, Пилип (Fillip) Мирослав (нар. 27.10.1928, Прага) – чеський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 1955, міжнар. арбітр з 1978. Головний арбітр матчів на першість світу: 1978 (чоловіки), 1975, 1981 (жінки), 1-го командного ч-ту світу 1985 та багатьох інших великих міжнар. змагань. Шаховий літератор, з 1974 ред. ж. «Чехословенські шах». Автор багатьох книг і статей про шахи. Чемпіон Чехословаччини 1947. Національний майстер з 1948. 1950 поділив 1-2-е місце з Й. Фіхтлом на ч-ті ЧССР і став провідним шахістом країни. У наступних ч-тах багато разів посідав призові місця: 1952 (1), 1953 (1-2, програв додатковий матч Л. Пахману з рах. 2,5 на 3,5), 1954 (1), 1957 (3), 1962 (2). Учасник зон. т-рів ФІДЕ: Прага-Маріанське-Лазнє 1954 (4-5), Софія 1957 (1), Маріанське-Лазнє 1961 (2), Прая-де-Роча 1969 (1-3); міжзон. т-рів: Гетеборг 1955 (7-9), Порторож 1958 (12-13), Стокгольм 1962 (4-5), Пальма, що на острові Мальорка 1970 (20); т-рів претендентів: Амстердам 1956 (8-9), острів Кюрасао 1962 (7-8). Найліпші резти в інших міжнар. т-рах: Бухарест 1954 (3-4); Прага - Маріанське-Лазнє 1956 (1); Братислава 1957 (2-3); Гастингс 1957-1958 (3); Москва 1959 (4-6); Маріанське-Лазнє 1960 (1-2); Мар-дель-Плата 1961 (2-5); Буенос-Айрес 1961 (1-2); Санта-Фе 1961 (2-4); Відень 1961 (2), Олот 1975 (2), Поляниця-Здруй 1979 (2); Люксембург 1985 (4-7). Грав за команду ЧССР на ч-тах світу серед студентів 1954-1955, 1957-1958 і Всесвітніх шахових олімпіадах 1952-1974. Шахіст позиційного стилю з високою технікою гри.

Филипович, Пилипович (Fillipovich) Анджей (нар. 13.05.1938, Варшава) – польський шахіст і діяч міжнар. шахового руху, міжнар. майстер з 1975. Ело 2014 = 2400. Представник Польщі у ФІДЕ з 1978, голова кваліфікаційної комісії ФІДЕ з 1986. Головний ред. ж. «Шахи» з 1986. Інженер-будівельник. Учасник 18-и ч-тів країни

1959-1980 і 6-и олімпіад 1960-1972. Найкращі рез-ти в між нар. т-рах: Поляниця-Здруй 1964, 1973 (1-2, 3-4); Баньо 1979, 1980 (1, 2-4); Рим 1980, т-р майстрів (2).

Фіанкето (італ. fianketto, зменшуване від fianko - бік, край, фланг) - фланговий розвиток стрільця ходами b3 (g3) і Cb2 (g2) в білих та b6 (g6) і Cb7 (g7) у чорних. Дамине фіанкето - розвиток стрільця на даминому фланзі, королівське - розвиток стрільця на королівському фланзі, подвійне - розвиток стрільців на обох флангах, розширене - у випадку ходу пішаком на два поля вперед. Ф. робиться для атаки пішакового центру фігурами. Фіанкетування стрільців запроваджено в практику в 19-му сторіччі Г. Стаунтоном і Л. Паульсеном. У 20-му і 21-му сторіччях стало основою багатьох сучасних початків (індійська оборона, каталонський початок, дебют Німцовича, оборона Грюнфельда та інших). Обмін фіанкетованого стрільця може призводити до появи слабких полів навколо коньового пішака.

Фіанкето оборона (див. ст. «Іспанська партія»).

Фіанкетування - фланговий розвиток стрільця (див ст. «Фіанкето»).

Фігури (лат. figura - образ, вид) - як зовнішній образ предметів у шахах - збірна назва засобів гри: королів, дам, тур, коней, стрільців, пішаків. Фігури поділяються на важкі- дами, тури, легкі- коні, стрільці. Найважливіші фігури на шахівниці - королі. Пішаки не є фігурами як символ, але при перевтіленні вони можуть набувати значення фігур. Під час гри фігури бувають «висячими» («підвішеними») (див. «Висячі фігури»). На початку гри у кожного з партнерів повинно бути по 16 фігур - король, дама, 2 тури, 2 стрільці, 2 коней, 8 пішаків, розміщених у певному порядку.

Фігурна задача – а) позиція без білих і чорних пішаків; б) задача, в якій розв'язок чи завершальне матове становище нагадує якусь фігуру, рисунок чи таке подібне (див. ст. «Символічна задача»).

ФІДЕ (див. «Міжнародна шахова федерація»).

«ФІДЕ» («FIDE») - щоквартальний шаховий журнал, офіційний орган Міжнародної шахової федерації (ФІДЕ). Видавався у Празі Чехословацькою шаховою федерацією 1953-1965 за постановою Конгресу ФІДЕ (Венеція, 1951). Усього вийшло 50 номерів. Матеріали друкувалися 5-а офіційними мовами ФІДЕ (англійською, іспанською, німецькою, російською, французькою). Редактори: К. Ополченський 1953-1954, Й. Лоума (перше півріччя 1955) і Л. Пахман (1955-1965).

«Фіделіті» - шахова комп'ютерна програма, чемпіон світу серед КП 1989, призер першої комп'ютерної олімпіади в Лондоні 1989.

Фіктивного (хибного) **сліду тема –** тема в етюдній композиції: несправжній слід є тематичним і вступає у своєрідний синтез з основною грою; є природним, логічно і художньо переконливим, органічно поєднаним з основною грою. Його можна навіть сприйняти за основну гру. У фіктивному сліду і основній грі повинні реалізовуватися приблизно однакові в естетичному відношенні ідеї. Над цією темою багато працювали й українські етюдисти.

Філадельфійські турніри – система масових змагань за участю шахістів США та інших країн світу. Проводяться в місті Філадельфія з 1986 за швейцарською системою. До 2008 відбулося 36 заходів. В них змагаються й провідні українські ґросмайстри і майстри.

1986. Липень. 288 учачсників, 9 турів. 1. Н. де Фірміан – 7,5 очок; 2-7. С. Джурич, М. Длуги, Дж. Федорович, І. Іванов, Я. Сейраван, П. Вольф – по 7.

1987. Червень-липень. 99 учасників. 1-2. Б. Гулько, А. Майлс – по 8 очок; 3-10. Л. Христиансен, У. Браун, Б. Дамлянович, де

Фірміан, В. Фріяс, А. Лейн, Д. Рут, Ю. Мейєр – по 7.

1990. Вересень. 300 учасників. 9 турів. Найкращі рез-ти: 1-4. С. Палатник, Й. Гартарсон, Г. Камський, О. Єрмолинський – по 7,5 очок; 5-7. С. Долматов, Я. Ельвест, З. Азмайпарашвілі – по 7.

1999. Липень. «World-open», 9 турів. По 7 очкок набрали Я. Ельвест, Дж. Бенджамін, І. Новиков, Г. Серпер, Ю. Тимошенко, А. Єрмолинський, В. Акопян, Б. Гулько, А. Шабалов, А. Фішбейн. Для визначення переможця проведено додаткове змагання за скороченим лімітом часу. У вирішальній партії додаткового матчу Г. Серпер чорними зіграв унічию з Б. Гульком і став переможцем шахового дійства.

2001. Серпень. Масовий у 9 турів. Найкращі рез-ти: 1. О. Гольдин – 7 очок; 2-7. Дж. Бенджамін, О. Іванов, О. Онищук, І. Смірин, Ю. Шульман, Л. Юдасин – по 7.

2007. Червень-липень. 237 учасників. 9 турів. Найкращі рез-ти: 1-8. Г. Камський, В. Мілов, І. Ібрагімов, Л. Юдасин, О. Іванов, Г. Кочешвілі, О. Войткевич, Дж. Бенджамін – по 7 очок. У додатковому змаганні на тай-брейці Камський здолав Мілова і став переможцем турніру.

2008. Липень. Шаховий фестиваль «World-open». Відбулося 12 різних турнірів за участю 1,5 тисяч гравців. Найкращі рез-ти головного змагання у 9 турів при 118 учасниках: 1-4. О. Мойсеєнко, Є. Наєр, П. Негі, Л. Фтачник. Додаткове змагання виграв Є. Наєр.

Філателія шахова (від грец. phileo – люблю і ateleia звільнення від оплати) – колекціонування марок та інших знаків поштової оплати. Загальна Ф. появилася 1840-х. Термін «Ф.» запроваджений французьким колекціонером Г. Ерпеном 1864. У Міжнар. федерації (засн. 1926) на 1981 було понад 60 країн. Україна з 1992. Колекціонування марок, присвячених шаховій тематиці, розпочалося під час громадянської війни у США 1861-1865, коли поштова служба Півночі 1861 випустила разом з іншими «патріотичними конвертами» кілька типів конвертів з шаховим сюжетом. Перший у світі поштовий штемпель з шаховим мотивом появився 1923 в німецькому місті Бостенфорф: на штемпелі місцевої деревообробної фабрики, котра виготовляла шаховий інвентар, був напис «Шашкові і шахові дошки». Пізніше на штемпелі появилося графічне зображення шахівниці й короля. Перше у світі спеціальне шахове погашення присвячене міжнар. т-ру в Кечкеметі (Угорщина, 1927).

Попередниками Ф. ш. були віньєтки – видання, які мають ознаки марок (маленький формат, художня форма, зубцівка), але вони не є знаками поштової оплати. Віньєтки випускалися з нагоди Міжнар. шахового конгресу в Берліні 1927, передчасної смерті найсильнішого шахіста бельгії Е. Колле 1932, 50-річчя від дня народження Х. Р. Капабланки 1938. Випуском 1976 гарного блоку-віньєтки відзначено в Нідерландах 75-річчя від дня народження М. Ейве.

До 2-ї Світової війни 1939-1945 у світі появилося близько 10 спеціальних погашень. Перша шахова марка у світі, на якій зображено шахового коня, випущена в Болгарії 1947. На 01.01.1986 Ф. ш. нараховувала 159 емісій, випущених 79 країнами. У зв'язку з вимогами Міжнар. федерації філателії (ФІП) облік відбувається тільки основних варіантів марок. Беззубцеві та інші різновиди не враховані навіть у випадку офіційних випусків, крім беззубцевого випуску СРСР 1963 (Матч на першість світу Ботвинник – Петросян), який відбувся раніше від зубцевого випуску.

Болгарія – 29.09.1947 (дата випуску): 1 М. Шахова Балканіада, з серії «2-і балканські ігри»; СРСР – 20.11.1948: 3 М. М.-т. на першість світу у Москві; Угорщина – 09.04. 1950: 3 М. 1-й т-р претендентів у Будапешті; Югославія – 20.08.1950: 5 М. 9-а Олімпіада в Дубровнику; Куба – 01.11.1951: 7 М. 30-річчя завоювання Х. Р. Капабланкою звання чемпіона світу; СРСР – 15.05. 1952: 1 М. Група відпочивальників у санаторії за грою

в Ш., з серії «15-річчя Конституції СРСР»; Фінляндія – 10.08.1952: 1М. 10-а Олімпіада в Гельсинках; Угорщина – 04.04.1953: 1 М. Група відпочивальників за грою в шахи, з серії «8-а річниця Визволення»; Польща – 09.02.1956: 2 М. 1-й ч-т світу серед глухонімих шахістів в Закопане; Болгарія – 17.08. 1958 – 1 М. 5-а командна першість світу серед студентів у Варні; СРСР – 30.08.1958: 1 М. 50-річчя від дня смерті М. Чигорина; НДР – 19.09.1960: 3 М. 14-а Олімпіада в Лепцігу; Нідерландські Антильські острови – 02.05.1962: 3 М. 5-й т-р претендентів на Кюрасао; Болгарія – 07.07.1962: 5 М. 1. Бл. (1-й поштовий блок, присвячений Ш.). 15-а Олімпіада у Варні; Куба – 25.07.1962: 1 М., з серії «Спорт»; СРСР – 21.11.1962: 1 М. 30-й ч-т СРСР у Єревані; Філіппіни – 30.12.1962: 1М. Національний герой Х. Рисаль за грою в шахи, із серії, присвяченої Рисалю; СРСР – 18.05.1963: 3 М.(б/з). Матч на першість світу Ботвинник-Петросян у Москві; СРСР – 22.05.1963: 3 М. Матч на першість світу Ботвинник-Петросян у Москві ; Цейлон (нині Шрі-Ланка) – 05.07.1963: 1 М. Шаховий мотив на марці, присвячений 50-річчю кооперативного руху в країні; Нікарагуа – 12.12.1963: 1М. Шахова федерація Нікарагуа, з серії «Олімпійські ігри»; Ізраїль – 02. 11.1964: 2 М. 16-а Олімпіада в Тель-Авіві; Сан-Маріно – 28.08.1965: 1 М. Шаховий мотив на марці, присвячений темі «Європа»; Філіппіни – 30.12. 1965: 1 М. Наддруківка на марці 1962 з нагоди вступу на посаду президента країни; Румунія – 25.02.1966: 6 М. 17-а Олімпіада в Гавані; Франція – 02.04. 1966: 1 М.Міжнар. шаховий фестиваль у Гаврі; СРСР – 31.05.1966: 1 М. Матч на першість світу Петросян - Спаський у Москві, з серії «Ч-ти світу 1966» СРСР – 26.07.1966:1 Бл. «Ч-ти світу 1966», в т. ч. матч Петросян - Спаський; Куба – 18.10. 1966: 6 М., 1 БЛ. 17-а Олімпіада в Гавані; Монако – 28.04.1967 (за іншими даними: 24.03): 1 М. Міжнар. т-р; Домініканська Республіка – 23.06.1967: 2 М. 1 Бл. 5-а командна першість Центр. Америки в Санто-Домінго; Ємен – 04.11.1967 – 1 М. 1 МЛ., з серії «Мавританське мистецтво в Іспанії»; Швейцарія – 14.031968: 1М. 18-а Олімпіада в Лугано; НДР – 17.07.1968: 1 М. 100-річчя від дня народження Ем. Ласкера, із серії «Діячі культури»; НДР – 29. 07.1969: 1 М. 16-а командна першість світу сред студентів в Дрездені, із серії «Ч-ти світу в НДР»; Куба – 15.11.1969: 1 М. 6-й м-л Капабланки в Гавані (1969 відбувся 7-й м-л), з серії «Спортивні події 1969»; Ель-Фуджайра (ОАЄ) – 15.11.1971: 5 М., Бл. Наддруківка, присвячена 20-й Олімипіаді в Скопле, на марках серії «Олімпійські ігри» 1972»; Оман – 30.11.1971: 1 М. Президент Єгипту Г. А. Насер за грою в шахи, з серії, присвяченої пам'яті Насера; Ісландія – 02.07.1972: 1 М. Матч на першість світу Спаський-Фішер в Рейк'явіку; Ель-Фуджайра – 15.06.1972: 4 Бл. наддруківка, присвячена 20-й Олімпіаді в Скопле, на Бл. Серії «2500-річчя іранської монархії»; Ель-Фуджайра – 04.07.1972: 6 М. 1 Бл. Шахові фігури; Югославія – 18.09.1972: 2 М. (в складі МЛ). 20-а Олімпіада в Скопле; Туніс – 25.09.1972: 1 М. 20-а олімпіада в Скопле; ФРН – 05.10.1972: 4 М. Музейні шахові фігури; Західний Берлін – 05.10.1972: 4 М. Музейні шахові фігури; Іран - 17.10.1972: 1 М., 1 Бл. Олімпійські ігри 1972; Нігер – 16.021973: 1 М. Матч на першість світу Спаський-Фішер в Рейк'явіку; Малі – 19.02. 1973: 2 М. Матч на першість світу в Рейк'явіку; Ліван – 05.03.1973: 1 М. Шахівниця серед виробів народного мистецтва, із серії «Народні промисли Лівану»; ЧССР – 09.05. 1973: 1 М. (в складі МЛ). Мініатюра з рукописного трактату Я. Цессолеса, з серії, присвяченої музейним скарбам Празького граду; Індонезія – 04.08.1973: 1 М., з серії «8-й міжнародний тиждень спорту»; Домініканська Республіка – 12.10.1973 – 1 М., з серії «Відкриття музею людини в Санто-Домінго»; Нідерланди – 13.11.1973: 1 М., 1 Бл. Шахова символіка, з благодійної серії у фонд допомоги дітям; Малі – 2503.1974: 1 М. 21-а Олімпіада в Ніцці; Нігер – 03.06. 1974: 2 М. 21-а Олімпіада в Ніцці; Франція – 08.06.1974: 1 М. 21-а Олімпіада в Ніцці;

Дагомея – (нині Бенін) – 14.06.1974. 21-а Олімпада в Ніцці; Угорщина – 18.06.1974: 7 М. Історія шахів, 50-річчя ФІДЕ, 21-а олімпіада в Ніцці; Польща – 15.07.1974: 2 М. 10-й міжнар. шаховий фестиваль в Любліні, Ш. в літературі та образотворчому мистецтві; Сальвадор – 14.10.1974: 1 М. (наддруківка на нешаховій марці 1965), 12-а командна першість Центральної Америки і країн Карибського басейну в Сан-Сальвадорі; Камерун – 03.11.1974: 1 М. 21-а олімпіада в Ніцці; Сирия – 23.11.1974: 2 М. 50-річчя ФІДЕ; Ізраїль – 17.06.1975: 1 М. Шахи в образотворчому мистецтві, з серії «Твори знаменитих художників»; Еквадор – 11.09.1975: 1 М., з серії «3-і національні спортивні ігри»; Сурінам – 25.11.1975: 1 БЛ. Шахова символіка, з серії блоків, присвячених проголошенню незалежності країни; Нікарагуа – 08.01.1976: 11 М., 1 Бл. Шахи в образотворчому мистецтві, матч на першість світу Спаський-Фішер у Рейк'явіку; Куба – 15.03. 1976: 5 М. Історія шахів; Великобританія – 29.09.1976: 1 М., з серії, присвяченої англійському першодрукареві У. Кекстону; Сурінам – 29.09.1976: 1 М. Шахи в образотворчому мистецтві, з серії «Картини сурінамських художників»; Екваторіальна Гвінея – 02.10.1976: 8 М. (у вигляді МЛ), 2 БЛ. Шахові фігури; Ізраїль – 19.10.1976: 2 М. 22-а Олімпіада в Хайфі; Лівія – 24.10.1976: 3 М. Міжнар. Командний т-р у Тріполі; СРСР – 25.02.1977: 1 М. 6-а командна першість Європи у Москві; Індонезія – 22.06.1977: 1 М., з серії «9-й національний тиждень спорту»; Малі – 27.061977: 3 М. Шахова символіка; Сальвадор – 20.10.1977: 2 М. Річниця перемоги команди Сальвадору в міжнар. командному т-рі в Тріполі; Ліван – 02.01. 1978: 1 М. (наддруківка на марці 1973); Парагвай – 23.01.1978: 8 М., 1 Бл. 23-я Олімпіада в Буенос-Айресі, Шахи в образотворчому мистецтві; Нідерланди – 01.06.1978: 1 М. 18-й міжнар. т-р ІБМ в Амстердамі, з серії «Спорт в Нідерландах»; Філіппіни – 17.07.1978: 2 М. Матч на першість світу Карпов-Корчной в Багіо; Мексика – 20.08.1978: 2 М. 1-а молодіжна командна першість світу в Мехіко; Аргентина – 07.10.1978: 1 М. 25-а Олімпіада в Буенос-Айресі; Екваторіальна Гвінея – 01.01.1979: 1 БЛ. Наддруківка, присвячена перемозі Карпова у матчі на першість світу 1978; Гвінея-Бісау – 15.01.1979: 1 М., 1 Бл., із серії «Міжнар. рік дитини»; Коморські острови – 19.02.1979: 3 М., 4 Бл. Видатні шахісти, декоративні шахові фігури; Центральноафр. Імперія (нині Центральноафр. Республіка) – 06.03. 1979: 1 М., 1 Бл., 1 МЛ. Міжнар. рік дитини; Уругвай – 29.04.1979: 1 М. (в складі блоку, інших 3 М. нешахового змісту). 23-я Олімпіада в Буенос-Айресі; Угорщина – 12.05.1979: 1 М. Перемога команди Угорщини на 25-й Олімпіаді в Буенос-Айресі ; КНР – 15.09. 1979 – 1 Бл. Шаховий мотив на блоці, присвяченому 4-м національним спортивним іграм; Угорщина – 29.10.1979: 1 М. Шахи в образотворчому мистецтві; Малі – 30.11. 1979: 4 М. Видатні шахісти; Ліван – 21.02. 1979: 5 М. 50-річчя ФІДЕ; Джибуті – 09.06. 1980: 2 М., 2 Бл. Шахова федерація, видатні шахісти; Румунія – 01.10.1980: 4 М. 24-а Олімпіада на Мальті; Бразилія – 18.11.1980: 1 М. Гра за листуванням; Сурінам – 19.11. 1980: 1 Бл. Шаховий мотив (марка 1976) на блоці, присвяченому 5-річчю незалежності країни; Мальта – 20.11.1980: 3 М. 24-а Олімпіада на Мальті; Парагвай – 14.12. 1980: 9 М. Матч на першість світу Карпов-Корчной в Мерано, шахи в образотворчому мистецтві; КНДР – 28.12. 1980: 1 М., 2 Бл. Матч на першість світу Карпов-Корчной в Мерано; НДР – 24.03.1981: 1 Бл. Шаховий мотив «Центр відпочинку в Берліні»; Італія – 04.05. 1981: 1 М. Живі шахи в Маростиці, з серії на тему «Європа»; Люксембург – 04.05.1981: 1 М. 50-річчя шахової спілки Люксембургу; Джибуті – 16.07.1981: 1 Бл. Шаховий мотив, присвячений 75-річчю скаутському рухові; МНР – 30.09. 1981: 6 М., 1 Бл. Монгольські шахові фігури, сюжет з казки; Джибуті – 15.10.1981: 2 М., 2 Бл. Шахові фігури; те ж з наддруківкою, присвяченою перемозі Карпова в матчі на першість

світу в Мерано; Уругвай – 23.11.1981: 1 Бл. Першість світу з шахів; Сан-Томе і Принсіпі – 28.11.1981: 8 М., 8 Бл. Матч на першість світу Карпов-Корчной в Мерано, видатні шахісти; Сан-Томе і Принсіпі – 10.12.1981: 2 М., 1 Бл. (наддруківка, присвячена перемозі Карпова у матчі на першість світу в Мерано); Малі – 31.12.1981: 2 М. (наддруківка на марках 1979, присвячена перемозі Карпова у матчі на першість світу в Мерано); Малі – 30.01.1982: 2 М., з серії, присвяченої 150-річчю від дня народження англійського письменника Л. Керрола, твір якого «Аліса в Задзеркаллі» побудований на шахових мотивах; Гвінея-Бісау – 16.03.1982: 1 Бл. Шаховий мотив, присвячений 75-річчю скаутського руху; Джибуті – 08.04.1982: 2 М., 1 Бл. Матч на першість світу Карпов - Корчной в Мерано; Лівія – 01.05.1982: 4 М., 2 БЛ. Матч Карпов - Корчной на першість світу в Мерано; Парагвай – 10.06.1982: 3 М. 2 Бл., 1 МЛ. Матч на першість світу Карпов - Корчной в Мерано. Шахи в образотворчому мистецтві; СРСР – 06.09.1982: 1 М. Жіночий т-р в Тбілісі; СРСР – 06.09.1982: 1 М. Чоловічий міжзон. т-р у Москві; СРСР – 22.09.1982: 1 М. (наддруківка на останній марці: А. Карпов – володар 8-и «шахових Оскарів»); Чад – 24.12.1982: 7 М. 9 Бл. Видатні шахісти; Куба – 29.12.1982: 4 М., 5 МЛ. Х. Р. Капабланка; Центральноафрикан. Республіка – 15.01.1983: 7 М., 9 Бл. Видатні шахісти; Конго – 08.02.1983: 3 М. Шахові фігури; Фарерські острови – 02.05.1983: 2 М. Шахові фігури; В'єтнам – 09.05.1983: 7 М., 1 Бл., 1 МЛ. Шахові фігури; Гвінея-Бісау – 13.06. 1983: 7 М., 1 Бл. Шахові фігури, історія шахів; Албанія – 20.06.1983: 1 М., з серії « Спорт і дозвілля»; Болгарія – 20.06.1983: 1 М. 8-а командна першість Європи в Пловдиві; Нікарагуа – 20.08.1983: 7 М. Ходи шахових фгур; Малі – 24.10.1983: 3 М., 1 Бл. Шахові фігури; Чад- 27.12.1983: 6 М., 6 Бл. (наддруківка на марках і блоках 1982, присвячених 60-річчю ФІДЕ); Британські Вірджинські острови – 20.02.1984; 4 М. 60-річчя ФІДЕ, 24-а Олімпіада на Мальті; Румунія – 20.02.1984: 1 Бл. Шахова Балканіада 1983 в Беїле-Еркулане; Лаос – 13.04.1984: 7 М., 1 БЛ., 1 МЛ. Шахові фігури; Мавританія – 26.04.1984: 1 М. 2 Бл. Чемпіонат світу, з серії «Найважливіші події року»; Верхня Вольта (нині Буркіна-Фасо) – 21.05.1984: 1 М., 1 Бл., А. Карпов; Парагвай – 18.06.1984: 3 М., 1 МЛ. 60-річчя ФІДЕ; Гаяна – 2007. 1984: 3 М. (наддруківка, присвячена 60-річчю ФІДЕ (на марках з нешахової серії, 1978); Мадагаскар – 20.07.1984: 5 М., 1 Бл. 60-річчя ФІДЕ; Гвінея – 20.08.1984 – 1 Бл. А. Карпов; СРСР – 07.09.1984: 2 М. Матч на першість світу Карпов - Каспаров у Москві; Тринідіад і Тобаго – 14.09.1984: 4 М. 60-річчя ФІДЕ; Сурінам – 10.10.1984: 6 М., 1 Бл. Матч на першість світу Карпов - Каспаров у Москві; Кенія – 21.12.1984: 5 М. 60-річчя ФІДЕ; Центральноафриканська Республіка – 22.12.1984: 1 М., 1 Бл. А. Карпов; Джибуті – 23.02.1985: 1 М., 1 Бл. Матч між чемпіонами США і Великобританії; Парагвай – 11.03.1985: 1 Бл. 60-річчя ФІДЕ; ЧССР – 13.04.1985: 1 М. 80-річчя національної шахової організації; Гренада – 15.04.1985: 1 М., з серії «Міжнар. рік дитини» Чилі – 25.05.1985: 1 Бл. Чемпіон світу; Танзанія – 15.06.1985: 2 М., 1 Бл. Матч на першість світу Карпов - Каспаров у Москві; Парагвай – 09.08.1985: 3 М., 1 Бл. Конгрес ФІДЕ в Граці; Австрія – 28.08.1985: 1 М. Конгрес ФІДЕ в Граці; СРСР – 02.09.1985: 1 М. Матч на першість світу, Карпов – Каспаров у Москві; ОАЕ – 10.09.1985: 2 М. Ч-т світу серед юнаків в Шаржі; Швеція – 12.10. 1985: 1 М. Гра за листуванням; Сурінам – 22.11.1985: 1 М. (наддруківка на марці 1984, присвячена перемозі Каспарова у матчі на першість світу); Болівія – 03.12. 1985: 1 Бл. Конгрес ФІДЕ в Граці; Гвінея – 1987 (марки з діаграмами найкрасивіших партій матчу Каспаров - Карпов 1986); Тувалу – 1990 (допущено курйоз: на фоні прапорів СРСР і США лондонський матч назвала «Матч Фішер - Карпов» замість «Матч Каспаров - Карпов»); Гвінея, Нігер, Коморські о-ви, Сент-Вінсент, Конго – 1991: марки і блоки, присвячені матчу Каспаров-Карпов

1990-1991 у Нью-Йорку і Ліоні; В'єтнам – 1994, Югославія – 1996, Малі – 1996, Камбоджа – 1996, Екваторіальна Гвінея – 1996, Нігер – 1999: марки і блоки, присвячені матчу на першість світу Каспаров - Карпов 1990-1991 у Нью-Йорку і Ліоні; Вірменія – 1996: марки з найкрасивішими діаграмами матчу Каспаров - Карпов 1986; Великобританія, Іспанія, Нідерланди -1999: випустили каталоги «Шахи на поштових марках»; Росія – 1999: випущено 2 марки до 50-річчя від дня народження А. Карпова; КНДР – 2001: 1 М. Матч Каспаров - Карпов 1990-1991 на першість світу; Парагвай- 1 М., присвячена шаховому комп'ютерові; Ізраїль – 1 М. з написом «Електронний ґросмайстер»; Нідерланди – 2 марки, присвячені 100-річчю від дня народження М. Ейве.

З появою на політичній карті світу УНР 1917 постала можливість в Україні друкувати власні поштові марки. З 1921 по 1991 УНР перебувала у вигнанні в результаті розчленування її території збройними формуваннями більшовицької Росії, Польщі та інших держав. До 1991 Україна не мала права на випуск поштових марок через монополію СРСР з центром у Москві. Після розпаду держави Радянський Союз у грудні 1991 появилася можливість випускати марки та інші знаки поштової оплати й в Україні. 16.07.2004 підприємством «Марки України» (художник Марія Лашкевич) запроваджено в обіг конверт з оригінальною маркою «Людмила Руденко. 1904-1986».

До 100-річчя від дня народження шахового композитора В. Є. Гебельта в грудні 2013 у Білорусі були випущені поштовий конверт і листівка зі світлиною знаного майстра за шахівницею.

Література: Войшко В. Б., Шахова філателія. Каталог-довідник, М., 1984 (російською); Совєтскій енціклопєдічєскій словарь, головний ред. А. М. Прохоров, М., 1982; І. З. Романов, «Філателія шахова», в кн. ШЕС під ред. А. Карпова, М., 1990 (російською); Burnet P. C., Chess on stamps, Chippenham (Wiltshire), 1972; Hoffmann F., Hoffmann J., Schach unter der Lupe, Eine Fibel fur Schachspiler und Philatelisten, B., 1987; «Проблеміст України», №2 (40), 2014.

Філіація (від пізньолат. filialis – синовній) – у шаховій композиції розвиток і розгалуження ідей.

Філідор, Данікан Філідор (Danikan Philidor) Франсуа Андре (07.09.1726, Дрьо, що біля Парижа,- 31. 08.1795, Лондон) – французький шахіст, найсильніший у світі в 2-й половині 18 сторіччя. Шаховий теоретик. Музикант. Один з творців французької комічної опери.

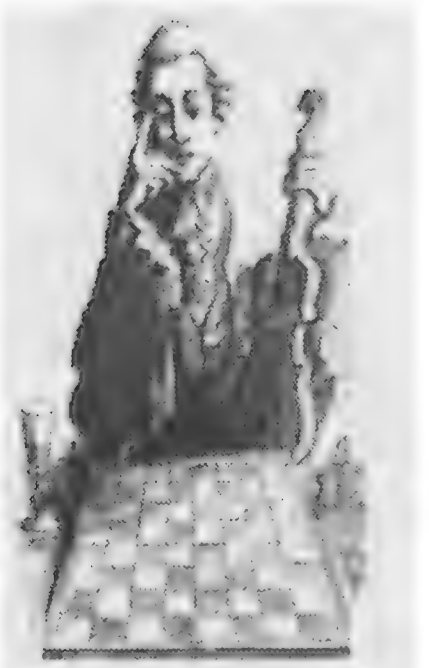

Рис В. Скаржинського

Походив із старовинного роду потомственних музикантів. Справжнє прізвище Данікан. Філідором прозвав його діда Андре Данікана Король Людовик 13-й за асоціацією зі знаменитим італійським музикантом-гобоїстом Філідорі. Це королівське прізвисько почали додавати до свого імені потомки Данікана. Ф. у ранньому дитинстві втратив батька. 6-річним був відданий на навчання в придворній капелі Версаля, де виявив видатні музикальні здібності та вміння грати в шахи. Закінчивши навчання, переїхав до Парижа і став відвідувачем кав'ярні «Режанс». Вдосконалював гру під керівництвом Легаля. За шахівницями «Режансу» змагалися Д' Аламбер, Руссо, Вольтер, Дідро, пізніше Б. Франклін, Мірабо, Дантон, Робесп'єр, Наполеон Бонапарт та інші видатні особи. 1745-1754 проживав у Нідерландах, Англії, Прусії. В останній під впливом короля Фрідріха 2-го, взнавши, що той захоплювався шахами. Там продовжував музичну самоосвіту та грав з найсильнішими тогочасними шахістами. Найвідомішим виявився матч із Ф. Стаммою, зіграний 1747. Ф. усі партії грав чорними, нічиї для нього вважалися програшем. І все ж таки

він впевнено переграв свого суперника з рахунком 8 на 2 (+ 8, - 1, = 1). У цей час він здобув славу дуже сильного гравця й змагався зі своїми партнерами тільки з форою.

У Лондоні 1749 Ф. надрукував книгу «Аналіз шахової гри», згодом перекладену багатьма європейськими мовами. Книга витримала майже 100 видань. «Моя задумка: запропонувати загалу новинку. Маю на увазі гру пішаками. Вони – душа шахів, адже тільки вони створюють атаку й оборону. Їх розташування вирішує долю партії». Пішаки за Ф., повинні просуватися зімкнутими рядами, фігури мають допоміжну роль: вони повинні підтримувати рух пішаків, перешкоджати контргрі суперника та вступати в гру на її завершальній стадії. Ф. також опрацював технічні способи, які сприяють просуванню пішакової фаланги або заважають цьому просуванню, відзначив важливу роль центру, ознаки, які характеризують його слабкість і таке інше.

Філідор Франсуа Андре, «Аналіз шахової гри».

1.e4 e5 2.f4 ef 3.Kf3 Ce7 4.Cc4 Ch4+ 5.g3 fg 6.0-0 gh+ 7.Kph1 Cf6 8.e5 d5 9.ef Kxf6 10.Cb3 Ce6 11.d3 h6 12.Cf4 c5 13.Cxh2 Kc6 14.Kd2 Kg4 15.Де2 Kxh2 16.Дxh2 Дb8 17.Дxb8+ Txb8 18.Te1 Kpd7 19.Ke5+ Kxe5 20.Txe5 Kpd6 21.Te1 b5 22.c3 Te8 23.a4 a6 24.Kf3 g5 25.Kpg2 f6 26.Te2 h5 27.ab ab 28.Ta1 Ta8 29.Te1 Cd7 30.d4 c4 31.Cc2 h4 32.Th1 Th5 33.b3 Th8 34.b4 g4 35.Kd2 Tg5 36.Tf1 g3 37.Txf6+ Kpc7 38.Tg6 h3+ 39.Kpg1 g2 40.Txg5 h2+ 41.Kpxg2 h1Д+ 42.Kpf2 Tf8+ 43.Kpe3 Дh5+ 44.Kpf3 Дxf3+. Потім дамою дається шах і забирається тура.

Власні шахові ідеї часто обґрунтовував загальними судженнями. Це був новий підхід до методики оцінювання позиції. Важливого значення надавав взаємодії фігур: «Справжні атаки робляться багатьма фігурами і лише зрідка однією чи двома». У дебюті прагнув пов'язати окремі випади фігурами із загальним планом гри, не приділяючи при цьому особливої уваги детальному опрацюванню дебютних варантів. Полював обміни фігурами та спрощення заради переходу до вигіднішого для себе ендшпілю. Тим самим став попередником теорії В. Стейниця про накопичення дрібних позиційних переваг. Ф. аналізи закінчень «тура і стрілець проти тури», «тура і пішак проти тури», «дама проти тури (тури з пішаком)» (див. «Філіодорова позиція») та інші є актуальними й для сучасної теорії (див. також «Філідорова оборона», «Філідорове правило»).

Свої висновки Ф. вважав універсальними. Проте вони мають і спірні елементи. Це - далеко просунуті пішаки – особлива сила; пішаки попереду – фігури позаду, коні не повинні перегороджувати шлях пішакам; пішаки визначають долю партії та інші. Значення суджень Ф. полягає в тому, що він вперше пов'язав воєдино усі стадії партії та підпорядкував рух фігур і пішаків загальному плану гри, а тактику – стратегії. Він вважається корифеєм позиційної гри, першим шаховим стратегом. Це «найвеличніший шаховий мислитель з усіх, які будь-коли проживали на світі» (Ріхард Реті).

Повернувшись до Парижа 1754, в знаменитій кав' ярні «Режанс» Ф. 1755 переміг у матчі свого вчителя Легаля. Наступні 20 років займався музичною творчістю і став провідним французьким композитором. З-під його пера виходять комедійні опери «Чоботар Блез» (1759), «Садівник і його пан» (1761), «Коваль» (1761), «Санчо-Панса» (1762), «Дроворуб, чи три бажання» (1763), «Знахар», «Том Джонс» (1765) за романом Г. Філдинга «Історія Тома Джонса», трагедійні твори «Ернелінда» (1767), «Клятва з Ернелінди» та інші. «Він крокував лабіринтами звуків також легко, як грав у шахи. Жодна людина не змогла перемогти його у грі, виповненої значною кількістю комбінацій, жоден музикант не досягав такої яскравості у своїх творах» (А. Гретрі).

1755 Ф. знов розпочав грати в шахи. На запрошення Сент-Джеймського шахового клубу робив щорічні наїзди до Лондона для занять з гравцями. Один з вояжів співпав з

початком Франко - Англійської війни 1793 і через це Ф. був позбавлений змоги повернутися на батьківщину. Завдяки зусиллям родичів після мирної угоди 1795 заборону було скасовано і він міг повернутися до Франції. Але цьому перешкодила його смерть.

Запис партій, зіграних Ф. під час свого розквіту, не відшуканий. Відомі тільки ті 70, які відносяться до останнього періоду його життя. Усі вони зіграні з форою чи наосліп.

Брюль – Філідор. Лондон, 1783 (з серії одночасної гри наосліп за 3 шахівницями). 1.e4 e5 2.Сc4 c6 3.Дe2 d6 4.c3 f5 5.d3 Кf6 6.ef Сxf5 7.d4 e4 8.Cg5 d5 9.Cb3 Cd6 10.Kd2 Kbd7 11.h3 h6 12.Ce3 Дe7 13.f4 h5 14.c4 a6 15.cd cd 16.Дf2 0-0 17.Ke2 b5 18.0-0 Kb6 19.Kg3 g6 20.Tac1 Kc4 21.Kxf5 gf 22.Дg3+Дg7 23.Дxg7+ Крxg7 24.Сxc4 bc 25.g3 Tab8 26.b3 Ca3 27.Tc2 cb 28.ab Tbc8 29.Txc8 Txc8 30.Ta1 Cb4 31.Txa6 Tc3 32.Крf2 Td3 33.Ta2 Сxd2 34.Txd2 Txb3 35.Tc2 h4 36.Tc7+ Крg6 37.gh Kh5 38.Td7 Kxf4 39.Сxf4 Tf3+ 40.Крg2 Txf4 41.Txd5 Tf3 42.Td8 Td3 43.d5 f4 44.d6 Td2+ 45.Крf1 Крf7 46.h5 e3 47.h6 f3. (0-1).

«Тонкий ендшпіль, де все вісить на волосинці і залежить від одного темпу (виконаний Ф., який грав наосліп), справді майстерний» (Ем. Ласкер).

Література: Я. І. Нейштадт, Некоронованні чемпіони, М., 1975 (російською).

Філідора гамбіт – одна з табій королівського гамбіту: **1.e2-e4 e7-e5 2.f2-f4 e5xf4 3.Kg1-f3 g7-g5 4.Cf1-c4 Cf8-g7.**

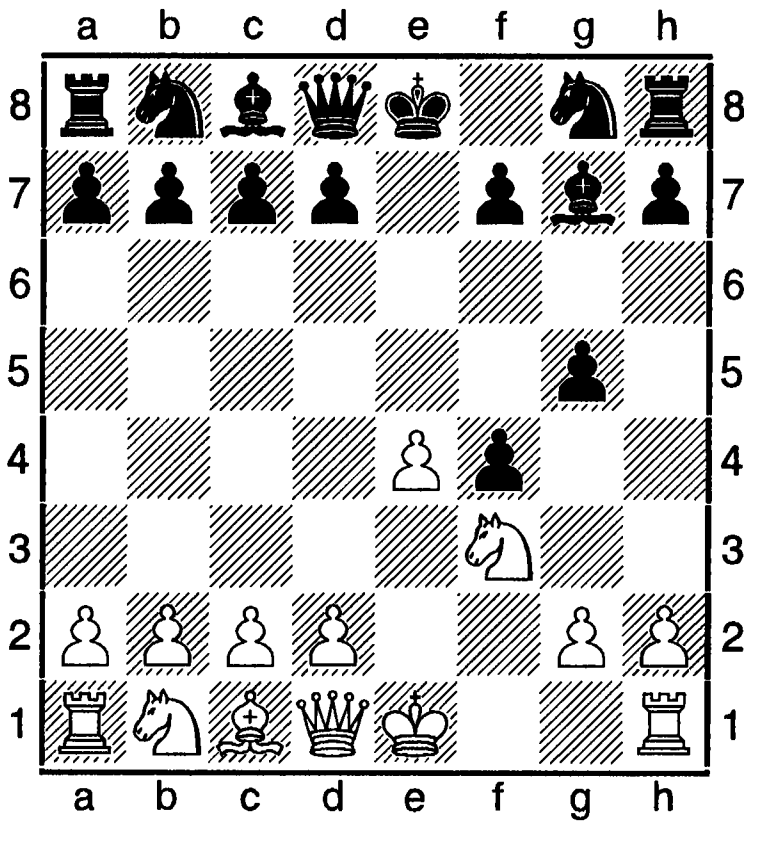

Філідора оборона (С 41): e2-e4 e7-e5 2.Kg1-f3 d7-d6.

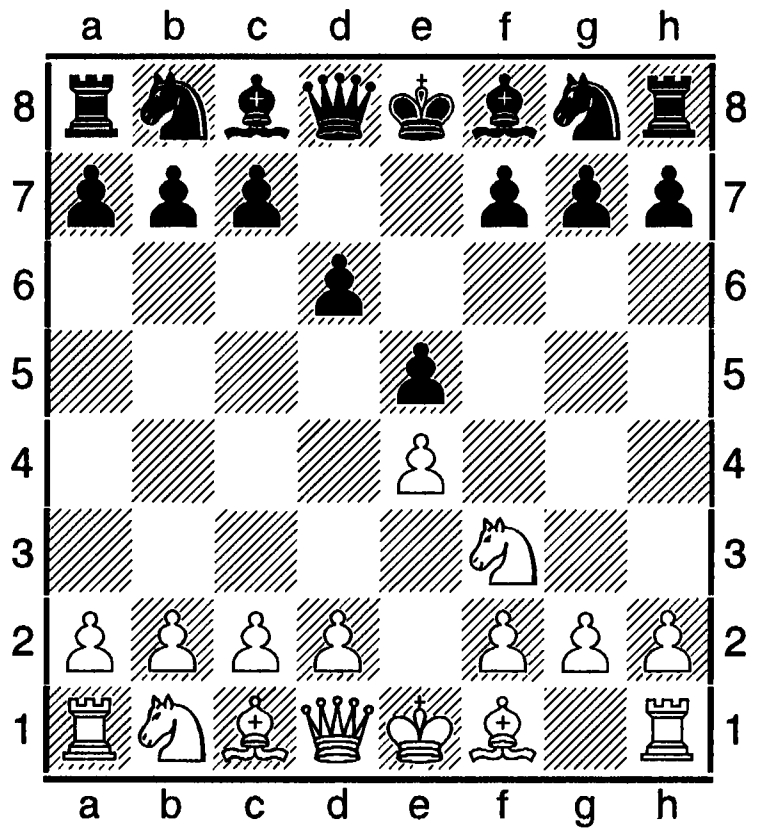

Зараховують до відкритих початків. Хід **2. ...d6** зустрічався ще в 16-му столітті, зокрема в партії Леонардо - Лопес. Але дебют названий на честь імені видатного шахіста 18-го сторіччя А. Ф. Філідора. Вважаючи хід **3. ...Кc6** невдалим, він пропонував «найсильніший» **2. ...d6,** котрий пов'язував з просуванням пішака **f7-f5.** Хід **3. ...f5** теорія відхилила, але знайшлися інші продовження, які дали можливість цьому початкові витримати випробування часом. В обороні Ф. чорні зазвичай одержують міцну, але тіснувату позицію, з якою важко розраховувати на контрможливості. Тому в сучасній турнірній практиці не часто застосовується.

3.d2-d4: а) варантт М. Генема – 3. ... Kd7 4.Cc4 c6 5.0-0 Ce7 6.a4 Kf6 7.Kc3 0-0 8.Te1 b6 9.d5 Cb7 10.dc Сxc6; б) Хід **О. Німцовича – 3. ...Kf6 4.de Kxe4 5.Kd2 Kc5 6.Kc4 d5 7.Cg5 Дd7 8.Ke3 c6 9.c4** з перспективою ві білих.

Оборона Філідора в партіях (початках) провідних сучасних шахістів.

Волокитин - Воробйов. Дагомис, 2009 (С 41).

1.e4 d6 2.d4 Kf63.Kc3 e5 4.Kf3 Kbd7 5.Cc4 Ce7 6.0-0 0-0 7.a4 c6 8.Te1 b6 9.Ce3 a6 10.Kh7 g6 11.Kf3 Kh5 12.Ch6 g6 11.Kf3 Kh5

12.Ch6 Kg7 13.Дd2 Tb8 14.Cb3 b5 15.Ke2 +-.

Мотильов - Навара. Вейк-ан-Зее, 2009 (С 41).

1.e4 d6 2.d4 Kf6 3.Kc3 e5 4.Kf3 Kbd7 5.Cc4 Ce7 6.0-0 0-0 7.Te1 a6 8.a4 b6 9.b3 c6 10.Cb2 Дc7 11.Cd3 Te8 12.Ke2 cf8 13.Kg3 g6 14.c4 Cg7 15.d5 Kc5 - +.

Арещенко - Кунін. Мен, 2005 (В 07).

1.e4 d6 2.d4 Kf6 3.Kc3 e5 4.de de 5.Дxd8+ Kpxd8 6.Cc4 Kpe8 7.Kf3 Cd6 8.h3 a6 9.a4 Kd7 10.Ce3 b6 11.Kpe2 Cb7 12.Kd2 h6 13.f3 Cc5 14.Kf1 Kpe7 15.h4 g6 16.g4 c6 17.h5 Cxe3 18.Kxe3 Kc5 19.b4 Ke6 +-.

Література: Естрін Я. Б., Калініченко М. М., Шахові дебюти. Повний курс, М., 2008 (російською); газета «Ладья» (2005, 2009).

Філідора позиції – 1). Тура і стрілець проти тури. Білі: Kpd6. Tf1, Cd3 (3); **чорні**: Kpd8, Te7 (2).

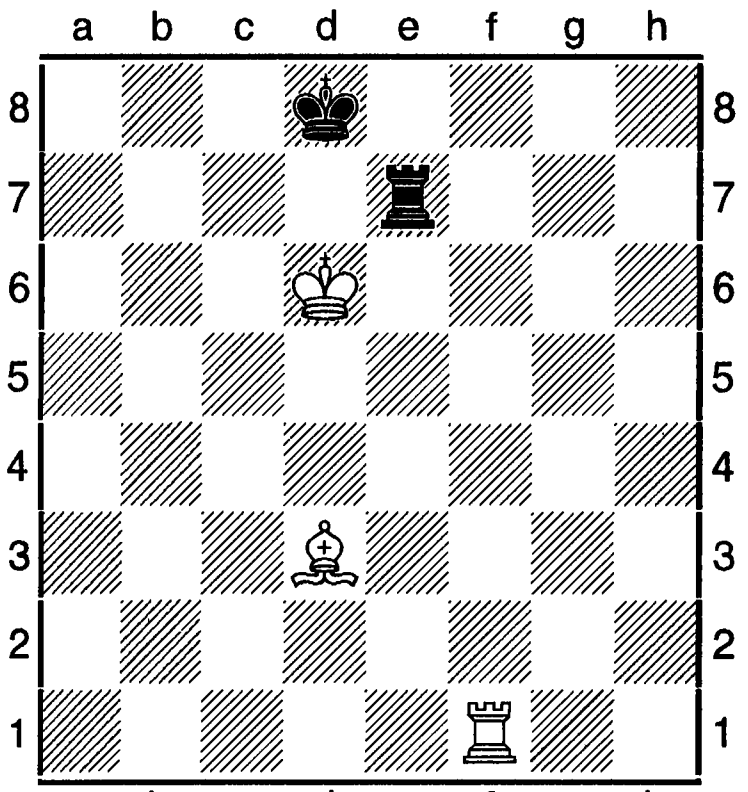

Білі виграють: **1.Tf8+ Te8 2.Tf7 Te2** (цей відступ найкращий. Якщо стрілець відійде, то чорні дадуть шах на d2. Інші відповіді призводять до швидшого програшу): а) 2. ...Th8 3.Ta7 Th6+ **4**.Ce6; б) 2. ...Kpc8 3.Tc7+ Kpb8 (3. ...Kpd8 **4**.Ta7) **4**.Tb7+ Kpc8 5.Tb4 Td8+ 6.Kpc6 Te8 7.Ta4 Kpb8 8.Kpb6 (щоб досягти цієї позиції в основному варіанті, білі повинні передати суперникові чергу походити) **3.Tg7** (із-за цугцвангу чорна тура покидає поле e2) **3. ...Te1** (якщо 3. ... Te8, то 4.Ta7; після 3. ...Te3 **4**.Tb7 Tc3 5.Td7+ і білі досягають бажаного на кілька ходів раніше) **4.Tb7 Tc1** (Ф. розглядає й іншу відповідь: 5.Ta7 Tb1 6.Tf7 Kpb8 7.Tf8+ Kpa7 8.Ta8+, потім 9.Tb8+ і 10.Txb1) **5.Cb3 Kpc8** {на 5. ...Tc3 Ф. продовжує 6.Ce6 Td3+ 7.Cd5 Tc3 8.Td7+ Kpc8 9.Tf7 Kpb8 10.Tb7+ Kpc8 11.Tb**4** Kpd8 12.Cc**4** (ось чому чорним потрібно було мати в запасі шах на d2) 12. ...Kpc8 13.Ce6+ Kpd8 14.Tb8+ з матом} **6.Tb4 Kpd8 7.Tf4 Te1** (не допомагає і 7. ... Kpc8 8.Cd5 Kpb8 9.Ta4) **8.Ca4 Kpc8 9.Cc6 Td1+ 10.cd5 Kpb8 11.Ta4**, і білі виграють (Філідор, «Аналіз шахової гри», 1748);

2). Дама проти тури з пішаком. Білі: Kpf**4**, Дd3 (2); **чорні:** Kpe7, Te5, п d6; **чорні:** Kpe7, Te5, п d6 (3).

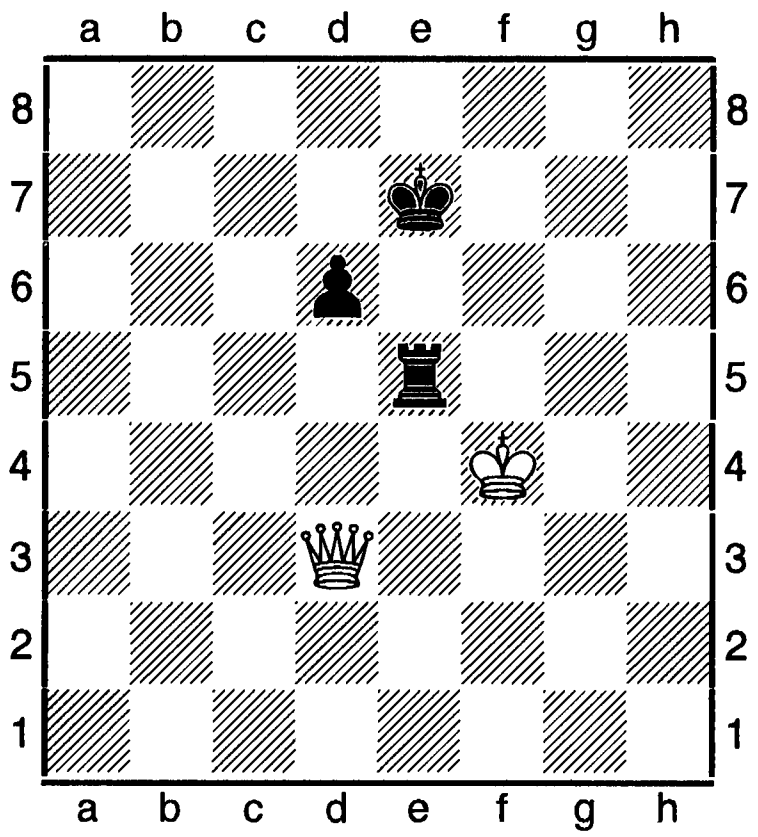

Основний варант: **1.Дh7+ Kpe6** (якщо 1. ...Kpe8, то 2.Дc7 Te6 3.Kpf5; чорні повинні не пропускати білого короля через 5-у горизонталь, тому ходять турою з c5 на e5) **2.Tc7 Tc5 3.Дd8** (досягнуто проміжної позиції. Чорний король прориває на 5-у горизонталь) **3. ...Te5 4.Дe8+ Kpd5 5.Дc8 Te4+** (якщо 5. ..., то Дc6) **6.Kpf5 Te5+ 7.Kpf6 Te4 8.Дf5+ Te5 9.Дd3+ Kpc5 10.Дd2** (наступний етап: щоб наблизитися до пішака, білий король повинен покинути також вертикаль «e») **10. ...Kpc6 11.Дd4 Kpd7 12.Дc4 Tc5** (тура повинна захищатися, бо інакше чорні можуть її втратити)

13.Дf7+ Крс6 14.Крe7 (третя проміжна позиція: білий король з тилу наближається до пішака) **14. ...Тe5+ 15.Крd8 Тс5 16.Дd7+ Крd5 17.Крe7 Тс6 18.Тf5+ Крс4 19.Крd7 Тс5 20.Дe4+** (і білі виграють пішака і партію). Метод Ф. можливий тоді, коли пішак: а) розташований на вертикалі «d» та «e» і 2) зрушився з передостанньої горизонталі;

3).Тура і пішак проти тури. Білі: Крf5, Тh7, п e4 (3); **чорні:** Крe8, Тb6 (2).

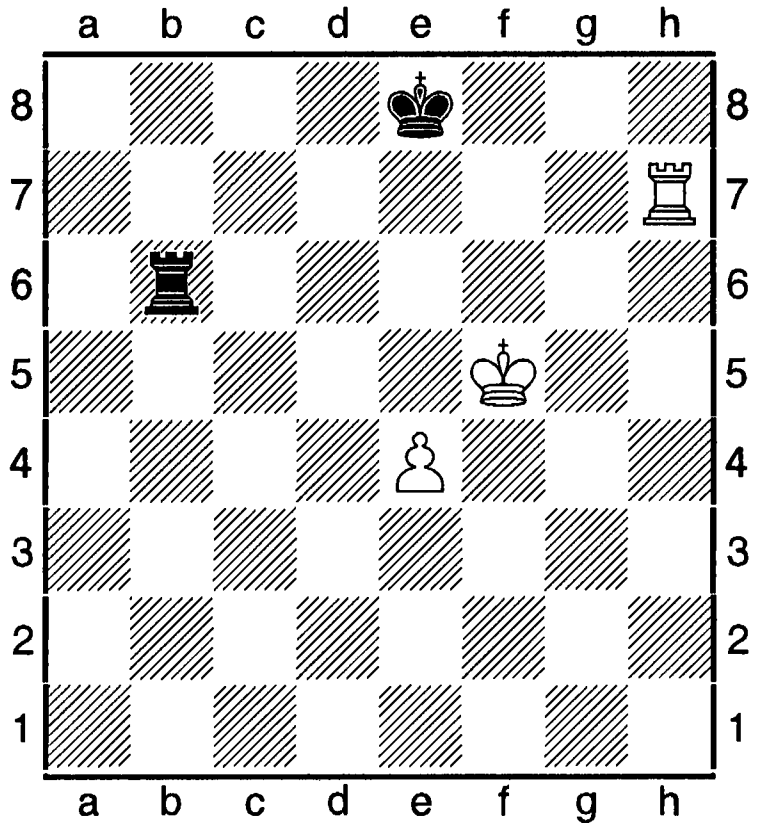

Хід чорних. Щоб додобитися нічиєї, чорні повинні контролювати шосту горизонталь, а коли пішак буде на e6, то перекинути туру в тил суперникових фігур. Отже, **1. ...Та6 2.e5 Тb6 3.e6 Тb1! 4.Крf6** (чи 4.e7 Тe1 5.Крf6 Тe6+ з нічиєю) **4. ...Тf1+ 5.Крe5 Тe1+ 6.Крd6 Тd1+** і так далі.

Примітка: Пункти 2) і 3) поміщені у виданні книги Ф. «Аналіз шахової гри» за 1777. А також «стрілець і кінь проти короля», «тура і пішак проти стрільця», «дама проти короля з пішаком на передостанній горизонталі» й пішакові ендшпілі.

Філідора правило – «якщо мій стрілець володіє білими полями, то я повинен ставити свої пішаки на чорні поля; у цьому випадку стрілець може прогнати фігури партнера, які спробують утвердитися між пішаками» (з книги «Аналіз шахової гри», 1749).

Філіппіни (Республіка Філіппіни) – держава в Південно-Східній Азії, на Філіппінських островах, у Тихому океані. Столиця: Маніла. Член ФІДЕ.

З появою на шаховому горизонті Ф. Кампоманеса, першого національного майстра з 1950 (див. ст. «Кампоманес»), президента ФІДЕ з 1982 по 1995 увага до шахів на Ф. значно зросла: 1978 у Багіо (вперше в Азії) було проведено фінальний матч за звання чемпіона світу ФІДЕ між А. Карповим і В. Корчним, 30-у Всесвітню олімпіаду в Манілі 1992. Там же 1976 і 1990 відбулися міжзон т-ри. Найсильнішими шахістами країни були Е. Торре, Балікас, Роджеліо Антоніо, Бонавентура Вільямайор, Маріано Нельсон, Марко Парагуа, Петроніо Рока.

Станом на 2013 на Філіппінах нараховувалося 179 активних шахістів. 3 них 12 міжнар. ґросмайстрів, 17 міжнар. майстрів. Найвищий рейтинг був у міжнар. ґросмайстра Со Уеслі (2706 одиниць Ело), у Джуліо Каталіни Садорра – 2590, у Марка Парагуа – 2571, в Олівера Барбова – 2567, у Йосипа Санчеса – 2533, в Антоніо Роджеліо – 2518, в Пауля Джона Гомесі – 2511. Рейтинг ФІДЕ мало 16 шахісток. Серед них 3 міжнар. майстрині, 3 майстрині ФІДЕ.

Філіппов, Пилипів (Fillippov) Антон (нар. 1986) - узбецький шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2013 = 2606. 3-я позиція в списку 100 найсильніших гравців країни. На міжнар. т-рі в Калькутті 2009 при 116 учасниках виграв 3-є місце.

Філіппов, Пилипів (Fillippov) (нар. 18.11. 1975) - російський шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2001 = 2632. 53-тя позиція в списку 100 найсильніших гравців світу. У складі команди міста Кемерово переможець ч-ту міст в Леонзі 1997. Фіналіст Кубка Росії в Сочі 1997 (2-3), у Москві 1998 (5). На т-рах у Лінаресі 1998 при 186 учасниках, Москві 2004 при 203 учасниках посів відповідно 9-18-е і 1-3-є місця.

Філоненко Кирило (нар. 22.06.1989, Дніпропетровськ) – український шахіст, національний майстер. Ело 2009 = 2321 (Україна), 2207 (ФІДЕ).

Фінал (італ. finale, від лат. finis – кінець) – завершальна партія (тур) у змаганнях шахістів; завершальна зустріч шахових композиторів та розв'язувачів для визначення перших місць (переможців).

Фінальна позиція – 1) завершальна позиція шахової партії; 2) завершальна позиція шахової задачі (етюду).

Фінальний матч претендентів на першість світу між Н. Шортом (Англія) і Я. Тімманом (Нідерланди) проводився у лютому 1993 в Іспанії. З рахунком 7,5 на 5,5 (+ 5, - 3, = 5) перемогу здобув Шорт і заволодів правом на матч з чемпіоном світу Г. Каспаровим.

Переможна партія претендента Н. Шорта (білі). Іспанський початок (С 82).

1.e4 e5 2.Kf3 Kc6 3.Cb5 a6 4.Ca4 Kf6 5.0-0 Kxe4 6.d4 b5 7.Cd3 d5 8.de Ce6 9.c3 Cc5 10.Kbd2 0-0 11.Cc2 f5 12.Kb3 Cb6 13.Kfd4 Kxd4 14.Kxd4 Cxd4 15.Дxd4 c5 16.Дd1 h6?! 17.f3 Kg5 18.Ce3 Tc8 19.Дd2 a5 20.Tad1 Де7 21.Cb1 Kph8 22.Tfe1 Tc7 23.Cf2 b4 24.h4 Kh7 25.Дd3 g5 26.Да6!? Tc8 27.Te2 Tc6 28.Дd3 gh 29.f4! Tg8 30.Дf3 bc 31.Tb6 32.Cc2 Tg4 33.Kph2 Tb8 34.Txd5! Cxd5 35.Дxd5 Txf4 36.Cxc5 Дg7 37.Cd4 Te8 38.Дd6 Дg3 39.Kpg1 h3 40.Tf2!! h2+ 41.Kph1 Txd4 42.Дxd4 Kf6 43.Te2 Kh5 44.e6 Дg7 45.Kpxh2 f4? 46.Cg6!, (1-0).

Фінальний матч претенденток на першість світу проводився в Монако у березні 1993 між Наною Йоселіані (Грузія) і Жужою Полгар (Угорщина). При однаковому рахунку після 8-и основних партій було проведено поєдинок з активних шахів. Дві пари цих партій теж завершилися внічию із остаточним рахунком 6 на 6 (= 4, - 4, = 4). Потім відбулося жеребкування, яке виявилося щасливішим для грузинської шахістки, адже вона одержала право на матч за шахову корону з чемпіонкою світу Се Цзюнь.

Ж. Полгар – Н. Йоселіані. 1-а партія матчу. Дамин гамбіт (Д 31).

1.d4 d5 2.c4 e6 3.Kc3 Cb4 4.cd ed 5.Cf4 Kf6 6.Tc1 c6 7. e3 0-0 8.Cd3 Te8 9.Kf3 Kbd7 10.0-0 Kf8 11.Ke5 Kg6 12.h3 Cd6 13.Kxg6 hg 14.Cg5 Ce7 15.Дc2 Ke4 16.Cf4 Kxc3 17.bc Cd6 18.Cxd6 Дxd6 19.c4 dc 20.Cxc4 Ce6 21.Tb1 Te7 22.Cxe6 Дxe6 23.Да4 a6 24.Tb6 Td8 (24. ...Tc8) 25.Tfb1 Tdd7 26.a3 g5 27.Дd1 Дf5?? 28.Txc6 Tc7 29. Tcc1 g6 30.a4 Да5 31.d5 Kd7 32.Tc8+ Td8 33.Txd8 Дxd8 34.Дd4 Tc7 35.e4 Дd6 36.e5 Дc5 37.Де4 Дc4 38.Дxc4 Txc4 39.d6 Txa4 40.Td1, (1- 0).

Йоселіані – Полгар. Староіндійська оборона (Е 66). 2-а додаткова партія.

1.d4 Kf6 2.Kf3 g6 3.c4 Cg7 4.g3 0-0 5.Cg2 c5 6.0-0 d6 7.Kc3 Kc6 8.d5 Ka5 9.Kd2 e5 10.a3 b6 11.b4 Kb7 12.Tb1 Kg4 13.Kde4 Де7 14.bc Kxc5 15.Kxc5 bc 16.Да4 e4! 17.Дc6 Cd7 18.Tb7 Ke5 19.Да6 f5 20.Kb5 Cc8 21.Txe7 Cxa6 22.Cf4 Cxb5 23.cb Tfe8 24.Txe8+ Txe8 25.a4 Tb8 26.Tb1 Kpf7 27.g4! fg 28.Cxe4 Kpe7 29.Kpg2 cf6 30.Tc1 Kpd7 31.Cd2 Kpc7 32.h3 Te8 33.hg Kxg4 34.f3 Cd4 35.fg Txe4 36.Kpf3 Te7 37.e3 Ce5 38.a5 Tf7+ 39.Kpe2 h5?! 40.gh gh 41.Th1 Th7 42. Ce1 Cf6 43.Tf1 Ce5 44.Ch4 Cc3 45.Tf8 Td7 46.a6 Ca5 47.Kpd3 Cb6 48.Kpcd4 Ca5 49.Th8 Cb6 50.e4 Ca5 51.Cf6! Tf7 52.Cd8+ Kpd7 53.Cxa5 Tf4 54.Th7+ Kpc8 55.b6 Txe4+ 56.Kpb5, (1- 0).

Фінгеров Дмитро (нар. 03.10.1982, Одеса) – український шахіст, міжнар. майстер з 2001. Ело 2009 = 2401 (Україна), 2381 (ФІДЕ). Учасник змагань в Києві 2001 (8), Миколаєві 2005 (4), Одесі 2009 (1).

Фінкельштейн Євгенія (нар. 17.11. 1989, Миколаїв) – українська шахістка, міжнар. майстриня. Ело 2009 = 2042 (Україна), 2073 (ФІДЕ).

Фінляндія (Фінляндська Республіка; Suomi, Suomen Tasavalta) – держава у Північній Європі. Столиця: Гельсинки. Член ФІДЕ. Шахи на території сучасної Ф. появилися, мабуть, на пізніше, ніж у Швеції, Норвегії. Сусідка по суші з Київською Руссю, зокрема з древнім Новгородом (згодом Новгородською республікою), вона могла запозичити цю гру з Києва через шлях «Із варяг у греки» або Волзьким шляхом від хозар.

Про поширення шахів у цій країні ми не маємо поки що ніяких інших даних. Скажемо лишень, що будучи інкорпорованою

спочатку в Швецію, а з 1808-1809 до 1917 у царську Росію, вона мала культурні і торгівельні зв'язки зі Швецією та Росією (особливо з її тогочасною столицею С.-Петербургом). Тому шахісти Ф. часто змагалися за шахівницею з російськими та шведськими гравцями.

Особливо в країні розвивалися заочні шахи та шахова композиція. На початку 1930-х фінськими проблемістами була відкрита тема, яка набрала сучасної назви «Фінський Новотний» (див ст.). Шахові композитори Ф. постійні учасники міжнародних змагань. Вони є в числі переможців ч-тів Європи, світу. 1967, 1979, 1995 в Тампере, Гювінкяа, Турку було проведено конгреси Постійної комісії ФІДЕ з шахової композиції. Представник Ф. Я. Ганнеліус обирався президентом Постійної комісіїФІДЕ з шахової композиції 1974-1986.

Популярними в Ф. є класичні шахи. З 1930-х у Гельсинках проводяться великі міжнар. змагання. Там же 1952 було проведено «Турнір націй», 1947 зон. т-р (Гельсинки і Гілверсюм), великі масові міжнар. змагання в Іов'яскюля 1991, 2012 - у Гельсинках за участю міжнар. ґросмайстрів і майстрів (в тому числі й України), міжнар. т-р «Юні зірки світу» 2001.

У 2013 Фінська шахова федерація мала у своїх рядах 516 гравців високого рівня, в тому числі 4 міжнар. грос майстри, 16 міжнар. майстрів, 53 майстри ФІДЕ, 1 ґросмайстриню, 1 міжнар. майстриню, 3 майстрині ФІДЕ. Рейтинг-список країни очолюють Томі Нюбак (2599), Гейккі Калліо (2492), Тапані Сапималвго (2472), Сіпіла Вілка (2467), Міка Кагттунен (2445), Анті Піфаясало (2437), Гейкі Лехтінен (2413), Юссі Телла (2407).

Фінський Новотний – у шаховій композиції різновид загальної теми Новотного. Вперше зустрічається в працях фінських проблемістів на початку 1930-х. Зміст: у початковій стадії дві чорні фігури вже перекриті (перегороджені). Віддавання білої фігури не викликає взаємоперегородження, і подвійна загроза матом робиться не в результаті перекриття, а в зв'язку з іншими тактичними елементами.

П. Сола, «Гуфвудстадблатет», 1934. Мат за 2 ходи.

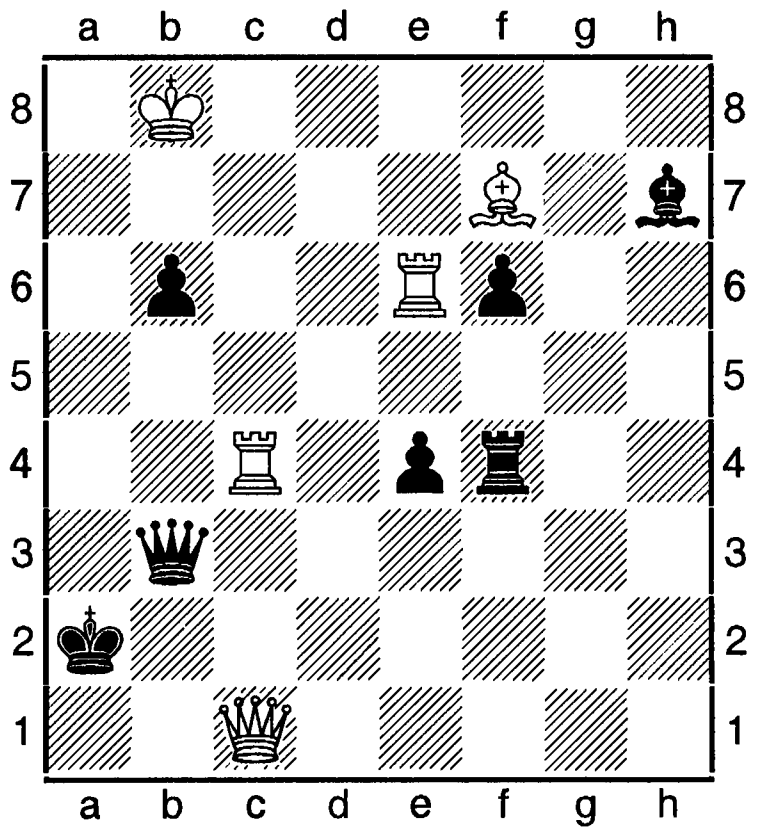

Розв'язок: **Texe4** загроза **2.Ta4++ s Tc2 ++, 1. ... Txe4 2.Tc2++, 1. ... Cxe4 2.Ta4++.** Псевдослід **1.Td6?** спростовується **1. ...e3.**

«Fire 1.3» - шахова комп'ютерна програма, срібна призерка ч -ту світу серед КП у Тюрінгені 2010.

Фірман Назар (нар. 22.03.1983, Львів) – український шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2007 = 2526. Чемпіон Європи в складі молодіжної збірної команди України в Балатонлеле 2001. Чемпіон Українив складі клубної команди міста Львова в Алушті 2006. Бронзовий призер ч-ту України в складі клубної команди «Юракадемія» (Харків) в Алушті 2010. Учасник багатьох інших змагань, в тому числі: Київ 1996, юнацький ч-т України (5); Орджонікідзе 2001, особистий ч-т України (8); Павлоград 2000 (5), Львів 2001 (5), 2005 (1), 2006 (6-13), 2006 (4-6), 2007 (5-10), 2009 (6-7); Алушта 2002 (6); Мінськ 2006 (3); Каппель-ла-Гранд 2004, 624 учасники (10).

Фірміан (Firmian) Ніколас де (нар. 26.07. 1957, Фресно) – шахіст США, міжнар. ґросмайстер з 1985. Чемпіон США 1988. Срібний призер ч-ту країни 1984, срібний призер 33-ї Всесвітньої олімпіади в Елісті 1998 (з 3-м рез-том серед перших запасних гравців). У складі команди США учасник олімпіад

1980, 1984-1990, 1996-2000. Грав у міжзон. т-рі в Тунісі 1985 (9). Найкращі рез-ти в інших міжнар. змаганнях: Лос-Анджелес 1977 (2-3), 1987 (2-3); Баєрум 1980 (2-3); Смедеревська-Паланка 1981 (2-3); Ніш 1981 (3-6); Гаусдал 1982 (2), 1983 (1-3); Філадельфія 1982 (1-4); Врнячка-Баня 1983 (1-4); Гамар 1983 (1); Люксембург 1984 (2-3); Копенгаген 1984 (1-2); Белград 1984 (1); Лондон 1986 (2-3); Нью-Йорк 1996 (7-8); Амстердам 1996, Доннера м-л (3-5); Рейк'явік 1998 (2); Ессен 1999 (5-6); Мальме 1999 (4-6); Сан-Франциско 1999, командна гра (1-е серед 9 учасників команди «А»). Учасник ч-ту США в Модесто 1996 (1-3), 1999 в Солт-Лейк-Сіті (5).

Н. де Фірміан – М. Роде, 1988. Сицилійська оборона.

1.e4 c5 2.Kf3 d6 3.d4 cd 4.Kxd4 Kf6 5.Kc3 e6 6.f4 a6 7.Cd3 Ce7 8.0-0 0-0 9.Kph1 Kbd7 10.Дf3 Дb6 11.Kdxg3 12.b4 b6 13.Cb2 Cb7 14.Dh3 d5 15.e5 Ke4 16.Kg3 Kxg3 17.hg g6 18.a3 b5 19.f5 ef 20.Txf5! d4 21.Дh6! Cg5 22.Txg5 dc 23.Th5 Tfe8 24.Дxh7+ Kpf8 25.Дh6+ Kpe7 26.Дg5+ Kpe6 27.Дg4+ Kpe7 28.Дg5+ Kpe6 29.Cxg6+! Kxe5 30.Cf5+ Kpd6 31.Td1+ Cd5 32.Th6+ Te6 33.Cxe6 fe 34.Cc1 Kpc6 35.Cf4 Kf7 36.Дxd5+ ed (неможливий хід у цейтноті) **36. ... Kpb6 37.Ce3+ Дc5 38.Дxc5+ Kpb7 39.Td7+ Kpb8 40.Дc7++, (1-0).**

Фіоріто (Fiorito) Фабіан - аргентинський шахіст, міжнар. майстер. Ело 2000 = 2418. Учасник ч-ту світу в Делі 2000, ч-тів Аргентини в Буенос-Айресі 1995 (4-8), 1999 (2-4), міжнар. т-ру в Буенос-Айресі 1996 при 235 учасниках (2-8).

Фіске (Fiske) Даніел Уїллард (11.11.1831, Еллісберг, штат Нью-Йорк,- 17.09.1904, Флоренція) – шахіст США, ісландії, один з піонерів шахової гри в америці. Шаховий літератор, засновник ж. «Чесс манслі» і першого шахового журналу в Ісландії («Уппамі»). Ініціатор і учасник першого американського шахового конгресу у Нью-Йорку 1857 (11-13-е місце). Професор філології. З 1879 проживав у Ісландії, де став одним із засновників рейк'явікського шахового клубу 1990. Автор досліджень, присвячених виникненню і поширенню шахів у Ісландії. Національній бібліотеці Ісландії заповів зібрання шахової літератури. Закінчив своє життя в Італії. Ф. присвячений міжнар. т-р у Рейк'явіку 1968.

Література: Fiske D., The book of the first American Chess Congress, N.Y., 1859; Chess in Iceland and in the Icelandic Literature, Florence, 1905; White H. S., Willard Fiske, Life and correshondence, N. Y., 1925.

Фішбейн (Fishbein) Олександр (нар. 08.05.1968, Ленінград) – шахіст США, міжнар. майстер з 1988, ґросмайстер з 1992. Ело 2013 = 2495. На масовому т-рі в Філадельфії 1999 посів 1-10-е місце. Автор книг: King and Pawn Endings Chess Promotions, 1993; Fisher! R 8 D Publishing.

Фіш Геннадій (нар. 24.04.1973,- Сімферополь) – український шахіст, міжнар. ґросмайстер з 2007. Ело 2001 = 2497. Учасник особистого ч-ту України в Ялті 1996 (4-12). Нині проживає в Німеччині.

Фішера годинник шаховий – прилад, на циферблаті якого перед початком гри фіксується основна кількість часу, відведеного на партію, а потім з кожним ходом (тобто з кожним перемиканням годинника) додається по такій дозі, щоб у сумі після контрольного ходу одержувалася загальна цифра. У югославському матчі Фішер-Спаський 1992 партнерам надавалося по 1 год 51 хв, і кожен з 39-и наступних натисків на кнопку годинника додавалося обом гравцям по 1 хвилині. Останнє натискання – 40-е додавало одразу 41 хв, бо наступний контроль починався через 20 ходів і т. д.

Такий годинник робить непотрібним суперника у безнадійній ситуації з розрахунку на падіння прапорця суперника. І гра в бліц, якщо її виконувати з контролем, наприклад, 2,5 хв плюс 3 сек після кожного ходу, втрачає лотерейні якості та перетворюється в змагання на швидкість мислення, смикали і т. п.

Фішера оборона в королівському гамбіті: 1.e4 e5 2.f4 ef 3.Kf3 d6

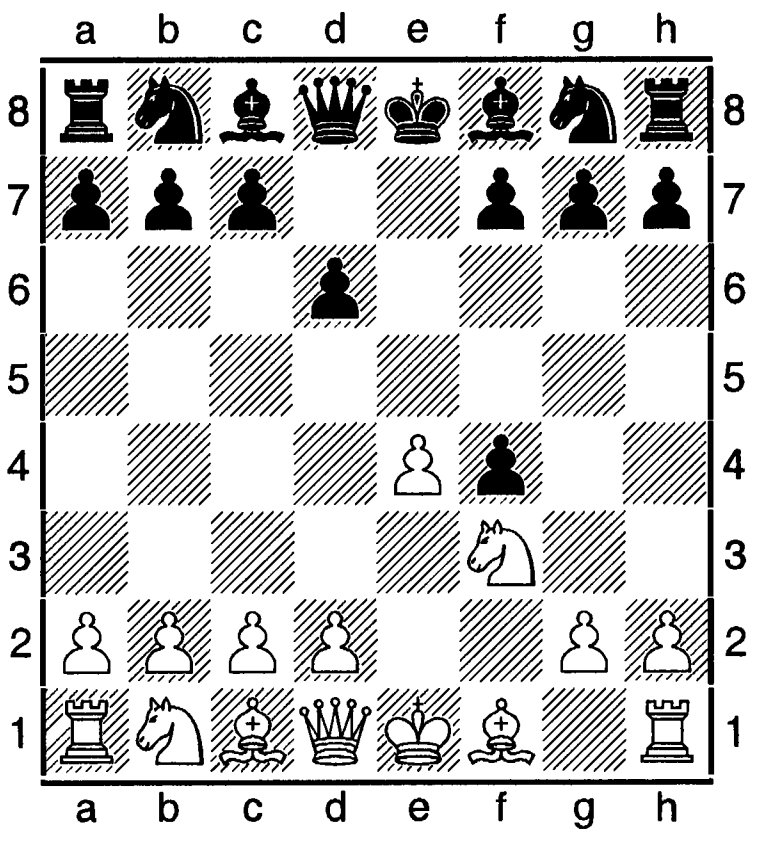

Див. ст. «Королівський гамбіт», «Королівський гамбіт невідхилений».

Фішера шахи (інші назви: шахи-960; випадкові шахи Фішера) – винайдені 11-м чемпіоном світу, американським ґросмайстром Робертом Фішером і презентовані світовому загалу в Буенос-Айресі (Аргентина) 19.06.1996. Ідея винаходу полягає в тому, щоб звільнити гравців від залежності од комп'ютерів та книг (тобто від вивчення теорії), а щоб вони покладалися лише на свої творчі здібності та індивідуальну майстерність. Щоб добитися цього та пожвавити гру, він і створив комп'ютеризовану систему «Фішерендом чесс», яка на початку партії випадковим чином розташовує фігури на крайніх горизонталях шахівниці.

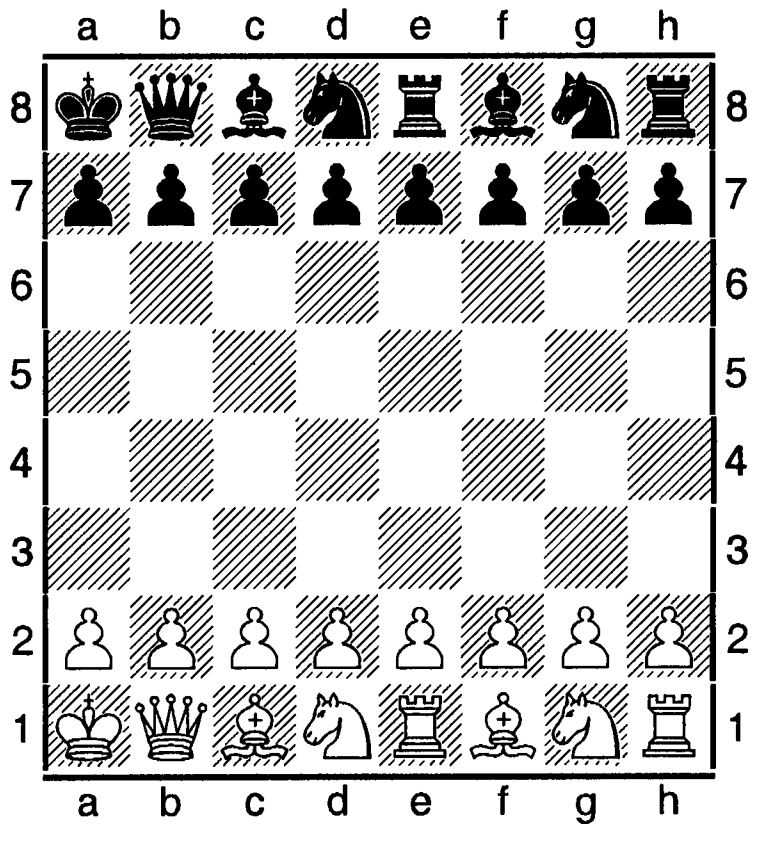

Правила гри у випадкові шахи Фішера (далі в тексті – ВШФ) мало відрізняються від класичних. Основні відмінності – в початковому розташуванні фігур і правилах рокіровки. Записування ходів проходить так, як і в класичних шахах (алгебраїчна нотація). Пішаки на початку гри перебувають на тих же позиціях, що і в звичайних шахах (на другій і сьомій горизонталях).

У ВШФ перед початком кожної гри за допомогою комп'ютерної програми «Fisherandom Chess Computerizend Shuffler» відбувається «випадковий комп'ютерний вибір» початкової позиції. Для всіх «випадкових» початкових позицій обов'язковими є наступні умови: одна тура повинна перебувати ліворуч від короля, друга – праворуч (білий король на початку не має права перебувати на полі **a1** чи **h1**, чорний корль – на полі **a8** чи **h8**), один із стрільців повинен бути на білій клітині (білопільний стрілець), другий – на чорній клітині (чорнопільний стрілець). Білі і чорні фігури мають суворо симетричні стартові позиції.

Для ВШФ можливо 960 різних стартових позицій (звідси й друга назва ВШФ – Шахи-960, англійською - Chess – 960). Одна з цих 960 позицій – достеменно така ж, як і в класичних шахах. Правила рокіровки у ВШФ дещо відрізняються від звичайних шахів. При додержанні деяких обов'язкових умов рокіровка можлива як зліва, так і справа для всіх 960 початкових позицій. Отже, правила гри у ВШФ:

А). Рокіровка виконується чотирма способами: 1. Коли ходять королем і турою (рокіровка у два ходи); 2. Коли король і тура обмінюються місцями (позиційна рокіровка); 3. Коли ходять тільки королем (рокіровка тільки короля). 4. Коли ходять тільки турою (рокіровка тури).

Усього можливими є 84 рокіровки: 42 для білих і 42 – для чорних фігур.

Б). У ВШФ, якщо король пербуває на полі, на яке повинна стати тура, то гравець спочатку робить хід королем, а потім турою.

Якщо тура перебуває на полі, на яке пови-

нен переміститися король, то гравець спочатку ходить турою, а потім королем. У ВШФ вибір залишається за гравцем – ходити спочатку королем чи турою.

В). Довга рокіровка **(0-0-0)** і коротка **(0-0)** у ВШФ еквівалентні довгій **(0-0-0)** (на дамину фланзі) і короткій **(0-0)** (на королівському фланзі) рокіровкам у класичних шахах.

Г). У ВШФ: 1.Коли білі роблять довгу рокіровку **(0-0-0)**, біла тура (перед рокіровкою) перебуває ліворуч від короля. Після виконання довгої рокіровки король стає на поле **c1**, а тура – на полі **d1.**

Коли довгу рокіровку **(... 0-0-0)** чорні роблять, то чорна тура (перед рокіровкою) перебуває

праворуч від короля. Після виконання чорними фігурами довгої рокіровки король стає на поле **c8**, а тура – на поле **d8**.

Д). Перед виконанням короткої рокіровки **(0-0)** білими фігурами тура білих перебуває праворуч від короля.

Після виконання короткої рокіровки білий король стає на поле **g1**, а тура – на поле **f1**.

Перед виконанням короткої рокіровки (**... 0-0**) чорними фігурами тура чорних перебуває праворуч від короля. Після виконання короткої рокіровки чорними фігурами король стає на поле **g8**, тура – на поле **f8.**

Е). Під час виконання рокіровки у ВШФ фігури партнера не повиння забиратися.

Є). Під час виконання рокіровки у ВШФ клітини між корлем і турою повинні бути незайманими (на них не повинні перебувати фігури жодного з гравців).

Примітка: під час виконання рокіровки гравці не мають права пересувати інші фігури (крім короля і тури, які беруть участь у рокіровці). Наприклад, у випадку, коли до короткої рокіровки **(0-0)** білий король перебуває на полі **g1**, а тура – на полі **h1** (рокіровка тільки тури), поле **f1** повинне бути незайнятим ні власною фігурою, ні фігурою партнера (див. пункт «Д») цих правил).

Ж). Якщо дано шах, то партнер не вправі у ВШФ робити рокіровку. Тобто під шахом рокіровка не робиться.

З). У ВШФ партнери не мають права на рокіровку, якщо тура, котра бере участь у рокіровці, одразу ж після її виконання дає шах королю опонента.

И). У ВШФ не робиться рокіровка, якщо під час рокіровки король проходить через поля, атаковані фігурою (фігурами) опонента чи тура, через яку переставляється король, перебуває під боєм.

На кнопку шахового годинника натискається тоді, коли рокіровка у два ходи повністю завершена (але не після першого ходу королем під час рокіровки).

І). У ВШФ рокіровка можлива тільки з турою, котра перед рокіровкою не ходила. Якщо хоч би один хід виконано в партії одним з королів, то тим королем рокіровки робити не можна навіть тоді, коли під час гри повернеться на те саме поле, на котрому перебував перед початком гри).

Ї). У ВШФ кожен із гравців має право лише на одну рокіровку під час партії. Усі інші правила такі ж, як і в класичних шахах.

Література: Сайт www. Chesspage. Kiev. ua.; газета «Ладья» від 21.11.2009.

Фішер (Fisher) Роберт (Боббі) Джеймс (09.03.1943, Чикаго, - 2008, Рейк'явік) – шахіст США, Ісландії, 11-й в шаховій історії чемпіон світу 1972-1975, міжнар. ґросмайстер з 1958. Ело 1973 = 2780. Перша позиція в рейтинг-списку ФІДЕ. Володар призу «Оскар» 1970-1972.

Народився у сім'ї Гергарда і Регіни Фішерів. Після розлучення з чоловіком Регіна зосталася з двома дітьми: Джоан (7 років) і Боббі (2 роки). У пошуках кращого життя 1945 вони покинули Чикаго і 1949 поселилися в Нью-Йорку (Бруклін). Сестра Джоан подарувала братові шахи і навчила його цієї гри.

14 листопада 1950 мати, помітивши у сина захоплення шахами, віднайшла для нього вчителя - голову Бруклінського шахового клубу К. Нігро.

Роберт досяг перших перемог, вигравши ч-т Манхеттенського клубу і юнацьку першість США. Познайомився з майстром Джеком Коллінзом, котрий став йому другом і наставником. «Якщо 13-річний хлопчик робить такі ходи, то з нього вийде щось путяще»,- писали після перемоги Ф. над Дональдом Бирном в т-рі Кубка Розенвальда 1956.

Наступного року юний гравець змагався у 13-и т-рах, серед яких були тренувальний матч з екс-чемпіоном світу Максом Ейве, перемоги у юнацькому і відкритому ч-тах США. А завершився рік його тріумфальним дебютом у національній першості: 14-річний школяр став чемпіоном країни і виборов право грати у міжзон. т-рі!

Знайомство з Європою відбулося в червні 1958 у Белграді. Усіх вразив знанням багатьох мов, в тому числі хорватської і російської, а також зрілою шаховою майстерністю та надзвичайним фанатизмом. Він міг грати зранку до ночі, що продемонстрував своїми бліцпартіями у Центральному шаховому клубі Москви.

На міжзон. т-рі в Порторожі 1958 поділив 5-6-е місце разом з Олафссоном і виконав норму ґросмайстра та здобув право грати на наступному змаганні претендентів.

На ч-ті США 1958-1959 довів, що успіхи його не випадкові: виграв золоту медаль, не зазнавши жодної поразки. Перед т-ром претендентів зіграв без особливих успіхів у змаганнях в Мар-дель-Платі і Сант-Яго весною 1959. Влітку 1959 на т-рі в Цюриху, присвяченому 150-річчю місцевого шахового клубу, поділив 3-4-е місце з П. Кересом у компанії провідних ґросмайстрів світу, пропустивши вперед тільки М. Таля та С. Глігорича. Того ж року в вересні-грудні на т-рі претендентів у Бледі, Загребі і Белграді посів знов 5-6-е місце, але серед 8 учасників.

1959-1960 на ч-ті США із 11 партій виграв 7, не програвши жодної. 1960-й рік розпочався з перемог на т-рах в Мар-дель-Платі і Рейк'явіку, але в Буенос-Айресі посів тільки 13-16-е місце. Осінню на Всесвітній олімпіаді в Лейпцігу очолював збірну США, разом з якою виграв срібну медаль. Влітку 1961 матч Фішер - Решевський у Лос-Анджелесі прикував увагу громадськості США та всього світу тим, що у ньому вирішувалося, хто є майбутнім шахової Америки. «Решевський – це шахіст старого стилю, він пов'язаний з минулим», - казав Фішер. А тепер хотів довести, що саме Ф. є майбутнє шахів! Проте при рахунку 5,5 на 5,5 матч перервався.

У жовтні 1991 на міжнар. т-рі в Бледі він посів 2-е місце, але виграв у переможця М. Таля. Тріумфом на міжзон. т-рі у Стокгольмі в січні-березні розпочався для Ф. 1962 рік: набрав 17, 5 очок з 22 , не зазнавши гіркоти поразок при 9 нічиїх і 13 виграшах. Але вже у травні-червні його спіткала невдача на т-рі претендентів в іграх з Петросяном, Геллером і Кересом (7 поразок у 27 партіях і 4-е місце). Драматичною була зустріч Ф. на Всесвітній олімпіаді у Варні 1962 з чемпіоном світу М. Ботвинником: при дограванні не зміг реалізувати свою перевагу і з відчаю заплакав.

11 очок з 11 – такий підсумок ч-тів США 1962-1963 і 1963-1964. Про вміння використовувати нечіткості і помилки в грі своїх суперників свідчить його партія (білі) з ґросмайстром Бенко. Нью-Йоркк, 1963-1964.

1.e4 g6 2.d4 Cg7 3.Кc3 d6 4.f4 Кf6 5.Кf3 0-0 6.Cd3 Cg4 7.h3 Cxf3 8.Дxf3 Кc6 9.Ce3 e5 10.de de 11.f5 gf 12.Дxf5 Кd4 13.Дf2 Ке8 14.0-0 Кd6 15.Дg3 Крh8 16.Дg4 c6 17.Дh5 Дc8? 18.Cxd4! ed 19.Tf6! Крg8 20.e5 h6 21.Ке2! І чорні визнали себе переможеними.

Після довгої перерви у міжнар. змаганнях 1965 Ф. неочікувано погодився грати на меморіалі Х. Р. Капабланки у Гавані, проігнорувавши заборону Держдепартаменту США, через що грав по телефону. Ходи за нього на Кубі робив Х. Р. Капабланка – син видат-

ного шахіста. Там Ф. поділив 2-4-е місце та на 0,5 очка відстав од переможця – В. Смислова.

На міжнар. т-рі в Санта-Моніці 1965 Ф. був головним конкурентом Б. Спаськоо. Але провальний старт і блискучий спурт принесли йому лише 2-е місце. 1966 у жовтні-листопаді на Всесвітній олімпіаді у Гавані Ф. набрав 15 очок з 17 можливих і посів 2-е місце за першою шахівницею. 8 виграшів з 8 виступів – такий підсумок на ч-ті США 1966-1967. Після цього він більше не брав участі в розіграшах першості країни. З 1967 розпочався найвищий творчий злет геніального американця і почином стали т-ри в Монако і Скопле. У всіх наступних змаганнях він був тільки першим! Міжзон. т-р в Сусі (Туніс) 13 жовтня - 15 листопада 1967 ропочався з бурхливого старту Ф., а завершився скандалом. Американець в середині змагання, будучи лідером, несподівано перервав свій виступ і тим самим позбавив себе права в поточному циклі змагань боротися за шахову корону. 1968 Ф. виграв міжнар. т-ри в Натаньї (Ізраїль) та Вінковцях (Югославія). На «матчі сторіччя» у Белграді з 29 березня по 5 квітня він грав за збірну світу і переграв Т. Петросяна з рахунком + 2, - 0, = 2. На змаганні з бліцу в Герцег-Нові у квітні 1970, в якому брали участь усі найсилніші гравці планети, Ф. набрав 19 очок з 22 і на 4,5 очок випередив найближчого переслідувача М. Таля.

Фішер - Панно. Буенос-Айрес, 1970.
1.e4 c5. 2.Kf3 e6 3.d3 Kc6 4.g3 g6 5.Cg2 Cg7 6.0-0 Ke7 7.Te1 d6 8.c3 0-0 9.d4 cd 10.cd d5 11.e5 Cd7 12.Kc3 Tac8 13.Cf4 Ka5 14.Tc1 h5 15.b3! b4 16.Ke2 Cb5 17.Дd2 Kc6 18.g4! a5?! 19.Kg3 Дb6 20.h4! Kb8 21.Ch6 Kd7 22.Дg5 Txc1 23.Txc1 Cxh6 24.Дxh6 Tc8 25.Txc8+ Kxc8 26.h5 Дd8 27.Kg5 Kf8 28.Ce4 Дe7 29.Kxh7 Kxh7 30.hg fg 31.Cxg6 Kg5 32.Kh5 Kf3+ 33.Kpg2 Kh4+ 34.Kpg3 Kxg8 35.Cf6+! Kpf7 36.Дh7+, 1-0).

1970 – Загреб, Буенос-Айрес, Пальма-де-Мальорка – наступні поля змагань, виграні Ф. З 57 партій він 38 виграв та набрав 46,5 очок – сенсаційний рез-т. Але ще більші сенсації відбулися в матчах претендентів 1971, у яких з однаковим рахунком 6 на 0 переграв М. Тайманова і Б. Ларсена, Т. Петросяна ж – з рах. 6,5 на 2,5. Найвищий злет у шаховій кар'єрі Ф. відбувся у липні-вересні 1972 в Рейк'явіку, де він виграв матч в Б. Спаського з рахунком 12,5 на 8,5 і став 11-м чемпіоном світу з шахів. На превеликий жаль ця подія стала лебединою піснею на шаховій стезі справді геніальної шахової особистості. 1972-1975 Ф. не грав у серйозні шахи. Він проживав у Пасадені, в штаб-квартирі релігійної організації «Всесвітня церква господня», котра пообіцяла чемпіонові світу «пришестя Христа 1975 року». Тим часом завершився відбірковий цикл і виявився суперник Ф. у матчі на першість світу. Ним став росіянин А. Карпов. Фішер представив ФІДЕ свій меморандум з численними умовами, одна з яких була не виконана, і чемпіон світу відмовився захищати своє звання. 1975-1991-х найскандальніші повідомлення нагадували світові про існування Ф. З 1 вересня по 6 листопада 1992 відбувся матч-реванш із Б. Спаським у Югославії. Своє 50-річчя Роберт Фішер відзначив у Будапешті 9 березня 1993. За 16 років шахової кар'єри Ф. зіграв у різних змаганнях 586 партій (враховано рез-т матчу Фішер - Спаський 1992 у Чорногорії). З них 337 виграв, 66 програв, 203 звів унічию і набрав 73% очок – рез-т видатного майстра. Потім були вояжі в Японію та Ісландію. 2005 став громадянином Ісландії. Там, у Рейк'явіку, і завершив свій земний шлях геніальний шахіст. Похований на кладовищі поряд зі Селфосс. Ф. шанують ісландці. Відкрито «Центр імені чемпіона світу Боббі Фішера» 11 липня 2013 в Селфоссі, що міститься в Південній Ісландії. Центр розташований на верхнім поверсі банку Austuvegur, 21 і має постійну експозицію, присвячену дуелі сторіччя, котра відбулася у Рейк'явіку 1972 між Фішером і Борисом Спаським.

Внесок у розвиток світових шахів Ф. Вели-

чезний. Він збагатив теорію шахів новими знахідками (зокрема відомі варіанти Ф. у сицилійській обороні, королівському гамбіті та інших початках), він проклав дорогу до комерціалізації шахів. А це дало змогу видатним шахістам заробляти на прожиття працею на шаховій ниві. Його генієві належить відкриття нового оригінального виду шахів (див. ст. «Фішера шахи»), технічно досконалішого годинника для гри (див. ст. «Фішера годинник»). Але найбільше досягнення цієї неординарної людини – його гра, його партії, які є дороговказом для багатьох шахових світил нині і в майбутньому.

«Шахи для Ф. були перш за все мистецтвом. Вихований на ідеях Капабланки, він відстоював принципи класичного напрямку розвитку шахів. Гравець-універсал, Ф. майстерно грав усі стадії партії. Його гру відзначали прекрасне знання теорії, чому сприяли феноменальна пам'ять та відмінні аналітичні здібності, глибоке розуміння позиції, висока техніка, прагнення змагатися до кінця навіть за мінімальних можливостей на успіх. Добре орієнтуючись в комбінаційній грі, Ф. не прагнув до ускладнень, але охоче йшов на них, якщо йому їх нав'язували. При цьому він, майже не зазнаючи цейтноту, вміло використовував недоліки суперника» (Р. Бирн).

Російський кіноактор, поет та співак В. Висоцький написав 1972 пісню «Честь шахової королеви» в 2-х ч., у якій молодий робітник грає партію з Р. Фішером. Йому присвячена кінокомедія «Невиправний обманьщик». Американська вокальна група «N. E. R. D.» присвятила пісню «Bobbi James» (про людину, яка все життя прагнула бути першою).

Література: Fisher R., My 60 memorable games, N. Y., 1969; спільно з Д. Бєлицею, Sahovsji Susreti Stoljeca «Sviet-SSSR», Bejgrad, 1970; у російському перекладі: Мої 60 шахових партій, М., 1972; його ж, «Боббі Фішер навчає грати в шахи», виданої в Нью-Йорку 1972. Книги про Фішера: Меднис Э., Как побеждали Бобби Фишера, пер. с англ., М., 1981; Kramer H.,. Posta S. H., Das Schach phanomen Robert Fisher, Amst., 1966; Bjelica D., Trifunovic P., Bobbi Fiser ante portas, Beograd, 1966; Book E. E.,Bobbi Fischer, {Hels.}, 1972; Camara L. W., Bobbi. El trium fo de una Obsession, B. Aires, 1972; Wade R. G., O'Connell K. J., Bobbi Fischer's chess games, Garden City, N. Y., 1972; Brady F., Profile of a prodigy; the life and games jf Bobbi Fisher, N. Y., 1973; Pasterniak A., Bobbi Fischer, {Schach-Phanomen}, Munch., 1973; Schuster T., Schachgenie Fischer. Sein Weg zur Weltmeisterschacft, Stuttgart, 1973; Mednis E., How to beat Bobbi Fischer, N. Y., 1974; Darrach B., Bobbi Fischer vs, tge rest of the World, N Y., 1974; Tuwe M., Fischer en Zijn voorgangers, Baarn, 1975; Fine R., Bobbi Fischer's conquest of the World's chess chapionship, L., 1975; Bijl C., Die gesammelten Partien von Robert J. Fischer, Ismunden, 1976; Keene R., Fischer's chess games, Oxf., 1980; Википедия – свободная энциклопедия; И. Линдер, В. Линдер, Короли шахматного мира. Жизнь и игра сквозь призму шахматной энциклопедии, М., 2001; Р. Бирн, «Фишер», в кн. «Шахматы. Энциклопедический словарь», гл. ред. А. Карпов, М., 1990; Ладья за 20 липня 2013.

Фішера оборона в королівському гамбіті: 1.e2-e4 e7-e5 2.f2-f4 e5xf4 3.Kg1-f3 d7-d6

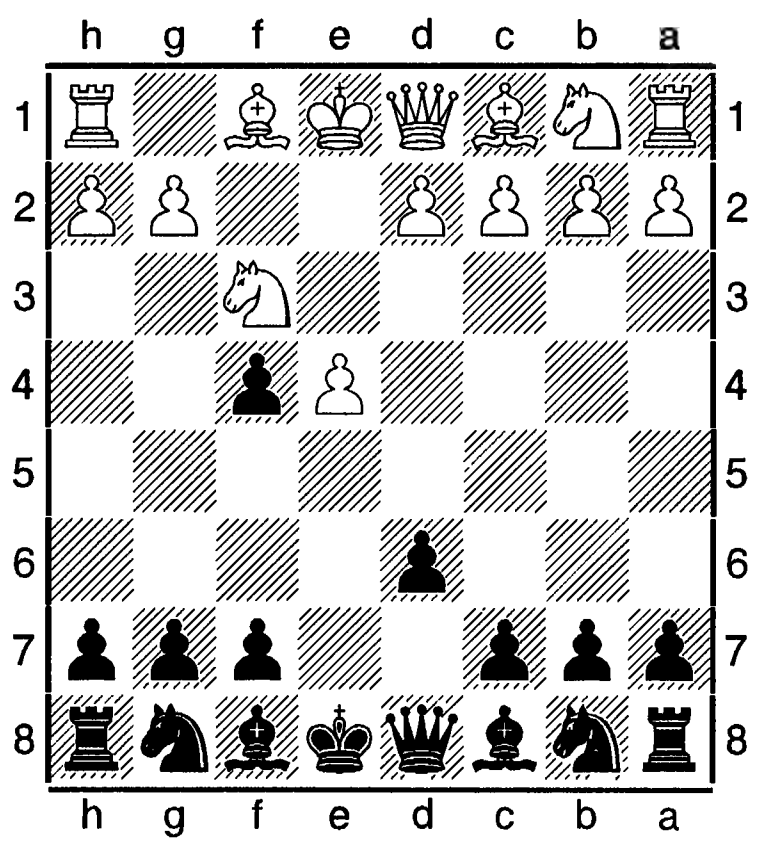

Див. ст. «Королівський гамбіт».

Фішер - Спаський матч на першість світу відбувався 11.07-01.09.1972 в столиці Ісландії Рейк'явіку. Про умови матчу див. ст. «Чемпіонат світу чоловічий». Головний арбітр – Л. Шмідт (ФРН), арбітр – Г. Ломбек (Англія). Секундант Фішера – У. Ломбарді, Спаського - Ю. Геллер.

Гра розпочалася на 9 днів пізніше визначеного строку через фінансові претензії Фішера до організаторів матчу та його запізнення на змагання.

Дебют матчу склався неблагополучно для Фішера: програв першу партію, не з'явився на другу (згідно з заявою претендента його грі заважав шум телевізійних камер), за що йому зараховано поразку. Проте наступні 11 партій Фішер зіграв сильно й впевнено: 6 виграшів та одна поразка. Захопивши лідерство у матчі (рахунок 8 на 5), він, незважаючи на відчайдушні спроби Спаського перехопити ініціативу, тримав відрив у рахунку в 3 очок. Програвши в 11-й, здобув 2 очок в 13 і 21-й (21-а партія стала останньою. Була відкладена, але Спаський визнав себе переможеним не поновлюючи гри). Ф. виявився переможцем у матчі з рахунком 12,5 на 8,5 (+ 7, - 3, = 11) та став у шаховій історії 11-м чемпіоном світу.

Р. Фішер – Б. Спаський. 10-а партія матчу.
1.e4 e5 2.Kf3 Kc6 3.Cb5 a6 4.Ca4 Kf6 5.0-0 Ce7 6.Te1 b5 7.Cb3 d6 8.c3 0-0 9.h3 Kb8 10.d4 Kbd7 11.Kbd2 Cb7 12.Cc2 Te8 13.b4 Cf8 14.a4 Kb6 15.a5 Kd7 16.Cb2 Дb8 17.Tb1 c5 18.bc dc 19.de Kxe5 20.Kxe5 Дxe5 21.c4 Дf4 22.Cxf6 Дxf6 23.cb Ted8 24.Дc1 Дc3 25.Kf3 Дxa5 26.Cd3 ab 27.Дf4 Td7 28.Ke5 Дc7 29.Tde1 Te7 30.Cxf7+ Txf7 31.Дxf7+ Дxf7 32.Kxf7 Cxe4 33.Txe4 Kpxf7 34.Td7+ Kpf6 35.Tb7 Ta1+ 36.Kph2 Cd6+ 37.g3 b4 38.Kpg2 h5 39.Tb6 Td1 40.Kpf3 Kpf7 41. Kpe2 Td5 42.f4 g6 43.g4 hg 44.hg g5 45.f5 Ce5 46.Tb5 Kpf6 47.Texb4 Cd4 48.Tb6+ Kpe5 49.Kpf3 Td8 50.Tb8 Td7 51.T4b7 Td6 52.Tb6 Td7 53.Tg6 Kpd5 54.Txg5 Ce5 55. f6 Kpd4 56.Tb1, (1-0).

Фішер – Спаський матч-реванш проводився в готелі курорту Светі-Стефан (Чорногорія) у серпні-вересні 1992. Гралося 30 партій. З рахунком 17,5 на 12,5 (+ 10, - 5, = 15) переміг Фішер. Це змагання викликало шалений ажіотаж, адже Фішер після здобуття титулу чемпіона світу 1972 не брав участі в жодних турнірах. Матч був ніби продовженням протистояння між 10-м чемпіоном світу Б. Спаським і 11-м чемпіоном світу Р. Фішером. Гравці одержали значний гонорар, який дав змогу безбідно жити обом легендарним шаховим особистостям.

Фламінго (див. ст. «Скакуни»).

Фланг (від франц. flanc) – бічна частина (ліва чи права) шахівниці. Існує дамин фланг – вертикалі a, b, c і королівський фланг – вертикалі f, g, h.

Фланговий удар – вторгнення з флангу фігур (дами, тури, стрільця, коня) в розташування сил суперника.

Флейшман Л. (див. ст. «Форгач Л.»).

Флека тема: Флека – 1 тема у двоходовій задачі: після вступу появляється не менше трьох загроз, але на будь-який хід чорних реалізується почергово тільки одна з них.

І. Телькеш, ТК «Magyar Sakkvilag», 1937. 1-й приз.

Білі : Крc8, Дb2, Tb8, Te1, Cc7, Ch3, Ke5, Kh7, пп a3, b4, c4, f2, g6 (13); **чорні :** Крe6, Дf5, Ta5, Tf4, Ce3, Ch5, пп a4, a6, b5, e7, f3, h4 (12).

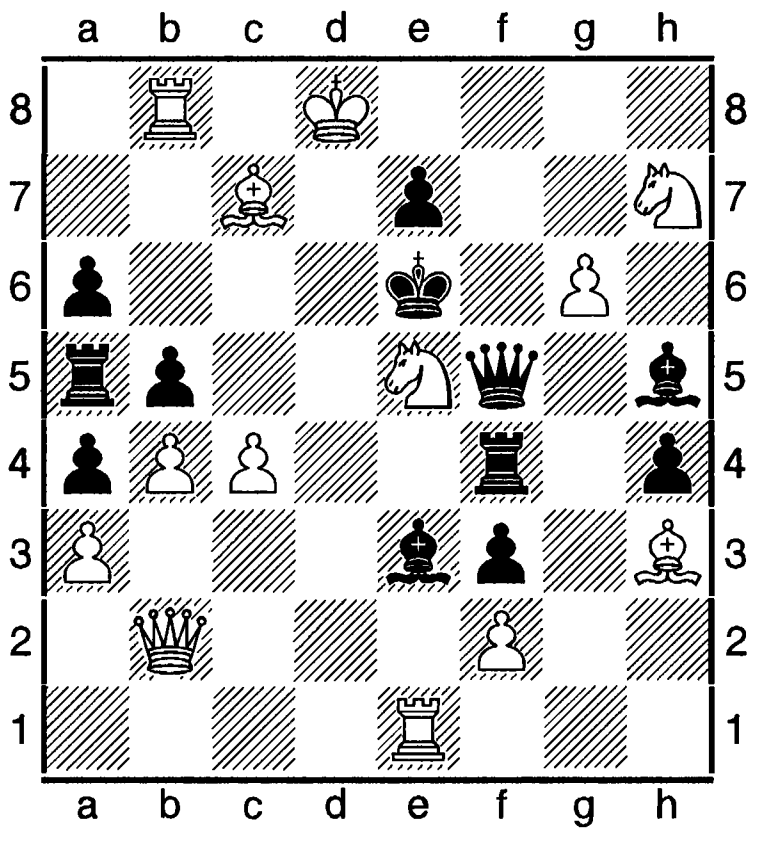

Мат за 2 ходи : 1. Kd3! ~ 2.Де5, Tb6, Kf8, Kc5, Kg5, Kf4 #; 1. ...Дg4 (Дh3, Tc4) 2.Де5 #;

1. ... Tg4 (Cg4) 2.Tb6 #; 1. ...Te4 2.Kf8 #; 1. ... Td4 2.Kc5 #; 1. ...Cg6 2.Kg5 #; 1. ...bc 2.Kf4 #. Флека тема у шести варіантах;

Флека – 2 тема у двоходовій задачі: антидуальне поділення повторних загроз і матів у відповідь на чіткі ходи в грі не менше двох чорних фігур.

І. Банаї, ТК «Maggyar Sakkvilag», 1941. Почесний відгук.

Білі: Kph1, Да4, Td4, Tg7, Cg2, Kd3, Kh5, пп b3, d6, e5, f4 (11); **чорні:** Крe6, Да8, Тс7, Tf8, Cd8, Ce8, Kc6, Kf7, пп b4, e4 (10).

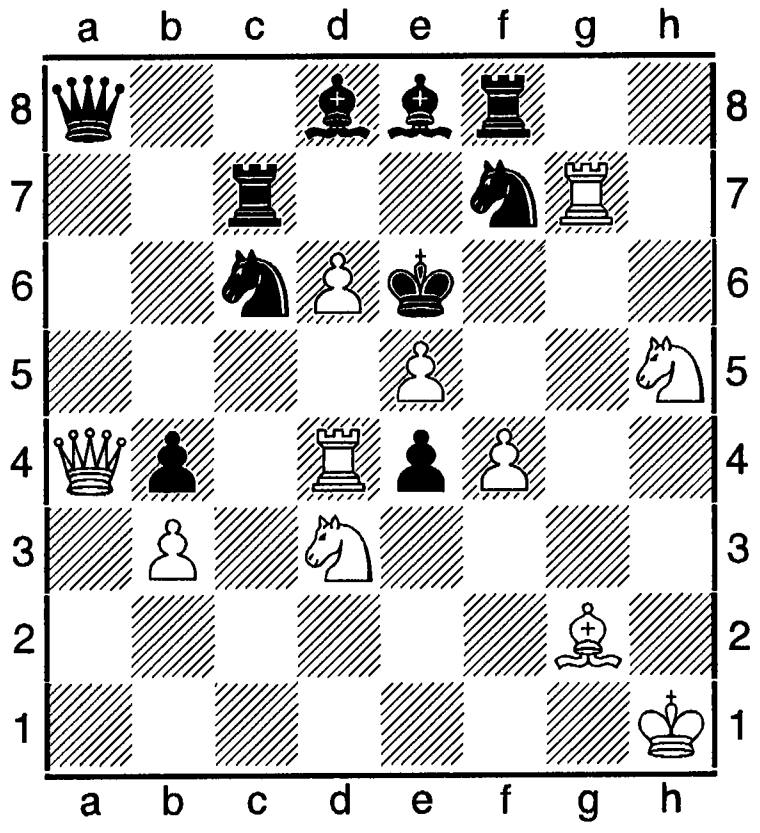

Мат за 2 ходи: 1. ...Ce4! ~ 2.Cf5 #, 1.Kf ~ 2. Cd5 #, 1. ...Kfe5 2.Kc5 #, 1.Kc ~ 2.Khf4 #, 1.Kce5 Kdf4 #.

Шаховими композиторами винайдено і опрацьовано кілька інших тем Флека: Флека - Бухвальда, Флека - Вермета, Флека – Карлстрема, Флека при повторній загрозі.

Література: Словарь шахматних терминов, составітель М. Б. Басістий, К., 2004; Зєлєпукін, Словарь шахматной композіції, К., 1982.

Флек (Flek) Ференц (17.02.1908, м. Будафак, нині в складі Будапешта, - 1994, там же) – угорський шаховий композитор, національний ґросмайстер з 1977 і міжнар. арбітр (1956) з шахової композиції. Автор теми в двоходовій задачі. З 1927 опублікував близько 1600 задач, переважно дво- і триходових на кооперативні мати. На конкурсах здобув 870 відзнак, в тому числі 118 перших призів. 5-разовий чемпіон Угорщини з розділу двоходових задач.

Флеш (Flesh) Янош Ласло (30.09.1933, Будапешт, - 098.12.1983, Лондон) – угорський шахіст, міжнар. майстер з 1963, ґросмайстер з 1980. Тренер. Шаховий літератор. Чемпіон Угорщини серед юнаків 1951. Найкращі рез-ти в міжнар. т-рах: Реджонель-Емілія 1963-1964 (1-4); Зволле 1964 (1); Сомбатхей 1966, м-л Асталоша (3); Варна 1968 (2-3); Дотмунд 1976 (2); Монтрьо 1976 (2). 1960 у Будапешті перевищив рекорд М. Найдорфа (45 партій) з гри наосліп: дав сеанс одночасної гри за 52 шахіницями з кваліфікованими шахістами з рез-том 40 на 12 очок (+ 31, - 3, = 18). Змагання тривало 13,5 годин.

Автор книг: Ezustermes sakkolimpia, Bdpst, 1973; A sakkvilad tronusaert, kot. 1-2, {Bdpst}, 1974 – 1977 (упорядник); Sakkvilagbajnoksag, 1976. Manila. Biel Varese|Flesch Janos, Bdpst, 1979; Das Mittelspiel im Schach, 2 Aufl., Studgart, 1980.

Флір (Flear) Гленн Кьортис (нар. 12.02. 1959, Лестер) – англійський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 1987. Ело 2014 = 2488. Учасник ч-тів Великобританії, в тому числі 1985 (3-8), 1986 (4-5). У складі команди Англії учасник 1-го командного ч-ту світу 1985 і Всесвітньої шахової олімпіади 1986. Грав у зон. т-рі ФІДЕ в Бат 1987 (2). Учасник міжзон. т-ру в Сіраку 1987 (15). Найкращі рез-ти в інших міжнар. змаганнях: Лондон 1980, бічний т-р (4-5); 1982, бічний т-р (3-5); 1986 (1); Луїшем 1982 (2-5); Цуг 1983 (5), 1985 (2); Будапешт 1984, лютий (2); Грац 1984 (2-3); Гастингс 1984-1985 (6); Бюнде 1985 (1); Лілль 1985 (1-2); Баньо 1985 (1-4); Женева 1986, 170 учасників (3-10); Брюссель 1986, грудень, бічний т-р (3-6), 1987 (1-3); Гаусдал 1987 (1).

Фліссінгенські турніри міжнародні - масові змагання, які проводяться в м. Фліссінген (Голландія) з 1996.

2001. Серпень. 5-й Hogeschool 7 eeland-open. 189 учасників. Найкращі рез-ти: 1-4. Єрун, Пікет, Л. ван Велі, Фрісо Найбур – по 7,5 очок з 9; 5-8. Р. Касимжанов – 7.

2004. Серпень. 1-е місце виграв індійський ґросмайстер Сашикіран. Чемпіон світу ФІДЕ

2004 Р. Касимжанов посів 21-43-є місце.

Флоріан (Florian) Тібор (02.03.1919, Будапешт,- 28.01.1990, там же) – угорський шахіст і шаховий композитор, діяч національного і міжнар. шахового руху, міжнар. майстер з 1950 і міжнар. арбітр з 1951. Генеральний секретар Угорської шахової спілки 1961-1984. Головний арбітр жіночої Всесвітньої шахової олімпіади 1969. Шаховий літератор, гол. ред. ж. «Мадяр шаккелет» 1983-1984.

15-річним опублікував перші шахові задачі. 1945 національний майстер і чемпіон країни. Багато разів грав у ч-тах: 1951 (8), 1955 (7), 1958 (4-5), 1959 (6-7). Найкращі рез-ти в міжнар. змаганнях: Белград 1948 (1-2); Бухарест 1949 (4-5), 1951 (3-4); Сан-Бенедетто-дель-Тронто 1957 (3). Учасник матчів з шахістами СРСР, 10-ї шахової оліміади 1952 і ч-ту Європи 1961. Автор книг: Vedekezes es elentamadas. Bdpst, 1965; A. Legjobb Magyar tamadojatszmak, Bdpst, 1970; Gambit of Jaenisch, L., 1971; Entscheidung in der Schussrunde, Stutgard, 1987.

Флоріана (Фельдмана) теми в шаховій композиції – **А).** 1-а тема: не менше два механізми чорної корекції з чергуванням у них повторних загроз і матів на корегуючі ходи.

Т. Флоріан, «Munkassakk», 1936. 1-й приз.

Білі: Крh3, Дg7, Та3, Тb5, Сb6, Сh7, Ка2, Кg4, пп a4, b2, d4, e7, g2, h2 (14); **чорні:** Крc4, Дc1, Td8, Cc8, Ke5, Kf5, пп b7, d2, f6, f7 (10).

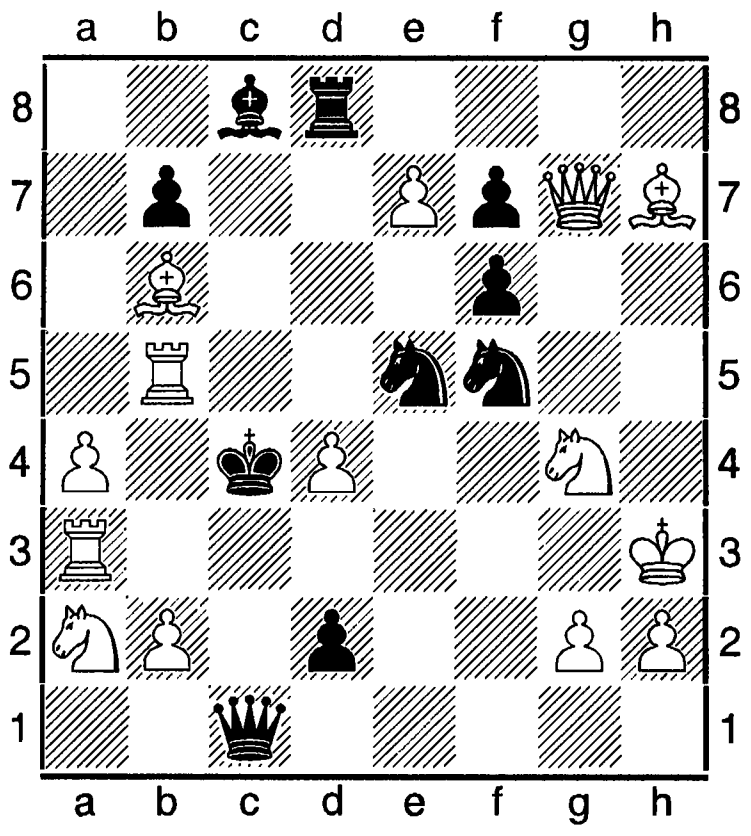

Мат за 2 ходи: 1.Дf6! ~ 2.Ke5 #, 1...Kf ~ 2.b3 \ A \ #, 1. ... Kd4 2.Tc5 \ B \ #, 1. ... Ke ~ 2.Tc5 \ B \ #, 1. ... Kc3 2.b3 \ A \ #.

Б). 2-а тема: переміна матів у двоходовій задачі на будь-який хід і чіткий хід чорної фігури у розв'язку в порівнянні з ілюзорною грою.

Т. Флоріан, «Nepszava», 1936. 1-й приз.

Білі: Крh2, Дd6, Tc8, Ng4, Ce8, Ce1, Kb4, Kf7, пп a2, b6 (10); **чорні:** Крc4, Дd8, Та6, Th5, Cb8, Kc7, пп a3, b5, c5, d4, e6, h4 (12).

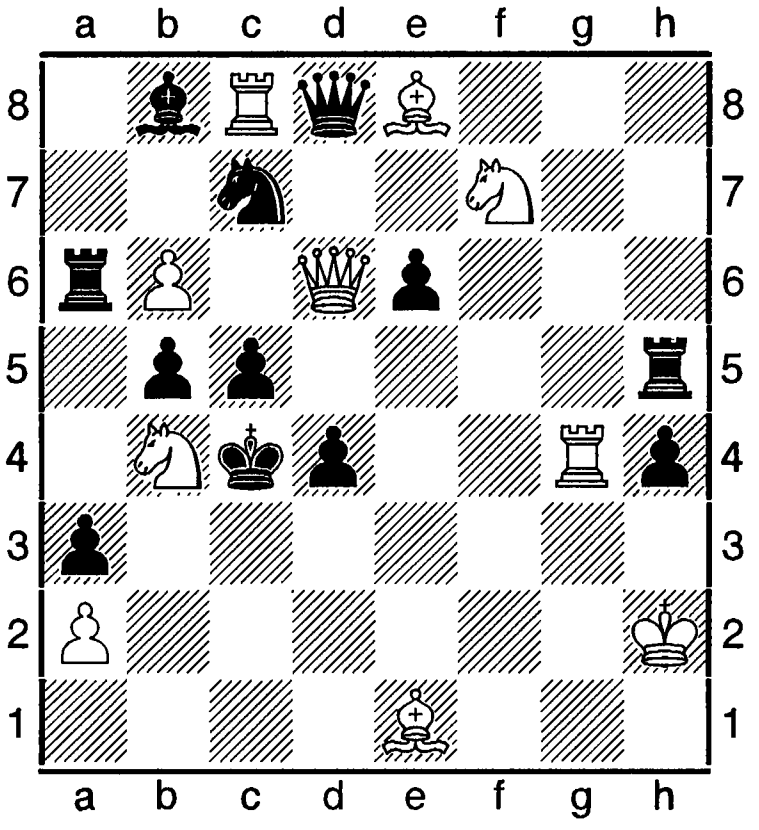

Мат за 2 ходи: 1. ...К ~ 2.Td4 #, 1. ...Kd5 2.Tc5 #, 1.Де5! ~ 2.Де2 #, 1. ...К ~ 2.Tc5 #, 1. ...Kd5 2.Td4 #.

У шаховій літературі є аналог Ф.-1. Т. («Б Флоріан»). Див. кн. «Словарь термінов шахматной композиції» (упорядник М. Б. Басистий), К., 2004.

Флор (Flor) Саломон Михайлович (21.10. 1908, с. Городенка Станіславської губернії, нині місто Івано-Франківської області, - 18. 07.1983, Москва) - міжнар. ґросмайстер з 1950, один з претендентів на світову першість 1930-х; заслужений майстер спорту СРСР (1948), міжнар. арбітр з 1963. Головний суддя Всесвітньої шахової олімпіади 1962 і багатьох інших міжнар. змагань. Журналіст, шаховий оглядач ж. «Огоньок» 1951-1983.

На міжнар. змаганнях вперше зіграв у т-рі в Рогашці-Слатиній 1929 (2). 1930 очолював команду Чехословаччини на 3-й Всесвітній

шаховій олімпіаді, де зумів сягнути найкращого рез-ту: 14,5 очок з 17. 1930-х побував на 35 міжнар. т-рах. З них 19 виграв, у 9-и мав призові місця: Найкращі рез-ти: Блед 1931 (4-7); Гастингс 1931-1932, 1932-1933, 1933-1934 (1); Лондон 1932 (2); Сльяч 1932 (1-2); Берн 1932 (2-3); Будапешт 1934 (3-4); Цюрих 1934 (2-3); Гастингс 1934-1935 (1-3); Москва 1935 (1-2), 1936 (3); Барселона 1935 (1-2); Росас 1935 (1); Гастингс 1935-1936 (2); Подебради і Маргіт 1936 (1); Осло 1936 (2); Кемері 1937 (1-3); П'яну 1937 (2-4); Ленінград - Москва 1939, тренувальний т-р (1); Маргіт 1939 (2-3); Кемері - Рига 1939 (1); Амстердам 1939 (2); Гетеборг 1939 (1). Учасник 5-и всесвітніх шахових олімпіад 1930-1937. Виграв матчі в Г. Штольня (5,5 на 2,5) 1931, в М. Султан-Хана (3,5 на 2,5) 1932. Зіграв унічию матч з Максом Ейве 1932 (8 на 8) та М. Ботвинником (6 на 6).

Флор – Колле. Блед, 1931. Оборона Німцовича (Е 34).

1.d4 Kf6 2.c4 e6 3.Kc3 Cb4 4.Дc2 d5 5.cd Дxd5 6.Kf3 0-0 7.Cd2 Cxc3 8.bc c5 9.e3 Kc6 10.Cd3 c4 11.Ce2 e5! 12.de Kxe4! 13.Kxe5 Дxe5 14.0-0 Cf5 15.Дb2 Tad8! 16.Tfd1 Cd3 17.Cf3 Td6? 18.Дxb7 Cc2 19.Ce1 Cxd1 20.Cxd1 a5? 21.Ce2 h5 22.Cxc4 Kg4 23.g3 h4 24.Дf3 Kf6 25.Tb1 Tc8! 26.Cxf7+? Kpxf7 27.Дb7+ Td7 28.Де4! 29.Ta1? h3 30.f3 Дxe3+ 31.Cf2 Дxf3 32.Дc4+ Kpg6 33.Дf1 Td2 34.Tb1 Kd5! 35.Te1 Kxc2 36.Te6+ Kpf7 37.Te7+ Kpf8 38.Te3 Ke2+ 39.Txe2 Дxe2 40.Cc5 Kpe8, (1-0).

У часи найвищих досягнень гра Ф. відзначалася вмінням накопичувати і реалізовувати незначні переваги, високою ендшпільною технікою, майстерністю в обороні. Турнірні досягнення стали приводом для Ф. зустрітися за шахівницею з чемпіоном світу О. Альхиним у боротьбі за звання чемпіона світу. Було домовлено про таку зустріч 1938, але окупація фашисткою Німеччиною Чехословаччини завадила цьому.

З 1939 Ф. проживав у СРСР. Учасник 8-и ч-тів СРСР. Найкращі рез-ти: 1944 (4), 1948 (4), 1947 (7-8). Грав у матчах з шахістами США 1945 і 1946, Великобританії 1946 і 1947, Угорщини 1949, Австрії 1953, Уругваю 1954, Польщі 1953. Виступав на змаганнях за світову першість: міжзон. т-р 1948 (6-8); т-р претендентів 1950 (8-10). Найліпші рез-ти інших змагань: Гронінген 1946 (6-7); Прага - Маріанське-Лазнє 1956 (3-4); Гетеборг 1958 (1); Вагенінген 1958 (2-3); Бевервейк 1960 (4-5); Гастингс 1961-1962 (3); Стокгольм 1962 (2-3); Амстердам 1966 (3); Поляниця-Здруй 1967, м-л А. Рубінштейна (4-6).

Був відомим як шаховий журналіст і коментатор. Автор багатьох книг. В інтернет-матеріалах, присвячених С. Флору, ми відшукали повідомлення, що досягти найвищих результатів у шахових змаганнях спочатку завадив режим Гітлера, а потім радянський. У цьому, звичайно, є значна доля правди, адже фізичні можливості й творчий злет видатного шахіста припав саме на 1930-і-1940-і роки. За досягнення в шахах 1957 нагороджений орденом «Знак пошани».

Література: Флор Сало, Часы не установлены, М., 1984; Euwe – Aljechin. Analyse der dertig gespeelde partjenom het Wereldnampioeschop, Amst, 1935; Euwe – Aljechin. Dederutig gwspeelde partijenom het Wereldkamhpioen schop, Amst., 1937; Die 12 Ashacholypiade, Moskau, 1957 (те ж, англ. і францю мовами); Weltdeschichte des Schschs, Lfg 33 – Sowjetisdhes Schsch, 1917-1935, Hamb., 1960 (упорядник); Heiteres Schwarz-Weisss, Hamb., 1961; Weltgeschichte des Schachs, Sonder band 6, TI 1-2 – Der Intersonenturnier, Amsterdam, 1964; Hamb., 1965 (укладач); Petrosjan bleit Weltmeister, Amst., 1967; Spassky-Welmeister, Amst., 1971; Упорядник В. Д. Батуринський, Ґросмайстер Флор, М., 1985 (російською).

Флора меморіали – шахові змагання, присвячені пам'яті міжнар. ґросмайстра Саломона Флора. Проводяться в місті Івано-Франківську. На 2001 відбулося 9 т-рів.

2001. Лютий. Шаховий фестиваль. Організатор: крайова рада СТП «Україна» та Івано-Франківський шаховий клуб. Серед дорослих гравців переміг студент Івано-Франківського державного технічного університету

Віталій Матишин (8 очок з 9); серед молодих шахістів 1-е місце виграла учениця Івано-Франківської школи №3 Віра Валабанова.

Флямберг (Flamberg) Олександр (1880, Варшава, - 24.01.1926, там же) – польський шаховий майстер. Чемпіон Варшавського товариства любителів гри в шахи 1901, 1902, 1910. 1906 на т-рі в Лодзі посів 3-є місце услід за А. Рубінштейном і М. Чигориним. 1911-1914 учасник всеросій-ських т-рів: Петербург 1911 (2), 1914 (3); Вільно (нині Вільнюс) 1912 (5). Інші міжнар. змагання: Аббація, нині Опатія 1912 (6-7); Баден-Баден 1914 (1); Тріберг 1914 (4), 1925 (3). Виграв матч у Ю. Боголюбова 1910 з рах. 4,5 на 0,5. Того ж року програв матч А. Рубінштейну (0,5 на 4,5). 1913 зіграв унічию мікроматч з О. Дурасом (1 на 1).

Фогараші (Fogarashi) Тібор (нар. 21.11. 1969, Сольнок) – угорський шахіст, міжнар. майстер з 1990, ґросмайстер з 2003. Ело 2014 = 2400. Грає за клуб «Гонвед». Вдос-коналював свою майстерність в міжнар. майстра Йожефа Хорвата. Визнання на міжнар. арені здобув на О'Кемському т-рі 1988 (посів 9-е місце при 52 учасниках).

Тібор – Метаксас, 1983. Староіндійська оборона.

1.d4 g6 2.c4 Cg7 3.Kc3 d6 4.e4 Kf6 5.Kf3 0-0 6.Ce2 e5 7.0-0 Kc6 8.d5 Ke7 9.Ke1 Ke8 10.f3 f5 11.g4 f4 12.Kd3 Kpf7 13.Cd2 Th8 14.Kpg2 h5 15.h3 hg 16.hg Kxd5! 17.cd Cxg4! 18.Th1 Ch5+! 19.Txh3 Дg5+ 20.Kpf1 Txh3 21.Kf2 Tg3 22.Kg4 Дh4 23.Cc4 Дh1+, (1-0).

Фогеля тема – вступним ходом у триходовій задачі зв'язується дві білі фігури, котрі у варіанті розв'язуються одним ходом чорних. Обоє розв'язувань використовується білими.

Т. де Йонг, ТТ «Tijdschrift KNSB», 1936. Приз.

Білі: Kpf3, Де1, Td6, Cd3, Cf8, Kc7, Ke3, п g4 (8); **чорні:** Kpe5, Ta3, Cd1, Ka7, Kc8, пп b4, b5, c5, e2, g5, h4 (11).

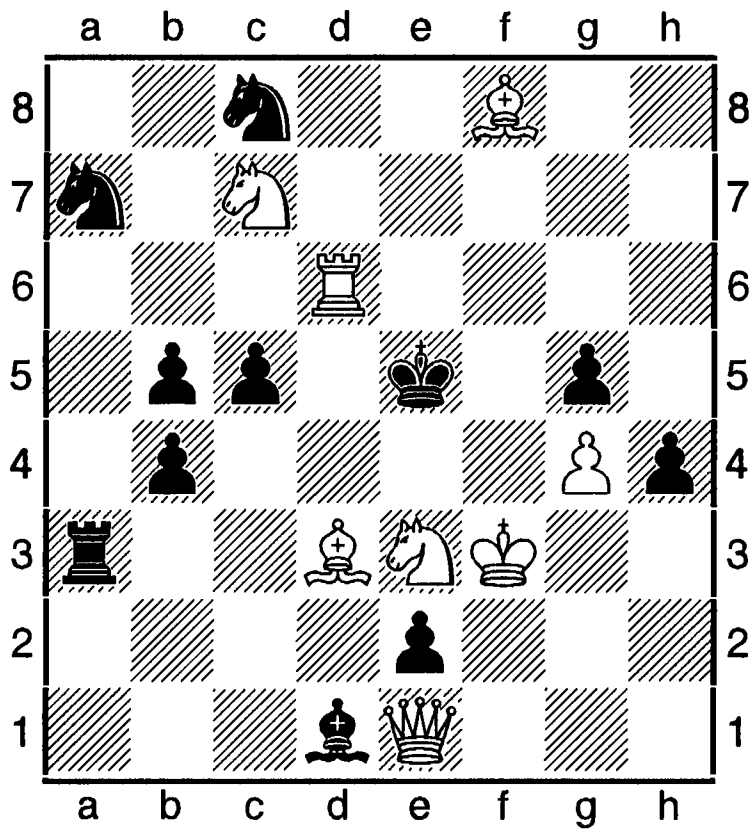

Мат за 3 ходи: 1.Ce2! ~ 2.Te6 Kpd4 3.Te4 #, 1.Cb3 2.Kc4 Cc4 3.Cd3 #.

Література: Словарь шахматних термінов (упорядник М. Б. Басистий), К., 2004.

Фогт (Fogt) Лотар Гельмут (нар. 17.01.1952, Гьорліц) – німецький шахіст, міжнар. майс-тер з 1973, ґросмайстер з 1976. Ело 2014 = 2400. Вчитель німецької мови. Чемпіон НДР серед юнаків 1968. Учасник 16-и ч-тів НДР 1967-1985. Найліпші рез-ти: 1977 (1), 1979 (1), 1980 (1-2). З успіхом змагався на міжнар. т-рах: Старі-Смоковець 1972 (1-2), 1979 (1-2); Лейпціг 1976 (3-4), 1980 (3-6), 1986 (3-5); Сьєнфуегос 1976 (4-5); Будапешт 1976 (3-4), 1986 (2-4); Кечкемет 1977 (1), 1984 (1-2); Галле 1978 (4), 1981 (2); Рига 1981 (4); Поляниця-Здруй 1982 (1-2); Єгер 1985 (1-3); Гавана 1985 (3-5).

Фойшор (Fojshor) Оліду – румунський шахіст, міжнар. ґросмайстер. В масовому т-рі у швейцарському Бадені 1996 посів 3-4-е місце з 88-и.

Фойшор (Fojshor) Христина Адела (нар. 07.04.1967) – румунська шахістка, міжнар. ґросмайстриня. Ело 2002 = 2408. Учасниця міжзон. т-ру в Джакарті 1993, особистого ч-ту Європи у Варшаві 2001 (5), особистого ч-ту Європи з шахів Фішера в Дрездені 2007 (виграла перпустку на Кубок світу). В масовому т-рі у Бадені (Швейцарія) 1996

посіла 3-4-е місце серед 88-и учасників.

Фокальна тема (від. лат. focus – вогнище, осередок і тема від грец. tema – положення, основа) - у задачній композиції – в початковій позиції чорна фігура (зазвичай дама) прив'язана до оборони двох полів, тобто до фокальних місць, з яких можуть білі давати мат. Білі повинні відволікти чорну фігуру від одночасної оборони двох полів. Маневром білі позбавляють чорних можливості обороняти два поля. У логічних задачах тема опрацьовується в триходових і багатоходових композиціях і зрідка в двоходових. Російські композитори Л. Ісаєв, С. Левман цю тему використали в етюді 1926. Тема запропонована англійським проблемістом Стенлі і опрацьована німецьким композитором В. Гольцгаузеном 1908 і 1926.

Й. Бройєр, «Die Schwalbe», 1935. 2-й приз.
Білі: Крh8, Тb5, Тh5, Се8, Сd6, Ке4, Кf5 (7); **чорні:** Крe6, Дg1, Сg8, Ка5, пп f4, f6, g7, h6 (8).

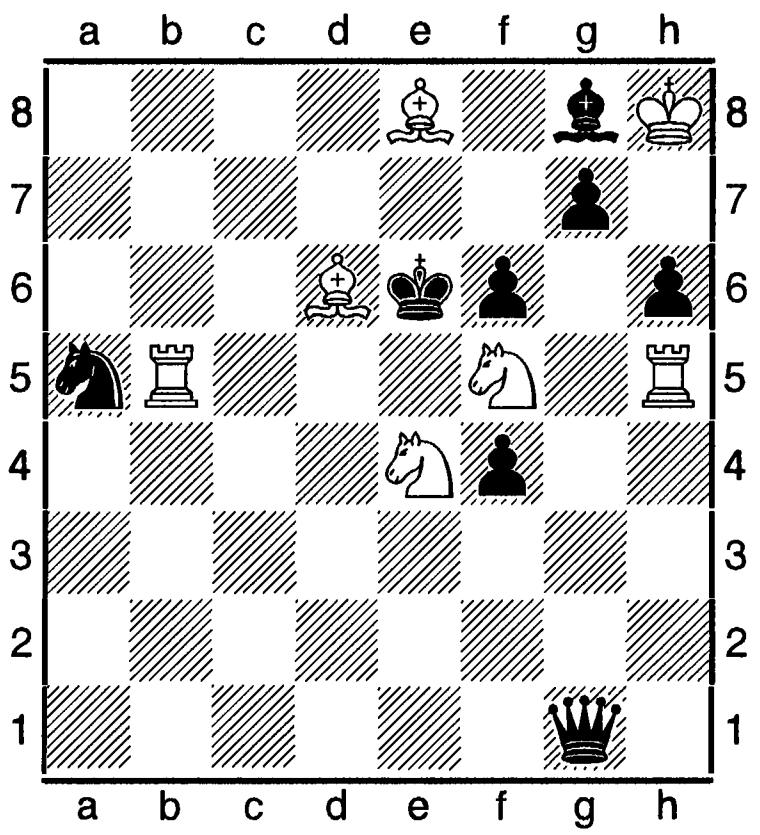

Мат за 4 ходи. Спочатку чорна дама контролює поля d4, g7. Не можна 1.Тg5? Загроза 2.Кхg7 # через 1. ...Да7! Розв'язок: **1.Ке3 Да1 2.Кd5 Дс1 3.Тс5** і мат наступним ходом.

Література: Зелепукин, Словник шахової композиції, К., 1985 (російською).

Фоксвудський шаховий фестиваль проводився у квітні 2002 (штат Коннектікут, США). Взяло участь 550 гравців. У головному масовому т-рі, який був відбірковим до ч-ту країни, грало 104 учасники. 1-6-е місця поділили Дж. Бенджамін, О. Гольдин, І. Ібрагімов, Г. Кайданов, Г. Качеїшвілі, І. Смірин, які набрали по 5,5 очок з 7.

Фол (англ. fol) – у шаховій композиції грубий, неоковирний розв'язок задачі чи етюда.

Фолленвайдер (Vollenweider) Одетте (до 1976 псевдонім – Габріель Баумгартнер; нар. 30.07.1933, Цюрих)- швейцарський шаховий композитор. Опублікував понад 60 задач, перважно двоходових. Автор книг Faszinierendes Schachproblem, Z., 1963; Kostbarkeiten der Problemkunst, Z., 1966.

«Sun Herald», 1961.
Білі: Крe8, Де1, Тf5, Тg8, Сс1, Сd1, Кg7, пп d4, g5 (9); **чорні:** Крg6, Тd2, пп d5, e2, h6, h7 (6).

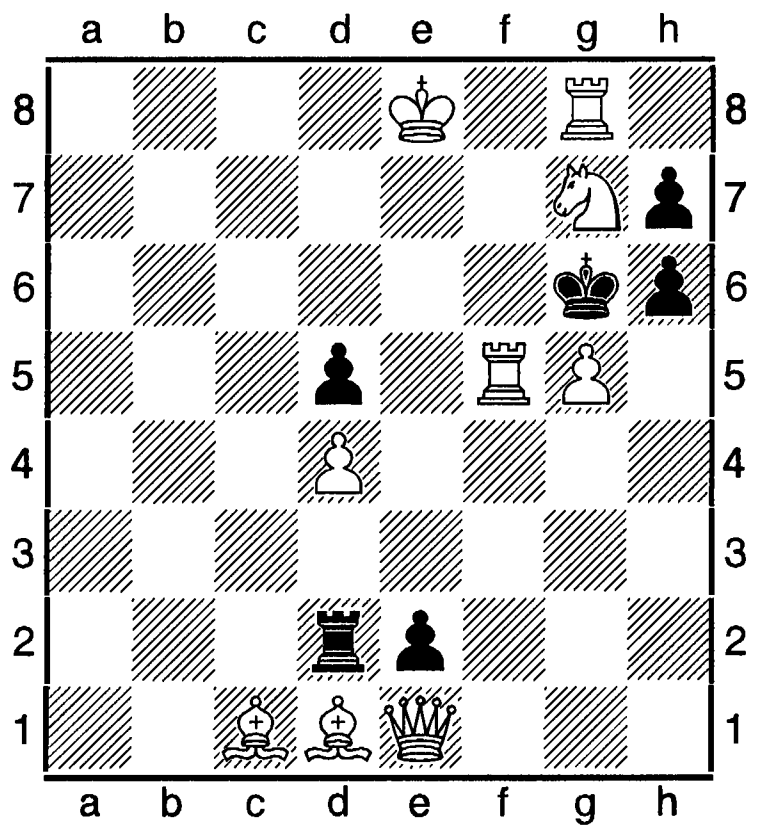

Мат за 2 ходи. 1.Сс2? hg! 1.Те5 (Дf2)? edД! 1.Тxd5? Тxd4! 1.Крe7? h5! **1.Дf1!** – цугцванг, **1. ...hg (Т ~) 2.Тf6 #, 1. ...edД 2.Да6 #, 1. ...h5** (e1Д+) **2.Кс6 #** - спростування хибних слідів стало варіантами розв'язку: **1. ...efД 2.Сh5 #.**

Фолтис (Foltys) Ян (13.10.1908, Свиново,- 11.03.1952, Острава) – словацький шахіст, міжнар. майстер з 1950. Тренер. Національний майстер з 1933. У ч-тах країни мав такі місця: 1940 (1), 1943 (1-3), 1938 (3), 1946 (3). Найкращі рез-ти в

міжнар. т-рах: Подебради 1936 (3); Рогашка-Слатина 1937 (2-4); Прага 1937 (3-4); Маргіт 1937 (4); Тренчанське-Теплице 1941 (1); Прага 1942 (3); Мюнхен 1942 (3-5); Прага 1946 (4-5), 1948 (4-5); Карлові-Вари 1948 (1); Маріанське-Лазнє 1948 (1); Будапешт 1948 (3); Відень 1949 (1-2); Венеція 1949 (4-7); зон. т-р ФІДЕ 1951 (5-6, виграв право на участь у міжзон. т-рі). У складі команди Чехословаччини учасник олімпіад 1935-1937, 1939.

Література: Podgorny J., Jan Foltys – mezinarodni sachoyy mistr. Zivotni dilo, Praha, 1956.

Фомина (Fomina) Тетяна Володимирівна (нар. 26.04.1954, Таллінн) – російська шахістка, міжнар. майстриня з 1977. Юрист. Чемпіонка СРСР серед дівчат 1971, Естонії 1977, 1978, 1983, сільського спортивного т-ва 1979. Бронзова призерка особистого ч-ту світу серед шахісток-ветеранів 2005. Учасниця 9-и ч-тів СРСР. Найкращий рез-т 1975 (2-3). Найліпші рез-ти в міжнар. змаганнях: Стокгольм 1976 (1); Пловдив 1977 (3).

Фоминих (Fominikh) Марія (нар. 06.02. 1987, Красноярськ) – російська шахістка міжнар. майстриня. Ело 2002 = 2240. Бронзова призерка ч-ту світу серед шахісток до 16-и років на Криті 2002.

Фомиченко Світлана (нар. 19.02.1976, АРК) – українська шахістка, міжнар. ґросмайстриня. Ело 2009 = 2251 (Україна), 2271 (ФІДЕ).

Фомичов (Fomichov) Євген (Нижній Новгород) – російський шаховий композитор і розв'язувач задач та етюдів. Національний майстер з розв'язування. Срібний призер ч-ту Росії р розв'явязування шахових композицій 2009. На масовому т-рі розв'язувачів у Твері 2009 посів 4-е місце.

Фоніоді тема в триходовій задачі – вступний хід призводить до цугцвангу за множинності варіантів з тихими другими ходами білих, які створюють загрозу мату і, як мінімум, одним захистом від неї у кожному варіанті.

Л. Бата, «Suomen Shakki», 1953. 2-й приз.
Білі: Kph3, Ta1, Tg1, Ca5, Cc8, Ka2, Kc6, пп c7, e3, f3 (10); **чорні:** Kpf5, Te8, Ke6, пп b4, c4, d3, e5, f6, h5 (9).

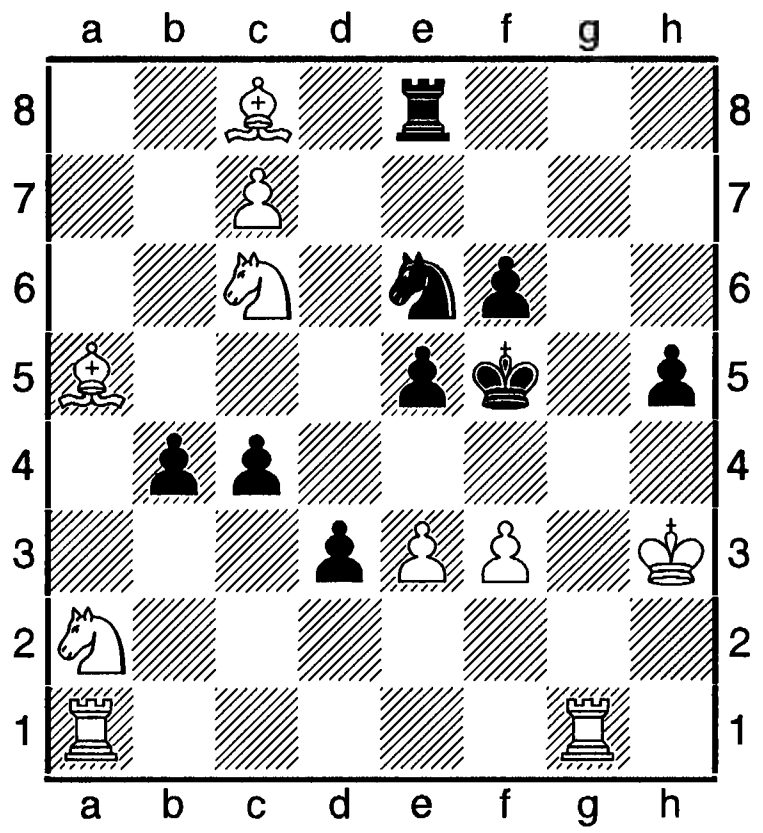

Мат за 3 ходи. 1.Kc1! – zz; 1. ...d2 2.Ke2~ 3.e4 #., 2. ...e4 3.Ked4 #; 1. ...b3 2.Cd2! ~ 3.e4 #. 2. ...e4 3.Ta5 #; 1....c3 2.Kd3! ~ 3.e4 #, 2. ...e4, 3.Kd4 #; 1. ...h4 2.Tg4! ~ 3.e4 #, 2. ... e4 3.fe #; 1. ...e4 2.f4! ~ 3.Kd4 #, 2. ... Td8 (Tc8) 3.Ke7 #.

Література: Словарь термінов шахматной композиції (упорядник М. Б. Басистий), К., 2004.

Фонтен (Fonten) Робер (нар. 18.11.1980, Сюрек) – французький шахіст, міжнар. майстер з 1997, ґросмайстер з 2012. Ело 2014 = 2552. 16-а позиція в списку 100 найсильніших гравців країни. Учасник 36-ї Всесвітньої шахової олімпіади в Кальвії 2004, турніру в Парижі 1997 (9).

Фора (від італ. fora – давання наперед) – перевага, яка надається в грі чи змаганні одним партнером іншому, слабшому, для зрівняння можливостей. Найбільш поширені види Ф.- це дача наперед дами, тури, коня, пішака (найчастіше пішака f7), 1-2 ходи, привілейований ліміт часу на обдумування ходів. Офіційні змагання з Ф. шахового матеріалу називалися «т-рами-гандикапами» (англ. handicap – неоднаковий за умовами) і були поширеними в дореволюційній Україні

та інших країнах царської Росії, на Заході (в СРСР, УРСР до 1927). У сучасних офіційних змаганнях Ф. зазвичай не практикується. Проте часто Ф. застосовується у легких партіях сильних гравців із слабкішими, а також сильних КП з шахістами меншої кваліфікації.

Форбс (Forbes) Дункан (28.04.1798, Кіннерд, - 17.08.1868, Лондон) – англійський шаховий історик, професор східних мов. У своїх працях спростував багато міфів про походження шахів, але його висновки згодом визнані помилковими. Критика праць Ф. сприяла появі сучасної історії шахів.

Література: Forbes D., Observations on the origin and the progress of chess, L., 1855; The history of chess, L., 1860.

Форгач, справжнє прізвище Флейшман (Forgach) Лео (05.10.1881, Будапешт, - 17.08.1930, Береттьоуйфалу) – угорський шахіст, майстер з 1902. Шаховий журналіст. Найкращі рез-ти і в міжнар. т-рах: Ганновер 1902, бічний т-р «Б» (1), Бармен 1905, т-р майстрів «Б» (1); Нюрнберг 1906 (3-4); Остенде 1907, т-р майстрів (5); Гамбург 1910 (9-10); Сан-Ремо 1911 (3); Будапешт 1913, т-р австрійських і угорських майстрів (3).

Література: Forgacs L., A sakkjatek gyogycі, Bdpst, 1909.

Форинтош (Forintosh) Дьожьо (нар. 30.06.1935, Будапешт) – угорський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 1974. секундант Л. Портиша в різних змаганнях на першість світу. Економіст. 3-разовий чемпіон Будапешта. Чемпіон Угорщини 1968-1969. У складі команди Угорщини учасник олімпіад 1958, 1964-1974 і командних ч-тів Європи.

Найкращі рез-ти в міжнар. змаганнях: Прага 1956 (2); Реджо-нель-Емілія 1962-1963 (1); Бордо 1964 (1); Сараєво 1965 (5), 1978 (2); Гавр 1966 (4-5); Кечкемет 1968 (4-9), 1975 (4); Байя 1971 (1); Рейк'явік 1974 (2); Нові-Сад 1974 (2); Лон-Пайн 1976 (2-10); Дубна 1979 (5-6); Сьєфуегос 1979 (3); Балатонберень 1982 (3); Титоград 1982, 240 учасників (1-2); Рамсгіт 1984 (1-4); Перпиньян 1985, 132 учасники (1-2); Мец 1985 (3-5).

Форма (лат. forma) – у шаховій композиції зовнішній вигляд, начерк задачі (етюду), матеріалізація змісту задуму в конкретному вираженні. До форм відносять схему (скелет) твору, вибрані шахові засособи для реалізації задуму, повноту їх використання, особливості їх розташування в початковому становищі, побудова першого ходу і т. п. Ізольовано Ф. не може існувати. Вона є органічним елементом будь-якої побудови, змісту.

Форма Бартелемі в задачах на кооперативний мат визначається формулою 1. 1. N. 1.(див. пояснення до цього тексту і подібних наступних у ст. «Формула розв'язування задач на кооперативний мат»).

К. Фезер, «Moultings/ 2», 1991.

Білі: Крe1,Th6, Cg8, Kf7, Kf6, пп f4, h5 (7); **чорні:** Крe6, Де4, Та6, Td8, Ca2, Ke3, Kf8, п d7 (8).

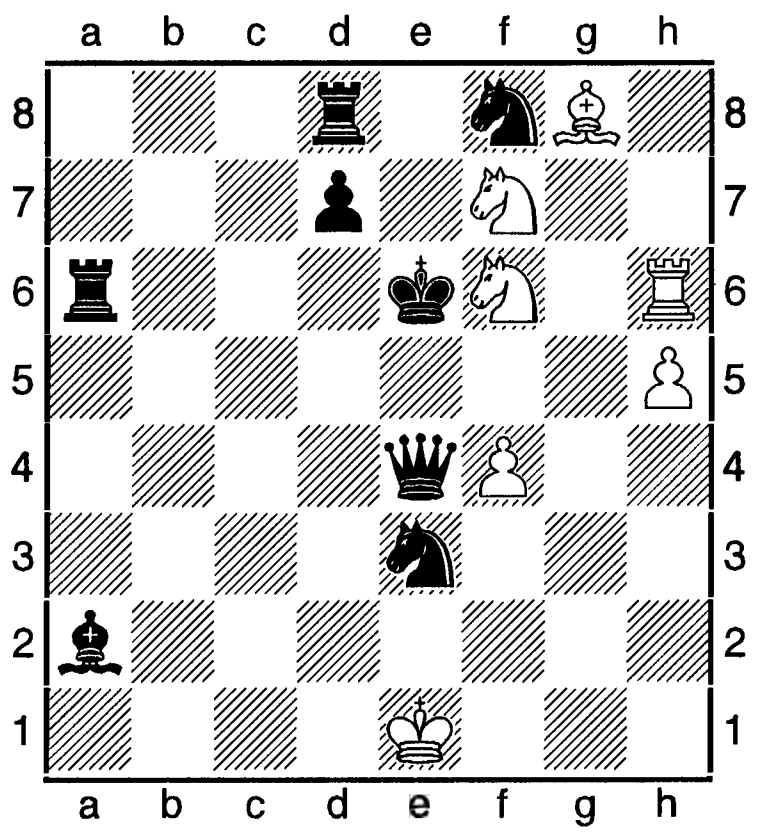

Кооперативний мат за 2 ходи: 2. 1. 1. 1. 1.Крe7 Kd6 2.Cg8 Kg8 #, 1.Крf5 Kd5 2.Th6 Kh6 #.

Форма Гернітця у задачах на кооперативний мат визначаєься формулою M. N. P. 1.

3. Гернітць, «Sinfonie Scacchistiche», 1966. 1 приз.

Білі: Крb6, Дf1, Cd8, Ke2, п d3 (5); **чорні:** Крe6, Дh1, Cb1, Kg2, Kg6, пп a4, b5, d6, e7, f7, f2, g3 (12).

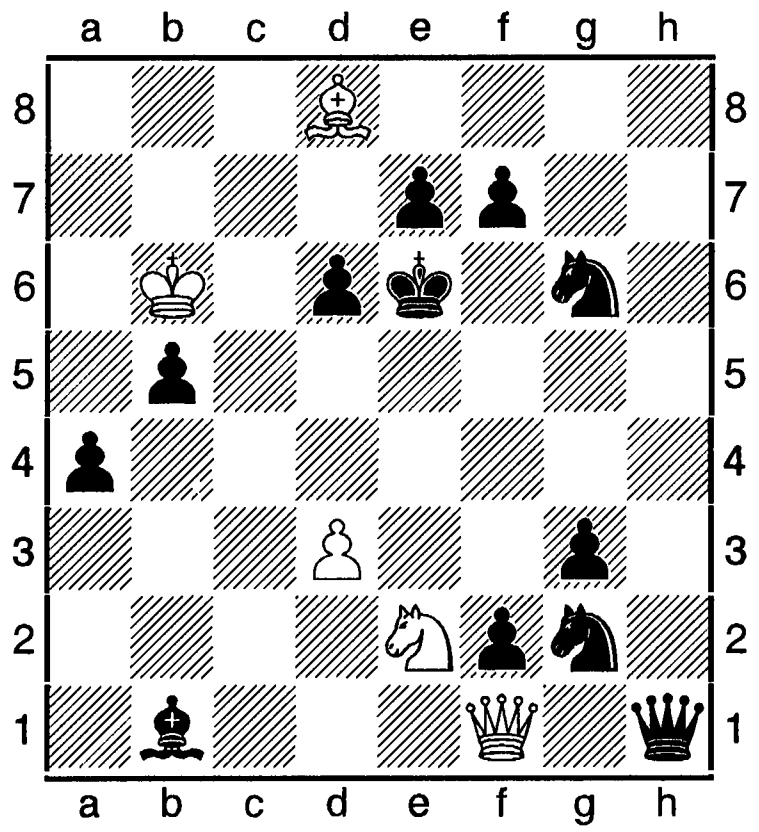

Кооперативний мат за 2 ходи: 2. 2. 2. 1. 1.Крd5 Дb1 2.e6 Дb5 #, 2.e5 Да2 #; 1. ...Дf2 2.e6 Дd4 #, 2.e5 Дf7 #; 1.Крf5 Дh1 2.e6 Дh5 #; 1. ...Дc1 2.e6 Дg5 #, 2.e5 Дc8 #.

Форма Гуссопуло – чергування чи переміна матів за формулою 1. M. N. 1., можливе чергування за Лачним – 1. 2. 3. 1. та інші.

Я. Гейманн, «Israei Ring Ty», 1978. 2-й приз.
Білі: Крa8, Тc6, Тe8, Сg4,Кa5, Кh2, п c3 (7); **чорні:** Крe1, Дg8, Тf8, Тh3, Сb5, Сc1, Кe5, п d4 (8).

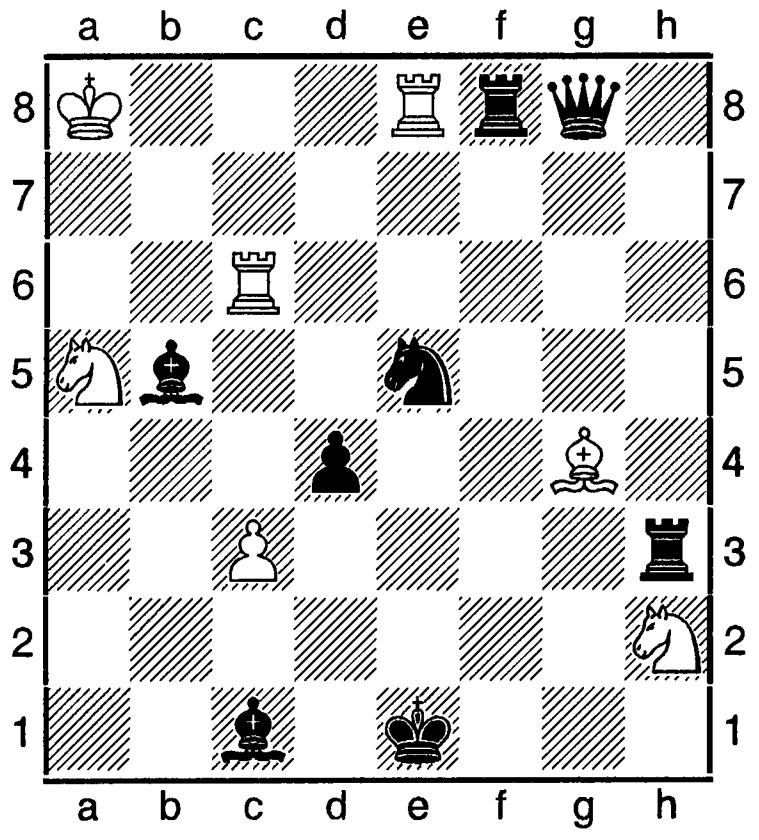

Кооперативний мат за 2ходи: 1. 2. 2.1. 1.Крd2 Тc4, 2.Кf7 Кf1 #, 2.Кd3 Кb3 #; 1. ... Сf3, 2.Кf7 Кb3 #, 2.Кd3 кf1 #.

Форма Доусона – визначається за формулою M. N. 1. 1.

Г. Гуссерл, «IRT», 1976.1-й приз.
Білі: Крd2, Дg3, Сh6, пп f2, h2; **чорні:** Крg1, п g2 (2).

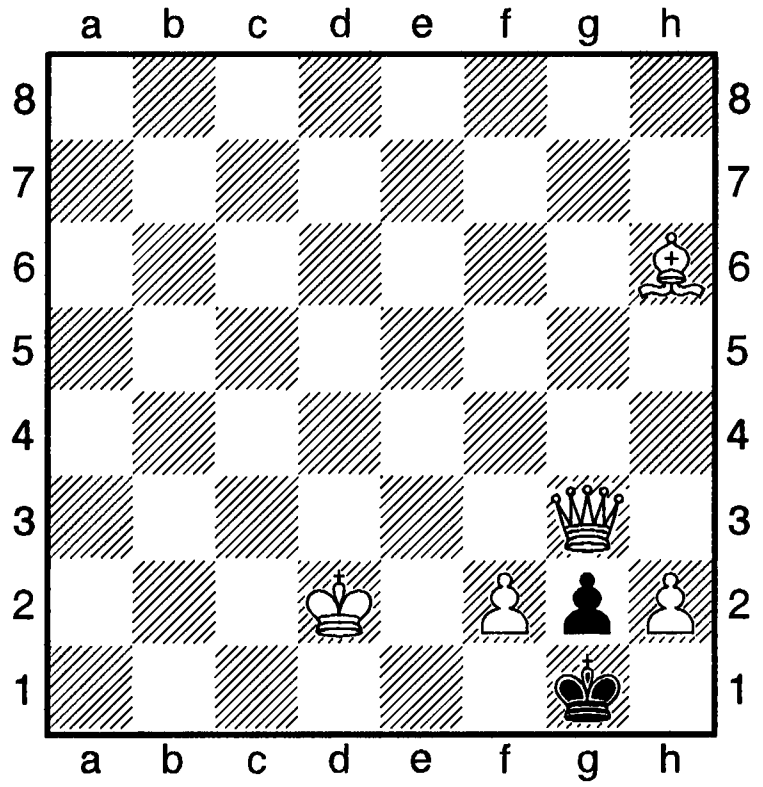

Кооперативний мат за 2 ходи: 2. 2. 1. 1. 1.Крh1 Сf4 2.g1С Дf3 #, 1. ...h4 2.g1Т Дh3 #; 1.Крf1 Сe3 2.g1С Дh3 #, 1. ...f4 2.g1 Т Дf3 #.

Форма задачі на кооперативний мат – визначається виглядом близнюків і формулою розв'язку, які використовуються в конкретному кооперативному маті.

Форма Кардоша – визначається формулою M. 1. N. 1.

М. Велимирович, «Мат», 1973. 1-й приз.
Білі: Крd1, Дc2, Тb1, п b4 (4); **чорні:** Крb5, Тa7, Тc7, Сb3, Кb7, Кd5, пп a4, c4, d2, d6, d7, e3, f3 (13).

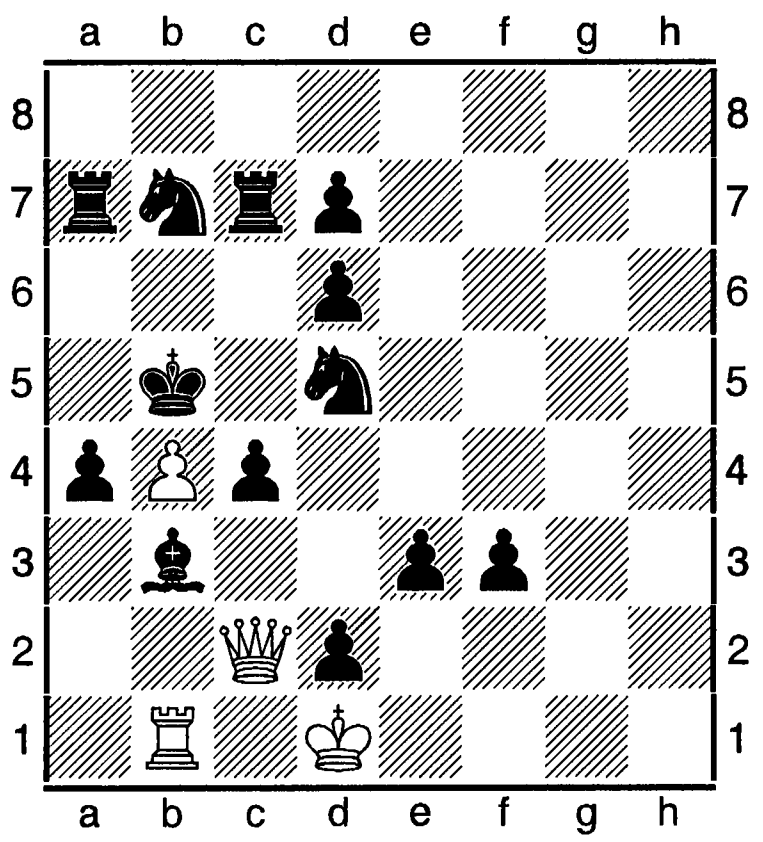

Кооперативний мат за 2 ходи: 2. 1. 3. 1. 1.Крa6 Дb3 2.Ка5 b5 #, 2.Кс5 Дс4 #, 2.Kd8 Да4 #; 1.Крс6 Дb3 2.Ка5 Да4 #, 2.Кс5 b5 #, 2.Kd8 Дс4 #.

Формальні вимоги – у шаховій композиції вимоги, які висуваються до задачі (етюда), при порушенні яких композиція втрачає право на існування до нової публікації у виправленому вигляді. До них належать: легальність позиції, обов'язковість розв'язуваності; 2) умови, котрі слід виконати перед відправленням твору на змагання (конкурс, матч).

Форма Неймана – найпоширеніша в коопматах. Визначається формулою N. 1. 1. 1. Завичай передається у вигляді тематично пов'язаних між собою розв'язків.

Н. Маклеуд, П. Левіс. «Diagrammes Tt», 1982. 2-й приз.

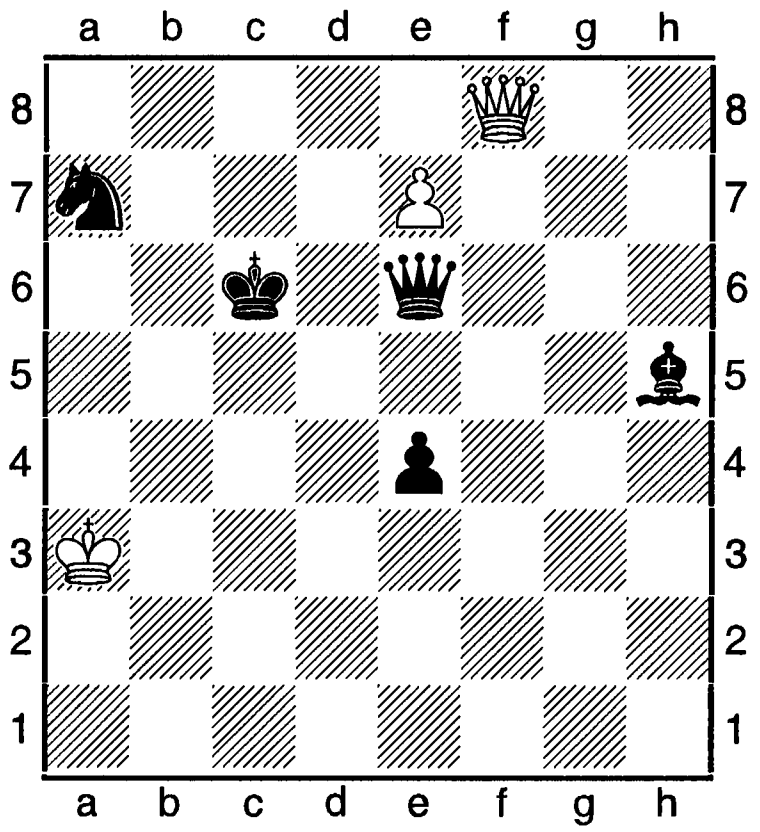

Кооперативний мат за 2 ходи: 4. 1. 1. 1. 1.Крс7 е8Д 2.Дb6 Дfe7 #, 1.Крс6 е8Т 2.Дс6 Де7 #, 1.Крb7 е8С 2.Крa8 Сс6 #, 1.Дс4 е8К 2.Крd5 Дd6 #.

Форма Оніціу – визначається формулою 1. N. 1. 1.

Н. Петрович, «Onitiu MT», 1972. 1-й приз.

Білі: Крh1, Дс1, Td2, Kb2 (4); **чорні:** Крd5, Та1, Cd4, Се4 , пп a2, d6, e5, f3 (8).

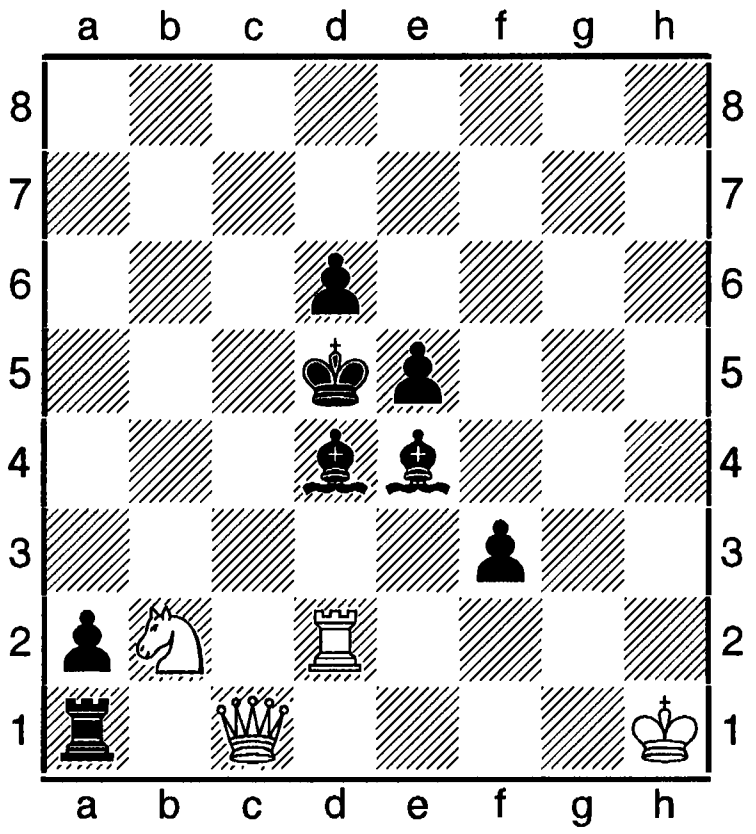

Кооперактивний мат за 2 ходи: 1. 2. 1. 1. 1.Cd3 Ка3 2.Cg1 Дс4 #, 1. ...Дс8 2.Cf1 Кс3 #.

Формула розв'язування задач на кооперативний мат – визначає структуру розв'язку конкретного коопмату. У **Ф. Р. З. Н. К. М.** кожна цифра позначає порядок ходів білих і чорних, при цьому кожен наступний хід настає лише за єдиним попереднім ходом протилежної сторони. Цифра 1 у формулі означає, що на даному етапі розв'язку розгалуження відсутні; літери M. і N (чи цифри, відмінні від 1) показують, що на даному етапі розв'язку є розгалуження. Найпростіша формула у форми Неймана: перших ходів чорних може бути два чи більше без якихось розгалужень до самого кінця розв'язку. Розглянемо розв'язок задачі складнішої **форми Гуссопуло**, яка визначається формулою 1. 2. 2. 1. Перша цифра означає, що перший хід чорних є єдинним. Після нього наступає два ходи білих, які визначаються другою цифрою. Третя цифра показує скільки других ходів роблять чорні після кожного першого ходу білих. Четверта цифра визначає єдинність матових ходів у кожному з рогалужень розв'язку. Таким чином, у задачі чотири варіанти, які завершуються матом.

Література: Словарь тєрмінов шахматной композиції (составітєль М. Б. Басістий), К.,

2004.

Форсований варіант (нім. forciren – посилювати, від франц. – force – сила) – у шахах серія вимушених ходів з обох сторін.

Форстер (Forster) Ріхард – швейцарський шахіст, міжнар. майстер. На т-рі «Б» в Білі 1997 посів 6-е місце. Програв партію В. Крамнику у складі збірної команди Швейцарії в Цюриху 1999.

Форсувати (посилювати) – змушувати суперника виконати певний хід, піти на певний варіант.

Фортен (Forten) Жан (нар. 1985) – один з найсильніших гравців у Європі в японські шахи – сьоги (див. ст. «Сьоги»), 3 дан ФЕСА. Представник Паризької асоціації сьоги. 2014 мав першу позицію у європейському ФЕСА-листі. 2009, 2012 чемпіон масового т-ру в Парижі. Чемпіон Європи з сьоги 2009-2011. Переможець 5-го Міжнар. форуму сьоги; 2011 мав 2-г місце на 3-му відкритому т-рі з сьоги; чемпіон 1-го т-ру «Мейдзін Франції» 2012; бронзовий призер ч-ту Європи з гри в бліц з сьоги 2013.

Література: Вікіпедія – вільна енциклопедія.

«Форточка» - просування на одну клітину вперед одного з пішаків, які захищають короля (напр., при короткій рокіровці «Ф». створюють ходи **f3, g3** чи **h3** в білих і **f6, g6, h6** у чорних). «Ф.» потрібна для того, щоб уникнути загрози мату на першій чи останній горизонталях, але вона також може призвести до появи слабких пунктів у позиції.

Фоскіні тема у задачній композиції – на початку гри на білу батарею діє дві фігури, при обороні зв'язування кожної з них поперемінно робиться самим чорним королем, а матовим ходом білі перегороджують чи знищують одну з фігур чорних. Автор теми італійський проблеміст Е. Фоскіні.

Е. Фоскіні, «Тайдшрифт», 1929.

Білі: Крh7, Дb3, Tf1, Tg8, Сc2, Cf2, Кc5, Kd6, п h4 (9); **чорні:** Крf6, Да2, Тc4, Td3, пп c7, d7, e5 (7).

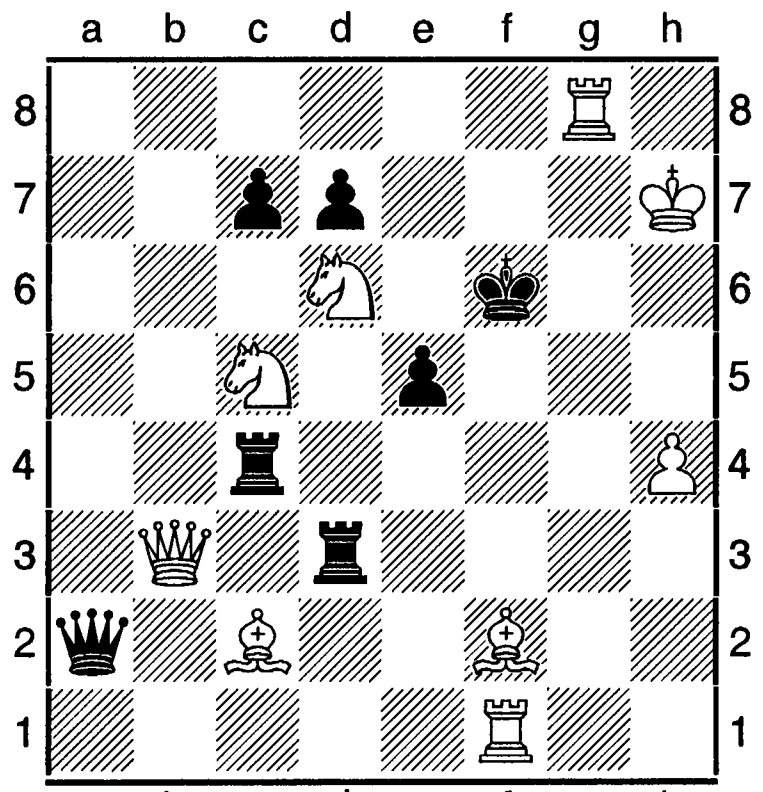

Мат за 2 ходи: 1.Тc8 загроза **2.Tf8++, 1. ...Крf7 2.Сe3++, 1. ...Крf5 2.Cd4++.**

Франклін (Franklin) Бенджамін (Веніамін) (17.01.1706. Бостон, - 17.04.1790, Філадельфія) – американський просвітитель, державний діяч, учений, один з авторів Декларації незалежності США 1776 і Конституції 1787. Почесний член багатьох академій і товариств. Автор першого американського шахового твору «Моральні цінності шахів» 1779, вперше опублікованого в ж. США «Коламбіан мегезин» 1786. Основна ідея твору – життя подібне до шахової гри, тому з їх допомогою можна набути чи зміцнити в собі цінні якості розуму, корисних для людини у житті. Ф. високо поціновував виховне і культурне значення шахів.

Література: Franklin B., The of chess, «Columbian magazinen», 1786; Моральні цінності шахів, «Шахи в СРСР», 1979 (російською); Hagedorn R. K., B. Franklin and chess in America, Phil., 1958; Совєтскій енціклопєдічєскій словаь (під ред. О. М. Прохорова), М., 1982.

Франко (Franko) Зенон (нар. 12.05.1956, Асуньсьон) – іспанський та парагвайський шахіст, міжнар. майстер з 1982, ґросмайстер з 1990. Ело 2014 = 2490. Срібний призер відкритого особистого ч-ту Англії в Лондоні

1999. На т-рі в Саморі (Ісландія) 1988 (1-2), в Буенос-Айресі 1988 (1-2); там же 1988, т-р Шахової спілки Аргентини (1-2), в Дос-Ермандосі 1998 мав 2-5-е місце; Сан-Вінсан 2000, масове змагання (8-20); Малага 2001, 152 учасники (1-5). У складі команд Парагваю й Іспанії учасник 8-и олімпіад (1976, 1978, 1982, 1988, 1990, 1998 – за Іспанію; 2002, 2006, 2008 – за Парагвай).

З. Франко – К. Паглілла. Буенос-Айрес, 1988.

1.d4 d5 2.c4 e6 3.Kc3 Ce7 4.Kf3 Kf6 5.ed ed 6.Cg5 0-0 7.e3 Kbd7 8.Дc2 Te8 9.Cd3 c6 10.0-0 h6 11.Cf4 Cf8 12.h3 a6 13.Tad1 b5 14.e4 b4 15.ed! bc 16.dc Kb6 17.bc Kbd5 18.Ce5 Да5 19.Tc1 Ca3 20.Tce1 Дхc3 21.Дхc3 Кхc3 22.Cxf6 Txe1 23.Txe1 gf 24. Te8+ Kpg7 25.Cf5 Cb7 26.Te3 Cxc6 27.Txe3 Cxf3 28.Txa3 Ce2 29.f3 Tb8 30.d5 Tb2 31.d6 Td2 32.d7 Td1+ 33.Kph2 Td4 34.Ta4!, (1-0).

Франко (Franko) Карлос Матаморос – іспанський шахіст, міжнар. майстер. На т-рі в Малазі 2001, 152 учасники виграв 1-5-е місце.

Франкфурт-на-Майні-турніри – міжнар. змагання, які проводяться в німецькому місті Фракфурт-на-Майні. Раніше відбувалися в рамках конгресів Німецької шахової спілки (див. «Конгреси Німецької шахової спілки»), на які запрошувалися найсильніші шахісти світу. Нині набули статусу шахових фестивалів, у програмі яких: класичні й активні шахи (масові т-ри, т-р гігантів, т-р майстрів, сеанси одночасної гри та інші). У цих заходах беруть участь й українські гравці.

1995. 158 учасників, в тому числі 11 міжнар. ґросмайстрів. Найкращі рез-ти: 1. Б. Лалич – 9,5 очок з 11; 2..Л. Христиансен – 9; 3-6. О. Чернин, О. Цвітан, Ф. Шлоссер, Л. Гутман – по 8,5; 7-12. Бішофф, Р. Вагання, М. Шер, Дж. Галлахер, Р. Тішбірек, С. Чічак – по 8.

1998. Червень. «Chess Klassiks». Турнір гігантів. Активні шахи. 4 учасники. У т-рі мав грати також А. Карпов, але той в останній день відмовився. Замість Карпова запросили В. Іванчука. Раптовість запрошення негативно позначилася на виступах українця. У першому колі він зміг набрати лише 0,5 очок і втратив шанси грати в другому колі за одне з чільних місць. Г. Каспаров теж програв В. Ананду і В. Крамнику в 1-му колі. Не поліпшив свого становища він і в 2-му заході. У фіналі зустрілися Ананд і Крамник. 4 партії завершилися внічию, додатковий бліц-матч (по 5 хв на партію) теж завершився мирно. Але в «армагеддоні» переміг Ананд і виграв перший приз. У матчі за 3-є місце Каспаров здолав Іванчука з рах 2,5 на 1,5.

Турнір майстрів. 8 учасників, 2 кола. Підсумки: 1-2. О. Білявський, Я. Тімман – по 10 очок; 3. П. Байм – 8,5; 4. А. Адор'ян – 7,5; 5. Р. Гюбнер – 6,5; 6. В. Корчной – 6; 7. А. Юсупов – 4,5; 8. Л. Портиш – 3. У додатковому матчі Тімман переграв Білявського з рах. 2,5 на 1,5 і здобув перший приз.

Завершився фестиваль зустріччю Ананд - «Фрітц-5» (рахунок 1,5 на 0,5 з користю для Ананда). Перед цією зустріччю «Фрітц-5» переміг у т-рі (9,5 очок з 11), в якому взяло участь 300 гравців, в тому числі понад 50 ґросмайстрів.

1999. Липень. Фестиваль присвячувався 75-річчю шахового клубу «Frankfurt-West». Господар змагань – Ганс-Вальтер Шмідт. Основний захід – т-р з АШ (контроль часу – по 25 хв на партію кожному учаснику). 4 супер-гравці. Підсумки: 1. Г. Каспаров – 7,5 очок; 2-3. В. Ананд, В. Крамник – по 6; 4. А. Карпов – 4,5. Організатори це змагання назвали неофіційним ч-том світу з АШ.

Турнір майстрів: 8 учасників, 2 кола. Підсумки: 1. «Фрітц-6» - 9 очок з 14; 2-3. П. Леко, В. Топалов – по 9; 4. П. Свідлер – 7,5; 5-6. Ю. Полгар, К. Лутц – по 6; 7. О. Морозевич – 5,5; 8. М. Адамс – 3,5.

Масовий турнір. 445 учасників. 11 турів. Найкращі рез-ти: 1. Л. ван Велі – 9,5 очок; 2-5. М. Адамс, В. Мілов, С. Мовсесян, М. Улибин – по 9; 6-14. Є. Бареєв, К. Бішофф, Ю. Бойдман, Р. Вагання, С. Волков, Г.

Гіоргадзе, В. Єпишин, П. Щмідт, А. Юсупов – по 8,5.

Франкфуртські шахи – в неортодоксальній композиції фігура, котра здійснила забирання, без зміни кольору одразу ж трансформується у фігуру, котру вона збила. Якщо фігурою, яка збила іншу фігуру, є король, то фігура, у яку він трансформується, зберігає якості короля. Тобто стає королівською фігурою.

Н. Бакке, конкурс «BCPS». Почесний відгук.
Білі: Крf5, пп d6, f4, g4, h2 (5); **чорні:** Крe8, Дh4, Та8, Tg3, Се5, Кс6, Kd7, пп b7, f6, (9).

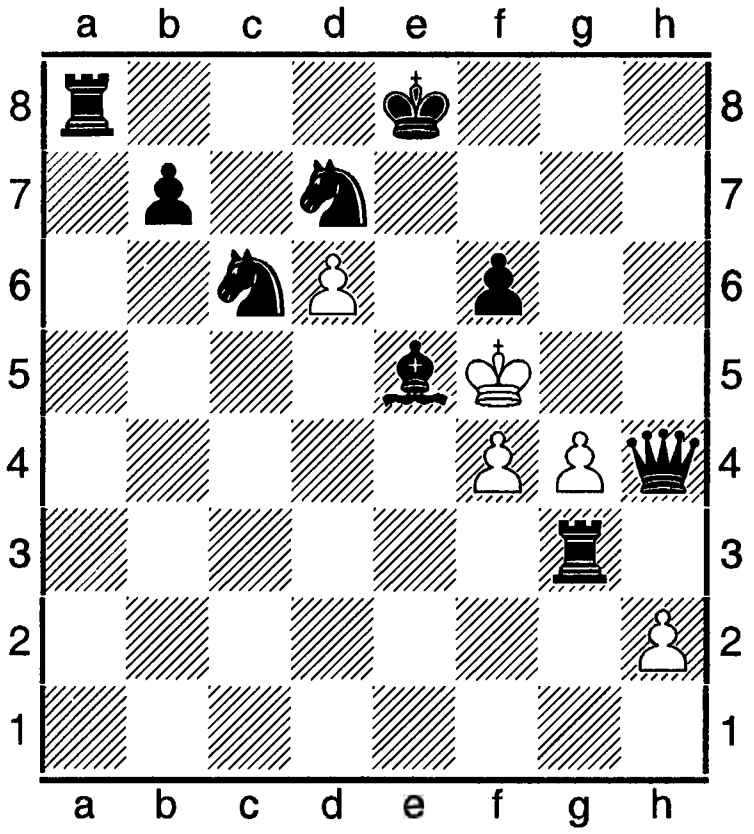

Кооперативний мат за 2 ходи. Франкфуртські шахи И) Та8 – h8 Розв'язок: а) **1.0-0-0! fe (Се5) 2.Ке7 de (Ке7) #; b) 1. 0-0-0! hg (Tg3) 2.Дh5 gh (Дh5) #.**

Література: Словник шахових термінів (упорядник М. Б. Басистий), К., 2004 (російською).

Францискович (Frantciskovich) Борка – сербська шахістка, міжнар. майстриня. Ело 2010 = 2282. Учасниця Всесвітньої шахової олімпіади в складі команди Сербії в Ханти-Мансійську 2010.

Франція (Французька Республіка) – держава в Західній Європі. Столиця: Париж. Член ФІДЕ з 1924.

Шахи проникли у Ф. з Іспанії приблизно в 10-му сторіччі, але відомості про них з Візантії могли появитися і раніше. У хроніці 764 «Мопастія Моассак» згадуються кришталеві шахи – дарунок французькому королеві з якоїсь східної країни. До 9-го сторіччя належить фігура зі слонової кістки, яка нині зберігається в Національній бібліотеці Парижа. Має форму скульптурної групи – царя на слоні, навколо якого розташовані воїни-піхотинці і вершники. За переказами фігура належить набору з подарунку халіфа Гаруна-ар-Рашіда королеві франків Карлу Великому. Значного поширення шахи набули серед феодальної знаті і рицарства в 11-12-му століттях. Воно відображене у середньовічній рицарській поезії Кретьєна де Труа (12-е ст.), у романі «Парцифаль» (12-е ст.), у середньовічній легенді «Тристан та Ізольда». Шахи згадуються у французькому героїчному епосі «Пісня про Роланда» (12-е ст.). Шахові мотиви є в піснях і поемах середньовічних трубадурів та менестрелів (напр., в поемі 13-го ст. «Грин і Карло великий за грою», «Гуон, перевдягнений у слугу менестреля» та інші).

Зацікавленість шахами була і серед духовенства, яке вдавалося до різноманітних хитрощів, щоб обійти офіційні заборони церкви, котра зрівняла шахи з грою в кості. 1125 єпископ Гюї заборонив священикам міста Манс грати в шахи вночі на міському кладовищі. Єпископ Парижа де Сюллі заборонив церковникам мати в своїх оселях шахові комплекти. Під впливом духовенства король Людовик 9-й Святий офіційно заборонив шахи в країні 1254. Лише наприкінці 14-го століття Регенсбурзький католицький собор скасував цю заборону. У 13-му столітті появилися перші шахові трактати. Найвідомішими в Європі стали твори Я. Цессолеса і Нікола де Сан-Ніколаї. Трактат останнього «Бонус соціум» побачив світ у Флоренції 1300.

Довгий час правила шахової гри в країні були такими ж, як і в шантранджі, але зображення фігур і трактування окремих пунктів правил зазнали помітних змін. Так, замість назви фарзан появилася королева у

відповідності зі середньовічним культом прекрасної Дами, казковий східний птах Рух перевтілився у башту – фортецю (tour). Арабська назва «альфіл» трансформувалася у французьку «fou» (через «aufin» - «клоун», «дурнуватий»). «Шах» став «королем». Терміни «кінь», «пішак» зберегли своє первісне значення.

В 15-16-му століттях шахові правила зазнали реформ: дама і стрілець стали далекобійними фігурами, у практику запроваджено забирання на проході, хід пішаком на два поля вперед, рокіровку. Першим документальним джерелом з новими правилами гри виявився Геттингенський рукопис. Сучасна рокіровка вперше згадується в шаховій літературі у 5-й книзі роману «Гаргантюа і Пантагрюель» при описі живих фігур «веселого балу» (середина 16 сторіччя).

У 17-му столітті шахи продовжувалися ровиватися: 1621 Ф. відвідав Дж. Греко; написані були невеликі трактати, які призначалися для навчання грі; наприкінці сторіччя появилася когорта сильних шахістів: де Ліонн, Сегієр, Жанніссон, Мобіссон, Лафон Старший і Лафон Молодший, Руссеро, Моран, де Пеннотьє, Озут, Мюрсей, де Віллет та інші, чиїх 17 партій, зіграних королівським гамбітом, збереглося до наших днів.

У 18-му столітті шахи поширилися і серед «третього стану». Палаци знаті і двори королів, де влаштовувалися в минулому шахові поєдинки, поступилися місцем кав'ярням і клубам. У Парижі великої популярності набули: в першій половині 18 століття кав'ярня «Прокіп», з 1750 – «Режанс», відвідувачами яких були Вольтер, Д. Дідро, Ж. Ж. Руссо, Ж. д' Аламбер, Мірабо, Ж. Ж. Дантон, А. Е. Рішельє, М. Робесп'єр, Наполеон та інші державні й громадські дічі, а також письменники, філософи, журналісти. У кав'ярні стали знаменитими відомі французькі шахісти, такі як: Легаль, Ф. А. Філідор, А. Дешапель, Л. Лабурдонне, П. Ш. Сент-Аман, котрі справили вплив на зростання престижу французьких шахів у світі. Цьому сприяла також організація матчів між найсильнішими гравцями Ф. та Англії 1830-х-1840-х; 6 матчів між Лабурдонне і А. Мак-Доннелом 1834-1835 завершилося перемогою французького шахіста (див. ст. «Лабурдонне-Мак-Доннел матчі»). Великий резонанс викликали й інші шахові змагання – матч між Сент-Аманом і Г. Стаунтоном (див. ст. «Стаунтон – Сент-Аман матч»). У цей же час паризькі шахісти зіграли перші партії за листуванням із гравцями Лондона (1834-1836), Пешта (1842-1843).

У середині 19-го століття Ф. продовжувала відігравати важливу роль у європейському шаховому житті. У Парижі розпочав своє існування ж. «Паламед», за прикладом якого шахові журнали побачили світ в Англії, Італії, Німеччині та інших країнах. Згодом появилися такі назви, як «Режанс», «Нувель режанс» (1850-1860-х), «Стратежі» й інші. Друкувалося багато шахових праць, в тому числі перший дебютний довідник – «Енциклопедія шахів» (1837), «Колекція найкрасивіших шахових задач» (1846) А. Олександра, шахові підручники Л. Лабурдонне (1833), і Б. Бастеро (1853) та інші. У кав'ярні «Режанс» відбувалися великі шахові змагання, в тому числі матчі Ж. А. Рів'єра з С. Дюбуа (1855), П. Морфі з Д. Гарвіцем і А. Андерсеном (1858), О. Монгредієном (1859), Андерсена з Гарвіцем (1858) та І. Колішем (1860), Коліша з С. Розенталем (1864), Розенталя з Г. Нейманом (1869). Влітку 1867 у зв'язку із Всесвітньою промисловою виставкою у Парижі було влаштовано перший у Франції і третій в історії шахів великий міжнар. т-р, котрий завершився перемогою Коліша. Т-ри проводилися також і в наступних роках (див. ст. «Паризькі турніри»).

З другої половини 19-го століття популярність шахів підупала. Попри створення шахових секцій і клубів у великих містах, в наступні 50 років не появилося жодного великого гравця. Зацікавленість шахами підтримувалася в основному ж. «Стратежі»,

окремими пропагандистами і теоретиками шахів, в тому числі А. Шероном, Ф. ле Ліонне та іншими, а також завдяки іноземним шаховим майстрам, які натуралізувалися у Ф., - Д. Яновському, О. Беренштейну, С. Тартаковеру, О. Альохину, Є. Зноско-Боровському, Н. Россолімо. За їх участю в Парижі відбулися матчі і т-ри.

На початку 20-го сторіччя відбулося кілька міжнар. змагань: т-р у Парижі 1900, матч на першість світу Ласкер-Яновський (див. ст. «Ласкер-Яновський матчі»).

1920-х-1930-х проведено низку невеликих міжнар. т-рів, переважно у Парижі, переможцями яких стали Альохин (1915, 1933), Тартаковер (1929, 1933), Зноско-Боровський (1930), Х. Р. Капабланка (1938). 1921 було засновано Французьку Шахову федерацію, котра стала ініціатором започаткування Міжнар. шахової федерації (ФІДЕ), створеної в Парижі 20.07.1924. Конгреси ФІДЕ відбувалися 1932, 1938, 1949.

З 1923 постійно проходять національні ч-ти, переможцями яких ставали С. Бутвіль (5 разів), А. Жібо, М. Райзман, Ж. Сере (по 4), Шерон, А. Громер, Ж. Лесельтер (по 3). У жіночих ч-тах найбільших успіхів досягала Ш. Шоде де Сілан і М. Мерліні – 5-разова чемпіонка країни.

З 1970-х інтерес до шахів значно зріс серед молоді. Викладання шахів запроваджене у багатьох школах. При школах діяло 1500 шахових секцій, 15 спеціалізованих шахових класів при ліцеях (1986). 1986 у країні нараховувалося 930 шахових клубів. У програми підготовки студентів в Страсбурзькому та інших університетах з шахів запроваджено спеціальні заняття. Регулярно проводяться першості країни серед юнаків і кадетів (до 15 років), які розігруються в кілька етапів – у школах, департаментах, в національному масштабі. З 15 французьких шахістів, удостоєних до 1985 звання міжнар. майстра, понадполовина молодші 28 років.

Зростання популярності шахів сприяє і проведення багатьох міжнар. змагань: 21-ї Всесвітньої шахової олімпіади в Ніцці 1974, юнацького ч-ту світу в Бельфорі 1983, 6 ч-тів світу серед кадетів (1974-1984), т-ру претендентів в Монпельє 1985. З успіхом грають французькі шахісти в міжнар. змаганнях: 1986 Ж. Міралес виграв сильний за складом т-р в Канні, національна чоловіча збірна посіла 7-е місце на 26-й Всесвітній шаховій олімпіаді 1984 і 4-е місце в командному ч-ті світу 1985. Талановиті гравці появилися і серед дівчат. 14-річна І. Кінслер виграла звання чемпіонки Ф. серед жінок, з успіхом змагалася у складі національної команди на Всесвітній олімпіді в Салоніках 1984, здобула 3-є місце на ч-ті світу серед дівчат до 15 років 1985. 18-річна К. Леруа (Флір) виграла жіночий ч-т країни 1985.

Шахова федерація Ф. 1987 об'єднувала в своїх рядах 1 міжнар. ґросмайстра, 18 міжнар. майстрів (15 чоловіків і 3 жінки), 16 майстрів ФІДЕ.

Давні традиції має гра за листуванням: 1-й міжнар. т-р за листуванням проведений ж. «Монд ілюстре» 1888-1890. З 1928 розігрується ч-т країни (В. Берграсер – 3-разовий чемпіон 1951-1954, міжнарю ґросмайстер ІКЧФ).

Національна шахова композиція бере свій початок з 19 сторіччя, коли міжнар. визнання одержали задачі Е. Гродеманжа, П. д' Орвілля, Е. Прадинья, Д. Ламуру. 1935 створена Спілка проблемістів Ф., 1956 заснована організація «Друзі шахової задачі», яка видає щоквартальний ж. «Тем-64». У двоходовій задачі нові ідеї віднайшли А. Каза, Г. Отьє, Р. Ріо та інші, в стратегічних задачах – А. Монгредієн, Ж. Рено, П. Біскай. Цінний внесок у розвиток етюдної композиції зробили Шерон, Ф. Лазар, Ж. Вільньов-Есклапон, А. Мутерд, В. Гальберштадт.

Справжнього шахового розвою Ф. почала набувати 1990-х-2010-х, коли до неї докотилася хвиля шахістів з країн колишнього СРСР, в тому числі з України. Це Ю. Геллер, М. Гуревич, Д. Бронштейн. Правда, вихідці з України там появилися значно раніше.

Наприклад, одесит Безкровний ще в другій половині 19-го сторіччя був відвідувачем кав'ярні «Режанс», на початку 20-го там появився житомирянин Беренштейн. Шахісти Харкова в середині 1870-х зіграли в шахи за листуванням з гравцями міста Безансона. Чемпіоном Парижа у свій час був львів'янин С. Попель. Приблизно в цей час там появилися й російські гравці, зокрема 4-й чемпіон світу з шахів О. Альохин, який виступав за Ф. на Всесвітніх олімпіадах. З 1970-х там зустрів свою старість 10-й чемпіон світу Б. Спаський. Нині в Парижі постійно мешкають 12-й і 13-й чемпіони світу А. Карпов, Г. Каспаров, чемпіон світу за версією ПША і ФІДЕ В. Крамник. Не кажучи вже про менш іменитих ґросмайстрів.

Безумовно це благотворно вплинуло на поширення шахової гри у цій країні. І що характерно, шахи набули популярності не тільки у великих містах, але й містечках. Поширеними є матчеві зустрічі з шахістами Англії, Вірменії, Голландії, Польщі та інших країн. В травні 1990 у Ліоні відбувся т-р західноєвропейської зони, який виграв ґросмайстер з Ф. Ж. Лотьє з прекрасним результатом: 10 очок з 12. На ч-ті Ф. 1989 переможцями стали Ж. Міраль, Л. Сєре, які разом з тим здобули перепустку до зонального т-ру ФІДЕ; 1993 у Нанті чемпіонське звання виграв Е. Брікар, другим був Ж.-Л. Шабанон, третім – Д. Аніч, а чемпіонкою серед жінок стала 17-річна Клер Жерве; у вересні 2001 такий же захід відбувся у Марселі, в якому взяло участь 76 гравців (переможець – Е. Бакро), а в жіночій першості звання чемпіонки здобула колишня українка М. Непеїна-Леконт, другою була юна француженка М. Себаг; першість країни 2002 проходила у Валь де Ізере (14-а КФ; тут звання чемпіона вже вчетверте підряд здобув 19-річний Е. Бакро); чемпіонат 2007 проводився в Акс-ле-Бене (Ело сер. = 2571 одиниці, 13-а КФ; перемогу здобув в упертій боротьбі з росіянином В. Ткачовим Вашьє-Легрев).

2010-х найсильнішими шахістами Ф., поряд з названими вище, були Л. Фрессіне (Ело 2010 = 2718), С. Феллер (Ело 2010 = 2649), Р. Фонтек (Ело 2013 = 2549), А. Ошар, О. Рене (Ело 1993 = 2500), Ж.-Р. Кох, М. Корнетт, А. Лесьєж, К. Ширазі; серед жінок – С. Мійє.

На 2013 у Ф. було всього 12 228 шахістів з рейтингом ФІДЕ, в тому числі 45 міжнар. ґросмайстрів, 97 міжнар. майстрів, 183 майстри ФІДЕ; жінки ж мали у своїх рядах 5 міжнар. ґросмайстринь, 17 міжнар. майстринь, 13 майстринь ФІДЕ. Найвищий рейтинг ФІДЕ мали М. Вашьє-Легрев (2742 одиниці Ело), Е. Бакро (2730), Л. Фресіне (2710). Ело середнє першого десятка дорівнювало 2670 одиниць.

Література: Лабурдонне Л., Новітні начерки про гру в шахи, пер. з франц. російською, М., 1839; Нейштадт Я. І., Некоронованні чемпіони, М., 1975 (російською); Philidor F. A., L'analyse A., Tncyclopedie des echecs, P., 1837; його ж, Collection des plus beaux problemes d'echecs, P., 1846; Basterot le Cte, Melanges historiques anecdotiques et litteraires, у його книзі: Traite elementsire du jej des echecs, P., 1853; Cheron A., Les echeca artistiques, H., 1934; його ж, Nouveau traite complet d' echwcs. La fin de partie, Lille, 1952; Lionnais F. Le, Maget E., Dictionnaire des echecs, 2 ed., P., 1974; М. Мерліні, Франція, в кн. ШЕС за ред. А. Карпова, М., 1990 (російською); І. Ліндер, В. Ліндер, Чемпіони світу. Життя й гра крізь призму шахової енциклопедії, М., 2001 (російською).

Французька оборона (С 00-С 19):

1.e2-e4 e7-e6.

Належить до напіввідкритих початків. Хід **1. ...e6** зустрічається уже в Лусени, Геттингенському рукописі, у працях італійських авторів 16-18 сторіч. Назву цей дебют одержав після перемоги французьких шахістів у партії за листуванням Лондон-Париж 1834-1836.

У 19 столітті Ф. о. не була такою популярною, як нині. Значний внесок в теорію цього дебюту зробили З. Тарраш, В. Стейниць, А. Рубінштейн, А. Німцович, М. Ейве, О. Альохин, М. Ботвинник, В. Раузер. Ф. о. є надбанням репертуару найсильніших сучасних гравців світу, таких як: Н. Шорт, Я. Тімман, Р. Гюбнер, В. Корчной, Р. Ваганян, А. Юсупов, О. Морозевич та інших. Значимість Ф. о. полягає в тому, що чорні, всестороннє зміцнивши королівський фланг та підтримуючи рівновагу в центрі, ходами **c7-c5** чи **f7-f6** при нагоді можуть розпочати контратаку. Недолік же ховається в труднощах розвитку стрільця **c8**, через що у складних і гострих позиціях білі досягають певної ініціативи і переваги в просторі. Попри ці недоліки Ф. о. забезпечує чорних міцністю і непоганими можливостями в перехопленні ініціативи в середині гри. Через це вона є одним із найпопулярніших дебютів в сучасних гравців і хорошою базою для створення шахових комп'ютерних програм.

А. Розмінний варіант (C01) – 1.e4 e6 2.d4 d5 3.ed:

1) 3. ...ed 4.Cd3 Kc6! 5.Ke2 (5.Kf3 Cg4 6.c3 Дd7 7.0-0 0-0-0 8.Kbd2 Cd6 9.Te1 Kge7 10.b4 Tde8 11.Kb3 f6 =) **5. ... Cd6 6.c3 Дh4! g3 Дh5 8.Kf4 Дxd1+ 8.Kpxd1 Cg4+ 10.Kpc2 0-0-0 11.Te1 =;**

2) 4.Kf3 Cd6 5.c4 Kf6 6.Kc3 c6 7.Cg5 0-0 8.cd h6 9.Ch4 (9.Cxf6!?) **Дb6 10.Дd2 Kxd2** = (Крамник - Полгар, 1996).

Б. Варіант Німцовича (C 10-C-19) – 3.e5 c5 4.c3 Kc6 5.Kf3 Дb6 6.Ce2 cd 7.cd Kh6 8.b3 Kf5 9.Cb2 Cb4+ 10.Kpf1 Ce7 11.Kc3 Дd8 12.g3 f6. Далі **13.Kpg2 fe 14.de 0-0 15.Tc1 Cd7 16.Cd3 Дe8,** неясна позиція з ознаками рівності (Свешников - Портиш, 1993).

В. Варіант Тарраша (C 03-C 09) – 1.e4 e6 2.d4 d5 3.Kd2 c5! 4.ed ed 5.Cb5+ Kc6 6.Kf3 Cd6! 7.dc Cxc5 8.0-0 Kge7 9.Kb3 Cd6 10Cg5 0-0 11.Te1 Дc7, у білих краще..

Г. Варіант Рубінштейна - 1.e4 e6 2.d4 d5 3.Kc3 de 4.Kxe4 Kf6 5.Kxf6+ gf 6.Kf3 b6 7.Cf4 Cb7 8.Cc4 c6 9.Дe2 Cd6 10.Cg3 Дe7 11.0-0-0 Kd7 з ліпшими шансами в білих.

Д. Класичний варіант – 1.e4 e6 2.d4 d5 3.Kc3 Kf6 4.Cg5 (на маловивчене 4.Cd3 краще 4.c5 5.ed ed 6.dc і т. д. Прдовження Стейниця 4.e5 Kd7 5.f4 чи 5.Kce2 c5 6.c3 Kc6 7.f4 f6 8.Kf3 Дb6 9.g3 cd 10.cd Cb4+ 11.Kc3 0-0 12.ef Kxf6 13.a3 =) **4. ...Ce7 5.e5 Kd7 6.Cxe7 Дxe7 7.f4 0-0 8.Kf3 c5 9.dxc5 Kc6 10.Cd3 f5 11.ef Дxf6 12.g3 Kxc5** з перспективою в білих.

Е. Варіант Вінавера – 1) 1.e4 e6 2.d4 d5 3.Kc3 Cb4 4.a3 Cxc3+ 5.bc de 6.Дg4 Kf6 7.Дxg7 Tg8 8.Дh6 c5 (можна 8. ...b6, 8. ...Kbd7, 8. ...Tg6) **9.Ke2 Tg6** (можна і 9. ...Kc6) **10. Дe3 Kc6 11.dc Да5!;**

2) 4.Cd2 de 5.Дg4 Дxd4 6.0-0 f5 7.Дg3 Cd6 8.Cf4 Cxf4+ 9.Дxf4 Дc5 з атакою;

3) 4.e5 c5 5.a3 Cxc3+ 6.bc Ke7 7.Дg4 Дc7 8.Дxg7 Tg8 9.Дxh7 cd 10.Kpd1 Kd7 11.Kf3 Kxe5 12.Cf4 Дxc3 13.Kxe5 Дxa1 14.Cd3 Cd7 =.

Є. Варіант Мак-Кетчона (запроваджений у практику 1890) **– 1.e4 e6 2.d4 d5 3.Kc3 Kf6 4.Cg5 Cb4 5.e5 h6 6.Cd2 Cxc3 7.bc Ke4 8.Дg4 g6**. Тут у білих є вибір між **9.Cc1!?** і **9.Cd3.** Актуальним на 1991 був **Cc1.**

Ж. Система Чигорина – 1.e4 e6 2.Дe2 c5 3.g3 Kc6 4.Kf3 Ce7 5.Cg2 d5 6.d3 Kf6 7.0-0 0-0 8.Ka3 a6 9.Cg5, неясна позиція з перспективою рівної гри.

Фрагменти партій сучасних провідних шахістів України, світу.

Ананд - Морозевич. Сан-Луїс, 2005 (С 11).
1.e4 e6 2.d4 d5 3.Kc3 Kf6 4.e5 Kfd7 5.f4 c5 6.Kf3 Kc6 7.Ce3 cd 8.Kxd4 Cc5 9.Дd2 0-0 10.0-0-0 a6 11.Kb3 Cb4 12.Cd3 b5 13.Thf1 Kb6 14.a3!? {раніше грали 14.Дf2 Kc4 15.Cxc4 bc 16.Kd4 Ke7 і т. д.(Чабрило-Бареєв, Белград, 1988)} **14. ...Ce7 15.Kd4 Дc7 16.Kxc6 Дxc6 17.Cd4!? Kc4 =.**

«Джуніор» - Пономарьов. Більбао, 2005 (С 18).

1.e4 e6 2.d4 d5 3.Кc3 Сb4 4.e5 c5 5.a3 Сxc3+ 6.bc Да5 7.Cd2 Да4 8.Дb1 c4 9.Kh3 f5 10.Ce2 Кc6 11.0-0 b6 12.Ch5+ g6 13.Cf3 Cd7 14.Дc1 0-0-0 15.Kg5 Tf8 16.h4 h6 =.

Пономарьов - Бареєв. Ханти-Мансійськ, 2006 (С 11).

1.e4 e6 2.d4 d5 3.Кc3 Кf6 4.e5 Кfd7 5.f4 c5 6.Кf3 Кc6 7.Ce3 a6 {альтернатива 7. **...cd 8.Кxd4 Сc5 9.Дd2 0-0 10.0-0-0 a6 11.Кce2 Де7 12.Kb3 Сxe3 13.Дxe3 f6 14.ef Кxf6 15.h3 a5 16.a3 b5 17.g4 a4 18.Kb3 Ка5!** 3 однаковими можливостями (Свідлер - Морозевич. Москва, 2005)} **8.Дd2 b5 9.a3 Cb7** {гостро 9. ...g5!? 10.fg cd 11.Kxd4 Ксхе5 12.Cd3 Cb7 13.0-0 Дc7 14.Kph1 Cg7 15.Tae1 0-0 (Мотильов - Волков). Непогано і 9. Да5 10.Ce2 B4 11.Kd1 Tb8 12.a4 Cxd4 13.Kxd4 Kxd4 14.Cxd4 Cc5 15.Kf2 0-0 16.0-0 і т. д. (Лутц - Глек. Бельгія, 2005)} **10.g3** (на даний час основне продовження. Грали й 10.Cd3 і 10.Ce2, 10.dc) **10. ...Да5!?** (заслуговує уваги 10. ...Дb6) **11.Ta2!? Tc8 12.Cg2 b4?! 13.ab Дxb4 14.0-0 cd 15.Kxd4 Kxd4 16.Cxd4 cc5 17.Td1 Cxd4+ 18.Дxd4** з перевагою (коментар міжнар. майстра Олексія Палехи).

Саванович - Корчной. Баня-Лука, 2007 (С 12).

1e4 e6 2.de d5 3.Кc3 Кf6 4.Cg5 Cb4 5.e5 h6 6.Cd2 Cxc3 7.bc Ке4 8.Дg4 Крf8 9.Cd3 Kxd2 10.Крxd2 c5 11.h4 c4 12.Ce2 Кc6 13.Kh3 b5 14.a3 a5 15.Кf4 Tg8 16.Th3 Ке7, у чорних перспектива.

Савченко - Вітюгов. Серпухов, 2008 (А 08).

1.e4 e6 2.d3 c5 3.Кf3 Кc6 4.g3 d5 5.Kbd2 Кf6 6.Cg2 g6 7.0-0 Cg7 8.ed Kxd5 9.Kb3 b6 10.c3 0-0 11.d4 cd 12.Кfxd4 Kxd4 13.Kxd4 Ca6 14.Te1 Tc8 15.Да4 Cc4 16.Кc6, у чорних ліпше.

Топалов - Камський. Софія, 2009 (С 07).

1.e4 e6 2.d4 d5 3.Kd2 c5 4.Kgf3 cd 5.Kxd4 Кc6 6.Cb5 Cd7 7.Cxc6 Cxc6 8.Kxc6 bc 9.c4 Cd6 10.cd cd 11.ed ed 12.0-0 Ке7 13.Кf3 0-0 14.Дd3 Дd7 15.Td1 Tfd8 16.Ce3, у білих краще.

Приклади зі статті І. Роджерса «Велике дякую, Deppil!» (ж. «64-шо», №12, 1989, стор. 14-15): **1.e4 e6 2.d4 d5 2.Кc3 Cb4 4.e5 Дd7 5.a3 Cxc3+ 6.bc b6 7.Дg4 f5 8.Дg3 Ca6 10.Ke2 Kb8 11.Кf4 Кc6? 12.Кxe6 Дxe6 13. Дxg7 Дg6 14.Дxh8 0-0-0 15.0-0 Td7** з перевагою в білих;

1.e4 e6 2.d4 d5 3.Кc3 Cb4 4.e5 c5 5.a3 Cxc3+ 6.bc Ке7 7.Кf3 Да5 8.Cd2 Kbc6 9.Ce2 cd 10.cd Да4 11.Tb1 Kxd4 12.Cd3 Kdc6! (Йогансен) **13.0-0 Дxa3 14.Tb3 Дc5 15.Tb5 Да3 16.Дb1** (рисковано) **16. ...a6 17.Tb3** (краще 17.Tb6) **17. ...Дc5 18.Tc3 Да7 19.Ce3 Дb8 20.Дb6 Cd7 21.Tb3 Td8 22.Дc5 Cc8 23.Дc3 h6 24.Cb6 Дd7 25.Te1 0-0 26.h3 f6 27.ef Txf6 ...**і білі на 43-му ході визнали себе переможеними (Д. Нанн-І. Роджерс. Гронінген, 1988).

Література: П. Керес, Французька оборона, М., 1958; О. Суетин, Французька оборона, М., 1983; О. Калінін, Французька оборона, М., 2003 (російською); Мала енциклопедія шахових дебютів, вид. 2-е, Белград, 2003; газ. «Ладья» за 2005, 2008, 2009.

Фрейман (Frejman) Сергій Миколайович (1882-1946, Ташкент) – російський і вірменський шахіст. Першого успіху досяг на 5-му всеросійському т-рі 1907 (5). На т-рі любителів Петербурга 1908 посів 1-2-е місце, грав на міжнар. т-рі, присвяченому пам'яті Чигорина 1909 (18). У змаганні найсильніших гравців Петербурга 1910 мав 1-3-є місце. Там же виграв матч в Е. Зноско-Боровського 1911 з рах. 10 на 8 (+ 5, - 3, = 10). Учасник міжнар. т-рів у Кельні 1911 (2-5) і Аббації (Опатія) 1912 (6-7). З 1920-х проживав у Ташкенті. 4-разовий чемпіон Узбекистану і багаторазовий переможець змагань на першість Ташкента. Переможець середньо-азіатських змагань: 1927 (1-2, з М. Руднєвим), 1933; ч-тів Туркменії 1929 та Киргизії 1937 (поза конкурсом). Зіграв унічию матч з Ф. Дуз-Хотимирським (5 на 5) у Ташкенті 1926. Учасник 6-и ч-тів СРСР. Найкращий рез-т 1929 (2).

Фрессіне (Fressine) Лоран (нар. 01.11. 1981) – французький шахіст, міжнар. майстер з 1998, ґросмайстер з 2000. Ело 2010 = 2718. Учасник особистих ч-тів Європи у Сент-Вінсенті 2000 (19-е місце), в Кушадасі 2006 та Пловдиві 2008 (виграв перепустки

на Кубок світу), ч-ту світу в складі команди Франції в Нові-Сад 2009 (3-5-й рез-т за 2-ю шахівницею), за 2-ю шахівницею грав на Всесвітній шаховій олімпіаді 2010 у Ханти-Мансійку 2010 (10-е командне місце). Грав у матчі 2009 (Париж) за національну збірну команду зі збірною Вірменії. Інші змагання: Бордо 2000 (4); Париж 2001 (1); Цуг 2001 (3-5); Анжьєн-ле-Бене 2001 (7); С.-Петербург 2013, м-л Альохина (4-8).

В. Крамник – Л. Фрессіне. С.-Петеребург 2013. Дебют даминих пішаків (A 07).

1.Kf3 d5 2.g3 Kc6 3.d4 Cg4 4.Kbd2 Дd7 5.h3 Cf5 6.c3 e5 7.de 0-0-0 8.e3 Kge7 9.g4 Cg6 10.h4 h5 11.b5 hg 12.bc Kxc6 13.e6 Дxe6 14.Kd4 Kxd4 15.cd Ce7 16.Cg2 gh 17.Cf3 Cf5 18.Да4 Kpb8 19.Ca3 Ch4 20.Kf1 g5 21.Th2 g4 22.Ce2 Ce4 23.Tc1 Cg2 24.Да5 Tc8 25.Tc3 Cxf2 26.Kpxf2 Cxf1 27.Kpxf1 g3 28.Cf3 gh 29.Kpe2 Thg8 30.Cc5 a6 31.Ch1 Tg2, (0-1).

Фріас (Frias) Віктор (нар. 1956, Чилі) – шахіст США, міжнар. майстер. Переможець т-ру «Кубок університету» в Дуранго (Мексика) 1989.

Фрідгуд (Fridgood) Девід (нар. 11.07. 1946, Кейптаун) – південно-африканський, англійський шаховий композитор і розв'язувач шахових композицій, міжнар. майстер з розв'язування ШК з 1988, майстер ФІДЕ з шахів. Ело 2014 = 2400. Чемпіон ПАР з шахів 1967, 1971, 1973. Грав у зон. т-рі в Каорле 1972 (7). У складі команди ПАР брав участь в олімпіадах 1964 (Тель-Авів), 1968 (Лугано), 1970 (Зіген), 1974 (Ніцца). 1964 мав найкращий рез-т за 4-ю шахівницею (фінал «Д»): 10 очок з 12. У складі команди Англії чемпіон Європи з розв'язування в Лондоні 2010. Посідав 64-е місце в світі серед розв'язувачів шахових композицій з рейтингом у 2386 одиниць Ело. Найвищий показник у кар'єрі - 2462 одиниці Ело. Редактор розділу шахової композиції ж. «British Chess Magazine».

Фрідман (Fridman) Геннік (1907, Львів, - 1942) – український і польський шахіст. 7 разів вигравав ч-т Львова (1926-1934). У складі команди Польщі учасник 6-ї Всевітньої шахової олімпіади у Варшаві 1935, де мав 3-є командне місце. У першому т-рі за листуванням посів 2-е місце в ч-ті Польщі. Учасник ч-тів Польщі: Варшава 1926 (14), Лодзь 1927 (13), Варшава 1935 (2-4), Юрата 1937 (12). Грав на Всесвітній шаховій неофіційній олімпіаді в Мюнхені 1939 (2-е командне місце). Інші змагання: Відень 1935, 20-й м-л Требича (1).

Фрідман (Friydman) Даніель (нар. 1975, Рига) – латвійський, німецький та ізраїльський шахіст, міжнар. майстер з 1995, ґросмайстер з 2001. Ело 2014 = 2627. Будучи студентом Ризького авіаційного університету, посів 2-3-є місце на ч-ті Латвії 1995. У складі команди Німеччини переможець 18-го командного ч-ту Європи 2011, учасник ч-ту Європи в Нові-Сад 2009 (8-е командне місце і 2-3-й рез-т за 3-ю шахівницею). Представляв збірну Німеччини на 38-й Всесвітній шаховій олімпіаді в Дрездені 2008. Учасник інших міжнар. змагань, в тому числі: Ессен 1999 (10); Пардубице 2001, головний т-р при 303 учасниках (2-6); Майнц 2002, шахи Фішера (2-3); Ессен 2002 (5-8); Сьюард Реал 2007, 242 учасники (2-4); Натанья 2009 (12-е місце з АШ, 1-е з бліцу); Юрмала 2012 (5).

Фрідман - Красенков. Юрмала, 2012.
Оборона Грюнфельда (D 85).

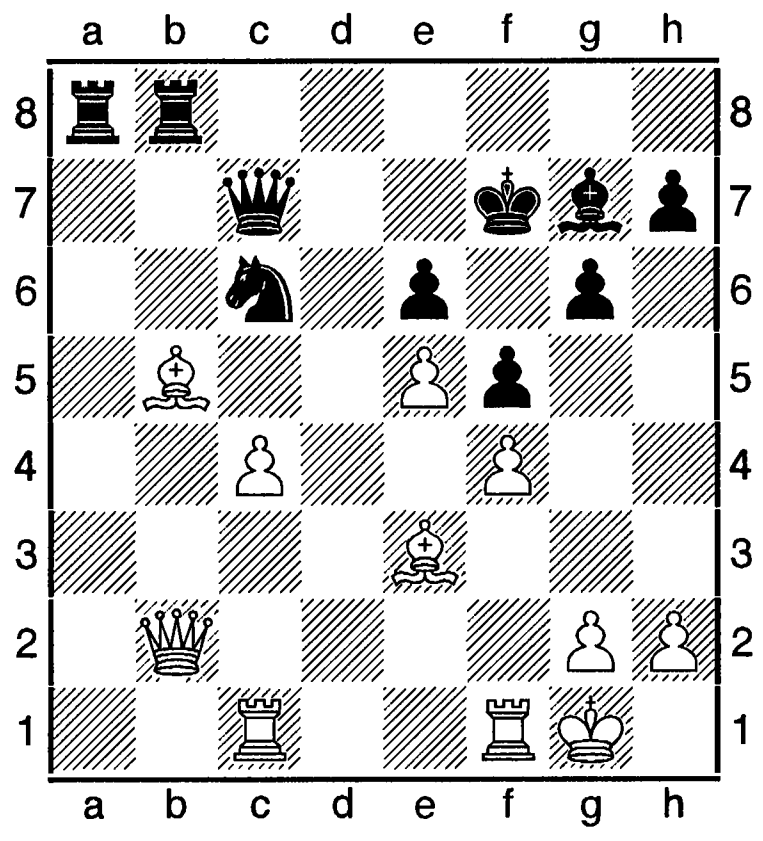

24. ...g5 25.fg Kxe5 26.Де2 Крg8 27.Cf4 Дc5 28.Крh1 Td8 29.Tce1 Kd3 30.Дxe6 Крh8 31.Ce3 Дc7 32.Td1 f4 33.Cb6 Дd6 34.Дxd6 Txd6 35.Cg1 Tad8 36.Td2 Cc3 37.Te2 Cb4 38.c5 Td5 39.Cc4 Txg5 40.c6 Ke5 41.c7, (1-0).

Фрідман (Frydman) Пауліно (26.05.1905, Варшава, - 03.02.1982, Буенос-Айрес) – польський і аргентинський шахіст, міжнар. майстер з 1955. Учасник ч-тів Польщі: 1926 (2), 1927 (5-6), 1935 (2-4). Чотириразовий чемпіон Варшави (1933-1936). У складі команди Польщі учасник 7-и Всесвітніх шахових олімпіад (1927-1939). На 6-й досяг найкращого рез-ту за 2-ю шахівницею: 11,5 очок з 16. Переможець міжнар. т-рів у Сопоті 1930, Будапешті 1934, Гельсинках 1936. З 1939 проживав в Аргентині. 1941 грав у т-рах: Мар-дель-Плата (4-5), Буенос-Айрес (3), Сан-Паулу (3-4).

Фрідштейн (Fridshtein) Герман Самуїлович (25.11.1911, Петербург,- 2001) – російський шахіст, майстер спорту СРСР з 1945, міжнар. арбітр з 1965. Шаховий теоретик і літератор, журналіст. Інженер-механік. Чемпіон ДСТ «Труд» 1947, 1952. Учасник 7-и півфіналів особистих і 3 фіналів командних ч-тів СРСР, 8 ч-тів Москви, матчу Москва - Ленінград 1960. Автор багатьох теоретичних праць з шахів, в тому числі: Шахи за 1962, М., 1964; Оборона Пірца-Уфімцева, (2-е вид.), М., 1980 (російською); Moderne Verteitigung, Hslb., 1981; Pirc-Ufimzev Verteitigung, Hdlb., 1981.

Фріс - Нільсен (Fris-Nilsen) Єнс Уве (Ове) – данський шахіст, міжнар. майстер. Бронзовий призер ч-ту Данії в Нюборзі 2001. На ч-тах Данії 1988 (6), 1999 в Орхусі (8).

Фрітз (Fritz) Їиндржих (15.06.1012, Прага, - 09.11.1984, там же) – чеський шаховий композитор, міжнар. ґросмайстер з 1975 і міжнар. арбітр (1956) з шахової композиції. Юрист. З 1930 опублікував понад 500 композицій, в тому числі 400 етюдів, а також дво-, триходових задач на зворотний мат. Здобув на конкурсах понад 60 призів. Чемпіон ЧССР з розділу етюдів 1951-1952, 1953-1954, 1963-1965.

Ї. Фрітз, «Шахи». 1-й приз.

Білі: Крe1, Ta1, Td4, Cd1 (4); **Чорні:** Крh6, Ch5, Kd7, пп a6, f4, h2 (6).

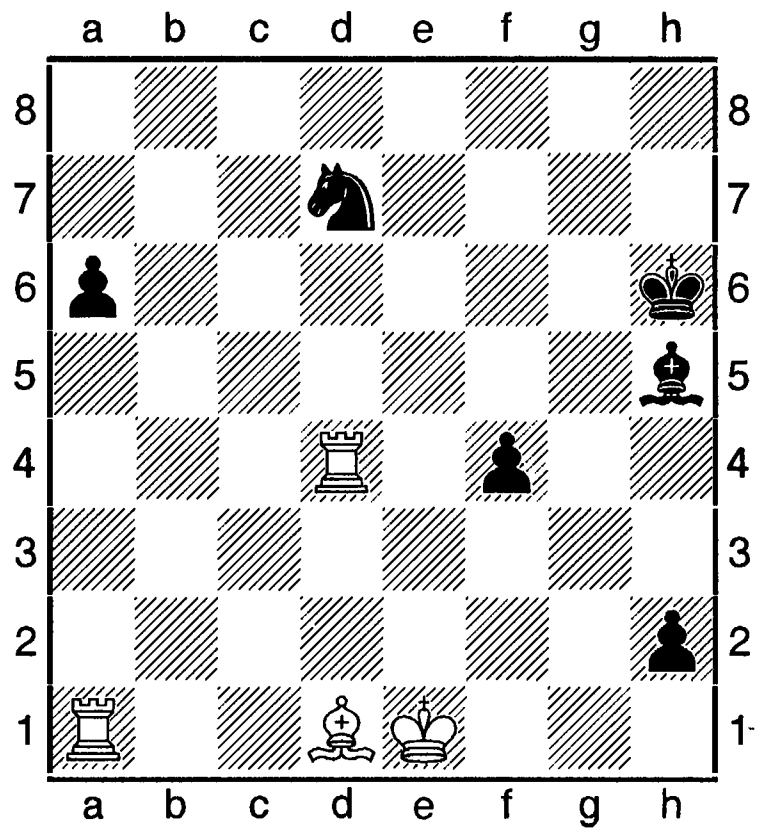

Виграш : 1.Td6+ Kf6 2.Txf6+ Крg7 3.Tg6+! Крf8 4.Tg8+ Крe7 5.Te8+ Крd6 6.Te6+ Крc7 7.Tc6+ Крd8 8.Cf3! Cxf3 9.Th6 h1Д 10.Txh1 Cxh1 11.0-0-0+! з виграшем.

Література: Модерні шахові студії, Прага, 1951; його ж, Шахові студії, Прага, 1954; Вибрані шахові композиції, Прага, 1979 (чеською); Г. А. Надареїшвілі, Етюд очима ґросмайстрів; ШЕС під ред. А. Карпова, М., 1990.

«Фрітц» («Fritz») – німецька шахова програма, опрацьована Францем Моршем і Матісом Файстом і видана Chess Base. Морш і його друг створили шахову програму на початку 1980-х. На початку 1990-х німецька компанія Чесс Базе попрохала, щоб Морш написав шахову програму «Фрітц». Версія під назвою «Дееп Фрітц» виготовлена для багатопроцесорної комп'ютерної обробки. «Фрітц – 11» була випущена у листопаді 2007. Остання версія комерційної шахової програми «Фрітц – 12» появилася 07.10.2009.

Фройт (Froyt) Денніс; Денніс де Фройт – голландський шахіст, міжнар. ґросмайстер. В міжнар. т-рі у Львові 2001 посів 7-е місце.

Фролкін Андрій Миколайович (нар. 1957, Київ) – український шаховий композитор, національний майстер з 1977, майстер ФІДЕ з 2001, міжнар. майстер з ШК. Чемпіон світу серед композиторів у складі команди України 1997, срібний призер ч-ту світу 2004 зі складання шахових композицій у складі команди України.

Грати в шахи навчився у 4 роки від свого батька Миколи Михайловича, вченого історика. Маючи 7 років, скомпонував першу задачу-двоходівку. 1972 став переможцем конкурсу ж. «Шахмати в СССР». Із задачами, які вперше появилися в конкурсному завданні (на розгадку відводилося 2 місяці), він впорався за 2 дні. Відтоді присвятив себе ретроаналізу. 1974 за ретрозадачу в конкурсі «Шахмати в СССР» одержав перший приз. Ф. переможець найбільших ретроконкурсів 1978-1979, 1985-1986, 1994-1996, проведених ж. «Die Schwalbe», в якому брали участь всі найсильніші ретроаналітики світу. Ці заходи вважаються неофіційними ч-тами світу, а їх переможець А. Фролкін – неофіційний чемпіон світу. Ф. належить низка рекордів у ретроаналізі. Працюючи над темою забирання в ретрогрі перетворених фігур, котру в свій час опрацьовував класик ретроаналізу Черіані, він зумів вперше досягти забирання в одній задачі трьох чорних дам, у другій – чотирьох чорних тур. Завдяки його статті в ж. «Die Schwalbe» 1979 ця тема на Заході набула широкої популярності і була названа його іменем і тільки потім – темою Черіані-Фролкіна. Ф. вперше запропонував новий вид «казкових шахів». Ним опубліковано понад 30 статей з питань шахової композиції. В співпраці з Г. Вілтсом у Карлсруе 1991 видано книгу «Найкоротші доказові партії – кубик Рубика для шахіста». Ф. опублікував понад 600 композицій, з яких понад 50 відзначено першими призами.

Всеукраїнські змагання: 9-а командна першість України 1989-1990 (4-е місце з розділу багатоходових задач і 1-е місце з розділу кооперативних матів); ч-т України 1997 (1-2-е місце з розділів кооперативних матів та ретроаналізу); 10-й командний ч-т України (6-е в складі Одеської області), 11-й (2), 12-й (3), 13-й 2004-2006 (10-е командне місце); 15 особистий ч-т України зі складання ШК 1995-1997 (10-е місце з розділу коопматів), 16-й 1998-2000 (17-е з розділу коопматів, зворотні мати – 12-е, ретроаналіз – 2-е, казкові шахи – 5-е), 17-й 2001-2003 (кооперативні мати – 7-е місце, ретроаналіз – 1-е), 18-й 2004-2006 (1-е з ретроаналізу).

А. Фролкін, КДП у 13 ходів. 2 розв'язки.
Білі: Крe1, Да1, Th1, Сg5, Ка3, Кg1, пп b2, c2, d4, f2, f4, g2, h2 (13); **чорні:** Крc8, Дb4, Td8, Cf8, Ка4, Та2, Кg8, пп a7, c6, d7, e7, f7, g7, g6 (14).

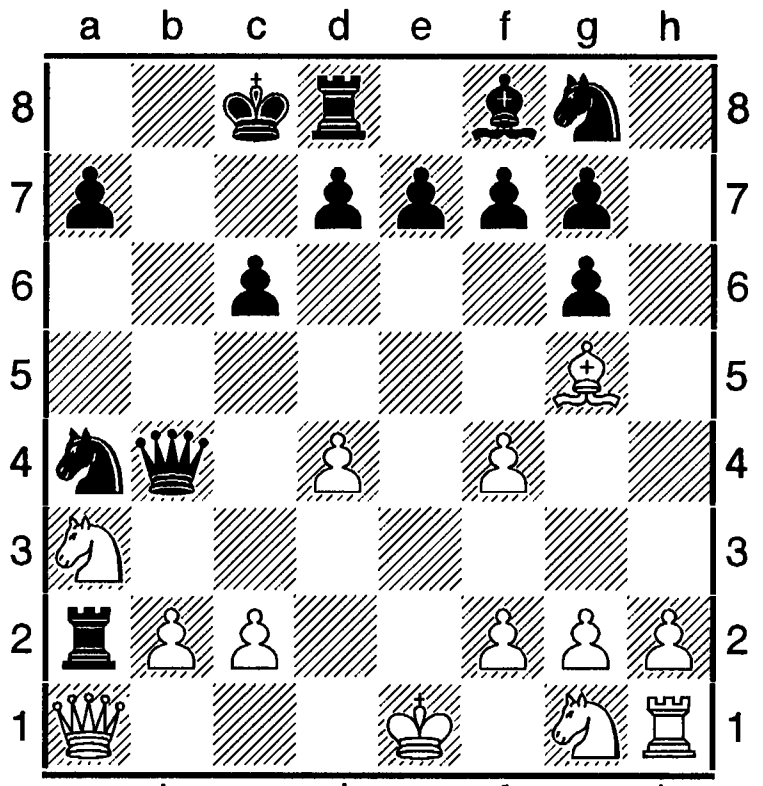

Розв'язок: **1.a4 Ка6 2.a5 Кc5 3.a6 Ка4 4.ab Сxb7 5.d4 Cf3 6.ef c6 7.Cd3 Дb6 8.Cg6 hg 9.Cg5 Th3 10.f3 Та3 11.Та2 Тxа2 12.Ка3 0-0-0 13.Да1 Дb4.** Другий розв'язок пропонуємо читачам відшукати самостійно.

Фролова Ангеліна (нар. 14.11.1984) – українська шахістка, кандидатка в майстрині України. Ело 2001 = 2150. 45-а позиція в рейтинговому списку України.

Фролов Артур (нар. 29.07.1970, Алчевськ) – український шахіст, міжнар. майстер, ґросмайстер України. Ело 1998 = 2505. На зон. т-рі ФІДЕ в Миколаєві 1993 посів 2-

е місце, міжзон. т-р ФІДЕ в Білі 1993 (51-54). У складі команди України учасник 3-го командного ч-ту світу, 31-ї Всесвітньої шахової олімпіади 1994. У складі команди «Данко-Донбас» учасник ч-ту Європи серед клубів. На міжнар. т-рі в Києві 1997 посів 6-8-е місце.

Фром (From) Зігфред – данський шахіст, національний майстер. Правнук Мартіна Фрома, автора гамбіту **1.f4 e5.**

Фрома гамбіт (A 02-A 03): 1.f2-f4 e7-e5.

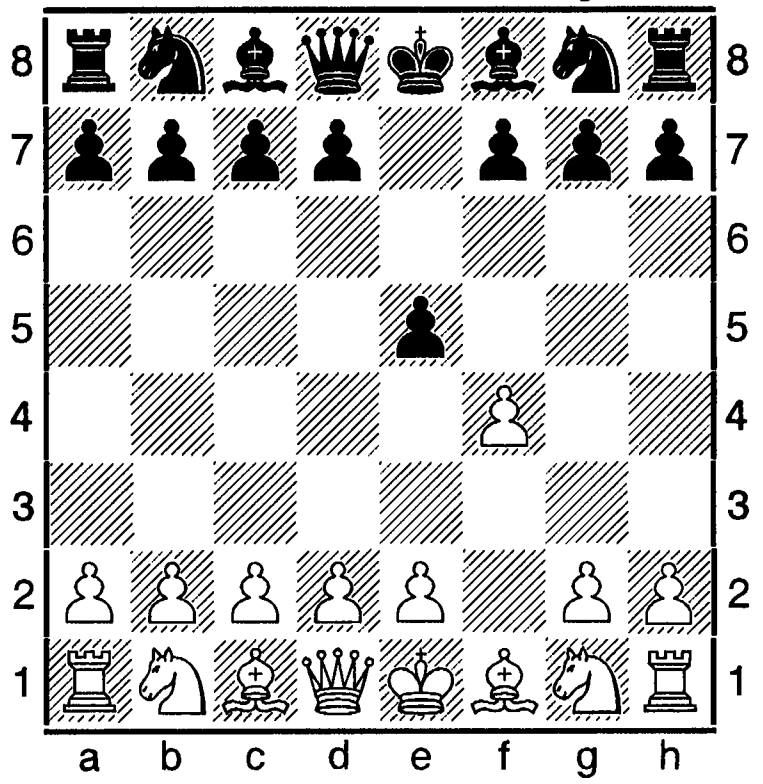

Вважається відкритим початком. Запроваджений у практику 1862 данським шахістом М. Фромом (1828-1895). Перші аналізи Ф. г. опубліковані данськмими шахістами Г. Нільсеном і С. Сьоренсеном 1874. У сучасній шаховій практиці нечасто використовується.

Ідея початку: білі прагнуть захопити центр, перешкоджаючи ходові **e5**; чорні ж у більшості випадків віддають пішака **e5** та намагаються використати недоліки в позиції білого короля.

2.fe (e4 призводить до королівського гамбіту) 2. **...d6 3.ed Cxd6 4.Kf3** (основна позиція; гірше 4.g3 h5 із загрозою 5. ...h4) **4. ...g5!** {продовження Ем. Ласкера (1895); слабше 4. ...Kh6 5.d4 Kg4 6.Дd3! Kc6 (6. ...Kxh2? 7.Де4 з перевагою) 7.c3 0-0 8.e4 Te8 9.Ce2 і в білих краще} **5.d4 g4** (5.g3 g4 6.Kh4 Ke7 7.d4 Kg6 8.Kg2 Kc6 9.c3 h5 10.Cd3 h4 =) **6.Ke5 Cxe5 7.de Дxd1+ 8.Kpxd1 Kc6;**

1) 9.Cf4 Ce6 10.e3 Kge7 11.Cb5 0-0-0+! 12.Kpc1 Cd5 13.Tg1 a6 14.Ce2 Ce6 15.Cg5! =;

2) 9.Kc3 Ce6 (9. ...Kxe5 10.Cf4 Kg6 11.Kd5 і в білих ліпше) **10.Cf4 0-0-0+ 11.Kpc1 Kge7 12.e3 Kg6 =** (Чигорин - Тарраш. Відень, 1988).

6.Kg5 (Тартаковер) **6. ...f5** {6. ...Де7 7.Дd3! f5 8.h3! з перевагою (Альохин)} **7.e4 h6 8.e5 Ce7 9.Kh3 gh 10.Дh5 Kpf8 11.Cc4 Th7!** {(Гречкин); при 11. ...Де8 12.Дxh3 Kc6 12.c3 Дg6 14.0-0 з небезпечною ініціативою) **12.Дg6 Cb4+** (12. ...Tg7? 13.Cxh6 Kxh6 14.Дxh6 і в білих ліпше) **13.Kpe2** (13.c3 Tg7 14.Cxh6? Дh4+) **13. ...Tg7 14.Cxh6 Kxh6 15.Дxh6 Дg5** з перевагою в білих.

Партія Маланюк - Муївід, Барлінка, 2006 починалася так: **1.f4 e5 2.fe d6 3.ed Cxd6 4.Kf3 g5 5.g3 g4 6.Kh4 Ke7 7.d4 Kg6 8.Kxg6 hg 9.Дd3 Kc6 10.c3 Дf6 11.Kd2 Cf5 12.e4 0-0-0 13.ef Tde8+ 14.Kpd1 gf 15.Kc4 Cc5 16.dc Td8 17.Kpc2 Txd3 18.Cxd3 Ke7 19.Cd2** і білі довели гру до перемоги. У змаганні юнаків до 16 років Омеля - Кругляков, Вінниця, 2007 гра проходила з перевагою чорних:**1.f4 e5 2.fe d6 3.Kf3 de 4.Kc3 Kc6 5.a3 Kf6 6.d3 a5 7.Cg5 h6 8.Ch4 g5 9.Cg3 Cc5 10.e4 0-0 11.Дd2 Де7 12.Ce2 Td8 13.Tg1 Ke8 14.h3 f6 15.Kh2 Ce6 16.Kg4 Дg7.**

Фронталь (франц. front, від лат. frons (frontis) – лоб, чоло, чільна сторона; frontal – лобовий) – лицьова (передня) лінія; фронтальність передбачає розміщення фігури, фасаду, будинку тощо лицьовою частиною до глядачів.

Фронтальна батарея (франц. Front, від лат. frons – лоб, передня частина) – розташування двох фігур однієї сторони і короля другої сторони на одній горизонталі).

Фронтальне переслідування – у

шаховій композиції тема (різновид систематичного руху фігур): переслідування фігури іншою фігурою під час її фронтального руху (по ортогоналі чи діагоналі) заради виграшу чи задля мату. В етюді вперше це здійснив В. Корольков 1936.

М. Басистий, О. Василенко. Командна першість України 1984. 1-ш е місце.

Білі: Крg2, Дс8, Те1, Сb1, Сh8, Кb3, Кg6, п f4 (8); **чорні:** Крe3, Де5,Сb8, Сс6, Кe2, Кg4, пп c7, d6, d4, e4, h5 (11).

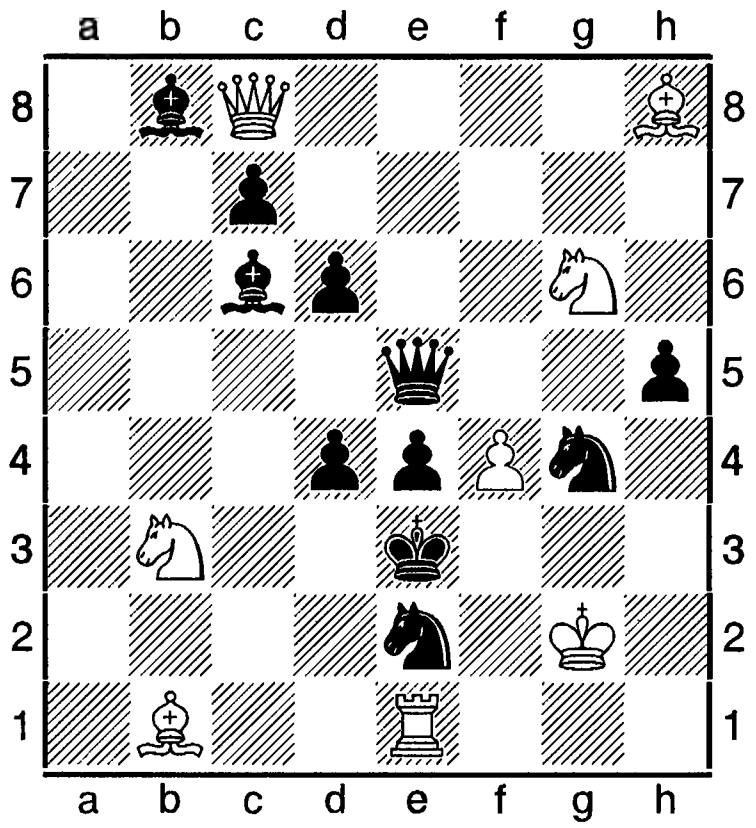

Мат за 3 ходи. 1.Дf5! ~ 2.fe de 3.Дg5 #, 1. ...Дd5 2.Дg5! (2.Дh5? Дb3!) ~ 3.f5 #, 1. ...Дс5 2.Дh5! (2.Дg5? Дс2!) ~ 3.Дh3 #.

Література: Словарь тєрмінов шахматной композіції (составітєль М. Б. Басістий), К., 2004.

Фрунзенські турніри міжнародні – проводилися Шаховою федерацією Киргизії і Центральним шаховим клубом СРСР у місті Фрунзе (нині Бішкек) з 1979. У цих змаганнях брали участь й українські гравці: 1979 – О. Білявський (1), В. Савон (11-12), М. Михальчишин (16); 1985 – О. Романишин (3-4); 1987 – В. Маланюк (1), Г. Тимощенко (2), Г. Кузьмин (7-8). Переможці т-рів: 1979 – Білявський; 1983 – Долматов; 1985 – Макаричев; 1987 – Маланюк.

Фтачник (Ftachnik) Любомир (нар. 30.10. 1957, Братислава) – словацький шахіст, міжнар. майстер з 1977, ґросмайстер з 1980. Ело 2001 = 2618. 66-а позиція в списку 100 найсильніших гравців світу. Тренер і журналіст. Чемпіон ЧССР 1974-1976, Європи 1976-1977 серед юнаків. На ч-ті світу 1976-1977 мав 2-е місце. Чемпіон ЧССР 1982. У складі команди ЧССР учасник командного ч-ту Європи 1980 і шахових олімпіад 1980-1986. Найкращі рез-ти в міжнар. т-рах: Тренчанське-Теплице 1979 (2), 1985 (2); Трнава 1979 (4-5), 1980 (4-5), 1983 (1), 1984 (1-2); Сьнфуегос 1980 (1-2); Градець-Кралове 1980 (2); Гастингс 1980-1981 (4-6), 1982-1983 (3-4); Дортмунд 1981 (1-3); Таллінн 1981 (6); Есб'єрг 1982 (1); Відень 1986, 48 учасників (3-4), 1986 при 167 учасниках (3-8); зон. т-р ФІДЕ 1987, 2-а гупа (3-4); Алтенстейг 1987 (1); Баден-Баден 1987 (1); Белград 1987, 105 учасників (1-5); Гронінген 1989 (2, попереду Дж. Нанна та інших); Бад-Звестен 1999 (4-8); Лос-Анджелес 1999 (1-4); Гастингс 2001 (3-4); Лоуренсвілл 1999, матч з І. Краш (Круш) (3 на 1); Братислава 2002, ч-т Словаччини (5-6); Філадельфія 2008 (1-4); Охрид, 2009, клубний ч-т Європи (7-е за 1-ю шахівницею).

Фугіакіс (Fuhiakis) Гаррі – грецький шахіст, міжнар. майстер. Срібний призер ч-ту Греції в Атенах 2009. Президент Постійної комісії ФІДЕ з ШК (2010).

Фудерер (Fuderer) Андріян (нар. 13.05. 1931, Суботиця, - 02.10.2011, Памплона) – хорватський шахіст, міжнар. майстер з 1952. Доктор хімічних наук. Чемпіон Хорватії 1951. Учасник 6-и ч-тів Югославії, в тому числі 1951 (2-3), 1952 (2), 1953 (1-3). У складі команди Югославії учасник олімпіад 1952, 1954, 1958. 1954 на зон. т-рі ФІДЕ в Мюнхені мав 4-е місце, 1955 на міжзон. т-рі у Гетеборзі (14-15).Найкращі рез-ти в інших міжнар. змаганнях: Блед 1950 (4); Дортмунд 1951 (2-3); Белград 1952 (2-3); Опатія 1953 (1); Саарбрюкен 1953 (1); Гастингс 1954-1955 (3-5); Бевервейк 1958 (1); Цюрих 1960 (3). Останні роки свого життя провів у Бельгії.

Фукс (Fux) Юдіт – німецька шахстка, міжнар. майстриня. Ело 2010 = 2237. Учасниця Всесвітньої олімпіади в складі команди Німеччини в Ханти-Мансійську 2010.

Фунене-турнір міжнародний з гри наосліп проводився 02-04.02 2007 в місті Фунене (Данія). 4 учасники. 2 кола. Підсумки: 1-2. Карлсен, Нільсен – по 4 очок з 6; 3-4. Педерсен, Берг – по 2. Гралися додаткові матчі. Карлсен виграв у Нільсена з рах. 2 на 0, а Берг – у Педерсена – 1,5 на 05.

Фурман (Furman) Семен Абрамович (01.12.1920, Пінськ, - 16.03.1978, Ленінград, нині С.-Петербург) – починав як білоруський шахіст. Ело 1973 = 2540. Шаховий теоретик, міжнар. ґросмайстер з 1966. Заслужений тренер СРСР з 1973, наставник А. Карпова 1969-1978, збірної команди СРСР на олімпіаді 1974 і ч-ті Європи 1977. Найкращі рез-ти в ч-тах Ленінграда: 1953 (1), 1954 (1-3), 1957 (1-2), 1947, 1950, 1955 (3-4). Чемпіон ДСТ «Спартак» 1960. Учасник 13 ч-тів СРСР. Найкращі рез-ти: 1948 (3); 1949 (5-7), 1965 (4-5). У складі команди Ленінграда переможець командних ч-тів СРСР 1953, 1960. Учасник ч-ту Європи 1961, матчів СРСР - Югославія 1957, Ленінград – Будапешт 1957-1962. Найкращі рез-ти в міжнар. т-рах: Гаррахів 1966 (1); Поляниця-Здруй 1967 (1); Мадрид 1973 (3); Порторож – Любляна 1975 (3-5); Бад-Лаутенберг 1977 (3). Зробив вагомий внесок у розвиток теорії дебютів: оборона Грюнфельда, оборона Німцовича, іспанська партія, дамин гамбіт та інших.

Фурмана меморіали – шахові змагання, присвячені пам'яті С. А. Фурмана. Проводилися з 1982. Переможці змагань: 1982, Павлівськ – К. Агапов; 1983, Павлівськ – О. Халіфман; 1984, Павлівськ – В. Карасьов; 1985, Павлівськ - Ленінград – В. Єпишин; 1986, Ленінград – О. Прасолов; 1987, Ленінград – Єпишин.

Футбол-цірце (див. ст. «Цірце»).

X

Хагемана тема в задачній композиції – у кожному з тематичних варіантів одна з фігур чорного напівзв'язування збиває одну з фігур білої нпапівбатареї, у відповідь ж інша біла фігура напівбатареї грає з використанням зв'язування обох чорних фігур.

П. Тен Кате, «Tijdscyrift KNSB», 1927.
Білі: Крe4, Дh8, Th7, Ch4, Kg7, Kd8, пп c6, d5, f7 (9); **чорні:** Крe7, Дg5, Tf5, Tf6, Ch5, Ca5, пп e5, f4, g4, h6 (10).

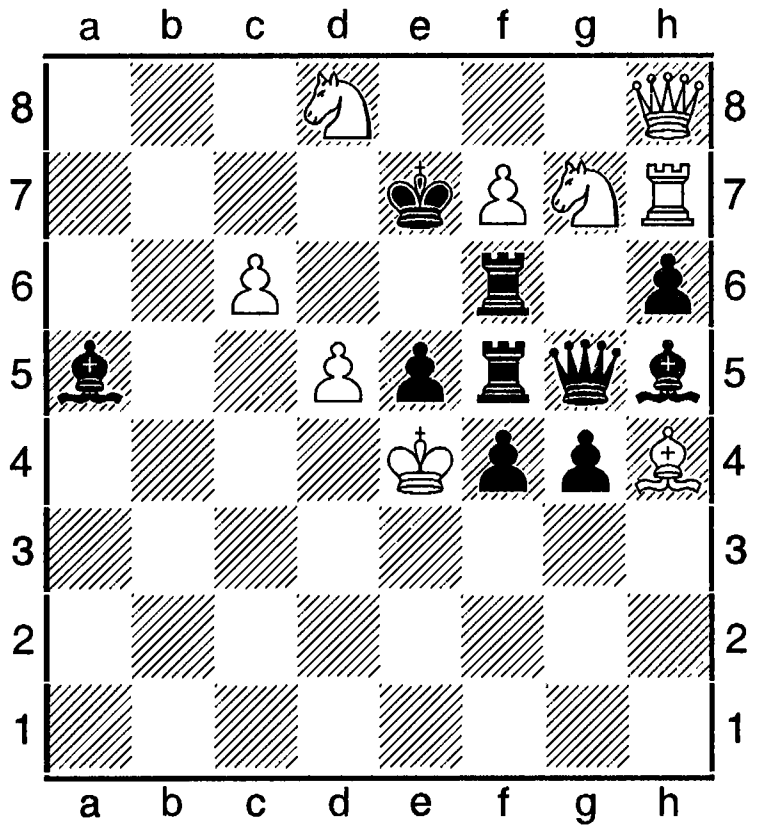

Мат за 2 ходи: 1.Kde6! ~ 2.Дf8 #, 1. ...Дg7 2.f8Д #, 1 ...Tf7 2.Kf5 #.

Хаєцький Роман (нар. 29.01.1981, Миколаївська область) – український шахіст, міжнар. майстер. Ело 2009 = 2373 (Україна), 2388 (ФІДЕ).

Ю. Привалов – Р. Хаєцький, 1998.
1.c4 Kf6 2.Kc3 e6 3.e4 d5 4.e5 d4 5.ef dc 6.bc gf 7.d4 c5 8.Kf3 Tg8 9.g3 Kd7 10.Да4 b5 11.Дb5 Tb8 12.Да4 Cb7 13.d5 ed 14.Cg2 Де7 15.Kd1 Tg4 16.Cf4 Tf4! 17.gf Дd6 18.Te1 Крd8 19.Te2 Дf4 22.Tb1 Cd6 21.Да7 Ta8 22.Дb7 Tb8 23.Дd5 Tb1 24.Крa2 Kb6 25.Де4 Tc1 26.Крd3 Де4 27.Te4 Ka4 28.Te2 Tc3 29.Крe4 Крd7 30. Крf5 Tc4 31.Крf6 Kc3

32.Te1 Tf4 33.Kpg5 Ke4 34.Kph5 Kf6 35.Kpg5 h6 36.Kph6 Tg4, (0-1).

Хайрабедяна тема – в задачній композиції двоходова тема, суть якої полягає в тому, що першим ходом перегороджується біла далекобійна фігура, щоб надати вільне поле чорному королю. В обороні чорні перекривають ще одну білу далекобійну фігуру. Тему запропонував болгарський проблеміст Крикон Хайрабедян.

К. Хайрабедян, «Шахматна мисъл», 1954.

Білі: Крa2, Дe8, Ta4, Tg6, Cb1, Cb8, Ka6, Kc2, пп b3, f2, f4, g2 (12); **чорні:** Крd5, Th3, Th5, Cf8, Kc4, пп b5, d7 (7).

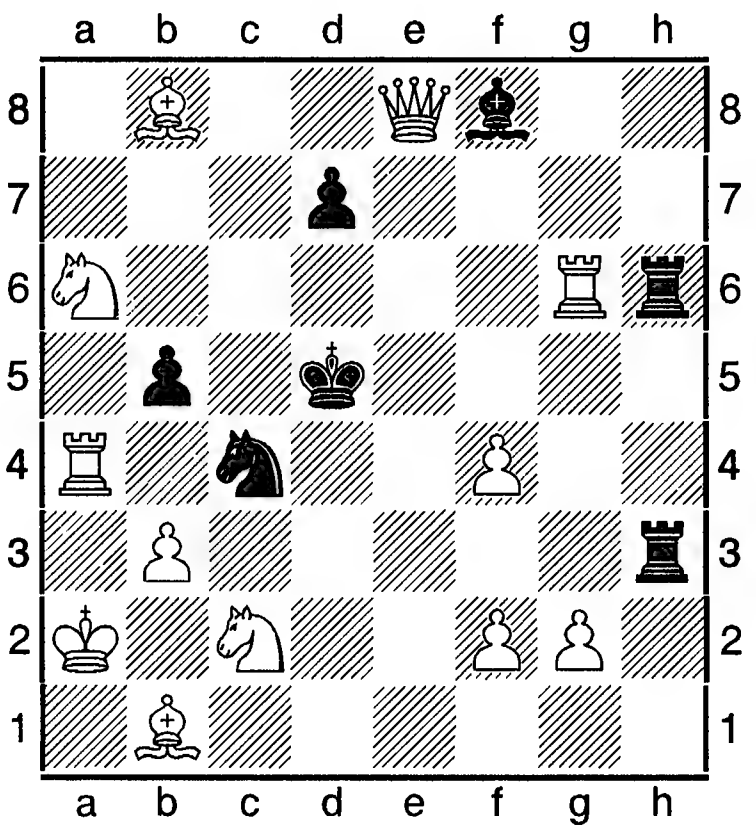

Мат за 2 ходи. Розв'язок: **1.Ce5** загроза **2.Да8 #,** головний варіант - **1. ...Kd6 2.Kcb4 #**

Хайрулін (Khairulin) Ільдар – російський шахіст, міжнар. ґросмайстер. Чемпіон світу серед юнаків до 18 років у Белфорті 2005, бронзовий призер ч-ту Європи серед шахістів до 12 років у Пеньїсколі 2002, ч-ту Росії в Орлі 2001. Учасник багатьох ч-тів Росії серед чоловіків, в тому числі: суперфіналу в Москві 2007 (5-7), вищої ліги в Улан-Уде 2009 (16-27), в Іркутську 2010 (2-10); Юрмала 2012, т-р з АШ (4).

Широв – Хайрулін. Юрмала, 2012.
Слов'янська оборона (D 12).

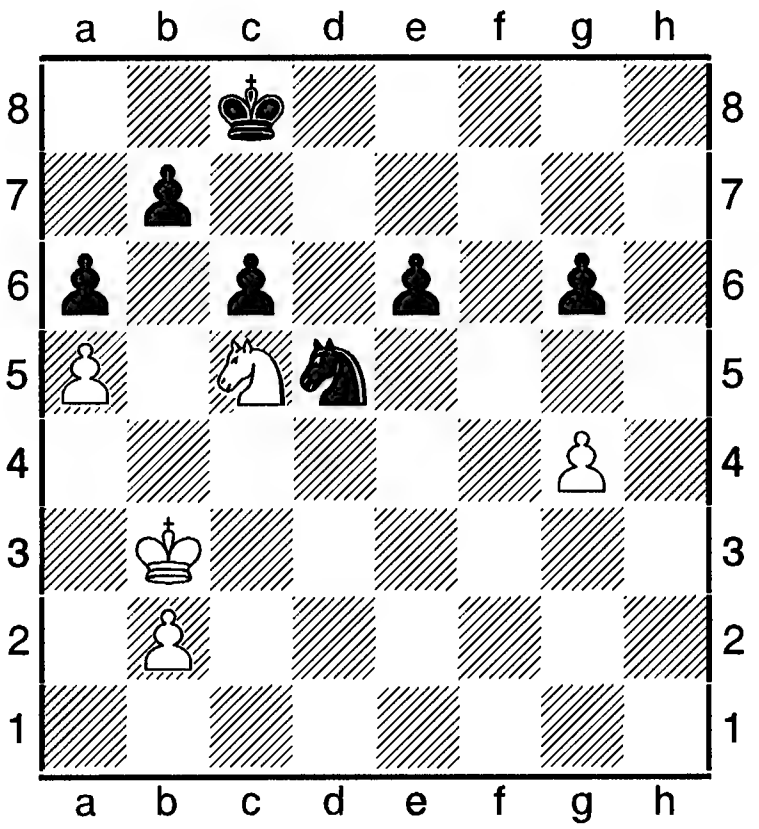

43. ...e5 44.Крc4 Ke3 45.Крd3 Kxg4 46.Крe4 Крc7 47.h4 Крc8 48.Kd3 Крc7 49.Kc5 Kf6, (0-1).

Хайфа-турнір 1995 – міжнар. шахове змагання, яке відбулося в ізраїльському місті Хайфа при 12 учасниках. Організатор: компанія «WYDRA» - одна з найбільших в Ізраїлі з експлуатації суден. Підсумки: 1. І. Косашвілі – 7 очок; 2-6. С. Долматов, Л. Юдасин, В. Акопян, І. Смірин, П. Свідлер – по 6; 7-8. Б. Альтерман, Л. Псахіс – по 5,5; 9. А. Грінфельд – 5; 10-11. І. Грюнфельд, В. Мілов – по 4,5; 12. М. Гуревич – 3.

Халіфман (Khalifman) Олександр Валерійович (нар. 18.01.1966, Ленінград, нині С.-Петербург) – російський шахіст, міжнар. майстер з 1986, міжнар. ґросмайстер з 1990. Максимальний рейтинг ФІДЕ – 2702 (2001, 2003). Ело 2010 = 2625. Другий чемпіон світу за версією ФІДЕ 1999. Триразовий переможець Всесвітніх шахових олімпіад у складі команди Росії (1992, 2000, 2002). Переможець командного ч-ту світу 1997 в складі команди Росії. Чемпіон Росії 1997. Чемпіон С.-Петребурга 1996, 1997.

Чемпіон Європи 1986 серед юніорів, СРСР 1982, 1984. Тренер. Один з наставників української ґросмайстрині Г. Ушеніної під час матчу за звання чемпіонки світу 2013.

Навчався на математично-механічному факультеті Ленінградського держуніверситету, але не закінчив повного курсу. У шахи вивчився грати при допомозі батька в 6 років. Перший тренер – В. М. Бившев. Згодом на протязі багатьох років вдосконалював свою майстерність під орудою заслуженого тренера Росії Геннадія Несіса. Учасник претендентських матчів на першість світу 1994. Учасник та переможець і призер багатьох міжнар. т-рів, в тому числі: Пловдив 1986 (3); Дордрехт 1988 (1); Москва 1990 (1); Гронінген 1990 (1); Нью-Йорк 1991, масовий т-р (1); Лондон 1991 (1); Тер Апель 1993 (1); Ракверне 1993 (1), Біль 1993 (4); Елініте 1994 (1); С.-Петербург 1995 (1); Гастингс 1995 (1); Бад - Верисгофен 1996 (1); Іокія 1996 (1); Єреван 1996 (11); С.-Петербург 1996 (6-18), 1997 (1); Орхус 1997 (1); Убеда 1997 (4); Бад-Вісзеє 1998 (1); Москва 1998, фінал Кубка Росії (4); Еліста 1998, Кубок президента Калмикії (2); Будапешт 1999 (програв матч П. Леко з рах. 1,5 на 4,5); Гооговен 2000 (1); Дортмунд 2000 (7); Балі 2000 (2-3); Лінарес 2000 (4-5); Джакарта 2000 (2); Будапешт 2000 (виграв матч у П. Леко з рах. 4,5 на 1,5); Мерида 2001 (3); Казань 2001 (учасник матчу в складі команди Європи проти зібрної Татарстану); Москва 2002, Гран-прі (3); Вейк-ан-Зее 2002 (5); Прага 2002, 32 учасники (виграв у В. Бологана в 1/16 фіналу, програв В. Ананду в 1/8 фіналу); Таллінн 2004 (2); Кальвія 2004, Всесвітня шахова олімпіада (2-е командне місце в складі збірної Росії); Москва 2005 (поділив 1-е місце у вищій лізі ч-ту Росії), 2006 (9-10-е місце на ч-ті Росії); Бозна 2007 (1); Пловдив 2008, особистий ч-т Європи (виграв перепустку на Кубок світу); Цюрих 2009, АШ (7).

Найбільший успіх Х. – здобуття звання чемпіона світу з КШ за версією ФІДЕ в Лас-Вегасі (США) 1999, у якому взяли участь всі найсильніші гравці світу (крім Г. Каспарова та В. Ананда). У змаганні за нокаут-системою він здолав таких суперників: Д. Брауна (0-1, 1-0; 2,5 на 1,5), Г. Камського (1-0, 0-1 та 1,5 на 0,5), К. Асряна (1,5 на 0,5), Б. Гельфанда (0,5 на 0,5 і 1,5 на 0,5), Ю. Полгар (1,5 на 0,5), Л.-Д. Нісіпяну (0,5 на 0,5 і 1,5 на 0,5), В. Акопяна (1-0,1/2, 0-1, 1-0 та ½ і ½). Після цього зізнавався: «Я завжди плекав надію, що все ж таки колись буду першим».

Х. відомий шаховий теоретик і літератор, автор дебютних книг-серій: «Дебют білими за Анандом» (аналізи ходу 1.e4, 12 книг), «Дебют білими за Крамником» (аналізи ходу 1.Kf3, 3 книги), котрі були видрукувані англійською мовою. Разом з Г. Несісом автор книг «Тактика в обороні Грюнфельда», «Тактика у французькій обороні». Автор багатьох статей, котрі публікувалися майже у всіх періодичних виданнях світу.

Про творчий і спортивний шлях ґросмайстра розповідає книга Г. Несіса «Олександр Халіфман», котра побачила світ у 2000 завдяки видавництву «Літера». 2000 видавництво «Everyman Chess» випустило з друку книгу Г. Несіса і О. Халіфмана «Khalifman: my Life and Games». З 1998 у С.-Петербурзі діє шахова школа ґросмайстрів О. Халіфмана (The grandmaster Chess School).

«Халіфман – молодий класик шахів. Гравець абсолютно універсальний, однаково добре трактує як найскладніші динамічні позиції, так і сухі, скучнуваті позиції ... немає таких позицій в міттельшпілі, у яких він погано орієнтується. Сильний у закінченнях ... володіє енциклопедичними знаннями в дебюті. Всеїдний, гнучкий, підступний...» (О. Шипов).

О. Халіфман – Д. Спілмен. Москва, 1990.
Дамин гамбіт (D 37).

1.d4 Kf6 2.c4 e6 3.Kf3 d5 4.Kc3 Ce7 5.Cf4 0-0 6.e3 c6 7.Дc2 Te8 8.h3 Kbd7 9.cd Kxd5 10.Kxd5 ed 11.0-0-0 Kf8 12.Cd3 Ce6 13.Kpb1 Tc8 14.g4 Cd6 15.Да4 a6 16.Cxd6 Дxd6 17.Tc1 Tc7 18.Tc3 Cc8 19.g5 h6 20.h4 Cg4

21.Ke5 Ch5 22.Дc2 f6! 23.gf gf 24.Kg6 Tg7 25.Kxf8? Cf3! 26.Te1 Kpxf8 27.Ce2 Ce4 28.Cd3 Дh2 29.Cxe4 Txe4 30.Де2 Tg2 31.Tf1 Дxh4 32.Дf3 Дg5 33.a3 Kpg7 34.Kpa3 h5 35.Tb3 Te7 36.Дh3 Дg4 37.Дh1 Kph6 38.Дg3 і чорні на 55 ході визнали себе переможеними.

Хамдамов (Khamdamov) Сухроб (нар. 1967, Душанбе) – таджицький шахіст, міжнар. майстер. Чемпіон СРСР 1989, чемпіон світу 1990 серед сліпих гравців.

Шахами захопився в школі-інтернаті для сліпих. Закінчив вищий технічний навчальний заклад, тренер Таджицького товариства сліпих шахістів.

С. Ліллі – С. Хамдамов, 1990. Англійський початок (А 37).

1.c4 c5 2.Kc3 Kc6 3.Kf3 g6 4.g3 Cg7 5.Cg2 e6 6.0-0 Kge7 7.a3 0-0 8.d3 a6 9.Tb1 Tb8 10.Cf4?! d6 11.Дd2 Kf5 12.b4 cb 13.ab b5 14.cb ab 15.Tfc1 Kcd4 16.Kxd4 Kxd4 17.Cg5 Дd7 18.Ke4 f5 19.Kxd6? Дxd6 20.e3 h6 21.Ch4 g5 22.Cxg5 hg 23.ed f4 24.Tc5 fg 25.hg Дxd4 26.Txg5 Tf5 27.Ce4 Txg5 28.Txg5 Cb7 29.Дxb5 Tf8 30.Tf1 Cxe4 31.Да2 Kpg7! (0-1).

Хамдучі (Khamduchi) Хічем (Хішам) (нар. 08.10.1970, Танжер) – марокканський і французький шахіст, міжнар. майстер з 1989, ґросмайстер з 1994. Ело 2000 = 2541, 2014 – 2627. Учасник ч-ту світу в Делі 2000. Переможець кувейтського ч-ту арабських країн 1989, чемпіон Марокко серед чоловіків 1989, а також серед гравців до 16 років. 1990 очолював національну команду Марокко на олімпіаді в Нові-Сад, де був 3-м за першою шахівницею. За М. зіграв на 9-и Всесвітніх шахових олімпіадах (1988-1996, 2000, 2004-2008) та командному ч-ті світу 1989. У ч-ті країни 1991 мав 3-є місце. Інші змагання: Дос-Ерманас 1998 (1); Кап д'Аге 1998, АШ (досяг чвертьфіналу); Сен-Вінсан 2000 (4); Бельфор 2002 (1). Чемпіон Франції 2013.

Хамелеонне ехо – у шаховій композиції повторення тематичної гри в другому варіанті на полях протилежного забарвлення.

Хамелеонні мати (пати) – у шаховій композиції аналогічні матові чи патові картинки (зазвичай правильні) з використанням однотипних білих фігур за умови розташування заматованого (запатованого) короля на полях різного кольору.

Хан (Khan) Анна – шахістка США, міжнар. майстриня. Ело 2000 = 2257. Учасниця ч-ту світу серед жінок в Делі 2000.

Хандурін Анатолій (нар. 09.01.1953, Харківська область) – український шаховий композитор, національний майстер Учасник багатьох міжнар. і всеукраїнських конкурсів та особистих і командних ч-тів України зі складання ШК. Але більш відомий як розв'язувач. Починаючи з першого ч-ту України з розв'язування, який відбувся 1986, 8 разів підряд ставав призером цих змагань. Двічі був переможцем (1989 і 1990), випередивши легендарного М. Кондратюка. 1998 був третім, 2009 – другим.

Хао Ванг (Wang Khao) (нар. 04.08.1989, Харбін, Хейлунцзян) – китайський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 2005. Ело 2010 = 2783. Бронзовий призер ч-ту світу 1999 серед юніорів до 10-и років (Оропеса-дель-Мар). Володар Кубка Азії 2002 (Квінгдао). На юнацькій олімпіаді 2002 в Куала-Лумпурі серед юнаків до 16 років у складі національної збірної команди виграв золоту медаль. У липні 2004 він знов здобув золоту медаль на шаховій олімпіаді молодіжних національних команд. Тоді ж він виграв молодіжний т-р у Якутську, а 2005 здобув 1-е місце на міжнар. т-рі в Дубаї 2005. Срібний призер ч-ту Китаю 2009 (Пекін). Учасник Всесвітньої шахової олімпіади в складі команди Китаю у Ханти-Мансійську 2010 з третім рез-том за 2-ю

шахівницею: 7,5 очок з 10. Інші змагання: Пойковський 2008 (5); Шанхай 2010 (4); Бухарест, 2013 (2).

Ф. Каруана – В. Хао. Бухарест, 2013. Російська партія (С 42).

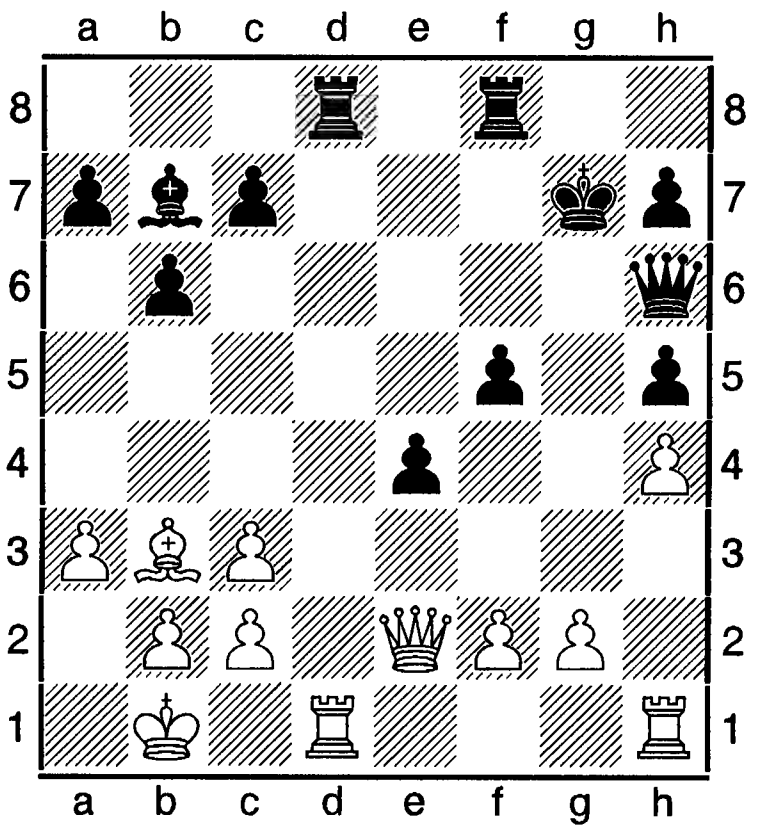

24. ...Крg6 25.Th3 f4 26.Txd8 Txd8 27.g4 c5 28.Th1 f3 29.Дc4 Cd5 30.Да3 Сxb3 31.cd Дf4 32.Te1 hg 33.Txe4 Дf5 34.Крa2 Крh5 35.Te1 h6 36.Дxa7 g3 37.fg f2 38.Tf1 Крg4 39.Дg7+ Крf3 40.g4 Дf4 41.Дb7+ Крe2 42.Tb1 Td3 43.Дg2 Td1 44.Txd1 Крxd1 45.Дf1+ Крd2 46.g5 hg 47.hg Дg3 48. Дb5 Дd3, (0-1).

Харикрішна (Kharikrishna) Пентала (нар. 10.05.1986, штат Андхра-Прадеш) – індійський шахіст, міжнар. майстер з 2000, ґросмайстер з 2001. Ело 2006 = 2682. 25-а позиція в списку 100 найсильніших гравців планети. Максимальний рейтинг – 2709 (2013). Чемпіон світу серед юнаків з шахів Фішера в Майнці 2006. Чемпіон світу 2004 (Індія) серед шахістів до 20 років. Чемпіон світу 2002 (Крит) серед юнаків до 18 років. Чемпіон світу серед хлопчиків до 10 років (Менорка, 1996), чемпіон Азії 2000 серед юнаків до 14 років. На ч-ті світу серед хлопчиків до 12 років у Франції 1996 був другим, на ч-ті Азії в Удайпурі 2000 мав 7-12-е місце. Учасник 6-и олімпіад (2000-2010). В тому числі 36-ї Всесвітньої шахової олімпіади в Кальвії 2004 (6-е командне місце), Всесвітньої олімпіади в Дрездені 2008 (16). Змагався за Кубок світу з гри наосліп в Більбао 2007 (6). Учасник багатьох інших міжнар. т-рів, в тому числі: Майнц 2005 (2-7); Лозанна 2005 (4); Тайюань 2005 (2-3); Памплона 2006 (2-3); Пакс 2006 (1); Форос 2006 (11-12); Монреаль 2007 (4); Чечен-Іца 2008 (2); Сараєво 2009 (5); Вейк-ан-Зее 2010, т-р «Б» (6-7).

П. Харикрішна – Ван Велі. Вейк-ан-Зее, 2013. Сицилійська оборона (В 84).

1.e4 c5 2.Kf3 e6 3.d4 cd 4.Kxd4 a6 5.Ce2 Kf6 6.Kc3 d6 7.0-0 ce7 8.a4 Kc6 9.cc3 0-0 10.f4 Дc7 11.Крb1 Te8 12.Cf3 Cd7 13.Kb3 b6 14.g4 Cc8 15.g5 Kd7 16.Cg2 Cb7 17.Tf3 Cf8 18.Th3 g6 19.Де1 Cg7 20.Дh4 Kf8 21.Дf2 Kd7 22.Kf1 Kb4 23.Cd4 Cxd4 24.Kxd4 Kc6 25.f5 Kce5 26.Дh4 h5 27.Kde2 ef 28.Kf4 Крg7 29.Kcd5 Cxd5 30.Kxd5 Дxc2 31.ef Tac8 32.Kf4 Th8 33.fg fg 34.Ke6 Крg8 35.Cd5 Дd2 Де4 Tc1 37.Thf3 Крh7 38.Tf7 Kxf7 39.Дxg6, (1-0).

Харитонов (Kharitonov) Андрій Володимирович (нар. 04.04.1959, Іванове) – російський шахіст, міжнар. майстер з 1980, міжнар. ґросмайстер. Ело 2002 = 2552. Військовослужбовець. Учасник ч-ту СРСР 1984 (18) і міжнар. т-рів у Сочі 1979 (2-4) та 1987 (3). Чемпіон Росії 1987. На ч-ті СРСР 1987 у Свердловську 1987 мав 2-3-є місце.

Харитонов (Kharitonov) Олександр (нар. 08.11.1986, Обнінськ) – російський шахіст, міжнар. ґросмайстер. Чемпіон Європи серед юнаків до 16 років (Пеньїскола, 2002). Учасник ігор за Кубок Росії в Сочі 1997 (2-3), Катеринобург 1999 (10-11). На масовому т-рі в Лаувердені 1997 мав 7-13-е місце.

Харківська область – адміністративно-територіальна одиниця України. Міститься в східній частині країни. Центр: Харків. Президент ХОШФ Г. Л. Круговий.

За часів Київської Русі Харківщина перебувала в сфері впливу переяславських та чернігівських князів. Коли ж на території області появилися шахи? Сказати важко. Ця царина історіками є незайманою. Можна лишень з впевненістю сказати, що шахи тут

були добре відомі у 18-му сторіччі (див. про це нижче).

«До 20 століття,- пише в книзі «Творчість шахістів України» Ю. М. Лазарєв, - в Україні офіційний шаховий клуб був лише в Харкові, існував він з 1892». Але ще задовго до появи клубу тут діяли приватні гуртки.

У середині 19 століття з-поміж харківських шахістів виділявся літератор і перекладач В. Шекспіра А. І. Кронберг, син ректора Харківського університету. 1850 в журналі «Современнік» було видруковано його історико-літературну працю «Шахи», у якій автор твердив, що шахи є заняттям творчим, близьким до мистецтва. Кронбергу належить теоретичне дослідження одного з варіантів королівського гамбіту.

«Шахісти Харкова 1878 і 1881 грали за листуванням із закордонними шаховими гуртками, зокрема з французького міста Безансона, а також Петербурга і Москви. 1884 Харків відвідав визначний шахіст Росії М. Чигорин. 1885 завершився перший т-р за листуванням 12-и гравців російської імперії, що тривав три роки. Переможцем став харківський гравець Михайло Шабельський. У другому такому ж змаганні перше місце здобув М. Чигорин. Друге-третє місця поділили А. Базаров (Ялта) і Доррер (Харків).

1886 розпочався тематичний турнір за листуванням. Найкращого результату досяг харків'янин Б. А. Янкович. В усіх цих змаганнях постійно грав і здобував високі місця харківський першокатегорник А. І. Ромашкевич, який у 4-му т-рі 1895-1896 вийшов навіть переможцем.

У 1-му всеросійкому чемпіонаті (02-19 вересня 1989) переможцем став М. Чигорин, 10-е місце з 14-и в ньому посів Абаза, шахіст з Куп'янська Харківської губернії.

У 2-му ч-ті (грудень 1900 – січень 1901) від Києва брав участь Дуз-Хотимирський, від Харкова – Фокин. Про досить дієве шахове життя в Харкові свідчать також турніри за міську першість, що відбувалися регулярно. Тут народився і розпочинав шахову кар'єру Руднів. 1911 він поділив у ч-ті Харкова перше-друге місце з Борисовським, котрого переконливо переміг у наступному матчі, вигравши три партії. Після того Руднів ще два рази підряд завойовував звання чемпіона рідного міста» (Ю. Семенко, Шахи в Україні, Львів, 1993, стор. 129-130).

Ще в середині 18 сторіччя аж до своєї кончини на Харківщині проживав український філософ і письменник Г. С. Сковорода (1722-1794), котрий також полюбляв шахову гру. Непрямі свідчення доводять, що ними захоплювалися й інші освічені люди Харківщини. 1805 у Харкові було відкрито університет, в якому понад 3 тисячі осіб здобуло вищу освіту, з них близько 500 стало вчителями і 66 дістало професорське звання; серед останніх найвидатнішими були лікар Ф. І. Іноземцев, математик М. В. Остроградський, філологи І. І. Срезневський, О. О. Потебня.

Про шахове життя в краї перших двох десятиріч майже не знайшлося ніяких свідчень. Другий номер московського журналу «Шахмати» за 1922 рік повідомляв: «Харків. Шахісти збираються переважно в шаховій секції при Центральному червоноармійському клубі (Римарська, 22). З квітня по травень проходив турнір-чемпіонат, до участі в якому пощастило залучити, за невеликим винятком, усіх найсильніших шахістів міста. Перший приз і звання чемпіона Харкова здобув Олексій Альохин (брат Олександра Альохина – прим. наша) – 8 з 10-и...» (Ю. М. Лазерєв, Творчість шахістів України, К., 1982, стор. 21).

Харківські ентузіасти 1923 взяли участь у проведенні першого шахового чемпіонату України, який відбувся в Києві 1924 (неофіційний ч-т проводився ще 1910 в Одесі, в якому виступав і харків'янин С. Ізбинський) 5-6-е місця поділили Д. Григоренко з Харкова і житомирянин А. Гуєцький. В цей час Харків, будучи столицею, став і центром шахового життя всієї України. 1925 тут проходив 2-й ч-т України.

Переможцем став Я. Вільнер, другим був М. Сорокин, третім – Д. Григоренко. Останній, вчитель за фахом, вів відділи в газетах міста, написав підручник з шахів українською мовою, котрий був виданий 1926 як альтернативний до підручника Ф. Богатирчука.

«Шахову секцію при Харківській губернській раді фізкультури було зорганізовано в червні 1924. Свою діяльність вона почала з того, що зареєструвала всі шахові гуртки міста - їх виявилося 20, а кількість членів склала 150. Очолив секцію Олексій Альохин. Тоді ж відбувся чемпіонат столиці України, на якому перше-друге місця розділили О. Альохин і Д. Григоренко» (Ю. Лазарєв, там же, стор. 24). 1931 в Харкові було організовано 6-й ч-т України, 1933- 7-й.

Провідними гравцями Харківщини в цей час були той же таки Д. Григоренко, В. Кирилов, М. Вербицький, П. Тесленко. Останній 1927 у берлінському т-рі виграв 3-є місце, а В. Кирилов у 5-му ч-ті країни (Одеса, 1928) посів 1-2-е разом з досвідченим Я. Вільнером. В 4-му ч-ті України, котрий проходив 1927, Д. Григоренко, В. Кирилов, М. Вербицький лише на 0,5 очка відстали від чільної трійки переможців.

1934 було перенесено столицю України з Харкова до Києва. Але це мало позначилося на активності шахового життя Харківської області. У 8-му ч-ті України 1-2-е місце посіли відповідно киянин Й. Погребиський та харків'янин П. Шумилін, котрі набрали по 12 очок з 17.

Після Другої світової війни 1939-1945 у Харкові було відкрито низку навчальних закладів, великих підприємств. Саме вони й стали центрами шахового життя міста. На 1981 тут діяв 21 навчальний заклад. Шахове життя з центру Харківщини почало перетікати в райони та до інших 16-и міст. В них проводилися ч-ти і турніри міського, районного й обласного рівнів. Шахи проникли в села, школи, клуби, бібліотеки. 1970-х активну організаторську і методичну діяльність розпочав харківський шаховий клуб.

1967 у Харкові відбувся ч-т СРСР, в якому українець І. Платонов здобув перший бал ґросмайстра, посівши разом з Ю. Сахаровим 5-6-е місце, а переможцями були М. Таль та Л. Полугаєвький.

В цей час почали розвиватися й жіночі шахи. Вони здобули передові позиції не тільки в області. О. Андреєва чотири рази ставала чемпіонкою України (1961, 1965, 1966, 1972). Шахістка Л. Ідельчик вигравала це звання 1963 і 1969.

З Чернігова до Харкова приїхав міжнар. ґросмайстер В. Савон. За радянських часів звання міжнар. ґросмайстра здобували М. Гуревич, І. Новиков. 1978 звання міжнар. майстра, а згодом і міжнар. ґросмайстра здобув вихованець Будинку школяра міста Харкова О. Чернин. 1966 виконав норму майстра спорту СРСР 17-річний М. Штейнберг. Хороших результатів досяг І. Мікляєв, згодом ставши лікарем-кардіологом. Він був переможцем змагань ЦР «Буревісник». Тоді ж яскраво засяяли шахові таланти В. Невєров, В. Калужин, Р. Кресовський, В. Максименко та інші.

Значних успіхів сягнули шахісти-заочники краю. Так, О. Вайсман і його команда у першості міст Європи виграла Кубок Еврара-Деланнуа, а він сам став одним з переможців особистого ч-ту Європи в іграх за листуванням. Він же разом з О. Серебрійським одержав звання міжнар. майстра ІКЧФ 1975, 1977 такого ж титулу була удостоєна О. Квятковська. В. Максименко був переможцем 7-го фіналу першості України 1972-1974, Ю. Арестов був другим в 11-й першості України 1981-1983, а І. Цукерман в 13-й першості України 1985-1986 виборов бронзову нагороду. Шахістка-заочниця В. Сверчковська стала чемпіонкою України 1968-1970. Команда області в 1-й КПОУ 1966-1968 була другою призеркою, в 2-й КПОУ 1969-1971 – третьою, в 3-й КПОУ – шостою, у 7-й КПОУ 1981-1983 – сьомою, у 8-й КПОУ 1983-1985 – другою, у 9-й КПОУ –

третьою. В. Долматов брав участь в змаганнях одеського ШШК 1977-1979, в якому виграв 3-5-е місце разом з М. Рабіновичем (Уфа, Росія), І. Вільченком (Пущино, Росія). Першою чемпіонкою СРСР 1968-1969 була харків'янка О. Квятковська. Брали активну участь в міжнар. заочних т-рах О. Вайсман, С. Губницький, В. Калужин, А. Семениць (усі з Харкова). Організаторами-подвижниками заочного шахового руху в Україні виявилися О. Вайсман, В. Калужин, С. Губницький, О. Серебрійський. У зв'язку з комп'ютеризацією шахів роль заочних змагань дещо підупала, проте вони продовжують посідати значне місце в шаховому житті харків'ян. Появилася така форма ігор, як змагання в Інтернеті. 1996 область мала в своїх рядах 46 активних гравців-заочників з рейтингом від 2047 до 2535. Серед них рівень міжнар. майстра та ґросмайстра ІКЧФ мали О. Вайсман (2370), В. Гізело (2365), С. Губницький (2535), В. Калужин (2386), А. Курочка (2300), В. Невєров (2369), В. Родіонов (2340), В. Рожков (2325), А. Семерець (2375), Ф. Сіробаба (2420), К. Тишковець (2330), М. Яхкінд (2465).

Серед лідерів країни перебувають і шахові композитори та розв'язувачі шахових композицій Харківщини. Вони є учасниками національних ч-тів, ч-тів континенту й світу, численних міжнар. конкурсів з шахової композиції. Так, національний майстер з шахової композиції А. Хандурін виграв 2-е місце на ч-ті країни 1998, а 1990 з розв'язування шахових композицій став чемпіоном України. Харків'янин В. Тарасюк на 13-му ч-ті країни 2004-2006 теж здобув срібну нагороду. Таких же нагород удостоювалися в командному заліку А. Стельман, А. Титаренко, В. Саміло, О. Постников.

З розпадом СРСР 1991 зникла фільтрація гравців для поїздки за кордон. Це благотворно позначилося на зростанні кваліфікації шахістів й Харківської області, адже зросла кількількість міжнар. кваліфікаційних змагань. Законодавцями шахової моди стали Академія міського господарства (шаховий клуб «Каїса»), Юридична академія (шаховий клуб «Юракадемія»), Харківський національний університет (шаховий клуб «Шахрад»), ХНУРЕ та інші.

Популярними є шахові фестивалі «Феміда» (шаховий клуб «Юракадемія»), «Кубок ректора» (міжнародний), «Дружба» (міжнародний), «Савона-меморіали» (міжнародні), матчі-зустрічі молодіжних команд тощо. Так, у вересні 2010 відбулася зустріч команди ХНУРЕ зі збірною командою Полтавської області, у якій перемогли харків'яни з рах. 3,5 на 0,5. 2010 у Харкові відбувся міжнар. командний т-р шахістів-ветеранів. Того ж року проводився чемпіонат України серед юнаків до 20 років.

Появилися нові досягнення: обласна команда шахістів стала переможницею ч-ту України 2000, М. Фейгін виграв срібну медаль на всесоюзній олімпіаді школярів, на відкритому ч-ті України 1996 був третім, команда Юракадемії є переможцем і призером всеукраїнських і міжнар. змагань; харківський міжнар. ґросмайстер П. Ельянов був переможцем Всесвітньої олімпіади в складі команди України, вигравав звання чемпіона України, перемагав у багатьох великих міжнар. т-рах (див. ст. «Ельянов»); ґросмайстриня Ганна Ушеніна була чемпіонкою світу 2012 серед жінок (2013 поступилася званням китайці Хоу Іфань), в складі команди України теж здобула звання чемпіонки світу 2013 (див. також ст. «Ушеніна»). Міжнар. ґросмайстер М. Гуревич ставав чемпіоном України, Бельгії, США.

Харківщина має сильний тренерський і суддівський загони, хороших організаторів шахового руху. Батько ґросмайстра Павла Ельянова Володимир Ельянов (нині покійний) був заслуженим тренером України, невтомним популяризатором шахової літератури, ґросмайстер А. Коробов допомогав готуватися до відповідповідальних змагань чемпіонці світу ФІДЕ Г. Ушеніній, ґросмайстер М. Бродський є наставником національної жіночої команди. Останній очолює

також раду гравців України. Колишній харків'янин М. Гуревич допомагав готуватися до відповідальних змагань екс-чемпіонові світу з шахів В. Ананду, нині він є наставником юних шахістів Туреччини. Шаховий композитор В. О. Самило (Саміло) є членом комісії з шахової композиції ФШУ. О. В. Вінниченко, Г. Кіктєв, Г. Круговий, Ю. Сахановіч, Ю. Семерій – національні шахові арбітри. ОШФ 2010 очолював Г. Круговий.

Значним недоліком у виховній роботі краю є відсутність шахової літератури рідною мовою, там немає і періодичних спеціалізованих шахових видань. Шахова інформація губиться в зливі загальних газет. Єдиним доступним джерелом інформації є Інтернет, але в ньому теж відсутній системний виклад подій з шахового життя краю.

2009 Харківська область була третьою серед 27-и регіональних шахових федерацій після Києва і Донецької області за кількістю шахістів з українським і міжнародним рейтингами. Тут нараховувалося 509 гравців від першого розряду до міжнар. ґросмайстра, в тому числі 11 міжнар. ґросмайстрів серед чоловіків і 7 міжнар. ґросмайстринь (П. Ельянов, Г. Ушеніна, М. Симанцев, В. Невєров, О. Мойсеєнко, Тетяна Костюк, А. Коробов, О. Ковчан, Анастасія Корнієвич, Є. Долуханова, Анастасія Гуцко, Г. Ельдар, Оксана Возовик, М. Бродський, О. Берелович, О. Александрова, В. Авескулов, О. Голощапов), 16 міжнар. майстрів і 5 міжнар. майстринь, 5 майстрів ФІДЕ, 3 майстрині ФІДЕ, 7 національних майстрів, та 1 національну майстриню, 251 кандидат в майстри спорту України (в тому числі 25 кандидаток у майстрині спорту України).

Література: Ю. Лазарєв, Творчість шахістів України, К., 1982; Ю. Семенко, Шахи в Україні, Львів, 1993; Р. Колесников, Заочні шахи в Україні, Львів, 1996; Історія Української РСР в 2 тт, т.1, К., 1955; Совєтскій енціклопєдічєскій словарь, М., 1982; Шаховий сайт ФШУ за 2009; матеріали «Спортивної газети».

Харлов (Kharlov) Андрій Васильвич (нар. 20.11.1968, Прокопівськ, Кемерівської області, - 15.06.2014, Казань) – російський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 1992. Ело 2001 = 2639. 47-а позиція в списку 100 найсильніших гравців світу. Заслужений майстер спорту Республіки Татарстан. Вихованець школи ґросмайстрів. Тренувався під керівництвом ґросмайстра Євгена Свешникова. Чемпіон Росії 1988 серед молоді. Чемпіон світу в складі збірної команди СРСР 1991 серед студентів. Багаторазовий переможець і призер клубних ч-тів Росії та Європи в складі комани «Політ» (Челябінськ) і Казані 1992, 1995, 1996, 1998, 2002, 2003. Бронзовий призер ч-тів Росії серед чоловіків 1999, 2000. Учасник ч-ту світу в Делі 2000, чвертьфіналу світу 2004, особистого ч-ту Європи у Сент-Вінсенті 2000 (1-4) і багатьох інших ч-тів Росії, в тому числі: 1990 (1-5), 51-й у С.-Петербурзі 1998 (7), 55-й у Москві 2002 (6-12); 9-й командний 2002, фінал «А» (1-е в складі команди «Ладья» з Казані). Інші змагання: Лауверден 1997, масовий т-р (7-13); Каппель-ла-Гранде 1999, 617 учасників (4-10), 2000, 643 учасники (3); фінал Кубка Росії в Катеринобурзі 1999 (4-5), Казань 2001 (грав за команду Татарстану проти команди Європи); Калькутта 2001 (1-2); Москва 2002, масовий т-р (17).

З 1985 поєднував практичну гру з тренерською діяльністю. Був секундантом Гаррі Каспарова на матчі за звання чемпіона світу 2000. З 2007 працював тренером школи ґросмайстрів у Тольятті.

Харченко Борис (Луганськ) – український шахіст, національний майстер з 2006. Чемпіон України серед шахістів до 16 років (Вінниця, 2007), на ч-ті України серед юнаків у Донецьку 2007 мав 3-4-е місце. Учасник ч-ту світу серед шахістів до 16 років в Белфорті 2005 (14). У складі команди «Шаховий клуб ім. Момота» грав у командному ч-ті Донецької області 2009 в Донецьку (2). На т-рі в Луганську 2006 мав 3-4-е місце.

Харченко – Борсук. Вінниця, 2007.

Сицилійська оборона (B 22).

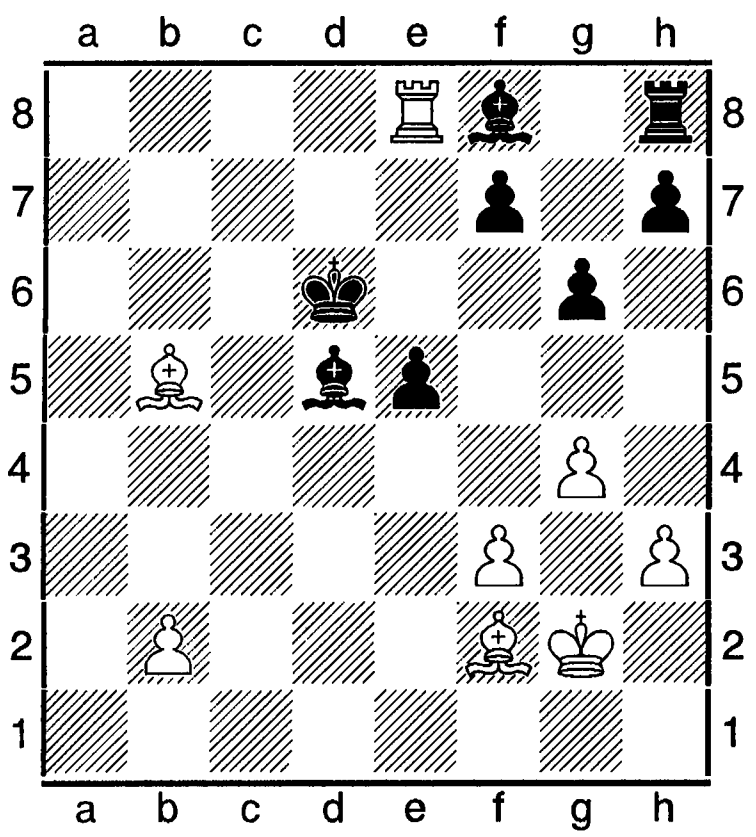

39.b4 Крс7 40.Тхе5 Се6 41.Сg3 Крb6 42.Сd3 Се7 43.Та5 Тс8 44.Та6+ Крb7 45.Сf2 Тс7 46.b5 Сd5 47.b6 Тс3 48.Та7+ Крс8 49.Се4 Схе4 50.fe Сd8 51.b7+, (1-0).

Хасанова (Khasanova) Ельміра (нар. 10.07. 1985, Башкиртастан) – російська шахістка, міжнар. ґросмайстриня. Ело 2002 = 2385.

Хасин (Khasin) Абрам Йосипович (15.02. 1923, Запоріжжя, - ?) – російський шахіст, міжнар. майстер з 1964, ґросмайстер ІКЧФ з 1972. Тренер О. Рубцової, Г. Фаталібекової, Н. Конопльової, Ю. Разуваєва, Є. Бареєва та інших відомих гравців, студентської збірної команди СРСР на ч-тах світу 1966-1967, збірних команд Москви 1950-1983. Тренер ЦШК СРСР 1958-1974 і московського Будинку піонерів з 1978. Учитель.

Багаторазовий учасник ч-тів Москви. Найкращі рез-ти: 1955 і 1961 (3-5), 1957 (3-4), 1958 (3), 1963 (2). Учасник 5-ти ч-тів СРСР. Найкращий рез-т 1965 (13). З 1968 грав за збірну СРСР на Всесвітніх шахових олімпіадах за листуванням. На 6-й і 7-й досяг найліпших результатів за своєю шахівницею. Переможець міжнар. т-ру за листуванням 1970. Учасник особистого ч-ту світу за листуванням 1975-1980 (4). Автор багатьох статей з шахові теорії.

Хаскельман Євген (нар. 14.07.1977) – український шахіст, міжнар. майстер. Ело 2001 = 2436. 89-а позиція в списку 100 найсильніших гравців України.

Хворостинін Геннадій (нар. 26.04.1967, Дніпропетровськ) – український шахіст, міжнар. майстер. Ело 2009 = 2212 (Україна), 2227 (ФІДЕ).

Хенкин (Khenkin) Ігор (нар. 21.03.1968) – російський шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2001 = 2609. 75-а позиція в списку 100 найсильніших гравців світу.

Херсонська область – адміністративно-територіальна одиниця України. Міститься в південній частині країни. Центр: Херсон.

З давніх-давен Херсонищина перебувала на торгових шляхах Київської Русі з Візантією та Кримом, на щляхах міграції племен і народів зі Сходу на Захід та навпаки із Заходу на Схід. Вона зазнавала значних хозарськх впливів, генуезьких та венеціанських факторій, а також татарських і турецьких улусів. На карті 9-го століття Олешшя, котре міститься за дніпровськими порогами, було перевалочним пунктом для київських, варязьких купців. Тут у 17-му сторіччі українські козаки заснували Олеську Січ, на Кільбурзькій косі була Прогнойська паланка. Отже, Х. могла бути транзитним шляхом, по якому шахова гра проникла до серцевини руських володінь – Києва як з зі Сходу, так і з Південного заходу через малу Азію з далекої Індії. На карті міграції шахів зі Сходу до Європи вздовж північних берегів Чорного моря в книзі І. Ліндера «Шахмати на Русі», М., 1975 Південна Херсонщина заштрихована стрілками в напрямку з древнього Саркела за Дунай. Французькі шахові історики допускають, що шахи до їхньої країни могли проникнути з Візантії ще в 9-му сторіччі. Таку ж думку можна, з огляду на тісні взаємини Києва з Константинополем, допустити про те, що шахова гра могла потрапити до України вздовж західних берегів Чорного моря далі з гирла Дніпра на Херсонищину аж до Києва, Смоленська,

Новгорода та до варязьких земель.
Шахова історія і в цьому регіоні є суцільною білою плямою аж до середини 20-го сторіччя, коли на шпальтах газет чи інших друкованих джерелах зарясніли рядки про шахове життя. Але ці рядки ще треба зібрати та обнародувати для загалу.
Обласна Шахова федерація Х. створена 1958. 1970-х найсильнішим гравцем у шахи був Е. М. Будович, учасник 44-го ч-ту України. У цей час найяскравішою особистістю серед жінок була К. Горшкова, переможниця 2-ї жіночої першості України 1968-1970 за листуванням, чоловіча команда області здобула 4-е місце в 4-й КПОУ 1977-1976.
1989 у Херсоні відбулися фінальні змагання особистого ч-ту України, який також став відбірковим т-ром півфіналу ч-ту СРСР. З ініціативи Е. М. Будовича 1980-х в обласному центрі створено шахово-шашковий клуб як самостійна юридична установа. Нині при ньому діє спеціалізована дитячо-юнацька школа олімпійського резерву. Цей заклад став чемпіоном СРСР серед ДЮСШ. У ньому виховувалися міжнар. ґросмайстрині Наталія Жукова, Інна Гапоненко, Анжела Борсук. В закладі міститься багатотомна шахова бібліотека. Тут відбуваються численні змагання, щорічні шахові фестивалі. Клуб співпрацює з обласним управлінням ощадбанку України (керівник А. Д. Резник) та іншими установами.
1996 в області нараховувалося 5 провідних шахістів-заочників, котрі також часто грають безпосередньо й за шахівницями. Це С. Дегтяров (Ело 1996 = 2024), В. Кузнецов (2184), В. Литвиненко (2177), Е. Лозович (2151), Г. Чмелев (2215).
2009 ХОШФ мала в своїх рядах 216 гравців із всеукраїнським і міжнар. рейтингами, в тому числі 2 міжнар. ґросмайстри, 1 міжнар. ґросмайстриню, 3 міжнар. майстрів, 2 майстри ФІДЕ, 1 майстриню ФІДЕ, 4 національні майстри, 1 національну майстриню, 69 кандидатів у майстри спорту України, 6 кандидаток у майстрині спорту України.

Література: М. Аркас, Історія України-Русі, К., 1991 (карта Східної Європи в 9 сторіччі; карта Великого Князівства Литовського у 1-му та 15-му сторіччях; карта України 16-го і 17-го століть); І. Ліндер, Шахи на Русі, М., 1975; Р. Колесников, Заочні шахи в Україні, Львів, 1996; Ю. Лазарєв, Творчість шахістів України, К., 1982; сайт ФШУ, 2009.

«Хитрий вояка» - задача невідомого автора, котрий часто друкувався в шахових виданнях світу.

«Хитрий вояка».

Білі: Крh3, Фе7, Та8, Те2, Сс1, Сf3, Кс7, Кf8, п g2 (9); **чорні:** Крg8, пп f4, f5, f6, f7, h4, h5, h6, h7, (9).

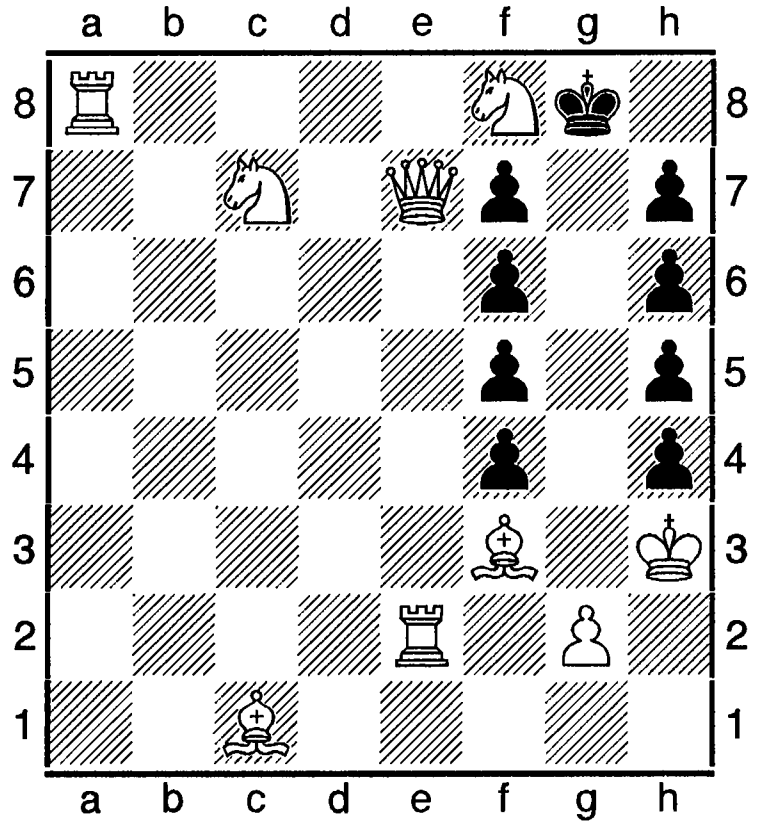

Мат за 8 ходів : 1.Кd7+ Крg7 2.Фf8+ Крg6 3.Та4 Крg5 4.Кd5 Крg6 5.Кe7+ Крg5 6.Крh2 h3 7.Фg7+ Крh4 8.g3 #.

Хід – основний елемент шахової гри. Ходом вважається: а) пересування фігури (пішака) з одного поля на інше, не зайняте іншими фігурами; б) забирання фігури партнера; в) перетворення пішка; г) рокіровка. Під час ходу жодна з фігур, за винятком коня, не може переходити через поле, на якому перебуває інша фігура (див. також ст. «Правила шахів»).

Хіменес, Хіменес Серкера (Jimenez Zerquera) Елеазар (25.06.1928,- 2000) – кубинський шахіст, діяч національного і

міжнар. шахового руху, міжнар. майстер з 1963, президент Шахової федерації Куби, член Виконкому ФІДЕ з 1982. Багаторазовий чемпіон країни. У складі національної команди учасник 7-и олімпіад, в тому числі 1960-1968 за 1-ю шахівницею. Учасник міжзон. т-ру в Пальма що на острові Мальорка 1970 (24). На міжнар. т-рі в Малазі 1966 (1-2).

Хісматулін (Khismatulin) Денис – російський шахіст, міжнар. ґросмайстер. Срібний призер ч-ту Росії серед юнаків до 18 років в Орлі 2001, учасник клубного ч-ту Європи в Охриді 2009 (1-е місце за шахівницею запасних гравців). Грав у багатьох ч-тах Росії, в тому числі: Томськ 2006 (2-8); Москва, 2007, суперфінал (8-10); Улан-Уде 2009 (2-4); Іркутськ 2010 (2-10). Інші змагання: Воронеж 2006 (1); Володимир 2005 (1), Мінськ 2007 (3-6).

Сюгіров – Хісматулін, 2009. Сицилійська оборона (B 45).

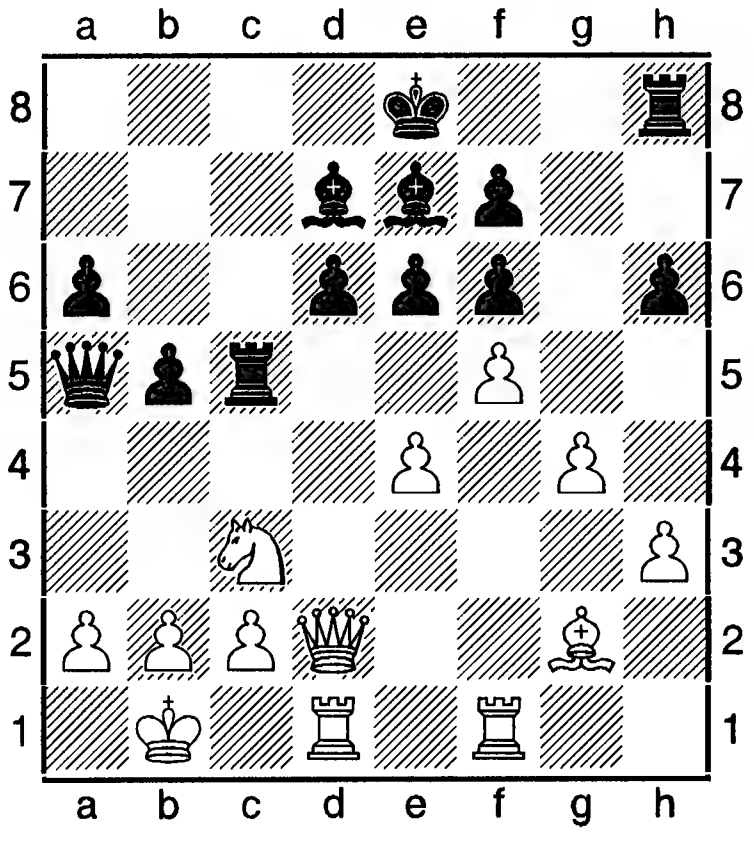

17. ...h5 18.gh b4 19.Ke2 e5 20.Kg3 Cf8 21.Tf3 Дc7 22.Kf1 Ch6 23.Ke3 Cc6 24.Tf2 a5 25.Де1 Крe7 26.Tfd2 Td8 27.Kg4 Cg5 28.h6 a4 29.h7 b3 30.c3 ba+ 31.Крa1 a3 32.b4 Txc3 33.Txd6 Txd6 34.h8Д Ca4 35.Kxf6 Txd1+ 36.Дxd1 Cxf6, (0-1).

«Хмельницька весна» - традиційний шаховий фестиваль зі статусом міжнародного. Проводиться Хмельницькою обласною шаховою федерацією з 1996.

1997. Квітень. Фестивальний турнір 5-ї КФ, 14 учасників. Норма міжнар. майстра – 8,5 очок з 13. Підсумки: 1. В. Захаров – 10 очок; 2. І. Люцко – 9,5; 3. А. Заярний – 9; 4-6. І. Пастухов, О. Сурядний, Л. Михалець – по 8,5; 7-8. П. Севастянов, В. Чернов – по 7,5; 9. Є. Кірнос – 7; 10. М. Григорів – 6; 11. В. Іванов – 3; 12-14. К. Возний, Ю. Разін, С. Попов - по 2.

Хмельницька область – адміністративно-територіальна одиниця України. Розміщена в межах Волинської і Подільської височин. Центр: Хмельницький. Шахова федерація створена 1958. Президент – В. Ф. Бевза.

Шахи на Хмельниччині появилися тоді ж, що і в рівненських містах Корець, Острог. У книзі Ю. Семенка «Шахи в Україні», Львів, 1993 на стор. 16 мовиться: «Билина про Чурила, як і про Михайла Потока, відноситься до галицько-волинського епосу. Прізвище Чурило або Джурило належало до прізвищ західноукраїнського боярства. Від цього прізвища походить назва міста Чурилова (пізніше Джурила) на Поділлі. Ім'я Чурило збереглося в українських народних піснях... Чурило Пленкович, герой билини «Смерть Чурили» тричі грає в шахи з киянкою Катериною Микуличною...».

Зате згадки про шахове життя пізніших епох відсутні. Лише за 1922 у книзі Ю. Лазарєва «Творчість шахістів України», К., 1982 подибуємо: «У Кам'янці-Подільському того ж року (1922) організували шаховий гурток при центральному робітничому клубі. До нього відразу ж було залучено 30 членів. Найвизначніших успіхів у змаганнях досягли А. Гаєвський та Драгомирецький...Ентузіасти гри з Харкова, Києва, Полтави, Кам'янця-Подільського ... вже 1923 року стали готувати проведення першого ч-ту СРСР» (стор. 22). Там же наводяться й дані про чемпіонат, у

якому представник Хмельниччини А. Гаєвський (Кам'янець-Подільський) був сьомим. Вочевидь у цьому регіоні шахові гуртки існували ще до подій 1917 року, адже така кількість сильних гравців не могла появитися одразу.

У післявоєнний період 1941-1945-х на всеукраїнській шаховій арені появляється ім'я В. Мартинова з Хмельницького, кандидата в майстри спорту СРСР. Він успішно грав у заочних змаганнях і за шахівницею. Не раз очолював збірну Хмельниччини на республіканських змаганнях. На міжнар. шаховій арені засяяла зірка уродженця Кам'янця-Подільського Л. Штейна, міжнар. ґросмайстра, який передчасно помер 1973. З Хмельниччини починався шлях міжнар. ґросмайстрині, чемпіонки України 1971 Лідії Семенової (Див. ст. Штейн», «Семенова»).

Визначних досягнень добилися шахісти-заочники Хмельниччини. Так, Л. Семенова була другою в першому ч-ті України за листуванням 1965-1967, В. Мартинов з Хмельницького у фіналі 2-ї першості України 1961-1963 став володарем золотої медалі, у третій 1963-1965 був третім призером; А. Янгибер у четвертій 1965-1967 теж виграв третє місце, у восьмій 1974-1976 І. Нашимов був четвертим, чемпіоном України за підсум-ками змагань 1971-1973 став Б. Жугда. Поряд з цим команда заочників Хмельниць-кої області в 1-й КПОУ 1966-1968 виборола четверте місце, п'ятою була за підсумками змагань 1976-1980 і 1981-1983, шостою – 1983-1985, а в 11-й КПОУ 1989-1991 виборола золоту медаль. 2009 національний майстер І. Петров на ч-ті України здобув бронзову нагороду.

1996 хмельничани мали в своїх рядах 17 шахістів-заочників. Це С. Баєв (Ело =2092), А. Бугерко (2200), А. Гавриленко (2265), В. Голдибан (2231), С. Дудко (2194), Б. Жугда (2405), С. Карпов (2218), І. Кувей (2200), І. Нашимов (218), І. Попов (2359), С. Попов (2152), І. Семенишин (2199), В. Сєров (2337), А. Харков (2222), С. Цибульський (2195), Е. Чалий (2133), В. Шкробот (2245).

Після 1991 Хмельничина приєдналася до найкращих обласних федерацій України з організації і проведення міжнар. шахових заходів. Популярними є фестивалі «Хмельницька весна» з нормами міжнар. майстра, «Стара фортеця» (Кам'янець-Подільський), «Подільська зима» (Дунаївці), меморіал Сургунда та інші.

З ініціативи президента ХОШФ В. Ф. Бевзи вперше в Україні ще на зорі незалежності почала виходити україномовна шахова газета, яка висвітлює шахове життя краю, України, світу. У Хмельницькому проживає арбітр ФІДЕ А. Л. Харков.

На 2009 ШФХО мала 140 гравців з українським і міжнар. рейтингами, в тому числі міжнар. ґросмайстра, чемпіона України Л. Михальця, міжнар. майстра М. Ганіна, майстра ФІДЕ М. Григоріва, національного майстра А. Нечаєва, 22 кандидати в майстри спорту України, 3 кандидатки в майстрині спорту України (Е. Білоус, Ю. Близнюк, А. Зігнайло).

Хмельничани беруть участь в змаганнях, котрі відбуваються за межами області. Так, 2008 вони змагалися на т-рі-меморіалі М. Таля (Київ), півфіналі ч-ту України (Львів), на 14-му т-рі Д. Вишневецького (Тернопіль), у відкритому ч-ті ФШ Вінницької області, т-рі «Козятин-2008» (Вінниця), відкритому ч-ті шахового клубу «Оракул» (Тульчин), 2010, 2011, 2012 - в міжнар. т-рах «Старовижівська весна» (Волинська область).

Література: М. Грушевський, «Історія української літератури», т. 3; Д. Чижевський, «Історія української літератури»; Ю. Семенко, Шахи в Україні, Львів, 1993 ; Ю. Лазарєв, Творчість шахістів України, К., 1982; Р. Колесников, Заочні шахи в Україні, Львів, 1996; сайт ФШУ за 2009.

Хмельницький Сергій (Херсон) – український шахіст, міжнар. майстер. Ело 1998 = 2420. Чемпіон України серед юнаків 1984-1985 років народження (Київ, 1996), на ч-ті України серед шахістів до 16 років у Києві 1997 мав 2-3-є місце. Бронзовий призер Міжнар. дитячої шахової олімпіади в складі команди України (Земун, 1997), на такому ж заході в Бар Сутаматрі 1996 (4). Учасник ч-тів

світу серед юнаків до 14 років в Менорці 1996 (53), Єревані 1997 (15).

Хмельницькі міжнародні турніри – шахові змагання, які проводяться ХОШФ.

1996. Листопад. Турнір «А», 5-а КФ, 14 учасників. З нормою міжнар. майстра. Підсумки: 1-2. І. Люцко, В. Молибога – по 9 очок; 3. В. Бутурин – 8,5. Рйтинговий турнір «Б». Шевенінгенська система. 24 учасники (12 екзаменаторів і 12 претендентів на міжнар. рейтинг). Володарі рейтингів грали лише з претендентами. Володарями рейтингів стали: 1. М. Григорів (2315), 2. К. Возний (2360), 3. В. Іванов (2360), 4. А. Бугерко (2335), 5. Ю. Разін (2335), 6. В. Шугивар (2305), 7. Я. Гуменюк (2275), А. Сургунд (2275), 9. А. Іванов (2275), 10. С. Попов (2275), 11. Й. Куля (2235), 12. І. Романов (2205).

Переможцем серед майстрів став А. Заярний (10 очок з 12), серед претендентів – М. Григорів (6,5очок з 12). Перший приз за чудове розуміння шахів і красиву комбінаційну гру одержав І. Люцко за перемогу над А. Заярним (5-й тур) та над В. Молибогом (3-й).

1997. Жовтень-листопад. Фестивальний, 14 учасників з 3 країн. Ело сер. = 2326, 4-а КФ. Норма бала міжнар. майстра = 9 очок з 13. Підсумки: 1. І. Пастухов – 10 очок; 2. А. Іванов – 9,5; 3-4. В. Захаров, С. Тихомиров – по 9; 5. Л. Михалець – 8,5; 6. В. Чернов – 8; 7-8. А. Заярний, М. Григорів – по 7; 9. В. Молибога – 6; 10. С. Галахов – 5; 11. В. Іванов – 4,5; 12-13. А. Бугерко, С. Попов – по 3; 14. Ю. Разін – 2,5.

Хміадашвілі (Khmiadashvili) Тамірко – грузинська шахістка, срібна призерка ч-ту світу серед шахісток-ветеранок в Галле 2004.

Хоанг Тхань Чанг (Khoang Tkhan Chang) (нар. 25.04.1980, Ханой) – в'єтнамська і угорська шахістка, міжнар. майстриня з 1995, ґросмайстриня з 2007. Ело 2014 = 2509. Проживає в Будапешті з 10 років. У складі збірних команд В'єтнаму і Угрощини учасниця 9-и всесвітніх шахових олімпіад (1994, 2002, 2006-2012 – за Угорщину, 1994-2002 – за В'єтнам). 1998 виграла ч-т світу серед дівчат до 20 років. Чемпіонка Азії 2000, Європи – з 2013.

Ходжаєва меморіали – турніри, присвячені пам'яті першого чемпіона Узбекистану Азміддина Ходжаєва(1892-1946), тренера і пропагандиста шахів. Проводяться в Ташкенті з 1972. У змаганнях беруть участь й українські шахісти, а також вихідці з України: 1972 – О. Павленко (2-5); 1973 - М. Підгаєць (3-4); 1976 – І. Платонов (3-4); 1977 – Б. Коган (2-5); 1982 – Г. Тимощенко; 1984 – К. Лернер (2), О. Панченко (3-6); 1986 – В. Маланюк (1); 1987 – Г. Кузьмин (2).

Ходжсон, Годгсон (Hodzhson) Джуліан (нар. 25.07.1963) – анлійський шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2000 = 2633. 48-а позиція в списку 100 найсильніших гравців світу. Чемпіон Англії в Скарборо 1999, чемпіон Голландії в складі команди «Панфокс» в Амстердамі 1998. На ч-ті Англії в Лондоні 2001 мав 2-8-е місце. Інші змагання: Амстердам 1996, м-л Доннера (7); Чачок 1996 (9); Гронінген 1996 (8-12); Блекпулл 1998 (3); Оксфорд 1999 (1-2).

Ходи-кандидати (хід + лат. candidatus – буквально одітий в біле; у древньому римі претендент на державну посаду, який одягався в білу тогу) – у шаховій партії ходи, котрі піддаються аналізу в процесі мислительної діяльності гравця перед виконанням ходу на шахівниці.

Ходи-спроби – у шаховій композиції ходи білих, які не призводять до виконання завдання. Наприклад, хибні (несправжні, фіктивні, ілюзорні) сліди на першому ході, спроби під час ходів, що дають мат тощо.

Ходотов Юрій (Олександрія) – український шахіст, національний майстер. Учасник т-ру в Києві 1998 (5).

Хозари – тюркомовний народ, який появився у Східній Європі після навали гунів (4-е сторіччя) та кочував у Західно-Прикаспійському степу. Створили ранньо-феодальну державу Хозарський каганат в середині 7-го - 10-го століть. Столиця Семендер, з початку 8-го сторіччя Ітиль. На початку 8-го століття до нього входили Північний Кавказ, Приазов'є, більша частина Криму, степові і лісостепові

території до Дніпра. Х. торгували з народами Східної Європи, Середньої Азії, Закавказзя. Релігія: іудаїзм, мусульманство, християнство. 964-965 розгромлені київським князем Святославом Ігоровичем.

Деякі історики доводять, що шахова гра проникла до Київської Русі та інших країн Європи з древньої Індії через Іран і Хозарський каганат каспійсько-волзькими торговельними шляхами. Проте найбільш можливими дорогами шахів є торгівельні шляхи з Хозарії Залозний, «З варяг у греки» (див. ст. «Україна», «Херсонська область», «Кримська Автономна Республіка»).

Література: М. Грушевський, Ілюстрована історія України, К., 1992; М. Аркас, Історія України-Русі, К., 1991 (карта Східної Європи 9 століття); Совєтскій енціклопєдічєскій словарь, М., 1982; І. Ліндер, Шахи на Русі, М., 1975; І. Ліндер, Біля джерел шахової культури, М., 1967 (обидві-російською); Ю. Семенко, Шахи в Україні, Львів, 1993.

Хойнеккер (Khojnekker) Пауль – австрійський проблеміст. Автор триходової задачі 1925, яку не могли розв'язати члени Віденського шахового клубу. Професор Галумбірек про неї так відгукнувся: « ... її неможливо розв'язати здоровим глуздом і твердою пам'яттю». Проте задача розв'язується.

Хойнеккер П., 1925.

Білі: Kph7, Kd6, Kf3 (3**); чорні:** Kpf8, Ke7, Kb3 (3). **Мат за 2 ходи.**

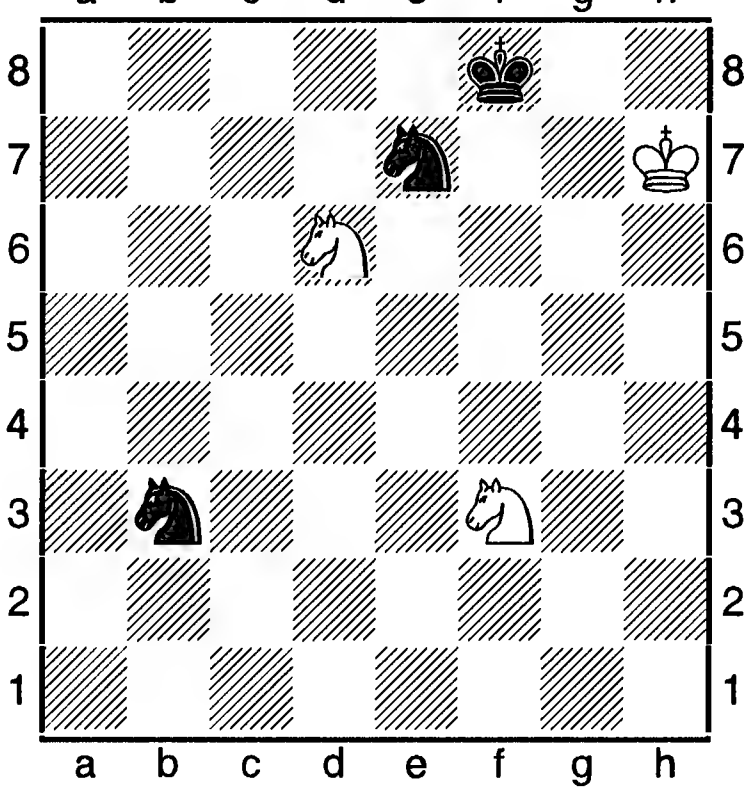

Розв'язок: **1.Ke5 Kc5** (вимушено, бо 2.Kd7 #, а на відхід коня на e7 буде 2.Kg6 #) **2.Kph8,** і мат наступним ходом.

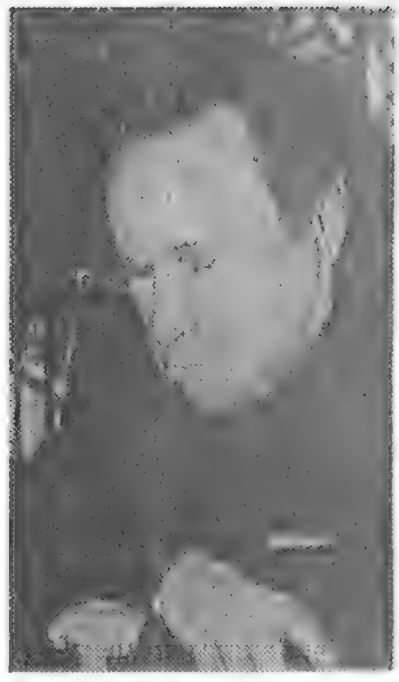

Холмов (Kholmov) Ратимир Дмитрович (13.05.1925, місто Шенкурськ Архангельської області,- 2006, Москва) – російський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 1960. Чемпіон Архангельська 1940, 1945, Москви 1987. 1947 став майстром спорту СРСР. Багаторазовий чемпіон Литви 1949-1950, ДСТ «Спартак» 1951, 1953. Учасник 17-и ч-тів СРСР. Найкращі рез-ти: 1954 (6), 1958 (5-7), 1957 (6), 1959 (4-5), 1962 (4), 1963 (1-3; за підсумками матч-турніру з Л. Штейном і Б. Спаським – 3-є), 1964-1965 (5-6). Переможець спартакіад народів СРСР 1963, 1975 у складі команди Російської федерації і 1967 у складі команди Москви. Учасник кубкових змагань в СРСР: переможець за 1-ю шахівницею т-рів ґросмайстрів 1978 і 1980 в складі команди «Урожай». Грав у зон. т-рах ФІДЕ: 1964 (4), 1965 (7-9). Найкращі рез-ти в міжнар. т-рах: Дрезден 1956 (1-2); Щавно-Здруй 1957 (2); Балатонфюред 1959 (1); Москва 1960 (1-2); Ашхабад 1961 (1), Бухарест і Кечкемет 1962 (1); Сочі 1963 (5), 1964 (2-3), 1974 (4-6); Гавана 1965 (5); Тбілісі 1965 (3), 1974 (3-4), 1977 (1-2); Кисловодськ 1966 (3-4); Скопле 1967 (4), 1969 (3-5); Белград 1967 (1), Гавана 1968 (1), Ленінград 1967 (2), Лугачовице 1973 (4-5); Дубна 1973 (1-2); Москва 1975 (2), Кечкемет 1975 (2); Москва 1975 (3-5); Будапешт 1976 (1-2); Тимишоара 1977 (2); Залаегерсег 1977 (2); Владивосток 1978 (1-2); Будапешт 1979 (1); Тренчанське-Теплице 1979 (4-5); Пловдив 1987 (3-4); Москва 1999, ч-т міста (2-7); Москва 2001 (3). Учасник матчів СРСР - Югославія і РСФСР – Угорщина.

Р. Холмов, 1974. Виграш.

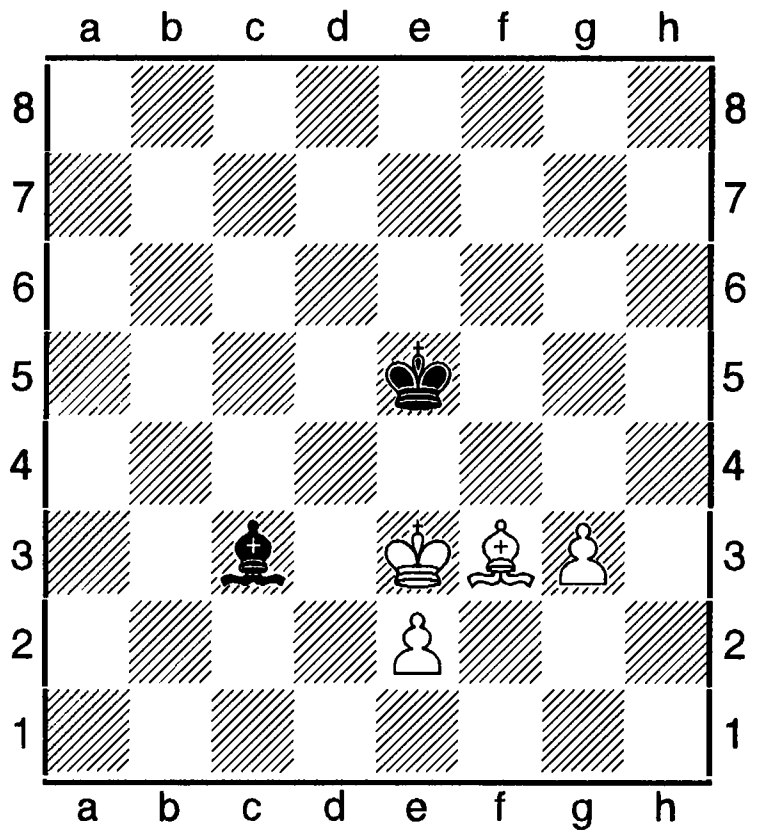

1.Cg4! Cc6! 2.Ch5 ! Kpf5 3.Kpd4 Cc8 4.e4+ Kpg5 5.Ce2! Cb7 6.e5 Kpf5 7.g4+ Kpe7 8.Cc4+ Kpe7 9.Kpe3, і білі виграють.

Хом'яков Володимир (нар. 13.05.1956, АРК) – український шахіст, майстер ФІДЕ. Ело = 2196 (Україна), 2058 (ФІДЕ).

Хонфі, правильно українською - Гонфі (Honfi) Карой (25.10.1930, Будапешт, - 1996, там же) – угорський шахіт, міжнар. майстер з 1962, тренер. Чемпіон Угорщини серед школярів 1948. Учасник 16-и ч-тів Угрощини, в тому числі 1958 і 1965 (2). Чемпіон Будапешта 1961, 1981, 1982. У складі команди Угорщини учасник Всесвітніх шахових олімпіад 1958, 1962, ч-тів Європи 1961, 1965, 1970, 1973, Всесвітньої шахової олімпіади за листуванням 1961. Найкращі рез-ти в міжнар. т-рах: Балатонфюред 1960 (1-2); Кечкемет 1962 (4-5); Реджо-нель-Емілія 1962 (2); Чачак 1968 (2); Вейк-ан-Зее 1969 (3); Чачак 1969 (1); Кечкемет 1970 (1), 1975 (1); Тимишоара 1972 (1); Суботиця 1975 (2-3); Печ 1976 (1); Відень 1976 (3); Баден-Баден 1979 (1); Ріо-де-Жанейро 1979 (1-3); Ліхтенштейн 1983 (2-5); Вроцлав 1984 (1), 1985 (2-4).

Хорватія (Республіка Хорватія) – держава в Південній Європі. Столиця: Загреб. Членкиня ФІДЕ.

На гербі Хорватії зображена шахівниця. А появилася за преказами вона так: король Держислав (991-1009-і роки правління) у війні з Венецією потрепів поразку і попав у полон. Дож Венеції П'єтро Орчеоло запропонував вирішити всі спірні питання поєдинком на мечах, або за шахівницею. Держислав обрав шахи і виграв партію у венеціанського дожа. Таким чином Держислав був з почестями відпущений на батьківщину. Тоді й появилася на державному гербі Хорватії шахівниця.

Б. Кажич в статті «Югославія» (ШЕС під ред. А. Карпова, М., 1990) стверджує: «Шахматы были завезены на тер. совр. Ю. в ср. века с Бл. Востока через Византию. Об этом предположительно свидетельст-вуют: рукопись «Кормчей книги» - сборник церковних канононов и правил, составле-нный серб. архиепископом Саввой и нап-равленный им киевскому митрополиту Кириллу «(сборник содержит пространные высказывания монаха Зонары о запреще-ниии шахм. игры); «История сербов (кн. 4) чехосл. автора К. Йерчика, где сообщае-тся, что Ш. были известны в Дубровнике (1422) под. назв. «скаки (итал. scacci); утверждение доктора ун-та Г. Б. Басси о том, что в ср. века троговцы приморских областей Хорватии играли по переписке в Ш. с жителями Венеции, а также др. Мате-риалы»).

Наприкінці 18-го століття шахи почали проникати до Хоравтії з півночі. Перша друкована праця про шахи сербсько-хорватською мовою «Повчання про шахи» Б. Франкліна була опублікована Стефаном Живковичем-Телемахом в книзі «Благотворна муза» (Відень, 1815).

У 2-й половині 19-го сторіччя у Хорватії виникли перші шахові клуби, а на початку 20-го сторіччя появилися шахісти міжнар. класу.

Після створення королівства сербів, хорватів і словенців 1918 в Загребі був створений ініціативний комітет, який очолювався місцевою шаховою організацією (1920). Одним з перших майстрів колишньої Югославії був також хорватський шахіст П. Трифунович. Великий міжнар. т-р відбувся у

Загребі 1939, який виграв М. Відмар.

В роки національно-визвольної війни в газ. « Кроз борбу» за ред. Б. Кажича велася шахова рубрика. Б. Кажич і С. Глігорич в чорногорському місті Цетин створили шахову організацію. 1948 була створена Хорватська союзна Шахова федерація, яка займалася організацією шахового життя в межах республіки. Кубок маршала Тіто команда гравців «Младост-Загреб» вигравала 1964, 1971, 1974, 1977-1978, 1981.

У той час було проведено міжнар. т-ри в містах Загреб (див. ст. «Загребські т-ри»), Віроватиця, Карловац, Пула, Рієка, Спліт, Вінковці та інших. Сильними гравцями й активними пропагандистами шахової гри були В. Вукович, Дамянович, Б. Кажич, Трифунович, Фудерер, М. Цвітан й багато інших.

1980-х – 2000-х естафету шахових корифеїв підхопили молоді шахісти: міжнар. ґросмайстер М. Цебало, П. Ніколич, З. Кожул, Г. Діздал, Р. Зеліч, О. Цвітан, В. Мачок, яка виграла срібну нагороду в Кубку Європи в складі команди «Кастав» у Рієці 1997. У ч-тах Хорватії перемагали Б. Дамлянович (1991), Р. Зеліч, Г. Діздар (1998, Зориця Пулек-Салаї (1998), Йорданка Мічич і Марія Петрович (1990), З. Кожул (1990, 1995, 1996). У цих заходах також брав участь й український ґросмайстер О. Романишин.

2014-му році в Х. було 2145 шахістів з міжнар. рейтингом, в тому числі 30 міжнар. ґросмайстрів, 47 міжнар. майстрів, 124 майстри ФІДЕ. Серед них 3 міжнар. ґросмайстрині, 9 міжнар. майстринь, 7 майстринь ФІДЕ. Ело першого десятка дорівнювало 2580 одиниць, в тому числі в І. Сарича - 2661, С. Хрвоє – 2620, З. Кожула – 2586.

Хорват (Khorvat) Адам – угорський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 2002. Ело 2014 = 2531. Учасник фестивального т-ру «Будапештська весна» 1996 (3-5); на т-рі «Б» в Каїрі 1997 (2-3). У фіналі особистого ч-ту Угорщини в Ліма Фуреді 1999 мав 5-8-е місце. Учасник 37-ї Всесвітньої шахової олімпіади в Туріні 2006.

Хорген-турнір 1995 – міжнар. шахове змагання. Проводилося в швейцарському місті Хорген при 11 учасниках. Підсумки: 1-2. В. Крамник, В. Іванчук – по 7 очок з 10; 3-4. Я. Ельвест, Н. Шорт – по 6; 5. Г. Каспаров – 5; 6-8. А. Юсупов, В. Корчной, Б. Гулько – по 4,5; 9. Ж. Лотьє – 4; 10. Р. Вагання – 3,5; 11. Я. Тімман – 3.

Хоровець Євгенія – українська шахістка, учасниця зонального жіночого т-ру ФІДЕ в Мінську 1993 (11-16).

Хорошавіна Оксана (нар. 17.12.1970, Херсон) – українська шахістка, національна майстриня. Ело 1998 = 2077. Учасниця ч-ту України в Херсоні 1992 (15-16).

Хотенашвілі (Khotenashvili) Бела (нар. 01.06.1988, Гелаві) – грузинська шахістка, міжнар. майстриня з 2006, ґросмайстриня з 2007, міжнар. майстер з 2009, ґросмайстер (2013). Ело 2014 = 2518. Віце-чемпіонка Європи в складі команди Грузії в Нові-Сад 2009 (найкращий рез-т серед запасних шахісток), бронзова призерка Всесвітньої шахової олімпіади в Ханти-Мансійську 2010 в складі національної команди (один з найкращих рез-тів серед запасних гравчинь: 5 очок з 8). Брала участь у командних ч-тах Європи 2009, 2013, ч-тах світу 2011, 2013. Починала свої виступи на міжнар. арені з ч-ту Європи серед дівчаток до 10-и років в Мурека 1998 (5).

Б. Хотенашвілі – Х. Конеру. Ташкент, 2013. Оборона Боголюбова (Е 11).

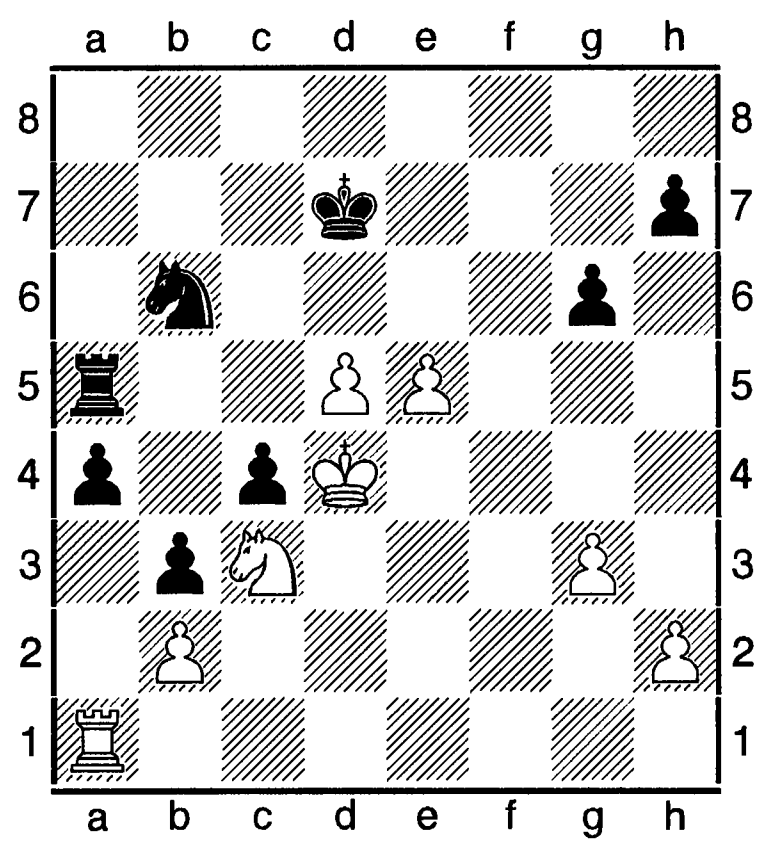

43.Tf1 a3 44.ba b2 45. e6+ Kpr7 46.Tf7+ Kpe8 47.Tb7 b1Д 48.Kxb1 Txd5+ 49.Kpe4 Td6 50.Kpe5 Td5+ 51.Kpf6 Tf5+ 52.Kpg7 Kd5 53.Kd2 Te5 54.Kxc4 Txe6 55.Kpxh7 Ke7 56.a4 Kpf7 57.a5 Te2 58.h4 Ta2 59.Tb6 g5 60.Kc5+, (1-0).

Хохулин Микола (нар. 19.03.1939, Івано-Франківськ) – український шахіст, національний майстер. Ело 2009 = 2087 (Україна).

Храчек, Грачек (Khrachek) Збинек (нар. 09.09.1970) – чеський шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2001 = 2610. Входив до списку 100 найсильніших гравців світу. Учасник матчу збірної команди Чехії проти 13-го чемпіона світу Г. Каспарова в Празі 2001. На т-рі в Празі 2002 при 32 учасниках програв В. Крамнику в 1/16 фіналу. На т-рі в Єревані 1996 (9-10), Кошалик 1999, 74 учасники (2-3).

Христиансанд - фестиваль – шахові змагання з АШ «The Arctic Securities Chess Stars 2010». Відбулося 28-20.08. 2010 в місті Христиансанд (Норвегія). У головному заході спочатку проходив коловий т-р, а потім ті, хто посів 1-2-е місце і 3-4-е розіграли відповідні місця у матчевих зустрічах. В груповому змаганні 1-е місце посів В. Ананд, 2-е - М. Карлсен. У фінальному матчі з 2-х партій М. Карлсен виграв у В. Ананда з рах 1,5 на 0,5, а в матчі за 3-є місце Л. Гаммер (Норвегія) з таким же рахунком переграв Ю. Полгар (Угорщина).

Христиансен (Kristiansen) Енс – данський шахіст, міжнар. майстер. Чемпіон Данії 1995, ч-т країни 1998 в Пааструпі 1998 (7). На відкритому ч-ті США в Сан-Дієго 2006 мав 3-4-е місце.

Христиансен (Kristiansen) Ларі - шахіст США, міжнар. ґросмайстер. Чемпіон США, чемпіон Німеччини 1989 в складі клубної команди «Порц». На особистому ч-ті США в Солт-лейк-Сіті 1999 посів 3-4-е місце в групі «А». Виграв матч у чемпіона Канади Паскаля Шарбонне з рах. 4 на 1 і став найсильнішим гравцем Північної Америки. Інші змагання: Реджо-нель-Емілія 1987-1988 (2-3); Рейк'явік 1998 (1); Ессен 1999 (1-4); Мерида 2000, Торре-меморіал (9).

Л. Христиансен – Дж. Нанн. Іспанська партія (С 85).

1.e4 e5 2.Kf5 Kc6 3.Cb5 a6 4.Ca4 Kf6 5.0-0 Ce7 6.Cxc6 dc 7.Де1 c5 8.Kxe5 Дd4 9.Kf3 Дxe4 10.Дxe4 Kxe4 11.Te1 Kd6?! (краще 11. ...Kf6) **12.Kc3 Kpd8 13.d4 c4 14.Cf4 Te8 15.b3 cb 16.ab Cg4** (ліпше 16. ...Ce6) **17.Ke5 Cf5 18.Kd5 Cxc2 19.Tac1 cxb3 20.Kxf7+!, (1-0).**

Хуа Ні (Ni Khua) (нар. 31.05.1983, Шанхай) – китайський шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2008 = 2710. 28-а позиція в списку 100 найсильніших гравців світу. Чемпіон Китаю 2006, 2007, 2008, 2014 (3), чемпіон світу серед юнаків до 14 років (Франція, 1996). Володар Кубка Європи в складі команди «Економіст – СДСЕУ – 1» з Саратова в Охриді 2009. Учасник Всесвітньої дитячої шахової олімпіади в складі команди Китаю в Артеку 1999 (3-є командне місце); матчу Китай - США в Шанхаї 2002; Китай - решта світу в Тайюані 2006 (набрав 7 очок з 12). Виграв Кубок шейха в Дубаї 2012. Інші змагання: Шанхай 2001 (10); Тайюань 2005 (5); Москва 2007 (2-5); Вейк-ан-Зее 2010, т-р «Б» (3).

Ні Хуа – Ю. Кузубов. Дубай, 2012. Сицилійська оборона (В 53).

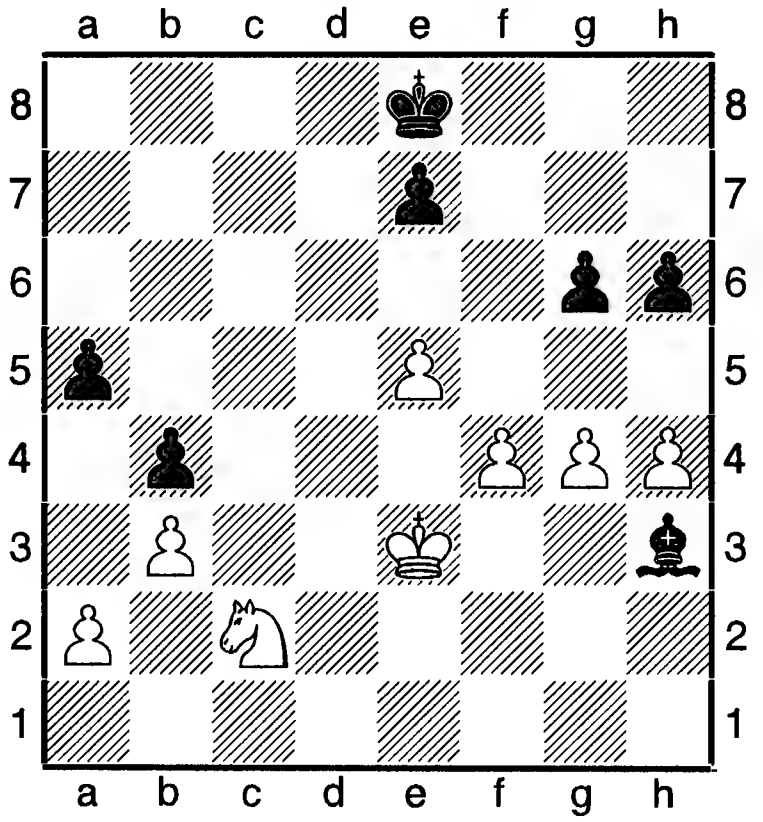

42.Kpd4 Cxg4 43.Kpc5 Kpf7 44.Kd4 g5 45.fg hg 46.hg Kpg6 47.Kpb6 Kpxg5 48.Kpxa5 Kpf4 49.Kc6 Cd7 50.Kxe7 Kpxe5 51.Kpxb4 Kpe6 52.Kg6 Kpf5 53.Kf8 Ce8 54.Kpc5 Cf7 55.Kd7 Kpe4 56.Kb6 Kpd3 57.Kpb4 Kpc2 58.Kc4 Ce6 59.a4 Cc8 60.a5 Ca6 61.Kd6 Kpd3 62.Kh5, (1-0).

Хохолуш (Khokholush) Їржі (09.12.1856, Прага, - 03.09.1930, там же) – чеський шаховий композитор. Інженер. З 1872 опубліку-вав понад 1 тисячу переважно триходових задач. Поряд з правильними матами нада-вав у грі великої ваги комбінаційним елеме-нтам в поєднанні з ефектним всупним хо-дом. З теоретичних праць Х. найбільший ін-терес викликає його доповідь на з'їзді ша-хістів в Брно 1907, де він періодизував роз-виток задачі в Чехії й дав характеристику йо-го окремих етапів.

Хуг (Hug) Вернер (10.09.1952, Фельдмай-лен) – швейцарський шахіст, міжнар. майс-тер з 1971. Чемпіон світу серед юнаків 1971. На міжнар. т-рі в Цюриху 1975 мав 1-3-є місце. Там же 2009 (8). У складі ко-манди Швейцарії учасник Всесвітніх шахо-вих олімпіад 1972-1984-х. 1979 встановив рекорд у сеансі одночасної гри: протягом 25 годин зіграв 560 партій (+ 385, - 49, = 126).

Хугашвілі (Khuhashvili) Тамара Микола-ївна (нар. 23.11.1944, Тбілісі) – українська шахістка, міжнар. майстриня з 1982. Учас-ниця багатьох ч-тів СРСР, в тому числі найліпший рез-т 1981 (3). Грала в зон. т-рі ФІДЕ 1981 (5-7). Найкращі рез-ти в міжнар. т-рах: Тбілісі-Горі 1970 (3) і 1985 (6-7); Плов-див 1976 (3); Галле 1980 (2); Пйорткув-Три-бунальський 1981 (3-4); Тбілісі 1987 (6-8).

Хугашвілі (Khuhashvili) Софіко – грузин-ська шахістка, міжнар. ґросмайстриня. Ело 2010 = 2422. Переможниця 38-ї Всесвітньої шахової олімпіади в Дрездені 2008 в скла-ді збірної команди Грузії. Віце-чемпіонка Європи в складі національної команди в Нові-Сад 2009. Бронзова призерка Кубка Європи в складі клубної команди «Сама-йє» з Тбілісі в Охриді 2009. Бронзова при-зерка Всесвітньої шахової олімпіади в ск-ладі національної команди в Ханти-Ман-сійську 2010. В особистому ч-ті Європи в Дрездені 2007 виграла перепустку на Кубок світу.

Художні (мистецькі) **вимоги** – у шаховій композиції критерії естетичної форми твору, які визначаються принци-пами єдності форми і змісту, гармонійною відповідністю ідейного задуму і засобів. До них належать: виразність задуму, економічність форми, краса розв'язку. Ці вимоги не настільки обов'язкові, як форма-льні (див. ст. «Формальні вимоги»). Недот-римання їх впливає лише на оцінку компо-зиції. Х. в. можуть змінюватися в процесі історичного розвитку шахової композиції.

Хоу Іфань (Khu Ifan) – китайська шахістка, міжнар. ґросмайстри-ня серед чоловіків, че-мпіонка світу 2010, 2011, 2013 серед жінок. Ело 2011 = 2578 (див. також ст.«Іфань Гоу»). Учасниця чоловічого ч-ту Китаю 2014 (7).

Хоу Іфань – Конеру матч на пер-шість світу серед жінок відбувся 14-30.11.2010. Тірана (Албанія). 10 партій. Конторль часу: 90 хв на 40 ходів, 30 хв до закінчення партії плюс 30 сек за кожен виконаний хід, починаючи з першого. Призовий фонд – 200 000 євро. Сімнадцятирічна Ху Іфань впевнено захис-тила свій титул, вигравши матч з рахунком 5,5 на 2,5, не програвши жодного поєдинку. Дебютна підготовка Конеру була якіснішою, але при самостійній грі Ху Іфань поступово перегравала свою суперницю.

Х. Конеру - Хоу Іфань. 3-я партія матчу.
Оборона Рагозіна (D 38).

1.d4 e6 2.c4 Kf6 3.Kf3 d5 4.Kc3 Cb4 5.cd ed 6.Cg5 h6 7.Ch4 c5 8.e3 c4 9.Ce2 g5 10.Cg3 Ke4 11.Tc1 Да5 12.Ke5 Cxc3 13.bc Kc6 14.0-0 0-0 15.Cf3 Kxg3 16.fg Kxe5 17.de Ce6 18.Ch5 Дха2 19.Tf6 Дb2 20.Txh6 Cf5 21.Tf6 Ce4 22.Cf3 Cd3 23.Де1 Tae8 24.Cxd5 Txe5 25.e4

Крg7 26.Tf2 Дb6 27.Дd2 Td8 28.Дb2 f5 29.Дxb65 ab 30.Cxb7 fe 31.Tb2 Te7 32.Cc6 Td6 33.Ca4 e3 34.Te1 e2 35.Cc2 Tf7 36.Cxd3 cd 37.Td2 Tdf6, і білі здалися **(0-1).**

Хоу Іфань – Ушеніна матч на першість світу серед жінок відбувся 11-27.09.2013 в Тайчжоу (Китай). 10 партій. За рахунку 5 на 5 призначався додатковий т-р. Контроль часу див. ст. «Ху Іфань-Конеру матч». Призовий фонд: 200 000 євро. Справжньої боротьби за звання чемпіонки світу не вийшло. Китайська шахістка впевнено виграла матч з рах. 5,5 на 1,5 (+ 3, - 0, = 3).

Хоу Іфань – Г. Ушеніна. 7-а партія матчу. Сицилійська оборона (B 90).

1.e4 c5 2.Kf3 d6 3.d4 cd 4.Kxd4 Kf6 5.Kc3 a6 6.Ce3 Kbd7 7.Ce2 e6 8.g4 h6 9.f4 g5 10.f5 Ke5 11.h3 b5 12.a3 Де7 13.fe fe 14.Kf3 Kfd7 15.Дd2 Kxf3+ 16.Cxf3 Ke5 17.Ce2 Cg7 18.0-0-0 Kf7 19.Cd4 Ce5 20.Cxe5 de 21.h4 gh 22.Де1 Ta7 23.Txh4 Td7 24.Th5 Tg8 25.Kpb1 Дc5 26.Th3 Дb6 27.Дh4 Txd1+ 28.Kxd1 Cb7 29.Tc3 Дd8 30.Дf2 Дd4 31.Дf6 Дd6 32. Kf2 Kpf8 33.Tf3 Tg7 34.Дxh6 Kpg8 35.Дf6 Cc6 36.Td3 Дc5 37.g5 Kxg5 38.Kg4 Kf7 39.Дxe6 Дg1+ 40.Td1, і чорні здалися **(1-0).**

Хурцідзе (Khurtsidze) Ніно (нар. 28.09. 1975) – грузинська шахістка, міжнар. ґросмайстриня. Ело 1991 = 2472. 11-а позиція в списку 100 найкращих гравчинь світу. Срібна призерка Всесвітньої шахової олімпіади в Стамбулі 2000 у складі команди Грузії з найкращим особистим рез-том за 3-ю шахівницею. Віце-чемпіонка Європи у складі національної команди в Нові-Сад 2009. Інші ч-ти Європи: Варшава 2001, особистий (13); Дрезден 2007, особистий (виграла перепустку на Кубок світу). Учасниця ч-тів світу в Делі 2000, в Москві 2007 (у 3-му раунді програла чемпіонці світу Жу Чен). На т-рі в Гронінгені 2000 (5).

Харцілава (Khurtsilava) Інга – грузинська шахістка, міжнар. майстриня. Ело 2000 = 2333. Учасниця ч-ту світу в Делі 2000.

Хуршудова (Khurshudova) Людмила (нар. 24.08.1946) – російська шахістка, міжнар. ґросмайстриня. Ело 2002 = 2344.

Хусейн, Гусейн (Husejn) Аль-Алі – іракський шахіст, майстер ФІДЕ. Ело 2010 = 2364. Учасник Всесвітньої шахової олімпіади в Ханти-Мансійську 2010 за 2-ю шахівницею.

Хуснутдинова (Khusnutdinova) Луїза (нар. 08.03.1983, Татарстан) – російська шахістка, міжнар. ґросмайстриня. Ело 2002 = 2312. Бронзова призерка ч-ту Європи 2001 серед дівчат до 18 років.

Ц

Цадзікідзе (Tsadzikidze) Натія (нар. 27.04.1983) – грузинська шахістка, міжнар. майстриня. Ело 2000 = 2322. Мала 18-у позицію в списку 100 найкращих юних шахісток світу.

Цаїча тема - тактична ідея в жанрі кооперативного мату. Жертва чорною фігурою на порожньому полі, на котрому чорний король одержує мат у відповідь на забір білої фігури. Є частковим випадком теми Кніста.

М. Дегенколбе, У. Дегенер, «Schweizer Schach-Magazin», 1992. 3-й приз.

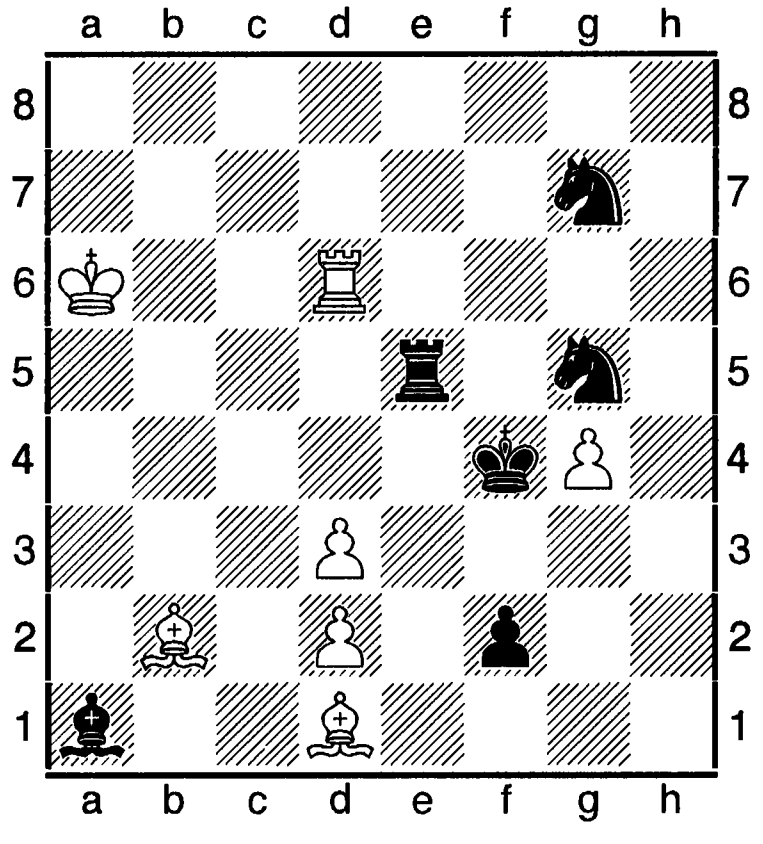

Білі: Крa6, Td6, Cb2, Cd1, пп d2, d3, **g**4 (7); **чорні:** Крf4, Te5, Ca1, **K**g5, **K**g7, п f2 (6). **Кооперативний мат за 2 ходи.** Три розв'язки: **1.Tf5 gf 2.Крf5 Tf6 #; 1.Te3 de 2.Крe3 Cc1 #; 1.Ke4 de 2.Крe4 Td4 #.**

Цветков (Tsvjetkov) Олександр Крастев (07.10.1914, Топаловград, - 29.05.1990, Софія) – болгарський шахіст, міжнар. майстер з 1950. Тренер. Шаховий теоретик і журналіст. Один із засновників ж. «Шахматна мисил», 6-разовий чемпіон Болгарії 1938-1951. Учасник міжнар. змагань в складі національної команди, в тому числі Всесвітніх олімпіад 1939, 1954, 1956. Автор книг з теорії дебюту та ендшпілю, в тому числі: Шахові дебюти (ч. 1-3), Софія, 1955-1956 (співавтор); Староіндійська оборона, Софія, 1967 (обидві – болгарською).

Цвіркун – фігура в казкових шахах, запроваджена Доусоном. Ходить, як дама, по прямих лініях і діагоналях, переступаючи через власні і чужі фігури, одразу зупиняючись після них. Не може пересуватися по незайманих лініях. На діаграмі зображується повернутою до низу дамою.

Цвітан (Tsvitan) Огнен (нар. 10.10.1961, Шибеник) – хорватський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 1987. Чемпіон світу серед юнаків 1981. Учасник багатьох ч-тів Югославії, в тому числі 1985 (6-9). На особистому ч-ті Хорватії в Пулі 1998 мав 3-4-е місце. Найкращі рез-ти в інших змаганнях: Лугано 1984 (2-5); Скопле 1984 (1-2); Загреб-Рієка 1985 (4); Вршац 1985 (2-4), 1987 (4-6); Зеніца 1986 (6); Пула 1986 (2-5), 1987 (1-2); Бела-Црква 1986 (2), 1987 (1); Вольфсберг 1986 (1-4); Тбілісі 1986 (6-7); Прага 1987 (1); Сараєво 1987 (5-6); Белград 1987 (1-2); Грац 1987 (2-7); Сан-Бернардино 1987 (1-4); Чіассо 1988 (1-4); Сараєво 1998 (5).

Цебало (Tsebelo) Мишо (нар. 06.02.1945, Загреб) – хорватський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 1985. Викладач іноземних мов. Учасник ч-тів Югославії. Найліпші рез-ти: 1981 (3-4), 1982 (4-6), 1983 (5), 1984 (5), 1985 (1-2). Найкращі рез-ти в міжнар. змаганнях: Біль 1976 (2-3); Атени 1977 (1-2); Смедеревська-Паланка 1978 (3-4), 1980 (2-3); Загреб 1979 (2-3); Бечич 1981, зон. т-р ФІДЕ (2-3); Опатія 1984 (1); Каорле 1984 (1); Суботиця 1984 (3-4); Кавала 1985, зон. т-р ФІДЕ (1); Женева 1987, 127 учасників (3-7); Берн 1987 (4-6); Зеніца 1987 (3-4); Сан-Бернардино 1987 (1-4); Швейцарія 1988, «Брокко-опен» (1-2); Солін 1999 (3-4); Сан-Вінсан 2000 (8-20).

Б. Тот – М. Цебало, 1988.

Білі: Крg2. Ta1, Td4, Ka3, Ke1, пп a2, b2, c4, e4, f3, **g**3, h2 (12); **чорні:** Крe7, Ta8, Tc8, Kb4, Kf6, пп a6, b6, d6, e6, f7, **g**7, h7 (12).

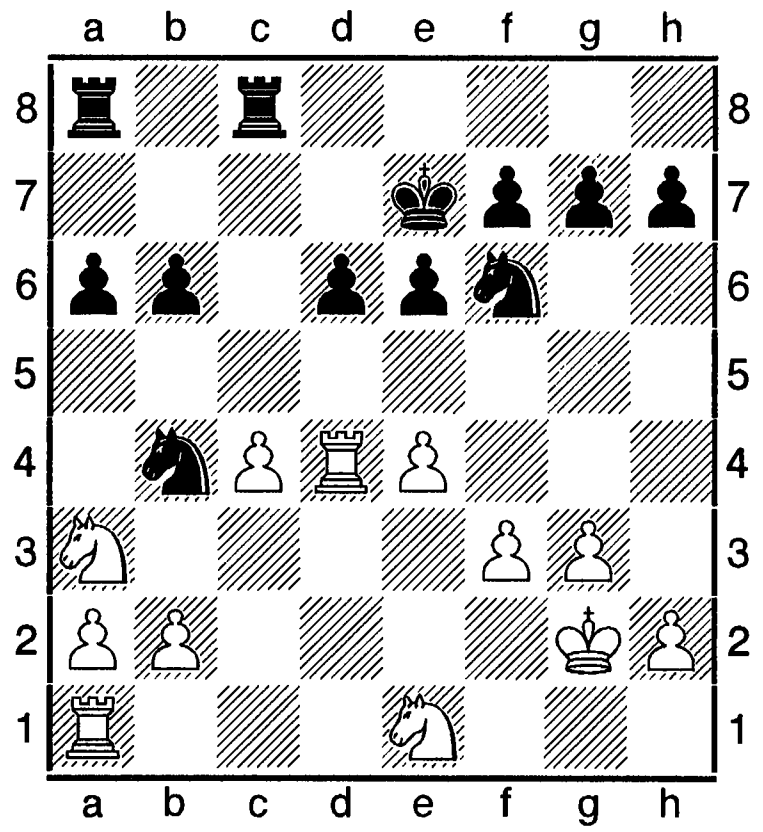

17. ...g5 18.Крf2 g4! 19.Крe3 Kc6 20.Td2 Ke5 21.b3 gf 22.Kxf3 Keg4+ 23.Крd3 Tc5 24.Tf1 Tg8 25.Kc2 b5 26.cb Tgc8! 27.Kb4 Tc3+ 28.Крe2 ab 29.Td3 Kxe4 30.Kd4 d5 31.Txc3 Txc3 32.Kxb5 Te3+ 33.Крd1 Kxh2 34.Tf4 Txg3 35.Kc6+ Крe8 36.Th4 Tg1+ 37.Крc2 Tg2+ 38.Крe1 Txa2 39.Txh7 Kf3 40.Th8+ Крd7 41.Kba7 Ke1 42.Td8+ Крc7 43.Tc8+ Крb6 44.Tb8+ Крc5 45.b4+ Крc4 46.Ke5+ Крb3 47.Крd1 Kg2 48.Kb5 Td2+ 49.Крc7 Ke3, (1-0).

Цейтлін (Tseitlin) Марко Данилович нар. 23.09.1943, Фрунзе, нині Бішкек) – ізраїль-

ський шахіст, міжнар. майстер з 1978. Військовий. Чемпіон Ленінграда 1970, 1975, 1976, 1978. На ч-ті С.-Петербурга 1997 (10-12). Учасник ч-тів СРСР 1967, 1970, 1971. У складі команди Ленінграда учасник спартакіад народів СРСР 1975 і 1979. Учасник ч-тів Ізраїлю: особистий в Тель-Авіві 1999 (5-7), командний в Беер-Шеві 2002 (4-е місце в команді «Беер-Шева»). Срібний призер ч-ту Європи серед ветеранів в Давосі 2006. Інші змагання: Крагуевац 1974 (2); Оломоуц 1977 (1); Поляниця-Здруй 1978 (1); Трнава 1979 (2-3).

Цейтлін (Tseitlin) Михайло Семенович (нар. 16.06.1947, Бобруйськ) – російський шахіст білоруського походження, міжнар. майстер з 1983, ґросмайстер з 1987, ґросмайстер ІКЧФ з 1990. Ело 2014 = 2400. Лікар. Чемпіон Москви 1977. Найкращі результати в міжнар. т-рах: Перник 1977 (1), 1981 (1-4); Наленчув 1979 (1-3); Лодзь 1980 (2-4); Градець-Кралове 1982-1983 (3-6); Прага 1983 (1), 1985 (1).

Цейтнот (від нім. Zeit – час і Not – потреба) – термін, котрий позначає недостачу часу на обмірковування ходів. В офіційних змаганнях час регламентується (напр., 2,5 год на 40 ходів; або ж 15 хв на всю партію кожному гравцеві). Ц. виникає через нераціональне використання часу гравцем і викликає появу помилок в процесі гри.

Централізація фігур – розташування фігур у центрі шахівниці чи поблизу його для зміцнення їх пробивної потужності. При цьому під контроль фігур береться більша кількість полів. Зазвичай з центру шахівниці фігури можуть швидше переводитися на фланги. Ц. ф. – важливий стратегічний прийом на всіх стадіях шахової партії.

Центральна система в обороні Грюнфельда (див. ст. «Грюнфельда оборона»).

Центральний гамбіт: 1.e2-e4 e7-e5 2.d2-d4 e5xd4 3.c2-c3.

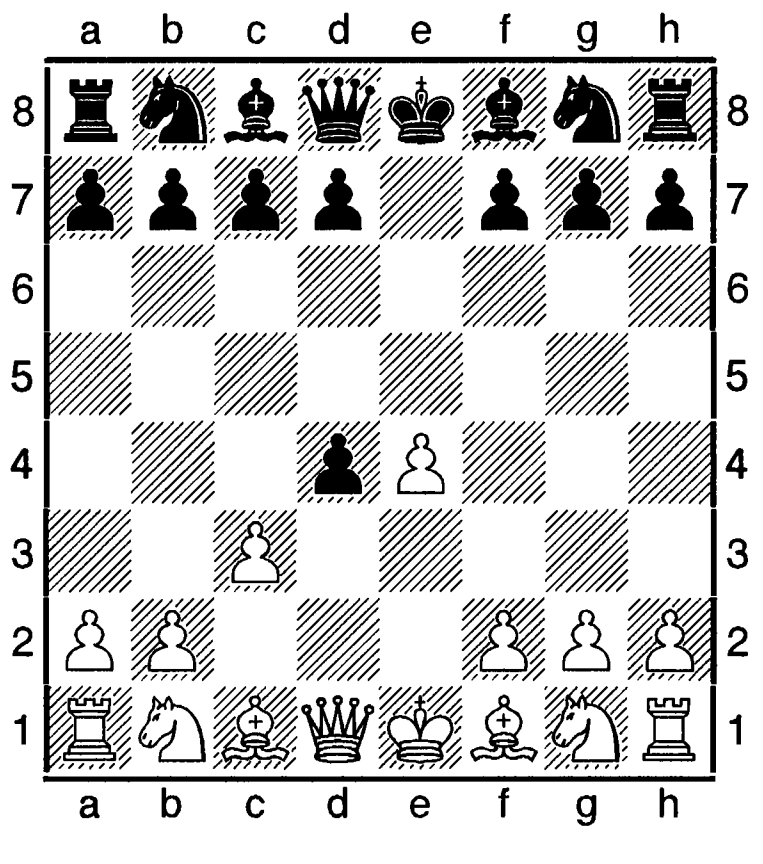

Належить до відкритих початків. Це старовинне продовження було популярним серед шахістів 19 сторіччя. Основнае трактування: білі прагнуть випередити чорних в розвитку, жертвучи пішаком. Чорні можуть не відхиляти жертви – **3. ... dc**, або відхилити її – **3. ...d5**.

Центральний дебют: 1.e2-e4 e7-e5 2.d2-d4 e5xd4 3.Дd1xd4 (C21- C 22).

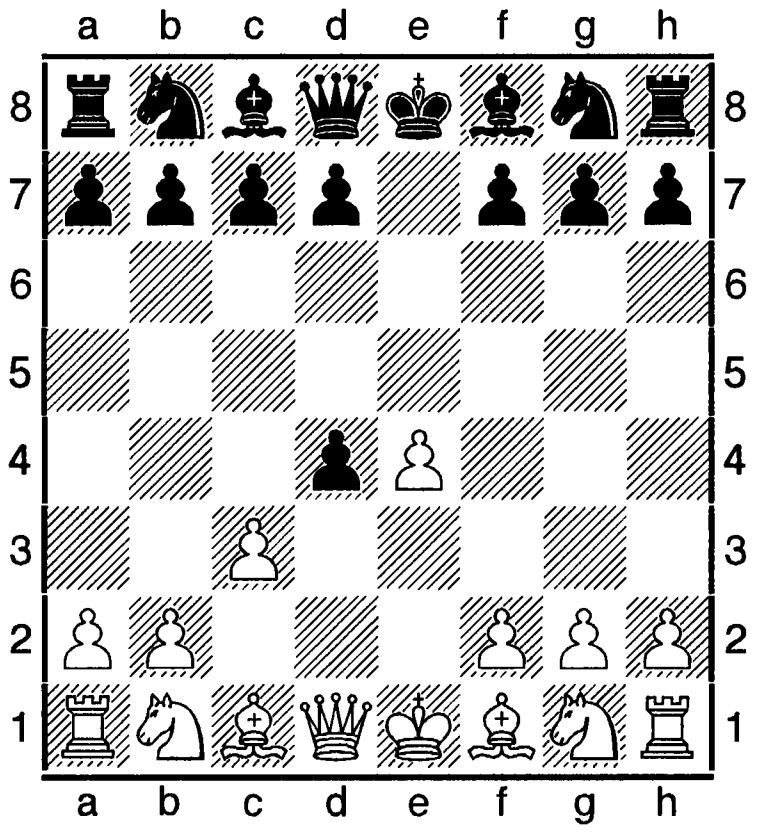

Вважається відкритим початком. Згадується в працях Ф. Стамми (1737). Потім його застосовував Л. Лабурдонне (1843). Основний варіант **(4.Де3)** запровадив у практику Л. Паульсен на т-рі в Нюрнберзі 1883. У сучасній шахових іграх зрідка зустрічається і

пояснюється це тим, що передчасний випад дамою дає можливість чорним вирівняти гру. Проте чорні повинні грати чітко, щоб білі не встигли провести успішну атаку на королівському фланзі або в центрі, тому що їхня дама з поля **g3** все ж таки впливає на позицію короткої рокіровки чорних.

3. ...Кc6 4.Де3 Кf6 5.Кc3 Сb4 6.Cd2 0-0 7.0-0-0 Те8 8.Сc4 d6 =. Можна грати 4. ...Cb4+ 5.c3 Се7 чи 5.Кc3 Кge7 6.Cd2 0-0 7.0-0-0 d6 8.Дg3 Крh8 9.f4 f5 = (Толуш - Ботвинник, 1944); 4. ...g6 5.Cd2 Сg7 6.Кc3 Ке7 7.0-0-0 0-0 8.Сc4 (8.f4!?) за партією консультанти – Блекберн, Бренфорд, 1901. Було і 1.e4 e5 2.d4 ed 3.Дxd4 Кc6 4.Де3 g6 5.Кc3 cg7 6.Cc4 Кf6 7.Де2 0-0 8.Cg5 h6 9.Ch4 b5 10.Кxb5 g5 11.Cg3 Кxe4 12.Сxc7 Дf6 13.c3 Са6 14.0-0-0 Тfe8 15.Дc2 cb 16.Сxb5 Тac8 17.f3 Кb4 18.Дb3 Кxa2+ 19.Дxa2 Кxc3 20.bc Дxc3+ 21.Крb1 Дb4+, (0-1) – Торхасон – Єфименко, Фойген, 2006.

Центральний Комітет ФІДЕ – вислуховує щорічні звіти Президента і Генерального казначея ФІДЕ, розглядає питання, внесені до порядку денного Генеральної Асамблеї, надає з них рекомендації для асамблеї. Проводить засідання один раз на рік, зазвичай перед сесіями Генеральної Асамблеї. До ЦК ФІДЕ входять Президент, віце-президенти, зон. президенти, Генеральний секретар, Генеральний казначей, ревізор, обрані члени Виконкому чи ЦК ФІДЕ, чемпіон світу серед чоловіків і чемпіонка світу серед жінок.

Центральний пішак – пішак, розташований на вертикалі **d** чи **e**.

Центрального шахового клубу міжнародний турнір 1998 – проводився в Києві у лютому-березні при 14 учасниках. Норма міжнар. майстра = + 6 очок. 1. А. Рахмангулов – 10,5 очок з 12; 2. Л. Кернажицький – 10; 3. В. Шишкин – 9; 4. С. Перун – 7; 5. В. Янов – 6; 6. Г. Арзуманян – 6; 7. М. Каганський – 6; 8. О. Донченко – 6; 9. Л. Соболевський – 6; 10. Ю. Сімкин – 6; 11. Т. Меламед – 5,5; 12. Є. Маторин – 5; 13. М. Саманцев – 4,5; 14. Г. Шляхтич – 2,5.

Центр шахівниці – поля d4, e4, d5, e5. Оволодіння цими пунктами в процесі гри має дуже важливе значення. Основні ідеї багатьох початків зводяться перш за все до боротьби за Ц. Пішаки чи фігури, розташовані у центрі, є дуже активними, мають хорошу маневреність, створюють умови для успішних операцій на всій шахівниці.

У сучасній шаховій теорії значно зросла роль розширеного центру (квадрат **c3 – c6 – f6 – f3** (термін запроваджений в теорію А. Німцовичем 1913). Прямолінійна пішакова боротьба за центр поступилася місцем гнучкішій тактиці впливу на нього фігурами. Через це теорія збагатилася такими початками, як: оборони Альохина, Німцовича, Грюнфельда, дебют Реті, Тромповського дебют та інші, у яких чорні дають можливість білим оволодіти Ц. пішаками, але потім піддають фігурно-пішаковому натиску, щоб послабити або зруйнувати його.

Є кілька типів пішакових побудов у межах малого Ц. Відкритий – центр шахівниці не захоплений пішаками і тоді виникає гра фігурами. Закритий – коли в Ц. фіксована пішакова структура, тобто структура позбавлена мобільності, й тоді гра переноситься на фланги. Фіксований Ц. – з обох боків є по одному пішакові, напр., **e4** в білих та **e5** в чорних, а боротьба ведеться за захоплення фігурами полів, які контролюються цими пішаками. Мобільний Ц. – в одного з партнерів пішакова перевага в Ц., що дає змогу йому за сприятливих обставин привести в рух пішаки. Мета оборони – заблокувати пішакову фалангу та захопити фігурою ослаблений пунк, який виник після просування одного з пішаків. Невизначена пішакова структура в Ц. – пішаки партнерів ще не зіткнулися і в подальшій грі ця структура може перетворитися в будь-яку з наведених вище пішакових побудов.

Для інших типів пішакових конфігурацій притаманне розташування пішаків у межах

розширеного центру. Напр., в обороні Німцовича: пішаки **c3, c4, d4, e3** у білих проти **c5, d5, e6** у чорних; в сицилійській обороні: пішаки **e4** і **f4** в білих проти **d6, e6** у чорних; закритий пішаковий Ц., котрий виникає з варіантів голландської оборони; мобільний Ц. білих в обороні Каро-Канн і т. д. Під час гри інколи появляється фігурно-пішакоий центр, наприклад, підкріплений пішаком **c4** чи **e4** білий кінь на **d5** (див. ст. «Кільце Філідора»), якого неможливо атакувати пішаками. Тип пішакової структури в центрі враховується під час визначення плану подальшої гри.

Цеплер (Tsepler) Еріх Ернест (27.01.1898, Герфорд, - 13.05.1980, Лондон) – англійський шаховий композитор, міжнар. майстер з 1973 і міжнар. арбітр (1957) з шахової композиції. Один з автрів теми Ц.-Тертона. Викладач. До 1935 проживав у Німеччині. З 1915 склав понад 800 переважно триходових і багатоходових задач, багато з яких відзначено на конкурсах, в тому числі 30 першими і понад 50 другими призами.

Е. Цеплер, 1935. Приз 2-й «Die Schwalbe».
Білі: Крh6, Се5, Ch1, Ке3, пп d4, f5 (6); **чорні:** Крh3, Cf1, Кс1, Кс5, пп d3, e6, (6).

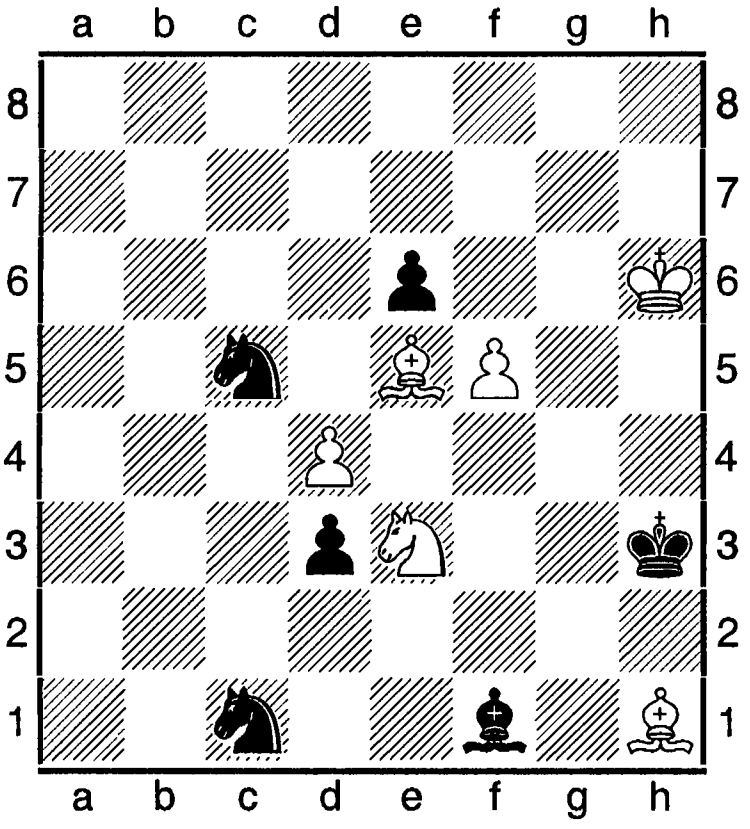

Мат за 6 ходів: **1.Kd1! Kpg4 2.Kf2 Kpxf5 3.Kd1! Kpg4 4.Ke3+ Kph3 5.Cf3 ~ 6.Cg4 #.**

Цеплера – Тертона тема – тема здвоєння фігур, у якій одна з фігур робить на лінії антикритичний хід, а потім на цю лінію стає інша лінійна фігура того ж забарвлення з метою підтримки першої фігури.

К. Сенека, «Bull. Ouvrier des echecs», 1951.
Білі: Крс8, Дg1, Tb5, Tf2 (4); **чорні:** Кра2, Ch8, Ке6, пп a3, b2, b6, d4, e4 (8).

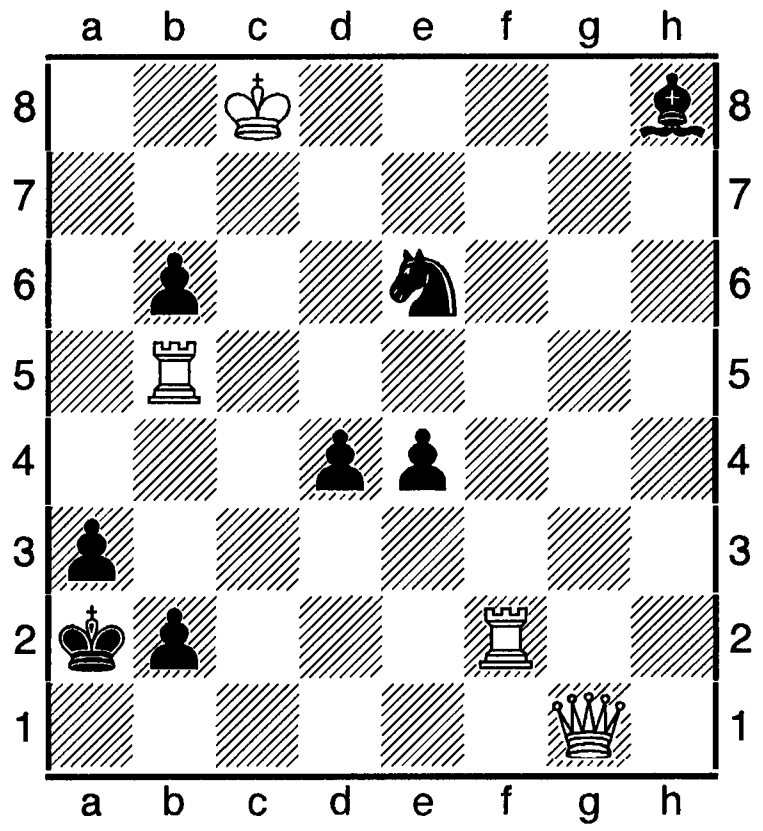

Мат за 3 ходи: **b) e4** на **e7** Розв'язок: **a)** 1.Де1? Кс7 2.Tf1 Kb5!, **1.Th2! Kc7 2.Th1 Kb5 3.Дg8 #** ; **b)** 1.Th2? Kc7!, **1.Де1! Kc7 2.Tf1 Kb5 3.Де6 #.**

Цепотан Артем (нар. 09.04.1978, Харків) – український шахіст, міжнар. майстер. Ело 2009 = 2416 (Україна), 2406 (ФІДЕ).

Цереteлі (Tsereteli) Тамара – грузинська шахістка, міжнар. майстриня. Срібна призерка ч-ту світу серед дівчат до 18-и років на Криті 2002.

Цессолес, Цессоліс (Tsessoles) Якоб де (13-14-е ст.) – монах-домініканець з Ломбардії (за іншими даними – з Франції); автор «Книги про звичаї людські і обов'язки знаті, а опріч того про гру в шахи» (кінець 13-го ст.) – одного з найпоширеніших творів середньовічної літератури лат. мовою. Збереглося понад 100 рукописних копій книги, в тому числі копія 1448 (Центральна бібліотека АН України в Києві). Багато з них ілюстровано мініатюрами; одна з мініатюр (музейні зібрання Празького граду) відтворена на чехо-

словацькій поштовій марці 1973. Книга Ц. стала основою численних перекладів і переказів іноземними мовами. Наприклад, «Шахова книга магістра Стефана» - вільний віршований переклад книги німецькою мовою, виконаний (біля 1350) ректором соборної школи в Дерпті (нині Тарту). Перше друковане видання книги Ц. вийшло в Утрехті 1475. Серед наступних найбільш відомі видання У. Кекстона англійською мовою (2 вид., поч. 1480-х), любецьке – «Шахова книга магістра Стефана» (1498; знищене під час 2-ї Світової війни 1939-1945), флорентійське (1493); усі видання ілюстровані гравюрами. Збереглося 3 примірники любецького видання 1498; вони зберігаються в королівській бібліотеці Копенгагена, бібліотеці герцога Августа у Вольфенбюттелі (Німеччина) і муніципальній бібліотеці Гренобля (неповний екземпляр).

Література: J. Cessoles, Liber de moribus et officiis nobilium super ludo scacchorum [ca. 1400]; Є. Гіжицький, З шахами через століття й країни, М., 1958 (російською).

Цешковський (Tseshkovskyi) Віталій Валерійович (нар. 25.09.1944, Омськ, - 24.11. 2011, Краснодар) – російський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 1975. Чемпіон Росії 1972, 1973, ДСТ «Буревісник» 1966, «Труд» 1973. Учасник 9-и ч-тів СРСР. Найкращі рез-ти: 1986 (1); 1978 (1-2, з М. Талем); 1968-1969 (4-5). Переможець молодіжного ч-ту світу 1969 і ч-ту Європи 1977, Всесвітньої шахової олімпіади 1986 у складі команд СРСР. Учасник змагань на першість світу; зон. т-ри ФІДЕ: 1975 (1-4); 1978 (3-5); 1982 (9-10); міжзон. т-ри: Маніла 1976 (4), Рига 1979 (8-10).

Найкращі рез-ти в інших міжнар. змаганнях: Варна 1969 (3); Сочі 1976 (3), 1981 (1); Бухарест 1974 (1); Лейпціг 1975 (1); Ровинь-Загреб 1975 (2-4); Дубна 1976 (1); Албена 1977 (1-3); Любляна-Порторож 1977 (4); Коста-Браво 1978 (1-2); Єреван 1980 (1-2), 1984 (2); Сьєнфуегос і Баня-Лука 1981 (1); Рига 1981 (2); Врнячка-Баня 1982 (1-2); Мінськ 1982 (1); Фрунзе 1983 (3); Галле 1984 (1-2); Москва 1985, 2-й т-р (5-6); Краснодар 1999 (7-9); Москва 2004, 57-й ч-т Росії (11). Ело 2002 = 2545.

Цешковський – Малахов. Катеринобург, 2002. Сицилійська оборона (B 67).

1.e4 c5 2.Kf3 Kc6 3.d4 cd 4.Kxd4 Kf6 5.Kc3 d6 6.Cg5 e6 7.Дd2 a6 8.0-0-0 Cd7 9.f4 b5 10.Cxf6 gf 11.Kxc6 Cxc6 12.Де1 Ta7 13.Cd3 Дb6 14.Kpb1 h5 15.Дh4 Cc7 16.f5 Дc5 17.The1 a5 18.fe fe 19.Дg3 b4 20.Ke2 Де5 21.Kf4 Cf8 22.Дf2 Tg7 23.Cc4 Cd7 24.Cxe6 Cxe6 25.Td5 Cxd5 26.ed Ce7 27.Txe5 fe 28.Ke6 Tf7 29.Дc2 Tf6 30.a3 ba 31.b3 Kpf7 32.Kg5 Kpg7 33.Ke4 Tf4 34.g3 Tf7 35.Kpa2 h4 36.Дg4 Kpf8 37.Дc8 Kpg7 38.Дg4 Kpf8 39.Kpxa3 hg 40.hg Th2 41.c4 Tf1 42.Kpa4 Tb2 43.Дc8 Kpg7 44.Дd7 Tf7 45.Kxd6 Cxd6 46.Дxd6 Te2 47.Дb8 e4 48.Де5 Kpg8 49.d5 e3 50.d7, (1-0).

Цзюнь Се (Se Tziun) (нар. 30.10.1970) – китайська шахістка, міжнар. ґросмайстриня. Володарка чоловічого ґросмайстерського звання. Ело 2000 = 2567. 2-а позиція в списку 100 найсильніших гравчинь світу. Чемпіонка світу з шахів серед жінок. Спортивний шлях китайської ґросмайтрині: Сінгапур 1995, командний ч-т Азії (1-е місце за 1-ю шахівницею і 1-е командне); Хаєн 1996, особистий жін. ч-т світу (програла матч Ж. Полгар з рах. 4,5 на 8,5); Монте-Карло 1996, чоловічий т-р з АШ, гри наосліп (12); Гронінген 1997, відбірковий т-р ч-ту світу серед жінок (2); Пекін 1998, чоловічий т-р (10); Казань-Шеньян 1999 (виграла фінальний матч на першість світу серед жінок в А. Галлямової-Іванчук з рах. 8,5 на 6,5 і втретє стала чемпіонкою світу з шахів); Памплона 1999, чоловічий т-р (6-7); Мюнхен 1999 (1-2); Мюнхен 2000, т-р «Леді-сеньйори» (1-е місце серед жінок); 2000 (захистила титул чемпіонки світу в іграх за олімпійською системою, послідовно перегравши С. Матвеєву, О.

Заєць, Н. Жукову, К. Ковалевську, Цінь Кань-їнь); Стамбул 2000, Всесвітня шахова олімпіада (1-е командне місце і 3-є за першою шахівницею); Гуанчжоу 2000 (програла матч з КШ А. Карпову з рах. 2 на 4 (+ 0, - 2, = 4); Буенос-Айрес 2001 (5-6-е в чоловічому т-рі); Амстердам 2001 (2-е місце серед жінок); Батумі 2001, матч Європа - Азія (5 очок з 8); Белград 2001 (10-е місце в чоловічому т-рі); Янань 2002 (виграла матч з АШ в Н. Шорта – 3 на 1, зіграла внічию з Я. Сейраваном з рах 2 на 2); Шанхай 2002, змагалася у матчі Китай - США; Рокбрюн 2004, т-р «Леді-сеньйори» (5-е місце серед жінок); Шанхай 2006, матч Китай-решта світу (7 очок з 12).

Се Цзюнь – О. Кім. Сінгапур, 1995. Іспанська партія (С 90).

1.e4 e5 2.Kf3 Kc6 3.Cb5 a6 4.Ca4 Kf6 5.0-0 Ce7 6.d3 b5 7.Cb3 d6 8.c3 0-0 9.Te1 h6 10.Kbd2 Te8 11.Kf1 Cf8 12.Kg3 Ka5 13.Cc2 c5 14.h3 Kc6 15.d4 cd 16.cd Kb4 17.Cb1 Дc7 18.Cd2 Kc6 19.d5 Kb8 20.Cd3 Kbd7 21.Tc1 Дb7 22.Ca5 Kc5 23.Cf1 Ta7 24.Дd2 Cd7 25.b3 Дb8 26.Дe3 Tb7 27.Kd2 Ce7 28.Tc2 Cd8 29.Cxd8 Txd8 30.Kf3 Te8 31.b4 Ka4 32.Kh4 Tc8 33.Txc8+ Дxc8 34.Kgf5 Дf8 35.f4 ef 36.Дxf4 Ke8 37.e5 de 38.Txe5 Kb6 39.Ke7+ Kph7 40.Khg6, (1-0) (див. також. ст. «Се Цзюнь»).

Цзюнь – Бруннер матч товариський, організований фінансовою групою «Datteri March» в Берні – Шанхаї 1995 з 12 партій між чемпіоном Швейцарії Лукасом Бруннером і чемпіонкою світу серед жінок Се Цзюнь. Перша половина матчу відбулася в Берні. З рахунком 3,5 на 2,5 виграв Бруннер (+ 1, - 0, = 5). Друга половина матчу гралася в Шанхаї. З рахунком 3,5 на 1,5 (+ 2, - 0, = 3) перемогла Се Цзюнь. Загальний рахунок зустрічей 6 на 5 з користю для китайки.

Бруннер - Се Цзюнь. Староіндійська оборона (Е 92).

1.d4 Kf6 2.c4 g6 3.Kc3 Cg7 4.e4 d6 5.Kf3 0-0 6.Ce2 e5 7.d5 a5 8.Cg5 Ka6 9.Kd2 Дd7 10.a3 Ke8 11.f3 f5 12.b4 Kf6 13.Ce3 Kh5 14.c5 Kf4 15.0-0 Дe7 16.Kph1 Дg5 17.g3 Дe7 18.Cxa6 Txa6 19.b5 Ta8 20.b6 Kh3 21.Kc4 f4 22.Cc1 fg 23.hg Kf4 24.Ta2 Kh5 25.Kpg2 dc 26.dc Дxc7 27.d6 Дf7 28.Kb6 Ce6 29.Kxa8 Cxa2 30.Kxa2 Txa8 31.Kc3 Td8 32.Kb5 Td7 33.Дd3 Cf6 34.f4 Дe6 35.f5 gf 36.e7 Дf7 37.g4 Kf4+ 38.Cxf4 ef 39.Txf4 (39.Дe4!) **39. ...Cd4 40.Kph3** (40.Дe4!) **40. ...Дd5 41.Te4 h5 42.Дf3 Дc6 43.a4?** (помилка, яка призвела до поразки).

Цзюнь Сю (Syu Tsyun) – китайський шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2000 = 2668. Учасник ч-ту світу в Делі 2000.

Цзянь Чжао Чжоу (Chjou Chjao Tszyan) – китайський шахіст, міжнар. ґросмайстер. Учасник Всесвітньої шахової олімпіади в складі команди Китаю у Ханти-Мансійську 2010 (5-е командне місце і один з найкращих рез-тів за 4-ю шахівницею: 5,5 очок з 8).

Цзянь Чуань Е (E Chuan Tzian) (нар. 20.11.1960) – китайський шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2000 = 2682. 17-а позиція в списку 100 найсильніших гравців світу. Учасник змагань на першість світу ФІДЕ: Хебей 2001, відбірний т-р ч-ту світу в зоні 33 (1); Москва 2001 (програв В. Іванчуку в 4-му раунді); змагання за Кубок світу: Шеньян 2000; Канни 2001 (8-е місце в т-рі «Б»); Гайдарабад 2002 (вибув в ¼ фіналу). Учасник матчу Європа-Азія в складі команди Азії в Батумі 2001 (4,5 очок з 12). Інші змагання: Бельфор 2000 (2-3); Шанхай 2001 (1-3); Прага 2002, 32 учасники (програв Ю. Полгар в 1/16 фіналу).

Циборовський (Tsiborovskyi) Лукаш – польський шахіст, міжнар. майстер. Бронзовий призер ч-ту Польщі у Варшаві 2001, там же на особистому ч-ті Польщі 1998, фінал (13).

«Цивіс Бононіє» («Civis Bononiae» - «Болонський громадянин») – анонімний середньовічний трактат лат. мовою (15 ст.), присвячений шахам, іграм у триктрак і в млин. Має в собі 288 задач. Відомо майже з десяток подібних творів лат. та італ. мовами; основне джерело «Ц. б.» - «Боніус соціус».

Цикл (від. грец. kyklos– коло, круг) - у шаховій композиції кілька груп одних і тих же тематичних елементів, але розміщення

цих елементів в кожній з наступних груп зсунуте на на один порядок по відношенню до попередньої групи. Можливі цикли ходів, цикли тактичних прийомів, цикл фігур, котрі ходять, цикл полів, на які грають ті чи інші фігури й тому подібне. Якщо кількість груп дорівнює кількості елементів, то такий цикл є повним. При співпадінні перших елементів першої групи з останніми елементами останньої групи цикл називається замкнутим.

Цикл білих комбінацій – у задачній композиції не менше в трьох хибних слідах (спробах) білі фігури перекривають одна одну в циклі (спробах) на ході, який дає мат.

Ж. Савурнен, «Europe Echecs», 1972. 3-й приз.

Білі: Крf1, Фс5, Тd5, Тd6, Сg4, Ch8, Кa1, Кa2 (8); **чорні:** Крd2, Тa3, Сa6, Сg1, Кa5, Кe8, пп c3, d3, f2 (9).

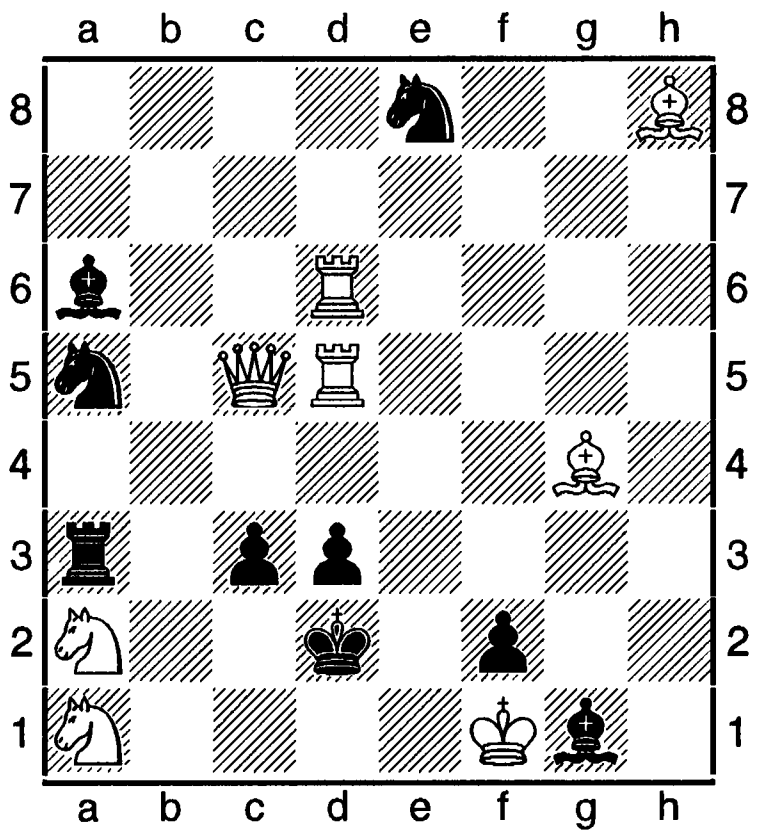

Мат за 2 ходи : 1.Фd4 ~ 2.Фf4 #, 1. ...Та4! (2.Сс3?); 1.Сd4? ~ 2.Се3 #, 1. ...Кс4! (2.Td3?); 1.Td4? ~ 2.Фg5 #, 1. ...Ch2! (Фf2?); **1.Се5! ~ 2.Cf4 #.**

Циклічна жертва – багатоходова задача, в якій білі жертвують своїми фігурами в кожному варіанті за певним циклом.

В. Дедешин, «Шахи в СРСР» («Шахмати в СССР»), 1978.

Білі: Крd7, Фf8, Та3, Сg1, Ке2, Кg5, п. е4 (7); **чорні:** Крe5, Тф6, Сb6, Кс8, Кg4, пп. b5, e6, ж6, h3 (9).

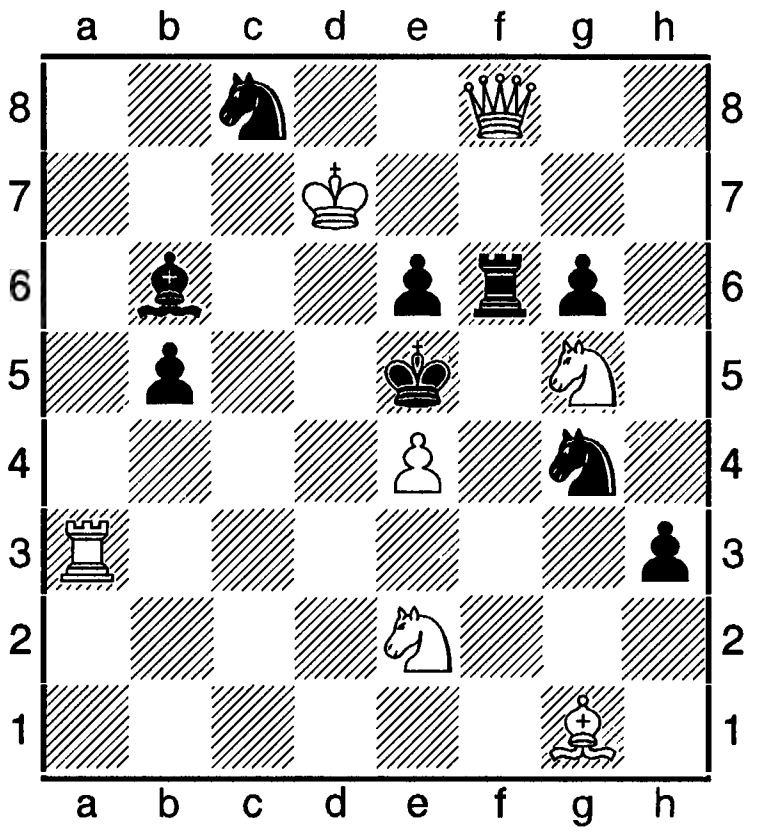

Мат за 4 ходи. **1.Та6! ~ 2.Сd4+ (F) Cxd4 3.Txe6+ (Б) Txe6 4.Фf4 # (В) 1. ...Се3 2.Txe6+ (Б) 1. ...Се3 2.Txe6+ (Б) Txe6 3. Фf4+ (В) Cxf4 4.Cd4 # (А) 1. ...Tf2 2.Фf4+ (В) Txf4 3.Cd4+ (А) Cxd4 4.Txe6 # (Б).**

Циклічна переміна матів (див. ст. «Лачний»).

Циклічне чергування других і третіх ходів – у шаховій композиції позиція триходової або чотириходової задачі, коли в грі білих фігур відбувається чергування других і третіх ходів.

Л. Лошинський, «Проблемблад», 1967.

Білі: Крa3, Фb5, Tf3, Th4, Ca5, Ca8, Ke1, Kg5, пп b6, d5, d6, e5, f4 (13); **чорні:** Крd4, Td7, Tf7, Cb1, Ke8, пп a4, b3, c5, d3, e3 (10).

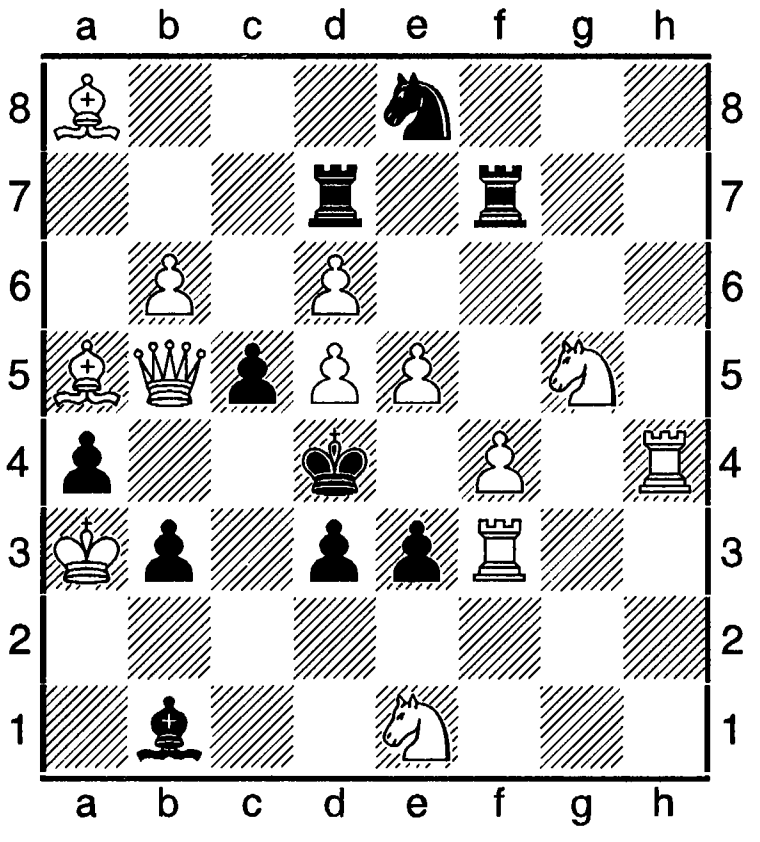

Мат за 3 ходи: **1.Се6** загроза **2.Дс4+ (А) Крхс4 3.f5 # (Б), 1. ...Кхd6 2.f5+ (Б) Крхе5 3.Сс3+ (В), 1. ...d2 2.Сс3+ (В) Крхс3 3.Дхс5 (Г), 1. ...с4 2.Дс5 (Г) Крхс5 3.Ке6 # (Д), 1. ...Tf5 2.Ке6+ (Д) Кре4 3.Дс4 # (А).** Цикл **АВ – БВ – ВГ – ГД – ДА** замкнувся.

Циклічність – у шаховій композиції повторюваність розв'язку в певному порядку, за циклом. Наприклад, **АБ – БВ – ВА** чи **АБВ – БВГ – ВГА**.

Циліндричні шахи (від грец. kylindros) – різновид «казкових» шахів. Звичайна плоска шахівниця за допомогою геометрич-них перетворень робиться циліндричною. Вертикальна циліндрична шахівниця - приклеюванням вертикалі «а» до вертикалі «h», а горизонтальна – приклеюванням першої горизонталі до восьмої.

В Україні почали набирати певного поширення з кінця 1980-х.

Цирквіц (Tsirkvits) Торстен – німецький шаховий композитор, міжнар. майстер з 2004. Учасник змагань: Донецьк 2007 (2-4); Львів 2009, до 18 років (4).

Цифрова нотація – запис шахової партії за допомогою цифр. Застосовується в міжнар. змаганнях за листуванням. Вперше запропонований І. Савенковим для передачі ходів по телеграфу і апробований в матчі Красноярськ - Петербург 1886-1887. Запроваджена в змаганнях ІФШБ – ІКЧА – ІКЧФ.

Ц. н. – код, який позначає кожне поле шахівниці двозначною цифрою. Приклад: **11 - 18; 21 - 28; 31 - 38; 41 - 48; 51 - 58; 61 - 68; 71 - 78; 81 - 88.** Хід записується чотиризначною цифрою, з якого ходить фігура і поле, на яке вона переставляється. Позначення фігур та інші знаки опускаються (шах, мат тощо). Рокіровка записується тільки ходом короля (для білих: коротка – 5171, довга – 5131; для чорних – відповідно 5878 і 5838). При перетворенні пішака, який сягнув 8-ї (1-ї) горизонталі, у фігуру до ходу пішаком додається цифра, котра позначає фігуру, в яку цей пішак перетворився: 1 – дама, 2 – тура, 3 – стрілець, 4 – кінь.

Приклад: алгебраїчна нотація – **1.e4 c6 2.d4 d5 3.Кс3 g6 4.h3 Cg7 5.Kf3 Kf6 6.e5 Ke4 7.Кхе4 de 8.Kg5 c5 9.Cc4 0-0**; цифрова нотація – **1.5254 3736 2.4244 4745 3.2133 7776 4.8283 6877 5.7163 7866 6.5755 3354 7.6654 4455 8.5475 3735 9.6134 5171**.

Цінність фігур – оцінка значимості фігур в порівнянні одна до одної (так званий вартісний еквівалент). За значенням кінь приблизно дорівнює стрільцеві. Кожен кінь і стрілець прирівнюється до трьох пішаків. Легка фігура з двома пішаками дорівнює турі, дві тури – дамі, а дама еквівалентна трьом легким фігурам. Ц. ф. є величиною змінною в залежності від особливостей позиції. Наприклад, у закритих (заблокованих пішаками позиціях) кінь стає дорожчим від стрільця. У відкритих позиціях, особливо під час гри на обох флангах, стрілець має більш вартісне значення. У середині гри трьох пішаків може бути замалим еквівалентом за легку фігуру, проте в ендшпілі вони, зазвичай, є вигіднішими од неї. Дама є сильнішою від обох тур у дебюті та в середині гри, коли позиція має закритий характер і важко налагодити гармонійну гру турами. При скоординованій взаємодії, особливо в ендшпілі, тури мають перевагу перед дамою. Під час тактичних протиборств цінність фігур настільки змінюється, що й пішак може виявитися вартіснішим від дами. Зміна Ц. ф. відбувається неочікувано і створює тло для різноманітних жертв. У таких позиціях значимість фігур може кардинально змінюватися.

Цірце (лат Circe, з грец. Kirke; у давньогрецькій міфології німфа-чарівниця; переносно – жінка-чарівниця) – найпопулярніший жанр казкових шахів. У звичйному Ц. збита фігура знімається з шахівниці тільки тоді, якщо її умовно початкове поле зайняте іншою фігурою будь-якого забарвлення. В протилежному випадку вона зразу ж відроджується на цьому полі. Відродженою турою можна робити рокіровку. Жанр

Ц. багатий на різновиди. Основою для для їх розпізнання є такі критерії: місце відродження забраної фігури; вид її відродження; взаємозв'язок з фігурою, яка її збиває; події, які відбуваються до її забирання чи під час або після забирання.

Найбільш поширені різновиди цірце.

Антицірце – збита фігура забирається з шахівниці, а фігура в тому числі й король, котра її збивалала, відразу ж ставиться на своє умовно початкове поле. Якщо ж це поле зайняте, забирання є неможливим. У двох основних різновидах – класичному А. (тип.Calvet) і А. типу Шейлана – пішаки, забравши на 8-й (1-й) горизонталі, пертворюються і відроджуються як фігури (існує альтернативна інтерпретація відродження їх як пішаків). Різниця між цими двома різновидами полягає в тім, що в класичному А. фігура може збивати й на своєму умовно початковому полі. В А. типу Шейлана це не можна робити.

Подібно до цірце існують різні модифікації антіцирце: діаграмне А., дзеркальне А., симетричне А. та інші.

І. Шейлан, «Ді Швальбе», 1991.

Білі: Крс2, Фе3, Те8, Сd3, Ка7, пп a3, a5, b3, c3, e4 (10); **чорні:** Крс4, Тb5, Тf1, Сh2, пп b6, c6, e5 (7).

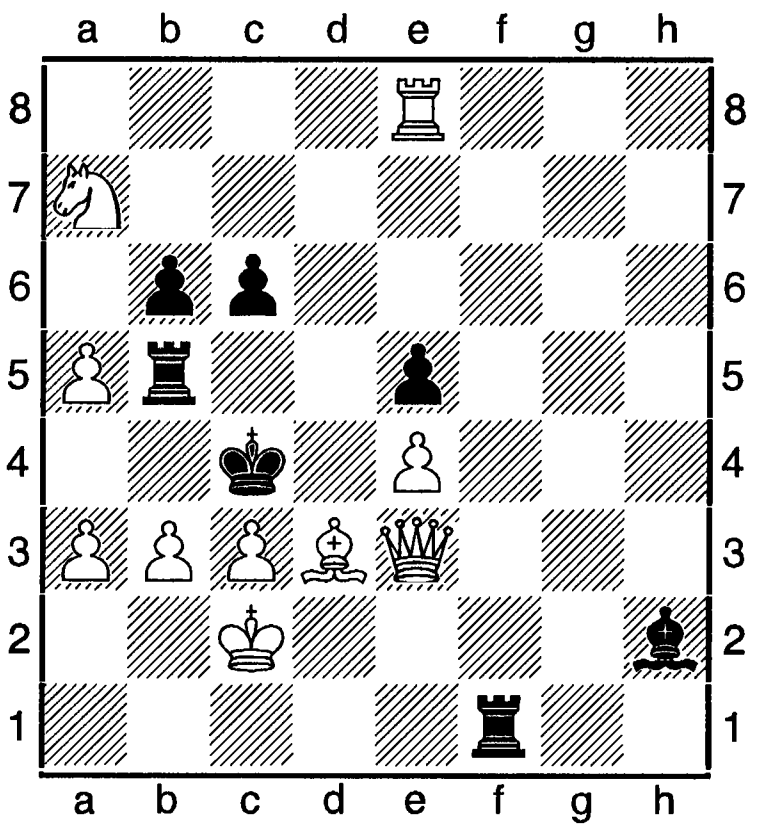

Мат за 2 ходи Антицірце. Спочатку не **можна bc?** чи **Сc4?**, тому що **c2** і **f1** зайняті; в загрозі мат дає **п b3**, забирання його неможливе, бо чорна тура не взмозі повернутися на **a8**, але не загрожує **2.Крb2? Крb4!** І неможливо **3.ab4**, тому що білий пішак не може повернутися **на b2,** а після **1. ...Тb4 2.Крb2 #** поле відступу короя зайняте турою. **1.Та8! ~ 2.Крb1 #, 1. ...Тb4 2.Крb2 #, 1. ...Тc5 2.Крd1 #! (2. ...Крc5?), 1. ...Тd5 2.Крd2 # (2. ...Крd5?, 1. ... Та5 (чорна Th8) 2.Крc1 #! (2. ...Тfc1?).**

Атомне цірце (від грец. atomos – неподільний) – усі фігури, які примикаються (по фронталях і діагоналях) до поля забирання, прирівнюються до забраних; ті ж, у котрих вільні умовно початкові поля, повертаються до них, а ті, в яких такі поля зайняті, з шахівниці знімаються. Якщо на одне і те ж початкове поле наявно двоє чи більше претендентів, то на тому полі появляється тільки одна відроджена фігура, інші з шахівниці знімаються.

Вертикальне цірце (від. лат. verticalis – прямовисний, ліня, по якій розміщується нитка від діяння ваги) – повернення забраної білої фігури на першу лінію і чорної фігури на восьму здійснюється на полі тієї вертикалі, на якій відбулося забирання. Наприклад, при забиранні білої дами на **g5** вона ж повертається на **g1**.

Віддзеркалене (відображене, відбите) **цірце** – забрана фігура відроджується на полі, симетричному відносно забирання до того поля, на якому до цього була розміщена та фігура, котрою виконано забирання. Наприклад, чорний кінь на **c6** збив білого стільця на **d4**, то останній відроджується на полі **e2**. Якщо ж таке поле за «межами шахівниці», то фігура знімається. Королі відроджуються на загальних підставах; той, чий король опинився під шахом і він не може спростувати загрозу його винесення за межі шахівниці, вважається таким, що одержав мат.

Вулканічне цірце - якщо умовно початкове поле забраної фігури зайняте, то під час його вивільнення ця фігура одразу ж там відроджується.

Гідра-цірце – під час забирання так званої

парної фігури (тобто наявності в початковій позиції у двох примірниках тури, стрільця чи коня) вона ніби розщеплюється на дві та повертається на обидва умовних початкових поля різного забарвлення. Наприклад, під час забирання чорної тури вона подвоюється і повертається одразу на **a8** і **h8**. При забиранні пішака один з них повертається у звичайному режимі, а другий – на початкове поле, симетричне першому відносно вертикальної осі шахівниці. Наприклад, під час забирання чорного пішака **b3** він розщеплюється на пішаків **b7** і **g7**. Якщо одне з двох початкових полів зайняте, на шахівницю ставиться тільки один пішак; коли ж зайняті обидва поля, фігура не відроджується.

Двоякого шпигуна цірце – забрана фігура змінює своє забарвлення («перевербовується») і повертається на відповідне умовно початкове поле.

Дзеркальне цірце – забрана фігура повертається на умовно початкове поле фігури того ж виду, але протилежного забарвлення. Наприклад, біла тура, збита на білому полі, повертається на **a8**, білопільний білий стрілець – на **c8**, білий кінь, збитий на білому полі, - на **g8**, збитий білий пішак - на відповідні поля **7** лінії.

Діаграмне цірце – забрана фігура відроджується на полі, на якому перебувала в діаграмній позиції задачі. Коли вона є забраною на цьому ж полі, чи коли це поле зайняте іншою фігурою, збита фігура знімається з шахівниці.

Ельзаське цірце – гра відбувається за правилами звичайного цірце, але жоден хід не повинен призводити до появи позиції, котра була б нелегальною у звичайних шахах.

Зворотне цірце – повертання фігур (опріч дами й короля) відбувається на полях протилежного забарвлення, на якому відбулося забирання (тобто поля, симетричні умовно початковому полю відносно вертикальної осі шахівниці).

Зозулине цірце – забрана фігура повертається на умовно початкове поле фігури, що збивала. Під час забирання пішака при його попаданні на поле перетворення, за бажанням того, кому він належить, одразу ж перетворюється у фігуру. Забирання неможливе, коли хоча б одне з можливих пертворень дає шах тому, хто забирає. Якщо є збивання з перетворенням пішака, то фігура, що появилася, повертається на своє початкове поле.

Р. Мольнар, «Chess in Izraei», 1992.
Білі: Крe2, Kd7, п. f5 (3); **чорні:** Крe8, Cd6, п. f6 (3).

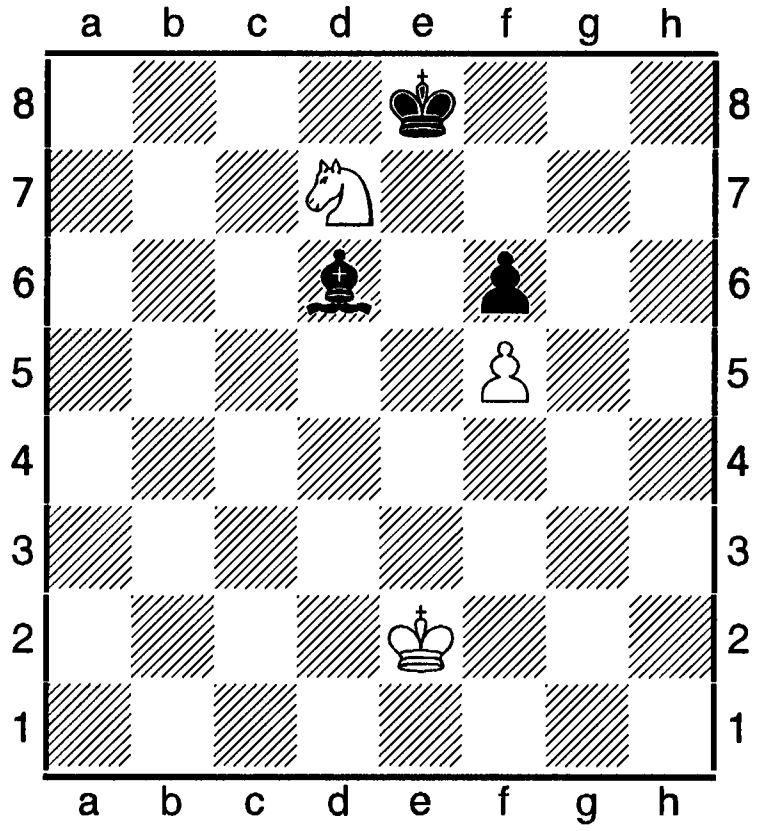

Кооперативний мат за 4 ходи: 1.Крf7 Крd3 2.Крg7 Кxf6 (g1Д), 3.Дg6 fg (Дg2), Крh8 g7 #!.

Тут мат виходить, бо пішака неможливо забрати ні дамою (оскільки на **d8** може появитися перетворена біла дама чи біла тура), ні королем (тому що з **e8** пертворений білий кінь дасть шах).

Камікадзе-цірце (цірце месника-самогубця) – обидві фігури, та, що збивала і збита повертаються на свої умовно початкові поля. Якщо збиває король, то це правило застосовується тільки до забраної фігури.

Кіллер-цірце (найманого вбивці цірце) – збита фігура стає на своє умовно початкове поле навіть тоді, коли воно зайняте. У цьому випадку фігура, яка перебувала на ньому незалежно від забарвлення, з шахівниці

знімається. Тут шахом вважається й атака фігури, на початковому полі якої перебуває король того ж самого забарвлення. На своїх початкових позиціях фігури не знімаються з шахівниці (правило «автооборони»).

Марс-цірце – фігура збиває чи шахує зі свого умовно початкового поля, якщо воно вільне, незалежно від свого місцеперебування на шахівниці, а також, якщо вона саме на тому полі й перебуває. Визначувачем умовно початкового поля (його кольору для тури, стрільця, коня, вертикалі для пішака чи казкової фігури) є поле, на котрому фігура, що збиває, перебуває до забирання.

Мутант-цірце (від. лат. mutatio – зміна) – забрана фігура, зберігаючи своє забарвлення, трансформується у того ж типу фігуру, якою виконано забирання (якщо це не король) і відроджується на умовно початковому полі новоявленої фігури. Наявні модифікації М.-ц., у яких забрана фігура змінює свій тип послідовно (після кожного забирання) у висхідній (кінь-стрілець-тура-дама-кінь) чи низхідній (дама-тура-стрілець-кінь-дама) послідовності.

Обмінне цірце – фігури, котрі збивають, міняються місцями. При попаданні на останню горизонталь пішак пертворюється у фігуру за бажанням того, хто забирає; при попаданні пішака на першу (для його забарвлення) лінію він залишається нерухомим до нового обміну місцями в результаті відповідного забирання.

Пара-цірце – різниця від антицірце полягає в тім, що, якщо умовно початкове поле, на якому відбулося забирання фігури, є зайнятим, то з шахівниці знімаються обидві фігури (та, що збивала і та, яка була забраною). Повернута фігура набирає початкового статусу, тобто турою можна робити рокіровку, пішаком одразу ходити на два поля. Королі не забираються і не мають права забирати.

К. Пауссон, «Rex multiplex», 1988.

Білі: Крe1, Сc1, Сg8, Кe3, пп b3, c3, f3, (7);
чорні: Крd3, Тb7, Кf2, пп c2, c4, e2, e7 (7).

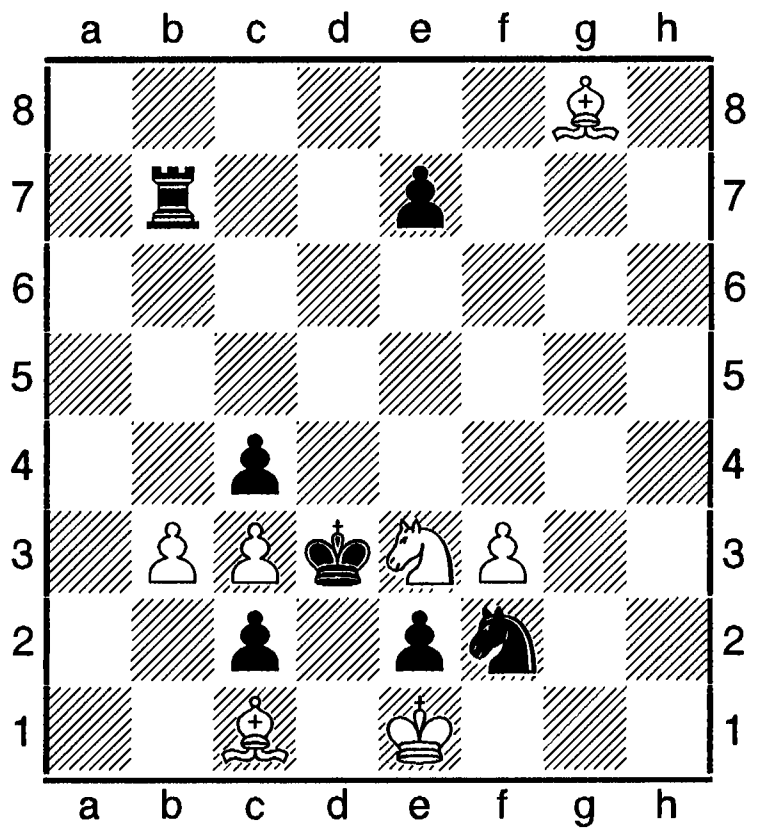

Мат за 2 ходи Пара-цірце. 1.Кd1! ~ 2.Кb2 # (2. ...Крc3??), 1. ...cd (п d7) 2.Сc4 (Cf1) #, 1. ...ed (п d7) 2.Сc4 (Cf4)#, 1. ...Кd1 2.Ch7 #, 1. ...cb 2.Сc4 #.

Багато різновидів П. - ц. має аналоги у жанрі П.-ц. (дзеркальне, обмінне, вертикальне, віддзеркалене, зозулине П. - ц. і т. д.).

Симетричне цірце – забрана фігура відроджується на полі, симетричному до поля забирання відносно центру шахівниці, якщо поле відродження порожнє.

Суворе цірце – забір неможливий, якщо умовно початкове поле, що візуально перебуває під ударом фігури, зайняте. Тут захист від шаху можливий у зв'язку із захоплення полів **e1/e8** своїми фігурами. Якщо ж там є король, то, як виняток, ці поля не вважаються захопленими, і шах (мат) дається так, як і в звичайних шахах.

Суперцірце (надцірце) – забрана фігура може бути поверненою на будь-яке порожнє поле шахівниці. При попаданні на останню горизонталь пішак негайно ж перероджується у фігуру. На першій лінії ця фігура є нерухомою і може покинути її при наступному забиранні. Існують альтернативні інтерпретації – з першої лінії пішак може ступити вперед: а) тільки на одне поле; б) на 1, 2 чи 3 поля, як і в ейнштейнівських шахах.

Фрішауф-цірце – якщо відомо чи можна довести, що ортодоксальна фігура появилася в результаті перетворення, то після забирання полем її відродження стає поле перетворення.

Футбол-цірце (відкидне цірце) – якщо умовне початкове поле забраної фігури зайняте фігурою іншого типу чи кольору, її відродження переноситься на умовне початкове поле цієї фігури, що заважає; коли ж і воно зайняте, то відроджувана фігура «відфутболюється» на початкове поле другої фігури, котра заважає і так далі, аж поки не віднайдеться вільне поле для відродження. Якщо коло замикається, чи якщо на початковому полі забраної фгури стоїть фігура такого ж забарвлення і виду, тоді тільки в цих випадках збита фігура з шахівниці знімається.

Хамелеон-цірце – замість забраних фігур на умовно початкових полях появляються фігури такого ж кольору наступної послідовності в циклі: пішак-кінь-стрілець-тура-дама – пішак і так далі.

Цірце разом з королями – король також може бути забраним, після чого відроджується на своєму початковому полі. Матом вважається таке становище, коли король перебуває під шахом, чиє поле відродження захоплене фігурою будь-якого кольору чи перебуває під контролем супротивної сторони та не може уникнути забирання із зникненням з шахівниці.

Цірце перетворень – перевтілившись з пішака, будь-яка фігура відразу ж переставляється на своє умовно початкове поле.

Шефське цірце (франц. chef – голова, керівник) – забрана фігура відроджується, якщо є така можливість, тільки після того, як інша фігура того ж забарвлення походить. Щоб визначити поле відродження, слід провести від поля забирання паралельно до лінії ходу цієї фігури і в тому ж напрямку відрізок такої ж довжини, що й цей хід. Відродження не відбувається, якщо даний відрізок закінчується за межами шахівниці, а також і тоді, коли поле відродження зайняте іншою фігурою. Не відроджується забрана фігура і в тому випадку, коли безпосередньо за її взяттям є 0-0; у випадку 0-0-0 поле відродження розташоване праворуч по горизонталі від поля забору і примикає безпосередньо до нього. З цього випливає, що фігура, забрана на вертикалі «h», після 0-0-0 не відроджується. Білий чи чорний пішак, появившись на 1/8-й горизонталі, може походити тільки на одне поле вперед. Опинившись на полі перетворення, пішак перевтілюється на загальних підставах.

Література: Словарь шахматних тєрмінов (составітєль М. Б. Басістий), К., 2004.

Цугський турнір 1988 – міжнар. шахове змагання найсильніших молодих майстрів. Т-р виграв австрієць Йозеф Клінгер – 9 очок з 11; 2-4. Франс Андре Куйперс (Нідерланди), Жіль Міраль (Франція), Девід Норвуд (Англія) – по 7,5.

Цугський турнір 2001 – міжнар. шахове змагання 9-ї КФ. Схема «3-4-5»: 3 майстри ФІДЕ, 4 ґросмайстри, 5 міжнар. майстрів. Найкращі рез-ти: 1. Леонід Кріц (Німеччина), 2. Флоріан Єнні (Швейцарія); 3-5. Янік Пеллетьє, Лоран Фрессіне, Роберт Кемпінський – по 7 очок з 11.

Цугцванг (нім. Zugzwang, від Zug – хід і zwang – примус) – у звичайних шахах становище, під час якого гравець змушений робити невигідний хід. При Ц. в одного чи одразу в обох партнерів (взаємний Ц.) немає корисних ходів, і будь-який хід призводить до погіршення власної позиції. Наприклад, **білі:** Крe2, Tg5. Kh5, пп d3, h6 (5); **чорні:** Крc3, Тc6, Сc7, п e7 (4). **1.Txe5! Txe5 2.g3** і в чорних Ц. Будь-який хід призводить до матеріальних втрат та до програшу партії.

Приклад з партії Рандвійр – Керес. Пярну, 1947. **Білі:** Крd3, пп a3, d5, f5, g4 (5); **чорні:** Крa5, пп a6, c5, f6, g5, h7 (6).

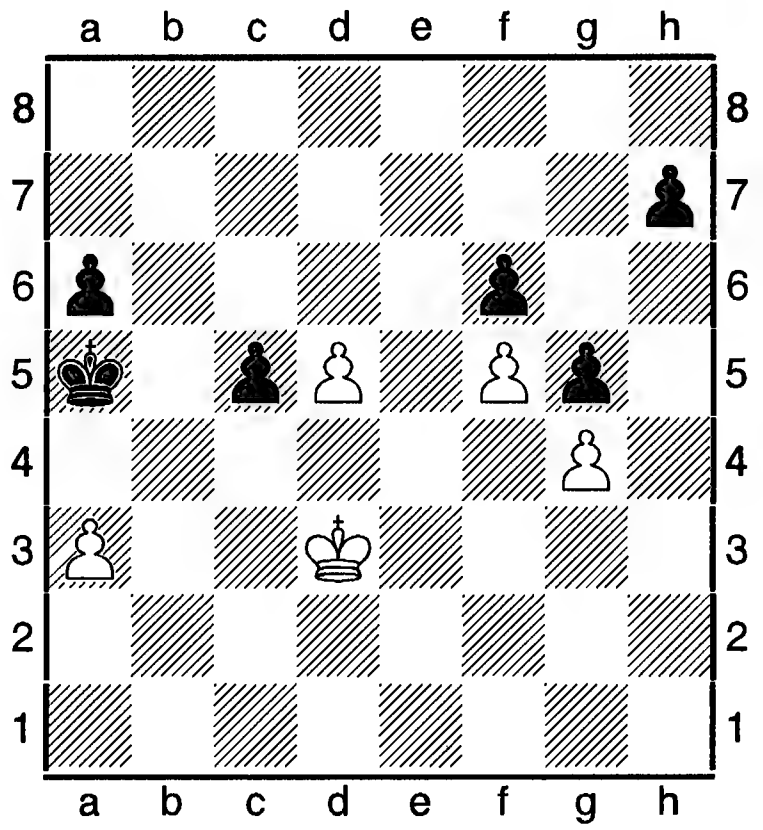

Вирішальний фактор перемоги чорних – пішак h7 (якби він стояв на h6, то позиція була б нічийною). Мікроперевага, яка дала змогу Кересу повчальним способрм перемогти. **45. ...Крb5!** (Єдиний хід. При 45. ...Крb6? – 46.Крc4 a5 47.a4 чорні змушені б грати h7-h6 і позбутися запасного темпу) **46.a4+ Крb6 47.Крc4 a5!** (Спонукаючи білих до розміну d на c, що вигідно чорним) **48.d6 Крc6 49.d7 Крxd7 50.Крxc5 Крe7 51.Крd5 Крf7 52.Крe4 Крf8!** {«Цим вичікувальним ходом Керес заводить суперника в цугцванг, тому що білий король не може вийти на лінію d через 5. ...h5 54.gh Кр – g7 – h6xh5. Відзначимо, що чорні не могли тут позбутися резервного ходу h7-h6, який був потрібен згодом» (П. Керес)} **53.Крe3 Крe7 54.Крe4 Крd6 55.Крd4 h6!** {«Виграшний хід» ... (Котов)} **56.Крe4** (на 56.Крc4 було б 56. ...Крe5 57.Крb5 h5! 58.gh Крxf5) **56. ...Крc5 57.Крe3 Крd5!** (найкоротший шлях до перемоги) **58.Крd3 Крe5 59.Крe3 h5 60.gh Крxf5 61.Крf3 Крe6 62.Крg4 Крf7 63.Крf5 Крg7** і білі програли.

У шаховій композиції – спосіб (у задачі чи етюді) з метою змусити супротивну сторону виконати хід, який призводить до послаблення позиції. Як тема, Ц., особливо взаємний, явище поширене; він є, наприклад, складовою задачі-блоку. Спеціальна позначка в шаховій композиції для Ц. – zz.

Л. Бата, «Suomen Shakki», 1953. 2-й приз.
Білі: Крh3, Та1, Тg1, Са5, Сс8, Кс6, Ка2, пп с7, e3, f3 (10); **чорні:** Крf5, Те8, Кe6, пп b4, c4, d3, e5, f6, h5 (**9**).

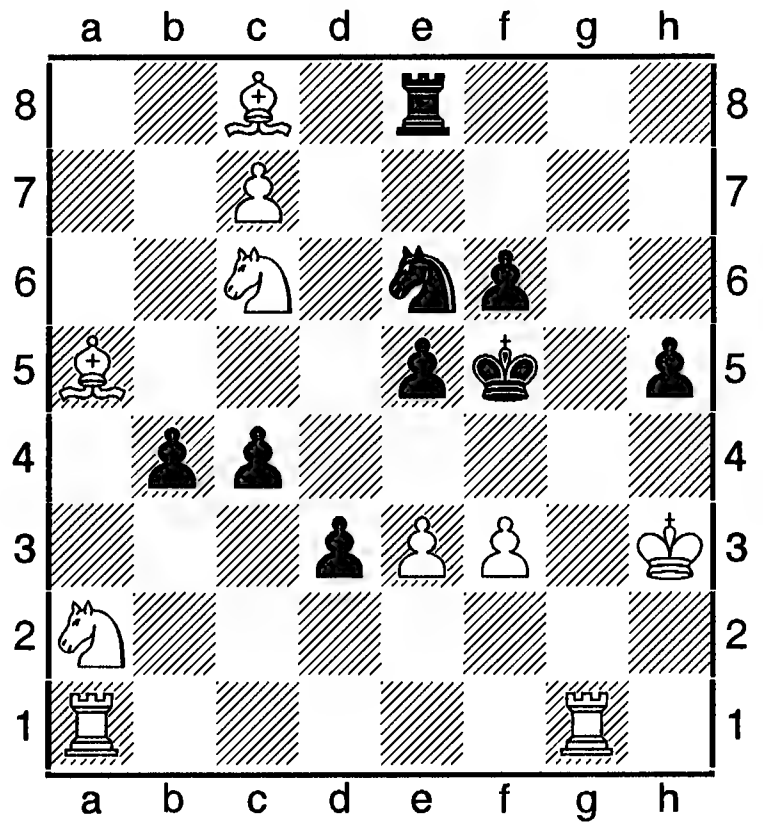

Мат за 3 ходи: **1.Кс1! ~ zz; 1. ...d2 2.Кe2! ~ 3.e4 #, 2. ...e4 3.Кed4 #; 1. ...b3 2.Cd2! ~ 3.e4 #, 2. ...e4 3.Та5 #; 1. ...c3 2.Кd3! ~ 3.e4 #, 2. ...e4 3.Кd4 #; 1. ...h4 2.Тg4! ~ 3.e4 #, 2. ...e4 3.fe #; 1. ...e4 2.f4 ~ 3.Кd4 #, 2. ...Тd8 (Тс8) 3.Кe7 #.**

Цукерторт,

правильно Зукерторт (Zukertort) Йоганес Герман (07.09.1842, Люблін, - 20.06. 1888, Лондон) – видатний шахіст, один з претендентів на світову першість у другій половині 19-го сторіччя, належав до типу людей з різнобічним обдаруванням, високим рівнем культури. З шахами познайомився в 13 років, але серйозно захопився уже в зрілому віці.

Батько Ц. був англійським протестантським священиком-місіонером, мати – польською баронесою. Саме мати стала першим учителем сина в музиці. Потім юний Йоган продовжував навчання в Ігнація Мошалека, вчителя знаменитого композитора Фелікса

Мендельсона. Мати воліла в синові бачити музиканта. Але доля виявилася іншою. Разом з навчанням у Бреславському університеті на лікаря він одержав перші уроки шахової премудрості завдяки найсильнішому шахістові Німеччини А. Андерсену. Незабаром учень став другим шахістом міста після свого вчителя, з яким він зіграв понад тисячу тренувальних партій. Ось дві з них.

Цукерторт - Андерсен. Берлін, січень 1865.
Іспанська партія (С 60).

1.e4 e5 2.Kf3 Kc6 3.Cb5 Kge7 4.c3 d6 5.d4 Cd7 6.0-0 Kg6 7.Kg5 h6 8.Kxf7 Kpxf7 9.Cc4+ Kpe7 10.Дh5 Де8 11.Дg5+ hg 12.Cxg5 ++ (1-0).

Цукерторт-Андерсен. Берлін, червень, 1865.

Королівський гамбіт (С 37).

1.e4 e5 2.f4 ef 3.Kf3 g5 4.Cc4 g4 5.0-0 Де7 6.Kc3 gf 7.d4 d6 8.Kd5 Дd7 9.Дxf3 Kc6 10.Дxf4 Kd8 11.Дg3 f6? 12.Дxg8 Txg8 13.Kxf5+ Kpe7 14.Kxg8+ Kpe8 15.Kf6+ Kpe7 16.Kxd7 Cxd7 17.Cg5+, (1-0).

Ц. брав участь в трьох війнах спочатку санітаром, потім лікарем. Після війни 1867 року Ц. проживав у Берліні. Тут він екстерно закінчив ще два університети – Гейдельберзький і Берлінський, одержавши дипломи з хімії та психології. Про Ц. Поширювалася слава одного з найкращих гравців у доміно, фехтувальника, стрільця (з 15 кроків впевнено прострілював червоного туза). Ц. знав 12 мов, в тому числі латинську, арабську, старогрецьку, древньоєврейську і санскрит, був автором кількох праць з філософії і теології. Протягом кількох років працював музикальним критиком, був автором кількох праць на музичні теми, грав на піаніно.

1857-1871-х Ц. спільно з Андерсеном заснував журнал «Нойє Берлінер цайтунг». Зіграв два матчі з Андерсеном: 1868 (+ 3, - 8, = 1), 1871 (+ 5, - 2).

1872 Ц. взяв участь в т-рі у Лондоні, де посів 3-є місце. Потім зіграв матч із В. Стейницем і поступився з рах. + 1, - 7, = 4. Ці ігри стали поворотними в подальшому житті – Ц. остаточно присвятив себе шахам. 1872 в Лондоні посів 3-є місце після Стейниця і Дж. Блекберна. Далі було: Лондон 1876 (2); Лейпціг 1877 (2); Кіль 1977 (1); Париж 1978 (1); Берлін 1881 (2); Відень 1882 (4-5, з Дж. Макензі); Лондон 1883 (1).

У цей час Ц. виграв 8 матчів, поступився в двох: Андерсену і Стейницю і то на початку шахової кар'єри.

Т-р у Лондоні 1883 зібрав найсильніших тогочасних гравців світу (крім П. Морфі і Л. Паульсена). Перемога Ц. в Лондоні була переконливою і блискучою. У першому колі він виграв у всіх своїх суперників, програвши тільки Стейницю, у якого в другому колі все ж таки взяв реванш. Загальний рез-т: 22 очок з 26! Комбінацію з третім призером Блекберном Стейниць назвав «однією з найкрасивіших із усіх, коли-небудь зіграних за шахівницею».

Цукерторт – Блекберн. Лондон, 1883.

Новоіндійська оборона (А 13).

1.c4 e6 2.e3 Kf6 3.Kf3 b6 4.Ce2 Cb7 5.0-0 d5 6.d4 Cd6 7.Kc3 0-0 8.b3 Kbd7 9.Cb2 Де7 10.Kb5 Ke4 11.Kxd6 cd 12.Kd2 Kdf6 13.f3 Kxd2 14.Дxd2 dc 15.Cxc4 d5 16.Cd3 Tfc8 17.Tae1 Tc7 18.c4 Tac8 19.e5 Ke8 20.f4 g6 21.Te3 f5 22.ef! Kxf6 23.f5! Ke4 24.Cxe4 de 25.fg Tc2 26.gh+ Kph8 27.d5+ e5 28.Дb4! T8c5 29.Tf8+ Kpxh7 30.Дxe4+ Kpg7 31.Cxe5+ Kpxf8 32.Cg7+, (1-0).

Виявилося, що визначити найсильнішого шахіста в світі можна тільки в матчі Цукерторта зі Стейницем. Стейниць викликав його на поєдинок на таких умовах: переможцем буде той, хто першим виграє 8 чи 10 партій при закладі 200 фунтів стерлінгів чи більше за бажанням Цукерторта. Матч за задумом Стейниця мав початися в жовтні-грудні 1883. Проте Ц. відмовився грати, пославшись на втому.

Перший в історії поєдинок за шахову корону відбувся тільки через три роки – на початку 1886 у трьох містах (Нью-Йорку, Сент-Луїсі, Новому Орлеані) і викликав велику зацікавленість.

Перший етап змагання відбувався за переваги Цукерторта. Після 5 партій в Нью-Йорку рахунок був 4 на 1 з користю для нього. У Сент-Луїсі Стейниць зрівняв рахунок, вигравши серію 3,5 на 0,5. У другій половині матчу в Новому Орлеані Стейниць захопив ініціативу. Нервовий та імпульсивний Цукерторт не витримав напруги, втратив рівновагу і програвав партію за партією. Матч завершився з рахунком + 10, - 5, = 5 з користю для В. Стейниця, котрий і був проголошений першим офіційним чемпіоном світу.

«Цукурторт вірив у комбінацію, був наділений винахідливістю. Однак у більшості партій матчу він не зміг використати свою міць, тому що Стейниць, здавалося, мав дар передбачати комбінацію задовго до її появи і вмів знешкоджувати її» (Ем. Ласкер).

Невдача гнітюче вплинула на волю Ц. і призвела до депресії та погіршення його здоров'я (сердечна хвороба).

Ц. продовжував грати, але сили були вже не ті: Лондон 1886 (7); Ноттінген 1887 (3); Франкфурт-на-Майні 1887 (15), матч з Блекберном (+ 1, - 5, = 8); Лондон 1888 (7).

Під час гри в лондонському клубі «Диван» 19 червня 1888 Ц. схопив інсульт, він потрапив до лікарні Черінг Кросс, де наступного дня помер.

Ц. був видатною шаховою особистістю. Вражала його пам'ять: будь-коли міг по пам'яті відновити будь-яку партію, зіграну ним раніше та пам'ятав з ким і де грав. Ц. встановив рекод під час сеансу одночасної гри наосліп за 16-ма шахівницями (+ 12, - 1, = 3).

Він також був видатним теоретиком і літератором шахів. Разом з Ж. Дюфренем написав популярну книгу «Керівництво до шахової гри» (Берлін, 1862-1872), котра мала значний попит у Європі. Ц. автор праці «Теорія дебютів» (Берлін, 1870). Його статті з теорії дебютів періодично публікувалися в шахових журналах інших країн. Ц. був редактором двох англійських шахових журналів: «Вестмінстер паперс» (1873-1876) і «Чесс монтлі» (1879-1888).

Література: Ю. Святослав, Йоган-Герман Цукерторт (до 120-річчя від дня смерті), в газ. «Ладья» за 05.07.2008; Olson A., J. H. Zukertort, 201 partier, Stokholm, 1912.

Цукерторта меморіал – міжнар. шаховий турнір, присвячений пам'яті Й. Г. Цукерторта, проводився в Любліні 1995. 12 учасників. Найкращі рез-ти: 1. С. Юферов – 8 очок з 11; 2-4. В. Володин, Я. Войчешин, М. Хавелко – по 7,5.

Цукерторт – Андерсен матч 1871 відбувся в Берліні 1871 через три роки після 1-го матчу (див. ст. Андерсен - Цукерторт матч»); тривав до 5 перемог. Матч пройшов в безкомпромісній боротьбі і без нічиїх та завершився перемогою Цукерторта з рах. 5 на 2.

Цукерторта - Німцовича дебют: Kg1-f3 d7-d5 2.b2-b3.

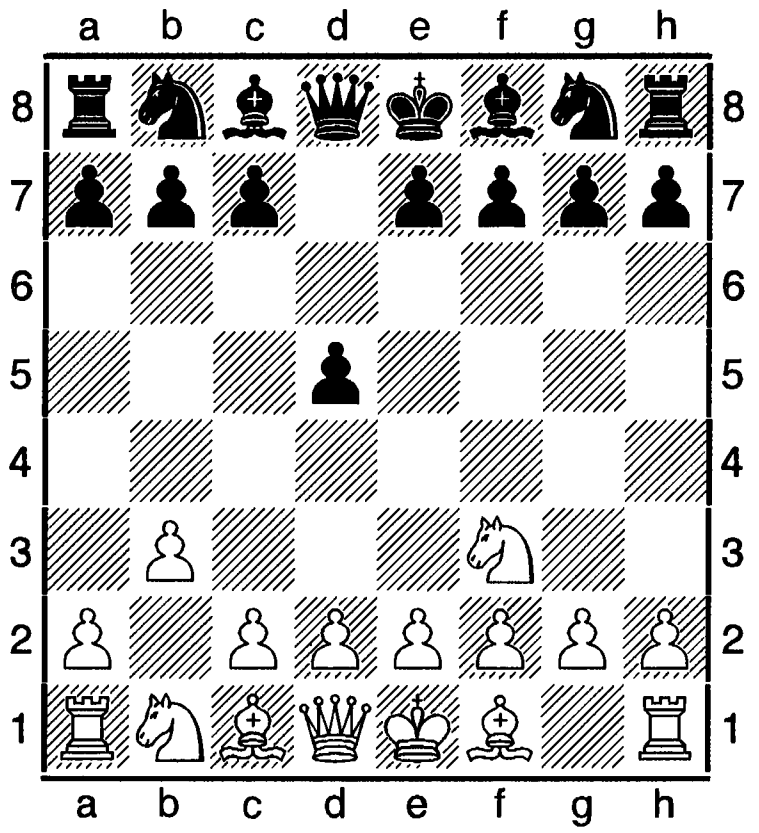

Вважається закритим початком. Вперше використаний І. Цукертортом 1870-х. Згодом часто застосовувався А. Німцовичем. Звідси й подвійна назва. Ідея полягає у прагненні до гри в стилі дебюту Берда чи новоіндійської оборони з переміною кольору і зайвим темпом.

Основні варіанти:

A. 2. ...Kf6 3.c4 c6 4.e3 Cg4 5.Cb2 e6 6.Ce2

Cd6 7.Kc3 Kbd7 8.cd cd 9.h3 Cxf3 10.Cxf3 Tc8 = (Ларсен - Івков, 1969);

Б. 2. ...Cg4 3.e3 Kf6 4.Cb2 e6 5.Ce2 Ce7 6.c4 Kbd7 7.0-0 0-0 чи **2. ...Cf5 3.Cb2 e6 4.g3 h6 5.Cg2 Kf6 6.0-0 Ce7 7. d3 0-0 8.Kbd2 =;**

В. 2. ...c5 3.e3 (3.Cb2 f6!) **Kf6 4.Cb2 Kc6 5.Cb5 Cd7 6.0-0 e6 7.d3 Ce7 8.Cxc6 Cxc6 9.Ke5 Tc8 10.Kd2 0-0 11.f4 Kd7 =** (Фішер - Мекінг, 1970).

Цюрихські турніри – міжнар. змагання. Проводяться в Швейцарії (Цюрих) місцевим шаховим товариством і шаховим клубом імені Німцовича з 1934. З кінця 1970-х організовуються так звані відкриті турніри за швейцарською системою в 7 турів (зазвичай у грудні). З українських шахістів 2009 брав участь Р. Пономарьов (4), а також 1934 виходець з України С. Флор (2-3).

Переможці: 1934 – О. Альохин; 1952 – Е. Лундин; 1954 – Л. Шмід; 1959 – М. Таль; 1960 (див. ст. «Німцовича меморіали»); 1961 - П. Керес; 1962 – Г. Гроб; 1975 – Г. Гарсія, Келлер, В. Гуг; 1979 – П. Попович, В. Арапович; 1980 – Р. Сімич, М. Кнежевич, С. Ніколич, Б. Тот, Я. Баняс, М. Раїчевич, А. Гасс – по 5,5 очок з 7; 1981, 110 учасників – 1-3. Д. Шахович, Л. Газаї, С. Йокшич; 1982, 118 учасників – Д. Сакс; 1983-1984, 102 учасники – Ж. Суніє Нету, Д. Барлов, Ш. Кіндерман, Р. Кальво; 1984, 22 учасники – Дж. Нанн; 1984, 96 учасників – Кіндерман, Барлов; 1985, 99 учасників – Й. Клінгер, Ю. Піхлер; 1988, 364 учасники – Л. Нецкорж, І. Немет, С. Мор; 1990 – Г. Віртензон; 1991 – Е. Розенталіс, серед жінок – К. Флір; 1991 – Й. Клінгер; 2001 – В. Крамник; 2006, 4 учасники грало в 4 кола – Г. Каспаров, А. Карпов; 2009, 8 учасників з АШ – В. Крамник.

Ч

Чабаркапа (Chabarkapa) Миленко (нар. 24.07.1938, Крупице) – сербський шахіст, міжнар. майстер з 1986. Чемпіон світу серед сліпих шахістів 1966, 1970. На ч-ті світу 1975 (3). У складі команди Югославії учасник олімпіад серед сліпих шахітів. На т-рі в Лінаресі 2001 серед 10 учасників мав 4-е місце.

Чайка Віталій (нар. 27.05.1960, Одеська область) – український шахіст, міжнар. майстер. Ело 2009 = 2430 (Україна), 2417 (ФІДЕ).

Чайка Іван (Кривий ріг) – український шахіст, національний майстер. Чемпіон України 2009 із заочних шахів.

Чайка Олег (нар. 09.09.1971, Дніпропетровськ) – український шахіст, міжнар. майстер. Ело 2009 = 2320 (Україна), 2440 (ФІДЕ).

Чайковська Алла Олександрівна (нар. 21.06.1934, Запоріжжя) – грузинська шахістка українського походження, міжнар. майстриня з 1962. Інженер. Чемпіонка Грузії 1963, 1964 (з Н. Александрією), 1967; призерка жін. ч-тів Грузії 1957-1960, 1965. Учасниця 8-и ч-тів СРСР. Найкращі рез-ти: 1962 (5-6), 1963 (6), 1966 (6), 1967 (2-4), 1968 (1-2, з Александрією). Найкращі рез-ти в міжнар. змаганнях: Тбілісі 1961 (2); Сухумі 1964 (2); Тбілісі 1968 (2-3).

Чанг Чонг (Chang Chong) – китайський шахіст, міжнар. майстер. Чемпіон світу серед юнаків до 20 років в Меделъїні 1996. На ч-ті світу серед юнаків до 20-и років в Жагані 1997 (3-5), в Єревані 1999 (5-8). Чемпіон Азії у складі команди Китаю в Шизячуані 1998. На т-рі в Пекіні 1998 (2-3).

Чандлер (Chandler) Марі (Мюррей) Грем (нар. 04.04.1960, Уеллінгтон, Нова зеландія) – англійський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 1983. Чемпіон Азії серед юнаків 1977. З 1982 грає за команду Великобританії. Найкращі рез-ти в ч-тах країни: 1983 (2),

1984 (2-4), 1986 (1-3), 1989 (2). Учасник всесвітніх шахових олімпіад 1984, 1986, 3-ї оліміпіади інтелектуальних ігор в Лондоні 1999 (4-7). У складі вибраних шахістів світу грав у матчі з шахістами СРСР 1984 (зіграв унічию за 2-ю запасною шахівницею з О. Романишиним і М. Талем). Найкращі рез-ти в інших міжнар. змаганнях: Лондон 1976 (1-2), 1987 (1-2), 1979 (1-3), 1980 (1-3), 1984 (2-3), 1986 (2-3), 1985 (2-5); Манчестер 1979 (1-2), Нью-Йорк 1980 (1-2); Дортмунд 1980 (2), 1983 (2-3); Брайтон 1980 (1-2), Залаегерсег 1981 (1-2); Брайтон і Честер 1981 (1); Мінськ 1982 (4-6); Юрмала 1983 (2); Амстердам 1983 (1-2), 1984 (3), 1987 (2-4); Сянган (Гонконг) 1984 (1-2); Лугано 1985 (2-5); Гастингс 1986-1987 (1-4); Біль 1987 (4-5); Британія 1985, ч-т країн Співдружності (3-6); Блекпул 1990, зон. т-р ФІДЕ (1); Гастингс 1988 (5), 2000 (7-9); Сент-Антоніо 2001 (2). 1986 виграв матч у Я. Роджерса з рах. 3 на 1. Автор книг з теорії дебютів. Спільно з А. Майлсом видав книгу про міжзон. т-р в Ріо-де-Жанейро 1979.

М. Чандлер – Л. Псахіс. Москва, 1990.
Французька оборона (С 11).

1.e4 e6 2.d4 d5 3.Кc3 Кf6 4.Cg5 de 5.Кxe4 Ce7 6.Cxf6 Cxf6 7.Кf3 0-0 8.Дd2 b6 9.Кxf6+Дxf6 10.Cd3 Cb7 11.Кg5! h6!? 12.Кh7 Дxd4 13.Кxf8 Крxf8 14.c3 Дh4! 15.0-0-0 Cxg2 16.Thg1 Cc6 17.f4 Кd7 18.Де3 Те8 19.Ce4 Cd5 20.c4 Cxe4 21.Txd7! Cg6 22.Де5! Td8? 23.Tg4! Дxg4 24.Txd8+ Крe7 25.Дxc7+ Крf6 26.Де5+ Крe7 27.Дd6+ Крf8 28.Дd4+ Крe7 29.Tb8, (1-0).

Чанцев Олександр (нар. 01.11.1965, Дніпропетровськ) – український шахіст, міжнар. майстер. Ело 2009 = 2113 (Україна), 2307 (ФІДЕ).

Чао Лі (Chao Li) – китайський шахіст, міжнар. ґросмайстер. Учасник Кубка світу в Ханти-Мансійську 2009 (зазнав технічної поразки від В. Гашимова в 3-му раунді змагань).

Чао Санг (Chao Sang) – угорський шахіст, міжнар. майстер. Бронзовий призер ч-ту країни в Балатонлеле 2002.

Чарнецький (Charnetskiy) Тадеуш (14. 11.1905, Варшава, - 30.08.1972, там же) – польський шахіст і шаховий композитор, міжнар. арбітр з шахової композиції з 1956. Ред. і видавець ж. «Шахи» 1947-1950, ред. відділу шахові композиції цього ж журналу 1960-1971. З 1933 опублікував понад 300 задач ортодоксального жанру (див. ст. «Ортодоксальна композиція»), понад 100 з них відзначено на конкункурсах. Автор книг про шахи.

Чарест (Charest) Джоанна – канадська шахістка, майстриня ФІДЕ. Ело 2000 = 2136. Учасниця ч-ту світу в Делі 2000.

Чарнота (Charnota) Павел (нар. 14.05. 1988, Олькуш) – польський шахіст, міжнар. майстер з 2004, ґросмайстер з 2006. Ело 2014 = 2526. Учасник 37-ї Всесвітньої шахової олімпіади в Туріні .

Чархалашвілі (Charkhalashvili) Інга – грузинська шахістка, міжнар. майстриня з 2002. Чемпіонка Європи 2001 серед дівчат до 18-и років. На ч-ті Європи серед дівчат до 20 років у Баку 2002 мала 3-є місце, на ч-ті континету серед дівчат до 14 років в Таллінні 1997 (4).

«Час-Тайм» - телепрограма на УТ, газета, у якій Дмитро Нагорний організував низку цікавих заходів, як-от: матч дружби з газетою «Lietuvos aidas» (Литва), «1-й Кубок Незалежності», «Меморіал Василя Симоненка»; надрукував інтерв'ю з 11-м чемпіоном світу Робертом Фішером «Чорнобілий світ Роберта Фішера», провів матчі з українськими читачами Р. Фішера і В. Іванчука.

«Час-Тайм» - Р. Фішер. Сицилійська оборона.

1.e4 c5 2.Кf3 d6 3.d4 cd 4.Кd4 Кf6 5.Кc3 a6 6.Cg5 e6 7.f4 Ce7 8.Дf3 Дc7 9.0-0 Кbd7 10.Cd3 b5 11.The1 Cb7 12.Дg3 0-0-0 13.Cf6 Кf6 14.Дg7 Tdf8 15.Дg3 b4 16.Кa4 Thg8 17.Дf2 і на 27-му ході чорних була зафіксована нічия за пропозицією Фішера.

Частковий попередник – шахова

композиція, яка співпадає за задумом і схемою із опублікованою знов, але відрізняється від неї оформленням. При незначному поліпшенні старої конструкції (зменшення кількості фігур, усунення недоліків й т. п.) нова композиція публікується за прізвищем попереднього автора («А»), нижче якої вказується переробка «Б» («Б» – прізвище нового автора). Ці переробки не можуть брати участь в змаганнях. При суттєвому поліпшенні старої композиції нова публікується за прізвищем «Б», нижче якої вказується: композиція по «А». Ці переробки мають право брати участь в змаганні, але автор повинен вказати джерело запозичення.

Частковий розвиток етюда – термін шахової композиції; запропонований вірменським шаховим композитором Г. Каспаряном (див. ст. «Каспарян»). Позначає деяке поліпшення етюда з технічного боку: покращання вступної гри, економія засобів у фінальній позиції тощо.

Чаталбашев (Chatalbashev) Борис (нар. 1974) – болгарський шахіст, міжнар. майстер. Чемпіон Болгарії 1991. У масовому т-рі в Сан-Вінсан 2000 (8-20).

«Чатранг-Намак» («Книга про шахи») – найдревніше писемне джерело з історії шахів середньо-перською (пехлевійською) мовою. Відоме також під назвою «Повість про шахи» («Мадаяні чатранг»). Збереглося у списку 1323, складеному на основі рукопису 656, котрий зберігався у Храмі вогню в Бомбеї і знищений, мабуть, до 13-го сторіччя. «Книга про чатранг» датується приблизно першим десятиріччям після падіння Сасанідської імперії. У ній подається сказання про завезення шахів (чатранги) з Індії до Ірану (6 ст.), згідно з яким індійський цар Девсарм, «бажаючи перевірити розум і мудрість іранців», відправив шахиншаху Хосрову першому Ануширвану (помер 579) відгадати гру чатранг з 16 смарагдових і 16 яхонтових фігур. Суть гри, в якій «перемагають розумом», відгадав царедворець і мудрець Вазургміхр. Іранський цар у свою чергу послав Девсарму гру в «нарди», яку ніхто з індійських мудреців не міг розпізнати. Текст сказання, за думкою Г. Меррея (1936), дає змогу назвати приблизну дату винайдення гри (близько 570). Однак сучасні наукові дослідження висунули гіпотезу більш ранньої появи сказання (5-е чи, навіть, 4-е ст.).

Чатуранга – древня індійська гра, попередниця шахів. Виникла, мабуть, у перших століттях нашої ери (санскр. caturanga – гра чотирьох – складова, від catur – чотири і anga – частина, тіло). Ч. в древній Індії називалося військо, котре складалося з бойових колісниць (ратха) і слонів (хасті), кінноти (ашва) і піхотинців (падаті). Ч. Символізувала битву за участю чотирьох родів військ, якими орудував керівник (раджа).

Військові підрозділи розташовувалися в кутах шахівниці (аштапади), котра мала 64 клітини (поля). У грі брало участь 4 особи, мабуть, по 2 партнери з кожного боку. Гра була азартною, тому що фігури пересувалися киданням гральних костей. Виграшу досягали через знищення засобів суперника, в тому числі й королів.

Ходи королями, пішаками, турами (колісницями) виконувалися в Ч. так, як і в сучасних шахах. Стрілець (слон) ходив по-іншому – на 3 поля по діагоналі, перескакуючи через фігури. За свідченням аль-Адлі і середньоазіатського мислителя аль-Біруні, котрий подав перший етнографічний опис Ч. (початок 11 ст.), в Індії був й інший різновид Ч., у якому стрільці (слони) розташовувалися на флангах, а колісниці – біля короля (правила ходів тих фігур відповідно не змінювалися).

Перша згадка про Ч. в санскритській літературі зустрічається в романі Бани «Харшачарита» (7 сторіччя): «За цього царя тільки бджоли сварилися, збираючи нектар. І тільки аштапада навчала позиції чатуранги». Ч. згадують також кашмірські поети 9 століття – Ратнакара і Рудрата. Ч. існувала в Індії до початку 20 сторіччя і, за свідченням бенгальського автора Рагхунанди (15-16 ст.), згодом

названа «чатурраджою» - «грою чотирьох королів». При цьому фігури забарвлювалися в 4 кольори – чорний, червоний, жовтий, зелений. Наступницею Ч. стала гра шатранг (чатранг).

Література: Г. Меррей, Наскільки давня гра в шахи», пер. рос. з англ., «Шахмати В СРСР», 1936, № 12; І. Мазейліс, До питання про походження і розвиток шахів, там же, 1952, № 10, 12; І. Ліндер, Біруні про чатурангу, там же, 1975, № 5 (усі – російською).

Чачоцький міжнародний шаховий турнір 1996 відбувся в місті Чачок (Сербія). 10 учасників, 13-а КФ. Підсумки: 1. О. Біляв-ський – 6,5 очок; 2-3. П. Леко, З. Алмаші – по 6; 4-7. К. Георгієв, С. Тив'яков, А. Стрікович, І. Морічкович – по 4,5; 8. Б. Дамлянович – 4; 9. Д. Годжсон – 3; 10. Д. Паунович – 1,5.

Челябінський варіант сицилійської оборони: **1.e2-e4 c7-c5 2.Kg1-f3 Kb8-c6 3.d2-d4 c5xd4 4.Kf3xd4 Kg8-f6 5.Kb1-c3 e7-e5.**

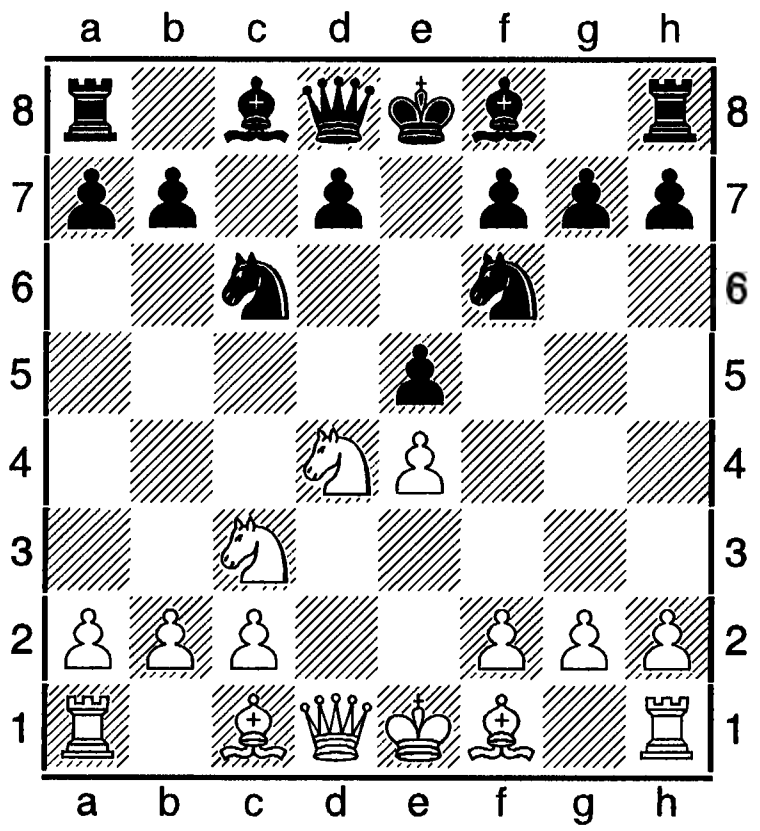

Різновид варіанту зустрічався ще в матчах Мак-Доннелл – Лабурдонне 1834-1835 і Морфі-Левенталь 1858, де чорними грали **4. ...e5.** Хід **5. ...e5** набув міжнар. значення під назвою «варіант Ласкера» після 9-ї партії матчу на першість світу Шлехтер - Ласкер 1910. Основне продовження – **6.Kdb5 d6 7.Cg5** (7.a4 a6 8.Ka4 Ce6 =; 7.Kd5 Kxd5 8.ed Kb8 +) **a6**. 1950-х так грали аргентинські шахісти Й. Пелікан, Г. Пільник, Е. Розетто з наміром після 9. ...d5?! (Тарраш - Яновський, Відень, 1898, було 5. ...e6 6.Kdb5 d6 7.Cf4 e5 8.Cg5 a6 9.Cxf6 gf 10.Ka3 f5! 11.Дh5 b5 =). Точніше **8.Ta3!** 1963 Б. Ларсен опублікував аналіз ходу **8. ...Ce6.** У партії Тимощенко - Свешников (Челябінськ, 1965) зустрічався хід **8. ...b5!** – продовження, яке згодом було назване челябінським варіантом (див. ст. «Сицилійська оборона»). Основне трактування: чорні прагнуть контргри у ценрі і на королівському фланзі, використовуючи віддалене розташування коня на **a3**; білі ж хочуть захопити пункт **d5** і атакувати дамин фланг чорних.

Література: Sizilian, Lasker-Pelikan, ed. by R. G. Wade [el al], L., 1978.

Чемедцерен (Chemedtseren) Сонамун – монгольський шаховий композитор, почесний майстер ФІДЕ з шахові композиції з 2004.

Чемерис Роман (нар. 25.01.1956, Тернопіль) – український шахіст, майстер ФІДЕ. Ело 2009 = 2205 (Україна), 2265 (ФІДЕ).

Чемпіон (англ. champion, від пізньолат. campio – борець) – переможець змагання, так званого ч-ту (села, селища, міста, району, області, країни, континенту, світу), в якому розігрується звання чемпіона.

Чемпіонат – змагання (матч, турнір, матч-турнір), котре проводиться з метою виявлення переможця – чемпіона. Ч. бувають командні і особисті. Змагання зазвичай проходять за системою кола (див. ст. «Система змагань»). Звання чемпіона світу з шахів проходять у матчах між чемпіоном і претендентом. Але й були винятки, коли ФІДЕ виявляла володаря цього звання за нокаут-системою або в коловому т-рі.

Чемпіонати Європи і світу, національні – це ціла система найрізноманітніших заходів. Вони поділяються за видом гри на: класичні, активні шахи, бліц, заочні шахи, змагання в Інтернеті, шахова композиція, розв'язування шахових композицій, змагання з шахів Фішера; групові: змагання

національних команд серед жінок, чоловіків, юнаків і дівчат, клубних команд, збірних команд міст; особисті: жіночі, чоловічі, юнацькі; за віковими ознаками: ветеранські (сеньйорів), серед активних вікових груп (від 20 років до 50), юнацькі (до 10, 12, 14,16, 18, 20 років), серед інвалідів різних нозологій. В усіх цих заходах беруть активну участь й українські шахісти.

Чемпіонат Європейського Союзу 2006 особистий відбувся у вересні в Ліверпулі (Англія). 84 учасники. Швейцарська система в 10 турів. Найкращі рез-ти: 1. Н. Шорт (Англія) – 7,5 очок; 2-9. Ш. Шульскіс (Литва), Люк-Мак-Шейн, С. Гордон, Г. Джонс (усі – Англія), Л. Галего (Плртугалія), Д. Горманлі (Англія), К. Бішоф (Німеччина), К. ван дер Вейзе (Нідерланди) – по 7 очок.

Чемпіонати Європи ветеранські командні, особисті проводяться з жовтня 2001. Усього по 2007 проведено 7 заходів.

2001. Сент-Вінсент. 62 учасники. Швейцарська система в 9 турів. Найкращі рез-ти: 1. Я. Мурей (Ізраїль) – 7,5 очок; 2. С. Татаї (Італія), 3. М. Тайманов (Росія), 4. І. Чом (Угорщина) – по 7; 5-12. Д. Вученович (Швейцарія), Б. Грузман (Німеччина), Я. Клованс, Д. Лапієніс, К. Семашов (усі – Латвія), Я. Крайдман (Ізраїль), Б. Гануков (Німеччина), В. Цибулка (Словаччина) – по 6,5.

2003. 22 команди. По 4 учасники в кожній. Швейцарська система в 7 турів. 1. Росія, 2. Німеччина – 1, 3. Австрія.

2006. Давос (Швейцарія). 121 учасник. Швейцарська система в 9 турів. 1. Б. Івков (Сербія) – 8 очок; 2-3. М. Цейтлін (Ізраїль), В. Янса (Чехія), 4. В. Корчной (Швейцарія) – 6,5; ...28. О. Каміник – 5,5; ...69.О. Федотов (обидва – Україна).

2007. Гогенгейм (Німеччина). 158 учасників. Швейцарська система в 9 турів. 1. Н. Рашковський (Росія), 2. А. Бутнорюс (Литва) – по 7,5 очок;.

Чемпіонати Європи жіночі командні проводяться з 1992. Спочатку команда складалася з 2-х основних гравчинь і 1-ї запасної, потім – з 4-х основних і 2-х запасних.

1992. Дебрецен (Угорщина). Призери змагань: 1. **Україна (А. Галлямова-Іванчук, М. Літинська, запасна – І. Чолушкина) – 13 очок з 18**; 2. Грузія -13; 3. Азербайджан – 12,5.

Золота партія для України А. Галлямової (чорні) проти Гарсії (Іспанія), зіграна в останньому турі: **1.d4 d5 2.c4 dc 3.e4 e5 4.Kf3 ed 5.Дxd4 Дxd4 6.Kxd4 Cc5 7.Kb5?! Ka6 8.Cxc4 c6 9.K5c3 Kb4 10.Ka3 b5! 11.Ce2 Kf6 12.0-0 Cg4 13.Cxg4 Kxg4 14.Kd1 0-0-0 15.Cg5 f6 16.Ch4 The8 17.Tc1 Kd3 18.Tc2 Txe4 19.Kc3 Tb4 20.Tb1 Kgxf2 21.Cxf2 Kxf2 22.Kpf1 Kg4 23.Te2 Tf4+ 24.Kpe1 Cf2+, (0-1).**

1997. Пула (Хорватія). 30 команд. Склад команди: 2 основні і одна запасна учасниця. Швейцарська система в 9 турів. Збірна України участі не брала через фінансові труднощі. Призери змагань: 1. Грузія – 13 очок з 18; 2. Румунія, 3. Англія – по 12; 4. Росія – 11,5.

1999. Батумі (Грузія). 36 команд. Склад команди: 2 основні і одна запасна учасниця. Швейцарська система, 9 турів. Підсумки: 1. Словаччина (С. Хачарова, Р. Покорна, О. Бекіарисова) – 12,5 очок з 18; 2-3. Югославія, Румунія – по 12; 4. Україна (Н. Жукова, Г. Затонських, Т. Кононенко) – 11,5; 5. Вірменія – 11; 6-9. Болгарія, Англія, Росія, Іспанія – по 10,5; 10-14. «Грузія-1», Угорщина, «Грузія-3», Ізраїль, Азербайджан – по 10; 15. Швейцарія – 9,5; 16-24. Польща, «Грузія-2», Боснія і Герцоговина, Німеччина, Франція, Чехія, Хорватія, Латвія, Литва – по 9; 25. Греція – 8,5; 26. Шотландія – 8; 27-31. Фінляндія, Нідерланди, Естонія, Швеція, Португалія – по 7,5; 32-33. Словенія, Македонія – по 7; 34. Австрія – 6,5; 35. Туреччина – 5; 36. Італія – 3.

2001. Листопад. Призери змагань: 1. Франція – 12,5 очок з 18; 2. Молдова, 3. Англія – по 12.

2005. 29.07-08.08. Гетеборг (Швеція). 26

команд. Призери змагань: 1. Польща – 15 очок з 18 (І. Радзієвич, М. Сочко, І. Завадська, І. Двораковська, М. Зелінська); 2. Грузія – 14; 3. Росія, 4. Болгарія – по 12; 5. Україна (К. Лагно, І. Гапоненко, Г. Ушеніна, Т. Василевич), 6. Румунія, 7. Вірменія – по 11.

2007. Крит (Греція). 13 команд. Призери змагань: 1. Росія – 15 очок з 18; 2. Польща – 13; 3. Грузія – 13; 4. Україна (К. Лагно, Н. Жукова, Г. Ушеніна, І. Гапоненко, Т. Василевич) – 12.

2009. Нові-Сад (Сербія). 28 команд. Склад команди: 4 осоновні і 2 запасні учасниці. Швейцарська система, 9 турів. Підсумки: 1. Росія – 16 (26); 2. Грузія – 16 (24); **3. Україна (К. Лагно, Н. Жукова, Г. Ушеніна, І. Гапоненко, Н. Здебська) – 12 (20)**; 4. Азербайджан – 12 (20); 5. Вірменія – 11 (21); 6. Франція – 11 (21); 7. Чехія – 11 (19,5); 8. Польща – 10 (22,5); 9. Словенія – 10 (21); 10. Угорщина – 10 (20,5); 11. Румунія – 10 (19); 12. Німеччина – 10 (18,5); 13. Ізраїль – 10 (18). Найкращі рез-ти за шахівницями: **перша** – А. Костенюк (Росія) – 6 (8), А. Музичук (Словенія) – 6 (9), К. Лагно (Україна – 5,5 (8); **друга** – Л. Мкртчян (Вірменія) – 6,5 (9); А. Миянович (Чорногорія), Л. Савола (Фінляндія) – по 6 (9); **третя** – Н. Косинцева (Росія) – 8 (9); Т. Меламед-Ярова (Азербайджан), Л. Галаян (Вірменія), А. Гара (Угорщина) – по 5,5 (8); **четверта** – М. Жемека (Хорватія) – 5,5 (8); І. Двораковська (Польща), О. Васильєва (Ізраїль) – по 5 (7) ... І. Гапоненко (Україна) – 4 (7); **запасна** – Б. Хотенашвілі (Грузія) – 6,5 (8); І. Майдан (Польща) – 6 (7); А. Моток (Румунія) – 6 (9).

2013. 07-18.11. Варшава. 32 команди. Швейцарська система в 9 турів. Головні додаткові показники за однакової кількості очок: 1) скорочений Зонненборн-Бергер; 2) сума індивідуальних очок. **Вдало виступили українські шахістки К. Лагно, Г. Ушеніна, М. Музичук, Н. Жукова, І. Гапоненко, які стали чемпіонками Європи 2013.** Єдину поразку одержали від команди Росії, яка не вплинула на розподіл медалей. Друге місце посіли росіянки, а третє - команда Польщі.

Чемпіонати Європи жіночі особисті проводяться з 2000 в основному за швейцарською системою.

2000. Червень. Батумі (Брузія). 32 учасниці. Нокаут-система. Уже в перших двох раундах три українські шахістки вибули з подальших змагань: О. Олександрова програла Н. Александрії, І. Гапоненко теж поступилася маловідомій 18-річній словачці Р. Покорній з таким же рах. 0 на 2. 2-й раунд виявився фатальним для кримчанки Т. Василевич. В основний час її матчу з угоркою І. Мадл було 2 нічиї, а в додатковому поєдинку з активних шахів – поразка і нічия. Г. Затонських з Маріуполя в додаткових партіях двічі взяла гору над багаторічною чемпіонкою світу Н. Гаприндашвілі. Н. Жукова тільки в 2-му тай-брейку здолала Покорну із загальним рахунком 4 на 2 і пройшла до насупного етапу змагань. Однак Затонських вибула з подальшої боротьби.

У півфіналі Жукова виграла в росіянки Н. Степової (2,5 на 0,5), а росіянка К. Ковалевська з рахунком 2,5 на 1,5 – у М. Чибурданідзе. Останній тур для Жукової розпочався з невдачі, але вже наступного дня чорними зуміла реваншуватися. Рахунок став 1 на 1. у 3-й партії білими українка знов святкувала перемогу і щоб стати чемпіонкою Єврпи, їй потрібно було 4-у партію не програти. Що вона і зробила. **Наталія Жукова, вигравши матч у ростовчанки Галини Ковалевської з рах. 2,5, на 1,5 стала першою чемпіонкою Європи з шахів.**

Н. Жукова – К. Ковалевська, 3-я партія матчу.

1.d4 Kf6 2.c4 d6 3.Kc3 e5 4.e4 ed 5.Дd4 Kc6 6.Дd2 g6 7.b3 Cg7 8.Cb2 0-0 9.f3 Kd7 10.h4 h5 11.0-0-0 Kc5 12.Kd5 Ke5 13.Kh3 c6 14.Ke3 Ch3 15.Th3 Дb6 16.Крc2 Ke6 17.Kf5 gf 18.ef Kd8 19.f6 Cf6 20.Дd6 Ke6 21.Tg3 Kg7 22.Ce5 Ce5 23.Де5 f6 24.Дf4 Дf2 25.Крb1 Tad8 26.Cd3 Tf7 27.Ch7 Крh7 28.Td8 Te7 29.Td2

Де1 30.Крb2 Те2 31.Те2 Де2 32.Кра3 Де7 33.b4 Дd7 34.Де4 f5 35.Дс2 a5 36.Tg5 Де7 37.Дс3 ab 38.Дb4 Де3 39.Кра4 Дf2 40.Крb3 Дh4 41.Де7 Дd4 42.Th5 Крg8 43.Tg5 f4 44.Tg7 Дg7 45.Дg7 Крg7 46.Крс3 Крf6 47.Крd4 Крf5 48.c5, (1-0).

2001. Березень. Варшава (Польща). 157 учасниць. 11 турів. Розігрувалося також 27 перепусток на ч-т світу. Контроль часу: 1 год 15 хв на перші 40 ходів з додаванням 30 сек за кожен виконаний хід і потім 15 хв + 30 сек за кожен хід до кінця партії. Найкращі рез-ти: 1. Е. Скрипченко-Лотьє (Молдова); 2. Є. Ковалевська (Росія); 3. К. Арахамія-Грант (Грузія), 4. А. Галлямова-Іванчук (Росія), 5. К. Фойшор (Румунія); 6. Н. Бойкович (Югославія); 7. Т. Степова – Дяченко (Росія) – по 8 очок з 11; 8. І. Гапоненко (Україна), 9. Е. Петц (Німеччина), 10. К. Пептан (Румунія), 11. Т. Грабузова (Росія), 12. О. Костенюк (Росія), 13. Н. Хурцідзе (Грузія), 14. С. Прудникова (Югославія) – по 7,5; 15. А. Стефанова (Болгарія), 16. Ж. Двораковська (Польща), 17. Пенг Чжаоцін (Нідерланди), 18. Л. Мкртчян (Вірменія), 19. М. Зелінська (Польща), 20. А. Затонських (Україна), 21. Е. Даниелян (Вірменія), 22. Т. Кононнеко (Україна), 23. Ю. Галяніна (Росія), 24. Г. Седіна (Італія), 25. Логвілава (Білорусь), 26. Д. Кійксіте (Литва), 27. І. Радзієвич (Польща), 28. С. Петренко (Молдова), 29. М. Сочко (Польща), 30. Н. Кисельова (Україна), 31. О. Олдександрова (Україна), 32. Т. Шум'якина (Росія), 33. І. Йонеску-Брандіс (Румунія), 34. Н. Дзагнідзе (Грузія), 35. Г. Гант (Англія), 36. О. Сікорська (Чехія), 37. С. Матвеєва (Росія), 38. К. Кахіані-Гершинська (Німеччина) - по 7.

2002. Червень. Варна (Болгарія). 150 учасниць. Швейцарська система в 11 турів. За перше місце боротьби по суті не було. Болгарка А. Стефанова на старті виграла 4 партії, потім звела гру внічию з К. Ковалевською, а по тому перемогла ще в трьох партіях і питання про чемпіонку відпало. Боротьба велася за перепустки на ч-т світу. У підсумку Ковалевська, котра йшла по турнірній таблиці другою, набравши тільки півочка у двох завершальних партіях, зосталася без медалі, а срібну нагороду виграла вірменка Л. Мкртчян, досвідчена А. Галлямова, обійшовши за коефіцієнтом Пенг Сяомінь, одержала бронзову медаль.

2003. Стамбул. Найкращі рез-ти: 1. П. Крамлінг, 2. В. Чміліте – по 8,5 очок з 13; 3. Т. Косинцева, 4. М. Себа, 5. М. Сочко – по 8; 6-11. А. Галлямова, А. Стефанова, К. Кахіані-Гершинська, І. Радзієвич, Пенг Чжаоцінь, Н. Косинцева – по 7,5.

2004. Березень-квітень. 108 учасниць. Швейцарська система, 12 турів. Упродовж усього т-ру лідирувала представниця Нідерландів Пенг Чжаоцінь. За три тури до фінішу її наздогнала віце-чемпіонка світу росіянка О. Костенюк. Обидві набрали по 9,5 очок. Тай-брейк виграла Костенюк з рах. 1,5 на 0,5 і стала чемпіонкою Європи. По 8,5 очок набрали А. Стефанова і Н. Жукова, Н. Дзагнідзе, І. Славина. Тай-брейк розмістив їх саме в такому порядку. Рез-ти виступів інших українок: 21. О. Олександрова – 7,5 очок; ... 30. І. Гапоненко – 7; ...38. Г. Музичук – 6,5.

2005. Чемпіонат виграла українська ґросмайстриня К. Лагно.

2006. 04-17.04. Кушадасі (Туреччина). 96 учасниць. Швейцарська система в 11 турів. Підсумки: 1. К. Половникова-Аталик – 8,5 очок; 2. Т. Боебоом-Ланчава (Нідерланди) – 8; 3. Л. Мкртчян {Вірменія, яка в додаткових змаганнях випередила І. Гапоненко, А. Стефанову, Є. Дембо, А. Музичук, І. Карімову з Азербайджану, Н. Жукову, С. Гветадзе, О. Седину (Італія)} – 7,5; 12. Г. Ушеніна – 7 очок.

2007. Квітень. Дрезден (Німеччина). 150 учасниць, в тому числі 11 з України. Швейцарська система в 11 турів. Чемпіонкою Європи стала Т. Косинцева (Росія), яка набрала 10 очок; 2-4. Н. Косинцева, А. Стефанова, Тхан Транг (Угорщина). На тай-брейці срібна медаль дісталася Стефановій, бронзова – Косинцевій. Перепустки на

Кубок світу виграли: Є. Аталик (Туреччина), І. Райліх (Польща), Є. Корбут (Росія), М. Сочко, Н. Хурцідзе, І. Закурдява (Росія), Є. Мозер (Австрія), С. Хугашвілі, Н. Бойкович (Сербія), Л. Джвахішвілі, В. Чміліте, В. Голубенко (Естонія), Є. Фойшор (Румунія).

2008. Квітень-травень. С.-Петербург (Росія). 168 учасниць. Швейцарська система, 11 турів. **Чеміонське звання виграла українська ґросмайстриня К. Лагно з рез-том у 8,5 очок з 11, без поразок. 2-7.** В. Чміліте, **Г. Ушеніна, Н. Жукова,** Л. Мкртчян, А. Скрипченко (Франція), Г. Дембо (Греція). Так шахістки розташувалися після тай-брейків. Г. Ушеніна стала володаркою бронзової нагороди. Перепустки на ч-т світу вибороли також П. Крамлінг, Н. Погоніна, А. Стефанова, Н. Дзагнідзе, М. Ломінейшвілі, Е. Даниелян (Вірменія).

Льовушкина - Лагно. Оборона Уфімцева (B 09).

1.e4 d6 2.d4 Kf6 3.Kc3 g6 4.f4 Cg7 5.Kf3 0-0 6.Cd3 Ka6 7.0-0 c5 8.d5 Cg4 9.Cc4 Kc7 10.a4 a6 11.Де1 e6 12.de Cxe6 13.Cx6 fe 14.Ce3 Kg4 15.Td1 Kxe3 16.Дxe3 Де7 17.Kph1 b5 18.Kd2 Tg7 19.b3 Taf8 20.Ke2 Ch6 21.ab ab 22.c4 b4 23.Tf3 e5 24.g3 Kc6 25.Tdf1 Kpg7 26.Kpg2 ef 27.gf Дh4 28.e5 Kxf4+ 29.Kph1 Kxe2 30.Дxe2 Cxd2 31.Txf7+ Txf7 32.Txf7 Kpxf7 33.e6+ Kpe7 34.Дxd2 Де4 35.Kpg1 Дd4+, (0-1).

2009. Березень. С.-Петербург. 168 учасниць. Швейцарська система в 11 турів. Призери змагань: 1. Т. Косинцева – 8,5 очок; 2. Л. Мкртчян – 8,5 (за додатковими показниками), 3. Н. Погоніна (Росія) – 8,5.

2010. Березень. Рієка (Хорватія). Призовий фонд: 60 000 євро. Найкращі рез-ти: 1. П. Крамлінг – 9 очок з 11; 2. В. Чміліте – 8,5; 3. М. Сочко, 4. Т. Косинцева, 5. М. Себа, 6. Н. Жукова, 7. Є. Дембо – по 8 очок. На тай-брейці перепустку на Кубок світу виграли також А. Стефанова, М. Музичук, І. Райліх, Н. Зезюлькина (Білорусь), О. Ковалевська.

2011. Чемпіонкою Європи стала латвійська шахістка В. Чміліте.

2012. 01-19.03. Газіантеп. 103 учасниці. Швейцарська система в 11 турів. 1. В. Гуніна, 2. Т. Косинцева (обидві – Росія), **З. А. Музичук (Словенія) – по 8,5 очок**; 4. В. Чміліте (Литва) – 8; 5. М. Себаг (Франція), 6. А. Стефанова (Болгарія), 7. К. Лагно (Україна), 8. Е. Даниелян (Вірменія), 9. Б. Хотенашвілі (Грузія), 10. Н. Погоніна, 1. А. Костенюк (обидві – Росія) – по 7,5; 12. Хоанг Тхань Чанг (Угорщина), 13. Н. Хурцідзе, 14. Н. Дзагнідзе, 15. С. Мелія (усі – Грузія), 16. Б. Кованова (Росія), 17. Л. Джавахішвілі (Грузія), 18. М. Романько (Росія), 19. Г. Ушеніна, 20. Н. Жукова (обидаві – Україна), 21. Н. Косинцева (Росія) – по 7.

Чемпіонат Європи жіночий з активних шахів і гри в бліц

перший проводився під покровительством Європейської шахової спілки. Листопад 2001. Мінськ (Білорусь). 44 учасниці. Мікроматчі з 2-х партій за швейцарською системою в 9 турів. Призовий фонд для АШ – 150 000 нім. марок, для гри в бліц – 100 000. Загальна кількість призів – 20. Стартові внески – 20 і 15 доларів США.

Найкращі рез-ти з АШ: 1. Е. Даниелян – 9 очок з 11; 2. О. Костенюк – 8,5; 3-6. В. Чміліте, Н. Косинцева, Г. Ушеніна, Р. Ейдельсон (Білорусь) – по 7,5. Бліц: 1. О. Костенюк – 33,5 очок з 40; 2. В. Чміліте – 29,5; 3. Т. Косинцева – 26; 4. К. Лагно – 25,5; 5. Н. Косинцева – 24,5; 6. О. Заєць – 24.

Чемпіонат Європи з АШ 1988 чоловічий

– перше змагання. Відбувся в травні-червні у Гіхоні (Іспанія). Швейцарська система в 13 турів. Організатор: ФІДЕ. 109 учасників, 45 найсильніших одержали перепутки на ч-т світу. Підсумки: 1-2. А. Карпов, В. Тукмаков – по 10 очок (за кращим коєф. чемпіоном Європи визнано Карпова); 3. В. Гавриков – 9 (за найкращим коеф.); 4-7. Я. Ельвест, Х. Рее, І. Новиков, М. Красенков – по 9; 8-10. Л. Юдасин, А. Гроспетер, Г. Чабрило – по 8,5; 11-24. Р. Ваганян, Кир. Георгієв, Г. Кузмин, Й. Клінгер, О. Романишиш, Б. Лалич, М. Вукич, Ш. Кіндерман, Г. Гертнек, В. Вулевич, А.

Костен, К. Бішофф, І. Чом, Е. Діздаревич – по 8; 25-38. М. Чибурданідзе, А. Мартін, С. Джюрич, Т. Георгадзе, А. Адор'ян, Е. Лоброн, Г. Шюсслер, У. Уотсон, Х. Корраль, П. Великов, С. Сарно, Й. Гікль, Т. Ведберг, Я. Смейкал – по 7,5; 39-45. Д. Сакс, Г. Каллан, М. Гінда, М. Ільєскас, П. Блатний, М. Сарвінський, Р. Екстрем – по 7.

Чемпіонат Європи молодіжних команд (до 18 років) 2000 проводився в червні у Балатонлелле (Угорщина). 11 національних команд юнацьких і 12 – дівочих. Склад команди юнаків: 4 основні гравці і один запасний; дівчат – 2 основні гравчині та одна запасна. Підсумки серед юнацьких команд: **1. Україна (П. Ельянов з Харкова, О. Зубарєв з Миколаєва, З. Єфименко з Ужгорода, О. Арещенко з Луганської області, О. Ковчан з Чернігова) – 21,5 очок;** 2. Німеччина – 16; 3. Румунія – 15,5; 4. Югославія – 14,5; 5. Словенія – 14,5; 6. Угорщина «А» - 13,5; 7. Словаччина – 13; 8. Ісландія – 12,5; 9. Швейцарія – 11,5; 10. Угорщина «Б» - 11,5; 11. Хорватія – 10.

Підсумки серед дівочих команд: **1. Україна (А. Карлович – Дніпропетровськ, Т. Костюк – Чернігів, К. Рогонян – Миколаїв) – 10 очок;** 2. Угорщина «А» - 9,5; 3. Молдова – 9; 4. Словаччина – 8,5; 5. Угорщина «Б», 6. Німеччина, 7. Румунія – по 7,5; 8. Югославія «Б», 9. Словенія – по 7; 10. Югославія «А» - 5; 11. Ісландія – 3; 12. Хорватія – 2,5.

Чемпіонат європи молодіжних команд (до 18 років) 2001 проводився у червні в Балатонлеле. 14 команд юнацьких з 13 країн і 13 команд дівочих з 10 країн.

Підсумки: 1. Україна (Н. Фірман – Львів, З. Єфименко, А. Коробов – Харків, О. Арещенко) – 21 очко; 2. Румунія – 18,5; 3. Югославія – 17; 4. Угорщина – 16; 5. Словенія – 16; 6. Німеччина – 15; 7. Швейцарія – 14; 8. Литва – 14; 9. Чехія – 13,5; 10. Словаччина – 12,5; 11. Туреччина – 11,5; 12. Франція -1 – 11; 13. Шотландія – 9,5; 14. Франція – 2 – 8,5.

Підсумки серед дівочих команд: **1. Україна – 1 (К. Лагно, Н. Здебська – обидві з Краматорська) – 11 очок;** 2. Угорщина – 10; 3. Німеччина – 9,5; 4. Румунія -1 – 9; 5. Україна-2 – 7,5; 6. Югославія – 6,5; 7. Словаччина – 6,5; 8. Румунія – 2 – 6,5; 9. Литва – 6; 10. Словенія-1 – 5,5; 11. Словенія-2 – 4,5; 12. Швейцарія – 4,5; 13. Туреччина – 4.

Чемпіонати Європи за листуванням командні проводяться з 1973 європейським бюро ІКЧФ у два етапи. Склад збірних команд – по 12 гравців у кожній. До 1 грудня 1991 українські шахісти виступали в складі збірної команди СРСР. Після розпаду СРСР українські гравці розпочали свої виступи під національним прапором України. Подаємо рез-ти фінальних змагань.

1978-1983. 1. СРСР (І. Морозов, Ю. Сахаров, Я. Клован, Т. Ийм, В. Мікенас, Г. Санкоєв, М. Кривун, А. Войцех, С. Корольов, Г. Несіс, А. Уогяле, Б. Пугачов, В. Скоторенко) – 58 очок з 96; 2. ФРН – 54; 3. Австрія – 53,5; 4.Угорщина – 47,5; 5. Нідерланди – 47; 6. ЧССР – 46; 7. Великобританія – 43; 8. Швеція – 41,5; 9. Польща - 41.

1983-1988. 1. СРСР (Клован, О. Михайлов, С. Соколов, А. Вайсман, С. Губницький, І. Копилов, С. Корольов, О. Волчок, О. Корольов, Войцех, Кривун, Л. Левин, Л. Рубінчик) – 86 очок з 108; 2. ФРН – 64,5; 3. Нідерланди – 63,5; 4. ЧССР – 59,5; 5. Данія – 53; 6. Швеція – 49; 7. НДР – 44,5; 8. Великобританія – 42,5; 9. Румунія – 40; 10. Австрія – 37.

Чемпіонати Європи за листуванням особисті чоловічі проводяться європейським бюро ІКЧФ. Склад т-рів формується з переможців (1-2-е місце) європейських т-рів класу майстрів; по 15 учасників в т-рі, але не більше 7 від однієї країни. Ч-ти є відбірковими змаганнями до ч-ту світу (по 2 переможці допускалося в минулому до фіналу, за чинною системою відбору – до ¾ фіналу, так звані кандидатські т-ри).

Рез-ти виступів призерів й українських

шахістів.

1963-1966. 1. Штерн – 13,5 очок; 2-3. Р. Кауранен (Фінляндія; 2-е місце за кращим коефіцієнтом), Г. Ернст (ФРГ) – по 10.

1964-1967. 1. Й. Заплетал – 12,5 очок; 2. Р. Шевчек – 11,5 (обидва – ЧССР); 3. Я. Нейштадт (Росія).

1965-1968. 1. Е. Тіле́ (НДР) – 12,5 очок; 2. С. Нюман (Швеція) – 11,5.

1966-1970. 1. Ф. Брглез (Югославія) – 11,5 очок; 2. П. Дубинін (Росія); 3. **О. Гурвич (Чернівці).**

1967-1972. 1. Ф. Екстрем (Швеція) – 11 очок; 2. Й.Буй (Бельгія) – 10,5.

1969-1972. 1. М. Говбіндер (Туркменістан); 2-3. Л. Абрамов, М. Клепель (Росія) – по 9,5.

1970-1974. 1. Штерн – 12 очок; 2. Буй (за кращим кофіцєнтом) – 10.

1971-1975. 1. Й. Слот (Данія) – 12,5 очок; 2. В. Косенков (Росія) -11.

1972-1976. 1-2. А. Вайсман (Харків), А. Антон (Румунія) – по 11,5 очок (звання чемпіона було надане обом)... 5-6. О. Волчок (Миколаїв)).

1972-1976. 1. Е. Екеб'єрг (Данія) – 12 очок; 2-3. Клецель (за кращим коефіцієнтом), **О. Милютин (Одеса).**

1973-1978. 1. Б. Тот (Італія) – 12 очок; **2-3. О. Зільберберг (Одеса; за кращим коефіцієнтом 2-е місце)**, Кауране – по 11,5; ...7. В. Рожков (Харків) – 8; 8-9. О. Швидун (Донецька область) – по 6,5.

1974-1979. 1. К. Енгель (ФРН) – 12 очок; 2. Й. Свеннінгссон (Швеція) – 11; 3-4. С. Арзумунян (Вірменія), Я. Естрін (Росія).

1974-1980. Г. Сьоренсен (Данія) – 11 очок; 2-4. В. Зайцев (Росія, за додатковими показниками 2-е місце), Г. Вайссенбургер, Зелігер (обидва – ФРН) – по 9,5.

1975-1981. 1-2. А. Уогяле (Литва), В. Зауерман (ФРН) – по 10 очок (звання чемпіона присвоєно обом); **3-4. Волчок (Миколаїв).**

1976-1980. 1. Г. Пальм (ФРН) – 11 очок; 2. В. Чарушин (Росія) – 9; 3-5. О. Геллер (Росія); ... 8-9. В. Скоторенко (Горлівка) – 6.

1976-1982. 1. Г. Грюбнер (НДР) – 12,5 очок; 2. Е. Куускмаа (Естонія) – 10,5.

1977-1983. 1. О. Подольський (Київ) – 12,5 очок; 2. Ю. Садовий (Одеса) – 11,5.

1977-1982. 1. В. Калужин (Харків) – 11 очок; 2-3. С. Губницький (Харків), Корелов (Росія) – по 10,5.

1978-1982. 1. А. Сьоренсен (Данія) – 13 очок; 2. К. Фольгман (НДР) – 11,5; 3. Хренов (Росія) -10.

1979-1983. 1. Б. Сьоренсен (Данія) – 11 очок; 2. І. Карлссон (Швеція) – 10.

1980-1984. 1. С. Педерсен (Данія) – 12,5 очок; 2. В. Рухлін (Росія) – 10; ... 7-9. Волчок, А. Прокопчук (Ужгород) – по 7.

1980-1984. 1. П. Яшелин (Росія) – 11,5 очок; 2. А. Ідема (Нідерланди) – 11; ... В. Шеченко (Росія) – 7,5; ...10-11. В. Рот (Запоріжжя) – 6; ... 5. Подольський – 9.

1981-1985. 1. Корелов (Росія) – 12 очок; 2-3. Й. Височник (ФРН), Е. Ларсен (Данія) – по 11,5.

1981-1985. 1. А. Деуель – 13 очок; 2. В. Антонов (обидва – Росія) – по 11.

1982-1987. 1. В. Гефенас (Литва) – 11,5 очок; 2. Б. Грузман (Росія) – 10,5; **3. О. Милютин (Одеса) – 10.**

1983-1987. 1. Растяніс (Литва) – 12 очок; 2-3. Чарушин, М. Шер (обидва - Росія) – по 11,5 (2-е місце присуджено Шеру); 5. Скоторенко – 9.

1982-1989. 1. Г. Растяніс – 11 очок; 2-3. М. Шер, В. Чарушин – по 10,5; ...5. В. Скоторенко – 8.

1992-1997. 1. О. Лепихов (Україна) – 12,5; 2. Т. Тенєв (Болгарія) – 11; 3. М. Блох (Росія) – 10,5.

Чемпіонати Європи з розв'язування шахових композицій – командно-особисті змагання. Перший ч-т відбувся 2005.

2007. Пардубице (Чехія). 84 учасники з 17 країн. До уваги бралися набрані очка трьох учасників. Розділи: дво-, три-, і багатоходові задачі, етюди, задачі на зворотний і кооперативний мати. 1. Сербія – 241,8 очок; 2. Росія – 229; 3. Польща – 311; 4. Фінляндія – 205; 5. Словаччина – 202; 6. Україна

(Копил, Погорєлов, Соловчук, Дячук) – 191; 7. Чехія – 190; 8. Англія – 183; 9. Білорусь – 169; 10. Німеччина – 167.

Особистий залік: Б. Вукович (Сербія) – 87 очок з 90 (352 хв. часу на розв'язування); 2. А. Селіванов – 84 (347); 3. Мурдзя – 84 (353); ...22. Копил – 60,5 очок;; ... 27. В. Погорєлов – 57; ...32. Соловчук – 55,75; ...40. Дячук – 52.

Бронзову медаль ч-ту серед юніорів здобув Р. Євстигнеєв з Полтави – 53,75 очок.

2009. Суботиця (Сербія). 80 учасників з 16 країн, 16 команд. 1. Польща – 231,5 очок; 2. Росія – 226,5; 3. Сербія – 22; 4. Фінляндія – 2004; 5. Україна – 194,5.

Особистий залік: Мурдзя – 87,5 очок (317 хв.); 2. Євсеєв – 83 (332); 3. М. Драгун (Чехія) – 77 (317); ... 17. Соловчук – 64,5 (356); ...29. Погорєлов – 61 (356); ...32. Дячук – 58,5 (335); ...Євстигнеєв – 57, 5 (358); ...38. Копил – 56,5 (357).

Змагання юніорів: 1. К. Піорун (Польща) – 73,5 (351); 2. Є. Віктopов – 62,5 (360); 3. А. Петров – 58,5 (360; усі – Росія); 4. Євстигнеєв (Україна).

2010. Лондон. Найкращі рез-ти: 1. Англія – 204,5 очок; 2. Польща – 202; 3. Сербія – 192; 4. Україна (Копил, Погорєлов, Дячук, Євстигнеєв) – 159; 5. Бельгія – 1554 6. Фінляндія – 154,5.

Особистий залік: 1. Дж. Нанн – 80,5; 2. Мурдзя – 79, 59; ван Беєрс (Бельгія) – 76,25; 4. К. Піорун – 72 (виконав норму міжнар. майстра); ...10. Погорєлов – 58.

2012. 20-22.04. Київ. 100 шахових композиторів з 20 країн. Командний залік (14 команд з 13 країн, від України 2): 1. Сербія – 190,5 бала; 2. Польща – 189; 3. Росія – 177,5. Особистий залік: 1. Мурдзя – 70,35 бала; 2. В. Поднич – 70,5; 3. Б. Вучкович – 60,5; 4. Євсеєв – 65; 5.. Піорун – 62,5; 6. М. Іскандеров – 62,5.

Чемпіонати Європи з розв'язування ШК молодіжні

розпочалися 2005 в Легніці (Польща) і проводяться разом з чтами серед чоловіків. Потім відбулися 2006 (Варшава), 2007 (Пардубице), 2000 (Англія), 2009 (Суботиця). 2010 в Англії (6-й ч-т) українець **Р. Євстигнеєв виграв свою третю бронзову медаль спільно з тренером-наставником міжнар. майстром В. Копилом.**

Чемпіонати Європи командні чоловічі

проводяться з 1957.

1957. 22-28.08. Баден і Відень. 11 команд. Склад команди: 10 осовних і 2 запасні гравці. Змагання спочатку проводилося в 4-х півфіналах, переможці яких грали у фіналі. Півфінальні і фінальні змагання тривали в 2 кола. Підсумки фіналу: 1. СРСР 41 очко; 2. Югославія – 34; 3. ЧССР – 24,5. За команду СРСР грали: В. Смислов (Росія), П. Керес (Естонія), Д. Бронштейн (Україна), М. Таль (Латвія), Б. Спаський (Росія), Т. Петросян (Вірменія), М. Тайманов, В. Корчной, О. Толуш (усі-Росія), І. Болеславський (Україна), Ю. Авербах, Л. Аронін (обидва – Росія).

1961. 20.06-12.07. Обергаузен. Підсумки фіналу: 1. СРСР – 74,5 очок; 2. Югославія – 58,5; 3. Угорщина – 53; 4. Чехословаччина - 41; 5. ФРН – 37,5: 6. Іспанія – 35,5. За команду СРСР грали: М. Ботвинник (Росія), М. Таль, П. Керес, Т. Петросян, В. Смислов, В. Корчной, Ю. Геллер (Україна), Л. Полугаєвський (Білорусь), М. Тайманов, Толуш, Фурман, Багіров (усі-Росія).

1965. 05-17.06. Гамбург. 12 команд. Переможці фіналу: 1. СРСР – 66 очок; 2-3. Югославія, Угорщина – по 57 очок. 2-е місце за додатковими показниками посіла Югославія. За команду-переможця грали: Т. Петросян, М. Ботвинник, В. Корчной, В. Смислов, Д. Бронштейн, Л. Штейн (Україна), М. Тайманов, Ю. Авербах, М. Крогіус (Литва), І. Болеславський), О. Лейн, О. Лутиков (станні два – Росія).

1970. 09-18.05. Капфенгер (Австрія). 17 команд. Переможці фіналу: 1. СРСР -52,5 очок (Петросян, Корчной, Полугаєвський, Геллер, Смислов, Тайманов, Таль, Керес, Штейн, Холмов, Балашов, Гіпсліс); 2.

Угорщина – 41; 3. НДР – 39,5.

1973. 06.06-14.07. 20 команд. 6 півфіналів і фінал. Переможці фіналу: 1. СРСр – 40,5 очок {Спаський, Петросян, Корчной, А. Карпов (Росія), Таль, Смислов, Геллер, Г. Кузьмин (Україна), В. Тукмаков (Україна), Ю. Балашов (Росія)}.

1977. 13-24.04. Москва (Росія). 21 команда. 5 півфіналів і фінал. Переможці фіналу: 1. СРСР - 41,5 очок {(Карпов, Петросян, Полугаєвський, Таль, Балашов, Геллер, О. Романишин (Україна), В. Цешковський, І. Дорфман (Україна), Є. Свешников (Росія)}.

1980. 19-27.01. Скара (Швеція). 16 команд (по 8 основних гравців і 2 запасні). 6 півфіналів і фінал. Переможці фіналу: 1. СРСР – 36,5 очок {Карпов, Таль, Петросян, Полугаєвський, Геллер, Балашов, Романишин, Р. Ваганян (Вірменія), А. Юсупов (Росія), Г. Каспаров (Азербайджан)}; 2. Угорщина – 29; 3. Англія – 28,5.

1983. 23.06-03.07. Пловдив (Болгарія). 8 команд. Переможці фіналу: 1. СРСР – 38 очок (Карпов, Полугаєвський, Петросян, Ваганян, О. Білявський (Україна), В. Тукмаков, Л. Псахіс, Романишин, Юсупов, Геллер); 2. Югославія – 33; 3. Угорщина – 31.

1989. Хайфа (Ізраїль). 28 команд. Склад команди: 8 гравців. Найкращі рез-ти: 1. СРСР (В. Салов (Росія), О. Білявський, Р. Ваганян, М. Гуревич (Україна), Б. Гельфанд (Білорусь), Л. Полугаєвський, В. Ейнгорн (Україна), В. Тукмаков) – 36 очок; 2. Югославія – 33; 3. ФРН – 31,5; 4. Фінляндія - 31; 5-6. Болгарія, Румунія – по 30,5; 7. ЧССР – 30; 8-10. Англія, Ізраїль - А, Франція – по 29,5.

1992. Грудень. Дебрецен (Угорщина). 40 команд. Склад команди: 4 основні гравці 1 запасний. Швейцарська система в 9 турів. Найкращі рез-ти: 1. Росія – 25 очок (Г. Каспаров, Є. Бареєв, В. Крамник, Є. Долматов, О. Дреєв, О. Вижманавин); **2. Україна -22,5 (В. Іванчук, О. Білявський, О. Романишин, В. Ейнгорн, запасний – І. Новиков)**; 3. Англія – 21,5; 4. Ізраїль – 21; 5. Швеція – 20,5; 6. Литва – 20,5; 7. Хорватія – 20,5; 8. Німеччина – 20,5; 9. Грузія – 20; 10. Боснія і Герцоговина – 19,5.

Блискуче виступив О. Романишин. Його зустріч (Білі) з Чомом (Угорщина) відбулася в завершальному турі і мала велике спортивне значення для команди України:

1.d4 Kf6 2.Kf3 e6 3.g3 c5 4.Cg2 cd 5.0-0 Ce7 6.Kxd4 a6 7.c4 d6 8.Kc3 0-0 9.b3 Дc7 10.Cb2 Kc6 11.e3 Tb8 12.Tc1 Kd8 13.Дd2 b6 14.Tfd1 Cb7 15.e4 Tc8 16.Ca3 Дb8 17.Kde2 Ke8 18.Де3 b5 19.cb ab 20.Kd4 Ca6 21.Cb4! Дb7 22.e5 d5 23.Cxe7 Дxe7 24.Kcxb5 Tb8 25.a4 Дb7 26.Tc5 Дb6 27.b4 Cxb5 28.Txb5 Дc7 29.Tc1 Да7 30. a5, (1-0).

1997. Травень. Пула (Хорватія). 34 команди. Швейцарська система в 9 турів. Команда України через фінанові труднощі в змаганнях участі не брала. Призери ч-ту: 1. Англія – 22,5 очок з 36; 2. Росія – 22,5 (за додатковим показниками); 3. Вірменія – 22.

1999. 29.11-07.12. Батумі (Грузія). 36 команд з 35 країн. Грузія була представлена 2 командами. Найкращі рез-ти: 1. Вірменія – 22,5 очок; 2. Угорщина – 22; 3. Німеччина – 21; 4. Болгарія, 5. Росія, 6. Україна (В. Іванчук, О. Онищук, О. Романишин, Р. Пономарьов, В. Маланюк), 7. Ізраїль, 8. Словенія – по 20,5; 9. Білорусь – 20; 10. Англія, 11. Голландія, 12. Чехія, 13. Боснія, 14. Швейцарія, 15. Іспанія -по 19,5.

Команда України була близькою до тріумфу, але хвороба двох гравців внесла свої корективи. За підсумками виступів обох дружин збірна України посіла 2-е загальнокомандне місце після Вірменії.

2001. Листопад. У змаганнях не брали участі фаворити: команди Вірменії, Росії, Угорщини. Боротьба за чемпіонські титули розгорнулася в основному між збірними Англії, Голландії, Франції, Німеччини, Словенії. Призери змагань: 1. Голландія – 24,5 очок з 36; 2. Франція – 23; 3. Німеччина – 22; 3-4. Словенія, Англія – по 21,5.

2005. 29.07 -08.08. Гетеборг (Швеція). 40 команд. Швейцарська система в 9 турів. Найкрващі рез-ти: 1. Голландія – 15 очок (Л.

Ван Велі, І. Соколов, С. Тив'яков, Я. Тімман, Е. Ван Ден Дул); 2. Ізраїль – 14; 3. Франція, Греція – по 13; 5. Україна (Іванчук, П. Ельянов, О. Мойсеєнко, С. Карякин, Ю. Кузубов), 6. Польща, 7. Грузія – по 12.

2007. 27.10-07.11. Крит (Греція). 40 команд. Швейцарська система в 9 турів. Підсумки: 1. Росія – 17 очок з 18; 2. Вірменія – 14; 3. Азербайджан – 13; ... 5. Україна (В. Іванчук, С. Карякин, А. Волокитин, О. Мойсеєнко, О. Арещенко) – 12.

2009. 22-30.10. Нові-Сад (Сербія). 38 команд. Швейцарська система в 9 турів. Підсумки: 1. Азербайджан – 15 командних очок (22 за всіма шахівницями); 2. Росія – 14 (22,5); **3. Україна (П. Ельянов, А. Волокитин, З. Єфименко, Ю. Дроздовський, Ю. Криворучко) – 13 (23)**; 4. Вірменія – 13 (21,5); 5. Німеччина – 12 (21,5); 6. Іспанія – 12 (21); 7. Польща – 12 (20,5); 8. Угорщина – 11 (21); 9. Голландія - 11 (20,5); 10. Сербія – 11 (20); 11. Ізраїль – 11 (18); 12. Англія – 10 (19,5); 13. Грузія – 10 (19); 14. Румунія – 10 (19); 15. Швейцарія – 10 (18,5); 16. Словенія – 9 (21); 17 Франція – 9 (19,5); 18. Болгарія – 9 (19); 19. Фінляндія – 9 (18); 20. Греція – 9 (17,5); 21. Австрія – 9 (17,5).

2013. 07-18.11. Варшава. 38 команд. Швейцарська система в 9 турів. З різних причин у змаганні за національну команду не могли взяти участь В. Іванчук, Р. Пономарьов, П. Ельянов, А. Коробов. Збірна України в складі О. Арещенка, А. Волокитна, З. Єфименка, О. Мойсеєнка, С. Федочука посіла 9-е місце. А перемогу одержала команда Азербайджану, котра була єдиною, що не зазнала поразки. Друге-четвертре місця поділили Франція, Росія, Вірменія.

Чемпіонат Європи серед інвалідів опорно-рухового апарату 1998 проводився в Грабичі (Чехія). 40 учасників з 26 країн. **Перше місце виграла Галина Шляхтич з Калуша.**

Чемпіонати Європи чоловічі особисті – історія цих змагань має драматичний відтінок: 1941 у Мюнхені відбувся «Europa Schachturnir», в якому 1-ше місце виграв Геста Штольц; 2-3. О. Альохин, Еріх Лундін. 1942 там же відбувся «Europameisterschaft», тобто перший чемпіонат континенту, на якому перше місце виграв О. Альохин, друге - П. Керес, третє – Ю. Боголюбов. І хоча в ньому брали участь суперзірки, але шахова громадськість виступила проти, щоб наступному чемпіонату надати статус другого. Отже, перший мюнхенський було скасовано. Тому прем'єрним змаганням вважається ч-т 2000 у Сент-Вінсенті (Італія).

2000. Липень. Сент-Вінсен (Італія). 120 учасників. Швейцарська система, 11 турів. 1. П. Трегубов (Росія), О. Олександров (Білорусь), З. Т. Марковський (Польща) 4. О. Харлов (Росія) – по 8; 5. К. Лутц (Німеччина), 6. І. Смірин (Ізраїль), В. Малахов (Росія), 8. О. Чернин (Угорщина), 9. О. Федоров (Білорусь), 10. О. Генкин (Росія), 11. С. Тив'яков (Росія) – по 7,5; 12. Г. Гертнек (Німеччина), В. Мілов (Швейцарія), 14. М. Красенков (Польща), 15. Я. Тімман (Нідерланди), 16. К. Георгієв (Болгарія), 17. З. Азмайпарашвілі (Грузія), 18. Л. Фресіне (Франція), 19. О. Білявський (Словенія), 20. К. Байєр (Франція), Е. Майлс (Англія) – по 7; ... 55. Н. Жукова (Україна) – 6.

2001. Червень. Охрид (Македонія). 204 учасники, в тому числі 140 міжнар. ґросмайстрів. 1-2-е місця виграли Е. Сутовський (Ізраїль) і **Р. Пономарьов (Україна)**. На тайбрейці сильнішим виявся Сутовський і став чемпіоном Європи.

2002. Червень. Батумі (Грузія). 101 учасник з 26 країн. Швейцарська система в 13 турів. Впевнено пройшов турнірну дистанцію польський ґросмайстер Б. Мачейя, який на своєму шляху здолав Д. Яковенка, С. Волкова та інших, з М. Гуревичем, В. Міловим зіграв унічию. В рез-ті став 3-м чемпіоном Європи, 2-е місце посів Мілов, 3-є – Волков.

2003. 1. З. Азмайпарашвылы (Грузія), 2. В. Малахов (Росія), 3. А. Граф (Німеччина).

2004. Травень-червень. Анатолія (Туреччи-

на). 74 учасники, в тому числі 37 міжнар. ґросмайстрів, 17 міжнар. майстрів, 7 майстрів ФІДЕ. 13 турів. Остаточні місця розподілялися за нокаут-системою.

Після останнього туру зустрілися українець В. Іванчук та П. Ніколич (Боснія і Герцоговина), які набрали по 9,5 очок. **На тай-брейку Іванчук виявся сильнішим від свого суперника – 2 на 0 й став чемпіоном континенту.** По 8,5 очок набрало 5 учасників. Тай-брейки їх розмістили в такому порядку: 3. Л. Аронян (Вірменія), 4. А. Істракеску (Румунія), 5. Є. Мірошниченко (Україна), 6. Д. Навара (Чехія), 7. М. Гуревич (Бельгія).

В. Іванчук – П. Ніколич. Матч за 1-2-е місце, 1-а партія.

1.e4 e5 2.f4 ef 3.Cc4 Дh4 4.Kpf1 d6 5.d4 Ce6 6.Дd3 Kf6 7.Kf3 Дg4 8.Kc3 Ce7 9.h3 Дg6 10.Cf4 0-0 11.Te1 Kh5 12.Ch2 Kg3 13.Cg3 Дg3 14.Ke2 Дg6 15.Kf4 Дh6 16.g3 Kd7 17.Kpg2 Kb6 18.Ce6 fe 19.Thf1 c5 20.d5 Tf4 21.gf Дf4 22.de Tf8 23.b4 Tf6 24.Дb5 Te6 25.bc Ch4 26.Kh4 Дh4 27.Дb3 d5 28.cb, (1-0).

2005. 1.Л.-Д. Нісіпяну (Румунія), Т. Раджабов (Азербайджан), 3. Л. Аронян (Вірменія).

2006. 04-17.04. Кушадасі (Туреччина). 138 учасників. Швейцарська система в 11 турів. Підсумки: 1. З. Кожул (Хорватія) – 8,5 очок; 2-10. К. Георгієв, А. Найдич, З. Ізорія (Грузія), Е. Інаркієв (Росія), П. Нікшич (Боснія і Герцоговина), В. Білов (Росія), Б. Мачейя, Д. Барамідзе (Німеччина) – по 7,5. По 7 очок набрала велика група уасників, шість з яких після тай-брейку виграло перепустки на Кубок світу. Це Р. Мамедов (Азербайджан), Л. Фресіне, К. Балог (Угорщина), М. Гуревич (Туреччина), Є. Берг (Швеція), М. Гагунашвілі (Грузія).

2007. 02-16.04. Дрезден (Німеччина). 400 учасників, в тому числі 15 гравців з України. Швейцарська система в 11 турів. 1-7. В. Ткачов (Франція), Е. Сутовський (Ізраїль), К. Сакаєв, О. Ільїн, Д. Яковенко (усі – Росія), Д. Павасович (Словенія), І. Чепарінов (Болгарія) – по 8 очок. За підсумками тай-брейку місця розподілилися так: 1. Ткачов, 2. Сутовський, 3. Яковенко, 4. Павасович, 5. Чепарінов, 6. Сакаєв, 7 . Ільїн. Українець А. Волокитин поділив 8-44-е місця. Перепустки на Кубок світу виграли: А. Волокитин, П. Ельянов (Україна), Я. Густафссон (Німеччина), Є. Томашевський, В. Малахов, О. Галкин, К. Ланда, С. Волков, М. Вітюгов, А. Ілюшин, А. Мотильов, Є. Наєр (усі – Росія), З. Алмаші (Угорщина), В. Лазнічка (Чехія), Л.-Д. Нісіпяну, В. Неведничий (обидва – Румунія), Б. Аврух, М. Ройз (обидва – Ізраїль), С. Тив'яков (Голландія), Б. Сочко (Польща), Г. Гаєвський (обидва – Польща), Р. Маркус (Сербія), С. Жигалко (Білорусь), М. Гуревич (Туреччина), А. Нийдич (Німеччина).

2008. 20.04-04.05. Пловдив (Болгарія). 323 учасники. Швейцарська система в 11 турів. Підсумки: 1. С. Тив'яков – 8,5 очок; 2-10. С. Мовсесян (Словаччина, за тай-брейком срібна нагорода), С. Волков (бронзовий призер), П. Трегубов, Л' Амі (Нідерланди), М. Вашьє-Легрев (Франція), Б. Грачов (Росія), Ю. Криворучко (Україна), Т. Нюбак (Фінляндія) - по 8. Перепустки на Кубок світу виграли також: О. Халіфман, Є. Наєр, Д. Андрейкин (усі – Росія), Д. Павасович (Словенія), З. Єфименко, І. Папаіоану (Греція), Г. Саргіссян (Вірменія), Я. Густафссон (Німеччина), Л. Фрессіне (Франція), І. Смірин (Ізраїль), Е. Сутовський, В. Бологан (Молдова), В. Лазнічка (Чехія).

2009. Березень. Будова (Чорногорія). Понад 20 гравців мало Ело в понад 2650 одиниць. Найкращі місця після тай-брейків розподілилися так: 1. Є. Томашевський, Е. Інаркієв, М. Кобалія, Б. Грачов, В. Малахов (усі – Росія), Г. Гусейнов (Азербайджан), Б. Джобава (Грузія), І. Соколв (Нідерланди, Т. Нюбак (Фінляндія), Д. Навара (Чехія).

2010. 05.19.03. Рієка (Хорватія). 406 учасників. Швейцарська система в 11 турів. Розігрувалося також 23 перепустки на Кубок світу. Призовий фонд: 120 000 євро. Найкращі рез-ти: 1. Я. Непомнящий (Росія) – 9 очок; 2. Б. Джобава, А. Тимофеєв (Росія) – по 8,5 очок (місця визначені за додатковими змаганнями); 4-10. З. Єфименко, І.

Лисий (Росія), 3. Алмаші, Є. Томашевський, М. Родштейн (Ізраїль), І. Сальгадо (Іспанія), А. Пашикян (Вірменія), - по 8 очок (також після тай-брейку); 11. Р. Мамедов (Азербайджан), 12. С. Мовсесян, 13. Ю. Дроздовський (Україна), 14. В. Бабула (Чехія), 15. Є. Воробйов, 16. В. Акопян (Вірменія), 17. Ф. Беркеш (Угорщина), 18. В. Поткин (Росія), 19. С. Халкіас (Греція), 20. Д. Нісіпяну, 21. Є. Алексеєв, 22. Б. Грачов, 23. Б. Сочко (Польща) – по 7,5.

2011. 21.03 - 03.04. Екс-ле-Бен (Франція). 392 учасники. Швейцарська система в 11 турів. Загальний призовий фонд – 113 тис. швейцарських франків. Призи: перший – 20 000, другий – 15 000, третій – 11 000, четвертий – 8 000 і т. д. За додатковими показниками чемпіоном став В. Поткин (Росія), 2. Р. Войташек (Польща), 3. Ю. Полгар (Угорщина), 4. О. Мойсеєнко (Україна) - по 8,5 очок; 5-15. Ф. Вальєхо (Іспанія), М. Раггер (Австрія), С. Федлер (Франція), П. Свідлер (Росія), Р. Мамедов (Азербайджан), М. Вітюгов (Росія), С. Жигалко (Білорусь), Д. Яковенко (Росія), А. Коробов (Україна), Е. Інаркієв (Росія), Є. Постний (Ізраїль) – по 8 очок; 16-44. С. Азаров (Білорусь), І. Хайрулін, М. Кобалія (обидва – Росія), Н. Гуліев (Азербайджан), Я. Жеребух (Україна), О. Рязанцев (Росія), В. Йордакеску (Молдова), К. Лупулеску (Румунія). Усі ці шахісти виграли право на участь в змаганнях за Кубок світу.

2012. 19-31.03. Пловдив (Болгарія). 344 учасники, в тому числі майже 100 мало рейтиг понад 2 600. Серед них 15 – понад 2700. 11 турів. Загальний призовий фонд – 100 000 євро (перший приз – 14 000, другий – 11 000, третій – 9 000). Контроль часу: 90 хв на 40 ходів, 30 хв до кінця партії плюс 30 сек за кожен виконаний хід, починаючи з першого.

Найкращі рез-ти: 1. Д. Яковенко (Росія) – 8,5 очок; 2. Л. Фресіне (Франція), 3. В. Малахов (Росія), 4. Д. Андрейкин, 5. Е. Інаркієв, 6. М. Матлаков (усі – Росія), 7. В. Бологан (Молдова), 9. Ю. Криворучко (Україна), 10. С. Азаров (Білорусь), 11. Є. Наєр (Росія) , 12, В. Акопян (Вірменія), 13. А. Волокитин (Україна), 14. Я. Смітс (Нідерланди) – по 8; 35. З. Єфименко (Україна), ...37-66. Ю. Кузубов, І. Нижник, А. Коробов, О. Арещенко (усі – Україна) – по 7.

2013. 05-16.05. Легниця (Польща). Понад 300 учасників. Швейцарська система в 11 турів. Підсумки: **1. О. Мойсеєнко (Україна)**, 2. Є. Алексеєв (Росія), 3. Є. Романов (Росія), 4. О. Білявський (Словенія), 5. К. Лупулеску (Румунія), 6. Ф. Вальєхо (Іспанія), 7. С. Мовсесян (Вірменія), 8. Я. Непомнящй (Росія), 9. О. Дреєв (Росія), 10. Г. Мелкумян (Вірменія) – по 8; 11. А. Коробов (Україна), 12. І. Лисий , 13. О. Шиманов (обидва – Росія), 14. О. Арещенко, 15. П. Ельянов, 16. М. Кравців (усі – Україна), 17. Д. Дубов (Росія), 18. М. Раггер (Австрія), 19. З. Храчек (Чехія), 20. І. Попов (Росія), 21. С. Брунелло (Італія), 22. С. Федочук (Україна), 23. Є. Постний (Ізраїль), 24. В. Зв'ягінцев (Росія), 25. А. Істрацеску (Франція), 26. Е. Сафарлі (Азербайджан) – по 7,5.

Мойсеєнко – Романов. Оборона Тарраша (D 41).

1.d4 Kf6 2.c4 c6 3.Kf3 d5 4.Kc3 c5 5.cd Kxd5 6.e4 Kxc3 7.bc cd 8.cd Cb4 9.Cd2 Cxd2 10.Дxd2 0-0 11.Tc1 Kc6 12.Cc4 Дd6 13.0-0 Td8 14.Tfd1 Cd7 15.Де3 h6 16.h3 Ka5 17.Cd3 Tac8

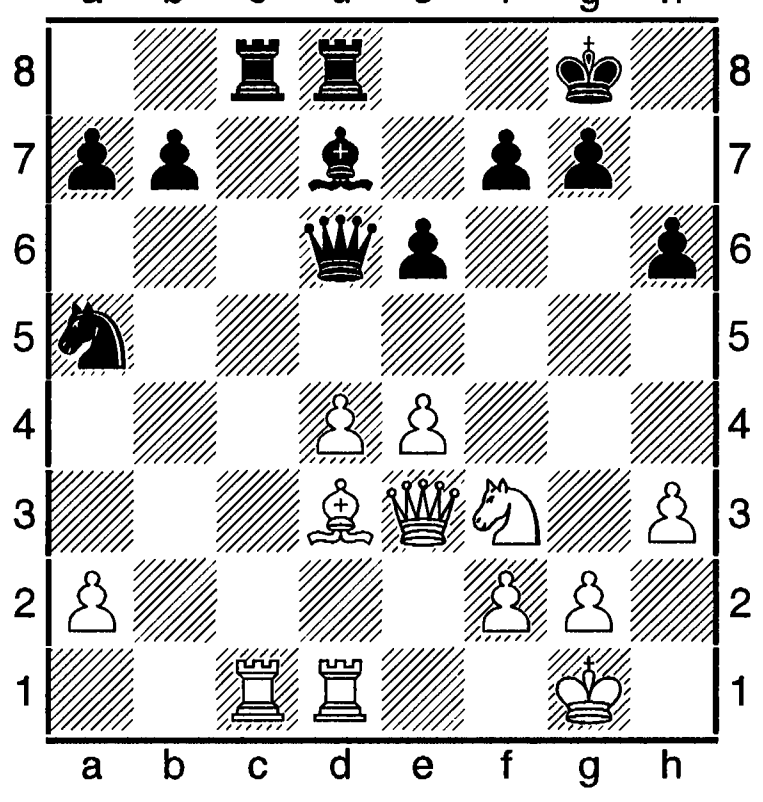

Після **17. ...Tac8**

18.e5 Дd5 19.Тc5 Дха2 20.Де4 Тхc5 21.dc Крf8 22.Сb5 Крe7 23.Дh4 Крe8 24.Дd4 Дd5 25.Да4 Дхd1 26.Дхd1 Схb5 27.Дb1 Сd3 28.Дb4 Кс6 29.Дхb7 Сe4 30.Дb2 a5 31.Кd2 Тb8 32.Дс3 Сd5 33.Кс4 Схс4 34.Дхс4 Кхe5 35.Да6 Тb1 36.Крh2 Тс1 37.Дd6 Кd7 38.с6 Кf6 39.Дb8 Крe7 40.с7, (1-0).

Чемпіонати Європи серед юнаків до 20 років особисті – проводяться ФІДЕ з 1971-1972 (здебільшого в грудні-січні в Гронінгені) за швейцарською системою (1971-1972 – 1975-1976 – в 9 турів; з 1976-1977 – в 13). 1962-1963 – 1970-1971 відбувалися неофіційні змагання і всі в Гронінгені. Т-р 1976-1977 був водночас ч-том світу серед юнаків. Звання чемпіона Європи було надане Л. Фтачнику, котрий посів 2-е місце за американським гравцем М. Дізеном.

Переможці неофіційних змагань: 1962-1963 – К. Зьойдема; 1963-1964 – Р. Гартог; 1964-1965 – Р. Гюбнер; 1965-1966 – Г. Рее; 1966-1967 – М. Штейнберг; 1967-1968 – А. Карпов; 1968-1969 – К. Майєр; 1969-1970 – А. Адор'ян; 1970-1971 – З. Ріблі.

Переможці і призери офіційних змагань:

1971-1972. 1. Д. Сакс, Р. Борнгессер – по 7 очок (звання чемпіона одержав Сакс); 3. П. Великов – 6.

1972-1973. О. Романишин (Україна) – 7,5 очок; 2. А. Майлс – 6,5; 3-4. Ш. Бугал, А. Урзика – по 5,5.

1973-1974. 1-2. С. Макаричев, Й. Пінтер – по 7 очок (звання чемпіона одержав Макаричев); 3. А. Кулиговський – 5,5.

1974-1975. 1-2. Дж. Нанн, П. Секей – по 6 очок (звання чемпіона надане Нанну); 3-5. Ф. Борковський, К. Подцільни, П. ван дер Стеррен – по 5,5.

1975-1976. 1-2. О. Кочієв, В. Інков, А. Пабло (звання чемпіона одержав Кочієв).

1976-1977. 1. Дізен – 10 очок; 2. Фтачник – 9,5; 3. Н. Грінберг – 8,5; 4-7. Є. Владимиров – 8,5 (3-є місце в ч-ті Європи).

1977-1978. 1-3. Кир. Георгієв, С. Долматов, Ш. Толбут – по 9 очок (звання чемпіона надене Толбуту, 2-е місце Долматову).

1978-1979. 1. Дж. Ван дер Віль – 11 очок; 2. Долматов – 10,5; 3. Дж. Пласкетт – 9.

1979-1980. 1. О. Чернин ((Україна) – 10,5 очок; 2. 3. Азмайпарашвілі – 9,5; 3. А. Негулеску – 9.

1980-1981. 1. Р. Акесон – 11,5 очок; 2-5. Н. Андріанов, Й. Арнасон, Долматов, Є. Пігусов – по 9,5.

1981-1982. 1. К. Гансен – 10 очок; 2. А. Грінфельд – 9,5; 3. О. Соколов – 9.

1982-1983. 1. Я. Ельвест – 11 очок; 2. Гансен – 10,5; 3. М. Конді – 9,5.

1983-1984. 1. В. Салов – 10,5 очок; 2. С. Огдестейн – 10; 3. Дж. Гауелл – 9,5.

1984-1985. 1-2. А. Ромеро, Ф. Геллерс – по 9,5 очок (звання чемпіона одержав Геллерс); 3. Л. Олль – 8,5.

1985-1986. 1. О. Халіфман – 11 очок; 2. Гауелл – 9; 3-7. Р. Ціск, Е. Арланді, П. Блатний, М. Пікет, Й. Пікет – по 8.

1986-1987. 1. В. Іванчук (Україна) – 10 очок; 2. Й. Пікет – 9; 3-5. Я. Гданський, І. Соколов, Блатний – по 8.

1987-1988. 1. Б. Гельфанд – 11,5 очок; **2. Іванчук – 11**; 3. Й. Бренникмайєр – 8,5.

1988-1989. 1. О. Дреєв, 2. Б. Гельфанд – по 10,5 очок; 3. Р. Лев – 8,5.

1989-1990. 1. Г. Серпер – 10,5 очок; 2-3. Дреєв, З. Храчек – по 9.

1990-1991. 1. Р. Дюргаус – 8 очок; 2. Г. Стефанссон – 7,5; 3-7. Л. Комас, В. Крамник, Л. Шомаї, Д. Рейдерман, А. Делчев – по 7.

1993. Липень. Вейн (Данія). **1. В. Боровиков (Україна), 2. О. Онищук (Україна).**

1995. Холон (Ізраїль). 1. Ю. Шульман – 6,5 очок з 9; 2-3. Е. Сутовський, Е. Лісс – по 6,5; 4-5. С. Овсієвич (Україна), Р. Лійва – по 6.

1996. 28.08-7.09. Шофок (Угорщина). Швейцарська система в 11 турів. 1. А. Шаря'зданов – 9 очок; 2. Л.-Д. Нісіпяну – 8,5; 3. С. Дячков – 7,5; ... 7. Р. Пономарьов (Україна) – 6,5.

1997. Серпень. Таллінн (Естонія). Швейцарська система в 9 турів. 1. Д. Тьомкин – 8,5 очок; 2. Р. Робсон – 8; 3. Х. Банікас, 4. М. Біличев (Харків) – по 7,5.

2001. Серпень. Патрас (Греція). Швейцарська система в 11 турів. 1. 3. Ізорія, 2. Є. Постний, **З. А. Коробов (Україна).**

2002. 13-24.07. Баку (Азербайджан). Швейцарська система в 11 турів. 1. 3. Ізорія – 8,5 очок; 2-3. В. Гашимов, Ш. Мамед'яров – по 7,5.

Чемпіонати Європи серед юнаків до 18 років особисті проводяться щороку поряд з іншими віковими юнацькими групами за швейцарською системою.

1995. Верден – Р. Кемпінський (Польща); **1996.** Римавська Собота – **Р. Пономарьов (Україна, Краматорськ)**; **1997.** Таллінн – М. Мчедішвілі (Грузія); **1998.** Мурек (Австрія); **1999.** Літахоро - Т. Раджабов (Азербайджан); **2001** – З. Ізорія (Грузія); **2002.** Пеньїскола – Ш. Мамед'яров (Азербайджан); **2005.** Герцег-Нові – П. Кзарнота (Польща); **2006.** Герцег-Нові – С. Жигалко (Білорусь), 2. З. Адріасян (Вірменія), **З. А. Тухаєв (Україна).**

Чемпіонати Європи серед юнаків до 16 років особисті проводяться поряд з іншими віковими юнацькими групами за швейцарською системою.

1991. Констанца – А. Істракеску (Румунія); **1993.** Сомбатхей – 8. В. Баклан (Київ); **1995.** Жагань – П. Симачек (Чехія); **1996.** Римавська Собота – Ф. Дотлінг (Німеччина); **1997.** Таллінн – О. Кундін (Ізраїль); **1999.** Літахоро (Греція) – С. Григор'янц (Росія); **2001** – Е. Інаркієв (Росія), 2. Ш. Мамед'яров, **3. В. Якимов (Україна)**; **2002.** Пеньїскола – 1. О. Харитонов (Росія); 2. О. Ільїн (Росія); 3-6. З. Паклеза (Польща), В. Якимов, М. Олексієнко (Обидва – Україна); **2005.** Герцег-Нові – З. Адріаян (Вірменія); **2006.** Герцег-Нові – Р. Едуар (Франція); **2008.** Герцег-Нові – **2. І. Нижник (Україна, Вінниця).**

Чемпіонати Європи серед юнок до 20 років особисті проводяться ФІДЕ з 1986. 1977-1984-х відбувалися неофіційно змагання, в тому числі так званий Кубок Європи серед юнок (1977-1979).

1978. Січень-лютий. Кікінда (Сербія). 18 учасниць з 14 крнаїн. Швейцарська система в 9 турів. 1. Н. Йоселіані – 7 очок; 2. Е. Климова – 6; 3-5. В. Йонеску-Ілієе, Б. Гунд, Т. Штадлер – по 5,5.

1979. Січень-лютий. Пула (Хорватія). 15 учасниць з 11 країн. Фінал (5 турів за швейцарською системою). 1. Йоселіані – 7,5 очок з 9; 2. М. Ковач (Пінтер) – 7; 3. М. Візе – 6,5.

1980. Березень-квітень. Сента (Сербія). 15 учасниць з 13 країн. 1-2. А. Брустман, С. Максимович – по 11 очок; 3. Т. Месхі – 10.

1981. Квітень-травень. Панонія (Сербія). 15 учасниць з 10 країн. 1. Є. Ступина – 11,5 очок; 2. Візе – 10; 3. Я. Гайкова – 9,5.

1984. Вересень. Катовіце (Польща). 20 учасниць з 16 країн. Швейцарська система в 11 турів. 1. І. Мадл – 9 очок; 2. Г. Станчу – 8,5; 3-4. 3. Пулек, І. Ернесте – по 7,5.

1986. Березень-квітень. Беїле-Еркулане (Румунія). 14 учасниць з 11 країн. Система кола. 1-2. Мадл, С. Матвеєва – по 10 очок (звання чемпіонки надано Мадл); 3. К. Бедулеску – 9.

1995. Занка (Угорщина). 31 учасниця з 26 країн. Швейцарська система в 11 турів. 1. М. Велчева – 9 очок з 11; 2. І. Хурцілава – 8,5; 3-4. О. Трофимова, Н. Лакош – по 7,5.

1989. 23.11-04.12. Стршецин (Польща). Підсумки: 1. С. Матвеєва – 9 очок з 11; 2-3. С. Коркина, В. Пейчева – по 8,5; 4-6. К. Кунце, Д. Клусек, Н. Бойкович – по 6,5.

1996. 13-26.10. Тапольца (Угорщина). 29 учасниць. Швейцарська система в 11 турів. 1. М. Ломінейшвілі – 9 очок; **2. Т. Кононенко (Україна),** 3. П. Крупкова – по 7,5; ... 11. О. Ільчук (Україна) – 6; ...25. О. Вовк (Україна) – 5,5.

1997. Серпень. Таллінн (Естонія). 31 учасниця з 21 країни. Швейцарська система в 9 турів. 1. С. Кескелашвілі – 8,5 очок; 2. М. Бобровська – 8; 3. Ю. Машинська, 4. Т. Кононенко (Україна) – по 7,5; ...13. О. Ільчук, ...15. М. Дубинська (обидві – Україна) – по 6.

2001. Серпень. Патрас (Греція). 26

учасниць. Швейцарська система в 11 турів. 1. І. Радзієвич – 9,5 очок (без поразок); 2. Л. Явахішвілі – 9; 3-4. І. Закурдяєва, А. Матнадзе – по 8,5.

2002. 13-24.07. Баку (Азербайджан). 27 учасниць. Швейцарська система в 11 турів. 1. З. Мамед'ярова – 9 очок; 2-3. І. Дзагнідзе, І. Чархалашвілі – по 8.

Чемпіонати Європи серед юнок до 18 років особисті – щорічні змагання для визначення найсильнішої шахістки. Проводяться за швейцарською системою.

1991. Констанца – 1. І. Кадимова, **2. І. Гапоненко (Україна); 1995.** Жагань (Польща) – 1. М. зелінська (Польща), 2. **Т. Кононенко (Україна)**; **1996.** Римавська Собота (Словаччина) – М. Бобровська (Польща); **1997.** Таллінн (Естонія) – А. Дорофеєва (Росія); **1999.** Літохоро (Греція) – Д. Рейзніце (Латвія); **2001** – 1. І. Чархалашвілі (Грузія), **2. О. Возовик (Україна)**; **2002.** Пеньїскола (Іспанія) – 1. А. Моток (Румунія), **2. О. Возовик (Україна)**; **2005.** Герцег-Нові (Чорногорія) – С. Мелія (Грузія); **2006.** Герцег-Нові (Чорногорія) – Г. Гасик (Польща).

Чемпіонати Європи серед юнок до 16 років особисті – щорічні змагання. Проводяться за швейцарською системою.

1991. Констанца – 1. І. Кадимова, **2. І. Гапоненко (Україна, Херсон)**; **1993** - **Сомбатхей (Угорщина) – Н. Кисельова (Україна, Луганськ)**; **1995.** Верден (Франція) – 1. С. Вайда (Румунія), **2. Г. Зозуля (Україна)**; **1996.** Римавська Собота (Словаччина) – **1. В. Калініна (Україна, Луганськ)**; **1997.** Таллінн – К. Половникова (Росія); **1999.** Літахоро – А. Матнадзе (Грузія); **2001.** Халкідікі (Греція) – М. Курасова (Росія), 2. М. Гусєва (Росія), **3. Н. Здебська (Україна)**; **2002.** Пеньїскола – М. Себа (Франція); **2005.** Герцег-Нові – І. Івахінова (Росія); **2006.** Герцег-Нові – К. Остюрк (Туреччина).

Додатоок. Українські призери ч-тів Європи у вікових групах від 7, 10 до 14 років: **1993** – 3. О. Остап'юк (Макіївка, до 10), 1. Н. Жукова (Херсон, до 14); **1995** – 1. Р. Пономарьов (Краматорськ, до 12), 1. С. Федорчук (до14); **1996** – 1. А. Музичук (Стрий, до 7), 3. С. Баранюк (Одеса, до 7); **1996** – 1. Ю. Дроздовський (Одеса, до 12); **1997** – **2.** А. Музичук (до 10), 1. Дроздовський (до 14), 2. К. Рогонян (Миколаїв, до 14); **1998** – 1. А. Музичук (до 10), 3. Д. Арутюнова (Севастополь, до 10), 1. Д. Тішин (Одеса, до 10); **1999** – 1. С. Карякин (АРК, до 10), 2. А. Музичук (до 10); **2001** – 1. В. Онищук, до 10), 3. М. Музичук (Стрий, до 10), 2. А. Музичук (до 12), 1. К. Лагно (до 14); **2002** – 1. М. Музичук (до 10), 1. А. Музичук (до 12); **2002** – 1. І. Нижник (Вінниця, до10), 2. А. Музичук, 2. Є. Соловйова (Львівська область); **2006 – 2.** І. Нижник до 10), 3. Я. Жеребух (до 14), 3. М. Музичук (до 14); **2008** – 2. В. Вітошко (Львів, до 10), 2. Ю. Осьмак (Київ, до 10), 3. П. Воронцов (Киіїв, до 10), 3. О. Бортник (Миколаїв, до 12).

Чемпіонати ІФШБ – змагання, які проводилися Міжнародною спілкою гри в шахи за листуванням (ІФШБ) 1929-1939. За своєю суттю це були чемпіонати Європи. Пробний (так званий пропагандистський) т-р відбувся 1828, котрий дав початок традиційним заходам.

Підсумки: 1. М. Зейбольд (Німеччина) – 14 очок з 16; 2. Ф. Батик (Чехословаччина) – 13,5; 3. Л. Боргман (Нідерланди) – 12,5. Серед учасників т-ру були засновники ІФШБ Й. Кемінк (Нідерланди), Р. Дюрссен, К. Лауе, Г. фон Массов (усі – Німеччина).

1929-1939 відбулося 10 ч-тів ІФШБ, які відіграли важливу роль у створенні міжнар. організації гри в шахи за листуванням. Призери ч-тів: **1929** – 1-2. Е. Буш, Е. Дікгоф (обидва – Німеччина) – по 4 очок з 5; 3. Ф. Герцог (Чехословаччина) – 3; **1930** – Дікгоф – 7,5 очок з 9; 2-3. Я. Балог (Угорщина), Кемінк – по 6; **1931** – 1-2. Дікгоф, А. Привониць – по 7,5 очок з 9; 3. О. Рюштер (усі – Німеччина) – 7; **1932** – 1. Г. Мюллер (Австрія) – 8,5 очок з 11; 2. Дікгоф – 8; 3. Е.

Елісказес (Австрія) – 7; **1933** – 1. М. Дюшан (Франція) – 9 очок з 10; 2. Е. Вейс (Німеччина) – 7,5; 3-4. Герцог, М. Фолькман (Чехословаччина) – по 6,5; **1934** – 1. Г. Перссон (Швеція; згодом грав під прізвищем Брюнгаммар) – 10 очок з 12; 2. Буш – 8,5; 3. Ф. Екстрем (Швеція) – 8; **1935** – 1. П. Керес (Естонія) – 10 очок з 13; 2-3. В. Шенман (Німеччина), Екстрем – по 9,5; **1936-1937** – М. Відмар (Югославя) – 11,5 очок з 14; 2. Дікгоф – 10,5; 3-4. Е. Адам (Німеччина), М. Сигеті (Угорщина) – по 9,5; **1938** – 1. Сигеті – 9,5 очок з 13; 2-3. Дюрссен, Р. Швінд (Німеччина) – по 9; **1939** – 1. Адам – 12 очок з 14; 2. Г. Мальмгрен (Швеція) – 9,5; 3-4. Сигеті, Швінд – по 9.

Чемпіонати світу жіночі командні проводяться з 2007 через кожні 2 роки. Склад команди: 4 основні учасниці і одна запасна. За перемогу нараховується 2 очок, за нічию – 1. У випадку однакової кількості набраних очок перевага надається загальній кількості набраних очок. Прем'єрний ч-т світу відбувся 19-29.05.**2007** в Катеринобурзі (Росія). У змаганнях взяло участь 10 команд (Ботсвана, Вірменія, В'єтнам, Грузія, Китай, Німеччина, Польща, Росія, Україна, Чехія).

Підсумки: 1. Китай – 17 очок (загальна кількість набраних очок - 30,5 очок з 36); 2. Росія – 15 (24); **3. Україна – 14 (23,5)**; 4. Грузія – 11 (20); 5. Польща – 10 (19,5). Рез-ти виступів українських шахісток: **К. Лагно – 3 очок з 8; Г. Ушеніна – 6,5 (9); І. Гапоненко – 7 (8), найкращий показник за своєю шахівницею; Т. Василевич – 5,5 (8); О. Возовик – 1,5 (3).**

2009. 01-11.09. Нінбо (Китай). 10 команд. Умови змагань ті ж самі, що і 2007. У всіх дев'яти турах велася напружена боротьба за перше місце в турнірній таблиці. Тому доля золотих медалей вирішувалася в останньому турі. У завершальному турі (дев'ятому), українки пермогли вірменок з рах. 2,5 на 1,5. Але матч складався важко: за 1-ю шахівницею програла Г. Ушеніна, а за другою Н. Жукова зіграла свою партію внічию. Проте І. Гапоненко і Н. Здебська свої партії виграли і команда України набрала всього 12 очок, стільки, скільки ж команда Китаю-1 і Росія. Однак, за додатковими показниками українки їм поступилися першим і другим місцями і посіли 3-тє місце. Але при цьому вони перемогли головну команду Китаю з рах. 3 на 1,а з росіянками зіграли внічию. І виграй вони в другої команди Китаю з будь-яким рахунком (була нічия – 2 на 2), то упевнено здобули б 1-е місце.

Бронзові медалі одержали: Ушеніна (Харків, 2448), Жукова (Одеса, 2457), Гапоненко (Херсон, 2438), Марія Музичук (Стрий, 2443), Н. Здебська (Краматорськ, 2140). Тренер команди – В. Ейнгорн (Одеса).

Підсумки чемпіонату: 1. Китай-1 – 12 очок (21,5); 2. Росія – 12 (21); **3. Україна – 12 (20,5)**; 4. Грузія – 11 (20); 5. Вірменія – 10 (18,5); 6. Польща – 10 (17,5); 7. Індія – 9 (17,5); 8. США – 6 (16,5); 9. Китай-2 – 6 (16); 10. В'єтнам – 2 (11).

Женская сборная России.

2011. Маардин (Туреччина). 10 команд. Підсумки: 1. Китай (Хоу Іфань, Джу Венджун, Тань Чжуньї, Чжан Сяовень) – 16 очок; 2. Росія – 13; 3. Грузія – 12; 4-5. Індія, Україна – по 11; 6-7. Вірменія, В'єтнам – по 9; 8. Греція – 5; 9. Туреччина – 4; 10. ПАР – 0.

2013. 02-13.03. Астана (Казахстан). 10 команд. Колова система. Підсумки: **1. Україна (К. Лагно, Г. Ушеніна, М. Музичук, Н. Жукова, І. Гапоненко - 16 очок;** 2. Китай

– 15; 3. Росія – 13; 4. Грузія – 12; 5. Індія – 9; 6. США – 8; 7. Казахстан – 6; 8. Румунія – 6; 9. Франція – 4; 10. Туреччина – 1. **Золоту медаль за четвертою шахівницею здобула Н. Жукова, срібні за своїми шахівницями виграли К. Лагно, Г. Ушеніна, М. Музичук.**

Чемпіонати світу жіночі особисті. Перші жіночі міжнар. змагання відбулися наприкінці 19-го та на початку 20-го сторіч. Офіційне звання чемпіонки світу було запроваджене 1927 за ініціативою ФІДЕ. ФІДЕ одразу жіночі ч-ти розпочала під своїм покровительством. 1927-1939 проводилися турніри на особисту першість світу. Також було проведено один матч (див. ст. «Менчик-Граф матчі») на першість світу. Всі змагання виграла В. Менчик.

Після загибелі Менчик 1944 ФІДЕ організувала в Москві 1945-1950 спеціальний т-р для виявлення нової чемпіонки світу, котрий виграла представниця України Л. Руденко (див. ст. «Турнір на першість світу 1949-1950 жіночий»). З тих пір діяла стрункa система жіночих змагань на першість світу: з 1951 проводилися зональні, з 1971 міжзон. т-ри ФІДЕ, т-ри (з 1971 матчі) претенденток; чемпіонка світу була зобов'язаною один раз у три роки (1985-1986 – 1 раз на 2 роки) відстоювати своє звання.

1953-1986 відбулося 12 матчів та один матч-турнір 1956 (переможець – О. Рубцова) на першість світу. Матчі складалися з 16 партій і гралися на більшість очок (1953 – на більшість очок з 14 партій). За нічийного рахунку (8 на 8) чемпіонка світу зберігала своє звання. Так було в матчі М. Чибурданідзе - Н. Александрія 1981. Матч-реванш не передбачався, 1958 право на матч-реванш було надане, як виняток, Є. Биковій.

Результати матчів на першість світу: 1953 – Бикова - Руденко 8 на 6 (+ 7, - 5, = 2); 1958 – Бикова - О. Рубцова – 8,5 на 5,5 (+ 7, - 4, = 3); 1959-1960 – Бикова - К. Зворикина – 8,5 на 4,5 (+ 6, - 2, = 5); 1962 – Н. Гаприндашвілі - Бикова – 9 на 2 (+ 7, - 0, = 4); 1965 – Гаприндашвілі - Кушнір – 8,5 на 4,5 (+ 7, - 3, = 3); 1972 – Гаприндашвілі - Кушнір – 8,5 на 7,5 (+ 5, - 4, = 7); 1975 – Гаприндашвілі - Александрія – 8,5 на 3,5 (+ 8, - 3, = 1); 1978 – Чибурданідзе - Гаприндашвілі – 8,5 на 6,5 (+ 4, - 2, = 9); 1981 – Чибурданідзе – Александрія – 8 на 8 (+ 4, - 4, = 8); 1984 – Чибурданідзе - І. Левитина – 8,5 на 5,5 (+ 5, - 2, = 7); 1986 – Чибурданідзе - Г. Ахмиловська – 8,5 на 5,5 (+ 4, - 1, = 9); 1988 – Чибурданідзе - Н. Йоселіані – 8,5 на 7,5; 1991 - Се Цзюнь - Чибурданідзе – 8,5 на 6,5; 1993 – Се Цзюнь - Н. Йоселіані – 8,5 на 3,5; 1996 – Ж. Полгар - Се Цзюнь – 8,5 на 4,5

1999 Ж. Полгар відмовилася захищати звання чемпіонки світу з претенденткою А. Галлямовою. Тоді ФІДЕ організувала матч між Галлямовою і Се Цзюнь. З рахунком 8,5 на 5,5 матч виграла китайська шахістка і поновила своє звання чемпіонки світу з шахів серед жінок.

З 2000 ФІДЕ розпочала, як експеримент, проводити ч-ти світу за нокаут-системою. Перший такий захід відбувся в Делі **2000.** 27.11-27.12. Усього грало 56 учасниць. У цьому ч-ті змагалося й 3 українські шахістки: Н. Жукова, Т. Василевич, Г. Затонських. Стартові зустрічі виграли Жукова і Василевич, Затонських програла. Українські гравчині пройшли також до 3-го раунду. Жукова при цьому перемогла у двох партіях поспіль Й. Двораковську, а Василевич, зігравши з І. Краш (США) 1-у партію внічию, виграла другу чорними. 3-й раунд виявся невдалим для Василевич – зазнала поразки від віцечемпіонки Європи К. Ковалевської. Н. Жукова на тай-брейку здолала китайку Сю Юхуа. У 4-му раунді зустрілася з чинною чемпіонкою світу Се Цзюнь і поступилася з рах 0,5 на 1,5.

У фіналі змагалися китайські ґросмайстрині Се Цзюнь (Ело = 2568) і Цінь Каньїн (2501). На шляху до фіналу Се Цзюнь переграла С. Матвеєву, О. Заєць, К. Ковалевську, Н. Жукову. Її ж співвітчизниця – К. Пептан, К. Кахіані-Гершинську, А. Марич. У фіналі іменитіша Се Цзюнь першу партію виграла, три наступні звела внічию і вчетверте стала

власницею звання найсильнішої шахістки у світі.

Се Цзюнь – Н. Жукова. 4-й раунд, 1-а партія.

1.d4 e6 2.d4 d5 3.Kd2 a6 4.Cd3 Kf6 5.e5 Kfd7 6.Ke2 c5 7.c3 Kc6 8.0-0 Ce7 9.Kf3 Дb6 10.Cc2 Kf8 11.dc Cc5 12.Ked4 Cd7 13. Te1 Tc8 14.h4 Дc7 15.Kb3 Ce7 16.Cf4 Kg6 17.Cg3 Дd8 18.h5 Kh4 19.Kpd4 Kd4 20.Kd4 g6 21.Дd2 Kf5 22. Cf5 gf 23.Cf4 Tg8 24.Te3 Ch4 25.Th3 Tg4 26.Kf3 Ce7 27.Tg3 Tg3 28.Cg3 Cc6 29. Cf4 Kpd7 30.Kd4 Дg8 31.b4 Ca4 32. Tc1 Kpe8 33.f3 Tc4 34.Tb1 b5 35.Kph2 Cd8 36.Te1 Cb6 37.Kf5 ef 38.e6 d4 39.ef Kpf7 40.Де2 Cc7, (1-0).

2001. Листопад-гурудень. Москва (Росія). 64 учасниці. Нокаут-система. 5 мікро-матчів. На шляху до фіналу О. Костенюк повигравала в Дж. Шахейд (США), Хоан Транг (В'єтнам), А. Галлямової (Росія), Е. Скрипченко-Лотьє (Молдова), Сюй Юйхуа (Китай). Китайська шахістка Жу Чень у свою чергу здобула перемоги над Е. Маджіоло (Аргентина), С. Петренко (Молдова), Хурцідзе (Грузія), Чибурданідзе (Грузія). У фіналі Жу Чен теж впевнено переграла росіянку О. Костенюк з рах. 5 на 3 і стала чемпіонкою світу ФІДЕ 2001. Найкращою своєю зіграною партією Жу Чень назвала першу партію з АШ у фіналі.

Жу Чень – О. Костенюк. Слов'янська оборона (D 48).

1.d4 d5 2.c4 e6 3.Kf3 c6 4.e3 Kf6 5.Cd3 Kbd7 6.0-0 dc 7.Cxc4 b5 8.Cd3 a6 9.a4 b4 10.e4 c5 11.Kbd2 cd 12.e5 Kd5 13.Ke4 Дc7 14.Cb1 Kxe5 15.Kxd4 Ce7 16.Te1 Cb7 17.Дh5 Kg6 18.Kg5 Cxg5 19.Cxg6 0-0-0 20.Cxf7 Cf6 21.Kxe6 Де7 22.Cd2 g6 23.Kxd8 Дxd8 24.Дg4+ Kpb8 25.Cxb4 Kxb4 26.Дxb4 Дd7 27.Cc4 Дc6 28.Cf1 Cd8 29.Tac1 Дf6 30.Дc3 Дf8 31.Де5+ Kpa8 32.b4 Cb6 33.Te2 Дd8 34.a5 Ca7 35.Td2 Дc8 36.Tc1 Дf8 37.b5 Cb8 38.Дc3 Дh6 39.g3 Tc8 40.Дxc8 Cxc8 41.Txc8 Kpb7 42.Tdd8, (1-0).

2004. Травень. Еліста (Росія). 64 учасниці. Серед них чемпіонка світу Жу Чень (Китай), срібна призерка ч-ту світу О. Костенюк (Росія), М. Чибурданідзе, Сюй Юхуа (Китай), українки О. Олександрова (Харків), Н. Жукова (Херсон), Т. Василевич (АРК), К. Лагно (Донецьк).

Нокаут-система: 5 мікро-матчів. Регламент: 90 хв на 40 ходів плюс 15 хв до кінця партії з додачею 30 сек за кожен виконаний хід.

Українки вибули із подальшої боротьби в 1/8 фіналу. А в фіналі зустрілися К. Ковалевська і А. Стефанова. З рахунком 2,5 на 0,5 мікро-матч виграла Стефанова і стала чемпіонкою світу ФІДЕ 2004 та володаркою 48 тисяч доларів США. На шляху до фіналу вона переграла поряд з Т. Василевич Н. Жукову, Н. Дзагнідзе, М. Чибурданідзе, а її суперниця Ковалевська – Олександрову, К. Лагно, Х. Конеру.

2006. 10-25.03. Катеринобург (Росія). 64 учасниці, в тому числі 6 персонально запрошених, 5 найкращих за рейтингом: липень 2004 - січень 2005. Від Європи 29 учасниць, Америки – 6, Азії – 12, Африки – 3 і одна номінантка від През. ФІДЕ. Від України брали участь Т. Кононенко, Г. Ушеніна, Н. Жукова, К. Лагно. Чемпіонат тривав за нокаут-системою. Жодна з українок не змогла потрапити навіть до 3-го раунду. А в фіналі зустрілися А. Галлямова (Росія)і Сюй Юхуа (Китай). З рахунком 2,5 на 0,5 (+ 2, - 0, = 1) матч виграла представниця Китаю і стала чемпіонкою світу 2006.

А. Галлямова – Сюй Юхуа. Французька оборона (C 40).

1.e4 e6 2.d4 d5 3.Kc3 Kf6 4.Cg5 de 5.Kxe4 Kbd7 6.Kxf6 Kxf6 7.Kf3 h6 8.Ce3 Kd5 9.Дd2 Cd6 10.0-0-0 Де7 11.Ke5 Cd7 12. f4 Cxe5 13.de Kxe3 14.Дxe3 Cc6 15.Ce2 0-0 16.Cf3 Cxf3 17.Дxf3 b6 18.Td3 Tad8 19.Thd1 Txd3 20.Txd3 Td8 21.g3 a5 22.b3 g6 23.g4 Txd3 24.Дxd3 Дh4 25.h3 Kpg7 26.Kpb2 Дf2 27.Дc4 c5 28.Де4 b5 29.a4 b4 30.Дc4 h5 31.Дb5 Дd4+ 32.Kpb1 Дxf4 33.Дxc5 hg 34.hg Дxg4 35.Дxa5 Дd1+ 36.Kpb2 Дd4 37.Kpa2 Дc3 38.Kpb1 g5 39.Дd8 Дxe5 40.a5 g4 41.a6 g3 42.Дd2 Kpg6 43.a7 Де4 44.Дd8 g2 45.Дg8+ Kpf6 46.a8Д Дxa8 47.Дxa8 g1Д+ 48.Kpa2 Дg4 49.Дd8+ Kpg7 50. Дd3 e5 51.c4 Дg2+ 52. Kpa1 Дg1+ 53.Kpa2 Дf2+ 54.Kpb1 Де1+ 55.

Крa2 e4 56.Дd4+ Крg6 57.c5 Де2+ 58.Крb1 e3 59.Дd6+ f6 60.c6 Де1+ 61.Крc2 Дf2+ 62.Крc1 e2 63.Дd3+ f5 64.Дd6+ Крh5, (0-1).

2008. Вересень. Нальчик (Росія). 30 учасниць. Нокаут-система. Мікро-матчі з двох партій. Регламент той же, що і 2004. На тай-брейці гралося по 2 партії в АШ (25 хв плюс 10 сек за кожен виконаний хід), у фіналі передбачалося 4 партії, далі ж – дві бліц-партії (5 хв плюс 10 сек на хід), у випадку нічиєї передбачався «Армагеддон»: білі одержували 6 хв на партію, чорні – 5, але нічия для чорних прирівнювалася до виграшу.

У фіналі зустрілися китайка Ху Іфань та росіянка О. Костенюк. Одна партія завершилася перемогою росіянки, три інші – внічию. У підсумку 12-ю чемпіонкою з шахів 2008 стала О. Костенюк.

Ху Іфань – О. Костенюк. Іспанська партія (С 90).

1.e4 e5 2.Кf3 Кc6 3.Сb5 a6 4.Са4 Кf6 5.0-0 Се7 6.Те1 b5 7.Сb3 0-0 8.a3 d6 9.c3 Сg4 10.d3 Ка5 11.Сc2 c5 12.h3 Сd7 13.d4 Дc7 13.d5?! c4! 15.Кbd2 Кb7! 16.Кf1 Кc5 17.g4?! h5! 18.К3h2 hg 19.hg Дc8! 20.f3 Кh7 21.Кg3 Сg5! 22.Кf5 Дd8 23.Крg2 g6! 24.Кg3 Крg7 25.Th1 Th8 26.Khf1 Дf6 27.Се3 Сxе3 28.Кxе3 Кg5 29.Де2 Tag8 30.Taf1 Дf4 31.Txh8? Txh8 32.Th1 Txh1 33.Kxh1 Кd3! 34.Сxd3 Сxd3 35.Дf2 d2! 36.Кg3 Кxf3! 37.Дxf3 Сxg4! 38.Дf2 d1Д 39.Кxd1 Сxd1 40.Де1 Сf3+ 41.Крg1 f5 42.ef gf 43.Дf2 Крg6 44.b3 e4 45.c4 bc 46.bc Дg5 47.c5 f4 48.cd fg!, (0-1).

2010. 02-25.12. Антакія (Туреччина). 64 претендентки. Нокаут-ситема. Регламент той же, що і 2004. У півфіналі майбутня чемпіонка світу китайка Ху Іфань впевнено виграла в рейтинг-фаворитки т-ру Хампі Конеру з Індії, здобувши перемогу в першій партії та зігравши внічию в другій. Її ж суперниця Руан Луфей теж з Китаю, на тай-брейці переграла свою співвітчизницю Жао Ксю з рах. 2,5 на 1,5.

У фіналі ж ініціативу спочатку захопила Ху Іфань, яка після нічиєї в першій партії зуміла виграти в другій, але в двох інших партіях ініціативою володіла Руан Луфей, котра і зрівняла рахунок. На тай-брейці Ху Іфань здолала свою суперницю з рах. 3 на 1. Таким чином шістнадцятирічна китайка стала 15-ю чемпіонкою світу, наймолодшою володаркою титулу за всю шахову історію.

Руан Луфей – Ху Іфань. 2-а партія фіналу. Сицилійська оборона (В 33).

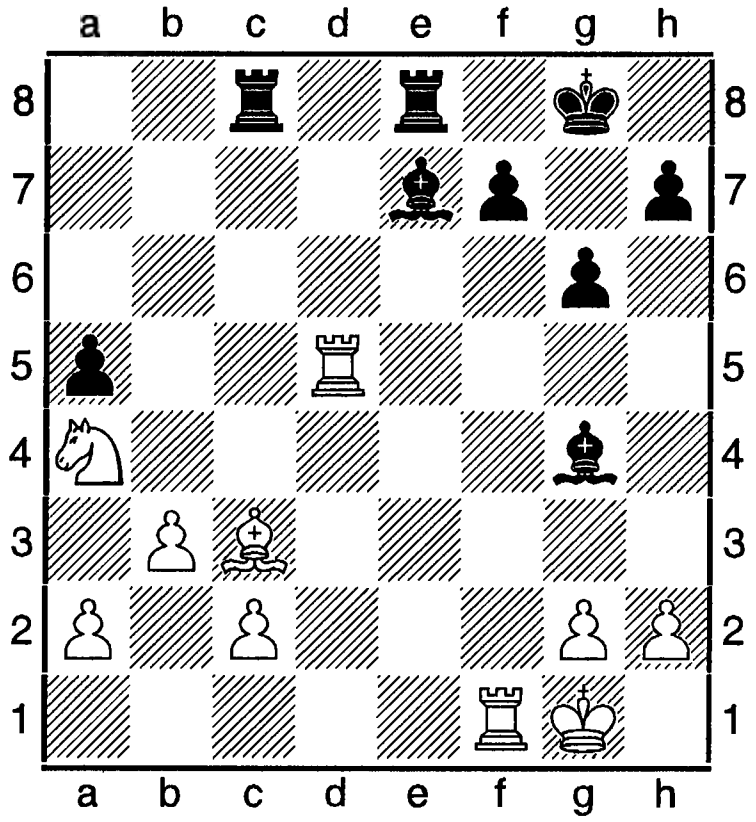

24. ...Cb4 25.Cxb4 ab 26.Td2 Cf5 27.Крg1 Txc2 28.Txc2 29.Крf2 Cd3 30.Te1 Tc8 31.Крe3 Cb5 32.Td1 Te8 33.Крf4 Te2 34.g4 Cxa4 35.ba Txa2 36.Td4 Txa4 37.h4 Крf8 38.Te4 f6 39.Tc4 Крe7 40.Td4 Крe6 41.Крe4 Крe7 42.Крf4 h6 43.h5 gh 44.gh Крf7 45.Te4 Крf8 46.Крg4 f5 47.Крxf5 Ta5 48.Крg6 Ta6 49.Крh7 Tb6 50.Tf4 Крe7 51.Tf1 b3 52.Крg7 b2 53.Tb1 Крe6 54.Крxh6 Крf5 55.Крg7 Крg5 56.Крf7 Крxh5 57. Крe7 Крg4 58.Крd7 Крf3 59.Крc7 Tb3, і білі визнали свою поразку.

2011 ФІДЕ знов організувала матч на першість світу між Хампі Конеру (Індія) і Ху Іфань, який виграла китайська шахістка і зберегла звання чемпіонки світу (див. ст. «Ху Іфань – Х. Конеру матч на першість світу»).

2012. 11.11-02.12. Ханти-Мансійськ (Росія). 64 учасниці. Нокаут-ситема. Регламент той же, що і 2004. У фіналі зустрілися болгарська шахістка А. Стефанова і ґросмайстриня з України Г. Ушеніна. В першій партії Ганні повезло, Антоанета не віднайшла виграшу і

суперниці погодилися на нічию, у другій партії вже Ушеніна могла захопити ініціативу, але партія теж виявилася нічийною. У третій партії Ушеніна блискче досягла перемоги, але четверту програла. Додаткові партії щасливішими були для Ушеніної і вона в підсумку стала чемпіонкою світу з шахів 2012.

Г. Ушеніна – А. Стефанова. 3-я партія матчу.
1.d4 d5 2.c4 c6 3.Kf3 Kf6 4.Kc3 a6 5.c5 Kbd7 6.Cf4 Kh5! 7.Cd2 Khf6 8.Tc1 g6 9.h3 Дc7 10.g3 Cg7 11.Cf4 Дd8 12.Cg2 0-0 13.0-0 Kh5! 14.Cd2 f5! 15.Дb3 e5?! 16.Kg5! ed 17.Kxd5 cd 18.Cxd5+ Kph8 19.Ke6 Дf6 20.Kxf8 Дxf8 21.Cxb7 Tb8 22.c6 Kc5 23.Дb6 Kxb7? 24. Да7! Ce5 25.c7! Ta8 26.Дxa8 Де8 27.Дxa6 Kc5 28.Да8 Ke4 29.Tc2 Kxd2 30.Txd2 Kpg7 31.Tc2 Kph6 32.b4 Cd6 33.Дd5 Kxg3 34.Дxd6! Kxf1 35.Дxd4! g5 36.Дf6+! Kph5 37.Tc6!, (1-0).

2013. 11-27.09. Тайчжоу. Матч Ху Іфань – Ганна Ушеніна, перемогу здобула китайська шахістка і повернула звання чемпіонки світу серед жінок (див. ст. «Ху Іфань – Ушеніна матч на першість світу»).

Чемпіонати світу за листуванням командні жіночі – організовуються ІКЧФ з 1969 у 2 етапи: півфінал і фінал. Склад команди: 4 шахістки. Учасниці команд, котрі посіли 1-3-є місця нагороджуються відповідно золотими, срібними, бронзовим медалями. За однакової кількості очок в двох чи більше команд місця визначаються за додатковими показниками. Українські шахістки до 1991 виступали у складі команди СРСР.

Підсумки фінальних змагань.

1974-1979. Грало по 4 команди переможниці з кожної групи. 1. СРСР (О. Рубцова – 5,5 очок з 7; М. Літинська – 5; З. Л. Крістол, Т. Зайцева – по 6; 4. Л. Білавенець – 5,5) – 22 очок з 28; 2. ФРН – 19; 3. ЧССР – 15,5; 4. Угорщина – 14,5; 5. НДР – 12,5; 6. Румунія – 12,5; 7. Польща – 12,5 ; 8. Австралія – 3,5.

1980-1986. Брали участь команди, які мали 1-3-є місця в попередньому ч-ті і 6 команд за підсумками півфіналу. 1. СРСР (Рубцова – 6,5 очок з 8; Яковлева – 6; Літинська – 6,5; Білавенець – 7) – 26 очок з 32; 2. ЧССР – 26 (за додатковими показниками); 3. Югославія – 20; 4. Румунія – 19,5; 5. ФРН – 14; 6. Угорщина – 13; 7. Австрія – 10,5; 8. Англія – 9; 9. Нідерланди – 4.

Чемпіонати світу за листуванням командні чоловічі – організовуються ІКЧФ з 1946. Попередником ч-ту став т-р європейських країн, проведений Міжнар. спілкою гри в шахи за листуванням 1935-1939: 17 команд (по 6 гравців у кожній) з 14 країн було згруповано в 3 загони; за підсумками групових змагань відбулося 2 фінали. Рез-ти головного фіналу: 1. Угорщина – 20,5 очок з 30; 2. Австрія – 19,5; 3. Швейцарія – 16; 4. Португалія – 13; 5. Данія – 11; 6. Німеччина – 10.

З 1946 ч-ти відбуваються в два етапи – півфінал і фінал. Склад кожної команди – по 6 гравців. Команди, котрі посіли у фіналі 1-3-є місця, допускаються до фіналу наступного ч-ту (з 1955 поряд з 6-а командами-переможницями півфіналу). За однакової кількості очок у двох чи більше команд місця визначаються за додатковими показниками.

Підсумки фінальних змагань.

1949-1952. 1. Угорщина – 25 очок з 36 (Балог – 5 з 6; Барца – 5,5; Л. Моноштори – 0; Сюч – 4; 5. Гонда – 5; Д. Елекеш – 5,5); 2. ЧССР – 20; 3. Швеція – 19,5; 4. Португалія – 19,5; 5. Аргентина – 18,5; 6. Італія – 16; 7. Перу – 7,5.

1952-1955. 1-2. ЧССР (В. Пароулек – 6 очок з 7; Ю. Гукел – 3; К. Каушек – 4,5; В. Борсоний – 5,5; В. Олекса – 2,5; М. Шкровина – 6), Швеція – по 27,5 очок з 42 (перше місце присуджене команді ЧССР за додатковими показниками); 3. Об'єднана команда Німеччини – 27; 4. США – 23; 5. Угорщина – 21,5; 6. Норвегія – 20; 7. Франція – 14,5; 8. Індія – 7.

1958-1961. 1. СРСР – 35,5 очок з 54 (І. Бондаревський – 7 з 9; Г. Борисенко – 6,5;

О. Константинопольський – 4; В. Загоровський – 6; М. Юдович – 7; П. Атяшев – 5); 2. Угорщина – 32,5; 3. Югославія – 32; 4. Швеція – 28; 5-6. Аргентина , ОКН – по 28; 7. Австралія – 24,5; 8. ЧССР – 21; 9. Норвегія – 20,5; 10. США – 20.

1961-1964. СРСР – 36 очок з 48 (Бондаревський – 6,5 з 8; П. Дубинін – 5,5; Борисенко – 7; Загоровський – 5; Юдович – 5,5; Л. Масеєв – 6,5); 2. НДР – 28,5; 3. Швеція – 27,5; 4. ФРН – 22,5; 5-6. Угорщина, Югославія – по 22; 7. Іспанія – 21,5; 8. Аргентина – 21,5; 9. Данія – 14,5.

1965-1968. ЧССР – 31,5 очок з 48 (Й. Шнайдер – 5 з 8; Ф. Смрчка – 5; М. Урбанець – 3,5; Я. Гібл – 5; М. Вейнер – 7; Йозеф Нун – 4,5); 2. СРСР – 30; 3. ФРН – 29,5; 4. НДР – 26,5; 5. Швеція – 25; 6. Великобританія – 20; 7. Австралія – 19; 8. США – 18; 9. Туреччина – 16,5.

1968-1972. 1. СРСР – 38 очок з 48 {Юдович – 5,5 з 8; Дубинін – 5; Мойсеєв – 8 (найкращий рез-т за всю історію ч-тів ІКЧФ); Ю. Сахаров – 7; Аб. Хасин – 6,5; М. Копилов – 6)}; 2. ЧССР – 28,5; 3. НДР – 25,5; 4. Румунія – 21,5; 5. Австралія – 21; Югославія – 20,5; 7. Аргентина – 20,5; 8. Іран – 20; 9. ФРН – 19,5.

1972-1977. 1. СРСР – 35,5 очок з 54 (Мойсеєв – 6,5 з 9; Хасин – 6; Юдович – 5,5; Сахаров – 5; Копилов – 5,5; Л. Омельченко – 7); 2. Болгарія – 30; 3. Великобританія – 29,5; 4. Нідерланди – 28,5; 5. ЧССР – 28,5; 6. Угорщина – 28,5; 7. ФРН – 23,5; 8. Югославія – 23; 9. НДР – 22; 10. Румунія – 21.

1977-1982. СРСР – 46,5 очок з 72 (Естрін – 3 з 12; Мойсеєв – 7,5; Хасин – 11; Юдович – 7; Дубинін – 9,5; Омельченко – 8,5); 2. Угорщина – 44; 3. Великобританія – 41,5; 4. Нідерланди – 38; 5. Болгарія – 37,5; 6. Югославія – 36; 7. Швеція – 35; 8. ЧССР – 34,5; 9. Норвегія – 33,5; 10. НДР – 33,5; 11. Данія – 32,5; 12. Польща – 31; 13. США – 23,5.

1982-1987. 1. Великобританія – 33,5 очок з 48 (Пенроуз – 5 з 8; Голліс – 6; С. Уебб – 6; Дж. Фйутнер – 6; Дж. Тутгілл – 5; К. Шеппард – 5,5); 2. ФРН – 30; 3. СРСР – 27; 4. Польща – 23; 5. Португалія – 23; 6. Данія – 22,5; 7. Угорщина – 20; 8. Румунія – 17,5; 9. Югославія – 17,5.

Чемпіонати світу за листуванням особисті жіночі – організовуються ІКЧФ з 1965 у два етапи: півфінал і фінал. Перші 3 призерки фінального т-ру нагороджуються відповідно золотими, срібними і бронзовими медалями.

Підсумки фінальних змагань.

1968-1972. Взяло участь по 3 переможниці з кожного півфіналу. 1. О. Рубцова (Росія) – 9,5 очок з 11; 2. Г. Шойссволь (Австрія) – 9; 3. Л. Яковлева (Росія) – 7,5; 4. А. Цінн (ФРН) – 7; 5. М. Милованович (Югославія) – 6,5; 6-7. Й. Бенк, Ю. Гунд (обидві – ФРН) – по 5,5; 8. В. Борисенко (Узбекистан) – 5; 9-10. Г. Баумштарк (Румунія), Р. Нільссон (Швеція) – по 4,5; 11. В. Никонова – 1,5; 12. М. Ліляк (Югославія) – 0.

1972-1977. Допущені призери попереднього ч-ту та по 2 переможниці з кожного півфіналу, в тому числі шахістки, котрі в своїх групах мали 2-3-є місця. Шойссволь у змаганнях участі не брала. 1-2. Яковлева, Рубцова – по 9,5 очок з 11 (звання чемпіонки одержала Яковлева, але золоті медалі вручено обом); 3. М. Ритова (Росія) – 8; 4. Е. Поліхроніаде (Румунія) – 6,5; 5. М. Милованович (Югославія) – 6; 6. Є. Гурська (Польща) – 5,5; 7-8. Е. Причард (Англія), Г. Юст (НДР) – по 4,5; 9. В. Лох (ФРН) – 4; 10. Д. Нільссон (Швеція) – 3; 11-12. М. Гурська (Польща), Е. Цінольтер (Угорщина) – по 2,5.

1978-1984. Допущені призери попереднього фіналу, по 2 переможниці з кожного півфіналу. 1. Л. Кристол (Ізраїль) – 11 очок з 12; 2. Ритова – 10; 3-5. С. Гнатченко, Рубцова, Яковлева; 6. Квятковська – 6,5; 7. Літинська – 5,5; 8. З. Леговська (Польща) – 4,5; 9. Гунд – 4; 10-11. Д. Милованович (Югославія) , Р. Нільссон (Швеція) – по 3,5; 12. І. Тихонова – 2,5; 13. Т. Гаргітаї (Угорщина) – 1,5.

Чемпіонати світу за листуванням особисті чоловічі проводяться ІКЧФ з 1947. Ідея запровадження звання

чемпіона світу за листуванням запропонована О. Альохиним 1936 і одобрена конгресами Міжнар. спілки гри в шахи за листуванням 1936-1937. Однак організація змагань була реалізована після 2-ї світової війни 1939-1945. 1-й і 10-й ч-ти відбувалися в 2 етапи: півфінал і фінал. До фіналу з 1959 допускалия 2 попередніх чемпіони світу; призери (2-4-е місця) попереднього ч-ту; переможці півфіналів і прирівняні до них чемпіони континентів; переможець останнього розіграшу Кубка ІКЧФ. З 11-го ч-ту змагання провдяться в 3 етапи: півфінал, ¾ фіналу (кандидатські т-ри) і фінал. До фіналу проходили чемпіони світу і його попередник; 2-й призер попереднього фіналу; шахісти, які здобули право участі в 3/4 фіналу; до 2-х шахістів, які досягли найбільших рез-тів у міжнар. т-рах (за постановою Президії ІКЧФ).

Підсумки фінальних змагань.

1950-1953. Переможці півфіналів, в тому числі 3 шахісти, котрі в своїх групах мали 1-е місце і Е. Адам (ФРН) – за підсумками досягнень передвоєнних років. 1. Пурді – 10,5 очок з 13; 2-3. Г. Мальмгрен (Швеція), М. Наполітано (Італія) – по 10; 4. О. Барда (Норвегія) – 9,5; 5-6. Л. Ватцль (Австрія), Г. Мітчелл (Англія) – по 7; 7-8. Адам, Дж. Вуд (Англія) – по 6; 9. Т. ван Схелтинга (Нідерланди) – 5,5; 10. Я Балог (Угощина) - 5; 11. С. Мадсен (Норвегія) – 4,5; 12. Дж. Коллінз (США) – 4; 13-14. П. вант Фер (Нідерланди), А. Куадрадо (Аргентина) – по 3; А. Віо (Франція) вибув з т-ру, а його рез-ти скасовано.

1956-1959. Переможці піфіналів, в тому числі 3 шахісти, котрі поділили у своїх групах 1-е місце; Наполітано – призер попереднього ч-ту (інші призери відмовились од участі); Рагозін запрошений персонально. 1. Рагозін – 11 очок з 14; 2-3. Л. Шмід (ФРН), Л. Ендзелінс (Австралія) – по 10; 4. О. Лундквіст – 9,5; 5. С. Челландер – 8,5; 6. Е. Арнлінд (усі – Швеція) – по 8; 7-9. Балог, Б. Кох (НДР), Наполітано – по 6,5; 10. Я. Ежек (ЧССР) – 6; 11-13. Ф. Батик, В. Борсоний (обидва - ЧССР), В. Берграсер (Франція) – по 5,5; 14. К. Каливода (Австрія) – 3,5; 15. А. Лаутсен (Данія) – 1,5.

1959-1962. Відбувався без відбіркових змагань. Учасники: призери 2 попередніх ч-тів (з 10 призерів відмовилося 5); представники зон Північної Америки, Південної Америки, Австралії, Європи, СРСР. 1. О' Келлі – 6,5 очок з 9; 2. П. Дубинін (СРСР, Росія) – 6; 3. Лундквіст – 5,5; 4-6. М. Салм (Австралія, 4-те місце за коефіцієнтом), Наполітано, Е. Секки (Аргентина) – по 5; 7. Ендзелінз – 4,5; 8. Челландер – 4; 9. Балог – 3,5; 10. К. Гарнер (США) – 0.

1962-1965. Переможці півфіналів (відмовився швейцарець Зельгофер, його замінив бельгійський шахіст Й. Колен); призери попереднього ч-ту О' Келлі і Рагозін не брали участі. 1. В. Загоровський (СРСР) – 9,5 очок з 12; 2. Борисенко – 8,5; 3. Р. Арлаускас (Австралія) – 7,5; 4. С. Нюман (Швеція) – 7; 5. Дубинін – 6,5; 5-7. Колен, Толуш (СРСР, Росія) – по 5,5; 8-10. І. Ахмад (Пакистан), Г. Лім (Індонезія). Лундквіст – по 5; 11-12. Берграсер, Н. Далько (Угорщина) – по 4,5; 13. Салм – 4.

1955-1968. Переможці півфіналів (Ф. Екстрем зі Швеції відмовився од участі); призери попереднього ч-ту (Арлаускас відмовився); чемпіон Європи В. Штерн (НДР); призери т-ру на Кубок Європи – А. Еріксон (Швеція), Ю. Нільсен (Данія), К. Гусак (ЧССР). 1. Берлінер – 14 очок з 16; 2-3. Гусак, Я. Гібл (ЧССР) – по 11; 4-5. В. Загоровський (4-е за дод. коеф.), Х. де Карбоннель (ФРН) – по 10 чок; 6. Абрамов – 9,5; 7-8. Нільсен, Ендзелінз – по 9; 9-11. Альтшулер, Рохлін, Й. Ріхтер (ЧССР) – по 7,5; 12. В. Штерн – 7; 13. Естрін – 6; 14. К. Несесер (Англія) – 5,5; 15. Еріксон – 5; 16. Нюман – 4; 17. Борисенко – 2,5 (вибув; партії присуджувалися).

1968-1971. Переможці півфіналів; призери попереднього ч-ту (Берлінер і Гусак не брали участі; замість них грав Карбонель); призери т-ру, присвяченого пам'яті Рагозіна – Ріттнер, Естрин, О 'Келлі (не брав участі); Симагин (за персональним запрошенням). 1. Ріттнер – 12,5 очок з 15; 2. В. Загоровсь-

кий – 12; 3. Естрін – 10; 4. Е. Тіле (НДР) – 9; 5-7. Дж. Келлнер (Австралія), Д. Штерн (ФРН), Санакоєв – по 8,5; 8. Гібл – 7,5; 9-10. Р. Кауранен (Фінляндія), Нюман – по 7; 11-12. де Карбонель, Н. Каркер (ФРН) – по 6; 13. І. Люнгдаль (Швеція) – 5,5; 14. Р. Шевчек (ЧССР) – 5; 15. С. Орсет (Норвегія) – 4; 16. К. Янсен (Нідерланди) – 3. Симагин під час т-ру помер, його рез-ти скасовані.

1972-1975. Переможці півфіналів; призери попереднього ч-ту (Ріттнер не брав участі); призери (1-2-е місця) ч-тів Європи. 1. Естрін – 12 очок з 16; 2. Й. Буй (Бельгія) – 11,5; 3-4. В. Загоровський, К. Річардсон (Англія) – по 11; 5-6. Е. Кшиштонь (Польща), Юдович – по 9,5; 7-8. Ф. Бгрлез (Югославя), Екстрем – по 9; 9-11. Дубинін, А. Сундин (Швеція), Тіле – по 8,5; 12. Г. Кординг (ФРН) – 7,5; 13. М. Загоровський – 7; 14. Й. Заплетал (ЧССР) – 5; 15. С. Летич (Югославія) – 4,5; 16. Нільсен – 3; 17. З. Нечесаний (ЧССР) – 1.

1972 система розіграшу ч-ту світу за листуванням була зміненою. Півфінали 1972-1975 поряд з прирівненими до них ч-тами континентів стали відбірковими змаганнями одразу до 8-го, 9-го, 10-го ч-тів світу. 100 учасників з 35 країн розформовано на 7 груп. До фіналу допускалося по 2 переможці з кожної гупи, в тому числі 4 гравці, котрі поділили 2-3-є місця.

1975-1980. 1-2. Слот, В. Загоровський – по 11 очок з 14 (обидва нагороджені золотими медалями; чемпіоном визнано Слота за ліпшими додатковими показниками); 3. В. Косенков (СРСР, Росія) – 10,5 очок; 4. Аб. Хасін (персонально запрошений) – 8,5; 5. Клецель – 8; 6-10. Арнлінд, де Карбонель, Г. Дюнгаупт (усі – ФРН), Ю. Медлер (НДР), Естрін – по 7; 11-12. Буй, Е. Вальтер (Швейцарія) – по 5,5; 13-14. Абрамсон, А. Сиклош (Канада) – по 4,5; 15. Йозеф Нун (ЧССР) – 1.

1977-1983. 1. Ійм – 13 очок з 16; 2. Ф. Баумбах (НДР) – 12,5 очок (ліпший коефіцієнт); 3. З. Михайлов – 12,5; 4. А. Антон (Румунія) – 10,5; 5. Дж. Поррека (Італія) – 10; 6. С. Санчес (Венесуела) – 9,5; 7-8. А. Вайсман (СРСР, Росія), Е. Екеб'єрг (Данія) – по 8,5; 9-10. О. Милютин (СРСР, Росія), Сахаров – по 7,5; 11. Омельченко – 7; 12-14. Крюков, Р. Мале (ФРН), В. Штерн (НДР) – по 6,5; 15. Сорокин – 6; 16. І. Санто (Угорщина) – 3,5; 17. Р. Кросс (США) – 0.

1978-1984. 1. Пальчяускас – 11,5 очок з 15; 2. Г. Моргадо (Аргентина) – 10,5; 3-4. Річардсон (Великобританія), Санакоєв – по 10; 5-6. Кауранен (Фінляндія), К. Медер (ФРН) – по 8,5; 7-9. Буй, М. Говбіндер (СРСР), Г. Муана (Аргентина) – по 8; 10. Клецель – 7,5; 11. В. Зелігер (ФРН) – 6,5; 12. Естрін – 5,5; 14. Й. Свеннінгссон (Швеція) – 5; 14. Г. Сьоренсен (Данія), К. Енгель (ФРН) – по 4,5; 16. Дж. Каліш (США) – 3,5.

2007-2010. 17 учасників. Контроль часу: 50 днів на 10 ходів. 1. О. Дронов (Росія) – 11,5 очок з 16; 2. Ю. Бекер (Німеччина; за дод. показниками 2-е місце) – 11,5; 3. Й. ван Остероом – 11. Українські гравці до фіналу не пройшли.

Чемпіонати світу з активних шахів відбуваються під керінництвом Всесвітньої Асоціації активних шахів (засновник і керівник Уолтер Браун, який видавав ж. «Активні шахи», що перестав існувати з 2003). Чемпіонат 1988 проводився в Масатлані (Мексика). Це був прем'єрний захід. 61 учасник. Найкращі рез-ти: 1-4. А. Карпов, В. Гаврилов, Р. Ваганян, М. Длуги – по 9 очок з 13; 5-10. Я. Ельвест, В. Тукмаков, Г. Каллаї, Р. Джинджихашвілі, К. Бішфф, Е. Торре – по 8,5; 11. Г. Кузьмин – 8. Чемпіонами планети були також: 2001 - Каспаров; 2003 – В. Ананд; 2009 – Л. Аронян; 2010 – Г. Камський; 2012 – С. Карякин; 2013 – Р. Мамед'яров; 2014 – М. Карлсен (див. також ст. «Активні шахи»).

Чемпіонат світу з блискавичної гри жіночий особистий, перший – відбувся 17-18.09.2010. Москва. 16 учасниць. 2 кола. Призовий фонд – 50 000 євро. До фіналу пробилася практично вся збірна України: К. Лагно, І. Гапоненко, М. Музичук, Н. Жукова, Г. Музичук. **А чемпіон-**

ське звання здобула Катерина Лагно з результатом у 20 очок з 30; 2. Т. Косинцева – 19; 3. В. Гуніна – 18,5; 4. А. Стефанова – 17,5; 5. Х. Конеру – 17,5; 6. А. Костенюк – 17; 7. І. Гапоненко – 15,5; 8. Н. Косинцева – 15,5; 9. М. Себа – 15; 10. А. Музичук – 15; 11. М. Музичук – 12,5; 12. Н. Пайкідзе – 12,5; 13. А. Скрипченко – 12,5; 14. І. Краш – 12,5; 15. Н. Жукова – 10,5; 16. В. Небольсина – 9,5.

Чемпіонати світу з блискавичної гри чоловічі. Про ч-ти світу з гри в бліц див. також ст. «Бліц».

1988. Сент-Джордж (Канада). 32 учасники. Олімпійська система. В ч-ті взяли участь А. Карпов, Г. Каспаров, М. Таль. У фіналі зустрілися Р. Вагання (СРСР, Вірменія), і М. Таль (СРСР, Латвія). З рах. 3,5 на 0,5 матч виграв М. Таль і став першим чемпіоном світу з гри в бліц. На 2-му місці був вірменин Р. Ваганян, **третім – український ґросмайстер О. Чернин.**

1995. Алмати. Показовий ч-т світу з контролем часу у 2 хв на партію кожному учасникові. Ініціатор – міжнар. ґросмайстер Вл. Ткачов. Найкращі рез-ти: 1. А. Карпов, Ю. Полгар – по 15 очок з 24; 3. Вл. Ткачов – 10,5; 4. В. Салов – 6,5.

2006. 07. 09. Рішон -ле - Ціон (Ізраїль). 16 учасників. Одноколовий захід. Контингент учасників формувався відбірковими змаганнями, кілька гравців одержало персональні запрошення. До останнього туру було невідомо, хто стане чемпіоном. Чемпіона визначив тільки тай-брейк. Ним став російський ґросмайстер О. Грищук, який у фіналі переграв П. Свідлера. Третім призером був Т. Раджабов (Азербайджан)

2007. 21-22.11. Москва. 20 учасників. 2 кола. Ело сер. = 2710. 19-а КФ. Ввідбірковий т-р складався з 11 турів (по 2 партії з переміною кольору). У ч-ті взяли участь усі найсильніші шахісти крім В. Топалова,і Т. Раджабова. Перше коло т-ру виграв В. Іванчук, набравши 13,5 очок з 19. На півочка відставав чемпіон світу О. Грищук (Росія), а на очко – Г. Камський. В Ананда було 11,5 очок. В 2-му раунді Ананд став лідером. Перед останнім туром в Ананда та Іванчука було по 24,5 очок. У нервовій та небезпомилковій партії щастя посміхнулося українцеві: Ананд не помітив виграшу та коньової вилки, тому програв. **Чемпіоном з гри в бліц 2007 став український ґросмайстер В. Іванчук.**

Технічні рез-ти: **1. Іванчук – 25,5 очок**; 2. Ананд – 24,5; 3. Грищук – 23,5; 4. Камський – 23,5; 5. Крамник – 21,5; 6. Леко – 21,5; 7. Рублевський – 21,5; 8. Морозевич – 21; 9. М. Карлсен – 20,5; 10. Мамед'яров – 18,5; 11. Адамс – 18,5; 12. Р. Пономарьов – 18; 13. Касимджанов – 17,5; 14. Дреєв – 17; 15. Гельанд – 17; 16. Савченко – 17; 17. Широв – 16; 18. А. Карпов – 14; 19. Бакро – 12; 20. Коротильов – 11,5.

2008. 18.11. Алмати. 16 гравців з 12 країн. Без поразок усю турнірну дистанцію пройшов кубинський ґросмайстер Леньєр Домінгес – 11,5 очок з 15 і виграв звання чемпіона з блискавичної гри 2008. Підсумки: 1. Домінгес – 11,5 очок; **2. Іванчук – 11**; 3-4. Свідлер, Грищук – по 10; 5-6. Мамед'яров, і Т. Раджабов – по 9,5; 7. Кажгалеєв – 8; 8. Морозевич – 7,5; 9-10. Камський, Гельфанд – по 7; 11-12. Ткачов, Рублевський – по 5; 13. Ваганян – 5,5; 14. Амін – 4,5; 15. Сашикіран – 3,5; 16. Ю. Полгар – 2,5.

2009. 16-18.11 Москва. 20 учасників. 2 кола. Ело сер. = 2718 одиниць. Підсумки: 1. Карлсен -31 очко; 2. Ананд – 28,5; 3. С. Карякин – 25; 4. Крамник – 24,5; 6. Грищук – 23,5; 6. Свідлер – 23,5; 7. Пономарьов – 23,5; 8. Леко – 22; 9. Мамед'яров – 22; 10. Морозевич – 21,5; 11. В. Гашимов – 21,5; 12. Аронян – 21; 13. Домінгес – 20; 14. Бареєв – 20; 15. Іванчук – 19,5; 16. Карпов – 19; 17. Гельфанд – 18,5; 18. Полгар – 17; 19. Ткачов – 16; 20. А. Найдич – 15.

2010. Призери змагань: Л. Аронян, Т. Раджабов, М. Карлсен.

2012. Переможці т-ру: О. Грищук, М. Карлсен, С. Карякин.

В історії бліцу є кілька т-рів, які за складом

можна вважати неофіційними ч-тами світу: Герцег-Нові 1970 (1. Р. Фішер, 2. М. Таль, 3. В. Корчной); Брюссель 1987 (1. Г. Каспаров, 2. Я. Тімман, 3-4. А. Карпов, Л. Любоєвич); Вейк-ан-Зее 1999 (1. Каспаров, 2-3. В. Ананд і **В. Іванчук**); Варшава 2000, Кубок світу з бліцу (1. Анад, 2. Б. Гельфанд, 3. Карпов); Москва, м-л М. Таля (1. Ананд, 2. Л. Аронян, 3. Т. Раджабов); Москва, м-л Таля (**1. Іванчук,** 2. В. Крамник, 3. М. Карлсен).

2013. 09-10.07. 60 учасників 15 парних турів. 1. Ле Куанг Льєм – 20,5очок; 2. Грищук, **3. Пономарьов**, 4. Непомнящий - по 20; 5-6. Чуонг Шон, Мамедов – по 19,5; 7-8. Д. Дубов, Мовсесян – по 18; 9. Андрейкин – 17,5; 10-13. В. Ткачов, І. Смірин, Саргіссян, Акопян – по 17.

Література: російський ж. «64-шаховий огляд»; «Вікіпедія- вільна енциклопедія»; газ. «Ладья»; «Спортивна газета».

Чемпіонати світу зі складання шахових композицій індивідуальні (WCCI)

– змагання шахових композиторів для визначення найсильнішого складача задач і етюдів.

Перший ч-т відбувся за підсумками відбору композицій в Альбомі ФІДЕ 1989-1991. Переможцями в розділах стали: двоходові задачі – О. Слісаренко (Росія), триходові – М. Келлер (Німеччина), багатоходові – Я. Владимиров (Росія), етюди – Д. Гургенідзе (Грузія), кооперативні мати – Ж. Яневські (Македонія), зворотні мати – П. Петков (Болгарія), **Ретроаналіз – О. Кисляк (Україна)**, казкові шахи – Г. Спікас (Греція).

Другого ч-ту рез-ти визначалися за сумою найкращих композицій, опублікованих 1998-2000-х (з 6-и розділів), надісланих учасниками. Кожна оцінювалася трьома суддями за 4-бальною системою. Взяло участь 2006 складачів з 32 країн. Усього було розглянуто 1778 задач і етюдів. Переможцями в розділах стали: двоходові задачі – В. Чепіжний (Росія), **триходові і багатоходові – М. Марандюк (Україна)**, етюди – Д. Гургенідзе (Грузія), кооперативні мати – Ж. Яневські (Македонія), зворотні мати і казкові шахи – П. Петков (Болгарія), **ретроаналіз – О. Кисляк (Україна).**

Чемпіонати світу зі складання шахових композицій командні (WCCT)

– змагання національних команд складачів задач і етюдів. У минулих ч-тах в кожному розділі на задану тему арбітри вибирали по 24 найкращі композиції, котрі оцінювали в очках за ситемою: 1-е місце – 24 очок, 2-е – 23, 3-є – 22 і так далі. Місце кожної країни-учасниці визначалося за сумою очок, набраних з кожної теми. При цому команди мали право представляти не більше 3-х композицій з кожної теми, але до заліку бралося тільки два найкращі твори. Розділи мали в собі дво-, три-, багатоходові задачі, етюди, задачі на зворотний та кооперативний мати, казкові шахи.

1972-1975. Організатор – Фінляндія. 27 команд. 14 тем. 1. СРСР – 553 очок; 2. Нідерланди – 397; 3. Данія – 395,5.

1978-1983. Організатор – ФРН. 28 команд. 10 тем (до заліку бралися найкращі рез-ти з 8 тем). 1. СРСР – 187,5; 2. 2. Ізраїль – 163; 3. США – 132.

1984-1988. Організатор – Франція. 28 команд. 10 тем (до заліку бралися рез-ти з 8 тем). 1. СРСР – 197; 2. Польща – 156; 3. Югославія – 150.

1989-1992. організатор – Польща. 29 команд. 10 тем (до заліку бралися рез-ти з 8 тем). 1. СРСР – 205,5; 2. Чехословаччина – 200,5; 3. Поьща – 134.

1993-1996. Організатор – Чехія. 39 команд. 7 тем. **1. Україна (мг В. Руденко з Дніпропетровська; мм Ю. Гордіан з Одеси; М. Марандюк, Чернівецька область; В. Мельниченко з Одеської області; нмс А. Сорока зі Львова,; А. Василенко, А. Фролкин з Києва; Р. Федорович з Львівської області; кмс В. Горбунов з Донецької області; Л. Любашівський з Запоріжжя, С. Ткаченко зі Славутича; А. Саркіц з Донецька) – 177,5 балів**; 2. Словаччина – 174; 3. Росія – 166; 4. Німеччина – 122; 5. Болгарія – 110; 6. Ізраїль – 108; 7. Македонія – 91; 8. Югославія – 87; 9. Румунія – 84; 10. США – 81; 11. Польща – 72; 12. Білорусь – 67,5; 13. Угорщина – 66; 14. Великобританія – 64; 15.

Нідерланди – 55,5; 16. Греція – 54; 17. Чехія – 49; 18. Латвія – 45; 19. Швеція – 44; 20. Франція – 43; 21. Фінляндія – 41; 22. Аргентина – 36; 23. Словенія – 34,5; 24. Австрія – 34; 25. Вірменія – 28; 26. Боснія і Герцоговина – 24,5; 27. Швейцарія – 22; 28. Молдова – 21,5; 29. Хорватія – 20; 30. Монголія – 16; 31. Грузія – 14; 32. Іспанія – 12; 33-34. Азербайджан, Киргизстан – по 10; 35-38.6. Індія, Італія – по 8; команди Бразилії, Бельгії, Литви не набрали балів.

1996-2000. Організатор – Німеччина. 36 команд. 7 тем. 1. Росія – 261; **2. Україна - 181,5**; 3. Німеччина – 166; 4. Польща – 148,5; 5. Словаччина – 139; 6. Ізраїль – 113; 7. Югославія – 105; 8. США – 103; 9. Білорусь – 98; 10. Нідерланди – 87; 11. Македонія – 74; 12-13. Франція, Великобританія – по 69; 14. Угорщина – 68; 15. Румунія – 64; 16. Швеція – 57; 17. Австрія – 46; 18. Грузія – 44; 19. Вірменія – 43; 20. Італія – 36; 21. Фінляндія – 35; 22. Чехія – 31; 23. Аргентина – 23; 24. Бразилія – 15; 25. Монголія – 9; 26. Словенія – 6; 27. Хорватія – 3; 28-29. Латвія, Швейцарія – по 2; команди Індії, Литви, Марокко, Молдови, Нової Зеландії, Іспанії не набрали очок.

Серед українських проблемістів найбільший внесок зробив В. Руденко, який набрав 50% очок у команді.

В. Руденко. 1-е місце.

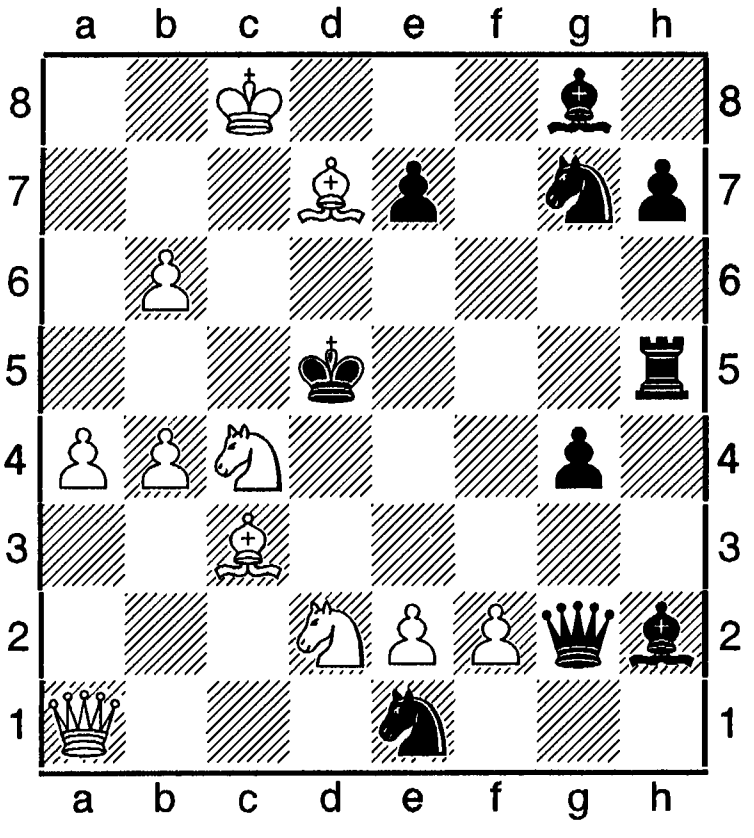

 # 4 11+10

1.Да2! ~ 2.e4+ Дхе4 3.Ке3+ Крd6 4.Кхе4 #, 1. ...e6 2.Cf6 ~ 3.Ke3+ Kpd6 4.Kdc4 #, 2. ...e5 3.Ka3+ Kpd6 4.Kb5 #, 1. ...e5 2.Kpd8 ~ 3.Ka3+ Kpd6 4.Kb5 #, 2. ...e4 3.Ka5+ Kpd6 4.Kb7 # з ідейною грою на трьох лініях (1. ...Te5 2.b7 Ke8 3.Kb8 Д).

2001-2004. Організатор – Македонія. 38 команд. Була змінена система суддівства та оцінки композицій. У кожному з 7-и розділів судило 5 країн, котрі оцінювали всі твори за 4-бальною системою (як в «Альбомі ФІДЕ»).

Найкращі рез-ти: 1. Росія – 253 бали; **2. Україна (В. Руденко, Ю. Гордіан, А. Василенко з Києва, В. Дячук з Мукачева, Р. Залокоцький з Самбора, В. Капуста зі Славутича, М. Марандюк, В. Мельниченко, О. Постников з Харкова, Є. Рейцен з Києва, В. Рябцев з Києва, О. Семененко з Дніпропетровська, В. Семененко, В. Сизоненко з Кривого Рога, С. Ткаченко, Л. Топко з Кривого Рога, С. Шедей з Харкова, Г. Шинкаренко з Запоріжжя, А. Фролкин з Києва)- 221,5**; 3. Ізраїль – 2009,5.

В особистому заліку переміг В. Руденко 108 балів; 2. М. Ковачевич (Сербія), 3. С. Совик (Словаччина) – 62. **Команда Укріни встановила своєрідний рекорд: усі твори, запропонавані нею з кожного розділу потрапили до 24 залікових задач.**

Чемпіонати світу з розв'язування шахових композицій командно-особисті проводяться щороку. З 1977 під час міжнар. конгресів Постійної комісії ФІДЕ з шахової композиції. З 2012 Міжнар. федерацією шахових композиторів. Заходи проводяться протя-гом двох днів. Чемпіони визначаються за найбільшою кількістю балів, набраних за розв'язок шахових композицій у 6-и розділах, протягом першого дня змагань: двоходові задачі (контрольний час – 20 хв), триходові (60 хв), етюди (100 хв); другий день змагань: багатоходові задачі (80 хв), кооперативні мати (50 хв), зворотні мати (50 хв). До заліку беруться найкращі задачі з кожного розділу

двох учасників з трьох членів команди.

1989. Боримут (Англія). 170 учасників з 24 країн. 1. СРСР – 159 очок, 2. ФРН – 152; 3. Фіняляндія – 148; 4. Югославя – 143; 5. Великобританія – 138; 6. Швеція – 138; 7. Швейцарія – 136; 8. Ізраїль – 129; 9. Нідерланди – 116; 10. Чехословаччина – 112; 11. Польща – 106; 12. Франція – 106; 13. Бельгія – 66.

Особистий залік: 1. Г. Євсеєв – 86 очок (присвоєно звання міжнар. майстра); 2. А. Зюде – 81; 3. П. Перконоя – 76.

1992. 22-29.08. Бонн. 1. СРСР – 205, 5 очок; 2. Чехословаччина – 200,5; 3. Польща – 134; 4. Югославія – 131; 5. Греція – 129; 6-7. Німеччина (НДР, ФРН) – по 99; 8. Нідерланди – 95; 9. Франція – 93,5 10. Болгарія – 89.

Особистий залік: 1. П. Перконоя (Фінляндія) – 75 очок; 2-3. С. Рум'янцев, Г. Євсеєв – по 74.

1995. Турку (Фінляндія). 216 учасників з 26 країн. 1. Фінляндія – 136,5 очок; 2. Югославія – 126,5; 3. Ізраїль – 120,5; 4. Франція – 114,5; 5. Великобританія – 113; 6. Росія – 110,5; 7. Нідерландщи – 106; 8. Бельгія – 101; 9. Німеччина – 97; 10. Словенія – 86,5; 11. Україна – 84,5; 12. Щвейцарія – 82,5; 13. Словаччина – 70; 14. Чехія - 63,5. Поза конкурсом виступала 2-а команда Фінляндії, яка набрала 104,5 очок.

В індивідуальному заліку 6-у перемогу виграв П. Перконоя – 69 очок; 2. О. Комаї (Ізраїль) – 66,5; 3. А. Зюде (Німеччина) – 65.

1998. С.-Петербург (Росія). 20 команд. Понад 200 композиторів, в тому числі від України – 18. 1. Ізраїль – 149,5 балів; 2. Росія – 137; **3. Україна – 136,5 (В. Копил, В. Погорєлов, М. Кондратюк).** В особистому заліку 1-е місце виграв Г. Євстигнеєв (Росія) – 74,5 бала; **2. В. Копил – 74,5.**

1999. Нетанія (Ізраїль). 1. Росія – 148 очок з 180; 2. Німеччина – 146,5; 3. Ізраїль – 143; 4. Югославія – 135,5; 5. Фінляндія – 130,5; 6. Великобританія – 129; ... 8. Україна – 121; ...18. Азербайджан – 57; ... 20. Молдова – 35.

В особистому заліку 1-е місце здобув О. Комаї (Ізраїль) – 76 очок з 90; 2. С. Рум'янцев (Росія) – 75,5; 3. Й. Паавіайнен (одержав звання міжнар. ґросмайстра).

2000. Пула (Хорватія). 17 команд; 207 учасників з 27 країн. 1. Німеччина – 167 очок; 2. Югославія – 156; 3. Словаччина – 152; 4. Ізраїль – 148,5; ...7. Росія – 144,5; ... 9. Україна 138,5 (В. Копил, В. Погорєлов, О. Семенекнко); 10. Англія – 137,5.

В особистому заліку В. Копил посів 9-е місце і виконав норматив міжнар. майстра з розв'язування, В. Семенекнко посів 36-е місце і виконав норматив майстра ФІДЕ з розв'язування.

Відбулоя складання двоходівок на «Полтавську тему»: надійшло 16 творів від 21 проблеміста. Перший приз виграв О. Слісаренко (Росія), другий – М. Кучеренко, С. Бородавкин, В. Погорєлов; третій – О. Кузовков (Росія); спеціальний – задача Л. Лачного (Словаччина).

М. Кучеренко, С. Бородавкин, В. Погорєлов. 2-й приз.

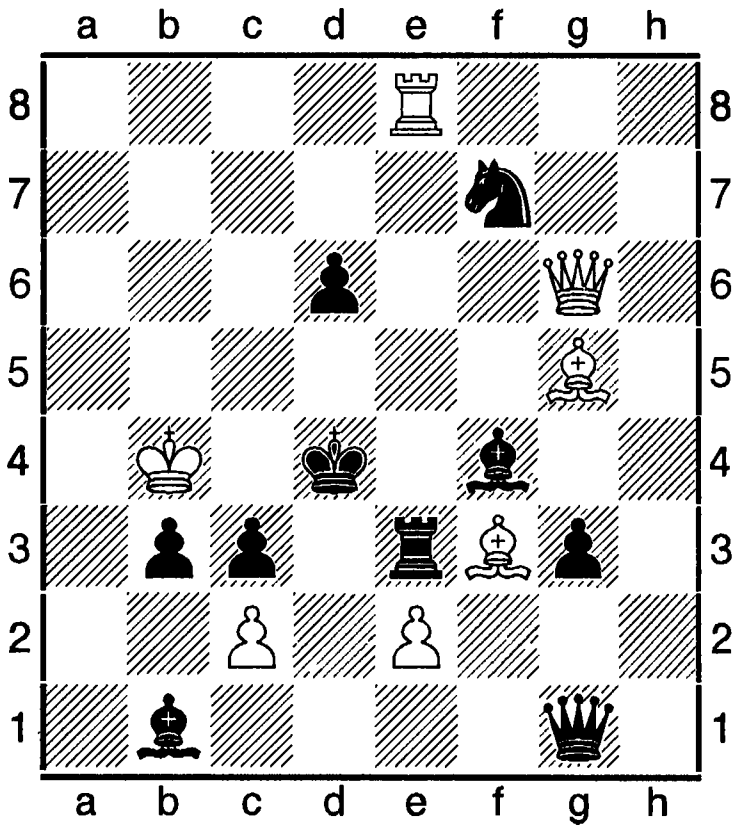

 # 2 **7+10**

2001. Вагенінген (Нідерланди). Всього 186 учасників від 31 країни світу. 1. Ізраїль – 142,5 очок з 180; 2. Фінляндія – 135,5; 3. Польща – 134,5; 4. Англія – 132,5; 5. Югославія – 129,5; 6. Німеччина – 127,8; 7. Нідерланди – 127,8; 8. Франція – 117,5; 9.

Україна – 115,5; 10. Росія – 115.

2002. Порторож (Словенія). 20 команд. 1. Німеччина – 160 очок з 180; 2. Фінляндія – 156; 3. Ізраїль – 148; 4. Росія – 147,5; 5. Югославія – 143; 6. Великобританія – 138,5; 7. Польща – 136,2; 8. Нідерланди – 131,5; 9. Румунія – 116,5; 10. Швейцарія – 112; 11. Україна – 110; 18... 18. Грузія – 93.

Чемпіоном світу в особистому заліку став П. Мурдзя – 85 очок з 90; 2. А. Зюде (Німеччина) – 83; 3. Дж. Местел (Англія) – 75,5.

2006. Вагенінген (Нідерланди). 1. Англія – 148 очок; 2. Польща – 146,5; 3. Ізраїль – 139,25; ...12. Україна (Копил, В. Семененко, В. Мельниченко) – 98,75.

В особистому заліку чемпіоном світу став П. Мурдзя – 78,5 очок з 90; 2. Й. Паавілайнен – 76,5; 3. Дж. Нанн – 73.

2007. 1. Англія – 163 очок з 180; 2. Росія – 176; 3. Німеччина – 175,5; ... 7. Україна (найкращий рез-т показав В. Полгорєлов).

Чемпіоном світу в особистому заліку став Дж. Нанн (Англія) – 89 очок з 90; 2. Г. Євсеєв (Росія) – 83,5; 3. П. Мурдзя (Польща) – 83.

50-й конгрес з ШК підтримав пропозицію міжнар. ґросмайстра з України В. Руденка 4 січня щороку відзначати День шахової композиції (саме 4 січня у чеській газеті «Світозор» 1869 була опублікована задача Кеніга і вперше композиція визнана шаховим мистецтвом).

2008. Юрмала (Латвія). 24 команди з 23 країн. 1. Росія – 178 очок; 2. Німеччитна – 89,5; 3. Польща – 171; ...9. Україна – 160. Особистий залік: 1. П. Мурдзя – 90 очок з 90; 2. Г. Євсеєв – 90; 3. М. Пфанкухе (Німеччина) – 89,5. ...17. Погорєлов – 80; ...44.О. Соловчук – 72; ...64.В. Копил – 62; ...74.В. Семененко – 52.

Чемпіонати світу командні чоловічі проводиться з 1985 за постановою 55-го конгресу ФІДЕ (Салоніки, 1984) один раз на чотири роки за участю 10 команд: Азії, Америки, Африки, Європи; 5 найкращих команд за рез-тами останньої Всесвітньої шахової олімпіади; команда країни-організатора. Ч. с. к. розігрується за коловою системою. У складі кожної команди по 6 учасників. Перших 6 ч-тів відбулися один раз на 4 роки.

1985. 15-28.11. Люцерн (Швейцарія). Учасники: СРСР (чемпіон Європи); Аргентина (чемпіон Америки); Китай (чемпіон Азії); збірна команда Африки, Англія, Франція (замість США, котра відмовилася від участі), Угорщина, Румунія, ФРН (усі 5 допущені за рез-тами олімпіади 1984); Швейцарія (команда країни-організатора). Призери змагань: 1. СРСР (А. Карпов, А. Юсупов – по 5 очок з 7; Р. Ваганян – 6 з 8; О. Соколов – 2,5 з 5; О. Білявський – 5 з 8; В. Смислов – 3,5 з 5; запасні – О. Чернин – 5 з 7, Л. Полугаєвський – 5,5 з 7) – 37,5 очок; 2. Угорщина (Л. Портиш – 5,5 очок з 9; З. Ріблі – 6,5 з 9; Д. Сакс – 6 з 8; Й. Пінтер – 6 з 9; А. Адор'ян – 2,5 з 4; І. Фараго – 3 з 6; запасні – І. Чом – 4,5 з 7, А. Гроспетер – 0,5 з 2) – 34,5; 3. Англія (А. Майлс – 5 очок з 7; Дж. Нанн – 4 з 8; Дж. Спілмен – 3,5 з 7; Н. Шорт – 4 з 8; Дж. Местел – 4,5 з 8; М. Чандлер – 5,5 з 8; запасні – Дж. Пласкетт – 2,5 з 5, Г. Флір – 1,5 з 3) – 30,5.

Найкращі рез-ти за шахівницями: 1-а – В. Корчной (Швейцарія) – 7,5 очок з 9; 2-а – Ріблі – 6,5 з 9; 3-тя – Ваганян – 6 з 8; 4-а – Пінтер – 6 з 9; 5-а – Г. Гехт (ФРН) – 5 з 8; 6-а – 5,5 з 8; 1-й запасний – Чернин – 5 з 7; 2-й запасний – Полугаєвський – 5,5 з 7.

1989. Люцерн (Швейцарія). Підсумки: 1. СРСР (Карпов – 3; Білявський – 5; Я. Ельвест – 3,5; Р. Вагання – 4,5; В. Іванчук – 6,5; запасний М. Гуревич – 5) – 27,5 очок; 2. Югославія – 22,5; 3. Англія – 21,5; 4. Угорщина – 18,5; 5. США – 17; 6. Швейцарія – 17; Куба – 16,5; 8. Китай – 15,5; 9. Нідерланди – 9; 10. Африка – 11,5.

1993. Жовтень-листопад. Люцерн (Швейцарія). На змагання не прибула команда Єгипту, її замінила команда Ісландії.

Українці стартували в 2-му турі з шахістами США. Матч був напруженим. До останньої миті В. Іванчук, граючи чорними, зберігав шанси на перемогу, але перед 40-м ходом

зробив імпульсивний хід, який призвів до нічиєї. Три інші партії теж завершилися внічию. У 3-му турі українці взяли гору над кубинцями з рах. 3 на 1. Сенсацією 4-го туру стала поразка збірної Росії від США (2,5 на 1,5), а також нічия України з Узбекистаном.

В 5-му турі українці зустрічалися з росіянами: Іванчук з Крамником, Романишин з Халіфманом і Тукмаков з Барєвим зіграли внічию, зате Ейнгорн програв Дреєву. Пропущений з ісландцями тур українці грали тоді, коли інші гравці відпочивали, і перемогли з рахунком 2,5 на 1,5.

Після 5-и турів перед вели команда США (12,5 очок), Латвії (12), Китаю та Росії (по 11,5). Україна набрала 11 очок і була п'ятою. У 6-му турі команда України поступилася збірній Вірменії (1,5 на 2,5) і перед завершальними турами становище в турнірній таблиці було таким: США – 14,5 очок, Латвія , Росія, Китай – по 14, Україна – 12,5. Після перемоги з рахунком 3 на 1 над командою Латвії українська збірна одржала можливість здобути медалі. У 8-му турі українська збірна здолала швейцарців (2,5 на 1,5) і набрала 18 очок. Попереду були команди: США (20,5 очок), Росії (18,5). 9-й тур став для України тріумфальним: чудова перемога Іванчука чорними (поєдинок прокоментував Фролов і подав на приз «За красиву партію»). Після впертої боротьби зафіксовано нічиї в Ейнгорна і Романишина, а завершальну виграшну крапку поставив Маланюк. Отже, сильну команду Китаю подолано з відривом у рахунку (3 на 1) та здобуто срібні нагороди. Перше місце виграла команда США – 22,5 очок (Дж. Дональдсон, Г. Камський, О. Єрмолинський, Дж. Бенджамін, Б. Гулько, Г. Кайданов, Л. Християнсен); **друге – України – 21**; третє – Росії – 20,5; 4. Вірменія – 19,5; 5. Ісландія – 18,5; 6. Латвія – 18; 7. Китай – 18; 8. Узбекистан – 16; 9. Швейцарія – 13,5; 10. Куба – 13.

1997. Жовтень. Люцерн (Швейцарія). Драматичним виявився останній день змагань: Росія, яка відставала від збірної США на 0,5 очка, у матчі з жіночою збірною Грузії здобула максимальну кількість очок. Команда США з Казахстаном набрала 3 очок і опинилася на 2-му місці. У матчі Вірменія - Англія вирішувалася доля бронзових нагород. Англійців влаштовувала нічия, але збірна Вірменії перемогла з мінімальним рахунком і піднялася на п'єдестал пошани. Україна завершила змагання з 18-а очками й опинилася на 5-му місці (В. Іванчук – 6 очок з 8; О. Онищук – 4,5 з 7; В. Маланюк – 1,5 з 6; О. Романишин – 3 з 6; С. Савченко – 2 з 5; І. Новиков – 1 з 4).

Остаточні рез-ти: 1. Росія – 23,5; 2. США – 23; 3. Вірменія – 21; 4. Англія – 20,5; 5. Україна – 18; 6. Хорватія – 17,5; 7. Швейцарія – 17; 8. Казахстан – 15; 9. Куба – 14; 10. Грузія (збірну предсталяли жінки) – 10,5.

2001. 12-20.10. Єреван (Вірменія). Право участі одержали Німеччина, Росія, Україна (призери олімпіади в Стамбулі 2000), Вірменія (господар і чемпіон Європи), Угорщина (віце-чемпіон Єврпи), Узбекистан (чемпіон Азії), Куба (чемпіон Америки), збірна Африки. Персонально запрошені ФІДЕ Іран та Македонія.

На завершальній стадії точилися драматичні події. Ретинг-фаворит збірна Росії (2657) за два тури до фінішу захопила лідерство. Вона випереджала на 0,5 очка чемпіона Європи команду Вірменії (2617) і на 1 очко українців (2623).

Але в передостанньому турі росіяни не зуміли перемогти шахістів Узбекистану – усі чотири партії завершилися внічию. Та все ж вони зберігали провідне становище, бо вірмени програли українцям 1,5 на 2,5. Єдиною результативною партією була перемога Р. Пономарьова над Р. Ваганяном, решта зустрічей – нічиї. Тепер українці перйшли на другу сходинку, відстаючи від лідерів на 0,5 очка, вірмени ж опинилися на третьому. Вирішальним для розподілу місць виявився останній тур. І тут героєм став Р. Пономарьов. Він, граючи білими, зумів вирвати перемогу в суперґросмайстра О. Дреєва. В інших партіях були нічиї.

Тим часом вірмени прагнули подолати

угорців з великою перевагою (перемога 3,5 на 0,5 могла принести їм золоті медалі. Але забракло класу! Правда, П. Леко програв Р. Ваганяну. Зате угорець Р. Рук виграв у С. Лпутяна, а З. Варга – в А. Анастасяна, П. Ач розійшовся з миром з А. Мінасяном. Отже, вірмени стали володарями бронзової нагороди (20 очок). Збірна Росії – срібної (21). **Золоті ж медалі ч-ту світу опинилися в руках українських ґросмайстрів (21,5 очок): В. Іванчука, Р. Пономарьова, В. Баклана, В. Ейнгорна, О. Романишина, В. Малахатька ! Команду представляв капітан Іван Бик.**

Розподіл інших місць: 4. Німеччина – 18,5; 5. Угорщина – 16,5; 6. Узбекистан – 15,5; 7. Куба – 14,5; 8. Македонія – 9,5; 9. Іран – 7.

Особистий залік: володарі золотих, срібних і бронзових медалей; **перша шахівниця:** В. Акопян (Вірменія) – 5 очок з 7, В. Іванчук (Україна) – 4 (7), А. Юсупов (Німеччина) – 4,5 (8); **друга:** Р. Пономарьов (Україна) – 5,5 (7), Р. Ваганян (Вірменія) – 4,5 (6); З. Дімеші (Угорщина) – 4,5 (7); **третя:** О. Граф (Німеччина) – 5 (8); О. Грищук (Росія) – 3 (5); С. Лпутян (Вірменія) – 4 (7); **четверта:** С. Рублевський (Росія) – 4,5 (5); В. Ейнгорн (Україна) – 4 (5); Т. Лютер (Німеччина) – 4,5 (8); **перші запасні:** К. Сакаєв (Росія) – 3,5 (5); О. Романишин (Україна) – 2,5 (4); М. Джумаєв (Узбекистан) – 3 (5); **другі запасні:** Н. Дельгадо (Куба) – 3 (4); В. Егін (Узбекистан) – 2,5 (4); А. Мінасян (Вірменія) – 2,5 (4); В. Малахатько (Україна) – 2,5 (3). На жаль Малахатьку не присудили нагороди в особистому заліку.

2005. 31.10-11.11. Беер-Шева (Ізраїль). Учасники: Вірменія, Грузія, Ізраїль, Китай (жінки), Китай (чоловіки), Куба, Росія, США, Україна. Призери змагань: 1. Китай (чоловіки), 2. Росія; 3. Вірменія, 4. Україна, 5. США, 6. Ізраїль, 7. Грузія, 8. Куба, 9. Китай (жінки).

2010. 03-14.01. Бурса (Туреччина). Переможець визначався за найбільшою кількістю набраних очок. У випадку поділу місць застосовувалися додаткові показники: 1) найбільша кількість індивідуальних очок; 2) рез-т особистої зустрічі; 3) коефіцієнт Бергера; 4) найкращий рез-т на більш високих шахівницях; 5) додатковий матч в АШ; 6) жереб. Запізнення на партію каралося поразкою. Пропонування нічиєї до 30-го ходу було заборонене. Контроль часу залишався таким, як і в попередніх ч-тах.

Українська збірна в змаганнях участі не брала. Підсумки: 1. Росія (Грищук, Яковенко, Морозевич, Томашевський, Малахов, Вітюгов) – 15 командних очок (24 загальних); 2. США (Накамура, Онищук, Шульман, Акобян, Гесс, Робсон) – 13 (21,5); 3. Індія – 13 (21); 4. Азербайджан – 12 (22); 5. Вірменія – 12 (20,5); 6. Греція – 8 (18); 7. Ізраїль – 7 (17); 8. Бразилія – 4 (12,5); 9. Єгипет (3 (12).

Найкращі індивідуальні рез-ти: **перша шахівниця** – Накамура – 6 (8), Аронян – 6 (9), Грищук – 4,5 (7); **друга** – Онищук – 6,5 (9), Раджабов (5 (7), Акопян – 6 (9); **третя** – Гангулі (Індія) – 5 (7); **четверта** – Мамед'яров – 8 (9), Сутовський – 4,5 (7); **перші запасні** – Малахов – 5 (7); **другі запасні** – Вітюгов – 5,5 (6).

2011. 15-26.07. Нінбо (Китай). Після поразок від збірних Китаю (1,5 на 2,5 та Угорщини (1,5 на 2,5) українці попали в погане турнірне становище. Для здобуття медалей їм потрібно було поряд з Азербайджаном (2,5 на 1,5), Індією (2,5 на 1,5), Єгиптом (2,5 на 1,5) обіграти збірні Ізраїлю та США, а також набрати очки з Росією та Вірменією. Перші дві команди були переможені теж з однаковим рахунком – 2,5 на 1,5, з двома іншими розійшлися миром – 2 на 2. Це забезпечило їм бронзові нагороди. Теоретично збірна України могла посісти чисте перше місце при умові виграшу у збірної Вірменії з рахунком 4 на 0. Але це вже було нереальним завданням.

Підсумки: 1. Вірменія – 14 очок (22,5 командних); 2. Китай – 13 (22,5); **3. Україна (В. Іванчук – 5 очок з 9), П. Ельянов – 3 (7), З. Єфименко – 4 (8), О. Мойсеєнко (6 (8), О. Арещенко – 1,5 з 4) – 12 (19,5)**; 4. Росія – 10 (21); 5. Угорщина – 10 (19,5); 6. США – 10

(18,5); 7. Азербайджан – 9 (19); 8. Індія – 7 (15,5); 9. Ізраїль – 5 (13); 10. Єгипет – 0 (9).

2013. 24.11-06. Анталія (Туреччина). 10 команд. Одне коло. Підсумки: 1. Росія – 15 очок; 2. Китай – 14; **3. Україна (В. Іванчук, О. Мойсеєнко, О. Арещенко, А. Коробов, Ю. Криворучко) – 14**; 4. США – 10; 5.Вірменія – 10; 6. Німеччина – 8; 7.Азекрбайджан – 7; 8. Нідерланди – 6; 9. Туреччина – 3; 10. Єгипет – 0.

Чемпіонати світу серед ветеранів (сеньйорів) проводяться з 1991 (чоловічі), з 1992 (жіночі). За правилами ФІДЕ до змагань допускаються ветерани після 60 років і сеньйорити після 55 років. Переможці ч-тів до 1998: В. Смислов, Ю. Геллер, М. Тайманов (двічі), Є. Васюков, О. Суетин, Я. Клованс. 6 ч-тів організувала Німеччина.

1991. Бад-Верисгофен (Німеччина). 11 учасників з 17 країн.. Переможець В. Смслов.

1992. Грудень. Верисгофен (Німеччина). Головний організатор – керівник фірми «Chess Org» Рейнольд Гофман, яка спеціалізується на організації шахових заходів. Головний спонсор – банк Бадуца (Ліхтенштейн). 136 учасників. Швейцарська система в 11 турів. Змагання відкрив канцлер Нмеччини Г. Коль. Підсумки: **1. Ю. Геллер – 8,5 очок;** 2. А. Лейн (США) – 8; 3. П. Бенко (США) – 8; 4. Ніколац (Хорватія) – 8; 5. М. Тайманов – 8; 6. О. Суетин – 8; 7. Н. Крогіус – 7,5; 8. Е. Столяр – 7,5; 9. К. Гонфі (Угорщина) – 7,5; 10. В. Унцікер (Німеччина) – 7,5 (місця визначено за додатковими показниками).

1996. Листопад-грудень. Бад-Лібенцель. 180 учасників, в тому числі 8 міжнар. ґросмайстрів, 8 міжнар. майстрів. 1.О. Суетин (Росія) – 8,5 очок з 11; 2. А. Лейн (США), 3. Я. Клованс (Латвія) – по 8,5.

Чемпіонкою світу серед жінок стала В. Козловська (Росія).

1998. Листопад. Австрія. 198 учасників, в тому числі 9 міжнар. ґросмайстрів. 1.В. Багіров (Латвія), 2. В. Ульман – по 8,5 з 11; 3. Б. Іванов (Югославія), 4. О. Черников, 5. Я. Крайдман, 6. А. Лейн – по 8.

2004. Листопад. Галле (Німеччина). Жінки. 18 учасниць. 1. О. Фаталібекова (Росія) – 8 очок; 2. Т. Хміадашвілі (Грузія) – 7,5; **3. М. Літинська (Україна) – 7**; 4. Н. Александрія (Грузія) – 7 (див. також. ст. «Ветеранські ч-ти світу»).

Чемпіонати світу серед глухих шахістів командні проводяться з 1971 через кожні два роки.

1995. Рим (Італія). 14 команд. Склад команди: 4 основних і один запасний шахіст. Команда України участі не брала. Швейцарська система в 7 турів. Найкращі рез-ти: 1. «Московія» (Росія) - 20,5 очок з 28; 2. Будапешт – 19,5; 3. Белград – 19.

1998. Вересень. Люцерн (Швейцарія). 16 команд. Наукращі рез-ти: 1. Росія – 30 очок; **2. Україна (І. Семчишин – 5,5 з 9, 2.М. Глущенко – 4,5 з 8, 3.В. Попов – 5,5 з 8, 4. В. Коваленко – 5 з 8, 5. М. Хохулин – 1,5 з 3) – 22**; 3. Казахстан – 22; 4. Угорщина – 21; 5. Польща – 21; 6. Німеччина – 20.

Жінки. 8 команд. Склад команди: 2 основні учасниці і одна запасна. **1.Україна (1. Т. Бакланова – 4,5 очок з 5, 2. С. Гончар – 4 з 5) – 8,5 очок**; 2. Росія – 7,5; 3. Литва – 6,5.

1999. Лютий. Швейцарія. 1. Росія – 30 очок з 36; **2. Україна – 22**; 3. Казахстан – 21; 4. Угорщина – 21,5; 5. Польща – 21; 6-7. Німеччина, Чехія – по 20.

Жінки. 1. Україна – 8,5 очок з 10; 2. Росія – 7,5; 3. Литва – 6,5; 4. Казахстан – 5,5; 5. Латвія – 5; 6. Польща – 5; 7. Угорщина – 2; 8. Швейцарія – 0.

2003. Хорватія. Жінки. 8 команд: Азербайджан, Білорусь, Італія, Казахстан, Польща, Росія, Україна, Хорватія. Склад команди: 2 гравчині. **Першість виграли українські шахістки. Т. Бакланова (Донецька область) за 1-ю шахівницею показала найкращий рез-т: 5,5 очок з 7, мс Наталія Мироненко з Полтавщини досягла найкращих показників серед усіх шахісток з рез-том у 6,5 очок з 7.**

Чемпіонат світу міських команд

1997(липень) відбувся в Джакарті (Індонезія). Склад команди: 4 основних учасників і 1 запасний. Україну представляла команда «Данко-Донбас» з Донецька. Конкуренцію українським шахістам склали команди Австралії, В'єтнаму, Китаю, Норвегії, Росії, Філіппін. Центральним поєдинком був матч Донецьк - Москва, який українські шахісти виграли з рахунком 2,5 на 1,5 (за першими трьома шахівницями було зафіксовано нічиї, а перемогу здобув Г. Тимошенко). Набравши 29 очок, команда з України випередила росіян на ціле очко й стала переможницею ч-ту та одержала перехідний кубок. За своїми шахівницями С. Савченко і Г. Тимошенко виграли перші місця, О. Шнейдер – третє.

Підсумки: **1. Донецьк (Україна: І. Новиков, С. Савченко, О. Шнейдер, Г. Тимошенко)**, 2. Москва (Росія), 3. Ташкент (Узбекистан), 4-5. Осло (Норвегія), Мандалуонг (Філіпіни).

У коловому т-рі при 76-ти учасниках першим був росіянин С. Тив'яков – 7 очок з 9, 2-3. С. Савченко (Україна), О. Ненашев (Узбекистан) – по 7.

Чемпіонат світу серед сліпих шахісток 1997 (четвертий) особистий проводився в Аліканте (Іспанія). 18 учасниць з 12 країн. Швейцарська система у 8 турів. Найкращі рез-ти: **1. Любов Жильцова (Київ) – 7,5 очок;** 2. Т. Дембовська (Польща), 3. Н. Мекельберг (бельгія) – по 6; 4. І. Скеруте (Литва), 5. Л. Збунь (Житомир) – 4,5.

Л. Жильцова – Н.Мекельберг. Французька оборона.

1.e4 e6 2.d4 d5 3.e5 c5 4.c3 Кc6 5.Kf3 Дb6 6.a3 Kge7 7.dc Дc5 8.Cd3 Ce7 9.Де2 Ce7 10.h4 Дb6 11.h5 Kf8 12.Cf4 Kd7 13.b4 Дc7 14.Cg3 a6 15.Kbd2 b5 16.a4 Cb7 17.ab ab 18.Ta8 Ca8 19.0-0 Ka7 20.Ta1 0-0 21.Kd4 Tb8 22.Де3 Дb7 23.K2f3 Tc8 24.Ke6 fe 25.Ta7 Дc6 26.Kd4, (1-0).

Чемпіонати світу чоловічі особисті – найпрестижніші змагання для виявлення найсильніших шахістів планети Земля. Першим гравцем, кого назвали чемпіоном світу під час банкету Лондонського шахового клубу 14.04.1859, був Пол Морфі. На ньому президент клубу О. Монгредієн оголосив привітання на честь «чемпіона шахового світу».

Морфі вітали шахові аматори в Нью-Йорку і Бостоні під час його тріумфального повернення до США після змагань у Європі.

Офіційне звання «Чемпіон світу» вперше було розігране в матчі В. Стейниця з І. Цукертортом 1886 (див. ст. «Стейниць - Цукерторт матчі»), за підсумками якого першим офіційним чемпіонм світу з шахів був проголошений Вільгельм Стейниць.

З тих пір склалася традиція, згідно з якою звання чемпіона світу серед чоловіків, за деякими винятками, розігрується тільки в матчах.

До 1946 порядок розіграшу ч-ту світу мав довільний характер: чемпіон світу обирав собі суперника, висував умови проведення матчу й т. п. Спроба регламентувати порядок розіграшу матчів на першість світу, запроваджена Х. Р. Капабланкою 1922 (див. ст. «Лондонська угода»), виявилася неуспішною. Згідно цієї угоди відбувся тільки матч Альохин - Капабланка 1927. Створення ФІДЕ 1924 також не позначилося на становищі. Чемпіон світу не визнавав її юрисдикції в питаннях розіграшу Ч. с.

Після 2-ї Світової війни 1939-1945 Ч. с. почав розігруватися під патронатом ФІДЕ. У зв'язку зі смертю чинного чемпіона світу О. Альохина 1946 ФІДЕ організувала матч-турнір на першість світу 1948 з метою виявлення нового чемпіона. Переможцем змагання став М. Ботвинник. За ініціативою М. Ботвинника ФІДЕ затвердила нову систему змагань на першість світу 1949, основні постулати якої передбачали: чемпіон світу зобов'язаний один раз на 3 роки відстоювати своє звання в матчі на більшість перемог з 24 партій. При нічийному рахунку (12 на 12) чемпіон світу зберігав своє звання, у випадку програшу мав право

на матч-реванш; претендент на звання чемпіона світу виявлявся через різноманітні відбіркові змагання. За цією системою зіграно 6 матчів.

1962 право екс-чепіона світу на матч-реванш було скасоване; з цією поправкою було зіграно ще 4 матчі.

Після здобуття звання чемпіона світу 1972 Р. Фішер запропонував свій проект правил Ч. с. м: матч грається до 10 виграшів без обмеження кількості партій (нічиї не враховуються), за рахунку 9 на 9 чемпіон світу зберігає своє звання. ФІДЕ погодилася в основному з проектом Фішера, але обмежила загальну кількість партій до 36; при однаковому рахунку (18 на 18) чемпіон також зберігав своє звання. Скликаний на прохання Шахової федерації США позачерговий конгрес ФІДЕ 1975 затвердив ці умови. Але жодного матчу за цими умовами не було проведено.

1977 ФІДЕ змінила правила розіграшу Ч. с: матч продовжувався до 6 перемог, за рахунку 5 на 5 гра велася до першого виграшу. У випадку поразки чемпіон світу одержував право на матч-реванш. За цими правилами було зіграно ще 2 матчі.

1983 ФІДЕ знов переглянула правила Ч. с.: за проведення матчу персонально відповідав президент ФІДЕ з наданням йому широких повноважень. Строк між матчами був скорочений з 3 років до 2. За цими правилами відбувся матч А. Карпов - Г. Каспаров 1984-1985. Ігри затягнулися і були зупинені президентом ФІДЕ. ФІДЕ знов повернулася до проведення матчів з 24 партій, зберігши при цьому умову – до 6 перемог. За нічийного рахунку (12 на 12) чемпіон світу зберігав своє звання, але після поразки права на матч-реванш не одержував. Оскільки Карпов мав таке право раніше, ФІДЕ надала йому таку можливість, але тільки для одного матчу 1986. У зв'язку з тим, що Карпов, програвши матч-реванш, не зміг взяти участі в матчах претендентів, то йому було надане право зіграти матч з 14 партій з переможцем матчу претендентів. Переможець цього суперфінального матчу А. Карпов грав 1987 черговий матч на першість світу. Цей матч завершився внічию і Каспаров зберіг своє звання до 1990.

1986 ФІДЕ знов повернулася до трирічного циклу в розіграші Ч. с. За цим регламентом було проведено матч 1990-1991 між Г. Каспаровим і А. Карповим, переможцем якого виявився Каспаров. 13-й чемпіон світу з шахів Г. Каспаров був невдоволений діями ФІДЕ і став ініціатором створення Професійної шахової асоціації (ПША), котра розпочала проводити альтернативні ч-ти світу матчем Каспаров – Наджел Шорт (Англія) 1993. Подібні змагання були проведені 1995 між тим же Каспаровим та індійським ґросмайстром В. Анандом, де знову переміг росіянин.

ФІДЕ ж внаслідок відмови Каспарова і Шорта грати під її патронатом, 1993 провела альтернативний матч на першість світу між росіянином А. Карповим і голландським ґросмайсторм Я. Тімманом, перемогу в якому здобув Карпов. Таким чином появилося два чемпіони світу: Г. Каспаров (ПША) і А. Карпов (ФІДЕ), котрий програв матч Каспарову за звання чемпіона світу ФІДЕ 1990-1991. Карпов відстояв своє звання під егідою ФІДЕ в матчі з Гатою Камським (США) 1996.

З ініціативи її Президента К. Ілюмжинова ФІДЕ після 1997 розпочала проводити щорічні ч-ти світу за нокаут-системою, на які запошувалися найсильніші гравці світу. Це були масові змагання в 7 раундів (з вибуттям), які складалися із мікроматчів. Переможцем цього масового змагання виявився В. Ананд. ФІДЕ також зорганізувала так званий фінальний матч між чинним чемпіоном світу ФІДЕ А. Карповим, який не брав участі в масових змаганнях, та індійцем В. Анандом. Перемогу знов святкував А. Карпов. За такою ж схемою під егідою ФІДЕ відбулися ч-ти світу 1999 (переможець – російський ґросмайстер О. Халіфман), 2000 (В. Ананд), 2001-2002 (Р. Пономарьов), 2004-2005 (Р.

Касимджанов).

Під егідою ПША 2000 відбувся історичний матч за звання чемпіона світу між Г. Каспаровим і В. Крамником. Суперник Г. Каспарова визначився у претендентських змаганнях. Ним став О. Широв. Проте Г. Каспаров обрав собі в суперники В. Крамника, який на його думку, був більш гідним фінального матчу з чинним чемпіоном світу. Змагання виграв В. Крамник. Каспаров згодом наполягав на матч-реванші, але Крамник відмовився грати. Після 2001 була спроба провести матч на першість світу між Г. Каспаровим і Р. Пономарьовим. Але від вигідних умов проведення матчу, які запропонував Г. Каспаров Р. Пономарьову, останній чомусь теж відмовився.

2005 під патронатом ФІДЕ чемпіоном світу з шахів став болгарський ґросмайстер В. Топалов. У цей час 13-й чемпіон світу Г. Каспаров завершив свою спортивну кар'єру. Знову появилася можливість провести об'єднавчий матч за звання чемпіона світу з шахів. На це дали згоду В. Крамник і В. Топалов. Матч відбувся в Елісті (Росія) 2006, перемогу в якому здобув Крамник і став таким чином абсолютним чемпіоном світу. 2007 ФІДЕ провела турнір найсильніших гравців світу за звання чемпіона планети. Ним став індійський шахіст В. Ананд.

Після цих експериментів ФІДЕ з 2008 знов перейшла на дворічний цикл з організації змагань на першість світу. За цими правилами було проведено матчі 2008, 2010, 2012. Але вже осінню 2012 відбувся турнір найсильніших гравців за підсумками попередніх відборів, у якому визначився претендент на матч з чемпіоном світу. Ним став норвезький ґросмайстер М. Карлсен. Фінальне змагання відбулося 2013, переможцем якого виявився Карлсен. Він на сьогодні є чинним чемпіоном світу з шахів.

Звання чемпіона світу виграло 20 шахістів, в тому числі й **українець Р. Пономарьов**. Г. Каспаров і В. Крамник були також чемпіонами за версією ПША. Чемпіонами світу були: В. Стейниць (Австрія), Ем. Ласкер (Німеччина), Х. Р. Капабланка (Куба), О. Альохин (Франція), М. Ейве (Нідерланди), М. Ботвинник (Росія), В. Смислов (Росія), М. Таль (Латвія), Т. Петросян (Вірменія), Б. Спаський (Росія), Р. Фішер (США), А. Карпов (Росія), Г. Каспаров (Росія), О. Халіфман (Росія), В. Ананд (Індія), Р. Пономарьов (Україна), Р. Касимджанов (Узбекистан), В. Крамник (Росія), В. Топалов (Болгарія), М. Карлсен (Норвегія). Про результати матчів див., напр., ст. «Стейниць - Цукерторт матч на першість світу».

Чемпіонати світу ФІДЕ за нокаут-ситемою. 1997. Грудень. Гронінген (Голландія), Лозанна (Швейцарія). 68 учасників, 8 раундів. Умови змагань: 1-6-й раунди складалися з двох основних партій (контроль часу 100 хв на перші 40 ходів і 50 хв – на 20 наступних ходів, на решту ж – по 10 хв плюс 30 сек за кожен виконаний хід; за нічийного рахунку відбувалися додаткові дві партії з 25-хвилинним контролем часу кожному учаснику плюс 10 сек за виконаний хід; при рахунку 2 на 2 призначався бліц-«армагеддон»); в наступних раундах при рахунку 2 на 2 призначалося ще 2 партії з 15-хвилинним контролем часу плюс 10 сек за кожен виконаний хід; а вже при рахунку 3 на 3 – бліц. Сьомий раунд складався з чотирьох основних партій. Перших 7 раундів відбулися в Гронінгені, а завершальний 8-й – в Лозанні. За умовами змагань переможець 7-и раундів у 8-му зустрічався в матчі з чемпіоном світу ФІДЕ А. Карповим.

Передбачалися грошові винагороди: у першому раунді переможені вибували з подальших змагань, одержавши по 6 тис. доларів; у другому раунді переможені одержували по 12 тис. доларів; в третьому – 24 тис.; в 4-му – 48 тис.; в 5-му – 96 тис.; в 6-му – 192 тис.; 7-й – 375 тис.; у фіналі переможець одержував винагороду в 1 млн. 300 000 доларів, переможений – 768. 000. Загальний призовий фонд становив 5 млн. доларів.

У першому раунді вибули українські гравці

В. Іванчук, В. Маланюк, а також болгарин В. Топалов – одні з фаворитів змагань. У 3-му раунді відсів фаворитів продовжився: вибули росіянин Є. Бареєв, англієць М. Седлер, білорус А. Олександров. У 4-му раунді Б. Гельфанд переміг В. Ткачова (3,5 на 2,5), О. Дреєв – В. Зв'ягінцева (3 на 1), В. Ананд – З. Алмаші (2 на 0), М. Красенков – З. Азмайпарашвілі (4 на 3), Н. Шорт – О. Білявського (3 на 1), Л. ван Велі – К. Георгієва (1,5 на 0,5), М. Адамс – П. Свідлера (4 на 2), О. Широв – Акопяна (1,5 на 0,5).

У п'ятому раунді Гельфанд переграв Дреєва (2,5 на 1,5), Ананд – Широва (2 на 0), Шорт – Красенкова (1,5 на 0,5), Адамс – ван Велі (2,5 на 1,5).

У матчах 6-го етапу змагань зустрічалися Анад і Гельфанд та Адамс і Шорт. Перемогли Ананд і Шорт.

До 7-го раунду переможці дійшли вже виснаженими і в перших партіях допускалися помилок. Проте рахунок був нічийним. 8 партій в АШ теж не виявили сильнішого, але в бліці Ананд зумів вирвати перемогу і в матчі за світову шахову корону мав зустрітися за шахівницею з А. Карповим.

Після виснажливого марафону (за короткий проміжок часу зіграв понад 30 партій) В. Аннад змушений був без перпочинку змагатися зі свіжоголовим і досвідченим гравцем, чинним чемпіоном світу ФІДЕ А. Карповим. Першу партію виграв Карпов (гра була впертою і завершилася на 108 ході). Однак Ананд відігрався в другій. 3-я завершилася швидкою нічиєю. У 4-й партії чорними Карпов переграв Ананда і знов повів у рахунку. 5-а партія не виявила переможця. У 6-й претендент обрав дебют Тромповського. Карпов на 28-му ході допустився помилки і незабаром втратив фігуру, а потім здав партію. Рахунок став 3 на 3.

Після першого програшу в АШ в Ананда «здали» нерви і в другій партії, граючи в дуже швидкому темпі, він втратив два пішаки, а разом з ними і шанси на успіх.

Отже, перший матч за звання чемпіона світу 1997 за новою системою завершився тріумфом росіянина А. Карпова. Загальний підсумок матчу 5 на 3 з користю для чемпіона світу ФІДЕ.

В. Ананд – А. Карпов, 4-а партія матчу.

Оборона Каро-Канн (В 14).

1.e4 c6 2.d4 d5 3.ed cd 4.c4 Kf6 5.Kc3 e6 6.Kf3 Ce7 7.cd Kxd5 8.Cd3 Kc6 9.0-0 0-0 10.Te1 Cf6 11.Ce4 Kce7 12.h4 Kf5!? 13.Дd3 Kxc3 14.bc h6! 15.h5 Kd6 16.Ke5 Kxe4 17.Дxe4 Cxe5 18.de f5!? 19.Де2?! Cd7 20.Td1 Cb5! 21.Дf3 Де8 22.Cf4 Tc8 23.Td4 Tc4 24.Tad1 Дf7! 25.Txc4 Cxc4 26.a3 Tc8 27.Td4 Kph7 28.Cd2 Cd5 29.Дh3 b5 30.a4 ba 31.Txa4 Tc4 32.Txc4 Cxc4 33.Дh4 Cb5 34.c4 Ce8 35.c5 Дd7! 36.Cc3 Дd3 37.Дd4 Дxd4 38.Cxd4 a5 39.c6?! Cxc6 40.f3 f4! 41.Cb2 Ce8 42.Cc1 a4 43.Cxf4 a3 44.Ce3 Cxh5 45.Kpf2 Ce8 46.Cd4 Cc6 47.Cc3 a2 48.g3 h5 49.g4 h4, (0-1).

1999. Липень. Лас-Вегас (США). 72 учасники. Головний арбітр – Герт Гійсен (США). Про умови змагань див. попередній ч-т 1997. На шляху до фіналу О. Халіфман переміг індійця Д. Баруа, Г. Камського (США), К. Асряна (Вірменія), Б. Гельфанда (Ізраїль), Ю. Полгар (Румунія). Вірменський ґросмайстер В. Акопян – М. Чибурданідзе (Грузія), Р. Антоніо (Філіппіни), Є. Бареєва (Росія), К. Георгієва (Болгарія), Мовсесяна (Вірменія), М. Адамса (Англія). Українські ґросмайстри: Р. Пономарьов у 2-му раунді поступився В. Топалову і вибув з подальшої боротьби; В. Іванчук дійшов до 4-го раунду, де його зупинив Д. Нісіпяну. Інший фаворит змагань В. Крамник програв М. Адамсу і припинив боротьбу за чемпіонство.

У фінальному раунді вдалішим виявився О. Халіфман, який переміг В. Акопяна з рахунком 3 на 1 і став 14-м чемпіоном світу ФІДЕ.

О. Халіфман – В. Акопян. Староіндійська оборона (Е 92).

1.d4 Kf6 2.c4 g6 3.Kc3 Cg7 4.e4 d6 5.Ce2 0-0 6.Kf3 e5 7.Ce3 ed 8.Kxd4 Te8 9.f3 c6 10.Cf2 d5 11.ed cd 12.0-0 Kc6 13.c5 Kh5 14.Дd2 Ce5 15.g3 Kg7 16.Tfd1 Ce6?! 17.Kxe6 fe 18.f4 Cf6 19.Kb5! Ce7 20.Tac1 a6 21.Kd4 Cf6?! 22.Kf3! Да5?! 23.Дxa5 Kxa5 24.b4 Kc6 25.Tb1 h6 26.a4 g5 27.fg hg 28.g4! Ke5 29.Kxe5 Cxe5

30.Ce3 Tf8!? 31.Tf1 Cf4 32.Cxf4 gf 33.Cf3! Tf7?! 34.a5!! Td8 35.Tbe1 d4 36.Te4! d3 37.Cd1 d2 38.Tfxf4 Txf4 39.Txf4 Ke8 40.Kpf2 Kc7 41.h4 e5 42.Tc4! Kd5 43.Kpf3 Tf8+ 44.Kpe2 Td8 45.Kpf3 Tf8+ 46.Kpe2 Td8 47.Te2?! Kf4+ 48.Kpe3 Kd5+ 49.Kpe2 Kf4+ 50.Kpf3 Kpf7? 51.c6 bc 52.Txc6 Td3+? 53.Kpe4 Kpe7 54.h5 Td4+ 55.Kpxe5 Txb4 56.Tc7+ Kpf8 57.Td7 Kg2 58.h6 Kpg8 59.g5 Ke3 60.g6 Tb5+ 61.Kpe4, (1-0).

Проте такі гравці, як Г. Каспаров, А. Карпов, В. Ананд не брали участі в змаганні, тому ФІДЕ не вдалося дати відповідь на запитання: а хто ж насправді був у той час найсильнішим шахістом планети?!

2000. 27.11-27.12. Делі (Індія), Тегеран (Іран). 7 раундів. 100 учасників, в тому числі українці В. Іванчук, Р. Пономарьов, О. Онищук, В. Баклан. Уже в першому раунді на старт вийшло 72 учасники, а в наступному приєдналося ще 28 (4 лауреати ч-ту 1999 та 24 рейтинг-лідери). Далі ігри тривали за звичайною кубковою системою.

У першому раунді фаворити перемогли своїх суперників. У другому колі вийшли з подальших змагань Сакаєв, Ж. Лотьє. Одним з геров попередніх раундів був польський ґросмайстер Б. Мачейя, який переміг Дж. Спілмена, Красенкова, О. Білявського (виступав за Словенію), але все ж таки поступився В. Ананду в 1/8 фіналу. На другому етапі В. Іванчук програв Я. Ельвесту, Рублевський Лпутяну, Н. Шорт Натафу. До 1/8 фіналу дійшли Ананд, Адамс, Топалов, Гельфанд, Широв, Ельвест, Мачейя.

У чвертьфіналі Ананд переміг Халіфмана, Широв Бареєва, Адамс Топалова. У півфіналі Ананд переграв Адамса, Широв Грищука.

У фінальному матчі за світову корону, який уже тривав в Тегерані, зустрічалися В. Ананд і О. Широв. З рахунком 3,5 на 0,5 матч виграв індійський ґросмайстер і став 15-м чемпіоном світу ФІДЕ 2000.

О. Широв – В. Ананд. Сицилійська оборона (B 49).

1.e4 c5 2.Kf3 Kc6 3.d4 cd 4.Kxd4 Дc7 5.Kc3 e6 6.Ce2 a6 7.0-0 Kf6 8.Ce3 Cb4 9.Ka4 Cd6 10.g3 b5 11.Kb6 Tb8 12.Kxc8 Txc8 13.a4 Kxd4 14.Cxd4 e5 15.Ce3 Cc5 16.ab? Cxe3 17.fe ab 18.Cxb5 0-0 19.Txf6?! gf 20.Cxd7 Ta8! 21.Дg4+ Kph8 22.Tf1 Tg8! 23.Дh3 Дc5! 24.Cf5 Дxe3+ 25.Kpg2 h6 26.Дh5 Kpg7 27.Дg4+ Дg5 28.Дf3 Tgd8 29.h4 Дd2+ 30.Kph3 Td6 31.Tf2 Дd1 32.Kpg4! Ta2 33.Дxd1 Txd1 34.c4 Tb1 35.Td2 Taxb2 36.Td7 Tb7 37.Td6 Tc7 38.Kph5 Tc1 39.g4 T7xc4 40.Td7 Tc7 41.Td8 Th1, (0-1).

2001-2002. Листопад-січень. Москва (Росія). Головний арбітр – Юрій Авербах.

Після урочистого відкриття ч-ту сталася перша сенсація: 12-й чемпіон світу програв мікроматч китайському ґросмайстру Жанг Пенсьяну. «Після поразки Карпова я за цією формулою не буду грати», - відгукувався В. Крамник. «Страшний кінець великої кар'єри», - резюмував Г. Каспаров.

Другою сенсацією був програш В. Ананда в першій партії французькому майстрові О. Тузону. Але, на відміну від Крпова, він все ж таки дотиснув свого опонента, вигравши другу партію та тай-брейк із загальним рах. 2,5 на 1,5. Далі на шляшу до півфіналу індієць здолав Нільсена, Ткачова, Дреєва, Широва. В. Іванчук виграв у Шовкунова, Мачейї, Е. Цзяньчуаня, Лотьє. За вихід до фіналу Іванчуку довелося розв'язувати складне психологічне завдання – вистояти проти чинного чемпіона світу і зробити акцент на тай-брейку. Не проти такого розвитку подій був і Ананд. В останній (4-й) партії з класичних шахів він топтався на місці і пропустив раптову атаку Іванчука та програв матч. Чинний чемпіон склав свої повноваження!

Краматорчанин Р. Пономарьов вибив з по-дальшої боротьби Лі Веліаня, С. Тив'якова, К. Георгієва, Морозевича, Бареєва, Свідле-ра і з «темної конячки» перетворився в гріз-ного бійця. «Сталося те, що перед початком ч-ту ніхто не міг передбачити. Новий чем-піон світу визначиться в «українському фіналі!», - писалося в ж. «64-шо», № 12, 2001 (див. також «Пономарьов - Іванчук

матч на першість світу ФІДЕ»).

2004. 18.06-13.07. Тріполі (Лівія). 128 учасників, в тому числі українці В. Іванчук (Львів), О. Мойсеєнко (Харків), С. Карякин (Сімферополь), В. Невєров (Харків). Чемпіонат надавав право відстоювати цей титул у матчі з Г. Капаровим. Відбулося 6 відбіркових раундів та фінал з 6 партій.

На старті вибув з гри В. Невєров і С. Карякин. Два перших етапи успішно подолали В. Іванчук та О. Мойсеєнко. У третьому Іванчук, граючи проти Р. Касимжанова, зробив двя нічиї. У 1-му тай-брейку чорними він легко добився нічиєї. І наступна партія мала завершитися нічиєю, але на 21-му ході українець через недогляд втратив пішака і програв. Програв свій поєдинок і Мойсеєнко більш іменитому суперникові В. Акопяну (Вірменія).

У фіналі зустрілися М. Адамс (Англія) і Р. Касимжанов. Матч виявився драматичним. Після 5-ї партії рахунок був 2,5 на 2,5 (і при цьому лише 1-а партія завершилася внічию). Не виявила переможця і 6-а партія, у якій Касимжанов не зміг реалізувати матеріальну перевагу. А вже в 1-му додатковому мікроматчі з АШ Касимжанов чорними зумів виграти, наступну звів унічию і став чемпіоном світу ФІДЕ з шахів. На шляху до перемоги він здолав таких грандів, як Іванчук, О. Грищук, В. Топалов, М. Адамс.

М. Адамс – Р. Касимжанов. 7-а партія матчу.

1.e4 c5 2.Kf3 Kc6 3.Cb5 d6 4.0-0 Cd7 5.Te1 Kf6 6.c3 a6 7.Ca4 b5 8.Cc2 Tc8 9.a4 g6 10.ab ab 11.d4 cd 12.cd Cg4 13.Kc3 b4 14.Ke2 Cg7 15.d5 Cf3 16.gf Ke5 17.Ca4 Kfd7 18.Kd4 0-0 19.f4 Kc4 20.Kc6 Tc8 21.dc Kc5 22.Де2 Kb6 23.Cb5 Kb3 24.Ta6 Kd4 25.Дd3 Ka8 26.Ta4 Kc7 27.Tb4 Дb8 28.Td4 Cd4 29.Дd4 Дb5 30.f5 Tc8 31.Ch6 Ke8 32.e5 Tc6 33.ed Td6 34.Де5 Де5 35.Te5 Td7 36.Tc5 f6 37.fg hg 38.Ce3 Tb7 39.Cd4 Kpf7 40.Kpg2 Kd6 41.Cc3 e5 42.Ta5 Kc4 43.Ta1 Tb6 44.b4 Kd6 45.Tb1 Kpe6 46.Cd2 f5 47.Ce3 Tb7 48.Ce5 Ke4 49.Td1 Tc7 50.Cb6 Tc6 51.Ca7 Ta6 52.Ce3 f4 53.Cc1 Ta4 54.Te1 Kpf5 55.Cb2 Tb4 56.Ce5f3 57.Kpf3 Kpe5 58.Kpg4 Kpf6 59.f4 Kf2 60.Kpg3 Kd3, (0-1).

Турніри-чемпіонати світу ФІДЕ.

2005. 27.09-16.10. Сент-Луїс (Аргентина). 8 учасників. 2 кола. Переможець одержував 300 000 американських доларів. Газети повідомляли, що ніякого відбору на ч-т не було. Впевнену перемогу здобув болгарський ґросмайстер В. Топалов з рез-том в 10 очок з 14. 2-3. В. Ананд, П.Свідлер – по 8,5; 4. О. Морозевич – 7; 5. П. Леко – 6,5; 6-7.М. Адамс, Р. Касимджанов – 6; 8. Ю. Полгар – 4,5.

П. Леко – В. Топалов. Сицилійська оборона (B 90).

1.e4 c5 2.Kf3 d6 3.d4 cd 4.Kxd4 Kf6 5.Kc3 a6 6.f3 e6 7.Ce3 b5 8.Дd2 b4 9.Ka4 Kbd7 10.0-0-0 d5 11.ed Kxd5 12.Cc4 K7f6 13.Cg5 Дc7 14.cd Kxd5 15.The1 Cb7 16.Де2 Дd6 17.Kpb1 h6 18.Ch4 Kf4 19.Дf2 Дc7 20.Kf5 g5 21.Cg3 Tc8 22.Дd4 Tg8 23.c3 Td8 24.Дxd8+ Дxd8 25.Txd8+ Kpxd8 26. Ke3 Cc6 27.Kb6 bc 28.bc Cg7 29.Cxf4 gf 30.Kd1 Cb5 31.a4 Cd3+ 32.Kpc1 Kpc7 33.a5 Ch8 34.Kpd2 Cb5 35.Tf1 Cc6 36.Kpe2 Ce5 37.c4 Cd4 38.Kf2 Cc3 39.Ke4 Cxa5 40.c5 f5, (0-1). В. Топалов був проголошений чемпіоном світу ФІДЕ з шахів 2005.

2007. 13-30.09. Мехіко (Мексика). 8 учасників. 2 кола. Підсумки: В. Ананд – 9 очок; 2-3. В. Крамник, Б. Гельфанд – по 8; 4. П. Леко – 7; 5. П. Свідлер – 6,5; 6-7. О. Морозевич, Л. Аронян – по 6; 8. О. Грищук – 5,5.

Чемпіоном світу ФІДЕ з шахів 2007 став В. Ананд (вдруге). Перемога Ананда закономірна. Він єдиний, хто пройшов усю дистанцію без поразок. Не справдилися прогнози шахових спеціалістів щодо Б. Гельфанда, якого зараховували до аутсайдерів. Але він виявився єдиним, хто реально зміг конкурувати з новим чємпіоном світу В. Анандом.

В. Ананд – Б. Гельфанд. Російська партія (C 42).

1.e4 e5 2.Kf3 Kf6 3.Kxe5 d6 4.Kf3 Kxe4 5.Kc3 Kxc3 6.dc Ce7 7.Ce3 Kd7 8.Дd2 Ke5 9.0-0-0 0-0 10.h4 Te8 11.h5 Cf6 12.Kh2 h6 13.Ce2 Ce6 14.f4 Kc4 15.Cxc4 Cxc4 16.b3 Cb5 17.Thg1 Te4 18.Kg4 Де7 19.Tde1 Te8 20.Cf2 Дd8 21.Txe4 Txe4 22.Te1 Txe1+ (незрозумілим є

те, що чорні не обрали **22. ...Txf4 Kxf6+ Dxf6,** у них був би зайвий пішак?! (міжнар. ґросмайстер С. Шипов), **(нічия).**

Чемпіонати світу юнацькі командні організовувалися ФІДЕ з 1978 поряд зі Всесвітніми студентськими олімпіадами, але мали більшу популярність. Під час вибору цих змагань в один строк перевага надавалася ч-ту світу. Склад команди: 4 основних гравці віком до 26 років. Усього проведено 5 ч-тів протягом 1978-1987. Змагання проходили спочатку в півфіналах, а потім ділилися на фінали «А» і «Б» (інколи ж – на фінали «А», «Б», «В»), а також за швейцарською системою.

Найкращі рез-ти змагань: **1978.** Мехіко (Мексика), 19 команд – 1. Англія (Д. Гумен, Дж. Местел, Дж. Кінлей, Дж. Спілмен, Ш. Толбут) – 26,5 очок з 36; 2. СРСР {О. Білявський (Україна) В. Гавриков, О. Іванов, О. Кочієв (усі – Росія), А. Михальчишин, О. Панченко (обидва - Україна)} – 25,5; 3. Куба 24,5; 4. США – 22,5; 5. Бразилія – 17,5; 6. Канада – 15,5.

1980. Мехіко. 25 команд. 1. СРСР {С. Долматов (Росія), Іванов, Е. Кеньгіс (Латвія), Кочієв, Михальчишин, А. Юсупов (Росія)} – 26 очок з 36; 2. Англія – 21,5; 3. Аргентина – 20; 4. Колумбія – 19; 5. Бразилія – 18; 6-7. Куба, Шотландія – по 17.

1981. Грац (Австрія). 34 команди. Швейцарська система в 11 турів. 1. СРСР {Є. Владимиров, Долматов (обидва – Росія), Г. Каспаров (Азербайджан), Кочієв, Л. Псахіс, Юсупов (усі – Росія)} – 32,5 очок з 44; 2. Англія – 30,5; 3. Угорщина – 28,5; 4. США – 26,5; 5-6. Франція, Ізраїль – по 24,5.

1983. Чикаго (США). Так званий студентський ч-т світу. 30 команд. Швейцарська система в 11 турів. 1.СРСР {З. Азмайпарашвілі (Грузія), Долматов, С. Лпутян (Вірменія), Псахіс, Юсупов, Я. Ельвест (Естонія)} – 34 очок з 44; 2. ФРН – 28; 3. Ісландія – 18; 4. «США-1» – 26,5; 5-6. КНР, «США-2» – по 25,5.

1985. Мендоса (Аргентина). 18 команд. Півфінали і 3 фінальних т-ри. 1. СРСР {Азмайпарашвілі, І. Новиков (Росія), Е. Розенталіс (Латвія), О. Соколов (Росія), О. Чернин (Україна), Юсупов} – 14 очок з 20; 2. США – 10,5; 3. Аргентина-1 – 10; 4-5. Франція, ФРН – по 9,5; 6. Фінляндія – 6.

2008. Березень. Новокузнецьк (Росія). Так званий студентський ч-т світу. 1. Росія – 27 очок з 36; 2. Китай, 3. Монголія – по 22,5.

Чемпіонати світу юнацькі (до 20 років) особисті – традиційні змагання, які організовуються ФІДЕ з 1951 для юнаків до 20 років. Переможцеві надається звання міжнар. майстра, з 1982 присуджується ґросмайстерський бал. Ч-ти 1951-1973 проводилися один раз на 2 роки; з 1973 – щороку. 2-13-й ч-ти відбулися за системою кола з попередніми змаганнями в підгрупах; інші ж – за швейцарською системою (з 1975 в 13 турів).

1951. червень. Ковентрі - Бірмінгем. 18 учасників. 1. Б. Івков – 9,5 очок з 11; 2. Баркер – 8; 3. Крус – 7; 4-6. Ларсен, Б. Нюрен, Гарріс – по 6,5.

1953. Липень. Копенгаген. 2 півфінали по 10 гравців у кожному. Фінал «А» - 8 учасників (по 4 перших з кожного півфіналу): 1-2. Панно, К. Дарга – по 5,5 очок з 7 (за додатковими показниками чемпіоном став Панно); 3-4. Івков, Олафссон – по 3,5; 5-8. Д. Келлер, Ларсен, Дж. Пенроуз, Дж. Шервин – по 2,5.

1955. Липень-серпень. Антверпен. 3 півфінали по 8 учасників у кожному. До фіналу пройшло по 3 переможці кожного півфіналу та учасник, який досяг найкращого резу серед шахістів, що посіли 4-е місце: 1. Спаський – 8 очок з- 9; 2. Е. Медніс – 7; 3. М. Фарре – 6,5; 4. Л. Портиш – 5,5; 5. Г. Трингов – 5.

1957. Серпень. Торонто. 12 учасників. 1. Ломбарді – 11 очок з 11; 2. М. Герузель – 9; 3. Л. Йонгсма – 8,5; 4. В. Селіманов – 8; 5. Р. Кардосо – 6,5.

1959. Липень-серпень. Мюнхенштейн (поблизу Базеля). 3 півфінали (в 2-х – по 9 учас-

ників, в одному – 8); по 4 переможці з кожного півфіналу увійшло до фіналу «А»: 1. Белицький – 8,5 очок з 11; 2-4. І. Стефанов, Д. Раменс, Парма – по 6,5; 5-7. К. Клеменс, Кюттнер, С. Гаман – по 5,5.

1961. Серпень-вересень. Гаага. 4 півфінали (по 7 гравців у кожному). Фінал «А»: 1. Парма – 9 очок з 11; 2. Георгіу 8,5; 3. А. Куїнджі – 8; 4-5. Г. Пфлегер, К. Зьойдема – по 7.

1963. Серпень-вересень. Врнячка-Баня. 5 півфіналів по 6 гравців у кожному. Фінал «А»: 1-2. Георгіу, М. Яната – по 7,5 очок з 9 (дод. матч – 2 на 2, за системою коеф. чемпіоном проголошено Георгіу); 3. Кураїца – 4,5; 4-8. Я. Адамський, О. Захаров, П. Лі, Л. Тан, А. Цвайг – по 4.

1965. Серпень. Барселона. 5 півфіналів (у 2-х було по 5 гравців і в 3-х – по 6). Фінал «А»: 1. Кураїца – 6,5 очок з 9; **2. В. Тукмаков**, Р. Гартог – по 6; 4-7. Я. Блейман, Цвайг, Гюбнер, М. Шонеберг – по 4,5.

1967. Серпень. Тель-Авів. 3 півфінали (у 2-х було по 6 гравців, в одному – 7). Фінал «А»: 1. Каплан – 6,5 очок з 8; 2. Р. Кін – 5,5; 3. Тімман – 5; 4. Гюбнер – 4,5; 5. Л. Асплунг – 4.

1969. Серпень. Стогольм. 6 півфіналів (в 4-х було по 6 гравців, у 2-х – по 5). Фінал «А»: 1. А. Карпов – 10 очок з 11; 2-3. Адор'ян, А. Урзика – по 7; 4. Каплан – 6,5; 5. Андерссон – 6.

1971. Липен-серпень. Атени. 6 півфіналів (в 4-х – по 7 учасників, у 2-х – по 8). Фінал «А»: 1. Гуг – 8,5 очок з 11; 2. Ріблі – 8; 3. К. Рогофф – 7,5; 4-6. Р. Борнгессер, Ваганян, Торре – по 6,5.

1973. Серпень. Тиссайд (Великобританія). 2 півфінали за швейцарською системою (по 25 гравців у кожному) в 7 турів. Фінал «А»: 1. О. Білявський – 8,5 очок з 11; 2. Майлс – 8; 3-5. Христиансен, С. Мар'янович, М. Стин – по 7,5.

1974. Серпень. Маніла. Півфінали за швейцарською системою у 7 турів (30 гравців). Фінал «А»: 1. Майлс – 7 очок з 9; 2-4. Р. Дікс, Мар'янович, Л. Шнайдер – по 5,5; 5-7. П. Мак, О. Кочієв, С. Джарделлі – по 4,5.

1975. Серпень-вересень. Тьєнтиш (Сербія). 48 учасників. 1. Чехов – 10 очок; 2. Христиансен – 9,5; 3-4. Дж. Местел, В. Інков – по 9; 5-6. Г. Шюсслер, А. Кулиговський – по 8,5.

1976. Грудень, січень 1977. Гронінген. 54 учасники. 1. Дізен – 10 очок; 2. Л. Фтачник – 9,5; 3. Н. Грінберг – 9; 4-7. Є. Владимиров, Д. Кампора, Леов, М. Сіснієга – по 8,5.

1977. Вересень. Інсбрук (Австрія). 48 учасників. 1. А. Юсупов – 10,5 очок; 2. А. Сапата – 9,5; 3-6. П. Попович, Р. Вера, С. Скембрис, Й. О. Фрієс-Нільсен – по 8,5.

1978. Вересень. Грац (Австрія). 47 учасників. 1. С. Долматов – 10,5 очок; 2. Юсупов – 10; 3. Фрієс-Нільсен – 9; 4-5. К. Бйорк, Г. Барберо – по 8,5.

1979. Липень-серпень. Шиєн (Норвегія). 54 учасники. 1. Сейраван – 10 очок; **2. О. Чернин – 9,5**; 3-6. П. Ніколич, Р. Даувен, А. Негулеску, Дж. Пласкетт – по 8,5.

1980. Серпень. Дортмунд (Німеччина). 58 учасників. 1. Г. Каспаров – 10,5 очок; 2. Н. Шорт – 9; 3-5. І. Морович, Негулеску, К. Бішофф – по 8,5.

1981. Серпень-вересень. Мехіко. 46 учасників. 1. Цвітан – 10,5 очок; 2. Я. Ельвест – 10; 3. Шорт- 9; 4-6. І. Гартарсон, В. Салов, Г. Корраль – по 8,5.

1982. Копенгаген. 52 учасники. 1. Соколов – 10; 2. І. Штоль – 9; 3-7. Дж. Бенджамін, Ж. Мілош, Морович, К. Гансен, Шорт – по 8,5.

1983. Серпень. Бельфор (Франція). 61 учасник. 1. Георгієв – 11,5 очок; 2. Салов – 10,5; 3. С. А. Саїд – 9; 4-5. Штол, Шорт – по 8,5.

1984. Серпень. Кильява (Фінляндія). 54 учасники. 1. Гансен – 10,5 очок; 2. О. Дреєв – 10; 3-4. Георгієв, К. Торстенс – по 9,5; 5. Л. Олль – 8,5.

1985. Вересень. Шарджа (ОАЕ). 69 учасників. 1. Длуги – 10 очок; 2-3. П. Блатний, Й. Клінгер – по 9; 4-9. Ананд, Є. Грівас, Рубен Гунаван, Дж. Гауелл, В. Іванчук, Е. Севільяно – по 8,5.

1986. Серпень. Гаусдал (Норвегія). 60 учасників. 1-2. Аренсібія, С. Огдестейн – по 9,5 (звання чемпіона світу одержав Аренсібія, котрий переміг в особистій зустрічі); 3-5. Ф. Геллерс, Бареєв, Клінгер – по 9.

1987. Багіо (Філіппіни). 52 учасники. 1. В.

Ананд – 10 очок; **2. Іванчук – 9,5**; 3-4. Г. Серпер, П. Вольф – по 9; 5. Акопян – 8,5.

1988. Серпень. Аделаїда (Австралія). 52 учасники. 1. Ж. Лотьє – 9, В. Іванчук – 9; 3. Г. Серпер – 9, 4. Б. Гельфанд – 9; 5. М. Вальс – 8,5; 6. В. Акопян – 8,5.

1989. Серпень. Тунха (Колумбія). Підсумки: В. Спасов – 9,5 очок з 13; 2. Я. Гданський – 9,5; 3-5. М. Улибин, Р. Вессман, О. Дреєв – по 9; 6-7. О. Широв - 8,5; 8-10. Серпер – 8.

1990. Вересень. Чилі. 58 учасників. Швейцарська система в 13 турів. 1. І. Гуревич – 10,5 очок; 2. О. Широв- 10; 3. В. Акопян – 9,5; 4-7. М. Улибин, К. Лутці, І. Косашвілі, К. Облітас – по 8.

1991. Вересень. Мамайя (Румунія). 58 учасників. 1. В. Акопян – 10,5 очк; 2. М. Улибин – 10,5; 36. С. Тив'яков, М. Журавський, Д. Молдоваї, Г. Барсаніла – по 8,5.

1992. Грудень. Буенос-Айрес. 54 учасники. 1. П. Зарницький – 10 очок; В. Мілов – 10; 3. Г. Мікелакіс – 8,5; 4-8. О. Даниелян, Д. Рейдерман, М. Маровић, Д. Еггер, В. Расик – по 8,5; ... 13-18. Г. Фіш (Україна) – 7,5.

1995. Галле (Німеччина). 1. Р. Слободян, **2. О. Онищук – по 10 очок**; 3. Х. Спангенберг – 9,5; 4. Г. Вескові – 9; 5. Д. Фрідман, 6. Т. Орал, 7. М. Камінський, 8. А. Видеславер, 9. Т. Налбандян, 10. Р. Іртанов – по 8,5.

1996. Листопад. Медельїн (Колумбія). 58 учасників з 48 країн. 1. Е. Сутовський – 10 очок; 2. Чанг Чонг, 3. З. Дімеші – по 9 очок; ...32. О. Голощапов (Харків) – 6,5.

1997. Серпень. Жагань (Польща). 78 учасників з 59 країн, в тому числі 25 міжнар. майстрів, 6 майстрів ФІДЕ. 1. Т. Шокид, 2. В. Міруман – по 9,5; 3. Х. Банікас, 4. С. Мовсесян, 5. Ч. Чань, 6. Є. Наєр, 7. В. Мачейя, 9.В. Йордакеску, 9. Р. Касимжанов, 10. Р. Кемпінський – по 8,5; ... 17. В. Баклан (Київ) – 7,5; ... 25. Р. Пономарьов (Краматорськ); ... 33. О. Голощапов (Харків), 34. В. Малахатько (Київ) – по 7.

2000. Серпень. Ксарна (Польща). 1. Д. Андрейкин – 10 очок з 13; 2. С. Сюгіров – 10; 3. Д. Сверч, 4. М. Матлаков, 5. Й.-Л. Гаммер – по 9; ... 16. І. Нижник – 8,5; ... 26. О. Баришполець – 7,5; ... 52. І. Голіченко – 7; ... 102. А. Подольський – 5.

2001. Вересень. Атени. 1. П. Ач – 10 очок; 2. М. Гуганашвілі, З. Л. Аронян – по 9,5.

2004. Грудень. Індія. 71 учасник, в тому числі 8 міжнар. ґросмайстрів, 14 міжнар. майстрів, 6 майстрів ФІДЕ. Швейцарська система в 11 турів. 1. П. Харикрішна – 10 очок; 2. Т. Петросян – 9,5; ... 8. Ю. Дроздовський (Україна) – 8,5.

2005. Листопад. Стамбул (Туреччина). 92 учасники. Швейцарська система в 13 турів. 1. Ш. Мамед'яров – 10,5 очок; 2. Ф. Беркеш – 9,5; 3-4. Є. Алексеєв, В. Гашимов – по 9.

2006. Жовтень. Єреван (Вірменія). 83 учасники, в тому числі 11 ґросмайстрів, 22 міжнар. майстри. 1. З. Андріасян – 9,5 очок з 13; 2-4. М. Вітюгов, **Ю. Криворучко (Львів)**, Л. Панцулава – по 9,5.

2007. Листопад. Єреван. 80 учасників. 1. А. Адлі – 10,5 очок; 2. І. Попов – 9,5; 3-4. Ванг Гао, Д. Андрейкин – по 9; ... 17-25. Ю. Вовк (Львів) – 7,5.

2008. Березень. Новокузнецьк (Росія). 30 учасників. Швейцарська система в 9 турів. 1-2. Д. Бочаров, І. Лисий (обидва – Росія) – по 7 очок (за дод. показниками чемпіоном став Бочаров); 3. П. Смирнов (Росія).

Чемпіонати світу юнацькі (до 18 років) особисті проводяться ФІДЕ. Переможці змагань: **1989**, Пуерто-Рико – В. Акопян (Вірменія); **1990**, Сінгапур - С. Тив'яков (Росія); **1991**, Варшава – В. Крамник (Росія); **1993** – З. Алмаші (угорщина); **1993**, Братислава (Словаччина) – 38. Р. Байрачний (Донецьк); **1997**, Єреван – **Р. Пономарьов (Україна, Краматорськ)**; ... 17. О. Зубарев (Україна, Харків), ...19. С. Ільїн (Україна, Харків); **1998**, Оропеса-дель-Мар (Іспанія) – 10. С. Федорчук (Україна); **2001**, Оропеса-дель-Мар – Д. Яковенко (Росія) – 9 очок; ...4. О. Ковчан (Україна) – 7,5, ...41. О. Палеха (Україна) – 5,5; **2002**, Крит – 1. Ф. Беркес (Угорщина); **2005**, Белфорт (Франція) – І. Хайрулін (Росія), ...26. А. Тухаєв (Україна).

Чемпіонати світу юнацькі (до 16 років) особисті – традиційні змагання.

Проводяться щороку з 1977 за швейцарською системою. Спочатку мали статус ч-тів світу серед кадетів. 1974 і 1976 розігрувався Кубок світу. До 1980 до участі в ч-тах допускалися юнаки до 17 років, з 1981 – до 16 років. Преможці змагань: **1974**, Пуанте-Сент-Максенсе (Франція) – Дж. Местел; **1976**, Ватиньє (Франція) – Н. Грінберг; **1977**, Каньє-Сюр-Мер (Франція) – Й. Арнасон; **1978**, Сас-ван-Гент (Нідерланди) – П. Мотвані; **1979**, Бельфор (Франція) – М. Темпоне; **1980**, Гавр (Франція) – В. Салов; **1981**, Кордова (Аргентина) – С. Конкуест; **1982**, Гуаякіль (Еквадор) – Є. Бареєв; **1983**, Букараманга – О. Дреєв; **1984**, Шампіньї-сюр-Марн – Дреєв - 8,5 очок з 11, 2-4. Й. Пінтер, В. Ананд, **В. Іванчук (Україна) – по 8**; **1985**, Петах-Тиква – Рохас; **1986**, Ріо-Гальєгос – В. Акопян; **1987**, Інсбрук – Г. Стефанссон; **1988** - 1. О. Широв (СРСР, Литва), 2. М. Гуревич (США) – 8,5, 3. Ж. Лотьє (Франція) – 7,5; **1989.** Пуерто-Рико - С. Тив'яков (СРСР, Росія); **1990.** Сінгапур - К. Сакаєв (СРСР, Росія); **1991.** Варшава – С. Кумаран (Англія), **2. О. Онищук (СРСР, Україна)**, 3. З. Алмаші (Угорщина); **1993.** Братислава (Словаччина) – Х. Дао Фен (В'єтнам); **1996.** о. Менорка – А. Гершон (Ізраїль); **1997.** Єреван (Вірменія) – Л. Вайда (Румунія); **2001.** Оропеса-дель-Мар (Іспанія) – 1. К. Шанава (Грузія), **2. А. Коробов (Україна)**; **2002.** Крит – Л. Панцулава (Грузія); **2005.** Белфорт (Франція) – О. Лендерман (США).

Чемпіонати світу шахісток-юнок до 20 років особисті – традиційні змагання, які проводяться ФІДЕ з 1983. Неофіційним змаганням був Кубок світу 1982. З 1985 проходять за швейцарською системою.

1982. Квітень-травень.Сента (Сербія). 21 учасниця з 17 країн. 3 півфінальні групи по 7 гравчинь у кожній. 6 турів за коловою системою. Фінал у 5 турів за швейцарською системою. 1. А. Брустман – 8,5 очок з 11; 2. Т. Рубцова – 8; 3-6. Б. Веруш, М. Ковач (Пінтер), М. Петек, Є. Ступина – по 7.

1983. Серпень-вересень. Мехіко. 14 учасниць з 13 країн. 1-2. Гасанова (Ускова), Дж. Арбунич – по 11 очок (за дод. показниками чемпіонкою стала Гасанова); 3. Й. Ягодзинська – 8.

1985. Грудень. Добрна (Сербія). 22 учасниці з 19 країн. 1. Арахамія – 12,5 очок з 13; 2. А. Марич – 8,5; 3-5. К. Бедулеску, С. Уокер (Аркелл), І. Мадл – по 8.

1986. Травень. Вільнюс (Литва). 20 учасниць з 15 країн. 1. Мадл – 11 очок з 13; 2-3. Багінскайте, С. Прудникова – по 9.

1987. Серпень. Багіо (Філіпіни). 1. Багніскайте – 9,5 очок з 11; 2-3. Прудникова, Є. Заєць – по 9.

1988. Серпень. Аделаїда (Австралія). 24 учасниці. 1. А. Галлямова – 10,5 очок з 13; 2. К. Арахамія, 3. Е. Заєць, 4. Сюе Жун – по 9,5; 5. Н. Бойкович – 9; 6. К. Амура – 8,5.

1989. Серпень. Тунха (Колумбія). Підсумки: 1. К. Кахіані – 11,5 з 13; 2. І. Мадл – 11; 3. А. Галлямова – 9; 4-5. Заєць, М. Аррібас – по 8,5.

1990. Вересень. Чилі. 36 учасниць. Швейцарська система в 13 турів. 1. К. Кахіані – 10,5 очок; 2. А. Софієва – 9,5; 3-6. К. Амура, І.-Л. Йонеску, А. М. Ботсарі, Ф. Веліханли – по 8,5.

1992. Грудень. Буенос-Айрес. 30 учасниць. 1. К. Дабровська – 10,5 очок з 13; 2. Л. Раду – 10; 3. Р. Салістія – 10; 4. І. Кадимова – 10; 5. І. Гапоненко (Україна) – 9.

1995. Вересень. Галле (Німечина). 1. Н. Хурцідзе – 11 очок з 13; 2. Є. Репкова, 3. К. Пептан, 4. Н. Жукова (Україна) – по 9,5; 5. Жу Чен – 9.

1996. Листопад. Медельїн (Колумбія). 37 учасниць з 29 країн.1. Чжу Чень – 12 з 13; 2. К. Пептан – 9,5; 3. Сю Юхуа – 9; ... 8. Т. Василевич (Євпаторія) 7,5.

1997. Серпень. Жагань (Польща). 61 учасниця з 47 країн світу. 1. Г. Гант – 10,5 очок з 13; 2. Я. Двораковська, **3. Т. Василевич по 9,5**; ...10. Г. Затонських (Маріуполь) – 8 очок.

2000. Серпень. Ксарна (Польща). **1. Г. Музичук (Львів, Словенія) – 11 очок з 13**; 2. О. Гиря – 10,5; 3. Р. Падміні – 10; ...11.А. Андренко – 8,5; ... 24. А. Нестеровська – 7,5;

... 47. М. Цирульник – 6; ... 49. І. Петрова – 6.

Г. Музичук – Маммадова. Оборона Грюнфельда (D 91).

1.d4 Kf6 2.c4 g6 3.Kc3 d5 4.Kf3 Cg7 5.Cg5 Ke4 6.cd Kxg5 7.Kxg5 e6 8.Дd2 h6 9.Kh3 ed 10.Kf4 0-0 11.e3 c6 12.Cd3 Дf6 13.0-0 Cf5 14.b4 Kd7 15.b5 Kb6 16.Tfc1 Cxd3 17.Дxd3 a6 18.bc bc 19.Tab1 Tfb8 20.Tb3 Kc4 21.Kcxd5 cd 22.Kxd5 Дg5 23.Дxc4 Td8 24.Kb6 Ta7 25.Дc5 Дh4 26.h3 Cf8 27.Дa5 Дe4 28.Kc8 Tad7 29.Дxa6 Cg7 30.a4 Дe8 31.Дc6 f5 32.a5 f4 33.a6 fe 34.fe Дf7 35.Дc4 Td5 36.a7, (1-0).

2001. Вересень. Атени (Греція). 1. Х. Конеру, 2. Жао Сю – по 9,5 очок з 13; 3. Н. Косинцева – 9.

2004. Грудень. Індія. 27 учасниць. Швейцарська система в 11 турів. 1. К. Корбут – 10,5 очок; ... 5. Г. Ушеніна (Харків) – 8.

2005. Листопад. Стамбул (Туреччина). 68 учасниць. 1. Е. Петц – 10 очок з 13; 2. Гу Ксяобін – 9,5; 3-5. Б. Кадзілка, Т. Мамед'ярова, Х. Дрованеллі – по 9.

2006. Жовтень. Єреван. 57 учасниць, в тому числі 10 ґросмайстринь, 12 міжнар. майстринь. 1-4. Шень Ян , Хоу Іфань, С. Мелія, Б. Монголтуул – по 9 очок з 13.

2007. Жовтень. Єреван. 58 учасниць. 1. В. Небольсина – 10 очок з 13; 2-3. І. Завадська, С. Мелія – по 9,5; ... 5-8. Діана Арутюнова (Україна) – 8,5.

2008. Березень. Новокузнецьк (Росія). 24 учасниці. Швейцарська система в 9 турів. 1-2. І. Василевич, Н. Погоніна (обидві – Росія) – по 6,5 очок (за дод. показниками чемпіонкою проголошена Василевич); 3-7. Ч. Цзілінь (Китай), Б. Хоанова (Росія), Б. Монголтуул, Д. Янджидулам (обидві – Монголія) – по 7.

Чемпіонати світу серед юнок до 18 років особисті

проводяться з 1989. Переможниці змагань: **1989** в Пуерто-Рико – К. Аладжава (Болгарія); **1990** в Сінгапурі – 1. Є. Раду (Румунія); **1991** – 1. Н. Стрижак (Югославія); **1993**, Калькутта (Індія) - 4. І. Гапоненко (Херсон); **1997**, Єреван – 1. Р. Голетіані (Грузія) – 8,5 очок... 15. В. Калініна (Харків), ... 17. А. Зозуля (Сімферополь), ... 22. О. Сарана (Київ) – по 6; **1998**, Оропеса (Іспанія) – 11. О. Грицаєва – 7 очок; **2001**, Оропеса-дель-Мар (Іспанія) – С. Гветадзе – 10 очок, ...41. К. Мацейко (Україна) – 4; **2002**, Крит – Е. Петц (Німеччина); **2005**, Белфорт (Франція) – М. Туртселадзе (Грузія) – 8,5 очок.

Чемпіонати світу серед юнок до 16 років

проводяться ФІДЕ з 1984 за швейцарською системою в 11 турів. Переможниці змагань: **1981**, Богнор-Риджис – Ж. Полгар; **1984**, Шампіньї-сюр-Марн – Мадл, М. Строе, Марич – по 8 очок (за дод. показниками звання чемпіонки присуджене Мадл); **1985**, Ріо-Гальєгос – Аладьйова, К. Кахіані (за дод. показниками чемпіонкою стала Аладьйова); **1987**, Інсбрук – Галлямова – 10 очок; **1988** – А. Галлямова; **1989**, Пуерто-Рико – М. Домбровська (Польща); **1990**, Сінгапур – Т. Ланчава (Грузія), Є. Ковалевська (Росія) – по 8,5 очок; **1991**, Варшава – Н. Хурцідзе, **З. І. Дубинка (Україна); 1993** – Е. Даниелян (Вірменія); **1993,** Братислава (Словаччина) – 8. Т. Василевич (Україна); **1996,** О. Менорка (Іспанія) – **Г. Зозуля (Україна, Керч)**... 4. В. Калініна (Україна, Луганськ); **1997**, Єреван – Ю. Ксю; ... 25. К. Абрамчук (Україна, Миколаїв); **1998**, Оропеса (Іспанія) – **З. О. Маковецька (Україна)**; **2001**, Оропеса-дель-Мар (Іспанія) – Н. Дзагнідзе (Грузія), **2. О. Возовик (Україна)**, ...15. Н. Григоренко (Україна); **2002**, Крит – Т. Чистякова; 2005, Белфорт (Франція) – **Г. Музичук (Львів, Словенія)**.

Додаток. Призери ч-ту світу серед юних шахістів України від 10 до 14 років: **1990** – 2. Інна Гапоненко (до 14); **1998.** Оропеса – 2. А. Волокитин (до 12); **2001** – 2. М. Музичук (до10); 2002 – 2. А. Музичук до (12); **2005** – 3. М. Музичук (до 14).

Чемпіонати світу серед комп'ютерів

відбуваються серед великих універсальних ЕОМ з 1974 і шахових мікрокомп'ютерів з 1980.

1974. Стокгольм (Швеція). 13 комп'ютерів з 8 країн. Перший а по тому і всі наступні ч-ти проводилися за швейцарською системою

(див. ст. «Система змагань»). На т-рі присутніми були тільки автори програм (комп'ютери залишалися у виробника дома), ходи передавалися до координаційного центру через телефонний зв'язок. «Каїса» (СРСР) виграла всі 4 партії і стала володаркою золотої медалі (автори – Г. Адельсон-Вельський, В. Арлазаров, А. Бітман, М. Донський, О. Усков). Програми «Чесс», «Хаос» (обидві – США) та «Риббіт» з Канади відстали на 1 очко.

1977. Торонто (Канада). 16 комп'ютерів з 8 країн. Звання чемпіона виграла програма «Чесс» (автори – Д. Слейт, Л. Аткин): 4 перемоги з чотирьох партій. 2-3-є «Дачесс» (США), «Каїса».

1980. Лінц (Австрія). 18 комп'ютерів з 6 країн. По 3,5 очок з 4-х набрали програми США «Белл» і «Хаос». Додаткову партію виграв «Белл» (автори програми К. Томпсон, Дж. Кондон), здобувши звання чемпіона світу. «Чесс» і «Каїса» набрали відповідно 2,5 і 2 очок. «Белл» виграв ч-т завдяки технічній перевазі ЕОМ, яка використовувалася для гри: перевірка ходів-кандидатів та оцінювання позиції вперше були реалізовані не програмно, а за допомогою схем (у комп'ютер вмонтовувалися спеціалізовані машинні команди).

1983. Нью-Йорк. 22 комп'ютери. Переможцем виявилася програма «Крей блітц» (США; автори – Р. Гярт, А. Гауер, Г. Нельсон), набравши 4,5 очок (потужність ЕОМ понад 100 млн. операцій щосекунди). На пів-очка відстали «Бебе» (США) і «Евіт» (Канада).

1986. Кельн (Німеччина). 23 комп'ютери. По 4 очок набрали програми «Крей блітц», «Гітеч», «Бебе», «Фенікс» (усі – США). Найкращий коефіцієнт виявився в прогами «Крей блітц», яка вдруге стала чемпіонкою світу.

1989. Едмонтон (Канада). 24 комп'ютери. Ч-т виграла програма «Діп сот» (США), набравши 5 очок з 5. Автори - Анансараман, Сю, Браун, Янсен, Неватцік.

На відміну від ч-тів універсальних ЕОМ, ч-ти серед мікрокомп'ютерів (комп'ютери з впаяними в них програмами) проводяться майже щороку: 1-й (1980) і 4-й (1984) – У Великобританії, 2-й – у Німеччині (1981), 3-й – в Угорщині (1983), 5-й – в Нідерландах (1985), 6-й – в США (1986), 7-й – в Італії (1987). Перші 3 ч-ти виграли комп'ютери фірми США «Фіделіті» - «Сенсори Вайс», «Челенджер» і «Ейліт», останніх чотирьох – різні модифікації комп'ютера «Мефісто» (Німеччина). 1989 ч-т виграла програма «Фіделіті», 1990 – «Мефісто».

На кінець 2000 різниця в класі гри між універсальними комп'ютерами ЕОМ та мікрокомп'ютерами нівелювалася.

До 1990 в позиціях маневрування та розігруванні ендшпілю ЕОМ за своєю потужністю поступалися кваліфікованим гравцям; найкращі тодішні комп'ютери грали в силу міжнар. майстра.

1990. Ванкувер (Канада). 15 учасників. 1. «Гідерон» (автор – голландець Ед. Шрьоддер) – 6 очок в групі Software; 2. «М-Чесс» (Марті Гірш з США) – 5,5; група РС 3. «Мефісто» - 5 очок; 4. «Кінг» (автор - данець Дж. Конінг); 5. «Сайтек» (автори - Дан і Касе Спраклен); 6. «Гіркс» (автор - М. Унік з Англії). Остання була чемпіонкою серед аматроських програм.

1992. Мадрид. 23 програми. Швейцарська система в 9 турів. 1. «Шреддер» (Голландія); 2-3. «Цугцванг» (Німеччина), «Кумулус» (Франція) – по 4 чок; 4-5. «Каспаров», «Фрітц» (Голландія); 6-9. «Ріск» (Голландія), «Хагутек», «Шаховий геній», «Вудпушер» (Англія); 10. «М-Чесс». Серед програм на дискетах 1-е місце виграла «Кумулус» (автор – Христ Вайл), а серед шахових мікрокомп'ютерів перше місце здобув «Каспаров».

1995. Падерборн (Німеччина). 34 програми. Швейцарська система в 11 турів. 1. «Mchess Pro - 5.0» (прогама США, була також чемпіонкою 1991; грала в силу молодого М. Таля вже 1995) – 8,5 очок з 11; 2. «Chess Genius - 3.0» - 8; 3-5. «Ferret», «Nimzo - 3», «Virtuals Chess» – по 7,5; 6-9. «Hiarcs – 3.0 Masters», «Quest», «Dark Thought», «King» - по 7; 10-13. «Qulliuto», «Canalf», «Junior»,

«Schredder» - по 6,5.

1995. Гонконг. До 1995 змагалися програми, написані для великих ЕОМ. У Гонконзі вперше в історії чемпіоном світу серед великих і малих машин стала німецька програма «Fritz», виготовлена саме для РС – з мікропроцесором «Pentium» 90 МГЦ. При чому перемогла та ж сама версія програми «Фрітц – 3», дискету з якої можна було придбати в магазині. Що викликало сенсацію у шаховому світі.

Фавориткою серед 24 конкурентів вважалася програма США «Deep Thought», але в змаганні участі не брала.

1999. Падерборн. Взяли участь всі найсильніші програми за винятком «Chess Genius» і «Chess masters». Фаворитами вважалися «Fritz-5», «Hiarcs-7.0», які очолювали рейтинг-лист на 01.06.1999, а також «Rebel-10.0». На т-рі програм використано комп'ютери різної потужності, що теж влинуло на рез-ти змагань. Колова система. Контроль часу: 2 год на 40 ходів плюс 1 год на 30 ходів з додачею 30 хв до кінця партії. Підсумки: 1-2. «Schredder», «Ferret» - по 5,5 (чемпіоном світу за дод. показниками стала програма «Schredder» з Німеччини, яка не зазнала жодної поразки); 3. «Fritz» (Німеччина), 4. «Cilkchess» (США) – по 5; 5-9. «Junior» (Ізраїль), «Dark Thought» (Німеччина), «Rebel» (Нідерланди), «Nimzo» (Австрія), «Chess Tiger» (Франція) – по 4,5.

По завершенні т-ру відбувся матч першої п'ятірки програм проти команди ґросмайстрів. Підсумки: Лутц (Ело = 2600) – «Schredder» (0,5 на 0,5); «Ferret» - Ваганян (2630) – 0 на 1; «Fritz» - Соколов (2620) – 1 на 0; «Cilkchess» - Альтерман (2625) – 0,5 на 0,5; Л. ван Велі (2635) – «Junior» - 0,5 на 0,5.

«Фрітц» - Соколов. Іспанська партія (С 67).

1.e4 e5 2.Kf3 Kc6 3.Cb5 Kf6 4.0-0 Kxe4 5.d4 Kd6 6.Cxc6 dc 7.de Kf5 8.Дxd8 9.Kc3 Kpe8 10.Td1 a5 11.h3 Cc5?! N 12.g4 Ke7 13.Ke4 Ca7 14.Ch6! f5 15.ef gh 16.Te1 Kg6? (16. ...Kd5) **17.Kd6+ Kpd7 18.Kf7 Cc5 19.Tad1+ Cd6 20.Kxh8 Kxh8 21.Te7+ Kpd8 22.Ke5, (0-1).**

2001. Маастріхт (Нідерланди). Взяли участь творці 18 програм. Швейцарська система в 9 турів. 1. «Deep Junior» (Ізраїль) – 8 очок з 9; 2. «Deep Fritz» (Німеччина), 3. «Schredder» (Німеччина) – по 6; 4. «Gromitchess» - 5,5; 5-11. «Chess Tiger» (Франція), «Crafti», «Ferret» (обидві – США), «Gandalf» (Німеччина), «Goliath», «Parsos», «Rebel» (усі – Нідерланди) – по 5.

«Deep Junior» – «Chess Tiger». Іспанська партія (С 78).

1.e4 e5 2.Kf3 Kc6 3.Cb5 a6 4.Ca4 Kf6 5.0-0 b5 6.Cb3 Cb7 7.c3 Kxe4 8.d4 Ka5 9.Cc2 ed 10.Cxe4 Cxe4 11.Te1 d5 12.Kxd4 c5 13.Kf5! g6 14.Ke3 Ce7 15.f3 d4 16.cd cd? 17.Kg4 f5 18.Kh61 Cxb1 19.Txb1 d3 20.Cg5 Дd4+ 21.Kph1 Kc6 22.Tc1 Ke5 23.Ce3! Дd5 24.Cf4 Kc6 25.Txc6! Дxc6 26.Дxd3 Td8 27.Дe3 Td7 28.Cg5 Дc7 29.Дe6 Tf8 30.Kg8! Дc4 31.Kf6 Txf6 32.Дxf6 Дf1+ 33.Txf1 Cxf6 34.Cxf6 , (1-0).

2005. Рейк'явік (Ісландія). 1. «Zappa» - 10,5 очок з 11 (єдину нічию програма зробила з «Fute», яка посіла останнє місце з 0,5 очками!); 2. «Fruit» - 8,5; 3-4. «Deep Sjeng», «Schredder» - по 7,5. Програма «Hydra» в ч-ті участі не брала.

2006. Турін (Італія). 18 програм. Швейцарська система в 11 турів. Контроль часу: 2 год На 60 ходів плюс 2 год до завершення партії. 1. «Джуніор» - 9 очок з 11; 2-3. «Шреддер», «Райліх» - по 8,5; 4. «Заппа» - 7,5.

2008. Пекін (Китай). 1. «Рибка» (США) – 8 очок з 9; 2. «Гіаркс» (Англія) – 7; 3. «Джуніор» (Ізраїль) – 6.

2009. Памплона (Іспанія). 10 програм. 1 коло. 1. «Рибка» - 8 очок з 10 (не програла жодної партії); 2. «Джуніор», 3. «Шреддер», 4. «Deep Sjeng» (Бельгія) – по 6,5 очок; 5. «Г'ярц» - 6.

«Рибка» - «Deep Sjeng». Слов'янська оборона (D 15).

1.d4 d5 2.c4 c6 3.Kf3 Kf6 4.Kc3 a6 5.e3 b5 6.c5 g6 7.Cd3 Cg7 8.e4 de 9.Kxe4 Cg4 10.Kxf6+ Cxf56 11.a4 Cxf3 12.Дxf3 Дxd4 13.ab 0-0 14.Ce2 Дb4+ 15.Kpf1 Kd7 16.ba Kxc5 17.Да3 Tb8 18.Дxb4 Txb4 19.Ta2 Cd4 20.h4 Ke4 21.Th3 Cxf2 22.Cd3 Ca7 23.b3 Kc3 24.Tc2 Cd4 25.Kpe1 Cg7 26.Cc4 Kd5 27. Ce3 e6 28.g4 Tbb8

29.Та2 f5 30.gf gf 31.Крf1 Крf7 32.Сf2 Се5 33.Тd3 Cd6 34.a7 Тс8 35.b4 Сxb4 36.Та4 Се7 37.Тb3 Кс7 38.Тb7 Кd5 39.Крg2 Кс3 40.Та5 Кb5 41.Сxb5 Сxb5 42.Тxb5 Тс2 43.Тс5 Та2 44.Сс7 Те8 45.Тb8 e5 46.Тxe8 Крxe8 47.Тс8+ Крf7 48.a8Д Тxa8, (1-0). 2012 автора програми «Рибка» А. Райліха шахова преса звинуватила в плагіаті.

2010. Тюрінген (Німеччина). Неофіційний ч-т світу. 16 програм. Рівень гри більшості з них складав понад 3200 одиниць Ело. 1. «Рибка» - 6,5 очок з 9; 2-3. «Fire-3», «Deep Schredder-12» - по 5,5; 4-9. «Cryptic 3.02», «Jonni- 3.09», «Stockfish-1.7», «Deep Junior-11», «Deep Sjeng-3.2», «Zappa Mexico-2» – по 5; 10-11. «Naum- 4.2», «Critterd-6» – по 4,5; 12-13. «Deep Ono-1.2.6», «Spark 0. 3 a» – по 4; 14. «Deep Fritz-12» – 3; 15-16. «Hiarks-13. 1b», «Spike-1.3» – по 2,5.

2013. 22.11-01.12. Неофіційний фінальний матч ч-ту світу між двигунками ТСЕС «Комодо» і «Стокфіш». З рахунком 25 на 23 змагання виграв «Комодо» - новий чемпіон світу серед програм.

«Стокфіш» - «Комодо». Третя партія матчу. Дебют Ларсена (А 01).

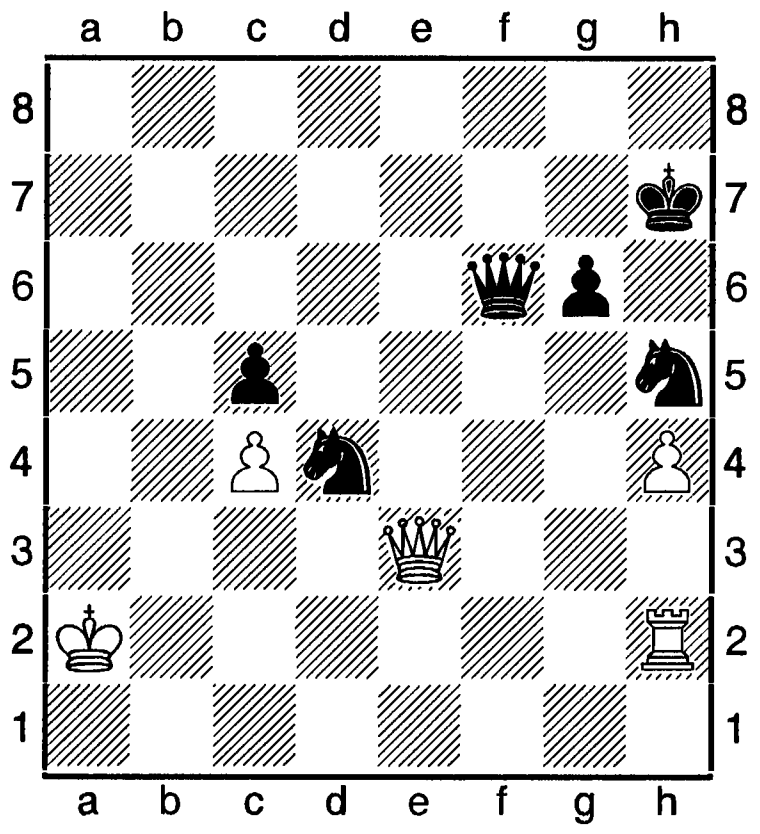

65. ...Дd6 66.Тb2 Да6+ 67.Крb1 Дхс4 68.Тb8 Дf1+ 69.Крb2 Дg2+ 70.Крb1 Дh1+ 71.Крa2 Дh2+ 72.Тb2 Дd6 73.Тb7+ Кg7 74.Крb1 Дd5 75.Де7 Кde6 76.Дd7 Дf3 77.Крa2 Дf2+ 78.Крd3 Крh6 79.Де7 Крh5 80.Крa3 Дxh4 81.Дd6 Дd4 82.Дh2+ Крg5 83.Дg2+ Крf6 84.Дh1 Кf4 85.Дh4+ Крe5 86.Де1+ Крf5 87.Тb8 Кge6 88.Крa2 Кd3 89.Дf1+ Кef4 90.Крb1 Кb4, (0-1).

2014. 19 - 30.05. Фінал неофіційного ч-ту світу серед двигунків ТСЕСС між «Стокфішем» і чемпіоном 2013 «Комодо». 64 партії (32 дебютних варіанти з переміною кольору). Контроль часу: 2 год на всю партію + 30 сек на хід. За нічийного рахунку передбачався дод. матч з 16-и партій з контролем 25 хв + 10 сек на хід. Обидва двигунки використовували 16-ядерний процесор Intel Xeon E5 – 2689 і 6-фігурні ендшпільні таблиці. Підсумок матчу 13 на 6 при 45 нічиїх з користю для «Стокфіша». Отже, новим чемпіоном світу став «Стокфіш». Ходи комп'ютерів були такими, що не можуть прийти на гадку жодному з ґросмайстрів!

Стокфіш – Комодо. 33-я партія. Слов'янська оборона (D 31).

1.d4 d5 2.c4 e6 3.Кс3 с6 4.e4 de 5.Кxe4 Сb4+ 6.Сd2 Дxd4 7.Сxb4 Дxe4+ 8.Се2 с5 9.Сxc5 Дxg2 10.Сf3 Дg5 11.Дd6 Кd7 12.Са3 Ке7 13.Се4 Дh4 14.Сс2 Кс6 15.Кf3 Дg4

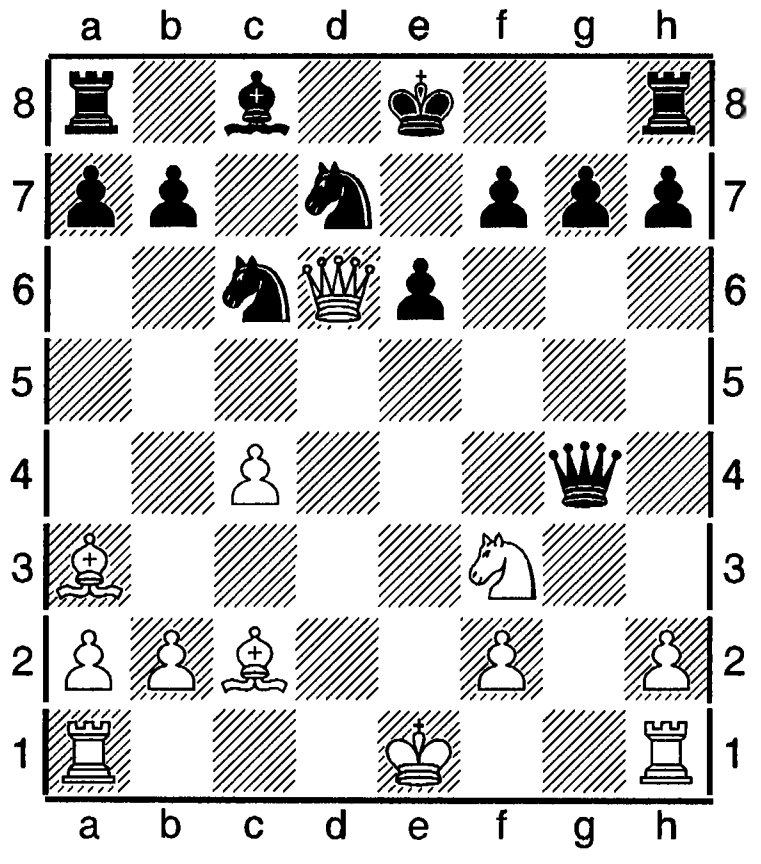

16.Дd3 Дf4 17.Td1 e5 18.Td2 g6 19.Tg1 Kf6 20.Дd6 Ке4 21.Дс7 Кxd2 22.Кxd2 Сf5 23.Са4 cd7 24.Tg3 Тс8 25.Дxb7 Дd4

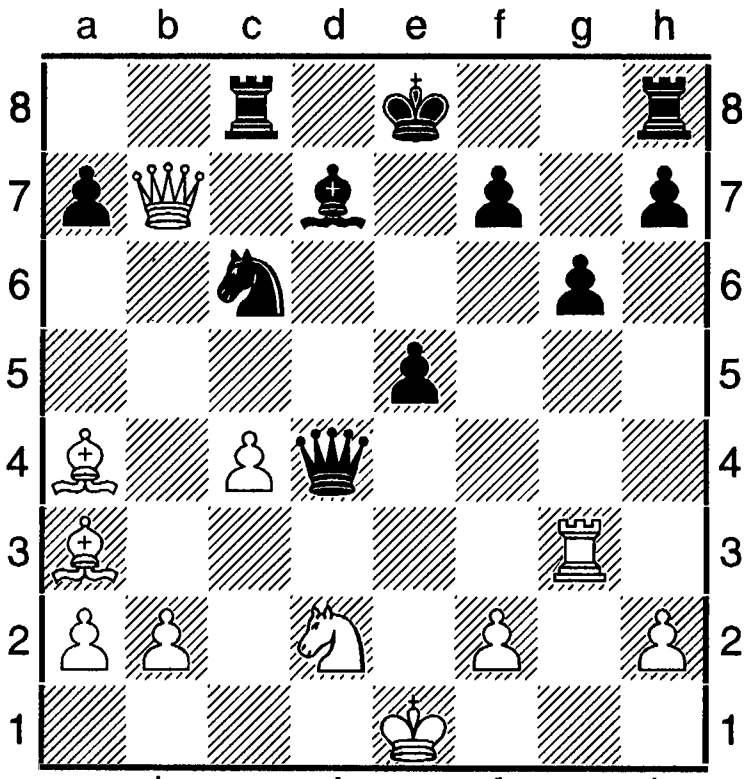

26.Tb3 Kpd8 27.Cxc6 Txc6 28.Tb5 Tc7 29.Ce7+ Крхе7 30.Дхс7 Тс8 31.Дхе5+ Дхе5+ 32.Тхе5+ Крf6 33.Та5 Те8+ 34.Крd1 Те7 35.Крс2 Те1 36.b4 Cf5+ 37.Крb2 Те2 38.Та6+ Крg7 39.Крс3 Тхf2 40.b5 Тхh2 41.Тха7 Th3+ 42.Крb4 Td3

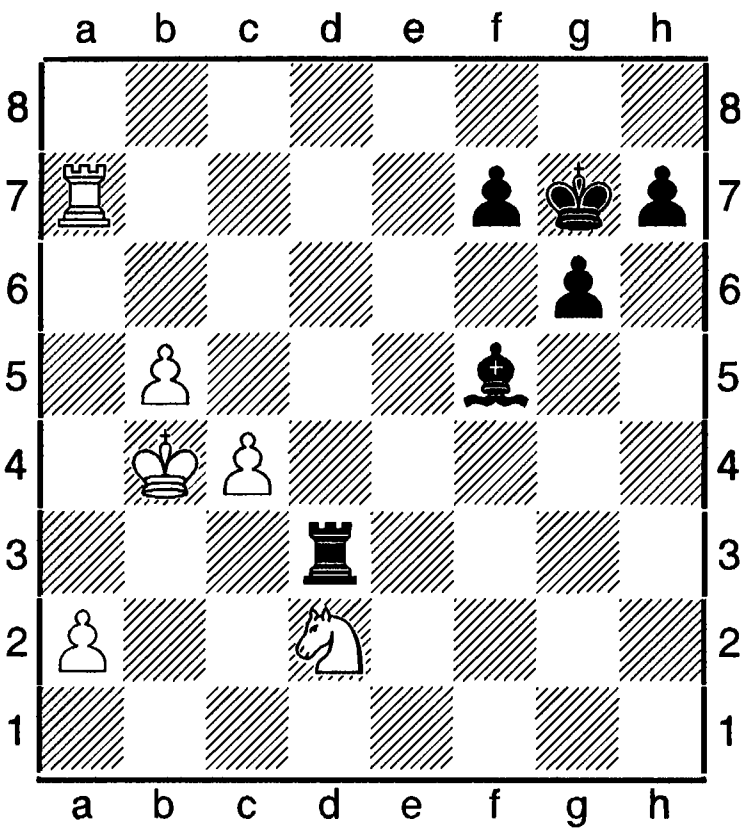

43.Kb3 h5 44.b6 Td8 45.b7 Ce4 46.Kc5 Cxb7 47.Kxb7 Td4 48.Крb5 g5 49.c5 g4 50.Kd6 Крg6 51.Та8 Td5 52.Тg8+ Крh7 53.Ke4 Te5 54.Kf6+ Крh6 55.a4 Tf5, (1-0).

Чемпіонати світу серед сліпих шахістів особисті проводяться Міжнародною федерацією сліпих шахістів з 1966 за швейцарською системою.

1966. Тіммендорфер-Штранд. 22 гравці з 17 країн. 1-2. М. Чабаркапа, М. Джуканович – по 7,5 очок з 9 (за дод. показниками чемпіоном проголошено Чабаркапу); 3. Г. Цайтлер – 6,5; 4. П. Ерьош – 6; 5. А. Христиансен – 5,5.

1970. Ермело. 22 учасники з 19 країн. 1. Чабаркапа – 8,5 очок з 11; 2. Н. Драгун – 8; 3. І. Новак – 7,5; 4. Христиансен – 7; 5-9. Ерьош, Тифенбахер, Д. Бібас, Занд, Митев – по 6,5.

1975. Бад-Барлебург. 24 учасники з 21 країни. 1. Руденський – 9 очок з 11; 2. Я. Флоріан – 8,5; 3. Чабаркапа – 8,5; 4-5. Цайтлер, С. Мехидич – по 7.

1978. Брюгге. 22 гравці з 21 країни. 1. Крилов – 10 очок з 11; 2. Руденський – 9; 3. Баретич – 8,5; 4-5. Вюнше, Бурдіо – по 7.

1982. Гастингс. 27 учасників з 21 країни. 1. Крилов – 9 очок з 11; 2. Руденський – 8; 3. Вюнше – 7,5; 4-5. Джуканович, Л. Цир – по 7.

1986. Москва. 24 учасники з 22 країн. 1. Берлінський – 8,5 очок з 11; 2. П. Дукачевський – 8,5; 3. О. Доберцин – 8; 4. Й. Магнуссон – 7,5; 5-6. Крилов, Г. Ліллі – по 7.

1990. Франкфурт-на-Майні. 30 учасників з 25 країн. 1. С. Хамдашов (Таджикистан) – 8 очок з 11; 2. В. Берлінський, 3. С. Аврам (Югославія), 4. Є. Магнуссон (Швеція), 5. Р. Дукачевський (Полща) – по 7,5.

1998. Брно (Чехія). 86 гравців з 31 країни. Швейцарська система в 9 турів. 1. С. Смирнов (Росія) – 7,5 очок; **2. С. Васін (Україна, Київ)**, 3. В. Берлінський (Росія), 4. Х. Дурбан (Іспанія) , 5. Я. Татарчак (Польща) – по 7; ... 16. Любов Жильцова (Україна, Київ) – 5,5; ... 42. І. Яцишин (Україна, Львів) – 4,5.

1998. Лограньо (Іспанія). Командні змагання. 1. Росія – 23 очок з 36; **2. Україна (С. Васін, Л. Жильцова, В. Конєв з Донецька, І. Яцишин) – 19,5 очок**; 3-4. Польща, Естонія – по 19. **Призерами змагань за своїми шахівницями стали Васін, Жильцова, Яцишин.**

Чемпіонати СРСР жіночі особисті відбувалися з 1927 по 1992. З 1946 про-

водилися за підсумками відбіркових змагань. До 1945 відбулося 5 ч-тів, з 1945 ч-ти відбувалися щороку. Фінальний т-р розігрувався за системою кола при 16-20 учасницях; 1967 – за швейцарською системою за участю 74 гравчинь. 1979-1980-х ч-ти проводилися у 2-х лігах: у вищій, де переможницям надавалося звання чемпіонки СРСР, і в першій, де боротьба велася за перехід до змагань у вищій лізі. У багатьох ч-тах кількість учасниць не відповідала кількості переможниць відбіркових змагань (деякі фіналістки вибували через хворбу та з інших причин). З 1927 по 1992 рік відбулося 51 змагання, 9 з яких були водночас зон. т-рами ФІДЕ до ч-тів світу (1951, 1954, 1957, 1960, 1963, 1966, 1969, 1972, 1974). Ці змагання були за своєю сутністю міжнародними (відкритими ч-тами), бо в них брали участь представниці 15 країн, котрі з багатьох причин (в основному в результаті насильницького приєднання) входили до складу СРСР. Ч-ти проводилися в 25 містах: Тбілісі (Грузія) – 7 разів; Москва (Росія) – 6; Київ (Україна), Рига (Латвія) – по 3; Бельці (Молдова), Вільнюс (Литва), Єреван (Вірменія), Ленінград, нині С.- Петербург (Росія), Ростов-на-Дону, Сочі (Росія), Фрунзе, нині Бішкек (Киргизія) – по 2; Алма-Ата, нині Алмати (Казахстан), Ашхабад (Туркменістан), Баку (Азербайджан), Горі (Грузія), Дніпропетровськ, Івано-Франківськ (Україна), Краснодар (Росія), Липецьк (Білорусь), Львів, Миколаїв (Україна), Сухумі (Грузія), Таллінн (Естонія), Тольятті (Росія), Харків (Україна) – по 1.

З 1927 по 1987 звання чемпіонки СРСР вигравали 22 шахістки. Представниці Росії – 11, Грузії – 4, України – 3, Азербайджану, Білорусі, Естонії, Киргизії – по 1. Званням чемпіонки СРСР найбільше разів оволодівали О. Рубцова, В. Борисенко, Н. Гаприндашвілі (по 5), Н. Йоселіані, І. Левитина (по 4), Н. Александрія, Є. Бикова, Л. Вольперт (по 3).

Переможці змагань: 1927 - Рубцова; 1931 – Рубцова, 1934-1935 – О. Семенова-Тянь-Шанська, програла дод. матч Рубцовій з рах. + 1, - 6, = 2; 1936 – Семенова-Тянь-Шанська; 1937 – Рубцова; 1945 – Борисенко; 1946-1947 – Бикова, 1947-1948 – Бикова; 1948-1949 - Рубцова; 1950 – Бикова; 1951 – Зворикина; 1952 – Л. Руденко; 1953 – Зворикина; 1954 – Вольперт; 1955 – Борисенко; 1956 – Зворикина; 1957 – Борисенко і Зворикина, дод. матч виграла Борисенко (2,5 на 0,5); 1958 – Вольперт і Зворикина, дод. матч виграла Вольперрт (2,5 на 1,5); 1959 – Вольперт; 1960 – Борисенко, Т. Затуловська, дод. матч виграла Борисенко (4,5 на 3,5); 1962, січень – Борисенко; 1962, грудень – Затуловська; 1963 – М. Ранніку, Затуловська, дод. матч виграла М. Ранніку (4 на 2); 1964 – Гаприндашвілі, 1965 – В. Козловська; 1966 – Александрія; 1967 – Ранніку; 1968 – Александрія, А. Чайковська, дод. матч виграла Александрія (3,5 на 0,5); 1969 – Александрія; 1970 – А. Кушнір; 1971 – Левитина; 1972 – М. Літинська; 1973-1974 – Гаприндашвілі; 1974 – Г. Фаталібекова; 1975 – Л. Білавенець; 1976 – А. Ахшарумова; 1977 – М. Чибурданідзе; 1978 – Левитина, Л. Семенова; 1979 – Левитина; 1980-1981 – Левитина; 1981 – Гаприндашвілі, Йоселіані; 1982 – Йоселіані; 1983 – Гаприндашвілі; 1984 – Ахшарумова, С. Матвеєва; 1985 – Гаприндашвілі; 1986 – Йоселіані; 1987 – Йоселіані; 1988 – Ю. Дьомина; 1990 – К. Арахамія; 1991 – С. Матвеєва.

Чемпіонати СРСР за листуванням командні – змагання, які організовувалися Шаховою федерацією СРСР за участю шахістів союзних республік, Москви і Ленінграда (С. – Петербурга). У кожній команді було по 12 гравців. У 1-5-му ч-ті в складі команди було по 11 чоловіків і по 1 жінці, у 6-му – 10 чоловіків, 1 жінка та 1 юніор, 7-го ч-ту – 10 чоловіків та по 2 жінки. З 6-го ч-ту кількість команд-учасниць – 17 (204 учасники, 1632 партії). Команда – переможець нагороджувалася перехідним призом – Кубком. Дружина, котра виграва-

ла Кубок тричі підряд, одержувала його назавжди. З 3-го ч-ту учасники ч-ту, котрі посідали 1-3-є місця, нагороджувалися відповідно золотими, срібними, бронзовими медалями. Всього проведено 9 ч-тів. Чемпіонами СРСР були РСФСР – 5 разів, Москви, Ленінграда, Литви – по 1. Підсумки виступів команди України: **1956-1968 роках** – 5-е місце (рез-т виступів за першими шахівницями А. Банник, О. Янгарбер – 9-е місце (по 3,5 очок). За шахівницями – 6. В. Іванченко – 6,5 очок; 9. Г. Котенко – 8); **1968-1970** – 6-е (69 очок; 4. Л. Масеєв – 6,5 очок); **1970-1973** – 5-е (79,5 очок; 8-11. М. Усачий – 4,5; за іншими шахівницями – 3. І. Корецький – 9; 12. М. Літинська – 8,5); **1973-1975** – 9- е місце (69,5 очок; 11. В. Єршов – 3,5 очок); **1975-1978** – 4-е місце (83 очок; 5. Ю. Сахаров – 7,5); **1978-1981** – 3-є (126 очок; 2-5. Ю. Сахаров – 10; за іншими шахівницями – 2. Л. Рубінчик – 13 очок, 6. А. Іванов – 12,5); **1982-1984** – 6-е місце (116 очок); **1984-1987** – 4-е місце (121 очко; в т-рі 1-х шахівниць – 8-9. М. Шальньов з 8,5 очками; за шахівницями – 10. Ю. Ісаєв з 12,5 очками).

Чемпіонати СРСР за листуванням особисті жіночі проводилися з 1966. Порядок проведення: півфінали (відбіркові змагання з 1976), півфінали (республіканські змагання) і фінал. Переможці фінальних змагань і рез-ти виступів українських гравців: **1968-1969**. **1. Є. Квятковська (Україна, Харків) – 14 очок з 17**; 2-3. І. Аброшина, Є. Пекарська (обидві – Росія) – по 12; 4-5. С. Гнатченко (Запоріжжя) – 11,5 очок; ... 8-10. К. Островська (Київ) – 9; ...13-14. Є. Орловська (Миколаїв) – 6,5.

1970-1971. 1. Квятковська – 12 очок з 15; 2. Л. Хуршудова (Севастополь) – 11; 3-4. Гнатченко – 10,5.

1972-1973. 1. Горшкова – 13,5 очок з 17; 2. Р. Бобкова (Білорусь) – 13; 3. В. Тутт (Естонія) – 12,5; ...5-7. Квятковська – 11; ... 11-12. Гнатченко – 8.

1974-1976. 1. Горшкова – 15,5 очок з 20; 2. Борисенко – 15; 3-4. Бобкова, В. Бородулина (Київ) – по 24,5; ...16. Л. Муленко (Запоріжжя) – 7.

1976-1978. 1-2. Л. Королькова (Росія), Борисенко (Росія) – по 15 очок з 18; ...11. Н. Щебенюк (Чортків Тернопільської обл.).

1978-1980. 1. Н. Красикова – 14 очок з 18; 2. В. Піменова – 13; Агапітова, Д. Кейкина – по 12 (усі – Росія); 6-7. Л. Соболева (Кременчук) – 11,5; ...16. Л. Бакшаєва (Сарни) – 5,5.

1981-1982. 1. Сухиніна (Росія) – 15,5 очок з 17; 2. Т. Пудкова (Киргизстан) – 15; 3. І. Приєдіте (Латвія) – 14; ...8. В. Артамонова (Київ) – 9,5; ... 15. С. Стручкова (Ялта) – 3,5.

1983-1985. 1. А. Красулина (Росія) – 14,5 очок з 18; 2-3. Приєдіте, Сухиніна – по 13,5 очок; ...9. О. Минькова (Одеса) – 11; ...12. В. Лобачова (Львів) – 9.

1985-1987. 1. Сухиніна – 11,5 очок з 14; 2-4. Пудкова, Лейкина, Є. Балашова – по 10 очок (усі – Росія); ...13-14. І. Перевозник (с. Серби Одеської обл.) – 3.

Чемпіонати СРСР за листуванням особисті чоловічі відбувалися у 2 етапи: відбірні т-ри, учасники яких визначалися шляхом змагань, які проходили в союзних республіках, товариствах, установах, клубах, і фінал, де грали переможці відбіркових змагань. Регулярно ч-ти проводилися з 1948. У 1-му ч-ті змагалися майстри і шахісти, які вдало грали в т-рах, котрі передували війні СРСР 1941-1945.

2-5-й ч-ти проводилися за двоступеневою системою: півфінал і фінал. З 6-го ч-ту запроваджена триступенева система (перший ступінь – чвертьфінал). З 5-го ч-ту гравці, які посідали 1-3-є місця, нагороджувалися відповідно золотими, срібними, бронзовими медалями.

Призери змагань, рез-ти виступів гравців України:

1948-1951. 1. О. Константинопольський – 11,5 очок з 15; 2-4. М. Копаєв (Чернівці), В. Симагин (Росія), О. Сокольський (Львів) – по 11; ...9-11. О. Шифман (Харків); ...14. В. Жуков (Харків).

1952-1955. 1. П. Атяшев (Азербайджан) – 13 очок з 16; 2. П. Дубинін (Росія) – 12,5; 3-6. М. Амброшин (Росія), Константинопольський, О. Садомський (Росія), Сокольський – по 10; 7. В. Єфремов (Луганськ); 12-13. К. Євдокимов (Запоріжжя) – 6.

1955-1957. 1-2. Г. Борисенко (Росія), Дубинін – по 9 очок з 12; 3. В. Загоровський (Росія) – 7,5; 4-5. М. Абрамов (Сімферополь), Константинопольський – по 7.

1957-1960. 1. О. Садомський (Росія) – 10,5 очок з 15; Дубинін - 10; 3. Л.Масеєв (Одеса); 5-6. Константинопольський – 8,5.

1960-1963. 1-2. Борисенко, Я. Естрін (Росія) – по 11,5 очок з 15; 3. Масеєв – 10,5; ...5. Сокольський – 8,5; ...13. Р. Горенштейн (Ялта) – 5,5.

1963-1964. 1. Симагин (Росія) – 13 очок з 17; 2. Г. Санкоєв – 12; 3. В. Милютин (обидва – Росія) – 11; ...7-8. Константинопольський, Сокольський – по 9,5; 9-10. О. Банник (Київ) – 8,5; 11-13. В. Драгунов (Торез Донецької обл.) – 7,5; 14. О. Гурвич (Чернівці) – 6,5.

1965-1966. 1. М. Юдович (Росія) – 15 очок з 19; 2. Симагин – 13,5; 3. В. Єршов (Дніпродзержинськ) – 13; 4. Сокольський – 12.

1967-1968. 1. С. Соколов – 13 очок з 19; 2. І. Морозов (обидва – Росія) – 12,5; 3. О. Зільберберг (Одеса) – 15,5; ...16. Сокольський – 7,5; ...17-19. Ю. Смоленський (Одеса) – 7.

1969-1970. 1. Л. Омельченко (Росія) – 14 очок з 18; 2. В. Косенков (Росія) – 13,5; 3. Г. Сорокин (Росія) – 13; ... 5-7. Б. Петров (Одеса) – 12; 13-14. В. Юдин (Севастополь) – 6,5; 15-16. О. Серебрійський (Харків) – 5,5.

1971-1972. 1. Омельченко – 13,5 очок з 20; 2. С. Прокоф'єв (Росія) – 15; 3. О. Войцек (Білорусь) – 14,5; ...7. О. Іванов (Чернігів) – 12; 8-9. Б. Коган (Львів) – 11; ...17. І. Войтик (Лугутине Луганської обл.) – 6.

1973-1975. 1. Войцек – 11,5 очок з 15; 2. Говбіндер – 10,5; 3. Є. Надєждин (Росія) – 10,5; ...9. О. Кіршанов (Луганськ) – 7,5; ... І. Шапіро (Київ) – 5,5.

1975-1977. 1. В. Семенюк (Росія) – 13 очок з 18; 2. Г. Несіс (Росія) – 12,5; 3. М. Кривун (Росія) – 12,5; 4-5. Коган – 12; ...11. О. Багієв (Севастополь) – 8.

1977-1978. 1. М. Уманський (Росія) – 15,5 очок з 19; 2. Несіс – 14,5; 3. В. Шишлов (Росія) – 14; 4. Коган – 13,5; 9-10. І. Фойгель (Київ) – 9,5; 15-16. Г. Котенко (Київ) – 7,5; 17. О. Подольський (Київ) – 6,5.

1979-1980. 1. Б. Постовський (Росія) – 11 очок з 16; 2. М. Архангельський (Росія) – 10; О. Цамрук (Узбекистан) – 10.

1981-1983. 1. О. Ліпириді (Росія) – 12,5 очок з 18; 2. О. Луговиков (Росія) – 12; 3. І. Китайгородський (Росія) – 12.

1983-1986. 1. Д. Бараш (Росія) – 13,5 очок з 18; 2. О. Волчок (Миколаїв) – 13; 3. Р. Акопов (Азербайджан) – 13; ...17. Котенко – 5,5.

1986-1988. 1. І. Копилов – 10 очок з 14; 2. Д. Годес (Росія) – 9,5; 3. Бараш – 9; 5-6. Л. Рубінчик (Кременчук) – 8,5.

1999. Присвячений пам'яті І. Романова. Підсумки: 1. С. Хлусевич (Росія) – 11 очок з 15; 2. С. Муравйов (Україна, Дніпропетровськ) – 10,5; 3-5. В. Кашлюк (Україна, Луганськ), Л. Рубнчик (Україна, Кременчук), Л. Шихирєв (Росія) – по 8,5; 6-7. Д. Улибин (Білорусь), А. Макаров (Росія) – по 8.

Чемпіонати СРСР з шахової композиції командні – заочні змагання складачів задач та етюдів союзних республік, Москви, Ленінграда (нині С.-Петербурга). Відбувалися регулярно з 1956 із основних жанрів композиції (дво-, три- і багатоходових задач, етюдів, а також із задач на кооперативний (з 3-го ч-ту) і зворотний мат (у 4-7-му і 9-12-му ч-тах); в кожному жанрі – на одну чи кілька тем. Задачі чи етюди, представлені на одну тему, складали конкурс, де якість композицій оцінювалася в очках чи за допомогою балів. У 1-му і 2-му ч-тах три- і багатоходові задачі оцінювалися півторинною, а етюди – подвійною кількістю очок в порівнянні з двоходовими, в інших ч-тах – однаковою кількістю очок (балів). Оцінка «0» означала

в підсумкових таблицях, що композиції були дефектними; прочерк – відсутність композицій на дану тему. У 5-7-му ч-тах з кожної теми оцінювалося 2 композиції, з них одна вважалася заліковою. Починаючи з 8-го ч-ту (1972-1973), композиції оцінювалися за 15-бальною системою. Допускалася участь одного автора в кількох жанрах, а також колективні твори. Місця команд визначалися за найбільшою сумою залікових очок (балів) в окремих конкурсах. Команда-переможець нагороджувалася перехідним призом (кубком) і дипломами 1-го ступеня, члени команди - жетонами і дипломами Держкомспорту СРСР; команди, котрі посідали 2-3-є місця – дипломами 2-го і 3-го ступенів, композитори, які вигравали перші місця за шахівницями – жетонами і дипломами.

1956-1985 відбулося 12 ч-тів. Переможці: команди Москви і Росії – по 3 рази, Білорусі та Ленінграда – по 2, Латвії і Молдови – по 1. Найкращі виступи команди України: **1956-1957 – 2-е** серед 8 команд (Ф. Бондаренко, А. Дзекцер, О. Каковин, Б. Коваленко, Е. Лівшиць, В. Руденко, Є. Самотугов); **1960 – 3-є** серед 11 команд (Бондаренко, О. Глущак, Т. Горгієв, Лівшиць, В. Мельниченко, О. Молдаванський, Ю. Павлов, Руденко, Самотугов); **1965-1966** – команда України -1 була переможницею в жанрі триходових задач з рез-том у 59 очок; **1972-1973 – команда «України-1» була 3-ю серед 17 дружин** (С. Білоконь, Є. Богданов, В. Власенко, Ю. Гордіан, М. Локкер, В. Метлицьуий, О. Мотор, Л. Носоновський, Ю. Павлов, М. Резвов, Руденко, Є. Сорокин, Р. Федорович, С. Шедей); **1977-1978 – 3-є** серед 11 команд (Білоконь, Ю. Гордіан, М. Марандюк, Мельниченко, В. Мозжухин, Руденко, В. Сизоненко, Є. Узун, М. Чернявський), також команда України була переможницею ч-ту в жанрі двоходових задач з рез-том у 53 бали з 60; **1981-1982 – команда «України-1» була 3-ю** серед 12 команд в загальному заліку, вона ж була переможницею в жанрі триходових задач з рез-том у 43 бали, а також в жанрі багатоходових задач з рез-том у 50,5 бала (Л. Капуста, Ф. Капустин, Л. Макаронець, Марандюк, Руденко, Сизоненко, В. Столяров, Чернявський, Шедей); **1984-1985 – 2-е місце** серед 14 команд в загальному заліку і перше в жанрі двоходових задач (38 очок з 60) і в жанрі триходових (47,5 очок) та багатоходових задач (50 очок). Імена переможців: В. Аберман, Богданов, О. Василенко, Ю. Гордіан, А. Зінчук, Лук'янов, М. Мансарлійський, Марандюк, О. Мочалкин, Руденко, В. Саміло, О. Семененко, В. Семененко, Столяров, С. Ткаченко, Шедей.

Чемпіонати СРСР з шахової композиції особисті відбувалися регулярно з 1947 (1929 – всесоюзна першість) у 3 етапи: перший етап - відбіркові змагання (конкурси, матчі, т-ри, першості республік), переможці яких разом з фіналістами попереднього ч-ту складали півфінал; другий етап – півфінал; 3-й етап – фінал. Ч-ти проводилися з 4-х розділів: двоходових, триходових, багатоходових (за винятками 1929, 1947-1948) задач і етюдів. Учасники надавали для оцінювання певну кількість опублікованих композицій {наприклад, за останніх 2-3 роки; у ч-ті 1947 брали участь також неопубліковані (оригінальні) композиції}. У 1-му ч-ті очки не нараховувалися, тому що до фіналу відбиралося по одній композиції від кожного учасника. В інших ч-тах очки (бали) нараховувалися за відібрані до фіналу задачі та етюди. У 1-10-му і 12-му ч-тах нараховувалися очки, в 11-му і 13-17-му використовувалася 15-бальна система. Преможці визначалися за найбільшою сумою набраних очок (балів). За умови однакової кількості балів (13-17-й ч-ти) місця визначалися за композиціями, котрі одержували найбільшу кількість балів. За колективні композиції очки в перших 12-и ч-тах ділилися на кількість співавторів, у 13-17-му ч-тах – зараховувалися повністю усім учасникам, котрі присалили композиції. Ті, хто вигравав 1-3-є місця, нагороджувалися

дипломами і з 1965 – медалями; інші ж учасники фіналів, а також автори накращих композицій з кожного жанру – дипломами Держкомспорту СРСР.

1947 – 1987 звання чемпіона СРСР здобувало 29 шахових композиторів, в тому числі Л. Лошинський – 14 разів, В. Руденко – 10; Г. Каспарян – 6, В. Чепіжний – 5, Я. Владимиров – 4, О. Гуляєв (Грін), Д. Гургенідзе, В. Корольков, М. Кралін, О. Кузовков, М. Лібуркин – по 2, Ю. Базлов, В. Власенко, В. Гебльт, О. Гурвич, Ф. Давиденко, Л. Загоруйко, Л. Кацнельсон, І. Кисіс, І. Крихелі, Г. Лободинський, О. Лобусов, В. Мельниченко, Г. Надераїшвілі, В. Несіс, О. Німцов, А. Попандопуло, В. Савченко, В. Якимчик – по 1.

Чемпіонати СРСР чоловічі особисті з класичним контролем часу відбувалися з 1923 по 1992. з 1924 попередниками їх були відбіркові змагання. Система проведення ч-тів та кількісь їх учасників часто змінювалися. У переважній більшості відбувався фінальний т-р при 16-20 учасниках. 1929 ч-т проходив за багатоступінчатою системою, 1967 (грудень) – за швейцарською системою при 126 учасниках. З 1973 проходив у 2 лігах: у вищій, де переможцям надавалося звання чемпіона СРСР та в 1-й, де змагалися за право на перехід до вищої ліги (першій лізі передували один чи кілька відбіркових т-рів). У багатьох випадках кількість учасників фіналу не відповідала кількості відбіркових т-рів; напередодні змагань деякі гравці фінального т-ру вибували через хворобу та з інших поважних причин. З 1931 під час ч-тів СРСР видавалися спеціальні бюлетені.

З 1923 по 1992 відбулося 57 таких змагань та один матч-турнір 1941, 8 з них були водночас зон. т-рами ФІДЕ до першості світу (1951, 1955, 1958, 1966-1967, 1969, 1972, 1985).

Ч-ти СРСР – це своєрідні міжнародні змагання за участю представників із 15 країн, колишніх союзних республік. Найчастіше вони проводилися в Росії – 32 рази (Москва – 20, Ленінград – 12); Грузія (Тбілісі) – 4; Україна – 6 (Київ – 3, Львів, Одеса, Харків – по 1); Азербайджан (Баку)- 2; Вірменія (Єреван) – 2; Білорусь (Мінськ) – 2; Казахстан (Алма-Ата), Литва (Вільнюс), Естонія (Таллінн), Киргизія (Фрунзе) – по 1.

Звання чемпіона СРСР з 1923 по 1987 вигравали 32 шахісти, в тому числі представники **України** – Ю. Боголюбов (1925 року), Ф. Богатирчук (1927), Б. Верлінський (1929), І. Бондаревський (1940), Д. Бронштейн (1948, 1949), Ю. Геллер (1955, 1979), Л. Штейн (1963, 1965, 1966-1967), В. Савон (1971), О. Білявський (1974, 1980-1981, 1987, 1990), Ю. Дорфман (1977), М. Гуревич (1985), О. Чернин (1985, 2-е); **Росії** – Романовський (1927 разом з Ф. Богатирчуком), М. Ботвинник (1931, 1933, 1939, 1944, 1945, 1952),О. Котов (1948 з Бронштейном), В. Смислов (1949 разом з Д. Бронштейном, 1951), М. Тайманов (1956), Ю. Авербах (1954), В. Корчной (1962, 1964-1965, 1970), Б. Спаський (1961, 1973), А. Карпов (1976, 1982-1983, 1988), А. Соколов (1984), Цешковський (1978 з М. Талем, 1984); **Білорусі** – Б. Гулько (1977 з Дорфманом), Л. Полугаєвський (1967, 1968-1969); **Азербайджану** – Г. Каспаров (1981); **Вірменії** – Т. Петросян (1959, 1961, 1969, 1975); **Естонії** – П. Керес (1947, 1951); **Латвії** – М. Таль (1957, 1958, 1967 з Полугаєвським, 1972, 1974 з Білявським, 1978); **Литви** – І. Рабинович (1934-1935); **Польщі** – Г. Левенфіш (1934-1935 разом з Рабиновичем, 1937); **Румунії** – А. Лілієнталь (1940 з Рабіновичем); **Ізраїлю** – Л. Псахіс (1980-1981 з Білявським, 1981 з Каспаровим).

Чепмпіонати України жіночі особисті проводяться з 1935. До 1992 відбувалися в рамках республіканських змагань і часто були відбірними заходами до першостей СРСР. З 1992 – національні ч-ти України. Фінальним змаганням передують відбіркові. До 1992 пройшов 51 чемпіонат. З 1992 по 2013 – 21. Найчастіше переможцями ставали: Б. Вайсберг (7

разів), Л. Коган-Якір (6), О. Андреєва (5), О. Малинова, М. Літинська, М. Непеїна – по 3; З. Артемє'ва, Т. Добровольська, Л. Ідельчик, Н. Русинкеич, Л. Муленко, Л. Мучник, Л. Семенова, І. Чолушкина – по 2.

Перших 17 ч-тів вигравали представниці столиці України. З 1958 їх гегемонія припинилася. Усього ж киянки по 2001 виграли 29 першостей, харків'янки – 7, львів'янки – 5, луганчанки й одеситки – по 4, Миколаєва – 3, Запоріжжя і Севастополя – по 2; Дніпропетровська, Калуша, Маріуполя , Чернігова, Чернівців – по 1.

Переможниці змагань: **1935** – Б. Вайсберг (Київ), Р. Клігерман (Київ); **1936** – З. Артем'єва (Київ), Вайсберг, Клігерман; **1937** – Т. Добровольська (Київ); **1938** – Артем'єва, Вайсберг, С. Соколик (Запоріжжя); **1939** – С. Слободяник (Одеса), Ц. Фрід (Одеса); **1946** – Васберг; **1948** – Коган (Якір) З Києва; **1949** – Б. Корсунська (Одеса), Ц. Фрід; **1950** – Вайсберг, А. Рубінчик (Київ); **1951** – Коган; **1953** – Коган; **1954** – Коган; **1955** – Е. Голдберг (Київ); **1956** – Вайсберг (перше місце поза конкурсом виграла Л. Руденко); **1957** – Є. Малинова (Київ); **1958** – Н. Русинкевич (Донецьк); **1959** – Вайсберг; **1960** – Малинова; **1961** – Андреєва (Харків); **1962** – Малинова; **1963** – Л. Ідельчик (Харків); **1964** – Р. Вапнична (Чернівці); **1965** – Андреєва; **1966** – Андреєва; **1967** – Андреєва і М. Літинська зі Львова (додатковий матч виграла Літинська з рах. 3 на 1); **1968** – Русинкевич (Донецьк); **1969** – Ідельчик; **1970** – Т. Морозова (Одеса); **1971** – Л. Семенова (Київ); **1972** – Андреєва; **1973** – Є. Єліна (Дніпропетровськ); **1974** – Л. Муленко (Запоріжжя); **1975** – Л. Щербина (Севастополь); **1976** – Муленко; **1977** – Літинська; **1978** – Л. Лисенко (Жильцова) з Києва; **1979** – Є. Титова (Київ); **1980** – Л. Мучник (Миколаїв); **1981** – Н. Гасюнас (Одеса); **1982** – І. Чолушкина (Львів); **1983** – В. Артамонова (Київ); **1984** – Н. Ручйова (Севастополь); **1985** – Мучник; **1986** – З. Лельчук (Львів); **1987** – Чолушкина (Львів); **1988** – О. Седіна (Київ); **1989** – М. Непеїна (Луганськ); **1990** – Седіна (Київ); **1991** – Непеїна; **1992** – Непеїна; **1993** – М. Декусар (Харків); **1994** – Н. Кисельова (Луганськ); **1995** – Літинська; **1996** – Т. Меламед (Чернігів); **1997** – Л. Семенова; **1998** – Г. Шляхтич (Калуш); **1999** – Н. Ядвіжена (Харків); **2000** – К. Рогонян (Миколаїв); **2001** – Г. Затонських (Маріуполь); **2002** – Т. Василевич, Г. Затонських; **2004** – О. Александрова; **2006** – О. Возовик; **2007** – Т. Василевич; **2008** – І. Гапоненко (Херсон); **2009** – Є. Долуханова (Харківська область); **2012** – А. Музичук (Стрий).

Найкращі рез-ти відшуканих підсумків ч-тів з коментарями.

1963. Травень. Київ. 16 учасниць. Переможниці визначилися ще перед останнім туром. Чемпіонське звання здобула першорозрядниця з Харкова Любов Ідельчик. Вона виграла 11 партій, 4 звела внічию і не програла жодної. Друге місце посіла Ніна Русинкевич з Донецька.

1968. Трускавець. 15 учасниць. Одноколовий фінальний т-р. 4-й тур змагань виявився найрезультативнішим: зафіксовано 6 перемог (4 партії виграно білими, дві – чорними). Найраніше від усіх взяла гору О. Андреєва з Харкова, на 26-му ході давши мат І. Острій. Другим завершився двобій О. Орлової з Л. Семеновою, де перемогла остання. Цікаво проходила зустріч киянки Т. Крюкової (білі) проти онієї з лідерок запоріжанки Л. Муленко. Суперниці розіграли англійський початок, однак вони обрали шлях, який за своєю стуктурою притаманний для варіанту дракона сицилійської оборони. У дебюті ініціативою володіли білі. Нарощуючи натиск, вони провели оригінальну атаку. Комбінованими наскоками Крюкова провела даму до фортеці чорного короля. І на 36-му ході Муленко здалася. Чітко реалузувала позиційну перевагу й киянка Р. Артамонова, завдавши першої поразки другому лідерові – майстрині спорту з Харкова Л. Ідельчик. У закінченні стрільців львіянка І. Розенцвайг прогавила пішаковий провив у зустрічі З Е. Гольдберг (Київ). Киянка перемогла. Переможну

одиницю вписала й С. Ігнатченко проти Б. Вайсберг. Миролюбним вийшов 5-тий тур, у якому переважна більшість партій завершилася внічию.

Перед повела після 5-и турів чемпіонка України 1967 М. Шуль – 3 очок з 4. Далі були Н. Русикевич, Л. Муленко – по 2,5 очок з 4; О. Андреєва, Р. Антонова та Л. Ідельчик – по 2,5 з 5-ти; у С. Ігнатенко – 2 з 2-х. Результативним виявився й 9-й тур ч-ту: перемогами закінчили свої партії М. Шуль, Ідельчик, Андреєва. Після 9-го туру відбулося дограваннія аж 16 партій. Це засвідчило, що на ч-ті відбувалася напружена боротьба. Ось як виглядала група лідерів: І. Розенцвайг завдала поразки Л. Муленко і О. Орловській. Очко здобула Шуль з Андреєвою. Остання виграла в Русинкевич, котра до того не мала програшів. На 73-му ході зафіксована нічия в грі Е. Гольдберг з Л. Ідельчик. Внічию зіграли Л. Якір з Т. Крюковою, І. Острій з С. Ігнатченко. Після 9 турів турнірна таблиця була такою: Розенцвайг – 6 очок, М. Шуль – 5,5; С. Ігнатченко та Н. Русинкевич – 5 очок з 8, у Т. Крюкової – 5 з 9, Л. Ідельчик, О. Андреєва – по 4,5. Основні підсумки останнього 14-го туру: 1. Русинкевич – 10,5 очок (здобула звання чемпіонки україни); 2. М. Шуль – 9,5; 3. І. Розенцвайг – 9; 4. О. Андреєва – 8,5; 5. Л. Якір – 8; 6. Л. Ідельчик – 7,5.

Дебютантка змагань І. Острій поділила 9-11-е місця. Через брак досвіду вона не змогла посісти вищу сходинку. Проте в останніх 9-и турах дівчина набрала 5,5 очок. Ось одна з переможних партій чемпіонки України (білі) з І. Острій. Сицилійська оборона: **1.e4 c5 2.d4 d3 3.Kf3 Kc6 4.c3 dc 5.Kxc3 d6 6.Cc4 e6 7.0-0 Ce7 8. Де2 a6 9.Td1 Дc7 10.Cf4 Ke5 11.Cb3 Cd7 12.Tc1 Дb8 13.Cxe5 dc 14.Txd7! Kpxd7 15.Ca4+ Kpd8 16.Td1+ Cd6 17.Kxe5 Kpe7 18.Дh5! g6 19.Дh4+ f6 20.Kxg6+ hg 21.Дxh8 Дf8 22.Дh7!, (1-0).**

1973. Львів. 42 учасниці з 17 областей. В ч-ті не брали участі М. Шуль, Л. Семенова, О. Андреєва, Л. Ідельчик, Т. Морозова. Але сильних гравчинь було вдосталь. Конкуренція спостерігалася надзвичайно вперта, і навіть після останнього туру не відразу стало зрозуміло, хто ж переможе. Три учаниці поділило 1-3-є місця і переможця визначали за системою коефіцієнтів Бухгольця. У всіх трьох призерів (О. Єліна з Дніпропетровська, Л. Муленко з Запоріжжя, З. Матюшина з Макіївки) – по 8 очок. На півочка відстали: 19-річна Л. Куликова (їй присуджене 4-те місце) і екс-чемпіонка України Р. Вапнична. По 7 очок набрало п'ятеро учасниць і система коефіцієнтів Бухгольця розташувала в підсумковій таблиці так: І. Розенцвайг (Львів), Н. Гасюнас (Житомир), М. Нижегородська (Житомир), Є. Козлова (Київ), П. Абдікасова (Київ). Ось такий вигляд мав перший десяток т-ру.

1974. 8-17.03. Львів. 28 учасниць. 9 турів за швейцарською системою. Головний суддя – З. Миньковський (всесоюзна категорія, Київ).

«Десять років тому вперше в ч-ті України перемогла 18-річна львів'янка Марта Шуль. Відтоді вона пройшла славний турнірний шлях, увійшла до еліти світових шахів, побувавши і в ч-ті СРСР, тричі – в срібних призерах всесоюзної першості, і в учасницях міжзон. змагань за світову «корону». Тільки повиторити свій успіх у республіканському ч-ті їй за цей час на таланило. І от, десять років по тому (мимоволі пригадується назва популярного роману Дюма) ми знову побачилися з нею на верхньому щаблі п'єдесталу пошани. Марта (тепер уже Літинська) спокійно завершила т-р з Москальковою і Острій, що забезпечило їй перше місце з 7-ма очками. Четверо учасниць набрало по 6,5 очок. Система коефіцієнтів віддала срібну нагороду житомирянці Гасюнас, а решту місць – киянкам Семеновій, Острій, і Ручйовій» (В. Карт, «Майже як у Дюма...» інформ. телефоном в «Спортивній газеті»).

1975. 01.08.03. Львів. 30 учасниць.

Швейцарська система в 7 турів. Підсумки: 1. Л. Щербина (Севастополь) – 6 очок; 2. Н. Гасюнас (Житомир), 3. О. Малинова (Київ), 4. І. Розенцвайг (Львів), 5. Т. Морозова (Львів), 6. Р. Шинкаровська (Одеса) – по 5; 7. З. Лельчук (Львів), 8. К. Столярова (Одеса), 9. Г. Дудкова (Харків) – по 4,5; 10. А. Іванченко (Харків), 11. Л. Лисенко (Черкаси), 12. Т. Дмитрієва (Тернопіль) – по 4; 13-18. Н. Адлер (Ів.-Франківськ), В. Артамонова (Київ), М. Горняткевич, П. Кіперасер (обидві – Львів), З. Маніна (Дніпропетровськ), Л. Хуршудова (Севастополь) – по 3,5; 19-21. З. Паствінічна (Львів), О. Кокшарова (Ужгород), Е. Карт (Львів) – по 3; 22-25. О. Барсова (Львів), Л. Каніболоцька (Миколаїв), Л. Нетребко (Київська обл.), Г. Санникова (Крим), Л. Епштейн (Вінниця) – по 2,5; 27-28. Т. Ватченко (Хмельницький), К. Мага (Чернівці) – по 2; 29. В. Дакус (Суми) – 1,5; 30. М. Курилець (Львів) – 0,5 очка.

1979. 04-22.05. Чернівці. Будиновк офіцерів. 13 учасниць. Одноколовий захід. Головний суддя – М. Шер (республіканська категорія, Чернівці). Перше місце і звання чемпіонки України виграла Є. Титова (Київ). У 7-му турі одноосібним лідером була киянка В. Артамонова – 5 очок з 7. У Л. Лисенко – 4 з 6, в І. Чолушкиної – теж 4, але з 7. Далі були Н. Ручйова, О. Титова – по 3,5 з 6.

1984. 08-28.06. Львів. Палац шахів. 16 учасниць. Головний суддя – В. Стульников (всесоюзна категорія, Одеса). Перемогу здобула О. Ручйова (Одеса) і стала чемпіонкою України 1984.

1985. 16 учасниць. Одноколовий захід. Підсумки: 1. Лельчук – 11 очок; 2. Чолушкина – 10,5; 3. Седіна – 9,5; 4. Ручйолва – 9; 5. Березіна – 8,5; 6. Сон – 8,5 (за коефіцієнтом); 7. Боруля – 8; 8. Ярмолинська – 7,5; 9-11. Семенова, Мучник, Нижегородова – по 7; 12-13. Гасюнас, Титова – по 6,5; 14. Стручкова – 6; 15. Артамонова – 5; 16. Гросман – 2,5.

З. Лельчук – В. Артамонова.

1.d4 Kf6 2.Kf3 d5 3.Cg5 e6 4.e3 Ce7 5.Kbd2 Ke4? (Сумнівний хід. Краще було б 5. ...0-0 6.Cd3 b6) **6.Kxe4 de 7.Cxe7 Дxe7 8.Kid2 f5 9.Cc4 Kd7 10.c3 0-0 11.0-0 Kph8 12.f3 ef 13.Дxf3 e5 14.Cb3 a5!** (чорні цікавим маневром вводять у гру туру a8) **15.Дg3 Ta6 16.Tf3 e4** (уникаючи пастки 16. ...Tg6? 17.Дxg6! hg 18.Th3+ з матом) **17.Tf2 c5 18.Taf1 Kf6 19.Cc4 Tc6 20.Cb5 Tb6 21. a4 Ce6 22.Де5!** (завдяки тактичним особливостям позиції білим вдається закріпити свою перевагу) **22. ...cd 23.cd Kg4?** (прорахунок. Продовження 23. ...Дd6 мало шанси втримати позицію) **24.Txf51 Td6** (не краще було як 24. ...Txf5 25.Дb8+, так і 24. ...Kxe5 25.Txf8+ Cg8 26.de Txb5 27.ab Дxe5 28.Td8!) **25. Дxe4 Дb4 26.Дxg4 Cxf5 27.Дxf5 Tf6 28.Дd3 Txf1+ 29.Kxf1 Дxb2 30.Дf5 Да3 31.Cd3**. Чорні здалися (коментар З. Лельчук).

1988. Ворошиловград. Обласний шахово-шашковий клуб профспілок. 16 учасниць, в тому числі О. Седіна (Київ), Т. Бакланова (Жданов), Т. Морозова (Одеса), С. Гроссман (Львів), Г. Шляхтич (Івано-Франківськ), Л. Мучник (Миколаїв), І. Чолушкина (Львів), І. Гавриш (Харків), Н. Ручйова (Севастополь), І. Сон (Харків), Л. Семенова (Київ), М. Непеїна (Ворошиловград), І. Березіна (Київ), А. Белаковська (Одеса), Л. Жильцова (Київ), О. Титова (Київ). Звання чемпіонки України 1988 виграла О. Седіна.

1990. Квітень. Київ. Фінал. 16 учасниць. Одноколовий т-р. Суддя – О. Косиков.

З перших турів перед вела О. Седіна з Києва. За два тури до завершення поєдинків вона на одне очко була попереду найближчої переслідувачки. Але через програш С. Гроссман її наздогнала Ручйова. На півочка відставали від них К. Боруля (Львів) та А. Борсук (Херсон). В останньому турі Н. Ручйова зіграла внічию, Седіна теж свою партію звела внічию і цього їй було достатньо, щоб стати чемпіонко України. Результат переможниці – 10 очок з 15. Стільки ж є очок і в Н. Ручйової, але за додатковим показниками вона посіла 2-е місце. Рузультати інших учасниць: З. А.

Борсук – 9,5; 4. К. Боруля – 9; 5. І. Сон (Запоріжжя) – 9; 6. С. Стручкова (Ялта) – 8; 7. М. Нєжина (Луганськ) – 8; 8. В. Артамонова (Київ) – 8; 9-11. С. Гроссман (Львів), Л. Жильцова (Київ), М. Климова (Одеса) – по 7,5; 12. Н. Юсим (Сімферополь) – 7; 13. М. Никифорова (Житомир) – 6; 14. Т. Меламед (Чернігів) – 5; 15. В. Ванюшкина (Луганськ) – 4; 16. О. Калініченко (Харків) – 3,5.

Н. Ручйова – О. Седіна. Дебют Реті.

1.Kf3 d5 2.g3 Kf6 3.Cg2 c6 4.b3 Cf5 5.d3 h6 6.Kbd2 e6 7.Cb2 a5 8.a4 Ce7 9.0-0 0-0 10.Дg1 Ka6 11.e4 Ch7 12.Де2 Kb4 13.Tac1 Kd7 14.Kph1 Дc7?! 15.Kd4! Cf6 16.f4 e5?! 17.fe Дxe5 18.Ca1? Де7 19.Kf5 Cxf5 20.Cxf6 Дxf6 21.Txf5 Дb2 22.Дd1 Kf6 23.Tf1 Tfe8 24.c3 Kxd3 25.Tc2 Kg4! 26.Txb2 Kgf2 27.Kpg1 Kxd1 28.Txd1 Kxb2 29.Tb1 Kd3 30.ed cd 31.Cxd5Tad8! 32.c4 Kb4 33.Tc1 Kxd5 34.cd Txd5 35.Kc4 Te2 36.Tg1 h5 37.h4 Td3 38.Kxa5 Txf3+ 39. Kph1 b6 40.Ke4 Te4 41.Kph2 Txb3 42.Kd6 Txh1+, (0-1).

1992. Вересень-жовтень. Херсон. Перший національний ч-т України після здобуття Незалежності. Одноколовий захід. 16 учасниць, в тому числі міжнар. ґросмайстриня Л. Семенова, 2 міжнар. майстрині, 5 майстринь спорту України, 8 кандидаток у майстрині спорту. Т-р був також відбірковим змаганням до зон. т-ру ФІДЕ (поряд з із запрошеними персонально виборювалося 6 перепусток).

Підсумки: 1. М. Непеїна (Луганськ) – 11,5 очок; 2. Н. Видоняк (Львів) – 10,5; 3. І. Гапоненко, 4. Н. Жукова (обидві – Херсон), 5. І. Меламед (Дніпропетровськ), 6. Л. Семенова (Київ) – по 10; 7. Л. Мучник (Миколаїв) – 9; 8. А. Борсук (Харсон) – 7; 9-10. І. Дубинка (Харків), С. Стручкова (Ялта) – по 6,5; 11-12. Н. Ванюшкина (Луганськ), І. Сон (Запоріжжя) – по 5,5; 13-14. Т. Бакланова (Маріуполь), О. Некрасова (Київ) – по 5; 15-16. О. Близнюк (Луганськ), О. Хорошавина (Херсон) – по 4.

1993. Серпень. Мелітополь. 14 учасниць. Одноколовий т-р.

Чемпіонкою без особливих зусиль стала студентка Харківського інституту фізкультури Марія Декусар (тренер В. Бронзик), яка вміло поєднувала активну гру (8 перемог) з надійністю (без жодної поразки). У підсумку набрала 10,5 очок з 13 і за тур до фінішу забезпечивши собі золоту нагороду, хоча по суті питання про чемпіонство зникло, коли Декусар відірвалася від суперниць на 2 очок. Чемпіонка вирізнялася ґрунтовною дебютною підготовкою. Особливо у грі білими фігурами, де з однаковим успіхом починала як 1.e4, так і 1.d4.

Підсумки: 1. М. Декусар – 10,5 очок; 2. Г. Майка (Тернопіль) – 9; 3. Н. Омутних (Крим) – 8; 4. Т. Розенфельд (Харків) – 8; 5. О. Олександрова (Харків) – 7,5; 6. Т. Суха (Зеленодольськ), 7. Г. Шмирина (Миколаїв), 8. О. Близнюк (Луганськ), 9. Я. Сенчишин (Львів) – по 6,5; 10. Т. Кононенко (Краматорськ) – 6; 11. О. Панахова (Ялта), 12. В. Артамонова (Київ) – по 5,5; 13. П. Ворожейкина (Луганськ) – 4; 14. Н. Гаврилова (Мелітополь) – 1.

М. Декусар – В. Артамонова. Оборона Беноні (А 68).

1.d4 Kf6 2.c4 c5 3.d5 d6 4.Kc3 g6 5.e4 Cg7 6.f4 0-0 7.Kf3 e6 8.Ce2 ed 9.cd Cg4 10.0-0 Kbd7 11.h3 Cf3 12.Cxf3 c4 13.Ce3 Да5 14.Kph1 Tfe8 15.Te1 Te7 16.Cd4 Tae8 17.Te2 b5 18.a3 a6 19.Дg1 Дc7 20.Tae1 Дb8 21.g4 h6 22.h4 Kh7 23.Cf2 g5 24.hg hg 25.e5 gf 26.e6 Ke5 27.Ce4 Kg5 28.Ch4 Cf6 29.Дh2 Kpg7 30.Cxg5 Th8 31.Cxf6 Kpxf6 32.Ch7 Kpg7 33.Дxf4 Txh7+ 34.Kpg2 fe 35.Ke4 Tf7 36.Дg5+ Kg6 37.de Tf4 38.Kg3 Дb7+ 39.Te4 Txe4 40.Txe4 Th6 41.e7 Th8 42.Kh5+ Txh5 43.Дxg6+, (1-0).

1994. Алушта. 53 учасниці. Швейцарська система в 9 турів.

На старті забуксувала досвідчена Ручйова і триразова чемпіонка України міжнар. майстриня М. Непеїна (Луганськ). А очолили турнірну таблицю Н. Жукова (Херсон) і Н. Кисельова (Луганськ). Їхня зустріч відбулася в 3-му турі. Сильнішою виявилася остання. І в подальшому суперниці Кисельової жмс Артамонова

(Київ), Мамедова (Узбекистан), майстрині ФІДЕ Т. Василевич (Євпаторія), Лимар (Дніпропетровськ), Непеїна. Але вона з честю винесла на своїх юних плечах вагу лідерства, втративши по половині очок тільки з Василевич і Мамедовою. Відтак 7 очок з 8, на півочка менше в Мамедової. У Непеїної, Жукової, Василевич, Затонських (Донецьк), Артамонової (Київ), Сухої (Дніпропетровськ) і Козак (Тернопіль) – по 5,5 очок. Після фінішу учасниці розташувалися так: 1. Кисельова, Мамедова – по 7 очок; 2. Василевич, 3. Артамонова, 4. Затонських – по 6,5 очок (місця за коефіцієнтом).

1995. Березень. Маріуполь. 36 учасниць фіналу. Персонально запрошені: М. Літинська, Л. Семенова, Н. Ручйова. 5 учасниць проходило до зон. т-ру ФІДЕ першості світу. Швейцарська система в 9 турів. Головний суддя – Л. Боданкин (Київ).

Спочатку лідирували Літинська (Львів), Т Меламед, Ручйова. У 7-му турі Ручйова відстала від Літинської і Меламед, котрі завершили змагання з однаковою кількістю очок – по 7. За додатковими показниками чемпіонкою України визнана Літинська. Другою була Меламед; 3. Т. Бакланова (Маріуполь) – 6; 4. Г. Зозуля (Керч) – 6; 5. Н. Кисельова (Луганськ), 6. С. Стручкова (Крим), 7. О. Олександрова (Харків), 8. І. Сон (Запоріжжя), 9. З. Матюшина (Макіївка) – по 5,5 очок.

1996. Червень. Ялта. 34 учасниці. Швейцарська система в 11 турів.

Зі старту лідерство захопила Г. Зозуля з Керчі та росіянка І. Куліш, набравши по 3 очок з 3. У 4-му турі росіянка здобула ще перемогу і стала одноосібним лідером. Але в 5-му турі поступилася ним Т. Меламед з Чернігова. А та не віддала його до самого фінішу і виграла звання чемпіонки України. 3-4-е місця поділили О. Фаталібекова з Москви та О. Коновалова (Харківська область). Остання виграла бронзову медаль ч-ту України. 5-7-е місця посіли І. Куліш, В. Гордон, Г. Зозуля; 8-10-е – І. Лимар, О. Романова.

Т. Меламед – І. Куліш. Іспанська партія.

1.e4 e5 2.Kf3 Kc6 3.Cb5 f5 4.Kc3 fe 5.Kxe4 d5 6.Kxe5 de 7.Kxc6 Дg5 8.Де2 Kf6 9.f4 Дxf4 10.d4 Дd6 11.Ke5+ c6 12.Cc4 Ce6 13.c3 Ce7 14.0-0 0-0 15.Cg5 Cxc4 16.Kxc4 Дd5 17.Cxf6 Cxf6 18.Ke3 Де6 19.Дg4 Tae8 20.Дxe6+ Txe6 21.Tae1 g6 22.Kg4 Cg5 23.Txf8 Kpxf8 24.Ke5 e3 25.Kpf1 Tf6+ 26.Kf3 Kpe7 27.Kpe2 Ch6 28.Tf1 Kpe6 29.g3 b5 30.Ke5 Txf1 31.Kpxf1 Kpd5 32.Kpe2 Cg7 33.Kg4 b4 34.Kxe3+ Kpe4 35.Kd1 bc 36.bc h5 37.Kf2+ Kpf5 38.Kpd3 Ch6 39.c4 Cf8 40.c5 Ce7 41.Kpc4 h4 42.d5 Cd+ 43.Kpxd5 hg 44.hg Cf6 45.c6, (1-0).

1997. Травень. Алушта. 32 учасниці. Швейцарська система в 9 турів.

Перд останнім туром перед вела Г. Зозуля. У завершальному турі вона схрестила зброю з киянкою Л. Семеновою і програла. Семенова і стала чемпіонкою України з рез-том у 7 очок з 9, а Зозуля опинилася на 2-му місці з 6,5 очками (стільки ж, як в І. Уманської з Росії). Бронзову нагороду одержала Г. Шляхтич з Калуша – 6 очок. Вона за додатковими показниками обійшла киянку О. Долуханову та позаконкурсницю з Росії О. Фаталібекову. Найкращі рез-ти: 1. Л. Семенова – 7 очок; 2. Г. Зозуля, 3. І. Уманська – 6,5; 4. Г. Шляхтич, 5. О. Фаталібекова, 6. О. Должикова – по 6; 7-11. І. Сон, Т. Меламед, Л. Ковальова (Харків), К.Романова, А. Карлович (обидві – Дніпропетровськ) – по 5,5.

Л. Семенова – Г. Зозуля. Сицилійська оборона.

1.e4 c5 2.f4 Kc6 3.Kf3 e6 4.d3 d5 5.Ce2 g6 6.0-0 Cg7 7.c3 Kge7 8.Де1 b6 9.Ka3 Ca6 10.Kc2 de 11.de Cd3 12.Cxd3 Дxd3 13.Tf2 0-0-0 14.Kg5 Tdf8 15.e5 h6 16.Ke4 Kpe7 17.Td2 Да6 18.b4 Kd5 19.a4 cb 20.cb Дc4 21.Kd6 Дb3 22.b5 Kcb4 23.Kd4 Де3+ 24.Дxe3 Kxe3 25.a5 ba 26.Txa5 Kpb6 27.Ta4 Tc8 28.Kxc8+ Txc8 29.Ca3 a5 30.ba Kbd5 31.a7 Ta8 32.Tb2+ Kpc7 33.Cd6+, (1-0).

1998. Травень. Алушта. 43 учасниці. Швейцарська система в 9 турів. Головний суддя – Ю. П. Седляр (національний арбітр, Київ).

Звання чемпіонки України виграла Галина Шляхтич з Івано-Франківська з рез-том у 7 очок за додатковими показниками; 2. А. Борсук (Херсон) – 7; 3.3. Матюшина (Донецьк) – 6,5; 4. О. Олександрія (Харків), 5. В. Калініна (Харків), 6. Г. Зозуля (Сімферополь), 7. А. Карлович (Дніпропетровськ), 8. Т. Костюк (Чернівці), 9. Г. Затонських (Донецьк) – по 6. Далі вказано місця тільки майстрів: 1. 13. Т. Меламед, ...15. І. Сон – по 5,5; 19. Л. Семенова – 4,5; ... 26.Л. Асланян (Кривий ріг), ...28. С. Чередниченко (Красний Луч Луганської області) – по 4. Норму майстрині спорту України виконали Г. Шляхтич і З. Матюшина.

1999. Вернесень. Алушта. 10 учасниць. Одноколовий т-р. Головний суддя – міжнар. арбітр В. Гергель (Дніпропетровськ). Підсумки: 1. Н. Ядвіжена (Харків) – 7,5 очок; 2. І. Сон, 3. О. Грицаєва (Феодосія) – по 7; 4. Н. Здебська (Краматорськ) – 6,5; 5. В. Артамонова – 4,5; 6. М. Казак (Чернігів) – 3; 8-9. М. Демченко (Житомир), В. Сокальська (Харків) – 2,5; 10. В. Коштенко (Хмельницький) – 1.

2000. Травень. Севастополь. Перше місце і звання чемпіонки України здобула Катерина Рогонян з Харкова із рез-том у 7 очок з 9, срібну нагорду виграла Владислава Калініна теж з Харкова – 7 очок, бронзову – Н. Ядвіжена (Харків) – 6,5 очок.

2001. Березень. Краматорськ (шаховий клуб Імені О. Момота). 14 учасниць. Ело сер = 2300, 10-та КФ. Норма міжнар. ґросмайстра – 9 очок, міжнар. майстра – 6,5. Головний суддя – міжнар. арбітр Р. Антонова (Київ).

Чемпіонкою України стала 22-річна Г. Затонських з Донеччини. Ще одна донечанка – її ровесниця Т. Кононенко стала срібною призеркою. Бронзову медаль здобула 24-річна І. Гапоненко з Херсона.

Успіх чемпіонки справив враження як цілком заслужений. Вона впевнено пройшла всю турнірну дистанцію і єдина серед учасниць ч-ту не зазнала жодної поразки. Підсумки: 1. Затонських – 9,5 очок; 2. Кононенко – 9; 3. Гапоненко – 8,5; 4. Калініна – 8,5; 5. Александрова – 8; 6. Літинська – 6,5; 7. Должикова – 6,5; 8. Зозуля – 6,5; 9. К. Лагно – 6; 10. Меламед – 6; 11. Бакланова – 5,5; 12. Рогонян – 5; 13. Н. Ядвіжена – 3,5; 14. Н. Здебська – 2.

Г. Затонських – О. Олександрова.

Білі: Крg1, Дd2, Td1, Tf1, Сg2, пп a2, b2, c2, f2, g3, h2, d5 (12); **чорні:** Крe8, Та8, Th8, Дd6, Кf6, пп a6, b7, c5, e5, f7, g7, h6 (12).

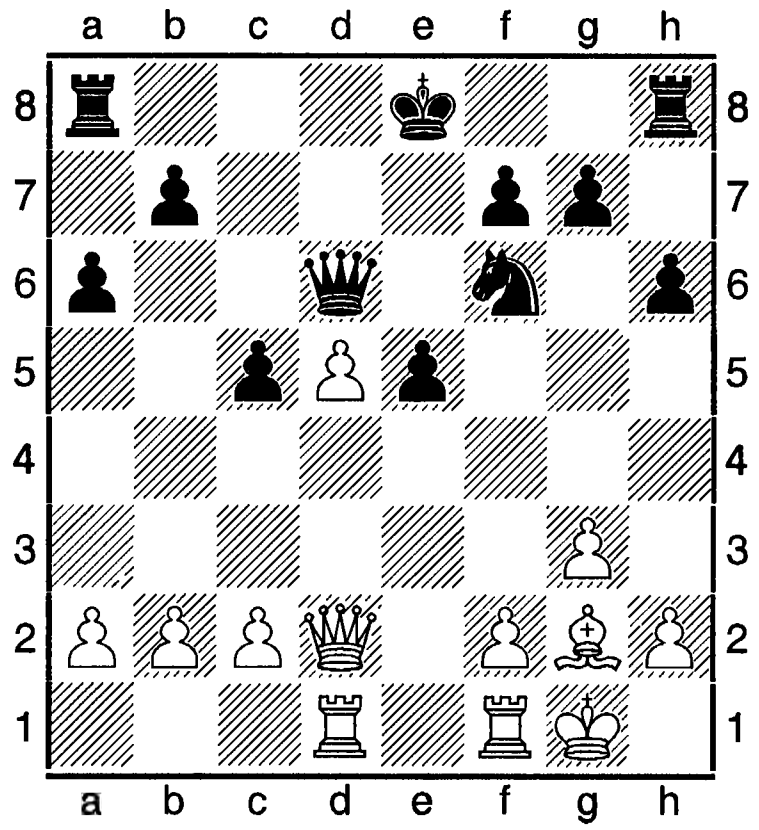

17.f4 0-0 18.fe Дхe5 19.d6 Дхb2 20.c4 Дхd2 21.Txd2 Tab8 22.a4 Tfd8 23.Tb1 b6 24.Te1 Крf8 25.Cc6 Tdc8 26.Cb7 Tb8 27.Cxa6 Kd7 28.Cb5 f6 29.Tf2 Крg8 30.Te7 Ke5 31.d7 Tf8 32.Крg2 Tf7 33.Te8+ Tf8 34.Te6 Tb7 35.Txe5, (1-0).

2002. Травень. Алушта. 37 учасниць, в тому числі 6 міжнар. ґросмайстринь, 4 міжнар. майстрині, 6 майстринь ФІДЕ. Швейцарська система в 9 турів.

На медалі претендувало понад 10 шахісток. Але перемогли найбільш досвідчені. 1-2-е місця поділили рейтинг-фаворити Т. Василевич, Г. Затонських. До фінішу вони прийшли різними шляхами: Василевич зі старту захопила лідерство і надалі грала для його вдержання (3 нічиїх в останніх турах). Затонських, навпаки, почала погано, але стрімко фінішувала, набравши 4,5 очок з 5. Коефіцієнт Бухгольця «віддав» золоту нагорду Василевич, бронзову медаль

виграла 18-річна К. Рогонян, срібло залишилося в Затонських. Найкращі рез-ти: Т. Василевич, Г. Затонських – по 7 очок; 3. К. Рогонян – 6,5; 4. К. Долуханова, 5. Т. Кононенко, 6. О. Олександрова, 7. О. Должикова – по 6.

2003. 03-12.11. Миколаїв. 9 турів. 41 учасниця з 15 регіонів країни, в тому числі 6 міжнар. грос майстринь, 9 міжнар. майстринь. 1. А. Музичук – 8,5 очок; 2. Л. Семенова – 7; 3. Л. Асланян – 6,5; 4. Г. Ушеніна, 5. К. мацейко – по 6; 6. К. Рогонян, 7. О. Олександрова, 8. О. Возовик , 9. Т. Кононенко, 10. Г. Зозуля, 11. А. Сулейманова, 12. Л. Мучник, 13. Т. Костюк – усі по 5,5.

2004. Травень. Харків. 54 учасниці, в тому числі міжнар. ґросмайстрині О. Олександрова, Г. Ушеніна, О. Возовик, О. Карлович, Т. Кононеко (усі - з Харкова), Л. Семенова (Київ). Швейцарська система в 9 турів. Найкращі рез-ти: 1. Олександрова – 7 очок; 2-3. Т. Костюк, Є. Долуханова (обидві – Харків) – по 6,5.

2005. 15-24.05. Алушта. Призовий фонд – 8 тис. гривень. У т-рі не брали участі І. Гапоненко, Н. Жукова, К. Лагно, Т. Кононенко, О. Олександрова. Боротьба за чемпіонство в основному велася між Г. Ушеніною з Харкова і Н. Здебською (Крамторськ). Практично всю турнірну дистанцію лідирувала Здебська, на півочка відставала Ушеніна. У 8-му турі Здебська програла рейтинг-фаворитці т-ру Т. Василевич з Криму. Цим програшем скористалася Ушеніна, яка блискуче виграла свою партію і вийшла одноосібно на перше місце. Все вирішувалося в останньому турі: граючи чорними, Ганна зуміла завдати поразки своїй суперниці та забезпечила собі перше місце і звання чемпіонки України 2005 з рез-том у 7,5 очок з 9 (без поразок). Срібна медаль дісталася Н. Здебській – 7 очок, бронзова – К. Должиковій з Києва – 6,5.

Ушеніна – Калініна. Дамин гамбіт (D 20).
1.d4 d5 2.c4 dc 3.e4 e5 4.Kf3 ed 5.Cxc4 Kc6 6.0-0 Ce6 7.Cb5 Cc5 8.b4 Cb6 9.a4 a6?! (ліпше 9. ...a5!?) **10.Cxc6+ bc 11.a5! Ca7 12.Дd3 Kf6 13.Cg5 h6 14.Ch4 g5 15.Cg3 0-0 16.Ke5 Cd7 17.f4!? c5 18.Kxd7 Kxd7 19.fg hg 20.Tf5 Де7 21.Kd2 cd 22.Kph1 Kc5 23.Дc4 Ke6 24.Taf1 d3 25.Ce5 Дc5 26.Дxd3 Де3 27.Дc2 Tad8 28.Kif3 b3 29.Дb2 g4?** (набагато краще 29. ...Дхе4) **30.Cf6! Дхе4 31.Th5! Kg7 32.Cxg7 f6 33.Cxf8 gf 34.Th8+ Kpf7 35.Дxb3+ Дd5 36.Дxd5+ Txd5 37.gf Txa5 38.Cb4,** і чорні здалися **(1-0).**

2006. Листопад-грудень. Одеса. Фінал. 12 учасниць. Одноколовий захід зібрав усіх найсильніших гравчинь країни. Боротьба за чемпіонство проходила в основному між харків'янками Г. Ушеніною та О. Возовик. У підсумку вони набрали однакову кількість очок – по 8. За рахунок коефіцієнту Бергера чемпіонкою стала Возовик, друге місце посіла Ушеніна; третьою була Н. Здебська (Донецька обл.) – 7,5; 4. І. Гапоненко (Херсонська обл.), 5. Н. Жукова (Одеська обл.) – по 7; 6. М. Музичук (Львівська обл.) – 5,5; 7. Т. Василевич (АРК) – 5; 8. О. Калініна (Тернопільська обл.) – 5; 9. К. Должикова (Київ) – 4; 10. Д. Арутюнова (АРК) – 4; 11. Г. Бреславська (Харківська обл.) – 3; 12. С. Іванова – 2.

2007. Грудень. Полтава. Одноколовий т-р при 12 учасницях. Ч-т не зібрав найсильніших шахісток, але боротьба була цікавою. Без поразок усю дистанцію вдалося пройти кримчанці Т. Василевич, в той час як інші учасниці програли по дві і більше партій. Таким чином Василевич виграла перше місце і з ним звання чемпіонки України з прекрасним рез-том – 8 очок з 11; 2. Н. Григоренко (Львів). Далі місця розподілилися так: 3. Д. Арутюнова (Сімферополь) – 6,5; 4. О. Калініна (Тернопіль) – 6,5; 5. О. Грицаєва (Феодосія) – 6; 6. К. Дожикова (Київ) – 6; 7. Т. Кононенко (Краматорськ) – 6; 8. Є. Долуханова (Харків) – 5,5; 9. О. Возовик (Харків) – 5; 10. О. Горескул (Енергодар) – 4; 11. Л. Костюкова (Луганськ) – 3,5; 12. Ж. Рудакова (Полтава) – 2.

Т. Василевич – О. Калініна. Оборона Чигорина (D 07).

1.d4 d5 2.c4 Кc6 3.Кc3 dc 4.Кf3 Кf6 5.Сg5 Сg4 6.d5 Ка5 7.Ке5 Cd7 8.e4 e6 9.Сxf6 gf 10.Кxc4 Кxc4 11.Сxc4 Де7 12.0-0 0-0-0 13.Дd3 Ch6 14.Ке2 Thg8 15.Tab1 e5 16.b4 f5 17.ef Tg4 18.Cb5 Tdg8 19.Сxd7+ Дxd7 20.g3 e4 21.Да3 Крb8 22.Tfd1 Дxf5 23.d6 cd 24.b5 Th4 g6 25.Кd4 Дc5 26.Кc6+ Крa8 27.Дxc5 dc 28.Ке7 e3 29.Кxg6 ef 30.Крxf2 hg 31.Td7 f5 32.Tbd1 Cg5 33.T1d6 Крb8 34.h4 Cc1 35.b6 Tc8 36.Td8 ab 37.Txc8+ Крxc8 38.Txb6 g5 39.h5 Кр7 40.Tg6 c4 41.Крe2 f4 42.gf gf 43.h6, (1-0).

2008. Грудень. Миколаїв. Фінал. 12 учасниць. Одноколовий т-р. У ч-ті не взяло участі багато провідних шахісток України: К. Лагно, Н. Жукова, Г. Ушеніна, Н. Здебська та інші. Із срібної команди олімпіади в Дрездені грала тільки І. Гапоненко (Херсон), яка до старту вважалася фавориткою змагань, рейтинг котрої на 100 пунктів перевищував усіх інших учасниць. І. Гапоненко склали конкуренцію Т. Василевич, О. Грицаєва (обидві – АРК) . Усі втрох фінішували з однаковим рез-том – 8,5 очок з 11 (випередили найближчих переслідувачок на 1,5 очка). За дод. показниками звання чемпіонки присуджене І. Гапоненко, друге місце – Т. Василевич, третє – О. Грицаєвій.

І. Гапоненко – О. Грицаєва. Скандинавська партія (В 14).

1.e4 d5 2.ed Кf6 3.c4 c6 4.d4 cd 5.Кc3 e6 6.Кf3 Cb4 7.cd Кxd5 8.Cd2 Кc6 9.Cd3 0-0 10.0-0 Ce7 11.Кxd5 Дxd5 12.Cc3 Кb4 13.Cb1 Дh5 14.Te1 Kd5 15.Te5 f5 16.Cc2 Cd6 17.Te1 Cd7 18.Cb3 Tac8 19.Сxd5 ed 20.Дb3 f4 21.Дxb7 Ch3 22.Txe8 Txe8 23.Ке5 Сxe5 24.Дxd5+ Се6 25.Дxe5 Дf7 26.Te1 Cd7 27.Дc7 Txe1+ 28.Сxe1 f3 29.gf Дg6+ 30.Дg3 Дb1 31.Дb8+ Крf7 32.Дf4+ Крg8 33.Дb+ Крf7 34.Дf4+ Крg8 35.Де5 Дg6+ 36.Дg3 Дb1 37.Де5 Дg6+ 38.Крh1 Дf7 39.Дb8+ Се8 40.Крg2 Дg6+ 41.Дg3 Дf7 42.Cc3 Дd5 43.h4 Cc6 44.a3 Крf7 45.Дf4+ Крe8 46.Cb4 Крd7 47.Cf8 g6 48.Cc5 a6 49.Крg3 Де6 50.b4 h5 51.Дf8 Kh7 52.Крf4 Дh3 53.Cd6+ Крb6 54.Дb8+ Cb7 55.Cc5+ Крc6 56.d5+ Крxd5 57.Дxb7 Крc4 58.Дxa6+ Крc3 59.Дf6+ Крb3 60.Крg5, і чорні визнали свою поразку.

2009. Травень. Євпаторія. 41 учасниця. Швейцарська система в 9 турів. На звання чемпіонки України претендувало три шахістки: Т. Василевич (АРК), Є. Долуханова (Харківщина), О. Калінніна (Тернопілля). Після 9 турів переможницю визначали за додатковими показниками, оскільки Василевич і Долуханова набрали по 7,5 очок. Нею виявилася Долуханова, срібної нагороди удостоїлася Василевич. О. Калініна ж із 7-ма очками стала володаркою бронзової нагороди.

Є. Долуханова – О. Хорошавина. Сицилійська оборона (В 20).

1.e4 c5 2.Ка3 Кf6 3.e5 Kd5 4.Кf3 e6 5.c4 Кb4 6.b3 Ce7 7.Cb2 0-0 8.Ce2 К8c6 9.0-0 d6 10.d4 ed 11.ed Cxd6 12.Кxd4 Кxd4 13.Дxd4 e5 14.Дc3 Де7 15.Kb5 Cb8 16.Cf3 a6 17.Ca3 a5 18.Tfe1 Cf5 19.Cd5 Крh8 20.Дf3 Cc8 21.Tad1 f5 22.Де2 Ta6 23.g3 Tg6 24.Cg2 f4 25.Дd2 fg 26.fg Cg4 27.Tc1 Tgf6 28.Tf1 Дc5+ 29.Крh1 h5 30.Txf6 gf 31.Cxb4 ab 32.Дh6+ Крg8 33.Cd5+ Tf7 34.Дg6+ Крh8 35.Дxf7, (1-0).

2012. 24.09-03.10. Харків. 10 учасниць. Одноколовий захід. У змаганні взяли участь усі найсильніші гравчині країни.

Турнір вийшов видовищним та дуже напруженим. Чемпіонка визначилася тільки в завершальному турі та за додатковими показниками. Одразу три учасниці – Музичук, Лагно, Ушеніна набрали по 6,5 очок з 9-ти можливих та фінішували на чолі турнірної таблиці. За додатковими показниками чемпіонкою стала вперше в своєму житті представниця львівщини М. Музичук, срібна медаль дісталася К. Лагно, а бронзова – Г. Ушеніній. У завершальному турі Музичук швидко зіграла внічию з К. Гапоненко. А її конкурентка настирливо прагнула перемоги і досягла свого – Лагно зламала супротив Рахмангулової, а Ушеніна переграла Кононенко. Але цього виявилося замало, щоб виграти золоту медаль.

Ще одну перемогу в 9-му турі одержала Жукова, красиво вигравши в Грицаєвої. Ця перемога дала одеситці четверте місце в

турнірній таблиці. За нею фінішувала Гапоненко. Першу п'ятірку склали шахістки збірної України, яка перед тим стала бронзовим призером Всесвітньої шахові олімпіади. В другій половині таблиці розташувалися молоді гравчині.

Підсумки: 1. М. Музичук (мм, Ело = 2446) – 6 очок; 2. К. Лагно (жмм, 2542) – 6; 3. Г. Ушеніна (мм, 2433) – 6; 4. Н. Жукова (жмг, 2442) – 5; 5. І. Гапоненко (мм, 2404) – 5; 6. О. Грицаєва (жмф, 2319) – 4; 7. Т. Кононенко (мм, 2374) – 3; І. Андренко (жмм, 2228) – 3; А. Рахмангулова (жмм, 2254) – 2; 10. К. Должикова (жмм, 2313) -2.

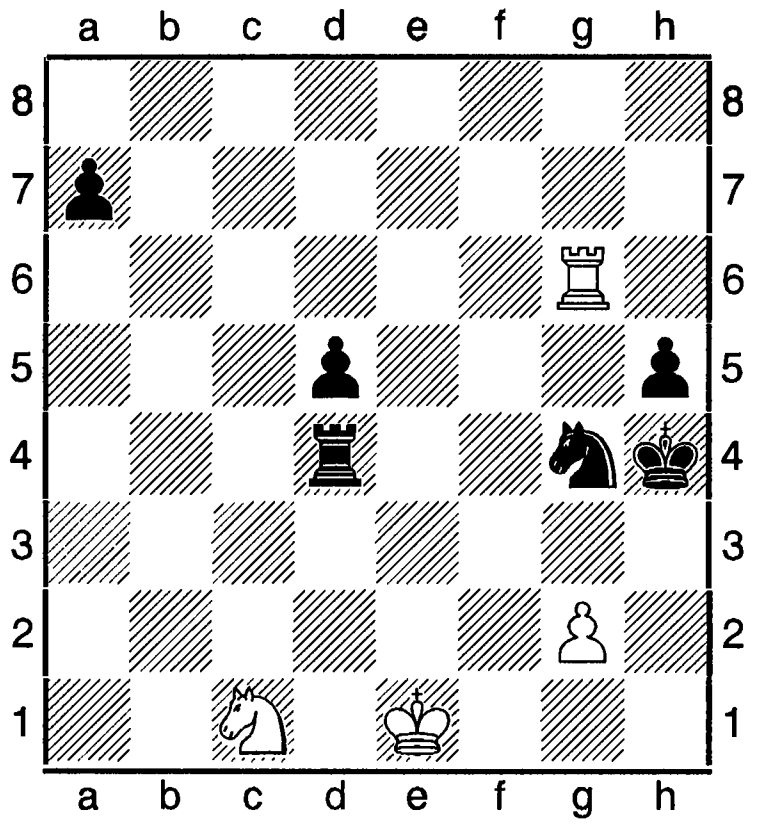

Ця позиція виникла в партії Жукова – Музичук, в якій суперниці розіграли варіант слов'янської оборони (D 10).

59. ...Ke5 60.Ta6 Tc4 61.Ke2 Kc6 62.Ta3 Kpg5 63.Kc3 d4 64.Ke4 Kpf4 65.Kf6 h4 66.Th3 Tc2 67.Kpf1 Ke5 68.Kd5 Kpe4 69.Kb4 Tc1 70.Kpe2 Kg6 71.Kd3 Tc2 72.Kpf1 Tc3 73.Kf2 Kpd5 74.Tg2 a5 75.Kpe2 Kpc4 76.Kpd2 a4 77.Ke4 Ta3 78.Kd6 Kpd5 79.Kf5 Ta2 80.Kpd1 a3 81.Th3 Ta1 82.Kpc2 a2, (0-1).

2013. 16-26.06. Київ. 10 учасниць, одне коло. Контроль часу: 90 хв на 40 ходів, 40 хв на наступні 30 ходів плюс 30 сек за кожен виконаний хід.

Вдруге підряд титул чемпіонки України виграла стрийчанка Марія Музичук. Шість перемог, три нічиї, без жодного програшу - такий результативний підсумок чемпіонки. Зовні перемога Марії далася легко, проте це не зовсім так насправді. Найважчими партіями для неї були в третьому і четвертому турі з М. Танцюрою і О. Грицаєвою, в яких їй довелося рятувати важкі позиції. Справившись з цим завданням, Музичук потім виграла чотири партії підряд, що і визначило її підсумковий успіх. За тур до фінішу Марія забезпечила собі перше місце. Друге місце посіла Наталія Жукова, відставши від переможниці на 1,5 очка, а бронзову нагороду здобула Оксана Грицаєва, котра набрала 5 очок і за додатковими показниками обійшла Інну Гапоненко.

Підсумки: 1. М. Музичук – 7,5 очок; 2. Н. Жукова – 6; 3. О. Грицаєва – 5; 4. І. Гапоненко – 5; 5. Т. Кононенко – 4,5; 6. М. Танцюра – 4,5; 7. О. Калініна – 3,5; 8. Ю. Осьмак – 3; 9. І. Андренко – 3; 10. К. Должикова – 3.

Калініна – Музичук. Сицилійська оборона (B 33).

1.e4 c5 2.Kf3 Kc6 3.d4 cd 4.Kxd4 Kf6 5.Kc3 e5 6.Kdb5 d6 7. Cg5 a6 8.Ka3 b5 9.Kd5 Ce7 10.Cxf6 Cxf6 11.c4 b4 12.Kc2 a5 13.g3 0-0 14.h4 Ce6 15.b3 g6 16.Cg2 Cg7 17.0-0 Ta7 18.Дd2 f5 19.ef gf 20.Tad1 f4 21.Kxf4 ef 22.Cxc6 Cg4 23.Tde1 Cc3 24.Дd5 Kph8 25.Tb1 Tg7 26. Kd4 Дf6 27.Kf3 Ch3 28.Kph2 Cxf1 29.Txf1 fg 30. fg Ce5 31.Tg1 Tfg8 32.Kxe5 de 33.Дe4 Tg4 34.Дf3 Txh4 35.Kpg2 Tf4, і білі визнали свою поразку.

Чемпіонати України з розв'язування шахових композицій щорічні, проводяться з 1986. Через оргпричини не відбувся тільки 1994. Перший ч-т організовано у січні 1986 в Києві. Ці заходи проводилися також в Бердичеві (3 рази), Черняхові (2), Донецьку (1), Одесі (2), Полтаві (17), Мукачевому (1). Підсумкові таблиці див. «Додатки».

1986. 23-26.01. Київ. 26 учасників. 6 турів (по 3 завдання в кожному). Розділи: дво-, три-, багатоходові задачі, етюди, коопера-

тивні і зворотні мати. Головний суддя – О. Молдаванський (Київ), секретар – О. Дмитренко (Полтава). Призери змагань: 1. М. Кондратюк (Житомирська область) - 16 очок (223 хвилини); 2. В. Косарєв (Полтава) – 15,5 (311); 3. О. Хандурин (Харків) – 14 (306).

1987. 05-08.02. Бердичів. 34 учасники. Головний суддя – О. Дмитренко (Полтава), головний секретар – Ю. Гордіан (Одеса). 1. Кондратюк – 16 очок (298); 2. М. Пархоменко (Вінниця) – 13,5 (302); 3. Хандурин – 13 (318).

1988. 04-07.02. Бердичів. 27 учкасників. Головний суддя – М. Марандюк, головний секретар – О. Дмитренко.

1. Кондратюк – 13 (276); 2. М. Човник (Харків) – 12 (298); 3. Хандурін – 12 (3-4); 4. Пархоменко – 12 (305).

1989. 09-12.02. Бердичів. Головний суддя – А. Зінчук (Київ), гол. секретер – Дмитренко. 1. Хандурін – 15 (328); 2. Кондратюк – 14,5 (248); 3. В. Кривенко (Харківська обл.) – 14,5 (276).

1990. 08-11.02. Полтава. Суддя – Зінчук, секретар – Дмитренко. 1. Хандурін – 75 (346); 2. Кондратюк – 71,5 (312); 3. В. Крижанівський (Черкаси) – 61 (349).

1991. 07-10.02. Суддя – Зінчук, секретар – Дмитренко. 1. Кондратюк – 78 (312); 2. В. Семененко (Дніпропетровськ) – 69 (360); 3. Хандурин – 65 (311).

1992. 13-16.02. Черняхів. 25 учасників. Суддя – Зінчук, секретар – Дмитренко. 1. Кондратюк – 79,5 (30); 2. Погорєлов (Луганська обл..) – 70,5 (330); 3. Хандурін – 69,5 (328).

1993. 21-23.05. 21 учасник. Суддя – Зінчук, секретар – Дмитренко. 1. Погорєлов – 80 (335); 2. Кондратюк -= 73,5 (234); 3. Хандурін – 59,5 (357).

1995. 25-28.05. Черняхів. 16 учасників. Суддя – Зінчук, секретар – Дмитренко. 1. В. Семенеко – 67,5 (343); 2. Погорєлов – 64,5 (320); 3. В. Копил (Полтава) – 61,5 (360).

1996. 20-22.12. Донецьк. Головний суддя – О. Дмитренко (Полтава), головний секретар – Ю. Гордіан (Одеса). 1. Кондратюк – 72,9 (310); 2. Погорєлов – 72,4 (276); 3. Копил – 71,3 (298).

1997. 21-23.02. Полтава. 26 учасників. Суддя – Гордіан, секретар – Дмитренко. 1. Кондратюк – 73 (326); 2. Погорєлов – 61,5 (364); 3. В. Кривенко (Харків) – 59,5 (366).

1998. 29-30.05. Полтава. 22 учасники. Суддя – Дмитренко, секретар – Гордіан. 1. О. Селівнов (Росія) – 66,5 (316); 2. О. Семененко – 63,4 (330); 3. Хандурін – 62,5 (359).

1999. 17-28.03. Полтава. 25 учасників. Суддя – В. Мельниченко, секретар – Дмитренко. 1. Копил – 89,2 (227); 2. Кондратюк – 89,1 (238); 3. Погорєлов – 80,2 (227).

2000. 01-02.04. Полтава. 29 учасників. Суддя - Мельниченко, секретар – Дмитренко. 1. Погорєлов – 78 (325); 2. Копил – 76,5 (303); 3. Кондртюк – 71 (343).

2001. 01-02.04. Полтава. 35 учасників. Суддя – Мельниченко, секретар – Дмитренко. 1. Копил – 85,5 (302); 2. Плгорєлов – 69,5 (328); 3. В. Семененко (Дніпрпетровськ) – 69 (340).

2002. 13-14.04. Полтава. 39 учасників. Суддя – Мельниченко, секретар – Дмитренко. 1. Копил – 89 (316); 2. Погорєлов – 82,5 (324); 3. В. Семененко – 76,5 (331).

2003. 05-06.04. Полтава. 32 учасники. Суддя – Мельниченко, секретар – М. Кучеренко (Дніпропетровськ). 1. Погорєлов – 84,5 (293); 2. Копил – 80 (2999); 3. В. Дячук (Мукачеве) – 76,5 (299).

2004. 03-04.04. Полтава. 33 учасники. Суддя – Мельниченко, головний секретар М. Кучеренко (Київ), секретар – М. Грива (Дніпропетровськ). 1. Копил – 88 (259); 2. Погорєлов – 88 (280); 3. Дячук – 83 (330).

2005. 02-03.04. Полтава. 39 учасників. Суддя – Є. Рейцен (Київ), секретарі – М. Кучеренко (Київ), Грива.

1. Копил – 84,3 (2999); 3. О. Соловчук (Полтава) – 83,8; 3. В. Блохін (Росія) – 80 (316); 4. Погорєлов – 79 (309).

2006. 01-02.04. Полтава. 37 учасників. Суддя - Рейцен, секретар – Кучеренко. 1.

Погорєлов – 80,75 (385); 2. Блохін – 79 (379); 3. Копил – 73,5 (390); 4. Дячук – 69, 75 (371).

2007. 07-08.04. Полтава. 31 учасник. Суддя – Рейцен, секретар – Кучеренко. 1. Копил – 90 (206); 2. Погорєлов – 89 (241); А. Селіванов – 85 (241); 4. О. Соловчук – 85 (281).

2008. 21-23.03. Одеса. 24 учасники. Суддя – Рейцен, секретар – Кучеренко. 1. Погорєлов – 39 (171); 2. Копил – 35,5 (180); 3. О. Князев (Дніпропетровська обл.) – 35 (135); 2-й день: 1. Погорєлов – 78,5 (310); 2. О. Леонтьєв (Росія) – 72 (336); 3. А. Соловчук – 71 (330); 4. В. Семененко – 71 (343).

2009. 11-12.04. Полтава. 24 учасники. Суддя – Рейцен, секретар – Кучеренко. 1. Копил, 2. Хандурін, 3. Погорєлов (Полтавська обл.), 4. О. Караманіц (Дніпропетровська обл.).

2010. Полтава. 29 учасників з Білорусі (4), Росії (1), України (24). Суддя – В. Дячук, секретар – О. Городиський. 1. Копил – 75 балів з 90 (342); 2. О. Булавка (Білорусь) – 58, 50 (353); 3. Р. Євсигнеєв (Україна) – 54,25 (341); 4. О. Соловчук (Україна) – 51, 50 (361). Перше місце серед юніорів посів Р. Євстигнеєв з Полтави.

2011. 18-20.03. Мукачеве. 35 учасників, в тому числі з Білорусі – 1, Польщі – 2, Словаччини – 4, Чехії – 1. Суддя – М. Марандюк, секретар – Гордіан. 1. Копил – 69 балів з 90 (359 хв. з 360); 2. Драгоун (Чехія) – 91, 75 (360); 3. О. Соловчук – 59 (358); 4. С. Бородавкин (Україна) – 51 (360).

2012. 23-25.03. Дніпродзержинськ. 1. О. Соловчук – 90 очок з 90 (235 хв.); 2. Копил – 87,9; 3. Погорєлов – 83. Серед юніорів найкращий рез-т показав С. Шандига (Дніпропетровськ), 2. А. Салимов, 3. Г. Кужукина (Донецьк), яка також була найкращою і серед жінок.

2013. 15-17.03. Суми. 38 учасників з 9 областей україни, Білорусі, Росії. Головний суддя – М. Марандюк. 40 учасників. 1. В. Копил – 77,5 бала з 90; 2. О. Соловчук – 75,5; 3. О. Булавка – 61,5. Юніори: 1. В. Арідов (Донецьк), 2. С. Василів (Полтава), 3. Х. Арцева (Полтава). Серед жінок вдруге поспіль найкращою стала О. Кожукина (Полтава), але залік серед них не відбувся. Відкритий т-р: 1-3. В. Блохін (Росія, 177 хв. з 180), Погорєлов (Полтава, 178 хв.), О. Булавка (Білорусь).

В командному звліку було представлено 9 областей України, команд з повним складом в 4 учасники було 5. 1. Полтавська область (Копил, Соловчук, Погорєлов, Ю. Білокінь) – 209,25 бала; 2. Донецька область-1 (Арідов, В. Горбунов, О. Приходько, Л. Волков) -131; 3. Дніпропетровська область (О. Князев, С. Бородавки, В. Семененко, О. Шалигин).

Поряд з основними заходами відбувалися масові т-ри з розв'язування (див. табл. в дод.).

Література: В. Копил, 25 чемпіонатів України з розв'язування шахових композицій, Полтава, 2012; «Спортивна газета»; ж. «Проблеміст України», №№ 2 (32), 2 (36) за 2012, 2013.

Чемпіонати України з шахової композиції – особисті і командні змагання шахових композиторів для визначення найсильнішого складача шахових задач і етюдів. До створення самостійної організації проблемістів України ці заходи проводила Комісія з шахової композиції при Федерації шахів України. До 1982 відбулося вісім чемпіонатів України. Вони були і є найпопулярнішими заходами серед проблемістів України. До 2014 відбулося 20 особистих ч-тів і 16 командних (областей, міст, регіонів).

1968-1969. 4-а особиста першість. У змаганні взяло участь 88 проблемістів. Надіслано 340 задач і етюдів. Великого успіху досягли одеські шахові композитори Ю. Гордіан і В. Мельниченко. Гордіану присуджені друге місце з розділу триходових задач і перші місця з розділів багатоходових задач та задач на кооперативний мат. Мельниченко став переможцем з

розділів двоходових і триходових задач. Вдало виступали молоді проблемісти М. Герасименко (Миколаїв), В. Муха (Рівне), В. Метлицький (Київ), В. Власенко (Харківська область), В. Яковенко (Донецьк), чиї твори відзначено високими місцями.

В. Мельниченко, Одеса.

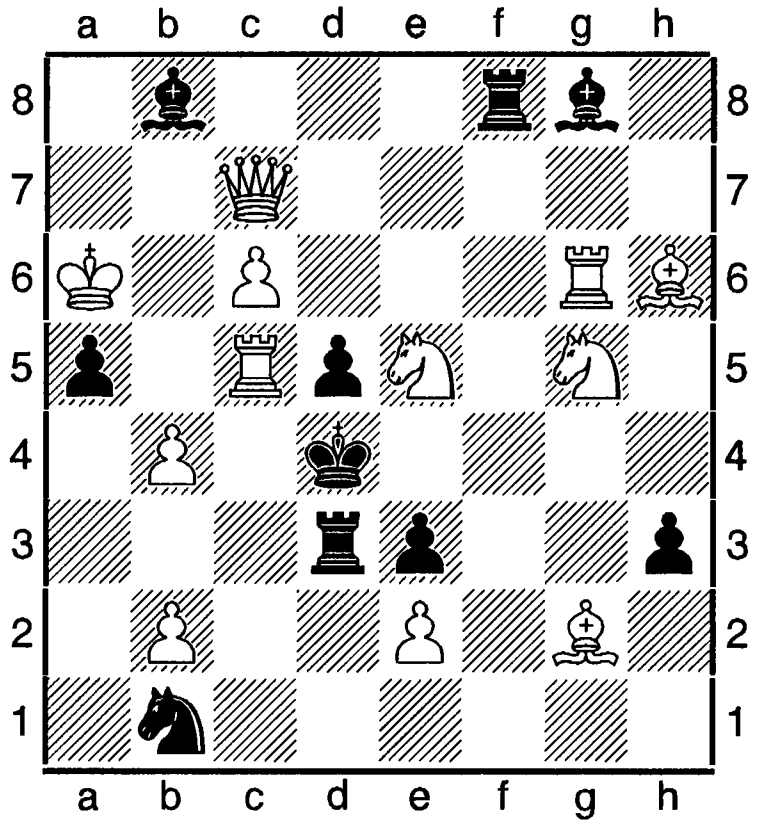

 # 2 **12+10**

1.Kgf7? Kc3!, 1.Kef7? Te8!; **1.Df7!** Свіжа трактовка тем Новотного і Рухліса з відмінним вступним ходом.

1973-1975. **5-а особиста першість**. У змаганні взяли участь найкращі твори, які було відзначено або надруковано 1968-1971 –х. Складалася з 5 розділів: етюди, дво- три- і багатоходові задачі, а також задачі на казкові теми. За положенням у кожному з розділів відбиралося 25 найкращих задач і етюдів.

У розділі етюдів було представлено 46 творів. Суддя – Л. Кацнельсон (Ленінград, нині С.-Петербург). Перемогу одержав кмс С. Білокінь (Харків) – 77 очок; 2. мм Т. Горгієв (Дніпропетровськ) – 65; 3. С. Пивовар (Хмельницький) – 46 (виконав норму кмс з шахової композиції); 4. О. Каковін (Брянка) – 38; 5. Л. Топко (Кривий Ріг) – 37; 6. М. Клинков (Запоріжжя) – 33; 7. П. Бондаренко (Дніпропетровськ) – 28; 8. А. А. Тутлаянц (Донецьк) – 1.

Т. Горгієв. Друге місце.

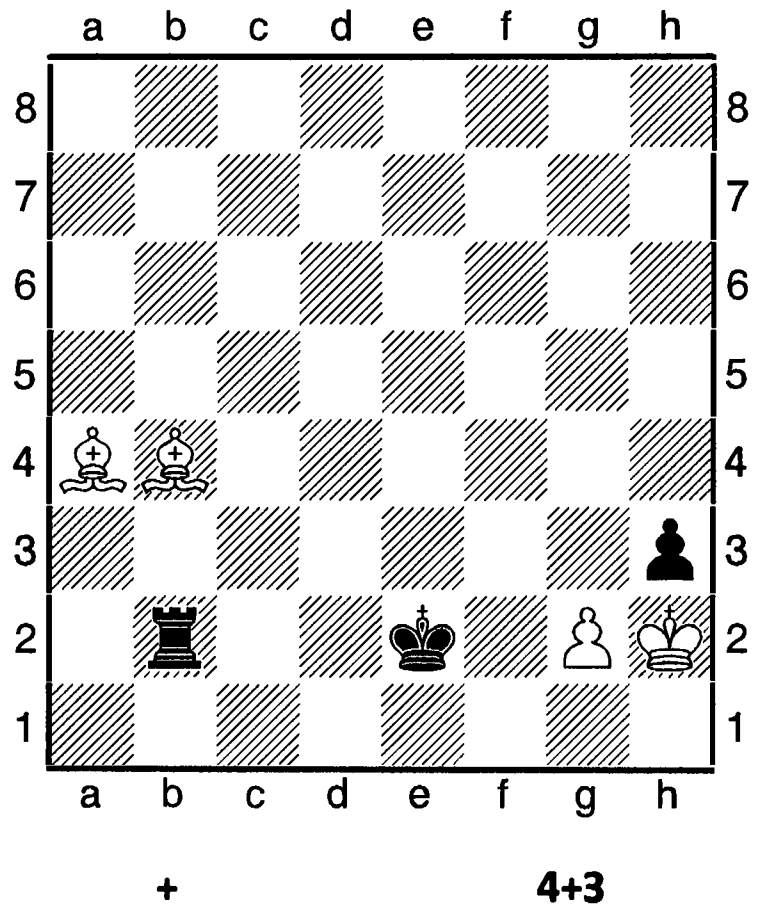

+ **4+3**

Проаналізуйте і розв'яжіть.

До розділу триходової задачі надійшло 20 творів. Суддя – В. Брон (Свердловськ, Росія). 1. першорозрядник Г. Марковський) Сіверодонецьк) – 55 очок; 2. кмс В. Метлицький (Київ) – 48; 3. Ю. Гордіан (Одеса) – 45,5; 4. кмс В. Лук'янов (Кам'янець-Подільський) – 44; 5. першорозрядниця Н. Леонтьєва (Рівне) – 31; 6. майстер В. Мельниченко (Роздільна) з Ю. Гордіаном – 33,5; 7. Я. Пасик (Миколаїв) – 20; 8. М. Малафієнко (Київська область) – 17; 9. Р. Залокоцький) Самбір) – 15; 10. А. Саркіц (Донецьк) – 11.

Г. Марковський. Перше місце.

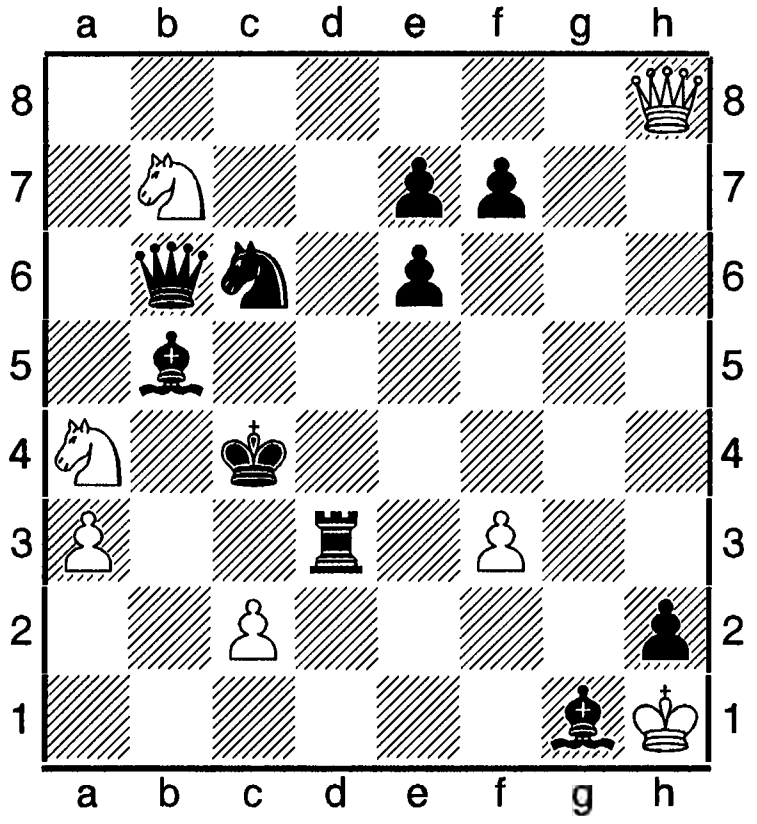

 # 3 **7+10**

З розділу багатоходових задач надійшло 38 композицій 13 авторів. Суддя – І. Ляпунов (Мосмква, Росія). Підсумки: 1. Гордіан – 70 очок; 2. М. Нагнибіда (Чернівці); 3. Леонтьєва – 27; 4. С. Пивовар (Хмельницький) – 18; 5. В. Мельниченко і Гордіан – 16 очок.

Ю. Гордіан. Перше місце.

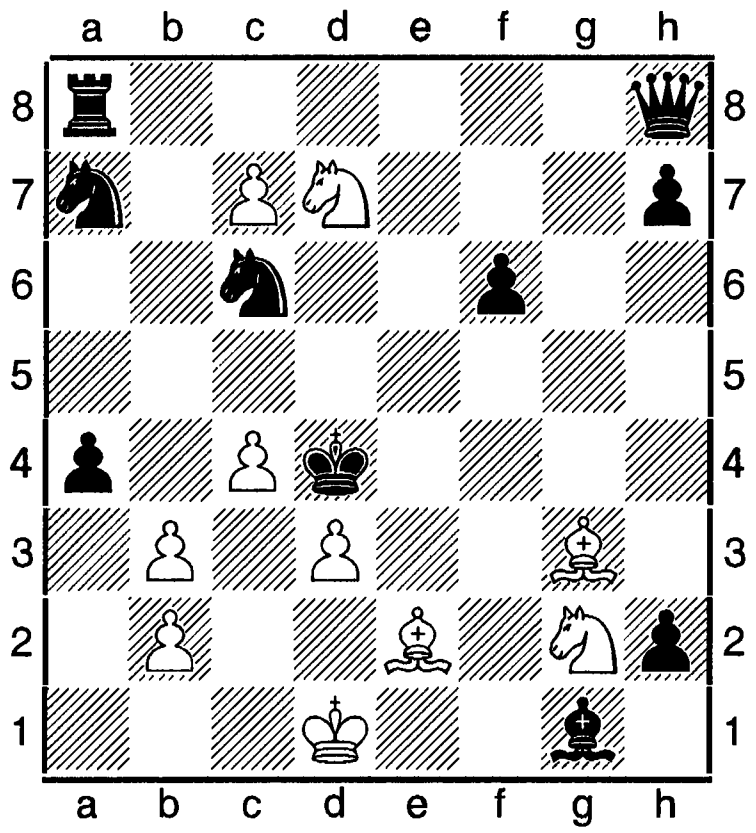

 # 6 **10+10**

1978. 5-а командна першість. 24 дружини. Розділи: етюдів (суддя – Е. Асаба) – перше міце здобула спільна команда Хмельницької і Чернівецької областей; двоходові задачі (суддя – Ю. Сушков) – перемогла команда «Харків – 1»; триходові задачі (суддя – Ю. Фокин) – переможець команда «Донецьк – 1»; багатоходові задачі (суддя – А. Попандопуло) – переможець команда «Дніпропетровськ – 1». Переможці за сумою очок: 1. «Харків – 1» - 87, 5 очок; 2. Київ – 80; 3. Кривий Ріг – 1» - 76,5. До першого десятка увійшли колективи: Одеси, «Донецьк – 1», «Дніпропетровськ – 1», «Дніпрпетровськ – 2», «Харків- 2», Крим та спільна команда Хмельницької і Чернівецької областей. Усього взяло участь 89 проблемістів, які надіслали 94 твори.

Найкращі композиції чемпіонату.

В. Лук'янов з Кам'янця – Подільського.

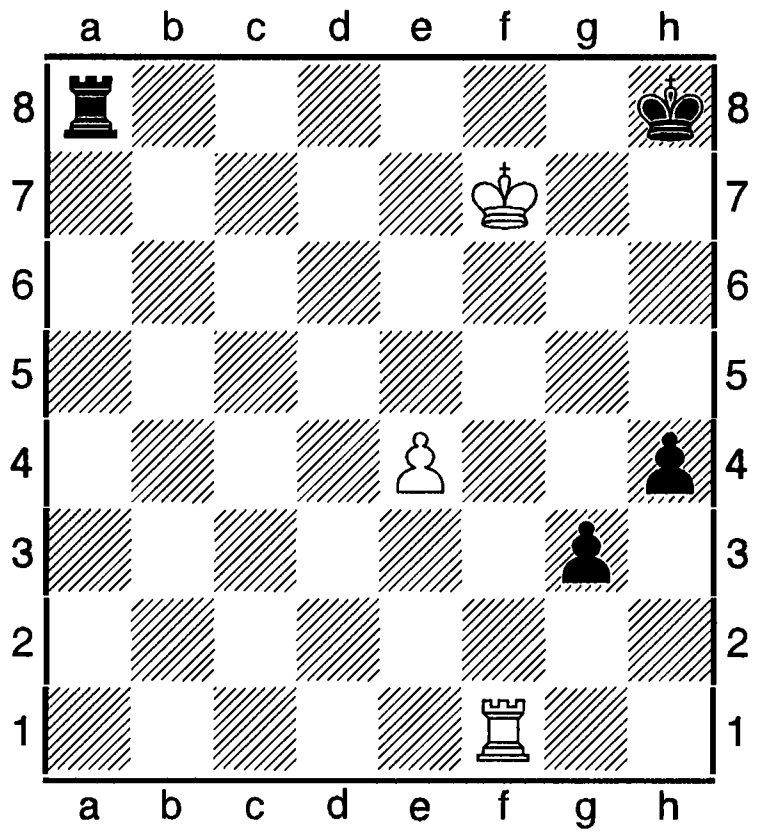

= **3+4**

1.Tf4! Ta7+ 2.Kpf8 h3! 3.Th4+ Th7 4.Tg4 Th5 5.Kpf8 Th7+ 6.Kpf8 Th5 7.Kpf7 – позиційна нічия. Тематично хибний слід: 1.Tf5! Ta7+ 2.Kpf8 h3! 3.Th5+ Th7 4.Tg5 Th4 і чорні виграють, але не 2. ...Th7! 3.Tg5 Te7 4.Th5+ Th7 5.Tg5 - позиційна нічия.

М. Чернявський, І. Шедей. Харків. 1-е місце.

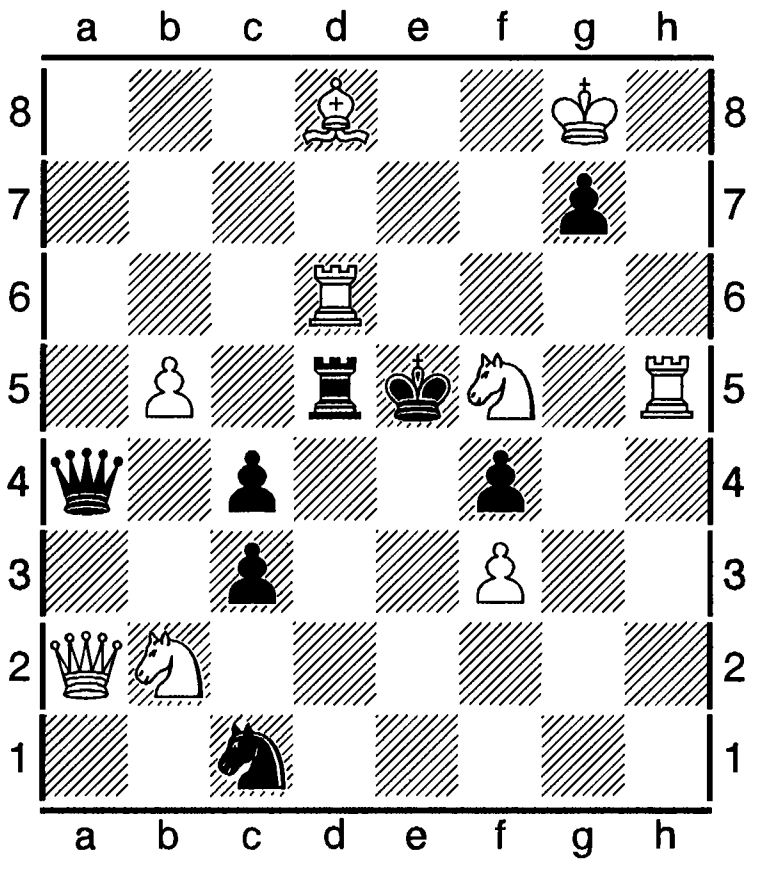

 # 2 **9+8**

1.Дхc4! загроза **2.Де4 #, 1. ...Td5 ~ 2.Te6 #, 1. ...Txd6 2.Kxg7 #.**

Ю. Дорохов, «Донецьк-1».

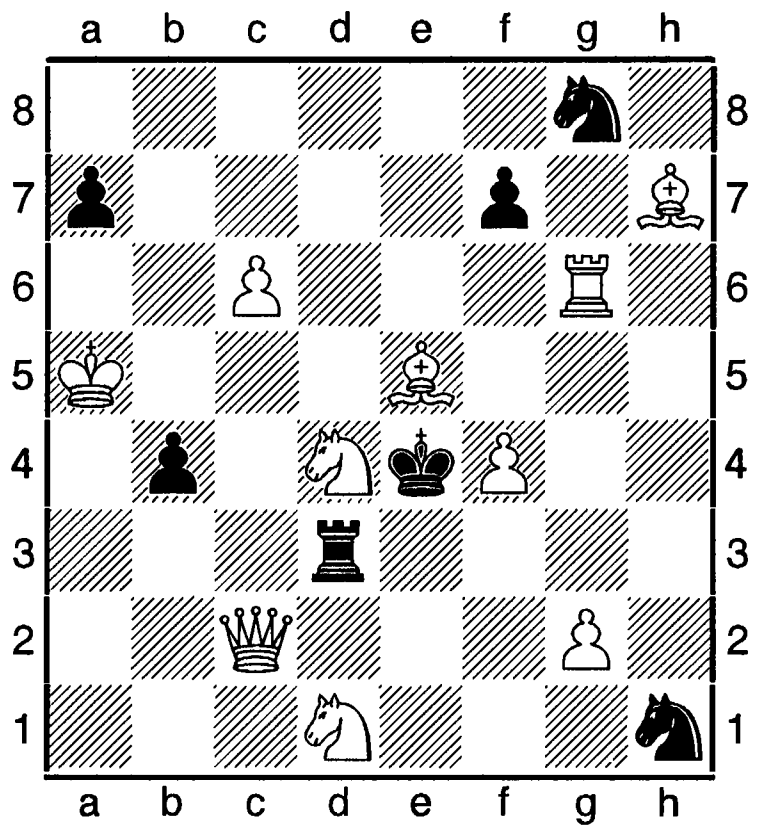

 # 3 9+7

1.Kf5! загроза **2.Td6+ Kpd5 3.Дc4 #, 1. ...Txc6 2.Kd4+ Tg6 3.Дc6 #, 1. ...Txg2 2.K1e3+ Tg6 3.Дg2 #, 1. ...Kpf5 (d5) 2. Дxd3+.**

А. Караманиць. 2-е місце.

Мат за 4 ходи.

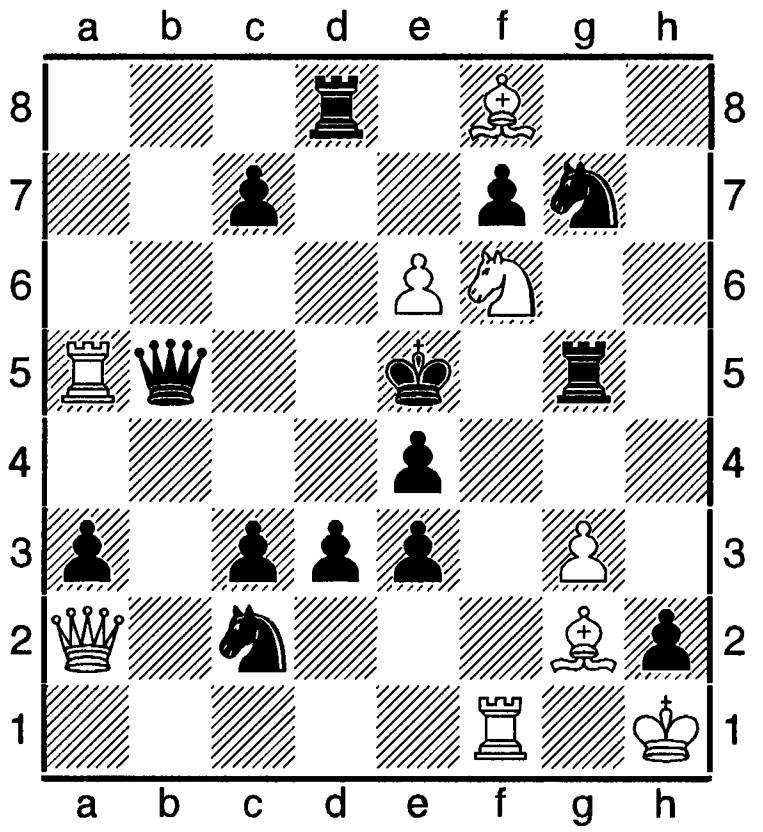

1.Ch3! загроза **2.Kg4+ Txg4 3.Cxg7+ Txg7 4.Tf5 #, 1. ...fe 2.Дxe6+ Kxe6 3.Tf5+ Txf5 4.Kg4 #, 1. ...Kd4 2.Cd6+ ed 3.Дd5+ Дxd5 4.Kd7 #.**

1979. 7-а особиста першість. У змагання брали участь твори 1976-1978-х років. Розділи: дво-, три-, і багатоходові задачі, етюди. Два етапи: попередній тур і фінал. Переможці змагання визначалися за сумою очок, набраних у двох етапах. Призери нагороджувалися медалями та дипломами Спорткомітету України.

В. Руденко, «Де Вааргайд», 1976. 1-й приз.

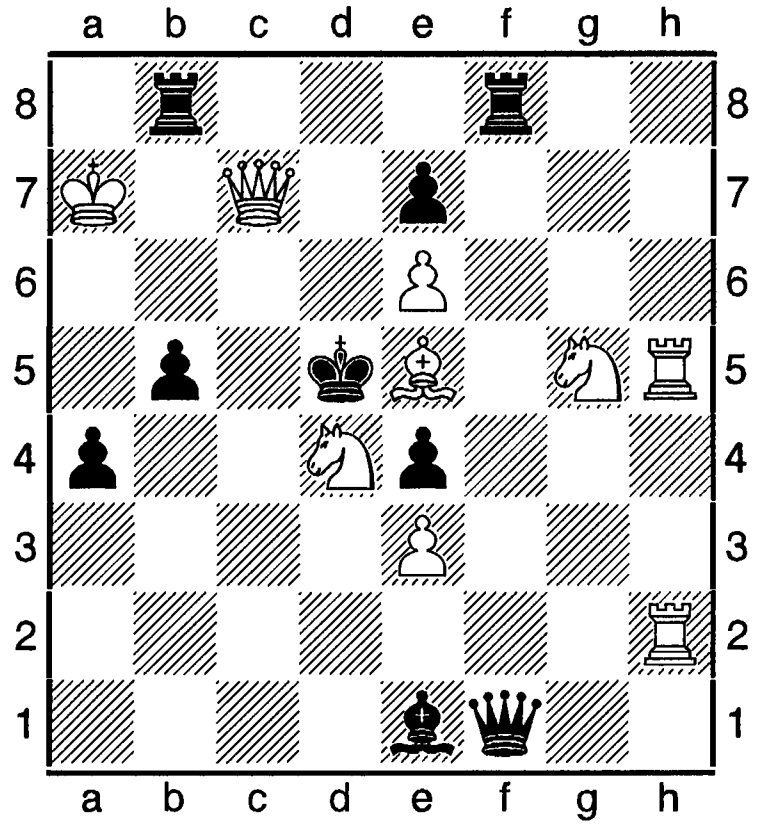

 # 2

1.Cf4! Tc8, Tc2, Дc4, Дxf4, Txf4 ~ 2.Kh3, Kf7, Де5, Txb5, Td8 #.

С. Білокінь (Харків), 3-й всесоюзний конкурс З. Бірнова. 1-й приз.

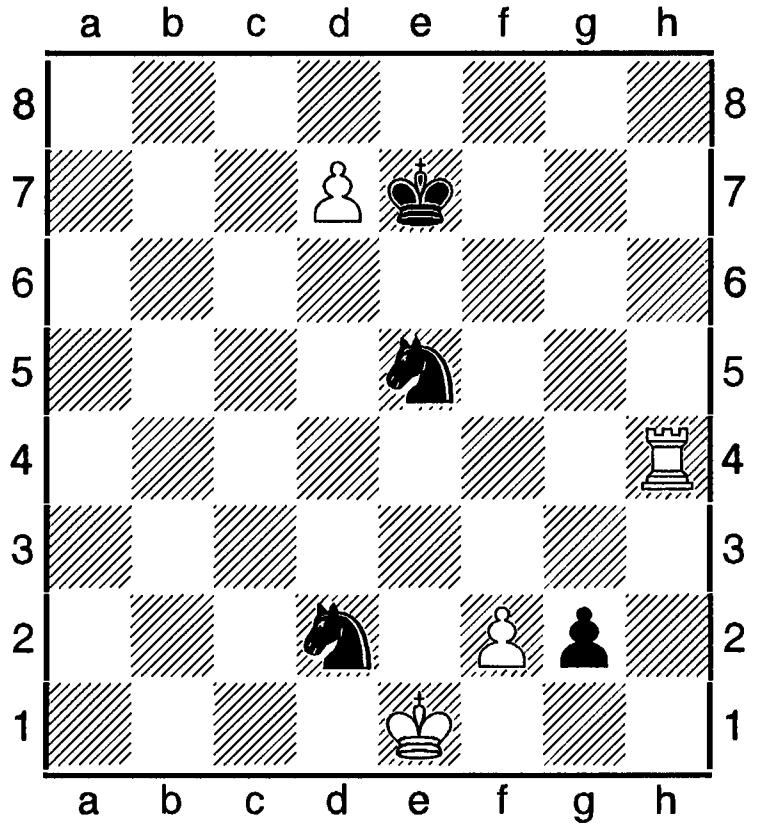

=

1.Th7+ Kpd8 2.Tg7 Kdf3+ 3. Kpd1! g1Д+ 4.Txg1 Kxg1 5.f3! Kxd7 6.Kpe1 Kf6 7.Kpf1! Kg3 8.f4! і 9.Kpg2, нічия. 3. ...Kh4 4.Txg2 Kxg2 5.f4 ! Kxd7 6.Kpe2! Kf6 7.Kpf2! Kh4 8.f5!

і 9.Крg3.

1982. 8-й особистий ч-т України з шахової композиції. Проводився з 4-х жанрів. Переможцям відбіркових змагань дозволялося надсилати не більше 5-ти творів з кожного розділу, опублікованих 1979-1980 – х роках.

Поступило 382 композиції від 93 авторів, в тому числі 145 двоходових задач від 27 авторів, 99 триходових від 28 авторів, 77 багатоходових від 22 авторів, 61 етюд від 16 авторів. За сумою набраних балів визначалися переможці. Суддя-організатор – Д. Канонік (Кривий Ріг).

Підсумки.

Двоходові задачі (суддя – Ю. Фокін, Росія): 1. В. Руденко – 110 балів, 2. В. Мельниченко – 81, 3. С. Шедей – 60, 4. В. Сизоненко – 55, 5. Р. Федорович – 52, 6. М. Марандюк – 47; далі були: В. Лук'янов, М. Чернявський, В. Василенко, В. Кривенко, Є. Гаврилов, В. Корнеєв, М. Єфименко, А. Світильський, Л. Макаронець, Є. Богданов, Д. Канонік, Ю. Гордіан, В. Столяров, Л. Любашевський, Ф. Капуста, М. Кулигин, В. Пипа, Н. Леонтьєва, В. Арчаков, А. Каковин.

В. Руденко, 1980.

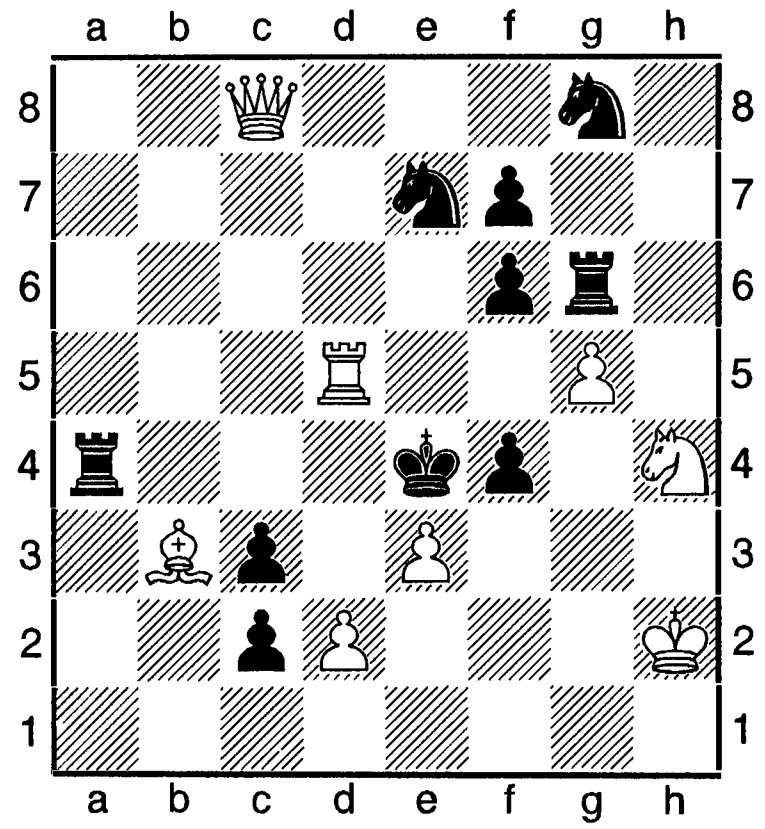

 # 2 8+10

1.Дс7! Вдале вираження теми Руденка з темою Домбровскіса.

Триходові (суддя – Р. Кофман, Росія): 1. М. Марандюк – 97,5; 2. В. Руденко – 76; 3. В. Мельниченко – 70, 4. В. Столяров – 46, 5. М. Кулигин – 32, 6. В. Леках – 29, далі: Л. Капуста, В. Капуста, В. Лук'янов, Л. Любашівський, Гордіан, Д. Канонік, Макаронець, Світильський, А. Василенко, Капустин, Леонтьєва, Б. Боровик, А. Жук, В. Кривенко, Сизоненко, Севастянов, Пипа, М. Єфименко, Р. Федорович, Арчаков, Богданов.

М. Марандюк, 1979.

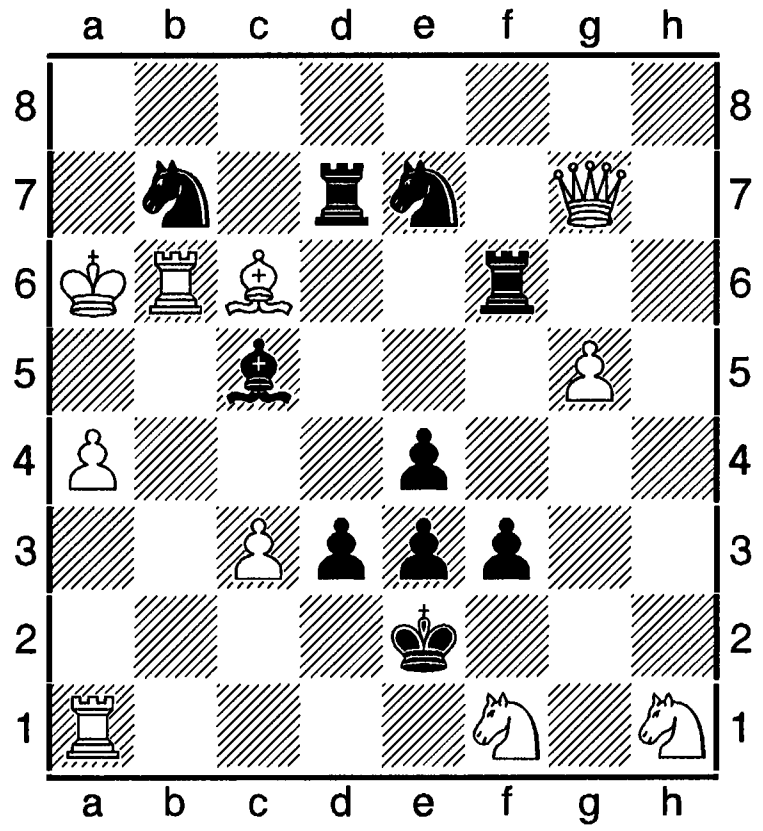

 # 3 10+10

1.Дh8! Th6 2.Кfg3+, 1. ...Кf5 2.Дh2+, 1. ...Cd6 2.Tb2+, 1. ...f2 2.Дh5+ і 1. ...d2 2.Cb5+.

Багатоходові задачі (суддя – А. Калінін, Росія): 1. Марандюк – 52; 3-4. Руденко, Столяров – по 46, 5. Гордіан – 44, 6. Пивовар – 35, далі: Макаронець, Федорович, В. і Л. Капустин, Любашівський, Світильський, Арчаков, Пипа, Мироненко, Каковин, В. Саміло, Кулигин, Леонтьєва, П. Головков, Севастянов, Боровик; **етюди** (суддя – М. Кралін, Росія) - 1. Білокінь – 86, 2. А. Зінчук – 78, 3. М. Резвов – 60, 4. М. Зінар – 53, 5. М. Мансарлійський – 43, 6. В. Саміло – 28, далі: Ф. Бондаренко, В. Капуста, В. Аберман, Є. Гаврилов, М. Грушко, М. Миронекно, Р. Федорович, Каковин, Світильський.

М. Марандюк, 1980.

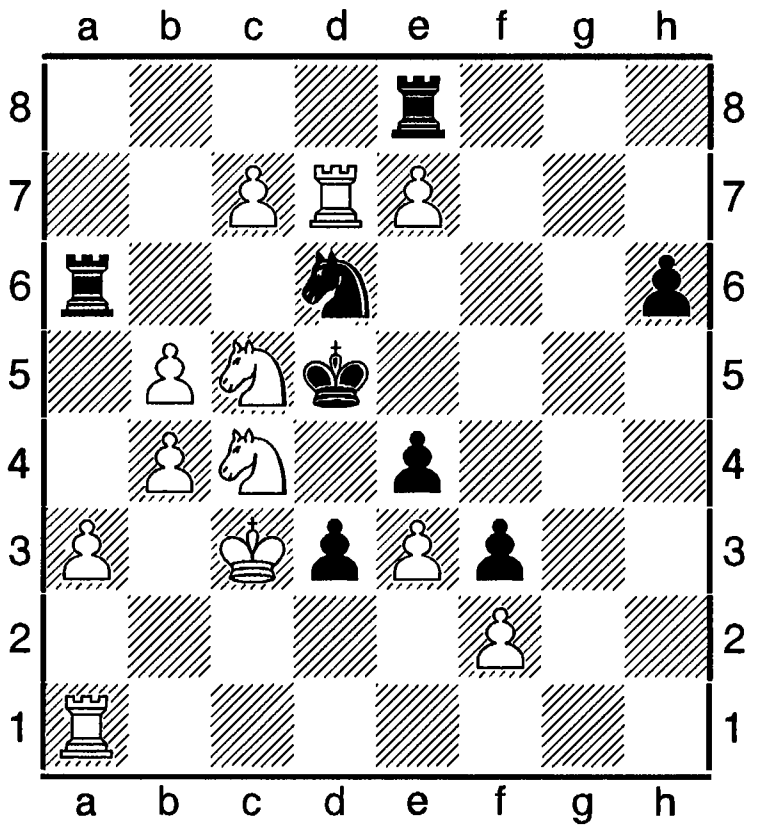

 # 4 **12+8**

1.a4! (цугцванг) **Tb6 2.Td1! Txe7 3.c8К!. 1. ...Tc6 2.Th1! Tg8 3.c8Д!**

Етюди (суддя – М. Кралін, Росія): 1. С. Білоконь – 86; 2. А. Зінчук – 78, 3. М. Резвов – 60, 4. М. Зінар – 53, 5. М. Мансарлійський – 43, 6. В. Саміло – 28, далі: Ф. Бондаренко, В. Капуста, В. Аберман, Є. Гаврилов, М. Грушко, М. Мироненко, Р. Федорович, Каковин, А. Світильський.

С. Білоконь, 1979.

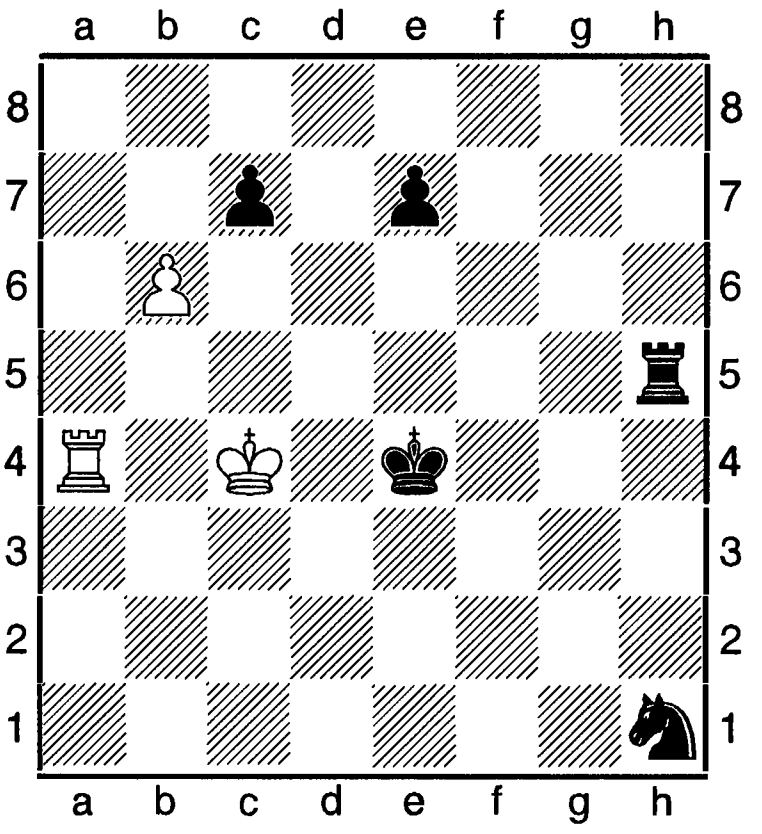

+ **3+5**

1.b7 Th8 2.Крс5! Кре5! 3.Та8 Th2 4.Та5! Th8 5.Крс6 Крt6 6.Та6 Кg3 7.Крхс7+ і **8.Та8** з виграшем.

<u>1987-1988.</u> 11-й особистий чемпіонат. 4 розділи: двоходові задчі, триходові задачі, багатоходові, етюди.

Двоходові задачі. Суддя – В. Сизоненко (Кривий Ріг). Розглянув 91 твір 24 авторів і відібрав до фіналу 26 робіт. Підсумки: 1. А. Василенко (Київ) – 24 бали; 2. О. Мочалкин (Харків) – 24; 3. С. Шедей (Харків) – 23; 4. М. Марандюк (Чернівці) – 22; 5. В. Ящук (Луцьк) – 20; 6. Є. Богданов (Львів) – 17; 7. А. Світильський (Кривий Ріг) – 12; 8. В. Котляр (Київ) – 11; 9. В. Кривенко (Харків) – 6; 10. Ю. Гордіан (Одеса) – 5; 11-12. В. Боровик (Київ), Р. Федорович (Самбір) – по 4 бали.

Триходові задачі. Суддя – В. Сичов (Мінськ). Із 93 задач 30 авторів у фіналі оцінював 30. Підсумки: 1. Є. Богданов (Львів) – 53 бали; М. Марандюк (Новоселиця) – 49; 3. В. Семененко (Дніпропетровськ)– 38; 4. В. Капуста (Суми) – 36; 5. І. Сорока (Львівська область) – 26; 6. О. Семененко (Дніпропетровськ) – 25; 7. Л. Любашівський (Запоріжжя)- 21; 8. А. Василенко (Київ) – 20; 9. В. Столяров (Запоріжжя) – 14; 10. В. Саміло (Харків) – 13; 15. Ю. Гордіан (Одеса) – 12; 12. Ф. Капуста (Запорізька область) – 11; 13-15. В. Боровик, М. Зелепукин (обидва – Київ), А. Світильський (Кривий Ріг) – по 10; 16-19. М. Кулигин (Запоріжжя), Р. Міндадзе, М. Пустильников, М. Резвов (усі – Одеса) – по 9.

Багатоходові задачі. Суддя – О. Кузовков (Рибниця, Росія). З 87 творів 29 авторів до фіналу допустив 20. 1. М. Марандюк (Чернівецька область) – 39 балів; 2. Ф. Капуста (Суми) – 37; 3. І. Сорока (Львівська область) – 35; 4. Є. Богданов – 35; В. Саміло – 25; 6. В. Сизоненко - 25; 7. Ю. Гордіан – 24; 8. А. Караманиць (Дніпропетровськ) – 22; 9. Л. Любашівський – 13; 10. А. Безгодков (Харків) – 11; 11. В. Столяров – 10.

Етюди. Суддя – Ю. Маклецов (Якутія, Росія). Розглянув 62 роботи 17 авторів і до фіналу відібрав 20. 1. А. Зінчук – 42 бали; 2. М. Зінар (Одеська область) – 39; 3. В. Власенко

(Харківська область) – 23; 4. І. Мельниченко (Чернігівська область) – 22; 5. В. Балановський (Київ) – 13; 6. Л. Мельниченко (Чернігівська область) – 12; 7-8. В. Сизоненкоі Л.Топко (обидва – Кривий Ріг) по 11; 9-14. А. Безгодков, М. Мироненко (Харів), М. Резвов, В. Рибалка (Суми), С. Ткаченко, І. Ярмонов (Жданов) – по 10.

А. Василенко, «64-шо», 1986.

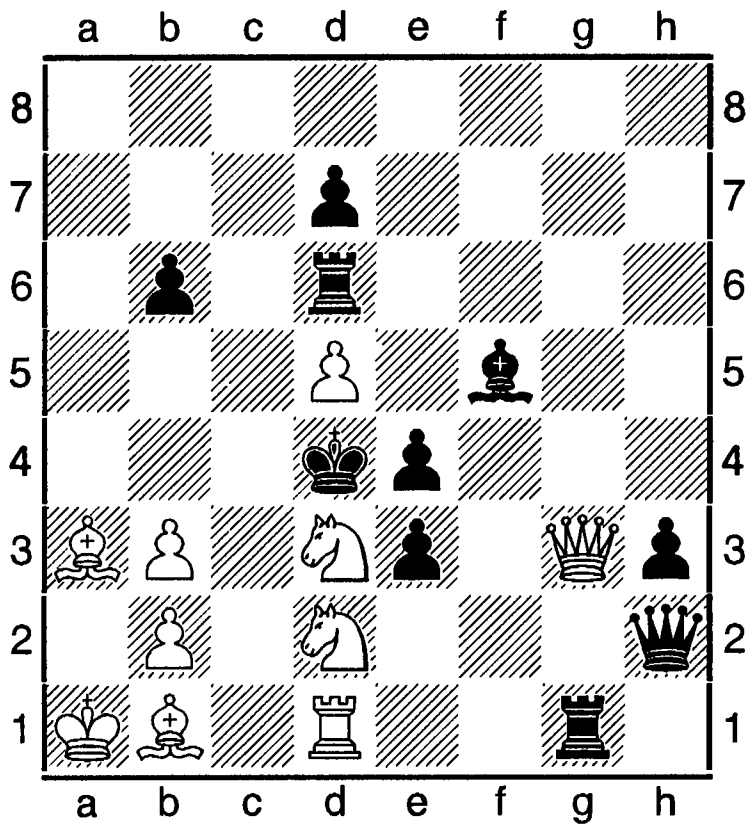

1.Kf4!

Є. Богданов, «Швальбе», 1986.

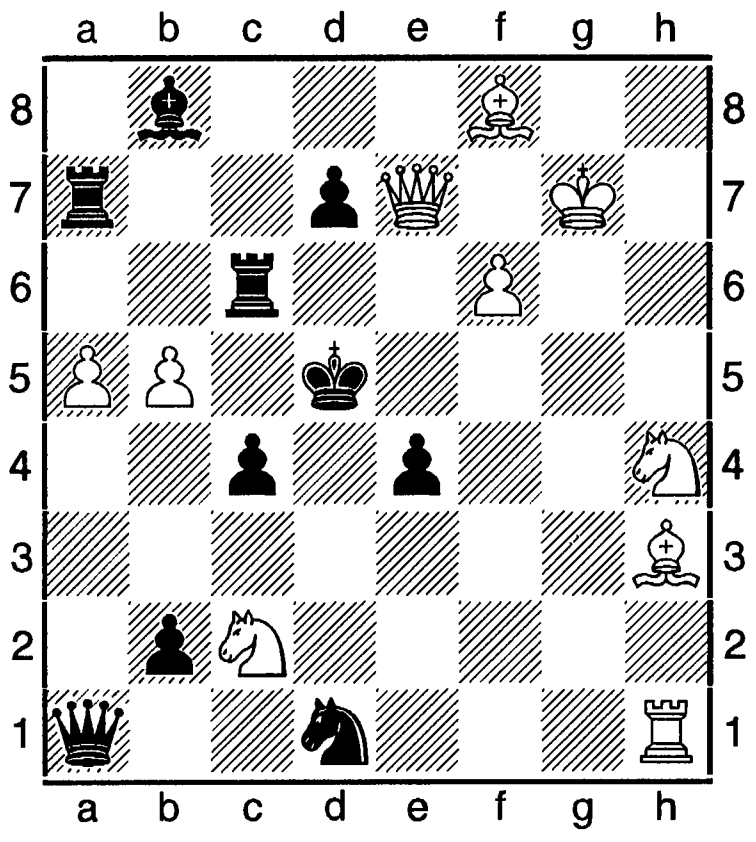

 # 3

1.Kg2!! ~ (c3) 2.Txd1+ Дxd1 (Kpc4) 3.Kge3 (Дb4) #, 1. ...d6 Cd8, Td6 2.Ce6+, Де7+, Kf4+.

М. Марандюк, «Шахмати в ССР», 1986.

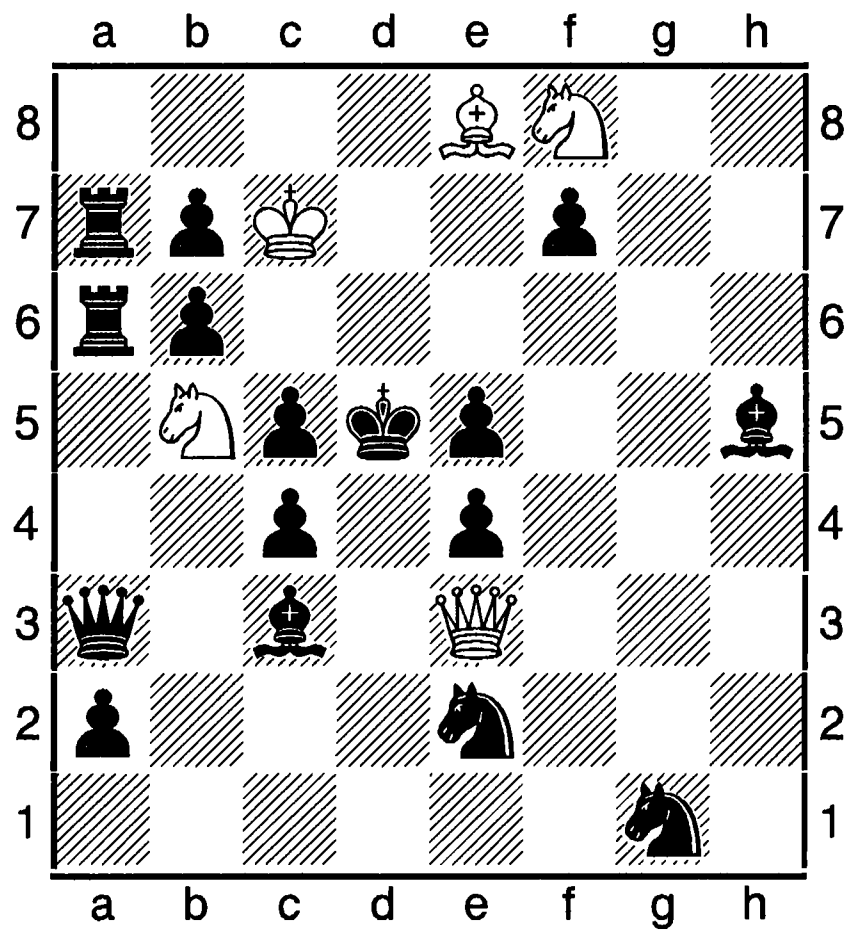

 # 6

1.Kd6 Kg3 2.Cb5 Ce2! 3.Ke8 Kh6 4.Kpd7! Cg4+ 5.Kpe7 6.Kc7 #.

А. Зінчук, М. Мансарлійський, «Ендгейм», 1986.

Виграш.

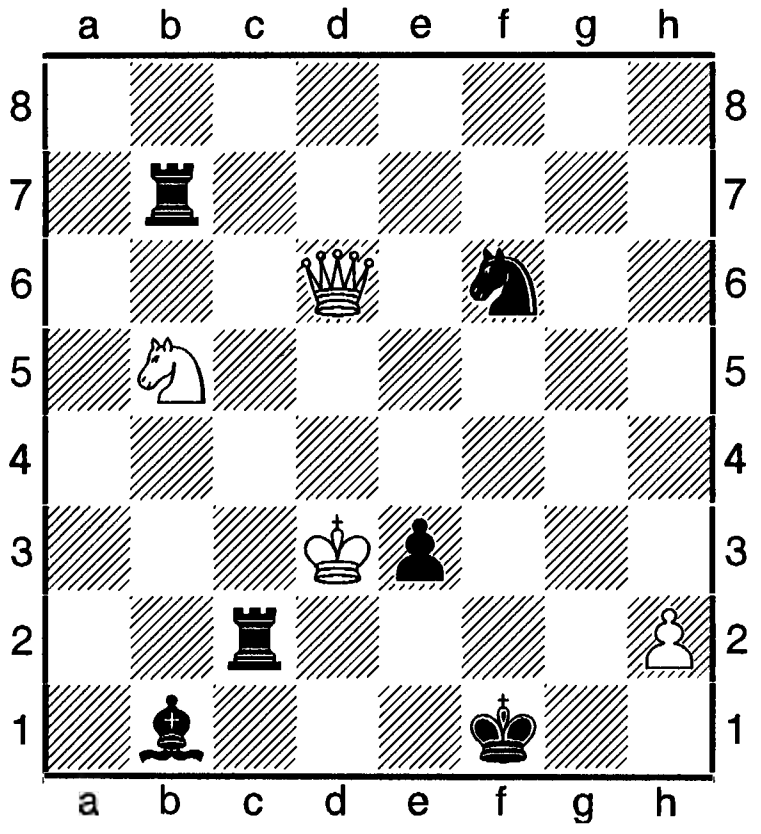

1.Kd4! Td2+ 2.Kpxe3 Td3+ 3.Kpf4 Kh5+ 4.Kpg4 Tg3+ 5.Дxg3 Kf6+ 6.Kpg5 Ke4 7.Kpf4 Kxg3 8.Kpxg3 h1K+! 9.Kph2! Ce4 10.Tf7+ Kpe1! 11.Te7 Kf2 12.Kpg3 Kh1+ 13.Kpf4 Kf2 14.Kb3! Kpd1! 15.Kpe3 Cc2 16.Ka1! Kg4+ 17.Kpf3 Kh3+ 18.Kpg2 Kg4 19.Td7+ Kpe1 20. Tc7 Ke3+ 21.Kpf3 Kpb2 22.Kpxe3 Cb1 23.Td7 ca2 24.Kc2 – і виграють.

1989-1990. **9-а командна першість.** 12 команд. 5 розділів. 15-бальна система оцінювання творів. Суддя-організатор – М. Басистий.

Двоходові задачі. Суддя – В. Семененко (Дніпрпетровськ). Поступило 12 творів на тему: «Зміни стратегічного змісту в різних фазах задачі при однорідності тактичних моментів у варіантах кожної фази». Підсумки: 1-2. В. Руденко (Дніпрпетровськ), І. Зернов (Суми) – по 14 балів; 3. А. Василенко, А. Мойсеєнко (Київ) – 13; 4. В. Солдатов (Запоріжжя) – 12; 5. В. Крижановський (Черкаська область) – 8; 6. В. Мельниченко (Одеська область) – 7; 7. О. Мочалкин, С. Шедей (Харківська облась) – 6; 8. В. Сотник (Кривий ріг) – 5; 9. А. Музика (Вінниця) – 4.

Триходові задачі. Суддя – А. Світильський (Кривий ріг). Надійшло 11 задач від 11 команд на тему: «Зміна матів (другого і третього ходів білих) на взаємну обструкцію чорних фігур».

1.О. Семененко (Дніпрпетровськ) – 13 балів; 2. А. Ельгарт (Кривий Ріг) – 11; 3. А. Василенко, М. Басистий (Київ) – 11; 4. О. Постников (Харів) – 10; 5. Л. Любашівський, В. Столяров (Запорізька область) – 10; 6. В. Рибалко, М. Коваль (Сумська область) – 9; 7. Ю. Гордіан, М. Мансарлійський (Одеська область) – 8.

Багатоходові задачі. Суддя – Є. Богданов (Львів). Поступило 12 задач від 12 команд на тему: «Мат за 4 ходи в не менше двох варіантах, у котрих на другому ході біла королева залишає поле, куди могла походити інша фігура, або перетинає лінію ходу інших білих фігур, а потім жертвується для звільнення поля чи лінії». 1. Л. Капуста (Сумська область) – 14 балів; 2. Л. Любашівський (Запроізька область) – 12; 3. Ю. Гордіан (Одеська облвсть) – 10; 4. А. Фролкін (Київ) – 8; 5. В. Саміло, С. Шедей (Харківська область) – 6.

Кооперативні мати. Суддя – Л. Любашівський (Запоріжжя). Поступило 12 задач від 12 команд. Тема: «Мат за 2 ходи. У не менше, ніж у трьох розв'язках (близнюки не допускаються) чорні на першому ході повинні збити білу фігуру (пішака). Правильні мати обов'язкові». 1. А. Фролкін (Київ) – 15 балів; 2. О. Постинков (Харків) – 13; 3. В. Капуста і Л. Капуста (Сумська область) – 12; 4. С. Ткаченко (Запроізька область) – 11; 5. В. Семененко (Дніпрпетровськ) – 10; 6-7. В. Чорноус (Одеська область) – 9; М. Пархоменко (Вінниця) – 9; 8. О. Постников («Харків - 2») – 8; 9. В. Кадетов (Кривий Ріг) – 7; 10. О. Кравцов (Миколаїв) – 6; 11. О. Дашківський (Черкаська область) – 5.

Етюди. Суддя – М. Резвов (Одеса). Тема: «Домінація у грі легких фігур». Виявлено дефекти у задачах команд Дніпропетровської, Запроізької, Миколаївської Одеської Черкаської, Тернопільської областей, Києва, Кривого Рога. 1. М. Рибалко (Сумська область) – 12; 2. В. Тарасюк (Харківська область) – 6; 3. В. Власенко («Харків-1») – 5; 4. Б. Зипник (Вінниця) – 3.

В. Рибалко.

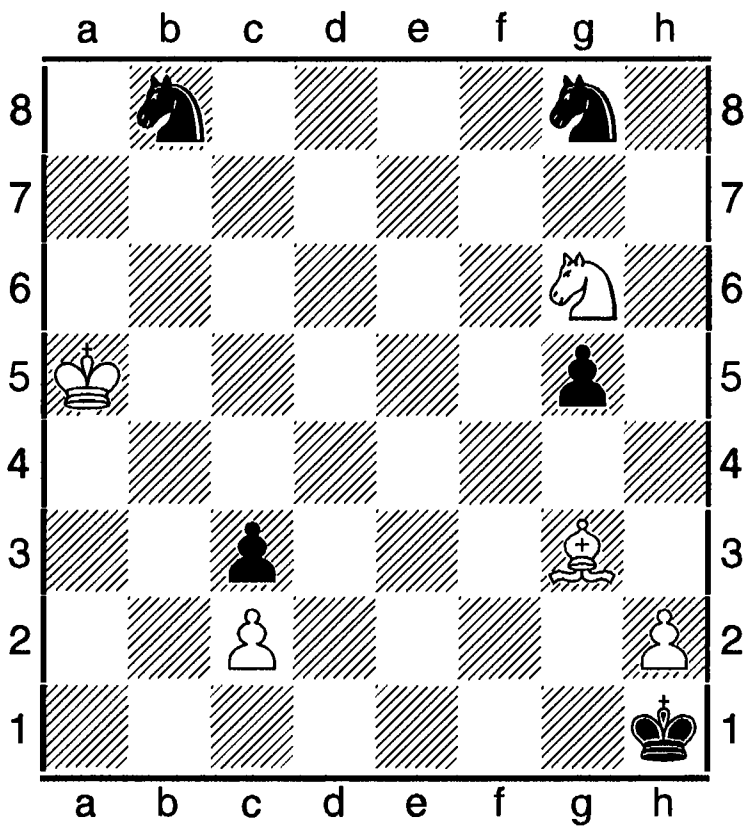

+ 5+5

1.Ke5! Kg6! 2.Kxg6! Kc6+ 3.Kpa4 Kd4 4.h4 gh 5.Cg2! (Kxh4? Kpg1!) **5. ...Kxc2 6.Kxh4 Kph2 7.Kpb3 Ka1+ 8.Kpxc3 – домінація.**

1997-1998. **10-а командна першість.** Підсумки: 1. Дніпропетровськ (Руденко, Бородавкин, Семененко, О. Семененко, Карамаництць) – 44 очок (по розділах: # 2 = 10; # 3 =

7; # n = 9; етюди = 9; h # = 0; S # = 9); 2. Кривий Ріг (Сизоненко, Скриннік, Світильський,) – 38 (3, 10, 8, 7, 10, 0); 3. Запорізька область (Мельников, Шинкаренко, Любашівський, Капустин) – 35 (9, 0, 7, 8, 9, 2); 4. Чернівецька область (Марандюк, В. Пушкар, Нагнибіда) – 31 (5, 6, 5, 0, 8, 7); 5. Донецька область (Саркіц, Л. Волков, М. Мишко, Горбунов, Козюра, Щербина, І. Труб, Ейлазян, Швиченко) – 30 (8, 4, 0, 10, 4, 4); 6. Київська область (Капуста, С. І. Ткаченко, Фролкин, Василенко, Рейцен) – 24 (0, 9, 0, 0, 7, 8,); 7. Черкаська область (В. Крижанівський, О. Дашківський, І. Малий, О. Жук) – 20 (4, 0, 4, 6, 6, 6, 0); 8. Закарпатська область (Дячук, Марковцій) – 17 (7, 0, 0, 0, 0, 10); 9. Одеська область (Гордіан, Мельниченко, С. М. Ткаченко, М. Рейтман) – 15 (0, 5, 10, 0, 0.); 10. Харківська область (Постніков, О. Хандурін, Безгодков. Саміло, Тарасюк, В. Василенко, В. Стельман) - 11 (6, 0, 2, 0, 0, 3); 11. Полтавська область (Копил, О. Дмитренко, Ю. Білокінь) – 1 (0, 1, 0, 0, 0, 0).

2000 – 2001. 11-а командна першість. Суддя-організатор – М. Басистий. Змагання тривало з таких розділів: двоходові задачі, триходові, багатоходові, кооперативні мати, зворотні мати, етюди. Підсумки: 1. Дніпропетровська область (О. і В. Семененки, Руденко, Караманиць, Бородавкин) – 57 очок; 2. Київська область (Василенко, Капуста, Новицький, Фролкин, Рейцен, С. І. Ткаченко) – 56; 3. Чернівецька область (Марандюк, Нагнибіда, Пушкар) – 46; 4. Донецька область (Саркіц, Мишко, Рябцев, Щербина, Волков) – 38; 5. «Мистецькі шахи» (Сизоненко, Латіков, Світильський, Скриннік, Топко) – 27,5; Одеська область (Мельниченко, Гордіан, С. М. Ткаченко) – 24; 7. Харківська область (Постніков, Шедей, Саміло, Безгодков) – 24; 8. Запорізька область (Шинкаренко, Коряка) – 17; 9. «Свобода» (Аксьонов, Козюра) – 16; 10. Закарпатська область (Дячук, Токар) – 12; 11. Сумська область (Федченко, Рибалка) – 11; 12. Полтавська область (Копил, Жежарун) – 10; 13. Кривий Ріг – 2 (Кримскіс, Зеленюк, Костиков, Остапенко, Підливайло) – 8.

1981-1982. 9-а особиста першість. Підсумки за розділами: **Етюди.** Суддя – Ю. Базлов (Росія). 16 учасників. 42 композиції. 1. Л. Тлпко (Кривий ріг) – 35 балів; 2-3. О. Зінчук і В. Аберман (обидва – Київ) – по 28,5; 4. М. Зінар (Феодосія) – 27; 5. Резвов (Одеса) – 24; 6-7. Ф. Бондаренко (Дніпропетровськ), Л. Капуста (Суми) – по 23; 8. В. Сизоненко (Кривий Ріг) – 15; 9. Є. Богданов (Львів) – 11; 10. С. Білокінь (Харків) – 8.

Багатоходові задачі. Суддя – М. Зелепукин (Київ). 17 учасників. 46 композицій. 1-2. В. Руденко (Дніпропетровськ), Є. Богданов (Львів) – по 34 бали; 4. А. Світильський (Кривий Ріг) – 24; 5. М. Марандюк (Новоселиця) – 22; 6. А. Василенко (Київ) -= 21,5; 7. Б. Боровик (Київ) – 20,5; 8-9. М. Мироненко (Харків) і В. Кулигин (Запоріжжя) – по 20; 10. Д. Каноник (Кривий ріг) – 15; 11. Ф. Капустин (Запорізька область) – 14; 12. Шкумбатюк (Київ) – 13; 13. І. Сорока (Львівська область) – 12,7; 14. В. Сизоненко (Кривий ріг) – 5,5.

Триходові задачі. Суддя – Ю. Маркер (місто Ерментац). 20 учасників. 54 композиції. 1. В. Руденко – 29,5 бала; 2. Є. Богданов – 27; 3. М. Марандюк – 25; 4-5. М. Зелепукин, М. Резвов (Одеса) – по 24; 6-7. В. Саміло (Харків), Д. Каноник – 23.5; 8. В. Сизозенко – 22; 9. Б. Боровик – 20; 10. М. Кулигин – 18; 11. Ф. Капустин – 16,5; 12. Р. Міндадзе (Крим) – 15; 13. Пустильникова (Одеса) – 13; 14. Ю. Гордіан (Одеса) – 13; 15. Ю. Дорохов (Донецьк) – 12.

Двоходові задачі. Суддя – В. Карпов (Росія). 24 учасники. 65 композицій. 1. Богданов – 33 бали; 2-3. А. Василенко, Дорохов – по 30; 4. Руденко – 26,5; 5. Капустин – 23,5; 4. Світильський – 20,5; 7. Сизоненко – 19,5; 8-9. Зелепукин, Каноник – по 19; 11-11. І. Кавнатовський (Одеса), Р. Федорович (Самбір) – по 11,5; 13-14. О. Семененко і В. Семененко (обидва – Дніпропетровськ) – по 9; 15. Міндадзе – 8.

1983-1984. 10-а особиста першість. Етюди.

1. В Власенко (Харків) – 53 бали; 2. М. Мансарлійський (Одеська область) – 51; 3. Зінчук – 50; 4. Резвов – 48; 5. Л. Топо (Кривий Ріг) – 47; 6. Аберман – 45; 7. Капуста – 42; 8. Мироненко – 35; 9-10. Сизоненко, О. Щуряков (Кривий Ріг) – по 32.

Двоходові задачі. Суддя – Ю. Дорохов (Донецьк). 1. Богданов – 58 балів; 2. С. Шедей (Харків) – 52; 3. Марандюк – 51; 4. В. Мельниченко (Котовськ) – 49; 5. Сорока – 48; 6. Федорович – 48; 7. Василенко – 45; 8. Зелепукин – 37; 9-10. Світильсьий, Сизоненко – по 35.

Триходові задачі. Суддя – В. Федоров (Макіївка). 38 авторів. 82 композиції. 1. марандюк – 57 балів; 2. Зелепукин – 47; 3. Василенко – 45; 4. Капуста – 38; 5. Дорохов – 33; 6. М. Куличин (Запоріжжя) – 32; 7-8. Богданов, Гордіан – по 28; 9. Резвов – 27; 10. Світильський – 25.

Багатоходові задачі. Суддя – Д. Каноник (Кривий Ріг). 17 аторів. 55 композицій. 1. Марандюк – 57 балів; 2. Гордіан – 56; 3. Зелепукин – 55; 4. Богданов – 54; 6. Світильський – 54; 7. В. Столяров (Запоріжжя) – 54; 7. Сизоненко – 53; 8. Н. Леонтьєва (Рівне) – 51; 9. О. Безгодков (Харків) – 49; 10. Кулигин – 47.

<u>1985-1986</u>. 11-а особиста першість.

Двоходові задачі. Суддя – В. Сизоненко (Кривий Ріг). 24 учасники. 87 композицій. 1. Василенко – 24 бали; 2. О. Мочалкин (Харків) – 24; 3. Шедей – 23; 4. Марандюк – 22; 5. В. Ящук (Луцьк) – 20; 6. Богданов – 17; 7. Світильський – 12; 8. В. Котляр (Київ) – 11; 9. Кривенко – 6; 10-11. Гордіан, Л. Любашівський (Запоріжжя) – по 5; 12-13. Боровик, Федорович – по 4.

Триходові задачі. Суддя – В. Сичов). 22 учасники. 93 композиції. 1. Богданов – 53 бали; 2. Марандюк – 49; 3. В. семененко – 38; 4. Капуста – 36; 5. Сорока – 26; 6. О. семененко – 25; 7. Любашівський – 21; 8. Васчиленко – 20; 9. Столяров – 14; ь10. Саміло – 13; 11. Гордіан – 12; 12. Капустин – 11; 13-15. Зелепукин, Боровик, Світильський – по 10; 16-19. Міндадзе, Резвов, Пустильников, Кулигин – по 9.

Багатоходові задачі. Суддя – О. Кузовков. 25 учасників. 87 творів. 1. марандюк – 39 балів; 2. Капуста – 37; 3. Сорока – 35; 4. Богданов – 35; 5. Саміло – 25; 6. Сизоненко – 25; 7. Гордіан – 24; 8. А. Караманиць – 22; 9. Любашівський – 13; 10. Безгодков – 11; 11. В. Столяров – 10.

<u>1992.</u> 12-а особиста першість. Розділи: дво-, три-, багатоходові задачі, етюди. Кожен учасник мав право налсилати не більше 5 композицій, в тому числі не більше двох у співавторстві з іншими композиторами, котрі були опубліковані протягом 01.01.1987-31.12. 1988. Одна з робіт у посилці учасника могла бути будь-якої давності за умови, що на попередні чти України вона не надсилалася. 15-бальна система оцінювання.

Двоходові задачі. Суддя – В. Пільченко (Росія). Розглянуто 92 твори 23 учасників, в тому числі 4 задачі , надіслані 2 співавторами. Підсумки: 1. Мельниченко (Котовськ) – 37,5 бала; 2. О. Мочалкин (Харків) – 36,5; 3. Є. Богданов (Львів) – 34; 4. Марандюк – 31,5; 5-6. В. Лук'янов, Шедей – по 23; 7. Постников – 22,5; 8. П. Новицький (Київська область) – 12,5; 9-10. М. Басистий (Київ), Федорович (Самбір) – по 10.

Триходові задачі. Суддя – Є. Богданов (Львів). 15-бальна система оцінювання і за сумою балів трьох найкращих робіт. Поступило 68 задач від 30 авторів. 1. М. Марандюк – 43 бали; 2. І. Сорока (Львів) – 39; 3. О. Семененко -36; 4. Л. Любашівський – 35; 6. В. Капуста (Славутич) – 34; 7. А. Світильський (Кривий Ріг) – 33; 8. В. Семененко – 20; 9. Б. Боровик (Київ) – 29; 10. С. Ткаченко (Запорізька область) – 26; 11. В. Солдатов (Запоріжжя) – 24; 12. М. Зелепукин (Київ) – 24; 13. В. Саміло (Харків) – 21; 14. О. Постников (Харків) – 15; 15. Є. Орлов (Олександрія) – 11; 16. Д. Канонік (Кривий Ріг) – 10; 17. В. Жибеньов (Харків) – 9; 18. В. Чорноус (Одеса) – 5; 19. М. Резвов (Одеса) – 3; 20. О. Крочек (Хмельницький), А. Безгодков (Харків) – по 0.

Багатоходові задачі. Суддя – А. Лобусов (Москва). Поступило 66 творів від 19 учасників. Рез-ти фіналу. 1. М. Марандюк; 2. Є. Богданов – по 39 балів; 3. Ю. Гордіан – 37; 4. П. Новицький (с. Рубіжне Київської області) – 31; 5-6. І. Сорока, М. Зелепукин – по 20; 7. В. Мельниченко – 13; 8. Л. Любашівський – 12; 9-11. А. Безгодков, М. Кулигін, Є. Орлов – по 10.

Етюди. Суддя – Г. Амірян (Єреван). Розглянуто 53 твори 22 авторів (18 учасників). До фіналу допущено 20. підсумки: 1. А. Зінчук (Київ) – 53,5 бала; 2. М. Зінар (Одеська область) – 28,5; 3. С. Ткаченко (Одеса) – 24; 4. В. Тарасюк (Харківська область) – 23; 5. М. Резвов – 22,5; 6. А. Безгодков – 21; 7-8. І. та Л. Мельниченки (Чернігівська область) – по 17,5; 9. В. Кузьмин (Макіївка) – 13,5; 10. В. Саміло – 9.

<u>1995 -1997.</u> 15-й особистий ч-т. Підсумки.

Двоходові задчі. Суддя – В. Пільченко (Росія). 22 учасники. 147 творів. 1. В. Дячук (Мукачеве) – 68,5 бала; 2. В. Мельниченко (Котовськ) – 67,5 ; 3. Василенко – 63; 4. Марандюк – 61,5; Богданов – 60,5; 6. В. Марковцій (Ільниця) – 59; 7. І. Ярмонов (Міріуполь) – 56,5; 8. Р. Залокоцький (Самбір) – 56; 9. М. Рейтман (Одеса) – 52; 10. Капустин – 50,5; 11. А. Саркіц (Донецьк) – 49,5; 12. М. Чернявський – 49; 13. С. Лімаз (Славутич) – 41,5; 14. А. Скриннік (Кривий ріг) – 37,5; 15. Кулигин – 37; 16. В. Чорноус (Одеса) – 35; 17. М. Нагнибіда (Чернівці) – 30,5; 18. П. Новицький (Київська область) – 30; 19. В. Рябцев (Єнакієве) – 24; 20. Є. Фащук (Донецька область) – 23; 21. В. Арчаков (Бровари) – 17; 22. Саміло – 9.

Триходові задачі. Суддя – В. Швирін (Росія). 21 учасник. 126 творів. 1. М. Марандюк – 72 бали; 2. Капуста – 61; 3. Гордіан – 59,5; 4. В. Мельниченко – 57,5; 5. Богданов – 57; 6. С. І. Ткаченко (Славутич) – 58; 7. Василенко – 55; 8. Г. Козюра (Єнакієве) – 50,5; 9. Світильський – 50; 10. О. Постнікова (Харків) – 47,5; 11. І. Ярмонов (Маріуполь) – 45; 12. Кулигин – 43; 13. М. Резвов (Одеса) – 42; 14. Чорноус – 35,5; 15-16. Саміло, Безгодков – по 28; 17-18. Нагнибіда, Новицький – по 23; 19. Фащук – 16; 20. Рябцев – 1121. М. Мироненко (Харків) – 10.

Багатоходові задачі. Суддя – Є. Фомичов (Росія). 20 учасників. 106 композицій. 1. Марандюк – 62 бали; Гордіан – 56,5; 3. Світильський – 52,6; 4. С. І. Ткаченко – 51,65; 5. Сорока – 48,5; Резвов – 48; Капуста – 47; Богданов – 46,5; О. Постніков (Харків) – 39; Кулигин – 37; Саміло – 34; 12. В. Мельниченко – 32,5; 13. Ярмонов – 24,5; 14. Безгодков – 23; 15. Рябцев – 17; 18. П. Новицький – 16; 17. Чорноус – 13; 18. Фащук – 11; 19. Арчаков – 8; 20. Василенко – 7.

Етюди. Суддя – С. Осінцев (Росія). 12 учасників. 66 композицій. 1. С. М. Ткаченко (Одеса) – 62,5 бала; 2. В. Тарасюк (Харківська обасть) – 50; 3. Безгодков – 47; 4. Ярмонов – 46; 5. Л. Топко (Кривий ріг) – 44; 6. Резвов – 41; 7. Саміло – 40; 8. М. Мансарлійський (Одеська область) – 39,5; В. Горбунов (Ясинувата) – 35,5; Мироненко – 33,5; 11. Рябцев – 27; 12. Чорноус – 13.

Кооперативні мати. Суддя – О. Івунін (Росія). 15 проблемістів. 99 композицій. 1. Сорока – 68 балів; 2. Залокоцький – 64; 3. О. Швиченко (Ясинувата) – 63; 4. Богданов – 62; 5. С. І. Ткаченко – 62; 6. Гордіан – 61; 7. О. Семененко – 59; 8. Василенко – 59; 9. Нагнибіда – 58; 10. О. Фролкин (Київ) – 57; 11. В. Семененко – 57; 12. В. Горбунов (Ясинувата) – 51; 13. О. Постніков – 47; 14. Чорноус – 34; 15. Рябцев – 16.

Зворотні мати. Суддя – А. Селіванов (Росія). 7 учасників. 41 композиція. 1. Гордіан – 64 бали; 2. Сорока – 63; 3. Залокоцький – 57; 4. Василенко – 32; 5. Нагнибіда – 31; 6. Чорноус – 23; 7. Рябцев – 21.

<u>1998-2000.</u> 16-а особиста першість.

Двоходові задачі. Суддя – В. Шаньшин (Росія). 1. В. Мельниченко – 55 балів; 2. В. Дячук (Мукачеве) – 52; 3. Василенко – 51; 4. Марандюк – 48; 5. Марковцій – 43; 6. М. Великий (Київ) – 42; 7. О. Семененко – 40; 8.

Ярмонов – 37; 9. Арчаков – 35; 10. Новицький – 324; 11. Залокоцький – 34; 12. Саркіц – 32; 13. М. Басистий (Київ) – 30; 14. Нагнибіда – 29; 15. М. Чеканов (Ружин) – 25; 17. Капустин – 24; 18. Безгодков - 9; 20. Резвов – 9; 21. Чорноус – 5.

Триходові задачі. Суддя – В. Желтоножко (Росія). 1. Марандюк – 53,5 бала; 2. Капуста – 47; 3. Гордіан – 46,6; 4. В. Мельниченко – 42; 5. Світильський – 41,5; 6. Нагнибіда – 40; 7. Ярмонов – 39,5; 8. Г. Козюра (Макіївка) – 38; 9. Капустин – 36; 10. С. І. Ткаченко – 34,5; 11. Резвов – 33,5; 12. Кулигин – 32; 12. М. Чіканов – 32; 14. В. Метлицький – 30; 15. Чорноус – 26; 16. Великий – 21,5; 16. Є. Самотугов (Київ) – 21,5; 18. В. Рябцев – 20,5; 19-20. Безгодков, Саміло – по 16,5; 21. Мироненко – 14,5; 22. Арчаков – 7,5; 23. В. Копил (Полтава) – 6.

Багатоходові задачі. Суддя – В. Чепіжний (Росія). 1. Марандюк – 52 бали; 2. Гордіан – 46; 3. Постніков – 42; 4. Караманиць – 40; 5. С. І. Ткаченко – 39; 6. Козюра – 38; 7. Нагнибіда – 37; 8. Резвов – 36; 9. Світильський – 36; 10. Ярмонов – 35; 11. Метлицький – 35; 12. Кулигин – 34; 13. Чорноус – 28; 14. Великий – 22; 15. Саміло – 22; 16-17. Арчаков, Залокоцький – по 17; 18. Безгодков – 8; 19. Чіканов – 7; 20. Мироненко – 6.

Етюди. Суддя – М. Рябинин (Росія). 1. С. М. Ткаченко – 54; 2. Резвовв – 45; 3. Ярмонов – 36; 4. Горбунов – 34; 5. Чорноус – 33; 6. Рябцев – 30; 7. Тарасюк – 27; 8. Саміло – 26; 9. Мансарлійський – 23; 14. Безгодков – 14; 12. Мироненко – 7.

Кооперативні мати. Суддя – Б. Шорохов (Росія). 1. Швиченко – 43 бали; 2. Марандюк – 43; 3. Залокоцький – 40; 4. Козюра – 40; 5. Сорока – 39; 6. О. Семененко – 38; 7. В. Семененко – 38; 8. Гордіан – 38; 9. С. І. Ткаченко – 38; 10. Горбунов – 38; 11. Нагнибіда – 37; 12. Василенко – 35; 13. М. Гершинський (Дебальцеве) – 34; 14. Караманиць – 33; 15. Чіканов – 32; 16. Копил – 32; 17. О. Фролкин (Київ) – 31; 18. С. Бородавкин (Дніпропетровськ) – 30; 19. Чорноус – 28; 20. Арчаков – 28; 21. Великий – 14; 22. Мироненко – 6.

Зворотні мати. Суддя – В. Копаєв (Росія). 1. Гордіан – 44 бали; 2. Козюра – 39; 3. Чіканов – 37; 4. Є. Рейцен (Київ) – 35; 5. Залокоцький – 35; 6. Гершинський – 34; 7. Чорноус – 32; 8. Нагнибіда – 31; 9. Сорока – 28; 10. Копил – 20; 11. Василенко – 19; 12. Фролкин – 17; 13. Рябцев – 12.

Ретроаналіз. Суддя – Л. Любашівський (Ізраїль). 1. О. Кисляк (Алчевськ) – 59,5 бала (переможця визначено за дод. показником – відсутністю залікових очок у співавторстві); 2. Фролкин – 59,5; 3. Л. Бородатов (Сімферополь) – 53; 4. М. Козуля (Луганська область) – 50; 5. Василенко – 45,5; 6. С. І. Ткаченко (Приазовське) – 37,5; 7. Горбунов – 33,5; 8. Швиченко – 20; 9. Рейцен – 18,5; 10. С. Комаров (Київ) – 8.

Казкові шахи. Суддя – Р. Усманов (Росія). 1. Василенко – 47 балів; 2. Гордіан – 44; 3. Нагнибіда – 43; 4. Постніков – 42; 5. Фролкин – 40; 6. Козюра – 40; 7. О. Семененко – 38; 8. Швиченко – 38; 10. Горбунов – 35; 11. Комаров – 8.

2001-2003. 17-а особиста першість.

Двоходові задачі. Суддя – Ю. Сушков (Росія). 1. В. Мельниченко – 52 бали; 2. Дячук – 52; 3. Марковцій – 51; 4. М. Басистий – 49; 5. Великий – 44; 6. Шедей – 44; 7. Марандюк – 43; 8. Залокоцький – 42; 9. Богданов – 42; 10. Василенко – 41; 11. Копил – 40; 12. Кулигин – 36; 13. С. І. Ткаченко – 35; 14. Капустин – 33; 15. Чорноус – 24; 16. Рябцев – 21; 17. О. Деревчук (Дніпропетровськ) – 14.

Триходові задачі. Суддя – Я. Россомахо (Росія). 1. Марандюк – 48,5 бала; 2. Ярмонов – 47,5; 3. В. Мельниченко – 45; 4. Кулигин – 45; 5. Світильський – 43,5; 6. Капуста – 43,5; 7. Нагнибіда – 42; 8. Гордіан – 41; 9. Богданов – 40,5; 10. С. І. Ткаченко – 39,5; 11. Резвов – 35,5; 12. Мироненко – 35,5; 13. Рябцев – 31,5; 14. Капустин (Бердянськ) – 17; 15. Чорноус – 17; 16. Деревчук – 7.

Багатоходові задачі. Суддя – С. Захаров

(Росія). 1. Марандюк – 56 балів; 2. Караманиць – 42; 3. Богданов – 37; 4. Кулигин – 34; 5. Ярмонов – 30; 6. Гордіан – 28; 7. Мироненко – 25; 8. В. Метлицький (Київ) – 24; 9. Нагнибіда – 23; 10-11. Світильський, Постніков – по 22; 12. Резвов -21; 14. Капустин – 20.

Етюди. Суддя – О. Сочнев (Росія). 1. С. М. Ткаченко – 49 балів; 2. Резвов – 45; 3. Мироненко – 40; 4. Бородавкин – 38,5; 5. Чорноус – 37; 6. Л. Топко – 36; 7. Саміло – 36; 8. О. Остапенко (Кривий Ріг) – 34,5; 9. С. І. Ткаченко – 34,5; 10. Ярмонов – 34; 11. Тарасюк – 33,5; 12. Рябцев – 19,5; 13. Безгодков – 19.

Кооперативні мати. Суддя – В. Барсуков (Росія). 1. Марандюк – 47 балів; 2. Нагнибіда – 44; 3. Караманиць – 43; 4. В. Семенекно – 41; 5. Гордіан – 40; 6. О. Семененко – 40; 7. Фролкин – 39; 8. Богданов – 39; 9. Залокоцький – 38; 10. Гершинський – 35; 11. Бородавкин – 34; 12. Рябцев – 33; 13. Копил – 32; 14. С. І. Ткаченко – 31; 15. Деревчук – 29; 16. Кулигин – 26; 17. Рейцен – 25; 18. Чорноус – 23.

Зворотні мати. Суддя – Ю. Фокин (Росія). 1. Гордіан – 54 бали; 2. Марандюк – 51; 3. Нагнибіда – 49; 4. С. І. Ткаченко – 45; 5. Богданов – 44; 6. Копил – 44; 7. Бородавкин – 42; 8. Дячук – 41; 9. Чорноус – 36; 10. Василенко – 34; 11. Рейцен – 32.

Казкові шахи. Суддя - О. Назаров (Росія). 1. Постніков – 40,5 бала; 2. Дячук – 40,5; 3. Богданов – 36,5; 4. О. Семененко – 36; 5. В. Семененко – 31,5; 6. Нагнибіда – 31; 7. Марандюк – 30,5; 8. Караманиць – 30,5; 9. Чорноус- 7.

2004-2006. 18-а особиста першість. Найкращі композиції оцінювалися на основі Альбому України 2004-2006.

Двоходові задачі. Судді – J. Brabec (Словаччина), Я. Россомахо. 42 учасники. 1. Дячук – 26,5 балів; 2. Марковцій – 24; 3. Марандюк – 21,5; 4. Шедей – 21; 5. В. Мельниченко – 20; 6. Басистий – 20; 7. Капустин – 19,5; 8. Богданов – 19; 9. Залокоцький – 18,5; 10. Саркіц – 18; 11. Копил – 17,5; О. Борисенко – 17; 13. С. І. Ткаченко – 16; 14. Мироненко – 15,5; 15. Деревчук- 15,5; 16. Скриннік – 15; 17. В. Мельников – 14,5; 18. Рябцев – 14,5; 19. Кривенко – 14; 20. Безгодков – 12,5; 21. О. Лисяний – 11; 22-23. Постніков, Новицький – по 9; 24. Кулигин – 8,5; 25. О. Жук – 6. Ще 12 учасників одержало залік за одну надіслану двоходівку. П'ятьом відмовлено від участі в ч-ті.

Триходові задачі. Судді – О. Сигурьов, Є. Фомичов (обидва – Росія). 1. Марандюк – 24 бали; 2. Капуста – 21,5; 3. В. Мельниченко – 19,5; 4. Кулигин – 18; 5. Богданов – 17,5; 6. Постніков – 16,5; 7. Копил – 13,5; 8. С. І. Ткаченко – 13; 9. Мироненко – 12,5; 10. Шедей – 12,5; 11. Сорока – 12; 12. Чиканов – 10,5; 13. Капустин – 10,5; 14. Рябцев – 8; 15. Саміло – 8; 16. В. Мельников – 6,5; 17. Й. Галиняк – 6,5; 18. Деревчук – 4; 19. О. Титаренко – 4. Інших 9 авторів одержало залік за 1 задачу. Двом відмовлено від участі.

Багатоходові задачі. Судді – І. Сорока та О. Феоктистов (Росія). 1. Марандюк – 28 балів; 2. Караманиць – 22; 3. Богданов – 21; 4. С. Ткаченко – 19,5; 5. Кулигин – 18,5; 6. Сорока – 17; 7. Гордіан – 15; 8. Постніков – 13,5; 9. Мироненко – 12,5; 10. В. Мельниченко – 11,5; 11. Рябцев – 9; 12. Копил – 8; 13. Борисенко – 7,5; 14. Залокоцький – 6; 15. Саміло – 6; 16. Титаренко – 4; 17-18. Бородавкин, Деревчук – по 3; 19. Мельников – 2,5; 20. О. Жук – 2.

Етюди. Судді – О. Перваков та О. Сочнев (обидва – Росія). 15 учасників. Одному відмовлено в участі. 1. С. Дідух – 27,5 бала; 2. С. Ткченко – 27; 3. Е. Ейлазян- 23,5; 4. Резвов – 23,5; 5. Тарасюк – 19,5; 6. Саміло – 19; 7. С. І. Ткаченко – 17,5; 8. Топко – 15; 9. Бородавкин – 15; 10. Мироненко – 13,5; 11. Рябцев – 11,5; 12. Безгодков – 9,5; 13. Скриннік – 5; 10. Чорноус – 3.

Кооперативні мати. Судді – В. Винокуров, В. Нефедов (Росія). 44 учасники. Найкращі результати: 1. О. Семененко – 31,5 бала; 2. В. Семененко – 29; 3. М. Колесник – 25,5; 4. М. Гершинський – 23,5; 5. Залокоцький – 23; 6.

Сорока – 22,5; 7. Марандюк – 22; 8. Копил – 22; 9. Ю. Білокінь – 21,5; 10. Г. Обляшівський – 21; 11. Гордіан – 21; 12. Козюра – 20.

Зворотні мати. Судді – О. Ажусин (Росія), О. Михолап (Білорусь). 1. Марандюк – 23,5 бала; 2. Сорока – 22; 3. Козюра – 22; 4. Гордіан – 21,5; 5. Копил – 21; 6. Дячук – 20,5; 7. Чиканов – 20; 7. 8-9. Богданов, Бородавкин – по 19,5; 10. С. Ткаченко – 18,5; 11. Залокоцький- 17,5; 12. Чорноус – 16; 13. Гершинський – 14; 14. Караманиць – 11; 15. Деревчук – 9; 16; Кривенко – 9; 17. В. Шевченко – 9; 18. Рейцен – 8; 19. Капустин – 3,5; 20. Мироненко – 3.

Казкові шахи. Судді – J. Brabec, M. Dragoun (Чехія). 1. Дячук – 27 балів; 2. Постніков – 21,5; 3. О. Семененко – 20,5; 4. Гордіан – 18,5; 5. Богданов – 13,5; 6. Копил – 13,5; 7. І. Брюханов – 12; 8. В. Семененко – 11; 9. М. Мироненко – 10; 10. Марковцій – 9; 11. Сорока – 8,5; 12. Кривенко – 8; 13. С. І. Ткаченко – 7,5; 14. Гершинський – 7є. Ще 4 автори одержали залік за 1 задачу. Одному відмовлено від участі.

2003-2005. 12-а командна першість. Розділи: двоходові, риходові і багатоходові задачі, етюди, кооперативні і зворотні мати. Підсумки: Дніпропетровськ (Бородавкин, Караманиць, Руденко, брати Семененки) – 66 очок; 2. Чернівецька область (Марандюк, Нагнибіда) – 61; 3. Київ і Київська область (Басистий, Василенко, Капуста, В. Метлицький, Рейцен, С. І. Ткаченко, Фролкин) – 42,5; 4. Харківська область (Безгодков, В. Власенко, Ю. Іванов, В. Неботов, Постников, Саміло, Шедей) – 40,%; 5. Запорізька область (І. Борисенко, Капустин, В. Коряка, Кулигин, Мельников, В. Солдатов, Столяров, Г. Шинкаренко) – 32; 6. «Мистецькі шахи» з Кривого Рога (Світильський, Скриннік, Сизоненко) – 28,5; 7. Одеська область (Гордіан, Мансарлійський, В. Мельниченко, М. Ткаченко, Чорноус) - 26,5; 8. Донецька область (Л. Волков, М. Гершинський, Б. Гладкий, В. Горбунов,Козюра, Мишко, Рябцев, Саркіц, Швиченко, В. Щербина, Ярмонов) – 20,83; 9. Черкаська область (Дашківський, Жук, Крижанівський) – 18,33; 10. Сумська область (О. Заїжджай, М. Колесник, С. Коваленко, В. Рибалка, Федченко) – 6.5; 11. Полтава (В. Копил) – 4,83; 12-13. Кривий Ріг – 2 (Зеленюк, Підливайло), Херсонська область (В. Брюханов, І. Брнюханов, О. Парадзинський) – 0.

2004-2006. 13-а командна першість. Перше офіційне змагання в країні, у якому поряд з традиційними завданнями ортодоксального (дво-, три-, і багатоходівки та етюди) і неортодоксального жанрів (задачі на кооперативний і зворотні мати) були запроваджкні казки (задачковий жанр). Першими в списку названі капітани команд. За умовами змагань очка нараховувалися за перші 12 місць, за винятками поділу останнях. Підсумки: 1. Дніпропетровськ (С. Бородавкин, А. Караманиць, Е. Мигдал, В. Руденко, О. Семененко, В. Семенекно) – 71, 5 бала; 2. Харківська область (О. Безгодков, В. Кривенко, О. Постников, В. Саміло, О. Стельман, В. Тарасюк, О. Титаренко, О. Хандурин, С. Шедей) – 57; 3. Донецька область (Л. Волков, М. Гершинський, М. Мишко, В. Рябцев, О. Саркіц, О. Швіченко, В. Щербина, Е. Ейлазян, І. Ярмонов) – 55; 4. Західна Україна (М. Гнатина, В. Дячук, Р. Залокоцький, В. Серединський, І. Сисін) – 44,5; 5. Київська область (М. Басистий, А. Василенко, В. Капуста, С. Лимаз, В. Метлицький, П. Новицький, Е. Рейцен, С. Ткаченко, О. Фролкин) – 39; 6. Житомирська область(А. Ковриженко, Ю. Червонюк, М. Чиканов) – 38,5; 7. Запорізька область (Ф. Капустин, М. Кулигин, В. Мельников, Г. Шинкаренко) – 29,5; 8. Команда «Мистецькі шахи» (А. Світильський, В. Сизоненко, О. Скрипник, Л. Топко) – 24; 9. Полтава (Ю. Білокінь, Г. Козюра, В. Копил) – 22,5; 10. Одеська область (Ю. Гордіан, С. Карнацький, В. Мельниченко) – 18; 11. Сумська область (М. Колесник, В. Рибалка, В. Федченко) – 5,5.

Результати змагань по розділах.

Двоходові задачі. Суддя – Я. Россмахо (С.-

Петербург). Поступило 19 задач на тему: «Синтез посилюючого і послаблюючого моментів при ході чорних типу «антиформа – форма» (зв'язування білої фігури – розв'язування білої фігури, напад чорної фігури – відволікання чорної фігури й т. п.); не менше трьох різних за типом синтезу варіантів». Підсумки: 1. О. Саркіц, В. Рябцев; 2. О. Скрипник; 3. С. Карнацький; 4-8. Ф. Капустин, М. Кулигин; 4-8. А. Безгодков, О. Титаренко, С. Шедей; 4-8. А. Василенко; 4-8. А. Василенко, П. Новицький; 4-8. В. Дячук; 9. О. і В. Семененкин; 10. О. Саркіц; 11-12. В. Руденко, Е. Мигдал, 11-13. В. Дячук; 11-13. В. Мельниченко.

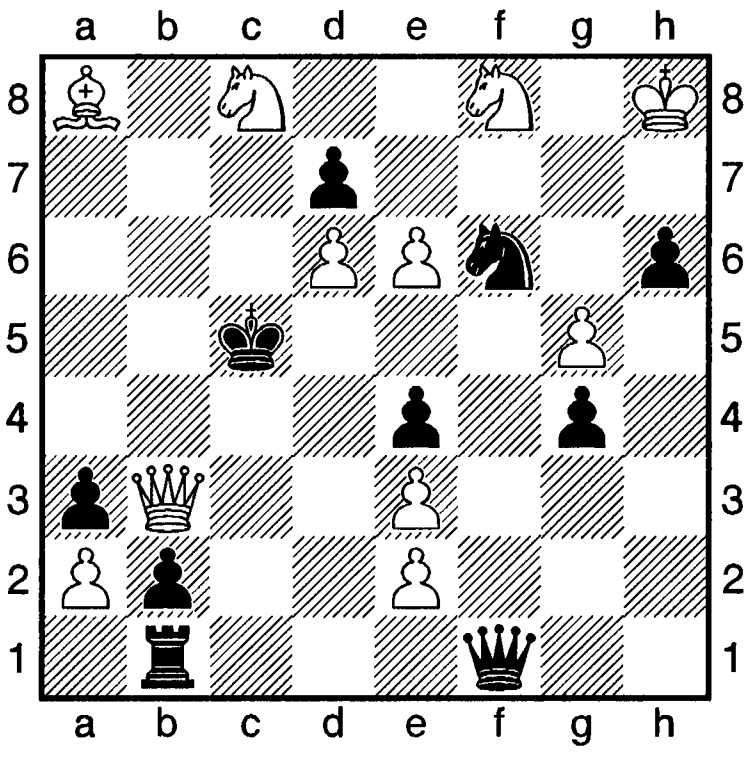

11+10

1.Да4! ~ 2.Да5+ Крс4 3.Kb6 #, 1. ...Де2 2.gf! (B) Дb5 3.Дd4 #, 1. ...Де1 2ed! (A) Дb4 3.Де6 #.

О. Саркіц, В. Рябцев.

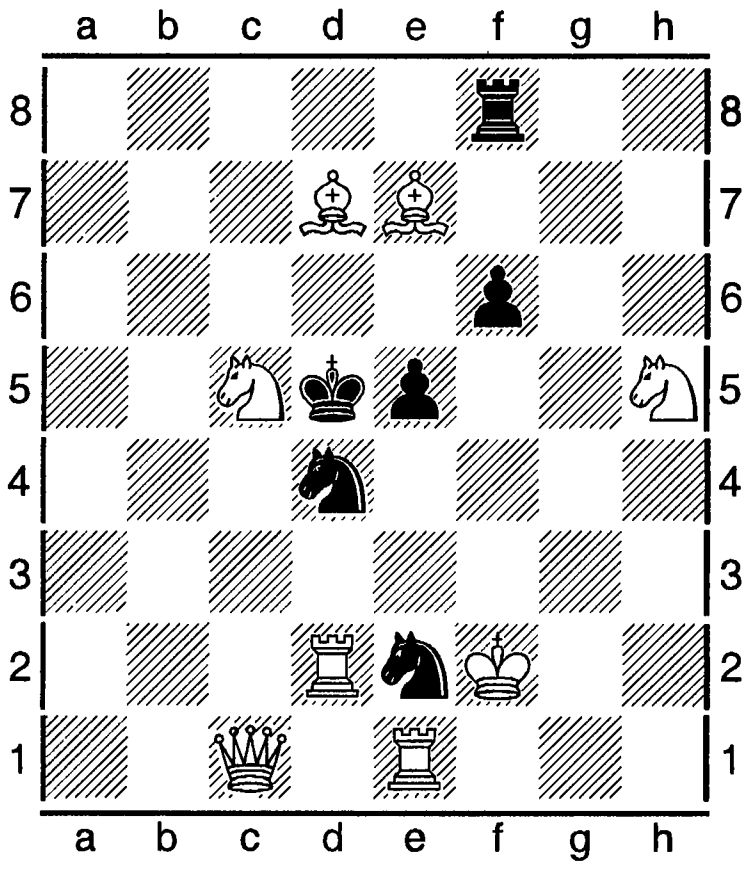

Багатоходові задачі. Суддя – А. Феоктистов (Московська область). Поступило 16 задач на тему: «З ходом розвя'зку біла дама знищується не менше двох разів на полях (полі), не суміжних (не суміжному) з чорним королем. Допускається кілька варіантів, близнюки, рівноцінні розгалуження під час будь-якого ходу в даному варіанті, один довгий варіант з жертвою білої дами (котра перебуває на шахівниці) та перетвореної під час розв'язку». Підсумки: 1. В. Руденко; 2. І. Ярмонов; 3. В. Капуста, С. Лимаз; 4. М. Мишко, В. Щербина; 3. А. Ковриженко, Ю. Червонюк; 6. М. Чиканов; 7. В. Копил; 8. Г. Шинкаренко; 9. О. Постников; 10. О. Семененко, А. Караманиць; 11. А. Безгодков, В. Саміло; 12. Е. Рейцен, А. Василенко.

8+6

1.Ка4!

В. Руденко. Мат за 4 ходи.

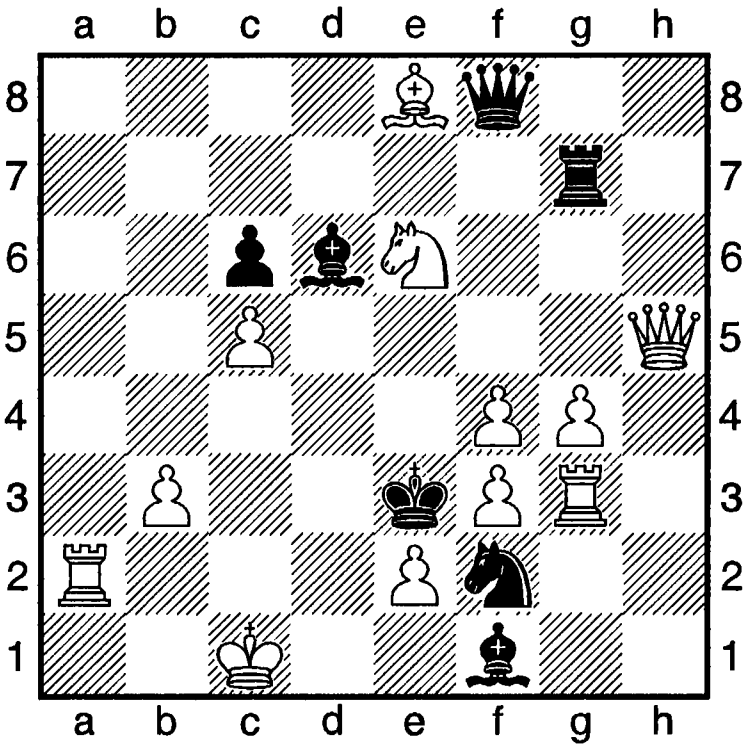

Триходові задачі. Суддя - А. Кузовков (Росія). Поступило 19 задач на тему: «Логічна комбінація римської тематичної групи (римська, дрезденська, гамбурська) з використанням блокованого поля. Не менше 2-4 варіантів». Підсумки: 1. В. Руденко; 2-3. Г. Шинкаренко, А. Василенко; 4-5. А. Постников, В. Руденко; 6-7. В. Дячук, Постников; 8-10. В. Мельников, В. Мельниченко, 11.В. Дячук; 12-15. М. Мишко, Л. Волков, І. Ярмонов, А. Світильський.

В. Руденко.

12+7

Етюди. Суддя – Дж. Матнадзе (Грузія). Поступило 19 задач на тему: «Ідеальний мат (в етюді на виграш) чи ідеальний мат (в етюді на нічию)». Підсумки: 1. А. Ковриженко, Ю. Червонюк; 2-3. В. Тарасюк; 2-3. С. Бородавкин; 4. М. Гнатина, Р. Залокоцький; 5. Л. Топко; 6. В. Тарасюк, В. Саміло; 7. Ю. Білокінь.

А. Ковриженко, Ю. Червонюк.

Нічия.

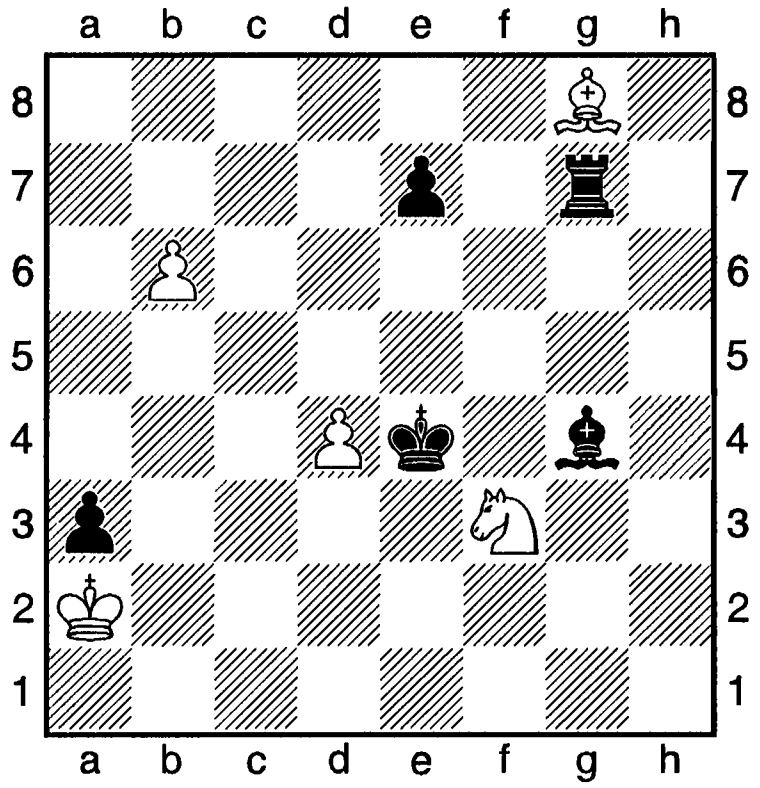

5+5

1.Ch7+! Kpxf3 2.b7 Ce6+ 3.Kpxa3 Tg2! 4.d51 Cxd5 5.Ce4+ Kpxe4 6.b8Д Ta2+ 7.Kpb4 Tb2 8.Kpe5 Txb8, пат.

М. Мишко.

Зворотний мат за 3 ходи.

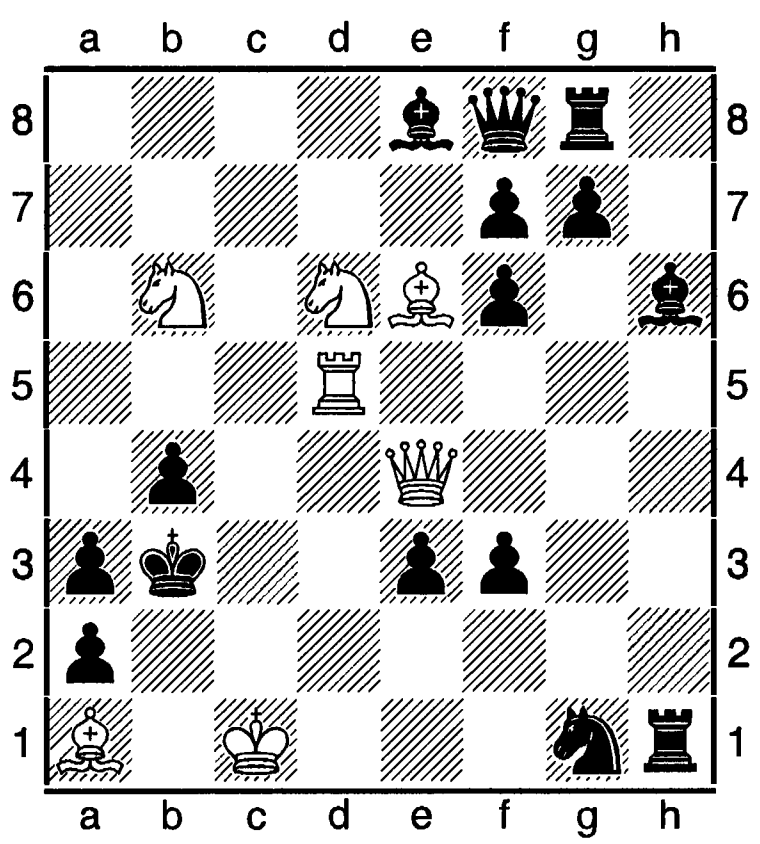

7+15

Зворотні мати. Суддя – О. Ажусин (Твер, Росія). Поступило 18 задач на тему: «Звортний мат за 3 ходи. У відповідь на шах чорних білі самозв'язують свою фігуру, котрі використовують це під час ходу з матом. Не менше двох варіантів». 1. М. Мишко; 2. М. Мишко; 3. В. Руденко; 4. М. Чиканов; 5. В. Кривенко; 5. В. дячук; 7. В. Руденко; 8. М. Чиканов; 9. Ю. Гордіан; 10. Р. Залокоцький; 11. Г. Кондратюк; 12. А. Постников.

Кооперативні мати. Суддя – В. Гуров (Москва, Росія). Поступило 20 задач на тему: «Кооперативні мати за 2 ходи. У першому розв'язкові (чи близнюку) чорні на будь-якому ході забирають білу фігуру **А**, що відрізняється від фігури **Б**. У другому розв'язкові (чи близнюку) навпаки, чорні під час будь-якого ходу забирають білу фігуру **Б**,а біла фігура **А** робить перший хід. Мат дає біла фігура, котра відрізняється від фігури **А**. Можливе циклічне вираження теми в трьох чи більше розв'язках (близнюках): **АБ –БЦ-ЦА** і т. д. Зеро-позиції і дуплекси на допускаються». Підсумки: 1. О. Семененко, В. Семененко; 2. О. Семененко, В. Семененко; 3. А. Безгодков, С. Шедей; 4. А. Швіченко; 5. О. Постников, О. Стельман; 6. Ю. Білокінь, Г. Козюра, В. Копил; 7-8. М. Колесник; 7-8. А. Фролкін, А. Василенко; 9. В. Сизоненко; 10. Р. Залокоцький; 11-12. А. Ковриженко, Ю. Червонюк; 11-12. Ю. Білокінь, Г. Козюра.

О. Семененко, В. Семененко.

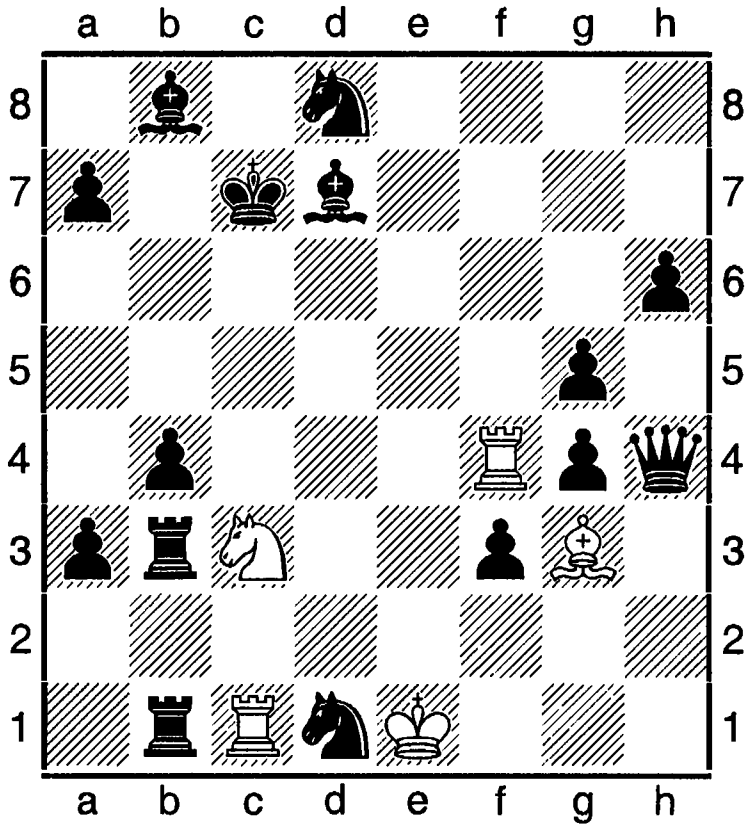

б) Cd7 пересувається на c8;
в) Kd7 на b7;
г)Крe1 на в2.
а) 1.bc Txb1 2.Tb7 Tc4 #; б) 1.Txc1 Ka4 2.Tc6 Tf7 #; в) 1.gf Cf2 2.Дd8 Kb5#; г) 1.Дxg3 Txb4 2.Дd6 Kd5 #.

Казкові шахи. Суддя – Ю. Брабець (Словаччина). Поступило 12 задач на тему: «Двоходова задача на прямий мат з будь-яким видом переміни гри у трьох фазах із застосуванням цвіркунів, при цьому кількість цвіркунів разом з пішаками з кожного боку не повинна перевищувати семи».
1. В. Дячук; 2. В. Руденко; 3. М. Мишко; 4. А. Постников; 5. В. Дячук; 6. Г. Шинкаренко; 7. А. Василенко; 8. І. Руденко; 9. А. Василенко; 10. А. Постников; 11-12. М. Мишко; 11-12. В. Копил.
Загально-командний підсумок: 1. Дніпропетровськ – 71,5 бала; 2. Харківська область – 57; 3. Донецька область – 55; 4. Західна Україна – 44,5; 5. Київська область – 39; 6. Житомирська область – 38,5; 7. Запорізька область – 29,5; 8. «Мистецькі шахи» - 24; 9. Полтава – 22,5; 10. Одеська область – 18; 11. Сумська область – 5,5.

2008-2009. 14-а командна першість. Підсумки: 1. Полтавська область (Ю. Білокінь – капітан, В. Копил, Г. Козара, В. Погорєлов) - 334 бали (перша перемога полтавчан); 2. Дніпропетровська область – 289; 3. Львівська область – 277; 4. Донецька область – 271; 5. Одеська область – 251; 6. Харківська область – 229; 7. Запорізька область – 177; 8. Київська область – 166; 9. Херсонська область – 86.

2010-2012. 15-а командна першість. Суддя-організатор – Ю. Білокінь. Підсумки: 1. Полтавська область (3 учасники) – 133 бали; , 2. Донецька область (11) – 130; 3. Дніпропетровська область (7) – 127; 4. Черкаська область (4) – 97; 5. Харківська область (8) – 94; Одеська область (6); 7. Херсонська область (3) – 51; 8. Запорізька область (6) – 37,5. Найкращі рез-ти в межах розділів: **Мат за 2 ходи** – 1. В. Копил; 2. В. Копил; 3-4. В. Крижанівський; 3-4. В. Горбунов, А. Маковецький; 5. Ю Гордіан. **Мат за 3 ходи.** 1. І. Ярмонов; 2.В. Копил; 3. В. Крижанівський; 4. В. Семененко; 5-6. В. Копил (15 учасників). **Багатоходові задачі.** 1. Копил; 2. О. Шалигин; 3. В. Щербина; 4. В. Мельников; 5. Щербина; 5-7. А. Безгодков, О. Постников (12 учаників). **Етюди.** 1. Е. Ейлазян; 2-3. Ейлазян; 2-3. Погорєлов, Копил; 4-5. В. Тарасюк; 6-7. С. Бородавкин4 6-7. Ю. Гордіан (13 учасників). **Зворотні мати.** 1. Гордіан; 2. І. Брюханов; О. Парадзинський; 4. Парадзинський; 5. Г. Козюра; 6. О. і В. Семененки (20 учасників). **Кооперативнв мати.** 1.Семененки; 2. Семененки; 3-5. В. Крижан; В. Горбунов, М. Мишко, О. Семененко (22 учасники). **Казки.** 1. О. Семененко; 2. О. Швіченко; 3. Копил; 4-5. Копил, Козюра; 3-4. Семененки (19 учасників).

2012-2013. 16-а командна першість. 8 команд. Загально-командний підсумок: 1. Дніпропетровська область (О. Борисенко, С. Бородавкин, М. Грива, О. Деревчук, А. Караманиць, Є. Мигдал, Г. Обляшевський, В. Руденко, О. Семененко - капітан, О. Шалигин); 2. Донецька область (Л. Волков – капітан, М. Гершинський, В. Горбунов, Д. Грі-нченко, М. Мишко, В. Рябцев, О. Швіченко, В. Щербина, Е. Ейлазян, І. Ярмонов); 3. Житомирська область (В. Квятковський, М. Креймер – капітан, М. Чиканов); 4. Запорізька область (І. Борисенко, В. Бичек, Ф. Капустин, М. Кулигин, О. Купрін, В. Мельников – капітан, В. Шевченко, В. Шум); 5. Полтавська область (Ю. Білокінь – капітан, Г. Козюра, В. Копил, В. Погорєлов); 6. Харківська область (А. Безгодков, В. Кривенко, М. Мироненко, В. Саміло – капітан, М. Семенцов, В. Тарасюк, А. Хандурін); Херсонська область (І. Брюханов – капітан, О. Парадзинський); Черкаська область (О. Дашківський – капітан, О. Жук, В. Крижанівський, І. Малий, В. Хупченко).
Підсумки в межах розділів.

Двоходові задачі. Суддя – В. Пільченко (Росія). Тема: «Паралельний синтез двох видів корекції: а) вступного ходу фігури; б) загрозливого ходу другої фігури. Вітаючи супутні сюжетні ідеї, преміна гри і функцій ходів».
1. Копил; 2. Мигдал, Грива; 3. Руденко; 4. Копил; 5. Копил; 6. Кривенко; 7.Крижанівський; 8. Крижанівський; 9-14. на рівних Капустин; Безгодков, Саміло; Мельников;

Рябцев, Горбунов; Горбунов, Рябцев.

В. Копил. 1-е місце.

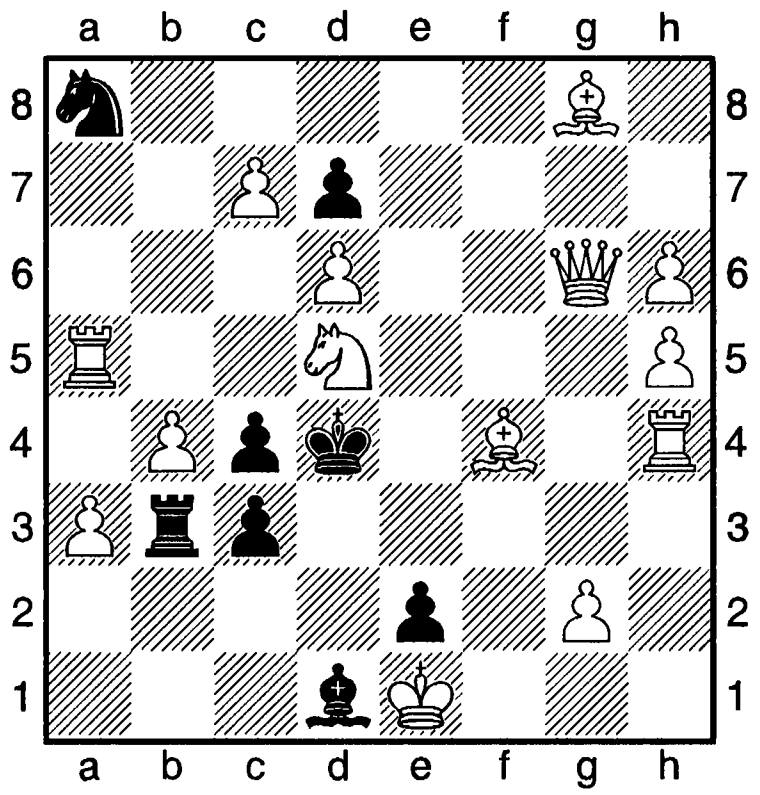

 # 2 14+9

1. ...e5 (a) 2.Ce3 #. 1. ...ed 2.Txd5 #; 1.К ~? ~ 2.Cf #, 1. ...e5 (a) 2.Td5 #, 1. ...Cc2! (b); 1.Ке3!? ~ 2.Cg5 # (Cf ~?), 1. ...e5 (a) 2.Td5 #, 1. ...Cc2 (b) 2.Sxc2 #, **1. ...c2!; 1.Кхс3! ~2.Cd2 # (Cf ~?), 1. ...e5 (a) 2. Kb5 # (тема Сомова), 1. ...Cc2 (b) 2.Кхе2 #, 1. ...Крхс3 2.Ce5 #.**

Триходові задачі. 1.Копил; 2. Копил; 3. Безгодков, Саміло; 4. Крижанівський; 5. Рябцев; 6. Руденко; 7. Мигдал, Грива; 8. Щербина; 9. Саміло; 10. Крижанівський; 11. Копил; 12. Руденко, Мигдал; 13. Саміло, Симанцев; 14. Мельников; 15. Щербина; 16. Капустин; 17. Квятковський.

А. Безгодков, В. Саміло. 3-є місце.

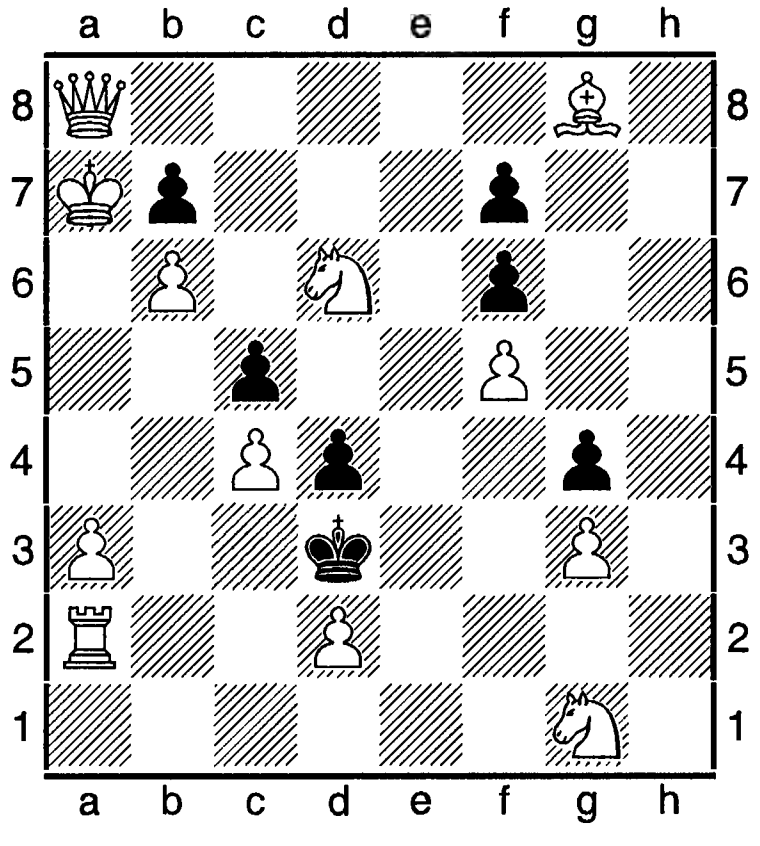

 # 3 12+7

Два розв'язки: пропонуємо розв'язати читачам.

Багатоходові задачі. Суддя – Ото Міхалко (Словаччина). Тема: «У багатоходівках потрібно хоча б один раз виконати спеціальний маневр «пішов-прийшов» в біло-білій формі. З поля Х відходить біла фігура А. Під час розв'язку (на будь-якому ході) на це поле Х приходить інша фігура В, однойменна з першою фігурою А. Перетворень у початковій позиції на діаграмі не допускається. Є 4 комбінації фігур: 1) тура-тура; 2) кінь-кінь; 3) пішак-пішак; 4) з 8 горизонталі відходить біла фігура, а на її місце стає пішак, який перевтілюється в таку ж фігуру, яка покинула це місце». Поступила 21 задача. 1. Копил; 2. Копил; 3. Копил; 4. Руденко; 5. Мишко; 6. Караманиць, Мигдал; 7. Борисенко, Крижанівський; 9. Кулигин; 10. Капустин; 11. Мишко; 12. Крижанівський; 13. Кулигин; 14. Безгодков; 15. Брюханов; 16. Безгодков, Саміло; 17. Дашківський, Крижанівський; 18. Саміло.

В. Копил. 1-е місце.

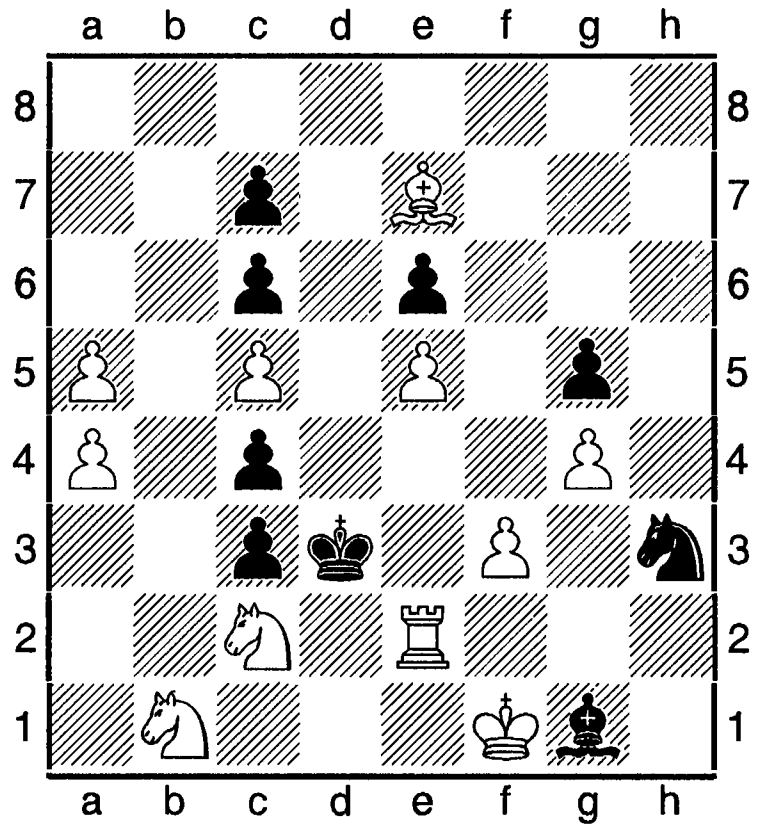

 # 5 11+10

1.Kba3! ~ 2.Cf6 ~ 3.Kb4+ Kpd4 4.Kac2+ Kpxc5 5.Ce7 # (swichback). 1. ...Kf2 2.Txe3+ Kpd2 3.Te2 (switchback) Kpd3 4.Kb4+ Kpd4 5.Kac2 #; 3. ...Kpc1 (d1) 4.Ke3 ~ 5.Tc2 #; 1. ...Kf4

2.Sb4+ Крd4 3.Кас2+ Крхе5 4.Кхс6+ Крd5 5.К2b4 #.

Етюди. Суддя – Л. Кекелі (Словаччина). Тема: «У головному варіанті гри повинен бути хоча б один пат зі зв'язуванням двох білих фігур (не пішаків), тобто пат з подвійним зв'язуванням. Пат з потрійним зв'язуванням не допускається». Надійшло 14 етюдів. 1. Ейлазян; 2. Ейлазян; 3. Тарасюк; 4. Тарасюк; 5. Харківська область; 6. Бородавкин, Шалигин; 7-8. на рівних Малий, Бородавки; 9-11. на рівних Малий; 9-11.Бородавкин; 9-11. Погорєлов; 12. Бичек; 13. Бичек; 14. Погорєлов.

Е. Ейлазян. 1-е місце.

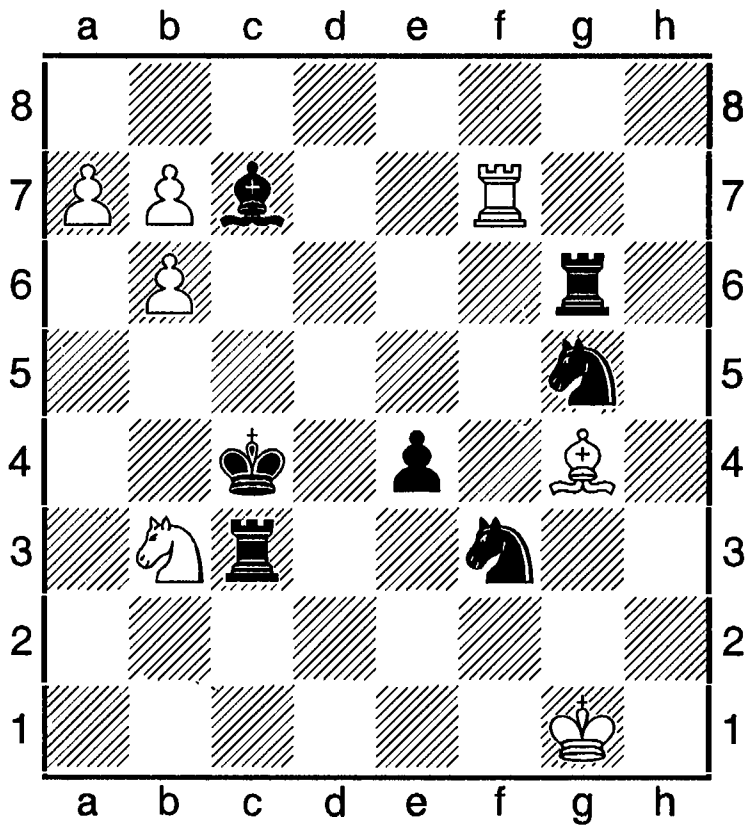

= 7+7

1.Крf1! Крh2+ 2.Крe2! Тe3+ 3.Крхе3 Сxb6+ 4.Крf4! Сха7 5.Кd2+ Крс3 6.Кхе4 6.Кхе4 7.Cf5 Тf6 8.Тс7+ Крd4 9.b8Д Сxb8, пат.

Кооперативні мати. Суддя – В. Нефйодов (Росія). Тема: «В кооперативних матах за 4 ходи (але не в h # 3,5) у діаграмній позиції наявна одна дама. Момент ретроаналізу не дозволяється. У задчі повинно бути не менше двох фаз. Допускаються множинні розв'язки, близнюки, ілюзорна гра. Зеропозицій не може бути». Поступило 20 задач. 1. Борисенко; 2. Обляшівський; 3.Семененко, Дячук; 4. Білокінь; 5. Дашківський, Крижанівський; 6. Грінченко, Швіченко; 7. Швіченко; 8. Крижанівський; 9. Козюра; 10.Парадзинський; 11. Полтавська область; 12. Тарасюк; 13. Борисенко; 14. Хандурін; 15. Шевченко; 16. Брюханов; 17. Шевченко, Кулик; 18-19. Донецька область, Мироненко.

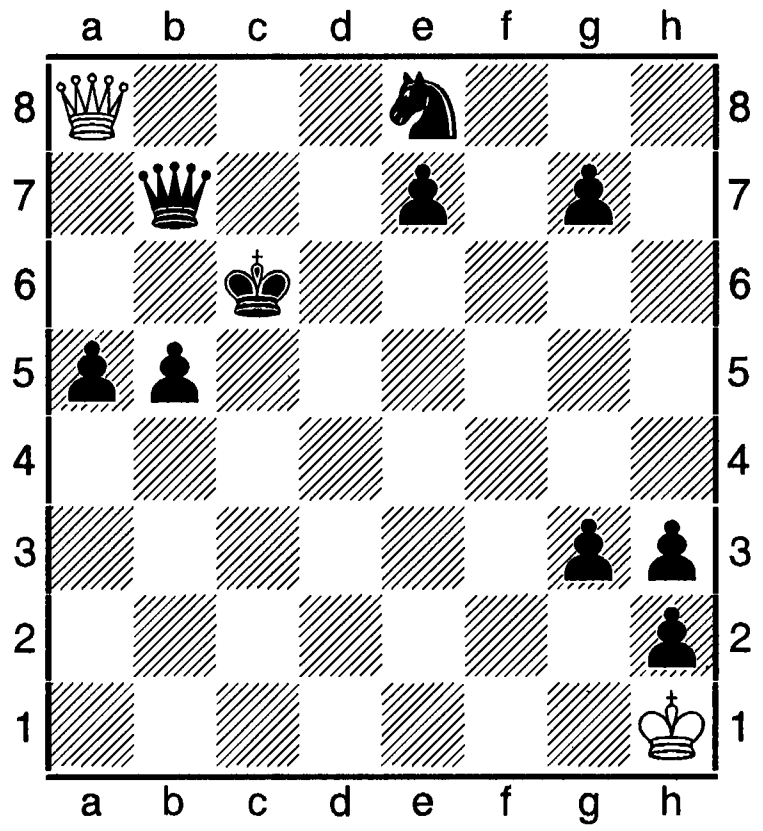

h # 4 2+10

1.b4 Дd8 2.Крb5+ Дd5+ 3.Крa4 Дg2 4.Дb5 Да2 #; 1.a4 Дха4 2.Крb6+ Де4 3.Ка5 Дf3 4.Дb6 Да3 #, 1.Кd6 Дf8 2.Крd7+ Дf3 3.Крe8 Дd5 4.Дd7 Дg8 #.

Зворотні мати. Суддя – Ю. Єлінек (Чехія). Тема: « Зворотний мат за 4-6 ходів. Активна жертва білої дами під час ходу з матом. Потрібно, як мінімум, дві жертви (тобто, по одній у варіанті) в чеських задачах на зворотний мат (як з ехо-матами, так і без них), і не менше трьох жертв у стратегічних задачах. Усі тематично ходи, які дають мат, повинні робитися на різні поля, але: повторення матів однією й тією ж батареєю з жертвою білої дами не є тематичним. Допускаються задачі з правильними матами, а також задачі з двома неправильними ехо-матами». Поступила 21 задача. 1. Бородавкин; 2. Руденко, Караманиць; 3. Мигдал; 4. Мишко; 5. Мишко; 6. Козюра, Копил; 7. Парадзинський; 8. Козюра; 9. Рябцев; 10. Саміло; 11. Полтавська область; 12. Хупченко, Крижанівський; 13. Парадзинський; 14. Хупченко; 15. Саміло; 16. Саміло; 17. Борисенко, Шевченко.

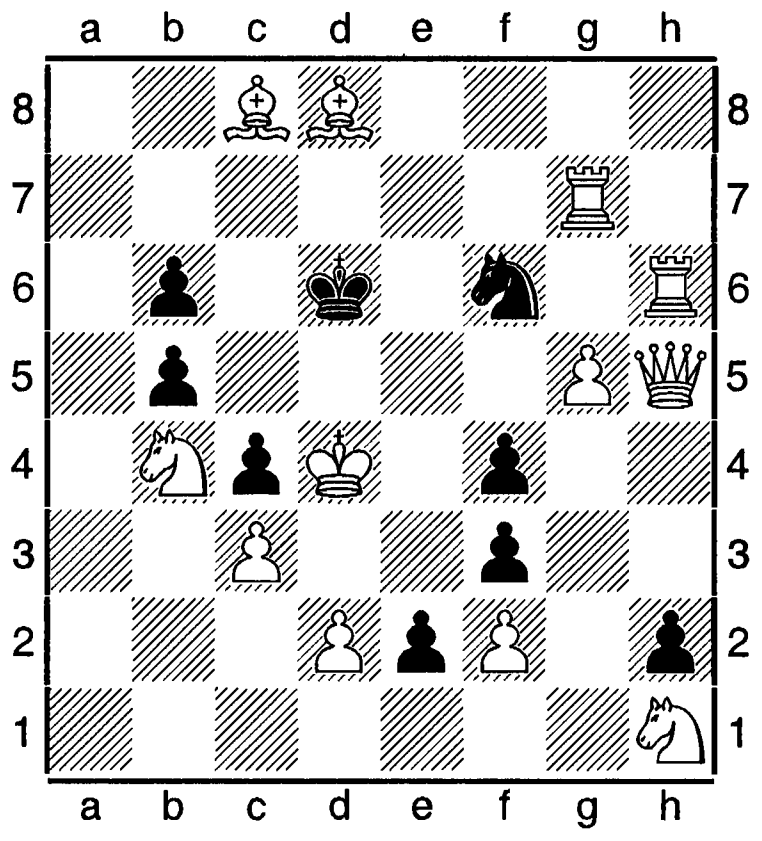

S # 4 **12+9y**

1.Дh3? e1Т! 2.Дg6? e1К!; 1.Дg4! e1С (загроза) 2.Дf5 Сxf2+ 3.Крxf2 ~ 4.Дc5+ bc #, 1. ...e1К 2.Се7+ Крc7 3.Ка6+ Крc6 4.Дxf3+ Кxf3 #, 1. ...e1Т 2.Дxf4+ Те5 3.Td7+ Крe6 4.Де4 Тxe4 #, 1. ...e1Д 2.Tgf6+ Де6 3.Дf5 Дxf6+ 4.Де5 Дxe5 #.

Казки. Суддя – Ю. Льочінч (Словаччина). Тема: « Задача на прямий мат з казковою фігурую кенгуру. У процесі гри кенгуру активізується установкою двох фігур-перешкод на одній лінії дії. Інші типи казкових фігур і казкові умови не допускаються». 1.Руденко, Мигдал; 2. Мишко, Швіченко; 3. Парадзинський; 4. Копил; 5. Швіченко; 6. Копил; 7. Парадзинський; 8. Руденко; 9. Швіченко; 10. Кривенко, Хандурин; 11. Семененко, В. Семепнко; 12. Тарасюк; 13-14. на рівних Хупченко; 13-14. Дашківський; 15. Тарасюк, Саміло; 16. Копил; 17. Дашківський; 18-20. на рівних Купрін; 18-20. Бичек, Купрін; 18-20. Купрін.

Література: матеріали домашнього архіву Ю. М. Гордіана, «Спортивна газета» за 1968 - 2002 роки, матеріали газети «Ладья» за 2004 - 2012, сайтів ФШУ.

Чемпіонати України клубних команд

набули популярності після здобуття незалежності України 1991.

1996. 08-16.04. Алушта. 10 команд. Склад команди: по 6 основних гравців і не більше двох запасних; усього – 70 гравців. Головний суддя – Р. Артамонова (ма, Київ). Підсумки: 1. «Донбас» (Алчевськ) – 42 очок (С. Савченко – 7,5 з 9; 2. Г. Кузьмин – 5 з 8; 3. Ю. Круппа – 5,5 з 8; 4.О. Шнейдер – 5,5 з 7; 5. В. Гуревич – 7,5 9; 6. Р. Байрачний – 4 з 6; запасний – Г. Тимошенко – 6,5 з 8); 2. «Мрія» (юнацька команда «Школа ґросмайстрів» - 42; 3. Шаховий клуб ім. Чигорина (Алушта) – 38; 4. «Надія» (команда дівчат «Школи ґросмайстрів» - 29,5; 5. Шаховий клуб (Хмельницький) – 29; 6. «Джерело» (Кривий Ріг» - 24,5; 7. «Каїса» (юнацька команда Криму) – 18; 8. «Тура» (Павлоград Дніпропетровської області) – 17,5; 9. «Пішак» (Лозова Харківської області) – 17; 10. «Спартак» (Біла Церква» - 12,5.

1997. 07-16.04. Харків. 10 команд. Головний суддя - Р. Артамонова. Підсумки: 1. «Донбас» - 44,5 очок (Савченко – 6 з 8; Кузьмин – 7 з 8; Круппа – 6,5 з 8; Шнейдер – 6,5 з 7; Гуревич – 6,5; 6. Є. Кобилкин – 5 з 7; запасний – Тимошенко – 7 з 7); 2. «Юридична академія» (Харків) – 39; 3. «Поділля» (Хмельницький) – 31; 4. «Школа ґросмайстрів» - 29,5; 5. «ДЮСШ №2» (Іф.-Франківськ) – 27; 6. «Пішак» - 25,5; 7. «Локомотив-хімік» (Суми) -21; 8. СК Харківського політех. ун-ту – 20,5; 9. «Тура» - 17,5; 10. «Спартак» - 14,5.

1998. 07-16.04. Алушта. 11 команд. Підсумки: «Данко» - 47,5 очок з 60; 2. «Мрія» - 39; 3. «Таврія» - 38,5; 4. «Каїса», 5. «Надія» - по 33,5; 6. «Ферум» - 32; 7. «Пішак» - 24,5; 8. «Поділля – Станіслав МІД» - 24; 9. «Хімік-Локомотив», 10. «Дебют» - по 21; 11. «Полісся» - 11.

1999. Квітень-травень. 13 команд. 90 учасників, в тому числі 13 міжнар. ґросмайстрів, 17 міжнар. майстрів, 2 майстри ФІДЕ. Змагалися за золоті медалі і за вихід до змагань за Кубок європейських чемпіонів серед чоловіків і жінок.

Підсумки: 1. «Данко-Донбас» (Ю. Круппа – 7 очок з 8; Г. Кузьмин – 5,5 з 8; О. Шнейдер – 5 з 7; 4. В. Баклан – 5 з 6; 5. М. Бродський

– 6 з 10; 6. Є. Кобилкин – 4,5 з 6; запасний – С. Савченко - 6,5 з 7) – 46 очок з 50; 2. «Юридична академія» - 38,5; 3-4. «Дніпро», «Донецьк» - по 38; 9. «Севастополь» - 29, 6. «Школа Руденка» (Херсон) - 30, 5. жін. команда «Таврія» (Херсон) - 31, жін. команда «Школа ґросмайстрів» (Київ) - 29, 9. «Блік» (Сімферополь) - 28, 11. «Павлоград» - 23,5, 10. «Пішак» - 26,5; 12. «Хімік-локомотив» - 23,5, 13. «Полісся» (Рівне) – 14,5.

2000. Квітень. Алушта. 14 команд, у складі яких 15 міжнар. ґросмайстрів (6 серед жінок), 1 національний ґросмайстер, 17 міжнар. майстрів (3 жінки), 2 майстри ФІДЕ. Швейцарська система в 9 турів. Підсумки: 1. «Юракадемія» (Харків) – 40,5 очок (О. Мойсеєнко – 6 очок з 9; О. Зубарєв – 5,5 з 9; П. Ельнов – 8,5 з 9; О. Малий – 6,5 з 7; Є. Шарапов – 6 з 7; Е. Андреєв – 6 з 7; В. Савон – 1 з 3; В. Захаров – 1 з 2); 2. «Данко-Донбас» - 40,5; 3. ДОШК ім. Момота (юнаки) – 37; 4. СК «Азовсталь» (Маріуполь) – 32,5; 5. «Школа ґросмайстрів» (Україна) – 29,5; 6. ДОШК ім. Момота (дівчата) – 29; 7. «Чайка» («Школа ґросмайстрів», Україна) – 25; 9. «Шахи для всіх» (Херсон) – 22,5; 10. «Полісянка» (Рівне) – 22,5; 11. «Хімік» (Суми) – 21,5; 12. «Каліостро» (АРК) – 20,5; 13. «Феррум» (Кривий Ріг) – 20; 14. «Карбон» (Алушта) – 13,5.

2002. Травень. Алушта. 14 команд. Склад команди: 6 чоловіків і одна жінка. Серед учасників було 21 міжнар. ґросмайстер, 26 міжнар. майстрів. Швейцарська система в 9 турів. Найкращі рез-ти: 1. «Ґросмайстер-1» з Краматорська (Боровиков – 6,5 очок з 9; 3. Єфименко – 7 з 9; А. Коробов – 5,5 з 8; Савон – 3,5 з 5; Іванов – 5,5 з 8; О. Арещенко – 5,5 з 8; Тетяна Кононенко – 4,5 з 8) – 38 очок з 54; 2. «Карпати – Галичина-1» - 37; 3. «Данко-Донбас» - 35,5; 4. «Зарево» (Донецьк) – 34; 5. «Юракадемія» - 32,5.

2006. Квітень. Алушта. 19 команд. За перемогу нараховувалося 2 очок, за нічию – одне. Підсумки: 1. «Університет» (Львів) – 17 очок (М. Олексєнко, Ю. Криворучко, Н. Фірман, М. Козаков, В. Козяк, Ю. Вовк, В. Желяндинов); 2. «Юракадемія» - 16; 3. ТНУ (Сімферополь) – 13; 4. КІПУ (Сімферополь) – 13; 5. «Університет – дебют» (Львів) – 10; 6. «Шахова академія» (Іллічівськ) – 7; 7. «Авангрд» - 5; 8. «Полісся» - 5; 9. СК «Електрометалург» (Нікополь) – 3; 10. «Тура» (Павлоград») – 1.

2007. 22-28.04. Алушта. 10 команд. Підсумки: 1. «Kaystone» (Київ) – 18 очок (сума всіх очок – 41,5); 2. Університет ім. Я. Франка (Львів) – 15 (37); 3. ТНУ (Сімферополь) – 13 (35); 4. «Юракадемія» - 12 (34,5); 5. КДІПУ (Сімферополь) – 11 (29,5); 6. «Авангард» (юнацька збірна Києва) – 8 (24,5); 7. «Етюд» (Черкаси) – 6 (23,5); 8. «Ніка – НЗФ» (Нікополь) – 4 (17); 9. «Рівненські зубри» (Рівне) – 2 (12); 10. «Тура» - 1 (15).

2008. 20-29.05. Алушта. 9 команд. Склад команди: 6 основних 4 запасні гравці. Підсумки: 1. «PVK-KIEVCHESS» (С. Карякин – 2,5 з 3; О. Онищук – 2 з 2; З. Єфименко – 6,5 з 8; О. Арещенко – 7,5 з 8; В. Баклан – 6,5 з 8; Є. Мірошниченко – 5,5 з 7; О. Білявський – 1 з 1; С. Височин – 5 з 7; І. Нижник – 3 з 4) – 15 очок (39,5); 2. «Юракадемія» - 14 (36); 3. ЛНУ ім. Франка – 12 (34); 4. «Рівненстькі зубри» - 10 (26); 5. «Етюд» (Черкаси) – 9 (24); 6. «Поділля» - 6 (17,5); 7. «Донецька область» (Донецьк) – 4 (20,5); 8. «Буревісник» (Сімферополь) – 2 (12,5); 9. «Крим» (Сімферополь) – 0 (6).

2009. 20-29.05. Алушта. 11 команд з 8 міст. Серед 95 учасників було 30 міжнар. ґросмайстрів. Команди розбиті на 2 півфінальні групи. По три перших склали фінал з обліком набраних очок у матчах. Команди, які посіли в своїх підгрупах 4-6-те місця розігрували наступні місця. Підсумки: 1. «PVK – KIEVCHESS» (Р. Пономарьов, О. Онищук, Є. Мірошниченко, О. Арещенко, О. Білявський, В. Баклан, С. Височин, І. Нижник) – 9 очок (23); 2. «ПГМБ»(Луганськ) – 9 (20,5); 3. «Юракадемія» - 5 (16,5); 4. «Рівненські зубри» - 4 (10); 5. «Стара

гвардія» (Київ) – 2 (9); 6. «Захід - ресурс» (Львів) – 1 (19,5).

2010. 12-20.05. Алушта. 12 команд. Склад команди: 6 основних гравців 2 запасні. Підсумки: 1. «ADAN DZO-PHMB» (Б. Джобава, С. Жигалко, А. Коробов, С. Азаров, А. Ластин, О. Зубов, О. Зубарєв, А. Носенко, А. Кислинський) – 21 очко з 22 (56 очок з 66 за загальними підсумками); 2. «Лісові зубри» - 20 (52,5); 3. «Юракадемія» - 20 (48).

Чемпіонат України з блискавичної гри 1997 проводився 27-28 вересня у Дніпропетровську. Головний суддя – В. П. Гергель (ма, Дніпропетровськ). У півфіналі грало 148 шахістів за швейцарською системою в 16 турів. 14 перших місць одержувало перепустки до фіналу. У фіналі до 14 переможців за дозволом ФШУ приєдналися міжнар. ґросмайстри Д. Комаров (Київ), І. Новиков (Харків), а міжнар. майстер О. Мороз та майстер спорту Г. Гутман – за дозволом Дніпропетровської ОШФ. 18 фіналістів і розіграли першість України за коловою системою. Підсумки фіналу: 1. Новиков – 12,5 очок; 2. Д. Комаров – 11,5; 3. С. Височин, 4. С. Куцин – по 11,5; 5. О. Панченко, 6. О. Носенко, 7. С. Ковальов, 8. О. Мороз – по 10; 9. В. Козяк – 9; 10. В. Роговський, 11. Г. Гутман – по 8,5; 12. В. Малахатько – 8; 13. О. Грицак – 7; 14. А. Махно, 15. М. Кущ – по 6,5; 16. М. Бродський – 5,5; 17. В. Гуревич – 4,5; 18. І. Півень – 3.

Чемпіонат України серед шахістів з вадами зору командний проводився в Євпаторії 04-12.09. 2006. 13 дружин. Швейцарська система в 7 турів. Підсумки: 1. Київ – 16 очок (мс А. Івченко – 5,5; А. Максименко – 5; О. Черниченко – 5,5); 2. Львівська область – 13,5 (мс І. Яцишин – 4,5; є. Лисенко – 4,5; І. Купта – 4,5); 3. Херсонська область – 13 (мс С. Григорчук – 5; Я. Шевчук – 4,5; А. Бутова – 3,5).

Чемпіонат України серед шахістів з вадами слуху командний проводився у Києві (Пуща Водиця) в лютому 1997. 13 команд обласних центрів «Інваспорт»: 8 команд першої групи (по 3 чоловіки і одна жінка); 5 команд другої групи (2 шахісти і одна шахістка). Серед учасників було 3 майстри спорту, 19 кмс, 21 шахіст першого розряду. Підсумки: Київський центр «Інваспорт» - 20 очок з 24 (кмс В. Коваленко, кмс, П. Бабій, кмс, А. Ворожай, першорозрядник Г. Ковальчук); 2. Харківський обласний центр «Інваспорт» - 19,5 (мс А. Реутов, кмс В. Попов, кмс Л.Кейріх, кмс В. Воловач); 3. Одеський центр «Інваспорт» (мс В. Лустін, кмс В. Стригін, першорозрядник М. Пархоменко, кмс С. Гончар) – 19; 4. «Інваспорт» Дніпропетровська – 13; 5. Хмельницька – 10; 6. Тернополя – 9; 7. Запоріжжя – 7,5.

Друга група: 1. Івано-Франківськ – 9 очок з 12; 2. Київ – 7,5; 3. Донецьк – 7.

Рез-ти за шахівницями: перша: 1-2. В. Лустін, Н. Глущенко – по 5 очок з 7; друга: 1. кмс В. Попов – 7 очок з 7; третя: 1. .Л. Кейріх – 7 з 7; четверта: 1. кмс С. Гончар – 5,5 з 7.

Чемпіонати України чоловічі особисті – шахові змагання для визначення найсильнішого гравця в Україні. До 1924 такі заходи не організовувалися. Найсильніші шахісти брали участь у всеросійських т-рах, які можна прирівняти до ч-тів Росії. 1909-1910 в Одесі відбувся так званий «Південно-руський турнір», який по суті був першим неофіційним ч-том України (див. нижче). Важається, що перший офіційний ч-т України відбувся 1924 у Києві. Склад учасників формувався на основі відбіркових змагань. До війни СРСР з фашисткою Німеччиною 1939 – 1945 проведено 12 цих заходів. Усього ж до 1992 відбулося 59 змагань. Вони також були відбірними т-рами до першостей СРСР. 1924-1945 –х ч-ти за своєю сутністю на мали всеукраїнського характеру, тому що значна частина західних земель України перебувала у володіннях інших держав. 1943 в Самборі, 1944 в Сяноку відбулися т-ри, до участі в яких

запрошувалися усі найсильніші гравці, в тому числі Ю. Боголюбов, Ф. Богатирчук. Організатори, учасники цих змагань розглядали їх як ч-ти України жахливих років 2-ї Світової війни.

Після 1945 ч-ти України набули статусу всеукраїнських змагань. Після здобуття незалежності в грудні 1991 ч-ти України стали національними. Проводяться під патронатом Шахової федерації України.

1910. Січень. Одеса. Південно-руський турнір за участю представників різних міст України. Ідея провести змагання зародилася значно раніше. «Шахматное обозрєніє» 1909 року в № 90 писало: «Щодо подібного т-ру в нас на півдні, де час від часу шахове пожвавлення набуває широких ромірів, розмови почалися давно...Недавні чутки про можливість подібного т-ру в Севастополі пробудили ревнощі одеситів, одному з яких П. М. Лісту, - молодому чемпіонові міста – пощастило домогтися негайного здійснення давнішої ідеї. Він зумів переконати одного з членів Одеського комерційного зібрання, найфешенебільнішого і найбагатшого одеського клубу, що такий т-р буде найцікавішим саме в Одесі. Зібрання виділило гроші на призи і золоті жетони та доручило організацію турніру Лісту і Лорану ... Воно асигнувало 500 рублівь на призи, і крім того, його член Г. Кару пожертвував приз за найкрасивішу партію т-ру. Крім призів, першим двом переможцям призначалися золоті жетони, а перший перемо-жець одержував звання маестро і чемпіона півдня Росії. Для т-ру зібрання надало своє приміщення (Гаванна вулиця, 4).

У т-рі взяли участь: Ю. Боголюбов, С. Ізбинський (обидва – Київ), І. Селіванов (Харків), Б. Янкович (Ростов-на-Дону), Б. Верлінський, В. Владимиров, С. Кир'яков, П. Ліст, М. Лоран (усі – Одеса).

Були встновлені призи на суму в 160 рублів (перший) до 40 рублів (п'ятий). Перший призер Верлінський на початку т-ру програв Лісту, але згодом виграв у Ізбинського, Лорана і Селіванова, а програш Ліста Боголюбову і Лорану забезпечив Верлінському перше місце. На другому місті опинився Боголюбов, 3-4-е місця поділили Ліст та Ізбинський, 5-м був Лоран.

Література: Ю. Лазарєв, Творчість шахістів України», К., 1982.

1924. Березень-квітень. Київ. Ентузіасти шахів Харкова, Києва, Полтави, Кам'янця-Подільського, Одеси та інших міст уже 1923 розпочали підготовку цього заходу, під час якого планувалося провести з'їзд шахових аматорів з метою організації Всеукраїнської шахової спілки.

Для визначення передставників з'їзду та учасників змагань проведено низку заходів. Переможців запрошували до участі в головному змаганні – ч-ті УРСР, а призерів прилучали до т-ру любителів, що проводився паралельно з ч-том.

Підсумки: 1. Я. Вільнер (Одеса) – 9 очок з 10; 2. Ф. Богатирчук (Київ) – 8,5; 3. М. Сорокин (Київ) – 7,5; 4. С. Тихенко (Київ) – 5,5; 5-6. Д. Григоренко (Харків), А. Гуєцький (Житомир) – по 5; 7-9. А. Гаєвський (Кам'янець-Подільський), А. Грінберг (Київ), Е. Лернер (Вінниця) – по 4; 10. Г. Ластовець (Полтава) – 2,5; 11. В. Єршов (Ніжин) – 0.

У т-рі любителів перше місце виграв В. Драгомирецький з Кам'янця-Подільського.

1925. Харків. Найкращі рез-ти: 1. Я. Вільнер – 8 очок з 9; 2. М. Сорокин – 6,5; 3. Д. Григоренко – 5,5; 4-5. Олексій Альохин, Янушевський – по 3,5; 6-8. Гуєцький, Ластовець, Фрейдберг – по 3.

1926. Одеса. Найкращі рез-ти: 1-2. Б. Верлінський , М. Марський – по 8 очок з 11; 3. А. Гуєцький – 6,5; 4-6. Д.Григоренко, М. Сорокин, Б. Шапіро – по 6.

1927. Полтава. 1. О. Селезнів – 11,5 очок з 15; 2. В. Раузер – 11 (йому присуджено звання чемпіона України, оскільки Селезнів представляв Москву і грав поза конкурсом); 3. Й. Погребиський – 10,5; 4-6. Вербицький, Григоренко, Кирилов – по 9,5.

1928. Одеса. 17 учасників. 1-2. Я. Вільнер, В. Кирилов – по 11 очок; 3-4. М. Г. Гордіан, О.

Селезнів - по 9,5; 5. Розенштейн – 9; 6. Погребиський – 8,5.

1931. Харків. 13 учасників. 1. А. Замиховський – 8,5 очок; 2. В. Раузер – 8; 3-5. О. Селезнів, О. Константинопольський, Б. Ратнер – по 6; 6-8. Кирилов, Ордель, Тесленко – по 5,5.

1933. Відбувся тільки відбірний т-р без фіналу. 1-2. В. Кирилов, В. Раузер – по 5 очок з 8; 3. О. Константинопольський – 4,5; 4. А. Замиховький, 5. Д. Григоренко, 6. А. Гаєвський, 7. Й. Погребиський, 8. П. Тесленко.

1936. Київ. 18 учасників. Серед них майстри спорту Богатирчук, Константинопольський, Селезнів. 1-2. шахісти першої категорії Й. Погребиський (Київ), П. Шумилін (Харків) – по 12; 3. Ф. Богатрчук – 11,5; 4. О Константинопольський – 10,5; 5. С. Жуховицький – 10: 6-7. Кирилов, Фрідман – по 9,5.

1937. Київ. 1. Ф. Богатирчук - 12,5 очок з 17; 2. Й. Погребиський – 11,5; 3-4. Е. Корчмар, О. Константинопольський – по 11; 5. Брон – 10,5; 6. Хавін – 9,5.

1938. Київ. 1. І. Болеславський – 23 очок з 17; 2. А. Замиховський – 12; 3. О. Константинопольський – 11,5; 4-6. О. Кофман, Ойстрах, Хавін – по 10,5.

1939. Дніпропетровськ. 1. Болеславський – 12 очок з 15; 2. Є. Поляк – 11,5; 3. О. Константинопольський – 10; 4-5. Каєм, Котлерман – по 9; 6. Кирилов – 8,5.

1940. Київ. 1. Болеславський – 13 очок з 17; 2. Д. Бронштейн – 11,5; 3-4. Кирилов, І. Рудаковський – по 10,5; 5. Жуховицький – 10; 6-7. Гольденов, Є. Поляк – по 9,5.

1944. Київ. Т-р за участю семи міст України. 13 учасників. 1. Б. Гольденов – 10 очок з 12; 2. А. Кофман – 9; 3-6. А. Банник, М. Копаєв, Б. Ратнер, О. Сокольський – по 7,5.

1945. Київ. 1. А. Банник – 11 очок з 14; 2. М. Лубенський – 10; 3-4. Б. Гольденов, А. Кофман – по 9; 5.Зандзора – 8,5; 6. Гаєвський – 8.

1946. Київ. 1. Банник – 14 очок з 17; 2. Л. Аронін – 13,5; 3. Кирилов – 12; 4-6. Ю. Геллер, Ю. Сахаров, Шапошников – по 11,5.

1947. Київ. 1. Сокольський – 11,5 очок з 16; 2. Гольденов – 11; 3-4. С. Котлерман, Ю. Сахаров – по 10,5; 5. Банник – 10; 6. Ю. Геллер – 9,5.

1948. Київ. 1-2. Сокольський, Поляк – по 12,5 очок з 18 (в дод. змаганні переміг Сокольський з рах. 9 на 5) очок з 16; 3. С. Котлерман – 12; 4. Банник – 11,5; 5-8. Ю. Геллер, Є. Коган, Липницький, Хавин – по 11.

1949. Одеса. 20 учасників фіналу. До змагань допускалися переможці півфіналів, які проходили в Чернігові, Полтаві, Станіславі (нині Івано-Франківськ), Дніпропетровську. Одноколовий захід. Найкращі результати: 1. кмс І. Липницький – 15,5 очок з 19; 2-3. Ю. Геллер (Одеса), Погребиський – по 13,5; 4-5. Б. Ратнер (Київ), О. Сокольський (Львів) – по 12; 6-9. Є. Коган, Копаєв, Котлерман, Ю. Сахаров – по 11,5.

1950. Київ. 18 учасників. Одноколовий захід. Боротьба у другій половині змагань велася за лідерство між киянином І. Липницьким та одеситом Ю. Геллером. Після 14-го туру Липницький мав 11 очок , а Геллер – 10,5. Проте на фініші вперед вирвався одесит. Він і став чемпіоном України, а на другому місті опинився киянин. Підсумки: 1. Геллер – 12,5 очок; 2. кмс Липницький – 12; 3. майстер спорту Копаєв (Чернівці) – 11; 4. кмс Макаров (Харків) – 10,5; 5. майстер спорту Поляк (Київ) – 10; 6-7. майстер спорту М. Банник, кмс Кофман – по 9,5; 8. кмс Усачий (Київ) – 9; 9-11. кмс Коган (Одеса), Зурахов, Сахаров (обидва – Київ), кмс Левін (Київ) – по 8; 13. майстер спорту Гольденов (Київ) – 7,5; 14. кмс Котлерман (Одеса) – 7; 15-16. майстер спорту Ратнер, Погребиський – по 6; 17. кмс Коваль (Одеса) – 5,5; 18. кмс Мацкевич (Харків) – 3,5.

1951. Київ. До фінальних змагань допускалися переможці півфіналних т-рів і призери ч-ту України 1950. Усього взяло участь 18 гравців, в тому числі Кальчев (Луцьк), Поляк (Київ), Сахаров (Київ), Коган (Одеса),

Сокольський (Львів), Макаров (Харків), Дозорець (Одеса), Коц (Сталіне, нині Донецьк), Зурахов (Київ), Копаєв (Чернівці), Лазарєв (Київ), Шияновський (Київ), Токарєв (Одеса), Кофман (Київ), Каталимов (Львів), Банник (Київ).

Вдало розпочав змагання 18-річний Юрій Коц, вигравши у майстра спорту Копаєва у 1-му турі і кмс Лазарєва (2-й тур). Після трьох турів лідирували Банник, Сахаров, Коц – по 2,5 очок. Але в 5-му турі Коц програв Кофману і покинув групу лідерів. Після 6-и турів Банник мав 5 очок, Сахаров – 4,5. Банник не випускав лідерства і після 7-го туру. А. в 9-му першої поразки зазнав Сахаров. Перед 11-м туром верхня частина турнірної таблиці була такою: 1. Банник – 7 очок, 2. Зурахов – 6,5, 3. Сахаров – 6. По 5,5 очок мали Гольденов і Кофман. Після 12-го туру до лідерів знов повернувся Коц (Банник – 8,5 очок, Коц – 7, далі йшли Зурахов, Кофман, Сокольський, Коган – по 6,5). Коц в 14-му турі виграв у Дозорця та закріпився на 2-му місці. Але деякі корективи до турнірної таблиці внесли наступні зустрічі за шахівницями. Одначе вони не стосувалися Банника, який за тур до кінця змагань став переможцем ч-ту. Останній, 17-й тур розмістив призерів так: 1. Банник – 12 очок; 2-4. Гольденов, Коган, Коц – по 11,5 очок, 5. кмс Сахаров – 10,5.

1952. Київ. Фінал. Перед цим відбулися відбіркові півфінали у Львові, Запоріжжі, Миколаєві. 1-й тур відзначився сенсаційною перемогою молодого кмс Ю. Коца над майстром спорту І. Липницьким, а в 5-му – першої поразки зазнав Я. Юхтман від Каталимова. Після 5-и турів Каталимов вийшов у лідери з 4-а очками і при 1-й відкладеній партії, Гольденов мав 3,5 очок і теж одну відкладену партію, а Юхтман – 3 й одну пропущену зустріч. У 9-му турі через хворобу змагання покинув Кофман і першої поразки зазнав Поляк. 12-й тур зафіксував таку трійку лідерів: Гольденов – 7,5 очок, Токарєв, Зурахов – по 7. В останньому турі кмс Зурахов, вигравши у Котова, став чемпіоном України (11,5 очк), друге місце посів майстер спорту Гольденов (11), третє – кмс Токарєв (9,5).

1953. Київ. Фінал. 14 учасників. Одноколовий захід. Звання чемпіона України здобув 19-річний кмс Я. Юхтман, який набрав 10 очок з 13. За визначенням фахівців, новий чемпіон добре розумівся у складних позиціях, грав з витримкою, енергійно. 2-г місце посів Б. Корсаков (Ворошиловград) з 9-а очками, 3-4-е виграли майстер спорту І. Липницький (Київ) та кмс М. Левін з 8,5 очками відповідно. На 5-6-й сходинках опинилися Ю. Поляк та студент лісогосподарського інституту Мірошниченко (обидва - Київ).

Окремий приз за найкращий рез-т в останніх 5-и турах (4,5 очок) одержав майстер спорту Липницький.

1954. Київ. 19 учасників, в тому числі переможці ч-ту 1953 та переможці півфінальних змагань 1954, які відбулися в Києві, Одесі, Ворошиловграді, Ужгороді. Серед них майстер спорту Хавін (Київ), кмс Мацкевич, кмс Серебрійський, кмс Кулинський (усі – Харків), кмс Токарєв, кмс Горенштейн (обидва – Львів), Лубенський, Корсаков (обидва – Ворошиловград), Ленчинер (Чернівці), Большаков (Житомир), Абрамсон (Крим), київські кандидати у майстри Гуфельд, Лазарєв, Левін, Мірошниченко, Костюченко.

Звання чемпіона України виграв А. Хавін (Київ), який продемонстрував добре знання теорії і велику спортивну завзятість. Особливо вдало грав на фініші, де набрав 5,5 очок в останніх 7-и турах. Результат переможця – 12,5 очок; 2-4. Гуфельд, Мацкевич, Коган – по 12; 5. Лазарєв – 11; 6-7. Каталимов, чемпіон Харкова Серебрійський – по 9,5; 8-10. Мірошниченко, Кулиговський (Харків), Горенштейн (Львів) – по 9; 11-13. Абрамсон (Сімферополь), Токарєв (Львів), Кофман – по 8,5; 14. Костюченко (Київ) – 8; 15. Левін – 7,5; 16. Большаков (Житомир) – 7; 17-18. Лубенський, Звіряка (Ворошиловград) – по 6,5;

19. першорозрядник Столяров (Одеса) – 4.

1955. Київ. 18 учасників, в тому числі майстри спорту А. Хавін, А. Банник, Замиховський, Ратнер, Поляк (усі – Київ), кмс Мацкевич (Харків), Шияновський, Усачий (Київ), Горенштейн (Львів), майстер спорту Копаєв (Чернівці). Одноколовий захід. Найкращі рез-ти: 1. Ан. Банник – 11,5 очок з 17; 2. Ю. Коц – 11; 3-5. Ю. Поляк, Усачий, Шияновський – по 10,5.

1956. Київ. 20 учасників, в тому чилі 9 з Києва, а також чемпіон України 1955 А. Банник і переможці півфінальних змагань Харкова та Вінниці. За умовами т-ру 5 призерів діставало право на участь у півфінальних т-рах першості СРСР. Одноколовий захід.

На протязі всього т-ру боротьба за перше місце велася між майстром спорту І. Липницьким та майстром спорту Ан. Банником. Перемогу в змаганнях здобув Липницький і став чемпіоном України 1956. Рез-т переможця – 15 очок; 2. А. Банник – 14; 3. А. Макаров (Харків) - 12, 4-е місце посів першорозрядник Р. Романов з Миколаєва, 5-е – майстер спорту А. Замиховський, на 6-9-му місцях опинилися кмс А. Мацкевич (Харків), кмс О. Костюченко, кмс В. Шияновський, кмс Ю. Гуфельд. Молоді шахісти Романовський і Б. Воробець зі Львова, які вперше грали в ч-ті України, здобули звання кандидата в майстри спорту СРСР.

1957. Київ (Будинок учителя). Фінал. 16 учасників, а також поза конкурсом 2 московських ґросмайстрів С. Флор і А. Лілієнталь. Фіналісти – переможці півфінальних т-рів у Києві Ворошиловграді і призери ч-ту 1956. Одноколовий захід. Головний суддя – майстер спорту Б. Ратнер (всесоюзна категорія).

Вперше у післявоєнних роках у цьому змаганні запроваджувалася норма майстра спорту СРСР. На звання чемпіона України претендували: ґросмайстер Ю. Геллер (Одеса), майстри спорту А. Замиховський, В. Зурахов, А. Банник (усі – Київ), Ю. Коц (Сталіне), Й. Погребиський, Ю. Сахаров, М. Усачий (усі – Київ), кмс Л. Штейн (Львів), Ю. Ніколаєвський, О. Костюченко, Ю. Лазарєв (усі – Київ), А. Макаров (Харків), Б. Корсаков (Ворошиловград), Ю. Коган (Одеса), В. Шияновський (Київ).

З самого початку боротьба за лідерство тривала з перемінними успіхами. Після 6-и турів перед вели Лілієнталь, Геллер, Флор, Шияновський - по четверо очок, далі були Банник (3,5 і одна незавершена партія), Сахаров, Штейн, Ніколаєвський, які теж мали по 3,5 очок. А вже після 7-го туру на чолі таблиці залишилися Геллер та Лілієнталь з активом у 5 очок, а Ніколаєвський і Флор мали по 4,5. Геллер у 9-му турі зіграв найцікавішу партію з Лазарєвим, пожертвувавши в дебюті пішаком, а потім низкою тактичних маневрів міцно скував фігури білих. В результаті, втративши коня, у безвихідному становищі Лазарєв визнав себе переможеним. Ця перемога вивела Геллера в одноосібні лідери. На півочка відставав Лілєнталь (6,5), далі вишикувалися Флор, Сахаров з 6-а очками і Ніколаєвський – 5,5. В 11-му турі зустрілися лідери ч-ту Лілієгнталь і Геллер. Гра завершилася нічиєю, а в 12-му турі група лідерів зберегла свої позиції і таблиця мала такий вигляд: Геллер – 8,5 очок, Лілєнталь, Флор Сахаров – по 8, Шияновський мав 7,5 очок. У 13-му турі вирвався наперед Флор, Геллер опинився на 2-му місці, маючи в запасі незавершену партію. Стільки ж очок було в Лілієнталя і Сахарова (по 8,5). Далі до Ніколаєвського приєднався Шияновський (по 8 очок). 14-й тур виявився сенсаційним: Геллер у глибокому цейтноті несподівано програв Штейну. Проте одесит зумів налаштуватися на боротьбу, і підряд вигравши три партії, став чемпіоном України 1957. Наступні місця посіли С. Флор (поза конкурсом), Сахаров, Лілієнталь (поза конкурсом), Ніколаєвський, Шияновський.

Лілієнталь та інші учасники змагань визнали найкращою партією фінальну гру

Ю. Геллера і Б. Корсакова. Кмс В. Шияновський виконав норму майстра спорту СРСР.

1958. Київ (клуб спорттовариства «Авангард»). Фінал. 18 учасників (призери ч-ту 1957, переможці півфінальних змагань), в тому числі А. Банник, В. Зурахов, А. Замиховський, Ю, Ніколаєвський, Ю. Сахаров, М. Усачий, В. Шияновський (усі – Київ), Ю. Коц (Сталіне), М. Левін, І. Платонов (Київ), А. Макаров, А. Вайсман (Харків), Л. Столяров (Одеса), Р. Горенштейн (Львів), Е. Гуфельд (Черкащина), І. Ленгінер (Чернівці)). Одноколовий захід.

Змагання було безкомпромісним і відзначалося цікавою та впертою боротьбою. Після 5-и турів у лідери вибився А. Макаров з 3,5 очками з чотирьох, Ю. Сахаров мав троє очок. У другій половині т-ру перед вів Шияновський: 8 очок з 9. Далі йшли Горенштейн і Левін – по 8. 10-й тур зафіксував такі рез-ти: Геллер – 5,5 очк з 8, Макаров і Сахаров – по 5,5 з 9, Банник і Ніколаєвський – по 5,5 з 10-ти. У 13-му турі зустрілися Шияновський і Геллер. Гра завершилася перемогою останнього. Цей успіх наблизив Геллера впритул до лідера. У 15-му турі він легко здолав свого земляка кмс Л. Столярова, О. Шияновський зіграв внічию з Сахаровим. Уже після цього туру Геллер став одноосібним лідером. Далі розташувалися Шияновський (10,5 очок), Гуфельд, Сахаров (9), Левін (8,5), а Горенштейн і Ю. Коц - по 8 очок і по одній відкладеній партії. Останній, 17-й тур, у лідируючій групі встановив такі показники: 1. Ю. Геллер (10 виграшів, 5 нічиїх при одній поразці); 2-4. А. Макаров, Ю. Сахаров, В. Шияновський по 10,5 очок; 5-6. Ю. Коц, Е. Гуфельд – 10; 7. М. Левін – 9,5. Переможці виграли право на участь у ч-ті СРСР.

1959. Київ. Одноколовий фінал. 22 учасники. У першому турі ґросмайстер Ю. Геллер впевнено виграв у кмс Левіна з Чернігова. Цікавою виявилася зустріч харківського кандидата в майстри спорту Н. Левіна та кмс з Миколаєва О. Волчка. Волчок досяг перспективної позиції, але через недогляд втратив коня і здався. У партії Гуфельд – Зурахов ініціативою володіли білі, але Зурахову вдалося вирівняти гру і на 20-му ході суддя зафіксував нічийний рез-т. Унічию завершилася партії Банник – Фельдман, Ніколаєвський – Шяновський, Левін – Квятковський, Костюченко – Погребиський.

У 5-му раунді В. Савон зумів завершити внічию гру з Геллером, де був розіграний варіант Чигорина в іспанській партії, котрий призвів до складної боротьби, але ґросмайстрові не вдалося заплутати суперника. Прагнучи захопити ініціативу, Геллер віддав туру за стрільця, та переконавшись, що шанси в Савона не гірші, погодився на нічию. Родштейн виграв у Ніколаєвського пішака. Проте цього виявилося замало для перемоги. Активна позиція білих фігур дозволила Ніколаєвському уникнути поразки. Внічию зіграли Гуфельд з Поляком, Усачий з Сахаровим, Шияновський переміг Фельдмана, Замиховський – Волчка. Після 5-и турів перед вели Геллер з 4-а очками, Ніколаєвський – 3,5, Савон, Ротштейн (Львів) – по 3 очок.

У 6-му турі Геллер майстерно провів партію з Банником. Вміло використав незначні позиційні помилки партнера, оволодівши відкритими лініями в центрі шахівниці, зв'язав чорного коня та на 32-му ході святкував перемогу. Свою зустріч виграв Гуфельд, Волчок програв Шияновському, Фельдман – Штейну.

При дограванні несподівано закінчилися дві партії Зурахова: мав погане становище в позиції з Банником, але уник програшу; зате в зустрічі з Ніколаєвським він не помітив дотепної жертви тури і швидко втратив очко. Погребиський зіграв унічию з Усачим, Левін з Савоном. Поляк переграв Костюченка, але 2-у партію останній довів до перемоги; Штейн теж свого шансу не випустив з рук і партію виграв. Сахаров у цейтноті зіграв невдало і здався Левіну. Після 6-го туру попереду крокував Геллер з 5-а очками, Штейн мав 4,5 очок і одну

пропущену партію, у Ніколаєвського теж було 4,5 очок.

10-м раундом закінчилася перша половина змагання. Лідер ч-ту Геллер, який у попередніх турах здобув підряд четверо очок, зустрів впертий опір Шияновського. Партія була відкладена із зайвим пішаком у Геллера, зате дограваннія завершилося нічиєю. Сахаров застосував проти Макарова варіант французької оборони; не закінчивши розвитку фігур, Макаров розпочав атаку позиції білого короля; відбивши марні спроби чорних фігур, білі перейшли у контратаку і на 25-му ході харків'янин здався через загрозу мату. Після 10-го туру лідирував Геллер, маючи 8 очок та одну незавершену гру. Ніколаєвський і Штейн записали в актив по 7,5 очок.

На фініші Геллер дещо уповільнив просування вперед, зігравши внічию з В. Зураховим і Ю. Захаровим, але він настільки відірвався від переслідувачів, що практично забезпечив собі звання чемпіона України. Друге місце зарезервував Ю. Ніколаєвський. Боротьба тривала тільки за бронзові нагороди. Найліпші можливості мали Штейн та Савон. Вдало зіграв на фініші один з наймолодших учасників ч-ту О. Волчок. У 19-му турі він енергійно провів партію з Е. Гуфельдом і заслужено переміг. Після 19-го туру турнірна таблиця мала такий вигляд: Геллер – 17 очок і одна незавершена партія; Ніколаєвський – 14,5; Штейн – 12,5, Шияновський – 12; Сахаров – 11,5; Гуфельд, Савон – по 11. Останні зустрічі не внесли особливих корективів: чемпіоном України став Геллер – 18 очок з 21; 2. Ю. Ніколаєвський – 16; 3. Л. Штейн – 13,5. За рез-тами змагань було створено збірну команду України на 2-у спартакіаду народів СРСР.

1960. Київ. 1-2. Ю. Сахаров, Л. Штейн – по 12 очок з 17 (дод. матч виграв Штейн і вперше став чемпіоном України); 3. Гуфельд – 11,5.

1961. Київ. Одноколовий т-р. 16 учасників, в тому числі майстри спорту СРСР Ю. Сахаров, В. Шияновський, В. Зурахов, О.Костюченко, Ю. Лазарєв, М. Левін (усі – Київ), Р. Горенштейн (Ялта), Ю. Коц (Сталіне), А. Новопашин (Дніпропетровськ), Ю. Ротштейн (Станіслав) і найсильніші кандидати в майстри спорту СРСР.

Ч-т водночас був півфінальним змаганням на першість Радянського Союзу (два перших призери ставали учасниками ч-ту СРСР).

З перших початків точилася гостра боротьбу за лідерство. Після трьох раундів 5 учасників уникло поразок. Перегравши Ю. Коца і М. Левіна, звівши одну партію внічию, очолив змагання В. Шияновський. Після першої третини т-ру не зазнали поразок Шияновський і кмс з Миколаєва О. Волчок. Набрала сили гра Ю. Коца, котрий у відмінному стилі здолав Левіна та Ротштейна. З перемоги поспіль здобув А. Новопашин. Вдало розпочав змагання Лазарєв (в останніх 3-х партіях виграші). Після 5-и турів лідирували Коц і Новопашин – по 3,5 очок. Шияновський, Лазарєв мали по 3 очок та по одній відкладеній партії. Замикав групу лідерів з 3-а очками Сахаров. Першу половину дистанції успішно подолав Шияновський, єдиний, хто на зазнав жодної поразки. Загальну увагу привернула в 6-му турі партія Шияновський – Зурахов, яку лідер провів з піднесенням: наступаючи у центрі шахівниці і на обох флангах, він створив матову сітку навколо чорного короля і здобув важливу чергову перемогу. Після 7-го туру Шияновський у своєму активі мав 5,5 очок. На 2-му місці перебував Сахаров; почавши турнір з поразки, в останніх 4-х турах набрав 3,5 очок і таким чином випередив багатьох своїх конкурентів. По 4,5 очок мали Ю. Коц, О. Волчок і Н. Левін. По двох третинах змагань перед вели Ю. Коц і Шияновський – по 7,5 очок; 3-4-ту сходинки посідали Сахаров, Левін – по 6,5 очок.; 6 балів набрав В. Зурахов.

У 12-му турі невдача спіткала Коца через

недооцінку свого суперника, киянина І. Платонова (той ще не мав до цього жодної перемоги): у середині гри Коц потрапив у скрутне становище і всі спроби звести партію до нічиєї завершилися недачею. Після цієї гри Сахаров і Левін мали реальну нагоду наздогнати його. Але Сахаров не зміг виграти у Левіна, тому - нічия. З таким же рез-том завершилася партія Левіна з І. Ленчинером (Чернівці).

За три тури до завершення змагань лідирував Шияновський – 9 очок з 12, друге місце було за Ю. Коцом – 8 очок. На півочка від Коца відставали Сахаров та Левін, у Зурахова було 7. Одначе Шияновський не втримався на першому місці: в наступних партіях він набрав тільки 0,5 очка. Зате його переслідувач виграв усі три зустрічі і таким чином на фінішній прямій появилося два лідери. На півочка від переможців відстали Ю. Сахаров і кмс Н. Левін. Останній виконав норму майстра спорту СРСР.

Наступні два місця теж поділили київські майстри – В. Зурахов та О. Костюченко – по 8,5 очок. Для визначення переможця проводилося додаткове змагання з 6-и партій. Обидва гравці здобули по дві перемоги, дві партії були нічийними. Матч продовжили до першого виграшу. Сьома партія завершилася перемогою Коца, який і став чемпіоном України 1961.

1962. Київ. 18 учасників, в тому числі міжнар. ґросмайстер Л. Штейн (Львів), майстри спорту Ю. Ніколаєвський, В. Шияновський, Ю. Сахаров, Е. Гуфельд, О. Костюченко, Ю. Лазарєв, В. Зурахов (усі – Київ), Ю. Коц (Донецьк), В. Савон, В. Бережний (Харків) та інші. Вперше у ч-ті грали юні шахісти: 15-річний кмс В. Адлер (Станіслав) і 16-річний В. Тукмаков (Одеса). Одноколовий захід.

Перше місце і звання чемпіона України здобув Л. Штейн (Львів) – 13,5 очок; 2. Е. Гуфельд – 13; 3. Ю. Сахаров – 11,5; 4. Ю. Коц – 11; 5. А. Макаров – 10,5. Один з наймолодших учасників ч-ту В. Тукмаков виконав норму майстра спорту СРСР.

1963. Київ. Фінальний одноколовий т-р. 18 учасників, в тому числі 15 майстрів спорту СРСР, 3 кандидати в майстри спорту СРСР.

Після двох турів на передові позиції вийшов В. Бережний з рез-том у 2 очок, на 0,5 очка відставали Е. Гуфельд та Ю. Ніколаєвський. А вже після 7-го туру впевнено лідирував львів'янин Б. Коган, який зумів виграти 5 партій при одній нічийній та одного програшу. Далі були Ю. Коц, Е. Гуфельд, Ю. Ротштейн (Івано-Франківськ) – по 4,5 очок. До першої п'ятірки входив Ніколаєвський (4 очок). Ніколаєвський у 7-му турі недооцінив загрози білих, втратив пішака і на 47-му ході здався.

Вдало почали змагання В. Тукмаков та його земляк Р. Романовський – по 3,5 очок з 6. Тукмаков в енергійному стилі переграв найстаршого учасника ч-ту А. Замиховського з Києва, а Романовський завдав поразки В. Бережному з Харкова та Ю. Сахарову.

У 9-му турі В. Тукмаков змагався з наймолодшим учасником т-ру О. Буховером (Харків) і переміг. Важливе очко здобув у цьому турі В. Бережний: вигравши в Н. Левіна, наздогнав лідера. Ю. Лазарєв на 39-му ході здолав опір Ю. Коца, а Гуфельд в упертій боротьбі з кмс Б. Іванченком відклав партію у програшному становищі.

Після 9-го туру очолювали турнірну таблицю В. Бережний, Б. Коган з 5,5 очками з 7 в кожного. За ними були Ю. Ротштейн – 5,5 з 8, Р. Романовський – 5,5 з 9. Вперта боротьба за чемпіонство тривала аж до останнього туру. В результаті чемпіоном України став Ю. Ніколаєвський, котрий сильно і без зривів провів змагання. На фініші він проявив велику витримку і волю до перемоги. У другій половині змагань вийшов у лідери і чемпіоном став цілком заслужено. Рез-т Ніклаєвського – 11 очок з 17. 2-3-є місця поділили Е. Гуфельд та Ю. Лазарєв – по 10,5 очок. Призери виграли перепустку на участь у півфінальних змаганнях першості СРСР. Наступні місця

посіли кияни Н. Левін, Ю. Сахаров – по 10 очок. До першого десятка увійшли майстер спорту Б. Коган (Львів), Ю. Коц (Донецьк), В. Шияновський (Київ) – по 9,5 очок, Б. Бережний (Харків), кмс Р. Романовський (Одеса). Останній виконав норму майстра спорту СРСР. Ось як проходила його партія (білі) з киянином О. Костюченком. **Білі:** Крg1, Дf2, Та1, Тf1, Сс1, Кс3, Кf3, пп a3, b2, d4, f4, g4, h3 (13); **чорні:** Крg8, Да6, Тс8, Td8, Сg7, Ка5, Кh6, пп a7, b7, d5, f6, g6, h7 (13).

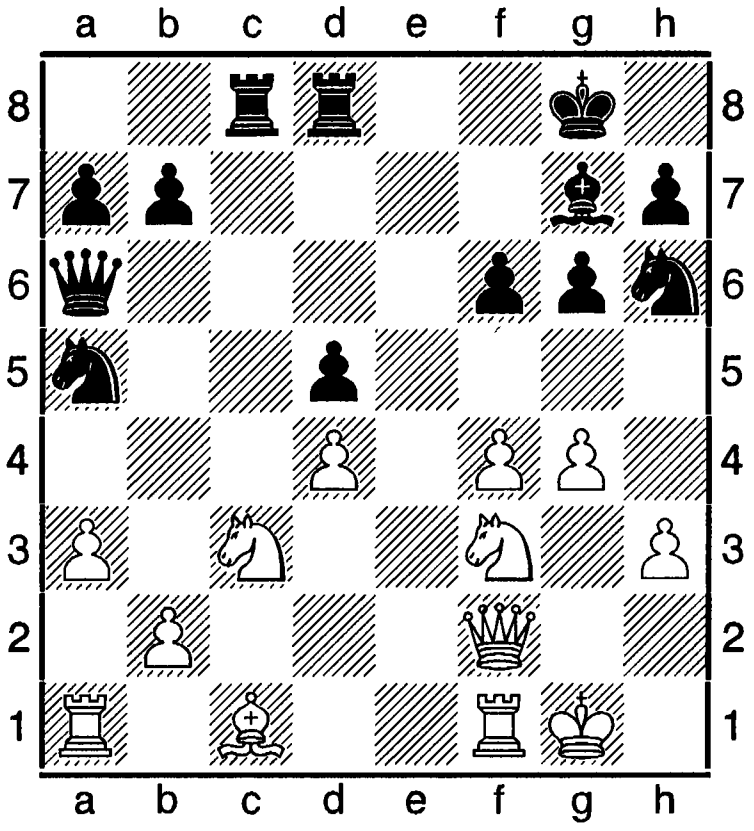

19.f5! gf 20.Kh4 fg 21.Cxh6 Cxh6 22.Kf5 Cf8 23.Tae1 Крh8 24.Ке7 Сxе7 25.Тxе7 Те8 26.Дf5! Тxе7 27.Дхс8+ Крg7 28.Kxd5 Tf7 29.Дхg4+ Крh8 30.Дс8+ Крg7 31.Tf2 Дс6 32.Tg2+ Крh6 33.Дg4 Дс1+ 34.Крh2 Дg5 35.Де6 і чорні прострочили час, **(1-0)**.

1964. Київ (спорткомплекс «Авангард»). 20 учасників, в тому числі А. Банник, Е. Гуфельд, Ю. Лазарєв, Ю. Сахаров, В. Шияновський, чемпіон Одеської обл. Я. Юхтман, А. Новопашин (Дніпропетровськ), А. Макаров (Харків), В. Жидков (Запоріжжя), Ю. Ротштейн (Львів), В. Атаманов (Євпаторя), С. Левицький (Донецьк), Б. Дикарєв (Макіївка) та інші. Т-р був відбірковим змаганням до ч-ту СРСР.

Після 3-х турів уперед вирвався чемпіон Києва А. Банник: нічия з Ю. Лазарєвим, виграш у Н. Левіна, та Р. Пельца з Одеси. На півочка відставали В. Бережний (Харків), Ю. Сахаров, В. Шияновський. Бережний розпочав т-р з поразки, але потім здобув дві перемоги над Б. Коганом і Б. Дикарєвим. Сахаров у 2-му турі програв Р. Романовському, але виграв у Костюченка. В. Шияновський ці тури пройшов без поразок: у партіях з Б. Жидковим і Б. Коганом зіграв внічию.

Після 5-и ігор продовжував лідирувати А. Банник, вигравши три партії і дві звівши внічию. На півочка відставали О. Костюченко, Ю. Сахаров, Р. Романовський. У 5-му турі в партії Жидков-Левін трапився незвичайний випадок: Жидков зробив програшний хід, але після тривалих роздумів Левін здався, не помітивши виграшу та думаючи, що втрачає фігуру. В останніх турах відзначився школяр з макіївки Б. Дикарєв, котрий виграв дві партії в досвідчених майстрів.

Під час догравання відкладених партій після 14-го туру найкращих рез-тів досяг чемпіон Одеської області Я. Юхтман. Він переміг Б. Когана, Ю. Ротштейна, і зіграв внічию з киянином Ю. Сахаровим та в турнірній таблиці посів другу сходинку з 9,5 очками. На 1,5 очок випереджав його Банник. До провідної групи входили також Е. Гуфельд, Ю. Сахаров – по 9 очок.

Чемпіоном України став ще перед останнім туром А. Банник, котрий випередив Ю. Сахарова та Я. Юхтмана на 1,5 ока. В останньому турі Банник зіграв внічию з Бережним і набрав 10 очок з 19. Він був єдиним, хто протягом т-ру не зазнав жодної поразки. Сахаров і Юхтман в останній день переграли відповідно Е. Гуфельда та В. Шияновського і з 13-а очками поділили 2-3-є місця. Наступні щаблі виграли Е. Гуфельд – 11,5 очок, Н. Левін – 10,5, В. Бережний, В. Жидков, Р. Романовський, Н. Зільберман – по 10 очок.

За рез-тами т-ру створено збірну команду України, яка мала грати товариський матч у Києві з національною командою Болгарії.

1965. Дніпропетровськ. 18 гравців. 1. Р. Гольдштейн (Єрмаков) – 12,5 очок; 2. О. Калмник – 11; 3-4. Є. Гіндин, М. Гродецький

– 10,5.

1966. Київ. 1. Сахаров – 13 очок з 17; 2. В. Жидков – 12; 3. Банник – 11,5.

1967. Київ. 1-2. Жидков, Ніколаєвський – по 10 очок з 13; 3-5. М. Левін, Ю. Коц, Зурахов – по 8,5.

1968. Київ. Фінал. Півфінальні змагання відбулися в Києві, Харкові, учасники яких пройшли крізь сито чвертьфінальних т-рів. 1. Сахаров – 12,5 очок з 17; 2-5. Ніколаєвський, М. Підгаєць, І. Платонов, В. Тукмаков – по 10,5.

Однією з найцікавіших партій у 8-му турі була зустріч Штейнберг – Жидков. Сицилійська оборона. **1.e4 c5 2.Kf3 g6 3.d4 cd 4.Дxd4 Kf6 5.e5 Kc6 6.Да4 Kd5 7.Де4 Kdb4 8.a3 d5! 9.Де2 Ka6 10.b4?** (початок невдалого плану) **10. ...Kc7 11.Cb2 Cg7 12.g3** (теж невдало. Краще 12.Kbd2) **12. ...Cg4 13. Kbd2 Ke6 14.0-0-0 Ch6!** (Після цього білі фігури паралізовані. Повчально простежити, як майстер з Запоріжжя використовував свою перевагу) **15.Дd3 Дb6 16.h3 Cf5 17.Де2 Tc8** (приступаючи до прямої атаки на короля) **18.Дb5 Дxf2 19.Ce2 0-0 20.Th2 Де3 21.Да4 Kcd4 22.Kxd4 Kxd**4 і білі здалися (коментар міжнар. ґросмайстра Е. Гуфельда в ст. «Послідовник Земіша» у «Спортивній газеті»).

1969. Івано-Франківськ. 1-2. Г. Кузьмин, В. Савон – по 10,5 очок з 15; 3. І. Калинський – 9,5.

1970. Київ. 1. Тукмаков – 11,5 очок з 17; 2-3. Платонов, Підгаєць – по 11.

1971. Донецьк. 1. Ю. Коц – 9,5 очок з 13; 2. Б. Коган – 9; 3-7. В. Бейм, Л. Ледерман, В. Тельман, Б. Клюкин, Я. Курасс – по 8,5.

1972. Одеса. 1. Альбурт – 10 очок з 13; 2-4. Жидков, М. Зільберман, Бейм – по 10,5.

1973. Дніпропетровськ. 1. Альбурт – 11 очок з 13; 2. О. Новопашин – 10,5; 3. О. Романишин – 9,5.

1974. Львів. 58 учасників. Головний суддя – А. Рейман (респ. категорія, Сімферополь). Швейцарська система в 13 турів. 1. Альбурт – 10 очок з 13; 2-3. Лернер, В. Пересипкин (Гулаков) – по 9,5; 4. В. Жидков – 9; 5-8. Б. Коган, І. Фойгель, О. Косиков, І. Платонов – по 8,5; 9-10. В. Желяндинов, О. Бангієв – по 8; 11-16. Ю. Отштейн, В. Альтерман, І. Дофман, Ю. Ніколаєвський, Г. Голяк, О. Новопашин по 7,5; 17-25. В. Грохотов, Л. Гофштейн, О. Донченко, А. Тепер, В. Тельман, М. Підгаєць, Ю. Яницький, В. Зальцман, І. Калинський – по 7; 26-37. Ю. Сімкин, О. Голдберг, В. Марков, Б. Воробець, В. Стопкин, В. Галахов, О. Косевич, Л. Каплун, О. Боднар, В. Бутурин, С. Квятковський, С. Куцин – по 6,5; 38-41. В. Марченко, В. Євтушенко, В. Гергель, А. Ротштейн – по 6; 42-48. М. Берман, Ю. Привалов, О. Смольський, Е. Случевський, В. Соколов, М. Ройзман, В. Богданов – по 5,5; 49-52. М. Олійник, В. Мартинов, В. Клубіс, А. Яхно – по 5; 53-55. П. Пельц, Ф. Левін, В. Возниця – по 4,5; 56-57. Ю. Бойдман, С. Стерчо – по 3; 58. Ф. Фікс – 0.

М. Підгаєць – Л. Альбурт.

1.Kf3 Kf6 2.c4 c5 3.Kc3 d5 4.cd Kxd5 5.g3 Kc6 6.Cg2 e6 7.0-0 Ce7 8.d4 0-0 9.Kxd5 ed 10.dc Cxc5 11.Kg5 h4 12.Kh3 g5!? 13.Kph1 Cg4 14.Kg1 d4 15.f4 Де7 16.a3? Tad8! 17.h3 Ce6 18.h4 Cb6 19.Дd3 Tfe8 20.fg hg 21.Kf3 Td5! 22.Cd2 Cf5 23. Дb3 g4! 24.Дd3 g4! 25.hg Cxg4 26.Tf2 Th5+ 27.Kpg1 Cf5 28.Дb3 d3 29.e3 Дd6 30.Kh2 Txe3!, (0-1).

1975. 01-10.03. Дніпропетровськ. 60 учасників. Швейцарська система в 9 турів. 1. О. Вайсман – 7,5 очок з 9; 2-3. Калинський, Ю. Червонов – по 7; 3. Ю. Ніколаєвський – 6,5, 5. В. Білинський (Чернівці) – 6,5; 6. Ю. Яницький (Львів) – 6; 7. Я. Курасс – 6, 8. В. Альтерман (Сімферополь) – 6, 9. Л. Гофштейн (Київ) – 6, 10. В. Гуревич (Дніпропетровськ) – 6, 11-14. Ю. Коц (Донецьк), Л. Каплун (Тернопіль), А. Лопухин (Дніпропетровськ), Ю. Паленко (Кримська обл.) – по 5,5; 15-28. М. Аптекман (Сумська обл.), М. Бєлосвєтов (Миколаїв), О. Воловельський (Дніпропетровськ), Е. Горшков (Херсонська обл.), В. Козленко (Чернігівська обл.), Ф. Левін (Львів), М. Мислюк (Ів.-Франківськ), В. Мурашко (Севастополь), В. Невинний, В. Охотник (обидва – Дніпропетровськ), В.

Стопкин (Миколаїв), О. Харьков (Хмельницька обл.), Є. Чумак, І. Швирьов (обидва – Дніпропетровськ) – по 5; 29-30. В. Бражко (Полтавська обл.), Є. Долгополов (Одеса), В. Лимар, М. Мельц, О. Репринцев (усі – Дніпропетровськ), В. Северинов (Запорізька обл.), Є. Терещенко (Дніпропетровськ) – по 4,5; 36-42. К. Венгловський (Житомир), Г. Дубівка (Кіровоград), Л. Костенко (Дніпропетровськ), Є. Литвин (Харків), П. Любенко (Київська обл.), А. Тепер (Вінниця) – по 4; 43-51. Е. Будович (Херсонська обл.), Н. Божко (Ворошиловград), Л. Волков (Донецьк), І. Гордієнко (Київська обл.), Т. Джугуряд (Одеса), О. Єліна, А. Кондратьєва (обидві – Дніпропетровськ), В. Неділько (Луцьк), С. Стерчо (Закарпатська обл.) – по 3,5; 52-55. М. Айнгорн (Дніпропетровськ), Ю. Кошмак (Рівненська обл.), А. Решетняк (Дніпропетровськ), В. Цурак (Львів) – по 3; 56-58. В. Звездогляд (Черкаська обл.), В. Митюрєв, К. Соболевський (обидва – Дніпропетровськ) – по 2,5; 59. А. Афонченко (Донецьк) – 2; 60. О. Лисачов (Донецька обл.) – 1,5.

Цікавою видалася читачам «Спортивної газети» партія А. Репринцев – Е. Будович.

1.c4 e5 2.Kc3 Kc6 3.Kf3 f5 4.d3 Kf6 5.g3 Cc5 6.Cg2 e4 7.de fe 8.Kd2!

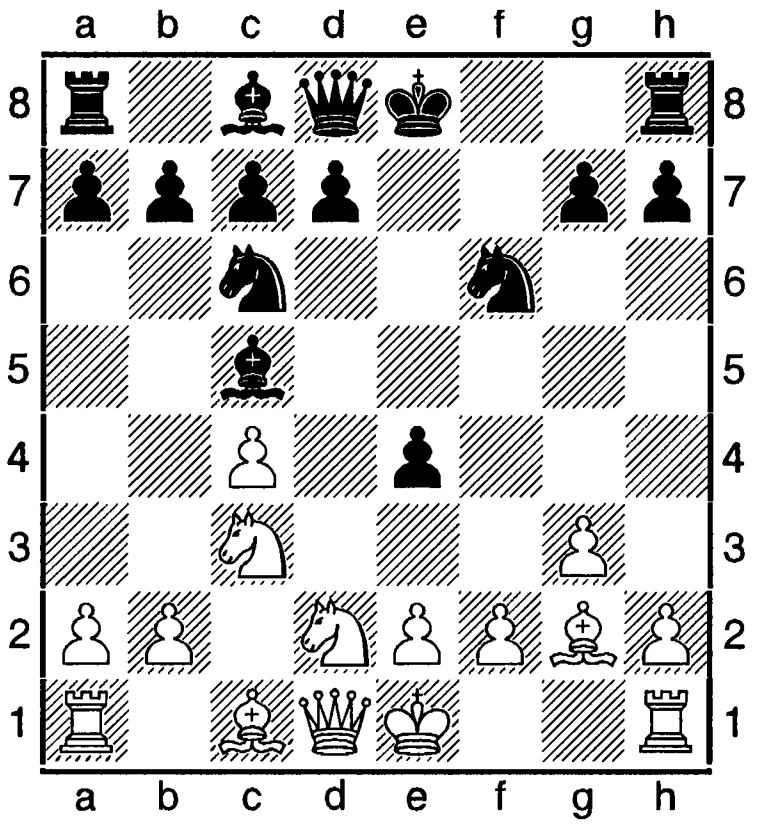

Cxf2+! 9.Kpxf2 e3+ 10.Kpg1 (після 10.Крхе3 Kg4+ білі одержували мат або втрачали даму) **10. ...ed 11.Cxd2 0-0 12.h3 d6 13.e4 Ke5 14.Де2 c6 15.Kph2 Kfg4+!** (це вже вирішальний тактичний удар) **16.hg Kxg4+ 17.Kpg1 Дb6+ 18.Ce3 Kxe3 19.Cf3 Cg4 20.Ka4 Дd4, (0-1).**

1976. 13-29.05. Донецьк. 14 учасників фіналу. Головний суддя - З. Миньковський (всесоюзна категорія, Київ).

«Питання про трійку призерів практично вирішилося ще до останнього туру. Місце в ній уже забезпечене двом лідерам – Підгайцю і Лернеру, а Дорфмана, який відставав на півочка, міг лише наздогнати автор цих рядків, та й те – в малоймовірному випадку, якби львів'янин програв аутсайдеру Каплуну, а я б переміг одного з лідерів – Лернера...У ході завершального туру з'ясувалася і доля «сімки» - тих, хто виступатиме у Всесоюзному відбірковому т-рі до ч-ту СРСР. Дорфман і Підгаєць ще торік завоювали це право. З п'яти вакансій, наданих цьому т-рові, чотири вже до вирішального туру було гарантовано Лернеру, Жидкову, Пересипкину і Гофштейну. Зате на останню претендувало кілька учасників. Найкращі шанси мав херсонець Тельман, який на півочка випереджав конкурентів. Та він програв Зайду, і юний киянин виявився щасливим, бо львів'янин Бутурин зробив нічию і, наздогнавши його за кількістю очок, має меншу кількість перемог.

А як визначився «туз» т-ру – його переможець? Всі троє претендентів мали грати чорними. Нелегко виграти! І Лернер та Дорфман не наважилися ризикувати, обмежившись нічиїми. Дорфман внаслідок цього втратив шанси на золоту медаль, а Лернер фактично вручив свою турнірну долю в руки Пересипкину, який грав з Підгайцем. Киянин цю важливу партію вів зібраніше, ніж звичайно, витративши на обмірковування ходів близько години (для нього у цьому ч-ті то була, здається, рекордна тривалість!) та все ж він, за його зізнанням, не витримав напруження: «не

зміг мобілізуватися до кінця, знаючи, що місце в сімці мені забезпечено...». А Підгаєць? Він діяв з повною віддачею сил, проявив колосальну волю до перемоги і виборов своє спортивне щастя» (ст. В. Жидкова, майстра спорту «Трійка, сімка, туз...» в «Спортивній газеті» за 1976). Підсумки: 1. Підгаєць – 9,5 очок з 13; 2. Лернер – 9; 3. І. Дорфман – 8,5; 4. Жидков – 7,5; 5. Гофштейн – 7, 6. Пересипкин – 6,5; 7. Зайд – 6, 8. Бутурин – 6, 9-11. Грохотов, Желяндинов і Тельман – по 5,5; 12-13. Мачульський і Шальнєв – по 5, 14. Каплун – 4,5.

Підгаєць – Дорфман.

1.d4 d5 2.c4 e6 3.Kf3 c6 4.e3 Kf6 5.Kc3 Kbd7 6.Cd3 dc 7.Cxc4 b5 8.Cd3 a6 9.e4 c5 10.d5 c4 11.de fe 12.Cc2 Дc7 13.0-0 Cd6 14.Kd4 Kb6 15.Kph1 Cf4 16.a4 Cxc1 17.Txc1 0-0 18.f4 e5 19.fe Дxe5 20.Кc6! дc5 21.e5 Kg4 22.Дd4! Дxc6 23.Ce4 Дc7 24. Txf8+ Kpxf8 25.Tf1+ Kpe8 26. Cxa8 Kxa8 27.Дd5 Kxe5 28.Te1 b4 29.Txe5+ Kpf8 30.Te1 bc 31.Tf1+!, (1-0).

1977. Житомир. 1. Ніколаєвський – 7 очок з 9; 2. О. Білявський – 6,5; 3. А. Михальчишин – 6,5.

1978. Ялта. 1. Лернер – 11,5 очок з 15; 2-3. С. Палатник, В. Ейнгорн – по 10.

1979. 19-29.05. Дніпропетровськ. 52 учасники. Швейцарська система в 9 турів. Головний суддя – Є. Узун (всесоюзна категорія, Дніпропетровськ). 1. В. Охотник – 7,5 очок з 9; 2. І. Вайнерман – 7; 3-4. С. Шушковський, В. Гуревич – по 6,5.

1980. Харків. 1. В. Маланюк – 10,5 очок з 13; 2. Підгаєць – 9,5; 3-6. Охотник, Жидков, І. Фойгель, А. Бандза – по 9.

Можна з упевненістю сказати: шахова організація республіки дістала в особі севастопольського майстра, офіцера Чорномормького флоту В. Маланюка дуже перспективного шахіста... Активний позиційний стиль, який базується на глибокому розумінні позиції, гострий тактичний зір, розумний оптимізм та віра в свої сили, раціональний спортивний режим - всі ці складові забезпечили В. Маланюку перемогу в змаганні. Ось приклад творчості чемпіона (з його примітками).

В. Маланюк – А. Шмирін. Дебют даминих пішаків.

1.d4 d5 2.Kf3 Kf6 3.e3! (Скромність дебютного варіанту, який обрали білі, - зовсім не свідчення їхньої миролюбності) **3. ...c5 4.Ce2 Kc6 5.0-0 Cg4 6.b3 e6** (створилася відома позиція даминого гамбіту з переміною кольору. У чорних поки що немає труднощів) **7.Cb2 Ce7 8.a3 Tc8 9.Kbd2 0-0 10.dc Cxc5 11.b4 Ce7 12.c4 dc 13.Cxc4 Kd7 14.Ke4 Cxf3?** (тепер білі дістають перевагу . Треба було грати 14. ...Kb4) **15. gf Kde5 16.Ce2 f5 17.Kg3 Cf6 18.Дb3 Дe8** (звичайно, не 18. ...Де7 серез 19.Kxf5) **19.Tfd1 Kpb8 20.Td6 Kd8 21. Tad1 Kef7 22.Td7 Ke5 23.T7d2 Kg6 24.f4** (підготовлюючи 25.Cf3 або 25.Ch5) **24. ...Kh4 25.Td7 Tf7** (якщо 25. ...Cxb2, то 26.Ch5!) **26.Cxf6 gf 27.Дd3!** (білі переходять у виграшне закінчення) **27. ...Kd6 28.Txf7 Дxf7 29.Дd7 Tc7 30.Дxf7 Txf7 31.Td6 Te7 32.Cc4 e5 33.Kh5! Te8 34. Kxf6 Td8 35.Txd8 Kxd8 36. fe Kf3+ 37.Kpg2 Kxe5 38.Cd5 Kg6 39.Kpg3 b6 40.Ke8,** і чорні здалися **(1-0).**

Література: Б. Гершунський, «Творчі підсумки та нерозв'язані проблеми» в «Спортивній газеті» за 1980.

1981. Ялта. 1. Маланюк – 10 очок з 14; 2. Вайнерман – 9,5; 3. Підгаєць – 9.

1982. 04-23.05. Ялта. 16 учасників: Підгаєць, Галахов (обидва – Одеса), Фадеєв (Європа-торія), Шнайдер (Львів), Неділько (Луцьк), Лернер (Одеса), Гузман (Житомир), В. Таборов (Київ), Вайнерман (Житомир), Охотник (Дніпропетровськ), Новиков (Харків), Кулинський (Київ), Гуревич (Харків), Мачульський (Київ), Маланюк (Севастополь), Ейнгорн (Одеса). Одноколовий захід. Головний суддя – В. Писарук (міжнар. категорія, Миколаїв). 1. Лернер – 12 очок з 15; 2-3. М. Гуревич, Маланюк – по 9,5.

1983. Мелітополь. 1-2. Д. Комаров, В. Невєров – по 7 очок з 9; 3. В. Москаленко – 6,5.

1984. 05-26.06. Ювілейний 60-й рік ч-ту України. Київ. Адміністративний корпус

Республіканського стадіону. 16 учасників. Головний суддя – Л. Островський (міжнар. арбітр, Київ). 1. М. Гуревич – 10,5 очок з 15; 2. Маланюк – 9,5; 3-4. М. Легкий, Москаленко – по 9; 5. Ю. Круппа – 8,5; 6. О. Мороз – 8,5; 6. Л. Зайд – 8,5; 8. І. Платонов – 8; 9. А. Мачульський – 7,5; 10-12. С. Палатник, Б. Таборов, І. Фойгель – по 6,5; 13. В. Фадеєв – 6; 14-15. Л. Гофштейн, В. Іванчук – по 5,5; 16. В. Сергеєв – 4,5.

Окрасою першого туру ч-ту (за висловлюванням майстра спорту Ю. Лазарєва) була партія найстаршого учасника І. Платонова з Б. Таборовим (чорні).

1.d4 Kf6 2.Kf3 d5 3.Cf4 c6 4.e3 Cf5 5.c4 e6 6.Kc3 dc 7.Cxc4 Kd5 8.Cg3 Cb4 9.Дd2 Да6 10.Tc1 Kd7 11. 0-0 K7f6 12.Cd3 Ke4 13.Cxe4 Cxe4 14.Ke5 Kb6 15. Де2 Cg6 16.a3 Ce7 17.e4 Td8 18.Td1 f6 19.Kxg6 hg 20.d5! Kpf7 21.Cc7! Tc8 22.de+ Kpe8 23.Cxb6 ab 24.Дd3 Kpf8 25.Дd7 Te8 (простими стратегічними засобами білі спростували надто агресивні дії суперника і зараз завершують боротьбу тактичним ударом, - як зауважив потім Платонов, «у стилі майстрів») **26.Kd5 cd 27.Tc8, (1-0).**

1985. 03-23.06. Ужгород. 16 учасників. Головний суддя – В. Казакевич (республіканська категорія, Херсон). У двох останніх турах лідер т-ру Невєров прагнув тільки перемог. Партію з миколаївським майстром Шмириним у стрільцевому закінченні, де мав зайвого пішака. А в передостанньому турі змагання харків'янин заплутав Левіна у складній фігурній грі. На вирішення всіх проблем, що їх ставив лідер, у суперника не вистачило часу, і вже в значно гіршій позиції він прострочив час. Таким чином, хоч і зазнав поразки від Легкого (Невєров не став перевіряти техніку реалізації одесита і здав відкладену партію без догравання), харківський майстер забезпечив собі чемпіонський титул. А для офіційного здобуття чемпіона україни Валерію потрібно при дограванні реалізувати матеріальну перевагу в партії з Шмириним. Що і він зробив.

В першій половині т-ру М. Легкий вже здобув три перемоги поспіль. На фініші перевершив себе, здобувши в чотирьох партіях чотири перемоги. Це дозволило одеситові втрутися в боротьбу за розподіл медалей ч-ту. У Легкого, Іванчука та Гузмана перед останнім туром було по 8,5 очок. Саме ці шахісти й розіграли між собою призові місця. Найкращі рез-ти змагань: 1. Невєров – 11 очок з 14; 2-4. Вайнерман, В. Іванчук, Легкий – по 9,5.

1986. Львів. 1. Маланюк – 11 очок з 15; 2-3. Ю. Круппа, Москаленко – по 9,5.

1987. Миколаїв. 1. Москаленко – 9,5 очок з 15; 2. В. Карпман – 9,5 (за дод. Коефіцієнтом 2-ге місце); 3-5. О. Шнайдер, Вайнерман, Невєров – по 8,5.

1988. 03-21.06. Львів. Фінал. 16 учасників. Одноколовий захід. Головний суддя – М. Літашов (Донецьк, респ. категорія).

Перед завершальним туром на перше місце реально претендували тільки харків'янин Невєров і одесит Савченко. У випадку, коли обидва учасники набирали б однакову кількість очок, перевагу мав Невєров, коефіцієнт котрого був більшим.

І коли Невєров, граючи чорними, вже на 16-му ході погодився на нічию з Альтерманом, Савченка влаштовувала тільки перемога в партії з Гузманом. Але суперник чітко оборонявся, і, щоб якось добитися зламу на свою користь, одесит пішов на ризик. Гра з відкритим забралом не пішла на користь Савченкові. Скориставшись з нечіткостей, Гузман добився переваги і змусив одесита на 55-му ході зупинити годинника.

Підсумки: 1. Невєров – 10,5 очок; 2. Савченко – 10; 3. Мороз – 9,5; 4-5. Шнайдер, Косиков – по 8,5; 6. Фролов – 8; 7-8. Левін, Гузман – по 7,5; 9-10. Круппа, Альтерман – по 7; 11. Бангієв – 6,5; 12-15. Карпман, Погорєлов, Куцин, Москаленко – по 6; 16. Тельман – 5,5.

За підсумками змагань право виступати у півфіналі першості СРСР виграли Невєров, Савченко, Мороз, Шнайдер, Косиков.

1989. Херсон. Фінал. 16 учасників.

На фініші ворошиловградський ґросмайстер Г. Кузьмин і міжнар. майстер з Харкова І. Новиков набрали однакову кількість очок, але турнірний коефіцієнт харків'янина виявився вищим на 0,25 очка. І. Новикову вручено золоту медаль, Г. Кузьмину – срібну.

Підсумки: 1. Новиков – 10,5 очок; 2. Кузьмин – 10,5; 3. О. Шнайдер – 10; 4. Ю. Круппа – 10; 5. О. Романишин – 9,5; 6. С. Савченко – 9; 7. В. Маланюк – 8,5; 8-9. І. Фойгель, О. Гузман – по 8; 10. В. Невєров – 7; 11. В. Гуревич – 6,5; 12-13. С. Палатник, І. Хмельницький – по 5,5; 14-15. М. Бродський, А. Максименко – по 4,5; 16. О. Мороз – 2,5.

1991. Сімферополь. 14 учасників. Одноколовий захід. У змаганні відмовилися грати найсильніші шахісти країни, в тому числі 18 міжнар. ґросмайстрів.

Оглядинами молодих резервів – так назвала преса цей турнір. 20-річний гравець зі Львова майстер спорту Віталій Голод упевнено здобув перше місце і звання чемпіона України 1991 (виграв 7 партій, 5 звів унічию і тільки одну програв). Добре зарекомендували себе, хоч і не потрапили до призової трійки, юні Геннадій Фіш, Олександр Стрипунський, Пилип Лорньє, Геннадій Гінзбург. Підсумки: 1. Голод – 9,5 очок з 13; 2. О. Іжин (Херсон), 3. В. Подать (Херсон) – по 8,5; 4. Г. Фіш (Сімферополь) , 5. О. Стрипунський (Харків), 6. О. Бангієв (Сімферополь) – по 7; 7. В. Безман (Ялта), 8. Ю. Бойдман (Житомир) – по 6,5; 9. П. Лорньє (Львів), 10. Г. Гінзбург (Комунарськ) – по 6; 11. В. Хом'яков (Євпаторія), 12. В. Шалімов (Харків) – по 5; 13. А. Рахмангулов (Миколаїв) – 4,5; 14. О. Репринцев (Дніпропетровськ) – 4.

1992. Сімферополь. Перший національний ч-т України після здобуття незалежності. Фінал. 15 учасників, в тому числі 7 міжнар. майстрів, 3 майстри спорту України, 5 кандидатів у майстри спорту України. Ело сер. = 2325, 4-а КФ з нормами міжнар. майстра, майстра ФІДЕ, національного майстра. 5 переможців допускалося до зон. т-ру ФІДЕ на першість світу.

Підсумки: 1. кмс В. Боровиков (Дніпропетровськ) – 10 очок з 14; 2. нм Г. Гінзбург (Алчевськ) – 9,5; 3-5. мм М. Голубєв (Одеса), А. Максименко (Львів), Ю. Круппа (Київ) – по 9; 6. кмс С. Овсієвич (Херсон) – 8; 7. мм Л. Шмутер (Харків), 8. мм Г. Тимошенко (Київ) – по 7,5; 9. мм В. Бутурин (Львів) – 7; 10. кмс С. Бородай (Полтава), 11. кмс В. Безман (Ялта), 12. нм М. Кущ (Запоріжжя) – по 5,5; 13. мм Ю.Корсунський (Харків) – 4; 14. нм В. Подать (Херсон) – 4,5; 15. кмс О. Іжнін (Херсон) – 4.

В іграх кандидатів з майстрами лише невелика перевага на боці останніх. Новий чемпіон показав відмінні бійцівські якості і добре розуміння позиції. Уже на старті, після нічиєї в 1-му турі, він здобув 5 перемог поспіль і зміг зберегти своє лідерство до фінішу.

В. Боровиков – В. Подать. Новоіндійська оборона.

1.d4 Kf6 2.c4 e6 3.Kf3 b6 4.Kc3 Cb7 5.a3 d5 6.cd Kxd5 7.e3 Ce7 8.Cb5+ c6 9.Cd3 0-0 10.e4 Kxc3 11.bc Ca6 12.Cxa6 Kxa6 13.Де2 Дс8 14.0-0 c5 15.Cb2 cd 16.cd Дb7 17.Ted1 Tfe8 18.h4 Tac8 19.h5 h6 20.Tfe1 Cd6 21.Kh4 Де7 22.g3 Kb8 23.Дf3 Tc2 24.Дb3 Дс7 25.d5 cd 26.ed Txe1+ 27.Txe1 Дс8 28.Cd4 Cf8 29.Дf3 Tc1 30.Txc1 Дxc1 31.Kph2 Дxa3 32.Дg4 Де7 33.Ce3 Дf6 34.Kf5 Kph7 35.Де4 g6 36.hg+ fg 37.Kd4 Kd7 38.Ke6 Cd6 39.Да4 Ke5 40.Дxa7+ Де7 41.Дxb6 Kc4 42.Дd4 Kxe3 43.Дxe3 h5 44.Kpg2 Дf6 45.Де4 Kph6 46.Де3+ g5 47.Де4 Де5? 48.Дxe5 Cxe5 49.Kxg1! Kpxg5 50.f4+ з виграшем, або 49. ...Kpg6 50.Ke4, **(1-0).**

1993. Донецьк. 14 учасників, в тому числі 6 майстрів спорту і 8 кандидатів у майстри, Одноколовий т-р. Головний суддя – В. Гергель (національна категорія, Дніпропетровськ).

Впевнено грав студент відділення шахової спеціалізації Львівського університету, кмс Орест Грицак: 8 перемог, 5 нічиїх, без поразок. Рез-т у 10,5 очок з 13 виявися недосяжним для суперників і приніс його

власнику звання чемпіона України 1993.

Р. Байрачний з Донецька після поразки у першому турі спробував наздогнати лідера і навіть здобув 5 перемог підряд. Але втримати темп, запропонований Грицаком, він не зміг і з наступних 7-и партій виграв лише дві та, маючи 9,5 очок, опинився на другому місці.

Невдало стартував С. Овсієвич (Херсон). Після програшу Грицакові він ще й у 4-му турі зазнав поразки від молодого майстра Ю. Бойдмана (Житомир). Та 16-річний школяр віднайшов у собі сили продовжити боротьбу і в наступних 9-и турах набрав 8 очок. Це дозволило йому наздогнати Байрачного, але за коефіцієнтом Бергера Сергій став бронзовим призером ч-ту. Далі місця розподілилися так: 3. В. Твердохлєбов (Полтава) – 7,5 очок; 5-6. О. Куций (Запоріжжя), О. Серебро (Херсон) – по 7; 7. Бойдман – 6,5; 8-9. О. Бурлай (Запоріжжя) , Ю. Коц (Донецьк) – по 6; 10. М. Кущ (Запоріжжя) – 5,5; 11. Б. Клюкин (Горлівка) – 5; 12. С. Бородай (Полтава) – 4,5; 13. А. Фадин – 3,5; 14. С. Левицький (обидва – Донецьк) – 3.

Під час змагань випускався експрес-бюлетень. Значний відсоток результативних партій – 57, 1%. Білі виграли 31 партію (59, 6%), чорні – 21. По 8 перемог було в Грицака і Овсієвича, 7 – у Байрачного.

О. Грицак – С. Овсієвич. Староіндійська оборона.

1.Kf3 Kf6 2.c4 g6 3.Kc3 Cg7 4.d4 0-0 5.Cg5 c5 6.e3 d6 7.Ce2 Ka6 8.h3 Cf5 9.0-0 Ke4 10.Kxe4 Cxe4 11.Дd2 Te8 12.Tad4 Дb6 13.Ke1 Tac8 14.b3 Kb4 15.Cg4 Tcd8 16.f3 Cc6 17.d5 Cd7 18. Cxd7 Txd7 19.a3 Ka6 20.Tb1 e6 21.e4 ed 22. ed Tc7 23.Kd3 Tcc8 24.g4 Дc7 25.Kf2 Kb8 26.Ke4 Kd7 27.Tbe1 Cd4+ 28.Kpg2 f6 29.Cf4 Ce5 30.Cxe5 Txe5 31.f4 Te7 32.Kc3 Kf8 33.Kb5 Дd7 34.Txe7 Дxe7 35.Te1 Дd7 36.Kxa7 Te8 37.Kb5 Txe1 38.Дxe1 h5 39.Kpg3 hg 40. hg Kpg7 41. b4 cb 42.ab Дd8 43.Kpf3 g5 44.Kd4 gf 45.Дe6 Kh7 46.Kf5+ Kpg6 47.Kpf4 Kg5 48.Дe1 Kh3+ 49.Kpg3, (1-0).

1994. Алушта. Відкритий захід. 144 учасники, в тому числі представники Білорусі, Грузії, Данії, Молдови, Росії, Узбекистану. Серед них 6 міжнар. ґросмайстрів, та багато міжнар. майстрів. Швейцарська система в 9 турів.

Після 4-х турів стовідсотковий рез-т мав лише російський міжнар. майстер Шураєв. У 5-му турі він зустрівся з міжнар. майстром Ю. Круппою (Київ). Гостра перестрілка в сицилійській обороні завершилася впевненою перемогою киянина. Ця поразка зовсім вибила з колії Шураєва, і він у підсумку набрав тільки 5 очок та фінішував у групі шахістів, котрі поділили 45-54-е місця. А Круппа продовжив свою переможну ходу (3 перемоги поспіль) і лише у 8-му турі з міжнар. майстром Тимошеном з Києва зробив нічию. З 7-ма очками він став одноосібним лідером. Його ж переслідувала велика група шахістів, яка періодично оновлювалася і поступово танула ближче до фінішу. Перед завершальним туром зосталися найстійкіші. По 6,5 очок у Бродського (Харків), чемпіона України 1993 Грицака (Львів), і Кривошеї (Житомир). Ґросмайстри загубилися в середині таблиці і жоден з них не зміг пробитися до призерів. У головній партії 9-го туру Бродський – Круппа зустріч стала «золотою» для останнього. Підсумкова таблиця вкінці змагань була такою: 1. Круппа – 8 очок з 9!; 2. Грицак, 3. Кривошея, 4. Мілов (Дніпропетровськ), 5. Богданов (Одеса), ... Шипов (Росія, поза конкурсом) – усі по 5 очок.

Цей т-р чемпіон України 1994 провів упевнено. Один з учасників т-ру ще після 6-го туру скаржився: «З Круппою зараз не можна грати, вважай, перше місце в нього в кишені». Ось одна з партій київського маестро.

Круппа – Власов. Скандинавська оборона.

1.e4 Kc6 2.Kf3 d5 3.ed Дxd5 4.Kc3 Да5 5.Cb5 Cd7 6.Де2 0-0-0 7.0-0 a6 8.Cxc6 Cxc6 9.Ke5 Ce8 10.b4 Дb6 11.Te1 f6 12.Kc4 Дd4 13.Cb2 e5 14.b5 ab 15.Kxb5 Дh4 16.a4 Cc5 17.d4 ed 18.Ca3 Cxa3 19.Txa3 Дh5 20.Де4 Kh6 21.Де7 Cd7 22.Kxc7 Kf7 23.Ke6 Cxe6 24.Дxe6+ Kpb8

25.Tb3 Дd5 26.Дхв5 Txd5 27.Te7 Kd8 28.Tb5 Txb5 29.ab g5 30.Kpf1 Tf8 31.Kpe2 Kf7 32.Kb6 Kpa7 33.Kd7 Tc8 34.Txf7 Txc2+ 35.Kpd3 Txf2 36.g4 Txh2 37.Txf6, і незабаром чорні визнали свою поразку.

1995. Дніпропетровськ. 56 учасників, в тому числі 6 міжнар. майстрів, 9 майстрів спорту України, майстриня ФІДЕ О. Седіна. Головний суддя – Л. Боданкин (Київ). 5 переможців здобувало право грати в зон. т-рі ФІДЕ. Найкращі рез-ти: 1. С. Кривошия (Житомир) – 7 очок з 9; 2. С. Куцин (Київ) – 7; 3. М. Фейгін (Харків) – 6,5; 4. О. Іжнін (Херсон) – 6,5; 5. В. Боровиков (Дніпропетровськ) – 6; 5-10. Г. Фіш (Сімферополь), С. Овсієвич (Херсон), М. Кущ (Запоріжжя), В. Козяк (Тернопіль), Р. Пономарьов (Краматорськ) – по 6.

С. Кривошея – М. Фегін. Слов'янська оборона.

1.Kf3 d5 2.d4 c6 3.c4 e6 4.e3 Kf6 5.Kc3 Kbd7 6.Дc2 Cd6 7.g4 h6 8.Cd2 e5 9.cd cd 10.Kb5 Cb8 11.Cb4 Kxg4 12.h3 e4 13.hg 14.Txh5 g5 15.Tc1 Kb6 16.Дc5 Ce6 17.Txh6 Txh6 18.Kc7+ Дxc7 19.Cb5+, чорні здалися.

1996. Ялта. Відкритий ч-т України. 100 учасників з 8 країн, в тому числі 6 міжнар. ґросмайстрів, 16 міжнар. майстрів, 5 майстрів ФІДЕ, троє дівчат (міжнар. майстриня Н. Жукова з Херсона, майстриня ФІДЕ Т. Василевич з Євпаторії, О. Некрасова з Москви). Т-р був заявлений для участі в конкурсі на «Гран-прі ФІДЕ». Перший десяток мав рейтинг 2500 одиниць Ело й більше. Швейцарська система в 11 турів. Головний суддя – ма Р. Антонова (Київ).

З самого початку виникла запекла боротьба між одеситом мг М. Голубєвим та мг В. Невєровим (Харків). На фініші вони перебували поруч, набравши по 8,5 очок. За коефіцієнтом перше місце присуджено Голубєву. Третім став харків'янин М. Фейгін з рез-том у 8 очок. 4-12-е місця за додатковими показниками поділили мг С. Гулієв (Азербайджан), мм О. Мороз (Дніпропетровськ), мм Г. Тунік (Росія), мм Г. Фіш (Сімферополь), мг Г. Кузьмин (Луганськ), мм С. Кривошея (Житомир), мм С. Шипов (Росія), О. Дрогун (Чернівці) – по 7,5 очок; 13-18. мм М. Ноткин, мм М. Кобалія (обидва – Росія), мм В. Баклан, мм В. Малахатько (Київ), мг В. Москаленко (Одеса), А. Вартапетян (Миколаїв) – усі по 7; 19-32. С. Височин (Київ), В. Шалімов (Харків), Л. Михалець (Хмельницьк), С. Люкин (Запоріжжя), мм О. Аверкин, А. Внуков (обидва – Росія), мм О. Голощапов (Харків), О. Ковчан (Чернігів), С. Клименко (Запоріжжя), А. Сумець (Україна), мм В. Козяк (Тернопіль), О. Буяневич (Росія), І. Варицький (Дніпропетровськ), В. Ельянов (Харків) – по 6,5.

В. Маланюк – М. Голубєв. Староіндійська оборона.

1.d4 Kf6 2.Kf3 d6 3.g3 g6 4.Cg2 Cg7 5.0-0 0-0 6.c4 Kbd7 7.Дc2 e5 8.Td1 Дe7 9.Kc3 c6 10.e4 Te8 11.Ce3 ed 12.Kxd4 Ke5 13.Дe2 a6 14.h3 Ked7 15.Дc2 Kc5 16.f3 Kfd7 17.Cf2 Ke5 18.b3 h5 19.f4 Ked7 20.Te1 Дf6 21.Дd2 Ch6 22.Ce3 Дe7 23.Tad1 Kf6 24.Cf2 h4 25.g4 Cxg4 26.hg Kxg4 27.Дe2 Kxf2 28. Дxf2 a5 29.e5 Cg7 30.ed Дxd6 31.Txe8+ Te8 32.Kxc6 Kxd3 33. Ke5 Cxe5 34.fe Txe5 35.Ke4 Kxf2 36.Txd6 Ke4 37.Tb6 Kc5 38.a3 g5 39.b4 ab 40.ab Kb3 41.Txb7 g4, (0-1).

1997. Алушта. Відкритий ч-т України. 75 учасників. Швейцарська система в 9 турів.

Блискуче виступив міжнар. майстер В. Баклан. У перших семи турах здобув 7 перемог і після нічиєї в наступному з В. Москаленком (Одеса) 19-річний киянин забезпечив собі одноосібне перше місце і разом з ним звання чемпіона України. На 1,5 очка відстало 5 учасників, в тому числі росіянин Е. Мухаметов (поза конкурсом). За дод. показниками 2-е місце виграв кмс з Дніпропетровська О. Репринцев, 3-є - міжнар. ґросмайстер з Луганська Г. Кузьмин, випередивши одесита В. Москаленка і киянина В. Малахатька.

Найкращі рез-ти: 1. В. Баклан – 8 очок; 2. Е. Мухаметов, 3. О. Репринцев, 4. Г. Кузьмин, 5. В. Москаленко, 6. В. Малахатько – по 6,5 очок; 7-14. М. Голубєв, О. Зубарєв

(Запоріжжя), Е. Андреєв (Краматорськ), В. Галахов (Одеса), С. Перун (Київ), В. Шалімов (Харків), О. Петрушин (Росія), О. Дрогун (Чернігів) – по 6.

1998. Алушта (туристичний готель «Чайка»). 103 учасники. Швейцарська система в 9 турів. Головний суддя - ма Л. М. Боданкин. Вперше ФІДЕ дозволила встановити на ч-ті України норму міжнар. майстра. 7 перших місць одержувало право на участь у зон т-рі ФІДЕ ч-ту світу.

Три учасники очолило турнірну таблицю – по 7 очок з 9. За дод. показниками чемпіоном України визнано міжнар. майстра з Хмельницького Л. Михальця. Срібним призером став В. Баклан (Київ), бронзовим – О. Березін (Донецьк), 4. А. Нечаев (Хмельницьк), 5. В. Малахатько (Київ), 6. О. Носенко (Чернігів), 7.А. Зубарєв (Харків), 8. С. Бондарчук (Миколаїв), 9. М. Копилов (Донецьк), 10. Р. Козел (Львів) – по 6,5; 11-21. М. Бродський – 6; 12. О. Мойсеєнко (Обидва – Харків), 13. О. Ковчан (Чернігів), 14. В. Шалімов (Харків), 15. Я. Думанський (Жмтомир), 16. О. Косиков (Киіїв), 17. І. Кобилянський (Івано-Франківськ), 18. С. Височин (Київ), О. Костюков (Кривий Ріг), 20. С. Федочук (Вінниця), 21. Д. Максимов (Дніпропетровськ) – по 6; далі вказано тільки майстрів: ...27. О. Голощапов (Харків) – 5,5; ...31. Ю. Дроздовський (Одеса) ...35. С. Перун (Київ) ...37. В. Твердохлєбов (Полтава) – по 5; ...76. О. Милютин (Одеса), ...84. В. Гуревич (Дніпрпетровськ; вибув після 3-го туру) – по 3,5.

Л. Михалець – В. Малахатько. Сицилійська оборона.

1.e4 e6 2.d3 c5 3.Kf3 Kc6 4.g3 g6 5.Ce3 Дb6 6.Kbd2 Дb2 7.Kc4 Дc3 8.Cd2 Дg7 9.Tb1 d6 10.Cg2 e5 11.0-0 Ce7 12.c3 Kf6 13.Дc1 h6 14.Te1 g5 15.d4 Kh7 16.d5 Kd8 17.Дa3 a6 18.Kb6 Tb8 19.Дa4 Kpf8 20.Kc8 Tc8 21.c4 g4 22.Kh4 Ch4 23.Дd7 Ta8 24.gh f6 25.Дd6 Дe7 26.Ch6 Kpe8 27.Дe7 Kpe7 28.f3 gf 29.Cf3 Kf8 30.Ce3 Kd7 31.h5 b6 32.Tb6 Kb6 33.Cc5 Kph7 34.Cb6 Tg8 35.Kpf2 Kf7 36.h3 Tab8 37.c5 Kh6 38.Cd1 Tbf8 39.Ca4 Kpc8 40.d6 f5 41.c6 fe 42.Kpe2 Tg2 43.Kpd1, (1-0).

1999. Алушта. Відкритий ч-т. 57 учасників з 5 країн, в тому числі 4 міжнар. ґросмайстри, 2 ґросмайстри України, 13 міжнар. майстрів, 1 майстер ФІДЕ, 5 національних майстрів. Головний суддя – ма В. Гергель (Дніпропетровськ).

3 перших турів рейтинг - фаворити захопили лідерство і після 5-и турів по 4 очок мали Г. Кузьмин, О. Безгодов, С. Савченко, О. Зубарєв, Ю. Солодовниченко. Блискуче грав чемпіон України 1969 Кузьмин. Після 7-го туру несподівано очолив змагання Ю. Солодвниченко. По 5 очок мали Г. Кузьмин, Савченко, Безгодов, Мойсеєнко, Боровиков. У 8-му турі Солодовниченко програв С. Савченку, а Боровиков – Мойсеєнку. І таким чином перше місце і звання чемпіона за додатковими показниками виграв Г. Кузьмин з Луганська – 6,5 очок; 2. О. Безгодков (Росія), 3. С. Савченко, 4. О. Мойсеєнко (Харків), 5. А. Рахмангулов (Миколаїв) – по 6,5; 6. Ю. Солодовниченко (Херсон), 7. С. Кривошия (Житомир), 8. В. Малахатько (Київ), 9. О. Березін (Донецьк), 10. Є. Кобилкин (Луганськ) – усі по 6; 11. В. Боровиков (Дніпропетровськ), 12. М. Кущ (Запоріжжя), 13. І. Дубинка (Харків), 14. О. Батурин (Крим) – по 5; 15. О. Зубарєв (Харків), 16. Л. Мілов (Дніпропетровськ), 17. В. Сергеєв, 18. Д. Свєтушкин, 19. Г. Арзуманян, 20. С. Ковальов (Краматорськ), 21. Т. Кононенко (Краматорськ), 22. О. Бурлай (Запоріжжя), 24. І. Нестер (Львів), 25. А. Каменець (Донецьк) – по 5.

Г. Кузьмин – С. Кривошия. Скандинавська оборона (B 01).

1.e4 d5 2.ed Kf6 3.Cb5 Cd7 4.Ce2 Ka5 5.d4 Cf5 6.Kf3 e6 7.0-0 Ce7 8.c4 Kb4 9.Kc3 Kc2 10.Tb1 Kb4 11.Ce3 Cb1 12.Дb1 Kd7 13.Td1 Kf6 14.a3 Kc6 15.d5 ed 16.Kd5 Kd5 17.cd Kb8 18.Cb5 Kpf819.Дf5 g6 20.Ch6 Kpg8 21.Дe4 Kd7 22.d6 Xd6 23.Дd4 Дf6 24.Cd7 Дd4 25.Td4 Cf8 26.Cf4 Cg7 27.Tc4 c6 28.Tb4 b6 29.Cc6 Tc8 30.Ca4 Cf6 31.g4 h6 32.h4, (1-0).

С. Савченко – Ю. Солодовниченко.

Слов'янська обоона (D 44).

1.Kf3 Kf6 2.c4 c6 3.d4 d5 4.Kc3 e6 5.Cg5 dc 6.e4 b5 7.e5 h6 8.Ch4 g5 9.Kg5 hg 10.Cg5 Kbd7 11.g3 Cb712.Cg2 Дb6 13.e7 0-0-0 14.0-0 Ch6 15.Ch6 Th6 16.Дd2 Tf6 17.Tad1 Kf6 18.Дf4 Дc7 19.Дe5 Th6 20.h4 Tg8 21.Tfe1 a5 22.a4 b4 23.Ke4 Kd7 24.Kd6 Kpb8 25.Дe3 Дd6 Kb6 26.Дh6 Kb6 27.Дh7 Tf8 28.Дc2 b3 29.Дe2 Ca6 30.Дd2 Дb4 31.Дf4 Kpb7 32.Дf3 Kd5 33.h5 c3 34.bc Дc3 35.Tb1 Cc4 36.Tec1 Дd4 37.Cf1 Cf1 38.Дb3 Kb4 39.Tf1 Дg4 40.Дc3 Td8 41.h6 Дg6 42.Tbd1, (1-0).

2001. Орджонікідзе. Ч-т став першим етапом особистого ч-ту світу 2002 (зона 1.9 ФІДЕ). 30 учасників, в тому числі 17 міжнар. ґросмайстрів. Швейцарська система в 9 турів.

У зв'язку трагічними подіями 11.09.2001 в США ФШУ і учасники змагань висловили співчуття американському народові, сім'ям загиблих і порананених.

Після 7-го туру зберегли лідируючі позиції А. Волокитин то О. Берелович, набравши по 5 очок. За дод. показниками на перше місце вийшов Волокитин, а до групи переслідувачів – Височина, Боровикова, Невєрова приєднався А. Коробов, який білими переміг Голубєва. Після 8-го туру одноосібним лідером став О. Берелович. Партія Волокитин – Невєров закінчилася внічию. Віддтак Волокитин і Боровиков , який перед тим виграв у Височина, відстали від лідера на півочка. Останній тур не вніс корективів в розміщення лідируючої трійки. Підсумки: 1. Берелович – 6,5 очок; 2-3. Боровиков, Волокитин – по 6; 4. С. Височин – 5,5; 5. В. Маланюк – 5,5; 6. П. Ельянов (Харків) – 5,5; 7. М. Бродський – 5,5; 8. Н. Фірман – 5,5; 9. В. Невєров – 5; 10. О. Романишин – 5; 11. О. Голощапов – 5; 12. М. Голубєв – 5; 13. С. Овсієвич – 5; 14. Коробов – 4,5; 15. З. Єфименко – 4,5; 16. О. Зубарєв – 4,5; 17. О. Арещенко – 4,5; 18. О. Мойсеєнко – 4; 19. С. Федорчук – 4; 20. Л. Михалець – 4; В. Малахатько – 4; 22. О. Мороз – 4; 23. В. Сергеєв – 3,5; 24. О. Носенко – 3,5; 25. С. Кузнецов – 3,5; 26. В. Савон – 3,5; 27. Є. Мірошниченко – 3,5; 28. Д. Максимов – 3; 29. Д. Козаков – 3; 30. В. Роговський – 2,5.

О. Берелович – С. Кузнецов.

1.e4 d6 2.d4 Kf3 3.Kc3 g6 4.Ce3 c6 5.f3 Kbd7 6.Дd2 b5 7.Kh3 Kb6 8.Kf2 a6 9.b3 Дc7 10.Kd3 Cb7 11.Ce2 Cg7 12.0-0 0-0 13.a4 Kfd7 14.Tfd1 Txd8 15.Дe1 e5 16.Дf2 ed 17.Cd4 Cd4 18.Дd4 c5 19.Дe3 b4 20.a5 bc 21.ab Дb6 22.Kf2 d5 23.Дc3 d4 24.Дe1 Дd6 25.Cc4 Ke5 26.Kd3 Kd3 27.cd h5 28.Дd2 Kpg7 29.Ta5 f6 30.Tda1 g5 31.f4 h4 32.Дf2 Td7 33.b4 Tc7 34.T1a2 Cc8 35.bc Tc5 36.e5 fe 37.fe Te5 38.Дf7, (1-0).

2002. Алушта. 83 учасники, в тому числі 25 міжнар. майстрів і майстрів ФІДЕ. У змаганні не взяв участі жоден із 40 міжнар. ґросмайстрів України та 75 міжнар. майстрів із 100. Швейцарська система в 9 турів.

Героєм старту виявся В. Роговський, а в середині змагань – С. Федорчук. А. Коробов їх обох обіграв на фініші і здобув звання чемпіона України 2002. Якщо Федорчук все ж таки одержав бронзову нагорду, то Роговський опинився на 8-му місці. Найкращі рез-ти: 1. А. Коробов – 7,5 очок; 2. А. Сумець, 3. С. Федорчук, 4. О. Арещенко – по 7; 5. М. Кущ, 6. А. Зубов – по 6,5.

2003. 03.11-12.11. Сімферополь. 108 учасників, в тому числі 14 міжнар. ґросмайстрів, 37 міжнар. майстрів, 1 майстер ФІДЕ. Головний суддя – ма В. Гергель. 9 турів. Напйкращі рез-ти: 1. Є. Мірошниченко – 7, 5 очок; 2-10. Г. Кузьмин, В. Роговський, С. Карякин, З. Єфименко, О. Ковчан, С. Височин, П. Ельянов, В. Маланюк, Є. Боровиков – по 6,5.

2004. Харків. Палац культури Національної юридичної академії ім. Я. Мудрого. 32 учасники, в тому числі 23 міжнар. ґросмайстри (серед них 3 жінки), 8 міжнар. майстрів, 1 майстер ФІДЕ.

До списку заносилися переможці ч-ту України 2003 Є. Мірошниченко, Г. Кузмин, В. Роговський, чемпіон України серед юніорів Ю. Дроздовський, чемпіон Києва В. Шишкин, а також 27 рейтинг-лідерів на чолі

з чемпіоном Європи В. Іванчуком, троє провідних шахістів країни та 7 переможців півфіналів ч-ту України 2004, який проходив в Алушті при 80 учасниках.

Змагання тривало за нокаут-системою. У першому раунді зустрічалися суперники з найвищими і найнижчими рейтингами, другий з передостаннім і т. д. За такою ж системою формувалися двобої в наступних раундах. У всіх 5-и раундах матчі складалися з двох партій (по одній в день) з регламентом в 1 год 30 хв кожному учасникові плюс 30 сек після кожного ходу, починаючи з першого. За рахунку 1 на 1 після нового жеребкування гралося дві дод. партії зі зміною кольору та 15-хвилинним контролем на партію кожному учасникові плюс 10 сек за кожен хід. Коли ж рахунок був нічийним, то після 10-хвилинної перерви гралося дві бліц-партії з 5-хвилинним контролем кожному гравцеві плюс 5 сек за виконаний хід. При нічийному рахунку за жеребом гралася вирішальна партія з контролем часу в 6 хв для білих 5 хв для чорних, але нічия була виграшною для чорних. Переможець фінального матчу ставав чемпіоном України.

Головний суддя – ма Л. Боданкин (Київ). Переможець і призери ч-ту нагороджувалися медалями, дипломами відповідних ступенів Держкомспорту України і призами ФШУ. Тренери, які підготували переможця, нагороджувалися дипломами відповідних ступенів Держкомспорту України. Призовий фонд ч-ту становив близько 12 тис. амер. доларів. Перший приз – 12 тис. гривень.

Підсумки ч-ту враховувалися при формуванні збірної команди України до участі у Всесвітній шаховій олімпіаді.

Чільна четвірка турнірної еліти (Іванчук, Мойсеєнко, Волокитин, Мірошниченко) подолала менш іменитих суперників уже в класичних мікроматчах.

Проте одни за одним складали зброю інші провідні ґросмайстри. Та найбільше приголомшила невдача С. Карякина, котрий програв Ю. Кузубову. Жінки теж не змогли протистояти своїм суперникам: К. Лагно програла О. Голощапову, Н. Жукова – Арещенку.

У 2-му раунді несподівано вибув В. Іванчук, програвши О. Романишину, Є. Мірошниченко – Коробову. Але в чвертьфіналі рейтинг-лідери, які зуміли пройти попередні етапи, відзначилися. Особливо троє харків'ян. Мойсеєнко і Коробов легко переграли Арещенка та Олексієнка, а Голощапов на тай-брейку здолав Романишина. До півфіналу пробився Волокитин, перемігши Єфименка.

Головною надією харів'ян на завершальній стадії був 24-річний О. Мойсеєнко. Але його суперник А. Волоки тин у 1-й партії чорними зумів добитися нічиєї, а білими виграв. Суперником львіянина у фіналі став 19-річний харків'янин А. Коробов. Перша партія завершилася нічиєю. Граючи білими, А. Волокитин на 56-му ході здолав Коробова і став чемпіоном України 2004. Ось його переможна пратія: **1.e4 e6 2.d4 d5 3.Kc3 Kf6 4.Cg5 de 5.Ke4 Kd7 6.Kf3 h6 7.Kf6 Kf6 8.Ch64 c5 9.Ke5 Да5 10.c3 cd 11.Дd4 Cc5 12.Дf4 Cd6 13.Cg3 0-0 14.Ce2 Kd7 15.c3 cd 16.Дd4 Cc5 17.hg Kc5 18.0-0 b6 19.Cf3 Ca6 20.Ca8 Ta8 21.Kc6 Kd3 22.Td3 Cd3 23.f3 Cb5 24.Kd4 Cd7 25. g4 e5 26.Kf5 Ce6 27.b3 Td8 28.c4 f6 29.Kg3 Kpf7 30.Ke4 f5 31.gf Cf5 32.Te1 g5 33.Kc3 Kpe6 34.Th1 Th8 35.g4 Cg6 36.Kpd2 h5 37.gh Th5 38.Th5 Ch5 39.Ke4 Cg6 40.Kpe3 Kpd7 41.Kg5 Kpc6 42.Ke4 b5 43.cb Kpb5 44.a3 Ch5 45.Kc3 Kpc5 46.Ke4 Kpb5 47.Kg5 Cg6 48. Kpd2 a5 49.Kpc3 Ch5 50.Kpd3 Cg6 51.Ke4 Ch5 52. Kd2 Cg6 53.Kpc3 Ch5 54.a4 Kpc5 55.Kc4 Cf3 56.Ke5, (1-0).**

Підсумкова таблиця була такою: 1. А. Волокитин, 2. А. Коробов, 3. О. Мойсеєнко, 4. О. Голощапов, 5-8. О. Арещенко, З. Єфименко, М. Олексієнко, О. Романишин; 9-16. В. Іванчук, Є. Кобилкин, Ю. Кузубов, Г. Кузьмин, В. Малахатько, Є. Мірошниченко, С. Федорчук, В. Шишкин; 17-32. О. Александрова, С. Височин, Ю. Дроздовський, В. Ейнгорн, П. Ельянов, Н. Жукова, С. Карякин, О. Ковчан, К. Лагно, В. Маланюк, Г.

Матюшин, В. Невєров, О. Носенко, В. Роговський, А. Тухаєв, Д. Шкуран.

2005. Рівне. Проводився у два етапи: відбіркові змагання і фінал. У фіналі взяло участь 32 гравці: Лабенський, Бродський, Малахатько, Трускавецький, Неділько, Єфименко, Лагно, Андреєв, Павлов, Круппа, Баклан, Онищук, Олексиков, Невєров, Кузубов, Смирнов, Кононненко, Грицак, Федорчук, Пєсков, Бурлай, Боровиков, Зубарєв, Мороз, Зінченко, Ковальчук, Арещенко, Нестерець, Ушеніна, Романишин, Коробов, Тарлєв (перелік шахістів подано за стартовим списком).

Змагання проводилося за нокаут-системою (див ст. **«2004»**). Призовий фонд – 70 тис. гривень. У ч-ті не брали участі провідні гравці країни.

На шляху до фінальної зустрічі Арещенко виграв у Зінченка, Ушеніної, Боровикова; Єфименко в свою чергу – у В. Неділька, Бродського, Невєрова. З рахунком 3,5 на 2,5 фінал виграв Арещенко і став чемпіоном України 2005.

О. Арещенко – З. Єфименко. Французька оборона (С 18).

1.e4 e6 2.d4 d5 3.Kc3 Cb4 4.e5 Ke7 5.a3 Cxc3+ 6.bc c5 7.Дg4 0-0 8.Cd3 Kbc6 9.Дh5 Kg6 10.Kf3 Дc7 11.Ce3 c4 12.Cxg6 fg 13.Дg4 Дf7 14.Kg5 Дe8 15.h4 h6 16.Kh3 b5 17.Дe2 Cd7 18.g4 a5 19.h5 gh 20.g5 hg 21.Kxg5 g6 22.Дf1 Ta7 23.Дg2 Tf5 24.Kf3 Дf7 25.Kh4 Kph7 26.Kpe2 Ce8 27.Th3 Дf8 28.Tg3 Tg7 29.Kxf5 Дxf5 30.Kpd2 Ke7 31.Cg5 Дf7 32.Cf6 Tg8 33.Cxe7 Дxe7 34.Tf3 Tf8 35.Kpc1 Kph6 36.Kpb2 g5 37.Txf8 Дxf8 38.f4 g4 39.f5 Дxf5 40.Tf1 Дe4 41.Дd2+ Kph7 42.Tf4 Дh1 43.Tf8 Cg6 44.Дg5 Дe4 45.Дe7+Kph6 46.Th8+ Ch7 47. Дf8+, (1-0).

2006. Полтава. 32 учасники. Нокаут-система.

На шляху до фіналу З. Єфименко виграв в О. Онищука з рах. 3 на 1, О. Голощапова – 1,5 на 0,5; Ю. Кузубова – 1,5 на 0,5. У свою чергу Ю. Дроздовський переміг К. Лагно – 2,5 на 1,5; П. Ельянова – 3,5 на 2,5; А. Коробова – 3 на1. У фіналі з рахунком 1,5 на 0,5 перемогу здобув Єфименко і став чемпіоном України 2006.

2007. Харків. Фінал. 28 учасників. Швейцарська система в 9 турів. Перше місце і звання чемпіона України здобув В. Авескулов з рез-том в 6,5 очок; друге місце посів Є. Мірошниченко – 6 очок, третє – Ю. Кузубов, четверте – Е. Гасанов – по 6.

Авескулов – Мірошниченко. Сицилійська оборона (В 65).

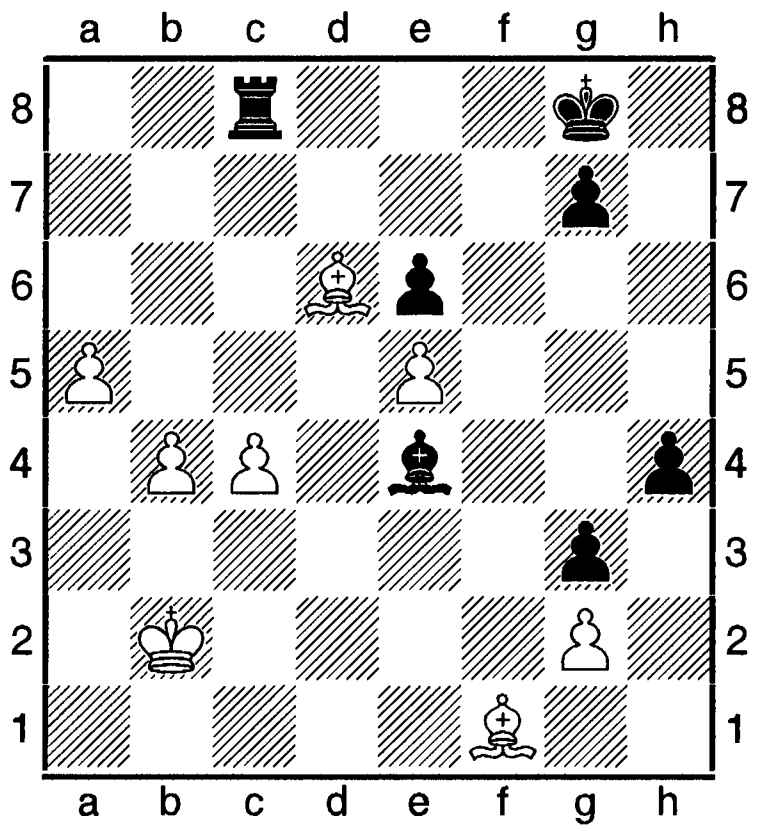

40.Kpc3! Kpf7?! 41.b5 Kpe8 42.a6 Ta8 43.c5 h3 44.gh g2 45.Cxg2 Cxg2 46.Kpb4 Kpd7 47.Kpa5 g6 48.Kpb6 Tc8! 49.a7 Cf3 50.h4 Tc6+ 51.bc+ Cxc6 52.Kpa5 Ca8 53.Kpb5 Ch1 54.Cf8 ca8 55.Kpb6 Ch1 56.Ch6 Ca8 57.Cd2 Ch1 58.Ca5 Ca8 59.Kpb5 Ch1 60.Kpc4 Ca8 61.Kpd4 Ch1 52.Kpe3 ca8 63.Kpf4 Kpe8 64.Kpg5 Kpf7. «Після невдалої спроби прорватися на королівський фланг білі запропонували нічию. Незважаючи на невелике порушення кодексу (нічия пропонується після свого ходу), я не знайшов достатніх умов для гри на перемогу» (Є. Мірошниченко). Отже – **нічия**.

2008. Полтава. Фінал. 26 учасників.

До 7-го туру явного лідера на перемогу не було. Після 6-го донеччанин Є. Мірошниченко, перемігши в трьох зустрічах підряд, вийшов у лідери і не втратив його до кінця змагань. З рез-том у 6,5 очок вдруге здобув звання чемпіона України (перший раз він

був чемпіоном 2003). Найкращі рез-ти ч-ту: 1. Є. Мірошниченко – 6,5 очок; 2. Ю. Дроздовський – 6,5 (за додатковими показниками); 3. А. Коробов – 6; 4. А. Зубов – 6; 5. Д. Кононенко – 5,5; 6. Ю. Кузубов – 5,5; 7. В. Баклан – 5,5.

Є Мірошниченко – Е. Гасанов. Англійський початок (А 09).

1.Kf3 d5 2.g3 g6 3.c4 d4 4.Cg2 Cg7 5.0-0 e5 6.d3 Ke7 7.b4 0-0 8.Kbd2 h6 9.Kb3 g5 10.a4 Kg6 11.b5 Kd4 12.a5 a6 13.Ca3 Te8 14.Kfd2 f5 15.Дc2 h7 16.Tac1 Kf6 17.Ke5 Cf8 18.Kdb3 ab 19.cb Kd5 20.Дc4 c6 21.a6 ba 22.bc Kge7 23.Kb4 Cxb7 24.Cxb7 Tb8 25.Cxe7 Kxe7 26.Ke5 e4 27.de Kg6 28.Дf7+ Cg7 29.ef Ke5 30.Да2 d3 31.ed, (1-0).

2009. 91 учасник. Швейцарська система в 9 турів. За рейтингом ФІДЕ в Україні на той час було 57 гравців з Ело в понад 2500 одиниць. З них у змаганнях взяло участь тільки два – А. Тухаєв (АРК), Г. Матюшин (Макіївка). Звання «ґросмайстер» мало понад 70 гравців. У змаганні брали участь поряд з названими вище О. Кислинський, Г. Кузьмин, Світлана Чередниченко.

Чемпіоном України став Володимир Якимов з Черкас – 7 очок; 2. Віталій Лужинський (Чернівці) – 7; 3. А. Тухаєв (теж за дод. показниками) – 6,5 очок.

В. Лужинський – В. Якимов. Оборона Чигорина (D 07).

1.d4 d5 2.c4 Kc6 3.Kc3 e6 4.Kf3 Cb4 5.e3 Kf6 6.a3 Cxc3+ 7.bc 0-0 8.Cd3 Ka5 9.cd ed 10.Ke5 c5 11.0-0 c4 12.Cc2 Ke4 13.f3 Kxc3 14.Де1 Kb5 15.a4 Kd6 16.Ca3 b6 17.Дb4 Kab7 18.e4 Ce6 19.Tae1 Te8 20.Дb1 g6 21.Kc6 Дc7 22.Kb4 a5 23.Ka2 c3 24.Td1 de 25.fe Kxe4 26.d5 Cf5 27.g4 Cxg4 28.Kxe4 Cxd1 29.Txa1 Дc4 30.Te1 c2 31.Cxc2 Tae1+ 32.Дxe1 Дxc2 33.Kc3 Kc5 34.Cxc5 bc 35.Ke4 Tb8, (0-1).

2010. Алушта. 90 учасників. Швейцарська система в 9 турів. Найсильніші гравці країни не брали участі в ч-ті. Серед учасників було 4 міжнар. ґросмайстри, 32 майстри різних рангів. Рейтинг-фаворитом виявився Адам Тухаєв (Ело = 2534 одиниці, посідав 44-е місце у списку 100 найсильніших шахістів України).

Т-р пройшов у захоплюючій боротьбі. Явного фаворита на ч-ті не було і на перемогу претендувало понад 20 учасників. 2009 черкащанин В. Якимов був переможцем подібного т-ру і 2010 виступив успішно, набравши 7,5 очок разом з киянином С. Павловим. За дод. показниками чемпіоном України проголошений Сергій Павлов. Відстав од переможця на півочка донеччанин А. Поліванов і став бронзовим призером ч-ту України.

Козел – Павлов. Дебют Тромповського (D 01).

1.d4 Kf6 2.Kc3 d5 3.Cg5 Kbd7 4.Дd3 f6 5.e4 de 6. Kxe4 Cg7 7.Kf3 0-0 8.0-0-0 c5 9.Kxf6 Kxf6 10.Да3 cd 11.Txd4 Дb6 12.Tb4 Дd8 13.Ce2 Ce6 14.Td1 Дc8 15.Kd4 Cd5 16.f3 a6 17.Kpb1 b5 18.Де3 Дc5 19.a3 Tac8 20.Дd2 Tfd8 21.Kb3 Cxb3 22.Дxd8+ Cf8 23.Дd2 Cxc2+ 24.Kpa2 Cxd1 25.Cxd1 Kd5 26.Td4 Td8 27.Ce3 e5 28.Te4 Дc6 29.Cb3 Kb4+ 30.ab Txd2 31.Cxd2 Cd6 32.h4 Kpg7 33.h5 Дb6 34.h6+ Kpf6 35.Cc3 Дf2 36.Tf4 Kpg5 37.Txf7 a5 38.f4+ ef 39.ba b4 40.Cf6+ Kpxh6 41.Td7 Дc5 42.Cg7+ Kpg5 43.Tf7 Да5+ 44.Kpb1 Ce5 45.Td7 Cxg7 46.Td5+ Дxd5 47.Cxd5 Kpf4 48.Kpc2 Kpe3 49.h3 50.Kpd3 g4 51. Kpe2 h5 52.Kpf1 Cd4 53.Ce6 f3 54.Cd5 h4 55.Cc6 h3, (0-1).

2011. 10-21.06. Київ. 80-й ч-т України. 12 учасників. Одноколовий т-р. Ело сер. = 2650 одиниць, 16-а КФ. Склад учасників був найсильнішим за всю шахову історію України. Тільки В. Іванчук не зміг взяти участі в змаганнях, який тоді грав у супертурнірі в Базні (Румунія). Контроль часу – 1,5 год на 40 ходів кожному учасникові плюс 30 хв до кінця партії з додачею 30 сек за кожен виконаний хід, починаючи з першого.

Практично всі лідери українських шахів очолили турнірну таблицю і чемпіоном України цілком закономірно став екс-чемпіоен світу ФІДЕ киянин Р. Пономарьов. Рез-т чемпіона - «+ 6», без поразок! Срібну медаль здобув П. Ельянов, бронзову – З.

Єфименко. Усі три призери пройшли турнірну дистанцію без програшів, 4-й призер О. Мойсеєнко програв тільки одну партію. В останньому турі він мав зустріч з майбутнім переможцем і за перемоги ставав чемпіоном України. Олександр боровся до кінця, рискував, але Руслан виявився сильнішим.

Підсумки: 1. Пономарьов – 8,5 очок; Ельянов – 7,5; 3. З. Єфименко – 7; 4. Мойсеєнко – 7; 5. А. Волокитин – 6,5; 6. Ю. Криворучко – 6; 7. О. Арещенко – 5; 8. Є. Мірошниченко – 5; 9. А. Коробов – 4,5; 10.С. Височин – 4; 11. Ю. Вовк – 2,5; 12. О. Ковчан – 2,5.

Пономарьов – Височин. Англійський початок (А 21).

1.c4 e5 2.Кc3 Сb4 3.Кd5 Сc5 4.Кf3 c6 5.Кc3 Де7 6.d4 ed 7.Кxd4 Кf6 8.Кf5 Дf8 9.Се3 Сxе3 10.Кxе3 Де7 11.Дd4 0-0 12.0-0-0 Кa6 13.Кf5 Дc5 14.Кd6 Да5 15.e3 Кc5 16.Сd3 Кxd3 17.Тxd3 b6 18.h4 Сa6 19.Тh3 Ке8 20.Тg3 g6 21.Тg5 Дb4 22.Кce4 f5 23.a3 Де1 24.Тd1 Де2 25.Кg3 Дxf2 26.Кgxf5 Кf6 27.Ке4 c5 28.Кxf6 Крh8 29.Дxd7, (1-0).

2013. 15-26.06. Київ. 12 учасників. Система кола. Контроль часу: 90 хв на 40 ходів, 40 хв на наступні 30 ходів плюс 30 сек за кожен виконаний хід. У випадку однакової кількості очок застосовувалися такі додаткові показники: 1) коефіцієнт Зонненборна-Бергера; 2) особиста зустріч; 3) кількість перемог; 4) дві партії з АШ (чи коловий т-р) з контролем часу 10 + 10; 5) бліц (3 + 2) до перемоги в матчі з 2-х партій.

Зі старту захопив лідерство екс-чемпіон світу ФІДЕ Р. Пономарьов. Він переміг у перших трьох турах. Але потім Руслану ніяк не вдавалося виграти – остання серія з семи нічиїх підряд. На визначення чемпіона України 2013 вплинули два останніх тури. Нічиєю лідерів А. Коробова і Р. Пономарьова вміло скористався Юрій Криворучко. Львівянин чорними виграв у П. Ельянова (після красивого тактичного удару) та наздогнав Коробова і Пономарьова. У всіх трьох – по 6,5 очок, і в завершальному турі вони розіграли нагороди першості. Своїм шансом сповна скористався Ю. Криворучко, здолавши В. Невєрова і став новим чемпіоном країни.

Друге місце посів Р. Пономарьов, вигравши в А. Баришпольця, а третім призером виявився А. Коробов, котрий зіграв в останньому турі внічию з П. Ельяновим.

Підсумки: Ю. Криворучко (Ело = 2659)– 7,5 очок; 2. Р. Пономарьов (2743)– 7,5; 3. А. Коробов (2715) – 7; 4-5. О. Арещенко (2708), О. Мойсеєнко (2711) – 6,5; 6.З. Єфименко (2651) – 6; 7-9. П. Ельянов (2707), А. Волокитин (2687) – по 5,5; 10. М. Кравців (2626) – 4,5; 11. А. Баришполець (2547) – 3; 12. В. Невєров (2515) – 1.

Криворучко – Пономарьов. Іспанська партія (С 84).

1.e4 e5 2.Кf3 Кc6 3.Сb5 a6 4.Са4 Кf6 5.0-0 Се7 6.d3 d6 7.c3 0-0 8.Те1 Те8 9. Кbd2 Сf8 10.Кf1 h6 11.Кg3 b5 12.Сc2 d5 13.Сd2 de 14.de Се6 15.Дc1 Кd7 16.Се3 Ка5 17.b3 c5 18.Дb2 Кc6 19.Tad1 Дc7 20.Кf5 a5 21.Сc1 Кb6 22.Ке3 Tad8 23.Сd3 c4 24.bc bc 25.Сf1 Ка4 26.Дc2 Кb6 27.Дb2 Ка4 28.Дc2 Кb6 29.Дb2, нічия.

Чемпіонати України серед юніорів особисті – змагання для визначення найсильнішого шахіста (шахістки) країни у вікових групах до 10, 12, 14, 16, 18, 20 років. Проводяться Міністерством сім'ї, молоді та спорту, Міністерством освіти спільно з Шаховою федерацією України. Ч-ти України є відбірковими заходами до ч-тів світу, Європи (перше місце - до ч-ту світу, друге – до ч-ту континенту).

Переможці чемпіонатів України серед юнаків до 20 років.

1992. 1. О. Онищук (Севастополь), 2. В. Боровиков (Дніпропетровськ), 3. О. Баладідін (Одеса).

1993. Січень. Львів. 1. С. Овсієвич (Херсон), 2. В. Баклан (Київ).

1996. 02-12.03. Євпаторія. 1. О. Голощапов (Харків) , 2. Р. Пономарьов (Краматорськ) – по 7,5 очок з 11; 3. В. Малахатько (Київ) – 7.

1997. 06-15.03. Сімферополь. 1. О. Зубарєв

(Запоріжжя) – 7 очок з 9; 2. М. Беличев, 3. О. Голощапов (обидва – Харків) – по 6; 4. С. Овсієвич (Херсон) – 5,5; 5. Р. Козел (Іллічівськ) - 5.

1998. Березень. Харків. 12 учасників. 1. С. Федорчук – 7,5 очок; 2. О. Мойсеєнко – 7; 3. П. Ельянов, 4. М. Беличев, 5. О. Зубарєв – по 6,5.

2002. Квітень. Краматорськ. 1. Е. Гасанов – 11 очок з 13; 2. О. Арещенко – 6,5; 3. О. Ковчан – 10,5; 4. С. Карякин – 10.

2006. Лютий. Дніпропетровськ. 1. Ю. Криворучко (Львів) – 7,5 очок з 11; 2. М. Кравців – 7; 3. М. Жорник – 6,5.

2008. Березень. Одеса. 1. М. Кравців (Львів) – 8 очок з 11; 2. О. Іпатов (Львів) – 8; 3. А. Тухаєв (АРК) – 8; 4. Д. Кононенок (Дніпропетровськ).

2010. 07-15.04.2010. Харків. 47 учасників. 1. І. Нижник (Вінниця) – 9,5 очок з 11; 2. В. Сивук (Миколаїв), 3. А Воловиков (Донецьк) – по 8,5.

Переможці чемпіонатів України серед юнок до 20 років.

1993. Січень. Львів. 1. Т. Василевич (АРК), 2. Н. Кисельова (Луганськ).

1996. Євпаторія. 1. Т. Василевич – 8 очок з 11; 2. Т. Кононенеко (Краматорськ), 3. Н. Кисельова (Луганськ) – по 7,5.

1977. Березень. 1. Г. Затонських (Маріуполь) – 7,5 очок з 9; 2. О. Ільчук (Житомир), 3. М. Дубинська (Харків), 4. А. Зозуля (Керч) – по 6.

1998. Березень. Харків. 12 учасниць. 1. Г. Зозуля (Сімферополь), . Т. Кононенко (Краматорськ) – по 8,5 очок; 3. О. Грицаєва (Феодосія) – 7.

2002. Квітень. Краматорськ. 1. Г. Ушеніна – 10,5 очок з 13; 2. К. Рогонян – 8,5; 3. К. Лагно – 8; 4. О. Возовик – 8; 5. Л. Богатирьова – 7.

2006. Березень. Львів. 1. Д. Арутюнова (Севастополь) – 8 очок з 10; 2. М. Музичук (Львів) – 7,5; 3. О. Должикова (Київ) – 6.

2008. Березень. Одеса. 1. М. Музичук – 9,5 очок з 11; 2. К. Должикова (Київ) – 9; 3. М. Гуда (Львів) – 8,5; 4. І. Андрієнко (АРК) – 6,5.

2010. Квітень. Харків. 23 учасниці. 1. М. Цирюльник (Днчпропетровськ) – 8,5 очок; 2. А. Рахмангулова (Миколаїв) – 8; 3. М. Безкоровайна (Харків) – 7.

Переможці чемпіонатів України серед юнаків до 18 років.

1992. 1. Р. Байрачний (Донецьк), 2. С. Анапольський (Дніпропетровськ), 3. В. Козяк (Львів), 4. С. Височин (Київ).

1997. Лютий. Харків. 10 учасників. 1. О. Зубарєв (Запоріжжя) – 7 очок; 2. Є. Андреєв (Краматорськ) -, 3. О. Мойсеєнко – по 6.

1999. Березень. Дніпропетровськ. 1. С. Федорчук (Вінниця) – 8 очок з 9; 2. А. Коробов (Харків) – 7; 3. 3. Єфименко (Ужгород) – 6,5.

2001. Березень. Київ. 1.О. Ковчан (Чернігів) – 9 очок з 11; 2-3. Ю. Дроздовський (Одеса), Д. Максимов (Дніпропетровськ) – по 8 очок; 4. О. Зубов (Київ) – 7; 5. К. Московець (Харків) – 7.

2006. Березень. Дніпропетровськ. 1. Ю. Кузубов (Краматорськ) – 9,5 очок з 11; 2. Д. Кононенко (Дніпропетровськ) – 8; 3. О. Тухаєв (АРК) – 7.

2007. Березень. Донецьк. 1. К. Борсук (Вінниця) – 8,5 очок з 11; 2. М. Поляков (Харків) – 8,5; 3-4. Б. Харченко (Луганськ), В. Трингов (Київ) – по 6,5.

2009. Лютий. Львів. 1. В. Сивук (Миколаїв) – 6,5 очок з 8; 2. П. Кругляков (Київ) – 6; 3. М. Мельничук (Київ) – 4; 4. В. Вітошко (Городок Львівської області), 5. Б. Мазурчак (Тернопіль) – по 4.

Переможці чемпіонатів України серед юнок до 18 років.

1992. 1. І. Гапоненко – 9 очок з 9; 2. С. Іванова (Керч), 3. І. Дубинка (Харків) - по 8,5.

1997. Лютий. Харків. 1. Г. Зозуля (Керч) – 6,5 очок з 9; 2. О. Сарана (Київ), 3. В. Калініна (Луганськ) – по 6; 4. О. Должикова (Київ) – 5,5.

1998. Березень. Київ. 1. Г. Ушеніна (Харків) – 8 очок з 10; 2. С. Чередниченко (Луганська область) – 6,5; 3. О. Возовик (Миколаїв) – 6.

1999. Березень. Дніпропетровськ. 1. К. Абрамчук (Миколаїв) – 8 очок; 2. А. Карлович

(Дніпропетровськ) – 7,5; 3. Т. Костюк (Чернігів) – 7.
2001. Березень. Київ. 1. К. Мацейко (Львів), 2. О. Возовик (Миколаїв) – по 8 очок; 3. Ю. Майко (Каховка); 4. О. Горескул (Енергодар) – по 7.
2006. Березень. Дніпропетровськ. 1. Д. Арутюнова (Севастополь) – 9,5 очок з 11; 2. О. Должикова (Київ) – 9; 3. О. Іваненко (Запоріжжя) – 6.
2007. Лютий. Донецьк. 1. І. Андренко (Сімферополь) – 7 очок з 10; 2-4. М. Цирюльник, Д. Орлянська (обидві- Дніпропетровська обл.), О. Калініна (Тернопіль) – по 6,5; 5. О. Іваненко (Запорізька обл.) – 5,5.
2009. Березень. Львів. 1. І. Андрієнко (Харків) – 9 очок з 11; 2.Є. Соловйова (Львів) – 8; 3. М. Калініна (Тернопіль) – 7,5.

Чемпіонати українців Америки й Канади (УСЦАК) особисті проводяться за швейцарською системою у 5-6, а часом і в 7 турів. У періоді 1966-1995-х в них грали офіційні майстри Б. Бачинський, д-р В. Бачинський (Швейцарія), Л. Блонарович, Т. Возьний, В. Дзера, В. Добрич, професор С. Попель, д-р О. Попович, П. Радомський, С. Стойко, І. Теодорович, і міжнар. ґросмайстер М. Туринський, кандидати в майстри: Д. Кулик, С. Новаківський, М. Парута, о. М. Процик.
1966. Чикаго (США). 18 учасників. Найкращі рез-ти: 1. О. Попович – 6,5 очок з 7; 2. С. Попель – 5,5; 3. М. Туринський – 5.
1967. Клівленд (США). 14 учасників. 1. Попович – 6 очок з 7; 2. Турянський – 5,5; 3-4. Л. Блонарович, Т. Возьний – по 4,5.
1968. Торонто (Канада). 26 учаснків. Попович -5 очок з 6; 2-4. Турянський, А. Осип, В. Дзера – по 4,5; 5-10. М. Москаль, В. Добрич, Л. Блонарович, С. Новаківський, Б. Миндюк, В. Стефанюк – по 4.
1969. Клівленд. 16 учасників. 1. С. Попель – 5,5 з 6; 2. Попович – 4,5; 3-5. Блонарович, М. Парута і О. А. Юсип – по 4; 6. Возьний – 3,5; 7-9. А. Лупиняк, Р. Міхняк, Турянський – 3.
1970. Ньюарк (США). 16 учасників. 1. С. Стойко – 5,5 з 6; 2. Блонарович – 5.
1971. Глен Спей (США). 14 учасників. 1. Блонарович, Попович, Стойко – по 4,5 очок з 6; 4-6. С. Новаківський, П. Гаврющенко, П. Радомський – по 3,5; 7-9. Дзера, О. Коцюба, О. Одарченко – по 3.
1972. Філадельфія. 22 учасники. 1. Попович, - 5,5 з 6; 2-4. Блонарович, Б. Миндюк, М. Парута – по 4,5; 5. Д. Кулик – 4. Бачинський – по 4,5 з 6.
1973. Торонто. 1-3. Блонарович, Попович, Б. Бачинський – 4,5 з 6.
1974. Детройт (США). 1. Дзера – 4,5 з 5; 2. Б. Бачинський, 3. Блонарович.
1975. Рочестер (США). 1. Б. Бачинський – 4,5 очок з 5 (був єдиним майстром серед 18 учасників).
1976. Торонто. 21 учасник. 1. Б. Бачинський – 5,5 очок з 6; 2. Дзера – 5; 3. Теодорович – 4,5.
1977. Філадельфія. 1-2. Б. Бачинський, Попович – по 5 з 6 (Бачинський виграв матч за перше місце з рах. 3 на 1).
1978. Торонто. 20 учасників. 1. Б. Бачинський, 2. Блонарович; 3-7. Попович, Дзера, С. Новаківський, Миндюк, А. Лупиняк.
1979. Філадельфія. 12 учасників. 1. Б. Бачинський – 4,5 з 5; 2. Блонарович – 4.
1980 (ч-т УСЦАК не відбувся).
1981. Чикаго. 19 учасників. 1. Дзера – 4,5 з 5; 2-3. Б. Степаненко, М. Процик – по 4; 4. М. Турянський – 3,5.
1982. Детройт. 26 учасників. 1. Турянський – 4,5 очок з 5; 2-5. Б. Степаненко, Процик, Б. Назарко, Б. Андрушків – по 4.
1983. Торонто. 32 учасники (найбільше за всю історію змагань). 1. Дзера – 5,5 очок з 6; 2. М. Москаль – 5; 3-5. Т. Федів, О. Петренко, Я. Макаревич – по 4; 9-12. Турянський, Степаненко, А. Лупиняк, С. Сушко – по 3,5.
1984. Рочестер. 1. Дзера – 4,5 з 5. Дзера був єдиним майстром на т-рі.
1985. Ньюарк. 1. Блонарович – 4,5 з 5; 2. Стойко – 4.
1986. Філадельфія. 14 учасників. 1. Попович – 4,5 очок з 5; 2-3. Бачинський, С. Стойко – по 4; 4. Миндюк – 3,5; 5-8. Бачинський, Б.

Назарко, С. Новаківський, Попель – по 3.

1987. Рочестер. 1. Стойко – 5 очок з 5 (був єдиним майстром на т-рі).

1988. Філадельфія. 26 учасників. 1. Попович – 4,5 з 5 (одержав золоту Олімпійську медаль); 2-3. Блонарович, Прооцик – по 4 (і срібні Олімпійські медалі). Цей ч-т був частиною Української Олімпіади з нагоди святкувань Тисячоліття Хрещення України, що відбулася на околиці Філадельфії.

1989. Нью Брітен (США). 11 учасників. 1-2. Стойко (перше - за найкращими додатковими показниками), Попович – по 4 очок з 5; 3-5. Бачинський, Процик О. Коцюба – по 3.

1990. Торонто. 12 учасників. 1. Б. Бачинський – 4,5 очок з 5; 2. Попович – 4; 3. Москаль – 3,5; 4-5. Дзера, Б. Назарко – по 3.

1991. Глен Спей. 11 учасників. 1-2. Радомський, Стойко – по 4 очок з 5 (здобули спільну перемогу із-за однакових коефіцієнтів); 3. Процик – 3,5 4. Б. Бачинський – 3; 5-9. Попович, Москаль, Й. Кавалек, Кулик, О. Коцюба – по 2,5.

1992. Баффало. 1. Попович – 5 очок з 5; 2. Процик – 3,5. Попович був єдиним майстром серед 10 учасників.

1993. Філадельфія. 7 учасників. 1. Радомський – 5 очок з 6; 2. Попович – 4,5; 3-4. Стойко, Коцюба – по 4.

1994. Ньюарк. 18 учасників. 1-2. Попович (за найкращими дод. показниками присвоєно звання чемпіона), Стойко – по 5 з 6; 3-4. Кулик, Процик – по 4,5.

1995. Баффало. 20 учасників. Клуб ім. Ст. Попеля в Баффало, Н. Й. , США. 1. Б. Бачинський – 5 очок з 6; 2-4. Попович, Радомський, Стойко – по 4,5.

Література: Матеріал подано за книгою О. Поповича «Партії та розповіді шахіста з Америки», 1996.

1996. Перемогу на ч-ті здобув П. Радомський.

1997. Детройт. 15 учасників. 1. Попович – 4,5 очок з 5; 2-3. Б. Андрушків, Ігор Подобрій – по 4. Серед тих, хто посів місця з 5 по 8, був П. Процик (клуб С. Попеля), який здобув першу нагороду для юнаків – 100 доларів і нову перехідну чашу для юніорів. О. Подобрій був другим серед юніорів.

1998. Гартфорд (США). 12 учасників. 1-2. Б. Бачинський, М. Процик – по 4,5 очок з 5 (за дод. показниками переше місце присуджено Бачинському).

1999. Нью-Джерсі (США). Ч-т присвячений 75-річчю Українського спортово-виховного т-ва «Чорноморська січ». 1. П. Радомський , 2. Стойко – по 4,5 очок з 5; 3-4. Процик, 3. Штон – по 4; 5-9. І. Подобрій, О. Коцюба, О. Марків, О. Подебрій – по 3; 10-11. Л. Харченко, Л. Марків – по 2,5; 12-15. Д. Кулик, Е. Марків, П. Галадзан – по 2; 16-17. І. Філь, Я. Кунчик – по 1,5; 18-19. С. Мариняк, Т. Прокопів – по 1; 20. Надія Процик – 0.

2001. Нью-Йорк. 8 учасників. Захід присвячений пам'яті Миколи Ониська. Організатор і д-р т-ру – Мар'ян Процик. 1. О. Подебрій - 4,5 очок; 2. І. Подебрій (обидва – клуб С. Попеля) – 4,5; 3. М. Депутат (клуб С. Попеля) – 3,5; 4. В. Стефанюк (клуб «Львів») – 3; 5. о. Мар'ян Процик (клуб Попеля) – 2,5; 7. С. Стефанюк («Львів») - 1; 8. В. Стефанюк – молодший («Львів») – 0.

2002. Нью-Йорк. 8 учасників. АШ. 1. О. Подобрій, 2. І. Подобрій – по 4,5; 3. М. Депутат – 3,5; 4. В. Стефанюк – 3; 5. М. Процик – 2,5; 6. Т. Депутат – 2; 7. С. Стефанюк – 1; 8. В. Стефанюк – 0.

Чень Чжу (Чжу Чень, Chzhu Chen) (нар. 16.03.1976) – китайська шахістка, міжнар. ґросмайстри-ня серед чоловіків. Ело 2001 = 2548. 8-а позиція в списку 100 найсильніших шахісток світу. Після Се Цзюнь і С. Полгар вона стала найсильнішою шахісткою світу 2001-2004 років . Чемпіонка світу серед жінок (Москва, 2001), чемпіонка світу серед дівчат до 20 років (Медельїн, 1996). Учасниця Всесвітньої шахової олімпіади в складі

національної жіночої команди Китаю в Стамбулі 2000 (перше місце в командному заліку і перше місце за 2-ю шахівницею). Чемпіонка Азії в складі команди Китаю (Сінгапур, 1995). Чемпіонка Європи в складі клубної команди «Монте-Карло» в Туреччині 2007.

Учасниця ч-ту світу серед жінок в Елісті 2004, в Делі 2000, змагань за Кубок світу в Шеньяні 2000, матчу Китай – решта світу в Шанхаї 2006 (набрала 7,5 очок з 12), матчу Європа – Азія в складі команди Азії в Батумі 2001 (5,5 очок з 8).

Змагалася в матчах з елітними гравцями серед чоловіків, ґросмайстрами Н. Шортом (поступилася з рах. 0,5 на 3,5), Я. Сейраваном (0,5 на 3,5) у Янані 2002. В Дубаї 2002 вона виграла в чемпіона світу за версією ФІДЕ Р. Пономарьова і була близькою до успіху в змаганні З О. Дреєвим. Учасниця матчів «Леді-сеньйори»: Мюнхен 2000 (6-е місце серед жінок), Амстердам 2001 (1-е місце серед жінок), Рокбрюн 2004 (2-е місце серед жінок).

Інші змагання: Пекін 1998 (10-11); Гронінген 1998, 6 учасниць (4); Мюнхен 1999 (3-4); Горнінген 2000 (3-4); Краснотур'їнськ 2007 (1).

Р. Пономарьов – Чжу Чень. Дубай, 2002.

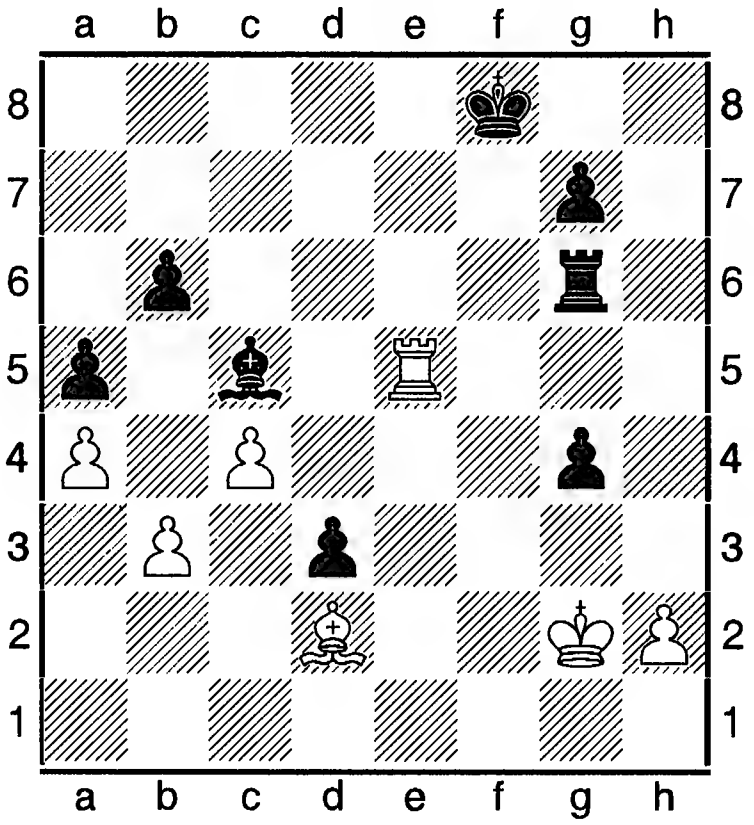

49.Cf4 Tf6 50.Te4 d2! 51.Cxd2 Tf2+ 52.Kpg3 Txd2 і чорні виграли фігуру.

З 2004 проживає в Катарі, грає під прапором цієї країни.

Чепарінов (Cheparinov) Іван (нар. 25.11.1986, Асеновоград) – болгарський шахіст, міжнар. ґросмайтер з 2004. Ело 2006 = 2632. 80-а позиція в списку 100 найсильніших гравців світу. Чемпіон Європи в складі клубної команди «Лінекс Меджик» (Іспанія) в Туреччині 2007. Учасник особистого ч-ту Європи з КШ в Дрездені 2007 (5), 5-го етапу Гран-прі ФІДЕ в Джермуці 2009 (14), 2-го етапу Гран-прі ФІДЕ (10-11), Гран-прі ФІДЕ в Баку 2008 (11-12), відбіркового т-ру ч-ту світу з гри в бліц у Москві 2010 (40-57), змагань за Кубок світу в Ханти-Ман-сійську 2009. Переможець масового т-ру в Гібралтарі 2014. Грав за за збірну команду Болгарії на всесвітніх олімпіадах 2002, 2004, 2006, 2008, 2010, 2012.

Інші змагання: Вейк-ан-Зее 2006, т-р «Б» (6-8); Мехіко 2006 (7); Памплона 2006 (2-3); Еліста 2009 (10); Іспанія 2009, фестиваль Лопеса (1). Найвищий рейтинг 2008 = 2713.

І. Чепарінов – Ф. Каруана. Іспанія, 2009.

Оборона Грюнфельда (D 81).

1.d4 Kf6 2.c4 g6 3.Kc3 d5 4.Дb3 dc 5.Дxc4 Cg7 6.e4 0-0 7.Ce2 Kc6 8.Kf3 Kd7 9.Ce3 Kb6 10.Дd3 f5 11.Td1 f4 12.Cc1 e5 13.d5 Kb4 14.Дb1 Cg4 15.a3 Ka6 16.b4 Kb8

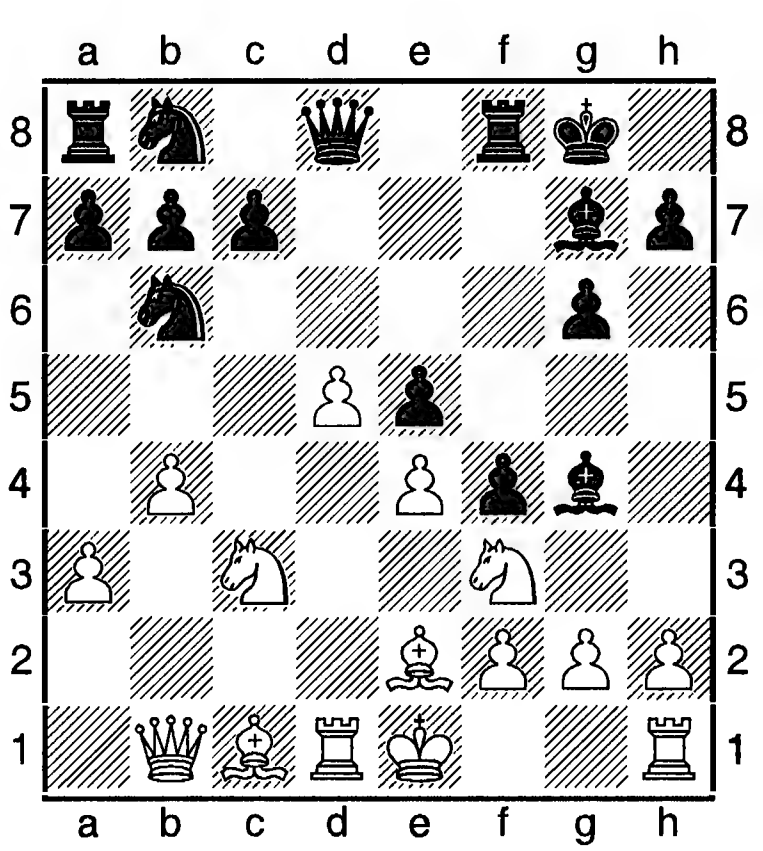

17.h4 Cxf3 18.Cxf3 Kc8 19.Cg4 Kd6 20.h5 g5 21.h6 Cf6 22.Ka4 b6 23.Cd2 Kd7 24.Tc1 Te8 25.Th3 a6 26.Kd2 Kph8 27.Дc2 Ta7 28.a4 a5 29.Tc3 ab 30.Txc7 b3 31.Txa7 dc 32.Txd7 Дb8 33.Txc2 Kxe4 34.Tcc7 Kxd2 35.Kpxd2 Да8 36.Ce6 Txe6 37.de Kpg8 38.Kpc1 e4 39.e7 Cxe7 40.Txe7, (1-0).

Чепіжний (Chepizhnyi) Віктор Іванович (нар. 18.02. 1934, Дніпропетровськ) – український шаховий композитор, ґросмайстер СРСР з 1980, міжнар. майстер (1969), міжнар. арбітр з шахової композиції (1965). Інженер-фізик, журналіст. Завідувач шахової редакції вид-ва «Фізкультура і спорт» з 1977. Віце-президент Постійної комісії ФІДЕ з шахової композиції з 1982, голова Центральної комісії Шахової федерації СРСР (1980-1989). 5-разовий чемпіон СРСР з розділу двоходових задач (7-9-й ч-ти, 1965-1969; 16-й, 1985; 17-й, 1987), призер 5-и інших ч-тів. Нагороджений золотою (з Л. Лошинвьким) і срібною медалями з розділу двоходових задач, бронзовою медаллю (з Лошиниським) з розділу триходових задач на Олімпійському конкурсі в Лейпцігу 1964. Інші змагання: особистий ч-т світу із складання шахових композицій 1998-2000 (1-е місце з розділу двоходових зада; ч-т Росії 1995-1997 зі складання двоходових задач (2-е місце з ортодоксальних композицій, 4-е з розділу кооперативних матів). Вдосконаленню майстерності Ч. як шахового композитора сприяло його спілкування з іншим видатним шаховим композитором України В. Руденком, з яким спільно скомпонував 100 творів, і Лошинським.

З 1956 опублікував понад 3000 задач. 150 відначено призами, в тому числі 80 – першими.

В. Чепіжний, «Шахи в СРСР» («Шахмати в СССР»). 1-2-й призи.

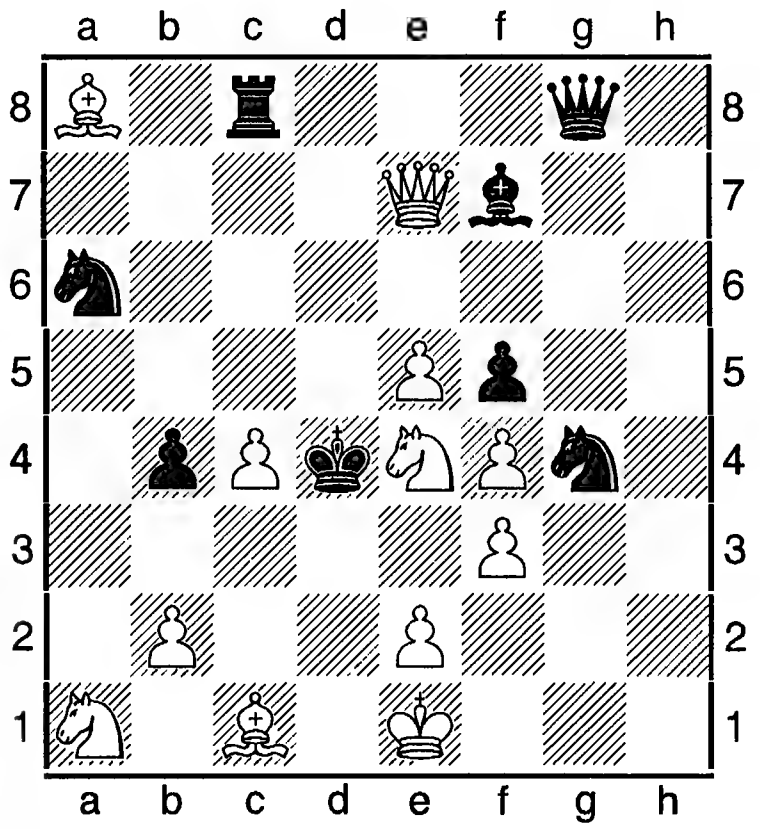

 # 2 **12+8**

1.Kd6!

В. Руденко, В. Чепіжний. 1-й приз.

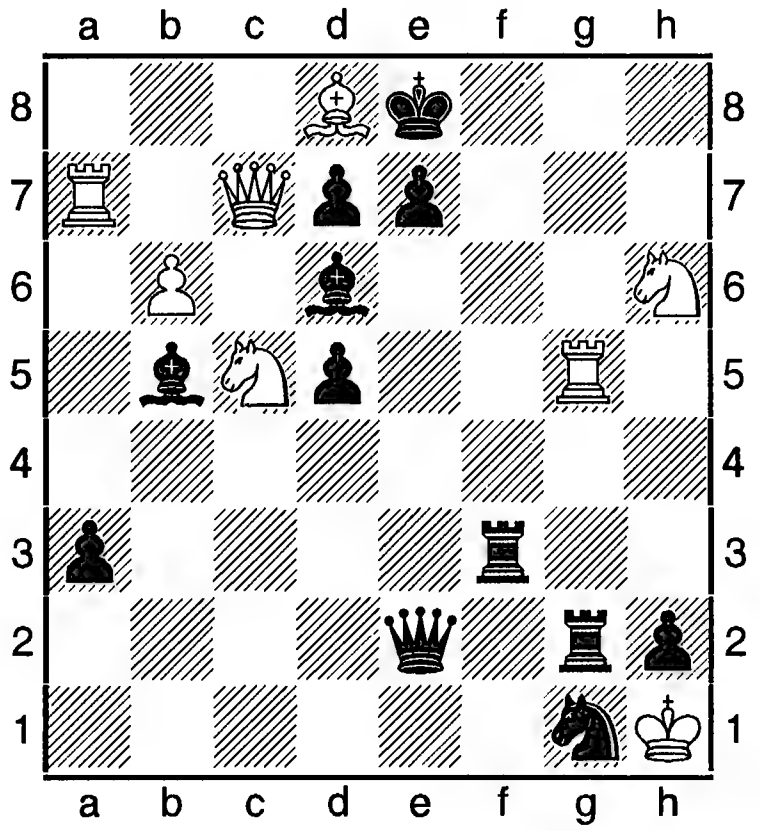

 # 3 **8+12**

Після очевидного вступу **1. Ta8** загрожує **2. Cxe7+ Крхе7 3.Дd8 #**, використовуючи блокування поля d6. Вивільнюючи це поле для короля, стрілець тричі перекриває свої фігури, а біла дама вперто переслідує його – тема відкрита Л. Лошинським: 1. **...Ce5 2.Дd6 Cc6 3.Дxe7 #, 2. ...Cxd6, ed 3.Cc7, Cf6 #, 1. ...Cf4 2.Де5 Cc6 3.Дh8 #** і **1. ...Cg3 2.Дf4 cc6 3.Tg8 #.** До цих основних варіантів додається цікава додаткова гра: 1. ...Cxc5 2.Дb7 d6 3.Cxe7 # і 1. ...Tf8 2.Дc8 Ca6 3.Дxd7

(спочатку на 1.Дс8? Са6 2.Дхd7 чорний король вислизав на f8). Оригінальне трактування теми Лошинського – вперше в якості фігури, яка переслідується, використовується дама, котра виявляє надзвичайну активність! Твір, достойний пам'яті нашого видатного композитора.

Література: Шахова композиція 1977-1982, М., 1983 (упорядник – ґросмайстер з шахової композиції В. І. Чепіжний).

Чепмен (Chepmen) Терес – англійський шахіст, бізнесмен-меценат, видавець шахової літератури. Чемпіон Британії серед шахістів до 14-и років, чемпіон Лондона серед гравців до 18-и років, учасник лондонського т-ру 2009 (10). Провів благодійний матч з 13-м чемпіоном світу Г. Каспаровим у Лондоні 2001. 8 місяців готувався до матчу під орудою Дж. Спілмена, Дж. Нанна, зіграв тренувальний поєдинок з Дж. Годжсоном. Чепмену Каспаров надав на партію 90 хвилин для обдумування ходів, а також по 2 пішаки в кожній партії, собі ж узяв тільки 60 хвилин часу на обдумування ходів. Рахунок зустрічі – 2,5 на 1,5 з користю для Каспарова.

Чепурний Леонід (Одеса) – український шахіст, майстер ІКЧФ з 1992. Загинув у дорожньо-транспортній катастрофі в грудні 1992.

Червониченко Світлана (Красний Луч) – українська шахістка, майстриня ФІДЕ. Учасниця особистого ч-ту України серед жінок в Алушті 1998 (28).

Червоноградські міжнародні турніри майстерські, одноколові, при 12-16 учасниках відбуваються в листопаді-грудні з 2004 у місті Червонограді Львівської області в рамках фестивалів (див. також ст. «Кубок Червонограда»).

2005. 16 учасників з 5 країн. 1. А. Мадан (Румунія) – 11,5 очок; 2-4. Катерина Мацейко, М. Кравців, І. Нестер (виконали норму національного майстра) – по 10,5.

2007. 1. Д. Шкуран (Львіві) – 10,5 очок; 2. М. Алявдин (Білорусь) – 10,5; 3-4. К. Ступак (Мінськ), Я. Жеребух (Львів) – по 10.

2008. 2 майстерські т-ри і 1 рейтинговий. У кожному по 16 учасників з 5 країн: Вірменії, Білорусі, Молдови, Росії, України. Переможцями перших двох стали О. Мельниченко з Луцька – 11,5 очок, Ю. Полуектов з Харкова – 12 очок; другі місця посіли відповідно В. Хаміцевич з Молдови, і Д. Пєтухов (Росія) – по 11 очок.

У 3-му рейтинговому змаганні переше місце виграв кмс зі Львова В. Дурнєв – 11 очок; але насправді першим був О. Степанюк з Волині (Маневичі), котрий виступав поза конкурсом, третім став кмс М. Гапчин (Червоноград).

2009. Грудень. Т-р «А», майстерський. 14 учасників. Найкращі рез-ти: 1. В. Вернадський (Чернівці) – 10 очок з 12 (виконав норму міжнар. майстра); 2. В. Якимов (Черкаси) – 9; 3. А. Рахмангулов – 8,5 очок; 4. В. Ковальов (Білорусь) – 7,5; 5. Б. Іткіс (Румунія) – 7.

Т-р «Б», майстерський. 8 учасників. 2 кола. 1. Д. Шкуран (Іф.-Франківськ) – 9,5 очок з 11; 2. П. Коцан – 11; 3-5. М. Ганіч (Хмельницький), П. Савастянов (Євпаторія), О. Калініна (Тернопіль) – по 10. Кандидатський т-р «В» виграв Олег Поліщук (Старокостянтинів).

2014. 27.11-03.12. Організатор фестивалю – ОЛК «Ровесник» (директор В. Карвацький), д-р, мф І. Лещишак. Головний суддя – ма О. В. Прохоров (Львів). Т-р «А», 12 учасників з Вірменії, Польщі, Росії, України. В тому числі 4 мм, 1 жмм, 2 мф, 2 нм, 3 кмс. Ело сер. = 2233 одиниці. Норма мм = 8,5 очок, жмг – 8 (7,5), жмм – 5,5. Підсумки: 1. Є. Штембуляк (Україна) – 8,5 очок; 2. А. Рахмангулов (Україна) – 6,5; 3-6. А. Нечаєв (Україна), З. Стрембіцький (Польща), А. Січевський (Україна), П. Севастянов (Росія) – по 6; 7-9. В. Молибога, О. Васіна, І. Андренко (всі – Україна) – по 5,5; 10. В. Каграманянц (Вірменія) – 5; 11. О. Терлецький (Україна) – 4,5; 12. Ф. Чевондян (Вірменія) – 1. Кандидатський т-р при 24

учасниках виграв вінничанин О. Биковський, другим був О. Поліщук (Старокостянтинів), третім – І. Бабій (Дніпропетровськ). Бліц-марафон при 26 учасниках, присвячений пам'яті чемпіона Червонограда Є. Завірюхи, виграв Рахмангулов, другим був І. Бабій, третім – О. Терлецький (Львів).

Чергування матів – у шаховій композиції механізма задачі: при ілюзорній грі (за псевдоходу) і в рзв'язку в двох варіантах повторюються одні і ті ж ходи чорних і білих, але змінюється послідовність тих ходів, що дають мат. Буквенним алгоритмом позначаються так: ілюзорна гра чи хибний слід – 1. ...а2. А, 1 ...б2. Б. Розв'язок: 1. ...А2. Б, 1. ...б 2. А.

Тема відкрита італійським проблемістом А. Марі (1892-1953)1928.

А. Марі, «Ешик'є», 1928.

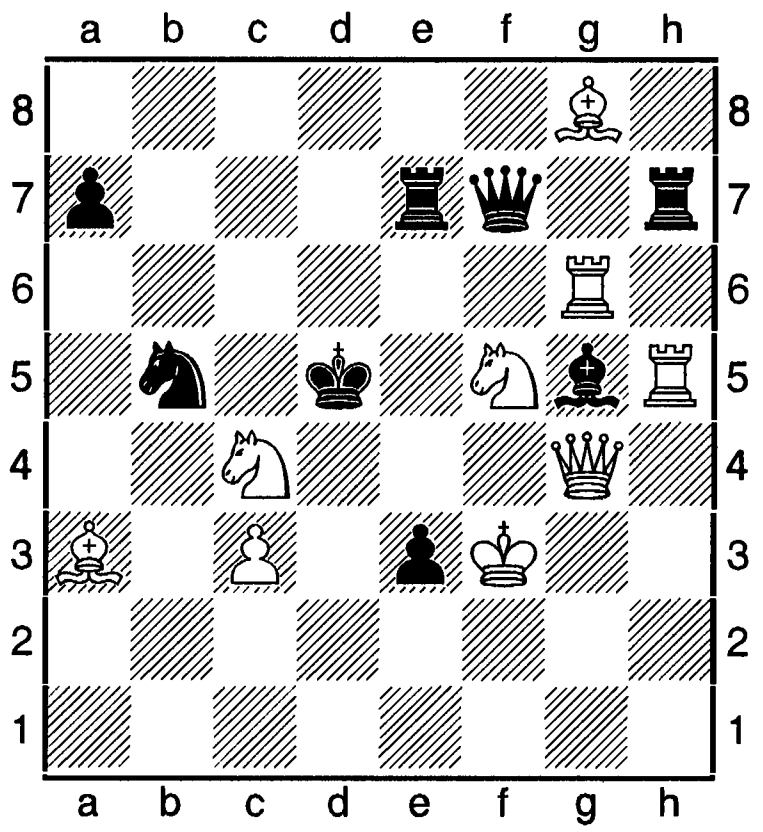

 # 2 **9+8**

Спочатку 1. ...Cf4 2.Kfxe3 #, 1. ...Cf6 2.Kxe7 #. Розв'язок: **1.Ke5!** загроза **2.Де4 #, 2.Де4 #, 1. ...Cf4 2.Kxe7 #, 1. ...Cf6 2.Kxe3 #.**

Дану позицію незалежно один від одного відшукали: 1934 – А. Ботакки (Італія), 1944 – Е. Педерсен (Данія), 1948 – Л. Лошинський (Росія).

Чергування полів у задачній композиції - у варіантах однієї чи кількох різних фаз чергуються поля, на які впливають фігури однієї чи обох сторін. Ч. п. може виражатися у простій чи циклічній формі, як, наприклад, у львівській темі, темі вузлових полів, чергування полів при повторній загрозі.

Я. Хронець, «Sachove umenie», 1976.

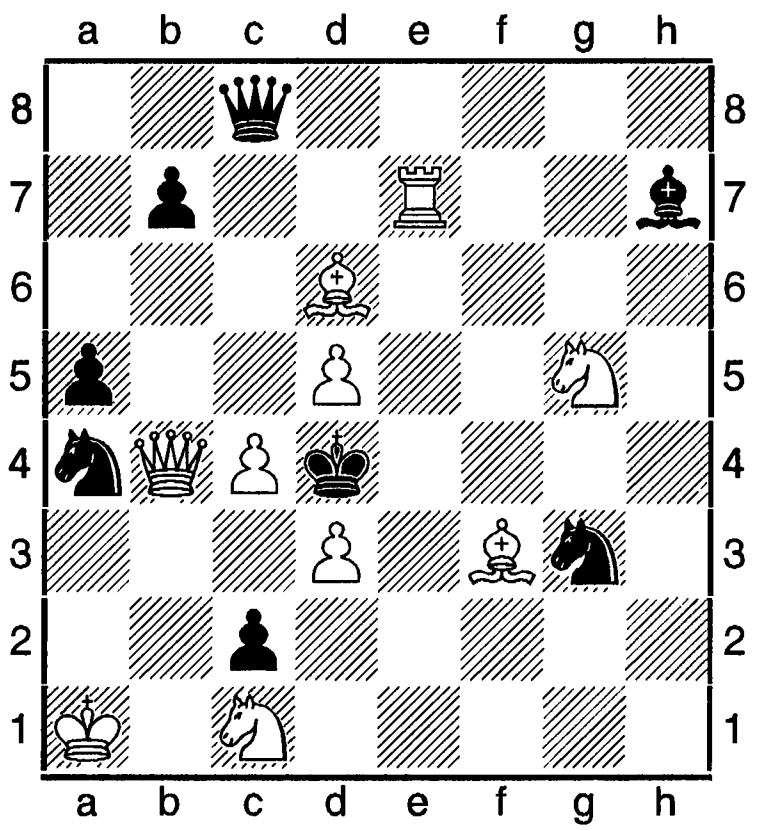

 # 2 **10+8**

1.Дd2! ~ 2.Kb3 #, 1. ...Cd3 2.Дd3 #, 1. ...Дc4 2.Ke6 #, 1. ...Kc5 2.Ce5 #.

Череватенко Роман (нар. 21.12.1975, Харків) – український шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2009 = 2398 (Україна), 2398 (ФІДЕ). На меморіалі Добровольського в Рівному 1997 посів 7-8-е місце.

Чередниченко Гелена (нар. 14.07.1985, Донецьк) – українська шахістка, майстриня ФІДЕ. Ело 2009 = 2112 (Україна), 2161 (ФІДЕ).

Чередниченко Світлана (нар. 02.05.1984, Луганськ) – українська шахістка, майстриня ФІДЕ. Ело 2006 = 2273. Учасниця ч-ту світу серед дівчаток до 10 років в Братиславі 1993 (10), ч-ту світу серед юнок в Оропесі 1998 (4), ч-ту Європи серед дівчат до 10 років в Сомбатхеї 1993 (9), ч-ту Європи серед дівчат до 12 років в Римавській Соботі 1996 (5). На т-рах У Вишеграді 1998 (5), (10).

Черіані (Cheriani) Луїджі (23.01.1894, Мілан, - 08.10.1969, там же) – італійський

шаховий композитор, автор багатьох тем з ретроаналізу. Опублікав переважно з ретроаналізу понад 700 задач.

Черкаська область – адміністративно-тероторіальна честина України. Розташована в середній течії Дніпра. Адмінцентр: Черкаси.

За часів Київської русі Черкащина, як уділ-на територія, входила до складу Київського князівства, частина її території згодом належала переяславському князівству (після Ярослава Мудрого й до завоювання татаро-монголами 1240). Черкащина була тією землею, по якій пролягали шляхи «З варяг у греки», Залозний. Тому шахи до Києва і далі могли потрапили через Черкащину ще на початку 9-го сторіччя, а то й раніше, через прикаспійські та причорноморські території (або ж через Константинополь і Крим) з далекої Індії, Персії, Кавказу. Принаймні не пізніше літописних згадок про Корсунь (1052), Канів (12-е сторіччя). «Зовнішня торгівля велася з Візантією, Сходом (середньоазіатськими країнами, Персією, Аравією) і Західною Європою (Історія Української РСР, в 2-х тт., т. 1, стор. 68).... Русь підтримувала зв'язки з Кавказом і Закавказзям, зокрема з Грузією і Вірменією» (там же, стор 85).

Прискіпливий пошук шахових істориків може відкрити багато цікавих фактів про поширення шахової культури на Черкащині і в пізніші часи, бо значна кількість освічених, з передовими поглядами на суспільне життя, людей знала шахову гру, розуміла її, захоплювалася нею.

Шахами захоплювався уродженець Черкащини Григорій Гельбак (1863-1930), учасник 4-го всеросійського т-ру. 1916 «Шахматний вєстнік» (№ 7/8) оприлюднив складений ним список видатних російських, польських та фінських проблемістів, у якому розповів про Григорія Гельбака і Василя Омелянського.

У праці Ю. Лазарєва «Творчість шахістів України», К., 1982 згадується робітник станції цивільних споруд міста Сміли Володимир Братцев, який на меморіалі Дуз-Хотимирського 1977 виконав норму майстра спорту СРСР: «Він уже багато років є провідним шахістом Черкащини, незмінним лідером її команди на республіканських змаганнях» (стор. 173).

У розділі «Видатні шахісти України» Ю. Семенко (книга «Шахи в Україні», Львів, 1993) нагадав світові, що в місті Золотоноша народився триразовий чемпіон України (1938-1940) І. Є. Болеславський (стор. 136-138).

Значної популярності в області набули заочні шахи. Так, міжнар. майстер ІКЧФ В. Братцев із Сміли в 6-му ч-ті України 1970-1971 виграв срібну медаль, а звання міжнар. майстра удостоївся 1982. Він же був членом олімпійської команди України. На 1996 область мала 17 шахістів-заочників з міжнар. рейтингом: В. Братцев (2445), В. Брусиловський (2156), А. Булиженков (2002), Г. Долженко (2038), В. Латко (2040), І. Мачульський (2105), Л.Омелянов (2274), Г. Приймак (2094), С. Редько (2256), А. Роговий (2159), І. Романчук (2006), П. Рябчич (2136), Д. Стадник (2138), Д. Чаплоуцький (2247), Г. Голікідзе (2231), Ф. Шарипов (2145), В. Яременко (2021).

Певного успіху має Черкащина в розвитку шахової композиції. Тут передові позиції посідає черкащанин вірменського походження кмс В. Хачатурян. 2010 в 1-му Кубку України з розв'язування ШК серед молодих композиторів у Харкові він здобув перше місце. Цим видом шахової творчості займається і національний майстер В. Якимов. Проблеміст О. М. Дашківський багато років редагує шахові відділи різних видань. Він організатор багатьох першостей, конкурсів із складання і розв'язування шахових композицій. Під його орудою працює осередок шахових любителів (В. Крижанівський, В. Пипа, А. Жук, І. Малий та інші). Газета «Черкаський край» 2000-2001 провела конкурс зі складання ортодоксальних двоходових задач на тему: «Від подвійної загрози чорні обороняються на одному й тому ж полі, і ці

оборони в спробах є спростовуваними».
2009 ШФ Черкащини зареєструвала 82 шахісти з українським і міжнар. рейтингами, в тому числі національного майстра В. Якимова (2468, 2442), 33 кандидати в майстри спорту України, дві кандидатки в майстрині спорту України (Ольга Бодяшна, Т. Метельницька).
Обласна ШФ створена 1958. Президент – П. Г. Багач.

Черкеси (адиги) – загальна назва племен Північного Кавказу. До черкесів належали сучасні адигейці, кабардини, і влане черкеси. Назва міста Черкаськ пов'язана саме з ними (Черкаси, Черкаська область). Росіяни за часів царату південних українців теж називали черкасами за аналогією зі словом «черкеси». Черкеси можливі поширювачі шахової гри в Тмутараканському князівстві та Русі в 10-12 століттях. Плем'я адигейців русичі називали також касогами.

Чернин (Chernyn) Олександр Михайлович (нар. 06.03.1960, Харків) – угорський шахіст українського походження, міжнар. ґросмайстер з 1985. Перших успіхів досяг у юнацьких змаганнях: чемпіон Європи 1979-1980, на ч-ті світу 1979 (2). Учасник ч-тів СРСР: 1985 (1-3), 1987 (5-6). З 1985 учасник змагань на першість світу; міжзон. т-ри: Туніс 1985 (4-5, виграв дод. матч у В. Гаврикова з рах. 3,5 на 3,5), Суботиця 1987 (8-9); т-р претендентів в Монпельє 1985 (8-9). У складі збірної команди СРСР переможець 1-го ч-ту світу 1985 (найкращий рез-т за 1-ю шахівницею: 5 очок з 7).
Найкращі рез-ти в інших міжнар. змаганнях: Амстердам 1980, т-р майстрів (1); Сьєнфуегос 1981 (2-3); Бангалор 1981 (3-4); Копенгаген 1984 (1); Старі-Смоковець 1985 (1); Сомерсет 1986, 480 учасників (2-7); Реджо-нель-Емілія 1986-1987 (2-5); Амстердам 1987 (5)
Після переїзду до Угорщини виступає під її прапорами: Нью-Йорк 1996, вдкритий ч-т (2-5); Будапешт 1997, ч-т Угорщини (2-3); Лос-Анджелес 1999 (5-7); Ліма -Фуред 1999, ч-т Угорщини (4); Львів 2000 (1-2); Сент-Вінсент 2000, ч-т Європи (8); Бастія 2001 (1); учасник ч-ту світу в Делі 2000.

О. Чернин – П. Блатни. Нью-Йорк, 1996.
Англійська партія (А 44).

1.c4 Kf6 2.Kc3 d6 3.d4 e5 4.Kf3 Kc6 5.d5 Ke7 6.e4 Kg6 7.g3 Ce7 8.Cg2 0-0 9.Kd2 Kd7 10.Kf1 Cg5 11.Cxg5 Дxg5 12.h4 Дd8 13.Ke3 Ke7 14.Дc2 a5 15.f4 ef 16.gf f5 17.0-0-0 fe 18.Kxe4 Kc5 19.Kxc5 dc 20.Ce4 Ta6 21.Cxh7+ Kph8 22.h5 Th6 23.Cd3 Txf4 24.Tde! Дf8 25.Дd2 b6 26.Kd1 Kg8 27.Kc3 Tf2 28.Дg5 Cf5 29.Ce41 Tf6 30.Дg3 Cd7 31.Дxc7! Td6 32.Cg6?! Дf4+ 33.Kpb1 Дd2 34.Kd1 Tff6 35.Cc2 b5 36.Tef1! Cg4 37.Kc3 Cf3 38.Txf3 Txf3 39.Дxd6 Tf6 40.Дg3 b4 41.Ke4, (1-0).

Література: «Визнаю лише перемогу», інтерв'ю Л. Леонідова в «Спортивній газеті», № 19 за 12.02. 1980.

Чернівецька область – адміністративно-територіальна честина України. Міститься в межах Північних Карпат. Адмін-центр: Чернівці. Місто мало назву до 1944 Чорновиці (Черновиці).
Чернівецька область, як і місто Хотин на Дністрі (відоме з літописних джерел ще в 10-му сторіччі), були дотичними до багатьох древніх цивілізацій Сходу, Півдня, Заходу й Півночі. Тому не можна відкидати гадки, що з шахами в цій місцевості люди познайомилися ще з давніх часів. Навіть не пізніше, як на карті історії появилося місто Хотин.
Чернівці та його навколишні землі знали правління молдовських князів, потомок яких Петро Могила був митрополитом України-Русі, вчений з демократичними поглядами; залишила тут свої сліди й культура Австрії, Румунії. Вочевидь, і шахове життя, яке бурхливо розвивалося в

цих країнах за підтримки їх правителів, не оминуло й Буковини.

У цій місцевості 1709 бував і шведський король Карло 12-й, котрий програв битву під Полтавою, - пристрасний любитель шахової гри. У Чернівцях бували й визначні шахісти Австрії, Німеччини, Польщі, Румунії, Словаччини, Угорщини, і навіть Нідерландів та Франції, такі, як: Андерсен, Стейниць, Ем. Ласкер, С. Флор, Р. Реті та інші.

Буковина знала таких українських культурних діячів, як: Федькович, Л. Мартович, М. Черемшина, О. Маковей, Т. Бордуляк, О. Кобилянська, І. Франко, В. Стефаник та багатьох інших визначних імен. 1875 у Чернівцях відкрився університет. Безперечно, частина викладачів та випускників цього навчального закладу зналася й на шахах.

192-1930-х цей край відвідували львівські шахісти: Я. Онищук, М. Вишиванюк, С. Попель, М. Турянський, М. Романишин, Л. Туркевич. Деякі з них були вихідцями з цих земель.

Після 2-ї Світової війни 1939-1945 захоплення шахами набуло масовості. Але гуртки, клуби відкривалися в основному у великих центрах Буковини. В селах розвиток шахів вівся здебільшого на приватно-побутовому рівні.

Шахові гуртки діяли в обох вищих навчальних закладах. Гравці області почали виходити на всеукраїнську арену. М. Копаєв 1940-х і на початку 1950-х був лідером серед шахістів Буковини, який вже 1947 вдало грав у командній першості ВЦРПС, що проходила В. Ленінграді (С.-Петребурзі). Рдом з Воронежа, він 7 разів був учасником змагань на першість України. В 19-й (Київ, 1950) був бронзовим призером, тричі грав у фіналах ч-тів СРСР. 1960-х на чолі розвитку жіночих шахів області перебувала Р. Вапнична (Чернівці), яка 1964 виграла звання чемпіонки України.

Популярні серед буковинців й заочні шахи. Призером ч-ту Європи з гри за листуванням був А. Гурвич з Чернівців. В 1-й першості СРСР 1948-1951 М. Копаєв виборов 2-4-е місця із заочних шахів.

Р. Боднар (Чернівці) в ч-ті Львівського шахового клубу 1990-1991 посів третє місце, а 1992-1993 – четверте. У фіналі 1-ї першості України 1959-1961 А. Гурвич (Чернівці) виборов звання чемпіона України в іграх за листуванням, А. Гершберг (Чернівці) був четвертим в 2-му фіналі першості України 1961-1963, чернівчанин М. Шер став бронзовим призером 6-го фіналу першості України 1967-1969, Є. Порпер (Чернівці) в 14-му фіналі першості України 1987-1988 був четвертим. Певних успіхів на цьому поприщі досягла й команда шахістів-заочників: у 2-й КПОУ 1969-1971 виграла 4-е місце. У Чернівецькому університеті, будучи студентом математичного факультетету, під керівництвом кмс з КШ, міжнар. майстра ІКЧФ А. О. Гурвіца вдосконалював свою шахову майстерність чемпіон України із заочних шахів 1999 О. І. Савчак. 1996 у Чернівецькій області перебувало 7 шахістів - заочників з міжнар. рейтингом: В. Боднар (2239), М. Бродський (2152), М. Вольф (2122), В. Гапоненко (2287), Д. Гнатюк (2266), В. Мандрик (2101), Ю. Морохин (2174).

Шахових композиторів Буковини представляв доктор фізико-математичних наук, завідувач кафедри математичного аналізу Чернівецького держуніверситету, кандидат у майстри спорту СРСР, національний майстер з шахової композиції М. І. Нагнибіда. Він автор буковинської теми в неортодоксальному жанрі (див. ст. «Буковинська тема», «Нагнибіда»). 1991 у Києві він видав українською мовою книгу «Парадокси в шахових задачах».

З розпадом СРСР впала й «залізна завіса», тому шахісти Буковини тепер мають можливість вдосконалювати свою майстерність у міжнар. т-рах. В жовтні 2001 за ініціативи ОШФ (голова В. О. Виноградник), В. Самойлова, В. Ковтуновича, Ю. Фомина, М. Залибина, А. Сухова, В. Бондаря та інших при підтримці міського глови М. Т. Федорчука, начальника міськуправління з питань моло-

діжної політики, спорту і туризму С. В. Дяконюка розпочав свою діяльність міський шаховий клуб.

2009 Чернівецька ОШФ мала в своїх рядах 113 активних шахістів з міжнар. та національним рейтингами. В тому числі національного майстра М. Ярмистого (2400, 2300), майстра ФІДЕ В. Бернадського (2249, 2231), майстриню ФІДЕ Віру Баябашову (2162, 2102), дві кандидатки в майстрині спорту України (Люба Кравчук, Юлія Окугарєва).

2008 гравці області взяли участь в 11-и всеукраїнських змаганнях: «Буковинська весна – 2008», Кубок перемоги, ч-т Чернівців, юнацьких змаганнях, півфіналах ч-ту України, т-рах Д. Вишневецького (2 заходи в Тернополі), в 4-му Кубку Червонограда – 2008 (т-ри «а» і «Б»).

Президентом ЧОШФ є М. І. Куцак.

Література: Історія української літератури (кінець 19 поч. 20 ст.), вид. 2-е доп. і перероблене, К., 1978; Советский энциклопедический словарь, М., 1982; Р. Колесников, Заочні шахи в Україні, Львів, 1996; Ю. Семенко, Шахи в Україні, Львів, 1993; Ю. М. Лазарєв, Творчість шахістів України, К., 1982; М. І. Нагнибіда, Парадокси в шахових задачах, К., 1991; В. Арчаков, Шахматная композіція в Украіне, К., 1986; Шахматный словарь (за ред. Л. Я. Абрамова), М., 1964; шаховий сайт ФШУ.

Чернігівська область – адміністративно-територіальна частина України. Міститься в басейні річки Десна. Адмінцентр: Чернігів.

Шахи на Чернігівщині появилися ще в 9-му сторіччі. Про що свідчать віднайдені археологами шахові фігури цього періоду. Про ранню появу цієї гри засвідчують давні усні згадки – билини (старини). Вони навіть називають імена конкретних осіб: билинного героя часів князя Володимира Великого Іллю Муромця (родом з Чернігівщини). Билина «Ставр Гординович» розповідає, що шахову гру на Чернігівщині шанувало боярство, нею захоплювалися навіть жінки. Шахи були популярними й серед низових верств населення. Народні умільці виготовляли шаховий інвентар навіть для продажу на ринку.

Грою в шахи захоплювалися й за часів монгольського нашестя, в роки панування Литви, Польщі, Росії. Особлио за гетьманської доби, коли Батурин був резиденцією українських правителів. «За Єлизавети Петрівни великим шанувальником шахів був граф Кирило Розумовський», - стверджує історик М. Коган в «Очерках по історії шахамат в СРСР» (стор. 41), покладаючись на «Історію Малої Росії» Д. М. Бантиш-Каменського (М., 1830, ч. ш. с. 77-78). Відомо ж бо, що К. Розумовський походив з реєстрових чернігівських козаків. Шахами захоплювався український філософ Г. С. Сковорода, який багато років свого життя провів у цьому краї.

Подальші згадки про гру в шахи губляться в пластах століть аж до радянського періоду, коли в четвертому ч-ті України (Полтава, 1927) чернігівець М. Вербицький на півочка відстав од чільної трійки лідерів разом з харків'янином Д. Григоренком і В. Кириловим. 1978 А. Іванов з Чернігова брав участь в ч-ті ЦР ДСТ «Авангард», який проходив тоді в цьому місті. Правда, в книзі «Творчість шахістів України» Ю. Лазарєва, К., 1982 є тепла згадка про уродженця Чернігівщини (Козел Чернігівського повіту), шахового майстра Ф. І. Дуз-Хотимирського (називає його «рідкісним самородком»), котрий у юному віці покинув рідні місця (див. стор. 11-12 книги та ст. «Дуз-Хотимирський»). Інший не менш талановитий самородок, міжнар. ґросмайстер В. Савон теж родом з Чернігова, але проживав довгий час у Харкові.

Команда АДАН ДЗО з Чернігова, скомплектована з місцевих гравців та з інших областей і міст України, 2011 виграла ч-т України серед клубних команд і представляла Україну на ч-ті Європи.

Популярні в краї є заочні шахи. У 5-му КПШУ 1976-1978 команда шахістів-заочни-

ків області виграла бронзову нагороду, вона також була третьою 1978-1980, 1981-1983, а 1983-1985 мала 4-е місце. У фіналі Кубка світу ІКЧФ грав А. Фролов з Чернігова. 1992 міжнар. майстром ІКЧФ став В. Малишев. Станом на 1996 область мала в своїх рядах 19 шахістів-заочників з українським та міжнар. рейтингами: В. Бохонько (2114), А. Жестерєв (2260), А. Іванов (2402), В. Клюжев (2112), Ю.Коган (2200), В. Курач (2087), Н. Лега (2171), Л. Мельниченко (2085), Г. Орел (2178), М. Ошаровський (2-84), П. Пилипенко (2240), В. Плаксін (2131), А. Приходько (2105), В. Пушкар (2122), П. Стешенко (2026), І. Тарануха (2204), С. Товстоляс (2163), А. Фролов (2305), О. Шамренко (2299), Г. Ярошик (2077).

Певна зацікавленість проявляється до шахової композиції, зокрема до розв'язування шахових творів. У ч-тах України з розв'язування шахових композицій Л. Любченко брав участь 1987, 1990, 1991, 1992, 1997; композитор і рзв'язувач ШК Е. Тищенко змагався в ч-ті України 1987.

На 01.01. 2009 в області нараховувалося 176 шахістів з міжнар. та національним рейтингами. Серед них національні майстри А. Іванов, А. Нестерець, міжнар. майстри О. Носенко, О. Тука, 72 кандидати в майстри спорту України та 6 кандидаток у майстрині спорту України (Д. Богдан, О. Гулак, М. Козак, А. Кологайда, Н. Кологайда, В. Рудик).

Шахова федерація області створена 1958. Президент – Я. І. Шульман.

Література: Д. Чижевський, Історія української літератури, стор. 126; Р. Колесников, Заочні шахи в Україні, Львів, 1996; Ю. Лазарєв, Творчість шахістів України, К., 1982; 25 чемпіонатів України з розв'язування шахових композицій (за ред. В. Копила), Полтава, 2012; сайт ФШУ за 2009.

Чернігів (Чернигів) – адміністративний центр Чернігівської області, за часів Київської Русі столиця Чернігівського князівства до завоювання його1239 татаро-монголами. Чернігівські князі були сюзеренами Тмутараканського князівства аж до падіння держави Київська Русь. 1649 підпорядковане гетьманату України. За билинним епосом «Ставр Гординович», «Ілля Муромець» в Чернігові проживали витязі Київської Русі, котрі знали шахову гру: Ставр Гординович з дружиною (вміла грати в шахи, навіть змагалася з князем Володимиром Великим), Ілля Муромець.

1925-1926 археолог П. Смаличев на могилках Шестовиця біля Чернігова знайшов два шахові королі. 1946 археолог Я. Станкевич відшукала ще двох королів та 24 шашки.

Література: І. Ліндер, Шахи на Русі, М., 1975 (російською мовою); М. Грушевський, Ілюстрована історія України, К., 1992; Г. Охріменко, С. Локайчук, В. Савицький, ст. «Знахідки шашок, шахів і гральних кубиків – джерело вивчення дозвілля волинян княжої доби».

Чернов Євген (нар. 08.12.1950, Дніпропетровськ) – український шахіст, національний майстер. Ело 2009 = 2364.

Черняєв (Cherniayiev) Олександр – російський шахіст, міжнар. гросмайстер. Учасник багатьох змагань, в тому числі: Блекпулл 1998 (2); 1999, ч-т Москви (2-7); Порт-Ерін 2001 (2-11); Лондон 2009 (2).

Черняк (Cherniak) Моше (03.02.1910, Вершава, - 31.08.1984, Тель-Авів) – ізраїльський шахіст, міжнар. майстер з 1952. Шаховий літератор. Викладач. У ч-тах Палестини 1936 і 1938 (1). В складі команди Палестини учасник Всесвітніх шахових олімпіад 1935, 1939. 1939-1952 проживав в Аргентині. Найкращі рез-ти в міжнар. змаганнях того періоду: Буенос-Айрес 1939 (3-4), 1941 (2), 1943 (3), 1944 (1), 1945 (1), 1949 (4); Кільмес 1941 (1); Розаріо 1943 (2); Мар-дель-Плата 1949 (4); Відень і Реджо-нель-Емілія 1951 (1); Чемпіон Ізраїлю 1955; у складі збірної команди країни учасник олімпіад 1952-1968. З успіхом грав в міжнар. т-рах у Бевервейку 1958, бічний (2), Натаньї 1961

(1-3).

Література: Chernyak M., El final, B. Aires, 1941; «Radio-mach» E. E. U. A. vs. U .R. S. S., Santiago-Chile, 1945; Partidas selectas de Botwinnik, B. Aires, 1946; La defensa francesa, 2 ert., B. Aires, 1954.

Черняка меморіали - шахові змагання, присвячені пам'яті ізраїльського шахіста М. Черняка. На 1999-й відбулося 54 меморіали.

1999. Березень. 15-й. Тель-Авів. 10 учасників. 10-а КФ. Підсумки: 1. Д. Цифроні – 7 очок; 2. А. Гершон – 6; 3. А. Биховський – 5,5; 4-6. А. Гринфельд, Б. Канцлер, К. Лутц – по 5; 7. Б. Альтерман ь- 4,5; 8. Т. Каролі – 3; 9-10. А. Блесс, М. Ботвинник -2-й – по 2.

«Ческословенски шах» («Chesko-slovenski shakh») – щомісячник, видавався з червня 1906. Випускався під патронатом Чехословацької спілки фізичного виховання у видавництві «Олімпія» (Прага). Ред. з 1974 – М. Филип. Тираж майже 12 тис. примірників. Висвітлював поточне шахове життя в ЧССР та за рубежем. Перший в країні шаховий ж. «Чеські шахові листи» виходив 1896-1899 (мав 300 передплатників); видавець – Я. Котрч спільно з К. Тракслером та І. Поспішелем. 1900-1902 видавався ж. «Шахові листки». З 1906 випускався «Журнал чеських шахістів» - орган чеської шахової організації (з 1919 – як журнал чехословацьких шахістів), котрий з 1927 видавався аж до відокремлення Чехії і Словаччини, крім 1939-1945, коли виходив під назвою «Шахи».

«Chess Assistant 1.4» – електронна картотека, у якій міститься 400. 000 партій. Випущена на початку 1990-х російськими спеціалістами. За допомогою цього джерела інформації протягом кількох секунд можна відшукати всі партії, в яких зустрічалася будь-яка із заданих шукачем дебютна позиція. Партії можна підбирати не тільки за дебютними позиціями, але й за фрагментами. Ш. а. можна використовувати до ігор на шахових т-рах.

«Chess Assistant 3.0» (російська версія) для Windows 95+832 000партій на CD (01.01.1998). 820 000 партій, з них 4 000 з коментарями. Пошук за заголовками, за позицією чи її елементами, за співвідношенням матеріалу, комбінуванням різних видів пошуку.

«Chess Assistant 5. 0» – програма ЗАТ «Інформсистеми». Має в собі 1 млн. 160 000 партій (на 01.01.2000 Win 95 / 98 / NT, CD, ключ до захисту). Могутня інформаційно – пошукова система + дебютна енциклопедія Openings 2000 + ігрова програма «Chess Tiger 12.0» (Ело 2696 на к 6- 450).

«Чесс» («Chess») – англійський шаховий журнал. Заснований 1935, виходить 2 рази на місяць. Його редагував і видавав Б. Вуд (през. ІКЧФ 1951-1953, шаховий оглядач газети «Дейлі телеграф» і ж. «Іллюстрейтед Лондон ньюс»).

Чесс коллекторс інтернешонал (Chess Collektors International – CCI) – міжнар. організація шахових колекціонерів. Заснована 1984 за ініціативи колекціонерів США. Об'єднувала 1988 представників понад 20 країн. Входить до складу ФІДЕ. През. з 1984 лікар Д. А. Дін. Почесними членами організації є чемпіони світу. Організація сприяє дослідженню шахової історії і шахових фігур, розкриттю зв'язків між шахами і загальною історією, культурою, мистецтвом, літературою і різними галузями науки; публікує матеріали з історії шахових фігур і шахівниць. Один раз на 2 роки організовує міжнар. конгреси в одній з країн, де є великі музеї, які можуть організувати показ шахових фігур і картин на шахову тематику. Перший конгрес відбувся у США 1984, другий – в Лондоні 1986, третій - У Мюнхені 1988. Водночас з конгресами проводяться семінари з історії шахів, демонструються кінофільми на шахові теми, відбуваються аукціони тощо.

10-24.05.1998 у Відні (Австрія) відбувся 8-й конгрес Чесс коллекторс інтернаціонал

(ССІ). У ньому взяло участь понад 100 колекціонерів та істориків шахів з 13 країн. Учасники конгресу оглянули виставки «Шахи епохи Філідора», «Світові ігри в мистецтві 16-18 сторіч», «Шахи для маленьких королів», ознайомилися з літньою резиденцією Габсбургів – палацом Шонбрун, палацовими будівлями Гофбруна, відвідали фарфорову фабрику, де виготовляють шахові фігури. Побували в палаці бенедиктинського монастиря, у якій зберігається 160 000 книг, в тому числі трактат Цессолеса (13 ст.).

На семінарі Ріхард Кальві (Іспанія) обґрунтував гіпотезу переходу від шатарнджу до сучасних шахів у 15 сторіччі у Валенсії. Ю. Авербах виголосив реферат «Наполеон і шахи». Флойд Сорінсон продемонстрував діапозитиви багатьох комплектів образотворчих шахів в США. Доктор Рудольф Поцці (Італія) розповів про подібність орнаментів монгольських шахових фігур з орнаментами шахів європейського середньовіччя. Олександро Санвіто (Італія) розповів про шахові фігури в книгах з історії шахів та книги про шахові фігури. Учасники конгресу ознайомилися з новими статтями про шахи та шахістів.

«Чесс лайф» (Chess Life») – шаховий щомісячник, орган шахової федерації США. Видається з 1946 в місті Нью-Уїнсор (штат Нью-Йорк). Ред. – Ф. Еллі, консультант – А. Бісгайєр. 1946-1960 випускався як видання газетного типу: спочатку двічі на тиждень, потім щомісяця. У листопаді 1969 після злиття з ж. «Чесс рев'ю» був переіменований в ж. «Чесс лайф енд рев'ю», котрий випускався щомісяця. З 1980 видається під початковою назвою.

«Чесс манслі» («Chess Monthly») – шаховий щомісячник США. Видавався у Нью-Йорку 1857-1861 Д. Фіске. З журналом з 1859 співробітничав П. Морфі, який прокоментував для нього низку партій. Особливу популярність мав відділ композиції, у якому розпочав свою діяльність С. Лойд. Журнал відіграв важливу роль в популяризації шахів у США.

«Чесс манслі» («Chess Monthli») – англійський щомісячний журнал . Видавався в Лондоні з вересня 1879 по серпень 1896. Значної популярності набув за редагування І. Цукерторта та Л. Гоффера (1842-1913). Після смерті Цукерторта 1888 Гоффер продовжував випуск, але не зміг втримати того рівня, який був при співпраці з Цукертортом.

«Chess open» - під такою назвою в Пардубице (Чехія) відбувся шаховий фестиваль в серпні 2001. В чотирьох т-рах взяло участь 1 247 гравців з 37 країн. У головному т-рі змагалося 303 шахісти, в тому числі 38 міжнар. ґросмайстрів. Ело сер. першої сотні учасників дорівнювало 2451 одиниці. Швейцарська система в 9 турів. Найкращі рез-ти: 1. М. Вомачка – 7,5 очок; 2-6. В. Бурмакин, Д. Фрідман, Д. Євсеєв, В. Невєров, Б. Сочко по 7; 7-22. С. Соловйов, О. Гарилов, Є. Томашевський, В. Білов, М. Вокач, О. Мороз, К. Сашикіран, В. Сергеєв, Є. Воробйов, А. Н. Чіоара, В. Поткин, В. Бабула, Б. Лалич, О. Навара, П. Ярош, А. Шестоперов – по 6,5.

«Чесс плейєрс кронікл» («Chess Pleyr's Chronicle») – англійський шаховий журнал. Видавався з перервами 1841-1862 в Лондоні. Ред. – Г. Стаунтон (1841-1854). 1841-1842 – двотижневик, з 1843 – щомісячний. Перше в світі стабільне шахове видання. Його попередник – ж. «Філідоріен» («Philidorian») – випускався Дж. Уокером 1837-1838 (усього півроку). «Ч. П. К.» відіграв важливу роль в популяризації шахів у країні, сприяв формуванню шахової журналастики. 1854 Стаунтон продав журнал Р. Б. Брайєну, який не зумів досягти його попередньої популярності та змушений був закрити видавництво часопису 1856. Спроба його поновлення 1859 під ред. І. Коліша та інших теж завершилася провалом. Журнали, які випускалися по тому з тією ж назвою, не

мали успіху.

«Чесс рев'ю» («Chess Review») – щомісячний ілюстрований шаховий ж. США. Видавався в Нью-Йорку 1933-1969. Ред. – І. Кежден (1933-1934), з 1934 видавцем-редактором був І. Горовіц. Мав важливе значення в організації радіоматчу СРСР – США 1945. Наприкінці 1969 власницею видання була Шахова федерація США.

«Чесс» – діячі французької культури матч – шахове змагання, яке відбулося 1977 у Парижі, як сенс одночасної гри чемпіона світу серед КП американської шахової програми «Чесс» проти 10 шахістів Франції. «Чесс» перемогла у семи партіях, зазнала поразки у двох, одну партію звела до нічиєї. Оскільки в сеансі брали участь сильні гравці, такий результат був відмінним (половину зустрічей ЕОМ грала чорними фігурами, хоча зазвичай сеансер грає білими фігурами усі партії). В ті часи машина виграла в англійського майстра Девіда Леві, а в бліці переграла відомого англійського ґросмайстра Майкла Стіна, також була переможницею шахового ч-ту штату Мінесота (США), набравши 5 очок з 6.

«Chess Tiger» - французька шахова комп'ютерна програма. Учасниця ч-тів світу серед комп'ютерних шахових програм: Падеборне 1999 (5-9); Маастріхт 2001 (5-11).

Чеський відкритий чемпіонат з розв'язування шахових композицій, 17-й – проводився 30-31.2009 в Біла-Гора. Змагання відбулося за класичною схемою – 6 раундів у 2 етапи (по 180 хв кожен). Найкращі рез-ти: 1. М. Драгоун (Чехія) – 70,5 балів з 90; 2. М. Ванка (Чехія) – 6,5; 3. В. Копил (Україна) – 59,25; ...7. В. Марковцій (Україна) – 45,75.

Четверте січня – Всесвітній День шахової композиції. Затверджений конгресом Підкомісії ФІДЕ з шахової композиції (Греція, 2008) за пропозицією української делегації на чолі з міжнар. ґросмайстром з шахової композиції В. Руденком.

Четвертий міжнародний турнір розвя'зувачів шахових композицій в Інтернет»і(«Solving Contekst») проводився в Дніпропетровську 27. 01.2008. Підсумки: 1. А. Хандурін – 43 очок; 2. В. Погорєлов – 38,5; 3. С. Бородавкин – 36,5; 4. О. Парадзінський – 33,5; 5. О. Соловчук – 32,5; 6. В. Семененко – 30; 7. В. Мельниченко – 26; 8. В. Кривенко – 23,5; 9. А. Максименко – 20,5; 10. А. Караманиць – 20; 11. Л. Волков – 17; 12. О. Постников – 15; 13. Ю. Білоконь – 14; 14. О. Деревчук – 13; 15. І. Брюханов – 10; 16. О. Клементьєв – 9; 17. Л. Мельников – 2. У конкурсі початківців 1-ше місце виграв О. Грущев – 35 очок.

Чехія (Чеська Республіка) – держава в Центральній Європі. Столиця: Прага. Член ФІДЕ.

Перші згадки про шахи відносяться до 11 століття. Один з попередників чеської Реформації Томаш Штитний (біля 1333 – 1405) написав «Книгу про шахи» - перший літературний твір на подібну тематику чеською мовою. Шахами захоплювався видатний мислитель й ідеолог чеської реформації Ян Гус (1371-1415). У пізньому середньовіччі шахи в Чехії продовжували поширюватися, незважаючи на церковні заборони. Педагог-гуманіст і громадський діяч Я. А. Коменський (1592-1670) відзначив в підручнику для дітей «Світ чуттєвих речей в картинках» (1658): «Найрозумнішою грою є гра в шахи, у ній начебто два війська виступає одне з одним до бою».

В ілюстрованому виданні «Кругорзір» 1868 появиввся шаховий відділ, який проіснував до 1900. 1874-1884-х у «Гумористичних листках» шахові огляди робив Я. Добруський. Значних успіхів на міжнар. арені досягли чеські проблемісти, які стали першопрохідцями чеського напряму розвитку шахової композиції. Роком зародження чеського напрямку в шаховій композиції вважається

1869, коли чеський ж. «Світозор» надрукував «Короткий трактат про шахову задачу» чеського художника А. Кеніга, у якому зроблено виклад про новий на той час підхід до задачі: «це не ребус, не загадка, не об'єкт для тренувань допитливого розуму, а твір мистецтва, який повинен керуватися певними художніми принципами». Цей трактат багато років по тому став приводом для запровадження Міжнар. Дня шахової композиції (див. ст. «Четверте січня – Всесвітній День шахової композиції»).

Спочатку центрами шахового життя були празькі кав'ярні. Уродженцем Чехії був В. Стейниць. У середині 19 сторіччя в багатьох містах Чехії виникли шахові клуби. 1884-1891 діяло «Чеське шахове товариство». Восьмого вересня 1905 у Празі була створена Федерація чеських шахістів. Водночасс з організаційним з'їздом було проведено т-р, перемогу в якому здобув О. Дурас. Потім ще відбулося кілька міжнар. змагань в Карлсбаді (нині Карлові-Вари): 1907 і 1911, Празі (1908), П'єштянах (1912). 1902 у Празі відрився робітничий шаховий клуб, 1910 створено робітничу шахову спілку, котра мала свої клуби в різних містах країни.

Після Першої світової війни 1914-1918 у Празі 25 січня 1919 було створене Головне об'єднання чехословацьких шахістів (40 товариств, 1144 члени); 29 липня 1924 розпочало діяльність Словацьке відділення (Тренчанське-Теплице).

Між 1-ю і 2-ю Світовими війнами в Чехословаччині відбулися великі міжнар. т-ри в П'єштянах 1922, Остраві 1923, Карлсбаді 1929, Подебрадах 1936 та багато інших змагань. 1931 в Празі відбулася Всесвітня шахова олімпіада.

У цей час в міжнар. змаганнях досягли великих успіхів Р. Реті , К. Опоченський, Я. Фолтис, К. Трейбал, Й. Рейфірж та інші.

Під час 2-ї Світової війни в Празі не затухало шахове життя. Але за участь в Русі Опору були страчені Л. Єлинек, Трейбал, видатний шаховий композитор О. Вотруба. Багато сильних гравців загинуло в концтаборах.

З 1950-х розпочався швидкий розвиток шахового руху в країні. 1987 у Чехії і Словаччині було 40 тисяч активних шахістів. Спільні ч-ти Чехії та Словаччини серед чоловіків проводилися з 1921, серед жінок – з 1932. часто їх вигравали Опоченський, М. Филип, Л. Пахман, В. Янса, В. Горт, Я. Смейкал, Р. Суха, Н. Грушкова – Бельська, К. Еретова, Е. Климова та інші. Чеські і словацькі гравці спільно брали участь у Всесвітніх шахових олімпіадах. Вони були призерами 1933, 1982 , 1931, 1952, 1954, 1972 (чоловіки), 1969 (жінки). Чеські і словацькі шахісти вдало грали на ч-тах світу серед студентів: 1954, 1963 – 1-е місце; 1964, 1966 – 2-е; 1957, 1962, 1968 – 3-є. На ч-ті світу серед юніорів 1963 М. Яната поділив 1-2-е місце. Л. Фтачник 1976-1977 та І. Штол 1982 посіли 2-і місця. На 1-му командному ч-ті Європи 1957 команда Чехословаччини виграла 3-є місце, на 2-му 1961 – 4-е. Шахісти Чехії і Словаччини – чемпіони світу за листування 1968, переможці 5-ї Оліміпади за листуванням 1965-1968.

Шахова федерація Чехії і Словаччини була організатором офіційних змагань ФІДЕ. Традиційними стали міжнар.т-ри в Празі, Градець-Кралове, Старі-Смоковець та інших містах. 1956 проведено меморіал В. Стейниця. 1953-1965 Шахова федерація Чехії і Словаччини за дорученням ФІДЕ видавала ж. «ФІДЕ»

1987 Шахова федерація Чехії і Словаччини об'єднувала 10 міжнар. ґросмайстрів (8 чоловіків, 2 жінки), майже 30 міжнар. майстрів.

Після створення в Словаччині суверенної держави Шахові федерації обох країн стали незалежними одна від одної суб'єктами міжнар. права. Обидві є Членами ФІДЕ (див. ст. «Словаччина»).

1990-2010-х Шахова федерація Чехії продовжувала свою діяльність з пропаганди шахової культури в країні. Значної популяр-

ності набули празькі міжнар. т-ри за участю найсильніших гравців світу, т-ри в Карлових-Варах та інших містах. Передові позиції у світі посідають шахові композитори (М. Драгоун, М. Ванка). Тут організовуться відкриті ч-ти країни з розв'язування шахових композицій, в яких беруть участь і українські розв'язувачі і шахові композитори. Чеські проблеміст співробітничають з редакцією ж. «Проблеміст України», часто присилають свої твори на конкурси, організовані цим виданням.

Значної ваги в Чехії надається вихованню молодих шахових талантів. Міжнар. ґросмайстриня П. Крупкова стала бронзовим призером ч-ту Європи в Тапольці 1996 серед шахісток до 20 років, срібну нагороду серед юніорок у Єревані 1999 виграла міжнар. ґросмайстриня Яна Ячкова.

Лідируючі позиції в країні не втрачають і ветерани шахового спорту. Так, міжнар. ґросмайстер В. Янса був срібним призером ч-ту світу серед ветеранів в Лігано 2005, в Аості 2006, на ч-ті Європи в Давосі 2006 мав 2-3-є місце. На ч-ті Чехії 1995 був третім. Нині проживає в Німеччині ветеран шахового спорту В. Ґорт, граючи в престижних міжнар. змаганнях.

Станом на 2014 ШФЧ мала в соїх рядах понад 4860 шахістів, з них 29 міжнар. ґросмайстрів, 72 міжнар. майстри, 125 майстрів ФІДЕ. Найкращими гравцями країни були Д. Навара (Ело 2014 = 2700), В. Лазнічка (2681), З. Храчек (2636), В. Бабула (2586), І. Рой (2563), С. Зіка (2545), Я. Беріозек (2542). Усього ШФЧ мала 5 міжнар. ґросмайстринь, 11 міжнар. майстринь, 14 майстринь ФІДЕ, в тому числі К. Еретова, О. Сікорова, Е. Ріхтерова, К. Гавлікова, П. Крупкова, Я. Меречкова, Т. Омарова та інші.

Література: Я. Календовський, Чехословаччина, в ж. «64-шо», 1990.

Чехов (Chekhov) Валерій Олександрович (нар. 27.11. 1955, Москва) – російський шахіст, міжнар. ґросмай-стер з 1984. Тренер. Чемпіон світу серед юнаків 1975. Один з переможців ч-ту РСФСР 1982 (1-2). В складі зібірної команди СРСР переможець молодіжного ч-ту світу 1976. Учасник ч-тів СРСР 1980-1981 і 1984. Найкращі рез-ти в міжнар. т-рах: Алгаврі 1975 (3-6); Галле 1981 (3); Поляниця-Здруй 1981 (3); Москва 1982 (5-6) , 1986, 2-й т-р (7); Баня-Лука 1983 (4-5); Львів 1983 (1); Барселона 1984 (1); Росток 1984 (2); Дрезден 1985 (1-2); Берлін 1986 (1-3).

Чеховер (Chekhover) Віталій Олександрович (22.12. 1908, Петербург, - 11.02.1965, Ленінград (С.-Петербург) – російський шахіст і шаховий теоретик, міжнар. майстер з 1950 з шахів, міжнар. майстер з шахової композиції (1961) і міжнар. арбітр (1956) з шахової композиції. Музикант-піаніст.

Учасник 5-и ч-тів СРСР (1933-1945). Найкращі рез-ти: 1933 (7), 1934-1935 (5-8), 1939 (4-5). Переможець і призер багатьох змагань; ч-ти Ленінграда: 1932 (3-5), 1937 (1-3), 1949 (1); т-ри ленінградських майстрів: 1933 (3-4), 1934 (3); всесоюзний т-р молодих майстрів 1936 (1-2); першість ВЦРПС 1936 (1-2). Учасник 2-го московського міжнар. т-ру 1935 (19) і ленінградського т-ру 1946 (2-5). 1936 програв матч Г. Каспаряну з рах. 7,5 на 9,5 (+ 4, - 6, = 7).

Ч. скомпонував понад 100 етюдів, фіналіст 1-7-го особистих ч-тів СРСР з шахової композиції 1947-1965. **Автор книг:** Матч Каспарян-Чеховер, Ер., 1937 (упорядник); Шахматные этюды разных авторов, Л., 1950; Шахматные основы, Л., 1950 (співавтор); Шахматные этюды и окончания, М., 1959; Избранные этюды А. А. Троицкого, М., 1959

(укладач); Шахматные окончания, М., 1962 (укладач).

В. Чеховер, «Шахи в СРСР» («Шахмати в СССР»), 1956. 2-й приз.

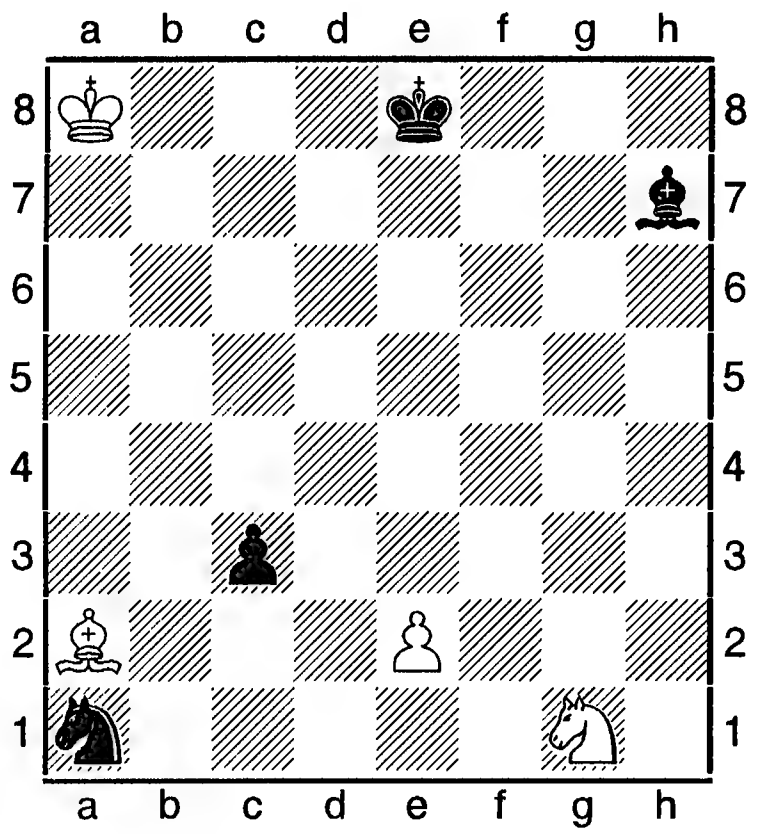

\+ 3+4

1.e4! Ch7xe4+ 2.Kpa7 Cd3 3.Cb1! Cxb1 4.Ke2 c2 5.Kc1 Kpe7 6.Kpa6! Kpe6 7.Kpa5! Kpe5 8.Kpa4! Kpe4 (чи 8. ...Kpd4 9.Kpb4!) **9.Kpa3 Kpe3 10.Kpb2 Kpd2 11.Kpxa1 Kpxc1,** пат.

Чжан Чжон (Chzhan Chzhon) (нар. 05.09.1978) – китайський шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2006 = 2639. 68-й у рейтинг-списку ФІДЕ серед 100 найсильніших гравців світу.

Чжоу Вень Янг (Chzhou Ven Jang) – китайський шахіст, міжнар. майстер. Учасник відбіркового т-ру ч-ту світу з гри в бліц у Москві 2010 (40-57).

Чибурданідзе (Chiburdanidze) Майя Григорівна (нар. 17.01.1961, Кутаїсі) – грузинська шахістка, шоста чемпіонка Світу 1978 – 1991 в шаховій історії, міжнар. ґросмайстриня з 1977, і міжнар. ґросмайстриня серед чоловіків з 1984. Ело 1991 = 2551. Володарка призу «Оскар» 1984-1987. Лікар.

У шахи грає з 6 років. Вдосконалювала свою майстерність у тбіліському Будинку піонерів (школярів) під орудою М. Шишова.

У 12 років вдало зіграла на ч-ті СРСР серед юнок: 1973 (3). У складі збірної команди СРСР учасниця матчу СРСР – Югославія 1973, виграла в міжнар. майстрині В. Калхбреннер – 4 на 0. Дебютувала в жіночому міжнар. т-рі в Брашові 1974 (без поразок) і виконала норму міжнар. майстрині. Чемпіонка СРСР серед дівчат 1976 і жінок 1977. Учасниця 5 жін. ч-тів СРСР. Найкращий рез-т - 1979 (2-4). Переможниця 5-и олімпіад 1978-1986 у складі збірної команди СРСР. На 3-х з них досягала найкращого рез-ту за 1-ю шахівницею: 1978 (9 очок з 11) 1980 (11,5 з 13), 1986 (8 з 10).

15-річною грала в міжзон. т-рі у Тбілісі 1976 (2-3). Виграла матчі претенденток циклу 1977-1978: ч/ф у Н. Александрії – 5,5 на 4,5 (+3, - 2, = 5), п/ф у Г. Ахмиловської – 6,5 на 5,5 (+ 4, - 3, = 5), фінал – в А. Кушнір – 7,5 на 9,5 (+5, - 4, = 5).

1978 перемогла у матчі за першість світу Н. Гаприндашвілі з рах. 8,5 на 6,5 (див. ст. «Чибурданідзе – Гаприндашвілі матч») і в 17 років стала наймолодшою в шаховій історії чемпіонкою світу. Відстояла своє звання в матчах на першість світу: з Александрією 1981 (8 на 8) (див. ст. «Чибурданідзе – Александрія матч»); з І. Левитиною 1984 з рах. 8,5 на 5,5 (див. ст.«Чибурданідзе – Левитина матч»); з Ахмиловською 1986 з рах. 8,5 на 5,5 (див. ст. «Чибурданідзе – Ахмиловська матч»); з Йоселіані 1988 з рах. 8,5 на 7,5 (+ 3, - 2, = 11).

Поступилася званням чемпіонки світу китайській шахістці Се Цзюнь 1991 з рах. 6,5 на 8,5. Але продовжувала брати участь в змаганнях на першість світу: міжзон. т-р в Джакарті 1993 (3-5); відбірковий т-р в Гронінгені 1997 (4); ч-ти світу: серед чоловіків в Лас-Вегасі 1999 (програла В.

Акопяну в 1-му раунді); серед жінок в Москві 2001 (програла майбутній чемпіонці Жу Чен в 4-му раунді), в Елісті 2004 (програла А. Стефановій в півфіналі).

З 12 років успішно грала в чоловічих міжнар.змаганнях: ч-т Грузії 1980 (2); всесоюзні відбірні т-ри: Таллінн 1980 (2); Миколаїв 1981 (5-8); в обох випадках одержувала право на участь в ч-ті СРСР у першій лізі. Найкращі рез-ти в міжнар. т-рах: Барселона 1979 (1); Дотмунд 1983 (4); Нью-Делі 1984 (1); Поляниця-Здруй 1984 (3); Атени 1984 (2-4); Баня-Лука 1985 (1); Гастингс 1986-1987 (5-6); Більбао 1987 (3-4); Брюссель 1987, матч-т-р жінки проти чоловіків (2). 1986 зіграла внічию матч з П. Поповичем (див. ст. «Чибурданідзе – Попович матч»); 1987 була учасницею матчу Грузія – «Гоша».

Учасниця ч-ту Європи серед жінок в Батумі 2000 (в півфіналі поступилася К. Ковалевській з рах. 1,5 на 2,5). Ч. – переможець 38-ї Всесвітньої олімпіади в складі команди Грузії в Дрездені 2008 з найкращим рез-том за 1-ю шахівницею, бронзова призерка Кубка Європи в складі тбіліської клубної команди «Самайте» в Охриді 2009, володарка срібної нагороди в Кубку Північного Уралу в Краснотур'їнську 2004. Учасниця й переможець та призер багатьох інших міжнар. змагань: Тбілісі 1975 (1-2), 1984 (3-5); Будапешт 1978 (1); Белград 1979 (2), 1983 (3); Бад-Киссінген 1979 (1); Яйце 1986 (1); Белград 1996 (1), 1998 (3-4); матчі «Леді-сенйори»: Мюнхен 1999 (1-2 – е серед жінок), Рокбрюн 2004 (1-е серед жінок); Батумі 2001, матч Європа – Азія (3,5 очок з 8, граючи за Європу); Казань 2001, матч Європа – Татарстан); Шанхай 2006, матч Китай – решта світу (7 очок з 12, граючи за решту світу); Краснотур'їнськ 2005 (7-8), 2006 (4-6); Тбілісі 2012, Кубок АШП з АШ (5).

Ч. – співавторка книги «Граю проти чоловіків», Тб., 1984.

Література: Гуфельд Е. Ю., Єремян А. Л., Все ще попереду, Тб., 1977 (рос.); їх же, Семнадцать весен Майи, М., 1980; їх же, Майя, Тб., 1981 (грузинською мовою); Гіоргадзе Т. Ш., Королева вітає королеву , Тб., 1979 (грузинською мовою); його ж, І знову Майя!, Тб., 1982 (грузинською мовою).

Чибурданідзе – Александрія матч на першість світу відбувся в Боржомі – Тбілісі 07.09-30.10.1981. Про умови матчу див. «Чемпіонат світу жіночий». Гол. арбітр – М. Филип (ЧССР). Тренери-секунданти – В. Охотник, О. Вейнгольд, І. Половодин (в Чибурданідзе); М. Дворецький, Д. Джаноєв, В. Гавриков (в Н. Александрії).

Перша половина матчу пройшла за переваги Чибурданідзе – 4,5 на 3,5. У другій половині успішніше грала Александрія. Перемігши в 11-й партії, вона зрівняла рахунок. Вирішальною в поєдинку була 15-та партія. Вигравши її, Чибурданідзе набрала необхідну кількість очок – 8 і зберегла звання чемпіонки світу. Вперше в історії жіночих змагань на першість світу матч завершився внічию – 8 на 8 (+ 4, - 4, = 8).

Чибурданідзе – Ахмиловська матч на першість світу проводився у два етапи: Софія (02-25.09 1986) – Боржомі (02-18.10.1986) з тижневою перервою. Про умови матчу див. ст. «Чемпіонат світу жіночий». Головний арбітр – Р. Марич (Югославя). Секунданти – Г. Кузьмин, І. Половодин (в М. Чибурданідзе), Ю. Анікаєв, А. Капенгут (в Г. Ахмиловської).

Підсумок матчу практично був уже відомим в 1-й половині: Чибурданідзе виграла 4 партії з 8, не програвши жодної. Ахмиловській вдалося тільки скоротити рахунок в 9-й партії (1-а в Боржомі). Після 13-ї партії, яка на 42 *ході* завершилася нічиєю, Чибурданідзе набрала 8 очок і зберегла титул чемпіонки світу. За умовами проведення змагань на першість світу матч продовжувався до визначення переможця. Загальний підсумок поєдинків – 8,5 на 5,5 (+ 4, - 1, = 9) з користю для Чибурданідзе.

Чибурданідзе – Ахмиловська. 5-а партія матчу.

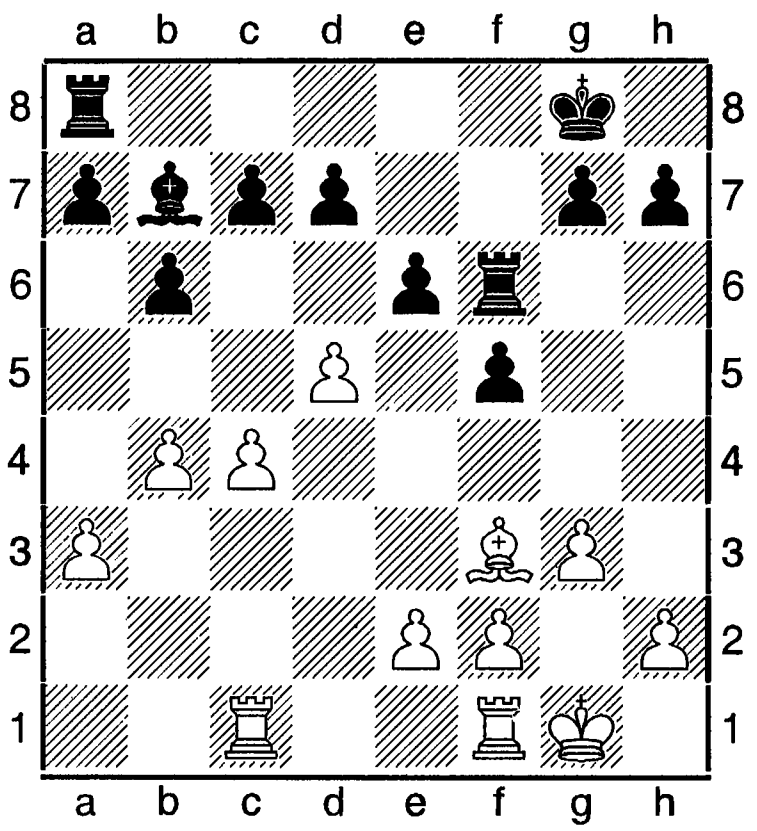

18.Tfd1 e5 19.e4 fe 20.Cxe4 Taf8 21.Td2 d6 22.c5 g6 23.cb cb 24.Tdc2 Te8 25.Tc7 Tf7 26.h4 Kpf8 27.T7c3 Tee7 28.Kpg2 Tf6 29.f3 Kpe8 30.g4 Kpd8 31.Kpg3 Tff7 32.T3c2 Tc7 33.Txc7 Txc7 34.Txc7 Kpxc7 35.h5 gh 36.g5 Kpd8 37.Kph4, (1-0).

Чибурданідзе – Гаприндашвілі матч

на першість світу відбувався 18.08-05.10.1978 в Піцунді. Про умови матчу див. ст. «Чемпіонат світу жіночий». Головний арбітр – Я. Шайтар (ЧССР). Тренери-секунданти – А. Гіпсліс, С. Макаричев (у Н. Гаприндашвілі), Т. Георгадзе (в М. Чибурданідзе).

Вигравши 4-у і 5-у партії лідером стала Чибурданідзе, яка так і не поступилася ним до кінця змагань. Зробивши нічию в 15-й партії, Чибурданідзе виграла матч з рахунком 8,5 на 6,5 (+ 4, - 2, = 9) і стала 6-ю чемпіонкою світу в історії шахів.

Н. Гаприндашвілі – М. Чибурданідзе. 4-та партія матчу.

1.Kf3 Kf6 2.g3 d5 3.c4 c6 4.Cg2 dc 5.a4 g6 6.Ka3 Дd5 7.0-0 Ka6 8.Ke1 Дh5 9.Kxc4 Ch3 10.Kf3 Cxg2 11. Kpxg2 Cg7 12.d3 0-0 13.h3 Дd5 14.Cd2 Tfd8 15.Дc2 Tac8 16.Cc3 c5 17. Tad1 h6 18.Дb3 b6 19.c4 Дe6 20.Kb4 Kb4 21.Cxb4 cb 22.Tfe1 Kd7 23.Дc2 Ke5 24.b3 a6 25.Kf3 b5 26.ab ab 27. Ke3 Ka4 28.Да2 Кc3 29.Да5 Kxd1 30.Txd1 Дxb3 31.Дxb5 Tc3 32. Дb7 Tcxd3 33.Txd3 Txd3 34.Kd5 Txf3, білі прострочили час **(0-1).**

Чибурданідзе – Йоселіані матч

на першість світу проводився в Телаві (Грузія) 1988. Про умови матчу див. ст. «Чемпіонат світу жіночий». Головний арбітр – Я. Шайтар (Чехословаччина). Секунданти – Г. Кузьмин, І. Половодин (в Чибурданідзе) і В. Цешковський, Е. Убілава (в Йоселіані). Зіграно 16 партій.

Перші 4 партії завершилися внічию: суперниці здобули по одному очкові, а дві завершили внічию. П'ята і шоста партії теж не виявили лідера. У сьомій партії чемпіонка зуміла здобути очко і повела в рахунку. Після трьох нічиїх збільшила відрив до 2-х очок в 11-й партії. Йоселіані в наступних 5-и партіях здобула тільки одну перемогу при чотирьох нічиїх. Цього виявилося замало, щоб зрівняти рахунок. Кінцевий підсумок матчу був на боці М. Чибурданідзе – 8,5 на 7,5 (+ 3, - 2, = 11). Вона ще на один сторк забезпечила собі звання чемпіонки світу з шахів.

М. Чибурданідзе – Н. Йоселіані. 11-а партія матчу. Сицилійська оборона.

1.e4 c5 2.Kc3 e6 3.Kf3 a6 4.d4 cd 5.Kxd4 d6 6.a3 b6 7.Cg2 Cb7 8.0-0 Ce7 9.f4 Дc7 10.Де2 Kf6 11.g4 Kc6! 12.Kxc6 Cxc6 13.g5 Kd7 14.Tf3 g6 15.b3 0-0 16.Tg3 Tfe8 17.Cb2 Cf8 18.Kd1 d5 19.e5 Tac8? (логічніше 19. ...Tec8 чи 19. ...a5) **20.Tc1 Cb5 21.Дd2 a5 22.Kph1 Kc5 23.Th3 Ted8 24.Ke3 d4 25.Kg4 Ce7 26.Де2! Td7 ...** На 41-му ході Йоселіані визнала свою поразку, (1-0).

Чибурданідзе – Левитина матч

на першість світу проводився 10.09-25.10.1984 у Волгограді (Росія). Про умови матчу див. ст. «Чемпіонат світу жіночий» Головний арбітр – Я. Шайтар (ЧССР). Тренери-секунданти – Г. Кузьмин, С. Юферов (у Чибурданідзе), О. Харитонов, О. Єрмолинський (у Левитиної).

Вигравши 8-у партію, Левитина завершила першу частину матчу з користю для себе – 4,5 на 3,5. Але в другій половині матчу Чибурданідзе не програла жодної партії при 4 перемогах й достроково завершила поєдинок з позитивним для себе підсумком

– 8,5 на 5,5 (+ 5, - 2, = 7).

М. Чибурданідзе – І. Левитина. 12-а партія матчу. Французька оборона.

1.e4 e6 2.d4 d5 3.Kd2 a6 4.Kgf3 c5 5.ed ed 6.Ce2 Kf6 7.0-0 Ce7 8.dc Cxc5 9.Kb3 Ca7 10.Cg5 Kbd7 11.Cd3 0-0 12.Дd2 Kc5 13.Kxc5 Cxc5 14. Tae1 Дd6 15.c3 h6 16.Cf4 Дb6 17.b4 Cd6 18.Cxh6 Kh5 19.Ce3 Дc7 20.Cd4 Cf4 21.Дc2 Cg4 22.Ke5 Ce6 23.g3 Ch6 24.Ch7+ Kph8 25.Cf5 Cxf5 26.Дxf5 Kf6 27.g4 Cd2 28.Te2 Ke4 29.Txd2 Kxd2 30.Td1 Ke4 31.Td3 Kpg8 32.Th3 Kg5 33.Дxg5 f6 34.Дh5 fe 35. Дh8+ Kpf7 36.Tf3+ Kpe6 37.Txf8 Txf8 38.Дxf8 ed 39.Дf5+ Kpe7 40.cd Дc4 41.Дe5+, (1-0).

Чибурданідзе – Попович матч був організований Шаховою федерацією Югославії у травні 1986 в Нові-Сад (Сербія) на більшість перемог з 8 партій. Присвячений 100-річчю першого в історії шахів матчу на першість світу (див. ст. «Стейниць – Цукерторт матчі»). Перший офіційний міжнар. матч, у якому жінка (чемпіонка світу) протистояла міжнар. ґросмайстру, члену олімпійської команди Югославії. Рахунок нічийний – 4 на 4 (+ 1, - 1, = 6).

М. Чибурданідзе – П. Попович. 5-а партія матчу. Сицилійська оборона.

1.e4 c5 2.Kf3 Kc6 3.d4 cd 4.Kxd4 Kf6 5.Kc3 d6 6.Cg5 e6 7.Дd2 Ce7 8. 0-0-0 0-0 9.Kb3 a6 10.Cxf6 gf 11. Дh6 Kph8 12.Дh5 Дe8 13.Cd3 Ke5 14.f4 Kxd3+ 15.Txd3 Tg8 16.Th3 Tg7

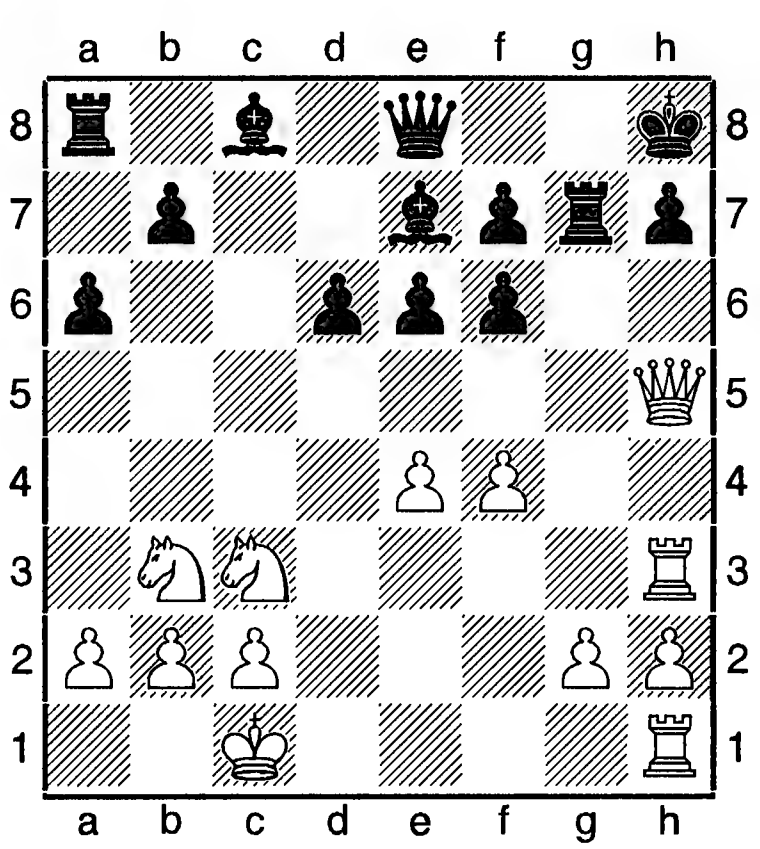

17.Td1 Дg8 18.Tdd3 Cd7 19.Tdg3 Tg6 20.Kd4 Tc8 21.Дe2 Дg7 22.Kpb1 Tg8 23.Дh5 Txg3 24.Txg3 Дf8 25. Txg8+ Дxg8 26.a3 Cd8 27.f5 Cb6 28.Kce2 Дg7 29.Дh3 e5 30.Kb3 Cc6 31.Kc3 Дg5 32.Дd3 Дxg2 33.Дxd6 Kph7 34.Kd5 Cxd5 35.ed Cg1 36.Дb4 Дf1+ 37.Kpa2 Дxf5 38.Дxb7 Дxc2 39.d6 Cd4 40.Kxd4 ed 41, (1-0).

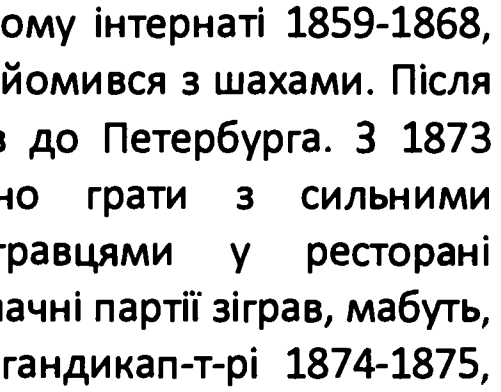

Чигорин, рос. - Чігорін (Chihorin) Михайло Іванович (31.10.1850, Гатчина, - 12.01. 1908, Люблін, Польща) – російський шахіст, претендент на світову першість наприкінці 19 століття. Ред. ж. «Шаховий лист» («Шахматний листок») (187-1881), «Шаховий вісник» («Шахматний вестник») (1885-1887), «Шахи» («Шахматы») (1894), шахових відділів щотижневика «Всесвітня ілюстрація» («Всемирная иллюстрация»), Газ. «Новий час» («Новое время») (1890-1908). Шаховий теоретик і літератор.

Народився у сімї майстра Охтенського порохового заводу. Після смерті батьків навчався у сирітському інтернаті 1859-1868, де в 16 років познайомився з шахами. Після сиротинця переїхав до Петербурга. З 1873 почав систематично грати з сильними петербурзькими гравцями у ресторані «Домінік». Перші значні партії зіграв, мабуть, в петербурзькому гандикап-т-рі 1874-1875, де посів 3-є місце. Потім з успіхом зіграв серію матчів з Шиферсом, Є. Шмідтом 1879 (+ 6, - 0, = 2); (+ 4, -2, = 0); (+ 3, - 9, = 1); (+ 2, - 2, = 2), з Алапіним 1880 (+ 7, - 3, = 0). 1878-1879 виграв сильний петербурзький т-р й став одним з найсильніших гравців Росії. Переможець перших всеросійських т-рів 1899, 1901, 1903. 1906 виграв матч на першість Росії у Г. Сальве з рах. 8,5 на 6,5 (+ 7, - 5, = 3) і посів 2-е місце на т-рах в Лодзі і Петрбурзі.

1881 дебютував в міжнар. т-рі у Берліні (3-4, з Вінавером). У двоколовому змаганні найильніших гравців світу в Лондоні 1883

був четвертим (виграв обидві парії у В. Стейниця). Того ж року в Парижі здобув перемогу в матчі з Ж. А. Рів'єром (5,5 на 4,5). Очолював команду петербурзьких гравців у матчі по телеграфу з командою Лондона (виграли російські шахісти з рах. 2 на 0).

1889 у Гавані зіграв матч з на першість світу з В. Стейницем, у якому поступився з рах. 6,5 на 10,5 (див. ст. «Стейниць – Чигорин матчі»). Потім взяв участь в Нью-Йоркському т-рі , де поділив 1-2-е місця з М. Вейсом (дод. партії за перше місце завершилися внічию). Репутацію одного з найсильніших шахістів світу підтвердив серією матчів: 1890 зіграв внічию матч з І. Гунсбергом (+ 9, - 9, = 5), 1893 - із З. Таррашем (+ 9, - 9, = 4). Виграв матч по телеграфу 1890-1891 у В. Стейниця з рах. 2 на 0. Переможні були матчі з О. Ашариним (Рига, 1892) – 3 на 0; О. Соловцовим (Москва, 1892-1893) – 4 на 0; Шиферсом (Петербург, 1895).

1892 зіграв ще один матч на першість світу з В. Стейницем і теж програв з рах. 12,5 на 10,5. 1895 на т-рі в Гастингсі виграв 2-е місце Після Г. Пільсбері, де випередив чемпіона світу і багатьох претендентів на це звання. 1896 поділив перший приз на міжнар. т-рі в Будапешті з Р. Гарузеком, вигравши в нього додатковий матч (3 на 1).

Вдвло грав в інших міжнар. т-рах: Кельн 1898 (2-4); Монте-Карло 1901 (3-4); Відень 1903, гамбітний т-р (1); Кембридж-Спрінгс 1904 (6-7); Нюрнберг 1906 (5). 1903 виграв невеликий тематичний матч в Ем. Ласкера з рах. 3,5 на 2,5. Протягом усієї шахової кар'єри (1875-1907) зіграв у 13-и російських т-рах, в 24-х міжнародних, в 24-х матчах, в тому числі в 6-и міжнародних.

Зробив вагомий внесок у теорію дебютів. Його іменем названі системи гри в іспанській партії, королівському і даминому гамбітах, гамбіті Еванса, французькій і староіндійській оборонах та інших початках.

Література: Чигорин М., Добаления шахм. игры Ж. Дюфрена, в кн.: Приложения к руководству шахматной игры Ж. Дюфрена, СПБ, 1898; Всероссийский шахматный турнир, 3-й, М., 1904 (ред.); Боголюбов Е. Д., Избранные партии М. И. Чигорина, Л., 1926; Греков Н. И., М. И. Чигорин, великий русский шахматист, 2 изд., М., 1949; його ж, М. И. Чигорин, К 100-летию со дня рождения. 1850-1950, М., 1950; його ж, 120 избранных партий М. И. Чигорина, М., 1952; Романов И. З., Твоческое наследие М. И. Чигорина, М., 1960; Панов В. Н., М. И. Чигорин, его друзья, соперники, враги, М., 1963; його ж, Рыцарь бедный, М., 1968; Васюков Е., Наркевич А., Никитин А., М. Чигорин, М., 1972; Юдович М. М., М. Чигорин. Жизнь и творчество, М., 1985.

І. Гунсберг – М. Чигорин. Гавана, 1890. 2-а партія матчу.

1.e4 e5 2.Kf3 Kc6 3.Cb5 a6 4.Ca4 Kf6 5.d3 d6 6.c3 g6 7.Kbd2 Cg7 8.Kf1 0-0 9.h3 d5 10.Де2 b5 11.Cc2 d4 12.g4 Дd6 13.K1d2 Ce6 14.cd Kxd4 15. Kxd4 Дxd4 16.Kf3 Дb4+ 17.Kpf1 Дd6 18.b3 c5 19.Cb2 Kd7 20.Kg5 Kb8 21.Kxe6 fe 22.Kpg2 Ta7 23.Thf1 Taf7 24.f3 Kc6 25.Дd2 Tf4 26.Tad1 Де7 27.Де1 Cf6 28.Де2 Ch4 29.Cb1 h5 30.a3 hg 31.hg Дg5 32.Kph3 T8f7 33.Tc1 Дh6 34.Kpg2 Th7 35.Th1 Txf3!! 36.Дxf3 Дd2+ 37.Kpg1 Cf2+ 38. Kpf1 Kd4 39.Cd4 Дxc1+ 40.Kpe2 Txh1 41.Cxf2 Дxb1 42.g5 Дf1+, (0-1).

Г. Пільсбері – М. Чигорин. Петербург, 1895-1896.

1.d4 d5 2.c4 Kc6 3.Kf3 Cg4 4.cd Cxf3 5.dc Cxc6 6.Kc3 e6 7.e4 Cb4 8.f3 f5 9.e5 Ke7 10.a3 Ca5 11.Cc4 Cd5 12.Да4+c6 13.Cd3 Дb6 14.Cc2 Да6 15.Cd1 Cc4 16.f4 0-0-0 17.Ce3 Kd5 18.Cd2 Kb6 19.Дc2 Txd4 20.Tc1 Cd3 21.Дb3 Kc4 22.Kpf2 Kxd2 23.Дxe6+ Kpb8, і через декілька ходів білі визнали себе переможеними.

М. Чигорин – В. Стейниць. Гамбіт Еванса. 1-а партія матчу по телеграфу 1890-1891.

1.e4 e5 2.Kf3 Kc6 3.Cc4 Cc5 4.b4 Cxb4 5.c3 Ca5 6.0-0 Дf6 7.d4 Kh6 8.Cg5 Дd6 9.d5 Kd8 10.Да4 Cb6 11. Ka3 c6 12.Ce2 Cc7 13.Kc4 Дf8 14.d6 Cxd6 15.Kb6 Tb8 16.Дxa7 Ke6 17. Cc1 Kg8 18.Ca3 c5 19.Tad1 Kf6 20.Cc4 Cc7 21.Kd5 Cd6 22.Kh4 Kxd5 23.Kf5 g6 24.Kxd6+Дxd6 25.Cxd5 Дc7 26.Cxe6 fe 27.Cxc5 Te8 28. Дxa8 Дxc5 29.Да4 Kpd8 30.Td2 Kpc7 31.T b1 Td8 32.Tb5 Дc6 33.Дb4 d6 34.a4 Де8 35.Tb6 Дf8 36.Да5

d5 37.ed Kpb8 38.d6, (1-0).

Пам'яті Чигорина присвячені міжнар. т-ри в Петербурзі 1909, Москві 1947, всерос. масовий т-р 1950-1951, меморіальні т-ри, які проводяться Шаховою федерацією Росії. В СРСР була запроваджена мадаль Чигорина.

Чигорина меморіали – міжнар. т-ри, присвячені пам'яті російського шахіста М. Чигорина. Проводяться з 1947. З 1947 відбуваються щороку в різних містах країни. У цих змаганнях беруть участь й українські шахісти.

Переможці змагань: 1947 – М. Ботвинник...І. Болеславський (3-4); 1961 – М. Тайманов; 1963 – Полугаєвський; 1964 – Крогіус; 1965 – Спаський, Унцікер; ... С. Флор (5-7); 1966 – В. Корчной; 1967 – О. Зайцев, Крогіус, В. Симагин, Спаський, Л. Шамкович; 1972 – Полугаєвський, Л. Штейн (2) , Ю. Геллер (3); 1973 – М. Таль; 1974 – Полугаєвський; 1976 – Полугаєвський, Свешников...Г. Кузьмин (7), Геллер (8-9); 1977 – М. Таль, Ю.Геллер (2-3); 1979 – Рашковський...О. Панченко (8-9); 1980 – Панченко; 1981 – Цешковський...Гуфельд (4-5), Панченко (6-7); 1982 – М. Таль...О. Романишин (3-5); 1983 – Вайсер, Свешников ... Ю. Геллер, Панченко (5-8), Романишин (9-13); 1984 – Г. Агзамов, Романишин (2), ...Геллер (7-8); 1985 – Свешиников, В. Ейнгорн (2-4); 1986 – О. Білявський, Р. Вагання, С. Глвгорич; 1987 – Є. Пігусов, Смагин, Харитонов, ...В. Тукмаков (8-10), Панченко (11); 1993 – О. Дреєв...Г. Кузьмин (4-13), ...С. Загребельний, Ю. Круппа, В. Москаленко, С. Савченко (14-24 при 84 учасниках); 1996 – О. Федоров, ...В. Маланюк, В. Ейнгорн, Ю. Круппа, М. Бродський, С. Височин (6-18 при 116 учасниках); 2001 – М. Кобалія при 155 учасниках; 2006 – Д. Бочаров, Б. Савченко (2-5 при 99 учасниках).

Чигорина оборона (D 07): 1.d2-d4 d7-d5 2.c2-c4 Kb8-c6.

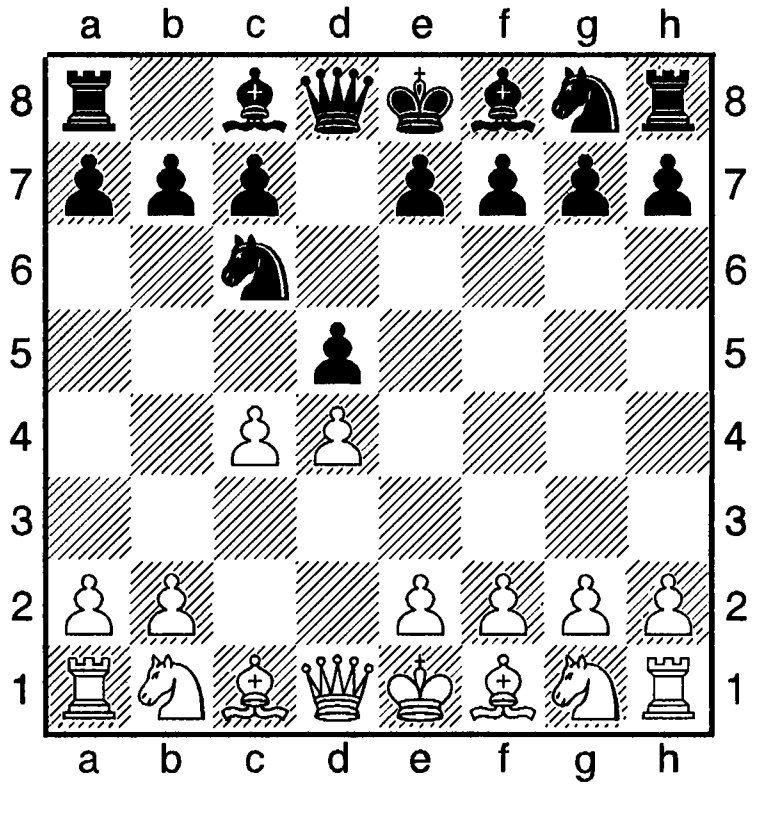

Належить до закритих початків. Запроваджена в практику російським шахістом кінця 19 початку 20 сторіч М. Чигориним. Спочатку була одним з варіантів даминого гамбіту. Згодом виокремилася в самостійний дебют. Ч. о. – частий гість у партіях ґросмайстра О. Морозевича. Ідейно Ч. о. була попередницею інших закритих дебютів, пов'язаних з грою фігурами проти міцного центру: оборон Грюнфельда, Німцовича, Альохина.

Після **3.cd Дxd5 4.e3 e5 5.Kc3 Cb4 6.Cd2 Cxc3 7.bc Kf6 8.f3 0-0 9.e4 Дd6 10.d5 Ke7 11.c4** чорні повинні шукати шляхів для вирівнення гри) Даутов – Міладинович, 1996).

Білі зазвичай використовують одне з двох продовжень: **3. Kc3** або **3.Kf3**.

A. 3.Kc3 dc {основна ідея Ч. о. полягає в позиційній жертві фігури за 2 пішаки: **4.d5 Ka5 5.Да4+ c6 6.b4 b5!** (чи 6. ...cb e6 8.Cd2 з перевагою) **7.Дxa5 Дxa5 8.ba b4 9.Kd1 cd 10.e4 e6 11.Ke3 Kf6 12.ed ed 13.Kf3** з перевагою (можливе 4. ...Ke5 5.f4 Kg4 6.e4 e5 7.f5 h5 з невизначеною позицією). До лішої гри для білих призводять ходи: 3. ...e5, 3. ...Kf6} **4.Kf3 Kf6 5.e4 Cg4 6.Ce3 e6 7.Cxc4 Cb4 8.Дc2 0-0 9.Td1 Де7 10.Ce2 e5** з достатньою грою.

Б. 3.Kf3 Cg4 4.Да4 Cxf3 5.ef {можна і 5.gf e6 5.Kc3 Cb4 7.cd e6 8.a3 Cxe3+ 9.bc Kge7 10.Tb1 Tb8 = (Маланюк-Морозевич, 1994)} **5. ...e6 6.Kc3 Ke7** з обопільними можливостями.

Кузубов – Сенгупта. Гургаоне, 2009 (D 07).

1.d4 d5 2.c4 Кc6 3.Кf3 Сg4 4.Кc4 e6 5.cd ed 6.Сf4 Сxf3 7.gf Сd6 8.Кxd5 Сxf4 9.Кxf4 Дxd4 10.Дxd4 Кxd4 11.0-0-0 Тd8 12.e3 Кe6 13.Кxe6 Тxd1+ 14.Крxd1 fe 15.Сh3, у білих перевага.

Грифулін – Шилін. Одеса, 2008 (А 50).

1.d4 Кf6 2.c4 Кc6 3.Кf3 e6 4.a3 d6 5.Кc3 Сe7 6.g3 0-0 7.Сg2 Кd7 8.0-0 e5 9.d5 Кc8 10.e4 d5 11.Сe3 Кa6 12.b4 Кb6 13.Дb3 f5 14.c5 f4 15.Сd2 a4 16.Да2 Кd7 з перспективою.

Література: Я. Б. Естрін, М. М. Калініченко, Шахові дебюти: повний курс, М., 2008; газ. «Ладья», 2008-2009.

Чиканов (Chikanov) Микола Олексійбвич (нар. 28.11.1931, Троїцьке Новосибірської області, Росія) - молдовський шаховий композитор, національний майстер. Поліграфіст. Нині проживає в Житомирській області. Опублікував понад 300 задач різних жанрів. На 8-й командній першості СРСР мав перше місце у складі команди Молдови, а його зворотний мат теж був відзначений першим призом. На 9-й командній першості СРСР зворотний мат відзначений другим призом. На ч-ті світу (5.WCCT), виступаючи за команду Молдови, одержав 3-4-е місце за коопмат у 2 ходи. Учасник ч-тів України: 16-а особиста першість 1998-2000 (21-е місце з розділу двоходових задач, триходівки – 12-е, багатоходові – 19-е, зворотні мати – 3-є), 18-а 2004-2006 (триходові задачі – 12-е місце).

5 WCCT, 3-4-е місце.

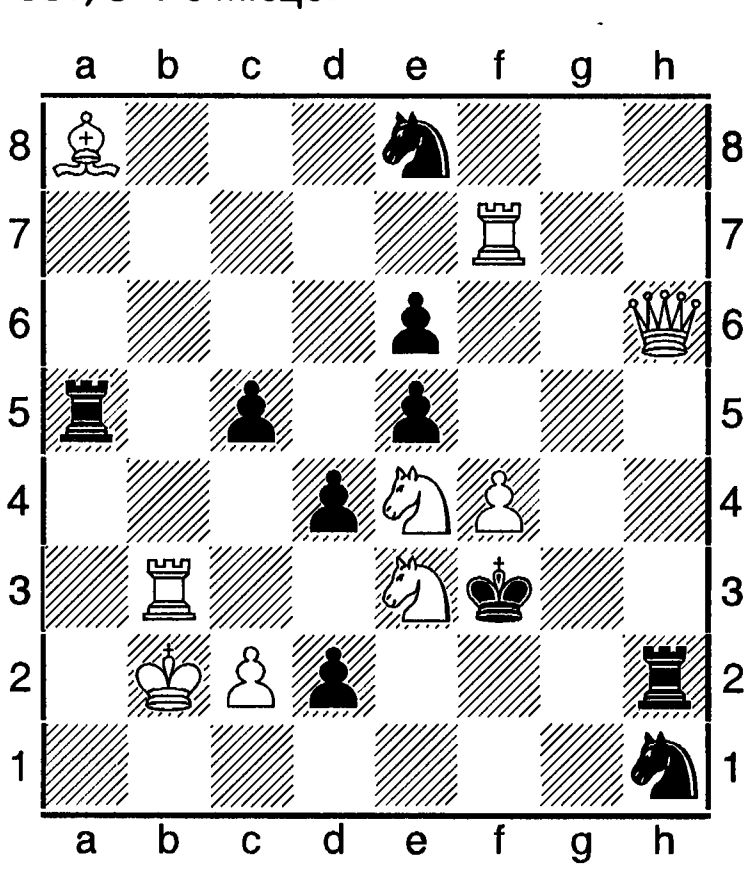

h # 6Sol 8+11

1.Te2 Кc3+ 2.Крxe3 Кd1 #, 1.de3 Тbb7 2.Крxe4 Тb4 #, 1.Тb5 Кd5+ 2.Крxe4 Кb6 #, 1.Дxf4 Тfb7 2.Крxe4 Та7 #, 1.Дg5 Кf6 2.Крxf4 Кh5 #, 1.Кc7 Кf5+ 2.Крxf4 Кh6 #.

Чилі (Республіка Чилі) – держава в Південній Америці. Столиця: Сант-Яго. Член ФІДЕ. Шахи на територію Ч. очевидно занесені іспанцями в 16-17-му сторіччях. На початку 19 століття там бував і герой визвольних змагань від іноземного панування, любитель шахової гри Ф. Міранда. Перші шахові осередки появилися в 19-му сторіччі. У Ч. Народився 1924 визначний німецький шахіст Клаус Юнге. Найбільшим шаховим центром є Сант-Яго, де проводяться й визначні міжнар. змагання. Чилійські гравці беруть участь у визначних т-рах ФІДЕ (в командних і особистих), в ч-тах Американського континенту.

2014 у Ч. було 1104 активних гравців з рейтингом ФІДЕ. Середнє Ело першого десятка дорівнювало 2473 одиниці, а найкращих гравців першої сотні – 2290. Серед них – 4 міжнар. ґросмайстри (в тому числі I. Morovich – 2569, R. Vasquer – 2551, M. Hlores – 2537), 9 міжнар. майстрів, 38 майстрів ФІДЕ; 3 міжнар. майстрині, 7 майстринь ФІДЕ (в міжнар. майстрині A. V. Karrasko Ело = 2165 одиниць).

Чині - Лойда тема – тема в задачній композиції: білою турою виконується перший (критичний) хід, на другому ході ця фігура вимикається для розпатування, а на третьому ході вимкнена фігура не бере участі в грі, мат дається іншою білою фігурою. Вперше цю ідею використав проблеміст США Д. Чині 1860, С. Лойд повторив її 1876.

І. Котц і К. Кокелькорн, «Індійська задача», 1903.

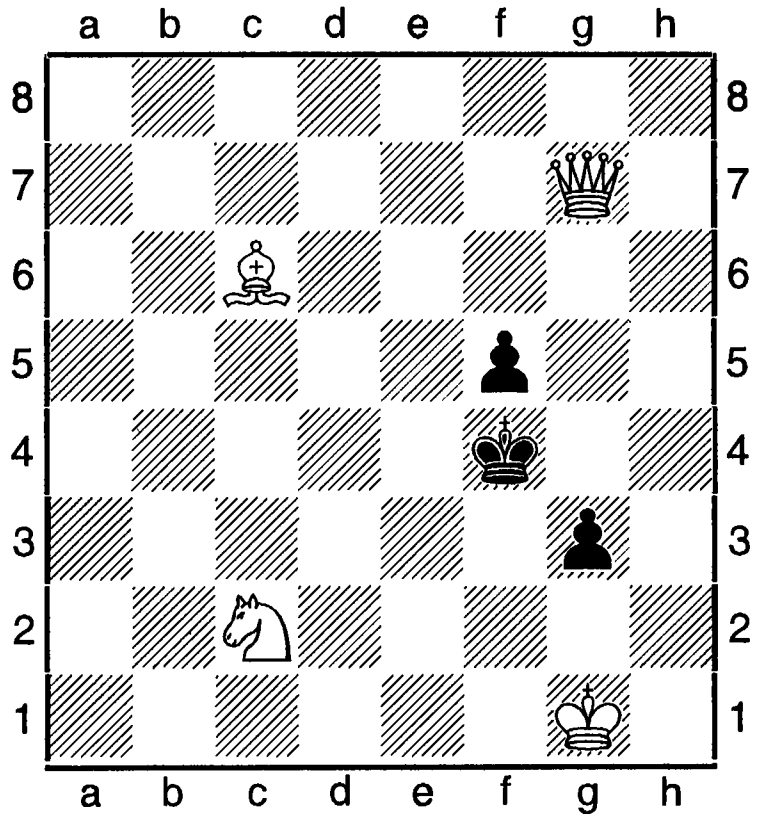

 # 3 **4+3**

1.Ch1 g2 2.Крxg2 Крe4 3.Дd4 #.

Чині тема – тема в триходовій задачі та багатоходівці: чорні, обороняючись, зв'язують білу фігуру, а білі її розв'язують.

Я. Владимиров, «Ревіста де шах», 1959. 1-2-й приз.

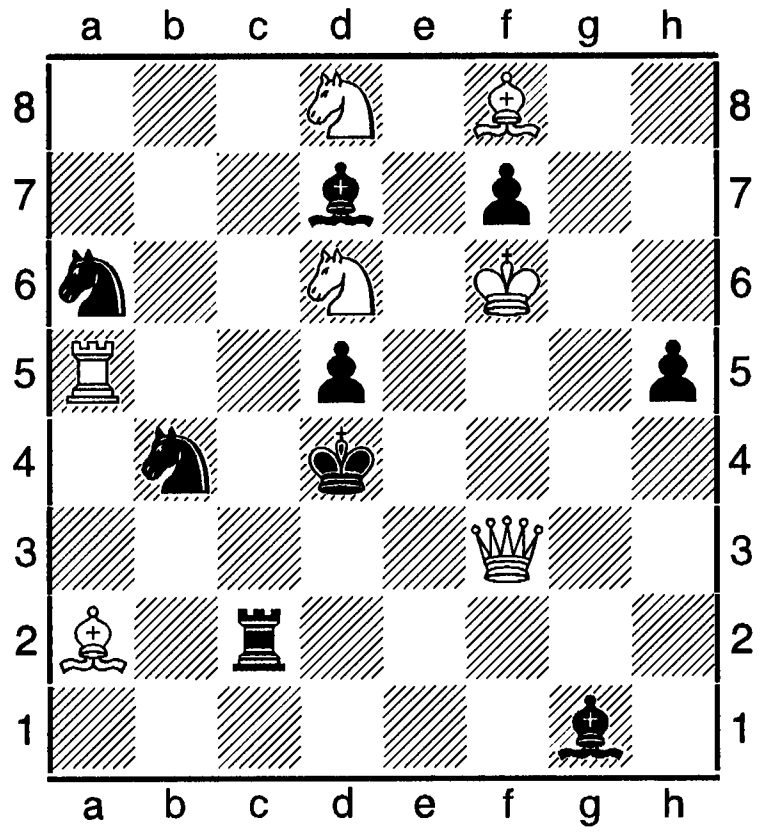

 # 3 **7+9**

1.Та3 загроза **2.Кb5+ Сxb5 3.Дf4 #, 1. ...Tf2 2.Кf5+ Сxf5 3.Де3 #, 1. ...Тс6 2.Ке6+** і **3.Кb5 #.**

Чирич (Chirich) – Драголюб (нар. 12.11. 1935, Нові-Сад) – сербський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 1965. Журналіст. Чемпіон Югославії серед юнаків 1954. У складі команди Югославії учасник всесвітніх шахових олімпіад 1966, 1968. 1961 учасник зон. т-ру ФІДЕ в Маріанське-Лазнє (6-7). Найкращі рез-ти в інших міжнар. змаганнях: Загреб 1961 (5); Ростов-на-Дону 1961 (5-6); Скопле 1962 (4); Сочі 1965 (3); Сараєво 1996 (1-2), 1968 (1-2); Бевервейк 1967 (3); Атени 1968 (2); Белград 1972 (3-4); Трстеник 1978 (3); Брава 1975 (1-4).

Чистий мат (пат) – у шаховій композиції мат (пат), при якому кожне поле навколо чорного короля неприступне для нього тільки через якусь одну причину: воно або заблоковане (стоїть чорна фігура), або забране якоюсь білою фігурою. Чистота мату (пату) не порушується, якщо фігура, котра блокує поле біля короля, є зв'язаною, що дуже суттєво для створення мату (пату).

Чистота мети ходу – економія мети ходу – одна з художніх вимог в задачній композиції логічного стилю. Кожен хід у позиції повинен переслідувати одну мету, не затемнену бічними елементами. Тобто кожен хід чорних має виконати одне лишень послаблення в їх позиції, а хід білих, яким дається мат, використовує тільки це послаблення.

Чистота переміни гри – естетична і художня вимога до принципу переміни гри, яка полягає в тім, щоб жодна тематична пара (хід чорних плюс хід білих), котра створює варіант в одній з фаз, не була можливою в інших тематичних фазах, навіть тоді, коли хід чорних у цих фазах не є захистом від загрози. Принцип Ч. п. г. вимагає обов'язкового зв'язку вступного ходу з кожною з ідейних активних фаз. Вступний хід у задачах на переміну гри послуговує перемикачем «подвійної дії», який водночас вимикає одні і вмикає інші «контакти» у різних фазах, що забезпечує механізм переміни. Дотримання принципу Ч. п. г. є обов'язковим для більшості тем з переміною гри і функцій ходів.

Я. Урсегов, «Шахи», 1970.

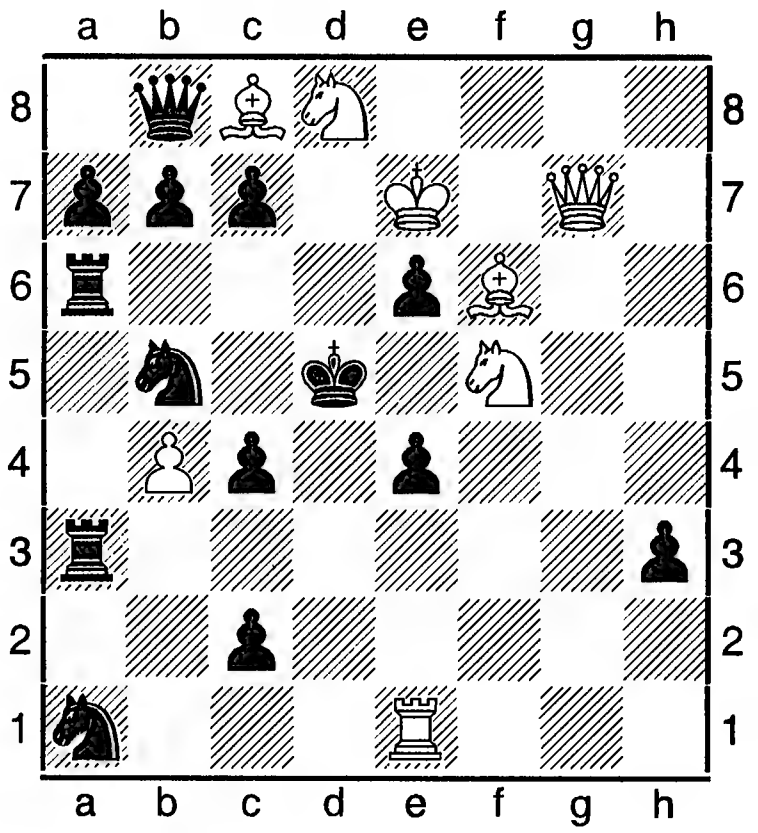

 # 2 **8+14**

1.Дg4! ~ 2.Де4 #, 1. ...Kd6 2.Се6 #, 1. ...Кс3 2.Ке3 #.

Чистякова (Chistiakova) Тамара (нар. 15.02.1986, Казань) – російська шахістка, міжнар. майстриня. Ело 2002 = 2223. Чемпіонка світу серед дівчат до 16-и років (Крит, 2002), чемпіонка Росії у складі клубної команди «Ладья» з Казані (Сочі, 2007). Срібна призерка ч-ту Європи серед дівчаток до 10-и років (Римавська Собота, 1996), ч-т Європи серед дівчаток до 10-и років на Менорці 1996 (3), до 12-и років в Таллінні 1997 (3), в Мурека 1998 (4).

Чміліте (Chmilite) Вікторія (нар. 06.08.1983) – литовська шахістка, міжнар. ґросмайстриня, міжнар. майстриня серед чоловіків. Ело 2001 = 2464. 16-а позиція в списку 100 найсильніших шахісток світу і 1-а – серед юних гравчинь. Чемпіонка Європи 2011 серед жінок. Починала свій спортивний шлях на міжнар. арені з юніорських змагань: ч-т світу в Єревані 1999 (5-8). Учасниця ч-ту світу серед жінок в Делі 2000, Всесвітньої шахової олімпіади в складі команди Литви в Стамбулі 2000 (1-е місце за 1-ю ахівницею). Переможець чоловічого ч-ту Литви з класичних шахів у Вільнюсі 2000, срібна призерка ч-тів Європи з КШ 2008 (Пловдив), 2010 (Рієка); бронзова призерка 1-го ч-ту Європи з АШ і володарка срібної медалі з гри в бліц (Мінськ, 2001); на ч-ті Європи в Дрездені 2007 виграла перепустку на ігри за Кубок світу. Учасниця ч-ту Європи в складі чоловічої команди Литви в Нові-Сад 2009 (9-10-й рез-т за 3-ю шахівницею). Учасниця змагань за клубний Кубок Європи в Охриді 2009 (3-є місце за 2-ю шахівницею). Учасниця змагань за Кубок АШП в Тбілісі 2012 (11).

Чміліте – Н. Косинцева. Тбілісі, 2012.
Оборона Німцовича (Е 32).

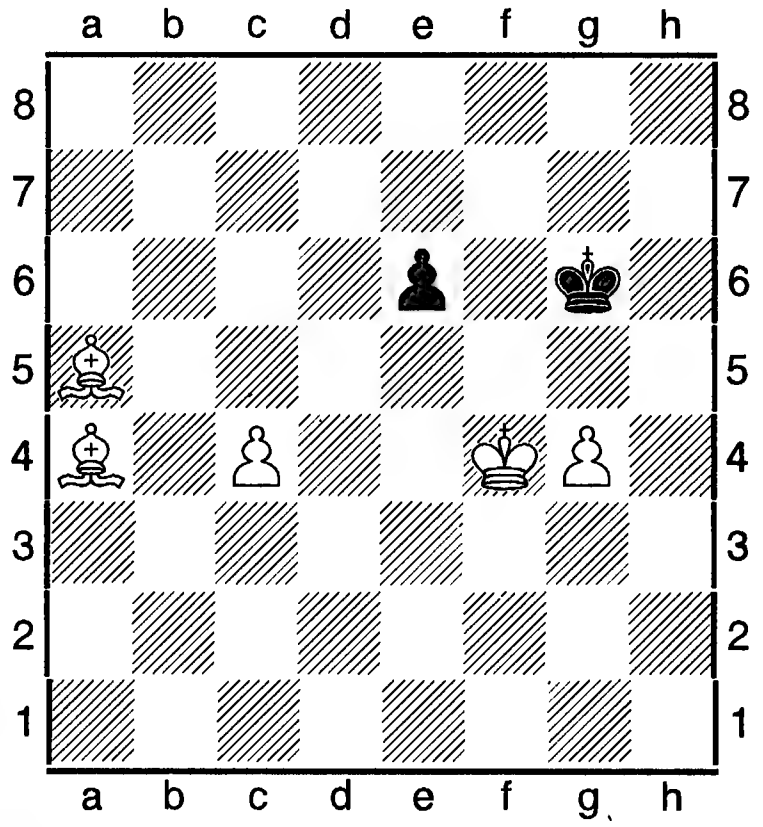

55.Cd8 Cd1 56.g5 Ce2 57.c5 Cb5 58.Cf6 Cc6 59.Cd4 Ce8 60.Ce3 Kpf7 61.Kpe5 Kpe7 62.Cd2 Ca4 63.Cb4 Ce8 64.Ca3 Ca4 65.c6 Kpe8 66.c7 Kpd7 67.Cd6 Cc2 68.Kpf6 e5 69.Cxe5 Cd3 70.g6 Cc4 71.Kpg7 Cd3 72.Kpf7 Cc4 73.Kpf8, (1-0).

Чокилтя (Chokiltia) Віктор (16.01.1932, Бухарест, - 10.09.1983, Барселона) – румунський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 1978. Шаховий теоретик і літератор. Технік-конструктор. Чемпіон Румунії 1952, переміг в дод. матчі О. Троянеску – 2,5 на 0,5. Потім ще 7 разів здобував це звання: 1959, 1961, 1969, 1970, 1971, 1975, 1979. найкращі рез-

ти в міжнар. змаганнях: Софія 1962 (1-2); Реджо-нель-Емілія 1966-1967 (1-2), 1968-1969 (1-4); Туніс 1973 (1); Дортмунд 1974 (1-2); Бухарест 1975 (1), Сату-Маре 1979 (1); Келименешти 1980 (1), 1983 (1-4); Вальторан 1981 (1). Учасник 5-и зон. т-рів ФІДЕ 1954-1982 і 11-и всесвітніх шахових олімпіад 1956, 1962-1974, 1978-1982.

Упорядник книги «Teoria moderna a deschiderilor in sah», Buc., 1966.

Чокилті меморіали – міжнар. шахові т-ри, присвячені першому румунському ґросмайстру В. Чокилті. Проводяться у квітні з 1984.

1995. 11-й. Бухарест. Швейцарська система в 11 турів. Найкращі рез-ти: 1. М. Бродський (Україна) – 7,5 очок; 2. Б. Іткіс (Молдова) – 6,5; 3-5. Д. Рогозенко, В. Комляков (обидва – Молдова), М. Марин (Румунія) – по 6; 6-9. С. Аталик (Туреччина), А. Нісіпяну, А. Істракеску, Д. Думітраче (усі – Румунія) – по 5,5.

2000. Бухарест. 14 учасників. Одноколовий т-р. 10-а КФ. Переможці змагань: 1. В. Йордакеску – 9 очок; 2-3. М. Марин, О. Мотильов – по 7,5.

2001. Бухарест. 12 учасників, в тому числі 10 міжнар. ґросмайстрів. 12-а КФ. 1. Л.-Д. Нісіпяну – 7,5 очок з11; 2-3. В. Неведничий, Л. Вайда – по 6,5.

Чолушкина (Cholushkina) Ірина (нар. 01.02.1962, Львів) – сербська шахістка російсько-українського походження, міжнар. ґросмайстриня. Ело 1993 = 2380, 2001 - 2386. Чемпіонка України 1982, 1987. Чемпіонка СРСР 1989 (Волзький), неодноразова призерка інших особистих ч-тів СРСР серед жінок. Чемпіонка СРСР у складі команди України (Москва, 1991). Чемпіонка Європи в складі збірної жіночої комади України (Дебрецен, 1992). Призерка Всесвітньої шахової олімпіади 1992 (2) в складі команди України. Переможниця ч-тів Югославії 1999 (Белград), 2001 (Герцег-Нові). Володарка клубного Кубка Європи в складі команди «Агроуніверзал» з Белграда (Галле, 2000). Найкращі рез-ти в інших змаганнях: Львів 1985 (6-7); Тбілісі 1985 (3); Пйорткув - Трибунальські 1985 (1); Белград 1989 (3); Волзький 1989 (1); Москва 1990 (5-9).

К. Кахіані – І. Чолушкина, 1989.

1.d4 g6 2.c4 Cg7 3.e4 c5 4.d5 d6 5.Kc3 Kf6 6.Ce2 e6 7.Cg5 h6 8.Ch4 ed 9.ed 0-0 10.Kf3 Te8 11.Дd2 g5 12.Cg3 Kh5 13.0-0 Kg3 14.fg Kd7 15.Tae1 Kf6 16.Cd3 Cd7 17.Kph1 a6 18.a3 Дb6 19.Cb1 Дc7 20.a4 Te1 21.Ke1 Te8 22.Kc2 Te5 23.Ke3 Дc8 24.Cc2 Дe8 25.Kf5 Cf5 26.Cf5 b6! 27.g4 Te3 28.h3? Дe5 29.Cd3 Дg3 30.Cf5 Kg4! 31.Cg4 Ce5 32.Kpg1 Td3 33.Дc2 Дh2 34.Kpf2 Дf4! 35.Kpg1 Cd4 36.Tf2 Td2! 37.Дf5 Дf5 38.Cf5 Tf2 39.Cg4 Tb2, (0-1).

Чом (Chom) Іштван (нар. 02.06.1940, Шаторальяуйхей) – угорський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 1973. Ело 1973 = 2540. Тренер. Чемпіон Угорщини 1972. Найкращі рез-ти в інших ч-тах країни: 1974 (1-4), 1976 (2). У складі національної команди Угорщини учасник багатьоз олімпіад (з 1968), ч-тів Європи, командного ч-ту світу (1985). Учасник міжзон. т-ру в Білі 1976 (9-11). Найкращі рез-ти в інших міжнар. т-рах: Дьюла 1965 (4-5); Кечкемет 1968 (3), 1972 (4), 1979 (2-4); Пальма, що на о. Мальорка 1971 (6-7); Сомбор 1972 (2-3); Олот 1973 (1-2); Любляна – Порторож 1973 (5); Сан-Паулу 1973 (2-4); Клівленд 1975 (1); Монтилья 1975 (5-6); Гастингс 1978-1979 (2-5); Рим 1979 (3), 1981 (2); Берлін 1979 (1-2); Сараєво 1981 94-6); Малага 1981 (2-4); Фрунзе , нині Бішкек 1983 (6-7); Сьєнфуегос 1984 (4-7; Есб'єрг 1984 (4-5); Марсель 1986 (2-5); Беер-Шева 1986 (3-4); Порторож - Любляна 1987 (3); Каїр 1997, т-р «Б» (2-3); Франція 1988, матч «Спартак» (Будапашт) – «Кліші» (Франція); Сент-Вінсент 2001, ч-т Європи серед ветеранів (4).

І. Чом – Л. Верат. Будапешт, 1988.

Каталонський початок.

1.Kf3 Kf6 2.c4 e6 3.g3 d5 4.Cg2 Ce7 5.0-0 0-0 6.b3 c6 7.Cb2 Khd7 8.Дc2 b6 9.d4 Cb7 10.Kc3 Tc8 11.e4 Kxe4 12.Kxe4 de3 13.Дxe4 Дc7 14.Tad1 Cf6 15.Дc2 c5 16.d5 ed 17.xd Дd6 (ліпше 17. ...Cxb2) **18.Kd2 Cxb2 19.Дxb2 Дf6 20.Дa3 a6 21.Ke4 Дg6 22.h4 h6 23.h5! Дxh5**

24.Kd6 Tb8 25.Kxb7 Txb7 26.Дxa6 Tbb8 27.d6 Ke5 28.Tfe1 Kf3+ 29.Cxf3 Дxf3 30.Дb5! h5 31.d7 h4 32.Td3 Дf6 33.gh Дxh4 34.Дc6 Tbd8 35.Tee3 Дg4+ 36.Kpf1 Дf5 37.a4 g6 38.Td5 Дg4 39.Дd6 Дh4 40.Дe5 Дh1+ 41.Kpe2 Дh4 42.Te4 Дh3 43.Td3 Дh8 44.Дd5 Дb2+ 45.Kpf1 Kpg7 46.Kpg2 Дb1 47.Te7, (1-0).

Чорна корекція – термін задачної композиції: у механізмі повторної загрози кореговані дії чорної фігури в обороні. Термін запроваджений в практику англійськими проблемістами.

Чорний бристоль – назва бристольської теми в шаховій композиції (див. ст. «Бристольська тема»).

Чорно-білий синтез – у шаховій композиції один з різновидів синтезу ідей: ідея (тема) в композиції втілюється рухами чорних і білих фігур з використанням інших тактичних елементів, які ускладнюють зміст твору.

Чорногорія (Республіка Чорногорія) – держава в Південній Європі. Столиця: Підгориця. Член ФІДЕ. До здобуття незалежності входила до складу ШФЮ на правах союзної республіки (див. ст. «Сербія», «Югославія»).

Шахи в Чорногорії появилися тоді ж, що й в інших країнах Балканського пів-острова (див., напр. ст. «Хорватія», «Сербія»). 1945 перше об'єднання шахістів виникло в Цетині за ініціативою Глігорича і Кажича. Міжнар. т-ри відбувалися в Нікшичі, Підгориці, Герценг-Нові та інших містах. Шахісти Чорногорії брали участь в ч-тах Югославії, виступали на міжнар. змаганнях у складі команди Югославії. Найсильнішими гравцями країни є М. Джурич (Ело = 2551), Д. Благоєвич (2517), Д. Козич (2493), М. Драшко (2460), Д. Лелич (2433), Лідія Благоєвич, Наташа Крпович, Олександра Мілович, Марія Стоянович.

Станом на 2014 ЧШФ об'єднувала 344 гравці з міжнар. рейтингом, в тому числі 6 міжнар. ґросмайстрів, 13 міжнар. майстрів, 31 майстра ФІДЕ, в тому числі 5 майстринь ФІДЕ серед жінок (див. також. ст. «Сербія»).

Чорнопільний (чорнопольний) **стрілець** – стрілець білих або чорних фігур, який пересувається по діагоналях чорного кольору.

Чорноус Володимир (1933, Одеська область) – український шаховий композитор, національний майстер з шахової композиції. Учасник ч-тів України зі складання шахових творів: 9-а командна першість в складі команди Одеської області 1989-1990 (6-7-е місце в особистому заліку з розділу кооперативних матів), 12-а командна першість (7-е командне); 9-а особиста (5-е місце з розділу етюдів, триходові задачі – 4-5-е), 10-а (4-е місце з етюдів, 9-е – з 3-ходових задач), 11-а (триходові задачі – 14-19-е місце),12-а 1992 (18-е місце з розділу триходових задач), 15-а (двоходові задачі – 16-е місце), 16-а 1998-2000 (21-е місце з двоходових задач, триходові задачі – 15-е, багатоходові – 13-е, етюди – 5-е, кооперативні мати – 19-е, зворотні мати – 7-е), 17-а 2001-2003 (двоходові задачі і триходівки – 15-е, етюди – 5-е, кооперативні мати – 18-е, зворотні мати і казкові шахи – 9-е), 18-а 2004-2006 (етюди – 14-е, кооперативні мати – 29-е з 44, зворотні мати – 12-е).

В. Чорноус, «Проблеміст України», 2013.

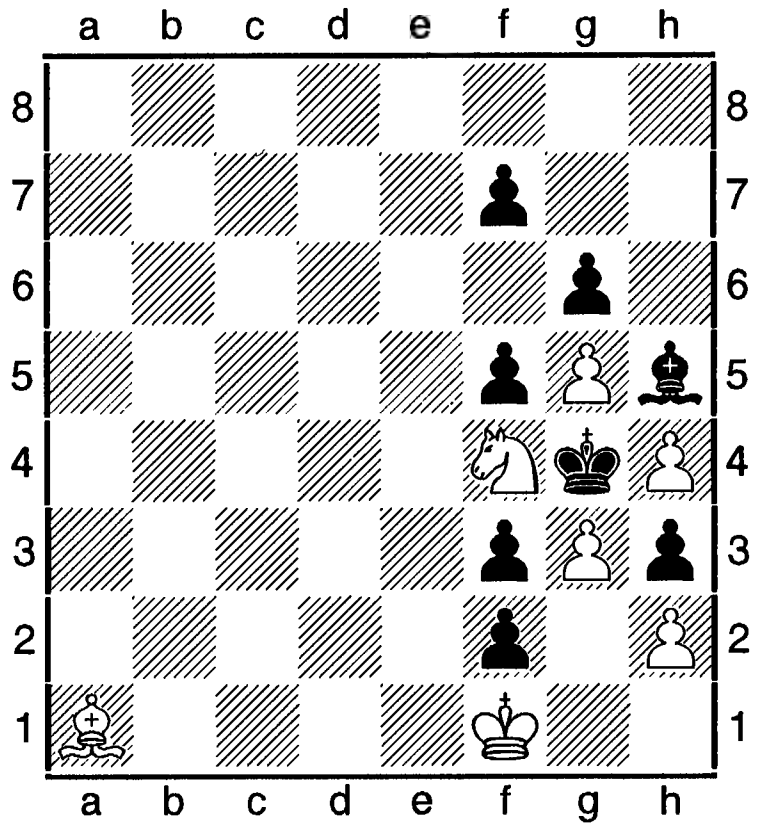

 # 6 **7+8**

1.Cg7? f6! і білі в цугцванзі. **1.Ch8! f6 2.Cg7! Fg 3.hg Kpxg5 4.Kxh3+ Kpg4 5.Kxf2+ Kpg5 6.h4 #.**

«Чортів мередит» - жартівлива назва задачі з 13-а фігурами.

Чос Олексій (нар.30.06.1985, АРК) – український шахіст, міжнар. майстер. Ело 2009 = 2295 (Україна), 2303 (ФІДЕ).

Чотириходова задача – різновид багатоходових творів, у якому мат дається за 4 ходи. Має великі потенційні можливості.

Camillo Gamnitzer, «The Problemist», 1988.
3 Comm.

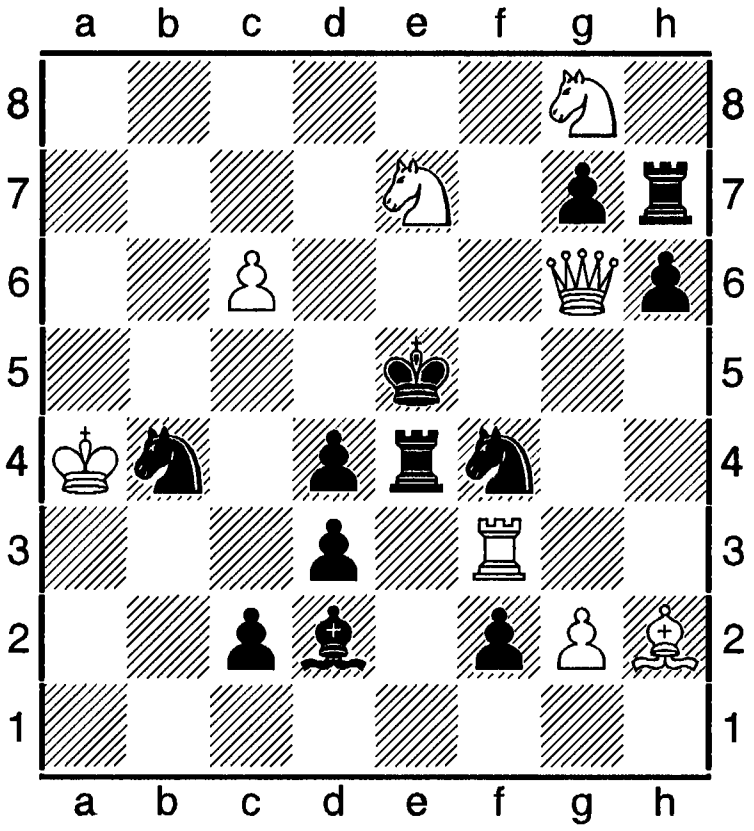

 # 4 **8+12**

1.Крb5! ~ 2.Дf5 Крd6 3.Дd7, 1. ...Те1 2.Th3 ~ 3.Th5 #, 2. ...h5 3.Tg3! Кхg6 4.Те3 #.

Чотирьох коней дебют: 1.e2-e4 e7-e5 2.Kg1-f3 Kb8-c6 3.Kb1-c3 Kg8-f6.

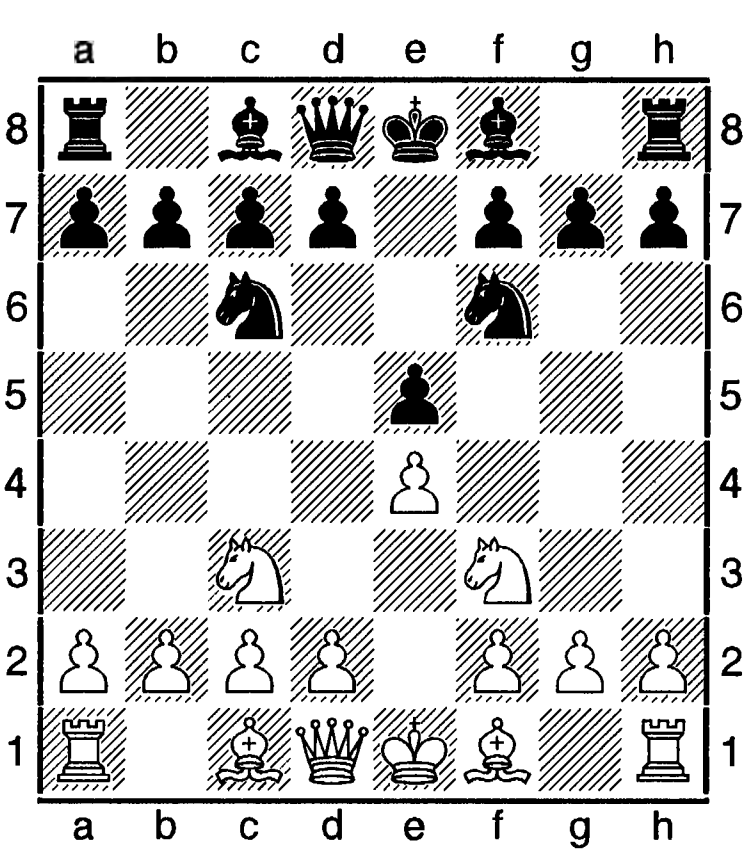

Належить до відкритих початків. Його аналізи містяться ще в рукопису Полеріо (16 ст.). Пізніше цей початок опрацювали Л. Паульсен, А. Рубінштейн, Ф. Маршалл. Дебют часто зустрічався в партіях чемпіонів світу Ем. Ласкера, Х. Р. Капабланки, М. Ботвинника. Ним послуговуються й сучасні провідні шахісти світу. Основна ідея: партнери прагнуть швидкої мобілізації сил при спокійній грі в центрі.

Основні варіанти: 4.Cb5 – класичний і 4.d4!?

А. Cb5...

1) 4. ...Cb4 5.0-0 0-0 6.d3 d6 7.Cg5 Cxc3 8.bc Де7 9.Те1 Kd8 10.d4 Ке6 11.Сс1 с5;

2) 4. ...Kd4 5.Ca4 Cc5 6.Kxe5 0-0 7.Kd3 Cb6 8.Kf4 d5! 9.d3 Cg4 10.f3 Kh5 11.Kxh5 Cxh5 12.Kxd5 c6 13.Kxb6 ab 14.Cb3 Дh4+ 15.Крf1 Kxb3 16.cb f5 (і далі в партії Естрін - Каркер, 1968-1972 було: 17.Де1 Дd8 18.Де2 с5 19.a4 Tf7 20.Cd2 Td7 21.ef Tf7 з перевагою в білих).

Б. 4.d4 ed 5.Kd5 (так званий белградський гамбіт, запроваджений у практику шахістами Югославії 1940-х):

1) 5. ...Kb4 6.Cc4 Kbxd5 7.ed Cb4+ 8.Cd2 Де7 9.Де2 Cxd2+;

2) 5. ...Ce7 6.Cc4 (чи 6.Cf4 d6 7.Kxd4 Kxd5 8.ed Kxd4 9.Дxd4 Cf6) **6. ...0-0 7.0-0 d6 8.Kxd4 Te8** (чи 8. ...Kxd4 9.Дxd4 Kxd5 10.Дxe5 Ce6 11.Дd3 =) **9.Te1 Kxd5 10.Kxc6!? bc 11.ed Cb7** (Крафт – Калініченко, 2002);

3) 5. ...Kxe4 6.Де2 f5 7.Kg5 d3! 8.cd Kd4 9.Дh5+ g6 10.Дh4 c6! 11.de cd 12.ed Да5+ 13.Крd1 Дxd5 14.Сс4 Дxc4 15.Те1+ Се7 16. Тxe7+ Крxe7 17.Ke4+ Крe6! =.

Після **1.e4 e5 2.Kf3 Kc6 3.Kc3 Kf6 4.d4 ed 5.Kxd4** виникає шотландська партія. {Чорні можуть продовжувати ходом Ю. Боголюбова 4. ...Cb4 5.Kxe5 (зустрічається і 5.d5 Ke7 6.Kxe5 0-0 7.Cb3 Kexd5 8.ed Te8 =)} 5. **...Kxe4 Дg4 Kxc3 7.Дxg7 Tf8 8.a3 ca5 9.Kxc6 de,** прагнучи спрощення гри.

Фрагменти з партій провідних шахістів світу, комп'ютерних шахових програм.

Н. Шорт – Л' Амі. Вейк-ан-Зее, 2009 (С 46).

1.e4 e5 2.Kf3 Kf6 3.Kc3 Kc6 4.Cb5 Kd4 5.Kxe5

Kxb5 6.Kxb5 c6 7.Kc3 Дc7 8.Kf3 Kxe4 9.0-0 Kxc3 10.dc d5 11.Cg5 Дd6 12. Te1+ Ce6 13.Kd4 c5 14.Kxe6 fe 15.Дh5+ g6 16.Дg4 Kpf7+ 17.c4 d4 18.Дf3+ Kpg8 19.Cf6 Cg7 20.Дxb7! (1-0).

В. Баклан – Мелкумян. Алушта, 2008 (С 47). **1.e4 e5 2.Kf3 Kc6 3.Kc3 Kf6 4.g3 Kd4 5.Cg2 Kxf3+ 6.Дxf3 Cc5 7.d3 d6 8.h3 h6 9.Ka4 Cb4+ 10.c3 Ca5 11.b4 Cb6 12.Де2 0-0 13.0-0 Te8 14.Kxb6 ab 15.f4 ef 16.gf d5** з перевагою в білих.

Афек – Соколов. Порторож, 1993 (С 47). **1.e4 e5 2.Kf3 Kc6 3.Kc3 Kf6 4.d4 ed 5.Kxd4 Cb4 6.Kxc6 bc 7.Cd3 d5 8.ed cd 9.0-0 0-0 10.Cg5 c6 11.Ke2 Cd6 12.Kd4 Cc7 13.Te1 Дd6 14.g3 Cg4 15.Дd2 Tac8** з перспективою в чорних.

Рублевський – Яковенко. Пойковський, 2007 (С 49). **1.e4 e5 2.Kf3 Kc6 3.Kc3 Kf6 4.Cb5 Cb4 5.0-0 0-0 6.d3 d6 7.Cg5 Cxc3 8.bc Cd7 9.Tb1 a6 10.Ca4 Tb8 11.Te1 h6 12.Ch4 Ke7 13.Cb3 Kg6 14.Cg3 Ce6 15.d4 cb 16.cb Te8 =.**

Рублевський – Мамед'яров. Форос, 2006 (С 48). **1.e4 e5 2.Kf3 Kc6 3.Kc3 Kf6 4.Cb5 Kd4 5.Ca4 c6 6.Kxe5 d5 7.d3 Cd6 8.f4 Cc5!? 9.ed 0-09 10.Ke4?!** (ліпше 10.dc) **Kxe4 11.de Дh4+! 13.Ce3? Дg2 14. Tg1 Дxe4 15.Kpf2 Te8!** з перевагою.

«Ibi Chess» - «Junior». Турін, 2006 (С 47). **1.e4 e5 2.Kf3 Kc6 3.Kc3 Kf6 4.d4 ed 5.Kxd4 Cb4 6.Kxc6 bc 7.Cd3 d5 8.ed cd 9.0-0 0-0 10.Cg5 c6 10.Дf3 Ce7 12.h3 h6 13.Cf4 Ce6 14.Ke2 c5 15.c3 Te8 16.Tad1 Cd6 17.Cxd6 Дxd6 8.Kf4 Tab8** з перевагою в чорних.

Література: Я. Б. Естрін, М. М. Калініченко, Шахові дебюти: повний курс, М., 2008 (російською мовою); газ. «Ладья», 2006-2009.

Чубар Володимир (нар.28.04.1968, Київ) – український шахіст, міжнар. майстер. Ело 1998 = 2410. Учасник фестивального т-ру, присвяченого Героям Небесної сотні, з АШ при 80 гравцях у Луцьку 2014 (29).

Чудненко Микола Олександрович (25. 08.1921, Юзівка, нині Донецьк, - 26.01.2008, там же) – український шахіст, кандидат у майстри спорту України. Тренер. Музикант. Виховав таких шахістів, як: 5-разовий чемпіон Донецька, міжнар. майстер М. Демкович, міжнар. майстер М. Копилов, майстер спорту Г. Зак та багатьох інших.

Складав задачі.

М. Чудненко.

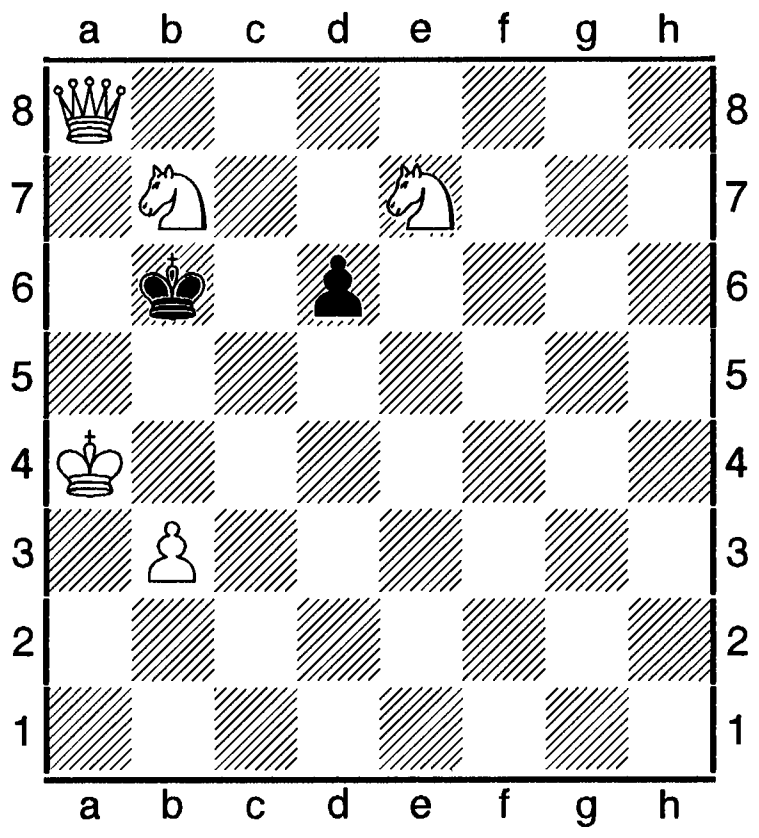

 # 2 **5+2**

Чудненка меморіали проводяться з 2009 в Донецьу. Перший меморіал відбувся у формі шахового фестивалю. Головний т-р (класичний контроль часу) з нормою національного майстра. 14 учасників, в тому числі 3 міжнар. майстри, 3 майстри спорту України, 8 кандидатів у майстри спорту України. Підсумки: 1. А. Демкович – 10 очок з 13; 2. Т. Ільїн, 3. А. Махно – по 9; 4. Д. Шилін – 8,5; 5. О. Сисоєнко – 7,5; 6-7. О. Приходько, М. Сірик – по 6,5; 8. Р. Мамедов – 6; 9-12. Д. Кононенко, І. Бєляєв, О. Товстенко, І. Максименко – по 5,5; 13. М. Лавров – 4; 14. О. Клементєв – 2. У масовому т-рі з АШ при 75 учасниках перемогу одержали Д. Шилін, А. Махно.

2010. 20-22.08. Активні шахи (25 хв на партію кожному учасникові). 56 гравців, в тому числі 6 міжнар. і національних майстрів. Швейцарська система в 9 турів. Найкращі рез-ти: 1. Т. Ільїн, А. Махно – по

7,5 очок; 3-5. О. Приходько, А. Демкович, А. Ромашко.

«Чудова сімка» (російсько мовою - «Чудесная семерка») - збірник шахових задач-мініатюр. Автор і упорядник Олексій Угінівенко підібрав до книги 555 творів різних жанрів: від ортодоксальних двоходівок до задач неортодоксальних, в тому числі етюдів і багатоходових задач майже 70-и українських шахових композиторів, до 13-и з яких подав біографічні дані. Видана 2006 накладом у 100 примірників.

А. Жук, 2004.

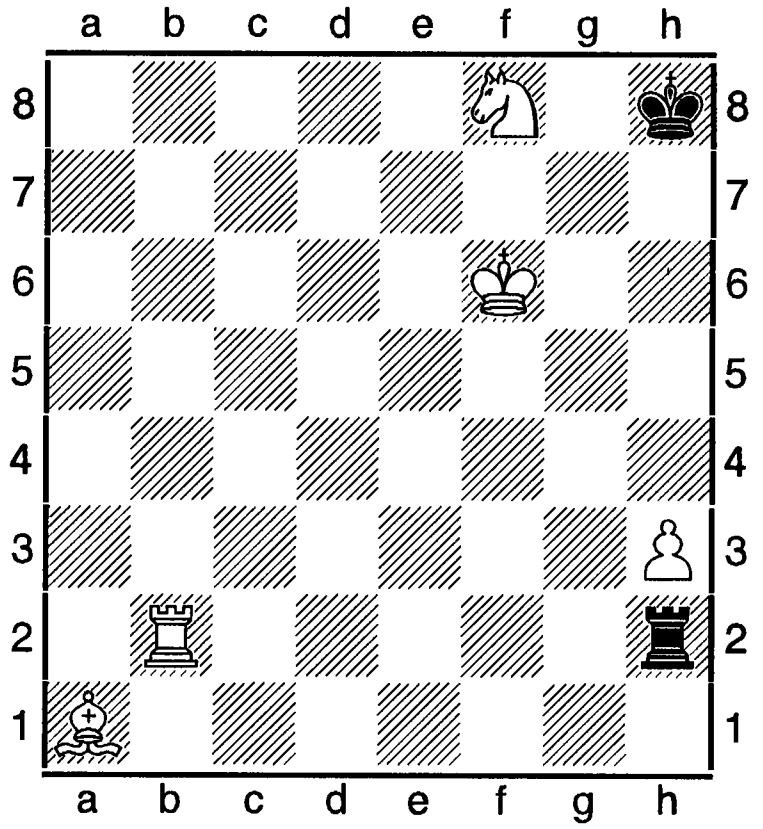

 # 2 **5+2**

Чулівська Віта (нар. 17.02.1988, Львів) – українська шахістка, міжнар. ґросмайстриня, Ело 2009 = 2305 (Україна), 2335 (ФІДЕ). Учасниця ч-ту світу серед шахісток до 14 років в Оропесі-дель-Мар 2001 (7); на т-рі в Капелле-ля-Гранде 2010 посіла 141-е місце серед 653 учасників.

Чучелов (Chuchelov) Володимир – бельгійський шахіст російського походження, міжнар. ґросмайстер. Ело 1997 = 2540. Бронзовий призер ч-ту Бельгії 2001. На т-рі в Берліні 1997 (4), Гаармс 1999 (2-11). Шаховий тренер провідних ґросмайстрів світу Ф. Каруани (з 2010), Т. Раджабова (з 2002), Шахової федерації Нідерландів (до 2014).

Ш

Шаанський міжнародний турнір 1996 – масове змагання, яке проводилося в м. Шаан (Ліхтенштейн). 132 учасники. Швейцарська система в 9 турів. Найкращі рез-ти: 1. Е. Розенталіс (Литва) – 8 очок; 2-3. О. Бабурін (Ірландія), Дж. Галлахер (Англія) – по 7,5; 4-7. К. Бішофф (Німеччина), Г. Гретарссон (Ірландія), Н. Келечевич (Боснія і Герцоговина), В. Михайловський (Ізраїль) – по 7.

Шабала Сергій (нар. 08.05.1984, Полтава) – український шахіст, національний майстер. Ело 2009 = 2339 (Україна), 2291 (ФІДЕ).

Шабалов (Shabalov) Олександр (нар. 12.09.1967) – латвійський шахіст російського походження, міжнар. майстер з 1989, міжнар. ґросмайстер. Ело 2002 = 2621. 69-а позиція в списку 100 найсильніших гравців світу. На т-рі першості СРСР серед молодих майстрів у Тбілісі 1989 мав 11-е місце. Учасник змагань за Кубок світу в Ханти-Мансійську 2009 (виграв у В. Бологана в 1-му раунді, вибув з подальших змагань у 2-му). На особистому ч-ті США, група «А» в Солт-лейк-Сіті 1999 був 8-м. Інші змагання: Юрмала 1987 (9-12); Белград 1988(16-45); Ріно 1998, 625 учасників (4-10); Москва 1989 (51-77); Лос-Анджелес 1999 (5-7); Філадельфія 1999 (1-10); Бад-Віссе 1999, 379 учасників (1-2); Гамбург 1999, 300 учасників (2-11); Нова Гориця 1999, 90 учасників (9-15); Кошалик 1999, 74 учасники (1); Бермудські о-ви 2001 (3-4); Ліепая 2001, АШ (2-3); Москва 2002 (4); Мен 2005 (1-2).

О. Шабалов – Р. Даутов. Тбілісі, 1989.
Сицилійська оборона (B 66).
1.e4 c5 2.Kf3 Kc6 3.d4 cd 4.Kxd4 Kf6 5.Kc3 d6 6.Cg5 e6 7.Дd2 a6 8.0-0-0 h6 9.Ce3 Kxd4 10.Cxd4 b5 11.Де3 b4? 12.e5! Kg4 13.Дf3 bc

14.Дха8 cb+ 15.Крb1 de 16.Сха6 ed 17.Схс8 Кf6 18.Дха4+ Кре7 19.Да7+ Кре8 20.Сb7, (1-0).

Шабанов (Shabanov) Юрій (помер 2010) – російський шахіст, міжнар. майстер. Чемпіон Росії серед ветеранів 1999.

Шабанон (Shabanon) Жак-Люк – французький шахіст, міжнар. майстер. На т-рі в Парижі 1997 мав 7-8-е місце.

Шабельський Михайло Олександрович {1848, маєток Ступки, Бахмутський повіт Катеринославської губ. (нині Артемівського р-ну на Донеччині), - 1909, Ялта} – український шахіст, переможець першого заочного Всеросійського т-ру 1882-1885, який організував «Шаховий журнал» («Шахматний журнал»), що видавався в Москві А. Ф. Гельвігом. Ш. рано втратив батька. Сім'я переїхала до Харкова, де він закінчив гімназію із золотою медаллю, 1872 – медичний факультет Харківського університету. Військовий лікар. У другому заочному т-рі 1884-1886 Ш. зумів зіграти внічию з М. Чигориним.

М. Шабельський – М. Чигорин, 1886.

«**1.e4 e5 2.Кс3 Кс6 3.f4 ef 4.Кf3** (цей варіант віденського початку з переходом до королівського гамбіту дуже ризикований для білих, оскільки їхній кінь після наступного g7-g5-g4 не може вийти на e5. Та гравці тих часів охоче йшли на цей ризик, аби атакувати чорного короля за допомогою класичної жертви на f7. Цікаво, що і в наш час цей варіант досліджується, в якому відшукують нові ресурси для наступу!) **g5 5.h4 g4 6.Кg5 h6 7.Кxf7! Крxf7 8.d4 d6** (тепер чорним оборонятися важче) **9.Сс4+ Крg710.Сxf4 Кf6 11.0-0 Се7 12.Дd2 Кxe4 13.Сxh6+?** (дуже заманлива жертва другої фігури задля проникнення до табору чорних) **13. ...Txh6 16Tf7+ Крg6 15.Дd3 Сf6! 16.g3 Сf5! 17.Tf1 Кb4 18.Де3 Кхс2 19.Кd5!**

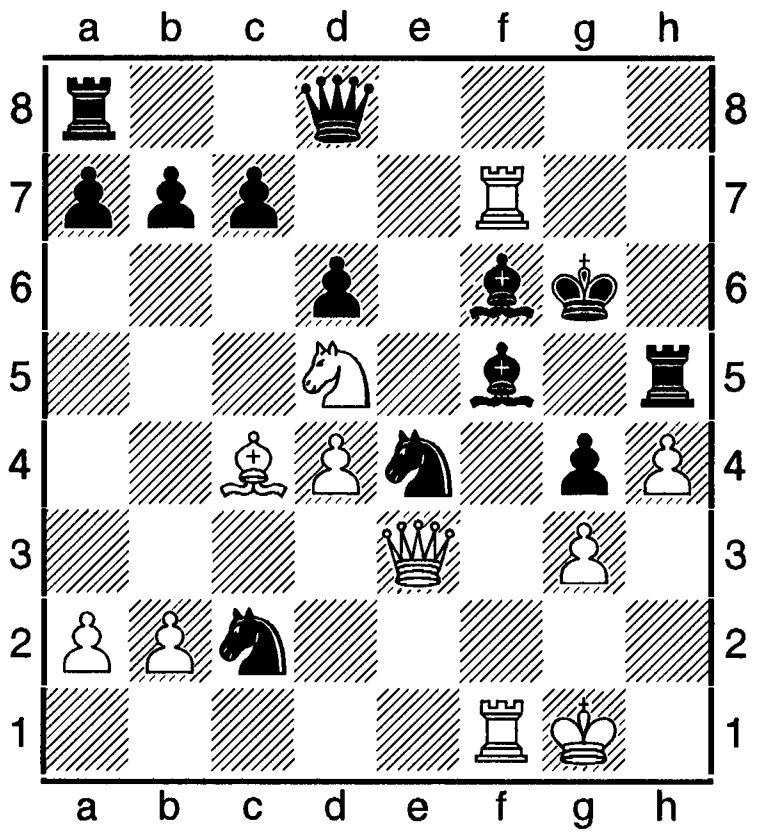

Th5? (правильно 19. ...Txh4!) **20.Txf5!! Txf5 21.Дхе4 Крxf7 22.Дxf5 b5! 23.Кxf6+ bc 24.Кid5+ Кре8 25.Де6+ Крf8 26.Дf5+ Кре8 27.Де6+**, і нічия вічним шахом» (фрагменти з коментаря Ю. Лазарєва).

Література: Ю. М. Лазарєв, Творчість шахістів України, К., 1982.

Шаболші (Shabolshi) Янош – угорський шахіст, міжнар. майстер. Переможець міжнар. т-ру в Багнеуксі (поблизу Парижа) 1991.

Шадрина (Shadrina) Тетяна (нар. 20.04. 1974) – російська шахістка, міжнар. ґросмайстриня. Ело 2002 = 2358. У 49-му особистому ч-ті Росії серед жінок в Самарі 1999 мала 12-13-е місце.

Шайдулліна (Shajdullina) Сандугач – російська шахістка, майстриня ФІДЕ. Чемпіонка Росії в складі команди «Ладья» з Казані в Сочі 2007, володарка Кубка Росії з АШ та гри в бліц (Москва, 2002).

Шайтар (Shajtar) Ярослав (03.12.1921, Острава,- 2003, Прага) – чеський шахіст, діяч чеського і словацького міжнар. руху; міжнар. ґросмайстер з 1985 і міжнар. арбітр з 1955. член Президії ФІДЕ 1970-1974, генеральний секретар Шахової федерації ЧССР з 1996. Шаховий журналіст, редактор шахових відділів газ. «Млада фронта» 1945-1949 і 1951-1960 та журналу «Ческосло-

венски спорт» 1968-1982. Інженер-економіст. Учень Я. Фолтиса.

Учасник ч-тів ЧССР: 1952 (2), 1953 (3-4). Зон. т-ри: Маріанське-Лазнє 1951 (7-8); Прага – Маріанське-Лазнє 1954 (10-12). У складі команди ЧССР учасник Всесвітніх шахових олімпіад 1952, 1954. Найкращі рез-ти в інших міжнар. т-рах: Прага 1943 (4-5), 1956 (3-8); Теплице 1947 (4); Варшава 1947 (2-5); Бухарест 1949 (3); Улан-Батор 1956 (4-5).

«Шаккелет» («Sakkelet» - «Шахове життя») – щомісячник Угорської шахової федерації. Видається в Будапешті з 1951. До 1985 називався «Мадяр шаккелет» («Шахове життя Угорщини»). Продовжує традиції ж. «Мадяр шаквілаг», котрий видавався з перервами 1911-1950.

Шалімов Валерій (нар. 28.01.1960, Харків) – український шахіст, міжнар. майстер. Чемпіон Харківської області 1997. Ело 1998 = 2445. Учасник ч-тів України: Сімферополь 1991 (12); Ялта 1996 (19-32); Алушта 1997 (7-14). Інші змагання: Бердянськ 1996 (1); Мінськ 1996 (17); Свидниця 1997, т-р «А», 177 учасників (32); Харків 1997 (10), 2001 (6), 2002 (4-9), 2005 (3), 2009 (4-8); Харків 2009, АШ (2-8); Харків 2010, блискавична гра (4); Київ 2001 (6); Миргород 2009 (1).

Шаллоп (Shallopp) Еміль (01.08.1843, Фрізакк, - 09.04.1919, Берлін) – німецький шахіст, голова Берлінського шахового товариства. Автор збірників партій трьох перших конгресів німецької Шахової спілки. Редактор 7-го видання «Гандбуха» 1891. Учасник багатьох національних і міжнар. т-рів. Найкращі рез-ти: Вісбаден 1880 (4); Нюрнберг 1883 (6-8); Гамбург 1885 (8-9); Герсфорд 1885 (2-3); Ноттінгем 1886 (2); Франкфурт-на-Майні 1887 (8-9).

Література: Schallopp E., Der Schachweltkampf zwischen W. Steinitz und J. Zukertort. Anfang 1886, Lpz., 1886; Lewitt M., E. Schallopp. Ein Gedenkblatt zum 70. Geburtstage, Potsdam, 1913.

Шальнєва Ольга (Одеса) – українська шахістка, міжнар. майстриня. Ело 2006 = 2254.

Шальнєв Микола (нар. 16.04.1944) – український шахіст, міжнар.ґросмайстер. Ело 2002 = 2550.

Шамкович (Shamkovich) Леонід Олександрович (01.06.1923, Ростов-на-Дону, - 2005, Ізраїль) – міжнар. ґросмайстер з 1965. Ело 1973 = 2540. Шаховий теоретик. До 1974 проживав у Росії, з 1974 – в Ізраїлі, з 1976 – в США. Чемпіон Росії 1954, 1956. Учасник ч-тів СРСР. Найкращий рез-т 1964-1965 (5-6). Грав у міжзон. т-рі в Ріо-де-Жанейро 1979 (10-11). Найліпші рез-ти в інших міжнар. т-рах: Москва 1962 (3-6); Маріанське-Лазнє 1965 (3); Шальготар'ян 1967 (1-3); Сочі 1967 (1-5); Констанца 1969 (1); Дубна 1971 (2); Тимішоара 1972 (1-2); Мехіко 1978 (1); Біль 1980 (2-3); Холон 1986-1987, 78 учасників (5-8).

Шанава (Shanava) Костянтин (нар. 05.05. 1992) – грузинський шахіст, міжнар. майстер з 2002, ґросмайстер з 2006. Ело 2014 = 2551. Чемпіон світу серед юнаків до 16-и років (Оропеса-дель-Мар, 2001).

Шандорф (Shandorf) Ларс – данський шахіст, міжнар. майстер. Учасник багатьох ч-тів Данії, в тому числі: 1995 (3); Пааструп 1998 (3-4); Орхус 1999 (6); Нюборг 2001 (2).

Шанковський Андрій (Івано-Франківськ) – український шахіст, національний майстер з 2010. На т-рі у Львові 2010 посів 3-є місце.

Шапіро Андрій (нар. 13.07.1976, Запоріжжя) – український шахіст, міжнар. майстер. Ело 1999 = 2400.

Шаповал Андрій (Київ) – український шахіст, майстер ФІДЕ. Ело 2009 = 2082 (Україна), 2304 (ФІДЕ).

Шапошников (Shaposhnikov) Євген (нар. 01.06.1981) – російський шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2000 = 2545.

Шара-Геннінга гамбіт (див. ст. «Дамин гамбіт відхилений»).

Шарапов Євген (29.10.1981, АРК) – український шахіст, міжнар. майстер. Ело 2009 = 2417 (Україна), 2642 (ФІДЕ). Чемпіон України в складі клубної команди «Юракадемія» (Алушта , 2000) і срібний призер клубного ч-ту України в Алушті 1999. Переможець т-ру з КШ в Донецьку 2010, на т-рі в Харкові 2009 (5). На т-рі в Каппель-ла Гранд при 650 учасниках (2).

Шарбонне (Sharbonne) Паскаль – канадський шахіст, міжнар. ґросмайстер. Чемпіон Канади 2005. Програв матч за звання найсильнішого гравця Північної Америки Л. Христиансену з рах. 1 на 4. На т-рі в Монреалі 2006 мав 7-9-е місце.

Шаріязданов (Sharijazdanov) Андрій (нар. 12.07.1976) – російський шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2002 = 2562. Чемпіон Європи серед юнаків до 20 років (Шофок, 1996). Учасник 33-ї Всесвітньої шахової олімпіади в Елісті 1998 у складі команди Росія-2 (8-е командне місце і 8-е серед других запасних гравців).

Шатранг (Чатранг) – таблична гра на 64-клітинній шахівниці з сучасним розташуванням фігур, наступниця чатуранги. Виникла в Азії приблизно в кінці 5-го на початку 6-го століть. На відміну від чатуранги мала два комплекти фігур, в тому числі дві нові фігури - радників королів – фарзинів (білий і чорний). Грало два партнери замість чотирьох у чатуранзі. Мета гри – дати мат королеві суперника. Вибір ходів визначався партнерами. Більшість фігур називалася мовою народів, які проживали західніше від Індії: шах (король), піяда (пішак), піл (стрілець), асп (кінь), рух (тура). Археологічні розкопки в Афрасіабі (див. ст. «Археологія і шахи») свідчать про те, що кінь і тура мали традиційне зображення: кінь – вигляд бойового вершника, тура – бойового візка з озброєним воїном. Хоч шатранг – нова гра, але через вплив індійської культури ці шахи й надалі в інших народів називалися «індійською грою». Цю назву зберіг пехлевійський рукопис «Мадайан-і-Чатранг» («Книга про чатурангу», близько 600 року н.е.), в поемі Фірдоусі «Шахнаме» (див. ст. «Шахи в літературі»).

У 8-му-9-му століттях шатранг поширився з Азії на Схід і Захід, де набув нової назви: шатрандж – арабської.

Література: Орбелі І., Тревер К., Шатранг. Книга про шахи, Л., 1936; Ліндер І. М., Біля порога відкриттів, «Рад. Етнографія», 1975, №2 (російською); Gorschen F. C., Schach. Das Krigsspiel aus dem Wunerlande Indien, Winsen Luhe, 1980.

Шатрандж (від іран. шатранг, чатранг) – арабська назва табличної гри, попередниця сучасних шахів. Появилася наприкінці 7-го – початку 8-го століть. Розташування фігур на 64-клітинній шахівниці та майже вся термінологія збереглася та ж, що і в шатранзі: перське «піл» (стрілець) вимовлялося «філ»; «піяла» (пішак) – «байдак», «фарзін» (дама) – «фірзан». Вимова назв фігур «шах» (король), «рух» (тура) залишилася та ж. Термін «асп» (кінь) арабською зазвучав «фарас». Замість фігур, які зображали живих істот (іслам забороняв їх зображення), араби використовували мініатюрні фігурки у вигляді циліндрів та конусів. А це спростило їх виготовлення та сприяло

поширенню шахової гри в інших країнах. Особливо популярним був шатрандж на Середньому й Близькому Сході. Багаті сім'ї запрошували досвідчених гравців навчати шатранджу їх дітей.

За рівнем гри гравці поділялися на 5 класів. До вищого класу – аліїв (майстрів) належало небагато прихильників цієї гри. Гравцям 2-го класу вони давали фору коньового чи турового пішака, а слабшим – центрального. Гравцям 3-го класу дававалася наперед дама, котра тоді була найслабшою фігурою, 4-го класу – кінь або кінь та туровий пішак, 5-го – тура.

У 8-му – 9-му століттях аліями вважалися Абу-Гафіз, Зайраб, Джабір ал-Куфі, Абдалгафар ал-Ансарі, Наїм ал-Хадим. Більшість з них походила з Середньої Азії.

У Хорасані 819 відбулося змагання між Джабіром, Зайрабом, Абдалгафаром – перша з трьох зустрічей за присутності халіфа. В середині 9-го сторіччя славився своєю грою ал-Адлі. Тільки наприкінці життя він зустрівся з таким партнером, що зумів його переграти. Ним виявився ал-Разі. Гра відбувалася теж за присутності халіфа 850. Через 5 років Адлі помер. При дворі халіфа 905 відбувся поєдинок між Мавардi та ас-Сулі. Його учнем і наступником був Ладладж. Майже всі вони були авторами трактатів про шатрандж. Найбільш відомими були праці ал-Адлі, ас-Сулі, Ладладжа. Енциклопедією шатранджу є трактат Абульфатха (11-12-е ст.). Потім в історії шатранджу на Сході настав спад аж до появи нових визначних майстрів в 15-17-му століттях. Найвидатнішим з них був Алі Шатранджі (15-е ст.) – перший шахіст імперії Тимура. На стадії шатранджу гра була складною, незважаючи на те, що її можливості були обмежені: дама пересувалася тільки на одне поле по діагоналі; стрілець теж ходив по діагоналі через одне поле та, як кінь, міг стрибати через фігуру; пішаки не мали першого ходу на дві клітини; не було рокіровки. Король, тура, кінь пересувалися й тоді за сучасними правилами. Гра розвивалася дуже повільно. Пат, знищення всіх фігур партнера, опріч короля, вважалися за виграш.

Партія з трактату аль-Ладжладжа (10-е ст.).
Дебют «Саял» (Потік).

1.g3 g6 2.g4 f6 3.e3 e6 4.Ke2 d6 5. Tg1 c6 6.f3 b6 7.f4 a6 8.f5 gf 9.gf ef 10.Ch3 Ke7 11.Tf1 Tg8 12.Kg3 Tg5 13.Cxf5 h6 14.Ch3 Kd7 15.d3 d5 16.c3 Дc7 17.b3 Ta7 18.c4 Cd6 19.Kc3 Ce6 20.cd cd 21.d4 Cf8 22.Tf2 Дd6 23.b4 Tc7 24.Kpd2 b5 25.Ca3 Kb6 26.Cc5 Kc6 27.a3 Kpf7 28.Дc2 Cc4 29.Taf1 Tg6 30.Kh5 Kpe8 31.Kxf6+ Kpd8 32.Kfxd5 Tb7 33.Txf8+ Kpd7 34.Cf5+ Kpe6 35.Kf4 #.

Щоб зробити гру динамічнішою, шахісти починали її з певних (переважно симетричних) позицій – табій, які виникали приблизно після 15-го ходу. Табії мали й назви. Наприклад: Муджанах (Крилатий), Машаїхи (Мудрий), Сайф (Меч), Мувашша (Сильно прикрашений). Гравці використовували близько 20 табій.

Алії компонували закінчення партій – мансуби. Саме вони поклали початок розвитку сучасної шахової композиції. Мансуби багатьма компонентами відрізнялися од сучасних шахових творів: розв'язок міг починатися з шаху, принцип економічності дотримувався тільки для сторони, котра вигравала тощо. Але було й багато позитивних якостей: багатство задуму, оригінальність, замислуватий розв'язок, краса завершальної позиції.

Абу-ль-Фатх (12-е ст.).

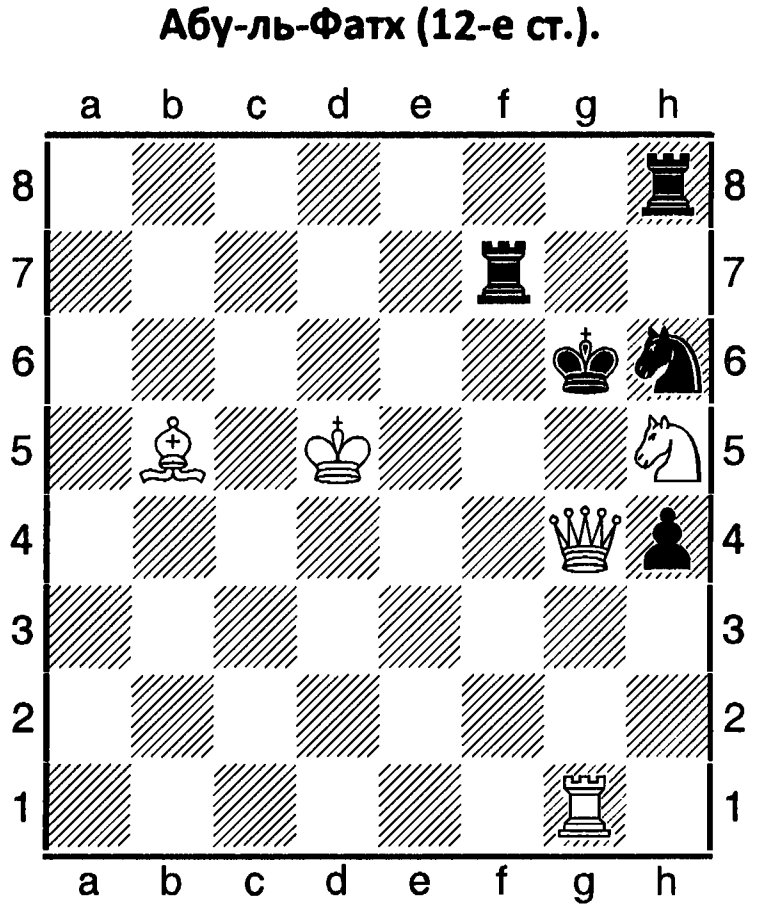

 # 3 **5+5**

1.Дf5+ Крh7 2.Тg7+ Тхg7 3.Кf6 #; 1. ...Кхf5 2.Сd3 #; 1. ...Крхh5 2. Дg6 #.

Із-за абстрактних фігур шатрандж почали сприймати не як модель військової битви, а все більше асоціювали з перипетіями житейськими. Це відображено в епосі, трактатах. Наприклад, «Етика шатранджу» ар-Рагіба з Ісфагана (11-е ст.), у творах класиків художньої літератури: Омара Хаяма, Сааді, Нізамі, Абу-ль-Фараджа аль-Ісфагані, А. Навої та інших.

Приблизно в 9-му столітті в арабів гру запозичили іспанці та італійці. У 10-12-му століттях вона вже була відома в Англії, Франції, Німеччині, у країнах Скандинавії. До Візантії, Київської Русі, Болгарії та Угорщини вона була завезена зі Сходу приблизно в 10-12-му сторіччях.

У Європі ще довгий час грали за правилами шатранджу, але зображення фігур та тлумачення гри були змінені: фарзін поступився місцем за рицарським звичаєм Прекрасній Дамі (королеві); міфічний птах «рух» (покровитель воїнів) постав у вигляді озброєного вершника, посланця короля (згодом у вигляді фортечної башти). Термін «альфіл» (стрілець, слон) в іспанській та італійській мовах залишився без змін, у французькій та англійській набув нових значень: клоун – у французькій, єпископ – в англійській. Не зазнали змін назви «король», «кінь», «пішак». Вже у 14-му столітті традиції східного шатранджу у Європі в основному були забуті, а наприкінці 15-го – початку 16-го століть європейці грали за новими правилами. Білий пішак під час першого ходу міг пересуватися одразу на 4-у горизонталь, королем і турою робили рокіровку; збільшилась далекобійність стрільця і дами й тому подібне.

Література: Murray H. J. R., A histori of chess, Oxf., 1913; Шахматный словарь (упорядник Г. М. Гейлер), М., 1964; Є. Гіжицький, З шахами через віки й країни, Варшава, 1958 (пер. з польської); І. М. Ліндер, «Шахматы» (в кн. ШЕС під ред. А. Карпова, М., 1990).

Шафранська (Shafranska) Анда (02.12. 1960, Рига) – латвійська і французька шахістка, міжнар. ґросмайстриня з 1999. Ело 2014 = 2400. Чемпіонка Латвії з КШ 1982, 1984, 1990, 1993, 1994, з АШ, КШ (1-2) 1995, 1996, 1997. За 1-ю шахівницею учасниця 4-х всесвітніх шахових олімпіад в складі команди Латвії. Грала на спартакіаді народів СРСР 1983 і в командному ч-ті Європи 1992 і 1997. З 2000 перебуває у Франції. З 2010 виступає під пропором цієї країни. 2013 брала участь в жін. ч-ті світу в Астані. Одружена з французьким ґросмайстром В. Лазаревим.

Шах – поставити фігуру чи пішака так, щоб король партнера перебував під їх ударом. Іншими словами – напад на короля фігурою чи пішаком суперника. Але король не може перебувати під ударом, тому повинен покинути поле, на якому попадає під шах, або його слід захищати іншою фігурою: 1) забиранням фігури, котра дає шах; 2) ходом короля на неатаковане поле; 3) перекриття за допомогою своєї фігури одного з полів між королем і далекобійною фігурою партнера, якою дано шах.

Ці способи оборони можливі і в тих випадках, коли фігура, котра ходить, дає змогу водночас іншій фігурі дати шах корою суперника. Шахи: 1) подвійний (водночас двома фігурами), від якого можна оборонитися тільки відходом короля на вільне поле; 2) «вічний» – безперевне шахування, від якого не можна оборонитися (у такому випадку фіксується нічия); 3) шах фігурою, що відкривається – відкритий (при ході однією з фігур відкривається лінія дії іншої фігури, під шахом якої опиняється король). Давати шах під час гри не обов'язково.

«Шах» («Schach») – німецький шаховий журнал. До возз'єднання Німеччини 1991 був шаховим виданням НДР. З 1991 набув статусу загальнонаціонального видання. Шеф-редактор – міжнар. ґросмайстер Рай Тішберек (з 1991).

«Шах-актив» («Schach aktiv») – австрій-

ський щомісячник; орган Шахової федерації Австрії. Видається з січня 1978 у Відні. Постійні автори – Дж. Нанн, С. Глігорич, З. Ріблі, провідні австрійські шахісти.

«Шахварт» («Schachwart» - «Шаховий страж») – орган Берлінського шахового товариства. Видавався Ем. Ласкером у лютому 1913 – вересені 1914. Видання перерване у зв'язку з початком 1-ї світової війни.

«Шахвохе» («Schachwoche» - «Шаховий тиждень») – швейцарський шаховий щотижневик. Заснований 1978. 1978-1981 видавався під англійською назвою «Чесс-пресс» («Chess Press»). Видається 50 номерів щороку. Девіз – «Актуальні шахові новини зі всього світу». Видавець – «Каїса», місто Зарменшторфе.

«Шах-ехо» - німецький шаховий журнал.

Шахи активні (англ. – rapid, нім. Schnellschach). Див. ст. «Активні шахи».

«Шахи в Ізраїлі» - періодичне видання шахістів Ізраїлю. Почало виходити з 1954. Але регулярно випускається у світ з 1991.

Шахи в Інтернеті (інтернет-шахи, інтернетивні, інтернетські шахи) – одна з форм заочної шахові гри. Дійство відбувається між партнерами, які змагаються один з одним на певній віддаллі. Ходи засобами електронного зв'язку почергово миттєво передаються на шахівниці гравців, які розміщені на моніторах їхніх комп'ютерів. Ш. в І. набули популярності 1990-х. Люди можуть грати з класичним контролем часу, активні шахи, в бліц, а також розігрувати партії в довготривалі строки (Див. ст. «Заочні шахи», «Заочні шахи в Україні»). Це дуже зручна форма гри, бо за бажанням можна підшукати партнера різної кваліфікації будь-коли і в будь-якому населеному пункті земної кулі. У шахи он-лайн (відразу ж) грає кожного дня понад 100 000 людей зі всієї земної планети. Споживачами шахового Інтернету є мільйони гравців. Грати можна зарегіструвавшись. Тоді підшукуються партнери від початківця до ґросмайстра з метою підвищити свою кваліфікацію (так звані рейтингові зустрічі, т-ри). Гра без регістрації (з випадковими партнерами) є більш демократичною, бо там можна зустрітися з початківцем і сильним клубним гравцем. При бажанні можна позмагатися з комп'ютерною шаховою програмою будь-якої потужності.

Недоліком Ш. в І. є те, що шахові шахраї заради виграшу можуть застосовувати сильні шахові програми. Тоді гра перетворюється в змагання комп'ютерів. Чи такі «шахісти»і мають естетичне й моральне задоволення від гри?! Виграє тільки той, хто хоч і програє партію, але змагається чесно.

Інтернетом послуговуються також шахові композитори при компонуванні задач й етюдів, а також розв'язувачі шахових композицій.

«Шахи для дітей» - швейцарська асоціація, створена в Люцерні 1989 для пропаганди шахової гри серед дітей. Президент – Марті Цендер. До патронажного комітету залучався президент ФІДЕ Ф. Кампоманес і президент Філософської академії Люцерна Вільгельм Менрат.

Ідея створення асоціації належить аргентинському професорові Родольфо Вальгоне і доктору Освальдо Отеро.

«Шахи за листуванням» («Шахматы по переписке») – перший в СРСР журнал із заочної гри. Почав видаватися з січня 1991 (раз на місяць, російською мовою). Редактор – міжнар. ґросмайстер ІКЧФ (тоді міжнар. майстер) О. Волчок. До співпраці зголошувалися чемпіон світу 1990 за листуванням Г. Санкоєв, екс-чемпіони світу В. Загоровський, Т. Ийм та інші. Видавався в Миколаєві (Україна).

«Шахи за мир» - відкритий міжнар. т-р, який відбувся у Лондоні 1988. Організатор: Британська шахова федерація, фірма «Чекуерс», Асоціація прихильників миру. Найкращі рез-ти: 1-3. Дібейнду Баруа

(Індія), Джуліан Годгсон, Гемін Кравлей (обидва – Англія) – по 9 очок з 11; 4. М. Гебден (Англія) – 8; 5-9. Ф. Брага (Італія), Н. Мак-Дональд (Англія), Е. Лоброн (Німеччина), В. Равікумар (Індія), Н. Тодорович (Югославія) – по 7,5.

Шахи з костями – таблична гра, у якій розташування фігур і основні правила гри не змінюються, але перед кожним ходом гравець кидає кості і ходить тією чи іншою фігурою в залежності від кількості очок (1 – ходить пішак, 2 – король, 3 – кінь, 4 – стрілець, 5 – тура, 6 – король). Якщо дана фігура не може піти чи відсутня на шахівниці, то черга ходу передається суперникові.

Шахи з неповною інформацією – таблична гра. Виникла так: офіцерів наполеонівської армії навчали стратегії бою на картах місцевості. Двом офіцерам давалося по карті. Після чого кожен щось планував. З часом ця ідея була втілена на шахівниці і називалася «Riegsspil» («Гра у війну» - нім.). Правила гри: кожен сидить за окремим столом і бачить тільки свої фігури. Суддя слідкує за становищем на обох шахівницях і після кожного ходу повідомляє гравцям чий хід та оголошує про таке: 1) виконано неможливий хід; 2) забраний пішак (фігура); 3) виникла можливість забрати пішака; 4) пройшов пішак до останньої горизонталі (без оголошення, де і в що перетворився); 5) шах на горизонталі чи вертикалі, по довгій (короткій) діагоналі, подвійний шах, шах конем.

У цій грі не фіксується нічия після триразового повторення позиції. Тому в ній появляються елементи випадковості і гравець повністю вже не може знати про становище на шахівниці.

Вдосконалив цю гру англієць Ллойд Шенлі.

Література: О. Мартос, «Військові ігри в стилі ретро. Практичні уроки Ллойда Шенлі», ж. «64», №10, 1999, стор. 58-59.

Шахи з шахами і без шахів – 1) таблична гра «до першого шаху». Усі правила такі ж, як і в звичайних шахах, тільки тут виграє не той, хто дає мат, а хто першим дає шах. У початковій позиції білі форсовано виграють не пізніше 5-го ходу: 1.Кс3 (загроза на e4, d5. b5) 1. ...e6 (1. ...e5 2.Kd5 і 3.Kf6+), і після 2.Ке4 Крe7 3.Kf3 Де8 (3. ...d6 4.Kd4 4.Ke5, шах наступним ходом).

2) таблична гра «шахи без шахів». Фігури ходять як у звичайних шахах, але давати шах заборонено, бо перший шах повинен бути тільки з матом. У шахах без шахів інші правила – партія триває до мату, але шах є обов'язковим, якщо він має бути, то його потрібно давати.

Шахи і державні, політичні та релігійні діячі. Гра в шахи появилася в середовищі людей, котрі добре знали військову справу, бо це – продукт планування та аналізу військових операцій. Тому вони мали значне поширення при дворах верховних правителів, серед воєнної знаті. «Персидський поет Фірдоусі, котрий жив на рубежі 10-11-го століть, у своїх творах багато разів описував шахи, а в одній з поем він розповідав про прибуття на двір персидського шаха Хосрова 1-го (531-578) посланців індійського раджі з подарунками, серед яких була й гра, котра зображувала битву двох армій» (Є. Гіжицький, З шахмами через віки й країни», Варшава, 1958, стор. 12).

У першій згадці про шахові змагання (перша чверть 9-го сторіччя) сказано, що халіф аль-Мамун з роду Аббасидів був присутнім на змаганнях трьох аліїв (в 9-10-му ст. у Багдаді при дворі халіфів часто відбувалися змагання найсильніших тогочасних гравців у шахи).

На рубежі 8-го і 9-го століть великим любителем шахів був французький монарх Карл Великий, який теж цю гру широко поширив при своєму дворі. Про це розповідається у відомій середньовічній поемі «Пісня про Роланда». До цього часу збереглися оригінальні шахові фігури з

його комплекту (див. ст. «Карло Великий», «Франція»).

У музеї Клюні, що в Парижі, є золоті, срібні, кришталеві шахи, котрі належали колись королю Людовику 9-му (Святому).

Великим любителем цієї гри був англійський король Йоганн Безземельний (13-е сторіччя). Дуже любив шахи іспанський король Альфонс 10-й Мудрий (13-е століття). Він сам непогано грав, а також пропагував шахову культуру як меценат, історик і шаховий літератор (див. ст. «Альфонса Мудрого трактат»).

Українські старини (билини) згадують про захоплення шахами київських князів Володимира Великого (10-11-е сторічя) та Володимира Мономаха (11-12-е століття).

На державному гербі польського короля Болеслава Кривоустого (10-11 ст.) зображені шахові мотиви, які свідчать про поширення цієї гри при дворах польських королів.

Любив шахи дож Венеції П'єтро Орчеоло, а такою король Хорватії Држислав (правив 991-1009), які навіть військовий конфлікт припинили за допомогою шахів (див. ст. «Хорватія»).

«Великим ентузіастом шахів вважався відомий монгольський володар і завойовник 14 ст. Тамерлан. Він вважав два захоплення, достойних уваги лицаря: полювання і гру в шахи. Трапилося, що Тамерлан переміг за шахівницю, давши мат королівською турою. В цей час прибули посланці, які сповістили, що в нього народився син і завершилося будівництво міста, яке за його повелінням споруджувалося біля річки Сіхон. На знак увіковічення такого щасливого випадку він назвав сина Шахрухом, а місто – Шахруки (від слів «рох» і «королівська»). Тамерлан запросив до столиці багатьох учителів, щоб вони навчали молодих людей грати в шахи. Майстер Галалдин перевершував усіх своїм хистом – він вигравав у будь-кого, даючи фору. Тамерлан так казав майстрові: «Ти є першим за шахівницею, а я перший в управлінні державою. Ми обидва переможці, кожен у своїй галузі» (Є. Гіжицький, «З шахами через віки й країни», стор. 180).

Часто грав у шахи французький король Генріх 4-й, до нині зберігся комплект шахів турецького султана Сулеймана Пишного (обидва – 16-е ст.).

З польських королів забавлявся шахами після Баторія і Ян 3-й Собеський. Зберігся опис шахівниці Собеського: «Шахівниця короля Яна 3-го – ебенова коробка з інкрустацією зі слонової кістки з гравійованими і чорними прикрасами. Зовнішня частина – для гри в млин – з гравійованими і чорними зображеннями квітів у вазі, зовнішня нижня частина – справжня шахівниця з зображеннями птахів і звірів на білих полях...» (Текст за каталогом виставки історичних пам'яток часів короля Стефана і Яна 3-го, Варшава, 1933; в книзі Є. Гіжицького, З шахами через віки й країни, Варшава, 1958).

Англійський король Карл 1-й (17-е ст.) на своїй шахівниці звелів вирізати латинською мовою такий напис: «З цими підданими та їх володарем відбуваються битви без кровопролиття» (там же, 182).

Непрямі свідчення доводять, що з шахами був знайомий гетьман України Іван Мазепа, а також його племінник Андрій Войнаровський.

Російський цар Петро перший навчився грати в шахи у Голландії. Він запровадив і часто проводив при дворі асамблеї, так звані «шахові куточки». У Кремлівському дворі зберігаються шахи Петра 1-го, виготовлені з металу.

Шахами захоплювався шведський король Карл 12-й. Його партнерами були генерал Понятовський та міністр Гроутгаузен (див. ст. «Карло 12-й»).

Імператор Фрідріх другий обмінювався з Вольтером листами не тільки на філософські теми, але й листами з шаховими записками, граючи за листуванням. Йому належать слова «Вони (шахи), більше, ніж гра, менше, ніж заняття, і найкраща картина стратегічних дійств» (Дзедушицький М.,

Шахи в Польщі, «Час», додаток, липень, 1856).

У шахи любив грати брат фаворита російської цариці Єлизавети, світлий князь, потомок українських козаків Кирило Розумовський (див. ст. «Розумовський Кирило»).

Російська цариця Катерина 2-га є героїнею кількох версій і кінофільмів на тему відомого шахового автомата Кемпелена (див. ст. «Автомат шаховий»). Сама ж Катерина 2-га справді непогано грала в шахи.

Французький імператор Наполеон Бонапарт був частим гостем кав'ярні «Режанс» в чині підпоручика артилерії. Пребуваючи в засланні на острові Святої Гелени, він теж багато часу проводив за шахами. Наполеон грав і не підозрював, що в шахах, які були виготовлені його друзями, містилися плани втечі з острова, бо один з довірених офіцерів помер під час подорожі на кораблі, а подарунок передав інший, який цієї таємниці не знав. Ці шахи перебували в нього до самої смерті та були заповідені синові. Згодом вони стали власністю іншого господаря, а вже потім попали на виставку (ж. «Шахіста», 1933, №6).

В шахи грали не тільки королі, але й ті, хто їх скидав з престолів. Наприклад, трибуни Французької революції 1789-1784 Марат і Робесп'р охоче сідали за шахівницю. Про останнього збереглася невелика розповідь про те, як він, програвши партію, повинен був звільнити засудженого до страти в'язня. Його переможницею виявилася молода жінка, котра в чоловічому вбранні відвідала кав'ярню «Режанс». Після двох програшів Робесп'єр натякнув, що він забув визначити заклад на гру. «Закладом є людське життя, - відповів таємничий партнер, - Ви програли, тому підпишіть наказ про помилування». І Робесп'єр підписав документ про звільнення аристократа маркіза де Мерюї. «Хто ти такий, молодий чоловіче?» – запитав здивовано трибун. «Я його наречена», - пролунала відповідь.

В шахи грав американський полтичний діяч, учений Бенджамін Франклін. Він розглядав гру в шахи, як засіб виховання молоді.

Генералісимус Венесуельської республіки, один з керівників Війни за незалежність іспанських колоній в Америці 1810-1826, Франциско Міранда (1750-1816) до відбуття до Америки, був частим відвідувачем кав'ярні «Режанс», де змагався з найсильнішими шахістами Парижа.

Полюбляли шахову гру польський національний герой Тадеуш Костюшко (до війни 1939-1945 в національному музеї у Варшаві була невелика шахівниця), генерал Лафайєт (скринька з шахівницею та кілька фігур зі слонової кістки зберігаються в паризьких Музеї Армії, Палаці Інвалідів), відомий французький дипломат Талейран, політик та історик Маккіавелі. Л. Фейхтванегер в романі «Гойя» згадує про те, як Маккіавелі після вироку Медічі про його заслання, проживаючи у невеликому помісті поблизу Сан Качіано, часто заходив після трапезної до кабачка на партію в шахи з господарем, м'ясником, мельником та з двома цегельниками.

Великими шанувальниками шахів були володарі Австрійської імперії династії Габсбургів. З легкої руки одного з них Вілгельма Габсбурга увійшов в ужиток термін «ґросмайстер».

Пристрасними прихильниками шахової гри були головнокомандувач батальйону робітників у Паризькій Комуні Ярослав Домбровський та Валері Врублевський, творці марксистської теорії Карл Маркс і Фрідріх Енгельс та їх послідовник, революціонер, творець держави СРСР Володимир Ульянов-Ленін. Шахи поважали Г. Димитров, Й. Броз Тіто, Хо Ші Мін, Ф. Кастро, Че Гевара й інші. Чемпіоном Калмикиї був Президент ФІДЕ, колишній президент АРК Кірсан Ілюмжинов. Значним популяризатором шахової гри та її любителем є Прем'єр-міністр Грузії Бідзіна Іванішвілі. З українських державних діячів УРСР любив грати в шахи нарком освіти М. О. Скрипник.

Перечікуючи несприятливі години в роки підпільної боротьби 1930-1940-х, українські

борці за національне визволення Степан Бандера, Василь Кук, Роман Шухевич (Тарас Чупринка) часто засиджувалися за шахівницею. Ці епізоди зафіксував у своїх спогадах заступник командувача УПА Василь Кук.

Шахи перебувають під патронатом президентів Азербайджану, Вірменії, Грузії, які самі грають в колі друзів, знайомих. Перший Президент України Леонід Кравчук грає в шахи на рівні сильного кандидата в майстри спорту. Наприклад, під час сеансу одночасової гри в Києві за багатьма шахівницями він зумів зіграти внічию з 13-м чемпіоном світу Гаррі Каспаровим. На рівні сильного першорозрядника грає також екс-Голова Верховної Ради України Олександр Мороз. Віце-президентом ФШУ і заступником голови Верховної ради України був Віктор Мусіяка, який брав участь в т-рі працівників Верхової Ради України та збірних юніорських команд, присвяченому 10-й річниці Незалежності України.

Більшість релігійних діячів вважала шахи азартною грою, тому її забороняла. Проте були й винятки. Папа Лев 13-й пристрасно захоплювався шахами. У нього був постійний партнер, монах із запальним характером, котрий завжди збуджуваввся після програшу. Побутував навіть анекдот про те, що під час припадку гніву в набожного монаха папа переставав грати і давав своєму партнерові настанови про добропорядність, про християнське зречення, а також про необхідність володіти собою (з ж. «Тигоднік шахові», 1898, № 13-14).

Папа Іван-Павло Другий (Кароль Войтила) у молодих роках теж любив шахи, захоплювався проблемістикою (див. ст. «Іван-Павло Другий»).

Були винятки й серед православних визначних церковних служителів. Збереглися дані про донос 1713 на митрополита холмського Теодосія Яновського про те, що той замість церковної служби цілі ночі проводив за шахівницею (див. ст. «Україна»).

Реформатор релігії Мартин Лютер все життя мріяв придбати шахи, виточені та вирізані з золота й срібла (про це писав Алліє в ж. «Паламед», 1846. Цитату за ж. «Ле кайє де лешик'є франсе», 1936, № 47 використав Є. Гіжицький у своїй книзі «З шахами через віки й країни», стор. 187).

У шахи на рівні міжнар. майстра грав особистий секретар митрополита греко-католицької церкви Андрея Шептицького Степан Попель (див. ст. «Попель Степан»).

Позитивно оцінює цю гру патріарх Російської православної церкви Кирило 2-й, котрий особисто благословляв Анатолія Карпова на змагання за першість світу з шахів.

Література: Є. Гіжицький, З шахами через віки й країни, Варшава, 1958; Ю. Семенко, Шахи в Україні, Львів, 1993; О. Макаров, ст. «Шахмати», в кн. Словарь Брокгауза Єфрона, т. 3, 1895.

Шахи й діячі культури, науки.

Для вчених шахи – не просто захоплення, але й засіб розвитку аналітичних здібностей, логічного мислення, модель наукових досліджень. Шахами захоплювалися Г. Галілей, І. Ньютон, англійський історик і соціолог Г. Бокль, нідерландський філософ Б. Спіноза, німецькі мислителі Г. Лейбніц, І. Кант, французькі філософи-просвітителі Д. Дідро, Вольтер. В листі до свого друга Лейбніц писав, що тренування розуму під час гри в шахи не є самоціллю, а вдосконалює вміння мислити. Іншим разом він сказав: «Я відповім: для вдосконалення мистецтва робити висновки та кмітливості, бо потрібно мати напрацьований метод для досягнення мети там, де ми повинні користуватися цими висновками та кмітливістю ... Кмітливість найкраще проявляється в грі» (за ж. «Ле кайє де лешик'є франсе», 1936, №56, а також за книгою Дальманя «Розваги та проведення вільного часу»).

Дуже сильним шахістом був Бокль, який вдало змагався з Г. Стаунтоном і виграв невеликий матч в І. Левенталя у Лондоні 1851.

Г. Бокль – І. Левенталь.

1.f4 f5 2.b3 Kf6 3.g3 e6 4.Cb2 Ce7 5.Cg2 c6 **6.Ke3 Ka6 7.Kh3 d6 8.0-0 0-0 9.e3 Cd7 10.Де2**

h6 11.Tae1 Дc7 12.Kf2 e5 13.fe de 14.Kd3 Cd6 15.e4 f4 16.gf Cg4 17.Дf2 Дd7 18.Дb4 Kb5 19.f5 Kf6 20.Ke2 Cxe2 21.Txe2 Tae8 22.Kph1 b5 23.Cf3 Дf7 24.Tg1 Kph7 25.Tg6 Tg8 26.Teg2 Kb8 27.Kf2 Kbd7 28.d3 Kph8 29.Cc1 Ce7 30.Ch5 Дf8 31.Дb3 Kxh5 32.Дxh5 Kf6 33.Дh3 Ca3 34.Cxh6 Kh7 35.Cxg7+ Txg7 36.Txg7 Дxg7 37.Txg7 Kpxg7 38.Kg4 Cc1 39.Дh5 Te7 40.Дg6+ Kpf8 41.f6, (1-0).

За шахівницю охоче сідали польський історик Аскенази, французький математик Пуанкре. Румунський математик і астроном В. Паулі захоплювався компонуванням шахових задач і з часом став одним з найвизначніших проблемістів.

У шахи грали російські вчені М. Ломоносов, Л. Ейлер, член-кореспондент Петербурзької академії наук П. Шиллінг, математик О. Марков, хімік Д. Менделеєв, професор-лінгвіст Х. Баранов, Б. Сахаров, Г. Крижановський та інші.

Кмітливою, хитрою грою називав шахи український філолог, ієромонах Києво-печерської лаври Памво Беринда (див. ст. «Беринда Памво»). Поважав шахи філософ Г. С. Сковорода (1722-1795). Академік-мікробіолог В. Омелянський грав у 4-му всеросійському т-рі, де набрав понад 1/3 очок і форсував красиву нічию в партії з А. Рубінштейном (білі).

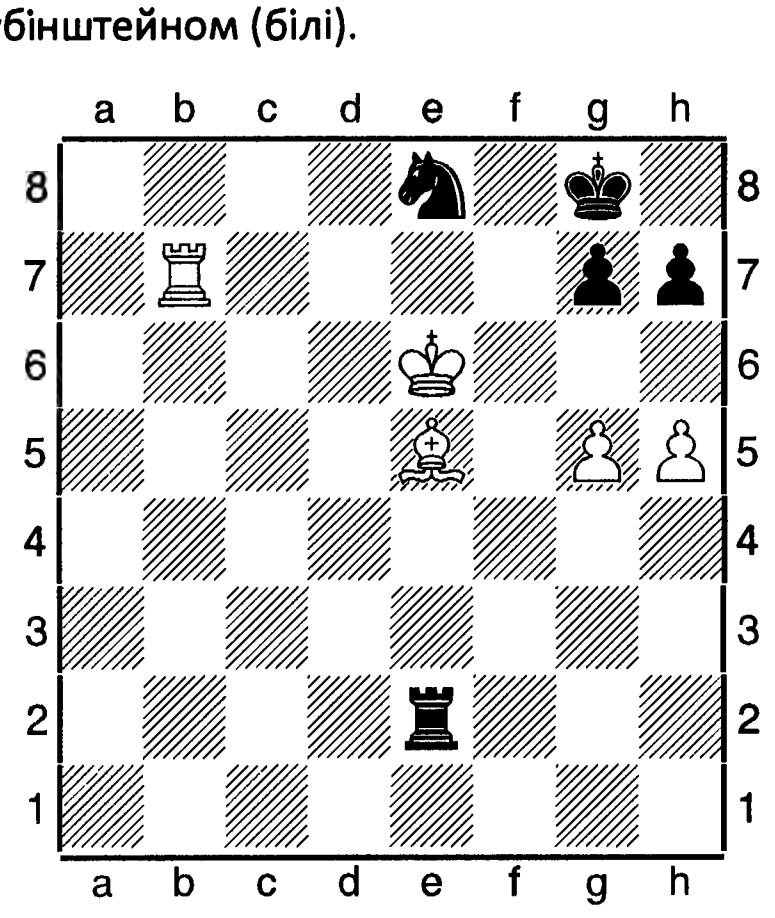

1.h6 gh 63.gh Ta2 64.Tb8 Ta6+ 65.Kpe7 Ta7+ 66.Kpxe8 Ta8!! 67.Kpe7+ Txb8 68.Cxb8 Kph8 69.Kpf6 Kpg8 70.Ce5 Kpf8 =.

Шахами захоплювався академік архітектури, автор усипальниці хірурга Пирогова у Вінниці і хреста на могилі Т. Г. Шевченка (1884) Віктор Сичугов (?-1892). Він довгий час проживав у Києві, де спорудив постамент для пам'ятника Б. Хмельницькому, а також спроектував кілька будинків, які прикрасили місто. (Г. Рудницький «Шанувальники шахів і шашок», ст. в газеті «Кримська світлиця»).

Брав участь в змаганнях лауреат Нобелівської премії, фізик П. Капіца (див. ст. «Капіца»). Біохімік і рослино знавець, директор ботанічного саду, професор Київського університету Олександр Базаров був знаним шахістом, багато грав у т-рах і за листуванням. Його аналіз «Нова атака в північному гамбіті» друкувалася в «Шахматном журнале» (1892, № 3/4). Шахами захоплювався мікробіолог, академік Василь Омелянський (1867-1928). Він двічі перемагав у гандикап-турнірах (1984 і 1902; попереду М. Чигорина, якому завдав поразки та Е. Шиферса), а 1905 був запрошений до участі в 4-му всеросійському т-рі. Доктор медичних наук, чемпіон України, ґросмайстер Федір Богатирчук в передвоєнні роки очолював Шахову організацію України, зробив значний внесок в популяризації цієї гри на теренах колишньої УРСР (див. ст. «Богатирчук Федір»). Віце-чемпіоном СРСР 1938 був кандидат у майстри спорту СРСР, доктор медичних наук, професор Микола Зандзора, який у відмінному стилі переміг майбутнього чемпіона світу В. Смислова. Любив провести вільний час за шахівницею академік, директор Інституту АН УРСР В. Глушков. За спогадами письменника В. Дрозда в шахи вміє грати академік АН України, віце-прем'єр-міністр з гуманітарних питань Микола Жулинський. Доктор економічних наук, професор, кмс з шахів Іван Бик довгий час очолював ФШУ (див. ст. «Бик Іван»). Любть посидіти за шахівницею дослідник творчості Лесі Українки доктор філологічних

наук, уродженець Волині Л. І. Скупейко.

З військових діячів, вихідців з України, шахами цікавилися Маршали Радянського Союзу Р. Малиновський, А. Гречко, А. Єременко. Грузинський князь Д. Дадіані, генерал-лейтенант російської армії (багато років проживав у Києві), теж був сильним гравцем і шаховим меценатом. Непогано грає в шахи генерал-лейтенант прикордонних військ України В. О. Дордюк.

Серед військової верстви населення України багато є визначних імен, котрі дружать з цією мудрою грою. Наприклад, генерал-майор медичної служби Я. Шерешевський багато років вів велику роботу в шаховій організації України, був головою Федерації шахів України і членом президії Всесоюзної Федерації, головою КЗЗ – комісії заочних змагань України. Завдяки його зусиллям ротаторним способом випускалися цікаві збірники партій заочників, інформаційні та методичні матеріали із заочної гри (Р. Колесников, заочні шахи в Україні», Львів, 1996, стор. 9).

З кола літераторів з шахами зналися Фірдоусі, Дж. Бокаччо, Нізамі, Навої, Данте, Ф. Рабле, У. Шекспір, М. Сервантес, Й. В. Гете, Г. Е. Лессінг, Вольтер, Ж. Ж. Руссо, П. Меріме, О. Бальзак, А. Мюссе, А. Міцкевич, Г. Уельс, Т. Гарді, Е. Хемінгуей, Е. М. Ремарк, Б. Брехт, С. Цвейг, Ч. П. Сноу, Дж. Рістлі, М. Садовяну, О. Пушкин, М. Лермонтов, Ф. Достоєвський, М. Некрасов, М. Чернишевський, М. Добролюбов, М. Салтиков-Щедрин, І. Тургенєв, Л. Толстой, Болеслав Прус, Генрик Сенкевич, Кароль Іжиковський.

Наприкінці 19-го, початку 20-го сторіч ними захоплювалися О. Блок, В. Короленко, М. Ахундов, І. Чавчавадзе, Шолом-Алейхем та інші. З ними проводили час В. Маяковський, І. Ільф, Є. Петров, В. Інбер, М. Шагінян.

З українських літераторів 19-го початку 20-го сторіч відзначався любовю до шахової гри драматург Михайло Старицький, який був частим гостам Варшавської кав'ярні, де збиралися київські гравці в шахи. Любив шахову гру і поет-лірик В. М. Сосюра. За спогадами дружини Володимира Миколайовича М. Г. Сосюри, він любив шахи до самозабуття. Партнерами поета були його колеги Павло Усенко, Леонід Вишеславський, драматург Іван Микитенко, поет і літературознавець Мечислав Гаско, письменник Євген Кротевич та багато інших. В архіві М. Гаска зберігся запис партії. Ось її закінчення з коментарями М. Гаска.

В. М. Сосюра - М. Е. Гаско.

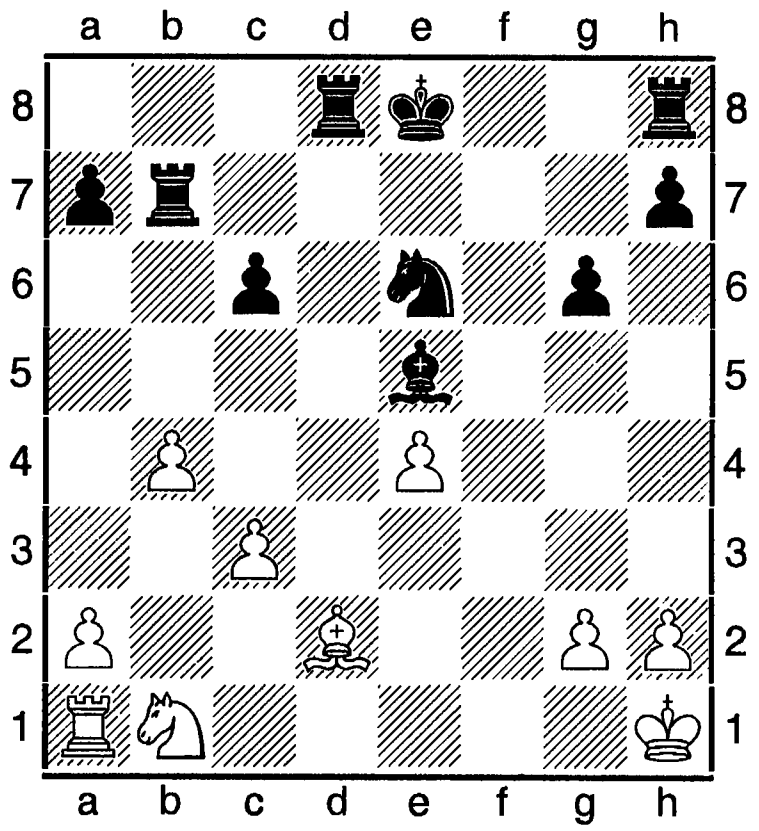

Ця позиція виникла після 21-го ходу білих. У Сосюри два зайвих пішаки, та відсутність у його короля «кватирки» створює небезпечні загрози з боку чорних. Далі було: **21. ...Сxc3! 22.Кxc3 Txd2 23.Tb8+ Td8 24. Txd8+ Kxd8 25.Kpg1 Ke6 26.e5 Kd4 27.Tb1 Kpd7 28.b5 cb 29.Kxb5 Tb8 30.Kc3 Txb1+ 31. Kxb1 Kpe6 32.Kpf2 Kpxe5 33.Kd2 h5** (партія перейшла в ендшпіль, де суперник В. Сосюри грає не найкращим чином) **34.Kf3+! Kxf3 35.Kpxf3 g5 36.h3 Kpf5 37.a4! a5 38.g4+ hg+ 39.hg+ Kpg6 40.Kpe4** (білі енергійно проводять закінчення) **40. ...Kpf6 41.Kpd5! Kpe7 42.Kpc5 Kpe6 43.Kpb5 Kpd7 44. Kpxa5 Kpc6 45.Kpb4 Kpb6 46. a5+ Kpa6 47.Kpc5 Kpxa5 48.Kpd5 Kpb5 49.Kpe5 Kpc5 50. Kpf5 Kpd5 51.Kpxf5** (партію білими вже виграно, але суперники зробили ще кілька ходів) **51. ...Kpe6 52.Kpg6 Kpe7 53.Kg7** і чорні здалися.

Часто сідали за шахівницю українські письменники Іван Ле та Яків Качура, Евген

Касяненко, поет М. Рильський.

Грати в шахи любив письменник, лауреат премії імені Т. Г. Шевченка Володимир Дрозд. Прихильниками цієї гри є член правління спілки письменників України, редактор газети «Сім'я і дім» Іван Корсак, члени спілки письменників України Валентина Штинько, Володимир Лис. Останній зумів привити любов до шахової гри своєму синові, історику за фахом, Сергійові Лису (Сергій дуже сильний бліцер, який фактично грає на рівні національного майстра спорту, володар Кубка Волині).

З музикою шахи рідняться послідовністю задуманої теми, створенням за допомогою абстрактних засобів певного настрою, наданням творові емоційного звучання, адже за крилатим висловом шахи – «музика мозку».

Зацікавлювалися шахами Ф. А. Філідор (у свій час був одним з найсильніших гравців світу; див ст. «Філідор»), Л. Бетховен, Ф. Шопен, Д. Шостакович, С. Прокоф'єв. Угорський композитор Ф. Еркель вдало грав з Й. Сеном та заснував у Пешті перший шаховий клуб 1859. Італійський співак Е. Карузо випробовував свої вміння в легких партіях з Б. Костичем. З юнацьких літ захоплювалися шахами німецький дирижер і композитор Р. Штраус, російські композитори М. Римський-Корсаков, О. Скрябин, А. Рубінштейн, Прокофєв. Вірменський композитор А. Долуханян цікавився шаховою композицією, скомпонував кілька етюдів з Г. Каспаряном і В. Корольковим. Французький співак і композитор Ж. Б. Фор багато часу віддавав іграм за шахівницею. Талановито грав не тілки на скрипці, але й в шахи, віртуоз Єгуді Менухин. Була поголоска, що він дванадцятирічним хлопцем після сольного концерту в паризькій опері грав у кавничці в шахи та водночас давав інтерв'ю журналістам. Відомий варшавський скрипаль Т. Вронський із захопленням компонував шахові задачі. З юнацьких років грав у шахи також російський композитор Д. Ф. Ойстрах (1908-1974). Відома його партія з майстром О. Чистяковим (чорні) 1939: Французька оборона (С 00). **1.e4 e6 2.d4 d5 3.ed Дxd5 4.c4 Cb4+ 5.Kc3 Де4+ 6.Ce3 Cxc3+ 7.bc Kf6 8.Ce2! 0-0 9.Cf3 Дf5 10.Дd1 Дxd1+ 11.Txb1 c6 12.Cf4 Kbd7 13.a4 e5! 14.Ce3 Te8 15.Cd1 ed 16.cd c5 17.Ke2 cd 18.Cxd4 Ke5 19.c5 Cf5 20.Txb7 Ce4 21.Tb3! Cxg2 22.Tg1 Cd5 23.f4! Ked7 24.Tbg3 g6 25.Cc2 Ke4 26.Cxe4 Txe4 27.Te3 Kf6 28.Kpd2 Td8 29.Txe4 Kxe4+ 30.Kpe3 Tb8 31.Kc3 Tb3 32.Kpd3 f5 33.Tb1 Txb1 34.Kxb1,нічия** (ст. «Скрипка и шахматы». К столетию со дня рождения Д. Ойстраха, «Ладья», 11.10. 2008).

Не меншу данину віддавали шахам артисти театру й кіно, художники. Англійська кіноактриса Белінда Лі грала в шахи не тільки перед об'єктивом кінокамери, але й у вільний від зйомок час. У газеті «Волинь-нова», №35, 29.03.2014 в

інтерв'ю В. Уліцького «Зі Ступкою грав у шахи...» мовиться про те, що за шахами проводив вільний час і народний артист України, лауреат премії імені Т. Г. Шевченко Б. С. Ступка. Палкими прихильниками цієї гри були Рембрант, Рєпін. Польський художник Ян Матейко залишив після себе шаховий комплект та ескіз шахів Людовика 9-го, який зберігається в колекції Музею Матейки в Кракові. Кіноартисти Олександр Столпер, Олексій Дикий часто змагалися за шахівницею в перервах між зйомками фільмів. Це заняття любили американські кіномитці Ц. Ромео і Вальтер Пуджон, Фріц, Сеней Геньє, Чарльз Коберн, відомі французькі артисти Симон Синьоре, Ів. Монтан.

Шахи в літературі. Перші спроби відобрзити гру в шахи відбулися ще в середньовіччі. Вони згадуються в літературі Середньої Азії, арабських країн, Закавказзя. Знаменитий персидський поет Фірдоусі (Абдул-Касем-Мансур), котрий проживав

940-1020-х. Пройшло 1006 років від того дня, коли він завершив «Книгу царів», знамениту «Шах-Наме», котра мала в собі 60 000 віршів героїчної епопеї, що описує перських володарів з початку історії по 632 рік. Серед цих поем є поема, котра оспівує походження шахів. З легенди «Гав і Талханд» наводимо фрагмент «Виготовлення шахів для матері Талханда» (переклад наш з М. Дьяконова, котрий переклав «Книгу царів» з таджицької на російську).

Розіслані Гавом наколо гінці
До міст усіх, де живуть мудреці,
І до царських палат кожен зайшов,
І кожен постав перед престолом високим.
І сів цар світу серед зібрання мужів.
Що в Індії доблестю й мудрістю всіх переважив,
Наставник їм поле війни розчеркав,
Рух військ та вождів показав:
Про море, про рів, про вмістилище вод
Тут кожен метикує і мови веде.
Всю ніч не змикали мобеди очей,
Про іншії справи не було речей.
Коли ж забили у дворі в барабани,
Звеліли вони, щоб ебен був їм даний.
Шахівницю квадратну зробили по тому
Два вчених мужі з ясними умами.
Тут рів, тут і поле криваве війни,
Де стане два війська, звитягою повні.
Сто клітин мобеди накреслили там,
Щоб рухатись війську й звитяжним царям.
Із теку та слонової кості полки,
Два шахи, що в славі своїй видатні.
Диви – і піхота й кіннота вже тут,
Два війська постало та битися йдуть.
Тут коні, стрільці й воєвода царя,
Вої, що бились, від звитяги згаря.
Все було як у день, коли йшли вони в бій,
Один нападає, зволікає другий.
Он шах посеред дружини своєї,
З ним поряд візир – од мудрих мудріший.
Стрільці у владики по обидва боки,-
І пил під ногами, як Ніл, розлютивсь.
Диви! За слонами, верблюдів видно,
На них вершники сильні та розумні,
А далі герої на буйних конях,
Що звитяги чатують у кривавих боях,
З країв два рухи сидить бойових,
Печінкова кров запеклася на дзьобах у них,
А позаду і спереду пішая рать,
Що в битвах готова завжди наступать.
Хто поле пройде, буде славен умом,
Як той воєвода, що поряд з царем.
Візир у бою поряд з шахом іде
І тільки на клітину виходить вперед.
В три клітини ідуть слони бойові,
Їм ратні поля за дві милі відомі.
І на троє клітин верблюди ідуть,
Біжить, виступає на поле верблюд.
І кінь може також в три клітини піти,
Та до третьої вже ухиляється вбік.
А рухів не може ніхто перегнати,
Бо вміють вони всі поля пролітати.
І кожен звершує начерканий путь,
Не сміючи ні ближче, ні дальше стрибнуть.
Хто шаха забачить на ратних шляхах,
До нього гукає «Бережися, о шах!»
З клітин тут шах відступає своїх,
Аж поки не втратить до втечі шляхів.
Стискають і зо всіх оточують сторін
Воєвода і рух, кінь, піхота і слон.
І взирає навколо володар молодий:
Розсипане військо, програно бій.
Вода й перешкоди, куди не піди,
Направо чи вліво - скрізь вороги.
Шах і мат – безвихідь. Загинув герой,
То було повеління долі сліпої.
І так про Талханда сказать забажав,
Початок дав шахам доблесний Гав.
Дивилась на шахи сумная мати,
Шкода бач сина назавше втрачати.
Так день та ніч сиділа вона,
Дивилась на шахи від суму сумна.
Всі гадки і думи її – про ту гру,
Душею сумує про Талханда-гуру.
Кривавії сльози лилися з очей,
Були лише шахи втіха для неї.
Не їла, не спала, недвижима була,
Аж поки кончина її не прийшла.
Вселенна буде такою завжди:
Доля зрадлива – бути біді.
Закінчу тепер я свій переказ,
Що в древніх легендах звідав не раз.
Шахівниця для шахів, мудрої гри,
Зосталась на згадку від тої пори.

Шахи згадуються в поемах «Хосров і Ширін», «Іскандер-наме» Нізамі (12-13-е ст.), циклі чотиривіршів «Рубаят» Омара Хаяма (11-12-е ст.), притчі-оповіді «Гулістан» Сааді (13-е ст.) та інших:

...Будь хоч з каменя трон –
Ніколи всевластних двох не вдержить він.
Тому-то тільки гра мучить серце всякеє,
Що два шахи в грі і суперників двоє
(«Іскандер-наме»).

Ми лишень пішаки, тоді як доля – гравець.
І це не образ: грає воістину доля.
Тож будемо йти по шахівниці буття,
А там чергою – один за одним –
В скриньку!

(«Рубаят»).

Серед творів арабської літератури відомі: вірш про шахи Ібн аль-Мутазза (9-10-е ст.), присутні в багатьох середньовічних шахових трактатах і збірках вірші з оригінальними шаховими порівняннями та алегоріями сліпого поета-мислителя Абу-ль-Али аль-Мааррі (11-е ст.), притчі сирійського письменника Абу-ль-Фараджа (13-е ст.). У східній літературі 15-го сторіччя вирізняється притча про шахи узбецького поета-мислителя Алішера Навої, вкраплена в його алегоричну поему «Мова птахів» (1499).

У 12-му сторіччі в Іспанії равин, лікар, астролог і поет Авраам Абен Езра написав древньоєврейською вірш про шахи, який 1702 переклав на латинську мову Томас Гайд.

У пізньому середньовіччі та епоху відродження шахові сюжети й епізоди появилися в літературі Англії, Іспанії, Німеччини, Польщі, Франції й особливо в Італії, де шахова гра була в той час найбільш популярною. Грою в шахи захоплювалися герої роману Дж. Бокаччо «Філоколо» (1492) та книги його новел «Декамерон» (1350-1353). Про них згадується в «Божественній комедії» Данте Аліг'єрі (1307-1321). Шахові епізоди присутні в новелах італійських письменників Ф. Саккеттті (14 ст.), А. Ф. Доні (16-е ст.). Значної популярності набула написана латинською мовою поема «Гра в шахи» М. Віди, котра тільки в 16-му столітті видавалася понад 30 разів.

Самобутнім сюжетом та реалізмом в зображенні шахової гри відзначається поема «Шахи» польського поета Яна Кохановського, видрукована 1564. Сюжетом для твору послугував мотив східної легенди «Мат Диларам». Ось як образно підходить поет до цієї теми:

« Про війну розповісти дуже хочеться мені,
Де зайве співати про збрую й мечі,
Де борня без кольчуг й не потрібна піщаль,
І в безкровнім бою загиблих не жаль,
А до того ж ніколи на коні не спішиш
І всю справу, як є, на столі ти уздриш,
Яко два королі буде там воссідать
І воюючи вести кожен рівную рать...»

У романі Ф. Рабле «Гаргантюа і Пантагрюель» (1533-1552) поданий один з перших описів у світовій літературі «живих шахів» (книга п'ята, глава 25-а «Як борються тридцять два учасники балу»). Ось її початок: «Коли обидві сторони стали на свої місця, музиканти почали грати войовничий і доволі грізний марш, який виконується тільки під час атаки. Обидві партії приготувалися ло бою, чекаючи сигналу.

Коли раптом музиканти срібної партії замовкли, але продовжували грати інструменти золотої, це значило, що золота партія нападає. Так і сталося. При новій мелодії ми побачили, як німфа, котра стояла перед королевою, повернулася через ліве плече кругом до короля, ніби прохаючи дозволу розпочати атаку, і вклонилася усій своїй партії. Після чого вона скромно переступила два квадрати та виконала реверанс протилежній партії, яку атакувала. Тоді золоті музиканти замовкли, і заграли срібні» (переклад з французької В. А. П'яста, К., 1956, стор. 394-395).

Крилатим став вираз «Наше життя подібне до гри в шахи», вкладені Сервантесом в уста одного з героїв роману «Дон Кіхот» (1605-1615) Санчо Панси.

Данину шахам віддали у своїх творах англійські прозаїки, поети й драматурги: Дж. Чосер в «Кентеберійських оповіданнях» (14 ст.); Д. Флетчер і Ф. Мессінджер в комедії «Іспанський священик» (1622); Т. Мідлтон в алегоричній драмі «Шахова партія» (1625), забороненої королем через політичні натяки; В. Шекспір у п'єсах «Приборкання непокірної» (1593), «Король Джон» (1596), «Король Лір» (1605), «Буря» (1612).

У 18-19-му століттях шахова тематика була широко відображена в літературі різних народів. Про шахи писали видатні представ-

ники французької літератури 18 ст.: А. Р. Лесаж у новелі «Про кульгаву мавпу» (1707); Вольтер, котрий назвав шахи у філософські повісті «Задиг, або Доля» (1748) одним з «великих людських благ»; Ж. Ж. Руссо в романі «Юлія, чи Нова Елоїза» (1761) та в «Сповіді» (1766-1769); Д. Дідро у філософській повісті «Племінник Рамо» (1762-1779); англієць Г. Філдинг в «Історії пригод Джозефа Ендрюса та його друга Абраама Адамса» (1742); німецькі письменники: Г. Е. Лессінг у творі «Натан Мудрий (1779), І. В. Гете у повісті «Гетц фон Берліхінген» (1773), в якому є крилатий вираз «Ця гра – випробувальний камінь для розуму»; повісті «Егмонт» (1778); Ф. Шіллер у драмі «Змова Фієско в Генуї» (1783); італійський драматург К. Гольдоні у п'єсі «Буркун-благодійник» (1771).

Появі Каїси – богині-покровительки шахів сприяв англійський поет, санскритолог, дослідник староіндійської літератури (перший обнародував індійське джерело про чатранг) Вільям Джонс, котрий 1763 опублікував свою поему «Каїса». Зміст її має міфологічний характер. Богові війни Марсу вдається досягти взаємності дріади Каїси тільки тоді, коли він винайшов шахи. Іменем дріади Каїси почали називати шахову музу.

Шахова гра згадується у творах визначних французьких письменників 19-го сторіччя: «Перлина Толедо» П. Меріме (1829), «Людська комедія» О. Бальзака (1829-1850), в романах О. Дюма; у творах англійських митців В. Скотта і Гарді, у повісті-казці Л. Керрола «Аліса в Задзеркаллі» (1871). Німецький поет Ф. Фрейліграт присвятив шахам вірш «Шаховий кінь» (1846). Ось його уривок:

Нехай ганяють, хоч стократ!
Я не поміняюся ролями!
Бо не для мене шах і мат:
Таке буває з королями!

Завдяки обробці скандинавської саги про народного героя Фритьйофа 1825 шведським письменником Ісайєю Тегнерм народний переказ став надбанням усього світу. В сазі шоста пісня має заголовок «Фритьйоф грає в шахи». У ній замальовується сцена шахової гри головного героя з товаришем Бйорном:

Бйорн і Фритьйоф за грою
Перед шахівницею:
Блищить в клітинах поле
Жаром золота й срібла.
Гільдинг увійшов до них: «Сідай-но,
Милий вістуне! Освіжись-но
Медом ти і чекай, аж поки
Не скінчиться гра!

У драмі Дж. Джакози «Шахова партія» (1872) весь сюжет побудований на грі в шахи: хоробрий лицар Фернандо грає на заклад, а заклад – життя, з дочкою графа Ренато Іоландою. Після виграшу бере за дружину Іоланду, програє – втратить життя.

Шахові алегорії та порівняння зустрічаються в історичній драмі «Боротьба за престол» (1864) норвезького драматурга Г. Ібсена.

Багато творів на шахову тематику в польській літературі: вірші А. Міцкевича, оповідання К. Лібельта, Л. Немоєвського, роман Б. Пруса «Емансиповані жінки» (1891-1893).

В американські літературі вирізняється морально-філософський твір Б. Франкліна про достоїнства шахів «Моральність шахової гри» (1779). У ньому вони представлені як засіб формування характеру, розумових здібностей людини. В оповіданні Е. По «Вбивство на вулиці Морг» (1841) робиться спроба «спростувати» начебто неправильних суджень про шахи як про гру «глибоку й аналітичну». В одному з оповідань А. Бирса «Господар Моксона» (1892) зображений автомат-бунтар, який став причиною смерті свого винахідника.

Тема шахів присутня в творах російських митців. За шахівницею проводять своє дозвілля герої роману «Євгеній Онєгин» О. Пушкина:

Наодинці, од усіх далеко,
Вони за шаховою грою,
Над столом схиляються й
Сидять, задумавшись глибоко.

Грають в шахи Сусана і Мішель – герої повісті І. Тургенєва «Нечестивий» (1869). Шахову гру Аглаї Єпанчиної з князем Мишкиним описує в романі «Ідіот» (1868) Ф. Достоєвський. Сцену смерті царя під час гри в шахи зобразив О. К. Толстой в трагедії «Смерть Івана Лютого» (1866). Шаховий панегірик наявний у романі М. Чернишевського «Що робити ?» (1863). Різноманітні шахові мотиви присутні в романі «Війна і мир» Л. Толстого. Байка «Шахи» поета-декабриста П. Бобрищева-Пушкина побудована на діалозі шахових фігур, які перебували «поблизу царя і дами».

Доклали руки для зображення шахової гри й поети, вихідці з України, Ф. Глінка («Гра в шах і мат», 1830), одесит Я. Ейхенбаум («Гакраб», в перекладі з єврейської «Битва»,1840), О. Оверченко «Шахмати» (1910).

Розповідь про шахи знаходимо в оповіданні О. Куприна «Марабу» (1909), в оповіданні Шолом-Алейхема «Від паски до кущів» (1915).

1913 окремою брошурою була видрукувана поема «Шахова партія з паном Рембачем» польського поета Олександра Здановича. У тексті була поміщена діаграма з завершальної стадії гри. Зміст поеми нескладний: автор відвідує в місті Величка якогось пана Рембача, котрий запросив його зіграти в шахи. Автор програє і жадає реваншу. Розпочинається наступна партія. Рембач знов одержує вирішальну перевагу. Робиться опис впертої битви, накінець:

Настала тишина, наставав кінець й борні,
У мене тільки кінь, У Рембача два пішаки.
Пішаки та кінь і королі – крихти смілих рот,
Їм слід здійснити в нашій битві поворот.
Та де менше тісняви і слабше шахів рать,
Там ризик більший, можна зразу ж і
програть,
Тому що прийшов вже смертний бій,
Бій останній, де накласти легко головою...

У 20-му столітті шахова тематика притаманною була творчості багатьох письменників різних країн. В англійській літературі шахи фігурують в романах Дж. Б. Пристлі «Далеко» (1932); в циклі романів Ч. П. Сноу «Чужі і браття», «Пора надій» (1949), «Повернення додому» (1956); Дж. Олдриджа «Полоненний чужої країни» (1962); Д. Бреннера «Квадрати шахового міста» (1965).

В шахи грають герої творів німецької літератури: «Три товариші» (1938), «Тріумфальна арка» (1946), «Життя вборг» (1959) Е. М. Ремарка; «Кожен вмирає самотнім» (1947) Г. Фаллади; «Затишшя» (1954) А. Цвейга; «Нова глава» (1959-1967) В. Бределя; «Маленька шахова історія» (1962) Г. Канта. Екскурси в шахову історію наявні в п'єсі Б. Брехта «Життя Галілея» (1938-1939), романі Л. Фейтвангера «Іспанська балада» (1954).

У романі французького письменника Ж. Сименона «Мегре і поштиві люди» (1962) позиція шахової партії допомагає комісарові поліції розгадати таємницю злочину; в романі письмнника-фантаста Ж. Клейна «Зоряний гамбіт» (1958) закони руху в космічному просторі подібні до законів шахової гри; оповідання П. Буля «Ідеальний робот» (1953) розповідає про винайдення машини, котра грає в шахи.

В американській літературі шахи є хобі багатьох героїв: роману «Прощай, зброє!» (1929) Е. Хемінгуея; Науково-фантастичному оповідання «Одного разу на Меркурії» (1957) К. Самайка.

Шахові мотиви проглядаються в науково-фантастичних романах і оповіданнях польського письменника С. Лема, швейцарського письменника М. Фришка (роман «Homo Fader»), історичних новелах румунського белетриста М. Садовяну («Сонце в ставку, чи шахові пригоди»), угорського письменника Д. Костоланьї (новела «Шах і мат»).

Російський історик, літератор І. М. Ліндер зауважє: «Прагнучи глибше розкрити вплив шахів на психологію людини, формування людської особистості, письменники створили художні полотна про видатних шахістів, запозичивши деякі події з реального життя: австрійський письменник С. Цвейг («Шахова новела, 1942), російсько-американський письменник В. Набоков («Оборона Лужи-

на», 1929-1930). Пишуться оповіданя й поезії, присвячені реальним гравцям і шаховим подіям (напр., вірш кубинського поета Н. Гільєна «Капабланка», 1959)».

Появляються художні твори: повість Ем. Ласкера «Як Віктор став шаховим майстром» (1937); Є. Загорянського «Повість про Морфі» (1962), роман О. Котова «Білі і чорні» (1965). Популярні в шаховому світі гумористичні твори й афоризми С. Тартаковера, австрійського майстра Й. Крейчика, повість болгарського письменника Н. Мизійськи «Руки вгору, Ваша Величносте!» (1970).

Шахова тематика фігурує в творах російських митців: романах «Дванадцять стільців» (1928), «Золотий бичок» (1931) І. Ільфа і Є. Петрова; «Іван Лютий» (1943-1947) В. Костильова; «Петро Перший» (1929-1945) О. М. Толстого. У романі «Володар світу» (1929) О. Бєляєва змальовуються перспективи прогресу шахів у майбутньому, М. Носов зображує в романі-казці «Незнайка у сонячному місті» сцени, де шаховій грі навчають за допомогою автоматів. Зауважимо, що саме письменники-фантасти спонукали винахідників до конструювання сучасних шахових комп'ютерів та зуміли передбачити їх значення у підготовці висококваліфікованих гравців у шахи.

Захоплення шахами серед дітей та підлітків розповідається в повісті Л. Пантелеєва і Г. Білих «Республіка Шкід» (1927), а також у повісті Л. Кассиля «Кондукт і Швамбрання» (1935).

Цікаві ессе присвятили шахам М. Шагінян, І. Новиков, В. Сафонов, Л. Зорин, С. Бобров, М. Атаров, Р. Гамзатов, Ч. Айтматов. Шахова тема превалює в оповіданнях В. Генкина, В. Ліндера, В. Королькова, Ю. Барського та інших.

Українські белетристи теж вділяли увагу шахам. У видатного українського поета М. Рильського знаходимо такі рядки (Г. Рудницький «Шанувальники шахів і шашок», ст. в газ. «Кримська світлиця» за 25.10.2002):

У горах, серед каменю й снігів,
Де слід людини око бачить рідко,
Малюється на синім небі чітко
Мисливська хатка, притулок орлів.
Огорне скелі снігова намітка,
В провяллях загуркоче божий гнів, -
Ми сидимо, пильнуєм шашликів,
У шахи граєм і п'ємо нешвидко.
Колись, як байрон гордий оповів,
В такій же хаті Манфред відпочив,
Щоб знов на прю із фатумом устати.
Так ми, - як день розквітне молодий,-
Підем зі смертю в шахи погуляти,
Ступаючи по стежці кам'яній.

Тонкий, але прозорий натяк на дійсність, у якій перебував сам автор. Тут образ шахової гри набирає алегоричного змісту.

В автобіографічній повісті письменник, лауреат премії імені Т. Г. Шевченка В. Дрозд згадує про своє захоплення шахами в багатьох епізодах. З певними обмовками до художньої белетристики можна віднести книгу В. Вдовенка, М. Козака, Шахові новели Василя Іванчука, Львів, 2006. Це цікаві документальні розповіді з життя і творчості українського ґросмайстра Василя Іванчука. Автобіографічною є книга заокеанського шахового майстра О. Поповича «Роповіді шахіста з Америки», у якій читач може почерпнути знання про розвиток шахової думки в США і Канаді. Цікавим є документальне ессе про доктора медицини, чемпіона України 1937 з шахів Ф. Богатирчука «Кому служив Богатирчук?» Ю. Лазарєва, котре друкувалося в багатьох номерах «Спортивної газети» 2006-2007-х років. Цінними з точки зору збереження пам'яті про видатних шахістів України, даних про розвиток шахової думки в Україні з сивої давнини й до наших днів є книги Ю. Семенка, в тому числі «Шахи в Україні», Львів, 1993, а також науково-популярний нарис Ю. Лазарєва «Творчість шахістів України», К., 1982. Художнім доробком є збірка шахових сонетів В. Капусти «Картатий материк», яка була презентована в Київському будинку письменників 2013. Наводимо акросонет, присвячений докотору філологічних наук, шаховому композиторові Анатолію Мосієнку з нагоди 65-річчя.

Письмівка листопаду
Мінливого листя прощальний акрополь
Обагрено вабить вчорашня жага.
Йде бабине літо з узлісся – встигай
Сплести на Покрову замовлений покрив.
І зелень пергаменту крівцею кропить
Єство перебіжне: писемність крихка.
Навік попеліє багряна пиха,
Коли догоряє осінній апокриф.
Ув осені строгість вселенських соборів.
А тексти налистяні, стерті на порох,
Не читані досі в каноні лісів.
Аби осягти житіє листопаду,
Триверхії вітри вище віт вознеслись,
ОЛЮднили сповідь в горішньому граді.

В основному російськомовні вірші пише київський проблеміст, за фахом інженер-програміст, В. Аверман. Ось два чотиривірші:

Нам шахматы воспеть пора.
Ведь нет игры мудрей и краше.
Ведь не беда, что жизнь – игра.
Когда игра – как жизни наши.
Мы – шахматы в руках творца.
Все от начала до конца,
И жизнь, и смерть цивилизаций,
Есть в драме шахматных нотаций.

Віршує на теми проблемістики й шаховий композитор з Одеси В. Чорноус. Цікавими за висвітленням шахової тематики є поетичні доробки доктора філологічних наук, члена Спілки письменників України, шахового композитора, киянина А. Мосієнка (див. ст. «Мосієнко»).

Ось один його вірш з «Варіації на шахові теми»:

Є вічний шах,
Та нема вічного мату.
І той,
Хто завжди готовий
Тримати нас
У вічному страху
Чи вічній покорі,
Мусить пам'ятати
Про це.

Ці слова перегукуються із рядками сонету М. Рильського (див. вище).

До книги Є. Гіжицького «З шахами через віки й країни», Варшава, 1958 написав передмову колишній киянин міжнар. ґросмайстер Д. Бронштейн.

Ця книга - шедевр світової шахової літератури. У ній містяться розповіді з історії шахів, про їх види, про місце цієї гри в художній літературі, образотворчому мистецтві, кіно. Книга багата на ілюстрації з раритетних джерел.

Шахи в творах художників, скульпторів, кіномитців, ювелірів.

Шахи знайшли відображення в тисячах картин, рисунків, ескізів та стали благодатною темою для художників різних стилів, напрямків і темпераментів.

Оригінальною композицією групи фігур-гравців та болільників - відзначається картина голландця Луки з Лейдена «Шахісти» (1520). Хід виконує жінка, пересуваючи чорного коня. Вдало зафіксована художником рука над шахівницею, а також вирази окремих облич, як зацікавлених грою, так і тих, які не звертають уваги на результат партії.

Інтимний настрій передає картина невідомого венеціанського художника (1490), на якій зображено двох гравців, що схилилися над шахівницею. Вдалий орнамент стін, мережива скатертини, плать, особливо шапок, оживлюють композицію фону, створюючи яскравий контраст до зовнішнього спокою обох шахістів.

Конкретніше, статично задумав своє полотно художник Пріс Бордоне (16-е ст.). Шахівниця тут є лише тлом для зображення двох осіб у плащах. За стільцем видніється парк та архітектурна споруда, а також група картярів. Всі ці полотна – експонати колекції колишньої королівської галереї у Берліні. Віддавали данину шахам й інші нідерландські живописці. Про що засвідчують

картини К. де Мана (1621-1706), А. ван дер Верфа (1659-1722).

У польському місті Познань зберігається картина відомої італійської художниці Софонізби Ангісчіолі (1527-1623), на котрій зображені жінки біля шахівниці. Це, мабуть, одне з найкрасивіших полотен у світі про шахи.

Є. Гіжицький з сумом констатує: «Значна кількість рисунків і репродукцій, які зберігалися в польських бібліотеках, була втрачена у роки Другої світової війни 1939-1945-х. В колекціях кабінету рисунків Бібліотеки Варшавського університету, вивезених гітлерівцями, й до цих пір не знайдені шахові ескізи з так званого «Королівського альбому» (особливо жаль картини К. Д. Мура «Гра в шахи» і А. Ванлоо «Шах і мат»). Мені не вдалося також дістати репродукцію картини Л. Муссіні (шаховий т-р при королівському дворі в Мадриді 1575 року; грають Кутрі і Руї Лопец за присутності короля Филипа 2-го), ні твору Делакруа (східна сцена), ні картини К. ван Мандера (Шекспір і бен Джонсон грають в шахи)». Див. його кн. «З шахами через віки й країни», стор. 265.

Відомий французький художник Е. Мейсоньє залишив після себе картину «Гра в шахи», завдяки якій 1836 здобув славу знаного живописця.

У львівському виданні 1891 «Балад і романсів» А. Міцкевича вміщено талановито виконаний малюнок польського художника Тадеуша Попеля «Міцкевич грає в шахи з Марилею».

Полюбляли цю тематику й митці пензля з колишнього СРСР. На їх полотнах в основному зображався засновник держави «Радянський Союз» Володимир Ульянов-Ленін та творці марксизму К. Маркс і Ф. Енгельс.

Захоплюючою є картина сучасного турецького художника Серкана Ергюна, репродукція якої була надрукована в газеті «Ладья» (№ 14 за 23.07.2011). На ній у формі шаржу зображено усіх чемпіонів світу з шахів серед чоловіків, а також жінку-суперґросмайстра – Юдіт Полгар.

Цікавилися шаховою тематикою й творці художніх фотографій. Так, загалу добре відомий знімок американського фотографа Бен Рози «Шахова композиція» (1954), де на фоні чорно-білих шахівниць у символічному трикутнику перебуває фігура одинокого короля; а в глибині, праворуч, стоїть маленький чорний пішак.

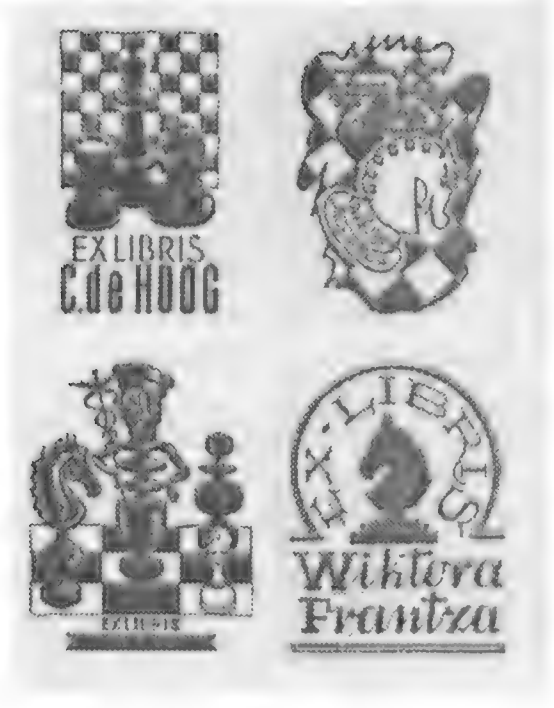

Визначних здобутків досягли художники-гравери в мистецтві екслібрису. У колекції вище згаданого Є. Гіжицького було понад 600 подібних раритетних експонатів (див. ст. «Гіжицький Єжи»).

Комплекти шахових фігур видатних державних діячів світу – це свого роду витвори мистецтва інкрустаторів, різьбярів, скульп-

торів. Наприклад, загалу добре відомі шахи із золота й кришталю, подаровані Людовику Святому, які зберігаються в музеї Клюні (Париж). Справжнім витвором мистецтва є шахи, виточені і вирізані з дерева чеськими ремісниками кінця 18-го сторіччя.

В українському місті Рівне працює єдиний у світі музей сучасного ковальства «Ковальські витребеньки», в якому експонуються диво-шахи, виготовлені з металу методом ковки (ст. Я. Тимощук в газ. «Волинь-нова», 22.11.2014, «Коли залізо стає мистецтвом»).

Американський ювелірний дизайнер Сел Кнайт (Sal Knight) створив найменші у світі шахи з коштовного каміння, 18-каратного жовтого золота і чистого срібла. Шаховий комплект, величиною в 5-копійкову монету, складається зі срібної шахівниці, вкритої білою емаллю, з чотирьох боків орнаментованої та фігур із золота й срібла. Ці шахи,

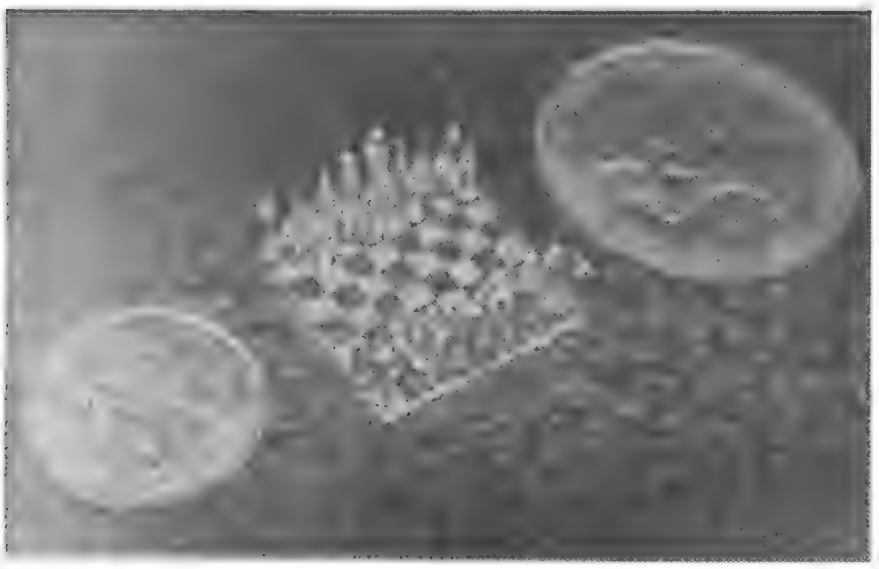

виготовлені в єдиному екземплярі, були виставлені на продаж в онлайн-крамниці Etsi за 3945 доларів США (газ. «Ладья», 22.11.2014).

Найдорожчий у світі комплект шахів було продано в Британії компанією Jewel Royale – за 8 мільйонів американських доларів. Він виготовлений із золота, платини, брильянтів, рубінів, сапфірів, смарагдів, чорних і білих перлин. Кожна фігурка прикрашена посередині спіраллю з дорогоцінних каменів. Найбільша шахова фігура – король коштує 100 тис. доларів (газ. «Ладья», №6 (309), 2014).

В кафедральному соборі Вінчестер (Англія) одна з капітелей прикрашена фігурою, котра тримає в руках шахівницю. Кафедра побудована 1369. У палаці Бурже (Франція) можна побачити скульптуру, що зображує чоловіка і жінку за грою в шахи. Жінка тримає в правиці шахову фігуру і робить хід. Костюми пари зроблені за мірками епохи Карла 7-го (15-е ст.). Найоригінальніша капітель – у кафедральному соборі Наумбурга (з 1000-го року, Німеччина, Саксонія) доволі незвичайного змісту: дві мавпи грає в шахи!

Ратуша в міті Віль-франш-ан-Божоле (поблизу Ліона, Франція) теж має музейну цінність: вітраж 15-го сторіччя, на якому Едуард 2-й де Божо і мадамузель де ля Бессе схилилися над шахівницею.

На фоні шахівниці зображена фігура шахового коня у лавровому вінку – такий зміст барельєфа, що прикрашає головні вхідні двері Палацу культури (Варшава). На одній з площ Амстердама зображено велику шахівницю. На цій же площі міститься музей 4-го чемпіона світу з шахів Макса Ейве.

Визначні твори присвятили шаховій тематиці й кіномитці. Російський режисер В. Пудовкин спільно з М. Шпиковським зняли комедійний фільм «Шахова гарячка», у якому головним героєм виступає третій чемпіон світу з шахів Х. Р. Капабланка. 1926 завершив постановку фільму «Гравець в шахи» французький кінорежисер Бернар за однойменною повістю Дюпюї-Мазуеля.

У чехословацькій кінокомедії «Весілля з перешкодами» режисера Мирослава Чикана головним гером виступає молодий інженер-конструктор (роль виконав Володимир Раж), затятий шахіст, любитель шахових задач.

Знаменитий шведський режисер Ігмар Бергман використав мотив незвичайної шахової партії в драматичному змісті картини

«Сьома печатка», котра в поетичній формі нагадує середньовічні теми мораліте та зачіпає філософську проблему суті життя. Головним героєм твору є шведський рицар Антоніус, який ціною свого життя виграв шахову партію в самої смерті заради життя багатьох інших людей. Ця кінокартина 1957 була удостоєна «Срібної пальми» на фестивалі в Каннах.

Німецький кіноаматор Ріхард Грошоп 1938 створив фільм «Маленька трагедія короля», який відзначався високими художніми якостями (це - один з перших мультиплікаційних творів). Кінофільм відзначений на багатьох міжнар. конкурсах, зокрема 1938 у Львові. Потім був перезнятий на широку стрічку й демонструвався, як журнал, в багатьох кінотеатрах Європи. Ось як передає фабулу фільму Є. Гіжицький у книзі «З шахами через віки й країни»:

«...На екрані порожня шахівниця. Із мороку появляється Білий Хорунжий. В глибині стоїть військо. До глядачів наближається голова білого короля.

Біжить Хорунжий. На мить появляється голова чорного короля. Війна оголошена. Білі фігури вишикувалися до бою. Місця королівської чоти ще порожні. Але появляються Король і Королева. Офіцер обходить стрій. В панорамі прогулькують кам'яні силуети шахової армії. На горизоні відбиск полум'я. Гряде бій. Ідуть пішаки. Вперті поєдинки. Фігури атакують. Падають полеглі. Темп нарощується.

Чорний кінь скаче в бік королівської чоти. Він атакує Даму. З іншого боку Чорний Хорунжий стріляє в Короля.

Дама оберігає монарха. Раптом падає, вражена ворогом. Офіцер відводить Даму з поля битви.

У бій кидається Чорна Королева. Вона дає шах Королю. Білий Король відступає. Гасне світло. Атакує Хорунжий. Білий Король ходить зигзагами. Однак з флангу підстерігає нова небезпека – Чорний Офіцер.

Темнішає. Білий Король в облозі. Він здається. Чорні фігури стоять шпалерами. Переможений Король повільно покидає поле битви. На мачті опускається білий стяг...

З'являється світло. Маленька трагедія короля розіграна. Кінопоема оживила кам'яні шахові фігурки. Ми побачили партію «живих шахів», яку ніколи не відтворить жоден маскарад перевдягнених статистів. У цій грі були незвичайні артисти. Шаховий спектакль зіграли самі шахи «власною персоною» (стор. 268-269).

10.08.2014 у Торонто (Канада) відбулася презентація кінофільму «Жертва пішаком». Фільм розповідає про легендарне протистояння Боббі Фішера і Бориса Спаського, яке досягло свого апогею 1972 на матчі за звання чемпіона світу з шахів. У розпалі т. зв. холодної війни шахи були найбільш політизованим видом спорту. І зустріч двох шахістів сприйнялася як зіткнення соціалістичного Сходу із капіталістичним Заходом. Саме на такому тлі роль Фішера зіграв артист Тобі Магуайр, а Спаського – Лев Шрайбер (газ. «Ладья», №№ 16-17 (319-320), 2014).

Не оминули шахової тематики й рекламовидавці. Наприклад, на 1-му каналі Українського телебачення 2013 транслювався рекламний кліп, присвячений переможцям Всесвітньої шахової олімпіади 2012 національній збірній жіночій команді у складі М. Музичук, Г. Ушеніної, К. Лагно, Н. Жукової. Використали шахову тематику Телеканали «ТВІ», «5» 2014: перший показав збивання фігури на шахівниці під час рекламування банківської діяльності, другий – гру в шахи діда й внука під час рекламування послуг Укртелекому.

Шахи в усній народній творчості. Згадки про шахи в усній народній творчості дійшли до наших днів переважно завдяки літературним творам, котрі своїм корінням сягають фольклорних джерел. Наприклад, сказання про посилку шахів для розгадування їх правил індійським правителем іранському шахиншаху Хосрову Першому міститься в пехлевійській «Книзі про

шатранг» («Мадаян-й чатранг»). Відгадати суть гри вдалося тільки мудрецеві Вазургмихру. В скороченому вигляді увійшло також до «Книги заповітів» Вазургмихра (6-е ст.) та до поеми Фірдоусі «Шахнаме» (994). У «Шахнаме» розповідається також про двох індійських царевичів: братів Ґава і Талханда. В міжусобній війні після смерті їнього батька військо Талханда було розгромлене, а сам він загинув. Взнавши про смерть молодшого сина, мати у відчаї звинуватила Ґава в убивстві брата. Щоб утішити матір та довести, що Талханд загинув не під час бою, Гав зібрав мудреців з усіх кінців країни. Один з них накреслив поле війни, рух військ і вождів показав. Тобто, на шахівниці він зобразив увесь хід битви, загибель однієї з армій, але не її командувача (текст див. у ст. «Шахи в літературі»).

В період арабського панування в Ірані (з 7-го ст.) появилося ще кілька легенд про походження шахів. Найвідоміша про індійського царя Шераме-Шихрана, котрий вирішив нагородити свого підданого Сету за винайдення ним шахів. У відповідь Сету попрохав начебто скромну нагороду: за 1-у клітину на шахівниці одну зернину, за 2-у – дві, за 3-ю – 4 і так далі. Тобто за кожну наступну клітину Сета прохав вдвоє більше зарен від попередньої. Це прохання виявилося невиконанним, бо такий урожай можливий на планеті, у 2 тисячі разів більшої від Землі.

У середньовічному збірнику казок «Тисяча й одна ніч» («Оповідь про царя Омара ібн ан-Нумана та його сина Шерр-Кане» в 49-й ночі) вперше змальовано жінку-шахістку, яка перемогла у вирішальному поєдинку шахіста-чоловіка. В повісті розповідається про гру юної красуні із закоханим у неї Шерр-Каном. Палке почуття заважало Шерр-Кану зосередитися на грі: «Кожен раз, замість того, щоб побачити, як вона ходить, дивився на її вродливе лице та пересував коня замість стрільця, а стрільця замість коня». Вигравши у юнака кілька разів, вона зазначила, що той не вміє грати. «О, панно, - відповів Шерр-Кан, - тому, хто грає з тобою, неможливо не програти?». Шахи згадуються також в «Оповіданні про Таваддуд» (ночі 460-а і 461-а).

У трактатах східних авторів часто зустрічається легенда про Диларам (див. ст. «Диларам мат»). Шахові мотиви присутні в таджицькому й узбецькому епосах та інших народів Древнього Сходу. Вони є в тувинському героїчному епосі «Сказання про богатирів», в калмицьких казках й інших народних творах.

В епосі європейських народів багато шахових мотивів подібних до східного фольклору. Але й є вироблені національними традиціями, способом життя тих прошарків, серед яких була поширена шахова гра. Ці мотиви перкочували в поезію французьких труверів та менестрелів, німецьких міннезінгерів. Шахи оспівувалися й українськими народними співцями та оповідниками.

У народних творах шахи постають як гра, котра шліфує розум людини (саме за це києво-печерський монах Памво Беринда називав їх «хитрою грою»), як улюблене заняття воїнів. В шахи грають герої древнього українського билинного епосу: Ілля Муромець, Ставр Гординович (Чернігівщина), Михайло Потик, Чурило Пленкович (Поділля, Галичина, Волинь). Гра Михайла Потока з царем Вахрамеєм Вахрамеєвичем – найбільший подвиг в житті богатиря.

Рицарський мотив зустрічається в поемі «Пісня про Роланда» (12-е ст.). В епізоді святкуваня перемоги воїнами Карла Великого над маврами мовиться:

«Одні розсілися на шовках килимів,
Інші в кості грають за столом;
Хто поважний – схилився над шахівницею».

Для більшості творів середньовічного епосу притаманне описування гри в шахи на заклад: ним могло бути багатство, рука дочки знатної особи, життя гравця тощо. Серед подібних творів – французька поема «Хуан, перевдягнений у слугу менестреля» (12-е ст.), «Гарин і Карл Великий» (13-е ст.), де розповідається про виклик Карлом на шахову партію молодого рицаря Гарина, у котрого закохалася дружина імператора: «

В шахи! – підхопив Карло Великий.- Що ж, зіграй ще зі мною, про умову зараз же скажу, тільки спочатку поклянись святими мощами: якщо тобі вдасться дати мені мат, я віддам тобі все, чим володію, - мій скарб, мою дружину і моє королівство Францію – усе, опріч зброї; та коли виграю, істинно кажу, одразу ж звелю відтяти твою голову».

За іншою французькою легендою кінця 9-го сторіччя знатний юнак Еренфрідо добився руки сестри імператора Оттона третього, вигравши в нього три рази підряд.

В епосі багатьох європейських народів розповідається про вродливу розумну жінку, котра добре грає в шахи. Цей образ відтворений і в старинах Київської Русі. Наприклад, у билині «Ставр Гординович» дружина Ставра Катерина Іванівна своєю грою «дивує всіх людей добрих». Обігравши київського князя Володимира, визволяє з в'язниці свого чоловіка. В старині «Чурило Пленкович» дружина купця Берм'яти Катерина Микулична запрошує Чурила зіграти з нею в шахи на заклад.

Шахові мотиви зустрічаються у фольклорних фантастичних сюжетах. В давній новгородській билині про Садка змальовується зустріч з морським царем:

«Проходив Садко-купець, багатий гість,
Входив він у синє море,
Сідав за шахівницю золоту».

Шахова тематика віднайшла своє відображення у російських народних піснях. Наприклад, в одній з пісень 16-17-го сторіч «По крутому по красному по бережку» красна дівиця грає в шахи з добрим молодцем:

«Грав молодець на три кораблі,
А дівиця грала на буйну голову.
Як дівиця молодця обіграла,
Виграла дівиця три кораблі».

Про шахи збереглися прислів'я та приказки. «Шахи – це море, з якого комар може напитися і в якому слон може скупатися» (Індія). «Дама, яка ходить навскіс (в середньовіччі дама могла пересуватися тільки по діагоналі на одну клітину), удостоїлася почесті бути поряд з королем», «Бідна тура, що ходить прямо, зосталась збоку» (Таджикистан). «Шахового короля в полон не беруть» (персидське). «Не час в шахи грати, коли твій дім горить» (Італія). «Фортуна усміхається кожному без причини й вибору, саме так, як дурні на шахівниці найближчі до королів» (Франція). «Можна збити з ніг суперника шахівницею, але це зовсім не означає, що ти сильніший гравець» (Англія). «Шахнуть да махнуть – ан і вся ігра», «Шаханья много, да мат один», «Слон добро к слову, а ладья к перевозу» (Росія). «В шахи грати – своїх оберігати», «Дожили до мату: ні хліба про голод, ні дров про хату» (Білорусь, Україна).

Шахи класичні – термін має такі значення: 1) інвентар для настольної гри, виготовлений за встановленими європейськими зразками; 2) гра в шахи за правилами ФІДЕ (АШ, КШ, бліц, гра наосліп, сеанси одночасної гри, заочні шахи, шахова композиція, ігри в інтернеті); 3) гра в шахи з контролем часу в понад 1 год на партію кожному партнерові (див. також ст. «Класичні шахи», «Шахи»).

Шахи – таблична гра двох чи більше партнерів, котра відбувається на розграфленій площині (шахівниці) двома комплектами фігур: 16 світлого забарвлення (білих), 16 темного кольору (чорних). У кожному комплекті – король, дама, 2 тури, двоє стрільців, двоє коней та по 8 пішаків. Шахівниця має 64 клітини (поля): 32 клітини світлого забарвлення, 32 темного. Початкове розміщення фігур див. на діаграмі.

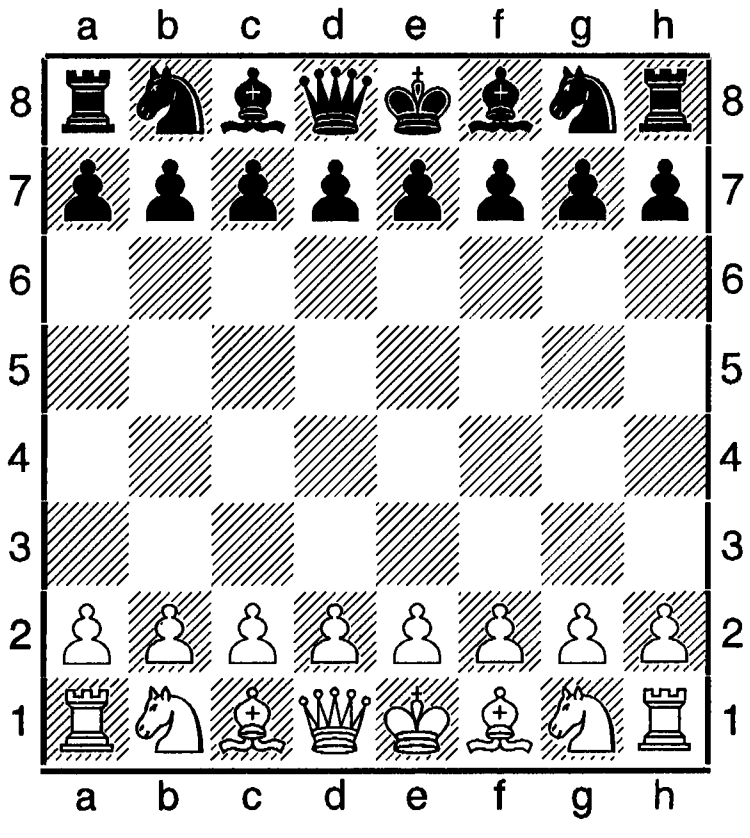

Партнери пересувають фігури (ходять) по черзі (в колективних іграх після консультацій хід робить один з гравців). Мета гри: дати мат найголовнішій фігурі суперника - королеві. Тобто довести гру до такого стану, в якому головна фігура оголошується «мертвою», що призводить до капітуляції усієї «армії».

Гру починає той партнер, котрому дісталися білі фігури. Право грати білими фігурами визначається зазвичай жеребкуванням (див. ст. «Жеребкування»).

Під час свого ходу гравець повинен піти однією зі своїх фігур, опріч рокіровки. Пропускати ходи не дозволяється. Повертати ж ходи правилами теж не дозволяється.

Шахові фігури відрізняються одна від одної не тільки формою, але й способом пересування на шахівниці, кількістю атакованих ними полів (клітин), що в порівнянні одна з одною приблизно визначає їх потужність.

Найголовініша фігура – король. Найсильніша з них – дама. Друга за потужністю – тура, третя – стрілець. Йому дорівнює кінь. Найслабша фігура – пішак, котрий при досягненні 8-ї (для білого), 1-ї (для чорного) горизонталей може перетворитися в будь-яку фігуру свого кольору (див. ст. «Перетворення пішака»).

Забирання фігур у шахах не обов'язкове. Якщо король перебуває під шахом, він повинен покинути атаковане поле, або його потрібно захистити від нападу іншою своєю фігурою (див. ст. «Шах»).

Якщо ж від шаху немає захисту, то вважається, що такий король одержав мат. Тобто, партнер, що дав мат, партію виграв. Гра може завершитися і внічию (див. ст. «Правило 50 ходів» (влітку 2014 було замінене на «Правило 75 ходів», «Триразове повторення позиції»).

Для обмеження часу на обдумування ходів у шахових змаганнях використовуються спеціальні годинники (див. ст. «Годинник шаховий»).

Протягом певного часу кожен з гравців повинен виконати певну кількість ходів. Якщо одному з них з цим завдання не вдалося справитися (контроль часу сплив), вважається, що він прострочив час і партію програв. Контроль часу буває різним. Найбільш поширений – 2 год 30 хв на 40 ходів з подальшим накопиченням. Це так званий класичний контроль (див. ст. «Класичні шахи»), є контролі часу для блискавичної гри (див. ст.), для активних шахів (див. ст.). В офіційних змаганнях партії записуються (див. ст. «Нотація шахова»). Тільки в цейтноті записування партії не обов'язкове, а також під час блискавичної та активної ігор. По закінченні цейтноту партнери зобов'язані відновити запис партії.

Є багато різновидів шахів (див., наприклад, ст. «Білоруські шахи», «Шахи Фішера»).

Історики вважають, що шахи появилися приблизно в середині 6-го сторіччя нашої ери. Англійський сходознавець Г. Меррей стверджує, що шахи виникли в Індії близько 570 року («Історія шахів», 1913). У персидській поемі 600 року вже є згадки про індійські шахи і про те, що в Персію ця гра проникла з Індії. 650-750-х була написана книга перською мовою. Вона вже інформувала, що шахова гра в Персії набула значного поширення за правління Ноширвана Справедливого (Хосрова, 531-578). У цій праці вона детально замальовується з погляду термінології, назв фігур і правил.

В древній Індії шахи були грою військових і називалася вона чатурангою. Хоч чатуранга була складною грою, яка вимагала певного розрахунку, пересування фігур у ній визначалося киданням гральної кості. Цей факт наводить на думку, що перед цією грою теж побутувала якась протошахова гра. Ігри з фішками були відомі ще в 3-4-му сторіччях до нашої ери {розкопки в Мохенджо-Даро (Пакистан), в Ель-Махасса (Єгипет), Середній Азії}. Зазвичай це були ігри навипередки, де пересування фішок визначалося киданням кості. Ігри військового типу, у яких фішки взаємно знищували одна одну, виникли пізніше. Це – «тау» в древньому Єгипті (1270 років до н. е.), «петейя»

в Греції (5-е ст. до н. е.) і «Латрункулі» в Римі (1-2-ге ст. до н. е.).

На наступному етапі розвитку гра для чотирьох перетворилася в гру для двох партнерів, де перемога досягалася не киданням кості, а завдяки розуму. Відбулося начебто злиття двох сторін, при чому другого володаря замінив «фарзин» чи «фірзан» або «візир» (в пер. з перс., араб. «міністр», радник, мудрець, воєвода»). Роль же 1-го володаря зросла – його загибель призводила до програшу партії. Виникло правило перетворення пішака.

Усі ці зміни відбулися, мабуть, в ширшому регіоні Центральної Азії, який охоплює сучасні території північно-західної Індії і південних областей Середньої Азії ще до арабських завоювань. Вірогідно, що саме в Ірані відбулася заміна бойової колісниці – «рахті», якої в місцевому війську не було, на хижого птаха з іранської міфології – «руха», що уособлював долю, випадок, фатум. Цей птах – покровитель війська – міг вирішити долю битви в будь-якому місці.

Нова гра для двох партнерів почала називатися чатранг (шатранг), в країнах Арабського Сходу – шатрандж. У 8-му - 9-му сторіччях шатрандж значно поширився на Сході та в країнах Арабського Халіфату. Щоб уникнути сутичок з панівною у Халіфаті релігією – ісламом, котрий забороняв зображати людей і тварин, шаховим фігурам, що мали раніше форму мініатюрних скульптур, ремісники почали надавати абстрактних форм. Ці фігурки були простими за формою і виготовленням та дешевими, що сприяло поширенню шахів серед простолюдинів. З палаців шатрандж перекочовував на ярмарки й до хижок.

«Китайські історики не вважають остаточно доведеною тезу про індійське генеологіне коріння шахової гри, вважаючи, що і китайські та індійські шахи, можливо, виникли від загального, до цих пір невіднайденого, предка, - пише Є. Гіжицький в кн. «З шахами через віки й країни», Варшава, 1958. – Однак, спираючись на літературні джерела, ми можемо встановити, що перші відомі нам свідчення про шахи в китайській літературі появляються у 8-му столітті нашої ери, тому думка про індійське походження шахів залишається правочинною... Без сумніву можна стверджувати тільки те, що у 8-му сторіччі шахи були відомі в обох країнах» (стор. 13-14).

У статті старшого співробітника інституту Далекого Сходу АН СРСР, кандидата філологічних наук К. Є. Черевка «Про походження шахів» ми відшукали навіть таку тезу: «У древньому Китаї була відома гра, котра складалася з двох комплектів фігур...Загальна кількість фігур (чорних і білих) – 36, по 18 з кожного боку... Найраніша згадка про подібну гру зустрічається в 4-му сторіччі до н.е. в китайській класичній книзі «Мен-цзи». Пізніше, в нарисі про неї історик Пан Гу (39-92 рр.) вказує, що в південному Китаї гра називалася «ці», а в Північному – «і».

О. Макаров в статті «Шахмати» (тлумачний словник Брокгауза і Єфрона, т.3, 1899) пише: « ...винайдення шахової гри потрібно приписати єгиптянам задовго до Різдва Христового (за 5000 років до нашого часу). З Єгипту гра перейшла до Індії та Персії, звідти в Туреччину, а з Туреччини до Європи. Ганна Комнена в життєписі про батька говорить, що шахова гра до греків перейшла від персів».

Отже, все ж таки єдиної думки серед учених про народження шахової гри саме в Індії не існує, не існує також єдиного погляду на трансформацію індійської чатуранги в гру для двох саме в ірано-арабському світі. «Зазвичай вважають, що прототип сучасних шахів чатуранга виник не пізніше 5-го сторіччя в Індії. Ігри, подібні до шахів, котрі поширилися в Китаї, Японії, Кореї та інших країнах Далекого Сходу, розглядаються як похідні, але не на основі конкретних історичних даних, а, скоріш за все, виходячи із загальних здогадів» (там же). Виходить, теза Меррея про дату появи шахів (570 рік) теж зазнає критики?! В радянських

довідкових виданнях (Шаховий словарь, упорядник Г. М. Гейлер, М., 1964; ШЕС під ред. А. Карпова, М., 1990) зазначається, що шахова гра виникла в Індії не пізніше 5 століття н. е. Одначе посилання на першоджерела в них відсутні.

З арабським періодом розвитку гри пов'язане винайдення описової нотації, завдяки якій можна було записувати, збирати зіграні партії та закінчення. Появилася багата шахова література, котра охоплювала різні аспекти шахової гри: історію, правила, стратегію і тактику, дебюти – «табії», аналізи різних типів ендшпілю, колекції штучно створених позицій – мансуб. Робилися спроби осмислити гру філософськи, визначити її місце в людській культурі.

В давнину гравці в шахи поділялися на 5-6 класів. Нийвищий клас становили «алії» - майстри шатранджу. Серед цих майстрів найкраще грали Джабір, Зайраб Катай, Абу Наїм аль-Хадим (поч. 9 ст.), аль-Адлі, ар-Разі, ас-Сулі, аль-Ладжладж (сер. і 2-а пол. 9-го ст. – 1-а пол. 10-го).

У Середній Азії шахи у вигляді шатранджу появилися не пізніше 6-7-го сторіч. Перші писемні згадки про це сягають 9-го століття, а на Кавказі – 12-го. Вихідцями з Сер. Азії були майстри шатранджу Зайраб Катай, Абу Наїм аль-Хадим, ас-Сулі.

До Києва, столиці давньоруської держави, шахи, могли завезти пілігрими як через Хозарію і Хозарію, так і через країни Кавказу, Малої Азії торговими шляхами. Археологічні розкопки засвідчують, що у східнослов'янському світі шахи найраніше появилися саме в Києві у 9-му - 10-му сторіччях (див. ст. «Україна»). Через древній Київ вони примандрували до Чернігова, Мінська, Смоленська й Новгорода. Після заснування Москви 1147 Юрієм Долгоруким шахи проникли й до центру московської держави (можливо їх завезли татаро-монголи, а може, київські князі-ізгої зі своми слугами).

На території сучасної України шахові фігури були віднайдені археологами також у Вишгороді, Луцьку, Чернігові, Володимирі-Волинському (шашки), а також в Бересті (Брест). Першим українським найсильнішим гравцем у шахи за часів князювання Володимира Велиткого був виходець з Галичини Михайло Поток (Потик). Про що засвідчує старина «Про Михайла Потока» (див. також ст. «Поток Михайло», «Львівська область», «Україна», «Шахи в усній народній творчості»).

На західних землях України шахами міг зацікавитися видатний український учений кінця 15-го початку 16-го сторіч Юрій Котермак (Дрогобич), який навчався, викладав в Болонській академії, навчальних закладах Польщі. Поширенню цієї гри у Ковельському, Дубенському повітах, на Самбірщині сприяла численна челядь королеви Бони Сфорци (див. ст. «Бона Сфорца»).

В українській народній шаховій термінології появилися і прижилися такі назви фігур: король, дама (королева, королівка), тура, стрілець, кінь, пішак. Деякі з них всіляко витіснялися через несприятливі політичні реалії (особливо в 20-му сторіччі).

Православна церква перешкоджала поширенню шахів, вважаючи їх азартною грою. Про це згадується, наприклад, у листі сербського митрополита Сави до київського митрополита Кирила другого 1264 та в інших церковних документах. Особливо жорстоко переслідувалися шахи російською православною церквою після виокремлення її з-під юрисдикції Константинопольського патріарха наприкінці 16-го сторіччя.

Одначе, як засвідчують російські історики, в шахи грали російські царі Іван Лютий, Борис Годунов, Олексій Михайлович, Петро 1-й, Катерина 2-а.

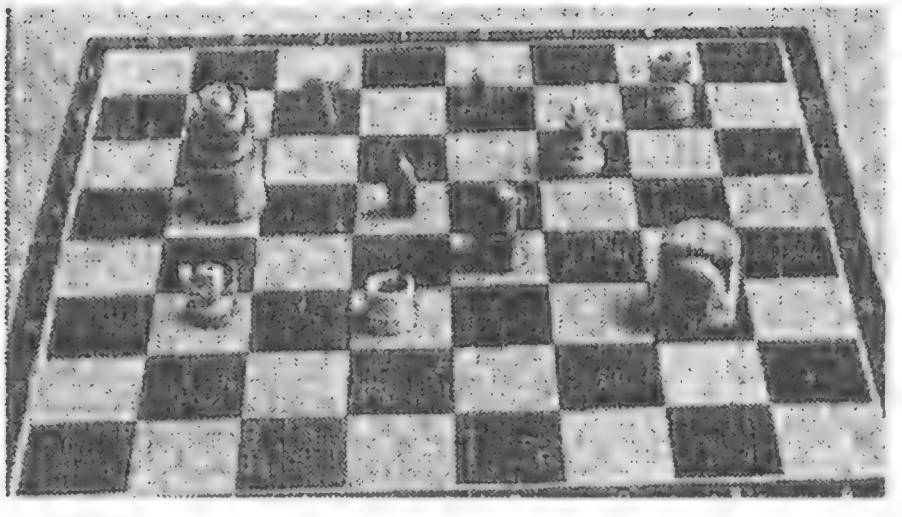

Серед українських можновладців шахами цікавилися члени спольщених родин Вишневецьких, Чарторийських, Корецьких, Збаразьких, Шептицьких та інших, гетьман України Іван Мазепа, його племінник Андрій Войнаровський, зросійщених родин Розумовських (Розумів), Безбородьків і багатьох інших (див.також ст. «Україна»).

З часів царювання Петра першого (кінець 17-го століття) до 1991 українська шахова думка розвивалася під наглядом царських сатрапів, а з 1921 під контролем спецслужб ВКП (б)-КПРС (див. також ст. «Україна»).

У Західній Європі спроби церкви заборонити шахи не мали особливих успіхів і 1400 були скасовані, через це шахова культура в тих країнах розвивалася значними темпами. Перші писемні згадки про шахи належать 11-му сторіччю («Каталонський заповіт», 1010). Одначе гра могла появитися значно раніше – на 1-2 століття, про що розповідають шахові фігури з могильника вікінга (9-е століття) на о. Іль-де-Труа (південне побережжя Бретані). Західна Європа запозичила шахи в арабів, певніш за все, через Іберійський півострів, можливо також через Аквітанію та Прованс (південне побережжя Франції) чи через Південні Апеніни. У Скандинавії та Британських островах шахи поширили вікінги. Про що повідомляє знахідка кількох наборів шахових фігур 1200 на о-ві Льюїс (Шетлиндські о-ви).

Заборона грати в шахи священикам сприяла, мабуть, виникненню одного з жанрів шахової композиції – складанню шахових задач. І захоплювалися цією справою наодинці у келіях монахи, які збирали їх та розв'язували.

Наприкінці 13-го ст. появилися анонімні рукописні збірники шахових задач. Автором одного з них «Бонус соціус» виявився монах Нікола з містечка Сен-Ніколаї. Спроби заборонти шахи були також в рицарських орденах, університетах. До цього прикладали руки навіть правителі деяких країн. Так, 1254 французький король Людовик 9-й видав вердикт про заборону шахової гри в межах своєї країни.

В 11 - 12-му сторіччях вміння грати в шахи було одним з достоїнств рицаря. Вони згадуються у тогочасних визначних творах «Пісня про Роланда», «Тристан та Ізольда», «Роман про троянду». 1180 шахові правила були описані в Парижі Неокамом. У 12-му столітті арабські євреї Абн-Езра і Абн-Єхиях написали шахову історію. Вони також туди занесли пісню з правилами гри.

Визначним твором є рукопис про шахи та інші ігри «Книга ігор», написаним 1283 іспанським королем Альфонсом 10-м Мудрим. У ньому наводяться різні варіації шахів, а такоюж 103 позиції із завданнями дати мат за певну кількість ходів. «Книга ігор» - перший в історії збірник шахових задач, хоча переважна більшість з них є скороченими та спрощеними копіями східних мансуб. Виникнення шахової композиції призвело до розв'язування задач на заклад (див. ст. «Задачі на заклад»).

У Європі шахи зазнали певних змін. Раніше шахівниця була однотонного забарвлення, з 11-го ст. вона забарвлюється в два кольори. Водночас абстрактні східні фігури поступово знов почали набирати образотворчих форм (11-13-е ст.). Візиря (радника) заступила королева, котра відігравала певну роль у феодальній державі. Мабуть, через шанування дами середньовічними рицарями. За деякими джерелами назва «королева» появилася у 15 сторіччі в часи правління іспанської королеви Ізабели Кастільської та саме з нею пов'язують шахові зміни («Ладья», №№ 16-17 за 2014, «Как ферзь стал королевой»).

Західна Європа створила про шахи багату літеретуру. Це дидактичні твори, в яких (часто в поетичній формі) подавалися правила та основні принципи гри, численні збірники шахових задач, пропаганда багатої та образної шахової символіки з метою етичних та моральних повчань. Найпоширенішим твором такого жанру був тратат Я. Цессолеса «Про звичаї знатних і простих людей» (13-е ст.). За своєю популярністю

трактат Цессолеса поступався тільки «Біблії». Погляди Цессолеса відображають концепцію середньовічного вченого Йогана Солсберійського, сформульовану в його праці «Polycraticus»: король, його оточення і рицарі, а також третій стан складють начебто єдиний живий державний організм, кожна частина якого виконує свої певні функції (див. також «Література шахова»).

У 2-й половині 15-го сторіччя в Західній Європі появилося прагнення прискорити темп гри в шахах. А це потягнуло за собою реформу, призвело до динамічної гри, де стрілець і особливо дама стали набагато потужнішими, одержавши більше можливостей для пересування та в декілька разів підвищили свою ударно-пробивну міць. Ще в 13-му столітті виникло право ходу на 2 клітини першим пішаком з початкової позиції. Л. Лусена свідчив 1497, що гра за новими правилами (ісп. – de la Dama), на відміну від старої гри (del Viejo), в кінці 15-го століття була відомою вже в Іспанії, Італії, Франції. Немає єдиної думки про те, в якій країні відбулася реформа шахів. А. ван дер Лінде гадав, що ця реформа сталася у Франції, Т. Лаза – в Іспанії, Г. Меррей схилявся до гадки про Італію. Прямих доказів до цих пір так і не знайшлося. Але деякі дослідники гадають, що це відбулося у Валенсії, на Середземному узбережжі Іберійського півострова. Реформа збільшила гральні можливості шахів, призвела до швидкої гри, багатої на комбінаційні і тактичні нюанси. У Франції таку гру називали «шахами скаженої дами», в Італії – «стрімкою».

Наприкінці 15-го сторіччя в Іспанії появилася перша поема каталонською мовою Ф. де Кастельві, Н. Віньолеса, М. Фенолара, яка оспівувала шахи за новими правилами. В поемі розповідається про гру Марса і Венери, свідком якої був Меркурій. Цю партію можна відновити на шахівниці. У бібліотеці Ескоріала (Іспанія) знайшли рукопис про шахи невідомого автора, який був завершений 1500. У ньому міститься 89 позицій, з десяток – приклади з практичних ігор.

Шахова реформа співпала з появою книгодрукування. Перша друкована книга про шахи У. Кекстона (1474) була перекладом з англійської на французьку мову варіанту трактату Цессолеса. Перші книги про нові шахи появилися в Іспанії наприкінці 15-го сторіччя: Ф. Вісента (1495; вважається втраченою), Лусени (1497). Поема Меннеля, видана у Констанції 1507, мала в собі правила гри та опис походження шахів. 1512 у Римі італійською й іспанською мовами був видрукуваний підручник Дамелано (чи Даміано). Важливу роль в популяризації шахів відіграла поема М. Віди «Гра в шахи». У ній в поетичній формі було розтлумачено правила гри.

У 16-му столітті нові шахи майже повністю витіснили старі. На початку 17-го століття стара форма гри культивувалася тільки в німецькому селищі Штрьобек (див. ст. «Штрьобек») та, можливо, десь в іншому містечку чи селищі. Остання зміна правил гри стосувалася рокіровки: спочатку вона робилася за два ходи – одним ходом тура пересувалася до короля, а другим ходом король «перескакував» через туру. Але вже у 16 сторіччі рокіровка робилася за один хід для того, щоб прибрати короля з центру шахівниці від загроз.

Реформа шахів спонукала до появи і розвитку нових ідей. В 16-му - 17-му століттях шахи були найбільш поширеними в Італії. Гравці Дж Леонардо, П. Бої, Дж. Полеріо, А. Сальвіо, П. Каррера, Дж. Греко протягом багатьох років були флагманами розвитку шахової думки в Європі. Італійські майстри прагнули до швидкого розвитку фігур, відкриття ліній та до створення фігурних атак на короля суперника. З цією метою вони розігрувала гамбітні варіанти, часто жертвували фігурами та пішаками. Італійці довели шахову гру до високого мистецтва, на практиці показали їх невичерпні комбінаційні можливості та красу.

Уже в 18-му столітті центр світового шахового життя перекочував до Франції. У ній романтичні мотиви розвитку гри почали поєднуватися з реалістичними тенденціями.

1737 у Парижі Ф. Стамма опублікував книгу, в якій вперше застосував алгебраїчну шахову нотацію. У кінці 19 століття вона була вдосконалена й набула сучасного вигляду.

Найсильнішим тогочасним майстром був Ф. А. Філідор, який виклав свої теоретичні погляди в книзі «Аналіз шахової гри» (1749). Праця багато разів перевидавалася. Філідор довів, що шахи можуть бути предметом наукового дослідження, а шахова теорія повинна стати наукою, якою слід оволодівати, щоб зрозуміти закони цієї гри.

Новий внесок у розвиток позиційного підходу до шахової гри зробив П. Морфі. Він доводив, що у відкритих позиціях роль центра значно зростає. Його атаки були завжди добре підготовленими, базувалися на здоровій позиційній основі.

Прихильником позиційного напрямку в розвитку шахової теорії був австрійський майстер В. Стейниць. Він розфасував позиціфю на основні елементи, виокремив з них найсуттєвіше, що визначає її оцінку та найоптимальніший план дій. Стейниць вмотивував значення накопичування дрібних переваг для посилення своєї позиції та для послаблення позиції суперника. Пряма атака на короля за Стейницем є оправданою тільки тоді, коли для неї накопичено достатньо позиційних переваг. Але, зауважував він, той, хто має перевагу, повинен атакувати. В противному разі вона може бути втрачена.

Думки Стейниця підхопили його послідовники Ем. Ласкер, З. Тарраш. Вчення Стейниця мало й негативний вплив на розвиток шахової думки. Появилося багато шахістів, які підійшли до його спадщини занадто спрощено. В результаті зросла кількість «середнячків», котра без міри віддавала перевагу маневруванню, не бажаючи ризикувати; всіляко уникала послаблення своєї позиції, ухилялася від загострень гри завдяки вичікувальній тактиці тощо. Тому в кінці 19-го на початку 20-го століть в міжнар. змаганнях значно зросла кількість нічиїх. Таким невиразним, сірим партіям самі ж шахові фахівці підібрали напівіронічний термін «ґросмайстерська нічия». Перегин в бік технічної сторони гри завдав збитків її творчому змістові.

1920-х виник новий напрям у розвитку шахового мистецтва – гіпермодернізм. Його представники А. Німцович, Р. Реті, С. Тартаковер, Д. Брейєр та інші заперечували догматичні принципи прихильників тільки позиційного підходу до шахів. Вони відмовилися від постулату на гру чорними тільки для зрівняння можливостей, а натомість запропонували контргру та перехоплення ініціативи.

Послідовником гіпермодерністів можна вважати О. Альохина, який зумів повернути комбінації те значення, якого надавали їй шахісти-романтики 19 сторіччя. За Альохиним комбінація повинна випливати із самої стратегії гри. Таких же принципів додержувався й український ґросмайстер Ю. Боголюбов.

Значний внесок у розвиток шахової думки зробили шахісти країн Радянського Союзу: М. Ботвинник, В. Смислов, Д. Бронштейн, П. Керес, І. Болеславський, М. Таль, Т. Петросян, Б. Спаський, А. Карпов, Г. Каспаров та інші. Вони зуміли поєднати принципи позиційного підходу до розвитку теоретичної думки та напрацювання романтиків з фундаментальною теоретичною, психологічною підготовкою до відповідальних змагань. На суперґросмайстра, здатного виграти чемпіонат світу, почали працювати цілі колективи теоретиків і консультантів. І все ж у радянських ґросмайстрів, тенерів переважав теоретичний підхід до підготовки висококласних гравців над виробленням умінь і навичків мислити гнучко, адекватно до ситуації на шахівниці, прораховувати варіанти на значну глибину, а не перебирати запам'ятовані варіанти в пам'яті.

Радянський колективізм в боротьбі за

найвищі шахові титули в світі проявився ще 1930-х (коли Ф. Богатирчуку запропонували програти М. Ботвиннику на ч-ті СРСР, на що Богатирчук відповів виграшем), а найбільше 1948, коли чемпіонат світу виграв той же таки М. Ботвинник... Проти такого впливу на шахи повстав 11-тий чемпіон світу Р. Фішер. Можливо, саме й цим пояснюється його відмова захищати свій титул в іграх з російським ґросмайстром А. Карповим? Потім його підтримав В. Корчной, Г. Камський та інші провідні гравці. Заслуга Р. Фішера перед шаховим світом полягає ще й в тому, що він своїм авторитетом зумів підняти гонорари принаймні для провідних гравців.

Наприкінці 20-го початку 21-го століть появилися потужні шахові машини, здатні виграти в будь-якого суперґросмайстра. А це позитивно вплинуло на якість підготовки висококваліфікованих шахістів. Тепер за допомогою сильних шахових програм можна підготувати ґросмайстра в глибинці будь-якої країни. Тому й зросла у світі кількість ґросмайстрів та міжнар. майстрів. Значно піднявся кваліфікаційний рівень змагань. 2013 проведено т-р 23-ї КФ, середнє Ело якого сягнуло за позначку 2800.

Завдяки виробленню вміннь з дитячих років творчо мислити, всебічно аналізувати позиції і на значну глибину, перехопленню в комп'ютера навиків розпізнавати на перший погляд парадоксальні, але найкоротші шляхи до перемоги при відмінній фізичній й психологічній підготовці звання чемпіона світу 2013 здобув норвезький суперґросмайстер Магнус Карлсен.

Високі винагороди сприяли тому, що шахи почали культивуватися навіть в тих країнах, де вони були мало поширені: В'єтнам, Китай, Індія, Туреччина, Іран... Збільшилася кількість континентальних, світових змагань, т-рів високої кваліфікації. Урізноманітнилися види шахової гри: шахи Фішера, активні шахи, гра наосліп, бліц, ігри в Інтернеті. У хід пішли початки (дебюти), які раніше вважалися неперспективними. Появилися нові схеми гри.

Набули широкого поширення змагання з шахової композиції: складання і розв'язування шахових творів (чемпіонати регіонів країн, міст, країн, континентів, світу). Появилися великі можливості віртуальної гри: тепер при бажанні можна зіграти навіть з ґросмайсторм, сидячи за монітором у віддаленому селі.

Перші згадки про змагання серед шахістів сягають першої чверті 9-го сторіччя. В життєписі халіфа аль-Мамуна з роду Аббасидів мовиться, що він був присутнім на змаганні трьох аліїв – майстрів шатранджу. У 9-му - 10-му століттях в Багдаді при дворі халіфів відбувалися змагання найкращих тогочасних шахістів. У боротьбі за звання придворного гравця ар-Разі, за свідченням істориків, переміг аль-Адлі, а ас-Сулі - аль-Маварді. Перш ніж стати придворним шахістом Тимура (Тамерлана) Алі аш-Шатранджі виграв, згідно зі старовинними рукописами, у всіх своїх суперників Середньої Азії.

Європейці навчался шахів у маврів. За флорентійською хронікою 13-го ст., сарацин Бузека в цьому місті змагався наосліп за 3 шахівницями. Середньовічні хроніки часто згадують шахову гру серед аристократів та рицарів. В документі архіву міста Гейдельберга (Німеччина) від 1454 розповідається, що любителі шахів цього міста запрошувалися до Нюрнберга на масові ігри з шахів.

Першим міжнар. шаховим конгресом називають інколи поєдинки, котрі відбулися в Мадриді 1575 (див.ст.). Італійські шахісти здобули перемогу над гравцями з Іспанії.

На початку 17-го ст. сильно грав Греко. Він з успіхом змагався з найкращими шахістами Іспанії та Франції. У 18 ст. переможно виступав Ф. Філідор в Англії, де, зокрема, виграв матч у Стамми 1747.

Наприкінці 18-го початку 19-го ст. змагання проводилися у багатьох європейських країнах. Появилася ціла плеяда сильних гравців: А. Дешапель, Л. Лабурдонне, П. Сент-Аман у Франції; Мак-Доннелл і Г.

Стаунтон – в Англії; А. Андерсен, І. Цукерторт – в Німеччині; І. Коліш, В. Стейниць – в Австро-Угорщині.

Перший міжнар. шаховий т-р відбувся у Лондоні 1851. Його переможцем став Андерсен, який там же виграв і 2-й міжнар. т-р 1862. Перемогу в 3-му міжнар. т-рі у Парижі 1867 одержав Коліш. Перший міжнар. т-р у Німеччині в Баден-Бадені 1867 знов виграв Андерсен. Згодом міжнар. т-ри почали проводитися регулярно. Найсильнішим шахістом того часу вважався А. Андерсен. Потім П. Морфі, котрий переміг Андерсена в матчі 1858.

Перше офіційне змагання за звання чемпіона світу відбулося в США 1886. Його переможцем став В. Стейниць (див. ст. «Стейниць - Цукерторт матчі»). З тих пір звання чемпіона світу здобувало 20 шахістів з 11 країн (див. ст. «Чемпіонати світу чоловічі особисті»).

Змагання на першість світу серед жінок проводяться окремо. Спочатку звання чемпіонки світу розігрувалося тільки в т-рах (перший відбувся 1927; див. ст. «Турніри на першість світу жіночі»). Першою чемпіонко світу стала В. Менчик. До 2013 звання чемпіонки світу виборювало 14 спортсменок з 7 країн (див ст. «Чемпіонати світу жіночі особисті»).

1930-х тільки одна Віра Менчик брала участь в чоловічих змаганнях. Правда, особливих успіхів вона не мала. Нині ж найкращі гравчині світу майже на рівних грають у великих міжнар. чоловічих змаганнях. Це М. Чибурданідзе, Н. Гаприндашвілі, сестри Полгар, П. Крамлінг, М. і А. Музичук, І. Краш, А. Стефанова, Ху Іфань та багато інших. Угорка Юдіт Полгар брала верх навіть над чемпіонами світу з шахів серед чоловіків. Наприкінці 2010-х її рейтинг сягнув рекордної позначки – 2 715 одиниць Ело. Суперґросмайстриня серед суперґросмайстрів!

Після першого міжнар. т-ру в Лондоні 1851 виникла ідея створити організацію, яка б могла керувати шаховим рухом у світі. Але така організація (ФІДЕ – Міжнародна шахова федерація) була створена тільки 1924 в Парижі. Спочатку ФІДЕ проводила тільки «т-ри націй» (див. ст. «Олімпіади шахові чоловічі») і ч-ти світу серед жінок, з 1948 – і ч-ти світу серед чоловіків (див. ст. «Матч-турнір на першість світу 1948»). Від ФІДЕ 2012 відбрунькувалася комісія з шахової композиції і створила свою Міжнародну організацію шахових композиторів. 1993 була спроба з ініціативи 13-го чемпіона світу Г. Каспарова створити альтернативну міжнар. організацію – АШП. Але згодом вона почала узгоджувати свої дії з ФІДЕ. Є ще Асоціація ґросмайстрів, яка теж співпрацює з ФІДЕ.

Нині ФІДЕ організовує велику кількість різноманітних змагань, в тому числі особисті і командні, змагання серед чоловіків і жінок, юнаків і юнок різних вікових груп, ч-ти континентів, світу з різних видів шахів: класичних, активних, блискавичної гри.

«Шахи» («Szachy») – польський щомісячний шаховий журнал, орган Польської шахової спілки (1947-1950), Головного комітету фізичної культури Польщі (1950-1956); з 1957 – незалежне періодичне видання. З 1947 випускається у Варшаві. Гол. ред. – Т. Чарнецький (1947-1950), В. Літманович (1950-1984), П. Кернторф (1984-1986), А. Филипович (з 1986).

Шахи льодовикові – таблична гра, у якій запроваджений новий елемент – кубик льоду, який виконує функцію перешкоди, і фігури, крім короля, не можуть переступити через цей «льодовик».

Шахи орди – настільна таблична гра, де білі грають зі стандартним набором фігур, чорні ж мають тільки орду – 32 пішаки, розташованих за певним порядком.

Шахівниця – невід'ємна частина комплекту для гри в шахи. Має форму квадрата, який поділений на 64 клітини: 32 світлого забарвлення (білих), 32 темного (чорних), котрі називаються полями.

«Шахіст» - шахово-шашкова газета, орган Комітету зі справ фізичної культури й спорту при РНК УРСР. Видавалася в Києві українською мовою три рази на місяць з 5 жовтня 1936 по 28 лютого 1939. Усього вийшов 81 номер. Активним засновником газети й одним з редакторів був Федір Богатирчук. На її сторінках часто виступали провідні шахісти України, такі, як: Федір Богатирчук, Олександр Константинопольський, Йосип Погребиський. Повідомлялося й про здібну молодь: Д. Бронштейна, А. Банника, М. Зандзору та інших. Редагували газету також Г. М. Бодянський, О. І. Прудкий, О. І. Калиновський. Після її закриття Україна не мала свого шахового періодичного видання аж до 1992 року.

Література: Ю. М. Лазарєв, «Тінь яблуні не заважає», ст. в додатку №1 «Шахова Україна» до «Спортвної газети» за травень 1993.

«Шахіст Поділля» - шахово-шашкова газета Кам'янець-Подільського ШШК «Ґросмайстер» і обласної Шахової федерації. Головний редактор – А. В. Дубовий. Виходить з 1995.

«Шахматайн Айастан» («Шахова Вірменія») – щомісячний журнал, орган Держкомспорту і Шахової федерації Вірменії. Випускається з січня 1972 вірменською мовою. Серед авторів «Ш. В.» були Г. Каспаров, М. Таль, М. Тайманов, М. Крогіус, Р. Вагання,Т. Петросян, С. Лпутян, Г. Каспарян та інші відомі шахісти.

«Шахіст - шашкіст Татарії» («Шахматист-шашист Татарии») - перша шахова газета поза Москвою, та С.-Петербургом. Випускалася щомісяця в Казані з грудня 1931 по червень 1932 як додаток до молодіжної газети «На штурм». Усього видруковано 6 номерів.

«Шахісти Росії» («Шахматисты России») – шаховий бюлетень. Випускався Всеросійським шаховим клубом 1965-1969. Усього видруковано 30 номерів.

«Шахматна місил» («Шахматна мисъл» - «Шахова думка») – щомісячник Шахової федерації Болгарії. Видається в Софії з 1947.

«Шахмати в СССР» - щоквартальний інформаційний шаховий збірник. Видавався з 1988 по 1992 ЦШК СРСР і редакцією ж. «Шахмати в СССР» спільно з італ. Видавничою фірмою «Едіторе Ріуніті».

«Шахматний листок» - видавництво Вищої ради фізичної культури, котре спеціалізувалося на випуску шахової літератури. Створене 1926 у Ленінграді (С.-Петербурзі) на базі однойменного журналу.

«Шахматон - гра кочівників» – таблична гра із здатністю фігур відходити на 1 клітину у будь-який бік після забирання фігури партнера з поля навіть тоді, коли перебуває під захистом іншої фігури. Цим самим нагадує тактику бойових дій кочівників, у зв'язку з чим використовується девіз: «Шахматон – гра кочівників».

Шах-не-шах – у задачній композиції тема: шах в одній фазі стає тихою обороною в другій фазі (див. ст. «Не шах – шах»).

Ф. Салазар. 1-й турнір ФІДЕ, 1972-1975. 2-а шахівниця, 2-е місце.

Мат за 2 ходи.

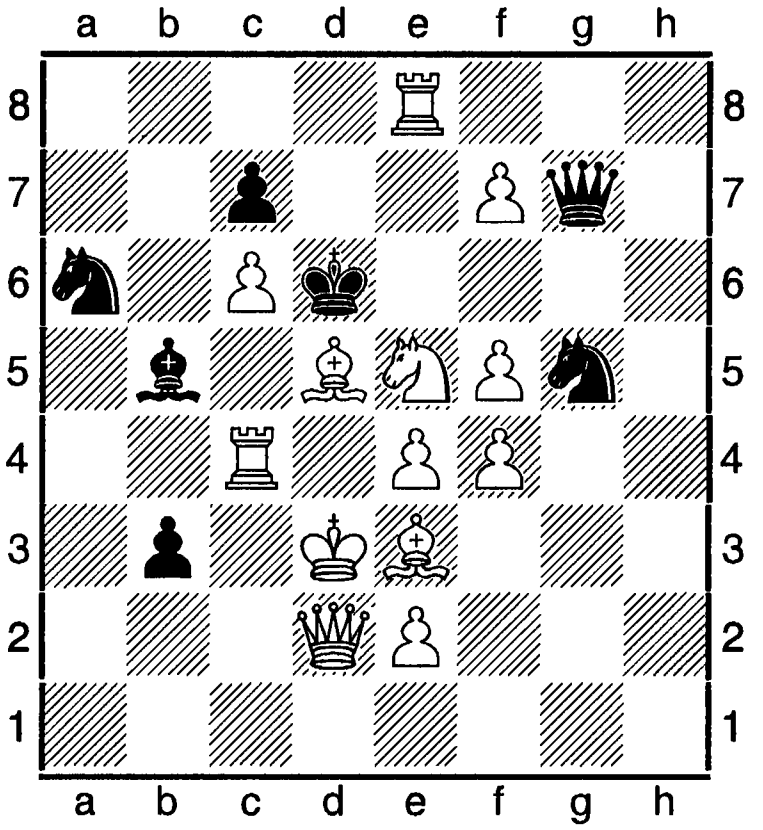

Хибний слід: 1.Сс6? загроза 2.Крс3 #, 1. ...Схс4+ 2.Крхс4 #, 1. ...Кb4+ 2.Дхb4 #, 1. ...Кхе4 2. Крхе4 #, 1. ...Дхе5 2.f8Д #. Але 1.

...Kf3! **1.Крс3** загроза **2.Се6 #, 1. ...Ссх4 2.Схс4 #, 1. ...Kb4 2.сс5 #, 1. ...Кхе4+ Схе4 #, 1. ...Дхе5+ 2.fe #, 1. ...Kf3 2.Те6 #.**

«Шахова академія» - навчально-пошукова програма для IBM PC. На 1996 на мала аналогів і використовувалася для навчання всіх стадій партії. Автор Костянтин Костенюк.

Шахова енциклопедія Болгарії видана 1990 у Софії 13-а аторами і упорядниками, в тому числі В'яра Канджева, Георгі Тодоров, Живко Кайкамджозов, арбітр Андрій Малчев, ґросмайстер Маргарита Войска, майстер з шахової композиції Веселин Алайков. Передмову написав 12-й чемпіон світу з шахів А. Карпов.

Упорядники зібрали й систематизували матеріал за тематичним принципом. Рубрики охоплюють все багатство шахових знань: основні шахові поняття; боротьбу за шахові першості; шахи в Болгарії, в СРСР, країн і континентів; шахову композицію; комп'ютерні терміни; словник шахових термінів.

Шахова інформація в Інтернеті – своєрідна бібліотека, до залів якої входять користувачі завдяки відмиканню закодованих замків-сайтів. Нині майже усі кваліфіковані шахісти чи шахісти-любителі мають полички (сайти чи портали) в Інтернеті, в яких накопичується та зберігається найріз-номанітніша інформація. Свої сайти мають ФІДЕ, континентальні шахові організації, шахові федерації країн, регіонів, населених пунктів, шахові клуби, школи, ґуртки і т. д.

В Інтернеті зберігаються електронні книги, журнали, газети, альбоми тощо. Ці книги можна прочитати завдяки придбанню ліцензій. Книги, ліцензії можна придбати шляхом попередньої оплати. Є й загальнодоступні видання. Наприклад, «Вікіпедія – вільна енциклопедія» та інші (див. також «Література шахова»).

Шахова контрафакція (від лат. contra – проти і facio – роблю і шахи) – самовільне відтворення або розповсюдження шахового твору без дозволу автора. К., як і плагіат, є порушенням авторського права.

Література: Словник іншомовних слів, за ред. О. С. Мельничука, К.,1974.

Шахова мнемоніка, мнемотехніка (від грец. – мистецтво запам'ятовування) – система особливих способів, що полегшують запам'ятовування й збільшують обсяг пам'яті. Здатність швидко запам'ятовувати і відтворювати певний обсяг шахової інформації - важлива якість шахіста. Саме за це у Древній Греції матір дев'яти муз називали Мнемозіною (див. також «Шахове мислення»).

Література: О. С. Мельничук (редактор), Словник іншомовних слів, К., 1974.

Шахова творчість – інтелектуально-вольова діяльність шахіста, шахового композитора, спрямована на виготовлення певного продукту: виграшу партії, створення шахової композиції. Продуктами творчості шахіста-практика може бути вдало виконаний хід, новий початок шахової партії, нове чи несподіване продовження в дебюті, в середині гри, ендшпілі, винайдення нових тактичних способів боротьби, розрахунку варіантів і, навіть, видів шахів, правил гри і таке інше; продуктом творчості шахового композитора є витвір композиції, винайдення нових тем у задачах, етюдах (ортодоксального і неортодоксального жанрів), казкових шахах, вдосконалення старих творів, створення нових жанрів шахової композиції тощо. 13-й чемпіон світу Г. Каспаров якось зауважив, що він – творець, а 12-й чемпіон світу з шахів А. Карпов – руйнівник. Цим доводив, що він за шахівницею плів різного роду мережива комбінацій, ледь помітних пасток, прокладав глибокі і далекі стратегічні шляхи до перемоги, а Карпов їх намагався руйнувати і на цій основі досягати бажаного рез-ту. Але врешті-решт творче начало брало гору над руйнацією. І тут не обійшлося без

підтексту!

Творчість буває індивідуальною і колективною. Це можуть можуть робити не тільки ґросмайстри й майстри, але й любителі. 15.05.2014 автор цих рядків спостерігав за грою першорозрядників В. Войтовича (білі) і П. Потапчука, які зіграли легку партію в шаховому клубі «Біла тура» міста Луцька. Ось фінальна позиція партії, яка завершилася нічиєю.

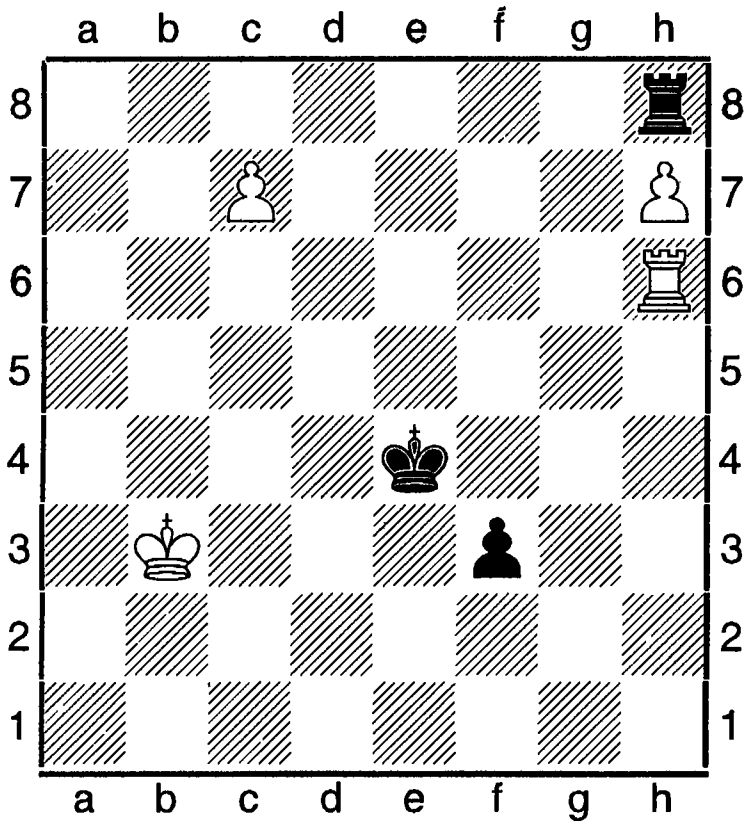

Хід білих.

А це дві навчальні позиції шахового теренера, кандидата в майстри спорту України А. Ю. Мазія.

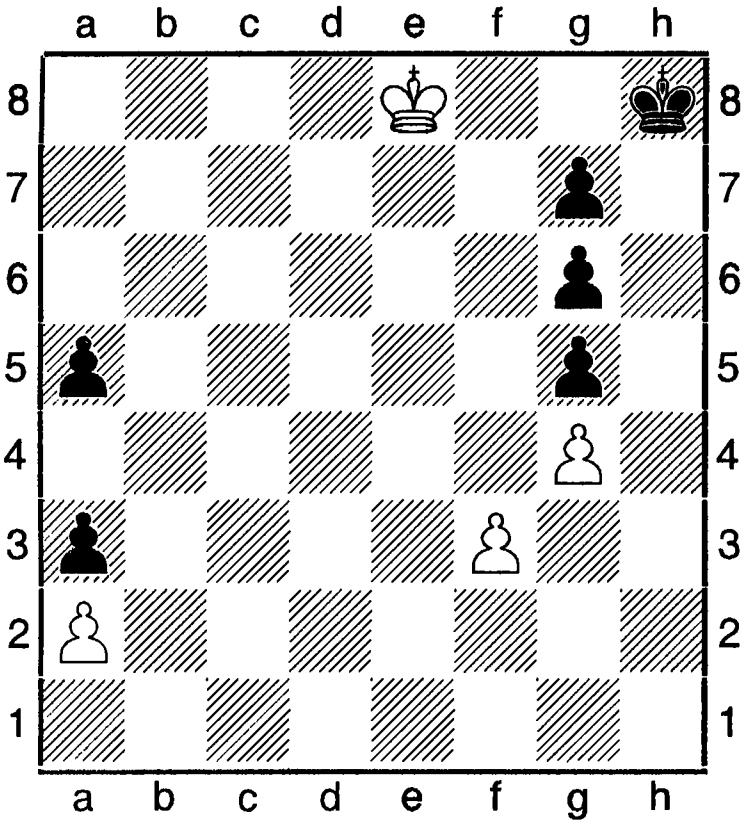

Виграш

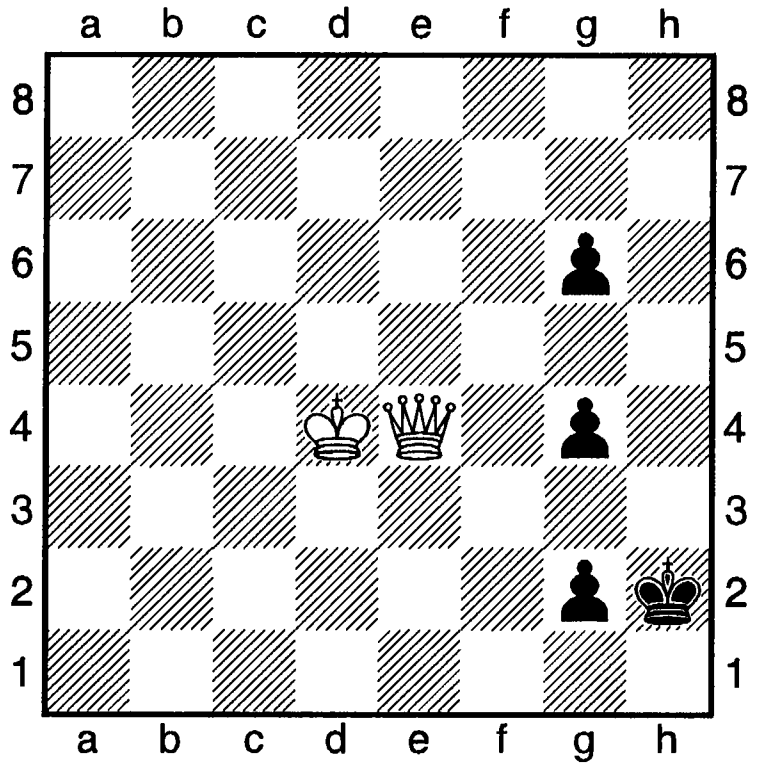

Нічия

Уся шахова історія засвідчує, що здібності людини формуються в процесі постійної праці над собою. І чим більші природні задатки, тим вищих результатів досягає людина. Але без докладання зусиль мети не можна досягти. Величезний творчий потенціал мали Ф. Філідор, П. Морфі й інші некоронованні шахові королі, усі чемпіони світу і ті, хто їм опонував. Якби вони обрали інші види людської діяльності, всеодно це були б неординарні творчі особистості (див. також ст. «Шахи і державні, політчні та релігійні діячі», «Шахи й діячі культури, науки»).

Шахова тема – тема в етюді: в процесі розв'язку виникає таке розташування чорних фігур, при якому білі можуть їх знищити однією фігурою за допомогою вилок (див. ст. «Вилка»).

Л. І. Куббель, 1921.

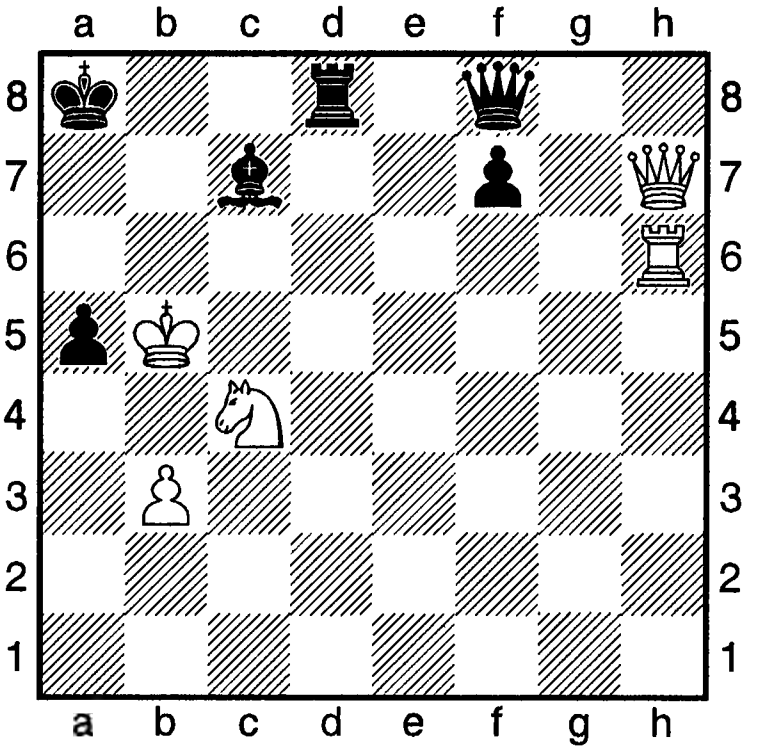

+ 5+6

1.Де4+ Крb8 2.Тb6+ Сxb6 3.Крa6 Тd7 4.Да8+ Крa8 5.Кxb6+ Крb8 6.Кxd7+ Крc7 7.Кxf8 з виграшем.

«Шахова Україна» - спеціальні випуски «Спортивої газети». Головний спонсор - Федерація шахів України. Планувалося зробити органом ФШУ. Перший номер вийшов у травні 1993. Редактор – Ю. Лазарєв, один з провідних шахістів України 1950-х, майстер спорту СРСР, майстер спорту України, журналіст. Вийшло кільканадцять номерів, але через фінансові та організаційні труднощі видання припинило своє існування.

Шахова федерація СРСР – громадська організація при держкомспорті СРСР. Друкований орган федерації був ж. «Шахи в СРСР» («Шахматы в СССР»). Створена 1959 на базі Всесоюзної шахово-шашкової секції. Існувала до 1992. Потім трансформувалася у Шахову федерацію Росії.

Шахова школа – приватний чи комунальний заклад для підготовки кваліфікованих шахістів. Наприклад, шахові школи ґросмайстра В. Іванчука у Львові й Тернополі, чемпіонів світу М. Ботвинника, Т. Петросяна, А. Карпова, Г. Каспарова в Москві та інших містах. Рубрика в періодичних виданнях, телебаченні, радіо, в Інтернеті.

Шахове мислення – процес розумової діяльності гравця у шахи для досягнення позитивного для себе рез-ту. Шахове мислення базується на творчості, елементах мнемотехніки й логіки. Шахове мислення, як і весь організм людини, піддається тренуванню.

Шахове п'ятиборство – вид змагання у шаховій композиції, розрахований на залучення широкого кола любителів. Складається з 5-и турів. За рез-тами кожного з них нараховуються очка. Місця визначаються за сумою набраних очок у всіх 5-и турах.

Шахове телешоу – масовий захід на телебаченні з метою пропаганди шахів серед населення регіону, країни, континенту. Може набирати різноманітних форм. Перший канал телебачення 1993 організував телезустрічі з Юдіт Полгар (АШ), 1994 – з А. Карповим. 1995 проведено телетурнір чемпіона світу Г. Каспарова з ісландськими шахістами Й. Гартарсоном, Стефанссоном, Олафсоном. У мікротурнірі Каспаров і Гаратарсон набрали по 2,5 очок і зустрілися в фіналі, який виграв Каспаров.

2007 в луцькому Будинку школяра відбулося шоу по Волинському державному телебаченні з шахістами: кмс О. Васіною, першорозрядниками В. Вдовенком, Д. Журбою, Н. Пілецьким. У програмі якого було: 1) шахова вікторина; 2) розв'язування шахових композицій; 3) блискавична гра; 4) гра наосліп. Перемогу здобули Васіна і Вдовенко. Призери відзначені цінними подарунками від громадської організації «Ми - плюс», спонсора змагання В. Вдовенка і грамотами Луцького міського відділу народної освіти.

Шахове шоу з контейнерами – жартівливий захід. Проведений в серпні 1999 у Роттердамі (Голландія). Чемпіон світу Г. Каспаров і міжнар. ґросмайстер Я. Тімман зіграли партію, де замість фігур пересували контейнери портовим краном. «Матч» виграв Тімман. Каспаров назвав цю партію «найважчою» в історії шахів.

Шаховий бокс (чесбоксинг) – поєднання гри в шахи з боксом. Правила такі: суперники проводять 5 трихвилинних раундів на ринзі та впереміш між раундами грають 6 партій з 2-хвилинним контролем часу. Можна дострокового перемогти нокаутом на ринзі чи матом за шахівницею. Між раундами передбачена однохвилинна пере-рва. Творцем кікбоксингу вважається голландський художник Йєна Рубін, який використав комікс Енкі Білала «Холодний екватор», в якому земляни 2096 році грають дивні ігри, деякі подібні до чесбоксингу. Створена навіть світова організація

шахбоксингу, на логотипі якої зображена боксерська рукавичка з шаховим конем. У Берліні створено перший клуб шахбоксингу. Перший офіційний поєдинок відбувся в Амстердамі 14.11.2003. До 2007 проведено 4 поєдинки на першість світу. Чемпіоном світу 2007 став поліцейський з Берліна Франк Штольд, який переміг американця Девіра Депта, вигравши шахову партію при нічиїй на ринзі.

«Шаховий бюлетень» («Шахматний бюлетень») – науково-методичний та інформаційний журнал, орган Шахової федерації СРСР. Перший у світі журнал для шахістів високої кваліфікації. Випускався з січня 1955 по 1992 ред. ж. «Шахи в СРСР» («Шахмати в СССР»).

«Шаховий гетьман» (див. ст. «Гетьман шаховий»).

«Шахматний глобус» - щотижневий вісник шахової інформації ТАРС. Видавався з лютого 1988 по 1992 об'єднаною редакцією спортивної інформації ТАРС за сприяння ЦШК СРСР.

Шаховий клуб (англ. club) – 1). Громадська організація, яка на добровільних засадах об'єднує любителів шахової гри села, міста, району, регіону. Клуб має свій статут, за яким регламентується сфера його діяльності. За статутом обирається президент, віце-президент, секретар, діловод для організації роботи, зв'язків з державними установами та іншими громадськими організаціями. На території України діяльність шахових клубів здійснюється у відповідності до Законів України про громадські організації. 2). Приміщення для гри та проведення змагань з шахів.

В Україні мережа шахових клубів постійно зростає. Наприклад, в січні 1998 відкрито Полтавський шахово-шашковий клуб. Президент – В. Сергеєв. У головному залі 120 місць, постійно навчається гри понад 200 школярів. Діє з 2000 шаховий клуб у Білій Церкві при ДЮСШ. Реорганізовано в юнацько-дитячу установу шаховий клуб «Біла тура» міста Луцька. 2013 розпочав свою діяльність шахово-шашковий клуб міста Володимира-Волинського.

З ініціативи ректора Харківського національного університету М. Ф. Бондаренка створено шахово-шашковий клуб «Шахрад». Президент – Д. Манич, завідувач – Г. Кіктєв. У Харкові поряд з цим закладом діють шахові клуби «Каїса», «Юракадемія» (відкритий 1996 за ініціативи ректора юридичної академії В. Я. Тація, управління з фізичної культури та спорту Харківської області – нач. В. А. Харитонов, Харківського обласного управляння ДАІ – нач. С. М. Гусаров, фірми «Ювентус»). У Житомирі 2005 справляли 20-річчя ШК «Дебют», що в мікрорайоні «Польова». Такі заклади є в кожному обласному центрі України.

Але шахістам України бракує досвіду самоврядування та самоорганізації, щоб у цих установах ще по-належному діяли громадські організації.

Українська шахова діаспора об'єднується в клубах тих країн, у яких вона перебуває, а також створила свої. Такі клуби є в Канаді, США та інших країнах (див. ст. «Діаспора шахова українська»). Для прикладу український шаховий клуб у Сіднеї (Австралія) заснований в листопаді 1952. Ініціаторами були колишній член Товариства українських шахістів у Львові Я. Шевчик, Б. Дяків, М. Міндоса за сприяння голови спортивного т-ва «Леви» І. Козія. У клубі зарегістровано майже 70 шахістів.

Література: П. Безпалько, Український шаховий клуб у Сіднеї, ст. в «Спортивній газеті», 1999.

Шаховий кодекс СРСР – звід правил шахової гри та проведення змагань, виданий 1933. До 1933 змагання відбувалися за правилами Німецької шахової спілки. До 1990 було випущено 12 видань. Новий «Шаховий кодекс СРСР» появився 1990. Проіснував до 1992. Потім був трансформований у національний шаховий кодекс Росії.

Шаховий композитор – складач шахових задач і етюдів. Синонімічна назва – проблеміст.

Шаховий плагіат (від лат. plagio – викрадаю) – привласнення або запозичення тексту чи діаграми, партії з чужої праці (твору) без дозволу автора і без зазначення джерела. Ш. п. зустрічається і проблемістиці, коли чужу ідею, задачу (етюд) видають за свою. Є композиції, які скомпоновані автром незалежно від тої, яка появилася раніше (так званий ненавмисний плагіат). Вони вважаються нелегітимними і не мають права на існування (див., наприклад, ст. «Композиція шахова»). Ш. п. слід відрізняти від контрафакції (див. «Додаток»).

Література: Словник іншомовних термінів, за ред. члена-кореспондента АН УРСР О. С. Мельничука, К., 1974.

Шаховий союз північних країн – регіональна шахова організація, котра об'єднує шахсітів Данії, Ісландії, Норвегії, Фарерських островів, Фінляндії, Швеції. Створена 1899 шахістами Данії, Норвегії, Швеції. З 1999 проводить свої ч-ти. Серед переможців – У. Андерссон, Б. Ларсен, Е. Лундин, Ф. Олафссон, Г. Штольберг та інші. Організовує також особисті, командні змагання школярів. Співробітничає з шахістами Німеччини, Польщі, Естонії, Латвії, Литви та іншими країнами.

Шахові відділи – добірки матеріалів з шахового життя в газетах і журналах, які друкуються під певними назвами (рубриками). Перші у світі шахові відділи появилися в газ. «Ліверпул меркьюрі» (з 09.07.1813 по 20.08.1814 під ред. Е. Сміта), в ж. «Лондон Лансет» (медичне періодичне видання) 1823. Шахові відділи виникли в Німеччині (1828), Італії, Нідерландах (1847), Швеції (1852), Франції (1855), Швейцарії (1859) та інших країнах. У США перший шаховий відділ заснував Ч. Стенлі в ж. «Спіріт оф зе таймс» 1845 у Нью-Йорку.

Ш. в. вели відомі шахісти Дж Уокер (ж. «Беллс лайф», Англія, 1835-1873), Г. Стаунтон (ж. «Ілюстрейтед Лондон ньюс», 1845-1874; Ш. в. відрився 1842 та існує й до нині), П. Морфі (ж. «Нью-Йорк леджер», 1859-1860), В. Стейниць (Ж. «Філд», 1873-1882); потім – З. Тарраш (газ. «Берлінер локаль-анцайгер»), Ем. Ласкер («Фоссіше цайтунг», виходила в Берліні). Найдовше редагували Ш. в. М. Гейзелтина (газ. «Нью-йорк кліппер», 1856-1907), Г. Гелмс (газ. «Бруклін дейлі інгл», 1893-1954) – своєрідний світовий рекорд.

Перші Ш. в. в Україні до 1917 появилися в російськомовних газ. Києва, Харкова, Одеси. Потім виникли 1923-1924 в Києві та Харкові та велися українською мовою. У Західній Україні такі відділи до 1939 були у львівських газетах. Щотижневі й на цілу сторінку. І. Шлехтер вів шаховий відділ у польській газеті «Przeglad Szachovy».

Після другої світової війни 1939-1945 кожна обласна газета мала свій шаховий відділ. Їх мали й всеукраїнські періодичні видання. У «Спортивній газеті» такий відділ вівся під назвою «Шахівниця» та іншими. На сторінках цих видань друкувалися матеріали провідних українських гавціцв Ю. Боголюбова, Ф. Богатирчука, Ю. Геллера, Л. Штейна, О. Поляка, Ю. Лазарєва, П. Марусенка та багатьох інших.

Наприклад, Ю. Лазарєв наприкінці 1990-х початку 2010-х у «Спортивній газеті» подав цілу добірку матеріалів про провідних шахістів української діаспори, зокрема про Ф. Богатирчука в нарисі «Кому служив Богатирчук?». «Спортивна газета» через відсутність шахового часопису українською мовою друкувала матеріали з багатьох міжнар. та всеукраїнських змагань з КШ, шахової композиції, заочних шахів.

Шахові навчальні заклади – шахові школи (див. ст. «Школа шахова») та інші установи. В Україні діють шахові кафедри при інститутах фізкультури Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка, Львівського національного університету імені І. Я. Франка. Кафедра педагогіки й організації шахової діяльності

діє при Московському державному соціальному університеті за ініціативи 12-го чемпіона світу А. Карпова з 2002. Готуються кадри дипломованих спеціалістів, педагогів-організаторів з шахів для роботи в соціальних закладах, будинках культури, клубах, школах і в Московському державному університеті. Подібні навчальні установи є і в інших країнах колишнього СРСР.

«Шахові надії України» - масові турніри серед дітей до 8, 10, 12, 14 років. Проводяться в Миколаєві, Одесі та інших містах країни.

Шахові сили (ресурси) – фігури й пішаки білих і чорних, наявні на шахівниці. На початку гри у кожного з партнерів шахові ресурси складаються з 16 одиниць.

Шахові фігури – 1) король, дама, тура, стрілець, кінь; 2) фігури й пішаки.

Шахові шахраї (від шахрай – обманщик, шахраювати, обманювати) – гравці у шахи, які під час змагань застосовують заради виграшу партії заборонені правилами методи і способи. Наприклад, підказок сильних комп'ютепрних програм і таке інше. У російських шахістів побутує термін «чітьорство» («чітєрство») (див. ст. «Мат за 8 ходів»).

Швайгер Юлія (нар. 20.10.1994, Вінниця) – українська шахістка, майстриня ФІДЕ. Ело 2009 = 2226 (Україна), 2160 (ФІДЕ).

«Швайцеріше шахцайтунг» («Schweizerische Schachzeitung») – щомісячник Швейцарської шахової спілки. Випускається з 1857. З жовтня 1900 регулрно. Найдавніше за безперевністю у світі після англ. ж. «Бритиш чесс мегезин», який видається з 1881.

«Швальбе» («Die Schwalbe») – німецький журнал з шахової композиції. Видався у Німеччині з перевами з 1924 «Об'єднанням друзів шахової задачі» («Vereiningug von Problemfreunden»). До 1939 «Ш.» - офіційний орган Міжнародної спілки проблемістів. Публікує матеріали з теорії та історії шахової композиції, організовує щорічні й тематичні конкурси компонування та розв'язування задач і етюдів, друкує інформацію про різні змагання, рецензії на шахові книги.

Шварц (Shwarts) Адольф (31.10.1836, Гальсеч, - 25.10.1910), Відень) – австрійський шахіст, один з найсильніших у країні 1870-х - 1880-х. До 1872 проживав в Австро-Угорщині. З успіхом зіграв у кількох міжнар. т-рах: Лейпціг 1879 (3); Вісбаден 1880 (1-3); Берлін 1881 (7-8); Нюрнберг 1883 (9). Виграв матчі в І. Мінквіца (Німеччина) – з рах. 5 на 4 (+ 3, - 2, = 4) і Вінавера з рах. 3 на 1 (1880).

Шварцман (Shwartsman) Габріел (нар. 23.10.1976, Бухарест) – шахіст Румунії і США, міжнар. ґросмайстер з 1993. Ело 2014 = 2533. Маючи 12 років, став майстром ФІДЕ, в 15 років - міжнар. майстром, а в 17 – міжнар. ґросмайстром (наймолодшим у світі). З 1994 проживає у США. 1996 став переможцем відкритого ч-ту країни.

Шварц Мирослав (21.02.1975, Київ) – український шахіст, міжнар. майстер. Ело 2001 = 2465. На т-рі в Києві 1999 мав 2-е місце.

Швед Ірина (нар. 19.04.1970, Київ) – українська шахіста, міжнар. майстриня. Ело 1998 = 2290.

Шведські шахи (англ. bughose chess) – таблична командна гра, яка відбувається між парами партнерів за двома шахівницями. Гравці однієї команди грають різним кольором і передають виграні фігури один одному. Передані фігури можна під час свого ходу ставити на будь-яке вільне поле шахівниці. Гра завершується матом чи падінням прапорця на одній з шахівниць. Ш. ш. відзначаються непередбачуваністю й азартом, а також вимагають скоординованих дій гравців команди. У Ш. ш. грають в усьому світі, як он-лайн, так і вживу.

У квітні 2011 в Стрийську (Львівська область) відбувся т-р зі шведських шахів (блискавична гра) за участю 6-ти команд з такою умовою: неможливість виступу фігури з шахом.

Швейцарія (Швейцарська Конфедерація) – держава в Центральній Європі, в Альпах. Столиця: Берн. У ФІДЕ з 1924.

Перші звістки про шахи на території сучасної Ш. сягають середньовіччя. «Ейнзідельнська шахова поема», написана в 10-11-му ст. у монастирі Ейнзідельн, - найдревніша рукописна згадка про шахи у Європі. 1337 появився переклад у віршах трактату Я. Цессолеса (20 000 строф) Кунратом фон Амменгаузеном, монахом монастиря Штейн, що біля Рейну. Про подальше поширення шахів у Ш. засвідчує «Трактат про королівську шахову гру» барона Асперлінга де Раронь. Трактат опублікований анонімно близько 1690 у Лозанні. Звідси й назва – «Лозаннський трактат».

Шахові змагання у Ш. почали проводитися з кінця 18-го століття. 1809 засновано Цюрихське шахове товариство. Найдавніший шаховий клуб, мабуть, у всій Європі після Лондонського. Ним 1822-1826 проведено низка змагань з шахістами Вінтертура та інших міст. 1869-1879 вони поновилися: щороку проводилися у Цюриху, Санкт-Галлені, Вінтертурі, Білі. Швейцарське шахове товариство створене під час проведення 1-го Всешвейцарського турніру в Цюриху 02.06.1889. Воно спочатку об'єд-нало 8 клубів (153 члени) та 7 індивідуа-льних членів. Перший президент т-ва – Г. Кнус з Вінтертура.

З 1964 т-во називається Швейцарською шаховою спілкою. З перших років створення воно почало проводити щорічні т-ри, переможцям яких з 1909 присвоюється звання чемпіона країни. Першим чемпіоном був М. Геннебергер (1878-1959).

1857-1860-х товариство видавало перший шаховий журнал - «Швайцаріше шахцайтунг».

Ш. брала участь у заснуванні ФІДЕ 1924. Її представник М. Ніколае був першим казначеєм цієї організації.

На міжнар. командному т-рі в честь створення ФІДЕ 1924 швейцарські шахісти посіли 3-тє місце після Чехословаччини і Угрощини. З 1982 штаб-квартира ФІДЕ міститься в Люцерні. З 1927 шахісти Ш. є учасниками Всесвітніх шахових олімпіад. Двічі ці заходи відбувалися у Ш.: 1968 - в Лугано, 1982 – у Люцерні.

З початку 1930-х Ш. – організатор багатьох міжнар. змагань, в тому числі т-рів: в Берні 1932, Цюриху 1934; Нойгаузен-Цюрих (чол.) 1953; 1959 у Мюнхенштейні (ч-т світу серед юнаків); 1959, 1961 у Цюриху (міжнар. т-ри); 1976, 1975 у Білі (чол. міжзон. т-ри); 1977 в Люцерні (претендендентський матч – Л. Полугаєвський - Е. Мекінг); 1979 у Люцерні (чол. зон. т-р); 1985 проведено перший командний ч-т світу.

Помітним явищем у міжнар. шаховому житті були змагання на Кубок К. Бенедикт (див. ст. «Клари Бенедикт турніри»).

Перші шахісти, які досягли визнань на міжнар. арені,- це Х. Фарні, брати П. і Г. Йонери, Г. Гроб. На початку 1940-х до провідних гравців Ш. приєднався М. Криштофель (1922-2001), який довгий час був віце-през. Швейцарської шахової спілки. Серед швейцарських гравців найбільших успіхів досягли М. Блау, Е. Бенд, Й. Куппер, Д. Келлер, А. Ломбард, Г. Віртензон, В. Гуг.

1953-х – 1980-х чемпіонами країни найчастіше ставали : Ломбард (1969, 1970, 1973-1975); Блау (1953, 1955, 1956, 1967); Келлер (1958, 1960, 1961, 1963); Г. Кенель (1976, 1978, 1980); М. Маркус (1964, 1965); Г. Шауфельбергер (1971, 1972); Віртензон (1979, 1981). Значно посилив загін швейцарських шахістів емігрант з СРСР, міжнар. ґросмайстер В. Корчной, який багато років захищав кольори Ш. на міжнар. змаганнях, а також брав участь в ч-тах країни.

Поряд з ч-тами країни розігрується Кубок Ш. Регулярно проводяться національні ч-ти серед жінок, юнаків, командні змагання. Швейцарська шахова спілка 1987 об'єднувала майже 6 тисяч шахістів.

За П. Мюллером-Брейлем та І. З. Романовим (ШЕС під ред. А. Карпова, М., 1990).

1989 у казино Базеля був урочисто відзначений ювілей Швейцарської шахової спілки, створеної спільними зусиллями шахових товариств Цюриха і Базеля, а також шахових клубів міст Бругга, Бюмпліца, Хотингена, Вінтертура і Вольсфгофена. У той час спілка мала 230 секцій та 7470 зареєстрованих членів.

Станом на 2014 у ШФШ було 1934 гравці з міжнар. рейтингом, в тому числі 7 міжнар. ґросмайстрів, 36 міжнар. майстрів, 78 майстрів ФІДЕ (серед них 2 міжнар. ґросмайстрині, 2 міжнар. майстрині, 9 майстринь ФІДЕ). Найсильнішими гравцями є В. Мілов (Ело = 2622), В. Пеллетьє (2572), С. Богнер (2570), Ф. Дженні (2510), В. Корчной (2499), а серед жінок – С. Моніка, Т. Лемачко, Г. Гайнац, А. Гаврилова, Б. Гунд та інші.

Швейцарська система змагань (див. ст. «Система змагань»).

Швейцарська тема – у задачній композиції триходова тема, відкрита швейцарським проблемістом Е. Бруннером 1934. У пробній грі білі можуть дати мат з поля, яке обороняється чорними; першим ходом білі змушують чорних припинити оборону і перенести її на інше поле, саме тоді й відбувається ця пробна гра.

А. Триллінг. 28-й тематичний конкурс «Швальбе», 1936.

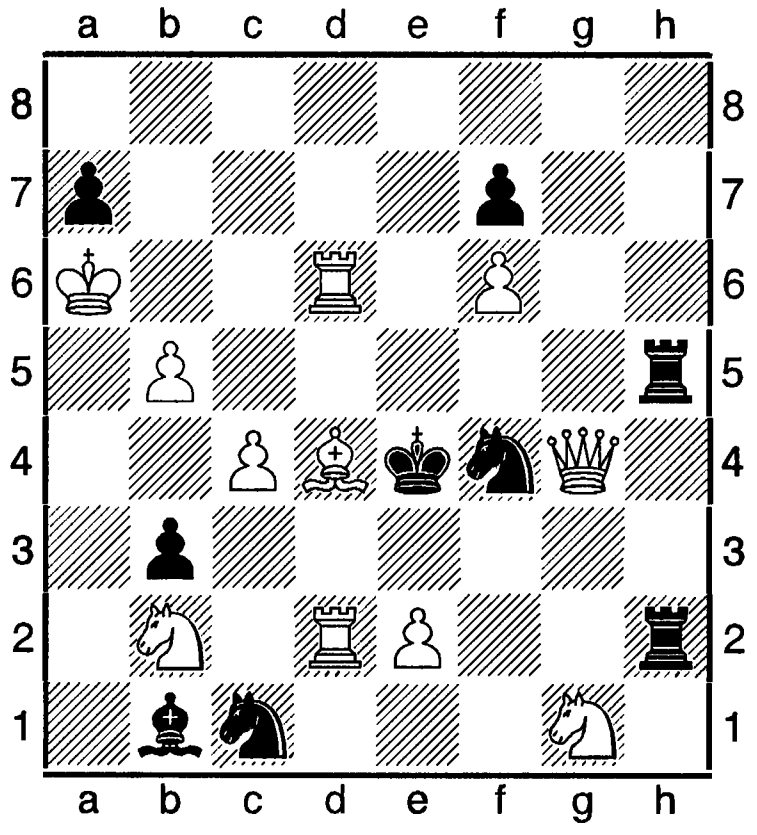

 # 3 **11+9**

Спроби: 1.Ка4? загроза 2.Кс3 ++, спростування 1. ...Ка2!б 1.Kd1? 2.Кс3++, спростування 1. ...Ка2! Розв'язок: **1.Kh3!** загроза **2.Дxf4++, 1. ...T2xh3 2.Rd3 Th2 3.Кс3++, 1. ...T5Xh3 2.Ка4 Th5 3.Кс3++.**

Швеція (Королівство Швеція) – держава у Північній Європі, на Скандинавському півострові. Столиця: Стокгольм. У ФІДЕ з 1926.

Найдавніші літературні джерела та археологічні знахідки засвідчують, що шахи на території Ш. вже були відомі в 12-13-му сторіччях. З 14-го століття вони все більше ставали атрибутом побуту різних прошарків населення країни. У бібліотеці міста Упсала збереглося три екземпляри тактату Я. Цессолеса, датовані 1337 роком. Віршованою переробкою трактату Цессолеса є рукописна «Книга пані Елен» (1476), яка зберігається в Королівській бібліотеці Стокгольма. Шахами захоплювався король Ш. Карл 12-й (див. ст. «Карл 12-й» та його міністри. 1771 видано «Коротку настанову для шахової гри» К. Кьонінга – перший оригінальний шаховий твір шведською мовою. Ця книга повідомляє, що цією грою цікавилися й жінки: «... я одержав наказ від Вас і Вашого найближчого жіночого оточення подати опис шахових правил, а також розповісти про походження цієї гри...»

Книга мала велику популярність, кілька разів перевидавалася. Перша стаття про шахи видрукована в ґетеборзькій газеті «Йотеборгс аллехандра» 1781. Перший шаховий відділ появився також у Гетеборзі (ж. «Ілюстрерадт магазин» 1854 під ред. викладача Т. Бломстранда.

З 1830-х шахове життя значно пожвавішало. Шахісти збиралися у проїжджих будинках, кав'ярнях. Ще наприкінці 18-го сторіччя гравці відвідували кав'ярню Майї Ліси у Стокгольмі. Потім з будинків для проїжджих шахи перекочували до клубів зі своїми статутами. Перші такі установи виникли у Стокгольмі. 1886 засновано Стокгольмське шахове товариство, котре діє й сьогодні. Організатором товариства

був Й. Шульц (1839-1869) – перший шведський теоретик і складач шахових задач. 1862 Шульц видав збірник «100 шахових задач», упорядкований зі своїх творів, 1869 – підручник «Викладання шахової гри».

До переїзду в Нью-Йорк 1874 репутацію найсильнішого гравця у Ш. і Скандинавії мав Г. Лінден (1826-1884), котрий був директором ліцею в Гетеборзі. З його іменем пов'язане напрацювання північного гамбіту. Шаховим теоретиком був також Л. Свеноніус (1853-1926) – автор оригінальних досліджень в теорії дебютів.

Перша партія за листуванням зіграна 1831 між Стокгольмом і Гетеборгом. Перемогли столичні гравці. Шахісти цих міст розіграли першу в країні партію по телеграфу 1885. Виграли шахісти з Гетеборга.

Зачинателями задачної композиції були професор А. Сванберг (1810-1857) з Упсали і Г. Сьодершельд (1824-1910) з Вешикйо – автор першої шведської задачі, що була надрукована 1854.

Організація і проведення ч-тів північних країн поклали початок новому етапу розвитку шахів у Ш. та Скандинавії. Ініціаторами його виявилися брати Людвиг (1878-1939) та Густаф (1880-1968) Коллійни. Брати Коллійни 1898 видрукували шаховий підручник. Як теоретичний посібник, він три рази перевидавався 1903-1921.

Перший всешведський т-р зі статусом неофіційного ч-ту країни відбувся 1900. Тоді ж Гетеборзьке шахове товариство організувало перший у країні т-р за листуванням, переможцями якого стали Й. Фрідлізіус та Текгольм. 1906 за ініціативою Стокгольмського шахового товариства відбувся міжнар. т-р. У сильному за складом заході 1-2-е місця поділили О. Бернштейн і К. Шлехтер. Міжнар. за складом був і Стокгольмський т-р 1912 (переміг О. Альохин), який проводився в рамках 7-го т-ру північних країн.

1917 створена Шведська шахова спілка, першим през. якої був Л. Коллійн. Офіційним друкованим органом став ж. «Тідскріфт фьорскак» (з 1923) – колишній орган Шахової спілки північних країн. З 1917 проводяться національні ч-ти, до 1931 – у формі матчів та щорічних т-рів. Згодом матчі скасовано. До кінця 1920-х лідером шведських шахістів був Г. Нюгольм (1880-1957) – 6-разовий переможець ч-тів; потім – Г. Штальберг – п'ятиразовий чемпіон (1929-1939), Г. Штольц – 6-разовий (1927-1953), Е. Лундин – 11-разовий чемпіон (1931-1964). «Лундин – найобдарованіший, Штальберг прагне до правильної гри, до наукового її трактування, Штольц – найсильніший з трьох» (Р. Шпільман). Всі вони, особливо Штальберг, вдало грали в міжнар. змаганнях та стали ґросмайстрами. Серед жінок найбільших рез-тів досягла К. Бесков, котра на ч-ті світу 1927 посіла 2-е місце.

Шведські шахісти брали участь в усіх Всесвітніх шахових олімпіадах (крім 1986). Найліпші рез-ти: 1933 (3-5), 1935 (2), 1952 (7). Лідерами шведських шахістів 1980-х були У. Андерссон (серед чоловіків) і П. Крамлінг (серед жінок) – багаторазові переможці і призери міжнар. змагань. Чемпіонами Європи серед юнаків ставали Р. Акессон (1980-1981), і Ф. Геллерс (1984-1985), котрі поділили 3-5-е місця на юнацькому ч-ті світу 1986. Серед багаторазових чемпіонів країни перебувають А. Орнстейн (6 разів, 1962-1987), К. Шьольд (4, 1949-1963), Л. Шнайдер (4, 1979-1986), Г. Шюсслер (1976, 1978), Н. Генмар (1978, 1980), Є. Агрест (2001).

На початку 1990-х Ш. мала 4 міжнар. ґросмайстрів (Андерссона, Л. Карлссона, Лундина, П. Крамлінг) і 15 міжнар. майстрів. 1990-2010-х у Ш. сильними шахістами були Агрест, Е. Берг, С. Брюнелл, Л. Карлссон, О. Ненашев, Г. Персон, Г. Шюсслер та інші.

Давні традиції мають заочні ігри. З 1938 постійно розігруються національні ч-ти, з 1953 видається ж. «ССКК-бюллетінен» (раз на 2 місяці). Г. Мальмгрен (1904-1957) поділив 2-3-є місце на 1-му ч-ті світу 1950-1953 і став одним з перших ґросмайтрів ІКЧФ. Національна команда з успіхом

виступала в заочних олімпіадах: 1-а (1949-1952) – 3-є місце, 2-а (1952-1955) – 2-е, 3-я (1958-1961) – 4-е, 4-а (1961-1964) – 3-є. Наприкінці 1980-х у Ш. було 3 ґросмайстри ІКЧФ (Е. Арнлінд, О. Лундквіст, Мальмгрен) і 20 міжнар. майстрів ІКЧФ.

Ш. зробила великий внесок у діяльність ФІДЕ та в організацію міжнар. змагань. През. ФІДЕ обирався 1949-1970-х Ф. Рогард. У країні проведено великі міжнар. змагання: 7-а Всесвітня шахова олімпіада і 6-й ч-т світу серед жінок 1937, міжнар. т-ри 1948, 1952, 1955, 1962, т-р претенденток 1986; зональний жін. т-р 1995. 1989 відбувся Швеція - Данія матч. 3 рах. 9,5 на 6,5 виграли шахісти Швеції. Зустрічалися за шахівницями гравці Ш. з шахістами СРСР 1954. Рахунок матчу – 15 на 3 з користю для гравців Радянського Союзу.

Станом на 2014 у Ш. був 1441 шахіст з міжнар. рейтингом, в тому числі 20 міжнар. ґросмайстрів, 35 міжнар. майстрів, 69 майстрів ФІДЕ. Серед них 7 міжнар. майстринь, 4 майстрині ФІДЕ. Найсильнішими гравцями були Н. Гранделіус (Ело = 2600), Ф. Геллерс (2599), Є. Агрест (2591), Г. Перссон (2561), Г. Тікканен (2533), Дж. Гелстен (2550), Е. Берг (2536), У. Андерссон (2530), Дж. Гектор (2505), Д. Семсесен (2502). До 20-и найсильніших у країні належвала й міжнар. ґросмайстриня серед чоловіків Піа Крамлінг (2501). Жіночі шахи поповнилися новими іменами: міжнар. майстринею В. Йоганссон (2126), майстринею ФІДЕ Є. Павловською (2122), міжнар. майстринею І. Тетенкіною (2214), майстринею ФІДЕ Л.Сторі (2131, 2044, 2037) та іншими.

Швіченко Олександр (Ясинувата, Донецьк) – український проблеміст. Учасник багатьох змагань на першість України з шахової композиції, в тому числі в складі команди Донецької області: 10-й ч-т (5), 12-й (8); особисті: 15-й 1995-1997 (3-є місце з розділу кооперативних матів), 16-й 1998-2000 (1-е місце з розділу кооперативних матів).

О. Швиченко, Д. Мюллер,»Problem-Echo», 1987. 1-й приз.

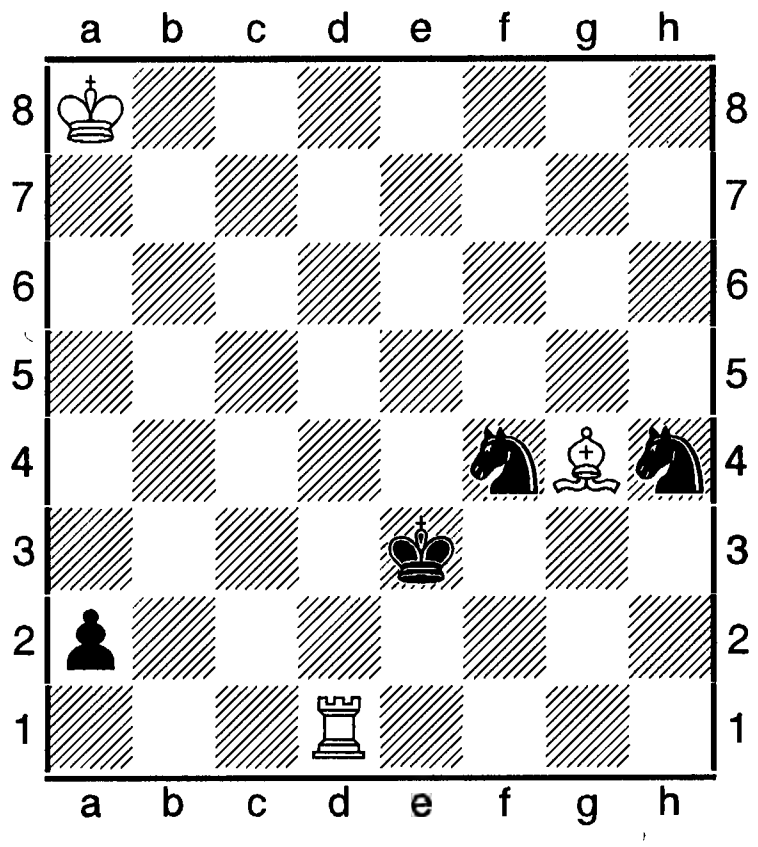

h # 4 b) a2-h7 3+4

a) 1.a1L Td8 2.Lb2 Ld7 3.Kd2 La4+ 4.Kc1 Td1 #; b) 1.h6 Lc8 2.Kf3 Td7 3.Kg4 Tg7+ 4.Kh5 Lg4 #.

Шеа (Shea) Еріка – нідерландська шахістка, міжнар. майстриня. Ело 2000 = 2311. Учасниця ч-ту світу серед жінок в Делі 2000.

Шебе (Shebe) Владислав – румунський шахіст, міжнар. майстер. Учасник Всесвітньої дитячої шахової олімпіади в Артеку 1999 (1-е місце за 4-ю шахівницею).

Шевенінгенська система (див. ст. «Сицилійська оборона»).

Шевцов Микола (нар. 25.12.1983, Запоріжжя) – український шахіст, міжнар. майстер. Ело 2009 = 2288 (Україна), 2315 (ФІДЕ). На т-рі в Тернополі 2010 мав 3-5-е місце.

Шевченко Валерій – український проблеміст. Учасник 18-ї особистої першості України зі складання шахових композицій 2004-2006 (27-е місце з розділу кооперативних матів, 17-е - за зворотні мати, 4-е за складання ретрозадач).

Шевченко Дмитро (нар. 13.03.1980, АРК) – український шахіст, майстер ФІДЕ. Ело 2009 = 2278 (Україна), 2326 (ФІДЕ).

Шевченко Тетяна (нар. 29.07.1985, Дніпропетровськ) – українська шахістка, майстриня ФІДЕ. Ело 2009 = 2170 (Україна), 2119 (ФІДЕ).

Шевченко Сергій (нар. 03.05.1976, Одеська область) – український шахіст, міжнар. майстер. Ело 2002 = 2429. 91-а позиція в списку 100 найсильніших гравців країни.

Шевчик Ярослав (нар. 20.12.1909, Старий Самбір, нині Львівська область, - 15.09. 1981, Сідней) – український і австралійський шахіст. Почав грати в шахи юнаком у львівському клубі «Шаховий коник», де виступали найсильніші гравці Львова і Галичини С. Попель, Л. Туркевич, М. Романишин, брати Євген і Ярослав Онищуки. 1926 клуб було перейменовано та офіційно зареєстровано як «Товариство українських шахістів» (ТУШ), головою якого став український меценат і підприємець Є. Чучман, секретарем М. Турянський. Шевчик грав добре і неодноразово посідав призові місця в шахових т-рах. 1938 закінчив Львівську Поілітехніку з дипломом інженера. З 1939 – емігрант у Польщі, з 1944 – в Австрії. 1949 виїхав до Австралії. Ш. був відомим діячем антибільшовицького Блоку Народів (АБН), одним із засновників Ліги визволення України (ЛВУ), яка боролася за визволення дисидентів В. Мороза, Ю. Шухевича. Ш. засновник і керівник (з Б. Дяковим) українського шахового клубу в Сіднеї. Провідний шахіст Австралії. 1959 і 1966 вигравав звання чемпіона Нового Південного Уельсу та Сіднею, виступав за першою шахівницею у матчах Австралії та Іспанії. Переможець т-ру «Золотий коник» 1965, Українського т-ру за запрошенням 1966, т-ру Поневолених Націй 1972. Неодноразово ставав чемпіоном з блискавичної гри у т-рах свого штату, в інших міжнар. змаганнях.

У внутрішніх т-рах Австралії розігрується Кубок пам'ті відомих гравців-українців діаспори – Я. Шевчика і С. Бородайка.

Ц. Пурді – Я. Шевчик. Новий Південний Уельс, 1957. Англійський початок (А 44).

1.c4 Kf6 2.Kc3 c5 3.e4 d6 4.Kge2 Kc6 5.d4 cd 6.Kd4 g6 7. Ce2 Cg7 8.0-0 9.0-0 Cd7 10.Kb3 Дc8 11.f3 Ke5 12.Tc1 Kc4 13.Cc4 Дc4 14.Kd5 Kd5 15.ed Да6 16.Tc7 Cb5 17.Tf2 Да2 18.Tb7 Tfb8!

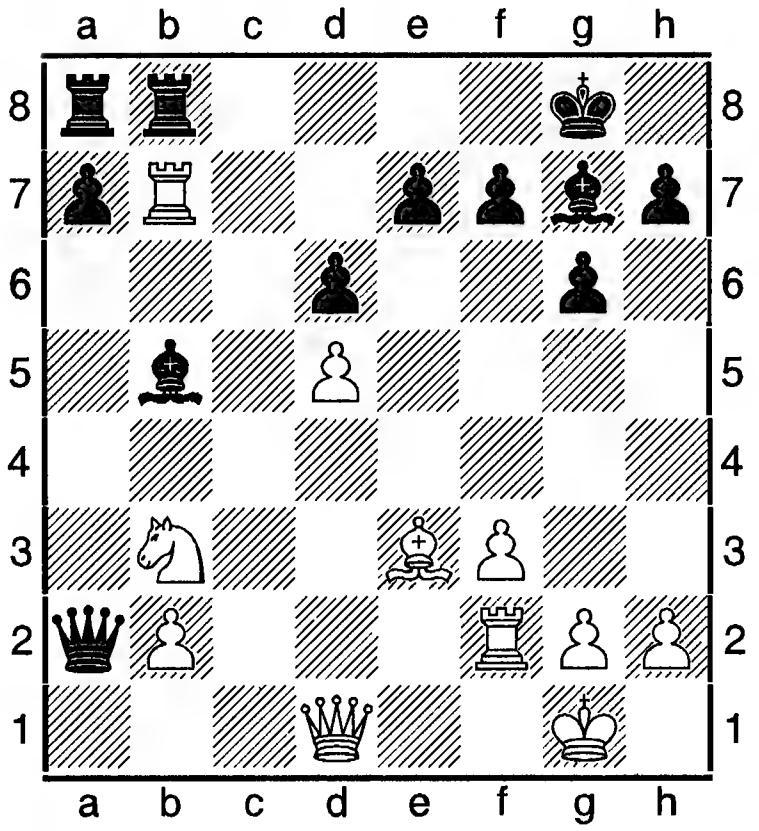

19.Кc1 Да1 20.Te7 Ca4! 21.Де1 Cb2 22.Tb2 Дb2 23.Te4 Дc2 24.Да5 Tb2 25.Tg4? (вирішальна помилка через брак часу) **25. ...Дd1** і чемпіон світу за листуванням зупинив годинник. Офіційний орган Шахової Асоціації Південного Уельсу «Chess Bulletin» вмістив цю партію у жовтневому номері ж. за 1957.

Література: П. Безпалько, «Шахісти Австралії», ст. в «Спортивній газеті» за 06.04.2001.

Шедей Сергій Олександрович (нар. 09. 06.1940, Харків, - 26. 11.2012, там же) – український шаховий композитор, майстер спорту СРСР з шахової композиції з 1984, міжнар. майстер. Автор статей з питань шахової композиції. Геофізик. Шаховий тренер. З 1955 опублікував понад 300 задач, перважно двоходових. На конкурсах удостоєний майже 100 призів, в тому числі понад 40 перших. Фіналіст 5-и особистих ч-тів СРСР: 9-й 1969 (2), 13-й 1981 (3).

Учасник змагань на першість України з шахові композиції: 9-та командна 1989-1990 (7-е місце з розділу двоходових задач, 5-е з розділу багатоходових задач), 12-а командна першість (13-е командне і 7-е особисте); 10-а особиста першість (2-е місце з розділу двоходових задач), 11-а (3-є місце з розділу двоходових задач), 12-а особиста 1992 (5-6-е з розділу двоходових задач); 16-й ч-т 2001-2004 (2). Автор теми його імені.

«Сергій Шедей зумів об'єднати навколо себе у Харкові цілу групу проблемістів, для котрих новостратегічна двоходівка стала основним напрямком у творчості. Це О. Мочал-кин, О. Постников, М. Чернявський та інші. Кожен з них вважав Сергія своїм учителем», - писав у некрологічній статті його колега А. Василенко («Проблеміст України», №1 (35), 2013).

Редакця ж. «Проблеміст України» 2013 провела міжнар. конкурс складання шахових задач, присвячений пам'яті Сергія Шедея. Перший приз здобули Роберт Бюргер (США) та Маря'н Ковачевич (Сербія). Другий одержали Анатолій Василенко й Марко Басистий (обидва – Україна), третій-четвертий – Свен Тромлер (Німеччина), Кароль Млинка (Словаччина).

С. Шедей, «Шахи». Рига, 1963. 1-й приз.

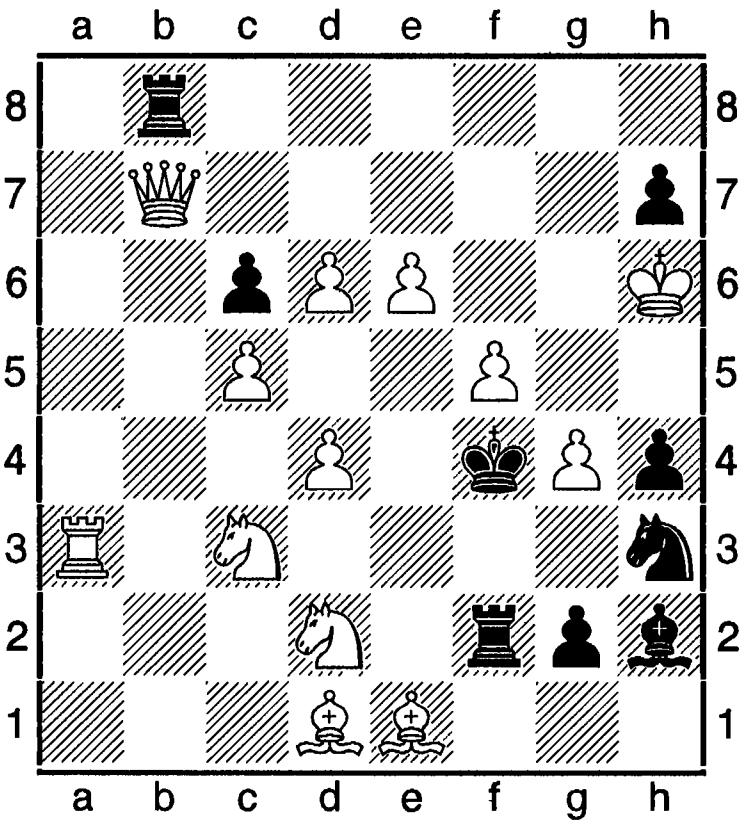

 # 2 **13+9**

1. ...Крg3 2.Kd5 #, 1. ...Крe3 2.Ke2 #, 1.Дхc6? ~ 2.Kd5 #, 1. ...Крg3 2.Дf3 #, 1. ...Крe3 2.Дe4 #, 1. ...Tb3! **1.Дg7! ~ 2.дe5 #, 1. ...Крg3 2.Ke2 #, 1. ...Крe3 2.Kd5 #.**

Шедея тема – у механізмі багатофазної переміни один і той же хід, яким дається мат, в різних фазах постає як матова загроза у варіанті у відповідь на різні ходи чорних.

С. Шедей, «Шахмати в СССР», 1982.

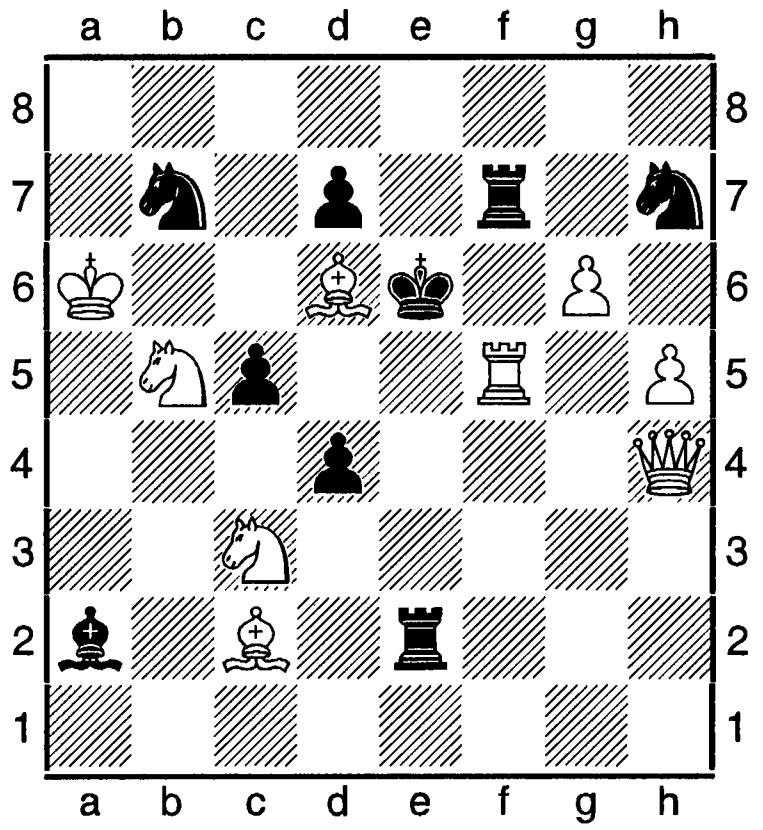

 # 2 **9+9**

1. ...Tf5 2.Де7 #, 1. ...Kd6 2.Kc7 #; 1.Дf4? ~ 2.Kc7 #, 1. ...Tf5 2.Дf5 #, 1. ...Kd6 2.Дd6 #, 1. ...Cc4!; **1.Ke4! ~ 2.Te5 #, 1. ...Tf5 2.Kc& #, 1. ...Kd6 2.Kc5 #.**

Шелдон (Sheldon) Рут (нар. 1980) – англійська шахістка, майстриня ФІДЕ. Бронзова призерка ч-ту світу серед дівчат до 16 років на Менорці 1996. Володарка національного Кубка «Гран-прі-лі» 1997.

Шелест Микола Васильович (нар. 10.01. 1939, Миколаїв) – арбітр ФІДЕ з 2009.

Шелленберзький турнір – масове міжнар. змагання. Проводилося в липні 1991. 142 учасники з 20 країн. Організатор: інженер Альберт Бумбергер. Найкращі резти: 1. Е. Розенталіс – 7,5 очок з 9; 2-3. Н. Митков і Є. Цвітан – по 7.

Шель (Shel) Йоган (26.12.1889, Християнія, нині Осло, - 04.12.1958, там же) – норвезький проблеміст, представник ортодоксального чеського напряму в задачі, між-

нар. арбітр з шахової композиції з 1956. З 1909 опублікував 750 задач, переважно триходових. Автор книги «2000 Schachkopgaver», Kristiania, 1924.

Шель Й., 1-й приз конкурсу Сан-Паулу, 1955-1956.

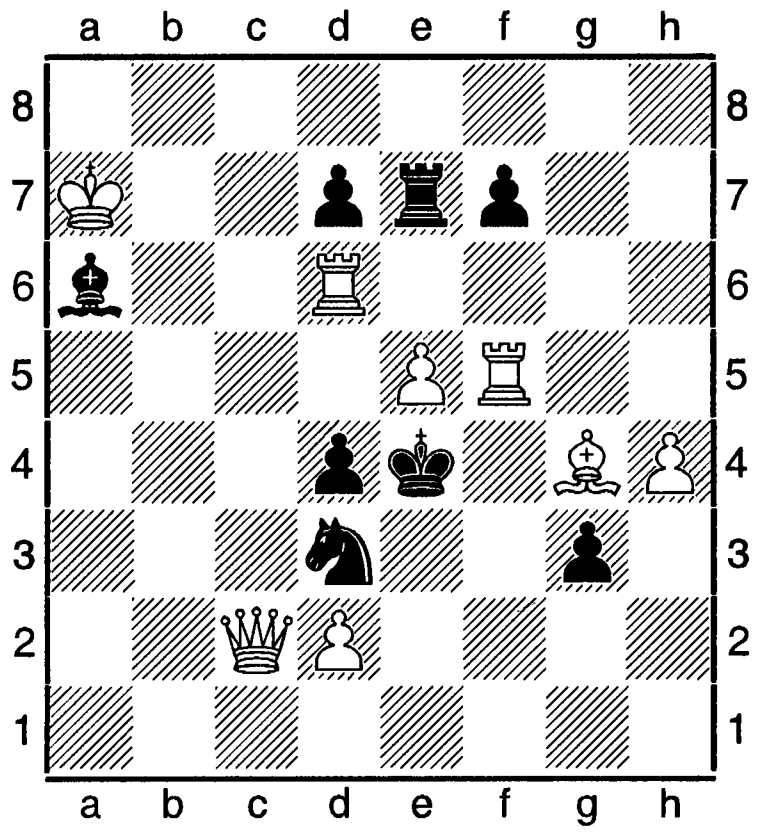

 # 3 **8+8**

1.Дc7 ~ 2.Cf3+ Крxf5 3.Тf6 #; 1. ...Те6 2.Дxd7 (~ 3.Txd4 #) **2. ...Txd6 3.Cf3 #; 1. ...Ке1 2.Тf4+ Крxf4 3.Txd4 #.**

Шем'якин (Шем'якін) Олександр (нар. 25.06.1967, АРК) – український шахіст, національний майстер. Ело 1999 = 2401. Арбітр ФІДЕ з 2006.

Шеннон (Shannon) Клод Елвуд (30.04. 1916, Гейлорд, штат Мічіган, -?) – американський інженер і математик, один із корифеїв кібернетики (теорії інформації й теорії автоматів). 1950-х вперше сформулював принципи програмування гри в шахи на ЕОМ (див. ст. «Електоронно-обчислювальні машини й шахи»). Дав теоретико-ймовірне обґрунтування алгоритму шахової програми. Ідеї Ш. використовуються в сучасних шахових програмах.

Література: К. Е. Шеннон, Праці з теорії інформатики й кібернетики, М., 1963 (російський переклад з англійської).

Шень Ян (Shen Yan) (нар. 23.01.1989, Нанкин) – китайська шахістка, міжнар. майстриня з 2006, ґросмайстния з 2013, міжнар. майстер з 2013. Ело 2014 = 2458. Учасниця Всесвітніх шахових олімпіад 2006, 2008 і ч-тів світу 2007, 2009, 2013 у складі команди Китаю.

Шепотило Владислав (нар. 25.05.1984, Миколаїв) – український шахіст, міжнар. майстер. Ело 2009 = 2258 (Україна), 2187 (ФІДЕ).

Шер (Sher) Мирон Наумович (нар. 29.06. 1952, Чернівці) – український шахіст, міжнар. майстер з 1988, міжнар. ґросмайстер. Учасник ч-ту РСФСР серед молодих майстрів 1974 (1-2). Переможець всеармійського т-ру найсильніших шахістів 1981. Ч-т Збройних Сил СРСР і півфінал ч-ту СРСР 1981 (1-2). Найкращі рез-ти в міжнар. змаганнях: Прага 1987 (2-4); Нові-Сад 1988 (1-2); Ейфоріє-Норд 1989 (2-6); Балатонбереньї 1989 (1); Будвпет 1989, червень (3); відкритий т-р в Швейцарії 1995 (1).

Шерон (Sheron) Андре (26.09.1985, Коломб, - 12.09.1980, Лезен) – французький шахіст і шаховий композитор, міжнар. майстер з 1959, міжнар. арбітр (1957) з шахової композиції. Чемпіон Франції з шахів 1926-1927, 1929. Автор досліджень в теорії ендшпілю. Особливої ваги надавав туровим закінченням. Сформулював правило Шерона. З 1924 опублікував кілька сотень етюдів. Багато з них має значення для теорії ендшпілю. Скомпонував також низку задач.

Шерон А., «Журналь де Женева», 1955.

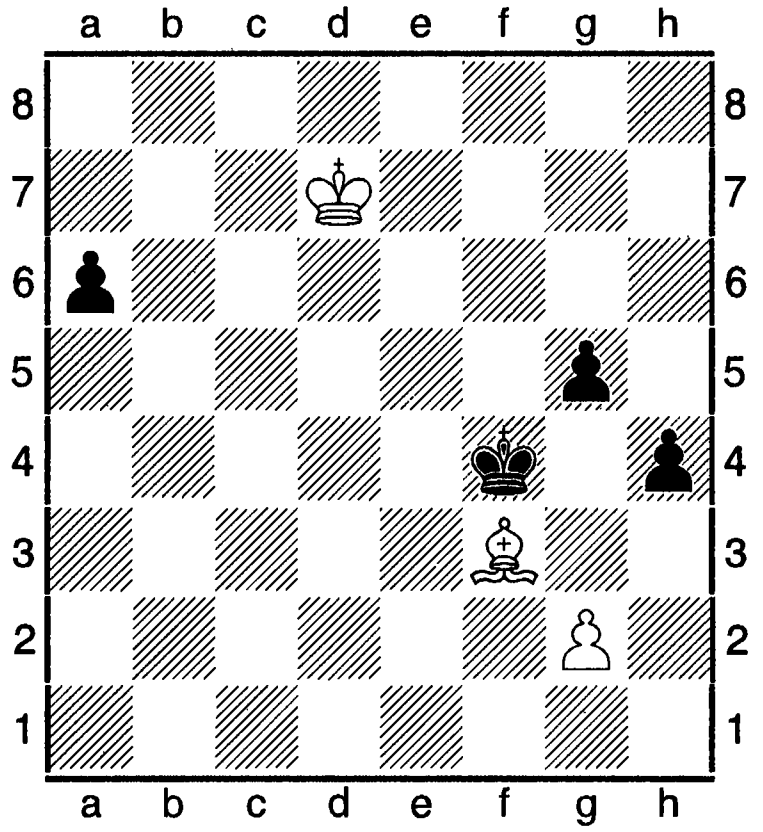

= **3+4**

1.Cc6! (1.Kpd6? h3!; 1.Cd5? a5 2.Kpd6 a4 3.Kpc5 Kpe5! Чи 2.Cc6 Kpe5! 3.Kpc7 g4 4.Kpb6 Kpd6! – з виграшем) **1. ...Kpe5 2.Kpc7! a5 3.Cd7!! Kpd5** (3. ...Kpf4 4.Kpd6! Kpg3 5.Cc6! – нічия) **4.Kpb7!!** (4.Cc6+? Kpc4! 5.Cd7 Kpc5! 6.Kpb7 Kpb4 7.Kpc6 a4 або 5.Kpd6 g4! 6.Kpe5 Kpc5 7.Ce4 h3; 4.Kpb6? Kpd6 5.Cb5 g4 6.Kpxa5 g3; 4.Kpd8? Kpd4 5.Kpe8 Kpe4! 6.Kpe7 Kpe5 7.Kpf7 Kpf4; 4. Kpb8? Kpc4! 5.Ce6+ Kpc5! 6.Cd7 Kpb4, і чорні виграють) **4. ...Kpd6 5.Kpc8! Kpc5 6.Kpc7 Kpc4 7.Kpc6! a4 8.Kpd6 a3 9.Kpe5 Kpd3 10.Ce6! Kpe3 11.Kpf5** – нічия.

Література: Cheron A., Initiation au probleme d'echecs strategique, Colombes, 1930; Miniatures strategiques francaises, Lausanne, 1936; Les echecs artistiques, P., 1934, 1950, 1971; Nouveau traite complet d'echecs, Lille, 1952; Lehr- und Handbuch der Endspiele, B.-Frohnau, 1952.

Шерона правило (правило п'яти) – метод найшвидшого оцінювання деяких типів закінчень «тура і пішак проти тури» (коли пішак ще не перетнув демаркаційної лінії, король слабшої сторони відрізаний від нього, а тура суперника атакує пішака з фронту). Правило навчає: «якщо номер ряду, на якому розташований пішак, в сумі з кількістю вертикалей, які відділяють пішака від короля слабшої сторони, не перевищує п'яти, то позиція є нічийною; якщо ж перевищує, то він проходить в дами». Вперше сформульоване А. Шероном 1927 для центральних чи стрільцевих пішаків. Для позицій з коньовим пішаком теж сформулював аналогічне «правило шести», але М. Григор'єв виявив 1936, що у багатьох випадках «правило шести» не чинне.

Шестеро проти шести – шаховий т-р між. командою майстрів і командою кандидатів у майстри. Проводився у Львові 1997 за шевенінгенською системою. Ело сер. екзаменаторів 2360 (5-а КФ). 2 кола. Підсумки: 42,5 очок на 29,5 з користю для майстрів. Ком. майстрів: Ю. Ротштейн – 10 очок з 12, В. Бутурин – 8,5; С. Попович – 8; Ю. Привалов – 7,5; В. Козяк – 6,5; С. Фукс – 2. Команда кмс: А. Волокитин – 6,5; П. Задорецький – 6; І. Кравець – 5,5; В. Грабинський – 5; Н. Фірман – 3,5; І. Мітин – 3.

Шеу (Sheu) Террей – австралійський шахіст, міжнар. майстер. Срібний призер ч-ту Австралії 1988.

Шехейд (Shekheyd) Дженіфер – шахістка США, міжнар. майстриня. Ело 2000 = 2238. Учасниця ч-тів світу серед жінок: Делі 2000, Москва 2001 (програла С. Костенюк у 1-му раунді).

Шибенік-турнір 1990 – міжнар. змагання, яке відбулося в березні у місті Шибенік (Хорватія). 202 учасники, в тому числі 6 міжнар. ґросмайстрів, 30 міжнар. майстрів. Найкращі рез-ти: 1-9. Б. Дамлянович, Є. Діздаревич, С. Дьюрич, З. Ніколич, О. Шнейдер, І. Єфимов, С. Савченко, В. Куксов, І. Хмельницький – по 7 очок з 9.

Шикова (Shikova) Веселина – болгарська шахістка, міжнар. майстриня. Учасниця жіночого меморіалу Т. Петросяна в Єревані 1990 (3-5).

Шикула Василь (нар. 29.11.1981, Закарпатська область) – український шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2007 = 2554. 28-а позиція в списку 100 найсильніших гравців України.

Шилан Лю (Лю Шилан, Liu Shilan) – китайська шахістка, міжнар. ґросмайстриня. Учасниця меморіалу Т. Петросяна в Єревані 1990 (10).

Шилін Денис (нар. 05.07.1979, Донецьк) – український шахіст, міжнар. майстер. Ело 2001 = 2437. 87-а позиція в списку 100 найсильніших гравців України. Учасник юнацького ч-ту України в Євпаторії 1996 (8). Чемпіон Донецька з АШ 2009, срібний призер ч-ту Донецька 2006 з КШ. Інші т-ри: Донецьк 2008 (2-3), 2009 (4), 2009 (5-10 з АШ).

Шилов Сергій (08.06.1958, Донецьк) – український шахіст, майстер ФІДЕ. Ело 1998 = 2330.

Шинкаренко Геннадій (Запоріжжя) – український шаховий композитор, національний майстер. Срібний призер ч-ту світу 2001-2004 зі складання шахових композицій у складі команди України. Учасник командних першостей України в складі зб. Запорізької області: 10-а (5), 11-а (8), 12-а (5).

Г, Шинкаренко, 10-а командна першість України 1998. 3-є місце.

\+ 9+6

1.g7 Крg8 2.gfД Крxf8 3.c7 (3.h6? Td8 4.Кре3 Крf7 5.cb Крf6) **Td3 4.Кре2 Tc3 5.h6 Крg8 6.Крd1!** (6.Крd2? Tc4 zz 7.Крd3 Tc1=) **Tc4 7.Крd2! zz** з виграшем.

Шинкман (Shinkman) Вільям Антоні (25. 12.1847, Райгенберг, нині Ліберец (Чехія),- 25.05.1933, Гранд-Рапідс) – шаховий композитор США. Автор двох збірників задач: 1903 (240 творів), 1929 (майже 700).

З 1870 скомпонував близько 3-х тисяч задач різних жанрів, переважно три- і багатоходових, а також задачі на зворотний мат. Ш. вмів чітко визначати кількість ходів, необхідних для найбільш економічного вираження ідеї.

Шинкман В., «Детройт фон пресс», 1881.

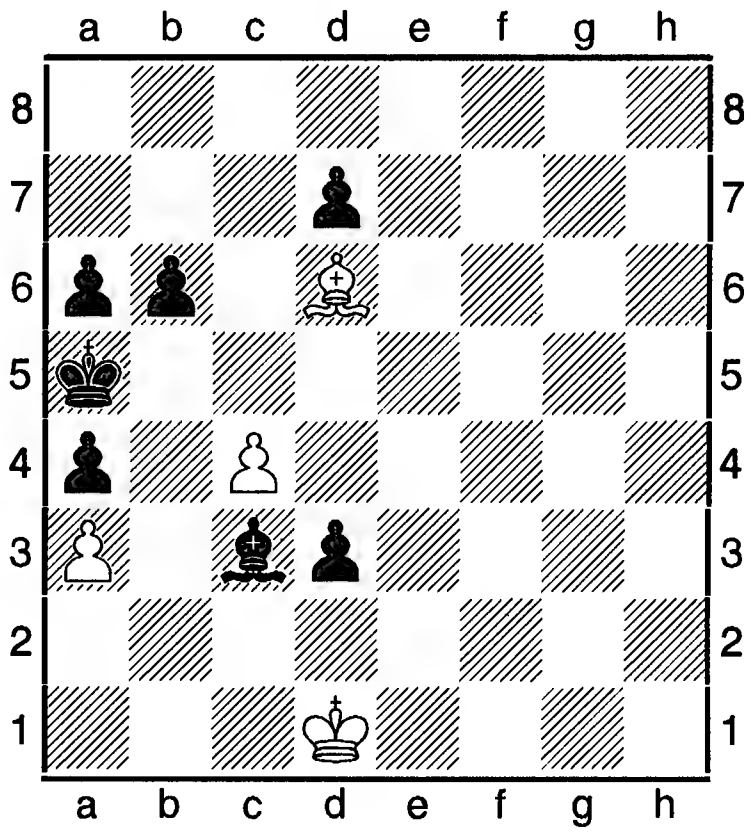

\# 12 4+7

1.Крс1! Се1 2.Крb2 cd2 3.Крa2 Се1 4.Крa1 Сс3+ 5.Крb1 Cd2 6.Крb2 Се1 7.Крс1 Сс3 8.Крd1! d2 9.Крс2 (e2) d1Д+10.Крxd1 Се1 (d2) 11.КрxС.

Література: Wurzburg O., White A. and Hume G., The goldwn argosy, Stroud, 1929.

Шипке (Shipke) – нідерландський шахіст, міжнар. майстер. На особистому ч-ті Голландії в Амстердамі 2002 мав 4-е місце.

Шипов (Shipov) Сергій (нар. 17. 04.1966) – російський шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2002 = 2662. Входив до 100 найсильніших гравців світу. Шаховий коментатор, керівник сайту Crestbook.com., тренер. Співробітничав з 13-м чемпіоном світу з шахів Г. Каспаровим. 2000 видав книгу «Остання інтрига 100-річчя», спільно з Я. Дамським автор книги «Їжак» (2004). Переможець і призер багатьох міжнар. т-рів, в тому числі: Ялта 1996, відкритий ч-т України (4-12); Берлін 1996 (2); Гастингс 1999 (2-6); Ано-Ліозіо 2001 (2-12); ч-ти Росії: Еліста 2001 (21-26), С.-Петербург 2007 (4).

Ширань (Shiran) Любомир – словацький шаховий композитор і розв'язувач шахових композицій, майстер ФІДЕ. Срібний призер 18-го ч-ту Чехії з розв'язування шахових композицій (Прага, 2010).

Широв (Shirov) Олексй Дмитрович (нар. 04.-7.1972, Рига) – починав як латвійський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 1990, претендент на звання чемпіона світу з шахів, переможець великих міжнар. змагань. Найвищий рейтинг 2008 – 2755 одиниць Ело. Чемпіон світу серед кадетів 1988, у ч-ті світу серед юнаків 1989 (6-7). Учасник 1-ї ліги ч-ту СРСР 1988 (12-13). Найкращі рез-ти в міжнар. змаганнях: Москва 1989 (11-40); Торсі 1989 (1-2). Батько Ш. у дитинстві відвідував Ризький Будинок піонерів, відвідувачем якого був М. Таль. У шахи також грав його старший брат Максим. Відвідувачем цього навчального закладу став і Олексій Широв. Навчався гри у тренера Вії Рожлапе. В 9 років уже мав 1-й розряд з шахів. 1993 покинув навчання в Латвійському університеті, щоб цілком присвятити себе шахам. Студіював книги серії «Найкращі шахісти світу», в тому числі партії Кереса, Лілієнталя, Карпова, Ботвинника, Чигорина, Штейна. Брав уроки в О. Н. Кобленца. З екс-чемпіоном світу М. Талем познайомився 1983. 5 травня 1992 на т-рі в Барселоні присвятив найкращу свою партію М. Н. Талю, за що той був дуже вдячний своєму підопічному.

З 1996 проживає в Іспанії. Фіналіст Кубка світу 2007. На т-рі в Лінаресі 1998 посів 2-е місце після В. Ананда (Г. Каспаров мав 4-е місце) і здобув право боротися за титул чемпіона світу. Цього ж року він виграв матч у В. Крамника з рах. 5,5 на 3,5 . Мав відбутися фінальний матч між Ш. і Каспаровим за світову шахову корону. Але він так і не відбувся з вини чинного чемпіона світу Г. Каспарова. Після цього Ш. розпочав боротьбу за чемпіонський титул ФІДЕ. У фінальному матчі він зустрівся з В. Анандом і програв з рах. 3,5 на 0,5.

Інші міжнар. змагання: Біль 1993, міжзон. т-р (13); Гронінген 1993, відбірковий т-р ПШАна першість світу (8); Лінарес 1993 (4); Дос-Ерманас 1996 (9-10), 1998 (8); Мадрид 1996, т-р майстрів (3-4); Таллінн 1996 (4-5); Відень 1996 (7); Вейк-ан-Зее 1996 (8-10); Тілбург 1996 (3), 1997 (7); Гронінген 1997, особистий ч-т світу (виграв в Акопяна в 4-му раунді з рах. 1,5 на 0,5; програв Анаду з рах. 0 на 2); Белград 1997 (3); Лінарес 1997 (12), 2000 (2), 2001 (2-6), 2002 (7), 2004 (6-7), 2008 (7-8); Мадрид 1997 (2); Монте-Карло 1996, АШ, гра наосліп (5-7), 1997 (6-7), 1998 (1), 1999 (2-3), 2000 (1), 2002 (2), 2004 (8), 2005 (6-8); Бордо 1998 (1), 1999 (2); 35-й м-л Рубінштейна 1998 (2); Дортмунд 1998 (10); Касорла 1998 (виграв пртендентський матч на першість світу серед шахістів АШП з рах. 5 на 3); Вейк-ан-Зее 1998 (3-5), 1999 (6), 2001 (5-7), 2004 (11), 2007 (13-14); Прага 1999 (виграв матч у Ю. Полгар з рах. 4 на 2); Сараєво 1999 (2-3), 2000 (2), 2002 (3-6); Делі 2000, ч-т світу ФІДЕ (у фіналі програв Ананаду); Таллінн 2000 (3-5); Поляниця-Здруй 2000 (3); Монтекатіні-Термо 2000 (4); Париж 2000 (1); Леон 2000, просунуті шахи (у фіналі програв Ананду з рах. 0,5 на 1,5); Москва 2001,ч-т світу ФІДЕ (програв В. Ананду у 5-му раунді); Вілларобледо 2001, АШ (1-2); Лієпая 2001, АШ (1); Леон 2001 (1); Бенідорм 2002, АШ (3-4); Москва 2002 (учасник матчу збірної світу проти збірної Росії); Прага 2002, 32 учасники (виграв в М. Гуревича в 1/16 фіналу, у А. Юсупова в 1/8); Едмонтон 2005 (2); Форос 2006 (4-6); Таллінн 2006 (10); Тромс 2006 (1); Пойковський 2006 (1), 2008 (1-4), 2009 (10); Гібралтар 2006, 126 учасників (4-10); Форос 2007 (3-6); Москва 2007, ч-т світу з блискавичної гри (17); Одеса 2007 (3-4); Карлові-Вари 2007 (3-4); Еліста 2007 (програв претендентський матч Л. Ароняну з рах. 2,5 на 3,5); Памплона 2007 (3); Сьюдад Реал 2007, 242 учасники (1); Сочі 2008, ч-т Росії у складі клубної команди «Урал» з Катеринобурга (1); Форос 2008 (5-7); Бенідорм 2008 (2); Москва 2008 (10); Бозна 2009 (3-4);

Софія 2009 (2-3); Вілларобледо 2009, 130 учасників (2-7); Більбао 2009 (4); Охрид 2009, Кубок Європи у складі команди «Урал» (3); Дагомис 2009, командний Кубок Росії (найкращий рез-т за 2-ю шахівницею); Більбао 2009 (4); Ханти-Мансійськ 2009, учасник змагань за Кубок світу; (Одеса 2010, Кубок світу АШП (у чвертьфіналі поступився С. Карякину з рах. 2 на 3); Вейк-ан-Зее 2010 (2-3); Шанхай 2010 (1); Юрмала 2012, т-р з АШ (2).

Поряд з цими змаганнями Ш. зіграв у відбірковому т-рі на матч з чемпіоном світу АШС з В. Крамником 2001 (3-4). Він є бронзовим призером Кубка Європи у складі команди «Урал» зі Свердловська (Росія) в Охриді 2009. У складі команди Іспанії учасник ч-ту Європи у Нові-Сад 2009 (6-е командне місце і 6-е місце за 1-ю шахівницею), Всесвітньої шахової олімпіади в Ханти-Мансійську 2010 (8-е командне місце). На турнірі в 22-ї КФ у Більбао 2010 здобув 4-е місце.

Література: «Наследник Таля», ст. в газ. «Ладья», № 11 (314), 2014 з посиланням на джерело www. subbota. com.

Широв - Крамник матч претендентський на першість світу за версією АШП проводився у місті Касорла (Іспанія) у червні 1998. Організатор – Л. Рентеро (Іспанія). 10 партій. Секунданти О. Широва: В. Салов, Л. Олль, Е. Сутовський, М. Ричагов; В. Крамника – С. Долматов, К. Сакаєв.

Перша, друга, третя партії завершилися внічию. У четвертій Крамник визнав себе переможеним на 63-му ході. П'ята, шоста, сьома партії теж зіграні внічию, а в дев'ятій Крамник знову програв і вибував з подальшої боротьби за світову першість. У матчі Каспаров - Широв мав визначитися чемпіон світу серед шахістів АШР – дітища Г. Каспарова.

В. Крамник – О. Широв. 9-а партія матчу.
Оборона Грюнфельда (D 70).

1.d4 Kf6 2.c4 g6 3.f3 d5 4.cd Kxd5 5.e4 Kb6 6.Kc3 Cg7 7.Ce3 0-0 8.Дd2 e5 9.d5 c6 10.h4!? h5 11.Ce2 cd 12.ed K8d7 13.d6! Kf6 14.Cg5 Te8 15.Td1!? Ce6 16.Kh3 Kc4 17.Cxc4 Cxc4 18.b3 Ca6? 19.Kd5 e4!! 20.Kxf6 Cxf6 21.d7 Дb6! 22.deД Txe8 23.Де3 Cxg5 24.Дxb6 Cxh4+ 25.Kpd2 ab 26.fe Txe4 27.Kpc2 Tg4 28.Td2 Ce7 29.Tg1 Kpg7 30.Kf2 Tf4 31.Kd3 Te4 32.Tgd1 Cb5 33.a4 Cc6 34.Te1 Txe1 35.Kxe1 Cb4 36.Te2 Cxe1 37.Txe1 Cxg2 38.Kpd2 h4 39.Kpe3 Cd5 40.b4 h3 41.Te2 f5 42.Td2 Ce4 43.Kpf4 Cg2 44.Kd7+ Kpf6 45.Th7 g5+ 46.Kpg3 f4+ 47.Kpg4 Kpe5 48.b5, (0-1).

Широв - Пікет матч – товариська зустріч. Проводився на о. Аруба 1995. 8 партій. З рах. 5,5 на 2,5 матч виграв Широв.

О. Широв – Й. Пікет. 6-а партія матчу.
Дамин гамбіт (D 52).

1.d4 d5 2.c4 c6 3.Kc3 Kf6 4.Kf3 e6 5.Cg5 Kbd7 6.e3 Да5 7.cd Kxd5 8.Дd2 Cb4 9.Tc1 h6 10.Ch4 0-0 11.Cd3 e5 12.0-0 Te8 13.Дc2 ed 14.Kxd5 Дxd5 15.ed Kb6 16.Cg3 Дxa2 17.Ke5 Ce6 18.f4 Дb5 19.f5 Cd5 20.f6 Дxc2 21.Txc2 Cd6 22.fg Cxe5 23.Cxe5 Kd7 24.Cf4 Kpxh7 25.Tc3 Ce4 26.Cc4 Cg6 27.Tg3 Kph7 28.Th3 h5 29.g4 b5 30.Cb3 Te2 31.gh Ce4 32.Tg3 Tg8 33.Cg5 Txg5 34.Txg5 f6 35.Tg3 Txb2 36.Ce6 Kf8 37.Cg8+ Kph8 38.Txf6 Kh7 39.Cxh7 Kpxh7 40.h6 Tb1+ 41. Kpf2, (1-0).

Широв – Юдіт Полгар матч з класичних шахів проводився у Празі (Чехія) у липні 1999. 6 партій. Призовий фонд: 100 000 доларів. Зустріч виграв Широв з рах. 4 на 2 (+ 2, - 0, = 4).

Шифман (Shifman) Іссак Абрамович (10.10.1903, Одеса, - 29.04.1930, Кишинів) – румунський шаховий композитор. Ред. відділу двоходових задач ж. «Ревіста Ромине де шах» (1928-1930). З 1924 опублікував 190 композицій, переважно двоходових задач. На конкурсах удостоєний 80 відзнак, в тому числі 46 призів (22 перших). За підсумками конкурсних досягнень 1928 посів 2-е місце після А. Марі. Випередив Л. Куббеля, С. Левмана, Г. Нівельта, К. Менсфілда. 1929 – 1-е. В Альбомі ФІДЕ (1914-1944) був представлений 15-а двоходовими задачами. У книзі «Сторіччя двоходівки»

(США, 1941), яка відобразила цей жанр шахової композиції протягом 100 років, представлений 7-ма задачами. Попереду був тільки Менсфілд – 8 задач. Автор теми, названої його іменем (див. ст. «Шифмана оборона»).

Конкурси, присвячені пам'яті Ш. проведені ж. «Ревіста Ромине де шах» 1930-1931 і «Швальбе» 1980.

Шифмана оборона – у задачній композиції тактична оборонна ідея, побудована на спростуванні загрози за допомогою зв'язаної чорної фігури з наступним непрямим розв'язуванням її. Зв'язування тематичної фігури повинне використовуватися в ідейних варіантах теми. Ш. о. має три форми: 1) самозв'язування чорної фігури шляхом забирання білої фігури (оборона Ш.-1); 2) рух чорної фігури по лінії зв'язування до поля, з якого вона могла б знищити загрозу (оборона Ш.-2); 3) зв'язування чорної фігури ходом чорного короля (оборона Ш. – 3 чи королівський Ш.).

І. Шифман. Конкурс Британської спілки проблемістів. 2-й приз.

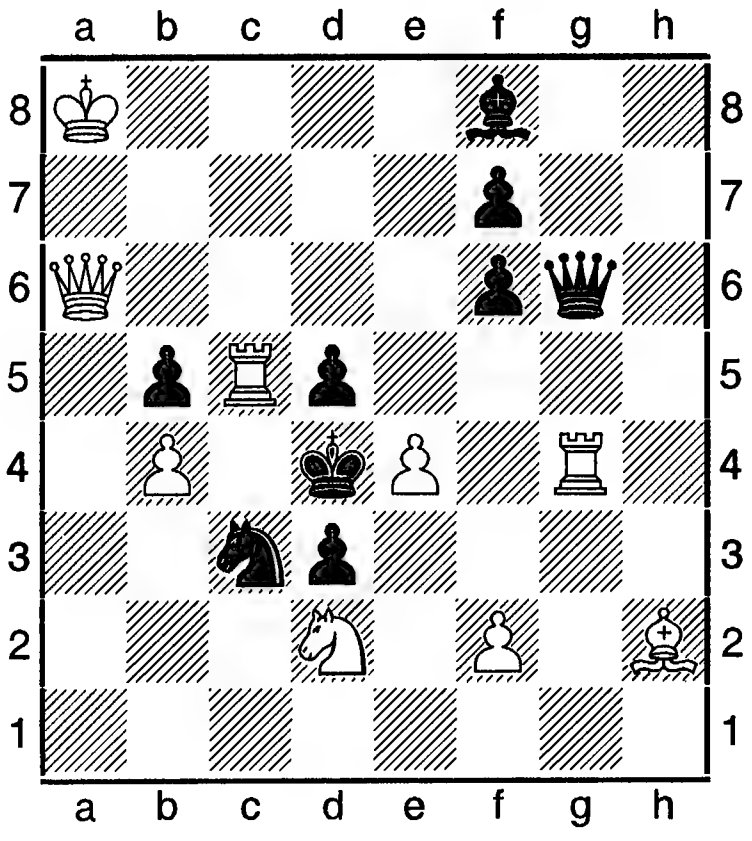

 # 2 9+10

1.Cg1! ~ 2.f4 #, 1. ...Де4 2.Дf6 #, 1. ...Ке4 2.Да1 #, 1. ...de 2.f3 #.

Р. Кофман. МК А. Яновчика, 1988. Почесний відгук.

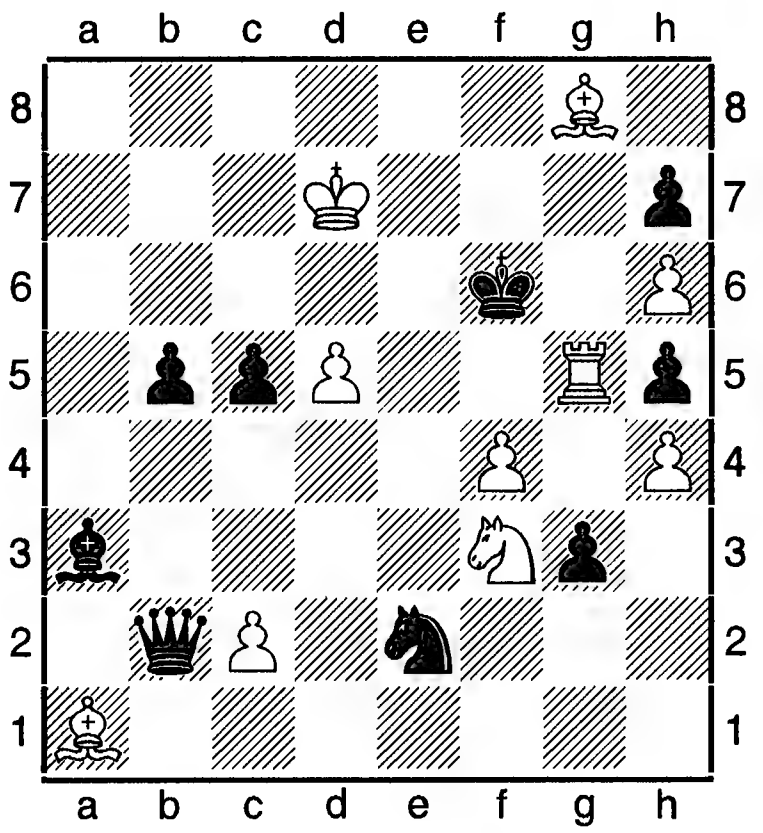

 # 3 10+9

1.Крe8! ~ 2.Ке5 ~ 3. Kd7 #; 1. ...Дc3 2.Kd2! ~ 3.Ke4 #; 1. ...Дd4 2.Cn7! ~ 3.Tf5 #.

М. Адабашев. «Шахмтний лісток», 1929.

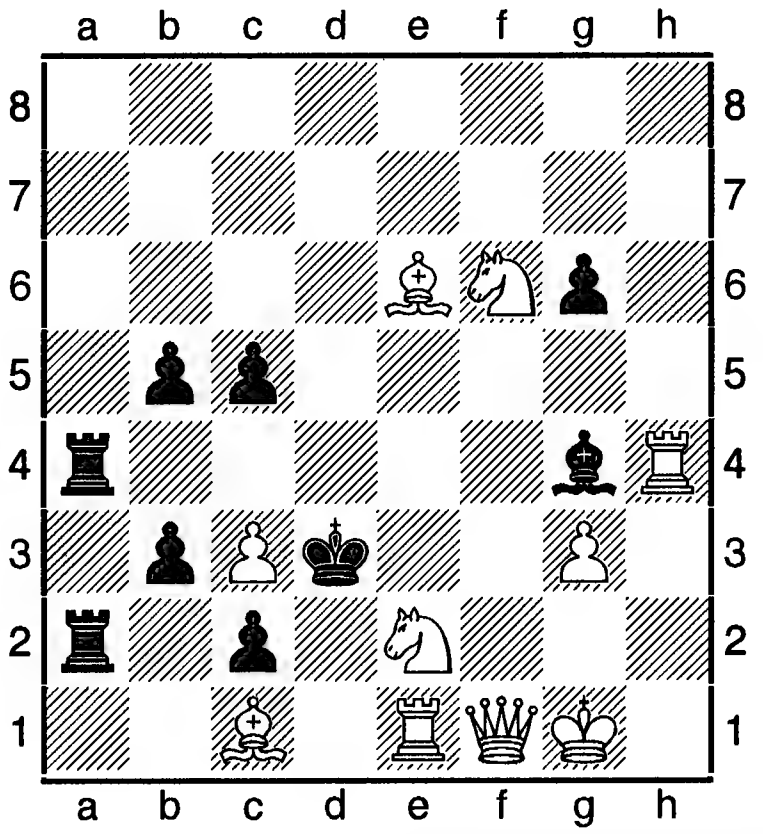

 # 2 10+9

1.Kd5! ~ 2.Kef4 #. 1. ...Крc4 2.Kb4 #, 1. ...Крe4 2.Kd4 #.

Шифферс (Shiffers) Еммануїл Йоганович (Степанович) (04.05.1850, Петербург, - 12.12. 1904, С.-Петербург) – російський шахіст німецького по-

ходження. За німецьким звичаєм батьки називали його Еммануїлом Карлом Георгом. Російським підданим він став 1871. Батьки переселилися до Росії на початку 19 ст., але громадянами її не були. 1867 Шифферс закінчив гімназію і поступив у Петрбурзький університет на юридичний факультет. Потім перейшов навчатися на фізмат. З університету був відчислений 28.03.1871. Однак одержав диплом домашнього вчителя.

Ще студентом Ш. був постійним відвідувачем петербурзької кав'ярні «Домінік», у якому зустрічалися найсильніші гравці у шахи. В цей час він захопився алкоголем. У книзі «Сучасна шахова гра» З. Тарраш писав: «Петербуржець Шифферс є всесторонньо освіченою, високоінтелігентною людиною, з почуттям гумору, з талантом хорошого співбесідника, люб'язним, але (як співається в пісні: хлопець в усьому був він хорошим, одна лишень біда, що випиває він без міри...», його хворобою був алкогольний розлад, але до шахів це не має ніякого відношення».

На початку 1870-х Ш. був найсильнішим шахістом Петербурга. До 1873 він став найсильнішим в усій Росії. 1874-1875 виграв т-р – гандикап «Німецького зібрання», випередивши І. С. Шумова та М. І. Чигорина. Ш. і Чигорин були однолітками, проте Ш. почав грати ще наприкінці 1860-х, а Чигорин з 1873. Між Чигориним і Ш. точилася боротьба за першість. 1876 Чигорин виграв матч у Ш. з рах. + 7, - 3, = 0 і став найсильнішим шахістом Росії. 1877 Ш. Реваншувався з рах. + 7, - 6, = 1. Проте 1879 знов програв + 4, - 7, = 2, а 1881 - + 1, - 7, = 3. Загальний рахунок зустрічей Ш. з Чигориним був таким: + 19, - 41, = 15.

1877 Ш. вперше взяв участь у великому міжнар. т-рі в Франкфурті-на-Майні, де був 10-м серед 21 учасника. 1894 виступав на міжнар. т-рі в Лейпцігу, де посів 8-9-е місце. 1887 Ш. одержав приз за найкрасивішу партію на міжнар. т-рі у Франкфурті-на-Майні.

Шиферс – М. Гармоніст. Італійська партія (С 54).

1.e4 e5 2.Kf3 Kc6 3.Cc4 Cc5 4.c3 Kf6 5.d4 ed 6.cd Cb4+ 7.Cd2 Cxd2+ 8.Kbxd2 d5 9.ed Kxd5 10.Дb3 Kce7 11.0-0 0-0 12.Tfe1 c6 13.a4 Дc7 14.Tac1 Kf4 15.Kg5 Keg6 16.Te8 Txe8 17.Cxf7+ Kph8 18.Cxe8 Ke2+ 19.Kph1 Kxc1 20.Kf7+ Kpg8 21.Kh6+ Kpf8 22.Дg8+ Kpe7 23.Cxg6 hg 24.Дxg7+ Kpd8 25. Дf8+ Kpd7 26.Ke4! Дd8 27.Дd6+ Kpe8 28.Kf6+, (1-0).

Ш. захоплювався також літературною діяльністю. 1894-1898 був редактором «Шахового журналу» («Шахматного журнала»), 1891-1904 вів шахові відділи в газетах «Новості», «Пєтєрбургская газета», у додатках до ж. «Ніва». Ш. автор популярного підручника «Самучітєль шахматной ігри». Книга вийшла вже після смерті автора - 1907.

На т-рі в Гастингсі 1895 за участю найсильніших шахістів світу Ш. посів 6-е місце, набравши 12 очок. У лютому-березні 1896 в Ростові-на-Дону зіграв матч з 12 партій з екс-чемпіоном світу В. Стейницем. Цей матч спочатку планували провести в Харкові. Гра відзначалася впертою боротьбою. Досвідчений Стейниць все ж таки виграв з рах. + 6, - 4, = 1.

В нюрнберзькому т-рі 1896 Ш. посів 9-10-е місц. 1898 він грав у Келні на 11-му загальнонімецькому шаховому конгресі та у Відні, де також зустрічався з В. Стейницем. Насамкінець Ш. зіграв 1899-1900 і 1901 ще у двох т-рах, в яких переміг Чигорин, а Ш. був другим. Своє земне життя Ш. завершив, перебуваючи в психіатричній лікарні.

Література: Э. Шифферс, Самоучитель шахматной игры, 6 изд., П., 1919; в переробці В. І. Ненарокова; Линдер И. М., Шифферс, в його кн.: «Первые русские мастера», М., 1979; «В пошуках минулого», ст. в газ. «Ладья» за 20.03.2010.

Шишкин (Шишкін) Вадим (нар. 04.03. 1969, Київ) – український шахіст, міжнар. майстер. Ело 2007 = 2543. 34-а позиція в списку 100 найсильніших гравців країни. Учасник багатьох ч-тів Києва: 1997 (4-8), 1998 (3), 2000 (8), 2001 (1), 2007 (1). Учасник

особистого ч-ту України в Харкові 2004 (9-16). Переможець 3-х всеукраїнських шахових ігор в Євпаторії 2007. Інші змагання: Павлоград 1995 (2); Київ 1997 (1-5), 1998 (4-8), 1999 (1-2), 2001 (5-6), 2005 (1), 2007 (2-3); Поляниця-Здруй, м-л Рубінштейна (8); Мінськ 1996 (14), Краків 1998, 139 учасників (8); Алушта 2001 (2); Барлінка 2006 (1).

Г. Арзуманян - В. Шишкин, 1998.
Сицилійська оборона.

1.e4 c5 2.Kf3 Kc6 3.Kc3 de 4.d4 cd 5.Kd4 Kf6 6.Ce2 g6 7.0-0 Cg7 8.Kb3 0-0 9.Te1 b6 10.Cf1 Cb7 11.Kd5 Tc8 12.c3 Kd7 13.Cg5 f6 14.Cc1 e6 15. Ke3 Де7 16.f4 Ke5 17.f5 Ke5 18.Kc5 de 19.Kc4 Tfd8 20.Дb3 Kd3! 21.Cd3 Td3 22.Cf4 Ted8 23.Tad1 Td1 24.Td1 Td1 25.Дd1 Ce4 26.fe Cf5! 27.Дd5 Де6 28.Да8 Cf8 29.g5!, (0-1).

Шияновський Владислав Іванович (1929, Київ, - 2006, там же) – український шахіст, майстер спорту СРСР з 1957, національний майстер з 1992. Ело 1998 = 2340. Науковий працівник. Призер міжнар. т-ру в Бухаресті 1962 (2, з рез-том міжнар. майстра). Призер ч-тів України: 1955 (3-6), 1958 (2-4), 1960 (1-2, після матчу з Ю. Коцом за 1-е місце посів друге, програвши поєдинок з рах. 3 на 4). Фіналіст ч-тів СРСР: 1961 (листопад), 1962 (11-12). Призер ч-ту СРСР серед юнаків 1947 (2). У складі збірної команди України призер 2-ї спартакіади народів СРСР 1959 (3), призер командного ч-ту СРСР 1955 (3). У складі збірної ДСТ «Авангрд» призер командного ч-ту СРСР 1961 (2), 1971 (3). Учасник матчів Україна - Болгарія 1962, 1963, 1964, 1965, 1966, 1967.

В. Шияновський – Л. Аронін. 30-й ч-т СРСР. Єреван, 1962.

1.e4 c5 2.Kf3 d6 3.d4 cd 4.Kxd4 Kf6 5.Kc3 a6 6.Ce2 g6 7.f4 Kbd7 8.0-0 Cg7 9.Kph1 0-0 10.Ce3 Дc7 11.Tc1 Kb6 12.f5! Cd7 13.g4! Ka4 14.Kxa4 Cxa4 15.Cf3 Kd7? 16.Cg2 Cc6 17.g5 Ke5 18.c4 Tac8 19.h4 Да5 20.h5 Cd7 21.b3 b5 22.f6 Ch9 23.fe! Tfe8 24.hg hg 25.Kf5! gf 26.ef Txe7 27.Дh5! Cc6 28.f6 Te6 29.Cxc6 Txc6 30.Tc2! bc 31.Th2 Дd5+ 32.Kpg1 Kf3+ 33.Txf3!, (1-0).

«Партія Шияновського з Ароніним, - писав у ризькому журналі «Шахс» О. Кобленц, - поза всяким сумнівом обійде всю світову шахову пресу – киянин пожертвував конем, щоб заволодіти полем h5! ...). Навіть на схилі літ Ш. не розлучався з шахами. Він грав у ч-тах міста 1997 (18-24), 2000 (16), 2002 (6). На т-рі 2000 (18).

Шілонг (Лі Шілонг, Li Shilong) – китайський шахіст, міжнар. ґросмайстер. Срібний призер особистого ч-ту Азії в Гайдарабаді 2005.

Лі Шілонг – Сінгх, 2005. Дамин гамбіт (D 53).

1.d4 Kf6 2.Kf3 d5 3.c4 e6 4.Kc3 Ce7 5.Cg5 0-0 6.e3 h6 7.Ch4 c6 8.Cd3 dc 9.Cxc4 b6 10.Де2 Cb7 11.0-0 Kbd7 12.Tfd1 Te8 13.e4 Kf8 14.Cg3 Дc8 15.Tac1 Kh5 16.Ke5 Kxg3 17.hg Cd6 18.Kg4 e5 19.Kxe5 Cxe5 20.de Txe5 21.f4 Te7 22.e5 Дc7 23.Ke4 Td8 24.Kd6 g6 25.f5 Cc8 26.f6 Ted7 27.Kph2 Kh7 28.Kxf7 Txf7 29.e6 Kxf6 30.ef+ Kpg7 31.Txd8 Дxd8 32.Td1 Дc7 33.Дc8, (1-0).

«64 – шахматное обозрєніє» - масовий ілюстрований спортивно-методичний журнал Держкомспорту СРСР. Видаввся з 10.01.1980 2 рази на місяць. Його попередник: «64» - щотижневий шахово-шашковий додаток до газети «Совєтскій спорт» (видавався з 05.07.1968 по 31.12.1979). З 1980 головним редактором був А. Карпов. Потім це видання трансформувалося в орган Шахової федерації Росії. Редктором був О. Рошаль (до 2010).

Шкуран Данило (нар. 24.07.1985, Ів.-Франківськ) – український шахіст, міжнар. майстер. Ело 2004 = 2390 (Україна), Ело 2009 = 2399 (ФІДЕ). Учасник особистого ч-ту України в Харкові 2009 (17-32). Призер багатьох всеукраїнських змагань: Чернівці

2001 (2-3); Київ 2003, т-р «Б» (1); Чинодієве 2006 (2); Львів 2005 (9-18), 2007 (2), 2009 (1); Червоноград 2007 (1); Червоноград 2009, т-р «Б» (1); Мукачеве 2009 (1); Жовква 2010 (2-3); Тернопіль 2010 (2-4).

Школа Владислав (нар. 09.08.1941, Дніпропетровськ) – український шахіст, національний майстер. Ело 1998 = 2275. Арбітр ФІДЕ з 2003.

Шкуро Юрій (нар. 20.06.1982, Херсон) – український шахіст, міжнар. майстер. Ело 2009 = 2447 (Україна), 2534 (ФІДЕ). Учасник змагань в Миколаєві 2005 (6), 2009 (2), Харкові 2009 (4-8).

Шлехтер (Shlekhter) Карло (Карл) (02.03.1874, Відень, - 27.12.1918, Будапешт) – видатний австрійський ґросмайстер, один з претендентів на

світову першість початку 20 століття. З юних років Ш. захопився шахами. У т-рах майстрів почав грати з середни 1890-х. Спочатку з посередніми рез-тами: Лейпціг 1894 (11), Гастингс 1895 (9). Потім з високими: Нюрнберг 1896 (7-8); Будапешт 1896 (4-5), Відень 1896 (2); Берлін 1897 (6-8); Відень 1898 (5). Згодом його рівень гри сягнув світового.

Ш. належав до тих шахістів, котрий сповідував вчення Стейниця про позиційну манеру гри. До того ж він відзначався миролюбним характером. Тому-то у нього програші були нечастим явищем. Зате було багато нічиїх. Навть у баденському т-рі 1914 він зробив 14 нічиїх у 18-и зустрічах без жодної поразки. Часто завершувалися нічийним підсумком і матчі: з Марко 1893 десять і 1984 (= 4, -4, = 3); з Цинклем 1894 (= 4, - 4, = 3); Д. М. Яновським 1902 (+ 2, - 2, = 3); Алапіним 1899 (+ 1, -1, = 4); Тейхманом 1904 (+ 1, - 1, = 1); Таррашем 1911 (+ 3, - 3, = 10). Правда, виграв поєдинок в Д. М. Яновького 1902 (+ 6, - 1, = 3), програв незадовго до смерті 1918 серію партій А. Рубінштейну (= 1, - 2, = 3).

Ем. Ласкер не знаходив слабких місць у грі Ш. Ось основні віхи його подальшого шахового зростання до матчу з Ем. Ласкером: Мюнхен 1990 (1-2); Монте-Карло 1901 (2), 1902 (5-7), 1903 (4), 1904 (2); Кобург 1904 (1-3); Кембридж-Спрінгс 1904 (6-7); Відень 1904-1905 (1); Остенде 1905 (1); Бармен 1905 (4-5); Остенде 1906 (1); Нюрнберг 1906 (3-4); Стокгольм 1906 (1-2); Остенде 1907 (2); Копенгаген 1907 (2-3); Карлсбад 1907 (4-5); Відень 1908 (1-3); Прага 1908 (1-2).

К. Шлехтер – Д. Яновський. Остенде, 1905.
1.d4 d5 2.c4 e6 3.Кc3 Kf6 4.Cg5 Kbd7 5.e3 Ce7 6.Kf3 0-0 7.Cd3 b6 8.cd ed 9.0-0 c5 10.Ke5 Kxe5 11.de Kd7 12. Cf4 Cb7 13.Дf3 Te8 14.Дh3 Kf8 15.Tad1 Kg6 16.Cg3 a6 17.f4 Cf8 18.Cc2 b5 19.e6 fe 20.f5 ef 21.Дxf5 Де7 22.Kxd5 Cxd5 23.Дxd5+ Де6 24.Ce4 Tac8 25. Дxe6+ Txe6 26.Cd5 Te8 27.Cxe6+ Txe6 28.Td8 c4 29.Cd6 Txd6 30.Tfx f8 + Kxf8 31.Txd6, (1-0).

1906 Ем. Ласкер писав: «Шлехтер має достатнє для боротьби за світову першість обдаруванням, але надто поціновує спокійне життя, не має достатнього темпераменту і, мабуть, не здатен на рішуче зусилля волі, щоб вирвати з інших рук світову першість».

1910 Ш. зіграв у поєдинку з Ем. Ласкером за звання чемпіона світу. Замість 30-и партій вдалося профінансувати тільки 10. За умовою претендент повинен виграти матч з перевагою у двоє очок. Здавалося, що завдання є невиконанним. Але до останньої партії Ш. мав мав перевагу + 1, = 8. Й остання партія теж проходила за його переваги, але у відповідальний момент зрадили нерви. І все ж таки австрійський ґросмайстер залишився єдиним, кого Ласкер не зумів переграти в матчі.

Ш. ще не один раз досягав значних успіхів: Гамбург 1910 (1), Відень 1910 (1-2); Карлсбад 1911 (2-3). З останніх виступів можна відзначити: Сан-Себастян 1911 (5-7); Піштани 1912 (4-6); Будапешт 1912 (1-2);

Бреславль 1912 (4-5); Відень 1912 (1); Відень 1913 (1); Баден 1914 (3); Відень 1913 (1); Відень 1915 (1); Берлін 1918 (2); Кашау 1918 (3-4).

Ш. був видатним теоретиком. Варіант 6.g3 в обороні Тарраша, система з g7-g6 у слов'янській (чеській) обороні, а також ідеї в іспанській партії, дебюті чотирьох коней та інших початках пов'язані з його іменем.

Мала місце в його шаховій творчості і композиція. Він автор понад 300 задач. Ось один з його творів (1907).

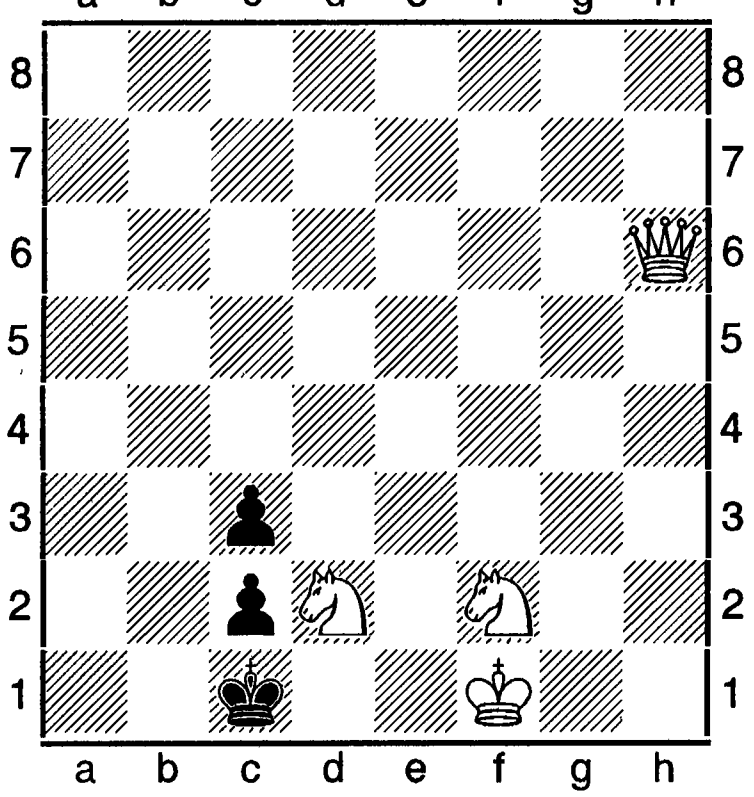

Мат за 3 ходи.

1.Да6! Крхd2 2.Дh6 # (тема повернення), 1. ...Крb2 2.Kd3 #, 1. ...cd 2.Да1 # - перші два варіанти завершуються правильними матами.

Пам'ятником дебютної ерудиції Ш. залишилося підготовлене ним 8-е видання 1916 довідника Більгера. Багато років Ш. був редактором відділу партій, а потім і головним редактором журналу «Дойче шахцайтунг».

Важка доля шахового професіонала була особливо болючою в роки світової війни, коли він, по суті, повільно вмирав від голоду.

З 1923 проводяться Шлехтера меморіали.

Література: Kagan B., Carl Schlechter. Sein Leben und Schaffen, B., 1920; Shilman R., Karl Schlechter . Stokholm, 1924; Михайлов Н., Гросмейстер К. Шлехтер. Избранные партии К. Шлехтера, «Ш. бюллетень», 1960, № 7, 8; Верховский Л., К. Шлехтер, М., 1984.

Шлехтера меморіали - міжнар. змагання, присвячені пам'яті австрійського ґросмайстра К. Шлехтера.

Призери змагань: **1923**, Відень – С. Тартаковер – 9 очок з 11; 2. Р. Реті – 8,5; 3. Р. Шпільман – 7,5; **1947**, Відень – Л. Сабо – 11,5 очок з 15; 2-3. Ч. Чокилтя; Й. Локвенц – по 10,5; **1947**, Буенос-Айрес (2 кола) – Г. Штальберг – 8 очок; М. Найдорф – 6,5; 3. Е. Елісказес – 5,5; 4. М. Ейве – 4,5; 5. Г. Пільник – 3,5; 6. Е. Роззетто – 2; **1949**, Відень – 1-2. Я. Фолтис, С. Пуц – по 9 очок з 13; 3-6. Котнауер, Опоченський, Й. Платт, Б. Рабар – по 8,5; **1959**, Відень – В. Ульман – 8 очок з 9; Сабо – 7,5; Б. Милич – 6; **1961**, Відень – Ю. Авербах – 9 очок з 11; М. Филип – 8; Г. Барца – 7.

Шлехтера – Рубінштейна ситема (див. ст. «Слов'янська (чеська) оборона»).

Шлоссер (Shlosser) Михаель (нар. 1968) – австрійський шахіст, міжнар. майстер. На ч-ті Австрії 1989 одержав спеціальний приз глядацьких симпатій за гру з атаками і цікаві творчі задуми.

М. Шлоссер – Л. Квачевський.

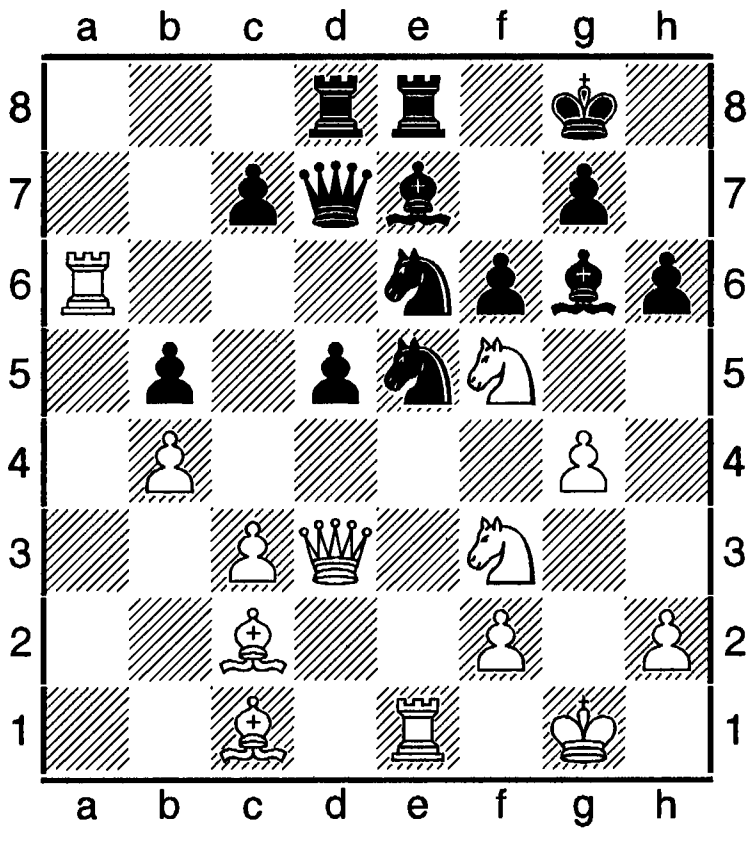

22.Тхе5! fe 23.Кхе5 Дс8 24.Кхg6 Дха6 25.Кfхе7 Тхе7 26.Кхе7+ Крf7 27.Кхd5 Кf8

28.Дf5+ Крg8 29.Ке7+ Крh8 30.Крg2 Дd6 31.Дf7 Кd7 32.Сxh7! Кf6 33.Сf5 Дd1 34.Сh6, (1-0).

Шлоссер (Shlosser) Филип (Пилип) – німецький шахіст, міжнар. майстер. Переможець т-ру в Будапешті 1991. На ч-ті Німеччини 1996 посів 4-5-е місце.

С. Кишнєв – Ф. Шлоссер, 1991.
Новоіндійська оборона (Е 14).

1.d4 Кf6 2.c4 e6 3.Кf3 b6 4.b3 Сb7 5.Сd3 c5 6.0-0 Се7 7.Кc3 cd 8.ed d5 9.cd Кxd5 10.Ке5 0-0 11.Дh5!? Кf6 12.Дh4 Ке4 13.Дh5 Кf6 14.Дh4 Ке4 15.Дh5 Кf6 16.Дh4 Ке4 17.Дh5 Кf6 18.Дh4 Ке4 19.Дh3!? Дxd4 20.Сf4 Кf6 21.Ке2 Да4! 22.Тfc1 Са6 23.Сc2 Де8 24.Кc3 Кbd7 25.Ке4 g6 26.Кc6 Кxe4 27.Сxe4 Сf6 28.Да3 Сb7 29.Сd6 Кc5! 30.Тxc5 bc 31.Дf3 Крg7 32.Тc1 Дd7 33.Тd1 Дc8 34.h4?! Сxc6! 35.Сxc6 Тb8 36.h5 Сxb2 37.Тb1 Тd8?? 38.h6+?? Крxh6 39.Се7 Сd4 40.Тd1 Крg7 41.Дf4 Крg8 42.Са4 Тd5 43.Те1 Тf5, (0-1).

Шляхи розвитку ідей у шаховій композиції – засоби збагачення відомої ідеї: а) розширення ідеї через збільшення кількості ідейних варіантів, а також насичення тактичними моментами усіх елементів задачі; б) поглиблення ідеї за рахунок збільшення кількості ходів; в) ускладнення ідеї через комбінування у варіанті (варіантах) кількох різних ідей. Чим ширший технічний кругозір складача, тим більше вирізняється його особиста самостійність, його почерк відображення різних ідей на шахівниці.

Шляхтич Галина (нар. 06.03.1973, Калуш, Ів.-Франківська область) – українська шахістка, міжнар. майстриня. Ело 1999 = 2262. Чемпіонка України 1998 (Алушта). На ч-ті України там же 1997 була 4-ю. Чемпіонка Європи 1997 і 1998 (Грабич) серед інвалідів опорно-рухового апарату. Чемпіонка світу і володарка Кубка Європи серед жінок 2000. Бронзова призерка 3-ї Всесвітньої олімпіади серед шахістів-інвалідів у складі команди України (Грабина, 2000). Учасниця зон. т-ру ФІДЕ в Алушті 1999 (19-е місце).

Г. Арзуманян – Г. Шляхтич, 1998.
Скандинавська оборона.

1.e4 d5 2.ed Дd5 3.Кc3 Да5 4.d4 Кf6 5.Сc4 Сf5 6.Кf3 e6 7.Сd2 Дh6 8.Сb3 c6 9.Де2 Кbd7 10.0-0-0 0-0-0 11.Ке5 Сg6 12.h4?! Дd4 13.Кd7 Тd7 14.Сg5 Дb4 15.a3 Да5 16.Сf6 Тd1 17.Тd1 gf 18.g4 Са3! 19.Кb1 Сf8 20.f4 Сh6 21.g5 fg 22.hg Сg7 23.Се6 fe 24.Де6 Крb8 25.Тd7 Дc5 26.Кc3 Се3 27.bc Те8, (0-1).

Шметан (Shmetan) Хорхе – аргентинський шахіст, міжнар. майстер. Переможець т-ру «Банко де кредито Аргентино» в Буенос-Айресі 1991.

Шмід (Shmid) Лотар Максиміліан Лоренц (нар. 10.05. 1928, Дрезден) – німецький шахіст, міжнар. ґросмайстер з 1959, ґросмайстер ІКЧФ з 1959, міжнар. арбітр (1959). Національним майстром став 1951. Другий призер ч-тів Німеччини 1955, 1959. Переможець міжнар. т-рів: Травемюнде 1951, Цюрих 1954, 1964, Гетеборг 1956, Малага 1963; Мар-дель-Плата 1970 і 1973, Лондон 1979 (1-2). Інші змагання: Гастингс 1951-1952 (3); Венеція 1953 (2-3); Цюрих 1961 (4-5); Бамберг 1968 (2-3); Аделаїда 1971 (2-4). Учасник зон. т-ру ФІДЕ в Дубліні 1957 (4) і матчу СРСР – ФРН 1960. 1950-1974 (крім 1966, 1972) грав за команду ФРН на олімпіадах, зокрема за першою шахівницею 1974.

У грі за листуванням посів 1-е місце на міжнар. т-рі 1954-1956, присвяченому пам'яті Е. Дікгофа. На 2-му ч-ті світу із заочних шахів виграв 2-3-є місце. Головний арбітр матчів на першість світу Фішер – Спаський 1972; А. Карпов – В. Корчной 1978, матчів претендентів: Р. Фішер – Т. Петросян 1971, В. Корчной – Л. Полугаєвський 1977, 24-ї Олімпіади 1980, юнацького ч-ту світу 1980 та інших змагань.

Л. Шмід – Х. Дієс Корраль. Люцерн, 1963.
11.e4 e6 2.d4 d5 3.Кc3 Сb4 4.e5 c5 5.a3 Сxc3+ 6.bc Ке7 7.Дg4 cd 8.Дxg7 Тg8 9.Дxh7

Дc7 10.Ke2 Kbc6 11.f4 Cd7 12.Дd3 dc 13.Kxc3 a6 14.Tb1 Tc8 15.h4 Kf5 16.Th3 f6 17.ef Kpf7 18.h5 Tg4 19.h6 Kcd4 20.h7 Th8 21.Дd1 Th4 22.Txb7 Дxb7 23.Txh4 Kxh4 24.Дxd4 Kf5 25.Дd3 d4 26.Ke4 Cc6 27. Kg5+ Kpxf6 28.g4 Cb5 29.Дe4 Дxe4+ 30.Kxe4+ Kpe7 31.gf Cxf1 32.Kpxf1 Txh7 33.f6+ Kpf8 34.Kpe2 Th1 35. Cb2, (1-0).

Ш. власник однієї з найкращих у світі шахових бібліотек (15 000 книг), в тому числі інкунабули (серед них книга Л. Лусени). Він є автором багатьох досліджень з шахової історії.

Шмідт (Shmidt) Влодзімеж (нар. 10.04. 1943, Познань) – польський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 1976. Ело 1973 = 2550. Багаторазовий чемпіон Польщі (1971, 1974, 1975, 1981, 1988, 1989, 1990). Чемпіон Польщі серед юнаків 1959, 1960.

Грає в шахи з 9-и років, в 13 виграв т-р школярів у Познані. В складі команди Польщі учасник олімпіад 1962-1986), у п'яти з них грав за 1-ю шахівницею. Учасник 5-и зон. т-рів ФІДЕ (1972, 1975, 1979, 1985, 1987). У Гельсинках 1972 мав 6-е місце, у Празі 1985 (4-6), у Варшаві 1987 (1-а група) мав 2-4-е (у дод. змаганні посів 3-є місце і виграв перепустку до міжзон. т-ру).

Найкращі рез-ти в інших міжнар. змаганнях: Поляниця-Здруй 1970 (3), 1971 (4), 1973 (1-2), 1976 (2-4), 1981 (1); Люблін 1970 (1-2); Екшьо 1973 (3-5); Албена 1974 (3-5); Вейк-ан-Зее 1975, т-р майстрів (2); Олот 1975 (3-4); Врбас 1976 (3-5); Галле 1976 (2); Мальме 1977 (1), 1979 (2-5); Баньо 1977 (1), 1980 (1); Вршац 1977 (3); Кіль 1979 (2); Смедерево 1981 (1-2); Трнава 1983 (3-6), 1985 (2-4), 1986 (5-7); Нікея 1984 (3-5); Атени 1984, 36 учасників (2-7); Беер-Шева 1986 (3-4); Будапешт 1986 (1); Вінковці 1986 (1).

Шмідтіль (Shnitdil) Екгард – німецький шахіст, міжнар. ґросмайстер. Один з переможців т-ру «Богеміанс – 1990», на т-рі в Люксембірзі 1990 (2-10); Дортмунд 1999 (1-2).

Шмутер Леонід (нар. 03.05.1969, Харків) – український шахіст, міжнар. майстер. Ело 2001 = 2473. 56-а позиція в списку 100 найсильніших гравців України. Учасник особистого ч-ту України в Сімферополі 1992 – 7-е місце; брав уасть в зон. т-рі ФІДЕ в Миколаєві 1993 (24).

Шнапік (Shnapik) Олександр (нар. 10.02. 1951, Варшава) – польський шахіст, міжнар. майстер з 1977. Учасник ч-ту світу серед юнаків: Стколольм 1969 (1-е місце у фіналі «С»). Чемпіон Польщі 1976, 1980, 1984. Найкращі рез-ти в інших національних ч-тах: 1972 (2), 1974 (2), 1977 (2-3), 1978 (1-2; зіграв матч з А. Кулиговським з рах. 2 на 2 і за дод. показниками одержав 2-е місце), 1981 (1-2, дод. матч програв В. Шмідту з рах. 1,5 на 2,5), 1987 (3-5). У складі збірної команди Польщі учасник олімпіад 1972, 1978-1986.

Найкращі рез-ти в міжнар. т-рах: Липськ 1969, юн. т-р (1); Варшава 1971 (1); Вейк-ан-Зее 1974, бічний т-р (1-2); Старі-Смоковець 1977 (2); Гельсинки 1978 (3); Варшава 1979 (1), 1980 (2-4); Стокгольм 1979-1980 (2-6), 1980-1981 (3-7), 1982-1983 (3-5); Любляна 1981 (3); Беїле- Еркулане 1982 (4-7); Поляниця-Здруй 1982 (5-7), 1983 (5-6); Копенгаген 1984, 58 учасників (1-2); Атени 1984 (1-2); Біль 1987 (2-4). Перестав брати участь у змаганнях з 1998.

Шнейдер (Shnejder) Аттіла (14.05.1955,-2003) – угорський шахіст, міжнар. майстер з 1984. Чемпіон Угорщини 1982, 1989. Учасник командного ч-ту Європи 1983.

А. Шнейдер – З. Анка. Дамин гамбіт (D 56).

1.d4 d5 2.Kf3 Kf6 3.c4 e6 4.Kc3 Ce7 5. Cg5 h6 6.Ch4 0-0 7.e3 b6 8.Cd3 Cb7 9.0-0 c5 10.Tc1 Kbd7 11.Де2 a6 12.cd ed 13.dc Kxc5 14. Tfd1 Kfd7 15.Cg3 Kxd3 16.Дxd3 Kc5 17.Дf5 g6 18.Дf4 Kph7 19.Дd4 Ke6 20.Дd2 Tc8 21.Ce5 b5 22.Tb1 f6 23.Cg3 c6 24.Tbc1 Да5 25.h4 h5 26.e4 Tfd8 27.ed Cxd5 28.Де3 Cxc3 29.Tad5! Cd2 30.Дxe6 Txc1+ 31.Kph2 Txd5 32.Дf7+ Kph6 33.Дxd5 Cb4 34.Cf4, (1-0).

Шнейдер Олександр Борисович (нар. 12.05.1962, Луганськ) – український шахіст, міжнар. майстер з 1988, міжнар. ґросмайс-

тер. Ело 1998 = 2560. Учасник всесоюзних т-рів молодих майстрів 1983-1985 (найкращий рез-т – 2-3-є місце 1984). Міжнар. змагання: Львів 1986 (1-3); Калькутта 1988 (4-5). Бронзовий призер зон. т-ру ФІДЕ в Донецьку 1998, чемпіон світу серед команд міст у складі команди «Донбас» в Джакарті 1997. Чемпіон України в складі клубної команди «Донбас» 1996, 1999 (Алушта), 1997 (Харків), 2000 (Алушта); Алушта 2002 (3). Учасник клубного Кубка Європи в Неумі 2000 у складі команди «Данко-Донбас» (5-те місце). Інші змагання: Луганськ 1997 (2-4); Краматорськ 1997, м-л Момота (4); Лінарес 1998, 186 учасників (9-18); Париж 2000 (8); Капель-ла-Гранд 2006, 624 учасники (57); 2008, 612 учасників (32-78), 2012 при 560 учасниках (5-31).

Шнейдер – Дуйкер. Капель-ла-Гранд, 2012. Оборона Боголюбова (B 11).

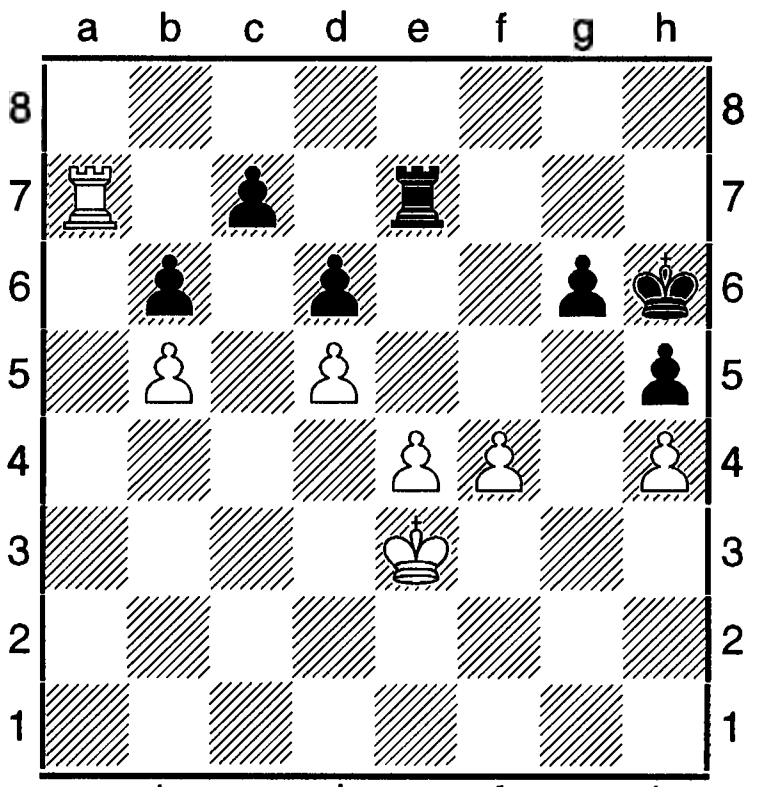

63.e5 de 64.d6 ef 65.Крxf4 Те1 66.dc Тс1 67.Тb7 Тс5 68.Крe4 Тс1 69.Крd5 Тс2 70.Крd6 g5 71.Тxb6 gh 72.Тс6 Td2 73.Крe5 Крg5 74.с8Д Td3 75.Дg8++, (1-0).

Шовальтер, Шоувальтер (Shovalter) Джексон Уїппс (05.02.1860, Мінерва, - 05.02.1935, Лексингтон) – шахіст США, одни з найсильніших у країні наприкінці 1880-х початку 1900-х. багаторазовий чемпіон США (1890-1892, 1906-1909). Переможець національних т-рів у Цинцинатті 1888, Сен-Луїсі 1890 і Лексингтоні 1891. В нью-йоркському міжнар. т-рі 1889 поділив 9-10-е місце, а 1893 (3-5). 1893 програв матч Ем. Ласкеру з рах. 3 на 7 (= 2, - 6, = 2). На початку 1890-х виграв такі матчі: в А. Годжеса – 10 на 8 (1894); в А. Альбіна – 14 на 11 (1894); С. Ліпшюця – 9 на 7; (1895) і 8,5 на 5,5 (1896). 1897 програв два матчі Г. Пільсбері з рах. 9,5 на 11,5 (+ 8, - 10, = 3) і 4 на 8 (= 3, - 7, = 2) 1909. 1909 посупився Ф. Маршаллу з рах. 3,5 на 8,5 (= 2, - 7, = 3).

З успіхом грав в інших міжнар. змаганнях: Нью-Йорк 1894 (3-4); , Буффало 1894 (1); Кельн 1898 (6-7); Лондон 1899 (8); Мюнхен 1900 (7-10); Кембридж-Спрінгс 1904 (5).

Шоде де Сілан (Shode de Silan) Шанталь (09.03.1919, Версаль, - 2001, Париж) – французька шахістка, міжнар. майстриня з 1950. Керівниця паризького шахового клубу «Каїса». Чемпіонкою Франції серед жінок стала у 15 років. Потім ще багато разів виборювала це звання. Учасниця багатьох чоловічих ч-тів країни. У складі команди Франції учасниця 9-ї чоловічої (1950) і жіночої (1957) Всесвітніх шахових олімпіад. У ч-ті світу 1949-1950 мала 5-7-е місце. Учасниця т-рів претенденток: Москва 1952 (8-10); Врнячка-Баня 1961 (12-14).

Шон Нгуєн Нгок Чуонг (Shon Nguetn Nhok Chuong) – в'єтнамський шахіст, міжнар. ґросмайстер. Учасник відбірного т-ру ч-ту світу з блискавичної гри в Москві 2010 (40-57). На т-рі в Москві 2010 мав 3-6-е місце.

Шора тема в задачній композиції – вступним ходом білі зв'язують свою фігуру з одночасним розв'язуванням чорної, котра в тематичних варіантах розв'язує білу фігуру. Автор теми угорський проблеміст Ласло Шор.

С. Гертман, «Гемн. Вохеншах», 1926. 1-й приз.

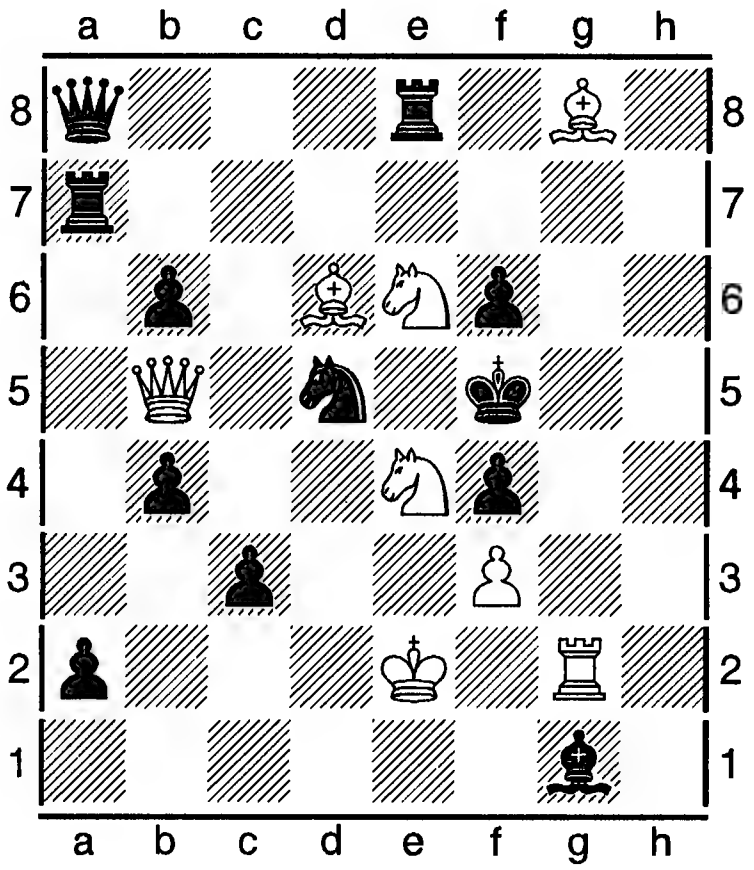

2 # **8+12**

1.К4с5 загроза **2.Дd3 #, 1. ...Ке3 2.Kd4 #, 1. ...Ke7 2.Kg7 #.**

Шорт (Short) Найджел Дейвід (нар. 01.06.1965, Лі) – англійський шахіст, міжнар. майстер з 1980, ґросмайстер з 1984. Ело 2000 = 2687, 2004 – 2712. 15-а позиція в списку 100 найсиль-ніших гравців світу. У 12 років учасник ч-ту Великобританії серед чоловіків (наймолод-ший юний учасник в історії ч-тів). Грав у трьох ч-тах світу серед кадетів (1977-1979; найкращий рез-т у 1979 – 1-2-е місце) і в 4-х ч-тах світу серед юнаків 1980-1983. Найкра-щий рез-т 1980 – 2-е місце (за Г. Каспаро-вим). Чемпіон Великобританії 1884, 1987, 1998. У складі збірної команди Англії учас-ник Всесвітніх олімпіад 1984, 1986, 1996, 1998, 2000, 2004, 2006, 2008. Брав участь у змаганнях на першість світу з 1984: зон. т-р ФІДЕ в Брайтоні – 1-2-е місце; міжзон. т-ри: Біль 1985 – 4-6-е (додатковий матч-турнір за перепустку на т-р претен-дентів – 1-3-є місце); на т-рі претендентів в Монпельє 1985 – 10-12-е місце (перший в історії англійський шахіст – учасник змагань претендентів); виграв матч претердентів з рах. 5,5 на 4,5 у Дж. Спіллмена в Лондоні 1991; програв фінальний матч на першість світу за версією АШП Г. Каспарову з рах. 7,5 на 12,5 у Лондоні 1993; на ч-ті світу в Гронінгені 1997 за версією ФІДЕ виграв у Білявського (3 на 1) в 4-му раунді, у Красенкова в 5-му (1,5 на 0,5), програв М. Адамсу. Учасник ч-ту світу ФІДЕ за нокау-системою в Делі 2000. Переможець ч-ту Європейського союзу в Ліверпулі 2006. Учасник відкритого ч-ту канади в Оттаві 2007 (2-4). Срібний призер європейського клубного т-ру в Бугойно 1999 у складі команди «Агроуніверзал». Учасник ігор за Кубок світу в Гайдарабаді 2002 (програв в ¼ фіналу).

Найкращі рез-ти в інших міжнар. змаганнях: Лондон 1986 (2-3); Брайтон 1981 (2-3); Амстердам 1982 (1-2); Баку 1983 (1); Єреван 1984 (3-6); Пловдив 1984 (2-3); Есб'єрг 1984 (1); Вейк-ан-Зее 1986 (1), 1987 (1-2); Рейк'явік 1987 (1); Гастингс 1988 (1); Амстердам 1996 (3-4); Гронінген 1996 (1); Новгород 1997 (3); Дортмунд 1997 (6-8); Вейк-ан-Зее 1997 (10); Мадрид 1997 (5-7); Дос-Ерманас 1997 (9); Дхака 1999 (1-2); Памплона 1999 (1); Сараєво 1999 (8); Вейк-ан-Зее 2000 (10); Пекін 2000 (3); Буенос-Айрес 2001 (4); Сараєво 2000 (8); Мерида 2001 (2); Цюрих 2001 (3-4); Мальме 2002 (1); Прага 2002, 32 учсники (програв А. Карпову в 1/16 фіналу); Гібралтар 2006, 126 учасників (2-3); Сараєво 2007 (5); Монреаль 2007 (10); Баку 2008 (2-9); Вейк-ан-Зее 2009, т-р «Б» (5-6); Лондон 2009, командна зустріч з Голландією (набрав 8 очок з 8); Лондон 2009, супертурнір (8); Вейк-ан-Зее 2010 (11-12); Гавана 2010 (3-4).

Н. Шорт – Г. Каспаров. Сараєво, 2000. Сицилійська партія.

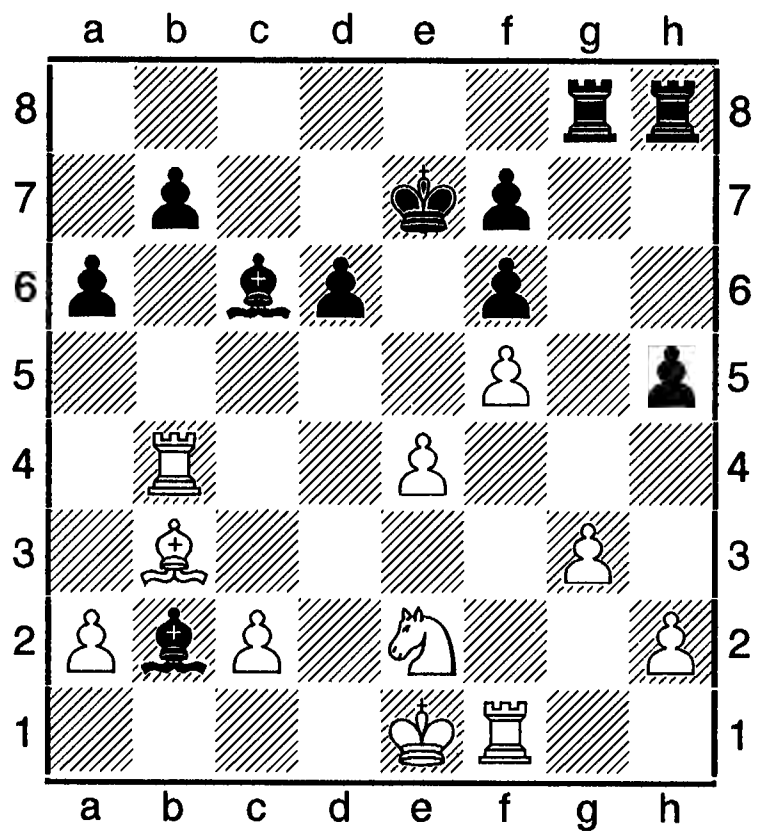

20.Ce6 fe! 21.Tb2 e5 22.Kc3 h4 23.Tf3 Kpf7 24.Ta3 hg 25.hg Th2 26.Kpf1 Kpe7 27.a4 Tgh8 28.Kd5 Kpf7 29.Kc3 Th1 30.Kpg2 T8h8 31.Kpf3 Tf1 32.Kpg4 Th8 33.Tb3 Td8 34.Kd5 Tf2 35.Tbc3 Tg8 36.Kph3 Th8 37.Kpg4 Kpg7 38.Tc4 Cd5 39.Td5 Kph6 40.Kph4 Th2 41.Kpg4 Tf2 42.Tc7 Tg8 43.Kph3 Tf3 44.Tg6 Tgg3 45.Kph2 Kpg5 46.Tg7 Kpf4 47.Tg3 Tg3 48.Tf6 Tg7 49.Tb6 Kpe4 50.f6 Tf7 51.Kpg3 Kpf5 52.a5 e4 53.c4 Kpe5 54.Kpg4 Tf8 55.Kpg3, нічия.

1985 виграв матч в Л. Альбурта з рах. 7 на 1 (+ 6, - 0, = 2). Виграв тренувальний матч в Е. Бакро з рах. 4 на 2 в Альбері 2001. 2009 в Мукачеве переміг З. Єфименка з рах. 3,5 на 2,5. Матчі з АШ: Янань 2002 (програв Се Цзюнь – 1 на 3, виграв у Жу Чен – 3,5 на 0,5); Київ 2008 (програв С. Карякину з рах. 7,5 на 2,5). 1987 програв тематичний матч з АШ в Лондоні Г. Каспарову з рах. 2 на 4.

Н. Шорт – Д. Спіллмен. Гастингс, 1988. Оборона Каро-Канн.

1.e4 c6 2.d4 d5 3.Kd2 de 4.Kxe4 Kd7 5.Cc4 Kgf6 6.Kg5 e6 7.Де2 Kb6 8.Cb3 h6 9.K5f3 a5 10.a4 c5 11.Cf4 Cd6 12.Ke5 cd 13.0-0-0 0-0 14.K1f5 Kbd5 15.Cg3 b5 16.Kc6 Дc7 17.ab a4 18.Cxd5 Kxd5 19.Kxd4 a3 20.c4 a2 21.Kpc2 e5 22.ed ed 23.b3 Cd7 24.Дc4 Cxc6 25.dc Cxg3 26.hg Де5 27.c7 d3+ 28.Kpxd3 Дf5+ 29.Kpc3 Дxf2 30.Thf1 Де3+ 31.Kpb2 Tac8 і на 47-му ході білі реалізували свою перевагу.

Шорфі (Shorfi) Халід – марокканський шахіст, міжнар. майстер. Чемпіон Марокко 1975, 1976, 1990.

Шотландська партія: 1.e2-e4 e7-e5 2.Kg1-f3 Kb8-c6 3.d2-d4.

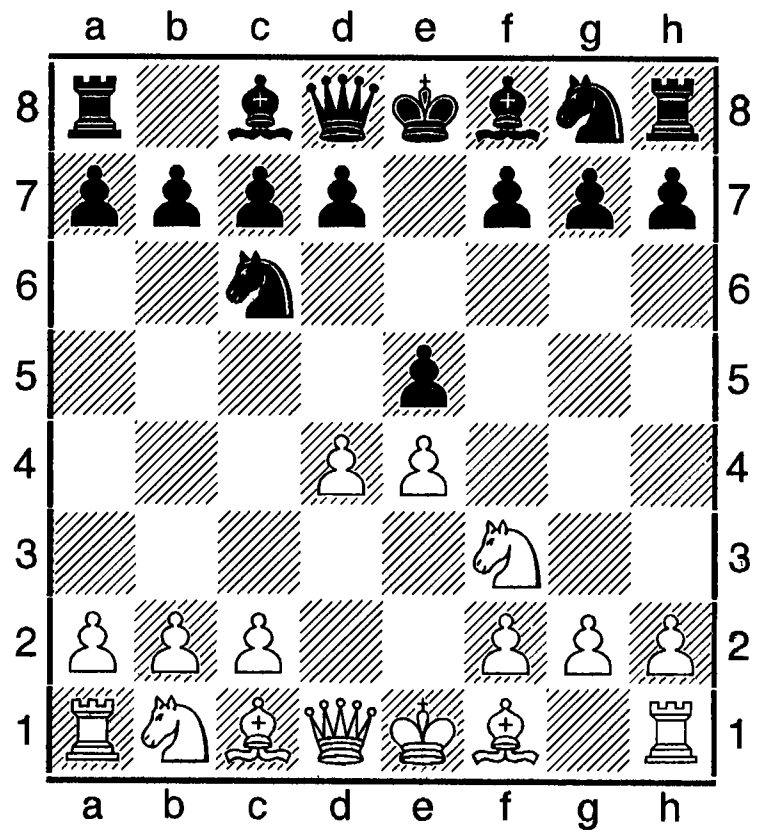

Теоретики шахів зараховують до відкритих початків. Використана шотландськими гравцями під час гри за листуванням Единбург – Лондон (1824-1826), у якій перемогли шахісти з Единбурга. Аналіз системи **4. ...Kf6** опубліковани й Е. Шмідтом 1865 в газ. «Дойче шахцайтунг». Повний і системний аналіз дебюту дав В. Стейниць в кн. «The modern chess Instructor» 1889. Значний внесок у теорію початку зробили Г. Стаунтон, Л. Паульсен, І. Цукерторт, М. Ланге, Ж. Мізес. Потім Ш. п. збагатили низкою цінних ідей С. Тартаковер, Б. Ларсен, В. Горт, Л. Любоєвич, Г. Каспаров.

Ідея Ш. п. полягає в спробі досягти переваги в центрі шляхом знищення пішака **e5**. Одначе чорні мають непогану контргру, пов'язану з ходом **d7-d5**. якщо білі не забирають пішака на **d4**, то партія набирає ознак шотландського гамбіту, який призводить до гострої гри. **3. ...ed 4.Kxd4.** Ходи **4.Cc4** чи **4.c3** ведуть до шотландського гамбіту (див. ст. «Шотландський гамбіт»).

A. 4. ...Kf6 5.Kc3 Cb4 6.Kxc6 bc 7.Cd3 d5 8.ed cd 9.0-0 0-0 10.Cg5 =; 4. ...Дh4 5.Kb5 Cb4+ 6.Cd2 Дxe4+ 7.Ce2 Kpd8 8.0-0 Kf6 9.K1c3

Дh4 10.g3 Дh3 11.Cf3 з перевагою; **4. ...d5 5.Кхc6 bc 6.ed Дxd5 7.Де2+** з дещо кращою позицією. Якщо **4. ...Df6 5.Kb5,** то **5. ...Cc5.** Коли ж білі на 4. ...Df6 грають Kb3, то 5. ...Dg6 6.Df3 Kf6 7.K1d2 Ce7 = (Гарсія-Падрон – Цешковський, 1976).

Б. 4. ...Cc5 5.Ce3 Df6 6.c3 Ke7. Тут чорні прагнуть просуванням **d7-d5** перехопити ініціативу, а білі не мають дебютної переваги. **5.Кхc6 Df6 6.Дd2 dc 7.Kc3 Ce6 8.Ka4 Td8 9.Cd3 Cd4 10.0-0 a6 11.Да5 Де7 12.Cf4!? Td7 13.e5 Kh6! ~** (Калініченко – Хаесе, 2002). **5.Kb3 Cb6 6.a4 a6 7.Kc3! Kf6 8.Cg5 d6 9.Де2 h6 10.Ch4 Kd4 11.Kxd4 Cxd4 12.Дd2 Ce2 =** (М. Цейтлін – Ю. Геллер, 1977).

Початки з партій сучасних провідних шахістів світу.

Ні Хуа – Вен Янг. Пекін, 2008 (С 45).
1.e4 e5 2.Kf3 Kc6 3.d4 ed 4.Kxd4 Cc5 5.Кхc6 Df6 6.Df3 dc 7.Cc4 Ce6 8.Дxf6 Kxf6 9.Cxe6 fe 10.f3 0-0 11.Kd2 Kd7 12.Kc4 a5 13.a4 Kb6 14.Ke5 Cd6 15.Kd3 c5 16.Ce3 Kd7, у білих ліпше.

Ананд – Аронян. Більбао, 2008 (С 45).
1.e4 e5 2.Kf3 Kc6 3.d4 ed 4.Kxd4 Cc5 5.Кхc6 Df6 6.Df3 dc 7.Kd2 d6 8.Kb3 Cb6 9.a4 a5 10.Cd2 Дxf3 11.gf Ke7 12.Tg1 0-0 13.Ce3 Cxe3 14.fe c5 15.0-0-0 Cb7 16.Cb5 Cc6, у чорних краще.

Новиков – Дреєв. Красноярськ, 2007 (В 89).
1.e4 c5 2.Kf3 Kc6 3.d4 cd 4.Kxd4 Kf6 5.Kc3 d6 6.Cc4 e6 7.Ce3 Ce7 8.Де2 a6 9.0-0-0 0-0 10.Cb3 Kd7 11.f4 Kc5 12.Кхc6 Kxb3+ 13.cb bc 14.e5 d5 15.Df2 f6 16.Cd4 Дc7, і в чорних хороша гра.

Іванчук – Леко. Лінарес, 2007 (С 45).
1.e4 e5 2.Kf3 Kc6 3.d4 ed 4.Kxd4 Cc5 5.Ce3 Df6 6.c3 Kge7 7.g3 d5 8.Cg5 de 9.0-0 0-0 10.Kd2 Cb6 11.Te1 Kxd4 12.Кхe4 Дg6 13.Cxd4 Kc6 14.Cxb6 ab 15.Дd2 Df5 16.h3 h6 17.g4 Db5 18.a4! Txa4 19.Kf6!! gf 20.Txa4 Дxa4 21.Дxh6 Да5, чорні вирівнюють гру.

Шотландський гамбіт: 1.e2-e4 e7-e5 2.Kg1-f3 Kb8-c6 3.d2-d4 e5xd4 4.Cf1-c4.

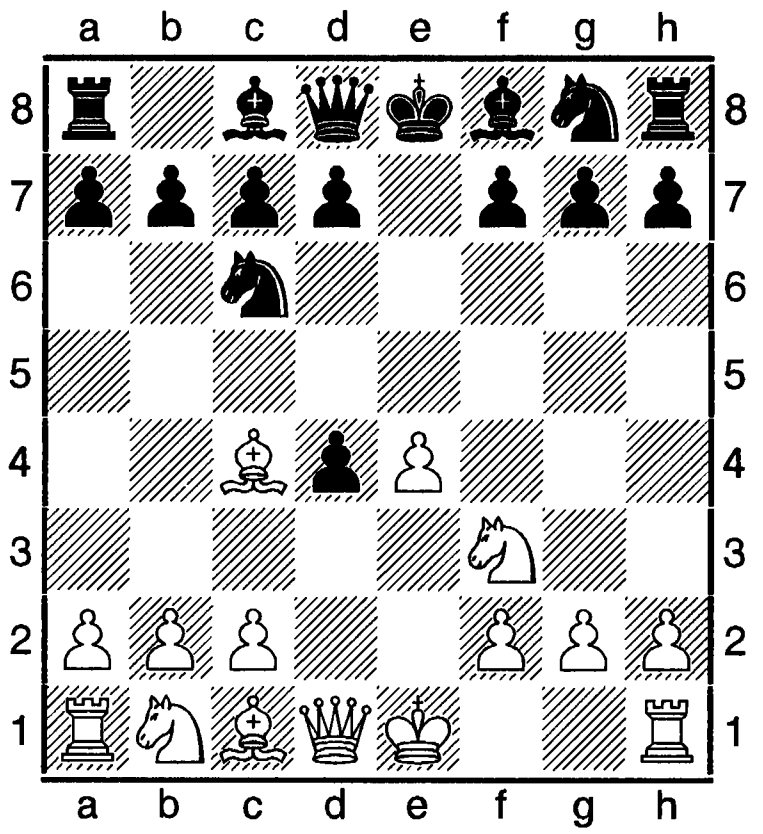

Вважається відкритим початком. Вперше зустрівся в матчі за листуванням Единбург – Лондон 1824-1826. У сучасній шаховій практичі використовується нечасто. Основна ідея: білі не витрачають часу на відігрівання пішака, а прагнуть швидкого розвитку фігур. Чорні можуть відхилити Ш. г. ходом **4. ...Kf6** чи **Cc5,** зводячи гру до варіантів оборони двох коней та італійської партії (див. ст. «Двох коней оборона», «Італійська партія»).

4. ...Cc5 5.c3. Далі **5. ...Kf6** або **5. ...dc 6.Cxf7+ Kpxf7 7.Дd5+ Kpf8 8.Дxe5+ Де7 9.Дxc3! Дxe4+ 10.Ce3** чи **9. ...Kf6 10.Kbd2 Kxe4 11.Kxe4 Дxe4+ 12.Ce3** з компенсацією. **5. ...d3 6.0-0 d6 7.b4 Cb6 8.a4 a6 9.a5 Ca7 10. Db3 Df6 11.b5!** Часто грають **4.c3 dc 5.Kxc3 d6 6.Cc4 Kf6 7.Db3 Дd7 8.Kg5 Ke5 9.Cb5 c6 10.f4 Kg6 11.Cc4 d5! 12.ed Cc5 13.Cd2 Де7 14.Kpd1 0-0 15.h3 b5,** і в чорних краще. Замість **11.Cc4** цікаво **11.Cd3 h6 12.Kf3 Ce7 13.Cd2 Дg4 ~**

Шпекман (Shpekman) Вернер (21.08. 1913, Дортмунд, - 2001) – німецький шаховий композитор, міжнар. майстер з 1967, міжнар. арбітр (1959) з шахової композиції. Послідовник логічного напряму в задачі. Головний ред. ж. «Швальбе» 1959-1982, ред. відділу композиції ж. «Дойче шахцайтунг» з 1963. Автор книг, присвячених шаховим мініатюрам, починаючи від трьох

фігур. Юрист. З 1929 опублікував майже 1000 задач, переважно мініатюр. На конкурсах здобув багато відзнак, в тому числі понад 30 перших призів.

В. Шпекман, «Діе Швальбе», 1959. 1-й приз.

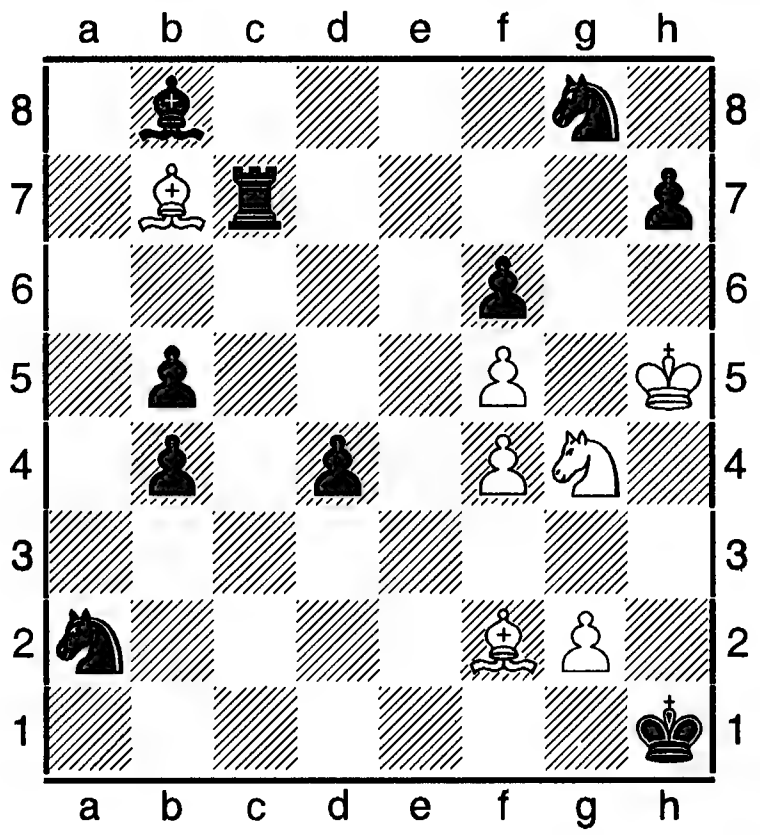

 # 5 **7+10**

Тематично хибні сліди: 1.Cf3? Tc3!, 1.Ce4? Te7! (але не 1. ...Kc3 2.Cf3), 1.Cd5? Tc5! Розв'язує: **1.Ca8! Ta7 2.Cd5 Ke7 3.Ce4 Kc3 4.Cf3** і **5.g7 #.**

Література: Шпекман В., Das Logische Schachproblem, Dusseldorf, 1965.

Шпідер (Shpider) Герт (нар. 06.03.1979) – австрійський професійний гравець з багатьох ігор, майстер ФІДЕ з шахів; 5 дан з го, ґросмайстер гри в авалон, 5 дан HSR, 3 дан ФЕСА з сьоги. 2013 мав першу позицію в ФЕСА-листі Австрії та 7-му позицію у європейському ФЕСА-листі. Проживає в Граці. Має сертифікат тренера з шахів.

Чемпіон світу з авалону 1999, 2000; чемпіон світу з інтелектуального десятиборства 2000; чемпіон Австрії з сьоги 2001, 2002, 2003, 2006; 2-е місце у WOSC 2002 в Брюсселі; чемпіон 21-го Міжнар. форуму з сьоги 2002; 2-е місце в ч-ті Австрії з сьоги 2005, 2007; чемпіон форового т-ру з сьоги у Граці 2011.

Література: Вікіпедія - вільна енциклопедія.

Шпільман (Shpilman) Рудольф (05.05. 1884, Відень, - 15. 09.1942, Стокгольм) – видатний австрійський ґросмайстер. Обдарованість до шахів проявилася дуже рано. На міжнар. арені дебютував 1904 у головному т-рі конгресу в Кобурні. Але перших успіхів досяг через кілька років: Відень 1908 (6); Дюссельдорф 1908 (3); Петербург 1909 (3-4).

Творчість молодого майстра характеризували гамбітна гра, нестримний потяг до атаки, вихор комбінацій з численними жертвами. Усе це вирізняло Ш. серед більшості західних майстрів, в першу чергу серед віденців. Маючи видатний комбінаційний талант, тонке позиційне чуття, Ш. зумів досягти великих успіхів. Він протягом усього життя зіграв у 115-и т-рах і 55-ти матчах. У спогадах сучасників Ш. був невисоким на зріст, кругловидий і високочолий. На світ дивився добродушними очима. Він здавася тихою людиною з миролюбним м'яким характером. Але за шахівницею змінювався до невпізнання. Це був боєць за ініціативу, який не зупинявся перед ризикованими жертвами. Про що засвідчують рез-ти турнірів: Стокгольм 1909 (1); Гамбург 1910 (4); Відень 1910, «Требич-турнір» (1-2); Аббація 1912, гамбітний т-р (1); Сан-Себастян 1910 (2-3); Піштани 1910 (2); Відень 1913 (1); Будапешт 1910 (1); Відень, «Требич-турнір» (2); Берлін 1914 (1-2); Баден 1914, гамбітний т-р (1); Мангейм 1914 (3); Стокгольм 1919 (2), 1919 (1); Піштани 1922 (2-3); Теплице-Шанув 1922 (1-2); Шевенінген 1923 (1-2); Мерано 1924 (2); Заммерінг 1926 (1); Мерано 1926 (2-4); Берлін 1926 (3-5); Магдебург 1927, ч-т Німеччини (1); Відень 1928 (2-5); Тренчанське-Теплице 1928 (4); Берлін 1928 (3); Карлові-Вари 1929 (2-3); Сліач 1932 (4-6); Шопрон 1934 (1); Москва 1935 (5); Амстердам 1939 (1-2); Маргет 1939 (2); Гетеборг 1939 (1-2); Вестерос 1940

(1); Лунд 1940 (1-2); Мальме 1940 (1).

Неповний перелік перемог у матчах: 1906 – над Леонгардтом, Е. Коном; 1907 – Фарні; 1908 – Німцовичем, Пшепюркою; 1909 – Йонером, 1910 – Мізесом, Фарні, Тартаковером, Реті, Перлісом; 1910- Алапіним; 1921 – Тартаковером, Реті; 1930 – Штальбеогом, Лундиним; 1931 – Пірцем; 1932 – Боголюбовим, Штольцем; 1933 – Ландау; 1934 – Мікенасом; 1936 і 1938 – Ландау.

Р. Шпільман – А. Німцович. Матч 1905.

Оборона Каро-Канн (В 15).

1.e4 c6 2.d4 d5 3.Кc3 de 4.Кxd4 Кf6 5.Кg3 e5 6.Кf3 ed 7.Кxd4 Се7 8.Се2 0-0 9.0-0 Крh8 10.b3 Кg8 11.Сb2 Кd7 12.Кdf5 Сf6

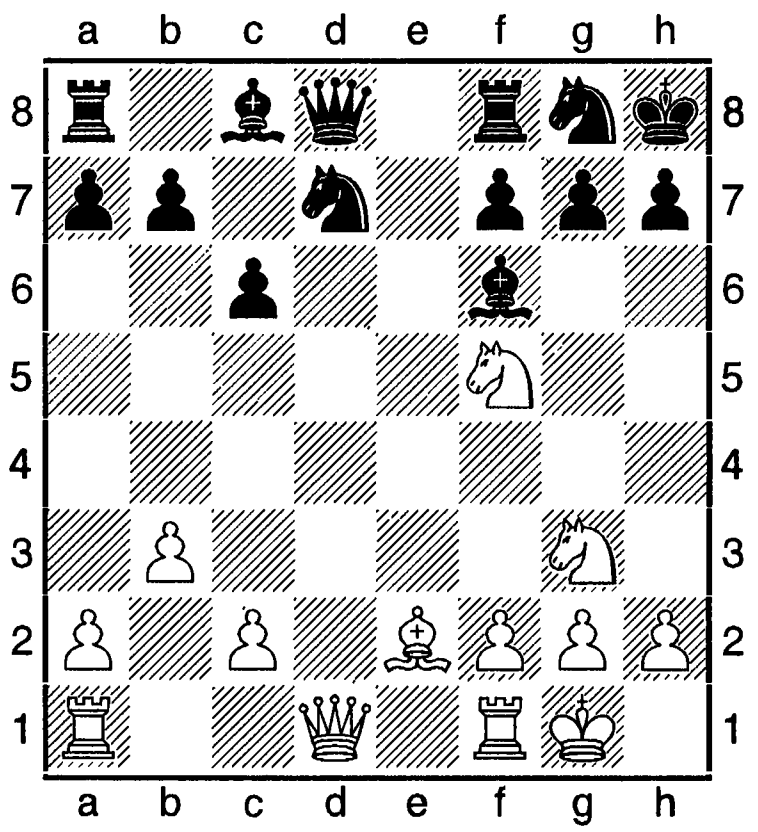

13.Са3 Схa1 14.Дхa1 Кdf6 15.Td1 Де8 16.Кxg7 Крxg7 17.Td6 Се6 18.Кh5+ Крg6 19.Де5, (1-0).

Хитрі задуми Ш. багато разів відзначалися спеціальними призами «За красу гри». Та все ж таки основне прагнення Ш. зазнало краху. Його романтичні задумки були успішними зі слабшими суперниками. За поділом 1-2-го місць в Теплице-Шанув 1922, спіткали невдачі у Відні 1922 (10-11), та поділ останніх 17-18-и місць в Карлових-Варах 1923; найвищому досягненню – перемога в Земмеринзі 1926 за участю найсильніших шахістів того часу (без Капабланки і Ласкера) передувала невдача у Москві 1925 (12-14).

Після розгрому в королівському гамбіті від Боголюбова, Вольфа, Грюнфельда в Карлових-Варах 1923 він написав сенсаційну статтю «Про королівський гамбіт». «Ніхто не може запідозрити мене в пристрасті. Я боровся і страждав за королівський гамбіт протягом 20 років; я сам дуже жалкую, що героїчна епоха Морфі не може повернутися», - констатував Ш. з жалем. Мав рацію Р. Реті, який підсумував творчу характеристику Ш. такими словами: «Старий стиль вмер, але Шпільману належить в історії почесне звання останнього романтика».

Шпільман був видатним шаховим літератором. Його книги і статті відзначалися глибиною та яскравістю змісту.

Після анексії Австрії гітлерівцями 1938, Ш. емігрував до Чехословаччини, а потім – у Швецію. Де і помер.

Р. Шпільман – Х. Р. Капабланка. Карлові-Вари, 1929.

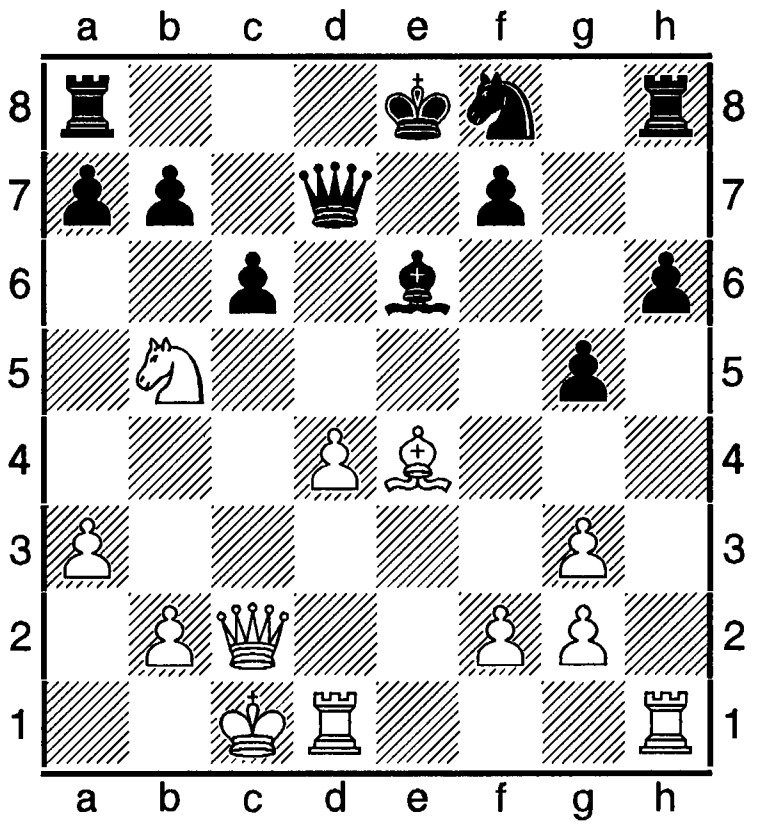

20.d5 cb 21.de Дc8 22.ef+ Крxf7 23.Td6 Дxc2+ 24.Крxc2 Te8 25.Cxb7 Te2+ 26.Крd3 Txf2 27.Te1 Tf6 28.Cd5+ Крg6 29.Txf6+ Крxf6 30.Te8 h5 31.Ta8 h4 32.gh gh 33.Ta7 Крe5 34.Cc6 h3 35.gh Txh3+ 36.Крc2 b4 37.ab Кe6 38.Ca4 Кf4 39.Te7+ Крd6 40.Td7+ Крe5 41.Cc6 Th6 42.b5 Td6 43.Te7+ Te6 44.Tc7 Крd6 45. Tc8 Te2+ 46.Крc3 Te3+ 47.Крc4 Te2 48.Td8+ Крc7 49.Td7+ Крc8 50. Крc5 Txb2 51.Крb6 Te2 52.Tc7+ Крd8 53.Td7+ Крc8

54.Td4 Ke6 55.Cb7+ Kpb8 56.Tc4, (1-0).

Література: Schpilmann R., Ein Rudflug durch die Schachweilt, B. – Lpz., 1929; Про шахи і шахістах, Л., 1930; Практичні поради шахістам, М.-Л., 1930 (пер. російською); «Останній романтк» (до 125 –річчя від дня народження Р. Шпільмана), ст. в газ. Ладья» за 21.07.2008.

«Шреддер» («Schredder») – шахова комп'ютерна програма. Чемпіонка світу серед комп'ютерних програм в Падеборне 1999. Призерка ч-тів світу: Маастріхт 2001 (3), Рейк'явік 2005 (3-4); Турін 2006 (2-3); Памплона 2009 (3); Тюрінген 2010 (3). Зіграла матч з ґросмайстром Лутцом з рах. 0,5 на 0,5.

Штадлер (Shtadler) Тереза (Терезія) (29. 09.1936, Суботиця, - 2001) – сербська шахістка, міжнар. ґросмайстриня з 1977. Чемпіонка Югославії 1964. Найкращі рез-ти в інших ч-тах Югославії: 1961 і 1976 (4), 1979 (2), 1980 (2-3), 1984 (2-5). Очолювала команду Югославії на олімпіаді 1969 (7 очок з 11). Учасниця змагань на першість світу: зон. т-р ФІДЕ в Ареніс-де-Мар 1966 (2); т-р претенденток в Суботиці 1967 (4). Найкращі рез-ти в інших міжнар. т-рах: Бела-Црква 1958 (1-2); Суботиця 1976 (4-5); Нові-Сад 1978 (1-2); Белград 1979 (4-5); Яйце 1981 (2-4); Смедеревська-Паланка 1981 (3-5); Будапешт 1985 (4-6).

Штальберг, Стольберг (Shtalberg) Андрес Гідеон Том (26.01. 1908, біля Гетеборга, - 26.05.1967, Ленінград) – міжнар. ґросмайстер і міжнар. арбітр з моменту запровадження звання. Ш. розпочав постійно змагатися в т-рах з 1925. Успіх в нац. т-рі 1927 (1-2-е місце зі Штольцем) прикував до нього увагу, а перемога в ч-ті північних країн 1929, змусила вважати юнака найсильнішим шведським шахістом. Репутацію сильного шахіста підтвердили матчеві зустрічі з прославленими ґросмайстрами. Якщо 1930 він зазнав поразок від Боголюбова (- 3, = 1) і Шпільмана (+ 1, -4, = 1), то нові поєдинки зі Шпільманом 1933 завершилися з користю для Ш. (+ 3, - 1, = 4), а 1934 він завдав поразки Німцовичу (+ 4, - 2, = 2), який проголосив свого переможця ґросмайстром.

Ще в передвоєнні роки Ш. зарекомендував себе досвідченим турнірним гравцем. Про це засвідчують його перемоги в Дьєрі 1930, Ніндорфі 1934, Гельсинках 1935, першість Швеції 1939 та поділ 1-2-го місць у ч-ті північних країн 1939. Високі місця Ш. посідав й в інших міжнар. змаганнях: Копенгаген 1933 (3-5); Уйпешт 1934 (5-7); Цюрих 1934 (8); Єребру 1935 (3); Маргет 1936 (3); Остенде 1936 (3-4); Дрезден 1936 (3-4); Стокгольм 1937 (2); Юрата 1937 (2); Лодзь 1938 (3-5); Кемері-Рига 1939 (2-3); Буенос-Айрес 1939 (3).

Приїхавши на олімпіаду 1939 до Аргентини, Ш. через воєнні події 1939-1945-х змушений там перебувати довгий час. Він брав участь у багатьох змаганнях, будучи головним конкурентом М. Найдорфа. Найбільші досягнення цих років: Мар-дель-Плата 1941 (1); Буенос-Айрес 1941 (1-2); Буенос-Айрес – Ла-Плата 1947 (1).

Повернувшись на батьківщину, Ш. активно поринув у шахове життя країни, Європи. Перший же виступ приніс 6-9-е місця в міжзон. т-рі 1948, що дав перепустку до т-ру претендентів. 1949 Ш. переміг на т-рі в Тренчанське-Теплице, на т-рі претендентів 1950 посів 7-е місце. Тоді ж був третім на т-рі в Амстердамі. 1951 поділив 2-4-е місця в змаганні, присвяченому пам'яті Г. Стаунтона. На меморіалі Мароці в Будапешті 1952 виграв 3-5-е місце.

Про шахову майстерність Ш. свідчить партія з Л. Сабо (чорні), зіграна в Гельсинках 1952.

1.Kf3 Kf6 2.c4 e6 3.Kc3 d5 4.d4 c5 5.cd Kxd5 6.e3 Kc6 7.Cc4 cd 8.ed Kxc3 9.bc Ce7 10.0-0 0-0 11.Де2 b6 12. Td1 Ka5 13.Cd3 Cb7

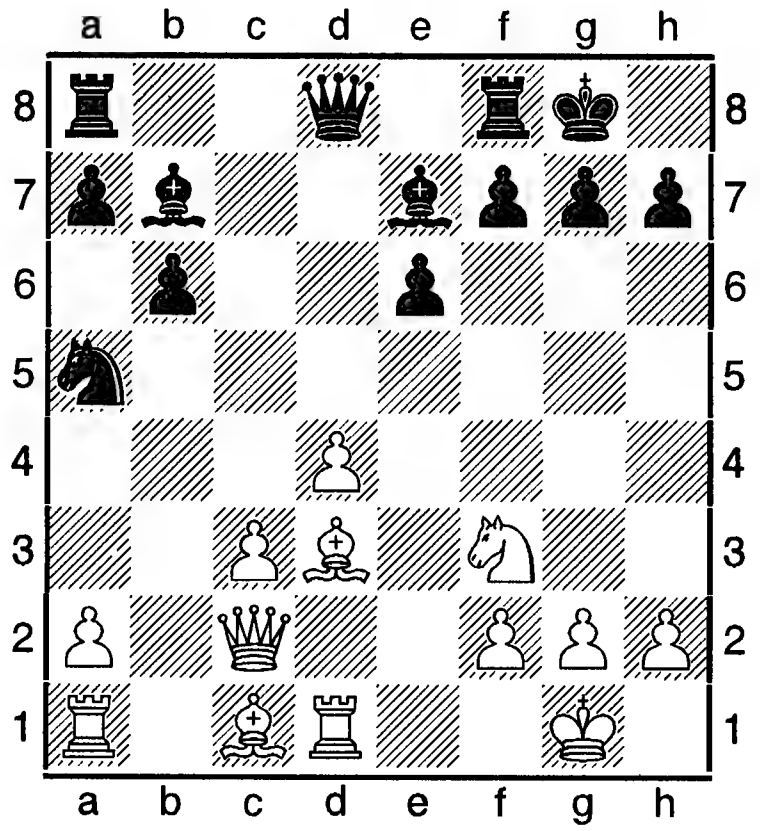

14.Cf4 Дd5 15. Tab1 Cc6 16.Ce5 Ca4 17.c4 Дd7 18.Td2 Кc6 19.d5 Кxe5 20.Кxe5 Дd6 21.c5 bc 22.Кxf7 Кxf7 23.de Кpf8 24.ef Td8 25.Te1 Td7 26.Де4 Дh6 27.Tb2, (1-0).

Потім успіхи Ш. стали менш яскравими, але все ж таки, він не раз здобував високі місця. На міжзон. т-рі 1952 поділив 5-8-е місце і знов зіграв у змаганні претендентів 1953 (15), у зон. т-рі в Празі – Маріанське-Лазнє 1954 (4-5). Із змагань останніх років слід відзначити такі: Гетеборг 1957-1958 (1); Бевервейк 1958 (3-5); Копенгаген 1960 (3); Гавана 1964 (6-7).

Ш. встановив своєрідний рекорд: з 1928 він брав участь в усіх всесвітніх шахових олімпіадах, опріч 9-ї та 15-ї. Він мав репутацію одного з найдосвідченіших арбітрів. 1951 був помічником головного судді, а 1957, 1958, 1960, 1961, 1963 арбітром матчів на першість світу.

Як визначний шаховий літератор, Ш. є автором багатьох книг, зокрема збірників партій матчів, турнірів ФІДЕ, які були системою боротьби за звання чемпіона світу.

Література: Grahn L., Westberg I., Stormastere Gideon Stahlberg, Gosta Stoltz. Ulf Andersson, Stockh., 1979.

Штанець (Shtanets) Ніколаус (нар. 2909.1968, Відень) – австрійський шахіст, міжнар. майстер з 1993, ґросмайстер з 2003. Ело 2014 = 2504. У складі збірної команди Австрії учасник Всесвітніх шахових олімпіад 1994, 1996 і командних ч-тів Європи 1997, 2009

Штанько Дмитро (нар. 05.05.1986, Полтава) – український шахіст, національний майстер. Ело 2009 = 2330 (Україна), 2311 (ФІДЕ).

Штейн (Shtejn) Леонід Захарович (12.11.1934, Кам'янець-Подільський, - 04.07.1973, Москва) – український шахіст, міжнар. ґросмайстер з 1962. Тренер. Шаховий журналіст. Перших успіхів досяг у півфіналі ч-ту України 1953 і 4-го ч-ту Сибіру та Далекого сходу 1954 (1). Чемпіон України1960, 1962, збройних сил СРСР 1955. Учасник 9-и ч-тів СРСР: 1963 (виграв додатковий матч), 1965 і 1966 був чемпіоном; 1961 (3-4), 1964-1965 (4); 1970 (3).

У складі збірної команди СРСР переможець Всесвітньої шахової олімпіади 1964, 1966, командного ч-ту Європи 1965, 1970. Учасник матчів СРСР – Югославія 1961-1972 і «матчу сторіччя» 1970. Грав у міжзон. т-рах: 1962 (6-8; виграв додатковий матч у С. Глігорича та П. Бенко, але до змагання претендентів не був допущений через пункти правил, які обмежували участь радянських шахістів), 1964 – 5-е (до змагань претендентів не попав з тої ж причини), 1967 (6-8; дод. матч - турнір С. Решевський, Штейн, В. Горт – по 4 очок; у Штейна гірший коефіцієнт).

В. Корчной – Л. Штейн, 1966.

1.d4 Kf6 2.c4 g6 3.Kc3 Cg7 4.e4 d6 5.f3 0-0 6.Ce3 e5 7.d5 Kh5 8.Дd2 f5 9.0-0-0 Kd7 10.Cd3 fe 11.Ke4 Kf4 12.Cc2 Kf6 13.Kc3 b5 14.Kb5 Ca6 15.Ka3 Tb8 16.g3 K4h5 17.b3 Cb7 18.Kb1 c6 19.dc Cc6 20.Дd6 Дe8 21.Te1 Tf7 22.Cd2 Cf8 23.Дd3 e4 24.Дc3 Cg7 25.Kh3 Kg4! 26.fg Cc3 27.Kc3 Kf6 28.g5 Kd7 29.Ke4 Дf8 30.Cc3 Tf3 31.Cb2 Te8 32.Kpb1 Ce4 33.Ce4 Te4 34.Te4 Tf1 35.Te1 Дf5 36.Kpa1

Th1 37.Th1 Дh3 38.Cd4 Дg2 39.Tg1 Дd2 40.Ca7 Ke5 41.Cc5 Kd3 42.Ca3 Kb4 43.Cb4 Дd4 44.Kpb1 Дg1, (0-1).

Найкращі рез-ти в інших міжнар. т-рах: Бухарест 1961 (1); Берлін 1962 (2-3); Кисловодськ 1964 92); Мар-дель-Плата 1965 (2); Ріо-де-Жанейро 1965 (2); Єреван 1965 (2-3); Мар-дель-Плата 1966 (2); Кисловодськ 1966 (2); Сараєво 1967 (1-2); Москва 1967 (1); Гастингс 1967-1968 (1-4); Кечкемет 1968 (1); Гавана 1968 (2-3); Таллінн 1969 (1); Каракас 1970 (2-3); Врнячка-Баня 1971 (3); Пярну 1971 (1); Москва 1971 (1-2); Загреб 1972 (1); Кисловодськ 1972 (2); Лас-Пальмас 1973 (1-2). Смерть Ш. глибоко вразила шахову громадськість світу. «Мене приголомшила передчасна смерть Леоніда Штейна – блискучого міжнародного ґросмайстра і хорошого друга. Я висловлюю співчуття його сімї та братерству шахістів»,- з сумом відгукувався про Ш. 11-й чемпіон світу Р. Фішер.

Штейн – Ульман, 1967.

1.e4 e6 2.d4 d5 3.Kd2 c5 4.Kf3 cd 5.ed Дd5 6.Cc4 Дb6 7.0-0 Kf6 8.Kb3 Kc6 9.Kbd4 Kd4 10.Kd4 Ce7 11.b3 a6 12.Cb2 0-0 13.Дf3 Дc7 14.Tf1 b5 15.Cd3 Cb7 16.Дh3 g6 17.a4! ba 18.Ta4 Kh5 19.Ke61 fe 20.Де6 Tf7 21.Cc4 Дf4 22.Дf7! Дf7 23.Te7, (1-0).

Штейн – М. Таль, 1971.

1.c4 Kf6 2.g3 e6 3.Cg2 d5 4.Kf3 Ce7 5.0-0 0-0 6.d4 c6 7.Дc2 b6 8.Td1 Cb7 9.Kc3 Kbd7 10.b3 Tc8 11.e4 c5!

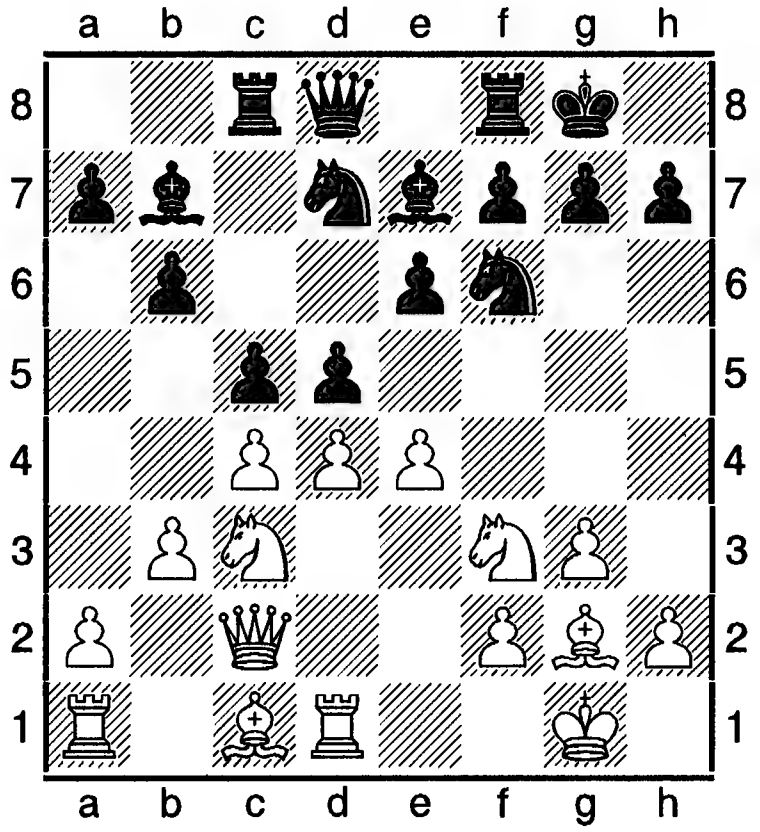

12.ed ed 13.dc dc 14.b4! bc 15.b5 Дb6 16.Cf4 Tfd8 17.a4 Да5? 18.Kd2! Cg2 19.Kc4 Дb4 20.Ka2! Ce4 21.Kb4 Cc2 22.Kc2 Kb6 23.Td8 Cd8 24.K2e3 Kc4 25.Kc4 Kd5 26.Td1 Kb6 27.Kd6 Ta8 28.a5 Ka4 29.Kc4 Kc3 30.Te1 Ca5!? 31.Ka5 Kb5 32.Te5 Kd4 33.Tc5, (1-0).

Література: Ю. М. Лазарєв, Ґросмайстер Л. Штейн, К., 1978; Гуфельд Е. Ю., Лазарєв Ю. М., Л. Штейн, М., 1980 (російською); Т. Горгієв, «Почерк знаного майстра», стаття і добірка матеріалів в 11-му випуску «Шахівниці» «Спортивної газети» за листопад 1974.

Штейна меморіали – міжнар. змагання, які проводилися у Львові.

1977. Січень. 14 учасників, в тому числі 2 міжнар. ґросмайстри і 7 майстрів спорту СРСР. Підсумки: 1. О. Білявський – 10 очок; 2. В. Тукмаков – 9; 3-5. В. Бутурин, Л. Зайд, А. Михальчишин – по 7,5.

2000. Травень. 6 учасників. Супертурнір, 17-та КФ. 2 кола.1. В. Іванчук (Україна, 2709) – 7 очок; 2. М. Красенков (Польща, 2661) – 6; 3. О. Білявський (Словенія, 2640) – 5; 4-5. Б. Гельфанд (Ізраїль, 2692), В. Корчной (Швейцарія, 2659) – по 4,5; 6. О. Романишин (Україна, 2578) – 3.

Т-р ґросмайстрів. 6 учасників. 2 кола. Підсумки: 1-2. А. Максименко (Україна, 2495), О. Чернин (Угорщина, 2583) – по 6 очок; 3-4. С. Аталик (Туреччина, 2575), О. Сулипа (Україна, 2449) – по 5; 5. М. Тайманов (Росія, 2402) – 4,5; 6. М. Козаков (Україна, 2426) – 3,5.

Штейнберг Борис (нар. 13.04.1958, Одеса) – український шахіст, міжнар. майстер. Ело 2009 = 2055 (Україна), 2076 (ФІДЕ).

Штейнберг Михайло (1952, Харків, - 1976, там же) – український шахіст, майстер спорту СРСР з 1966. Чемпіон СРСР 1966 серед юнаків, учасник півфіналу ч-ту СРСР 1966, володар Кубка Європи серед юніорів 1966. В ч-ті

СРСР 1967 мав 8-17-е місце серед 126 учасників. Чемпіон СРСР 1971 у складі команди «Буревісник». На т-рі серед юнаків у Болгарії 1971 виграв 1-е місце.

М. Штейнберг – Я. Тімман, Гронінген, 1967. 1.e4 e6 2.d4 d5 3.e5 c5 4.c3 Кc6 5.Kf3 Дb6 6.a3 c4 7.Kbd2 Ka5 8.Ce2 Ke7 9.0-0 Kg6? 10.g3 h6? 11.Tb1 Cd7 12. b3! Cb 13.c4! dc 14.Kxc4 Kxc4 15.Cxc4 Cc6 16.d5! Td8 17.Ce3! Да5 18.Cd2 Txd5 19.Cxa5 Txd1 20.Tfxd1 Cxf3 21.Cb5+ Cc6 22.Cxc6+ bc 23.Td8+ Kpe7 24.Tbd1! Kxe5 25.Cb4+ Kpf6 26.Txf8, (1-0).

Штейнер (Shtejner) Лайош (14.06.1903, Орадя, 22.04.1975, Сідней) – угорський шахіст, міжнар. майстер з 1950. 1926 у Будапешті закінчив університет зі спеціальності машинобудівника. 1920-х працював інженером в США. З 1939 проживав в Австралії. 6-разовий переможець ч-ту Нового Південного Уельсу. Чемпіон Угорщини 1931, 1936 і Австралії 1945, 1946-1947, 1952-1953, 1958-1959. У складі команди Угорщини учасниик Всесвітніх олімпіад 1931-1937. Після 2-ї світової війни повернувся до Європи. Зіграв у 3-х т-рах. Змагався у міжзон. т-рі в Стокгольмі 1948 (19). Найкращі рез-ти в міжнар. змаганнях: Відень 1923 (4-5); Мерано 1924 (6-7); Кечкемет 1927 (2-3); Гастингс 1927-1928 (2); Брадлі-Бич 1929 (2); Гастингс 1932-1933 (3-4); Острава 1933 (2-4); Будапешт 1933 (4), 1934 (4); Марібор 1934 (1-2); Відень 1935 (1-2), 1937-1938 (1); Любляна 1938 (3-4); Карлові-Вари – Маріанське-Лазнє 1948 (3). Виграв матч в А. Лілієнталя з рах. 4 на 2 1934 і Г. Гроба – 3 на 1 1935. Батько Лайоша Ш. Бернат Штейнер був сильним клубним гравцем, який на угорському ч-ті в Секешфехервані переміг Р.Реті, а також переможця т-ру Л. Форгача.

Література: Shteyner L., Sakkiskola, Kecskemet, 1935; Kings of the Chess-board 1948. Roseville, 1949; Вікіпедія – вільна енциклопедія.

Штейнер (Shtejner) Ендре (Андрес) (27. 06.1901, Будапешт, - 29.12.1944, поруч з Будапештом) – угорський шахіст, шаховий теоретик. Брат Лайоша Ш.

З 15 років член Будапештського шахового клубу, потім член Уйпештського шахового гуртка. З середини 1920-х увійшов до когорти провідних гравців Угорщини. Переможець багатьох національних ч-тів, учасник кількох Всесвітніх шахових олімпіад 1927-1937. Найкращі рез-ти в міжнар. змаганнях: Портсмут 1923 (3); Тренчанське-Теплице 1928 (2); Кемери 1937 (6). Опрацював кілька варіантів у французькій обороні та в обороні Каро-Канн.

Штембуляк Євген (нар. 12.03.1999, Одеса) – український шахіст, майстер ФІДЕ. Ело 2014 = понад 2360 (ФІДЕ). У шахи навчила грати мама Тетяна Львівна, юрист за освітою, яка теж має 1-й розряд з цього виду спорту. Першим тренером був В. Б. Білий. Потім вдосконалював свою майстерність під орудою міжнар. майстра Романа Козла. 2006 виконав норму 1-го розряду. Перших визначних успіхів досяг у юнацьких змаганнях: ч-т України 2007 (8), 2009 (2), ч-т Європи 2009 серед шахістів до 12 років в Італії (1-4), 2010 в Батумі (1-2). Поряд з цим бере участь у змаганнях серед чоловіків: Кременчук 2003, 50 учасників (1), Кременчук 2010 (1-е, 7,5 очок з 11), ч-т Одеси 2014 (1-2-е з Р. Козлом). На між нар. т-рі в Червонограді 2014 здобув впевнену перемогу з рез-том у 8,5 очок з 11, не програвши жодної партії при 6-и виграшах, випередивши другого призера міжнар. майстра Андрія Рахмангулова на 2 очок та здобув бал міжнар. майстра. Юнак нині проживає в Іллічівську на Одещині. Своєю талановитою грою Ш. здобув право представляти юнацьку збірну команду України на шаховій олімпіаді в Дьєрі 2014. Спаринг-партнером і другом Євгена є нм Еміль Мірзоєв. Основи теорії вивчав за книгою Д. Бронштейна «Цюрих, 1953». Своїм кумиром вважає мг Баадура Джобаву за оригінальне шахове мислення.

Штол (Shtol) Ігор (нар. 27.09.1964, Братислава) – словацький шахіст, міжнар. майс-

тер з 1983, ґросмайстер з 1992. Ело 2014 = 2505. Учасник всесвітніх шахових олімпіад у складі збірних команд Чехо-Словаччини і Словаччини 1990-1994, 2000, 2006. Найкращі рез-ти: Нові-Сад 1990 (7,5 очок з 12), в Манілі 1992 (8 з 13), в Москві 1994 (9 з 14).

Штольц (Shtolts) Гьоста (Йоста) (09.05. 1904, Стокгольм, - 25.07.1963, там же) – шведський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 1954. Фактично перший чемпіон Європи 1941 (Мюнхен). У шахових змаганнях грав з кінця 1920-х. Учасник т-рів північних країн. На початку 1930-х виграв 5 матчів: 1930 – в І. Кеждена – 3,5 на 2,5; Л. Рельштаба – 2,5 на 1,5; Е. Лундина – 5,5 на 4,5; Р. Шпільмана – 3,5 на 1,5; 1931 – в С. Флора – 4,5 на 3,5. 3 матчі програв: 1931 – Флору – 2,5 на 5,5; 1932 – Шпільману – 2,5 на 5,5; 1934 – А. Німцовичу – 2,5 на 3,5.

6-разовий чемпіон Швеції 1927-1953. У складі національної команди учасник всесвітніх шахових олімпіад 1927-1939, 1952, 1954. Наприкінці 1940-х початку 1950-х учасник змагань на першість світу: зон. т-ри ФІДЕ – Гельсинки 1937 (1-2), Маріанське-Лазнє 1951 (3-4); міжзон. т-ри: Сальтшьобаден 1948 (18), Стокгольм 1952 (16).

Найкращі рез-ти в інших міжнар. змаганнях: Стокгольм 1930 (2-3), 1934 (3), 1937 (3-4); Гетеборг 1931 (1-3); Блед 1931 (4-7); Прага 1931 (1), 1946 (2-3); Свинемюнде (нині Свиноуйсьце) 1932 (1); Копенгаген 1934 (2); Мюнхен 1941 (1); Бевервейк 1946 (2); Гронінген 1946 (7-8); Зандам 1946 (4); Карлові-Вари – Маріанське-Лазнє 1948 (4-5).

Р. Шпільман – Г. Штольц. Стокгольм, 1930.
Французька оборона.

1.e4 e6 2.d4 d5 3.Kd2 Kf6 4.e5 Kfd7 5.Cd3 c5 6.c3 Kc6 7.Ke2 Дb6 8.Kf3 cd 9.cd Cb4+ 10.Kpf1 f6 11.Kf4 fe 12.Kxe6 e4 13.Cf4 ef 14.Cc7 Kf6 15.Kxg7+ Kpf7 16.Cxb6 Cg4 17.g3 Ch3+ 18.Kpg1 Kpxg7 19.Cc7 The8 20.Ce5 Kxe5 21.de Txe5 22.Дb3 Cc5 23.Cf5 Cxf5 24.Дxb7+ Kpg6 25.Дxa8 Te2 26.h4 Cxf2+ 27.Kpf1 Cd3 28.h5+ Kpg5, (0-1).

Штопа (Shtopa) Яцек – польський шахіст, міжнар. майстер. Бронзовий призер ч-ту Європи серед юнаків до 18 років в Белфорті 2005.

Штрьобек – селище поблизу Гальберштадта (Німеччина) з давніми шаховими традиціями – так зване шахове село. Шахи в Ш. Відомі здавна, як свідчать перекази, з 1068, коли полоненний слов'янський князь Гунцелін з племені венедів навчив грати своїх стражників. Ш. згадуються в книзі герцога Брауншвейгського (1579-1666; псевдонім – Густав Селен) «Шахи, або королівська гра» (Лейпціг, 1616). Шахи стали частиною життя місцевих традицій і звичаїв: напр., наречений повинен «виграти» наречену в її родичів чи селищного старости (програючи, наречений втрачав наречену або платив подать). Про популярність шахів у селищі засвідчують докумети волосної управи, де ставилася печатка у вигляді шахівниці; флюгер на місцевій дзвініці теж за формою нагадує шахівницю; демонстація традиційних вистав «живі шахи» на селищному майдані. Королі і єпископи навіть звільняли волость від деяких податків на обов'язок мешканців завжди бути готовими до гри в шахи.

Понад 190 років у місцевій школі навчають шахам, учні здають екзамени з теорії та практики шахової гри; на стендах школи вказані прізвища її чемпіонів з 1823; учні носять шахові емблеми; під час урочистостей дитячий хор виконує селищний гімн «Пісня про шахістів Штрьобека». З 1886 ведеться книга «Шахова хроніка», у якій записані найбільш пам'ятні шахові події.

«Штрьобек – це шахове село, в повному розумінні слова справжній унікум, але також живий приклад любові до шахів,

приклад прекрасного зв'язку шахів з повсякденною працею, відпочинку і розваг» (Є. Гіжицький, З шахами через віки й країни, Варшава, 1958, стор. 308-311).

Шуба (Shuba) Михай (нар. 01.06.1947, Будапешт) – румунський шахіст, міжнар. майстер з 1975, ґросмайстер з 1978. Математик. Чемпіон Румунії серед юнаків 1972, 1973 і серед чоловіків 1980, 1981, 1986. У складі національної команди учасник всесвітніх шахових олімпіад 1978-1986 і командного ч-ту світу 1985.

З 1982 брав участь у змаганнях на першість світу: зон. т-ри ФІДЕ - Беїле-Еркулане 1982 (2-3), Прага 1985 (1-3), Варшава (2-а група) 1987 (5), Блекпул 1990 (2-4); міжзон. т-ри – Лас-Пальмас 1982 (3), Туніс 1985 (10-12). З успіхом грав в міжнар. змаганнях: Банкя 1997, Перник 1978, Алмерія 1979, Соколак 1980, Вальторан 1981 і 1984, Нарбон 1981, Дортмунд 1983, Берлін 1985, Беер-Шева 1986, Бела-Црква 1986, Тимішоара 1987 (1); Цюрих 1988 (4-6); Гібралтар 1991 (1-3); Малага 2001, 152 учасники (1-5). У серпні 2014 мав рейтинг у 2400 одиниць Ело.

М. Шуба – Х. Калтеро. Гібралтар 1991. Староіндійська оборона (Е 71).

1.c4 Kf6 2.Kc3 g6 3.e4 d6 4.d4 Cg7 5.h3 0-0 6.Cg5 c5 7.d5 b5 8.cb a6 9.a4 Да5 10.Cd2 Cb7 11.Ta3 Дd8 12.Cc4 Kbd7 13.Kf3 ab 14.ab Kb6 15.Ca2 Kxe4 16.Kxe4 Cxb2 17.Txa8 Дxa8 18.Дb1 Да3 19.0-0 Te8 20.Cg5!? f5? 21.Kxd6! ed 22.Де1 Ce5 23.Kxe5 Дxa2 24.Kc41 Kxd5 25.Де6+ Kph8 26.Kxd6, (1-0).

Шульга Юрій (нар. 11.01.1960, Севастополь) – український шахіст, національний майстер. Ело 2009 = 2307 (Україна), 2289 (ФІДЕ). Призер ч-ту УАЗШ 1999-2002.

Шульман (Shulman) Юрій Михалайович – шахіст США, міжнар. ґросмайстер. Ело 2010 = 2624. Чемпіон Америки 2008, срібний призер ч-ту США в Сан-Дієго 2006. Віце-чемпіон світу в складі команди США в Бурсі 2010.

Починав як білоруський шахіст. Батько Ш., міжнар. майстер з шашок, схилив його до навчання шахової майстерності ще шестирічним хлопчиком у заслуженого тренера Білорусі Т. О. Головея в ДЮСШ Мінського міськвно. Після 12 років шаховим вихованням займався відомий тренер і шаховий теоретик А. З. Капенгут. 1993 Ш. Здобув впевнену перемогу в бічному т-рі м-лу Болеславського, а 1994 вже виграв головний т-р 10-ї КФ (попереду мг Купрейчика і Ковальова), 1995 здобув перемогу в ч-ті Білорусі (без жодної поразки при 4-х нічиїх). Цього ж року газ. «Фізкультурник Білорусі» визнала його найкращим спортсменом місяця. 1995 в Тель-Авіві виграв звання чемпіона Європи серед шахістів до 20 років.

Інші змагання: Памплона 1996 (10); Стокгольм 1998 (3-12); Дхака 1999 (1-2); Лас-Вегас 2000 (2-13); Філідельфія 2001 (2-7); Сан-Франциско 2002 (9).

Ю. Шульман – К. д' Аморе. Староіндійська оборона (Е 91).

1.d4 Kf6 2.c4 f6 3.Kc3 Cg7 4.e4 d6 5.Kf3 0-0 6.Ce2 Cg4 7.Ce3 Kfd7 8.0-0 c5 9.d5 Ka6 10.Kg5 Cxe2 11.Дxe2 Cxc3!? 12.bc Да5 13.Tac1 Да4 14.f4 Kc7 15.Tf3 h6? (сильніше 15. ...f6 16.Kh3) **16.Kh3 Kpg7 17.Tg3 Th8 18.e5 h5 19.Tf1 h4 20.Tg4 Tae8 21.e6! Kf6 22.ef Kpxf7 23.f5! g7 24.Txf5 Teg8 25.Cg5 b5 26.Cxf6 ef 27.Txf6, (1-0).**

Шульман Яків Ізраїльович (нар. 21.11. 1921, Чернігів, - ?) – український шахіст, суддя національної категорії з 2001.

Шульскіс (Shulskis) Шарукас – литовський шахіст, міжнар. ґросмайстер. Учасник особистого ч-ту Європейського союзу з КШ у Ліверпулі 2006 (2-9), клубного ч-ту Європи в Охриді 2009 (2-е місце за 1-ю шахівницею), Всесвітньої шахової олімпіади в Елісті 1998 (22-е командне і 5-е місце за 2-ю шахівницею). Інші змагання: Гронінген 1998 (4); Лінарес 2001, масовий т-р (8-11); Каль-

кутта 2002 (1).

Шум'якина (Shumjakina) Тетяна Анатоліївна (нар. 04.10.1965, Челябінськ) – російська шахістка, міжнар. майстриня з 1989, міжнар. ґросмайстриня. Ело 2002 = 2353. Володарка Кубка Росії серед жінок в Челябінську 2002; учасниця ч-тів Росії: Самара 1999 (6-11), Еліста 2002 (10-14). Інші змагання: Сочі 1988 (3-4); Приморсько 1989 (4-9); Кишинів 1998 (6); С.-Петербург 2005 (2-4).

Шюсслер (Shiussler) Гаррі (нар. 24.06. 1957, Мальме) – шведський шахіст, міжнар. громайстер з 1988. У складі команди Швеції учасник Всесвітніх шахових олімпіад 1982, 1984, 1988. Найкращі рез-ти в міжнар. змаганнях: Белград 1977 (3-6); Фрідрікстад 1978 (2-5); Екшьо 1978 (1); Стогольм 1978-1979 (1); Лондон 1980, липень (1); Гаусдал 1978 (2-3), 1981 (2-3), 1982 (3-8), 1987 (3); Гельсинки 1978 (1-2); Гамар 1979 (2-6); Кіль 1979 (2-3); Гамбург 1980 (2-3); Наленчув 1979 (4-7); Мальме 1981 (1); 1985-1986 (1-2), 1986-1987 (2); Рейк'явік 1981 (2), 1986 (4-6); Гавана 1985, лютий-берень (3-5); Копенгаген 1988 (2-4).

Щ

Щекачов (Shchekachov) Андрій (нар. 22.10.1972, Москва) – російський шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2002 = 2546. Переможець відкритої першості Парижа 1996, ч-т Парижа 2000 (9). На 51-му ч-ті Росії в С.-Петербурзі мав 14-е місце. Інші змагання: Корсіка 1997 (2-8); Зеєфельд 1999 (1-4); Триньяк 2001 (3-5); Еврі 2001 (1); Бастія 2001, 252 учасники (1); Метц 2002 (3-7).

В. Онопрієнко – А. Щекачов. Париж, 1996.

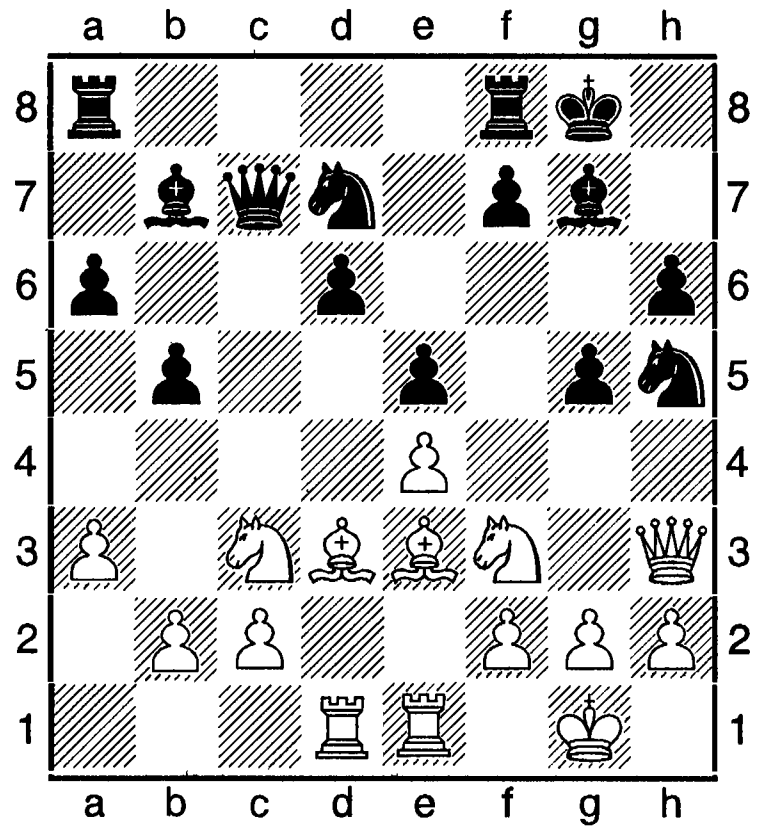

17. ...Kdf6! 18.Kxd5 hg 19.Cxg5 Kf4 20. Cxf4 ef 21.Дf3 Ch6 22.Kd5 Cxd5 23.ed Tfe8 24.g4 Kd7 25.g5 Cg7 26.Дxf4 Ke5 27. c3 Kxd3 28.Txe8+ Txe8 29.Txd3 Де4 30.Дd2 Ce5 31.h3 Cf4 32.Дd1 Te1+ 33.Дxe1 Дxd3, (0-1).

Щербаков (Shcherbakov) Руслан (нар. 14.09.1969) – російський шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2002 = 2557.
Учасник міжнар. т-рів: Калькутта 1996 (4-8); Поляниця-Здруй 1996, м-л Рубінштейна (1); Кошалик 1999, 74 учасники (4-11); Катеринобург 1999, 3-й фінал Кубка Росії (10-11); Калькутта 2002 (3-7).

Щербина Володимир ((Донецька область) – український проблеміст. Учасник змагань на першість України зі складання шахових композицій. В тому числі командних: 10-й ч-т (5), 11-й (4), 12-й (8).

Щербина Євген – український шахіст. Учасник ч-ту світу серед хлопчиків до 10-и років в Белфорі 2005 (12-е місце серед 123 учасників).

Щербов Григорій Анатолійович (нар. 05.11.1961, Полтава) – український шахіст, суддя національної категорії з 2006.

Ю

Юаньянь Сюй (Siui Yuanian) (нар. 08.03. 1981) – китайська шахістка міжнар. ґросмайстриня. Ело 2001 = 2436. 28-а позиція в списку 100 найсильніших гравчинь світу.

Юа Сю (Siu Yua) – китайська шахістка, міжнар. ґросмайстриня. Бронзова празерка ч-ту світу серед шахісток до 20 років (Меделья̈н, 1996).

Ю Ван (Wan Yu) (нар. 19.11.1982) – китайська шахістка, міжнар. ґросмайстриня. Ело 2000 = 2438. 24-а позиція в ретинг-списку ФІДЕ. Бронзова празерка ч-ту Азії (Шеннай, 2001). Учасниця чоловічого ч-ту Азії в Гайдарабаді 2005 (3-6), змагань за Кубок світу в Шеньяні 2000 (програла Сю Юхуа).

Ю Ванг (Yu Wang) – в'єтнамський шахіст, міжнар. ґросмайстер. На т-рі молодих майстрів у Лозанні 2006 виграв 2-е місце. Учасник Гран-прі ФІДЕ, 2-й етап (3-4); Таюань 2005 (3-4); Пакс 2006 (3-4); Москва 2007 (2-5).

Югославія (СФРЮ) – держава на Півдні Європи до 2002. До складу цього державного об'єднання входили союзні республіки Боснія і Герцоговина, Македонія, Сербія, Словенія, Хорватія, Чорногорія. До складу Сербії входив також на правах автономії край Косово. Столиця: Белград. У ФІДЕ з 1924. Після воєнних лихоліть (кінець 1990-х - початок 2000-х) на території СФРЮ в межах союзних республік утворилися незалежні держави. Усі вони є членами ФІДЕ. Див. ст. «Боснія і Герцоговина», «Македонія», «Сербія», «Словенія», «Хорватія», «Чорногорія».

Югославський варіант в староіндійській обороні – одне з найбільш актуальних продовжень, запроваджений у практику югославськими шахістами в кінці 1940-х (див. ст. «Староіндійська оборона»).

Юдасина (Yudasina) Ірина – ізраїльська шахістка. Чемпіонка Ізраїлю серед жінок (Тель-Авів, 1999).

Юдасин (Yudasin) Леонід Григорович (нар. 08.08.1959, С.-Птербург) – ізраїльський шахіст, міжнар. майстер з 1982, міжнар. громайстер. Інженер. Учасник ч-тів СРСР: 1981 (14), 1986 (9-10), 1987 (2). Найкращі рез-ти в міжнар. змаганнях: Мінськ 1982 (3); Будапешт 1982 (3-6); Львів 1983 (4-4); Албена 1985 (1); Баку 1986 (3); Лейпціг 1986 (4-5); Гдиня 1987 (1); Тель-Авів 1996 (4-7); С.-Петербург 1996, м-л Чигорина (6-18); С.-Петербург 1997(10-12); Дос-Ерманас 1998, 146 учасників (6-13); Ано-Ліозіо 2001 (5); Філадельфія 2007 (2-7); програв претендентський матч на першість світу В. Іванчуку з рах. 0,5 на 4,5 (Рига, 1991).

Юдович (Yudovich) Михайло Михайлович (нар. 08.06. 1911, Рославль, - 19.09. 1987, Москва) – російський шахіст, міжнар. майстер з 1950, ґросмайстер ІКЧФ з 1972, міжнар. арбітр (1951). Тренер. Шаховий теоретик і літератор, заст. головного ред. «Шахмати в СССР» 1945-1947. Один з організаторів змагань «Біла тура».

Багаторазовий учасник ч-тів Москви: 1931 (4), 1933 (203), 1934 (2-3), 1935 (4), 1936 (3-5), 1937 (3), 1938 (4-7), 1939 (4-5), 1940 (4-5). Учасник 6-ти ч-тів СРСР, найкращий рез-т: 1931 (3-6). На т-рі за участю Р. Файна 1937 (5-6); в міжнар. т-рі в Баку 1964 (4-6). Переможець 7-го ч-ту СРСР за листуванням 1965-1966. У складі команди СРСР 5-разовий чемпіон світу із заочних шахів.

Автор книг: Французька партія (упорядник), у зб. Шаховий щорічник, т.,2, М., 1938; Основи дебютної стратегії, Для шахістів 4-ї і 3-ї категорії, М., 1940 (упорядник); Підручник шахові гри, 3-є вид., М., 1950 (співавтор); 20-а першість СРСР з шахів, зб. партій, М., 1954; Шахи за 1956, М., 1958 (упорядник); Ботвинник-Таль. (До матчу на першість світу з шахів), М., 1960; Староіндійська оборона. Минуле. Теперішнє. Майбутнє, М., 1967; Гамбіт, М., 1980; М. Чиго-

рин. Життя й творчість, М., 1985; В. Рагозін, М., 1984 (автор-упорядник). Усі – російською.

Юе Ванг (Yue Wang) (нар. 31.03.1987) – китайський шахіст, міжнар. ґросмайстер. Учасник Всесвітньої шахової олімпіади в складі команди Китаю в Ханти-Мансійську 2010 (5-е командне місце та один з найкращих рез-тів за 1-ю шахівницею: 6 очок з 9). Інші змагання: Вейк-ан- Зее 2009 (8-10; Лінарес 2009 (5-7); Нанкін 2009 (3); Еліста 2009 (5-9); Софія 2009 (4); Астрахань 2010, Гран-прі ФІДЕ (7-9), ч-т Китаю 2014 (4).

Ванг Ю – Бобрас. Капель-ла-Гранд, 2007. Слов'янська оборона (D 12).

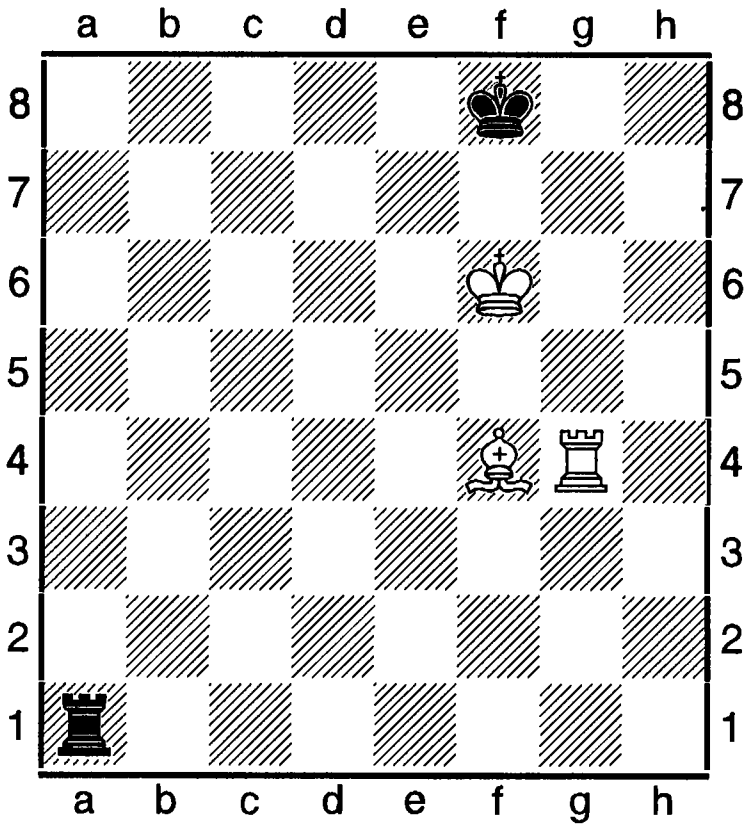

72. ...Td1 73.Ce5 Td3 74.Kpd6 Td4 75.Tf2, (1-0).

Юм, Гьюм (Yum) Джордж (16.12.1862, Единбург, - 14.01, 1936, Ноттингем) – англійський шаховий композитор, товариш А. Уайта. Брав активну участь в публікації різдвяної серії книг з шахової композиції. Після Уайта зберігав і поповнював його колекції задач.

Співавтор творів: The good comanion two-mover, Stround, 1922; Changing fashions; 150 chess problems, Stround, 1925; The goldwm argosy, Stround, 1929; Vapves and bi-va-valves, Stround, 1930.

Юнгвірт (Yungwirt) Курт (нар. 03.09.1929, Грац) – діяч австрійського і міжнар. шахового руху, віце-президент ФІДЕ з 1978, през. Австрійської шахової федерації з 1971. Професор університету в Граці. За ініціативи Ю. у школах з 1975 запроваджено факультативи з шахів.

Юнге (Yunge) Клаус Отто (01.01.1924, Консепсьоне (Чилі), - 27.04.1945, поблизу Велле, в районі Люнебурга) – німецький шахіст, майстер. 1928 його батьки переїхали до Німеччини. Грати в шахи навчив батько. У 12 років у Гамбурзькому шаховому клубі зіграв з годинником першу партію. У 15 виграв перше місце в т-рі «А» і одержав право на участь в т-рі майстрів. Усього два роки (з 1941 по 1942) він змагався у т-рах. Загинув у бою в чині лейтенанта німецької армії.

Рез-ти змагань: Гамбург 1941 (1); Гамбург 1941 (1-2); Бад-Ельстер 1941 (1); Бад-Ельстер 1941 (1-2, разом із Ремішем); Краків-Варшава 1941 (4, набравши 7 очок з 11 слідом за О. Альохиним, Земішем, Ю. Боголюбовим); Дрезден 1942 (1); Росток 1942 (2); Зальцбург 1942 (3-4, за Альохиним, П. Кересом, попереду Боголюбова і Штольця); Мюнхен 1942 (8, позаду Альохина, Кереса, Боголюбова, Фолтиса, Ріхтера, Барци, Вересова); Дрезден 1942 (2); Прага 1942 (1-2, з Альохиним).

О. Альохин – К. Юнге. Зальцбург, 1942. Дамин гамбіт (D 42).

1.d4 d5 2.c4 e6 3.Kc3 c6 4.e4 de 5.Kxe4 Cb4+ 6.Kc3 c5! 7.Ce3 Да5 8.Kge2 cd 9.Cxd4 Kf6 10.a3 Ce7 11.Kg3 Kc6 12.b4 Дc7 13.Ce3 0-0 14.Ce2 b6 15.0-0 Cb7 16.Kb5 Дb8 17.Дc1 a6 18.Kc3 Дc7 19.Ka4 Kd7 20.Td1 Kce5 21.f3 a5 22.Дb2 ab 23.ab Cf6 24.Дb3 d5! 25.cb Cd5! 26.Txd5 ed 27.Tc1 Kc4! 28. Cxc4 dc 29.Txc4 Де5 30.Kc5 Kb6 21.Tc1 Kd5 32.Kge4 Kxe3 33.Дxe3 Ta1! 34.Tf1 Td8! 35.Kxf6+ Дxf6 36.b6 Txf1+ 37.Kpxf1 Дxb6 38.Де4 Дd5+ 39.Kpf2 Te8 40.Дd4 Дb6! 41.Kb3 Tb8 42.Дxb6 Txb6 43.g4 Txb4... чорні виграли на 69 ході.

«Юні зірки світу» («Юные звезды ми-

ра») – традиційний міжнар. турнір, присвячений пам'яті молодого російського шахіста Івана Сомова. Проводяться в місті Кіріші Ленінградської області з 2002.

2006. Травень. 12 учасників. Підсумки: 1. І. Попопв – 8,5 очок; 2. Я. Непомнящий – 8; 3. Д. Лінчевський – 7; 8-9. ...В. Онищук – 5.

2007. Травень. 12 учасників. Ело сер. = 2507, 11-а КФ. Підсумки: 1-4. Я. Непомнящий, Мамедов, Нєгі, Адріасян – по 7 очок з 11; ...7. Ю. Кузубов – 5,5.

2008. Листопад. 12 учасників. Ело сер. = 2359, 5-а КФ. Протягом усієї дистанції боротьба за першість точилася між росіянином О. Шимановим і львів'янином Я. Жеребухом. Обидва набрали по 9,5 очок з 11, але за дод. показниками перше місце дісалося росіянину. Третє місце посів Аніш Гірі, відставши від лідерів на 2,5 очок.

Фірат – Жеребух. Сицилійська оборона (B 47).

1.e4 c5 2.Kf3 e6 3.d4 cd 4.Kxd4 Kc6 5.Kc3 Дc7 6.g3 a6 7.Cg2 Ce7 8.0-0 d6 9.Te1 Cf6 10.Ce3 Kge7 11.a4 0-0 12.Kde2 Ke5 13.h3 b6 14.g4 Kfg6 15.Kd4 Cb7 16.Kce2 Kc4 17.Cc5 d5 18.ed Tad8 19.b3 Cxd5 20.Cxd5 Txd5 21.bc Td7 22.c3 e5 23.Дb3 ed 24.cd Cxd4 25.Kxd4 Txd4 26.Ce3 Txc4 27.Дxb6 Дc8 28.Tec1 Kh4 29.Tab1 h5 30.Txc4 Дxc4 31.Tb4 Дd5 32.Дb7 Дd1+ 33.Kph2 a5 34.Tb1 Дd6+ 35.Kpg1 hg 36.hg Де6 37.Cf4 Дxg4+ 38.Cg3 Kf5 39.Дc7 Kd4 40.Tb8 Txb8 41.Дxb8 Kph7 42.Kpg2 Де4+ 43.Дh3 Дh1+ 44.Kpg4 f5, (0-1).

Юрдакеску (Yurdakesku) Віорел (нар. 20.04.1977) – молдовський шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2000 = 2594. 99-а позиція в рейтинговому списку ФІДЕ. Учасник ч-ту світу серед юнаків до 20 років в Жагані 1997 (8), ч-ту світу в Делі 2000. Інші змагання: Краматорськ 1997, м-л Момота (11-12); Вальєво 2007 (10); Москва 2009 (6).

Юридичної академії турнір – змагання, присвячене відкриттю шахово-шашкового клубу Харківської юридичної академії в грудні 1996. 10 учасників, в тому числі 3 міжнар. ґросмайстри, 4 міжнар. майстри, 1 національний майстер та 2 кандидати в майстри спорту. Підсумки: 1. О. Стрипунський – 7 очок; 2. В. Невєров – 6; 3. О. Берелович, 4. М. Недобора, 5. М. Бродський – по 5,5; 6. М. Фейгін – 4; 7. І. Калинський – 3,5; 8-9. І. Дубинка, С. Ільїн – по 3; 10. Р. Єфремов – 2.

Юркевич (Yurkevich) Катаржина (нар. 1982) – польська шахова композиторка і розв'язувачка шахових композицій, національна майстриня. У варшавському конкурсі розв'язування шахових композицій 2009 посіла 10-е місце, в Ревалі 2009 (3).

Юрмальські турніри міжнародні. Проводяться Шаховою федерацією Латвії та адміністрацією курорту Юрмала з 1978. У цих змаганнях брали участь й українські шахісти та гравці, вихідці з України: 1978 – Д. Бронштейн (1), Е. Гуфельд (2-3); 1983 – О. Романишин (1); 1985 – М. Гуревич (1-2), В. Тукмаков (4-5); 1987 – Романишин (5-8). Переможці змагань: **1978**, червень (16 учасників з 8 країн) – Д. Бронштейн – 10 очок, 2-3. Е. гуфельд, Р. Кнаак – по 8,5; **1983**, червень (14 учасників з 6 країн) – О. Романишин – 1 очок, 2. М. Чандлер – 8, 3. Гіпсліс – 7,5; **1985**, серпень-вересень (14 учасників з 6 країн) – М. Гуревич, М. Таль – по 9 очок, Ю. Балашов – 8,5; **1987**, серпень-вересень (14 учасників з 7 країн) – Гіпсліс, Л. Псахіс, Ю. Разуваєв, Таль – по 7,5 очок...5-8. Романишин – 7.

Юртаєв (Yurtayev) Леонід Миколайович (нар. 03.04.1959, Фрунзе, нині Бішкек) – киргизький шахіст, міжнар. майстер з 1986. Переможець багатьох ч-тів Киргизії. Найкращі рез-ти в міжнар. т-рах: Бішкек 1985 (3-4), 1987 (4).

Юрчишин Микола (Полтава) – український шаховий композитор і розв'язувач шахових композицій, національний майстер з розв'язування. Учасник першого Кубка України серед молодих розв'язуваяів шахових композицій у Харкові 2010 (3).

Юстирування (від. нім. Justieren – вивіряти, звіряти) – вивірка, перевірка правиль-

ності шахової задачі (етюду).

Юсупов (Yusupov) Артур Маякович (нар. 13.02.1960, Москва) – німецький шахіст, російського походження, майстер спорту СРСР з 1977, міжнар. майстер (1977), ґросмайстер з 1980. Ело 2001 = 2645. 40-а сходинка в рейтинговому списку ФІДЕ. Чемпіон світу серед юнаків 1977, на ч-ті світу 1978 (2). На першості СРСР серед юнаків 1977 мав 3-6-е місце. Переможець молодіжних ч-тів світу 1980, 1981, 1983 у складі збірної команди СРСР. Учасник ч-тів СРСР 1979-1987. Найкращі рез-ти: 1979 (2), 1980-1981 (3-5), 1987 (5-6). У складі збірної команди СРСР переможець олімпіад 1984, 1986 (найкращий рез-т за 4-ю шахівницею: 10 очок з 12); ч-ту світу 1985, ч-тів Європи 1980, 1983, матчу з командою обраних шахістів світу 1984. Деякий час проживав у Іспанії, нині – в Німеччині.

З початку 1980-х учасник змагань на першість світу; зон. т-р ФІДЕ: Єреван 1982 (1); міжзон. т-ри: Толука 1982 (4-7), Туніс 1985 (1); т-р претендентів: Монпельє 1985 (1-3) матчі претендентів: виграв у піфіналі в Я. Тіммана з рах. 6 на 3 1986, чвертьфінальний матч у Спраггетта з рах. 5 на 4 1989; програв О. Соколову з рах. 6,5 на 7,5 1996; виграв в 1/8 фіналу в Я. Ельвеста – 3 на 1 у 1984; здобув перемогу в матчі з В. Іванчуком з рах. 6 на 4 в 2009; переграв у претендентському матчі на першість світу С. Долматова – 6,5 на 5,5 у Вейк-ан-Зее 1991. На відбірковому т-рі ч-ту світу в Дрездені 1998 мав 8-12-е місце. Програв півфінальний матч А. Карпову з рах. 3,5 на 4,5 1989.

Учасник особистого ч-ту Німеччини в Альтеркірхені 1999 (4-6), ч-ту світу у складі команди Німеччини в Єревані 2001 (4-е командне місце і 3-є за 1-ю шахівницею).

Учасник багатьох інших змагань, в тому числі: Амстердам 1978, т-р майстрів (1); Есб'єрг 1980 (1); Вршац 1980 (2-4); Кап-Піко-форд 1981 (1); Джакарта 1983 (3); Лінарес 1983 (4-6); Сараєво 1984 (3-4); Рейк'явік 1985 (5-6); Вінніпег 1986, 52 учасники (1-2); Гілверсюм 1986 (матч з Я. Тімманом – 3 на 3); Лінарес 1991 (4-5), 1993 (11-12); Мадрид 1995, т-р 16-ї КФ (3); Нусслох 1996, т-р 15-ї КФ (1-2); Відень 1996 (8); Убеда 1997 (8); Дортмунд 1997 (10), Бад-Гамбург 1998, т-р 17-ї КФ (3-4); Дортмунд 1998 (6-8); Франкфурт 1998, т-р майстрів (7); Ессен 2002 (5-8); Прага 2002, 32 учасники (виграв у Є. Бареєва в 1/16 фіналу, програв Широву в 1/8). Учасник матчу в складі команди ветеранів з юними зірками в Амстердамі 2006.

А. Юсупов – К. Спраггетт. Квебек, 1989.
Дамин гамбіт (D 34).

1.d4 d5 2.Kf3 c5 3.c4 e6 4.cd ed 5.Kc3 Kc6 6.g3 Kf6 7.Cg2 Ce7 8.0-0 0-0 9.Cg5 Ce6 10.dc Cxc5 11.Cxf6 Дxf6 12.Kxd5 Дxb2 13.Kc7 Tad8 14.Дc1 Дxc1 15.Taxc1 Ce7 16.Kxe6 fe 17.Tc4 Cf6 18.e3 Td6 19.h4 h6 20.Te4 Tfd8 21.Ch3 Kpf7 22. Kpg2 Te8 23.Tc1 Te7 24.Tc2 b6 25.Tf4 Kpd6 26.g4 Ca1 27.Tc1 Cb2 28.Tc2 Ca1 29.a4 Ke5 30.Kxe5 Cxe5 31.Tf8 T6d7 32.f4 Tc7 33.Td2 Cc3 34.Td6 Kph7 35.g5 h7 36.hg Cb4 37.Tdd8 Kpg6 38.Kpf3 Tf7 39.Th8 e5 40.Cg4 ef 41.Td5 fe+ 42.Kpg3, (1-0).

Разом з шаховим композитором І. Кріхелі створив цікавий етюд на нічию (1982).

1.Крd2 е1Д+! 2.Крхе1 h2 3.Cd5! Кхd5 4.Тхс4+ Крg3! 5.Tg6+ Крh3 6.Крf2! h1Д 7.Tg3+! Крh2! 8.Tg6+ Крh3 9.Tg3+! Тепер або повторення ходів, або пат.

Юферов (Yuferov) Сергій Миколайович (нар. 03.12.1945, Мінськ) – білоруський шахіст, міжнар. майстер з 1986. Переможець т-ру прибалтійськийх республік і Білорусі 1976; всеармійського т-ру 1977. Найкращі рез-ти в міжнар. змаганнях: Наленчув 1984 (5-7); Пловдив 1985 (4).

Ю Хоу (Yu Khou) – китайська шахістка, міжнар. ґросмайстриня. Ело 1991 = 2384. 43-тя позиція в списку 100 найсильніших шахісток світу.

Юхтман Яків Петрович (14.01.1935, Воронеж, - 26.01.1985, Нью-Йорк) – гравець США. У шахи навчився грати в 13 років в Узбекистані, де залишився з матір'ю після евакуації. Батько загинув на фронті. 1951 переїхава до Одеси. Чемпіон України 1953. Після демобілізації з армії проживав у Москві. 1956 став майстром спорту СРСР. 1959 грав у ч-ті СРСР (у першому турі виграв у М. Таля), тоді ж з успіхом змагався у матчі Югославія – СРСР (переміг М. Матуловича). У грудні 1959 позбавлений звання майстра спорту та був дискваліфікований на 3 роки. 1964 повернувся до Одеси. Грав у т-рах, але високих рез-тів досягав нечасто. Рез-ти виступів: ч-т Узбекистану 1950 (2), ч-т Узбекистану серед юнаків (1); ч-т України 1953 (1); ч-т т-ва «Спартак» 1957 (1-4); ч-т Москви 1956 (4-5), 1958 (7-9); Баку 1958, 26-й ч-т СРСР (2); Москва 1959, ч-т міста (4-5); Москва 1959, ч-т СРСР (14); 33-й ч-т України 1964 (2-3).

Література: А. Л. Вайсер, 7000 партій Юхтмана, 1964; Г. Агейченко, Слово про конформізм, ст. в ж. «64- шо», 2000, № 10.

Я

Явадов (Yavadov) Раміль (Ісмали) – азербайджанський проблеміст і розв'язувач шахових композицій. Віце-чемпіон Азербайджану з розв'язування шахових композицій (Баку, 2010).

Яванська тема – тема в задачній композиції, відкрита наприкінці 1920-х шаховими композиторами острова Ява. В ідейних варіантах чорні дії білої фігури намагаються нейтралізувати засобом вимкнення, тоді білі спростовують його ходом, що дає мат, маючи дві такі змоги. Одна з цих можливостей спростовується вимкненням білої фігури з поля, з якого чорні перед тим вимкнули другу білу фігуру.

П. Керес, «Шаквердан», 1934. 1-й приз.

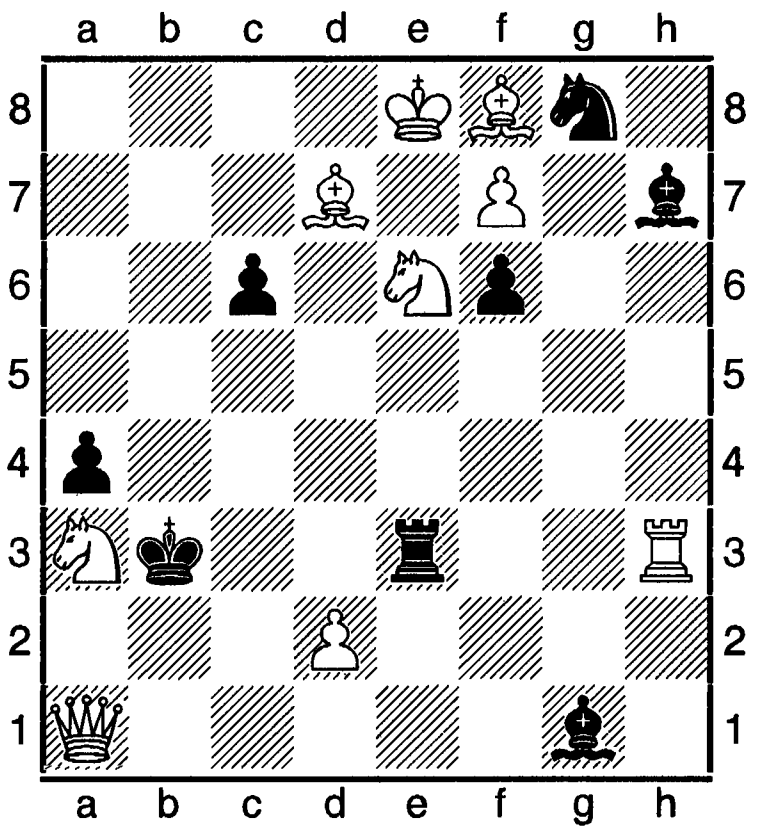

 # 2 **9+8**

1.Th4 загроза **2.Tb4 #, 1. ...Ce4 2.Kd4 #** (але не 2.Кс5 #?), **1. ...Ке7 2.Кс5 #** (але не 2.Kd4 #?).

Явахішвілі (Yavakhishvili) Лейла – грузинська шахістка, міжнар. майстриня. Ело 2000 = 2301. Учасниця ч-ту світу серед дівчаток до 12 років Рімавській Соботі 1996 (2), ч-ту світу серед жінок в Делі 2000. Срібна призерка ч-ту Європи серед шахісток до 20-и років у Патрасі 2001, бронзова

призерка Кубка Європи в складі тбіліської команди «Самайте» (Охрид, 2009).

Яворський Анатолій – редактор сайту «Шахова Україна» (www. ua chess. f2S. com).

Ядвіжена Надія (нар. 21.10.1979, Харків) – українська шахістка, національна майстриня. Бронзова призерка ч-ту України 2000 (Севастополь). Інші ч-ти України: Київ 1996, серед юнок 1976-1980 років народження (8); Краматорськ 2001 (13).

Якимов Володимир (нар. 1403.1986, Черкаси) – український шахіст, міжнар. майстер. Ело 2009 = 2468 (Україна), 2442 (ФІДЕ). Чемпіон України 2009, срібний призер ч-ту України 2010. Віце-чемпіон України 2010 в складі клубної команди «Лісові зубри» з Рівного. Бронзовий призер ч-ту Європи 2001 серед юнаків до 16 років. Учасник ч-ту світу серед хлопчиків до 10-и років на Менорці 1996 (4). На т-рі в Червонограді 2009 мав 2-е місце.

Яківчик Мирослава (нар. 22.05.1984, Львівська область) – українська шахістка, міжнар. майстриня. Ело 2004 = 2358. 9-а позиція в списку 100 найсильніших шахісток України.

Якір Любов Ієзекіїлівна (1920 – 06.10. 2013) - українська шахістка, майстриня спорту СРСР. Інженер-конструктор. 6-разова чемпіонка України 1947-1954, 7-разова фіналістка ч-тів СРСР. Найкращий рез-т 1958 – 9-11-е місце. У складі збірної команди України бронзова призерка спартакіади народів СРСР 1959.

Л. Якір – К. Скегина. 2-а спартакіада народів СРСР. Москва, 1959.

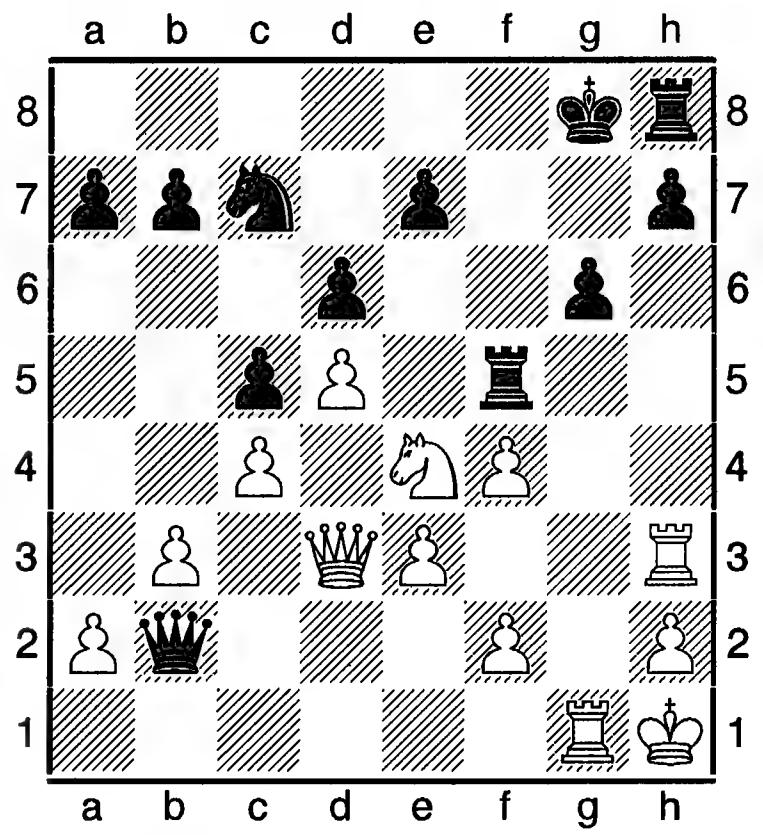

...30.Kxd6 Tff8+! (не рятувало й 30. ...Tf6 31.Ke4, виграючи ще одного пішака. Тепер вирішує комбінація з жертвою тури і коня) **31.Txh7+! Txh7 32.Дxg6+ Kph8 33.Kf7+! Thxf7 34.Дh6+** і мат наступним ходом.

Яковенко (Yakovenko) Дмитро (нар. 19.06.1983) – російський шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2006 = 2667. 42-а позиція в рейтинговому списку ФІДЕ. Ело 2013 = 2724. Чемпіон світу серед шахістів до 18 років (Оропеса-дель-Мар, 2001), чемпіон Росії 2001 серед юнаків до 20 років; бронзовий призер ч-ту Європи (Дрезден, 2007), срібний призер ч-ту Європи в Нові-Сад 2009; чемпіон світу 2010 у складі команди Росії. Інші змагання: Земун 1997 (2); Батумі 2002, ч-т Європи (учасник); Еліста 2001, ч-т Росії (21-26); Казань 2005, вища ліга ч-ту Росії (виграв перепустку до суперфіналу); Москва 2006 (5-11); Москва 2006 (2-3); Форос 2007 (9-10); Москва 2007 (2-5); Вейк-ан-Зее 2007, т-р «Б» (2-5); Памплона 2007 (2); Москва 2007, суперфінал ч-ту Росії (2); Пойковський 2007 (1), 2008 (1-4); Форос 2008 (5-7); Дрезден 2008, Всесвітня шахова олімпіада (5-е командне місце); Москва

2008, фінал ч-ту Росії (4-8); Еліста 2009 (1-3); Дортмунд 2009 (2-4), 2009 (11-12); Джермук 2009 (11-12); Нанкін 2009 (5); Москва 2009, ч-т світу з блискавичної гри (17); Джермук 2009, 5-й етап Гран-прі ФІДЕ (11-12); Москва 2010, відбірний т-р ч-ту світу з блискавичної гри (15-25); Астрахань 2010, 6-й етап Гран-прі (2-6); Одеса 2010, фінал Кубка АШП (2); Пойковський 2010 (3); Ханти-Мансійськ 2009, Кубок світу (у чвертьфіналі програв Б. Гельфанду); Ханти-Мансійськ 2010, Всесвітня шахова олімпіада (10-й рез-т за 1-ю шахівницею у складі команди Росія-3).

Д. Яковенко – В. Бологан. Пойковський, 2013. Англійський початок (A 04).

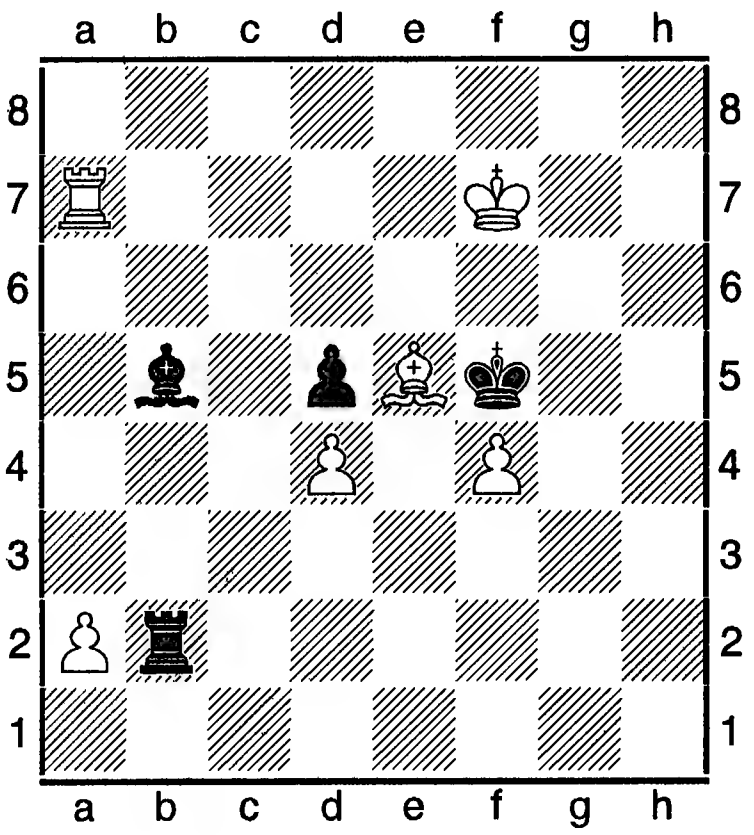

1.a4 Cc4 52.a5 Ta2 53.Kpf8 Ta1 54.Kpe7 Ta2 55.Kpd6 Ta1 56.Kpc5 Kpe4 57.Ta8 Ta2 58.Cc7 Tc2 59.Te8+ Kpf5 60.Te5+ Kpf6 61.Cd8+ Kpf7 62.f5 Tf2 63.Cg5, (1-0).

Якобсен (Yakobsen) Оле – данський шахіст, міжнар. майстер. Учасник масового т-ру в Дюссельдорфі (328 гравців) 1991 (2-5).

Якович (Yakovich) Юрій (нар. 30.11.1962) – російський шахіст, міжнар. ґросмайстер. Ело 2002 = 2586. Учасник ч-ту Росії в Москві 2002 (6-14); фіналіст Кубка Росії в Москві 1998 (7); т-ри: Єреван 1996 (3-10), Свидниця 1999 (4).

Яковлева (Yakovleva) Лора Григорівна (нар. 21.04.1932, Перм) – російська шахістка, міжнар. майстриня ІКЧФ серед жінок з 1975 і чоловіків з 1977, чемпіонка світу серед жінок за листуванням 1977. Інженер-фізик. Учасниця жін. ч-тів РСФСР та інших змагань. Найбільших успіхів досягла в заочних шахах: перший ч-т світу 1958-1972 (3); другий ч-т світу 1972-1977 (1-2-е з О. Рубцовою, звання чемпіонки присуджене Я. за кращим коефіцієнтом). Переможниця 2-ї жіночої олімпіади 1980-1986 у складі команди СРСР.

Яневський (Yanevskyi) Живко – македонський шаховий композитор, міжнар. ґросмайстер. Переможець особистого ч-ту світу зі складання шахових композицій 1998-2000 (кооперативний мат).

Янов Віктор (04.12.1957, Шостка) – український шахіст, міжнар. майстер. Ело 1998 = 2360 Україна), 2365 (ФІДЕ). Учасник багатьох змагань, в тому числі й міжнародних т-рів: Глоговець 1996 (9); Київ 1998 (5); Львів 2005 (9-18); К.-Подільський 2005 (1); Чернівці 2005 (1).

Яновський (Yanovskyi) Давид Маркелович (25.05.1968, Волковийськ Гродненської губернії, - 15.01.1927, Єр, Франція) – претендент на світову першість на початку 1900-х. Журналіст. Вільно володів англійською, німецькою, польською, російською, французькою мовами. Дитячі роки провів у Білорусі. З 1891 – проживав у Парижі, але до першої світової війни 1914-1918 на змаганнях грав як представник Росії. На початку світової війни – в США, з 1925 – знов у Франції.

На міжнар. арені вперше зіграв у Лейпцігу 1894 (6-7); потім були т-ри: Гастингс 1895 (12-14); Нюрнберг 1896 (5); Будапешт 1896

(4-5); Відень 1896 (1), 1898 (3); Берлін 1897 (4); Лондон 1899 (2-4); Монте-Карло 1901 (1), 1902 (3); Ганновер 1902 (1); Париж 1902 (1); Париж 1902 (1-2); Кембридж-Спрінгс 1904 (2-4); Остенде 1905 (2-3); Бармен 1905 (1-2); Росія 1900-1901 (3).

З 1906 Я. частіше переслідували невдачі. Найкращі ре-ти: Остенде 1907 (3-4); Схевенінген 1913 (2); Нью-Йорк 1913 (4), 1916 (2), 1922 (3); Єр 1926 (2); Гент 1926 (3-5).

Після вдалого виступу в Лондоні 1899 Я. послав виклик чемпіонові світу Ем. Ласкеру, але зіграв з ним матчі тільки 1909-1910. Обидва вони завершилися для Яновського невдало: 1909 – 2 на 8 і 1910 – 1,5 на 9,5 (див. ст. «Ласкер-Яновський матчі»).

Після цього він ще змагався у 18-и інших матчах, у яких одержав 11 перемог при 2-х нічиїх та 5-и поразках, в тому числі з Ф. Маршаллом 1899 – 3 на 1, 1905 – 7 на 10, 1908 - 6,5 на 3,5, 1912 – 3 на 7 та 1916 - 2,5 на 5,5; К. Шлехтером 1896 – 3,5 на 3,5; 1902 – 2,5 на 7,5; Ж. Мізесом 1895 – 7 на 7; Ш. Вінавером 1896 – 5 на 2.

Я. був одним з тих шахістів, який вигравав у чемпіонів світу В. Стейниця, Ем. Ласкера, Х. Р. Капабланки, О. Альохина. За словами Я. його гра подібна до шотландської королеви Марії Стюарт: «Вона гарна, але нещаслива» (часопис «Pester Llouid»).

Д. Яновський – Ем. Ласкер. 6-а партія матчу 1909.

1e4 e5 2.Kf3 Kc6 3.Kc3 Kf6 4.Cb5 d6 5.d4 Cd7 6.0-0 Ce7 7.Te1 ed 8.Kxd4 0-0 9.Kde2 Ke5 10.Kg3 Cxb5 11.Kxb5 Tc8 12.b3 Cf8 13.Cb2 g6 14.f4 Ked7 15.Дf3 a6 16.Kd4 Cg7 17.Tad1 Де7 18.Kdf5 gf 19.Kxf5 Де6 20.Kxg7 Крxg7 21.e5 Крf8 22.ef Дxe1+ 23.Txe1 Txe1+ 24.Крf2 Tac8 25.Дxb7 Tfe2+ 26.Крf3 Txc2 27.Cd4 a5 28.Дb5 Kc5 29.Дxa5 Kd3 30.Ce3 d5 31.Cd2 c5 32.Крg3 Kc1 33.Cxc1, (1-0).

Я. також займався етюдною творчістю. Про що свідчить його композиція на виграш 1911.

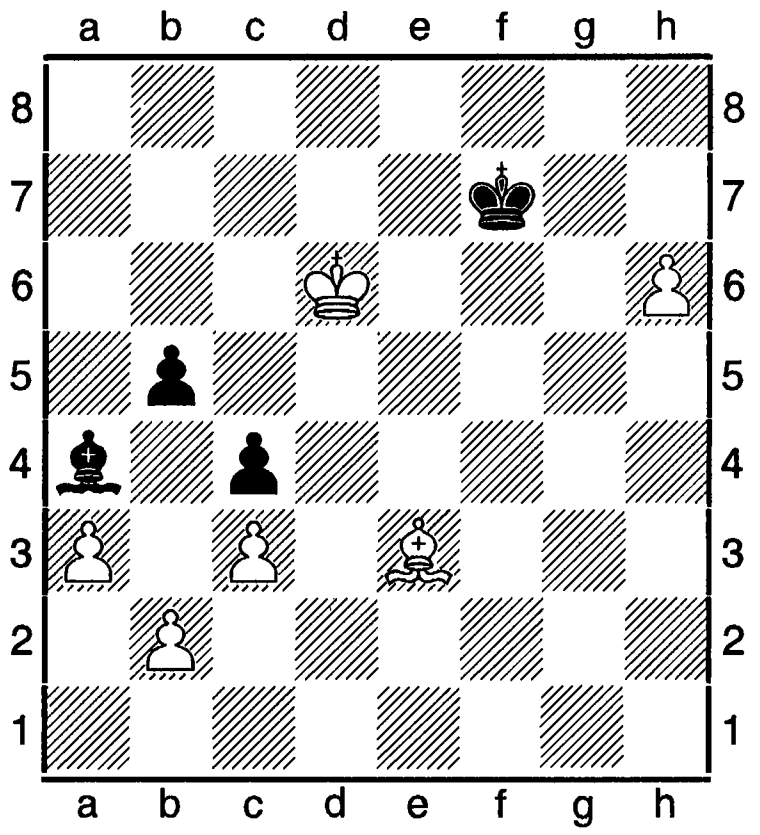

1.Cd4 Крg6 2.Cg7 Крh7 3.Крc5 Крg6 4.Крb4 Крh7 5.b3! cb 6.c4! bc 7.Крxa4 з виграшем.

Література: С. В. Воронков, Д. Г. Плісецький, Д. Яновський, М., 1987 (російською); В. І. Ліндер, І. М. Ліндер, Королі шахового світу. Життя й гра крізь призму енциклопедії, М., 2001 (російською).

Яновський (Yanovskyi) Даніель Абрахам (26.03.1925, Броди Львівської області,- 2000) – канадський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 1964. Юрист. 8-разовий чемпіон Канади 1941-1965, чемпіон Англії 1953. У складі команди Канади учасник Всесвітніх шахових олімпіад 1939, 1954, 1958 та міжзон. т-рів: Сальтшьобаден 1948 (14-15), Стокгольм 1962 (17-18). Найкращі рез-ти в інших міжнар. змаганнях: Барселона 1946 (2); Гастингс 1946-1947 (4), 1951-1952 (2), 1952-1953 (1-4); Арбон 1946 (1-3); Бевервейк 1952 (3-4).

Яношевич (Yanoshevich) Драголюб (08. 07.1923, Белград, - 1993, там же) – сербський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 1965. Журналіст, ред. відділу белградської газети «Спорт». Багато разів грав за збірну команду Югославії в командних змаганнях. Найкращі рез-ти в міжнар. т-рах: Порторож 1958 (3-4); Белград 1962 (3-4); Вінковці 1965 (1-4), 1974 (3); Гаррахів 1996 (2); Венеція 1967 (4-5); Белград 1968 (2-3); Золінген 1968 (3-6); Вршац 1969 (1); Барі 1970 (1);

Грац 1971 (1); Ніш 1972 (1); Кікінда 1973 (1); Біль 1987, т-р сеньйорів (2).

Янса (Yansa) Властимил (нар. 27.11.1942, Нова-Дубеч, біля Праги) – чеський шахіст, міжнар. ґросмайстер з 1974. Тренер. Шаховий журналіст, ред. шахових відділів в газ. «Млада фронта» і «Сигнал».

Переможець студентської олімпіади 1963 у складі команди Чехословаччини. Чемпіон ЧССР 1964, 1974, 1984. Учасник Всесвітніх олімпіад з 1964. З успіхом змагався в зон. т-рі ФІДЕ в Празі 1985 (1-3), одержав право грати в міжзон. т-рі в Білі 1985 (12-13).

Найкращі рез-ти в в інших міжнар. змаганнях: Сараєво 1972 (3-5); Амстердам 1973 (1); Мадонна-ді-Кампільо 1973 (1); Лейпціг 1973 (4); Амстердам 1974 (1-3); Нью-Йорк 1974 (1-2); Сомбор 1976 (1-3); Чірелла-ді-Діаманте 1976-1977 (1); Врнячка-Баня 1978 (3), 1981 (1); Смедеревська-Паланка 1978 (2), 1980 (2-3); Баньо 1979 (1-2); Кладово 1980 (3); Трнава 1982 (1); Есб'єрг 1982 (3-4); Крагуевац 1984 (1-2), 1985 (3-4); Гаусдал 1984 (3-7), 1986 (3-7); Мец 1985, 142 учасники (3-5); Боргарнес 1985 (1-2); Ніш 1985 (2-4); Гаусдал 1987, 50 учасників (1).

У ч-ті Чехії 1995 посів 3-є місце. Учасник ч-ту Європи серед шахістів-ветеранів в Давосі 2006 (2-3), ч-ту світу в Лігано 2005 (2), в Аоссті 2006 (2).

В. Янса – Е. Медніс. Гюстон, 1974.

Сицилійська партія.

1.e4 c5 2.Kf3 Kc6 3.Cb5 g6 4.0-0 Cg7 5.c3 e5 6.d4 cd 7.cd ed 8.Cf4 a6 9.Ca4 b5 10.Cb3 d6 11.a4 b4 12.Kbd2 Ce6 13.Tc1 Cxd3 14.Дxb3 Kge7 15.Kc4 0-0 16.Cxd6 Ta7 17.e5 Дd7 18.Tfd1 Ch6 19.Tc2 Дg4 20.h3 Дf4 21. Дd3 Td8 22.Kxd4 Cg7 23.Kxc6 Kxc6 24.g3 Дh6 25.Де4 Ke7 26.Kpg2 Kf5 27.Tcd2 Te8 28.Cxb4 Taa8 29.Дxa8 Дxa8 30.Td8+ Cf8 31.Txa8 Дh5 32.Cxf8 f6 33.e6 h6 34.Td7 Ke3+ 35.Kxe3, (1-0).

Ян Шень (Yan Shen) (нар. 23.01.1989, Нанкин) - китайська шахістка, ґросмайстриня з 2006, ґросмайстер з 2013. Ело 2014 = 2458. Чемпіонка світу серед дівчаток до 12 років в Оропесі-дель-Мар 2001, на ч-ті світу серед юнок до 20-и років в Єревані 2006 мала 1-4-е місце. Бронзова призерка ч-ту Китаю серед жінок (Пекін, 2008). В складі національної команди учасниця Всесвітніх шахових олімпіад 2006, 2008 і командних ч-тів світу 2007, 2009, 2013.

Японія – держава у Східній Азії. Столиця: Токіо. Член ФІДЕ. У Я. люблять інтелектуальні ігри. Шахи там появилися ще в сиву давнину (див. ст. «Сьогі», «Шахи»). Проте японці надають перевагу саме національній грі, яка є не менш цікавою ніж класичні (звичайні) шахи. Тому видатних шахових майстрів у ній небагато. Але в останні десятиліття 20-го сторіччя і особливо на початку 21-го зацікавленість європейськми (світовими) шахами значно зросла. Найвидатнішим гравцем США є представник Я. Хікару Накамура, який входить до першої двадцятки найсильніших гравців світу. Великої ваги японці надають шаховій композиції.

Станом на 2014 ШФЯ мала в своїх рядах 119 гравців з рейтингом ФІДЕ, в тому числі 1 міжнар. майстра, 7 майстрів ФІДЕ, 7 національних майстрів; 1 міжнар. майстриню, 1 майстриню ФІДЕ, 5 національних майстринь. Ело першого десятка дорівнювало 2304 одниці. Найсильнішими шахістами країни є міжнар. майстер Р. Домінго, N. Voshiharu, M. Watai, Tanaka Haruko, Uchiada Nrumi, Emiko Hakaraba та інші.

Японські шахи (сьогі або шоги) – вид національних настільних ігор. Гра відбувається на шахівниці розміром 9 на 9. Кожен шахіст починає гру з такими фігурами: 1 король, 1 тура, 1 стрілець, 2 золотих генералів, 2 срібних, 2 коней, 2 уланів і 9 пішаків. На відміну від класичних шахів, фігури є однакового забарвлення та однакової п'ятигранної форми. Фігури розрізняються за позначеними заголовками (див. ст. «Сьоги»).

Ярач (Yarach) Павел (нар. 22.07.1975, Кожухув) – польський шахіст, міжнар. майстер

з 1995, ґросмайстер з 2000. Ело 2014 = 2496. Учасник змагань: Краків 1998, 139 учасників (3); Пардубице 2001, 303 учасники головного т-ру (7-22); Метц 2002 (3-7); Каппель-ла-Гранд 2009, 611 гравців (2-4).

Яремко Іван (нар. 14.02.1971, Львів) – український шахіст, національний майстер, майстер ФІДЕ. Ело 2006 = 2302 одиниці.

Яремко Назар (нар. 28.05.1990, Львів) – український шахіст, національний майстер. Ело 2008 = 2223 (Україна), 2345 (ФІДЕ). Переможець Всесвітньої шахової олімпіади серед юнаків до 16 років у складі команди України (Агрі, 2006).

Ярмистий Михайло (нар. 2011.1986, Чернівці) – український шахіст, національний майстер. Ело 2009 = 2410 (Україна), 2300 (ФІДЕ). Учасник міжнар. шахового фестивалю 2014, присвяченого Героям Небесної сотні в місті Луцьку при 80 учасниках, АШ (11).

Ярмонов Ігор (15. 10.1967, Маріуполь) – український шаховий композитор, національний майстер з шахової композиції та класичних шахів. Ело 2009 = 2330 (Україна), 2340 (ФІДЕ). Чемпіон світу серед інвалідів з враженням опорно-рухового апарату, чемпіон Донецької області серед інвалідів (Донецьк, 2009); чемпіон Донецька 2009 з шахової композиції. Учасник командної першості України з шахової композиції 2004-2006 (3-є місце). Інші змагання: Маріуполь 2004 (1), 2009 (3); Донецьк 2009, Кубок Донецької ОШШАІ (2); Донецьк 2010, відкритий ч-т з КШ (2).

Ясьніковський (Yasnikovskiy) Збігнев (12.05.1955, Вроцлав) – польський шахіст, міжнар. майстер з 1980. Ело 2014 = 2400. Призер ч-ту Польщі 1990 (1-3-є місце разом з В. Шмідтом, П. Стемпіном). Учасник Всесвітніх шахових олімпіад 1988, 1990.

Р. Кучинський – З. Ясьніковський.
Сицилійська оборона (В 83).

1.e4 c5 2.Kf3 e6 3.d4 cd 4.Kxd4 Kf6 5.Kc3 d6 6.Ce2 Kc6 7.0-0 Ce7 8.Ce3 0-0 9.f4 Cd7 10.Kb3 a6 11.a4 b6 12.Cf3 Дc4 13.Де2 Cc8 14.e5 de 15.fe Kd7 16.Cf4 Cb7 17.Ce4 Kc5 18.Kxc5 bc 19.Tae1 Tfd8 20.Дg4 Cf8 21.Tf3 g6 22.Th3 Cg7 23.Дh4 h5 24.Дg3 Td4 25.Cf3 Ke7 26.Ke4 Kf5 27.Дf2 Tb8 28.b3 c4! 29.c3 Txe4! 30.Cxe4 Cxe4 31.Txe4 cb 32.Дb2 Cf8 33.Te1 Дc4 34.Cc1 Дxa4 35.Tf3 Дc6 36.Tf4 a5 37.Да1 Ch6 38.Txf5 Cxc1 39.Tf6 b2 40.Дb1 Kg7 41.Tef1 Tb7 42.Txc1 bcД+ 43.Дxy1 Дc5+, (0-1).

Яцишин Іван (нар. 17.01.1966, Львів) – український шахіст, національний майстер. Ело 2008 = 2215 (Україна), 2172 (ФІДЕ). Учасник ч-ту України серед сліпих шахістів в Євпаторії 2009 (2), ч-ту Львівської області в Родатичах 2009 (3), першого командного т-ру шахістів-інвалідів усіх нозологій у Львові 2009 (1-ше місце в команді сліпих гравців). Інші змагання: Львів 2009 (5-9); Тернопіль 2010 (6-8).

Ячимович (Yachimovich) Драголюб – македонський шахіст, міжнар. майстер. Учасник Всесвітньої шахової олімпіади в Стамбулі 2000 у складі команди Македонії (1-е місце за 3-ю шахівницею).

Ячкова (Yachkova) Яна (нар. 06.08.1982) – чеська шахістка, міжнар. майстриня. Ело 2001 = 2375. 10-а позиція в списку 100 найкращих юних шахісток світу. Срібна призерка ч-ту світу серед юніорок у Єревані 1999. Учасниця матч-турніру юних гравчинь з ветеранами-чоловіками в Празі 2009 (4-е місце серед дівчат).

Ященко (Yashchenko) Олена – білоруська шахістка, міжнар. майстриня. Учасниця зон. т-ру ФІДЕ в Мінську 1993 (17).

Додаток.

А-Б шахи – в ретроградній композиції завдання полягає в переході від позиці А до позиції Б за вказану кількість ходів.

Авангард (франц. avant-garde, від avant – попереду і garde – оборона, букв. – передова охорона) – у шахах оригінальний початок. З боку чорних універсальне розташування фігур, коли спершу розвивають усіх стрільців та коней за чітко визначеним порядком, щоб побудувати свій стан так: Kpf8, Дd8, Ta8, Tf8, Cb7 C**g**7, Kd7, Ke7, пп. a7, b6, c7, d6, e6, f7, **g**6, h7.

Література: Едвардс Дж., Ілюстрований самонавчитель з шахів, М., 2007 (переклад з англ. рос.), стор. 128-129.

Адванс (від англ. advance, advanced chess – передові чи просунуті шахи) – гра з розширеними можливостями аналізу: дозволяється використовувати будь-яку допомогу комп'ютерних програм, дебютних збірників, баз партій, ендшпільних таблиць, звичайних підказок.

Адлібітумна логіка (англ. ad libitem logic) – один з двох підходів, що застосовуються в парціальному ретроаналізі. У ретрокомпозиції, в якій застосована А. л., в білих візуально є два чи більше способи виконання завдання, але ретроаналіз показує, що вони є взаємоспростовувани-ми. Згідно з А. л. білі послідовно переби-рають альтерантивні ретроваріанти, та в кожному випадку вказують, як вони грають, якщо саме ці варіанти були в передісторії позиції. Ретрокомпозиції, розв'язок яких побудований на А. л., називають ще ретро-композиціями типу Кейма. За чинним Кодексом ШК в анотації до діаграмної композиції з А. л. повинно вказуватися «RV» (можливе також «pRA»).

В. Лисковець, «Діе Швальбе», 1985.

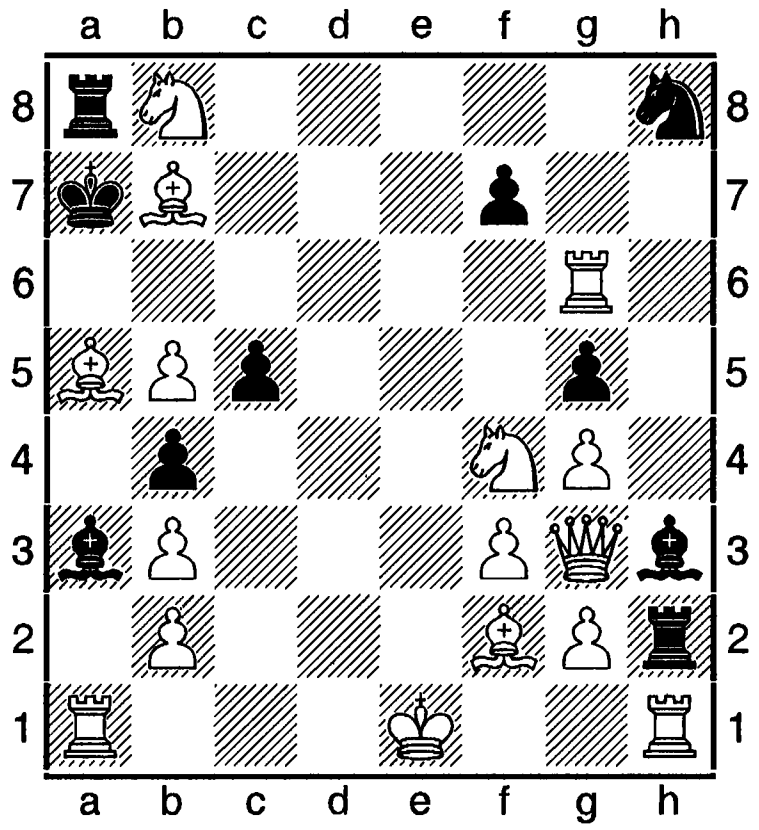

16+10 Мат за 4 ходи RV+AP

Якщо останній хід чорних **c7-c5**, то одна з двох рокіровок білих легальних, за конвенцією про рокіровку, але невідомо саме яка. **1.bc e. p.+?! Kpxb8** далі, якщо легальна довга рокіровка, то **2.0-0-0!** (легальне забирання на проході) **2. ...Cxb2+ 3.Kpxb2**, а коли ж коротка, то **2.0-0** (теж легальна) **2. ...Th1+ 3.Kpxh1.**

Аккаунт (англ. account – рахунок, звіт) – реєстраційний запис (логін, пароль) для ігор в Інтернеті, в тому числі у шахи.

Аккаунт поліпшений – набір засобів, які розширюють можливості базового аккаунта. Термін запозичений на початку 2000-х.

Аліси шахи – казкова гра, котра відбувається на двох шахівницях: А і Б. Спочатку всі фігури розташовані на шахівниці А в тому порядку, що і в звичайних шахах. Далі ж будь-яка фігура, закінчивши хід на шахівниці А, обов'язково переноситься на поле з тими ж координатами в «задзеркалля», тобто на шахівницю Б (це поле повинне бути вільним, бо в протилежному випадку ходити не дозволено). Аналогічно ж фігура, котра походила на шахівниці Б, переноситься на шахівницю А. Забирання можливе тільки на тій шахівниці, на якій фігура перебувала до початку ходу. Забирання робиться назовсім. Шах королю можливий

тільки від фігури, котра перебуває на тій же шахівниці, що й король. Поле, на яке король може відійти (чи через яке може перейти під час рокіровки), не повинне перебувати під контролем суперника на обох шахівницях. Той, хто має виконати хід, може вибирати, на якій шахівниці це можна зробити, якщо є такий вибір.

Алфавітні шахи – за відсутності шаху обидві сторони зобов'язані ходити фігурою, котра стоїть на полі з найменшою координатою у висхідній алфавітній послідовності (a, a2. ...a8, b1, b2...h7, h8). За наявності двох чи більше фігур, здатних захищатися від шаху, повинна ходити та, у якої найменша координата поля.

Альбом ФІДЕ 2007-2009 був виданий 2015. Відібрано 1426 композицій 313 авторів, в тому числі 27 – з України. Найбільшу кількість балів з-поміж усіх композиторів, твори яких увійшли до Альбому ФІДЕ, набрав українець Михайло Марандюк – 50 (сумарно в 4-х розділах) , на 2-му місці теж український композитор Іван Сорока – 43 бали. До п'ятірки увійшли Андрій Селіванов (Росія) – 41,16, Петко Петков (Болгарія) – 40, Мар'ян Ковачевич (Сербія) – 33,67. Найрізностороннішими композиторами були полтавчанин Валерій Копил, Мар'ян Ковачевич, Петер Гвоздяк (Словаччина). Найбільш успішними творцями композицій були такі українці: двоходові задачі – В. Дячук (10,17 бала; 2-й результат серед усіх учасників розділу) ; триходові задачі – В. Марандюк (19, 1-е місце, відрив від 2-го місця 13 очок!); багатоходівки – М. Марандюк (24,5; 1-й результат, відрив від 2-го місця у 10,5 очок); етюди – Е. Ейлазян (10,83); кооперативні мати – О. Семененко (18, 1-й результат у розділ. Якщо брати до уваги два підрозділи коопматів як щось єдине, то 1-е загальне місце також за О. Семененком – 19,5); зворотні мати – І. Сорока (36,5; 2-й результат у розділі).

Основними джерелами композицій, відібраних до Альбому, було 15 друкованих органів. Найбільшу кількість творів було відібрано із ж. «Ді Швальбе» - 79, з ж. «Проблеміст України» - 76, з ж. «StrateGems» - 68, «Orbit» - 66, «The Problemist» - 64, «Уральський проблеміст» - 64, «WCCT» - 61, «Mat Plus» - 48, «Шахматная композіція» - 45, «Шахматная поезія» - 45, «Pat a mat» - 40, «Problemblad» - 38, «Задачі і етюди» - 29, «Phenix» - 25, «idée & form» - 23.

Серед джерел композицій були також українські «Шаховий Леополіс» (15), «Чорно-білі стежини» (7).

У списку ювілейних конкурсів найбільший внесок зробили О. та В. Семененки – 50 балів (15 відібраних задач) та В. Копил – 50 (13).

Література: Проблеміст України, № 4(46), 2015.

«Альумвандлуг» тема – у ретроградному аналізі перетворення фігур 4 різних типів у ретрогрі.

В. Корольков, М. Плаксин, В. Левшинський, «Шахи в СРСР», 1981.

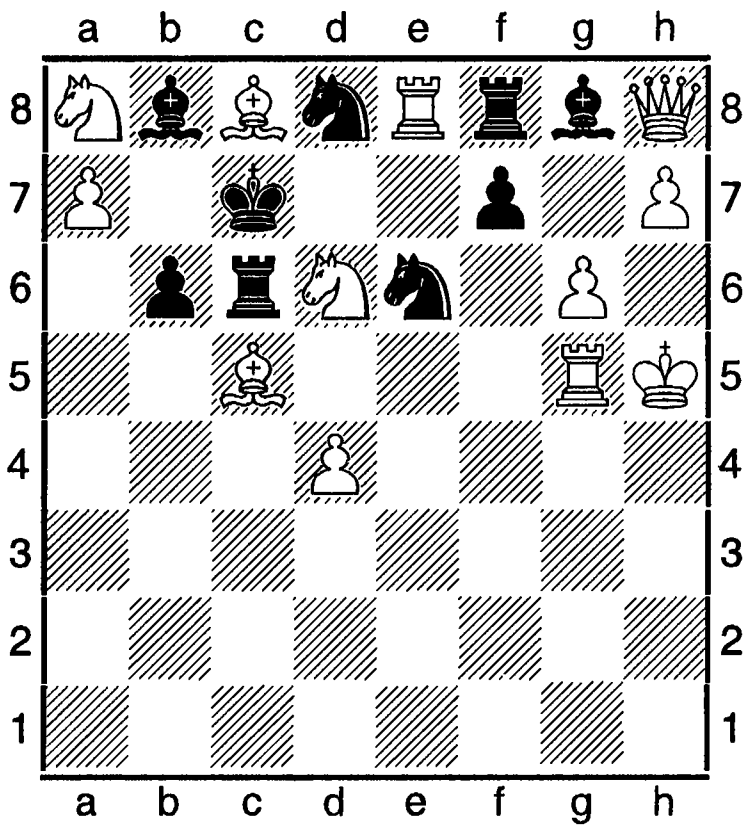

12+9

Розв'язати позицію. Ретрогра: **1. ...b7xa8К #2.Крd7-c7 c7-c8С+ 3.Крe7-d7 d7xe8Т+ 4.Крf6-e7 g7xh8Д+** - ретроперетворення 4-х фігур в гармонійно висхідній послідовності (К, С, Т, Д).

«Амбер-турнір» - відбувся в Монте-Карло 2011 (20-й і останній). 12 учасників. Підсумкм за сумою ігор з АШ і змагань насліп: 1. Л. Аронян – 15,5 очок; 2. М. Карлсен – 14,5; 3. В. Ананд – 13; 4. В. Іванчук – 11; 5. О. Грищук – 11;

6. Х. Накамура – 10,5; 7. Б. Гельфанд -= 10,5; 8. В. Топалов – 10,5; 9. В. Гашимов – 10,5; 10. С. Карякин – 10; 11. В. Крамник – 8; 12. А. Гірі – 7.

Амонатов Володимир Дмитрович (1930 – 27.10.2014, - Донецьк) – український шахіст, канд. пед. наук, доц., почесний професор ДНТУ, засл. тренер України, засл. працівник фізичної культури і спорту, суддя респ. категорії з шахів, 4-разовий чемп. Донецька, 2-разовий чемп. Донецької обл. (1950, 1963) з шахів. Президент 2004-2006, почесний президент 2006-2011 Донецької ОШФ.

Аналітичний ретрактор (грец. Analsticos від analis – розклад, розчленуван-ня і лат. retro – назад + активність) – ретрактор, у якому виконанню прямого завдання (найчастіше мат за 1 хід) передує серія ретроходів, які робляться тільки на основі ретроаналізу (без взаємної протидії сторін, але й без кооперації), чи тільки один такий хід. До А. р. належать ретромати.

О. Кисляк, «Шах», 1983.

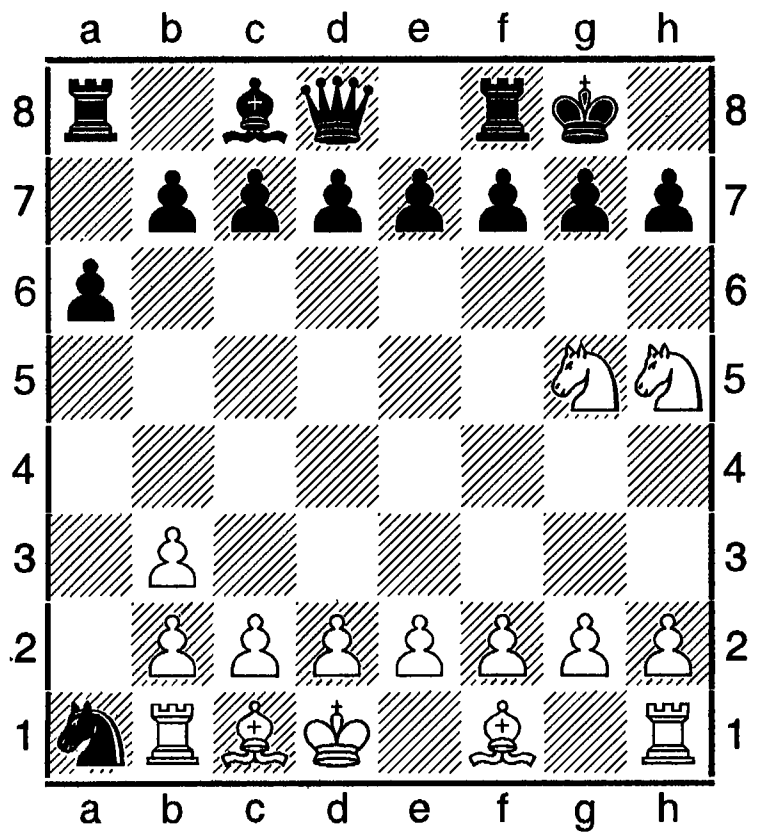

15+14 чорні забирають назад останній хід і коопмат за 1 хід

1.0-0 і 1.Tf8 Kxg7 #? Підрахунок парності ходів показує, що білі в сумі виконали непарну кількість ходів, а чорні з рокіровкою – парну. В такому випадку останній хід могли зробити тільки білі, і чорна рокіровка в якості останнього ходу опускається: варіант нелегальний. Розв'язує тільки **1.Kph8-g8** і **Tg8 Kxf7 #** - чорні втратили темп або королівською турою, або дамою.

Література: Словник іншомовних слів, за ред. О. С. Мельничука, К., 1974; Словник термінів шахової композиції, за ред. М. Б. Басистого, К., 2004 (російською).

Андернахтські шахи – у казкових шахах після ходу із забиранням, фігура (опріч короля) змінює своє забарвлення.

Анкара – турнір – жіноче змагання 6-го етапу Гран-прі ФІДЕ. Проводилося 16-28. 09.2012. 12 учасниць. 1 коло. 1. Х. Конеру – 8,5 очок; 2. А. Музичук – 8; 3. Жао Ксю – 7,5; 4-5. В. Чміліте, Р. Луфей – по 6,5; 6. Б. Монголтуул – 6; 7. Т. Косинцева – 5,5; 8. Жу Вейчжун – 5; 9. А. Стефанова – 4,5; 10. Б. Йилдиз – 3,5; 11. М. Сочко – 2,5; 12. К. Озтюрк – 2.

Антиандернахтські шахи – термін казкової композиції: після ходу без забирання, фігура (за винятком короля) змінює своє забарвлення.

Анти-їжак (грец. anti – префікс, що означає протилежність, протидію) (див. ст. «Щипці»).

Антимеранський варіант (D 44-D 45) – один з варіантів слов'янської оборони. Починається ходами **1.d4 d5 2.c4 c6 3.e3 Kf6 4.Kc3 e6 5.Kf3 Kd7 6.Дc2 Cd6.**

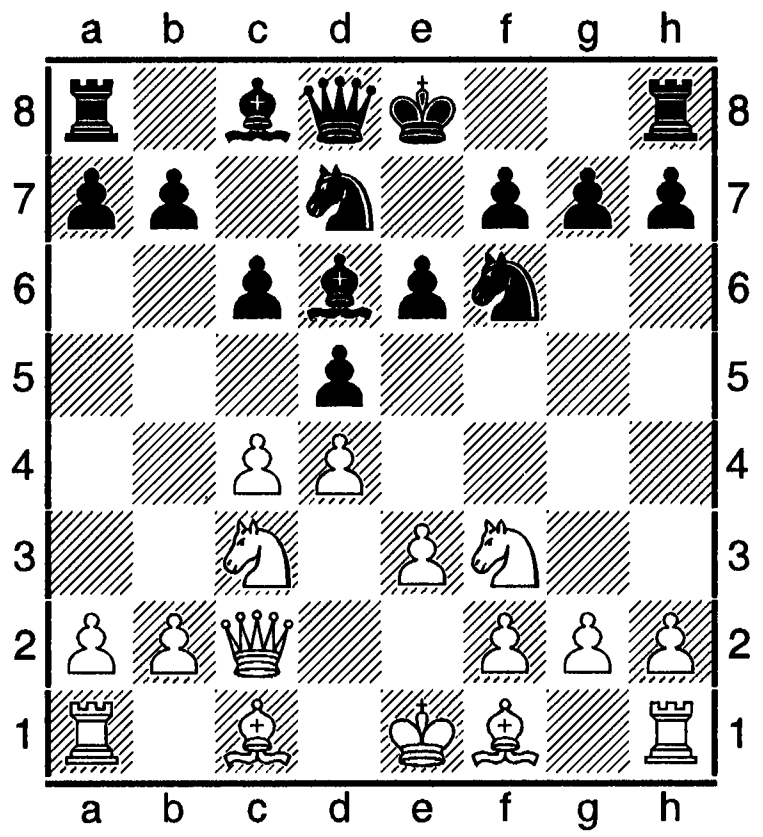

Знавцями цього варіанту є В. Ананд, Л. Аронян, Б. Гельфанд, В. Іванчук, Г. Каспаров, С. Карякин, В. Крамник, Леко, О. Морозевич, В. Топалов, О.

Халіфман, О. Широв, О. Дреєв, К. Сакаєв та інші. **Література:** О. Дреєв, Меранський і антимеранський варіанти, 2013; К. Сакаєв, Слов'янська оборона, ч. 2, 2014 (обидві - російською).

Апостеріорна логіка (лат. a posteriori, буквально – з наступного і логіка – наука про умовивід) – логіка, з якою в певних ситуаціях можлива тільки апостеріорна (в минулому часі) легалізація деяких особливих ходів, а також ходу наперекір конвенції права на перший хід. Така легалізація можлива через інші особливі ходи, легальні згідно з конвенцією. Зокрема, в неказковій композиції А. л. застосовується до позицій, у яких за ретроаналізом конвенційно нелегальне забирання на проході чи право першого ходу є фактично легальним, якщо легально визначена рокіровка чи інколи дві рокіровки. За А. л. в таких випадках забиран-ня на проході під час першого ходу, чи перший хід поза чергою можуть потім легалі-зовані за допомогою відповідної рокіровки чи рокіровок. Якщо хід (ходи) виконати таким способом неможливо, то весь варіант важається нелегальним. Отже, той, хто прагне легалізації, не вправі матувати до здійснення легалізації. Ретрокомпозиції, розв'язок яких побудований на А. л., називаються ще компо-зиціями Петровича. За чинним Кодексом ШК під діаграмною композицією з А. л. повинен вказуватися знак «АР».

В. Лисковець, «Шахи в СРСР», 1980. 2-й приз.

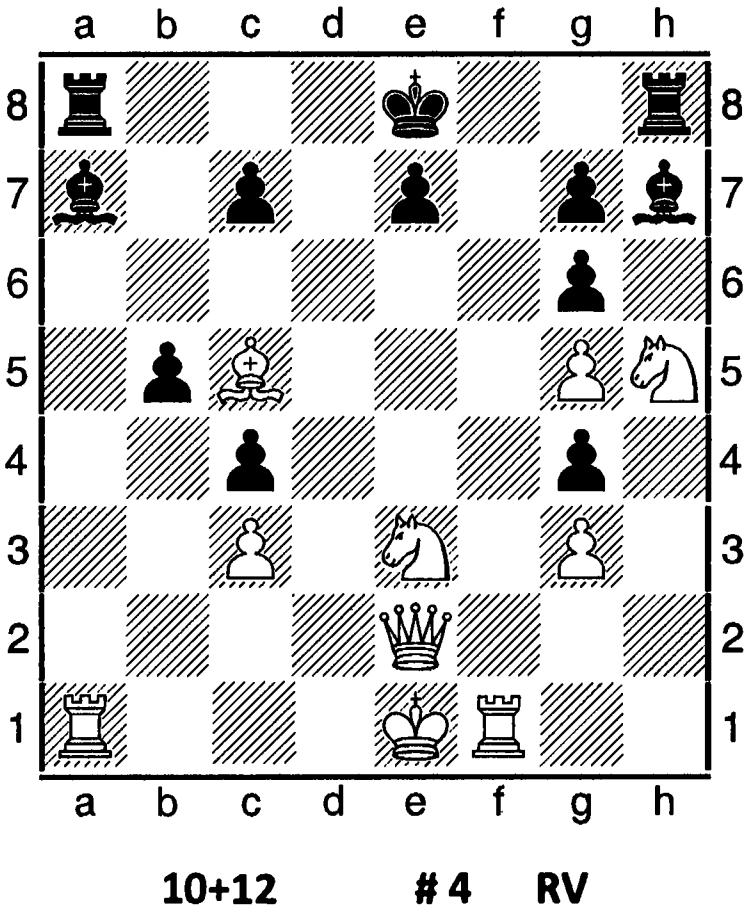

10+12 # 4 RV

Якщо біла рокіровка легальна, то за ретроаналізом одна з чорних рокіровок нелегальна за конвенцією про рокіровку. Та невідомо, яка саме. **1.0-0-0!** (позбавляє чорних права на одну з рокіровок) **1. ...gh**. Далі за апріорною логікою білі вимагають, щоб чорні визначились, яка з рокіровок нелегальна. Якщо довга, то **2.Kd5!,** а коли коротка – **2.Kf5!** Якщо **1.Td1**, то після **1. ...gh** на **2.Kd5 буде 0-0-01**, а на **2.Kf5 – 0-0!**

Аусбурзькі шахи – вид неортодоксальної шахової композиці, правила якої передбачають можливість об'єднання двох чи більше фігур в одну, а також розщеплення комбінованих фігур на окремі складові. Зокрема дама, котра поєднує ходи тури й стрільця, може розщепитися на ці ж фігури. При цьому тура залишається на полі, де перебувала дама, а хід робить стрілець, чи навпаки. Можлива й зворотна дія: створення чи відтворення дами, коли стрілець-тура іде на поле, на якому перебуває тура-стрілець того ж забарвлення, Якщо до складу біло-чорної комбінованої фігури входить пішак, то на 8 – 1-й горизонталі пішакова компононентна стає непорушною (існує альтернативна інтерпретація, згідно з якою пішак теж може перетворюватися). Фігура з туровою компонентною, яка ще не пересувалася, може брати участь в рокіровці – як цілісність чи тільки тої, яка входить до складу тури.

К. Гілл, «Ферншах», 1969.

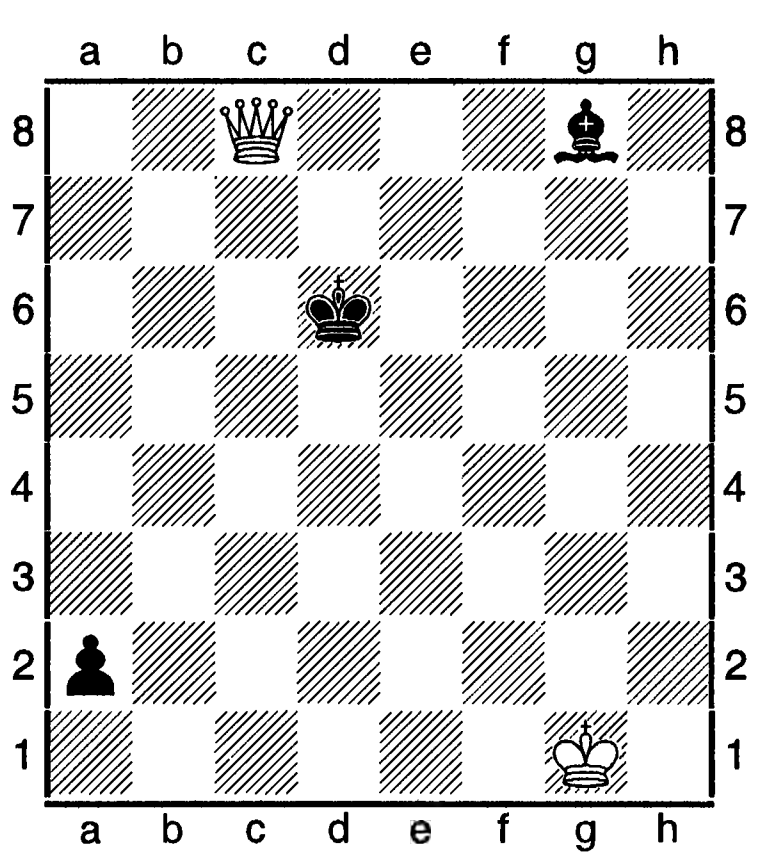

Аусбургзькі шахи: h # 3 2+3

1. Са2 (стрілець+пішак) 1. ...Дс1 2.С. п. d5 Тс7 (Сс1), 3.Се6 (п.d5) 3. ...Cf4 #.

Ашдодський (Ізраїль) міжнародний турнір «АСР Мастерс» відбувся у грудні 2015. АШ. Усі учасники ділилися на групи «А» і «Б». Українець В. Іванчук із 3,5 очками посів 1-е місце в групі «В» і разом з французом Е. Бакро (3 очок) пройшов до півфіналу. У п/ф Іванчук переміг Я. Непомнящого (Росія) з рах. 1,5 на 0,5. А в 2-му п/ф на тай-брейу Бакро переграв Б. Гельфанда (Ізраїль) з рах. 3 на 2. У фіналі львів'янин, в 2-х партіях здолавши Бакро при одній нічиїй, став переможцем змагань.

Багатоколірні шахи – у казковій композиції колір кінцевого поля будь-якого ходу повинен співпадати з кольором початкового поля. Внаслідок такої умови, коні позбавлені можливості пересуватися, а довга рокіровка є неможливою.

Баден-баденський міжнародний турнір 2013 – проводився з 07 по 17.02. 6 учасників. 1. Ананд – 6,5 очок; 2. Каруана – 6; 3-4. Адамс, Г. Майєр – по 5; 5. Найдич – 4; 6. Д. Фрідман – 3,5.

Баскська система змагань - система, за якою гравці змагаються одразу за двома шахівницями білими і чорними фігурами.

Бар'єрний ефект (франц. barriere – перешкода і лат. tffectus – виконання, дія, від efficio – дію, виконую) – позбавлення можливості фігури (зазвичай тури чи короля) за певних конфігурацій пройти у ретрогрі через пішаковий бар'єр.

Басман (Basman) Майкл (нар. 1946) – англійський шахіст, міжнар. майстер з 1981. Учасник Всесвітньої шахової олімпіади в Лугано 1968, чемпіон Великобританії 1973. Понад 20 років викладав шахи. Захоплюється дослідженням оригінальних початків. Автор книг «Chess for kids» («Шахи для дітей», «Оборона святого Георгія» (англ.), Лондон, 1983. Остання є монографією, присвяченою оригінальним початкам.

Спілмен – Басман. Брайтон, 1980.

1.e4 g5 2.d4 h6 3.h4 gh 4.Txh4 d5 5.ed e6 6.Th5 Kf6 7.de Cxe6 8.Kc3

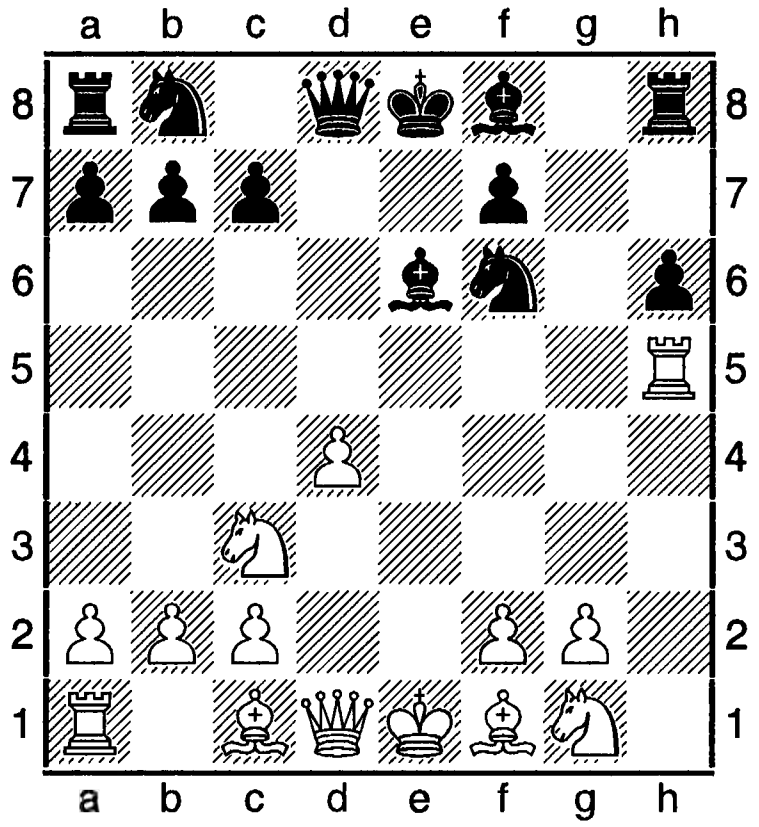

Kxh5 9.Дxh5 Cb4 10.Kge2 Kc6 11.Ce3 Дd7 12.a3 Cg4 13.Дb5 a6 14.Дd3 Cxc3+ 15.Дxc3 0-0-0 16.f3 Ce6 17.0-0-0...

Басман – Будников. Лондон, 1993.

1.h3 d5 2.a3 e5 3.c4 d4 4.d3 a5 5.g4 Kc6

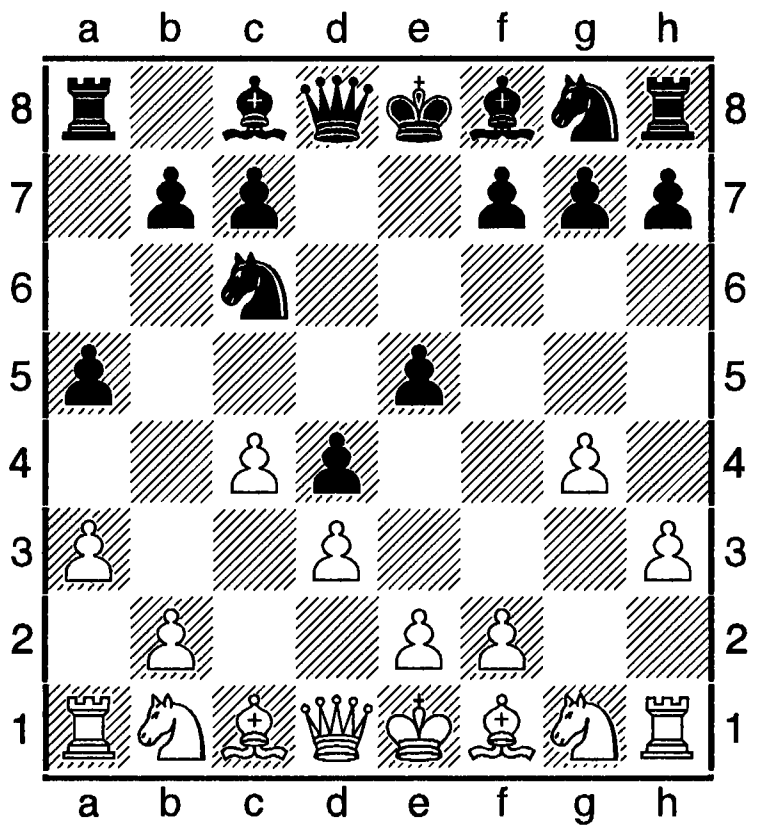

6.Kf3 h6 7.Kbd2 Kf6 8.Cg2 Ce7 9.g5 hg 10.Kxg5 Kh5 11.Kdf3 f6 12.Ke4 g5 13.Де2 Tg8 14.e3 de 15.Cxc3 Kg7 16.de ed... Обидві

партії Б. виграв.

Література: Микола Фузик, «Оборона святого Георгія», ст. в газ. «Ладья» за 2003.

Більський надтурнір 2015 відбався 20-30.07 у швейцарському місті Біль в рамках шахового фестивалю. 6 учасників. Ело сер. = 2720. 19-а КФ. 1. Вашьє-Лаграв – 6,5 очок; 2. Войташек – 6; 3-4. Адамс, Навара – по 5,5; 5. Ельянов – 4,5; 6.Раппорт – 2.

Біхромні шахи (лат. bi – дво, від bis – двічі + грец. chroma – колір, фраба) – у неортодоксальній шаховій композиції колір кінцевого поля будь-якого ходу не повинен співпадати з кольором початкового поля. Внаслідок такої умови, стрільці не рухаються, а рокіровки неможливі.

Блог (англ. blog – щоденник в Інтернеті, електронний журнал) – замітки шахіста, зафіксовані в Інтернеті.

Бухарестський міжнародний турнір – суперзмагання «Kings Tournament». 5 учасників. 2 кола. Тривало з 0.6 по 17.10. 2013. 1. Каруана (2779) – 5 очок; 2. Ванг Гао (2733) – 4,5; 3. Нісіпяну (2674) – 4; 4. Раджабов (2723) – 3,5; 5. Пономарьов (2751) – 3.

Варіантні ретрокомпозиції (від лат. variantis – змінний і лат. retro – назад та compositio – складання, створення) – ретрокомпозиції з двома чи більше значущими альтернативами в ретрогрі, які не передбачають застосування ретрологіки.

Вдовенко Володимир Васильович (нар. 19.04.1960, с. Чаруків Волинської обл.) – український шаховий любитель, першорозрядник, Президент Волинської обласної шахової федерації, кандидат у майстри з греко-римської боротьби, дзюдо, самбо, військового багатоборства. Закінчив Волинський державний університет (факультети фізич-ної культури, юридичний). Підприємець. Фундатор реорганізації луцького шахового клубу «Біла тура». Один з авторів книги «Шахові новели Василя Іванчука», фінан-сував видавництво книги Петра Менька на шахову тематику, міжнар. т-р «Старовижівська весна», міжнар. змагання в Ковелі, Луцьку. Організатор і спонсор міжнар. т-ру в Луцьку 2014, присвячений Героям Небес-ної Сотні. Завдячуючи йому, багато волинських дітей та дорослих змогли взяти участь в обласних, всеукраїнських та міжнар. спортивних змаганнях, зокрема в ч-тах Європи в Польщі, Болгарії, Сербії, Хорватії, Туреччині, Грузії, ч-ті світу в Китаї.

Література: «Настає момент істини», ст. в газ. «Горохівський вісник», № 42 (8498), 2014; див. також ст. у ШЕС (ред.-упорядник В. Батура) в 2-х тт., т.1 «Волинська область».

Вей І (Vei I) (нар. 02.06.1999) – китайський шахіст, міжнар. гросмайстер з 2013. Ело 2015= 2725. 27-а позиція в рейтинг-листу ФІДЕ. 2010 став чемпіоном світу серед хлопчиків до 12 років. Чемпіон Китаю 2015 серед чоловіків. 2014 на Всесвітній шаховій олімпіаді у складі збірної команди Китаю здобув золоту медаль.

Вей І – Лазаро Брузон. Даньчжоу, 2015.
1.e4 c5 2.Kf3 e6 3.Kc3 a6 4.Ce2 Kc6 5.d4 cd 6.Kxd4 Дc7 7.0-0 Kf6 8.Ce3 Ce7 9.f4 d6 10.Kph1 0-0 11.Де1 Kxd4 12.Cxd4 b5 13.Дg3 Cb7 14.a3 Tad8 15.Tae1 Td7 16.Cd3 Дd8 17.Дh3 g6 18.f5 e5 19.Ce3 Te8 20.fg hg 21.Kd5! (новинка) Kxd5! 22.Txf7!! Kpxf7 23.Дh7+ Kpe6 24.ed+ Kpxd5 25.Ce4+!! Kpxe4 26.Дf7! Cf6 27.Cd2+ Kpd4 28.Ce3+ Kpe4 29.Дb3! Kpf5 30.Tf1+ Kpg4 31.Дd3!! Cxg2+ 32.Kpxg2 Да8+ 33.Kpg1 Cg5 34.Де2+ Kph4 35.Cf2+ Kph3 36.Ce1!!
Дуже добре мислить схемами. Наймолодший чемпіон Китаю за всю шахову історію цієї країни. Світова преса 2015 назвала його майбутнім суперником чемпіона світу Магнуса Карлсена.
Література: газ. «Ладья», № 15 (342); сайт www. chesspro. ru.

Вейк-ан-Зее – турніри: «Tata steel chess 2012» тривав у рамках фестивалю з 13 по 29.01. **2012**. 14 учасників. Ело сер. =

2754. 21-а КФ. 1. Аронян – 9 очок; 2-4. Раджабов, Карлсен, Ф. Каруана; 5-6. Накамура, Іванчук – по 7,5; 8. Карякин – 6,5; 9. Ван Велі – 5,5; 10-12. Гельфанд, Гашимоав, Топалов – по 5; 13-14. Навара, Гірі – по 4,5.

2013. 12-27.01. «Tata stel 2013». 14 гросмайстрів. 1 коло. 1. Карлсен (2861) – 10 очок; 2. Аронян (2802) – 8,5; 3-4. Ананд (2772), Карякин (2780) – по 8; 5. П. Леко (2735) – 7,5; 6. Наккамура (2769) – 7; 7. П. Харикрішна (2698) – 6,5; 8-10. А. Гірі (2726), Ван Гао (2752) – по 6; 11. Ху Іфань (2603) – 5,5; 12. Каруана (2781) – 5; 13. Л' Амі (2627) – 4; 14. І. Соколов (2667) – 3.

2014. 11-27.01. 12 учасників. 1 коло. 1. Аронян (2812) – 8 очок; 2-3. Карякин (2759), Гірі (2734) – по 6,5; 4-6. Домінгес (2754), Каруана (2782), Со (2719) – по 6; 7. Харикрішна (2706) – 5,5; 8-9. Ван Велі (2672), Накамура (2789) – по 5; 10. Гельфанд (2777) – 4,5; 11-12. Найдич (2718), Раппорт (2691) – по 3,5.

«Великого шолома» фінальний турнір відбувався 25.09-11.10.2011 в Сан-Паулу (Бразилія) та Більбао (Іспанія) в 2 кола при 6 учасниках. Підсумки: 1-2. М. Карлсен, В. Іванчук – по 15 очок; 3-5. Х. Накамура, Л. Аронян, В. Ананд – по 12; 6. Ф. Вальєхо – 10.

«Великого шолома» турнір відбувся 24.09-13.10.2012. 6 гросмайстрів. 2 кола. Футбольна система нарахування очок. 1. Карлсен (2843) – 17 очок; 2. Каруана (2773) – 17; 3. Аронян (2816) – 11; 4. Карякин (2778) – 10; 5. Ананд (2780) – 9; 6. Ф. Вальєхо (2697) – 6.

Взаємний кооперативний мат – в шаховій композиції задача та кооперативний мат: наявність у чорних на останньому ході розв'язку поряд з ходом, після якого білі дають їм мат, негайно дати мат у відповідь білим.

Виграш темпу в ретроаналізі – маневр у ретрогрі для забезпечення і реалізації додаткового ретротемпоходу без втрати тих, які є, чи при продуктивному їх використанні.

М. Кайо, Конкурс в Мессіньї, 1995. 1-й приз.

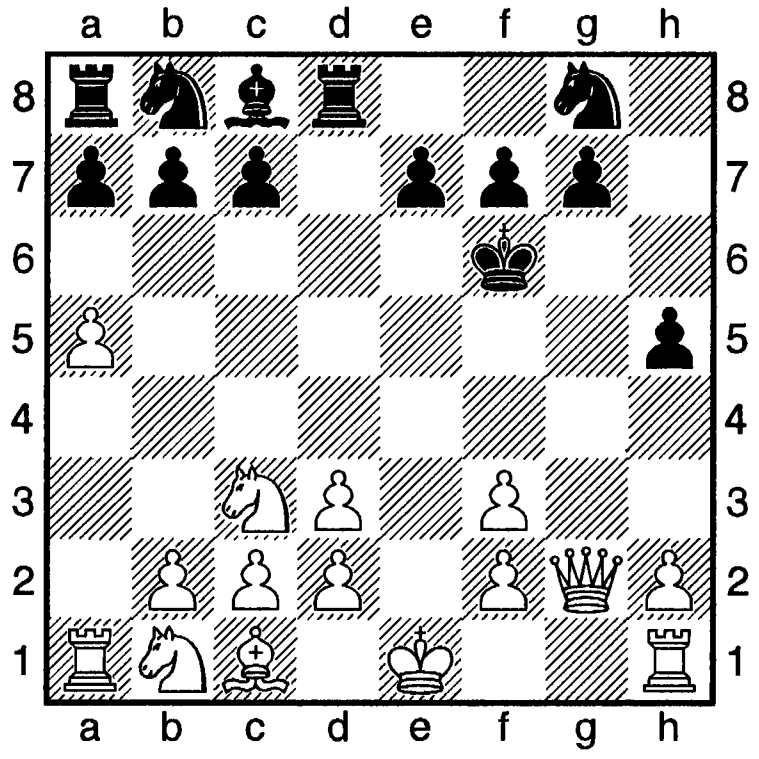

16+13 КДП за 16,0 ходів

1.a3 d5 2.a4 d4 3.d4 3.a5 d3 4.ed Ch3! 5.Ke2 Kpd7 6.Kec3 Kpe6 7.Дg4+ Kpf6 8.Дc8 Дd5 9.Дxf8 Дf3 10.gf Cc8! 11.Ch3 h5 12.Cd7 Kh6 13.Ca4 Ch3! 14.Дc8 Td8 15.Дg4 Kg8 16.Дg2 Cc8!

Примітка: КДП – композиція з доказової партії.

Відеочат – можливість спілкування шахістів під час гри в Інтернеті за камер й мікрофонів.

Віртуальна гра в шаховій композиції (лат. virtalis сильний, здібний- можливий) - у задачах на кооперативний мат хибні сліди, які суттєво відрізняються від хибних слідів в інших жанрах ШК. Так, в задачах на прямий мат білі досягають мети при слабких захистах чорних. В задачах кооперативного жанру із-за якихось причин мати взагалі неможливі.

Ю. Гордіан, «Шахова поезія», 1999. 1-й почесний відгук.

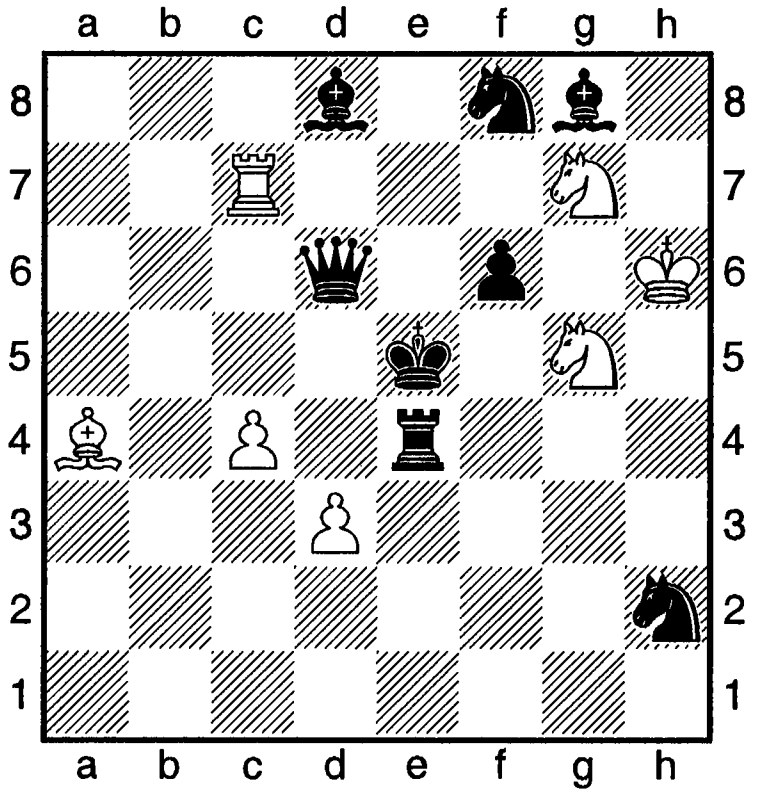

h # 2 7+8

1.Д ~? 2.d4 2.Крd6 Ке8 3.Те8, 1.Дс5? Те7 2.Крd6 Kf5 3.Дf5, 1.Де7? Тс5 2.Крd6 Ке4 3.Де4, **1.Дс7! d4 2.Крd6 Kf5 #.**

Гаанські шахи – у казковій композиції фігура, покидаючи поле, залишає після себе «ямку»; на цю «ямку» потім не можна ставити фігури, навіть більше того, її неможливо ні перетинати, ні перескакувати.

Ганноверські шахи – як і в гаанських шахах, полишаючи поле, фігура покидає на ньому «ямку»; надалі на цю «ямку» не можна ставати, але перетинати та перескакувати її можна (див. ст. «Гаанські шахи»).

Геймер (англ. gamer) – 1) той, хто винаходить ігри; 2) любитель комп'ютерних ігор.

Гіблартарські турнір міжнародний чоловічий і жіночий відбувся в рамках 10-го шахового фестивалю. Масовий при 256 учасниках, в тому числі 56 гросмайстрів. 10 турів. Набравши 8,5 очок з 10 17-річна китайка Ху Іфань поділила перше місце з Н. Шортом. Іфань обіграла З. Алмаші, Ю. Полгар, Л. Кванг Льєма та С. Широва, Ело яких перевищувало відміткау 2700 одиниць.

Гібралтарський турнір 2013 – масовий. 247 учасників. 10 турів. Найкращі рез-ти: 1-4. М. Вітюгов, Вашьє-Легрев, Ч. Сандіпан, Н. Шорт – по 8; 5-13. К. Георгієв, М. Адамс, Д. Навара, Г. Камський, В. Іванчук, Юй Яньї, І. Сальгадо, Д. Фрідман, Чжао Ксю – по 7,5.

Гібралтарський міжнародний турнір 2014 – проводився з 27.01 по 06.02. 253 учасники. 10 турів. Фаворитами були М. Адамс (2754), Вашьє-Легрев (2745), В. Іванчук (2739), М. Вітюгов (2737), П. Ельянов (2733), Є. Томашевський (2715), Г. Камський (2709), Ф. Вальєхо (2707), П. Харикрішна (2706), Д. Навра (2702). Серед жінок – Чжао Ксю (2567), Г. Музичук (2566), Б. Хотенашвілі (2527), П. Крамлінг (2525), В. Чміліте (2515), М. Музичук (2503), М. Себаг (2501), Н. Погоніна (2495), А. Стефанова (2486), Тань Чжуньї (2483), Чжу Чень (2481). За підсумками додаткових змагань переможцем виявися І. Чепарінов (Болгарія), друге місце посів М. Вітюгов (Росія), третє – В. Іванчук (Україна). Серед жінок найсильнішою була українка Марія Музичук.

Глазго-шахи - у казковій композиції білі пішаки пертворюються на 7-й горизонталі, чорні – на другій.

Глущак Анатолій Степанович (нар. 08.01. 1940, Одеса) – український шаховий композитор, національний майстер. 1960-х і 1970-х був активним зачинателем конкурсів компонування. 1968 на конкурс газети «Вечірня Одеса» і одеського шахового клубу поступило 1100 композицій від 200 композиторів із 17 країн. 5 задач цього конкурсу було відібрано до Альбому ФІДЕ. Учасник ч-тів СРСР у складі команди України з ШК. В одному з них його зворотний мат був переможцем у свсєму розділі. Першу двоходівку скомпонував ще десятикласником. Будучи студентом держуніверситету ім. І. Мечникова, взяв участь у заочній олімпіаді ж. «Смєна», в якому треба було розв'язати низку задач і етюдів та дати відповіді на запитання з історії шахів. Серед 15-и тисяч уачсників Г. поділив 2-4-е місце. Як композитор тяжіє до економічних форм.

А. Глущак, Problemist Srbse, 1964.

Білі: Крe7, Tg6, Сс4 (3); чорні: Крh8, п. h7 (2). SH # 8. Розв'язок: 1.h5 2.h4 3.h3 4.h2 5.h1K 6.Kg3 7.Kh5 8.Kg7 Th6 #.

Згодом Г. віддав перевагу журналістиці та поезії. Він є членом Спілки письменників України, автор 12-и збірок як власних віршів, так і перекладів з 12-и мов. Лауреат кількох премій, в т. ч. премії К. Паустовського (Ю. Гордіан, ст. «А. Глущаку – 75» у ж. «Проблеміст України», №1 (43), стор. 3-4).

Гооговен-турнір міжнародний – відбувся 21-27.10. 2012. 4 учасники. 2 кола. 1. Накамура – 4,5 очок; 2. С. Тив'яков – 3; 3. А. Гірі – 2,5; 4. Ху Іфань – 2.

С. Тив'яков – 3; 3. А. Гірі – 2,5; 4. Ху Іфань – 2.

Гран-прі ФІДЕ жіночий 2015-2016.

Перший етап. 02-16.10.2015. Монако. 12 учасниць. Система кола. Підсумки: 1. Ху Іфань – 9 очок; 2-3. М. Музичук, Х. Конеру – по 7; 4-5. П. Крамлінг, Н. Погоніна – по 6; 6-7. О. Костенюк, А. Стефанова – по 5,5; 8. Н. Дзагнідзе – 5; 9-11. А. Музичук, Н. Жукова, Е. Скрипченко – по 4,5; 12. Сарасадат Хадемалшарі (Іран) – 1,5.

Гран-прі ФІДЕ 2014-2015 - шахове змагання, яке тривало з 14 по 28.02 у Тбілісі. 12 учасників. Ело сер. = 2743. 20-а КФ. Система кола. Переміг Є. Томашевський (Росія) – 8 очок з 11 (без поразок); 2. Д. Яковенко (Росія) – 6,5.

Гран-прі ФІДЕ чоловічий – останній етап цих зманаь відбувся у Ханти-Мансійську (Росія) 13-27.05.2015. 12 учасників. Система кола. Підсумки: 1-3. Каруана, Накамура, Яковенко – по 6,5 (загальна сума балів відповідно – 370, 310, 347); 4-5. Домінгес (170), Гельфанд (255) – по 6; 6-9. Грищук (177), Карякин (212), Аніш Гірі (170) – по 5,5; 10. Томашевський (282) – 5; 11. Джобава (135) – 4; 12. Вашьє-Лаграв (125) – 3,5.

Гурецького-Корниця фортеця – позиція на шахівниці, за допомогою якої слабкіша сторона досягає нічиєї. Це простежується в ендшпілі король, тура, пішак (білі), король, дама (чорні). Наприклад: Крa2, Tb2, п. a3 (білі); у чорних корль повинен перебувати на полях квадрату c3-c8-h8-h3-c3, а дама для прикладу на полі e4. Коли король чорних міститься на полях вертикалі «а» чи першої горизонталі, то сильніша сторона виграє. Позиція названа на честь дослідника ендшпілю 19-го сторіччя Б. Гурницького-Корниця.

В. Власенко. Нічия.

Білі: Крa1, Tc7, Ka6, пп. a3, c6, f2 (6); чорні: Крe1, Ch1, Ch4, пп. e4, f3, h2 (6). Розв'язок: 1.Th7 Cf6+ 2.Крb1!! Ce5 3.c7 Cxc7 4.Кхc7 Cg2 5.Txh2 Крxf2 6.Kd5 e3 7.Кхe3 Крхe3 8.Крa2 f2 9.Txg2 f1Д 10.Tb2! Білі досягли вирішального розташування своїх фігур. Чорний король перебуває в нічийній зоні. Отже, на шахівниці споруджена фортеця Б. Гурецького-Корниця. Тому – нічия.

Література: В. Власенко, Етюд з примітками (російською), ст. в ж. «Проблеміст України», № 1 (43), 2015, стор. 30-32.

20-й особистий чемпіонат України з ШК 2010-2012. Призери: двоходові задачі – 1. Василь Дячук (Закарпатська обл.), 2. Василь Крижанівський (Черкаська), 3. Валерій Копил (Полтавська); триходові – Михайло Марандюк (Чернівецька обл.), 2. Віктор Вапуста (Київ), 3.Копил ; багатоходові – 1. Марандюк , 2.Копил, 3. Віктор Пасько (Закарпатська обл.); етюди – Едуард Ейлазян (Донецька обл.), Владислав Тарасюк (Харківська), 3. Сергій Бородавкин (Дніпропетровська); кооперативні мати – Олександр Семененко (Дніпропетровська обл.), 2. Василь Крижанівський (Черкаська), 3.Валерій Семененко (Дніпропетровська); зворотні мати – 1. Іван Сорока (Львівська обл.), 2.Копил, 3. Марандюк; казкові шахи – 1. Дячук, 2. О. Семененко; 3. Копил; ретрокомпозиції – 1. Андрій Фролкин (Київ), 2.Олексій Лисяний (Черкаська обл.), 3. В. Семененко.

12-й міжнародний шаховий фестиваль пам'яті Михайла Василишина тривав 30.11-08.12.2015. Львів. 30 уч-ків з Індії, Польщі, Росії, Туреччини, України (серед них 4 мг, 7 мм, 6 мф, 3 кмс). Організатори: управляння молоді та спорту Львівської облдержадміністрації, Львіська ОШФ. Головний суддя – ма Артем Хрипач (Львів). Т-р «А», коловий з нормою мг серед чоловіків. 1. Андрій Островський (Дніпропетровськ), 2. Дастан Мухамед-Батухан (Туреччина), 3. В'ячеслав Захарцов (Росія); т-р «Б». 1. Віктор Скляров (Київ), 2. Саркан Сайсал, 3. Меліх Юртевен (обидва – Туреччина); т-р «В» (юнаки). 1. Роман Дмитрів, 2. Михайло Сеньків, 3. Ігор Федак (усі – Львів).

Двоходові шахи – кожна зі сторін при своєму ході робить два звичайних ходи підряд (однією ж і тією чи різними фігурами; є і інтерпретація, згідно з якою

обидва ходи повинні виконуватися тільки одною і тою ж фігурою). Шахувати можна тільки під час другого з цих ходів, оборонятися від шаху – на першому; якщо після першого ходу двоходової серії той, хто ходить, опиняєтьсяя в становищі пату, такий хід є легальним і фіксується нічия.

Дебаланс позиції (лат. de – префікс для позначення віддалення + баланс і позиція) - ретробаланс однієї зі сторін, який перевищує 16, чи загальний ретробланс позиції в понад 32, що вказує на нелегальність позиції.

Дебютний репертуар – зведений аналіз перших ходів партій шахіста.

Деградаційні шахи (від. лат. Degradatio – зниження; рух назад) – ставши на поле у своєму пішаковому ряді, будь-яка фігура, крім короля, перетворюється в пішака.

Динамо-шахи (грец. dinamis – сила) – забирань немає; їх замінює «виштовхування» фігур партнера за шахівницю. Фігура, на яку «націлена» фігура, котра ходить, того ж забарвлення чи іншого, називається фігурою-об'єктом. Фігура ходяча, не рухаючись, може притягнути до себе чи відштовхнути від себе фігуру-об'єкт, але тільки на один хід. Далекобійна ходяча фігура може притягати чи відштовхувати фігуру-об'єкта на будь-яку кількість полів. Так, біла тура на e4, націлена на коня e6 (білого чи чорного), може, не рухаючись, відштовхнути його на e7-e8 (якщо ці поля вільні) чи притягнути на поле e5. Фігура ходяча, котра за правилами ходить тільки на одне поле. Якщо фігура рухається, то вона може тягнути чи штовхати фігуру-об'єкт тільки в напрямку свого руху. Так, біла тура на e4, націлена на коня e6 і стрільця e1, пересуваючись на e5, може відтіснити першого на e7-e8, а другого потягнути за собою на e2, e3, e4. Фігура, що ходить, може виштовхнути фігуру-об'єкт за шахівницю; фігура, яка робить динамо-хід (тобто з штовханням чи притягуванням) може й сама вийти за межі шахівниці та зникнути, якщо при цьому зникає і фігура-об'єкт. За мат вважається таке становище, коли одна зі сторін не може завадити виштовхуванню свого короля за межі шахівниці наступним ходом. Рокіровка на може бути динамо-ходом. Білий чи чорний пішак, появившись на 1-й чи 8-й горизонталі, може виконати хід тільки на одне поле вперед, а на 2-й чи 7-й горизонталі, знов набуває змоги ходити на два поля. Якщо пішак появляється на полі перетворення, тип фігури в яку він перевтілюється, обирає той, хто виконує хід. У нотації виштовхування чи вихід фігури за межі шахівниці позначається так: «R».

Довідка чаЗа (англ. FAQ, рос. чаВо) – довіка в Інтернеті з частих запитань, в т. ч. у шаховій сфері.

Доказова партія (ДП) – а) приклад партії, де доводиться легальність позиції; б) ретрокомпозиція, для розв'язку якої вимагається одержати позицію на діаграмі з початкової позиції за вказану в завданні кількість ходів (не більше того і не менше того). Різницю з бездуальними КДП і ДП , які є не найкоротшими, демонструє такий приклад.

Г. Вілтс, U. S. Problem Bulletin. 1997

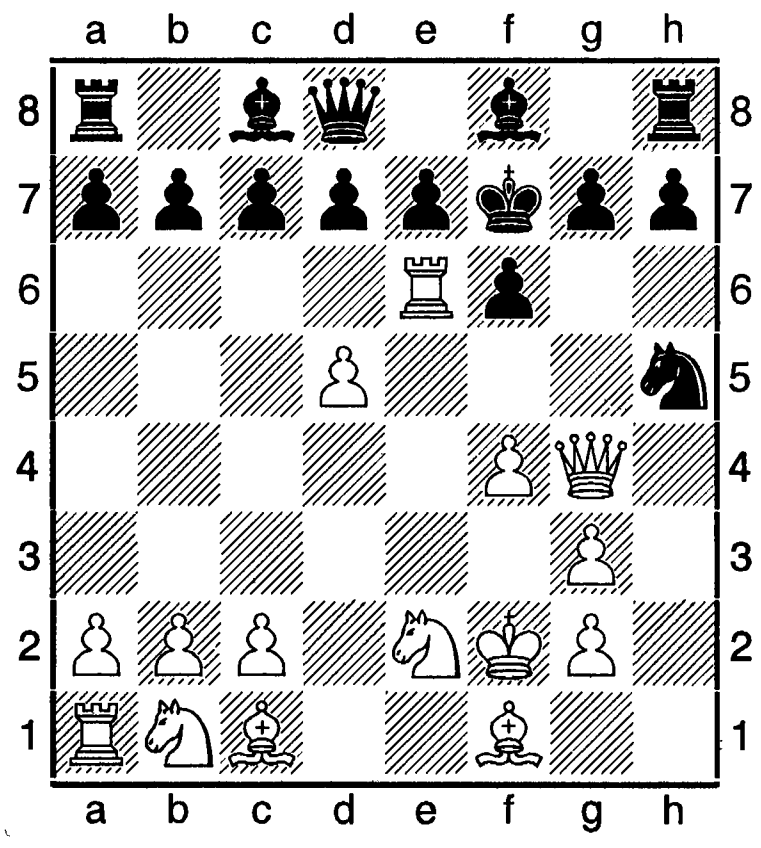

15+15 а) КДП за 8,5 ходів; б) ДП за 13 ходів. 1.d4 Кc6 2.d5 Kd4 3.f4 Кxe2 4.Крf2 Kg3 5.hg Kf6 6.Th6 Kh5 7.Te6 f6 8.Дg4 Крf7 9.Ke2; б)

1.d4 Кс6 2.d5 Kd4 3.Крd2 Кхd2 4.Крe3 Кg3 5.hg Kf6 6.Th6 Kh5 7.Te6 f6 8.Дg4 Крf7 9.Дh3 Крg6 10.Ке2 Крg5 11.f4+ Крh6 12.Крf2 Крg6 13.Дg4+ Крf7.

Донецький турнір гросмайстрів – міжнар. змагання, присвячене пам'яті В. М. Амітана, відбулося 20-30.12. 2010. 13 учасників, в тому числі 4 міжнар. гросмайстри, 6 міжнар. майстрів, 3 майстри ФІДЕ. Підсумки: 1. С. Богданович – 9,5 очок З 12; 2. А. Ситников – 9; 3. О. Гоганов – 8; 4. А. Демкович – 7,5; 5. С. Савченко – 6; 6. В. Хаміцевич – 6; 7. О. Куций – 6; 8. Е. Андреєв – 5,5; 9. Г. Матюшин – 5; 10. С. Каспаров – 5; 11. А. Петров – 4; 12. Р. Солтанич – 4; 13. А. Воловиков – 2,5.

До ст. «Андрющенко Микола Павлович» (нар. 1966)- міжнар арбітр ІКЧФ з 2016. Інструктор-методист Центрального шахового клубу Севастополя. Призер 7-го Кубка України, 15-го і 18-го ч-тів України в складі команд Севастополя, АРК, переможець ч-тів Києва (2000-2001, 2003-2004), АРК (2000-2002), Львівської обл. (2002-2004), відкритого Кубка АРК (2001-2003). Організатор і суддя всеукраїнських змагань з 2005, т-рів ІКЧФ з 2009.

До ст. «Великобританія» - Музей лондонської археології 2015 поповнився знахідками давніх шахових фігур міста Нортгемптона, датованих 12-м сторіччям. Факт, що шахи з оленячих рогів мають незавершений вигляд, засвідчує : там була майстерня з їх виготовлення.

Джерела: газ. «Ладья», №3(330) за 07.02.2015 з посиланням на scient ificrussia. ru; сайт Музею лондонської археології (MOLA).

До ст. «Волинська область», «Луцьк», «Україна» - 1606-1640-х у Луцьку біля В'їзної вежі замку Любарта було збудовано колегіум єзуїтів. Для шахового історика цікавий тим, що його учні та викладачі знали шахову гру. Вони навіть організовували ігри в живі шахи. Шахівниця була викладена різнокольоровими квадратами підлоги в тренувальній залі, поновленій 1752. У цьому навчальному закладі давав ази науки своїм учням видатний проповідник, вчитель Гетьмана України Богдана Хмельницького у класі риторики і посередник в польсько-козацьких переговорах під час визвольної війни 1648-1654-х Андреас Гершель. В ньому навчався й соратник Богдана Хмельницького, згодом Гетьман України Іван Євстахійович Виговський.

На місці князівського палацу у замку Любарта нині на викладеній з цегли шахівниці стоять ветхі фігури. Там же містяться бібліотека стародруків, картинна галерея. Якби прискіпливо оглянути ці місця та архівні матеріали, книги, то можна було б відшукати багато прямих і непрямих доказів існування шахової культури в цьому древньому місті. Цілком ймовірно, що 1429 між перемовинами на своєму з'їзді монархи Європи розважалися не тільки вином, турнірами, балами, але й шахами.

Література: Ігор Корчук, Роки становлення і поступу: 400-річний шлях від колегіуму до технікуму, Луцьк, 2006.

До ст. «Довженко Віктор Олександрович» - міжнар. арбітр з 2003, член суддівської колегії ФШУ, мм став 2003. Учасник багатьох всеукраїнських та міжнар. змагань, в т. ч. т-рів у Пардубице (Польща)- понад 10 разів, де нарівні з мг та мм набирав понад 50% очок; львівські міжнар. т-ри, такі як «Банк Львів-опен-2016» та інші. Брав участь в заочних змаганнчх, у яких здобував призові місця.

До ст. «Тромповського дебют». Раппорт – Раджабов. Рейк'явік, 2015. Дебют Тромповського (А 45). 1.d4 Kf6 2.Cg5 d5 3.e3 e5 4.Кс3 e6 5.Kf3 Кс6 6.a3 Ce7 7.dc Cxc5 8.Cd3 0-0 9.0-0 Ce7 10.e4 d4 11.Ka2 e5 12.Kb4 Kd7 13.Cd2 a5 14.Кхс6 bc 15.b4 ab 16.ab Cb7 17.Де2 Дb6 18.c3 Тха1 19.Тха1 dc 20.Схс3 Cxb4 21.Tb1 c5 22.Кхе5 Кхе5 23.Схе5 Те8 24.Ca1 Де6 25.f3 Та8 26.Сс4 Са6 27.Дb2 Дg6 28.Да2 Cb7 29.Td1 h6 30.Дb2 Крh7 31.Дс7 Се8 32.h4 f6 33.Дс7 Се8

34.Ce6 Kph8 35.Дb7 Та3 36.Де7, (1-0).

До ст. «Філателія шахова». За повідомленням інтернет-стрічки новин Міністерства молоді та спорту України від 24.12.2015 редакційно-художня рада з питань видання поштових марок, маркованих конвертів і карток в Україні ухвалила, що «Укрпошта» 2016 випустить тематичний конверт з нагоди матчу у Львові за звання чемпіонки світу з шахів між чинною чемпіонкою світу львів'янкою Марією Музичук та китайською грос майстринею Хоу Іфань.

У рамках 14-ї Національної філателістичної виставки з міжнар. участю «Укрфілексп - 2015», приуроченої Всесвітньому Дню пошти, у Львові відбулася урочиста церемонія погашення поштової марки «Анна і Марія Музичук – чемпіонки світу з шахів». У виставці взяло участь 120 колекціонерів з України та 20 предстаників з Блорусі, Вірменії, Польщі, Румунії, Словаччини, Чехії.

Джерела: Інтернет-статті.

До ст. «Філателія шахова» - 2013 в Білорусі випущені поштові конверти і листівки, присвячені 100-річчю від дня народження шахового композитора Вацлава Гебельта. Ліворуч знизу зображено його портрет, а праворуч зверху розміщено марку - шахового короля.

Другий міжнародний шаховий фестиваль, присвячений пам'яті Героїв Небесної Сотні - визначний захід, який відбувся 20-23.02.2015 у місті Луцьку. Організатор: президент Волинської ОШФ Володимир Вдовенко, фірма «Zunami». Проводився в технікумі Національного ун-ту харчових технологій (д-р – Ігор Корчук). 195 учасників з Білорусі, Латвії, Польщі, Чехії, 25-и областей України. В тому числі 13 мг, 2 жмг, 14 мм, 4 жмм, 8 мф, 2 жмф.

Бліц, швейцар. система, 11 спарених турів. Найкращі рез-ти: 1. Ігор Коваленко (Латвія, мг, Ело = 2703) – 19,5 очок з 22; 2. Володимр Онищук (Україна, мг, 2593) – 18,5; 3. Олександр Бортнік (Україна, мм, 2762), 4. Віталій Бернадський (Україна, мг, 2512), 5. Кирило Решетков (Україна, 2522) - 15,5, 6.Андрій Баришполець (Україна, мг, 2538), 7.Олег Будніков (2525) – по 15; 8. Євген Штембуляк (Україна, мф, 2516) – 14,5; 9. Олексій Кисельников (Чехія, мг, 2501) – 14,5; 10. Андрій Рахмангулов (Україна, мм, 2493), 11. Ілля Голіченко (мм, 2406), 12. Артем Омеля (2409), 13. Олександр Олексиков (мм, 2270), 14. Олександр Скляров (2307) – по 14,5; 15. Кирило Ступак (мг, 2568), 16. Віктор Скляров (мф, 2388), 17. Валерій Гриньов (мм, 2428), 18. Віктор Іванов (мм, 2324), 19. Михайло Білоус (2094) – по 14; 20. Микола Бортнік (мм, 2647) – 13,5; 21. Вадим Разін (2535), 22. Віталій Мерібанов (Білорусь, мм, 2349), 23. Анатолій Поліванов (мм, 2329), 24. Maciada Marcin (Польща, 2216), 25. Михайло Герасим'юк (мф, 2267), 26. Євген Шарапов (мг, 1412), 27. Олександр Ковчан (мг, 2539), 28. Максим Поляков (мм, 2423), 29. Еміль Мірзоєв (2526), 30. Наталія Букса (жмф, 2297), 31. Кирило Малахов (2301), 32. Володимир Віваль (2200), 53. Володимир Бордовський (2288) - по 13,5. Далі тільки з міжнар. рейтингом: 34. Любомир Михалець (мг, 2346), 35. Ольга Калініна (жмг, 2371), ... 37. Ліза Соловйова (жмг, 2205) – по 13; 38. Володимир Сергєєв (мг, 2441), Володимир Войтович (мф, 2276), ... 41. Василь Неділько (мм, 2330), 42. Олексій Котляр (мф, 2164), ... 47. Анастасія Рахмангулова (жмм, 2201), 48. Василь Катащук (Білорусь) – по 12,5; ... 51. Катерина Должикова (жмм, 2266), ... 61. Володимир Чубар (2059) – по 12; ... 65. Ірина Петрова (жмф, 2072), 68. О. Терлецький (мф, 2225), ...78. Володимир Бутурін (мм, 2110), ... 82. Ірина Андренко (жмм, 2083) – по 10,5; ... 84. Віталій Чайка (мм, 2114), ... 88. Ігор Лещишак (мф, 2129) – по 10,5.

Активні шахи, швейцар. система, 11 турів. Найкращі рез-ти: 1. В. Онищук (2638) – 9,5; 2. О. Бортник (2612) – 9; 3. К. Ступак (2483), 4. І. Коваленко (2707), 5. Бернадський (2566), 6. І. Ковчан (2521) – по 8,5; 7. М. Козаков (2431), 8. Орест Грицак (2550), 9. В. Разін (2428), 10. Андрій Грех (мм, 2399), 11. Володимир

Войтович (мф, 2277), 12. Поляков (2392) – по 8; 13. Баришполець (2587), 14. М. Бортник (2482), 15. О. Кислинський (2468), 16. К. Решетков (2235), 17. В. Сергєєв (2496), 18. І. Голіченко (2429), 19. В. Скляров (2466), 20. Є. Мірзоєв (2395), 21. Д. Джупин (2228), 22. В. Іванов (2395), 23. В. Бордовський (2310), 24. О. Котляр (мф, 2141), 25. К. Должикова (2241) – по 7,5; 26. А. Рахмангулов (2402), 27. О. Будніков (2408), 28. Є. Штембуляк (2265), 29. А. Поліванов (2438), 30. В. Мерібанов (Білорусь, 2370), 31. В Неділько (2314), ... 34. В. Бутурін, 35. Терлецький (2177), 36. М. Герасим'юк (2248), ... І. Петрова – по 7; ... 42. А. Омеля (2406), 43. Андрій Нечаєв (2374), ... 45. Є. Шарапов (мг, 2367), 46. В. Катащук (мф, Білорусь), ... О. Сулипа (2433), ... 49. Л. Соловйова (жмг, 2303), ... 51. А. Рахмангулова (2194), ...53. І. Андренко (жмм, 2195), ... 55. В. Вітошко, ... 57. В. Чайка (мм, 2200), 58. Н. Букса (2052) – по 6,5; ... 67. О. Олексиков (мм, 2307), 68. В. Гриньов (2391), 69. О. Закордонець (2015), 70. Л. Михалець (2414), ... 72. І. Лещишак (2092), 73. О. Калініна (2320), ... 77. Волод. Ященко (2304) – по 6; 101. В. Чубар (мм, 2002) – по 5,5.

Дуаль у ретрогрі (лат. dualis – двоїстий і retro - назад) – неочевидність ретроходу, поля ретрозабирання, поля перетворення й т . п. У ретроаналізі Д. недопустима: а) кола вона створює можливість виконання завдання способом, який відрізняється від авторського; б) коли однозначність ретрогри передбачена авторським задумом (коли автор претендує на те, що задача демонструє рекордну більшість чисельності однозначних ходів, котрі слідують один за одним); в) в коопретативних ретракторах; г) в грі білих у некооперативних ретракторах; д) в КДП бездуального типу.

Дубай-турнір міжнародний – масове змагання («Dubai open 2012»). 160 учасників. 9 турів. 7 учасників набрало по 7 очок з 9. За додатковими показниками перше місце і кубок шейха Рашида Бін Гамдана Аль Мак Тума здобув Ні Хуа, другим був Б. Джобава, третім – М. Мчедлішвілі.

Дуда (Duda) Ян-Кшиштоф (нар. 1999) – польський шахіст, міжнар. гросмайстер. Чемпіон Європи 2014 з активних шахів, срібний призер ч-ту континенту з блискавичної гри 2014 серед чоловіків.

Дуда – Вітюгов. Вроцлав, 2014. АШ. Французька оборона (С 19).

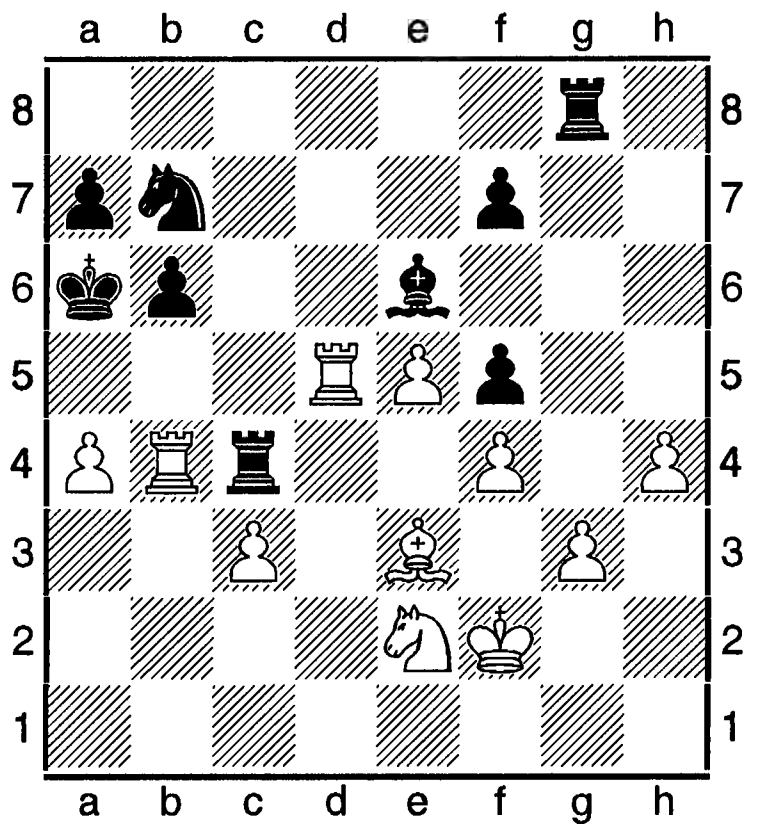

Після 30. ...Kb7

31. Rdxb6+ ab 32. Rxb6+ Ka5 33.Rxh7 Ra8 34.Kd4 Ka6 35.Rb4 Rxc3 36.Kxe6 fe 37.Rb6+ Ka5 38.Rxe6 Kxa4 39.Rd6 Kb5 40.c6 Rc6 41.Rd5+ Kc4 42.Rxf5 Rxe6 43.Rc5+ Kd3 44.Rd5+ Ke4 45.Rd4+ Kf5 46.Kf3 Rg8 47.g4+ Kf6 48.f5 Ra6 49.Kf4 Ra1 50.g5+ Ke7 51.Re4+ Kd6 52.g6 Rf1+ 53.Kg5 Kd5 54.Rf4 Re1 55.Cf2, (1-0).

Дуелянтські шахи (франц. duel, від. лат. duellum – війна) - вид казкових, де обидві сторони, походивши у початковій позиції партії чи в позиції на діаграмі, певною фігурою, зобов'язані ходити нею до тих пір, поки можна ходити. Перехід до використання іншої фігури можливий, якщо фігура, котрою ходили до цього: а) зникла з шахівниці; б) заблокована; в) зв'язана; г) не може відбити шаху своєму королеві.

Едвардс (Edvards) Джон – шахіст США, міжнар. майстер з 1997, сменьйор-майстер з 1999. Ело = 2580. 200-а позиція в

рейтинговому списку ФІДЕ. 4-разовий переможець ч-тів американських шахових т-рів за листуванням (АРСТ) і 2-разовий лауреат за найкращу партію року. Чемпіон Північної Америки 1999 за листуванням. Виступає за олімпійську команду США із заочних шахів. Веб-майстер сайту Chess in Fun (www. queensac. com), де друкуються навчальні матеріали з шахів. Закінчив Прінстонський ун-т 1975. Координатор комунікацій Outreach в офісі інформаційних технологій. Нині проживає в Пеннінгтоні штату Нью Джерсі з дружиною. Має двох синів – Аарона і Нейла.

Література: Джон Эдвардс, Иллюстрированный самоучитель по шахматам, М., Полиграфиздат, 2007.

Експонувати (від. лат. expono – виставляю на показ) – підставляти фігуру під удари фігур партнера. Е. є одним з видів комбінаційної гри, який використовується для відволікання уваги суперника від основного задуму. Наприклад: **1.e4 e5 2.f4 ef 3.Kf3 Ce7 4.Kc3!?**

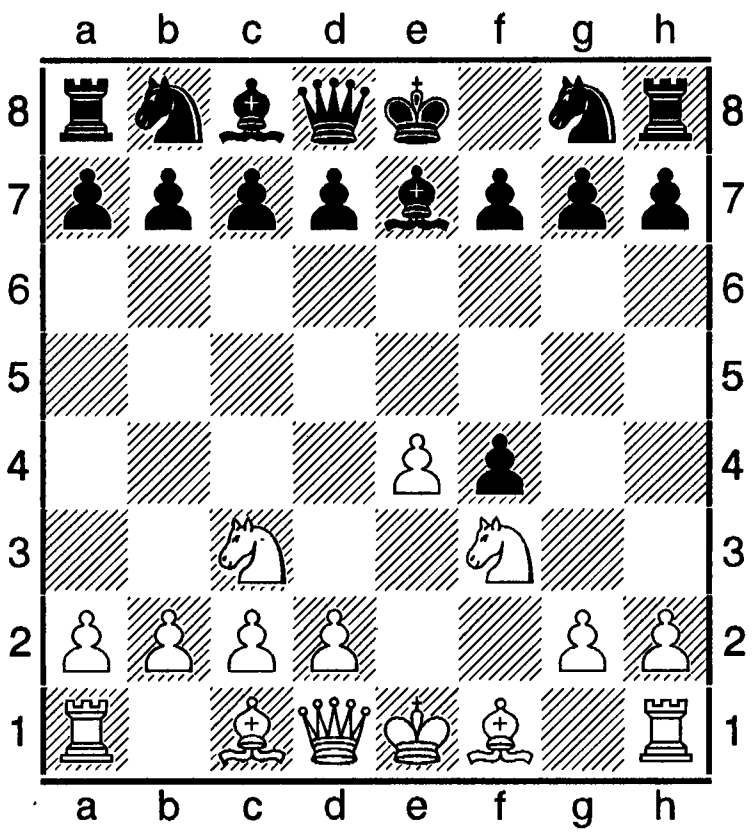

Ch4+ 5.Kpe2 d6 6.d4 Cg4 7.Cxf4 Kc6 8.Дd3 Cg5 9.Дxg5 10.Де3! Дh5 11.Kpd2 Kgr7 12.Ce2 з перевагою, хоча й білий король попадав під удари фігур чорних.

Дуелянтські шахи (франц. duel, від. лат. duellum – війна) - вид казкових, де обидві сторони, походивши у початковій позиції партії чи в позиції на діаграмі, певною фігурою, зобов'язані ходити нею до тих пір, поки можна ходити. Перехід до використання іншої фігури можливий, якщо фігура, котрою ходили до цього: а) зникла з шахівниці; б) заблокована; в) зв'язана; г) не може відбити шаху своєму королеві.

Жовтоножко (рос. Желтоножко) Володимир Іванович (14.08.1942, Свердловськ,– 19.05.2011, там же) – російський шаховий композитор українського походження, член збірної команди Свердловської обл. з ШК. З 1992 очолював свердловс ьку комісію з ШК. 1995 став ред. шахового відділу обласної газ. «На смєну». У складі команди Свердловської обл. 4-разовий чемпіон Росії з ШК. Композитор-музикант. Автор 10-и класичних творів, понад 130-и естарадних пісень. Працював співробітником Ін-ту водного господарства в м. Свердловську. Автор понад 80-и наукових статей.

В. Жовтоножко, фестиваль «Одеса – 1989». 5-й париз.

Білі: Kpd3, Tc4, Te2 (3); чорні: Kpd1, Ch6, пп. e3, h3 (4). Мат за 2 ходи. Розв'язок: 1.Tb4! ~ 2.Tb1 #, 1. ...Kpc1 2.Te1 #.

Література: О. Івунін, Двічі композитор (російською), ст. в ж. «Проблеміст України», № 1 (43), 2015, стор. 7-11.

Задача без фігур – композиція з елементами ретроаналізу, котра складається з «безфігурної» діаграми з вказуванням полів, на яких містяться фігури з наведеного під діаграмою переліку, і завдання, котре передбачає відтворення позиції.

Задача без шахівниці – композиція з елементами ретроаналізу, котра складається зі словесно-цифрового опису позиції, яку вимагається відтворити на основі логічних доводів.

Задача на визначення орієнтації шахівниці – композиція з елементами

ретроаналізу, завдання якої передбачає розфарбування, тобто визначення орієнтації шахівниці, вказаної на нерозфарбованій діаграмі.

Задача на ортореконструкцію (від грец. ortos – прямий + ге – префікс, що означає зворотну або повторну дію і constructio – побудова, складання) – композиція, завдання якої передбачає відшукання способу одержати ту ж позицію при зміні черги ходу (тобто передачі черги ходити) за вказану кількість ходів. Вважається, що З. н. о. належить до шахово-математичних задач. У рекордній за розміром неказкової З. н. о. передача ходу вимагає мінімум 853 ходи.

Задача на розмальовку – композиція (найчастіше з елементами ретроаналізу), для розв'язку котрої вимагається визначити колір фігур (як правило, усіх, що перебувають на шахівниці). На діаграмі З. н. р. усі фігури зазвичай мають однакове забарвлення – найчастіше біле, іноді чорне. Альтернативний варіант: зображення фігур, колір яких треба визначити у безликому вигляді – половина фігури білої, половина – чорної. Є і розмальовки, на діаграмній позиції яких наявні і білі, і чорні фігури. Частина з них рофарбована неправильно. В такому випадку розв'язувач повинен визначити, які ж саме фігури перефарбовані?

Задача на складання шахівниці з частин – композиція (найчастіше з елементами ретроаналізу), завдання якої перебачає відтворення позиції шляхом складання окремих частин шахівниці, на які вона поділена.

Задачі-гравюри – (від. задача + франц. gravure від graver - вирізати, висікати) – композиції, кількість фігур у яких коливається від восьми до десяти.

М. Креймер, В. Марковцій, 2014. 4-й похвальний відгук.

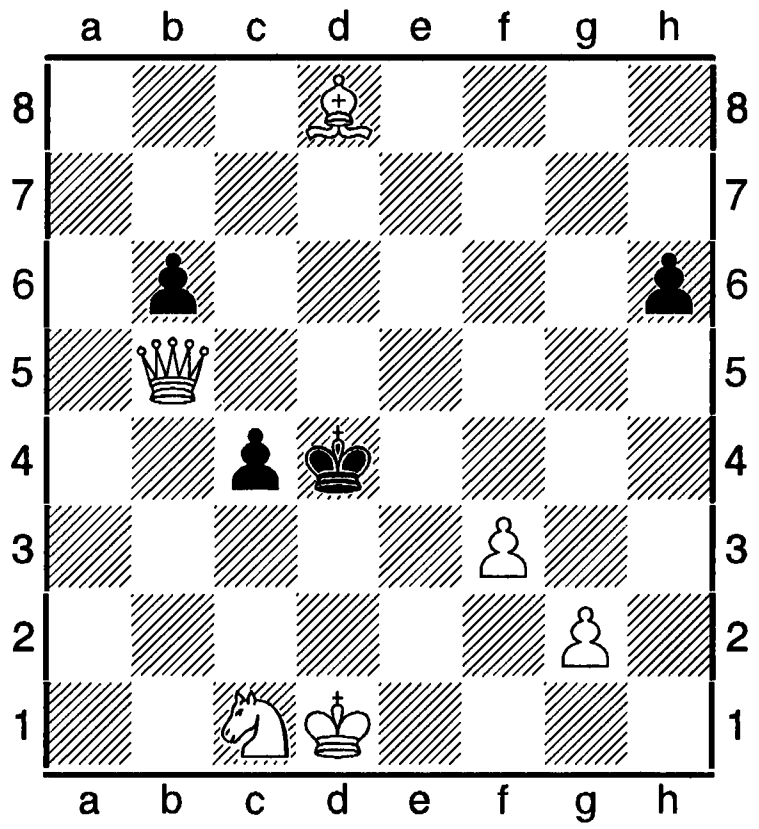

 # 2 7+2

Розв'язок: 1.Cf6+ (A) Kpe3! (b), 1.Cxb6 + (B) Kpc3! (a)$ 1.Kpe2 – 2.Cf6+ (A), 1. ...Kpc3! (a). 1.KPc2 – 2.Cxb6 ++ (B), 1. ...Kpe3! (b). 1.Ch4 – zugzwang. 1. ...h5!, 1. ...Kpc3 (a) 2.Cf6++ (A), 1. ...Kpe3 (b) 2.Qe5 ++ (C), 1. ...c3 2.Cf2++. 1.Cc7! – 2.Qe5++ (C), 1. ...Kpc3 (a) 2.Ce5 ++, 1. ...Kpe3 (b) 2.Qxb6, 1. ...c3 2.Cxb6++ (B).

Задачі на відтворення позиції – низка композицій, які можна розглядати як окремий жанр чи вид і які мають загальний момент у завданні: вимогу відтворити позицію, подану в невизначеному вигляді (зашифрованому, текстовому й т. п.). До даної купи належать ретроребуси, задачі на розмальовку, задачі без шахівниці, задачі без фігур, задачі на визначення орієнтації шахівниці, задачі на складання шахівниці з частин, синтетичні задачі.

Зеро-позиція – у шаховій композиції форма побудови близнюків в початковій позиції, в якій завдання не повинне виконуватися. Насправді в кожній парі близнюків наявні, як мінімум, дві відмінності. Зазвичай використовується під час реалізації складних задумів, коли неможливо застосувати форму ідеальних близнюків. В анотації до діграми вказується помітка «Зеро» («Zero»).

В. Пільченко, «The Problemist», 2000.

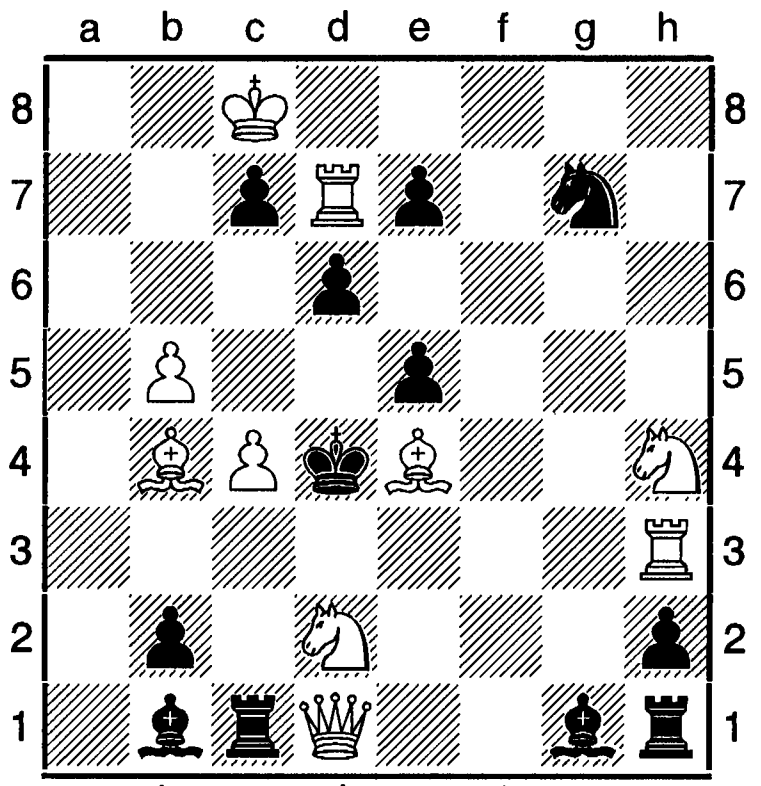

 # 2 10+12 Zero a) d1на f8; b) h4 на c7
a) 1.Тc7! – zz 1....Cf2, Ce3, Т ~, Тc2, Тc4, Cb ~, Cc2, Ce4, d5, e6, Kg ~ 2.Дf2, Khf3, Cc3, Тd3, Тc4, Тd3, Cc3, Кb3, Cc5, Дd6, Kf5 #; б) 1.Да3! – zz 1. ...Cf2, Ce3, Т ~, Тc2, Тc4, Cb ~, Cc2, Ce4, d5, e6, Kg ~ 2.Дf2, Де3, Дc3, Дd3, Кb3, Дd3, Дc3б Де4б Тd5, Тd6, Ке6 #.

«ЗІК» («ZIK») – інтернет-телеканал Львівського телебачення. Часто транслює передачі про шахи. 08.05.2016 відбулася півгодинна передача «Історична правда». На фоні інтерв'ю з мг Адріаном Михальчишиним вмонтовувалися фрагменти розповідей шахістів з інших регіонів України про шахову історію нашої країни та світу.

Ілюзорно легальний ретрохід (лат. ilusio, від illudo – висміюю, обманюю; омана) – у шаховій композиції такий, якого не можна важати легальним з тієї причини, що він виконаний в нелегальній позиції, тобто ретрохід, який не призводить до створення нових нелегальних якостей позиції в доповнення до чинних.

Інвертована пара пішаків (від лат. inverto – перевертаю, змінюю) – пара пішаків на одній вертикалі, яка виникла в результаті пішакової інвертації. В І. п. п. білий пішак перебуває вище чорного. Приклад І п. п.: білий пішак на **e5**, чорний же – на **e3**.

Індекси шахових дебютів (лат. index, від indico– вказую і від франц. debut - початок) - класифікація шахових дебютів за матеріалами «Енциклопедії шахових дебютів» сербського видавництва «Шаховий інформатор». Увага! Кожен дебют відокремлений крапкою з комою, після кожного початку жирним шрифтом вказаний його індекс.

Дебюти з кодом «А»: неправильні початки (1.a3, 1.b4, 1.g4 та інші); 1.b3 **A01**; 1.f4 **A02-A03**; 1.Kf3 (дебют Реті) **A04-A09**; 1.c4 (англійська партія) **A10-A39**; 1.c4 c6 **A11-A12**; 1.c4 e6 **A13-A14**; 1.c4 Kf6 **A15**; 1.c4 Kf6 2.Kc3 **A16-A19**; 1.c4 e5 **A20-A29**; 1.c4 c5 **A30-A39**; 1.d4 (без продовження 1. ...d5) **A40-A55**; 1.d4 d6 **A41-A42**; 1.d4 c5 **A43-A44**; 1.d4 Kf6 (без продовження 2.c4 і 2.Kf3) **A45**; 1.d4 Kf6 2.Kf3. 2. ...b6, 2. ...g6 (без продовження 3.**c4) A46-A49**; 1.d4 Kf6 2.c4 (без продовження 2. ...e6, 2. ...g6) **A50**; 1.d4 Kf6 2.c4 e5 (будапештський гамбіт) **A51-A52**; 1.d4 Kf6 2.c4 d6 (староіндійська оборона, рідкісні варіанти) **A53-A55**; 1.d4 Kf6 2.c4 c5 3.d5 (без продовження 3. ...e6) **A56**; 1.d4 Kf6 2.c4 c5 3.d5 b5 4.cb (волзький гамбіт) **A57-A59**; 1.d4 Kf6 2.c4 c5 3.d5 e6 (оборона Беноні) **A60-A79**; 1.d4 f5 (голландська оборона) **A80-A99**.

Дебюти з кодом «В»: 1.e4 (без продовження 1. ...e5, 1. ...c5, 1. ...e6, 1. ...d6, 1. ...c6, 1. ...Kf6, 1. ...d5) **B00**; 1.e4 d5 (скандинавська оборона) B01; 1.e4 Kf6 (оборона Альохина) B02-B05; 1.e4 d6 (оборона Пірца-Уфімцева) **B06-B09**; 1.e4 c6 (оборона Каро-Канн) **B10-B19**; 1.e4 c6 2.Kc3 d5 3.Kf3 (оборона Каро-Канн, варіант двох коней) **B11**; 1.e4 c6 2.d4 (без продовження 2. ...d5) **B12**; 1.e4 c6 2.d4 d5 3.ed (оборона каро-Канн, розмінний варіант) **B13**; 1.e4 c6 2.d4 d5 3.ed cd 4.c4 (оборона Каро-Канн, атака панова) **B14**; 1.e4 c6 2.d4 d5 3.Kc3 **B15**; 1.e4 c6 2.d4 d5 3.Kc3 de 4.Kxe4 Kf6 5.Kxf6 gf (оборона Каро-Канн, варіант Бронштейна) **B16**; 1.e4 c6 2.d4 d5 3.Kc3 de 4.Kxe4 Kd7 (оборона Каро-Канн, система Петросяна-Смислова) **B17**; 1.e4 c6 2.d4 d5 3.Kc3 de

4.Кхе4 Cf5 (оборона Каро-Канн, класичний варіант) **B18-B19**; 1.e4 c5 (сицилійська оборона) **B20-B99**; 1.e4 c5 2.f4 (сицилійська оборона, атака Grand Prix) **B21**; 1.e4 c5 2.c3 (сицилійська оборона, варіант Алапіна) **B22**; 1.e4 c5 2.Кc3 (сицилійська оборона, закритий варіант) **B23-B26**; 1.e3 c5 2.Kf3 (без продовжень 2. ...d6, 2. ...e6, 2. ...Кc6, 2. ...Kf6) **B27-B28**; 1.e4 c5 2.Kf3 Kf6 (сицилійська оборона, система Німцовича-Рубінштейна) **B29**; 1.e4 c5 2.Kf3 Кc6 **B30-B39**; 1.e4 c5 2.Kf3 e6 **B40-B49**; 1.e4 c5 2.Kf3 d6 **B50-B99**; 1.e4 c5 2.Kf3 d6 **B51**; 1.e4 c5 2.Kf3 d6 3.Cb5+ **B52**; 1.e4 c5 2.Kf3 d6 3.d4 cd 4.Дxd4 **B53**; 1.e4 c5 2.Kf3 d6 3.d4 cd 4. Kxd4 Kf6 5.f3 **B54-B55**; 1.e4 c5 2.Kf3 d6 3.d4 cd 4.Kxd4 kf6 5.Кc3 **B56-B59**; 1.e4 c5 2.Kf3 d6 4.d4 cd 4. Kxd4 Kf6 5.Кc3 Кc6 (сицилійська оборона, класичний варіант) **B60-B69**; 1.e4 c5 2.Kf3 d6 3.d4 cd 4. Kxd4 Kf6 5.Кc3 **g**6 (сицилійська оборона, варіант дракона) **B70-B79**;1.e4 c5 2.Kf3 d6 3.d4 cd 4.Kxd4 Kf6 5.Кc3 e6 (сицилійська оборона, шевенінгенський варіант) **B80-B89**; 2.e4 c5 2.Kf3 d6 4.d4 cd 4.Kxd4 Kf6 5.Кc3 a6 (сицилійська оборона, варіант Найдорфа) **B90-B99**.

Дебюти з кодом «С»: 1.e4 e6 (французька оборона) **C00-C19**; 1.e4 e6 **C00**; 1.e4 e6 2.d4 d5 ed (французька оборона, розмінний варіант) **C01**; 1.e4 e6 2.d4 d5 3.e5 (французька оборона, закритий варіант) **C02**; 1.e4 e6 2.d4 d5 3.Kd2 (французька оборона, варіант Тарраша) **C03-C09**; 1.e4 e6 2.d4 d5 3.Кc3 (французька оборона, варіант Німцовича) **C10-C19**; 1.**e**4 e5 (рідкісні варанти) **C20**; 1.e4 e5 2.d4 (центральний дебют) **C21-C22**; 1.e4 e5 2.Cc4 (дебют стрільця) **C23-C24**; 1.e4 e5 2.Кc3 (віденська партія) **C25-C29**; 1.e4 e5 2.f4 (королівський гамбіт) **C30-C39**; 1.e4 e5 2.Kf3 (рідкісні варіанти) **C40**; 1.e4 e5 2.Kf3 d6 (оборона Філідора) **C41**; 1.e4 e5 2.Kf3 Кc6 (російська партія) **C42-C43**; 1.e4 e5 2.Kf3 Кc6 (нечасті варіанти)**C44**; 1.e4 e5 2.Kf3 Кc6 3.d4 (шотландська партія) **C45**; 1.e4 e5 2.Kf3 Кc6 3.Кc3 (дебют трьох коней) **C46**; 1.e4 e5 2.Kf3 Кc6 3.Кc3 Kf6 (дебют чотирьох коней) **C47-C49)**; 1.e4 e5 2.Kf3 Кc6 3.Cc4 Cc5 4.d3 (італійська партія, «Тиха гра») **C50**; 1.e4 e5 2.Kf3 kc6 3.Cc4 Cc5 4.b4 (гамбіт Еванса) **C51-C52**; 1.e4 e5 2.KF3 Кc6 3.Cc4 Cc5 4.c3 (італійська партія) **C53-C54**; 1.r4 **e**5 2.Kf3 Кc6 3.Cc4 Kf6 (оборона двох коней) **C55-C59**; 1.e4 e5 2.Kf3 Кc6 3.Cb5 (іспанська партія) **C60-C99**; 1.e4 e5 2.Kf3 Кc6 3.Cb5 Kd4 (іспанська партія, варіант Берда) **C61**; 1.e4 e5 2.Kf3 Кc6 3.Cb5 d6 (іспанська партія, оборона Стейниця) **C62**; 1.e4 e5 2.Kf3 Кc6 3.Cb5 f5 (іспанська партія, гамбіт Яніша) **C63**; 1.e4 e5 2.Kf3 Кc6 3.Cb5 Cc5 (іспанська партія, варіант Корделля) **C64;** 1.e4 e5 2.Kf3 Кc6 3.Cb5 Kf6 4.0-0 (іспанська партія, берлінський варіант) **C65-C67**; 1.e4 e5 2.Kf3 Кc6 3.Cb5 a6 4.Cxc6 dc (іспанська партія, розмінний варіант) **C68-C69**; 1.e4 e5 2.Kf3 Кc6 3.Cb5 a6 4.Ca4 (іспанська партія, нечасті варіанти) **C70**; 1.e4 e5 2.Kf3 Кc6 3.Cb5 a6 4.Ca4 d6 (іспанська партія, поліпшена оборона Стейниця) **C71-C76**; 1.e4 e5 2.Kf3 Кc6 3.Cb5 a6 4.Ca4 Kf6 (іспанська партія, нечасті варіанти) **C77**; 1.e4 e5 2.Kf3 Кc6 3.Cb5 a6 4.Ca4 Kf6 5.0-0 (іспанська партія, нечасті варіанти) **C78**; 1.e4 e5 2.Kf3 Кc6 3.Cb5 a6 4.Ca4 Kf6 5.0-0 d6 (іспанська партія, російський варіант) **C79**; 1.e4 e5 2.Kf3 Кc6 3.Cb5 a6 4.Ca4 Kf6 5.0-0 Кxe4 (іспанська партія, відкритий варіант) **C80-C83**; 1.e4 e5 2.Kf3 Кc6 3.Cb5 a6 4.Ca4 Kf6 5.0-0 Ce7 (іспанська партія, закритий варіант) **C84**; 1.e4 e5 2.Kf3 Кc6 3.Cb5 a6 4.Ca4 Kf6 5.0-0 Ce7 6.Cxc6 (іспанська партія, розмінний варіант) **C85**; 1.e4 e5 2.Kf3 Кc6 3.Cb5 a6 4.Ca4 Kf6 5.0-0 Ce7 6.Дe2 (іспанська партія, атак Воралла) **C86**; 1.e4 e5 2.Kf3 Кc6 3.Cb5 a6 4.Ca4 Kf6 5.0-0 Ce7 6.Te1 d6 (іспанська партія, варіант Авербаха) **C87**; 1.e4 e5 2.Kf3 Кc6 3.Cb5 a6 4.Ca4 Kf6 5.0-0 e7 6.Te1 b5 7.Cb3 (іспанська партія, закритий варіант, нечасті варіанти) **C88**; 1.e4 e5 2.Kf3 Кc6 3.Cb5 a6 4.Ca4 Kf6 5.0-0 Ce7 6.Te1 b5 7.Cb3 0-0 8.c3 d5 (іспанська партія, контратака Маршалла) **C89**; 1.e4 e5 2.Kf3 Кc6 3.Cb5 a6 4.Ca4 Kf6 5.0-0 Ce7 6.Te1 b5 7.Cb3 0-0 8.c3 d6 (іспанська партія,

закритий варіант) **C90-C99).**

Дебюти з кодом «D»:1.d4 d5 (дебют даминих пішаків) **D00-D05**; 1.d4 d5 2.Kc3 Kf6 3.C**g**5 (атака Вересова) **D01**; 1.d4 d5 2.Kf3 **D02**; 1.d4 d5 2.Kf3 Kf6 3.C**g**5 (атака Торре) **D03**; 1.d4 d5 2.Kf3 Kf6 e3 **D04**; 1.d4 d5 2.Kf3 Kf6 3.e3 e6 **D05**; 1.d4 d5 2.c4 **D06**; 1.d4 d5 2.c4 Kc6 (оборона Чигорина) **D07**; 1.d4 d5 2.c4 e5 (контргамбіт Альбіна) **B08-B09**; 1.d4 d5 2.c4 c6 (слов'янська оборона) **D10;** 1.d4 d5 2.c4 c6 3.Kf3 **D11**; 1.d4 d5 2.c4 c6 3.Kf3 Kf6 4.e3 Cf5 **D12**; 1.d4 d5 2.c4 c6 3.Kf3 Kf6 4.cd cd **D13**; 1.d4 d5 2.c4 c6 3.Kf3 Kf6 4.cd cd 5.Kc3 Kc6 6.Cf4 Cf5 **D14**; 1.d4 d5 2.c4 c6 3.Kf3 Kf6 4.Kc3 **D15**; 1.d4 d5 2.c4 c6 3.Kf3 Kf6 4.Kc3 dc 5.a4 **D16**; 1.d4 d5 2.c4 c6 3.Kf3 Kf6 4.Kc3 dc 5.a4 Cf5 **D17**; 1.d4 d5 2.c4 c6 3.Kf3 Kf6 4.Kc3 dc 5.a4 Cf5 6.e3 **D18**; 1.d4 d5 2.c4 c6 3.Kf3 Kf6 4.Kc3 dc 5.a4 Cf5 6.e3 e6 7.Cxc4 Cb4 **D19**; 1.d4 d5 2.c4 dc (невідхилений дамин гамбіт) **D20**;1.d4 d5 2.c4 dc 3.Kf3 **D21;** 1.d4 d5 2.c4 dc 3.Kf3 a6 **D22**; 1.d4 d5 2.c4 dc 3.Kf3 Kf6 **D23;** 1.d4 d5 2.c4 dc 3.Kf3 Kf6 4.Kc3 **D24**; 1.d4 d5 2.c4 dc 3.Kf3 Kf6 4.e3 **D25**; 1.d4 d5 2.c4 dc 3.Kf3 Kf6 4.e3 e6 **D26**; 1.d4 d5 2.c4 dc 3.Kf3 Kf6 4.e3 e6 5.Cxc4 c5 6.0-0 a6 **D27**; 1.d4 d5 2.c4 dc 3.Kf3 Kf6 4.e3 e6 5.Cxc4 c5 6.0-0 a6 7.De2 **D28**; 1.d4 d5 2.c4 dc 3.Kf3 Kf6 4.e3 e6 5.Cxc4 c5 6.0-0 a6 7.De2 b5 **D29**; 1.d4 d5 2.c4 e6 (дамин гамбіт) **D30**; 1.d4 d5 2.c4 e6 3.Kc3 **D31**; 1.d4 d5 2.c4 e6 3.Kc3 c5 (оборона Тарраша) **D32**; 1.d4 d5 2.c4 e6 3.Kc3 c5 4.cd ed 5.Kf3 Kc6 6.**g**3 **D33**; 1.d4 d5 2.c4 e6 3.Kc3 c5 4.cd ed 5.Kf3 Kc6 6.**g**3 Kf6 7.C**g**2 Ce7 **D34**; 1.d4 d5 2.c4 e6 3.Kc3 Kf6 4.cd (дамин гамбіт, розмінний варіант) **D35**; 1.d4 d5 2.c4 e6 3.Kc3 Kf6 4.cd ed 5.Cg5 c6 6.Дc2 **D36**; 1.d4 d5 2.c4 e6 3.Kc3 Kf6 4.Kf3 **D37**; 1.d4 d5 2.c4 e6 3.Kc3 Kf6 4.Kf3 Cb4 (оборона Рагозіна) **D38**; 1.d4 d5 2.c4 e6 3.Kc3 Kf6 4.Kf3 Cb4 5.C**g**5 dc **D39**; 1.d4 d5 2.c4 e6 3.Kc3 Kf6 4.Kf3 c5 (поліпшена оборона Тарраша) **D40**; 1.d4 d5 2.c4 c6 3.Kc3 Kf6 4.Kf3 c5 5.cd **D41**; 1.d4 d5 2.c4 e6 3.Kc3 Kf6 4.Kf3 c5 5.cd Kcd5 6.e3 Kc6 7.Cd3 **D42**; 1.d4 d5 2.c4 e6 3.Kc3 Kf6 4.Kf3 c5 (слов'янська оборона, варіант) **D43**; 1.d4 d5 2.c4 e6 3.Kc3 Kf6 4.Kf3 c6 5.Cg5 dc **D44**; 1.d4 d5 2.c4 e6 3.Kc3 Kf6 4.Kf3 c6 5.e3 **D45**; 1.d4 d5 2.c4 e6 3.Kc3 Kf6 4.Kf3 c6 5.e3 Kbd7 6.Cd3 **D46**; 1.d4 d5 2.c4 e6 3.Kc3 Kf6 4.Kf3 c6 5.e3 Kbd7 6.Cd3 dc 7.Cxc4 b5 (меранський варіант) **D47**; 1.d4 d5 2.c4 e6 3.Kc3 Kf6 4.Kf3 c6 5.e3 Kbd7 6.Cd3 dc 7.Cxc4 b5 8.Cd3 a6 **D48**; 1.d4 d5 2.c4 e6 3.Kc3 Kf6 4.Kf3 c6 5.e3 Kbd7 6.Cd3 dc 7.Cxc4 b5 8. Cd3 a6 9.e4 cd 11.Kxb5 **D49**; 1.d4 d5 2.c4 e6 3.Kc3 Kf6 4.C**g**5 **D50**; 1.d4 d5 2.c4 e6 3.Kc3 Kf6 4.C**g**5 Kbd7 **D51**; 1.d4 d5 2.c4 e6 3.Kc3 Kf6 4.C**g**5 Kbd7 5.e3 c6 6.Kf3 Да5 (оборона Кембридж-Спрінгс) **D52**; 1.d4 d5 2.c4 e6 3.Kc3 Kf6 4.C**g**5 Ce7 **D53**; 1.d4 d5 2.c4 e6 3.Kc3 Kf6 4.C**g**5 Ce7 5.e3 0-0 6.Tc1 **D54**; 1.d4 d5 2.c4 e6 3.Kc3 Kf6 4.Cg5 Ce7 5.e3 0-0 6.Kf3 **D55**; 1.d4 d5 2.c4 e6 3.Kc3 Kf6 4.C**g**5 Ce7 5.e3 0-0 6.Kf3 h6 7.Ch4 Ke4 (оборона Ласкера) **D56**; 1.d4 d5 2.c4 e6 3.Kc3 Kf6 4.C**g**5 Ce7 5.e3 0-0 6.Kf3 h6 7.Ch4 Ke4 8.Cxe7 Дxe7 9.cd Kxc3 10.bc **D57**; 1.d4 d5 2.c4 e6 3.Kc3 Kf6 4.C**g**5 Ce7 5.e3 0-0 6.Kf3 h6 7.Ch4 h6 (оборона Тартаковера) **D58**; 1.d4 d5 2.c4 e6 3.Kc3 Kf6 4.C**g**5 Ce7 5.e3 0-0 6.Kf3 h6 7.Ch4 b6 8.cd Kxd5 **D59**; 1.d4 d5 2.c4 e6 3.Kc3 kf6 4. C**g**5 Ce7 5.e3 0-0 6.Kf3 Kbd7 (ортодоксальна оборона) **D60-D69**; 1.d4 Kf6 2.c4 **g**6 3.**g**3 d5 (оборона Грюнфельда у варіанті Романишина) **D70-D79**; 1.d4 Kf6 2.c4 **g**6 3.Kc3 d5 (оборона Грюнфельда) **D80-D89.**

Дебюти з кодом «E»: 1.d4 Kf6 2.c4 e6 3.**g**3 d5 (каталонський початок) **E00-E09**; 1.d4 Kf6 2.c4 e6 3.Kf3 c5 4.d5 b5 (гамбіт Блюменфельда) **E10**; 1.d4 Kf6 2.c4 e6 3.Kf3 Cb4+ (оборона Боголюбова) **E11**; 1.d4 Kf6 2.c4 e6 3.Kf3 b6 (новоіндійська оборона) **E12-E19**; 1.d4 Kf6 2.c4 e6 3.Kc3 Cb4 (оборона Німцовича) **E20-E59;** 1.d4 Kf6 3.c4 **g**6 3.Kc3 C**g**7 з наступним d6 (староіндійська оборона) **E60-E99**.

Література: Ред. матеріал «Індекси шахових дебютів» в газ. «Ладья» за 19.09.2009 (російською).

«Їжак» - один із системних видів пішакової структури. Див. діаграму.

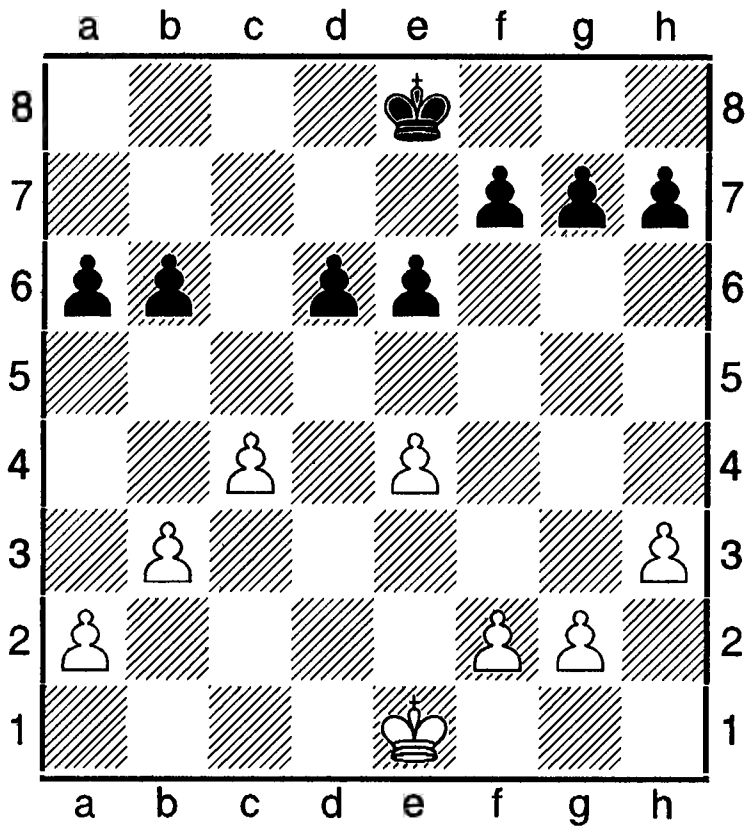

Система виникла на початку 20-го сторіччя. За нагадуванням колючок тваринки одержала назву від англійського гросмайстра Уїльяма Гартсона. Особливо стала популярною 1970-х. Принципу такої побудови намагався дотримуватися Р. Реті: **1.Kf3 d5 2.c4 c6! 3.b4 Cf5 4.Cb2 Kf6 5.g3 e6 6.Cg2 Kd7 7.0-0 h6!** Прихильниками такої пішакової структури були Л. Любоєвич, У. Андерсен, Л. Портиш, Л. Полугаєвський, Г. Каспаров. Проти неї грали В. Корчной, А. Ульман, А. Карпов. Ось як починалася партія Ульмана: **1.e4 c5 2.Kf3 Kf6 3.Kc3 e6 4.g3 b5 5.Cg2 Cb7 6.0-0 Ce7 7.d4 cd 8.Дxd4 d6 10.Де3 0-0 11.Kd4 Kd7 12.b3 Дc7 13.Cb2 Te8**. Чорні побудували типовий «Їжак», з фіанкетуванням чорного стрільця в білих. Як бачимо на діаграмі, білі мають просторову перевагу, але чорні створили еластичну оборонну позицію, поставивши свої пішаки на 6-й горизонталі у вигляді гілок колючого їжака. За першої можливості вони шляхом **b6-b5** чи **d6-d5** набирають активності. На пішака d6 не легко тиснути, тому що його прикриває чорний стрілець e7.

Основні плани чоних: 1) підірвати пішаковий центр **шляхом b6-b5 і d6-d5**; 2) контрудар **e6-e5**; 3) активізувати свої фігури на королівському фланзі за допомогою просування **g7-g5** чи **h7-h5**; 4) обрати типові маршрути чорних фігур. Основні плани білих: 1) профілактика; 2) наступ на даминому фланзі; 3) атака на королівському фланзі; 4) наступ у центрі.

Чим небезпечний «Їжак»? У партнера, який грає білими, виникає ілюзія близького успіху та послаблюється пильність. Гравець, який захопив простір, має проблеми із обороною форпостів – **e4** і **c4**. Особливо тоді, коли там стоять пішаки чи фігури.

Будувати цю ситему легше, бо кожна фігура знає своє місце. Можна робити багато ходів, маневруючи, й вичікувати нечіткості в грі суперника.

Система «Їжак» виникає у сицилійській обороні: **1.e4 c5 2.Kf3 c6 3.d4 cd 4.Kxd4 Kc6 5.Kh5 d6 6.c4 Kf6 7.K1c3 a6 8.Ka3 Ce7 9.Ce2 0-0 10.0-0 b6**; англійській партії; **1.c4 c5 2.Kf3 Kf6 3.Kc3 e6 4.g3 b6 5.Cg2 Cb7 6.0-0 a6 7.d4 cd 8.Дxd4 d6**; новоіндійській обороні: **1.d4 Kf6 2.c4 e6 3.Kf3 b6 4.g3 Ca6 5.Да7 Cb7 6.Cg2 c5 7.0-0 cd 8.Kxd4 Cxg2 9.Крxg2 Ce7 10.Kc3 0-0 11.e4 d6.**

Література: С. Шипов, «Йож» (хижаки на шахівниці), М., 2005 (російською); сайт «Шахова планета».

Камікадзе-шахи (камікадзе – япон., букв. – вітер богів; смертники) – у казковій композиції при забиранні зникає не тільки забрана фігура, але й та, якою збивали (за винятком короля). При поєднанні з умовою цірце обидві фігури повертаються на умовно початкові поля згідно з вимогами цірце (див. ст. «Цірце»).

Капабланки меморіал – головний т-р в рамках шахового фестивалю відбувся 15-25.06.2015 в Гавані (Куба). 6 учасників. 2 кола. Ело сер. = 2713. 19-а КФ. Підсумки: 1. Юй Янг'ї – 7 очок; 2-3. Ельянов, Андрейкин – по 5,5; 4. Домінгес – 4,5; 5. Непомнящий – 4; 6. Брузон – 3,5.

Карлсен – Ананд матч на першість світу – проводився в Ченнаї (Індія) з 9 по 28 листопада 2013. Було

заплановано 12 партій. При нічийному рахунку 6 на 6 передбачався додатковий матч (тай-брейк). Контроль часу: 2 год на 40 ходів, 1 год на наступні 20 ходів, 15 хв до кінця партії з додавнням 30 сек на хід, починаючи з 61-го. Мінімальний призовий фонд становив 1 000 000 євро.

Перша партія, у якій білими грав претендент, уже на 14-му ході завершилася миром повторенням ходів. Трохи довше тривала друга партія, яка теж завершилася внічию. У гострій боротьбі, але з таким же рахунком завершилися 3-я і 4-а партії. Злам настав у 5-му раунді, коли Магнус переграв суперника у слов'янській обороні (Ананд зупинив годинник на 58-му ході) і продовжився у 6-му (Магнус, граючи чорними іспанську партію, зумів завести чемпіона в тенета хитросплетінь і той, виснажений боротьбою, не зміг чітко прорахувати варіанти й здався після 67-го ходу чорних). Сьома партія завершилася швидкою нічиєю на 32-му ході. З таким результатом відбулася й 8-а. У 9-й перемогу в упертій боротьбі все ж таки знову одержав претендент. Рахунок міг би стати й розгромним, бо і в 10-му поєдинку ініціативою володів претендент. Та вона завершилася мирним підсумком. Після цього суперники потиснули один одному руки. Матч закінчився достроково з рахунком 6,5 на 3,5 (+ 3, - 0, = 7) з користю для М. Карлсена. Він і став 20-м чемпіоном світу з шахів.

М. Карлсен – В. Ананд, 5-а партія матчу. Слов'янська оборона (D 31).

1.c4 e6 2.d4 d5 3.Kc3 c6 4.e4! de 5.Kxe4 Cb4+ 6.Kc3 c5! 7.a3 Ca5! 8.Kf3 Kf6 9.Ce3 Kc6 10.Дd3 cd 11.Kxd4 Kg4! 12.0-0-0 Kxe3 13.fe Ce7 14.Kxc6 bc 15.Дxd8+ Cxd8 16.Ce2 Kpe7?! 17.Cf3 Cd7 18.Ke4 Cb6 19.c5 f5! 20.cb fe 21.b7! Tab8 22.Cxe4 Txb7 23.Thf1 Tb5 24.Tf4 g5 25.Tf3 h5 26.Tdf1 Ce8 27.Cc2 Tc5 28.Tf6 h4 29.e4 a5 30.Kpd2 Tb5 31.b3 Ch5 32.Kpc3 Tc5+ 33.Kpb2 Td8

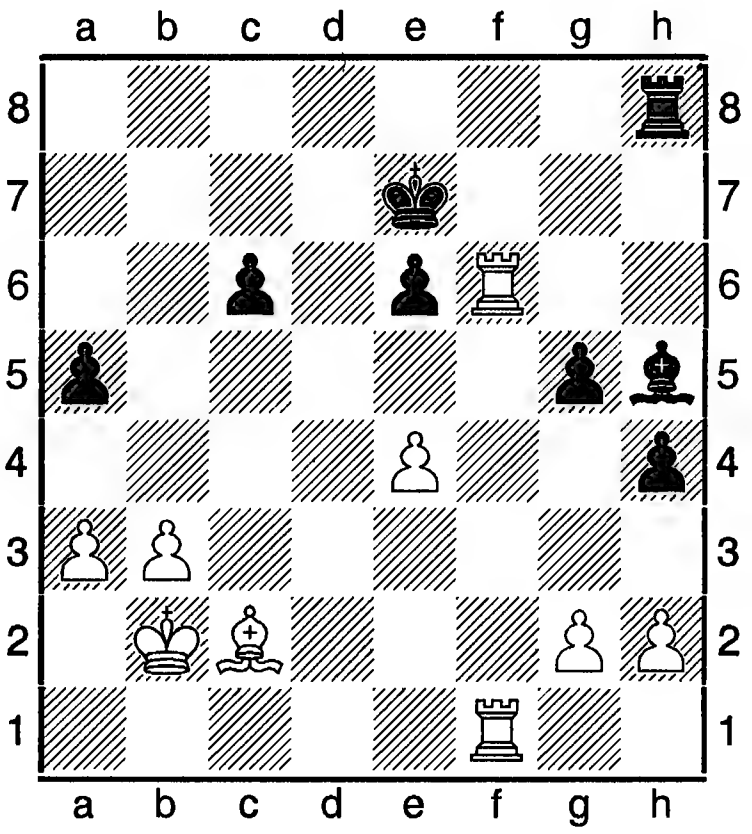

34.T1f2 Td4 35.Th6 Cd1! 36.Cb1! Tb5 37.Kpc3 c5 38.Tb2 e5 39.Tg6 a4 40.Txg5 Txb3+ 41.Txb3 Cxb3 42.Txe5+ Kpd6 43.Th5 Td1 44.e5+ Kpd5 45.Ch7 Tc1+?? 46.Kpb2 Tg1 47.Cg8+ Kpc6 48.Th6+ Kpd7 49.Cxb3 ab 50.Kpxb3 Txg2 51.Txh4 Kpe6 52.a4! Kpxe5 53.a5 Kpd6 54.Th7! Kpd5 55.a6 c4+ 56.Kpc3 Ta2 57.a7 Kpc5 58.h4, (1-0).

Карлсен – Ананд матч на

першість світу 2014 відбувався в Сочі (Росія) з 07 по 28.11. За регламентом мало бути зіграно 12 партій з контролем часу 120 хв на 40 ходів, потім 60 хв на 20 ходів і 15 хв до кінця партії з додаванням 30 сек на кожен хід, починаючи з 61-го.

За висновками шахових експертів, змагання проходило в цікавій боротьбі. До 6-го туру ніхто з суперників не зміг виграти. У 6-й партії чинний чемпіон, маючи перевагу,

пропустив тактичний удар, але й претендент не зміг відшукати стежки до виграшу. В результаті потерпів поразку. Після цього ініціативою володів Ананд, але 7-а партія завершилася внічию. Не використавши всіх можливостей у 8-й, і особливо в 10-й партії, показавши дуже високу дебютну підготовку в 9-й (Карлсен, граючи білими, вже після 20-го ходу змушений був форсувати нічию), Ананд в 11-му поєдинку впевнено вирівняв гру, потім одержав дуже перпективну позицію, але необґрунтовано пожертвував якістю, тому змушений був скласти зброю. Таким чином загальний підсумок матчу став 6,5 на 4,5 з користю для Карлсена, 12-та партія не гралася. Норвежець захистив свій чемпіонський титул.

Карсен – Ананд. 11-а партія матчу.

1.e4 e5 2.Kf3 Kc6 3.Cb5 Kf6 4.0-0 Kxe4 5.d4 Kd6 6.Cxc6 dc 7.de Kf5 8.Дxd8+ Kpxd8 9.h3 Cd7 10.Kc3 h6 11.b3 Kpe8 12.Cb2 c5 13.Tad1 b6 14.Tfe1 Ce6 15.Kd5 g5 16.c4 Kpb7 17.Kph2 a5 18.a4 Ke7 19.g4 Kg6 20.Kpg3 Ce7 21.Kd2 Thd8 22.Ke4 Cf8 23.Kef6 b5!? 24.Cc3 ba 25.ba Kpc6 26.Kpf3 Tdb8?! 27.Kpe4 Tb4?! 28.Cxb4 cb 29.Kh5 Kpb7 30.f4 gf 31.Khxf4 Kxf4 32.Kxf4 Cxc4 33.Td7 Ta6 34.Kd5 Tc6 35.Kxf7 Cc5 36.Txc7+ Txc7 37.Kxc7 Kpc6 38.Kb5! Cxb5 39.ab+ Kpxb5 40.e6 b3 41.Kpd3 Ce7 42.h4, (1-0).

Карпова імені турнір міжнародний, 16-й - тривав з 27.09 по 08.10.2015 у селищі Пойковський (Росія). 10 учасників. Колова система. Класичні шахи. Підсумки: 1. А. Коробов – 6 очок; 2. Бологан – 6; 3-5. Сутовський, Інаркієв, Хісматуллін – по 5,5; 6-7. Ігор Лисий, Ілля Смірин – по 4; 8-9. О. Широв, Морозевич – по 3,5; 10. Віктор Лазнічка – 3.

Коробов – Смірин. Оборона Грюнфельда (D 85).

1.d4 Kf6 2.c4 g6 3.Kc3 d5 4.cd Kxd5 5.e4 Kxc3 6.bc Cg7 7.Kf3 c5 8.Tb1 0-0 9.Ce2 Kc6 10.d5 Ke5 11.Kxe5 Cxe5 12.Дd2 e6 13.f4 Cc7 14.0-0 ed 15.ed Ca5 16.Ca3 Дd6 17.Tb5 Cb6 18.c4 Cf5 19.g4 Ce4 20.Cb2 f6 21.g5 Дd7 22.Cxf6 cd8 23.Cb2 Дh3 24.Tf2 Cxg5 25.Txb7 Cf6 26.Cxf6 Txf6 27.Te7 Cf5 28.d6 Td8 29.Дd5+ Te6 30.Txe6 Cxe6 31.Дxc5 Tb8 32.Tf1 Tb2 33.Де5 Td2 34.Tb1 Txd6 35.Tb8+, (1-0).

Катеначчіо – ретротема: ланцюжок з не менше трьох послідовних ретровідроджень, коли в процесі ретрогри фігура А відроджує фігуру Б, потім фігура Б – фігуру В, фігура В – фігуру Д і так далі.

Л. Черіані, «Fairy Chess Review», 1940.

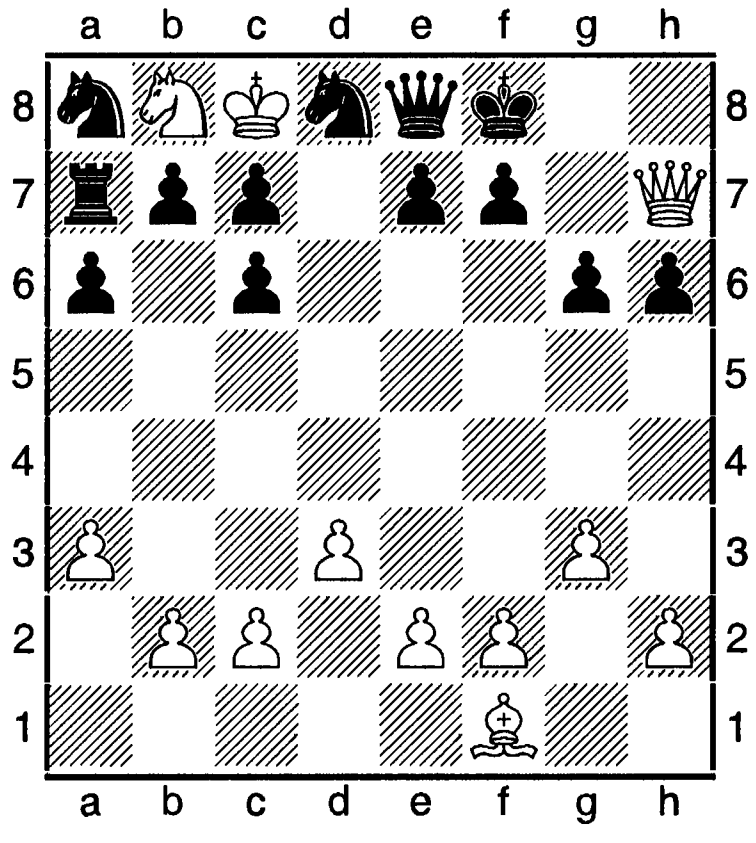

12+13 **# 1**

1. ...Ke6 # (1.Дh8 #?). Ретрогра: **1. ...Ch3xCf1 2.Cg2xTf1 Te1 – f1 3.Cd5 – g2 Th1xCe1 4.Cc2 – e1 Cf1 – h3 5.Cb4xCc3 Ch8 – c3 6.Cc3 – b4 Cd4xTh8 7.Tg8 – h8 Дh8 – h7 8.h7 – h6 Де5 – h8** і т.д. «П'ятизірковий ланцюжок ретровідроджень. Слід зазначити, що бездуальною є тут тільки одна ланка: Ch3xCf1 Так, біла тура не може бути відродженою не тільки на f1, але й на a2 та на h1. Бездуальним моментом є тільки ретровідродження білої тури і чорнопільного стрільця» (М. Басистий).

Київський інтернет-склад «Мозок» - крамниця шахових товарів: комплектів фігур, шахівниць, годинників, книг, акцій. Адреси: mozok..com. ua @ 2009-2015; Київ, Поділ, м. Контрактовий майдан info @ mozok. com. ua В'ячеслав Климар

Київський міжнародний турнір –

змагання з АШ в рамках фестивалю «Ощадбанк-опен». 10 учасників, 1 коло. Один з найсильніших за всю історію шахів України. 1. Карякин – 6,5 очок; 2. Топалов – 6; 3-4. Леко, С. Жигалко – по 5; 5-6. П. Ельянов, А. Коробов, Є. Томашевський – по 4,5; 8. О. Арещенко – 4; 9.Карпов – 3; 10. Найдич – 2.

Київські комбінаторні шахи – білі грають за правилами одного виду казкових шахів, чорні ж – іншого. Різні поєднання типів казкових шахів в іграх сторін дають практично невичерпні можливості для творчості. У прикладі тема Владимирова в 3-х варіантах.

М. Басистий, О. Василенко, О. Фролкін, «Український щорічник», 2002 # 2.

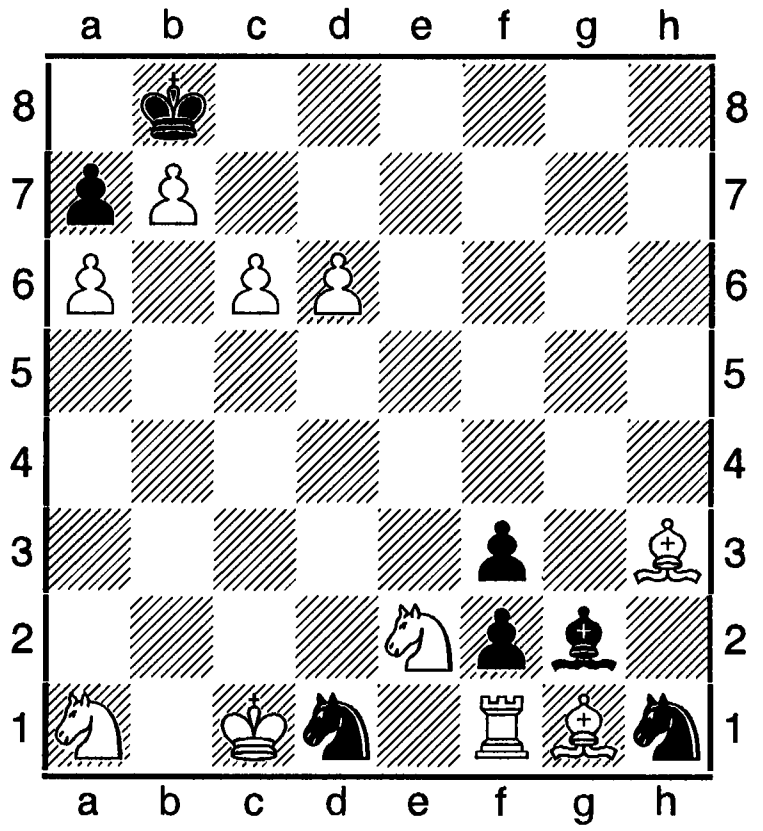

К. к. ш.: білі – антицірце, чорні – зворотне цірце. 10+7

1.Kb3 (A) ~ 2.c7 #, 1. ...Cf1 (=Ta1)! (a); 1.Kpd2 (B) ~ 2.c7 #, 1. ...Ch3 (=w Cc1)! (b); 1.Ch2 (C) ~ 2.c7 #, 1. ...fe (=w Rg1)! (c); 1.c7! – zz

!. ...Cf1 (a) 2.Kb3 # (A); 1. ...Ch3 (b) 2.Kpd2 # (B); 1. ...ef (c) 2.Ch2 # (C)

1. ...fgД (Т. С. К) 2.Kpd1 (=Kpe1) #; 1. ...Kh3 2.Td1 (=Th1) #.

Кельнські контактні шахи (кекошахи) – у казкових шахах хід можливий, якщо поряд з полем прибуття перебуває хоча б одна фігура сторін.

К. Відлерт, ТК «Problemkiste», 1992.

Почесний відгук.

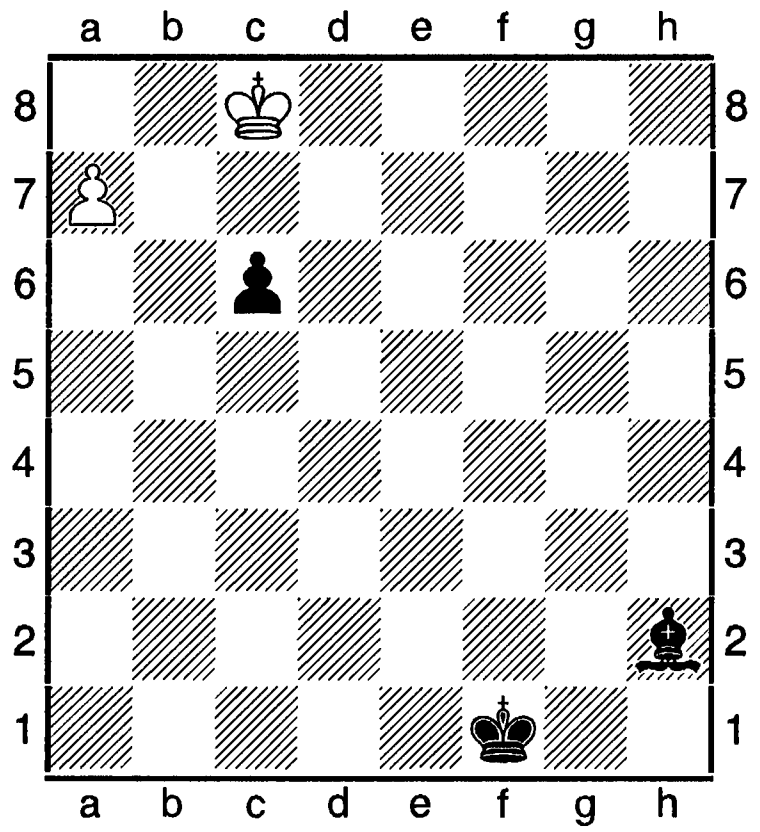

Кеко-шахи S # 13 2+3

1.Kpd7 Cb8 2.a8C Cd6 3.Kpe6 Cb8 4.Cb7 Ce5 5.Kpf5 Cb8 6.Cc8 Cf4 7.Kpg4 Cb8 8.Cd7 cg3 9.Kph3 Cc7 10.Cc6 Ch2 11.Kpg3 Cg1 12.Kph2 Cb6 13.Ch1 Cg1 #.

Кисляка тема (чи тема зустрічних пішаків) – ретротема: у процесі ретрогри на суміжних вертикалях відбувається ретроперетворнення двох фігур (білої і чорної) в пішака, одна з яких здійснює потім ретровідродження певної ключової фігури, після чого обидва тематичні пішаки появляються на одній тематичній вертикалі – білий нижче чорного.

О. Кисляк, «Ді Швальбе», 1987. 5-й почесний відгук.

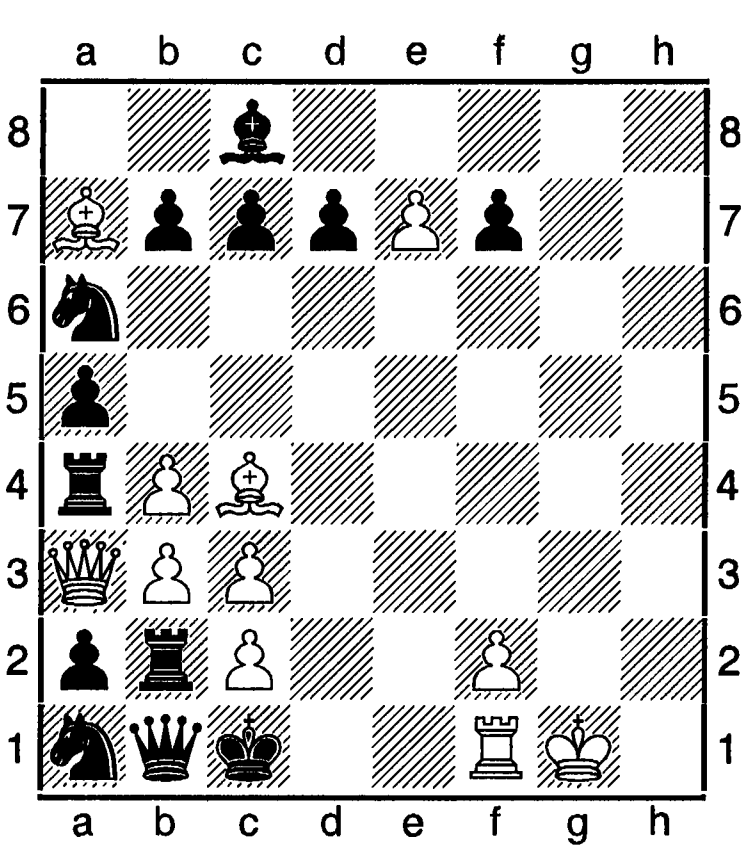

11+13. Розв'язати позицію.
Ретрогра: 1. ...0-0+ 2.Rc5-a6 Cd3-c4 3.Ke4-c5 Cd4-a7 4.Kg3-e4 Ch8-d45.Ke2-g3 h7-h8C 6.Kg1-e2 h6-h7 7.g2-g3 Kh5-h6 8.g3-g2 C~ 9.g4-g3 C~ 10.g5-g4 g4xTh5 11.Th6-h5 C~ 12.Ta6-h6 C~ 13.Ta8-a6 C~ 14.a7-a5 C~ 15.Ta6-a4 Да5-a3 16.Th6-a6 Де5-a5 17.Th2-h6 Дh8-e5 18.Tg2-h2 Cf1~ 19.Tg1-g2 e6-e7 20.a3-a2 a2xKb3 21.Ka5-b3 e5-e6 22.Kb3-a1 e4-e5 23.Cc5-b3 e3-e4 24.Да1-b1 e2-e3 25.Tb1-b2 Д~ 26.Дb2-a1 Д~ 27.Дb3-b2 Д~ 28.Де6-b3 Д~ 29.Tb3-b1 Дh8~ 30.Kpb2-c1 h7-h8Д 31.g2-g1E h6-h7 32.g3-g2 h5-h6 33.Де8-e6 h4-h5 34.Дd8-e8h2-h4 35.h4xTg3 Td3-g3 36.Ka6-c5 Td1-d3 37.Kb8-a6 d2xCc3 38.Cg7-c3 Ta1-d1 39.Te3-b3 b3-b4 40.b4xKa3 Kb1-a3 41.Kpa3-b2 Kc3-b1 і т. д.

Кишенькові шахи (шахи із запасом) – кожна зі сторін має в «кишені» одну чи кілька фігур; набір і кількість кишенькових фігур погоджується в умовах задачі. Будь-яка зі сторін своїм ходом може поставити на будь-яке поле шахівниці одну із своїх кишенькових фігур (винятком є 1-а і 8-а горизонталі для пішаків). При цьому король суперника може опинитися під шахом чи навіть бути заматованим. Тура, поставлена на поле в кутку шахівниці, має право на рокіровку на загальних підставах як фігура, котра ще не ходила.

Ключова фігура – фігура (не пішак), котра відіграє вирішальну роль у розв'язанні ретровузла.

Ковальчук Володимир Олександрович (нар. 28.07. 1982, м. Здолбунів Рівненської обл.) - український шахіст, майстер ФІДЕ з 2005. Ело 2015 = 2333 (ФІДЕ). Віце-президент ФШУ з 2010, президент Рівненської обласної шахової федерації з 2005. Закінчив Український ін-т водного господарства в м. Рівному. Економіст. Голова Рівненської обласної ради народних депутатів 7-го скликання. Переможець багатьох всеукраїнських і обласних змагань. Учасник 74-ї командної першості України 2005 року в м. Рівному, організатор понад 200-х шахових заходів всеукраїнського і обласного рівнів.

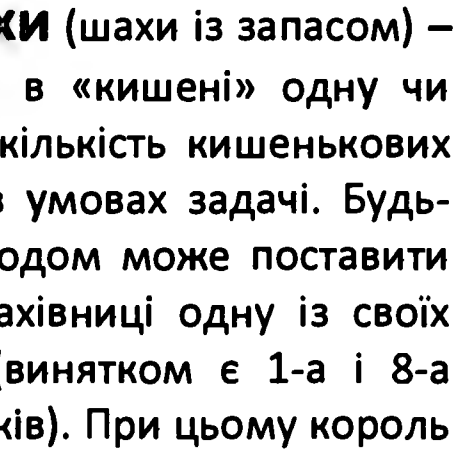

Комплектність (від лат. complectus – повний) – наявність на шахівниці такої кількості фігур кожного типу, які не перевершують їх кількості на початку партії. При цьому враховується забарвлення полів стрільців, тобто в композиції і білі, і чорні не мають двох чи більше чорнопольних стрільців, так само ж - два чи більше білопольних.

Композиції з ретрологікою – ретрокомпозиції, в розв'язку яких фігурують логіки парціального ретроаналізу (адлібітумна чи апріорна) чи логіка ретросинтезу (апріорна чи посфактумна).

Конвенції в шаховій композиції (від. лат. conventio – договір) – конвенції про забирання на проході, про право першого ходу: рокіровку.

Конвенція про забирання на проході - чинне в шаховій композиції правило, за яким забирання на проході легальне (у початковій позиції задачі) тільки тоді, коли можна довести, що перед тим відповідний пішак походив на два поля.

Конвенція про право першого ходу – чинне в шаховій композиції правило, за яким у деяких жанрах (ортодоксальні задачі на прямий мат, етюди й т. п.) перший хід роблять завжди білі, а в деяких інших жанрах (кооптати, кооптати і т. п.) – чорні, якщо інше спеціально не обумовлено в конкретній позиції чи не витікає з її ретроаналізу.

Конвенція про рокіровку – чинне в шаховій композиції правило, за яким рокіровка важається легальною, якщо неможливо довести її нелегальність.

Кооперативна партія – те ж саме, що й найкоротша доказова партія.

Кооперативний ретрактор – ретрактор, у якому при поверненні назад ходів сторони чинять разом заради досягнення заданої мети.

Коробочка – пішакова чи пішаково-фігурна конструкція, без повернення чи попадання в середину якої певної фігури (як правило, тури, дами чи короля) під час ретрогри неможливо дійти до початкового розташування фігур. Наприклад: до К. в певних ситуаціях потрібно повернутися білій турі або в яку треба не втрапити чорній турі: білий **Cc1**, білий пішак **a2** (чи **a3**), білий пішак **b2**, білий пішак **d2**.

«Corsikan Circuit – 2015» - 19-й міжнар. т-р. 172 уч-ки, в тому числі В. Онищук (Івано-Франківськ), С. Федорчук (Вінниця), М. Кравців (Львів). 1-й етап – 9 турів за 15 перепусток до фіналу. За нокаут-системою переможці визначалися у 2-х партіях з АШ, за нічиєї - бліц, знов за нічиєї – «армагеддон». В 1/8 фіналу Кравців переміг Ткачова (Франція) з рах. 1,5 на 0,5, Онищук – Хоу Іфань з Китаю (2-0), Федорчук – Сетурамана з Індії (3 на 1). У ч/ф Онищук виграв у Кравціва, а Федорчук програв Ковалену з Латвії (0-2). У п/ф Онищук обіграв Фрессіне з Франції. У фіналі за рах. 2 на 2 після 4-х партій, вигравши у Коваленка «армагеддон», Онищук став абсолютним переможцем змагання

Кошмак Юрій Борисович (нар. 31.07. 1954, Сарни Рівненської обл.) – український шахіст, кандидат у майстри спорту СРСР з 1975, України з 1992, президент ФЗШУ з 2012. Чемпіон Рівненської обл. 1973, 1975. Ело ІКЧФ 2016 = 2421, ФІДЕ 2014 = 2235. Інженер-будівельник. Закінчив Український ін-т інженерів водного господарства в м. Рівне. З 1983 проживає в Києві. Працював на відповідальних посадах у сфері народного господарства. Учасник і організатор багатьох змагань. В тому числі «День Незалежності», «Кубок Здолбунова», меморіалів Гната Микитюка, Олега Саєнка, Сергія Малахова. Брав участь у підготовці й виданні книг «Серце вчителя» Олега Тищенка (2012), «Терновый венец президента» Кірсана Ілюмжинова (2012).

Кубок АШП з АШ жіночий – проводився у Тбілісі 17-22.02. 2012. 12 учасниць. 1 коло. Контроль часу: 20 хв плюс 5 сек на хід. Призовий фонд – 40 тис. доларів. 1-2. Н. Дзагнідзе, П. Крамлінг – по 8 очок; 3. К. Лагно – 7,5; 4. А. Музичук – 7; 5. М. Чибурданідзе – 6; 6-7. О. Костенюк, Т. Косинцева – по 5,5; 8. А. Стефанова – 5; 9-10. Н. Косинцева, Г. Затонських – по 4,5; 11. В. Чміліте – 3,5; 12. З. Мамед'ярова – 1.

Кубок світу ФІДЕ – найсильніше в шаховій історії змагання такого типу. Відбулося в Тромсі (Норвегія) 10.08-10.09. 2013. 128 учасників. В тому числі від України Г. Ушеніна, П. Ельянов, О. Мойсеєнко, О. Арещенко, Ю. Криворучко, В. Іванчук, А. Волоктин, Р. Пономарьов, А. Коробов, М. Кравців. У фіналі В. Крамник зустрівся зі своїм співвітчизником Д. Андрейкиним і переміг, ставши володарем Кубка світу. З українських гравців до 5-го раунду дійшов А. Коробов, де поступився Крамнику.

Кубок Сінкфілда відбувся в Сент-Луїсі (США) 21.08. – 03.09.2015 в рамках 2-го етапу серії «Grand Chess Tour». 10 учасників. Ело сер. = 2794. 22-а КФ. Система кола. Підсумки: 1. Аронян – 6 очок; 2-5. Карлсен, Накамура, Вашьє-Лаграв – по 5; 6-7.Грищук, Топалов – по 4,5; 8-9. Ананд, Каруана – по 3,5; 10. Уеслі Со – 3.

Кучеренко Данило (нар. 1984, Харків, 2014, там же) – український шахіст, національний майстер. За професією лікар. У шахи навчився грати в 6 років. Першим його тренером наприкінці 1980-х була Тетяна Розенфельд. Потім вдосконалював свою майстерність під орудою С. Шедея, Ю. Іванова, М. Ханукова, О. Петеліна, Ю.

Семерія. Учень міжнар. гросмайстра В. Савона. 1990-х був двічі чемпіоном Харківської області. Багато разів брав участь у фіналах юнацьких ч-тів України. 2003-2005 став фіналістом Кубка Незалежності України у Львові, фіналастом ч-ту України серед юнаків до 20 років. Брав участь в ч-ті України серед чоловіків у Сімферополі 2003, де набрав 2 бали міжнар. майстра. 2010 підкорив третю норму міжнар. майстра. 2011 в складі команди «Юракадемія» здобув срібну медаль на ч-ті України. В останні роки свого життя займався тренерською діяльністю.

Д. Кучеренко – М. Олексієнко. Львів, 2003.
1.e4 c5 2.Kf3 d6 3.d4 cd 4.Kxd4 Kf6 5.Kc3 a6 6.f3 e6 7.Ce3 b5 8.g4 h6 9.Дd2 Kbd7 10.0-0-0 Cb7 11.h4 b4 12.Ka4 Да5 13.b3 d5 14.Ch3 g5 15.Cg2!? N

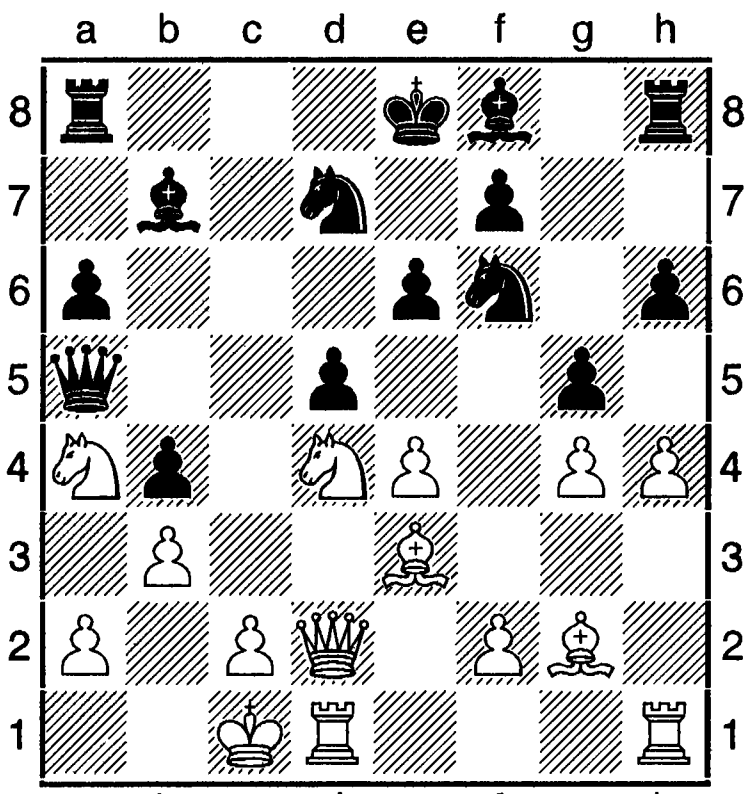

(Так ще не грали, а дарма, після природного 15. ...de? У білих вже виграш. Чорні повинні вибирати між h4 і Tg8) **16.hg ef 17.gf fg 18.Kxe6! Kxf6** (Здається, що білі щось не врахували: тура і кінь – під боєм, атаки на короля не видно. Але Данило має прихований козир) **19.Th5!** (чорним не врятувати дами) **19. ... Cd5 20.Cb6 fe 21.Cxa5 Kxd5 22.gh+** (далі – реалізація переваги) **22. ...Tg8 23.Cb6 Ce7 24.Kpb1 Tg5 25.Де2 Kpf7 26.c4 cc6 27.Te1 e5 28.Ce3 Tf5 29.Дc2 Kpe6 30.Kc5+ Cxc5 31.Cxc5 Tg8 32.Дd2 Tf1 33.Дd6+ Kpf5 34.Дxe5+ Kpg4 35.Де6+ Kph4 36.Ce7+ Tg5 37.Cxg5+ hg 38.Де3 g1Д 39.Дxg1 Txg1 40.Txg1 Kpxh5 41.Kpe2, (1-0).** Комантар В. Авескулова.

2014 у ШШК «Шахрад» ХНУРЕ відбувся т-р з АШ, присвячений пам'яті К., за участю 7 міжнар. гросмайстрів, 14 міжнар. і національних майстрів, 20 кмс та 62 першорозрядників з Дніпропетровської, Запорізької, Луганської, Полтавської, Харківської областей. 9 турів. Перемогу одержав за додатковими показниками А. Коробов – 7 очок.

Література: Ст. В. Саміла в газ. «Ладья», №12 (315), 2014 «Пам'яті шахіста і людини».

Легалізаця (лат. legalis – законний) – перетворення умовної чи залежної легалізації особливих ходів у безумовну легалізацію під час прямої гри.

Легальний кластер (legalis – законний; грец. clastos – зламаний, потрощений) – а) легальна позиція, яка стає нелегальною після забирання з шахівниці будь-якої фігури з тих, які перебували на ній; б) ретрокомпозиція із завданням додати матеріалу (зазвичай з вказанням типу чи кількості фігур) так, щоб одержати Л. к. в значенні а).

Легальний ретрохід – ретрохід, який не призводить до нелегальності позиції за умови, що хід назад був зроблений за правилами шахової гри.

Лещишак Ігор Степанович (нар. 16.02.1974, Червоноград Львівської області) – український шахіст, майстер ФІДЕ. Ело 2012 = 2303 (ФІДЕ). Тренер. Шаховий організатор. Арбітр. За його ініціативи з 2004 в Червонограді щороку відбувається шаховий фестиваль «Кубок Червонограда». Учасниками і переможцями головного т-ру були Я. Жеребух (Львів), В. Бернацький (Чернівці), М. Кравців (Львів), які згодом стали міжнар. гросмайстрами та багато міжнар. майстрів. У шахи навчився грати в дитинстві. В 15 років розпочав тренування

під керівництвом вчителя фізики місцевої школи І. С. Кубрика. Під час навчання в Дрогобицькому педінституті з 1991 шаховим тренером був Іван Яремко. Там 1991 виграв 2-е місце в ч-ті Дрогобича. 2000 став чемпіоном Червонограда, 2001 Львова (при 74 учасниках, з рез-том у 8 очок з 9). Учасник ч-ту Європи 2007 в Пардубице серед шахістів-любителів, 250 гравців (4-11-е місце). Інші змагання: Трускавець 2011 (3); Мукачеве 2012, 70 учасників (1); Сарни 2013 (2-3); Володимирець Рівненської області, 2014 (2-3); Замость 2008 (призер з гри в бліц та АШ); Луцьк 2014, АШ, 80 учасників (24).

Лісенко Анатолій Олександрович (1941 - 08.08.2014, Київ) – український шахіст, дитячий тренер, міжнар. арбітр, провідний науковий співробітник НДІ з проблем матеріалознавства, канд. фізико-математичних наук. Засновник та адміндиректор сайту ФШУ, секретар кваліфікаційної комісії Федерації шахів Києва, розробник національної рейтингової системи ФШУ.

Лондонський міжнародний турнір («London Chess Classic») – відбувся 03-12.12.2011. 9 учасників. Ело сер. = 2748. 20-а КФ. 1 коло. 1. Крамник 16 очок; 2. Накамура – 15; 3. Карлсен – 14; 4. Л. Макшейн – 13; 5-6. Аронян, Ананд – по 9; 7. Н. Шорт – 8; 8. Д. Гауелл – 4; 9. М. Адамс – 3.

Лондонський міжнародний турнір 01.-10. 2012 – одне з найсильніших змагань року. 9 учасників. 1 коло. Підсумки: 1. Карлсен (2848) – 18 очок; 2. Крамник (2795) – 16; 3-4. Адамс (2710), Накамура (2760) – по 13; 5. Ананд (2775) – 9; 6. Аронян (2815) – 8; 7. Ю. Полгар (2705) – 6; 8. Мак-Шейн (2713) – 5; 9. Г. Джонс (2644) – 3. На цьому змаганні норвезький гросмайстер М. Карлсен перевищив рейтинг-рекорд 13-го чемпіона світу Г. Каспарова на 10 пунктів – 2861 одиниця Ело проти 2851.

«London Chess Classic» - турнір – міжнародний захід, третій завершальний етап серії «Grand Chess Tour» відбувався з 04 по 13.2015. 10 учасників: М. Карлсен (2834 Ело), В. Топалов (2803), В. Ананд (2796), Х. Накамура (2793), Л. Аронян (2788), Ф. Каруана (2787), А. Гірі (2784), М. Вашьє-Лаграв (2773), О. Грищук (2747), М. Адамс (2737). Ело сер. = 2874 одиниці. 22-а КФ. Троє учасників (Калсен, Гірі, Вашьє-Лаграв) набрало однакову кількість очок – по 5,5. За додатковими показниками переможцем визнано Карлсена.

Луцький фестиваль шаховий – міжнар. захід, присвячений пам'яті Героям Небесної Сотні, який складався з двох т-рів: АШ, гра в бліц. Відбувся 25-27.07.2014 в читальних залах Волинської обласної наукової бібліотеки імені Олени Пчілки. Організатори і спонсори змагань: Почесний президент ФШ Волинської області Володимир Вдовенко, президент ШФ Волині Дмитро Герчук, Луцька міська рада, адміністрація бібліотеки. Головний т-р з АШ при 80 учасниках, в тому числі міжнар. гросмайтриня Ольга Калініна, міжнар. майстри Петро Голубка, Василь Неділько, Володимир Чубар, майстри ФІДЕ В. Каташук (Білорусь), Михайло Герасименюк, Кирило Бурдальов, Юрій Воробйов, Ігор Лещишак, національні майстри Вадим Разін, Артем Омеля, Олег Поліщук, Михайло Ярмистий. Швейцарська система в 11 турів. Змагання тривали за правилами гри бліц. Найкращі рез-ти: 1. Разін – 9 очок; 2. Омеля – 8,5; 3-7. Каташук, Ігор Бабій, Калініна, Король, Богдан Мазурчак.

Бліц. 55 учасників. Швейцарська стема в 22 тури. Найкращі рез-ти: 1. Омеля, 2. П. Голубка, 3. Ярмистий – по 15,5; 4. Мазурчак – 15; 5. Поліщук – 15; 6. Неділько – 14,5; 7. Король, 8. Бурдальов, 9. Джупин, 10. А. Матвійчук - по 14; 11. Калініна, 12. О. Закордонець – по 13,5; 13. Ігор Бабій, 14. Юрій Купира, О. Васіна – По 13.

Учасники змагань оглянули виставку

газетно-журнальних статей, присвячених загиблим співвітчизникам під час революційних подій 2013-2014 років, а також новинки шахової літератури.

Лью Вензе (Liu Wenzhe) (1938-2011) – китайський шахіст, міжнар. майстер. У 15 років став чемпіоном Пекіна з китайських шахів. Згодом захопився класичними шахами і став одним з перших пропагандистів і тенерів цієї гри в країні. Чемпіон Китаю 1980 і 1982, учасник змагань за національну команду на Всесвітніх шахових олімпіадах та Азіатських іграх. 1986-2000 був головним тренером збірної команди Китаю. 2003 видав книгу «Китайська шахова школа». 1976, коли китайська команда вперше брала участь у Всесвітній шаховій олімпіаді в Буенос-Айресі, за першою шахівницею зумів завдати поразки голландському гросмайстрові Гейну Доннеру. Цю партію Доннер назвав «китайською безсмертною».

Л. Вензе – Г. Доннер. Буенос-Айрес, 1976.
1.e4 d6 2.d4 Kf6 3.Kc3 g6 4.Ce2 Cg7 5.g4 h6 6.h3 c5 7.d5 0-0 8.h4 e6 9.g5 hg 10.hg Ke8 11.Дd3 ed 12.Kxd5 Kc6 13.Дg3 Ce6 14.Дh4 f5 15.Дh7 Kpf7

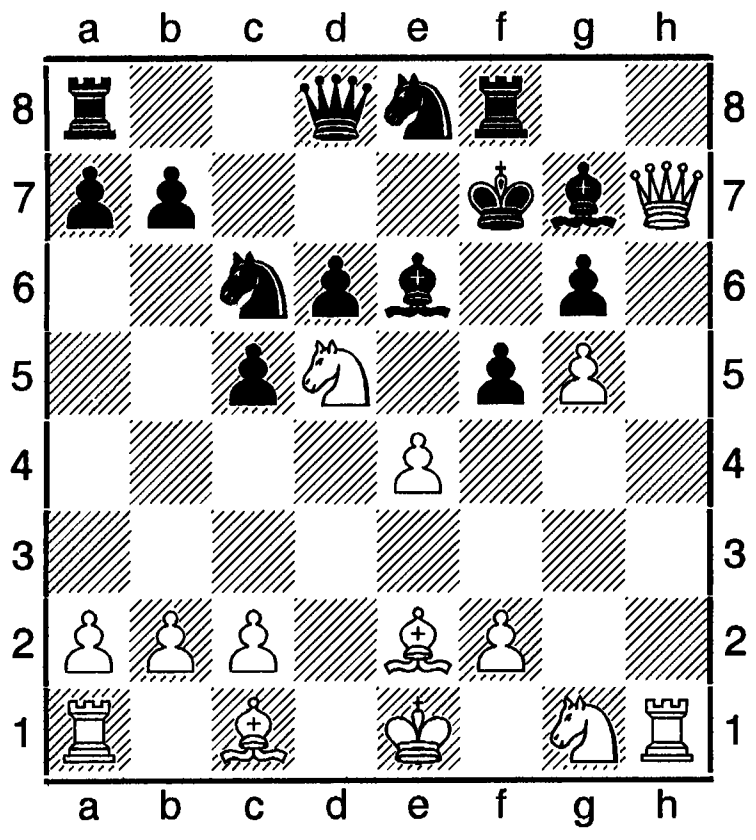

16.Дxg6 Kpxg6 17.Ch5 Kph7 18.Cf7 Ch6 19.g6 Kpg7 20.Cxh6, (1-0).

Література: Г. Сосонко, Китайська безсмертна, фрагмент ст. із сайту chess-news.ru в газ. «Ладья», №№ 16-17, 2014.

Мадрасі – у казкових шахах фігура (крім короля), котра атакується однотипною фігурою супротивної сторони, вважається паралізованою. Вона не може ходити та контролювати поля в зоні своєї дії, але зберігає паралізуючі властивості і, як правило, водночас позбавляє мобільності й однотипну фігуру, котра на неї нападає. Паралізація тури не є перешкодою для рокіровки, тому що рокіровка вважається ходом короля. У деяких випадках паралізація може бути односторонньою (наприклад, в цикад, а також одразу після ходу пішаком на два поля, який створив можливість забирання на проході). Нейтральна фігура у зоні своєї дії паралізує фігури обох забарвлень. Здатність паралізовувати притаманна також королям.

К. Відлерт, «Springaren», 1983.

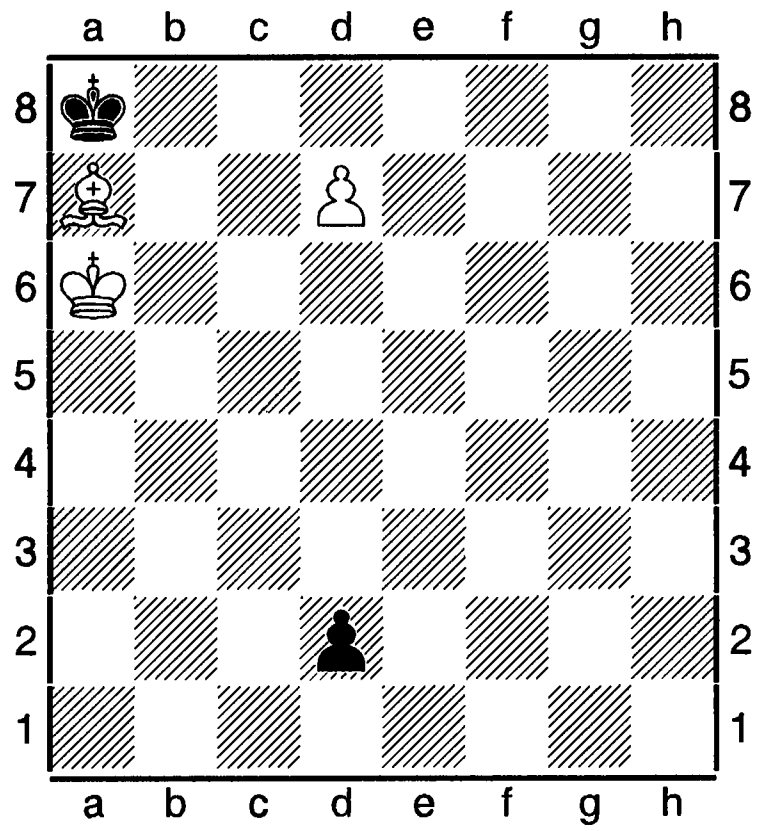

 # 2 Madrasi 3+2
1.d8Д? d1Д!, 1.d8T? d1T!, 1.Cd4! d1Д 2.d8T #! (2.d8Д? Дd4!) 1. ...d1T 2.d8Д #! (2.d8T? Td4!).

Мандзюк Феодосій Григорович (нар. 1952 в с. Гектари Горохівського р-ну Волинської обл. – 12.12.2015, Луцьк) – любитель шахів, першорозряднк, журналіст, поет-гуморист (псевдонім – Кость Волиняка), видавець книг, в тому числі й шахової літератури. Будучи директором видавництва «Надстир'я», надрукував книгу В. Вдовенка

і М. Козака «Шахові новели Василя Іванчука» 2005. А в редакції газети «Луцький замок» презентував її читацькому загалу в присутності головного героя цієї книги, міжнар. гросмайтра В. Іванчука. 2014 у видавництві «Волиниянка» при його сприянні побачила світ книга на шахову тематику віце-чемпіона Волинської області 2009 Петра Менька.

Матушкіна Людмила Броніславівна (нар. у м. Кошалин, Польща) – українська шахістка, міжнар. майстриня ІКЧФ з 2016, суддя національної категорії. Економіст. Переможниця командних шкільних змагань «Тура» Республіки Литва, чемпіонка Донецької, Дніпропетровської областей, переможець т-ру за листуванням (2006), грала в т-рі UKR-C 24/sf4 (2009).

Організатор змагань серед учнів сільських шкіл Полтавської, Івано-Франківської областей, серед ветеранів спорту, збірних команд районів Дніпропетровської області СТ «Колос», ч-ту Дніпропетровської обл. з шахів за листуванням.

Відзначена багатьма нагородами Дніпропетровської обласної адміністрації, СК «Локомотив» та інших громадських організацій.

Мінський міжнародний турнір – змагання, присвячене 90-річчю від дня народження Д. І. Бронштейна. Тривало з 11 по 19 лютого 2014. 139 учасників, в тому числі 65 міжнар. гросмайстрів. 9 турів. 1. Б. Джобава – 7 очок; 2. С. Федорчук – 7; 3. М. Олексієнко – 7 (за додатковими показниками розмістилися саме в такому порядку).

Множинний шах – шах од трьох і більше фігур, притаманний тільки казковим шахам.

Московський міжнародний турнір 2011– змагання, присвячене пам'яті М. Таля. 10 учасників. Ело сер. = 2776. 22-а КФ. 1. М. Карлсен – 5,5 очяок з 9; 2. Л. Аронян – 5,5; 3-5. В. Іванчук, С. Карякин, Я. Непомнящий – по 5; 6-7. В. Ананд, П. Свідлер – по 4,5; 8-9. Б. Гельфанд, В. Крамник – по 3,5; 10. Х. Накамура – 3.

Морозевича – Шердані варіант: 1.Kg1-f3 d7-d5 2.d2-d4 Cc8-f5 3.c2-c4 e7-e6 4.Kb1-c3 Kg8-f6

Ідея використати цей порядок ходів у невідхиленому даминому гамбіті належить шаховому аматору, москвичеві Алану Шердані 2012. Гросмайстер Олександр Морозевич цей початок теоретично обґрунтував та апробував в іграх із сильними шаховими професіоналами і назвав його варіантом Шердані. На наш погляд для цього початку доцільнішою була б така назва: варіант Морозевича – Шердані.

Тим, хто цікавиться шаховими новинками, рекомендуємо статтю О. Морозевича «Воскресіння варіанта» в газ. «Ладья» №№ 17 (344), 18 (345), 19 (346) за 2015; сайт chesspro. ru.

Московський міжнародний турнір майстрів 2012 відбувся в рамках шахового фестивалю «Москов-опен». 10 учасників. 1. Я. Жеребух – 7 очок; 2. В. Матлаков – 6; 3. Р. Робсон – 5,5; 4. А. Григорян – 5; 5-6. О. Стукопин, М. Йилмиз – по 4; 7-9. В. Білоус, О. Решетников, О. Іпатов – по 3,5; 10. Д. Сверч – 3.

Московський міжнародний турнір 2012 - змагання, присвячене пам'яті М. Таля. Призовий фонд – 100 000 доларів. 10 учасників. 1 коло. Найкращі рез-ти: М. Карлсен – 5,5 очок; 2-3. Ф. Каруана, Т. Раджабов – по 5.

Московський міжнародний турнір 2013 – «Москов-опен». Турнір «А». 228 учасників. 9 турів. 1. Б. Савченко – 7,5 очок; 2. Я. Непомнящий, 3. П. Малетин, Р. Мамедов, Д. Кокарев, Е. Ітуріссага, Ч. Сандіпан – по 7.

Московський міжнародний турнір 2013 – захід, присвячений пам'яті М. Таля. 10 учасників. Ело сер. = 2777. 22-а КФ.

Одне з найсильніших змагань року. 1 коло. 1. Гельфанд (2755); 2. Карлсен (2864); 3-5. Д. Андрейкин (2713), Мамедяров (2753) – по 5; 6. Накамура (2784) – 4,5; 7. Карякин (2782) – 4; 8-9. Ананд (2786), Морозевич (2760) – по 3,5; 10. Крамник (2803) – 3.

Мусіяка Віктор Лаврентійович (нар. 28. 06.1946, с. Безводне, Миколаївської обл.)- віце-президент ФШУ 1980-х, канди-дат у майстри спорту СРСР з 1975, України з 1992. 1973 закінчив Харківський юридич-ний ін-т. Д-р філософії правових наук, професор. Спеціаліст з конституційного та цивільного права. Депутат Верховнорї Ради України 2-го і 4-го скликань. Заступник Голови Верховної Ради України 1994-1998. Один з творців Конституції України 1996. Учасник багатьох шахових змагань, в т. ч. першостей Харківського шахового клубу, ч-ту Павлограда 1967 (1-е місце з рез-том в 11 очок з 12), Луцьк 2016 (6,5 очок з 11), Львів 2016. Триразовий переможець т-рів «Парламентська партія» 1990-х. 1980-х був учасником ч-ту світу за листуванням. Нині проживає у Києві. Продовжує брати участь у шахових т-рах.

Хітонен – Мусіяка, 1987. Французька оборона.

1.e4 e6 2.d4 d5 3.Kc3 Kf6 4.e5 Kfd7 5.f4 c5 6.Kf3 Kc6 7.Ce3 Дb6 8.Ka4 Да5 9.c3 cd4 10.b4 Kb4 11.cb4 Cb4 12.Cd2 Cd2 13.Kd2 d3!? 14.Kb2 Kc5 15.Kd3 Ke4 16.Kf2 Cd7 17.Kfe4 de4 18.Дb3 Tc8 19.a3 e3 20.Де3 Tc3 21.Де4 Дc5 22.Дb4 Де3+ 23.Kpd1 a5 24.Да5 0-0 25.h4 b6 26.Дb4 Td8 27.Ta2 Tdc8 28.Ta1 Tc2 29.Kb3 Tf2, білі визнали себе переможеними (0-1).

Надзадача в етюдній композиції – сукупність вимог, які вимагає задум, спрямованих на досягнення найвищої художньої виразності основної теми твору.

В. Горбунов, Е. Ейлазян, 14 КЧУ 2008-2009. 1-е місце.

Білі: Kpd1, Дh8, Ce5, Kf2, пп. a3, a5, h3 (7); чорні: Kpg1,Дd8, Ke8, Ke2, пп. a4, b5, b7, d3, h5 (9). Нічия. Розв'язок: 1.a6! ba 2.Kpe1! Да5+ 3.Kpd1 Kpxf2 4.Дf8+ Kpe3 5.Дc5+ Kpe4 6.Де7! Kpd5 7.Дg5 Kpe6 8.Де3 Kpf5 9.Дc5 Kpg6 10.Дc6+! Kpf5 11.Дc5! Kpe4 12.Де7 Kpf5 13.Дc5 Kpe6 14.Де3 Kpd5 15.Дg5 Kpe4 16.Де7 ... Позиційна нічия. Білі постійно будують стрілецьку батарею, прагнучи виграти даму (Е. Ейлазян, Надзадача в етюді (російською), ж. «Проблеміст України», № 1 (43), 2015, стор. 22-29).)

Некооперативний ретрактор – ретрактор, у якому білі забирають назад ходи з тим, щоб швидше виконати пряме завдання, а чорні, яким зазвичай також дозволено за першої ж можливості раніше справитися з прямим завдання, під час повернення назад своїх ходів цьому перешкоджають.

Нелегальна конструкція (лат. Legalis – законний, протилежне – нелегальний; constructio – побудова, складання) – фігурно-пішакова або тільки пішакова конструкція в ретроградній композиції, за наявності якої на шахівниці позиція нелегальна завжди – незалежно від розташування фігур. Приклади: Білий **Ca1**, білий пішак **b2**, чорний пішак **a6**, чорний пішак **a7**, чорний пішак **b7**.

Нелегальна позиція – у ретроградній композиції така позиція, від якої неможливо прийти до початкового розташування фігур за допомогою ретроходів.

Нелегальне розташування фігури – становище фігури в ретроградній композиції (не пішака), через яке та чи інша частина позиції (структура) чи вся позиція нелегальна повністю. Поширення поняття Н. р. ф. на пішака призводить до виникнення невизначеностей по відношенню відповідальності за нелегальність. При розташуванні 8 білих пішаків на другій горизонталі становище білого короля на будь-якому полі вище пішака вважається нелегальним, але з однаковим успіхом можна аргументувати нелегальні розташування будь-якого пішака. Втім у багатьох випадках за

нелегальності конструкції чи позиції вцілому однаково відповідальні дві фігури чи більше. Тоді некоректно мовити про нелегальність розташування серед них тільки однієї фігури. Приклад: білий **Cc1**, біла **Tc2**, білий пішак **b2**, білий пішак **c3**, білий пішак **d2** – коли мова йде про подібні конструкції, можна зустріти твердження про нелегальне розташування тури (пішаки до уваги не беруться), але в такій же мірі «винуватий» і стрілець.

Нелегальний кластер (від. clastos – зламаний, потрощений і нелегальний) у ретроградній композиції композиції – а) нелегальна позиція, яка стає легальною після забирання з шахівниці будь-якої фігури з тих, що перебувають на ній, за винятком короля; б) ретрокомпозиція із завданням додати матеріалу (як правило, з вказівкою на тип і кількость фігур) так, щоб одержати Н. к. в значенні а).

Л. Ярош. Виняткові жанри плюс спеціальний приз, 1997.

Білі: Крc8. Са8. Крf3. Ch3 (4 + 0). Додати 4 фігури і розрфарбувати так, щоб одержати нелегальний кластер. Розв'язок: додаються білі пішаки **a2, c2, e2, g2; Кр** – білий, інші фігури – чорні.

Нелегальний ретрохід в неортодоксальній композиції – ретрохід в легальній позиції, який призводить до її нелегальності, або повернений назад хід, виконаний з порушенням правил шахової гри. Ретрохід, виконаний в нелегальній позиції, щоб підсилити її нелегальність. Некоректно вважати ні легальність, ні нелегальність. Такі ходи запропоновано називати ілюзорно легальними ретроходами.

Нью-Делі – турнір – міжнар. змагання за участю 6 гросмайстрів. Відбулося в грудні 2011. Ело сер. = 2684. 18-а КФ. 2 кола. 1. А. Коробов – 6,5 очок; 2. Є. Алексеєв – 5,5; 3. К. Сашикіран – 5; 4-5. Р. Войташек, А. Гупта – по 4,5; 6. П. Негі – 4.

Обернена віденська партія (С 44): **1.e2-e4 e7-e5 2.Kg1-f3 Kb8-c6 3.Ce2 Kf6 4.d2-d3 d7-d5 5.Kb1-d2 Cf8-e7 6.c2-c3 a7-a5 7.a2-a4 0-0 8.0-0**

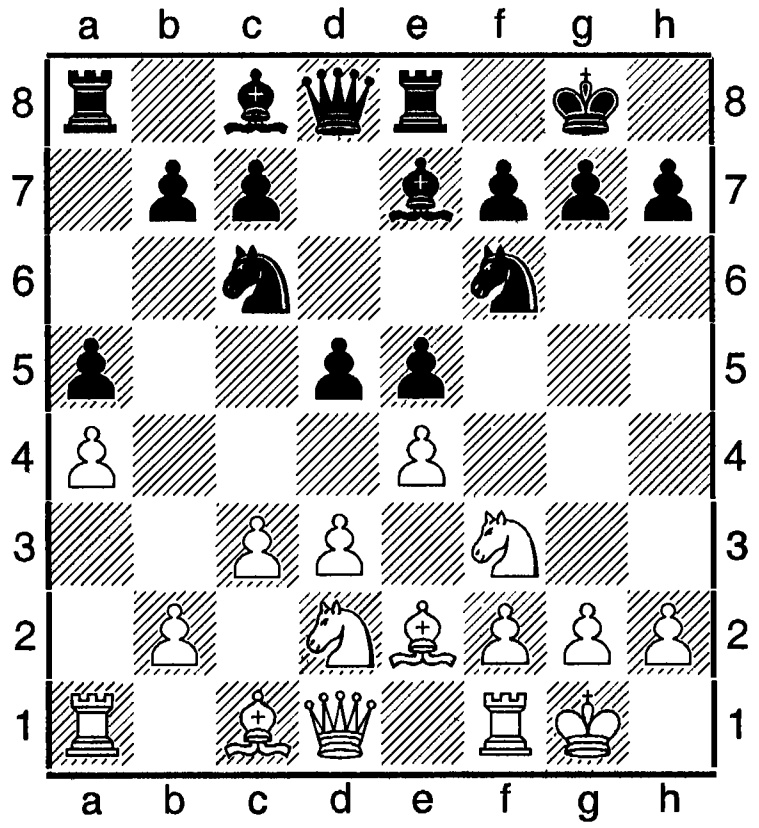

Під цією назвою в газеті «Ладья» за 19.04.2004 була поміщена партія Джобава – Грищук, зіграна в командному ч-ті Росії. Програма «Фрітц - 9» кваліфікує її оборону Петрова з незвичайним третім ходом білих. Далі гра продовжувалася так: **8. ...Te8 9.Te1 b6 10.Дc2 Cb7 11.Kf1 h6 12.Kg3 Cf8 13.h3 Kb8 14.Ce3 c5 15.Tad1 Kbd7 16.Cc1 Дc7 17.Kd2 Cc6 18.Cf3 d4 19.Kgf1 g6 20.Kc4 Cg7 21.Kfd2 b5 22.ab cxb5 23.Ka3 Cc6 24.Kdc4 a4 25.Cd2 Tec8 26.Ta1 Kf8 27.cd cd 28.Cb4 Ke8 29.Tec1 h5 30.Дd2 Дb8 31.Ka5 Cd7 32.Txc8 Дxc8 33.K3c4 Дb8 34.Cd1 Ch6 35.Де1 Ke6 36.Cxa4 Kf4 37.Cc2 Дc8 38.Дf1 Kf6 39.Cd1 Cxh3 40.gh Kxh3+ 41.Kph1 Cf4 42.Ce1 Kg4 43.b4 Ta5 44.Ta2 Tf6 45.Дg2 Cg5 46.b5 Ch4 47.Cxg4 hg 48.b6 Txb6 49.Kxb6 Дc1 50.Дf1 Дh6 51.Kd5, (1-0).**

Одинадцятий чемпіонат Європи з розв'язування шахових композицій, командно-особистий – відбувся 02-03.05 у Яссах (Румунія). Підсумки: 1. Польща, 2. Росія, 3. Сербія, 4. Україна (О. Соловчук, В. Арідов, Х. Арцева, В. Куриленко). В індивідуальному заліку мйстер спорту Укроїни з КШ, полтавчанин Олексій Соловчук посів 4-е місце. На розв'язок завдань усього кілька хвилин він витратив більше від польського учасника змагань К.

Пьоруна. Перемогу здобув росіянин Є. Євсеєв, другим був його співвітчизник А. Мукосеєв.

Пекінський міжнародний турнір – Гран-прі ФІДЕ, 5-й етап. Відбувся 03-17.07.2013. 12 гросмайстрів. 1 коло. 1. Мамед'яров – 7 очок; 2. Грищук – 6,5; 3-4. Леко, Топалов – по 6; 5-8. Гірі, Морозевич, Карякин – по 5,5; 9-11. Іванчук, Гельфанд, Ван Гао – по 5; 12. Камський – 3,5.

Пойковський міжнародний турнір – іменне змагання 12-го чемпіона світу А. Карпова. Відбулося 27.08-07.09. 2013 в Селищі Пойковський (Росія). 14-е. 10 учасників. Україну представляв гросмайстер П. Ельянов. 1 коло. 1. П. Ельянов – 6 очок. 2. О. Мотильов – 5,5; 3. Інаркієв – 5; 4-7. Яковенко, Непомнящий, Онищук – по 4,5; 8. Бологан – 4; 9. Лазнічка – 3,5; 10. Чепарінов – 3.

Претендентів турнір 2013 проводився в Лондоні 15.03-01.04. 8 учасників. Ело сер.= 2786 пунктів. 22-а КФ. Найсильніше змагання за складом учасників перших років другого 10-річчя 21 століття. Підсумки: 1. М. Карлсен (за дод. Показниками) – 8,5 очок; 2. В. Крамник – 8,5; 3. Свідлер – 8; 4. Аронян – 8; 5. Гельфанд – 6,5; 6. Грищук – 6,5; 7. Іванчук – 6; 8. Раджабов – 4.

Претендентів турнір 2014 відбувя в Ханти-Мансійську 11.03-01.04. 8 учасників. Ело сер. = 2766. Змагання було насичене застосуванням новинок. Підсумки: 1. В. Ананд (2770) – 8,5 очок (без поразок); 2. С. Карякин (2766) – 7,5; 3-5. Д. Андрейкин (2709), В. Крамник (2787), Ш. Мамед'яров (2757) – по 7; 6-7. Л. Аронян (2830), П. Свідлер (2758) – по 6,5; 8. В. Топалов (2785) – 6.

В. Ананд – В. Крамник. Дамин гамбіт (D 39).

1.d4 Kf6 2.c4 Kf3 d5 4.Kc3 dc 5.e4 Cb4 6.Cg5 c5 7.Cxc4 cd 8.Kxd4 cxc3+ 9.bc Да5 10.Cb5+ Kbd7 11.Cxf6 Дxc3+ 12.Kpf1 gf 13.h4 a6 14.Th3 Дb4 15.Ce2 Ke5 16.h5 Дd6 17.Дd2 Kc6 18.Td3 Дh2 19.f4 (N) =.

Д. Андрейкин – В. Ананд. Іспанська партія (С 65).

1.e4 e5 2.Kf3 Kc6 3.Cb5 Kf6 4.d3 Cc5 5.Cxc6 dc 6.Ce3 Cxe3 7.fe Де7 8.Kbd2 0-0 (N) 9.Де1 Ke8!? 10.Дc3 f6 11.b4 Kd6 12.a4 cd7 13.Kbd2 b6 14.a5 Kph8 15.Ta2 Tab8 16.ab ab 17.Да1, потім чорні перехопили ініціатиу.

В. Топалов – В. Крамник. Дамин гамбіт (D 37.

1.d4 Kf6 2.c4 e6 3.Kf3 d5 4.Kc3 Ce7 5.Cf4 0-0 6.e3 Kbd7 7.c5 Kh5 8.Cc5 (рідкісний хід) **8. ...c6 9.Cd3 g6 (N) 10.h4 f5 11.Ch2!? b6 12.b4 f4 13.0-0! a5?!** У підсумку чорні партію програли.

Д. Андрейкин – В. Топалов. Дамин гамбіт (D 30).

1.Kf3 d5 2.d4 Kf6 3.c4 e6 4.Cg5 h6 5.Cxf6 Дxf6 6.Kbd2 Ce7 7.Дc2 (N) (і таки не дуже вигідна для чорних) **7. ...0-0 8.e3 c5!? 9.dc Kd7 10.cd ed 11.Cb3 a5 12.a4 h6 13.c6 Cb4+ 14.Kpd1 Kc5 15.Kbd4 Ke4?!,** у білих краще.

В. Крамник – Ш. Мамед'яров. Дамин гамбіт (D 38).

1.d4 Kf6 2.c4 e6 3.Kf3 d5 4.Kc3 Cb4 5.cd ed 6.Cg5 Kbd7 7.Дc2 c5 8.y3 Да5 9.Cd3 c4 10.Cf5 0-0 11.0-0 Te8 12.Kd2 g6 13.Cxd7 Kxd7 14.h4!b5 15.f4 (N) Cxc3 16.bc b4 17.cb Дxb4 18.Kb1 Дb6?! Ca6 21.Дd1 f6 22.Cf4, з ліпшими шансами в білих.

В. Крамник – П. Свідлер. Голландська оборона (А 80).

1.d4 f5 2.Kf3 Kf6 3.e3 b6 4.d5 (N) Cb7 5.Cc4 c6 6.Kc3 cd 7.Kxd5 e6 8.Kxf6+ Дxf6 9.0-0 Cc5 10.Cd2 Ke6 11.Ce3 Де7 12.a3 a5 13.Де2 0-0 14.Tad1 d5 15.Cb5 Ka7 16.a4, і поступово Крамник переграв суперника.

С. Карякин – В. Ананд. Англійський початок (А13).

1.d4 d5 2.c4 e6 3.Kf3 Kf6 4.e3 Ce7 5.b3 0-0 6.Cb2 c5 7.cdKxd5 8.dc Kd7 (N) 9.c6!? bc 10.Kbd2 a5!? 11.e4 K5f6 12.Дc2 a4 13.Дxc6 Да5?! 14.Дxa4 Дxa4 15.ba Kc5 16.Cb5 Kxa4 17.Cd4 Cd7?! 18.Cxd7 Kxd7 19.Kpe2 Kac5 20.Thc1 Ta4 21.Tc2 Tfa8 22.Tac1! Txa2!? 23.Txc5 Cxc5!? 4.Cxc5 Tc8 25.Ca3 Txc1 26.Cxe1 Ke5 27.Kpe3 f6 28.Kd4 e5 29.Ke2 h5 30.h3 Kpf7, і білим непросто поліпшити своє

становище.

Перетнденток турніри відбувалися в рамках змагань серії Гран-прі ФІДЕ з 2009-2011. Катар - 2011. 12 учасниць. Підсумки: 1-2. Х. Конеру, Е. Даниелян – по 8 очок; 3. М. Себаг – 7; 6. Н. Дзагнідзе, М. Чибурданідзе, П. Крамлінг – по 5,5; 7-8. С. Юхуа, Б. Монголтуул – по 5; 9-10. Л. Мкртчян, М. Ф'єрро – по 4,5; 11. А. Стефанова - 4; 12. Чжу Чень – 3. Іфань за підсумками серії набрала 410 очок; Конеру - 398,5; Дзагнідзе – 390. Перші дві мали розіграти звання чемпіонки світу 2011.

Прохоров Олександр Валерійович (Львів) – український шахіст, кандидат у майстри спорту України, міжнар. арбітр з 2012, організатор ФІДЕ з 2015, секретар президії арбітрів ФШУ. Був суддею ч-тів України серед чоловіків і жінок 2014, 2015 років у Львові, багатьох міжнар. змагань, в тому числі кваліфікаційних т-рів , шахових фестивалів «Львівські традиції», шахових заходів у Луцьку, присвячених Героям Небесної Сотні 2014, 2015, 2016 років, червоноградських кваліфікаційних т-рів 2014, 2015, львівського міжнар. шахового фестивалю «Банк Львів опен-2016» та інших. Популяризатор шахової літератури. Нині він є одним з провідних шахових суддів на теренах західних областей України.

Рейк'явік-турнір міжнародний – масове змагання, яке відбулося 09-16.03.2011. 166 учасників, в тому числі 30 міжнар. гросмайстрів. Переможці: Ю. Кузубов, І. Нижник, В. Баклан, І. Соколов, К. Мітонь, Дж. Л. Гамер. За дод. показниками перше місце виграв Кузубов.

Ризький міжнародний турнір 2014 – змагання з АШ «Кубок латвійської заліниці». Проведене в березні за участю 67 гравців(в тому числі 34 міжнар. гросмайстрів). 14 турів. 1. В. Іванчук – 13 очок (без жодного програшу); 2. В. Малахов – 10; 3. Д. Фрідман – 95; 4. В. Бологан – 9; 5-18. О.

Ріґана метод – спеціальна програма, за допомогою якої аналізуються партії для виявлення ознак шахрайства. Метод перевірки має в собі багато факторів невідомих широкому загалу. Творцем програми є англійський спеціаліст з інформатики Ріган.

Саєнко Алла Павлівна (нар. 1941, Херсон) – українська шахістка, міжнар. майстриня з 2016. Викладач музичної школи. Любов до шахів прищепив чоловік Олег Андрійович Саєнко, мм з із ЗШ. Фіналістка 9-ї Всесвітньої олімпіади серед жінок у складі зб. команди України (1-а шахівниця), учасниця багатьох міжнар. змагань, в одному з яких виконала норму GM ICCF.

Салоніцький міжнародний турнір 2014 – змагання 4-го етапу Гран-прі ФІДЕ. 12 гросмайстрів. 1 коло. 1. Л. Домінгес – 8 очок; 2-3. Каруана, Камський – по 7,5; 4-5. Понамарьов – 6; Грищук – по 6; 7. Накамура – 5; 8-9. Топалов, Свідлер – по 4,5; 10-11. Е. Бакро, Морозевич – по 4; 12. Іванчук – 3,5.

Санкт-петербурзький турнір міжнародний – масове змагання, присвячене пам'яті М. І. Чигорина. Відбулося 27.10-04.11.2012. 334 учасники. 9 турів. Перемогу здобув О. Арещенко – 7,5 очок (за дод. показниками); 2. Б. Сочко – 7,5; третє місце поділило 9 гравців. Серед них і П. Ельянов.

Санкт-петрбурзький міжнародний турнір – змагання, присвячене пам'яті О. Альохина. 10 учасників. 1 коло. 1.Аронян (2809) – 5,5; 2. Гельфанд (2739) – 5,5; 3. Ананд (2783) – 5; 4-8. Адамс (2727), М. Вітюгов (2712), Крамник (2801), Вашьє-Легрев (2722) – по 4,5; 9. Дінг Лірен (2707) – 3,5; 10. Свідлер (2747) – 3.

Сент-луїський міжнародний турнір – одне з найсильніших змагань року. Відбулося в Сент-Луїсі (США) 2014 за участю 4-х гросмайстрів. Ело сер. = 2797. 22-а КФ. 2

кола. Призовий фонд – 170 000 доларів США. 1. Карлсен (2682), - 4,5 очок; 2. Накамура (2772) – 3,5; 3. Аронян (2813) – 2,5; 4. Камський (2741) – 1,5.

Сент-луїський міжнародний супертурнір «Sinquefield Cup» - найсильніше змагання в шаховій історії у підборі гравців за рейтингом. Відбулося 27.08-07.09.2014. 2 кола, 6 учасників. Ело сер. = 2801,6 одиниць. 23-я КФ. Найвдаліше зіграв у змаганні італійський гросмайстер Ф. Каруана, який здобув 7 перемог, не програвши жодної партії. Другий призер, чемпіон світу М. Карлсен відстав від нього аж на 3,5 очок! Ще жодному гросмайстру не вдавалося досягти подібного успіху, в тому числі Р. Фішеру, А. Карпову, Г. Каспарову, М. Карлсену. Після цього т-ру рейтинг Каруани становив 2836 одиниць Ело. Підсумки: 1. Каруана – 8,5 очок; 2. Карлсен – 5,5; 3. Топалов – 5; 4-5. Вашьє-Легрев, Аронян – по 4; 6. Накамура – 3.

Сент-луїський незвичайний турнір – змагання, яке відбулося 12-15.11.2015 в американському місті Сент-Луїс з метою популяризації шахів. Дві пари гравців Хікару Накамура і Фабіано Каруана (США) та Паримар'ян Негі (Індія) і Хоу Іфань (Китай) спочатку зіграли по дві партії за баскською системою, потім по чотири партії у шахи Фішера, затим по чотири партії в активні шахи та вісім партій в бліц. У першому поєдинку перемогу здобув Каруана з рахунком 10 на 8, в другому матчі перемогла китайка Іфань з рахунком 11 на 7. Призовий фонд 1-го матчу склав 100 тис. доларів, другого – 50 000.

Сенсаційна знахідка в Узбекистані – в Сурхандар'їнській області біля дороги між містами Шурчі і Денау на античному городищі Дальверзінтепа (антична Північна Бактрія) в залишках будівлі багатого міщанина віднайдено найдавніші у світі шахові фігурки, датовані 2-м сторіччям нашої ери (слона величиною 2,4 х 2,9 х 1,8 см і бика-зебу – 1,8 х 2,2 х 1,9 см), вирізані зі слонової кістки. Дальверзінтеп – рання столиця Кушанської держави, до якої входили території сучасних держав Узбекистану, Таджикистану, Афганістану, Пакистану й Індії.

Література: Сергій Савчук-Курбанов, Шахова знахідка в Узбекистані, газ. «Ладья» за 24.01.2015 з посиланням на 12 news. uz; № 2 (329).

Справжній дебют стрільця: 1.d2-d4 d7-d5 (1. ...Kf6) 2.Cc2-f4! Хід стрільцем на f4 вперше зробив англійський майстер Джеймс Мезон 1865. Він використовував цей початок проти В. Стейниця, Е. Ласкера, М. Чигорина. Але назву 2015 запропонував російський гросмайстер Олександр Грищук пля того, як у 2-му турі Кубка Сінкфілда з успіхом застосував цей дебют проти екс-чемпіона світу В. Ананда. Гра продовжувалася так: 1.d4 Kf6 2.Cf4 d5 (2. ...Kh5 – Д. Андрейкин; на 2. ...g6 можлива атака Грищука – Джобави 3.Kc3 d5 4.Дd2 – своєрідний антигрюнфельд і можливість грати до мату) 3.e3 c5 4.dc Kc6 5.Cb5 (5. ...e6 6.b4 a5 7.c3 Cd7 8.Де2 ab 9.Cxc6 cxc6 10.cb d4 11.Kf3 Kd5 12.0-0 – Роусон – Дорфман, 2005) 5. ...Да5+ 6.Kc3 a6 {погано 6. ...e6 7.a3!) 7.Cxc6 bc 8.Kf3 {8.Дd4 e6 9.b4 Да3 10.Kge2 a5 11.Tb1? (добре для чорних після 11.b5 Cxc5 12.Да4 Kpe7!) 13.0-0 Cxe2 14.Kxe2 Ce7 15.Cd6 Cxd6 16.cd 0-0 з виграшем)} 8. ...e6 9.0-0 Cd7 10.a3 Дxc5 11.Ka4 Да7 12.c4 Ce7 13.Tc1 Tc8 14.cd cd 15.Txc8+ Cxc8 16.Дxd4! Дxd4 17.ed Cd7 18.Kb6 Cd8? {ліпше 18. ...Cb5 чи 18. ...0-0 з ідеєю 19.Kxd7?! (до переміни ходів призводить 19.Tc1 Cb5) 19. ... Kxd7 20.Tc1 Kb6 21.Tc6 Kc4=)} 19.Kxd7! Kxd7 20.Tc1 з перевагою.

Література: Д. Кряквин, Нові дебютні одкровення Олександра Грищука, газ. «Ладья» №17 (344) за 09.10.2015; сайт РШФ ruchess. ru.

Ставангерезький міжнародний турнір – проводився в місті Ставангере

(Норвегія) 08-18.05.2013. Один з найсильніших т-рів року, 10 учасників. Ело сер. = 2776, 21-а КФ. 1. Карякин (2767; найкраще досягнення в міжнар. т-рах за всю шахову кар'єру) – 6 очок; 2-3. Карлсен (2868), Накамура (2775) – по 5,5; 4-6. Ананд (2783), Свідлер (2769), Аронян (2813) – по 5; 7. Ван Гао (2743) – 4,5; 8. Топалов (2793) – 4; 9. Раджабов (2745) – 3; 10. Л. Гамер (2608) – 1,5.

Ставангерезький турнір 2014 – одне з найвизначніших змагань року. Відбувався 02-12 червня за участю 10 гросмайстрів. Ело сер. = 2773, 21-а КФ. Підсумки: 1. Карякин (2771) – 6 очок з 9; 2. Карлсен (2881) – 5,5; 3. Грищук (2792) – 5; 4-5. Каруана (2791), Топалов (2772) – по 4.5; 6-9. Аронян (2815), А. Гірі (2752), Крамник (2783), Свідлер (2753) – по 4; 10. Агдестейн (2628) – 3,5.

Ставангере-турнір міжнародний 2015 відбувся 15-26.07 у норвезькому місті Ставангере. Це вже третій надтурнір «Norway Chess». 10 учасників. Ело сер. = 2771, 22-а КФ. Колова система. Підсумки: 1. Топалов – 6,5 очок; 2-3. Ананд, Накамура – по 6; 4. Аніш Гірі – 5,5; 5. Вашьє - Лаграв, Каруана – по 4; 7-8. Карлсен, Грищук – по 3,5; 9-10. Аронян, Йон-Людвиг Гаммер (Норвегія) - по 3.

Стронський Ігор (нар. 1957) – український шахіст, національний майстер із ЗШ з 2009. Викладач Вінницького національного ун-ту. 1978 став першорозрядником з КШ. Кандидат у майстри з 2005, національний майстер з 2009. Учасник багатьох змагань. В т. ч. т-ру Миколаївського шахового клубу 2005 (1), фіналу 1-ї ліги Львівської обл. 2005-2009 (1), командного ч-ту України (1), 23-го фіналу ч-ту України на веб-сервері ICCF (4), м-лу Раузера (6), міжнар. т-ру «Кубок Дунаю 2011-2013» (1, 9 очок з 14). Найкращою своєю партією цього змагання вважає зустріч з мм ICCF Миколою Андрющенком.

Ташкентський міжнародний турнір – змагання в рамках жіночого Гран-прі ФІДЕ. 12 учасниць 1 коло. Відбулося 17.09-01.10.2013. Від України змагалася гросмайстриня Катерина Лагно. 1. Х. Конеру – 8 очок; 2-3. К. Лагно, Б. Хотенашвілі – по 7; 4-5. Д. Гаріка, Жао Ксю – по 6,5; 6. Ю. Вечжун – 6; 7-8. О. Гиря, О. Костенюк – по 5,5; 9. Е. Даниелян – 5; 10. А. Стефанова – 4,5; 11. Н. Муминова – 3; 12. Г. Накбаєва – 1,5.

Теоретичня новини – шахова щомісячна газета. Видавалася у Львові тренером спортивної шахової школи «Дебют», кмс з 1976 Іваном Юрійовичом Кравцем. З 1999 по 2012 випущено 168 номерів. Видавництво припинене у зв'язку комп'ютерізацією шахів.

Формат «PGN» (Portable Game Notation) – формат файла для збереження шахових партій. Винайдений Стівеном Едвардсом 1994, щоб полегшити обмін партіями (напр. через Інтернет) між шаховими програмами. Формат «PGN» має 2 види: той, що імпортує і той, що експортує. У першому випадку можна робити записи вручну; другий чітко регламентований і призначений для генерації за допомогою КП.

Цугський міжнародиний турнір із серії Гран-прі ФІДЕ 2012-2013 проводився 18-30.04.2013 в місті Цуг (Швейцарія). 12 учасників. 1 коло. 1. Топалов – 8 очок; 2. Накамура – 6,5; 3-4. Каруана, Р. Пономарьов – по 6; 5-6. О. Морозевич, Камський – по 5,5; 7-9. Карякин, Гірі, Леко – по 5; 10-12. Ш. Мамед'яров, Т. Раджабов, Р. Касимджанов – по 4,5.

Цюрихський міжнародний турнір 2013 – змагання 4-х гросмайстрів, присвячене 60-річчю т-ру претендентів 1953. 2 кола. 1. Ф. Каруана (2757) – 4; 2. Ананд (2780) – 3; 3-4. Гельфанд (2740), Крамниик (2810) – по 2,5.

Цюрихський міжнародний турнір – змагання найсильніших гросмайстрів

світу. Найвидатніше за складом гравців у шаховій історії. АШ, КШ. 6 учасників. Ело сер. = понад 2800. Підсумки за рез-тами двох т-рів: 1. Карлсен (2872) – 10 очок; 2-3. Аронян (2812), Каруана (2782) – по 9; 4. Накамура (2789) – 7,5; 5. Ананд (2773) – 5; 6. Гельфанд (2777) – 4,5.

Цюрихський зверх турнір 2015 – захід складався з 2-х т-рів: КШ та АШ. 6 учасників. Переможець визначався за сумою набраних очок в обох номінаціях. Підсумки: 1. Ананд – 7 очок; 2. Накамура – 6; 3.Крамник – 5; 4-6. Аронян, Каруана, Карякин – по 4. Зіграно додаткову партію, яка завершилася перемогою Накамури над Ананадом.

Чемпіонат Європи 2012 з АШ та гри в бліц особистий жіночий відбувся в Газіантепі (Туреччина). **АШ**. 46 учасниць. 1. Т. Косинцева – 9 очок; 2. О. Костенюк, 3. Е. Петц – по 8,5; 4-9. Н. Дзагнідзе, К. Лагно, А. Музичук, Н. Баціашвілі, А. Стефанова, В. Гуніна – по 7; 10-11. А. Боднарук, М. Музичук, Н. Косинцева, Б. Кованова, Н. Хурцідзе, Л. Галоян – по 6,5. **Бліц.** 41 учасниця. 1. В. Гуніна – 15 очок; 2. Е. Петц – 14,5; 3. Н. Дзагнідзе, 4. А. Стефанова – по 13,5; 5. А. Музичук – 13; 6-8. Н. Жукова, Т. Косинцева, Н. Косинцева – по 12,5; 9-1. К. Лагно, Г. Ушеніна, С. Безгодова – по 12.

Чемпіонат Європи 2010 з АШ та гри в бліц особистий чоловічий відбувся у Варшаві 17-19 грудня. **АШ**. 750 учасників. 13 турів. Найкращі рез-ти: 1. З. Алмаші (за дод. змаганням); 2. В. Гашимов, 3. В. Іванчук. ...5. А. Коробов. По 9,5 очок набрали Р. Пономарьов та І. Нижник. **Бліц:** 349 гравців з 25 країнн, в тому числі з України – 34. 13 турів. Найкращі рез-ти: 1. М. Вашьє-Легрев – 22 очок; 2. В. Іванчук – 20; 3. Р. Пономарьов – 19,5; ...13. О. Мойсеєнко – 18; ...30. І. Нижник – 17.

Чемпіонат Єврпопи 2011 з АШ та гри в бліц особистий чоловічий відбувся у Варшаві 16-18 грудня. **АШ.** 747 учасників. Переможцем став Б. Джобава (Грузія) – 11 очок з 13; 2. С. Сюгіров, 3. Р. Кемпінськи (за додатковим змаганням). **Бліц**. 379 учасників, 26 турів. І. Г. Мелкумян, О. Дреєв, Р. Войташек – по 20 очок.

Чемпіонат Європи 2012 з АШ та з гри в бліц особистий чоловічий проводився у Варшаві з 14 по 16 грудня. АШ. 775 учасників. 11 турів. 1. О. Дреєв, 2. Вашьє-Легрев, О. Широв, С. Рублевський – по 9,5 очок.

Бліц. 445 учасників. 1. Вашьє-Легрев – 18,5 очок з 22; 2. Г. Саргіссян – 17,5; 3. В. Ткачов 17.

Чемпіонат Європи 2013 з АШ та з гри в бліц особистий чоловічий проводився у Варшаві з 14 по 16 грудня. **АШ.** 775 учасників. 11 турів. 1. О. Дреєв, 2. Вашьє-Легрев, О. Широв, С. Рублевський – по 9,5 очок. **Бліц.** 445 учасників. 1. Вашьє-Легрев – 18,5 очок з 22; 2. Г. Саргіссян – 17,5; 3. В. Ткачов 17.

Чемпіонат Європи 2014 з АШ та з гри в бліц особистий чоловічий. Варшава. **АШ**. 763 учасники. 11 турів. 1. 1-3. Р. Раппорт (Угощина), В. Малахов (Росія), Т. Петросян (Вірменія) – по 9,5 очок. 3 українських гравців найкраще виступили О. Мойсеєнко та А. Коробов, які набрали по 9 очок і поділили 4-те місце. **Бліц**. 430 гравців. 1. А. Коробов – 18,5 очок в 22 партіях; 2-3. В. Ткачов (Франція), Б. Сочко (Польща) – по 18.

Чемпіонат Європи 2015 з класичних шахів жіночий, особистий – це вже 16-е змагання, яке тривало з 19 по 30.05 у місті Чакві (Грузія). 98 учасниць, 11 турів. Перемогу здобула українська шахістка Наталія Жукова з рез-том в 9,5 очок. Друге місце посіла Ніно Баціашвілі (Грузія) – 9; третє - Аліна Кашлинська (Росія) – 8 очок. Це вже друга золота медаль континентальної першості в шаховій біографії Жукової. Перша перемога була 2000.

Чемпіонат Європи 2015 чоловічих і жіночих національних команд відбувся в листопаді у Рейк'явіку (Ісландія). Змагання складалися з 9 турів. Переможці визначалися за кількістю очок, здобутих у матчах, та за додатковими показниками: коефіцієнт Зоннеборна-Бергера; сума індивідуальних очок; сума індивідуальних очок, набраних усіма учасниками. Контроль часу: 90 хв на 40 ходів і 30 хв до закінчення партії з додаванням 30 сек на хід, починаючи з першого. У складі кожної команди було по 4 основних гравців та по 1 запасному. Чоловіки: 36 команд. Підсумки: 1. Росія – 15 очок з 18; 2-4. Вірменія, Угорщина, Франція – по 13. Збірна України посіла 5-9-е місце. Найкращим гравцем за 1-ю шахівницею був В. Бологан – 7 очок з 9 (рейтинг виступу становив 2845 одиниць Ело), за 2-ю – Ріхард Раппорт – 6,5 очок з 9 (2828), за 3-ю – Леван Панцулая – 6,5 з 9 (2868); за 4-ю – Грант Мелкумян – 6,5 з 9 (2770), запасний – Д. Яковенко – 5 з 7 (2756).

Жінки. Росія – 17 очок з 18; 2. Україна – 15; 3. Грузія – 14. Найкращою гравчинею за 1-ю шахівницею стала львів'янка Марія Музичук – 7 очок з 8 (2772); за 2-ю – Йована Войнович з Сербії – 6,5 з 8 (2576); за 3-ю – Лела Джавахішвілі (Грузія) – 5,5 з 7 (2559); за 4-ю – Олександра Горячкина (Росія) – 7 очок з 8 (2668); за шахівницею запасних – Йоганна Майдан (Польща) – 4,5 з 7 (2443).

Чемпіонат Європи 2015 особистий чоловічий відбувався в Єрусалимі 23.02-08.03. 250 учасників. 11 турів. Контроль часу: 90 хв на 40 ходів, потім 30 хв до кінця партії з додаванням 30 сек на кожен хід, починаючи з першого. 23 найкращі гравці одержували перепустки на змагання за Кубок світу. Підсумки: 1. Є. Наєр (Росія) – 8,5 очок; 2. Д. Навара (Чехія), 3. М. Бартель (Польща), 4. Д. Хісматулін (Росія) – по 8; 5-26. Ю. Вовк, А. Коробов (обидва – Україна), А. Іпатов (Туреччина), П. Ельянов, А. Волокитин (обидва – Україна), М. Матлаков, С. Сюгіров (обидва – Росія), О. Мойсеєнко (Україна), О. Мотильов, І. Ілюшонок (обидва – Росія), Р. Кемпінський (Польща), І. Смірин (Ізраїль), І. Чепарінов (Болгарія), Г. Саргіссян (Вірменія), І. Попов (Росія), В. Лазнічка (Чехія), М. Родштейн (Ізраїль), А. Горкич (Хорватія), Л. Д. Нісіпяну (Німеччина), Б. Грачов (Росія), Т. Набаті (Ізраїль), Е. Джон (Туреччина) – по 7,5; ... 27-44 ... М. Кравців, Ю. Криворучко (Україна), ... 45-84. О. Білявський (Словенія), ... Ю. Кузубов, О. Зубов, В. Невєров (Україна) – по 6,5.

Чемпіонат світу 2013 з АШ проводився в Ханти-Мансійську з 06 червня по 08. 58 учасників. Швейцарська система в 15 турів. Контроль часу: 15 хв плюс 10 сек за виконаний хід на партію кожному учасникові. 1. Ш. Мамед'яров – 11,5 очок; 2. Я. Непомнящий – 11; 3. О. Грищук – 10,5; 4. Ле Кванг Льєм – 10; 5-11. Г. Гусенов, І. Хайрулін, Д. Андрейкин, С. Мовсесян, Д. Хісматулин, Е. Інаркієв, І. Чепарінов, О. Рязанцев, Р. Мамедов – по 9; 15-21. Бологан, Нгуєн Нгок, Чуонг Шон, О. Дреєв, Р. Пономарьов, Ф. Вальєхо, Є. Наєр, Г. Камський – по 8,5.

Чемпіонат світу з АШ та гри в бліц 2015, чоловічий відбувся у Берліні 09-15.10. АШ. 158 учасників. 15 турів. Підсумки: 1. Карлсен – 11,5 очок; 2.Непомнящий, 3. Раджабов, 4. Домінгес – по 10,5 очок. Бліц. 188 учасників. 21 тур. Підсумки: 1. Грищук – 15,5 очок; 2. Вашьє-Лаграв, 3. Крамник.

Чемпіонат світу 2015 особистий жіночий з КШ проводився в Сочі (Росія) з 15 по по 07 квітня. 64 учасниці. Нокаут-система. У 5-ти турах матчі складалися з 2-х партій з контролем часу ФІДЕ. За нічийного рахунку відбувалися додаткові матчі з контролем 25 хв на партію плюс 10 сек на хід, потім при потребі дві партії з контролем часу 10 хв плюс 10 на хід. Знов таки при нічиїх грався «армагеддон» (білі

мали 5 хв, чорні – 4 з додаванням 3 сек після 61-го ходу). Фінальний матч складався з 4-х партій з контролем часу ФІДЕ.

У ч-ті не брала участі чинна на той час чемпіонка світу Хоу Іфань, але за правилами вона має право грати в матчі на першість світу з переможницею цього змагання. Україну представляли сестри Анничка і Марія Музичуки, І. Гапоненко, Г. Ушеніна, Н. Жукова.

У першому колі зустрілися дві українки: Н. Жукова, І. Гапоненко. Матч виграла Гапоненко. Своїх суперниць здолали Г. Музичук, Г. Ушеніна. У додатковому змаганні перемогла також М. Музичук. В упертій боротьбі в 2-му турі Гапоненко поступилася екс-чемпіонці світу А. Стефановій. Ушеніна після нічиєї запізнилася на додаткову гру й одержала технічну поразку. Ганна і Марія Музичуки впевнено дійшли до наступних змагань, де також одержали перемоги. У чвертьфіналі Марія переграла Х. Конеру, а Ганна у бліці поступилася П. Крамлінг. У півфіналі Марія в нервовому поєдинку виграла в Харіки (Індія) і дійшла до фіналу. Російська шахістка Н. Погоніна не без проблем переграла своїх суперниць Ю. Веньчжун (Китай), М. Себаг (Франція), Жу Ксю (Китай), П. Крамлінг (Швеція) і теж дісталася фіналу.

Першу фінальну партію Марія, граючи чорними звела внічию, другу ж у красивому стилі виграла, третя і четверта партії завершилися внічию. З рахунком 2,5 на 1,5 матч виграла українка і стала 15-ю чемпіонкою світу в історії світового шахового спорту і 3-ю представницею України в історії українського шахового спорту.

М. Музичук – Н. Погогіна. 2-а партія матчу. Іспанський початок (С 95).

1.e4 e5 2.Kf3 Kc6 3.Cb5 a6 4.Ca4 Kf6 5.0-0 b5 6.Cb3 Ce7 7.Te1 d6 8.c3 0-0 9.h3 Kb8 10.d4 Kbd7 11.a4 Cb7 12.Kbd2 c5 13.d5 c4 14.Cc2 Kc5 15.Kf1 Te8 16.Kg3 g6 17.Ce3 Дc7 18.Kd2 Cf8 19.Де2 Kfd7 20.f3 Kb6 21.a5 Kbd7 22.Kh1 Ce7 23.g4 Дd8 24.Дf2 Ch4 25.Kg3 Tc8 26.Kpg2 Kf8 27.Tg1 Cg5 28.f4 ef 29.Cxf4 Tc7 30.Cxg5 Дxg5 31.Kf3 Де7 32.Kd4 Де5 33.h4 h6 34.Дd2 Cc8 35.Kc6 Дg7 36.Дf4 Td7 37.Tf2 Cb7 38.Kd4 Te5 39.Kf3 Te8 40.g5 h5 41.Kd4 Де5 42.Дd2 Tc7 43.Taf1 Tee7 44.Tg6 Ted7 45.T6f4 b4 46.Kf3 Дg7 47.cb Kd3 48.Tf6 Kh7 49.Kd4 Kxf6 50.gf Дf8 51.Ca4 Ke5 52.Cxd7 Txd7 53.Kf3 Kg4 54.Kxh5 gh 55.g5+ Kph8 56.Дxh5+ Kh6 57.Kph2 Дg8 58.Tg1 і Погоніна визнала себе переможеною, (1-0).

Чемпіонат світу 2015 серед юнаків і дівчат до 20 років відбувся у Ханти-Мансійську (Росія) 01-15.09. Юнаки. 62 учасники. 13 турів. Найкращі рез-ти: 1. М. Антипов (Росія), 2. Я. К. Дуда (Польща) – по 10 очок; 3. М. Блюбаум (Німеччина) – 9; 4. К. Луазо (Франція) – 8,5; 5-14. У. Баджарані (Азербайджан), Й. ван Ферест, Б. Бок (обидва – Нідерланди), Ф. Рамбальді (Італія), Г. Акаш (Індія), Д. Юффа (Росія), Н. Абасов (Азербайджан), А. Тарі(Норвегія), Чан Туан Мінь (В'єтнакм), А. Пічот (Аргентина) – по 8; 15-21. К. Григорян (Вірменія), Дж. Алі Маранді (Туреччина), Д. Гордієвський, М. Чигаєв (обидва – Росія), Т. Т. Лаурсас (Литва), Л. Йоганссон (Швеція), М. Іскандеров (Азербайджан) – по 7,5.

Дівчата. 48 учасниць. 13 турів. Підсумки: 1. Н. Букса (Україна) – 10 очок; 2. А. Бівол (Росія), 3. Ж. Абдумалик (Казахстан) – по 9,5; 4-5. Д. Садуакасова (Казахстан), Н. Зезюлькина (Білорусь) – по 9; 6. Д. Дерахшані (Іран) – 8,5; 7-9. Г. Маммадзаде, У. Фаталієва (обидві – Азербайджан), А. Макаренко (Росія) – 8.

Абдумалик – Букса. Сицилійська оборона (В 42).

1.e4 C5 2.Kf3 e6 3.d4 cd 4.Kxd4 a6 5.Cd3 Cc5 6.Kb3 Ca5 7.0-0 Kc6 8.Дg4 Kf6 9.Дg3 d610.Kph1 Ke5 11.f4 Kxd3 12.cd h5 13.e5 Kg4 14.Kc3 d5 15.d4 g6 16.f5 ef 17.hg hg+ 18.Kpg1 f4 19.Kpg1 f4 20.Дd3 g3 21.Ke2g4? 22.Txf4, (1-0).

Чемпіонат України з АШ та гри в бліц 2014 проводився у Львові 01-03.07. 95 чоловіків та 31 жінка з 22 регіонів. АШ,

швейцарська система в 11 турів. 10 хвилин до кінця партії з додаванням 10 сек за кожен виконаний хід, починаючи з першого. Призери змагань серед чоловіків: 1. Михайло Олексієнко (Львів), 2. Микола Бортник (Миколаїв), 3. Захар Єфименко (Закарпатська область); серед жінок: 1. Інна Гапоненко (Херсонська область), 2. Олена Васіна (Волинська область), 3. Марія Танцюра (АРК).

Блискавична гра, швейцарська система в 11 турів. Регламент: 3 хв до кінця партії плюс 2 сек за кожен виконаний хід, починаючи з першого. Чоловіки: 1. Юрій Кузубов (Донецька область), 2. Микола Бортник (Миколаївська область), 3. Станіслав Богданович (Одеська область); жінки: 1. Марія Танцюра (АРК), 2. Наталія Букса (Львівська область), 3. Катерина Должикова (Київ).

Чемпіонати України 2014 з КШ жіночий і чоловічий відбулися у Львові (с. Малехів, готель «Варшава») 11 – 22 листопада. Головний суддя – ма О. Г. Товчига (Київ).

Жіночий. Фінал. 10 учасниць (4 - за рейтингом, 5 - за підсумками півфіналу, 1 номінантка президента ФШУ). На початку змагань лідерці Г. Музичук опонували Н. Жукова, М. Музичук, І. Гапоненко, Ю. Осьмак. Невдало стартувала екс-чемпіонка світу Г. Ушеніна, яка згодом вибула зі змагань. Після кількох турів інтрига в боротьбі за золоті медалі вичерпала себе. Г. Музичук, впевнено перегравши В. Тарлєву, стала недосяжною для суперниць. Своє завдання виконала й Жукова. Здолавши О. Каланіну, стала володаркою срібної нагороди. За додатковими показниками бронзову нагороду одержала Ю. Осьмак, четвертою стала М. Музичук. 10 партій спортсменки виграли білими, 8 – чорними і 18 завершилося внічию. Підсумки: 1. Г. Музичук (Львів, 2545) – 6 очок з 9; 2. Жукова (Одеса, 2470) – 5,5; 3. Осьмак (Київ, 2246) – 5; 4. М. Музичук (Львів, 2529) – 5; 5. І. Гапоненко (Херсон, 2381) – 4,5; 6. О. Калініна (Тернопіль, 2259), 6. Є. Долуханова (Харків, 2284), 8. В. Тарлєва (Харків, 2127) – 1,5; 9. М. Танцюра (Сімферополь, 2302) – 1,5; 10, Г. Ушеніна (Харків, 2494) – 0.

Чоловічий фінал. 12 учасників (минулорічний чемпіон України, 5 – за найвищим рейтингом, 5 - за підсумками півфіналу, 1- номінант през. ФШУ). Завершальний тур перетворився в справжній трилер. Теоретично 5 гравців могло поділити перше місце. Першим із гонки за медалі вибув О. Мойсеєнко, який несподівано програв аутсайдеру ч-ту С. Богдановичу. Екс-чемпіон світу Р. Пономарьов чорними намагався перехопити ініціативу в Ю. Кузубова і теж програв. Кузубова наздогнав П. Ельянов, перегравши О. Зубова. Та за додатковими показниками чемпіоном став Кузубов. Така ж ситуація витворилася в боротьбі за бронзові нагороди, на які претендували Пономарьов і А. Коробов. За додатковими показниками 3-є місце посів харків'янин. Не зумів втрутитися в боротьбу за чемпіонський титул рейтинг-фаворит змагань В. Івванчук, який 2 партії програв, 2 виграв, 7 звів унічию.

Підсумки: 1. Ю. Кузубов – 7,5 очок; 2. П. Ельянов – 7,5; 3. А. Коробов – 6,5; 4. Р. Пономарьов – 6,5; 5. О. Мойсеєнко – 6; 6. О. Арещенко – 6; 7. В. Іванчук – 5,5; 8. О. Зубов – 5,5; 9. Ю. Криворучко – 4,5; 10. С. Богданович – 3,5; 11. О. Зубарєв – 3,5; 12. О. Ковчан – 3,5.

Чемпіонат України жіночий 2015. Львів, 04-14.12. Умови змагань див. «Ч-т України чоловічий 2015». 10 учасниць. Головний суддя– ма Леонід Боданкин (Київ). Підсумки: 1. Анастасія Рахмангулова (Миколаїв) – 6,5 очок; 2.Ольга Калініна (Тернопіль), 3. Юлія Осьмак (Київ) – по 6; 4. Наталія Букса (Львів), 5. Інна Гапоненко (Херсон) – по 5; 6. Ліза Соловйова (Львів) – 4,5; 7. Мирослава Грабінська (Львів) – 4; 8.Анастасія Гуцко (Харків) – 3,5; 9. Єлизавета Долуханова (Харків) – 3; 10.

Катерина Должикова (Київ) – 1,5.

Рахмангулова – Соловйова.

1.e4 Kf6 2.e5 Kd5 3.d4 d6 4.Kf3 de5 5.Ke5 c6 6.Cd3 Kd7 7.0-0 Ke5 8.de5 g6 9.Ce4 Kb6 10.Дd8 Kpd8 11.Td1 Kpc7 12.Cf4 Ce6 13.Kd2 Cg7 14.Kf3 Ka4 15.Kg5 Kb2 16.Td4 c5 17.Td2 Kc4 18.Te2 Tad8 19.Tb1 b6 20.Cd3 Td4 21.Cg3 Ka3 22.Tbe1 c4 23.Ce4 Kpc8 24.Te3 Kb5 25.Tf3 Thd8 26.Kpf1 Td1 27.Ke6 fe6 28.a4 Te1 29.Kpe1 Kd4 30.Tf7 Cf8 31.Th7 c3 32.Cf4 a5 33.Th3 Kf5 34.Tc3 Kpb8 35.g4 Td4 36.f3 Ta4 37.Cg5 Kd4 38.Cg6 Ta1 39.Kpf2 a4 40.Ce3 Kb5 41.Tc6 Kc7 42.Tb6 Kpc8 43.c4 a3 44.Tb1 Ta2 45.g5 Cg7 46.Cd4 a2 47.Td1 Ch6 48.f4 Ka6 49.g5 Cg7 50.Cd3 a1Д 51.Ca1 Ta2 52.h4 Kb4 53.Cc3 Kc6 54.Ta1 Ta1 55.Ca1 Kpc7 56.h5 Kpd7 57.h6 Cf8 58.Kpg4 Kpe8 59.Cg6 Kpd7 60.Kph5 Kd8 61.Cc3 Kpc6 62.Ce8 Kpc5 63.Kpg6 Kpc4 64.h7, (1-0.

Чемпіонат України чоловічий 2015 відбувався у Львові 02-14.12. Фінал. 12 учасників. Ело сер. = 2610,6. 15-а КФ.Організатор: ФШУ. Головний суддя – ма О. Г. Товчига (Київ). Система кола. У змаганні з різних причин не брали участі В. Іванчук, П. Ельянов, Р. Пономарьов, О. Мойсеєнко, А. Коробов. Замість них грали Ю. Криворучко, О. Арещенко, А. Волокитин, С. Федорчук, З. Єфименко як рейтинг-фаворити, чемпіони України різних років. До т-ру були допущені В. Невєров, В. Сивук, О. Зубарєв, О. Ковчан, М. Кравців за підсумками півфіналу 01-09.2015, в якому брало участь 158 шахістів, а також чемпіон України 2014 Ю. Кузубов і чемпіонка світу 2015 серед жінок М. Музичук.

Місця визначалися за кількістю набраних очок, за рез-тами особистих зустрічей, кількістю виграних партій, плей-офф.

Чемпіон України визначився тільки в останньому турі. Ним вдруге став львів'янин А. Волокитин. Вперше срібну нагороду виборов теж львів'янин М. Кравців, третє місце здобув івано-франківець З. Єфименко, які набрали однакову кількість очок – по 7. Далі місця визначилися в такому порядку: 4. В. Сивук, 5. О. Арещенко, 6. О. Ковчан, 7. Ю. Кузубов – по 6; 8. Ю Криворучко – 5,5; 9. С. Федорчук – 4,5; 10. М. Музичук, 11. О. Зубарєв – по 4; 12. В. Невєров – 3.

Зубарєв – Волоктин.

1.Kf3 Kf6 2.c4 c5 3.Kc3 d5 4.cd5 Kd5 5.g3 Kc6 6.Cg2 Kc7 7.0-0 e5 8.a3 Tb8 9.Tb1 f6 10.d3 Ce7 11.Ce3 Ce6 12.Kd2 Kd5 13.Kd5 Cd5 14.Дc2 Cg2 15.Kpg2 Дd5 16.f3 b6 17.b4 cb4 18.Tfc1 Tc8 19.ab4 Kpf7 20.Да4 b5 21.Да6 Kb4 22.Да7 Ta8 23.Дc7 Thc8 24.Дc8 Tc8 25.Tc8 Да2 26.Tb4 Cb4 27.Tc7 Kpg6 28.Ke4 Де2 29.Cf2 Ce1 30.g4 b4 31. Tb7 Дc2, (0-1).

Шарджа-турнір жіночий міжнародний – завершальний, 6-й етап Гран-прі відбувся 24.08-07.08.2014 в місті Шарджа (ОАЕ) при 12 учасницях. Система кола. Підсумки: 1-2. Ю. Веньцзюнь, Ху Іфань – по 8,5 очок; 3-6. Б. Тувшінтугс (Монголія), Д. Харіка (Індія), Г. Ушеніна, Чжао Ксю – по 6,5; 7. Х. Конеру – 5,5; 8. Е. Даниелян – 5; 9. Т. Косинцева – 4,5; 10. Чжу Чень – 3,5; 11. Н. Мумінова (Узбекистан) – 3; 12. Е. Л'Амі (Румунія) – 1,5.

Шахи: Мукачеве-Україна-світ – орган Мукачівського шахового клубу «32Х64». Перший номер надруковано 04.11.2011, презентація якого відбулася в міській адміністрації. Видання фінансується відомим шаховим організатором і меценатом Йозефом Решем. Редактор – О. Головчук, фотохудожник – П. Паравінчак.

Шахраювати, шахрувати (- ю, - єш, - є, - ють) – обманювати, дурити, хитрувати.

Шахрай шаховий (від шахрувати) - хитрий, спритний і нечесний у своїх вчинках гравець.

Шахрайство (від шахрувати) – хитрий і спритний обман, крутійство, ошуканство.

Література: Словник української мови, в 11 тт., т.11, К., вид-во «Наукова думка», 1980.

Шеньчженський жіночий міжнародний турнір – друге змагання з серії Гран-прі ФІДЕ. 12 учасниць. 1. Ху Іфань – 7 очок з 11; 2. А. Музичук – 7; 3. Ю. Вейджун -6,5; 3. Тан Жонгуй – 6,5; 5. Жао Ксю – 6; 6. Руан Луфей – 6; 7. Б. Монголтуул – 5,5; 8. Е. Даниелян – 5; 9. В. Чміліте – 4,5; 10. Жу Чень – 4,5; 11. Є. Ковалевська – 4; 12. С. Йилдиз – 2,5.

Шістнадцятий чемпіонат Європи з КШ особистий жіночий відбувався у Чакві (Грузія) 19-30.05.2015. 98 учасниць. Швейцарська система, 11 турів. Переможницею змагань стала українська шахістка Наталія Жукова, яка досягла видатного рез-ту – 9,5 очок з 11. Це вже друга її нагорода. Перший континентальний тріумф Наталії відбувся у 2000 році. Срібну нагороду здобула грузинка Ніно Бациашвілі – 9 очок; бронзова дісталася росіянці Аліні Кашлинській – 8 очок.

Щипці (термін запропонований нами) – способи бортьби білих проти оборонних споруд чорних типу «Їжак». Один з прикладів – партія Л. ван Велі – Акопян, зіграна в Гетеборзі 2005:**1.d4 Kf6 2.c4 e6 3.Kc3 Cb4 4.Дc2 c5 5.dc Дc7 6.Kf3 Cxc5 7.g3**

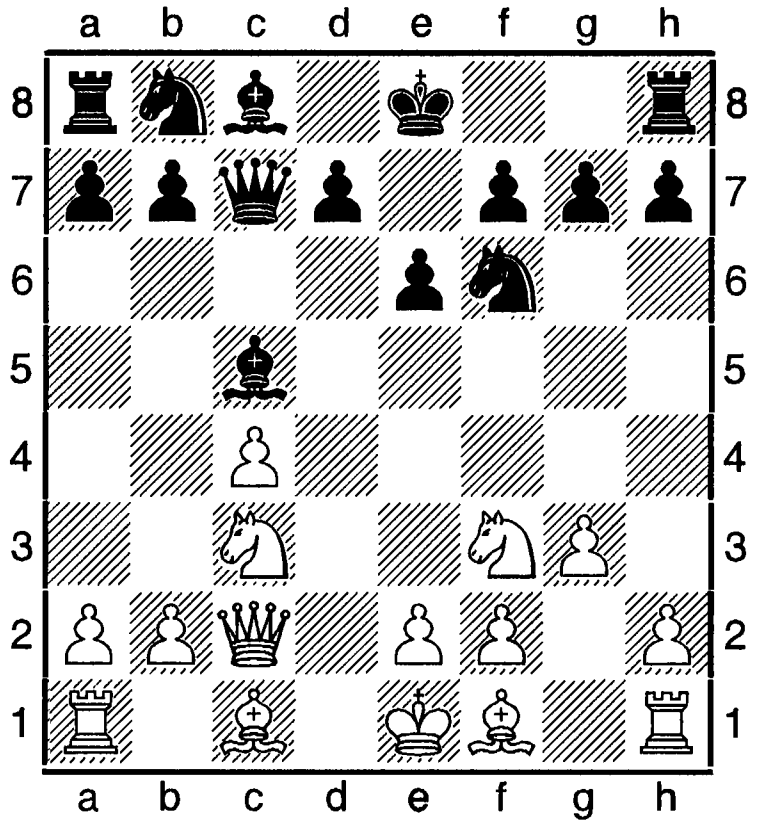

Дb6!? (це дебютні тонкощі – викликається перекриття діагоналі c1-h6 для чорнопільного стрільця) **8.e3 Ce7 9.Cg2 a6 10.b3** (але він і на b2 почувається непогано) **10. ...Дc7 11.Kd4!**

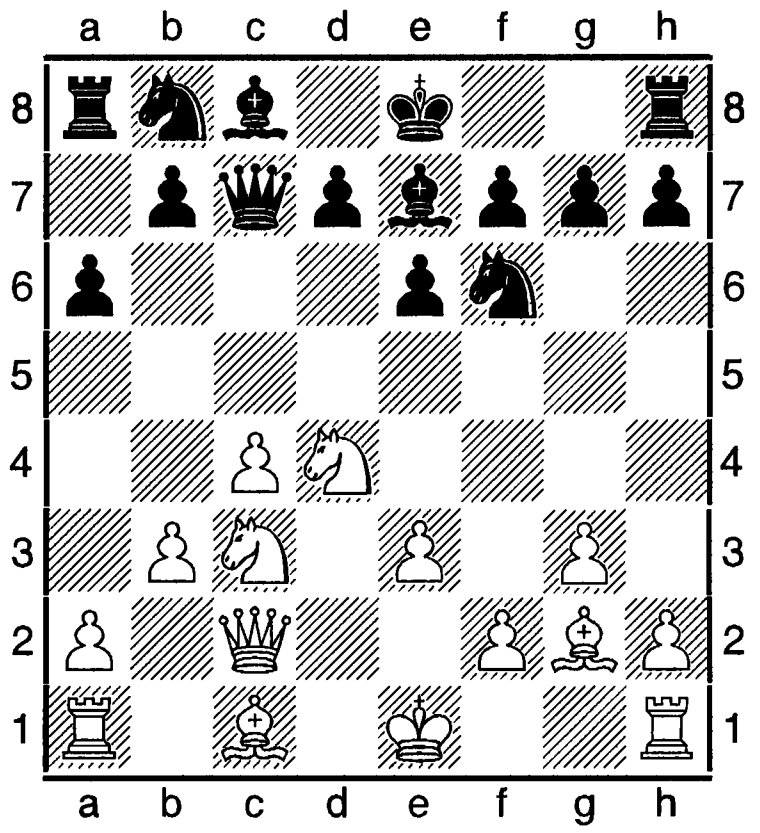

(відкриваючи велику діагональ для фіанкетованого білопольного стрільця. Можливому 11. ...b6 чи навіть 11. ...b5 потрібно відразу перешкодити) **11. ...0-0 12.0-0 d6 13.Cb2**

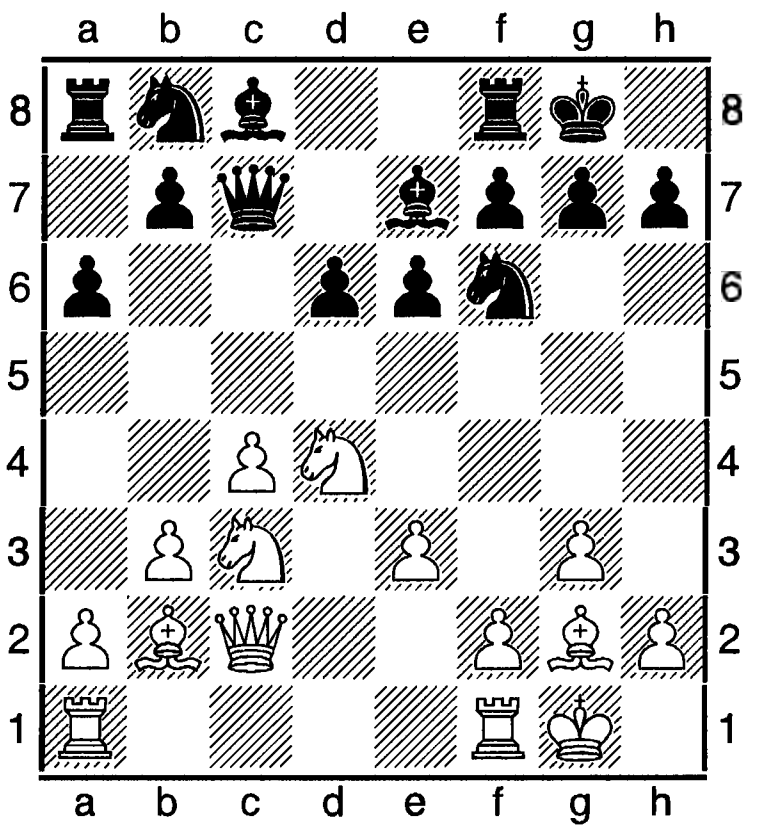

Ta7 (спроба нейтралізації білопольного стрільця білих. Після 13. ...Kbd7 і 14. ...Tb8 теж b7-b6 не можна зіграти – слабке поле c6. Інше ж 13. ...Cd7 14.Tac1 Kc6 наштовхується на тематичне 15.Kd5!) **14.Де2** (тепер насуваються пішаки королівського флангу) **4. ...14.b6 15.f4 Cb7**

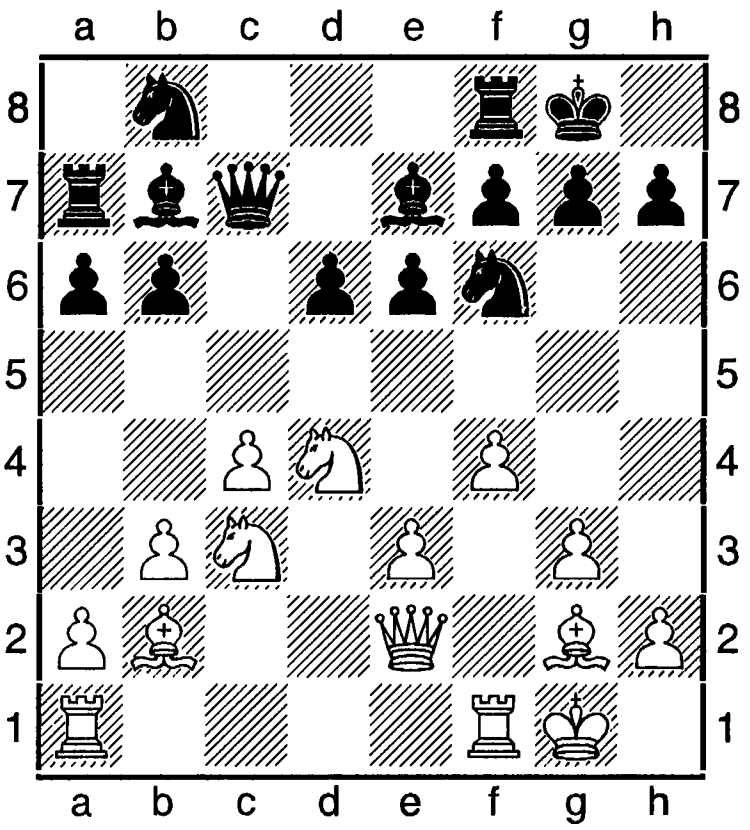

16.g4! Cxg2 17.Дxg2 Дb7 18.g5 Дxg2+ 19.Крxg2 (для системи «Їжак» часто розмінни для чорних невигідні, хоча їх позиція буває тіснуватою; особливо важливо тут зберегти даму) **19. ...Kfd7 20.h4 Te8**

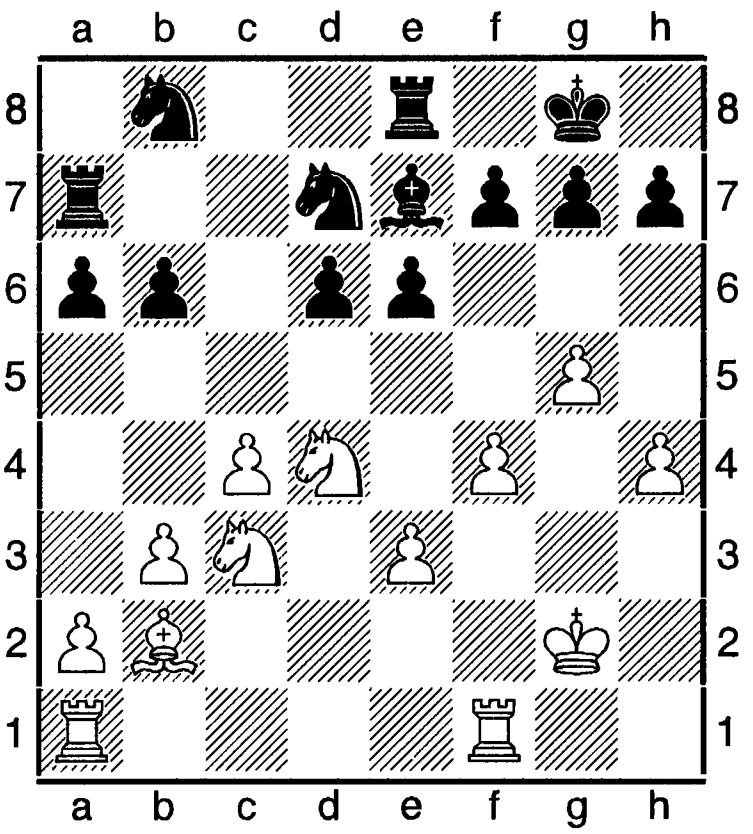

21.Tfd1?! (очевидніше 21.Tad1!) **21. ...Tc7 22.Td2 Kc6 23.Kde2! f5 24.e4!** (відкрита гра в центрі надає перевагу білим) **24. ...Tf8 25.ef Txf5 26.Ke4** (білі таки добралися до ударного пішака чорних d6, якими стратегічний бій виграний) **26. ...e5** (тепер слід реалізувати перевагу. Після 26. ...d5 27.K4g3!) **27.Kxd6 Cxd6 28.Txd6 ef 29.Tf1 Ke7 30.Kxf4 Tb7 31.Kd5 Kxd5 32.cd Txf1 33.Крxf1 a5 34.h5**

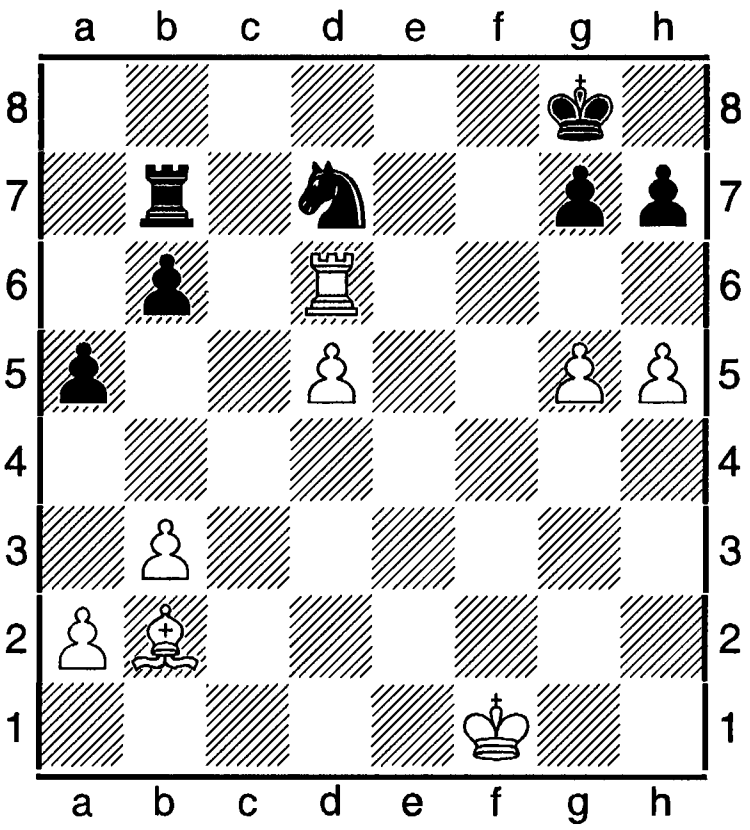

b5 35.Kpe2 Kpf8 36.Cd4 b4 37.Kpd3 Kpe7 38.Ta6 Kpf7 39.Kpc4 Tc7+ 40.Tc6 Tb7 41.g6+ hg 42.hg+ Kpe8 43.d6 Kpd8 44.Ta6, (1-0).

Примітка: використано фрагменти з коментаря мм С. Перуна.

Література: С. Перун, «Не такий страшний «Їжак», як його малюють» (російською), ст. в газ. «Ладья» за 09.06.2006; С. Шипов, Йож. Підручник стратегії і тактики, Москва: РІПОЛ класік, 2004 (російською).

Юрмальський шаховий фестиваль 2015 – 4-й меморіал В. Петрова. Турнір «А», 122 учасники. В тому числі 40 гросмайстрів. Головний організатор: мг О. Широв. Швейцарська система, 11 турів. Контроль часу – 15 хв на партію плюс 6 сек. Підсумки: 1. В. Іванчук – 9 очок; 2. С. Карякин, 3. Б. Гельфанд, 4. Р. Раппорт – по 8,5; 5-7. Ш. Мамед'яров, К. Сакаєв, Д. Фрідман – по 8. У бліц-т-рі перемогу здобув В. Малахов.

Іванчук - Карякин. Королівський гамбіт (С 33).

1.e4 e5 2.f4 ef 3.Cc4 Дh4+ 4.Kpf1 d6 5.Kc3 Ce6 6.Cb3 Kd7 7.d4 g5 8.Kf3 Дh5 9.h4 h6 10.Kpg1 g4 11.Ke1 Cxb3 12.ab Kgf6 13.Kd3 g3 14. Дf3 Дxf3 15.gf Kb8 16.Ke2 Kc6 17.c3 Te8 18.Kpg2 d5 19.e5 Kh5 20.Kxf4 Kxf4+ 21.Kxf4 0-0-0 22.Kh5 b6 23.Kf6 Th8 24.h5 Kpb7 25.Крxg3 Ka5 26.b4 Kb3 27.Tb1 a5 28.ba ba 29.Ce3 Kpe6 30.Kpf2 a4 31.Kpe2 Ka5 32.Ta1 Kc4 33.Txa4 Kxb2 34.Ta6+ Kpb7 35.Tha1 Kc4

36.Kpd3 Kb6 37.Cf4 Tc8 38.Kg4 Cg7 39.Ke3 Cf8 40.Ta7+ Kpc6 41.T1a6 Kpb5 42.Kxd5 Tg8 43.c4+ Kxc4 44.Kc3+, (1-0).

Ярошенко Ігор Трохимович (нар. 22.12.1950, с. Вертіївка Чернігівської обл.) – український шахіст, міжнар. майстер ІКЧФ з 2016, національний майстер з 2004. У шахи почав грати з 1960. Першим наставником був батько, який познайомив сина з правилами гри та подарував книгу І. Мазейліса «Шахмати». Під час навчання в школі, медучилищі, мединституті, служби в армії брав участь у змаганнях. З 1983 захопився іграми за листуванням. Будучи стажером у Чикаго США 1996-1999, познайомився з грою за допомогою електронної пошти. Змагався з такими майстрами, як: О. М. Бубир, С. А. Саєнко, О. А. Селянчин, М. П. Шеретюк. Виступав за зб. України у півфіналі командної першості Європи, т-рах «Словянський Кубок», «Кубок Дунаю» та ін.

У т-рі international Malopolska Cup A-1 виконав норму ІМ, у т-рі Walter Muir Memorial «B» посів 1-е місце, вдруге підкоривши норму ІМ та норму SIM.

Примітка: Використано матеріали з інтернетархіву ФЗШУ.

Дебют

АТАКУЄ Л. ШТЕЙН

ВОНА БУДЕ МАЙСТРОМ

Т. КРЮКОВА.

Шахова рубрика в «Спортивній газеті»

Обкладинка книги В. Копила «25 чемпіонатів України»

Фото з фільму «Скарби султана»

Обложка книги XV соліття у Франції

Шахова композиція. Полтавчани - чемпіони України

Король Магнус XXI

Шаховий король Карлсен Магнус

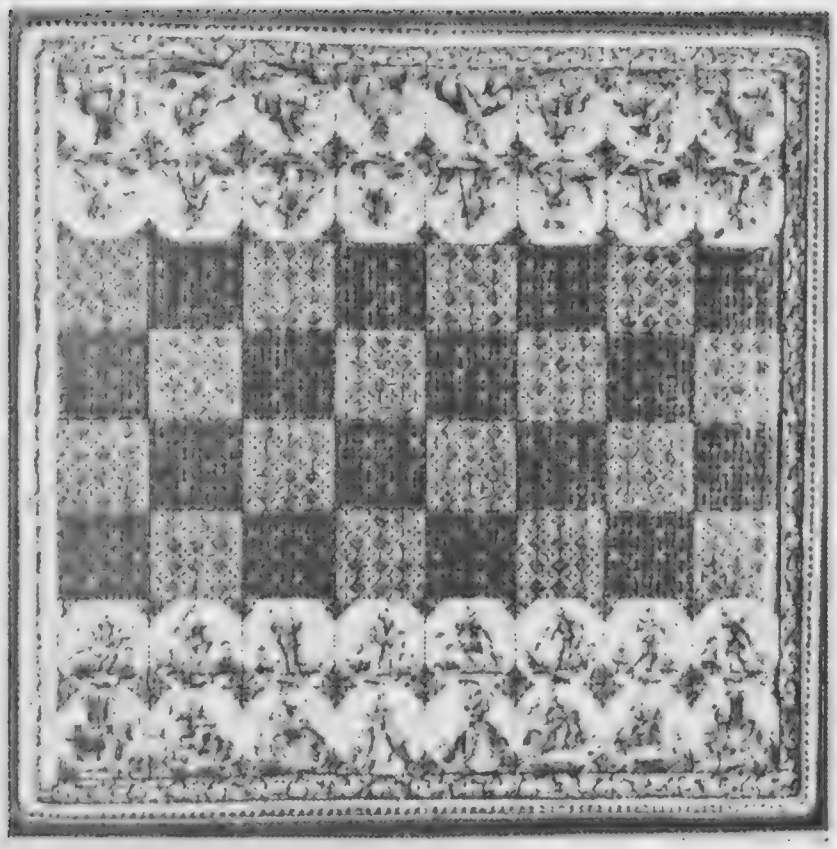

Шахматная доска из алого и зеленого фарфора с рисунками фигур и пешек, XVIII в. Изделие Мейсенского фарфорового завода. Фигуры в восточном стиле.

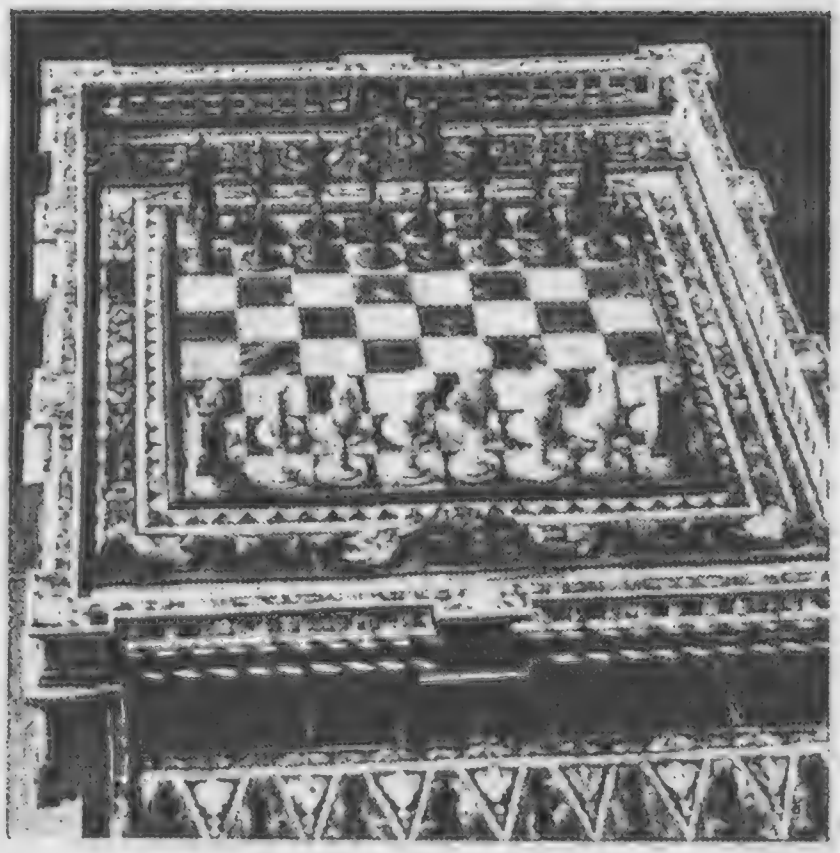

Шахматы из черного дерева, черепахи и перламутра, принадлежащие гетману Адаму Сенявскому (XVIII в.), из коллекции Чарторыских в Кракове.

Шахи

У ролі Роберта Фішера Тобі Магуайр
у фільмі Едварда Цвіга «Жертвуючи пішаком»

Зустріч з переможцями на Київському вокзалі — стомленими після тривалого шляху з пересадками, але щасливими. Серед них немає лідера української команди гросмейстера Наталії Жукової, яка тимчасово залишалася на Балканах. Зліва направо: гросмейстер Тетяна ВАСИЛЕВИЧ, міжнародний майстер Тетяна МЕЛАМЕД (з Кубком Європи), легіонер з Росії гросмейстер Катерина КОВАЛЕВСЬКА, тренер команди — заслужений тренер України Олександр ВАЙСМАН і керівник клубу Тетяна КОСТАК з кришталевою вазою — одним із інших численних призів, здобутих українською командою.

Повернення з чемпіонату Європи

Шахові композитори Шедей і Чепіжний

Шахові композитори Мурдзя, Мішта, Перун

Шахові композитори Горбунов, Семененко, Кривенко, Копил

Команда шахових композиторів з Словаччини

Марія і Анна Музичук чемпіонки світу з шахів. Поштова марка

Команда Полтавы:
Валерий Копыл, Роман Евстигнеев, Алексей Соловчук и Владимир Погорелов

Команда Харькова:
Валерий Кривенко, Александр Постников и Анатолий Хандурин

174

Команди шахових композиторів Полтави і Харкова

Тур 19 чемпіонату України

Українки- чемпіни Європи

До статті «Філателія шахова»

Кадр з фільму «Монастиркій ловець»

Гросмайстер Е. Елісказес грає з майстром С. Вольком у колі українських шахістів. Мюнхен, 1958 р.

Українські шахісти в Америці:
Є. Чучман, С. Попель, Л. Туркевич (сидять);
Є. Онищук, Л. Гурянський (стоять).

Учасники турніру на першість УСЦАК у Торонто. Травень 1983 р.

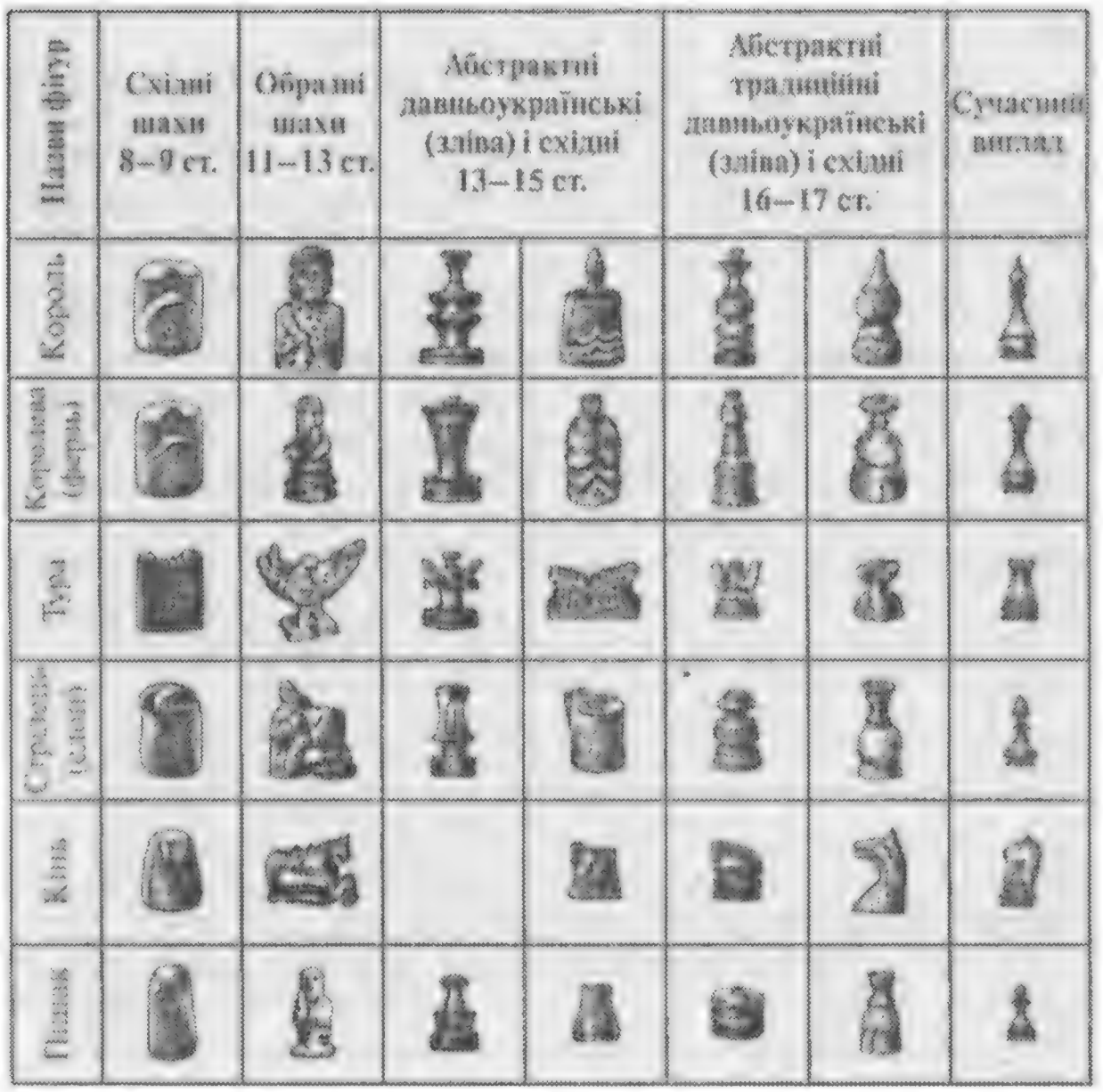

Фото світлини з книги Ю. Семенка «Шахи в Україні»

Проф. О. Попович (справа) грає з О. Романишиним

О. Белявський

Й. Дорфман (зліва) і С. Стойко

Юрій Семенко в бібліотеці

Лев Блонарович (зліва) і Орест Попович, 1961 р.

Орест Попович (зліва) і Степан Попель, 1969 р.

Д-р В. Бачинський за грою в Мюнхенському міжнародному турнірі 1995 р.
Спостерігає Ю. Семенко.

Стаунтон і Сент-Аман (праворуч) за партією у кав'ярні «Режанс»

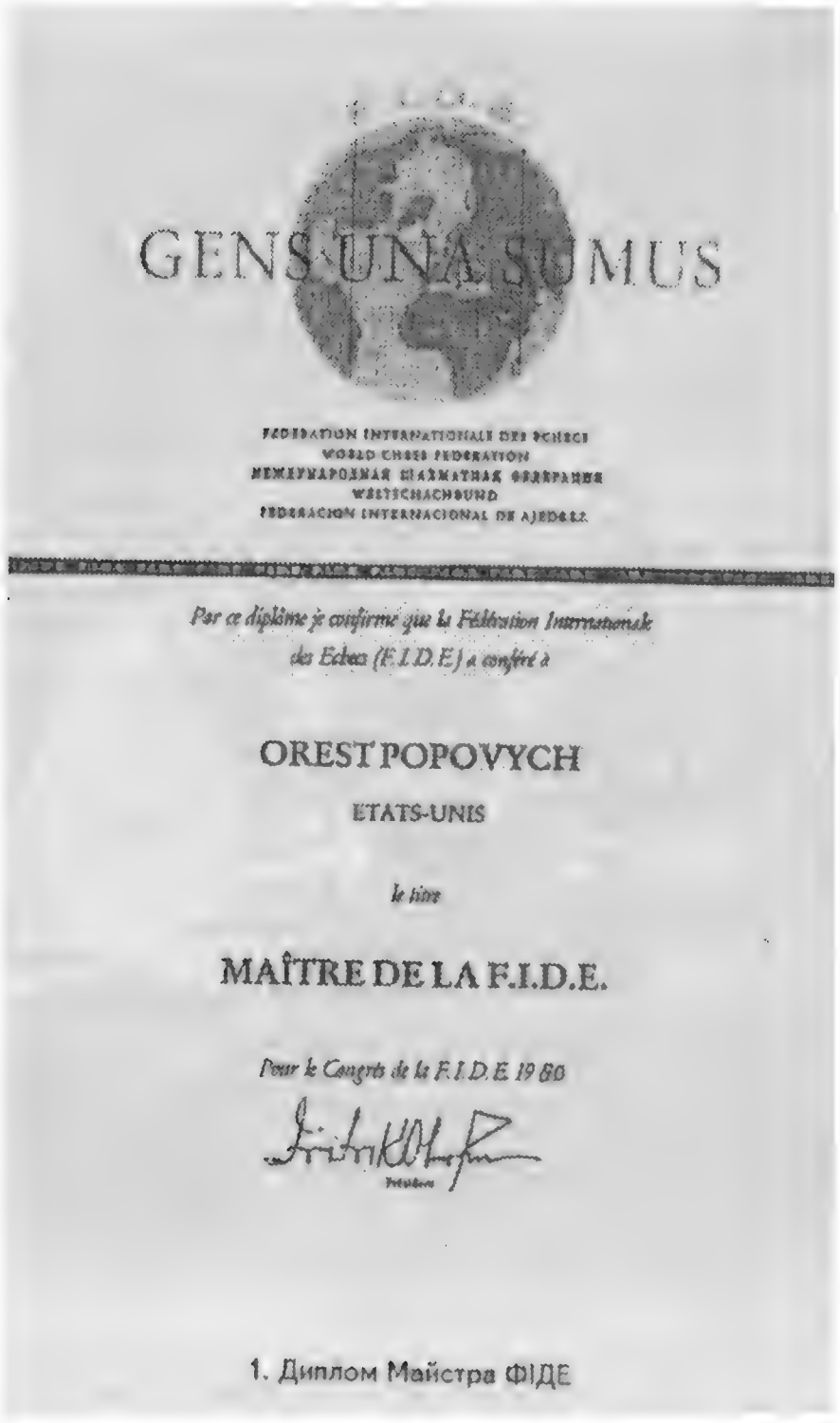

GENS UNA SUMUS

FEDERATION INTERNATIONALE DES ECHECS
WORLD CHESS FEDERATION
МЕЖДУНАРОДНАЯ ШАХМАТНАЯ ФЕДЕРАЦИЯ
WELTSCHACHBUND
FEDERACION INTERNACIONAL DE AJEDREZ

Par ce diplôme je confirme que la Fédération Internationale des Echecs (F.I.D.E.) a conféré à

OREST POPOVYCH

ETATS-UNIS

le titre

MAÎTRE DE LA F.I.D.E.

Pour le Congrès de la F.I.D.E. 1960

Président

1. Диплом Майстра ФІДЕ

Диплом майстра ФІДЕ Ореста Поповича

8. Учасники першого шахового Чемпіонату УСЦАК в Чікаго, 1966 р. Посередині сидять майстри (від ліва) М.Турянський, С.Попель, О.Попович (чемпіон).

Нагороди Олени Васіної за участь в ч-ті України з шахв 2014

М.а. з шахів Олександр Прохоров

Ветеран шахів Рудольф Колесніков спостерігає за грою на ч-ті України. Львів, 2014

Відкриття чемпіонату України з шахів 2014 р. у залі Львівської політехніки

Реклама ч-ту України з шахів

Міжнародний арбітр Олег Товчига

Головний корпус Львівської політехніки, де відбувався ч-т України 2014 р

Логотип федерації заочних шахів України

Екслібрис Львівського шахового клубу

Емблема ФІДЕ

Довідкова література

Шаховий енциклопедичний словник

у 2-х томах

Том II

О–Я

Редактор-упорядник Володимир Батура

Обкладинка ***А. В. Чухилевич***

Верстка ***В. Г. Батура***

Коректор ***В. Г. Батура***

Формат 60х84 1/16. Ум. друк. арк. 43,95.
Наклад 104 прим. Зам № 345.

Ш 32 Шаховий енциклопедичний словник: *у 2-х томах / ред.-упорядн. В. Батура.* – Т. I I О-Я. – Луцьк: Вежа-Друк, 2016. – 756 с.

ISBN 978-966-361-748-0

«Шаховий енциклопедичний словник», упорядкований шанувальником цієї давньої та мудрої гри Володимиром Григоровичем Батурою, містить, здається, абсолютно все, що стосується шахів: від прізвищ і коротких біографій шахових майстрів усього світу до цікавих комбінацій, котрі траплялися в найрізноманітніших турнірах різних часів. Подано опис історії походження, сутності та сучасного значення шахових термінів.

Цікавими для читачів будуть авторські екскурси в історію шахів, пов'язані з історією України. Вони зможуть дізнатися про те, коли та де у нас на Батьківщині виготовлялися шахи, якої вони були форми, чим відрізнялися від сучасних... Не менш цікавою є саме шахова історія усіх областей України, Автономної Республіки Крим і значних міст країни.

УДК 794.1(030)

ББК 75.581я2

Виявлено помилки

Т.1

Сторінка	Колонка	Рядок	Надруковано	Правильно
132	1	16 знизу	нар. 1996	(нар 06 11.1966) – гросмайтриня, чемпіонка світу з шахів серед юнок до 20 років
353	1	12	О Сальников	О Сальникова
		15	Межибидський	Межибицький
		18	Заршін	Заренін
		19	Зіноватий	Зіноватний
		20	Савчур	Савчура
	2	3 знизу	Боднар	Бондар
430	2	3	13.01 1963	13.04 1963
471	1	24	1966	1996
599	1	23	Колосниковим	Колесниковим
		1 знизу	А Матвійчик	А. Матвійчук
653	2	9	Ю. П. Седлер	Ю П Седляр
663	2	3 знизу	Ф Савчук	Ф. Савчур

Т.2

3		16 знизу	шахого	шахового
5	1	2	були	була
10	2	11	одно-пльних	однопільних
11	1	11 знизу	австралійський	австралійський
		7 знизу	Сокгольмі	Стокгольмі
		1 знизу	Брю-ссель	Брюссель Надалі слова роз'єднані такими рисками (знаками переносу) слід читати разом.
57	2	22	позиціна	позиційна
58	1	22	лінійноїю	лінійною
82	1	24	символом: Рр	
129	2	13 знизу	у пролемістиці	у проблемістиці
147	2	16 знизу	представляєх	представляє
187	2	13 знизу	місті	місці
219	1	1 знизу	Сарагоський початок6	Сарагоський початок
227	1	13 знизу	та інші. Див. ст.	та інші див ст
236	2	16 знизу	фіанкетто	фіанкето
257	1	21	претворення	перетворення

272	1	5	тенер	тренер
318	1	3 знизу	друга третя	друга-третя
328	2	7 знизу	в ізраїльській місті	в ізраільському місті
		11 знизу	телегроафування	телеграфу
		18 знизу	відбуваться	відбувається
373	1	15	ознаймлася	ознайомилася
374	2	2	До заселення Криму татарами 1443 там	До 1953 у Криму
378	1	18 знизу	біля меж Рязанщини	біля меж Брянщини, Курщини, Білгродщини, Воронежчини
	2	23	першої світової	Першої світової
379	1	20	другої світової	Другої свтової
	2	7 знизу	Грушевський	Руднів
380	1	2	2-ї світової	2-і Світової
386	1	8 знизу	грос майстриня	гросмайстриня
428	1	19 знизу	«Форточка»	«Кватирка»
493	2	19 знизу	1828	1928
591	1	13	влане	власне
603	2	18	187-1881	1879-1881
		25	сімї	сім'ї
604	1	1	парії	партії
614	1	15	Всеросійському	всеросійському
624	2	15	рослино знавець	рослинознавець
629	1	4	філософськи	філософській
640	1	4 знизу	своми	своіми
665	2	19 знизу	місц	місце
690	2	7 знизу	першої світової	Першої світової
		16 знизу	1968	1868

ISBN 978-966-361-748-0

ШАХОВИЙ ЕНЦИКЛОПЕДИЧНИЙ СЛОВНИК

ТОМ II
О-Я